

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

“ਭਗਰਨ ਸੋਰੀ ਰੋਸਟੇ ਜੋ ਕੀਨੇ ਸੋ ਲਾਭ”

[ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ]

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

JANAM SAKHI SHIRI GURU NANAK DEV JI

ਲਿਖਤ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਸੋਢੀ

by Shri Meharbān Ji Sodhi

ਸੰਪਾਦਕ

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਇਨਚਾਰਜ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ
ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ

ਸ: ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ

SIKH HISTORY RESEARCH DEPARTMENT

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

Khalsa College, Amritsar

1962

Published by :
S. Kirpal Singh, Professor-in-charge
Sikh History Research Department,
Khalsa College, Amritsar.

First Edition   1962

ALL RIGHTS RESERVED

Printed by :
S. Buta Singh at the Arorbans Press Katra Sher Singh
(Hall Bazar) Amritsar.

Price Rs. ~~100~~
100/-

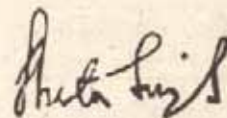
The management of the Khālsā College, Amritsar, has been running a history research section, known as the Sikh History Research Department since 1930. This is perhaps the only Research Institute run by a denominational institution. It has acquired very rare and old manuscripts. One of its rare treasures was Janam Sākhī Gūrū Nānak by Meharbān, a Gurmūkhī Manuscript.

The Janam Sākhī Gūrū Nānak by Meharbān was acquired from Damdamā Sāhib, Talwandī-Sābo-District Bhatīndā. Ever since its acquisition it has been an object of attraction for the research scholars for various reasons. For the students of Modern Indian Languages it is one of the biggest prose manuscripts of the 17th Century. To linguistics it offers a rich and unexplored field for research work on evolution of various dialects prevalent in, what now we call Punjāb (Indiā) and Punjāb (Pākistān). For the scholars of Sikh Theology it provides a very valuable and unique commentary on the poetry of Gūrū Nānak. For the scholars of Punjāb History and more particularly Sikh History, it is a unique and valuable biography of Gūrū Nānak by a wellknown author.

Meharbān, the author of this manuscript belonged to the renowned literary family of the Punjāb and he inherited the literary talent of his ancestors. He was grandson of Gūrū Rām Dass, the fourth Sikh Gārū, and a nephew of Gūrū Arjan, the compiler of the Ādi-Granth.

It is gratifying that the Central Government and the Punjāb Government have recognised the worth of this unique manuscript and have provided funds for its editing and publication. I hope, that this publication will benefit the scholars and public in general, and promote their interest in the Language and History of the Punjāb.

Prof. Kirpāl Singh, incharge of the Sikh History Department of Khālsā College, Amritsar, has taken keen interest in editing this commendable work.

(Colonel Sir Buta Singh Kt. CBE.)

Vice-President,
Khalsa College, Amritsar.

Foreword

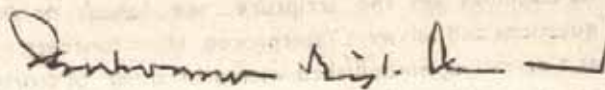
BIOGRAPHY in its modern form wherein it portrays the important events and influences that shaped the life of an individual from his birth to the last day of his life and endeavours to assess his works or deeds is a literary genre of recent origin. It differs not only in content but in form as well from the biographies written in the Middle Ages. The older biographies in India were confined to religious leaders and were presented in the form of Platonic dialogues. The actual incidents of life were few and far between and merely served as pegs to hang the sermons on the social and religious concepts of the age. The primary goal was to convey the message or philosophical interpretations of the sage or the prophet to the readers. In its richer form, it based its teachings on the scripture, the *shabads* or words of the master and through the questions and answers interpreted their contents. In its weaker form, it was presented as a narrative, embellished with all manner of stories and incidents, real or imaginary or borrowed from earlier writings and the moral of each story represented the teaching of the Messiah. In Punjabi literature, the word Janam Sakhī exclusively denotes the biography of Gūrū Nānak (1469-1539 A.D.)

The present Janam Sakhī was written by Manohar Dāss Meharbān (1581-1640 A.D.), the grandson of Gūrū Rām Dāss and the nephew of Gūrū Arjan, and therefore, a direct descendent of the Gūrūs. It is the most comprehensive Janam Sakhī so far written. In content, style and treatment, it is the most monumental work of its age. It covers the full range of Gūrū Nānak's life and writings. It is not so much concerned with the biographical details or chronological account of his life as with his writings and their interpretation. With a disarming directness, he states the incidents and invariably follows them with scriptural quotations. This done, he proceeds to explain and interpret the text, with a boldness that staggers the imagination and a simplicity that fascinates the listener. It is always addressed to someone, someone clever enough to ask more questions and provide Meharbān the opportunity to still further quote the text and add to his interpretation. His learning is profound and his faith deep and enduring. Though apparently artless in his expression, he is fully conscious of the limitations of his readers and lends the local colour of Mūltāni, Jhāngī or Pothohāri as the occasion demand. The narrative is always brief and the dramatic element of the dialogues lends directness both to his comments on the social pattern of his time as well as to the philosophical teachings of Gūrū Nānak. He covers all the facets of Gūrū Nānak's life such as the schooling, marriage, service at Sūltānpūr and his travels. His account of travels is more rational and satisfying

than that found in any other Janam Sākhī. Incidentally the account of travels is identical with the one given in the first Vār of Bhāi Gurdās. But apart from its historical and literary value, this manuscript has unique significance for the students of Sikh Theology because it contains the earliest commentary in prose on the hymns of Gūrū Nānak. It is a pioneering work written by a devotee who could justly claim both scholarship and literary acumen.

The editing of this manuscript was undertaken by Professor Kirpāl Singh in 1960 and it is to his credit that he has accomplished the task so well and in such a short time.

I am happy that the Government recognised the value of this manuscript and approved the scheme of its publication. I am sure it will enrich Punjābi literature and prove of immense value to all interested in the life and works of Gūrū Nānak.

(Balwant Singh Anand)

Principal

Khalsa College, Amritsar.

SIKHBOOKS

ਭੂਮਕਾ

ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧੯੩੦ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਬੰਧੀ, ਮਸਾਲਾ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ, ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਤੇ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਾਪਣੀਆਂ ਤੇ ਬਹੁ-ਮੁਲੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਕੇ ਛਪਵਾਣਾ ਜਾਂ ਛਾਪਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਖੋਜ ਵਿਭਾਗ ਨੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਕਈ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਛਾਪੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਿਧ ਇਹ ਹਨ:-

੧. ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਕ੍ਰਿਤ ਸ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ)
੨. ਦੀਵਾਨ ਕੌੜਾ ਮਲ ਬਹਾਦਰ ਕ੍ਰਿਤ ਸ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ)
੩. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋ ਸਾਲਾ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਗ੍ਰੰਥ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ)
੪. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ)
੫. ਮਹਾਰਾਜਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕ੍ਰਿਤ ਸ: ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ)
੬. ਨਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕ੍ਰਿਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ)
੭. ਭਾਈ ਵਸਤੀ ਰਾਮ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ)
੮. ਫਾਰਸੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਕ੍ਰਿਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ)
੯. ਜੰਗਨਾਮਾ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ (ਫਾਰਸੀ-ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ) ਸੰਪਾਦਕ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ
੧੦. ਦੀਵਾਨ ਨਾਨਕ ਬਾਹ—ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫਾਰਸੀ ਉਲਘਾ, ਸੰਪਾਦਕ ਸ: ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ

ਬੇਰ ਗਿਲੀ (ਫਾਰਸੀ)

ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਵੀ ਇਸ ਲੜੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਛਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਗਿਆਨੀ ਬਿਬਨ ਸਿੰਘ, ਸਿਹੜੋਂ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਖਰੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮੇ ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕੌਲ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਵਿਖੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਇਨਚਾਰਜ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਬਿਬਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਇਹ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਦਾ ਆਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੇਠਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨਾਲ ਤਤਕਰਾ ਦੇ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਤਿੰਨ ਪੋਥੀਆਂ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਲਦ ਸੀ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਪੋਥੀਆਂ ਇਹ ਸਨ:-

੧. 'ਪੋਥੀ ਸਚਖੰਡ' ਪਤਰਾ ੧ ਤੋਂ ੩੦੧
੨. 'ਪੋਥੀ ਹਰਿ ਜੀ' ਪਤਰਾ ੩੦੨ ਤੋਂ ੪੨੪
੩. ਪੋਥੀ ਚਤਰਭੁਜ ਪਤਰਾ ੪੨੪ ਤੋਂ ੬੭੬

ਪੋਥੀ ਸਚਖੰਡ ਦਾ ਆਕਾਰ ਲਗ ਪਗ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਜੇਠਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਸੰਚੇ ਵਿਚ

ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸੰਚੇ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੋਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਪੰਡਤ ਹੋਸ਼ੋ ਦਾਸ ਹੈ ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਵਾਇਆ ਤੇ ਦੂਜੀ ਤੇ ਤੀਜੀ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਚਤਰਭੂਜ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ।

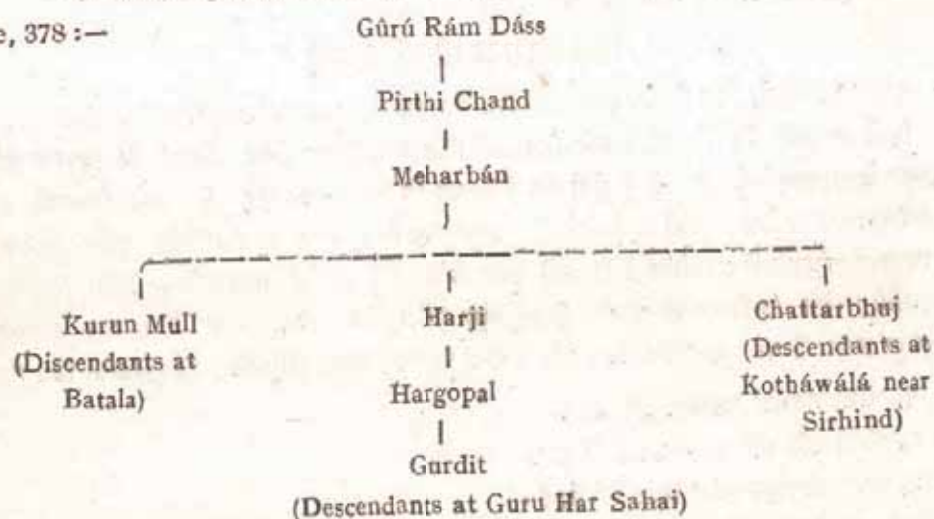
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਵ “ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ” ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ, ਬਚਪਨ, ਵਿਆਹ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ “ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ” ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਚੇ ਵਿਚ ਪੋਥੀ ਸਚਖੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਲਿਖਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪੋਥੀ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਵੀ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:- ਜਿਵੇਂ “ਗੋਸ਼ਟੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਹੋਨ ਛਿਆਂ ਹੀ ਪੋਥੀਆਂ ਉਤੇ”।¹

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਰਚਨ ਕਾਲ

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੰਚੀ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਸੇਵਕ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਲਿਖਾਈ’। ਜਦੋਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਇਹ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਲਿਖਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕੋਸ਼ੋ ਦਾਸ ਬ੍ਰਹਮਨ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਲਿਖਾਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਪੁੱਛਦੇ ਤਾਂ ਕੋਸ਼ੋ ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਏ

¹ਵੇਧੋ ਜ਼ਿਜਟਾ Appendix XXII, History of the Sikhs by J.D. Cunningham, Ed. 1918 page, 378 :-

²ਵੇਧੋ ਪੰਨਾ ੫੧੯¹

ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਦੇਂਦਾ ਜਾਂ ਚੁਬਾਨੀ ਦੱਸ ਦੇਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਦੀਵਾਨੇ ਛੇਖ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਸਪੁਤ੍ਰ ਹਰਿ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਆਖਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਬੀ ਬਿਆਸ ਨੇ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੱਬ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਈ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ਰਿਬੀ ਬਿਆਸ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਭੁੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਟ-ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—“ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਵਰਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਆ। ਜੁ ਕਿਛੁ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕੀ ਬਾਤ ਬੀ ਸੁ ਸਬ ਬਾਣੀ ਕੇ ਅਰਥ ਮਹਿ ਪਰਗਟ ਕਰਿ ਦਿਖਝਾਈ। ਅਰ ਸਭਨਾ ਗੁਰਾਂ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਕੇ ਸਬਦ ਜਿ ਜਿਤ ਪਰਬਾਇ ਛਏ ਸੁ ਸਭ ਕਹਿ ਸਮਝਾਇਆ।”

ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੱਸੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਰਸਿੱਧ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸਟਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਉਲਥਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸਟਾਂ ਦੇ ਰਚਨ ਕਾਲ ਬਾਰੇ ‘ਗੋਸਟਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ’ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਅਰ ਸਭਨਾ ਗੁਰਾਂ ਕੀਆਂ ਗੋਸਟੀ ਅਰ ਸਭਨਾ ਭਗਤਾਂ ਕੀਆਂ ਗੋਸਟੀ ਗੁਰੂ ਸਲਾਮਤੀ ਹੋਂਦੇ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਬੀ.....ਕਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਕੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਭਈ ਬੀਆਂ ਤਿਸੇ ਬੀ ਪੀਛੇ ਅਉਰ ਸਭ ਗੋਸਟਿ ਹੋਈਆਂ।”

ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰਿ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਟੁਕ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟੀਆਂ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟੀਆਂ “ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਲਾਮਤੀ ਹੋਂਦੇ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਬੀ”। ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੋਸਟੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ? ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਵਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। “ਗੋਸਟਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ” ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਬਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ,
ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਾਹਿਬ, ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ.....”

ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੬੭੬ ਵੇਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧੨ ਦੁਆਦਸੀ ਦਿਨ ਮੁਤਾਬਕ ੧੫ ਅਪਰੈਲ ੧੬੧੯ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੬੭੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ੧੬੧੯ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਰਚਨਾ ੧੬੧੯ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ।

¹ਗੋਸਟਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ, -ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੩੫੧੦ (੧੮੮) ਮਿਖ ਹੈਡਰੋਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੜ੍ਹਾ, ੩੫੮ ‘ਉ’ ਤੇ ‘ਅ’।

²ਵੇਖੋ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਅਖਰ “ਦਿਵਾਨੇ” ਗੋਸਟਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ, ਪੜ੍ਹਾ ੬ਅ।

³ਗੋਸਟਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾ ੩੪੯ ਅ। ⁴ਉਪਲਿਖਤ ਪੰਨਾ ੨ ਅ ੩ ਓ।

⁵ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੬੦੫ ਈਸਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਗਲਤ ਹੈ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੁਗ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ¹। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ੧੬੦੪ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਉਮਰ ਢੰਗੀ ਸਿਆਣੀ ਸੀ ਤੇ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿਬਰ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :—

“ਮਿਹਰਬਾਨ ਪੁਤ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਦਾ ਕਬੀਸਰੀ ਕਰੇ।

ਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦਵੀ ਸਹਿਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੜੇ।

ਤਿਨ ਛੀ ਬਾਣੀ ਬਹੁਤ ਬਨਾਈ।

ਭੋਗ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਹੀ ਪਾਈ” ॥ ੯੦ ॥²

ਪਰ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ “ਨਾਨਕ ਦਾਸ” ਤੇ “ਦਾਸ ਨਾਨਕ” ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਿਕਰੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਹਰ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਸਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਵੀ ਛਾਪ “ਦਾਸ ਨਾਨਕ” “ਜਨ ਨਾਨਕ” “ਨਾਨਕ ਦਾਸ” ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਤੇ ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤੇ ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਸਲ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੈ

ਇਸ ਹਥ-ਲਿਖਤ ਦੀ ਆਖਰੀ ਪੋਥੀ ਚਤੁਰ ਫੁਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਬਸੰਤ ੧੭੦੮ ਵੇਸਾਖ ਵਦੀ ਏਕਮ ਨੂੰ ਚਤੁਰ ਫੁਲ ਪੋਥੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਵਰਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਲਿਖਾਈ ਜੀ, ਲਿਖੀ ਭਾਈ ਕੇਸੇ ਦਾਸ ਬਰਹਮਨੁ ਸੇਵਕੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ੧੭੪੧ ਗੋਸ਼ਟੀ ਲਿਖੀਆ ਗੁਲਾਮੁ ਗੁਲਾਮ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਕਾਂ ਕਾ ਸਿਖੁ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਪਛਾਤਾ ਹੈ ਗੁਲਾਮ ਚਤੁਰਫੁਲ ਕਾ ਸਾਸ ਸਾਸ ਕਾ ਪੈਰੀ ਪਰਣਾ ਵਾਚਣਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲਿ ਪੋਥੀ ਸੋਧੀ ਅਖਰੁ ਘਟਦਾ ਵਧਦਾ ਬਖਸਣਾ ਏਹੋ ਦਾਨੁ ਦੇਣਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਤਰ ਵਸੈ ਜੀ। ੧। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿਸੁ ਪੋਥੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰੁ ਕੀਤਾ ਏਹ ਪੋਥੀ ਸੰਬਤ ੧੮੮੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ਦੁਆਦਸੀ ਐਤਿਵਾਰਿ ਪੋਥੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥

ਪੋਥੀ ਹਰਿਜੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

“ਸੰਮਤੀ ੧੭੦੭ ਭਾਦਵਦੀ ੭। ਆਇਤਵਾਰ ਮਹਮਦੀਪੁਰ ਹਰਿ ਜੀ ਪੋਥੀ ਸਪੂਰਨ ਹੋਈ ਗੋਸ਼ਟੀ ੬੧ ਭਾਈ ਕੇਸੇ ਦਾਸ ਬਰਹਮਨ ਦੀ ਅਖਰੀ ਲਿਖੀ ਗੁਰੂ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ੧। ਏਹਿ ਤਿਸ ਪੋਥੀ ਉਪਰਹੁ ਉਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੰਬਤ ੧੮੩੧ [ਇਸ ਸੰਮਤ ਤੋਂ ਹੜਤਾਲ ਫਿਰੀ ਹੈ] ਵਰਖੇ ਮਾਹ ਮਿਤੀ ਹਾੜ ਸੁਦੀ ੧੦ ਵਾਰ ਹਰਿ ਜੀ ਪੋਥੀ ਸਪੂਰਨ ਹੋਈ ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥ ੧੮੮੫ ॥”

ਪੋਥੀ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਟੁਕ ਦਿਤੀ ਹੈ:—

“ਸੰਮਤਿ ਸੰਮਤਿ ੧੮੮੫ ਮਿਤੀ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਨੋ ਸ਼ੁਕਰਿਵਾਰ ਸਚਖੰਡ ਪੋਥੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਇਆ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਈ।”

¹ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਛਾਪਾ ਪੱਥਰ ਦਾ, ਸਾਫ ੨।

²ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿਬਰ, ਹਥ-ਲਿਖਤ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਨਾ ੪੮।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਟੁਕਾਂ ਤੋਂ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਗੱਲਾਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ:—

੧ ਪਹਿਲੀ ਟੁਕ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਚਤੁਰਭੁਜ ਪੋਥੀ ੧੭੦੮ ਮੁਤਾਬਕ ੧੬੫੧ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਲਿਖਾਰੀ ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਬਰਹਮਨ ਸੀ ਇਸ ਦਾ ਉਤਾਰ ੧੮੮੫ ਮੁਤਾਬਕ ੧੮੨੮ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ।

੨. ਪੋਥੀ ਹਰਿ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੭੦੭ ਮੁਤਾਬਕ ੧੬੫੦ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਬਰਹਮਨ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਉਤਾਰਾ ਵੀ ੧੮੨੮ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਥੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਹ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੋਥੀ ਚਤੁਰਭੁਜ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਲਿਖਾਈ ਆਦਿ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਪੋਥੀ ਚਤੁਰਭੁਜ ਦਾ ਹੈ।

੩. ਪੋਥੀ ਸਚਖੰਡ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਵੀ ੧੮੮੫ ਮੁਤਾਬਕ ੧੮੨੮ ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਥੇ ਬੀ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੋਥੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਵਾਈ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਬਰਹਮਨ ਹੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਤਬ.....(ਮਿਹਰਬਾਨ) ਜੀ ਕਹਿਆ ਸਿ ਹਰਿ ਜੀ ਤੂ ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਨੇ ਪੁਛ ਤੁਧ ਸਭ ਗੋਸਟਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੈਨਿ ਏਸ ਅੱਖਰ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਉਂਕਿ ਹੈ। ਤਬ ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਖਲੋ ਹੋਇ ਕਰਿ ਦੋਨੋਂ ਹਾਥ ਜੋੜ ਕਰਿ ਅਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਮੈਤਾਈ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆ।”¹

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਟੁਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਪੋਥੀਆਂ ਅਸਲ ਪੋਥੀਆਂ ਤੋਂ ਉਤਾਰੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ੧੮੨੮ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਸਿਖਰ ਤੇ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖਾਰੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਰਾਜਸੀ ਠਾਠ ਵਾਲੀਆਂ ਲਿਖ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਤੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਜਾਣ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕਉ ਚਲਿਆ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਪਹੁਚਾਇਆ ਜੋੜੇ ਸਵਾਏ, ਘੋੜੇ ਪਹੁਚਾਏ ਜਿ ਘੋੜੇ ਦੁਇ ਕੋਤਲ ਇਕ ਹੋਨਿ ਦੁਇ ਉਠ ਅਸਬਾਬ ਨੋ, ਤਬੁ ਸਰਾਇਚੇ, ਵਿਛਾਵਣੇ, ਕਨਾਤਾਂ, ਅਸਬਾਬ, ਕਪੜੇ, ਹੰਡਵਾਈਆਂ ਲਦਣੇ ਨੋ ਨਫਰ ਸਾਥਿ ਮਿਲੇ ਖਰਚੀ ਰੁਪਯੇ ਦੰਮ ਸਾਥ ਮਿਲੇ। ਦਸ ਅਸਵਾਰ ਸਾਥ ਲਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬ ਕੈ ਸਾਥਿ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨਗਰ ਕਉ ਚਲੈ” (ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ)।

ਇਸ ਤੋਂ ਸੰਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨਹਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੀ ਕੁਝ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ

ਜਦੋਂ ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਸਗੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੋਡਾ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

੧. ਪੋਥੀ ਸਚਖੰਡ—ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕ੍ਰਿਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਇਕ ਸੰਚੇ ਵਿਚ।

੨. ਪੋਥੀ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਪੋਥੀ ਚਤੁਰਭੁਜ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ ਦੂਸਰੇ ਸੰਚੇ ਵਿਚ।

---

¹ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ, ਪਤਾ ੩੫੮ ਓ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਗਰੰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਰਕੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ :—

(i) ਪਤਰਾ ਨੰਬਰ ੮੨ ਤੋਂ ਪਤਰਾ ਨੰਬਰ ੮੪ ਤਕ ਗੁੰਮ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੋਸਟੀ ੫੧ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਲਾਈਨਾਂ, ਤੇ ਗੋਸਟੀ ਨੰਬਰ ੫੨ ਸਾਰੀ ਤੇ ਗੋਸਟੀ ੫੩ ਦੇ ਕੁਝ ਪੰਨੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

(ii) ਪਤਰਾ ਨੰਬਰ ੧੨੧ ਤੋਂ ੧੨੫ ਤਕ ਗੁੰਮ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗੋਸਟੀ ਨੰਬਰ ੬੮ ਤੇ ੬੯ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ।

੧੯੬੦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਨੇ ਇਸ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਛਪਵਾਉਣ ਦੀ ਸੈਕੀਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ੧੯੬੧ ਵਿਚ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਇਹ ਪੋਥੀ ਵੀ ਅਧੂਰੀ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੋਸਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਕੁਲ ਗੋਸਟਾਂ ੭੨ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਾਲ ਪਤਰਾ ੧੨੬ ਅ ਤਕ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। “ਲਿਖਤ ਟਹਲੀਆ ਬ੍ਰਹਮਣ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਵਾਸੀ ਲਾਹੌਰ ਸਹਰ। ਗੁਜਰ ਮਲ ਦੀ ਮੇਛੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਣੀ। ਫੁਲ ਚੁਕ ਬਖਸ਼ਣੀ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ”।

ਇਸ ਦੂਜੀ ਲੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਕਤਾਂ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਅਧੂਰੀ ਸੀ ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੋਸਟੀਆਂ ਗੁੰਮ ਸਨ ਉਹ ਇਸ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ। ਨਾਲ ਹੀ ਪਹਿਲੀਆਂ ੭੨ ਗੋਸਟੀਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੂਲਤ ਹੋ ਗਈ।

ਹਰ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ ਵਾਂਗੂ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਸਨ ਅਸਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵਿਸਰਾਮ ਚਿੰਨ ‘...’ ? ,। ਆਦਿ ਲਾਏ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਖਿੰਦੀ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਵੀ ਲਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠ ਸੁਧ ਸਮਝ ਪਵੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਪਦ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵਾਂਗੂ ਤਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਗਦ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਏਕ ਗੋਸਟੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਅਸਾਂ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਬੱਲੇ ਦੂਸਰੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਸਟੀ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪਾਠ ਸੁਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਠੰਤਰ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ~~ਮੁੱਢਲੇ~~ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਟੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕ-ਫਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਾਂ ਨੰਬਰ ੨੭ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਬਾਣੀ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਫੁਟ ਨੋਟ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਅੰਤਰਾਂ ਨੰਬਰ ੩ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਹਰ ਗੋਸਟੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਣ ਲਈ ਥਾਂ ਥਾਂ ਫੁਟ ਨੋਟ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਕਾ ਨੰਬਰ ੪ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਰਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਸਕਣ। ਐਥੇ ਬਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਫੁਟਨੋਟਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਸੇਖ ਰਹੇ।

੧੯੫੯ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੁਰਲੱਭ ਹੱਥ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਛਪਵਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ੧੯੬੦ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਪੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਟੀਚਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜੀਏਟ ਸਕੂਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਦ-ਛੇਦ ਕਰ ਕੇ ਨਕਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਸਲ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਹੱਥ ਵਟਾਇਆ। ੧੯੬੧

ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਣੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਦਾਰ ਬਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਬਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵਾਧੇ ਕੀਤੇ :—(੧) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਈ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। (੨) ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਾਏ। (੩) ਦੂਸਰੀ ਲੱਛੀ ਸੰਚੀ ਦੀਆਂ ੭੨ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਪਹਿਲੀ ਸੰਚੀ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਫੁਟ ਨੋਟ ਦਿਤੇ। ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਫੇਰ ਸਾਢੇ ਖਰੜੇ ਦੀ ਮੋਧ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ—ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦਿਤੇ, ਪੈਰੇ ਬਣਾਏ ਫਾਰਸੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫੁਟਨੋਟਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ।

ਆਰੰਭਕਾ ਵਿਚ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨੈ ਪਤਰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦੇ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਪੱਖਾਂ ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਕੇ ਆਰੰਭਕਾ ਵਿਚ ਛਾਪ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪੁਰੋਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਲੇਖ ਇਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਛਾਪਿਆ ਜਾਏ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਰੰਭਕਾ ਵਿਚ ਆਏ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੇਖ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਸੰਪਾਦਕ ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ।

ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਹੁ-ਮੁਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਦੁਰਲਭ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਰਨਲ ਸਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜੀਡੈਂਟ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੋਸਲਾ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਹੁ-ਮੁਲੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦਾ ਮੈਂ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੰਦ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁਖਬੰਧ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ) ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਘੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਅਭਾਰੀ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਜਨਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ, ਆਰੰਭਕਾ ਲਈ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾ॥ ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਫ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਸੰਚੇ ਦੇ ਅੰਤਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਵਟਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਬੰਸ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਛਾਪਣ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਕਿਰਪਾ ਨਿਖੀ

ਨਵੰਬਰ ੨੦, ੧੯੬੨.

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਇਨਚਾਰਜ, ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ
ਗੋਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ,
ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

[illegible][illegible]

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

5000, 00000

ਸੂਚੀ

A Note	Col. Sir Buta Singh ji	(i)
Foreword	Principal S. Balwant Singh Anand	(iii)
ਭੂਮਕਾ	ਪ੍ਰੋ : ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ	(v)
ਸੂਚੀ ਅਰੰਭਕਾ		xiii
ਸੂਚੀ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ		xiv
ਸੂਚੀ ਅੰਤਕਾ		xviii

ਅਰੰਭਕਾ

੧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ:—

(ੳ) ਜੀਵਨ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ	ਪ੍ਰੋ : ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ	1
(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੁਗਿਆਨ	ਸਰਦਾਰ ਧਰਮਾਨੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ	14
(ੲ) ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ	ਡਾ: ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ	32
(ਸ) ਮਿਹਰਵਾਨ ਹਰਿ ਜੀ ਰਚਨਾਵਲੀ (i)	ਪ੍ਰੋ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ	36
	(ii) ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ	38

੨ ਸਾਹਿਤਕ ਅਧਐਨ :—

(ੳ) ਸਾਹਿਤਕ ਮਹਾਨਤਾ	ਡਾ: ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਅਹੂਜਾ	42
(ਅ) ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਚਿਤ੍ਰਨ ਕਲਾ	ਡਾ: ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ	49
(ੲ) ,, ਨਾਟਕੀ-ਤੱਤ	ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਲ	53
(ਸ) ਮਿਹਰਵਾਨ ਕਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ	ਡਾ: ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ	59

੩ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਧਐਨ :—

(ੳ) ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ	ਪ੍ਰੋ: ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ	69
(ਅ) ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮੇਹਰਵਾਨ—ਇਕ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਧਿਐਨ	ਡਾ: ਵਿਦਿਆਭਾਸਕਰ ਅਰੁਨ	75

੪ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ :—

(ੳ) ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਨਤਾ	ਪ੍ਰੋ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ	81
(ਅ) ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ	ਪ੍ਰੋ: ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ	89

੫ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥ :—

ਇਸ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥ-	ਡਾ: ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ	97
----------------------------	---------------	----

ਸੂਚੀ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ

ਗੋਸ਼ਟਿ ਨੰਬਰ	ਸਿਰ ਲੇਖ	ਪੰਨਾ
੧. ਰਾਜ-ਜੋਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ-ਗੋਸ਼ਟਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੀ		੧
੨. ਨਰਕ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨਾ	"	੪
੩. ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਜਨਮ	"	੬
੪. ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਾ ਗੋਸ਼ਟਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ		੯
੫. ਪਾਂਧੇ ਪਾਸ ਪੜਨਾ	"	੧੧
੬. ਬਾਲ ਲੀਲਾ ਤੋਂ ਮੁਲਾਂ ਪਾਸ ਪੜਨਾ	"	੧੫
੭. ਜੰਝੂ-ਸੰਸਕਾਰ	"	੨੦
੮. ਖੇਤ-ਹਰਿਆ	"	੨੨
੯. ਦਰਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਫਲਨੀ	(ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਨਾਲ)	੨੪
੧੦. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵਿਡਿਆਈ	(ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਨਾਲ)	੨੭
੧੧. ਵਿਆਹ	"	੨੯
੧੨. ਵਿਆਹ	"	੩੩
੧੩. ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ	(ਮਾਤਾ ਨਾਲ)	੩੪
੧੪. ਚੁਪ ਦਾ ਉਪਾਏ	(ਪੰਡਤ ਨਾਲ)	੪੦
੧੫. ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ	(ਵੈਦ ਨਾਲ)	੪੫
੧੬. ਰੋਗ ਦਾ ਦਾਰੂ	(ਵੈਦ ਨਾਲ)	੪੯
੧੭. ਅਸਲ ਖੇਤੀ	"	੫੨
੧੮. ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼	(ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ)	੫੫
੧੯. ਨਾਮ ਦੀ ਭੂਖ	(ਮਾਤਾ ਨਾਲ)	੫੯
੨੦. ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ	(ਮਾਤਾ ਨਾਲ)	੬੧
੨੧. ਬਸੰਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ	(ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੬੩
੨੨. ਅਸਲ ਬਿਉਹਾਰ	(ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ)	੬੬
੨੩. ਅਸਲ ਫਸਲ	(ਪਿਤਾ ਨਾਲ)	੭੧
੨੪. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਨੂੰ	"	੭੨
੨੫. ਆਤਮ ਪਰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼ਟਿ	(ਮਨ ਨਾਲ)	੭੭
੨੬. ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਸੰਭਾਲਿਆ	(ਮਨ ਨਾਲ)	੮੦
੨੭. ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸ	(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੮੩
੨੮. ਵੇਂਬੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼	"	੮੫
੨੯. ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਦਾ ਤਿਆਗ	"	੯੦
੩੦. ਨ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ	(ਦੋਲਤ ਖਾਂ ਨਾਲ)	੯੩
੩੧. ਨਿਮਾਜ਼ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ	(ਕਾਜ਼ੀ ਨਾਲ)	੯੮

ਗੋਸ਼ਟਿ ਨੰਬਰ	ਸਿਰ ਲੇਖ	ਪੰਨਾ
੩੨ ਖੁਦਾ ਦਾ ਰਸਤਾ	ਗੋਸ਼ਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮੁਲਾਂ ਨਾਲ)	੯੯
੩੩ ਮਾਇਆ ਤਿਆਗ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ	„ (ਮਨ ਨਾਲ)	੧੦੨
੩੪ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੋਂ ਚਲੇ	„ (ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ)	੧੦੪
੩੫ ਮਾਇਆ ਤਿਆਗ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ	„ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੧੦੬
੩੬ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਭੁਖ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ	„ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੧੦੯
੩੭ ਕੁੰਜਾ ਦੀ ਸਾਖੀ	„ (ਕੁੰਜਾ ਨਾਲ)	੧੧੨
੩੮ ਅਸਲ ਖਰਾਇਤ	„ (ਦਿਲੀ ਵਿਚ)	੧੧੪
੩੯ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ	„ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੧੧੬
੪੦ ਪਾਖੰਡ ਖੰਡਣ	„ (ਗੰਗਾ ਦੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨਾਲ)	੧੧੭
੪੧ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ	„ (ਬੈਸਨਵਾਂ ਨਾਲ)	੧੨੦
੪੨ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਸਾਧਨ	„ (ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਹਰਦਵਾਰ ਵਿਚ)	੧੨੩
੪੩ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦਾ ਖੰਡਨ	„ (ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿਚ)	੧੨੮
੪੪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨਾਰਸ ਵਿਚ	„ (ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ)	੧੩੦
੪੫ „ „	„ (ਸਚ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ)	੧੩੨
੪੬ „ „	„ (ਗੋਬਿੰਦ-ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੧੩੫
੪੭ „ „	„ (ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੧੩੭
੪੮ „ „	„ (ਪੰਡਿਤਾਂ ਨਾਲ)	੧੩੯
੪੯ „ „	„ „	੧੪੪
੫੦ „ „	„ „	੧੪੬
੫੧ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹਰਨਾਥ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼	„ „	੧੫੦
੫੨ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ	„ (ਗੁਸਾਈ ਕਬੀਰ ਨਾਲ)	੧੫੪
੫੩ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਰਨੇ ਵਿਚ	„ (ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੧੫੭
੫੪ „ „	„ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੧੭੪
੫੫ ਅਸਲ ਭੋਜਨ	„ (ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੧੭੯
੫੬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਦਖਣ ਵੱਲ	„ (ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ)	੧੮੦
੫੭ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਖਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ	„ (ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੧੮੪
੫੮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਯੁਧਿਆ ਵਿਚ	„ (ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ)	੧੮੬
੫੯ „ „	„ (ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ)	੧੯੦
੬੦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਈਸ਼ਵਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ	„ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੧੯੮
੬੧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗੰਨਾਥ ਵਿਚ	„ (ਭਰਥਰੀ ਨਾਲ)	੨੦੦
੬੨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਖਨ ਦੇ ਦੇਹਰੇ ਵਿਚ	„ (ਦੁਖ ਸੁਖ ਬਾਰੇ)	੨੦੩
੬੩ ਸਾਖੀ ਦਖਣ ਦੀ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਭੁਖ ਤ੍ਰਿਪ ਮਿਟਾਈ	„ „	੨੦੬
੬੪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਇਕ ਉਸਾਤ ਵਿਚ	„ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੨੦੯

ਗੋਸ਼ਟਿ ਨੰਬਰ	ਸਿਰ ਲੇਖ	ਪੰਨਾ
੬੫ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਤਬੰਦ ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਆਰਤੀ)		੨੧੧
੬੬ " "	(ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੨੧੪
੬੭ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ	(ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ)	੨੧੭
੬੮ " "	(ਕਲਜੁਗ ਨਾਲ)	੨੨੧
੬੯ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਾਲ ਪਕੜਿਆ	(ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੨੨੬
੭੦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਵਾਸਾ	(ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੨੨੯
੭੧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਖਬ ਤਾਰੇ		੨੩੧
੭੨ ਸ਼ਾਕਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ	(ਦਖਨ ਦੀ ਧਰਤੀ)	੨੩੧
੭੩ ਸਜਨ ਠੱਗ ਨਿਸਤਾਰਾ		੨੩੫
੭੪ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ	(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੨੩੮
੭੫ ਰਾਜਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੈਨ ਨਿਸਤਾਰਾ	(ਦਖਨ ਦੀ ਧਰਤੀ)	੨੪੫
੭੬ ਸੰਗਤ ਦਾ ਅਸਰ	(ਕਮਲ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ)	੨੫੧
੭੭ ਬਾਬਾ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ	(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੨੫੩
੭੮ ਰਾਜਾ ਜਗਨ ਨਾਥ ਨਿਸਤਾਰਾ	(ਦਖਨ ਦੀ ਧਰਤੀ)	੨੫੫
੭੯ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ	(ਹੁਜ਼ਤੀਆਂ ਨਾਲ)	੨੫੮
੮੦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ	(ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੨੬੦
੮੧ " "	" "	੨੬੩
੮੨ " "	" "	੨੬੭
੮੩ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਬਾਗ ਵਿਚ	(ਮੋਤ ਕੀ ਹੈ ?)	੨੬੯
੮੪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਦਰਸ਼ਾਹ ਵਿਚ	(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੨੭੧
੮੫ ਪਸ਼ੂ ਪੰਥੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ		੨੭੬
੮੬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਤਲਾਓ ਦੇ ਕੰਢੇ	(ਮਨ ਨਾਲ)	੨੭੬
੮੭ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਜੈਨ ਵਿਚ	(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੨੭੯
੮੮ ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਮਨਮੁਖ	(ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੨੮੭
੮੯ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਰਬਦਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ	(ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾਲ)	੨੯੧
੯੦ ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ	(ਨਰਬਦਾ ਨਦੀ ਤੇ)	੨੯੪
੯੧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਜੈਨ ਵਿਚ	" "	੩੦੦
੯੨ " "	(ਭਰਬਰੀ ਨਾਲ)	੩੦੩
੯੩ " "	" "	੩੦੬
੯੪ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ਦਰਬਨ	(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੩੧੦
੯੫ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ	(ਸੰਗਤ ਨਾਲ)	੩੧੨
੯੬ ਦੱਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ	(ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ)	੩੧੫
੯੭ ਇਕ ਹੋਰ ਨਗਰ ਵਿਚ	(ਰਾਮ ਜਨਾਂ ਨਾਲ)	੩੧੯
੯੮ ਨਵਗ੍ਰਿਹ-ਪੂਜਾ ਦਾ ਖੰਡਣ	(ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ)	੩੨੩

ਗੋਸਟਿ ਨੰਬਰ	ਸਿਰ ਲੇਖ	ਪੰਨਾ
੯੯ ਅਤੁਟ ਸਿਮਰਨ	ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੩੨੬
੧੦੦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ	„ (ਇਕ ਵੈਸਨਵ ਨਾਲ)	੩੩੧
੧੦੧ „	„ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੩੩੪
੧੦੨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਨਗਰ ਦੇ ਇਕ ਵਿਚ	„ „	੩੩੬
੧੦੩ ਮਾਰੂਬਲਾਂ ਵਿਚ ਵੇਰੀ	„ (ਇਕ ਪਟੇਲ ਨਾਲ)	੩੩੯
੧੦੪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿਚ	„ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੩੪੫
੧੦੫ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ	„ (ਵੈਸਨਵਾਂ ਨਾਲ)	੩੫੦
੧੦੬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਬਹਿਰ ਵਿਚ	„ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੩੫੩
੧੦੭ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੋਰਠ (ਸੁਰਾਸ਼ਟ੍ਰ) ਦੇਸ਼ ਵਿਚ	„ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੩੫੬
੧੦੮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਰੂਬਲਾਂ ਵਿਚ	„ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੩੫੮
੧੦੯ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੱਥਰਾ ਵਿਚ	„ (ਨਿਰੰਜਨੀ ਮਤ)	੩੬੦
੧੧੦ „	„ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ)	੩੬੫
੧੧੧ „	„ (ਵੈਸਨਵਾਂ ਨਾਲ)	੩੬੮
੧੧੨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿਚ	„ (ਵੈਸਨਵਾਂ ਤੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨਾਲ)	੩੭੧
੧੧੩ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ	„ (ਦੋਲਤ ਖਾਂ ਨਾਲ)	੩੭੪
੧੧੪ „	„ „	੩੭੭
੧੧੫ „	„ „	੩੮੧
੧੧੬ „	„ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੩੮੩
ਦੂਜੀ ਦਿਦਾਸੀ		
੧੧੭ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ	„ (ਗੋਰਖ ਨਾਲ)	੩੮੪
੧੧੮ „	„ (ਸਿਧਾ ਨਾਲ)	੩੯੨
੧੧੯ „	„ „	੩੯੯
੧੨੦ „	„ „	੪੦੧
੧੨੧ „	„ „	੪੦੩
੧੨੨ „	„ „	੪੦੫
੧੨੩ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਪਟ ਵਲੀ ਤੇ	„ (ਮਛੰਦ ਨਾਥ ਨਾਲ)	੪੦੯
੧੨੪ „	„ „	੪੧੧
੧੨੫ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ	„ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)	੪੧੩
੧੨੬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੋਰਖ-ਹਟੜੀ ਤੇ	„ (ਇਕ ਜੋਗੀ ਨਾਲ)	੪੧੬
੧੨੭ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਤੇ ਪੱਛਮ ਵਲ	„ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੪੧੯
੧੨੮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ	„ (ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)	੪੨੩
੧੨੯ „	„ „	੪੨੬
੧੩੦ „	„ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)	੪੩੦
੧੩੧ „	„ (ਪੀਰ ਬਹਾਓਦੀਨ ਦੇ ਧੋਤੇ ਨਾਲ)	੪੩੪

ਗੋਸਟਿ ਨੰਬਰ

ਪੰਨਾ

ਸ਼ਿਰ ਲੇਖ

ਪੰਨਾ

੧੩੨	ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ, ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪੀਰ ਨਾਲ)	੮੭	੪੩੮
੧੩੩	ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ	,,	੮੭
੧੩੪	ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਲਤਾਨ ਵਿਚ	,,	੮੭
੧੩੫	ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੱਕੇ ਨੂੰ	,,	੮੭
੧੩੬	,, (ਮਾਤਾ ਨਾਲ)	,,	੮੭
੧੩੭	ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ	,,	੮੭
੧੩੮	ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਿੰਗਲਾਜ ਵਿਚ	,,	੮੭
੧੩੯	ਸੋਦਪੁਰ ਬਾਬੇ ਦਾ ਹਮਲਾ	,,	੮੭
੧੪੦	ਬਾਬਰ ਹਥੋਂ ਸੋਦਪੁਰ ਦੀ ਤਬਾਹੀ	,,	੮੭
੧੪੧	ਗੁਰੂ ਜੀ ਟਿਲੇ ਬਾਲ ਗੁਏਟੀ ਨੂੰ	,,	੮੭
੧੪੨	ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲਵੰਡੀ ਵਿਚ	,,	੮੭
੧੪੩	,, (ਲਾਹੌਰ ਪਹਿਰਾਵਾ)	,,	੮੭
੧੪੪	,, (ਲਾਹੌਰ ਪਹਿਰਾਵਾ)	,,	੮੭
੧੪੫	ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ	,,	੮੭
੧੪੬	ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਕਪਟਨ ਵਿਚ	,,	੮੭
੧੪੭	,,	,,	੮੭
੧੪੮	,,	,,	੮੭
੧੪੯	,,	,,	੮੭
੧੫੦	ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ	,,	੮੭
੧੫੧	ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੀਪਾਲਪਰ ਵਿਚ	,,	੮੭
੧੫੨	ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਨਗਰ (ਖੋਖੋਵਾਲ ਵਿਚ)	,,	੮੭
੧੫੩	ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਸਾਉਣਾ	,,	੮੭

ਅੰਤਕਾ

- ਅੰਤਕਾ ੧ :—ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਬੰਧੀ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਤੇ ਸਾਲ
- ਅੰਤਕਾ ੨ :—ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਪਰਮਾਰਥ ਤਤਕਰਾ—
- ਅੰਤਕਾ ੩ :—ਬਾਹਰਲੀ ਬਾਣੀ—
- ਅੰਤਕਾ ੪ :—ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ—
- ਅੰਤਕਾ ੫ :—ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

੧. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ

(ੳ) ਜੀਵਨ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ (੧੫੮੧ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ੧੬੪੦ ਈਸਵੀ)

ਫਾਰਸੀ ਤਾਰੀਖਾਂ ਵਿਚ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਤਾਰੀਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਕਿਰਤ ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਏ, ਚਹਾਰ ਬਾਗੇ ਪੰਜਾਬ ਕ੍ਰਿਤ ਗੁਲਾਮ ਮੁਹੀਉੱਦੀਨ ਬੂਟੇ ਬਾਹ ਵਿਚ “ਮਿਹਰਵਾਨ” ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਤੇ ਹਰਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ “ਮਿਹਰਵਾਨ” ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਂ ਠੀਕ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ “ਵ” ਤੇ “ਬ” ਕਈ ਥਾਈਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੁਤਰ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਦੇ ਇਕਲੌਤੇ ਸਪੁਤਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਜਨਮ ਤਾਰੀਖ ਬਾਰੇ “ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ” ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—“ਸੰਮਤ ੧੬੩੮ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਕੇ ਦਿਨ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿਤੀ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ (ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ) ਜੀ ਕੇ ਗਿਹ ਸੋਢੀ ਕੇ ਬੰਸ ਸਾਹਿਬਾਣੀ ਭਗਵਾਨੋਂ ਕੇ ਉਦਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਪੰਥ ਮਹਿ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖ ਦੇਓ ਭਗਤ ਸੈਂਸਾਰ ਉਧਾਰ ਕਰਨੇ ਕੀ ਨਮਿਤ ਅਉਤਾਰ ਲੀਆ”^੧। ਇਸ ਟੁਕ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਐਤਵਾਰ ੨੪ ਜਨਵਰੀ ੧੫੮੨ ਈ: ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸੇ ਹਥ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਅਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—“ਤਬ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਛਿਆਂ ਸੱਤਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਕਾ ਹੋਇਆ ਤਬ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸੰਮਤਿ ੧੬੩੮ ਭਾਧਰਉ ਸੁਦੀ ੩ ਕਉ ਸਬਦ ਕੀ ਥਾਪਨਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਕੇ ਦੇ ਕਰ ਸੱਚ ਖੰਡ ਕਉ ਸਿਧਾਰੇ”। ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਸਤ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਗੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ; ਪਤਰਾ ‘੩੪੮ ਅ’ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ “ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਸਕਾਇ ਕੈ ਕਹਿਆ ਜਿ ਮੈਂ ਭੀ ਸਾਤਿ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਬਾ ਜਾਇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਮਾਇਆ ਬਾ”। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਣਾ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਹਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ “ਗੋਸਟੀਆਂ” ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਭਾਦਰੋਂ ਸੁਦੀ ੩ ਸੰਮਤ ੧੬੩੮, ਮੁਤਾਬਕ ਇਕ ਸਤੰਬਰ ੧੫੮੧ ਖ਼ੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਸਨ^੨। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਿਹਰਵਾਨ

^੧ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਵੇਖੋ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਹਰਜੀ, ਚਤੁਰਭੁਜ ਰਚਨਾਵਲੀ।

^੨ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹਥ

ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੩੫੧੦ (੧੮੮) ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਰਚਣਹਾਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਸਪੁਰ੍ਹਾ ਹਰਜੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਤਾਰਾ ਸੰਮਤ ੧੮੩੬—੧੭੭੯ ਈਸਵੀ ਦਾ ਹੈ।

^੩ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ

‘ਕਰਮੋ’ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਰਾਸ ੩ ਅੰਸੂ ੧।

^੪ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪਤਰਾ ੭, ਓ।

^੫ਕਰਮ ਸਿੰਘ — “ਗੁਰਪੁਰਬ ਨਿਰਣਯ” ਪੰਨਾ ੮੩।

ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਦਸੀ ਜਨਮ ਤਾਰੀਖ—੨੪ ਜਨਵਰੀ ੧੫੮੨—ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਰਤਾ “ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨਾਂ” ਨੂੰ ਸੰਮਤ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਟਪਲਾ ਲਗਾ ਹੈ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਸੰਮਤ ੧੬੩੭ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ੧੬੩੮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪੂਰੇ ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਵੀਹ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਸੰਮਤ ੧੬੩੭ ਮੁਤਾਬਕ ਦੋ ਜਨਵਰੀ ੧੫੮੧ ਈਸਵੀ ਸੰਮਤਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਨਾਂ

ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ‘ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ’ ਸੀ। ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਭਾਨੀ ਜੀ ਇਸ ਨਵੇਂ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਲਕ ਦਾ ਨਾਂ ਰਖੀਐ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, “ਇਸ ਬਾਲਕ ਕਾ ਨਾਮ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਰਾਖਹੁ, ਇਹ ਸਭਨਾ ਕਾ ਮਨ ਹਿਚਿਨਹਾਰ ਹੋਇਗਾ।”

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਸਰ

ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਬਚਪਨ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ^੧। ਖ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਬਾਲ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਨੇਹ ਸੀ। ਇਹ ਬਾਲਕ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਓਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਲ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

ਕੋਤਿਕ ਸਮਾਂ ਬਿਤੀਤਯੋ ਸਬੈ। ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਕੇ ਸੁਤ ਉਪਜਯੋ ਤਬੈ।.....

ਕਿਤਕ ਮਾਸ ਕੋ ਪਿਖਿ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਢਿਗ ਲੇ ਆਵਹਿ।

ਕਰਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਇਵ ਲੇਵਹਿ ਗੋਦ। ਅਧਿਕ ਦੁਲਾਰਹਿ ਵਧਹਿ ਪ੍ਰੇਮੇ। ੩੬।

ਸਰਲ ਸੁਭਾਉ ਜਾਨ ਕਰਿ ਆਛੇ। ਸਭ ਕੋ ਭਲੇ ਹੋਨ ਉਰ ਬਾਛੇ।

ਅਧਿਕ ਸਨੇਹ ਸਨੇ ਸਿਸ ਸਾਥ। ਆਨਹਿ ਨਿਤਿ ਪ੍ਰਤਿ ਢਿਗ ਗੁਰ ਨਾਥ। ੩੭।^੨

ਜਦੋਂ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਜ਼ਰਾ ਵਡਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸਨੇਹ ਬਹੁਤ ਵਧਿਆ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਬੱਚਾ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ “ਜਿਮ ਨਿਜ ਸੁਤ ਕੋ ਜਾਨਹਿ ਤੈਸੇ”। ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੂੰ ਬਸਤਰ ਆਦਿ ਬਨਵਾ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

^੧ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪਤਰਾ, ੧੦ ਓ।

^੨ਤਾਰੀਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਏ ਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ

ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਨਿਸਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ, ਭਾਵ ੧੫੮੫ ਈਸਵੀ, ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਗਏ।

^੩ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਸ ੨ ਅੰਸ਼

੨੯, ਪੰਨਾ ੧੭੬੩।

ਸੰਮਤ ਬੀਤਜੋ ਵਧਜੋ ਸਰੀਰ । ਖੇਲਹਿ ਆਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਤੀਰ ।
ਨਿਤ ਸਨੇਹ ਕਰਿ ਬਹੁਤ ਦੁਲਾਰਹਿ । ਗਹੈ ਭੁਜਾ ਨਿਜ ਅੰਕ ਬਿਠਾਰਹਿ ॥ ੩੮ ॥
ਨਿਜ ਢਿਗ ਤੇ ਭੂਖਨ ਘਡਿਵਾਏ । ਸੁੰਦਰ ਕੰਚਨ ਕੇ ਪਹਿਰਾਏ ।
ਤਬਾ ਬਸਤੁ ਆਛੇ ਪਹਿਰਾਏ । ਗੋਰਾ ਉਪਰ ਤਿਨਹੁ ਲਗਾਏ ॥ ੩੯ ॥¹

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਇਕ ਬੜਾ ਗੰਢੀਰ, ਉਪਰਾਮ ਚਿਤ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਬਣਿਆ । ਇਸ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਆਪਣੇ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਪਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦਾ, ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਬਿਤਾ ਦੇਂਦਾ । ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਏ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਫਲੀ ਪਰਕਾਰ ਜਾਣੂ ਸੀ, ਨੇ ੧੮੧੧ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਰਚੀ ਤਾਰੀਖੇ ਸਿਖਾਂ² ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

از پریمی مل مهربان نام پسرے بود او از بدو صبح یوم التیمز صحبت نقرا بے کامل و مشاغل علم و
ادب میداشت - نظر بران گوروارجن از بس متوجه احوال میبود -

ਭਾਵ—ਪ੍ਰਿਥੀ ਮਲ ਦਾ ਇਕ ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨਾਮ ਦਾ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਸ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ ਸੀ ਸਵੇਰ ਬੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਸਨ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਰੀਖੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਰਤਾ ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੇ ਸੁਭਾ ਤੇ ਆਦਤਾਂ ਤੇ ਐਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਗਦੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ³, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਔਲਾਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ:—

در خانه ارجن مل پسرے نبود - چوں عمرش نصیحت رسید مهربان نامی برادرزاده خود برمسند
خلافت بنشاند -

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਅਉਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਕੁ ਉਮਰ ਬੀਤ ਗਈ, ਮਿਹਰਵਾਨ ਨਾਮੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਭ ਟੁਕਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇੜੇ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਸ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ, ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ, ਉਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਹੱਥ ਸੀ । ਅਸਲ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ

¹ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਸ ੨ ਅੰਸ਼ ੨੯, ਪੰਨਾ ੧੭੬੩—੬੪ ।

²ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਏ ਤਾਰੀਖੇ

ਸਿਖਾਂ—ਫਾਰਸੀ-ਹਥ ਲਿਖਤ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੰਨਾ ੧੭ । ਇਸ ਹਥ ਲਿਖਤ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਵੇਖੋ ਕਰਤਾ ਦੀ ਲਿਖੀ ਫਾਰਸੀ ਹਥ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ) ਪੰਨਾ (VI), ਪੰਨਾ ੫੦ ਤੇ ੫੧ ।

³ਗੁਰਮ ਮੁਹੂਰਤ-ਦੀਨ ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ—ਤਾਰੀਖੇ ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਿਲਦ ਪਹਿਲੀ-ਫਾਰਸੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੰਨਾ ੩੫੯ । ਇਸ ਹਥ ਲਿਖਤ ਬਾਰੇ ਵੇਖੋ ਕਰਤਾ ਦੀ ਲਿਖੀ ਫਾਰਸੀ ਹਥ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ) ਪੰਨਾ (V), ੪੮ ਤੇ ੫੦ ।

ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਛਾਪ ਪਰਤੱਖ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਰਿਣ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ:—

੧. ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਪੂਰਨਾ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ ਸਗੋਂ ਅਖਰ ਚੋਣ ਵੀ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਹੈ:—

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ:—

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ॥

ਇਕ ਥਾਂ ਹੋਰ:—

ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਛਾਵੈ ਸੋਈ ਹੋਗੁ ॥

[ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ੧੧ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ

ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ:—

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੋਈ ਭਲਾ ਜੋ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਇ ॥

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੬੩

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ:—

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅਹੰਮੇਵ ॥

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਗੁਰ ਦੇਵ ॥

[ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ੬ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ

ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ:—

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਮੋਹੁ ਲੋਭੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਝਗੜੁ ਚੁਕਾਇ ।

ਬਹੁੜਿ ਨ ਦੁਰਮਤਿ ਊਪਜੈ ਗੁਰੁ ਸੰਜਮੁ ਦੀਆ ਬਤਾਇ ।

ਸੰਤਨ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਨਿ ਦਾਸ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ [ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੩੩੧

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਰਾਗ ਵੰਡੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:—

ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਗੁਣ ਤਿਨ ਹੀ ਗਾਏ ਜਾ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥

ਜੋ ਸੁਖੀਆ ਧੰਨੁ ਉਸੁ ਜਨਮਾ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ [ਵੰਡੀ ਮਹਲਾ ੫-੨

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ:—

ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਪ੍ਰਭ ਆਪਣਾ ਸੋਈ ਸਿਮਰੈ ਨਾਮੁ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਨ ਜਨਹੁ ਕਾ ਸਗਲਾ ਸਵਰੈ ਕਾਮੁ ।

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੩੫੦

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੋਰ ਸਲੋਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਇਥੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਉਪਨਾਮ “ਨਾਨਕ ਦਾਸ” ਤੇ “ਜਨ ਨਾਨਕ” ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਨਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ “ਨਾਨਕ” ਪਦ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦਾਸ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ “ਨਾਨਕ ਦਾਸ” ਵਰਤਣਾ ਕੋਈ ਅਯੋਗ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

੨. ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਲ ਜਿਹੜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੀ

ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ। “ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫੋਗ ਪੈਣ ਤੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪੌਥੀ ਨੂੰ ਭੰਡਉਤ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਭਰ ਹੋਜ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਤੇ ਹਰ ਪਾਠ ਪਿਛੋਂ ਭੰਡਉਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਰਤਾ “ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਬਾਨ” ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

“ਲੰਬੇ ਆਸਨ ਹੋਇ ਕਰਿ ਭੰਡਉਤ ਕਰਤਾ ਅਰ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਅਰ ਰਾਤ ਕੇ ਵਿਖੇ ਇਕੀਸ ਬਾਰ ਜਪੁ ਪੜਤਾ”।

੩. ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਸਲੋਕ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਅਸਟਪਦੀ ਦਾ ਸਾਰ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਗੋਸਟੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਸਲੋਕ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਗੋਸਟੀ ਦਾ ਮੁਖ ਭਾਵ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਇਹ ਸਲੋਕ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਕ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਗੋਸਟੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਲੋਕ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ੭੪ਵੀਂ ਗੋਸਟੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਐਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ:—

ਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤਾ ਸਗਲੀ ਗਈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਮਈ ॥

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੨੪੫.]

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਤੇ ਔਲਾਦ

ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਤਿੰਨ ਲੜਕੇ ਹੋਏ। ਕਰਨ ਮਲ, ਹਰਜੀ ਤੇ ਚਤਰ ਫੂਜ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਿਹਾਂਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰਜੀ ਦੇ ਘਰ ਕਵਲ ਨੈਨ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੋਲ ਸਾਹਿਬ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕੋਲ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

“ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੀ ਵੰਸ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੋਢੀ ਕੋਲ ਸਾਹਿਬ ਫਿਲਵੇ ਗਰਾਮ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ। ਜਦ ਦਸਮੇਸ਼ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਾਲੇ ਨੀਲੇ ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਫੈਦ ਪੁਸ਼ਾਕ ਛੋਟਾ ਕੀਤੀ। ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਚਿਟੇ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਨੀਲ ਵਸਤੂ ਪਾੜ ਕੇ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਫੀਰੋਜਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਫੁੱਟਰ ਦੇ ਸੋਢੀ ਕੋਲ ਵੰਸੀ ਹਨ”।^੧

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੬੩੭ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ੧੬੪੦ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ,

^੧ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪਤਰਾ ੧੯।

^੨ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪਤਰਾ, ੩੪੯ ਅ।

^੩ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ—ਮਹਾਨ ਕੋਲ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪਰਕਾਰ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਸਨ ਸਗੋਂ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮੇ ਲਗਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭਲੀ ਪਰਕਾਰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ । ਇਕ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੇ ਨਾਤੇ ਵੀ ਉਹ ਮਿਹਰਵਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣੂ ਸਨ । ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾਸੂ ਤੇ ਦਾਤੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਤੇ ਮੋਹਰੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਤੇ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਦਾ ਵਰਤਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ । ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦਾ ਨਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਨਹੀਂ । ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

ਬਾਲ ਜਤੀ ਹੈ ਸਿਰੀ ਚੰਦੁ ਬਾਬਾਣਾ ਦੇਹੁਰਾ ਬਣਾਇਆ ।
 ਲਖਮੀ ਦਾਸਹੁ ਧਰਮ ਚੰਦ ਪੋਤਾ ਹੁਇਕੈ ਆਪ ਗਣਾਇਆ ।
 ਮੰਜੀ ਦਾਸੁ ਬਹਾਲਿਆ ਦਾਤਾ ਜਿਧਾਸਣ ਸਿਖਿ ਆਇਆ ।
 ਮੋਹਣ ਕਮਲਾ ਹੋਇਆ ਚਉਬਾਰਾ ਮੋਹਰੀ ਮਨਾਇਆ ।
 ਮੀਟਾ ਹੋਆ ਪਿਰਥੀਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੋਫਕ ਬਰਲ ਚਲਾਇਆ ।
 ਮਹਾਂ ਦੇਉ ਅਹੰਮੇਵ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੇਮੁਖ ਪੁਤਾਂ ਭਉਕਾਇਆ ।
 ਚੰਦਨ ਵਾਸ ਨ ਵਾਸ ਬੋਹਾਇਆ ॥ ੩੩ ॥

ਇਹ ਪਉੜੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ । ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ “ਮੀਟਾ”^੧ ਅਖਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ “ਮੀਟਾ ਹੋਆ ਪਿਰਥੀਆ ।”

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਛੱਤੀਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪਉੜੀਆਂ “ਮੀਟਿਆ” ਬਾਬਤ ਲਿਖੀਆਂ^੨ ਸਨ । ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਹੋਹਰ^੩ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੇਦ

^੧ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਛੱਬਵੀਂ ਵਾਰ । ^੨ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਅੱਖਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਸੀ । ^੩ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਏ ਕਰਤਾ ਤਾਰੀਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਕਰਤਾ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਹੋਹਰ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫੯੫ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵਾਰ ੧੫੯੫ ਤੋਂ ੧੬੦੬ (ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ) ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਉਚਾਰੀ ਗਈ । ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਅੰਕ ਛੱਤੀਵਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਨੌਧੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਦਲ ਛੰਜਨ ਗੁਰੂ ਸੂਰਮਾ । ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ” ॥ ੪੮ ॥

[ਵਾਰ ਪਹਿਲੀ

ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਨਗਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡ (ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਭੇਜਿਆ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਕੋਲ ਗਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਸਗੋਂ ਉਲਾਂਭੇ ਤੇ ਕਰੜੇ ਬਰਨ ਕਰੇ, ਅਵਗਿਆ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੋਇਆ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਮਾਮੇ ਲਗਦੇ ਸਨ ਤੇ ਵੱਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਖਦੇ। ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਟ ਵੱਜੀ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹਨਾਮਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਈਰਾਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਫਰੋਸੀ ਵਾਂਗੂ ਵਿਅੰਗ ਮਈ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੱਤੀਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਜੋੜ ਲਈਆਂ ਸਨ:—

ਵਾਰ ਕਰੀ ਪਰਬਾਇ ਤਿਸ, ਹੈ ਜਬਾ ਬਿਕਾਰੀ।
ਤਿਮ ਬਨਾਇ ਕਰਿ ਮਗ ਬਿਖੈ ਆਨੀ ਲਿਖਿ ਸਾਰੀ।
ਸੋ ਸੁਨੀਅਹਿ ਸਭ ਜਾਨੀਅਹਿ ਮੈ ਕਰੋਂ ਉਚਾਰੀ।
ਸੁਭ ਗੁਣ ਜਿਸ ਮਹਿ ਲੇਖ ਨਹਿ, ਹੰਕਾਰ ਅਫਾਰੀ॥ ੨੮॥

ਦਹਰਾ

ਹੈ ਛੱਤੀਸਵੀਂ ਵਾਰ ਜੋ ਗਿਰਾ ਕਰੀ ਗੁਰਦਾਸ।
ਲਗਯੋ ਸੁਨਾਵਨਿ ਧੋਟ ਤਿਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਾਸ॥ ੨੯॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ

“ਕਾਲੇ ਮੁਖ ਮੀਣਾ” ਭਯੋ ਬਡ ਦੰਡ ਕਮਾਵੇ।
ਬੇਖ ਬਾਕ ਸੁਭ ਮੋਰ ਕੇ ਜੀਵਨਿ ਚੁਨ ਖਾਵੇ।
ਗਜਾਨ ਹੀਨ ਗੁਰ ਬਨਤਿ ਹੈ ਕੋ ਨਮੋ ਨ ਠਾਨੈ।
“ਧੋਟੀ ਸੰਗਤ ਮੀਣਿਆ” ਗੁਰ ਨਿੰਦ ਬਖਾਨੈ॥ ੩੦॥
ਦੁਰਮਤਿ ਜੀਵਤਿ ਕਰਤਿ ਹੈ ਜਬ ਗਹਿ ਜਮ ਮਾਰੇ।
ਕੂੜ ਕੁਪੱਤਾ ਹੋਹਿਗੇ ਦੁਖ ਸਹਹਿ ਕਚਾਰੇ॥
ਇਤਯਾਦਿਕ ਜਿਸ ਮਹਿ ਕਹਯੋ ਸਭਿ ਵਾਰ ਸੁਨਾਈ॥
ਨਹਿ ਮਾਨਹਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੋ ਦੁਸ਼ਟ ਬਡਾਈ॥ ੩੧॥

^੧ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਸ ੩ : ਅੰਸੂ ੨੫ ਪੰਨਾ ੨੦੧੦, ੨੦੧੧। ਛੱਤੀਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਅੱਠ ਪਉੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਖਰੀ ਤੁਕਾਂ ਇਹ ਹਨ:—

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਮੁਹਿ ਕਾਲੇ ਮੀਣਾ।
ਤਿਉ ਦਰਗਹ ਮੀਣਾ ਮਾਰੀਐ ਕਰ ਕੂੜ ਕੁਪੱਤਾ।
ਵਗ ਨ ਹੋਵਨਿ ਕੁੱਤੀਆਂ ਮੀਣੇ ਮੁਕਦਾਰੀ।
ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਬਹੁ ਮੀਣਿਆ ਤੁਧ ਜਮ ਪੁਰ ਜਾਣਾ।
ਧੋਟੀ ਸੰਗਤਿ ਮੀਣਿਆ ਦੁਖ ਦੇਵੀ ਮਿਤੈ।
ਤਿਉ ਨਕਟ ਪੰਥ ਹੈ ਮੀਣਿਆ ਮਿਲ ਨਰਕ ਨਿਬਾਰੀ।
ਰਲੈ ਜੋ ਸੰਗਤ ਮੀਣਿਆ ਉਠਿ ਚਲੈ ਨਿਰਾਸਾ।
ਕਿਆ ਨੀਸਾਣੀ ਮੀਣਿਆ ਧੋਟ ਸਾਲੀ ਸਿਕੇ।

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਛੱਤੀਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਤੇ ਕਰੜੇ ਬਚਨ-ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਜਾਤੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਵੱਲ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੱਲ, ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਹੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਖ਼ਰਬਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਬੂਤ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਤਿਅੰਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪ ਖ਼ਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਸਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਾਨਤਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਛੁਲ੍ਹੇਖਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿਬਰ ਕਰਤਾ ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

ਮੀਟਿਆ ਵੀ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਇਆ। .....
 ਚਹੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਸਬਦ ਬਾਣੀ ਲਿਖ ਵਿਚ ਪਾਇਆ।

ਇਥੇ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਸਿਖ। ਰਬਾਬੀ ਭੂਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਏ ਰਖ।

ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਸਬਦ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਪੜਿਆ।

ਉਹ ਸਬਦ ਅਵਾਜ਼ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਪੜਿਆ।

ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੁਦਾ ਕਰੀਏ।

ਮੀਟੇ ਪਾਣ ਲਗੇ ਨੀ ਰਲਾ ਸੇ ਨਿਆਰੀ ਕਰ ਧਰੀਏ।

ਸੇ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਹੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਕਰਤ ਸੇ ਭਏ।

ਸੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਭ ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਲਏ।

ਇਸ ਟੁਕ ਤੋਂ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ:—

੧. ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਬਦ ਸਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਬਦ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੇ ਸਨ।

੨. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਨਾ ਮਿਲਾਇਆ।

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਨਿਰਮੂਲ ਹਨ:—

੧. ਜੇਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ਹੁੰਦਾ

---

^੧ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿਬਰ—ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ—ਪੰਜਾਬੀ ਹਥ-ਲਿਖਤ—ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੰਨਾ ੪੮ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਤਾਰੀਖ ੧੬੨੬ ਬਿਕਰਮੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

“ਹਰੀਆ ਤੇ ਬਾਲਾ ਜੱਟ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਪੁਤਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹੋਏ ਜੋ ਆਪਣਾ ਕਾਲਾ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਮੋਰ ਪੰਖ ਦਾ ਮੁਕਟ ਪਹਿਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪੰਖ ਚਲਿਆ ਉਸ ਦੀ ਦਿਵਾਨੇ ਸੰਗਿਆ ਹੋਈ। ਦਿਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਗਦੀ ਕੋਟ ਪੀਰ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਭੋਰਾ ਇਸੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।”

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਰਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਗਦਜ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਰਚ ਕੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਪਰ ਇਹ ਪਰਮਾਰਥ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਮਹਾਂ ਕੰਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਅਤੁਟ ਬਰਾਬਰ ਤੋਂ ਬਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ, ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਇਆ, ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਚਿਲਕੁਲ ਨਿਰਮੂਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨਦੇ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। (੧) ‘ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ’ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। (੨) ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਥੱਲੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਨੇਮ ਨਾਭ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਭੰਡਉਤਾਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਪ ਪਾਸ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਤਰ ਵਿਚ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਭਾਵ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਸਕੇ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਸਿਖ ਨੇ ਆਪ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ—“ਕੁਹ ਜੁ ਕੋਟੀ ਅਵਿਰਤ ਅਜੋਰ ਪੁਰਖ ਹੈ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਹੁ ਸ੍ਰੀ ਨ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਸੁਜਿਤ ਮਾਰਗ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਖੇਨ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਹੋਰਿ ਸੁ ਉਪਦੇਸੁ ਨ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹੀਐ ਜੀ।” ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਬਦ ਉਚਾਰ ਸੁਣਾਇਆ^੧ :—

“ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਜਪਤ ਕੋ ਕੋ ਨ ਤਰਿਓ ॥

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਭਗਤੁ ਭਗਤੁ ਤਾਕੋ ਨਾਮੁ ਪਰਿਓ ॥

[ਮਾਰੂ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ-੧]

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਜਿਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਆਤਮਕ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਝੇਨ ਹੀ ਸਮਝਾ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਗੀਤਾ, ਮਹਾਭਾਰਤ, ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਭਾਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸੋਖਾ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ।

^੧ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਨਕੋਸ਼।

^੨ਵੇਖੋ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪੰਨਾ ੨੮੬।

^੩ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪਤਰਾ, ੩ ਓ।

^੪ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪਤਰਾ ੧੮੨ ਓ।

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ

ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ੧੬੦੬ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਹੁ ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਪਰੀਵਰਤਨ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਆਪ ਨੇ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ—ਇਕ ਮੀਰੀ ਦੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਪੀਰੀ ਦੀ—ਪਹਿਨੀਆਂ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਬਸਤਰ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਬਸਤਰ ਤੇ ਘੋੜੇ ਛੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਮਰ ਕੇਵਲ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੧੬੦੯ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣਾ, ਤੇ ਬਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਕਰਨੇ ਅਰੰਭ ਦਿਤੇ। ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਤਜਰਬਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਨਵੀਂ ਰਹੁ ਰੀਤੀ ਛਾਵੇਂ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਕਈ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਝੰਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸਭ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿਛਾਂ ਖਿੱਚੂ ਰੁਚੀ (Conservatism) ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹਰ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਖੱਕ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਮ ਸਿਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ “ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੇ ਜਪਾਉਣਾ”, “ਮੰਜੀ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ”, “ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਰਾਉਣਾ”, ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਕਬਰ ਵਰਗੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੋਲ ਚੱਲ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਛਾਵੇਂ ਉਹ ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਪਰ ਆਮ ਸਿਖਾਂ ਨੇ “ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ” ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਹਾਲੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਿਆਂ ਦਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

ਧਰਮਸਾਲ ਕਰਿ ਬਹੀਦਾ ਇਕਤ ਬਾਂ ਨ ਟਿਕੈ ਟਿਕਾਇਆ ॥

ਪਾਤਿਸਾਹ ਘਰਿ ਆਵਦੇ ਗਤਿ ਚੜਿਆ ਪਾਤਿਸਾਹ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ॥

ਉਮਤਿ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਦੀ ਨਠਾ ਫਿਰੈ ਨ ਡਰੈ ਡਰਾਇਆ ॥

ਮੰਜੀ ਬਹਿ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਕੁਤੇ ਰਖਿ ਸਿਕਾਰੁ ਖਿਲਾਇਆ ॥

ਬਾਣੀ ਕਰਿ ਸੁਣਿ ਗਾਂਵਦਾ ਕਬੈ ਨ ਸੁਣੈ ਨ ਗਾਵਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥ [ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੨੬-੨੭]

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਗੁਰੂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਇਕ ਜਗਾ ਟਿਕਾਇਆ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਘਰ ਚਲ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨੱਠਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰਾਇਆ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਮੰਜੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਪਿਛੇ ਹਰ ਇਕ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ, ਹਰ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾ ਹੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਸੁਣਦਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਆਦਿ। ਪੁਰਾਤਨ ਖਿਆਲੀ ਵਾਲੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਖਰ ਉਸ ਵਕਤ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਸੇਕਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਬ ਵਿਥੋਂ ਕੇਵਲ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਹੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਸੀ। ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦੇ, ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੇ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚਾਨ ਕਰਦੇ ਤੇ

ਜਪੁਸੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਰਸਨਾ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਿਠਾਸ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਗਵਾਲੀਆਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਬੁਕਾਉ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਵੱਲ ਫਿਰਿਆ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੀ “ਗੁਰੂ” ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਣੇਸ਼ ਦਾਸ ਵਡੇਹਰਾ ਚਹਾਰ ਬਾਗੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

اما بعد وفات گوروارجن و قید شدن گورو هرگو بند پسر پرتهیا نام برادر گوروارجن که اورا گورو
مهربان گفتند که برگدی نشست۔

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕੈਦ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ ਪ੍ਰਿਥੀਆ ਨਾਮੀ ਦਾ ਪੁਤਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ॥

ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ—ਭਗਤ

ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨਤਾ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਇਆ ਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਨੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ “ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ” ਕਰਕੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ “ਭਗਤ” ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ “ਭਗਤ” ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਗਣੇਸ਼ ਦਾਸ ਵਡੇਹਰਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

خود را بگفت قرار داد

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ “ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਗਤ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਸਨ”—ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ।
ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਖ ਦਬਿਸਤਾਨੇ ਮਜ਼ਾਹਬ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ੧੬੪੫ ਵਿਚ, ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦਿਹਾਂਤ ਦੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

وايشان خود را بگفت یعنی پرستار خدا گیرند

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਤੇ ਹਰਿ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਗਤ ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

¹ਗਣੇਸ਼ ਦਾਸ ਵਡੇਹਰਾ—ਚਹਾਰ ਬਾਗੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਾਰਸੀ ਹਥ ਲਿਖਤ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਾਹੌਰ ਪੜ੍ਹਾ ਪਰ (ਫੋਟੋਸਟੈਟ ਕਾਪੀ—ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)।

²ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ—ਮਾਥਰਾਜ ਤਵਾਰੀਖੇ ਸਿਖਾਂ, ਪੰਨਾ ੩੮।

³ਉਪਲਿਖਤ, ਪੜ੍ਹਾ ਪਰ।

ਪਹਾੜੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ

ਗੋਸਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਠੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪਿਛੋਂ ਡਾਢ ੧੬੧੯ ਈਸਵੀ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ¹।

੧੬੧੯ ਤੇ ੧੬੨੦ ਦੇ ਸਾਲ ਕਾਂਗੜੇ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਲਈ ਬੜੇ ਡਿਆਨਕ ਸਾਲ ਸਨ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਖੁਰਮ (ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਗਲੀਆ ਫੌਜਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ੧੬੨੦ ਵਿਚ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸਰ ਕੀਤਾ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਤੇ ਨੂਰਜਹਾਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਕਾਂਗੜੇ ਗਏ ਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਖੁਤਬਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਗਊ ਹਤਿਆ ਹੋਈ²।

ਰਾਜੇ ਚੰਦਰਭਾਨ ਕਾਂਗੜੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਕਥਨ³ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ੧੬੨੭ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਚੰਦਰਭਾਨ ੧੬੨੭ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ੧੬੨੮ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਗਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਸੁਕੇਤ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਗਏ⁴। ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਆਮ ਸੈਨ (੧੬੨੦-੧੬੫੦ ਈਸਵੀ) ਨੇ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਫਕੀਰ ਦੋਸਤ ਸੀ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਯੋਗੀ ਕੋਲੋਂ ਸਰਾਪ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ⁵।

ਸੁਕੇਤ ਤੋਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਕੋਟਲੈਂਗੜ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਏ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੁਕੇਤ ਤੋਂ ਕਾਂਗੜੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਏ। ਚੰਦਰਭਾਨ ਰਾਜਾ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਕਾਂਗੜੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਓਹ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਬਾਗ ਲੁਆ ਦਿਤਾ⁶। ਤੇ ਇਕ ਭੇਰਾ ਬਣਵਾ ਦਿਤਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਾਂਗੜੇ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਬੁਤਾਲੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਬੁਤਾਲੇ ਤੋਂ ਗੰਜਲ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੰਜ ਸਾਲ ਟਿਕੇ ਰਹੇ। ਗੰਜਲ ਤੋਂ ਫੇਰ ਸ਼ਹਿਨੇ ਕਾਲੇ ਤੋਂ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਮੁਹੰਮਦੀਪੁਰ ਆਏ⁷। ਮੁਹੰਮਦੀਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਇਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਭੇਰਾ ਸੀ।

ਦੇਹਾਂਤ

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੬੯੬ ਮਾਘ ਦੀ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਮੁਤਾਬਕ ੧੮ ਜਨਵਰੀ ੧੬੮੦ ਈ: ਨੂੰ ਹੋਇਆ⁸। ਆਪ ਨੇ ਪੂਰੀ ਉਨਾਠ ਪਦ ਸਾਲ ਉਮਰ ਭੋਗੀ। ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ:-

¹ਗੋਸਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪੜਾ ੨੧ ਅ। ²J. Hutchison, History of the Punjab Hill States, Vol. I, page 164 ³ਗੋਸਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪੜਾ ੩੪ ਅ। ⁴ਗੋਸਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪੜਾ ੩੦ ਅ।

⁵"On this Yogi cursed the Raja and died soon-afterward in his cave. Shyman Sen did every thing in his power to avert the curse." J. Hutchison. History of the Punjab Hill States Vol. I Page 357. ⁶ਗੋਸਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪੜਾ ੩੫ ਅ। ⁷ਓਪਲਿਖਤ, ਪੜਾ ੩੮੬ ਅ।

ਸਸਣ ਸੇਈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ ॥

ਜਿਥੇ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੇ ਖੜੇ ਦਿਸਨਿ^੧ ॥ [ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧-੩]

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਚੋੜੀ ਛਾਤੀ, ਲੰਮੀਆਂ ਫੁਜਾਂ ਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲੀ ਤੇ ਹੇਠਲੇ ਕਾਲੇ ਡੋਰੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਟੁਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਵੇਖਦੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਹੇਠਾਂ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਟੁਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਜਿਥੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਉਚ ਕਟੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ, ਚੰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਸਨ, ਉਥੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਕਲਾਕਾਰ ਵੀ ਸਨ। ਨਾ ਕੇਵਲ ਉਹ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਰਾਗ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਭੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਰੀਲਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਆਪ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਤ ਤੋਂ ਸਵੇਰ ਤੇ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਸੰਗਤਾਂ ਬੈਠਕੇ ਸੁਣਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਤੇ ਉਕਤਾਂਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਛੇ ਰਾਗ ਤੇ ਛਤੀਸ ਪਰੀਆਂ (ਰਾਗਨੀਆਂ) ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ^੨।

ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਬੜਾ ਉਚਾ ਤੇ ਸੁਚਾ ਸੀ। ਆਪ ਜਿਥੇ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਆਤਮਕ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਮਲ ਬੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਸੀ। ਆਪ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦੇ, ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੇ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕੀ ਪਾਠ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰਦੇ ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਦਾ ਆਦਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।

^੧ਗੋਸ਼ਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪੜਾ ੩੫ ਅ, ੪੦ ਉ, ੫੩ ਉ, ੧੧੩ ਅ ^੨ਗੋਸ਼ਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪੜਾ ੩੮੬ ਅ।

^੩ਗੋਸ਼ਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਪੜਾ ੩੫੯ ਉ। ^੪ਗੋਸ਼ਟੀਆ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪੜਾ ੩੪੯ ਅ।

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਪੋਥੀ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੁਗਿਆਨ

(ਲਿਖਤ-ਭਾਈ ਧਰਮਾਨੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ)

“ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥

ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲੇਖਾਰੀ ਗੁਰ ਪੁਡਿ ਲਿਖੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਲਿਖੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੁ ਲਿਖ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥੧॥

ਬਾਬਾ ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੁ ॥

ਜਿਥੇ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੇ ਹੋਇ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ” ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ ਮ : ੧ ॥ ਪੰਨਾ : ੧੬ ।

“ਮਿਹਰਵਾਨ ਕੇ ਗਿਆਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਕਹੋ ਜਿਨਿ ਗਿਆਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਐਸਾ ਗੋਸਟੀ ਕਾ ਬੰਧੋਜ ਬਾਧਿਆ ਜਿ ਅਗਿਆਨ ਮੂਰਖ ਬੇ ਸੇ ਭੀ ਪਤਿ ਪਤਿ ਚਤੁਰ ਸਰੋਮਣ ਗਿਆਨਵੰਤ ਭਏ-।”

[ਹਰਿਜੀ, ਗੋਸਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ੨੩ ਅ]

(੧) ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਪੋਥੀ ਕੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਦਸਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਰਬੀ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਅਨੰਤ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਕੇਂਦ੍ਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਿਰਨ ਅਗਿਆਨ ਗੁਸਿਤ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਸ ਭਵ ਸਾਗਰ ਦੇ ਘੁੱਪ ਅੰਧਕਾਰ ਤੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਰਮ ਹੋਤੁ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਓਤ ਪ੍ਰੋਤ ਸੀ। ਫਿਰ, ਐਸਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਅਨੁਭਵ ਵਿੱਚ ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਵਾਂਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਕਰੀਬਨ ੭੧੫) ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਮਤ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਨਿਬਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਬਾਣੀ ਆਪ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਿੱਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਖੰਡ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਸਣ ਜਮਾਈ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਕਿਸ ਸੁਗਮਤਾ ਨਾਲ ਆਪ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸ ਅਤੰਤ ਸੂਖਮਤਾ ਤੇ ਓਜਸ ਨਾਲ ਆਪ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਦੋ ਕੇ ਏਹਨਾਂ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਭਾਵਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਦਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਭੂਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਧਾਰਣ ਮਰਨਹਾਰ ਬੰਦੇ ਦਾ, ਨਿਰੇ ਪੁਰੇ ਕਿਤਾਬੀ ਕੀੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੀ ਪਿਠ ਪਰ ਬੰਦੂਰ ਕਿਸੇ ਇਬਨ ਬਕਤੀ, ਕਿਸੇ ਅਲੌਕਿਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਰਹਸਜ ਪੂਰਿਤ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਮਿਹਰਵਾਨ ਰਚਨਾ ਵਾ ਸਿਉਂ ਸਿਉਂ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਿਰੰਜਨ ਹੀ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਿਰਬੀਜ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪੰਚਬਿਖਾਰਾਯ, ਯਾਗਯਵਲਕਯ ਅਰ ਪਤੰਜਲੀ ਆਦਿਕ ਮਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਐਸੇ ਐਸੇ ਕਸ਼ਟ ਮਈ ਅਰ ਕਰੜੇ ਅਭਿਆਸ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨੀ ਬਾਇਦ ਕੁੜਾਂ ਯਾਂ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਲਈ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਹਾਂ ਜੀ, ਉਸ ਅਫੂਰ, ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਮੈਂ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਪੋਥੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਪਾਠ ਦੁਆਰਾ ਆ ਮੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਅਰ, ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਸੱਚ, ਇਹੋ ਦਾਵਾ, ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਨੇ, ਪ੍ਰੇਮ, ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਬਰਧਾ ਵਿੱਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਏਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। “ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਜੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਲਿਖਾਈ, ਏਸ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਸੁਣੇ, ਪੜ੍ਹੇ, ਗਾਵੇ, ਤਿਸ ਕੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਵੈ” । ਅਰ, ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੂੰ ਕੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ, ਪਾਠ ਤੋਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

“ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਰਣਹਾਰੁ ਸਚਾ ਪਰਵਦਗਾਰੁ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਵੇਖਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਖਾਨ ਪੀਨ ਤੇ ਬਾਹਰਾ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਹਾਰੁ ॥”

ਕੀ ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਇਹ ਬਿਲਾਹੀ ਨਾਦ ਵੀ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ?

“ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਿਛੁ ਕਰਮੁ ਨ ਜਾਣਾ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ॥

ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ ॥”

[ਸੂਹੀ ਮ : ਪ ॥ ਪੰਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ੭੫੦]

“ਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤਾ ਸਭਲੀ ਗਈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਮਤੀ ॥” [ਭੈ: ਮ: ਪ ॥ ਪੰਨਾ ੧੧੫੭]

“ਰਵਿਦਾਸ ਧਿਆਏ ਪ੍ਰਭ ਅਨੂਪ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ ॥” [ਬਸੰਤ; ਮ: ਪ ॥ ਪੰਨਾ; ੧੧੯੨]

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਤੇ ਮਹਾ ਕਵੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ; ਤਾਂ ਤੇ ਐਸੇ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ, ਦੋ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵਾਲੀ, ਸਾਡੇ ਹਲਤ ਪਲਤ ਦੇ ਰਾਖੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਬਤ ਦ ਰੂਪ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਬਾਰੰਬਾਰ ਭੰਡਤ ਬੰਦਨਾਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਿਰਬਾਣ ਰੂਪ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ, ਉਸੇ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ, ਪੰਥੀ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪਤਮਾਰਥ ਦਾ ਵੀ ਸਾਰ ਕੱਢ ਕੇ, ਅਤਿ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਗੁਰਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ, ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਗਿਆਨ (Gurmat Philosophy *) ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਗਿਆਨ

* What is philosophy ? No two philosophers, even among the so-called great, have ever agreed on the subject matter of philosophy. Directly or indirectly every thinker posits an undefined something called 'reality' which is to be pondered over, investigated into, known, experienced, realized, and identified with. Characterization of the reality leads to divergent views which often get bogged up or lost in blind alleys into which some stumble consciously or unconsciously. Must philosophers disagree and is this disagreement inevitable ?

Some opine that the very nature of philosophy makes it so and regard this not its defect but its glory. Others, however, deny this and assert that the disagreement does not lie in the problem. All are agreed on the problem that philosophy is an attempt to know the reality. If there is any disagreement, it lies in the method of approach as well as in the mental make-up or the idiosyncrasy of the thinker. But the assumption that reality is definable is wrong. The Gurus again and again declare that it is *Alakh, Agamya* and *Agoclar*. Reality is not a concept to be defined or articulated about, but something to be experienced in a state of sublimation, where intellect and its associates and auxiliaries in the psychic sphere do not function. This sublimate state presupposes an integrated and idealized personality which is the outcome of an ethical discipline undergone by a real seeker after the knowledge of reality. Philosophers, or Gurmukhs, the Gurus contend, must first qualify themselves not only by intellectual attainments but also by moral purification and acquire an integrated personality, before they philosophize. In this way there will not be any disagreement, for the stories of the knowledge of reality, experienced by the integrated personalities throughout the ages, differ very little in essentials.

To know reality is not an intellectual feat. It is to be realized as an immediate experience, *anubhava*, and this can be done only by a morally perfected person. Such persons do not find any difference or disagreement among themselves on any problem of Philosophy.

ਕੀ ਹੈ ? ਇਹ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੁਆਰਾ ਸਗੁਣ (ਸਰਗੁਣ) ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਰਾਧਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਸਗੁਣ ਕਰ ਕੇ ਸਾਖਿਆਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਛਾਵੇਂਹਰ ਵੀ ਸਾਹੇ ਹੀ ਨਾਧ ਰਹਮ ਅਵਸ਼ਜਕ ਤੇ ਕਰਤਵਜ (ਕਰਨੇ ਯੋਗ) ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੀ ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸ੍ਰਯੰ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਬਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕਿ ਗਿਆਨ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ :—

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਿਆਨੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ਹਉਮੈਂ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥

ਤਨੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਸਾਚੈ ਰਹੈ ਸਮਾਏ ॥” [ਰਾਮ ਕਲੀ ਮ: ੧ ॥ ਪੰਨਾ ੯੪੯ ॥]

ਏਹਨਾਂ ਦੋ ਮਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵੇਦਾਂ, ਬਾਸਤਰਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਪੁਰਾਨਾਂ ਤੇ ਕਤੋਬਾਂ ਦਾ ਲਤੀਫੁੱਲਤੀਫ਼ ਅਰਕ (Quintessence) ਕੱਢ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ, ਇੱਥੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਥਵਾ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਫ਼ਰਮਾਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਰਥਾਤ, ਤੱਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (i. e. ponders over the Object of Abstract Knowledge or the Essence of Reality) ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੀਖਿਆ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅਸਬੂਲ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਦਾ ਹੈ : ਉਸ ਦਾ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਬਾਣੀ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਸੱਚ (Reality) ਵਿੱਚ ਅਭੋਲ ਇਸਥਿਤ (ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਸ, ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੇ (੭੧੫) ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾ ਸੰਭਵ ਆਪਣੀ ਅਲਪ ਯਾਨ ਤੇ ਨਿਰਬਲ ਨਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਸ ਦੁਰਗਮ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗੁਰਮ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆਨ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(੨) ਜੋ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਦਾਰਥ (ਯਾਨੇ ਵਿਸ਼ੈ, object) ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿੱਚ, ਵਿਸ਼ੈ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸ੍ਰੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੈ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਹੈ, ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਵਿਸ਼ੈ (object of philosophy) ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁਖ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰੇ ਗਿਆਨ ਵਤ, ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਵਿਸ਼ੈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ੈ ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਗਵਾਂਢੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਨਾਲ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਚਿਤ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਚੇਤ ਹੈ, ਅਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸ੍ਰਭਾਵ ਅਰ ਨਿਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰਤੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਵਿਸ਼ੈ ਇੱਕ ਅਦਭੁਤ ਵਿਸ਼ੈ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਹੈ, ਆਦਿ ਹੈ, ਤੇ ਪਰਮ ਤੱਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੈ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿੱਚ ਈਸ਼ਵਰੀ ਤੇ ਅਤੀਸ਼ਵਰੀ ਤੱਤ ਦੇ ਪੂਰਨ ਬਿਬੇਕ ਲਗੇ, ਅਤ ਰਿਹ ਨਿਰਾ (ਜਾ ਨਿਰਾ) ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਹਸਤੀ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਨਹੀਂ, ਸ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਕਲਪ-ਇਸਥਿਤ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦਸਣਾ ਵੀ ਅਨੁਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਈ (Subject) ਦਾ ਵਿਸ਼ੈ (object) ਵਿਸ਼ਈ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਬੈਰੂਨੀ objective) ਅਕਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁਖ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤ ਜੇਹੇ ਜਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਝੁਕਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਪਿਤ ਉਸ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਜੀ, ਜਿਤਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਯੋਗ ਕੋਈ ਮਨੁਖ ਆਪ ਹੈ ਉਤਨੇ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਯੋਗ ਉਸਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸੁਧ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸੁਧ ਹੈ, ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ, ਦੋਵੇਂ ਅਨੰਨ ਰੂਪ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਨੁਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਚਾਂਚਾ ਢਲਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਮਨੁਖ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਆਪਾ (Enlightened Self), ਅਰਥਾਤ, ਇਸ ਦੀ ਆਵਿਰਭੂਤ (Manifest, become visible), ਆਭਯੰਤਰ (Interior, inner) ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ; ਅਰ, ਬੱਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁੱਲਣ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਪਤ ਗੰਜਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਦੀਦਾਰ ਮਿਲਣਾ, ਆਪਣੇ ਉਨਮਨੀ

(ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਦੇ) ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਭਾਸਣਾ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਰੁਹਜ ਪ੍ਰੇਮ ਤਵੰਗਾਂ ਦੀ ਨੂਰਾਨੀ ਨੁਮਾਇਸ਼¹ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਬਲਕਾ ਪੈਣਾ— ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਸਾਖਿਆਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਥੇ ਐਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਜਾਮਾਤ ਨੇ ਪੂਰਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

(੩) ਪਰ ਜਦ ਸਾਧਾਰਣ ਭਾਸ਼ਾ (Common parlance) ਵਿੱਚ ਧਰਮ, ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ-ਚੇਤਨਤਾ, ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਿਜਾਤਮ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸਾਧਾਰਣ ਧਾਰਮਿਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਜੀਵ-ਬ੍ਰਹਮ-ਏਕਤਾ ਦੀ ਸਾਖਿਆਤ ਸੂਧ (Direct Realization) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ, ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਤੇ ਨਿਰਹੰਗਤਾ ਵਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ, ਇਸ ਏਕਤਾ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਸਤੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਰਭੂਤ (essential) ਅਰ ਲੁੜੀਂਦਾ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਉਂ ਕਹਿਣਾ ਬਿਹਤਰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ (Virtue)² ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਿਜਾਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਅਵਸਥਾ (State of Non-realization) ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁ ਜੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰੂਹਾਨੀ ਜ਼ੀਨੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਯਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਭੰਡੇ ਦਾ ਨਾਮ “ਧਰਮ ਖੰਡ” ਰਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

“ਏ ਮੁਲਾਂ ਜੇ ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਠਾਹ ਪਾਵਣ ਲੋੜਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਈਵ ਮਤ ਜਾਣਹਿ ਜਿ ਗਲੀ ਕੀਤੀ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਰਾਹੁ ਪਾਈਦਾ ਹੈ.....ਮੁਲਾਂ ਗਲੀ ਪਹੁੰਚੀਦਾ ਨਾਹੀ, ਕਰਤੂਤਿ ਕਮਾਉ, ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਰਾਹੁ ਪਾਵਹਿਗਾ ਅਰ ਜੇ ਮਾਲ ਦਾ ਮਾਣਾ ਕੀਚੈ, ਰੂਪ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕੀਚੈ, ਤਾਂ ਈਵ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਜਾਂ ਇਹ ਹਵਾਇਸਾਰੀ ਮਨ ਬੀ ਦੂਰ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕਿਛੁ ਕਾਹ ਦੀ ਸੇਧਿ ਪਾਇਐ।”

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੧੦੦]

ਅਰ ਏਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਕੌਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦਾ ਆਵਿਰਭਾਵ (ਜ਼ਹੂਰ) ਸੁਗਿਆਨ ਦੇ ਆਵਿਰਭਾਵ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਹਿਲੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸੁਗਿਆਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਰ ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰੂਹਾਨੀ ਜ਼ੀਨੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ (Philosophy) ਦਾ ਦਰਜਾ ਧਰਮ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਯਾ ਸੂਬ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਵੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਤੋਂ ਜਿਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਨ, ਨਿਰਦੋਸ਼ ਤੇ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਧਰਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਤੇ ਪੂਰਨਤਾ ਹੀ ਮਗਰੋਂ,

¹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵੰਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ (Radiant Nature) ਦੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬਾਕੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵੰਤ ਪਦਾਰਥ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਹੈ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਸਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਧਿਆਉਂਦਾ (Contemplate ਕਰਦਾ) ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ :

“ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ ॥

ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ ॥” [ਆਸਾ ਮ: ੩ ॥ ਪੰ: ੪੪੧ ॥

ਤਥਾ ਹੀ : “ਪੁਰਖ ਮਧਿ ਜਿਉ ਬਾਸੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ ॥

ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰਿ ਘਰ ਹੀ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ ॥” [ਧਨਾ : ਮ: ੯ ॥ ਪੰ: ੬੯੪ ॥

² Virtue = Fulfilling the moral duties incumbent on man & obeying the Divine Law.

ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ (ਅਧ : ੬, ਸ਼ਲੋ : ੯੨) ਵਿੱਚ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਦਸ ਅੰਗ ਦੱਸੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ ਪ੍ਰੇਮ^੧ ਤੋਂ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਾ ਸਮਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :—

“ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮਨਾ ! ਗਿਆਨ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਕੋਈ ਚਮਤਾ ਹੈ ਅਰ ਧਿਆਨ ਵੀ ਸਭ ਕੋਈ ਧਰਤਾ ਹੈ.....

ਇਹ ਸਭ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਕਰੇ ।”

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੭੮

ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਧਰਮ ਹੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਯਮ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਆਬਿਧਿਤ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਇੱਕ ਐਸਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਨਹੀਂ, ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਧਰਮ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਧਰਮ ਹੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਧਰਮ ਦੀ ਹੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ‘ਖੰਡ’ ਵਿੱਚ ਦਿਖਦਾ ਹੈ। ਏਹੋ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦਾ, ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ, ਕਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ ਕਰਮ ਦਾ ਤੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅੰਗ ਅਸਥੂਲ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੋਖਾ ਅੰਗ ਸੂਖਮ ਹੈ। ਅਸਥੂਲ ਅੰਗ ਇਹ ਹਨ : (੧) ਮਨ ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਬਚਨ ਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਨਾ ਕਰਨੀ—ਇਹ ਅਹਿੰਸਾ ਹੈ, (੨) ਮਨ ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ—ਇਹ ਸੇਵਾ ਹੈ, (੩) ਮਨ ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ—ਇਹ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਅਹਿੰਸਾ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ, ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਸਥੂਲ ਅੰਗ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੂਖਮ ਅੰਗ ਆਪਾ-ਵਾਰਨ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਦਾ ਪੂਰਨ ਆਪਾ ਪੰਜ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ—ਅਨਿ ਮਏ, ਪ੍ਰਾਣ ਮਏ, ਮਨੋ ਮਏ, ਵਿਗਿਆਨ ਮਏ ਤੇ ਆਨੰਦ ਮਏ, ਵਜੋਂ, ਏਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਦੇਣੀ—ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚੋਖਾ, ਸੂਖਮ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਤੇ ਮਾਨੁਖੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ (ਸੁਭਾਵ ਅਥਵਾ ਹਸਤੀ) ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੇਵਲ ਭ੍ਰਮਿਕ ਹੈ; ਕਿ ਇਹ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧਾਰਣ (ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪਿਤ) ਮਾਨੁਖੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਗਿਆਨਵੰਤ ਮਨੁਖ ਵਿੱਚ ਹੈ; ਅਰ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਰ ਇਸ ਦੇ ਕਰਤਵਜ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵੰਤ ਮਨੁਖ ਬਣਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁਖ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਤਦ ਹੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਿੱਖ ਅੰਤ ਤਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ ਬਲਕਿ ਗੁਰ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਣਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਤ ਤਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਸਾਖੀਆਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਿੱਖ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜੋ ਸਿੱਖ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਹਨ,

^੧ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਤਿਮ ਨਿਰਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, “ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਭਰਮ ਸੇ ਚੀਨਹੁ, ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਨੁਰਾਗੇ,” ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਮ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਤ ਨਸ਼ਵਰ ਜਾਣੋ, ਧਰਮ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ (ਅਨੁਰਾਗ) ਰੂਪੀ ਕਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

(ਬ) ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ 'ਧਰਮ' ਉਸ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਬਾਹਿਰਮੁਖੀ ਮਨੁਖ ਦਾ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰੀਵ ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਨਾਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰੀਵ ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਅੱਡ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ, ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼-ਕਾਲ-ਕਾਰਣ ਰਹਿਤ ਮਾਨੁਖੀ ਆਤਮਾ (Human Soul), ਅਰਥਾਤ, ਮਾਨੁਖੀ ਉਪਾਧੀਆਂ (Limitations thus supposed) ਤੋਂ ਅਰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯਤਾ ਤੋਂ ਵਿਮੁਕਤ, ਨਿਰਮਲ, ਸਵਰਗਤ ਮਾਨੁਖੀ ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਹੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਹਸਤੀ ਮਨੁਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਤਰੀਵ ਆਪਣੇ ਦੀ ਪਰਮ ਉੱਚ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਧਰਮ ਅਭਿਆਸ (Religious Practice) ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ, ਸਿਮਰਨ ਅਰ ਧਿਆਨ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਅੱਡ ਤੇ ਅਭਹਿਦਾ (ਅਤਿਰਿਕਤ, ਤਟਸਥ, ਨਿਰਪੇਖ, Objective) ਹਸਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੱਸ, ਈਸ਼ਤੀ ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਦੇ ਸਮਸ਼੍ਰੁ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵਿਸ਼ਲ ਮਾਨੁਖੀ ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਦੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹਨ। ਮਾਨੁਖੀ ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਦਾ ਮਲ (ਮੈਲ) ਕੇਵਲ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਵਿਦਿਆ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਰਿਸ਼ੀ ਪਤੰਜਲੀ ਨੇ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਪਾਦੇ (ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸੂਤ੍ਰ) ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਅਨਿੱਤ ਨੂੰ ਨਿੱਤ, ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਦੁਖ ਨੂੰ ਸੁਖ ਤੇ ਅਨਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਤਮਾ, ਮੰਨਣਾ - ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ - ਜੇ ਕੁਝ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸਮਝਣਾ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ; ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਬਟ ਭਾਵਾਂ ਅਰ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪੁੰਜ ਵਿਦਜਮਾਨ ਹੋਵਣ ਤਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਣਾ, ਅਥਵਾ, ਧਰਮ ਦਾ ਲੇਬ ਵੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰਖਕੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਅਭਿਸ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਾਨਣਾ, ਅਥਵਾ, ਪਾਪ ਅਰ ਦੀਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਧਨ ਨੂੰ (ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਨਰਥ ਹੈ) ਅਰਥ ਸਮਝਣਾ, ਇਤਯਾਦਿ, ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਣਾ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪਰਿਣਾਮ (ਨਤੀਜਾ) ਦੁਖ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸਮਝਣਾ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ; ਪਤ, ਬਹੀਰ, ਇੰਦ੍ਰੇ ਅਰ ਚਿੱਤ ਜੋ ਕਿ ਅਨਾਤਮ ਵਸਤਾਂ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਤਮਾ ਸਮਝਣਾ - ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ। (ਇਹ ਲਕਸ਼ਣ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪਤੰਜਲੀ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਪਰ, ਇਹ ਅਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸੂਰੂਪ ਦਾ ਲਕਸ਼ਣ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਾਤ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਣਾਂ (Effects, ਨਤੀਜਿਆਂ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਕਰਤਵਜ (Obligations, duties, tasks) ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਵਿਦਿਆ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ:—

“ਸੁਨਹੁ ਹੇ ਭਾਈ ਰਾਮਸਨਹੁ ! ਦਸ ਅਰ ਅਠ ਅਠਾਰਹ ਪੁਰਾਣ ਪੜੈ। ਚਾਰ ਬੇਦ ਮੁਖਾਗਰ ਪੜੈ ਅਰੁ ਬਭੀ ਪੁਰਬੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਜਿਤਨੇ ਵਰਨ ਹੈ ਏਤਨੇ ਦਾਨ ਕਰੈ, ਹੋਮ ਜਗ ਬਰਤ ਨੇਮ ਕਰੈ, ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਇਸ ਹੀ ਸੇਸਮ ਮਹਿ ਰਹੈ ਤਬ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਹ ਬਾਤ ਬਾਇ ਨਹੀ ਪੜਤੀਆ।

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੧੨੨

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅਵਿਦਿਆ (ਅਬਿਦਿਆ) ਸ਼ਬਦ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਮਨੁਖ ਸਮੇਤ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੁਮਾਰਗ ਪੈਣ ਦਾ ਕਾਰਣ,

ਅਥਵਾ, ਵਿਨਾਸ ਦਾ ਹੇਤੂ, ਅਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ:—

ਯਥਾ—ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਭ੍ਰਿੰਗ ਪਤੰਗ ਕੁੰਚਰ ਏਕ ਦੇਖ ਬਿਨਾਸ ॥
ਪੰਚ ਦੇਖ ਅਸਾਧ ਜਾ ਮਹਿ ਤਾ ਕੀ ਕੇਤਕ ਆਸ ॥ ੧ ॥
ਮਾਧੋ 'ਅਬਿਦਿਆ' ਹਿਤ ਕੀਨ ॥ ਬਿਬੇਕ ਦੀਪ ਮਲੀਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਅਚੇਤ ਸੰਭਵ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਅਸੋਚ ॥
ਮਾਨੁਖਾ ਅਵਤਾਰ ਦੁਲਭ ਤਿਹੀ ਸੰਗਤਿ ਪੋਚ ॥ ੨ ॥
ਜੀਅ ਜੰਤ ਜਹਾ ਜਹਾ ਲਗੁ 'ਕਰਮ' ਕੇ ਬਸਿ' ਜਾਇ ॥
ਕਾਲ ਫਾਸ ਅਬਧ ਲਾਗੇ ਰਛ ਨ ਚਲੈ ਉਪਾਇ ॥ ੩ ॥
ਰਵਿਦਾਸ ਦਾਸ ਉਦਾਸ ਤਜੁ ਭ੍ਰਮੁ ਤਪਨ ਤਪੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ॥
ਭਗਤ ਜਨ ਭੈ ਹਰਨ ਪਰਮਾਨੰਦ ਕਰਹੁ ਨਿਦਾਨ ॥ ੪ ॥ [ਆਸਾ ਨਵਿਦਾਸ । ਪੰ: ੪੮੬

ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ ਅਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰੋਲ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁਖ (ਅਰਥਾਤ ਬਾਕੀ ਵੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ (ਪਿਛਲੇ) ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵੱਜੋਂ ਪਏ ਹੋਏ ਅਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹਨ; ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਦੀਪਕ ਮੋਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ (ਅਥਵਾ ਭਾਗ) ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਈਸ਼ਵਰੀ ਫੈਸਲੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨੇਕ ਤੇ ਬਦ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਵੇਦਾਂਤੀ ਸਾਨੂੰ ਮੰਡਲ ਨੇ ਸਾਡੇ ਭੋਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਦਿ ਕਾਰਣ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਭਰ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ “ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਾਣਾ” ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਜਿਉ ਜਿਉ ਕਿਰਤੁ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲੀਐ ਤਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਅੰਤੁ ਹਰੇ”

[ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਮ: ੧ । ਪੰਨਾ ੯੯੦

ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—

“ਸੁਨਿਹੋ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਕੋ ਸਿਤੁ ਦਿਨਿ ਹੁਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਸਿਰਜਿਆ ਥਾਂ ਤਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਮਥੇ ਖੁਟੇ ਭਲੇ ਲੇਖ ਲਿਖ ਛੁਟਾ ਥਾ। ਉਹ ਲੇਖ ਜੋ ਮੇਰੇ ਬਾਬ ਪਤਿਆ ਥਾ ਸੋਈ ਕਿਰਤੁ ਮੁਝ ਕਉ ਕਰਮ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ ਜੀ। ਜਿਉ ਜਿਉ ਮੁਝ ਕਉ ਕਿਰਤ ਚਲਾਵਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਉ ਚਲਤਾ ਹਉ।”

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੯੧

ਭਾਣੈ ਉਭਰ ਭਾਣੈ ਰਾਹਾ ॥ ਭਾਣੈ ਹਰਿਗੁਣ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵਾਹਾ ॥

ਭਾਣੈ ਭਰਮਿ ਭਵੈ ਬਹੁ ਜੁਨੀ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤਿਸੈ ਰਜਾਈ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥

ਨਾ ਕੋ ਮੂਰਖੁ ਨਾ ਕੋ ਸਿਆਣਾ ॥ ਵਰਤੈ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ॥

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਏਨੇ ਅਥਾਹਾ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਜੀਉ ॥

[ਮਾਝ ਮ: ੫ । ਪੰ: ੯੯ ॥

ਭਥਾ ਹੀ : “ਆਪੇ ਸੁਣਿ ਸਭ ਵੇਖਦਾ ਪਿਆਰਾ ਮੁਖਿ ਬੋਲੇ ਆਪਿ ਮੁਹਾਹੁ ॥

ਆਪੇ ਉਬੜ ਪਾਇਦਾ ਪਿਆਰਾ ਆਪਿ ਵਿਖਾਲੇ ਰਾਹੁ ॥

ਆਪੇ ਹੀ ਸਭੁ ਆਪਿ ਹੈ ਪਿਆਰਾ ਆਪੇ ਵੇ ਪਰਵਾਹੁ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮ: ੪। ਪੰਨਾ ੬੦੪ ॥

ਪਰ, ਇਸ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਵਰਤਾਉਣ ਲਈ (ਅਰਥਾਤ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ) ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਟਕ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ (ਵੇਦਾਂਤ ਵਾਂਗ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਇਆ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਛਲ ਨਾਗਨਿ, ਸਰਪਨੀ, ਨਕਟੀ, ਠਗਣੀ ਆਦਿ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਯਥਾ :—

“ਛਲ ਨਾਗਨਿ ਸਿਉ ਮੇਰੀ ਟੂਟਨਿ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਇਹ ਬੂਠੀ ਧੋਹੀ ॥

ਮੁਖਿ ਮੀਠੀ ਖਾਈ ਕਉਰਾਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਰਹਿਆ ਅਘਾਇ ॥ ੨ ॥

ਲੋਭ ਮੋਹ ਸਿਉ ਗਈ ਵਿਖੋਟਿ ॥ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ ਮੋਹਿ ਕੀਨੀ ਛੋਟਿ ॥

ਇਹ ਠਗਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਘਰ ਗਾਲੇ ॥ ਹਮ ਗੁਰਿ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਕਿਰਪਾਲੇ ॥ ੩ ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਸਿਉ ਠਾਣੁ ਨ ਬਨਿਆ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਮੋਹਿ ਕਾਨੀ ਸੁਨਿਆ ॥

ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਮਹਾ ਚੰਡਾਲ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਅਪੁਨੈ ਗੁਰਿ ਗੋਪਾਲ ॥ ੪ ॥

ਦਸ ਨਾਰੀ ਮੈ ਕਰੀ ਦੁਹਾਗਨਿ ॥ ਗੁਰਿ ਰਹਿਆ ਏਹ ਰਸਹਿ ਬਿਖਾਗਨਿ ॥

ਇਨ ਸਨਬੰਧੀ ਰਸਾਤਲਿ ਜਾਇ ॥ ਹਮ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੫ ॥

ਅਹੰਮੇਵ ਸਿਉ ਮਸਲਤਿ ਛੋਡੀ ॥ ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਇਹ ਮੂਰਖੁ ਹੋਡੀ ॥

ਇਹੁ ਨੀਘਰੁ ਘਰੁ ਕਹੀ ਨ ਪਾਏ ॥ ਹਮ ਗੁਰਿ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ੬ ॥

ਇਨ ਲੋਗਨ ਸਿਉ ਹਮ ਭਏ ਬੈਰਾਈ ॥ ਏਕ ਗ੍ਰਿਹੁ ਮਹਿ ਦੁਇ ਨ ਖਟਾਈ ॥

ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਪਹਿ ਅੰਦਰਿ ਲਾਗਿ ॥ ਕਰਹੁ ਤਪਾਵਸੁ ਪ੍ਰਭ ਸਰਬਾਗਿ ॥ ੭ ॥

ਪ੍ਰਭ ਹਸਿ ਬੋਲੇ ਕੀਏ ਨਿਆਏ ॥ ਸਗਲ ਦੂਤ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥

ਤੂੰ ਠਾਕੁਰੁ ਇਹੁ ਗ੍ਰਿਹੁ ਸਭੁ ਏਰਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਕੀਆ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ੮ ॥”

[ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫। ਪੰਨਾ ੧੩੪੭

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਛਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਕਿੰਨੀ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪੂਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ, ਬਿਨਾਂ ਸੰਕੋਚ ਦੇ, ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਵਿਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਵੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਆਦਿਕ ਦਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅਮਿਤ ਬਲੰਦ ਦਰਜਾ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਤੋਂ ਵਿਦਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇ :—

“ਸਰਪਨੀ ਤੇ ਊਪਰਿ ਨਹੀ ਬਲੀਆ ॥ ਜਿਨਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾ ਦੇਉ ਛਲੀਆ ॥ ੧ ॥

ਮਾਰੁ ਮਾਰੁ ਸ੍ਰਪਨੀ ਨਿਰਮਲ ਜਲਿ ਪੈਠੀ ॥

ਜਿਨਿ ਤਿਭਵਣੁ ਭਸੀਅਲੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭੀਠੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸ੍ਰਪਨੀ ਸ੍ਰਪਨੀ ਕਿਆ ਕਹਹੁ ਭਾਈ ॥ ਜਿਨਿ ਸਾਚੁ ਪਛਾਨਿਆ ਤਿਨਿ ਸ੍ਰਪਨੀ ਖਾਈ ॥ ੨ ॥

ਸ੍ਰਪਨੀ ਤੇ ਆਨ ਛੁਡ ਨਹੀਂ ਅਵਰਾ ॥ ਸ੍ਰਪਨੀ ਜੀਤੀ ਕਹਾ ਕਰੈ ਸਮਰਾ ॥ ੩ ॥
 ਇਹ ਸ੍ਰਪਨੀ ਤਾ ਕੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ॥ ਬਲੁ ਅਬਲੁ ਕਿਆ ਇਸ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ੪ ॥
 ਇਹ ਬਸਤੀ ਤਾ ਬਸਤ ਸਰੀਰਾ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਹਜਿ ਤਰੈ ਕਬੀਰਾ ॥ ੫ ॥”

[ਆਸਾ ਕਬੀਰ। ਪੰ: ੪੮੦]

ਤਾਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਰਚਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮਾਇਆ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਮਈ ਹੈ, ਯਥਾ :—

“ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਮਾਇਆ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ਹਉਮੈ ਫੰਧਨ ਕਮਾਏ ॥
 ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਉਭਉ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ੨ ॥
 ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣ ਵਰਤਹਿ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਪਤਿ ਬੋਝੀ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਚਉਥਾ ਪਦੁ ਚੀਨੈ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੩ ॥
 ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਜੋ ਤੂ ਕਰਹਿ ਸੁ ਹੋਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ਸਬਦੇ ਹਉਮੈ ਬੋਝੀ ॥ ੪ ॥ [ਸਿਰਠਿ ਮ: ੩। ਪੰ: ੬੦੪]

ਜੇ ਮਾਇਆ ਤ੍ਰਿਗੁਣਾਤਮਕ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰ ਹੀ ਨਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ : ਸਾਤਵਿਕ ਕਰਮ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ; ਰਜੋਗੁਣੀ ਕਰਮ, ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਬੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ ਪਰਿਣਾਮ ਹਨ; ਤਮੋਗੁਣੀ ਕਰਮ, ਜੋ ਨਿਪਟ ਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਿਵਾਏ ਤੱਤ ਵੇਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਤਵਿਕ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਖ ਸਕੇ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ (Nature) ਵੀ, ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਮਈ ਹੀ ਹੈ; ਅਰ ਨਿਰਜੀਵ ਜਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਅਧੀਨ ਜੀਵ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਮਈ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਮਈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਐਸਾ ਸਖਤ ਜਕੜ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਵਾਏ ਈਸ਼ਵਰੀ (ਅਰਥਾਤ, ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੀ) ਮਦਦ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ, ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਿਮਿਤ ਕਾਰਣ (Instrumental Cause) ਹੀ ਹੈ; ਏਹਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਵਾਣ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ (Efficient Cause) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ (ਅਥਵਾ ਹੁਕਮ) ਹੈ, ਤੇ ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ (ਅਸਥਾਬੀ ਕਾਰਣ, Material Cause) ਜੀਵ ਦੇ ਉਹ ਭਾਗ (ਅਰਥਾਤ, ਕਰਤਵਜ, Functions) ਹਨ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ (ਅਥਵਾ ਨਿਰਜੀਵ ਪਦਾਰਥ) ਦੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿੱਚ (ਅਰਥਾਤ, ਪੂਰ ਪੂਰਬ ਕਾਲ ਵਿੱਚ Just previous to the manifestation of the universe in time) ਰਚਨਾ ਰਚਣ ਵੇਲੇ, ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਫਿਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੋਲੇ ਤੇ ਭੁਲੜ ਮਨੁੱਖ, ਬੜੀ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ; “ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ” (ਸ੍ਵੈ ਇੱਛਾ) Self-will) ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਮਈ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ

ਮਨ ਵਿੱਚ (ਜਦ ਤਕ ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਤੱਤ ਵੇਤਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ) ਕਿਸੇ ਸੁਖਮ ਤੋਂ ਸੁਖਮ ਫੁਰਨੇ ਦਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਾ, ਮੇਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਲਪ ਤੋਂ ਅਲਪ ਬੋਧ ਹੋਣਾ, ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਇਤਫਾਕੀਆ ਤੇ ਅਚੇਤ ਕ੍ਰਿਆ ਵੀ ਹੋਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਦਾਪੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਜਾਗ੍ਰਤ-ਸੁਪਨ-ਸੁਖੋਪਤੀ ਵਿੱਚ, ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰ ਥਾਂ, ਅਰ, ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਤ੍ਰਿਗੁਣਾਤਮਕ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੋਖਯੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਿਰਿਆ ਪਿਆ ਹਾਂ; ਯਾ, ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਫੀ ਸਦੀ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਠਪੁਤਲੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸੋਚਦਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਤੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਛਾਣੇ ਅੰਦਰ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰੰਭਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਈਸ਼ਵਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਤਵਜ (Prefixed programme) ਅਨੁਸਾਰ, ਮਾਇਆ ਹੀ ਸੋਚਦੀ, ਕਹਿੰਦੀ ਤੇ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਟਲ ਇੱਛਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਵਾਰਣੀਯ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵ ਯਾ ਨਿਰਜੀਵ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਅਕਸਮਾਤ ਹੀ, ਐਲਬਰਟ ਆਇਨਸਟਾਈਨ (ਪ੍ਰਲੋਕਵਾਸੀ), ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ (ਯਹੂਦੀ) ਵਿਗਿਆਨੀ, ਕੈਸੇ ਮਨੋਹਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਚਮਤਕਾਰੀ ਸਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ : "In human freedom in the philosophical sense I am definitely a disbeliever. Everybody acts not only under external compulsion but also in accordance with inner necessity. Schopenhauer's saying, that 'a man can do as he will, but not will as he will' has been an inspiration to me since my youth up, and a continual consolation & unfailing well-spring of patience in the face of the hardships of life, my own & others'. This feeling mercifully mitigates the sense of responsibility which so easily becomes paralysing and

us from taking ourselves and other people too seriously."

(The World as I see it, by Albert Einstein, p.2. (Published by Watts)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੀਜੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼, ਭੈ ਯਾ ਸ਼ੰਕਾ ਦੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ, ਕਿ ਮੂਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨੇਕ ਤਥਾ ਬਦ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਹੈ, ਐਸੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਾਣ ਤੋਂ ਅਜਾਣ ਤੇ ਜਿਆਣੇ ਤੋਂ ਜਿਆਣਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਅਰ ਏਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ : ਯਥਾ—

‘ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਛੁ ਆਪਸ ਤੇ ਜਾਨਿਆ, ਏਈ ਸਗਲ ਵਿਕਾਰਾ ॥

ਇਹ ਫੁਰਮਾਇਆ ਖਸਮ ਕਾ ਹੋਆ, ਵਰਤੈ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ੨ ॥

ਇੰਦ੍ਰੀ ਧਾਤੁ ਸਬਲ ਕਹੀਅਤ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਿਸ ਤੇ ਹੋਈ ॥

ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੈ ਸਭਿ ਕਰਤਾ, ਐਸਾ ਬੁਝੈ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥’ [ਮਾਰੂ ਮਃ ੩ ॥ ਪੰਃ ੯੯੩ ।’

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਅੰਤ ਵਿੱਚ (ਅਧਃ ੧੮, ਸ਼ਃ ੬੧) ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ : “ਈਸ਼ਵਰ : ਸਰਵਭੂਤਾਨਾ ਰਿਦ ਦੇਸ਼ੇ ਅਰਜੁਨ ਤਿਸ਼ਠਤਿ ॥

ਭ੍ਰਮਯਨ ਸਰਵ ਭੂਤਾਨਿ ਯੇਤ੍ਰਾਰੂਤ੍ਰਾਨਿ ਮਾਯਯਾ ॥”

ਅਰਥਾਤ—ਹੇ ਅਰਜਨ, ਈਸ਼ਵਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਲਾ (Machine) ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਕੁਮਾਉਣ ਡਿੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
ਯਜੁਰ ਵੈਦ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦੇ ਤੀਜੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅਠਾਰਵੇਂ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ:

“ਨਵ ਦ੍ਰਾਰੇ ਪੁਰੇ ਦੇਹੀ ਹੰਸੇ ‘ਲੋਲਾਯਤੇ’ ਬਹਿ ॥

ਵਸੀ ਸਰਵਸ੍ਯ ਲੋਕਸ੍ਯ ਸਥਾਵਰਸ੍ਯ ਚਰਸ੍ਯ ਚ ॥”

ਅਰਥਾਤ—ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਾ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ
ਹੰਸ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ ਦੇਹੀ ਪੁਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਿਰ ‘ਖੇਡ’ ਰਿਹਾ ਹੈ। (‘ਲੋਲਾਯ’ ਸ਼ਬਦ ਦੇ
ਅਰਥ ਸਰ ਮਾਨਿਯਰ ਮਾਨਿਯਰ-ਵਿਲਿਅਮਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ to move
to & fro, quiver, flicker, tremble, quake, shake ਆਦਿ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ; ਪਰ,
‘ਲੀਲਾ’ ਦੇ ਅਰਥ, ‘ਲੀਲਾ’ ਨੂੰ ‘ਲੋਲਾਯ’ ਨਾਲ ਮੰਥਿਤ ਕਰਕੇ, play, sport, diversion,
amusement, pastime ਆਦਿ ਦਿੱਤੇ ਹਨ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ‘ਲੋਲਾਯਤੇ’ ਦੇ ਅਰਥ ‘ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ’
ਕੀਤੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕਿਡ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਸ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸੁਗਮ, ਸਾਦਾ ਤੇ ਅਤਿ
ਮਹਤਤਾ ਪੂਰਿਤ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਰਥ, ਮੈਂ ਅਣਗਿਣਤ ਵਰ ਮਾਡੀ ਮੰਗਦਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਨਹਿੰਦਾ
ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਕਸ ਮਿਊਲਰ, ਰਾਬਰਟ ਅਰਨੈਸਟ ਹਿੰਦੂਮ, ਸਵਾਮੀ ਸਤਨਾਨੰਦ ਆਦਿ ਟੀਕਾ ਕਾਰ, ਮੈਥੋਂ
ਅਮਿਤ ਗੁਣਾਂ ਵਧੀਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਤੇ ਗੜਬੜੀ ਦੇ ਹਨੇਰੇ
ਵਿੱਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਭਾਵ ਦਾ ਸਰਵਥਾ ਮਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ)।
ਕਬੀਰ ਜੀ ਇਸੇ ਮਸਲੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਵੀਨ ਵੇਦਾਂਤੀ ਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:

(ਨਵੀਨ ਵੇਦਾਂਤੀ ਹਰ ਬੁਰਾਈ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ,
ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਯਾ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਬਕਦੇ ਨਹੀਂ, “ਜੀਵ ਕਰਮ
ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਕਾ ਫਲ ਭੋਗਨੇ ਮੇਂ ਪਰਤੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ”।)

“ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਕਾਇਆ ਕੀਨੀ, ਤਤੁ ਕਹਾ ਤੇ ਕੀਨੁ ਰੇ ॥

ਕਰਮ ਬਧ ਤੁਮ ਜੀਉ ਕਹਤ ਹੋ, ਕਰਮਹਿ ਕਿਨਿ ਜੀਉ ਦੀਨੁ ਰੇ ॥”

[ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ ॥ ਪੰ: ੮੭੦ ॥

ਅਰਥਾਤ, ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਪਰ, ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ
ਕਿ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ? ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ
ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਤ੍ਰਿ-ਗੁਣਾਤਮਕ ਮਾਇਆ ਦੁਆਰਾ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ—

“ਸੁਤਤੇ ਅਸੰਖ ਮਾਇਆ ਬੁਠੀ ਕਾਰਣੇ ॥”

[ਸਲੋਕ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੪੨੫

ਪਰ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਪੱਖ ਹਨ : ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਜੀਵ ਜੋ ਕੁੱਝ ਵੀ ਕਰਮ
ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਕੀ ਕਰਮ
ਤੇ ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਤੇ ਕੀ ਕਰਮ ਕਰਵਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਰਕ, ਸਭ ਕੁਝ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ
ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਸਤੀ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਰਮ ਤੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਹੈ. ਕਰਤਾ, ਕਰਮ ਤੇ ਕਰਣ (ਫਾਇਲ, ਫੇਲ ਤੇ ਮਫ਼ਫ਼ੂਲ) ਸਭ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ. ਯਥਾ :—

“ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਛਿ ਤੂੰ ॥ ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਰੂ ॥”

[ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੧। ਪੰ: ੧੨੯੧]

ਤਬਾ ਹੀ :—

“ਨ ਦੇਵ ਦਾਨਵਾ ਨਰਾ ॥ ਨ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕਾ ਧਰਾ ॥

ਅਸਤਿ ਏਕ ਦਿਗਰਿ ਕੁਈ ॥ ਏਕ ਤੁਈ ਏਕ ਤੁਈ ॥

[ਵਾਰ ਮਾਥ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੩]

ਤਬਾ ਹੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ :—

“ਈਹਾਂ ਹਰੀ ॥ ਉਹਾਂ ਹਰੀ ॥ ਜਿਮੀ ਹਰੀ ॥ ਜਮਾ ਹਰੀ ॥ ੩ ॥ ੫੩ ॥

ਅਕਾਲ ਹਰੀ ॥ ਅਪਾਲ ਹਰੀ ॥ ਅਛੇਦ ਹਰੀ ॥ ਅਭੇਦ ਹਰੀ ॥ ੫ ॥ ੫੫ ॥

ਜਲਸ ਤੁਹੀ ॥ ਬਲਸ ਤੁਹੀ ॥ ਨਦਿਸ ਤੁਹੀ ॥ ਨਦਸ ਤੁਹੀ ॥ ੧੩ ॥ ੬੩ ॥

ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ੧੯ ॥ ੬੯ ॥

ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥” ੨੦ ॥ ੭੦ ॥

[ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ]

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਤਿਮ ਹਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ ਅਰ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਪੁਰ ਮੁੜ ਘਿੜ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਦੇ ਜੋ ਦਸ ਕਥਿੱਤ, ਆਦਿ ਵਿੱਚ, “ਕਤਹੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੁਇਕੇ ਚੇਤਨਾ ਕੋ ਚਾਰੁ ਕੀਓ, ਕਤਹੂੰ ਅਚਿੰਤ ਹੁਇਕੇ ਸੋਵਤ ਅਚੇਤ ਹੋ”, ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ, “ਕਹੂੰ ਬਰ ਦੇਤ ਕਹੂੰ ਫਲ ਸੋ ਫਿਨਾਇ ਲੇਤ, ਸਰਬ ਕਾਲ ਸਰਬ ਠੋਰ ਏਕ ਸੋ ਲਗਤ ਹੋ” ਪੁਰ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ, “The theory of Good or Evil” by H. Rashdall; “The Problem of Evil in Plotinus”, by B. A. G. Fuller; “The Mission of Evil”; “The Natural History of Evil”; “Dharma, or the Meaning of Right & Wrong”, by A. Besant; “The Meaning of Good: A Dialogue,” by G. L. Dickenson; “God & Evil,” by C.E. M. Joad; ਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਧਯੋਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਏਹਨਾਂ ਕਥਿੱਤਾਂ ਦਾ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਪਾਠ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਏਹੋ ਹੈ. ਪਰ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਕਥਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਗੀਤਾ ਦੇ ਏਹਨਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਸ਼ਕਤੀ, ਹਰ ਵਿਭੂਤੀ, ਹਰ ਆਕਾਰ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਹਰ ਕਰਮ ਤੇ ਹਰ ਬਿਆਲ ਦਾ ਬੀਜ ਤੇ ਮੂਲ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਗੀਤਾ ਦੇ ਏਹਨਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਮਾਨਸਿਕ, ਹਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ, ਹਰ ਅਧਿ ਭੌਤਿਕ, ਹਰ ਅਧਿ ਦੈਵਿਕ ਤੇ ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਆਕਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਸੋਮਾ ਤੇ ਕਰਤਾ ਦਸਿਆ ਹੈ. ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਇਸ ਅਧਿਆਏ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਲੋਕ, ਛੱਤੀਹਵਾਂ ਤੇ ਸੈੱਤੀਵਾਂ ਇਹ ਹਨ; “ਫਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਜੁਆ ਹਾਂ, ਤੇਜਸਵੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਤੇਜ ਹਾਂ;

ਮੈਂ ਵਿਜੈ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਨੇਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨੇਕੀ ਹਾਂ. ੩੬. ਭੰਡੇ ਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਭੰਡਾ ਹਾਂ; ਵਿਜੈ ਦੇ ਇੱਛਾਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਨੀਤੀ ਹਾਂ; ਗੁਪਤ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਖਾਮੋਸ਼ੀ; ਤੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਗਿਆਨ ਹਾਂ." ੩੭.

ਇਸੇ ਪੁਕਾਰ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸੇ ਪਟਕਾਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿੱਚ (ਦੇਖੋ, ਪੁਰਸ਼ ਸੂਕ੍ਤ ਚਰੁਵਾਂ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ; ਤੇ ਹੋਰ ਮੰਤ੍ਰ, ਮਾਂਡੂਕਯ ਅਰ ਸ਼੍ਵੇਤਾਸ਼ਵਤਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ) ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਟੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ ਇਸ ਬਹੁਰੰਗੀ ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਭਾਗ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਮਾੜਾ ਚਮਤਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਬਾਈਬਲ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੂਸਾਈ (ਯਹੂਦੀ), ਈਸਾਈ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਭ, ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਆਈਜ਼ਾਇਆ ਨਬੀ (Isaiah, 45 : 7) ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿੱਚ ਈਸ਼ਵਰ ਸਾਡੇ ਹੀ ਅੰਸ਼ਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ: "I form the light & create darkness, I make peace & create evil: I the Lord do all these things." ਅਰਥਾਤ, "ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਅੰਧਕਾਰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ; ਮੈਂ ਅਮਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਬਦੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ: ਮੈਂ, ਭਗਵਾਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ." ਪਰ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਚੰਦ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਉੱਤੇ ਮੜ੍ਹਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਿਰਾਰਥ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਲੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ ਮੰਨਣੇ ਪੈਣਗੇ. ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਭੂਚਾਲ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਜੁਆਲਾ ਮੁਖੀ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਸਖਤ ਹਨੇਰੀ ਬੁਲਬੁਲੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਪਉਣੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਕਿਤੇ ਮਹਾਂ ਉੱਚ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਾਰੇ, ਗ੍ਰੇਹ ਜਾਂ ਉਪਗ੍ਰੇਹ ਪਰਸਪਰ ਟਕਰਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਉਜ਼ੀਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਇਸ ਨਿਕੁੰਬਟ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਦ ਕਿਸਮਤ ਮਾਨੁਖੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਜੀਵ ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਕਦੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੇਣ ਹਿਤ ਭਿਆਨਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਲਿਆਵਾਂ. ਜੇ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਹਾਦਸੇ ਤੇ ਹੋਰ ਤਵਾਰੀਖੀ ਆਫ਼ਤਾਂ, ਬਾਬਰਵਾਣੀਆਂ ਤੇ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਮ ਸਿੱਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਮੂਦਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਬਸ ਫਿਰ ਈਸ਼ਵਰੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣਾ ਬਰਾਬਰ ਹੈ. ਕਰਮ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ, (Followers) ਭਾਵੇਂ ਭੂਚਾਲ ਆਵਨ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ, ਜਾਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ, ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਹੋਵਨ; ਭਾਵੇਂ ਕਾਲ ਪੈਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਹੜ ਆਵਨ; ਭਾਵੇਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਅੱਗਾਂ ਲੱਗਣ; ਭਾਵੇਂ ਕਿਤੇ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਇਸ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗ੍ਰੇਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਜਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵਨ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਜੁਆਲਾ ਮੁਖੀ ਪਹਾੜ ਜਾਗ ਉੱਠਣ, ਭਾਵ, ਇਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਇਤਫ਼ਾਕੀਆ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ-ਅਨੁਸਾਰੀ ਕਾਰਣ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਹੇਤੂ ਬਣ ਜਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪਰਿਣਾਮ (ਨਤੀਜਾ) ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ. ਕੋਇਲੇ ਤੇ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਭੂਚਾਲਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ (ਓਦੋਂ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹੋ) ਮਹਾਤਮਾ ਮ. ਕ. ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਠਾਕੁਰ (ਟਾਗੋਰ) ਨੇ ਏਸੇ ਮਸਲੇ (ਕਰਮ ਸਿੱਧਾਂਤ) ਦੇ ਆਧਾਰ ਪੁਰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਲਿਖ ਲਿਖ ਕੇ ਭੂਚਾਲਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ. ਪਰ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਈ.

ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰੁਟੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਉੱਪਰ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ; ਅਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਹੋਣਾ ਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸ਼ੰਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਪਿਤਾ, ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਉਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ. ਕੈਸੀ ਹੋਰਕ ਤੇ ਤਸਕੀਨ ਬਖਸ਼ ਕਥਾ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਬਾਈਬਲ (Genesis, Ch. 18.) ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ : ਮਸੀਹ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ. ਹਜ਼ਰਤ ਇਬਰਾਹੀਮ ਇੱਕ ਘਟ ਸੌ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਮਰੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ (ਜੇਰੂਸਲਮ ਤੋਂ ੨੦ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ) ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੈ. ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ, ਧੁੱਪ ਹੈ, ਸਖਤ ਗਰਮੀ ਹੈ. ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਅਰਣਚੇਤ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਚੁਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਹਨ. ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਉਹਨਾਂ ਵਲ ਦੌੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੁੜਕੇ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਹੇ ਮੇਰੇ ਭਗਵਾਨ, ਜੇ ਅਸ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਕਬੂਲ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ, ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਲੰਘ ਨ ਜਾਵੀਂ. ਹੁਣੇ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਜਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋਵੋ, ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਾਮ ਕਰੋ. ਤੁਹਾਡੇ ਛਕਣ ਲਈ ਮੈਂ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਭੋਜਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ. ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤੁਸੀਂ ਚਲ ਜਾਣਾ. ਇੰਜ ਤੁਹਾਡੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਘਾਲ ਥਾਂਹੁ ਪਵੇਗੀ” । ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਚੰਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕਰ!” ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਬਟ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਸਰਾਹ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਉੱਠ, ਛੇਤੀ ਕਰ, ਤਿੰਨ ਆਦਮੀਆਂ ਲਈ ਨਫ਼ੀਸ ਬਰੀਕ ਆਟਾ ਗੁੰਨ, ਤੇ ਚੁੱਲੇ ਪੁਰ ਪਰੋਂਠੀਆਂ ਪਕਾ!” ਜਦ ਇਹ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਚੁਕ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ. ਉਹ ਛਕਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜਦ ਉਹ ਛਕ ਕੇ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਦੂਮ ਨਗਰ ਵਲ (ਜੋ ਕਿ ਗੁਮਾਰਾਹ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਹਰ ਮੁਰਦਾਰ, Dead sea, ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਸੀ) ਬਾਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਪਾਣ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ : ਕੀ ਮੈਂ ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨ ਚਲਿਆ ਹਾਂ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਤੋਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਾਂ ? (ਵਿੱਦਿਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਆਪ ਹੈ ਤੇ ਦੋ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਹਨ) ਜੋ, ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਸਦੂਮ ਤੇ ਗੁਮਾਰਾਹ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਬੜੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੈ, ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਪਾਪ ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਹਨ. ਜੋ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਚਲਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ. ਬਸ, ਦੋਵੇਂ ਆਦਮੀ (ਯਾਨੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ) ਤਾਂ ਸਦੂਮ ਵਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਹਾਲੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਖੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਸਗੋਂ ਜ਼ਰਾ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਕੇ ਪੁਛਦਾ ਹੈ: “ਕੀ ਤੂੰ ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇਂਗਾ ? ਭਲਾ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਨਗਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਹ ਬੰਦੇ ਵੀ ਧਰਮੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੀ ਤੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇਂਗਾ, ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਬਚਿਆ ਨ ਰਹਿਣ ਦੇਵੇਂਗਾ ? ਭਲਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਤੈਥੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰੇਂ ! ਹਾਂ ਜੀ, ਧਰਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਪੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ ! ਕੀ ਇਸ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਬਟੀ ਦਾ ਅਦਲੀ (Judge) ਬਿਨਸਾਫ਼ ਨਾ ਕਰੇਗਾ ?” ਭਗਵਾਨ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, “ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਨਗਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਹ ਧਰਮੀ ਬੰਦੇ ਵੀ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ

ਖ਼ਾਤਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਆਂਗਾ।" ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਜੋ ਹੁਣ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਜੋ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਸੁਆਹ ਹਾਂ ! ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ: ਜੀ, ਜੇ ਭਲਾ ਉੱਥੇ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਹ ਧਰਮੀ ਨਾ ਹੋਏ ਅਰ ਪੰਜ ਘਟ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੀ ਤੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਜ ਧਰਮੀ ਘਟ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇਂਗਾ?" ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਜੇ ਉੱਥੇ ਪੈਂਤਾਲੀ ਬੰਦੇ ਵੀ ਧਰਮੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।" ਤਾਂ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਫਿਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, "ਭਲਾ ਜੀ, ਜੇ ਚਾਲ੍ਹੀ ਧਰਮੀ ਹੋਏ, ਤਦ?" ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਚਾਲ੍ਹੀ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਵੀ ਨਗਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਵਾਂਗਾ।" ਪਰ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਫਿਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਜੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਫਿਰ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਗੁੱਸੇ ਹੀ ਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਪਰ, ਜੀ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਉੱਥੇ ਤੀਹ ਹੀ ਧਰਮੀ ਹੋਏ, ਤਦ?" ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਤੀਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਵੀ ਨਗਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵਾਂਗਾ।" ਤਾਂ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਜੋ ਹੁਣ ਬਾਰ ਬਾਰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਉੱਥੇ ਤੀਹ ਵੀ ਧਰਮੀ ਨਾ ਹੋਏ ਤੇ ਕੁਲ ਵੀਹ ਹੀ ਹੋਏ ਤਦ?" ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਵੀਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਵੀ ਨਗਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਵਾਂਗਾ।" ਪਰ, ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਅਜੇ ਵੀ ਦੁਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਭਗਵਾਨ ਗੁੱਸੇਤਾਮੀ ਮਾਝ ਕਰੋ, ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਪਰ, ਜੀ, ਬਸ, ਮੈਂ ਇਕ ਵੇਰ ਹੋਰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਭਲਾ ਉੱਥੇ ਕੇਵਲ ਦਸ ਹੀ ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਹੋਏ ਤਦ?" ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।" ਇਹ ਗੱਲ ਬਾਤ ਖ਼ਤਮ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਤੁਰਤ ਆਪਣੇ ਅਸਥਾਨ ਵਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਅਨੁਵਾਦ ਮੋਰਾਂ ਆਪਣਾ ਹੈ)। ਪਰੋਪਕਾਰੀ ਤੇ ਪਾਕੀਜ਼ਾ ਦਿਲ ਭਗਤ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਨੇ "ਭਗਵਾਨ" ਦੇ ਨਾਲ ਵਧੇਰੀ ਤੂਲ ਕਲਾਮੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੇ "ਭਗਵਾਨ" ਪੁਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਧਰਮੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪੁਰ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ "ਭਗਵਾਨ" ਨੇ ਤਦ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਸੀ ਕਿ "ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਕ ਧਰਮੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਦੂਮ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਨਾ ਕਰਾਂਗਾ।" ਇਹ ਕਥਾ ਵਾਕਈ ਬੜੀ ਦਿਲਸੋਜ਼ ਹੈ; ਅਵਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਫ਼ਕਤ ਤੇ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਹਕੀਕੀ ਨਕਸ਼ਾ ਹੈ; ਪਰ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸਰਵਾਸ਼ ਇਸ ਕਥਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬਲੰਦ ਤਰੀਂ ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੈ। ਹਜ਼ਰਤ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਦੀ ਉਕਤ ਕਥਾ ਤੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਹਿਮਤ ਤੇ ਫ਼ਸ਼ਲ ਦਾ ਬੇ ਓੜਕ ਛੇਡਾਰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਵਾ ਕਾਹਲਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਲਈ ਯਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਤਲਿਕ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ, ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਬ ਦੇ ਦੌਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਜ਼ਰਤ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਨੇ ਵੀ, ਜੋ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਰਹਿਮ ਦਿਲ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, "ਭਗਵਾਨ" ਤੋਂ ਇਹ ਯਾਚਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੋ ਪਰਵਰਦਗਾਰ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਓੜਕ ਤੋਂ ਕੱਢ ਤੇ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਪਾ; ਹੋ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ, ਵਿਸ਼੍ਵਕਰ, ਬੇ ਕਸਾਂ ਤੇ ਕਰਮ ਕਰ :

‘ਏਨ੍ਹਾ ਜੰਤਾ ਕੈ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਤੁਧੁ ਵੇਕੀ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ।’

[ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧ । ਪੰਨਾ ੪੬੬

“ਕੁਚਿਲ ਕਠੋਰ ਕਪਟ ਕਾਮੀ ॥ ਜਿਉ ਜਾਨਹਿ ਤਿਉ ਤਾਰਿ ਸੁਆਮੀ ॥”

[ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫ ॥ ਪੰ: ੧੩੦੧]

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਉ ਸੁਨੀਜੈ ॥ ਫੁਚਲੁ ਕਠੋਰੁ ਕਾਮੀ ਮੁਕਤੁ ਕੀਜੈ ॥”

[ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ॥ ਪੰ: ੭੩੮]

“ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਏ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਲਾਗੇ, ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੈ ਪਰਾਨੀ ॥

ਬਖਸਿ ਲੈਹੁ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਆਮੀ, ਨਾਨਕ ਸਦੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥”

[ਆਸਾ ਮ: ੫ ॥ ਪੰ: ੪੦੩ ॥]

ਜੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਡਾਵਾਂ ਤੇ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਪੂਰਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਜ਼ਰਤ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਗੁਨਹਗਾਰਾਂ ਦੇ ਬਚਾਉ ਲਈ ਵੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸ਼ੁਰੂਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੁੱਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ; ਪਰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਥਾ ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਸਿੱਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਈਸ਼ਵਰ ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਨਹਗਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੂਚਾਲ ਤੂਫ਼ਾਨ ਆਦਿਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੋਂ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੁਭਵੀ ਮਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਨਹਗਾਰਾਂ ਤੇ ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇੱਕੋ ਰੱਬ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ, ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਤੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਧੁਰੋਂ ਦਰਗਾਹੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਣ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ; ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਉਤਨਾ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ। ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਦੰਡ ਦੇਣਾ ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਭਿਆਨਕ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਉਸਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਮਾਰਥਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਹੈ ਉਹ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ, ਬਿਵਹਾਰਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ “ਕਲਹ ਕਰਤਾ” ਵੀ ਸ਼ੁਰੂਰ ਹੈ। ਯਥਾਰਥ, ਪਾਰਮਾਰਥਿਕ, ਵਾਸਤਵਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ-ਫ਼ਰਜ਼, ਸੁਖ-ਦੁਖ, ਲਾਨਤ-ਸ਼ਾਬਾਸ਼, ਸਜ਼ਾ-ਸਜ਼ਾ, ਸਵਾਬ-ਇਲਜ਼ਾਮ ਆਦਿਕ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਮਾੜ੍ਹ ਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਬਿਵਹਾਰਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (Mundane point of view) ਤੋਂ ਇਹ ਸਭ ਹਕੀਕੀ ਹਨ। ਪਰ, ਚੂੰਕਿ ਲਾਨਤ, ਮਲਾਮਤ, ਸਜ਼ਾ, ਦੁਖ ਆਦਿਕ ਪਾਰਮਾਰਥਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਹਕੀਕੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਏਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ (Existence) ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਲਹ-ਕਰਤਾ ਤੇ ਜ਼ਾਲਿਮ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਨਿੰਦਨੀਯ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਸਭ ਨਾਟਕ ਯਾ ਲੀਲਾ ਦੇ ਵਿਖਾਵਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸ੍ਵਾਂਗ ਮਾੜ੍ਹ ਹੀ ਹਨ, ਦਰ ਅਸਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਬਸ ਜਦ ਨਾਟਕ ਹੀ ਸਮੁੱਚਾ ਬੂਠਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਖ ਦਰਦ ਆਦਿਕ ਮਲਾਮਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਚੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ? ਤੇ ਕਿਉਂ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਕਿਧਰੇ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮਵੇਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ? ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ ਤੇ ਤਬਾਹ ਹੋਣਾ ਵੀ ਸਭ ਕਥਨ ਮਾੜ੍ਹ ਹੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ :—

“ਆਪਿ ਮਰੈ ਮਾਰੇ ਛੀ ਆਪਿ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਬਾਪਿ ਉਬਾਪਿ ॥”

[ਆਸਾ ਮ: ੧ ॥ ਪੰ: ੪੧੩]

ਜਦ ਮਰਦਾ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਰਦਾ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਆਦਿ ਪਾਰਮਾਰਥਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਬੇਮਾਅਨੇ ਹਨ । ਕੁਮਿਆਰ ਇਕੋ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ, ਡਾਂਡੇ ਆਦਿਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਨਿੱਕੇ ਕੋਈ ਵੱਡੇ, ਕੋਈ ਮਨੋਰਮ ਕੋਈ ਭਿਆਨਕ, ਕੋਈ ਰੰਗੀਨ ਕੋਈ ਸਾਦਾ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕੀ ਹੈ ?

“ਕੁਮਾਰੈ ਏਕ ਜੁ ਮਾਰੈ ਗੁੰਧੀ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬਾਨੀ ਲਾਈ ॥

ਕਾਹੂ ਮਹਿ ਮੋਤੀ ਮੁਕਤਾਹਲ ਕਾਹੂ ਬਿਆਧਿ ਲਗਾਈ ॥”

[ਆਸਾ ਕਬੀਰ, ਪੰ: ੪੭੬

“Nay but, O man, who art thou that repliest against God ? Shall the thing formed say to him that formed it, Why hast thou made me thus ? 20. Hath not the potter power over the clay, of the same lump to make one vessel unto honour, and another unto dishonour ? 21,”

[New Testament : St. Paul to the Romans, ch. 9.

ਪਰ, ਇਹ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵੀ ਅਧੂਰੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਕੁਮਿਆਰ ਦੀ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਵਖਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਈਸ਼ਵਰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਨਿਰਜੀਵ ਤੇ ਸਜੀਵ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਕਿਹੜਾ ਫ਼ੌਜਦਾਰ ਐਸਾ ਜ਼ਾਲਿਮ ਤੇ ਬੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬਹਿਰ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ, ਮਜ਼ਰੋਂ ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਇਸ ਜੁਰਮ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ਟ ਕਰਵਾਉਣ ਤੇ ਤੁਲ ਪਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਬਿਲਕੁਲ ਏਹੋ ਮਿਸਾਲ ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਆਇਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਾਪੀ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਹੁਰੰਗੀ ਲੀਲਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫ਼ਰਜ਼ Function ਅਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ; ਅਰਥਾਤ, ਇਸ ਪਰਮ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਗਤ ਦੇ ਪਰਮ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ, ਪੁਰੋਂ ਦਰਗਾਹੋਂ, ਪਰਮ ਆਦਿ ਤੋਂ (i. e. from before the generation of the universe in time), ਨਿਯਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਭਾਗ ਖੇਡ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਵੀ ਫੁਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਢੁਨਾਂਚਿ “ਜਪੁਜੀ” ਦੀ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿੱਚ ਹਰਮੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਅਠਾਰਵੀਂ ਵਿੱਚ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ, ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਕਰਤਵਜ਼ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਰਤਵਜ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਨ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੀ ਸਾਖਤ (ਉਪਜ, Product) ਹਨ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਜ਼ਰਬੁਸ਼ਤ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ “ਆਹਰੀਮਾਨ” ਉੱਤੇ ਹੈ, (Ahriman is Avestan oura mainyu hostile or destroying [?] spirit, i. e. the Evil Principle or Being of the ancient Persians.) ਹਾਂ ਜੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿੱਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਇਕੋ ਹੀ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਨੇਕੀ ਬਦੀ, ਸਭ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਵਿਤਰ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ

ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਕਿਤੇ ਹੋਰਥੋਂ ਨਹੀਂ, ਅਰ, ਕੋਈ ਵੀ ਬੁਰਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ, ਅਥਵਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਭੁੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ :—

ਯਥਾ—“ਕੋਈ ਜਾਣਿ ਨ ਭੁਲੈ ਛਾਈ ॥

ਸੋ ਭੁਲੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਬੁਝੈ ਜਿਸੈ ਬੁਝਾਈ ॥” [ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧ ॥ ਪੰ: ੧੩੪੪

“For the creature was made subject to vanity, not willingly,
but by reason of him who hath subjected the same in hope.”

[N. T. St. Paul to the Romans, ch. 8. V. 20.

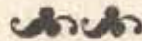
ਪਾਪੀ ਵਿਚਾਰੇ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਲਾਨਤ ਦੇ ਟਿੱਕੇ ਤੇ ਮਲਾਮਤ ਦੇ ਤਗਮੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਦੁਨਿਆਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਅਕਸਰ ਕਰਕੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਛੁਗਤਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਬਣਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ; ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਆਵਣ ਦੇਂਦੇ. ਇਹ, ਫਿਰ, ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਵਕੀਲਾਂ, ਬੈਰਿਸਟਰਾਂ, ਪੁਲਸੀਆਂ, ਦਰੋਗਿਆਂ, ਜੱਲਾਦਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਾਯਾਧੀਬਾਂ (Judges, Magistrates) ਆਦਿਕ “ਧਰਮੀਆਂ” ਦੀ ਉਦਰ ਪੂਰਨਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਤਾਂ ਤੇ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ “ਪਾਪੀਆਂ” ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰੇ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਰੁੱਸਿਆ ਹੀ ਰਹੇ ! ਇਹ ਖੁਦਾਈ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਇਆਂ ਨਹੀਂ. ਪਰ, ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਪਾਪ ਵੀ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ (Consciousness) ਨਹੀਂ. ਜੇ ਉਹ ਹੁਕਮ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਪਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਰਿਸ਼ਤਾਨੀ ਨੂੰ ਬੁਝਣ (Recognise ਕਰਨ) ਤੇ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਉਂਮੈਂ ਦਾ ਪਰਿਣਾਮ (Result) ਨਾ ਸਮਝਣ, ਨਾਲੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੁਨਹਿਗਾਰ (Guilty) ਹੋਣ ਜੁੜ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਦੇਵਣ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਕਰਤਵਜ਼ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਮੰਨਣ, ਤਾਂ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਹ “ਪਾਪ” ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਲ ਤੁਰੇ ਜਾਣਗੇ. ਪਰ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦਾ ਸਿੰਮੇਵਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ :

“ਅਮਲੁ ਗਲੋਲਾ ਕੂੜ ਕਾ ਦਿਤਾ ਦੇਵਣਹਾਰਿ ॥” [ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੧ ॥ ਪੰ: ੧੫ ॥

“ਆਪਿ ਕਰੇ ਤੈ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥”

[ਮਾਰੂ ਮ: ੩ ॥ ਪੰ: ੧੦੬੨

“ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕੀਆ ॥” [ਮਾਰੂ ਮ: ੩ ॥ ਪੰ: ੧੦੬੨ ॥

ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ

(ਡਾਕਟਰ ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ. ਏ. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

੧.

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਸਤਕ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਅਧੋਗਤੀ, ਪਤਨ ਤੇ 'ਕੁਤੁ ਅਮਾਵਸ, ਸਚੁ ਚੰਦਰਮਾਂ' ਦੀ ਦਬਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਵਾਪਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਘਟ ਘਟਾ ਹਿ ਖਸੰਸਯ ਗਲਾਨਿਸੰਕਰਿ, ਮਾਰਰ ।

ਅਘ੍ਯੁਥਾਨਖਸੰਸਯ ਰਵਾਤਮਾਨੰ ਸ੍ਰ੍ਯਾਸ੍ਯਹ੍ਸ੍ਰ । (ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ-IV 7)

ਹੇ ਭਾਰਤ (ਅਰਜਨ)! ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਰਚਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਹਮ ਏਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੇ ਆਏ ॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ ॥

ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀਅਨ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ ॥ ੪੨ ॥

ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ ॥ ਸਮਝਿ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ ॥

ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ ॥ ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੇ ਮੂਨ ਉਪਾਰਨ ॥ ੪੩ ॥

[ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪਾ : ੧੦ ਧਿਆਇ ੬।

ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਤਭੇਦ ਹਨ ਪਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿੱਧਾਂਤ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਤ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ 'ਅਵਤਾਰ' ਅਖਵਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਨਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ; ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਨਿਜ ਧਾਮ (heaven) ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸੰਸਾਰ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ 'ਪੁਤਰ' ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ; ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲਾਬਰੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪੁਤਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਉਤਰਦਾ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਲੋੜ ਸਮੇਂ 'ਰਸੂਲ' ਭੇਜਦਾ ਹੈ; ਕਈਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਅੰਤ ਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਚੁਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਦਾ ਹੈ—ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ; ਮਹਾਤਮਾ ਬੁਧ ਬੋਧੀ-ਸਤਵ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਨਿਰਵਾਨ ਪਦ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸਫਲ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧ ਆਤਮਾ ਸੀ, ਜੈਨ ਤੀਰਥੰਕਰ ਤੇ ਮਹਾਵੀਰ ਜੀ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਮੀਪਤ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਐਸੀ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਉਧਾਰ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕੌਤਕ, ਕਾਰਨਾਮੇ ਤੇ ਲੀਲਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਤੁਰਤੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਚੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਮਹਾਂ ਕਾਵਾਂ, ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ, ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ (Testaments), ਕਥਾਵਾਂ (Gospels) ਤੇ ਹੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ—ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ Sacred history ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ, ਲਿਖਣ ਵੰਗ, ਮੰਤਵਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਜਸੀ ਇਤਿਹਾਸ (Political history) ਤੋਂ ਵਿਭਿੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਸਮੇਂ, ਸਥਾਨ ਤੇ ਕਾਰਣ-ਕਾਰਜ ਦੀ ਫੀਦ ਤੋਂ ਵਿਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਦੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਤੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਦੇ ਬਚਨ, ਸ਼ਬਦ, ਬਾਣੀ, ਹੀ ਨੈਕਾਲਾਤੀਤ ਗੁਰੂ, ਚਾਨਣ-ਰੂਪ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਚਨ ਹੀ ਸੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਰਸੂਲ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਜ਼ਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸਲੀਬ ਤੇ ਲਿਖੇ ਪੁਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲ ਬਰਨ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਚਨ ਨਾਜ਼ਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪਰਸਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੁਧ-ਪੱਖੀ ਨਾਲ ਸੰਬਾਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੱਤਰ ਅਨੁਭਵੀ ਤੇ ਅਗਾਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੀ ਸੁਗਮਤਾ ਲਈ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੂਖਮਤਾ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਖੋਲਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਗੋਸ਼ਟੀ ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਵਤਾਰ, ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ, ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਰਿਸ਼ੀ ਜੋ ੭੦੦੦ ਪੁਰਸ਼ ਈਸਵੀ ਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਸਨ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ, ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਆਸ (੩੦੦੦ ਪੂ. ਈ.) ਜੋ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਾਨਡਿਊਸ਼ਿਸ (੫੫੫ ਪੂ. ਈ.), ਜ਼ੋਰਾਸਟਰ (੬੦੦ ਪੂ. ਈ.), ਬੁੱਧ (੫੬੩ ਪੂ. ਈ.) ਮਹਾਂਵੀਰ ਵਰਧਨ (੫੩੮ ਪੂ. ਈ.), ਸੁਕਰਾਤ (੪੭੦ ਪੂ. ਈ.), ਅਫਲਾਤੂਨ (੪੨੮ ਪੂ. ਈ.), ਈਸਾ ਜੀ, ਮੁਹੰਮਦ ਜੀ, ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆਂ, ਮਛੰਦਰ ਜੀ, (ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦੇ ਗੁਰੂ, ੮੦੦ ਈ.) ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ (੯੪੦ ਈ.) ਕਬੀਰ ਆਦਿ ਭਗਤ, ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਪੀਰ, ਫਕੀਰ, ਗੋਸ਼, ਸਾਰੇ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਦਿ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਇਤਿਹਾਸ ਹਨ। ਮਿਥਿਹਾਸ ਤੇ ਸੰਤ-ਜੀਵਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉਪਰ ਕਥਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਿੰਨ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਮਿਥਿਹਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੰਸਾਰ ਪਿਆਰ ਤੇ ਪੀੜਾ ਦਾ ਖਿੱਚਿਆ ਸੰਸਾਰ ਵਲ ਆਕਰਸ਼ਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਈ ਕਰਤੱਵ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਮਿਥਿਹਾਸ ਹੈ। ਸੰਤ ਪਦ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਥਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ, ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁਜ ਗਏ ਹਨ, ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀਵਨੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਚਿਤ ਜੀਵਨ ਤੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਦਾ ਉਲੀਕਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭਗਤਮਾਲਾ ਤੇ ਸਾਧੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੰਤ-ਜੀਵਨ ਇਸ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਹਨ।

ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਰੂਪ ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਗੱਲ ਬਾਤ ਜਾਂ ਸੰਬਾਦ ਹੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਾਹ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਬਾਤ ਦੇ ਅਨੇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚਤਮ ਦਾਰਸ਼ਨਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਗਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਜਾਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਚੁਣਿਆ, ਕੀ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਤੇ ਕੀ ਪੱਛਮ ਵਿਚ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਦਾਰਸ਼ਨਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀ ਕਲਪਤ ਪਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕਰਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਪਾਤਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਜਾਪਤੀ, ਇੰਦ੍ਰ, ਨਾਰਦ ਅਤੇ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਵਾਰਤਾ ਲਾਪਾਂ ਵਿਚ ਡਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰ ਐਂਯਤਰੇ, ਸਾਂਦਲੀਆਂ, ਸਤਯਕਾਮ ਜਬਾਲਾ, ਉਦਾਲਕ, ਸ਼੍ਰੇਤ ਕੇਤੂ, ਭਾਰਦਵਾਜ, ਅਜਾਤ ਸ਼ਤਰੂ, ਯਜਨਵਾਲਕੀਯਾ, ਗਾਰਗੀ ਤੇ ਮੈਤ੍ਰੇਯ ਆਦਿ ਹਨ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਲਪਤ ਜਾਂ ਵਿਤਿਹਾਸਕ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਦੁਤੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੈ ਤੇ ਗੀਤ ਵੀ। ਇਹ ਗੋਸ਼ਟੀ ਅਰਜਨ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੋਈ ਕਲਪਿਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਕਤੀ ਪਰਾਪਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਤੀ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਨਾਜ਼ਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਤੀ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਵਿਚ ਤੁਰੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਤੇ ਅਰਜਨ ਵਿਚ ਕੋਰੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਯੁਧ ਸਮੇਂ ਸੰਬਾਦ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਬੁੱਧ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕ ਸੰਬਾਦ 'ਜਾਤਕਾਂ' ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। 'ਤ੍ਰੇਪਿਤਕਾਂ' ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਵੀ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਜੀ ਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ, ਅਨੇਕ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਹਨ।

ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਗਭਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਚਾਰੀਆ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਵਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਂਦੇ ਜਿੱਤਦੇ ਸਨ। ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੋਧੀ ਭਿਖਸ਼ੁਆਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।

ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤੀ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਹਨ। ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਬੀਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ-ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਮ ਦੇਵ ਤੇ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੋ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਤਰ ਵੀ ਸਨ, ਦੀਆਂ ਸੰਬੰਧ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਪਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕ-ਅੱਧ ਨਮੂਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰੰਧ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਸੁਕਰਾਤ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅਫ਼ਲਾਤੂਨ ਨੇ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ। ਅਨੇਕ ਯੂਨਾਨੀ ਸੋਫੀਆਂ, ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰਾਂ, ਗਣਿਤ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ, ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ।

ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਸਾਧਾਰਨ ਤੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟੀ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਰਤੱਵ ਸਬੰਧੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਖੀ ਜੋ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੱਸੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਉਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵਿਆਪਿਆ ਕਰਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਮੂਲ

ਮਨੁਖੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸਦੀਵੀ ਹੈ, 'ਗੋਸ਼ਟਿ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਸਾਖੀ ਤੇ ਗੋਸ਼ਟਿ ਹਰ ਥਾਂ ਘੁਲੇ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਇਹ ਦੋਵੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪਰਮੁਖ ਚੀਜ਼ ਗੋਸ਼ਟਿ ਜਾਂ ਰਬੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਨਿਰੋਲ ਤੇ ਸੁਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖੀ—'ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟਿ', ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਵਿਚ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਨਿਰੋਲ ਤੇ ਸੁਧ ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਨਾਲ ਸਾਖੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਹੋਈ, ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ,

ਸਿਧਿ ਸਭਾ ਕਰਿ ਆਸਣਿ ਬੈਠੇ ਸੰਤ ਸਭਾ ਜੈਕਾਰੋ ॥

ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਹਰਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਸਾਚਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰੋ ॥

ਕਵਨ ਤੁਮੇ ਕਿਆ ਨਾਉਂ ਤੁਮਾਰਾ ਕਉਨੁ ਮਾਰਗੁ ਕਉਨੁ ਸੁਆਓ ॥

ਸਾਚੁ ਕਹਉ ਅਰਦਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਹਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਬਲਿ ਜਾਓ ॥ [ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੯੩੩]

ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦਾ ਦੇਣਾ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟਿ' ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਖੀ ਦਾ ਕੁਝ ਵਿਸਥਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

'ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟਿ' ਤੇ ਭਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸਿਧਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ—ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਪਰਤਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਪ੍ਰਬਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਪਿਛੋਕੜ ਨੇ ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਾਈ, ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੇ ਇਥੇ ਅੰਕਤ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਨਾ ਰਖਦੀਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਨਿਰਮੂਲ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ 'ਵਾਰ ਆਸਾ' ਨੂੰ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜਾਂ, ਕਮਲ (ਫੁੱਲ) ਤੇ ਕਲਜੁਗ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਕਰਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਕਰਾਈਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਦਾਰ-ਸ਼ਕੋਹ, ਫਗਤ ਲਾਲ ਜੀ, ਸ਼ਾਹ ਵੇਲਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਉਪਸਥਿਤ ਹਨ। ਗੋਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਹਰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਅੰਸ਼ ਹੈ।

(ਸ) (i) ਮਿਹਰਵਾਨ, ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਚਤਰ ਭੁਜ ਰਚਨਾਵਲੀ।

(ਸੰਪਾਦਕ)

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰ ਹਰਿ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ "ਗੋਸ਼ਟੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ" ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਗਦਜ ਰਚਨਾ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀ ੧੬੧੯ ਈਸਵੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ, ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ^੧। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਨੇ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤੇ ਫੇਰ "ਸਭਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟੀ", ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ। ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਲਿਖੇ ਹਨ। "ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ" ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

"ਬਾਣੀਆਂ ਕਾਅਰਥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਵਚਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਆ ਜੋ ਕਿਛੁ ਵੇਦ ਖੁਰਾਣ ਕੀ ਬਾਤ ਬੀ ਸੁ ਸਭ ਬਾਣੀ ਕੇ ਅਰਥ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿਖਲਾਈ ਅਰ ਸਭਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਕੇ ਅਰ ਸਭਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਕੇ ਸੁਸ਼ਬਦ, ਜਿ ਜਿਤ ਪਰਥਾਇ ਡਏ ਬੇ, ਸੁ ਸਭ ਕਹਿ ਸਮਝਾਇਆ"^੨

ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸੁਰਖਸ਼ਤ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ, ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਚਤਰ ਭੁਜ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਹਨ:—

੧. ਪੋਥੀ ਹਰਿ ਜੀ (ਐਸ. ਐਚ. ਆਰ. ਨੰਬਰ -੪੨੭)

ਇਹ ਪੋਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਸੂਚਨਾ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਹੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਤੋਰਿਆ ਹੈ ਹੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਿਚ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤਕ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਪੋਥੀ ਹਰਿ ਜੀ ਦਾ ਅਰੰਭ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:—

---

^੧ਗੋਸ਼ਟੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਿਚ ਹਰਿ ਜੀ ਨੇ ਤਿਲਕ ਤੇ ਗਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰਨਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ: ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੋਸ਼ਟੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਕਰਤਾ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ:—

ਛੁਟਿ ਭੈਰ ਰਖਾਈ ਆਪਿ ਆਖਿ। ਜਨ ਕੇ ਮਾਥੇ ਹਾਥ ਰਾਖਿ।

ਪੋਥੀ ਮਾਲਾ ਦੀਨੀ ਹਾਥ। ਏਹ ਧਨੁ ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਸਾਥ। [ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪਤਰਾ ੩੮੬ ਓ]

^੨"ਗੋਸ਼ਟੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਲਾਮਤੀ ਹੋਂਦੇ ਹੋਈਆਂ ਬੀ"

[ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪਤਰਾ ੩੮੯ ਅ] ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਵੇਖੋ ਛੂਮਕਾ।

^੩ਉਪਰਲਿਖਤ ਪਤਰਾ ੩੫੦ ਓ।

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਲਿਖੇ ਪੜੇ ਸੁਣੇ ਗਾਵੇ ਚਿਤ੍ਰ ਲਾਇਓ ਤਿਸੁ ਕੀ ਪਰਮਗਤਿ, ਹੋਵੈ ਵਚਨੁ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦਾ।

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭਿ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭਿ ਸਚੁ ॥

ਧੰਨੁ ਸੁ ਕਾਗਦੁ ਕਲਮ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਭਾਡਾ ਧਨੁ ਮਸੂ ॥

ਧੰਨੁ ਲਿਖਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਲਿਖਾਇਆ ਸਚ ॥ ੧ ॥

ਗੋਸ਼ਟ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ।

ਪੋਥੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਆਦਿ ਪੋਥੀ ਸਚਖੰਡ ੧੬੭ ਇਕ ਸਦ੍ਰਿਸਤਾਹਿ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕੀ, ਤਿਸਤੇ ਆਗੈ ਹਰਿ ਜੀ ਪੋਥੀ ਦੂਸਰੀ ॥ ੨ ॥ ੬੧ ॥ ਇਕਾਹਿਤ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕੀ। ਦੁਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਕੀਆ ਗੋਸ਼ਟੀ ੨੨੮, ਸੰਮਤ ੧੭੦੭ (ਵਰਥੇ ਮਾਹਿ ਮਿਤੀ ਤੇ ਹਜ਼ਤਾਲ ਫਿਰੀ ਹੈ) ਭਾਦਵਦੀ ਆਇਤਵਾਰ ਮਹਮਦੀ ਪੁਰਿ ਹਰਿ ਜੀ ਪੋਥੀ ਸਪੂਰਨ ਹੋਈ, ਗੋਸ਼ਟੀ ੬੧। ਭਾਈ ਕੋਥੇ ਦਾਸ ਬ੍ਰਹਮਨ ਦੀ ਅਖਰੀ ਲਿਖੀ ਗੁਰੂ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਤਿਸ ਪੋਥੀ ਉਪਰ ਉਤਾਰੁ ਕੀਤਾ। ਸੰਮਤ (੧੮੩੧-ਹਜ਼ਤਾਲ ਫਿਰੀ ਹੈ,) ਵਰਥੇ ਮਾਹਿ ਮਿਤੀ ਹਾਤ੍ਰਾ ਸੁਦੀ ੧੦ ਵਾਰ ਪੋਥੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥ ੧੮੮੫ ॥

ਪੋਥੀ ਚਤੁਰਭੁਜ ਐਸ. ਐਚ. ਆਰ : ਨੰਬਰ ੪੨੭

ਚਤੁਰ ਭੁਜ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀਵਾ ਸਪੁਤਰ ਸੀ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਪਈ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ (ਨੰਬਰ ਐਸ. ਐਚ. ਆਰ. ਨੰਬਰ ੪੨੭) ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੰਚੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਐਓ ਹੈ :—

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰ ਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨੀ ਸਭੈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਗੋਸ਼ਟਾ ਅਰਥਾ ਸਮੇਤਿ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਲਖੀ ਖੇ ਪੜੇ ਸੁਣੇ ਲਿਖੇ ਗਾਵੇ ਚਿਤ੍ਰ ਲਾਇ ਕੇ ਤਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਗਤਿ ਹੋਵੇ ਵਚਨੁ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਜੀ ਕਾ। ਗੋਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਚਲੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਲਹੌਰ ਤੇ ਫੇਰਿ ਕਰਤਾਰ ਪੂਰ ਆਇਆ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਸਲੋਕ

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਸਮਝੀਐ ਚਲੀਐ ਸਬਦ ਕੀ ਚਾਲ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸਕੇ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਪਾਪੀ ਭੀ ਹੋਹਿ ਨਹਾਲ ॥ ੧ ॥

ਗੋਸਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਨਾਮ ਕਰਤਾ-ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੭੪ ॥ ੩੦੨ ॥ ਗੁਰੂ ਲਜਾ ਰਖੇਗਾ

੧ ਓ ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ਸੰਬਤ ੧੭੦੮ ॥ ਵੈਸਾਖ ਵਦੀ ਏਕੰਮੀ ਨੂੰ ਚਤੁਰ੍ਹੇ ਪੋਥੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਵਚਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੇ ਲਿਖਾਈ ਜੀ ਲਿਖੀ ਭਾਈ ਕੋਥੇ ਦਾਸ ਬਰਹਮਨੁ ਸੇਵਕੁ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ॥ ੭੪ ॥ ਗੋਸ਼ਟੀ ਲਿਖੀਆ। ਗੁਲਾਮ ਗੁਲਾਮੁ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਕਾ ਕਾ ਸਿਖ ਸਿਖੀ ਕਾ ਜਿਨ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਪਛਾਤਾ ਹੈ ਗੁਲਾਮ ਚਤੁਰ ਭੋਜ ਕਾ

ਸਾਸ ਸਾਸ ਕਾ ਪੈਰੀ ਪਵਣਾ ਦੇਹੋ ਦਾਣ ਦੇਣਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਜੀ। ੧। ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿਸੁ ਪੋਥੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰੁ ਕੀਤਾ ਏਹ ਪੋਥੀ ਸੰਬਤ ੧੮੮੫ ਅਸੂ ਸੂਦੀ ਦੁਆਦਿਸੀ ਐਤਿਵਾਰਿ ਪੋਥੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੩. ਗੋਸਟ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਐਸ. ਐਚ. ਆਰ ਨੰਬਰ ੨੩੦੬)

ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਲਿਖਣ ਦਾ ਢੰਗ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ, ਕੰਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿੰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਗਜ਼ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਪੋਥੀ ਅਧੂਰੀ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਨੌਂ ਪਤਰੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਵੀ ਅਧੂਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਪਤਰੇ ੨੩੫ ਹਨ। ਪਤਰਾ ੧੦ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ੧੬੪ ਤਕ ੧੭ ਗੋਸਟੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸਟਾਂ ਦਾ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਗੋਸਟੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਹਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

੧੬੫ ਪਤਰੇ ਤੋਂ ਕਵਤਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰ ਲੇਖ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:—

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਕਾ ਬੋਲਣਾ ਸਤਿ॥

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ ਮਹਲ ੭ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦ ਜੁਰਖਵਾਰੇ ਏਤਿਘਰੇ ਗਾਵਾਣਾ। ਤੁਮਰੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਖਾਣੇ ਕਓ ਦੇਹਿ ਸੁਆਮੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਅਠਵੇ ਮਹਲ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਵਿਚ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਬਦ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਪਤਰੇ ੧੬੯ ਅ ਤੋਂ ਫੇਰ ਅਠਾਰਵੀਂ ਗੋਸਟ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਖਰੀ ਪਤਰੇ ਤੇ ਚਵੀ ਗੋਸਟਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਵੀ ਗੋਸਟ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੪੩) ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬਤੀਸੀ ਵੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਸ) (ii) ਮਿਹਰਵਾਨ ਤੇ ਹਰਿਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ

[ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਪਟਿਆਲਾ]

੧. ਰਾਮ ਕਲੀ ਓਅੰਕਾਰ ਵੱਡਾ (ਸੈਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੰਬਰ ੬੮੨)

ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ੮੭ ਛੰਦ ਹਨ। ਰਚਨਾ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ:—

ਓਅੰਕਾਰ ਨਿਰਮਲ ਸਤਿ ਬਾਣੀ। ਤਾਂ ਤੇ ਹੋਈ ਸਗਲੀ ਖਾਣੀ।

ਖਾਨਿ ਖਾਨਿ ਮਹਿ ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰਾ। ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰਾ।

ਸਿਰਜਨ ਦਾਰੇ ਕੇ ਕੇਤੇ ਭੇਖ। ਤੇਖ ਭੇਖ ਮਹਿ ਰਹੈ ਅਲੇਖ। ੧।

ਏਕੋ ਨਾਮ ਜਪਹੁ ਮਨਿ ਮਾਲਾ। ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਹੁ ਗੁਰਗੋਪਾਲਾ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਓਅੰਕਾਰ ਹੋਆ ਚਰਨਾਇਣ। ਤਦਹ ਤੀਨੋ ਦੇਵਉਪਾਇਨ।

ਮਹਾਦੇਉ ਕੀਨੋ ਭੰਡਾਰੀ। ਬ੍ਰਹਿਮਾ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰੀ।

ਬਿਸਨ ਹੰਡਾਵੈ ਦਸ ਅਵਤਾਰੀ।

ਆਪ ਨਿਰਾਲਮ ਕਰੈ ਤਮਾਸਾ । ਜਿਉ ਜਿਉ ਹੁਕਮ ਤਿਵੈ ਪਰਗਾਸਾ । ੩ ॥¹

੨. ਸੁਖਮਨੀ ਸਹੈਸਰ ਨਾਮਾ :-¹

ਇਸ ਵਿਚ ੩੦ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਹਨ । ਹਰ ਸਲੋਕ ਪਿਛੋਂ ਚੇਤੁਕੇ ਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਐਸੇ ਅੱਠ ਪਦੇ ਰਲ ਕੇ ਅਸਟਪਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਆਦਾਤਰ ਹਿੰਦੂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਅਸਟਪਦੀ ਇਉਂ ਚਲਦੀ ਹੈ :—

ਸਲੋਕ

ਨਿਰਗੁਨ ਸਰਗੁਨ ਏਕ ਹੈ, ਧਾਰਿਓ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ । ਅਨੇਕ ਕਾਰਜ ਕੇ ਕਾਰਨੇ, ਜਿਨ ਨਾਨਕ ਕੀਓ ਅਕਾਰ ।

ਪਉੜੀ

ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਦੁਆਪਰ ਮਹਿਕੀਆ । ਸ੍ਰੀ:ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਅਵਤਾਰ ਜਨਮ ਜਗ ਲੀਆ ।

ਸੰਕਟ ਨਹੀਂ ਪਰੈ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਆਵੈ । ਆਪੇ ਆਪਨਾ ਖੇਲ ਬਨਾਵੈ । ੧ ।

ਗੁਰੂ ਦੁਰਬਾਸਾ ਦੇਵਕੀ ਨੰਦਨ । ਮਥਰਾ ਬਾਸੀ ਸੰਤ ਭੈ ਭੋਜਨ ।

ਨੰਦ ਲਾਲ ਦਾਸ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾਇਕਾ ਜਾਦਮ ਬੰਸੀ ਸਰਬ ਸੁਖਨਾਇਕ । ੨ ।

ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਹਰਿ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹੱਲਾ ੮ ਦੱਸ ਕੇ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਹ ਹਨ:—

੧. ਗੋਸ਼ਟਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਕੀ ।

ਇਹ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ; ਚੌਥੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਕੱਦ ਕਾਠ ਦੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਅਰ ਅਬ ਮੈਂ ਤੁਥ ਕਉ ਜੇ ਥਾਪਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਉਹ ਬਾਣੀ ਕਿਛੁ ਤੇਰੇ ਮੁਖਿ ਤੇ ਭੀ ਉਪਜੇਗੀ ਅਰੁ ਤੁਥ ਤੇ ਪੀਛੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਕਉ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਥਾਪਨਾ ਹੋਇਗੀ, ਉਹ ਬਾਣੀ ਉਨ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਤੀ ਜਾਇਗੀ । ਅਰੁ ਮੁਖ ਤੇ ਪੀਛੇ ਜੋ ਸਤਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੋਇਗਾ, ਉਸ ਕਉ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬਾਣੀ ਕਾ ਅਰਥ ਪਰਗਟ ਕਰੇਗਾ ।”

ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੁਲ ੪੭ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਇਸ ਦਾ ੧੯੩੬ ਬਿ: ਦਾ ਨਕਲ ਹੋਇਆਂ ਖਰੜਾ ਸਿਖ ਰੈਫ਼ੋਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਆੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨੰਬਰ ੩੫੦੧ ਹੈ । ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਨੁਸਖਾ (ਨੰ: ੨੫੨੭) ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ੪੫ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹਨ ।

੨. ਪਰਮਾਰਥ ਸੁਖਮਨੀ ਸਹੈਸਰ ਨਾਮਾ:—

ਇਹ ਬਾਬੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਲਿਖੀ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਹਰ ਜੀ ਨੇ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਇਹ ੧੭੦੩ ਬਿ:

---

¹ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪੰਜਾਬੀ ਹਥ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪਨਾ ੩੦੮ ।

ਸਹੈਸਰ ਨਾਮੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ । ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਹੈਸਰ ਨਾਮੇ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਕੋਈ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾਪ “ਅਚੁਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਐਤਰਜਾਮੀ ॥ ਮਧੁਸੂਦਨ ਦਾਮੋਦਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਰਿਖੀ ਕੰਸ ਗੋਵਰਧਨ ਧਾਰੀ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਹਰਿ ਰੰਗਾ ॥” ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਬੀ ਸਹੈਸਰ ਨਾਮਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ [ਸੰਪਾਦਕ]

ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੭ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ੧੬੪੬ ਈ: ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਣੀ ਬੁਰ੍ਹ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਹੀ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਹਜ਼ੂਰ ਤੇ ਹੁਕਮ ਹੋਆ ਸੀ ਜਿ ਜਬ ਹਮ ਦਰਗਹ ਕਉ ਚਲਹਿੰਗੇ ਤਬ ਤੁਮਾਰੇ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਾਵਹਿਗੇ ਜਿਤ ਨਿਸਾਰ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ.....ਪਰਮਾਰਥ ਸਾਥਿ ਲਿਖਣੇ ਕਾ ਅਰੰਭ ਭੋਆ।

ਇਹ ਇਕ ਵਡਾ ਵਾਰਤਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਪੁਰਾਣਕ ਗਿਆਨ ਕਾਫ਼ੀ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਤ ਕੇਸੇ ਰਾਇ ਪੰਡਤ ਹੀ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਇਉਂ ਹੈ।

੧. ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੀ, ੨ ਵੈਗਟ ਕੀ, ੩ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਵਤਾਰ ਕੀ, ੪ ਬਿਖ ਨਾਗ ਅਵਤਾਰ ਕੀ, ੫ ਹੰਸਾ ਅਵਤਾਰ, ੬ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ, ੭ ਨਾਰਦ, ੮ ਸਨਕਾਦਿ, ੯ ਕਛੱਪ ਅਵਤਾਰ, ੧੦ ਬੇਰਾਹ, ੧੧ ਨਰਸਿੰਘ, ੧੨ ਮੋਹਨੀ ਅਵਤਾਰ, ੧੩ ਧਨੰਤਰ, ੧੪ ਜਰਾ, ੧੫ ਕਪਲ ਮੁਨੀ, ੧੬ ਚੰਡਾ ਤੇ, ੧੭ ਨਰ ਨਗਾਇਤ, ੧੮ ਰਿਖਡ, ੧੯ ਹੈਗੁੰਵ, ੨੦ ਪ੍ਰਿਥ ਅਵਤਾਰ, ੨੧ ਬਾਵਨ, ੨੨ ਪਰਸ ਰਾਮ, ੨੩ ਆਦਿ ਰਾਮਾਇਤ, ੨੪ ਸ੍ਰੀ ਨ੍ਰਿਸ਼ਨ, ੨੫ ਨਾਮ ਕਾ ਮਹਾਤਮ, ੨੬ ਬਲਭ ਧਰ, ੨੭ ਬਉਧ ਅਵਤਾਰ, ੨੮ ਨਿਹ ਕਲੰਕੀ, ੨੯ ਭਗਤਾਂ ਕੀ, ੩੦ ਨਾਮ ਕੇ ਮਹਾਤਮ ਕੀ।

੨੩ ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਰਾਮ ਚੰਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ੧੮ ਕਥਾ ਹਨ। ਇਹੋ ਚੀਜ਼ 'ਆਦਿ ਰਾਮਾਇਣ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਕੀ ਨਾਂ ਤੇ ਵੱਖ ਭੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਪਟਿਆਲਾ ਖਰੜਾ ਨੰ: ੨੧। ੨੪ ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਬੜੀ ਦਿਬਰਸਪੀ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਪੁਰਾਣੇ ਹੋਣ ਕਾਰਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰਖਦੇ ਹਨ।^੧

ਇਸ ਦਾ ਖਰੜਾ ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ੫੧੮੫/੨੦੮੩ ਨੰ: ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਤੇ ਵੇ ਉਤਾਰੇ ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਨੰਬਰ ੨੯੧੩ ਤੇ ਨੰ: ੬੯੨ ਤੇ ਵੀ ਹਨ^੨।

ਜਿਥੇ ਤਕ ਮਿਹਰਵਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੀ ਰਚੀ ਗੱਦਜ ਰਚਨਾ ਸਨਬੰਧ ਹੈ। ਇਹ ਆਕਾਰ ਤੇ ਪਰਕਾਰ ਦੋਹਾ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਰਸੰਸਾ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉਤਾਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਗੋਸਟਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਜਿਥੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਪਰਮਾਰਥ (ਵਿਆਖਿਆ) ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਂ ਤਾਂ ਉਥਾਨਕਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਅਰਥ ਬਹੁਤ

^੧ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪੰਜਾਬੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਨਾ ੩੧੦।

^੨ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਿਤੀ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਐਸ. ਐਚ. ਆਰ ਨੰਬਰ ੨੪੮੮।

ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਖਰੜਾ ਧਰਮਸਾਲਾ ਸੋਢੀਆਂ ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਯੋਨ ਲਈ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਟੜਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

[ਸੰਪਾਦਕ]

ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੁੰਜਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨੰ: ੩੭ ਵਿਚ ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਾਖੀ ਡੰਡਾਰ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਕਾਲ ਦੀ ਟਕਸਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਵਧੀਆ ਨਮੂਨਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਤਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤੇ ਇਤਨੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਗਦਯ ਰਚਨਾ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਸੋ ਇਹ ਗਲ ਕਾਫੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਗਦਯ ਨੇ ਇਤਨਾ ਨਿਖਰਵਾਂ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਵਾਕ, ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਨਸੀਹਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸੈਲੀ ਦੀ ਮਧੁਰਤਾ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਰਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਖਦੀ ਹੈ । ਸਿਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਿੰਦੂ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦਾ ਤਕੜਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਹੈ ਚਾਹੇ ਹਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਚਾਹੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਵਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ਤੇ ਮੱਦ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਆਦਰ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ ।

SIKHBOOKCLUB.COM

੨. ਸਾਹਿਤਕ ਅਧਯੈਨ

ੳ. ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਮਹੱਤਤਾ

[ਡ; ਆਰ. ਐਲ. ਆਹੁਜਾ ਅੰਬਾਲਾ]

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ। ਅਜੋਕਲ ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਜੀਵਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇਹ ਰੂਪ ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਗਦ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਮੁੱਖ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਇਕ ਬੜੇ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਰਾ ਨਵੀਂ ਧਰਮ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾ ਦਿਤੀ॥

ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਵਿ ਦਾ ਹੈ। ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਨਾ ਸਰਵ ਜਨਕ ਸੀ। ਸੰਗੀਤ ਰਸ, ਭਗਤੀ ਰਸ ਤੇ ਸਾਂਤਿ ਰਸ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲਖਣ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਪੂਰਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਵਿ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੂਪ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਗਦ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਪਰ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਵਿ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ ਪਵਿਤਰਤਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੀਮਤਾਵਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਾਦ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਇਕ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਲਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਣ ਲਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨਿਵਾਰਿਯ ਹੋਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਵਸਤੂ ਸੁਧ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਭਾਵ ਦੀ ਸੀਮਤ ਹੋਗਿਆ। ਨਿਰਬਲਤਾ ਨਿੰਮਤਾ, ਦੀਨਤਾ ਤੇ ਆਸਰਾ; ਭਰ ਤੇ ਰਖਿਆ, ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਲਗੇ। ਅਰਥਾਤ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਵਿ ਨੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੁਪਤੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਖਸ਼ੀ।

ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਸੀਮਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਇਕ ਸੂਖਸ਼ਮ ਕਲਪਿਤ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂਉ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਭਾਸ਼ੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਯਥਾਰਥਕਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਠੋਸ ਪਦਾਰਥਕ ਅਸਤਿਤਵ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਕਲਪਿਤ ਹੈ; ਯਥਾਰਥਤਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੁਕ ਹੈ, ਬੋਧਕ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸ਼ਾਹਾਂ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਗੁਰੂਆਂ ਜਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਕਤੀਆਂ ਜਿਹਾ ਖੂਹ ਜਾਂ ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਮੋਲਾ ਹੈ; ਗੋਪੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕਰਿਸ਼ਣ ਹੈ; ਸੀਤਾ ਸਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਰਾਮ ਹੈ, ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਰਸੂਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾ ਹੈ, ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦਾ ਬਾਪ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਸ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਉਹ ਸਮਝ ਜਾ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦਾਸ, ਪ੍ਰਸਾ, ਪਤਨੀ, ਪੁਤਰ, ਦੂਤ ਆਦਿ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਭਾਵ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਵੇਦਾਂਤ ਨਿਰੋਲ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਬੋਧਕ ਵਿਚਾਰ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵੁਕ ਪ੍ਰਤੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੀ

ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਲੋਕ ਖਦਾ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਰਸੂਲ ਨਾਲ, ਗਾਡ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨਿਸਬਤ, ਰਾਮ ਕਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਨਾਲ, ਅਧਿਕ ਪਿਆਰ, ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਅਧਿਕ ਤਿਆਗ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਢਾ ਮਨੋਭਾਵ ਦਰਸਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਮਕ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ 'ਸਾਰੀ ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ' ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਿਮ, ਈਸਾਈ, ਯਹੂਦੀ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਕੋਈ ਗਾਡ ਦਾ, ਕੋਈ ਅਲਾਹ ਦਾ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਅਕਾਲਪੁਰਖ) ਦਾ ਅਨੁਯਾਈ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਮੁਹੰਮਦ, ਈਸਾ, ਰਾਮ ਕਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਨਾ ਹੁੰਦੇ। ਮੁਕਦੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਰਬ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੁਰਾਰਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਨਿਰੰਜਨ, ਨਿਰਾਕਾਰ. ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ, ਨਿਰਪੇਖ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਮਕ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਧਾਰਮਕ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਇਹ ਤਿੰਨ ਸੀਮਤਾਵਾਂ ਹਨ : ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ, ਭਾਵ ਦੀ ਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਧਾਰਮਕ ਕਾਵਿ ਅਧੂਰਾ ਤੇ ਅਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਥਤਾ ਕਵਿਤਾ, ਆਦਿ ਗੁਣ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਲਈ ਇਹ ਹੱਦ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਉਚੇਰਾ, ਕਾਵਿ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਥਟ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਖੂਰਾਕ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੇ ਮਾਨਣ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਘੱਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਕਾਵਿ ਨਿਰਾਰਥਕ ਤੇ ਭੁੱਛ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਨੰਦ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਧਾਰਮਕ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਲੱਭਣ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਵਧੇਰੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਤ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੁ ਇਹ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਤ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਪਾਤਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ ਹਨ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਭਗਤ। ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ, ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ, ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ। ਇਸ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨੇ ਧਰਮ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨੂੰ ਸਰਵ ਜਨਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ।

ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜੀਵਨ ਰਸ ਸਮੂਹਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਗਤਿ ਰੂਪ ਤੇ ਅਨਗਿਣਤਾ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਗਲਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਗਲਪ ਦੀ ਆਗੂ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਮਾਨਵ ਰਸ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਰਸ ਹੈ। ਇਸ ਰਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ। ਆਯੂ ਦਾ ਬੋਤਾ ਹੋਣਾ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਹਮਿਤ ਹੋਣਾ, ਆਰਥਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਕੁਚਿਤ ਹੋਣਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਰੀਬਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਨੇਕਾਂ ਹਸਰਤਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਜੀਵਨੀ, ਗਲਪ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਭੋਗ ਦਾ ਅਸਹਮਿਤ ਅਵਕਾਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨੇ ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੋਚਕ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਾਖੀ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਕਾਵਿ ਦੀ ਅਪੂਰਣਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਜੀਵਨ ਸ੍ਰਾਵ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖਤੀ ਲੋਕਿਕ (Secular) ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਚਲਾਈ।

ਜੀਵਨ ਰਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਾਂਗ ਕੇਂਦਰੀ ਰਸ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਤਜਰਬਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ "ਮਾਈ ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟ ਵਿਦ ਟਰੂਥ" ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਵਲ ਕਾਰ ਹਾਰਡੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਰਚਨਾਂ "ਟੋਸ" ਵਿਚ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਦੀ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੀਉਂਣ ਦਾ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪਰ ਜਦ ਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਕੁਚ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਵੱਜਣ ਲਗਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਜੀਵਨੀ ਇਕ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਕਰਾਇਆ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਨੇਮਾ ਦੀ ਰੀਲ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਸਾਡੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਪਰਦੇ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਚਿੱਤਰਤਾ, ਸਚਾਈ ਤੇ

ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਸ਼ਾਵ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਲਪਨਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਸਾਡਾ ਤਜਰਬਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਜਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਨਵੀਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਰੀਵਾਰ ਵਿਚ ਜੰਮਦਾ, ਪਲਦਾ, ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸਦਾ, ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਦਾ, ਬੀਮਾਰ ਹੁੰਦਾ, ਬਰੀਰਕ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਰਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਨਵੇਂ ਛਾਵ ਉਜਾਗ੍ਰ ਤੇ ਤਰਿਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਕਲਪਨਾ ਨਵੀਆਂ ਮਨਜ਼ਲਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟਕਰਾ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਪੇਖ ਅਨੁਭਵ ਸਾਡੇ ਛਾਵਾਂ ਨੂੰ; ਸਾਡੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬੁਝੀ ਨੂੰ ਧਨੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਜੀਵਨ ਭੁੱਖ ਵੀ ਕੁਝਕੁ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਖੀ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸਦਾਇਕ।

ਪਰ ਜਦ ਸਾਖੀ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੱਲ ਸਾਡੀ ਸ਼ੁਧਾ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੌਕਿਕ ਭਗਤੀ ਛਾਵ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀਰ ਸ਼ੂਪਾ ਜਾਂ 'ਹੀਰੋ-ਵਰਸ਼ਿਪ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਉਚੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਫਲ ਤੇ ਉਚੇਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਨਕਲ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਗਲ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਤੇ ਅਨੁਕਰਨ ਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਸ਼ੁਧਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਰਸ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਤੋਂ ਛੁਟ ਅਵਤਾਰਵਾਦ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹਦਾ ਤੀਸਰਾ ਲਖਬਣ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਦੇ, ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਰਸੂਲ ਦੇ, ਗਾਭ ਨੂੰ ਦੀਸਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਰਬ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨੂੰ ਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ, ਰਬ ਦਾ (ਪੈਗਾਮ) ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਦੂਤ (ਪੈਗੰਬਰ) ਜਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਪ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ ਸ਼ੁਧਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਭੁੰਘੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਭੁੰਘੀ ਸ਼ੁਧਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਅਨੁਪਮ ਪੁਰਸ਼ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਜਾਂ ਦੇਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇਖਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਛਾਵੁਕਤਾ ਦੇ ਵਧ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕਲਪਨਾ ਤੀਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਰਕ ਮੰਦ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਉਚਾ, ਸਦਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ, ਸਦਾ ਸਚਾ, ਸਦਾ ਯੋਗ, ਸਦਾ ਅਜਾਧਾਰਨ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਕਢਿਆਈਆਂ ਜੋ ਸੁਭਾਵਕ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਗੋਂ, ਅਥਾਹ ਸ਼ੁਧਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਸਤਿ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਅਪੂਰਨਤਾ ਕਿੱਥੇ? ਸਗੋਂ ਦੇਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਰੱਬੀ ਤੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਨੀ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਜੇਹੇ ਕਰਿਸ਼ਮੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਰਬ ਜਾਂ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਸ਼ਟਾਂ ਜਾਂ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਉਹ ਦਬ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਨਿਰਬਲ ਨਹੀਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ, ਅਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਦੇਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਸਭ ਕਠਨਾਈਆਂ ਹੱਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਸਫਲ ਤੇ ਵਿਜਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੰਵ ਗਲ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਰੋਅਬ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੁਅਜਜ਼ੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਜਾਂ ਕਰਿਸ਼ਮੇ ਬੜੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਉਂ ਜੁ ਉਹ ਅਵਤਾਰ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਤਿੰਨ ਲਖਸ਼ਣ ਹਨ : ਜੀਵਨ ਰਸ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਦ ਤੇ ਅਵਤਾਰਵਾਦ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੌਥਾ ਅੰਸ ਯਥਾਰਥ ਵਾਦ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕਲਪਿਤ ਪੁਰਸ਼ ਜਾ ਗਲਪ ਦੇ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਸੋਲ੍ਹਵੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮਹਾਨ ਸੰਤ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਅੰਦੋਲਨ ਲਿਆਂਦਾ । ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਰਬ ਤਕ ਯਾਤਰੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਧਾਰਮਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਵਰਣਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਅਜਜ਼ੇ (ਕਰਾਮਾਤਾਂ) ਵੀ ਕੁਝ ਕੁ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਮਿਹਰਬਾਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਖ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਿਖ ਸਨ । ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੂਜੇ ਧੜੇ ਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਸ਼੍ਰਧਾ ਜਤਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਸਾਖੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ । ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇਕ ਬੜਾ ਰੋਚਕ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਖੋਜੀ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਅਗੇ ਰਖ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰਧਾ, ਕਲਪਨਾ, ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ, ਅਵਤਾਰਵਾਦ ਤੇ ਛੁਟ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਤੱਤ ਵੀ ਖੋਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਨੁਸਖਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਛਪੀ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਅੱਡਨ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਰਸ ਭਾਗ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਬ੍ਰਿਜ ਜਾਂ ਸੰਤ ਭਾਖਾ ਸੀ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਸਨ । ਉਹ ਦੇਭਾਸ਼ੀਏ ਸਨ । ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ; ਪਰ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਵਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਾਖਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਨਿਰੋਲ ਸੰਤ ਭਾਖਾਂ ਲਗਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਰ, ਬਾਹਰ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੋੜ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟਦੀ ਹੈ । ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਵੇਖੋ । ਗੋਸ਼ਟੀ ਰਾਜੇ ਜਨਕੁ ਕੀ :—

ਤੂੰ ਤੇ ਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਹੁਆ । ਅਰ ਮਿਥਲਾਂ ਨਗਰੀ ਮਹ ਰਿਹੈ, ਪਰ ਬੜਾ ਧਰਮਿ ਆਤਮਾ
ਰਾਜ ਜਨਕੁ । ਰਾਜ ਭੀ ਕਰੈ ਅਰੁ ਜੋਗ ਭੀ ਕਰੈ, ਰਾਜ ਕੈਸਾ ਕਰੈ ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕੱਤੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਬੜਾ' ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ । 'ਮਹਿ' 'ਅਰੁ' ਸੰਤ ਭਾਖਾ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ । 'ਰਹੈ' ਕਰੈ ਸੰਤ ਭਾਖਾ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਹਨ ਜੋ ਬਦਲ ਚੁਕੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਧਿਕ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਹਟ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਕੁਤ ਦਾ 'ਪਰੁ' 'ਜਨਕੁ' ਵਿਚ । ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਅੰਤਰ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਦੂਜਾ ਨਮੂਨਾ ਲਵੋ :—

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਝਰਾ ਦੇ ਵੈਸ਼ਣਵਾਂ ਨਾਲ) ਤਬ ਫਿਰਿ ਮਝਰਾ ਕੈ

ਬਿਖੈ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਬਾ ਅਰੁ-ਏਕੁ ਬੈਸਨੋ ਮਿਲਿ ਗਏ । ਤਿਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ ਨਾਨਕੁ ਕਲਿ ਕੈ ਬਿਖੈ, ਚਲਹੁ ਭਾਈ ਦਰਸਨੁ ਕਰਿ ਆਵਹੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਮਥੁਰਾ ਬਾਸੀ ਮਿਲਿ ਆਏ, ਤਿਨਹੁ ਆਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੁ ਕ੍ਰਿਸਨ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਰਾਮੁ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਆਈਐ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾ, ਬੈਠੀਐ ਜੀ” । ਤਬ ਉਹਿ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠ ਗਏ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਭਲੇ ਹੋਉ ਬੈਸਨਉ ਜੀ । ਕਲਿਆਣ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੈਸਨਉ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਭਲੇ ਹਹੁ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਕਲਿਆਣੁ ਹੈ ਜੀ !” ਤਬ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਬੈਸਨਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਬ ਕਹਹੁ ।”

ਇਹ ਕੁਲ ੧੩੩ ਸ਼ਬਦ ਹਨ । ‘ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ’ ੨੦ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਮਥੁਰਾ ੨ ਬਾਰ, ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ੮ ਸ਼ਬਦ, ਜੀ ਤੇ ਜਿ ੧੬ ਬਾਰ, ਬੈਸਨੋ ਤੇ ਵੈਸਣਵਾਂ ੫ ਬਾਰ । ਬਾਕੀ ਬਣ ਗਏ ੮੨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ : ‘ਏ’, ‘ਜੀ’, ‘ਨਾਲ’, ‘ਬਡਾ’, ਤੇ ‘ਕਹਿਆ’ ਜੋ ਛੇ ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਰਹੇ ੭੨ । ਗੈਸਟਿ, ਕਰਿ, ਫਿਰਿ, ਮਿਲਿ, ਗਏ, (੨), ਭਗਤੁ, ਹੈ, ਕਲਿ, ਭਾਈ, ਸ੍ਰੀ, ਬਲਿਹਾਰਿ, ਬੈਠ, ਭਲੇ (੨), ਕਿਰਪਾ (੨), ਘੜੀ, ਬੇਨਤੀ, ਆਗਿਆ, ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ੫੨ ਵਿਚ ੧੪ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਭਾਖਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ‘ਤਬ’ ਛੇ ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਨਿਰੋਲ ਭਾਖਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ‘ਤਿਨਹੁ’, ‘ਸਤਿ’, ‘ਹੋਉ’, ‘ਉਨਹੁ’, ‘ਹਹੁ’, ‘ਕਹਹੁ’, ਹਨ । ਸਿਹਾਰੀ, ਔਂਕੜ ਤੇ ਦੁਲਾਈਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਛੇਦ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਣਕੀ ਜਾਂ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਠੇਠ ਬੋਲੀ ਸੁਣੀ ਹੈ ਉਹ ਭਾਖਾ ਦੀਆਂ ਇਹ ਵਿਲੱਖਣ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਤੀਜੀ ਉਦਾਹਰਨ ਲਵੋ :—

(i) ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ ਅਤੇ (ii) ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਲਿਖੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ :—

੧੩. ਸੱਜਣ ਠਗ ਤੇ ਸੱਜਣ ਠਗ ਨਿਸਤਾਰਾ ।

ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸੇਖ ਸਜਣ ਕੇ ਘਰਿ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ ।

[ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ]

ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਉਸ ਹੀ ਰਾਹਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਇ ਨਿਕਲਿਆ ।

[ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਾਖੀ]

ਪੁਰਾਤਨ ਦੇ ਅੱਠਾਂ ਪਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ‘ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ’ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਪਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਿਚ ਦੋ ‘ਉਸ ਹੀ’ ਗਿਆਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੇ ਸੱਜਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਮ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਭਾਖਾ ਰੂਪ ਰਨ ।

ਉਸਕਾ ਘਰੁ ਪੈਂਢੇ ਵਿਚਿ ਬਾ । ਅਤੇ ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰਾ ਤੈ ਮਸੀਤ ਕਰਿ ਛਡੀ ਬੀ ।

[ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ]

ਤਬ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਠਗਹੁ ਕੀ ਧਰਤੀ ਆਇਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਜਾਂ ਦੇਖੈ ਤਾਂ ਰਾਹਿ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਧਰਮ ਸਾਲਾ ਚਲਾਵਤ ਹੈ ।

[ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਾਖੀ]

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਉਸ', 'ਮਸੀਤ', 'ਛਤੀ', 'ਅਤੇ' ਠਾਕੁਰ 'ਦੁਆਰਾ' ਏਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ। 'ਘਰੂ', 'ਵਿਚਿ' ਤੇ ਕਰਿ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਾਖਾ ਦੇ ਔਰਤ ਤੇ ਸਿਹਾਰੀਆਂ ਹਨ।

ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਿਚ 'ਹੈ' 'ਬੇਠਾ' 'ਜਾ' 'ਤਾਂ' ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ ਪਰ 'ਜਾਂ' 'ਤਾਂ' ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਖਾ ਦੇ ਹਨ। 'ਜਾਂ' ਸਾਂਝਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਠਉਰ ਦੇਵੇ। ਅਤੇ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਵਜਹ ਕਰੇ।

[ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ]

ਕੋਰੇ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਨਿ। ਉਪਰਿ ਪੋਏ ਬਗੇ ਕੋਰੇ ਘੜੇ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਇਕ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਠਵਰੀ ਹਿੰਦੂ ਆਇ ਪਾਣੀ ਪੀਵਨਿ, ਆਪਣੀ ਠਵਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਇ ਪੀਵਨਿ।

[ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਾਖੀ]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਖਿਪਤ ਹੈ, ਸਰਲ ਹੈ ਤੇ ਅਧਿਕ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹੀ, ਲਮੇਰੀ ਤੇ ਅਧਿਕ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਭਾਖਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਅਧਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਦੀ ਵਿਚਿਤਰਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਵਾਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਚ ਮਤਲਬ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਬਿ ਦਰਸਨ ਕਾ ਸਦਕਾ ਬੁਧਿ ਹੋਇ ਆਈ। ਜਾਂ ਬੀਚਾਰੇ ਤਾਂ ਸਭ ਮੇਰੇ ਗੁਨਾਹ ਸਹੀ ਹੋਏ ਹੋਨਿ। ਤਬਿ ਆਇ ਉਠਿ ਕਰਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ, ਪੈਰ ਚੁੰਮਿਓਸੁ। ਆਖਿਓਸੁ ਜੀਓ ਮੇਰੇ ਗੁਨਾਹ ਛੇਦਲੁ ਕਰਿ।

[ਪੁਰਾਤਨ ਜ: ਸਾਖੀ]

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਗਾਵਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਫਿਰਿ ਗਿਆ। ਉਸ ਪਾਪ ਦਿਸਟਿ ਤੇ ਵੈਆ ਵਿਚਿ ਆਇ ਗੋਆ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਲਾਲਿ, ਜਿ ਲਗਾ ਸਿ ਸਬਦ ਦੇ ਉਜਾਲੇ ਹੇਠ ਜਿ ਆਇਆ ਸਿ ਧਰਮ ਕਥਾ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਆਇ ਗਇਓਸੁ, ਪਾਪ ਮਤਿ ਛੇਪਿ ਚਾਈ, ਜਾਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪੈਆ। ਤਬ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕੇ ਹਥ ਬੰਧਿ ਖਤਾ ਹੋਇਆ ਜਿ, ਜੀ, ਤੈਂ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਕਹਿਆ ਸੁ ਏਹੁ ਕਿਆ ਕਹਿਆ? ਇਸੁ ਬੋਲਣੇ ਸਾਬਿ ਅਰੁ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਸਾਬਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਫਿਰਿਆ ਹੈ। ਪਾਪ ਦਿਸਟਿ ਮਿਟਿ ਗਈ ਹੈ, ਧਰਮ ਦਿਸਟਿ ਛਈ ਹੈ ਜੀ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਹਿੰਬਾਰਿ ਸਮਝਾਇ ਜਿ ਤੈ ਕਿਆ ਕਹਿਆ?

[ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਾਖੀ]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਭਾਵ ਬਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਕ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਤੀਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਇਕ ਸੌ ਵਿਚ। ਪੁਰਾਤਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਖਿਪਤ, ਸਰਲ, ਤੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲੀ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ, ਵਰਣਾਤਮਕ ਸਵਾਦਲੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ੮ ਸ਼ਬਦ 'ਜਾਂ', 'ਤਾਂ', 'ਪੈਰੀ', 'ਪੈਰ ਚੁੰਮਿਓਸੁ', 'ਆਖਿਓਸੁ', 'ਪਇਆ', 'ਉਠਿ' ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਪਹਿਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸੰਤ ਭਾਖਾ ਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਤਰਾਤਮਕ ਤੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ : 'ਤਾਂ', 'ਦਾ', 'ਤੇ' 'ਹੈ', 'ਨਾਲਿ', 'ਉਸ', 'ਪੈਰੀ', 'ਹਥ', 'ਇਸੁ' ਆਦਿ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਭਾਖਾ ਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਨਮੂਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਧੇਰੇ

ਸੰਤ ਭਾਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਖਿਪਤ, ਵਿਵਹਾਰਕ ਤੇ ਘਟ ਸਾਹਿਤਕ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਸਾਖੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਛੰਡਾਰ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਉਲੇਖ ਯੋਗ ਲੱਛਣ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਭਾਖਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ :

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਸਾਥਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਤੇ ਉਤਰ ਕੀ ਧਰਤੀ
ਸੁਮੇਰ ਕੰਟ੍ਰੇ ਚਲਿਆ ਦੇਖਤਾ ਦੇਖਤਾ ਖੇਲਤਾ ਖੇਲਤਾ ਭਗਵਤੀ ਕੇ ਅਸਥਲ ਕੰਟ੍ਰੇ ਦੇਖਿ ਕਰਿ
ਸੁਮੇਰਿ ਜਾਇ ਚੜਿਆ ।

ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਕਰ ਦੇਖੀਏ : ਗੋਸਟੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ [ਗੋਰਖ ਨਾਥ (ਕੇ) ਸਾਥ]

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੌਲਤ ਖਾਨ (ਕੇ) ਸਾਥ ਗੋਸਟੀ ਕਰ ਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਕੇ ਉਤਰ ਕੀ
ਧਰਤੀ ਸੁਮੇਰ ਕੇ ਚਲਾ ਦੇਖਤਾ ਦੇਖਤਾ ਖੇਲਤਾ ਖੇਲਤਾ ਭਗਵਤੀ ਕੇ ਅਸਥਲ ਕੇ ਦੇਖ ਕਰ
ਸੁਮੇਰ ਜਾ ਚੜ੍ਹਾ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ :

- (i) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਦਵਲਤ-ਦੋਲਤ, ਗੋਸਟਿ-ਗੋਰਤੀ, ਕੰਟ੍ਰੇ-ਕੇ, ਸਾਥਿ-ਨਾਥ, ਕਰਿ-ਕਰ, ਕੈ-ਕੇ, ਦੇਖਿ-ਦੇਖ, ਸੁਮੇਰਿ-ਸੁਮੇਰ, ਜਾਇ-ਜਾ ।

ਇਹ ਅੰਤਰ ਸੰਤ ਭਾਖਾ ਦੇ ਬੋਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ ।

- (ii) ਦੂਜਾ ਅੰਤਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਹੈ ।

ਚਲਿਆ-ਚਲਾ, ਚੜਿਆ-ਚੜ੍ਹਾ, ਨਾਲ-ਸਾਥ ।

- (iii) ਤੇ ਉਤਰ-ਕੇ ਉਤਰ, ਖਾਨ ਸਾਥਿ-ਖਾਨ ਕੇ ਸਾਥ, ਨਾਥ ਨਾਲ-ਨਾਥ ਕੇ ਸਾਥ ।

ਇਹ ਅੰਤਰ ਭਾਖਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੈ ਜੋ 'ਕੇ' ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਾਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਸਾਖੀ ਦੀ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੋਝਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ 'ਕੇ' ਦਾ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਕੇਵਲ ਬੋਲਣ ਦੀ ਰਵਾਨੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

- (iv) ਇਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਨ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸਮਾਪਤ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੜਤ ਕੇ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਅੰਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਵਸਥਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ :

ਤਬ (ਤਬ) ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੰਗਲ ਤੀ (ਵਿਚ) ਮੋਰ ਦੇਖਿ ਕਰਿ (ਦੇਖ ਕਰ) ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ
ਜਾਇ (ਜਾ) ਵੜਿਆ । ਮੁਲਤਾਨ ਕੇ (ਦੇ) ਲੋਕ ਸਭਿ (ਸਭ) ਆਇ (ਆ ਕਰ) ਮਿਲੇ ।
ਤਿਨਹੁ (ਤਿਨ੍ਹਾਂ) ਕਹਿਆ ਜਿ (ਕਿ) "ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਕਿ (ਇਕ) ਰਾਜੇ ਹੈਂ (ਹਨ); ਇਕਿ ਧਨ
ਪਾਤ੍ਰ ਹੈ (ਹਨ); ਜੋਗੁ (ਜੋਗ) ਕਮਾਤੇ (ਕਮਾਂਦੇ) ਹੈਂ (ਹਨ); ਇਕਿ ਤਤੀ ਤੀਰਥੀ ਨਾਵਤੇ (ਨਹਾਂਦੇ) ਹੈਂ
(ਹਨ); ਇਕਿ ਬੈਸਨੋਂ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਗੁਜਤੀ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਉਦਾਸੀ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੈਂ; ਤਿਨਾਂ ਮਹਿ
(ਵਿਚ) ਉਤਮ ਕਤਤੀ ਕਵਣੁ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਕਰਿ ਕਰਿ ਇਸੁ ਜੀਵ ਕਾ (ਦਾ) ਛਲਾ ਹੋਇ
(ਹੋਵੇ) ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਲਲਿਤਾ ਸੂਹੀ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ :—

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ : ਤਬ-ਤਬ, ਤੀ-ਵਿਚ, ਕੇ-ਦੇ, ਕਮਾਤੇ-ਕਮਾਂਦੇ,
ਨਾਵਤੇ-ਨਹਾਂਦੇ, ਮਹਿ-ਮੇਂ-ਵਿਚ, ਜਾਇ-ਜਾ, ਦੇਖਿ ਕਰਿ-ਦੇਖ ਕਰ, ਇਕਿ-ਇਕ, ਹੈਂ-ਹਨ ।

ਅਰਥਾਤ 'ਬ', 'ਕ' ਤੇ 'ਤ' ਨੂੰ 'ਦ' ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਹੈ' ਨੂੰ 'ਹਨ'। ਬਾਕੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਸੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਉਦਾਹਰਨ ਅਸੀਂ ਨੱਢ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਜਾਂ ਰੂਪਕ ਵੇਖੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁੱਜੀ ਤੋਂ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਵਰਣਾਤਮਕ ਰੂਪ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਦੁਲਨਾਤਮਕ ਉਦਾਹਰਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਰਲੇ ਹਨ।

—0—

ਅ. ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨੀ ਚਿਤ੍ਰਨਕਲਾ

[ਡਾਕਟਰ ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ]

੧.

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਚਿਤ੍ਰਨ ਕਲਾ ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਣਕ-ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨਿਮਨ ਅੰਕਤ ਸੰਭਾਵਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ :—

(i) ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਚਿਤ੍ਰਨ ਕਲਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਚੁਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾ ਅਤ੍ਰੰਤ ਵਹਿਣ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਉੱਨਤੀ ਸ਼ੀਲ ਹੈ ਤੇ ਸਦੀਵਤਾ ਲਈ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਉੱਨਤ ਹੁੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸਮੀਪ ਤੇ ਸਹਿਲੋਕ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ, ਅਤੇ ਐਸੀ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਤਾ ਵਿਚ ਸ੍ਵੈ-ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ-ਉਧਾਰ ਲਈ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਵਿਦਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਥਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੀਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਆਤਮਾ ਦੇ ਕਈ ਪਾਰ ਸਰੀਰਕ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ, ਸੂਰਜ ਲੋਕ ਤੇ ਸਚ ਖੰਡ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੀਤੇ ਸਮਿਆ ਦੇ ਮਹਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਖ ਹੋਕੇ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਸਮੀਪਤਾ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਯੋਜਨਾਂ ਦੇ ਪੈਂਡੇ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਉਲੰਘ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਭਾਰਤੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਮਿਥਿਹਾਸਾਂ, ਜਾਤਕਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਮਹਾਂ ਕਾਵਾਂ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਿਤ੍ਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁੱਜੀ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਪਰਮੁਖਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਸਿੱਧ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੈ।

(ii) ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਣਕ-ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟ ਸਿੱਧ ਆਤਮਾ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦ੍ਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤਦ ਵੀ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਐਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਸਤੂ ਮਹਾਂ ਕੋਸ਼ਕ, ਬਹੁਪੱਖੀ ਤੇ ਸਮੂਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਕੇਵਲ ਜੀਵਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਤਨ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕੇਵਲ ਧਾਰਮਕ ਜਾਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਹੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹਨ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਭੂਗੋਲਿਕ, ਵਿਗਿਆਨਕ, ਚਕ੍ਰਿਤਸਾ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ, ਰਹਿਸਵਾਦੀ, ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਸੀ ਗਿਆਨ ਦਾ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਆਪਣੀ ਸਮਕਾਲੀ ਸਭਿਅਤਾ, ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਚਿੱਤ੍ਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ, ਧਰਮ, ਸਿਆਸਤ, ਭੂਗੋਲਕ, ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਆਦਿ ਸਭ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਲਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਵਾਰਤਕ, ਕਵਿਤਾ, ਸੰਬਾਦ ਕਲਾ, ਪਾਤਰ ਚਿਤ੍ਰਨ, ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ, ਗਲਪਕਾਰੀ, ਨਾਟਕ, ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਤੱਤ ਆਪਣੇ ਵਿਚ

ਸਮੇਟੀ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮੂਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀਆਂ ਤੇ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਮਰਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪਰਵਾਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ, ਭੂਗੋਲ, ਵਿਗਿਆਨ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜਵਾਦ, ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ, ਰਹਿਸ਼ਵਾਦ, ਗਦ, ਪਦ, ਟੀਕਾਕਾਰੀ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਾਰੀ, ਸਾਖੀ ਰਚਨਾ, ਨਾਵਲ ਨਾਟਕ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਥਾਂ ਸਮੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਦੁੱਤ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਕ ਰਸ ਧੋਬੀ ਵਿਚ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਨ।

(iii) ਤੀਜੀ ਚੀਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਣਕ ਪਰੰਪਰਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਸੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਦਾ ਹੈ—ਐਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਠਕ ਮਨ ਤੇ ਉਲੀਕਣੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਤੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਕੀਮਤਾਂ ਹੋਣ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਸਤਿਜਨ, ਸ਼ਿਵਮ ਤੇ ਸੁੰਦਰਮ ਸਿੱਧ ਹੋਣ। ਭਾਵੇਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਤੇ ਆਧਾਰਤਾ ਉਸ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਤੇ ਬਚਨ ਸਦੀਵੀ ਪਰੇਰਨਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤੱਤ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ, ਮਾਨਵੀ ਤੇ ਦਾਨਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੈ।

੨.

ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਸਾਖੀਕਾਰੀ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਡਵ ਬਣਾਈ ਹੈ।

(i) ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤੇ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲ ਇਸ਼ਟ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੀ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਸ ਮੰਡਲ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਕਲਿਆਣ ਹਿੱਤ ਭੇਜਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਤਮਾ ਖਿੰਨੀ ਯੋਗ ਤੇ ਸਪੰਨ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪੂਰਣਤਾ ਦਾ ਉੱਚੇ ਤੇ ਉੱਚਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮਝ ਕੇ ਖਰਪਾ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਿਤ੍ਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਲਾ-ਰੰਗ ਪਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਹੀ ਤੇ ਫੁਲ ਭਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤ-ਕਸਕ ਹੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕੀਲਦੇ ਹੈ।

(ii) ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਨਣ ਤੋਲਣ ਤੇ ਬੀੜਨ ਦੀ ਜਾਚ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਕਲਪਨਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ, ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਸਜੀਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਪਰਾਪਤੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਨਿਰਸਿੰਦ ਪੀਲੀ-ਨੀਲੀ, ਠੰਢੀ, ਲਹੂ-ਗੋੜ ਹੀਨ ਮੁਰਦਾ ਲਾਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਖੀਕਾਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਕ੍ਰਤੱਵਾਂ ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁਅਸਥ ਤੇ ਗਰਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਮਿਹਰਬਾਨਜੀ ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ, ਨਿੱਘਾ, ਲਾਲੀ ਵਾਲਾ, ਹਰਕਤ ਕਰਦਾ ਜੀਵਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਨਮ ਉਤਸ਼ਵ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤੇ ਦੇਵਲੋਕ ਵਿਚ ਹਰਕਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਾਂਧੇ, ਮੁਲਾਂ, ਪੰਛਤ, ਵੈਦ ਨਾਲ ਬੌਧਿਕ ਅਨਭਵੀ ਸੰਬਾਦ ਕਰਾ ਕੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਪਰਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਖਿਚੋਤਾਣ ਨੂੰ ਨਰੋਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪੁਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕੁਰੰਬ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ; ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਯੁਕਤ ਚਿੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਭਾਵ ਮਿਥਿਆ, ਅਸਤਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨਾ ਨਹੀਂ; ਸਗੋਂ ਭੁੱਘੀ ਸੂਝ, ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀਮਾ ਵਿਚ ਸਥਿਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਬੁਧੀ, ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਚਿੰਤ ਉਲੀਕਣ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਵਿਚ। ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਚਮੁਚ ਵਾਪਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਉਹਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੁੱਧੀ, ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਪਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸਫਲਤਾ ਬਲਵਾਨ ਸੂਝ, ਮਨੁੱਖੀ ਸੂਝ ਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਚੀਰਾਪ ਸੂਝ, ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਯੋਗ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਉਸਾਰ ਸਕਣ ਦੀ

ਸਮਰਥਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਰਥਾ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸਮਰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਜੀਵ ਨਾਨਕ- ਚਿਤ੍ਰ ਉਲੀਕਿਆ ਹੈ।

ਸਮਕਾਲੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਵਿਸਥਾਰ, ਸਮਾਜਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ, ਭੂਗੋਲਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਧਾਰਮਕ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਕਿਸੇ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸਜੀਵ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਕ ਵਿਹਾਰਕ ਪੱਖ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ, ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ, ਮਰਦਾਨਾ, ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ, ਰਾਜੇ ਰਾਣਿਆਂ, ਪੰਡਤਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਤੇ ਸੰਬਾਦ ਬੜੀ ਸੂਝ ਨੀਝ ਨਾਲ ਯਥਾਰਥਕ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤ੍ਰ ਹਨ। ਭਾਵ ਜਿਥੇ ਆਪ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਉਥੇ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁ-ਪਖੀ ਗਿਆਨ ਵੀ ਸਾਥ ਨਿਭਾਂਦਾ ਸੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤੀਕ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿਤਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਉਂ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਸਵਤੀ ਦਾ ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਸ ਸੀ। ਇਨ੍ਹੀ ਸਰਲ, ਅਲੰਕ੍ਰਿਤ, ਨਿੱਗਰ, ਭਾਵ ਭਰਪੂਰ, ਸੰਗਲੀਬੰਧ, ਬੋਧਿਕ, ਵਾਰਤਕ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਦੇ ਪਾਸੰਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਪਰੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦੀ। ਟੀਕਾਕਾਰੀ, ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਦੁਤੀ ਸਾਧਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਿਭਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਘਟਨਾ ਚਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਹਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਸੁਖੰਬ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਬਿੰਬਾਵਲੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਅਦੁਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਰੂਪਕਾਂ ਤੇ ਉਪਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁਕ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਚਿਤਰ-ਪਟ ਤੇ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਭੂਗੋਲਕ ਵਿਸਥਾਰ, ਨਾਵਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਸਫਰ ਦੀ ਯੋਜਨਾ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਕਾਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ; ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ ਰਾਣਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਹੋਵੇ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰੋਮਾਂਚਿਕ ਕਵਿ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਬਲ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੁੰਜਾ ਨਾਲ ਸੰਬਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। 'ਹਰਣੀ ਹੋਵਾ ਬਨਿ ਬਜਾ' ਦਾ ਅਲੋਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤ੍ਰਦਾ ਹੈ।

(iii) ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ—ਚੋਰਾਂ, ਭਾਕੂਆਂ, ਰਾਖਬਾਂ, ਧਾੜਵੀਆਂ, ਪਾਖੰਡੀਆਂ, ਸੰਤਾਂ, ਰਾਜਿਆਂ, ਹਾਕਮਾਂ, ਤਿਆਗੀਆਂ, ਉਦਾਸੀਆਂ, ਬੈਰਾਗੀਆਂ, ਬੋਧੀਆਂ, ਜੈਨੀਆਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਹਿੰਦੂਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਣਾਂ, ਆਸਤਕਾਂ, ਨਾਸਤਕਾਂ, ਨਾਲ ਖਹਿਸਰਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਅਣਗਿਣਤ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਅਨੰਤ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੇਕਾ ਸੰਤ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਖਹਿ ਕੇ ਟੁਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਪਟ ਜਾਲ, ਬੁਧੀ ਦੇ ਰਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਹਿਲੀ ਹੋਈ ਹਰਕਤ, ਅੰਧ ਅਗਿਆਨ, ਅਨਿਆ, ਹਠ-ਧਰਮੀ ਤੇ ਵਹਿਮ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਬਣ ਉਂਗਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਨਾਸੂਰ ਅਨਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਸ਼ਤਰ ਮਾਰਕੇ ਇਕ ਦਮ ਲਹੂ-ਪਾਕ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ, ਗੰਗਾ ਜੀ, ਬਨਾਰਸ, ਜਗਨ ਨਾਥ ਆਦਿ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਬਾਦ ਵੇਖੋ, ਫਿਰ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ, ਮੱਕੇ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਵੇਖੋ। ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖੋ। ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਵੇਖੋ। ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਸੰਬੰਧਤ ਕਰ ਸਕਣਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੰਧ ਹਨ ਜੋ ਨਾਨਕ ਆਤਮਾ ਉਭਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੀ ਜਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਾਸ ਪੁੱਜਦੀ ਹੈ।

(iv) ਚੋਬੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਖੀਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਅਕਤਵ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਉਲੀਕ ਸਕੇ, ਜਨਮ,

ਬਾਲਪਣ, ਵਿਦਿਆ ਪਰਾਪਤੀ, ਮੁੰਡਪੁਣਾ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ, ਆਸ਼ਾ-ਆਵਰਸ, ਮਤੰਵ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਕੋੜੇ ਮਿਠੇ ਤਜਰਬੇ, ਉੱਨਤੀ-ਅਵੁੱਨਤੀ ਸਭ ਉਲੀਕਣੇ ਉਚਿਤ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀ-ਚਿਤਰਨ ਨਿਰਾਰਥਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਜੀਵਨ-ਘੋਲ ਨਾ ਚਿਤਰਿਆ ਜਾਏ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਕ ਸਿੱਖ ਆਤਮਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਹਾਰ ਦਰਸਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਇਸ ਪੱਖ ਦੇ ਚਿਤਰਨ ਤੋਂ ਉਕਦੇ ਨਹੀਂ; ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਤੀਤਤਾ ਵਿਚ ਤਰੀਕਾਂ, ਸੰਨ, ਸੰਮਤ, ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾਵਲੀ ਤੇ ਨਾਮ, ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਏ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਉ, ਰੂਪ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ—ਘਟੇ ਘਟ ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਉਤੋਜਨਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਇਸ ਮੰਗ ਤੋਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਿਤਨੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਤਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕਲਾ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨੀ ਚਿਤਰਨ ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਸਤਰ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਪਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਪੂਰਬੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਉੱਕਰਿਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਅਕਤਵ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਸਦੀਵੀ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਖਰੋਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਰਹੇਗਾ।

੨.

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਉਲੀਕਣ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਰਬਾਗੀ ਅਨੁਪਮਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ 'ਨਾਨਕ-ਜੋਤਿ' ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮਕ ਦਬਾ ਦਾ ਚਿਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਚੜ੍ਹ-ਚਿਹਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ, ਜੰਕੇਤ ਤੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਰਦੇ ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਪਰਛਾਵ ਠੱਗਾਂ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧਾਂ, ਨਾਥਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ, ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਵੱਸਿਆ ਹੈ। ਭਰਮਣ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਪਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੀ ਛਾਪ ਹੈ।

ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਨਾਨਕ 'ਸ਼ਾਇਰ' ਕਵੀ, ਤੇ ਅਰਬੀ ਢਾਢੀ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਪੋਥੀ ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਟੇਕ ਨਾਲ ਉਸਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਆਪ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਦੀ ਗੁਰਤਾ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ। ਕੀ ਕਲਾਤਮਕ ਤੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰਾਤਮਕ, ਕੀ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤੇ ਕੀ ਗਿਣਾਤਮਕ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਹਿਸਵਾਦੀ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਤ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ, ਇਕ ਅਦੁਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਦੁੱਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ, ਪਰਮਾਤਮਾ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਮਾਇਆ, ਮਨ, ਆਤਮਾ, ਨਾਮ, ਗੁਰੂ, ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਸਭ ਬਾਰੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪਰਾਪਤ ਹਨ। ਆਪ ਦਰਸ਼ਨਾਚਾਰੀਆ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸਮਾਜ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੁਧਾਰਕ ਸਨ ਜੋ ਕਿਤੇ ਅਗਿਆਨ, ਪਾਖੰਡ, ਵਹਿਮ, ਦੁਰਾਚਾਰ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨਿਰਲੇਪ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਰਬਾਗੀ ਸਰਬੱਗ ਤੇ ਤ੍ਰੈ-ਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਸਖਸੀਅਤ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਸੀ।

ਇਥੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਿਖਸੀਅਤ ਦੇ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਗੂੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਥੋੜਾ ਸਿਹਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ 'ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਇਕ ਨਾਮ ਰੰਗ' ਵਿਚ ਭਿੰਜੀ ਜੋਤਿ ਸੀ, ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਜੋਤਿ। ਪੋਥੀ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤੀਕ ਇਹੋ ਗੱਲ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ-ਮਹਾਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ, ਗਿਆਨਮਈ, ਭੁੱਖੀ ਸੁਖ

ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏ ਹਨ। ਆਪ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਨਾਮ ਨੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਨਾਮ ਵਿਆਖਿਆ ਮੰਡਵ ਨਹੀਂ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਨਾਨਕ-ਜੋਤਿ ਬਾਰੇ ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮੰਤਵ ਤੇ ਅਰਥ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜੀਵਨ ਮੰਤਵ ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ ਦੋੜ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਅਰਥ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਾਮ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜਕ ਰਾਜਸੀ ਧਾਰਮਕ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸਦਾਚਾਰਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਅਗਿਆਨਤਾ, ਰਸਮੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ, ਪਾਖੰਡ, ਵਹਿਮ, ਜਾਤਿ-ਅਭਿਮਾਨ, ਤੇ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਮੈ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਤਮਕ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਏ।

—੦—

ੲ. ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਤੱਤ

[ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫੁੱਲ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ]

ਆਰੰਭਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪਰਕ੍ਰਿਤਕ ਅਰੰਭ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਆਸਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸਮਰਥ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰੰਭਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ ਪਰਕ੍ਰਿਤਕ ਅਰੰਭਿਆਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਕੀ? ਕਿਧਰ? ਕਿਵੇਂ? ਕਦੇ? ਕਿਥੇ? ਕੀ ਗੱਲ ਏ? ਕੀ ਹਾਲ ਏ? ਕੀ ਹੋਇਆ? ਸਿਰਜ ਦਿਤੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਲੱਭਦਾ ਲੱਭਦਾ ਮਨੁੱਖ ਜੱਅ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਤੀਕ ਅਪਤਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤੇ ਹਰ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਆਰੰਭਕ ਗਿਆਨ, ਸਿਖਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉਤਰ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਫਲਾਤੂਨ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੋਬਣੀਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉਤਰ-ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਕਾ ਹੋਵੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਨਵਿਰਤ ਹੋ; ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ, ਕਵੀ, ਔਲੀਆ, ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ, ਸੁਧਾਰਕ ਆਦਿ ਆਪਣਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਸੁਨੇਹਾ ਇਸ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤੀਕ ਕਾਵਿ ਬੋਲੀ ਵੀ ਇਸੇ ਢੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਢੰਗ ਆਮ ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੇ ਪਾਲਿ ॥

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥.....

ਮੁਹੋ ਕਿ ਬੋਲਣੁ ਬੋਲੀਐ ਜਿਤੁ ਸੁਣਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥

[ਸਪੁਸੀ]

ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਤੇ ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਉਤਰ ਹਨ। ਇਸ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਸਮਝ ਸੋਖੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ

ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਢੰਗ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ।

ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਇਹ ਗਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਨਾਟਕੀ ਬਣਕੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹਲੂਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹਲੂਣੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਵਹਿਮ, ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਾਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੇ ਮੈਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕੌਤਕਾਂ, ਜੀਵਨ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸ਼ਟੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਜਿਹੜਾ ਨਾਟਕੀ ਕੌਤਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਤੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਬਣਕਾ, ਕਾਰਜ ਤੇ ਗਤੀ ਆ ਗਈ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਭਾਂਤ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਕੌਤਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਾਰਨ ਵਾਤੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਜ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਟਕ ਵਾਂਗ ਵਾਪਰਦਾ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਆਪਸ ਵਿਚ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਚੋਂ ਮਘਦੇ ਕਾਰਜ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਸਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੀ ਮੈਲ ਲਾਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਵੇਖੋ ਹਰਦਵਾਰ (ਲ) ਸਾਖੀ ਦਾ ਨਾਟਕੀ ਪ੍ਰਗਟਾ :—

“ਏ ਰਾਮ ! ਏਹਿ ਪੱਛਮ ਕੀ ਤਰਫ ਪਾਣੀ ਦੋਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ?” ਕਿਹਨੁ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਕੋਈ ਦਿਵਾਨਾ ਹੈ ਅਕੈ ੋਈ ਤੁਰਫੁ ਹੈ ।” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ “ਦਿਖਾ ਪੁਡੀਐ ਜਿ ਤੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ?”

ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ, “ਹੈ ਭਾਈ ਬੀਰ ਰਾਮ ਕੇ ! ਤੂੰ ਇਸ ਕਉਂ ਪੁਛ ਕਿ ਤੇਰੀ ਮਤਿ ਕਿਆ ਹੈ, ਜਿ ਤੂੰ ਪੱਛਮ ਕੀ ਤਰਫ ਕਿਸ ਕਉ ਪਾਣੀ ਦੋਤਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ “ਦਯਾ ਕੇ ਸਵਾਰੇ ਕਿਥਾਉ ਲਹੋਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਭੀ ਈਹਾ ਤਬ ਚੁਰੁ ਬਾਏ ਨਾਟਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਉਠਵੰਸ ਕਰੋੜੀ ਦੇਵ ਲੋਕ ਜਾਇਗਾ ਅਰ ਕਾ ਪਾਣੀ ਜਾਤਾ ਹੈ ? ਲਹੋਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਾ ਜਾਇਗਾ ?”

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਨਾਟਕੀ ਬਣਕਾ ਦਿੱਤਾ ਫੇਰ ਪ੍ਰਥਮ ਦਾ ਉਤਰ ਸੰਕੇਤਾਤਮਕ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣ ਸਮਝ ਆ ਗਈ, ਜਿਹੜੀ ਕਈ ਵਿਖਿਆਨਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕਦੀ ਤੇ ਉਹ ਬਣ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ; ‘ਏਹੁ ਬਾਵਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਏਹੁ ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਸਿ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਹੈ ।’ [ਵੇਖੋ ਸਫਾ ੧੧੮]

ਇਉਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ ਰਬ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹੈ, ਆਪ ਸਣੇ ਜੁਤੀ ਮਕੇ ਜਾ ਮਸੀਤ ਵਲ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਸੋਂ ਰਾਏ । ਜਦ ਕਾਜ਼ੀ ਮੁੱਲਾਂ ਤੜਫੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਧਰ ਮੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਧਰ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਕਰ ਦਿਓ । ਇਸ ਨਾਟਕੀ ਕਰਮ ਤੇ ਸੰਕੇਤਾਤਮਕ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਣਕਾ ਲੱਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਟ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਰਬ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹੈ । ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਐ ਯਾਰਹੁ ! ਏਹੁ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਹੋਵਾਨ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ, ਜਿ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੀ ਜੁਤੀ ਸੁਤਾ ਹੈ, ਕਾਬੇ ਤੁਲਹੁ ਤਰਫੁ ਕੀ ਪਾਵ ਕਰਿ ਕਰਿ ! ਐ ਇਸ ਕੇ ਤਾਈ ਉਠਾਇ ਖੜਾ ਕਰਹੁ”।

ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੁਹਦੇ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ! ਜਿਸ ਤਰਫ ਨਾਹੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਘਰੁ ਉਸੇ ਹੀ ਜਾਹਗਾ ਏਹਿ ਮੇਰੇ ਪੈਜਾਰਿ ਰਖਿ ਆਵਹੁ ! ਅਰ ਜਿਸ ਤਰਫ ਨਾਹੀ ਕਾਬਾ ਉਸ ਤਰਫ ਮੇਰੇ ਪੈਜਾਰ ਕਰਹੁ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਹੁ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਹੁ ।” (ਗੋਸ਼ਟੀ ੧੩੫ ਸਫਾ ੪੩੯) । ਸੋ ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਥੰਡੇ ਭਰੇ ਕੌਤਕ ਤੇ ਚਮਤਕਾਰੇ ਸਿਰਜ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹੋ ਪਾਇਆ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਅਰੰਭੇ ਭਰੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਦੋਸੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਅਨਥ ਕੱਢੇ, ਨਵੇਂ ਸ਼ੰਕੇ ਸਿਰਜੇ ਤੇ ਧੁਲਬਾਏ ਹਨ ਤੇ ਭੁੱਲੀ ਛਟਕਦੀ ਤੇ ਤੜਫਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਾਧਾਰਨ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਤੇ ਅਮਲੀ ਪਰ ਉਤਸੁਕਤਾ ਭਰਪੂਰ ਅਮਲੀ ਤੇ ਨਾਟਕੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਡ-ਮਈ ਨਾਟਕੀ ਕੌਤਕਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਭਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਕ ਟੂਹਾਨੀ ਨਾਟਕੀਅਤ ਹਨ, ਇਕ ਨਾਟਕੀ ਪਾਰਸ ਸਨ, ਜੋ ਹਰ ਜੀਵ-ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਬਣਾਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਦਖ ਕਟਨ ਦਾ ਵੰਗ ਨਾਟਕੀ ਹੈ, ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਅਦਾਸ਼ ਨਾਟਕੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਲੀਲਾ, ਅਕਾਲ ਦੀ ਲੀਲਾ ਵਾਂਗ ਨਾਟਕੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ੧੫੩ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ; ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਮੁੱਲਾਂ, ਪੱਛਤਾਂ, ਸਿੱਧਾਂ, ਢਕੀਰਾਂ, ਠੱਗਾਂ, ਰਾਕਸ਼ਾਂ, ਲੋਕਾਂ, ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ, ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਜੈ ਰਾਮ, ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ, ਦੋਲਤ ਖਾਂ, ਰਾਜਿਆਂ ਜੋਗੀਆਂ, ਕੰਵਲ ਫੁਲਾਂ, ਕਲਜੁਗ, ਕੁੰਜਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਜਾਂ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਜਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੂਜੇ ਪਾਤਰ ਵੇ ਸੰਬੰਧਕ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਅੰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਤਰ ਦੀ ਪਰਿਚਯ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਾਤਰ ਦਾ ਬਹੁ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰੰਗ ਤੇ ਨਾਟਕੀ ਕਾਰਜ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਉਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਤਰ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੋਲਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾਟਕੀਅਤ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਉਸਰਦੀ ਹੈ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

ਪੁਰਖਹੁ, ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਰਾਇਣ ਜੀ, ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਰਿੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ, ਏ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਦਗਾਰ, ਐ ਯਾਰਹੁ, ਐ ਹੀਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਸ਼ੇਖ ਜੀ, ਮੁੱਲਾਂ ਜੀ, ਪੱਛਤ ਜੀ, ਏ ਪੁਰਖਹੁ ਜੀ, ਸਿਧਹੁ ਏ ਗੁਸਾਈ ਜੀ, ਏ ਨਾਨਕ, ਹੇ ਭਗਤ ਜੀ, ਏ ਮੀਆਂ, ਏ ਲੋਕਹੁ ਸੁਨਿਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ, ਸੁਣਿਹੁ ਗੁਸਾਈ, ਆ ਸਾਹਿਬ, ਆ ਮਰਦਾਨਿਆਂ, ਆ ਮਿਹਰਬਾਨ, ਏ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗਹੁ, ਮਾਤਾ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਜੀ ਪੂਤਾ, ਬੇਟਾ, ਬੇਟਾ ਜੀ, ਏ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ, ਏ ਮਨ ਰੇ, ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ, ਸੁਣ ਰੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ, ਆਵਹੁ ਸਾਹ ਜੀ, ਬੈਸੀਐ ਆਈਐ, ਸੁਣੀਐ ਮਕਦੂਮ ਜੀ ਰੇ ਨਾਨਕ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਹੀਂ ਅਰੰਭਿਆ ਹੈ।

ਫੇਰ ਕਮਾਲ ਇਹ ਹੈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪਾਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਗੋਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਅੰਦਰਲੇ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਕੂਲ ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੀ ਨਾਟਕੀਅਤ ਤੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੋਰ ਨਿਖਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ 'ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਰਾਵਲਾ', ਉਦੇ ਹੀਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, 'ਬ੍ਰਹਮਣੇਇਆ' ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਲਈ 'ਗੁਸਾਈ ਜੀ' ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਹਾਇ ਜੀ, ਹਾਇ ਜੀ', 'ਹਾਇ ਹਾਇ ਏ ਰਾਜਾ' ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅੰਤ ਕੇ ਅੰਦਰਲਾ ਦਰਦ ਤੇ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਤੇਰੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਤੂੰ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' (ਸਫਾ ੭੫) ਨਾਲ ਵਿਸਮਾਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਪਛਾਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਸਾਖੀ ਦਾ ਵਾਪਰਨ ਸਥਾਨ, ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਹੁਲੀਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਟ, ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਸਲਾਮਾ ਲੋਕੇਮ ਉਏ ਬੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, 'ਅਲੜੀ ਸਲਾਮ'।

‘ਉਂ ਆਸਾ ਨੂੰ ਭਸਿ’, ‘ਭ’ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੋਂ ਬਰ-ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਰ ਮੁਕਤਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੈ

ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ 'ਦ' ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਪਰਲੇ ਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਪਾਤਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਨਾਟਕ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪਤੀਵਰਤਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਣ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸ਼ਥੀਆਂ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਇਹੋ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂ ਤੇ ਆਖਰਾਂ ਦਾ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੈ ਤੇ ਆਖਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਹੈ, ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਵਾਕ ਟੁੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਪਰ ਨਾਟਕੀ ਸਿੱਖਰ ਉਸਰਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ ਨਾ ਬੋਲੈ, ਨਾ ਬਕੇ ਨਾ ਸੁਣੇ ਨਾ ਸੁਣਾਵੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ [ਪੰਨਾ ੧੫੦]

ਜਾਹਿ ਜੈਸਾ ਮੈ ਤੈਸਾ ਤੂੰ, ਤੁਝ ਮੈ ਕਿਛੁ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ, ...ਜੈਸਾ ਤੂੰ ਤੈਸਾ ਮੈਂ [ਪੰਨਾ ੧੫੫]

ਕਈ ਥਾਈਂ ਦੁਹਰਾਉ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਸਿਰਜੀ ਹੈ।

ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਵਡਾ ਬੁਜਰਤਵਾਰੁ ਵੱਡਾ ਸੇਖੁ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਸਾਦਕ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਅਤੁਲੀਆ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਫਤੀਰ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਵੀਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹੈ ਵੱਡਾ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੈ ਕੋਈ ਕਹੈ ਵੱਡਾ ਭਗਤ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਸੰਤ ਹੈ ਵੱਡਾ ਸਾਧੂ ਹੈ... [ਪੰਨਾ ੨੩੨]

ਇਸ ਵਿਚ 'ਵੱਡਾ' ਦੁਹਰਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਲੈ ਸਿਰਜੀ ਹੈ ਤੇ 'ਧ' ਦੇ ਅਨੁਪਰਾਸ ਨਾਲ ਅਨੋਖੀ ਧੁਨੀ:-

ਜਿਉਂ ਦੁਧ ਬਿਨ ਧੰਨੁ ਕਾਮਿ ਨਹੀਂ,

ਜਿਉਂ ਪੰਖ ਬਿਨ ਪੰਖੀ ਕਿੰ ਕਾਮਿ ਨਹੀਂ।

ਹੇਠਲੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਤਾਂ 'ਪਸਾਉ' ਹਰ ਵਾਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਕੇ ਨਾਟਕੀ ਗੁਲਿਆਈ ਸਿਰਜੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਦਾ ਇਕ ਚੰਗਾ ਗੁਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਦ੍ਰੁਹਮ ਜੀ ਕੀ ਪਸਾਉ ਪਸਾਉ ਨਿਰੰਜਨ ਕਾ ਪਸਾਉ

ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਪਸਾਉ ਪਸਾਉ ਬੇਅੰਤ ਕਾ ਬੇਸੁਮਾਰ ਕਾ ਪਸਾਉ

ਪਸਾਉ ਸ੍ਰੀ ਵਾਸਦੇਵ ਕਾ ਪਸਾਉ ਪਸਾਉ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕਰ ਜੀ ਕਾ ਪਸਾਉ

ਪਸਾਉ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕਾ ਪਸਾਉ ਪਸਾਉ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਕਾ ਪਸਾਉ

ਪਸਾਉ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਕਾ ਪਸਾਉ ਪਸਾਉ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਨਾਥ ਕਾ ਪਸਾਉ

ਪਸਾਉ ਸਰਲ ਵੇਦ ਕਾ ਪਸਾਉ ਪਸਾਉ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਕਾ ਪਸਾਉ

ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ 'ਅਸੰਖ ਜਪੁ ਅਸੰਖ ਭਾਉ' ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਟਕੀ ਕਾਰਜ ਕਾਵਿ-ਬਾਪ ਵਾਂਗ ਉਸਰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਵਿਚ ਰਸਿਆ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵੇਖੋ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਕਿੰਨੇ ਚਿਰਾਂ ਪਿਛੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਤੜਫਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਇਥੇ ਸਮੁੱਚਾ 'ਮਾਂ ਦਿਲ' ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਬੇਟਾ ! ਹੰਉ ਵਾਰੀ ! ਬੇਟਾ ! ਹੰਉ ਘੁਮਾਈ, ਤੁਧ ਵਿਟਹੁ, ਹੰਉ ਵਾਰੀ ਹੰਉ ਬਲਿਹਾਰੀ, ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਕੀਤੀ ਉਸ ਰਾਹਿ ਵਿਟਹੁ ਜਿਤਿ ਰਾਹ ਆਇਆ ਹੈ"। ਓਸੁ ਰਾਹ ਵਿਟਹੁ ਡੀ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਹੰਉ ਉਸ ਧਰਤੀ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਫਿਰਦਾ ਸਹਿ। ਬੇਟਾ ਹੰਉ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ ! ਬੇਟਾ ! ਤੇਰੇ ਇਸ ਖਿਲਕੇ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ ! ਬੇਟਾ ! ਹੰਉ ਤੇਰਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਉਪਰਹੁ ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ ! ਹੰਉ ਤੁਧ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਨਕ ਤੁਧ ਮੈਨੇ ਆਪਣਾ ਮੁਖ ਵਿਖਾਲਿਆ ਬੇਟਾ ਹੰਉ ਜੀਵੀ ਬੇਟਾ ਅਜ ਨਿਹਾਲ ਹੋਈ ਜਿ ਤੂੰ ਡਿਠੋਹਿ। [ਪੰਨਾ ੪੭੧]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਐਨੇ ਸੰਪੂਰਨ ਨਾਟਕੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਭੂਤ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਲਾਹ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਕੇਵਲ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਗੋਸ਼ਟੀ ਸੰਪੂਰਨ ਨਾਟਕੀ ਬਾਕੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਵੇਗੀ ਵੇਖੋ ਗੋਸ਼ਟੀ ਨੰ; ੧੩੬:--

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ--ਏ ਮੀਆਂ ਤੇਰਾ ਕਿਆ ਨਾਮ ਹੈ ?

ਪਹਿਲਾ--ਜੀ ਨਾਮ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਮੇਰਾ ਰਹੀਮ ਦੀ ਹੈ ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ (ਦੂਜੇ ਵਲ)--ਜੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕਿਆ ਹੈ ?

ਦੂਜਾ--ਜੀ ਨਾਮ ਖਾਭੂ, ਖਣਜੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰੀਮ ਦੀ ਹੈ ।

ਫਕੀਰ--ਸਾਹੁ ਜੀ ! ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕਿਆ ਹੈ ?

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ--ਜੀ ਨਾਮ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਾ, ਪਣੁ ਜੀ ਮਾਉ ਬਾਪ ਦਾ ਨਾਉਂ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਨਕ ਹੈ ।

ਫਕੀਰ--ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹਿੰਦੂਆਂ ਜੇਹਾ ਹੈ ?

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ--ਆਇ ਮੀਆਂ ! ਅਜੁ ਮੈ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ ।

ਫਕੀਰ--ਜਾਤਿ ਕਵਣ ਹੈ ?

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ--ਜਾਤਿ ਖੜੀ ।

ਫਕੀਰ--ਗੋਤ ਕੋਣ ?

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ--ਬੇਦੀ ਖਤਰੀ ਹਾਂ ।

[ਸਫਾ ੪੫੧

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਜੇ ਇਉਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਪਰਬੋਧ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਰਗਾ ਨਾਟਕ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਇਸ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਕਾਰਜ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦਲੀਲ ਵੀ ਬੜੀ ਨਿਆਇਸ਼ੀਲ ਤੇ ਲੜੀ ਵਾਲੀ ਹੈ :—

ਹੇ ਭਗਤਹੁ ਮੇਰੀ ਜਿ ਉਸਤਤਿ ਸਿ ਇਹੀ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਦਾਵਾ ਨਾਹੀ ਧਰਤਾ, ਨ ਕਮਾਈ ਕਾ, ਨ ਭਗਤ ਕਾ, ਨਾ ਸਿਮਰਨ ਕਾ, ਨ ਜਪੁ ਕਾ, ਨ ਤਪੁ ਕਾ, ਨ ਬੀਲ ਕਾ, ਨ ਸੰਜਮ ਕਾ, ਨ ਜੁਗਤਿ ਕਾ, ਨ ਰਹਿਤ ਕਾ, ਨਾ ਕਰਮ ਕਾ, ਨ ਧਰਮ ਕਾ, ਨ ਪੁੰਨ ਕਾ, ਨਾ ਇਸਨਾਨ ਕਾ, ਨ ਨਾਮ ਕਾ, ਨ ਕਾਹੂ ਸੇਵਾ ਕਾ, ਆਪ ਕੰਤੁ ਕੀਟੁ ਕਰਿ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਅਰ ਕਰਨਹਾਲ ਮੁਖ ਕੁ ਪਛਾਨਤਾ ਹੈ ।

[ਸਫਾ ੧੯੦]

ਇਸ ਵਿਚ ਦਲੀਲ ਹੈ, ਨਿਆਇ ਹੈ, ਅਨੁਪਰਾਸੀ ਧੁਨੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਟਕੀ ਸੰਜਮ ਹੈ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ਇਕਿ ਨੀਚ ਹੈਂ, ਇਕ ਉਚ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਭਲੇ ਹੈਂ, ਇਕ ਬਰੇ ਹੈਂ, ਇਕ ਖੜੇ ਹੈਂ ਇਕਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਚੰਡਾਲ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਰਾਹਕ ਹੈਂ, ਇਕ ਵੈਪਾਰੀ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਜੁਲਾਹੇ ਹੈਂ, ਇਕ ਮੋਚੀ ਹੈਂ ਇਕਿ ਚਮਿਆਰ ਹੈਂ ਇਕਿ ਬਾਗਬਾਨ ਹੈਂ ਇਕਿ ਅਨੇਕ ਜਾਤੀ ਹੈਂ ।

“ਮੰਗਣੈ ਲਗਾ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਮੰਗਤਾ, ਧੋਵਨੈ ਲਗਾ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਧੋਬੀ, ਚੰਮ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਚਮਿਆਰ, ਲੋਹਾ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਲੁਹਾਰ, ਸੁਇਨਾ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਸੁਨਿਆਰ, ਭਾਂਡੇ ਮਿਟੀ ਕੇ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਕੁੰਮਿਆਰ, ਹਟ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਹਟਵਾਣੀਆ, ਦੇਸ ਪਰਦੇਸਿ ਜਾਇ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਸਉਦਾਗਰ ਵੈਪਾਰੀ ਸਦੀਐ, ਕਿਰਸਿ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਕਿਰਸਾਨ, ਮੁਸਕਤਿ ਕਰੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਮੁਸਕਡੀ, ਚਾਕਰੀ ਕਰੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਚਾਕਰ.....ਜਾਂ ਨਾ ਕੋਈ ਨੀਚ ਨਾ ਕੋਈ ਉਚ ਪਣੁ ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਟਹਲ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਲਾਇਆ ਹੈ ਤੈਸੀ ਤੈਸੀ ਟਹਿਲ ਕਾ ਤਿਸ ਨਾਉ, ਤਿਸੀ ਨਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਇਹ ਬੁਲਾਈਤਾ ਹੈ.....।”

[ਸਫਾ ੪੨੪, ੫੨੫]

ਕਿਹਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਬਲੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਜਿਵੇਂ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤੋਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਮੁਖੀ ਘੋਲ ਵਾਲੇ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਰੰਗਮੰਚੀ ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ ਟਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਕ੍ਰਿਤਕ ਦਿਸ਼ਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਚੇਤਨ ਰਹਸਮਈ ਮਨ ਨੂੰ ਟਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਦਗਰਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬ ਕੇ ਨਵੇਂ ਰਹਸਮਈ ਭਾਵ ਸਿਰਜੇ ਹਨ। ਵੈਧ ਗੋਸਟੀ ਨੰਬਰ. ੭੬, ੮੬, ੧੦੮, ਤੇ ੧੨੭ ਖਾਸ ਕਰਕੇ।

‘ਮੇਘ ਮਲਾਰ ਬਹੁਤ ਲਾਗੀ ਬਰਸਣੇ। ਬਰਸੇ ਮੇਘ ਘਣਾ, ਪਣੁ ਪਾਣੀ ਨ ਚਲਈ, ਬਾਲੂ ਰੋਤ ਕੀ ਧਰਤੀ ਪਾਣੀ ਨੇਖਿ ਲਏ, ਰਜੇ ਕਿਤਨੇ ਮੀਹਿ ਨਾਹੀ, ਭਾਵੈ ਤੈਸੀ ਮੁਸਲਾਧਾਰ ਬਰਖਾ ਹੋਇ, ਮਾਰੂ ਕੀ ਧਰਤੀ ਮੀਂਹ ਰਜੈ ਨਾਹੀ’
[ਸਫਾ ੩੬੮]

ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਾਲ ਪਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਹ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ :—

ਮਾਰੂ ਮੀਂਹ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ, ਅਗਨਿ ਨ ਲਬੀ ਭੁਖ॥

ਰਾਜਾ ਰਾਜਿ ਨਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਸਾਗਰ ਭਰਿਐਮ ਸੁਖ॥

ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਕੌਤੀ ਪੁਛਾ ਪੁਛ॥ [ਸਫਾ ੩੫੮]

ਇਉਂ ੭੬ ਗੋਸਟੀ ਵਿਚ ਕੰਵਲ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ. ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਉਂ ਹੀ ੧੨੭ ਗੋਸਟੀ ਵਿਚ ਵਰਸਦੇ ਮੇਘਲੈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ‘ਮੇਰੀ’ ਰੁਣਕੁਣ ਲਾਇਆ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਬਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਬਦ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਰਾਹੀਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

“ਉਹਾਂ ਉਪਰ ਤੇ ਮੇਘ ਲਗਾ ਬਰਸਣੈ। ਮੇਘ ਦੇ ਵਰਸਣੇ ਸਾਬ ਮੋਰ ਲਗੇ ਬੋਲਣੇ। ਮੇਰੀ ਪਾਇਲ ਪਾਇਆ ਮਿਹਰਬਾਨ ਅਨੰਦਿ ਵਿਚਿ। ਮੋਰ ਲਗੇ ਨਾਚਣੇ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੀਂਹ ਪਵੇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮੋਰ ਪਾਇਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ।

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ‘ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ਮੋਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਏ ਹੈਨਿ’ ?

ਅਖੈ ‘ਜੀ ਆਹੋ ਮਹਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਏ ਹੈਨਿ’।

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ‘ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਮੋਰ ਮੀਂਹ ਦੇਖਿ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਤਾ ਦੇਖਿ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ, ਭਗਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਿਐ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ’.....।”
[ਸਫਾ ੪੨੦]

ਇਉਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਰਾਹੀਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਹੈ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਰਿਆ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ:—

“ਨੇਤਰ ਉਘੜਤੇ ਨਾਹੀਂ ਬਿਨ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਤੇ।”

੧੫੩ ਗੋਸਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸਾਰੇ ਨਾਟਕੀ ਭਾਂਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਇਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਟਕੀ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਨਾਇਕ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਨਦੀ ਵਾਂਗ ਧਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹੋਏ ਅਗੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਸਾ ਕੇ ਭੇਰਾ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਨਾਟਕੀ ਖੇਡ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਭਾਂਤ ਉਸਾਰਨਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੋਂ ਦੀ ਲੰਘੇ, ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਕੀ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ, ਕੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਉਚਰੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਚਨ ਬਿਸ਼ਾਸ ਨਾਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਏ, ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਗੋਸਟੀਆਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਦਾਰਸ਼ਨਕ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤਾਈਂ ਸਰਲ ਢੰਗ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ, ਹੀ ਇਸ ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਕ ਪਰਕਾਸ਼ ਵਾਂਗ ਹਨ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਂਤ ਦੇ ਅਨ੍ਹੇ-ਰਿਆਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਮਨ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਕਰਾ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਕਾਸ਼-ਨਾਇਕ ਹੋਰ ਉਘੜਦਾ ਜਾਂਦੇ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੫੩ ਗੋਸਟੀਆਂ ‘ਚੋਂ ੨੭, ੫੩, ੬੦, ੭੪, ੭੬, ੮੪, ੮੭, ੯੪, ੧੧੦, ੧੨੫, ੧੩੩, ੧੩੭,

੧੯੬, ੧੫੦ ਕੁੱਲ ੧੪ ਗੋਬਟੀਆਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਡਾਵ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਹਨ ਤੇ ਚਾਰ ਮਨ ਨਾਲ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਟਕੀ ਮਨ ਬਚਨੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਅਸ ਕਲ ਮਨਬਚਨੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਟੇਪ ਕੀਤੀ ਆਵਾਜ਼, ਟੈਲੀਫੋਨ, ਪਿਛੋਕੜੇ ਗੀਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਅੰਦਰਮੁਖੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਗੋਬਟੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਗੋਬਟੀ ਲਿਖਾਰੀ ਉਦੋਂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਾਂ ਭਗਤਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਜਿਹੇ ਕਬੀਰ, ਸਜਨ ਕੰਵਲ, ਢੁੱਲਾਂ, ਭਰਥਰੀ ਨਿਰੰਜਨੀ ਭਗਤ, ਮਛੰਦਰ, ਪੀਰ, ਮਕੇ ਦੇ ਹਾਜੀ ਮਾਤਾ, ਇਬਰਾਹੀਮ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਕੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਲਝਣ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖੁਬ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਬਾਪੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਦਾਂ ਗੋਬਟੀਆਂ ਨਾਲ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਵੇਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੂਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਖਸ਼ਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਪੁੰਜੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦਾ ਹੀ ਵਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਨੀ ਨਾਟਕੀ ਤੇ ਮਨ ਬਚਨੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਪਰਕਾਸ਼ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘੋਲ ਸਮੁੱਚੀ ਆਗਿਆਨਤਾ, ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦੁਖਾਂ, ਵਹਿਮਾਂ ਭਰੀ ਧਾਰਮਕ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਹੈ, ਤੇ ਜਦ ਉਹ ਇਸ ਅਨੁਰੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਅਪੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਟਕ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਨਾਟਕੀ ਤਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਨਾਟਕ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਚੋਂ ਭੂਤ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕੱਢ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਕੇਵਲ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੀ ਧਹਿਣ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਹਜ਼ਰਤ ਮੂਸਾ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਨਾਟਕ ਟੈਨ ਕਮਾਂਡਮੈਂਟ ਜਾਂ ਬੀਸਾ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਨਾਟਕ ਬੈਨਹੂਰ ਵਰਗਾ ਨਾਟਕ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੋ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਬਟੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਰਸ, ਨਾਟਕੀ ਕਾਰਜ, ਨਾਟਕੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਰਗੀ ਦਲੀਲ ਮੰਗਲੀ ਤੇ ਨਾਟਕੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਪਰਤਖ ਹੈ।

—੦—

ਸ. ਮੇਹਰਬਾਨ ਜੀ ਸੰਤ-ਕਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ

[ਡਾਕਟਰ ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ]

੧. ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਦਾ ਸਾਹਿਤ

੧੪੯੬ ਤੋਂ ੧੭੦੮ ਤੀਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਆਪ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੂਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ ਕੇਵਲ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਕਾਲ ਦੇ ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਲੇਖਕ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਕੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਹੀ ਇਹ ਗਲ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਲਿਆ।

ਨਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲਿਖੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਠ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਸਿੰਚੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿਫਤ ਸਮੀਰ ਨਾਲ ਹਿਲਦੇ ਸਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਹੋ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਚੇਲੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਣਦੇ ਹੀ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਨਿਕਲ ਤੁਰਦਾ ਹੀ ਸੀ, ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਤੇ ਵਾਰਤਕ-ਕਾਰ ਹੋ ਨਿਬੜੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਸਤਾ-ਬਲਵੰਡ, ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ, ਭੱਟ ਆਦਿ ਅਰਸ਼ੀ ਕਵੀ ਹੋ ਨਿਬੜੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਡਰੋਸਯੋਗ ਵਿਆਖਿਆ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਤਾ-ਬਲਵੰਡ, ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਦੋ ਸ਼ਲੋਕ ਜੋ ਬਿਹਾਗੜੇ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ 'ਸਲੋਕ ਮਰਦਾਨਾ' ਦੇ ਨਾਂ ਥਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ ਤੇ ਸਾਥੀ ਸੀ, ਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਨੇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ। ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਡੇ ਪੁਤਰ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਸਨ, ਨੇ ਕੁਝ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ, ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹਿਤ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਹੜ ਵਗਾ ਦਿਤਾ। ਸਾਲਸ ਰਾਏ ਜੋਹਰੀ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਟਨੇ ਵਿਖੇ ਮੰਜੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ, ਚੰਗਾ ਭਗਤੀ ਕਾਵਿ ਰਚਿਆ ਸੁਥਰੇ ਤੇ ਸੁਥਰੇ ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਪਰਭਾਵ ਬੱਲੇ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਪਰਦਾ ਨੂੰ ਨਾਨਕ-ਪੰਥ ਦੀ ਬਾਬਾ ਹੀ ਰਖਿਆ। ਹਿਰਦੇ ਰਾਮ, ਛੱਜੂ ਭਗਤ, ਜਲਣ ਜਟ, ਪੀਲੂ ਭਗਤ, ਬਾਬਾ ਲਾਲ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦਿਆਲ ਦਾਸ, ਕਾਹਨਾ ਜੀ, ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਪਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਕੰਕਨ, ਰਾਮ, ਸਿਆਮ ਤੇ ਦੋਰ ਦਸਮ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਇਸੇ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਪਰਭਾਵਿਤ ਹੋਕੇ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਦਮੋਦਰ ਵਰਗਾ ਕਿੱਸਾਕਾਰ ਵੀ ਗੁਰਮਤ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਪਰਭਾਵਿਤ ਸ਼ਾਪਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਭੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਪਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤਸ਼ੀ ਕਵੀ ਤੇ ਵਾਚੀ ॥

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਪਈਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਤੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਟੀਕੇ, ਪਰਮਾਰਥ ਤੇ ਸਾਰ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਟੀਕੇ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲਗੇ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਟੀਕੇ, ਵਿਆਖਿਆ, ਪਰਮਾਰਥ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਗਢਵਡ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਖਰ ਹੈ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਪੋਥੀ ਸਚ ਖੰਡ'। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਤੱਤ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥਕ ਟੀਕਾਕਾਰੀ ਦੇ ਤੱਤ ਇੰਨੇ ਇਕੋ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਰਲਮਿਲ ਗਏ ਕਿ ਭਰਮ ਹੋਣ ਲਗਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕੀ ਕਲਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਲਪ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੈਕਾਲਫ ਸਾਹਿਬ ਨੇ Settings for verses ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਕਲਪੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹਦ ਤੀਕ ਇਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਇੰਸਟੀਕੂਟ ਅਨੁਕੂਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਹੁ ਪਤਾ ਬੜੇ ਸੂਖਮ ਜਿਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਥਾਨ-ਕਾਲ ਸੀਮਾ ਵਿਮੁਕਤ ਇੰਸਟੀਕੂਟ ਤੋਂ ਸਾਖੀਕਾਰ ਗੁਰ ਜੀਵਨ ਤੱਤ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਉਹ 'ਨਾਨਕ-ਜੋਤਿ' ਦੀ ਸਾਖੀ ਲਿਖਦੇ ਸਨ ਨਾਕਿ ਮਹਤਾ ਕਾਲੂ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਦੀ, ਜੋਕਿ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਜੱਮ-ਪੱਲ ਸੀ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਵਿਚ ਉਪਜਿਆ ਸਾਰਾ ਗਦ ਜਾਂ ਪਦ ਸਾਹਿਤ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਿੱਤ੍ਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨. ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ ਸਨ, ਓਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਸੁਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

(੧) 'ਸਚਖੰਡ ਪੋਥੀ ਲਿਖਣੇ ਦਾ ਅਰੰਭ ਭਇਆ । ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਲਿਖਾਈ ।

[ਪੰਨਾ ੧]

(੨) ਗੋਰਖੁ ਗੁਰੂ ਮਛਿੰਦੁ ਕਰਿ, ਮਛਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਨਾਥ ॥

ਤਿਉ ਗੁਰ ਬਾਬਾ ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ, ਅੰਗਦ ਕੇ ਮਾਥੇ ਨਾਨਕ ਹਾਥੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੧੧]

(੩) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਗਾਹ ਤੋ ਪਾਈ ਬਕਸ ਸਾਲਾਹਿ ।

ਜੈਸਾ ਮੈ ਤੈਸਾ ਵਹੀ ਕਹਿ ਆਵੈ ਪਰਵਾਹਿ ।

ਰਵਿ ਸੁਤ ਤਿਆਸ ਨ ਵਿਆਪਈ ਜੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਰਨੀ ਪਾਹਿ ।

[ਪੰਨਾ ੪੪੫]

(੪) ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਰਣਹਾਰੁ ਸਚਾ ਪਰਵਰਦਗਾਰੁ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਵੇਖਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਖਾਨ ਪੀਨ ਤੋ ਬਾਹਰਾ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਹਾਰੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੧੬]

ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਤਮਕ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਜੀਵਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਪਾਟੀ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਲਈ ਤੇ ਨਹੀਂ ਉਲੀਕ ਸਕੇ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਹੋਰ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਯਥਾਰਥੀ ਸੂਝਵਾਨ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਬਿੰਬ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਰਵਾਣ ਵਿਚ ਉਹ ਮਹਤਵ ਪੂਰਨ ਪਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ ।

ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਤੇ ਉਹ ਸਨ ਹੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਸਾਹਿਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਦਰਨੀਯ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਗੁਰੂ ਅੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰ-ਨਾਦ ਬਿੰਦ ਦੀ ਪਰਫੁੱਲਤਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ । ਆਪ ਦੇ ਚਾਰਾ ਗੁਰੂ ਸਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ । ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ ਵੇਵੇਗਾ ਪਰ ਨਿਰਛਲ ਨਿਰਕਪਟ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਕੀ ਆਪ ਦੇ ਸੁਭ ਚਿੰਤਕ ਸਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ । ਉਹ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਕਿਉਂ ਵਿਕਸਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸਦਾ ਗੁਰੂ ਸੁਭ ਇੱਛਕ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ । ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਨਾਨਕ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਸਾਧਾਰਨ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਿਤ ਪੋਥੀ ਸਾਖੀ ਭਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਬੁਧੀ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ, ਕਿੰਨੀ ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਹੈ । ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨੂੰ ਕਵੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਪਰੰਪਰਾਈ ਅਧਿਐਨ, ਜਿਵੇਂ ਵੇਦ-ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਦੀ ਸਾਖੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ-ਇਹ ਪਰਮਾਰਥ ਆਪ ਜੀ ਦੇ, ਆਪ ਮਹਿਸੂਸ ਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਹਨ । ਹੁਣ ਦੇ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਅਨੁਭਵੀ ਤ੍ਰਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਟੀਕਾ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਕ ਇਕ ਅਖਰ ਦੀ ਉਹ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਤੇ ਸੋਹਸਵਾਦੀ ਵਿਭਾਲਤਾ ਦੀ ਸੂਝ ਹੁਣ ਦੀ ਟੀਕਾਕਾਰੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ । ਉਹ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰ-ਜੀਵਨ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿਛਲਗ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ । ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ ਘੜਨ ਵਿਚ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਕਿਤੇ ਟਾਕਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ । ਆਪ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਗਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ, ਉਸ ਦਾ ਰਸ ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ ਦਾ ਹੈ ।

(੩) ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ

ੳ-‘ਨਾਨਕ ਦਾਸ’ ਛਾਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ।

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਦ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸੰਤ-ਪਰਣਾਲੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਅੰਬ ਸਨ, ਉਹ ਚੰਦਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਚੰਦਨ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਸਨ। ਨਿਰਮਲੇ ਹੋਣ ਨਾ ਉਹ ਢਾਕ ਪਲਾਸ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਾਸ। ਹਉਮੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਦੀ ਫੁਪੀ ਲੁਕੀ ਰੁਚੀ ਵੀ ‘ਧੋਬੀ ਸਚ ਖੰਡ’ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤੇ ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਪੂਰਨ ਬਰਧਾ ਤੇ ‘ਤੂੰ ਹੀ’ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਭੁੱਬੀ ਹੋਈ ਕਲਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਛਾਪ ‘ਨਾਨਕ ਦਾਸ’ ਰਖੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ‘ਨਾਨਕ ਦਾਸ’ ਛਾਪ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ‘ਧੋਬੀ’ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕਪਟ-ਜਾਲ ਦਾ ਤੋਖਣਾ ਜਾਂ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਛਾਪ ‘ਨਾਨਕ’ ਸੀ, ‘ਨਾਨਕ ਦਾਸ’ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਨਾਨਕ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਹਿਸੇਦਾਰ ਸਨ, ਕੇਵਲ ਸੇਵੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਭੁਥ ਕੇ ‘ਨਾਨਕ ਦਾਸ’ ਦੀ ਛਾਪ ਵਰਤ ਲਏ ਤਾਂ ਇਹ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਨਾਨਕ-ਜੋਤਿ’ ਦਾ ਦਾਸ ਕਹਿਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਞੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਸਕਦੇ ਤੇ ਸਰਮੂਰ ਇਨ੍ਹੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਕੇਵਲ ਦਾਸ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਇਕ ਕਪਟੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਤੇ ਭਾਕਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਰੂਪ-ਵਿਗਾੜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰ ਪਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ, ‘ਧੋਬੀ ਸਚਖੰਡ’ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵ ਜਾਂ ਭਾਵਨਾ ਲੱਭਣਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਕਪਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਵਿਸਥਵਾਰ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪਖ ਦੀ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਥੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ-ਤਾਣੀ ਗੁਰਤਾਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੁਲ ਹੈ; ਪਰ ਉਹ ‘ਸੰਤ-ਬਾਣੀ’ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਤ-ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ; ਜੇ ਵਾਰਤਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਪਦ ਰਚਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਮੂਲ ਜਾਪਦ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪਦ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਾਨਕ-ਬਾਣੀ ਕਹਿਕੇ ਪਰਚਾਰਦੇ। ਪਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਪਦ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਧੋਬੀ ‘ਸਚ ਖੰਡ’ ਦੇ ਸਮੂਹ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਵਖਰੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਤਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਚੀ ਧੋਬੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਝਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਧੋਖਾ ਦੇਹੀ ਇਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਨਹੀਂ। ਨਾਨਕ-ਭਗਤ ਦੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਤੇ ‘ਨਾਨਕ ਦਾਸ’ ਦੀ ਛਾਪ ਉਸ ਨੇ ਵਰਤ ਲਈ ਹੈ।

ਅ-ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਆਮ ਵਿਸ਼ੇ ਸਾਂਝੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵੀ ਇਕੋ ਹਨ। ਆਮ ਵਿਸ਼ੇ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਮੜਤੀ, ਨਾਮ ਭਗਤੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਦਰ ਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਸੰਤਸੰਗਤ, ਸੰਤ ਸੇਵਾ, ਮਾਇਆ ਨਖੇਧੀ, ਭੋਖਖੰਡਨ, ਉਤਮ ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਮਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਂਝੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਅੰਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਸੰਤ ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰਣਤਾ, ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਪੂਰਣਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਸਚਿਆਰ ਹੋਣਾ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸੰਤ, ਸਾਧ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਤੇ ਮੁਕਤ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਆਮ ਪਰਚਲਤ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਾਸਤੇ ਮੁਕਤ ਪਰਾਪਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 'ਪਰਮਗਤ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਆਵਾਗਵਾਨ ਦੇ ਗੇੜੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤਦ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਆਚਰਨਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ—ਕਾਮਾਦਿਕ—ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਏ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹੋ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਬਲ ਵਿਤਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਚੀ ਬਾਣੀ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਬਖਸ਼ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੀ ਲੋੜ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਈ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਹ ਨਾਮ ਰੰਗ ਦੀ ਸੂਝ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਡਰੋਸੇਯੋਗ ਸਾਧਨ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਉਨਤੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਹਉਮੈ, ਮਨ, ਮਾਇਆ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਦਰਿ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਆਸਰੇ ਆਤਮਕ ਮਾਰਗ ਦਾ ਪੱਥਰ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਘਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਸੇਵਾ, ਸਾਧ ਸੰਗ, ਸਤਿ ਸੰਗਤ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ, ਪੁੰਨ ਚਾਨ, ਦਇਆ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਇਣਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੁਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਹਨ। ਇਹੋ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਤ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਲਗ ਭਗ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨੁਬ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਤਾ ਤੇ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਇਥੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ:—

੧. ਪਰਬੂ

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੁੰਨ ਸਮਾਪ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ, ਸਬੰਧੀ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲ ਬ੍ਰਹਮ-ਪਖ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰੀ ਪੱਖ ਤੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ:—

ਸਭਨਾ ਮਾਹਿ ਜਿ ਪਸਰਿਆ ਸੋ ਕੈਸਾ ਕਿਤ ਰੰਗ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਾਵੈ, ਜਪੀਐ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ॥ (ਪੰਨਾ ੩੧੮)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਬਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁੰਝ ਨਿਰਨਾ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਿਆ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਵੀ ਅਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋਤਿ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋਗ ਤੇ ਭੋਗ ਆਪ ਹੀ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕਵਲ ਨੈਨ ਪੀਤੰਬਰ ਸੁਆਮੀ, ਚਤੁਰੁ ਚਤੁਰੁ ਭੁਜ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

ਜਿਸ ਕੇ ਕੀਏ ਜੀਏ ਹੀ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸੈ ਧਿਆਇ ॥

[ਸਫਾ ੧੫੨]

ਜਿਵੇਂ ਭੱਰ ਉਸਦੇ ਦਰਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਚਲਿਤ ਬੇਅੰਤ ਹਨ—

ਤੁਮਰੇ ਚਲਿਤਰ ਨ ਜਾਨੀਅਹਿ, ਕਈ ਚਲਿਤੁ ਬਿਸਮਾਦ ॥

ਕਈ ਰੂਪ ਕਈ ਰੰਗ ਹੈ, ਕਈ ਲੀਲਾ ਗੁਣ ਗਾਹ ॥

[ਸਫਾ ੨੧੩]

ਰੂਪ ਕੋਈ ਧਾਰ ਲਏ, ਰਹਿੰਦਾ ਏਕੁ ਹੀ ਹੈ:—

ਏਕੁ ਨਿਜਨ ਨਿਰੋਕਾਰੁ, ਏਕਸ ਕਾ ਬਿਸਬਾਰ ॥

ਮਨੁਖ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਨਦਰਿ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਹੈ:—

ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਜਿਸ ਆਪਣੀ, ਤਾਕੀ ਗਤਿ ਲਖੀ ਨ ਜਾਇ ॥

[ਸਫਾ ੧੧]

‘ਤੇਰੀ ਬਖਸਿ ਨਿਆਰੀਆ ਜਾ ਕਉ ਨਜਰਿ ਕਰ’

‘ਜਿਸ ਉਪਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰ’, ਤਾਂ ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ ॥’

‘ਜੋ ਬਖਸੇ ਪ੍ਰਭਿ ਦਇਆ ਕਰਿ ਤਿਨਕੀ ਪੂਰੀ ਪਾਇ ॥’
ਉਹ ਬਖਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ:—

[ਸਫਾ ੨੭੧]

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਗੁਸਾਈਆ, ਕਰਹੁ ਦਇਆ ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ ॥
ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਅਰੁ ਰਾਸਪਾਟੁ, ਕਾਮਿ ਨ ਮੇਰੈ ਏਹੁ ॥
ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ ।

[ਸਫਾ ੧੦੬]

੨. ਨਾਮ ਜਾਂ ਨਾਮ ਭਗਤੀ

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸਾਧਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ । ਇਸੇ ਲਈ ਨਾਮ ਦਾਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ;—

ਤਿਸ ਦੀ ਹੋਵੈ ਪਰਮਗਤਿ ਜੋ ਜਪਹਿ ਹਰਿਨਾਮ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ, ਦੇਹਿ ਸੰਤਨ ਕਾ ਧਾਮ ॥

[ਪੰਨਾ ੩]

ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ:—

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਮਨ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਸ ਤੇ ਹੋਵੈ ਲਾਹੁ ॥

[ਸਫਾ ੨੭੨]

ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰੀਰ ਖੇਤੀ ਨਾਮ ਬੀਜ ਲਈ ਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ

ਖੇਤੀ ਕਰਹਿ ਹਰਿਨਾਮ ਕੀ, ਸਫਲ ਧਰਤੀ ਹੋਇ ॥

[ਸਫਾ ੫੪]

ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ:—

‘ਨਾਮ ਮਹਾ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਜਿਸ ਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰੂ ਵੇਇ’

[ਸਫਾ ੫੭]

‘ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਨੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਜਨ ਪੀਵਣ ਹਾਰੁ’

[ਸਫਾ ੩੩੯]

ਜੋ ਸਾਰੀਆ ਭੁਖਾ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:—

‘ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਸਭੁ ਮਿਟਿ ਗਈ, ਜਬ ਸੁਣਿਆ ਹਰਿ ਨਾਉ’

[ਸਫਾ ੩੯੦]

ਅਤੇ ਜਮ ਦੀ ਕਾਣਿ ਵੀ ਮਕਦੀ ਹੈ,

‘ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸੁ ਜਿਨਿ ਪੀਆ; ਤਿਨ ਜਮ ਕੀ ਚੂਕੀ ਕਾਣਿ’

[ਸਫਾ ੧੮੯]

ਤੇ ਉਹ ਰਸੀਏ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:—

‘ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖਿਆ, ਦਰਗਹ ਤੇ ਪਰਵਾਣ ॥

ਤਿਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਆ ਗਣੀ ਜਨ ਕਾ ਦਰਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥

[ਸਫਾ ੨੬੦]

ਨਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ:—

ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਪਿਆਸਾ ਬੁੰਦ ਕਾ, ਸੇਵਕ ਨਾਮ ਪਿਆਸਾ ॥

ਅਪਨਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭੂ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਪੂਰਹੁ ਆਸਾ ॥

[ਸਫਾ ੬੦]

ਨਾਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਸਨ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ।

੩. ਗੁਰੂ ਭਗਤੀ

ਨਾਮ ਪਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਬਚਦ ਪਰਾਪਤੀ ਹੈ ।

ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ, ਸਾਚ ਸਬਦ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥

ਜਿਨੀ ਲਈ ਖੋਪ ਏਹ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕਹਿ ਸਾਬਾਸਿ ॥

[ਸਫਾ ੧੩੯]

ਗੁਰੂ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾਂਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

ਜੁਗ ਜੁਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਆਇਆ, ਤਿਨਿ ਅਰੁਤ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥

[ਸਫਾ ੯]

‘ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰੁ ਦੇਖਣਾ ਗੁਰ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਨ ਧਰਣਾ’ ।

[ਸਫਾ ੪੧੬੨]

ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਪ ਬਿਨਾ ਭਰਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:—

ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਬਾਵਰੇ, ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ॥

ਜਉ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਤਾਂ ਪਾਈਐ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਮੂੜੁ ਅਜਾਨ ॥

[ਸਫਾ ੫੨੩]

ਅਤੇ ਗੁਰ ਪਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਕੀ ਕੁਝ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ? ਸਭ ਕੁਝ ਸੰਭਵ ਹੈ ।

‘ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੀ, ਸਹਿਜੇ ਮਿਲੇ ਹਰਿ ਹੀਰ’

[ਸਫਾ ੬੦੨]

‘ਗੁਰੂਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਈਐ, ਰਿਪਿ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ।

ਜਮ ਦਾ ਭੰਡੁ ਨ ਲਾਗਈ, ਸੁਖਿ ਪਾਈਐ ਅਜਰਾਮ ।

[ਸਫਾ ੮੨]

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਲਈ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ:—

ਜੈਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹੀ, ਐਸੀ ਕਰੈ ਜੇ ਕੋਇ ॥

ਤਤਕਾਲ ਠਾਕਰ ਮਿਲੈ, ਬਹੁਰਿ ਨ ਮਰਨਾ ਹੋਇ ॥

[ਸਫਾ ੧੦੪]

ਸਾਧੂ ਤੇ ਸੰਤ ਭਗਤੀ ਵੀ ਗੁਰ ਭਗਤੀ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ । ਸੰਤ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸੂਝ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ;—

ਸਿਮਰਨੁ ਐਸਾ ਜਾਨਿਕੈ, ਸੰਤਾ ਪਕੜੀ ਟੇਕ ।

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਨ ਸਾਰ ਹੈ, ਬਿਸਰੈ ਘੜੀ ਨ ਮੇਭ ॥

[ਪੰਨਾ ੬]

ਇਸ ਲਈ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ਤਿਨ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸੰਗੁ ਦੇਹਿ, ਜਹਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਾਹਿ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੁਖਿ ਸੁਖਿ ਏਕਸੇ ਤੇ ਬਿਰਲੇ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੫]

੪. ਮੁਕਤੀ

ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ । ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚੋਂ ਆਚਰਨ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਪੂਰਣਤਾ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ;—

ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਕਟੀਐ, ਪਾਈਐ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ ਲਾਹੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਚੰਗੁ ।

[ਪੰਨਾ ੧੮੪]

ਪੂਰਣਤਾ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹਨ । ਮਾਇਆ ਦਾ ਲੋਭ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡ ਦੇ ਐਸੀਆ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਲੋਭ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਾਪ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵੀ ਅਵਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ “ਇਕੀਸ” ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪਾਪਾਂ ਕਰਉ, ਚਿਤਵਨਿ ਚਿਤਵਉ ਨੀਤਿ ।

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਮਾਇਆ ਮਨੁ ਗੁਸਿਓ, ਨਰਕੁ ਨ ਦੇਈ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

[ਸਫਾ ੧੫੭]

ਮਾਇਆ ਅਸਥਿਰ ਹੈ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਸਥਿਰ, ਪਰ ਮਨੁਖ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਹਿ ਹਰ ਬਨਿ, ਆਲਸੁ ਛਾਡਿ ਜੰਜਾਲ ॥

ਜੇਤੀ ਮਾਇਆ ਸੰਚੀਐ, ਤੇਤੀ ਵਧੇ ਪਰਾਲਿ ॥
 ਜਿਨੀ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਸੰਵਿਆ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਭਈ ਨਿਹਾਲੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੭੮]
 ਭਗਤੀ ਤੋ ਬਿਨਾ ਹਠ, ਤਪ, ਸੰਜਮ, ਦਾਨ, ਪੁੰਨ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀ ਦਿਵਾ ਸਕਵੇ ।
 ਹਠੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੇ ਪੁਰਬਿ ਕਰੈ ਤੀਰਥ ਦਾਨੁ ॥
 ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਹੋਮ ਜਗੁ, ਕੋਟ ਤੀਰਥ ਏਸਨਾਨੁ ॥
 ਸੁਨਹੁ ਸੰਤਹੁ ਤੁਮ ਚੀਤ ਲਾਇ, ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਾਵੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੭੯]
 ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਤੀ ਨਿਰਮਲ ਮਨ ਤੇ ਨੇਕ ਕਰਨੀ ਦੀ ਹੈ, ਖਟੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀ ਪਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ :—
 ਚਿਟੈ ਜਿਨ ਕੇ ਕਪੜੇ, ਦਿਸਨਿ ਖਰੇ ਸੁਪੇਦੁ ॥
 ਅੰਦਰ ਤਿਨ ਕੇ ਖੋਟੁ ਹੈ, ਜਿਹ ਸਹ ਸੋਤੀ ਭੇਦ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਨੁ ਸਰਸੁ ਹੈ, ਕਰਦੇ ਸੰਤ ਸੁਬੋਦੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੮੦]
 ਜਿਉ ਜਿਉ ਮਨ ਵਿਚੋ ਵਿਕਾਰ ਹਰਦੇ ਹਨ, 'ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ' ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :—
 ਭਰਮੁ ਮੋਹੁ ਮਨ ਤੇ ਕਟੀਏ; ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਮਰੀਐ, ਪਾਵਹੁ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੮੧]
 ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ।
 ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ਆਸਾ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀ ਏਹਿ ਚਾਲ ॥
 ਪ੍ਰਚੌੜ ਮਮਤਾ ਜਿਣਹਿ, ਤੇ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੮੨]
 ਪਾਪ ਤੋ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :—

ਪਰ ਨਿੰਵਿਆ ਪਰ ਭਵਨ ਤੇ ਪਰਵਸ ਹੁ ਕੇ ਕਾਮ ॥
 ਪਗ ਪਾਪੀ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ; ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਰਾਖਹੁ ਰਾਮ ॥ [ਸਫਾ ੪੯]

(ੳ)—ਸਾਹਿਤਕ ਮੁੱਲ

ਇਹ ਹਨ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ । ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਹ ਨਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਨਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮੋਲਕਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਵਾ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਚਤਰਾਈ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਾ ਹੋਣਾ ਹੀ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਸਤਿ, ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਸਥਿਰ ਸਚਾਈ ਹੋਣ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ । ਨਿਰਮਲ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਬੁਧ ਅੰਤਰਕਰਣ ਉੱਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ । ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਨਵਾ ਹੋਣਾ ਮਹਾਨ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਤਿ ਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਮਹਾਨ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮਾਨਵ ਲਈ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹਨ ।

ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪਰਮੁਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਹਨ ਜੋ ਸਾਹਿਤ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਅਲੋਚਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਤਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਉਥਾਨ ਲਈ ਉਪਯੋਗੀ ਸੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਚਰਨ ਦੀਆਂ ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਉਲੀਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਰੋਏ ਪਾਸੇ ਵਲ ਪਟੇਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਨਰੋਆ ਮਾਰਗ ਸੁਗੰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਚੰਗਾ ਸਾਹਿਤ ਉਤਮ ਆਦਰਸ਼ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਰ੍ਹਸਤੀ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਹੁਗੁਣੀ ਭੋਲਨਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਸਾਹਸ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਸਾਰੂ ਤੇ ਉਪਯੋਗੀ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਚੀ ਸਮਿਗਰੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਹਨ । ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

ਸ਼ਖਸੀ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਤ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਹੀਂ : ਪਰ ਇਹ ਸਾਹਿਤਕ ਅਵੇਸ਼ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਬਲਕ ਹਰ ਸਲੋਕ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਰਵੋਤਮ ਗੁਣ ਸਰਲਤਾ ਹੈ, ਸਰਲਤਾ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵਕਤਾ ਦਾ ਹੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਲਪਨਾ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਵੀ ਰੋਮਾਂਚਕ ਸੀਮਾ ਦੀਆਂ ਧਰਤ-ਛੋਹ ਅਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਗਮਤਾ ਲਿਆਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਜਾਤੀ ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੂਝ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਵਕਤਾ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਦਰਪਣ ਵਾਲੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰੀਯ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦਰਪਣ ਛਾਇਆ ਦਰਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਇਸ ਲਈ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਉਹੋ ਭਾਵ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਅਦਲਾਬਦਲੀ ਨਹੀਂ ਸੰਭਵ; ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਬਦਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਭਾਵ ਵੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਲਤਾ ਇਕ ਸਮਰਥਾ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮਰਥ ਤੇ ਬਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ।

ਇਹ ਕਾਵਿ-ਸਮਰਥਾ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਲਾਂ ਨੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਗਲਾਂ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਪਰਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ “ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ” ਦੀ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੀਮਤ ਆਪ ਪਟਚਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹਨ ਤੇ ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਸਿਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਫਲ ਧਾਰਨੀ ਵੀ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬੌਧਿਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਬੌਧਿਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਗਲ ਵਿਚ ਸਮਰਥਾ ਵਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਰੀਵ ਧੁਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਣਿਆਲਾ ਬਾਣ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹਨ ਤੇ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਹਨ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਜਿਸਨੇ ਆਪ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸਮਰਥਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਉਪਕਾਰੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਲਈ ਜਾਂ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ। ਉਪਕਾਰੀ ਚੁੱਕੀ ਮਾਨਵ ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਹਿਤ ਰਖਦਿਆਂ ਜੋ ਕੁਝ ਰਚਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਮਰਥ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਗਲ ਨਾਨਕ ਭਗਤੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਰਚਨਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੋਥੀ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗੇ ਹਿਰਦੇ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ੈਲੀ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਹੈ “ਮੁਨਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਰਨ ਆਪਾਨੇ। ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਤਮ ਪਤੀਆਨੇ॥”

ਚੌਥੀ ਚੀਜ਼ ਸ੍ਰੈ-ਸੰਜਮ ਹੈ, ਸ੍ਰੈ-ਬਾਸਨ ਹੈ, ਜੋ ਜ਼ਰੂ, ਧੀਰਜ, ਮਤਿ, ਵੇਦ, ਭਉ, ਤਪ ਤੇ ਭਾਉ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ “ਸਿਥੈ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟੰਕਸਾਲ” ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਗਲਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸਮਰਥਾ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹਨਾਂ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪਰੰਮਪਰਾਈ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਡਾ ਤੇ ਦਮਕ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹਰ ਰਹਿਸਵਾਦੀ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ‘ਪੰਚ ਦੂਤ’ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ।

“ਪੰਚ ਦੂਤ ਮਮਤਾ ਜਿਣਹਿ ਤੇ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ”।

[੧੪੬]

“ਖੇਤੀ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵੀ” ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਵੀ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਰਹਿਸਵਾਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪਰਨਾਲੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਲੰਕਾਰਕ ਰੂਪਾਵਲੀ-ਚਿਤ੍ਰਾਵਲੀ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਰੂਪਕ ਉਪਮਾ ਵਰਤੇ ਹਨ ਉਥੇ ਭਾਰਤੀ ਪਰਨਾਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹਦਤੀਕ ਸੁਰਖਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਰਹਿਸਵਾਦੀ ਬਿੰਬਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਿਠਾਸ ਵਿਚ ਡਬੋ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ‘ਨਾਮ ਮਹਾਰਸ ਅਮ੍ਰਿਤ ਹੈ’, ‘ਚਾਤਿਕੁ ਪਿਆਸ ਬੁੰਦ ਕਾ’ ‘ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸ ਜਿਨਿ ਪੀਆ’ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ’, ‘ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਨਾ ਲਾਗਈ’ ‘ਗੁਰ ਬਿਨ ਰਤਨੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ’, ‘ਕਵਲ ਨੈਨ ਪੀਤੰਬਰ ਸੁਆਮੀ’ ਆਦਿ ਭਾਰਤੀ ਪਰਨਾਲੀ ਦੇ ਰੂਪਕ, ਚਿਤ੍ਰ ਤੇ ਅਲੰਕਾਰ ਹਨ।

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪਰਮੁਖ ਰਸ ਭਗਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਂਤ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਅਨਿਖੜ ਹੈ। ਬੁਧ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝਾਂ ਤੇ ਹੁਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਸਿੱਜਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਲੋਕ ਦਾ ਅੱਧਾ ਜਾਂ ਅਗਾ-ਪਿਛਾ ਅੰਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਬਚਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ— ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਸਿੰਚਨਾ ਇਸ ਹੱਦ ਤੀਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਾਕਸ਼ ਤੇ ਵਾਕ ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵੇਖੋ:—

‘ਨਸ਼ਰਿ ਕਰੈ ਜਿਸ ਆਪਣੀ ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਲਖੀ ਨ ਜਾਉ’।

‘ਤੋਰੀ ਬਖਸ਼ ਨਿਆਰੀਆ, ਜਾ ਕਉ ਨਸਰਿ ਕਰੈ’।

‘ਕਿਆ ਰਾਣਾ ਕਿਆ ਰੰਕ ਹੈ, ਜਾ ਕਉ ਕਰਮ ਧਰੈ’।

‘ਅੰਦਿਸਟੁ ਮਿਲਿਆ ਕਉ ਜਾਣੀਐ, ਕਹਾ ਬਸੈ ਕਿਤੁ ਠਉਰ’।

‘ਤੁਮਰੇ ਚਲਿਤੁ ਨ ਜਾਨੀਅਹਿ’।

‘ਆਪੇ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪੇ ਨੇਬੁ’।

ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਸ਼ਲੋਕ ਰੂਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ੧੫੩ ਗੋਸਟੀ ਹੈਨ। ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਹਟਿ ਗੋਸਟੀ, ਚੌਦਹ ਗੋਸਟੀ ਘਾਟੇ ਹੈਨ। ਸੌ ਹਰ ਗੋਸਟੀ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ੧੫੩ ਸ਼ਲੋਕ ਹੋਏ (ਇਕ ਦੋ ਥਾਈਂ ਦੋ ਸ਼ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ)। ਆਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਲੋਕ ਦਾ ਪਰੰਪਰਾਈ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਫ਼ਰੀਦ, ਕਬੀਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਦੋ ਤੋਂ ਵਧ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵੀ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਸ਼ਲੋਕ ਤੋਲ ਤੁਕਾਂਤ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਾਤਮਕ ਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਧਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਾ ਹੈ, ਫ਼ਰੀਦ ਵਾਲੀ ਬਿੰਬਾਵਲੀ, ਚਿਤ੍ਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਰਸਾਤਮਕਤਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਾਲਾ ਬਲ, ਸ਼ਕਤੀ, ਵੇਰਵਾ, ਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਵਹਿਣ ਹੈ। ਜੋਹਜਵਾਦ ਨਾਲੋਂ ਸਿਖਿਆਤਮਕਤਾ ਵਧ ਹੈ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ। ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਗੋਸਟੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਜੜੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਹ ਪਰਭਾਵ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ‘ਪੰਜ ਤੰਤਰ’ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਸ਼ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸ਼ਰੋਕ ਦੇ ਕੇ ਅਗੇ ਅਸਟਪਦੀ ਜਾਂ ਛੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ਗੋਸਟੀ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸੰਕੁਚਿਤ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ।¹

—○—

¹ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਤਕਾ ਪੰਨਾ ੫੩੧ [ਸੰਪਾਦਕ]

੩. ਭਾਖਈ ਅਧਿਐਨ

ੳ ਆਦਿਗ੍ਰੰਥ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮਸਾਖੀ

ਪ੍ਰੋ. ਹੋਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਏ. (ਸੰਸ. ਹਿੰਦੀ. ਪੰਜਾਬੀ) ਐਮ. ਓ. ਐਲ. ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਹਿੰਦੀ)

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬੀ ਪਟਿਆਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ “ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ” ਇਕ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਦ-ਰਚਨਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਗੱਦ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਪੜਾਉ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਇਕ ਬਹੁ-ਮੁੱਲੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਿਭਾਵਨਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਅੰਕਿਤ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਜੇ ਸਨਾਤਨੀ ਸਾਧ-ਬੋਲੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬੋਲੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸਮਾਨ ਸਰੂਪ ਮੱਲੋਜ਼ੋਰੀ ਨਿਖਾਰ ਪਕੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸੰਗਮ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ, ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਮ ਅਤੇ ਨਵੀਨ, ਨਵੀਨਤਮ ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਥੇ ਸਾਧ-ਭਾਖਾ ਦੀ ਤਾਂ ਨੀਂਹ ਹੈ, ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਹੈ, ਮੁਲਤਾਨੀ ਬਾਂਗੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੈ, ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਦੀ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਹੈ, ਤਦਭਵੀ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਯਥਾਯੋਗ ਰੰਗਣ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸੁਘੜਤਾਈ ਹੈ।

ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸੰਗਿਆ (ਨਾਂਵ) ਤ੍ਰਿਆਰਥਕ ਨਾਂਵ, ਤ੍ਰਿਆ ਰੂਪ, ਸਰਵਨਾਮ (ਪੜਨਾਵ) ਆਦਿਕ ਵਿਆਕਰਣਕ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਦੀ ਲੁਪਤ ਹੁੰਦੀ ਔਕੜ-ਸਿਹਾਰੀ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਸਰਗਾਂ ਦੇ ਪੂਰਬਵਰਤੀ ਰੂਪ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਵਨਾਵਾਂ (ਪੜਨਾਵਾਂ) ਵਿਚ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼, ਬ੍ਰਜ ਭਾਖਾ, ਖੜੀ ਬੋਲੀ, ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਰੂਪ ਮਿਲੇ ਜੁਲੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਜ ਜਾਂ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵੀ ਵਾਕ-ਗਠਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਪੰਜਾਬੀ-ਵਤ ਹੋ ਕੇ ਖੜੀ-ਬੋਲੀ ਮਿਸ਼ਰਤ ਸਾਧ-ਭਾਖਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਬੋਧਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਨੁਮਾ ਪੰਜਾਬੀ, ਸਥਾਨਿਕ ਬੋਲੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਬੰਗੀ, ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ, ਖੜੀ ਬੋਲੀ, ਗੁਰੂ ਭਾਖਾ ਆਦਿਕ ਬਹੁਭਾਂਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬੋਧ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸੁਚੇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਤਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਉਹ ਲਿਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਭੁੱਲਕੇ, ਜਦੋਂ ਅਰਧ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਠੋਠ ਪ੍ਰਚਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪੰਨੇ ੨੨ ਦਾ ਖੇਤ ਹਰਿਆ ਵਾਲਾ ਅਧਿਆਇ ਅਤੇ ‘ਬਾਲ ਲੀਲਾ ਤੇ ਮੁਲਾਂ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਣ’ ਵਾਲਾ ਅਧਿਆਇ ਵੇਖਣ-ਯੋਗ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਰਤਾ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤ-ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨੀ ਬੰਗੀ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਬੁਧ ਰੂਪ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮਗਲੋਰੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ

ਗੱਦ-ਕਿਰਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ 'ਜਨਮ ਸਾਖੀ' ਤਤਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਚਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਖਿਅਤ ਕਰ ਸਕੀ ਹੈ ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਬੋਲੀ-ਸ਼ਿਰਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪ, ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਸ 'ਜਨਮ ਸਾਖੀ' ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਪਯੋਗੀ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ, ਅ-ਵਿਕਿਤ ਪਰੰਪਰਾ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਦਿ ਰੂਪ 'ਆਦਿ-ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪ ਅਜੋਕੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਬੋਲੀ-ਰੇਖਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦੇ ਫਲ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਵਿਧ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਸਮੋਕੇ ਅਤੇ ਛੱਡ-ਛੱਟ ਕੇ ਇਕ ਨਿਜੀ ਹੋਂਦਵਾਲੀ, ਠੋਠ ਬੋਲੀ ਵਲ ਵਾਹੋਂਦਾ ਹੀ ਅਹੁਤ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਪਦਾਤਮਕ ਕਿਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗਦਿਆਤਮਕ ਅਰਥਾਤ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਮ ਹੈ ਅਤੇ ਮਗਲੋਂਗੀ ਵਿਚ ਨਸਰ । ਬੋਲੀ ਦਾ ਸਹੀ ਯਥਾਰਥ ਰੂਪ ਜਿੰਨਾ ਨਸਰ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਨਜ਼ਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਗਦਿਆਤਮਕ ਕਿਰਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਦਾਤਮਕ ਕਿਰਤ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਕੋਈ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਇਹ ਇਕ ਵਰਣਨਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਉਪ ਬੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਤਤਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤਕ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ 'ਬੋਲੀ ਸਮੂਹਕਤਾ' ਵਿਚ ਵੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸਾਮਰੱਥ ਆਭਾਸ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਭਿੰਨ-ਆਤਮਕ ਤੇ ਭਿੰਨ-ਰੂਪਕ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਪਰੀਵਰਤਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਿਆ ਰੂਪਾਂ (ਨਾਂਵ), ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਔਕੜ ਸਿਹਾਰੀ ਦਾ ਸਚੇਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸਮੂਹਕ ਰੂਪ ਇਕ ਸਚੇਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਉਂ ਸਮੂਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਆਧਾਰਕ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਧ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਏਸ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਧ ਭਾਸ਼ਾ' ਕਹਿਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਏਸ ਲਈ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਬ-ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਸਹੀ ਸਾਧ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਬੀਰ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਇਹ ਉਹ ਬੋਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਚਾਰਯ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਬੁਕਲ ਆਪਣੇ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ 'ਸਪੁੱਕਤੀ' ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਇਹ (ਗੁਰੂਬਾਣੀ) ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਝਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਕੁਝਕ ਕ੍ਰਿਆ-ਰੂਪ ਅਤੇ ਕੁਝਕ ਪ੍ਰਤਿਐ ਵੰਨਗੀਆਂ ਅ-ਪੰਜਾਬੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀਪਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੋਂ ਉਪਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ: ਏਸ ਲਈ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਆਧਾਰਕ ਬੋਲੀ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਧ ਭਾਸ਼ਾ' ਕਹਿਣਾ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਉਹ ਭਾਖਈ ਵਿਆਕਰਣਕ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਮਗਰਲਾ ਰੂਪ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬੁਕਾਉ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਵਿਆਕਰਣਕ ਰੀਤ ਨੂੰ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਬੋਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਕਬੂਲਦਾ ਹੈ ।

ਵਿਆਕਰਣਕ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਨਿਵੇਕਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਮੈਂ ਆਵੇਸ਼ਕ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਗਠਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਜੇਕਰ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਵਿਵੇਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵਧੇਰੇ ਯੋਗਾਤਮਕ (Synthetical) ਰੁਚੀ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਤਥ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਰਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ, ਵਿਛਕਤੀਆਂ (Case-endings) ਅਤੇ ਪਰਸਰਗਾਂ ਤੋਂ ਨ ਲੈਏ ਸ਼ਬਦਾਂ

ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੇਵਲ, ਔਕੜਾਂ ਸਿਹਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਭਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਸਰਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਵਸ਼ ਹੀ ਪਰ ਚਹੁਤ ਵਧੇਰੇ ਮਾੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਯੋਗਤਾਮਕਤਾ (Syntheticality) ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪਾਂ (Verbal formation) ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ। 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੇ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ੀ ਪੱਧਰੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਸਇ, ਲਏਇ, ਸੀਵਈ, ਬਿਨਵੰਤਿ ਧਿਆਵਹੇ, ਚੁਗਹਿ, ਪਤਾਵਸਿ, ਸੇਵਹੀ, ਕਰਉ, ਵਿਗਾੜਹਿ, ਜੀਵਾਂ, ਗਇਆ, ਭਇਆ, ਆਦਿਕ ਕ੍ਰਿਆਰੂਪ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਯੋਗਤਾਮਕ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਨਾ ਏਹ ਸੰਯੁਕਤ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ 'ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ'। ਨਾ ਹੀ ਵੇਖੋ ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ; ਹੈ, ਹਨ, ਸੀ, ਸਨ, ਆਦਿ, ਸਗੋਂ ਪੁਰਸ਼ (Person) ਵਚਨ (Number) ਲਿੰਗ (gender) ਵਾਚ (voice) ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਸੂਚਨਾ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜੁੜੀਆਂ ਸਿਹਾਰੀਆਂ ਬਿਹਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਔਕੜਾਂ ਜਾਂ ਵੇਰ ਹਾਏ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੁਤੇਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਇੰਨੀ ਯੋਗਤਾਮਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅਯੋਗਤਾਮਕਤਾ (analyticality) ਵੱਲ ਰੁਚੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਰਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ, ਵਿਭਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਸਰਗਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੈ, ਕੰਉ, ਪਹਿ, ਬੀ, ਤੇ (ਤੇ) ਤਾਈ, ਮਿੰਉ, ਪਾਹਿ, ਨੇ (ਨੂੰ) ਅਦਿਕਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਆ-ਰੂਪ ਵੀ ਇਸ ਨਿਖੇੜ ਰੁਚੀ ਦੇ ਲਖਾਇਕ ਹਨ ਜਿਵੇਂ: ਬੱਚੇ ਸੇ, ਹੋਆ ਸਾ, ਭਿਗਿ ਪਇਆ, ਰਹਿ ਗਇਆ, ਕਰੀਤਾ ਹੈ, ਸੁਣੇ ਹੈਨਿ, ਵਿਸਾਰਿਆ ਹੈ, ਆਦਿ ਆਦਿ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਲੋਕ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਜੋ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾਮਕ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਅ-ਯੋਗਤਾਮਕ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ-ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਹਰ ਪਖ ਤੋਂ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਸ-ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਿੱਟੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਧੁਨੀਆਂ (Sounds) ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਜੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਲਗਭਗ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਕਿਰਤ ਅੰਕਿਤ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਲ੍ਹ, ਯ੍ਹ, ਤ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਅਵਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਵਿਅਕਤੀ ਧੁਨੀ-ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਪੱਖੋਂ (phonologically) ਵਧੇਰੇ ਸੂਚੇਤ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਗਦਿਆਤਮਕ ਬੋਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਰਲ ਤੋਂ ਸਰਲ ਹੈ ਸਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤਤਸਮ ਧੁਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਘ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਪੀ ਉਥੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਤਦਫਵ ਕਰਕੇ ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਸੁਗਮਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਰੂਪ ਵਿਚਾਰ (morphology) ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ। ਸੰਗਿਆ (ਨਾਂਵ) ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ (ਕਰਤਾ, ਕਰਮ, ਕਰਣ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਅਪਾਦਾਨ, ਸੰਬੰਧ, ਅਧਿਕਰਣ, ਸੰਬੰਧਨ) ਸਿਹਾਰੀ ਔਕੜ, ਸ-ਸਿਹਾਰੀ ਹਾਹਾ, ਦੁਲਾਈਆਂ, ਦੁਹਰਾ ਨੰਨਾ, ਕੰਨਾ, ਹੋਤਾ ਇਤਿਆਦਿਕ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਯੋਗਤਾਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਕਾਗਦੁ, ਹੁਕਮੈ, ਮੁਖਹੁ, ਭਵਹਿ ਖਸਮੈ, ਘਰਿ, ਮਨੈ, ਨਾਨਕਾ, ਨੈਨਹੁ, ਚਰਨਨ, ਸੰਤਸਨੇ, ਆਦਿ ਸ-ਵਿਭਕਤਿਕ ਪਦ ਇਸ ਰਾਇ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕੀ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ, ਮਹਿ ਨੇ, ਕਨਿ, ਓਰ, ਕਰਿ, ਵਿਚੁਦੇ, ਸਰਿ, ਪਰਿ, ਤਲਿ, ਉਤੈ, ਹੇਤਿ, ਮਹਿ, ਮਬਾਰ, ਜੇਹੀ, ਸਣੁ ਆਦਿ ਪਰਸਰਗਾਂ (post-position) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਰੁਚੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਯੋਗਤਾਮਕ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪਰੰਪਰਾ

ਦੇ ਪਾਲਨ ਵਜੋਂ ਔਂਕੜ, ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਵਰਤੋਂ ਜਿਆਦਾਤਰ ਨਰਰਬਕ ਸਾਪਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹੇ ਕਾਰਕੀ ਰਿੰਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਸਾਥ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪਰਸਰਗ ਵੀ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। 'ਸਭਿ ਹੈਰਾ ਨਿ ਭਏ' ਆਦਿ ਵਾਕ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਰੰਪਰਾ-ਪਾਲਨ ਦੀ ਨਿਰੀ ਬੰਬਸੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਭਾਖਈ ਉਕਾਰ-ਬਹੁਲਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਇਕ ਅੰਤਲਾ ਪੜਾਉ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਪਰਸਰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਨਿਖੇੜੂ ਬੋਲੀ ਅਰਥਾਤ ਅ-ਯੋਗਾਤਮਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾ, ਕਰਮ ਆਦਿ ਕਾਰਕਾਂ ਲਈ ਔਂਕੜ-ਸਿਹਾਰੀ ਆਦਿ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨ ਕਰਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤੀ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਿਤ ਪਰਸਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਥੇ ਵੀ ਪਰਸਰਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉੱਲੇਖ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਵੀ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ।

ਸਰਵਨਾਵਾਂ (ਪੜਨਾਵਾਂ) ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਧੇਰੇ ਸੰਪੰਨ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਭਾਸ਼ਾ-ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਦਾ ਹਉ, ਬ੍ਰਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹਮਰੋ, ਤੇਰੋ, ਮੁਲਤਾਨੀ ਖੰਗੀ ਦਾ ਅਸ ਭਾ, ਅਸਾਭੜਾ, ਮੈਭਾ, ਮਿੰਧਾ ਦਾ ਮਹਿੰਜਾ-ਤਹਿਜਾ, ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੇਰਾ-ਤੇਰਾ ਆਦਿਕ ਕਈ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸਰਵਨਾਵਾਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਵੱਸ਼ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਮੁਲਤਾਨੀ-ਖੰਗੀ ਅਤੇ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸਰਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਧ ਭਾਸ਼ਾ' ਦੇ ਸਰਵਨਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਤੁਧ ਨੋ, ਤੁਝ ਨੋ, ਮੁਖ, ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਵੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚੀ ਰਖਦੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਕੇਰਾ (ਇਕ ਵੇਰ), ਹੁਣਿ, ਮਗਰਿ, ਜਦਿ (ਜਦੋਂ), ਹੋਰਥੈ, ਇਵ, ਅਜਹੂ, ਤੋੜੀ (ਤੜ), ਉਤਾਤ੍ਰੇ, ਤਾਂ, ਤਿਰਰੁ ਇਸ ਦੇ ਸੰਦਰ ਨਮੂਨੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੁਚੀ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ ਵਲ ਹੀ ਹੈ।

'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਕ੍ਰਿਆ-ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਛੇ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਾਤਮਕ ਲੱਛਣ ਵਧੇਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਯੋਗਾਤਮਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋਹਾਂ ਕਿਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪੱਖੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਅਵੱਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼, ਬ੍ਰਜ, ਖੜੀ ਬੋਲ ਮੁਲਤਾਨੀ-ਖੰਗੀ, ਕੇਂਦਰੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਆਰੂਪ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਅਗਾਂਹ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਹੋਰ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਧਭਾਸ਼ਾ' ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਨ ਤਾਂ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਵਾਂਗੂ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਜਾਂ ਬ੍ਰਜ ਦੀ ਹੀ ਸੁਧਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਛੰਦਮਈ ਭਾਸ਼ਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਪੂਰਾ ਨਿਖਾਰ ਨਹੀਂ ਫੜ ਸਕੇ, ਜਿਹੜਾ ਵਿਗਸਾਉ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਸਥਾਨਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਦੂਜੇ ਪਲ ਇਕਦਮ ਉਹ ਸਾਧ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੇਠ ਦਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਆਰੂਪ ਨ ਤਾਂ 'ਪਾਤਾ ਹੈ' ਖੜੀ ਰੂਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਨ ਹੀ 'ਪਾਈਦਾ ਹੈ' ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਬਣਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਹੁਰੂਪ (Hybrid) ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ 'ਪਾਈਤਾ ਹੈ'। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਹੀਤਾ' ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਧਾਤੂ-ਰੂਪ ਠੀਕ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕ੍ਰਿਆ-ਪ੍ਰਤੀਐ (Terminations) ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਤਰ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਏਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਉਪਜ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਬਾਂਗੀਐਗਾ (ਬਚੇਗਾ) ਜਾਣਤਾ (ਜਾਣਦਾ, ਖੜੀ: ਬੋਲੀ ਜਾਨਤਾ)

ਕਮਾਵਤਾ (ਕਮਾਂਦਾ), ਲਗਾਵਤਾ (ਲਗਾਉਂਦਾ, ਖੜੀ ਬੋਲੀ; ਲਗਤਾ) ਆਦਿ ਆਦਿ। ਵਧੇਰੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿੱਚ ਏਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਆਦਿ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਰੁਚੀ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਵਾਕ-ਵਿਚਾਰ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਵੀ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਇਕ ਵਾਕ ਹੈ:— ‘ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਕੁੰਜਾਂ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬੀਆਂ’। ਇਸ ਵਾਕ ਵਿਚ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਹ ਖਾਸਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦਾ ਲਿੰਗ, ਵਚਨ ਅਤੇ ਰੂਪ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਸੀਅਤ ਏਸ ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋਈ ਹੈ ‘ਕੁੰਜਾਂ’ ਦੀ ਬਹੁਵਚਨਤਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕ੍ਰਿਆ ‘ਜਾਂਦੀਆਂ’ ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਯੁਕਤ ਕ੍ਰਿਆ (ਭੂਤ ਕ੍ਰਿਦੰਤ ਰੂਪ) ‘ਚਲੀਆਂ’ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪ ‘ਬੀਆਂ’ ਵੀ ਬਹੁ ਵਚਨ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਏਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਏਥੇ ‘ਸੀਆਂ’ ਜਾਂ ‘ਸਨ’ ਦੀ ਬਾਂ ‘ਬੀਆਂ’ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਹਿੰਦੂ ਪੰਜਾਬੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਉਲੇਖਨੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ‘ਭੋਗ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ’ ਅਜੇਹੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਵੀ ਏਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹਨ। ‘ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ’ ਦਾ ਵਾਕ-ਵਿਨਿਆਸ (ਵਾਕ ਗਠਨ) ਪਦਮਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਛੰਦ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾ, ਕਰਮ, ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਬਦਲਿਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਧੇਰੇ ਤਦਫ਼ਵ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦ ਜਿਵੇਂ ਭੂਥ, ਮੁਰਖੀਆਂ (ਮੁਥਾਰਕਾਂ) ਪਣਮੇਸੁਰ (ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ) ਹਸੇਬੁ (ਹਿਜਾਬ) ਬਜਹਗਾਰ (ਬਜ਼ਹਕਾਰ) ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਏਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਸਾਉਣੀ ਆਵਸ਼ਕ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਹਰ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ੪—

ਛਿਆ ਰੁਤਿ ਬਾਰਹ ਮਾਹਿ ਮਹਿ, ਜਪੀਐ ਸਿਰਜਨ ਹਾਰੁ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਹਿ ਤਿਨ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ॥

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਪਦ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਦੇ ਪਦਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸਤੋਂ ਇਹ ਤੱਥ ਉਘੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਚੜਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਰੂਪ ਏਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸੀ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਦਿ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦੀ। ਹੁਣ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਰੋਚਕ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤਦਫ਼ਵ ਧੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਤਤਸਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ‘ਤਤਸਮੀਕਰਨ’ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਤਤਸਮਤਾ ਹਿੰਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਤਤਸਮਤਾ ਉਰਦੂ ਰਾਹੀਂ। ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਪ੍ਰਿਥਨਭੂਮੀ ਤੋਂ ਉਸਰ ਰਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਰੂਪ ਇਕ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਅਤੇ ਵਤਣਨ ਯੋਗ ਭਾਖਈ ਘਟਨਾ ਹੈ।

ਧੁਨੀਆਂ (ਉਚੇਰਿਤ ਵਰਣ) ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਅਮੀਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਜੇ ਕੁਝ ਇਕ ਧੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਫੇਰ ਵੀ

ਕੁਝ ਬਿੰਬੂ-ਨੈਖਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾ ਰਾਹੀਂ ਨਵ-ਪਰਵਾਣਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਿਗਸਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਬ, ਯ, ਧੁਨੀਆਂ ਫਾਰਸੀ ਦੀਆਂ ਜ਼, ਗ਼, ਖ਼, ਫ਼ ਧੁਨੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਓਪਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧੁਨੀਆਂ, ਦਾ (ਯ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਭਾਵ ਹੈ। ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਗੰਢ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਲੇਖਕ ਬੋਲੀ ਦੀ ਬੁੱਧਤਾ ਵੱਲ ਬਹੁਤਾ ਸੁਚੇਤ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਆਮ ਹਾਲ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਰੁਖ ਬੋਲੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਿਗਿਆਨਿਕ, ਯਥਾਰਥਕ, ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਹੋਣ ਵੱਲ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਤੇ ਪੂਰਣਤਾ ਦੀ ਸੁਅਸਥ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਆਯੋਗਾਤਮਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੀ ਆਦਿ ਵੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਜੇ ਵੀ ਯੋਗਾਤਮਕ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਰੁਚੀ ਕਰਕੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਔਕੜ-ਸਿਹਾਰੀ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਹੁਣ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਔਕੜਾਂ, ਸਿਹਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਭਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁਣ ਜਿਆਦਾਤਰ ਪਰਸਰਗਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਰਸਰਗ ਜਿਵੇਂ ਨੂੰ, ਨੇ, ਤੇ (ਤੋਂ), ਕੰਉ ਪਾਹਿ ਆਦਿਕ ਹੁਣ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 'ਨੇ' 'ਨੂੰ' ਵਿੱਚ ਅਤੇ 'ਤੇ' 'ਤੋਂ' ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 'ਕੰਉ' (ਖੰਗੀ) 'ਕੂੰ' ਵਿੱਚ ਪਰੀਵਰਤਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਸੇ ਰੂਪ ਇਕ ਤਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਔਕੜ-ਸਿਹਾਰੀ ਅੰਤਕ ਸ਼ਬਦ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪਰਸਰਗ ਹੋਰ ਅਗਲੇ ਰੂਪਕ ਪੜਾਉ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਸਰਵਨਾਵਾਂ (ਪੜਨਾਵ) ਵਿਚੋਂ ਹਉਂ, ਤੁਝ, ਤੁਧ, ਤੇਰੇ ਆਦਿਕ ਰੂਪ ਜਿਹੜੇ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਸਨ, ਲੁਪਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅਸਾਂ, ਅਸਾਡੇ, ਤੈਡੇ ਆਦਿਕ ਸਰਵਨਾਵਾਂ ਅਵਸ਼ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹਨ।

ਸੋਢੀ ਜੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਆਯੋਗਾਤਮਕ ਰੁਚੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਭਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਦਿਤਿਆਸੁ, ਹੋਸਹਿ (ਹੋਸੀ), ਕਰਸਹਿ (ਕਰਸੀ), ਭਿੱਠਾ, ਪਹੁਤਾ ਆਦਿ ਰੂਪ ਲਗਭਗ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਤਾਨੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹਨ।

ਕ੍ਰਿਆਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ, ਵਾਕੰਸ਼ਾਂ, ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵੇਰ ਫਰਕ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਚੋਖਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਰਾਸ਼ੀ ਵਧੇਰੀ ਕਰਕੇ ਭਦਭਵ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਵਰਣਨ ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਪਿੱਛੇ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਸਪੈਲਿੰਗ ਜਾਂ ਅੱਖਰ-ਸੋਝਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਅੰਤਰ ਆ ਚੁਕਿਆ ਹੈ।

ਇਕ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚੋਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। 'ਪਰੰਤੂ' ਜਾਂ 'ਪਰ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿੱਚ 'ਪਣ' ਜਾਂ 'ਪਣੂ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ 'ਪੁਨਹ' ਦਾ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ੀ ਰੂਪ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ 'ਪਣ' ਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ, ਨ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਏਸ ਜਾਂ ਏਸਦੇ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਏਸਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਏਸਦੀਆਂ ਗੁਆਂਢੀ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਹਾਂ ਇਹ ਏਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਰੁਜਰਾਤੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ 'Wilson's philological lecture' ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਚਲਨ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਨਾਟਕੀ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ। ਪਾਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਤਾਂ ਬੋਲੀ ਬਦਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਤਰ ਫਾਰਸੀ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵੇਦਾਂਤ ਵਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਗੱਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਾਟਕਾਂ ਵਾਂਗ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਪਯੋਗੀ ਅਤੇ ਸਾਹਬਕ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਸਹਾਇਕ ਪੁਸਤਕਾਵਲੀ

੧. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ	:	ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ
੨. ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ: ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ	:	ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ
੩. ਜਨਮਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ	:	ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ
੪. ਬ੍ਰਜ ਭਾਸ਼ਾ	:	ਡਾ. ਧੀਰੇਂਦ੍ਰ ਵਰਮਾ
੫. ਬ੍ਰਜਭਾਸ਼ਾ ਬਨਾਮ ਖੜੀ ਬੋਲੀ	:	ਡਾ. ਕਪਿਲਦੇਵ ਸਿੰਘ
੬. ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼	:	ਡਾਈ ਕਾਨ੍ਹ, ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ
੭. ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆਂ (ਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰ)	:	ਡਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ
ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਹਿੰਦੀ) ਡਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ।		

— ੦ —

ਅ. ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਮੇਹਰਵਾਨ, ਇਕ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਧਿਐਨ

[ਡਾ: ਵਿਦਿਆਭਾਸਕਰ ਅਰੁਣ ਲੁਧਿਆਣੀ]

ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਪ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤੱਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਕ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਤੇ ਦੂਸਰਾ, ਉਸ ਦੀ ਪਦ-ਰਚਨਾ। ਇਕੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਉਗਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਲਗਪਗ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਧੁਨੀਆਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਕੇ ਨਵੀਨ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਕਈ ਨਵੀਨ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਆਰੀਆ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤੀ ਆਰੀਆ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਸਿੰਧੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ, ਮਰਾਠੀ, ਬੰਗਾਲੀ ਆਦਿ ਨਾਲੋਂ ਅਧਿਕ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੂਲ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜੋ ਧੁਨੀ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਤਮ ਨਿਕਟ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਉੱਚਾਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਭਿੰਨ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਲਿਪੀ ਗਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਉੱਚਾਰਣ ਗਤ ਰੂਪ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਹੀ ਸਹੀ ਅੰਕਣ ਤਦ ਤਕ ਮੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਲਿਪੀ ਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਣਾਤਮਕ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਉੱਚਾਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਦਿੱਸ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਵਰਣ ਧੁਨੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਣ ਧੁਨੀ ਦੇ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਲਿਪੀ ਅਕਸਰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆਏ ਧੁਨੀ ਸੰਬੰਧੀ ਨਵੇਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਉਸ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਭਾਸ਼ਾ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦਾ ਲਿਪੀ-ਗਤ ਰੂਪ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ

ਕਠਿਨਾਈ ਵਧੇਰੇ ਅਨੁਭਵ ਗੌਰਵ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲਿਖਿਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉੱਚਾਰਣ ਬਾਰੇ ਨਿਬੰਧਿਤ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਦੇ ਅਭਾਵ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੰਨਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਉੱਚਾਰਣ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਪਲਬਧ ਰਚਨਾ ਦੇ ਲਿਖਿਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ, ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਚਨਾ ਕਾਲ ਦੇ ਉੱਚਾਰਣ ਨੂੰ ਨਿਬੰਧਿਤ ਕਰਨਾ ਮੌਖਾ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਰਬਾਨ ਜੀ ਰਚਿਤ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਕੇਵਲ ਪਦ-ਰਚਨਾ, ਵਾਕ ਰਚਨਾ, ਸ਼ਬਦ ਛੰਡਾਰ ਆਦਿ ਕੁਝ ਕੁ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਣਾ ਹੈ।

ਪਦ-ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਦੀ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਦ-ਰਚਨਾ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਭਿੰਨ-ਅੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਮਾਂਗਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ 'ਪਦ' ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਦ-ਰਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਓਪਰੇ ਓਪਰੇ ਜਾਪਦੇ ਹੋਏ ਰੋੜ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਰੜਕਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਆਦਿ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਕੂਲਜ਼, ਕਾਲਜਿਜ਼ ਆਦਿ ਨਹੀਂ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਦ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਿਸਚੈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਨਿਰਣੈ ਕਰਨਾ ਕਠਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਸ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਤੇ ਇਕ-ਰੂਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਈ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲਗੋਭਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਇਸ ਮਿਲਗੋਭੇ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਰਚਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਰੂਪ-ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਆਧੁਨਿਕ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਆਧਾਰਭੂਤ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਰੇ ਮਿਲਗੋਭੇ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦਵੀ' ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਿਲੀ-ਜੁਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜਨਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਰਾਜ-ਕਾਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਪਿਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਨ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਸ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਯਾ ਇੰਜ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲਾਧਾਰ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਹਿੰਦਵੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਰਚ ਕੇ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ-ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਪਰੰਤੂ ਅਮੀਰ ਖ਼ੁਸਰੋ ਬਾਰੇ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦਵੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਦੀ ਵੀ ਹਿੰਦਵੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਚਨਾ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਹਿੰਦਵੀ ਦਾ ਸਿਤਨਾ ਵਿਪੁਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਦੂਸਰੇ, ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਇਤਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੱਦ-ਸਾਹਿੱਤ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

'ਹਿੰਦਵੀ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਉਤਪੱਤੀ-ਮੂਲਕ ਅਰਥ 'ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ' ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦ' ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦੂ' ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦਵੀ' ਤੇ 'ਹਿੰਦੀ' ਕਿਹਾ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੰਪਰਕ ਸਿੰਧ (ਸਿੰਧੂ) ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਉਤਰ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਿੰਧ ਦਾ 'ਸ' 'ਹ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ 'ਹਿੰਦ' ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੇ ਬੋਲੀ ਲਈ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਹਿੰਦਵੀ ਸ਼ਬਦ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਹਨ: "ਸੋਜ਼ਨੋ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬ-ਹਿੰਦੀ ਸੂਈ ਤਾਥਾ"। "ਹਿੰਦਵੀ ਆਨੰਦ ਸ਼ਾਦੀ ਔਰ ਸਰੂਰ।" ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਹਿੰਦਵੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਘਟ ਗਈ ਤੇ 'ਹਿੰਦੀ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀ ਹਿੰਦ-ਵਾਸੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ

ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ 'ਹਿੰਦ-ਵਾਸੀ ਮੁਸਲਮਾਨ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

ਇਸ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚ (ਵੇਖੋ 'ਸਾਖੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੀ ਧਰਤੀ', ਸਫ਼ਾ ੩੫੦) ਇਕ ਥਾਂ ਉਲੇਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਰਥ ਸਿੰਧੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਉਨਹੁ ਰਠਉਤਹੁ ਕੀ ਬੋਲੀ ਉਪਰ। ਜੇ ਉਨਕੀ ਬੋਲੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਮਹਿ ਲਿਖੀਐ ਤਾਂ ਸੁਣਨਹਾਰੇ ਸਮਝਨਿ ਨਾਹੀ, ਪਣੁ ਸਲੋਕੁ ਰਠਉਤਹੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮਾਰਥ ਸਿੰਧੀ ਬੋਲੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੇ ਸੁਣਨਹਾਰੇ ਸਮਝਨਿ।” ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ 'ਸਿੰਧੀ' ਆਖਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਬੋਲੀ ਹੈ ਉਹ ਅੱਜਕਲ ਸਿੰਧੀ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਵੇਖੋ :—

“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੁਮ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਾਹੀ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਤੁਮਾਰੈ ਸੰਗਿ, ਤੁਮ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਸਾਰਗ ਪਾਨਿ ਕਹੀਐ ਠਾਕੁਰ, ਸੁ ਸਾਰਗਪਾਨਿ ਠਾਕੁਰੁ ਸਭਨਹੁ ਘਟਹੁ ਮਹਿ ਸਮਾਇ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਠਵਰ ਏਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੀ ਠਵਰ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਬਾਸਾ ਹੈ, ਫਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਪਾਈਐ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ, ਹੀਅਰਾ ਹੈ ਸੁ ਮਨੁ ਹੈ ਆਪਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਲਗਾਇਆ। ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਾਥਿ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਬੇਧੀਐਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਮਿਲਹਿਗਾ। ਤੇਰੇ ਹੀ ਕੰਠ ਸਾਥਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਸਤਾ ਹੈ।”

ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਹਿੰਦੀ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਘਟ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇ 'ਸਿੰਧੀ' ਤੋਂ, ਲੇਖਕ ਦਾ ਮਤਲਬ 'ਹਿੰਦੀ' ਯਾ 'ਹਿੰਦਵੀ' ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਯਾ ਹਿੰਦਵੀ ਤੋਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਲੇਖਕ ਨ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।

ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦੀ ਹਿੰਦਵੀ ਇਕ ਮਿਲੀ-ਜੁਲੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਢਾਂਚਾ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਹੈ। ਲਹਿੰਦੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦ, ਕ੍ਰਿਯਾ-ਰੂਪ ਤੇ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਵਾਕ ਇਸ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਕ ਲਹਿੰਦੇ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਲਹਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੜੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲਹਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਧਿਕਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਲਹਿੰਦੀ ਅਖਵਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵੇਖੋ :—

“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ‘ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ! ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਚਉਦਹ ਭਵਣ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਭੇ ਭਵਿ ਕਰਿ ਭਿਠੇ, ਅਸਾਡਾ ਬੋਲੀ ਕੋ ਨਾਹੀ। ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਬੀਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਡਾ ਬੀਆ, ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਬੀਆ। ਜਿਥੇ ਭੋਖਾ ਤਿਥੇ ਓਹੋ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਓਸੁ ਬਗੈਰ ਹੋਰਿ ਕੋਈ ਨ ਭਿਜੈ। ਵਤਿ ਮੈਂ ਕੈਕੁੰ ਸਲਾਮੁ ਕਰੀ ਜਾ ਹਿਕੋ ਸਾਹਿਬੁ ਹਫਨੀ ਘਟੀ, ਹਫਨੀ ਮੁਖੀ, ਹਫਨੀ ਜਾਈ, ਹਫਨੀ ਨਾਈ।” [ਸਫ਼ਾ ੪੨੭]

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਰੰਗ, ਜਿਹੜਾ ਵਧੇਰੇ ਗੂਹੜਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਹੈ। ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰੰਗ ਵਧੇਰੇ ਉੱਘੜਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੀ (ਲਹਿੰਦੀ ਰਲੀ) ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਥਾ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਦ ਤੇ ਵਾਕ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵੇਖੋ :—

“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, ‘ਅਲੇਕੁੰ ਸਲਾਮੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ !’ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਠਿ ਕਰਿ ਸਲਾਮੁ ਦਿਤਾ, ਦਸਤਪੰਜਾ ਲੈ ਮਿਲੇ, ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ, ਲਗੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਣੇ। ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿਠੇ, ਲਗੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਣੇ ਦਿਲ ਬਦਿਲ ਬੀ। ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦਿਖਾ ਆਪਿ ਵਿਚਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਯਾਦਿ ਕਰਦੇ

ਹੈਨਿ। ਤਬ ਪੀਰ ਜਾਦੈ ਕਹਿਆ। ਜੇ 'ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੂੰ ਵਡਾ ਬੁਜਰਕਵਾਰੁ ਹੈਂ, ਪਦੁ ਤੈਂ ਇਥੁ ਗੋਸਾ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਬੈਠਕ ਹਿਕੁ ਨ ਕੀਤੀਆ, ਹਿਕੁ ਕੋਈ ਖਾਦਮੁ ਅਤੇ ਰਖਿ ਕਰਿ ਜਿ ਬੈਠਿਆ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚਿ ਰਹੀਐ ਅਜੇ ਫਿਰਣ ਹੀ ਵਿਚਿ ਖਿਆਲੁ ਹੈਂ?" [ਸਫਾ ੪੩੪-੪੩੫]

ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ! ਇਕ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਵੀ ਵੇਖੋ:—

“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿਸ ‘ਸਾਹ ਜੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਆਂਵਦੇ ਰਹਾਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹਾਂ, ਕਈ ਮਿਤ੍ਰ ਖਾਦਮ ਕੀਤੇ ਸਾਹਿ ਜੀ! ਪਰ ਮਨੁ ਟਿਕਿਓ ਕਿਬਾਈ ਨਾਹੀਂ। ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਖਸਮੁ ਹੈ ਸੁ ਆਪਣੇ ਨਜੀਕਿ ਢੋਈ ਦੇਂਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਇਕਲਿਆਂ ਮਨੁ ਧੀਰਜੁ ਪਕੜਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਟਿਕੀਐ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਟਿਕੀਐ। ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਸਾਥਿ ਲਗਾ ਹੈ। ਹਉਂ ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਂਦੀ, ਖੰਨੀਐ ਖੰਨੀਐ ਵੰਞਾਂ, ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਵਿਟਹੁ। ਜੇ ਹਿਕੁ ਭੋਰੀ ਨਸਰਿ ਕਰੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਿਹਾਲੁ ਬੋਵਾਂ।” ਇਸ ਵਿਚ ਅਖੀਰ ਤੇ ਲਹਿੰਦੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ।

ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਇਹ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਬਹੁ ਰੂਪਤਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬੋਲੀ ਵੰਨ ਸਵੰਨੀ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ-ਵਿਚ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਹਿੰਦੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵੀ ਲਹਿੰਦੀ-ਬਹੁਲ ਹੈ। ਲਹਿੰਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਉੱਥੇ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਹਨ। ਸਿੱਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ, ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਚ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਰਸਰਗ, ਫ਼ਿਯਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਗੋਸ਼ਟਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟਿ, ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਗੋਸ਼ਟਿ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਆਮ ਬੋਲੀ ਇਹ ਹੈ:—

“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਣੇ ਦਰੀਆਇ ਜਾਤਾ। ਏਕੁ ਨਫਰ ਸਾਥ ਜਾਤਾ। ਤਬ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਤਾ, ਉਹ ਕਪੜੇ ਕਪੜਿ ਨਫਰੁ ਘਾਟ ਉਪਰਿ ਬੈਠਿ ਰਹਤਾ। ਜਦਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਇਸਨਾਨ ਕਰਿ ਨਿਕਲਤਾ ਤਬ ਉਹ ਕਪੜੇ ਅਗੇ ਆਣਿ ਧਰਤਾ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਗ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ, ਧੋਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਚਾਦਰ ਓਢਿ ਕਰਿ, ਤਰਪਨ ਨੇਮ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਪੜ੍ਹਿ ਕਰਿ, ਸਿਮਰਨੁ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਹਰਿ ਦਰਿਆਵ ਉਪਰਿ ਤੇ ਘਰਿ ਆਇਕੈ ਆਇਕੈ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਤਾ। ਪੁਲਹੁ ਜੇਵੜੀ ਆਵੀ ਹਿਕਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦਵਾਲ ਜਾਇਆਂ ਵਾਵੀਂ ਤਰਫ, ਗੋਬਿੰਦਵਾਲਹੁ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਪੁਲਿ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨੇ ਦਾਹਣੀ ਤਰਫ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਹੁੰਚੁ ਰਾਤਿ ਨਾਵਣ ਗਇਆ।” [ਸਫਾ ੮੫]

ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਭਾਂਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਰਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪਦ ਰਚਨਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੁੱਖ ਢਾਂਚਾ ਕਿਉਂਕਿ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਦ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਨਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਪਦ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਹੀ ਆਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਨਾਂਵ ਰੂਪ:-

ਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਔਂਕੜ ਤੇ ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਰੁ ਰਾਤਿ= ਪਹਰ ਰਾਤ; ਸਾਹਿਬੁ= ਸਾਹਿਬ; ਸੈਂਸਾਰੁ=ਸੰਸਾਰ; ਖਲਾਸੁ=ਖਲਾਸ; ਨਜਰਿ=ਨਜ਼ਰ, ਘਰਿ=ਘਰ ਆਦਿ। ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਅੱਜ ਕਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਿਅੰਜਨਾਂਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਯੋਥਾ ਲਿਖਤ ਸੂਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਸੀ? ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਸਚੈ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਨਹੀਂ। ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਔਂਕੜ ਤੇ ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਔਂਕੜ ਤੇ ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਪਾਲਨ-ਮਾਤਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉੱਚਾਰਣ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਵਿਅੰਜਨਾਂਤ ਹੋਣ ਯਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਮੱਧਮ ਜੇਹਾ ਸੂਰ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਔਂਕੜ ਤੇ ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ-ਮੂਲਕ ਤਦਫ਼ਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ ਤੋਂ ਆਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਲਾਮਤਿ=ਸਲਾਮਤ, ਸਾਹਿਬੁ=ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ।

ਨਾਂਵਾਂ ਦੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਸਰਵ-ਨਾਂਵ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਔਂਕੜ ਤੇ ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸੁ=ਉਸ, ਸੁਪੁ=ਸੁੱਧ, ਪਾਸਿ=ਪਾਸ, ਸਾਥਿ=ਸਾਥ, ਆਦਿ।

ਦੀਰਘ ਸੂਰ-ਅੰਤ ਨਾਂਵ ਅਜ ਕਲ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆ=ਅੰਤ, ਈ-ਅੰਤ ਤੇ ਉ-ਅੰਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਆ=ਅੰਤ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਰਨ ਵਿਕਾਰੀ ਰੂਪ ਏ-ਅੰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਰੀ ਰੂਪ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਈ-ਅੰਤ ਪੁਲਿੰਗ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਰੀ ਰੂਪ ਵੀ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉ-ਅੰਤ ਨਾਂਵ ਕੇਵਲ ਪੁਲਿੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇਹ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

ਸੰਬੰਧਨ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕਾ' 'ਮਰਦਾਨਿਆ', 'ਪੁਰਖਾ' ਆਦਿ ਰੂਪ-ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ।

ਪਰਸਰਗ:-

ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਰਤਾ ਨਾਲ 'ਨੇ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ। ਕਰਮ ਨਾਲ 'ਕੰਉ' ਪਰਸਰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਧਿਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦੇ 'ਕੇ' ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ 'ਨੂੰ' ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੂਪ 'ਨੋ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕਰਣ ਕਾਰਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ 'ਸਾਥਿ' 'ਸੰਉ' ਹਨ, ਪਰ 'ਨਾਲਿ' ਪਰਸਰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਪਾਦਾਨ ਲਈ 'ਤੇ' ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਕਲ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ 'ਤੋਂ' ਤੇ ਹਿੰਦੀ 'ਸੇ' ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸੰਬੰਧ ਦੱਸਣ ਲਈ 'ਕਾ, ਕੇ ਕੀ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਧਿਕ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ 'ਦਾ, ਦੇ, ਦੀ' ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਬਹੁ ਵਰਨ 'ਦੀਆਂ' ਵਾਂਗ 'ਕੀਆਂ' ਰੂਪ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਰਣ ਵਿਚ ਅਧਿਕਤਰ 'ਮਹਿ' ਯਾਂ 'ਮਹਿ' ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਹਿੰਦੀ 'ਮੇਂ' ਦਾ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਰੂਪ ਹੈ।

ਸਰਵ ਨਾਂਵ:-

ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦੇ 'ਯਹ, ਵਹ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਏਹੁ, ਓਹੁ' 'ਜੋ, ਸੋ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਜਿ, ਸਿ,' 'ਉਨ੍ਹੇ' ਨੇ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਉਨਹੁ': 'ਤੁਮੇ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੁਮਹੁ' ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। 'ਮੈਂ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਹੰਉ' ਤੇ 'ਹਮ,ਤੁਮ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਅਸੀਂ', 'ਤੁਸੀਂ' ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ 'ਕੀ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਕਿਆ' ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:-

ਕਾਲ ਵਾਚਕ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ 'ਜਬ, ਤਬ' ਹੀ ਅਧਿਕਤਰ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ 'ਜਬ' ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ

ਪੰਜਾਬੀ 'ਜਦ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਜ' ਦੇ ਨਾਲ 'ਅੱਜ' ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ 'ਤਾਂ' ਨਾਲੋਂ ਹਿੰਦੀ 'ਤਉ' (= ਤੌਂ) ਹੀ ਅਧਿਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, 'ਨਹੀਂ ਤਾਂ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਨਾਤਰ' ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਾਣੀ ਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ 'ਜਿਉ ਤਿਉ' (= ਜੌਂ ਤੌਂ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਮ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ 'ਕੁਛ' ਕਿਛੁ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ 'ਆਗੇ' ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ 'ਅੱਗੇ' ਵੇਖੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਦੇ 'ਯਹਾਂ, ਵਹਾਂ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਈਹਾਂ', 'ਉਹਾਂ' ਵਰਤੇ ਹਨ ਤੇ 'ਇਤਨਾਂ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਏਤਨਾਂ'।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:-

ਅੰਤ ਵਿਚ ਔਕੜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੰਖਿਆਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਅਧਿਕਤਰ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪੰਜ, ਛੇ, ਸੱਤ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਕ੍ਰਿਯਾ ਰੂਪ:-

ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਧਾਤੂ ਨਾਲ ਅਧਿਕਤਰ 'ਤਾ ਹੈ' ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ 'ਦਾ ਹੈ' ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ 'ਜਾਂਦਾ ਹੈ' ਹੋਦਾ ਹੈ, ਆਦਿ। 'ਹੈ' ਦਾ ਬਹੁਵਚਣ 'ਹੈ, ਹਿੰ ਤੇ 'ਹਿਨਿ' ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ 'ਹਨ' ਥੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। 'ਤਾ ਹੈ' ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ 'ਕਹੀਤਾ, ਪਾਈਤਾ; ਜਾਣੀਤਾ' ਆਦਿ। ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਮ-ਵਾਚਕ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ 'ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ', 'ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ', ਤੇ 'ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ' ਹੈ। ਮੱਧਵਰਤੀ ਬੀ (੧) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਹੈ। 'ਹੈ' ਦੇ ਅਤਿਰਿਕਤ 'ਹਉ' ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਹੂੰ' ਲਈ 'ਹਉ' ਤੇ 'ਹਾਂ'; ਜਿਵੇਂ ਜਾਣਤਾ ਹਾਂ, 'ਜਾਤਾ ਹਉ' ਆਦਿ ਹਨ।

ਭੂਤ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੁਆ, ਹੋਆ ਤੇ ਭੋਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਥਾ. ਥੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸੀ, ਸਾ ਵੀ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਭਵਿੱਖਤਕਾਲ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਥਮ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਗਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਯਾ ਹਿ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹੋਇਗ (= ਹੋਗਾ), ਸਵਰਹਿਗੇ (= ਸਵਰੇਂਗੇ) ਆਦਿ ਤੇ ਮੱਧਮ-ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ 'ਹੁ' ਜਿਵੇਂ ਗਾਵਹੁਗੇ=ਗਾਓਗੇ, ਗਾਵੋਗੇ।

ਵਾਕ ਰਚਨਾ:-

ਵਾਕ-ਰਚਨਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅੱਜ ਕਲ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਭੇਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—'ਤਬ ਜਾ ਵੇਖੇ ਤਉ ਉਹਾ ਏਕੁ ਦੇਹਰਾ ਹੈ ਗਰਜੀਰੀ', "ਹੁਣਿ ਈਹਾਂ ਅਸਾਡੀ ਠਵਰੁ ਬੈਠਣ ਦੀ ਹੈ, "ਜਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਤਪਿਸਆ ਬੈਠਾ ਤਿਉ ਬਾਬੇ ਬੈਠੇ ਬਰਸ ਦਿਨਾਂ ਗੁਜਰ ਗੋਆ ਧਿਆਨ ਕੀਤੇ"। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਛਾਈ ਭਤੀਜੇ ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਆਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ' ਆਦਿ।

ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ:-

ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤਦਭਵ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਤਦਭਵ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਜਿਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਹੈ ਉਥੇ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਧਿਕਤਰ ਤਤਸਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਲਿਪੀ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਜਾ ਸਕੇ ਹਨ।

੪. ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ

(ੳ) ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਨਤਾ

(ਸੰਪਾਦਕ)

ਛੂਮਕਾ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਰਚਨਕਾਲ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਈਸਵੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਤੇ ੧੬੨੯ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰਿ ਜੀ “ਗੋਸਟਾਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ” ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਗੋਸਟਾਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਏ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ^੧। ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਦੱਸਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕਰਤਾ ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

‘ਇਕ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਥੀ ਸਿਖਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੋਸਟ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਮੇਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਜੁਗਤਾਂ ਅਣ-ਬਣਦੀਆਂ ਪਾਇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ.....ਜੈਸੇ ਦੁਧ ਮੈ ਪਾਣੀ ਰਲਾਇ ਦਿਓ ਤੇ ਹੰਸ ਉਸ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਤੁਸੀ ਮਹਾਂ ਹੰਸ ਹੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਤੇ ਮੀਣਿਆ ਦੇ ਬਚਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਰਜ਼ਾਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਿਸ ਸਮੇਂ ਸਿਖਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜੋ ਗੋਸਟਾਂ ਦੀ ਮਿਰਜ਼ਾਦਾ ਕੋਈ ਹੋਈ ਨਹੀ ਮਤਿ ਪੰਜਾਂ ਮੇਲ ਵਾਲੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਅਜੁਗਤਾਂ ਪਾਇ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਇ ਦੇਂਦੇ [ਹੋਵਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਕ ਵਾਰ ਕਰਨੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਉਸ ਵਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸੁਨਣ ਪੜਨਗੇ ਤਾਹੀ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਵਾਰ ਹੈ ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਸੋਈ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ।’

ਉਪਰੋਕਤ ਟੁਕ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ “ਗੋਸਟਾਂ” ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਰਚਨ ਕਾਲ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ:—

^੧‘ਗੋਸਟਾਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ’, ਪੜ੍ਹਾ ੩੫੧

^੨‘ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ’ (ਛਾਪ ਬੰਬਈ) ਪੱਥਰ ਦਾ ਛਾਪਾ ਪੰਨਾ ੧—੨

੧. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮੀਟਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰ ਅਬਵਾ ਤੇ ਵੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਰੋਰ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀ। ੧੫੯੬ ਈਸਵੀ ਤਕ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਤੇਜ਼ੀ ਵਾਰ ੧੫੯੬ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ।

੨. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਪੰਜ ਪਿਆਲੇ ਪੰਜ ਪੀਰ ਛਟਮ ਪੀਰ ਬੈਠਾ ਗੁਰ ਭਾਰੀ॥

ਅਰਜਨ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਕੇ ਮੂਰਤਿ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਵਾਰੀ॥

ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਵਾਰ ਸਾਰੀ ਯਾ ਇਹ ਪਉੜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ੧੬੦੬ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੇ। ਸੋ ਇਹ ੧੬੦੬ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਹੀ ਹੋਈ।

੩. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਚਿਹਾਤ ੧੬੩੭ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ੧੬੩੭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਵਾਰ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ।

੪. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀ ੪੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

“ਦਲ ਫੰਜਨ ਗੁਰ ਸੂਰਮਾ ਵਡਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ”

“ਦਲ ਫੰਜਨ” ਦਲਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ‘ਸੂਰਮਾ’ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਵੱਡਾ ਯੋਧਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਵਾਰ ਜਾ ਪਉੜੀ ਰਚੀ ਗਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਦੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸਨ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ ਜਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂਯੋਧੇ ਬਣ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਖ਼ਾਰਜਰਾਨ (੧੬੨੭-੧੬੫੮) ਦੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤੇ ਇਹ ਲੜਾਈ ੧੬੨੮ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੫. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਸੰਬੰਧੀ ਰਚੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਤੀਵਾਂ ਅੰਕ ਦੇਣਾ ਵੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਤਰਤੀਬ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਚਿਹਾਤ ਪਿਛੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਂਦਾ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ੧੬੧੯ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਰਚੀ ਵਾਰ ਜੋ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਚੋਖੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਦੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਛੱਤੀਵਾਂ ਅੰਕ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਰਚਿਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਇਕ ਉਤਾਰਾ ਕੋਲ ਬੁਕ ਵਿਲੀਅਮ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੂੰ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਕੇ ‘ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ’ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵੀ ਇਸੇ ਹੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮਿਝਦੇ ਜਿਲਦੇ ਉਤਾਰੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

‘ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਵੇਖੋ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਅਰੰਭਕਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਲੇਖ “ਜੀਵਨ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ”

‘ਵੇਖੋ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ

“ਕਲਜੁਗ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸੜ ਸੈ ਪੈਤੀਸ ਬਰਸ ਵਰਤਿਆ ਹੈ” ਜੇਕਰ ਇਸ ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਈਸਵੀ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸਵਾਮੀ ਕਨੂੰ ਪਿਲੇ ਦੀ ਜੰਤਰੀ ਨੂੰ ਵਰਤੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਨ ੧੬੩੪ ਈਸਵੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ੧੬੩੪ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ¹। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਿਉਂਦੇ ਸਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ। ਅੰਦਰੂਨੀ ਗਵਾਹੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਤ੍ਰੈ ਲਿਖਤਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਾਖੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲਿਖਤ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅਗਲੇ ਨਿਬੰਧ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਰਚਿਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਹਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਤਾਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉਦਾਸੀਨ ਮੱਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਰਤਕ ਵੀ ਬਾਮਲ ਹਨ²। ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਵਿਤਾ ਬਾਵਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਦਸ ਅਸਟ ਸਹਸ ਸੰਮਤ ਵਿਕ੍ਰਮ ਅਵਰ ਅਧਿਕ ਤੇਤੀਸ

ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰੀ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਖਸ਼ੀਸ।

ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ੧੮੩੩ ਸੰਮਤ ਭਾਵ ੧੭੭੬ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ੧੮੪੩ ਈਸਵੀ ਜਾਂ ੧੯੦੦ ਬਿਕਰਮੀ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਰਤਾ ਆਪ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

“ਸੁਨ ਸੁਨ ਗੁਰਿ ਆਤਮਾ ਸੰਮਤ ਆਦ ਪਛਾਣ”

ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਰਤਕ ਬਾਵਾ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਲੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਤੇ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਮਤ ੧੭੯੯ ਵਿਚ ਭਾਵ ੧੭੩੧ ਈ: ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਗਿਆ, ਇਸਤਰਾਂ ਇਹ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ੩੫ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਵਾਰਤਕ) ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਕਵਿਤਾ) ਦੇ ਖਰੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਨਿਸਚਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਦਸੇ ਵਰਤਾਂਤ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੰਕੁਚਵਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ

¹ ਵੇਖੋ L. D. Swami Kannu Pillai, An Indian Ephemeris vol VI, page 70.

² ਇਹ ਦੋਵੇ ਖਰੜੇ ਸਿਖ ਹਿਸਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਕਾਲਸਾ ਦਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹਨ ਵੇਖੋ ਐਸ. ਐਚ. ਆਰ. ਨੰਬਰ ੨੩੦੦ ਤੇ ਐਸ. ਐਚ. ਆਰ. ਨੰਬਰ ੨੩੦੮।

ਸਾਖੀਆਂ ਛਡੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਬਾਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਲੰਮੇਰਾ ਹੈ^੧। ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰ ਪਰਮਾਰਥ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਪਰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਵਾਂਗੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਕਿਧਰੇ ਪਦ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿਧਰੇ ਗੱਦ ਵਿਚ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਨੇ ਅਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਅਪਨਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਦੇ ਦਸੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥਾਂ ਵਾਂਗੂ ਰਚਿਕ ਨਹੀਂ। ਕਰਤਾ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਕੇਵਲ ਅਖਰੀ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਤਰੀਵ ਛਾਵ ਲੱਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ:—

ਸੋਰਠ ਮਹਲਾ ੧—ਮਨੁ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ ਸਰਮੁ ਪਾਣੀ ਤਨੁ ਖੇਰੁ ॥

ਨਾਮ ਬੀਜੇ ਸੰਤੋਖੁ ਸੁਹਾਗਾ ਰਖੁ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸੁ ॥ ਭਾਉ ਕਰਮ ਕਰਿ ਜੰਮਸੀ ਸੇ ਘਰ ਛਾਗਣ ਦੇਖ ॥੧॥

ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:—

“ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇਹੀ ਧਰਤੀ ਮੈਂ ਮਨ ਰੂਪੀ ਹਾਲੀ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਰੂਪੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਸਮਝੀ ਹੋਇ ਸਰਮ ਰੂਪੀ ਪਾਨੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਬੀਜ ਪੜੇ ਸੰਤੋਖ ਰੂਪੀ ਸੁਹਾਗਾ ਫਿਰੇ। ਗਰੀਬੀ ਜੋ ਸਾਧਤਾ ਰਹੇ। ਐਸੀ ਖੇਤੀ ਲਾਭਵੰਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਜੋ ਤੋਟਾ ਹੀ^੨”।

ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈਂ ਖੇਤੀ ਵਾਹੀ, ਜਮਾਈ, ਜਮਾਇ ਕਰਿ, ਕਟਿ ਕਰਿ ਗਾਹਿ ਕਰਿ, ਉਡਾਇ ਕਰਿ, ਹਛੀ ਕਿਲਾਇ ਕਰਿ ਖੇਤੀ ਆਣਿ ਘਰਿ ਘਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੋਰੁ ਕੇਹੜੀ ਖੇਤੀ ਜਾਉ?” ਤਬ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਡਰਿ ਗਇਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਨਕ ਅਗਾਧਿ ਦੈ ਘਰਿ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣੀਐ ਜੇ ਕਿਆ ਕਰੈ।” ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਇਹ ਜਿ ਖੇਤੀ ਅਸਾਂ ਵਾਹੀ ਬੀਜੀ ਹੈ ਸਿ ਤੁਧ ਕਦੇ ਡਿਠੀ ਨਾਹੀਂ। ਪਣੁ ਜੀ ਓਹੁ ਕਵਣੁ ਖੇਤੀ ਹੈ ਜਿਤੋਂ ਜਮਾਇ ਕਰ ਘਰਿ ਵਾੜੀ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਇਹ ਜਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਹੈ ਇਹ ਮੇਰਾ ਹਾਲੀ ਹੈ। ਕਰਣੀ ਕੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰੀ ਹੈ, ਸਰਮ, ਜਤੁ, ਸਤ ਕਾ ਪਾਣੀ ਸਿੰਜਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਜਿ ਤਨੁ ਹੈ ਜਿ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਰ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਸਿ ਇਹ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੀਜਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਨ ਖੇਤੀ ਵਿਚਿ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਾਹਿ ਬੀਜ ਕਰਿ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸੁਹਾਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿ ਗਰੀਬੀ ਹੈ ਸਿ ਏਸੁ ਖੇਤ ਵਿਚਿ ਰਖਾ ਘਤਿਆ ਹੈ, ਫਲੀਦਾ ਹੈ ਸਿ ਭਾਉ ਫਲੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਜਿ ਭਾਓ ਵਸਿਆ ਸਿ ਇਹ ਖੇਤੀ ਜੰਮੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੈ ਘਰਿ ਇਹ ਖੇਤੀ ਵੜੀ ਹੈ ਸੇਈ ਘਰਿ ਭਾਗਿਨਿ ਹੋਏ, ਹੋਰਿ ਸਭੇ ਉਜਾੜ ਹੋਨੀ, ਖੇਤੀਆ ਅਰੁ ਘਰਿ ਹੋਰਨੀ ਖੇਤੀ ਵਾਹੀ ਏਸ ਨੋ ਹਬਹੁ ਕਿਛੁ ਤੋਟਾ ਹੈ, ਪਰ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀਂ।.....

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪੰਨਾ ੬੮

ਨ ਕੇਵਲ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਦਾ ਲਿਖਣ ਵੰਗ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਕਈ ਥਾਂਈ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੀ। ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਗੋਸਟ

^੧ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਕਵਿਤਾ) ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਘੀ ੬੫ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਤਕ ਵਿਚ ੨੦। ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼(ਕਵਿਤਾ)ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਖੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਟਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ “ਬਾਬੇ ਕਾ ਚਿਤ ਲਗਾਵਨੇ ਕੀ ਸਾਖੀ” “ਉਦਾਸੀ ਮਿਟਾਵਨੇ ਕੀ ਸਾਖੀ” ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਵੇਖੋ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਲਿਖੀ ‘ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ‘ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ (ਵਾਰਤਕ) ਵਿਚੋਂ”।

^੨ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (S. H. R. 2300), ਪੱਤਰਾ ੧੩ ਉ

ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੋਰਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਂਧੇ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਣਾ ਤੇ ਮੁਲਾਂ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਣਾ, ਬੇਤ ਹਰਿਆ, ਬਿਰਭ ਦੀ ਭਾਇਆ, ਵਿਆਹ, ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਰੋਗ ਦਾ ਦਾਰੂ, ਵੇਈਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼, ਕਾਜ਼ੀ ਚਰਚਾ ਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਇਕ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਇਕੋ ਹੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚੋਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਬਿਖਤ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹਨ:—

੧. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤੀ ੧੫੨੬ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ ਤਿੰਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

੨. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਾਖੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

੩. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖਵਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਥਨ ਨਹੀਂ।

ਬਾਲੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ਤੇ ਬਾਲੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਤੀਆਂ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਗੱਲਾਂ ਭੁੱਲ ਹਨ:—

੧. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

੨. ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਾਖੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਤਰਾਂ ਦਾ ਰਟਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੩. ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਵਾਈ।

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੀ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ੧੭੭੬ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ:—

“ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਕੇ ਦੇਹੁਚੇ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਸੁਧਾਰਾ। ਪਨੈ ਸੁਨੈ ਚਿਤ ਲਾਇ ਕੈ ਪਾਵੈ ਮੋਖ ਦੁਆਰਾ”। ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਪਰ ਅਚੰਫ਼ੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਥਨ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਬਾਲੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਭਾਵ ਸੌਂਦੇ ਸੋਦੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਥਾਂ ਰਹਿਲੀਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਸੁਨ ਬਾਬੇ ਬਚਨ ਪਿਤਾ ਮਨ ਲੀਨਾ। ਲੈ ਟਹਿਲੀਆਂ ਸੰਗ ਪਿਆਨਾ ਕੀਨਾ।

ਮਗ ਮਹਿ ਚਲਤ ਹਰਾ ਬਨ ਦੇਖਾ। ਬੈਠੇ ਤਹਾ ਬਹੁ ਸਾਧ ਬਿਸੇਖਾ। [ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੜੀ ੧੨ ਓ

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ “ਕੱਤਕ ਤੇ ਵਿਸਾਖ” ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾ ਡਾਕਟਰ ਟਵੰਪ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:—

“ਇਹ ਸਾਖੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਹੈ।

¹ "The later tradition, which pretends to have knowledge of all the details of the life of Nanak, was therefore compelled to put forth as voucher for its sundry tales and stories Bhai Bala, who is said to have been a constant companion of Nanak from his youth up whereas our old Janam S'khi does not even once mention Bhai Bala. If Bhai Bala had been a constant companion of Nanak and a sort of mentor to him as he appears now in the current Janam Sakhies it would be quite incomprehensible why never a single allusion should have been made to him in the old tradition,"

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ "ਪਿਛਲੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣ ਕਾਰੀ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਈਆਂ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕਥਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਤਾ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ। ਇਹ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਸਾਥੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਦਾ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਾਥੀ ਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਭਕੁਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਰਚੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਇਆ।"

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ

ਜਿਥੇ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਕਹੀਆਂ ਪੌਂਝਾਂ ਤੋਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕ, ਭਾਗਵਤੀ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਰਮਾਰਥ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਕ ਅਨੂਠੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਦੀ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਉਚੇਰੀ ਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਇਕ ਮਹਾਂ ਹਸਤੀ ਨੇ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਲਭੀਆ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਵਿਚੋਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਨਬੰਧੀ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਮੁਹਸਨ ਫਾਨੀ ਦੇ ਦਬਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਗ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਈ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਹਸਨ ਫਾਨੀ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਚਿਤ੍ਰਨ ਦਾ ਮੁਖ ਜਰੀਆ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਤੋਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਪਰਬੀਨ ਜੀਵਨ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਅਣ ਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਿਤ੍ਰਨ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਇਕ ਠੀਕ ਲੀਹ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਰਚਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਤੋਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਲੀਹ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇਕ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸਨਬੰਧੀ ਦਿਤੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤਾਰੀਖਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਅੰਤਕਾ ਨੰਬਰ ੧ ਪੰਨਾ ੫੨੧। ਇਉਂ

¹ Dr. Ernest Trumpp, *Adi Granth* (1877) page V.

ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਦੀ ਬੜੀ ਸੂਝ ਸੀ। ਥਾਂ ਥਾਂ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਖੀਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਰਹੇ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਲ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਉਤਰ ਵੱਲ ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਤਿੰਨ ਮੁਖ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

“ਤਬ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਮਰਦਾਨੇ ਕਉ ਸਾਖਿ ਲੇ ਕਰਿ ਚਲੇ ਤਬ ੨ ਬਰਸ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਮੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਰਹਿਆ। ਬਹੁਤਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਤੇ ਰਮੇ”।

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੧੦੪]

ਪੂਰਬ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੱਲ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਹੀ ਦੱਖਣ ਵਲ ਦਾ ਰੁਖ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਸ ਨਗਰ ਤੇ ਪੂਰਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਕਉ ਚਲੇ।”

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੧੮੦]

ਭਾਵੇਂ ਸਾਖੀਆਂ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਬਣਦਾ ਹੈ : ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਤੋਂ ਦਿਲੀ, ਫਰਦੁਆਰ, ਬਨਾਰਸ, ਪਟਨਾ, ਹਾਜ਼ੀਪੁਰ, ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ, ਫਿਰਦਖਨ ਦੀ ਧਰਤੀ। ਸੇਤ ਬੰਧ, ਰਾਮੇਸ਼ਵਰਮ, ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਕੇਵਲ ਦਖਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਵਾਪਸੀ :- ਨਰਬਦਾ ਦਾ ਕੰਡਾ, ਉਜੈਨ, ਸੁਰਾਸ਼ਟਰ (ਗੁਜਰਾਤ ਕਾਠੀਆਵਾੜ), ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ, ਬੀਕਾਨੇਰ, ਕੁਰੂਸ਼ੇਤਰਾ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ।

ਦੂਸਰੀ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਤਰ ਵੱਲ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਦੇਂਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਮੁੜ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। “ਤਬ ਉਤਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਛਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਕਉ ਰਮੇ। ਏਕ ਬਰਸ ਉਤਰ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸੁਲਤਾਨ ਕੀ ਧਰਤੀ ਗਇਆ”।

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੰਨਾ ੧੧੯]

ਦੂਸਰੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਨਜਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ :- ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ, ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ, ਚਰਪਟ ਵਣੀ, ਗੋਰਖਹਟੜੀ-ਫਿਰ ਉਤਰ ਤੋਂ ਪਛਮ ਵੱਲ-ਸੁਲਤਾਨ, ਮੱਕਾ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਹਿੰਡਲਾਜ (ਸਿੰਧ), ਟਿੱਲਾ ਬਾਲਗੁਦਾਈ, ਸਈਦਪੁਰ ਤੇ ਤਲਵੰਡੀ।

ਤੀਸਰੀ ਉਦਾਸੀ ਕੋਈ ਵਡੀ ਨਹੀਂ,। ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ-ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ:-ਤਲਵੰਡੀ ਪਾਕਪਟਨ, ਦੀਪਾਲ ਪੁਰ, ਖਖੋਵਾਲ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਸਾਉਣਾ।

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰ ਫੇਰਿਆਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਚਾਰ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਪਾਸੇ ਵੱਖਰੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ; ਸਗੋਂ ਪੂਰਬ ਦੱਖਣ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਉਤਰ ਪਛਮ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਦੀਰਘ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆਂ ਇਹ ਜਿਆਦਾ ਠੀਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਟਨ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਫੇਰ ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਾਲੋਂ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਤੋਂ ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਜਾਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੀਕ

ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੋਂ ਦੱਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਵਕਤ ਜਾਂ ਸਫਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੀਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੂਰਬ ਦੇ ਸਫਰ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੇ ਫੌਰਨ ਹੀ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਹਿੰਦ ਦੇ ਪੱਛਮ ਦੱਖਣੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸੁਰਾਸ਼ਟਰ, ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ ਆਦਿ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਵਾਪਸ ਆਏ। ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰਬ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਫਿਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਫੇਰ ਦੱਖਣ ਜਾਂਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੱਛਮ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਟਣ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨ ਮਿਲਦਾ। ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਫਰ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਯਥਾਨਿਯਤਾ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਇਹੋ ਹੀ ਵਿਉਂਤ ਠੀਕ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਾਂ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਪੂਰਬ ਤੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਦੋਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਹਾਲ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ:—

“ਬਾਬਾ ਆਯਾ ਤੀਰਥੀ ਤੀਰਥ ਪੂਰਬ ਸਭੇ ਫਿਰ ਦੇਖੇ”

ਇਸੇ ਇਕੋ ਲਾਇਨ ਵਿਚ ਹਰਦੁਆਰ, ਬਨਾਰਸ, ਜਗਨ ਨਾਥਪੁਰੀ, ਰਾਮੇਸ਼ਵਰਮ, ਉਜੈਨ ਤੇ ਕੁਰਕਸ਼ੇਤਰ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਤੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਵਖਰਾ ਵਖਰਾ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਤਰ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਪਦੀ। ਆਪ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਗਏ ਫੇਰ ਮੱਕੇ ਵਲ ਰੁਖ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਵਾਰੀ ਸਿੰਧ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਟਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਤਲਵੰਡੀ ਆ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਤਰ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਕਥਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਾਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਧਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਰਥਾਰ ਕਰਦੇ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਚਾਰ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਚਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਰਟਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਸ ਨਗਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨਗਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਟੁਰ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਬਨਾਰਸ ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਚੁਣ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਟੁਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਚੱਲ ਵਟਾਲੇ ਤੇ ਫੇਰ ਮੁਲਤਾਨ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਪਸ ਆਏ¹। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰ ਰਟਣ ਦਾ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਚਿਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਮੁਢਲੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹੀ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਹੈ।

¹ਵੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ੩੮ ਤੋਂ ੪੫ ਪਉੜੀਆਂ।

(ਅ) ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ

ਤੁਲਣਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ

[ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ]

੧.

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਸਾਹਿਤ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੱਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਅਕਤਿਤ੍ਵ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। 'ਨਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲਿਖੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਸਿੱਚੇ ਗੁਲਾਬ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿਫਤ-ਸਮੀਰ ਨਾਲ ਹਿਲਦੇ ਸਨ'। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਕ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ, ਤਿਮਰ-ਨਾਸ਼ਕ, ਜਨ-ਉੱਧਾਰਕ, ਨਵੀਂ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਉਸਰੋਈਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ, ਭਗਤ-ਵੱਢਲ, ਵੀਨਾ-ਨਾਥ, ਮਨਸਾ-ਪੂਰਨ, ਘਟ ਘਰ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਵੀ। ਅਜੇਹੇ ਅਦਭੁਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਨਾ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕਲਮਾਂ ਦਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ, ਕਿਸੇ ਅਗੰਮੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਵਹਿ ਤੁਰਨਾ ਬੜਾ ਸੁਭਾਵਕ ਸੀ। ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ, ਗੋਬਟੀਆਂ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਟੀਕਿਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਕਥਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਕਾਫੀ ਲੰਮੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ; ਕੁਝ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ; ਕਈ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ। ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜੇਹੇ ਪਰਿਚਯ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾ ਸਕੀਏ। ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਹ ਕੋਲਬਰੁਕ ਵਾਲੀ (ਪੁਰਾਤਨ) ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਜਾਂ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਹੀ ਵਧਾਇਆ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਰੂਪ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਤੁਲਣਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰਖਾਂਗੇ :-

(੧) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ (੧੫੫੮-੧੬੩੮ ਈ:) ਰਚਿਤ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੰਬਰ ੨੩-੪੫ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬੀਜ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੀ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

੨. ਕੋਲਬਰੁਕ ਜਾਂ ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰ ਕੇ 'ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ' ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਕਾਲ ਸ. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਨੇ ਜੁਗਾਵਲੀ ਨਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਏ ਕਲਜੁਗੀ ਸੰਮਤ ਦੇ ਇਕ ਸੰਕੇਤ ਤੋਂ ੧੬੩੫ ਈ. ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ੫੭ ਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ।

^੧ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ-‘ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਰ ਕਠਾਖੜ’ ਖੁਲ੍ਹੇ ਲੇਖ।

^੨ਵੇਰਵੇ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ‘ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ’।

੩. ਜੋਥੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਜੋ ਸਾਡੀ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ੫੭੫ ਗੋਬਟੀਆਂ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

੪. ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸਿੱਖ-ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖੀਆਂ ਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸ਼ਾਖਾਂ (Recensions) ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਉਹ ਚਿਰ ਤਕ ਇਹ ਸਿੱਖ-ਜਗਤ ਤੇ ਭਾਈ ਰਹੀ। ਰਵਾਇਤ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਮੁਖਸਤ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਖੜੋਟੇ ਪੈੜੇ ਮੋਖੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲਿਖੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਤੇ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ੯੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਰਾਂਗੇ।

੫. ਹੰਦਾਲੀਆਂ ਜਾਂ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ : ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਸ਼ਾਖਾ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲਈ ਕਈ ਗੱਲਾਂ, ਕਈ ਬਨਾਵਟੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜਨਮ ਤੇਲੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਉਹ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਝੜ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਭ ਜੋਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਇਆ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਖਵਾਜਾ ਖਿਜਰ ਅਬਵਾ ਜਿੰਦ ਪੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰੰਘੜੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਹਜ ਵਿਚ ਕੁਸਹੁਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਤਿ ਆਦਿ।

੬. ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ : ਇਹ ਉਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਜ ਢਾਲਿਆ ਗਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸ਼ੰਕਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੀਹ ਵਿਸ਼ਵੇ ਇਹ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਿਛਲੇਰਾ ਕਾਲ, ੧੭੨੫-੪੦ ਈ. ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੨.

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਅਗੇ ਚਲੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕ੍ਰਮ ਵਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ-ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਰਵਾਜ਼ਤ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਬੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਖੜੋਟੇ ਪੈੜੇ ਮੋਖੇ ਪਾਸੋਂ ਲਿਖਵਾਈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੁਣ ਲੋਪ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਭਾਵ ਦੀ ਇਕ ਸੂਚਨਾ ਆਮ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਸੂਚਨਾ

“ਜਨਮ ਪਤਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ। ਸੰਮਤ ੧੫੮੨। ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਬਯਾਸੀ, ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੫। ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਪੈੜੇ ਮੋਖੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਖੜੋਟੇ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਲਿਖਾਈ, ਪੈੜੇ ਲਿਖੀ ਮੁਖਸਤ ਬਾਲੇ ਸੰਧੂ ਜਟੇਟੇ ਕੀ। ਰਾਇ ਭੋਇੰ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀਅਹੁ ਆਯਾ ਆਹ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਚੁੰਭ ਲਿਆਯਾ ਆਹ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਸਤਾਰਾਂ ਦਿਨ ਲਗੇ ਆਹ। ਜੋ ਜੋ ਹਕੀਕਤ ਆਹੀ, ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫਿਰੇ ਆਹੇ, ਤਿਥੋਂ ਤਿਥੋਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਸਹਜ ਨਾਲ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਲਿਖਵਾਈ।”

ਗੋਬਿੰਦ ਨੰਬਰ ੪ (ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਾ), ੫ (ਪਾਂਧੇ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨਾ), ੧੫ (ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ), ੨੮ (ਵੇਈਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼), ੩੫ ੧੩੧ (ਗੋਬਿੰਦ ਪੀਰ ਬਹਾ-ਉਦੀਨ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਨਾਲ), ੧੩੯ (ਸੈਦਪੁਰ ਤੇ ਹਮਲਾ), ੧੪੧ (ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਮੇਲ), ੧੪੭-੪੮ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਸਾਨੀ) ਤੇ ੧੫੩ (ਕਰੋੜੀਏ ਨਾਲ ਗੋਬਿੰਦ) ਨੂੰ ਵਾਰਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਪੈਰਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੇਣ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਿਨਾਂ ਬਦਲੀ ਦੇ ਜਿੱਧੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸਹਿਤ; ਪਰ ਤਬਦੀਲੀ ਰਸ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਕਰਤਾ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦੀ ਕਲਾ-ਕੋਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਂਦੇ ਹਾਂ :—

(ੳ) 'ਜਬ ਬਾਬਾ ਬਰਸਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਲੱਗਾ ਬਾਤਾਂ ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਕੀਆਂ ਕਰਨ, ਜੋ ਕਿਛ ਬਾਤ ਕਟੇ, ਤਿਸ ਤੇ ਸਭਸੁ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋਇ ਆਵੇ। ਹਿੰਦੂ ਕਹਿਨ ਜੋ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਸਰੂਪ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿਨ ਜੋ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਸਾਦਿਕੁ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। [ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਪੰਨਾ ੧]

ਜਬ ਪੰਜਿ ਛਿਆਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਖੇਲੈ ਬਾਲਕਹੁ ਸਾਥਿ ਅਰ ਬੋਲੈ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ, ਨਸੀਹਤਿ ਦੇ ਬਾਲਕਾਂ ਕੰਉ ਅਰ ਵਡਿਆਂ ਕੰਉ, ਬਿਗਾਨਿਆਂ ਕੰਉ। ਜੇ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਜਨਮ ਦੇਖੇ ਸਿ ਕਹੈ, “ਪੰਨਿ ਗੋਬਿੰਦ ! ਏਤਾ ਕੁ ਬਾਲਕੁ ਹੈ ਅਰ ਕਿਆ ਸੁਭ ਬਚਨ ਕਹਤਾ ਹੈ, ਤੈਸੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਹੈ ਅਰ ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁਭ ਬਚਨ ਬੋਲਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਰੂਪ ਹੈ”। ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਰਕੁ ਦੇਖੇ ਸੁ ਇਵੇ ਹੀ ਕਹੈ ਜਿ ‘ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ! ਤੇਰੀ ਪੈਦਾਸਿ, ਕੈਸਾ ਲੜਕਾ ਖੁਬਸੂਰਤਿ ਹੈ ਅਰੁ ਬੋਲਤਾ ਕੈਸੀ ਨਸੀਹਤਿ ਹੈ। ਅਰ ਨਿਸਾ ਕੈਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਏਸ ਕੇ ਬੋਲਣੇ ਸਾਥਿ। ਵੱਡਾ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਨੇਕ ਹੈ;— [ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ, ਪੰਨਾ ੧੧]

(ਅ) ਤਬ ਬਾਬਾ ਆਇ ਕਰਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ, ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਲਗੀ ਬੇਰਾਗੁ ਕਰਣਿ, ਜਿਰਿ ਚੁੰਮਿਓਸੁ, ਆਖਿਓਸੁ, ਹਉ ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ, ਹਉ ਤੁਧ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ, ਤੇਰੇ ਨਾਉ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ, ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਛਿਰਦਾ ਹੈ ਤਿਸ ਥਾਉਂ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ, ਤੁਧ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤੀ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ, ਮੁਹੁ ਵਿਖਾਲਿਓ। [ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਪੰਨਾ ੪੯]

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਠਿਆ, ਉਠਿ ਕਰਿ ਪਰਦਖਨਾ ਦੇ ਕਰਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਗੈ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ। ਮਾਤਾ ਲਗੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਣ। ਮਾਤਾ ਕਹੈ ਜਿ ‘ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਘੁੰਮਾਈ ਤੁਧੁ ਵਿਟਹੁ, ਹਉ ਵਾਰੀ, ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ; ਬਲਿਹਾਰੁ ਬਲਿਹਾਰੁ ਕੀਤੀ ਉਸ ਰਾਹਿ ਵਿਟਹੁ ਜਿਤ ਰਾਹਿ ਆਇਆ ਹੈ; ਉਸ ਰਾਹ ਵਿਟਹੁ ਭੀ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਉਸ ਧਤਰੀ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ, ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਛਿਰਦਾ ਸਹਿ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਤੇਰੇ ਇਸੁ ਖਿਲਕੇ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਤੇਰਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਉਪਰਹੁ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਤੁਧ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਨਕ ! ਤੁਧ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਖ ਵੇਖਾਲਿਆ ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਜੀਵੀ, ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਅਸ ਨਿਹਾਲ ਹੋਈ ਸਿ ਤੂੰ ਮੈਂ ਛਿਨੋਹਿ। [ਜ. ਸ. ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ, ਪੰਨਾ ੪੭੧]

ਛਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲੈਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉੱਥੇ ਲਈ ਗਈ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਮੌਲਿਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ; ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਬਿਆਨ ਨੇ ਕੋਈ ਹੁਲਾਰਾ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ। ਉਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਟੁਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਦਾ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਉਘੜਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ :—

ਜਬ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੰਜ ਬਰਸਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਲਗਾ ਬਾਤਾਂ ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਦੀਆਂ ਕਰਨ। ਜੋ ਕਿਛ ਬਾਤ ਕਹੈ ਸਮਝ ਕਰੈ ਤਿਸ ਤੇ ਸਭਸੁ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ‘ਕੋਈ ਉਤਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਹੈ’,

ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਤਾਉਣੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੫੮੨ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਮਤ ੧੫੮੨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹਾਲੀ ਪੰਚ-ਕੋਤਿਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬਰਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ। ਸੋ ਉਪਰੋਕਤ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਮਹੱਤਾ ਪਰਖ ਦੀ ਕਸਵਟੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਥਮਤਾ ਦੁਆਉਣ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਵਿਧੀ ਹੈ।

ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਕਤਕ ਕਿ ਵਿਸਾਖ' ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਚੌਂਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਗਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਆਕਲ ਦਾਸ ਨਿਰੰਜਣੀ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਤੇ ਇਹ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਭਭ ਕੇ, ਉਪਰ ਕਥਿਤ ਵਜ਼ੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇਰੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਹ ੧੬੩੫ ਈ, ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਰਚੀ ਗਈ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ (੧੫੫੮-੧੬੩੫ ਈ) ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਰਚਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਵੇਰਵਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਰਲਦਾ ਹੈ: ਬਾਬੇ ਨੇ ਰੋਤ ਤੇ ਅਕੂ ਦਾ ਅਹਾਰ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰੀ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ; ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਸਚ-ਖੰਡ ਵਿਚ ਬਿਲਅਤ ਪਹਿਣਾਈ ਗਈ; ਬਾਬਾ ਉਦਾਸੀ ਧਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਵੱਕਾਈ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਚੜ੍ਹਿਆ; ਬਾਬੇ ਨੇ ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ਸਭ ਫਿਰ ਕੇ ਦੇਖੇ; ਬਾਬੇ ਨੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਬਰਿ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਠੀਲਿਆ; ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੱਕਾ ਫੇਰਿਆ ਤੇ ਬਗਦਾਦ ਨੂੰ ਨਿਵਾਇਆ (ਲੱਖ ਪਾਤਾਲਾਂ ਪਾਤਾਲ ਤੇ ਲੱਖ ਅਕਾਸਾਂ ਅਕਾਸ ਦਿਖਾਏ), ਬਾਬੇ ਨੇ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਜਿੱਤੀ; ਬਾਬੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਸਾਇਆ; ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ ਬਿਵਰਾਤਿ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਇਆ; ਬਾਬਾ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਨੂੰ ਗਇਆ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਇਸ ਸੰਖਿਪਤ ਜੇਹੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬਗਦਾਦ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਵੀ ਉਲੇਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਵਾਰ ਕਰਤਾ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਨ ਚਿੱਤਰਦਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਘਾਟ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਚੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਚਿੰਤ ਵਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਥਮਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਸੋਚੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਹਰਲੀ ਥਾਂ ਮਲਦੀ ਹੈ।

੩.

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪਿਛਲੇਰੀਆਂ, ਜੀਵਨੀ ਵਜੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ-ਜਨਕ ਕਿਰਤਾਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੌਰਾਣਕ ਗਾਥਾਵਾਂ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਤੇ ਮਨੋ-ਕਲਪਿਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਨਕਲ ਕੀ। ਸਾਰਾਂ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਅਧਿਐਵਿਕ ਜੇਹਾ, ਘਿਣਾਉਣੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿੱਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਕਾਲਿਡ ਜੇਹਾ ਬੁਧੀਵਾਨ ਕਹਿਣਾ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਇਆ ਸੀ ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਜੀਵਨੀਆਂ ਤਬਾ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ

¹On perusing the current lives and accounts of the Gurus I have found them overladen with puerile, heterodox, or repulsive details—Sikh Religion (P.P. XV)

ਨੂੰ ਵਾਰਣ ਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਛੱਡੇ ਤੇ ਘਿਣਾਉਣੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਿਆ। ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ-ਲੇਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖਣ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਜੀਵਨ-ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਲੈ ਕੇ, ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੰਤਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਥਿਤੀ ਘੜਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ, ਓ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੁਅਜਜ਼ੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ ਜੋ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਚਮੜੇ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਾ ਮੰਦਿਗਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵਾਰਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨੀਆਂ ਮਧ-ਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਇਕ ਸਹਿਦਾ ਚਿੰਤਰ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸੀ, ਲੋਕ ਕਿਵੇਂ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿਆਂ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਬੀ ਅੰਪ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਧ, ਜੋਗੀ, ਤਪੀ, ਸੂਫੀ, ਵੈਸ਼ਨੋ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਦਿਗੰਬਰ ਆਦਿ ਸਾਧੂ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਮੁਬਾਹਿਸੇ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹੇਠੀ ਦਿਖਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਸਿੱਧੇ ਸਾਧੇ, ਧਰਮ ਕਰਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਣ ਵਾਲੇ, ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਦੇ ਪੁੰਜ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਭਾਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਆਏ ਕਰਾਮਾਤੀ ਅੰਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਘਟ ਗਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵੇਰਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਟਨ ਲਈ ਕੁਝ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹੈ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਕਾਲਿਫ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਸਰਾਹਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਘਾਟ 'ਵੇਰਵੇ ਦੀ ਬੁੜ' ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬਚਪਨ, ਕੁੜਮਾਈ, ਵਿਆਹ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕਾਇਆ ਹੈ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਮਾੜ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਜੀਵਨ—ਬਚਪਨ, ਕੁੜਮਾਈ, ਵਿਆਹ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵੱਧ ਘਟ ਦੂਜੀਆਂ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਗੱਲ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰ ਸੈਣਾਂ, ਸੁਧਰ ਸੈਣਾਂ, ਮਧੁਰ ਬੈਣਾਂ, ਅਲਲਾ ਚੀਨਾਂ, ਦਵਲੂਤਾਂ ਤੇ ਵਲਮਾਣੂਆਂ ਦਾ ਐਸਾ ਤੰਦਣ-ਤਾਣਾ ਉਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨੀ ਅਲਫ਼ ਲੈਲਾ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੇਰਵੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਾਧੂ ਫੈਲਾਉ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਂਗ 'ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬਰਜਾਂ ਬਾਰਾਂ ਕਾ ਹੋਇਆ, ਤਬ ਵੀਵਾਹਿਆ' ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਫੁਗਤਾ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮਾਂ-ਲਗਨ ਦਾ ਆਉਣਾ, ਮੇਲ ਦਾ ਜੁੜਨਾ, ਬਾਹਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਕਰਨੀ, ਬਾਬੇ ਦਾ ਖਾਰੇ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਣੇ, ਘੋੜੀ, ਢੰਦ, ਭੋਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਾ', ਕੁੜਮਾਈ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਪਣੇ ਬਾਰੀਕ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਤਿ ਰੋਚਕ ਹਨ।

੪.

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੇ ਤੁਲਣਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਇਸ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਹੋ ਸਥਿਤੀ, ਉਹੀ ਵਿਸ਼ੈ-ਉਠਾਣ ਉਹੀ ਨਿਭਾ, ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ, ਉਹੀ ਵਾਕੰਸ਼, ਉਹੀ ਲਹਿਜਾ, ਉਹੀ ਪ੍ਰਤਿ-ਧੁਨੀ ਹੈ,

ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਕੋਈ ਅਉਲੀਆ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਹੈ'। ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਛ ਲੈ ਜਾਵੇ ਜੋ ਗਵਾਹਿ ਆਵੇ। ਤਾਂ ਕਾਲੂ ਪੰਡਿਤ ਕੋਲ ਜਾਵੇ..... [ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਛਾਈ ਬਾਲਾ¹, ਸਾਖੀ ਨੰ: ੩]

ਇੱਕਲੀ ਇਸ ਇੱਕ ਟੁਕ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਨਾਲ ਤੁਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਛਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਨਕਲ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਨਕਲ ਦੇ ਅੱਧ-ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਅਣਿਸਚਿਤ ਕਿਰਿਆ 'ਹੋਇ ਆਵੇ' ਨੂੰ ਨਿਸਚਿਤ ਵਰਤਮਾਨ ਕਿਰਿਆ 'ਹੋਈ' ਹੈ; ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰਸ ਖਿਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਮਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਤੁਲਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਕਲ ਹੋਣ ਕਰ ਰਹਿਆ ਤੇ ਕਿਥੋਂ? ਤੇ ਇੰਜ ਛਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਥਮ ਜੀਵਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਿਰਮੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੫.

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ, ਵੇਰਵੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਤੇ ਅੰਤਰ-ਇੰਨੀ ਰਤਕਵਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਚ ਫੁਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਲੇਖਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਮਾਣਿਕ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਕਲਪਣਾ ਤੋਂ? ਏਹ ਅੰਤਰ ਛਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਂਤ ਉਜਾਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੱਦਾਲਵੀ ਗੰਦਮੰਦ ਤੋਂ ਪਾਕ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ੯੦ ਕੁ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੩੨ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਜਾਂ ਮੌਖ ਤੋੜ ਕੇ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤੇ ੧੦ ਕੁ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦਾ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਚਾਲੀ ਪੰਜਤਾਲੀ ਸਾਖੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਵੀਆਂ ਵੀ ਦਰ ਅਸਲ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇਹ ਹਨ :—

ਬਾਲਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕੀਤਾ, ਸ਼ੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਵਿਵਾਹ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤੀਤ ਮਿਲਿਆ, ਫਿਰੰਦੇ ਪਾਸੋਂ ਰਬਾਬ ਮੰਗਵਾਇਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਲਸ ਰਾਇ ਜੋਹਰੀ, ਮੱਛ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ, ਸਤ ਦੀਪਾਂ ਦੀ ਸ਼ੇਰ ਕੀਤੀ (ਸਤ ਸਾਖੀਆਂ), ਨੌਂ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇਖੀ (੯ ਸਾਖੀਆਂ) ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਚਲਾਣਾ, ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਹਜਾਦੇ ਨੂੰ ਸਮਾਧ ਦਿਖਾਈ, ਯਾਰ ਅਸੀ ਮਿਲਿਆ, ਗੋਬਿੰਦ ਵਲੋਂ ਕੰਧਾਰੀ ਤੇ ਮਾਲੋਂ ਤਰਖਾਣ, ਉਥਾਰੇ ਖਾਨ, ਅਬਦੁਰ ਰਹਮਾਨ, ਇਤਿਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਕਥ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਇਹ ਹਨ : ਵੈਦ, ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਈ, ਦਿੱਲੀਹਾਬੀ ਮੋਇਆ ਜੀਵਾਇਆ, ਸ਼ੇਖ ਬਜੀਦ ਨਾਲ ਗੋਬਿੰਦ, ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦੇ ਟਾਂਡੇ, ਪਾਲੀ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵਸ ਦਾ ਰਹੇ, ਉਜੜ ਜਾਵੇ, ਕੋਹੜੀ ਫਕੀਰ ਨਿਸਤਾਰਾ, ਕਿਤੀਆਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀਆਂ, ਇਕ ਵੈਰਾਗੀ ਬਾਲਕ, ਭਗੀਰਥ ਮਨਸੁਖ^੧ ਸੀਹੇ ਸੈਦੇ ਤੇ ਵਰੁਣ, ਅਝਡੀ ਸਰੋਵੜਾ, ਤੇ ਬਾਵੀ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਢਾਹੀ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਾ ਰਖਣ ਵਾਲੀ 'ਵੇਈ' ਪ੍ਰਵੇਸ਼' ਨਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸਰਸਰੀ ਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਰਬ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੌਰਵਤਾ ਨੂੰ, ਪਰਬਤਾਂ ਖੰਡਾਂ ਤੇ ਦੀਪਾਂ ਦੀ ਮਿਅਰਾਜ ਵਿਚ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਖਲਤ ਮਲਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਬੇ-ਤਰਤੀਬ ਉਪਤ-ਗੁਪਤੀ ਰਚਨਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਉਹ ਪੁਖਤਗੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਬਿੰਗਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੰਜਮ ਹੈ।

^੧ਇਸ ਸਾਰ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ੧੯੮੮ ਈ. ਵਿਚ ਚਿਰਾਗ ਦੀਨ ਸਿਰਾਜ ਦੀਨ ਕੁਤਬ ਫਰੋਸ਼ਾਨ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਹਰ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਛਾਈ ਬਾਲਾ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੂਲਾਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਇਆ ਹੈ।

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਲ ੫੭੫ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸਾਡੇ ਤਕ ਕੇਵਲ ੨੮੮ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ੨੮੭ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਪੁਸ਼ਟ ਸਨ ? ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਰਚਨਾ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ ਜਾਇਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਲਣਾ ਕਰਨ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕੁ ਦਰਜਨ ਸਾਖੀਆਂ, ਉਸੇ ਵੇਰਵੇ, ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇੱਥੇ ਅੰਕਿਤ ਦਿਸ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਇਹ ਹਨ :—

ਗੋਸ਼ਟਿ ਸ਼ੇਖ ਸ਼ਰਫ, ਦਿੱਲੀ, ਮੋਇਆ ਹਾਥੀ ਜਿਵਾਇਆ, ਮਰਦਾਨਾ ਤੇ ਬਾਬਾ (ਸ਼ੇਖ ਬਜੀਦ), ਵਣਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਟਾਂਡੇ, ਪਾਲੀ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮੁਹਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲੇ ਤੇ ਸੂਲੀ ਦੀ ਸੂਲ, ਨੂਰ ਸ਼ਾਹ ਨਿਸਤਾਰਾ, ਕਲਜੁਗ, ਕੀਤ ਨਗਰ, ਵਸਦਾ ਰਹੇ ਉਸਤਰ ਜਾਵੇ, ਗੋਸ਼ਟਿ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ, ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਨਿਸਤਾਰਾ, ਕਰੋੜੀਆ, ਡਗੀਰਥ, ਮਨਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ, ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਭਾਵ 'ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ' ਵਿਚ ੨੨੫ ਪੁਸ਼ਟ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤ ਪਿਛਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਨਾਲ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਰਸਰੀ ਅਧਿਐਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ-ਸਰੋਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦਾ। ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਤਕ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅੱਧ ਕੁ ਮੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੀ ਬੋਝੇ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਤਕ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ, ਸਾਲਸ ਰਾਇ ਜੌਹਰੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਤਰ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਖੰਡਾਂ, ਦੀਪਾਂ, ਪਠਾਣਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਅਪ੍ਰੋਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਵਿਆ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਠੀਕ ਪਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ 'ਛੋਟੇ ਮੇਲ ਵਾਲਿਆਂ' ਦੇ ਕਈ 'ਅਣ-ਬਣਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਪਾਇ ਦੇਣ' ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਅਣ-ਬਣਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ' ਕੀ ਸਨ ? ਉਸ ਦਾ ਉਸ ਨੇ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਠੱਖੇ ਗਏ ਪ੍ਰਯੋਜਨ—'ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਤੇ ਮੀਣਿਆਂ ਕੇ ਬਚਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰ ਦੇਵੋ'—ਤੋਂ ਕੁਝ ਸੰਕੇਤ ਸ਼ੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੬.

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਜੋ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਰਲਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹਨ।

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਅੰਤਰਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਬਿਉਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

੧. ਬਾਬੇ ਦਾ ਜਨਮ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਚਾਨਣੇ ਪੱਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਤੀਯ (ਸੰਮਤ ੧੫੨੬) ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੫੨੬, ਕਤਕ ਸੁਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦਾ ਹੈ।

੨. ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਤੇ ਛਣਵਯੋ ਜੋ ਰਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੰਬੰਧੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਦੇਵ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ 'ਘੁਮੀ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ 'ਮੁਲੱਖਣੀ'। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੰਬੰਧੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਹਾਂ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਂ ਆਏ ਹਨ:— ਲਾਲੂ, (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਚਾਚਾ), ਚੰਦੇ ਰਾਣੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੱਸ), ਹਰਦਿਆਲ (ਬੇਦੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ), ਨਿੱਧਾ ਬਾਹਮਣ (ਜੋ ਰਾਮ ਦਾ ਰਸੋਈਆ)।

੩. ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਉਲੇਖ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਵੇਲੇ ਮਰਦਾਨਾ, ਦੂਜੀ ਵੇਲੇ ਸੈਂਦ ਤੇ ਘੋਰੇ ਸੱਟ, ਤੇ ਤੀਜੀ ਵੇਲੇ ਹੱਸ ਲੁਹਾਰ ਤੇ ਸੀਹਾਂ ਛੀਂਬਾ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਨੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਨੂੰ ਕਪੌਲ 'ਕਲਪਣਾ' ਆਖਿਆ ਹੈ।

੪. ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਘਰ 'ਚਾਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ' ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਇੰ ਭੱਟੀ ਦੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਦੂਜੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ 'ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਇੰ ਭੱਟੀ' ਹੀ ਹੈ।

੫. ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੰਮਤ ੧੫੪੨, ਵੈਸਾਖ ਵਦੀ ੧ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ੧੬ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸਾਹਾ ਸੰਮਤ ੧੫੪੫, ਭਾਦਰੋ ਸੁਦੀ ਸਪਤਮੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ੧੨ ਬਰਸਾਂ ਦੀ ਆਜੂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

੬. ਵੀਹ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਅੰਨ ਲੈ ਕੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਖਵਾਣ ਵਾਲੀ 'ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ' ਨਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਦੂਜੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ।

੭.

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਤਿੰਨਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਉੱਚੀ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਸਾਧਾਰ ਜੇਹੀਆਂ, ਖਿੱਚ ਹੀਨ ਅੰਤ, ਕੰਮ ਚਲਾਊ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਕਲਾ-ਨਿਪੁਣਤਾ ਦੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਉਦਾਸੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਵਫ਼ਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤਕ ਅੰਸ਼ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਦੀ, ਕਹਾਣੀ ਖਲੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਕ ਪਿਛੋਂ ਦੂਜੀ ਗਿਆਨ-ਗੋਬਿੰਦ ਚਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਇਕ ਬੱਧੇ ਢਾਂਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ 'ਸਚਖੰਡ ਪੋਥੀ' ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਲਹਿੰਦੀ ਤੇ ਹਿੰਦਵੀ ਦਾ ਰਲਗਭ ਜੇਹਾ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਹੀ ਟੰਕਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕੁਝ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਮੁਲਤਾਨੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਿਪੁਣਤਾ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ।

੫. ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਰਮਾਰਥ

ਇਸ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਵਿਚਲੇ ਪਰਮਾਰਥ

[ਡਾਕਟਰ ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ]

੧.

ਪਰਮੁਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਮਾਨਸਕ ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਉਲੀਕਦਿਆਂ, ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹਾਗਾ ਲੈਕੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ, ਆਪ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਾਣੀ, ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ, ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਉਚਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਬਾਣੀ) ਦੇ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤਮੀ ਸੂਝ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਰਥ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਇਸਤਰਾਂ, ਪੂਰੇ ੨੧੭ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪਦੇ, ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ, ਛੰਤ, ਬਲੋਕ ਤੇ ਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੀ ਪਰਮਾਰਥਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ੨੧੭ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਪਗ ੬੦੦ ਪੰਦੇ ਜਾਂ ਬੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਅਨੇਕ ਪੱਖਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੀਵਨ ਚਿਤ੍ਰਨ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਮਾਣੀਕਤਾ, ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਬੋਲੀ-ਬੋਲੀ ਆਦਿ, ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕੇਵਲ ਇਸ ਪੱਖੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨੂਪਮ ਪਰਾਪਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਖ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਅਜ ਤੀਕ, ਬਾਇਦ, ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਅਜ ਤੀਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਈ ਟੀਕੇ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਰਮਾਰਥ ਰਚਨਾ ਲਗਪਗ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ, ਜਿਥੋਂ ਤੀਕ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਰਾਪਤ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਿਖੇ ਗਏ ਅਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੁੱਜੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਵਾਰ-ਰਚਨਾ ਨਾ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਉਲੀਕਣ, ਆਪ ਨੇ ਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਕੁਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੁਲੀ ਤੁਕਬੰਦੀ ਵਿਚ ਬਿਆਨਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਚੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਪਰਮਾਰਥ ਜਾਂ ਟੀਕੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ੧੭੦੮ ਸੰਨ ਤੀਕ ਦੇ ਰਚੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ। ਸੰਨ ੧੭੦੮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰਥ-ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਤੋਰੀ ਜੋ ਹੁਣ ਤੀਕ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਸ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਨ। ਪਰਮਾਰਥ ਲਿਖਣ ਵਲ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਅਣਛਪੇ ਖਰੜਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ। ਪੰਡਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਮਹਾਨ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਵਰਤਮਾਨ ਯੁਗ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਟੀਕਾਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿਆ-ਕਰਣਕ ਤੇ ਸੋਹਜਾਤਮਕ ਸਕੂਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ, ਕਿਸੇ ਹਦ ਤੀਕ, ਪ੍ਰੋਃ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰ: ਤੇਜਾ

ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਤੇ ਟੀਕੇ ਤਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕੇ ਹਨ ਪਰ ਹਾਲੀ ਵੀ ਨਿੱਗਰ ਰੂਪ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦਾ ਅਛਾਵ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮਿਹਰਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹੁਣ ਤੀਕ ਵੀ ਸਾਡੇ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਅੰਤਮ ਪਰਮਾਰਥ ਰਚਿਤਾ ਹਨ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪੱਧਤੀ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਛਾਵੇਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤੇ ਗਿਣਾਤਮਕ ਪਧਰ ਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਅਨੂਪਮਤਾ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹਨ: ੧. ਮਿਹਰਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੋਈ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਧੀ ਆਪ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਨੇ ਇਸ ਸੋਧ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ੨. ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਸਚੈ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਆਕਾਰ ਵਿਚ, ਦੁਲਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਕੋਣ ਤੋਂ ਜਾਚਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਕਠਨ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨੇ ਇਸੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲਗਪਗ ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ। ੩. ਆਪ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਗੁਣਾਤਮਕ ਪਧਰ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੀਕ ਅਣਤੁਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮਾਰਥ ਵਰਤਮਾਨ ਬੌਧਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤੁੰਬਣਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ। ੪. ਮਿਹਰਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਲਾਕਾਰ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਗਦ ਤੇ ਪਦ ਵੇਖੇ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਸਮਰਥ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਗਦ ਰਚਨਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ-ਚੀਜ਼ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚਾਰੀ ਮਗਰੋਂ ਆਪਣਾ ਇਕ ਸਲੋਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨.

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦਸੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੇ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਵਿਚ ਕੀ ਗੁਣ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਕਰਤਾ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਕੀ ਪੱਧਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਭਰੇ ਹੀ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ(੧)ਉਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੰਨਣਯੋਗ ਪਰਕਰਣ ਵਿਚ ਉਥਾਨਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰਕਰਣ ਸਾਂ ਉਥਾਨਕਾ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਰਚਨਾ ਕਿੰਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ, ਕਿਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਚਕ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਕਿਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ, ਕਿਸ ਵਾਇਦਿ-ਮੰਡਲ ਤੇ ਫਿਕਾਏ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਐਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੋਮਾਂਚਿਕ ਵੀ ਹੋ ਨਿਬੜੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਮੰਨਣਯੋਗ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਆਸੀ ਕਲਪਨਾਤਮਕ ਸੀਮਾ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੁੰਜਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾ ਕਰਾਕੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਦਸਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਸਰ(ਤਾਲਾਬ)ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਮੰਨਣਯੋਗ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਉਥਾਨਕਾਵਾਂ ਜਾਂ ਪਰਕਰਣਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਰਵਾਇਤੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਪਾਂਧੇ ਜਾਂ ਵੇਦ ਨਾਲ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਦਸੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਆਪ ਦੀ ਚੋਜ, ਮੇਲਿਕਤਾ ਜਾਂ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਕਲੰਦਰਾਂ ਤੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਆਉਣਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ ਘਟ ਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ 'ਕਲੰਦਰੁ' ਪਰਗਟ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਪੰਡਤ ਪਾਸੋਂ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੁਭਾ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣਾ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੱਸੇ ਪਰਕਰਣ ਯਥਾਰਥ ਵਿਚ ਹੋਏ ਵਾਪਰੇ ਸਨ ਪਰ ਬਹੁਤ

ਮੰਨਣਯੋਗ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਤੇ ਵਾਪਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪਰਕਰਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸੇ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਬਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਿਆਈ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਫਲ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਰਚ ਲਈ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਕਾਰਨ ਹੈ। (੨) ਜੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹਰ ਅਖਰ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਤੇ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਅਖਰ ਰਸਤਾ ਦੇਣ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਏ ਨਾਕਿ ਆਪਣੇ ਬਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਮਗਰ ਅਰਥ ਨੂੰ ਟੋਰਿਆ ਜਾਏ। ਆਪ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਪੜਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਬਨਾਵਟ ਜਾਂ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਪਿਆ। (੩) ਸਫਲ ਪਰਮਾਰਥ ਰਚਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ (ਰਚਨਾ) ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਉਸ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਵ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਕੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਏ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਟੋਰਿਆ ਜਾਏ। ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਦੂਜੀ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮੇਲ ਜੋੜ ਵੀ ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਕ ਪੂਰਨ 'ਇਕਾਈ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਆਪਣੇ ਇਸ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। (੪) ਪਰਮਾਰਥ ਭਾਵੇਂ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਚਲੰਤ ਇਕਸਾਰ ਰੂਪ ਹੀ ਜਾਏਗਾ, ਪਰ ਤਦ ਵੀ ਪਰਮਾਰਥ ਪੜਦਿਆਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ, ਪਰਮਾਰਥ, ਸ਼ਾਸਤਰਥ, ਭਾਵਾਰਥ, ਸਾਹਿਤਾਰਥ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਾਰਥ ਕੀ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਗ ਭਾਵੇਂ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜਕੇ ਨਾ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹੋਣ, ਤਦ ਵੀ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚੋਂ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਪਰਗਟ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਭਾਵ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਪਰਮਾਰਥਕ ਨੁਕਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। (੫) ਸਫਲ ਪਰਮਾਰਥ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਮੁੱਕੇ। ਇਸ ਪਰਮਾਰਥ ਲਈ ਪਰਮਾਰਥ ਕਰਤਾ ਵਿਚ ਬੜੀ ਬਲਵਾਨ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਿਦਵਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। 'ਪਰਮਾਰਥ' ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤਦ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ 'ਸ਼ਬਦ' ਵਿਚ ਆਏ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਸੰਕੇਤ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਬਿੰਬ-ਅਲੰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲੇ ਤੇ ਵਿਆਖਿਏ ਜਾਣ। ਇਹ ਤਦ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਹ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਮਿਥਿਹਾਸ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਸਾਹਿਤ, ਫਲਸਫੇ, ਦਰਸ਼ਨ, ਧਰਮ, ਰਹਿਸਵਾਦੀ (ਸੰਕੇਤ—ਚਿੰਨ੍ਹ—ਅਲੰਕਾਰ) ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ। (੬) ਕਿਸੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਰਥ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਜਾਂ ਲਿਖਣਾ ਬੋਲਣਾ ਜਾਂ ਕਥਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਕੇਵਲ ਉਸਦਾ ਕਿੱਤਾ ਜਾਂ ਹੁਨਰ ਹੀ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਅੰਦਰ ਗੁਰ ਭਗਤੀ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਭਗਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਾਵਿ-ਬਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਭਾਵਕਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਤਲ ਤੀਕ ਪੁਜਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਆਤਮਕ ਬਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥ ਪਧਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਨੂੰ ਪਕੜ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੰਨ ਸਨ। ਅਤੇ ਪਰਮਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਿਧ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਗਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

੩.

੧-ਬਰੀਕ ਸੂਝ ਵਾਲਾ ਵਿਸਥਾਰ

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 'ਵਿਆਹ' (ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੯-੩੦) ਦੇ ਪਰਕਰਣ ਵਿਚ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਦੇ ਇਸ ਛੰਤ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ:—

ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥ ਸਾਰੇ ਮਿਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥

ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਏ ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥

ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ਜਿਸ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਲਾਇਆ.....ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦਿੰਦਿਆ ਕਿੰਨੀ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ 'ਘਰਿ', 'ਸਾਜਨ', 'ਪੰਚ' ਤੇ 'ਵਸਤੁ' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਸਦਾਚਾਰਕ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵੀ, ਪੁਰਾਤਨ ਵੀ ਤੇ ਨਵੀਨ ਜੁਗ ਅਨੁਕੂਲ ਵੀ। ਆਪ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਪਰਮਾਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਰਸ-ਭਿੰਨ ਹੈ:—

“ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ। ਸਿ ਕੰਉਣਿ ਸਾਜਨ ਆਏ? ਏਹਿ ਜੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਬੇ, ਏਈ ਜੀਅ ਕੇ ਸਾਜਨ ਹੈ। ਅਨੁ ਏ ਜਿ ਦੁਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜੇ ਏਈ ਏਸ ਕੇ ਦੁਥਮਨ ਹੈ। ਜਦਿ ਏਸ ਉਪਰਿ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਬਾਨੁ ਹੋਆ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਏਈ ਸਾਜਨ ਆਇ ਮਿਲੇ ਸੁਕਰਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਜੀਵ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ। ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਸੁਕਰਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਇ ਮਿਲਾਏ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਮਨ ਸਹਜ ਸਾਬਿ ਹੋਇਆ। ਜਬ ਏਹੁ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਖਲਾਸੁ ਹੋਆ ਤਬ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਖੁਸਿ ਆਇਆ। ਜਿਨਹੁ ਪੰਚਹੁ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਭੁਲਾ ਬਾ ਤਿਨਹੁ ਤੇ ਏਹੁ ਭੁਟਾ। ਜਿਨਹੁ ਪੰਚਹੁ ਕਾ ਏਸ ਕਉ ਭਰ ਬਾ ਸਿ ਓਹਿ ਇਸ ਕਉ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਇਕਲਾਸੁ ਹੋਆ, ਤਬ ਏਹੁ ਖੁਸੀ ਹੋਆ। ਜਿਸੁ ਵਸਤੁ ਨੇ ਏਹੁ ਜੀਉ ਚਾਹਦਾ ਬਾ ਸਾ ਵਸਤੁ ਏਸ ਕਉ ਪ੍ਰਪਤ ਹੋਈ। ਕਵਣੁ ਵਸਤੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਈ? ਕਾਮ ਤੇ ਜਤੁ ਹੋਆ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਚੁਪਿ ਹੋਈ, ਲੋਭ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਹੋਆ, ਮੋਹ ਤੇ ਨਿਰਮੋਹ ਹੋਆ। ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਸਿਉ ਹੋਈ। ਚਿੰਤ ਤੇ ਅਚਿੰਤੁ ਹੋਆ.....ਏਸੁ ਕਉ ਏਹਿ ਸਾਜਨ ਹੋਇ ਮਿਲੇ.....।”

ਕਿੰਨਾ ਲੜੀ ਤੇ ਕੜੀਵਾਰ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਿਸਥਾਰ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਰੂਪ ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਸਾਊਪਣੇ ਦਾ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਅਸਲ ਟੁਕ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਹੈ। ਅਜੀਬ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੈ ਇਸ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਨਾ ੬੦ ਤੇ 'ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ, ਘਟ ਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ' ਦੀ ਇਹ ਪਰਮਾਰਥ ਵੇਖੋ 'ਏਹੁ ਤਨੁ ਏਹੀ ਹੈ ਏਹੁ ਮੰਦਰ ਕਰੈ। ਏਸੁ ਤਨ ਮੰਦਰ ਹੀ ਮਹਿ ਮਨੁ ਕਲੰਦਰ ਕੈ ਰੂਪਿ ਹੋਇ ॥ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਸੰਉ ਨਾ ਲਪਟਾਵੈ। ਬੁਰੈ ਕਰਮ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ। ਸੁ ਧਰਮੁ ਦਿਤੇ। ਮਾਇਆ ਸੰਉ ਉਦਾਸ ਰਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰੈ, ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਘਟ ਮਹਿ ਅਨਿ ਸਠਿ ਤੀਰਥੀ ਕਾ ਇਸਨਾਨੁ ਹੋਇ।”

ਪੰਨਾ ੧੮੩ ਤੇ 'ਕਾਲੁ' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਿੰਨੀ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਦਰਸਾਈ ਹੈ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦਿੰਦਿਆਂ “ਕਾਲੁ ਜਾਲੁ ਜਿਹਵਾ ਅਰੁ ਨੈਣੀ” ਜੀਭ ਵਿਚ ਕਾਲ “ਕੁਸਬਦ ਕੇ ਰੂਪ ਜਿਹਬਾ ਕੈ ਵਿਖੈ ਰਹਤਾ ਹੈ” ਅਤੇ “ਕੁਪ ਦਿਸਟਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਦਿਸਟਿ ਦੇਖਤਾ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਕਾਲ ਕਾ ਰੂਪ ਹੈ।”

੨-ਸਰਲ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ

ਜਿਥੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਉਪਰ ਕਾਲੁ, ਸਾਜਨ, ਕਲੰਦਰ ਆਦਿ ਦੀ ਬਰੀਕੀ ਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਵਾਲੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ, ਉਥੇ ਉਹ ਬੜੇ ਸਰਲ ਅਖਰੀ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ। ਪੰਨਾ ੩੮ ਤੋਂ—

“ਗੁਰਬਚਨੀ ਮਨੁ ਸਹਜ ਧਿਆਨੇ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨੇ ॥

ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਬਕੈਰਾਨੇ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੇ ॥”

ਏ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੇਖੋ। ਆਪ ਰਹੇ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਅਖਰਾਂ ਦੀ ਹਦ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਵ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ:

“ਗੁਰੁ ਕੇ ਜਿ ਵਚਨ ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਟਿਕੇ ਹੈਨਿ ਸਿ ਤਿਨ ਕੇ ਸਹਜਿ ਸਾਥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ

ਕੇ ਧਿਆਨਿ ਮਾਹਿ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਜੀ । ਅਰੁ ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਰੰਗਿ ਸੰਉ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਹੋਰ ਬੈ ਲਗਾਵਾ ਨਾਹੀ, ਹਰਿ ਹੀ ਕੈ ਸਾਥਿ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿਨ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਜੀ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨਾਹੀ ਉਹ ਮਨੁਖੁ ਨਾਹੀ । ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੈ ਅਰੁ ਮਨੁਖੁ ਹੈ, ਉਨ ਕੈ ਮਨਿ ਆਵਤੀ ਹੈ ਸਿ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲਤੇ ਹੈ ਬਾਵਰੇ ਹੋਏ ...”

ਇਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਲ ਅਖਰੀ ਅਰਥ ਪੰਨਾ ੯੭ ਤੋਂ ੧੯੩ ਤੇ ਵੀ ਵੇਖੋ ।

੩-ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਆਨ

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪੰਡਿਤ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਪਰਕਰਨ ਵਿਚ “ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਜਾਣੇ ਜਾਤਿ” ਦੀ ਤੁਕ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਆਪ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਆਦਿ ਦੀ ਜਾਤਿ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ :

“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ‘ਪੰਡਿਤ ਜੀ, ਪਉਣੁ ਕੀ ਜਾਤਿ ਬਿਸਨੁ ਹੈ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਕੀ ਜਾਤਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਵੈਸੰਤਰ ਕੀ ਜਾਤਿ ਮਹਾਦੇਉ ਹੈ । ਪਉਣੁ ਬਿਸਨ ਕਾ ਰੂਪ । ਪਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਰੂਪ । ਬੈਸੰਤਰ ਕੀ ਜਾਤਿ ਮਹਾਦੇਵ ਕਾ ਰੂਪ । ਏਹਿ ਤੀਨੇ ਹੀ ਦੇਵ ਹੈ । ਇਨ ਕੀ ਏਹੁ ਜਾਤਿ ਹੈ । ਅਰੁ ਓਹੁ ਰੂਪ ਹੈ । ਅਰੁ ਇਸ ਹੀ ਰੂਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਰਮਤੇ ਹੈ । ਚਉਹਾ ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਇਸ ਹੀ ਰੂਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਾਏ ਹੈ ।”

‘ਚੇਤ ਭਲਾ’ ਦਾ ਵਰਣਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੪) “ਚੇਤ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਭਲਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਬਾਰਹ ਮਹੀਨਿਆ ਵਿਚਿ ਭਲਾ ਸ੍ਰੇਸਟੁ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਅਠਾਰਹ ਭਾਰ ਵਣਾਸਪਤੀ ਹਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਚੰਡੀਐ ਉਤੰਜਹ ਕਰੋਤੀ ਧਰਤੀ ਹਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਕੀ ਜੂਨਿ ਵਿਗਾਸਮਾਨ ਹੋਤੀ ਹੈ ।”

ਪਉੜੀ “ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ” ਦੀ ਫਲਸਫਈ ਪਰਮਾਰਥਕ ਵਿਆਖਿਆ ਪੰਨਾ ੪੯੬ ਤੇ ਵੇਖੋ ।

੪-ਭਾਰਤੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦਾ ਗਿਆਨ

ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪੁਰਾਣਕ ਪਾਤਰੀ ਸੰਕੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਹਿਸ ਕਢਣ ਤੇ ਪੁਰਾਣਕ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਉਲੀਕਣ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸਦਿਆਂ ਕਮਾਲ ਸੂਝ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਪੰਨਾ ੨੦੪—੦੫ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਸਲੋਕ—

ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੁ ਰੋਆਇਆ ॥ ਪਰਸਰਾਮ ਵੇਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ਅਜੈ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ ॥

ਐਸੀ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ਰੋਵੈ ਰਾਮ ਨਿਕਾਲਾ ਭਇਆ....

ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਬੜੇ ਨਾਟਕੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨਾਟਕੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ “ਰੋਵੈ” ਦਾ ਭਾਵ ਪਰਮਾਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਨਮੂਨਾ ਵੇਖੋ :—

“ਏ ਨਾਨਕ ! ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੀ ਪਤਿ ਇੰਦ੍ਰੁ ਹੈ, ਸਹੰਸਰ ਭਗ ਉਸ ਕਉ ਗੋਤਮਿ ਤਪੈ ਸ੍ਵਾਪੁ ਦਿਤਾ, ਸਹੰਸਰ ਭਗ ਉਸ ਕੈ ਸਰੀਰਿ ਹੋਏ । ਉਹ ਰੁੰਨਾ । ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਬਲੁ ਹਿਰਿ ਕਰਿ ਭਿਖਿਆ ਦੀਨੀ, ਏਤੁ ਅਵਸਰਿ ਓਹੁ ਰੁੰਨਾ । ਏਹੀ ਸਜਾਇ ਦਰਗਹ ਤੇ ਮਿਲੀਅਸੁ, ਅਜੈ ਤੀਕੁ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈ.....”

੫--ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੋਗ, ਇਸਲਾਮ ਆਦਿ ਦੇ ਭੇਖਾਂ, ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਐਸੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਪਰਮਾਣ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪੰਨਾ ੩੩੭ ਤੇ ੪੧੭ ਤੇ ਜੋਗ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵੇਖੋ ਤੇ ਪੰਨਾ ੪੫੦ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਬਾਰੇ। “ਸੂਰ ਸਰੁ ਸੋਸਿਲੈ, ਸੋਮਸਰੁ ਪੋਖਿਲੈ” ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਲਿਖਦੇ ਹਨ (ਪੰਨਾ ੩੩੭) “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਰੁ, ਸੂਰਜ ਕਾ ਜੈਸਾ ਤੇਜੁ ਏਸਕਾ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ ਅਰ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਕੀ ਜੈਸੀ ਸੀਤਲਾਈ ਸਿਵ ਕੰਉ ਹੈ। ਜਬ ਏਹੁ ਸੂਰਜ ਕੰਉ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਲਿਆਵੈ, ਸਕਤਿ ਤੇ ਸਿਉ ਹੋਇ ਜਾਇ, ਤਬ ਮਤਏ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਕਾ ਸੰਜਮ ਹੋਇ।.....”

ਪੰਨਾ ੪੫੦ ਤੇ ਮੁਲਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ॥ “ਏ ਮੁਲਾਂ ! ਤੂੰ ਜਿ ਮੁਲਾਂ ਕਹਾਵਤਾ ਹੈ, ਮੁਲਾਂ ਤਉ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿਨਿ ਜਗੁ ਹਰਿਆ ਕੀਆ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਪਾਣੀ ਅਰੁ ਖਾਕ ਮਿਟੀ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਟਿਕਾਇ ਰਖੇ ਹੈ, ਮੁਲਾਂ ਸੋਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੁਲਾਂ ਕਿਉ ਕਹਾਵਦਾ ਹੈ ? ਮੁਲਾਂ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿਸੁ ਮਰਣਾ ਨਾਹੀ, ਤੂੰ ਤਉ ਮਰਹਿਗਾ। ਤੈਂ ਕਿਉ ਮੁਲਾਂ ਨਾਉ ਰਖਾਇਆ ਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਬੀ ਤੂੰ ਭਰਦਾ ਨਾਹੀ !”

੬--ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ

‘ਅਭਿਆਗਤਿ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ’ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸਦਿਆਂ ਬੜੀ ਸੂਝ ਨਾਲ ‘ਅਭਿਆਗਤਿ’ ਦਾ ਸੰਧੀ ਛੇਦ ਇਸ ਪਰਮਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ‘ਅਭ’ ਕਹੀਐ ‘ਪਰਮੇਸੁਰ’ ਤਿਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ‘ਗਤਿ’ ਕੋਈ ਜਾਣੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ‘ਅਭਿਆਗਤ’ (ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੭੯)।

‘ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ ਜਾਣਿਆ’ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸਦਿਆਂ ਜੋਤਿ=ਸੋਭਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ=ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਵੇਖੋ “ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਿਸੁ ਕੀ ਸੋਭਾ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ ਛਾਇ ਰਹੀ ਹੈ”। [ਪੰਨਾ ੨੫੭]

“ਕਬਾ ਕਹਾਣੀ, ਬੇਦੀਆਣੀ, ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਬੀਰਾਹੁ” ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸਦਿਆਂ ਨਰਕ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਚਰਾ ਕੀ ਹੈ? ਦੀ ਜੋ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਮਨੋ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਨ ਭਾਂਤ ਪਰਵਾਨ ਹੈ।

[ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੪੫]

“ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਰਤਨੀ ਭਰਪੂਰੇ” ਵਿਚੋਂ ‘ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ’ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲੇ’ ਕੈਸਾ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ? ਜੈਸੇ ਸਾਗਰੁ ਪੂਰਾ ਹੈ ਐਸਾ ਗੁਰੁ ਮਿਲੇ। ਸਾਗਰੁ ਜਿਹੈ ਸੁ ਕਿਤੁ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੂਰਾ ਹੈ? ਸਾਗਰੁ ਏਤੁ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਜਿ ਏਹੁ ਰਤਨੁ ਸਾਥਿ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਗੁਰੁ ਕਿਸੁ ਗੁਣ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੂਰਾ ਹੈ? ਜਿਸੁ ਮਾਹਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਗੁਣ ਭਰਪੂਰ ਹੋਹਿ। ਕਵਣਿ ਗੁਣ, ਕਵਣਿ ਰਤਨ? ਏਈ ਰਤਨੁ ਜਿ ਨਾਮੁ, ਦਾਨੁ, ਇਸਨਾਨੁ, ਸੀਲੁ, ਸੰਜਮੁ, ਦੋਆ, ਧਰਮੁ, ਸੰਤੋਖੁ। ਬਿਕਰਮਾ ਤੇ ਰਹਤ, ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਾ ਗਾਹੁਕ। ਸੋਈ ਗੁਰੁ ਜਿਸ ਮਹਿ ਰਤਨ ਭਰਪੂਰਿ ਹੋਹਿ। ਭਾਈ ਜੀ ਸੋਈ ਗੁਰੁ ਕਹੀਐ। [ਪੰਨਾ ੧੩੮]

ਇਹ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਆਖਿਆ ਹੀ ਮੌਲਿਕ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਤੇਜਸਵੀ ਤੇ ਰਸਦਾਇਕ ਹੈ।

‘ਹਰਣੀ ਹੋਵਾ ਬਨਿ ਬਸਾ, ਕੰਦ ਮੂਲ ਚੁਣਿ ਖਾਉ ॥

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦੀ ਮੇਰਾ ਸਹੁ ਮਿਲੈ, ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਹਉ ਜਾਉ ਜੀਉ ॥

ਮੈ ਬਨਜਾਰਨਿ ਰਾਮ ਕੀ ॥ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਵਖਰੁ ਵਾਪਾਰ ਜੀ ॥

ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦਿੰਦਿਆਂ ‘ਹਰਣੀ’ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

“ਹਰਨੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਨਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬਸਾ, ਅਰੁ ਠੰਦਮੂਲ ਬਣ ਕੇ ਚੁਣ ਖਾਉ, ਅਰੁ ਨਿਰਾਹਾਰ ਰਹੰਉ, ਹਰਨੀ ਦੀ ਨਿਆਈ ਨਗਨ ਰਹੰਉ, ਕਿਸੀ ਅਵਰ ਕੈ ਮੁਖਿ ਨ ਲਾਗਉ, ਉਸਕੇ ਧਿਆਨ ਮੁਹਿ ਰਹੰਉ, ਮਤ ਉਸ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਉ, ਸਾਹਿਬ ਕਾ। ਕਹੈ ਭੇਉ ਡੀ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ। ਕਹੈ ਪਾਈਐ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ? ਕਹੈ ਬਿਨ ਗੁਰੂ ਬੀ ਇਉਂ ਇਤੁ ਰੂਪਿ ਡੀ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਜਉ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਇ ਤਾ ਪਾਈਐ।”

ਗੁਰੂਤੀ ਰਾਗ ਦਾ ਇਹ ਅਤਿ ਰੋਮਾਂਚਿਕ ਤੇ ਡਾਢਕ ਚਉਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਰੋਮਾਂਚਿਕ ਰਸ ਵਿਚ ‘ਕੋਕਿਲ ਹੋਵਾਂ ਅੰਬਿ ਬਸਾ’ ‘ਮਛਲੀ ਹੋਵਾਂ ਜਲਿ ਬਸਾ’ ਤੇ ‘ਨਾਗਨਿ ਹੋਵਾਂ ਧਰ ਵਸਾ’ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।

[ਵੇਖੋ ਪੰਨੇ ੧੦੪—੦੫]

੪.

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਅਮਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਡਾਗ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਧੇਰੇ ਮਹਾਨ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੀ ਸੁਰੋਂ ਸੁਰਾ ਅਟੱਲ ਰਾਜ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਹਿਸਾਂ ਤੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸੋਧ ਰਖੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਬਲ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਤੇ ਪਵਿਤਰਤਾ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਤਮ ਸਾਹਿਤ ਮੰਨਦਿਆਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਲਾਤਮਕ ਰਸ ਤੇ ਸੋਹਜ ਦੀ ਪ੍ਰਗਟਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾ ਕਰਕੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਰਚਿਤ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪਰਮਾਰਥ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਤਮਕ ਪੱਧਰ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਕੇਵਲ ਉੱਚਾ ਆਤਮਕ ਪੱਧਰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਲਿਖੀ ਲਿਖਾਈ

[ਸਚਖੰਡ ਪੋਥੀ]

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੀ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ਸਚੁ* ਨਾਮੁ
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭੋੜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋੜੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥੧॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ,
ਭਗਤ ਵਸਿਚਲੁ ਅਨਾਥਹੁ ਕੇ ਨਾਥੁ, ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਨਾਥ, ਸਬਲ ਦੇਵਾ, ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ, ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਸਿਧਿ,
ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ, ਸਰਬ ਜੀਆ ਰਖਿਆ ਕਰਣ, ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਧਾਰਣ, ਕੋਟ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੇ ਨਾਇਕ, ਦੋਨ ਦੁਖ
ਭੰਜਨ, ਦੋਨ ਬੰਧਿਵਾਜੀ, ਦੋਨ ਦਇਆਲੁ, ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ, ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ, ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਤਿ, ਸ੍ਰੀ** ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਚਖੰਡ ਪੋਥੀ ਲਿਖਣੇ ਕਾ ਅਰੰਭੁ ਛਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ
ਜੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਲਿਖਾਈ। “ਏਸ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਸੁਣੇ, ਪੜ੍ਹੇ, ਗਾਵੇ ਤਿਸ ਕੀ ਪਰਮਗਤਿ†† ਹੋਵੇ”। ਵਚਨੁ ਹੈ ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਕਾ, “ਜੇ ਕੋਈ ਸਚਖੰਡ ਪੋਥੀ ਪੜ੍ਹੇ ਸੋ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ। ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਇ ਕਰਿ ਪੜ੍ਹੇ
ਸੋ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਇ ਨਿਰਸੰਦੇਹ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ।

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਰਾਜ-ਜੋਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

(ੳ) ਗੋਸਟਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੀਃਃ

ਤੇਰੇ ਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਹੁਆ। ਅਰੁ ਮਿਥਲਾ ਨਗਰੀਉਂ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਪਰੁ ਬਡਾ ਧਰਮਿ ਆਤਮਾ ਰਾਜਾ
ਜਨਕੁ। ਰਾਜ ਭੀ ਕਰੈ ਅਰੁ ਜੋਗ ਭੀ ਕਰੈ, ਰਾਜੁ ਕੇਸਾ ਕਰੈ? ਰਾਜੁ ਐਸਾ ਕਰੈ, ਨਾਹਕੁ ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ ਨਾ ਕਰੈ।

*ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਸਤਿ’ ਬਬਦ ਹੈ। †ਸ੍ਰੀਭੋਵ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰੀਭੂ ਦਾ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼।

‡ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਕੇ’ ਬਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਇਹ ਉਘੜ ਦੁਘੜਾ ਪਾਠ ਹੈ।

§ਵਡਲ (ਸ੍ਰੀ. ਵਤਸਲ)।

¶ਦੋਨ-ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਬਾਂਧਵ (ਵੰਧੁ) ਅਥਵਾ ਭਾਈ।

**ਸਤਿਗੁਰ

ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਸ੍ਰੀ’ ਬਬਦ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏਥੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਚੰਦ ਤੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ
ਵਿਚ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ††ਮੁਕਤੀ। ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ। ‡‡ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ

ਵਿਚ, ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਬੋਜ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੋਸਟਿ
ਨਹੀਂ ਹੈ। §ਸਿਥਲਾ ਨਗਰੀ ਦਰਭੰਗਾ (ਬਿਹਾਰ) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੈ।

ਅਰੁ ਜੋਗੁ ਕੈਸਾ ਕਮਾਵੈ ? ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਹਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵੈ । ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਏਕਿ ਸਾਧ ਪੁਰਖ ਆਏ ਰਾਮੇ ਜਨਕ ਕੈ ਪਾਸਿ ਜਿ ਰਾਜ ਮਹਿ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ । ਤਬ ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਏ, ਆਇ ਕਰਿ “ਨਰਸਿੰਘ ਨਰਸਿੰਘ” * ਕਰਿ ਕੈ ਬੈਠਿ ਗਏ । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਆਦਰੁ ਭਉ ਕਰਿ ਕੈ ਬੈਠਾਏ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਜਬ ਹਮ ਕਉ ਬੋਲੈ ਬੁਲਾਵੈ ਕਹੈਗਾ ਤਬ ਹਮ ਰਾਜੇ ਕਉ ਰਾਜ ਅਰੁ ਜੋਗ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪੂਛਹਿਗੇ” । ਤਬ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਨ ਬੋਲੈ ਨ ਬੁਲਾਵੈ, ਨ ਪੂਛੈ, ਦੁਪ ਕੀਤੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿਆ । ਤਬ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਤੀਨਿ ਪਹਰ ਬੀਤੇ । ਤਬ ਏਕੁ ਗਰੀਬ ਲੋਕੁ ਫਿਰਿਆਦੀ ਆਏ । ਉਨਹੁ ਆਇ ਪੁਕਾਰਿ ਕਰੀ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਹਮਾਰਾ ਨਿਆਉ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਨਿਮਿਤ੍ਰਾ ਕਰੁ” । ਜਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਨਿਮਿਤ੍ਰਿ ਕਰਿ” । ਤਬ ਉਨ੍ਹਾ ਸਿਉਂ ਰਾਜਾ ਬੋਲਾ ਅਰੁ ਉਨ੍ਹਾ ਕਾ ਨਿਆਉ ਕੀਆ । ਸਿਉ ਜਿਉ ਉਨ ਕੀ ਨਿਸਾ ਹੋਈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਓਹਿ ਸਮਝਾਇ ਸਮਝਾਇ ਕਰਿ ਉਨਾ ਕਉ ਬਿਦਾ ਕਰੀ । ਤਬ ਓਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਹਸ ਪਤੇ ਜੇ, “ਹਮ ਬੈਠਿਅਹੁ ਰਾਜਾ ਹਮ ਸਾਬਿ ਬਾਤਾ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ ਅਰੁ ਸੈਸਾਰ ਕੇ ਝਗੜੇ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਨਿਬੇੜਤਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾ ਸਾਬਿ ਬਾਤਾ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੇ ਜੀਇ ਬਸੀ ਜਿ, “ਏਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਮਤੁ ਕਿਛੁ ਜੀਵ ਮਹਿ ਕਰਤੇ ਹੋਹਿ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਜੀ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਾਰੈ ਜੀ ਬਾਤ ਹੈ ਪੂਛਨੈ ਕੀ ਸਿ ਪੂਛੀਐ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਹਮ ਜਿ ਆਏ ਹੈ ਤੇਰੈ ਪਾਸਿ ਸੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪੂਛਣੇ ਆਏ ਹੈ । ਤੂੰ ਹਮ ਕਉ ਰਾਜ ਅਰੁ ਜੋਗ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਸਮਝਾਉ ਜਿ ਰਾਜੁ ਅਰੁ ਜੋਗੁ ਤੂੰ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨੀਐ ਜੀ, ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਰਾਜ ਮਹਿ ਜੋਗੁ ਇਵ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸਿਵ ਦਾਈ ਪੂਤ ਕਉ ਖਿਲਾਵਤੀ ਹੈ, ਚੁੰਘਾਵਤੀ ਹੈ, ਨਵਾਵਤੀ ਹੈ, ਨਾਡ ਚਟਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਰਤੀ ਹੈ, ਖੇਲਾਵਤੀ ਹੈ, ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਾਵਤੀ ਹੈ, ਨੀਕੈਸੁ ਰਾਖਤੀ ਹੈ । ਮਾਤਾ ਕਉ ਚਿੰਤਾ ਉਸ ਕੇ ਰਾਖਨੈ ਖਿਲਾਵਨੈ ਕੀ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ । ਚਿੰਤਾ ਬਾਲਕ ਕੀ ਦਾਈ ਹੀ ਕਉ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਦਾਈ ਬਾਲਕ ਕਉ ਮਹਾ ਹੇਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਖਤੀ ਹੈ । ਪਣੀ ਜੀ ਜਾਣਤੀ ਹੈ ਜਿ ਪੁਤ੍ਰ ਮੇਰਾ ਨਾਹੀ । ਮੁਥ ਕਉ ਖਿਲਾਵਣਾ, ਰਾਖਣਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਤਿਉ ਸਾਧ ਪੁਰਖ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਰਾਜ ਮਹਿ ਐਸੇ ਹੀ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਰਾਜ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਕਉ ਇਉਂ ਕਰਿਕੇ ਜਾਣਤੇ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਰਾਜੁ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮੇਰਾ ਨਾਹੀ ਹਮ ਕਉ ਰਖਣਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਉਸ ਦਾਈ ਕੀ ਨਿਆਈ ਜੀਵ ਮਹਿ ਇਵੇ ਹੀ ਜਾਣਤੇ ਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਵਸਤੁ ਹੈ ਸੋ ਸਭ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ, ਹਮਾਰੀ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਬ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਆਪਣੀ ਕਰਿ ਜਾਣਤਾ ਹੈ ਜਿ ਰਾਜੁ ਕਿ ਜੋਬਨੁ ਕਿ ਧਨੁ ਕਿ ਪੁਤ੍ਰ, ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੇਰੀ ਹੈ ਸਿ ਏਹੀ ਏਸੁ ਕਉ ਦੋਖੁ ਹੈ । ਇਸੀ ਜਾਣਿ ਕਰਿ ਏਸ ਹੀ ਕੇ ਮੋਹਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਰਕਿ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਵਸਤੁ ਆਪਣੀ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ਤਿਸੁ ਤੇ ਹੀ ਨਰਕ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਪਰੁ ਸਭੁ ਵਸਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੀ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ । ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸੁ ਕਉ ਮੋਹ ਨ ਲਾਗੇ ਕਿਸੀ ਸਿਉ ਬਿਨਾ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੀ ਭਗਤਿ ਤੇ ਹੋਰਬੈ ਜੀਉ ਨ ਲਾਗੇ, ਤਉ ਏਹੁ ਰਾਜ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਾਇਆ ਹੀ ਮਹਿ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ; ਸੁਣਿ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਜ ਮਹਿ ਜੋਗ ਹੋਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ । ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਉਨ ਕਉ ਦੀਖਿਆ** ਦੀਨੀ । ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਪੰਨੁ ਹੋ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ! ਗੁਰੁ ਧੰਨਿ ਹੈ ਜਿਸ ਕਉ ਐਸੀ ਰਾਜ ਮਹਿ ਭਗਤਿ ਆਈ ਹੈ” । ਤਬ ਓਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ

* ਪੁਰਾਤਨ ਪ੍ਰੀਤ ਮਿਲੋਣੀ ਦੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਨਮਾਨ ਸੂਚਕ ਬਚਦ, ਜਿਵੇਂ ਨਮਸਤੇ, ਜਯ ਹੋ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਆਦਿ ਅਜ ਕਲ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ । † ਵਾਸਤੇ । ‡ ਸਿਉਂ । ਸੰਗ । ਸਾਥ । § ਠੀਕ । ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ । ¶ ਪਰ । ਪਰੰਤੂ । ਲੇਕਿਨ । ਇਹ ‘ਪਣ’ ਬਚਦ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵੀ ਅਨੇਕ ਥਾਵਾਂ ‘ਪਰ’ ਜਾਂ ‘ਪਰੰਤੂ’ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ । ** ਗੁਰਦੀਖਣਾ, ਅਰਥਾਤ-ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ।

ਕਰਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਲਾਗੇ ਸਿਮਰਣੇ । ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਐਸਾ ਰਾਜੁ ਕਰੈ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਬੁਝਿਆ, ਬਿਬੇਕੁ ਆਇਆ, ਜਗਤੁ
ਕਾ ਗੁਰੂ ਭੀ ਅਰੁ ਰਾਜਾ ਭੀ । ਸਿਖ ਕੇਸੇ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੇ ? ਜੈਸਾ ॥ ੧ ॥ ਇਕੁ ਸੁਕਦੇਉ ਭਗਤੁ ਤੈਸੇ ਤੈਸੇ ਸਿਖ ਰਾਜੇ
ਜਨਕ ਕੇ, ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ । ਅਰੁ ਧਰਮ ਨਿਆਉ ਕਰਤਾ ਜੈਸਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸਾਥਿ ਤੈਸਾ ਸਤ੍ਰ ਸਾਥਿ ਨਿਰਲੋਣੁ ।
ਅਠੇ ਪਹਰ ਸਿਮਰਨਿ ਧਿਆਨਿ ਮਹਿ ਰਹੈ । ਦੇਖੈ ਸੋ ਧਿਆਨੁ । ਬੋਲੈ ਸੋ ਗਿਆਨੁ । ਪਰ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਣੁ
ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ । ਧਰਮਸਾਲਾ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੀਆਂ ਚਲਹਿ ਸੈਸਾਰ ਕੈ ਬਿਖੇ । ਪਾਣੀ ਕੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਚਲੈ ਪਿਆਸਾ
ਹੋਇ ਜਿ ਪੀਵੈ । ਅਨਾਜ ਕੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਚਲੈ ਜਿ ਭੁਖਾ ਹੋਇ ਜਿ ਖਾਇ । ਕਪੜੇ ਕੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਚਲੈ
ਜਿ ਨਾਗਾ* ਹੋਇ ਜਿ ਪਹਿਰੇ । ਐਸਾ ਧਰਮ ਆਤਮਾ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ । ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਸੀਲੁ ਸੰਜਮੁ ਕਮਾਵੈ
ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ॥

ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਈ ਜਿ, “ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਰਾਜੁ ਜੋਗ ਦੋਨੇ ਕਰੇ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ,
ਇਨਿ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਾ ਹੈ, ਗਿਆਨੁ ਹੀ ਕਮਾਇਆ ਹੈ । ਰਾਜੇ ਜਨਕ
ਕਉ ਈਹਾ ਮੇਰੇ ਸਥਿ ਖੰਡਿ ਮਹਿ ਲੇ ਆਵਹੁ । ਮੇਰਾ ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ” । ਤਬ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਾਥਿ
ਵਸੰਤਾਰੀ ਵਜਦਿਆ ਸਾਥਿ ਸੁਖਵਾਸਨੁ ਲੇ ਕਰਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਉ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕੁ ਬੈਠਨ ਤੇ ਦੇਸੁ ਮਾਤ ਲੋਕ
ਮਹਿ ਆਏ, ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਉ ਲਿਜਾਣੈ ਕਉ ਆਏ । ਤਬ ਆਇ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਮ
ਰਾਮ ਦੀਨੀ, ਹਥਿ ਜੋਤਿ ਕਰਿ ਆਗੈ ਖੜੇ ਹੋਏ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਜੀ ! ਸ੍ਰੀ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਤੁਮ ਬੈਠਨ ਕਉ ਚਲਹੁ । ਉਹਾ ਤੁਮਾਰੇ ਬੈਠਨ ਮਹਿ ਘਰਿ ਰਾਜਿ ਹੁਏ ਹੈ । ਆਗਿਆ ਹੈ
ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਓਹਿ ਘਰਿ ਦੇਖਣੈ ਕਉ ਚਲੀਐ ਜੀ” । ਤਬ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਜੀ ਹਸੇ, ਖਰੇ ਬਿਗਾਸ ਮਹਿ ਹੁਏ ਜਿ
“ਧੰਨਿ ਭਾਗਿ, ਜਿ ਆਜੁ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਬੁਲਾਵਣੇ ਕੀ ਆਈ” । ਤਬ ਸਾਰੇ ਗੋਬਿੰਦੁ ਭਗਤਾ ਜਿਤਨੇ ਸੇ
ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਆਏ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਪਹਿ ਜਿ ਚਲਤਾ ਹੈ ਜਨਕੁ ਭਗਤੁ ਹਮਿ ਦਰਸਨੁ ਕਰਿ ਆਵਹਿ । ਓਹਿ ਲਾਗੇ
ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਣੇ । ਜਿਤਨੇ ਰਾਜੇ ਕੇ ਘਰ ਕੇ ਲੋਕ ਬੇ ਇਤਨੇ ਸਭਿ ਲਾਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੈ । ਅਰੁ ਬੇਟੇ ਜਿ ਬੇ ਤਿਨ ਕਉ
ਵਰੁ ਦੀਆ ਜਿ “ਇਕਹਤਰਿ ਪੀੜੀਆ ਤੁਮਾਰਾ ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਮੁਖ ਬੀ ਪੀਛੈ ਚਲੇਗਾ” । ਉਨ ਕਉ ਏਹੁ ਵਰੁ ਦੇ
ਕਰਿ ਬਿਦਾ ਕਰੈ, ਅਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਸਾਥਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕੈ ਬਿਦਾ ਹੁਏ । ਤਬ ਅਨਹਦ ਸਬਦਿ ਵਜਰੇ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ** ਸਵਾ ਪਹਰੁ ਰਾਤਿ ਰਹਈ ਕਉ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਬੈਠਨ ਕਉ ਮਿਧਾਰੇ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮੁ ਰਾਮੁ
ਰਾਮੁ ਰਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਤਿ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ।

ਸਲੋਕੁ ॥੧੧॥

ਤਿਸ ਕੀ ਹੋਵੈ ਪਰਮਗਤਿ ਜੋ ਜਪਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਦੇਹਿ ਸੰਤਨ ਕਾ ਧਾਮੁ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ । ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥

*ਨੰਗਾ ।

†ਵਾਜੇ ।

ਖ ਦਾ ਆਸਨ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ, ਅਰਥਾਤ ਪਾਲਕੀ ਜਾਂ ਵਿਮਾਨ ।

‡ਪਾਰਖਦ । ਸਭਾਸਦ । ਦਰਬਾਰੀ ।

¶ਭਾਵ-ਹੋਰ ਸੰਤ-ਭਗਤ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰ-ਦੋਸਤ ।

**ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ।

ਪ੍ਰਾਤਰ ਕਾਲ । ਵੱਡੀ ਸਵੇਰ ।

†† ਏਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ

ਆਦਿ ਰਾਮਾਇਣ, ਸਿੰਘਾਸਨ ਬਤੀਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸਿੰਨੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਜਾਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹਨ ਹਰ ਇਕ
ਦਾ ਨਚੋੜ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਖੀਰ ਤੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹਰ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ
ਸਲੋਕ ਹੈ । ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਕਵੀ ਛਾਪ ‘ਜਨ ਨਾਨਕ’ ਜਾਂ ‘ਦਾਸ ਨਾਨਕ’
ਕਰਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਤੇ ਫੁਟ ਨੋਟ ਦੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਨਰਕ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨਾ

(ਅ) ਗੋਸਟਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਜੀ ਕੀ

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਾਥਿ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਜੀ ਸਚਿਖੰਡ ਕਉ ਚਲੇ, ਚਲਤੇ ਚਲਤੇ ਸਬ ਸਾਚਿ ਖੰਡ ਕੈ ਨਜੀਕਿ ਆਏ ਤਬ ਉਹੁ ਜਿ ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਰਾਹੁ ਬਾ ਸਿ ਉਸ ਤੇ ਵਾਂਵੀ* ਤਰਫ਼ ਕਹਾਹੀ ਪੜੀ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਪੁਛਿਆ ਸੁ “ਏਹੁ ਸੋਰ ਕੈਸਾ ਹੈ?” ਤਬ ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਲੋਕ ਬੇ ਤਿਨਹੁੜ ਕਹਿਆ ਕਿ “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਈਹਾ ਨਰਕੁ ਹੈ। ਨਰਕੁ ਨਰਕੁ ਕਹੀਤਾ ਹੈ। ਨਰਕੀ ਜੀਵ ਪੁਕਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ, “ਨਰਕੁ ਸੁ ਕਹੀਤਾ ਹੈ ਸੁ ਇਹੀ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਰਕੁ ਇਹੀ ਹੈ, ਆਗੈ ਸੁਰਗੁ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਨਰਕਿ ਕਵਣਿ ਜੀਅ ਜਾਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਸੁਰਗਿ ਕਵਣਿ ਜੀਅ ਜਾਤੇ ਹੈ”? ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਸਿ “ਜੀ, ਜਿ ਪੁੰਨਿ ਆਤਮੇ ਜੀਵ ਹੈ ਸਿ ਸੁਰਗਿ ਲੋਕ ਕਉ ਜਾਤੇ ਹੈ, ਅਰੁ ਜੋ ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਹੈ ਤੇ ਈਹਾ ਨਰਕਿ ਮਹਿ ਪੜਤੇ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਏਹੁ ਤਉ ਨਰਕੁ ਦੇਖਿਆ ਚਾਹੀਐ। ਏਕ ਬਾਰ ਮੁਖ ਕਉ ਉਹਾ ਤੁਮਿ ਲੇ ਚਲਹੁ ਜਿ ਹਮ ਨਰਕ ਕਉ ਦੇਖਉ”। ਤਬ ਉਨਹੀ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਸਿ “ਰਾਜਾ ਜੀ! ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜੁ ਭਗਤੁ ਹੈ ਤਿਸ ਕਉ ਆਗਿਆ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਉਸ ਕਉ ਨਰਕੁ ਦੇਖਾਈਐ। ਉਸ ਕਉ ਆਗਿਆ ਬੈਠਨ ਕੀ ਹੈਊ।” ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਨਾ, ਬਿਨਾ ਨਰਕ ਦੇਖੇ ਤੇ ਮੈਂ ਆਗੈ ਬੈਠਨ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ।” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਭਗਤਹੁ ਕਹਿਆ ਸਿ “ਰਾਜਾ ਜੀ! ਤਉ ਹਮ ਏਕ ਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਉ ਪੁਛਿ ਆਵਹਿ। ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹੈ ਤਉ ਲੇ ਜਾਹਿ।” ਤਬ ਸੁਖਾਸਨੁੜ ਉਹਾ ਹੀ ਖੜਾ ਕੀਆ ਅਰੁ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਸਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਪਾਸਿ ਜਾਇ ਖਤੇ ਹੋਏ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜੇ “ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ! ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਸਾਥਿ ਆਇਆ ਹੈ। ਤਬ ਆਵਤਾ ਆਵਤਾ ਜਹਾ ਨਰਕ ਕੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਨੀ ਤਹਾ ਖੜਾ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਜੀ, ਤੇਰਾ ਭਗਤੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, ‘ਏਕ ਬਾਰ ਮੁਖ ਕਉ ਨਰਕ ਦਿਖਾਵਹੁ’। ਤਬ ਹਮਹੁ ਕਹਿਆ ਸਿ ਜੀ, ‘ਜਿ ਕੋਈ ਗੋਬਿੰਦ ਭਗਤੁ ਹੈ ਜਿ ਤਿਸੁ ਕਉ ਆਗਿਆ ਨਾਹੀ ਜਿ ਉਸ ਕਉ ਨਰਕੁ ਦਿਖਾਈਐ।’ ਤਬ ਜੀ, ਹਮਹੁ ਕਹਾ ਸਿ ‘ਉਹਾ ਤੁਮ ਕਉ ਹਮ ਨਾਹੀ ਲੇ ਜਾਇ ਸਕਤੇ।’ ਤਬ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਜਿ ‘ਬਿਨਾ ਨਰਕੁ ਦੇਖੇ ਤੇ ਮੈ ਆਗੈ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ’। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸਿ ਤੁਮ ਕਰਹੁ।” ਤਬ ਓਹਿ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਲੇ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕੁ ਪਹਿ ਆਏ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮ** ਕਉ ਖਬਰਿ ਭਈ ਜਿ, “ਤੇਰੀ ਪੁਰੀ ਕਉ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਦੇਖਣੇ ਆਵਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਜਾ ਧਰਮ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਉ ਮਿਲਣੇ ਆਇਆ, ਆਇ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਨਮਸਕਾਰਿ ਕਰਿ ਆਪਸ ਮਹਿ ਅੰਕ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਿਲੇੜ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਕੁਸਲੁੜੜ ਪੁਛਿਆ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮਿ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਜੀ, ਹਮਿ ਪਾਪੀ ਬੇ, ਹਮ ਕਉ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਕੀਆ। ਹਮਰੇ ਧੰਨਿ ਭਾਗਿ ਇਸੁ ਜਮਪੁਰੀ ਕਉ ਤੁਮ ਨਿਸਤਾਰਨ ਆਏ ਹਹੁ ਜੀ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਨਿਸਤਾਰਨ ਹਾਰੇ ਤੁਮ ਹੀ ਹਉ ਜੀ, ਪਣੁ ਹਮ ਕਉ ਭੀ ਦਰਸਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਲੋਚਾ ਬੀ ਜਿ ਲੋਚਾ ਪੂਰਨੁ ਭਈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਉ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਜਮਪੁਰੀ ਦਿਖਾਈ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਜੀ ਈਹਾ ਜਿ ਜੀਵ ਪੁਕਾਰ ਕਰਤੇ ਬੇ

*ਵਾਂਵੇ। ਖੱਬੇ (ਪਾਸੇ)। †ਚੰਕ ਰਿਹਾੜਾ। ‘ਹਾਇ ਹਾਇ’ ਦੀ ਪੁਕਾਰ। ‡ਮਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਏਥੇ “ਪੁਛਿਆ” ਤੋਂ “ਤਿਨਹੁੜ” ਤਕ ਸਹੀ ਪਾਠ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। §ਇਹ ਵਾਕ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ¶ਪਾਲਕੀ। **ਧਰਮ ਰਾਜ। ਯਮ ਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜਾ। ††ਅੰਕ (ਗੋਦੀ) ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਅਰਥਾਤ-ਗਲਵੱਕੜੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲੇ। ‡‡ਆਨੰਦ। ਸੁਖ।

ਜਿ ਕਿਆ ਹੁਏ, ਕਹਾ ਗਏ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਓਹਿ ਗਏ ਕਹੀਂ ਨਾਹੀਂ ਈਹਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਣੁ ਤੇਰੇ ਆਵਣੇ ਸਾਥਿ ਓਹਿ ਸੁਖੀ ਹੋਏ ਹੈ, ਨਰਕ ਕੀ ਅੰਥਿ* ਉਨ ਕਉ ਲਗਤੀ ਨਹੀ, ਉਹਿ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ ਗਏ ਹੈ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਕਉ ਜਿ, “ਏਹਿ ਨਰਕੀ ਜੀਵ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਇਨ ਕਉ ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਾਲਹੁ ਅਰੁ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਈਹਾ ਨਰਕ ਮਹਿ ਬਾਹਰੁ ਜਿ ਏਹਿ ਜੀਅ ਤਉ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ, ਹਮ ਹੀ ਦੁਖ ਸਹਉਂ, ਏਹਿ ਤਉ ਖਲਾਸੁ ਹੋਵਹਿ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਜੀ, ਹਮਾਰੀ ਕਵਣ ਸਕਤਿ ਹੈ ਜਿ ਹਮਿ ਤੁਮ ਕਉ ਨਰਕਿ ਰਾਖਿ ਸਾਕਹਿ । ਪਣੁ ਜੀ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਕੀ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਇਨਹੁ ਜਿ ਪਾਪ ਕਮਾਏ ਹੈ ਬਿਨਾ ਭੁੰਦਾਏ ਤੇ ਇਹਿ ਨਰਕ ਤੇ ਨਾਹੀ ਨਿਕਾਲਣੇ । ਜਿ ਬਡੇ ਪਾਪੀ ਹੋਤੇ ਹੈ, ਜਿਨਹੁ ਮਹਾ ਬਡੇ ਕੁੰਜਰ** ਪਾਪ ਕੀਏ ਹੈ ਤੇ ਈਹਾ ਨਰਕਿ ਬਾਹਰੇ ਹੈ । ਪਰੁ ਜੀ ਇਨਹੁ ਅਜਹੁ ਪਾਪਹੁ ਕੇ ਫਲ ਭੁੰਦੇ†† ਨਾਹੀ ਜਿ ਏਹਿ ਨਰਕ ਤੇ ਨਿਕਾਲੀਅਹਿ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ਧਰਮ ! ਏਕੁ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਤੁ ਅਵਰੁ ਸੁਨਿ ਲੇਹਿ, ਜਿਤਨੇ ਇਨਹੁ ਪਾਪ ਕੀਏ ਹੈ ਜਿ ਏਕ ਹਾਂਡੇ‡‡ ਬਾਹਰੁ§§ । ਅਰੁ ਏਕ ਘੜੀ ਜਿ ਹਮਹੁ ਜਿਮਰਨੁ ਕੀਆ ਹੈ ਜਿ ਏਕ ਹਾਂਡੇ ਮਹਿ ਮੇਲਹੁ, ਜੇ ਤਉ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ਤਉ ਇਨ ਕਉ ਇਸ ਨਰਕ ਬੰਦ ਤੇ ਨਿਕਾਲਹੁ, ਅਰੁ ਜਿ ਪੂਰਾ ਨ ਹੋਇਗਾ ਤਉ ਤੁਮਿ ਜਾਨਹੁ ਸੁ ਕਰੀਅਹੁ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਭਲਾ ਹੋਵੇ” । ਤਬ ਏਕ ਹਾਂਡੇ ਸਗਲਿਅਹੁ ਜੀਅਹੁ ਕੇ ਪਾਪ ਬਾਹੇ । ਛਿਨਵੇ ਕਰੋੜੀ ਪਾਪੀ ਬੇ ਉਹਾ ਨਰਕ ਮਹਿ । ਚਉਦਹ ਕਰੋੜੀ¶¶ ਪਾਪੀਆਂ ਕੇ ਪਾਪ ਏਕ ਹਾਂਡੇ ਬਾਹੇ, ਅਰੁ ਏਕ ਘੜੀ ਜਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਾ ਜਿਮਰਨੁ ਕੀਆ ਬਾ ਸੋ ਏਕ ਹਾਂਡੇ ਬਾਹਿਆ । ਉਹੁ ਜਿ ਚਉਦਹ ਕਰੋੜੀ§§ ਪਾਪੀਅਹੁ ਕੇ ਪਾਪ ਜਿਤੁ ਹਾਂਡੇ ਬੇ ਜਿ ਉਹਿ ਉਠਿ ਗਏ, ਅਰੁ ਜਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜਿਮਰਨੁ ਏਕ ਘੜੀ ਦਾ ਜਿਤੁ ਹਾਂਡੇ ਬਾ ਉਹੁ ਬੈਠਿ ਰਹਿਆ । ਤਬ ਉਹਿ ਜਿ ਜੀਵ ਨਰਕ ਕੇ ਬਿਖੇ ਪਡੇ ਬੇ ਜਿ ਨਿਕਾਲੇ ਨਰਕ ਤੇ ਬਾਹਰਿ । ਤਬ ਉਹਿ ਜੀਵ ਪੁਕਾਰਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਜੀ ! ਜਾ ਤੁ ਈਹਾ ਤੇ ਜਾਹਿਗਾ ਤਬ ਹਮ ਫੇਰਿ ਨਰਕ ਮਹਿ ਮਿਲਹਿਗੇ, ਪਰੁ ਹਮ ਕੋ ਤੁ ਤਿਉ ਕਰਿ ਜਿ ਫਿਰਿ ਨਰਕਿ ਮਿਲਿਹ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਰਾਜਾ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਜਿ “ਅਬ ਕਿਆ ਹੋਇ ਇਨਹੁ ਜੀਅਹੁ ਕਾ ?” ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਇਹਿ ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਹੈ—ਨਰਕ ਕੇ ਵਾਸੀ ਹੈ, ਇਨਹੁ ਕਿਛੁ ਪੁੰਨੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ*** ਨਾਹੀ ਕੀਆ ਜਿ ਅਬ ਏਹਿ ਨਰਕ ਤੇ ਨਿਕਾਲੀਅਹਿ ਅਰੁ ਸੁਰਗਿ ਜਾਹਿ, ਬਗੇਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕੀਏ ਤ ਏਹਿ ਸੁਰਗਿ ਜਾਤੇ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨੀਐ ਜੀ, ਰਾਜਾ ਧਰਮ ! ਏਕ ਘੜੀ ਕਾ ਜਿਮਰਨੁ ਮੇ ਹੋਰੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਦੀਆ ਹੈ, ਜਿ ਏਹਿ ਜੀਅ ਸਗਲੇ ਸੁਰਗਿ ਜਾਹਿ” । ਤਬ ਦੂਸਰੀ ਘੜੀ ਕਾ ਜਿਮਰਨੁ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਦੀਆ ਜਿ ਉਹਿ ਜੀਵ ਸਭਿ ਸੁਰਗ ਕਉ ਚਲੇ । ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਜੀ ਤੁਮ ਬਡੇ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹਉ । ਤੁਮਹੁ ਜਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਜਿਮਰਿਆ ਹੈ ਜਿ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿਮਰਿ ਸਕਤਾ । ਤੁਮ ਬਡੇ ਭਗਤ ਹਉ ਜੀ, ਤੁਮਾਰੇ ਕਹਣੇ ਹੀ ਸਿੰਊ ਏਹਿ ਜੀਅ ਮੁਕਤਿ ਹੁਏ । ਪਣੁ ਜੀ ਹਮ ਕਉ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਜਿ ਏਕ ਬਾਰਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਉ ਪੂਛਿ ਆਵਿਹ, ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਹੋਇ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਤਿਵ ਕਰਹਿ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਭਲਾ ਹੋਇ ਜਾਈਐ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਰਾਇ ਜਾਇ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਪਾਹਿ††† ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਹੇ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ! ਤੇਰਾ ਜਿ ਭਗਤੁ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਹੈ, ਤਿਨਿ ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਕੇ ਜੀਵ ਹੈ ਚਉਦਹ ਕਰੋੜੀ¶¶ ਜੀਵ ਤਿਨ ਕਉ ਸੁਰਗਿ ਲੇ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕਿਆ ਆਗਿਆ ਹੈ ? ਜਿਉ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਿਵ ਕਰਹਿ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੇ, ਉਹਿ ਤਉ ਚਉਦਹ ਕਰੋੜੀ§§ ਨਰਕ ਕੇ ਜੀਵ ਹੈ, ਪਣੁ ਸਾਰਾ ਜਗੁ

*ਅੰਥਿ । ਸੇਕ । ਅੰਗ । †ਰੱਖੇ । ਪਾਓ । ‡ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਾਂ । ਸਹਾਰਾਂ । §ਖਲਾਸ ਹੋਣਾਂ । ਛੁੱਟਣਾ । ¶ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਸ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸਰ’ ਪਾਠ ਹੈ । **ਘੋਰ । ††ਭੋਗੇ । ‡‡ਹਾੜਾ ਅਥਵਾ ਤੋਲ (ਤੱਕੜੀ ਦਾ) । §ਧਰੋ । ਰੱਖੋ । ¶ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ:—‘ਛਿਨਵੇ ਕਰੋੜੀ ।’ ***ਸੁ (ਭਲਾ) ਕ੍ਰਿਤ (ਕੰਮ), ਅਰਥਾਤ—ਨੇਕੀ । †††ਪਹਿ । ਪਾਸ । ਕੋਲ ।

ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਲੇ ਜਾਤਾ ਅਰੁ ਜੇ ਕਹਤਾ ਜਿ ਏਹੁ ਨਰਕੁ ਹੀ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ, ਸਭਿ ਜੀਵ ਸੁਰਗਿ ਜਾਹਿ, ਨਰਕਿ ਕੋਈ ਨ ਜਾਉ, ਤਉ ਮੇ ਇਸੁ ਨਰਕੁ ਹੀ ਕਉ ਦੂਰਿ ਕਰਤਾ। ਪਣੁ ਜਿਉ ਮੇਰੇ ਭਗਤਿ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਤਿਵੈ ਕਰਹੁ, ਸਭਿ ਜੀਵ ਸੁਰਗਿ ਲੇ ਜਾਹੁ।” ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੇ ਕਹਿਐ ਚਉਦਹ ਕਰੋੜੀ ਨਰਕੀ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੁਰਗਿ ਭੇਜੇ। ਉਹਿ ਜੀਅ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਸੁਰਗਿ ਬਾਸੀ ਕੀਏ। ਅਰੁ ਆਪਿ ਆਇ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਉ ਮਿਲੇ, ਸਚਿ ਖੰਡਿ ਮਹਿ ਬਾਸਾ ਪਾਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।

ਸਲੋਕੁ *

ਕੂੜੈ ਭੇਖਿ ਨ ਹਰਿ ਮਿਲੇ, ਜਬ ਲਉ ਮਨੁ ਨਾਹੀ ਸੁਧੁ।
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਾਚੀ ਕਹੈ ਮਨ ਸਮਝਾਵਉ ਤੁਧੁ॥੧॥

ਸਲੋਕੁ

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਸਿਮਰਨੁ ਕੀਆ ਬਿਬੇਕੁ।
ਜਨਕ ਰਾਜੇ ਕੇ ਸਿਮਰਨੈ ਪਾਪੀ ਤਰੇ ਅਨੇਕ।
ਜਿਮਰਨੁ ਐਸਾ ਜਾਨਿਕੇ ਸੰਤਾ ਪਕੜੀ ਟੇਕਨੁ।
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਨੁ ਸਾਰੁ ਹੈ, ਬਿਸਰੇ ਘੜੀ ਨ ਮੇਕੁ॥੨॥੨॥

ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਜਨਮ

(ੳ) ਗੋਸਟਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੀ

ਤਬ ਤੋਤਾ ਜੁਗੁ ਬੀਤਾ, ਦੁਆਪਰੁ ਬੀਤਾ, ਜਬ ਕਲਜੁਗੁ ਆਇਆ, ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੇ ਜੀ ਭਈ ਜਿ ਹਉ ਏਕ ਬਾਰਿ ਸੁਰਗ ਲੋਗ ਕਉ ਦੇਖਉ। ਤਬ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਸੁਰਗ ਲੋਗ ਦੇਖਣੇ ਕਉ ਆਇ ਵੜਿਆ। ਤਬ ਉਹਿ ਜਿ ਜੀਵ ਬੇ ਸਿ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹਿ ਉਠੇ, “ਧੰਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ਜਨਕ! ਤੂ ਜਿਸ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਹਮਹੁ ਨਰਕ ਤੇ ਸੁਰਗੁ ਲੋਕੁ ਪਾਇਆ ਸਿ ਧੰਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ”। ਤਬ ਉਹਿ ਜੀਅ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਪੁਛੇ ਜਿ, “ਰੇ ਤੁਮ ਸੁਖੀ ਹਉ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਹਮ ਖਰੇ** ਸੁਖੀ ਹਹੀਂ, ਪਣ ਅਹਾਰ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ†, ਹਮਿ ਛੁਪੇ ਪਿਆਸੇ ਰਹਤੇ ਹੈ। ਹਮ ਕਉ ਅਹਾਰੁ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਪਹੁੰਚਦਾ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਪਾਹਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰਉਗਾ, ਤੁਮ ਕਉ ਅਹਾਰੁ ਭੀ ਪਹੁੰਚੈਗਾ”। ਤਬ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਪਾਮਿ§§ ਗਇਆ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਹੁਤੁ ਦਇਆ¶¶ ਭਈ। ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਹੁਤੁ ਦਇਆ ਕਰੀ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਉ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਨੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਾਸਿ, ਹਬਿ ਜੋਤਿ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਅਰੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਰਮਤਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ! ਤੂ ਕਹੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੂ ਕਹਹਿਗਾ*** ਜਿ ਮੈ

*ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਨ।

† ਵਿਚਾਰ ਸਹਿਤ।

‡ “ਏਕ ਘੜੀ ਕੇ ਸਿਮਰਨੈ” ਪਾਠ ਵੀ ਹੈ।

§§ ਸਹਾਰਾ। ਆਸਰਾ।

¶ ਏਕ। ਇਕ।

** ਬਹੁਤੇ। ਅਧਿਕ।

†† ਹੋਂ।

‡‡ ਪਾਈਂਦਾ, ਅਰਥਾਤ—ਮਿਲਦਾ।

§§ ਘਰ।

¶¶ ਦਾਜਾ। ਮਿਹਰਬਾਨੀ। ਰਹਿਮ।

*** ਕਹੇਂਗਾ।

ਪਰਵਾਣੂ ਕੀਆ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕਿ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ! ਓਹਿ ਜਿ ਸੀਅ ਨਰਕ ਤੇ ਸੁਰਗਿ ਬਾਹੇ ਬੇ ਜਿ ਤਿਨ ਕਉ ਖਾਣੇ, ਪੀਣੇ, ਪਹਿਰਣੇ ਕਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਪਹੁਚਤਾ, ਕਿਛੁ ਉਨ ਕੀ ਨਿਮਤਿ* ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਜਿ ਉਹਿ ਤੁਮਰੀ ਦਇਆ ਸਿਉ ਓਹਿ ਛਾਜਨੁ ਭੋਜਨੁ ਪਾਵਹਿ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਤੈ ਅਜਹੂ ਏਹੁ ਬਾਤ ਨਾਹੀ ਜਾਨੀ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੇਰੀ ਬਾਤ ਤੂੰ ਹੈ ਜਾਨਹਿ ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ! ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਕਿਆ ਜਾਨੈ ਜੀ !” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਮੈ ਤਉ ਤੇਰੇ ਕਹਿਐ ਏਹਿ ਸੁਰਗਿ ਬਾਹੇ, ਪਣੁ ਬਿਨਾ ਬੀਜੇ ਤੇ ਕਮਾਏ ਤੇ ਛਾਜਨੁ ਭੋਜਨੁ ਨਹੀਂ ਪਹੁਚਤਾ। ਜਬ ਉਹਿ ਬਹੁਤਿ ਮਿਰਤ ਲੋਕ ਜਾਹਿ ਬਹੁਤਿ ਆਪਣੇ ਹਾਥਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੀਜਹਿ ਤਬ ਓਹਿ ਈਹਾ ਆਇ ਛਾਜਨੁ ਭੋਜਨੁ ਪਾਵਹਿ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਸੀਲ ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਰਹਹਿ, ਤਬ ਓਹਿ ਖੁਨੀ ਸਿਉ ਛਾਜਨੁ ਭੋਜਨੁ ਪਾਵਹਿ। ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਮਹਿ ਕਮਾਵਹਿ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕਮਾਇ ਕਰਿ ਮੇਰੀ ਨਿਮਤਿ ਬੀਜਹਿ ਤਬ ਓਹਿ ਛਾਜਨੁ ਭੋਜਨੁ ਈਹਾ ਆਇ ਪਾਵਹਿ। ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾ ਦੀਏ ਪਾਵਤਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਜਿ ਗੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮੇਰੀ ਭਗਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਅਰ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ, ਅਰ ਦਾਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਓਹਿ ਮਨੁਖ ਜਨਮਿ ਆਇ ਭੁੰਚਤੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕਉ ਨਾਹੀ ਮਿਲਤੇ, ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਸਿਮਰਤੇ, ਅਰੁ ਦਾਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ ਓਹਿ ਮਨੁਖ ਜਨਮਿ ਆਇ ਭੁੰਚਤੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕਉ ਨਾਹੀ ਮਿਲਤੇ, ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਸਿਮਰਤੇ ਅਰੁ ਦਾਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਬੀਜਿਆ ਹੰਉ ਜੂਨੀ ਮਹਿ ਭੁੰਚਾਵਤਾ ਹੰਉ। ਬਿਨਾ ਬੀਜੇ ਦਾਨੁ ਤੇ ਹੰਉ ਕਿਸੀ ਕਉ ਦੇਤਾ ਨਾਹੀ। ਜਾ ਘਾਲਿ ਕਮਾਇ ਕਰਿ ਮਾਤ ਲੋਕ ਮਹਿ ਮੇਰੀ ਨਿਮਤਿ ਦੇਗਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਅਥੇ ਨਿਧਿਉ ਕਰਿ ਦੇਉਗਾ। ੴ ਸਿ ਮੇਰੈ ਅਰਥਿ ਨ ਦੇਗਾ, ਤਿਸ ਕਉ ਜੂਨੀ ਮਹਿ ਪਾਵਉਗਾ।” ਤਬ ਜਨਕ ਭਗਤ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ! ਤੈ ਜਿ ਧਰਮਖੰਡੁ ਕੀਆ ਹੈ ਸਿ ਕਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਧਰਮ ਖੰਡ ਕਾ ਪਰਭਾਉ॥ ਕੇਸਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਧਰਮ ਖੰਡੁ ਮੇਰੀ ਏਹੀ ਧਰਤੀ ਹੈ ਤ੍ਰਿਹੁਲੋਕਾ ਮਹਿ। ਇਸੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਕਾ ਕਮਾਇਆ ਪਾਈਤਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਸਿ ਹੈ ਜਿ ਮੇਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਹੈ, ਜੇਸਾ ਕੋਈ ਬੀਜੇ ਤੇਸਾ ਪਾਵੈ। ਜਿ ਬੁਰਾ ਕਰੇ ਸਿ ਬੁਰਾ ਪਾਵੈ। ਭਲਾ ਕਰੈ ਸੋ ਭਲਾ ਪਾਵੈ। ਈਹਾ ਜਿ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਊਹਾ** ਕੀ ਕਮਾਈ ਖਾਤਾ ਹੈ, ਨ ਕਿਛੁ ਈਹਾ†† ਕੀ ਕਮਾਈ ਖਾਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਜਨਕਿ ਭਗਤਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੈ ਜਿ ਜੁਗੁ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਜਿ ਤਉ ਓਹੁ ਹਾਥਿ ਲੀਐ ਕੁਠਾਰਿ‡‡ ਗਇਆ ਹੈ, ਏਹੁ ਤਉ ਕਿਸੇ ਕੀ ਰਹਣ ਨ ਦੇਗਾ। ਮੇਜਾਰ ਕਉ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਣੇ ਦੇਗਾ ਨਹੀ। ਸੀਲੁ ਸੰਜਮੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਕਰਣੇ ਦੇਗਾ ਨਾਹੀ। ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਣੇ ਨ ਦੇਗਾ। ਉਸੁ ਮਹਿ ਜਿ ਏਹਿ ਮੁਕਤੇ ਹੋਹਿ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਹਿ ? ਕਲਜੁਗੁ ਤਉ ਰਹਨੇ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਹੀ ਦੇਤਾ। ਨ ਜੋਗੀ ਕੀ, ਨ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੀ, ਨਾ ਜਤੀ ਕੀ, ਨਾ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੀ, ਨਾ ਤਪੇ ਕੀ, ਨ ਉਦਾਸੀ ਕੀ, ਨ ਗੁਸਤੀ ਕੀ। ਕਲਿਜੁਗੁ ਰਹਣੇ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਾਹੀ ਦੇਤਾ। ਅਰੁ ਏਹਿ ਜਿ ਜੀਅ ਕਲਿਜੁਗੁ ਮਹਿ ਜਾਹਿਗੇ ਇਨ ਕਉ ਤਉ ਮਾਰਿ ਭਰਮਾਇ ਪਛੋੜਿ ਕਰਿ ਨਰਕਿ ਲੇ ਜਾਇ, ਤਬ ਇਨਾ ਜੀਅ ਕੀ ਕਵਣੁ ਗਤਿ।” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਕਲੀਕਾਲ ਤੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਾਂਚੀਯੋਗਾ ਕੋਟਾ ਮੰਧੇ§§ ਏਕੁ ਕੋਈ। ਨਾਤਰਿ¶¶ ਕਲਿਜੁਗੁ ਸਗਲਿਆ ਕਉ ਨਰਕਿ ਲੇ ਜਾਇਗਾ, ਕਲਿਜੁਗੁ ਮਹਿ ਐਸਾ ਪਾਪਾ ਕਾ ਤੇਜੁ ਹੈ। ਪਣੁ ਐਸਾ ਕੋਈ ਬਡਾ ਪੁਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਜਿ ਉਨ ਕਉ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੇ, ਅਰੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਦਿੜਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਤੇ ਏਹਿ ਜੀਅ ਮੁਕਤੇ ਹੋਹਿ”। ਤਬ ਜਨਕਿ ਭਗਤਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ

*ਨਿਮਤਿ। ਵਾਸਤੇ। †ਛਾਦਨ (ਢੱਕਣ ਦਾਲਾ-ਵਸਤੂ) ਤੇ ਭੋਜਨ (ਖਾਣਾ), ਅਰਥਾਤ-ਪਹਿਨਣ ਤੇ ਖਾਣ।
 ‡ਆਛਾਦਨ (ਓਢਣ) ਅਥਵਾ ਪਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੱਪੜਾ। §ਅਥੇ (ਜੋ ਥੇ ਅਥਵਾ ਨਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਜੇਹੀ)
 ਨਿਧੀ (ਖਜ਼ਾਨਾ) ਦੇਵਾਂਗਾ। ¶ਪ੍ਰਭਾਵ। ਅਸਰ। ਰਸਮ। **ਵਹਾ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ।
 ††ਯਹਾ। ਏਥੇ ਦੀ। ‡‡ਕੁਹਾੜਾ। §ਕੋਟਾ (ਕਰੋੜ) ਮੰਧੇ (ਵਿਚੋਂ)। ¶ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

ਠਾਕੁਰ ਜੀ ! ਸੋ ਤਉ ਤੇਰੈ ਬਸਿ ਹੈ । ਜਿਸ ਕਉ ਤੂ ਐਸਾ ਕਰਹਿਗਾ, ਸੋਈ ਹੋਇਗਾ । ਜੋਈ ਊਹਾ ਕਲਿ ਮਾਹਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਾਵੈਗਾ । ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਦਿੜਾਵੈਗਾ ਜਿਸ ਕਉ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਇਗੀ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਏਨਾ ਜੀਆਂ ਨਿਸਤਾਰਨ ਕਉ ਤੁਮ ਹੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਲੇਹਿ, ਤੇਰੇ ਜਾਣੈ ਸਿਉ ਏਨਾਂ ਜੀਆ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ । ਏਨਾ ਕਾ ਧਰਮੁ ਤੂ ਹੀ ਲੇਹੁ ਜਿਉ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉ । ਤੇਰੈ ਪੀਛੇ ਏਹਿ ਮੁਕਤ ਹੋਹਿਗੇ । ਏਹਿ ਜੀਅ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਭੂਖੇ ਪਿਆਸੇ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਇਨ ਕਉ ਛਾਜਨੁ ਛੋਜਨੁ ਨਾਹੀ ਪਹੁਚਤਾ । ਤੂ ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ ਤੂ ਜਾਹਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਏਨਾ ਕਉ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇ, ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਦਿੜਾਇ । ਤੇਰੈ ਜਿ ਸਾਥਿ ਏਹਿ ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਪਾਵਤੇ ਹੈ, ਤੂ ਏਨਾ ਕਾ ਪੁਨੁ ਲੇਹਿ । ਤੈ ਬਿਨਾ ਏਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਤੂ ਪੂਰਨ ਭਗਤੁ ਹੈ” । ਤਬ ਜਨਕਿ ਭਗਤਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰਿ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੈ ਜਿ ਹੁਕਮੁ ਕੀਆ ਹੈ ਸਿ ਮੇਰੇ ਮਾਥੇ ਉਪਰਿ ਮੇਰਾ ਕਿਆ ਚਾਰਾ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਨ ਕਰਉ” । ਪਣੁ ਜੀ ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ !” ਕਹੈ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਕਹੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਹਹਿਗਾ ਸਿ ਮੈ ਮਾਨਿ ਲੇਉਗਾ” । ਤਬ ਜਨਕਿ ਭਗਤਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ! ਤੈ ਸਿ ਕਲਜੁਗੁ ਆਗੈ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਸਿ ਜੋਰਿ* ਹੈ ਕਬਹੂ ਮੇਰੀ ਭੀ ਰਹਣੈ ਨ ਦੇਈ, ਤਬ ਮੇਰੇ ਗਏ ਕਾ ਕਵਣੁ ਧਣੁ ?” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਮੈਂ ਕਲਿਜੁਗਿ ਕਉ ਕਹਿ ਛੋਡਿਆ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਭਗਤੁ ਹੋਇਗਾ ਤਿਸੁ ਕੇ ਤੂੰ ਨਿਕਟਿ† ਨ ਜਾਈਅਹੁ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਮੇਰੀ ਥਾਇ ਪਾਇ ਕਰਿ ਤੂ ਭੇਜਿ” । ਕਹੈ, “ਕਹੁ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੂ ਇਸੁ ਪੰਥ‡ ਮਹਿ ਜੀਅ ਭੇਜਹਿ ਬੀਹਾ ਤੇ ਤਿਨਕਾ ਹਸੇਬੁ§ ਦਾਜੇ ਧਰਮ ਰਾਇ ਉਪਰਿ ਨਾਹੀ ਪਾਵਣਾ । ਉਨ ਕੀ ਨੋਕੀ ਬਦੀ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਕੀ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਕੈ ਹਵਾਲੈ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜਨਕ ਭਗਤ ! ਜਾਹਿ ਜਿ ਤੇਰੇ ਪੰਥ ਮਹਿ ਆਵੈਗਾ ਤਿਸ ਕੀ ਨੋਕੀ-ਬਦੀ, ਦੁਖ-ਨੁਖ, ਮੁਕਤਿ-ਜੋਨਿ, ਭਲਾ-ਬੁਦਾ ਤੇਰੇ ਵਸਿ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਮਟਣਾ-ਜੀਵਣਾ ਤੇਰੇ ਵਸਿ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਬਰਨੁ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਪੰਥ ਕੀ ਬਾਤ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ ਆਇ ਚਲਾਵੈਗਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਕੁੰਡੀ ਨਟਕ ਮਹਿ ਦੇਉਗਾ, ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਹੈ । ਅਵਰੁ¶ ਜਿਤਨੀ ਰਚਨਾ ਪੈਦਾਇਸਿ ਮੈ ਕੀਨੀ ਹੈ ਸਿ ਮੁਝੁ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕੈ ਹਵਾਲੈ ਕੀਨੀ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਪੰਥ ਮਹਿ ਆਵੈਗਾ ਤਿਸਕਾ ਹਸੇਬ ਤੂ ਜਾਣ । ਜਿਉ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉ ਕਰਿ । ਕਿਸ ਹੀ ਕੀ ਹਦਿ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਪੰਥ ਕੀ ਬਾਤ ਚਲਾਵੈ । ਮੈ ਤੇਰਾ ਪੰਥ ਕੀਆ, ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਨਕੁ ਹੁਆ, ਨਾਨਕ ਕਾ ਪੰਥੁ ਚਲਾਵਉਗਾ । ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆਂ ਕੀ ਬਾਤ ਨਾਨਕ ਕੈ ਹਵਾਲੈ । ਨ ਤਿਨ ਕਉ ਕਲੀ ਕਾਲੁ ਪੂਛੈ, ਨ ਰਾਜਾ ਧਰਮ ਲੇਖਾ ਲੇਇ । ਤੇਰੇ ਪੰਥ ਕੀ ਬਾਤ ਤੇਰੇ ਹਵਾਲੈ । ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜੋ ਕੋਈ ਲੇਗਾ ਤਿਸ ਕਉ ਮੈਂ ਮੁਕਤਿ ਕਰਉਗਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਤੁ-ਸੰਤੋਖੁ, ਦਇਆ-ਧਰਮੁ ਨਾਮ-ਦਾਨੁ-ਇਕਾਨਾਨੁ, ਸੀਲ-ਸੰਜਮੁ, ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ-ਬਿਬੇਕ ਮਤਿ ਲੇ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਤੇ ਬਿਦਾ ਭਇਆ । ਤਬ ਜਿ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਭਗਤੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਕਿਉ ਆਵੇ ? ਕਹੈ ਇਸੁ ਬਿਸੇਖ** ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਵੇ ਜਿ “ਤੇਰੇ ਭਗਤਿ ਜੰਮਣ ਮਟਣ ਦੁਹਾ ਵਿਚ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ । ਜੀਉ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸੰਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ††” ॥੧॥ ਭਗਤ ਜਿ ਫੇਰਿ ਸੇਸਾਰਿ ਮਹਿ ਆਵਤੇ ਹੈ ਸਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸੇਸਾਰੁ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਓਹਿ ਭਗਤ ਜੁ ਏਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆ ਕਉ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਦਿੜਾਵਤੇ ਹੈ, ਉਨਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ‡‡ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਈ ਜੀਵ ਮੁਕਤੇ ਹੋਤੇ ਹੈ । ਜਿ

*ਬਲਵਾਨ, ਅਬਵਾ—ਮੂੰਹ ਜ਼ੋਰ । †ਨੇੜੇ । ਕੋਲ । ‡ਮਾਰਗ, ਅਰਥਾਤ—ਧਰਮ ।
§ਹਿਸਾਬ । ¶ਹਰ **ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ । ਵਾਧਾ । ††ਇਹ ਵਾਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਸਲ ਪਾਠ ਇਸਤਰਾਂ ਹੈ:-

ਜਨਮ ਮਟਣ ਦੁਹਹੁ ਮਹਿ ਨਾਹੀ, ਜਨ ਪਰ ਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ, ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥੨॥ [ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫-੫੪

‡‡ਕ੍ਰਿਪਾ ।

ਜੀਆਂ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੰਉ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਆਵਤੇ ਹੈ। ਫੇਰ ਜੀਆਂ ਕੇ ਉਧਾਰ ਕਰਨੇ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ ਆਇਆ¹। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜੁਗ ਜੁਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਆਇਆ। ਤਿਨਿ ਅਚੁਤੁ ਨਾਮੁ ਪਿਆਇਆ।

ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਫਲੁ ਪਾਇਆ। ਦਾਸ ਨਾਨਕੁ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ² ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥੩॥

ਅਵਤਾਰ ਪਾਰਨਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਾਲੂ ਕੈ ਘਰਿ ਤਿਪਰਾ³ ਕੈ ਉਦਰਿ, ਬੇਦੀ ਕੈ ਬੰਸਿ ਖਤੀ ਕੈ ਜਨਮਿ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਚਾਹਲਾ ਵਾਲੇ⁴, ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਵੈਸਾਖ ਮਾਸਿ⁵ ਬਿਤਿ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਚਾਨਣੀ⁶ ਕੰਉ, ਪਹਰੁ ਰਾਤਿ ਪਿਛਲੀ ਰਹਤੀ ਕੰਉ ਅੰਬਿਤ ਵੇਲਾ ਜਨਮੁ ਲਇਆ, ਕਲਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਆਇ ਅਵਤਰੇ, ਅਨਾਹਦ ਸਬਦ ਵਾਜੇ, ਤ੍ਰੇਤੀਸ ਕਰੋੜੀ ਦੇਵਤਿਅਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ; ਨਵਹੁ ਨਾਬਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ; ਛਿਆਹੁ ਜਤੀਅਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ; ਚਉਰਾਸੀਹੁ ਸਿਧਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ; ਗੁਪਤ ਪਰਗਟਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ; ਸਿਧਹੁ ਸਾਧਿਕਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਕੋਟ ਕਰੋੜੀ ਬੈਸਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਬਾਜੰਤ ਬਾਜੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੈ ਜਨਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਕਈ ਬੰਦੀ ਜਨ ਮੁਕਤੇ ਭਏ। ਕਈ ਜੀਵ ਦਾਲਪ੍ਰੀ⁷ ਬੇ ਮੇ ਧਨਵੰਤ ਭਏ। ਕਈ ਜੀਵ ਰੋਗੀ ਬੇ ਤਿਨ ਕੇ ਰੋਗ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਜਨਮ ਕੇ ਸਾਬ ਸਭ ਜੀਵ ਅਨੰਦ ਮਹਿ ਭਏ। ਦੇਵ ਪਿਤਰ ਸਰਸੇ⁸ ਭਏ। ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕੰਉ ਬਹੁਤੁ ਸੁਖੁ ਉਪਜਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਜਨਮਿ ਸਾਬਿ। ਅਵਰਾ ਬਾਲਕਾ ਕਾ ਸੁਭਾਉ ਰੋਵਣੈ ਕਾ “ਉਆਂ ਉਆਂ” ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਸੁਭਾਉ ਏਹੀ ਕਹੈ “ਤੇਰੇ ਨਾਉਂ, ਤੇਰੇ ਨਾਉਂ”। ਪਣੁ ਪੈਛਾਣਿ ਕੋਈ ਨ ਸਕੈ ਜੇ ਏਹੁ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਤੀ ਜਬ ਮਿਲੈ ਤਬ ਲੋਨਾ, ਨਾਤਰਿ ਪਤਿਆ ਅੰਗੁਸਤੁ⁹ ਚੂਸੇ। ਮਾਤਾ ਜਬ ਅਸਥਨੁ ਦੇਇ ਤਉ ਦੇਇ, ਨਾਤਰਿ ਰੋਇ ਕਰਿ ਨ ਲੇਇ। ਸਹਜ ਸੰਉ ਦੇਇ ਤਉ ਦੇਇ। ਨਾਤਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਜਨਮ ਸੁਭਾਉ ਇਵ¹⁰ ਹੀ ਹੈ: “ਤੇਰੇ ਨਾਉ

¹ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਛੱਟਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ: ‘ਤੂ ਤਾ ਜਨਿਕ ਰਾਜਾ ਅਉਤਾਰੁ’ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਕਰਨ ਹਿਤ ਦਾਨਿਆਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਸਨ: “ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥”
²ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।
³ਅਸਲ ਨਾਮ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ, ਪਰ ਕਈ ਕਲਮੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਰੇ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਪਰਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
⁴ਮਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਦੂਜੀ ਹਥ ਲਿਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਏਥੇ “ਚਾਹਲਾ ਵਾਲੇ” ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ।
⁵ਪਿੰਡ ‘ਚਾਹਲ’ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਕਰਬਾਨ ਕੋਲ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਇ ਭੋਏ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ (ਨਨਕਾਣਾ) ਜ਼ਿਲਾ ਬੇਖੁ ਪੁਰਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।
⁶ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ “ਵੈਸਾਖੇ ਦਿਨ ਤੀਜੀ”।
⁷ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫ ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਨਮ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਹੀ ਹੈ।
⁸ਦਾਰਿਦ੍ਰੀ।
⁹ਧਨ-ਹੀਨ, ਕੰਗਾਲ।
¹⁰ਰਸ ਸਹਿਤ। ਆਨੰਦ। ਖੁਸ਼ੀ।
¹¹ਅੰਗੂਠਾ।
¹²ਇਉਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਤੇਰੇ ਨਾਉਂ”। ਲੋਕ ਜਾਣਹਿ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਲਕੁ ਹੈ, ਸੁਭਾਉ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਜਦਿ ਜਨਮਿਆ ਤਬ ਕਪੜੇ ਦਾਮ
ਬਾਟੇ, ਬਧਾਈਆਂ ਡੋਮਾਂ ਕੰਉ ਮਿਲੀਆ। ਕਈ ਸੈ ਟਕੇ ਬੈਰਾਇਤ¹ ਦਾਏ ਕਾਲੂ ਬਾਟੇ। ਕਈ ਜੀਵ ਛੂਖੇ ਪਿਆਸੇ
ਬੇ ਤੇ ਅਘਾਏ²। ਫੇਰਿ ਛਨੀ ਹੂਈ, ਜਿਤਨਾ ਪਰਵਾਰੁ ਬਾ ਬੇਦੀ ਕਾ ਤਿਤਨਿਆਹੁ³ ਆਇ ਆਇ ਜੇਵਿਆ।
ਬੰਸ ਮਹਿ ਉਦੇ ਕਲਾਸੁ⁴ ਹੂਆ, ਕੁਲਿ ਤਾਰਕੁ⁵ ਜਨਮਿਆ, ਛਨੀ⁶ ਤੇ ਨਿਕਲਿਆ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਵਾਲਿਆ
ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਪਿ ਨਾਈ⁷। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਵੇ ਤੀਨੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਰੇ। ਦੇਵ ਮਨਾਏ, ਪਿਤਰੀ
ਆਇ ਸਵਧਾਨੁ ਹੋਈਆਂ ਜਿ ਹਮਾਰਾ ਨਿਸਤਾਰਣਹਾਰਾ ਜਨਮਿਆ ਹੈ ਹਮਰੇ ਕੁਲ ਮਹਿ। ਕਲਿ
ਮਹਿ ਵਿਗਾਸੁ ਹੂਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਜਨਮ ਸਾਬਿ। ਜੇ ਕੋਈ ਖੜੀ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਵੈਸ ਸੂਦੁ ਬਾ ਸੋ ਸਭੋ ਕੋਈ
ਅਨੰਦਮਾਨ ਹੂਆ⁸। ਜਿਤਨੇ ਮਹਾਜਨ ਲੋਕ ਬੇ, ਜਿਤਨੇ ਤੁਰਕ ਬੇ, ਜਿਤਨੇ ਜਟ ਠਾਕੁਰ ਬੇ, ਏਤਨੇ ਸਭਿ ਆਇ ਕਾਲੂ
ਕਉ ਮੁਮਾਰਖੀਆਂ⁹ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਨਿ। ਤ੍ਰੀਮਤੀ ਮਾਤਾ ਤਿਪਰਾ ਕਉ ਮੁਮਾਰਖੀ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਨਿ। ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਇ
ਜਾਨਿ। ਜਨਮੁ ਸੁਭਾਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਸੁਭ ਅਸਥਾਨੁ ਚਾਹਿਲਾ ਵਾਲੈ ਰੰਘੜਾ ਦੇ ਕਰਿ, ਬਾਠਾਂ ਦੇ ਪਾਸਿ
ਚਾਹਿਲਾ ਵਾਲੈ ਜਨਮੁ ਹੋਆ। ਜਦ ਨਵਾਂ ਦਿਨਾਂ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਨਾਉ ਕਰਣੁ¹⁰ ਹੂਆ। ਜਦਿ ਮਾਸ¹¹ ਦਿਨਾ ਕਾ ਹੂਆ
ਤਬ ਲਾਗਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਣੈ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾਈ ਦਾਇਆ ਜੇ ਕੋਈ ਬੁਰਕਾਰੈ¹² ਤਿਸ
ਕੀ ਤਰਫ ਨੇੜਾ ਕੀ ਤਾਰਿ ਲਾਇ ਰਹੈ। ਜਬ ਦੁਹੁ ਬ੍ਰਿਹੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਧਵਣਿ¹³
ਟਿਕਾਈ। ਜਬ ਚਾਰਿ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਬੁਝਲੀ¹⁴ ਪਹਿਰਾਈ। ਪਲਨੈ¹⁵ ਬਹਾਲਿਆ, ਲਾਗਾ ਬੁਲਿ-ਬੁਲਿ
ਆਈਏ। ਜਬ ਪੰਚ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੂਆ ਤਬ ਲਾਗਾ ਗੁਟਿਕਿ ਪਵਾਣੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੁਲਾਵੈ ਗੁਟਿਕਿ
ਗੁਟਿਕਿ ਮੁਖਿ ਲਾਗੈ। ਤਬ ਜੰਡੀਆ¹⁶ ਹੋਈਆਂ। ਸਗਲਾ ਪਰਵਾਰੁ ਦਾਏ ਕਾਲੂ ਕੀ ਘਰਿ ਮੇਲੁ ਹੂਆ। ਅਨੰਦ
ਮੰਗਲ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਏ, ਜੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਜਬ ਛਿਆਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਕਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੂਆ ਤਬ ਜੇ ਕੋਈ ਬੁਲਾਵੈ
ਤਬ ਆਗੈ ਤੇ ਹੁੰਗਾਰਾ ਡਰੈ, ਹਾਂ ਭਾਵਣੈ¹⁷। ਜਬ ਸਤਾ ਮਹੀਨਿਆਂ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਲਾਗਾ ਚਕ੍ਰ ਮਾਰ ਬੈਠਣੈ,
ਜੋਗਿੰਦ੍ਰ¹⁸ ਕੀ ਜੋਸੀ ਬੈਠਕ ਬੈਸੇ। ਸਤਿ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਬਾਲਕੁ ਅਰੁ ਕੈਸੇ ਬੈਠਤਾ ਹੈ। ਤਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਹਹਿ
ਜਿ ਮਤੁ ਇਸ ਕੀ ਟੰਗੜੀ ਮਹਿ ਵਲੁ ਪੜਿ ਜਾਤਾ ਹੋਇ। ਤਬ ਓਹਿ ਜੁਗਿੰਦ੍ਰ ਚਕ੍ਰ¹⁹ ਕੀ ਗੋਠਿ²⁰ ਉਤਾਰਿ
ਕਰਿ ਸੀਧੀ ਗੋਠਿ ਹੋਇ ਬੈਠਾਵਹਿ। ਜਬ ਲਗੁ ਫੜਿ ਰਾਖਹਿ ਤਬ ਲਗੁ ਸੀਧੀ ਗੋਠਿ ਹੋਇ ਜਬ ਛੋਡਿ ਦੇਹਿ ਤਬ
ਬਹੁਤਿ ਜੋਗ ਚਕ੍ਰ ਗੋਠਿ ਹੋਇ ਜਾਇ। ਤਬ ਲੋਕ ਕਹਹਿ ਜਿ ਏ ਪਣਮੇਸੁਰ²¹! ਏਸੁ ਕੀ ਕੈਸੀ ਗੋਠਿ ਹੈ ਬੈਠਣੈ
ਕੀ, ਕਿਉ ਕਰਿ ਬੈਠਤਾ ਹੈ ਸਾਤ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਬਾਲਕੁ, ਅਰੁ ਏਸ ਕੀ ਬੈਠਕ ਜੋਗ ਚਕ੍ਰ ਹੋਇ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਜਬ ਆਠ
ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਭਇਆ ਤਬ ਲਾਗਾ ਏਕ ਗੋਡੇ ਪਰਣੈ ਹੋਵਣੈ। ਜਬ ਨਵਾ ਮਹੀਨਿਆਂ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਲਾਗਾ ਦੋਨੇ
ਗੋਡੇ ਪਰਣੈ ਹੋਵਣੈ। ਜਬ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਲਾਗਾ ਗੋਡੀਆਂ ਪਰਣੈ, ਰੁੜਣੈ ਅਰੁ
ਖੜੋਵਣੈ। ਜਬ ਬਾਰਹ ਬਾਰਹ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਲਾਗਾ ਪਗਹੁ ਚਲਣੈ, ‘ਬਾਬਾ-ਬਾਬਾ’ ‘ਮਾਤਾ-
ਮਾਤਾ’ ਲਾਗਾ ਕਰਣੈ। ਜਬ ਤ੍ਰੂਥੁ ਬਰਸ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਲਾਗਾ ਚੋਪਟਿ²² ਬੋਲਣੈ। ਜਬ ਦੋ ਬਰਸ ਕਾ ਹੂਆ

¹ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ।

²ਫਜਾਏ।

³ਉਤਨਿਆਂ ਨੇ।

⁴ਪਾਠਾਂਤਰ- ਕਲਸੁ, ਅਰਥਾਤ-

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ, ਚੋਟੀ ਦਾ।

⁵ਤਾਨਨ ਵਾਲਾ।

⁶ਛਿਲਾ। ਚਿਲਾ। ਸੂਤਕ ਦੇ ਛੇ ਦਿਨ।

⁷ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ।

⁸ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਾਠ ਹੈ-“ਜੁ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਿਨ ਮਹਿ

ਉਦ ਕਲਸ ਹੂਆ”, ਅਰਥਾਤ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਵਯਕਤੀ ਦਾ ਆਗਮ
ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ।

⁹ਮੁਬਾਰਕਾਂ।

¹⁰ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ।

¹¹ਇਕ ਮਹੀਨੇ।

¹²ਪੁਰਕਾਰ। ਪੁਰ ਪੁਰ ਕਰਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੁਝਾਵੇ।

¹³ਧੋਣ। ਗਰਦਨ।

¹⁴ਬੱਗਾ।

ਫੋਟੀ ਕਮੀਜ਼।

¹⁵ਬੂਲਾ।

¹⁶ਇਕ ਪੌਂਡੂ ਰਸਮ।

¹⁷ਹਾਂ ਹੁੰ ਕਰਨਾ।

¹⁸ਜੋਗੀ ਰਾਜ।

¹⁹ਗੋਲ ਚਕ੍ਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਚੋਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ।

²⁰ਚੋਕੜੀ।

²¹ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ-‘ਪਰਮ ਈਸਰ’। ²²ਚਰਪਟੀ (ਤੋਤਲੀ) ਥਾਣੀ।

ਤਬ ਲਾਗਾ ਬਾਲਕਾ ਸਾਥਿ ਖੇਲਨੈ । ਜਬ ਤੀਨਿ ਬਰਸ ਕਾ ਡੈਆ ਤਬ ਡਦਣੁ^੧ ਹੂਆ । ਤਬ ਲੋਕ ਸਾਕ ਸਕੇ ਸਮਧੀਆ
ਆਏ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕੇ ਮੇਲੁ ਹੂਆ । ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਏ । ਡਦਣੁ ਹੂਆ । ਜਬ ਚਾਰਿ ਬਰਸ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ
ਗੋਲੀਐ ਟੇਟੀਐ ਲਾਗਾ ਖੇਲਨੈ ਬਾਲਕਾ ਸਾਥਿ । ਅਵਰੁ ਬਾਲਕਾ ਕੀ ਅਵਰੁ ਚੇਸਟਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਕਿਛੁ
ਅਵਰੁ ਚੇਸਟਾ । ਜਬ ਪੰਜਿ ਛਿਆਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ ਹੂਆ ਤਬ ਖੇਲੈ ਬਾਲਕਹੁ ਸਾਥਿ ਅਰੁ ਬੋਲੈ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ, ਨਸੀਹਤਿ
ਦੇ ਬਾਲਕਾਂ ਕਉ ਅਰੁ ਵਡਿਆਂ ਕਉ, ਬਿਗਿਆਨੀਆਂ ਕਉ । ਜੇ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਜਨਮੁ ਦੇਖੈ ਸਿ ਕਹੈ, “ਧੰਨਿ ਗੋਬਿੰਦ !
ਏਤਾ ਕੁ ਬਾਲਕੁ ਹੈ ਅਰੁ ਕਹਾ ਸੁਭ ਬਚਨ ਕਹਤਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਹੈ ਅਰੁ ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁਭ ਬਚਨ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ।
ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ” । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਹੁਰਕੁ ਦੇਖੈ ਸੁ ਇਵੇ ਹੀ ਕਹੈ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ । ਤੇਰੀ ਪੈਦਾਸਿ,
ਕੈਸਾ ਲੜਕਾ ਖੂਬਸੂਰਤਿ ਹੈ ਅਰੁ ਬੋਲਤਾ ਕੈਸੀ ਨਸੀਹਤਿ ਹੈ । ਅਰੁ ਨਿਸਾ ਕੈਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਏਸ ਕੇ ਬੋਲਣੇ ਸਾਥਿ ।
ਵਡਾ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਨੇਕੁ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ । ਜਨਮ ਸੁਭਾਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਚਾਹਿਲਾ ਵਾਲਾ^੨ । ਚਾਹਿਲਾ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਟਾਲੇ
ਆਏ, ਕਈ ਕਿ ਦਿਨਿ ਵਟਾਲੇ ਰਹਿ ਕੈ ਫੇਰਿ ਰਾਇ ਭੋਏ ਭਟੀ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਆਇ ਟਿਕੈ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਜਿਸ ਆਪਣੀ ਤਾਕੀ ਗਤਿ ਲਖੀ ਨ ਜਾਇ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਅਰਾਧੀਐ ਮਨ ਬਾਛਤ ਫਲੁ ਪਾਇ^੩ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥੪॥

ਪਾਂਧੇ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ।

ਜਬ ਸਤਾ ਬਰਸਾ ਕਾ ਹੂਆ । ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਤਬ ਪਾਂਧੇ ਕੈ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਪੜ੍ਹਣੇ ਬਾਹਿਆ । ਤਬ
ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਤੂ ਪਾਂਧੇ ਪਾਸਿ ਪੜ੍ਹ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਬਾਬਾ
ਜੀ ! ਭਲਾ ਹੋਵੈ” । ਤਬ ਪਾਂਧੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਪਟੀ ਲਿਖਿ ਦਿਤੀ । ਤਬ ਲਗਾ ਮੁਹਾਰਣੀ ਦੇਣੇ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ । ਪਟੀ ਲਿਖਿ ਦਿਤੀਅਸੁ ਜੇ, “ਪੜ੍ਹ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਿਧੋਛਾਇਆ”^੪ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਚੁਪਿ ਕਰਿ
ਰਹਿਆ । ਤਬ ਭੀ ਪਾਂਧੇ ਕਹਿਆ, “ਪੜ੍ਹ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਿਧੋਛਾਇਆ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਚੁਪਿ ਕਰਿ

^੧ਮੁੰਡਨ-ਸੰਸਕਾਰ । ਪਰ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ-ਭਾਈ ਬਾਲਾ, ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਵਿਚ-ਭੱਦਣ (ਮੁੰਡਨ)
ਕਰਵਾਣ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਮਨੋ-ਕਲਪਿਤ ਹੈ । ^੨ਸੰਬੰਧੀ । ਕੁੜਮ ਕਬੀਲਾ ।

^੩ਪੈਦਾਵਾਰ, ਭਾਵ-ਰਚਨਾ । ^੪ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਅਵਤਾਰ
ਤਲਵੰਡੀ ਹੋਇਆ ਸੀ । ^੫ਇਹ ਬਾਣੀ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ^੬ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ
ਲੰਡੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮੁਹਾਰਣੀ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ । ਉਹ ਅੱਖਰ “ਓ ਨਮ: ਸਿਧੈ” ਦੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੋ ਕੇ
“ਅਯੋ ਅੰਡੈ, ਰੀ ਰੀ ਲਲੀ, ਸਿਧੋਛਾਇਆ” ਆਦਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮ-ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ
ਇਸ ਬਾਰੇ ‘ਰਾਗੁ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩ ਪਟੀ’ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ—

“ਅਯੋ ਅੰਡੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਆਇਆ, ਕਾਖੈ ਘੰਡੈ ਕਾਲੁ ਡਇਆ ॥”

ਰੀ ਰੀ ਲਲੀ ਪਾਪ ਕਮਾਏ, ਪੜਿ ਅਵਗਣ ਗੁਣ ਵੀਸਰਿਆ ॥.....

ਸਿਧੋਛਾਇਐ ਸਿਮਰਹਿ ਨਾਹੀ, ਨੰਨੈ ਨਾ ਤੁਧੁ ਨਾਮੁ ਲਇਆ ॥.....”

ਰਹਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਪਾਧੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂ ਪੜਤਾ ਕਿਉ ਨਾਹੀ, ਬਾਪਿ ਪੜਣੈ ਬਾਹਿਆ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਾਧਾ ਜੀ! ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਆਪਿ ਭੀ ਪੜਿਆ ਹੈ ਜਿ ਤੂ ਮੇਰੈ ਤਾਂਈ ਪੜਾਇਆ ਚਾਹਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਪਾਧੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਮੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪੜਿਆਂ ਹਾਂ। ਜਿਧੋ-ਭਾਇਆ ਬੈਰਾਖੜੀ^੧ ਪੜਿਆ ਹਾਂ। ਉਟੇ^੨ ਦਫਤਰ ਦਾ ਹਿਸਾਬ, ਜਿਮੀ ਕਛ ਕਾ ਹਿਸਾਬ ਪੜਿਆ ਹਾਂ। ਜਮੇਬੰਦੀ ਬੰਨ੍ਹਣੀ, ਸਮਝਣਾ-ਸਮਝਾਵਣਾ, ਜਿਤਨਾ ਕਿਛੁ ਹਸੇਬੁ ਹੈ ਤਿਤਨਾ ਮੈ ਸਭੇ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਫੇਰੁ ਪੇਰੁ^੩ ਜਿਬਹੁ ਲੈ ਕੈ^੪ ਹੈ, ਮੈ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਸਭੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਸਨੀਅਤਿ ਕੇ ਘਰ ਮਹਿ। ਸਬਦੁ।

ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥

ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਰਿਤੁ ਲਿਖਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੁਣੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਨਾਮੁ ਲਿਖੁ ਸਾਲਾਹਿ ਲਿਖੁ ਜਾਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੧ ॥

ਪੜਿਆ ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੁ ॥

ਜਿਥੇ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਹਥਿ ਹੋਇ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪ੍ਰਮਾਰਬੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਪੰਡਿਤਾ! ਜਿਤਨਾ ਤੂ ਲੇਖਾ ਪੜਤਾ ਹੈ ਬਿਨਾ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੁ ਸਭੁ ਬਾਦਿ” ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਸ੍ਰੀ-ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਬਾਦਿ ਹੈ। ਏਹਿ ਜੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਬਾਤਾਂ ਸਭੇ ਹੀ ਬਾਦਿ ਹੈ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਨਿਆਣਪਾਂ ਹੋਨਿ ਜਿਤਨਾ ਏਹੁ ਪੜਣਾ ਅਰੁ ਸੁਨਣਾ ਹੈ ਏਤਨਾ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਹੋਰੁ ਜਿਤਨਾ ਪੜਣਾ ਸੁਨਣਾ ਹੈ ਏਤਨਾ ਬਾਦਿ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਏਤਨਾ ਏਸਨੇ ਗਲਿ ਫਾਹਾ ਪਉਂਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਪਾਧੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਹੁ ਜਿ ਛੁਟੈ ਜਿ ਕਿਤੁ ਪੜਣੈ-ਸੁਨਣੈ ਸੰਉ ਛੁਟੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਸੁ ਪੜਣੈ ਸੁਨਣੈ ਕਾ ਏਹੁ ਸੰਜਮੁ ਹੈ ਛੁਟਣੈ ਕਾ। ਏਹੁ ਜਿ ਕਾਗਦੁ ਹੈ ਜਿ ਸਣ ਕਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਕਲਮ ਕਾਨੈ ਕੀ ਹੈ। ਮਸੁ^੫ ਦੀਵੇ ਕੀ ਹੈ। ਮਾਨੁਖੁ ਲਿਖਣ ਹਾਰਾ। ਲਿਖਣਾ ਕੰਮੁ ਮਾਇਆ ਕਾ, ਏਹੁ ਲਿਖਣਾ ਸਭਿ ਬਾਦਿ ਹੈ। ਲਿਖਣਾ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਸਚ ਕਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਲਿਖਣੇ ਕਾ ਸਚ ਕੇ ਕਾ ਸੰਜਮੁ ਕਿਆ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਕਾ ਮੋਹੁ ਜਾਤਿ ਕਰ ਮਸੁ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਤਪਸਿਆ ਕਾਂ ਕਾਗਦੁ ਕਰੈ। ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੈ ਜਿ ਭਾਉ^੬ ਬਸਿਆ ਸਿ ਏਹੁ ਕਲਮ ਹੋਈ। ਜੀਉ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਲਿਖਣ ਹਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਏਨਿ ਜੀਵ ਜਿ ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਕਿਆ ਲਿਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਕਉ ਪੁਛਿ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹਿ ਸਾਲਾਹਿ ਲਿਖਿਆ, ਉਸਤਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਲਿਖੀ। ਸੁ ਸਿਫਤਿ ਲਿਖਣੀ ਕੈਸੀ ਜੈਸੀ ਹੈ ਜਿਸੁ ਕਾ ਅੰਤੁ ਪਾਇਆ ਕਿਛੁ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ। ਅਪਾਰ ਵਸਤੁ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹਿ ਲਿਖੈ, ਤਿਸੁ।

^੧ਬਾਰਾਖੜੀ। ਬਾਰਾਂ ਅੱਖਰੀ : “ਅ ਆ ਇ ਈ ਉ ਊ ਏ ਐ ਓ ਔ ਅੰ ਆ”। ^੨ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਦਾ ਦਾ ਪਹਾੜਾ (ਉਂਠਾ), ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਦਾ ਪਹਾੜਾ ਚੌਂਚਾ ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ। ^੩ਅਰਥਾਤ—ਪੌਂਚਾ। ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਦਾ ਪਹਾੜਾ। ^੪ਇਥੋਂ ਤਕ। ^੫ਅਸਲ ਪਾਠ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਇਉਂ ਹੈ—

“ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥

ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਰਿਤੁ ਲੇਖਾਰੀ, ਗੁਰ ਪੁਛਿ ਲਿਖੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਲਿਖੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੁ, ਲਿਖੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥੧॥

ਬਾਬਾ ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੁ ॥

ਜਿਥੇ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੇ ਹੋਇ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥” [ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲ ੧-੬

^੬ਬੇਅਰਥ। ਫੁਲੁਲ।

^੭ਸੰਗ। ਸਾਥ। ਨਾਲ।

^੮ਸਿਆਹੀ।

^੯ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ।

ਬੀ ਇਸ ਜੀਵ ਕਾ ਉਧਾਰ ਹੈ। ਅਪਾਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤਿਸ ਕੀ ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਜਿ ਸੁਣੈ ਲਿਖੈ ਗਾਵੈ ਧਿਆਵੈ ਤਿਸੁ ਕੀ ਪਰਮਜਾਤਿ^੧ ਹੋਇ। ਰੇ ਪੰਡਿਤਾ ! ਜਿ ਤੂੰ ਏਹੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਤਾਇ। ਅਰ ਜਿ ਤੂੰ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਪਾਸਹੁ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਸਿਖੁ ਪੜ੍ਹ ਗਾਉ ਕਮਾਉ ਜਿ ਤੇਰੇ ਜਨਮ ਕਾ ਫਾਹਾ ਕਟੀਐ। ਜੇ ਤੂੰ ਪਤਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਏਹੀ ਲੇਖਾ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸਿਖ ਅਰੁ ਕਮਾਉ। ਅਨੂਪ ਜਾ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਜਿ ਤੂੰ ਪਤਤਾ ਹੈ ਤਉ ਏਹੀ ਸੋਭਾ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹ, ਜਿਤੁ ਪਤਿਐ ਤੇਰਾ ਜਹਾ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਹਾ ਤੇਰੇ ਹਥਿ ਸਿਮਰਣ ਕਾ ਨੀਸਾਣੁ ਹੋਇਗਾ। ਤੁਝਿ ਪਾਸ ਤੇ ਲੇਖਾ ਕੋਈ ਨ ਮੰਗੈਗਾ। ਏਹੁ ਜਿ ਸਿਮਰਣੁ ਈਹਾ ਸਿਮਰੀਤਾ ਹੈ। ਜਿ ਏਹੁ ਦਰਗਹ ਕਾ ਨੀਸਾਣ ਹੈ। ਜੇ ਤਉ ਦਰਗਹ ਮਹਿ ਫੁਟਿਆ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਲੇਖਾ ਏਹੀ ਪੜ੍ਹ ਅਰੁ ਸਿਖੁ^੨। ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਈਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜੇ ਕੋਈ ਲੇਗਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਆਗੈ ਕਿਆ ਫਲੁ ਹੋਇਗਾ” ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਪੰਡਿਤਾ ! ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣੇ ਕਾ ਏਹੁ ਗੁਣੁ ਹੈ:-

ਅਗੈ ਮਿਲਨਿ ਵਡਿਆਈਆਂ ਸਦਾ ਖੁਸੀਆਂ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ।

ਤਿਨ ਮੁਖਿ ਟਿਕੇ ਉਜਲੇ ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਸਚਾ ਨਾਉ।

ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ ਗਲੀ ਵਾਉ ਦੁਆਉ^੩ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਪੰਡਿਤਾ ! ਏਸੁ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਿਮਰਣ ਕਾ ਏਹੁ ਗੁਣੁ ਹੈ। ਜੇ ਅਗੈ ਏਸੁ ਕਉ ਵਡਿਆਈ ਮਿਐਗੈ, ਏਸੁ ਕਉ ਬੈਠਨ ਮਹਿ ਘਰਿ ਮਹਲਿ ਮਿਲਹਿਗੇ। ਜਹਾ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਚਾਉ ਤਮਾਸੇ ਕਰੈਗਾ। ਅਨੇਕ ਰੰਗ ਭੋਗ ਸੁਖ ਪਾਵੈਗਾ। ਜਿਉ ਐਥੇ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਕਰਿ ਟਿਕੀਤਾ^੪ ਹੈ ਤਿਉ ਅਗੈ ਦਰਗਹ ਮਹਿ ਰਾਜਾ ਸੋਈ ਟਿਕੀਐਗਾ ਜਿਸੁ ਈਹਾ ਸੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਹੋਇਗਾ। ਜਿਸ ਕੈ ਮਥੈ ਕਰਮੁ ਹੋਇਗਾ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇਗਾ। ਅਰੁ ਜਿ ਗਲਾਂ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਹੈ ਸਿ ਗਲੀ ਗਲਾ ਹੈ, ਗਲਾਂ ਕੀ ਬਾਤਾ ਬੂਨੁ ਹੈ। ਗਲੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ। ਪਾਵੈ ਸੋਈ ਜਿਸੁ ਕਉ ਮਿਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੋਇ। ਸੋਈ ਹੀ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਪਾਵੈ”। ਬੋਲੇ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਨਾਮ ਕਾ ਦਾਤਾ। ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ ਉਨ ਕਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ ਮਾਨਤਾ। ਅਰੁ ਉਨ ਕਉ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਜੁੜਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ। ਅਰੁ ਓਇ ਮੰਗਤੇ ਭੀ ਫਿਰਤੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਇਕਿ ਪਾਤਸਾਹੀ ਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਕਬਹੂ ਯਾਦਿ ਭੀ ਨਾਹੀ ਲੇ ਆਵਤੇ ਅਰੁ ਬੁਰਿਆਈ ਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਦਿਖਾ ਜੀ, ਉਨਹੁ ਕਵਨੁ ਪੁੰਨ ਤੇ ਪਾਈ ਏਹੁ ਬਾਤਾ। ਪਾਤਸਾਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਨ ਸਿਮਰਹਿ ਪਾਪਾ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਹਿ ਉਨ ਕੀ ਕਵਨੁ ਸੇਵਾ ਕਵਨੁ ਧਰਮੁ ਫਲਿਆ ਜੇ ਉਨਹੁ ਏਹੁ ਬਾਤ ਪਾਈ। ਅਰੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਮਰਹਿ, ਪਾਪ ਨ ਕਰਹਿ ਉਨ ਕਉ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਜੁੜਿ ਨ ਆਵੈ ਕਬਹੂੰ; ਉਨ ਕਉ ਕਵਨੁ ਪਾਪ ਕਰਿ ਇਵ ਹੂਆ ?” ਬੋਲਹੁ ਸਗਲੇ ਰਾਮੁ ! ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੈ ਭਲੀ ਕਹੀ। ਪਣੁ ਤੂੰ ਸੁਣਿ ਹੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਧਿਆਰੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ !:-

ਇਕਿ ਆਵਹਿ ਇਕਿ ਜਾਹਿ ਉਠਿ, ਰਖੀਅਹਿ ਨਾਵ ਸਲਾਰ ॥

ਇਕਿ ਉਪਾਏ ਮੰਗਤੇ ਇਕਨਾ ਵਡੇ ਦਰਵਾਰਿ ॥

ਅਗੈ ਗਇਆ ਜਾਣੀਐ ਵਿਣੁ ਨਾਵੇ ਵੇਕਾਰ ॥ ੩ ॥”

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਸੁਆਮੀ ਪੰਡਿਤਾ ! ਇਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ

^੧ਮੁਕਤੀ।

^੨ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:-

“ਜਿਥੈ ਮਿਲਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ਸਦ ਖੁਸੀਆ ਸਦ ਚਾਉ ॥ ਤਿਨ ਮੁਖਿ ਟਿਕੇ ਨਿਕਲਹਿ, ਜਿਨ ਮਨਿ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥

ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਪਾਈਐ, ਨਾਹੀ ਗਲੀ ਵਾਉ ਦੁਆਉ ॥੨॥

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਃ ੧-੬

^੩ਟਿੱਕੀਂਦਾ। ਨਿਯਤ ਕਰੀਂਦਾ।

ਭੇਜੇ ਆਵਤੇ ਹੈ ਜੀਵ, ਸੁ ਕੈਸੇ ਕੈਸੇ ਆਵਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਇਕਿ ਹੁਕਮਿ ਸਾਥਿ ਉਠਿ ਜਾਤੇ ਹੈ । ਸੋ ਕੈਸੇ ਕੈਸੇ ਆਵਤੇ ਜਾਤੇ ਹੈ ? ਇਕਿ ਸਾਹ ਇਕਿ ਪਾਤਸਾਹ । ਇਕ ਰੰਕ^੧ । ਇਕਿ ਰਾਵ^੨ ਹੈ । ਇਕਨਹੁ ਕੇ ਵਡੇ ਦਰਿਬਾਰਿ ਹੈ । ਇਕਿ ਉਨਹੁ ਦਰਬਾਰਹੁ ਆਗੈ ਭੀਖਿਆ ਮੰਗਤੇ ਹੈ ਖੜੇ । ਇਕਨਾ ਕਉ ਭੀਖ ਪੜਤੀ ਹੈ ਇਕਨਹੁ ਕਉ ਪੜਤੀ ਨਹੀ । ਪਣੁ ਪੰਡਿਤਾ ! ਜਦਿ ਓਹਿ ਅਗੈ ਜਾਹਿਗੇ ਜਿਨਹੁ ਰਾਜੁ ਕੀਆ ਹੈ ਸੁਖੀ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਸੁਖ ਹੀ ਕੇ ਦਿਨਿ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ^੩ ਪਾਵਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਨਾਹੀ ਸਿਮਰਤੇ, ਤਿਨ ਕਉ ਐਸੀ ਸਜਾਇ ਮਿਲੈਗੀ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ਜੈਸੀ ਕਪੜੇ ਕਉ ਧੋਬੀ ਸਜਾਇ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਜੈਸੀ ਤਿਨਾ ਕਉ ਸਜਾਇ ਤੇਲੀ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਜੈਸੀ ਦਾਣੇ ਕਉ ਸਜਾਇ ਚਕੀ ਦੇਤੀ ਹੈ ਐਸੀ ਓਹਿ ਸਜਾਇ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ਪਾਵਹਿਗੇ । ਅਰੁ ਜੋ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਰੰਕ ਹੈ, ਭੀਖ ਮੰਗਿ ਖਾਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਤੇ ਹੈ ਉਨ ਕਉ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੈਗੀ ਅਰੁ ਹੋਇਗੀ^੪ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਤਬ ਬਹੁੜਿ ਉਠਿ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੁਮਿ ਜਿ ਏਸੁ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹਉ ਜਿ ਤੁਮਹੁ ਏਸੁ ਸੈਸਾਰ ਸਾਥਿ ਅਸਨੇਹੁ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ? ਕਿਛੁ ਮੈਸਾਰ ਕਾ ਸੁਖ, ਬਿਲਾਸ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਰਸ, ਪੁਤ੍ਰ ਹੇਤੁ, ਧਨ, ਜੋਬਨ ਕਾ ਰੰਗ, ਰਾਜ ਪਾਟ ਕਾ ਸੁਖ ਤਉ ਭੁੰਚਹੁ । ਜਬ ਬਿਰਧਿ ਰੂਪਿ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤਬ ਇਨਾ ਬਾਤਾ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੀਜੀਅਹੁ । ਤੁਮ ਤਉ ਅਜਹੂ^੫ ਬਾਲਕ ਸਰੂਪੁ ਹਉ, ਤੁਮਹੁ ਇਨਾ ਬਾਤਾ ਸੰਉ ਕਿਆ । ਕਿਉ ਜੇ ਤੁਮ ਇਤਨੀਕ ਬਾਤ ਕਰਹੁ, ਤੁਮਰੀ ਦੇਹੀ ਸੁਖੀ ਰਹੈ, ਅਨੰਦ ਮਹਿ ਹੋਇ ਤੇਰੀ ਦੇਹੀ । ਇਬ ਹੀ ਤੇਰੀ ਕਹਾ ਓੜਿ^੬ ਹੈ ਜੇ ਤੁਮ ਇਬਹੀ ਜਨਮ ਹੀ ਤੇ ਏਹਿ ਬਾਤਾ ਕਰਤੇ ਹਉ । ਤੁਮ ਅਜਹੂ ਬਾਲਕ ਸਰੂਪੁ ਹਉ ਏਹੁ ਮਤੁ ਕਰਹੁ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

“ਭੈ ਤੇਰੈ ਭਰੁ ਅਗਲਾ, ਖਪਿ ਖਪਿ ਛਿਜੈ ਦੇਹ ॥

ਨਾਵ ਜਿਨਾ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਹੋਏ ਛਿਣੇ ਖੋਹ ॥

ਨਾਨਕ ਉਠੀ ਚਲਿਆ ਸਭਿ ਕੂੜੇ ਤੁਟੇ ਨੇਹ ॥੬॥੬॥”

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਪੰਡਿਤਾ ! ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਭੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਹੀ ਛਿਜੈ । ਤਉ ਉਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਕਾਲੁ ਬਿਆਪਿ ਨ ਸੰਕੇ । ਓਹੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਹੋਇ । ਭਾਵੈ ਤੈਸਾ ਜੀਉ ਹੋਇ ਭਾਵੈ ਨੀਉ ਭਾਵੈ ਉਚੁ, ਕਾਲ ਕਾ ਸਹੰਸਾ^੭ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਖਾਨੁ ਹੋਇ ਭਾਵੈ ਖਵੀਨੁ^੮ ਹੋਇ, ਸਾਹੁ ਹੋਇ, ਪਾਤਸਾਹੁ ਹੋਇ, ਜਿਨ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭਉ ਨਾਹੀ ਓਹਿ ਖਾਨੁ ਹੋਇ ਜਾਹਿਗੇ, ਨਰਕ ਪਾਤੀ ਹੋਹਿਗੇ । ਅਰੁ ਕਾਲੁ ਕੈ ਬਸਿ ਭੀ ਹੋਹਿਗੇ । ਮਰਿ ਮਰਿ ਨਰਕ ਜੋਨਿ ਮਹਿ ਆਵਹਿਗੇ । ਜਨਮਿ ਜਨਮਿ ਨਰਕੁ ਭੁੰਚਹਿਗੇ, ਜਿਨ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਤੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਈਹ ਰਹਣਾ ਕਿਸੀ ਹੈ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਰਾਜ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਉ ਨੇਹੁ ਲਗਾਈਐ । ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਪੁਤ੍ਰ ਸੰਉ ਨੇਹੁ ਲਗਾਈਐ । ਜਬ ਇਸੁ ਜੀਵ ਉਠੀ ਚਲਣਾ ਹੈ ਤਬ ਇਸੁ ਕੂੜਾ ਸੰਉ ਅਸਨੇਹੁ^੯ ਕਿਆ ਲਗਾਈਐ । ਏਹੁ ਸਭ ਕੂੜਾ ਵਸਤੁ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਹੈ । ਬੂਠ ਕੀ ਵਸਤੁ ਹੈ ਸਭ ਬੂਠ ਹੋਇ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਸਚਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਜਿਸੁ ਕੈ ਨੇਹਿ ਈਹਾ ਸੁਖੀ ਆਗੈ ਪਰਮਗਤਿ । ਏਸੁ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਸਨੇਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਸੰਉ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ । ਭਉ ਏਸੁ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ । ਅਵਰੁ ਭਉ, ਅਵਰੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਭ ਬੂਠ ਹੈ । ਜਬ ਓਹਿ ਜਾਣੈ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਕਿਆ ਅਸਨੇਹੁ ਹੈ । ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਖਾਨ ਸੁਲਤਾਨ ਮਾਰਿ ਖਾਨੁ ਕੀਏ, ਜਿਨ ਕੈ ਭਰਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਭਰਤੀ ਹੈ ਤੇ ਖਾਨੁ ਦਰਿ ਖਾਨੁ ਹੁਏ । ਦਿਖਾ ਹਉ ਕਿਉਕਰਿ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਭਉ ਨ ਕਰਉਂ । ਜਿਸੁ ਜੀਉ ਲੈਣਾ ਹੈ ਚਾਹੀਐ ਜੇ ਉਸੇ ਹੀ ਸਾਥਿ ਨੇਹੁ ਹੋਇ । ਜਿਸੁ ਮਰਣਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਸੰਉ ਅਸਨੇਹੁ ਕਿਆ ਕਰੀਐ, ਕੂੜਾ ਅਸਨੇਹੁ ਕਿਸੁ ਸਾਥਿ ਲਗਾਈਐ । ਜਬ ਉਠੀ ਚਲਣਾ ਹੈ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰੀ^{੧੦} ਰਾਜ ਪਾਟ ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ

^੧ਗਰੀਬ ।

^੨ਰਾਜੇ ਜਾਂ ਰਈਸ ।

^੩ਮਨ ਇੱਛਤ ਫਲ ।

^੪ਅਜੇ । ਹਾਲੇ । ਇਸ ਸਮੇਂ ।

^੫ਅੰਤ ।

^੬ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧ ।

^੭ਸੰਸਾ । ਫਿਕਰ ।

^੮ਖ਼ੁਆਨੀਨ । ਖਾਨ ਦਾ

ਬਹੁਵਚਨ । ‘ਖਾਨ’ ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਲਕਬ ਸੀ, ਹੁਣ ਅਮੀਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ।

^੯ਸਨੇਹ । ਪ੍ਰੇਮ ।

^{੧੦}ਇਸਤ੍ਰੀ

ਦੇਹੀ ਸਿਉਂ ਕਿਆ ਅਸਨੇਹੁ ਲਗਾਈਐ ਜਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਛੋਡਿ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਸਨੇਹੁ ਸੋਈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਸੰਉ ਕੀਜੀਐ”। ਤਬ ਪਾਂਧੈ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਕਿਸੀ ਕ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਹਮਾਰਾ ਤੁਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਕਉ ਏਹੁ ਬੁਧਿ ਆਈ ਹੈ। ਜਿਉ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਤਿਉ ਤੂੰ ਚਲਾਉ”। ਬਾਹਾਨਾਂ^੧ ਪਾਂਧੈ ਕਾ ਹੁਆ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸਭੁ ਬਾਤ ਕੀ ਗੰਮਿ ਥੀ^੨, ਓਹੁ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਅਵਤਾਰੁ ਬਾ। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਬਲਪਨ ਜੋਬਨ ਬਿਰਧਿ ਜਿਨਿ ਜਪਿਆ ਕਰਤਾਰੁ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਤਿਨਾ ਜਨਹੁ ਕੀ ਨਿਤ ਚਾਹਉ ਪਗ ਛਾਰੁ^੩ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਸੁ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਮਿਲੈ, ਸੋ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ। ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਵਾਹੁ ਜੀ, ਤੂ ਵਾਹ ਜੀ, ਤੂ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੫ ॥

ਬਾਲ-ਲੀਲਾ ਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ।

ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਠਾ ਬਰਸਾ ਕਾ ਹੁਆ ਤਬ ਬਾਲਕਾ ਸਾਬਿ ਖੇਲੈ। ਦਸ ਬੀਸ ਬਾਲਕ ਸਾਬਿ ਹੋਇ, ਤਿਨਹੁ ਸਾਬਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਕਥਾ ਬਾਰਤਾ ਕਰੈ। ਉਨ ਕਾ ਅਛਿਆਸੁ ਡੀ ਇਹੀ ਬਾਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੀ ਸੁਨਣੈ ਕਉ ਜੀਉ ਹੋਇ, ਹੋਰੁ ਕਾਈ ਬਾਤ ਚਲਾਵਹਿ ਨਾਹੀ। ਜਿ ਸਾਖੀ ਕਹਾਂਨੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਰੈ ਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੀ ਕਰੈ। ਓਹਿ ਜਿ ਸੰਗਿ ਬਾਲਕ ਹੋਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੈ ਸਿ ਏਈ ਗੋਬਿੰਦ ਹੀ ਕੀਆਂ ਕਥਾ ਸੁਨਿਆ ਕਰਹਿ। ਓਹਿ ਬਾਲਕ ਕੋਈ ਪੰਚ ਬਰਸ ਕਾ, ਕੋਈ ਸਾਤ ਬਰਸਿ ਕਾ, ਕੋਈ ਅਠ ਬਰਸ ਕਾ, ਓਹਿ ਬਾਲਕ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹੀ ਕੈ ਮਗਰਿ ਲਾਗੇ ਫਿਰਹਿ। ਉਨ ਕਾ ਜੀਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਹੀ ਸਾਬਿ; ਨ ਉਨਹੁ ਖਾਣੈ ਕੀ ਨ ਉਨਹੁ ਪੀਣੈ ਕੀ^੪। ਬਾਬੇ ਹੀ ਸਾਬਿ ਉਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ। ਜੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਧਿਛਾਂਣੈ ਹੀ ਉਨ ਕਉ ਲੇ ਜਾਇ, ਖਲਾਵੈ ਤਉ ਖਾਹਿ। ਨਾਤਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਕਾਈ ਨ ਕਰਹਿ, ਸਭ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹਿ। ਪਣੁ ਬਾਲਕ ਖੇਲਣੈ ਛਾਇ ਖੇਲਨਿ। ਖੇਲਣੈ ਕੈ ਸੁਭਾਇ ਖਾਣਾ ਬਿਸਰਿ ਜਾਇ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ^੫ ਪੜਾਵਣੈ ਕੀ ਮਨਸਾ ਕਰੀ ਜਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਤੋਰਕੀ^੬ ਪੜਾਵਉ। ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਮਕਦੂਮ^੭ ਸਦਾਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੁਲਾ ਜੀ! ਨਾਨਕ ਕੈ ਤਾਈ ਤੂ ਪੜਾਇ”। ਤਬ ਮੁਲਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਜੀ, ਡਲਾ ਹੋਵੈ ਸਬਾਹੁ^੮ ਬੁਧਵਾਰੁ ਹੈ ਤੁਸੀ ਨਾਨਕੁ ਮੇਰੈ ਹਵਾਲੈ ਕਰਹੁ, ਨਾਨਕ ਕਉ ਮੈ ਖਿਜਮਤਿ^੯ ਕਰੇਸਾਂ। ਤੁਸਾਡੇ ਦਰ ਅਗੈ ਮਕਦੂਮ^{੧੦} ਹੈ, ਸੁਬਾਹ ਆਵਹੁ ਜੇਹੀ ਅਸਾਡੀ ਪੜਾਵਣੈ ਦੀ ਖਿਜਮਤਿ ਹੋਸੀ ਤੇਹੀ ਕਰੇਸਾ ਹੇ। ਜੇ ਖੁਦਾਇ ਭਾਵੈ ਏਹੁ ਤੈਡਾ ਬੇਟਾ ਵਲੀ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਹੈ ਬਬ

^੧ਬਾਹਾਨਾ।

^੨ਪਹੁੰਚ। ਜਾਣਕਾਰੀ।

^੩ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੪ਅਰਥਾਤ—ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਤੇ ਨਾ ਪੀਣ ਦਾ।

^੫ਭਾਵ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ। ਪੁਰਾਤਨ

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਤੋਰਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਸਾਖੀ ਤੀਜੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ, ੧੯੪੮, ਪੰਨਾ ੭।

^੬ਅਰਥਾਤ—ਤੁਰਕਾਂ (ਮੁਗਲ ਹਾਕਮਾਂ) ਦੀ ਬੋਲੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ।

^੭ਮਕਦੂਮ, ਭਾਵ-ਉਸਤਾਦ,

ਮੁੱਲਾਂ। ^੮ਸੁਬਾਹ। ਸਵੇਰੇ, ਭਾਵ ਕੱਲ (ਪ੍ਰਾਤਾ ਕਾਲ)।

^੯ਖਿਜਮਤ। ਸੇਵਾ।

^{੧੦}ਖਿਦਮਤਗਾਰ,

ਭਾਵ—ਦਾਸ।

ਹੀ ਪਤਿ ਵੇਸੀ¹ । ਐਨਿਸਾਲਾਹਤਾਲਹ² ਅਸੀ ਏਸ ਦੇ ਪੜਾਵਣੇ ਨੇ ਤਕਸੀਰ ਨ ਕਰੇਸਾ ਹੇ । ਸੁਬਾਹ ਮਰਦਾਂ³ ਮੈ ਤਖਤੀ ਲਿਖ ਦੇਸਾ ਅਲਫ ਬੇ ਦੀ⁴ । ਮੁਲਾ ਆਖਦੇ ਵਿਦਾ ਹੋਇਆ । ਸੁਬਾਹ ਜਬ ਹੋਈ ਤਬ ਤਖਤੀ ਲੇ ਕਰਿ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੈ ਤਾਈ ਮੁਲਾ ਪਾਸਿ ਲੈ ਗਿਆ । ਮੁਲਾ ਕਤੇਬਾ ਵਾਰਿ ਦੇਖੀ ਜਿ ਅਜੁ ਭਲਾ ਰੋਜੁ ਹੈ । ਬੁਧਵਾਰ ਕੈ ਦਿਨਿ ਮੁਲਾ ਤਖਤੀ ਲਿਖਿ ਦਿਤੀ । ਰੁਪਯਾ ਭੇਟ ਮੁਲਾ ਨੋ ਮਿਲਿਆ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਤੋਰਕੀ⁵ ਪੜਣੈ ਪਾਇਆ, ਤੋਰਕੀ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਪਾਇਆ । ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪੜਣੈ ਪਾਇਆ ਤੋਰਕੀ ਤਬ ਉਨਹੁ ਬਾਲਕਹੁ ਟੁਟਿਆ ਕਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੜਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਓਹਿ ਸਭਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮੁਹਬਤਿ ਦੇ ਲੀਤੇ ਸਭਿ ਤੋਰਕੀ ਲਗੇ ਪੜਣੈ । ਅਲਫੁ ਬੇ ਤੇ ਸੇ ਜੀਮੁ ਹੇ ਖੇ ਦਾਲੁ ਜਾਲੁ ਰੇ ਜੇ ਸੀਨੁ ਬੀਨੁ ਸੁਆਦੁ ਜੁਆਦੁ ਤੁਏ ਜੁਏ ਐਨੁ ਗੈਨੁ ਫੇ ਕਾਫੁ ਕਾਫੁ ਲਾਮੁ ਮੀਮੁ ਨਨੁ ਵਾਉ ਹੇ ਲਾਮੁ ਹਮਜਾ ਅਲਫੁ ਯੇ⁶ । ੧ । ਤਬ ਏਹੁ ਤਖਤੀ ਪਹਿਲੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਲਾਗਾ ਪੜਣੈ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੁਲਾ ਆਪੇ ਏਕ ਬਾਰਿ ਸੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹਰਫੁ ਜਬਤਿ ਕਰਿ ਲਏ⁷ । ਜਿਤੁ ਸੰਨਤਿ⁸ ਮੁਲਾਂ ਤਖਤੀ ਲਿਖਿ ਪਤਿ ਸੁਣਾਏ ਤਿਤੈ ਸੰਨਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਤਖਤੀ ਜਬਤਿ ਕਰਿ ਲਏ । ਮੁਲਾਂ ਭੀ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਜੇ ਸੁਬਹਾਨ ਰੱਬਲਿ ਆਲਮੀਨ⁹ ਤੋਰਕੀ ਦਾ ਪੜਣਾ ਅਰੁ ਇਕੋਰਾਂ ਹੀ ਹੋਇ ਏਸ ਕੈ ਤਾਈ ਕਹਦਾ ਹਾਂ ਸੋ ਕਿਤਾਬਤਿ¹⁰ ਖਤੁ ਜਬਤਿ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਕੋਈ ਵਲੀ ਹੈ ਜਿ ਇਕੋਰਾ ਦਾ ਆਖਿਆ ਹਰਫੁ ਚਟਕਦੇ ਸਿਖਿ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਬਹਾਨ ਯਾ ਰੱਬਲਿ ਆਲਮੀਨ ! ਏਹਾ ਫਹਮੁ¹¹ ਮੈ ਕਿਸੇ ਕਾ ਨਾਹੀ ਦੇਖਿਆ । ਇਸੁ ਦੇ ਤਾਈ ਵਡੀ ਇਨਾਇਤਿ¹² ਰਬੁਲਿ ਆਲਮੀਨ ਦੀ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੈ ਤਾਈ ਜਿ ਇਸੁ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਇਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਪਤਿ ਸਕਦਾ ਜੇ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਜਬਤਿ ਕਰ ਲਏ । ਏਹੁ ਕੋਈ ਵਲੀ ਹੈ ਜਿ ਸੁਣਿਦਿਆਂ ਸਾਰ ਜਬਤਿ ਕਰਿ ਲੈਂਦਾ ਹੈ” । ਕਿਤਨਿਆਂ ਕਿ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਫਤਰ ਦਾ ਹਸੇਬੁ, ਜਾਮਾ-ਖਰਚ, ਵਾਸਲ¹³ ਜਿਤਨਾ ਸਾ ਸਭੁ ਮੁਲਾਂ ਤੇ ਸਿਖਿ ਲੀਆ । ਜਹਾਨੁ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਬਹੁਤੁ ਪਹੁਚਿ ਹੈ ਇਸ ਬਾਲਕ ਦੀ, ਜਿ ਇਤਨਿਆਂ ਕਿ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚਿ ਪਤਿ ਪਹੁਚਿਆ” । ਤਬ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮੁਲਾ ਨੋ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖੁਦਾਇ ! ਏਨਾ ਚਿਮਨਿਆਂ¹⁴ ਦਸ ਦਸ ਬਰਸਿ ਪੜਦਿਆਂ ਹੋਏ ਹੋਨਿ । ਅਜਹੁ ਹਰਫੁ¹⁵ ਸਨਾਖਤ¹⁶ ਨਾਹੀ ਹੋਏ । ਅਰੁ ਏਸ ਨੇ ਇਨਾਇਤਿ ਹਕ ਤਾਲਹ¹⁷ ਦੀ ਹੈ ਜਿ ਬੋਝਿਆਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚਿ ਪਤਿ ਚਾਫੁਜ਼¹⁸ ਹੋਆ ਹੈ” । ਤਬ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਜਿ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਦੇ ਤਾਈ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨਸੀਹਤਿ ਦੇਵੈ ਦੀਨ ਦੇ ਰਾਹਿ ਦੀ । ਜਹਾਨੁ ਸਭੁ ਸਿਫਤਿ ਲਗਾ ਕਰਨੇ ਜਿ ਬਡਾ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਨਾਨਕੁ ਬੇਦੀ ਕਾਲੂ ਬੇਦੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ । ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਵਿਚਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰੈ । ਹਿੰਦਵੀ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦਵਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰੈ । ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਸੰਤੋਖਿਆ ਜਾਇ । ਸਭ ਕੋਈ ਆਪੇ ਜੇ ਨਾਨਕ ਜੰਮਦੇ ਹੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਹਿੰਦਵੀ ਪਾਰਸੀ ਅਰਬੀ ਤੋਰਕੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸਭ ਜਬਤਿ ਕੀਏ । ਜਬ ਮਹੀਨੇ ਕਿਤਨਿਆਂ ਕਿ ਹੋਏ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਿਆ, ਬੇਖੁਦੁ ਹੋਇ ਗਿਆ । ਨ ਬੋਲੈ ਨ ਬਕੈ, ਨ ਸਵੈ ਨ ਜਾਗੈ, ਨ ਕਿਸੀ ਕੀ ਤਰਫ ਦੇਖੈ ਨ ਸੁਣੈ, ਨ ਸੁਮਾਰ ਕੈ ਘਰਿ ਹੋਇ ਗਿਆ । ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਮੁਲਾ ਸਦਾਇਆ । ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੈ ਤਾਈ ਮੁਲਾਂ ਆਇ ਕੈ ਵਦੀਨਾ¹⁹ ਪੜਿਆ ਅਰੁ ਅਫਜ਼ੂ²⁰ ਕੇ ਤਵੀਤ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਬੰਨੈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੋਲੇ

¹ਜਾਵੇਗਾ । ²ਸਹੀ ਪਾਠ—ਇਨਸ਼ਾ ਅੱਲਾਹ ਤਾਅਲਾ । ³ਅਰਬਾਤ—ਜੇ ਰੱਬ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ।
⁴ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ । ⁵ਸੁਬਹ ਸਾਇਕ, ਜਦ ਮਰਦ (ਲੋਕੀ) ਉਠਦੇ ਹਨ ਮੰਜਿਆਂ ਤੋਂ । ਸਵੇਰੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਾਲ । ⁶ਭਾਵ—ਕੁਰਾਨ । ⁷ਤੋਰਕੀ (ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਲਿਪੀ) ਤੋਂ ਏਥੇ ਭਾਵ ਫਾਰਸੀ ਲਿਪੀ ਹੈ ।
⁸ਅਰਬੀ ਦੀ ਇਹ ਵਰਣਮਾਲਾ ਹੈ, ਉਰਦੂ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਖਰ ਘਟ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੂਹਰਾ ਲਾਮ ਤੇ ਅਲਫ ਵਾਧੂ ਹਨ । ⁹ਹਰਫ (ਅੱਖਰ) ਜ਼ਬਤ (ਯਾਦ) ਕਰ ਲਵੇ । ¹⁰ਹੁਨਰ । ਕਾਰੀਗਰੀ । ਸਨਾਅਤ । ਤਰੀਕਾ ।
¹¹ਧੰਨ ਉਹ ਰੱਬ ਹੈ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ । ¹²ਕਿਤਾਬਤ ਕੀਤਾ (ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ) । ¹³ਸਮਝ-ਸੂਝ । ਬੁੱਧੀ ।
¹⁴ਬਖਸ਼ਿਸ਼ । ¹⁵ਵਸੂਲੀ ਜੋਗ । ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ । ¹⁶ਚਮਨ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ, ਅਰਥਾਤ—ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ । ¹⁷ਅੱਖਰ ।
¹⁸ਪਛਾਣ । ¹⁹ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ । ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ । ²⁰ਹਿਫਜ਼ (ਜ਼ਬਾਨੀ ਕੰਠ) ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ।
²¹ਜਪ-ਸਿਮਰਨ । ²²ਅਫਜ਼ੂ । ਵਿੱਧੀ । ਤਰੱਕੀ ।

ਮੁਤਲਕ¹ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਜਿਤਨਾ ਲੋਕ ਥਾ ਸਭੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੇਖਣੇ ਆਇਆ। ਲੋਕ ਕਹਣ ਲਾਗੇ, “ਯਾਰੋ ! ਨਾਨਕ ਦੇ ਤਾਈ ਕਿਛੁ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਬਾਤ ਹੋਇ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਸਿ ਹੈਰਾਨਗੀ ਦੇ ਘਰਿ ਹੋਇ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣੀਤਾ ਜਿ ਕਿਆ ਹੋਇ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿ ਬੋਲਤਾ ਬਕਤਾ-ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਬਹੁਤੁ ਦਿਲਗੀਰੁ ਹੋਇ ਗਈਆ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਦੇਖਿ ਕਰਿ। ਤਬ ਓਹੁ ਮਕਦੂਮ ਜਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਤਾਈ ਪੜਾਇਲ ਸੀ ਸਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਆਇ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਉਨਿ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਨਾਇ ਬੋਲੁ। ਰਜਾਇ ਖਦਾਇ ਆਪਣੇ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਅਰਥ ਬੋਲਿ, ਏਕੁ ਛੋਰਾ ਕੁ ਬੋਲਿ ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ”। ਜਬ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ ਬੋਲਿ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੁਲਾਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਚਸਮਾ² ਲਾਇ ਕਰਿ ਉਠੀ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰ ਦੁਆਇ ਪੜੀ ਜਿ, “ਰਖ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਹੋਵੈ ਤਉ ਕੂ। ਕੂਵਤਿ³ ਮੁਰਤਜਾ ਅਲੀ⁴ ਦੀ ਹੋਵੈ ਤਉ ਕੂ। ਪਨਾਹ⁵ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਹੋਵੈ ਤਉ ਕੂ। ਮਦਾਹ⁶ ਹਜਰਥ⁷ ਰਸੂਲ ਦੀ ਹੋਵੈ ਤੇਰੇ ਤਾਈ। ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੂੰ ਬਖਸਿਆ ਰੂਹੁ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਹੈ। ਹਕ ਤਾਲਹ⁸ ਤੂੰ ਬਖਸਿਆ ਹੈ। ਪਰੁ ਜੀ ਬਹੁਤੁ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਏਸੁ ਅਣਬੋਲਣੇ ਸਾਥਿ ਰੰਜ ਹੋਇ ਗਏ ਹਨਿ। ਤੂੰ ਇਕੋਰਾ ਵੇਨਾ ਲੋਕਾ ਕੁ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਜਬਾਬੁ ਦੇਹਿ। ਤੂੰ ਬੁਲਾਇ ਜਿ ਖਾਤਰਿ ਸਭਨਾ ਦੀ ਖੁਸੀ ਹੋਵੈ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੁਲਾ ਮਕਦੂਮ ਸਾਥਿ ਬੋਲਿਆ। ਤਰੀਕਤ⁹ ਦੇ ਘਰਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਿਆ। ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

“ਦੁਨੀਆਂ ਮੁਕਾਮੇ ਫਾਨੀ। ਤਹਤੀਰੁ ਦਿਲ ਦਾਨੀ॥

ਮਮਸਰਿ ਮੂਇ ਅਰਜਾਈਲ ਗਿਫਤਾ॥ ਦਿਲ ਹੋਚ ਨਦਾਨੀ¹¹॥ ਰਹਾਉ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਨਿ ਹੋ ਮੁਲਾ ! ਮੈ ਕਿਸੁ ਸਾਥਿ ਬੋਲਉ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਸਭੁ ਫਨਾਇ¹² ਹੋਗੇ, ਈਹਾ ਰਹਤਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿਸ ਸਾਥਿ ਮੈ ਬੋਲਉ। ਜਿਤਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਖੁਦਾਇ ਤਾਲਹ ਪੈਦਾ ਕੀਨੀ ਹੈ ਸਭ ਫਾਨੀ ਮੁਕਾਮ¹³ ਹੈ। ਰਹਣਾ ਕਿਸੀ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਬਾਤ ਮੈ ਦਿਲ ਨਾਲਿ ਲਾਇ ਤਹਕੀਕੁ¹⁴ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਅਰਜਾਈਲ¹⁵ ਪਕੜੀ ਖੜਾ ਹੈ। ਬਿੰਦਕ ਵਿਚਿ, ਇਕਸੁ ਚਸੇ¹⁶ ਵਿਚਿ ਲੈਗਾ ਕਿ ਲੈਗਾ। ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹਰਿਗਸ ਖਬਰਿ ਹੀ ਨਾਹੀ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਥੇ ਦੇ ਵਾਲ ਅਜਰਾਈਲ ਦੇ ਹਥਿ ਹੈਨਿ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਖਬਰਿ ਮੁਤਲਕਿ ਨਾਹੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲਿ ਏਹਾ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੈ ਜਿ ਕੁਲਿ ਜਹਾਨੁ ਅਜਰਾਈਲ ਕਾ ਪਕੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਇਫਾਲ¹⁷ ਏਹੁ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਮਰਣੇ ਦੀ ਖਬਰਿ ਨਾਹੀ ਜੇ ਕਿਆ ਹਮਰੇ ਸਿਰਿ ਹੋਇਗਾ। ਮੈਨੇ ਏਹਾ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੈ ਜਿ ਏਸੁ ਬੰਦੇ ਨੇ ਹੋਰੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਆਵਦਾ ਹੈ ਕਰਣਾ ਬਿਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਥੀ। ਏਹੁ ਤਾ ਹੁਣਿ ਘੜੀ ਚਸੇ ਨਾਲਿ ਫਨਾਇ ਹੋਇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖਾ ਏਹੁ ਜਿ ਅਚਿਤੁ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਏ ਮਕਦੂਮ ਜੀ ! ਮੈਨੇ ਏਨੇ ਹੈਰਾਨਗੀ ਦੀ ਚੁਪ ਲਗੀ ਹੈ”। ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੇਰੇ ਏਸੁ ਗੰਮੁ ਖਾਣੇ ਸਾਥਿ ਏਹਿ ਲੋਕ ਸਭ ਰੰਜ ਹੋਇ ਗਏ ਹਨਿ, ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਅਜਹੁ ਛੋਰਾ ਹੈ, ਹੁਣੇ ਏਨਾ ਬੰਦਗੀਆਂ ਵਿਚਿ ਨ ਪਉ। ਜਾਂ ਪੁਰੁ ਜੁਆਨੁ¹⁸ ਹੋਸਹਿ ਤਾ ਜਾਣਹਿ ਸਿ ਕਰਸਹਿ। ਪਣੁ ਹੁਣਿ ਤੂੰ ਹਿਬਾਰਿ¹⁹ ਹੋਹਿ ਅਜਹੁ ਉਮਰ ਵਡੀ ਹੈ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਮਕਦੂਮ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲਉਭਾ²⁰ ਹੋਵੈ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚਿ ਛੋਟਾ ਹੋਵੈ ਜਿਤਨਾ ਕੁ ਉਸੁ ਲਉਭੇ ਦੀ ਪਹੁਚਿ ਹੋਵੈ ਕੰਮ ਦੀ ਜਾ ਓਤਨਾ ਕੁ ਕੰਮ ਕਰੈ ਤਾ ਖਸਮ ਨੇ ਭਾਵੈ ਕਿ ਬਹਿ ਰਹੈ

¹ਬਿਲਕੁਲ।

²ਅੱਖਾਂ, ਭਾਵ ਨਿਗਾਹ।

³ਤਾਕਤ।

⁴ਹਜ਼ਰਤ ਅਲੀ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਜੋ

ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਵਾਈ ਤੇ ਬੀਬੀ ਫਾਤਿਮਾ ਦਾ ਪਤੀ ਸੀ।

⁵ਰੱਖੜਾ।

⁶ਤੇਨੂੰ।

⁷ਤਾਰੀਫ਼। ਉਪਮਾ।

⁸ਹਜ਼ਰਤ।

⁹ਰੱਬ ਨੇ।

¹⁰ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਧਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ-ਸ਼ਰੀਅਤ, ਤਰੀਕਤ ਤੇ ਮਾਰਫਤ। ਇਥੇ ਤਰੀਕਤ ਦਾ ਭਾਵ ਦਿਲ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਹੈ।

¹¹ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ

ਅਸਲ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ-

“ਮਮਸਰ ਮੂਇ ਅਜਰਾਈਲ ਗਿਰਫਤਾਰ ਦਿਲ ਹੋਚਿ ਨ ਦਾਨੀ”।

¹²ਨਾਸ਼। ; ¹³ਫਨਾਹ ਦਾ ਮੁਕਾਮ, ਅਰਥਾਤ-ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਜਗਤ। ¹⁴ਪੜਤਾਲ। ਖੋਜ। ¹⁵ਇਜ਼ਰਾਈਲ-ਮੋਤ ਦਾ।

ਫਰਿਸ਼ਤਾ (ਯਮਦੂਤ)।

¹⁶ਪਲ।

¹⁷ਫ਼ਿਅਲ, ਕਰਮ, ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਅਰਥਾਤ-ਮਾੜੇ ਕੰਮ।

¹⁸ਇਜ਼ਹਾਰ। ਪ੍ਰਗਟ।

¹⁹ਗੁਲਾਮ, ਦਾਸ।

ਤਾਂ ਓਹੁ ਖਸਮ ਕੂ ਭਾਵੈ ?" ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜੇ, "ਜਿਤਨੀ ਕੁ ਗੁਲਾਮ ਦੀ ਪਹੁਰਿ ਹੋਵੈ ਜਾਂ ਉਤਨੀ ਕੁ ਖਿਜਮਤਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੋ ਭਾਵੈ ਨਾਂਹੀ ਤਾਂ ਹਰਾਮ ਖੋਹੁ ਹੋਵੈ ।" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਮਕਦੂਮ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਹਰਾਮ ਖੋਰੀ ਦਸਦਾ ਹੈ । ਜਿਥਹੁ ਲਾਇ ਏਸਦੀ ਪਹੁਰਿ ਹੈ ਤਿਥਹੁ ਲਾਇ ਏਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਉ । ਜਿਥਹੁ ਲਾਇ ਏਸਦੀ ਪਹੁਰਿ ਨਾਹੀ ਪਹੁਰਣੈ ਦੀ ਤਿਥਹੁ ਲਾਇ ਏਹੁ ਅਰਜੁ ਕਰੈ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸਿ ਜਿ"।

ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸਿ ਤੋ ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ ਕਰਤਾਰ ॥

ਹਕਾ ਕਬੀਰ ਕਜੀਮ ਤੂ ਬੇਅੋਬ ਪਰਵਦਤਾਰ ॥ ੧ ॥"

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਸਾਹਿਬ, ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਇਕੁ ਅਰਜੁ ਹੈ, ਤੂ ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣਿ । ਜੀ, ਤੂ ਹਕੁ ਸਚੁ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਰਨਹਾਰੁ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਤੂ ਸਭਦੂ ਵਡਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਨੇੜੇ ਤੇ ਨੇੜਾ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਅੰਬੀ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਤੂ ਬੇ ਅੰਬ ਹੈ, ਜਿਤਨੇ ਜੀਅ ਹੈ ਤਿਤਨਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਸ^੧ ਤੂੰ ਕਰਦਾ । ਤੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਦੇਵਣਹਾਰਾ ਨਾਹੀ । ਦੇਹਿ ਜਿ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ।" ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੇਰੇ ਏਸੁ ਗੰਮ ਆਣੈ ਸਾਥਿ ਸਭਿ ਦਿਲਗੀਰ ਹੋਇ ਗਏ ਹੈਨਿ ਤੇਰੇ ਆਦਮੀ ਤੂੰ ਏਨਾ ਸਾਥਿ ਬੋਲੁ ਬੈਠੁ ਜਿ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰਿ ਖੁਸ਼ਿ ਹੋਵੈ ਏਹਿ ਤੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹੈਨਿ, ਭਾਈ ਭਤੀਜੇ ਹੈਨਿ, ਏਨ੍ਹਾ ਸਾਥਿ ਤੂ ਬੋਲਿ ਜਿ ਏ ਭੀ ਜੀਉ ਧਰਨਿ ।" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ :

ਮਾਦਰਿ ਪਿਦਰੁ ਬਿਰਾਦਰਾਂ ਕਸਨੇਸਿ ਦਸਤੰਗੀਰ ।

ਆਖਿਰ ਗਿਫਤ ਕਸਿ ਨਦਾਰਦ ਚੂੰ ਸਵਦ ਤਕਬੀਰ^੨ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਨੀਐ ਮਕਦੂਮ ਜੀ ! ਜਾਂ ਏਸੁ ਕੰਉ ਅੰਤਿ ਜਦਿ ਅਰਜਾਈਲ ਪਕੜੈਗਾ ਤਬ ਨ ਏਸ ਕੀ ਮਾਤਾ ਹੀ ਸਹਾਉ^੩ ਕਰੈਗੀ, ਨ ਪਿਤਾ ਹੀ ਸਹਾਉ ਕਰੈਗਾ, ਨ ਕੋਈ ਭਾਈ ਹੀ ਸਹਾਉ ਕਰੈਗਾ, ਏਸ ਦਾ ਬਿਨਾ ਖੁਦਾਇ ਥੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਆਖਿਰ ਵਖਤਿ ਏਸੁ ਕਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਬਿਨ ਸਾਹਿਬ^੪ ਕੇ ਨਾਵ^੫ ਥੀ । ਏਸਕਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਨ ਕੋਈ ਯਾਰੁ ਨ ਖੇਸ^੬, ਨ ਮਿਤ੍ਰ ਏਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਜਬ ਅਰਜਾਈਲੁ ਉਠਾਇ ਕਰਿ ਏਸੁ ਕੇ ਤਾਂਈ ਜਬਹਿ^੭ ਕਰੈਗਾ, ਕੀਤੇ ਦੇ ਹਸੇਬ ਨੋ ਪਕੜੀਐਗਾ, ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਕੋਈ ਨ ਹੋਇਗਾ । ਇਵ ਤਾ ਅਰਜਾਈਲ ਪਾਸਿ ਕੋਈ ਕਹਿ ਨ ਸਕੈਗਾ ਜਿ ਏਹੁ ਅਸਾਡਾ ਹੈ ਏਸ ਨੋ ਨ ਮਾਰਿ । ਐਸੇ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਬਾਬੇ ਪੁਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਹੈ ਅਜੈ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਹੀ ।" ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਸ ਨੋ ਮਿਹਰ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਬੀਵੋ ਸੋਈ ਵਡਾ । ਤੂ ਸਭਨਾ ਕੰਨੋ^੮ ਛੋਟਾ ਹੈ ਪਣੁ ਅੰਮਾ ਗਨੀਮਤਿ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਆਈ ਜਿਨਿ ਮਸੂਮੀ^੯ ਵਿਚ ਖਦਾਇ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਖੁਦਾਇ ਨਾਲਿ ਤੂ ਸਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਮਲ ਸਾਲਿਹ^{੧੦} ਤਉ ਕੂ ਹਕ ਤਾਲਹ ਅਮਲ ਚੰਗੇ ਦਿਤੇ ਹੈਨਿ । ਸਾਬਾਸਿ ਉਸੁ ਖੁਦਾਇ ਕੂ, ਹਉ ਕੁਰਬਾਨੁ ਉਸੁ ਖੁਦਾਇ ਕੂੰ, ਜਿਨਿ ਤਉ ਕੂ ਮਸੂਮੀ ਵਿਚਿ ਇਜੇਹੀ ਨਸੀਹਤਿ ਦਿਤੀ ਹੈਸੁ । ਜੇ ਕੋਈ ਤਉ ਕੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੂ ਭੀ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀ ਨਸੀਹਤਿ ਪਹੁਚਦੀ ਹੈ । ਤਹਿਜਾ ਉਸਤਾਦੁ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਹੈ । ਤੂ ਖੁਦਾਇ ਨਾਲਿ ਵਾਸਲੁ^{੧੧} ਥੀਆ ਹੈ ।" ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਤੂ ਅਮਲ ਚੰਗੇ ਕਰਦਾ ਹੈ

^੧ ਪਰਵਰਿਸ਼ । ਪਾਲਣਾ ।

^੨ ਸਹੀ ਪਾਠ—ਜਨ ਪਿਸਰ ਪਦਰ ਬਿਰਾਦਰਾਂ ਕਸ ਨੇਸ ਦਸਤੰਗੀਰ ॥

ਆਖਿਰ ਬਿਅਫਤਮ ਕਸ ਨਦਾਰਦ ਚੂੰ ਸਵਦ ਤਕਬੀਰ ॥

^੩ ਸਹਾਇਤਾ ।

^੪ ਸ੍ਵਾਮੀ । ਮਾਲਿਕ । ਭਾਵ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ।

^੫ ਨਾਮ ।

^੬ ਸ੍ਵੇਬ=

ਆਪਣਾ—ਸੰਬੰਧੀ ।

^੭ ਮਾਰੇਗਾ ।

^੮ ਨਾਲੋ

^੯ ਬਚਪਨ ।

^{੧੦} ਅਮਲਿ ਸਾਲਿਹ=ਨੈਕ

ਅਮਲ, ਚੰਗੇ ਸੁਲਹਕੁਲ ਹੋਣ ਦੇ ਅਮਲ, ਲਥਵਾ—ਗੁਣ ।

^{੧੧} ਮਿਲ । ਵਸਾਲ ।

ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਤੂ ਨੇਕੁ ਹੈ । ਤੈ ਥੀਂ ਨੇਕੀ ਥੀ ਆਵਦੀ ਹੈ, ਬਦੀ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਆਵਦੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ :

ਸਬ ਰੋਜ ਗਸਤਮ ਦਰ ਹਵਾ ਕਰਦੇਮ ਬਦੀ ਖਿਆਲ ।

ਗਾਹੇ ਨ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਕਰਦਮ ਮਮਈ ਚਿਨੀ ਅਹਵਾਲ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਮੁਲਾ ! ਬੰਦੇ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤ ਏਹੁ ਹਵਾਈ ਵਿਚਿ ਗਸਤੁ^੧ ਰਹਦਾ ਹੈ, ਖੁਦਾਇ ਨੋ ਏਹੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਯਾਦਿ ਕਰਦਾ । ਪਰਾਈ ਬਦੀ ਹੀ ਵਿਚਿ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਛੁ ਐਬ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਠਾ ਪਹਰਾ ਵਿਚਿ ਕਦੇ ਏਸ ਤੇ ਨੇਕੀ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਆਵਦੀ, ਏ ਮੁਲਾ ! ਮੇਰੇ ਏ ਅਡਾਲ^੨ ਨੀ ਏਹਾ ਹਉ ਬਜਹਗਾਰੁ^੩ ਖੁਦਾਇਦਾ ਹਾ । ਜਿ ਕਦੇ ਮੈ ਤੇ ਨੇਕੀ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਆਵਦੀ” । ਤਬ ਮੁਲਾ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਖੁਦਾਇ ਨਾਲਿ ਸਹੀ ਸੇਈ ਹੈਨਿ, ਜਿਨੀ ਆਪ ਕੂੰ ਰਦੁ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਨੇਕੀ ਦੇ ਰਾਹਿ ਚਲਦੇ ਹੈਨਿ । ਅਤੇ ਆਪ ਕੂੰ ਰਦੁ ਕਰਿ ਜਾਣਦੇ ਹੈਨਿ, ਬਰਕਤਿ ਤਿਨਾ ਦੀ ਨਾਲਿ ਖੁਦਾਇ ਜੀਆ ਕੂ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਮੁਲਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੂ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪਾਕ ਸੂਰਤਿ ਹੈ, ਤੈ ਜੇਹਾ ਖੁਦਾਇ ਕਹੀ ਸਹੀ ਨਾਹੀ ਕੀਤਾ । ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ ।

ਬਦਬਖਤ ਹਮ ਚੁ ਬਖੀਲੁ ਗਾਫਿਲ ਬੇ-ਨਜਰ ਬੇਬਾਕ ॥

ਨਾਨਕ ਬੁਗੋਯਦ ਜਨੁ ਤੁਰਾ, ਤੇਰੇ ਚਾਕਰਾਂ ਪਾਖਾਕੁ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੁਲਾ ਜੀ ! ਅਸਾਂ ਨੋ ਏਹਾ ਬੁਝਣਾ ਕਿਥਹੁ ਹੋਆ ਜਿ ਹਕ ਕੂ ਬੁਝਹਿ । ਅਣ ਬੁਝਣਾ ਏਸ ਨੋ ਅਸਾਨੁ ਹੈ । ਅਤੈ ਬੁਝਣਾ ਭੀ ਏਸਨੋ ਅਸਾਨੁ ਹੀ ਹੈ । ਪਰੁ ਏਹਾ ਏਸ ਕੂੰ ਬੇਬਖਤੀ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਅਫਰੀਨਸ^੪ ਨਾਹੀ ਬੁਝਦਾ । ਬਖੀਲੀ^੫ ਹਰ ਕਿਸੀ ਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਠੇ ਪਹਰ ਗਫਲਤ ਵਿਚਿ ਰਹਦਾ ਹੈ । ਬਦਨੀਅਤਿ ਵਿਚਿ ਰਹਦਾ ਹੈ, ਬਦਿ ਨਜਰਿ ਹੀ ਏਹੁ ਦੇਖਦਾ ਹੈ । ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਅਦਬੁ ਏਸ ਨੋ ਨਾਹੀ । ਏਹੁ ਗਫਲਤਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਬੇਬਾਕੁ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਐਸੀ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਚਾਕਰ ਹੈਨਿ, ਉਨਾ ਦੀ ਪੈਖਾਕੁ^੬ ਹਾ । ਜੇ ਓਹਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਨਿ ਤਾ ਮੈ ਜਾਣਾ ਜਿ ਨਿਹਾਲ ਹੋਆ । ਬੇਬਾਕੁ, ਜਿਸੁ ਦੀਬਾਣੀ ਦੀ ਬਾਕੀ ਜਿਸੁ ਦੇਣੀ ਨਾਹੀ ਹੋਦੀ । ਜੋ ਵੇਗੰਮੁ ਹੋਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਦੀਬਾਣੀ ਦੀ ਦੇਣੀ ਹੋਦੀ ਹੈ ਸਿ ਡੈ ਵਿਚਿ ਰਹਦਾ ਹੈ । ਜਿ ਯਾ ਖੁਦਾਇ ਮੈ ਹਾਸਲ ਦੀਬਾਨ ਦਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿਵੇ ਬੇਬਾਕੁ ਭੀ ਹੋਵਾ । ਤਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ ਏਹੁ ਜਿ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਹੈ ਸਿ ਏਸੁ ਬਾਕੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਅਤੈ ਬੇਬਾਕੁ ਹੋਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਏਵਡ ਗਾਫਲੁ ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਹੈ । ਹੋਦੀ ਬਾਕੀ ਬੇਬਾਕੁ ਹੋਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਪਣੀ ਗਫਲਾਈ^੭ ਦੇ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ । ਪਣੁ ਮੇਰੀ ਖੁਦਾਇ ਅਗੈ ਏਹਾ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਕਿਵੇ ਹੀ ਹਉ ਤੋਰਿਆ ਚਾਕਰਾ ਦੀ ਪੈ ਖਾਕੁ ਹੋਵਾ । ਗਫਲਤ ਮਨ ਥੀ ਜਾਇ । ਅਨੁ ਮਨ ਕੈ ਬਿਖੇ ਗਰੀਬੀ ਬਸੈ । ਤਬ ਮੁਲਾ ਤਜੀਮ^੮ ਕੀਤੀ । ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੂੰ ਕਹਿਉਸੁ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂ ਹੁਣਿ ਹੀ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚਿ ਰਹਦਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਹੁਣਿ ਹੀ ਖੁਦਾਇ ਕੂ ਅਪਤਿਆ ਹੈ । ਅਬ ਅਨਾਡਾ ਬੀ ਖਸਮਾਨਾ^੯ ਕਰਿ, ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਹਥਿ ਆਵਸੀ ਵਬ^{੧੦} ਤਾ ਹਫਨਾ^{੧੧} ਕੂ ਹਥਿ ਆਵਸੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਤਰਫ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦਰੂਦ^{੧੨} ਪੜਿਓ ਨੇ ਅਰੁ ਸਲਾਮੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਅਤੈ ਵਾਹੁ ਹੋ ਨਾਨਕ

^੧ਹੋ ।

^੨ਫਿਰਦਾ ।

^੩ਇਫ਼ਾਲ, ਕੰਮ ।

^੪ਬਜਹਗਾਰ=ਗੁਨਾਗਾਰ, ਅਪਰਾਧੀ ।

^੫ਪੈਦਾਇਸ਼, ਰਚਨਾ ।

^੬ਨਿੰਦਾ । ਦੁਗਲੀ ।

^੭ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਕ । ਚਰਣ-ਸੂਤ ।

^੮ਗਫਲਤ,

ਬੇਪਰਵਾਹੀ ।

^੯ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ।

^{੧੦}ਮਾਲਕੀ । ਅਪਣਾਉਣਾ ।

^{੧੧}ਵਸਤੁ ।

^{੧੨}ਸਤਿਕਾਰ ।

ਸਫਨਾ ।

^{੧੩}ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ।

ਜੇ ਕੁੰ ਇਵੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿ ਖੁਦਾਇ ਦਿਤੀ ਹੈ"। ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਹਿੰਦੂ ਬੇ ਤਿਨਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਵੇਖਿ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, "ਧੰਨੁ ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜਿਨ ਬਾਲਪਨ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਣਿਆ ਹੈ"।

ਸਲੋਕੁ ਬੋਲੁ^੧

ਰਾਸਿ ਬਿਗੋਯਦ ਰਾਸਿ ਕਰਿ^੨ ਕਾਰ ਕੁਨੰਦਿ ਬੰਦੇ ਪਾਕ ਅਲਾਹ^੩ ॥

ਕਾਰ ਕੁਫੁਰ ਦਰੋਗੁ ਦਿਲਿ ਦਰਿ ਨਾਨਕ ਰੂਈ ਸਿਆਹ^੪ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ। ਰਾਮ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਤਸਾਦਿ ॥ ੬ ॥

ਜੇਵ-ਸੰਸਕਾਰ

ਗੋਸਟਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ

ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਨਵਾ ਬਰਸਾ ਕਾ ਹੁਆ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ-ਕਾ ਉਣੇਤੁ^੧ ਹੁਆ, ਜਨੇਉ ਲਾਗੇ ਬਾਹਣੇ। ਬ੍ਰਹਮਣ ਚਉਕਾ ਦੇ ਕਰਿ ਸਿਖਾਂ^੨ ਲਾਗੇ ਦੇਵਣੇ। ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਧਿਆ ਮੰਧਿਆ। ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਸੰਧਿਆ। ਤਰਪਣੁ। ਗਾਇਤ੍ਰੀ। ਲਗਾ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਸਿਖਾਲਣੇ। ਅਰੁ ਸਿਖਾ^੩ ਸੂਤ ਧੋਤੀ ਜਨੇਉ ਮਾਲਾ ਕੀ ਸੂਚ^੪ ਲਾਗਾ ਸਿਖਾਲਣੇ। ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਕੀ ਮਿਰਜਾਦਾ ਲਾਗਾ ਸਿਖਾਲਣੇ। ਖਟ ਕਰਮ^੫ ਲਾਗਾ ਬਤਾਵਣੇ। ਸਾਲਗਿਰਾਮ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗਾ ਸਿਖਾਲਣੇ। ਜਿਤਨਾ ਬੇਦੁ ਕਹਤਾ ਬਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮੁ ਸਭੁ ਪਰਕਿਰਤਿ ਲਾਗਾ ਸਿਖਾਵਣੇ। ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਚਉਕਾ ਦੇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਨਵਾਇ ਕਰਿ ਆਣਿ ਚਉਕੇ ਉਪਰਿ ਬੇਠਾਇਆ, ਜਨੇਉ ਲਾਗਾ ਪਾਵਣੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਪੰਡਿਤ ! ਤੂ ਸਿ ਜਨੇਉ ਬਾਹਤਾ ਹੈ ਸਿ ਏਸੁ ਜਨੇਉ ਬਾਹਣੇ ਕਾ ਕਵਣੁ ਧਰਮੁ ਹੈ ?" ਤਬ ਬ੍ਰਹਮਣਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਨਾਨਕ ! ਏਸੁ ਜਨੇਉ ਪਾਵਣ ਕਾ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ। ਏਹੁ ਅਰਥਿ ਪਉਦਾ ਹੈ ਸਿ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕਉ ਨੇਮੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸਿ ਬਿਨਾ ਚਉਕੇ ਤੇ ਭਿਟਾ ਅੰਨੁ ਜੇਵਣਾ ਨਾਹੀ। ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕਉ ਜਨੇਉ ਕੀ ਸਰਮ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਸਿ ਕੁਚੀਲ ਬਸਤੁ ਕੈ ਨੇਤ੍ਰੇ ਨ ਜਾਣੇ ਜਨੇਉ ਹੋਏ ਕੁਚੀਲੁ ਰਹਣਾ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਬਿਨਾ ਨਾਤੇ ਤੇ ਚਉਕੇ ਨ ਜਾਣੇ। ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਜਨੇਉ ਪੜੈ ਤਉ ਖਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਮਹਿ ਆਵੈ। ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਤਰਪਣੁ ਸੰਧਿਆ ਸੇਵਾ ਕਰੇ, ਭਲੀ ਜੁਗਤਿ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਇਸਿ ਨਿਮਤਿ ਕਾਰਣਿ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕਉ ਜਨੇਉ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਜਨੇਉ ਤੇ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਜੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨਦਾ ਹੈ। ਅਰਥ-ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਹੈ:-

^੨ਰਾਸਤੀ (ਸੱਚ) ਬਿਗੋਇਦ (ਬੋਲਦੇ ਹਨ) ਰਾਸਿ (ਸਹੀ) ਕਰਕੇ। ^੩ਪਾਕ (ਪਵਿਤ੍ਰ) ਅਲਾਹ (ਰੱਬ) ਦੇ ਬੰਦੇ (ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ-ਸੇਵਕ) ਕਾਰ (ਕੰਮ) ਕੁਨੰਦੇ (ਕਰਦੇ ਹਨ) ਨੰਕੀ ਦੇ। ^੪ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਿ (ਦਿਲ ਵਿਚ) ਦਰੋਗੁ (ਬੁਠ ਹੈ) ਤੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਕ ਕੁਫਰ (ਨਾਸਤਕਤਾ) ਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਿ (ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਰੂਇ (ਮੂੰਹ) ਸਿਆਹ (ਕਾਲੇ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

^੫ਉਪਨਯਨ ਅਥਵਾ ਜਨੇਉ-ਸੰਸਕਾਰ। ^੬ਸਿਖਿਆ। ^੭ਬੇਦੀ। ^੮ਸੂਚ।

^੯ਪੜਨਾ-ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਯੋਗ ਕਰਨਾ-ਕਰਾਉਣਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ-ਲੈਣਾ, ਇਹ ਛੇ ਕਰਮ ਹਨ। (ਮੰਨੂ ਸਿਮ੍ਰਤੀ, ਅਧਯਾਇ ੧੦, ਸ਼ਲੋਕ ੭੫) ਪਰ ਮਨੂ ਨੇ ਵੇਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਤਪ, ਗਿਆਨ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕਾਬੂ ਕਰਨੀਆਂ, ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਇਹ ਖਟ ਕਰਮ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। (ਦੇਖੋ, ਅ: ੧੨, ਸ਼: ੯੩)

ਕਾ ਧਰਮੁ ਰਹਤਾ ਨਾਹੀ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਪੰਡਿਤ ! ਖਤੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕਾ ਧਰਮੁ ਜਨੇਊ ਸਉ ਰਹਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਕਰਿ ਕਰਿ ਧਰਮੁ ਰਹਤਾ ਹੈ" ? ਜਬ ਏਹੁ ਬਾਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹੀ ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਟਿਕਤੁ ਭਏ ਬੇ ਸਭਿ ਹੈਰਾਨਿ ਭਏ, ਜਿ "ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਏਹੁ ਤਉ ਬਾਲਕੁ ਹੈ, ਪਣੁ ਕੈਸੀ ਬਾਤ ਕਰਤਾ ਹੈ"। ਤਬ ਬ੍ਰਹਮਣਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਜੀ, ਜਿਤੁ ਕਰਮਿ ਧਰਮਿ ਏਸੁ ਕਾ ਧਰਮੁ ਰਹਤਾ ਹੈ ਖਤੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕਾ ਸੁ ਬਤਾਈਐ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਉਪਦੇਸੀ:-

ਸਲੋਕੁ

ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥ ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਂਡੇ ਘਤੁ ॥

ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਏ^੧ ਨ ਮਲੁ ਲਗੇ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੈ ਪਾਇ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਣਿ ਸੁਆਮੀ ਪੰਡਿਤ ! ਏਸ ਦਾ ਧਰਮ ਏਤ ਕਪਾਹਿ ਦੇ ਸੂਤਿ ਵਟਿ ਘਤਿਐ ਨਾਹੀ ਰਹਦਾ। ਓਹੁ ਜਨੇਊ ਏਹੁ ਹੈ ਅੰਦਰਿ ਦਇਆ^੨ ਵਸੈ, ਦਇਆ^੩ ਦੀ ਕਪਾਹ ਹੋਈ। ਜਾ ਅੰਦਰਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ ਤਬ ਉਸੁ ਦਇਆ ਕੀ ਕਪਾਹ ਤੇ ਸੂਤੁ ਹੋਆ। ਸੰਤੋਖੁ ਦੇ ਵਟਿ ਸਾਥਿ ਜਤ ਦੀ ਗੰਢੀ। ਸਾਥਿ ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਹੋਆ। ਜੇ ਤਾਂ ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਹੋਇ ਆਵੈ ਤਾ ਪਾਈਐ, ਨਾਤਰ ਕਾਹੇ ਕਉ ਸੂਤੁ ਗਵਾਈਐ। ਕਪਾਹ ਦਾ ਸੂਤੁ ਅਗਿ ਵਿਚਿ ਪੈਆ ਜਲਦਾ ਹੈ"। ਕਹੈ:-
"ਜੀ, ਤਿਸ ਦਾ ਨਾਉ ਸੈਸਾਰੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਤਗ ਤੁਟਾ; ਤਾਂ ਪਿਛੁ^੪ ਸੁਆਮੀ ! ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਤਾ ਹੀ ਘਤੁ ਜਾ ਤੁਟੈ ਨਾਹੀ। ਜਾਂ ਕਪਾਹਹੁ ਕਤਿ ਕਰਿ ਸੂਤ ਕੀਚੈ, ਸੂਤ ਤੇ ਵਟਿ ਕਰਿ ਤਗੁ ਕੀਚੈ, ਤਗੁ ਤੁਟਿ ਜਾਇ ਤਾਂ ਨਾਉ ਪਵੈ ਤਗੁ ਤੁਟਾ। ਤਾ ਏਸੁ ਤਗ ਪਏ ਬਿਨ ਕਿ ਗਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਬਾਮਣੁ ਵਟੈ ਤੇ ਪਾਏ। ਏਹੁ ਲਿਸੇ^੫ ਧਾਗੇ ਦਾ ਤਗੁ ਹੈ ਸੁ ਖੇਵੈ ਖੇਵੈ^੬ ਤੁਟਦਾ ਹੈ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ! ਜੇ ਏਸੁ ਧਾਗੇ ਨੋ ਜੋਰੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਕਾਇਦੂ^੭ ਤੁਟੈ ਤਗੁ। ਜਿ ਸੂਤਗ ਨੋ ਜੋਰੁ ਹੈ^੮ ਜਿ ਅਸਾਨੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੈਨਾਇਆ ਹੈ। ਹੋਰਿ ਤਗ ਭਾਵੈ ਕਿਤਨੇ ਘਤੁ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਧਿਛਾਣੈ ਹੀ ਜਨੇਊ ਪਾਇਆ ਗਲਿ। ਤਬ ਬ੍ਰਹਮਣਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਜੀ ਏਹੁ ਤਾ ਅਸਾ ਜਿ ਵਟਿਆ ਜਿ ਸੈਸਾਰ ਦਾ ਵੇਖਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਤੂ ਕਹਦਾ ਹੈ ਤਿਵੈ ਹੈ। ਪਣੁ ਜੀ ਜਿਸ ਤਗ ਨੋ ਜੋਰੁ ਹੈ, ਨਾਹੀ ਤੁਟਦਾ, ਧੁਰਿ ਪਹੁਚਦਾ ਹੈ, ਤੁਟਦਾ ਨਾਹੀ, ਤਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਸੁਣਾਈਐ।" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ:-

ਸਲੋਕੁ।

ਨਾਇ ਮੰਨਿਐ ਪਤਿ ਉਪਜੈ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੁ ਸੂਤੁ ॥

ਦਰਗਹ ਅੰਦਰਿ ਪਾਈਐ ਤਗੁ ਨ ਤੁਟਸਿ ਮੀਤ^੯ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, "ਜਿ ਸੁਣਿਹੋ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ! ਜੇ ਤਾ ਮਨੁਖੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੁਣੈ ਮੰਨੈ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਾਖੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸਾਲਾਹ ਭੀ ਕਰੈ ਅਰੁ ਸਚ ਕੈ ਘਰਿ ਮਹਿ ਰਹੈ। ਸਚਿ ਕੈ ਸੂਤਿ ਜਨੇਊ ਕਰਿ ਪਹਿਰੈ ਤਿਸੁ ਜਨੇਊ ਕਉ ਸਚ ਕਾ ਜੋਰੁ ਹੋਵੈ। ਉਸੁ ਤਾਗੇ ਕਾ ਤਗੁ ਤੁਟੈ ਨਾਹੀ, ਅਸਥਿਰੁ ਰਹੈ ਈਹਾਂ ਉਹਾਂ^{੧੦}; ਸੁਆਮੀ ਜੀ ! ਏਸੁ ਜਨੇਊ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ ਏਹੁ ਹੈ"।

^੧ ਅਸਲ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਏਥੇ 'ਫਿਜੋ' ਪਾਠ ਹੈ।

^੨ ਦਾਯਾ। ਰਹਮ।

^੩ ਦਾਯਾ। ਮਿਹਰ।

^੪ ਪਿਛੋਂ। ਫੇਰ।

^੫ ਕਮਜ਼ੋਰ।

^੬ ਖਿਚੀਂਦਾ।

^੭ ਕਿਉਂ, ਕਿਸਤਰਾਂ।

^੮ ਭਾਵ-ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਤੱਗ (ਸੰਝੁ)।

^੯ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ 'ਪ੍ਰਤੁ' ਪਾਠ ਹੈ।

^{੧੦} ਏਥੇ ਓਥੇ, ਭਾਵ-

ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ।

ਤਬ ਉਨਿ ਪੰਡਿਤ ਅਨੁ ਸਭਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਨਾਨਕੁ ! ਧੰਨੁ ਨਾਨਕੁ ! ਸਤਿ ਨਾਨਕੁ” !

ਸਲੋਕੁ^੧ ।

ਤਨੁ ਤਿਲਕੁ ਧੋਤੀ ਚਕਰ ਗਲਿ ਪਾਈਲੇ ਮਾਲਾ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਕਿਵ ਕਰਿ ਮਿਲਹਿ ਗੁਪਾਲਾ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ, ਸਤਿ ਰਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਤਿ,
ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੭॥

ਖੇਤ ਹਰਿਆ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ।

ਸਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਸਾ ਬਾਰਹ ਬਰਸਾ ਕਾ ਭੈਆ, ਤਬ ਦੇਹੁ ਬਾਲਕ ਸਰੂਪੁ, ਮਤਿ ਅਭਾਹੁ^੨ ਸੰਪੂਰਨ
ਮਤਿ, ਜੋਤੀ ਸਰੂਪੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕੁ ਲਾਗਾ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੈ । ਲੋਕ ਕਹਣੈ ਲਾਗੇ ਜਿ,
“ਭਾਈ, ਗਾਲ ਬੇਦੀ ਦਾ ਜਿ ਪੁਤ੍ਰੁ ਹੈ ਦਿਨਾ ਮਹਿ ਛੋਟਾ ਹੈ ਬਾਲਕ ਸਰੂਪੁ ਹੈ । ਪਣੁ ਕਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਜੋਤਿ ਹੈ
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ; ਦੇਖੀਐ ਤਉ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪੁ, ਬੋਲੈ ਤਉ ਗਿਆਨੁ ਅਨੂਪੁ । ਐਸਾ ਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ, ਨਾਨਕੁ
ਨਾਮੁ ਹੈ, ਬਾਲਕ ਸਰੂਪੁ ਹੈ, ਕਾਲੁ ਬੇਦੀ ਕਾ ਪੁਤ੍ਰੁ ਹੈ, ਪਣੁ ਵਡਾ ਆਚਰਨੁ ਬਾਲਕੁ ਹੈ” । ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਬਾਤ ਚਲਿ
ਚਲਿ ਪੜੀ ਲਭਾ ਲੋਕੁ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੈ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ । ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ
ਕਿਛੁ ਟਹਲ ਕੀ ਆਗਿਆ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਕਿਛੁ ਘਰ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰੀਐ ਤਉ ਭਲਾ ਹੈ” । ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਕਾ
ਕਵਨੁ ਪਰ ਕਿਰਤਿ^੩ ਹੋਤੀ, ਭਿਆ ਗੁਤਿ ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਖੇਤੀ ਕਰਤਾ, ਹੋਰੁ ਸਉਦਾ ਬੈਪਾਰੁ ਕਿਛੁ ਨ ਕਰਤਾ, ਖੇਤੀ ਹੀ
ਕਰਤਾ^੪ । ਮਹੀ ਗਾਈ ਘੋੜੀਆਂ ਹੀ ਹੋਤੀਆਂ । ਮਹੀ ਪਿਛੈ ਮਾਹੀ ਹੋਤਾ, ਘੋੜੀਆ ਪੀਛੈ ਘੋੜਵਾਲੁ ਹੋਤਾ ।
ਗਊਆਂ ਪੀਛੈ ਪਾਲੀ ਹੋਤਾ । ਖੇਤੀ ਕੰਉ ਹਾਲੀ ਕਮਾਵਤ ਜੈਸੇ ਭੂਮੀਆਂ^੫ ਸਿਰਿ ਬਛੇ ਭੂਮੀਏ ਹੋਤੇ ਹੀ; ਐਸਾ
ਦਾਦਾ ਕਾਲੁ ਥਾ । ਗਾਇ ਭੋਏ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਰਹਤਾ ਪੰਚਾ ਮਹਿ ਨਾਇਕੁ^੬ । ਸਭਨਾ ਪੰਚਾ ਕਾ ਮੁਖੀ, ਚਉਕੜੀਆ ।
ਇਤੁ ਨਗਰ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ, ਦੋਬਾਨਿ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ, ਘਰਿ ਦਰਬੁ ਈਸਰੁ ਪੁਰਖਾਪਤਿ ਦਾਦਾ ਕਾਨੂ । ਤਿਸ ਕਾ
ਪੁਤ੍ਰੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬਰਸਾ ਦਸਾ ਬਾਰਹ ਕਾ ਬਾ ਜਦਿ ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ
ਨਾਨਕਾ ! ਅਜੁ ਮਾਹੀ ਖੰਧਾ^੭ ਛਡਿ ਗਇਆ ਹੈ, ਅਜੁ ਤੂ ਮਹੀ ਪਿਛੈ ਜਾਹਿ, ਜਾਂ ਮਾਹੀ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਨਾ
ਜਾਈ, ਅਜੁ ਖੰਧਾ ਤੂਹੈ ਉਛੇਰਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਵੈ, ਮੈ ਹੀ ਜਾਊਗਾ” ।
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜਿਤ ਵਖਤਿ ਮਹੀ ਕਾ ਉਛੇਰੁ ਸਾ, ਉਤੁ ਵਖਤਿ ਲੈ ਉਛਰਿਆ ਮਹੀ ਨੋ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਿਉ ਮਹੀ ਆਇ ਕਰਿ ਚਰਹੀ ਖਿਡਾਈਆਂ, ਤਬ ਲਗੀਆਂ ਚਰਣੇ ਅਰੁ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ
ਜੀ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਲਾਗਾ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਣੇ । ਤਬ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਤਾ ਕਰਤਾ ਧਿਆਨ ਬਿਖੈ ਹੋਇ ਗਇਆ ਅਰੁ ਖੰਧਾ
ਜਾਇ ਧਾਨਾ ਦੇ ਖੇਤਿ ਪੜਿਆ । ਖੰਧੈ ਖਾਇ ਕਰਿ ਵਿਚੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਭੇਰਾ ਕੀਤਾ । ਰਜਿ ਕਰਿ ਵਿਚੇ ਮਹੀ ਬੈਠਿ
ਗਈਆ । ਤਬ ਖਸਮੁ ਜਬ ਭਲਕੇ ਫੇਰਾ ਕਰਣ ਆਵੈ ਤਾਂ ਮਹੀ ਧਾਨਾ ਦਾ ਖੇਤੁ ਸਭੋ ਖਾਧਾ ਹੈ । ਖਾਇ ਕਰਿ ਵਿਚੇ

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਅਸਗਾਹ, ਗੰਭੀਰ ।

^੩ਕੋਣ

ਅਥਵਾ ਕਿਹੜੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ (ਸੁਭਾਉ) ਸੀ ।

^੪ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਕਾਲੁ

ਕਿਸਾਨ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪਰਵਾਰੀ ਸੀ ।

^੫ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ।

^੬ਬਿਰੋਮਣੀ । ਮੋਢੀ ।

^੭ਮਹੀਆਂ ਦਾ

ਵੱਗ । ^੮ਛੇੜ, ਚਾਰ ।

ਖੇਤੀ ਦੇ ਬਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹੈਨ। ਖਸਮ ਵੇਖਿ ਕਰਿ ਵਸਮਾਦਾ¹ ਹੋਰਿ ਰਹਿਆ ਸੁ ਜਾਤੋ ਨੁ ਜਿ ਏਹੁ ਖੰਧਾ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦਾ ਹੈ, ਪਾਸੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਨੀਗਰ² ਸੁਤਾ ਪਇਆ ਹੈ। ਤਬ ਉਨਿ ਖੇਤੀ ਦੇ ਖਸਮਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਖੇਤੁ ਜਿ ਹੈ ਨਿ ਉਜੜਿਆ ਹੈ, ਹੁਣਿ ਨੀਗਰੁ ਭੀ ਸੁਤਾ ਰਹਉ, ਹਉ ਜਾਇ ਕਰਿ ਵਸਦੀ” ਦੇ ਪੰਚਲਿਆਵਾਂ ਜੇ ਓਇ ਉਜੜਾ ਆਇ ਕਰਿ ਵੇਖਨਿ” ਤਬ ਓਹੁ ਰਾਹਕੁ³ ਵਸਦੀ ਆਇ ਕਰਿ ਰਾਇ ਭੋਐ ਬੈ ਉਨਿ ਪੁਕਾਰਿ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ ! ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ ਮੇਰਾ ਤਪਾਵਸ⁴ ਕਰਿ। ਜਿਤਨਾ ਖੇਤੁ ਸਾਜਿ ਕਾਲੂ ਦੇ ਖੰਧੇ ਉਜੜਿਆ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਐ ਉਸੁ ਨਾਲਿ ਆਦਮੀ ਦਿਤੇ ਜਿ ਜਾਹੁ ਤੁਸੀ ਜਾਇ ਕਰਿ ਉਜੜਾ ਵੇਖਿ ਆਵਹੁ। ਤਬ ਓਹੁ ਲੈ ਕਰਿ ਉਨਾ ਪੰਚਾ ਨ ਓਤੈ ਖੇਤਿ ਆਇਆ। ਜਾਂ ਉਹੁ ਆਇ ਕਰਿ ਦੇਖਿਨਿ ਤਾ ਖੰਧਾ ਵੇਖਿ ਚਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਮਮੂਰੁ⁵ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਇਕੁ ਪਠਾ ਭੀ ਟੁਕਿਆ ਨਾਹੀ, ਖੰਧਾ ਪਾਜਿ ਚਰਦਾ ਹੈ। ਓਹਿ ਜਿ ਉਜੜਾ ਵੇਖਣ ਗਏ ਸੇ ਓਨੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਂਈ ਦਿਆ ! ਖੇਤੁ ਏਹੋ ਆਖਦਾ ਹੈ ਉਜੜਿਆ ਕਿ ਕੀਤੀ ਹੋਤੁ ਹੈ ?” ਕਹੇ, ਖੇਤੁ ਉਜੜਿਆ ਹੈ ਏਹੀ ਮਹੀ ਵਿਚੇ ਖੇਤੈ ਦੇ ਛਡਿ ਗਇਆ ਸਾ ਹੋਤੈ”। ਤਬ ਉਨੀ ਵਿਸਤੀ⁶ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਂਈ ਦਿਆ ਸਵਾਰਿਆ ਖੇਤ ਦੇ ਬੰਨੇ ਦੀ ਬਖੀਲੀ” ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਹਾ ਤੇਰਾ ਖੇਤੁ ਜੰਮਿਆ ਹੈ ਏਹਾ ਸਭਨਾ ਦਾ ਜੰਮਉ। ਸਾਂਈ ਦਿਆ ਸਵਾਰਿਆ ! ਏਵੈ ਨਹਕਿ ਖੇਪ⁷ ਘਤੀਐ, ਨ ਕਿਛੁ ਉਜੜਿਆ ਹੈ ਨ ਖਾਧਾ ਹੈ। ਕਾਇਦੁ⁸ ਏਵੈ ਨਹਕਿ ਕੂਤੁ ਚਾਹਿਓ ! ਕੀ ਆਖੀਐ ਤੈ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਨੋ। ਕੋਈ ਨਹਕਿ ਭੀ ਡਿਤੀਆਇ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਤਿਉ ਤੈ ਰਾਇ ਪਾਜਿ ਜਾਇ ਡਿਰੀਆਇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਏਵ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੀਆਂ ! ਜਿਉਂ ਮੈ ਦੇਖਹੁ ਤਿਉ ਉਜੜਿਆ ਖੇਤੁ ਛਡਿ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਵਿਚੇ ਖਾਇ ਕਰਿ ਮਹੀ ਬੈਤੀਆਂ ਸੀਆਂ। ਮੈ ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਿ ਏਹੁ ਤਿਆ ਕੁਦਰਤਿ ਹੋਇ ਗੁਦਰੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਤੂੰ ਕੂਤੁ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਬੰਨੇ ਗਈਆਂ ਮਹੀ ਦਿਸਿ ਆਈਆਂ ਹੈਨਿ, ਸੁੰਢੀਆਂ ਜਾਤੋ ਜਿ ਪਈਆਂ ਹੋਨਗੀਆਂ। ਜਿ ਪਈਆਂ ਨਾਹੀ ਪਾਈਆਂ ਹੈਨਿ ਤਾ ਖਾਧੇ ਟਾਬੂ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਹਨਿ। ਪਣੁ ਪਈਆਂ ਨਾਹੀ ਬੰਨੇ ਲਗਿਓਤੀਆਂ⁹ ਹੈਨਿ। ਬੰਨੇ ਲਗੀਆਂ ਦੀ ਬਖੀਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ”॥ ਤਬ ਉਨਿ ਖਸਮਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖੁਦਾਇ ਦਿਆਹੁ। ਜੇ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀ ਏਸੁ ਕਾਲੂ ਦੇ ਨੀਗਰ ਨੋ ਡਰਾਇ ਜਾਹੁ ਜਿ ਵੇਖੀ ਵੇਖੀ ਮਤ ਖੇਤੁ ਖਵਾਲ ਦੇਹਿ¹⁰। ਅਜੁ ਛਡਿਆ ਹੈ ਪਰੁ ਜੇ ਫੇਰਿ ਏਧਰਿ ਖੰਧਾ ਆਏ ਤਾ ਵੇਖਦਾ ਹੋਈ”। ਤਬ ਉਨਾ ਸਮਝਾਇਆ ਜਿ, “ਵੇਖੀ ਕਾਲੂ ਦਿਆ ! ਏਸ ਦੇ ਖੇਤ ਦੇ ਬੰਨੇ ਮਹੀ ਚੋਇਦੋਹੁ”। ਏਤਨੀ ਗੱਲ ਆਖਿ ਕਰਿ ਨਾਲੇ ਖਸਮੁ ਨਾਲੇ ਓਇ ਰਾਇ ਪਾਜਿ ਆਏ। ਆਵਦਿਆਂ ਰਾਇ ਭੋਐ ਪੁਛੇ ਜਿ, “ਯਾਰੋ, ਤੁਸਾ ਕਿ ਡਿਠਾ ?” ਉਨਾ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ ! ਚਉਹਾਂ ਬੰਨਿਆਂ ਉਪਰਿ ਖੇਤੁ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਪਠਾ ਇਕੁ ਭੀ ਟੁਕਿਆ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਏਵੈ ਖਿਲਾਵੁ¹¹ ਕਹਦਾ ਸਾ”। ਤਾ ਰਾਇ ਭੋਐ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵੈ, ਤੂ ਕਿਉ ਕੂਤੀ ਹੀ ਡਿਰਿਆਇ ਕਰਦਾ ਸਹਿ, ਉਜੜਾ ਨ ਸੀਓ ਹੋਇਆ” ? ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ ! ਉਜੜਾ ਸਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮਹੀ ਖਾਇ ਕਰਿ ਵਿਚੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨਿ, ਜਾ ਡਿਰਿ ਪੰਚ ਜਾਇ ਦੇਖਨਿ ਤਾ ਖੇਤੁ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਹੈ, ਮਹੀ ਅਭ ਚਰਦੀਆਂ ਹੈਨਿ, ਏਵਡੁ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਤਮਾਸਾ ਹੋਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਕਿ ਆਖਦਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ ! ਉਜੜਾ ਤਾ ਉਜੜੇ ਨਾਲਿ ਹੈ ਪਰੁ ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੂ ਦਾ ਪੁਤੁ ਐਸੀ ਅਜਮਤਿ¹² ਨਾਲਿ ਡਿਠਾ, ਵਡੀਆਂ ਖੁਦਾਇ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਹੀਆਂ ਨਸੀਹਤੀ ਦੇਦਾ ਹੈ ਜਿ ਸੁਣਿਐ ਹੋਇਐ ਤਬਾ ਕਿਸੀ ਦੀ ਨਾਹੀ ਰਹਦੀ”। ਤਬ ਰਾਇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਇਨਾਇਤਿ¹³ ਖੁਦਾਇ

¹ਹੈਰਾਨ, ਅਸਚਰਜ। ²ਲੜਕਾ। ³ਵਸਤੀ। ਨਗਰ। ⁴ਕਿਸਾਨ। ⁵ਰਿਨਸਾਫ਼, ਨਿਆਇ। ⁶ਮਮੂਰ, ਹਰਾ ਡਰਾ, ਆਬਾਦ, ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ (ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦਾ)। ⁷ਵਸੀਨ, ਦੂਤ, ਵਕੀਲ। ⁸ਈਰਖਾ। ⁹ਵਿਖੇਪ। ਨਿੰਦਾ, ਬਿਕਾਇਤ। ¹⁰ਕਿਉਂ। ¹¹ਵੱਟਾਂ ਉਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ। ¹²ਮਤ ਖੇਤ ਖਵਾਲ (ਚਾਰ) ਦੇਂਦਾ ਹੋਵੇ। ¹³ਵਿਰੁੱਪ। ¹⁴ਵਡੱਪਣ। ਵਡਿਆਈ। ਕਰਾਮਾਤ। ¹⁵ਬਖਸ਼ਿਸ਼।

ਦੀ ਹੈ, ਕਿਆ ਮੁਸਕਲ ਹੈ ਖੁਦਾਇ ਸਵਾਰ ਦੇ ? ਕਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਓਸੁ ਸਵਾਰਿਆ ਡਾਵੈ ?” ਬੋਲਹੁ ਡਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ¹ ।

ਨਾਨਕ ਬਰਤਨ ਕੂੜ ਕੇ ਕਲਿ ਮਹਿ ਲੇਹਿ ਮਨੁਖ ।

ਸਚ ਕੈ ਪਾਤਿ² ਨ ਡੀਪਹੀ³ ਕਿਵ ਕਰਿ ਪਾਵਹਿ ਸੁਖ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਡਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਤਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੮॥

ਦਰਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਨਾ ਢਲਨੀ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨਾਲ)

ਜਦ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੇਰਹ ਚਉਦਹ ਬਰਸਾ ਕਾ ਡੋਆ ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਅਸੁ ਹਾਲੀ ਪਾਲੀ ਰਖੇ ਸਭਿ ਜਿਮੀ ਗੋਭਣ ਗਏ ਹੈ, ਬਚਾ ! ਤੂ ਖੇਤੁ ਦੇ ਬੰਨੈ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਹਿ ਜਿ ਚਿਤੀਆ ਖੇਤੁ ਖਾਇ ਨ ਜਾਨੀ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਭਲਾ ਹੋਵੇ” । ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਪਿਛੁ ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਖੇਤੁ ਰਖਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਖੇਤੁ ਕਣਕ ਦਾ ਰਖਾ ਚਲਿਆ । ਰਖੇ ਦੀ ਖੰਡਾਣੀ⁴ ਲੈ ਕਰਿ ਜਾਇ ਖੇਤੁ ਫੇਰਾ ਦਿਤੋਸੁ । ਦੇ ਕਰਿ ਫੇਰਾ ਖੇਤੁ ਦੇ ਬੰਨੈ ਇਕੁ ਬਿਰਖ ਥਾ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਸੁ ਰੁਖ ਹੇਠਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਪੈ ਸੁਤਾ । ਤਬ ਰਾਇ ਡੋਆ ਉਸੁ ਰਾਹਿ ਅਸਵਾਰ ਹੋਆ ਜਾਇ ਨਿਕਲਿਆ । ਰਾਇ ਡੋਆ ਨਫਰ ਕੋ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਦੇਖੋ, ਯਾਰੋ ਕੋਈ ਏਹੁ ਜਿ ਹੋ ਸਿ ਸਬਾਹ⁵ ਦੇ ਹੀ ਪਹਰਿ ਸੰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ । ਦੇਖਹੁ ! ਦਿਖਾ ! ਏਹੁ ਕਉਣ ਸੁਤਾ ਹੈ ?” ਓਹੁ ਨਫਰੁ ਜਾਂ ਵਧੜਿ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ ਤਬ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਤਾ ਪੜਿਆ ਹੈ । ਤਬ ਉਨਿ ਨਫਰਿ⁶ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ ! ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਤਾ ਪੜਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਰਾਇ ਡੋਆ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਤਾ ਰਹਣਿ ਦੇਹਿ ਕਿਛੁ ਨ ਕਹੁ” । ਤਬ ਰਾਇ ਡੋਆ ਚਲਦੇ ਰਹਿਆ । ਪਹਰ ਕੁ ਦਿਨੁ ਰਹਦੇ ਨੋ ਰਾਇ ਡੋਆ ਡਟੀ ਫੇਰਿ ਓਤੈ ਰਾਹਿ ਆਇਆ । ਜਾ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਫੇਰਿ ਓਸੇ ਰੁਖ ਹੇਠਿ ਪੈਆ ਹੈ ਸੁਤਾ । ਓਤੈ ਇਕ ਤੈ ਪਾਸਿ ਹੈ । ਤਬ ਰਾਇ ਡੋਆ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾਰੋ ਏਹੁ ਓਹੋ ਸੁਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਹੈ ਸੁਤਾ” । ਜਾ ਓਹਿ ਨਫਰ ਦੁਇਤਿ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ ਤਾਂ ਨਾਨਕੁ ਹੀ ਸੁਤਾ ਪੈਆ ਹੈ; ਕਹੈ, “ਜੀ, ਓਹੋ ਹੀ ਸੁਤਾ ਪੈਆ ਹੈ ਕਾਲੂ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ” । ਕਹੈ, “ਜੀਵਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸਾਸੁ ਤਾ ਹੈਸੁ” । ਤਬ ਰਾਇ ਡੋਆ ਘੋੜਿਅਹੁ ਉਤਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਆਇ ਖੜਾ ਹੋਆ । ਜਾ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾ ਰੁਖਾ ਦੀ ਛਾਂਵ ਚਲਿ ਗਈ ਹੈ । ਜਿਸੁ ਰੁਖ ਹੇਠਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸੁਤਾ ਥਾ, ਉਸੁ ਬਿਰਖ ਦੀ ਛਾਇਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਖੜੀ ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਰਾਇ ਡੋਆ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗੋਆ ਜਿ, “ਯਾਰੋ, ਦੇਖਹੁ ਤੋ ਕੁਦਰਤਿ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਏਸੁ ਬਾਲਕ ਉਪਰਿ ਛਾਂਵ ਟਿਕੀ ਖੜੀ ਹੈ, ਹੋਰਨਾ ਰੁਖਾ ਦੀ ਛਾਂਵ ਚਲਿ ਗਈ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿਤੁ ਪਾਸਿ¹⁰ ਪੈਆ ਹੈ ਓਹੋ ਬਾਲਕੁ ਓਤੈ ਹੀ ਪਾਸਿ ਪੈਆ ਹੈ, ਪਾਸੁ ਪਉਰਿਆ¹¹ ਮੁਤਲਕਿ ਨਾਹੀ । ਵਡਾ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਆ ਹੈ ਕੋਈ ਵਲੀ ਖੁਦਾਇ ਏਹੁ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਏਹੁ ਸਿਧਾ ਮਨੁਖ

¹ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ।

²ਪਤ, ਮਾਨ ।

³ਛਿਪਾਉ, ਲੁਕਾਉ ।

⁴ਖੇਤ ਦਾ ਰਾਖਾ ।

⁵ਰਾਖੀ ਦੀ ਖੰਡੀ, ਅਰਥਾਤ-ਗੋਪੀਆ ।

⁶ਸੁਬਹ, ਸਵੇਰ ।

⁷ਏਤ ਕੇ ।

⁸ਨੋਕਰ ਨੇ ।

⁹ਬਹੁਤਾ ਸੋਣ ਵਾਲਾ ।

¹⁰ਪਾਸੇ ।

¹¹ਪਾਸਾ ਪਲਟਿਆ ਅਥਵਾ ਪਾਸਾ ਵੱਟਿਆ ।

ਨਾਹੀ”। ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਰਾਉ ਭੋਆ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਆ, ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲਗਾ ਕਰਨੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ! ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ! ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਕੁਰਬਾਨੁ। ਤੈ ਏਹੁ ਤਮਾਸਾ ਵੇਖਾਇਆ ਤੇਰੇ ਤਮਾਸੇ ਤੇ ਹਉ ਕੁਰਬਾਨੁ ਜਾਂ।” ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਰਾਉ ਭੋਆ ਖੜਾ ਹੋਆ ਤਾਂ, ਤਾਂ ਤੋੜੀ¹ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰਿ ਕੇ ਉਠਿ ਬੈਠਾ² ਰਾਉ ਭੋਆ ਜਾਇ ਪੈਰੀ ਪੈਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਉ ਰਾਇ ਜੀ! ਖੁਦਾਇ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ”। ਜਾ ਵੇਖੇ ਰਾਉ ਭੋਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਤਰਫ, ਓੜਕੁ ਧੁਰਿ ਪਿਰਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਅਗਾਹੁ ਵਸਤੁ ਹੈ, ਅਨੂਪੁ ਦਰਸਨੁ ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਛਾਂਵ ਸੀ ਸਿ ਉਥਾਊ ਜਾਇ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਐ ਓਹੁ ਭੀ ਤਮਾਸਾ ਅਖੀ ਭਿਠਾ, ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਸਿਰੁ ਫੇਰਿਓਸੁ, ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗੈਆ। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਐ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਅਜਬੁ ਹੈਰਾਨੁ ਭਿਠਾ। ਸਬਾਹ ਅਸੀ ਏਤੁ ਰਾਹਿ ਗਏ ਤਾਂ ਭੀ ਸੋਏ ਦੇਖੇ, ਜਾਂ ਹੁਣਿ ਅਸੀ ਆਏ ਤਾਂ ਭੀ ਤੁਸੀ ਸੋਏ ਹੀ ਦੇਖੇ। ਅਜਬੁ ਹੈਰਾਨੁ ਦੇਖਿਆ ਖੁਦਾਇ ਕਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਗਵੜੀ³ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ, ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਨੀ ਤਰੀਕਤਿ⁴ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਜਿ।

ਰੈਨਿ ਗਵਾਈਐ ਸੋਇ ਕਰਿ, ਦਿਵਸੁ ਗਵਾਇਆ ਖਾਇ।

ਹੋਰੇ ਜੈਸਾ ਜਨਮੁ ਹੈ ਕਵਡੀ ਬਦਲੈ ਜਾਇ॥ ੧॥

ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ਖਸਮ ਕਾ ਫਿਰਿ ਪਾਛੈ ਪਛਤਾਹੁਗੇ⁵। ਰਹਾਉ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣੀਐ ਰਾਇ ਜੀ! ਏਸੁ ਮਨ ਨੂੰ ਅਠਾ ਪਹਿਰਾ ਵਿਚਿ ਸੁਤੇ ਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ⁶। ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਦਿਨੁ ਖਾਣ ਪੀਣ ਕੀ ਪਵਰਤਾ⁷ ਵਿਚਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਤਿ ਸੁਤੇ ਵਿਹਾਵਦੀ ਹੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਏਸ ਕਾ ਜਨਮੁ ਥਾ ਸਿ ਅਮੋਲਕੁ ਹੋਰਾ ਥਾ। ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਵਡੀ⁸ ਹੈ। ਏਸੁ ਕਵਡੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਏਨਿ ਮਨੁਖਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ। ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਰਿ ਗੈਆ। ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਿਓ ਨਾਹੀ, ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਪਛਤਾਵਣਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਹੁਣਿ ਏਹੁ ਸਮਝਦਾ ਨਾਹੀ। ਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿੰਵਾਣਿ ਕਰਿ ਸਿਮਰੈ ਤਬ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ਪਾਵੈ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਐ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਜਿਸੁ ਧਨ ਕਉ ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਦੁਇੜਦਾ ਹੈ ਏਹੁ ਧਨੁ ਏਸੁ ਦੇ ਕੰਮਿ ਹੈ?” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:—

ਅਨਤਾ⁹ ਧਨੁ ਧਰਨੀ ਧਰਾ ਅਨਤੁ ਨ ਚਾਹਿਆ ਜਾਇ।

ਅਨਤੁ ਜਿ ਚਾਹਨ ਜੋ ਗਏ ਸਿ ਆਏ ਅਨਤੁ ਗਵਾਇ॥ ੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ, ਜਿਤਨਾ ਏਹੁ ਧਨ ਧਰਤੀ ਹੇਠਿ ਰੁਖਦਾ ਹੈ। ਸਭੁ ਅਕਾਰਥਾ¹⁰ ਹੈ ਏਤੁ ਧਨਿ ਸੰਜਿਐ ਸਾਹਿਬੁ ਨਾਹੀ ਪਾਵਦਾ। ਸਾਹਿਬ ਕਉ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਜੇ ਦੂਜੇ ਕਉ ਜਾਤਾ ਹੈ ਸਿ ਬੈਠੀ ਵਸਤੁ ਕਾਰਨਿ ਬਹੁਤੁ ਵਸਤੁ ਬੋਈ। ਬਿਨਾ ਸਾਹਿਬ ਬੀ ਹੋਰੁ ਵਸਤੁ ਏਸ ਕੇ

¹ਤਾਂ (ਤਵੇਂ) ਤੋੜੀ (ਤਕ)। ²ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਸੱਪ ਦਾ ਫਟ ਫੈਲਾ ਕੇ ਛਾਂ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਏਥੇ ਉਹ ਘਟਨਾ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ³ਗਉੜੀ।

⁴ਗਿਆਨ। ⁵ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ—

ਰੈਣਿ ਗਵਾਈ ਸੋਇ ਕੈ, ਦਿਵਸੁ ਗਵਾਇਆ ਖਾਇ॥ ਹੋਰੇ ਜੈਸਾ ਜਨਮੁ ਹੈ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਾਇ॥

ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ਰਾਮ ਕਾ॥ ਮੂੜੇ ਫਿਰਿ ਪਾਛੈ ਪਛਤਾਹਿ ਰੇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥

⁶ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ਪਾਠ ਹੈ—‘ਰਾਤਿ ਸੁਤੇ ਹੀ ਵਿਹਾਵਦੀ ਹੈ’। ⁷ਪਾਠਾਂਤਰ—‘ਧਾਤੁ’, ਪਰ ‘ਪਵਰਤਾ’ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਧਾਵਨਤਾ (ਦੌੜ ਭੱਜ)। ⁸ਕੋਡੀ। ⁹ਅਨੰਤ। ਬੇਅੰਤ। ¹⁰ਵਿਅਰਥ, ਜੋ ਸਕਾਰਥਾ ਨਹੀਂ।

ਕਾਮਿ ਨਾਹੀ। ਧਨੁ ਨ ਧੰਨੁ ਨ ਧਰਤਿ ਨ ਧਾਮੁ ਏਸ ਕੈ ਕਾਮਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਬਿਨਾ ਖਸਮ ਕੇ ਨਾਵ ਬੀ। ਸਿ ਤਿਸੁ ਖਸਮ ਕਉ ਏਕੁ ਜੋਉ ਜਾਣਦਾ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਲੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਜਿ ਧਨੁ ਤੁਸਾ ਕਉ ਖੁਦਾਇ ਦੀਆ ਹੈ ਤਿਸੁ ਬੀ ਕਿਛੁ ਹਮ ਭੀ ਬਖਰੇਵੰਦਾ ਹੋਵਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ—

ਆਪਣ ਲੀਆ ਜਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਸਭੁ ਕੋ ਭਾਗਨੁ ਹੋਇ ॥

ਕਰਮਾ ਉਪਰਿ ਨਿਬੜੈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ—

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਇ ਜੀ ਏਹੁ ਧਨੁ ਗਨੀਮਤਿ^੧ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਹੈ, ਸੁ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਹੀ ਵਸਿ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਣੈ ਵਸਿ ਹੋਵੈ ਤਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਭਾਗਨੁ^੨ ਹੋਇ ਬੈਠੇ, ਪਰੁ ਏਹੁ ਧਨੁ ਕਰਮਾ ਉਪਰਿ ਹੈ। ਜਿਸੁ ਕੇ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਹੋਇ ਜਿਸ ਕਉ ਕਰਮੁ ਕਰਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇਇ ਸੋਈ ਹੀ ਪਾਵੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨ ਪਾਵੈ। ਭਾਵੈ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰੈ ਆਪਣਾ ਲੀਆ ਏਹੁ ਧਨੁ ਹਥਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਲੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਸਕੁ^੩ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਧਨੁ ਤਾ ਤੁਸਾ ਨੋ ਹਕ ਤਾਲਹ ਦੇ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਏਹੁ ਵਡਿਆਈ ਤੁਸਾ ਹੀ ਨੋ ਖੁਦਾਇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਭਾਵੈ ਅਸਾਨੋ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਹੁ ਭਾਵੈ ਨ ਹੋਹੁ, ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਹਥਿ ਜੀ, ਤੈ ਬੀ ਅਸਾਡੀ ਸਾਰ ਖੁਦਾਇ ਕਰਾਏ ਤਾ ਕੀਚੈ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ—

ਨਾਨਕ ਕਰਣਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ, ਸੋਈ ਸਾਰ ਕਰੇਇ।

ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪੀ ਖਸਮ ਕਾ, ਕਿਸੈ ਵਡਿਆਈ ਦੇਇ^੪ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਇ ਜੀ! ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਕਿਛੁ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ਹੈ, ਸਾਰ ਭੀ ਸੋਈ ਕਰੇਗਾ। ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਗਹਣਗਤਿ ਕਵਣੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਤਾਂਈ ਵਡਿਆਈ ਕਰੈ, ਏਹੁ ਗਤਿ ਓਹੋ ਹੀ ਜਾਣੈ। ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਗਤਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੀ ਜਾਣੈ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਲੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਮੈ ਜਾਣਦਾ ਹਾ ਜਿ ਏਹੁ ਵਡਿਆਈ ਖੁਦਾਇ ਤੁਥੈ ਹੀ ਨੋ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਕਿਛੁ ਅਸਾਡੈ ਬਾਬਿ^੫ ਤੂ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਹਿ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹਸ ਪੜਿਆ ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਾਂ ਬਜਿਦਿ^੬ ਹੋਇ ਲਗਾ ਹੈ ਰਾਇ ਭੋਲਾ, ਮਿਟਦਾ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਇ ਜੀ! ਤੇਰੀ ਜਿ ਮਨਸਾ ਹੈ ਸਿ ਤੂ ਮੰਗੁ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਲੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੂ ਜਾਣਹਿ ਸਿ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੇਰੀ ਸਰਮ ਖੁਦਾਇ ਦੀਨ ਮਹਿ ਭੀ ਰਖੇਗਾ ਅਰ ਦੁਨੀਆਂ ਮਹਿ ਭੀ ਰਖੇਗਾ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਲੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਸਰਮ ਰਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ! ਤੇਰੇ ਕੁਰਸੀ ਬਕੁਰਸੀ ਖੁਸਹਾਲੁ ਰਹੇਗੀ”। ਰਾਇ ਭੋਲਾ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕਰਿ ਉਠਿ ਕਰਿ ਤਸਲੀਮ^੭ ਕੀਤੀਅਸੁ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਰਾਇ ਜੀ! ਵਿਦਿਆ ਹੋਹਿ, ਤੇਰਾ ਜਿ ਹੋਵਣਾ ਸਾ ਸਿ ਮਕਸੂਦੁ ਖੁਦਾਇ ਕੀਤਾ, ਜਾਹਿ ਅਸਵਾਰੁ ਹੋਹੁ”। ਤਬ ਰਾਉ ਭੋਲਾ ਕੁਰਨਸਿ^੮ ਕਰਿ ਵਿਦਾ ਹੋਆ। ਅਗੈ ਦੂਰਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕੁਨਸਿ^੯ ਲਗਾ ਕਰਣੇ, ਚਲੈ ਚਲਿ ਕਰਿ ਕੁਨਸਿ ਕਰੇ-ਪੈਰੁ ਪਿਆਦਾ ਹੀ ਘਰੀ ਆਇਆ। ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

^੧ਸਿੰਧੀ ਵਿਚ ‘ਬਖਰਾ’ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਬਖਰੇਵੰਦਾ, ਅਰਥਾਤ—ਹਿਸੇਦਾਰ।

^੨ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਦਾਤ।

^੩ਭਾਗ ਵਾਲਾ। ਨਸੀਬ ਵਾਲਾ।

^੪ਸ਼ਕ। ਸੰਦੇਹ। ਸੰਸਾ।

^੫ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣਿ ਮਹਲਾ ੧।

^੬ਬਾਰੇ। ਵਾਸਤੇ।

^੭ਜਿਦ ਕਰ ਕੇ, ਹਠ ਨਾਲ।

^੮ਸਲਾਮ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ।

^੯ਕੋਰਨਿਸ਼,

ਬੁਕ ਬੁਕ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਕੇ।

ਸਲੋਕ^੧ ॥

ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਮਨ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਸ ਤੇ ਹੋਵੈ ਲਾਹੁ ।

ਸੰਤੀ ਜਪਿਆ: ਸੰਤ ਕਹਿ ਗਏ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤੁਮਿ ਭੀ ਜਪਹੁ ਜਪਾਹੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲੋ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ।
ਰਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੯ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵਡਿਆਈ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨਾਲ)

ਤਬ ਰਾਉ ਭੋਆ ਘਰਿ ਆਇ ਕਰਿ ਸਮਝਾ ਜਿ ਤਿਸੁ ਦਿਨਿ ਖੇਤ ਵਾਲਾ ਪੁਕਾਰਦਾ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿ ਮੇਰਾ ਖੇਤ ਮਹੀ ਖਾਧਾ ਹੈ ਸੁ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਚੁ ਸੀ ਜਿ ਆਖਦਾ ਸਾ । ਏਸ ਸੁਤੇ ਹੀ ਬਾਵਹੁ ਖੇਤ ਮਹੀ ਖਾਧਾ ਤਹਿ ਤੀਕ ਪਣੁ ਏਸ ਦੀ ਅਜਮਤਿ^੨ ਸਾਥਿ ਖੇਤੁ ਫੈਲਿਆ ਹੈ ਫੇਰਿ । ਜਿਉ ਅਜੁ ਸੁਤਾ ਸੀ ਤਿਵੇ ਹੀ ਤਿਸੁ ਦਿਨਿ ਭੀ ਸੁਤਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜਿਉ ਅਜੁ ਪ੍ਰਭਾਵਾ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਸਾ ਤਿਉ ਉਸੁ ਦਿਨਿ ਖੇਤ ਭੀ ਖਾਧਾ ਹੋਆ ਹਰਿਆ ਹੋਆ ਸਾ । ਏਸੁ ਵਿਚਿ ਅਜਮਤਿ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਾਠਾਵਾਰੁ^੩ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ । ਤਬ ਰਾਉ ਭੋਆ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦੇ ਘਰਿ ਗਇਆ । ਜਬ ਰਾਉ ਭੋਆ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦੇ ਘਰਿ ਗਇਆ ਤਾਂ ਲੋਕਾ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਰਾਉ ਆਇਆ ਐ” । ਕਾਲੂ ਅਗਹੁ ਸਉਹਾ ਆਇ ਮਿਲਿਆ । ਤਬ ਰਾਉ ਆਇ ਕਾਲੂ ਦੇ ਘਰਿ ਖੜਾ ਹੋਆ । ਕਾਲੂ ਅਗੇ ਵਿਛਾਵਣੇ ਵਿਛਾਵਾਏ । ਰਾਉ ਕਾਲੂ ਨੂੰ ਲੈ ਬੈਠਾ । ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਕਾਲੂ ! ਤਿਤੁ ਦਿਛਿ^੪ ਜਿ ਤੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਉਜਾੜਾ ਕੀਤਾ ਸਾ ਜਿ ਅਜੁ ਉਹ ਉਜਾੜਾ ਮੈ ਸਹੀ ਕੀਤਾ, ਜਿ ਉਹ ਉਜਾੜਾ ਸਹੀ ਹੋਆ ਹੈ, ਜਾਇ ਤੁਸੀ ਉਸੁ ਖਸਮ ਦਾ ਦਿਲਾਸਾ ਕਰਹੁ” । ਤਬ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਪੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਜਿ ਰਾਉ ਕਿਛੁ ਲੈਣ ਨੋ ਹੋਆ ਹੈ ਜਾ ਫੇਰਿ ਬਹਿ ਗਲਿ ਉਖਲੀ ਹੋਸੁ । ਤਾ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਰਾਇ ਜੀ ! ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਉਜਾੜੇ ਮੈ ਤੇ ਦਿਵਾਇਆ ਭਾਵਦਾ ਹੈ ਤਾ ਸਾਡਾ ਕਿਆ ਚਾਰਾ ਹੈ” । ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਐ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਨਾ ਨਾ, ਬਿਨਾ ਉਜਾੜੇ ਤੇ ਕਹੈ ਜਿ ਬਖ ਮਾਰੈ, ਮੈ ਆਪਣੇ ਸਿਰਦੀ ਸਹੁਗੰਦ^੫ ਹੈ ਜੇ ਮੈ ਬੂਣੁ ਕਹਾ, ਉਜਾੜਾ ਸਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ” । ਤਾ ਕਾਲੂ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਰਾਇ ਜੀ ! ਭਲਾ ਹੋਵੈ । ਜਾਂ ਤੁਸਾਂ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਹੀ ਹੋਆ” । ਰਾਇ ਭੋਐ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਨਾ ! ਉਸੁ ਖਸਮ ਦਾ ਤੁਸੀ ਦਿਲਾਸਾ ਕਰਹਿ ਜਿਸ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ” । ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਰਾਇ ਜੀ ! ਜਾਂ ਤੁਹੁ ਵਿਣੁ ਉਜਾੜੇ ਹੋਏ ਹੀ ਤੇ ਦਿਵਾਇਆ ਭਾਵਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਹਿਗੇ” । ਤਾ ਰਾਉ ਭੋਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਿ ਉਠਿਆ ਜਿ, “ਕਾਲੂ ! ਏਹੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ ਜਿ ਵਡੀ ਅਜਮਤਿ ਸਾਥਿ ਹੈ, ਏਸ ਦੀ ਮਿਤਿ^੬ ਕਿਛੁ ਕਹੀ ਨਹੀ ਜਾਂਦੀ । ਏਸੁ ਵਿਚਿ ਮੈ ਜਾਹਰਾ ਕਰਾਮਾਤਿ ਡਿਠੀ ਹੈ” । ਜਿਵ ਜਿਵ ਰਾਇ ਭੋਐ ਕਰਾਮਾਤਿ ਡਿਠੀ ਸੀ, ਜਿਉ ਜਿਉ ਰਾਇ ਭੋਐ ਦਰਖਤ ਦੀ ਛਾਂਵ ਡਿਠੀ ਬੀ, ਤਿਉ ਤਿਉ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨੋ ਰਾਇ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ । ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਐ ਓਹੁ ਜਟੁ ਭੀ ਸਦਾਇਆ । ਜਾਂ ਓਹੁ ਜਟੁ ਆਇਆ

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।   ^੨ਵਡਿਆਈ ।   ^੩ਵਾਰਾ ਪਾਰ, ਉਰਲਾ
ਤੇ ਪਾਰਲਾ ਕੰਢਾ, ਭਾਵ-ਹੱਦ ਬੰਨਾ ।   ^੪ਉਸ ਦਿਨ ।   ^੫ਸੁਗੰਦ, ਸਹੁੰ ।   ^੬ਗਤਿ ਮਿਤਿ,
ਹੱਦ, ਮਿਣਤੀ ।

ਓਨਿ ਆਇ ਕਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੋ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇਆ। ਰਾਇ ਓਹੁ ਜਟੁ ਸਦਿ ਕਰਿ ਨਿਜੀਕਿ^੧ ਬੈਠਾਇਆ। ਤਦਿ ਰਾਇ ਭੋਲੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਕਿਉ ਮੀਆਂ ਵੇ ਜਗਾ ! ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਤੇਰਾ ਉਜਾੜਾ ਹੋਆ ਹੈ, ਤੈ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਸੰਹੁ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਈਵੈ^੨ ਆਖਦਾ ਸਹਿ। ਜਿਉ ਉਜਾੜਾ ਹੋਆ ਹੈ ਤਿਵੈ ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਸਹੁਗੰਦ ਹੈ ਜੇ ਬਿਨਾ ਭਿਨੇ ਹੋਰੁ ਗਲਿ ਕਾਈ ਕਰਹਿ। ਜਿਉ ਭਿਨਾ ਹੀ ਤਿਉ ਕਹੁ”। ਤਬ ਉਨਿ ਜਟਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ ! ਖੁਦਾਇ^੩ ਉਗਾਹੁ ਹੈ, ਕੈ ਖੁਦਾਇ ਓਗਾਹੁ ਹੈ, ਜੇ ਹਉ ਹੋਰੁ ਕਾਈ ਗਲਿ ਕਰਸਾਂ। ਜਿਉ ਭਿਨੀ ਹੈ ਤਿਉ ਕਹਦਾ ਹਾ ਰ ਇ ਜੀ ! ਮਹੀਂ ਸਹੀ ਉਜਾੜਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਾਇ ਕਰਿ ਦੇਖਾ ਤਾ ਨਵੈ ਗੋਹੇ ਮੰਨਲਾ ਧਾਨਾਂ^੪ ਦਾ ਖੇਤੁ ਹੋਆ ਹੈ। ਖਾਇ ਕਰਿ ਮੇਹੀ ਵਿਚਿ ਬੈਠੀਆਂ ਹੈਨਿ। ਹਉ ਭੰਨਾ^੫ ਤੁਸਾ ਬੈ ਫਿਰੀਆਇ ਕਰਣੇ ਆਇਆ ਸਾ। ਏਥਹੁ ਜਦਿ ਆਇਆ ਤਦਿ ਨਾਲਿ ਮੁਸਫ^੬ ਲੈ ਗਇਆ ਸੀ। ਜਾ ਫੇਰਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਦੇਖਾ ਤਾ ਇਕੁ ਪਠਾ ਡੀ ਨਾਹੀ ਟੁਕਿਆ, ਅਤੈ ਰਾਇ ਜੀ ! ਹੋਰਨੀ ਸਮੀਹੂ^੭ ਚਉਣੇ^੮ ਧਾਨ ਹੋਏ ਉਦੁ ਖੇਤੁ^੯। ਏਹੀ^{੧੦} ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਕਾਈ ਮਿਹਰ ਹੋਈ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਲੇ ਸਿਰੁ ਫੇਰਿਆ, ਲਗਾ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਸਿਫਤਿ^{੧੧} ਕਰਨੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ! ਤੁਧੁ ਏਸੁ ਵਿਚਿ ਏਹੀ ਅਜਮਤਿ ਰਖੀ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਲੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਾਈ ਕਾਲੁ ! ਤੁ ਦੇਵ ਕਰਿ, ਮਤੁ ਜਾਣਹਿ ਜਿ ਏਹੁ ਪੁਤੁ ਮੇਰਾ ਹੈ, ਮੈ ਪਾਲਿ ਪੋਸਿ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਤ ਏਹ ਗਲ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵਹਿ ਕਿ ਕਾਈ ਗਲ ਟਹਲ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਕਰਦਾ ਹੋਵਹਿ। ਓਹੁ ਤੇਰਾ ਪੁਤੁ ਨਾਹੀ, ਵਡਾ ਬੁਜਰਕ ਹਈ, ਕੋਈ ਖੇਲੁ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਹਈ, ਪਰੁ ਅਜਮਤਿ ਸਾਥਿ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਤੁ ਏਸ ਦੀ ਖਿਜਮਤਿ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹੁ ਜੇ ਕਿਤੈ ਮਰਾਤਬੈ ਪਹੁਚਿਆ ਲੋੜਦਾ ਹੈ, ਨਾਹੀ ਤਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਹਿਗਾ। ਚੇਤਾ ਕਰਦਾ ਰਹੈ, ਮੈ ਓਸ ਦੀ ਜਾਹਰੀ ਕਰਮਤਿ ਨਜਰਿ ਆਈ ਹੈ ਜਿ ਗਉਸ^{੧੨} ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੀ ਚੇਤਾ ਕਰੀ”। ਤਬ ਦਾਦੈ ਕਾਲੂ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਰਾਇ ਜੀ ! ਖੁਦਾਇ ਉਸ ਦੀ ਰਖੇਗਾ। ਤਬ ਉਸੁ ਪਿਛੈ ਖੁਦਾਇ ਸਭਨਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ”। ਤਬ ਰਾਇ ਭੋਲਾ ਦਾਦੈ ਕਾਲੂ ਨੋ ਕਹਦੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਗਇਆ ਅਰੁ ਰਾਖਾ ਦਾਦੈ ਕਾਲੂ ਖੇਤੁ ਰਖਣੇ ਕੰਉ ਭੋਜਿ ਦੀਆ। ਓਹੁ ਜਾਇ ਖੇਤ ਖਲਾ ਹੋਆ ਰਖਣ ਦੇ ਤਾਂਈ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਘਰਿ ਆਇਆ। ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ।

ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਤੇ ਕੀ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ।
ਜਿਨਿ ਜਾਤੀ ਸੋ ਆਖਿ ਨਾਸਕੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ^{੧੩}॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸਗਲੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ। ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਤਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ॥੧੦॥

^੧ਇਹ ਸਤਰ ਦੂਸਰੀਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ^੨ਨਜ਼ਦੀਕ। ਨੇੜੇ, ਕੋਲ। ^੩ਐਵੇਂ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ।
^੪ਖੁਦ। ਆਪ। ^੫ਅਰਥਾਤ-ਧਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਨਮਾਂ ਗੋਹਾ ਹੈ ਏਥੇ ਧਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦਾ ਖੇਤ ਖਾਧਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। (ਦੇਖੋ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ Edited by M. Macauliffe, 1885, ਸਫਾ ੮) ^੬ਏਤ੍ਰਿਆ ਹੋਇਆ। ^੭ਮੁਨਸਿਫ਼, ਪੰਚ।
^੮ਹੋਰਨਾ ਸਮਿਆਂ ਨਾਲੋਂ। ^੯ਚਾਰ ਗੁਣੇ। ^{੧੦}ਉਦੁ (ਉਸੁ) ਖੇਤੁ-ਹੁ (ਖੇਤ ਤੋਂ)। ^{੧੧}ਅਜੇਹੀ।
^{੧੨}ਮਹਿਮਾ। ^{੧੩}ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ਕੀਰੀ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਦਰਜਾ, ਡਾਢ-ਫ਼ਰਿਆਦ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ (ਵਲੀ) ਗ਼ੋਸ। ^{੧੪}ਇਹ ਸਲੋਕ ਮੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨੁ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

(ੳ) ਵਿਆਹ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ।

ਜਦ ਪੰਦਰਹ ਸੌਲਹ ਬਰਸਾ ਕਾ ਹੋਆ, ਰਾਇ ਭੋਏ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਥਾ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਕੁੜਮਾਈ ਆਈ ਵਟਾਲੇ ਤੇ, ਮੂਲੇ ਚੋਣੈ ਭੋਜੀ ਕੁੜਮਾਈ ਬੇਟੀ ਦੀ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੋ-ਨਾਨਕ ਕਉ ਕੁੜਮਾਈ, ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨਿ ਕੁੜਮਾਈ ਆਈ ਸੰਮਤ ੧੫੪੨, ਵਰਖੇ ਮਾਹੁ ਵੈਸਾਖ ਵਦੀ ੧ ਏਕਮ ਕੈ ਦਿਨਿ, ਨਲੀਏਰੁ ਰੁਪਯਾ ਕਟੋਰਾ ਮੂਲੇ ਚੋਣੇ ਭੋਜਿਆ, ਮੂਲੇ ਚੋਣੇ ਦੇ ਪੁਰੋਹਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਇਆ ਨਲੇਰੁ, ਨਾਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਪਿਤੀਅਹੁਰਾ^੧ ਥਾ ਨਾਲੇ ਸਾਹਾ ਗਣਾਇ ਕੈ ਵੀਵਾਹੁ ਦੇ ਗਇਆ ਪਰੋਹਤੁ ਚੋਣਿਆ ਕਾ । ਵੇਦੀ ਜਨੇਤ ਦੇ ਆਹਰਿ ਪਏ, ਤਬ ਜਿਤਨਾ ਵੇਦੀਆਂ ਕਾ ਪਰਵਾਰੁ ਥਾ ਸਭੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਵੀਵਾਹ ਦੇ ਉਪਰਿ ਆਇਆ, ਜੇ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕੁੜਮ ਥਾ ਸੁ ਸਭੁ ਸਦਾਇਆ, ਬਹੁਤੁ ਮੇਲੁ ਹੋਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜਨੇਤ ਉਪਰਿ । ਪਹਿਲਾਂ ਲਗਣੁ ਆਇਆ, ਤੇਵਰ ਬੇਵਰ, ਸੁਣਿਨਾ-ਰੁਪਾ, ਘੋੜਾ, ਸੁਣਿਨੇ ਕਾ ਜਨੇਉ ਲਗਣੁ ਆਇਆ । ਉਨਹੁ ਦਿਨਹੁ ਅਨਾਜੁ ਸਉ ਗੁਣਾ ਸੁਕਾਲੁ ਹੋਤਾ ਥਾ ਅਰੁ ਹਾਲਾ ਥੋੜਾ ਲੀਚਤਾ^੨ । ਅਮਰੁ^੩ ਨਿਆਉ ਕਰਤੇ; ਰਯਤਿ ਮਹਿ ਧਰਮੁ ਥਾ; ਦਿਨ ਖਰੇ ਭਲੇ ਥੇ; ਸਭੁ ਕੋਈ ਸੁਖੀ ਰਹਤਾ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੀ ਜੇਵਣਵਾਰ^੪ ਹੋਵਣੈ ਲਾਗੀ । ਪਹਿਲਾ ਗਿਰਦਿ ਨਿਵਾਹੀ ਕੇ ਗਿਰਾਵ ਜਿ ਮੇਲੀ ਥੇ ਸਿ ਜਿਮਾਏ^੫, ਫਿਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਕੇ ਲੋਕ ਸਭਿ ਤਬਾ ਚਾਕਰ ਜਿਮਾਏ । ਫੇਰਿ ਮਹਾਜਨੁ ਤਲਵੰਡੀ ਕਾ ਜਿਮਾਇਆ । ਖਤੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਸਭੁ ਜਿਮਾਏ । ਫੇਰਿ ਸਕੇ ਜਿਤਨੇ ਅੰਗ ਪਰਸੰਗ ਅਪਣਾ ਪਰਵਾਰੁ ਬੇਦੀਆ ਕਾ ਥਾ ਓਹੁ ਜਿਮਾਏ, ਜਿਮਾਇ ਕਰਿ ਸਭਿ ਲੋਕ ਖੁਸੀ ਕੀਏ, ਸਭਨਹੁ ਅਸੀਰਬਾਦੁ ਦੀਆ ਜਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਤੂੰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਭਲਾ ਕਰਿ । ਜਿਸਦੇ ਪਰਸਾਦਿ ਏਤਨੇ ਲੋਕ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਹੋਨਿ, ਪਰਮੇਸਰੁ ਤੂੰ ਇਸ ਕਾ ਭਲਾ ਕਰਿ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਨਵਾਲਣੈ ਲਾਗੇ । ਚਉਕੁ ਪੂਰਾਇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਖਾਰੇ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾਇਆ, ਨਵਾਲਿਆ, ਉਪਰਿ ਲਾਲੁ ਪਛੇਵੜਾ^੬ ਤਾਣਿਆ ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀਅਹੁ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਏ, ਚਿਕਿ^੭ ਮਲਿ ਕਰਿ ਪੁਰਖਹੁ ਨਵਾਲਿਆ, ਤੇਲੁ ਫੁਲੇਲੁ ਲਗਾਇਆ, ਜਲਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕੀਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ ਨਵਾਲਿ ਕਰਿ ਜਨੇਉ ਧੋਤੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਪਹਰਾਏ । ਭੀਨੀ^੮ ਧੋਤੀ ਉਤਾਰਿ ਰਾਖੀ । ਖਾਰੀ ਤੇ ਉਠਿ ਕਰਿ ਜੁਤੀ ਪਹਿਰਿ ਕਰਿ ਚਪਣੀਆਂ ਫੋਰੀਆਂ । ਫੋੜਿ ਕਰਿ ਜਹਾ ਵਿਛਾਵਣੇ ਬਾਹੇ ਥੇ ਉਹਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਇ ਬੈਠਾ, ਜੋੜਾ ਪਹਿਰਾਇਆ, ਤਿਲਕੁ ਲਗਾਇਆ, ਮੁਕਟੁ ਸਿਰਿ ਬਾਂਧਿਆ, ਸੋਹਰੇ ਸਿਰਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਚਾੜੇ, ਗਨੇਸ ਪੂਜਾ ਕਰੀ । ਕੁਲਿ ਪਰਵਾਰੁ ਜਿਤਨਾ ਥਾ ਤਬਾ ਮਹਾਜਨੁ ਸਭਨਾਹੁ ਤੰਬੋਲੁ^੯ ਪਾਇਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੇ । ਕੁਲਿ ਜਨੇਤ ਜਿਤਨੇ ਚਲਾਏ ਥੇ ਓਤਨਿਆਂ ਕੰਉ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਜਿ ਸਭਿ ਪਹੁਚਿ ਆਵਹੁ । ਕਈਕ ਸਵਾਰ, ਕਈਕ ਪਿਆਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਜਨੇਤ ਚੜ੍ਹੇ । ਤਬ ਚਲਤੇ ਚਲਤੇ ਮਜਲ ਦਰਿ ਆਏ । ਆਇ ਵਟਾਲੈ ਦੇ ਕੋਲਿ ਚੁਕੇ, ਬਾਗਿ ਜਾਇ ਉਤਰੇ । ਅਗੇ ਖਬਰਿ ਗਈ ਜਿ ਜਨੇਤ ਬਾਗਿ ਉਤਰੀ ਹੈ । ਤਬ ਚੋਣੇ ਅਗੇ ਤੇ ਧੂੜੇ ਹਕ ਲੈ ਆਏ^{੧੦} । ਮੇਵਾ ਪਕਵਾਨੁ, ਆਟਾ ਚਾਵਲ, ਵਤੀਆਂ, ਪਾਪੜ, ਪਕਵਾਨੁ, ਬਕਰੇ, ਭੰਡਰੇ^{੧੧} ਪਿਉ, ਸਕਰ ਲੈ ਆਏ । ਅਗਰੁ, ਤੇਲੁ, ਫੁਲੇਲ, ਚੌਆ, ਚੰਦਨ, ਕੇਸਰੁ ਘਸਿ ਕਰਿ ਲੈ ਆਏ । ਵਾਜਿਆਂ ਵਜਾਇਆ ਸਾਕਿ ਚੋਣੈ ਵੇਦੀਆ ਕਉ ਧੂੜੇ ਹਕ ਲੈ ਆਏ । ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲੇ, ਬਜੰਤੁ ਲਾਗੇ ਬਾਜਣ, ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਖੇਮ ਕੁਸਲ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠੇ । ਲਾਗਾ ਚੌਆ ਚੰਦਨੁ ਕੁੰਗੁ,

^੧ਖਤੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤਿ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਮੂਲਾ ਅਬਵਾ ਸਹੁਰਾ ਮੂਲੇ ਇਸੇ ਜਾਤੀ ਵਿਚੋਂ ਸੀ ।

^੨ਨਾਰੀਅਲ ।

^੩ਸਹੁਰੇ ਦਾ ਭਾਈ ।

^੪ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ।

^੫ਆਮਿਲ, ਹਾਕਮ ।

^੬ਵਿਆਹ ਦੀ ਰੋਟੀ ।

^੭ਰੋਟੀ ਖੁਵਾਈ ।

^੮ਕਪੜੇ ਦਾ ਪਰਦਾ, ਚੰਦੋਆ ।

^੯ਚੀਕੂ, ਵਟਨਾ ।

^{੧੦}ਭਿੰਜੀ ।

^{੧੧}ਨਿਉਂਦਾ ।

^{੧੨}ਧੂੜ-ਧਮਾਉਂਦੇ ਆਉਣਾ ।

^{੧੩}ਭਾਂਡੇ ।

ਅਗਰੂ ਲਗਾ ਲਗਾਈਯੋ। ਲਾਗੇ ਮਾਵੀਆਂ ਜਾਂਵੀਆਂ ਨੇ ਅਗਰੂ ਪਲਟਏ। ਕੇਸਰੂ ਅਲਤਾ¹ ਲਾਗੇ ਪਲਟਏ, ਕਪੜੇ ਚੋਐ ਚੰਦਨੁ ਕੇਸਰਿ ਜਨੇਤ ਚਰਚਿ² ਕਰਿ ਪਾਨਾ ਦੇ ਬੀੜੇ ਖਵਾਲਿ ਕਰਿ, ਧੂੜੇ ਹਕ ਜਾਂਵੀਆ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ, ਹਵਾਲੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਂਵੀ ਘਰੀ ਗਏ, ਰਸੋਈ ਬਾਹਰਿ ਹੋਈ, ਪਰਸਾਦਿ ਲੀਏ। ਤਬ ਸੰਵੇ³ ਫੇਰਿ ਪੈਸਕਾਰਾ ਹੁਆ⁴, ਜਨੇਤ ਬਾਲਕੁ ਸਦਾਈ, ਜੰਬ ਕਉ ਭਲੀ ਭਾਤਿ ਸੰਉ ਭਲੇ ਭਲੇ ਲੈਏ ਆਏ। ਜਬ ਨਜੀਕਿ ਨਗਰਿ ਕੈ ਗਏ ਤਬ ਜਾਂਵੀ ਮਾਂਵੀ ਆਪਹਿ ਮਿਲੇ। ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਜਾਂਵੀ ਮਾਂਵੀ ਪਾਵ ਪਿਆਏ ਹੋਇ ਚਲੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਅਸਵਾਰੁ ਹੀ ਹੋਇ ਚਲੇ। ਮੁਕਟੁ ਬਧੇ ਸਾਬਿ ਸਾਬਾਲੇ⁵ ਸਾਬਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਚੜਿਆ ਹੀ ਅੰਦਰਿ ਜਾਇ ਵੜਿਆ। ਜਨੇਤ ਫੇਰੇ ਜਾਇ ਉਤਰੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਉ ਘੋੜੀ ਤੇ ਉਤਾਰਿ ਕਰਿ ਕੁਛੜਿ ਉਠਾਇ ਕਰਿ ਲੈ ਗਏ। ਤਬ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣਾ ਅਚਾਰੁ⁶ ਕੀਆ। ਤਬ ਤਣੀ⁷ ਛੁਹਾਈ, ਤਣੀ ਛੁਹਾਇ ਕਰਿ ਲਿਜਾਇ ਜਨੇਤ ਮਹਿ ਬੈਠਾਇਆ। ਤਬ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਿਲਿ ਕਰਿ, ਘੋੜਾ ਬਹੋੜਾ ਲੈ ਕਰਿ ਆਈਆਂ, ਸੋਹਿਲੇ ਲਗੀਆਂ ਗਾਵਣੇ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਇਸਤ੍ਰੀਅਹੁ ਜਿ ਭਲੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸੋਹਿਲੇ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਨ ਕਾ ਰਾਗੁ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਭੋਆ ਜਿ, “ਭਾਈ! ਏ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਹੋਇ ਮਾਨੁਖ ਕੇ ਸੋਹਿਲੇ ਕਿਉ ਗਾਵਦੀਆਂ ਹੈਨਿ, ਮੈ ਆਪੁਨੇ ਲਾਲਨ ਕੇ ਸੋਹਿਲੇ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ਗਾਵਤਾ, ਜਿਸੁ ਜਿਉ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਾਬਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ, ਸੁਹੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਸਿਫਤੀ ਛੰਤੁ, ਜਿ—

ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥ ਸਾਭੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥

ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਏ ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥

ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ਜਿਸ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਮੇਲੁ ਭਇਆ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਘਰਿ ਮੰਦਰ ਸੋਹਾਏ ॥

ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ। ਜਿ ਕਉਣਿ ਸਾਜਨ ਆਏ? ਏਹਿ ਜੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ⁸ ਏ ਏਈ ਜੀਅ ਕੇ ਸਾਜਨ ਹੈ। ਅਰੁ ਏ ਜਿ ਦੁਕ੍ਰਿਤ⁹ ਹੈ ਸੇ ਏਈ ਏਸ ਕੇ ਦੁਸਮਨ ਹੈ। ਜਦਿ ਏਸੁ ਉਪਰਿ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਆ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਏਈ ਸਾਜਨ ਆਇ ਮਿਲੈ ਸੁਕਰਮ, ਜਿਨ੍ਹਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਜੀਵ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਜਬ ਏਸੁ ਕਉ ਸੁਕਰਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਇ ਮਿਲਾਏ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਮਨੁ ਸਹਜ¹⁰ ਸਾਬਿ ਹੋਆ। ਜਬ ਏਹੁ ਪਾਪਾ ਤੇ ਖਲਾਸੁ ਹੋਆ ਤਬ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਪ੍ਰਸਿ ਆਇਆ। ਜਿਨਹੁ ਪੰਚਹੁ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਭੂਲਾ ਬਾ ਤਿਨਹੁ ਤੇ ਏਹੁ ਛੂਟਾ। ਜਿਨਹੁ ਪੰਚਹੁ ਕਾ ਏਸ ਕਉ ਭਰੁ ਬਾ ਜਿ ਓਹਿ ਇਸ ਕਉ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਇਕਲਾਸੁ¹¹ ਹੋਆ ਤਬ ਏਹੁ ਖੁਸੀ ਹੋਆ। ਜਿਸੁ ਵਸਤੁ ਨੋ ਏਹੁ ਜੀਉ ਚਾਹਦਾ ਬਾ ਸਾ ਵਸਤੁ ਏਸ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਈ। ਕਵਣੁ ਵਸਤੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਈ? ਕਾਮ ਤੇ ਜਤੁ ਹੋਆ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਚੁਪਿ ਹੋਈ, ਲੋਭ ਤੇ ਮੰਤੋਖੁ ਹੋਆ, ਮੋਹ ਤੇ ਨਿਰਮੋਹੁ ਹੋਆ। ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਸਿਉ ਹੋਈ। ਚਿੰਤ ਤੇ ਅਚਿੰਤੁ ਹੋਆ। ਨਿਰਵੈਆ ਤੇ ਆਤਮੇ ਵੈਆ ਵਸੀ। ਸਕਤਿ ਤੇ ਸਿਉ¹² ਉਪਜੀ। ਏਸੁ ਕਉ ਏਹਿ ਸਾਜਨ ਹੋਇ ਮਿਲੇ। ਦੁਸਮਨ ਬੀ ਸਾਜਨ ਹੋਏ। ਜਿ ਏਸੁ ਮਨ ਕੇ ਵੈਰੀ ਬੇ ਤਿਨਾ ਸਾਬਿ ਏਸ ਕਾ ਮੇਲੁ ਭਇਆ। ਜਿ ਵਸਤੁ ਚਾਹਦਾ ਬਾ ਸਾ ਏਨਿ ਮਨਿ¹³ ਪਾਈ। ਖਰਾ ਸੁਖੀ ਭਇਆ। ਜਿਤਨਾ ਏਸ ਕਾ ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਅਰੁ ਮੰਦਰੁ ਬਾ ਸਭੁ ਏਸ ਕਾ ਸੋਭਾਮਾਨੁ ਹੋਆ। ਜਬ ਏਸੁ ਕਉ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸਾਜਨ¹⁴ ਮਿਲੇ। ਇਨੀ ਸੁਕ੍ਰਿਤੀ ਸਾਜਨੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ

¹ਲਾਖ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਰੰਗ।

²ਲੇਪ ਲਗਾਇ।

³ਸੰਥ ਨੂੰ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ।

⁴ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ, ਆਹਮੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋਣਾ, ਢੁਕਾਉ।

⁵ਸਰਬਾਲਾ। ਲਾੜੇ ਦਾ ਅੰਤ ਰਖਯਕ।

⁶ਵਿਹਾਰ।

⁷ਵਿਆਹ ਦੀ ਇਕ ਰਸਮ।

⁸ਪੁੰਨ ਕਰਮ, ਚੰਗੇ ਕੰਮ।

⁹ਮਾੜੇ ਕੰਮ।

¹⁰ਗਿਆਨ।

¹¹ਇਕਲਾਸ, ਛੁਟਕਾਰਾ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ)।

¹²ਕਲਿਆਣ।

¹³ਮਨ ਵਿਚ।

¹⁴ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਮਿਤ੍ਰ ਹੋ ਭੁੱਕੇ

ਖੁਸ਼ੀ ਭਇਆ। ਏਸ ਜੀਵ ਕੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਹੀ ਸਾਜਨ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਜਨ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਏਹਿ ਸਾਜਨ ਏਸ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਆਏ ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ। ਜਬ ਏਸ ਕਾ ਸਾਧ ਕਰਮ ਸੰਭੂ ਮੇਲੁ ਹੋਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮੰਗਲ ਸੈਸਾਰ ਕੇ ਗਾਵੀਦੇ ਬਾਬੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਮੰਗਲ ਗਾਏ। ਸੈਸਾਰੁ ਸੈਸਾਰੀ ਮੰਗਲ ਗਾਵਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਮੰਗਲ ਗਾਵਤਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਛੰਤ । ਸੂਹੀ ਰਾਗੁ । (ਮਹਲਾ ੧)

ਆਵਹੁ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ! ਮੰਗਲ ਗਾਵਹੁ ਨਾਰੇ ।

ਮਚੁ ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਹੁ, ਤਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਹੁ, ਸੋਹਿਲਤਾ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ॥

ਅਪਨੈ ਘਰਿ ਆਇਆ, ਬਾਨਿ ਸੁਹਾਇਆ, ਕਾਰਜ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥

ਗਿਆਨ ਮਹਾ ਰਸੁ ਨੇੜੀ ਅੰਜਨੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਰੂਪੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥

ਸਖੀ ਮਿਲਹੁ ਰਹਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਹੁ, ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨੁ ਆਇਆ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੰਤ ਜਨਹੁ ! ਏਹਿ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਜਸ ਕੀਰਤਿ ਮੰਗਲ ਹੈ ਸਿ ਤੁਮਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਆਪਸ ਮਹਿ ਏਹੁ ਮੰਗਲ ਗਾਵਹੁ। ਜਿਤੁ ਏਸੁ ਜੀਅ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇ। ਜਾ ਤੁਮ ਸਚੇ ਨਾਮ ਸਾਬਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵਹੁਗੇ, ਤਬ ਤੁਮ ਉਪਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇਗਾ। ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਇਸ ਹੀ ਸਿਮਰਨਿ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਇਐ ਉਧਾਰੁ ਹੈ। ਰੇ ਬੀਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਲੋਕਹੁ ! ਤੁਮ ਏਹੀ ਜਸੁ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਗਾਵਹੁ। ਏਸੁ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਏ ਕਾ ਕਵਣੁ ਵਿਸੇਖਾ ਧਰਮੁ ਹੈ ? ਏਹੁ ਜਿ ਜੀਉ ਹੈ ਸਿ ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਕੀ ਜੂਨਿ ਭਰਮਣ ਤੇ ਰਹੈਗਾ, ਸਚ ਸੰਭੂ ਸਮਾਇਗਾ, ਅਪਨੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਆਇ ਟਿਕੈਗਾ। ਨਿਹਚਲੁ ਪਦਵੀ ਪਾਵੈਗਾ। ਜਿਤਨੇ ਏਸ ਕੇ ਕਾਰਜ ਹੈ ਤਿਤਨੇ ਏਸੁ ਸਬਦ ਕੇ ਸਿਮਰਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਵਰਹਿਗੇ। ਏਹੁ ਸਿਮਰਨ ਮਤੁ ਛੋਡਹੁ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ਜਬ ਏਸੁ ਕਉ ਗਿਆਨੁ ਆਇ ਪਰਗਟੈਗਾ ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਨੇੜੀ ਉਜਾਰਾ ਹੋਇਗਾ। ਭਰਮ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਜਾਇਗੀ। ਏਸੁ ਕਉ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਨਾਥੁ ਸਭਨਾ ਘਟਾ ਮਹਿ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਆਵੈਗਾ। ਜਬ ਏਹੁ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇਗਾ, ਗਿਆਨ ਕਾ ਰਸੁ ਏਸੁ ਕਉ ਨਦਰੀ ਆਵੈਗਾ। ਏ ਸੰਤ ਜਨਹੁ ਤੁਮ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਇਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਮੰਗਲ ਗਾਵਹੁ ਜਿਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰਸਟੁ ਹੋਇ”। ਤਬ ਇਸ਼ਨੀਆਂ ਆਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਉਪਹਾਸੁ^੧ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲਾਗੀਆਂ ਰੀਬਾਵਨੇ ਜਿ ਕਿਵੇ ਹੀ ਹਮ ਨਾਨਕ ਕਉ ਰੀਬਾਇ ਲੇਵਹਿ ਅਪਣੇ ਰੂਪ ਸੁਭ ਬਚਨ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਸਾਬਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਮਨੁ ਤਨੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਭੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮਿ ਰਤਨ ਮਨ ਲੀਨਾ ॥

ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੇਰੈ ਪਰਮ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥

ਜੰਤ ਭਿਖਾਰੀ ਸਫਲਿਓ ਦਾਤਾ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਦੇਵਣਹਾਰੇ^੨ ॥

ਤੂ ਜਾਨੁ ਗਿਆਨੀ ਅੰਤਰਸਾਮੀ ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਕੀਨਾ ॥

ਸੁਨਹੁ ਸਖੀ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਮੋਹਿਆ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤਿ^੩ ਭੀਨਾ ॥ ੩ ॥

^੧ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਵੱਡਾ।

^੨ਹਾਸਾ, ਮਖੌਲ।

^੩ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧, ਛੰਤ ਘਰੁ ੨ ਦੀਆਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਬੁੱਧ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:—

ਮਨੁ ਤਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭੀਨਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਰਤਨਾ ॥

ਅੰਤਰਿ ਰਤਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੇਰੈ ਪਰਮ ਤਤੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਜੰਤ ਭੇਖ ਤੂ ਸਫਲਿਓ ਦਾਤਾ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ॥

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ:—ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ।

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਸਖੀਅਹੁ ! ਮੇਰਾ ਜਿ ਮਨੁ ਹੈ ਸਿ ਸਭ ਅੰਬਿਤ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਾਬਿ ਭੀਨਾ ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਾ ਕੀਰਤਨੁ ਹੈਸੁ ਮੈ ਆਤਮੇ ਸਾਬਿ ਤਕੜਾ ਕਰਿ ਪਕੜਿਆ ਹੈ। ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਰਤਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਪਰਮ ਤਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਜਿ ਬੀਚਾਰੁ ਸਿਫਤਿ ਕਰੈ ਸੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਉ ਭਾਵਤਾ ਹੈ, ਸਿ ਇਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਤਨੁ ਹੈ। ਇਸ ਹੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰੇਮ ਰਤਨੁ ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮ ਤਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਭਲਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਸੁ ਕੈਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ? ਜਿਤਨੇ ਜੰਤੁ ਹੈ, ਜਿਤਨੇ ਜੀਆਂ ਜੰਤਾਂ ਕੇ ਭੇਖ ਹੈ, ਏਤਨਿਆਂ ਕਉ ਭਾਜਨੁ ਭੋਜਨੁ ਅਹਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਤਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਦਾਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ। ਤਿਸ ਕੀ ਮੇਵਾ ਕੀਤੀ ਨਿਹਫਲੁ ਕਿਵੇ ਨਾ ਜਾਇ, ਸਫਲ ਹੀ ਹੈ, ਜਿ ਬਿਨਾ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਹੁਚਾਵੈ ਤਿਸ ਕੀ ਮੇਵਾ ਕਿਉ ਸਫਲ ਨ ਹੋਇ ! ਜਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਉ ਅਹਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਤਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸੁਘੜ ਰਾਇ, ਪਰਮ ਗਿਆਨੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ, ਜਿ ਜੀਅ ਜੀਅ ਕੀ ਬਿਧਿ ਜਾਣਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾ ਏਹੁ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮਹਿ ਵਰਤਤਾ ਹੈ। ਜਿ ਓਹੁ ਐਸਾ ਮਨ ਮੋਹਨੁ ਠਾਕੁਰੁ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਮੋਹਨ ਕੇ ਗੁਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੋਹਿਆ ਹੈ। ਮੈ ਆਂਥ ਬਾਨ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਸੁਹਾਤੀ। ਹੋ ਸਖੀਅਹੁ ! ਬਿਨਾ ਉਸੁ ਮਦਨ ਗੁਪਾਲ ਥੀ ਮੈ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸੁਹਾਤਾ। ਤਬ ਓਹਿ ਜਿ ਸੈਸਾਰੀ ਲੋਕ ਬੇ ਤਿਨਹੁ ਧਿਆਨੁ ਕੀਆ ਜਿ “ਨਾਨਕੁ ਗਾਵਿ ਗਾਵਿ ਉਠਤਾ ਹੈ, ਏਸ ਕਉ ਕਿਛੁ ਕਿਆ ਨਜਰਿ ਆਇਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਪੁਛਾ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂ ਜਿ ਗਾਵਿ ਗਾਵਿ ਉਠਤਾ ਹੈ, ਤੁਝ ਕਉ ਕਿਆ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ? ਅਕੈ ਕੋਈ ਇਸੁ ਸਮੇ ਦਾਨਾ^੧ ਗਾਵੈ, ਅਕੈ ਕੋਈ ਦਿਵਾਨਾ^੨ ਗਾਵੈ। ਹਮ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸਕਤੇ, ਤੈਨੇ ਜੇ ਨਜਰਿ ਆਇਆ ਹੈ ਸਿ ਤੂ ਕਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੈਨੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਹੁ ਰਾਮੁ ਅਸਾਂ ਕਉ ਭੀ ਦਿਖਾਇ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲ ਉਠਿਆ, ਜਿ:-

ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਾਰਾ ਖੇਲੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥
ਸਚੁ ਖੇਲੁ ਤੁਮਾਰਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਤੁਬਿ ਬਿਨੁ ਕਵਨੁ^੩ ਬੁਝਾਏ ॥
ਜਿਹ ਸਾਧਿਕ ਸਿਆਣੇ ਕੇਤੇ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਣੁ ਕਹਾਏ ॥
ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ ਭਏ ਵੇਵਾਨੇ ਮਨੁ ਰਾਖਿਆ ਗੁਰਿ ਠਾਏ ॥
ਨਾਨਕ ਅਉਗਣੁ ਸਗਲ ਮਿਟਾਏ^੪ ਗੁਣ ਸੰਗਮਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਏ ॥੪੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣ ਹੋ ਭਾਈ ! ਤੁਸੀਂ ਕਹਤੇ ਹੋ ਜਿ ਰਾਮੁ ਕਹਾਂ ਹੈ ਸਿ ਈਹੀ ਆਤਮਾ ਹੀ ਰਾਮ ਹੈ। ਤੁਮਿ ਅਵਰੁ ਰਾਮੁ ਕਵਣੁ ਕਹਤੇ ਹੋ, ਸੈਸਾਰੁ ਏਹੀ ਆਤਮਾ ਹੀ ਰਾਮੁ ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਸੰਮਰਥ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾ ਖੇਲ ਪਤਿਆ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਸੈਸਾਰੁ ਕੈ ਬਿਖੈ, ਸੁ ਉਹੁ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ। ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਹੋਇ ਕਿਰਪਾਲੁ ਬੁਝਾਇ ਦੇ ਤਿਸੁ ਕੀ ਗਹਣਿਗਤਿ ਪਾਈ ਨ ਜਾਇ। ਪਾਈਐ ਸਿ ਕਹਾ ਤੇ ਪਾਈਐ। ਓਹੁ ਅਗਾਧਿ ਪੁਰਖੁ ਪਾਈਐ ਸਿ ਆਤਮੇ ਤੇ ਪਾਈਐ। ਕਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਪਾਈਐ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਪ੍ਰਭ, ਸੁ ਉਹੀ ਆਤਮਾ ਰਾਮੁ ਹੈ। ਭੇਦੁ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਜਾਨਣਾ। ਏਸੁ ਆਤਮ ਰਾਮ ਕੀ ਸੋਈ ਮਿਤਿ ਜਾਣੈ ਜਿਸੁ ਕਉ ਆਪਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਬੁਝਾਏ, ਸੋਈ ਬੁਝੈ। ਕਈ ਸਿਧ ਬੁਧ ਨਾਥ ਹੈ, ਕਈ ਸਾਧਿਕ ਸਿਆਣੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਬਲੁ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਹੀ ਰਹਤਾ। ਸੋ ਕਵਣੁ ਜਿ ਕੋਈ ਕਹੈ ਮੈ ਕਿਛੁ ਹਾਂ। ਜਿ ਜਾਣੈ ਜਿ ਮੈਂ ਭੀ ਕਿਛੁ ਹਾਂ ਤਿਸ ਕਉ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਗਰਤਗੋਰ^੫ ਕਰਿ ਸਟੇ।

^੧ਭਾਦਨ (ਆਭਾਦਨ) ਭਾਵ-ਪਹਿਰਾਵਾ, ਕਪੜੇ।

^੨ਅਕਲ ਮੰਦ।

^੩ਪਾਗਲ।

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਣੁ’.....।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਅਵਗਣ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ।’

^੬ਗਰਤ (ਟੋਆ) ਕਬਰ ਦਾ।

ਐਸਾ ਬਲੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਉਸ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮੈ ਬਿਕਲਿ ਦਿਵਾਨਾ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹਾਂ। ਕੈਸਾ ਬਿਕਲਿ ਦਿਵਾਨਾ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਮਨੁ ਬਾਇ ਆਇ ਗਇਆ ਹੈ। ਜਿ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਏਹੁ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ। ਐਸੀ ਮਨ ਮਹਿ ਦਿੜਤਾ ਆਈ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਸੈਸਾਰੀਅਹੁ ਲੋਕਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਨਿਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ “ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਹੋ ਨਾਨਕੁ ! ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ”।

ਸਲੋਕ¹

ਸਾਜਨ ਸੰਉ ਮਨ ਮਾਨਿਆ ਮਿਲਿਓ ਹਿਰਦੈ ਮਾਹਿ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇਸਉ² ਨਾਹਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੧ ॥

(ਅ) ਵਿਆਹ

ਅਥਿ ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਮਹਲ ਅੰਤਰਿ ਤਣੀ ਛੁਹਾਵਣ ਲੇ ਗਏ। ਤਬ ਇਸਤਰੀਅਹੁ ਤਣੀ ਛੁਹਾਈ, ਅਪਣਾ ਅਚਾਰੁ ਕੀਆ। ਤਬ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ।

ਛੰਤੂ।

ਹਰਿ ਆਵਹੁ ਸਾਜਨਾ, ਹਉ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਾ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥

ਘਰਿ ਆਪਨੜੈ ਖੜੀ ਤਕੀ ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣੇਰਾ ਰਾਮ ॥

ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣੇਰਾ, ਤੂ ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ, ਮੈ ਤੇਰਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥

ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਭਈ ਨਿਹਕੇਵਲ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਨਾਸਾ ॥

ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਜਾਤਾ ਤੂ ਸੋਈ, ਮਿਲਿਆ ਭਾਇ ਸੁਭਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਜਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ, ਸਾਚਿ ਮਿਲੇ ਘਰਿ ਆਏ ਰਾਮ³ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹਿ ਸੈਸਾਰ ਕੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੈਸਾਰ ਕੀਆ ਪੁਰਖਾ ਕਉ

¹ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

²ਕੇਸਵ। ਪਤੀ। ਸ੍ਰਾਮੀ।

³ਅਸਲ ਪਾਠ—ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੩ ॥

ਆਵਹੁ ਸਾਜਣਾ! ਹਉ ਦੇਖਾ ਦਰਸਨੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥

ਘਰਿ ਆਪਨੜੈ ਖੜੀ ਤਕਾ, ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣੇਰਾ ਰਾਮ ॥

ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣੇਰਾ ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ, ਮੈ ਤੇਰਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥

ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਭਈ ਨਿਹਕੇਵਲ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨਾਸਾ ॥

ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਜਾਤਾ ਤੂ ਸੋਈ, ਮਿਲਿਆ ਭਾਇ ਸੁਭਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਜਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ, ਸਾਚਿ ਮਿਲੇ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ੧ ॥

ਖੜੀਆਂ ਅਰਾਧਤੀਆਂ ਹੈ, ਜਿ ਉਹੁ ਸਮੇਂ ਕਬਿ ਹੋਇਗਾ ਜਬ ਹਮਿ ਪੁਰਖਾ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਹਿਗੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਉਹਿ ਖੜੀਆਂ ਦੇਖਤੀਆਂ ਹੈ। ਜੇ ਕਬਿ ਭਰਤਾ ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਅਰੁ ਮੈ ਉਸ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਉ। ਤਿਉ ਮੈ ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕੀ ਚਾਹ ਹੈ। ਏ ਹਰਿ ਜੀ, ਤੂੰ ਏਸੁ ਮੇਰੇ ਘਟਿ ਘਰਿ ਮਹਿ ਆਉ ਜਿ ਹਉ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਉ। ਆਠ ਪਹਰ ਮੈਨੋ ਇਹੋ ਧਿਆਨੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਵਖਤਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਹੋਇ। ਏਸੁ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਾ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਬਹੁਤ ਚਾਉ ਹੈ। ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਮੈ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਵਉ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ। ਸੁ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਾ ਵਿਸੇਖੁ ਕਿਆ ਹੈ ਜਿ ਫੇਰਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਤੇ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਅਜੋਨੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖੈ। ਅਰੁ ਜਿਤਨੀ ਜੀ ਜੀ ਕੀ ਜੋਤਿ ਹੈ ਏਤਨੀ ਸਭ ਤੇਰੀ ਹੈ, ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਤੁਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਮੈ ਜਿ ਤੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੈ ਤੂਪਾਇਆ ਨਾਹੀ। ਤੇ ਜਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਹੈ ਜਿ ਆਪਣੇ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਹੈ। ਨਾਨਕੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰਿਆਂ ਜਨਾ ਵਿਟਹੁ^੧ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਇ ਜੀ, ਜਾ ਤੂ ਸਚਾ ਮੈ ਸਚੇ ਕਉ ਕਿਹਪਾ ਕਰਿ ਸਚਾ ਕੀਆ, ਜਿ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈ ਤੇਰੇ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੈ। ਜਿਉ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਹੈ ਤਿਉ ਮੇਰੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਕਰਿ^੨। ਤਬ ਓਹਿ ਜਿਤਨੀਆਂ ਤਾਣੀ ਛੁਹਾਵਣ ਲੈ ਗਈਆਂ ਸੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਓਹਿ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਲਲਤਾ^੩ ਛੰਦਾ ਦੀਆਂ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਗਈਆਂ। ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਹੀ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸੰਉ ਹਮ ਮੋਹਤ ਹੋਇ ਗਈਆਂ ਬੀਆਂ ਅਬ ਤੇਰੇ ਇਸੁ ਲਲਤਾ ਗਾਵਣੈ ਸੰਉ ਹਮਾਰਾ ਕਿਛੁ ਧੀਰਜ ਨ ਰਹਿਆ। ਜੀ ਤੂ ਅਬ ਏਹੀ ਲਲਤਾ ਕੇ ਸਭੁ ਬਚਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥਿ ਸੁਨਾਉ। ਹਮਹੁ ਏਹਿ ਲਾਗ ਚਾਰ ਭੀ ਛੋਡੇ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥਿ ਤੂ ਕਿਛੁ ਸੁਣਾਇ^੪”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ :-

ਘਰਿ ਆਇਅਤਾ ਸਾਜਨੁ ਤਾ ਧਨ ਖਰੀ ਸਰਸੀ ਰਾਮ ॥

ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਅਤੀਆ ਸਾਕ ਸਬਦ ਅਪਨਾ ਠਾਕੁਰੁ ਦੇਖ ਬਿਗਸੀ ਰਾਮ ॥

ਗੁਣ ਸੰਗ ਰਹਸੀ, ਖਰੀ ਸਰਸੀ, ਜਾ ਰਾਵੀ ਰੰਗਿ ਰਾਤੈ ॥

ਅਵਗਣ ਮਾਰਿ ਗੁਣੀ ਘਰੁ ਛਾਇਆ, ਪੂਰਨੁ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੈ ॥

ਤਸਕਰ ਮਾਰਿ ਵਸੇ ਪੰਚਾਇਣੁ ਅਦਲ ਕਰੈ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਰਾਮਿ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲਹਿ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ^੫ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਬ ਏਸੁ ਕਉ ਆਪਣਾ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਘਰਿ ਆਇ ਬਸਤਾ ਹੈ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਮਨੁ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲਚਾਰੁ ਹੋਦਾ ਹੈ। ਜਬ ਸਚ ਕੇ ਸਬਦ ਸੰਉ ਏਹੁ ਮੋਹਿਤੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੀਉ ਤਬ ਏਹੁ ਜੀਉ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਲੀਲਾ ਦੇਖਿ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਖਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਤੀ ਹੈ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਚਰਨਨ ਸਾਥਿ। ਤਬ ਏਸੁ ਅਰੁ ਠਾਕੁਰ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤ। ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਸੰਉ ਸਮਾਇ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਏਸ ਕੇ ਅਵਗਣ ਮਿਟਿ

^੧ਤੋ, ਉਤੋ। ^੨ਲਾਲਿਤਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸੁਹੱਪਣ।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ—ਘਰਿ ਆਇਅਤਾ ਸਾਜਨਾ, ਤਾ ਧਨ ਖਰੀ ਸਰਸੀ ਰਾਮ ॥

ਹਰਿ ਮੋਹਿਅਤੀ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਠਾਕੁਰ ਦੇਖਿ ਰਹੰਸੀ ਰਾਮ ॥

ਗੁਣ ਸੰਗਿ ਰਹੰਸੀ ਖਰੀ ਸਰਸੀ, ਜਾ ਰਾਵੀ ਰੰਗਿ ਰਾਤੈ ॥

ਅਵਗਣ ਮਾਰਿ ਗੁਣੀ ਘਰੁ ਛਾਇਆ ਪੂਰੈ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੈ ॥

ਤਸਕਰ ਮਾਰਿ ਵਸੀ ਪੰਚਾਇਣਿ ਅਦਲੁ ਕਰੈ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲਹਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ੨ ॥

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਜਾਤੇ ਹੈ, ਗੁਣਾ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੋਇ ਆਵਤਾ ਹੈ। ਜਾ ਨਾਕੁਰ ਜੀ ਏਸ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਬਸਤਾ ਹੈ। ਏ ਜਿ ਪੰਚ ਚੋਰ ਹੈ ਏਸੁ ਜੀਵ ਕੈ ਸਾਥਿ : ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ-ਏ ਸਭਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਵਸਿ ਕੀਏ। ਜਬ ਪੰਚਾਇਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪਰਮ ਤਤੁ ਬਾ ਤਹਾ ਜਾਇ ਨਿਵਾਸੁ ਹੂਆ। ਕੂੜ ਕੀ ਓਹੁ ਠਵਰਾ ਨਾਹੀ, ਸਚੁ ਸੋਭਾ ਪਾਵਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਾਇ ਪਾਵਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਜਤੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਉ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਵੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲੈ^੧। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ।

ਤਉ ਉਨਹੁ ਇਸਤਰੀਅਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂ ਹਮ ਜੈਸਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਾ ਤੈਸਾ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਸਾਡੀ ਮਨਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੂ ਅਸਾ ਨੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀਆ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:—

ਪਾਇਅੜਾ ਵਰੁ ਬਾਲੜੀਏ, ਸਭੁ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਰਾਮ।
ਪਿਰਿ ਰਾਵਿਅੜੀਆ ਸਾਬ ਸਬਦਿ ਰਲੀ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਨਾਹੀ ਦੂਰੇ ਰਾਮ।
ਪਿਰੁ ਦੂਰਿ ਨ ਹੋਈ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੋਈ, ਤਾਕੀ ਨਾਰ ਸਬਾਈ।
ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪੇ ਰਾਵੈ ਜਿਉ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ।
ਅਮਰ ਅਭੋਲੁ ਅਤੋਲੁ ਪਿਆਰਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਈਐ।
ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਜੋਗ ਸੰਜੋਗੀ ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਲਿਵ ਲਾਈਐ ਰਾਮ^੨ ॥੩॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਅਹੁ ਪਿਆਰੀਅਹੁ ! ਜਿਨ ਕਉ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਆਸਾ ਤਿਨ ਹੀ ਕੀ ਵਰਿ ਆਵਤੀ^੩ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਨਾ ਉਪਰਿ ਪਿਰੁ^੪ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਹੀ ਸੇਈ ਹੀ ਦੋਹਾਗਣੀ^੫ ਹੋਨਿ, ਤਿਨ ਕੇ ਆਏ ਕਾ ਫਲੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ; ਜਿਨ ਕਉ ਪਿਰ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਤਿਨਹੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਣਿਆ ਜਿ ਇਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪਿਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਈਐ ਤਬ ਹੀ ਜਾਣੀਐ। ਜੈਸਾ ਸਾਧਹੁ ਸਬਦੁ ਬੋਲਿਆ ਹੈ ਵੈਸੀ ਹੀ ਉਸ ਕੀ ਚਾਲ ਹੋਇ, ਤੈਸਾ ਸਬਦੁ ਤੈਸਾ ਓਹੁ। ਜਿ ਐਸਾ ਸਬਦੁ ਸੰਉ ਮਿਲਿ ਜਾਇ। ਤਬ ਓਹੁ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਬ ਲਗੁ ਸਬਦ ਕੀ ਜੈਸੀ ਚਾਲਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ਤਉ ਲਉ ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਭਿੰਨਿ ਹੈ, ਮਿਲਿਆ ਨਾਹੀ। ਏਸ ਦੀ ਆਸਾ ਤਬ ਪੂਰੀਐ ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲੈ। ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਬ ਮਿਲੈ ਜਬ ਸਬਦ ਕੀ ਜੈਸੀ ਚਾਲ ਚਲੈ। ਜਬ ਸਬਦ ਕੀ ਚਾਲਿ ਚਲਿਆ ਤਬ ਏਸ ਕੈ ਸਾਥਿ ਨਾਕੁਰ ਜੀ ਰਵਿ ਰਹਿਆ। ਇਕ ਪਲਕ ਭਰਿ ਇਸਤੀ^੬ ਦੂਰਿ ਨ ਹੋਈ। ਇਸ ਹੀ ਕੈ ਸਾਥਿ ਲਾਗਾ ਰਹਣੈ। ਕਿਛੁ ਪਿਰੁ ਇਸ ਹੀ ਸੰਉ ਰਵਿਆ^੭। ਅਵਰ ਸਾਥਿ ਨਾਹੀ ਨ ਸਭਿ

^੧ਠੋਰ। ਥਾਂ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ:—ਵਰੁ ਪਾਇਅੜਾ ਬਾਲੜੀਏ, ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਰਾਮ ॥

ਪਿਰਿ ਰਾਵਿਅੜੀ ਸਾਬਦਿ ਰਲੀ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਨਹ ਦੂਰੇ ਰਾਮ ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ਨ ਹੋਈ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੋਈ, ਤਿਸ ਕੀ ਨਾਰਿ ਸਬਾਈ ॥

ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪੇ ਰਾਵੈ, ਜਿਉ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥

ਅਮਰ ਅਭੋਲੁ ਅਮੋਲੁ ਅਪਾਰਾ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਸਬੁ ਪਾਈਐ ॥

ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਜੋਗ ਸੰਜੋਗੀ, ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਈਐ ॥੩॥ [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

^੩ਵਰ ਆਉਣੀ-ਪੂਰੀ ਹੋਣੀ। ^੪ਪਿਰ, ਭਾਵ-ਪਿਆਰਾ ਪਤੀ(ਸ੍ਰਾਮੀ)। ^੫ਛੱਟੜ। ^੬ਇਸ ਤੋਂ। ^੭ਰਮਿਆ।

ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਨਾਰੀ ਹੈ, ਸਭਨਾ ਸਾਥਿ ਠਾਕੁਰ ਹੈ, ਪਣੁ ਭਿੰਨਿ ਭਿੰਨਿ ਹੈ। ਪਣੁ ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ? ਜਿਉ ਪਾਵਕੁ^੧ ਕਾਸਟ^੨ ਸਭਸ ਮਾਹਿ ਹੈ। ਪਣੁ ਜਹਾ ਪਰਗਟੁ ਹੈ ਤਹਾ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਵਰੁ ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ? ਜਿਉ ਧਰਤੀ ਸਭਸ ਮਾਹਿ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਪਰੁ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਜਹਾ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਗਟੁ ਦੀਸੇ ਜਿਸੁ ਧਰਤੀ ਮਾਹਿ, ਤਹਾ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਹੋਇ। ਅਵਰੁ ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ? ਜਿਉ ਘ੍ਰਿਤੁ ਸਭਸ ਦੂਧ ਮਾਹਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਦੰਗੀ ਮਥਿਆ^੩ ਤਬ ਘ੍ਰਿਤੁ ਨਿਕਲਿਆ, ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਹੁਆ। ਤਿਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਭਨਹੁ ਘਟਾ ਮਾਹਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਬਿਨਾ ਸਾਧ ਪੁਰਖ ਤੇ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਨਾਹੀ। ਸਾਧੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਸਾਵਧਾਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਉਸ ਕਉ ਮਿਲਿਐ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਭਨਾ ਸਾਥਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਉਨ ਤੇ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾ ਸਾਧ ਪੁਰਖ ਤੇ। ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਮਰੁ ਹੈ, ਮਰਤਾ ਨਾਹੀ। ਉਹੁ ਅਭੇਲੁ ਹੈ, ਚਲਾਇਆ ਚਲਤਾ ਨਾਹੀ। ਉਹੁ ਅਪਾਰੁ ਹੈ, ਅੰਤੁ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਪਾਈਐ ਸਿ ਕਿਸ ਤੇ ਪਾਈਐ। ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲੈ ਤਬ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਈਐ। ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਉਹੁ ਸੰਸੋਗੁ ਆਣਿ ਬਣਾਏ ਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਜਰਿ ਕਰੈ। ਉਸ ਦੀ ਨਜਰਿ ਤੇ ਲਿਵ ਲਾਗੈ”

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ, “ਉਹੁ ਵੇਲਾ ਧੰਨਿ ਜੀ, ਜਿਤੁ ਤੂ ਏਨਿ ਬਾਲੀ ਏਹਾ ਵਰੁ ਪਾਇਆ ਹੈ”। ਅਸਾ ਜਿ ਲੈਣਾ ਸਾ ਸਿ ਤੂ ਲਇਆ ਹੈ, ਅਸਾਨੂੰ ਤਿਹੁ ਲੋਆ ਵਿਚਿ ਸੋਭਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਗੈ ਜੇ ਲੋਕ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਕਰਦੇ ਮੇ ਜਿ ਭਲਾ ਭਲਾ ਸਿ ਹੁਣਿ ਅਖੀ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਭਿਨਾ ਹੈ। ਤੂ ਉਚਤੀ ਮਾੜੀ^੪ ਅਨੰਦ ਕਰਿ, ਸਭਿ ਜੀਅ ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਹਹਾ^੫। ਤੂ ਅਸਾਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸਿਰਿ ਤਾਜੁ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ”। ਤਬ ਗੁਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਪਿਰੁ ਉਚਤੀਐ ਮਾੜੀਐ ਤਿਹੁ ਲੋਆ ਸਿਰ ਤਾਜਾ ਰਾਮ ॥

ਹਉ ਬਿਸਮ ਭਈ ਦੇਖਿ ਗੁਣਾ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਅਗਾਜਾ ਰਾਮ ॥

ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੀ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ, ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਨੀਸਾਣੇ ॥

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਖੋਟੇ ਨਹੀ ਠਾਹਰ, ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਪਰਵਾਣੇ ॥

ਪਤਿ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਪੂਰਾ ਪਰਵਾਨਾ, ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਸੀ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਪ੍ਰਭ ਜੈਸੇ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥ ੳ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਠਾਕੁਰ ਜੀ! ਜਿਉ ਇਸਤਰੀ ਕਉ ਮਹਾ ਰੂਪਵੰਤ ਗੁਣਵੰਤ ਜੋਬਨਵੰਤ ਭਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਓਹੁ ਖਰੀ ਖੁਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਿਉ ਉਹੁ ਪਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੈ। ਉਹੁ ਤੂ ਪਿਰੁ ਜਿ ਹੈ? ਸਿ ਕੈਸਾ ਹੈ ਤੂ ਉਚਿਆ ਤੇ ਉਚਾ ਹੈ। ਤਿਹੁ ਲੋਆ ਕਾ ਸਿਰਜਨਹਾਰਾ ਹੈ। ਜਿਉ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖ ਕਉ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਭਈ ਤਿਉ ਹਉ^੬ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਭੋਆ ਹਉ^੭, ਤੇਰੇ ਚਲਤ ਦੇਖਿ ਬਿਸਮਾਦਿ ਰਹਿਆ ਹਉ। ਤੇਰੇ ਸਬਦ ਕਾ ਅਗਾਜੁ^੮ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਅਨੰਦਮਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹਉ। ਸੁ ਸਬਦ ਕਾ ਸੁਨਣਾ, ਸਮਝਣਾ, ਕਮਾਵਣਾ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਜਿਨਿ ਸਬਦ ਕੀ ਕਰਣੀ ਬੀਚਾਰੀ, ਬੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਚਲਿਆ ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਤੂਤਿ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ਭਈ। ਉਹੁ ਪਰਵਾਣੁ ਭਇਆ ਜਿਨਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ। ਤਿਸ ਕਾ ਦਰਗਹ ਨੀਸਾਨੁ ਪੜਿਆ ਜਿ ਸਹੀ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਕਾ ਗੁਣੁ ਕਵਣੁ ਹੈ? ਪਾਪੀ ਹੋਇ ਭਾਵੈ ਧਰਮ ਆਤਮਾ ਹੋਇ ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮੁ ਲੀਆ ਸੋ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਣੁ ਭੋਆ, ਤਿਸ ਕੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਭਈ। ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਥੀ ਹੋਰੁ ਬਾਤ ਸਭ ਖੋਟੁ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਖੋਟ ਕੀ ਠਵਰ ਨਾਹੀ ਆਗੈ। ਉਹਾ ਸੋਈ ਪਰਵਾਣੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿਨਾ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਤੇ ਅਵਰੁ ਬਾਤ ਉਹਾ ਬਾਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ। ਜਿਨਹੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਤਿਨ ਕੀ ਮਤਿ ਭੀ ਪੂਰੀ, ਉਨਕੀ ਪਤਿ ਭੀ ਬਾਇ ਪੜੀ। ਉਹੀ

^੧ਅੱਗ। ^੨ਕਾਨ, ਲੱਕੜ। ^੩ਰਿੜਕਿਆ। ^੪ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਬਾਲੀ ਨੇ ਤੈ ਜੇਹਾ ਵਰੁ ਪਾਇਆ ਹੈ। ^੫ਉਚੇ ਮਹਿਲ। ^੬ਹਾਂ। ^੭ਮੈਂ। ^੮ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ^੯ਆਰੰਭ।

ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਣੁ ਭਏ, ਜਿਨਹੁ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ, ਨਾ ਆਵਹਿਗੇ-ਨਾ ਜਾਹਿਗੇ, ਸਦਾ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹੋਵਹਿਗੇ। ਜਿਨੀ ਆਪੁ ਪਛਾਤਾ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸੇ ਸਦਾ ਅਸਥਿਰੁ ਰਹਹਿਗੇ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਜੈਸੇ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹੋਵਹਿਗੇ। ਉਨ ਕਾ ਨਾਸੁ ਨਾਹੀ ਜਿਨਹੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਏ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗਹੁ! ਏਕੇ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਅਰੁ ਪੁਰਖ ਕਾ ਏਹੁ ਸੁਭਾਉ ਹੈ, ਜਿ ਈਹਾ ਰੰਗ ਰਸ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਓਹੁ ਅੰਤਿ ਮਰਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ਪੁਰਖੁ। ਉਨ ਕਾ ਭੀ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਭਰਤੇ¹ ਬਿਨਾ ਇਸਤਰੀ ਦੁਖੁ ਪਾਵਤੀ ਹੈ, ਰੋਇਆ ਹੀ ਕਰਤੀ ਹੈ, ਪਣੁ ਭਰਤਾ ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ ਅਰੁ ਮੈ ਜਿ ਠਾਕੁਰੁ ਪਿਰੁ² ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਤਿਹੁ ਲੋਆ ਕਾ ਧਣੀ, ਨ ਮਰੈ ਨ ਬਿਨਸੈ, ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ, ਨ ਕਬਹੂ ਬੁਰਾ ਮਨਾਵੈ, ਨ ਬਿਰਧਿ ਹੋਵੈ, ਨ ਕਾਲ ਬਸਿ ਆਵੈ। ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਅਨਥਿਰ³ ਹੈ। ਮੈ ਐਸਾ ਪਿਰੁ ਸੁਖਦਾਇਕ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕੈ ਨਾਮਿ ਲੀਤੀ ਹੀ ਦੁਖਾ ਕਾ ਨਾਸ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸੁਖ ਆਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤੇ ਹੈ, ਮੈ ਐਸਾ ਠਾਕੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਧਣੀ ਪਾਇਆ ਹੈ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਰਾਤਿ ਕੈ ਸਮਉ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਕੀਆ। ਅਰੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਤ ਸਮਉ ਜਨੇਤ ਮਹਿ ਆਇ ਬੈਠਾ। ਅਲਾਪਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਮੰਦਰੀ ਬਿਲਾਵਲੁ ਅਰੁ ਪੀਛੈ ਤੇ ਅਲਾਪਿ ਕਰਿ⁴ ਰਬਾਬੀ ਜਾਜਕ⁵ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹਿ ਅਰੁ ਆਗੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਗਾਵੈ। ਪਰੁ ਜਿਨਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗਾਵਤਾ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਸਦੇਹਹ⁶ ਪਰਮਗਤਿ ਗਏ। ਜਿਨਹੁ ਸੁਣਿਆ ਦੇਖਿਆ, ਜਿਨਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਸਬਦੁ ਬਿਰਾਨੇ ਮੁਖਿ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਭੀ ਮੁਕਤੇ ਭਏ। ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਆ ਮਹਿ ਜੈ ਜੈ ਕਾਹੁ ਹੋਇਆ। ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਮੰਨਿ ਲੀਆ। ਖਤੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਸੂਦੁ ਵੈਸੁ ਜਿਤਨਾ ਸਾ, ਜਿਤਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਸਾ, ਸਿ ਸਭ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਲਾਗੇ ਕਰਨੇ। ਜਿ “ਧੰਨ ਹੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਖਟ ਧਰੀ, ਤੇਵਰ ਬੇਵਰ, ਮੁਇਨਾ ਰੁਪਾ, ਜਵੇਹਰ ਮੋਤੀ ਕਪੜੇ ਕੇ ਸਬ ਪਟ⁷ ਕਰਮ, ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਬਸਤਰ, ਪਕਵਾਨ, ਹੰਡਵਾਈਆਂ⁸ ਘੋੜੇ-ਜੋੜੇ, ਗਊਆਂ, ਵਾਹਣੀ⁹ ਜੋਇ ਮਿਲੀਆਂ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਸਾਬਿ ਬੀਆਹੁ ਹੋਆ। ਜਨੇਤ ਕੰਉ ਬਸਤਰ ਮੁਲੇ ਪਹਿਰਾਏ, ਐਸਾ ਧਰਮ ਕਾ ਬੀਆਹੁ ਹੁਆ। ਦਾਜ ਦਖਣਾ ਦੇ ਕਰਿ ਬਿਦਾ ਕੀਏ। ਬੀਆਹੁ ਕਰਿ ਕੈ ਤਲਵੰਡੀ ਆਏ, ਘਰਿ ਆਇ ਵੜੇ ਦਾਜੁ ਬਿਸਤਾਰਿ ਕਰਿ¹⁰ ਕੁੜਮਾ ਪੰਚਾ ਨੋ ਦਿਖਾਇਆ। ਜਿਨ ਜਿਨ ਕੰਉ ਬਸਤਰ ਦੇਏ ਸੇ ਤਿਨ ਤਿਨ ਕੰਉ ਤੇਵਰ ਬੇਵਰ ਬਾਟਿ ਦੀਏ। ਲਾਗੀਅਹੁ ਲਾਗ ਲੀਏ; ਭਟਾਂ ਬ੍ਰਹਮਣਹੁ ਕੰਉ ਪਟੰਬਰ¹¹ ਪਾਏ; ਸਰਬ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਬੀਆਹੁ ਹੋਆ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ¹¹ ॥

ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਿਮਰੀਐ ਰਸਨਾ ਆਨ ਨ ਲਾਗੁ।

ਇਹੀ ਸਿਆਨਪ ਰਾਮੁ ਜਪੁ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਤਿਆਗੁ ॥੧੨॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੁ ਤ੍ਰਿਸਨ, ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ! ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨ ॥

¹ਪਤੀ। ²ਹਮੇਸ਼ਾ। ³ਗਾਥਿਨ ਕਰ ਕੇ। ਬੋਲਕੇ। ⁴ਸਾਢਕ। (ਅ) ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ। ⁵ਦੇਹ ਸਹਿਤ। ⁶ਰੇਸ਼ਮੀ। ⁷ਰਜ਼ਾਈਆਂ। ⁸ਵਾਹਨ, ਸਵਾਰੀ। ⁹ਫੋਲਾ ਕੇ। ¹⁰ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜੇ। ¹¹ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ)

ਜਬ ਅਠਾਰਹ ਬਰਸਾਂ ਕਾ ਹੁਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਇ ਕੀ । ਜਬ ਬੀਆਹ ਹੋਆ ਤਬ ਚੁਪਿ ਕਰਿ ਰਹਿਆ, ਨ ਬੋਲੈ ਨ ਬੜੈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਤੂੰ ਅਠੇ ਪਹਰ ਜੇ ਚੁਪਿ ਕਰਿ ਰਹਦਾ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉ ਰਹਦਾ ਹੈ । ਅਸਾਡੈ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਸੰਸਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹੈ ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਗਲਿ ਬਾਤ ਅਸਾਂ ਨਾਲਿ, ਭਿਰਾਵਾ ਨਾਲਿ, ਕੇ ਵਸਦੀ ਦੇ ਭਲੇ ਭਲੇ ਲੋਕ ਆਵਦੇ ਹੈਨਿ, ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਤੋਰੀ ਤਰਫਹੁ ਉਠਿ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ । ਜੇ ਤੂੰ ਇਨਾ ਸਾਥਿ ਬਾਤਾ ਕਰਹਿ ਤਾ ਅਸਾਡਾ ਭੀ ਜੀਉ ਸਰਸਾ ਰੋਵੈ । ਤੂੰ ਕਿਤੇ ਘੜੀ ਹੋਰ ਬੈ ਜੀਉ ਲਾਇਹਿ ਨਾਹੀ । ਬਚਾ ! ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਕਿਥੇ ਹੈ ? ਅਤੈ ਬਚਾ ! ਤੂੰ ਅਠੇ ਪਹਰ ਕਿਤੁ ਧਿਆਨਿ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਸਚੁ ਆਖੁ” । ਜਬ ਮਾਤਾ ਅਖਿਆ ਜੈ, “ਤੂ ਸਚੁ ਆਖੁ” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਾਤਾ ਸਾਥਿ ਬੋਲਿਆ । ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਸਹਜ ਧਿਆਨੇ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨੇ ॥

ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਬਉਰਾਨੇ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੇ ॥ ੧ ॥

ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਕੈਸੇ ਜੀਵਉ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਅਰਾ ਰਹਿਨ ਸਕੈ ਖਿਨੁ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਕੇ ਜਿ ਬਚਨ ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਟਿਕੇ ਹੈਨਿ ਜਿ ਤਿਨ ਕੇ ਸਹਜਿ ਸਾਥਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਧਿਆਨਿ ਮਾਹਿ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਅਰੁ ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਰੰਗਿ ਸੰਤੁ ਰਚਿਆ ਹੈ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਹੋਰ ਬੈ ਲਗਦਾ ਨਾਹੀ, ਹਰਿ ਹੀ ਕੈ ਸਾਥਿ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਹੈ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਹੋਰਨਾਂ ਗਲਾਂ ਸਾਥਿ ਮਨੁ ਮੰਨੀਦਾ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਜਿਨ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨਾਹੀ ਓਹੁ ਮਨੁਖ ਨਾਹੀ, ਪ੍ਰੇਤੁ ਹੈ ਅਰੁ ਮਨਮੁਖ ਹੈ, ਉਨ ਕੈ ਮਨਿ ਆਵਤੀ ਹੈ ਸਿ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲਤੇ ਹੈ ਬਾਵਰੇ ਹੋਏ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਉਨ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਤਿ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜੀ ਸਾਥਿ ਪਰਚਹਿ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਓਹਿ ਤਉ ਹੋਰਿ ਬਾਤਾ ਕਰਤੇ ਹੈ ਤਉ ਉਨ ਕੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ । ਓਹਿ ਅਵਰੁ ਸੰਤਿ ਮਨੁ ਲਾਵਤੇ ਹੈਂ । ਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਭੁਲੇ ਹੈ, ਸੇਈ ਹੀ ਅਵਰੁ ਬਾਤਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਹਰਿ ਬਿਨ ਨਾਹੀ ਰਹਿ ਸਕਤਾ । ਕਿਉ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਮੈ ਪਛਾਤਾ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਕੇ ਦਰਸਨਿ ਬਿਨੁ ਮੈ ਜੀਵਤਾ ਨਾਹੀ, ਜੀਉ ਨਿਕਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਏਕੁ ਪਲਕੁ ਭਰਿ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਮਾਤਾ ! ਏਤ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਉਂ ਹੋਰੁ ਬਾਤ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਕਰਿ ਸਕਤਾ” । ਬੋਲਹ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਕਿ ਕੀਚੈ ? ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੈਨਿ, ਸੰਸਾਰਿ ਕੇ ਸਨੇਹੀ ਭਾਈ ਭਤੀਜੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੈਨਿ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਪੀਛੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੋਰੇ ਲਾਈ ਲਗੀ ਹੈ, ਬਚਾ ! ਬੈਠਾ ਤਾ ਨਿਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ ਖੜਾ ਦੇਖਤਾ, ਕਿਤੇ ਘੜੀ ਅਸਾਂ ਨਾਲਿ ਭੀ ਬੋਲਿਆ ਕਰਿ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿਆ ਮਾਤਾ ਕੈ ਸੁ ਭਾਇ ਜਿ:—

ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰੈ ਹਉ ਮਰਉ ਦੁਖਾਲੀ ॥ ਸਾਜਿ ਗਿਰਾਜਿ ਜਪਉ ਅਪੁਨੇ ਹਰਿ ਭਾਲੀ ॥

ਸਦ ਬੈਰਾਗਨਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਹਾਲੀ ॥ ਅਬ ਜਾਨੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਨਾਲੀ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜੇ ਕਰਿ ਮੁਖ ਕੰਉ ਏਕ ਤਿਲੁ ਭਰਿ ਵਿਸਰ

¹ਖੁਭੀ, ਰਾਜੀ, ਪ੍ਰਸੰਨ ।

²ਕੀ ਕਰੀਏ ?

³ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ।

ਤਉ ਮੈ ਦੁਖੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮਰਿ ਜਾਉ। ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਾਥਿ ਜਉ ਜਪਉ ਤਬ ਜੀਵਉ। ਜਬ ਉਸੇ ਹੀ ਕੇ ਪਿਆਨਿ ਮਹਿ ਰਹਉ ਅਰੁ ਉਸੇ ਕਉ ਨਿਹਾਲਉ^੧ ਤਬ ਹੀ ਜੀਵਉ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਿਉ ਬੈਰਾਗੀ ਤੀਰਥੀ^੨ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਿਉ ਮੈ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਉਸ ਹੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਉ ਫਿਰਤਾ ਹਾਂ ਦੇਖਤਾ। ਉਸ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਬਿਨਾ ਮੂਝ ਕਉ ਹੋਰੁ ਕਾਈ ਸੁਪਿ ਨਾਹੀ। ਰੀ^੩ ਮਾਈ ! ਤੂ ਕਹਤੀ ਹੈਂ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹਾਂ ਦੇਖਤਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਹਉ ਜਾਣਤਾ ਹਾਂ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ^੪ ਹੁਣਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲਿ ਖਤਾ ਹੈ^੫। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬੇਟਾ ! ਓਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਖੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਿਥਾਉਂ^੬ ਦੂਰਿ ਹੈ, ਤੁਪਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਦਿਸਿ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲਿ ਖਤਾ ਹੈ ? ਬੇਟਾ ! ਏਹੁ ਅਗੋਚਰੀ^੭ ਆਖਿਆ। ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਵਡੇ ਹੋਏ ਹੋਨਿ, ਏਵ ਕਿਨੈ ਨ ਡਿਠਾ ਜਿ ਅਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ। ਪਣੁ ਉਸਦਾ ਨਾਉ ਸਭੁ ਕੋ ਲੈਦਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਡਿਠਾ ਕਿਨੈ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ !

ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਹੀਐ ਗੁਰ ਭਾਇ ॥ ਪੁਛੁ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਦੇਇ ਦਿਖਾਇ ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਰਣੀ ਕਿਆ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਿ ਚਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨੀਐ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਹਉ ਜੇ ਅਗੋਚਰੀ ਕਹਦਾ ਹਾਂ, ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨਿ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਓਹੁ ਜਿ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਦੂਰਿ ਅਰੁ ਕਿਸੀ ਕੈ ਬੁਝੈ^੮ ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਤਿਸ ਕੀ ਕਥਾ ਮੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਝਿ ਕਰਿ ਕਹਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੇ ਅਦ੍ਰਿਸਟ^੯ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਨੈ ਨਾਹੀ ਦੇਖਿ ਸਕਿਆ ਸੋ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਭਲੀ ਕਰਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਸੋ ਸਾਹਿਬ ਨ ਭਾਵਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਭਲੀ ਕਰਣੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ ਨ ਕਮਾਵੈ ਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕਉ ਨ ਦੇਖੇ। ਸੁ ਭਲੀ ਕਰਣੀ ਕਿਆ ਹੈ ? ਏਹੁ ਜਿ ਹਉਮੈ ਸੋ ਮਿਟਾਇ ਦੂਰ ਕਰੇ। ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਮਹਿ ਸਮਾਇ ਜਾਇ। ਜੈਸਾ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਹਤਾ ਹੈ, ਸਬਦ ਹੀ ਕੇ ਸਮਾਨਿ ਹੋਇ, ਤਿਤੁ ਕਉ ਸਾਹਿਬੁ ਹਜੂਰਿ^{੧੦} ਹੈ। ਓਹੁ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਕਹਿਆ ਕਮਾਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਸਾਹਿਬੁ ਭੀ ਉਸੇ ਹੀ ਕੈ ਕਹੀਐ ਲਾਗਤਾ ਹੈ। ਓਸੁ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਐਸਾ ਸਾਹਿਬੁ ਮੈ ਏਵ^{੧੧} ਨੇੜੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕ ! ਜਾ ਤੁਧ ਨੇ ਏਹੁ ਕਿਰਪਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀ ਸਭੇ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਖਟਿ ਲੈ ਆਵਦੇ ਹੋਨਿ, ਸਉਦੇ ਬੇਪਾਰਿ^{੧੨} ਜਾਂਦੇ ਹੋਨਿ, ਓਹਿ ਭੀ ਖਾਦੇ ਹੋਨਿ ਫਿਰਿ ਰਾਸਿ^{੧੩} ਭੀ ਰਖਦੇ ਹੋਨਿ। ਜਾਂ ਤੁਧੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਖਟਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀ ਸਭੇ ਜੀਵਹਿਗੇ ਮੇਰਾ ਨਾਨਕੁ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਹੁਤਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, ਮਾਤਾ ਜੀ !

ਮਨਮੁਖੁ ਖਟੇ^{੧੪} ਬੇਟੀ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਸਾਬਾਸਿ ॥

ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿਨਾਮ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕੀ ਰਾਸਿ ਹੈ ਜਿ ਬੇਟੀ ਰਾਸਿ ਹੈ। ਸੈਸਾਰੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਛੁਲਾ ਸਿ ਏਸੇ ਹੀ ਬੇਟੀ ਰਾਸਿ ਮਾਇਆ ਕੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਛੁਲਾ। ਜਿਨ ਕਉ ਨਾਮ ਕਾ ਧਨੁ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਉ ਓਈ ਹੀ ਮਿਲੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਈਹਾ ਉਹਾ ਉਨ ਕੀ

^੧ ਨਿਹਾਰਉ, ਦੇਖਾਂ।

^੨ ਹੋ।

^੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ, ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਨਾਲ।

^੪ ਕਿਤੇ।

^੫ ਅਗਮ, ਜਿਥੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

^੬ ਬਹਾਨੇ।

^੭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ

(ਨਿਗ੍ਰਾ) ਤੋਂ ਪਰੇ, ਜੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ।

^੮ ਨੇੜੇ, ਸਾਹਮਣੇ।

^੯ ਇਉਂ। ਇਸਤਰਾਂ।

^{੧੦} ਵਪਾਰ।

^{੧੧} ਰਾਸ, ਪੁੰਜੀ।

^{੧੨} ਏਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ‘ਵਿਛੁੜੇ’ ਹੈ।

ਪੰਨਿਤਾ ਹੋਈ, ਤਿਹੁ ਲੋਕਾ ਮਾਹਿ। ਉਨਹੀ ਕੀ ਦਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਸਾਥਾਜਿ ਹੂਈ, ਜਿਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ
ਸਿਮਰਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਖਜਾਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਮੁਖ ਕੰਠੇ ਦੀਆ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਦਾਸਨ
ਕੇ ਦਾਸ ਉਪਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੁਖ ਕੰਠੇ ਬਕਸਿ ਕਰਿ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਕਰਿ ਹਰਿ ਧਨੁ
ਦੀਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੋਖਹਿਗੀ ਜਿ ਏਹੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਕੈਸਾ ਹੋਇਗਾ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸਭੇ ਹੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਖਰੀ ਖੁਸੀ ਹੋਈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੰਠੇ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਤੂੰ ਨਾਨਕ
ਜੀ ਕੀ ਭੰਗਤਿ ਅਸਥਿਰੁ” ਕਰਿ। ਏਹੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਤਿਆ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥^੧

ਹਰਿ ਧਨੁ ਕਾ ਭੰਡਾਰੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨੀ ਰਾਸਿ ॥

ਦਰਸਨੁ ਪੂਛ ਗੁਰ ਦੇਵਕਾ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ॥ ਰਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੩ ॥

ਚੁਪ ਦਾ ਉਪਾਇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ*। (ਪੰਡਿਤ ਨਾਲ)

ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਛਕੀਰਾ ਬਰਸਾ ਕਾ ਹੋਆ ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ
ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਕੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾਹੈ ਘਰਿ ਥਾ। ਤਬ ਬੋਲਤੇ ਤੇ ਰਹਿ
ਗਇਆ*। ਅਰੁ ਗੁਸਤ ਤੇ ਮਨੁ ਉਦਾਸੁ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਮਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਟਿਕੈ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਮਾਤਾ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਬੂਰੈ: “ਹੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਨ ਏਹੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ਨ ਬਕਤਾ ਹੈ। ਏ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ! ਨਾਨਕੁ
ਉਦਾਸੁ ਹੀ ਰਹਦਾ ਹੈ ਸੁ ਭੀ ਕਿਛੁ ਹੋਵੇ ਜੇ ਨਾਨਕੁ ਸਹਜੇ ਹੀ ਨਾਲਿ ਬੋਲੈ ਚਲੈ ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ
ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ! ਅਸੁ ਹਉ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਠੇ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪੂਛਉ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਉਦਾਸੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ।
ਬੋਲਦਾ ਨਾਹੀ ਜਿ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜੀ ਕਿਆ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਈ। ਤਬ ਆਇ ਕਰਿ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ਖੜੋਇ ਰਹੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਹੀਐ”। ਤਬ ਮਾਤਾ
ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਕਰਤਾ ਬੋਲਿਆ ਹੈ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਵਾਰੀ ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ਜੀ ! ਬਹਦੀ ਹਾ, ਪਣੁ
ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਖਰਾ ਅੰਦੇਸਮਾਨੁ* ਹੈ”। ਤੇਰੈ ਜੀ ਅੰਦੇਸਾ ਹੋਸੁ ਕਿਸੁ ਬਾਤ ਕਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਬਚਾ ! ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਏਹੀ ਅੰਦੇਸਾ ਹੈ ਜਿ ਤੂੰ ਨ ਬੋਲਹਿ ਨ ਚਲਹਿ ਸਦਾ ਹੀ ਉਦਾਸੁ ਰਹਹਿ। ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ
ਕੈ ਅਰਥਿ* ਤੂੰ ਆਖੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਕਿ ਆਖਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਤੂੰ ਬੋਲਤ ਕਿਸੀ ਸੰਉ ਨਾਹੀ”।

*ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ।

*ਕਾਇਮ, ਅਟੱਲ।

*ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

*ਮਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਇਸ ਗੋਸਟਿ ਦਾ ਨੰ: ੨੧ ਹੈ। ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਫਰਕ ਬੀ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—
ਅੰਤਲਾ ਸ਼ਲੋਕ : ਤਿਹੁ ਲੋਈ ਖੰਡੀ ਨਵੀਂ..... ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

*ਭਾਵ—ਮੇਨ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।

*ਫਿਕਰ ਵਿਚ, ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ।

*ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ।

ਤਬ ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਰਬੁ^੧ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹਸਿਆ ਅਰੁ ਹਸਿ ਕਰਿ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਏਤੈ^੨ ਵਾਸਤੇ ਉਦਾਸੁ ਹੈ ਜਿ ਮੁਖ ਨੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਲੋਕੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਮਿਲਤਾ, ਜਿਸੁ ਸਾਥਿ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰੀ, ਜਿ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਖੁਸੀ ਹੋਇ। ਮੈ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਇਸੇ ਹੀ ਬਾਤ ਕਾ ਲੀਆ ਚੁਪਿ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਹੋਇ”।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਚੁਪਾਤੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਇਕਸੁ ਖੰਡਤ ਕੰਉ ਬੁਲਾਇ ਲੈ ਆਈ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇਖੈ ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਇ ਕਰਿ ਪੰਡਿਤ ਕੰਉ ਬੁਲਾਇ ਲੈ ਆਈ ਹੈ। ਤਬ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਖਰਾ ਖੁਸੀ ਹੋਇਆ, ਮਾਤਾ ਕਾ ਹਿਤੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਜਿ, “ਪੰਨੁ ਹੋ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਜਿ ਮੇਰੇ ਜੀ ਕੈ ਵਾਸਤੇ ਜਾਇ ਕਰਿ ਪੰਡਿਤ ਕੰਉ ਬੁਲਾਇ ਲੈ ਆਈ ਹੈ। ਵਾਹੁ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਪਿਆਰੀ। ਪੰਨੁ ਹੋ ਮਾਤਾ! ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਮਝੀ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਯੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਕਥਾ ਪੰਡਿਤ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਹੰਉ ਪੰਡਿਤ ਹੀ ਕੰਉ ਬੁਲਾਇ ਲਿਆਵਉ। ਜੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਾਥਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਖਰਾ ਖੁਸੀ ਹੋਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜਿਸੁ ਕੀ ਏਹੁ ਬੁਧਿ ਹੈ, ਸੁ ਧੰਨਿ ਹੈ ਮਾਤਾ ਜੀ!” ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਬਰਾ ਨਾਨਕ! ਏਹੁ ਪੰਡਿਤ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕੰਉ ਤੂੰ ਪੁਰਾਣਿ ਬੈਠਾਇ” ਕਰਿ ਕਥਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਤੂੰ ਸੁਣਿ ਇਸ ਤੇ। ਏਹੁ ਭਯਾ ਪੰਡਿਤ ਹੈ, ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਤੂੰ ਸੁਣਿ। ਅਤੇ ਜੇ ਕਿਛੁ ਪੁਰਾਣ ਕੀ ਪੂਜਾ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਹੰਉ ਚੜਾਈਗੀ^੪। ਹੋਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਪੰਡਿਤ ਕਾ ਛਾਜਨੁ ਛੋਜਨੁ^੫ ਹੈ ਸੋ ਸਭੇ ਹੀ ਚਲਾਈਗੀ^੬। ਪਰੁ ਬਰਾ! ਤੂੰ ਏਹੁ ਪੰਡਿਤ ਬਹਾਲਿ ਪੁਰਾਣਿ ਪੜੇਗਾ। ਅਤੇ ਤੂੰ ਸੁਣਿ ਜੇ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਹੈ ਸੋ ਸਭੇ ਹੀ ਤੂੰ ਇਸ ਕੰਉ ਪੂਛ। ਏਹੁ ਕਹਦਾ ਜਾਇਗਾ ਤੂੰ ਸੁਣਿਤਾ ਜਾਹਿ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਪੰਡਿਤ ਬਹਾਲਿਗੇ। ਪਤੁ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਪੰਡਿਤ ਕੰਉ ਪੂਛਉ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਉਤਰੁ ਦੇਇ ਤਤੇ ਸਹੀ ਬਣਿ ਆਵੈ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਬਰਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਹੁ ਪੰਡਿਤੁ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਬਭਾ ਸੁਰਤਾ^੭ ਹੈ, ਜੇ ਕੁਛੁ ਤੂੰ ਪੁਛਹਿਗਾ ਸੁ ਪੰਡਿਤ ਉਤਰੁ ਦੇਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਹੰਉ ਪੂਛਤਾ ਹੰਉ, ਤੂੰ ਭੀ, ਸੁਣਿ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜੇ, “ਭਯਾ ਹੋਵੇ ਬੇਟਾ ਜੀ! ਹੰਉ ਭੀ ਸੁਣੀਗੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਿ ਭੀ ਅਰੁ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸ ਤੇ ਕਰਾਇ ਭੀ ਜਿ ਹੰਉ ਸੁਣੀ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਖੁਸੀ ਹੋਵੈ ਤੇਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ, ਅਤੇ ਜਿਉ ਜਿਉ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਖੁਸੀ ਹੋਵੈ ਤੂੰ ਸਾਈ^੮ ਗਲਿ ਕਰਿ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ।

ਪਉਣੁ^੯ ਪਾਣੀ ਜਾਣੈ ਜਾਤਿ^{੧੦} ॥ ਕਾਇਆਂ ਅਗਨਿ ਕਰੇ ਨਿਭਰਾਂਤਿ^{੧੧} ॥

ਜੰਮਹਿ ਜੀਅ ਜਾਣੈ ਜੇ ਧਾਉ ॥ ਸੁਰਤਾ ਪੰਡਿਤੁ ਤਾਕਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥

ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ ਮਾਇ ॥ ਅਣਭੀਠਾ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਕਿਆ ਕਰਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀਐ ਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਹੰਉ ਏਹਾ ਬਾਤ ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਪੂਛਤਾ ਹੰਉ: ਏਹੁ ਜਿ ਪਉਣੁ ਹੈ ਜਿ ਇਸਿ ਕੀ ਜਾਤਿ ਕਵਣੁ ਹੈ? ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਪਾਣੀ ਹੈ ਜਿ ਇਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਕਵਣੁ ਹੈ? ਅਰ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਕਾਇਆ ਅਰ ਅਗਨਿ ਜਿ ਭ੍ਰਮੁ^{੧੨} ਹੈ ਏਹੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਇ? ਕਾਇਆਂ ਅਗਨਿ ਏਕਾ ਹੋਇ ਜਾਇ। ਕਾਇਆਂ ਅਗਨਿ ਵਿਰਿ ਜਲੈ ਨਾਹੀ ਇਹੁ ਭ੍ਰਮੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਇ? ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਸਾਥਿ ਜਿ ਏਹੁ ਰਲਿ ਜਾਇ। ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਮਰਿਨ ਜਾਇ,

^੧ਰਬ ਦਾ ਵਾਸਤਾ।

^੨ਏਸ।

^੩ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ।

^੪ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂਗੀ।

^੫ਖਾਣ ਪਹਿਰਾਣ।

^੬ਮੈਂ ਚਲਾਵਾਂਗੀ।

^੭ਸੁਰਤੀ ਵਾਲਾ, ਬੁਧੀਵਾਨ। ਸਿਆਣਾ।

^੮ਸੋਈ, ਉਹੋ।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ:—“ਪਵਣੈ”।

^{੧੦}ਭ੍ਰਾਂਤਿ (ਭ੍ਰਮ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਜੀਵਤਾ ਹੀ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਮਹਿ। ਜੋ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਣੀ ਅਰਿ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਤੇ ਜੀਵਤਾ ਨਿਕਲੈ ? ਅਰੁ ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਹਉ ਪੂਛਤਾ ਹਉ ਏਹੁ ਬਾਤ : ਏਹਿ ਜਿ ਜੀਅ ਆਏ ਹੈ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਏ ਹੈ ? ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਬਤਾਇ ਦੇਇ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਸੋਈ ਪੰਡਿਤ, ਤਿਸੇ ਹੀ ਨਾਉ ਸੁਰਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਓਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ਸੋ ਅਵਿਸਟੁ ਹੈ ਕਿਨੇ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਨਾਹੀ। ਉਸ ਕੀ ਜਿ ਬਾਤ ਕਹੀਐ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਹੀਐ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇਖਿਆ ਨਾਹੀ ਜੇ ਜਿਸ ਕੀ ਬਾਤ ਕੀਜੀਐ। ਪਣੁ ਏਹਿ ਵਸਤੂ ਜੇ ਨਜਰਿ ਆਵਈਆ ਹੈਨਿ ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਬਾਤ ਪੂਛਤਾ ਹਉ। ਜੇ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਕੀ ਜਾਤਿ ? ਅਰੁ ਜੀਵ ਜੋ ਨਜਰਿ ਆਵਤੇ ਹੈ ਸਿ ਏਹਿ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਵਤੇ ਹੈ ? ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਸਿਰੁ ਫੇਰਿਆ, ਫੇਰਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਧੰਨੁ ਮਹਾਰਾਜੁ ਨਾਨਕੁ ! ਬਡਾ ਗਿਆਨੀ ਹੈ। ਬਡਾ ਬਿਗਿਆਨੀ ਭਗਤੁ ਹੈ ਅਨੰਨਿ, ਜਿਸੁ ਕਉ ਐਸੀ ਸਮਝਿ ਆਈ ਹੈ। ਏਹੁ ਬਾਤ ਨਾਨਕੁ ਜੋ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸਿ ਬਾਤਾ ਹਮ ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਮਹਿ ਤੇ ਭੀ ਕਬਹੂ ਨਾਹੀ ਸੁਣੀ। ਕੋਈ ਕਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਕਹੈ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਅਰੁ ਪੰਡਿਤ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹੈ। ਤਬ ਪੰਡਿਤੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜੀ ਕੀ ਤੁਮ ਕਉ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੇ ਏਹੁ ਕਿਰਪਾ ਕਿਸੀ ਕਉ ਹੋਇ ਤਬ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜੀ। ਪਣੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂ ਸਭੁ ਜਾਣਤਾ ਹੈ, ਤੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥਿ ਹਮ ਕਉ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸੁਨਾਉ। ਜੇ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ? ਇਸੁ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਕੀ ਜਾਤਿ ਕਵਣੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਸੰਉ ਜਿ ਜੀਉ ਸਮਾਵੈ ਸੁ ਕਿਉਂ ਸੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਸਮਾਵੈ। ਏਹੁ ਬਾਤ ਹਮਹੁ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਸੁਣੀ ਸਮਝੀ; ਤੂ ਹਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹਮ ਤੁਮਾਰੇ ਸਿਖ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਨਿਮਤਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਭਲਾ ਹੋਇ। ਹਮ ਤੁਮ ਕਉ ਪੂਛਤੇ ਬੇ ਅਰੁ ਤੂ ਹਮ ਕਉ ਲਾਗਾ ਪੁਛਣੈ ? ਭਲਾ ਹੋਇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਜੇਹੀ ਬਾਤ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭੇਜੇਗਾ, ਤੈਸਾ ਹੀ ਹਮ ਕਹਹਿਯੋ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਪਉਣੁ ਕੀ ਜਾਤਿ ਬਿਸਨੁ ਹੈ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਕੀ ਜਾਤਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਬੈਸੰਤਰ ਕੀ ਜਾਤਿ ਮਹਾਦੇਉ ਹੈ। ਪਉਣੁ ਬਿਸਨ ਕਾ ਰੂਪ। ਪਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਾ ਰੂਪ। ਬੈਸੰਤਰੁ ਮਹਾਦੇਵ ਕਾ ਰੂਪ। ਏਹਿ ਤੀਨੇ ਹੀ ਦੇਵ ਹੈ। ਇਨ ਕੀ ਏਹੁ ਜਾਤਿ ਹੈ। ਅਰੁ ਓਹੁ ਰੂਪ ਹੈ। ਅਰੁ ਇਸ ਹੀ ਰੂਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਰਮਤੇ ਹੈ। ਚਉਹਾ ਖਾਣੀ ਮਹਿ ਇਸੇ ਹੀ ਰੂਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਾਏ ਹੈ। ਇਨ ਹੀ ਤੇ ਏਹਿ ਜੀਅ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੈ। ਫਿਰਿ ਇਨ ਹੀ ਮਹਿ ਜਾਇ ਸਮਾਵਤੇ ਹੈ। ਜਹਾ ਕਹਾ ਏਹੀ ਹੈ ਅਰੁ ਇਨ ਹੀ ਮਹਿ ਅਹਾਰੁ ਹੈ। ਇਨ ਹੀ ਮਹਿ ਆਵਰਦਾ¹ ਕਾ ਬੰਧਾਨੁ ਕੀਆ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ: ਜਿ ਇਤਨੇ ਦਿਨਿ ਇਸੁ ਜੀਵ ਰਹਣਾ ਹੈ। ਏਤਨਾ ਇਸੁ ਖਾਣਾ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਇਸੁ ਪੀਣਾ ਹੈ। ਇਨ ਹੀ ਕਉ ਖਾਤਾ ਹੈ। ਅਨਾਜੁ ਮਹਾਦੇਵ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ। ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਖਾਤਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ, ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਪੀਤਾ ਹੈ। ਪਉਣੁ ਬਿਸਨ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ। ਤਿਸ ਹੀ ਸੰਉ ਜੀਵਤਾ ਹੈ। ਜਉ ਲਉ ਏ ਝੁਏ ਗੁਣ² ਇਸ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਹੋਹਿ ਤਬ ਲਗ ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਜੀਵੈ। ਜਬ ਲਗਿ ਏਹਿ ਨ ਹੋਇ ਤਉ ਦੇਹੀ ਮਾਟੀ ਸੰਉ ਸਮਾਇ ਜਾਇ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਨਿਭਾਤਿ³ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇ ? ਜਬ ਇਸੁ ਕਉ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਬ ਸਚ ਕਾ ਸਬਦੁ ਬਤਾਇ ਦੇਇ। ਕੂੜ ਇਸੁ ਬੀਚ ਤੇ ਜਾਇ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਸਚਾ ਹੋਇ। ਤਬ ਏਹੁ ਨਿਭਾਤੀ⁴ ਹੋਇ, ਨ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਲੈ, ਨ ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਡੁਬੈ। ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ ? ਜਿਉਂ ਕਿਸੀ ਕਉ ਕਿਸੀ ਸਾਬ ਬਗੜਾ ਪੜਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਓਹੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਹਉਂ ਸਚਾ ਹਾਂ ਅਰੁ ਓਹੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਹਉਂ ਸਚਾ ਹਾਂ, ਤਬ ਪੰਚ ਕਹਤੇ ਹੈ: ਜਿ ਏਹੁ ਇਨ ਕਾ ਸਚੁ ਬੂਨੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ? ਤਬ ਪੰਚ ਕਹਤੇ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਨਿਆਉ ਅਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਗੋਚਰਾ ਹੈ, ਹੋਰਸ ਕੈ ਹਥਿ ਨਾਹੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਕਉ ਭਾਈ ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਭਾਰਿ ਦੇਹੁ, ਜੋ ਬੂਨਾ ਹੋਇਗਾ ਤਿਸ ਕਉ ਪਾਣੀ ਭਾਰਤਾ ਹੈ⁵, ਅਰੁ ਸਚਾ

¹ਆਯੂ, ਉਮਰਾ।

²ਸਤੋ (ਬਿਬਨ), ਰਜੋ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਤੇ ਤਮੋ (ਬਿਵ) ਗੁਣ।

³ਭਾਤਿ

ਰਹਿਤ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ। ਨਿਸ਼ੰਕ।

⁴ਭਾਵ—ਇਹ ਕਿ ਬੂਨੁ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚੌਢ੍ਰਪਾਣੀ ਉਲਟ ਕੇ ਸੁਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਬੂਨ ਨੂੰ ਨਿਤਾਰਨ ਲਈ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੌੜ੍ਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਲਿਖ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਥਵਾ ਤੱਤੋ ਤੇਲ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਜੋ ਪੁਰਖ ਸੱਚਾ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਕਰਕੇ ਬਰੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਆਪਸ ਬੀਚਿ ਬੈਠਾਇ ਛੋਡਤਾ ਹੈ ਸਚੇ ਕਉ, ਅਰੁ ਬੂਠੇ ਕਉ ਆਪਸ ਬੀਚਿ ਟਿਕਣੇ ਨਾਹੀ ਦੇਤਾ। ਤਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈ ਸਿਤੁ ਏਹਿ ਦਿਖੈ ਸਚਾ ਅਰੁ ਬੂਠਾ। ਏਹੁ ਜਬ ਸਚਾ ਹੋਇ ਮਨ ਤੇ ਬੂਠੁ ਜਾਇ, ਤਬ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਸਮਾਵੈ। ਜਬ ਇਸ ਕੀ ਕੂੜ ਕੀ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਜਾਇ ਤਬ ਏਹੁ ਨਿਭ੍ਰਾਂਤੀ¹ ਹੋਇ। ਅਵਰੁ ਕਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈ²। ਜਿਉ ਅਗਨਿ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚਿ ਹਾਥ ਪਾਵਤੇ ਹੈ³। ਸਚਾ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਲਤਾ ਅਰੁ ਬੂਠਾ ਜਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜਿਉ ਸੈਸਾਰੁ ਮਹਿ ਦੇਖਿਆ ਜਿ ਸਚਾ ਅਗਨਿ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਸਮਾਇ ਗਇਆ ਤਿਉ ਜਿਸ ਕੈ ਮਨਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਚੁ ਬਸੈ ਸਿ ਇਉ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਸਮਾਇ ਜਾਇ। ਜਬ ਇਸਕੋ ਮਨਿ ਸਚੁ ਵਸੈ ਤਬ ਕੂੜ ਕੀ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਜਾਇ, ਨਿਭ੍ਰਾਂਤੀ ਹੋਇ ਸਚਾ ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਸਮਾਵੈ-ਅਰੁ ਸਾਧ ਸਿਉ ਭੀ ਸਮਾਵੈ, ਅਰੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਉ ਭੀ ਸਮਾਵੈ। ਸਚ ਵਾਦੀ ਸਦਾ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ, ਉਸ ਕਉ ਕਬਹੂ ਬੰਧਨੁ ਨ ਹੋਇ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਟਿਉ ਹੈ⁴। ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ, ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ ਜਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ। ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਹੁ ਜਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ਸਿ ਅਗੰਮੁ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਕੀ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਸੋ ਗਿਆਨੁ ਤੈ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ, ਤੂ ਹਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹਮ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਰਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਾਈ ਗਿਆਨ ਕੀ ਵਸਤੁ ਪਾਈਐ ਜੀ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੈ ਅਰਥਿ⁵ ਹਮ ਪੂਛਤੇ ਹੈ ਸਿ ਹਮ ਕਉ ਸਮਝਾਇ ਦੇਹਿ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਪੂਛੀਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ਪੰਡਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ! ਓਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ਸੋ ਉਸ ਕਾ ਬਾਸਾ ਕਹਾ ਹੈ? ਅਰੁ ਉਸ ਕਾ ਜਿ ਨਾਮ ਜਪੀਐ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰ ਜਪੀਐ? ਅਰੁ ਉਸੁ ਤਾਹਿਬ ਕਾ ਜਿ ਨਾਉ ਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ।

ਉਪਰਿ ਦਰਿ ਅਸਮਾਨਿ ਪਇਆਲਿ॥ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਹੀਐ ਦੇਹੁ ਵੀਚਾਰਿ।

ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਇ॥ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕੈਸਾ ਨਾਉ⁶॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਪੰਡਿਤਾ! ਓਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਭਨੀ ਠਉੜੀ ਹੈ। ਉਪਰਿ ਭੀ ਹੈ ਅਰੁ ਤਲੈ ਭੀ ਹੈ ਅਰੁ ਮੰਧਿ⁷ ਭੀ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਓਹੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਉਸ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣੇ-ਕਹਣੇ ਕਾ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ। ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਬੀਚਾਰਿ ਰੂਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਆਇਆ ਹੈ ਤਿਤੇ ਹੀ ਰੂਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਪਤੇ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਜੇ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ, ਸੋ ਅਨਾਖਰੀ⁸ ਰੂਪ ਕਰਿ ਕੈ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਇਕਿ ਪਸ਼ੂ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ ਜਿਨ ਕਉ ਜਿਹਬਾ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਦੁਹ ਖਾਣੀ ਏਉ ਜਿਹਬਾ ਹੈ-ਅੰਡਜ⁹ ਅਰੁ ਜੇਰਜ¹⁰ ਕਉ। ਜਿਨ ਕਉ ਜਿਹਬਾ ਹੈ ਤੇ ਓਇ ਨਾਇ ਕਰਿ ਕੈ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਮਿਸਰਿ ਜੀ! ਦੁਹ ਖਾਣੀ ਕਉ ਜਿਹਬਾ ਨਾਹੀ ਸੇਤਜ¹¹ ਅਤੇ ਉਤਭੁਜ¹² ਕਉ ਜਿਹਬਾ ਨਾਹੀ, ਓਇ ਭੀ ਤਉ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਓਹੁ ਕਿਆ ਨਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ? ਏਹੁ ਬਾਤ ਕੋਈ ਜਾਣਤਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏ ਬਾਤ ਮੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿਸ ਕੇ ਏਹਿ ਜੀਅ ਹੈ। ਅਰੁ ਹਿਕੈ¹³ ਮੋ ਜਾਣੈ ਜਿਸ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੋਇ, ਪਰ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ਜਿਸ ਕਉ ਏਹੁ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਜੀ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਓਹਿ ਜਿ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ ਸਿ ਸਚ ਕਉ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ। ਜੇ ‘ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ’। ‘ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ’। ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਏਹੀ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ ਜਿਨ ਕਉ ਜਿਹਬਾ ਨਾਹੀ। ਸੇਤਜ ਅਰੁ ਉਤਭੁਜ ਜਿਨਿ ਕਉ ਜਿਹਬਾ ਨਾਹੀ ਤੇ ਏਹੁ ਨਾਇ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ-‘ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ

¹ਭ੍ਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ²ਤਰ੍ਹਾਂ। ³ਰੋਥ ਦੇ ਵਾਸਤੇ। ⁴ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰ ੨-੬।

⁵ਮੱਧ। ਵਿਚਕਾਰ। ⁶ਅੱਖਰ (ਕਹਿਣ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭਾਵ-ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਮਨੁ ਵਿਚ। ⁷ਜੋ ਜੀਵ ਆਂਡਿਆਂ

ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅੰਡਜ, ਜਿਵੇਂ-ਚਿੜੀਆਂ, ਕਬੂਤਰ ਆਦਿ ਪਰਿੰਦੇ। ⁸ਜੇਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ: ਮਨੁੱਖ,

ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ ਚਰਿੰਦੇ। ⁹ਸ੍ਰੇਦ (ਪਸੀਨੇ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜੀਵ: ਜੁਆਂ, ਲੀਖਾਂ ਆਦਿ। ¹⁰ਉਦਭਿੱਜ,

ਅਰਥਾਤ-ਜ਼ਮੀਨ ਪਾੜ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ: ਬਨ, ਬਨਾਸਪਤੀ, ਜੜੀ-ਬੂਟੀ ਆਦਿ। ¹¹ਜਾਂ। ਯਾ।

ਪੁਰਖੁ' ਹਿਰਦੈ ਕੈ ਬਿਖੈ ਜਪਦੇ ਹਨਿ । ਸੋਈ ਹਿਆਉ ਸੋਈ ਹਿਰਦਾ ਹੈ । ਏਹਿ ਬਿਰਛ, ਵਣ-ਤ੍ਰਿਣ, ਅਨਾਜੁ ਏਹੁ ਸਭੋ ਹੀ ਉਤਭੁਜ ਖਾਣ ਹੈ । ਅਰੁ ਸੁਣਿਨਾ, ਰੁਪਾ, ਪਥਰ, ਧਰਤੀ ਏਹੁ ਸਭੋ ਹੀ ਸੇਤਜ ਖਾਣ ਹੈ । ਏਹਿ ਦੁਇ ਖਾਣੀ ਹਿਰਦੈ ਕੈ ਬਿਖੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ 'ਸਚੁ ਨਾਮੁ' ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ' ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ । ਅੰਡਜੁ, ਜੇਰਜ ਕਉ ਜਿਹਥਾ ਹੈ ਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਰਾਮੁ, ਰਹੀਮੁ' ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ । ਉਸ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਸਭਾ ਹੀ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ । ਏਹੁ ਜੀਉ ਤਬ ਹੀ ਤਰੈ ਜਬ ਸਚਾ ਹੋਇ । ਕਿਉ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਹੈ ਜਬ ਸਚਾ ਹੋਇ ਤਬ ਹੀ ਤਰੇ । ਜਬ ਸਚ ਸਿਉ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਬੂਨੁ ਮਨ ਤੇ ਜਾਇ ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਕੈ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਇਉਂ ਹੈ" । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ । ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ । ਕਹਿਓਸੁ ਜੇ, "ਧੰਨੁ ਹੋ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਧੰਨੁ, ਜਿਸ ਕਉ ਏਹੁ ਗਿਆਨ ਕੀ ਬੁਧਿ ਆਈ ਹੈ । ਤੂੰ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਨਿ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਪਣੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ । ਇਕਿ ਕਥਨੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ਇਕਿ ਬਦਨੀ^੧ ਕਰਤੇ ਹੈ । ਇਕਿ ਬੈਦੁ ਬਖਿਆਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਇਕਿ ਗਿਆਨ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਕਰਤੇ ਹੈ । ਦਿਖਾ ਜੀ ! ਓਹਿ ਕਥਨੀ ਕਰਨਹਾਰੇ ਅਰੁ ਬਦਨੀ ਕਰਨਹਾਰੇ ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਕਰਨਹਾਰੇ ਕਿਛੁ ਪਾਵਹਿਗੇ ਕਿ ਓਹੁ ਬਾਤ ਕਿਛੁ ਅਉਰੁ ਹੈ ਪਾਵਣੇ ਕੀ ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ ਰਹੈ ਨਿੰਡਗਾਂਤਿ ॥ ਸੋ ਬੂਝੈ ਹੋਵੈ ਜਿਸੁ ਦਾਤਿ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ ਅੰਤਰਿ ਰਹੈ ਨਿਵਲਾਇ ॥ ਸੋਈ ਪੁਰਖੁ ਜਿ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਨਿਹੋ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਕਥਨੀ ਕਰੈ, ਕਵਿਤਾ^੨ ਕਰੈ । ਪਣੁ ਅੰਤਰਿ^੩ ਕੈ ਵਿਖੈ ਕੂੜੁ ਹੈ ਸਚੁ ਨਾਹੀ ਤਬ ਉਸਕੀ ਕਥਨੀ ਕਥੀ ਕਾ ਕਿਆ ਧਰਮੁ ਹੈ, ਜੇ ਮਾਇਆ ਕੈ ਲੀਏ ਕਥਨੀ ਕਰੈ ਅਰੁ ਜੇ ਬਦਨੀ^੪ ਕਰੈ ਤਉ ਕਿਆ । ਅਰੁ ਜੇ ਸੁਣੈ, ਸਿਖੈ, ਗਾਵੈ, ਪੜੈ ਹੋਰਸ ਕੇ ਕਵਿਤ, ਤਉ ਕਿਆ ਹੂਆ ਜਉ ਅੰਤਰਿ ਸਚੁ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਜੇ ਬੇਦ ਕੀ ਕਹਾਵਤ ਕਹੀ ਅਰੁ ਗਿਆਨ ਕੀ ਕਹਾਵਤ ਕਹੀ ਸਿਖਿ ਸਿਖਿ, ਤਉ ਕਿਆ ਹੂਆ, ਜਾਂ ਅੰਤਰਿ ਕੈ ਵਿਖੈ ਸਚੁ ਨਾਹੀ ? ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਜਬ ਲਗਿ ਸਚ ਕਉ ਬੂਝੈ ਨਾਹੀ ਤਬ ਲਗਿ ਏਹੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਸਚ ਕਉ ਸੋਈ ਬੂਝੈ ਜਿਸ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ ਹੋਇ । ਉਸੇ ਹੀ ਸਚੁ ਬੂਝਿਆ ਹੈ ਜਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਓਸ ਸਉ ਧਿਆਨਿ ਲਾਗਾ ਰਹਣੈ । ਅਠੇ ਪਹਰ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਕਰੈ, ਕਮਾਵੈ, ਸੋਈ ਸਚੁ । ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਓਹੀ ਜੋਧਾ, ਓਹੀ ਸੂਟਮਾ, ਓਹੀ ਭਗਤੁ, ਓਹੀ ਸੇਵਕੁ, ਓਹੀ ਸਾਧੁ ਪੁਰਖੁ ਜੇ ਸਚ ਸਮਾਇ ਰਹੇ । ਸਚ ਕਾ ਅਰਥ:-ਜੇ ਭਲਾ ਕਰਣਾ । ਅਰੁ ਕੂੜ ਕਾ ਅਰਥ:-ਏਹੁ ਜਿ ਬੁਰਾ ਕਰਣਾ । ਬੁਰਾ ਛੋਡੈ, ਭਲਾ ਕਰੈ, ਸੋਈ ਹੀ ਸਚਾ । ਭਲੈ ਕੀਤਾ ਭਲਾ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਬੁਰੇ ਕੀਤੇ ਬੁਰਾ ਹੋਇ । ਹੋਰ ਸਭਿ ਬਾਤਾਂ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਹੈ" । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ । ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ "ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਧੰਨੁ ਤੂੰ ਅਰੁ ਧੰਨੁ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਜਿਸੁ ਰੁਬ ਕਉ ਏਹੁ ਮਤਿ ਦੀਨੀ ਹੈ । ਤਬ ਫੇਰਿ ਪੰਡਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, "ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਜੀ : ਇਕਿ ਨੀਚ ਜਾਤੀ ਹੈ ਅਰੁ ਇਕਿ ਉਚ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਪਰੁ ਜੀ, ਸਭ ਕੋਈ ਉਸੇ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ । ਦਿਖਾਜੀ ਇਸੁ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ^੫ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਫਰਕੁ ਪੈ ਕਿ ਨਾਗੋ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:

ਜਾਤਿ ਕੁਲੀਨੁ ਸੇਵਕੁ ਜੇ ਹੋਇ ॥ ਤਾਕਾ ਕਹਣਾ ਕਹਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਵਿਚਿ ਸਨਾਤੀ ਸੇਵਕੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਪਣਿਆ ਪਹਿਰੈ ਸੋਇ ॥੪॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਣਿਹੋ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਉਤਮ ਜਨਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ

^੧ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆ (ਅਮਲ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।

^੨ਕਵਿਤਾ ।

^੩ਅੰਦਰ, ਅੰਤਰਾਤਮੇ ।

^੪ਬਦਨ (ਮੂੰਹ) ਦੀ ਗੱਲ, ਅਰਥਾਤ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂ-ਖਰਚ ।

^੫ਜਾਤ, ਵੰਸ਼ (ਜਾਤਿ) ਤੇ ਸਨਾਤਿ (ਛੋਟੀ ਜਾਤਿ) ।

ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਤਉ ਬਾਤ ਕਿਛੁ ਕਹਣੀ ਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਪਣੁ ਜੀ ਜੇ ਕੋਈ ਇਨਾ ਨੀਰ ਸਨਾਤੀ
ਬੀਬ ਬੀ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਸਿਮਰੈ ਤਉ ਮੇਰੇ ਚਾਮ ਕੀਆਂ ਓਹੁ ਪਣੀਆਂ¹ ਸੀਵਾਇ ਕਰਿ² ਪਹਿਰੈ, ਤਉ ਮੈ
ਨਿਹਾਲ ਹੋਵਉ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਸਿਮਰੈ ਸੋਈ ਭਲਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਕੇ ਪਤਾ ਦੀ ਰੇਨ³ ਹੋਵਉ, ਤਬ ਨਿਹਾਲ
ਹੋਵਉ”। ਤਬ ਓਹੁ ਪੰਡਿਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਾ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਸਿਖੁ ਭਇਆ।
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗਾ ਜਪਣੇ ਜਿ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ! ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ!

ਸਲੋਕ⁴

ਉਚੁ ਨੀਚੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੈ, ਸਚਿ ਲਗੈ ਅਭਿਆਸੁ ॥

ਓਹੁ ਪਣੀਆਂ⁵ ਪਹਿਰੈ ਮੇਰੇ ਚਾਮ ਕੀ, ਤਉ ਜੀਵੈ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ॥ ੧ ॥

ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਈ⁶ ਪੰਡੀ ਨਵੀ ਜਾਇਨੁ ਆਪੁ ॥

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਬੇਟੇ ਬੈ ਬਾਪੁ ॥ ੨ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸੰਗਤਿ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਇ ॥ ੧੪ ॥

ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ

ਯੋਸਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਵੈਦ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਹੀਨੇ ਚਾਰਿ ਪੰਜਿ¹ ਹੋਏ, ਨ ਅੰਨੁ ਹੀ ਜੇਵੇ, ਨ ਕਿਸੀ ਸੰਤੁ ਬੋਲੈ, ਨ ਬੋਏ,
ਨ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ਨ ਪੀਐ, ਬੇਠਾ ਹੀ ਰਹੈ, ਹਿਕੋ ਪੜਿਆ ਰਹੈ, ਨ ਕਿਸੀ ਸੰਤੁ ਬਾਤ ਨ ਚੀਤ। ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਨਾਲਕ ਕੇ ਸਕੇ
ਥੇ, ਅਝੋਸੀ-ਪਝੋਸੀ² ਥੇ, ਜਿਤਨੇ ਨਗਰਿ ਕੇ ਲੋਕ ਥੇ, ਏਤਨੇ ਸਭਿ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਏ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ! ਏਸੁ ਚਾਰਿ ਪੰਜ
ਮਹੀਨੇ ਪੜੇ³ ਹੋਏ ਹੈਨਿ, ਨ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ਨ ਪੀਐ, ਨ ਬੋਲੈ ਨ ਬੋਏ, ਏਹੁ ਜੀਵਤਾ ਕਿਤੁ ਅਧਾਰਿ⁴ ਹੈ?” ਤਬ
ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਉ ਸਾਹਿਅਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਕਾਲੂ! ਤੇਰਾ ਹੀਆ ਕੇਸਾ ਹੈ? ਤੂੰ ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ? ਤੇਰਾ
ਬੇਰਾ ਐਸਾ ਨਾਇਕ, ਮਹਾ ਨਾਇਕ⁵, ਪੜਿਆ ਰਹਦਾ ਹੈ। ਦਯਾ⁶ ਕੇ ਸਵਾਰੇ! ਦਿਖਾ, ਤੇਨੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਓਘੁ⁷
ਪਵਈ ਹੈ? ਏਸ ਕਉ ਕੋਈ ਅਵਖਣੁ⁸ ਕਰਿ। ਅਕੈ ਕੋਈ ਬੈਦ ਬੁਲਾਉ, ਅਕੈ ਕੋਈ ਕਹੀ ਸਿਆਣਾ⁹ ਹੋਇ,
ਦੇਵਾਲੇ ਪਤਵਾਲੈ¹⁰ ਜਾਹਿ, ਤੂੰ ਭਲਾ ਹੈ, ਭਾਈ ਜੀ! ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਸਾਰਿ ਨਾਹੀ ਕਰਦਾ”। ਤਬ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ
ਜਾਇ ਕਰਿ ਬੈਦ ਬੁਲਾਇ ਲੈ ਆਇਆ। ਬੈਦ ਆਇ ਕੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਨਜੀਕਿ ਬੈਠਾ। ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੈ ਨਜੀਕਿ
ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜੀ। ਬਾਂਹ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਨਾਤੀ ਦੇਖਿ ਕੈ ਜਿ, “ਏਸ ਨੇ ਉਦਮਾਦੀ¹¹ ਬੋਲਾ ਹੈ”।

¹ਸੁੱਤੀਆਂ। ²ਸਿਲਾ ਕੇ। ³ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ। ⁴ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ
ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਨ। ⁵ਸੁੱਤੀਆਂ। ⁶ਵਿਲੋਕੀ ਵਿਚ, ਸੁਰਗ, ਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪਾਤਾਲ
ਲੋਕ, ਭਾਵ-ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ⁷ਨੇ ਪੰਡਾਂ ਵਿਚ, ਅਰਥਾਤ-ਭਾਰਤ, ਇਲਾਵਰਤ, ਕਿੰਪੁਰਖ; ਭਦ੍ਰ,
ਕੇਤੁਮਾਲ, ਹਿਰਨ, ਰਮਜ, ਹਰਿ ਤੇ ਕੁਰੂ ਵਿਚ। ⁸ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ-‘ਚਾਰਿ ਪੰਜ ਦਿਨ’।
⁹ਆਂਢੀ ਗੁਆਂਢੀ। ¹⁰ਪਏ। ¹¹ਕਿਸ ਆਸਰੇ। ¹²ਆਗੂ, ਨੌਤਾ। ¹³ਰੱਬ।
¹⁴ਨੀਂਦ। ¹⁵ਅੱਖਣਿ, ਦਵਾਈ। ¹⁶ਮਾਂਦਰੀ। ¹⁷ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਮੰਦਿਰ, ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰਾ
ਆਇ ਕੋਈ ਮੰਨ-ਮਨੋਤ ਦੀ ਥਾਂ। ¹⁸ਉਨਮਾਦ (ਪਾਗਲਪਨ) ਦਾ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬੈਦ ਤੇ ਬਾਂਹ ਛੁਟਕਾਇ ਲੀਤੀ, ਝੋਲਿ ਕੈ ਪਗਿ ਉਠੀ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ,—

ਸਲੋਕੁ ॥

ਵੈਦੁ ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ, ਪਕੜਿ ਢੰਢੋਲੇ ਬਾਂਹ ॥

ਛੋਲਾ ਵੈਦੁ ਨ ਜਾਣਈ ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਬੈਦ ! ਸੋਈ ਹੈ ਵੈਦੁ ਜਿ ਰੋਗ ਕਾ ਨਿਜੁ^੧ ਜਾਣੈ, ਤੂ ਤੋ ਰੋਗ ਤੇ ਛੁਲਾ, ਤੈ ਤੋ ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਜਿ ਰੋਗ ਕਾ ਰਾਹੁ ਹੰਉ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਕਹਉ । ਤੂ ਬਾਂਹ ਕੰਉ ਪਕੜਿ ਪਕੜਿ ਢੰਢੋਲਤਾ^੨ ਹੈ, ਕਰਕ ਦਰਦ ਦੀ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ ਹੈ । ਤੂ ਈਹਾਂ ਕਿਆ ਬੁਝਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਹਤਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਿਤਨੀ ਦੇਹ ਹੈ ਦੇਤਨੇ ਕੀ ਨਾੜੀ ਸਭਿ ਬਾਂਹ ਹੀ ਕੈ ਬਿਖੇ ਆਵਦੀਆ ਹੋਨਿ, ਸਿ ਨਾੜੀ ਦੇਖੀ ਬਾਂਹ ਕੀ, ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਮਹਿ ਰੋਗੁ ਹੈ ਸਿ ਮਲੂਮੁ ਹੋਇ ਆਵਦਾ ਹੈ । ਇਸੁ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਦੁ ਨਾੜੀ ਬਾਂਹ ਕੀ ਦੇਖਤਾ ਹੈ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਲੋਕੁ ॥

ਵੈਦਾ ਵੈਦੁ ਸੁਵੈਦੁ ਤੂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਗੁ ਪਾਛਾਣੁ ॥

ਅੰਸਾ ਦਾਰੁ ਢੁਢਿ ਲਿਹੁ^੩ ਜਿਤੁ ਵੈਦੋ ਰੋਗਾ ਘਾਣਿ^੪ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਬੈਦ ! ਤੂ ਛੁਲਾ ਬੈਦੁ ਹੈ । ਬੈਦਾ ਮਾਹ ਤੇ ਤੂ ਖਟਾ ਸੁਬੈਦੁ ਹੈ, ਪਣੁ ਤੇਰੀ ਸੁਬੈਦਗੀ ਤਾ ਜਾਣਾ ਜਾ ਤੂ ਪਹਿਲਾ ਰੋਗੁ ਲਹਿਹਿ । ਜਬ ਤੂ ਰੋਗ ਲਹਿ ਨ ਸਕਈ ਤਬ ਤੂ ਬੈਦ ਕੈਸਾ ? ਸਉ ਰੋਗੁ ਹੈ—ਨਤਿਨਵੈ ਦਾਰੁ ਹੈ, ਇਕਸ ਰੋਗ ਕਾ ਦਾਰੁ ਨਾਹੀ । ਤੂ ਦਿਖਾ, ਉਨਾ ਰੋਗਾ ਤੇ ਰੋਗੁ ਪਛਾਣੁ ਦਿਖਾ, ਮੈ ਰੋਗ ਮਹਾ ਤੇ ਏਹੁ ਰੋਗ ਕੇਹਤਾ ਹੈ ਜਿਤੁ ਮੇਰੀ ਨਾੜੀ ਦੇਖਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਏਵੇ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ? ਜਿ ਅਜਾਣੁ ਹੋਇ ਤਿਸ ਕੀ ਨਾੜੀ ਦੇਖਿ ਕੇ ਤੂ ਕਿਛੁ ਕੁਝ ਸਚੁ ਕਹੁ, ਪਣੁ ਜਿ ਜਾਣਤਾ ਹੋਇ ਤਿਸ ਕੰਉ ਤੂੰ ਸਾਈ ਕਹੁ ਜਿ ਹੈ” । ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਕ ਬਾਰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਨਾੜੀ ਭੀ ਦਿਖਾਈਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਲੈ ਅਹਿ ਬਾਂਹ ਤੂੰ ਦੇਖੁ” । ਤਬ ਬੈਦ ਲੈ ਕਰਿ ਬਾਂਹ ਨਾੜੀ ਦੇਖੀ, ਕਹਿਓ ਸੁ, “ਜੀ, ਤੈ ਨਾਲਿ ਕਿਛੁ ਜਿਆਣਪ ਨਾਹੀ ਢਲਦੀ ਜਿ ਬੂਠੁ ਸਚੁ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈਐ । ਤੂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਹੈ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਰੇ ਬੈਦੁ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿ ਰੋਗ ਕੰਉ ਪਛਾਣਿ ਕਰਿ ਉਹੀ ਦਾਰੁ ਦੇ ਜਿਤੁ ਰੋਗ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੋਇ । ਤੂੰ ਪਹਿਲੈ ਰੋਗੁ ਮੇਰਾ ਲਹੁ, ਅਰੁ ਦਾਰੁ ਦੇਹਿ ਜਿਤੁ ਦਾਰੁ ਮਭਿ ਰੋਗ ਜਾਹਿ । ਰੋਗੁ ਪਿਛਲਾ ਜਾਇ । ਅਰੁ ਅਗੈ ਰੋਗੁ ਲਾਗੈ ਨਾਹੀ, ਸੋਈ ਹੀ ਦਾਰੁ ਦੇਹਿ ।” ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਮੈ ਨਾੜੀ ਸੋਧਿ ਦੇਖੀ ਹੈ, ਮੈ ਰੋਗ ਮਾਹ ਤੇ ਤੈ ਮਹਿ ਰੋਗੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੂ ਮੈ ਰੋਗ ਕੇ ਦਾਰੁ ਸੁਣਾਇ ਅਰੁ ਮੈ ਰੋਗੁ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਣਾਉ । ਦਿਖਾ ਰੋਗ ਕਉਣ ਕਉਣੁ ਹੋਨਿ” ।

^੧ਛਟਕਾ ਦੇ ਕੇ ।

^੨ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਕੀ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧-੩ ।

^੩ਨਿਜ ਨੂੰ, ਆਪੇ ਨੂੰ ।

ਭਾਵ—ਰੋਗ ਦੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਤੇ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ।

^੪ਧੋਜਦਾ, ਨਾੜੀ ਟਟੋਲਦਾ ਹੈ ।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਲੋੜਿ’

ਲਹੁ । ^੬ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਕੀ, ਮਹਲਾ ੨ । ਇਹ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ) ਦੀ

ਲਿਖਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਲਾ ੨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

^੭ਨ (ਨਹੀਂ) ਰੇ (ਓਇ) ਅਰਥਾਤ—ਓਇ ਭਾਈ !

ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦਿ ਪੋਬੀ ਕਥਿ ਕਰਿ ਸੈ ਰੋਗ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਣਾਏ। ਨਤਿਨਵੈ ਦਾਰੂ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਣਾਏ ਜਿ 'ਏਹੁ ਰੋਗੁ ਇਸ ਕਾ ਏਹੁ ਦਾਰੂ ਰੋਗੁ ਤਿਸੁ ਕਾ ਏਹੁ ਦਾਰੂ।' ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਬੈਦ! ਤੂ ਭੁਲਾ ਹੈ, ਜਿਨਾ ਦੋਗਾ ਕੇ ਤੈ ਨਾਮ ਲੀਏ ਹੈ ਓਹਿ ਰੋਗ ਨਹੀ। ਜਿਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰੋਗੁ ਹੈ ਸਿ ਓਹਿ ਅਵਰਾ ਰੋਗੁ ਹੈ"। ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਹਮ ਇਨ ਹੀ ਰੋਗਹੁ ਕੰਉ ਜਾਣਤੇ ਬੇ ਅਰੁ ਤੈ ਕਹਿਆ ਜਿ ਏਹਿ ਰੋਗੁ ਨਾਹੀ, ਰੋਗੁ ਹੈ ਸਿ ਤੂ ਹਮ ਕੰਉ ਸੁਣਾਉ ਤੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਨਿਮਤਿ। ਤੂ ਹਮਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਕਾ ਦਸਣਹਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹੁਆ"।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ। ਸਾਵਣ ਕਾ ਮਹੀਨਾ ਥਾ, ਉਪਰ ਤੇ ਮੇਘ ਬਰਸਤਾ ਥਾ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਅਭਾਪਿ ਕਰਿ ਮਲਾਰ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਹਿਆ ਜਿ:-

ਦੁਖੁ ਵੇਛੋੜਾ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਭੂਖ ॥ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਸਕਤਵਾਰ ਜਮਦੂਤੁ ॥
ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਰੋਗੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ ਭੂਲੇ ਬੈਦੈ ਨ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥
ਦਰਦੁ ਹੋਵੈ, ਦੁਖੁ ਰਹੈ ਸਰੀਰ ॥ ਐਸਾ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ਨ ਬੀਰ^੧ ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, "ਸੁਣਿ ਹੋ ਬੈਦ! ਦੁਖੁ ਜਿ ਰੋਗੁ ਜਿ ਇਹਿ ਹੈ: ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ ਜਿ ਸੰਗ ਤੇ ਵਿਛੁੜਿ ਜਾਤਾ ਹੈ-ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਤੇ। ਓਹੁ ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਕੀ ਜੂਨਿ ਕਦਿ ਭ੍ਰਮੈ ਅਰੁ ਕਦਿ ਉਹ ਫਿਰਿ ਮਨੁਖ ਜਨਮਿ ਆਵੈ। ਕਦਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇ ਅਰੁ ਕਦਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਮਿਲੈ। ਏਕੁ ਦੁਖੁ ਏਹੁ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ। ਅਵਰੁ ਦੁਖੁ ਕਵਣੁ ਹੈ? ਏਕੁ ਦੁਖੁ ਏਹੁ ਭੂਖ ਹੈ ਮਾਇਆ ਕੀ, ਨ ਸੇਈ ਰਜੈ^੨, ਨ ਹਜਾਰੀ ਰਜੈ, ਨ ਲਖੀ ਰਜੈ, ਨ ਪਦਮੀ, ਦੁਹੀ ਰਜੈ, ਨ ਪਾਤਸਾਹੀ ਰਜੈ, ਨ ਸਹੀ ਰਜੈ, ਉਹੋ ਭੁਖੇ ਹੀ ਭੁਖਾ। ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕੀ ਭੂਖ ਹੈ। ਅਵਰੁ ਕਵਣੁ ਦੁਖੁ ਹੈ? ਏਕੁ ਦੁਖੁ ਏਸ ਤੇ ਜਿ ਸਕਤਾ ਹੈ ਸਾਹ ਪਾਤਸਾਹ ਤੇ, ਜਮ ਕਾ ਦੂਤੁ ਹੈ, ਜਿ ਕਿਤੈ ਉਪਾਇ ਨਾਹੀ ਛੋਡਦਾ; ਨ ਦਿਤੇ, ਨ ਸੇਵਾ, ਨ ਚਾਕਰੀ, ਨ ਪੁੰਨ ਨ ਦਾਨ, ਭਗਤਿ ਨ ਭਾਇ ਕਿਤੈ ਨਾਹੀ ਛੋਡਦਾ, ਜੀਆਂ ਨੋ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਤੇਹਾ ਉਸ ਕੇ ਆਗੈ ਸਾਹੁ ਤੇਹਾ ਪਾਤਸਾਹੁ ਹੈ; ਤੈਸਾ ਰੰਕੁ ਤੈਸਾ ਰਾਉ; ਤੈਸੀ ਹਸਤੀ ਤੈਸੀ ਕੀਟੀ, ਕਿਤੈ ਨ ਛਡੀ। ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਏਹੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਏਹੁ ਹੈ ਜਿ ਜੁਆਨੀ ਨੋ^੩ ਜਰਾ^੪ ਰੋਗੁ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਨ ਦਾਰੂ ਦਿਤੇ ਜਾਇ, ਨਾ ਸਾਧ ਦਾ ਰਹੈ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਨਾ ਚੋਰ ਦਾ ਰਹੈ, ਨਾ ਸਾਹ ਪਾਤਸਾਹ ਰਾਜੇ ਰੰਕ ਦਾ ਰਹੈ, ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਜਾਦਾ ਨਾਹੀ। ਜਦਿ ਕਦਿ ਜੋਬਨ ਨੋ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਜਿ ਧਾਇ ਕੇ ਪਰੇਦਾ ਹੈ ਸਿ ਮਲਿ ਮਾਰਿ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਛੋਡਦਾ ਨਾਹੀ। ਏ ਭੋਲਿਆ ਵੈਦ! ਰੋਗੁ ਏਹਿ ਨੀ, ਜਿ ਦਾਰੂ ਦਿਤੇ ਕਿਤੈ ਨ ਜਾਈ। ਏਹਿ ਰੋਗੁ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ਜਿ ਕਿਆ ਦੁਖੁ ਹੈ। ਦੁਖੁ ਸੋਈ ਜਿ ਕਿਤੈ ਨ ਹੁਕੀ^੫। ਏਹੁ ਦਾਰੂ ਕਿਤੈ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ। ਏਹਿ ਦਾਰੂ ਤੂੰ ਮਤੁ ਲਾਇਹਿ। ਓਹੁ ਜਿ ਰੋਗੁ ਅਰੋਗੁ ਕਾ ਦੁਖੁ ਹੈ ਜਿ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਰਹਿਆ। ਏਹੁ ਜਿ ਦਾਰੂ ਉਨਾ ਰੋਗਾ ਉਪਰਿ ਲਗਦਾ ਨਾਹੀ, ਕਿਤੁ ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਏਹੁ ਦਾਰੂ ਲਾਇਦਾ ਹੈ? ਨ ਲਾਇ"। ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਜੀ, ਏਹਿ ਤਾ ਬੇਹੋ^੬ ਹੀ ਸਹੀ ਰੋਗੁ ਜੀ ਜਿ ਤੈ ਕਹੈ, ਪਰ ਜੀ, ਏਹਿ ਜਿ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਦੁਖੁ ਹੈ ਸਿ ਇਹਿ ਕਿਆ ਹੈ ਰੋਗੁ? ਇਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕਿਆ ਹੈ? ਏਹਿ ਕਿਸਤੇ ਹੋਵੇ ਰੋਗੁ ਦੁਖੁ?" ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ। ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

^੧ਹੋਰ। ^੨ਗੁ (ਅੰਨ੍ਹੇ) ਵਿਚ 'ਰੂ' (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਰਥਾਤ—ਰਹਿਬਰ ਜਾਂ ਆਗੂ।
^੩ਸਹੀ ਪਾਠ—'ਵੈਦ ਨ ਭੋਲੇ'। ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ—'ਲਗੈ'। ^੫ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰ ੨।
^੬ਨਾ ਸੈਕਤਿਆਂ ਨਾਲ ਰਜਦਾ ਹੈ। ^੭ਜੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਜੀਆ ਨੋ'। ^੮ਬੁਢੇਪਾ।
^੯ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ ਜਾਂ ਘਟਦਾ। ^{੧੦}ਅਜਿਹੇ।

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥ ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਪਜਿ ਖੜੋਏ^੧ ਰੋਗ ॥

ਮਨ ਅੰਧੇ ਕਉ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ਭੂਲੇ ਵੈਦ ਨ^੨ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭੂਲੇ ਵੈਦ ! ਏਹਿ ਜਿ ਰੋਗ ਤੂੰ ਕਹਦਾ ਹੈ, ਸਿ ਸਜਾਈ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀਆਂ। ਕੈਸੀਆਂ ਹੈ ਏਹੁ ? ਜਿ ਮਨੁਖ ਰਸ ਕਸ ਖਾਤਾ ਹੈ, ਰਸ ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਰਸ ਕਸ ਖਾਇ ਕਰਿ ਅਵਰੁ ਝਾਤਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਨਾਹੀ ਜਿਮਰਤਾ, ਤਿਸੁ ਪਾਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਨਾ ਰਸਾ ਤੇ ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕਉ ਰੋਗ ਉਠਿ ਖੜੇ ਹੋਤੇ ਹੈ, ਉਸੁ ਖਾਧੇ ਪੀਤੇ ਕੀ ਏਸੁ ਜੀਅ ਕਉ ਸਜਾਇ ਮਿਲਤੀ ਹੈ। ਜਿ ਇਸ ਕਉ ਦੁਖ ਲਗਤਾ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਿਸਰੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਖਾਇ ਪਹਿਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਜਿਮਰਤਾ ਰਹੇ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨ ਲਾਗੈ, ਏਹੁ ਸੁਖੀਆ ਹੋਇ। ਜੇ ਇਸੁ ਜੀਵ ਕਉ ਦੁਖੁ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਿਸਰੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੈ, ਏਵੇ^੩ ਨਾਹੀ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕੇ ਜੀਵਣੇ ਕਾ ਫਲੁ ਏਹੋ ਖਾਣਾ ਅਰੁ ਪਹਿਰਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਸਭੁ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿਮਰਤਾ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਜੀਵਿਆ ਸਿ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ਕਿ ਨ ਖਾਈ ?” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਨਾ ਜਿ:—

ਚੰਦਨ ਕਾ ਫਲੁ ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ॥ ਮਾਣਸ ਕਾ ਫਲੁ ਘਟ ਮਹਿ ਸਾਸੁ ॥

ਸਾਸਿ ਨਿਕਸਿਐ^੪ ਕਾਇਆ ਢਲਿ ਪਾਇ ॥ ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ ਕੋਇ ਨ ਖਾਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭੂਲੇ ਵੈਦ ! ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕੇ ਜੀਵਣੇ ਕਾ ਫਲੁ ਖਾਣਾ ਨਾਹੀ, ਏਸ ਕੇ ਜੀਵਣੇ ਕਾ ਫਲੁ ਸਾਸੁ ਹੈ। ਜਬ ਲਉ ਸਾਸੁ ਤਬ ਲਗੁ ਏਹੁ ਮਨੁਖ। ਜਬ ਸਾਸੁ ਨਿਕਲਿਆ ਤਬ ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨਾ। ਚੰਦਨ ਕਾ ਫਲੁ ਬਾਸਨਾ। ਜਬ ਲਗੁ ਬਾਸਨਾ ਤਬ ਉਹੁ ਫਲਾ ਕਰਿ ਰਖਿਆ, ਬਾਸਨਾ ਨਾ ਹੋਈ ਤਬ ਲਕੜੀ ਸਟਿ ਪਾਈ। ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਲਕੜੀ ਬਾਸਨਾ ਬਿਨਾ ? ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਦੇਹੀ ਸਾਸ ਬਿਨਾ ? ਜਬ ਲਗੁ ਸਾਸੁ ਹੋਇ ਤਬ ਲਗੁ ਸਭ ਕੋਈ ਏਸ ਕਾ, ਏਹੁ ਸਭਜ ਕਾ। ਜਬ ਸਾਸੁ ਨਿਕਲਾ ਤਬ ਏਹੁ ਨਾ ਕਿਸੀ ਕਾ, ਨਾ ਏਸ ਕਾ ਕੋਈ। ਸਾਸ ਨਿਕਲਤੇ ਸਾਬਿ ਕਾਇਆ ਢਲਿ ਪਤਤੀ ਹੈ, ਖੁਲਿਖਤਰਿ^੫ ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀ। ਜਿਉ ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਸਾਸਿ ਨਿਕਲੇ ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀ। ਏਸੁ ਮਾਨੁਖ ਜੀਵਣੇ ਕਾ ਫਲੁ, ਸਾਸੁ ਲੈਣੇ ਕਾ ਫਲੁ, ਗੋਬਿੰਦ ਜਿਮਰਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਬਿਨੁ ਜਿਮਰਣ ਤੇ ਜੀਵਣਾ ਬਾਦਿ ਨਿਹਫਲੁ^੬ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਾਇਆ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਸਾਸ ਤੋੜੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਸਾਸੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਖਾਣੇ ਪੀਣੇ ਤੋੜੀ ਹੈ। ਤੂ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਖਾਣੇ ਹੀ ਤੇ ਜੀਵ ਕਉ ਰੋਗੁ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਜੇ ਛੁਟੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਛੁਟੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਅਰੁ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਨਿਰਮਲ ਹੰਸੁ ॥ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਅੰਸੁ ॥

ਦੁਖ ਰੋਗ ਸਭਿ ਗਇਆ ਗਵਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਛੁਟਿਸਿ ਸਾਰੈ ਨਾਇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜੇ, “ਸੁਣਿਹੋ ਬੈਦ ਭਾਈ ! ਕਾਇਆ ਜਿ, ਕੰਚਨ ਪੁਰੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਰਚੀ ਹੈ। ਏਹੁ ਕਾਇਆ ਜਿਹੈ ਸਿ ਕੰਚਨੁ ਹੈ, ਸੁਇਨਾ, ਕਿਸੁ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ? ਜਿ ਏਸੁ ਮਹਿ ਅੰਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ, ਏਸੁ ਕਾਇਆ ਕੈ ਬਿਧਿ ਨਿਰੰਜਨ ਕੀ ਅੰਸੁ ਹੈ। ਜਿ ਏਹੁ ਮਨੁਖੁ ਮਮਏ : ਜਿ ਏਸੁ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਅੰਸੁ ਨਿਰੰਜਨ ਕੀ ਹੈ,

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਉਠਿ ਖੜੋਏ’।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਵੈਦ ਨ ਭੋਲੇ’।

^੩ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ।

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ—‘ਗਇਐ’।

^੫ਖਲੜੀ, ਖਾਲਮਖਾਲੀ ਪੋਲ।

^੬ਵਿਅਰਥ।

ਮੈਂ ਨਿਵੰਸ਼ਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਾ, ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਦੁਖ ਅਰੁ ਰੋਗ ਸੋਗ ਸਗਲੇ ਜਾਹਿ। ਏਸ ਕਉ ਦੁਖ ਰੋਗੁ ਕੋਈ ਨ ਲਾਗੇ, ਜੇ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਾ ਨਿਮਰਣੁ ਕਰੈ। ਹੋਰਤੁ ਏਸੁ ਜੀਅ ਕਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾ ਸਚ ਨਾਮ ਬੀ”। ਬੋਲਹੁ ਰਾਮੁ।

ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੁਮਿ ਜਿ ਹਰੁ” ਸਿ ਹਮਾਰੀ ਬੈਦਗੀ ਤੁਮ ਆਗੇ ਕਾਈ ਨਹੀ ਚਲਦੀ। ਅਬ ਹਮ ਕਉ ਬਿਦਾ ਹੋਇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ:—

ਦੁਖੁ ਲਾਗਾ ਦਾਰੂ ਘਣਾ, ਬੈਦ ਖੜੋਏ ਆਇ॥

ਕਾਇਆ ਰੋਵੈ ਹੰਸੁ ਪੁਕਾਰੇ, ਬੈਦ ਨ ਦਾਰੂ ਲਾਇ॥

ਜਾਹਿ ਵੈਦ ਘਰਿ ਆਪਣੇ, ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਮਕੋਇ॥

ਜਿਨਿ ਕਰਤੇ ਦੁਖੁ ਲਾਇਆ, ਨਾਨਕ ਲਾਹੇਗਾ ਸੋਇ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਬੈਦ! ਜਹਾ ਦੁਖ ਹੈ ਤਹਾ ਦਾਰੂ ਭੀ ਹੈ, ਬੈਦ ਆਇ ਰੋਗੀ ਉਤੇ ਖੜਾ ਹੋਦਾ ਹੈ। ਕਾਇਆ ਅਰੁ ਹੰਸੁ ਏਸੇ ਵੇਗਿ ਕਉ ਰੋਇ ਰੋਇ ਪੁਕਾਰਤੇ ਹੈ ਜਿ ਏ ਬੈਦ ਤੁ ਦਾਰੂ ਕਾਹੇ ਨੋ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਦਾਰੂ ਸੋਈ ਸਿਤੁ ਫਿਰਿ ਰੋਗੁ ਨ ਲਾਗੀ। ਏਹੁ ਜਿ ਦੁਖੁ ਹੈ ਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਜਿਨਿ ਲਾਇਆ ਹੈ ਸੋਈ ਲਾਹੇਗਾ। ਤੂੰ ਓਹੋ ਕੋਈ ਦਾਰੂ ਵੇਹਿ ਜਿਤ ਏਹੁ ਜਮ ਜੰਦਾਰ^੧ ਕੇ ਦੁਖ ਤੇ ਬਾਚੀਐ^੨”। ਤਬ ਓਹੁ ਬੈਦ ਬਹੁਤਿ ਰੋਗ ਕਾ ਦਾਰੂ ਲਾਗਾ ਪੂਛਣੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੩।

ਪਰ ਨਿੰਦਿਆ ਪਰ ਭਵਨ ਤੇ ਪਰ ਵਸ ਹੂ ਕੇ ਕਾਮ॥

ਪਗ ਪਾਪੀ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ, ਦਾਸ ਨਾਨਕੁ ਰਾਖਹੁ ਰਾਮ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਸੰਗਤਿ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਪਰਸਾਦਿ॥ ੧੫॥

ਰੋਗ ਦਾ ਦਾਰੂ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਵੈਦ ਨਾਲ) (ਅ)

ਤਬ ਓਹੁ ਬੈਦ ਬਹੁਤਿ ਲਾਗਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ ਪੂਛਣੈ। ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਹਿ ਜਿ ਰੋਗੁ ਹੈ ਸਗਲ ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਵ ਹਮ ਜਾਣਤੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਏਹਿ ਰੋਗੁ ਤੁਮਹੁ ਗਣੇ ਤਿਨਕਾ ਅਵਖਦੁ^੪ ਬਤਾਇ ਦੇਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਨਿਮਤਿ^੫। ਤਬ ਮਲਾਰੁ ਰਾਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਦੁਖ ਮਹੁਰਾ^੬ ਮਾਰਣ^੭ ਹਰਿ ਨਾਮੁ॥ ਸਿਲਾ ਸੰਤੋਖ ਪੀਸਣੁ ਹਥਿ ਦਾਨੁ॥

^੧ਹੋ। ^੨ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਰਚੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੩ਜਮ ਦੇ ਜੰਦਰ ਤੋਂ, ਜਮ ਦੇ ਦੰਡ ਤੋਂ। ^੪ਬਚਾਉ ਹੋਵੇ। ^੫ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੬ਇਲਾਜ, ਦਾਰੂ। ^੭ਰੱਖ ਦੇ ਵਾਸਤੇ। ^੮ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਹੁ, ਮਾਰੂ ਜ਼ਹਿਰ। ^੯ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮਸਾਲਾ, ਦਵਾਈ, ਤਰਯਾਕ।

ਨਿਤ ਨਿਤ ਲੇਹੁ ਨ ਛੀਜੈ ਦੇਹ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਜਮੁ ਮਾਰੈ ਠੇਹ ॥ ੧ ॥

ਐਸਾ ਦਾਰੂ ਖਾਹਿ ਗਵਾਰ ॥ ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਤੇਰੇ ਜਾਹਿ ਵਿਕਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਬੰਦ ! ਦੁਖੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਮਹੁਟਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ ਸਿ ਦਾਰੂ ਕੀ ਨਿਆਂਈ ਹੈ । ਪਣੁ ਜੀ ਤਿਸੁ ਦਾਰੂ ਕਉ ਪੀਸਿਆ ਚਾਹੀਐ । ਸੈਸਾਰ ਕਾ ਜਿ ਦਾਰੂ ਹੈ ਸਿ ਪਥਰ ਕੀ ਸਿਲਾ ਉਪਰਿ ਪੀਸੀਤਾ^੧ ਹੈ । ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਨਾਮ ਕਾ ਦਾਰੂ ਹੈ ਸਿ ਕਾਹੇ ਕੀ ਸਿਲਾ ਉਪਰਿ ਪੀਸੀਐ ? ਏਹੁ ਜਿ ਨਾਮ ਕਾ ਦਾਰੂ ਹੈ ਸਿ ਸੰਤੋਖ ਕੀ ਸਿਲਾ ਉਪਰਿ ਪੀਸੀਐ । ਤਲੈ ਤਉ ਸੰਤੋਖ ਕੀ ਸਿਲਾ, ਪਣੁ ਉਪਰਿ ਵਟਾ ਚਾਹੀਐ । ਸਿ ਉਹੁ ਵਟਾ ਕਾਹੇ ਕਾ ਜਿਸੁ ਸੰਉ ਨਾਮ ਦਾਰੂ ਪੀਸੀਐ ? ਸੰਤੋਖ ਕੀ ਸਿਲਾ ਤਲੈ ਹੋਈ ਅਰੁ ਸਤਿ ਕਾ ਹਥਿ ਵਟਾ ਹੋਆ । ਤਬ ਏਹੁ ਦਾਰੂ ਏਸੁ ਸਿਲਾ ਵਟੇ ਸੰਉ ਪੀਸਿਆ, ਤਿਸ ਤੀ ਏਹੁ ਦਾਰੂ ਹੋਆ ਲੀਜੀਐ, ਸਿ ਕਿਚੁਰ^੨ ਤਾਂਈ ਲੀਜੀਐ ? ਸਿਚੁਰ ਜੀਵੈ ਤਿਚੁਰ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਏਹੁ ਦਾਰੂ ਇਸੁ ਸਿਲ ਵਟੇ ਸੰਉ ਘਸਿ ਪ੍ਰੀਵੈ । ਤਉ ਇਸੁ ਦਾਰੂ ਕਾ ਗੁਣੁ ਕਿਆ ਹੋਇ ? ਅੰਤਿ ਜਿ ਏਸੁ ਕਉ ਜਮ ਕੀ ਸਾਸਨਾ^੩ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਸਿ ਜਮ ਬਖ ਮਾਰਤਾ ਫਿਰੈ, ਏਸ ਕੈ ਨਜੀਕਿ ਆਇ ਨ ਸਕਈ । ਰੇ ਭਾਈ ਵੇਦ ! ਐਸਾ ਏਸੁ ਰੋਗ ਕਾ ਏਹੁ ਦਾਰੂ ਹੈ, ਤੁਮ ਇਹੀ ਦਾਰੂ ਖਾਹੁ । ਜੇ ਜਮ ਤੇ ਛੁਟਿਆ ਚਾਹਤੇ ਹਉ । ਏਸੁ ਦਾਰੂ ਖਾਣੇ ਸੰਉ ਤੇਰੇ ਜਿਤਨੇ ਬਿਕਾਰ ਹੋ ਏਤਨੇ ਖਿਉ^੪ ਹੋਇ ਜਾਹਿ । ਜੇ ਤੁਮ ਏਹੁ ਦਾਰੂ ਖਾਹੁ” । ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਤਉ ਦਾਰੂ ਤੈ ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਕਹਿਆ । ਜਿਸ ਤੇ ਜਮੁ ਨਿਕਟਿ^੫ ਨ ਆਇ ਸਕੈ । ਪਣੁ ਜੀ ਇਹਿ ਜਿ ਸੈਸਾਰੁ ਮਹਿ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਹੋਮ ਜਗ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਬਰਤ ਨੇਮ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਪਾਠ ਪੁਰਾਨ ਪੜਤੇ ਹੈ-ਪੜਾਵਤੇ ਹੈ, ਇਨਾ ਕਉ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਾ ਕਵਣੁ ਧਰਮ ਹੋਇਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਸਾਦ ਕਰਿ ਸਮਧਾਂ^੬ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਘਿਉ ਤੇਲੁ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਗਨੀ ਸੰਗਿ^੭ ਮੇਲੁ ॥

ਹੋਮ ਜਗ ਸਭਿ^੮ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣ ॥ ੨^{੧੦} ॥

ਤ੍ਰਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ । ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਭਾਈ ਵੇਦ ! ਜਿਤਨੇ ਸੁਆਦ ਹੈ ਏਤਨੇ ਛੋਡਿ ਦੂਰਿ ਕਰੈ । ਐਸੇ ਕਰੈ ਜਿਉ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਲਕੜੀ ਜਰਾਈ ਕਉ ਘੀਉ ਅਰੁ ਤੇਲੁ ਪੜਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਜਿ ਦੇਹ ਏਸ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸੁਆਦ ਕਉ ਚਾਹਤੀ ਹੈ, ਏਹੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਉਸੁ ਘਿਅ ਤੇਲ ਕੀ ਨਿਆਈ ਉਸ ਹੀ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਾਰੈ । ਜਿਉ ਉਨ ਕਾਸਟ ਕੀ ਲਕੜੀ ਕਾ ਗਊ ਕੇ ਘੀਅ, ਤਿਲਹੁ ਕੇ ਤੇਲ ਕਾ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਹੋਮੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਿਉ ਏਸੁ ਰਸ ਕਸ ਕੇ ਸੁਆਦ ਕੀ ਲਕੜੀ ਕਰੈ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਘ੍ਰਿਤੁ ਅਰੁ ਤੇਲੁ ਕੀ ਨਿਆਈ ਕਰੈ, ਕਾਮੁ ਅਰੁ ਕ੍ਰੋਧੁ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਰੁ ਸੁਆਦ ਘਾਲ ਕਰਿ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਰਾਵੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਾ ਹੋਮੁ ਕਰੈ, ਤਉ ਏਸ ਕਾ ਹੋਮੁ ਬਾਇ ਪੜੈ । ਨਾਤਰ^{੧੧} ਉਹੁ ਲਕੜੀ ਤੇਲ ਘੀਅ ਕਾ ਹੋਮੁ ਏਸ ਕਾ ਬਾਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ । ਭਾਵੈ ਅਨੇਕ ਪੁਰਾਣ ਪੜੈ, ਜੇ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਵਾਣੁ । ਸਾਈ ਸੇਵਾ ਪਰਵਾਣੁ । ਏਹੁ ਲਖ ਉਪਾਵ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਏਸ ਕੈ ਕੀਐ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੇ ਨ ਭਾਵੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਤਉ ਸਾਈ ਸੇਵਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਭਾਵੈ । ਪਣੁ ਜੀ

^੧ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧-੮ ।

^੨ਪੀਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

^੩ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ।

^੪ਤਾੜਨਾ ।

^੫ਖਯ, ਨਾਬ ।

^੬ਨੇੜੇ ।

^੭ਹਵਨ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ, ਬਾਲਣ ।

^੮ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸਿਉ’ ।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਅਰੁ’ ।

^{੧੦}ਇਹ ਪਦਾ, ਪਿਛਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਮਲਾਰ ਮ: ੧

ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਚਉਪਦੇ ਦਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਤੀਜਾ ਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗਲਾ, ਜੋ ਇਥੇ ਤੀਜਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਥੁੜਾ ਹੈ ।

^{੧੧}ਨਹੀਂ ਤਾਂ ।

ਇਕਿ ਰਾਜੇ ਹੈ ਰਾਜ ਕੈ ਬਲਿ ਮਾਤੇ ਹੈ^੧ । ਇਕਿ ਸਾਹ^੨ ਹੈ ਉਹਿ ਧਨ ਕੈ ਬਲਿ ਮਾਤੇ ਹੈ । ਇਕਿ ਜੋਬਨਵੰਤੇ ਹੈ ਓਹੁ ਜੋਬਨ ਕੈ ਬਲਿ ਮਾਤੇ ਹੈ । ਇਕਿ ਰੂਪਵੰਤ ਹੈ ਉਹਿ ਰੂਪ ਕੈ ਮਦਿ ਮਾਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਣਤੇ ਹੈ, ਓਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਡਰਿ ਰਚਤੇ ਹੈ^੩ । ਇਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਨਾਹੀ ਕਰਿ ਬੁਝਤੇ, ਓਹਿ ਨਿਸੰਗ ਪਾਪ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਉਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ?^੪ ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਜੋਬਨੁ ਸਭੁ ਛਾਂਵ ॥ ਰਬਿ ਫਿਰੰਦੈ ਦੀਸਹਿ ਥਾਂਵ ॥

ਅਗੈ ਨਾਉ ਨ ਦੇਹ ਨ ਜਾਤਿ^੫ ॥ ਓਥੈ ਦਿਹੁ ਐਥੈ ਸਭ ਰਾਤਿ ॥ ੩^੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਵੇਦ ! ਰਾਜੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਬਿਰਖ ਕੀ ਛਾਇਆ ਹੈ । ਘੜੀ ਏਵ ਘੜੀ ਓਵ^੭ । ਮਾਲੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਭੀ ਪਛਾਵੇ ਕੀ ਨਿਆਈ ਹੈ । ਘੜੀ ਏਵ ਘੜੀ ਉਵ । ਰੂਪ ਜੋਬਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਏਹਿ ਭੀ ਪਛਾਵੇ ਕੀ ਨਿਆਈ ਹੈਨਿ । ਘੜੀ ਏਵ ਘੜੀ ਓਵ । ਜਿਉ ਸੂਰਜ ਕਾ ਰਬੁ ਜਿਸੁ ਤਰਫ ਫਿਰਿਆ ਤਿਸ ਤਰਫ ਅਗੈ ਹੋਈ ਛਾਇਆ ਜਾਇ । ਅਗਹੁ ਹੀ ਦੇ ਲੋਕਹੁ ਦੇਖਿਆ ਜਿ ਪ੍ਰਤਹੁ ਕਾਲਿ^੮ ਏਹਾ ਛਾਇਆ ਬੀ, ਇਬ^੯ ਉਹਾ ਕਛੁ ਨਾਹੀ ਛਾਇਆ, ਉਹਾ ਤੇ ਗਈ । ਤਿਉ ਰਬ ਕੇ ਫਿਰਣੇ ਜਿਉ^{੧੦} ਜਿਉ ਛਾਇਆ ਫਿਰਤੀ ਹੈ ਤਿਉ ਰਾਜੁ ਪਾਟੁ ਧਨੁ ਜੋ ਬਿਲਾਸੁ ਰੂਪੁ ਜੋਬਨ ਅਸਥਿਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਸਭਸ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੈ । ਅਸਥਿਰੁ ਏਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕੀ ਰਚੀ ਏਹੁ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਹਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਹਾ ਨ ਨਾਮੁ^{੧੧} ਬਿਕਾਤਾ^{੧੨} ਹੈ, ਨ ਨਾਉ ਬਿਕਾਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਾਤਿ ਬਿਕਾਤੀ ਹੈ । ਉਹਾ ਕਮਾਣਾਂ ਹੀ ਬਿਕਾਤਾ ਹੈ । ਬੁਰਾ ਕਰੈ ਸਿ ਬੁਰਾ ਪਾਵੈ, ਭਲਾ ਕਰੈ ਸਿ ਭਲਾ ਪਾਵੈ । ਉਹਾ ਜੇ ਹੈ ਸਿ ਦਿਨੁ ਹੈ, ਈਹਾ ਸਿ ਹੈ ਸਿ ਰਾਤ ਹੈ । ਰਾਤਿ ਕਾ ਅਰਥੁ : ਜਿ ਈਹਾ ਕੋਈ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ ਸਿ ਛਪਿ ਕਰਿ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ । ਜਾਣਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਸਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ । ਪਣੁ ਜਿਉ ਜਿਉ^{੧੩} ਦਿਨ ਕਾ ਕੀਆ ਪਰਸਪਰ ਨਜਰ ਆਵਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਏਸ ਕਾ ਕਮਾਣਾ ਉਹਾ ਪਰਸਿਧਿ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ਪੜਿਆ, ਏਸ ਕਾ ਕਮਾਣਾ^{੧੪} ਏਸ ਹੀ ਕੇ ਕਰਮ, ਇਸ ਕਾ ਲੜੁ ਆਇ ਪਕੜਤੇ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਕਮਾਣਾ ਪਾਵਤਾ ਹੈ” ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚਾ । ਤਬ ਉਨਿ ਬੈਦਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਸ ਕੇ ਨਾਮੁ ਹੀ ਕੀ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਬੇਦੁ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਹੀ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਦਰਸਨ ਹੀ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਲੇਤੇ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨੁ ਸਿਮਰਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕਾ ਕਰਤੇ ਹੈ^{੧੫}, ਬਿਨਾ ਗੋਬਿੰਦੁ ਸਿਮਰਣ ਤੇ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤੇ, ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ਹੈ ?” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ : ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਤਪੁ ਕਾਗਦੁ ਹਰਿ^{੧੬} ਨਾਮੁ ਨੀਸਾਨੁ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਲਿਖਿਆ ਏਹੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥

ਤੇ^{੧੭} ਧਨਵੰਤ ਦਿਸਹਿ ਘਰਿ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਧੰਨੁ ਸਿ ਜਨਨੀ ਮਾਇ^{੧੮} ॥੪॥੧॥

^੧ਮਸਤ ਹੋਏ ਹਨ । ^੨ਸੋਠ-ਬਾਹੁਕਾਰ । ^੩ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ-“ਏਹ ਨ ਨਾਉ, ਨ ਹੋਵੈ ਜਾਤਿ” । ^੪ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਚਲ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਦਾ ਹੈ । — ^੫ਘੜੀ ਵਿਚ ਇਵ (ਇਉਂ ਜਾਂ ਇਸਤਰਾਂ) ਤੇ ਘੜੀ ਵਿਚ ਓਵੇਂ ਜਾਂ ਉਸ ਤਰਾਂ ਭਾਵ ਬਿਰਛ ਦੀ ਛਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ ਤਿਵੇਂ ਰਾਜ ਵੀ ਸਦਾ ਇਕ ਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ^੬ਪ੍ਰਾਤਹ ਕਾਲ, ਸਵੇਰੇ । ^੭ਅਬ, ਹੁਣ । ^੮ਸੰਗ, ਨਾਲ । ^੯ਨਾਮਣਾ । ^{੧੦}ਵਿਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੁੱਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਯਾ ਲਾਹੇਵੰਦਾ ਫਲਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^{੧੧}ਕੀਤੇ ਕਰਮ । ^{੧੨}ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤਰਾ’ । ^{੧੩}ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਜੇ’ । ^{੧੪}ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਨਾਨਕ ਜਨਨੀ ਧੰਨੀ ਮਾਇ’ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਨ ਹੋ ਭਾਈ ਵੰਦ ! ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਤਪਸਿਆ ਕਰੀ ਤਿਸ ਤਪਸਿਆ ਕਾ ਕਾਗਦੁ ਹੋਇਆ, ਜਬ ਤਪਸਿਆ ਸੰਉ, ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਮਾਥੇ ਨੀਸਾਨੁ ਭੋਆ । ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਨਜੀਕਿ ਨਾ ਜਮੁ ਆਵੈ ਨਾ ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ, ਏਹੁ ਪਰਵਾਨੁ ਭਇਆ । ਨਾਮ ਨਿਮਰਨ ਕੀ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ, ਤਿਸੁ ਸਿਮਰਨਿ ਕੇ ਰੰਗਿ ਜੁ ਰਚੇ ਹੈ, ਬੈਠਤੇ ਤਉ ਨਾਮੁ, ਚਲਤੇ ਤਉ ਨਾਮੁ, ਉਨ ਕੇ ਮਨਿਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਅਰੁ ਸੋਵਤੇ ਨਾਮੁ, ਜਾਗਤੇ ਨਾਮੁ, ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸ ਕੈ ਬਿਖੈ ਨਾਮੁ । ਜਿਸ ਕੇ ਕਰਮਿ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇ ਸੋਈ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਲੇਵੈ, ਅਰੁ ਜੇ ਨਾਮੁ ਲੇਤੇ ਹੈ ਸੇ ਬਡੇ ਧਨ ਪਾਤ੍ਰ ਹੈ, ਉਹਿ ਬਡੇ ਸਾਹ ਹੈ । ਉਹਿ ਧੰਨਿ, ਉਨ ਕੇ ਚਰਨ ਧੰਨਿ । ਉਹਿ ਘਰਿ ਜਾਇਕਰਿ ਦੀਸਹਿ ਉਨ ਕੇ ਚਰਨ ਪਰਸੀਅਹਿ । ਜਿਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਮਰਿਆ ਤੇ ਧੰਨਿ ਹੈ । ਉਨਕਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭੀ ਧੰਨਿ ਹੈ, ਜਿਸਕੇ ਉਹਿ ਉਦਰ ਰਹੇ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਨ ਤੇ ਉਹ ਸੰਤਤਿ ਉਪਜੀ ਹੈ । ਉਹਿ ਦੇਸ ਧੰਨਿ ਜਿਸੁ ਦੇਸੁ ਮਹਿ ਉਹਿ ਰਹਹਿ । ਉਹੁ ਨਗਰੁ ਧੰਨਿ ਜਿਸੁ ਨਗਰੁ ਮਹਿ ਉਹਿ ਰਹਹਿ, ਉਨ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕੀਜੀਐ । ਜਿਨਹੁ ਪ੍ਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਮੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ । ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਹ ਬੈਦ ਉਠਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਤਿਆ । ਜਿ, “ਜੀ, ਇਥ ਤੇ ਪੀਛੈ ਹਮ ਭੁਲੈ ਫਿਰਤੇ ਹੈ । ਇਥ ਤੂ ਹਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਹਮ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਹੈ, ਤੂ ਦੇਆ ਕਰਿ ਜਿ ਹਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਹਿ” । ਤਬ ਉਹ ਵੈਦ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਸਿਖੁ ਭੋਆ, ਲਾਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣੈ । ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^੧ ।

ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਬਾਵਰੇ, ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ॥

ਸਉ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਤਾ ਪਾਈਐ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਮੂੜੁ ਅਜਾਨ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੬ ॥^੨

ਅਸਲ ਖੇਤੀ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ । (ਖੇਤੀ ਬਾਰੇ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਛੋਏ ਕੀ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨਿ^੧ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ । ਜਦਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੀ ਤਬ ਬੈਠਿ ਰਹਿਆ, ਨਾ ਬੋਲੈ ਨਾ ਬਕੈ, ਨਾ ਗਾਵੈ ਨਾ ਸੁਨਾਵੈ, ਨਾ ਕਿਸੀ ਸੰਉ ਬਾਤ ਕਰੈ, ਨਾ ਘਰਿ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਕਾਈ, ਅਚਿੰਤੁ ਹੀ ਰਹੈ । ਤਬ ਲੋਕੁ ਕਹੈ ਜਿ, “ਏਸ ਕਾ ਕਵਣੁ ਨੁਭਾਉ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਚਿੰਤਾ ਕਿਸੀ ਦੀ ਨਾਹੀ ਕਰਦਾ, ਏਹੁ ਤਉ ਬੁਰੇ ਨੁਭਾਇ ਹੈ, ਜਿ ਏਹੁ ਚਿੰਤਾ

^੧ਇਹ ਰਚਨਾ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਹੈ ।

^੨ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦਾ

ਨੰਬਰ ੧੫ਵਾਂ ਹੈ ।

^੩ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਚਾਹਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਹੋਇਆ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੀ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ-ਅਸਥਾਨ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਛੋਏ ਦੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ “ਚਾਹਲਾਂ ਵਾਲਾ” ਜਨਮ-ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ । ਇਸੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਲੱਭੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਵੀ, ਜੋ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਜਨਮ-ਅਸਥਾਨ ਰਾਇ ਛੋਏ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਘਰਿ ਕੀ ਛੋਡਿ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਬਿਗਤਿਆ, ਏਸੁ ਕਉ ਸਮਝਾਵਣਹਾਰਾ ਕੋਈ ਹੋਇ ਤਉ ਭਲੀ ਬਾਤਿ ਹੋਇ; ਬਿਗਤਿ ਜਾਇਗਾ ਏਹੁ^੧। ਤਬ ਭਲੇ ਭਲੇ ਜਿ ਤਾਏ ਪਿਤੀਏ^੨ ਬੇ, ਤਾਏਰੇ ਪਿਤੀਏਰੇ ਭਾਈ ਬੇ, ਉਹਿ ਦਾਏ ਕਾਲੂ, ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਕੇ ਸੁਸਟਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਬੁਲਾਇ ਆਇ ਬੈਠਾਏ ਜਿ, “ਭਾਈ ! ਤੁਸੀ ਅਸਾਡੇ ਪਰਵਾਰਿ ਵਿਚਿ ਸੁਸਟ ਹਹੁ, ਅਸੀ ਤਾਂ ਨੁਆਇ ਰਹੇ ਹਹਿ^੩, ਨਾ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲਿ ਕਾਈ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਾਈ ਕੁਜਗਾਰ ਦੀ ਗਲਿ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਸੀ ਆਇ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸਮਝਾਇਅਹੁ, ਮਤੁ ਤੁਸਾਡੇ ਕਹਿਐ ਨਾਨਕੁ ਲਗੈ”। ਤਬ ਓਹਿ ਬਡੇ ਸਾਹ ਲੋਕ ਬੇ, ਘਰਿ ਧਨੁ ਪਰ ਬਾਹਰਿ ਛੁਮੀਆ^੪ ਵਿਚਿ ਜਿ ਵਸਨਿ ਸਿ ਰਾਹਕੀ^੫ ਕਿਰਸਾਣੀ ਬਹੁਤੁ ਰਾਨਿ, ਘਰਿ ਘਰਿ ਸਉ ਸਉ ਦੁਇ ਦੁਇ ਸੈ ਵਿਘੇ ਖੇਤ੍ਰੀ ਹੋਇ, ਸਾਂਵਣੀ ਭੀ ਵਾਹਨਿ ਅਤੇ ਹਾਤੀ ਭੀ ਵਾਹਨਿ, ਹੋਇ ਕੋਈ ਨ ਬੈਠੀ, ਸਭਨਾ ਖੇਤੀ ਹੀ ਦਾ ਸੁਭਾਉ। ਜੇ ਬੈਪਾਰੁ ਕਰਨਿ ਤਾ ਭੀ ਅੰਨ ਹੀ ਕਾ ਕਰਨਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਓਹਿ ਬਡੇ ਸਾਹ ਲੋਕ ਸਹ ਪਰਵਾਰ ਕੇ ਸੁਸਟਿ^੬ ਸਭਿ ਆਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ। ਤਬ ਓਨ੍ਹੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ! ਉਠ ਬੈਠੁ ਕਰਿ, ਕਿਛੁ ਬੋਲਿਆ ਚਲਿਆ ਕਰਿ ਜਿ ਲੋਕਾ ਦਾ ਭੀ ਜੀਉ ਸਰਸਾ^੭ ਹੋਇ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਭੀ ਮਨੁ ਸਰਸਾ ਹੋਇ ਜਿ ਭਾਈ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲਦਾ-ਚਲਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਤੂ ਬੋਲਹਿ ਨਾ ਉਠੀ ਬਹਹਿ। ਤੂ ਜਿ ਬੋਲਦਾ ਬਕਦਾ ਨਾਹੀ-ਜਿ ਕਿਹੁ ਵਾਸਤੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਕੰਮ ਬਾਬਹੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਬੋਲਹਿ, ਕੰਮ ਮੁਚੁ^੮ ਹੈ, ਅਸੀ ਕਮਾਂਦੇ ਕਮਾਂਦੇ ਹੁਟਿ ਪਉਦੇ ਹਹੁ^੯, ਲੋਕ ਕੁਆਇਆ^{੧੦} ਲੋੜਦੇ ਹਨਿ, ਬਕਿਆ ਬੋਲਣੁ, ਆਸਗਿ^{੧੧} ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ”। ਤਾਂ ਓਨ੍ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਮਾਇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, “ਕਿਉ, ਜਾਂ ਨਾਨਕੁ ਅਠੇ ਪਹਰ ਕੰਮੇ ਹੀ ਵਿਚਿ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿ ਕਰਦੀ ਹੈ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ? ਜਾਂ ਬਕਿ ਪਉਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿ ਆਖਦੀ ਸੁ ਕਿ ਕਰਦੀ ਸੁਬਾਇ ਕਰਿ^{੧੨} ?” ਆਖੈ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਿਆਹੁ ਪਿਆਨਿਆਹੁ ! ਏਵੇ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਮੰਜਿਆਹੁ ਪਇਆ ਉਠਦੇ ਨਾਹੀ; ਕਿਤੈ ਘਰਿ ਬੋਲਦਾ ਹੈ; ਏਹੁ ਨਾਨਕੁ ਨਾਹੀ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਓਨ੍ਹੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅਸਾਡਾ ਕੰਮ ਬਚਾ ! ਏਹੁ ਖੇਤ੍ਰੀ ਹੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਕੋਈ ਭੁਇ ਸਵਾਰੇ, ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਸੀ ਵਘੀ ਸਵਾਰੇ; ਕੋਈ ਬੋਲਦਾ ਦੀ ਸਾਰੁ ਕਰੈ; ਕੋਈ ਹਾਲੀ ਹੋਇ ਹਲੁ ਵਾਹੇ; ਕੋਈ ਪਿਛਹੁ ਲਿਜਾਇ ਬੀਉ ਦੇ ਵਖਤਿ-ਸਿਰਿ ਜਿ ਭਲਾ; ਜਿ ਹਾਲੀ ਬੀਅ ਨੋ ਤਜੇ ਤਾਂ ਅਕੈ ਕੁਵਤ੍ਰੀ^{੧੩} ਹੋਇ ਜਾਇ ਅਕੈ ਭੁਇ ਬੋਤੀ ਵਹੈ; ਜੇ ਕੋਈ ਪਿਛਹੁ ਬੀਉ ਲੈ ਜਾਇ, ਤਿਓਰੁ ਹਾਲੀ ਵਤ੍ਰ ਸਿਰਿ ਵਧੇਰੇ ਜਿਮੀ ਵਾਹੈ, ਬੀਉ ਚਲਾਏ ਲੈ; ਪੈ ਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਾਲੀ, ਖਸਮ ਨੀਗਰ-ਬਕਰ^{੧੪}, ਰੰਨਾਂ, ਕੰਵਾ^{੧੫} ਸਭਿ ਰਲਿ ਕਮਾਂਦੇ ਹਨਿ ਖੇਤ੍ਰੀ ਨੂ, ਤਾਂ ਜਾਇ ਕਰਿ ਬੋਹਲਿ ਬਹੀਦਾ ਹੈ, ਸੁਖਾਲਿਆ ਵਖਤਿ ਸਭਿ ਕਟੀਦੇ ਹਨਿ, ਦੀਬਾਨੁ ਦਾ ਹਾਸਲੁ ਭੀ ਲਾਹਦੇ ਹਨਿ, ਤੂੰ ਦੁਆਨੁ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਾਂ ਤੂੰ ਬਹਿ ਰਹਹਿ ਤਾ ਖੇਤੀ ਕਿਬਹੁ ਜੰਮੇ ? ਖੇਤੀ ਖਸਮਾਂ ਸੇਤੀ”। ਕਹੈ, “ਭਾਈ ਜੀ ! ਮੈ ਏਸੇ ਖੇਤੀ ਹੀ ਵਿਚਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਖਲੇ ਹੀ ਵਿਹਾਵਦੀ ਹੋ^{੧੬}। ਏਹੁ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪਾਲ ਹਉ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ”। ਕਹੈ, ਜੀ, “ਐਥੇ ਅਸਾਡੀ ਵਾਹੀ ਵਿਚਿ ਤੂ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਖੜਾ ਹੋਦਾ ਡਿਠਾ ਅਸਾਂ। ਕਾਈ ਹੋਰ ਖੇਤੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਾ ਓਹੁ ਖੇਤੀ ਅਸਾਨੋ ਭੀ ਦਸਿ ਜਿ ਅਸੀ ਹੁ ਅਡ^{੧੭} ਤੁਹਿ ਵਾਹੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਲਗਾ ਦਸਣੇ:-

^੧ਚਾਚੇ ।   ^੨ਚਚੇਰੇ ।   ^੩ਬੁਲਾਇ ਰਹੇ ਹਾਂ ।   ^੪ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ।   ^੫ਖੇਤ ਵਾਹੁਣ ਦਾ ਕੰਮ ।
^੬ਹੱਟੀ ਵਿਚ ।   ^੭ਬੈਠੇ ।   ^੮ਸੇਠ, ਧਨੀ ।   ^੯ਆਨੰਦ, ਖੁਸ਼ ।   ^{੧੦}ਬਹੁਤਾ ।
^{੧੧}ਬੱਕ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ।   ^{੧੨}ਬੁਲਾਇਆ ।   ^{੧੩}ਤਾਕਤ, ਸ਼ਕਤੀ, ਬਲ ।   ^{੧੪}ਸੁਵਾ ਕੇ, ਸੁਲਾ ਕੇ ।
^{੧੫}ਵੱਤਰ ਟਲ ਜਾਵੇ ।   ^{੧੬}ਮੁੰਡੇ-ਕੁਤੀਆਂ, ਬਕਰ ਸ਼ਬਦ ਏਥੇ ਅਰਥੀ ਦੇ ‘ਬਿਕਰ’ ਦਾ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੰਵਾਰਾ ਮੁੰਡਾ ਜਾਂ ਕੁਤੀ ।   ^{੧੭}ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕੰਨੜਾਂ, (ਕੁਤੀਆਂ), ਕੰਵਕਾਂ ।
^{੧੮}ਖੜਤੀਆਂ ਹੀ ਬੀਤਦੀ ਹੈ ।   ^{੧੯}ਸਾਥੋਂ ਵੱਖਰੀ ।

ਸਲੋਕੁ' ॥

ਭਉ ਭੁਇ ਪਵਿਤੁ ਪਾਣੀ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਬਲੇਦ ॥
ਹਲੁ ਹਲੇਮੀ ਹਾਲੀ ਚਿਤੁ ਚੇਤਾ ਵਤ ਵਖਤ ਸੰਜੋਗੁ ॥
ਨਾਉ ਬੀਜੁ ਬਖਸੀਸ ਬੋਹਲ ਦੁਨੀਆ ਸਗਲ ਦਰੋਗੁ ॥
ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ਤਾਂ ਵੰਞਨਿ ਸਗਲੇ ਰੋਗੁ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੈ ਬਾਵਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਏਹੁ ਖੇਤੀ ਕਰਾਇਦਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਭਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਿ ਪੜਿਆ ਹੈ ਸਿ ਏਹਾ ਮੈ ਭੁਇ ਲੀਤੀ ਹੈ, ਅਰੁ ਜੇ ਸਚੁ ਮੈ ਪਕੜਿਆ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਏਸੁ ਧਰਤੀ ਨੋ ਪਾਣੀ ਦੇਦਾ ਹਾਂ। ਅਰੁ ਅੰਦਰਿ ਸਤੁ ਤੇ ਸੰਤੋਖੁ ਜੇ ਪਕੜੇ ਹੋਨਿ ਏਹਿ ਦੁਇ ਮੇਰੇ ਬਲਦ ਹੋਨਿ। ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਿ ਗਰੀਬੀ ਜਿ ਆਈ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਹਲੁ ਹੈ। ਚਿਤੁ ਜੇ ਚੇਤੰਨੁ ਹੋਆ ਹੈ ਸਿ ਏਹੋ ਮੇਰਾ ਹਾਲੀ ਹੈ। ਚੇਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨ ਨੂੰ ਉਸ ਵਖਤਿ ਉਪਰਿ ਲਿਜਾਇ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਤੁ ਵਖਤਿ ਹੁਕਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਹੈ ਉਤ ਵਖਤਿ ਚੇਤੰਨੁ ਹੋਇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਏਸੁ ਜਿਮੀ ਨੂੰ ਵੜ ਲਗੀ, ਜੇ ਓਹੁ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾਏ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਖੁਆਇ^੧ ਨ ਮਾਰੀ ਉਸੁ ਵਖਤ ਤੇ। ਉਸੁ ਵੜ ਆਈ ਜਿਮੀ ਵਿਚਿ ਬੀਜਿਆ ਏਹੁ ਨਾਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਿ ਹੈ। ਸਿ ਏਹੁ ਮੈ ਏਸੁ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਬੀਜੁ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਓਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਭਾਵੇ ਤਾ ਬਖਸੀਸ ਕਰੇ: ਆਪਣਾ ਕਰਮੁ ਕਰੈ, ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਬਾਕੈ ਤਾਂ ਏਹੋ ਮੈ ਬੋਹਲੁ ਜਮਾਇਆ, ਕੋਠੋ ਪਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ! ਏਹੁ ਖੇਤੀ ਮੈ ਰਚੀ ਹੈ ਅਰੁ ਜਮਾਵਣ ਵਾਲਾ ਆਪਿ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੋਰੁ ਜਿ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਖੇਤੀ ਹੈ, ਮਾਲੁ ਧੰਨੁ ਤੁਸੀ ਆਖਦੇ ਹਹੁ, ਸੁ ਸਭ ਬੂਠ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ। ਸੈਸਾਰੁ ਸਭੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਦਾ ਕਿਹੁ ਹਾਲੁ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਵਿਜੋਗਿਆ ਜੇਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵਗੁ^੨ ਤਾ ਸਭੇ ਵਿਜੋਗਿ ਦੂਰਿ ਕਰਗੁ^੩, ਮੇਰੀ ਗਲਿ ਉਸੇ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰਿ ਹੈ; ਏਹਾ ਮੇਰੀ ਖੇਤੀ; ਹੋਰੁ ਖੇਤੀ ਮੈ ਤੇ ਹੋਵਣ ਰਹੀ ਹੈ”। ਤਬ ਓਇ ਉਠਿ ਸਭ ਪੈਰੀ ਪਏ ਜਿ, “ਤੁਧੁ ਸਾ^੪ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਤੁ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰੁ ਹੋਆ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿ ਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ' ।

ਖੇਤੀ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ, ਸਫਲੁ ਧਰਤੀ ਹੋਇ ॥
ਤੋਇ ਨ ਕਬਹੂ ਆਵਈ, ਲਾਗੁ ਹੋਇ ਨ ਕੋਇ ।
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਏਹੁ ਖੇਤੀ ਕਰੀ, ਅਉਰੁ ਕਾਮ ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿ ਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੭ ॥

^੧ਰਾਮਕਲੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ੧੭ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਇਹ ਮ: ੧ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ।

^੨ਤੁਕ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ:— “ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ਜਾਵਹਿ ਸਗਲ ਵਿਜੋਗ ॥

^੩ਗਵਾਇ।

^੪ਭਾਵੇਗਾ।

^੫ਕਰੇਗਾ।

^੬ਜੋ। ਉਹ।

^੭ਇਹ ਰਚਨਾ

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਇ ਦੀ ਸਬ ਬਲਿਪਣੈ^੧ ਮਹਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਘਰਿ ਬਾ, ੨੨ ਬਾਈਹਾ^੨ ਵਿਚਿ ਬਾ, ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਭੋਰੀ ਲਾਗੀ, ਤਬ ਚੁਪਾਤਾ ਹੀ ਹੋਇ ਗਇਆ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਜਿ ਕੁਟੰਬ ਕੇ ਜਿ ਮਨੁਖ ਬੇ:ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਭਤੀਜੇ ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਆਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ। ਤਬ ਸਭਨਹੁ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਗੀਤ ਉਪਰਿ ਹੋਤਾ ਤੂੰ ਗਾਵਦੋਹਿ, ਹੁਣਿ ਤੂੰ ਗਾਵਣੈ ਤੇ ਭੀ ਰਹਿ ਗਇਆ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਤੂੰ ਹਸਦੋਹਿ, ਹੁਣਿ ਤੂੰ ਹਸਣੈ ਤੇ ਭੀ ਰਹਿਆ। ਭਲੀਆਂ ਭਲੀਆਂ ਚੰਰਲਾਈ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾ ਕਰਦਹੁ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਰਹਿ ਗਇਉਹਿ। ਅਨੇਕ ਤੂ ਰਸ ਭੋਗ ਕਰਦਹੁ, ਹਰਖਮਾਨ^੩ ਹੋਇ ਕਰਿ ਅਨੇਕ ਫੁਰਮਾਇਸੀ ਕਰਦੇ ਹਿ, ਹੁਣਿ ਆਖਣ ਤੇ ਭੀ ਰਹਿ ਗਇਉਹਿ। ਭਲੇ ਭਲੇ ਤੂ ਜੋੜੈ ਪੈਨ੍ਹੋਹਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੈਨ੍ਹਣੈ ਖਾਣੇ ਤੇ ਤੂ ਭੀ ਰਹਿ ਗਇਉਹਿ। ਏਹੁ ਕਿਆ ਹੋਆ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਕਿਥੈ ਜਾਇ ਪਇਆ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਰਛਾਤੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਗੀਤ ਨਾਦ ਹਰਖ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਰਹਸ ਰੰਗ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਕਾਈ ॥

ਪੈਨ੍ਹਣੁ ਖਾਣਾ ਚੀਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ਸਾਚੁ ਸਹਜੁ ਸੁਖੁ ਨਾਮਿ ਵਸਾਈ ॥ ੧ ॥

ਕਿਆ ਜਾਨਾਂ ਕਿਆ ਕਰੈ ਕਰਾਵੈ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਤਨਿ ਕਿਛੁ ਨ ਸੁਖਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੁਸੀ ਸਭ ਕੁਟੰਬੁ ਆਇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹੋਏ। ਹੰਊ ਭੀ ਓਹੋ ਨਾਨਕ ਹਾਂ, ਜਿ ਅਗੈ ਸੀ, ਹੁਣਿ ਕਿਛੁ ਹੋਰ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਗੋਆ। ਪਣੁ ਜਿ ਕਾਈ ਕੁਦਰਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ, ਨ ਗੀਤ ਉਪਰਿ ਮਨੁ ਹੈ, ਨਾ ਹਰਖ ਕੀ ਚਤੁਰਾਈ ਉਪਰਿ ਮਨੁ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਰਸੁ ਰੰਗੁ ਭਾਵਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਕੀਤੀ ਕਾਈ ਭਾਵਦੀ ਹੈ। ਏਹੁ ਪੈਨ੍ਹਣੁ ਅਰੁ ਜਿ ਖਾਣੁ ਹੈਨਿ ਜਿ ਏਨਾ ਉਪਰਹੁ ਚਿਤ ਲਹਿ ਗਇਆ ਹੈ। ਏਹੁ ਹੰਊਸ^੪ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕਿਛੁ ਖਾਜੇ ਕਿ ਪੋਥੈ^੫। ਅਤੇ ਪਹਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚਿ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਰਹਤੀ ਹੈ ਜਿ ਸਚ ਹੀ ਕਾ ਸਹਜੁ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ ਹੈ। ਹੰਊ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜਿ ਏਸੁ ਸਚ ਕੇ ਸਹਜ ਸਮਾਨਿ ਹੋਰੁ ਸੁਖੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਅਤੇ ਪਹਰ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਨਾਮ ਹੀ ਮਹਿ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਜਿ ਏਵ ਹੰਊ ਜਾਣਤਾ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮੇਰੇ ਸਿਰਿ ਕਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਪਣੁ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਮਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸੁਹਾਤਾ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਪਰਵਾਰਿ ਕਿਆਹੁ^੬ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਜਿ ਕੋਈ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਲੇਤਾ ਹੈ ਜਿ ਚੋਜੁ ਤਮਾਸਾ ਅਨੰਦੁ ਬਿਨੋਦੁ^੭ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ? ਗਾਵਦਾ ਬੋਲਦਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ? ਕੰਮੁ ਕਿਰਤਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ? ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸੇ ਸੈਸਾਰ ਸਾਥਿ ਨਾਹੀ ਬੋਲਤੇ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਚੋਜ ਬਿਨੋਦ ਸਦਾ ਅਨੰਦਾ ॥ ਸਤਿ ਸਤਿ ਭਾਉ ਸਦਾ ਗੋਬਿੰਦਾ ॥

ਕੀਰਤਿ ਕਰਮ ਕਾਰਣੁ ਜਸੁ ਸੰਦਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਰਵਤਾ ਰਾਜ ਰਵੰਦਾ^੮ ॥ ੨ ॥

^੧ਬਾਲਪਨ।

^੨ਬਾਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ।

^੩ਖੁਬ, ਪ੍ਰਸੰਨ।

^੪ਹਵਸ।

ਚਾਹ। ਲਾਲਚ।

^੫ਪਹਿਨਾਂ।

^੬ਦਿਆਂ।

^੭ਖੁਸ਼ੀ।

^੮ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਲ ਪਾਠ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:—

ਜੋਗ ਬਿਨੋਦ ਸ੍ਵਾਦ ਆਨੰਦਾ ॥ ਮਤਿ ਸਤ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੋਬਿੰਦਾ ॥

ਕੀਰਤਿ ਕਰਮ ਕਾਰ ਨਿਜ ਸੰਦਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਰਵਤੇ ਰਾਜ ਰਵੰਦਾ ॥ ੨ ॥

[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧-੧੪]

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜੇ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਲੋਕ ਹੈ ਸਿ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਸਹਜੁ ਹੈ। ਉਹੀ ਚੋਜ ਅਨੰਦ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਸੈਸਾਰ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ, ਨਾ ਸੈਸਾਰ ਕੇ ਸਹਲੰਗਿ ਓਹੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਹਜ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ਸਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਹੁ ਦੁਖ ਨਾਹੀ ਪਾਵਤਾ, ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜਿਉ ਜਿਉ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਆਵਦੀ ਹੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਮੈ ਖਰਾ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੋਇ ਅਰੁ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੈ ਜਿ ਉਸ ਕੈ ਭਉ ਬਸਤਾ ਹੈ, ਸਿ ਉਸ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਭਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਭਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹਉ। ਅਰੁ ਕਰਮ ਕਰਤੂਤਿ ਟਹਲ ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ? ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕੁ ਉਸ ਕੀ ਏਹੁ ਟਹਲ, ਏਹੁ ਕੰਮੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰਣੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵਣਾ, ਏਹੁ ਟਹਲ ਉਨ ਕੀ ਪੰਧਾ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਿਨ੍ਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਵਤੀ ਹੈ ਤੇ ਏਸੁ ਸਹਜ ਮਹਿ ਖੋਲਤੇ ਹੈ”। ਤਬ ਓਹਿ ਪਰਵਾਰ ਕੇ ਲੋਕ ਮਨ ਮਹਿ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹੈ, “ਏਹੁ ਤਉ ਘਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਬਾਲਕ ਸਰੂਪ, ਪਣੁ ਵੇਤਾ ਗਿਆਨੁ ਏਸੁ ਕਉ ਏਹੁ ਸੋਝੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹਾਂ ਤੇ ਦੀਨੀ ਹੈ !” ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਦਿਖਾ ਅਨੇ ਪਹਰ ਓਤੈ ਧਿਆਨਿ ਹੀ ਹੋਵਣਾ ਕਿ ਇਕਸੁ ਸਮੇਂ ਕਦੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਗਾਵਣਾ ਕਿ ਇਕਸੁ ਸਮੇਂ ਕਦੇਚਿ ਸੈਸਾਰ ਕੀ ਟਹਲ ਭੀ ਕਰਣੀ, ਬਿਨਾ ਕਰਤੂਤੀ ਬਿਉਹਾਰੁ ਚਲਤਾ ਨਾਹੀ। ਬੈਠਿ ਰਹਿਆ ਨਾ, ਜਿਉ ਸੈਸਾਰੁ ਭੀ ਰਹੈ ਅਰੁ ਭਗਤਿ ਭੀ ਹੋਵੈ ਤਿਉ ਹੀ ਕਰੀਐ”। “ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੇਮਿ ਉਰਧਾਰੀ ॥ ਦੀਨਾ ਨਾਥੁ ਪੀਉ ਬਨਵਾਰੀ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਬ੍ਰਤ ਕਾਰੀ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਤਰੰਗੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੀ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਜੀ ! ਜੇ ਤਉ ਬਾਬੀਹੋ ਕਉ ਕਹੀਐ ਜਿ ਤੂੰ ਇਥੋਂ ਨਾ ਬੋਲ, ਘੜੀ ਪਹਰੁ ਦੁਹ ਪਹਰਾ ਤੀਕੁ ਨਾ ਬੋਲ। ਤਬ ਉਹੁ ਕਿਸੀ ਕੈ ਕਹੀਐ ਬਬੀਹਾ ਬੋਲਣੇ ਤੇ ਰਹਤਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾਹੀ ਰਹਤਾ”। “ਤਉ ਜੀ ਜਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਹੋ, ਜਿਨ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਪਿਆਸਾ ਹੈ, ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਚੁਪ ਕਰਿ ਰਹਹਿ ? ਉਹੁ ਤਉ ਪ੍ਰੀਤੁ ਪ੍ਰੀਤੁ ਕੀਆ ਚਾਹੈ। ਜਿਸ ਕੈ ਪ੍ਰੀਅ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਉਹੁ ਤਉ ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਦੀਨ ਬੰਧਵ ਬਨਵਾਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੇ ਰੰਗ ਰਸ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰਹਿ। ਇਸੁ ਤਰੰਗ ਮਹਿ ਆਵਹਿ। ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਬਾਤ ਬਣਿ ਆਵੈ। ਜਦਿ ਓਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਸਿਮਰਤੇ ਰਹਹਿ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾ, ਤਮ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ਹੈ। ਤੁਹੀ ਸਿਮਰਹਿ ਹੋਰਸ ਕਉ ਐਸੀ ਸਕਤ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਅਨੇ ਪਹਰ ਉਸੇ ਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ। ਤੈਨੋ ਏਹੁ ਸੋਹੁ ਹੈ ਤੂੰ ਹੀ ਸਿਮਰਹਿ। ਅਸੀ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਭੇ ਲਗਹਿ ਤਾ ਸੈਸਾਰ ਦੀ ਕਿਰਤਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਚਲੈ, ਕਿਛੁ ਗ੍ਰਿਸਤ ਦੀ ਟਹਲ ਭੀ ਕੀਤੀ ਚਾਹੀਐ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਅਕਬੈ ਕਥਉ ਕਿਆ ਮੈ ਸੋਰੁ ॥ ਭਗਤਿ ਕਰੀ ਹਠਿ ਉਪਜੈ ਸੋਰੁ ॥

ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਚੂਕੈ ਮੈ ਮੋਰੁ ॥ ਕਿਸੁ ਸੇਵੀ ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਹੋਰੁ ॥੪॥

¹ਸੰਬੰਧਿਤ, ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ। ²ਕਦੇ। ³ਕਰਤੂਤ, ਕੰਮ ਕਾਰ। ⁴(ਐਵੇਂ) ਬੈਠੇ ਨਾ ਜੇ ਰਹੋ। ⁵ਅਬ, ਹੁਣ। ⁶ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ—‘ਭਗਤਿ ਕਰੀ ਕਰਾਇਹਿ ਮੋਰ’। ⁷‘ਮੈ—ਮੋਰੀ’ ਅਰਥਾਤ—ਅਮਤਾ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਜੀ! ਓਹੁ ਜਿ ਅਕਬੁ, ਕਬਉ ਸਿ ਇਤਨਾ ਮੇਰੈ ਤਾਈ ਜੋਰੁ ਕਹਾ ਹੈ? ਉਹੁ ਅਕਬੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ। ਅਕਬੁ ਕਿਸ ਕਉ ਕਹੀਐ? ਜੇ ਕਥਿਆ ਨ ਜਾਈ। ਸੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਿਨੇਹੀ^੧ ਕਥਿ ਨ ਸਕਿਆ। ਹਉ ਜੇ ਕਥਾ ਸਿ ਕਿਆ ਕਥਾ? ਏਹੁ ਸਕਤ ਮੁਖ ਕਉ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਜੇ ਹਨੁ ਮੰਡੀ^੨ ਭਗਤਿ ਕਰਉ^੩ ਅਰੁ ਜੇ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਤਬ ਉਹੁ ਬਗੜਾ ਪੜੈ, ਬਾਂਇ ਨ ਪੜਈ^੪, ਉਹੁ ਬਗੜਾ ਹੋਇ, ਭਗਤਿ ਨਾ ਹੋਇ। ਪਣੁ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ, ਉਸ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮੁ ਉਪਜੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਿਉ ਭਗਤਿ ਕੀਜੀਐ, ਤਉ ਏਸੁ ਕਉ ਹਉਮੈ ਨਾਹੀ ਮਨਿ ਬਸਤੀ ਅਰੁ ਹਨੁ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਕਾਈ ਬਸਤੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਉ ਮੈ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਤਿਸੁ ਹਉਮੈ ਕਹਣੈ ਸਾਬਿ ਬਗੜਾ ਹੋਆ। ਭਗਤਿ ਕੀਰਤਨੁ ਨਾ ਹੁਆ। ਪਣੁ ਜਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਹਉਮੈ ਮਿਟਿ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਸ ਕੈ ਮਨਿ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ਸਿ ਦੂਜਾ ਸਿਮਰੈ। ਜਿਸ ਕੈ ਮਨਿ ਉਹੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਸੁ ਦੂਜੇ ਕਉ ਕਿਉ^੫ ਸਿਮਰੈ?” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਬਸਤੁ ਹੈ ਹੋਰੁ ਭੀ, ਮਿਠੀ ਲਗਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਤੇਰੈ ਅੰਤਰਿ ਸੰਤੋਖ ਹੋਇ?”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ। ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,—

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਨੈ ਮਹਿ^੬ ਮੀਠਾ ॥ ਐਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਅੰਤਰਿ ਭੀਠਾ ॥

ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਪੂਰਾ ਪਦੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਧ੍ਰਾਪਿਓ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨਹੁ ਹੋ ਭਾਈ ਜੀ! ਏਹੁ ਜਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਭੀ ਮੁਖ ਕਉ ਮੀਠਾ ਲਾਗਤਾ ਹੈ। ਸੁ ਉਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਕਹਾ ਹੈ? ਓਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਹਮਾਰੈ ਅੰਤਰਿ ਹੀ ਹੈ, ਅੰਤਰਿ ਹੀ ਮਾਹ ਤੇ ਨਸਰੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖਿਆ ਹੈ ਸੁ ਓਹੁ ਪੂਰਾ ਹੋਆ, ਚਉਥੇ ਪਦ^੭ ਕਉ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਸੋਈ ਧ੍ਰਾਪਿਆ^੮। ਤਿਸਹੀ ਕਉ ਸੰਤੋਖੁ ਭੀਆ। ਸੋਈ ਖੁਸੀ ਭੀਆ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਹੋ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਜਿਸ ਕਉ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਆਇਆ”। ਤਬ ਜਿਤਨਾ ਪਰਵਾਰੁ ਸਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਏਤਨਿਆਂ ਹੀ ਨਿਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਨਾਨਕੁ! ਧੰਨੁ ਨਾਨਕੁ! ਜਿਸੁ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਆਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਹੈ ਜੀ!” ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ

ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਜਿਸ ਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਦੇਇ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੋਈ ਭਲਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਇ^੯ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸਗਲੇ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਮਾਇ ॥੧੮॥

^੧ਕੋਈ ਭੀ।   ^੨ਹਨੁ ਵਾਲੀ।   ^੩ਕਰਦਾ ਹਾਂ।   ^੪ਭਾਵ—ਉਹੁ ਭਗਤੀ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗੀ।   ^੫ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਮਹਾ ਰਸੁ।’   ^੬ਮਕਤ ਪਦਵੀ।   ^੭ਰੱਜਿਆ।   ^੮ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਨਾਮ ਦੀ ਭੁਖ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ)

ਜਦ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਚੌਥੀਸ ਬਰਸ ਕਾ¹ ਹੁਆ, ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕੈ ਘਰਿ ਜਬ ਰਹਤਾ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੈ ਘਰਿ, ਤਬ ਚਉਮਾਸੇ ਕੇ ਦਿਨ ਬੇ ਅਰੁ ਘਟਾਂ ਸਾਵਨ ਕੀ ਉਮੰਡਿ ਉਮੰਡਿ ਲਾਗੀ ਬਰਸਨੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਰਾਤਿ ਕੇ ਸਮੇ ਅਪਨੈ ਘਰਿ ਮਹਿ ਬੈਠਾ ਬਾ। ਤਬ ਜਿਉ ਜਿਉ ਮੇਘ ਗਰਜਿ ਗਰਜਿ ਬਰਸੈ, ਤਿਉ ਤਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਮਨੁ ਉਮੰਡਿ ਉਮੰਡਿ ਲਾਗਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵਣੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ ਗਾਵਤੈ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ! ਰੰਚਕ² ਇਕੁ ਸੋਵਹਿ ਤਾ ਛਲਾ ਹੋਵੈ”। ਜਬ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਮੁਖ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਤਬ ਬਬੀਹਾ ਬੋਲਿਆ। ਤਬ ਬਬੀਹੋ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਜਿ ਸਰੀਕੁ ਹੈ ਜਿ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਮੈ ਕਿਉ ਕਰਿ ਸੋਵਾ?” ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ! ਸੁ ਤੇਰਾ ਸਰੀਕੁ ਕਵਣ ਹੈ ਜਿਸੁ ਕਾ ਲੀਆ³ ਤੂ ਜਾਗਤਾ ਹੈ?” ਤਬ ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਰੈਨਿ ਬਬੀਹਾ ਬੋਲਿਓ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥⁵

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਸਰੀਕੁ ਏਕੁ ਬਬੀਹਾ ਹੈ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੂਤ! ਏਸੁ ਬਬੀਹੋ ਅਰੁ ਮੀਨੇ⁶ ਕਉ ਤਉ ਜਲ ਸਾਥਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਪੂਤ! ਤੈ ਛੀ ਜਲ ਸਾਥਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਚਾਤ੍ਰਕ ਮੀਨ ਜਲ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿਜਨ⁷ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਈ⁸ ॥੧॥ ਰਹਾਉ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨਿਹੋ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਚਾਤ੍ਰਕੁ ਅਰੁ ਮੀਨੇ ਕਉ ਜਲ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੁ ਉਪਜਤਾ ਹੈ। ਤਿਉ ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਕਉ: ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਬਦ ਤੇ ਸੁਖੁ ਆਵਤਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ! ਏਹੁ ਪਾਣੀ ਕਾ ਪਿਆਸਾ ਨਾਹੀ ਸੋਤਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪਿਆਸਾ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਸੋਵੈ?” ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ! ਏਹੁ ਜਿ ਬਬੀਹਾ ਹੈ ਸਿ ਜਲੁ ਜਬ ਪਾਵੈ ਤਬ ਜਲ ਸਾਥਿ ਅਘਾਵੈ⁹ ਤਬ ਹੀ ਸੋਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਉਹੁ ਤਉ ਤਬ ਸੋਵੈ ਜਬ ਪਾਣੀ ਸੰਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਿਟੈ, ਤਉ ਹੀ ਸੋਵੈ। ਪਣੁ ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਸਿ ਕਬਹੂ ਨਾਹੀ ਉਤਰਤੀ ਜੈ ਉਸੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਉ ਛਾਵੈ, ਅਰੁ ਉਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇਇ ਤਬ ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਸ ਤੇ ਨ ਜਾਈ। ਜਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਜਾਈ ਤਬ ਨੀਦ ਨ ਪਾਈ” ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ!

¹ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ—‘ਪਚੀਸ ਛਬੀਸ ਬਰਸ ਕਾ’।

²ਬੋੜਾ ਚਿਰ।

³ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ

ਅਨੁਸਾਰ—‘ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਰਾਤਿ ਵਡੀ ਗਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਰਤੀ ਏਕੁ ਸਵਿ ਰਹੁ”।

⁴ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ; ਅਥਵਾ—ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ।

⁵ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਹਾਉ ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਤੁਕ ਹੈ—

“ਚਾਤ੍ਰਕ ਮੀਨ ਜਲ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ, ਸਾਰਿੰਗ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਈ ॥ ੧ ॥” ਜੋ ਅਗੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

⁶ਮੀਨ, ਮੱਛੀ।

⁷ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸਾਰਿੰਗ’।

⁸ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਤੇ ਰਹਾਉ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਇਹ ਤੁਕ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ—‘ਰੈਨਿ ਬਬੀਹਾ ਬੋਲਿਓ ਮੇਰੀ ਮਾਈ।’

⁹ਰਸਦਾ ਹੈ, ਝਿਪਤ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨੀਂਦ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਸੈ ਉਪਾਇ ਨਾਹੀ ਕਿਸੀ ਕਉ ਛੋਡਤੀ । ਦਿਖਾ ਪੂਤ ! ਤੇਰੀ ਨੀਂਦ ਕਿਉ ਕਰਿ ਗਈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਪ੍ਰਿਅ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਲਟੈ ਕਬਹੂ ਜੋ ਤੈ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ॥੨॥

ਨੀਂਦ ਗਈ ਹਉਮੈ ਤਨਿ ਬਾਕੀ, ਸਚ ਮਤਿ ਰਿਵੈ ਸਮਾਈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਸੀ ! ਜਬ ਲਉ ਹਉਮੈ ਮਨਿ^੧ ਬਸਤੀ ਹੈ, ਤਬ ਲਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਸੁ ਮਹਿ ਬਸਤਾ ਨਾਹੀ । ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਸੁ ਮਹਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਏਸ ਕੈ ਮਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਜਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਨੀਂਦ ਜਾਤੀ ਹੈ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਹਉਮੈ ਗਈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੀ, ਮੇਰੀ ਇਉ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨੀਂਦ ਗਈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੂਤਾ ! ਭਾਵੈ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਜਾਉ, ਭਾਵੈ ਰੁਖੀ ਬਿਰਖੀ ਉਦਿਆਨ^੨ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਉ, ਭਾਵੈ ਘਰਿ ਰਹਉ, ਪਣ ਪੂਤਾ ! ਨੀਂਦ ਅਰੁ ਭੂਖ ਜਾਤੀ ਨਾਹੀ, ਭਾਵੈ ਸਿ ਹੋਇ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਹਸਿ ਕਰਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਰੁਖੀ ਬਿਰਖੀ ਉਡਉ ਭੂਖਾ ਪੀਵਾ ਨਾਮੁ ਸੁਭਾਈ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹਸਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ਭਾਵੈ ਕੋ ਰੁਖੀ ਜਾਉ, ਭਾਵੈ ਕੋ ਬਿਰਖੀ ਜਾਉ, ਭਾਵੈ ਘਰਿ ਹੋਵਉ, ਭਾਵੈ ਉਦਿਆਨਿ ਹੋਵਉ, ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਨਾਮ ਹੀ ਕੀ ਭੂਖ ਹੈ । ਨਾਮੁ ਹੀ ਪੀਵਾਉ, ਨਾਮੁ ਹੀ ਖਾਵਉ । ਮੇਰੇ ਇਹੀ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ਜਿ ਨਾਮੁ ਹੀ ਪੀਵਉ ਨਾਮ ਹੀ ਖਾਉ । ਨੀਂਦ ਅਰੁ ਭੂਖ ਦੋਵੈ ਗਈ ।” ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੂਤ ! ਜੇ ਮਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭੂਖ ਜਬ ਆਈ ਤਉ ਭੀ ਨੀਂਦ ਅਖੀ ਉਪਜਤੀ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਲੋਚਨ^੩ ਤਾਰ ਲਲਤਾ^੪ ਬਿਲਲਾਤੀ^੫ ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ਰਜਾਈ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਅਖੀ ਤਉ ਦਰਸਨ ਕੀ ਭੂਖ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹਤੀਆ ਹੈ, ਅਰੁ ਲਲਿਤਾ ਜਿ ਮੇਰੀ ਜਿਹਬਾ ਹੈ, ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਉ ਬਿਲਲਾਤੀ ਹੈ, ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ ? ਜਿਉ:-

ਪ੍ਰਿਅ ਬਿਨੁ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੀ ਤੇਤਾ ਤਨੁ ਤਾਪੈ ਕਾਪਰੁ ਅੰਗਿ ਨ ਸੁਹਾਈ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜਿਉ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਸੀਂਗਾਰੁ ਛਰਤੇ ਬਿਨਾ ਬਿਰਖੇ ਹੈ । ਤਿਉ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣ ਬਿਨੁ ਜੀਵਣੁ ਮਨੁਖ ਕਾ ਬਿਰਖਾ ਹੈ । ਜਿਉ ਛਰਤੇ ਬਿਨਾ ਬਸਤ੍ਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਨਾਹੀ ਸੁਹਾਤੇ ਤਿਉ ਮੁਖ ਕਉ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਬਿਨਾ ਨੀਂਦ ਅਰੁ ਭੂਖ ਨਾਹੀ ਸੁਹਾਤੀ” ।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕ ! ਵਿਛੋੜੇ ਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਦੁਖੁ ਹੋਇ । ਪਣੁ ਜੇ ਕੋ ਨਾਮੁ ਲੇ ਤਿਸ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਅਪਨੇ ਪਿਆਰੇ ਬਿਨੁ ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ, ਬਿਨੁ ਮਿਲੇ ਨੀਂਦ ਨ ਪਾਈ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਇਕੁ ਪਲੁ, ਪਲਕ ਭਰਿ, ਬਿਨਾ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਹਤਾ ਨਾਹੀ । ਜਬ ਮਿਲੈ ਤਬ ਨੀਂਦ ਪੜੈ, ਨਾਤਰ^੬ ਨਾ ਪੜੈ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਸੈਸਾਰੀ ਜਿ ਪਿਰੁ ਹੈ ਸਿ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮਿਲੀਤਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਜਿਸੁ ਪਿਰੁ ਕਉ ਤੂ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਸੋ ਤਾ ਨਜੀਕਿ ਨਾਹੀ । ਦੇਖਣ ਸਾਰਖਾ”

^੧ਮਨ ਵਿਚ ।

^੨ਜੰਗਲ ਵਿਚ ।

^੩ਅੱਖਾਂ ।

^੪ਸੀਡ ।

^੫ਵਿਰਲਾਪ

ਕਰਨਾ ।

^੬ਨਹੀਂ ਤਾਂ ।

^੭ਸਰੀਰ, ਜੇਹਾ ।

ਉਹ ਅਵਿਸਟ¹ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕਉ ਤੂ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲਹਿਗਾ, ਅਰੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਪਿਰੁ² ਨਜੀਕਿ ਨ ਬੁਝੈ ਬਪੁੜੀ³ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਦਿਖਾਈ ॥ ੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਿਰੁ ਹਮਾਰਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭਸ ਤੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ, ਪਣੁ ਨਜਰਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ । ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਆਵੈ ? ਜਬ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਬ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਿਖਾਇ ਦੇਇ । ਮੁਥ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਤੁਮ ਕਉ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਿਖਾਇ ਦੀਆ ਅਰੁ ਦੇਖਿਆ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ? ਤਿਸੁ ਦੇਖੇ ਕਾ ਚਿਹਨੁ ਕਵਣੁ ਜਿਸੁ ਤੇ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਇਨਿ ਦੇਖਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਹਜਿ ਮਿਲਿਆ ਤਬ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੯ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮਿਲਿਆ ਸਿ ਸਹਜ ਹੀ ਸਾਥਿ ਮਿਲਿਆ ਅਰੁ ਮਿਲੇ ਕਾ ਇਹੁ ਗੁਣੁ ਜਿ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਗਈਆ । ਏਸੁ ਕਉ ਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲਾਵਤੀ ਥੀ ਸਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਲਿ ਗਈ । ਏਹੁ ਅਚਿਤੁ ਭੋਆ । ਏਸ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੀ, ਚਿੰਤਾ ਗਈ । ਜਬ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੀ ਤਬ ਕੈਸਾ ਭਇਆ ?”

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤੁਝ ਤੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਏਹੁ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਮੋਹਿ ਲੈਆ ਹੈ । ਕਿਛੁ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਵਣੁ ਸਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਸੇਵਕ ਕਵਣੁ ਸਾ ਹੈ ਕਿਛੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕੀਆ ਨ ਜਾਈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਭਈ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਮੇਰੇ ਭਾਗਿ ! ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਨਕੁ ਪੂਤੁ ਹੈ” । ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਲਾਗੀ ਅਸੀਸ ਦੇਵਣੇ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ! ਤੂ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੋੜਿ ਨਿਬਾਹਿ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ⁴ ॥

ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੀ, ਸਹਜਿ ਮਿਲੇ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਸੁ ਕਉ ਮਿਲੇ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥ ੧ ॥

ਚਾਤ੍ਰਿਕੁ ਪਿਆਸਾ ਬੁੰਦ ਕਾ, ਸੇਵਕ ਨਾਮ ਪਿਆਸਾ ॥

ਅਪੁਨਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਪੂਰਹੁ ਆਸਾ ॥ ੨ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੯ ॥

¹ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ (ਨਜ਼ਰ) ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ ।
(ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ) ।

²ਪ੍ਰਿਯ, ਪਿਆਰਾ, ਸੁਆਮੀ, ਮਾਲਿਕ ।

³ਬੇਚਾਰੀ

ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਾਤਾ ਨਾਲ)

ਤਬ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਪਹਿਲੀ ਹੁਬੈ ਜਦ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਬਿਰਹੁ ਉਪਜਿਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਘਰਿ ਮਹਿ ਬੈਠਿ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਮਾਤਾ ਆਈ, ਆਇ ਕਰਿ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ!” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀਉ ਮਾਤਾ!” “ਬੇਟਾ! ਇਕਿ ਕਲੰਦਰ ਜੇਹੈ ਆਏ ਹੈਨਿ, ਤੀਰਥਾ ਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ। ਮੈ ਆਖਿਆ ਜਿ ਅਜੁ ਕਲਿ ਨਾਨਕ ਭੀ ਮੈਨੇ ਛਡਿ ਜਾਇਗਾ, ਏਨਾ ਵਾਗਿ ਤੀਰਥੀ। ਬੇਟਾ! ਮੇਰਾ ਬੈਰਾਗੁ ਰਹੈ ਨਾਹੀ, ਮੈ ਕਹਿਆ ਜਿ ਏਵੈ ਏਨੀ ਮਾਂਵਾਂ ਛਡੀਆਂ ਹੈਨਿ ਤਿਉ ਅਜੁ ਕਲਿ ਨਾਨਕ ਭੀ ਏਵੈ ਜਾਗੁ। ਅਸਾ ਨਾਲਿ ਬੋਲਦਾ ਨਾਹੀ, ਚਲਦਾ ਨਾਹੀ, ਮੈਸਾਰ ਦੇ ਸੂਤ ਕਿਸੇ ਵਿਚਿ ਨਾਹੀ, ਉਦਾਸੁ ਵਾਸੁ ਹੋਇਦਾ ਹੈ ਅਜੁ ਕਲਿ ਦਿਗੰਬਰੁ ਹੋਇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਨਾਂ ਹੀ ਵਾਗਿ ਕਿਨੀ ਤਟੀ ਤੀਰਥੀ ਜਾਇਗਾ, ਪਣੁ ਬੇਟਾ ਨਾਨਕਾ! ਏਨੀ ਕਲੰਦਰੀ ਤਾ ਘਰ ਬਾਰ ਛਡੇ, ਪਣੁ ਏਨਾ ਨੂ ਕਲੰਦਰਾ ਹੋਇਆਂ, ਤੀਰਥੀ ਗੈਆਂ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਵੈਗਾ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ! ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਨਾ ਪਵੈਗਾ” ਤਬ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ! ਕਿਤੁ ਗਲੈ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਨ ਪਵੈਗਾ ਏਨਾ ਨੇ?” ਤਬ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਲੇ ਉਠਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ:—

ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ, ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ, ਘਟ ਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ ॥

ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ, ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ ॥ ੧ ॥

ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਦਇਆਲ ਸੇਤੀ ਮੇਰੀ ਮਾਈ! ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਘੀਰ ਪਰਾਈ ॥

ਹਮ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ ਪਰਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ! ਏਤੁ ਵਿਧਿ ਪਲੈ ਪਵੈ ਜਿ ਏਹੁ ਜਿ ਤਨੁ ਦੇਹੀ ਹੈ ਏਹੁ ਮੰਦਰੁ ਕਰੇ। ਏਸੁ ਤਨ ਮੰਦਰ ਹੀ ਮਹਿ ਮਨੁ ਕਲੰਦਰ ਕੈ ਰੂਪਿ ਹੋਇ। ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਸੰਭੂ ਨਾ ਲਪਟਾਵੈ। ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ। ਸੁ ਧਰਮੁ ਦਿਤੇ। ਮਾਇਆ ਸੰਭੂ ਉਦਾਸੁ ਰਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰੈ ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਘਟ ਮਹਿ ਅਠਿ ਸਠਿ ਤੀਰਥੀ ਕਾ ਇਸ਼ਨਾਨੁ ਹੋਇ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਿਮਰਨਿ ਮਹਿ ਰਹੈ ਤਬ ਜਾਟਿ, ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਈ। ਜਬ ਇਉ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਕਰਨਿ ਤਬ ਏਨਾ ਕਉ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਵੈ। ਹੁਣਿ ਏ ਜਿ ਤਪੁ ਕਰਦੇ ਹਨ ਏਸੁ ਤਪ ਤੇ ਰਾਸੁ ਪਾਇਨਿਗੇ, ਰਾਜੇ ਹੋਨਗੇ। ਰਾਜ ਤੇ ਨਰਕਿ ਜਾਨਗੇ। ਤਬ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਬਚਾ! ਤੂ ਏਨਾ ਨੇ ਸਮਝਾਇ, ਤੁਸੀਂ ਏਹੁ ਰਾਹੁ ਛਡਹੁ ਨਰਕਿ ਜਾਹੁਗੇ। ਘਰੇ ਸਿਮਰਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ। ਤੂ ਏਨਾ ਨੇ ਸਮਝਾਇ ਬਚਾ!” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ! ਜਿਉ ਅਸਾਡੇ ਮਨਿ ਆਈ ਹੈ ਤਿਉ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਉ ਏਨਾ ਦੇ ਮਨਿ ਆਈ ਹੈ ਤਿਉ ਏਹਿ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ। ਅਸਾਡੇ ਮਨ ਕੀ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਨਾਹੀ, ਪਰਾਈ ਹਮ ਨੇ ਚਿੰਤਾ ਨਾਹੀ। ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲਿ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਿ ਓਹਿ ਜਾਣਨਿ, ਹਮ ਨੇ ਕਿਆ ਹੈ ਜਿ ਪਰਾਈ ਚਿੰਤਾ ਕਰਹਿ। ਤਬ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ! ਤੂ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾਹੀ ਕਰਦਾ, ਤੂ ਭੀ ਘਰਿ ਬਾਰਿ ਧੰਧਾ ਛਡ ਬੈਠਾ ਹਹਿ। ਤੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਕਵਣੁ ਕਰੈਗਾ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਮੁਹੱਬਤ, ਪ੍ਰੇਮ।

ਫਕੀਰ, ਸਾਧੂ।

ਜਾਵੈਗਾ।

ਦਿਕ (ਦਿਲ) ਹਨ ਅੰਬਰ (ਕਪੜੇ)

ਜਿਸ ਦੇ, ਅਰਥਾਤ—ਬਰੀਰ ਤੋਂ ਨੰਗਾ। ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਫਿਚਕੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਿਹੜੇ ਨੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹਿਰਦੇ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਅਠ ਸਠ (ਅਠਾਰਠ—੬੮) ਤੀਰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ।

ਅਗਮ^੧ ਅਗੋਚਰ^੨ ਅਲਖ^੩ ਅਪਾਰਾ^੪, ਚਿੰਤਾ ਕਰਹੁ ਹਮਾਰੀ ॥
ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ^੫ ਛਰਿ ਪੁਰਿ ਲੀਣਾ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਗੰਮ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਅਗੋਚਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਅਲਖੁ ਹੈ, ਜਿਸਕਾ ਨਾਮ ਅਪਾਰੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਸੋਈ ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰੈਗਾ, ਓਹੀ ਸਮਝਾਵੈਗਾ, ਓਹੀ ਖਵਾਵੈਗਾ, ਓਹੀ ਉਪਦੇਸੈਗਾ; ਮਾਤਾ ਜੀ! ਉਸ ਹੀ ਕੰਢੇ ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਅਲਖੁ ਪੁਰਖੁ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿ ਦਿਸਟਿ ਨ ਆਈ” । “ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਅਲਖੁ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿ ਨਜਰਿ ਨ ਆਈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਨਾਹੀ, ਸਿ ਤੁਧਨੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਨਜਰਿ ਆਇਆ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਉਸ ਕੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਨਜਰਿ ਆਈ ਹੈ, ਜੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਾਧਿ ਵਸਤਾ ਹੈ, ਜੀਅ ਜੀਅ ਕੰਢੇ ਪ੍ਰਤਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਹਮਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰੈਗਾ ਓਹੀ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਜਿਤਨਾ ਸੇਸਾਰੁ ਹੈ ਤਿਤਨਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਹੰਢੇ ਹੀ ਸਿਆਣਾ ਹੰਢੇ, ਹੰਢੇ ਹੀ ਬੁਧੀਆਂ ਹੰਢੇ, ਹਵੇਂ ਹੀ ਮਤੀ ਭਰਿਆ ਹਾਂ, ਹੰਢੇ ਹੀ ਖਟਦਾ ਹਾਂ, ਹੰਢੇ ਹੀ ਘਾਲਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਘਰਿ, ਮੇਰੇ ਬਾਰ, ਜਿਤਨਾ ਕੋੜਮਾ^੬ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਮੇਰੀ ਛਾਇਆ ਬਸਤਾ ਹੈ । ਏਵ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਹਦਾ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ । ਸਭੁ ਕੋ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਹੰਢੇ ਪਾਲਦਾ ਹਾਂ । ਬੇਟਾ ਨਾਨਕਾ! ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ਤਾ ਮਨੁਖੁ ਏਵ ਕਿਉ ਕਹਦੇ ਹੈਨਿ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਅਰੁ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਿਖ ਮਤਿ ਸਭ ਬੁਧਿ ਤੁਮਾਰੀ ਮੰਦਿਰ ਛਾਵਾ ਤੇਰੇ ॥

ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਨਿਤ ਤੇਰੇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਮਾਤਾ ਜੀ! ਮਨੁਖ ਕੀ ਸਿਆਣਪ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਮਨੁਖ ਕੀ ਮਤਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਮਨੁਖ ਕੀ ਬੁਧਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਜਬ ਓਹੁ ਆਪਣੀ ਬੁਧਿ ਦੇ ਤਬ ਸਭਿ ਬੁਧੀ ਸਿਆਣਪਾਂ ਆਇ ਮਨਿ ਵਸਿਨਿ । ਜੀਅ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸਭਿ ਉਸਿ ਕੇ ਹਰਿ, ਘਰਿ ਬਾਰ ਜਿਤਨਾ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿ ਸਭੁ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਦੀਆ ਹੈ । ਮਨੁਖ ਕਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਦੀਆ ਹੈ । ਸਾਸੁ ਗਿਰਾਸੁ ਸੁਖੁ ਸੰਪਤਿ^{੧੦} ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਦੀਆ ਹੈ । ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਸਭਿ ਉਸ ਹੀ ਕੇ ਦੀਏ ਹੈ । ਕਉਣੁ ਕਉਣੁ ਗੁਣੁ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਕਹਉ? ਓਹੁ ਜਿਹਬਾ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਬੁਝੇ^{੧੧} ਕਹੇ ਜਾਹਿ । ਉਸੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕਉਣੁ ਜਿ ਜੀਆ ਕਉਣੁ ਪ੍ਰਤਪਾਲੇ? ਦੰਡਹਾਰੁ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ । ਜੇ ਤਾਂ ਮਤਿ ਦੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ, ਜੇ ਬੁਧਿ ਦੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ, ਸੁਖੁ ਦੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ । ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਬਿਨਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ; ਜੇ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭੀ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰੈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਜਾਂ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਦੀ ਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕਿ ਚੰਗੇ ਕਿਉ ਹੈਨਿ, ਇਕਿ ਮੰਦੇ ਕਿਉ ਹੈਨਿ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

^੧ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਗੰਮਤਾ ਅਥਵਾ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।

^੨ਜੋ ਗੋ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਾ

ਹੋਵੇ, ਅਰਥਾਤ—ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ।

^੩ਜੋ ਲਖਿਆ (ਜਾਣਿਆ) ਨਾ ਜਾਵੇ ।

^੪ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ

ਬੇਅੰਤ ।

^੫ਮਹੀ (ਧਰਤੀ) ਤੇ ਅਲਿ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿਚ ।

^੬ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ।

^੭ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ, ਅਕਲਮੰਦ ।

^੮ਹਉਂ, ਮੈਂ ।

^੯ਕੁਟੰਬ, ਪਰਿਵਾਰ ।

^{੧੦}ਸੁਖ ਸੰਪੱਤੀ, ਅਰਥਾਤ—ਸੁਖ

ਦੇ ਸਾਧਨ, ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿ ।

^{੧੧}ਮਿਸ, ਬਹਾਨਾ ।

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਸਰਬ ਚਿੰਤ ਤੁਧੁ ਪਾਸੇ ॥

ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਚੰਗਾ, ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਿਤਨੇ ਜੀਅ ਹੈਨਿ ਜਿ ਸਭਿ ਉਸ ਹੀ ਕੇ ਹੈਨਿ । ਸਭਨਾ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਰੋਟੀ ਕਪੜੇ ਦੀ ਆਪੇ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸਭਨਾ ਨੇ ਆਪੇ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ਹੈ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਪਣੁ ਜਿ ਜੀਉ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਵਦਾ ਹੈ, ਸੋਈ ਭਲਾ ਚੰਗਾ ਹੋਦਾ ਹੈ । ਉਸਿ ਪਿਛੈ ਹੋਰੁ ਜਹਾਨੁ ਹੋਰਿ ਜੀਅ ਲਗਾਇ ਦੇਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਸਭੁ ਕੋ ਭਲਾ ਭਲਾ ਆਖਦਾ ਹੈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕ ! ਜਾ ਸਭਿ ਜੀਅ ਉਸੈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਇਕਨਾ ਨੇ ਕਿਉ ਸਭਿਆਰਿ^੧ ਬਹਲਾ^੨ ਖਾਣਾ ਦੇਦਾ ਹੈ ? ਅਰੁ ਇਕਿ ਕਿਉ ਪਿੰਨਦੇ^੩ ਫਿਰਦੇ ਹੈਨਿ । ਸਭਨਾ ਨੇ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਪਹੁਚਾਇਓਸੁ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਓਹੁ ਭਾਣੇ ਦਾ ਸਾਹਿਬ, ਓਸੁ ਨਾਲਿ ਜੋਰੁ ਨਾਹੀ ਬਣਦਾ । ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਕਰਣੀ ਜੇ ਭਾਵੈ ਸੁ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੇ । ਨਾਹਿ ਤਾ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਸਾਹਿਬ ਤਿਉ ਕਰੈ । ਅਤੈ ਸੋਈ ਹੀ ਚੰਗਾ ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਵੈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਉਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਜਾਣਹਿ, ਪਰੁ ਅਸਾਡੀ ਕਿਵੇ ਸਰਮਾ^੪ ਰਹੈ ਤਾ ਭਲਾ ਹੋਇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਤੁਸਾਡੇ ਪਿਛੈ ਹੋਰਨਾ ਦੀ ਭੀ ਲਜਾ ਰਹੀ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਚਾ ! ਗਲ ਮੇਰੀ ਜੀ ਹੈ ਜਿ ਕਿਵੇ ਹੀ ਅਸਾਡੀ ਲਜਾ ਰਹੇਗੀ ?” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਲਜਾ ਰਖੇਗਾ” । ਤਬ ਜਾਇ ਮਾਤਾ ਕੈ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਸਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ^੫ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੋਈ ਭਲਾ, ਜੋ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਇ^੬ ॥੩॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੨੦ ॥

ਬਸੰਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਜਦਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪੰਜੀਸ ਛਬੀਸ ਬਰਸਾ ਕਾ^੧ ਛੋਆ ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਦੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅੰਦਰਿ ਘਰਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਪੜਿਆ ਹੀ ਰਹਤਾ । ਜਬ ਕਈ ਮਾਸ ਦਿਨ ਪੜਿਆ ਹੀ ਰਹਿਆ ਤਬ ਬਸੰਤੁ ਚੜਿਆ । ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਤਲਵੰਡੀ ਕੇ ਬੇ ਬੇਤਨਿਆਂ ਲੋਕ ਮਿਲਨਿ ਆਏ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੈ ਬਹੁਤੁ ਦਿਨ ਮਾਹ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੈਨਿ ਅੰਦਰੇ, ਪਰੁ ਹੁਣਿ ਚੇਤੁ ਬਸੰਤੁ ਚੜਿਆ ਹੈ । ਲੋਕ ਸਭਿ

^੧ਪਰੈਸਣ ਵਾਲਾ, ਦਾਤਾ ।

^੨ਬਹੁਤਾ ।

^੩ਮੰਗਦੇ ।

^੪ਲੱਜਾ, ਸ਼ਰਮ ।

^੫ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੬ਪਾਠਾਂਤਰ—‘ਦੂਸਰ ਅਵਰ ਨ ਕੋਇ’ ।

^੭ਦੂਜੀ

ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ—‘ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਈ ਭਲੇ, ਜੋਇ ਨ ਜਾਣਹਿ ਦੋਇ’ ।
ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ—‘ਚਉਬੀਹਾਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ’ ।

ਬਸੰਤੁ ਚੜ੍ਹੀ ਖੁਸੀ ਹੋਤੈ ਹੈ, ਬਾਹਰਿ ਚਲੀਐ, ਏਕ ਬਾਰ ਚੇਤ ਕੀ ਬਹਾਰ ਲੀਜੀਐ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :

ਮਾਹਾ ਮਾਹ¹ ਮੁਮਾਰਖੀ² ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੇਤੁ ਬਸੰਤੁ³ ॥

ਪਰਫਤੁ⁴ ਚਿਤ ਸਮਾਲਿ ਸੋਇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਭੋਲਿਆ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰਿ ॥

ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਬੀਚਾਰਿ ਮਨ ਗੁਣ ਵਿਚਿ ਗੁਣ ਲੈ ਸਾਰਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਰੇ ! ਚੇਤੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਭਲਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਬਾਹਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚਿ ਭਲਾ ਸ੍ਰੇਸਟੁ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਅਠਾਰਹ ਭਾਰ ਵਣਾਸਪਤੀ ਹਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਚੜ੍ਹੀ ਉਦੈਸਹ ਕਰੋਤੀ ਧਰਤੀ ਹਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਕੀ ਜੂਨਿ ਬਿਗਾਸਿਮਾਨਿ⁵ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਚਾਰਿ ਖਾਣੀ ਹਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਭਾਈ ਜੀ ! ਪਣੁ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਏਤੁ ਚੇਤ ਦੇਖੈ ਹਰਿਆ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਬ ਹੀ ਹਰਿਆਵੈ ਜੇ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੰਮਾਲੇ। ਤਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਭਲੈ, ਪਰਫਤੈ, ਹਰਿਆ ਹੋਇ। ਏਹੁ ਜਿ ਮੈਸਾਰੁ ਕੀ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਮਾਇਆ ਹੈ ਏਹੁ ਜੀਅ ਨੇ ਮਲੀਨੁ ਕਰਿ ਸੁਟਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਪਣੁ ਜਾ ਏਹੁ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਮਨ ਤੇ ਦੂਰਿ ਕੀਜੀਐ। ਅਰੁ ਜਨਮ ਕੈ ਬਿਖੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਗੁਣ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾ ਹੀ ਕਾ ਬਖਿਆਨੁ ਕਰੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਹੀ ਕਰੈ, ਤਬ ਜਾਇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇ। ਏਉ ਚੇਤ ਕੀ ਬਹਾਰ ਦੇਖੀ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਨ ਹੋਇ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ ਇਉ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੇਰੀ ਬਾਤ ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ, ਪਣੁ ਜੀ ਬਾਰ⁶ ਕੈ ਬਿਖੈ ਏਤੇ ਏਹੇ” ਬਿਰਖ ਫਲੇ ਹੈਨਿ ਤਿਨ ਕੀ ਕਿਛੁ ਨਿਰਤਿ⁷ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਬਿਰਖ ਤੇ ਪੇਡ ਤੇ ਜਿ ਸਾਖਾ⁸ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਕਿਆ ਸੋਭਾ ਬਰਨੀ⁹ ਜਾਇ। ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਜਿ ਫੁਲ ਪਸਰੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਕਿਆ ਸੋਭਾ ਬਰਨੀਐ। ਅਰੁ ਕਈ ਕਈ ਜਿ ਫਲ ਕੇ ਹੈ, ਬਾਰਿ ਕੈ ਬਿਖੈ, ਤਿਨ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾਂ ਬਰਨੀ ਜਾਇ। ਅਰੁ ਜਿ ਜੀ, ਕਈ ਕਈ ਜਾ¹¹ ਭਾਂਤ ਕੇ ਜਿ ਬਿਰਛਾਂ ਸਾਥਿ ਪੜ੍ਹ ਪਸਰੇ ਹੈਨਿ, ਤਿਨਾ ਕੀ ਕਿਆ ਸੋਭਾ ਬਰਨੀ ਜਾਇ। ਤੇ ਬਿਰਛ ਜਿ ਪੜ੍ਹਾ ਸਾਥਿ ਭਰੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਮਹਾਂ ਭਾਂਉ ਹੈ ਸੀਤਲ, ਤਿਨ ਕੀ ਕਿਆ ਸੋਭਾ ਬਰਨੀ ਜਾਇ। ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬਾਰ ਦੇਖੀ ਹੀ ਬਣਿ ਆਵੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਕਰਮ ਪੇਡੁ ਸਾਖਾ ਹਰੀ ਧਰਮੁ ਫੁਲੁ ਫਲੁ ਗਿਆਨੁ ॥

ਪਤ ਪਰਾਪਤਿ ਛਾਵ ਘਟੀ ਚੂਕਾ ਮਨ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨੁਣਿਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਬ ਕਰਮ¹² ਹੋਆ ਏਸੁ ਕਉ ਤਬ ਏਹੁ ਏਸ ਕਾ ਜੀਉ ਹੋਆ ਹਰਿਆ, ਪੇਡੁ ਪਰਫਤਿਆ¹³। ਏਸ ਕੇ ਸਾਖ ਜਿ ਚਲੀ ਜਿ ਏਹੁ ਸਾਖ ਹੋਈ ਪੇਡ ਕੀ। ਅਰੁ ਧਰਮੁ ਜੁ ਵੇਨਿ ਕਮਾਇਆ ਜਿ ਏਹੁ ਏਸ ਕਉ ਫੁਲ ਲਾਗੇ। ਗਿਆਨੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕਥਿਆ ਜਿ ਏਹੁ ਏਸ ਕਉ ਫਲ ਲਾਗੇ। ਅਰੁ ਜਿ ਏਸੁ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਥਾ ਸੋਈ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਜਿ ਏਹਿ ਏਸੁ ਬਿਰਖ ਕਉ ਪੜ੍ਹ

¹ਮਾਹਾ (ਮਹੀਨਿਆਂ) ਮਾਹ (ਵਿਚ)। ²ਮੁਮਾਰਖੀ (ਵਧਾਈਆਂ) ਵਾਲਾ। ³ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਥੇ ਪਾਠ “ਸਦਾ ਬਸੰਤ” ਹੈ। ⁴ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਕੇ। ⁵ਖਿਤਦੀ, ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦੀ। ⁶ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ

ਦੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ। ⁷ਏਤੇ (ਇਤਨੇ) ਏਹੇ (ਅਜਿਹੇ)। ⁸ਨਿਯਤ, ਡਾਵ-ਬਿਗਾਰਕ ਸੋਭਾ, ਦਸ਼ਾ।

⁹ਟਾਹਣੀਆਂ। ¹⁰ਕਈ ਅਥਵਾ ਕਥਨ ਨੀਤੀ। ¹¹ਕਈ ਥਾਈਂ। ¹²ਕ੍ਰਿਪਾ, ਮਿਹਰ।

¹³ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਇਆ।

ਪਸਰੇ, ਛਾਇਆ ਖਰੀ ਅਤਿ ਅਨੂਪ ਬਹੁਤ ਭਈ। ਜਬ ਏਸ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਚੁਕਾ, ਸਿਉ^੧ ਆਈ। ਤਬ ਏਸੁ ਕਉ ਸਿਉ ਕੀ ਛਾਇਆ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਵਣਾਸਪਤੀ ਬਿਰਖ ਮੇਰੈ ਅੰਤਰ ਹੀ ਫੂਲੇ ਹੈ ਅਰੁ ਬੀਰਿ ਹੀ ਫਲ ਲਾਗੇ ਹੈ—ਬੀਰਿ ਹੀ ਛਾਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਬੀਰਿ ਬੈਸਨਹਾਰੇ^੨ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤਾ ਸਭ ਕਿਛੁ ਅੰਦਰੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਅਖੀ ਦੇਖਣੈ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹੈਨ, ਕੰਨ ਸੁਣਣੈ ਕਉ ਦੀਨੈ ਹੈਂ, ਮੁਖੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬੋਲਣੈ ਕਉ ਦੀਨਾ ਹੈ, ਅਨਾਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਸ ਕਉ ਖਾਣੈ ਕਉ ਦੀਆ ਹੈ। ਜੇ ਪਰਮੇਸਰ ਬਾਤ ਰਚੀ ਹੈ ਸੁ ਏਨਾ ਹੀ ਬਾਤਾ ਕਉ ਰਚੀ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਤਬ ਹੋਇ ਏਸ ਕੀ ਮਨਸਾ ਜਬ ਏਹੁ ਬਸਤੁ ਕਰੈ ਕਰਾਵੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਅਖੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕੰਨੀ ਬਾਣੀ ਮੁਖਿ ਆਖਣੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ॥

ਪਤਿ ਕਾ ਧਨੁ ਤਾ ਪੂਰਾ ਹੋਆ ਲਾਗਾ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਭੋਲਿਆ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿ ਅਖੀ ਰਚੀਆਂ ਹੈ ਸਿ ਬਾਤਾ ਵਣਾ ਦੇਖਣ ਕਉ ਨਾਹੀ ਰਚੀਆਂ, ਏਹੁ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਣ ਕਉ ਰਚੀਆਂ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਕੁਦਰਤਿ ਮੇਰੀ ਅਖੀ ਦੇਖਹੁ, ਅਰੁ ਮੇਰੀ ਜਿਫਤ ਕਰਹੁ। ਏ ਜਿ ਕੰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਰਚੇ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣੇ ਕਉ ਰਚੇ ਹੈਂ। ਇਨ ਕਉ ਏਹੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਜਿ ਏਨੀ ਕੰਨੀ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮੇਰੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ, ਪੜਹੁ, ਸੁਣਹੁ। ਮੁਖੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਰਚਿਆ ਹੈ ਜਿ ਏਤੁ ਮੁਖਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਹੁ ਅਰੁ ਸਚੁ ਅਰਾਧਹੁ, ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਏਤੁ ਮੁਖਿ ਲੇਹੁ। ਅਰੁ ਜਿ ਧਨੁ ਖਾਇ ਕਰਿ ਏਹੁ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਤੁ ਧਨਿ ਖਾਇਐ ਖੁਸੀ ਹੋਵਣਾ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਏਸ ਕਾ ਧਿਆਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਲਾਗੈ ਅਰੁ ਤਿਤੁ ਧਿਆਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਕੀ ਮਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਰਹੈ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਖਾਧਾ, ਪੈਧਾ, ਪੀਆ ਸਭੁ ਪੂਰਾ ਹੋਇ। ਜਬ ਏਸ ਕੀ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਰਹੈ, ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਧਨੁ ਖਾਣਾ ਨਾਹੀ ਵਰਨਿਆ^੩, ਜਿ ਖਾਇ ਖਾਇ ਧਾਨੁ ਅਰੁ ਬਿਕਰਮ^੪ ਕਰੈ, ਜਿਨੀ ਬਿਕਰਮੀ ਏਸ ਕੀ ਪਤਿ ਜਾਇ। ਖਾਇ ਖਾਇ ਧਾਨੁ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਵੈ ਅਰੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਿਮਰੈ, ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਰਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਚੇਤ ਹੀ ਕਾ ਮਹੀਨਾ ਏਹੁ ਇਬ ਹਰਿਆ ਹੈ, ਫਿਰਿ ਹੋਰਨੀ ਰੁਤੀ ਬਨ ਸੁਕਿ ਜਾਤੇ ਹੈ, ਪੜ ਬੜਿ ਪੜਤੇ ਹੈਨ। ਸਬਜੀ ਹਰਿਆਵਲੀ ਜਿ ਦੇਖਣੀ ਸਿ ਏਸੇ ਚੇਤ ਹੀ ਕੇ ਮਹੀਨੇ ਮਹਿ ਵਿਚਿ ਦੇਖਣੀ; ਸਿਤੁ ਧਰਤੀ ਭੀ ਹਰੀ, ਸਾਖਾ ਭੀ ਹਰੀ, ਵਣਾਸਪਤੀ ਭੀ ਹਰੀ। ਹੋਰਨੀ ਮਾਹੀ^੫ ਰੁਤੀ ਏਹੁ ਬਹਾਰ ਨਾਹੀ ਲਗਤੀ ਹਰੀ ਜਿ ਇਬ ਹਰਿਆਵਲੀ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਆਵਣਾ ਵੇਖਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਹਰੇ ਨ ਸੂਕਹੀ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹੈ ਸਮਾਇ॥੪॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਭੋਲਿਆਹੁ ! ਏਹਿ ਜਿ ਮਾਹ ਅਰੁ ਰੁਤੀ ਹੈਨਿ ਸਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਆਵਈਆ ਹੈਨਿ। ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਸਾਖ ਧਰਤੀ ਰੁਤਿ ਰੁਤਿ ਸਿਰਿ ਕਦੇ ਹਰੇ ਹੋਦੇ ਹੈਨਿ, ਕਦੇ ਸੁਕਿ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਤੁਸੀ ਏਨਾ ਕਉ ਦੇਖਦੇ ਹਉ ਜਿ ਸਾਖ ਲਈ ਦੇਖੀ, ਬਣਾਸਪਤੀ ਹਰੀ ਹੋਤੀ ਦੇਖੀ। ਧਰਤੀ ਹਰੀ ਦੇਖੀ। ਏਨਾ ਕਾ ਦੇਖਣਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਤੁਮ ਕਰਮ ਸੁਕ੍ਰਿਤ^੬ ਕਮਾਵਹੁ। ਅਰੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਾ ਫਲੁ ਭੀ ਦੇਖਹੁ ਸਾਖ ਦੀ ਨਿਆਈ ਅਰੁ ਦੁਕ੍ਰਿਤ^੭ ਕਾ ਫਲੁ ਭੀ ਦੇਖਹੁ। ਜਿ ਦੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤੇ ਸੁਕਿ ਜਾਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿ

^੧ਕਲਿਆਣ।

^੨ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ।

^੩ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ, ਕਥਿਆ।

^੪ਮਾੜੇ ਕਰਮ।

^੫ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ।

^੬ਚੰਗੇ ਕੰਮ।

^੭ਮਾੜੇ ਕੰਮ।

ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਨਾਮਿ ਰਚਤੇ ਹੈ, ਤੇ ਕਦੇ ਸੁਕਤੇ ਨਾਹੀ। ਉਹਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਹਰੇ ਹੀ ਰਹਤੇ ਹੈ। ਤੁਮ ਦੇਹੀ ਤਮਾਸਾ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਦੇਖਹੁ। ਏਹੁ ਕੇਹੀ ਸਾਖ ਹੈ, ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਭੋਲਿਅਹੁ ! ਹੋਰ ਸਾਖ ਕੇ ਅੰਕੁਰ ਕੀ ਰੁਤਿ ਬਰਸਾ ਦਿਨਾ ਮਹਿ ਆਵਤੀ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਕੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਅੰਕੁਰ ਕੀ ਰੁਤਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤ ਮਹਿ। ਭਾਈ ਜੀ ਤੁਮਿ ਦੇਹੀ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਹੀ ਕਮਾਵਹੁ। ਰੁਤਿ ਲਾਗੀ ਹੈ। ਜਬ ਤੇ ਜਨਮੇ ਹਉ ਅਰੁ ਚਲਤੇ ਹਉ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਤੀਕੁ ਕਿਛੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਬੀਸਹੁਗੇ ਸੁ ਜਨਮੇਗਾ। ਫਿਲਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਏਸੁ ਬਾਤ ਕਉ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਸਭਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ “ਧੰਨੁ ਨਾਨਕੁ, ਧੰਨੁ ਨਾਨਕੁ, ਜਿਸੁ ਕਉ ਐਸੀ ਬੁਧਿ ਆਈ ਹੈ ਬਲਿਪਨ ਮਾਹਿ”। ਤਬ ਉਹਿ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਲਾਗੇ ਕਰਣੇ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਵਾਹ ਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥¹

ਛਿਅ ਰੁਤਿ² ਬਾਰਹ ਮਾਹਿ³ ਮਹਿ, ਜਪੀਐ ਨਿਰਜਣ ਹਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਹਿ, ਤਿਨ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹ ਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੨੧॥

ਅਸਲ ਬਿਉਪਾਰ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ)

ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸਤਾਈਆਂ ਅਠਾਈਆਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ ਭਇਆ ਤਬ ਲਖਮੀ ਦਾਸੁ ਅਰੁ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਕਾ ਜਨਮੁ ਭਇਆ। ਜਬ ਤੀਸ ਬਰਸ ਕਾ ਹੋਇਆ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਆਤਮੇ ਉਦਾਸੀ ਬਸੀ, ਕਿਰਤਿ ਵਿਰਤਿ⁴ ਸੈਸਾਰ ਕੀ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਨਾਹੀ-ਬੈਠਾ ਹੀ ਰਹੇ। ਅਕੈ ਕਿਸੀ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਪਾਸਿ ਬੈਠਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆ ਕਥਾ ਬਾਤਾ ਕਰੈ ਅਰ ਸੁਣੈ। ਸੈਸਾਰੀ ਲੋਕ ਸਾਥਿ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਾਥਿ, ਭਾਈ ਭਤੀਜੇ ਸਾਥਿ ਬੋਰੀ ਬਾਤ ਕਰੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਰਤਾ ਹੋਇ ਤਿਸੇ ਹੀ ਸਿਉ ਬਾਤਾ ਕਰੈ, ਹੋਰਸੁ ਕਿਸੀ ਸਿਉ ਨ ਬੋਲੈ। ਤਬ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਦਾਦੀ ਤਿਪਰਾ ਕਿਛੁ ਕਹਿ ਨ ਸਕਨੀ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਕਿਰਤਿ ਘਰ ਕੀ ਕਰੁ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸਿਉ ਨਾ ਮਿਲੁ”। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਿਛੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਹਿ ਨ ਸਕਹੀ, ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਭਾਵੈ ਨ ਬੋਲੈ, ਭਾਵੈ ਘਰਿ ਬੈਠੇ ਭਾਵੈ ਬਾਹਰਿ ਬੈਠੇ। ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਬਿਰਕਤੁ⁵ ਹੋਆ। ਸੈਸਾਰ ਕੀ ਧਵਰਤਾ⁶ ਤੇ ਬਿਰਕਤੁ ਹੋਆ। ਲਖਮੀ ਮਾਇਆ ਤੇ, ਸੁਤ-ਬਨਤਾ⁷ ਗ੍ਰਿਸਤ ਬਿਉਹਾਰ ਤੇ ਬਿਰਕਤੁ ਹੋਆ ਉਦਾਸੁ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਤਮੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੀ। ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ, ਗੁਰ ਜੀ ਕਾ ਧਿਆਨੁ

¹ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

²ਬਸੰਤ (ਚੈਤ-ਵਿਸਾਖ), ਗ੍ਰੀਸਮ (ਜੇਠ-ਹਾੜ),

ਪਾਵਸ ਜਾਂ ਬਰਸਾਤ (ਸਾਵਣ-ਭਾਦੋਂ), ਸਰਦ (ਅਸ਼ੂ-ਕੱਤਕ), ਹੈਮੰਤ (ਮੱਘਰ-ਪੋਹ) ਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਿਰ (ਮਾਘ-ਫੱਗਣ)।

³ਸ਼ਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ-ਚੇਤ, ਵਿਸਾਖ, ਜੇਠ, ਹਾੜ, ਸਾਵਣ, ਭਾਦੋਂ, ਅਸ਼ੂ, ਕੱਤਕ, ਮੱਘਰ, ਪੋਹ, ਮਾਘ ਤੇ ਫੱਗਣ।

⁴ਕੰਮ-ਧੰਧਾ, ਕਾਰੋਬਾਰ।

⁵ਤਿਆਗੀ।

⁶ਧਾਵਨੀ, ਚੌੜ, ਭਾਵ ਵਰਤੋਂ।

⁷ਇਸਤ੍ਰੀ, ਵਹੁਟੀ।

ਉਪਜਿਆ। ਸਿਵ ਸੰਜਮ¹ ਸੁਰਤਿ ਉਪਜੀ, ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਉਪਜਿਆ, ਬਿਤਿ ਜੁਗਤਿ ਉਪਜੀ, ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਉਪਜਿਆ, ਕੁਬੁਧਿ ਨਾਸੀ। ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨਸਿ ਗਏ। ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ² ਮਿਟਿ ਗਈ, ਚਉਥੇ ਗੁਣ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਉਪਜੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਮਾਤਾ ਤਿਪਰਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਤੇਰਾ ਬੈਠਿ ਰਹਣਾ ਭਲਾ ਨਾਹੀ, ਕਿਛੁ ਕਿਰਤਿ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕੀਤਾ ਚਾਹੀਐ। ਏਵ ਭਲਾ ਨਾਹੀ ਜਿ ਤੂੰ ਪਤਿਆ ਰਹਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਘਰ ਬੇਟੇ ਹੋਏ, ਬੇਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ³, ਏਨਾ ਦੈ ਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਲੋੜੀਐ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇਰੀ ਕਿਛੁ ਖਾਧਾ ਪੈਧਾ ਚਾਹੈ, ਤੂ ਬਚਾ ਰੋਜਗਾਰੁ ਕਰਿ ਜਿ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਜੁੜਿ ਆਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਜਿ ਮਸਤੀ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਜਿ ਆਇਆ ਮੁਟਕੜੀ⁴ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਪਤਿ ਰਹਿਆ, ਨਾ ਬੋਲੈ ਨਾ ਬੋਧੈ, ਨਾ ਖਾਇ ਨਾ ਪੀਵੈ। ਮਸਤੁ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਤਿਆ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਪੰਜਿ ਹੂਏ ਬੇ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਘੁੰਮੀ ਦਾਦੀ ਤਿਪਰਾ⁵ ਪਾਸਿ, ਆਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਸੂ! ਤੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦਿਨਾਂ ਪੰਜਾਂ-ਚਹੁ ਦਾ ਪਤਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ ਬਕਦਾ ਹੈ, ਨ ਕਿਛੁ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਪਤਿਆ ਹੀ ਰਹਦਾ ਹੈ—ਪਤਿਆ ਹੀ ਰਹਦਾ ਹੈ: ਨਾ ਕਿਛੁ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਪੀਂਦਾ ਹੈ”। ਇਤਨੀ ਹੀ ਗਲਿ ਮਾਤਾ ਘੁੰਮੀ ਦੀ ਦਾਦੀ ਤਿਪਰਾ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਈ। ਤਬ ਦਾਦੀ ਤਿਪਰਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਹਿਆ, “ਹਉਂ ਵਾਰੀ ਪੂਤਾ! ਤੂ ਪੈ ਕਿਉ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਕਿਛੁ ਹੀਲਾ ਤਾ ਨਾਹੀ ਕਿਨਾ”। ਕਹੈ, “ਮਾਤਾ! ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਹੀਲਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਦਾਦੀ ਕੈ ਜੀਅ ਵਿਚਿ ਕਰਾਰ ਹੋਆ ਜੇ ਸੁਕਰੁ ਤਾ ਬੋਲਿਆ ਹੈ ਹਿੰਜਾਰ ਹਾ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਬੋਲੀ ਜਿ, “ਬਚਾ! ਇਸੁ ਤੇਰੇ ਪੈ ਰਹਣੇ ਸਾਥਿ ਅਸਾਨੋ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਪਤਿਆ ਨ ਰਹੁ ਜਿ ਅਸੀ ਖੜੀ, ਕਿਛੁ ਟਹਲ ਭੀ ਕੀਤੀ ਲੋੜੀਐ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਤ੍ਰ! ਤੂ ਹੁਣਿ ਉਠਿ ਕਰਿ ਨਾਉ, ਨਾਵਿ⁶ ਕਰਿ ਜੇਵਿ⁷, ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੁ, ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਕੈ ਕਿਛੁ ਕਿਰਤਿ ਟਹਲ ਕਰਿ, ਰੋਜਗਾਰੁ ਜਿਸ ਤੇ ਚਲੈ, ਤੂੰ ਸਾਈ⁸ ਕਾਰ ਕਰੁ”।

ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨੋ ਖਬਰਿ ਹੋਈ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਪਤਿਆ ਰਹਿਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਤਬ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਇਆ। ਆਇ ਕਰਿ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਪੈ ਰਹਣਾ ਭਲਾ ਨਾਹੀ। ਤੂੰ ਉਠੁ, ਉਠਿ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਪਰਸਾਦੁ ਜੇਵਿ। ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੁ, ਹਸੁ ਖੇਡੁ, ਤੁਰੁ ਫਿਰੁ, ਜਿਤੁ ਗਲ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਲਗੈ ਤੂ ਸਾਈ ਗਲਿ ਕਰਿ। ਅਤੈ ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਅਸੀ ਰਾਹਕ ਹਰ⁹ ਰੋਜਗਾਰੁ ਬਹੁਤੁ ਹੈ, ਬਿੰਦਕ¹⁰ ਤੂੰ ਖੇਤੀ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਹਿ ਤਾ ਭਲਾ ਕਿਉ ਜਿ ਤੇਰੇ ਘਰਿ ਖੋਇਐ ਬਣਦੀ ਨਾਹੀ, ਤੂ

¹ਸਿਵ (ਕਲਿਆਣ) ਦੇ ਸੰਜਮ ਵਾਲੀ। ²ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਮੁਭਾਉ। ³ਬੇਟੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ) ਆਦਿ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ⁴ਸੁੰਗੜ ਕੇ, ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਵਲੋਂ ਕੇ। ⁵ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ-ਪਤਨੀ ਚੋਣੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ (ਮਾਤਾ) ਸੁਲੱਖਣੀ ਸੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾ, ਪਰ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਹਥ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ-ਪਤਨੀ ਚੋਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਘੁੰਮੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਤਿਪਰੇ ਜਾਂ ਤਿਪਰਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਹਥ ਲਿਖਤ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਨੰ: ੩੯੨ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ—

ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕਾਲੂ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਤਿਪਰੇ ਤਾਸੁ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਘੁੰਮੀ ਪਤੇ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਲਖਮੀ ਦਾਸ॥੧॥

⁶ਕੀਨਾ, ਕੀਤਾ।

ਅਥਵਾ ਖਾਹ।

ਕਿਸਾਨ ਹਾਂ।

⁷ਹਜ਼ਾਰ ਹਾ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰ।

⁸ਸਾਈ, ਉਹੇ।

⁹ਨਾ ਤੇ ਨਾ ਕੇ।

¹⁰ਰੋਟੀ ਜੇਵ (ਜਿਉਂ)

¹¹ਰਾਹਕ (ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਹਹਿ (ਹਾਂ), ਭਾਵ—ਅਸੀਂ

ਖੇਤ ਵਲਿ ਜਾਹਿ । ਖੇੜੀ ਜੰਮੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਗਵਾਇ ਨਾਹੀ, ਰਖੁ-ਖੇੜੀ ਤੇਰੇ ਕੰਮਿ ਆਵੇਗੀ।” ਤਬ^੧ ਗੁਰੂ ਬਾਬ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਮਨੁ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ ਸਰਮੁ ਪਾਣੀ ਤਨੁ ਖੇਤੁ ॥

ਨਾਮੁ ਬੀਜੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸੁਹਾਗਾ ਰਖੁ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸੁ ॥

ਭਾਉ ਕਰਮ ਕਰਿ ਜੰਮਸੀ, ਸੇ ਘਰ ਭਾਗਨੁ ਦੇਖੁ ॥ ੧ ॥

ਭੋਲਿਆ^੨ ! ਮਾਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਹੋਇ ॥

ਇਨਿ ਮਾਇਆ ਜਗੁ ਮੋਹਿਆ ਵਿਰਲਾ ਚੀਨੈ^੩ ਕੋਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮੈ ਖੇੜੀ ਵਾਹੀ, ਜਮਾਈ, ਜਮਾਇ ਕਰਿ, ਕਟਿ ਕਰਿ, ਗਾਹਿ ਕਰਿ, ਉਡਾਇ ਕਰਿ, ਹਛੀ ਕਿਲਾਇ^੪ ਕਰਿ, ਖੇੜੀ ਆਇ ਘਰਿ ਘਤੀ ਹੈ। ਮੈ ਹੋਰੁ ਕੇਹੜੀ ਖੇੜੀ ਜਾਉ ?” ਤਬ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਡਰਿ ਗਇਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਨਾਨਕ ਅਗਾਧਿ^੫ ਦੇ ਘਰਿ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣੀਐ ਜੇ ਕਿਆ ਕਰੇ”। ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹ ਜਿ ਖੇੜੀ ਅਸਾਂ ਵਾਹੀ-ਬੀਜੀ ਹੈ ਸਿ ਤੁਧੁ ਕਦੇ ਛਿਠੀ ਨਾਹੀ। ਪਣੁ ਜੀ ਓਹੁ ਕਵਣੁ ਖੇੜੀ ਹੈ ਜਿ ਤੈ ਜਮਾਇ ਕਰਿ ਘਰਿ ਵਾੜੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਹਾਲੀ ਹੈ। ਕਰਣੀ ਕੀ ਕਿਰਸਾਣੀਕਰੀ ਹੈ ਸਰਮੁ, ਜਤੁ, ਸਤੁ ਕਾ ਪਾਣੀ ਸਿੰਜਦਾ ਹਾਂ। ਏਹੁ ਜਿ ਤਨੁ ਹੈ ਜਿ ਖੇਤੁ^੬ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਵਿਚਿ ਮੈ ਬੀਜਿਆ ਹੈ, ਏਸੁ ਤਨ ਖੇਤੀ ਵਿਚਿ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਵਾਹਿ ਬੀਜਿ ਕਰਿ ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਸੋਹਾਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਏਹੁ ਜਿ ਗਰੀਬੀ ਹੈ ਜਿ ਏਸੁ ਖੇਤ ਵਿਚਿ ਰਖਾ^੭ ਘਤਿਆ ਹੈ, ਫਲੀ ਦਾ ਹੈ ਜਿ ਭਾਉ^੮ ਫਲੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰਿ ਜਿ ਭਾਉ ਵਸਿਆ ਸਿ ਏਹੁ ਖੇਤੀ ਜੰਮੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਨਾ ਦੇ ਘਰਿ ਏਹੁ ਖੇਤੀ ਵੜੀ ਹੈ ਸੇਈ ਘਰਿ ਭਾਗਿਠੀ^੯ ਹੋਏ, ਹੋਰਿ ਸਭੇ ਉਜਾੜਿ ਹੋਨੀ ਖੇਤੀਆ ਅਰੁ ਘਰਿ। ਹੋਰਨੀ ਖੇਤੀ ਵਾਹੀ ਏਸ ਨੋ ਹਥਹੁ ਕਿਛੁ ਤੋਟਾ ਹੈ, ਪਰੁ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਸੁ ਮਾਇਆ ਨੋ ਏਹੁ ਪਿਟਿ ਪਿਟਿ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਇਕਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾ ਮਾਇਆ ਏਸ ਦੇ ਸਾਥਿ ਜਾਂਦੀ ਨਾਹੀ। ਏਸੁ ਜੀਵ ਜਾਇ ਮੁਕਣਾ ਹੈ, ਰਹਣਾ ਨਾਹੀ। ਪਰੁ ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਬਧਾ ਤੜਫਦਾ ਹੈ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਏਸੈ ਮਾਇਆ ਨੋ। ਸੁ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਏਸ ਦੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ। ਪਰੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਸੁ ਦੇ ਕੰਮਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਸਿ ਏਹੁ ਗਲਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਸਮਝਦਾ ਨਾਹੀ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਰਸਾਇ^{੧੦} ਸਮਝੈ ਤਉ ਸਮਝੈ, ਨਾਹੀ ਤਾ ਸਭੁ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਮਾਇਆ ਫੁਲਾਈ ਹੈ, ਸਮਝਤਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਜੇ ਤੂੰ ਖੇਤੀ ਦੀ ਟਹਲ ਨਾਹੀ ਕਰਿ ਕਮਾਇ ਸਕਦਾ ਤਾ ਤੂੰ ਹਟਿ ਬਹੁ ਜਿ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਹਟਿ ਰੁਜਗਾਰੁ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਬੇਟਾ ! ਰੁਜਗਾਰੁ ਭੀ ਹੋਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਭੀ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ਹਟਿ। ਤੁਧੁ ਨੋ ਮੈ ਰਾਸਿ^{੧੧} ਪਾਇ ਦੇਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਹਟਿ ਬਹੁ। ਪਰੁ ਬੇਨਾ ਰਾਵਲਾਂ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲਿ ਬੈਠੁ ਨਾਹੀ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹਟਿ ਬੈਠਾ ਬੈਪਾਰੁ^{੧੨} ਕਰੁ। ਪਰੁ ਇਉ ਕੋਈ ਨਾ ਕਹੈ ਜੇ ਕਾਲੂ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੀਤੁ^{੧੩} ਹੋਇ ਗਇਆ।

^੧ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ-“ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੈ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਖੇੜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।” ਅ.ਬੈ-“ਸਾ ਖੇੜੀ ਕੇਹੜੀ ਹੈ ਜਿ ਤੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ ?”

^੨ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ-“ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ : ”

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਬਾਬਾ !”

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਬੂਝੇ।”

^੫ਕਲਾਇ (ਛੱਟ) ਕਰਕੇ।

^੬ਭੁੰਘਾਈ, ਗਹਿਰਾਈ, ਜਿਥੇ ਥਾਹ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ।

^੭ਰਾਖਾ।

^੮ਮੁਮ-ਭਾਵ।

^੯ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ, ਰਿਸਮਤ ਵਾਲੇ।

^{੧੦}ਗੁਰੂ ਦੀ ਲਿਖਾ ਨਾਲ।

^{੧੧}ਬਿੜੀ ਦਾ ਮਾਲ, ਵੱਖਰ, ਸੌਦਾ।

^{੧੨}ਵਯਾਪਾਰ, ਬਪਾਰ।

^{੧੩}ਤਿਆਗੀ, ਫਕੀਰ।

ਬਚਾ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹਟਿ ਹੀ ਬੈਠਾ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ । ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ, ਜਿ :-

ਹਾਣੁ ਹਟੁ ਕਰਿ ਆਰਜਾ, ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਵਚੁ ॥
ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ^੧ ਕਰਿ ਭਾਂਡਸਾਲ, ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਤਿਸ ਨੋ ਰਖੁ !।
ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਉ ਵਣਜੁ ਕਰਿ, ਲੈ ਲਾਹਾ ਮਨੁ ਸਚੁ^੨ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਹੇਤੁ ਹਟਿ ਚਿਰੋਕਾ ਬੈਠਾ ਹਾਂ, ਤੇਨੂੰ ਖਬਰਿ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬੇਟਾ ! ਤੂੰ ਕਹੈ ਹੀ ਹਟਿ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ? ਕਿਛੁ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਜਾਣਾਂ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਣੀਐ ਜੀ ! ਏਹੁ ਹਾਣੁ ਜਿ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਤਨੀ ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ ਹੈ, ਏਤਨਾ ਮੈ ਏਹੁ ਹਟੁ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਿ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਏਸੁ ਹਟਿ ਵਿਚਿ ਵਚੁ^੧ ਪਾਈ ਹੈ। ਏਸੁ ਹਟ ਵਿਚਿ ਸਬਦ ਕੀ ਜਿ ਸੁਰਤਿ ਹੈ ਜਿ ਭਾਂਡਸਾਲ^੨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿ ਇਸੁ ਹਟਿ ਵਿਚਿ ਏਹੁ ਭਾਂਡਸਾਲ ਪਾਈ ਹੈ। ਏਸੁ ਭਾਂਡਸਾਲ ਵਿਚਿ ਸਚੁ ਨਾਮ ਕੀ ਵਚੁ ਪਾਈ ਹੈ। ਏਸੁ ਵਚੁ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਕੋਈ ਕੋਟ ਮੰਚੇ^੩ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਵਪਾਰੀ ਮਿਲੈ ਤਬ ਏਹੁ ਨਾਲਿ ਏਹੁ ਵਪਾਰੁ ਹੋਵੈ। ਤਾਂ ਲਾਹਾ ਕੇਹਾ ਕੁ ਪਲੈ ਪਾਇ। ਲਾਹਾ ਏਸ ਨੋ ਜਿ ਸਚੁ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮੁ ਸਚੁ ਹੈ ਏਸ ਨੋ ਓਹੋ ਲਾਹਾ ਪਲੈ ਪਵੈ। ਸ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੇਹਾ ਹੈ: ਜਿਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਦਾ ਹੈ ਸੋ ਇਸੁ ਦੇ ਵਸਿ ਆਵੈ, ਜੇ ਏਤੁ ਹਟਿ ਏਹਾ ਸਤਿਦਾ ਬੈਪਾਰੁ ਏਹੁ ਜੀਉ ਕਰੈ।” ਬੋਲਹੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਣਿ ਜੀ, ਅਸੀ ਸੈਸਾਰੀ ਜੀਅ ਹਾਂ, ਸੈਸਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਜੀ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਰਖੀਐ ਆਤਮੈ, ਪਰੁ ਤਾਂ ਜੀ, ਕਿਛੁ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕੀ ਭਲਾ ਹੀ ਹੈ, ਬੁਰਾ ਨਾਹੀ। ਜੇ ਮਨੁ ਸਉਦੇ ਉਪਰਿ ਨਾਹੀ ਤਾ ਤੂੰ ਸਉਦਾਗਰੀ ਹੀ ਕਰਿ^੪। ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੈ ਕਹਿਐ ਲਗਹਿ ਤਾਂ ਤੂੰ ਚਟਪਟ ਲੈ ਘੋੜੇ। ਤੂੰ ਸਉਦਾਗਰੀ ਹੀ ਜਾਹਿ, ਖਰਚੁ ਪਲੈ ਬੰਨੁ ਜਿ ਲਾਹਾ ਲੈ ਆਵਹਿ, ਤਾਂ ਸਭੁ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਪੰਨਿ ਭਾਈ ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੁ ਵੇਦੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਨਿ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਉ ਕੀਤਾ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਸੁਣਿ ਸਾਸਤ ਸਉਦਾਗਰੀ, ਸਤੁ ਘੋੜੇ ਲੈ ਚਲੁ ॥
ਖਰਚੁ ਬੰਨੁ ਚੰਗਿਆਈਆ, ਮਤੁ ਜੀ ਜਾਣਹਿ ਕਲੁ ॥
ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੈ ਦੇਸਿ ਜਾਹਿ ਤਾ ਸੁਖਿ ਲਹਹਿ^੫ ਮਹਲੁ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਘੋੜੇ ਵਿਹਾਇ ਕਰਿ, ਪਰਦੇਸਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਲਾਹਾ ਲੈ ਕਰਿ ਘਰਿ ਆਇ ਵੜਿਆ ਹਾਂ। ਕੇਹੇ ਘੋੜੇ ਵੇਚਿ ਆਇਆ ਹਾਂ ? ਜੇ ਕਿਛੁ ਵੇਦੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਕੀਰੈ ਏਸੁ ਮਹਿ ਲਾਹਾ ਹੈ। ਏਹਿ ਸਤ ਕੇ ਘੋੜੇ ਵਿਹਾਈਅਨਿ ਜਿਨ ਕਾ ਲਾਹਾ ਪਲੈ ਪੜੈ। ਖਰਚੁ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸੋਚ’। ^੨ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹਸੁ’। ^੩ਵਸਤੁ, ਸੋਦਾ। ^੪ਭਾਂਡਸਾਲ, ਮਾਲ ਗੁਦਾਮ, ਜਿੱਥੇ ਦੁਕਾਨ ਲਈ ਮਾਲ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ^੫ਕੋਟ (ਕਰੋੜਾਂ) (ਮੰਚੇ) ਵਿੱਚੋਂ।
^੬ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਇਹ ਵਾਧੂ ਪਾਠ ਹੈ-“ਏਸ ਵਿਚ ਸਭੇ ਬਾਤਾਂ ਹੋਨਿ”। ^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-ਮਨ। ^੮ਪਾਵਹਿ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ।

ਕੀਸਾ ਲਈਐ? ਜਿਤ ਗਲੇ ਚੰਗਾ ਹੋਦਾ ਹੈ। ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਕਰੈ, ਏਹੁ ਏਸ ਦੇ ਸਾਥਿ ਖਰਚੁ ਹੋਆ। ਪਣੁ ਰੇ ਜੀਅ! ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਤੇ ਢਿਲਿ ਨਾ ਕਰਿ। ਮਤੁ ਜੀ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵਹਿ ਜਿ ਅਜੁ ਨਾਹੀ ਕਲਿ ਕਰੀਗਾ, ਨਾ ਕਰਹਿ ਸਿ ਛੇਤੀ ਕਰਿ, ਮਤਿ ਨਿਬੜਿ ਜਾਦਾ ਹੋਵਹਿ। ਏਸੁ ਸਉਦੇ ਦਾ ਫਲੁ ਤਹਾ ਜਾਣੀਐਗਾ, ਜਿਥੇ ਏਸੁ ਜੀਅ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਿਥੇ ਏਸੁ ਬੈਪਾਰ ਦੀ ਕੀਮਤਿ ਜਾਣੀਐਗੀ। ਜਦਿ ਏਹੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੇ ਦੇਸਿ ਜਾਇਗਾ ਅਰੁ ਸੁਖ ਮਹਲ ਮਹਿ ਵਾਸਾ ਪਾਵੈਗਾ ਤਬ ਏਸੁ ਸਉਦੇ ਕਉ ਏਹੁ ਜੀਉ ਭਲਾ ਕਰਿ ਮਨਾਵੈਗਾ ਅਰੁ ਪਛੋਤਾਵੈਗਾ ਭੀ ਜਿ ਜਾਹਿ ਜਾਂਦੀ ਮੈ ਏਹੁ ਸਉਦਾ ਘਣਾ ਕਿਉ ਨ ਕੀਆ ਅਰੁ ਰਖਿਆ ਕਿਉ? ਜਿ ਕਿਛੁ ਬਾ ਮਿ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਅਰਥਿ ਕਿਉ ਨ ਦੀਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਏਹੁ ਸਉਦਾਗਰੀ ਕਰੀ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਜਿ, “ਬਚਾ! ਏਥੇ ਕੋਈ ਚਾਕਰੁ ਨੋਕਰੁ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਅਗਲੇ ਦਾ ਮਰਤਬਾ ਵੇਖਿ ਕਰਿ ਚਾਕਰੁ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿ ਏਦੁ ਚਾਕਰੀਅਹੁ^੧ ਏਨਿ^੨ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਾਇਕੈ ਏਹਾ ਹੋਆ ਹੈ, ਮੈ ਭੀ ਏਹਾ ਚਾਕਰੀ ਕਰੀ, ਜਿ ਏਹਾ ਹੋਵਾ, ਪਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕੀਚੈ? ਆਦਿਸਟ ਪੁਰਖੁ ਵੇਖਿਆ ਨਾਹੀ, ਭਾਲਿਆ ਨਾਹੀ, ਕਿਉ ਕਰਿ ਕੀਚੈ? ਅਰ ਦੇਖੀਐ ਭਾਲੀਐ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਭਾਲੀਐ? ਕਿਉ ਕਰਿ ਉਸ ਕੀ ਚਾਕਰੀ ਕਰੀਐ? ਜੇ ਤੂ ਸਉਦਾਗਰੀ ਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਚਾਕਰੁ ਲਗ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਲਾਇ ਚਿਤੁ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ ਮੰਨਿ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਕੰਮੁ॥

ਬੰਨੁ ਬਦੀਆ ਕਰਿ ਪਾਵਣੀ ਤਾ ਕੋ ਆਖੈ ਧੰਨੁ॥

ਨਾਨਕ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਚੜੈ ਚਵਗਣ ਵੰਨੁ॥ ੪॥ ੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਉ ਲਾਵਣਾ ਏਹੁ ਚਾਕਰੀ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ। ਅਰੁ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉ ਲੈ ਕਰਿ ਜਿ ਆਇਆ ਕੋਈ ਸੋ ਅਗਲਾ^੩ ਉਸ ਕੇ ਨਾਮ ਉਪਰਿ ਖੜਾ ਹੋਆ ਉਨਿ, ਅਰੁ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ ਉਨਿ ਮੰਨਿਆ ਏਹੋ ਉਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕਾਮੁ ਕੀਆ। ਉਹਿ ਜਿ ਰਾਜਿਆਹੁ ਕੇ ਚਾਕਰ ਹੋਏ ਉਨਹੁ ਦਵੜਿ^੪ ਕਰਿ ਮਵਾਸੇ^੫ ਪਕੜੇ, ਬੰਧਿ ਆਂਣੇ। ਅਰੁ ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਚਾਕਰੁ ਹੋਆ ਏਨਿ ਦਵੜਿ ਕਰਿ ਜਿਤਨੇ ਬਿਕਰਮ^੬ ਬੇ ਏਤਨੇ ਹੀ ਬਾਂਧੇ। ਬਦੀ ਕਾਈ ਹੋਵਣੈ ਨ ਦੀਨੀਆ। ਬਦੀਆਂ ਬੰਧੀਆਂ ਅਰੁ ਨੇਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਤਬ ਸਭਸ ਜਗਨ ਮਹਿ ਧੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਜੇ ਭਾਈ ਧੰਨਿ ਏਹੁ ਜਿਨਿ ਨੇਕੀ ਉਪਰਿ ਕਦਮੁ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਧੰਨਿ ਏਸ ਕਾ ਜਨਮੁ ਜੇ ਸੁਭਿਤੁ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਮਹਿ ਉਸ ਕੀ ਧੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਈਹਾ ਭੀ ਅਰੁ ਉਹਾ ਭੀ ਏਸ ਕੀ ਧੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ! ਈਹਾਂ ਭੀ ਅਮਰ ਹੁਆ ਅਰੁ ਆਗੈ ਏਸ ਕੀ ਧੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਉਪਰਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਕੁਰੁ ਜੀ ਦਇਆਲੁ ਭਏ ਜਿ, ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਚਾਕਰੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੀ ਐਸੀ ਧੰਨਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਏਸੁ ਕਉ ਮੈ ਨਿਵਾਜਉ। ਤਬ ਏਸੁ ਚਾਕਰੀ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਉਹੁ ਨਿਵਾਜਿਆ, ਹਮਹੁ ਏਹੁ ਚਾਕਰੀ ਕਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਕਮਾਵੈ ਸੋ ਭੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਚਾਕਰੁ ਹੋਇ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸਗਲੇ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਧੰਨ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਅਜੀਹੁ^੭ ਏਹੁ ਚਾਕਰੀ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਆਵਦੀ ਅਰੁ ਤੈ ਏਹੁ ਚਾਕਰੀ ਕਮਾਈ ਹੈ ਤੂ ਅਸਾ ਉਪਰਿ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਹਿ ਜਿ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਸਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈ”।

^੧ਭਾਵ-ਅਫਸੋਸ।

^੨ਨੋਕਰੀ ਤੋਂ।

^੩ਇਸ ਨੇ।

^੪ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ

ਇਹ ਵਾਧੂ ਪਾਠ ਤੇ ਪਾਠ-ਛੇਦ ਹੈ:—ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਮੈਂ ਚਾਕਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਹਾਂ”। ਕਹੇ, “ਆਦਿਸਟ ਕੀ ਚਾਕਰੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿਸਦਾ ਭਾਲੀਦਾ ਨਾਹੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਆ ਕਿਛੁ ਦੇਵਾ ਹੈ?”

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ:

^੫ਬਹੁਤਾ।

^੬ਦੋੜ।

^੭ਆਕੀ, ਵਿਰੋਧੀ।

^੮ਫੋੜੇ ਕੰਮ, ਵਿਕਾਰ।

^੯ਸਾਥੋਂ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੇਰੀਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ^੧ ਜੇ ਅਸਾਡੀ ਚਾਕਰੀ ਬਾਇ ਪਤੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਘਤੀ^੨ ਤਾ ਤੇਰਾ ਸਰਵੰਸੁ ਹੀ ਤਰੈਗਾ, ਤੇਰੇ ਤਰਣ ਦੀ ਕਿਆ ਹੈ।” ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਫੇਰਿ^੩ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਆ ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੪

ਬਦੀ ਸਿਆਨਪ ਤਉ ਮਿਏ, ਜਉ ਕਰਮੁ ਕਰੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਸਿਮਰੀਐ, ਅਵਰੁ ਛਾਡਿ ਬਿਉਹਾਰਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿ ਗੁਰੂ। ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੨੨॥

ਅਸਲ ਫਸਲ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਨਾਲ)

ਜਬ ਬਤੀਸ ਬਰਸ ਕਾ ਹੋਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਕੈ ਘਰਿ ਬਾ। ਤਬ ਬਹੁਤੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਵ ਕੀ ਉਪਜੀ, ਸੈਸਾਰ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕੰਮ ਤੇ ਰਹਿ ਗੋਆ, ਲਾਗਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਣੈ, ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਉ ਲਾਗਾ ਸਿਮਰਣੈ। ਤਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੰਮੁ ਕਰਾਇਆ ਚਾਹਹਿ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੰਉ ਕਿਛੁ ਕਹਿ ਭੀ ਨ ਸੰਕਹੀ^੫ ਜਿ ਕੰਮੁ ਕਿਰਤਿ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਕਰੁ ਅਰੁ ਸਬਬੀ ਸਬਬੀ ਆਖਿ^੬ ਭੀ ਕਰਾਇਆ ਚਾਹਹਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਅਜੁ ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਟਹਲ ਕਰਹਿ ਤਉ ਭਲਾ ਕਰਹਿ”। ਕਹੈ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕੇਹੀ ਟਹਲ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਹਲਾਂ ਪਾਸਿ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਹਿ, ਹਲ ਕਿਛੁ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਲੀਤੇ ਹੋਨਿ, ਖਸਮਾ ਬਗੈਰਿ ਹਾਲੀ ਕੰਮੁ ਕਰਦੇ ਨਾਹੀ। ਬਚਾ ! ਜੇ ਤੂੰ ਬਿੰਦਕ^੭ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਵਹਿ ਤਾਂ ਕੰਮੁ ਚਲੈ, ਮੇਰਾ ਜਾਣੁ ਹੋਦਾ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਹਲ ਜਿ ਤੁਸੀ ਵਾਹਿਦੇ ਹਹੁ, ਏਸ ਦਾ ਹਾਲਾ^੮ ਤਾ ਦੀਬਾਨੁ^੯ ਲਏਗਾ ਕਿ ਨਾ ਲਏਗਾ ?” ਕਹੈ, “ਬਚਾ ! ਦੀਬਾਨੁ ਹਾਲਾ ਲਏਗਾ”। ਕਹੈ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮਸਕਤਿ^{੧੦} ਅਸੀ ਕਰਹਿ ਅਤੇ ਹਾਲਾ ਦੀਬਾਨ ਲਏ, ਸੁ ਏਤ ਟਹਲੈ^{੧੧} ਹਉ ਨਾਹੀ ਜਾਦਾ। ਪਣੁ ਜੇ ਹਾਲਾ ਦੀਬਾਨੁ ਨਾ ਲਈ ਤਾਂ ਹਉ ਜਾਈ”। ਕਹੈ, “ਬਚਾ ! ਹਾਲਾ ਤਾ ਨ ਲਈਐ ਜੇ ਦੀਬਾਨ ਦੀਅਹੁ ਦਰਗਾਹਹੁ ਲਿਖਾਇਆ ਜਿ ਭਾਈ ਵਾਹੀ ਇਨਾਮਿ ਛੁਟੀ,^{੧੨} ਤਾਹੀ ਹਾਲਾ ਨਾ ਲਈਐ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਪਿਛਿ ਏਵ^{੧੩} ਮੈ ਕਿਉ ਜਾਉ ਇਸੁ ਕਾਮ ਕਉ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਸੇ ਹੀ ਪਰਥਾਇ ਸਲੋਕੁ ਕੀਆ ਜਿ:-

^੧ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ-“ਤੇਰੀ ਕਿਆ ਚਲੀ ਹੈ”। ^੨ਪਾਈ। ^੩ਪਾਠ-ਫੇਰ : “ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਕਰਿ।” ^੪ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੫ਸਕਣ। ^੬ਆਖ ਕੇ, ਕਹਿਕੇ। ^੭ਪਲ ਬੱਟ। ^੮ਮੁਆਮਲਾ। ^੯ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ। ^{੧੦}ਮੁਸ਼ੱਕਤ, ਮਿਹਨਤ। ^{੧੧}ਟਹਿਲ ਅਥਵਾ-ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ। ^{੧੨}ਵਾਹੀ ਇਨਾਮ ਵਿਚ ਛੁਟੀ, ਭਾਵ-ਮੁਆਮਲਾ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ^{੧੩}ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਫਸਲਿ ਅਹਾੜੀ ਏਕੁ ਨਾਮੁ, ਸਾਵਣੀ ਸਚੁ ਨਾਉ ॥

ਮੈ ਮਹਦੂਦ^੧ ਲਿਖਾਇਆ ਖਸਮੈ ਕੈ ਦਰਿ ਜਾਇ ॥

ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਦਰ ਕੇਤੜੇ, ਕੇਤੇ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥

ਕੇਤੇ ਮੰਗਹਿ ਮੰਗਤੇ, ਕੇਤੇ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਜਾਹਿ^੨ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਸਾਵਣੀ ਅਹਾੜੀ ਦਾ ਹਾਲਾ ਬਕਸ਼ਾਇ ਆਵਾਂਗਾ, ਮਹਦੂਦ ਲਿਖਾਇ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ।” ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਸੋ ਕਵਣੁ ਦਰੁ, ਕਉਣੁ ਦਰਗਾਹ ਜਿਸ ਬਾਵਹੁ ਤੂ ਲਿਖਵਾਇ ਲੈ ਆਵਹਿਗਾ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ! ਅਹਾੜੀ ਦਾ ਫਸਲੁ ਮੇਰਾ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਰੁ ਸਾਵਣੀ ਕਾ ਫਸਲੁ ਮੇਰਾ ਏਹੁ ਜੇ ਮੁਖਹੁ ਸਚੁ ਬੋਲੀ, ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਨਿਮਰੀ। ਜਿ ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਸਾਵਣੀ ਕਾ ਫਸਲੁ ਹੈ। ਏਕੁ ਮਹਦੂਦ ਐਸਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਲਿਖਾਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਜੇ ਏਹੁ ਖੇੜੀ ਨ ਕਰੈ ਮੈ ਕਿਆ ਵਧੈ ਅਰੁ ਖਲਵਾੜੇ ਕਿ ਘੜੈ। ਹੋਰੁ ਸਭਿ ਮੰਗਤੇ ਹੈ ਮੇਰੇ ਖਸਮ ਕੇ ਦਰਿ, ਮੰਗਿ ਖਾਤੇ ਹੈ, ਤਿਨ ਕਾ ਕਿਆ ਨਾਉ ਹੈ, ਏਹੁ ਤਰ੍ਹੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਿਨਹੁ ਦੀਬਾਨਹੁ ਪਾਸਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਹਉ ਜਿ ਮਹਦੂਦ ਏਹੁ। ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਹੋਰੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜੇ ਮਹਦੂਦ ਦੇਇ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਜੇ ਤੁਧੁ ਦਰਗਾਹਹੁ ਇਨਾਮੁ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਅਸੀ ਸਭੇ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹਿਗੇ। ਅਸਾਡੀ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਭੁਖ ਉਤਰੀ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਜਿ ਕੋਈ ਤੁਮਾਰਾ ਸਹਲੰਗੀ^੩ ਹੋਇਗਾ ਤਿਸੁ ਕੀ ਭੀ ਭੁਖ ਜਾਇਗੀ।” ਬੋਲਹ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕ^੪।

ਉਹੀ ਦੇਇ ਉਹੁ ਦਿਲਾਵੈ ॥ ਤਿਉ ਤਿਉ ਕਰੈ ਜਿ ਕਰਤੇ ਭਾਵੈ ॥

ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਤਿਸੇ ਦੈ ਦਾਵੈ^੫ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਤਿਸ ਦੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੈਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੨੩ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਨੂੰ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਬਹੁਣੀ ਬਾ ਜੈਰਾਮੁ ਉਪਲ^੬, ਓਹੁ ਖਾਨ ਪੁਰ^੭ ਰਹਦਾ ਥਾ। ਦਉਲਤ ਖਾਨ ਕਾ ਚਾਕਰੁ ਥਾ। ਦਉਲਤ ਖਾਨ ਲੋਦੀ ਕਾ ਓਹੁ ਮੋਦੀ ਥਾ। ਪਣੁ ਖਰਾ ਭਲਾ ਥਾ, ਦਉਲਤ ਖਾਨ ਕਾ ਇਤਬਾਰੀ ਥਾ। ਤਿਨਿ ਸੁਣਿ ਪਾਇਆ ਜੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਘਰ ਕਾ ਕਾਮੁ ਛੋਡਿਆ ਹੈ। ਉਹੁ ਉਦਾਸੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ

^੧ਪਟਾ ਜਾਂ ਮੁਆਫੀ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ।

^੨ਵਾਰ ਮਲਾਰ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ ॥

^੩ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਂ

ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ।

^੪ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਚਿਤ ਸਲੋਕ।

^੫ਅਰਥਾਤ—ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

^੬ਖੜੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤਿ। ਪਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੈ ਰਾਮ

ਉਪਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪਲਤਾ ਖੱਤਰੀ ਸੀ।

^੭ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ—“ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ।”

ਹੈ। ਘਰਿ ਜੀਉ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਟਿਕਤਾ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਉਨਿ ਜੈ ਰਾਮ ਕਹਿ ਭੋਜਿਆ, ਆਪਣੇ ਨਫਰ ਹਥਿ ਕਿਤਾਬਤ ਲਿਖਿ ਭੋਜੀ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨੋ ਜਿ, “ਮੈ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਿਰਕਤੁ ਹੋਆ ਹੈ ਸੈਸਾਰ ਤੋਂ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ ਭੋਜਿ ਦੇਹੁ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਜੀਉ ਲਗੈ ਹਮ ਸਾਥਿ। ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਮੇਰੇ ਸਾਥਿ ਬਹੁਤੁ ਇਕਲਾਸੁ¹ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਥਿ ਇਸ ਕਾ ਜੀਉ ਲਗੈਗਾ। ਤਬ ਏਕ ਚੀਰੀ² ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨੋ ਜੈ ਰਾਮਿ ਭੋਜੀ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਨੋ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ ਭੋਜਣਾ”, ਇਕ ਕਿਤਾਬਤਿ³ ਜੈ ਰਾਮਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਭੋਜੀ ਜਿ, “ਜੀ ਅਸਾਡੈ ਜੀ ਬਹੁਤ ਚਾਹ ਹੈ ਤੁਸਾਡੇ ਦਰਸਨ ਦੀ, ਤੁਸਾਂ ਅਸਾਂ ਉਪਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਦਰਸਨੁ ਦੇਵਣਾ, ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਨਮਿਤ ਅਸਾਂ ਪਾਸਿ ਆਵਣਾ”। ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਭੀ ਭਲਾ ਮਨਾਇਆ। ਅਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੈ ਜੀ ਪਾਸਿ ਬਸੀ “ਜਿ ਜਾਈਐ”। ਜੀ ਬਸੀ ਜਿ ਕਿਛੁ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕੇ ਮਿਲਣੁ ਕੀ ਸੁਖ ਕੈ ਵਾਸਤੇ⁴ ਜੀ ਨਾ ਬਸੀ; ਪਤੁ ਲੇਖੁ ਪਰ ਗਇਆ⁵, ਆਇ ਲੇ ਚਲਿਆ ਸੰਜੋਗੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਕਉ ਚਲਿਆ। ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਪਹੁਚਾਇਆ, ਜੋੜੇ ਸੀਵਾਏ, ਘੋੜੇ ਪਹੁਚਾਏ; ਜਿ ਘੋੜੇ ਦੁਇ ਕੋਤਲ ਇਕ ਹੋਠਿ ਦੁਇ ਉਠ ਅਸਬਾਬ ਨੋ, ਤੰਬੂ, ਸਰਾਇਚੇ⁶, ਵਿਛਾਵਣੇ, ਕਨਾਤਾ, ਅਸਬਾਬੁ, ਕਪੜੇ, ਹੰਡਵਾਈਆ⁷ ਲਦਣੇ ਨੋ ਨਫਰ⁸ ਸਾਥਿ ਮਿਲੇ ਪਰਚੀ ਰੁਪਯੇ⁹ ਦੰਮ ਸਾਥਿ ਮਿਲੇ। ਦਸ ਅਸਵਾਰ ਸਾਥਿ ਚਲੇ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੈ ਸਾਥਿ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨਗਰ ਕਉ ਚਲੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸ ਤੇ ਨਗਰ ਕੇ ਲੋਕ ਬਿਦਾ ਹੋਇ ਗਏ। ਅਰੁ ਜਿਤਨੇ ਬੇਦੀ ਬੇ : ਤਾਏ, ਪਿਤੀਏ ਭਾਈ-ਭਤੀਜੇ ਸਭਿ ਬਿਦਾ ਭਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਾਥਿ ਅਗੈ ਹੀ ਬਲਿਪਣ ਮੈ ਭੀ ਸਾਬੇ ਖੇਲਤਾ ਮਰਦਾਨਾ ਭੂਮੁ ਕਲਾਲਾਂ ਕਾ¹⁰ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਐ ਕੀ ਰਹਦਾ, ਰਬਾਬੁ ਵਜਾਇਦਾ, ਨਾਮ ਕੰਬੀਰ ਤਿਲੋਚਨ ਰਵਿਦਾਸ ਧੰਨੇ ਬੇਣੀ ਕੇ ਪਦੇ ਗਾਵਤਾ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੈ ਅਗੈ ਪਦੇ ਗਾਵਤਾ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਜੀਉ ਉਸ ਹੀ ਸਾਥਿ ਲਗਤਾ। ਸਾਰੇ ਲੋਕੁ ਸੈਸਾਰ ਤੇ ਜਿਤਨਾ ਤਲਵੰਡੀ ਬਸਤਾ ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਬਾ ਤਿਤਨਿਆਂ ਸਾਥਿ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਾ ਜੀਉ ਮਰਦਾਨੇ ਸਾਥਿ ਲਗਤਾ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਾਥਿ ਲਿਆ¹¹। ਤਬ ਅਵਰੁ ਲੋਕ ਬਾਬੇ ਜੀ ਸਾਥਿ ਤੇ ਬਿਦਾ ਹੋਏ। ਕਈਕ ਲੋਕ ਜਿਤਨੇ ਸਾਥਿ ਬੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬੇ ਤੇ ਅਗੈ ਅਭਤ ਵਜਣ¹² ਕਉ ਸਾਥਿ ਚਲੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਅੰਦਰਿ¹³ ਵਿਦਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦੁ ਲਖਮੀ ਦਾਸੁ ਪੇਰੀ ਪਾਇ ਕਰਿ ਦਾਈ ਲੈ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਦਾਈ ਕਉ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਜਿ ਬੇਨਾ ਕਉ ਤੂੰ ਆਪਣੈ ਭੇਰੇ ਲੈ ਜਾਹਿ। ਤਬ ਦਾਈ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇ ਕਰਿ ਬਾਲਕਾਂ ਕਉ ਭੇਰੇ ਲੈ ਗਈ। ਤਬ ਮਾਤਾ ਘੁੰਮੀ¹⁴ ਮੂਲੇ ਧੀ ਚੋਣੀ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੈਰੀ ਪਤੀ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪਰਮੇਸੁਰ ਅਰਾਧਣਾ, ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਹੀ ਕਰਣੀ, ਅਸੀ ਬਬ¹⁵ ਹੀ ਆਵਹਿਗੇ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਘੁੰਮੀ ਬੈਰਾਗੁ ਲਗੀ ਕਰਣੇ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਪਿਆਰੀ ! ਤੂ ਬੈਰਾਗੁ ਕਿਉ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਸੀ ਫਿਰਿ ਬਬ ਹੀ ਆਵਹਿਗੇ।” ਤਬ ਘੁੰਮੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਜਾ ਤੂ ਐਥੇ ਸਹਿ¹⁶ ਤਾ ਅਸਾਨੁ ਮੁਹਿ ਨ ਲਾਇਦੋਹੀ¹⁷, ਹੁਣਿ ਤੂ ਓਥੇ ਗਏ ਬੇ¹⁸ ਕਿਆ ਆਵਹਿ¹⁹ ?” ਤਬ

¹ਇਕਲਾਸ, ਪ੍ਰੇਮ। ²ਚਿੰਠੀ। ³ਇਕ ਸਤ ਕਿਤਾਬਤ ਕਰ ਕੇ ਅਥਵਾ ਲਿਖਕੇ, ਭਾਵ ਚਿੰਠੀ।
⁴ਪਤ ਗਿਆ, ਪੈ ਗਿਆ। ⁵ਸੱਰਾਚਹ, ਛੋਟਾ ਤੰਬੂ। ⁶ਦੁਲਾਈਆਂ। ⁷ਨੋਕਰ। ⁸ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ—‘ਰੁਪਯੇ ਪੰਜੀਹੇ’। ⁹ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਵੇਦੀਆਂ ਦਾ ਮਿਰਾਸੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਣਾ.. ਮਰਦਾਨਾ ! ਤੂੰ ਵੇਦੀਆਂ ਦਾ ਮਿਰਾਸੀ ਹੈ, ਤਉ ਹੋਰ ਬੋਂ ਮੰਗਣਾ ਨਾਹੀ’। ¹⁰ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ—ਏਥੇ ਇਹ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਹੈ—‘ਏਕ ਮਰਦਾਨਾ ਭੂਮੁ ਕਲਾਲਾ ਕਾ ਓਹੁ ਭੀ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਸਾਥਿ ਦੀਆ ਜਿ ਕਦੀ ਕਦੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਜੀਉ ਇਸ ਸਾਥਿ ਸਾਥਿ ਲਗਤਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਨਾਲੇ ਜਾਉ’। ¹¹ਅੱਗੇ ਛੱਡਣ ਜਾਣ ਲਈ। ¹²ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਕੋਲ। ¹³ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਸੁਲੱਖਣੀ ਸੀ। ¹⁴ਬੀਘੁ, ਛੋਤੀ। ¹⁵ਐਥੇ (ਏਥੇ) ਸਹਿ (ਸੀ)। ¹⁶ਅਰਥਾਤ—ਜਾਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਉਂਦਾ। ¹⁷ਭਾਵ—ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਗਿਆ। ¹⁸ਕੀ ਆਵੇਗਾ ?

ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਪਿਆਰੀਐ ! ਐਥੇ ਹੋਏ ਤੁਸਾ ਨੋ ਕਿਆ ਕਰਦੇ, ਚਾਰਿ ਦਿਨ ਉਥਾਉ ਹੀ ਜਾਇ ਬੈਠਹਿ” । ਤਬ ਘੁੰਮੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਜਾ ਤੂ ਐਥੇ ਸਹਿ ਤਾ ਹੰਉ ਜਾਣਦੀ ਜਿ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਾਤਸਾਹੀ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਹੈ । ਹੁਣਿ ਮੇਰੇ ਭਾਣੈ ਸਾਰਾ ਸੈਸਾਰੁ ਉਜਾੜਿ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਸੈਸਾਰੁ ਕਿਤੁ ਕੰਮਿ ਹੈ, ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਇਤਨੇ ਕਹਣੇ ਸਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਘੁੰਮੀਏ ! ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਪਾਤਸਾਹੀ ਤੁਧ ਨੋ ਹੋਈ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਮੈ ਦੀਨ ਅਤੈ ਦੁਨੀਆ ਕਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਨਿ, ਮੇਰੇ ਕੰਮਿ ਤੂਹੀ ਹੈ । ਨਾ ਹੰਉ ਦੀਨ ਦੀ ਭੁਖੀ ਹਾਂ; ਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਭੁਖੀ ਹਾਂ—ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਭੁਖੀ ਹਾਂ, ਮੈਨੋ ਜੀ ਤੂ ਨਾਲੇ ਲੈ ਚਲੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਖੁ, ਹੁਣਿ ਜਾਂਦੇ ਹਹ, ਸਬ ਕਿਛੁ ਰੁਜਗਾਰੁ ਹੋਵੈਗਾ ਤਾ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਸਦਾਇ ਲਈਗਾ” । ਤਬ ਘੁੰਮੀ ਬੋਲੀ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੈ ਮੇਰੀ ਕਿਆ ਪਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੂ ਮੈਨੋ ਸਦਾਇ ਲੈਹਿ, ਮੇਰਾ ਕਿ ਬਿਚੁ ਹੈ ਜਿ ਤੂੰ ਮੈਨੋ ਸਦਾਇਹਿ, ਪਣੁ ਤੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਵਚਨੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੈ ਤੇਰੇ ਵਚਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਮੂਲੇ ਧੀਏ ! ਮੇਰਾ ਵਚਨੁ ਹੈ ਤੈਨੋ ਸਦਾਇ ਲਈਗਾ, ਕੇ ਮੈ ਆਵੀਗਾ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਘੁੰਮੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰੀ ਅਰੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ । ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਤਾ ਘੁੰਮੀ ਬਿਦਾ ਭਈ । ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਹਰਿ ਆਏ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਵਰ ਲੋਕ ਜੁ ਬੇ ਨਗਰ ਕੇ ਤਿਨਾ ਸਾਥਿ ਬਿਦਾ ਕਰੀ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਘੁੰਮੀ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਸੀਰਬਾਦੁ ਦੀਆ ਜਿ, “ਬਚ ! ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੈਨੋ ਸਿਧੀ ਪਾਏ” । ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੈ ਜੀ ਬਸੀ ਜਿ, “ਐਥੇ ਉਦਾਸੁ ਵਾਸੁ ਰਹਦਾ ਹੈ, ਮਤੁ ਓਥੇ ਜੀਉ ਨਾਨਕ ਕਾ ਲਗੈ । ਜਿਉ ਜਾਇ ਤਿਉ ਭਲਾ ਹੋਇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਉ, ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਲੋਕੁ ਕੁਟੰਬ ਸਭੁ ਬਿਦਾ ਹੁਏ ।

ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਘੋੜੈ ਅਸਵਾਰੁ ਹੋਆ, ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਕਉ ਚਲੇ । ਮਸਲ ਦਰਿ ਮਸਲ ਚਲਤੇ ਚਲਤੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ ਆਏ । ਪੈਂਤੀਸ ਬਰਸਾਂ ਕਾ ਅਰੁ ਛਿਆਂ ਸਾਢਿਆਂ ਮਾਹਾਂ ਦਾ ਜਬ ਹੋਆ ਤਬ ਆਇ ਜੈ ਰਾਮ ਨੋ ਮਿਲੇ । ਜੈ ਰਾਮੁ ਸਉਹਾਂ ਆਇ ਮਿਲਿਆ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕੈ ਗਲਿ ਮਿਲੇ । ਜੈ ਰਾਮਿ ਗਲਿ ਮਿਲਿ, ਸੁਖ ਪੁਛਿ ਕਰਿ ਘਰਿ ਲੈ ਆਇਆ । ਵਿਛਾਵਣੇ ਵਿਛਾਏ, ਆਇ ਘਰਿ ਬੈਠਾ । ਅਤਾਲੀ ਪਿਛਲੀ ਬਾਤ ਪੁਛਿ ਕਰਿ ਨਿਸਾ ਕੀਨੀ । ਪਰਸਾਦੁ ਜੇਵਿਆ, ਅਸਾਇਸ^੧ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੋਏ । ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ ਪਛਮ ਕੀ ਦਿਸਾ ਕੀ ਤਰਫ ਆਇ ਬਾਹਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕੀਆ, ਦਰੀਆਵ ਉਪਰਿ । ਬਹੁਤਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ, ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਇ ਕਰਿ, ਕਪੜੇ ਪਹਰਿ ਕਰਿ ਆਇ ਡੇਰੇ ਬੈਠੇ । ਜੈ ਰਾਮੁ ਭੀ ਇਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਤਰਪਣੁ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਪੜਿ ਕਰਿ, ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਇ ਕਰਿ ਕਪੜੇ ਪਹਰਿ ਕਰਿ ਆਇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਮਿਲਿਆ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰੀ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭੀ ਬਹੁਤੁ ਆਦਰੁ ਕੀਆ, ਉਨਿ ਖੜੇ ਹੋਏ । ਤਬ ਜੈ ਰਾਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬੈਠੀਐ ਜੀ, ਬੈਠੀਐ” । ਜੈ ਰਾਮੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੈਠਿ ਗਏ, ਬੈਠੇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜੈ ਰਾਮ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਉਂ ਬਣਤੀ ਹੈ ਜਿ ਰੁਜਗਾਰੁ ਭੀ ਹੋਇ ਅਰੁ ਸਿਰੇ ਕਾਰਿ^੨ ਭੀ ਹੋਇ, ਕਿਉ ਜਿ ਬੜੇ ਆਦਮੀ ਸਿਉ ਕੋਈ ਅਸਨਾਉ^੩ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿ ਤਿਸ ਕਾ ਰੁਜਗਾਰੁ ਭੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਸੈਸਾਰ ਕੈ ਬਿਖੇ ਸ੍ਰੀਕਾਰੁ ਭੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿ ਫਲਾਨਾ^੪ ਫਲਾਨੇ ਕਾ ਅਸਨਾਉ^੫ ਹੈ ਕਿ ਚਾਕੁਰੁ ਹੈ; ਏਹੁ ਬੜਾ ਆਦਮੀ ਹੈ—ਚਾਰਿ ਕੰਮ^੬ ਹਮਾਰੇ ਸਵਾਰੇਗਾ, ਕੈ ਏਕ ਦਿਨਿ ਕੰਮ

^੧ਲਵਾਗਾ ।

^੨ਪੈਰਾਂ ਉਥੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ।

^੩ਪੈਂਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਸਾਢੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ।

^੪ਸਾਢ੍ਹਾਂ, ਸਾਹਮਣਿਓਂ, ਅੱਗੋਂ ।

^੫ਤਸੱਲੀ ।

^੬ਆਸਾਇਸ, ਸੁਖ, ਚੈਨ, ਆਰਾਮ ।

^੭ਸਵੇਰੇ ।

^੮ਬੈਠ ਕੇ ।

^੯ਸਤਿਕਾਰ, ਆਦਰ ।

^{੧੦}ਆਬਨਾਈ, ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ।

^{੧੧}ਅਮਕਾ ।

^{੧੨}ਜਾਣੁ ।

^{੧੩}ਭਾਵ ਕਈ ਕੰਮ ।

ਆਵੇਗਾ'। ਲੋਕਾ ਮਾਹਿ ਸ੍ਰੀ ਕਾਰੁ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਪਾਤਸਾਹ ਕਾ ਦਰਬਾਰੁ ਹੈ, ਇਕ ਟਹਲ ਹਵਾਲੈ ਹੋਇ ਓਹਿ ਉਸ ਹੀ ਟਹਲ ਮਹਿ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈ। ਤੁਮਰੀ ਮਨਸਾ ਕਿਉ ਹੈ? ਜੇ ਤੁਮਰੀ ਇਛਾ ਹੋਇ ਬੈਠੇ ਅਸਾਇਸਿ ਕਰਹੁ ਤਉ ਹਮਰਾ ਸਿਰੁ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਵ, ਬੈਠੇ ਅਸਾਇਸ ਕਰਹੁ। ਅਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਰੁਜਗਾਰੁ ਭੀ ਕਰੀਐ ਤਉ ਏਕ ਬਾਰ ਦਵਲਤ ਖਾਨ¹ ਕੰਉ ਮਿਲੀਐ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਰੁਜਗਾਰੁ ਭੀ ਕਰੀਐ।" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਭਲਾ ਹੋਇ ਜਿਉ ਤੁਮਰੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਤਿਵ ਕਰਹੁ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰਣਹਾਰਾ ਆਪੇ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਉਸੁ ਕਰਣਾ ਹੈ ਤਿਉ ਹੀ ਕਰਹਿਗੇ ਹਮਿ, ਪਣੁ ਜੀ ਏਕ ਬਾਰਿ ਮਿਲਿਆ ਚਾਹੀਐ।" ਕਹੈ, "ਸਹੀ"। ਕਹੈ "ਸਹੀ"। ਤਬ ਜੈਰਾਮਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਬੈਠਾਇ ਕਰਿ ਜਾਇ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ, ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਅਰਜੁ ਕੀਆ ਅਰੁ ਪਸਤੋ² ਮਹਿ ਸਮਝਾਇਆ ਜਿ, "ਜੀ, ਏਕ ਮੇਰਾ ਸਾਕੁ ਹੈ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ³ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਖੂਬੁ ਲਾਇਕੁ ਹੈ। ਮੁਹੀਮ⁴ ਸਰਿ ਕਰਣਹਾਰਾ ਹੈ, ਜੇ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਪਾਵ ਦੇਖੈ"। ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਵਾਹੁ! ਵਾਹੁ! ਬਹੁਤੁ ਖੂਬੁ, ਬੁਲਾਈਐ"। ਤਬ ਜੈ ਰਾਮੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਆਇ ਮਿਲਿਆ, ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਜੀ, ਚਲੀਐ ਅਰੁ ਕਿਛੁ ਪੇਸਕਸੀ⁵ ਕੀਚੈ"। ਕਹੈ, "ਜੀ, ਭਲਾ ਹੋਇ"। ਏਕ ਕੋਤਲੀ ਪਾਕ ਐਰਾਕੀ ਘੋੜਾ⁶ ਥਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ, ਓਹੁ ਸਵਾਰਿ ਪਹਿਰਾਇ ਕਰਿ ਪੇਸ ਕਸੀ ਕੰਉ ਕੀਆ ਅਰੁ ਰੁਪਯੇ ਪਰਕਾਲੇ⁷ ਪੇਸਕਸੀ ਕੰਉ ਕੀਏ। ਤਬ ਦਿਨ ਚੜਤੋ ਸਾਬਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਪੇਸਕਸੀ ਗੁਦਰਾਨੀ⁸। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਸੂਰਤਿ ਦੇਖ ਕਰਿ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਲੋਦੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ! ਤੇਰੀ ਪੈਦਾਇਸਿ, ਤੂ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ! ਐ ਜੈ ਰਾਮੁ!" ਕਹੈ, "ਜੀਵੈ ਖਾਨੁ"। "ਈ ਮਰਦ (ਰਾ) ਨਾਮੁ ਚੀਸਤ⁹?" "ਖਾਨ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਨਾਨਕੁ ਅਸਤ ਏਹੋ ਮਰਦ ਨਾਮੁ¹⁰"। ਕਹੈ, "ਜੈ ਰਾਮ! ਏਹੋ ਮਰਦੁ¹¹ ਖੁਦਾਈ ਸੂਰਤਿ ਨਜ਼ਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ, ਨੇਕ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਤੂ ਕਹਤਾ ਥਾ ਤਿਸ ਤੀ ਭੀ ਬਲਕਿ ਜਾਸਤਿ ਹੈ¹²।" "ਖਾਨ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਗਰੀਬ ਤੁਮਾਰਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਹੈ"। ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਐ (ਜੈਰਾਮ!) ਖੁਦਾਇ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ, ਏਸ ਕੰਉ ਖੁਦਾਇ ਨਿਵਾਜੇਗਾ ਅਰੁ ਜੈਸੀ ਬਰਬਸਤਿ¹³ ਹਮ ਬੋ ਹੋਇ ਆਵੇਗੀ ਤੈਸੀ ਤਕਸੀਰ ਨ ਕਰਹਗੇ¹⁴।" "ਨਾਨਕ ਕੀ ਤਾਈ ਸਰੁਪਾਓ ਦੇਹੁ"। ਤਬ ਸੁਨਹਰੀ ਸਰੁਪਾਓ¹⁵ ਆਇਆ, ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਅਣਾਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੰਉ ਪਹਿਰਾਇਆ। ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ, "ਜਿਤਨੀ ਮੇਰੀ ਦੇਹੁ ਸਰਕਾਰ¹⁶ ਹੈ ਤਿਤਨੀ ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੈ ਹਵਾਲੈ ਕਰਹੁ"। ਜਿਤਨੀ ਬਿਸਾਤਿ¹⁷ ਮੇਰੀ ਹੈ ਏਤਨੇ ਕਾ ਸਾਮਾ¹⁸ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੈ ਹਵਾਲੈ ਹੋਇ। ਜਿਤਨੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਏਤਨੀ ਕਾ ਖਰਚੁ ਸਭ ਕਾ ਨਾਨਕ ਕੈ ਹਥਿ ਬਿਥੁ ਕਰਿ ਹੋਇ"। ਤਬ ਜੈਰਾਮ ਤਸਲੀਮ¹⁹ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭੀ ਤਸਲੀਮ ਕਰੀ। ਸਰੁਪਾਓ ਪਹਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ

¹ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਲੋਧੀ। ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਦਾ ਨਵਾਬ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਈ ਥਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ²ਪਠਾਨ ਦੇਸ (ਪਿਸ਼ਾਵਰ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਆਦਿ) ਦੀ ਬੋਲੀ। ਪਰ ਦੇਖੋ ਫ਼ਾਰਸੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜੈ ਰਾਮ ਤੇ ਨਵਾਬ ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਤੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ³ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਖਸਲਤ ਵਾਲਾ। ⁴ਮੁਬਕਿਲ ਕੰਮ। ⁵ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਨ ਕਰੇ, ਅਰਥਾਤ-ਮਿਲੇ। ⁶ਪੇਸਕਸ, ਨਜ਼ਰਾਨਾ, ਭੇਟਾ। ⁷ਟਿਕਾਕ (ਅਰਬ) ਦੇਸ ਦਾ ਪਾਕ (ਪਵਿਤ੍ਰ) ਘੋੜਾ। ⁸ਰੁਪਏ ਪੈਸੇ। ⁹ਗੁਜ਼ਰਾਨੀ। ¹⁰ਇਸ ਮਰਦ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ? ¹¹ਇਸ ਮਰਦ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਨਕ ਹੈ। ¹²ਇਹ ਆਦਮੀ। ¹³ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬਲਕਿ (ਸਗੋਂ) ਜਾਸਤ (ਬਿਆਦਾ) ਹੈ। ¹⁴ਪਰਵਰਿਸ਼, ਪਾਲਨਾ। ¹⁵ਭਾਵ-ਉਸ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਖਾਂਗੇ। ¹⁶ਹਕੂਮਤ, ਭਾਵ-ਇਲਾਕਾ। ¹⁷ਪੂੰਜੀ, ਸਮਰੱਥਾ, ਹਕੂਮਤ, ਸਰਕਾਰ। ¹⁸ਸਾਮਾਨ। ¹⁹ਸਲਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ।

ਭੇਰੈ ਆਏ। ਤਬ ਅਗਲੈ ਦਿਨਿ ਖਰਚੁ ਵਾਸਲੁ^੧ ਜੋਤੁ ਜਮਾ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਕਾ ਆਣ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਮਿਲਿਆ। ਸਟਕਾਰ ਕਾ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹਸੇਬੁ^੨ ਬਾ ਸਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਮਝਿ ਲੀਆ। ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਪਿ ਦਿਆਨਤਦਾਰੁ, ਕਿਸੀ ਦਾ ਕਿਛੁ ਲੈ ਨਾਹੀ, ਹੋਰਸ ਕਾ ਹਕੁ ਗਵਾਏ ਨਾਹੀ। ਧਰਮੋ ਧਰਮੀ ਖਰਚੁ ਚਲਾਏ। ਅਗੈ ਜਿ ਲੋਕ ਪੀਛੈ ਲਾਗੈ ਫਿਰਤੇ, ਹਕੁ ਨਾ ਪਾਵਤੇ ਤੇ ਸਭਿ ਹਕਿ ਪਹੁਚੇ, ਸਭਿ ਦੁਆਇ ਲਗੇ ਦੇਣੇ ਜਿ: “ਯਾ ਖੁਦਾਇ ਤੂੰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਭਲਾ ਕਰਿ। ਜੇ ਸਭਨਾ ਦਾ ਹਕੁ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਨੋ ਰੰਜੁ ਨਾਹੀ ਕਰਦਾ”। ਜਿਤਨਾ ਸਗਿਰਦ ਪੇਸਾ ਹੈ ਸਭਿ ਦੁਆਈ ਲਗੈ ਦੇਵਣੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ। ਆਗੈ ਜਿ ਮੋਈ ਬੇ ਸਿ ਦਹਨੀਮੀ^੩ ਕਾਟਿ ਲੈਏ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਿਸੀ ਕੀ ਦੰਮਤੀ ਨਾ ਰਾਖੈ। ਆਪਣਾ ਹਕੁ ਜਾਣੈ ਨ ਦੇਈ, ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਲਏ ਨਾਹੀ। ਦੀਬਾਨ ਕਾ ਜਾਜਤਿ^੪ ਕਿਛੁ ਜਾਣੇ ਦੇ ਨਾਹੀ, ਜਿਤੁ ਗਲੈ ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਹੋਇ ਸਾਈ ਬਾਤ ਕਰੈ। ਦੀਬਾਨ ਤੇ ਸੁਰਖਰੁ। ਸਭੁ ਜਿਤਨਾ ਲਸਕਰੁ ਲੋਕੁ ਸਗਿਰਦ ਪੇਸਾ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕਾ ਬਾ ਸਭੁ ਦੁਆਇ ਦੇਨਿ, “ਯਾ ਖੁਦਾਇ! ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇ”। ਬਾਬੈ ਜੀ ਕੀ ਬਦੀ ਕੋਈ ਨ ਕਰੈ, ਸਭੁ ਕੋਈ ਨੇਕੀ ਹੀ ਕਰੈ। ਬਾਬੈ ਜੀ ਕੀ ਹਰਿ ਕੋਈ ਸਪਾਰਸ^੫ ਕਰੇ। ਸਭੁ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ! ਨਾਨਕੁ ਦਿਆਨਤਦਾਰੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਸਭ ਲਸਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਸਗਿਰਦ ਪੇਸੇ ਕੀ ਮਉਤਾਦ^੬ ਬਧੀ, ਬਾਧਿ ਕਰਿ ਮਉਤਾਦ ਜਿ ਇਤਨਾ ਤੁਮ ਖਾਹ, ਇਤਨਾ ਤੁਮ ਘਰੀ ਭੇਜਹੁ। ਸਭੁ ਕੋਈ ਬਾਫਰਾਤ^੭ ਰੋਟੀ ਖਾਇ। ਦੀਬਾਨ ਕਾ ਕੰਮ ਚਲਿਆ ਜਾਇ। ਦੀਬਾਨੁ ਡੀ ਖੁਸੀ ਹੋਆ ਜਿ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਦੁਣਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਲੋਕ ਖੁਸੀ ਹੋਏ। ਜਿ ਬਾਫਰਾਤ ਰੋਟੀ ਲਗੈ ਖਾਣੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਐਸਾ ਧਰਮੁ ਵੀਚਾਰੁ ਚਲਾਇਆ। ਸਭੁ ਕੋਈ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਪਿਛਲਿਆ ਤਲਵੰਡੀ ਕਿਆ ਲੋਕਾ ਨੋ ਖਬਰਿ ਹੋਈ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਜਾਏ ਹੀ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਚਲਹੁ ਅਸੀ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰਿ ਆਵਹਿ। ਤਬ ਜੇਹੇ ਫਰਕ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਵੈ ਤੇਹੀ ਤੇਹੀ ਟਹਲਿ ਤਿਸਨੋ ਮਿਲੈ। ਸਭੁ ਕੋਈ ਸਦਕਾ ਬਾਬੈ ਜੀ ਦਾ ਬਾਫਰਾਤ^੮ ਰੋਟੀ ਖਾਨਿ। ਕੰਮ ਪਾਤਸਾਹੀ ਜੋਤਿ ਛੋਡਿਓ, ਸੁ ਉਸ ਹੀ ਭਾਤਿ ਕੰਮ ਸਿਰਕਾਰ ਕਾ ਚਲੈ।

ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਰਾਤਿ ਕੈ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੈ-ਕਰਾਇ ਅਰੁ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤਿ ਨਾਵਣਿ ਜਾਇ। ਨਾਇ ਕਰਿ ਦਰਿਆਇ ਉਪਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੈ। ਕੀਰਤਨੁ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਪਰਸਾਦੁ ਜੇਵਿ ਕਰਿ, ਉਖਾ ਕਾਲ^੯ ਦੀਬਾਨ ਲਗਦੇ ਅਗੈ ਦੇ^{੧੦} ਹੀ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਵੈ। ਉਹਾ ਜਾਇ ਦੀਬਾਨ ਪਾਸਿ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇ ਕਰਿ ਜੇ ਕਿਛੁ ਦੀਬਾਨ ਕਾ ਕੰਮੁ ਹੋਇ ਸਿ ਸਰਿ ਕਰੈ^{੧੧}। ਅਵਰੁ ਕਿਸੀ ਕਾ ਕੰਮੁ ਕਾਰਜੁ ਹੋਇ ਤਿਸ ਕਾ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਕਰੈ। ਸਭਸ ਕੇ ਕਾਰਜ ਸਾਰੇ। ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਕਮਾਵੈ; ਬਿਰਥਾ ਕਿਸੀ ਕਉ ਨਾ ਛੋਡੈ। ਦੀਬਾਨ ਵਿਚਿ ਅਤਿਆ ਕਿਸੀ ਕਉ ਨਾ ਦੇਈ ਰਹਣੇ, ਭੁਮੀਆ ਚਉਧਰੀਆ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ, ਕਾਨ੍ਹਗੋਆ ਕਰੋਤੀਆਂ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਇਤਿ ਰਯਤਿ ਕਾ ਡੀ ਵੇਸਾਹ। ਸਭੁ ਜਿਤਨੀ ਰਯਤਿ ਸਭ ਦੁਆਈ ਲਾਗੀ ਦੇਵਣੇ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ! ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਤੂ ਭਲਾ ਕਰਿ। ਜੇ ਨ ਰਯਤਿ, ਨ ਚਉਧਰੀ, ਨ ਕਾਨ੍ਹਗੋਆ, ਨ ਸਿਕਦਾਰੁ ਕੋਈ ਬਗੜਦਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਬੰਦੀਖਾਨੈ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਬੰਨੀਦਾ ਹੈ, ਰਾਮੁ ਕਾ ਰਾਜੁ ਗੁਦਰਦਾ ਹੈ। ਧੰਨੁ ਹੋ ਨਾਨਕ! ਜਿਸ ਦੇ ਆਵਣੇ ਸਾਥਿ ਸਭੁ ਕੋਈ ਸੁਖੀ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ। ਲੋਕਹੁ ਬਹੁਤੁ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।” ਏਹੁ ਰਾਜ ਪਰਕਿਰਤਿ^{੧੨} ਲਾਗਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਮਾਵਣੈ। ਇਉ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਜੁ ਕੀਆ। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ।

^੧ਭਾਵ ਖਰਚ ਦਾ ਵੇਰਵੇਵਾਰ ਚਿੱਠਾ ਤੇ ਜਮਾ ਜੋਤ ਦੀ ਰਕਮ ਨਕਦ। ^੨ਹਿਸਾਬ, ਲੇਖਾ। ^੩ਦਹਨੀਮ— ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਦਸ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ, ਭਾਵ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ। ^੪ਵੱਧ। ^੫ਸਿਫਾਰਿਸ਼, ਮਹਿਮਾ।

^੬ਰੋਜ਼ ਦੀ ਰਸਦ, [ਅਰਬੀ, ਮੁਅਤਾਦ=ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਦਤ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ, ਰਾਸ਼ਨ]। ^੭ਅਧਿਕਤਾ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਫੁੱਲ੍ਹਾ। [ਬ-ਇਫ਼ਰਾਤ]। ^੮ਸਵੇਰੇ, ਤੜਕੇ, ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ। ^੯ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ।

^{੧੦}ਸਾਫ਼, ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ।

^{੧੧}ਰਾਜ-ਪ੍ਰਭਿਤੀ, ਭਾਵ-ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ।

ਸਲੋਕੁ ।

ਭੇਖ ਕੀਆ ਤਉ ਕਿਆ ਡਇਆ, ਜਉ ਮਨਿ ਨਹੀ ਸਚੁ ਅਲੇਖੁ ॥
ਚਾਮੁ ਨ ਰਵਈ ਸਚ ਬਿਨੁ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਇਹੀ ਬਸੇਖੁ ॥
ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ ॥ ਗੁਰੂ ਸਤਿ,
ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੨੪ ॥

ਆਤਮਾ ਪਰਬੋਧੀ ਗਿਆਨ ਗੋਸਟ

ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਨ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ ਜਦਿ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਦਵਲਤ ਖਾਨ
ਨੇ ਮਿਲਿਆ, ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਸਰੂਪਾਉ ਘੋੜਾ ਦਿਤਾ, ਸਗਿਰਦ ਪੇਸ਼^੧ ਦਾ ਖਰਚੁ ਹਵਾਲੈ ਕੀਤਾ । ਤਸਲੀਮ ਕਰਿ
ਭੇਟੈ ਆਏ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸੰਕੋਚ ਵਿਚਿ ਪੈਆ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਏਸੁ ਗਲਿ ਵਿਚਿ ਨਾਹੀ । ਏਹੁ
ਗਿਣਿ ਅਭਾਣਕ ਮੇਰੈ ਗਲਿ ਬਧੀ । ਮੇਰਾ ਧਿਆਨੁ ਕਿਥਾਉ ਹੋਰੁ ਬੈ, ਏਹੁ ਗਲਿ ਕਿਛੁ ਹੋਰੁ । ਏਹੁ ਕਿਆ ਹੋਦਾ ਹੈ ।
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸੰਕੋਚ ਵਿਚਿ ਪੜਿਆ, ਤਬ ਚੁਪ ਕਰਿ ਰਹਿਆ । ਚੁਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਤਮ ਪਰਬੋਧੀ
ਸਬਦੁ^੨ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਲੇ ਉਠਾ ਜਿ:—

ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥

ਹੋਵਹੁ ਚਾਕਰ ਸਾਹਿਬ^੩ ਕੇਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਤਮੇ ਕਉ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ, “ਏ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਸੰਕੋਚ ਵਿਚਿ ਕਿਉ
ਪਇਆ ਹੈ । ਤੂੰ ਚਾਕਰੁ ਸ੍ਰੀ ਨਾਕੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਹੋਹਿ । ਹੋਰੁ ਤੂੰ ਚਾਕਰੀ ਛੇਡਿ ਦੇਹਿ । ਏਹੋ ਗਿਆਨੁ ਤੂੰ ਪਕੜੁ” ।
ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਨ ਸਾਥਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰੀ-ਕਹਣੈ ਲਾਗਾ, “ਦਿਖਾ, ਏਸੁ ਮਨ ਕਾ ਓੜਕੁ
ਲਹਾ ? ਦਿਖਾ, ਏਹੁ ਮਨੁ ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕਿਆ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ, ਕਹਾ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਕਿਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ?
ਦਿਖਾ, ਮੈ ਏਸੁ ਮਨ ਕਾ ਅੱਤ ਲਹਾ, ਜਿ ਏਸੁ ਮਨ ਕੀ ਕਵਨ ਪਰਕਿਰਤਿ^੪ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ, ਨ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ॥

ਅੰਬਿਤੁ^੫ ਛੇਡਿ ਕਾਹੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਜਬ ਆਤਮਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਬ ਅੰਤਰਿ ਦੇਹੀ ਦੇ ਹੀ ਰਹਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰਿ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ ।

^੧ਨੌਕਰਾਂ ਚਾਕਰਾਂ ਦਾ । ^੨ਅਦਬ ਅਦਾਬ ^੩ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੋਧਣ (ਗਿਆਨ ਦੇਣ) ਵਾਲੀ ਸਬਦ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ।
^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਾਚੇ’ । ^੫ਪ੍ਰਭਿਤੀ, ਸੁਭਾਉ । ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ’ । ‘ਏਹੁ ਦੇਵੇ’ ਤੁਕਾਂ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਪਰਲੀਆਂ ਰਹਾਉ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹਨ ।

ਬਿਖਿਆ ਸੁਆਦ ਨੋਂ ਦਉਤਤੀ ਹੈ, ਚਿਤਵਨੀ ਮਨ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਦੇਹੀ ਛੋਡਿ ਨਾਹੀ ਸਕਤਾ, ਪਰ ਚਿਤਵਨੀ ਏਸ ਕੀ ਦਹਦਿਸਿ^੧ ਭ੍ਰਮਤੀ ਫਿਰਤੀ ਹੈ” ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਨ ਕਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਹਾ ਰੇ ਮਨ ! ਕਿਉ ਰੇ ਤੂ ਦਹਦਿਸਿ ਭ੍ਰਮਤਾ ਫਿਰਤਾ ਹੈ ? ਅੰਬਿਤੁ ਜੇ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ ਸਿ ਤਿਸ ਕੇ ਤਾਈ ਤੂ ਛੋਡਤਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਬਿਖਿਆ ਜਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਤੂ ਖਾਤਾ ਹੈ । ਦਯਾ ਕੇ ਸਵਾਰੇ ! ਤੂ ਬਹੁਤਿ ਕਬਿ ਏਹੁ ਅਵਸਰੁ^੨ ਪਾਵਹਿਤਾ, ਜੇ ਅੰਬਿਤੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਜਿ ਬਿਖਿਆ ਮਾਇਆ ਕਉ ਖਾਤਾ ਹੈ ਤੂੰ, ਸਿ ਇਹੁ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਤੁਮਨੋਂ ਪਚਾਇ^੩ ਦੂਰ ਕਰੈਗੀ । ਏਹੁ ਬਿਖੁ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੂ ਛੋਡਿ ਦੇਹਿ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੂ ਰਾਖੁ” । ਤਬ ਮਨ ਹੀ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਜਿ, “ਤੂ ਮੁਖ ਕਉ ਅੰਬਿਤੁ ਭੁੰਗਣਿਆ^੪ ਚਾਹਦਾ ਹੈ, ਸੁ ਏਹੁ ਅੰਬਿਤੁ ਏਸੁ ਰਾਜ-ਲੀਲਾ ਮਾਹਿ ਨਾਹੀ ਭੁੰਚੀਦਾ, ਰਾਜ ਲੀਲਾ ਮਹਿ ਬਿਖੁ ਹੀ ਭੁੰਚੀਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਤੂ ਗਿਆਨੁ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਤਾ ਤੂ ਰਾਜ-ਲੀਲਾ ਛੋਡਿ, ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਉਦਾਸੀ ਪਕੜੁ । ਉਦਾਸੀ ਮਹਿ ਅੰਬਿਤੁ ਗਿਆਨੁ ਹੈ । ਰਾਮ-ਰਸੁ ਤੂ ਮੁਖ ਕਉ ਪੀਆਉ” । ਤਬ ਮਨ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ, ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਗਿਆਨੁ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਮਤਾ^੫ ਹੈ । ਅਰੁ ਧਿਆਨੁ ਭੀ ਸਭੁ ਕੋਈ ਧਰਤਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਏਹੁ ਜਿ ਕਰਮ ਕੀ ਰੋਖ, ਜਿ ਏਸ ਕੇ ਗਲਿ ਫਾਸੀ ਪੜਤੀ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਬੰਧਨ ਕਾ ਬੰਧਿਆ ਏਹੁ ਜੀਉ ਫਿਰਤਾ ਹੈ, ਛੁਟਕਣਾ ਨਾਹੀ ਪਾਵਤਾ । ਰੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਜਬ ਲਗਿ ਓਹੁ ਲੇਖ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ ਤਿਆਗਣਕਾ^੬ ਤਬ ਲਗਿ ਏਹੁ ਨਾਹੀ ਜਾਇ ਸਕਦਾ ਮਾਇਆ ਤਿਆਗਿ ਕਰਿ । ਪਣੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਕਰੈ ਸਿ ਇਸੁ ਮਾਇਆ ਹੀ ਕੇ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਕਰੈ ।” ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਮਨ ਕਉ ਕਹਤਾ-ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਮਾਇਆ ਕੇ ਬੰਧਨਿ ਜਬ ਏਹੁ ਬਾਂਧਿਆ ਤਬ ਏਹੁ ਸੇਵਾ ਅਰੁ ਚਾਕਰੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਰੈ ?” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਨ ਕਉ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ:-

ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਸੁ ਚਾਕਰੁ ਹੋਇ ॥

ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਹਵਿ ਰਹਿਆ ਜੋਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਮਨ ! ਸੇਵਾ ਬਿਨਾ ਚਾਕਰੀ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ ਅਰੁ ਬਿਨਾ ਚਾਕਰ ਹੋਏ ਤੇ ਏਹੁ ਵਜਹੁ^੭ ਭੀ ਨਾਹੀ ਪਾਵਤਾ, ਮਾਇਆ ਏਸੁ ਕਉ ਸੇਵਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਰਨੈ ਨਾਹੀ ਦੇਤੀ । ਪਰੁ ਮਾਇਆ ਹੀ ਮਹਿ ਸੇਵਾ ਕਰਉ । ਮਾਇਆ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਅਰੁ ਰਾਜੁ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਪਾਣੁ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਰਯਤਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ, ਰਾਜੁ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ । ਬੁਰਾ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਭਲਾ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ । ਜਲਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਬਲਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਮੰਧਿ ਲੋਕ^੮ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਆਕਾਸ ਲੋਕ ਦੇਵ ਲੋਕ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ । ਜੀਵ ਜੰਤ ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ^{੧੦}

^੧ਦਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ, ਦਸ ਦਿਸ਼ਾ ਇਹ ਹਨ: ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਦੱਖਣ, ਉਤਰ, ਅਗਨਿ ਕੋਣ, ਨੈਰਤ ਕੋਣ, ਵਾਇਵੀ ਕੋਣ, ਬੀਸਾਨ ਕੋਣ, ਪਾਤਾਲ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ । ^੨ਪਰਮੇਸੁਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ । ^੩ਸਮਾਂ ।

^੪ਖੁਆਰ ਕਰਕੇ । ^੫ਛਕਾਇਆ । ^੬ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਚਖਦਾ ਹੈ । ^੭ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਦਾ, ਭਾਵ-ਉਦਾਸੀ (ਸੰਨਿਆਸ) ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ । ^੮ਤਨਖਾਹ, ਰੋਜ਼ੀਨਾ । ^੯ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਲੋਕ, ਭਾਵ-ਮਾਤ ਲੋਕ (ਬਿਹ ਧਰਤੀ) । ^{੧੦}ਕੱਖ ।

ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ^੧ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ। ਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਾਣੁ। ਏਹੁ ਜੇ ਚਾਕਰੀ ਹੈ ਸਿ ਭੀ ਤੂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੀ ਕਰਿ ਜਾਣੁ। ਸਿ ਏਕ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਦੀ ਟਹਿਲ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੀ ਟਹਲ ਹੈ। ਏਵ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੂ ਚਾਕਰੀ ਕਰਿ, ਸਕਲ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੀ ਕਰਿ ਜਾਣੁ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ, ਕਹੈ, “ਰੇ ਮਨ ! ਸਕਲ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ? ਇਕਿ ਏਸ ਕਾ ਭਲਾ ਮਨਾਵਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਇਕਿ ਬੁਰਾ ਮਨਾਵਤੇ ਹੈ ਤਿਨਾ ਸਾਬਿ ਏਹੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਚਲੈ ? ਤਬ ਬੁਰੇ ਸਾਬਿ ਏਹੁ ਬੁਰਾ ਹੋਇ ਪਹੁਚਣਾ ॥ ਭਲੇ ਸਾਬਿ ਭਲਾ ਕਰਣਾ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮਨ ਕੰਉ ਕਹਤਾ ਹੈ। ਕਹੈ ਜਿ, “ਰੇ ਮਨ ! ਏਵ ਨਾਹੀ ਕਹੈ ਜੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਰੀਐ ?” ਕਹੈ, “ਇਉਂ ਕਰੀਐ, ਇਉਂ ਕਮਾਈਐ।” ਤਬ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਹਮ ਨਹੀ ਚੇਗੇ, ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਰੇ ਮਨ ! ਤੂ ਏਸੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਨਿਸਤਰਿਆ^੨ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਤਾ ਤੂ ਆਪ ਨੇ ਚੰਗਾ ਕਰਿ ਨ ਜਾਣੁ। ਆਪਨੇ ਏਵੇ ਕਰਿ ਜਾਣੁ ਜਿ ਏ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ! ਮੇਰੇ ਸਮਾਨਿ ਖਾਪੀ ਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨ ਹੋਇਗਾ। ਸਿ ਕਿਛੁ ਖਾਪੀ ਹਾਂ ਸਿ ਹੋਵੇ^੩ ਹਾਂ, ਤੂ ਆਪ ਨੇ ਚੰਗਾ ਮੂਲਿ ਨਾ ਆਖੁ। ਅਰੁ ਹੋਰਸ ਨੇ ਬੁਰਾ ਨਾ ਆਖੁ। ਜਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਹੈ ਤੂ ਏਵੇ ਕਹੁ ਜਿ ਹੋਵੇ^੪ ਬੁਰਾ ਹਾਂ। ਤਾ ਏਤੇ ਗਲੇ ਨੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਾਰੇਗਾ। ਏਸੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਤੂ ਤਰਹਿਗਾ, ਜਬ ਏਵ ਕਮਾਵਹਿਗਾ। ਏਹੁ ਮੇਰੀ ਮਤਿ ਲੋਹਿ। ਇਤੁ ਭੋਤਿ ਸੇਵਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੀ ਕਰਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਤਮਾ ਪਰਬੋਧੀ^੫ ਏਹੁ ਗਿਆਨੁ ਗੋਸਟਿ ਕਰੇ। ਫਿਰਿ ਉਠਿ ਕਰਿ ਰਾਜੁ ਚਲਾਵਣ ਲਾਗਾ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ।

ਰਾਜ ਮਹਿ ਰਾਜੁ, ਜੋਗ ਮਹਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵੈ ॥

ਭੋਗ ਮਹਿ ਭੋਗੀ, ਗ੍ਰਿਸਤ ਮਹਿ ਗ੍ਰਿਸਤੁ ਚਲਾਵੈ ॥

ਤਪ ਮਹਿ ਤਪੀਆ, ਸੰਨਿਆਸ ਮਹਿ ਸੰਨਿਆਸੁ ਕਮਾਵੈ ॥

ਜਤੀਆ ਮਹਿ ਜਤੀ, ਸਿਧਾ ਮਹਿ ਸਿਧੁ ਸਦਾਵੈ ॥

ਸਾਹਾ ਮਹਿ ਸਾਹੁ, ਬਖਾਰੀਆ ਮਹਿ ਬਾਖਾਰ ਚਲਾਵੈ ॥

ਪੀਰਾ ਮਹਿ ਪੀਰੁ, ਭਗਤਾ ਮਹਿ ਭਗਤੁ ਬੁਲਾਵੈ ॥

ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਸਿਖੁ, ਗਰੀਬਾ ਮਹਿ ਗਰੀਬੁ ਬਿਚਾਰਾ ॥

ਨੀਚਾ ਮਹਿ ਨੀਚੁ, ਤੁੰਗਰਾ^੬ ਮਹਿ ਤੁੰਗਰੁ ਛਾਰਾ ॥

ਅੰਤਰਿ ਧਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ, ਬਾਹਰਿ ਕਰਤਿ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੈ ਇਹੀ ਬਿਉਹਾਰਾ^੭ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਸਤਿ ਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੨੫ ॥

^੧ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ—ਸੂਰਗ ਲੋਕ, ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ। ^੨ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ। ^੩ਹਉ, ਮੈਂ।
^੪ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੋਧ ਅਰਥਾਤ—ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ^੫ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤ੍ਰਿਅੰਗਰ, ਅਸਲ
^੬ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਰਵੰਗਰ, ਅਰਥਾਤ—ਡਾਕਰ ਵਾਲਾ—ਧਨਵਾਨ। ^੭ਇਹ ਰਚਨਾ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਮੋਦੀਖਾਨਾ ਸੰਭਾਲਿਆ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਨ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਨਗਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ ਬੈਠਾ ਥਾ ਅਰੁ ਜਇ ਵਲਤ ਖਾਨਿ ਲੋਦੀ ਕਾ ਚਾਕੁਰੁ ਹੋਆ ਮੋਦੀ ਆਪਣੇ ਕੀ ਟਹਲ ਹਵਾਲੇ ਹੋਈ। ਤਬ ਹਰਿ ਦਿਨਿ ਜਿ ਸਿਰਕਾਰ ਕਾ ਖਰਚੁ ਹੋਇ ਸਿ ਲਿਖਦਾ ਜਾਇ। ਅਰੁ ਜਿ ਦਿਨਿ ਲਿਖੈ ਖਰਚੁ ਸਿ ਰਾਤਿ ਬੈਠਾ ਜੋੜੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬੈਠਾ ਥਾ ਖਰਚੁ ਕਾਗਦ ਉਪਰਹੁ ਜਿਉ ਬੈਠਾ ਜੋੜਦਾ ਥਾ ਤਿਉ ਰਾਤਿ ਕੈ ਸਮਉ^੧। ਅਰੁ ਵਰਗ^੨ ਜਲਦੈ ਹੋਨਿ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜਿਉ ਬੈਠਾ ਲੇਖਾ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਤਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਮਨੁ ਬਿਰਕਤੁ ਹੋਇ ਗਇਆ, ਓਹੁ ਕਾਗਦੁ ਹਬਹੁ ਸਟਿ ਬਹਿਓਸੁ^੩। ਲਾਗਾ ਮਨ ਕੰਉ ਸਮਝਾਵਣੈ। ਤਬ ਆਤਮੇ ਸਾਥਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ, ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਮਹਿ ਆਤਮ ਪਰਬੋਧੀ ਜਿ:-

ਚਿਤ ਚੇਤਸਿ ਕੀ ਨਹੀ ਖਾਵਦਿਆ ॥

ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਣਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥^੪

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਬਉਰੇ, ਬਾਵਰੇ, ਕਮਲੇ, ਦਿਵਾਨੇ, ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਜਿ ਏਨੀ ਸੋਂਸਾਰ ਕੀ ਕੰਮੀ ਲਾਗਾ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੈ ਬਿਅਰਿਆ, ਸੁ ਕਿਉਂ ? ਤੇਰੇ ਤਉ ਸਭੇ ਹੀ ਗੁਣ ਕਿਥੇ ਹੀ ਗਲੇ। ਜਿਹਬਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੈਨੋਂ ਦੀਨੀ ਬੀ ਜਿ ਇਸੁ ਜਿਹਬਾ ਨਾਲਿ ਤੈ ਮੇਰਾ ਜਸੁ ਕਰਣਾ। ਜਿ ਤੈ ਹੋਰੁ ਬਸਤੁ ਜਿ ਬੀਆਂ ਸਿ ਸਭਿ ਬੋਲੀਆਂ, ਮਿਥਿਆਂ ਕੀਆਂ, ਪਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ ਨਾ ਕੀਆ, ਏਹੁ ਜਿਹਬਾ ਕਾ ਭੀ ਗੁਣੁ ਗਲਿਆ। ਅਖੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇਖਣੇ ਕਉ ਦੀਨੀਆਂ ਬੀਆਂ ਜੇ ਸਾਧ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣਾ, ਅਰੁ ਸੁਭ ਦਿਸਟਿ ਦੇਖਣਾ ਹਰਿ ਕਿਸੀ ਕਉ^੫। ਸੁ ਤੈ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਭੀ ਨਾ ਕੀਨੀ। ਏਹਿ ਅਖੀ ਭੀ ਨਿਹਫਲ ਗਈਆਂ। ਕੰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੁਮ ਕੰਉ ਦੀਏ ਬੇ ਜਿ ਏਨੀ ਕੰਨੀ ਮੇਰਾ ਜਸੁ ਸੁਨਣਾ। ਅਰੁ ਓਹੁ ਤੈ ਸੁਣਿਓ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਜਸੁ। ਏਹਿ ਸੁਣਣਿ ਭੀ ਨਿਹਫਲ ਗਏ। ਹੋਰ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਬਿਨਾ। ਸੀਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੁਮ ਕੰਉ ਦੀਆ ਥਾ ਜਿ ਏਹੁ ਸਿਰੁ ਮੇਰੀ ਭਗਤਿ ਕੰਉ ਨਿਵਾਵਣਾ, ਹਰਿ ਜਨ ਕੰਉ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੰਉ ਨਿਵਾਵਣਾ। ਤੈ ਏਹੁ ਬਾਤ ਭੀ ਨਾ ਕਰੀ, ਤੈ ਹੋਰੁ ਬੇ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇਆ, ਮਇਆ ਕੈ ਅਰਥਿ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥ ਤੇਰਾ ਸਿਰੁ ਨਿਵਿਓ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਸਿਰ ਕਾ ਗੁਣੁ ਭੀ ਨਿਹਫਲੁ ਗਇਆ। ਹਸਤ^੬ ਜਿ ਤੁਮ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀਏ ਬੇ ਜਿ ਏਨੀ ਹਥੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥਿ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਦਾਨੁ ਕਰਣਾ, ਤੈ ਏਹੁ ਬਾਤ ਭੀ ਨਾ ਕਰੀ। ਹਬਹੁ ਕਾ ਗੁਣੁ ਭੀ ਨਿਹਫਲੁ ਗਇਆ। ਅਰੁ ਚਰਨ ਤੁਮ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀਏ ਬੇ ਜਿ ਸੁਧਰਮ ਕੀ ਵਸਤੁ ਉਪਰਿ ਚਲਿਆ ਜਾਣਾ, ਅਧਰਮ ਉਪਰ ਨਾਹੀ ਜਾਣਾ, ਜਿ ਤੁਮ ਅਧਰਮ ਉਪਰਿ ਚਰਨ ਚਲਾਏ, ਸੁਧਰਮ ਉਪਰ ਚਰਨ ਨ ਚਲਾਏ, ਏਹੁ ਭੀ ਚਰਨ ਚਲਣੇ ਕਾ ਗੁਣੁ ਨਿਹਫਲ ਗਇਆ। ਏਹੁ ਦੇਹੁ ਤੁਮ ਕੰਉ ਮਹਾ ਸੁੰਦਰੁ ਦੀਨਾ ਥਾ ਜਿ ਏਸੁ ਦੇਹੀ ਮਾਥਿ ਮੇਰੀ ਭਗਤਿ ਕਰਣੀ। ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ^੭ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਣਾ। ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਤਪਸਿਆ ਸਾਧਨਾ ਕਰਣੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣਾ, ਆਲਸੁ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ। ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਹੋਰਿ ਖੁਸੀਆ ਕੀਤੀਆ, ਏਹੁ ਬਾਤ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਕਾ ਗੁਣੁ ਭੀ ਨਿਹਫਲੁ ਗਇਆ। ਰੇ ਮਨ ਬਉਰੇ, ਬਾਵਰੇ, ਬੈਤਾਲੇ, ਕਮਲੇ, ਦਿਵਾਨੇ, ਮੂਰਖ, ਬੋਧੇ^੮ ਤੂੰ ਜਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਿ ਸਿਮਰਤਾ ਨਾਹੀ, ਰੇ ਪਾਪੀ ! ਤੇਰੀ ਕਵਨ ਗਤਿ^੯ ਹੋਇਗੀ ? ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਮ ਤੇ ਛੁਟਹਿਗਾ ?” ਤਬ ਫੇਰਿ ਆਤਮੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਉਤਰੁ ਦੀਆ,

^੧ਸਮੇਂ।

^੨ਦੀਵੇ।

^੩ਹੱਥੋਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।

^੪“ਕਰਣੀ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ ਮਸਵਾਣੀ”, ਬਬਦ

ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਇਹ ਰਹਾਉ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਪਦੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹਨ।

^੫ਬੁਠੀਆਂ, ਕੂੜੀਆਂ।

^੬ਹੱਥ।

^੭ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਤਟਿ (ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ)।

^੮ਬੁੱਧ।

^੯ਕਵਨ

(ਕੌਣ) ਗਤਿ (ਹਾਲ), ਕੀ ਹਾਲ।

ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਕਾਇਆ¹ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ ਮਸਵਾਣੀ, ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਲੇਖ ਪਏ ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਕਿਰਤੁ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲਣਾ² ਤਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਅੰਤੁ ਹਰੇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਕੰਉ ਜੇ, “ਸੁਨਿਹੋ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਕੋ ! ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਹੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਰਜਿਆ ਬਾ ਤਿਸਿ ਦਿਨ ਮੇਰੈ ਮਥੇ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਕਾ ਲੇਖੁ ਲਿਖਿ ਛੁਟਾ ਬਾ । ਓਹੁ ਲੇਖੁ ਜਿ ਮੇਰੈ ਬਾਬ ਪੜਿਆ ਬਾ ਸੋਈ ਕਿਰਤੁ³ ਮੁਝ ਕੰਉ ਕਰਮ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ ਜੀ । ਜਿਉ ਜਿਉ ਮੁਝ ਕੰਉ ਕਿਰਤ ਚਲਾਵਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹੰਉ ਚਲਤਾ ਹੰਉ । ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤਿਆ ਗੁਣਾਂ ਕਾ ਅੰਤੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਏਹੁ ਤਉ ਦੇਹੀ ਸਾਜੀ ਹੈ ਸੁਪਣਾ⁴ ਦੇਹੀ ਸਾਜਿ ਕਰ ਕਈ ਅਗਣਤ⁵ ਸੁਖ ਰਾਜ ਭੋਗ ਏਸੁ ਦੇਹੀ ਕੰਉ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਤਿਨਹੁ ਉਸ ਕਿਆਹੁ ਗੁਣਹੁ ਕਾ ਕਿਆ ਅੰਤੁ ਪਾਈਐ । ਓਹੁ ਅਮੁਲੁ ਗੁਣਾ ਕਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਕਿਆ ਕਿਆ ਕਹੀਅਹਿ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਤਮੇ ਸਾਥਿ ਬਗੜਤਾ ਹੈ । ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ਆਤਮੇ ਕੰਉ ? ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਜਾਲੀ ਹੈਨਿ ਜਾਲੁ ਦਿਨੁ ਹੁਆ, ਜੇਤੀ ਘੜੀ ਫਾਹੀ ਤਿਤਣੀ⁶ ॥

ਰਸਿ ਰਸਿ ਚੋੜਾ ਚੁੜਾਹਿ, ਨਿਤਿ ਫਾਸਹਿ, ਛੂਟਿ ਮੂੜੇ ਕਵਨ ਗੁਣੀ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਜਿ ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਪਸਾਰੇ⁷ ਮਹਿ ਪੜਿਆ ਹੈ, ਦਿਨਿ ਤੂੰ ਲੇਖਾ ਲਿਖਹਿ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ਤੂੰ ਲੇਖਾ ਲਿਖਹਿ, ਰੇ ਲੋਭੀ ! ਤੇਰੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ਹੋਇਗੀ ? ਤੂੰ ਰਾਤਿ ਭੀ ਪਾਪ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਦਿਨਿ ਭੀ ਪਾਪ ਕਰਹਿ । ਦਿਨ ਕੇ ਜਿ ਪਾਪ ਹੈ ਜਿ ਐਸੀ ਤੁਮ ਕੰਉ ਫਾਸੀ ਹੈ ਜਿਉ ਮਹਾ ਜਾਲ ਮਹਿ ਮਛਲੀ ਫਾਸਤੀ ਹੈ, ਤਿਉ ਦਿਨ ਕੇ ਪਾਪ ਤੁਮ ਕੰਉ ਮਹਾ ਜਾਲੁ ਹੈ ਫਾਸੀ । ਅਰੁ ਰਾਤਿ ਕੇ ਪਾਪ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਛੋਟੀ ਜਾਲੀ ਹੈ ਤੁਮ ਕੰਉ ਫਾਸਣੈ ਕੀ, ਤੂੰ ਜਿ ਏਹਿ ਮਨ ਕੀਆ ਖੁਸੀਆ ਕਰਤਾ ਹੈ । ਦੇਖੁ ਰੇ ਬਉਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਜਿ ਛੂਟਹਿਗਾ ਜਿ ਕਿਨੀ ਗੁਣੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਛੂਟਹਿਗਾ ? ਡਿਟੁ, ਅਸੁ ਕਲਿ ਚਲਿ ਜਾਹਿਗਾ, ਤੇਰਾ ਤਉ ਮੈ ਛੂਟਣੈ ਕਾ ਸੰਜੋਗੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਦਿਸਤਾ । ਤੇਰੀ ਕਵਣੁ ਗਤਿ ਹੋਇਗੀ ? ਤੂੰ ਦਿਨਿ ਭੀ ਫਾਸਹਿ ਰਾਤਿ ਭੀ ਫਾਸਹਿ । ਤੂੰ ਜਿ ਛੂਟਹਿ ਜਿ ਕਿਸੁ ਗੁਣ ਕਰਿ ਛੂਟਹਿਗਾ ? ਤੂੰ ਜਿ ਦਿਨਿ ਰਾਤਿ ਜਲਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਲਤਾ ਹੈ ? ਤੂੰ ਤਉ ਜਲਿਆ ਡਿਟੁ ਹਰਿ ਚੇਤਿ । ਜਲੁ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚੇਤਿ, ਜਿਤੁ ਜਲਹਿ ਨਾਹੀ । ਮੈ ਤੁਮ ਕੰਉ ਕਹਤਾ ਹੰਉ ਜਿ ਤੂੰ ਰੇ ਮਨ ! ਮੇਰੇ ਜਲਿਆ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਆਤਮਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਪੁਛਤਾ ਹੈ ਜਿ “ਦਿਖਾ ਜੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਜਲਿਆ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਲਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਤਮਾ ਪਰਬੋਧੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਕਾਇਆ ਆਰਣੁ ਮਨੁ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ, ਪੰਚ ਅਗਨਿ ਤਿਤੁ ਲਾਗਿ ਰਹੀ ॥

ਕੋਇਲੇ ਪਾਪ ਪੜੇ ਤਿਸੁ ਊਪਰਿ, ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਮੰਨੀ ਚਿੰਤ ਭਈ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਮਨ ! ਤੂੰ ਜੇ ਜਲਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਲਤਾ ਹੈ ? ਜਿਉ ਲੋਹਾਰਾਂ ਕਾ ਆਰਣੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਆਰਣ ਕੀ ਠਵਰ⁸ ਏਹੁ ਤੇਰੀ ਦੇਹੀ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿਉ ਆਰਣ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ ਜਾਲਣ ਬਾਹਦਾ ਹੈ⁹ ਲੁਹਾਰੁ ਤਿਉ ਤੂੰ ਰੇ ਮਨ ਲੋਹੇ ਕੀ ਠਵਰ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਤੂੰ ਹੈ, ਲੋਹੇ ਉਪਰ ਆਰਣ ਮਹਿ ਕੋਇਲੇ ਪੜਤੇ ਹੈ

¹ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਕਰਣੀ’ ।

²ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਚਲੀਐ’ ।

³ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ।

⁴ਸੁਪਨੇ

ਸਮਾਨ ।

⁵ਬੇ ਗਿਣਤ ।

⁶ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤੇਤੀ’ । ਤੇਤੀ ਜਾਂ ਤਿਤਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਤਨੀ ।

⁷ਪ੍ਰਸਾਰ,

ਫੈਲਾਉ ।

⁸ਠੋਰ, ਥਾਂ, ਜਗ੍ਹਾ ।

⁹ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਤਿਉ ਤੂ ਜਿ ਪਾਪ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਏਹਿ ਪਾਪ ਕੋਇਲੇ ਭਏ। ਅਰੁ ਪੰਜਿ ਜਿ ਹੈ ਤੁਝ ਮਾਹਿ : ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ, ਮੋਹੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਜਿ ਏਹਿ ਤੁਝ ਕਉ ਅਗਿ ਕੀ ਠਵਰ ਲਾਗੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਸੰਨੀ ਕੀ, ਜਿਉ ਲੋਹੇ ਕੀ ਸੰਨੀ ਪਕੜਿ ਪਕੜਿ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਜਾਲਤੀ ਹੈ ਤਿਉ ਸੰਨੀ ਕੀ ਠਵਰ ਤੁਮ ਕਉ ਚਿੰਤਾ ਜਲਾਵਤੀ ਹੈ, ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਪਕੜਿ ਪਕੜਿ ਚਿੰਤਾ ਜਲਾਵਤੀ ਹੈ। ਹੈ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂ ਜਲਤਾ ਜਲਤਾ ਮਨੁਰੁ ਹੋਇ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਛੁਟਣ ਕੀ ਠਵਰ ਕਾਈ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਫੇਰਿ ਚਿਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਦਿਖਾ ਜੀ, ਏਹੁ ਤਉ ਮਨੁ ਜਿ ਥਾ ਸਿ ਲੋਹਾ ਥਾ। ਜਿਉ ਲੋਹੇ ਤੇ ਓਹੁ ਮਨੁਰੁ ਭਇਆ ਤਿਉ ਏਹੁ ਮਨੁ ਭ੍ਰਿਸਟ ਭਇਆ। ਪਣੁ ਜੀ, ਏਸੁ ਕਉ ਮਨੁਰੁ ਤੇ ਕੰਚਨੁ^੧ ਕੋਈ ਕਰਿ ਸਕੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਤਮ ਪ੍ਰਬੋਧੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਭਇਆ ਮਨੁਰੁ ਕੰਚਨੁ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਿਨੋਹਾ ॥

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਓਹੁ ਦੇਵੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਤਿਸਰਸਿ^੨ ਦੇਹਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੁਨਿ ਹੋ ਚਿਤਿ ਬਾਵਰੈ ! ਏਹੁ ਮਨੁ ਜਲਿ ਕਰਿ ਮਨੁਰੁ ਭਇਆ ਹੈ। ਪਣੁ ਏਹੁ ਮਨੁਰੁ ਤੇ ਕੰਚਨੁ ਤਬ ਹੋਇ ਜਬ ਏਸੁ ਕਉ ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਨਾਮੁ ਕਾ ਦਾਤਾ। ਜਬ ਓਹੁ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਏਸੁ ਕਉ ਸੁਮਤਿ, ਸੁਗਿਆਨੁ, ਕਰਮ, ਨਾਮ-ਦਾਨ, ਇਸਨਾਨੁ, ਸੀਲ-ਸੰਜਮੁ, ਪੂਰਨੁ ਗਿਆਨੁ-ਧਿਆਨੁ, ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਦਿਤਾਇ ਦੇਇ^੩, ਤਬ ਏਹੁ ਮਨੁ ਮਨੁਰੁ ਤੇ ਕੰਚਨੁ ਹੋਇ, ਇਸੁ ਭਾਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਵੈ, ਨਾਤਰ^੪ ਨਾ ਹੋਵੈ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨੁ ਨਾਮੁ ਦੇਇ ਪੂਰਨ ਮਤਿ ਤਬ ਏਹੁ ਮਨੁਰੁ ਤੇ ਕੰਚਨੁ ਸੁਇਨਾ ਹੋਇ, ਦੇਹੀ ਭਲੀ ਹੋਇ”। ਤਬ ਚਿਤਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂ ਇਬ ਮੁਥ ਕਉ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਇ ਜਿ ਹਉ^੫ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਲੇਉ, ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਉ। ਗੁਰੂ ਕਹੈ ਸਿ ਕਰੰਉ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਰਾਧਿਆ, ਆਰਾਧਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੂ ਮੁਥ ਕਉ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਉ ਜਿ ਤੈਰਾ ਮਾਰਗੁ^੬ ਬਤਾਇ ਦੇਇ”। ਤਬ ਰਾਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰਾਧਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਉ, ਰਤੀ ਕੁ ਟਿਕਿ ਕਰਿ, ਫੇਰਿ ਦਰੀਆਵ ਨਾਵਣੈ ਗਇਆ। ਗੁਰੂ ਕਉ ਅਰਾਧਤਾ ਥਾ ਜਿ “ਮੁਥ ਕਉ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਹੋਇ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਬਤਾਇ ਦੇਇ”। ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਜਿ ਤਿਸੀ ਦਿਨਿ ਸਾਵਧਾਨੁ^੭ ਦਰਸਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਭਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੮

ਗੁਰੂ ਪੂਰੈ ਤੇ ਪਾਈਐ, ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ॥

ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਨ ਲਾਗਈ, ਸੁਖਿ ਪਾਈਐ ਅਸਰਾਮੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜਿ ਹਰਿ ਭੋਜਹਿ, ਸਿ ਉਤਮ ਤਿਨ ਕੋ ਕਾਮੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੨੬ ॥

^੧ਸੋਨਾ।

^੨ਤਿਸੁਤਿ, ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

^੩ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ।

^੪ਨਹੀਂ ਰਾਂ।

^੫ਰਸਤਾ, ਰਾਹ।

^੬ਭਾਵ-ਪ੍ਰਤੱਖ।

^੭ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦਾ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਨਗਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ, ਜਦਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਤਾਈਂ ਦਵਲਤ ਖਾਨ
ਲੋਈ ਮੋਦੀ ਕੀਆ, ਤਬ ਏਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਲੇਖਾ ਹਿਸਾਬੁ ਕਰਤੇ ਰਾਤਿ ਵਡੀ ਗਈ, ਹੋਰਨੀ
ਦਿਨੀ ਸੰਵੀ ਮੰਵ¹ ਬੈਠਿ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ, ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਲੇਖਾ ਹਿਸਾਬੁ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿਰਕਾਰ ਦਾ ਰਾਤਿ ਵਡੀ ਹੋਈ।
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ² ਮਹ ਭਰਿ ਗਇਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ ਮੈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲਚਿ ਲਗਿਆ ਮੇਰਾ ਨੇਮੁ ਖੰਡਿਤੁ
ਹੋਆ, ਮੇਰੇ ਸਿਰਿ ਕਿਆ ਹੋਇਗਾ”, ਭਰਿ ਗਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ “ਹਾਹਾ, ਦੇਖਹੁ ਭਾਈ! ਰਾਤਿ ਵਡੀ
ਗਈ ਹੈ, ਅਗੈ ਰਸੋਈਆ ਬੈਠਾ ਉਡੀਕਤ ਹੈ, ਰਸੋਈ ਹੋਈ ਪੜੀ ਹੈ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ਵਡੀ ਗਈ”। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਹਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਆਇਆ। ਤਬ ਰਸੋਈਐ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਬਾਬਾ ਜੀ! ਪਰਸਾਦੁ ਸੀਤਲੁ”
ਭਇਆ ਹੈ”। ਤਬ ਜਦ ਏਹੁ ਬਾਤਿ ਰਸੋਈਐ ਕਹੀ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਿਆ ਕਰੀਐ
ਭਾਈ! ਜਦਿ ਸਿਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿਸਾਬੁ ਕਰਿ ਪਹੁਤੇ³ ਤਬ ਡੇਰੇ ਆਏ”। ਤਬ ਰਸੋਈਐ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ
ਜੀ! ਰਸੋਈ ਬਡੀ ਬੇਰ⁴ ਕੀ ਹੋਈ ਪੜੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਨਿ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰਹੁ, ਪਰਸਾਦੁ ਲੇਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਪਰਸਾਦੁ ਤਉ ਜੇਮੀਐਗਾ⁵, ਪਣੁ ਕੀਰਤਨੁ ਨਾਹੀ ਕੀਤਾ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸਵੇਰੇ
ਆਈਂ ਦਾ ਤਾਂ ਜੇਵਿ ਕਰਿ, ਸਵੇਰੇ ਐਤੁ ਵਖਤਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿ ਸਵੀਂ ਦਾ, ਹੁਣੁ ਜੇਵਿ ਕਰਿ ਸੰਵਿ ਰਹੀਐ”। ਤਬ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੈਰ ਸਾਲ⁶ ਗਲ ਆਖੀਆ, ਸੰਵੀਐ ਕਿਉ ਕਰਿ? ਜੇਵਿ ਕਰਿ ਕੀਰਤਨੁ
ਕਰੀਐ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਕਰੀਐ, ਪਣੁ ਜੇਵਿ ਲੀਜੀਐ”। ਕਹੈ, “ਭਲਾ ਹੋਇ, ਪਰੋਸੀਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰੇ, ਹਥ ਪਾਉ ਧੋਇ ਕਰਿ ਧੋਤੀ ਵਿਚਿ ਹੋਇ ਰਸੋਈ ਉਪਰਿ ਜਾਇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਰਸੋਈਐ ਬਾਲੀਆ ਸਾਲਣਿਆਂ⁷ ਕੀਆ, ਪਕ⁸ ਪਰਸਾਦੁ ਦੀਆ ਆਗੈ ਰਾਖੀਆਂ। ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਪਰਸਾਦੁ ਲੀਆ, ਪਰਸਾਦੁ ਲੇ ਕਰਿ ਛਿੰਗ⁹ ਦੁਲੀ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਬਸਤੁ ਲੈ ਕਰਿ ਉਪਰਿ ਜਹਾ ਸਿਮਰਣੁ
ਕਰਤਾ ਬਾ ਤਹਾ ਜਾਇ ਬੈਠਾ, ਲਾਗਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਣੇ। ਤਬ ਨਿੰਦੁ ਆਈ, ਸੋਇ ਗਇਆ। ਪੈ ਸੁਤਾ ਦਿਨੁ ਚੜ੍ਹਿ
ਗਇਆ, ਫੇਰਿ ਦਉਲਤ ਖਾਨ ਦਾ ਕੰਮੁ ਸਾ-ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਾਲਿ ਲੋਕ ਆਇ ਰੁਜੁ ਹੋਏ। ਫੇਰਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ
ਵਿਚਿ ਓਹੋ ਵੇਲਾ ਹੋਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿ ਬਿਰਕਤਿ¹¹ ਆਇ ਗਈ। ਤਬ ਬਾਨੀ¹² ਬੋਲੀ:-

ਸਲੋਕੁ।

ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਲਿ, ਜਿਨਿ ਜਲਿਐ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ॥

ਪਉਦੀ ਜਾਇ ਪਰਾਲਿ, ਪਿਛੈ ਹਬੁ ਨ ਅੰਬਤੈ¹³ ਤਿਤੁ ਨਿਵੰਧੈ¹⁴ ਤਾਲਿ¹⁵॥੧॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ! ਪਇਆ ਭਠਿ ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਤਨੁ ਧਨੁ, ਏਨਾ

¹ਸਵੀਂ ਸੰਬ। ਬਾਮ (ਸੰਬ) ਨੂੰ ਜਦ ਸੋਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਵੇ।

²ਮਨ, ਚਿਤ।

³ਠੰਢਾ।

⁴ਕਰ ਚੁਕੇ।

⁵ਦੇਰ।

⁶ਖਾ ਲਵਾਂਗੇ।

⁷ਗੈਰ ਸਾਲਿਹ = ਜੋ ਨੇਕ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਯੋਗ।

⁸ਸਲੂਣੇ।

⁹ਪਕੁ, ਪਕਵਾਨ।

¹⁰ਧਾਤੁ ਦੀ ਸੂਈ ਜਾਂ ਨੌਕਦਾਰ ਭੱਕਾ ਜਿਸਨੂੰ ਛਿੰਕ ਜਾਂ ਸਿੰਝ ਕਹਿੰਦੇ

ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਦੰਦ ਕੁਰਦਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫਸਿਆ ਅੰਨ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

¹¹ਵਿਰਕਤ ਪੁਣਾ,

ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ।

¹²ਇਹ ਸਲੋਕ ‘ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧’ ਦਾ ਹੈ।

¹³ਅੱਪੜੇ, ਪਹੁੰਚੇ।

¹⁴ਨੀਵੇਂ।

¹⁵ਤਲਾਉ।

ਨੇ ਹਉ ਪਾਇ ਕਰਿ ਅਗੀ ਵਿਚਿ ਜਲਾਇ ਦੂਰਿ ਕਰੀ, ਜਿਨਿ ਤਨੁ ਮਨਿ ਧਨਿ ਕੈ ਲਾਲਚਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਹੈ। ਮੈ ਕਿਆ ਕਰਣਾ ਏਹੁ ਧਨੁ, ਕਿਆ ਕਰਣਾ ਹੈ ਤਨੁ, ਕਿਆ ਕਰਣਾ ਹੈ ਰਾਜ ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ, ਜਿਨੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਿਸਾਰਿਆ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚਿ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਮੈ ਏਹੁ ਤਨੁ ਅਰੁ ਮਨ ਕਿਆ ਕਰਣੇ ਹੈ ਨਿ ? ਏਸੁ ਤਨੁ ਅਰੁ ਮਨ ਕੈ ਸੁਖ ਦੇ ਲੀਏ ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਬੈਠਿਆ ਮਾਇਆ ਦਾ ਕੰਮੁ ਕੀਚਦਾ^੧ ਹੈ ਜੇ ਤਨੁ ਪੈਨਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ, ਜਿ ਪਾਇਆ ਭਠਿ ਏਹੁ ਪੈਨਣੁ ਅਰੁ ਖਾਣੁ, ਜਿ ਏਨਾ ਦੀ ਖੁਸੀ ਰਹਦੀ ਸਾ ਨਿਸੁ ਰਹਉ। ਏਹਿ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਿ ਭਾਈ ਚਾਰਿ ਕਿ ਪੰਜਿ ਪਹਰ ਮਾਇਆ ਕਾ ਕੰਮੁ ਵਧੇ ਹੀ ਹੈ, ਏਹੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿਮਰੀਐ ਨਾ, ਕੰਮੁ ਵਧੇ ਜਾਇ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਚਿਤਿ ਨਾ ਆਵੀ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਰਾਲੀ^੨ ਪਾਇ ਜਾਇ ਵਧਦੀ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਵਿਸਰਦਾ ਜਾਇ, ਤਿਰਨ ਨੂੰ ਕਾਲੁ ਦਬੇ^੩ ਫਿਰਿ ਤਿਤੁ ਨਿਉਧੇ ਤਾਲਿ^੪ ਏਸ ਦਾ ਕਉਣੁ ਬੋਲੀ ? ਸੰਸਾਰੁ ਪਰਵਾਰੁ ਖੜਾ ਦੇਖੇ, ਜਿਸੁ ਮਾਇਆ ਲੈਆ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭੁਲਾ ਸਾ, ਮਾਇਆ ਪਈਆ ਹੀ ਰਹੀ, ਏਸ ਦਾ ਹਥੁ ਫਿਰਿ ਕਿਥਾਉ ਨ ਪਵੀ, ਜਿਤੁ ਵਸਤੁ ਏਹੁ ਛੁਟੈ ਗਲਿ ਪਵੈਗਾ ਰੇਸਟਾ^੫, ਜੰਮ ਕੰਕਰੁ^੬ ਮਾਰਦੇ ਲੈ ਜਾਇਗਾ ਨਰਕਿ^੭, ਏਹੁ ਹੁਣਿ ਲਤਾ ਮਾਇਆ ਕਉ, ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਅਰੁ ਤਨੁ ਦੇਵੈ ਵੇਰੀ ਹੋਨਿ, ਜਿਨਿ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਿਰਤਿ ਲਗਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਹੈ।^੮

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬਿਰਕਤਿ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਮਨੁ ਅਰ ਤਨ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਏਹੀ ਬੈਠਾ ਕਹੈ, ਜਿ, “ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਨਾਕੁਰ ਜੀ ! ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਏ ਸ੍ਰੀ ਵਾਸਦੇਵ ਜੀ ! ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਜੀ ਤੂ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਚਲਾਇ। ਏਹਿ ਮੇਰੇ ਤੂ ਪ੍ਰਾਨ ਹਿਰਤੁ^੯ ਕਰੁ ਜਿ ਏਨਾ ਦੀ ਤਾ ਖੁਸੀ ਜਾਇ, ਏ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਲੈ ਚਲੇ ਹੋਨਿ ਤੈ ਕੀ ਖੁਆਇ^{੧੦}। ਮਨ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਮਾਇਆ ਖੜੁ, ਜਿਤੁ ਉਪਾਇ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਸੋਈ ਉਪਾਉ ਕਰਿ, ਮਾਇਆ ਜੋੜਿ ਕਵਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭੀ ਰਿਤਿ ਆਵੈਗਾ। ਮਨੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਤਨੁ ਪ੍ਰਾਣ ਕਹਦੇ ਹੋਨਿ ਜਿ ਫਿਟੁ ਕਿਤੇ ਅਜਾਨੇ ਸੁਖਾਲਿਆ ਕਰਿ, ਭਲੀ ਜਿਹਜਾ ਉਪਰਿ ਸਵਾਲਿ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿਮਰਿ, ਓ ਜਿਮਰਿਆ ਹੈ ਇਕੋਰਾ^{੧੧} ਅਜਾਨੇ ਤਾਂ ਸਵਾਲਿ ਜਿ ਸੁਖਾਲੇ ਹੋਵਹਿ। ਏ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੂ ਦੋਆਲੁ ਹੋਇ ਏ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹਿਰਤੁ ਕਰਿ, ਜਿ ਏਨਾ ਦਾ ਤਾ ਸੁਖ ਜਾਇ, ਜਿਨੇਹੁ ਤੁਧਨੋ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਚਾਹਦੇ ਹੋਨਿ ਸੁ ਏਨ ਕੇ ਤਾਈ ਤੂ ਫਤਿ^{੧੨}”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹਨ ਕਰਿ ਕੈ ਬੈਠਿ ਰਹਿਆ ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਈ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੈਥੀ ਤਾ ਕੰਮੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਫਿਰਾ^{੧੩} ਤੂ ਏਤਨਾ ਕਿਉ ਆਤੁਰਾ^{੧੪} ਹੋਇਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉੱਠਾ:-

ਸਲੋਕੁ ॥

ਨਾਨਕ ਮਨ ਕੈ ਕੰਮ, ਫਿਰਿਆ ਗਣਤ ਨ ਆਵਹੀ ॥

ਕਿਤੀ ਲਹਾ ਸਹੰਮ, ਜਾ ਬਖਸੇ ਤਾ ਧਕਾ ਨਹੀ ॥ ੨ ॥^{੧੫}

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਇਨਿ ਮਨ ਜਿ ਕੰਮ ਫੇੜੇ^{੧੬} ਹੋਨਿ ਜਿ ਤਿਨਾ ਦੀ ਗਣਤੀ ਕਾਈ ਨਾਹੀ, ਏਨਿ ਜਿ ਏਤੜੇ^{੧੭} ਕੰਮ ਫੇੜੇ ਹੋਨਿ ਜਿ ਏਤੜੇ ਸਹੰਮ^{੧੮} ਮੇਰੇ ਬੁੱਤੋ ਸਹੇ ਨਾਹੀ ਜਾਦੇ। ਅਰੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ! ਏਨਾ ਮਨ ਕਿਆ ਫੋੜਿਆ ਨੂੰ ਤੂ ਬਖਸਹਿ ਤਾ ਧੜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਜਾਂ ਤੂ ਬਕਸਹਿ ਤਾ ਕਿਆ ਭਰੁ ਹੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਅਵਾਜੁ ਆਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂ ਮੈ ਬਖਸਿਆ ਹੈ, ਏਸੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ

^੧ਕੀਚਦਾ ਹੈ।

^੨ਪਰਾਲ, ਅਨਥਾਤ—ਧਾਨਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ।

^੩ਉਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ।

^੪ਮੋਤ

ਆ ਦਬਾਏ।

^੫ਤਿਤ (ਉਸ) ਨਿਉਧੇ (ਨੀਵੇ) ਤਾਲਿ (ਤਲਾਉ) ਵਿਚ, ਭਾਵ—ਇਸ ਨੀਵੇ ਤਲਾਉ ਰੂਪ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ।

^੬ਬਗੜਾ, ਟੋਟਾ।

^੭ਜੰਮ ਰਾਜੇ (ਧਰਮ ਰਾਜ) ਦਾ ਕਿੰਕਰ (ਸੰਵਾਦਾਰ) ਅਜਰਾਈਲ

ਫਰਿਸ਼ਤਾ।

^੮ਨਰਕ ਵਿਚ।

^੯ਹਰਣ ਕਰ, ਭਾਵ—ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਹ।

^{੧੦}ਖੁਸ਼ਾ ਕੇ।

^{੧੧}ਇਕ ਵਾਰ।

^{੧੨}ਫਿਰਿਆ, ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ।

^{੧੩}ਦੁਖੀ।

^{੧੪}ਮ: ੧, ਵਾਰ ਸੁਹੀ।

^{੧੫}ਕੀਤੇ।

^{੧੬}ਫਿਤਨੇ।

^{੧੭}ਸਹਿਣਾ, ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ।

ਬਕਸਿਆਂ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਵ ਨਾਹੀ ਬਕਸਿਆ, ਜਾ ਤੂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਘੁਟਦਾ ਹੈ ਤਾ ਤੇਰਾ ਭੁਲਾਵਣਹਾਰ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਹੀ ਹੈ, ਤੂ ਜਿਸ ਨੇ ਭੁਲਾਇਦਾ ਹੈ ਤਿਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਘਟਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ਹੈ, ਜਾ ਮਾਇਆ ਦੁਰਿ ਕਰਹਿ ਤਾ ਮੈ ਜਾਣਾ ਜਿ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਹੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮਾਇਆ ਮੇਰੇ ਸਾਥਿ ਹੈ ਤੂੰ “ਮਾਇਆ-ਮਾਇਆ” ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਮੈਂ ਕਿਸੀ ਕੰਉ ਨਾਹੀ ਦੋਨੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਮਝ ਗਇਆ, ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾ ਓਹੁ ਮਾਇਆ ਕਿਸੀ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਾਇਆ ਹੈ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੇਖੇ ਤਬ ਏਸੁ ਕੰਉ ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਹੀ ਕੀ ਹਿਰਸ^੨ ਵਿਗੋਇਦੀ^੩ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਵਡਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ। ਮਾਇਆ ਤੇਰੀ ਤੂ ਮਾਇਆ ਕਾ, ਏਹੁ ਮੁਖ ਕੰਉ ਹਿਰਸ ਮਾਰਤੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਏਹੁ ਮੇਰੀ ਹਿਰਸ ਮਾਰਿ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਆਵਾਜੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਆਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੇਰੀ ਮੈ ਹਿਰਸ ਮਿਟਾਈ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਉਪਰਿ ਹੰਉ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਝੁਈ ਲੋਕ ਨਾਬ^੪ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਹੁਆ ਜਿ “ਨਾਨਕ ਤੂ ਮੇਰਾ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਤਿਨ ਮੰਤਨ ਕਾ ਸੰਗੁ ਦੇਹਿ ਜਹਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਾਹਿ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੁਖਿ ਸੁਖਿ ਏਕਸੇ ਤੇ ਬਿਰਥੇ ਜਗ ਮਾਹਿ^੧ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੨੭ ॥

SIKHECLUB.COM

ਵੇਈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਣੇ ਦਰੀਆਇ ਜਾਤਾ। ਜਦਿ ਸਵਾ ਪਹਰੁ ਰਾਤਿ ਚਹਤੀ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਣੇ ਦਰੀਆਇ ਜਾਤਾ। ਏਕੁ ਨਫਰ^੧ ਸਾਬ ਜਾਤਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਤਾ, ਓਹੁ ਕਪੜੇ ਪਕੜਿ ਨਫਰੁ ਘਾਟ ਉਪਰਿ ਬੈਠਿ ਰਹਤਾ। ਜਦਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਨਿਕਲਤਾ ਤਬ ਓਹੁ ਕਪੜੇ ਅਗੈ ਆਣਿ ਧਰਤਾ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪਗ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ, ਧੌਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਚਾਦਰ ਓਵਿ ਕਰਿ, ਤਰਪਨ ਨੇਮ ਗਾਇਤੀ ਪੜ੍ਹਿ ਕਰਿ, ਸਿਮਰਨੁ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਬਾਹਰਿ ਦਰੀਆਵ ਉਪਰਿ ਤੇ ਫੇਰਿ ਘਰਿ ਆਇਕੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਤਾ। ਪੁਲਹੁ ਜੇਵਤੀ^੨ ਆਵੀ ਹਿਕਿ ਸੁਲਤਾਨੁ ਪੁਰਹੁ ਗੋਇੰਦਵਾਲਿ ਜਾਇਆ ਵਾਵੀ ਤਰਫ^੩, ਗੋਇੰਦਵਾਲਹੁ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਪੁਲਿ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨੇ ਦਾਹਣੀ ਤਰਫ^੪ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਹਰੁ ਰਾਤਿ ਨਾਵਣ ਗਇਆ। ਜਿਉ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰਿ ਨਫਰ ਕੰਉ ਪਕੜਾਏ, ਜੁੜਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਉ ਦਰੀਆਵ

^੧ਸੁੱਟ ਕੇ, ਡੇਗ ਕੇ।

^੨ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ।

^੩ਖੁਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

^੪ਤ੍ਰੇਏ (ਤਿੰਨ) ਲੋਕ;

ਅਰਥਾਤ-ਸੁਰਗੀ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਤਾਲ ਲੋਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਬ, ਅਥਵਾ ਸ੍ਰਾਮੀ (ਮਾਲਿਕ)

^੫ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

^੬ਨੌਕਰ, ਸੇਵਾਦਾਰ।

^੭ਰੱਸੀ ਦਾ ਪੁਲ।

^੮ਬਾਏ (ਖੱਬੇ) ਪਾਸੇ।

^੯ਦਾਹਣੇ (ਸੱਜੇ ਵਲ)।

ਵਿਚ ਦੁਬਕੀ¹ ਮਾਰੀ, ਤਿਉ ਫੇਰਿ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਪਰਮੇਸਰੁ ਕੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪਾਸਿ ਲੇ ਗਏ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਘੜੀ ਕਿ ਟੁਬਕੀ ਮਾਰੀ ਹੋਇਆ, ਤਬ ਉਨਿ ਨਫਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ“ਏ ਪਰਮੇਸਰੁ ਜੀ ! ਨਾਨਕ ਜੀ ਤਾ ਨ ਨਿਕਲਿਆ। ਟੁਬਕੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਗਇਆ ਕਿਤੈ ਧਿਰਿ²। ਮਤ ਹੇਠਲੀ ਵਲਿ ਜਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੈ ?” ਤਬ ਉਹੁ ਨਫਰੁ ਹੇਠਲੀ ਵਲਿ ਜਾਇ ਲਾਗਾ ਦੇਖਣੇ, ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਰਹਿਆ ਨਾਹੀ ਨਜਰਿ ਕਿਥਾਤੁ ਆਵੈ ਨਾਹੀ। ਪਣੁ ਓਸਨੇ ਆਵਾਜੁ ਆਵੈ ਜਿ ‘ਕਾਹਲਿਆ ਨਾਹੀ ਹੋਵਣਾ’। ਤਬ ਉਹੁ ਆਵਾਜੁ ਸੁਣਿ ਕਰ ਚਉਧਕਿਓ³ ਰਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸਰ ! ਏਹੁ ਜੇ ਆਵਾਜੁ ਆਵਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਿਥਹੁ ਆਵਦਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਟੁਬਕੀ ਮਾਰੀ ਪਹਰੁ ਏਕੁ ਹੋਆ, ਤਬ ਉਨਿ ਨਫਰ ਉਦੁ ਬਾਵਹੁ ਦੇਖਿ ਰਹਿਆ, ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਦਾ ਡਿਰੈਜਿ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਿਥੈ ਗਇਆ, ਕਿਥੈ ਰਹਿਆ। ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਿਆ ਹੋਆ ?” ਉਹੁ ਬਹੁਤੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ਬਾ। ਹਾ ਹਾ ਬਿਲਾਪ ਕਰਦਾ ਫਿਰੈ, ਨਾ ਘਰਿ ਜਾਇ ਸਕੈ⁴, ਨਾ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਵੜਿ ਸਕੈ। ਲਾਗਾ ਬੈਰਾਗੁ ਕਰਣੈ। ਕਦੇ ਹੇਠਾੜਿ ਜਾਇ ਕਦੇ ਉਤਾੜਿ ਜਾਇ। ਦਰੀਆਵ ਦੇ ਕੰਨਾਰੈ ਫੇਰਿਆ ਕਰੈ। ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਨਾ ਸੰਕਈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਪਹਰੁ ਰਾਤਿ ਹੋਈ, ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਹੋਆ। ਤਬ ਲੋਕ ਸਹਰ ਕੇ ਲਾਗੇ ਦਰੀਆਵ ਉਪਰਿ ਫਿਰਣੈ। ਕੋਈ ਨਾਵਣੈ ਕੋਈ ਉਸੁ⁵ ਸਾਜਣੈ, ਕੋਈ ਨਿਵਾਜੀ-ਕੋਈ ਪੂਜਾਰੀ, ਕੋਈ ਹਾਸਤਵੰਤੁ⁶, ਕੋਈ ਹਥ ਮੁਹ ਧੋਵੈ। ਦਰੀਆਵ ਉਪਰਿ ਲੋਕੁ ਵਹਿ ਗਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚੇ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਉਨਿ ਨਫਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ! ਮੇ ਏਸੁ ਜਾਇ ਕਿਆ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈ ਘਰੇ ਜਾਈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੈ ਦਰਬਾਰਿ ਜਾਇ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਆ, ਤਬ ਮਉਤਾਈ⁷ ਲੋਕੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੈ ਦਰਬਾਰਿ ਜਾਇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹੈਨਿ। ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਨੇ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕੇ ਲੋਕ ਸਭਿ ਜਿਤਨੇ ਥੇ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਉਡੀਕਦੇ ਹੈਨਿ, ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਆਵੈ ਤਬ ਕਿਸੀ ਕਿਸੀ ਕਉ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਵੈ। ਤਬ ਉਨਿ ਨਫਰਿ ਦਰਬਾਰਿ ਜਿਉ ਉਹਿ ਲੋਕ ਉਡੀਕਦੇ ਥੇ ਬਾਬੇ ਕਉ ਸਿ ਬਾਬੇ ਬਿਨਾ ਉਸ ਕਾ ਮਨੁ ਫੁਟਿ ਗਇਆ⁸, ਗਦ ਗਦ ਹੋਇ ਗਇਆ, ਲਾਗਾ ਰੋਵਣੇ। ਤਬ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ ਰੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਨਫਰ ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਰੋਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਸ ਕਉ ਤਰੁ⁹ ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਆਵੈ ਨਾਹੀ, ਉਹੁ ਰੋਇਆ ਹੀ ਕਰੈ, ਬੋਲਿ ਕਿਛੁ ਨ ਸੰਕਈ। ਜਬ ਉਹੁ ਰੋਇ ਰੋਇ ਸਾਬਤੁ¹⁰ ਹੋਆ ਤਬ ਉਹੁ ਲੋਕਹੁ ਪੁਛਿਆ ਜਿ, “ਕਿਉਂ ਰੇ ਰਾਮ ਕੇ, ਕਿਉਂ ਭਾਈ, ਕਿਆ ਹੁਆ ? ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਰੋਤਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਿਆ ਨ ਰੋਵਉ, ਜਿਉ ਪ੍ਰਾਤ ਕਾਲਿ¹¹ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਰੀਆਇ ਨਾਵਣ ਜਾਂਦਾ ਜਿਉ ਨਾਵਣੈ ਵੜਿਆ ਅਰੁ ਟੁਬਕੀ ਮਾਰੀ ਤਿਉ ਫੇਰਿ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਮੈ ਦੇਖਿ ਢੁਢਿ ਰਹਿਆ, ਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਕਿਸੁ ਤਰਫ ਗਇਆ ਹੈ ?” ਕਈ ਹਜਾਰੁ ਲੋਕ ਲਾਗੇ ਰੋਵਣੈ। ਤਬ ਜੈ ਰਾਮ ਕਉ ਖਬਰਿ ਭਈ, ਉਨਿ ਲਾਹਿ ਪਗ ਟੁੰਢਿ ਨਾਲਿ ਮਾਰੀ, ਸਿਆਪਾ ਹੁਆ। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕੇ ਲੋਕ ਜਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ ਬੁਲਾਵਤੇ ਥੇ ਸਿ ਖਾਨ ਪਾਸਿ ਜਾਇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਜਿ, “ਜੀ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਲੋਕ ਆਗੈ ਸਭ ਰੋਤੇ ਹੈ। ਜਿਉ ਨਾਵਣੈ ਗਇਆ ਬਾ ਦਰੀਆਇ ਟੁਬਕੀ ਮਾਰੀ ਤਿਉ ਫੇਰਿ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਜੀ, ਇਉ ਬਾਤ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਹੋਈ ਹੈ”। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨ¹² ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੈ ਰਾਮ ਕੈ ਤਾਈ ਬੁਲਾਇ ਲੈ ਆਵਹੁ”। ਤਬ ਜੈਰਾਮੁ ਕੈ ਤਾਈ ਖਾਨ ਕੇ ਲੋਕ ਜਾਇ ਕਰਿ ਬੁਲਾਇ ਲੈ ਆਏ। ਤਬ ਜੈ ਰਾਮੁ ਜਿਰਿ ਪਟੁਕੈ ਬਧੈ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਪਾਸਿ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਆ। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੈ ਰਾਮ ! ਨਾਨਕ ਕਾ ਵਾਕਾ ਕਿਵ ਕਰਿ ਹੁਆ ?” ਤਬ ਜੈ ਰਾਮੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਨਫਰੁ ਸਾਬੈ ਗਿਆ ਬਾ। ਉਸ ਕਉ ਸਾਰੀ ਹਕੀਕਤਿ¹³ ਮਲੂਮੁ ਹੈ, ਜੈ ਸਾਬਿ ਗਇਆ ਬਾ”।

¹ਟੁੱਭੀ, ਗੋਤਾ।

²ਕਿਤੈ (ਕਿਸੇ) ਧਿਰਿ (ਪਾਸੇ)।

³ਚਕਾ ਚੌਪ ਹੋਇਆ, ਚੁੱਧਿਆ ਗਿਆ।

⁴ਏਥੇ ‘ਸਕੈ’ ਜਾਂ ‘ਸਕਣਾ’ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ‘ਸੰਕੈ’ ਤੇ ‘ਸੰਕਈ’, ਕ੍ਰਿਆ-ਰੂਪ ਆਏ ਹਨ।

⁵ਫੂਜੂ, ਅਰਥਾਤ—ਨਿਮਾਜ਼

ਸਮੇਂ ਹੱਥ, ਪੈਰ ਤੇ ਮੂੰਹ ਧੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।

⁶ਰਫਾਇ ਹਾਸਤ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣਾ, ਭਾਵ—ਸੁਚੇਤੇ (ਪਾਸ਼ਾਨੇ) ਜਾਣਾ।

⁷ਸੀਧਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, [ਅ., ਮੁਅਤਾਦ=ਜਿਸਦਾ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਸੀਧਾ (ਰਾਸ਼ਨ) ਬੰਧਾ ਹੋਯਾ ਹੋਵੇ]।

⁸ਦਿਲ ਭਰ

ਆਇਆ ਤੇ ਫਿੱਸ ਪਿਆ।

⁹ਤਾਂ।

¹⁰ਰੋਣੋਂ ਬੱਸ ਕੀਤਾ।

¹¹ਸਵੇਰੇ ਹੀ।

¹²ਦੋਲਤ ਖਾਂ

ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਧੀ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਦਾ ਨਵਾਬ ਜਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਸੀ।

¹³ਹਾਲ, ਸਮਾਚਾਰ।

ਤੇ ਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਐ ਜਾ ਕਰਿ ਓਹੁ ਨਫਰੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਬੁਲਾਇ ਲਿਆਵਹੁ” । ਤਬ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ
 ਨਫਰੁ ਉਨਹੁ ਖਾਨ ਕਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ਬੁਲਾਇ ਆਇਆ । ਜਬ ਆਇਆ ਤਬ ਉਨਹੁ ਜਾਇ ਅਰਜੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਜੀ,
 ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਨਫਰੁ ਆਇਆ ਹੈ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਕੇ ਨਫਰੁ ਕਉ ਆਗੈ ਲਿਆਵਹੁ” ।
 ਤਬ ਓਹੁ ਨਫਰੁ ਆਗੈ ਖੜਾ ਕੀਆ । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ! ਕਿਉ ਕਰਿ ਨਫਰੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ
 ਹਕੀਕਤਿ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਿਉ ਤੂੰ ਕਹੁ” । ਤਬ ਓਨਿ ਨਫਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ਹੋਇ^੧ ਨਾਨਕ ਜੀ
 ਕਾ ਹਰਿ ਦਿਨਿ ਨੇਮੁ ਥਾ ਜਿ ਸਵਾ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਪਿਛਲੀ ਕਉ ਹਰਿ ਰੋਜ ਦਰੀਆ ਜਾਇ ਨਾਵਦਾ । ਪਵਣੁ ਚਲੈ
 ਮੀਹੁ ਚਲੈ, ਪਣੁ ਨਾਨਕ ਕਾ ਨੇਮੁ ਨ ਚਲਈ^੨, ਰੋਜ ਬਰੋਜ^੩ ਦਰੀਆਇ ਜਾਇ ਨਾਵਦਾ ਜਦਿ ਪਹਰੁ ਰਾਤਿ ਪਿਛਲੀ
 ਚਹਦੀ; ਅਰੁ ਜੀ ਮੈ ਸਾਥਿ ਹੀ ਜਾਦਾ । ਅਜੁ ਜਿਉ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਪਕੜਾਏ ਆਪਿ ਜਾਇ
 ਦਰੀਆਇ ਵੜਿਆ, ਜਿਉ ਟੁਬਕੀ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਾਰੀ ਤਿਉ ਫੇਰਿ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਵਿਚੇ ਗਾਇਬੁ^੪ ਹੋਇ ਗਇਆ । ਹਉ
 ਕਹਾ ਜਿ ਹੁਣਿ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । ਖਾਨੁ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਦਿ ਘੜੀਆ ਚਾਰਿ ਪੰਜਿ ਹਉ ਦੇਖਿ ਭਾਲਿ ਰਹਿਆ ਜਿ ਕਿਛੁ
 ਨਜਰਿ ਨਾ ਆਵਈ ਤਾ ਮੈ ਉਨਿ ਆਇਆ । ਆਇ ਕਰਿ ਖਬਰਿ ਕੀਨੀ । ਖਾਨਿ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ !
 ਇਉ ਹਕੀਕਤਿ ਹੋਈ ਹੈ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾਰਹੁ ! ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਨੇਕੁ ਥਾ” ।
 ਤਬ ਖਾਨਿ ਹਥ ਫਾਟੇ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਿਆ ਦਿਆਨਤਦਾਰੁ ਹਿੰਦੂ ਥਾ” । ਸਿਰੁ ਫੇਰਿ ਕਹਿਆ ਦਵਲਤ
 ਖਾਨਿ ਜਿ, “ਐ ਜੈ ਰਾਮੁ ! ਅਬ ਦਰੀਆਵ ਮਹਿ ਜਾਲ ਬਾਹੀਅਹਿ^੫ ਜਿ ਕਾਈ ਬਲਾਇ ਖਾਇ ਨਾਹੀ
 ਗਈ ਤਬ ਉਸਕਾ ਕਲਬੁਤੁ^੬ ਪਾਈਐਗਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਝੂਥਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਜੇ ਕਾਈ ਬਲਾਇ ਖਾਇ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾਇ ਦੇ
 ਹਵਾਲੇ । ਤਬ ਬਹੁਤੁ ਜਾਲ ਲੇ ਕਰਿ ਮਲਾਹ ਬੁਲਾਵਹੁ ਅਰੁ ਬੇੜੀਆ ਸਾਥਿ ਜਾਲ ਮਹਾ ਬਹਾਇ ਕਰ
 ਦਰੀਆਵ ਕੈ ਉਰੁਵਾਰ ਪਾਰ ਜਾਲ ਰਖਾਇ ਕਰਿ ਕੋਸ ਤੀਨ ਚਾਰਿ ਉਪਰਿ ਦਰੀਆਉ ਸੋਧੀਐ । ਜੇ ਮਤੁ
 ਕਲਬੁਤੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਪਾਈਐ” । ਤਬ ਆਪਿ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਮਲਾਹਿ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਘਾਉ^੭ ਜਾਲ
 ਬਹਾਏ, ਕੋਸ ਤੀਨ ਚਾਰਿ ਮਹਿ ਪਾਨੀ ਦਰੀਆਉ ਗਾਹਨੁ ਕੀਆ^੮ । ਕਲਬੁਤੁ ਕਹੀ ਨਾ ਪਾਇਆ । ਚਾਰ
 ਪਹਰਿ ਦਿਨਿ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਫੁਵਿ ਰਹਿਆ ਦਰੀਆਉ ; ਸਾਂਝਿ ਕਉ ਘਰਿ ਆਇਆ । ਆਇ ਕਰਿ
 ਜੈ ਰਾਮੁ ਕਉ ਸਰਪਾਉ ਪਹਰਾਇਆ । ਜੈਰਾਮੁ ਕਉ ਕਹਿਆ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਜਿ, “ਐ ਜੈਰਾਮ ! ਤੂੰ ਖਾਤਰਿ ਜੰਮੇ
 ਰਖੁ । ਏਹੁ ਖੁਦਾਇ ਕੀ ਬਾਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਚਾਰਾ ਖੁਦਾਇ ਸਿਉ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਹੀ ਚਲਤਾ । ਖੁਦਾਇ ਏਵੇ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ।
 ਤੂੰ ਖਾਤਰਿ ਕਰਾਰਿ^੯ ਲਿਆਉ” । ਜੈ ਰਾਮੁ ਕਉ ਖਾਨ ਸਰਪਾਉ ਪਹਰਾਇਆ । ਜੈਰਾਮੁ
 ਤਸਲੀਮ^{੧੦} ਕਰੀ । ਬਹੁੜਿ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਐ ਜੈ ਰਾਮ ! ਹਮਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕਾ ਹਿਸੇਬੁ ਹੈ ਜਿ ਨਾਨਕ ਕੇ
 ਕਾਗਦ ਮੰਗਾਇ ਕਰਿ ਤੂੰ ਜਮਾ ਸਮਝਿ ਲੇਹਿ” । ਤਬ ਜੈ ਰਾਮੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨੁ ਸਲਾਮਤਿ ! ਨਾਨਕੁ
 ਰੋਜ ਕਾਗਦੁ ਪਹੁਚਾਵਦਾ ਥਾ । ਈਵ^{੧੧} ਨਾਹੀ ਜਿ ਇਕੁ ਫਲੂਸ^{੧੨} ਤਾਈ ਕਿਛੁ ਤਮਾ^{੧੩} ਹੋਇ । ਓਹੁ
 ਬਡਾ ਬੇ ਤਮਾਉ ਥਾ, ਉਸ ਕਉ ਕਿਛੁ ਤਮਾ ਕੀ ਪਰਵਾਹ ਨ ਥੀ, ਓਹੁ ਗਉਨ^{੧੪} ਕੋਈ ਉਸ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਥਾ । ਓਹੁ
 ਇਸੁ ਜਹਾਨੁ ਕੀ ਬਾਤ ਕਾਈ ਨ ਥਾ ਕਰਤਾ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਐ ਜੈ ਰਾਮ ! ਮੈ ਭੀ ਬਹੁਤੁ ਕਰਿ ਜਾਣਦਾ

^੧ਓਇ । ^੨ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ‘ਖਾਨ ਜੀ ! ਰੱਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਰੱਖੇ’ । ^੩ਨੇਮ ਨਹੀਂ
 ਸੀ ਟਲਦਾ । ^੪ਹਰ ਰੋਜ਼ । ^੫ਲੋਪ, ਔਖੇ ਉਹਲੇ । ^੬ਜਾਲ ਪੁਆਈਏ । ^੭ਸਰੀਰ ।
^੮ਗਹਿਰੇ । ^੯ਗਾਹਿਆ, ਛਾਣ ਮਾਰਿਆ । ^{੧੦}ਦਿਲ ਨੂੰ ਟਿਕਾਏ ਕਰ । ^{੧੧}ਸਲਾਮ ।
^{੧੨}ਇਉਂ, ਇਸਤਰਾਂ । ^{੧੩}ਫਿਲਸ = ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਪੈਸਾ, ਅਰਥੀ ਜਿੰਨੇ ਦੀਨਾਰ ਦਾ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ, ਹਜ਼ਾਰਵਾਂ
 ਹਿੱਸਾ, ਸਿੱਕਾ । ^{੧੪}ਲੋਭ—ਲਾਲਚ । ^{੧੫}ਫਲੀ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਫ਼ਕੀਰ, ਜੋ ਲੋਕ-ਦਿਲਾਂ
 ਉਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰੇ ।

ਬਾ। ਜੇ-ਨਾਨਕੁ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਜੈ ਰਾਮ ਪਾਸਿ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ, ਜਿਸ ਸਾਦਕ ਨੇ ਖੁਦਾਇ ਏਸੁ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚਿ ਰਹੈ ਨਾਹੀ ਦੇਵਾ। ਇਸੁ ਜਾਹਗਾ ਉਸੁ ਨਾਹਾ ਰਹਣਾ, ਪਰੁ ਜਿਸੁ ਜਾਹਗਾ ਦਾ ਸੀ ਸੋ ਖੁਦਾਇ ਤਿਸੀ ਜਾਹਗਾ ਲਿਜਾਇ ਰਖਿਆ। ਤਬ ਜੈ ਰਾਮਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨਿ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਰਕਾਰ ਬੀ ਪਾਵਦਾ ਬਾ ਸੋ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਖੁਦਾਇ ਕੇ ਰਾਹਿ ਦੇਤਾ। ਅਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਤਾ ਜਿ ਏਕੁ ਦੰਮਤਾ ਪਰਾਇਆ ਹਰੁ ਉਸ ਕਉ ਹਰਾਮ ਬਾ, ਰਵਾ² ਕਿਸੀ ਕਾ ਨ ਰਖਤਾ, ਹੋਛੁ³ ਹੈ ਖਾਨਿ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਹਮ ਕਉ ਖੁਦਾਇ ਤਾਲਹ⁴ ਫਉਤੁ⁵ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜੈ ਰਾਮ ! ਕਿਛੁ ਓਹੁ ਤੁਮਾਰੇ ਹੀ ਕਾਮ ਕਉ ਨਾ ਬਾ, ਓਹੁ ਹਮਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕਾ ਕਮੁ ਬਹੁਤੁ ਸਵਾਰਤਾ ਬਹੁਤੁ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਬਾ, ਪਣੁ ਕਿਛੁ ਖੁਦਾਇ ਸਉ ਕਿਆ ਚਲਤਾ ਹੈ। ਜਾਹੁ ਤੁਮ ਡੇਰੇ, ਖੁਦਾਇ ਸਭੁ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ। ਜੈ ਰਾਮੁ ਬਿਦਾ ਹੋਇ ਕੈ ਡੇਰੇ⁶ ਆਇਆ। ਤਬ ਜੈ ਰਾਮ ਆਇ ਕੈ ਡੇਰੇ ਜਿ ਕੋਈ ਲੋਕੁ ਬਾ ਜਿ ਤਿਸੁ ਕਉ ਨਿਸਾ ਕੀਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ! ਖੁਦਾਈ ਬਾਤ ਸਉ ਚਾਰਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਲੋਕ ਰੋਇ ਪੀਇ ਕਰਿ ਬੈਠੇ ਰਹੇ।

ਤਬ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਜਾਹੁ, ਜਾਇ ਕਰਿ ਤੁਮੁ ਨਾਨਕ ਕਉ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ ਲੇ ਆਵਹੁ। ਤਬ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਆਇ ਕਰਿ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ⁷ ਕੇ ਲੋਕ ਲੇ ਗਏ, ਲਿਜਾਇ ਜਹਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਬਾ ਉਹਾ ਹੀ ਲਿਜਾਇ ਖੜਾ ਕੀਆ। ਅਤੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਕਰਤਾ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸੁਪੇਦ ਦਾਤੀ ਹੈ, ਲਾਲ ਬਾਣਾ ਹੈ, ਸੁੰਨਹਰੀ ਪਲੰਘੁ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਉਪਰਿ ਸੁਪੇਦੁ ਨਿਹਾਲੀ ਹੈ ਵਿਛਾਈ ਹੋਈ। ਤਿਸੁ ਉਪਰਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਤਕੀਆ ਹੈ। ਆਸ ਪਾਸਿ ਜਿਮੀ ਸਬਜ ਹੈ, ਲਾਲ ਸਿਆਹ ਜਰਦ ਸੁਪੇਦ ਮੂੰਡੀ ਸਬਜ ਰੰਗ ਰੰਗ ਕੇ ਬਿਛਾਵਣੇ ਬਿਛਾਏ ਹੋਏ ਹੈ, ਜਿਤਨੇ ਟਹਲੂਏ ਸਾਥਿ ਹੈ ਏਤਨਿਆਂ ਸਭਿ ਲਾਲ ਬਾਣੇ ਹੈ। ਏਕ ਫੈਸ⁸ ਅਤੈ ਘਾਸੁ⁹ ਖੜੀ ਚਰਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੈ ਪਾਸਿ ਦੁਇ ਜਣੇ ਲਾਲੀ ਕਪੜੀ ਖੜੇ ਝਲਤੇ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਿਆਉ ਲੋਕਹੁ ਲਿਜਾਇ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੈ ਆਗੈ ਖੜਾ ਕੀਆ। ਤਬ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਨਾਨਕੁ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਕਹਿਓ ਸੁ ਜਿ, “ਵਾਹੁ, ਵਾਹੁ ਤੂ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਤੂ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਭੰਡਉਤਿ ਕਰੀ ਲੰਬੇ ਹੋਇ ਕਰਿ ਅਰੁ ਕਹੈ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਤੂ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਤੂ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ !” “ਤਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹਿਆ ਜਿ. “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜੀਉ ਤਉ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, ਜੀ, “ਤੇਰੇ ਦਰਸਨਿ ਦੇਖੇ ਭਲਾ ਹੈ।” ਕਹੈ ਨਾਨਕ, “ਤੂ ਖਰਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ ਜੀ, “ਆਜੁ-ਚੰਗਾ ਹਉ ਜਾ ਤੇਰਾ ਵਰਣਨੁ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।” ਤਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਮੂਰਤਿਮਾਨੁ ਜੀਆਂ ਕਾ ਦਾਤਾ। ਜੇਤ ਕੇਸ ਲਾਲ ਰੂਪੁ। ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਜੀਆ ਕਾ ਦਾਤਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖਿ ਕਹਿਆ, ਜਿ “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂ ਅਗੈ ਆਉ। ਅਤੈ ਆਇ ਕਰਿ ਤੂ ਮੇਰੇ ਚਰਨਾ ਉਪਰਿ ਸਿਰੁ ਰਾਖੁ।” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸ੍ਰੀ ਨਾਕੁਰ ਜੀਕੇ ਉਪਰਿ ਜਿਰੁ ਰਾਖਾ। ਤਬ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖਿ ਓਹੁ ਭੈਸ ਦੁਹਾਈ¹¹। ਦੁਹਾਇ ਕਰਿ ਕਟੋਰਾ ਦੂਧ ਕਾ ਭਰਿਆ, ਭਰਿ ਕਰਿ ਹਾਥਿ ਲੀਆ। ਹਾਥਿ ਲੋਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਦੂਧ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਏਹੁ ਪੀਉ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ! ਤੈ ਤੇ ਆਗੈ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪੀਵਾਂ ?” ਤਬ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਏਹੁ ਦੂਧੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਤੂ ਦੂਧੁ ਜਾਨਤਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਤੁਮ ਕਉ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਕਾ, ਭਗਤਿ ਭਾਵ ਕਾ, ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਕਾ, ਸੀਲ ਸੰਜਮ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਦੂਧੁ ਨਾਹੀ ਤੁਮ ਕਉ ਏਹੁ ਅੰਬਿਤੁ ਨਾਮੁ¹² ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਤੂ ਲੇ ਕਰਿ ਪੀਉ।” ਤਬ ਆਗਿਆ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖਿ ਕੀ ਸਾਥਿ ਕਟੋਰਾ ਦੂਧ ਦਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ

¹ਸਿਦਕੀ, ਸ਼ੁਪਾਲੂ। ²ਜਾਇਜ਼, ਵਿਹਿਤ, ਭਾਵ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲੈਣੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਦਾ, ਓਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਉਡੀ ਦਾ ਬੀ ਰਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ³ਅਫਸੋਸ, ਸ਼ੋਕ। ⁴ਅੱਲਾ ਤਆਲਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਪਰਮਾਤਮਾ। ⁵ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ⁶ਘਰ। ⁷ਧੀਰਜ ਦਿਤਾ, ਤਸੱਲੀ ਦਿਤੀ। ⁸ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰ। ⁹ਮੈਂਹ, ਮੱਝ। ¹⁰ਘਾਹ। ¹¹ਮੱਝ ਚੁਆਈ। ¹²ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਹਾਥ ਤੀ ਪੀ ਲਿਆ¹। ਪੀਵਤੇ ਸਾਥਿ ਮਸਤਾਨੁ² ਹੋਇ ਗਿਆ। ਅਰੁ ਸਗਲ ਭਵਨ³ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਾ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ। ਲਾਗਾ ਭੰਡਉਤ⁴ ਕਰਨੈ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਮੈ ਮੁਕਤਾ⁵ ਕੀਆ। ਜਿ ਕੋਈ ਤੁਮ ਕਉ ਦੇਖਹਿਗੇ ਸਿ ਮੁਕਤੇ ਕੀਏ। ਜਿ ਤੁਮ ਕਉ ਸੁਣਹਿਗੇ ਸੇ ਮੈ ਮੁਕਤੇ ਕੀਏ। ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹਿਗੇ ਸੇ ਮੈ ਮੁਕਤੇ ਕੀਏ। ਜਿਨ ਕਉ ਤੂ ਬਖਸਹਿਗਾ ਤਿਨ ਕਉ ਮੈ ਬਖਸਉਗਾ, ਤੂ ਮੈ ਨਿਹਾਲੁ ਕੀਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹਿਗੇ ਤੇ ਮੈ ਨਿਹਾਲੁ ਕੀਏ ਹੈ। ਏ ਨਾਨਕ! ਤੋ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕਲਿਜੁਗ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਪਾਵਣਾ, ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਲਿਜੁਗ ਕੈ ਬਿਖੈ ਜਪਾਵਣਾ ਅਰੁ ਦਿੜਾਵਣਾ ਸੈਸਾਰ ਕਉ, ਮੇਰਾ ਜਸੁ ਕਰਣਾ ਕਰਾਵਣਾ। ਸੁਧਰਮੁ ਦਿੜਾਵਣਾ, ਬਤਾਵਣਾ ਜਿਸ ਤੇ ਸੈਸਾਰ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇ ਅਰੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਤੂੰ ਦੋਆ⁶ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਹਿ ਜਿ ਤੂ ਮੇਰੀ ਰਖੁ ਕਲੀ ਕਾਲੁ” ਮਹਾ ਕਠਨੁ ਹੈ, ਤੂ ਦਇਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਲਜੁਗ ਤੇ ਰਾਖੁ। ਸੈਸਾਰੁ ਕਲਜੁਗ ਭਰਮਾਇ ਸਟਿਆ ਹੈ, ਕਲਿਜੁਗ ਤੇ ਰਾਖੁ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਮੈ ਬਕਸਿਆ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਪੀਛੇ ਜਗਤੁ ਬਖਸਉਗਾ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਨਕੁ ਬਿਦਾ ਕੀਆ। ਆਪਣੀ ਭਗਤਿ ਨਾਮੁ ਸਿਪਤਿ ਸਲਾਹ⁷ ਦੇ ਕਰਿ ਬਿਦਾ ਕੀਆ। ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਚਿਤਿ ਜੁਗਤਿ ਸੀਲੁ ਮੰਜਮੁ ਬਕਸਿ⁸ ਦੇ ਕਰਿ ਕਲਿਜੁਗ ਕੈ ਬਿਖੈ ਜੀਵ ਨਿਭਤਾਰਨ ਕਉ, ਪੰਥ⁹ ਚਲਾਵਣ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਬਿਦਾ ਕੀਆ। ਉਹਾ ਕਾ ਏਕੁ ਦਿਨੁ ਈਹਾ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਤੀਨਿ ਦਿਨਿ ਵਰਤੇ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਨਾਨਕੁ ਬਿਦਾ ਕੀਆ। ਸਾਥਿ ਨੇਵਕ ਦੀਨੇ। ਤਬ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਿਕਲਿ ਆਇਆ। ਸੰਮਤਿ ੧੫੬੪¹¹ ਭਾਦੋ ਸੁਦੀ ੧੫ ਪੂਰਨਮਾ¹² ਕੈ ਦਿਨਿ ਭਲਕੇ¹³ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਵ ਕਾ ਪਰਗਾਸੁ ਹੋਆ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਾਵਧਾਨ ਨਦੀ ਕੈ ਬਿਖੈ ਮਿਲਿਆ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ। ੩੬ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਸਾਥਿਆ ਛਿਆ ਮਹੀਨਿਆ ਕੇ ਨੌ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਵਧਾਨੁ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸੁ ਵਖਤਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਨੇ ਵੜਿਆ ੨੧ ਉਸੀ ਵਖਤਿ ਨਿਕਲਿ ਆਇਆ। ਉਸੁ ਨਫਰ ਕਉ ਅਭਿਆਸੁ ਜਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਲਾਗਾ ਉਹੁ ਹਰਿ ਦਿਨਿ ਉਸੇ ਹੀ ਘਾਟ ਉਪਰਿ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਰਹਤੀ ਕਉ ਉਹਾ ਜਾਇ ਬੈਠੇ। ‘ਨਾਨਕ ਜੀ-ਨਾਨਕ ਜੀ’ ਬੈਠਾ ਕਰੈ। ਜਿਉ ‘ਨਾਨਕ ਜੀ-ਨਾਨਕ ਜੀ’ ਟੰਠਾ ਕਰਤਾ ਬਾ ਤਿਉ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਨਜਰਿ ਆਇ ਗਿਆ। ਓਹੁ ਉਠਿ ਪੈਰੀ ਪੜਿਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ। “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਅਰੁ ਧੰਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿਨਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਦੇਖਾਲਿਆ”। ਉਨਿ ਕਪੜੇ ਅਗੇ ਰਖੇ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਪੜੇ ਪਹਰਿ ਕਰਿ ਘਰ ਆਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਅਵਿਸਟੁ ਮਿਲਿਆ ਕਿਉ ਜਾਣੀਐ, ਕਹਾ ਬਸੈ ਕਿਤੁ ਠਉਰ ?

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਬ ਹੀ ਜਾਨੀਐ ਜਬ ਹੀਈ¹⁴ ਅਵਰ ਕੀ ਅਉਰ¹⁵ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੨੮ ॥

¹ਹਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੀ ਲਿਆ।   ²ਮਸਤਾਨਾ, ਮਸਤ।   ³ਸਗਲ (ਸਾਰੇ) ਭਵਨਾਂ (ਲੋਕਾਂ) ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ।   ⁴ਨਮਸਕਾਰ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਅਠ ਅੰਗ ਲਾ ਕੇ ਬੜੇ ਸ਼ੁਧਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕਰੀਦੀ ਹੈ।
⁵ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।   ⁶ਦਯਾ, ਦਇਆ, ਮਿਹਰਬਾਨੀ।   ⁷ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾ।
⁸ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ। ਮਹਿਮਾ, ਉਸਤਤਿ।   ⁹ਬਖਸ਼ ਕੇ, ਦੇ ਕੇ।   ¹⁰ਸਿਖ ਪੰਥ।   ¹¹ਮੁਤਾਬਕ 1507 ਈਸਵੀ।   ¹²ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ।   ¹³ਸਵੇਰੇ, ਪ੍ਰਾਤਕਾਲ।   ¹⁴ਹੀਏ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ।   ¹⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਮੇਦੀ ਖਾਨੇ ਦਾ ਤਿਆਗ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੀਸਰੈ ਦਿਨਿ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ ਦਰੀਆਵ ਤੇ ਨਿਕਲਿ ਆਇਆ । ਤਬ ਜਹਾਨ ਮਹਿ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੋਇ ਰਹੀ ਜੇ, 'ਦੇਖਹੁ ਯਾਰਹੁ ! ਏਹੁ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਵਡਾ ਬਿਸਮਾਦੁ' ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਵੇਦੀ ਭੂਬਾ ਹੋਆ ਤੀਸਰੈ ਦਿਨਿ ਫੇਰਿ ਏਸੁ ਜਹਾਨ ਮਹਿ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਬ ਲੋਕੁ ਲਾਗਾ ਉਸਤਤਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਕਰਨੇ । ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਗਉਸੁ^੧ ਹੈ; ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਕੁਤਬ^੨ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਸਿਧੁ ਹੈ । ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਸਾਧੂ ਹੈ । ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਸੰਤੁ ਹੈ । ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਲੋਕੁ ਹੈ । ਤਬ ਸੈਸਾਰ ਐਸੇ ਹੀ ਉਸਤਤਿ ਲੇ ਉਠਾ । ਜਬ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੁਣੈ ਜਿ ਲੋਕੁ ਬਹੁਤੁ ਉਸਤਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, 'ਮੈ ਲੋਕਾ ਸਿਉ ਕਿਆ ਹੈ ?' ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ 'ਏਹੁ ਤੀਸਰੈ ਦਿਨਿ ਪਾਣੀ ਤੇ ਨਿਕਲਿਆ ਭੂਬਾ ਹੋਆ, ਜਿ ਕਿਨੁ ਜੋਰਿ^੩ ਨਿਕਲਿਆ ? ਏ ਸਾਹਿਬ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ' । ਤਾ ਬਹੁਤੁ ਲੋਕ ਬੁਝਿ ਪਤਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਦਰਸਨ ਦੇਖਣੇ ਕਉ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, 'ਏਹੁ ਜਹਾਨੁ ਤਮਾਸਗੀਰੁ ਹੈ, ਬਾਜੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਆਵਤਾ ਹੈ । ਮੈ ਕਿਆ ਹੈ' ਏਸੁ ਜਹਾਨ ਸਾਬਿ ਜਿ ਕੋਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰੈ ਤਉ ਹੀ ਭਲਾ' । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵੇਰਾ^੪ ਲੁਟਾਇ ਦੂਰਿ ਕੀਆ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜਾਇ ਫਕੀਰਾ ਸਾਬਿ ਬੈਠਾ । ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕਉ ਖਬਰਿ ਹੋਈ ਜਿ ਨਾਨਕ ਵੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਕਰਿ ਜਾਇ ਫਕੀਰਾ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਕੁਲਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਈ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਵੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਨਿਕਲਿਆ । ਜਾਇ ਫਕੀਰਾ ਸਾਬਿ ਦਲਿਆ, ਜਿਤਨਾ ਅਸਬਾਬੁ ਬਾ ਸਭੁ ਲੁਟਾਇ ਦੂਰਿ ਕੀਆ । ਲੰਗੋਟੀ ਪੈਨਿ ਕਰਿ ਫਕੀਰੁ ਹੂਆ । ਤਬ ਜਹਾਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਲੇ ਉਟਿਆ ਜਿ, 'ਨਾਨਕੁ ਦਾਨਾ ਖਾ ਭਲਾ, ਪਣੁ ਦੇਵਾਨਾ' ਹੂਆ' । ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ, 'ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਫੈਫਾ' ਵਿਚਿ ਆਇ ਗਇਆ ਹੈ, ਬੇਖੁਦੁ' ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ ਦੇਵਾਨਾ' । ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ 'ਦਰੀਆਵ ਤੇ ਕਿਛੁ ਲਾਗਾ ਹੈ' । ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ, 'ਬੇਤਾਲਾ' ਹੋਆ ਹੈ' । ਕੋਈ ਕਹੈ, 'ਭੂਤਨਾ ਲਾਗਾ ਹੈਸੁ, ਏਹੁ ਭੂਤਨਾ ਹੂਆ ਹੈ' । ਕੋਈ ਕਹੈ, 'ਜਿ ਨਾਂ, ਸਾਦਕੁ ਦੇਵਾਨਾ ਬਕਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਹੀ ਹੈ' । ਕੋਈ ਕਹੈ ਕਿਛੁ, ਕੋਈ ਕਹੈ ਕਿਛੁ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਲੋਕਾ ਕੇ ਅਵਾਜ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ । ਜਿ ਏਵ ਕਹਦੇ ਹੈਨਿ । ਤਬ ਲੋਕੁ ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਬਾਬਾ ਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਦਾ ਜਾਇ । ਤਬ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:—

ਕੋਈ ਆਪੈ ਭੂਤਨਾ, ਕੋ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥

ਕੋਈ ਆਪੈ ਆਦਮੀ ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥

ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ, ਨਾਨਕੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥

ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, 'ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਕੋਈ ਭੂਤਨਾ ਕਹਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ

^੧ਅਸਚਰਜ । ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੌਤਕ । ^੨ਗੋਸ = ਰਬ ਦੀ ਦੰਗਾਹੀ ਫਰਿਆਦ ਪੁਚਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਸੰਤ । ^੩ਕੁਤਬ = ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਯਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਓਹ ਵਲੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਯਾ ਜਗਤ ਦੀ ਸੋਪਣਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ।

^੪ਅਰਥਾਤ—ਮੇਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਕੰਮ । ^੫ਕਿਤ (ਕਿਸ) ਜੋਰਿ (ਤਾਕਤ ਨਾਲ) । ^੬ਬੁਕ । ^੭ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ । ^੮ਘਰ, ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ ।

^੯ਬਾਵਲਾ । ਕਮਲਾ । ^{੧੦}ਸੋਫਾ, ਭਰ । ^{੧੧}ਆਪੇ ਤੋਂ

ਬਾਹਰ, ਬਾਉਰਾ । ^{੧੨}ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਤਾਲ (ਪ੍ਰੇਤ) ਵੜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ।

ਬੇਤਾਲਾ ਕਹਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਹਦਾ ਹੈ। ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ! ਮੈਂ ਜਿਹਾ ਸਿੰ ਸਿਧਾ ਉਹੀ ਨਾਨਕੁ ਹਾਂ। ਜਿ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ ਨਾਨਕੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਹੰਉ ਉਹੀ ਨਾਨਕੁ ਹਾਂ। ਪਣੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮੈ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਤਾ ਹੰਉ। ਮੈ ਬਿਖੁਦੁ^੧ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਦਰਸਨ ਉਪਰ ਹੋਆ ਹਾਂ। ਐਸਾ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਾ ਮੈ ਹੋਆ ਹਾਂ ਜਿ ਬਿਨਾ ਉਸ ਕੇ ਦਰਸਨ ਬੀ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ, ਬਿਨਾ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਦਰਸਨ ਤੇ। ਨਾ ਉਹੁ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਾ ਨਾ ਹੋਰਾਨਗੀ ਮਨ ਤੇ ਮਿਟੇ। ਮੈ ਐਸਾ ਬਉਰਾ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹਾਂ ਜਿ ਬਿਨਾ ਠਾਕੁਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਛੁ ਨਜ਼ਰ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ ਅਰੁ ਲੋਕੁ ਜਿ ਦਿਵਾਨਾ ਦਿਵਾਨਾ ਕਹਤਾ ਹੈ”।

ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਭੈ ਦੇਵਾਨਾ ਹੋਇ ॥

ਏਕੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰਾ, ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਲੋਕ ਦਿਵਾਨਾ ਦਿਵਾਨਾ ਕਰਤੇ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਜਿ ਦਿਵਾਨਾ ਹੋਵਣਾ ਸਹਿਲੁ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਸਹਿਲੁ ਹੈ ਦਿਵਾਨਾ ਹੋਵਣਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਭੈ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਦਿਵਾਨਾ ਹੋਇ। ਏਕਸੁ ਠਾਕੁਰ ਬਿਨਾ ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣੈ, ਤਬ ਉਹੁ ਦਿਵਾਨਾ ਹੋਇ। ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ! ਮੈ ਜਿਹਾ ਸਿੰ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹਾਂ, ਜਿਸੁ ਬਿਨਾ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਹੋਰਸੁ ਕਿਸੈ ਸਾਹਿਬ ਲਗਤਾ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾ ਸਾਹਿਬ ਬੀ, ਮੈ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦਿਵਾਨਾ ਹੰਉ”। ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ:-

ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਏਕਾ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥

ਏਕੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰੀ^੨ ਦੂਜੀ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਕਾਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਹੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ! ਜਿ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦਿਵਾਨਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਏਹੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦਿਵਾਨਾ ਹੈ ? ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦਿਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਤਾ ਹੀ ਜਾ ਏਕੋ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣੈ। ਜਿ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸੋਈ ਕਮਾਵੈ। ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਕੰਮੁ ਕਿਆ ਹੈ ? ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਸਾਹਿਬੁ ਰਾਜੀ ਹੋਇ ਸਾਈ ਕਾਰ ਕਰੈ, ਹੋਰ ਕਾਈ ਕਾਰ ਨ ਕਰੈ। ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਸੁ ਕਾਰ ਮਹਿ ਰਾਜੀ ਹੈ ? ਸਾਹਿਬੁ ਨੇਕੀ ਰਾਜੀ ਹੈ, ਬਦੀ ਰਾਜੀ ਨੇਸਿ^੩, ਨੇਕੀ ਦੇ ਰਾਹਿ ਚਲੈ, ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਕਰੈ। ਇਕੁ ਨੇਕੀ ਕਮਾਵੈ। ਹੋਰੁ ਜੈਸੀ ਹੋਰਨਾ ਕੀ ਸਿਆਣਪ ਕਾਈ ਨਾ ਲਿਆਵੈ ਦਿਲਿ ਵਿਚਿ, ਤਾ ਸਾਇ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਏਹੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦਿਵਾਨਾ ਹੈ ਅਸਲੀ”।

ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਾਹਿਬ ਧਰੇ ਪਿਆਰ ॥

ਮੰਦਾ ਜਾਣੈ ਆਪ ਕਉ ਅਵਰੁ ਭਲਾ ਮੰਸਾਰੁ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ! ਇਸ ਦੀ ਦੇਵਾਨਗੀ ਤਾ ਹੀ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਏਹੁ ਭਾਵੈ। ਅਰੁ ਜਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਸ ਨੋ ਅਦੋਸੁ^੪ ਰਖੈ ਤਾ ਹੀ ਏਸ ਦੀ ਦੇਵਾਨਗੀ ਬਾਇ ਪਵੈ। ਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭਾਵੀ ਤਾਂ ਸੇਵਕ ਉਪਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਦੋਸੁ ਨ ਰਖੈ ਤਾ ਸੋਈ ਸੇਵਕੁ ਅਤੈ ਸਾਈ ਦੇਵਾਨਗੀ, ਸਾਈ ਸੇਵਾ ਜਿਸੁ ਦੀ ਬਾਇ ਪਾਇ। ਸਾਹਿਬ ਕੋਹੀ ਸੇਵਾ ਬਾਇ ਪਾਇਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਆਪਸ ਨੋ ਰਦੁ

^੧ਸੀ।

^੨ਬੇਖੁਦ, ਬੇਸੁਧ, ਬਉਰਾ।

^੩ਏਥੇ ਸਹੀ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ

ਅਨੁਸਾਰ ਇਉਂ ਹੈ-‘ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਖਸਮ ਕਾ.....।’

^੪ਨੇਸਤ (ਨਹੀਂ ਹੈ) ਦਾ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ,

ਅਰਥਾਤ-ਓਹੁ ਰੱਬ ਨੇਕੀ ਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੈ, ਬਦੀ ਤੇ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ “ਬਦੀ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਨਾਹੀ” ਪਾਠ ਹੈ।

^੫ਨਿਰਦੋਸ਼, ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਕਰੈ ਹੋਰਸ ਨੋ ਭਲਾ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਜਿ ਮੇਥੀ ਸਭੁ ਕੋਈ ਭਲਾ ਹੈ । ਹਉ ਹੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਤਾ ਹੀ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾਂ ਏਹਾ ਦੇਵਾਨਾ ਹੋਇ, ਨਾਤਰ ਏਹੁ ਦਿਵਾਨਾ ਨਾਹੀ । ਬੂਠਾ ਫੈਲੀ ਫੈਲੁ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਫੈਲਿ ਕੀਐ ਦਿਵਾਨਗੀ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ । ਦੇਵਾਨਾ ਸੋਈ ਜਿ ਜਹਾਨ ਤੇ ਜੁਦਾ ਰਹੈ” ।

ਤਬ ਲੋਕੁ ਜਹਾਨੁ^੧ ਲਾਗਾ ਰਹਣੇ, “ਨਾਨਕ ! ਅਗੈ ਤੂ ਕਿਛੁ ਹੋਰੁ ਥਾ, ਅਬ ਤੂ ਹੋਰੁ ਹੋਆ । ਹੁਣ ਕਿਛੁ ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ ਲਗਾ ਆਖਣੇ । ਇਕੁ ਹਿੰਦਵਾ ਦਾ ਰਾਹੁ ਹੈ ਇਕੁ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਦਾ ਰਾਹੁ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਕੋਹੜੇ ਰਾਹਿ ਵਿਚ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈ, ਮੈ ਕਿਸ ਦੇ ਰਾਹਿ ਹੋਵਾਂ ? ਮੈ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹਿ ਹੋਵਾ । ਖੁਦਾਇ ਨ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈ, ਮੈ ਜਿਹਾ ਸਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹਿ ਹਾਂ” । ਤਬ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਤਾ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹਿ ਹੋਇਆਹੁ । ਪਣੁ ਇਸੁ ਜਹਾਨੁ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹਿ ਫਿਰਿ ਇਕਿ ਹਿੰਦੂ ਹੈਨਿ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈਨਿ, ਦੇਖਾ ਏਨ੍ਹਾ ਦਾ ਕਵਣੁ ਹਾਲੁ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਕੋ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ । ਜਾ ਹਿੰਦੂ ਹੋਇ ਪਹੁਚੈ ਤਾ ਹੀ ਜਾਣੀਐ । ਅਰੁ ਜਾ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਇ ਪਹੁਚੈ ਤਾ ਜਾਣੀਐ । ਅਸਾਡੀ ਨਜਰਿ ਵਿਚਿ ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈ, ਰਾਹਿ ਸਿਰਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਏਸੁ ਲੋਕ ਦੀ ਪਚਾਰ^੨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਵ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ ਸੁ ਪਾਏ” । ਸਹਰ ਕਾ ਜਿ ਕਾਜੀ ਥਾ ਜਿ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਥਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕਾ, ਓਨੀ ਜਾਇ ਕਰਿ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਪਾਸਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਓਹੁ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਹਿੰਦੂ ਥਾ ਓਹੁ ਦੇਵਾਨਾ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ, ਅਰੁ ਡੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਕਰਿ ਖਫਨੀ ਪਹਿਰਿ ਕਰਿ ਨਿਕਲਿ ਗਇਆ” । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾ ਰੇ ! ਉਹੁ ਭਲਾ ਹਿੰਦੂ ਥਾ, ਦਾਨਤਦਾਰੁ^੩ ਭਲਾ ਥਾ, ਹਮਰੇ ਘਰ ਕੇ ਕਾਮ ਕੰਊ ਬਹੁਤੁ ਲੋਚਦਾ ਥਾ, ਖਰਾ ਭਲਾ ਹਿੰਦੂ ਥਾ । ਉਸ ਕੰਊ ਕਿਆ ਹੁਆ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੁਆ ਉਸ ਕੰਊ ਜਿ ਦਰੀਆਵ ਤੇ ਹੁਆ । ਬਡੇ ਬਖਤਿ ਦਰੀਆਇ ਜਾਇ ਨਾਵਤਾ ਥਾ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਲਤਾ ਉਸ ਕੰਊ ਸੁ ਦਰੀਆਵ ਤੇ ਹੀ ਲਤਾ, ਡੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਖਫਨੀ ਪਹਿਰਿ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੈ ਰੇ ! ਕਿ ਹੋਇ ਗੋਆ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਅਜ ਹੁ ਗੋਆ ਨਾਹੀ, ਪਣੁ ਫਕੀਰਾ ਕੈ ਭੇਸਿ ਜਾਇ ਫਕੀਰਹੁ ਮਹਿ ਬੈਠਾ ਹੈ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ! ਜਾਹੁ ਨਾਨਕ ਕੰਊ ਕਹਹੁ ਜਿ ਖਾਨੁ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ, ਤੂ ਏਕ ਬਾਰ ਨਾਨਕ ਤੂ ਆਉ” । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕੇ ਲੋਕ ਦਵੜਤੇ^੪ ਗਏ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ । ਜਾਇ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਖਾਨੁ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ, ਤੂ ਆਉ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਵਨੁ ਖਾਨੁ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਮੈ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਸਾਥਿ ਕਿਆ ਹੈ, ਜਦਿ ਮੇਰਾ ਖਾਨੁ ਬੁਲਾਵੇਤਾ ਤਾ ਮੈ ਜਾਵਾਂਤਾ” । ਤਬ ਓਹਿ ਫੇਰਿ ਗਏ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਪਾਸਿ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^੫ ।

ਜੋ ਚਾਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ, ਤਿਨ ਕੰਊ ਕੇਸੀ ਕਾਣਿ ।

ਓਹਿ ਸਦਾ ਰਚਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਬਾਣਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੨੯ ॥

^੧ਫ਼ਿਅਲ (ਕੰਮ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

^੨ਆਮ ਲੋਕੀ ।

^੩ਲੋਕਕ ਰੀਤਿ ਅਥਵਾ ਵਿਹਾਰ ।

^੪ਦਿਆਨਤ ਢਾਰ, ਈਮਾਨ ਢਾਰ ।

^੫ਏਤਦੇ ਹੋਣੇ ।

^੬ਓਹ ਸਲੋਕ ਮੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ।

ਨ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਨਾਲ)

ਤਬ ਓਹੁ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਪਾਸਿ ਖਾਨਿ ਕੇ ਲੋਕ ਜਾਇ ਖੜੇ ਹੋਏ । ਉਨਹੁ ਜਾਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਨਾਨਕੁ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ” । ਕਹੈ, “ਏ ! ਤੁਮਹੁ ਕਿਆ ਕਹਿਆ ਬਾ ?” ਕਹੈ “ਜੀ, ਹਮਹੁ ਕਹਾ ਬਾ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੁਮ ਕੰਉ ਖਾਨੁ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਹਮਹੁ ਕਹਾ ਜਿ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਲੋਦੀ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਆਗੇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ! ਮੈ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਲੋਦੀ ਸਾਥਿ ਕਿਆ ਹੈ । ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਖਾਨੁ ਬੁਲਾਵੇਗਾ ਤਾ ਮੈ ਜਾਵਾਂਗਾ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ! ਤੁਮ ਇਉ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਹਹੁ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਤੂੰ ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ ਤੂੰ ਆਉ” । ਤਬ ਓਹੁ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਗਏ । ਉਨਹੁ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਖਾਨੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ ਏਕ ਬਾਰਿ ਈਹਾ ਆਉ, ਆਪਨਾ ਦੀਦਾਰੁ ਚੋਰਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਚਲੀਐ ਅਬ ਮੇਰੇ ਖਾਨ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਹੈ, ਚਲੀਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਗਲਿ ਵਿਚ ਮੁਤਕਾ^੧ ਬਾਹਿ ਕੈ ਆਪਣੈ ਗਲਿ ਮਹਿ ਉਨਹੁ ਨਫਰਹੁ ਕੈ ਹਾਥਿ ਦੀਆ, “ਜੇ ਛਾਈ ! ਮੇਰੇ ਖਾਨ ਕਾ ਅਬ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੁਮ ਮੁਝ ਕੰਉ ਗਲਿ ਮੁਤਕਾ ਬਾਹਿ ਕਰਿ ਲੇ ਚਲਹੁ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਹਮਰੀ ਕਵਨੁ ਹਦ ਹੈ ਜਿ ਹਮਿ ਗਲਿ ਬਾਹਿ ਕਰਿ ਲੇ ਜਾਹਿ” । ਤਬ ਓਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਲੇ ਗਏ ਪਰੁ ਮੁਤਕਾ ਬਾਬੇ ਕੇ ਗਲੇ ਹੀ ਮਹਿ ਆਪਣੇ ਹਾਥਿ ਸਿਉ ਪਕੜਿਆ ਹੁਆ ਜਾਇ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਲੋਦੀ ਪਾਸ ਖੜਾ ਹੋਆ । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਈਐ ਜੀ, ਆਈਐ ਜੀ ਨਾਨਕ ! ਬੇਠੀਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਦਸਤ ਪੰਜਾ^੨ ਲੈ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਇਆ । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਅਸਾਂ ਵਿਚਿ ਏਹੁ ਬਹੁਤ ਗੁਸਤਾਕੀ^੩ ਪਈ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰਿਆ ਪੈਰਾ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀ ਗਏ । ਸਾਹ ਜੀ ! ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ ਏਹੁ ਗੁਸਤਾਕੀ ਮਾਫ਼ ਕਰਣੀ । ਅਰੁ ਜੀ, ਏਹੁ ਮੁਤਕਾ ਗਲਿ ਬੀ ਉਤਾਰਣਾ, ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ ਅਸਾ ਊਪਰਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਵਣਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨਿ ਜੀ ! ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਅਮਰੁ^੪ ਜਿ ਕੋਈ ਮੰਨੇਗਾ ਤਿਸ ਦੇ ਗੁਨਾਹ ਸਭ ਮਾਫ਼ ਹੋਵਨਗੇ” । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਲੋਦੀ ਕਾਜੀ ਕੰਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਕਾਜੀ ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਿਛੁ ਬਾਤ ਕਰਤਾ ਬਾ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰਿ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਪੁਛਣਾ ਹੈ ਜਿ ਪੁਛਿ ਲੇਹੁ, ਪਸ਼ਕੋਬਤ^੫ ਕਰਣੀ ਭਲੀ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਜੇ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤਿ ਕਿਉ ਕਹਦਾ ਹੈ ? ਤੇ ਜਿ ਦੇਵੈ ਰਾਹ ਰਹੁ ਕਰੇ ਜਿ ਕਿਉ ? ਜਿ ਹਿੰਦੂ ਅਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਤਉ ਚਹੇ, ਪਣੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਭੀ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ? ਨਾ, ਸਰਾ ਮੁਸਤਫਾਹ^੬ ਕਾ ਹਕੁ ਦੀਨੁ^੭ ਮਹੰਮਦ ਕਾ ਕਾਇਮੁ ਹੈ ? ਅਰੁ ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਤਾ ਹੈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਉ ਕਹਦਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਰੀਅਤਿ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ^੮ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ:—

^੧ਮੁਤਕਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਤੋਂ ਜਾਂ ਰਜ਼ਾ ਨਾਲ ।   ^੨ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਆਹ ਛੋਰ ਜੋ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਆਪਣੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ, ਸੋਹਲੀ ।   ^੩ਦਸਤ (ਹੱਥ) ਪੰਜਾ (ਪੰਜ ਉਂਗਲਾਂ) ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ।   ^੪ਗੁਸਤਾਕੀ, ਬੇਅਦਬੀ ।   ^੫ਹੁਕਮ ।   ^੬ਪਿੱਠ ਪਿਛੇ ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ ।
^੭ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਸ਼ਰਾਅ, ਅਰਥਾਤ-ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸੂਲ ।   ^੮ਧਰਮ, ਮਜ਼ਹਬ ।   ^੯ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰਾਅ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ।

ਸਲੋਕ^੧ ॥

ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ, ਹੈ ਕੋ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਵੈ ॥
ਅਵਲਿ ਅਮਲ ਦੀਨੁ ਕਰਿ ਮਿੱਠਾ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਾਲੁ ਮੁਸਾਵੈ ॥
ਹੋਇ ਮੁਸਲਿਮੁ ਦੀਨੁ ਮੁਹਾਣੈ, ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਾ ਭਰਮ ਚੁਕਾਵੈ ॥
ਰਬ ਰਜਾਇ ਸਹੈ ਸਿਰਿ ਉਪਰਿ, ਕਰਤਾ ਮੰਨੈ ਆਪੁ ਗਵਾਵੈ ॥
ਸਰਬ ਜੀਆਂ ਮਿਹਰਾਮਤਿ ਨਾਨਕ ਹੋਇ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਵੈ ॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਕਾਜੀ ! ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ ਹੈ, ਸਹਲੁ ਨਾਹੀ । ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਏ ਜਿ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਿੰਨਾ ਵਸਤੂ ਥੀ ਹੋਵੈ ? ਕਵਨ ਕਵਨ ਕਰਤਬੀ ਹੋਵੈ ? ਪਹਿਲਾ ਅਵਲਿ ਅਮਲ ਸਾਲਹ^੨ ਖੂਬੁ ਕਰੈ । ਹਜਰਥ^੩ ਕਾ ਦੀਨੁ ਮਿਠਾ ਲਾਗੈ । ਦੁਨੀਆਵਿ^੪ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਪਾਕੁ^੫ ਰਹੈ । ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਜੀਕਿ ਨਾ ਆਵੈ । ਮਰਣੁ ਅਰੁ ਜੀਵਣੁ ਕਿਆ ਹੈ । ਜੀਵਣ ਕੰਉ ਬੂਨੁ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਅਰੁ ਮਰਣੁ ਕੰਉ ਸਚੁ ਕਰਿ ਜਾਣੈ । ਤਉ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਰਜਾਇ ਸਿਰਿ ਉਪਰਿ ਸਹੈ । ਜੇ ਖੁਦਾਇ ਦੁਖ ਦੇਇ ਤਾ ਕਬੂਲੁ । ਜੇ ਸੁਖ ਦੇਵੈ ਤਾ ਕਬੂਲੁ । ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੋ ਈਵਾ ਜਾਣੈ । ਅਰੁ ਆਪ ਨੂ ਰਦੁ ਕਰੈ, ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਹੀ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣੈ, ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ । ਆਪ ਨੋ ਏਵ ਨ ਕਹੈ ਜਿ ਹੰਦੁ ਕਿਛੁ ਹਾਂ । ਜਿ ਜੀਉ ਖੁਦਾਇ ਤਾਲਹ^੬ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਹੈ, ਏਤਨੇ ਜੀਆ ਦੇ ਉਪਰਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਵੈ । ਰੰਜੁ ਕਿਸੀ ਕੰਉ ਨਾ ਕਰੈ । ਬੁਰਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾ ਮਨਾਈ^੭ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ । ਤਿਸੁ ਪਾਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹੀਐ ਜਿ ਏਵ ਸਬ ਕਮਾਵੈ । ਕਾਜੀ ਜੀ ! ਜਿ ਏਵ ਸਬ ਕਮਾਵੈ ਤਾ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ ਅਰੁ ਤਾਂ ਹੀ ਏਹੁ ਛੂਟੈ, ਨਾਂਹੀ ਤਾਂ ਨਾ ਛੂਟੈ” । ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਛਾਵੈ ਤੈਸਾ ਹੋਇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭਿ ਛੂਟਨਿਗੇ । ਹਜਰਥੁ ਸਭਨਾ ਕੰਉ ਛਡਾਵੈਗਾ । ਕੁਲਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੰਉ ਹਜਰਥੁ ਛਡਾਵੈਗਾ । ਹਜਰਥੁ ਖੁਦਾਇ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈਗਾ: ‘ਯਾ ਖੁਦਾਇ ਏਨਾ ਤੇਰਾ ਅਮਰੁ’ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਹਜਰਥ ਕੇ ਦੀਨ ਮਹਿ ਆਏ ਹੈ, ਏਨਾ ਕਲਮਾ ਯਾਦ ਕੀਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਦੇਨਾ ਦੇ ਬਾਬਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਹਿ, ਬਖਸਿ ਲੇ’ । ਏਤਨੇ ਕਹਣੇ ਹਜਰਥ ਰਸੂਲ ਦੇ ਨਾਲਿ ਜਿਤਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਨਿ, ਏਤਨੇ ਛਡਿ ਮਿਲਨਗੇ । ਸਦਕੇ ਹਜਰਥ ਰਸੂਲ ਦੇ ਸਾਬਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭਿ ਛੂਟਨਿਗੇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਕਾਜੀ ਜੀ ! ਹਜਰਥ ਰਸੂਲਿ ਮੁਰਦਾਰੁ ਮਨਹਿ ਕੀਆ ਹੈ ਅਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਓਹੁ ਮੁਰਦਾਰੁ ਖਾਇਗਾ, ਉਸੁ ਕੰਉ ਹਜਰਥੁ ਰਸੂਲੁ ਕਿਉਕਰਿ ਛਡਾਏਗਾ ?” ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈਗਾ ਸੁ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨਾ ਖਾਵੈਗਾ । ਮੁਰਦਾਰੁ ਹਿੰਦੂਆ ਨੋ ਖੁਦਾਇ ਖਾਣਾ ਦੀਆ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੁਰਦਾਰੁ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰਾਹਿ ਵਿਚਿ ਮਨਹਿ ਹੈ । ਹਿੰਦਵਾਂ ਨੋ ਗਾਇ

^੧ਵਾਰ ਮਾਝ, ਮਃ ੧-੮ ॥

^੨ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:-

ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ, ਜਾ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਵੈ ॥
ਅਵਲਿ ਅਉਲਿ ਦੀਨੁ ਕਰਿ ਮਿਠਾ, ਮਸਕਲ ਮਾਨਾ ਮਾਲੁ ਮੁਸਾਵੈ ॥
ਹੋਇ ਮੁਸਲਿਮੁ ਦੀਨੁ ਮੁਹਾਣੈ, ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਾ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥
ਰਬ ਕੀ ਰਜਾਇ ਮੰਨੈ ਸਿਰਿ ਉਪਰਿ, ਕਰਤਾ ਮੰਨੈ ਆਪੁ ਗਵਾਵੈ ॥
ਤਉ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਜੀਆ ਮਿਹਰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਵੈ ॥੧॥

^੩ਸਾਲਿਹ (ਨੇਕ) ਅਮਲ (ਕੰਮ) ।

^੪ਹਜਰਤ (ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ) ।

^੫ਦੁਨਿਆਵੀ, ਸੰਸਾਰਕ ।

^੬ਪਵਿਤ੍ਰ, ਸਾਫ਼ ।

^੭ਇਉਂ, ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ।

^੮ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਰੱਬ (ਕਰਤਾਰ) ।

^੯ਹੁਕਮ ।

ਮਨਹਿ ਹੈ ਅਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਕੰਉ ਸੂਅਰ ਮਨਹਿ ਹੈ। ਕਾਜੀ ਜੀ ! ਮਨਾਹਿ ਸਭਨਾ ਨੈ ਹੈ ਮੁਰਦਾਰੁ^੧। ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਿਆ ਕਿਆ ਮੁਰਦਾਰੁ ਮਨਹਿ ਹੈ ਤੂ ਕਹੁ ਦਿਖਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਸਗੋਅਤਿ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਨਾ:—

ਸਲੋਕੁ ॥

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥
ਮਹੰਮਦੁ^੨ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ ॥
ਗਲੀ ਭਿਸਤਿ ਨ ਜਾਈਐ ਛੁਟੀਐ ਅਮਲ^੩ ਕਮਾਇ ॥
ਮਾਰਣਿ ਪਵਨਿ ਹਰਾਮ ਵਿਚਿ^੪ ਹੋਇ ਹਲਾਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਗਲੀ ਕੂੜੀਈ, ਕੂੜੇ ਪਲੇ ਪਾਇ^੫ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ “ਸੁਣਿ ਹੋ ਕਾਜੀ ਜੀ ! ਮੰਨਾਹੀ ਕਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ? ਜਿ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਕਲਾਮ ਹੈ ਜਿ ਹਜਰਬੁ ਰਸੂਲਿ ਕਹੀ ਹੈ। ਜਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਲਿਖੇ ਵਿਚਿ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਜਿ ਹਜਰਬੁ ਰਸੂਲਿ ਮਨਾਹਿ ਕੀਆ ਹੈ। ਕਿਆ ਕਿਆ ਮਨਾਹਿ ਕੀਆ ਹੈ? ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਹੈ ਸੋ ਭੀ ਖੁਦਾਇ ਅਰੁ ਹਜਰਬੁ ਮਨਹਿ ਕੀਆ ਹੈ। ਬੰਦਿਆ ਦੇ ਬਾਬਿ ਜੇ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਹਰਾਮੁ ਹੈ, ਨਾਹੀ ਖਾਣਾ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੋ ਗਾਇ ਮਨਹਿ ਹੈ ਖਾਣਿਆਂ ਵਿਚਿ। ਅਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੋ ਸੂਅਰੁ ਮਨਹਿ ਹੈ ਖਾਣਿਆ ਵਿਚਿ। ਜਿ ਸੂਅਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਏਹੁ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਹੈ। ਨਾ ਕਿਛੁ ਜਨਾਵਰਾ ਕੰਉ^੬ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਕਾਜੀ ਜੀ ! ਜਿ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਖਾਇਗਾ ਜਿ ਮੁਰਦਾਰੁ ਖਾਇਗਾ। ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਨਾਹੀ ਖਾਣਾ। ਹਦੀਸ^੭ ਹਜਰਬ ਦੀ ਵਿਚਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਹਿੰਦੂਵਾਂ ਕੰਉ ਗਊ ਮਨਾਹਿ ਹੈ, ਜਿ ਏਹੀ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਗਾਇ ਹੈ। ਜਿਨਿ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਖਾਧਾ ਤਿਨਿ ਗਊ ਖਾਧੀ। ਪਰਾਇਐ ਹਕਿ ਖਾਧੈ ਨਰਕਿ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਨ ਕਿਛੁ ਗਊ ਦੇ ਹਥਿ ਨਰਕੁ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਨੋ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਗਾਇ ਹੈ। ਅਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੋ ਮੁਰਦਾਰੁ ਏਹੁ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਸੂਅਰੁ ਮਨਹਿ ਹੈ। ਏ ਕਾਜੀ ਜੀ ! ਮਹੰਮਦ ਤਿਸ ਹੀ ਦੀ ਹਾਮੀ^੮ ਭਰੇਗਾ ਜਿ ਏਹੁ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨਾ ਖਾਇਗਾ ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ। ਤਿਸ ਹੀ ਕੰਉ ਕਹੈਗਾ ਜਿ ‘ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਹੈ ਅਰੁ ਮੇਰੇ ਦੋਨ ਵਿਚਿ ਏਹੁ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕੰਉ ਬਖਸੀਏ, ਏਹੁ ਪਰਾਏ ਹਕਿ ਨਜੀਕਿ ਨਾਹੀ ਆਇਆ, ਏਸੁ ਕੰਉ ਬਖਸੀਐ’। ਪਰੁ ਜੀ, ਜਿਨੀ ਏਹੁ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਖਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਮੁਰਦਾਰੁ ਹੈ, ਤਿਨਾ ਦੀ ਹਾਮੀ ਮਹੰਮਦੁ ਨ ਭਰੇਗਾ। ਜਿਨੀ ਕੂੜੀ ਕੂੜੀ ਗਲਾ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਕੀਤੀ ਅਰੁ ਮੁਰਦਾਰੁ ਭੀ ਦਿਲ ਥੀ ਮਨਹਿ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾ ਓਹੁ ਗਲੀ ਕੂੜ ਦੀ ਛੁਟਦਾ ਨਾਹੀ। ਛੁਟੈ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾ ਸਚਾ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸਚੇ ਦਿਲਿ ਨਾਲਿ ਸਚੇ ਦੇ ਰਾਹਿ ਚਲੈ। ਅਰੁ ਸਚ ਕੀ ਕਰਣੀ^੯ ਕਮਾਵੈ ਤਾ ਹੀ ਛੁਟੈ। ਈਵ ਛੁਟਦਾ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਨਿਵਾਜ ਕਰੈ, ਰੋਜੇ ਰਖੈ ਅਰੁ ਬੁਰਿਆਈ ਉਪਰਿ ਕਦਮੁ^{੧੦} ਨਾ ਰਖੈ, ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਨਾ ਖਾਇ ਤਾ ਏਹੁ ਨਿਵਾਜ ਰੋਜਾ ਹੈਨਿ, ਜਿ ਏਹਿ ਮਾਰਣਿ^{੧੧} ਹੈਨਿ। ਜੇ ਹਲਾਲ ਵਿਚਿ ਏਹਿ ਮਾਰਣ ਪਵਨਿ ਤਾਂ ਖਾਣਾ ਸਵਰੈ, ਲਜਤਿ ਖਾਣ ਦੇ। ਅਤੈ ਨਿਵਾਜ ਰੋਜਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਖਾਇ ਤਾ ਜੇ ਲੰਉਗ ਲਾਇਓਆਂ ਮਰਚਾਂ ਸੁੰਢ ਜਾਇਫਲ ਕੇਸਹੁ ਹਰਾਮ ਵਿਚਿ ਪਵਨਿ, ਏਹਿ ਮਾਰਣ ਪਵਨਿ; ਤਾ ਏਹਿ ਮਾਰਣਿ ਡੀ ਗਏ, ਹਰਾਮ ਦੇ ਖਾਣੇ ਵਿਚਿ ਪਏ ਤਾਂ ਹਰਾਮੁ ਹੋਇ ਗਏ। ਖਾਣਾ ਡੀ ਗਇਆ। ਜਿ ਏਨਿ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਗੁਰੂ ਪੀਰੁ’।

ਹਰਾਮ ਮਹਿ’।

^੨ਵਾਰ ਮਾਥ ਮਹਲਾ ੧ ਪਉੜੀ ੭ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ ਹੈ।

^੩ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ।

^੪ਕਰਣੀ ਕਮਾਈ, ਭਾਵ—ਸੂਝ ਕਰਮ।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਛੁਟੈ ਸਚੁ’।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਮਾਰਣ ਪਾਹਿ’।

^੭ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ।

^੮ਹਮਾਇਤ, ਸਫਾਰਤ।

^੯ਪੈਰ।

^{੧੦}ਮਸਾਲੇ।

ਕੂੜ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਏਸ ਨੇ ਕੂੜ ਨਾਲਿ ਦੀਨੁ ਪਲੈ ਨਾ ਪਵਦਾ^੧ ਹੈ। ਕੂੜ ਹੀ ਕੂੜ ਹੋਇ ਜਾਇ। ਬਿਨਾ ਸਚ ਥੀ ਏਹੁ ਹਕੂ^੨ ਨੇ ਨਾਹੀ ਪਹੁਚਤਾ। ਛੁਟੈ ਤਾਂ ਜਾਂ ਸਚਾ ਹੋਇ^੩। ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਵ ਨਾਹੀ, ਜਿਨਿ ਏਕ ਬਾਰਿ ਹਜਰਥ ਕਾ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਪੰਜ ਵਖਤਿ ਨਿਵਾਜ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸਿਦਕੁ ਸਾਬਤੁ ਰਹਤਾ ਹੈ ਸੋ ਮੋਮਨੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਇਗਾ। ਅਵਸਿ^੪ ਫਿਸਤਿ^੫ ਜਾਇਗਾ। ਹਦੀਸ ਹਜਰਥ ਦੀ ਵਿਚਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਨਾਨਕ ਜੀ!” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਕਾਜੀ ਜੀ! ਏਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ਤੂੰ ਕਹਦਾ ਹੈ। ਏਨੀ ਨਿਵਾਜੀ ਫਿਸਤਿ ਨਾਹੀ ਜਾਈਦਾ। ਓਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ਹੋਰਿ ਹੈਨਿ ਜਿਨੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫਿਸਤਿ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਤਿਨਾ ਨਿਵਾਜਾ ਦਾ ਨਾਉ, ਰੋਜਿਆ ਦਾ ਨਾਉ, ਉਨਾ ਨਿਵਾਜਾ ਦਿਆ ਵਖਤਾ ਦੇ ਨਾਉ ਹੋਰਿ ਹੈਨਿ^੬। ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ: “ਜਿ, ਨਿਵਾਜਾ ਦੇ ਨਾਵ ਹੈਨਿ, ਕਲਮੇ ਦੇ ਨਾਵ ਹੈਨਿ, ਵਖਤਾਂ ਦੇ ਨਾਉ ਹੈਨਿ ਤਾਂ ਅਸਾਨੇ ਸੁਣਾਈਅਨਿ^੭।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਅਹੁ ਕਾਜੀ ਜੀ” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਸਹੀਅਤਿ ਮਹਿ ਸਲੋਕੁ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਪੰਜਿ ਨਿਵਾਜਾ ਵਖਤ ਪੰਜਿ ਪੰਜਾ ਪੰਜੇ ਨਾਉ ॥
ਪਹਿਲੀ^੮ ਸਚੁ ਹਲਾਲੁ ਦੁਇ ਤੀਜੀ^੯ ਧੈਰੁ ਖੁਦਾਇ ॥
ਚਉਥੀ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਕਰਿ^{੧੦} ਪੰਜਵੀ ਸਿਫਤਿ ਸਮਾਇ ॥
ਕਰਣੀ ਕਲਮਾ ਆਖਿ ਕੈ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਇ^{੧੧} ॥
ਨਾਨਕ ਜੇਤੇ ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜੇ ਕੂੜੀ ਪਾਇ^{੧੨} ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਾਜੀ ਜੀ! ਨਿਵਾਜਾ ਕੇ ਨਾਵ ਹੈਨਿ, ਪਰਕਿਰਤ^{੧੩} ਪਿਛੈ ਨਾਉ ਹੈ। ਨਾਉ ਵਟੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਕਿਰਤਿ ਨਾਹੀ ਵਟੀਦੀ। ਪਰਕਿਰਤਿ ਦਾ ਨਾਉ ਤਦੇ ਵਟੀਐ ਜਾ ਉਸ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਹੀ ਫਿਰੈ। ਚੋਰੁ ਕਉ ਚੋਰੁ ਹੀ ਚੋਰੁ ਸਦੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਉ ਸਦਾਏ ਨਾਉ ਫਿਰੈ, ਪਰੁ ਪਰਕਿਰਤਿ ਨਾ ਫਿਰਈ। ਚੋਰੁ ਕਉ ਚੋਰੁ ਹੀ ਚੋਰੁ ਕਹੀਐ। ਜਬ ਚੋਰੀ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਮਿਟੈ, ਸਾਧੁ ਹੋਇ, ਤਬ ਉਹੁ ਚੋਰ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਮਿਟੈ। ਅਰੁ ਸਾਧੁ ਹੋਇ। ਤਬ ਉਹੁ ਨਾਉ ਚੋਰ ਕਾ ਮਿਟਿ ਜਾਇ, ਸਾਧੁ ਕਹੀਐ। ਫਿਰਿ ਉਸ ਕਉ ਚੋਰੁ ਕੋਈ ਨ ਕਹੈ। ਸਭੁ ਕੋਈ ਸਾਧੁ ਹੀ ਕਹੈ। ਚੋਰੁ ਕੋਈ ਨ ਕਹੈ। ਨਾਉ ਭਾਵੈ ਤਿਤਨੇ ਧਰਾਏ। ਪਣੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਕਉ ਸਾਧੁ ਕਹੈ। ਤਿਉ ਪੰਜਿ ਨਿਵਾਜਾ ਕੇ ਨਾਵ-ਪਹਿਲੀ ਨਿਵਾਜ ਏਹੁ ਜਿ ਸਚੁ ਬੋਲੈ। ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਪਹਿਲੀ ਨਿਵਾਜ ਬਾਇ ਪਵੈ। ਪਹਿਲੀ ਨਿਵਾਜ ਕਾ ਨਾਉ ਸਚ, ਵਖਤ ਕਾ ਨਾਉ ਕਮਾਵਣਾ। ਤੁਜੀ ਨਿਵਾਜ ਦਾ ਨਾਉ ਹਲਾਲੁ ਖਾਇ, ਹਰਾਮੁ ਕੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਆਵੈ। ਹਲਾਲੁ ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਾਇਐ ਕਿਤੇ ਨ ਛਿਪਈ^{੧੪}, ਜਿ ਕਿਛੁ ਖੁਦਾਇ ਏਸ ਨੇ ਦੀਆ ਹੈ ਸੋਈ ਏਸਨੇ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਨਿਵਾਜ ਏਹੁ ਜਿ ਹਲਾਲੁ ਦੇ ਦਾਣੇ ਕਮਾਣੇ ਵਿਚਹੁ ਦਸਾਂ ਨਹਾਂ ਦਾ^{੧੫} ਖਟਿਆ, ਤਿਸੁ ਵਿਚਹੁ ਕਿਹੁ^{੧੬} ਧੈਰੁ ਧੈਰਾਇਤਿ^{੧੭} ਕਰੈ, ਸੋਈ ਹੀ ਧੈਰੁ ਏਸ ਦਾ ਬਾਹਿ ਪਵੈ, ਏਹੁ ਤੀਜੀ ਨਿਵਾਜ। ਚਉਥੀ ਨਿਵਾਜ ਜਿ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਰਖੈ, ਬਦਨੀਅਤਿ ਛੱਡੇ-ਜੋਹੀ ਨੀਅਤਿ ਤੇਹੀ ਮੁਰਾਦ^{੧੮}। ਬੁਰੀ ਨੀਅਤਿ ਕਰੈ ਬੁਰੀ ਮੁਰਾਦੈ^{੧੯} ਪਹੁਚੈ। ਭਲੀ ਨੀਅਤਿ ਕਰੈ ਭਲੀ ਮੁਰਾਦੈ ਪਹੁਚੈ। ਜਾਂ ਭਲੀ ਨੀਅਤਿ ਨਾਲਿ ਭਲਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਏਹੁ ਭਲੀ ਹੀ ਨੀਅਤਿ ਰਖਉ, ਜਿ ਏਸ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਇ। ਕਿਉ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤਿ ਮੁਰਾਦ

^੧ਪੈਦਾ। ^੨ਸੱਚ, ਟੱਬ। ^੩ਅਵਸ਼ਜ, ਜ਼ਰੂਰ। ^੪ਬਹਿਸਤ (ਸੁਰਗ) ਵਿਚ।
^੫ਸੁਣਾਓ। ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਪਹਿਲਾ”। ^੭ਤੀਜਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ। ^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਮਨੁ”।
^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਸਨਾਇ”। ^{੧੦}ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਸਦਾਇ”। ^{੧੧}ਵਾਰ ਮਾਝ, ਮਹਲਾ ੧ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ।
ਪਉੜੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸਲੋਕ ਹੈ। ^{੧੨}ਪ੍ਰਕ੍ਰਤੀ, ਸਮਲਤ, ਸੁਭਾਉ। ^{੧੩}ਪਰਾਈ ਸ਼ੈ ਕਿਤੇ ਨਾਂ ਛਪਾਵੇ।
^{੧੪}ਨਹੀਆਂ ਦਾ। ^{੧੫}ਕਿਛੁ, ਕੁਝ। ^{੧੬}ਪੁੰਨ-ਦਾਨ। ^{੧੭}ਮੁਰਾਦ ਨੂੰ, ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ।

। ਏਹੁ ਚਉਥੀ ਨਿਵਾਜ ਹੈ ਏਸ ਦੀ, ਜੇ ਕਮਾਇ ਸਕੈ। ਪੰਜਵੀ ਸਿਪਤਿ^੧ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰੈ। ਸਿਸੁ ਪਿਛੈ ਤੇਰਾ ਡਲਾ ਹੋਇ। ਜਾਂ ਅਠੇ ਪਹਿਰਿ ਸਿਪਤਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਦਾ ਰਹਹਿ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਘਾਲਿ^੨ ਸਾਹਿਬ ਥਾਂਇ ਪਾਏ। ਏਹੁ ਪੰਜਵੀ ਨਿਵਾਜ ਹੈ। ਜਾ ਏਹਿ ਪੰਜਿ ਨਿਵਾਜਾ ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਕਰੈ, ਕਮਾਵੈ; ਤਾਂ ਹੀ ਏਹੁ ਫਿਸਤਿ^੩ ਲਾਇਕੁ ਹੋਵੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਕਲਮਾ ਪੜੈ ਸਿ ਕੇਹਾ ਕਲਮਾ ਪੜੈ? ਕਰਣੀ ਕਾ ਕਲਮਾ ਪੜੈ, ਭਲੀ ਕਰਣੀ ਕਮਾਵੈ, ਏਹਾ ਕਲਮਾ ਪੜੈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ। ਜਾ ਏਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ਕਰੈ ਏਹੁ ਕਲਮਾ ਪੜੈ। ਜਿਨਾ ਏਹੁ ਨਿਵਾਜਾ ਨਾਂ ਏਹੁ ਕਲਮਾ ਪੜਿਓ ਸਿ ਏਵੇ ਕੁਤਿਆਰ ਹੈਨਿ। ਸਿ ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ-“ਕੂੜੁ ਸਿ ਕੂੜੇ ਕੂੜੁ”। ਏ ਕਾਜੀ ਜੀ! ਏਨੀ ਨਿਵਾਜੀ ਏਹੁ ਫਿਸਤਿ ਜਾਇ। ਅਰੁ ਏਤ ਗਲਾ ਮੈ ਏਹੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ”। “ਏਸੁ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬਾਬਿ ਜਿ ਰੋਜੇ ਰਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਸਿ ਕਉਣ ਰੋਜੇ ਰਖੈ? ਕਉਣੁ ਸੁਨਤ ਏਸ ਨੋ ਰਵਾ^੪ ਹੈ? ਕਉਣੁ ਮਸੀਤਿ ਕੇਹੀ ਵਿਚ ਬਹੈ? ਮੁਸਲਾ ਕੇਹਾ ਲੋੜੀਐ? ਕੁਰਾਣੁ ਕੇਹਾ ਪੜੈ? ਨਿਵਾਜ ਕੇਹੀ, ਤਸਬੀ^੫ ਕੇਹੀ ਫਿਰੈ? ਜਿਨੀ ਗਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ਸਿ ਕੇਹੇ ਜੇਹੇ ਹੈਨਿ, ਜਿਨੀ ਗਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਸਲੋਕੁ ਜਿ:-

ਮਿਹਰ ਮਸੀਤਿ ਸਿਦਕੁ ਮੁਸਲਾ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਕੁਰਾਣੁ॥
ਸਰਮ ਸੁੰਨਤਿ ਸੀਲੁ ਰੋਜਾ ਹੋਹੁ ਮੁਸਲਮਾਣੁ॥
ਕਰਣੀ ਕਾਥਾ ਸਚੁ ਪੀਰੁ ਕਲਮਾ ਕਰਮ ਨਿਵਾਜ॥
ਤਸਬੀ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਰਖੈ ਲਾਜ॥੧॥’

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਕਾਜੀ ਜੀ! ਏਨਾਂ ਕਖਾਂ ਤਬਾ^੬ ਇਟਾਂ ਕੀ ਮਸੀਤਿ ਵਿਚਹੁ ਛਡੈ, ਮਿਹਰ ਦੀ ਮਸੀਤਿ ਵਿਚਿ ਬਹੈ ਤਾ ਏਹੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ। ਕਪੜੇ ਸਿਦਕ ਦੇ ਮੁਸਲੇ ਉਪਰਿ ਜੇ ਨਿਵਾਜ ਕਰੈ ਤਾ ਏਹੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ। ਜਿ ਸਿਦਕ ਦੇ ਮੁਸਲੇ ਉਪਰਿ ਨਿਵਾਜ ਨੀਅਤਿ ਰਖੈ ਜਿ ਨਿਵਾਜ ਥਾਂਇ ਪਵੈ। ਅਰੁ ਕੁਰਾਣੁ ਕੇਹਾ ਪੜੈ? ਜਿ ਹਨੁ ਹਲਾਲੁ ਥਾਂਇ ਤਾਂ ਏਹੁ ਕੁਰਾਣ ਦੀ ਆਇਤ ਪੜੀ। ਜਾਂ ਸਰਮ ਦੀ ਸੁੰਨਤ ਕਮਾਵੈ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ। ਫਾਕੇ ਦਾ ਰੋਜਾ ਨਾ ਕਮਾਵੈ, ਸੀਲ ਦਾ ਰੋਜਾ ਕਮਾਵੈ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੋਵੈ। ਪੀਰ ਨੋ ਤਾਂ ਪਾਏ ਜਾ ਸਗਾ ਹੋਵੈ। ਬੂਠੇ ਨੋ ਪੀਰੁ ਕਿਆ ਕਰੈ? ਕਰਤੂਤਿ ਭਲੀ ਕਰੈ ਤਾ ਕਾਬੇ ਨੋ ਸਿਜਦਾ ਥਾਂਇ ਪਵੈ। ਜਾ ਦਿਲਿ ਖੋਟੈ ਸਿਰੁ ਕਾਬੇ ਨੋ ਨਿਵਾਇਆ ਤਾਂ ਥਾਂਇ ਨ ਪਇਓ। ਕਰਮ ਕਲਮਾ ਪੜਿਆ, ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰੀ ਸਾ ਜਿ ਸਚ ਕੀ ਕਰਤੂਤਿ ਕਮਾਵੈ। ਏਸ ਦੀ ਜਿ ਦਰਗਹ ਮਹਿ ਲਜਾ ਰਹੀ ਸਿ ਏਸ ਦੀ ਏਹੁ ਤਸਬੀ^੭ ਹੋਈ, ਜਿ ਲਜਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਖੈ। ਏਸ ਦੀ ਭਗਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨੋ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਏਸ ਦੀ ਤਸਬੀ ਏਹੁ ਹੋਇ। ਹੋਰੁ ਕੇਹੀ ਤਸਬੀ”।

ਜਬ ਏਹੁ ਸਲੋਕੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਖਾਨ ਦੀ ਮਜਲਸ ਬੈਠੇ ਬੇ ਏਤਨੇ ਹੈਰਾਨੁ ਰਹੇ। ਜਿ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਥਾ ਮੁਸਲਮਾਨੁ, ਜਿ ਕੋਈ ਮੁਗਲੁ ਪਠਾਣੁ ਥਾ, ਕਾਜੀ ਮੁਲਾ ਮਉਲਾਣਾ ਸਈਅਦੁ, ਜੇ ਕੋਈ ਥਾ ਸਿ ਸਭਿ ਹੈਰਾਨਿ ਹੋਇ ਗਏ। ਲਗੈ ਸਿਫਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਕਰਣੇ “ਜਿ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸਹੀ ਤੇਰੈ ਤਾਈ ਖੁਦਾਇ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਹੀ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਵਡੀ ਨਿਵਾਜਸੁ ਹਕ ਤਾਲਹ^੮ ਦੀ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੋ ਹੋਈ ਹੈ”। ਸਭੁ ਕੋਈ ਲਗਾ ਕਹਣੇ। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਬੋਲਿਆ, “ਏ ਕਾਜੀ! ਨਾਨਕੁ ਹਕ ਨੋ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਦੇ ਤਾਈ ਪੁਛਣਾ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤਕਸੀਰ^੯ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੋ ਪੁਛਣਾ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਉ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਖੁਦਾਇ ਨੋ ਅੰਬਤਿਆ^{੧੦} ਪਹੁੰਤਾ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

^੧ਸਿਫਤ। ^੨ਘਾਲਣਾ, ਕਮਾਈ। ^੩ਸੁਰਗ। ^੪ਕਾਜੀ ਵਲੋਂ ਪੁੱਛ। ^੫ਵਾਸਬ।
^੬ਮਾਲਾ। ^੭ਵਾਰ ਮਾਥ ਮਹਲਾ ੧ ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਲੋਕ। ^੮ਅਤੇ।
^੯ਮਾਲਾ ਫੋਰਨੀ। ^{੧੦}ਨਵਾਜ਼ਸ਼ ਹੱਕ ਤਾਲਾ = ਉਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ। ^{੧੧}ਕਸੂਰ, ਗੁਨਾਹ। ^{੧੨}ਅੰਬਤਿਆ।

ਸਲੋਕੁ ।

ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਲੋਕ ਸਭਿ, ਸੋ ਜਾਨੈ ਬਿਬੇਕੀ ਹੋਇ ॥

ਬਿਬੇਕ ਜੁਗਤ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੇਵੈ ਸੋਇ^੧ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੩੦॥

ਨਿਮਾਜ਼ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਕਾਜ਼ੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਤਾਂ ਤੋੜੀ ਨਿਵਾਜ਼ ਕਾ ਵਖਤ ਹੋਆ, ਪੇਸੀ ਵਖਤੁ^੨ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੀਅਤਿ ਉਜੁ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੀਅਤਿ
ਖੜੈ ਹੋਏ, ਅਗੈ ਕਾਜੀ ਹੋਆ, ਪਿਛੈ ਹਥਿ ਬੰਨਿ ਖਾਨਿ ਸਾਬਿ ਹੋਰ ਖੜੈ ਹੋਏ । ਤਬ ਕਾਜੀ ਸਿਜਦਾ ਦਿਤਾ, ਸਭਨਾ
ਸਿਜਦਾ । ਨਿਵਾਜ਼ ਦਾ ਹਕੁ ਅਦਬੁ ਦੇਵੈ ਹੈ, ਜਿ ਕਿਸੈ ਕੰਮੀ ਜਾਜਤਿ^੩ ਕਰਣੀਆ ਨਾਹੀ । ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕੁ ਕਹਕਹ^੪ ਹਸਿਆ । ਜਦਿ ਫੇਰਿ ਨਿਵਾਜ਼ ਉਪਰਿ ਖੜਿਆ ਸਿਜਦਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫੇਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹਸਿਆ ।
ਜਾ ਓਹਿ ਨਿਵਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਿ ਪਹੁਤੇ ਤਾ ਬਾਬੇ ਚੁਪਿ ਕੀਤੀ । ਜਾਂ ਓਨਾ ਹਥਿ ਖੜੈ ਕੀਤੇ, ਦੁਆਇ ਪੜੀ, ਸਿਜਦਾ ਦਿਤਾ,
ਕਲਮਾ ਆਖਿਆ ਤਾ ਫਿਰਿ ਬੈਠੇ, ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਤਰਫ ਕਾਜੀ ਦੇਖਿ ਕੈ ਜਲਿ ਗਇਆ^੫ । ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ
ਜਿ “ਖਾਨਿ ਜੀ ! ਸਲਾਮਤਿ ! ਨਿਵਾਜ਼ ਉਪਰਿ ਖੜਿਆ ਤੁਸਾਂ ਆਸਾਂ ਭਿਨਾ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਹਸਿਆ, ਕਿਛੁ ਅਸਾਂ ਵਿਚਿ
ਤਕਸੀਰ ਹੈ ਕਿ ਨਿਵਾਜ਼ ਵਿਚਿ ਤਕਸੀਰ ਹੈ ? ਏਹੁ ਬਾਤ ਤੁਮਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪੁਛੀਐ ਜਿ ਏਹੁ ਕਿਉ ਹਸਿਆ ? ਏਹੁ
ਕਿਆ ਹਿਸਾਬੁ ਹੈ ਜਿ ਨਿਵਾਜ਼ ਵਿਚਿ ਹਸਿਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਾਜੀ ਕਿਆ ਕਹਦਾ
ਹੈ ? ਏਹੁ ਤਕਸੀਰ ਕਿਸੁ ਵਿਚਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨਿ ਜੀ ! ਏਹੁ ਤਕਸੀਰ ਕਾਜੀ
ਵਿਚਿ ਹੈ, ਹੋਰਸੁ ਕਿਸੈ ਵਿਚਿ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਫੁਰਮਾਈਐ ਜੀ, ਜਿ ਕਾਜੀ ਵਿਚਿ ਕਿਆ ਤਕਸੀਰ
ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਕਾਜੀ ਹੀ ਪੁਛੀਐ, ਆਪਣਾ ਐਬੁ ਆਪਣੈ ਮੁਹਿ ਮੰਨੈਗਾ” । ਤਬ ਖਾਨਿ
ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਾਜੀ ਜੀ ! ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਫੁਰਮਾਇਦਾ ਹੈ; ਤੁਸੀ ਹੀ ਕਹਹੁ ਜਿ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਐਬ ਹੈ” । ਤਬ ਕਾਜੀ
ਕਹਿਆ ਜਿ “ਖਾਨਿ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਬੇਐਬੁ ਖੁਦਾਇ ਹੈ, ਪਣੁ ਅਦੁ ਤਾਂ ਬੈਰਿ ਹੈ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਾਜੀ ਕਿਆ ਕਹਦਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਕਾਜੀ ! ਆਪਣਾ ਐਬੁ ਆਪਣੈ ਮੁਹਿ
ਕਹਉ” । ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਾ, “ਜਿ ਕਿਛੁ ਅਸਾ ਵਿਚਿ ਐਬੁ ਹੈ ਸੁ ਨਾਨਕੁ ਹੀ ਕਹਉ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜੇ,
“ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੁਮ ਹੀ ਕਹਉ, ਕਾਜੀ ਤਾ ਮੁਕਰਿ ਪੜਾ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਬੋਲਿਆ,
ਜਿ, “ਖਾਨਿ ਸਲਾਮਤਿ ! ਕਾਜੀ ਦੀ ਨਿਵਾਜ਼ ਬਾਇ ਨ ਪਈਆ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚਿ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਨੋ ਕਹਿਆ
ਜਿ, “ਜੀ, ਜਦਿ ਏਹੁ ਨਿਵਾਜ਼ ਉਪਰਿ ਖੜਾ ਹੋਆ ਤਬ ਏਸਦਾ ਜੀਉ ਹੋਰ ਬੈ ਗੈਆ, ਘੋੜੀ ਘਰਿ ਸੂਈ ਸਸੁ^੬ ਜਾਂ

ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਜੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ।
ਸੂਰਜ ਢਲੇ ਦੀ ਨਮਾਜ਼, ਜੋ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
ਖਿੜ ਕਰਕੇ ।
ਘੋਟ ਵੱਧ ।
ਸੜ ਗਿਆ ।
ਕਹੇ ।
ਭਾਵ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।
ਸਹੀ ਢਾਕ—ਘੋੜੀ
ਘਰਿ ਸੂਈ ਸਾ ਸੂ । ਅਰਥਾਤ—ਇਸਦੀ ਘੋੜੀ ਘਰ ਸੂਈ ਹੋਈ ਸੀ ।

ਨਿਵਾਜ ਉਪਰਿ ਖੜੋਤੇ ਨਿਜਦਾ ਦੇਵੇ ਹੀ ਉਸੁ ਘੋੜੀ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਜੀਉ ਪਇਓਸੁ, ਏਹ ਗਲਿ ਜੀ ਵਿਚਿ ਧਾਰੇ ਜਿ, ਜਾਹਿ ਜਾਂਦੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚਿ ਖੂਹੁ ਸੀ, ਵਿਚਿ ਘੋੜੀ ਬਾਧੀ ਹੈ, ਪਿਛੈ ਵਛੇਰਟੂ^੧ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਘੋੜੀ ਪਾਸਿ ਆਦਮੀ ਬਹਾਲਿਆ ਨਾ ਘੋੜੀ ਹੀ ਵਖਿ ਬਧੀ। ਇਆਣਾ ਵਛੇਰਟੂ ਹੈ ਖੂਹੇ ਵਿਚਿ ਪੈ ਮਰੈਗਾ। ਏਥੇ ਨਿਜਦਾ ਦੇਵੇ^੨ ਜੀਉ ਘੋੜੀ ਵਿਚਿ, ਏਹੁ ਤਕਸੀਰ ਕਰਿ ਕੈ ਏਸ ਦੀ ਨਿਵਾਜ ਬਾਇ ਨ ਪਈਆ। ਕਾਜੀ ਪੁਛੀਐ ਜੀ: ਏਹੁ ਬਾਤੁ ਸਚੁ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ?” ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਖਾਨ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਚੁ ਹੈ”। ਤਬ ਜਿਤਨੀ ਮਜਲਸ^੩ ਬੈਠੀ ਬੀ, ਦੀਬਾਨੁ^੪ ਲਗਾ ਬਾ, ਸਭੇ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਜਿ “ਸੁਬਹਾਨ ਅਲਹ^੫ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕੁ ਖੁਦਾਇ ਅਕੈ^੬ ਨਾਨਕੁ, ਦਿਲ ਦੀ ਬਾਤ ਸਭੁ ਜਾਨਤਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਵਿਚਿ ਵਡੇ ਵਡੇ ਐਬ ਹੈਨਿ, ਜੇ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾ ਦੇ ਏਨਿ ਐਬ ਜਾਹਰੁ ਕੀਏ ਤਬ ਖਾਨੁ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾ ਨਾਲਿ ਟੰਜ ਹੋਵੈਗਾ”। ਜਿਧਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਤਿਧਰਹੁ ਹੀ ਸਭੇ ਨਿਜਦਾ ਦੇਨਿ, ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇਨਿ ਜਿ “ਏ ਖੁਦਾਇ ! ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਸਾਡੈ ਖਿਆਲਿ ਨਾ ਪਾਇਓ”। ਸਭੁ ਮਜਲਸ ਡਰਿ ਗਈ, ਲਗੇ ਸਿਫਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਕਰਣੇ, ਜੇ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਹੀ ਤੇਰੇ ਤਾਂਈ ਖੁਦਾਇ ਮਿਲਿਆ, ਤੂੰ ਸਹੀ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਵਡੀ ਨਿਵਾਜਸ਼^੭ ਹਕ ਤਾਲਹ^੮ ਦੀ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਹੋਈ ਹੈ”। ਸਭੁ ਕੋ ਲਗਾ ਸਿਫਤਿ ਕਰਣ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ। ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਾਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਕਾਜੀ ! ਨਾਨਕ ਜੀ ਹਕ ਨੂੰ ਪਹੁਚਿਆ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਜੇ ਹੈ ਸਿ ਤਕਸੀਰ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੁਛਣਾ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਉ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਖੁਦਾਇ ਨੂੰ ਅਬਤਿਆ ਹੈ, ਪਹੁਤਾ ਹੈ”।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਭਰਮ ਭੁਲਾਨੇ ਲੋਕ ਸਭਿ, ਸੋ ਜਾਨੈ ਬਿਬੇਕੀ ਹੋਇ ।

ਬਿਬੇਕੁ ਜੁਗਤਿ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੇਵੈ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥

ਸਲੋਕੁ ਦੂਜਾ ॥

ਤੇਰੀ ਬਖਸਿ ਨਿਆਰੀਆ, ਜਾ ਕਉ ਨਜਰਿ ਕਰੈ ॥

ਕਿਆ ਰਾਨਾ ਕਿਆ ਰੰਕੁ ਹੈ, ਜਾ ਕਉ ਕਰਮੁ ਧਰੈ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਜੋ ਸਰਣਾਗਤੀ ਤੇਉ ਪਾਰਿ ਪਰੈ^{੧੦} ॥ ੨ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੩੧ ॥

ਖੁਦਾ ਦਾ ਰਸਤਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮੁਲਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਉਨਿ ਖੜਾ ਹੋਆ ਜਿ, “ਕਿਆ ਹਿੰਦੂ ਕਿਆ ਮੁਸਲਮਾਨੁ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੂੰ ਏਹੁ ਰਾਹੁ

^੧ਜਾਹ ਜਾਂਦੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸ਼ੋਕਦਾਇਕ ਘਟਨਾਂ ਨਾਂ ਵਾਪਰ ਜਾਵੇ।

^੨ਵਛੇਰਾ।

^੩ਸਿਜਦਾ

ਦੇਦਿਆਂ।

^੪ਸਭਾ।

^੫ਦਰਬਾਰ।

^੬ਪਾਕ (ਪਵਿਤ੍ਰ) ਹੈ ਰੱਬ, ਏਥੇ ‘ਸੁਬਹਾਨ ਅੱਲਾ’

ਵਿਸਮਯ ਬੋਧਕ ਹੈ।

^੭ਜਾਂ, ਆਵਾਜ਼।

^੮ਬਖਸਿਸ਼, ਮਿਹਰਬਾਨੀ।

^੯ਉੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ।

^{੧੦}ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਨ।

ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਬਤਾਇ ਅਸਾ ਕੰਉ ਜਿਤੁ ਖੁਦਾਇ ਪਾਈਐ^੧ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ—ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਸਰੀਤਿ^੨ ਮਹਿ ਜਿ:—

ਮਤੁ ਜਾਣ ਸੀ ਗਲੀ ਪਾਇਆ ਹੀ^੩ ॥

ਮਾਲ ਕੇ ਮਾਣੇ ਰੂਪ ਕੀ ਸੋਭਾ ਇਤੁ ਬਿਧੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਜਿ, “ਏ ਮੁਲਾ ! ਜੇ ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਰਾਹੁ ਪਾਵਣ ਦਾ ਲੋੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਈਵ ਮਤੁ ਜਾਣਹਿ ਜਿ ਗਲੀ ਕੀਤੀ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਰਾਹੁ ਪਾਈਦਾ ਹੈ । ਪਣੁ ਜੀ, ਜਿ ਰਾਹੁ ਦਸਾਈਐ ਅਰੁ ਚਲੀਐ ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਗਲੀ ਕੀਤੀ ਕਹੀਦੀ ਰਾਹੁ ਕਟੀਐ ਨਾਹੀ ਕਿ ਨਾ । ਪਣੁ ਜੇ ਰਾਹਿ ਬੋਝਾ ਬੋਝਾ ਚਲੀਐ ਤਾਂ ਭੀ ਰਾਹਿ ਪਹੁੰਚੀਐ । ਮੁਲਾ ! ਗਲੀ ਪਹੁੰਚੀਦਾ ਨਾਹੀ ਕਰਤੂਤਿ ਕਮਾਉ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਰਾਹੁ ਪਾਵਹਿਗਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਮਾਲ ਦਾ ਮਾਣਾ ਕੀਚੈ, ਰੂਪ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕੀਚੈ ਤਾਂ ਈਵ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਜਾ ਏਹੁ ਹਵਾਇ^੪ ਸਾਰੀ ਮਨ ਬੀ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕਿਛੁ ਰਾਹ ਦੀ ਸੋਧਿ ਪਾਈਐ । ਚਲਣਾ ਰਾਹ ਦਾ ਅਰੁ ਅਪੜਣਾ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਹੋਰੁ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਿਸੁ ਰਾਹਿ ਅਪੜੀਦਾ ਹੈ, ਓਹੁ ਰਾਹੁ ਦਸੀਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ:—

ਅਮਲੁ ਕਰਿ ਧਰਤੀ ਬੀਜੁ ਕਰਿ ਕਲਮਾ^੫ ਸਚ ਕੀ ਆਬ ਨਿਤਿ ਦੇਹਿ ਪਾਣੀ ॥

ਹੋਇ ਕਿਰਸਾਣੁ ਈਮਾਨੁ ਜੰਮਾਇ ਲੈ ਭਿਸਤੁ ਦੋਸਤੁ ਇ ਏਵ ਜਾਣੀ^੬ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੁਲਾ ! ਅਮਲ ਸਾਲਹਿ^੭, ਪਹਿਲਾ ਅਮਲ ਚੰਗੇ ਕਰਿ, ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਸਾਧੀ ਜਾਵੈ । ਧਰਤੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਗੁਣੁ ਬੀਜੁ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਵਾਰੀ ਧਰਤੀ, ਵਿਚਿ ਬੀਜੁ ਏਸੁ ਧਰਤੀ ਵਿਚਿ ਦਿਤਾ ਲੋੜੀਐ । ਬੀਜੁ ਕਿ ਮਿਲੇ ਏਸੁ ਧਰਤੀ ਵਿਚਿ ? ਬੀਜੁ ਏਸੁ ਧਰਤੀ ਵਿਚਿ ਕਲਮਾ, ਸਿਫਤਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਨਾਵ ਦੀ ਕਰਿ, ਏਹੁ ਬੀਜੁ ਬੋਇ । ਪਾਣੀ ਦਿਤੇ ਬਿਨਾ ਸਾਖ ਜੰਮਦੀ ਨਾਹੀ । ਪਾਣੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਤਾਂ ਜੰਮੇ । ਪਾਣੀ ਏਸੁ ਧਰਤੀ ਕੰਉ ਕਿਆ ? ਪਾਣੀ ਸਚੁ ਬੋਲਣਾ । ਏਹੁ ਏਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਮਿਲੇ । ਜਿਉ ਏਹੁ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸਾਖ^੮ ਬਗੈਰਿ ਪਾਣੀ ਸੁਕਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਉ ਸਚ ਬਿਨਾ ਕਰਮਾ ਕੀ ਸਾਖ ਸੁਕਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਾਂ ਏਵ ਸਬ ਕਮਾਵਹਿ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਰਸਾਣੁ ਹੋਹਿ ਅਰੁ ਈਮਾਨੁ ਤੇਰਾ ਜੰਮੇ । ਜਾਂ ਈਮਾਨੁ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਖ ਭੀ । ਜਾਂ ਈਮਾਨੁ ਸਾਬਤੁ ਰਹਿਆ ਤਾਂ ਸਾਖ ਭੀ ਜੰਮੇ” ।

ਏਹੁ ਮਨੁ ਮੀਡਕੋ^੯ ਐਸੁ ਤਨਿ ਚੋਕੜੇ, ਕਵਲ ਕੀ ਸਾਰ ਤੈ ਨਾਹਿ ਪਾਈ ॥

ਫਉਰੁ ਉਸਤਾਦ ਡਾਖਿਆ ਨਿਤ ਬੋਲੇ, ਕਿਉ ਬੁਝੈ ਜਾ ਨਾਹਿ ਬੁਝਾਈ^{੧੦} ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੁਲਾ ! ਈ^{੧੧} ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਜੋ ਡਡੂ ਕੀ ਨਿਆਈ ਹੈ ਅਰੁ ਚਿਕੜੁ

^੧ਇਸਲਾਮੀ ਸਰੀਅਤ ਦੇ ਸਨਬੰਧ ਵਿਚ ।

^੨ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ

ਸਹੀ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ—

‘ਮਤੁ ਜਾਣਸਹਿ ਗਲੀ ਪਾਇਆ ॥ [ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧—੨੭

^੩ਭਾਵ—ਗੁਮਾਨ ਭਰਿਆ, ਹੈਕੜ । ‘ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ “ਬੀਜੁ ਸਬਦੋ ਕਰਿ” । ‘ਸਹੀ ਪਾਠ : ‘ਮੂੜੇ ਏਵ ਜਾਣੀ’ ।

ਸਬਦ ਦਾ ਇਹ ਪਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਹਾਉ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੈ, ਏਥੇ ਰਹਾਉ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

^੪ਓਗੇ, ਨੇਕ ।

^੫ਬੋਝੀ ।

^੬ਡਡੂ ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਐਬ ਤਨਿ ਚਿਕੜੇ, ਇਹ ਮਨੁ ਮੀਡਕੋ, ਕਮਲ ਕੀ ਸਾਰ ਨਹੀ ਮੂਲਿ ਪਾਈ ॥

ਫਉਰੁ ਉਸਤਾਦ ਨਿਤ ਡਾਖਿਆ ਬੋਲੇ, ਕਿਉ ਬੁਝੈ ਜਾ ਨਹ ਬੁਝਾਈ ॥੨॥ ^{੧੦}ਇਹ ।

ਜਿਹੈ ਸਿ ਬਦ ਅਮਲੈ ਹੈ। ਅਰੁ ਕਮਲੁ ਜਿਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਬਦ ਅਮਲ ਸਾਖਿ ਰਚਿਆ ਹੈ ਸਿ ਜਿਉ ਚਿਕੜਿ ਦੇ ਸੁਆਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਭੁ ਨੋ ਕਮਲੁ ਬਿਸਰਿ ਗਿਆ, ਤਿਉ ਏਸ ਨੋ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਸਰਿ ਗਿਆ, ਪਾਪ ਕੈ ਸੁਆਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਕਮਲ ਕੀ ਸਾਰ ਭਵਰ ਜਾਣਤੇ ਹੈ, ਭਭੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਣੇ? ਜਿਸ ਨੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ ਜਣਾਇਆ ਸੋ ਤਿਉ ਜਾਣੈ”।

ਆਖਣਾ ਸੁਨਣਾ ਪਵਨ ਕੀ ਬਾਣੀ ਏਹੁ ਮਨੁ ਰਤਾ ਮਾਇਆ।

ਖਸਮ ਕੀ ਨਦਰਿ ਦਿਲਿ ਪਸਿਦਿ ਕਰਿ ਇਕ ਮਨਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ^੧ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਾਜੀ! ਆਖਣ ਸੁਨਣੁ ਪਵਣ ਕੀ ਬਾਣੀ। ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੀਆ ਕਿ ਸੁਣਿਆ ਅਰੁ ਮਨ ਕੇ ਬਿਥੈ ਨ ਬਸਿਆ ਤਾ ਜੇਹਾ ਪਵਣੁ ਬਖਤੁ ਵਗਿਆ ਤੇਹਾ ਕੁ ਏਹੁ ਭੀ ਹੋਆ। ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਏਸੁ ਉਪਰਿ ਤਉ ਹੀ ਨਜਰਿ ਹੋਇ, ਜਾ ਇਕ ਮਨਿ ਅਰਾਧੈ; ਤਾ ਹੀ ਏਸਨੋ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ”। ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਕ ਗਲਿ ਏਸਨੋ ਬਤਾਈਐ ਜਿਉ ਏਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰਾਹੁ ਪਾਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਤ੍ਰੀਹ ਕਰਿ ਰਖੇ ਪੰਜਿ ਕਰਿ ਸਾਖੀ ਮੂਲ ਸੈਤਾਨੁ ਮਤੁ ਕਟਿ ਜਾਈ ॥

ਨਾਨਕ ਬਿਨਵੈ ਰਾਹਿ ਪੈ ਚਲਣਾ ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਕਿਤਨੋ ਸੰਜਿਆਹੀ^੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੰਜ ਵਖਤ ਨਿਵਾਜੈ ਕਰਣੀ ਹੈ, ਜਿ ਏਹਿ ਏਸ ਦੇ ਸਾਖੀ ਹੈਨਿ, ਏਹਿ ਤ੍ਰੀਹ ਰੋਜੇ ਹੈਨਿ ਸਿ ਏਸਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਹੈਨਿ। ਪੰਜ ਵਖਤ ਨਿਵਾਜ ਨਾਲਿ ਜੇ ਸਾਬਤੁ ਰਹੈ ਅਰੁ ਤ੍ਰੀਹ ਰੋਜੇ ਕਮਾਵੈ ਤਾ ਏਸਦਾ ਮੂਲੁ ਸਬਤੁ ਰਹੈ। ਪੇੜੁ ਮੂਲੁ ਤਾ ਏਸਦਾ ਸੈਤਾਨੁ ਕਟਿ ਨ ਜਾਈ ਜੇ ਤਾਂ ਏਨਾ ਨਾਲਿ ਏਹੁ ਸਾਕਰੁ^੩ ਰਹੈ। ਅਵਲਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹ ਦਾ ਏਹੁ ਹੈ, ਮੂਲਾ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਮਾਈ ਕਰਹਿ ਸਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹਿ ਚਲਾਇ ਦੇਹਿ, ਸੰਜਿ ਰਖਣਾ^੪ ਖੂਬ ਨਾਹੀ। ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹ ਨੋ ਸੋਈ ਪਹੁਚੈ ਜੇ ਮਾਲਿ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ਨ ਕਰਈ। ਜੇ ਆਇਆ ਸਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹਿ। ਜਿ ਗਇਆ ਸਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹਿ। ਜਿਥੇ ਏਨਿ ਮਾਲਿ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ਰਖਿਆ ਤਿਥੇ ਏਹੁ ਖੁਦਾਇ ਥੀ ਦੂਰਿ ਹੋਆ। ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਭੀ ਕਹਿਆ ਹੈ ਜਿ:—

ਮੁਲਾਂ ਅਕੈ^੫ ਤਾਂ ਲੋੜਿ ਮੁਕਦਮੀ^੬, ਅਕੈ ਤਾ ਅਲਹੁ ਲੋੜਿ ॥

ਭੂ ਬੇੜੀ ਨ ਲਤ ਪਰਿ, ਮਤ ਵੰਞੇ^੭ ਵਖਰੁ ਬੋੜਿ^੮ ॥

^੧ਮਾਤੇ ਕਰਮ (ਕੰਮ)।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ:—ਆਖਣੁ ਸੁਨਣਾ ਪਉਣ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਤਾ ਮਾਇਆ ॥

ਖਸਮ ਕੀ ਨਦਰਿ ਦਿਲਹਿ ਪਸਿਦੇ, ਜਿਨੀ ਕਰਿ ਏਕੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੩ ॥

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ—ਤੀਹ ਕਰਿ ਰਖੇ ਪੰਜਿ ਕਰਿ ਸਾਖੀ, ਨਾਉ ਸੈਤਾਨੁ ਮਤੁ ਕਟਿ ਜਾਈ ॥

ਨਾਨਕੁ ਆਪੈ ਰਾਹਿ ਪੈ ਚਲਣਾ, ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਕਿਤ ਕੂ ਸੰਜਿਆ ਹੀ ॥੪॥੨੭॥

^੪ਪੰਜ ਨਮਾਜ਼ਾ ਇਹ ਹਨ—(੧) ਸਲਾਤੁਲ ਫਜਰ (ਸਵੇਰ ਦੀ ਨਮਾਜ਼), (੨) ਸੱਲਾਤੁ ਜੁਹਰ (ਖੇਸੀ ਦੀ ਨਮਾਜ਼—ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਦ), (੩) ਸਲਾਤੁਲ ਅਸਰ (ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਦੀ ਨਮਾਜ਼), (੪) ਸਲਾਤੁਲ ਮਗਰਿਬ (ਸ਼ਾਮ ਅਥਵਾ ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਦੀ ਨਮਾਜ਼) ਤੇ (੫) ਸਲਾਤੁਲ ਇਸ਼ਾ (ਸੋਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਨਮਾਜ਼)। ^੫ਵਰਖਤ ਦਾ ਮੁੱਢ।

^੬ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ, ਸੰਤੁਸ਼ਟ।

^੭ਸੰਚਿਤ ਕਰ ਕੇ, ਅਥਵਾ—ਜੋੜ (ਕੱਠਾ) ਕਰਕੇ ਰੱਖਣਾ।

^੮ਯਾ, ਜਾਂ।

^੯ਚੋਧਰਾਇਤ, ਲੰਬੜਦਾਰੀ।

^{੧੦}ਜਾਵੇਂ।

^{੧੧}ਵਖਰੁ (ਮਾਲੁ) ਬੋੜਿ (ਭੋਭ ਕੇ), ਫਰੀਦ ਦਾ ਇਹ ਸਲੋਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

“ਏ ਕਾਜੀ ! ਖੁਦਾਈ ਰਸੂਲ ਦਾ ਫੁਰਮਾਇਆ ਈਵ^੧, ਜਿ ਕਾਜੀ ! ਮਾਲਿ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ । ਮਾਲੁ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਰਾਹਿ ਦੇਣਾ । ਤਾ ਖੁਦਾਇ ਨਾਲਿ ਵਾਸਲੁ^੨ ਹੋਵੇ । ਪਰੁ ਖੁਦਾਇ ਨੋ ਦਿਲ ਦੀ ਮੁਹਬਤਿ ਨਾਲਿ ਯਾਦਿ ਕਰਣਾ, ਏਹੁ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਰਾਹੁ ਹੈ” ।

ਤਾ ਖਾਨੁ ਸਿਰ ਰਖਿ ਰਹਿਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਿਆਂ ਪੈਰਾ ਉਪਰਿ । ਤਾ ਖਾਨਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੇਰੇ ਦੀਦਾਰ ਦੇਖਣੇ ਦਾ ਅਸਾਨੋਂ ਏਹੁ ਹਾਸਲੁ ਹੋਵੈ ਜਿ ਅਸਾਨੋਂ ਖੁਦਾਇ ਕਿਵੈ ਬਖਸੈ” । ਤਬ ਬਾਬੇ ਦਿਆਹੁ ਮੁਹੁ ਵਚਨੁ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਖਾਨਿ ! ਤੇਰਾ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਜਮਾਨ^੩ ਹੋਉ, ਤੈਨੋ ਭਿਸਤਿ ਖੁਦਾਇ ਕੰਨਹੁ^੪ ਪਾਵਾਇਸਾਂ^੫ । ਤੇਰਾ ਨਾ ਕੋਈ ਏਥੇ ਹਿਸਾਬੁ ਲਏਗਾ ਨਾ ਆਗੇ ਕੋਈ ਲਏਗਾ, ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਖਲਾਸੁ ਕੀਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਬਾਬੇ ਦਿਆਂ ਕਦਮਾਂ ਉਪਰਹੁ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਖਾਕੁ ਲੈ ਲੈ ਆਪਣੇ ਮਥੇ ਲਾਵੈ । ਤਬ ਦੁਲਿਤ ਖਾਨਿ ਥਾਵਹੁ ਵਿਦਾ ਹੋਏ, ਸਲਾਮਾ ਲੇਖੁ ਅਲੋਕੰ ਸਾਲਾਮੁ^੬ । ਓਥਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਿਦਾ ਹੋਆ । ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਿਤਨੇ ਬੇ ਏਤਨੇ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸਾਥਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਲਾਗੇ ਕਰਣੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ! ਧੰਨੁ ਨਾਨਕ ! ਘਰ ਛੰਡਾਰ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਸੁਖ ਤਿਆਗਿ ਨਿਕਲਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਡੈ ਕਰਿ ਕਰਿ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^੭ !

ਸੋਚਿ ਸੋਚਿ ਸਗਲੇ ਗਏ, ਦੇ ਨਹੀ ਚਲਿਓ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜੋ ਦੇ ਚਲੇ, ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੩੨ ॥

SIKHBOOKS.COM

ਮਾਇਆ ਤਿਆਗ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਨ ਨਾਲ)

ਤਬ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ, ਜਬ ਬ੍ਰਿਕਤੁ ਹੋਇ ਗੈਆ ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆ ਤੇ ਤਬ ਮਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਲਗਾ ਗਣਤੀ ਕਰਣੇ ਜਿ “ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਮਰੀਐ ? ਜਿ ਕਿਆ ਕੀਜੀਐ ? ਜੇ ਬੈਠਿ ਰਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾ ਫਲਾ ਨਾਹੀ, ਅਰੁ ਬਣਿ ਨਾਹੀ ਆਂਵਦੀ । ਜੇ ਉਠਿ ਘਰਿ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਪੁਤ੍ਰ ਸਾਥਿ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਥਿ, ਮਾਇਆ ਕੇ ਲਾਲਚ ਸਾਥਿ ਫਿਰਿ ਮਨੁ ਬਲਾਇ ਵਿਚਿ ਪਤ੍ਰਿ ਜਾਇਗਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਈਹਾਂ^੧ ਰਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਏਹਿ ਫੇਰਿ ਮਾਇਆ ਕੇ ਲਾਲਚ ਮਹਿ ਪਾਵਹਿਗੇ । ਪਣੁ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ? ਸੰਸਾਰੁ ਮਾਇਆ ਤੇ ਕਿਉ ਕਰਿ ਛੁਟੀਐ, ਜੇ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧੀਐ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਅਰੁ ਮਾਇਆ ਲਗੇ ਨਾਹੀ । ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਤੇ ਕਿਉ ਕਰਿ ਛੁਟੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਏਸੇ ਸੁਮਾਰ ਕੇ ਘਰਿ^੨ ਪਤ੍ਰਿ ਰਹਿਆ ਕਿਤਨੀਆਂ ਕਿ ਘੜੀਆਂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਨ ਮਹਿ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ:-

^੧ਇਵ, ਇਉਂ, ਇਸਤਰਾਂ ।

^੨ਵਸਾਲ, ਮਿਲਾਪ ।

^੩ਜਾਮਨ ।

^੪ਪਾਸੋਂ ।

^੫ਪਵਾਵਾਂਗਾ ।

^੬ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮਾਲੇਕਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰੀ, ਜਿਸਦੇ ਸਹੀ ਲਫਜ਼ ਇਹ ਹਨ—‘ਅੱਲਾਮੁੱਅਲੈਕੁਮ’, ਅਰਥਾਤ—ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਵੇ । ‘ਵ ਅਲੈਕੁਮੁਸਲਾਮ’, ਅਰਥਾਤ—ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਵੀ ਰੱਬੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਹੋਵੇ ।

^੭ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨੁ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ।

^੮ਏਥੇ ।

^੯ਏਨਾਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ।

ਸਲੋਕਾ ॥

ਚੇ ਮਨ ਭੀਗਿ ਨ ਭੋਲੀਐ ਸੀਧੇ ਮਾਰਗਿ ਧਾਉ ॥
ਆਗੈ^੧ ਬਾਘੁ ਭਰਾਵਣੇ ਪਾਛੈ^੨ ਅਗਨਿ ਤਲਾਉ ॥
^੩ਸਹਸੈ ਜੀਅਤਾਂ ਪਤਿ ਰਹਿਆ ਮੁਥ ਕਉ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਵੰਗੁ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਛੁਟੀਐ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤ ਸੰਤੁ ਸੰਗੁ ॥
ਬਾਘੁ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੀਐ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਹੋਇ ॥
ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸਿ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਬਹੁਤਿ ਨ ਮਰਣਾ ਹੋਇ ॥
ਚੀਕੜਿ ਹਥੁ ਨ ਭੋਬੀਐ ਏਕੈ ਨਜਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ ਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ ਸਚੀ ਪਾਲਿ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੇਰੇ ਮਨਿ ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਡਿਗ ਡੋਲਿ ਛਡਿ ਦੇਹਿ, ਸਿਧਾ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਰਾਹਿ ਚਲੁ । ਖੁਜੇ ਖਰਲੇ^੧ ਜਿ ਤਕਦਾ ਹੈ ਸਿ ਏਹਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਹੋਰੁ ਤਕਾ^੨ ਛਡਿ ਕਰਿ ਤੂ ਏਕ ਏਕ ਹਰਿ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੀ ਰਾਖੁ । ਭੀਗ ਭੋਲ ਛਡਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਸੰਤੁ ਦਉਤੁ । ਜੇ ਤਾਂ ਤੂ ਘਰਿ ਟਿਕਹਿਗਾ ਤਾ ਐਥੈ ਤੈਨੇ ਮਾਇਆ ਕੀ ਅਗਨਿ ਕਾ ਸਹੰਸਾ ਜਲਾਇ ਲੈ ਜਾਇਗਾ । ਏਸੁ ਅਗਨਿ ਦੇ ਤਲਾਵ ਵਿਚਿ ਤੂ ਹੋ ਕੇ ਮਰੁ ਜਲਹਿ । ਮਾਇਆ ਅਰੁ ਗਿਸਤੁ^੩ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਅਗਨਿ ਕਾ ਤਲਾਉ ਹੈ, ਅਗਨਿ ਕੇ ਤਲਾਵ ਮਤਿ ਜਲਹਿ ਜੀ । ਏਹੁ ਤੁਮ ਕਉ ਮਾਇਆ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਜਲਾਵੀਗੀ ਅਰੁ ਅਗੈ ਜਿ ਬਾਘੁ ਘੁਰਦਾ ਹੈ ਤੁਮ ਕਉ ਖਾਣੇ ਕਉ । ਜਮੁ ਜਿ ਅਗੈ ਹੈ ਸਿ ਮਾਰਿ ਪਛਾੜੇਗਾ । ਏਕੈ ਅੰਗਿ ਗਿਸਤ ਮਾਇਆ ਕੀ ਅਗਨਿ ਚਿੰਤਾ ਜਲਾਵੈ ਸਿ ਪੜੇ ਭਠਿ । ਏਹਿ ਤੂ ਛੋਡਿ, ਦੁਨੀਆਂ ਕੇ ਸਹਸੇ^੪ ਵਿਚਿ, ਲਾਲਚ ਵਿਚਿ, ਜੀਉ ਮਤੁ ਤੂੰ ਬਾਹਹਿ । ਸਹੰਸਾ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਭਜਨ ਕਉ ਦਉਤੁ । ਇਸੁ ਮਾਇਆ ਕਉ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕਉ, ਏਹੁ ਪੜੀ ਭਠਿ^੫ । ਹੋਰੁ ਤੇਰਾ ਵਖਰਹਾਰਾ ਜੀਅ ਕਾ ਬੋਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇ । ਤੂ ਉਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੰਤੁ ਅਸਨੇਹੁ^੬ ਕਰਿ, ਤੇਰਾ ਉਹੀ ਸਹਾਈ ਹੈ । ਜਬ ਤੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਕਮਾਵਹਿਗਾ, ਹਰਿ ਸੰਤੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਧਾਵਹਿਗਾ ਤਬ ਹੀ ਤੂ ਛੁਟਿਹਿਗਾ ਜਮ ਤੇ । ਅਰੁ ਜਮੁ ਬਾਘੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ? ਜਿ ਕਿਤੇ ਉਪਾਇ ਨਾ ਛੋਡੇਗਾ ਤੁਮ ਕਉ । ਜਿ ਤੂ ਬਾਘੁ ਕਉ ਮਾਰਹਿਗਾ, ਤਬ ਜਮ ਤੇ ਛੁਟਹਿਗਾ । ਜਮ ਕਉ ਜਿ ਏਹੁ ਮਾਰੇ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਾਰੈ ? ਕਹੈ, ਜੀ, ਬਾਘੁ ਤਬ ਹੀ ਮਰੈ, ਜਬ ਮਨ ਕਉ ਤੂ ਮਾਰਹਿ । ਜਬ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ ਤਬ ਜਮੁ ਮੂਆ, ਏਹੁ ਅਕਾਲੁ ਹੂਆ, ਮਰਣੈ ਤੇ ਰਹਿਆ । ਮਨੁ ਜਿ ਮਰੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਰੈ ? ਕਹੈ, ਜੀ ਮਨੁ ਤਬ ਹੀ ਮਰੈ ਜਬ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਲੇਵੈ, ਤਬ ਮਨੁ ਮਰੈ । ਜਬ ਮਨੁ ਮੂਆ ਤਬ ਬਾਘੁ ਮਾਰਿਆ, ਜਬ ਏਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ

^੧ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮਹਲਾ ੧ ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਪਾਛੈ’ ।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਆਗੈ’ ।

^੪ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਗਲੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ—

ਸਹਸੈ ਜੀਅਰਾ ਪਰਿ ਰਹਿਓ, ਮਾ ਕਉ ਅਵਰੁ ਨ ਵੰਗੁ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਛੁਟੀਐ, ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ॥ ੭ ॥

ਬਾਘੁ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੀਐ, ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਹੋਇ ॥

ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਹਰਿ ਮਿਲੈ, ਬਹੁਤਿ ਨ ਮਰਣਾ ਹੋਇ ॥

ਚੀਕੜਿ ਹਾਥੁ ਨ ਬੁਝਈ, ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ, ਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ ਸਚੀ ਪਾਲਿ ॥ ੮ ॥

^੫ਖੂਜੇ-ਖੱਲਾਂ ।

^੬ਛੱਠ ਵਿਚ ਪਵੇ ।

^੭ਤੱਕ-ਤਕਾਉ ਅਥਵਾ ਤੱਕਣੀਆਂ ।

^੮ਸਨੇਹ, ਪ੍ਰੇਮ ।

^੯ਗ੍ਰਿਹਸਥ ।

^{੧੦}ਮੰਜੇ, ਛਿਕਰ ।

ਕਮਾਇਆ ਤਬ ਏਨਿ ਆਪੁ ਜਾਤਾ । ਜਬ ਏਨਿ ਆਪੁ ਪਛਾਨਿਆ ਤਬ ਏਹੁ ਮਨੁ ਹਰਿ ਕਉ ਮਿਲਿਆ । ਜਬ ਏਹੁ ਜੀਉ ਹਰਿ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਤਬ ਏਹੁ ਬਹੁਤਿ ਮਰਣੈ ਤੇ ਰਹਿਆ । ਏਹੁ ਅਕਾਲ ਹੁਆ । ਜਹਾ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭੂ^੧ ਕਾ ਬਾਸਾ ਬਾ ਤਹਾ ਤੇਰਾ ਹੋਇਆ ਬਾਸਾ ! ਤੇ ਮਨ ! ਤੂ ਮਾਇਆ ਛਡਿ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ਮਾਇਆ ਕਾ ਪਸਾਰਾ ਸੁ ਸਭੁ ਕੂੜੁ ਹੈ । ਛਪੜੀ ਛਡਿ ਸਚ ਕੇ ਸਰਵਰਿ^੨ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਤੂੰ ਨਾਉ । ਤਬ ਤੂੰ ਉਬਰਹਿਗਾ^੩ । ਤਬ ਇਹੀ ਬਾਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੈ ਜੀ ਬਸੀ, ਲਾਗਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਣੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਲਾਗਾ, ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰਨੇ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜੈਸੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕਰੀ, ਐਸੀ ਕਰੈ ਜੇ ਕੋਇ ॥

ਤਤਕਾਲ ਠਾਕੁਰੁ ਮਿਲੈ, ਬਹੁਤਿ ਨ ਮਦਨਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਏਹੁ ਗੋਪੀ ਚੰਦਿ ਡਰਬਰੀ ਕਰੀ, ਰਾਜੁ ਛੋਡਿ ਲੀਆ ਜੋਗੁ ॥

ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ, ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਕਾ ਡੋਗੁ ॥ ੨ ॥

ਅਵਰ ਡਗਤ ਸਭਿ ਭਲੇ ਹੈ, ਤਿਨ ਕਉ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਨ ਜਾਇ ॥

ਓਹੁ ਹਰਖ ਸੋਗ ਕਉ ਤਿਆਗਿ ਕਰਿ, ਹਰਿ ਚਰਨਿ ਰਹੇ ਲਪਟਾਇ ॥ ੩ ॥

ਰਾਜੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਜੇ ਹਰਿ ਭਜੈ, ਤਿਨਕੀ ਨਾਹੀ ਰੀਸ ॥

ਦਾਸੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰਨੇ, ਉਹੀ ਭਗਤੁ ਉਹੀ ਜਗਦੀਸ^੪ ॥ ੪ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਫਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੩੩॥

ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੋਂ ਚੱਲੇ—ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ

ਤਬ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਮਰਵਾਨੇ ਕਉ ਸਾਬਿ ਲੇ ਕਰਿ ਚਲੇ ਤਬ ੨ ਬਰਸ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਰਹਿਆ । ਬਹੁਤਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਤੇ ਰਮੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਜਦ ਪਹਿਲੀ ਹੁਥਿ^੧ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੀ ਲਾਗੀ, ਤਬ ਉਦਾਸੀ ਬਾਨੀ ਤਰੀਕਤਿ^੨ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਲੇ ਉਠਾ, ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਕਹਿਆ, ਜੇ, “ਸਾਹਿਬ ਕਉ ਮਿਲਉ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲਉ, ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਂਈ ?” ਕਹੈ:—

ਹਰਣੀ ਹੋਵਾ ਬਨਿ ਬਸਾ, ਕੰਦ ਮੂਲ ਚੁਣਿ ਖਾਉ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮੇਰਾ ਸਹੁ ਮਿਲੇ, ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਹਉ ਜਾਉ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥

ਮੈ ਬਨਜਾਰਨਿ ਰਾਮ ਕੀ ॥ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਵਖਰੁ ਵਾਪਾਰੁ ਜੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਹਰਨੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਨਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬਸਾ, ਅਰੁ

^੧ਸੈ ਛੰ, ਸ੍ਰਯੰਭਵ ।

^੨ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ, ਤਲਾਉ ਵਿਚ ।

^੩ਬਚੇਂਗਾ ।

^੪ਇਹ ਚਾਰੇ

ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

^੧ਪ੍ਰੇਮ, ਮੁਹੱਬਤ ।

^੨ਆਤਮਿਕ ਸੁਧੀ ।

ਕੰਦਮੂਲ ਬਨ ਕੇ ਚੁਨ ਖਾਂਦੁ, ਅਰੁ ਨਿਰਾਹਾਰ^੧ ਰਹੰਦੁ, ਹਰਨੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਨਗਨ ਰਹੰਦੁ, ਕਿਸੀ ਅਵਰ ਕੇ ਮੁਖਿ ਨ ਲਾਗਉ, ਉਸ ਕੇ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹੰਦੁ। ਮਤ ਉਸ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਉ, ਸਾਹਿਬ ਕਾ। ਕਹੈ : ਏਉ ਭੀ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ। ਕਹੈ : ਪਾਈਐ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ? ਕਹੈ : ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਬੀ ਇਉਂ ਇਤੁ ਰੂਪਿ^੨ ਭੀ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਜਉ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਤਾ ਪਾਈਐ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਪਾਇਆ ਜਾਇ। ਜਿ ਤਉ ਅਵਰੁ ਉਪਾਉ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਨ ਸਕੰਦੁ ਤਉ ਬੈਪਾਰੀ ਬੈਪਾਰਨਿ ਹੋਵੰਦੁ ਸਾਹ ਜੀ ਕੀ। ਜਿਸੁ ਬੈਪਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਵਉ। ਸੁ ਕਵਨੁ ਬੈਪਾਰੁ ਹੈ ? ਸੁ ਬੈਪਾਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ। ਜਿਸੁ ਵਖਰ ਕੈ ਬੈਪਾਰਿ ਕੀਐ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲੇ। ਸੋ ਕਵਨੁ ? ਨਾਮੁ ਵਖਰੁ ਹੈ, ਇਤੇ^੩ ਹੀ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਿ ਅਵਰੁ ਵਖਰੁ ਹੈ ਤਿਤੁ^੪ ਨਾਹੀ ਮਿਲਤਾ”।

ਤਬ ਅੰਬ ਉਪਰਿ ਕੋਕਲਾ^੫ ਬੋਲੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੋਕਲਾ ਕੇ ਸੁਭ ਬਚਨ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਕੋਕਿਲ ਹੋਵਾ ਅੰਬਿ ਬਸਾ, ਸਹਜਿ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੁ॥

ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਮੇਰਾ ਸਹੁ ਮਿਲੈ, ਦਰਸਨ ਰੂਪਿ ਅਪਾਰੁ॥ ੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾ ਹਾ ! ਜਿਸੁ ਸਹਜਿ ਏਹੁ ਕੋਕਲਾ ਬੋਲਤੀ ਹੈ ਅੰਬ ਮਹਿ, ਇਸੁ ਸਹਜਿ ਮਹਿ ਜੇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬੀਚਾਰ ਮਹਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬੋਲੈ, ਤਉ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਸੰਉ, ਜੇ ਅਪਾਰੁ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ, ਅਨੂਪੁ ਦਰਸਨੁ, ਜਿ ਇਸੁ ਮਨ ਕੰਉ ਮਿਲੈ। ਜੇ ਐਸੇ ਸਹਜਿ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ। ਜਿਸੁ ਸਹਜਿ ਏਹੁ ਕੋਕਲਾ ਬੋਲਤੀ ਹੈ।”

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਚਲਤਾ ਚਲਤਾ ਦਰੀਆਵ ਕੇ ਕੰਠੇ^੬ ਉਪਰਿ ਆਇ ਠਾਂਢਾ ਭਇਆ^੭। ਤਬ ਏਕ ਮਛਲੀ ਦਰੀਆਵ ਤੇ ਉਮੰਡਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਦਰੀਆਵ ਮਹਿ ਪੜੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਮਨਿ ਮਹਿ ਬਹੁਤੁ ਅਨੰਦੁ ਮੰਗਲਚਾਰੁ ਸਹਸੁ ਉਪਜਿਆ ਜਿ “ਹਾ ਹਾ ਕੋਸਾ ਇਸੁ ਮਛਲੀ ਕਾ ਨੀਰ ਸੰਉ ਹਿਤੁ ਹੈ”।

ਮਛਲੀ ਹੋਵਾ ਜਲਿ ਬਸਾ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਾਰਿ॥

ਉਰਵਾਰਿ ਪਾਰਿ ਮੇਰਾ ਸਹੁ ਵਸੈ ਹਉ ਮਿਲੰਉਗੀ ਬਾਹ ਪਸਾਰਿ॥ ੩॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਜੇਸਾ ਇਸੁ ਮਛਲੀ ਨੀਰ ਸੰਉ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਜੇ ਬਿਨਾ ਨੀਰ ਬੀ ਅਵਰ^੮ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ, ਬਿਨਾ ਨੀਰ^੯ ਬੀ ਮਰਿ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਐਸਾ ਮਨ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਹੋਇ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲੈ। ਜੀ ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਲਿ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਬਸਤਾ ਹੈ ਅਨੁ ਬਲਿ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਜੀ ਬਸਤਾ ਹੈ। ਏਸੁ ਕੰਉ ਭੁਜਾ ਪਸਾਰਿ^{੧੦} ਕਰਿ ਆਪਿ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਜੀ ਮਿਲੈ, ਜੇ ਮਛਲੀ ਕੀ ਜੇਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਹੈ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਜੀ ਸੰਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬਹੁਤਿ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ:—

ਨਾਗਨਿ ਹੋਵਾ ਧਰ ਵਸਾ, ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਭਉ ਜਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣੀ, ਜਿਨ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇ॥ ੪॥ ੨॥ ੧੯॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਧਰਨੀ^{੧੧} ਕੈ ਬਿਬੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸੁਨੀਤਾ ਹੈ ਤਉ ਧਰਨੀ ਮਹਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਈਐ ? ਕਹੈ, ਭਾਈ ਜੀ ਧਰਨੀ ਮਹਿ ਸਮਾਉ ਨਾਗਨਿ^{੧੨} ਕਾ ਹੈ। ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਜੇ ਹਉ ਨਾਗਨਿ

^੧ਆਹਾਰ (ਭੋਜਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ।

^੨ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸ਼ਕਲ (ਰੂਪ ਵਿਚ)।

^੩ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ।

^੪ਉਸ ਨਾਲ।

^੫ਕੋਇਲ।

^੬ਕੰਢੇ, ਕਿਨਾਰੇ।

^੭ਖੜਾ ਹੋਇਆ।

^੮ਹੋਰ।

^੯ਪਾਣੀ।

^{੧੦}ਬਾਹਾਂ ਫੈਲਾ ਕੇ।

^{੧੧}ਧਰਤੀ।

^{੧੨}ਸੱਪਣੀ।

ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਕੇ ਬਿਖੇ ਬਸਉਂ। ਜਿਉਂ ਓਹ ਧਰਨੀ ਕੇ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਬਸਤੀ ਹੈ ਤਿਉ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਜੋਰੁ ਸਬਦੁ ਮਨ ਕੇ ਬਿਖੇ ਬਸੈ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਸਹਸਾ^੧ ਦੁਖ ਕਾ ਭਉ ਜਾਇ। ਮਿਲਤਾ ਤਿਨਹੀ ਕਉ ਹੈ ਜਿਨ ਕੇ ਅਠ ਪਹਰ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਵਰ ਠਵਰ^੨ ਮਨੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਉਸ ਹੀ ਕੀ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਸਮਾਇ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਪੂਰਨੁ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤਿਨ ਹੀ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਉਨ ਮਹਿ ਲਪਟੀ ਹੈ। ਉਹ ਐਸਾ ਸਾਹਿਬੁ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ।

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਾਂਈਆਂ, ਕਰਹੁ ਵੈਆ ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ॥
ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਅਰੁ ਰਾਜੁ ਪਾਟੁ ਕਾਮਿ ਨ ਮੋਰੈ ਦੇਹੁ॥
ਅਵਰੁ ਪ੍ਰੀਤਿ-ਸਭੁ ਭੁਲਿ ਪਰੀ, ਤੁਝ ਸੰਉ ਅਸਨੇਹੁ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਨਾਉ ਨ ਬੋਹੁ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ॥੩੪॥

ਮਾਇਆ ਤਿਆਗ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵਸਦੀ^੧ ਕਦੇ ਜਾਇ ਨਾਹੀ ਜਾਂ ਕਦੇ ਉਖਮਾ^੨ ਜਾਗੈ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹੈ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਤੈਨੇ ਕਿਛੁ ਉਖਮਾ ਜਾਗੀ ਹੈ। ਐਤੁ^੩ ਸੇਧਿ ਇਕੁ ਪਿੰਡੁ ਹੀ, ਉਤੁ ਪਿੰਡਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਤੂ ਬਚਾ ! ਪਰਸਾਦੁ ਲੈ ਆਉ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਉਸੁ ਠਵਰ ਤੀ^੪ ਚਲਿਆ, ਉਸ ਪਿੰਡਿ ਜਿ ਕੋਈ ਸ੍ਰੇਸਟੁ ਹੋਇ ਤਿਸੁ ਦੇ ਮਰਦਾਨਾ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਵੈ। ਉਹ ਆਇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਪੈਰੀ ਪਵੈ। ਓਹੁ ਆਗੈ ਤੇ ਕਹੈ, “ਆਵਹੁ ਜੀ, ਆਈਐ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ, ਹਮਾਰੇ ਭਾਗਿ ਜਿ ਏਹੁ ਦਰਸਨੁ ਤੇਰਾ ਅਸਾਨੋ ਹੋਆ ਹੈ”। ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਦਰਸਨ ਭਿਠਿਆਂ ਲੋਕ ਮਿਲ ਜਾਂਹਿ, ਜਿ ਏਵੇ ਕੋਈ ਨਾ ਪੁਛਦੀ, ਜਿ “ਤੂ ਕਵਣੁ ਹੈ, ਕਿਥਹੁ ਹੈ”। ਜਿ ਕੋਈ ਮਿਲੈ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕਰੈ। ਤਿਸ ਕੀ ਮਨਸਾ ਸਭੁ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕਰੈ ਸੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵੈ। ਖਾਇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਵੈ। ਤਾਂ ਜਬ ਏਕੁ ਦੋਇ ਦਿਨ ਹੋਵਹਿ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਫਿਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਵਿਦਾ ਕਰੈ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਐਤੁ ਤਰਫ ਇਕੁ ਪਿੰਡੁ ਹੈ, ਤੈਨੇ ਖੁਧਿਆ^੫ ਜਾਗੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਾਹਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਮੁਖਿ ਪਰਸਾਦੁ ਪਾਇ ਆਉ”। ਤਬ ਉਸੁ ਠਵਰ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ ਵਿਦਾ ਹੋਵੈ। ਤਬ ਚਲਤਾ ਚਲਤਾ ਇਕਤੁ ਨਗਰਿ ਜਾਇ ਵਤਿਆ। ਉਤੁ ਨਗਰਿ ਜਿ ਪੂਜਾ ਹੋਈ ਮਰਦਾਨੇ ਕੀ, ਮਰਦਾਨਾ ਪੂਜਾ ਲੈ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏਹੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕਿਆ ਹੈ, ਜਿ ਤੂ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ ?” ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੇਰੇ ਅਰਥਿ ਲੋਕੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ

^੧ਸੰਸਾਰ। ^੨ਠੋਰ, ਬਾਂ, ਜਗਾ। ^੩ਸਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਰਚਿਤ ਹੈ। ^੪ਵਸਤੀ, ਆਬਾਦੀ। ^੫ਗਰਮੀ, ਭਾਵ-ਭੁੱਖ। ^੬ਇਸ। ^੭ਤੋ, ਬੀ। ^੮ਇਵ, ਇਉਂ।

^੯ਭੁਖ।

ਹੈ, ਕਿਛੁ ਰੁਪਯੈ ਹੈਨਿ, ਕਿਛੁ ਪਰਕਾਲੈ ਹੈਨਿ। ਲੋਕਾ ਜਿ ਆਇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਸੇ ਮੈ ਆਣੇ ਹੈਨਿ। ਜਿਵ ਰਜਾਇ ਹੋਵੈ ਤਿਵ ਮੈ ਕਰੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੈ ਤਾਂ ਏਹਿ ਆਂਦੇ ਸਿ ਭਲਾ ਕੀਤਾ, ਪਣੁ ਏਹਿ ਅਸਾਡੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ, ਪਏ ਭਠਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਮੈ ਕਿ ਕਰੀ ਹੁਣਿ ਏਸੁ ਗੰਢੜੀ ਦਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏਹੁ ਸਟਿ ਘਤੁ ਏਬਾਉ”। ਮਰਦਾਨੇ ਸਟਿ ਘਤਿਆ ਉਹੁ ਬੁਗਚਾ ਰੁਪਯਾਂ ਅਤੈ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਹਾਂ ਤੇ ਚਲਿਆ, ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਜਾਇ ਮਹਾ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਪਇਆ, ਜਿ ਜਹਾਂ ਸੈ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਉਜਾੜਿ ਸੀ ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਪਇਆ। ਅਗੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਚਲਿਆ ਜਾਇ, ਪਿਛੈ ਮਰਦਾਨਾ ਚਲਿਆ ਜਾਇ। ਏਹੀ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਪਏ ਜਿ ਝੰਘੜਾਰ ਬੇਲੇ^੧ ਤਿਨਾ ਕਾ ਕਿਛੁ ਕਹਿਆ ਨ ਜਾਈ ਜਿ ਅਨੇਕ ਬਿਰਖ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਮੈ ਤਉ ਫੂਖਾ ਆਸਜੁ ਹੋਆ ਹਾਂ, ਪਰੁ ਕੋਈ ਏਹਾ ਬਿਰਖੁ ਜਿ ਹਮਿ ਟਿਕਹਿ^੨। ਅਰੁ ਜੀ, ਮੈ ਏਹੁ ਉਜਾੜਿ ਦੇਖਿ ਭਰਿ ਗਇਆ ਹਾਂ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸੁਹਾਣੈ ਹੈ ਤੁਧੁਨੋਂ ਅਤੈ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਨੋ, ਤੂ ਜਿ ਐਸ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਲੈ ਕੇ ਪੈਆ ਹੈ, ਹੁਣਿ ਕਿ ਬਿੰਦੈ ਕੋਈ ਸੋਹੁ ਬੁਕਿ ਕੈ ਅਸਾਨੂੰ ਮਾਰੇਗਾ, ਅਕੈ ਕੋਈ ਰਾਖਸੁ ਹੀ ਖਾਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਜਿ ਅਸਾਨੋਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਏਸੁ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਪਾਇਕੈ ਕੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ? ਸੁਖਾਲੇ ਟੁਕੁ ਮੰਗਿ ਖਾਏ ਸੇ, ਓਨੀ ਹੁ ਭੀ ਤੁਧੁ ਗਵਾਏ, ਤੇ ਵਡੀ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਪਏ, ਹੁਣਿ ਜੇ ਖੁਦਾਇ ਕਵੈ ਤਾ ਨਿਕਲ ਹਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਹੁਸੀਆਰੁ ਹੋਹਿ, ਤੇਰੇ ਨੇੜੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਕਿ ਹੁਸੀਆਰੁ ਹੋਵਾਂ ! ਜਾ ਉਜਾੜਿ ਪਾਇ ਮਾਰੇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏ ਉਜਾੜਿ ਨਾਹੀ, ਵਸਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਉ ਚਿਤਿ ਆਵਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਜੀ, ਸਿਪਿ ਸਾਧਕ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤੇਤੀਸ ਕਰੋੜੀ ਦੇਵਤੇ ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਏਹਿ ਜਿ ਹੈਨਿ ਸਿ ਏਸੈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚਿ ਹੋਇ ਹੈਨਿ, ਉਪਰਹੁ ਕੋਈ ਲਬਾ ਨਾਹੀ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਨਿਕਲਿਆ, ਤੂ ਹੈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਜਿ ਉਜਾੜਿ ਭਲੀ ਹੈ, ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਤਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਰਹਦਾ। ਸਭੁ ਕੋਈ ਏਸੈ ਦੁਨੀਆ ਹੀ ਵਿਚਿ ਹੋਇਆ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤਰੀਕਤਿ^੩ ਦੇ ਘਰਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲ ਉਠਾ। ਰਾਗ ਆਸਾ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਸਨ ਕੈ ਤਾਈ ਦੂਖ ਭੂਖ ਤੀਰਥ ਕੀਏ ॥
ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਜੁਗਤਿ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਗਵੇ ਭੋਖ ਭਏ ॥ ੧ ॥
ਤਉ ਕਾਰਣਿ ਸਾਹਿਬਾ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ॥ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕਾ, ਰੂਪ ਅਨੰਤਾ
ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਹੀ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕੇਤੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੇਤੀਸ ਕਰੋੜੀ ਜਿ ਦੇਵਤੇ ਭਏ ਹੈ ਤੇ ਭੀ ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਜਾੜਿ ਫਿਰੇ। ਕਈ ਬਰਸ ਤਪਸਿਆ ਕੀਨੀ, ਬਰਤ ਨੇਮ ਦੂਖ ਭੂਖ ਤੀਰਥ ਕੀਨੇ। ਕਈ ਰਾਜੇ ਰਾਜੁ ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ, ਜੋਗੀ ਹੋਇ ਹੋਇ, ਭਗਵੇ ਕਪੜੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗਏ। ਕਿਸੁ ਅਰਥਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ? ਦਰਸਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਕੀ ਨਿਮਤਿ ਕਰਿ, ਕਰਿ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਹੋਆ, ਕੋਈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਆ, ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋਆ, ਕੋਈ ਅਵਧੂਤੁ ਹੋਆ, ਕੋਈ ਦਿਗੰਬਰੁ^੪ ਹੋਆ, ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਗ੍ਰਿਸਤੁ ਉਦਾਸੁ ਹੋਇ ਗਏ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਾਰਣਿ, ਉਸ ਕੇ ਗੁਣ ਕਾ ਓੜਕੁ ਨਾਹੀ”।

ਦਰ ਘਰ ਮਹਲਾ ਹਸਤੀ ਘੋੜੇ, ਛੋਡਿ ਵਿਲਾਇਤਿ ਦੇਸ ਗਏ ॥

^੧ਕੱਪੜੇ, ਬਸਤਰ।   ^੨ਸੁਟ ਛੱਡ ਏਥੇ ਹੀ।   ^੩ਬੰਗ-ਬੰਘਾੜ (ਬਣ-ਵਨਾਸਪਤੀ) ਦੇ
ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ।   ^੪ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਬ੍ਰਿਛ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਟਿਕ ਸਕੀਏ।   ^੫ਸੁਬਹਾਨ, ਪੰਨ ਹੈ।
^੬ਵਿਲ ਦੀ ਸਫਾਈ।   ^੭ਨਾਂਗ।

ਪੀਰ ਪੇਕਾਂਬਰ ਸਾਲਿਕ ਸਾਦਿਕ ਛੋਟੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਾਇ ਪਏ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਬਡੇ ਬਡੇ ਦਰਬਾਰ, ਬਡੇ ਘਰ, ਕਈ ਮਹਲ ਖਾਨੇ, ਕਈ ਹਸਤੀ, ਕਈ ਘੋੜੇ, ਕਈ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਛਡਿ ਛਡਿ ਰਾਜ ਪਾਟ ਮੁਲਖ ਦੇਸ ਵਲਾਇਤਿ ਛਡਿ ਛਡਿ ਉਜਾੜਿ ਪਕੜੀ ਹੈਸੁ ਕਿਸੁ ਅਰਥਿ ? ਜਿ ਮਤੁ ਓਹ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਲੈ । ਪੀਰ ਹੋਏ, ਪੈਕੰਬਰ ਹੋਏ, ਏਹ ਤਾਂ ਪੀਰ ਅਰੁ ਪੈਕੰਬਰ ਹੋਏ ਜਾਂ ਏਨੀ ਦੁਨੀਆ ਛਡੀ ਖੁਦਾਇ ਪਕੜਿਆ ਤਾਂ ਜਾਇ ਦਰਗਹ ਬਾਇ ਪਏ । ਹੋਰਿ ਕਵਣਿ ਕਵਣਿ ?

ਸਾਦ ਸਹਜ ਸੁਖ ਰਸ ਕਸ ਤਜੀਅਲੇ, ਕਾਪੜ ਛੋਡੇ ਚਮੜ ਲੀਏ ॥

ਦੁਖੀਏ ਦਰਦਵੰਦ ਦਰਿ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਦਰਵੇਸ ਛੇਏ ॥੩॥”

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਈ ਕਈ ਸਾਲਿਹ ਸਾਦਕ ਕਾਮਲ ਦਰਵੇਸ, ਜਿਨ ਕੈ ਕਹਿਐ ਖੁਦਾਇ ਅਪੀਨੁ ਹੋਇ ਖੜਾ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਓਨਾ ਖੁਦਾਇ ਸੁਆਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਖਾਣੇ ਕੀ ਅਜਾਇਬ^੧ ਕਰਿ ਕਰਿ ਖੁਦਾਇ ਵਸਿ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਓਨਾ ਸੁਆਦਿ ਛਡੇ, ਸਹਜ ਛਡੇ, ਰਸ ਕਸ ਖਾਣੇ ਛਡੇ, ਕਪੜੇ ਪੈਨੂਣ ਤੇ ਛਡੇ, ਚਮੜੇ ਉਪਰਿ ਰਖੇ, ਏ ਦੁਖੀਏ ਹੋਏ, ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਹੀ ਅਜਾਇਬਿ ਨਾ ਪਕੜੀ । ਅਰੁ ਦਰਦਵੰਦ ਹੋਏ ਜਿ ਕਿਸੀ ਦਾ ਦਰਦੁ ਸਹਿ ਨਾ ਸਕਨੀ । ਕਿਉ ਕਰਿ ਦੁਖੁ ਨਿਵਾਰਣੈ ਹੋਨਿ ? ਕਹੈ : ਓਨਾ ਏ ਕਹਣੇ ਸਾਬਿ, ਜੀਅ ਧਾਰਣੇ ਸਾਬਿ, ਖੁਦਾਇ ਜਹਾਨ ਸਾਰੇ ਦੀ ਜਹਮਤਿ^੨ ਫਨਾਇ^੩ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਓਹਿ ਆਖਨਿ, ਜੀਅ ਵਿਚਿ ਚਿਤਵਨਿ, ਸੋਈ ਖੁਦਾਇ ਕਰੈ । ਉਨਾ ਦਾ ਆਖਣਾ ਏਹੋ ਜਿ ਦਰਦੁ ਦੇਖਦੇ ਨਾਲਿ ਓਨਾ ਏ ਜੀਇ ਵੇਆ ਪਵੈ” ।

ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਖੜੀ ਜਨਮੁ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿ ਸੀ ਸੋ ਤੁਧੁ ਪਾਇਆ, ਪਣੁ ਤੁਧੁ ਜਿ ਲਕਰੀ ਲਈ, ਖਪਰੀ ਲਈ, ਚਮਰੀ ਲਈ, ਜਿ ਕਿਤੁ ਅਰਥਿ ਲਈ ? ਅਰੁ ਤੁਧੁ ਸਿਖਾ ਸੂਤੁ ਧੋਤੀ ਛਡੀ ਸੋ ਕਿਉ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਜਬਾਬੁ ਦੀਆ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਜਿ:—

ਖਲੜੀ ਖਪਰੀ ਲਕੜੀ ਚਮੜੀ ਸਿਖਾ ਸੂਤੁ ਧੋਤੀ ਕੀਨੀ ॥

ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਰਹਿ ਸਾਂਗੀ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਨਕੁ ਜਾਤਿ ਕੈਸੀ ॥੪॥੧॥੩੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਾਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਾਈ ਨਾਹੀ, ਪਰੁ ਮਾਣੁਵਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਿਜਮਤਿ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾਹੀ^੪, ਸਾਹਿਬ ਤਮਾਸੈ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਖੁਸੀ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਾ ਕੋਈ ਸਾਂਗੁ ਤਮਾਸਾ ਕਰਿ ਦਿਖਾਲੈ ਤਬ ਖੁਸੀ ਹੋਦਾ ਹੈ । ਮੈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੁਸੀ ਕਰਣੇ ਦੀ ਨਿਮਿਤਿ ਏਹੁ ਸਾਂਗੁ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈ ਜਿਹਾ ਸਿ ਸਾਂਗੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਾਂ । ਜਿ ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਹੋਆ ਤਿਸੁ ਕੀ ਜਾਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ । ਓਸੁ ਪਾਸਿ ਸਭੁ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭਗਤੁ ਹੈ । ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਅਤੈ ਮਾਇਆ ਬਣਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦੀ । ਜੇ ਮਾਇਆ ਭਾਲੀਐ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਾਹੀ ਹਥਿ ਆਵਦਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭਾਲੀਐ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਨਾਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭਾਲਣ ਦੇਦੀ । ਈਵ ਨਾਹੀ^੫ ਮਾਇਆ ਛੀ ਮੰਤੀ ਅਤੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਛੀ ਪਾਏ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਸੰਤੋਖਿਆ^੬ ਲਗਾ ਬਾਬੇ ਦੇ ਨਾਲਿ ਉਦਿਆਨ^੭ ਫਿਟਕੇ । ਅਜੁ ਐਤੁ ਉਜਾੜਿ, ਭਲਕੇ ਐਤੁ ਉਜਾੜਿ । ਟਿਕਿ ਬੈਠਨਿ ਨਾਹੀ । ਵਸਦੀ ਕਿਤੈ ਜਾਨਿ ਨਾਹੀ । ਉਦਿਆਨ ਹੀ ਵਿਚਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਤੈ ਮਰਦਾਨਾ ਰਹਨਿ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

^੧ਸੁਖ, ਆਰਾਮ ।

^੨ਬੀਮਾਰੀ, ਕਸ਼ਟ ।

^੩ਨਾਸ਼ ।

^੪ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ (ਕੀਤੀ) ਸੇਵਾ

ਦੀ ਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ।

^੫ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

^੬ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ।

^੭ਜੰਗਲ,

ਰੋਹੀ, ਬੀਆਬਾਨ ।

ਸਲੋਕੁ ॥¹

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ, ਉਚੈ ਤੇ ਪ੍ਰਣ ਉਚੁ ॥

ਗਣਤ ਸੁਮਾਰਿ ਨ ਪਾਈਐ, ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਣ ਮੁਚੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੩੫ ॥

ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਭੁਖ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਕਈ ਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨੇ ਉਦਿਆਨ ਵਿਚਿ ਫਿਰਦਿਆ ਹੋਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਲਿਹੁ ਮਰਦਾਨਾ ਪਿਛੈ ਰਹਿਆ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਾ” ਪਿਛੈ ਰਹਿ ਗਇਆ, ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਚੋਉ ਮੇਲਿ ਲਈ”। ਮਰਦਾਨਾ ਆਇ ਕੈ ਅੰਨ੍ਹਾਲੀ” ਭਿਗਿ ਪਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਫਿਰਿ ਜਾਇ ਮਰਦਾਨੇ ਬੇ ਖੜਾ ਹੋਆ ਜੇ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ਕਿਉ ਪੈ ਗਇਓਹਿ?” ਆਖੈ, “ਜੀ ਭੁਖ ਮਲਿਆ ਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਉਠਿ ਬਹੁ, ਰਬਾਬੁ ਵਜਾਇ, ਸਬਦੁ ਗਾਉ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਿਛੁ ਭੁਖ ਦਾ ਡੀ ਕਰੈਗਾ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਰਬਾਬੁ ਵਜਾਵਣੇ ਗਲਿ ਖਲੋਈ ਹੀ, ਜੀਉ ਖੜਾ ਹੋਆ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਚਲੁਤੇ ਹੈ ਲਈ ਅਸੀ ਡੀ ਕਿਤੇ ਵਸਦੀ ਜਾਹਾਂ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਜਾਣੇ ਗਲਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਘਟੁ ਮਿਲਿ ਗੋਆ ਹੈ, ਤਬਕਾ ਜੁੜਿ ਗਏ ਹੈਨਿ, ਹਉ ਮਰਦਾ ਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੁਧ ਨੇ ਮਰਣੇ ਨਾਹੀ ਦੇਦੇ, ਤੂ ਹੋਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਅਹਿ ਜਿ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਰੁਖੁ ਸਉਹਾਂ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਦਿਸਦਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਏਸਦੇ ਫਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਮਹਾਂ ਅਨੂਪੁ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਖਰੇ ਮੋਡਾਵੰਤ ਹੈਨਿ ਏਸ ਦੇ ਫਲੁ”। ਕਹੈ, “ਉਨੁ ਜਾਇ ਕਰਿ ਖਾਹਿ ਏਹਿ ਫਲੁ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਉਠਿਆ, ਉਠਿ ਕਰਿ ਜਾਇ ਫਲ ਲਾਗਾ ਖਾਵਣੇ। ਤਬ ਜਾ ਚਧੈ ਤਾ ਮਹਾਂ ਅੰਬਿਤੁ ਵਸਤੁ ਹੈ, ਚਖਿ ਕਰਿ ਮਰਦਾਨਾ ਖਰਾ ਖੁਸੀ ਹੋਆ। ਰਜਿ ਕਰਿ ਫਲ ਖਾਧਿਆ ਸੁ, ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀਤੀਅਸੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ਏਹਿ ਫਲ ਖਰੇ ਭਲੇ ਹੈਨਿ ਕਿ ਨਾ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ਜਿ ਜੇਹੇ ਏਹਿ ਫਲ ਹੈਨਿ, ਨ ਕਦੇ ਭਿਨੇ ਹੈਨਿ ਨਾ ਸੁਣੇ ਹੈਨਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਹੁਣਿ ਕਿਛੁ ਰੁਚਦਾ ਹੈ ਜਿ ਖਾਹਿ, ਪਣੁ ਪਲੈ ਬੈਠੀ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਐਹੈ ਜੇਹੇ ਫਲ ਫਿਰਿ ਕਿ ਜਾਪੈ ਹਥਿ ਆਵਦੇ। ਅਸਾਂ ਉਦਿਆਨਿ ਫਿਰਣੇ ਫਿਰਣਾ। ਏਹਿ ਫਲਿ ਫੇਰਿ ਕਿ ਜਾਪੈ ਹਥਿ ਆਵਦੇ”। ਕਿਛੁ ਖਾਧਿਆਸੁ ਜਿ ਖਾਧਿਆਸੁ ਹੋਰਿ ਬੋਨਿ ਲੀਤਿਆਸੁ। ਜਾ ਕਈਕ ਦਿਨ ਹੋਏ ਤਾ ਭੁਖ ਜਾਗੀਅਸੁ ਤਾ ਲਗਾ ਫਲਾ ਨੋ ਖਾਵਣੇ। ਜੋ ਮੁਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੀਤਿਆਸੁ। ਸੁ ਸਿਰਿ ਪਰਣੇ ਵਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਫਿਰਿ ਭਿਨਾ।

¹ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਸੰਧੂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਮੇਅਦੇ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਫਰਨ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

^੨ਗਲਾ।

ਸਾਹਮਣੇ।

^੩ਤੋਕ, ਘੰਡ, ਭਾਵ—ਮੂੰਹ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਾਗ।

^੪ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਖ ਜਾਗੀ (ਲੱਗੀ)।

^੫ਏਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ

^੬ਘੁਮੇਟਣੀ ਖਾ ਕੇ। ਜੋ

^੭ਕਿਸੇ ਵਸਤੀ (ਪਿੰਡ) ਚਲਦੇ ਹਾਂ।

^੮ਤੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੁ।

^੯ਸਾਵੇਂ,

ਜਾਂ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਫਿਰਿ ਢਹਿ ਪੈਆ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਹੁਣਿ ਕੀ ਹੋਇਓ ਜਿ ਡਿਗਿ ਪਇਓਹਿ ?” ਮਰਦਾਨਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਬੋਲੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਲੈ ਕਰਿ ਪਗ¹ ਕਾ ਅੰਗੂਸਠ² ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਸਿਰਿ ਉਪਰਿ ਰਖਿਆ। ਮਰਦਾਨਾ ਉਨਿ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੈਨੋਂ ਕਿਆ ਹੋਆ ਸਾ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਬਾਬਾ ਸਲਾਮਤੀ ! ਮੈ ਲਬ³ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਇ ਫਲ ਪਲੈ ਬੰਨ੍ਹਿ ਰਖੇ ਸੇ, ਤੇਰਾ ਵਚਨੁ ਨਾ ਸੀਓ⁴ ਜਿ ਪਲੈ ਬੰਨਣੇ ਨਾਹੀ, ਓਹਿ ਮੈ ਲਬ³ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਲੈ ਬਖੇ ਸੇ, ਹੁਣਿ ਮੈ ਆਖਿਆ ਜਿ ਏਨਾ ਨੋ ਹਉ ਖਾਂਵਾਂ। ਸੋ ਜੀ, ਓਹੁ ਲਬ ਮੇਰੈ ਸਿਰਿ ਚੜਿਆ। ਸੋ ਮੈ ਮੁਹ ਦੀ ਤਰਫ ਫਲੁ ਕੀਤਾ ਸੋ ਹਉ ਮਰਿ ਗੋਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਹੁਣਿ ਜਾਂ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸੁਰਤਿ ਹੋਈ ਜਿ ਬਾਬਾ ਮੈਨੋ ਕੁਆਇਦਾ⁵ ਹੈ। ਹਉ ਕਿਥੇ ਹਾਂ ?” ਕਹੈ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਸਹਿ ਜਿ ਓਹੁ ਰੁਖੁ ਕਿਆ ਸਾ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਹਉ ਕਿਆ ਜਾਣਾ, ਤੁਹੈ ਜਾਣਹਿ ਤੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ⁶।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਓਹੁ ਬਿਖ ਫਲੁ ਸਾ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਵਚਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਿਖੁ ਤੇ ਅੰਬਿਰੁ ਹੋਆ”। ਫਿਰਿ ਮਰਦਾਨਾ ਬੋਲਿਆ, ਹਥਿ ਜੋਤਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਤੂੰ ਸੁਣਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੇ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਆਖਿ ਜਿ ਤੇਰੈ ਜੀ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅਸੀ ਮਲ ਮੂਤ ਧਾਰੀ ਜੀਵ, ਤੂੰ ਅਤੀਤ⁷ ਪੁਰਖੁ, ਖਾਂਹਿ ਨਾਹੀ, ਕਿਛੁ ਪੀਅਹਿ ਨਾਹੀ। ਤਾਂ ਨਿਰਬਾਣੁ⁸ ਦੁਖਹੁ ਸੁਖਹੁ ਪਾਏ। ਪਣੁ ਜੀ ਅਸੀ ਪਿੰਨਣੀ ਜਾਤਿ⁹ ਪਿੰਨ¹⁰ ਖਾਧਾ ਲੋੜੀਐ, ਤੂੰ ਵਸਈ ਕਿਤੇ ਵੜਹਿ ਨਾਹੀ, ਮਨੁਖ ਦੇ ਮੁਖ ਲਗਹਿ ਨਾਹੀ, ਫਿਰਿ ਰੁਤੀ ਬਾਰਹ ਮਾਸ ਤੂੰ ਉਦਿਆਨ ਹੀ ਮਹਿ ਫਿਰਹਿ, ਦਿਖਾ ਜੀ¹¹ ਅਸਾਡਾ ਕਵਣੁ ਹਾਲੁ ? ਅਸਾਡੇ ਬੁਝੈ ਕਿਛੁ ਇਹਿ ਮਿਹਨਤਿ ਕੀਤੀ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦੀ, ਤੂੰ ਦੋਆ ਨਾਬੁ ਹੋਹਿ, ਦੋਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਵਿਦਾ ਦੇਹਿ, ਜਿ ਮੈ ਫਿਰਿ ਘਰ ਜਾਵਾ, ਮੈ ਜੀ ਹੁਣਿ ਨਾਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਮੇਰੀ ਤੁਧੁ ਉਤੈ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਸੀ, ਪਰ ਤੁਧੁ ਏਹੁ ਗਲਿ ਕਿਉ ਆਖੀ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸੁਹਾਣੁ ਹੈ ਟਿਸ ਤੇਰੀ ਖੁਸੀ ਨੂ, ਤੂੰ ਮੈਨੋ ਵਿਦਾ ਕਰਿ, ਜਿ ਮੈ ਘਰੀ ਜਾਂਵਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂੰ ਕਿਵੈ ਰਹਹਿ ਭੀ ਅਸਾ ਨਾਲਿ”। ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਹਉ ਤਾਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਾਂ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਅਪਣਾ ਜੇਹਾ ਧੀਰਜ ਦੇਹਿ। ਅਰੁ ਜਿਉ ਤੁਧਨੋਂ ਨਾਹੀ ਭੁਖ ਤਿਹ, ਤਿਵੈ ਮੈਨੋ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਜੀ ਜਿਥੈ ਤੈ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਿਥੈ ਤੂੰ ਮੈਨੋ ਭੀ ਉਬਾਊ ਲੈ ਜਾਹਿ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਵੀਚਾਰਹਿ ਨਾਹੀ, ਤਾਂ ਹਉ ਤੇਰੇ ਨਾਲਿ ਰਹਾਂ। ਤੂੰ ਭਗਤਿ ਕਮਾਵਹਿ ਹਉ ਤੇਰੇ ਨਾਲਿ ਲਗਾ ਫਿਰਾ, ਹੋਰੁ ਮੈ ਤੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਆਵਦਾ। ਜੇ ਏਹੀ ਦਿਸਟਿ ਕਰਹਿ ਤਾਂ ਰਹਾ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਜੀ ਮੈਨੋ ਵਿਦਾ ਕਰਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਦੋਆਲੁ ਹੋਆ ਮਰਦਾਨੇ ਉਪਰਿ, ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ, “ਸਾਬਾਜਿ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੈ ਭਲੀ ਵਸਤੁ ਮੰਗੀ”। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਪਾਹਿ ਪੈਰੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪੜਿਆ। ਜਾਂ ਸਿਰੁ ਪੈਰਾ ਉਪਰਿ ਰਖਿਆਸੁ ਤਾਂ ਭੁਖ ਤਿਹੁ ਦੋਵੇ ਮਿਟਿ ਗਈਆਂ। ਮੰਤੋਖੁ ਆਇਗੋਓ ਨ¹²। ਜਾਂ ਫੇਰਿ ਸਿਰੁ ਉਚਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਗਮੁ ਨਿਗਮੁ¹³ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਨਜਰਿ ਆਇਗੋਓ ਸੁ। ਜਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਵੇਖੈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸੈਸਾਰ ਵਿਚਿ ਨਾਹੀ, ਹੋਰ ਬੈ ਹੈ : ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਲੈ ਖੜਾ ਹੋਆ, ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ।

ਇਕੋ ਨਾਉ ਤਕਤਾ ਕੀਓਨੁ ਹੋਰ ਨਾਵ ਸਭਿ ਕੀਅਨੁ ਖਰਾਬਾ ॥

ਨੇੜੈ ਨਜੀਕਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਬਾਬਾ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ, “ਪੂਰਾ ਜੀ ਪੂਰਾ ਉਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਲਾਹਣਾ¹⁴। ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਅਸੀ ਕਵਣ

¹ ਪੈਰ। ² ਅੰਗੂਠਾ। ³ ਲਾਲਚ। ⁴ ਨਹੀਂ ਸੀ। ⁵ ਬੁਲਾਉਂਦਾ।
⁶ ਗੰਭੀਰ ਗਤਿ। ⁷ ਤਿਆਗੀ (ਫਕੀਰ)। ⁸ ਮੁਕਤ ਰੂਪ। ⁹ ਮੰਗ (ਪਿੰਨ) ਖਾਣੀ ਜਾਤ।
¹⁰ ਮੰਗ। ¹¹ ਦੱਸੋ ਜੀ ! ¹² ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਆ ਗਿਆ। ¹³ ਵੇਦ ਬਾਸਤਰ (ਦੁਨੀਆਂ) ਦਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ) ਗਰੰਥ ਅਥਵਾ—ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ। ¹⁴ ਭਾਵ ਪੂਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰ, ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸਾਲਾਹ।

ਕੀਟ ਜਿ ਉਸਦੇ ਨਜੀਕ ਪਹੁਚਹੁ, ਕੋਈ ਸੁਫਨਾ ਤੁਧ ਨੋ ਆਇਆ ਹੋਗੁ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਰਾਪਿ, ਜਿਤੁ ਅਰਾਧਿਐ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਵੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥਿ ਉਦਿਆਨ ਹੀ ਵਿਚਿ ਲਾਗਾ ਰਹਣੇ।

ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਤਪੁ ਅਰੰਭਿਆ। ਕੈਸਾ ਤਪੁ ? ਬਰਸ ਦਿਨਾ ਇਕੁ ਤਲੇ ਰੇਤ ਦੀ ਭਖੈ ਅਰੁ ਇਕੁ ਅਕ ਦੀ ਖਖਤੀ ਭਖੈ। ਤਪਸਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬਲੀਆ ਵਿਚ ਅਰੰਭੀ। ਮਹਾਂ ਉਦਿਆਨ ਵਿਚਿ, ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ, ਦੁਹ ਕੋਹਾ ਉਪਰਿ ਦਾਈ ਬਧੀ, ਢੇਰੀਆਂ ਰੇਤੁ ਕੀਆਂ, ਇਕ ਸਾਹਾ ਇਕ ਸਾਹਾ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਪਦਾ ਜਪਦਾ, ਓਤੁ ਢੇਰੀ ਜਾਇ ਕਦੇ ਓਤੁ ਢੇਰੀ ਜਾਇ। ਅਤੇ ਸਲੋਕੁ ਏਹੋ ਪੜੀਐ ਜਿ—

ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸੁਹਾਵਾ, ਵਖਤ ਸੁਹਾਵਾ, ਮੁਖਿ ਆਖਾ ਮਨਿ ਚਾਉ” ॥੧॥

ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਨਾਉ ਲਏ, ਏਹੁ ਤਪਸਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀਤੀ ਕਈਕ ਦਿਨ। ਤਬ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੇਰੀ ਤਪਸਿਆ ਪੂਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਤੂ ਪੂਰਨ ਭਗਤੁ ਹੋਆ ਹਹਿ, ਪਣੁ ਹੁਣਿ ਤੂ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਜਿ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਭਗਤਿ ਤਪਸਿਆ ਜੇ ਕਛੁ ਕਰੈ ਸ ਬਾਇ ਨਾਹੀ ਪਵਦੀ”। ਜਦਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਏਹੁ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਤੀਰਥਾਂ ਨੋ ਗਉਣੁ ਕੀਆ; ਜਿ ‘ਤੀਰਥਾਂ ਉਪਰਿ ਸਾਧਾ ਭਗਤਾ ਕੇ ਮੇਠੇ ਹੋਦੇ ਹੈਨਿ, ਮਤੁ ਕੋਈ ਪੂਰਨੁ ਸਾਧੁ ਭਗਤੁ ਮੁਖ ਕਉ ਮਿਲਿ ਜਾਇ। ਜਿਤੁ ਮੇਰੀ ਗਤਿ ਹੋਇ, ਤਿਸੁ ਕਉ ਹਉ ਗੁਰੂ ਕਰਉ”। ਤਬ ਉਹਾਂ ਥੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਤੀਰਥਾਂ ਕਉ ਰਮਿਆ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ।

ਜਪੁ ਤਪ ਸੰਜਮੁ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ, ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ॥

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸਨੋ ਜਾਪਿ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੩੬॥

‘ਖਾਵੇ। ‘ਇਹ ਤਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਬਹੁ-ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਰੇਤ ਅੱਕ ਆਹਾਰ ਕਰ ਰੋੜਾਂ ਕੀ ਗੁਰ ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ ॥

ਭਾਰੀ ਕਰੀ ਤਪਸਿਆ ਬਡੇ ਭਾਗ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿਆਈ ॥”

ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤਪਸਿਆ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਐਮਨਾਬਾਦ (ਜ਼ਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ) ਦੇ ਨਾਲ ਸਨਬੰਧਤ ਹੈ। ‘ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ‘ਤੀਰਥਾਂ ਨੂੰ ਗਮਨ

ਕੀਤਾ, ਅਰਥਾਤ-ਤੀਰਥ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਨ ਗਿਆ। ਤੀਰਥ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਇਹ ਉਦਮ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਰੋਲ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਜਗਤ ਨਿਸਤਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸੀ। ‘ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪ ਪਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ:—

“ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ।” [ਸਿਰਨ ਮ: ੧-੧੧

ਫਿਰ ਇਹ ਬੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਲੀਚਾ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠੇ:— ਬੀਜਉ ਸੂਝੈ ਕੋ ਨਹੀ ਬਹਿ ਦੁਲੀਚਾ ਪਾਇ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧ ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ-੪੬,

ਅਗਲੀ ਕੁੰਜਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪੁੱਛ ਹੀ ਕੁੰਜਾਂ ਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਹੀਂ।

‘ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਕੁੰਜਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਕੁੰਜਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਕਰਣੈ ਕੀ ਨਿਮਤਿ^੧ ਆਗੈ ਕਉ ਚਲੇ ਉਸ ਉਦਿਆਨ ਤੇ। ਤਬ ਉਦਿਆਨ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਚਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬੀ ਸਾਬਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੋ ਉਡਤੀਆ ਜਾਤੀਆਂ ਕੁੰਜਾਂ ਨਜਰਿ ਆਇ ਗਈਆਂ। ਤਬ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੁੰਜਾਂ ਕੀ ਬੋਲੀ ਅਰੁ ਉਡਣਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਖੁਸੀ ਹੋਆ। ਤਬ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਉਨ ਕੀ ਛਬਿ ਉਡਣੇ ਕੀ ਅਰੁ ਬੋਲਣੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਖੁਸੀ ਹੋਆ ਅਰ ਜੀ ਵਿਚਿ ਧਾਰੀਅਨੁ ਜਿ 'ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ! ਕਿਵੇ ਹੀ ਏਹਿ ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਮਿਲਨਿ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੋਵੇ'। ਜਿਉ ਜਿਉ ਓਹ ਉਡੀਆਂ ਜਾਨਿ ਤਿਉ ਤਿਉ ਬਾਬਾ ਹੇਠਿ ਹੋਆ ਦਉੜਿਆ ਜਾਇ। ਜਿਉ ਜਿਉ ਦਉੜੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਮਰਦਾਨਾ ਆਖੇ, "ਸਹੀ ਮੁਏ, ਏਹਿ ਕਿਥੈ ਅਸੀ ਕਿਥੈ। ਕਿਥੈ ਏਹੁ ਖਿਆਲਿ ਪੋਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਟਿਨਾ ਨੂੰ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਹੀ ਖੇਰ ਹੋਵੇ। ਏਹੁ ਕਿ ਹੋਗੁ" ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਤਮਾਸਾ ਅਜਬੁ ਹੈ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, "ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਹੁਣਿ ਮਿਲਦੇ ਹਰ", ਹੁਸੀਆਰੁ ਹੋਹੁ"। ਅਏ, "ਜੀ, ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਹੁਣਿ ਮਿਲਦੇ ਹਰਜੀ"। ਤਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰਜਾਂ ਦਾ ਜਿ ਪਾਤਸਾਹੁ ਕੁੰਜ ਬਾ, ਜਿ ਤਿਸ ਨੇ ਆਗਿਆ ਆਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ। ਜਿਸੁ ਪਿਛੇ ਸਭਿ ਕੁੰਜਾਂ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬੀਆਂ। ਉਸ ਕਉ ਆਗਿਆ ਆਈ ਜਿ, "ਮੇਰਾ ਭਗਤੁ ਤੁਮਾਰਾ ਲੀਆ ਦਉੜਿਆ ਆਵਦਾ ਹੈ। ਤੁਮ ਉਤਰਿ ਕਰਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਹੁ ਜੇ ਤੁਮਾਰੀ ਜੂਨ ਕਟੀਐ, ਅਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਪੁਛੈ ਸਿ ਉਤਰੁ ਦੇਣਾ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੋ ਅਗੈ ਓਹਿ ਕੁੰਜਾਂ ਕਤਾਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਭਿ ਉਤਰੀਆ। ਕਤਾਰ ਕਤਾਰ ਸਭਿ ਬੈਠਿ ਗਈਆਂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਖੜਾ ਹੋਇ ਗੋਆ। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਭੀ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗੋਆ ਜਿ, "ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਏਹਿ ਕੁੰਜਾਂ ਸਭਿ ਏਵੇ ਹੀ ਅਸਮਾਨਹੁ ਉਤਰਿ ਇਸੁ ਬੈ ਆਈਆਂ। ਦਿਖਾ ਏਹੁ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਏਹੁ ਭੀ ਅਜਮਤਿ ਮੈ ਵੇਖਾ"। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕੁੰਜਹੁ ਆਪਣੀ ਭਾਖਿਆਂ ਮਹਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ! ਹਮ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਈਆ ਜਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਹੋਆ, ਕਿਛੁ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਜਿ ਏਤਾ ਦੁਖੁ ਤੁਮ ਕਉ ਹੁਆ ਹੈ, ਹਮਰੇ ਮਿਲਨੇ ਕਾਰਨਿ; ਜੇ ਕਿਛੁ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜਿ ਕਹੀਐ"। ਤਬ ਇਤਨੇ ਉਨ ਕੇ ਕਹਣੈ ਸਾਬਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗਦਗਦ ਹੋਇ ਗੋਆ। ਗਦ ਗਦ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮੁਲਾਰੁ ਰਾਗੁ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਲੇ ਉਠਾ ਜਿ:—

ਬਾਗੇ ਕਾਪੜ ਬੋਲੇ ਬੈਣ ॥ ਲੰਮਾ ਨਕੁ ਕਾਲੇ ਤੇਰੇ ਨੈਣ ॥

ਕਬਹੂ ਸਾਹਿਬੁ ਦੇਖਿਆ ਡੈਣ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, "ਰੀ ਬਹਿਨ^੨ ! ਹਉ ਆਪਣੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਖਬਰਿ ਪੁਛਣੇ ਆਇਆ ਹਉ ਤੁਮ ਪਾਸਹੁ। ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਖਬਰਿ ਤੁਮਿ ਮੁਖ ਕਉ ਦੇਹੁ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਤੁਮਾਰਾ ਬਰਨੁ ਰੂਪੁ ਭਲਾ ਹੈ, ਬਗੈ^੩ ਕਪੜੇ ਪੈਨਿ, ਲੰਬਾ ਨਕੁ ਹੈ, ਕਾਲੇ ਨੈਣੁ ਹੈ। ਤੁਮ ਤਉ ਰੂਪ ਕੀ ਭਲੀ ਹੰਝੇ, ਪਣੁ ਜਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਤੁਮ ਹਹੁ" ਉਹੁ ਸਾਹਿਬ ਤੁਮਹੁ ਕਬਹੂ ਅਖੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ?" ਤਬ ਓਹਿ ਕੁੰਜਾਂ ਬੋਲੀਆ ਜਿ, "ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ:—

ਉਡਾਂ ਉਡਿ ਚੜਾਂ ਅਸਮਾਨਿ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਸੰਮਿਥੁ ਤੇਰੈ ਤਾਣਿ ॥

ਜਲਿ ਥਲਿ ਭੁੰਗਰਿ ਦੇਖਾਂ ਤੀਰ ॥ ਖਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਬੀਰ" ॥ ੨ ॥

^੧ਵਾਸਤੇ।

^੨ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ।

^੩ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ।

^੪ਦੇਖ।

^੫ਭੋਲੀ, ਭਾਸ਼ਾ।

^੬ਡੈਣ।

^੭ਸਫੈਦ, ਚਿਟੇ।

^੮ਤੁਸੀਂ ਹੋ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਉਨਹੁ ਛੁੱਜਹੁ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ, ਹਮਿ ਜਿ ਸਤਵੈ ਅਸਮਾਨਿ ਚੜ੍ਹਤੀਆਂ ਹੈ ਤਉ ਚੜ੍ਹਤੀਆਂ ਹਹੁ^੧ ਜਬ ਉਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਹਮਾਰੈ ਸਾਥਿ ਹੈ। ਉਸ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਜੋਰਿ ਹਮ ਚੜ੍ਹਤੀਆਂ ਹਹ। ਜਬ ਉਹੁ ਹਮਾਰੈ ਸੰਗਿ ਹੈ ਤਉ ਹਮ ਚੜ੍ਹਤੀਆਂ ਹਹ। ਓਹੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ ਨਾਹੀ ਜੇ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕੈਸਾ ਹੈ। ਕਿਛੁ ਹਮਾਰੈ ਸੰਗਿ ਨਾਹੀ, ਪਰੁ ਓਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭਨੀ ਠਵਰੀ^੨ ਹੈ। ਜਲਿ ਡੀ ਉਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਬਲਿ ਡੀ ਉਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਪੈਆਲਿ^੩ ਡੀ ਉਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਛੁੰਗਰੀ^੪ ਪਾਤਾਲੀ ਤਟੀ ਤੀਰਥੀ ਉਦਿਆਨਿ ਗ੍ਰਿਹੀ ਹਮ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ। ਏਤੁ ਰੂਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬੁ ਹਮ ਸੰਗਿ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਹਣਿ^੫ ! ਜਬ ਸਾਹਿਬੁ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਤੁਮਰੈ ਸੰਗਿ ਹੈ, ਤੁਮ ਸੰਗ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਤੁਮਰੇ ਸੰਗ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਤੁਮ ਪੀਰਜੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਜਾਹੁ, ਅਬ ਉਡਿ ਕਰਿ ਕਹਾ ਜਾਹੁਗੀ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਛੁੱਜਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ:—

ਜਿਨਿ ਤਨੁ ਸਾਜਿ ਦੀਏ ਨਾਲਿ ਖੰਡ ॥ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਉਡਣੈ ਕੀ ਭੰਡ ॥

ਨਦਰਿ ਕਰੈ ਤਾ ਬੰਧਾ ਪੀਰੁ ॥ ਜਿਉ ਵੇਖਾਲੇ ਤਿਉ ਵੇਖਾ ਬੀਰੁ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਉਨਹੁ ਛੁੱਜਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਹਮਾਰੈ ਹਥਿ ਬਾਤ ਕਾਈ ਨਾਹੀ। ਜਿਨਿ ਹਮਾਰਾ ਮਨੁ ਪੈਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਲਿ ਖੰਡ ਲਗਾਏ ਹੈ, ਤਿਨੇ ਹੀ ਹਮ ਕਉ ਏਹੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਗਾਈ ਹੈ ਜਿ ਤੁਮ ਉਡ ਕਰਿ ਜਾਇ ਚੁਗਹੁ। ਹਮਰੈ ਅੰਦਰਿ ਉਡਨ ਕੀ ਏਹੁ ਛੂਪ ਲਗਾਈ ਹੈ। ਉਨਹੀ ਛੂਪ ਲਗਾਈ ਅਰੁ ਉਨਹੀ ਹੁਕਮੁ ਕੀਆ ਜਿ ਤੁਮ ਖੁਰਾਸਾਨ ਤੇ ਉਡਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨਿ ਜਾਇ ਚੁਗਹੁ। ਪਰੁ ਜੀ ਹਮਰੈ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਉਸ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਹਥਿ ਹੈ ਜਿ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਅਰੁ ਪੀਰਜੁ ਦੇ ਕਰਿ ਬੈਠਾਇ ਰਾਖੈ ਤਬ ਇਉ ਡੀ ਹੋਇ। ਪਣੁ ਜੀ, ਹਮਰੈ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਜਿਉ ਜਿਉ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇਸ ਬਦੇਸ ਦਿਖਾਵਦਾ ਹੈ, ਛੁੰਗਰ ਦਿਖਾਵਦਾ ਹੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਮ ਦੇਖਦੇ ਹਹ। ਬੀਰ ! ਹਮਰੈ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰੈ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਛੁੱਜਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਅਰਦਾਸਿ^੬ ਹੈ ਜੀ, ਹਮਰਾ ਬੀਚੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਨਾ ਕਿਛੁ ਹਮਰਾ ਤਨੁ ਹੀ ਹੈ, ਨ ਹਮਾਰੈ ਕਿਛੁ ਖੰਡ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਉਦਾ ਹੈ ਸੋਈ ਮਾਰਿ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਵਹੀ ਹਮਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇ, ਏ ਖੰਡ ਅਰੁ ਹਮਰਾ ਤਨੁ ਡੀ ਬਾਚੀਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਨਾ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਇਗਾ ਨ ਜਾਹਿਗੇ ਖੰਡ ॥

ਪਉਣੈ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ ॥

ਨਾਨਕ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਜਪੀਐ ਕਰਿ ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ॥

ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ਏਹੁ ਸਹੀਰੁ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭੈਣ ! ਤੁਮਾਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇਗਾ ਅਰੁ ਤੁਮਾਰਾ ਤਨੁ ਡੀ ਨ ਜਾਇਗਾ, ਅਰੁ ਖੰਡ ਡੀ ਨ ਜਾਹਿਗੇ। ਪਉਣੁ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਕੈ ਸਨਬੰਧਿ (ਕਰਕੇ) ਤੁਮਿ ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਹੁਗੀ। ਪਣੁ ਤੁਮ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਰਾਧਹੁ ਜੇ ਤੁਮ ਉਪਰਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਤੁਮਾਰਾ ਜਨਮੁ ਸਵਰੈ^੭। ਕਈ ਇਕੁ ਮੁਦਤਿ ਤੁਮ ਈਹਾਂ ਰਹਹੁਗੀਆਂ ਫੇਰਿ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸਾਥਿ ਜਾਇ ਸਮਾਵਹੁਗੀਆਂ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਆਪਣੀ ਭਾਖਾ ਮਹਿ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਹਮਰਾ ਤੁਹੀ ਪੀਰੁ ਹੈ, ਤੁਮ ਹੀ ਹਮ ਕਉ ਪੀਰੁ ਗੁਰੂ

^੧ਹਾਂ।

^੨ਬਾਵੀ।

^੩ਪੈਆਲ, ਪਤਾਲ ਲੋਕ।

^੪ਪਹਾੜ।

^੫ਭੈਣ।

^੬ਬੇਨਤੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ।

^੭ਬਚਾਈਏ।

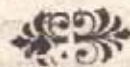
^੮ਸੋਰੇ।

ਬਤਾਇਆ ਹੈ। ਹਮਾਦਾ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਤੁਹੀ ਹੈ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਖੀਅਹੁ ਕੀ ਭੀ ਗਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੇ ਦਰਸ
ਏਖਿਅੈ ਭਈ। ਸੁ ਪੈਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਪੰਖੀ ਭਵਹਿ ਅਕਾਸ ਮਹਿ ਬੋਲਹਿ ਸਾਹਿਬ ਨਾਉ ॥
ਹਰਿ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰਤੈ ਰਹਹਿ, ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥੧॥
ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੈਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਹਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿ
ਪਰਸਾਦਿ ॥੩੭॥

ਅਸਲ ਖਰਾਇਤਿ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ)

ਇਕਿ ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਦਿਲੀ ਕੀ ਧਰਤੀ, ਨਗਰਿ ਮਹਿ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੂਆ ਬਾ। ਉ
ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਲੇਮ ਸਾਹੁ ਪਠਾਣੁ* ਬਾ ਸੁ ਦਿਹਾਨਗੀ* ਖੂਨ ਕਰਤਾ ਏ। ਤਬ ਸਦਿ ਦਿੱਲੀ। ਹਰ ਮਹਿ ਬਾਬਾ
ਜੀ ਜਾਇ ਬਿਆ ਤਬ ਉਹਾ ਲੋਕਾ ਮਹਿ ਬਹੁਤੁ ਸੋਰੁ ਉਠਿਆ ਜੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦਿਲੀ
ਤਮਾਸਗੀਰ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਵ ਕੇ ਖੋਸਣਹਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਆਏ, ਜਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨ
ਕੁ ਕੀਰਤ ਕਰੀਤਾ ਹੈ ਜਿ ਆਇਆ ਹੈ, ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੇ ਕੀ ਨਿਮਤਿ ਸਭ ਆਏ। ਜਹਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ
ਤਹਾ ਸਭੁ ਆਇ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਕੇ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਬਾਬੇ ਸਭਨਹੁ ਕਉ ਆਦਰੁ ਦੀਆ। ਤਬ ਜਹਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
ਬੈਠਾ ਬਾ ਤਹਾ ਨਜੀਕਿ ਹੀ ਸਲੇਮ ਸਾਹੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਕਾ ਲੰਗਰੁ ਬੰਦੀਤਾ* ਬਾ। ਤਬ ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਫਕੀਰੁ ਮੰਤਰ
ਸਭੁ ਉਹਾ ਜਾਇ ਖੈਰਾਇਤਿ* ਲੈਨਿ ਲਾਗੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਈਹਾ ਜਿ ਏਹੁ ਲੋਕੁ
ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸਲੇਮ ਸਾਹੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਕਾ ਲੰਗਰੁ ਬੰਦੀਤਾ ਹੈ, ਖੈਰਾਇਤਿ
ਉਹਾ ਗਲਬਲਾ* ਹੋਤਾ ਹੈ।” ਕਹੈ, “ਖੈਰਾਇਤਿ ਭਲੈ ਕਉ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕਿਉ ਜਿ ਹਮਾਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇ।” ਤ
ਕਹਿਆ ਜਿ “ਜੀ ਖੈਰਾਇਤਿ ਕੀਤੇ ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਮੇਰੇ ਖੈਰਾਇਤਿ ਸਾਹਿਬ
ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਮਹੁ ਸੁਨਿਆ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਖੈਰਾਇਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੁ ਪਾਤਿ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੀ ਬੇਦੁ ਭੀ
ਕਤੇਬ ਭੀ ਕਹਤੀ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਜੀ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ ਜੀ? ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਹਮ ਕਉ ਨਮਦਾਈਐ ਜੀ
ਬਾਤਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ* ਜਿ:-

*ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

*ਸਲੇਮ ਸਾਹ ਸੂਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ

ਸੰਨ ੧੫੪੫ ਤੋਂ ੧੫੫੩ ਈ: ਹੈ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਲੇਮ ਸਾਹ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ਼ੇਰ ਸਾਹ ਸੂਰੀ
ਕਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੰਨ ੧੫੩੮ ਈ: (ਮੁਤਾਬਕ ਸੰਮਤ ੧੫੪੬
ਸਚਖੰਡ ਪਧਾਰ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਏਥੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਚੁਕਦਾ।
ਸਾਹ ਦੀ ਜਗਾ ਜੋ ਏਥੇ ਸਾਹ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਦੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ, ਮੰਨ ਲਿਆ
ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਹ
ਹਨ। ਸਲੇਮ-ਸਾਹ ਲਿਖਕੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਏਥੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗ਼ਲਤੀ ਖਾ ਗਏ ਹਨ।

*ਵੀਡੀਓ ਦਾ। *ਪੁੰਨ-ਦਾਨ। *ਰੈਲਾ ਰੋਪਾ। *ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧ ਪਉੜੀ ੨੧ ਦਾ

ਸਲੋਕੁ ॥

ਅੰਧੀ ਕੰਮੀ ਅੰਧੁ ਮਨੁ ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਤਨੁ ਅੰਧੁ ॥
 ਚਿਕਿਤਿ ਲਾਇਐ ਕਿਆ ਬੀਐ ਜਾਂ ਤੁਟੈ ਪਥਰ ਬੰਧੁ ॥
 ਬੰਧੁ ਤੁਟਾ ਬੇੜੀ ਨਹੀ, ਨਾ ਤੁਲਹਾ ਨਾ ਹਾਥ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਕੇਤੇ ਭੁਭੇ ਸਾਥਿ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

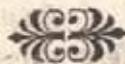
ਤਬ ਨਾਨਕ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਲੋਗਹੁ ! ਏਹੁ ਜਿ ਖਰਾਇਤਿ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੋ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਕਿਉਂ ਜਿ ਏਹੁ ਅੰਧਿਆ^੧ ਕੇ ਕੰਮ ਹਹਿ । ਅਖੀ ਤੇ ਜੁ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਸੋ ਕਹਿਆ ਸੁਣੈ ਸਮਝੈ, ਆਖੀਐ ਸੋ ਕਿਛੁ ਭਰੈ । ਪਰੁ ਜੁ ਮਨ ਕਾ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਜਿ ਕਿਆ ਸਮਝੈ, ਸੋ ਕਿਛੁ ਮੁਖੇ ਬੋਲੈ ਕਮਾਵੈ ਸੁ ਅੰਧੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰੈ । ਜਾਂ ਵਿਹਾੜੀ ਪਾਪ ਕਰਤੇ ਤਾ ਖੋਗਾਇਤਿ ਉਸ ਕੀ ਕੈਸੀ ਬਾਇ ਪਵੈਗੀ ? ਕਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈ ? ਜਿਉ ਪਥਰ ਕਾ ਬੰਧੁ ਤੁਟੈ ਅਰੁ ਚਿਕਿਤੁ ਲਗਾਈਐ ਤਾ ਉਸ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੀ ਲਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਦਰੀਆਵ ਕਾ ਜੋਰੁ, ਪਾਣੀ ਨਾ ਬੰਭੇ । ਨਾ ਨਾਹੀ ਬੰਡੀ ਦਾ । ਚਿਕਿਤੁ ਪਥਰ ਕਾ ਬੰਧੁ ਤੋੜਿਆ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਚਿਕਿਤੁ ਕਿਆ ਅਰੁ ਪਥਰੁ ਕਿਆ ? ਅਰੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੀ ਲਹਿਰ ਕਿਆ ? ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੀ ਲਹਰ ਪਾਪੁ ਅਰੁ ਪਥਰ ਕਾ ਧਰਮੁ ਬੰਧੁ । ਧਰਮੁ ਅਰੁ ਚਿਕਿਤੁ ਪੁੰਨੁ । ਜਬ ਇਸ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਧਰਮੁ ਛੁਟਿਕਿਆ, ਆਧਰਮੀ ਹੂਆ । ਤਬ ਪਾਪਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਪੁੰਨੁ ਭੀ ਲੁਭਿ ਗਇਆ । ਨਾ ਇਸ ਕਾ ਧਰਮੁ ਸਾਬਤੁ ਹੋਇ, ਨਾ ਏਹੁ ਜੀਉ ਪਾਰਿ ਪੜੇ । ਜਬ ਧਰਮ ਕਾ ਬੰਧੁ ਛੁਟਿਕਿਆ ਤਬ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੇ ਫੇਰਿ ਮਹਿ ਆਇਆ, ਨਾ ਬੇੜਾ, ਨਾ ਤੁਲਹਾ, ਨਾ ਹਾਥ, ਨਾ ਪਾਈਐ, ਦਰੀਆਉ ਕੇ ਬਿਥੇ ਲਾਗਾ ਡੁਬਣੇ । ਉਸੁ ਏਕ ਕੀ ਕਿਆ ਚਲੀ ਹੈ ਜਿ ਏਸੁ ਧਰਮੁ ਬਿਨਾ ਕਈ ਸਾਬ ਡੂਪੈ ਹੈ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਤੇ । ਕਈ ਪੂਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਭੋਜਲ^੨ ਮਹਿ ਗਰਤੁ ਗੋਰੁ^੩ ਹੋਇ ਹੈ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਗਹੁ-ਪੰਡਿਤਹੁ, ਕਾਜੀਅਹੁ, ਹਿੰਦੂਅਹੁ, ਮੁਸਲਮਾਨਹੁ, ਸਭਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਸਲਾਮੁ ਕੀਆ, ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਜਿਨਿ ਏਸੁ ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ ਸੋਸਾਰ ਕੰਊ ਨਾਮੁ ਧਰਮੁ ਦਿੜਾਇਆ । ਜਿ ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਹੈ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ !” ਤਬ ਓਇ ਦਿਲੀ ਕੇ ਲੋਕ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ । ਲਾਗੈ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਨੇ ਅਰੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਵਣੇ । ਲਾਗੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣੇ । ਓਇ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੋਏ^੪ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ।

ਅੰਧ ਕਰਮ ਤੇ ਜੰਮਿਆ ਅੰਧੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
 ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲੁ ਤਉ ਬੀਵੈ ਗੁਰੁ ਲੋਇਣੈ ਦੇਇ ਦਿਖਾਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੩੮॥

^੧ਅੰਧਿਆਂ । ^੨ਭੈ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਲ, ਅਰਥਾਤ—ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ । ^੩ਗਰਤ (ਟੋਏ) ਦੀ ਗੋਰ (ਕਬਰ) ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਹਨ । ^੪ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਰਮਾਤ ਨਾਲ ਬਾਦਸਾਹੀ ਹਾਥੀ ਜੀਵਾਲਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
^੫ਅੰਧ, ਨੇਤ੍ਰ । ^੬ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦਿਲੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗੰਗਾ ਤੀਰਥ ਕੰਊ ਚਲਿਆ। ਆਇ ਗੰਗਾ ਉਤਰੇ। ਪਰਬੁ ਬਾ ਅਰੁ ਲੋਕੁ ਬਹੁਤੁ ਲਾਗਾ ਆਵਣੈ। ਅਰੁ ਨਾਵਣੈ ਕੰਊ ਕਣੀ ਸੰਸ ਜੀਅ ਲਾਗੇ ਆਵਣੈ, ਗੰਗਾ ਨਾਵਣੈ ਕੰਊ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਾਲਿ ਮਰਦਾਨਾ ਸਾ। ਉਨਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਏਤਨੇ ਲੋਕ ਗੰਗਾ ਤੀਰਥ ਆਏ, ਨਾਤੇ, ਏ ਤਉ ਖਰੇ ਹੈ। ਕਿਉ? ਜਬ ਏਹਿ ਭਲੇ ਹੈ, ਇਨ ਕੇ ਜੀ ਕਿਛੁ ਭਲਾਈ ਹੈ, ਤਉ ਏਹਿ ਈਹਾ ਆਏ ਹੈ। ਜਾਂ ਜੀ, ਏ ਖਰੇ ਹੈ ਤਬ ਹੀ ਏਹਿ ਆਏ ਹੈ। ਜਬ ਏਹਿ ਖੋਟੇ ਹੋਤੇ ਤਬ ਈਹਾ ਕਿਉ ਆਵਤੇ?”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ:—

ਸਲੋਕੁ ॥

ਨਾਨਕ ਬਦਰਾ¹ ਮਾਲ ਕਾ ਭੀਤਰਿ² ਧਰਿਆ ਆਇ ॥

ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਪਰਖੀਅਨਿ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਦੀਬਾਣਿ³ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਜਿਉ ਸਰਾਫੁ ਅਗੈ ਬੋਰੀ ਆਇ ਘਤੀਦੀ ਹੈ ਦੰਮ ਰੁਪਯੇ ਮੁਹਰਾ ਦੀ, ਅਤੇ ਸਰਾਫੁ ਪਰਖਿ ਪਰਖਿ ਖੋਟੇ ਜੁਦੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਖਰੇ ਜੁਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਖਰੇ ਲੈ ਜਾਇ ਖਜਾਨੇ ਘਤਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਖੋਟੇ ਸਟਿ ਘਤਦਾ ਹੈ। ਅਕੈ ਫੇਰਿ ਗਲਦਾ ਹੈ। ਤਿਉ ਮਰਦਾਨਿਆ ਜਿਨਾ ਨੇ ਹੁਣਿ ਤੂ ਖਰੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਏਨਾ ਦਾ ਪਾਰਖੂ ਏਥੇ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਪਰਖੇ। ਏਨਾ ਦਾ ਪਾਰਖੂ ਆਪਿ ਸਰਾਫੁ ਹੋਇ ਬੈਠੇਗਾ। ਖਰਿਆ ਨੇ ਆਪੇ ਜਾਣੇਗਾ, ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੇ ਪਾਏਗਾ; ਜੇਹੀ ਜਾਗਰਾ ਆਪਿ ਹੈ ਤੇਹੀ ਜਾਗਰਾ ਖਰਿਆ ਨੇ ਰਖੇਗਾ, ਅਰੁ ਜੇ ਮਨੁਖ ਖੋਟੇ ਹੋਵਨਗੇ ਸੇ ਡਿਰਿ ਨਰਕ ਜੂਨੀ ਬਾਹੀਅਹਿਗੇ ਤੇ ਪੜੇ ਦੋਜਕਿ ਮਹਿ ਜਲੇਗੇ। ਖਰਾ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿਗੇ। ਮਰਦਾਨਿਆ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਦੀਬਾਣਿ ਜਾਣੀਐਗੀ ਖੋਟਿਆਂ ਅਰੁ ਖਰਿਆ ਕੀ ਮਹਮਾ; ਜਿ ਏਹਿ ਖੋਟੇ ਹੈ, ਏਹੁ ਖਰੇ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ। ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਹੀ ਤਹਕੀਕੁ⁴ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਿ ਹੁਣਿ ਇਨਾ ਘਰ ਛਡੇ, ਕੰਮ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਛਡੇ, ਸਭਿ ਬੋਕ ਛਡਿ ਕਰਿ ਜਿ ਤੀਰਥ ਆਏ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਆ, ਕਿਛੁ ਮੈਲੁ ਉਤਰੀ, ਕਿ ਪਾਪ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੀਆ? ਬਾਬਾ ਜੀ! ਜਿਉ ਹੈ ਕਬਾ ਤਿਉ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹਸਿਆ ਹਸਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੈ ਭਲੀ ਕਹੀ, ਪਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿ ਭੇਜੇ ਬਾਣੀ ਸਿ ਸੁਣਿ:—

ਸਲੋਕੁ⁵

ਨਾਵਣ ਚਲੈ ਤੀਰਥੀ, ਮਨਿ ਖੋਟੈ ਤਨਿ ਚੋਰ ॥

ਇਕੁ ਭਾਉ⁶ ਲਖੀ ਨਾਤਿਆ, ਦੁਇ ਭਾ ਚੜੀਅਸੁ ਹੋਰ ॥

ਬਾਹਰਿ ਧੋਤੀ ਤੂੰਮਤੀ, ਅੰਦਰਿ ਵਿਸੁ ਨਿਕੋਰੁ⁷ ॥

ਸਾਧ ਭਲੇ ਅਣਨਾਤਿਆ, ਚੋਰ ਸਿ ਚੋਰਾ ਚੋਰ ॥ ੨ ॥

¹ਬੈਲੀ।

²ਅੰਦਰ।

³ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ, ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੂਹੀ ਦੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੧ ਦਾ ਹੈ ਤੇ

ਬਾਰੂਵੀ⁴ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਲੋਕ ਹੈ।

⁴ਨਿਰਸੰਸੇ ਠੀਕ ਹੈ।

⁵ਵਾਰ ਸੂਹੀ, ਮ: ੧ ਪਉੜੀ

੧੨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ।

⁶ਭਾਗ।

⁷ਮਾਲਿਸ, ਨਿਕੋਲ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ “ਜਿ, ਸੁਣਿਹੋ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੀਰਥੀ ਨਾਵਣੇ ਆਏ ਜਿ ਕਿਛੁ ਮਨ ਦੇ ਹਛੇ ਨਾ, ਆਇਆ ਦਿਲ ਦੇ ਥੋਏ; ਮਨ ਦੇ ਥੋਹੇ, ਤਨ ਦੇ ਚੋਰ। ਓਹੁ ਜਿ ਨਾਵਣੇ ਆਏ ਜਿ ਇਕੁ ਭਾਉ ਲਾਹਣ ਆਏ, ਜਿ ਦੁਇ ਭਾਇ ਹੋਰੁ ਚੜੀ, ਮੈਲੁ ਉਨਾ ਦੀ ਉਤਰੀਆ ਨਾਹੀ, ਓਹੁ ਮੈਲੁ ਚੋਰੁ ਭੀ ਲਾਇ ਗਏ। ਕਿਉ ਜਿ ਮਨਿ ਦੇਹਾ ਗਲਿ ਵਸੀਆ ਨੇ : ਜਿ “ਅਸੀ ਤੀਰਥੀ ਜਾਇ ਜਿ ਪਿਛੈ ਜਿ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹੈਨਿ ਜਿ ਉਤਰਿ ਜਾਹਿ, ਅਤੀ ਕਰਸਾਹਾ^੧ ਜਿ ਭੀ ਆਇਕੋ ਉਤਰਿ ਜਾਹਿਓ”। ਏਹ ਗਲਾ ਚਿਤਵਦੇ ਆਏਸੇ ਅਰੁ ਏਹੇ ਗਲਾ ਚਿਤਵਦੇ ਲੈ ਕਏ। ਤਿਨਾ ਦੀ ਮੈਲੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਉਤਰੇ ? ਓਨਾ ਦੀ ਮੈਲੁ ਤਾਂ ਉਤਰੇ : ਪਿਛੈ ਜਿ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਸਾ, ਜਿ ਅਗੈ ਛਡਨਿ, ਕਰਨਿ ਨਾਹੀ, ਤਾ ਓਨਾ ਦੀ ਮੈਲੁ ਉਤਰੇ। ਜਾ ਬੁਰਾ ਹੀ ਚਿਤਵਦੇ ਆਏ ਅਰੁ ਬੁਰਾ ਹੀ ਚਿਤਵਦੇ ਰਏ ਤਾਂ ਡਿਰਿ ਓਨਾਂ ਦੀ ਮੈਲੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਲਹੇ ? ਉਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਤਾਂ ਹੀ ਲਹੇ ਜਾਂ ਸਾਧ ਹੈਨਿ। ਸਾਧਾਕੀ ਕਵਣ ਪਰਕਿਰਤਿ ਹੈ ? ਸਾਧ ਹੈਨਿ ਜਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾਹੀ ਚਿਤਵਦੇ। ਉਹਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦ ਭਲਿਆਈ ਹੀ ਹਰਿ ਕਿਸੀ ਦੀ ਚਿਤਵਦੇ ਹੈਨਿ, ਅਰੁ ਭਲਿਆਈ ਹੀ ਕਮਾਵਦੇ ਹੈਨਿ। ਉਨਾਂ ਕਉ ਮੈਲੁ ਲਗਦੀ ਨਾਹੀ। ਓਹਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਹਛੇ ਹੈਨਿ। ਭਾਵੇ ਨਾਵਨਿ ਭਾਵੇ ਨਾ ਨਾਵਨਿ, ਓਹਿ ਅਣਨਾਤਿਆ ਹੀ ਭਲੇ ਹੈਨਿ। ਜੇ ਤੋਬੜੀ ਧੋਤੀ ਤਾ ਕਿਛੁ ਉਸਦੀ ਬਿਖੁ^੨ ਨਾਹੀ ਜਾਦੀ ! ਸਾਧ ਜਿ ਸਾਧ, ਚੋਰ ਜਿ ਚੋਰ। ਨਾਤੇ ਧੋਤੈ, ਭਾਈ ਜੀ ! ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ। ਨਾਤਾ ਸੋਈ ਜਿਸਦਾ ਮਨੁ ਹਛਾ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ! ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਜਿ, “ਸਤਿ ਜੀ, ਸਤਿ, ਏਵੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸਲਾਮਤਿ !”

ਸਲੋਕੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਨਾਵਣੁ ਭਲਾ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿ ਜਪੀਐ ਰਾਮੁ ॥

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ਤਾ ਜੰਮ ਸੇਉ ਨਾਹੀ ਕਾਮੁ^੩ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ; ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਦਿ ॥ ੨੯ ॥

ਪਾਖੰਡ ਖੰਡਣ

ਗੈਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੰਗਾ ਦੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਹੁਣਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਗੰਗਾ ਤੀਰਥ ਕੇ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਥਾ। ਅਗੈ ਪੁਰਖ ਲਗਾ ਏ ਵੇਸਾਖੀ ਕਾ, ਲੋਕੁ ਬਹੁਤੁ ਚਾਰਿ ਕੁੰਫ ਕਾ ਚੁੜਿਆ ਹੈ। ਉਹਾਂ ਦੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਾਣਿ ਬੈਠਾ ਗੰਗਾ ਕੇ ਉਪਕੰਠੇ^੪। ਤਬ ਮੇਲਾ ਬਹੁਤੁ ਹੋਆ, ਲੋਕ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਦੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਬਾਂਇ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਦਿਬ ਦਿਸਟਿ^੫ ਲੋਕਾ ਕਉ ਚੰਮ ਦਿਸਟਿ^੬। ਲੋਕ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲਾਗੈ ਸੂਰਜ ਕੀ ਕੁੰਟ^੭ ਪਾਣੀ ਦੇਣੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵੀ ਲਾਗਾ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਣੇ। ਲੋਕ ਦੇਖੇ ਬੇ ਸੁਰਸ ਕੀ ਕੁੰਟ ਕੀ ਭਰਫ ਪਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ

^੧ਪਾਪ ਦੀ ਮੈਲ। ^੨ਜੇ ਅੱਗੇ ਕਰਾਂਗੇ। ^੩ਜਾਵਾਂਗੇ। ^੪ਤੁੱਥੀ। ^੫ਕੁਝਤਰ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ। ^੬ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੰਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦਾ ਹੈ। ^੭ਕਿਨਾਰੇ। ^੮ਦਿਵੜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਅਰਥਾਤ—ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰ, ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ। ^੯ਘੁਨੀਆਦਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ, ਚੰਮਦੀ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ^{੧੦}ਕੁੰਟ, ਵਲ।

ਲਾਗਾ ਪਛਮ ਕੀ ਤਰਫ ਪਾਣੀ ਦੇਣੀ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਮ ! ਏਹਿ ਜਿ ਪਛਮ ਕੀ ਤਰਫ ਪਾਣੀ ਦੇਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ?” ਕਿਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕੋਈ ਦਿਵਾਨਾ ਹੈ, ਅਕੈ ਕੋਈ ਤੁਰਕੁ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ, “ਇਕਾ ਪੂਛੀਐ ਜਿ ਤੂ ਕਉਣੁ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ, “ਰੇ ਭਾਈ, ਬੀਰ, ਰਾਮ ਕੇ ! ਤੂ ਇਸ ਕਉ ਪੂਛ ਜਿ ਤੇਰੀ ਮਤਿ ਕਿਆ ਹੈ, ਜਿ ਤੂ ਪਛਮ ਕੀ ਤਰਫ ਕਿਨ ਕਉ ਪਾਣੀ ਦੇਤਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੁਮਿ ਜਿ ਸੂਰਜ ਕੀ ਕੁੰਟ ਪਾਣੀ ਦੇਤੇ ਹਉ ਸੋ ਕਿਸੁ ਕਉ ਦੇਤੇ ਹਉ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਮਿ ਪਿਤਰੀ ਕਉ ਦੇਤੇ ਹੈ ਪਾਣੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੁਮਰੀਆਂ ਪਿਤਰੀ ਕਹਾਂ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਦੇਵ ਲੋਕਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਦੇਵ ਲੋਕੁ ਈਹਾਂ ਤੇ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਦੇਵ ਲੋਕੁ ਉਣਵੰਸਹ ਕਰੋੜੀ ਹੈ ਈਹਾਂ ਤੇ, ਹਮ ਉਹਾਂ ਕਉ ਪਾਣੀ ਦੇਤੇ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਈਹਾਂ ਕਾ ਦੀਆ ਪਾਣੀ ਉਹਾਂ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਜੀ ਸਹੀ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸਹੀ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, (ਤੂ) ਪੱਛਮ ਕੀ ਤਰਫ ਪਾਣੀ ਦੇਤਾ ਹੈ ਸੋ ਕਿਸੁ ਨਿਮਤਿ ਦੇਤਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ ਮਨ ਜਿ ਦੇਤੇ ਹੈ ਜਿ ਲਹੌਰਿ ਕੈ ਨਜੀਕਿ ਹਮਰਾ ਘਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਖੇਤੁ ਹੈ, ਉਹਾਂ ਬਡੇ ਬਡੇ ਮੀਰ ਪਤਿ ਰਹੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਓਤੁ ਮੋਰੈ ਖੇਤਿ ਮੋਹੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਪਤਿਆ, ਮੈ ਉਸੁ ਖੇਤੁ ਕਉ ਪਾਣੀ ਦੇਤਾ ਹਉ”। ਤਬ ਉਇ ਲੋਕ ਹਸ ਪੜੇ ਜਿ, “ਕੋਈ ਏਹੁ ਹੈ ਜਿ ਬਾਵਲਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਦਯਾ ਕੇ ਸਵਾਰੇ ! ਕਿਥਾਉ ਲਹੌਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਭੀ ਈਹਾਂ ਕਾ ਪਾਣੀ ਜਾਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਉਣਵੰਸਹ ਕਰੋੜੀ ਦੇਵਲੋਕ ਜਾਇਗਾ ਅਰੁ ਲਾਹੌਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਾ ਜਾਇਗਾ ? ਈਹਾਂ ਤੇ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਰਿਤਾਇਆ ਅਰੁ ਗੋਆ। ਉਪਰਿ ਦੇਵਿ ਲੋਕ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਇਗਾ ਜਾ ਲਹੌਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਾ ਜਾਸੀਓ ? ਦਿਖਾ ਲਹੌਰ ਤਉ ਈਹਾਂ ਤੇ ਨਵੇ ਭੀਹਾਂ ਕੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੈ, ਈਹਾਂ ਕਿਉ ਨ ਜਾਇਗਾ। ਟਿਕਾ ਦੇਹੁ ਸੋਰੰਦਿ^੧ ਲੰਘਣੀ ਹੈ, ਪਰੈ ਆਪੇ ਜਾਇ ਪੜੈਗਾ”। ਤਬ ਓਹਿ ਲੋਕ ਸਮਝਿ ਗਏ ਜਿ “ਏਹੁ ਬਾਵਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਜਿ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ”। ਤਬ ਨਾਵਿ^੨ ਕਰਿ ਬਾਹਲਿ ਨਿਕਲੇ, ਲੜੀ ਤਰਪਨੁ ਨੇਮੁ ਕਰਣੇ, ਗਾਇਤੀ ਲਗੇ ਉਚਰਣੇ, ਧਿਆਨੁ ਲਗਾਇ ਕੈ ਲੜੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜਣੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਨਰਕ ਨ ਜਾਹੁ, ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਹੁ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਜਿ, “ਕਿਉ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੋਤੇ ਨਰਕਿ ਜਾਹਿਗੇ ?” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਬਾਬਾ ! ਤੁਮਿ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤੇ ਹੋਵਹੁ ਤਉ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਹੁ, ਜਾਂ ਤੁਮਿ ਕਿਛੁ ਹੋਰੁ ਜਪਹੁ ਤਬ ਤੁਮਿ ਬੈਠੁਨਿ ਕੈਸੇ ਜਾਹੁ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਗਾਇਤੀ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਕਰਤੇ ਹਹ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਰਾਮ ਕੇ ! ਗੁਰੂ ਸਾਥਿ ਤੇ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਲਗਾਇਆ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ ਹੋਰੁ ਕਹਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਰਾ ! ਕਾਬਲਿ ਤੇਲੁ ਵੇਚਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸਹਿ”। ਤੁਹੁ ਕਾਬਲਿ ਤੇਲੁ ਛਡਿ ਕਰਿ ਆਇਆ ਸਹਿ, ਫੋਰਿ ਤੇਲੁ ਤੂ ਵੇਚਣਿ ਗੋਆ ਅਰੁ ਤਕੜੀ ਲੋਭੀ ਕਾਬਲਿ ਵਿਚਿ ਫਿਰਦਾ ਸਹਿ ਵੇਚਦਾ”। ਤਾ ਓਹਿ ਖੜੀ ਛਡਿਓ ਹੀ ਮਾਲਾ, ਜਾਇ ਧੋਰੀ ਪੈਆ ਅਤੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀਅਸੁ ਜਿ, “ਰੇ ਭਾਈ ! ਜਿਸੁ ਕਿਸੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਨਾਹੀ ਕੀਆ, ਸੋ ਆਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕਰਹੁ ! ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ! ਸਾਵਧਾਨੁ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਆਇਆ ਹੈ। ਰੇ ਭਾਈ ! ਸਾਵਧਾਨੁ ਨਾਰਾਇਣੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ” ਜੇ ਨਾਕੁਰੁ ਕਹੀਦਾ ਥਾ ਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਬਜਿ ਪੁਰਖਾ ! ਬੰਮਿ ਜਾਹਿ, ਮੇਰਾ ਬਚਾ !” ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਥੇ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੱਲਾਮਤਿ ! ਤੂ ਅਸਾਨੋ ਦੀਖਿਆ^੩ ਏਹਿ। ਤੂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਅਸੀਂ

^੧ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੁਰੀ, ਨਰਕ ਅਦਵਾ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਵਿਚ।

^੨ਪਾਗਲ।

^੩ਵਿਧਾਤਾ, ਈਸ਼ਵਰ।

‘ਕਿੱਥੇ’ ਕਿਤੇ।

^੪ਇਕੋ ਇਕ।

^੫ਸਹਾਇ।

^੬ਨਾ ਕੇ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ।

^੭ਜੀ।

^੮ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਪਾਰਪੁ।

^੯ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ, ਭਾਵ-ਨਾਮ ਦਾਨ।

ਭੇਰੇ ਸਿਖ ਹੋਵਹ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜੇ, "ਬਚਾ ਮੈਥੋਂ ਹੀ ਨਾਹੀ ਗੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹਉਂ ਸਿਖ ਕਿਸ ਨੇ ਕਰੀ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, "ਜੀ, ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਜਿ ਆਖ, ਅਸੀਂ ਤੁਧ ਨੇ ਭਫੇ ਨਾਹੀ। ਤੂੰ ਜੀ ਅਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਤੂੰ ਅਸਾਨੇ ਦੀਖਿਆ ਦੇਹਿ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਦੇਹਿ। ਜੀ ਤੂੰ ਅਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਓਨਾ ਨੇ ਸੰਤੋਖਣ ਲਗਾ। ਤਬ ਓਹਿ ਸਿਖ ਹੋਏ, ਗੁਰੂ ਓਨਾ ਨੇ ਲਾਤਾ ਉਪਦੇਸਣੇ।

ਤਾ ਤੋੜੀ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਹੋਇਆ, ਓਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਉਠਿ ਖੜੇ ਹੋਏ ਜਿ, "ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਪਰਸਾਦਿ ਹੋਆ ਹੈ ਉਠੀਐ ਜੇਮੀਐ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ! ਅਸੀਂ ਪਰਸਾਦੁ ਲੈ ਨਾਹੀ ਸਕਦੇ"। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥਿ ਪਰਸਾਦੁ ਲੀਜੀਐ ਜੀ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਜਾਂ ਉਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਰਥੁ ਪਾਇਆ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਟਹਿ ਸੰਕਿਓ ਨਾਹੀ, ਜਾਇ ਚਉਕੇ ਬੈਠਾ। ਉਨੀ ਵਿਚ ਕਾਠਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ "ਚਉਕਾ ਤਾ ਛਿਟਾ ਹੈ, ਤੁਸਾ ਕਾਠਾਂ ਕਿਉ ਕਢੀਆਂ ?" ਤਬ ਉਨਾ ਆਖਿਆ ਜਿ, "ਨਾ ਜੀ, ਆਪਣੀ ਟਜਰਿ ਵਿਚਿ ਅੰਨੁ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਛਿਟਣੇ ਨਾਹੀ ਦਿੱਤਾ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਨਾ ਬੱਚਾ ! ਜਿਚਰੁ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਸਹੁ ਚੜੇ ਚਉਕੇ ਤਿਚਰੁ ਚਉਕਾ ਸੁਚਾ ਸੀ। ਤੁਸਾ ਚੜਦਿਆ ਸਾਬਿ ਚਉਕਾ ਛਿਟਾ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, "ਬੱਚਾ ! ਤੁਸਾ ਵੜਦਿਆ ਨਾਲਿ ਨੀਚ ਚੜੇ"। ਤਬ ਉਨੀ ਆਖਿਆ, "ਅਸਾ ਤਾ ਨਾ ਆਇਆ ਦਿਸਿ ਨੀਚ ਚੜੇ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ, "ਅਜੈ ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਨਾਲਿ ਬੈਠੇ ਹੋਨਿ, ਮੈਨੇ ਦਿਨਦੇ ਹੋਨਿ, ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਨਾਹੀ ਦਿਸਦੇ ?" ਤਬ ਓਨੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅਸਾਨੇ ਭੀ ਵੇਖਾਲੀਅਨਿ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਬਾਨੀ ਸਰੀਅਤਿ ਉਪਦੇਸ ਮਹਿ, ਸਲੋਕੁ ਸਿਕਰਿ ਕਰਿ ਉਨਾ ਕਉ ਸਮਝਾਇਆ ਅਰੁ ਦਿਖਾਇ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਆਖਦਾ ਹੈ ?—

ਕੁਮਤਿ ਭੂਮਣੀ ਕੁਦਇਆ, ਕਸਾਇਣਿ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਘਟ ਚੂਹੜੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰੋਧਿ ਚੰਡਾਲਿ ॥
ਕਾਰੀ ਕਈ ਕਿਆ ਬੀਐ ਜਾਂ ਚਾਰੇ ਬੈਠੀਆ ਨਾਲਿ ॥ ੧^੧ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਣਹੁ ਬਚਾ ! ਕੁਮਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਭੂਮਣੀ ਹੈ, ਤੁਸਾਡੇ ਅੰਦਰਿ ਕੁਮਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਭੂਮਣੀ ਹੈ। ਏਹੁ ਨੀਚੁ ਜਾਤੁ ਤੁਸਾ ਨਾਲਿ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਕੁਦੇਆ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਸਾਇਣਿ ਹੈ, ਏਹੁ ਕਸਾਇਣ ਭੀ ਤੁਸਾ ਨਾਲਿ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਚੂਹੜੀ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਭੀ ਤੁਸਾ ਨਾਲਿ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਬੜਾ ਚੰਡਾਲੁ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਭੀ ਤੁਸਾ ਨਾਲਿ ਬੈਠਾ। ਪੁਰਖਾ ! ਜਾ ਏ ਨੀਚ ਚੜੇ ਤਾ ਚਉਕਾ ਛਿਟਾ ਕਿ ਨਾ ਛਿਟਾ ?" ਕਹੈ, "ਜੀ, ਛਿਟਾ"। "ਪੁਰਖਾ ! ਚਉਕਾ ਸੁਚਾ ਤਾ ਹੋਵੈ ਜਾ ਏਹਿ ਏਸ ਦਿਆਹੁ ਅੰਦਰਹੁ ਜਾਨਿ, ਤਾ ਏਹੁ ਸੁਚਾ ਜੇਮੇ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, "ਪੁਰਖਾ ! ਏਨੀ ਚੜੀ ਤੁਸਾਡਾ ਚਉਕਾ ਛਿਟਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਸੁਚਾ ਕਿਤੁ ਕਰਿ ਹੋਵੈ ?" ਕਹੈ, "ਜੀ, ਕਹੀਐ ਸਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਚਾ ਹੋਵੈ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਬੱਚਾ !

ਸਲੋਕੁ ।

ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣੀ ਕਾਰੀ, ਨਾਵਣੁ ਨਾਵਣੁ ਜਪੇਹੀ ॥

ਨਾਨਕ ਤੇ ਨਰ ਉਤਮ ਕਹੀਐ^੧ ਜਿ ਪਾਪਾਂ ਪੰਦਿ^੨ ਨ ਵੇਹੀ ॥ ੨^{੧੨} ॥

^੧ਮੈਂ ਹੀ।

^੨ਚੋਟੀ ਤਿਆਰ ਹੋਈ।

^੩ਜੇਵੇਂ, ਖਾਈਏ।

^੪ਰਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ।

^੫ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ।

^੬ਦਿਖਾਓ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ—'ਕੁਬਧਿ'।

^੮ਵਾਰ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੧ ਪਉੜੀ ੨੦ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਦਾ ਅੱਧ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਏਕਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅੱਧਾ ਸਲੋਕ ਅਗੇ ਹੈ।

^੯ਜੇਵੇਂ, ਖਾਵੇ।

^{੧੦}ਸਹੀ ਪਾਠ—'ਨਾਨਕ ਅਗੈ ਉਤਮ ਜੇਈ...'।

^{੧੧}ਪਾਪਾਂ ਦੀ

ਪੰਦ, ਅਰਥਾਤ-ਸਿਖਤਾ। ਪਾਪ-ਕਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼।

^{੧੨}ਇਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਕ ੧ ਆਉਣਾ

ਚਾਹੀਏ, ਪਹਿਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਲੋਕ ਦਾ ਇਹ ਅੰਤਲਾ ਅੱਧ ਹੈ। ੨ ਅੱਕ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖ ! ਮੁਖ ਤੋ ਸਚੁ ਬੋਲੈ ਏਹੁ ਸੰਜਮੁ, ਕਰਣੀ ਕਰਤੂਤਿ ਭਲੀ ਕਰੈ ਏਹੁ ਕਾਰਾ ਹੋਈਆਂ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਿਮਰਹਿ ਏਹੁ ਇਸਨਾਨੁ ਹੋਇਆ। ਅਰੁ ਉਤਮੁ ਏਹੁ ਜਿ ਹੋਵੈ ਜਿ ਇਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਵੈ। ਜਬ ਏਹੁ ਉਤਮੁ ਕਰਮੁ ਕਰੈ ਤਬ ਏਹੁ ਉਤਮੁ ਹੋਵੈ। ਜਬ ਏਹੁ ਨੀਚ ਕਰਮੁ ਕਰੈ ਤਬ ਏਹੁ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹੋਵੈ। ਪਰੁ ਏਵ ਨਾਹੀ ਜਿ ਨੀਚ ਕਰਮੁ ਕਰੈ ਅਰੁ ਜਾਤਿ ਕੈ ਗਰਬਿ ਊਚਾ ਹੋਵੈ। ਨਾ ਊਚਾ ਸੋਇ ਜਿ ਕਰਮੀ ਊਚਾ, ਜਿ ਪਾਪਾ ਕੰਉ ਪੰਦਿ ਨਾਹੀ ਦੇਤੇ ਤੇਈ ਊਚੇ ਅਰੁ ਤੇਈ ਹੀ ਉਤਮੁ ਕਹੀਅਹਿ। ਜਿ ਪਾਪਾ ਕੰਉ ਪੰਦਿ ਨਾਹੀ ਦੇਤੇ ਤੇਈ ਹੀ ਉਚੇ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਜਬ ਪਰਮਾਰਥ ਨਾਲਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਤਬ ਉਨ੍ਹਾ ਜਨੋਉ ਬਾਹਰਿ ਦੇ ਲਾਹਿ ਕਰਿ ਗੰਗਾ ਬੀਚਿ ਭਾਰੇ। ਤਬ ਉਨੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੁ ਅਸਾਨੂੰ ਦੋਖਿਆ ਦੇਹਿ, ਜਿਵ ਜਾਣਹਿ ਤਿਵ ਕਰਿ ਜੀ, ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਸਰਣਿ ਹਰ”।

ਤਬ ਉਨ੍ਹਾ ਭੈਰੋ, ਘਰ, ਵਾਹਣੀਆਂ, ਅਸਬਾਬ, ਕਪੜੇ ਲੁਟਾਇਦੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਾਥਿ ਲੇ ਚਲਿਆ। ਓਨਾ ਨੇ ਲੰਗੋਟੀਆ ਪੈਨਾਈਆ, ਓਹਿ ਲੰਗੋਟਿ ਬੰਦ ਕੀਏ। ਪਹਿਲੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਓਹਿ ਸਿਖ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੀਖਿਆ ਦਿਤੀਅਸੁ। ਉਨ ਕੇ ਭਰਮੁ ਕੇ ਕਿਵਾਰਾ ਉਤਾਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਏ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਨ ਕੰਉ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦੀਨੀ, ਚੰਮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਉਨਕੀ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਗਈ। ਪਹਿਲੇ ਸਿਖ ਓਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਲੰਗੋਟਿ ਬੰਦ ਭਏ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੈ, ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਇ ॥

ਬਾਪਿ ਉਥਾਏ ਘੜੀ ਮਹਿ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੪੦ ॥

ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੰਗਾ ਜੀ ਤੇ ਬੈਸਨਵਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਗੰਗਾ ਤੀਰਥਿ ਪੁਰਬ ਕੇ ਸਮੇ ਨਾਵਣ ਕੰਉ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਹਾ ਗਇਆ, ਤਬ ਸਭ ਲੋਕ ਜਿਤਨੇ ਥੇ ਸਭਿ ਲੇ ਉਠੇ ਜਿ “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗੰਗਾ ਆਇਆ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਈਹਾ ਆਇਆ। ਜਗਤ ਮਹਿ ਏਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ ਹੈ”। ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ‘ਨਾਨਕੁ ਆਇਆ’। ਅਰੁ ਕੋਈ ਕਹਹਿ ਜਿ ‘ਵਡਾ ਭਗਤੁ ਆਇਆ ਹੈ’। ਭੈਰਾ ਲੁਟਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਅਗਮੁ ਨਿਗਮੁ ਸਭੁ ਜਾਣਵਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਥੇ ਤਿਤਨੇ ਸਭਿ ਆਇ ਲਾਗੇ ਦਰਸਨੁ ਕਰਨੇ। ਇਕਿ ਦਰਸਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਟਿ ਜਾਹਿ, ਇਕਿ ਆਇ ਕਰਹਿ। ਇਕ ਮਹਾ ਪੂਰਨ ਜਿ ਗਿਆਨੀ ਥੇ ਤਿਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿ ਕਾਈ ਬਾਤ ਪੁਛਨੀ ਹੈ ਜਿ ਅਸੁ ਪੁਛਿ ਲੈਹੁ”। ਤਬ ਓਹਿ ਮਿਲਿ

¹ਜਨੇਉ ਲਾਹ ਕੇ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤੇ।

²ਗੰਢੀਆਂ।

³ਤਖਤੇ।

⁴ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਹੈ।

ਕਰਿ ਬੈਸਨਉ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਆਏ। ਆਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਰਾਮ ਰਾਮ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਤਿ! ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਸਤਿ ਰਾਮ ਰਾਮ! ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣ¹ ਰਾਮ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ² ਰਾਮ! ਆਈਐ ਜੀ, ਬੈਠੀਐ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ, ਆਈਐ ਜੀ, ਬੈਠੀਐ ਜੀ!” ਤਬ ਉਨਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਭਲੇ ਹਹੁ ਜੀ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਆਜੁ ਭਲੇ ਹੈ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨਿ ਦੇਖੇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਹਿ ਉਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ - ਪੂਛਨੈ ਕੀ ਹਮਾਰੈ ਜੀ ਹੈ, ਜਿ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਾ ਕਹਹ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੇ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਪਛੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ, “ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਏਹਿ ਜਿ ਬੈਸਨਉ ਹੈ, ਚਉਕਾ ਦੇਤੇ ਹੈ, ਕਾਰਾ ਕਢਤੇ ਹੈ, ਸੂਚਾ ਪਾਣੀ ਲੇ ਆਵਤੇ ਹੈ, ਕੋਰੀ ਗਾਗਰੀ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਕੋਰੀ ਕੀ ਕੋਰੀ ਅਰੁ ਖੀਰ ਭੋਜਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਐਸੀ ਕਠਨੁ ਕਰਿ ਜੇਮਤੇ ਹੈ। ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਬਾਤ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਲੇਖੇ ਪਾਵੇਗਾ ਕਿ ਨਾ ਪਾਵੇਗਾ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਚਉਕਾ ਕੰਚਨ ਕੁਆਰ⁴ ॥ ਰੁਪੇ⁵ ਕੀਆ ਕਾਰ⁶ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥

ਗੰਗਾ ਕਾ ਉਦਕ⁷ ਕਰੰਤੇ⁸ ਕੀ ਆਗਿ ॥ ਗਰੁੜਾ⁹ ਖਾਣਾ ਦਧ ਸਿਉ ਗਾਛਿ ॥ ੧ ॥

ਰੇ ਮਨ ਲੇਖੈ ਕਬਹੂ ਨ ਪਾਇ ॥ ਜਾਮਿ¹⁰ ਨ ਭੀਜੈ¹¹ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਏਹੁ ਤਉ ਗੋਬਰ¹² ਕਾ ਚਉਕਾ ਦੇਤੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੇ ਸੁਇਨੇ ਹੀ ਕਾ ਚਉਕਾ ਦੇਹਿ ਤਉ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ। ਏ ਤਉ ਕਾਰਾ ਆਏ ਕੀਆਂ ਦੇਤੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੇ ਰੁਪੇ¹³ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾ ਦੇਹਿ ਤਉ ਕਿਆ ਹੋਇ? ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰੁ ਕਰਹਿ, ਲਕੜੀਆਂ ਦੇਇ ਬਾਲਹਿ, ਨਵੀਂ ਆਗਿ ਸੂਰਜਿ ਕਰਾਂਤਿ¹⁴ ਕੀ ਆਂਕੇ, ਲਕੜੀਆਂ ਦੇਇ ਵਰਿ ਘਾਲਹਿ¹⁵ ਤਉ ਭੀ ਕਿਛੁ ਨਾ। ਗੰਗਾ ਕੇ ਉਦਕ ਸੰਉ ਰਸੋਈ ਕਟਹਿ ਤਉ ਕਿਆ ਅਰੁ ਗਰੁੜੇ ਕੇ ਚਾਵਲ ਹੋਹਿ ਅਰੁ ਗਊ ਕੇ ਦੂਧ ਸੰਉ ਖੀਰ ਕਰਹਿ, ਖੰਡੁ ਘੋਉ ਬਾਹਿ¹⁶ ਕਰਿ ਖਾਹਿ, ਮਹਾਂ ਫਲਾ ਪਰਸਾਦੁ ਕਰਿ ਖਾਹਿ, ਤਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਜੇ ਸੂਚ ਹੀ ਸੂਚ ਮਹਿ ਰਹਹਿ ਤਉ ਭੀ ਦਰਗਾਹ ਏਹੁ ਬਾਤ ਥਾਂਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ। ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਤੇ ਏਹੁ ਬਾਤ ਥਾਂਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ। ਜਬ ਲਗਿ ਸਚ ਨਾਮ ਸੰਉ ਮਗਨ ਨਾ ਹੋਇ ਤਬ ਲਗਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਥਾਂਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਬਲਿ¹⁷ ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ - ਜੀ, ਇਕਿ ਬੇਦ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਪੁਰਬੀ ਨਾਵਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਇਕਿ ਬਰਤ ਨੇਮ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਕਿਛੁ ਤਿਨ ਕੀ ਬਾਤ ਥਾਂਇ ਪੜੀਗੀ ਕਿ ਨਾ ਪੜੀਗੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਦਸ ਅਠ ਲੀਖੇ ਹੋਵਹਿ ਪਾਸਿ¹⁸ ॥ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਮੁਖਾਗਰ¹⁹ ਪਾਠਿ ॥

ਪੁਰਬੀ ਨਾਵੈ²⁰ ਵਰਨਾਂ ਕੀ ਦਾਤਿ²¹ ॥ ਵਰਤਨੇਮ ਕਰੇ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ॥ ੨ ॥

¹ ਦੂਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

² ਪਤਿਤਾਂ (ਭਿੰਨ ਹੋਇਆਂ ਦਾ) ਉਧਾਰ (ਉਠਾਕੇ ਬਚਾਉ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

³ ਬੈਠੇ। ⁴ ਕਰੁਣੇ ਕੰਚਨ (ਸੋਨੇ) ਦੇ ਹੋਣ।

⁵ ਚਾਂਦੀ।

⁶ ਲਕੀਰਾਂ (ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੱਢੀਆਂ ਹੋਈਆਂ,

⁷ ਪਾਣੀ। ⁸ ਕੂੜ (ਯੰਗ) ਦੀ ਅਗਨੀ।

⁹ ਨਰਮ ਖਾਣਾ (ਚਾਵਲ ਆਦਿ)।

¹⁰ ਜਦੋਂ ਤਕ।

¹¹ ਨਹੀਂ ਭਿਜਦੇ।

¹² ਗੋਹਾ।

¹³ ਚਾਂਦੀ।

¹⁴ ਸੂਰਜ ਕਾਂਤਿ ਮਣਿ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਅੱਗ

(ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਮਝ ਕੇ) ਲਈ ਜਾਵੇ।

¹⁵ ਪਾਵਣ।

¹⁶ ਪਾ ਕੇ।

¹⁷ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ।

¹⁸ ਦਸ ਅਠ (੧੮) ਪੁਰਾਣ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਕੋਲ ਹੋਣ।

¹⁹ ਮੂੰਹ ਜਬਾਨੀ।

²⁰ ਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ

ਕਰੇ। ²¹ ਵਰਣਾਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਨ ਕਰੇ।

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਦਸੁ ਅਰੁ ਅਠ ਅਠਾਰਹ ਪੁਰਾਣ ਪੜੈ । ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਮੁਖਾਗਰਿ ਪੜੈ¹ । ਅਰੁ ਬਡੀ ਪੁਰਬੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਜਿਤਨੇ ਵਰਨ ਹੈ ਏਤਨੇ ਦਾਨ ਰਚੇ, ਹੋਮ, ਜਗ, ਬਰਤ, ਨੇਮ ਕਰੈ, ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਇਸ ਹੀ ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਤਬ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਤੇ ਏਹਿ ਬਾਤ ਬਾਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀਆ । ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵ ਹੈ² ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ । ਇਕਿ ਕਲਿ ਮਹਿ ਕਾਜੀ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ ਜੀ, ਓਹਿ ਕਹਤੇ ਹੈ ਜਿ ਹਮ ਹੀ ਰਾਹੁ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਹੋਰਿ ਮਾਰਗਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਇਕਿ ਮੁਲਾਂ ਕਹਾਵਤੇ, ਇਕਿ ਸੇਖ ਕਹਾਵਤੇ, ਇਕਿ ਜੋਗੀ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ । ਇਕਿ ਜੰਗਮ³ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ । ਇਕਿ ਭਾਗਵਾਨ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ । ਇਕਿ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹੈ ਜਿ ਪੁੰਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ ਤੇ ਭਲੇ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਓਇ ਤਉ ਸਭਿ ਕਹਤੇ ਹੈ ਜਿ ਹਮਿ ਭਲੇ ਹਹ । ਹਮਾਰਾ ਹੀ ਭੇਖੁ ਭਲਾ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਨ ਕੀ ਕਿਛੁ ਬਾਇ ਪੜਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਹੋਵਹਿ ਸੇਖ ॥ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਭਗਵੇ ਭੇਖ ॥

ਕੇ ਗਿਰਹੀ ਕਰਮਾ ਕੀ ਸੰਧਿ⁴ ॥ ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਸਭ ਖੜੀਅਸਿ ਬੰਧਿ⁵ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ, ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਕੋਈ ਕਾਜੀ ਕੋਈ ਮੁਲਾ ਕੋਈ ਸੇਖ ਕੋਈ ਮਸਾਇਕ⁶ ਕੋਈ ਜੋਗੀ, ਕੋਈ ਅਤੀਤੁ, ਭਾਗਵਾਨੁ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਈ ਦਿਗੰਬਰ⁷ ਕੋਈ ਜੰਗਮ, ਕੋਈ ਫਕੀਰ, ਕੋਈ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰਉ, ਪਣੁ ਬਿਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਰਾਹ ਬੁਝੇ ਤੇ ਜਮੁ ਬਾਧਿ ਲੇ ਜਾਇਗਾ, ਛੋਡੈਗਾ ਨਾਹੀ । ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਤੇ ਬਾਇ ਕਾਈ ਬਾਤ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ⁸ । ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਜੀਤੈ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਖੁਸੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਕੇ ਸਿਰਿ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਹੈ, ਕਰਣੇਹਾਰਾ ? ਏਸ ਕੇ ਕਮਾਏ ਕਾ ਹਿਸਾਬੁ ਲੀਜੀਐਗਾ ਕਿ ਨ ਲੀਜੀਐਗਾ ? ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਖਜਾਨਾ ਕਵਣੁ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ ਜੀਆਂ ਕਉ ਤਲਬ ਹੋਤੀ ਹੈ ?” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਲਿਖੀ ਸਿਰਿ ਕਾਰ⁹ ॥ ਕਰਣੀ ਉਪਰਿ ਹੋਵਹਿ ਸਾਰ¹⁰ ॥

ਹੁਕਮੁ ਕਰਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ¹¹ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਕੇ ਸਿਵਤਿ ਭੰਡਾਰ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਤਨੇ ਜੀਅ ਹੈ ਤਿਤਨਿਆ ਕੇ ਸਿਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਤਿਨ ਕਉ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ ਜਿ ਉਹੀ ਉਸ ਕਾ ਲੇਖੁ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ; ਏਹੁ ਸੋਈ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਹੁਕਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਧੁਰ ਕਾ ਲੇਖੁ ਹੈ । ਧੁਰ ਕੇ ਲੇਖ ਕਾ ਏਹੁ ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਤਾ ਹੈ । ਪਰੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਮਾਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਹੀ ਕਮਾਣੇ ਉਪਰਿ ਇਸ ਕਾ ਹਮੇਬ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਓਹੁ ਜਿ ਖਜਾਨਾ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ, ਜਿ

¹ਕੰਠੋਂ ਪੜੈ ।

²ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ।

³ਸ਼ੈਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕਾ ।

⁴ਕਈ

ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ, ਅਰਥਾਤ—ਕਰਮਾਂ ਕੀ ਸੰਧੀ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ।

⁵ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਆਪੇ ਦੀ) ਸੂਝ-ਬੂਝ

ਨਹੀਂ ਉਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਜਾਏ ਜਾਣਗੇ ।

⁶ਮਸ਼ਾਇਖ (ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ) ਅਰਥਾਤ—ਬਹੁਤੇ ਸ਼ੇਖ ।

⁷ਨਾਂਗੇ ।

⁸ਸਿਰ ਮਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ।

⁹ਕਰਣੀ-ਕਮਾਈ ਉਤੇ ਆਖਰ ਫੈਸਲਾ (ਸਾਰ) ਹੋਵੇਗਾ ।

¹⁰ਜੋ ਲੋਕ ਹੁਕਮ ਦਾ ਰੋਅਬ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੂਰਖ (ਗਵਾਰ) ਹਨ ।

ਘਰਿ ਖਜਾਨਾ ਹੈ, ਸੋਈ ਲੋਕਾ ਪਾਹ ਤੇ^੧ ਭਰਾਇਆ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਭੰਡਾਰੇ ਮਹਿ। ਭਗਤਿ ਕੇ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰੇ ਹੈ ਸਾਈ ਭਗਤਿ ਉਹਾ ਚਾਹੀਐ, ਬਿਨਾ ਭਗਤਿ ਬਾਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ, ਉਹਾ ਸੋਈ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਇ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਮੀ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਭਗਤਿ ਹੀ ਭਾਵਤੀ ਹੈ”। ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਉਠਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ। ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤਿਸੁ ਭਗਤਿ ਕੇ ਖਜਾਨੇ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਹੈਨਿ ਜਿਸ ਨੇ ਤੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਹਮ ਕਲੀ ਕਾਲ ਕੇ ਮਨੁਖ ਹਹ, ਤੂੰ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪੂਰਾ ਹੈ। ਹਮ ਤੇਰੀ ਸਰਨਿ ਪੜੇ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਵ ਜਾਣਹਿ ਤਿਵ ਨਿਸਤਾਰਿ^੨ ਲੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਿਰਪਾਲੁ ਭਇਆ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਨਾ ਕਉ ਦੀਖਿਆ ਦੀਨੀ। ਓਹਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ। ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੁਏ ਲਾਗੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣੇ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਪੰਨਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਜਿਸ ਕੈ ਪਰਸਾਇ ਭਰਮ ਕੀ ਭੀਤਿ^੩ ਜਾਇ, ਅਰੁ ਨੀਚ ਤੇ ਉਚਾ ਹੋਇ, ਸੋ ਪੰਨ ਨਾਨਕ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਨਕ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੁਮਾਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹੁ ਅਰੁ ਸਿਮਰਾਵਹੁ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁਗੇ”। ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਏਹੀ ਉਪਦੇਸੁ ਦਿਤਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੇ ਬਿਦਾ ਭਏ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਹਠੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੇ^੪ ਪੁਰਬਿ ਕਰੈ ਤੀਰਥਿ ਦਾਨੁ ॥

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਹੋਮੁ ਜਗੁ ਕੋਟ ਤੀਰਥਿ ਇਸਨਾਨੁ ॥

ਸੁਨਹੁ ਸੰਤਹੁ ! ਤੁਮ ਚੀਤ ਲਾਇ, ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਾਵੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਜਿਹ ਘਟਿ ਭਗਤਿ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੈ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨੁ^੫ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਮਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਇ ॥ ੪੧ ॥

SIKHBOOKCLUB.COM

ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਸਾਧਨ

ਰੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਹਰਦਵਾਰ ਵਿਚ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹਰਿ ਦੁਆਰ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬੈਠਾ ਬਾ ਅਰੁ ਵੈਸਾਖੀ ਕਾ ਨਾਵਣੁ ਹੈ, ਲੋਕੁ ਬਹੁਤੁ ਜੁੜੇ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਸਾਬਿ ਸੇਵਕ ਬੇ। ਤਿਨਹੁ ਪੁਛਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਬਹੁਤੁ ਲੋਕ ਆਏ ਹੇ, ਬਡਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਕਿਛੁ ਤਉ ਲੋਕ ਕਾ ਭਲਾ ਹੈ, ਜਿ ਏਤਨੇ ਜੀਵ ਗੰਗਾ ਆਵਤੇ ਹੇ ਅਰੁ ਨਾਵਤੇ ਹੈ”। ਤਬ ਉਸੁ ਪਰਸਾਇ^੬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਗੁਰੂ ਸਾਗਰੁ ਰਤਨੀ ਭਰਪੂਰੇ^੭ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੰਤ ਚੁਗਹਿ ਨਹੀ ਦੂਰੇ ॥

^੧ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ।

^੨ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਦੇਹ।

^੩ਭਾਯ, ਡਰ। (ਅ) ਕੰਧ, ਪੜਦਾ।

^੪ਹਠ, ਤਪ, ਸੰਜਮ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦੁਆ ਨੂੰ ਮੰਦੇ ਕਟਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕੇ (ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੇ)।

^੫ਜਿਸ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ

(ਘਟ) ਵਿਚ ਭਗਤਿ-ਭਾਵ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਨਿਧਾਨ) ਖਜਾਨੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਲੋਕ ਸ੍ਰੀ

ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੬ਬਾਰੇ।

^੭ਗੁਰੂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵਚਨ ਅਮੁੱਲੇ ਰਤਨ ਹਨ।

ਹਰਿ ਰਸੁ ਚੋਗ ਚੁਗਹਿ ਪੁਛ ਛਾਵੈ ॥ ਸਰਵਰ ਮਹਿ ਹੰਸੁ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥

ਕਿਆ ਬਗੁ^੨ ਬਪੁਤਾ ਛਪਤੀ ਨਾਇ ? ਕੀਚੜ^੩ ਛੂਬੈ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ^੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਏਤੁ ਪੁਰਬਿ ਅਨੁ ਤੀਰਥਿ ਨਾਤੈ ਨਾ ਪਾਪ ਜਾਤੇ ਹੈ ਨਾ ਧਰਮੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਏਨੀ ਤੀਰਥੀ ਨਾਤੀ^੧ ਪਾਪੁ ਨਾਹੀ ਜਾਤੇ” । ਕਹੈ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਿਤੁ ਏਹਿ ਪਾਪ ਜਾਹਿ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਪਾਈਐ ਤੂ ਸਾਈ^੨ ਗਲਿ ਬਤਾਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮਿਲੇ, ਕੈਸਾ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ? ਜੇਸੇ ਸਾਗਰੁ^੩ ਪੂਰਾ ਹੈ ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ । ਸਾਗਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕਿਤੁ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੂਰਾ ਹੈ ? ਸਾਗਰੁ ਏਤੁ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਜਿ ਏਸੁ ਰਤਨੁ ਸਾਬਿ ਛਰਿਆ ਹੈ । ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕਿਸੁ ਗੁਣ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੂਰਾ ਹੈ ? ਜਿਸੁ ਮਾਹਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਗੁਣ ਛਰਪੂਰਿ ਹੋਹਿ । ਕਵਣਿ ਗੁਣ, ਕਵਣਿ ਰਤਨ ? ਏਈ ਰਤਨ ਜਿ ਨਾਮੁ, ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ: ਸੀਲੁ, ਸੰਸਮੁ, ਦੈਆ, ਧਰਮੁ, ਸੰਤੋਖੁ । ਬਿਕਰਮਾ ਤੇ ਰਹਤ, ਸੁਕ੍ਰਿ^੪ ਕਾ ਗਾਹੁਕ । ਏਈ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਮਹਿ ਰਤਨ ਛਰਿਪੂਰਿ ਹੋਹਿ । ਛਾਈ ਜੀ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਕਹੀਐ । ਤਿਸੁ ਕਉ ਸੰਤ ਮਿਲਹਿ । ਤਿਸਤੀ^੫ ਅੰਬਿਤੁ ਸੰਤ ਪੀਵਹਿ । ਤਿਨਕੈ ਨਿਕਟਿ ਆਪਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਜੀ ਬਸੈ । ਜਿਤਨਾ ਓਹਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਉ ਉਚਰਹਿ, ਜਿਤਨਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਰਹਿ, ਜਿਤਨਾ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ, ਏਤਨਾ ਓਹਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕਉ ਭਾਵਹਿ । ਸੋ ਸਰੋਵਰੁ ਕਵਣੁ ਅਰੁ ਹੰਸੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ? ਅਰੁ ਮੋਤੀ ਰਤਨੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ? ਸਰੋਵਰੁ ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਹੈ, ਹੰਸੁ ਏਹੁ ਮਨੁ ਹੈ । ਅਰੁ ਮੋਤੀ ਰਤਨੁ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਜੇ ਏਸੁ ਮਨੁ ਕੈ ਬਿਖੇ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਾਂ ਇਸ ਹੀ ਦੇਹੀ ਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਕਉ ਪਾਵੈ । ਅਰੁ ਜਿਸਕਾ ਅੰਤਰੁ ਸੁਧੁ ਨਾਹੀ, ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ, ਸੋ ਮਨੁਖੁ ਕਵਣੁ ਕਹੀਐ ? ਸੋ ਐਸਾ ਜੈਸਾ ਬਗੁਲਾ । ਜੇ ਬਗੁਲਾ ਨਾਇਆ ਕੀਚ ਮਹਿ^੬ ਤਬ ਕਿਛੁ ਹਛਾ ਨ ਹੁਆ । ਨਾ, ਹਛਾ ਤਬ ਹੋਇ ਜਬ ਹੰਸ ਮਤਿ ਹੋਇ, ਤਬ ਲਉ ਮੁਕਤਿ ਨਾ ਹੋਇ । ਹੰਸਾ ਕੀ ਮਤਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ? ਜਿ ਹੰਸ ਮੋਤੀ ਰਤਨ ਲਾਲ ਹੀਰੇ ਚੁਗਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਬਗੁਲੇ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ? ਜਿ ਛਛੂ ਪੂਅਰੇ^੭ ਕੀਤੇ ਹੀ ਚੁਗਤੇ ਹੈ । ਪੂਅਰੇ ਛਛਾ ਕੀਤੇ ਚੁਗਹਿ ਜਿ ਬਗੁਲੇ ਕਹੀਐ । ਅਰੁ ਮੋਤੀ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਕਵਣੁ ਕਹੀਅਹਿ ? ਸੋ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ । ਛਛਾ ਪੂਅਰੇ ਬਿਕਰਮ^੮ ਕਹੀਅਹਿ । ਬਿਕਰਮ ਕਰੈ ਸਿ ਬਗੁ^੯ ਕੀਚੜ ਬੂਡਾ^{੧੦} । ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸੋਈ ਪਾਰਗਿਰਾਮੀ^{੧੧} ਹੋਇ, ਪਰਮੇਸਰ ਕਉ ਪਾਵੈ । ਛਾਈ ਜੀ ! ਏਹਿ ਜਿ ਦੇਹੀ ਧਾਰੀ ਦਿਸਤੇ ਹੈ ਸੋ ਸਭਿ ਬਗੁਲੇ ਹੈ, ਪੂਅਰੇ ਅਰੁ ਛਛਾ ਖਾਣਹਾਰੇ ਹੈ । ਏਨਾ ਮਹਿ ਹੰਸੁ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿ ਜਸੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਿਰਲੰਬੁ^{੧੨} ਹੋਇ ਕਰਿ ਗਾਵਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਗੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਕਵਣ ਕਰਮ ਕਰੈ ! ਜਿਨਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਵਾ ਗਵਣ^{੧੩} ਤੇ ਰਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਪੁਰਖਾ !

ਰਖਿ ਰਖਿ ਚਰਨਿ ਧਰੈ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਛੋਡਿ ਡਏ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥

ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਹਰਿ ਰਸ ਚਾਖੇ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਰਹੇ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ॥ ੨ ॥

^੧ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ (ਤਲਾਉ) ਵਿਚ ਸੁਧ ਚਿਤ ਵਿਤੀ ਵਾਲੇ ਹੰਸ (ਜੀਵ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਨ ਰੂਪ ਮੋਤੀ ਚੁਗਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣਪਤਿ (ਈਸ਼ਵਰ) ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ^੨ਬਗੁਲਾ । ^੩ਚਿਕੜ ਵਿਚ ।

^੪ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ । ^੫ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾਇਆਂ । ^੬ਸੋਈ, ਉਹੋ ।

^੭ਸਮੁੰਦਰ । ^੮ਉਹ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਹੈ ? ^੯ਪੁੰਨ ਕਰਮ । ^{੧੦}ਬੀ, ਤੋ ।

^{੧੧}ਚਿਕੜ ਵਿਚ । ^{੧੨}ਜਲ-ਜੀਵ । ^{੧੩}ਮਾੜੇ ਕਰਮ । ^{੧੪}ਬਗੁਲਾ । ^{੧੫}ਚਿਕੜ

ਵਿਚ ਛੁਬਿਆ । ^{੧੬}ਪਾਰ ਗਿਰਾਮੀ, ਅਰਥਾਤ-ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਵਾਲਾ । ^{੧੭}ਨਿਰਾਧਾਰ, ਲਗਾਤਾਰ ।

^{੧੮}ਆਵਣ-ਜਾਣ, ਅਰਥਾਤ-ਜੰਮਣ ਮਰਨ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਗੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਧੀਰਜ ਮਹਿ ਰਹੈ । ਬੁਰੇ ਉਪਰਿ ਪਗੁ ਨਾ ਰਖੈ, ਵੀਚਾਰਿ ਮਹਿ ਚਲੈ, ਜਿਤਨੀ ਦੁਭਿਦਾ^੧ ਹੈ ਏਤਨੀ ਤਿਆਗਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਾਬਿ ਸਮਾਵੈ, ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਜਿ ਪਉਤੀ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਸੁ ਹੈ । ਸੁ ਜਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕਰਤਾ ਹੋ ਰਹੈ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਗੁਰੂ ਆਵਣ ਜਾਣ ਤੇ ਚਾਖੈ” । ਬੋਲਹੁ ਪੁਰਖਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਹੋਸ ਹੈ ਸੇ ਏਸ ਕਉ ਸਰੋਵਰੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ, ਜਿਸੁ ਸਾਬਿ ਏਹੁ ਟਿਕਿ ਰਹੈ ? ਏਹੁ ਜਿ ਭਗਤਿ ਕਰੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਰੈ ? ਓਹੁ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਅਕਬੁ ਹੈ, ਤੁਹੀ ਕਹੇਦਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਨਹੀ ਕਥਿ ਨਾਹੀ ਸੰਕਿਆ । ਦਿਖਾ ਜੀ, ਓਹੁ ਅਕਬੁ ਕਿਸੇ ਕੇ ਬੁਝੈ ਕਥਿਆ ਜਾਇ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ :—

ਸਰਵਰ ਹੋਸਾ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਇ^੨ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇ ॥

ਸਰਵਰ ਮਹਿ ਹੋਸੁ ਹੋਸ ਮਹਿ ਸਾਗਰੁ^੩ ॥ ਅਕਬ ਕਥਾ ਗੁਰਬਚਨੀ ਆਦਰੁ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੋਸ ਪੈਦਾ ਕੀਏ ਹੈ; ਸਿ ਹੋਸਾ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਹੈ : ਹੋਸ ਸਰਵਰ ਕਉ ਛੋਡਿ ਨਾਹੀ ਜਾਤੇ । ਹੋਸ ਸੇਵਕ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਰਵਰੁ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਸੇਵਕ ਕਹਾ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਜਾਤੇ ਹੈ ? ਓਹਿ ਸਹਜ ਹੀ ਸਾਬਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈ । ਹੋਸ ਮਹਿ ਸਾਗਰੁ ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਹੋਸ ਹੈ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਹਿ ਸੇਵਕ ਸੇਵਕ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ । ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਅਕਬ ਕਥਾ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰੈ, ਹਿਰਦੈ ਅਰੁ ਮੁਖਿ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਪੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਓਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਕਹਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ? ਜਿਸੁ ਕਉ ਏਹੁ ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣ ਸਿਧ ਪੀਰ ਸੇਵਤੇ ਹੈ ਸਿ ਉਹੁ ਕਉਣ ਵਸਤੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸੁੰਨ ਮੰਡਲ ਇਕੁ ਜੋਗੀ ਬੈਸੇ^੪ ॥ ਨਾਰਿ ਨ ਪੁਰਖੁ ਕਹਹੁ ਕੋਊ ਕੈਸੇ ॥

ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਰਹੇ ਲਿਵਲਾਈ^੫ ॥ ਸੁਰਿ^੬ ਨਰ ਨਾਥ ਸਚੇ ਸਰਣਾਈ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪੁਰਖਹੁ ! ਸੁੰਨਿ ਮੰਡਲਿ ਮਹਿ ਇਕੁ ਜੋਗੀ ਕੈ ਰੂਪਿ ਕਰਤਾ ਚਹਤਾ ਹੈ । ਸਿ ਉਸਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਕਿਨੇਹੀ ਨਾਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਿ ਕੈਸਾ ਹੈ । ਉਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਹੁ ਭਵਣਾ ਮਹਿ ਸਮਾਇ ਚਹੀ ਹੈ । ਇਕ ਤੈ ਲਿਵੈ ਦੂਸਰੀ ਲਿਵ ਨਾਹੀ । ਜਿਤਨੇ ਸੁਰਿ ਨਰ ਹੈ, ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਹੈ, ਪੀਰ ਗਉਂਸ ਹੈ, ਏਤਨੇ ਸਭਿ ਉਸ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਹੈ । ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਪੁਰਖਹੁ ! ਰਾਮ ਰਾਮ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਉਹੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਉਸ ਕਾ ਮੂਲੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ?

^੧ਦੁਬਿਧਾ ।

^੨ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ (ਤਲਾਉ) ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ, ਜੋ ਸੰਤ ਹਨ, ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ।

^੩ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਹੋਸਾਂ ਦੀ ਤੇ ਹੋਸਾਂ ਵਿਚ ਸਾਗਰ (ਸਰੋਵਰ) ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ।

^੪ਸੁੰਨ ਮੰਡਲ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿਚ ਇਕ ਜੋਗੀ (ਹਰਿ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

^੫ਤਿੰਨੇ ਭਵਨ (ਲੋਕ) ਸੁਰਗ, ਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪਤਾਲ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤਿ (ਸੂਰੂਪ) ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

^੬ਦੇਵਤੇ ।

ਜਿਸ ਮੂਲ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ਉਸ ਕਉ ? ਓਹੁ ਭਗਤਿ ਕਵਣਿ ਹੈ ਜਿਤੁ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਹਜ ਹੀ ਸਾਬਿ
ਆਪੇ ਹੀ ਮਿਲੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਪੁਰਖਾ !

ਆਨੰਦ ਮੂਲੁ ਅਨਾਥ ਅਧਾਰੀ^੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਗਤਿ ਸਹਜਿ ਬੀਚਾਰੀ^੨ ॥

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ^੩ ਭੈ ਕਾਟਣਹਾਰੇ ॥ ਹਉ ਮੈ ਮਾਰਿ ਮਿਲੇ ਪਗੁਹਾਰੇ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮੂਲੁ ਹੈ ਜਿ ਅਨੰਦ ਹੈ । ਜਿ ਕੋਈ ਸਦਾ
ਸਰਬਦਾ ਅਨੰਦ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮੂਲੁ ਪਕੜੇ । ਓਹੁ ਕੈਸਾ ? ਜੈਸਾ ਹੈ ਠਾਕੁਰ । ਜਿਸੁ ਕੋਈ ਜੈਸਾ ਨਾਹੀ, ਅਰੁ
ਅਨਾਥੁ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕਉ ਅਧਾਰੁ ਦੇਣਹਾਰੁ ਆਪਿ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰੁ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਭਗਤਿ
ਕਰੇ ਆਪਣੇ ਸਹਜ ਸਾਬਿ, ਅਜਾਇਆ ਨਾ^੪ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਬਿ, ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ
ਭਗਤਿ ਕਰੇ, ਅਰੁ ਵੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਕਰੇ, ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਅਗੈ ਸਹਜ ਹੀ ਸੁਭਾਵ ਨਾਲਿ ਹੋਇ ਮਿਲੈ,
ਕਪਟੁ ਕੀ ਭਗਤਿ ਨਾ ਕਰੈ । ਸੁਪੁ ਭਗਤਿ ਸਹਜਿ ਸਾਬ ਕਰੈ ਤਉ ਭਗਤ ਵਛਲੁ ਹੈ; ਜਿ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਤਾ
ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੈ ਵਸਿ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਕੇ ਸਗਲੇ ਭੈ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਦੂਰਿ ਕਰਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀਐ ਤਬ ਆਪੇ
ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲੈ । ਪਰੁ ਜੇ ਭਾਈ ਜੀ ਏਹੁ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸੁਕੀਐ^੫ ਤਬ ਹਰਿ ਢਿਲਿ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ,
ਤਤਕਾਲ ਆਇ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।”

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜੋ ਬਿਧਿ ਕਵਣੁ^੬ ਹੈ ਜਿਤੁ ਏਹੁ ਮਰੈ ਨਾਹੀ, ਏਸੁ
ਦੇਹੀ ਸਾਬਿ ਈਹਾਂ ਹੀ ਰਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਹਾਂ ਪੁਰਖਾ !

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਏ ॥ ਮਰਣੁ ਲਿਖਾਇ ਮਫਲ ਮਹਿ ਆਏ ॥

ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਦੁਬਿਧਾ^੭ ਧੋਵੈ ॥ ਆਪੁ ਨ ਚੀਨਿਸਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ^੮ ਰੋਵੈ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਪੁਰਖਾ ! ਜੇ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰੈ, ਤਪਸਿਆ ਭਗਤੀ ਅਨੇਕ
ਸਿਮਰਣ ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਕਰੈ, ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਕਾਲ ਛੋੜਤਾ ਨਾਹੀ । ਕਿਉਂ ਜਿ ਏਹੁ ਮਰਣੁ ਹੀ ਲਿਖਾਇ ਕਰਿ ਈਹਾਂ
ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿ ਲਿਖਿਆ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮੁੜੈ । ਜੇ ਹੁਕਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਲਿਖਿਆ ਮੁੜਦਾ ਨਾਹੀ ।
ਜਿ ਮਰਣੁ ਲਿਖਾਇ ਕਰਿ ਆਇਆ ਹੈ । ਪਣੁ ਪੁਰਖਾ ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖ ਕਾ ਜਨਮੁ ਏਨਿ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਮਹਾ
ਪਦਾਰਥੁ ਰਤਨੁ ਜਨਮੁ ਏਨਿ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਜੇ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰੈ ਤਬ ਏਸਿ ਕਉ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ।
ਫਿਰਿ ਅਜੂਨੀ ਹੋਇ ਮਰੈ ਨਾਹੀ । ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਧਾਮਿ ਵਾਸਾ ਪਾਵੈ । ਪਣੁ ਪੁਰਖਾ ਏਹੁ ਦੁਬਿਧਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭ੍ਰਮਿ
ਭ੍ਰਮਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਮਹਿ ਆਵਤਾ ਹੈ । ਜਬ ਸਮਝੈ ਆਪ ਕਉ ਤਬ ਏਹੋ ਅਜੂਨੀ ਹੋਇ । ਐਸਾ ਏਨਿ ਜਨਮੁ
ਪਾਇਆ ਹੈ । ਪਣੁ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਕਰਿ ਧੋਵਤਾ ਹੈ ਜਨਮੁ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਸ ਕੀ ਜਿ ਦੁਬਿਧਾ ਜਾਇ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ

^੧ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਨੰਦ ਦਾ ਮੂਲ (ਮੁੱਢ) ਅਨਾਥਾ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਥ, ਅਥਵਾ ਮਾਲਿਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ)
ਆਧਾਰ (ਆਸਰਾ) ਹੈ । ^੨ਗੁਰਮੁਖ (ਸਤਿਪੁਰਸ਼) ਭਗਤੀ ਤੇ ਸਹਿਜ (ਗਿਆਨ) ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ

ਰੂਪ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ^੩ਭਗਤ ਵਤਸਲ = ਭਗਤਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ । ^੪ਅਜਾਈ
(ਐਵੇਂ) ਨਹੀਂ । ^੫ਸਕੀਏ । ^੬ਕਿਹਤਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ । ^੭ਦੁਚਿਤਾਪਣ । ^੮ਆਪਣੇ ਆਪੇ

(ਆਤਮਾ) ਨੂੰ ਇਹ ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਚੀਨਦਾ) ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ (ਭੇਂ ਭੇਂ ਕੇ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ)
ਅਨੇਕ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਧੋਂਦਾ ਤੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਾਇ ? ਏਹੁ ਜਿ ਅਜੋਨੀ ਹੋਇ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਏ ਪੁਰਖਹੁ !

ਕਹਤਉ ਪੜਤਉ ਸੁਣਤਉ ਏਕ^੧ ॥ ਧੀਰਜ ਧਰਮੁ ਧਰਣੀ ਧਰ ਏਕ^੨ ॥

ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਰਿਦੇ ਸਮਾਏ ॥ ਚਉਥੇ ਪਦ^੩ ਕਉ ਜੇ ਮਨੁ ਪਤੀਆਏ ॥੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਪੁਰਖਾ ! ਏਕੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੜੈ, ਏਕੋ ਹੀ ਨਾਮੁ ਸੁਣੈ, ਅਰੁ ਧਰਮ ਕਾ ਅੰਦਰਿ ਧੀਰਜੁ ਪਕੜੈ। ਧਰਮੁ ਆਪਣਾ ਛੱਡੈ ਨਾਹੀ। ਏਕ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖ ਕੀ ਏਕ ਪਕੜੈ। ਜਤੁ ਅਰ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਟਿਕਾਏ ਰਾਖੈ, ਤਬ ਚਉਥੇ ਪਦ ਕਉ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ। ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਮਿਟੈ, ਏਹੁ ਜੀਉ ਅਜੋਨੀ ਹੋਇ ਇਸੁ ਸੰਜਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਬੋਲਹੁ ਪੁਰਖਹੁ ! ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਇ ? ਜਿਤੁ ਏਸੁ ਕਉ ਮੈਲੁ ਨਾ ਲਾਗਈ ? ਅਰੁ ਏਸ ਕਾ ਭ੍ਰਮੁ ਜਾਇ, ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਇ ? ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਕਰੈ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਰੈ ? ਏਹੁ ਜਿ ਜਾਚੈ ਜਿ ਕਵਨ ਸਿਫਤਿ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਾਚੈ ?”
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :

ਸਾਚੇ ਨਿਰਮਲ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ^੪ ਭਰਮ ਭਉ ਲਾਗੈ ॥

ਸੂਰਤਿ ਮੂਰਤਿ ਆਦਿ ਅਨੂਪੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਸਾਚੁ ਸਰੂਪੁ ॥੮॥^੫

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਪੁਰਖਾ ! ਜਬ ਏਹੁ ਵੇਆ^੬ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹੈ ਤਬ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ। ਸਚਿ ਸਾਬਿ ਏਸੁ ਕਉ ਮੈਲੁ ਨਾਹੀ ਲਗਤੀ। ਪਰੁ ਏਹੁ ਝੂਠਿ ਸਾਬਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਤਾ^੭ ਹੈ। ਅਰਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਕਾ ਭਰਮ ਭਾਗਤਾ ਹੈ। ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਤਿਸ ਕੀ ਅਨੂਪੁ ਸੂਰਤਿ^੮ ਅਰੁ ਮੂਰਤਿ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਕਰੈ। ਓਹੁ ਜਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਜਿ ਸਚ ਕਾ ਸਰੂਪੁ ਹੈ, ਉਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਚੁ ਹੈ। ਉਸ ਹੀ ਸਚ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰੈ। ਸਚ ਹੀ ਕਉ ਸਲਾਹੈ, ਸਚ ਹੀ ਕਉ ਮਾਂਗੈ। ਸਚ ਹੀ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪੜੈ, ਸਚ ਹੀ ਕਉ ਜਾਨੈ, ਸਚ ਹੀ ਕਉ ਮਾਨੈ, ਸਚ ਹੀ ਮੰਉ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੈ। ਸਚੁ ਹੀ ਬੋਲੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਹੋਇ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ “ਧੰਨੁ ਹੋ ਨਾਨਕੁ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ”।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਭ੍ਰਮੁ ਮੋਹੁ ਮਨ ਤੇ ਕਟੀਏ, ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਮਰੀਐ, ਪਾਵਹੁ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੪੨ ॥

^੧ਕਹਿੰਦਾ, ਪੜ੍ਹਦਾ, ਸੁਣਦਾ ਇਕੋ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ। ^੨ਜੇ ਇਹ (ਜੀਵ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਦਾ ਧਰਮ ਧਾਰਣ ਕਰ ਕੇ ਇਕੋ ਧਰਣੀਧਰ (ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ) ਏਕ (ਸਹਾਰਾ) ਲੈ ਲਵੇ।
^੩ਸਹਿਜ (ਗਿਆਨ) ਦੀ ਪਦਵੀ, ਅਰਥਾਤ-ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ। ^੪ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ। ^੫ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਹੈ। ^੬ਦਯਾ, ਰਹਿਮ। ^੭ਭਰੀ ਦਾ। ^੮ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬਕਲ। ^੯ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਮੋਢੀ ਸਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦਾ ਖੰਡਣ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿਚ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਹਰਿਦੁਆਰ ਕੇ ਵੈਸਾਖੀ ਕੇ ਨਾਵਣ ਕਾ ਕਉਤਕੁ¹ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਅਗਮ² ਕਉ ਚਲਿਆ। ਤਬ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਪਿਰਾਤਿ³ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ। ਤਬ ਤਹਾ ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਸੁਰਸਤੀ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਉਪਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਏ। ਤਬ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਇ ਜੁੜਿ ਗਏ। ਆਗੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਹਾ ਕਹਾ⁴ ਪ੍ਰਗਟਿ-ਪ੍ਰਸਿਧਿ ਬਾ। ਸੋ ਜਹਾ ਲੋਗਹੁ-ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੁਣਿਆ, ਤਹਾ ਸਭਿ ਲੋਗ ਆਇ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ। ਤਬ ਏਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਏ, ਤਿਨਹੁ ਆਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰੀ, ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਅਰੁ ਪਰਦਖਣਾ⁵ ਦੇ ਕਰਿ, ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ⁶ ਕਰਿ ਕੈ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨਾ ਕਉ ਬਹੁਤੁ ਭਾਉ-ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਬਿ ਲਾਗਾ ਬੁਲਾਵਣੇ। ਤਬ ਓਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੈ ਅੰਬਿਤ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਹਰਖਵੰਤ⁷ ਭਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਨਾ ਸਾਬਿ ਲਾਗਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਕਰਨੇ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ! ਅਬ ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਕੈ ਘਰਿ ਬਾਤਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਏਕ ਬਾਤ ਹਮ ਕਉ ਪੂਛਨੀ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਆਗਿਆ ਕਰਹਿ ਤਉ ਬੇਨਤੀ ਕਰਹਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ! ਕਿਵੇਂ ਤੁਮਹੁ ਕਾਈ ਬਾਤ ਪੂਛਨੀ ਹੈ ਸੋ ਨਿਸੰਕ⁸ ਹੋਇ ਕੈ ਪੂਛਹੁ, ਮੈ ਖੁਸੀ ਹੋ, ਤੁਮ ਮੰਕੋਰ ਮਤੁ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਾਬਿ ਬੋਲਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ! ਹਮਾਰੀ ਏਹੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਜੀ, ਏਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਠੀ ਜੀਅ ਹੈਨਿ ਜਿ ਸਿਰਿ ਕਲਵਤੁ ਧਰਾਵਤੇ⁹ ਹੈ ਅਰੁ ਦੇਹ ਤਿਆਗਤੇ ਹੈ, ਅੰਸਾ ਦੁਖ ਸਹਤੇ ਹੈ; ਅਰੁ ਇਕਿ ਦੇਹ ਕਉ ਸੁਖੀ ਰਾਖਤੇ ਹੈ, ਕਹਤੇ ਹੈ ਜਿ ਆਤਮਾ ਰਾਮੁ ਹੈ, ਹਮ ਇਸੁ ਕਉ ਦੁਖ ਨਾਹੀ ਵੇਤੇ, ਏਹੀ ਰਾਮੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਇਕਿ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਅਰੁ ਇਕਿ ਅਗਨਿ ਤਪੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਜਲੁ ਤਪੁ ਕਰਤੇ ਹੈ; ਇਕਿ ਮੁੰਡਾ ਮੁਢਾਇ ਕਰਿ ਦੇਸੰਤਰੀ ਭ੍ਰਮਤੇ ਹੈਨਿ, ਅਰੁ ਇਕ ਨਾਗੇ ਹੀ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਸੰਗਲੁ ਗਲਿ ਬਾਹਿ ਕਰਿ ਫਿਰਤੇ ਹੈ; ਇਕਿ ਉਰਹੁ ਤਪੁ¹⁰ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਬੈਠੇ ਹੀ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਛਿਰਿਆ ਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਉਦਿਆਨ¹¹ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਵੜਤੇ, ਅਰੁ ਇਕਿ ਨਗਰੀ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਬਾਹਰਿ ਜਾਤੇ ਹੀ ਨਾਹੀ ਜੀ, ਅਨੇਕ ਸੇਵਾ ਹੈ ਅਰੁ ਅਨੇਕ ਸੇਵਾ ਕਰਣ ਹਾਰੇ ਹੈ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਿਸੁ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਜੀ? ਤੁਮ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਹਮ ਕਉ ਸਮਝਾਇ ਦੇਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਪਦੇਸੀ¹² ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਲੋਕੁ॥¹³

ਨਾ ਸਤਿ¹⁴ ਦੁਖੀਆ ਨਾ ਸਤਿ ਸੁਖੀਆ ਨਾ ਸਤਿ ਪਾਣੀ ਜੰਤ ਫਿਰਹਿ ॥

¹ਕੋਤਕ, ਤਮਾਸ਼ਾ।

²ਭਾਵ-ਅੰਗੇ।

³ਪ੍ਰਯਾਗ (ਤੀਰਥ) ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰਾਂਤ (ਯੂ. ਪੀ.)

ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜ ਕਲ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

⁴ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ।

⁵ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ।

⁶ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ।

⁷ਪ੍ਰਮਾਣ, ਖੁਸ਼ੀ।

⁸ਸੰਕਾ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਨਿਸੰਕ।

⁹ਕਾਂਬੀ

(ਬਨਾਰਸ) ਜਾ ਕੇ ਕਲਵਤੁ (ਆਰੇ ਨਾਲ ਚਿਰ ਜਾਣਾ), ਯਥਾ:—“ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਜੋ ਪੈ ਕਲਵਤੁ ਲਿਯੇ ਕਾਸੀ ਬੀਚ, ਚੀਰ ਚੀਰ ਚੋਰਣਾ ਕੁਠਾਰਨ ਸੋ ਮਾਰ ਹੀ.....।” ੧੩। ੮੩। (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

¹⁰ਉਲਟੇ (ਮੂੰਧੇ ਸਿਰ) ਹੋਕੇ ਤਪ ਕਰਨਾ।

¹¹ਜੰਗਲ।

¹²ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ।

¹³ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ

ਵਾਰ, ੧੨ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਲੋਕ, ਮ: ੧॥

¹⁴ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਤਿ (ਸਿੱਧੀ) ਦੁਖ ਹੋਣ ਵਿਚ,

ਭਾਵ--ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਣ ਵਿਚ।

ਨਾ ਸਤਿ ਮੂੰਡ ਮੁਛਾਈ ਕੇਸੀ ਨਾ ਸਤਿ ਪੜ੍ਹਿਆ ਦੇਸ ਫਿਰਹਿ ॥
 ਨਾ ਸਤਿ ਰੁਖੀ ਬਿਰਖੀ ਪਥਰ ਆਪੁ ਤਛਾਵਹਿ^੧ ਦੁਖੁ ਸਹਹਿ ॥
 ਨਾ ਸਤਿ ਹਸਤੀ ਬਧੇ ਸੰਗਲ ਨਾ ਸਤਿ ਗਾਈ ਘਾਹੁ ਚਰਹਿ^੨ ॥
 ਜਿਸੁ ਹਥਿ ਸਿਧਿ ਦੇਵੈ ਜੇ ਸੋਈ, ਜਿਸਨੇ ਦੇਇ ਤਿਸੁ ਆਇ ਮਿਲੈ ॥
 ਨਾਨਕ ਤਾ ਕਉ ਮਿਲੈ ਵਡਾਈ ਜਿਸੁ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਸਬਦੁ ਰਵੈ^੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰਿਅਹੁ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਮਹਿ ਰਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਤਉ ਦੁਖ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ ਮਿਲਤਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਕਾਂਇਆਂ ਰਖ ਤੇ ਧਰਮ ਕਾਂਇਆਂ ਕੀ ਪ੍ਰਤਪਾਲ ਕਰਉ, ਆਤਮੇ ਕਉ ਭੁੰਚਾਵਉ^੪, ਤਉ ਭੀ ਰਾਮੁ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਕਹੈ ਜਲ ਤਪੁ ਕਰਉ ਤਉ ਭੀ ਨਾਹੀ ਮਿਲਤਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਹਉ ਮੂੰਡ ਮੁਛਾਇ ਕਰਿ ਦੇਸਤਰਿ ਫਿਰਉ ਮਤੁ^੫ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਈਐ, ਤਉ ਭੀ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਹਉ ਰੁਖੀ ਬਿਰਖੀ ਰਹਉ, ਮਤੁ ਪਾਈਐ, ਤਉ ਭੀ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਰਿ ਕਲਵਤੁ ਪਥਰ ਸਾਥਿ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਤਛਾਵਹਿ ਤਉ ਭੀ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸੰਗਲ ਮੇਲੇ ਅਰੁ ਤਿਣ ਧਾਰੀ ਹੋਇ ਰਹੈ^੬ ਤਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ । ਜਿਸੁ ਕੇ ਹਾਥਿ ਰਿਪਿ ਸਿਧਿ ਨਉਨਿਧਿ ਹੈ ਜੇ ਓਹੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਦੇਇ ਤਉ ਆਪੇ ਆਇ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਆਪਿ ਹੀ ਦੇਇ, ਅੰਤ ਦਰਗਹ ਵਡਿਆਈ ਤਿਸਹੀ ਕਉ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਰਮਿਆ ਹੈ । ਸੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿਸੁ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਬਸੈ । ਅਹਿਨਿਸਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਥਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਪਾਵੈ ਅਰੁ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲੈ । ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ ਕਿਤੇ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ ਭਾਵੈ ਕੋਟ ਜਤਨ ਕਰਉ । ਜਬ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ਅਰੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਸਾਥਿ ਇਸੁ ਕਾ ਮਨੁ ਰਵੈ, ਤਬ ਓਹੁ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜੁ ਇਸੁ ਕਉ ਮਿਲੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^੭ ॥

ਜਿਸ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਹਉ ਬਸੈ ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਹਉ^੮ ਨਾਹਿ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੀਐ ਰਵਿ^੯ ਰਹਿਓ ਸਰਬ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੪੩ ॥

^੧ਕਟਾਉਂਦੇ ਹਨ । ^੨ਜੇ ਘਰ ਹਾਥੀ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤੇ ਗਊਆਂ ਦੇ ਵੱਗ ਛਿੜਦੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਇਸ ਐਸ਼ਵਰਜ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ^੩ਜਿਸ ਦੇ ਘਟਿ (ਅੰਤਰਾਤਮੇ ਵਿਚ) ਸਬਦ (ਨਾਮ) ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਵਾਸਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਅਸਲ ਉਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਚਿੰਤਿ ਸਿੱਧਿ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਤਾਰ ਵਲੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।
^੪ਰਜਾਵਾਂ, ਖੁਆ-ਪਿਲਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਾਂ । ^੫ਸ਼ਾਇਦ । ^੬ਘਾਹ ਫੂਸ (ਤ੍ਰਿਣ) ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ।
^੭ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ^੮ਹਉਮੈ, ਹੰਕਾਰ, ਅਭਿਮਾਨ । ^੯ਵਿਆਪ ।

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ)

ਤਬ ਪਿਰਾਗ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਨਾਰਸੀ^੧ ਨਗਰ ਮਹਿ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਏ । ਤਬ ਜਬ ਉਹਾ ਦੇਖੇ ਤਬ ਬਨਾਰਸੀ ਕੇ ਬਿਖੈ ਪੰਡਿਤ ਪੁਸਤਕ ਪੜਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਬਾਬੇ ਕੇ ਜਿ ਸਾਬਿ ਬੇ ਤਿਨਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਜੇ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹਿ ਪੁਸਤਕ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਮਿ ਬੇਨ ਕੰਉ ਕਉਣੁ ਪੁੰਨ ਹੈ ਜੀ ? ਏਹੁ ਕਿਆ ਪਾਵਹਿਗੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਉਸ ਕੀ ਗਹਣ ਗਤਿ^੨ ਓਹੀ ਜਾਣੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ । ਸੁ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਕਿਆ ਜਾਣੈ ਉਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਗਹਣ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਸੇਵਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮੇ ਤਉ ਤੁਮ ਹੀ ਗਹਣਗਤਿ ਜਾਣਹਾਰੇ ਹੋ, ਹੋਰੁ ਕਵਣੁ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਸੁ ਪਰਬਾਣਿ ਸਲੋਕ^੩ ਕੀਆ:—

ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀ ਲਦੀਅਹਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭਰੀਅਹਿ ਸਾਬ ॥
ਪੜਿ ਪੜਿ ਬੇੜੀ ਪਾਈਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀਅਹਿ ਖਾਤ ॥
ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਬਰਸ ਬਰਸ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਮਾਸ ॥
ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੀ ਆਰਜਾ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਨਾਸ ॥
ਨਾਨਕ ਲੇਖੈ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ, ਹਉਮੈ ਬਖਣਾ ਬਾਖ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪੁਰਖਾ ! ਏਹੁ ਤਉ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਜੇ ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀ ਲਦਨਿ, ਪੜਿ ਪੜਿ ਜਿਤਨੇ ਖਾਤ ਹੈ ਏਤਨੇ ਹੀ ਭਰੀਅਹਿ, ਅਰੁ ਪੜਿ ਪੜਿ ਜਿਤਨੇ ਸਾਬ ਹੈ ਏਤਨੇ ਹੀ ਲਦੀਅਹਿ, ਜੇ ਪੜਿ ਪੜਿ ਜਿਤਨੇ ਬੇੜੇ ਦਰੀਆਵ ਕੇ ਏਤਨੇ ਲਦੀਅਹਿ ਜਿਤਨੇ ਵਰਸ ਮਾਸ ਹੈ, ਏਤਨੇ ਤੋੜੀ ਪੜਤੇ ਹੀ ਟਹੀਐ, ਅਰੁ ਜਿਤਨੀ ਆਰਜਾ ਜੀਵੈ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪੜਤਾ ਹੀ ਰਹੈ, ਤਬ ਲੇਖੇ ਨਾ ਪਵਈ, ਓਹੁ ਜਿ ਲੇਖੇ ਪਵਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੁ ਹੈ ਜਿ ਇਕ ਗਲਿ ਹੈ, ਨਾ ਓਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾ ਬਾਇ ਪਵੈ, ਓਸੁ ਏਕ ਬਾਤ ਬਿਨਾ ਸਭੁ ਬਖਤਾ^੪ ਹੈ ਜਿ ਪੜਤਾ ਹੈ, ਤਉ ਹਉਮੈ ਕਾ ਪੜਿਆ ਥਾਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਉਨਹੁ ਸੇਵਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਜੀ, ਓਹੁ ਜਿ ਏਕ ਬਾਤ ਹੈ ਸੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਬਿਨਾ ਏਹੁ ਪੜਿਆ-ਗੁੜਿਆ ਬਾਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਬਾਤੁ ਤੁਮਹੁ ਸੈਸਾਰ ਕੀ ਸੁਣੀ ਹੈ ਜਿ ‘ਸੋਈ ਬਾਤੀ’ ਇਕ ਗਲਿ, ਸੋ ਕਵਣੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸੁਣੀ ਹੈ ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਿ ਸੋਈ ਗਲੀ ਇਕ ਗਲਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸਮਝੀ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕਿਆ ਕਹਤੇ ਹੈ ਜਿ ਸੋਈ ਗਲੀ ਇਕ ਗਲਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ? ਪਣੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੁਮਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੋ ਸਮਝਾਇ ਦੇਹੁ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਸਉ ਗਲਾ ਬੂਠ ਦੀ ਨ ਇਕ ਗਲਿ ਸਚੁ ਦੀ । ਜਬ ਲਗੁ ਸਚੁ ਆਤਮੇ ਨਾ ਆਵੈ ਤਬ ਲਗੁ ਸਭੁ ਸੇਵਾ, ਚਾਕਰੀ, ਪੜਨਾ, ਸੁਨਣਾ ਬੂਠੁ ਹੈ । ਜਬ ਸਚਾ ਹੋਇ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਕੀਆ ਕਮਾਇਆ ਬਾਇ ਪੜੈ, ਕਿਉ ਜਿ ਇਕੁ ਸੁਇਨਾ, ਹੋਰੁ ਸੁਗੰਧੁ, ਇਕੁ ਮਚਾ ਹੋਰੁ ਕਰਤੂਤਿ ਸੇਵਾ ਭਲੀ ਕਰੈ; ਤਿਸ ਕੀ ਕਥਾ ਮਹਾ ਉਤਮ ਹੋਇ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਓਹਿ ਜਿ ਕਲਿ ਮਹਿ

^੧ਬਨਾਰਸ (ਕਾਸ਼ੀ) ।
ਪਹਿਲਾ ਸਲੋਕ । ਮ: ੧ ॥

^੨ਗੰਭੀਰ ਗਤਿ, ਭੁੰਘੀ ਗੱਲ ।
‘ਬਖ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ।

^੩ਵਾਰ ਆਸਾ, ਨੌਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ
‘ਸੋ ਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ।

ਕਿਛੁ ਕਮਾਤੇ ਹੈ, ਨਿਰਾਹਾਰ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਲਿਖਤੇ-ਪੜਤੇ ਹੈ, ਅਰੁ ਉਪੇਤਾਣੇ¹ ਫਿਰਤੇ ਹੈ। ਦਿਖਾ ਜੀ, ਉਨ ਕੀ ਕਵਣੁ ਗਤਿ ? ਉਨ ਕਾ ਉਧਾਰੁ ਜਿ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ? ਕਿਤੁ ਹੋਤੁ ਸੇਵਾ, ਕਿਤੁ ਬੀਚਾਰਿ, ਕਿਤੁ ਘਾਲਿ ਹੋਇ, ਜਿਉ ਹੈ ਤਿਉ ਸਮਝਾਇ ਦੇਹੁ²। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲੋਕੁ³ ਕੀਆ ਜਿ:-

ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਪੜਿਆ, ਤੇਤਾ ਕੜਿਆ ॥ ਬਹੁ ਤੀਰਥ ਭਵਿਆ⁴ ਤੇਤੋ ਲਵਿਆ⁵ ॥
ਬਹੁ ਭੋਖੁ ਕੀਆ, ਦੇਹੀ ਦੁਖੁ ਦੀਆ ॥ ਸਹੁ ਵੇ ਜੀਆ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ॥
ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਇਆ, ਸਾਦੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਬਹੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ ॥
ਬਸਤੁ ਨ ਪਹਿਰੈ, ਅਹਿਨਿਸਿ⁶ ਕਹਰੈ ॥ ਮੋਨਿ ਵਿਗੁਤਾ⁷ ਕਿਉ ਜਾਗੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੂਤਾ ॥
ਪਗ ਉਪੇਤਾਣਾ⁸, ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਕਮਾਣਾ ॥ ਅਲੁਮਲੁ⁹ ਖਾਈ, ਸਿਰਿ ਛਾਈ ਪਾਈ ॥
ਮੂਰਖਿ ਅੰਧੈ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕਿਛੁ ਬਾਇ ਨ ਪਾਈ ॥
ਰਹੈ ਬੇਬਾਣੀ¹⁰, ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ॥ ਅੰਧੁ ਨ ਜਾਣੈ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ¹¹ ਜੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥
ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਆਸ ਅੰਦੇਸੇ ਤੇ ਨਿਹਕੇਵਲੁ¹² ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ! ਜਿਤਨਾ ਏਹਿ ਲਿਖਤੇ ਪੜਤੇ ਹੈ ਏਤਨਾ ਹੀ ਏਸੁ ਕੰਉ ਧੋਖਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਜਿਤਨਾ ਏਹਿ ਤਰ ਤੀਰਥ ਭਵਤਾ ਹੈ ਤਿਤਨਾ ਏਹੁ ਲਵਤਾ¹³ ਹੈ ਅਰੁ ਭਵਤਾ¹⁴ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਭੋਖ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਦੇਹੀ ਕੰਉ ਦੁਖੁ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਜੀਆ ਦੁਖੁ ਸਹਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੰਦੂ ਮੂਲ ਖਾਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਸਿਰ ਮਹਿ ਧੂੜਿ ਬਾਹਤੇ ਹੈ। ਅੰਨੁ ਨਾਹੀ ਖਾਤੇ ਸਿ ਏਨਿ ਏਤਨੇ ਦਿਨਿ ਨਾਹੀ ਬੀਜਿਆ, ਸਿ ਅੰਨੁ ਜਿ ਮਨਹਿ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਦੂਸੇ ਭਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਦੁਖੁ ਏਸੁ ਕੰਉ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਬਸਤੁ ਨਾਹੀ ਪਹਿਰਤਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਹੀ ਬੀਚਿ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਤਉ ਕੀਆ ਹੂਆ ਜਬ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾ ਮਿਟਿਆ, ਤੈਸਾ ਨਾਂਗਾ ਤੈਸਾ ਢਕਿਆ ਮੋਨਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਅੰਤਰਿ ਕੀ ਧਾਤੁ ਨਾਹੀ ਮਿਟੀ ਤਉ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਹੈ ? ਜੇ ਮੋਨਿ ਰਹਿਆ, ਗੁਰੂ ਨਾਹੀ ਮਿਲਿਆ ਜਿ ਏਸ ਨੋ ਚੇਤੰਨੁ ਕਰੈ। ਪਗਾ ਤੇ ਉਪੇਤਾਨਾ¹⁵ ਫਿਰਤਾ ਹੈ ਤਉ ਉਨਿ ਉਸਿ ਜਨਮਿ ਜੁਤੀ ਨਾਹੀ ਬੀਜੀ, ਤਉ ਨਾਹੀ ਏਸੁ ਕੰਉ ਜੁਤੀ ਪਗਿ ਬਾਹਣੀ ਮਿਲਤੀ। ਏਹੁ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਆਪੇ ਖੋਵਤਾ ਹੈ, ਜਿਤਨੇ ਜਤਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋ, ਜਿਤਨਾ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨ ਬਿਨਾ ਸਾਧੂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ, ਬਿਨਾ ਬਣਬਾਸਿ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਇਤਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵਤਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਪਛੁਤਾਵੇਗਾ। ਸੁਖੁ ਕਿਸੁ ਕੰਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੈ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਮੋਈ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ। ਕਿਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿ ਨਾਮੁ ਉਸ ਕੰਉ ਦਿੜਾਏ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਹੁ ਸੁਖੁ ਪਾਏ। ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਆਪਣੀ ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਮਿਹਰ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਏ। ਕਿਸੁ ਘਾਲਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਏ ? ਆਸਾ ਅਰੁ ਅੰਦੇਸੇ ਤੇ ਓਹੁ ਰਹਤੁ ਹੋਵੈ, ਨਾ ਉਸ ਕੇ ਆਸਾ ਹੀ ਰਹੈ ਨਾ ਅੰਦੇਸਾ ਹੀ ਰਹੈ, ਹਉਮੈ ਮਨ ਤੇ ਮਿਟਿ ਜਾਇ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਓਹੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ, ਪੁਰਖਾ ! ਏਹੁ ਹੋਰੁ ਭੋਖੁ ਬਿਨਾ ਗੋਬਿੰਦ ਭਗਤਿ ਬੀ ਐਸਾ ਹੈ। ਅਵਰ ਉਪਾਉ ਸੈਸਾਰ ਕਾ ਜਿ ਪਾਵੈ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਵੈ। ਅਰੁ

¹ਪੈਰੋਂ ਨੰਗੇ। ²ਵਾਰ ਅਸਾ, ਨੌਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ, ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਦਾ। ³ਭ੍ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ⁴ਬੋਲਿਆ, ਬਾਤੁਨੀ ਬਣਿਆ। ⁵ਰਾਤ ਦਿਨ। ⁶ਮੋਨ (ਚੁਪ ਰਹਿਣ) ਦਾ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰ ਕੇ ਵਿਗੁਤਾ (ਖੁਆਰ ਹੋਇਆ)। ⁷ਪਗ (ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ) ਉਪੇਤਾਣਾ (ਨੰਗਾ)। ⁸ਗੰਦ ਮੰਦ। ⁹ਸੁਆਹ (ਵਿਭੂਤਿ) ਮਲ ਲਈ। ¹⁰ਬੀਆ ਬਾਨਾਂ (ਰੋਹੀਆਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ)। ¹¹ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ¹²ਨਿਰਲੇਪ, ਅਸੰਗ, ਸੰਗ ਦੋਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ¹³ਬੋਲਦਾ। ¹⁴ਭੋਵਾ (ਫਿਰਦਾ)। ¹⁵ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਨੰਗਾ।

ਸਚ ਕੀ ਕਥਾ ਪਾਵੈ ਖੂਨਿ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !”

ਸਲੋਕ^੧ ।

ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਮਹਮਾ ਬਡੀ, ਮੋਹਿ ਨ ਜਾਨੀ ਏਕ ॥

ਪਾਪੀ ਮੁਗਧੁ ਪਤਿਤ ਬਡਾ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੪੪ ॥

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸੁਚ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਿਰਾਗ ਤੇ ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਬਨਾਰਸੀ ਮਹਿ ਜਾਇ ਪ੍ਰਗਟੇ। ਤਬ ਉਹਾ ਬਨਾਰਸੀ ਮਹਿ ਬਹੁਤੁ ਪੰਡਿਤ ਕਠਨਾਈ ਰਹਤੇ ਹੈ। ਉਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਓਹਿ ਪੰਡਿਤ ਲਾਗਿ ਪੜ੍ਹੇ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਬਡਾ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਭਲਾ ਅਤੀਤ^੧ ਹੈ, ਪਣੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਆਜੁ ਹਮ ਕਉ ਭੀ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰਹੁ, ਕਿਉ ਜਿ ਹਮ ਤੁਮਾਰੇ ਹੀ ਹਹਿ। ਬੈਸਨਉ ਧਰਮ ਮਾਹਿ ਸਭੁ ਕੋਈ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਹੈ, ਹੋਇ ਜਿ ਤੁਮ ਆਜੁ ਹਮਾਰੇ ਪਰਸਾਦੁ ਲੇਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਮਿਸਰ ਜੀ ! ਹਮ ਜੇਮਹਿਗੇ ਬਾਬਾ, ਪਣੁ ਖਰੀ ਸੂਰਖਾ^੨ ਸਾਬਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਹੋਇ ਅਪਰਸੁ^੩ ਹੋਇ ਸੁ ਕੋਈ ਤਿਸੁ ਪਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਰਾਵਣਾ, ਖਰੀ ਭਲੀ ਜੁਗਤਿ ਸਾਬਿ, ਅਉਰੁ ਕੋਈ ਉਹਾ ਨਾਹੀ ਛਿਟਣ ਦੇਵਾ। ਜਉ ਖਰੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਸਾਬਿ ਰਸੋਈ ਹੋਇਗੀ ਤਉ ਮੈ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਲੇਉਗਾ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਜੀ, ਉਠੀਐ ਉਹਾਂ ਚਲੀਐ ਤੀਰਥ ਕੇ ਉਪਕੰਠਿ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਰਸੋਈ ਕਰੀ ਬਾਬੇ ਕੇ ਹਜੂਰਿ। ਕਹੈ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੁਮ ਹਜੂਰਿ ਬੈਠੇ ਦੇਖਹੁ”। ਜਬ ਪਰਸਾਦੁ ਹੋਆ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਾਇ ਨਿਕਟਿ ਬੇਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਰਸੋਈ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੰਡਿਤਹੁ ਜੀ ! ਹਮਾਰਾ ਜੀਉ ਨਾਹੀ ਏਸ ਤੁਮਾਰੀ ਰਸੋਈ ਉਪਰ, ਤੁਮਾਰਾ ਜੀਉ ਨਹਰਾਵਤਾ ਨਾਹੀ।” ਕਹੈ, ਜੀ, “ਕਿਉ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਇਉ ਜਿ ਤੁਮਹੁ ਕੋਈ ਬੈਸਨਉ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਿਸੁ ਤੇ ਪਾਕੁ^੪ ਪਰਸਾਦੁ ਸੂਚਾ ਹੋਇ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਓਹਿ ਜਿ ਬੈਸਨਉ ਹੈ ਸਿ ਐਸੇ ਓਹਿ ਹੈ, ਸੇ ਕੋਸੇ ਬੈਸਨਉ ਹੈ ਓਹਿ ਜਿ ਖਰੇ ਨੇਮ ਕੀ ਸੂਚ^੫ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਖਰੇ ਅਪਰਸੁ ਰਹਤੇ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਤੁ ਪਰ ਸਵਾਇ ਸਲੋਕੁ^੬ ਕੀਆ ਜਿ:—

ਜਿਉ ਜੋਰੁ^੭ ਮਿਟ ਨਾਵਣੀ^੮, ਆਵੈ ਵਾਰੇ ਵਾਰ ॥

ਜੂਠੇ ਜੂਠਾ ਮੁਖਿ ਵਸੈ, ਨਿਤ ਨਿਤ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥

ਸੂਚੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ, ਬਹਨਿ ਜਿ ਪਿੰਡਾ ਧੋਇ ॥

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਮੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੨ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ।

^੩ਤਿਆਗੀ।

^੪ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕੋ।

^੫ਸ਼ਕ, ਭਾਵ—ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ।

^੬ਅਛੋਹ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼

ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਭਾਵ—ਛੁਹਦਾ ਨਹੀਂ।

^੭ਕਿਨਾਰੇ, ਕੰਢੇ ਤੇ।

^੮ਪਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਰਸੋਈ ਦਾ।

^੯ਸੂਚ।

^{੧੦}ਵਾਰ ਆਸਾ ਪਉੜੀ ਸਤਾਰਵੀਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ਦਾ।

^{੧੧}ਜੋਰੁ (ਤੀਮਤ)

ਨੂੰ।

^{੧੨}ਰਿਤੁ (ਮਾਸਿਕ ਧਰਮ)।

ਸੂਚ ਸੋਈ ਨਾਨਕਾ, ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੰਡਤਹੁ ! ਸੂਚਾ ਸੋਈ ਜੁ ਪਾਪ ਕਰਣ ਤੇ ਨੇਮ ਕਰੈ ਜਿ ਪਾਪ ਨਾਹੀ ਛਿਪਣਾ, ਅਰੁ ਜਿਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਪਾਪੀ ਜੀਉ ਹੈ ਸੋ ਸੂਚਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਇ ? ਜਣੁ, ਓਹੁ ਨਾਇਆ ਧੋਇਆ, ਅਪਰਸੁ ਰਹਿਆ ਕਿਸੀ ਕੰਉ ਨਾ ਛਿਪਿਆ ਤਬ, ਓਹੁ ਕੇਸਾ ਬੈਸਨਉਸਰਿ ਕਰਮ ਤੇ ਹੋਇ ? ਜਿਉ ਜੋਰੁ ਕੰਉ ਪੁਰਖ^੧ ਆਏ ਅਰੁ ਓਹੁ ਨਾਇ ਕਰਿ ਸੀਤਾਰੁ ਲਾਇ ਬੈਠੀ ਤਉ ਕਿਆ ਓਹੁ ਸੂਚੀ ਹੁਈ ? ਨਾ, ਓਹੁ ਜੈਸੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿ ਬੀ ਤੈਸੀ ਓਹੁ ਕਰਤੀ ਹੀ ਰਹੀ, ਜਬ ਪੁਰਖ ਬੇ ਤਬ ਹੀ ਓਹੁ ਬੇਕਾਰ, ਜਬ ਕਾਮ ਰੂਪ ਹੋਈ ਤਬ ਭੀ ਬੇਕਾਰਿ ਹੁਈ, ਸੂਚੀ ਤਉ ਨ ਹੋਈ। ਤਿਸ ਕੀ ਨਿਆਂਈ ਜੇ ਬਿਕਰਮੀ ਜੀਉ ਬਿਕਰਮ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਨਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੁਆਦਸ ਟੀਕੇ^੨ ਪੂਜਾ ਲਾਗਾ ਕਰਨੇ ਤਉ ਕਿਛੁ ਸੂਚਾ ਨਾ ਹੁਆ, ਜੇ ਓਹੁ ਸੂਚਾ ਹੋਇਆ ਚਾਹੀ। ਨਾ ਓਹੁ ਸੂਚਾ ਦੇਹੀ ਧੋਈ ਨਾਹੀ ਸੂਚਾ ਹੋਤਾ। ਸੂਚਾ ਜਿ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਇ ? ਸੂਚਾ ਤਉ ਹੋਇ ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮਾਚਾਰ^੩ ਮਹਿ ਰਚੇ। ਸਚੇ ਮਨਿ ਹੋਇ ਕਰ ਤਉ ਸੂਚਾ ਹੋਇ, ਨਾਤਰ^੪ ਨਾ ਹੋਇ। ਭਾਵੈ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਅਵਰੁ ਜਤਨੁ ਕਰੈ ਤਾ ਬਿਨਾ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੂਚਾ ਨਾ ਹੋਇ। ਜਿਸ ਕੇ ਮਨਿ ਜੂਠੁ ਮੁਖ ਜੂਠਾ, ਦੋਹੀ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਸਭੁ ਜੂਠੇ ਜੂਠੁ ਹੀ ਬੋਲੈ, ਜਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਖੁਆਰੁ ਹੋਇ, ਸੁਖ ਨਾ ਪਵੈ ਜੂਠਾ। ਪਿੰਡੇ ਧੋਤੇ ਸੂਚਾ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾ ਸਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਤੇ। ਏਹੁ ਜਿ ਤੁਸੀਂ ਰਸੋਈ ਕਰਨੇ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਏਸ ਕਾ ਜੀਉ ਪਾਕੁ ਸੂਚਾ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਕੋਈ ਸੋਈ ਲਾਇਅਹੁ ਜਿ ਜਿਸ ਕਾ ਮਨੁ ਸੂਚਾ ਹੋਇ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਤੁ ਆਉ ਰਸੋਈ ਕਰ। ਤੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸਾਧ ਪ੍ਰਣ^੫ ਹੈ, ਤੁ ਆਉ ਰਸੋਈ ਲਾਗੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਓਹੁ^੬ ਨਾ, ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਰਸੋਈ ਲਾਵਹਿ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਅਵਰੁ ਆਇ^੭ ਰਸੋਈ ਲਗਾਇਆ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਜੀ ਓਹੁ ਸਾ ਸੁ^੮ ਮਨਹਿ ਕੀਆ ਹੈ”, ਅਬ ਅਵਰੁ ਰਸੋਈ ਲਗਾਇਆ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨ ਕੰਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਖਰਾ ਸੁਹੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਖਰੀ ਸਚ ਮਹਿ ਰਸੋਈ ਕਰੀਅਹੁ”। ਤਬ ਉਨਿ ਜਿਮੀ ਖੋਇ ਕਰਿ ਚਉਕਾ ਦੀਆ, ਲਕੜੀਆ ਧੋਇ ਕਰ ਚੜਾਈਆਂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਦਿਖਾ ਏਹਿ ਜਿ ਤੈ ਜਿਮੀ ਖੋਦੀ ਜਿ ਕਿਉ ਧੋਇ ਕੇ ਚਉਤਾ ਦੀਆ ? ਅਰੁ ਤੈ ਜਿ ਏਹੁ ਲਕੜੀਆ ਧੋਈਆ, ਧੋਇ ਕਰਿ ਚਉਕੇ ਚੜਾਈਆ ਜਿ ਕਉ ਚਉਕੇ ਚੜਾਈਆ ਹੈ ?”^{੧੦} “ਜੀ, ਏਹੁ ਸੂਤਕ ਮਹਿ ਬੀਆ^{੧੧} ਧਰਤੀ ਅਰੁ ਲਕੜੀਆਂ। ਜਬ ਓਹੁ ਖੋਦੀ ਲਕੜੀ ਧੋਈ ਤਬ ਓਹੁ ਸੂਤਕ ਉਤਰਿਆ”। ਤਬ ਉਤੁ ਪਰਬਾਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਏਹੁ ਸਲੋਕੁ ਕੀਆ:-

ਜੇਕਰਿ ਸੂਤਕੁ^{੧੨} ਮੰਨੀਐ, ਸਭ ਤੈ ਸੂਤਕੁ ਹੋਇ ॥

ਗੋਹੇ ਅਤੈ ਲਕੜੀ, ਅੰਦਰਿ ਕੀਤਾ ਹੋਇ ॥

ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ ਜੀਆ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਸੂਤਕੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਖੀਐ, ਸੂਤਕੁ ਪਵੈ ਰਸੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਸੂਤਕੁ ਏਵ ਨ ਉਤਰੇ, ਗਿਆਨੁ ਉਤਾਰੈ ਧੋਇ ॥੧॥

ਮਨਕਾ ਸੂਤਕੁ ਲੋਭੁ ਹੈ, ਜਿਹਬਾ ਸੂਤਕੁ ਕੂੜੁ ॥

^੧ਪੁਸ਼ਪ, ਫੁੱਲ, ਭਾਵ-ਰਿਤੁ।

^੨ਬਾਰਾ ਤਿਲਕ ਲਾ ਕੇ।

^੩ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ।

^੪ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

^੫ਸਾਧੂਆਂ ਜੇਹੀ ਸੋਚੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ (ਪ੍ਰਣ) ਵਾਲਾ।

^੬ਭਾਵ-ਉਹ ਭਾਵ ਰਾਮ ਜਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਨ।

^੭ਕੋਈ ਹੋਰ (ਆਦਮੀ) ਲਿਆ ਕੇ।

^੮ਉਹ ਸੀ ਜੋ ਸੋ।

^੯ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

^{੧੦}ਉਸਨੇ

ਉਤਰ ਦਿਤਾ।

^{੧੧}ਸਨ।

^{੧੨}ਬਾਲ-ਜਨਮ ਦੀ ਡਿੱਟ।

ਅਖੀ ਸੂਤਕੁ ਵੇਖਣਾ ਪਰ ਤਿਅ ਪਰ ਧਨ ਰੂਪੁ ॥
 ਕੰਨੀ ਸੂਤਕੁ ਕੰਨਿ ਪੈ ਲਾਇਤਬਾਰੀ^੧ ਖਾਹਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਹੰਸਾ ਆਦਮੀ^੨ ਬਧੇ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਹਿ^੩ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਜਬ ਤੁਮ ਸੂਤਕੁ ਕਹਿਆ ਤਬ ਸੂਤਕੁ ਸਭ ਤੇ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਉਤਰਦਾ ਨਾਹੀ । ਧਰਤੀ ਖੋਲੀ ਅਰੁ ਲਕੜੀ ਧੋਈ, ਸੂਤਕੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਸਭਨੀ ਬਾਤੀ ਰਹਿਆ ਹੈ । ਨਿਕਲੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਨਿਕਲੈ ? ਗੋਹੇ ਅਰੁ ਲਕੜੀ ਜਿ ਰਸੋਈ ਮਹਿ ਬਲਦੇ ਹੋਨਿ ਤਿਨਾ ਮਾਹਿ ਅਸੰਖ ਜੀਵ ਜਲਦੇ ਹੋਨਿ ਉਨਕਾ ਸੂਤਕੁ ਪੜਿਆ । ਜਬ ਏਨਿ ਸੂਰਖਾ^੪ ਕਰੀ, ਤਉ ਕੀੜਿਆਂ ਕੀ ਰਖਿਆ ਕਰੀ ਚਾਹੀਐ । ਜਿਤਨੇ ਅੰਨ ਕੇ ਦਾਣੇ ਹੈ ਏਤਨੇ ਏਹੁ ਸਭ ਜੀਵ ਹੈ । ਏਹੁ ਭੀ ਤਉ ਮਰਤੇ ਹੈ ਜਿ ਅਗਿ ਮਹਿ ਜਲਾਈਤੇ ਹੈ । ਪਹਿਲਾ ਜਿਸੁ ਪਾਣੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੁ ਤਿਸੁ ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਭੀ ਜੀਉ ਹੈ । ਜਿਸੁ ਪਾਣੀ ਕਰਿ ਕੈ ਸਭਿ ਜੀਵ ਹਧੇ ਹੋਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਜੀਵਤੇ ਹੈ ਸਿ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਜੁ ਤਪਾਵਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਓਹ ਜਿ ਜਲ ਤਪੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਓਹੁ ਤਉ ਪਾਪੁ ਹੈ ਜਿ ਜੀਵ ਕਉ ਦੁਖੁ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਸੋਈ ਪਾਣੀ ਅਰੁ ਅਨਾਜ ਰਸੋਈ ਪੜਿਆ ਸੂਤਕੁ, ਜਿ ਨਿਕਲੈ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਨਿਕਲੈ ? ਜਬ ਰਸੋਈ ਪੜਿਆ, ਹੋਰੁ ਉਪਾਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਨਿਕਲਣ ਕਾ । ਸੂਤਕੁ ਪੜਿਆ ਗਿਆਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਿਕਲੈ । ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਨਿਕਲੈ ? ਬੇਦਿ ਤਉ ਸੂਤਕੁ ਬਾਹਿਆ^੫ ਗਿਆਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਿਕਲੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਨਿਕਲੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ ਬੇਦੁ ਬਾਪਤਾ ਹੈ—“ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕੀਚੈ ਏਹੁ ਬਾਤ ਨਾ ਕੀਚੈ ਦੋਖੁ ਹੈ” । ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ‘ਏਹੁ ਜਿ ਅਨਾਜੁ ਹੈ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਹੈ । ਸੁ ਏਹੁ ਸਭ ਜੀਅ ਕਾ ਜੀਉ ਹੈ, ਏਹੁ ਜੀਉ ਤਉ ਲਉ ਜੀਵਤਾ ਹੈ, ਜਬ ਲਗਿ ਏਹੁ ਪਹੁਚਤੇ ਹੈ । ਏਹਿ ਜਿ ਵਸਤੁ ਬਾਪੀ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਸੁ ਏਸ ਜੀਅ ਕੇ ਜੀਵਣ ਕਉ ਬਾਪੀ ਹੈ ਜੀ । ਏਸ ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜਿ ਖਾਹੁ ਏਹੁ ਰਸੋਈ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਏਸੁ ਕਉ ਦੋਖੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਏਨੀ ਬਾਤੀ । ਸੂਤਕੁ ਜਿਨੀ ਬਾਤੀ ਪੜਤਾ ਹੈ ਜਿ ਓਹਿ ਬਾਤਾ ਅਵਰੁ ਹੈਨਿ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਓਹਿ ਬਾਤਾ ਭੀ ਕਹੀਅਹਿ ਕਿ ਓਹਿ ਕਵਣੁ ਵਸਤੁ ਹੈਨਿ ਜਿਨੀ ਬਾਤੀ ਸੂਤਕੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਜੀ ! ਮਨ ਕਉ ਸੂਤਕੁ ਤਬ ਪੜਤਾ ਹੈ, ਜਬ ਏਸ ਮਨ ਕਉ ਲੋਭੁ ਪੜਿਆ ! ਤਬ ਏਸ ਮਨ ਕਉ ਸੂਤਕੁ ਪੜਿਆ ਜਬ ਏਨਿ ਜਿਹਬਾ^੬ ਤੇ ਬੂਨੁ ਬੋਲਿਆ, ਤਬ ਜਿਹਬਾ ਕਉ ਸੂਤਕੁ ਪੜਿਆ । ਜਾਂ ਏਨੀ ਅਖੀ ਭਰਿ ਬਿਰਾਨਾ^੭ ਧਨੁ, ਬਿਰਾਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇਖੀ ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਅਖੀ ਸੂਤਕੁ ਪੜਿਆ । ਤਬ ਏਨਿ ਏਨਿ ਪੜਿ ਕਰਿ^੮ ਬਿਰਾਨੀ ਲਾਇਤਬਾਰੀ^੯ ਖਾਇ ਤਉ ਏਸ ਕਉ ਕੰਨੀ ਸੂਤਕੁ ਪੜਿਆ । ਏਹੁ ਜਿ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿ ਕੇਸਾ ਹੈ ? ਏਹੁ ਪਰਮੁ ਹੰਸੁ ਹੈ, ਪਣੁ ਏਨੀ ਕਰਮੀ ਬੰਧਿਆ ਹੈ ਤਬ ਏਹੁ ਨਰਕਿ ਗਿਆ । ਜਬ ਏਨਾ ਕਰਮਾ ਤੇ ਰਹਤੁ ਹੋਇ ਤਬ ਏਹੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜੀਉ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਿ ਬੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਕਰਣ ਕਰਾਵਣਹਾਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ । ਉਚਾਪਤਿ^{੧੦} ਏਸ ਕੀ

^੧ਚੁਗਲੀ ।

^੨ਹੰਸ ਵਰਗਾ ਪੁਰਖ ।

^੩ਵਾਰ ਆਸਾ ਪਉੜੀ ੧੮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਸਲੋਕ ਹਨ ।

^੪ਸੂਕ ।

^੫ਪਾਇਆ, ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ।

^੬ਜੀਭ ।

^੭ਬਿਗਾਨਾ, ਪਰਾਇਆ ।

^੮ਜਦ ਇਸ ਨੇ ਕੰਨ ਖਾ ਕੇ ।

^੯ਬਿਗਾਨੀ ਚੁਗਲੀ ।

^{੧੦}ਉਧਾਰ (ਦੁਕਾਨ ਦਾ), ਉਚਾਪਤ ਆਮ ਤੌਰ

ਤੇ ਦਾਣੇ-ਫੱਕੇ, ਖਲ-ਵੜੇਵੇਂ ਅਥਵਾ ਸਾਬਣ, ਤੇਲ ਆਦਿ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੁਪਇਆਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਹਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੋਈ ਫਸਲ ਵਿਕਣ ਮੌਕੇ ਤੇ ਬਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਤਾਂ ਲਿਖੀਤੀ ਹੈ ਜਾ ਏਹੁ ਉਠਾਵਣਾ ਪਹਿਲੇ ਉਠਾਵਣਾ ਹੈ ਪੀਛੇ ਉਚਾਪਤਿ ਲਿਖੀਤੀ ਹੈ। ਜਾ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਨੇਕੀਗਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਬ ਨੇਕੀ ਕਰਿ ਲਿਖੀਤੀ ਹੈ। ਨੇਕੀ ਭੀ ਇਸ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ^੧ ਕਰੈ, ਭਾਰੁ ਉਤਰੈ, ਭਲੀ ਗਤਿ ਲਿਖੀਐ। ਅਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਦੁਕ੍ਰਿਤ^੨ ਕਰਮ ਕਰੈ ਤਉ ਕਿਛੁ ਉਚਾ ਲਿਖੀਐ, ਇਸ ਹੀ ਕਾ ਕਮਾਇਆ ਆਇ ਇਸ ਹੀ ਕਉ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ^੩। ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਬ ਏਹੁ ਮਨੁਖੁ ਕਿਛੁ ਭਲਿਆਈ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਬ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਕੀਆ। ਅਰੁ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਬ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਮੁਖ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਰਾਈ। ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੰਡਿਤਹੁ ! ਨਰਕਿ ਭੀ ਤਾਹੀ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਾ ਭਲੀ ਬਾਤ ਆਪਸ ਤੇ ਜਾਣਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਬੁਰਿਆਈ ਕੀ ਬਾਤ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਨਾ, ਜਬ ਐਸੇ ਘਰ ਮਹਿ ਰਹੈ : ਜਿ ਨਾ ਹਮਾਰੇ ਹਾਥਿ ਭਲਾ ਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਹਮਾਰਾ ਕੀਆ ਬੁਰਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪਿ, ਤਬ ਏਸੁ ਕਉ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਾ ਲਾਗੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਓਹਿ ਪੰਡਿਤ ਉਠਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੈ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖਿ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੇ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿਛੁ ਮੈ ਕੀਆ, ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਬਾਪਿ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਮਨੁ ਲਾਇ, ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਬਿਆਪਿ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਉਮੈ ਛੁਟੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਰਤਾਪਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੪੫ ॥

SIKHBOKCLUB.COM

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਨਾਲ)

ਤਬ ਏਕਿ ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪੂਰਬ ਕੋ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਬਨਾਰਸੀ ਬਾ। ਅਰੁ ਏਕ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਹਿ ਆਏ। ਆਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਰਾਮ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਰਾਮ ਰਾਮ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ, ਕਰਣ ਕਾਰਣੁ ਸਮਰਥੁ ਰਾਮੁ, ਆਵਹੁ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ, ਆਈਐ ਜੀ, ਬੈਠੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਓਹ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ^੧ ਉਨਹੁ ਬੈਠਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਏਕ ਬੈਠਤੀ ਹੈ ਜੀ ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਉ ਕਹਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਦੁਮਰੈ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਕਹੀਐ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੈਠਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਕਿਵੇ ਹੀ ਏਹੁ ਜਮਕਾਲ ਤੇ ਬਾਚੀਐ ਭੀ ? ਤੁਮਹੁ ਸਾਧਹੁ ਕੈ ਬਚਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ^੨ ਕਿਵੇ ਹੀ ਏਹੁ ਜਮਕਾਲ ਛੁਟੈ ਭੀ ? ਜੋ ਭੀ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਉਪਾਉ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕਾ ਜਨਮੁ ਸਵਰੈ ਅਰੁ ਜਮਕਾਲ ਤੇ ਛੁਟੈ ?”

^੧ਪਹਿਲਾ ਦੇਣਾ ਪਹਿਲੋਂ ਅਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

^੨ਨੇਕੀ ਦੀ ਗਤਿ (ਚਾਲ) ਅਰਥਾਤ-ਨੇਕੀ ਦਾ ਕੰਮ।

^੩ਸੁ (ਅਛਾ) ਭ੍ਰਿਤਾ (ਪੁੰਨ-ਕਰਮ)। ^੪ਮੰਦਾ ਕਰਮ। ^੫ਅਰਾਮ ਕਰਕੇ। ^੬ਦੁਹਾਡੇ ਜੈਸੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਕਰਕੇ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:—

ਨੈਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹੀ ਤਨੁ ਹੀਨਾ, ਜਰਿ^੧ ਜੀਤਿਆ ਸਿਰਿ ਕਾਲੇ ॥

ਰੂਪੁ ਰੰਗੁ ਰਹਸੁ^੨ ਨਹੀ ਸਾਚਾ ਕਿਉ ਛੋਡੈ ਜਮ ਜਾਲੇ ॥ ੧ ॥

ਪ੍ਰਾਣੀ ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਨਮੁ ਗਇਓ ॥

ਸਾਦ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਕਬਹੁ ਨ ਛੁਟਿਸਿ, ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਭਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਤਨ ਮਹਿ ਜਿ ਏਸ ਕੈ ਕਾਮੁ ਹੈ: ਅਰੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਹੈ, ਅਰੁ ਲੋਭੁ ਹੈ, ਅਰੁ ਮੋਹੁ ਹੈ; ਅਰੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਹੈ, ਅਰੁ ਮਮਤਾ ਮਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਏਹ ਕਠਨ ਪੀਰ^੩ ਹੈ ਕਾਟੀ ਨਹੀ ਜਾਤੀ । ਇਸੁ ਪੀਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸੁ ਜੀਅ ਕੰਉ ਜਗ ਅਰੁ ਜਮੁ ਆਇ ਲਾਗਹਿਗੇ । ਤਿਸੁ ਪੀਰ ਕਾ ਦਾਰੂ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਜੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਿਮਰੈ, ਤਉ ਏਹੁ ਉਧਰੈ । ਨਾਤਰ ਏਹੁ ਏਨੀ ਪੀੜੀ ਵੇੜਿਆ^੪ ਏਸ ਕੰਉ ਜਮੁ ਵੇਤਿ ਲਏਗਾ । ਤਉ ਛੂਟੈ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਨਿਮਰੈ, ਗੁਰੂ-ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ । ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਛੂਟੈ ਅਰੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਦਿਖਾ ਏਹਿ ਜਿ ਬੈਸਨੋ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਨਾਹੀ ਕੀਆ; ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਹੀ ਚਲੈ, ਏਹਿ ਭੀ ਜੂਨੀ ਪੜਹਿਗੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

“ਬਹਰੇ ਕਰਨ^੫ ਅਕਲਿ ਭਈ ਹੋਛੀ, ਸਬਦ ਸਹਜੁ ਨਹੀ ਬੂਝਿਆ ॥

ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮਨਮੁਖਿ ਹਾਰਿਆ, ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਅੰਧੁ ਨ ਸੂਝਿਆ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਇਕਿ ਜਿ ਜੀਵ ਹੈ ਜਿ ਕਾਨਹੁ ਤੇ ਡੋਰੇ ਹੈ ਅਰੁ ਮਤਿ ਕੇ ਹੀਣੇ ਹੈ, ਸਬਦ ਕੈ ਬੀਚਾਰਿ ਨਾਹੀ ਚਲਤੇ, ਮਨ ਕੈ ਬੀਚਾਰਿ ਚਲਤੇ ਹੈ, ਉਨਹੁ ਮਨ ਮੁਖਹੁ ਆਪਣਾ ਜਨਮੁ ਹਾਰਿਆ ਹੈ । ਏਹੁ ਦੁਲੰਭੁ ਰਤਨੁ ਜਨਮੁ ਥਾ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾ ਉਨਾ ਜਨਮੁ ਹਾਰਿਆ । ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਸੋਝੀ ਨਾ ਲਾਨੀ ਜਿ ਇਉ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੀਤਾ ਹੈ । ਓਹਿ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਤੇ ਤਉ ਗੁਰੂ ਉਨਾ ਕੰਉ ਸੁਮਤਿ ਦਿੜਾਇ ਦੇਤਾ, ਤਾ ਓਹਿ ਉਧਰਤੇ । ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਉਨ ਕਾ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥਾ^੬ ਗੀਆ, ਉਨਾ ਕੰਉ ਸੋਝੀ ਪੜੀਆ ਨਾਹੀ, ਮੁਗਧਿ^੭ ਹੀ ਜਨਮੁ ਗਇਆ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ! ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਦਿਖਾ, ਏਹੁ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕੀ ਕਵਣ ਭਾਤਿ ਹੈ ? ਓਹਿ ਕਿਸੁ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਗਤ ਕਰਤੇ ਹੈ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਤੇ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਰਹਿ ਉਦਾਸੁ ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ, ਸਹਜ ਧਿਆਨਿ ਬੈਰਾਗੀ ॥

^੧ਬੁਢੇਪੇ ਨੇ ।

^੨ਰਸ, ਸੁਆਦ ।

^੩ਪੀੜਾ, ਦਰਦ ।

^੪ਏਨੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਨਾਲ

ਘਿਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ।

^੫ਏਥੇ ਲਿਖਾਰੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਇਹ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ-ਦੀਆਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਪਰਮਾਰਥ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ:—

“ਤਨ ਮਹਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਹਉ ਮਮਤਾ, ਕਠਿਨ ਪੀਰ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਾਮ ਜਪਹੁ ਰਸੁ ਰਸਨਾ, ਇਨ ਬਿਧਿ ਤਰੁ ਤੂ ਤਾਰੀ ॥ ੨ ॥”

ਬਹਰੇ=ਬੋਲੇ ।

^੬ਕੰਨ ।

^੭ਬੇ-ਅਰਥ, ਨਿਸ਼ਫਲ ।

^੮ਮੂਰਖਪਣੇ ਵਿਚ ।

ਪ੍ਰਣਵਤਿ^੧ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਛੂਟਸਿ, ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥੪॥੨॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਸਿਨ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਪੂਰਾ ਤਿਨਕਾ ਮਨੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਉਪਦੇਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਦਾਸੁ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿ ਕਾਈ ਆਸਾ ਮਨੁ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕੀ ਰਖਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਤੀ ਮਨੁ ਨਿਰਾਸੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ । ਉਸ ਕੇ ਅੰਤਰਿ^੨ ਸਹਜੁ^੩ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਾ ਉਪਜਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸਰ ਸੰਉ ਲਗਾਵਤਾ ਹੈ । ਓਹੁ ਸਹਜ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਉਸ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਮਿਟਿ ਜਾਤੀ ਹੈ । ਨਾ ਆਏ ਕਾ ਹਰਖੁ^੪, ਨਾ ਗਏ ਕਾ ਸੋਗੁ । ਤਿਸ ਕੰਉ ਕਹੀਐ ਜਿ ਏਹੁ ਸਹਜਿ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ । ਏਸੁ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਓਹੁ ਐਸਾ ਹੁਆ ਤਬ ਉਹੁ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁਆ । ਉਸ ਕੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਾਥਿ ਲਿਵ^੫ ਲਾਗੀ । ਜਿ ਕੋਈ ਉਸ ਕੰਉ ਦੇਖੈ ਸੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ । ਉਹੁ ਆਪਿ ਭੀ ਮੁਕਤਾ ਜਗਤੁ ਕੰਉ ਭੀ ਨਿਹਾਲੁ ਕਰੈ^੬ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਉਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ । ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸਿ ਗੁਰੂ ਭੀ ਤੂ ਹੈ ਅਨੁ ਪਰਮੇਸਰ ਭੀਤੂ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਅਬ ਹਮ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪੜੇ ਹੈ, ਜਿਉ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉ ਲਜਾ^੭ ਰਾਖਹੁ, ਹਮ ਕੰਉ ਜਮ ਸਾਸਨਾ^੮ ਤੇ ਰਖਿ ਲੇਹੁ । ਜੀ, ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਹੈਂ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਤੁਮ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਹੁ, ਠਾਕੁਰੁ ਤੁਮਾਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ” । ਤਬ ਓਹਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਸਿਮਰਣੇ । ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ । ਕਹਣੇ ਲਾਗੇ, “ਵਾਹਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ” ।

ਸਲੋਕੁ ।

ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ਆਸ ਤੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀ ਏਹਿ ਚਾਲ ॥

ਪੰਚ ਦੂਤ^੯ ਮੰਮਤਾ^{੧੦} ਸਿਣਹਿ^{੧੧}, ਤੇ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲੁ^{੧੨} ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੪੬॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਬੰਨਾਰਸੀ ਮਹਿ ਧੁੰਮ ਪੜੀ ਜਿ, “ਭਾਈ ਬਡਾ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਬੰਨਾਰਸੀ ਕੇ ਪੰਡਿਤ ਸਿਖ ਹੋਏ । ਸਿ ਧੰਨਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ !” ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਬੇ ਬੰਨਾਰਸੀ ਕੇ ਸਭਿ ਛੇ ਚਕ੍ਰਿਤ^{੧੩} ਰਹੇ ‘ਜਿ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਈਉ^{੧੪} ਕਹਦਾ ਹੈ, ਬੇਦੁ ਈਉ ਕਹਦਾ ਹੈ । ਕਬਹੁ ਬੇਦੁ ਅਵਰੁ ਹੋਇ ਅਰੁ ਗਿਆਨ ਅਵਰੁ ਹੋਇ । ਕਬਹੁ ਇਉ ਭੀ ਹੋਵੈ’ । ਈਹਾਂ ਭੀ ਭਰਮਿ ਗਏ ਲੋਗ । ਤਬ ਮਿਲਿ

^੧ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

^੨ਅੰਤਰਾਤਮੇ ਵਿਚ ।

^੩ਗਿਆਨ ।

^੪ਖੁਸ਼ੀ ।

^੫ਸੁਰਤ ।

^੬ਲਾਜ, ਇੱਜ਼ਤ ।

^੭ਜਮ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ਤੋਂ ।

^੮ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਮੋਹ,

ਹੰਕਾਰ ।

^੯ਹਉਮੈ, ਹੰਕਾਰ ।

^{੧੦}ਜਿਤਦੇ ਹਨ ।

^{੧੧}ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ

ਹੈ ।

^{੧੨}ਛੇ (ਭਰ) ਵਿਚ ਚਕ੍ਰਿਤ (ਹੰਗਨ) ।

^{੧੩}ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

ਕਰਿ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਪਹਿ ਆਏ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਰਾਮ ਰਾਮ”। “ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
 “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ! ਆਵਹੁ ਜੀ !” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਹਮਰੈ ਜੀ ਮਹਿ ਭਰਮੁ
 ਪਤਿ ਗਇਆ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਆਗੈ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਜਾ ਸਭਿ ਭਰਮਿ ਗਏ, ਜਿ ਹਮਿ ਪੀਛੈ ਕੀਆ ਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ।
 ਅਗੈ ਭੀ ਏਹਿ ਬੇਦ ਕੀ ਚਾਲ ਨਾਹੀ ਚਲਤੈ, ਜਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਅਵਰ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ ਗਿਆਨ ਕੀ ਅਰੁ ਬੇਦ
 ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਹੈ। ਇਸੁ ਮਹਿ ਸਹੀ ਨਾਹੀਉਸੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਸਾਖੀ ਮਹਿ ਕਹਤੈ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
 ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਹਿ ਉਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਅਕੈ ਗਿਆਨੁ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਮਿਲਾਇ ਦੇਹਿ, ਅਕੈ
 ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਦੇਹਿ। ਏਕੁ ਸਹੀ ਕਰਿ ਦੇਹਿ ਇਨਾ ਦੁਹੁ ਮਾਹਿ ਬੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਲੋਕੁ ॥

ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਪੁੰਨ ਪਾਪੁ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ^੧ ॥

ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਉਗਵੈ, ਖਾਦਾ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥

ਗਿਆਨੁ ਸਲਾਹੈ ਵਡਾ ਕਰਿ, ਸਚੈ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥

ਸਚੁ ਬੀਜੈ ਸਚੁ ਉਗਵੈ, ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਬਾਉ ॥

ਬੇਦੁ ਵਪਾਰੀ ਗਿਆਨੁ ਰਾਸਿ^੨ ਕਰਮੀ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਰਾਸੀ ਬਾਹਰਾ ਲਇ ਨ ਚਲਿਆ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਬੇਦੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਪੁੰਨ ਅਰੁ ਪਾਪੁ
 ਪੁਕਾਰਤਾ ਹੈ। ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ! ਪਾਪ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ ਹੈ। ਪੁੰਨੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਸੁਰਗ ਕਾ ਬੀਉ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਪਾਪੁ ਕਰੈ ਜਿ
 ਨਰਕਪਾਤੀ^੩ ਹੋਇ, ਨਰਕ ਮਹਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਪੁੰਨੁ ਕਰੈ ਜਿ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਹੋਇ। ਸੁਰਗ ਮਹਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ। ਨਰਕ
 ਅਰੁ ਸੁਰਗ ਕੀ ਮਹਮਾ ਤਬ ਹੀ ਜਾਣੈਗਾ। ਏਹੁ ਜੀਉ ਜਬ ਓਹਿ ਫਲ ਲਗਾਹਿਗੇ, ਓਹਿ ਫਲ ਭੁੰਝੇਗਾ। ਤਬ ਜਾਣੈਗਾ ਜਿ ਏਹੁ
 ਕਮਾਇਆ ਐਸਾ ਹੈ। ਬੇਦੁ ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਜਬ ਦੋਵੇ ਹੋਹਿ ਤਬ ਏਸ ਜੀਆ ਕਾ ਉਧਾਰੁ ਹੋਇ। ਬੇਦੁ ਧਰਮੁ ਬਤਾਵਤਾ
 ਹੈ। ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ‘ਵਡਾ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਧੰਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ’।
 ਗਿਆਨੁ ਜਿ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ‘ਸਚੈ ਹੀ ਸਚੁ ਕਹਤਾ ਹੈ’। ‘ਜਿ ਸਚੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਸਚੁ ਹੈ, ਸਚਾ ਪਰਮੇਸੁਰ’ ਜਾ,
 ਸਚੈ ਮਨਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸਚੈ ਨੋ ਸਿਮਰੈ, ਸਚੈ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਬੀਜੈ, ਤਾ ਸਚੈ ਹੀ ਹੋਇ ਉਗਵੈ, ਤਾ ਦਰਗਹ
 ਮਹਿ ਸਚਾ ਹੋਇ। ਸਚੁ ਖੰਡ ਕੋ ਬਾਸੀ ਹੋਇ ਜਬ ਸਚ ਕੰਉ ਸਲਾਹੈ। ਬੇਦੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਬੈਪਾਰੀ ਹੈ ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ
 ਰਾਸਿ^੪ ਹੈ। ਜਬ ਬੈਪਾਰੀ ਪਹਿ ਰਾਸਿ ਹੋਇ ਤਬ ਲਇ ਕਰਿ ਖੋਪ ਜਾਇ ਲਾਹਾ ਪਾਵੈ। ਜਬ ਬੈਪਾਰੀ ਹੋਇ ਅਰੁ
 ਰਾਸਿ ਨਾ ਹੋਇ ਤਉ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਰਾਸਿ ਬਿਨਾ ਬੈਪਾਰੀ। ਬੇਦੁ ਪਰਕਿਰਤਿ ਭੀ ਕਮਾਵੈ ਅਰੁ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਭੀ ਕਰੈ
 ਅਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਿਮਰਣ ਮਹਿ ਭੀ ਰਹੈ ਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਪਾਵੈ। ਸਿਮਰਣ ਬਿਨਾ ਬਾਇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਪਤਤਾ।
 ਰੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਬੇਦ ਕੀ ਚਾਲ ਚਲਹੁ ਅਰੁ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ !
 ਸਿ ਕਵਣੁ ਸਿਮਰਣੁ ਜਿ ਕੀਜੀਐ ?” ਕਹੈ, “ਪੁਰਖਾ ! ਸਿਮਰਣੁ ਉਹੀ ਜਿ ਭਗਤੀ^੫ ਜਸ ਕੀਆ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ
 ਕਾ, ਸੋਈ ਤੁਮ ਗਾਵਹੁ। ਬੇਦ^੬ ਕੀ ਚਾਲਿ ਚਲਹੁ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮੋ^੭ ਕੰਬੀਰ
 ਰਵਿਦਾਸ ਕੇ ਪਦੇ^੮, ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸੋਨ, ਬੇਣੀ^੯ ਕੀ ਬਾਣੀ ਲਾਗੈ ਗਾਵਣੇ, ਪ੍ਰੇਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਸਭਿ ਬਾਬੇ

^੧ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੧, ਪਉਤੀ ੧੬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ।

^੨ਬੀਜ।

^੩ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

^੪ਵੇਦ ਵਪਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

^੫ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਰਾਸਿ (ਖਜ਼ਾਨਾ)।

^੬ਨਰਕ ਵਿਚ

ਭਿਗੋਗਾ।

^੭ਵੱਖਰ, ਪੂੰਜੀ।

^੮ਭਗਤੀ ਨੇ।

^੯ਗਿਆਨ।

^{੧੦}ਭਗਤ ਨਾਵਦੇਵ।

^{੧੧}ਸ਼ਬਦ।

^{੧੨}ਸੋਣ (ਨਾਈ) ਤੇ ਬੇਣੀ—ਇਹ ਦੋ ਭਗਤ ਸਨ।

ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ । ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕ^੧ ।

ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ, ਸਾਚ ਸਬਦ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥

ਜਿਨੀ ਲਈ ਖੋਪ ਏਹ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਸਾਬਾਸਿ^੨ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿ ਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੪੭॥

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪੰਡਿਤਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੰਨਾਰਸੀ ਨਗਰਿ ਤੀਰਥ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਬਾ । ਤਬ ਦੇਖੇ ਤਦੇ ਕਈ ਪੰਡਿਤ
ਏਠੇ ਪੁਸਤਕੁ ਬਾਚਤੇ ਹੈ, ਕਈ ਚਾਟਣੇ^੩ ਬੈਠੇ ਪੰਡਿਤ ਪਾਹਿ ਬਿਦਿਆ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਕਈ ਬੈਸਨਉ ਬੈਠੇ ਸਾਲਗਿਰਾਮੁ
ਪੂਜਤੇ ਹੈ, ਓਹਿ ਪੂਜਾ ਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈ । ਕਈ ਨਿਰਬਾਣ ਬੈਠੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਕਈ ਮਸਾਣ ਭੂਮੀ ਹੀ ਤਾੜੀ
ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਰਹਤੇ ਹੈ । ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਉ ਕਈ ਬੰਨਾਰਸੀ ਮਹਿ ਠਗ ਹੀ ਠਗ ਹੈ, ਤਿਨ ਕੀ ਕਾਈ ਮਿਤਿ^੪ ਨਾਹੀ ।
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਓਇ ਲਾਗਿ ਪੜੇ^੫ ਬੰਨਾਰਸੀ ਕੇ ਲੋਕ ਜਿ, “ਜੀ, ਕਿਛੁ ਪੜੀਐ, ਬਿਦਿਆ ਲੀਜੀਐ,
ਕਿਛੁ ਪੂਜਾ ਕੀਜੀਐ, ਕਿਛੁ ਤਪਸਿਆ ਕਰੀਐ । ਅਰੁ ਜੀ, ਕਿਛੁ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰਣਾ ਹੋਇ ਤਉ ਰੁਜਗਾਰੁ ਭੀ
ਈਹਾ ਬਹੁਤੁ ਹੈ । ਜੀ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕੀਜੀਐ ਤਉ ਭਲਾ ਹੀ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ
ਜੀ ਮੋਰਠਿ^੬ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ :—

ਦੁਬਿਧਾ ਨ ਪੜਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਹੋਰੁ ਨ ਪੂਜਉ, ਮੜੈ ਮਸਾਣਿ ਨ ਜਾਈ ॥

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਰਾਗਿ ਨ ਪਰ ਘਰਿ ਜਾਵਾ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਾਮਿ ਬੁਝਾਈ ॥

ਘਰ ਭੀਤਰਿ ਘਰੁ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ, ਮਹਸਿ ਰਤੇ ਮਨ ਭਾਈ ॥

ਤੂ ਆਪੇ ਦਾਨਾ ਆਪੇ ਬੀਨਾ ਜੋ ਦੇਵਹਿ ਮਤਿ ਸਾਈ ॥ ੧ ॥

ਮਨੁ ਬੈਰਾਗਿ ਰਤਉ ਬੈਰਾਗੀ, ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਬੋਧਿਆ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥

ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਬਾਣੀ; ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵਲਾਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਕਹੁ ! ਏਹੁ ਜਿ ਪੜਣਾ ਤੁਮਿ ਪੜਤੇ ਹਹੁ
ਸਿ ਸਭ ਦੁਬਿਧਾ ਹੀ । ਜਿ ਏਹੁ ਇਉ ਕੀਜੀਐ; ਏਹੁ ਇਉ ਕੀਜੀਐ, ਸੁ ਏਹੁ ਇਉ ਜਾਈਐ, ਇਉ ਕਮਾਈਐ;
ਇਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰੀਐ, ਸੁ ਏਹੁ ਬਾਤ ਨਭੁ ਦੁਬਿਧਾ ਹੀ । ਸੁ ਮੈ ਏਹੁ ਦੁਬਿਧਾ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ ਅਰੁ ਤੁਮ ਜੇ ਕਿਛੁ ਏਹੁ

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਚੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਦੀ ਇਹ

ਦੋਪ (ਵੱਖਰ) ਲੱਦੀ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ । ^੩ਵਿਦਿਆਰਥੀ । ^੪ਕਈ ਮਿਤਿ (ਗਿਣਤੀ, ਹੱਦ) ਨਹੀਂ । ^੫ਭਾਵ-ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ । ^੬ਮੋਰਠ

ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੧, ਅਸਟਪਦੀਆ ਚਉਤੁਕੀ ।

^੭ਇਸ ਘਰ (ਆਤਮੇ) ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਘਰ
(ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ—ਉਸ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ।

ਸਾਲਗਿਰਾਮ ਪੂਜਤੋਂ ਹੋ ਅਰੁ ਅਵਰੁ ਦੇਵਤਾ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੋ ਸੁ ਏਹੁ ਪੂਜਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ । ਬਿਨਾ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਅਵਰੁ ਕੀ ਪੂਜਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ । ਅਰੁ ਤਪਸਿਆ ਜਿ ਜਾਇ ਮਸਾਇ-ਭੂਮੀ ਬੇਠਤੇ ਹੋ ਅਰੁ ਉਦਿਆਨ ਤੀਰਥੀ ਜਾਇ ਬੇਠਤੇ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਤਪਸਿਆ ਭੀ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ, ਅਰੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੇ ਲੀਏ ਜਾਇ ਚਾਕਰੀ ਬਿਰਾਨੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ਜਿ ਮੇਰੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੁਝਿ ਗਈ ਹੈ । ਕਿਸ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ਮੇਰੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝੀ ਹੈ ਅਰੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਬੁਝੀ ਹੈ ? ਦੇਹੀ ਜਿ ਘਰੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਏਕੁ ਬਿਦੇਹੀ ਘਰੁ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਲਉਂ ਏਸ ਕਉਂ ਦੇਹੀ ਘਰ ਕੀ ਖਬਰਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਬ ਲਉਂ ਏਸ ਕਉਂ ਮਾਇਆ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਜਬ ਏਸੁ ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਦਿਖਾਇਆ ਤਬ ਏਹੁ ਬਿਦੇਹੀ ਹੁਆ । ਜਬ ਏਹੁ ਬਿਦੇਹੀ ਹੁਆ ਤਬ ਏਸੁ ਕਉਂ ਮਾਇਆ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝ ਗਈ, ਸਹਜਾ ਸਾਥਿ ਆਤਮਾ ਰਹਿਆ । ਐਪਣੁ ਏਹੁ ਭੀ ਬਾਤ ਨਾਹੀ ਕਹੀ ਜਾਤੀ, ਠਾਕੁਰੁ ਬੇ ਪਰਵਾਹੁ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ । ਜਿ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ 'ਨਾ, ਮੈ ਅਹਿ ਮਤਿ ਚੰਗੀ ਪਾਈ ਹੈ । ਏਤੁ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਈਗਾ ਨਾ' । ਜੇ ਉਸੁ ਨਾ ਭਾਵੀ ਤਾ ਮਤਿ ਹੀ ਤੇ ਕੁਮਤਿ ਕਰੈ । ਨਾ, ਜੀ ਮਤਿ ਭੀ ਸਾਈ ਜੁ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਭਾਵੈ । ਆਪੇ ਦਾਨਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਬੀਨਾ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਜਿ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਮੈ ਸਿਆਨਾ ਹਉ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਠਾਕੁਰ ਕਉਂ ਨਾਹੀ ਭਾਵਤੀ । ਮਤਿ ਸਾਈ ਜਿਸੁ ਕਉਂ ਆਪਿ ਮਤਿ ਦੇ-ਸਾਈ ਮਤਿ । ਪਣੁ ਜੀ ਮੇਰੇ ਮਹਿ ਅਵਰੁ ਕਾਈ ਬਾਤ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ, ਬੈਰਾਗ ਹੀ ਮਨੁ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕਾਈ ਬਾਤ ਮਨਿ ਨਾਹੀ ਬਸਤੀ । ਮਨੁ ਬੈਰਾਗੀ ਹੀ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਸਾਥਿ ਮਨੁ ਬੋਧਿਆ ਹੈ, ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਆਇ ਵਸੀ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਸਚ ਸਾਥਿ ਮਨੁ ਬੋਧਿਆ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਾਥਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਹੈ । ਅਵਰੁ ਧਿਆਨੁ ਛੁਟਕਿ ਗਇਆ ਹੈ, ਮੈ ਕਿਸੁ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਉ ? ਅਰੁ ਕਵਨੁ ਕੀ ਬਿਧਿ ਬਿਦਿਆ ਪੜਉ ? ਅਰੁ ਕਵਨੁ ਤਪਸਿਆ ਕਰਉ ? ਕਵਨੁ ਦੇਵਤੇ ਸੇਵਉ ? ਬਿਨਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਚ ਬੀ ਅਵਰ ਬਾਤ ਸਾਰੀ ਭੂਲਿ ਗਈ ਹੈ" । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਈ ਸੇ ਲਖ ਬੈਰਾਗੀਆ ਹੀ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਜੇਵਾ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਉਂ ਭਾਵਤੀ ਹੈ ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਅਸੰਖ ਬੈਰਾਗੀ^੧ ਕਹਹਿ ਬੈਰਾਗ, ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ ਜਿ ਖਸਮੇ ਭਾਵੈ ॥

ਹਿਰਦੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਭੈ ਰਹਿਆ, ਗੁਰੁ ਕੀ ਕਾਰੁ ਕਮਾਵੈ ॥

ਏਕੋ ਚੇਤੈ, ਮਨੁਆ^੨ ਨ ਭੋਲੈ, ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਵੈ^੩ ॥

ਸਹਜੇ ਮਾਤਾ^੪ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ, ਸਾਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਕਈ ਅਸੰਖ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਸੋਈ ਬੈਰਾਗੀ ਜਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਉਂ ਭਾਵੈ । ਉਸੁ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਉਂ ਕਵਨੁ ਬੈਰਾਗੀ ਭਾਵਤਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ, ਅਰੁ ਆਠ ਪਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਭੈ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਬਦ ਮਹਿ ਕਟਣਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਹਿਆ ਹੈ ਸਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਹੀ ਕਾਰੁ ਕਮਾਵੈ, ਇਕਸ ਉਪਰਿ ਆਸਾ ਰਾਖੈ, ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਲੋਭ ਕਉਂ

^੧ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਦਾ ।

^੨ਜਦ ਤੱਕ ।

^੩ਤਦ ਤੱਕ ।

^੪ਗਿਆਨ ।

^੫ਐਪਰ,

ਪਰ, ਪਰੰਤੂ ।

^੬ਹਿੰਦੂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਜੋ ਦੋ ਹਿੰਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਹੈ : (੧) ਰਾਮਾਨੰਦੀ ਤੇ (੨) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਨੰਦੀ । ਰਾਮਾਨੰਦੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ-ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਨੰਦੀ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ । ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਲ ਵੈਰਾਗੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰਕ ਗੱਲਾਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਵੈਰਾਗੀ (ਤਿਆਗੀ) ਹੋਵੇ ।

^੭ਮਨ ।

^੮ਜੋ ਧਾਉਂਦੇ ਜਾਂ ਭੋਲਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜ (ਰੋਕ) ਕੇ ਰੱਖੇ ।

^੯ਸਹਿਜ (ਗਿਆਨ) ਵਿਚ ਮਸਤਿਆ ਹੋਇਆ ।

ਵੱਲੇ ਨਾਹੀ। ਮਨੁ ਜਿ ਦਹਦਿਸਿ ਧਾਵਦਾ ਹੈ ਸਿ ਧਾਵਣ ਨਾ ਦੇਇ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਰਹੈ। ਸਹਜ ਸਾਥਿ ਉਮੰਗਿ ਕਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੈ, ਸੋਈ ਬੈਰਾਗੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਭਾਵੈ, ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਏਹਿ ਕਰਮਿ ਹੋਇ ਸੋਈ ਬੈਰਾਗੀ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮਨੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਮਾਹਿ? ਅਰੁ ਸੁਖ ਕਵਣੁ ਭੋਗਤਾ ਹੈ? ਅਰੁ ਸੁਖ ਜਿ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਸ ਤੇ ਹੋਇ? ਅਰੁ ਇਸ ਕੀ ਜਿਹਵਾ ਨੇਤ੍ਰ ਸੋਤ੍ਰ ਹੈ ਤਿਨ ਕੰਉ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਾਖੈ? ਇਸ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਜਿ ਅਗਨਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਬੁਝੈ। ਅਰੁ ਇਸੁ ਕੰਉ ਆਸਾ ਛੋਡਤੀ ਨਾਹੀ ਧਿਆਨੁ ਕਹਾ ਲਗਾਵੈ? ਇਸ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਮਾਇਆ ਕੀ ਭੂਖ ਹੈ ਏਹੁ ਜਿ ਅੰਬਿਤੁ ਪਾਵੈ ਕਸ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਵੈ?” ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਮਨੁਆ ਪਉਣੁ ਬਿੰਦੁ ਸੁਖਵਾਸੀ, ਨਾਮਿ ਵਸੈ ਸੁਖ ਭਾਈ ॥
ਜਿਹਵਾ ਨੇਤ੍ਰ ਸੋਤ੍ਰ^੧ ਸਰਿ ਰਾਤੇ, ਜਲਿ^੨ ਭੂਤੀ ਤੁਖਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥
ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਰਹੈ ਬੈਰਾਗੀ, ਨਿਜ ਘਰਿ^੩ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ॥
ਭਿਖਿਆ ਨਾਮਿ ਰਜੇ ਸੰਤੋਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਹਜਿ ਪੀਆਈ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਕੇ ! ਮਨੁਆ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪਵਣੁ ਹੈ ਤਿਸਿ ਦੇਹੀ ਮਹਿ, ਬਿੰਦੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਰਸ ਭੋਗਿ ਸੁਖ ਪਾਵਤੀ ਹੈ। ਜਬ ਨਾਮਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਰਚੇ ਤਬ ਬਿੰਦੁ^੪ ਸੁਖ ਪਾਵੈ, ਨਾਤਰ ਰਸ ਤੇ ਰੋਗੁ ਹੋਇ। ਜਬ ਜਿਹਵਾ ਤੇ ਸਾਚੁ ਬੋਲੈ ਅਰੁ ਨੇਤ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਕਲ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਅਰੁ ਸੋਤ੍ਰੀ^੫ ਸੰਤੋਖੁ ਆਵੈ। ਅਰੁ ਅੰਤਰਿ ਭਰਮ ਕੀ ਅਗਨਿ ਜਲਤੀ ਹੈ ਸਿ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਾਥਿ ਨਿਵਾਰੈ। ਅਰੁ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸ ਰਹੈ ਤਉ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਇ। ਨਿਜ ਘਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਬਸਤਾ ਹੈ, ਤਹਾ ਲਿਜਾਇ ਧਿਆਨੁ ਲਗਾਵੈ, ਸਹਜਿ ਸਾਥਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪੀਵੈ। ਤਬ ਅੰਤਰਿ ਜਿ ਭੂਖ ਹੈ ਮਾਇਆ ਕੀ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਸੰਤੋਖੁ ਆਵੈ। ਨਾਮ ਕੀ ਭਿਖਿਆ ਭੁਗਤਿ ਖਾਇ ਸੰਤੋਖਿ ਸਾਥਿ ਅਘਾਇ^੬ ਤਉ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਇ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਕਿ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ ਅਰੁ ਏਹੁ ਨਾਹੀ ਆਈ ਜਿ ਤੁਮ ਬਤਾਵਤੇ ਹਉ ਅਰੁ ਓਇ ਟੋਕ^੭ ਬਾਂਧਿ ਬੈਠੇ ਹੈ, ਕਹਤੇ ਹੈ ਜਿ, ‘ਹਮ ਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ, ਹਮ ਬੈਕੁੰਠਿ ਜਾਹਿਗੇ’, ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣੁ ਗਤਿ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ:—

ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚਿ ਬੈਰਾਗੁ ਨ ਹੋਵੀ ਜਬ ਲਗੁ ਦੂਜੀ ਰਾਈ ॥
ਸਭੁ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਏਕੋ ਦਾਤਾ, ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਭਾਈ ॥
ਮਨਮੁਖਿ ਜੋਤ ਦੁਖਿ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥
ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ, ਕਹਣੈ ਕੀਮ^੮ ਨ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਦੁਬਿਧਾ ਹੋਇ ਤਬ ਬੈਰਾਗੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਜਬ ਲਗਿ ਰੇਤੁ ਕੇ ਦਾਣੇ ਨਿਕੇ ਤੇ ਜਿ ਨਿਕਾ ਹੈ ਤਿਸ ਤੇ ਲਖਵਾ ਦ੍ਰੋਤ ਭਾਉ^੯ ਹੋਇ, ਤਬ ਲਗਿ ਨਾ ਰਾਮੁ ਏਸ ਕਾ ਨਾ ਏਹੁ ਰਾਮ ਕਾ। ਤਬ ਲਗਿ ਏਹੁ ਬੈਰਾਗੀ ਨਾ ਹੋਇ। ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਹੈ, ਸਭਸੁ ਕੰਉ ਓਹੀ ਠਾਕੁਰੁ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਦੇਵਣਹਾਰੁ। ਪਣੁ ਜੇ ਮਨਮੁਖ ਹੈ ਤਿਨ ਕੰਉ ਈਹਾ ਭੀ ਦੁਖ ਹੈ ਅਰੁ ਉਹਾ ਭੀ ਦੁਖ ਹੈ।

^੧ਸੋਤ੍ਰ, ਕੰਨ। ^੨ਜਲਨ, ਭਾਵ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਅੰਗ। ^੩ਸਹਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ।
^੪ਬੋੜਾ ਚਿਰ। ^੫ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ। ^੬ਚੰਜੇ। ^੭ਮਹਾਰਾ, ਆਸਰਾ। ^੮ਕੀਮਤ, ਮੁੱਲ।
^੯ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੂਜੇ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ।

ਅਰੁ ਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਈਹਾਂ ਭੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਅਰੁ ਉਹਾਂ ਭੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਉ ਦਰਗਾਹ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਅਰੁ ਮਨਮੁਖਾ ਕਉ ਦੁਖ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੇ ਓਹੁ ਪਾਰਹਮੁ ਹੈ ਸੁ ਅਗੰਮ^੧ ਅਤਾਪਿ^੨ ਅਪਰੰਪਰ^੩ ਹੈ। ਤਿਸ ਕੀ ਮਿਤਿ ਮਿਰਜਾਦਾ ਕੋਈ ਕਹਿ ਨਾਹੀ ਸਕਦਾ, ਓਹੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਹੈ^੪। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਸੁ ਆਦਿ-ਅੰਤਿ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ ਹਮ ਕਉ ਦੇਹਿ ਜਿ ਜੀ, ਤਿਹੁ ਲੋਆ^੫ ਮਹਿ ਏਸ ਕੀ ਪਤਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਧਿ ਮਹਾ ਪਰਮਾਰਥੁ, ਤੀਨਿ ਭਵਣ ਪਤਿ ਨਾਮੰ ॥

ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਜੀਆ ਜਗਿ ਜੋਨੀ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਸਹਾਮੰ ॥

ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਕਰਾਏ ਆਪੇ, ਆਪੇ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਮੰ ॥

ਮਨਮੁਖਿ ਜੂਠਿ ਲਹੈ ਭੇ ਮਾਨੰ, ਆਪੇ ਗਿਆਨੁ ਅਗਾਮੰ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਮ ਕੇ ! ਸੁੰਨ ਕੇ ਬਿਖੇ ਭੀ ਅਰੁ ਸਮਾਧਿ ਕੇ ਬਿਖੇ ਭੀ ਏਹੀ ਪਰਮਾਰਥੁ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਹੈ। ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮਿ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਕੋਈ ਜੀਉ ਜੂਠਿ ਮਹਿ ਆਇਆ ਹੈ ਜਗ ਮਾਹਿ ਜਿ ਤਿਸ ਕੇ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਬਿਧਾਤੇ^੬ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੇ ਦੁਖ ਅਰੁ ਸੁਖ ਕਾ। ਦੁਖ ਸੁਖ ਲਿਖੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਚੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਕਰਮ ਕੁਕਰਮ ਭੀ ਆਪੇ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਟਿਕਨਾ ਆਪਣਿਆ ਜੀਆ ਕਉ ਭਗਤਿ ਭੀ ਦਿੜਾਇਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਮਨਮੁਖਿ ਹੋਇਕੇ ਇਨਿ ਜਿ ਪਾਪ ਕੀਏ ਹੈ ਜਿ ਪਾਪਾ ਕੀ ਜੂਠਿ ਜੂਠਿ ਟਿਸ ਕੀ ਕਬਹੂ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਏਸ ਕੀ ਪਾਪ ਕੀ ਜੂਠਿ ਤਬ ਹੀ ਜਾਇ ਜਬ ਭੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ਜਪੈ, ਤਬ ਏਹੁ ਏਸ ਕੇ ਪਾਪ ਜਾਹਿ। ਜਬ ਨਾਮ ਸਾਥਿ ਦਿੜਤਾ ਕਰੈ, ਏਹੀ ਪਰਮਾਰਥੁ ਹੈ ਪੰਡਿਤ ਜੀ !” ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਓਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ਅਰੁ ਜੇ ਸਿਮਰੀਐ ਤਾ ਕਿਆ ਕਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ਅਰੁ ਸਿਮਰਿਆ ਸਿਮਰਿਆ ਫਲੁ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਨਾ ਜਿ, “ਪੰਡਿਤ ਜੀ !

ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਸੇਈ ਸਾਦੁ^੭ ਜਾਣਨਿ, ਜਿਉ ਗੁੰਗੇ ਮਿਠਿਆਈ ॥

ਅਕਥੈ ਕਾ ਕਿਆ ਕਥੀਐ ਭਾਈ, ਚਾਲਉ ਸਦਾ ਰਜਾਈ ॥

ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਮੇਲੇ ਤਾ ਮਤਿ ਹੋਵੈ, ਨਿਗੁਰੇ ਮਤਿ ਨ ਕਾਈ ॥

ਜਿਉ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਾਲਹੁ ਭਾਈ, ਹੋਰਿ ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਜਿਨਹੁ ਸੁਆਦੁ ਆਇਆ ਹੈ ਸੇਈ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਨਿ। ਅਰੁ ਜਿ ਜਾਣਦੇ ਹੋਨਿ ਜਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਜਿਉ ਗੁੰਗਾ ਮਿਠਿਆਈ ਖਾਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਮਨ ਹੀ ਮਹਿ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਕਹਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸਕਤਾ। ਜਿਉ ਜਿਨ੍ਹਾ ਸਾਧਾ ਕਉ ਸੁਆਦੁ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿ ਕਹਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸਕਦੇ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਐਸਾ ਹੈ। ਓਹੁ ਕਿਸੀ ਕੇ ਬੁਤੇ ਕਥਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਓਹੁ ਅਕਥੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ। ਓਹੁ ਕਥਿਆ ਕਿਸੇ ਕੇ ਬੁਤੇ ਨਾਹੀ ਜਾਦਾ। ਪਣੁ ਸਾਧੁ ਫਕੀਰੁ ਬੰਦਾ ਸੇਈ ਸੇਵਕੁ : ਜੇ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਹੁਕਮ ਰਜਾਇ ਮੰਨਿ ਲੇਇ। ਸਾਹਿਬ

^੧ਗੰਮਤਾ (ਪਹੁੰਚ) ਤੋਂ ਪਰੇ।

^੨ਗੰਭੀਰ।

^੩ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।

^੪ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ।

^੫ਕਰਤਾਰ ਨੇ।

^੬ਸੁਆਦ।

ਕੀ ਰਜਾਇ ਮਹਿ ਚਲੇ । ਜਦਿ ਏਸੁ ਕਉ ਗੁਰੂ ਦਾਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਲੇ, ਪੂਰਨੁ ਮਤਿ ਦੇਵੈ ਤਬ ਏਹੁ ਮਤਿ ਆਵੈ । ਨਾਤਰ ਨਿਗੁਰੇ^੧ ਕਉ ਏਹੁ ਮਤਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ । ਨਿਗੁਰਾ ਜੂਨੀ ਪੜਤਾ ਹੈ । ਏਸ ਕੀ ਚਤੁਰਾਈ ਕੀਤੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਜਿਉ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਹੀ ਚਲਾਵਤਾ ਹੈ । ਏਸ ਕੇ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਪੌਡਿਤ ਜੀ !^੨ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ।

ਤਬ ਪੌਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਧੌਨਿ ਹੋ ਤੁਮ ਜਿਨਹੁ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪੌਡਿਤ ਜੀ ! ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕੇ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਹੈ ।

ਇਕਿ ਫਰਮਿ ਭੁਲਾਏ, ਇਕਿ ਫਰਮਿ ਰਾਤੇ^੩, ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਅਪਾਰਾ ॥
ਜਿਤੁ ਤੁਧੁ ਲਾਏ ਤੇਰਾ ਫਲੁ ਪਾਇਆ, ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਵਣ ਧਾਰਾ ॥
ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਅਪਣਾ, ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਨਿਦਪਾ ਕੀਨੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੌਡਿਤਾ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਗਹਨਗਤਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣੀ ਜਾਤੀ । ਇਕਨਾ ਕਉ ਫਰਮਿ ਭੁਲਾਵਤਾ ਹੈ । ਇਕਨਾ ਕਉ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ । ਜੇਹੀ ਜੇਹੀ ਟਹਲ ਕਿਸੇ ਕਉ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਹੀ ਤਿਸੁ ਜੀਆਂ ਕਉ ਵਜਹੁ^੪ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਨੁਖ ਕਹੈ ਜਿ ‘ਹਉ ਸੇਵਾ ਕਰਤਾ ਦੇਉ’ ਸਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਬੁਨੁ ਹੈ । ਜੀਉ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਰੁ ਪਿੰਡੁ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਧਨੁ ਸੁਖੁ ਦੀਆ ਸਭੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ । ਏਹੁ ਕਿਆ ਜਿ ਏਹੁ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ? ਏਸ ਕਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਪਣੁ ਇਸੀ ਬਾਤ (ਕਾ) ਏਸੁ ਕਉ ਫਲੁ ਹੈ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਏਸੁ ਕਉ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਏਸੁ ਕਉ ਦਿਤਾਇ ਦੇਇ । ਅਰੁ ਏਸ ਕਾ ਪਿਆਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਾਥਿ ਲਾਗੇ, ਤਬ ਇਸਿ ਬਾਤ ਤੇ ਏਸੁ ਕਉ ਗੁਣ ਫਲੁ ਹੈ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਇਸ ਕਉ ਮਿਲੈ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੌਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਗੁਣੁ ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਕਹਾ ਬਸਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਪਾਈਤਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੌਡਿਤ ਜੀ !

ਗਗਨੰਤਰ^੫ ਵਾਸਿਆ, ਗੁਣ ਪਰਗਾਸਿਆ, ਗੁਣ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੰ ॥
ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਭਾਵੈ, ਕਹੈ ਕਹਾਵੈ, ਤਤੇ ਤਤੁ ਵਖਾਨੰ ॥
ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ, ਗਹਿਰ ਗੰਢੀਰਾ, ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬੁਝੈਰਾਨੰ^੬ ॥
ਪੂਰਾ ਬੈਰਾਗੀ, ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਗੀ, ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਮਾਨੰ ॥ ੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੌਡਿਤ ਜੀ ! ਗਗਨੰਤਰਿ ਮਾਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਗੁਣਾ ਕਾ ਬਾਸਾ ਹੈ । ਗੁਣ ਅਰੁ ਗਿਆਨ ਕਾ ਵਾਸਾ ਗਗਨ ਮਾਹਿ ਹੈ ਸੁ ਗਗਨ ਕਹੀਐ ਕਪਾਲੁ । ਜਿਸ ਕਉ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੋਇ ਤਿਸੁ ਕਉ ਗਗਨ ਦੀ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਅਰੁ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਾਸੇ । ਗਗਨ ਮਾਹਿ ਗੁਣ ਹੈ ਗੁਣਾ ਮਾਹਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ਅਰੁ ਧਿਆਨੁ ਹੈ । ਜਬ ਏਸ ਨੇ ਗੁਣਾ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੂਆ ਤਬ ਗਿਆਨੁ ਆਇਆ । ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਗਿਆਨੁ ਆਇਆ ਤਬ ਧਿਆਨੁ ਲਾਗਾ । ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਧਿਆਨੁ ਲਾਗਾ ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿ ਤਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਆਇ ਵਸਿਆ । ਤਬ ਲਾਗਾ ਏਹੁ ਤਤੁ^੭ ਕਾ ਵਖਿਆਨੁ ਕਰਨੇ । ਏਸੁ ਕਉ ਅਵਰੁ ਵਖਿਆਨੁ ਮਨ

^੧ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਭਾਵ—ਮਨਮੁਖ । ^੨ਲੱਗੇ । ^੩ਤਨਮਾਹ, ਰੋਜ਼ੀਨਾ । ^੪ਗਗਨ (ਦਸਮ ਦੁਾਰ) ਅੰਤਰਿ (ਵਿਚ), ਭਾਵ—ਬੁੱਧ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ । ^੫ਬਾਵਲਾ (ਕਮਲਾ ਅਬਵਾ—ਪਾਗਲ) ਹੈ । ^੬ਈਸ਼ਵਰ ।

ਤੇ ਮਿਟਿ ਗਇਆ। ਤਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਕਾ ਲਾਗਾ ਨਾਮ-ਗੁਣੁ ਬੋਲਣੇ। ਤਬ ਜੇ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਥਾ ਕਹਿ ਬਤਾਇਆ ਥਾ ਸਿ ਏਸ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਆਇਆ, ਤਬ ਏਹੁ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗਹਰ ਗੰਭੀਰੁ ਹੋਇਆ। ਜਬ ਏਹੁ ਨਾਮ ਸਾਥਿ ਗਹਰ ਗੰਭੀਰੁ ਹੋਇਆ ਤਬ ਏਹੁ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਹੋਇਆ। ਬਿਨਾ ਸਬਦ ਬੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਅਗਿਆਨੁ ਹੈ। ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਸਬਦੁ ਅੰਤਰਿ ਆਇਆ ਤਬ ਏਹੁ ਪੂਰਾ ਬੈਰਾਗੀ ਹੁਆ। ਤਬ ਜਾਨਿਆ ਜਿ ਏਹੁ ਸਬਦ ਸੰਤੁ ਰਚਿਆ ਹੈ ਜਿ ਸਚੁ ਹੁਆ ਹੈ, ਤਹਕੀਕੁ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਜਿ ਅਬ ਪੂਰਾ ਹੈ। ਤਬ ਓਇ ਪੰਡਿਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ, ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖਿ ਹੂਏ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਕਹਾਇ ਉਸਤਤਿ ਲਾਗੇ ਕਰਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ, “ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ! ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ! ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜੀ !”

ਸਲੋਕੁ।

ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਅਰਾਧੀਐ, ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥

ਪੂਰੇ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ਮਿਲੈ, ਘਟਤ ਬਥਤ ਨਹੀ ਠਾਉ ॥

ਘਟਦੇ ਕਉ ਪੂਰਾ ਕਰਹੁ, ਦਾਸ ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੪੮॥

(ਸ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪੰਡਿਤਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਬਨਾਰਸੀ ਬੈਠਾ ਥਾ, ਤਬ ਉਹਾ ਜਿ ਲੋਕੁ ਥਾ ਸੁ ਬਹੁਤੁ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਇਆ ਹੈ”। ਨਗਰਿ ਮਹਿ ਬਹੁਤੁ ਬਾਤ ਚਲਿ ਪਤੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ”। ਜਿਤਨੇ ਬਨਾਰਸੀ ਮਹਿ ਲੋਕੁ ਬੇ ਤਿਤਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਏ। ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਪੰਡਿਤ ਬੇ ਬਨਾਰਸੀ ਬੀਚਿ ਤਿਨਹੁ ਕਹਿਆ “ਏਹੁ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਏਹੁ ਕਵਨੁ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਏਹੁ ਜਾਤਿ ਕਾ ਕਵਨੁ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਖੜੀ ਹੈ”। “ਏਹੁ ਗੋਤ੍ਰ ਕਾ ਕਵਨੁ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਵੇਦੀ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਰੂਪਿ ਕੈਸੇ ਕਿ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਅਤੀਤ ਕੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਤਾ ਪੀਤਾ ਕਿਛੁ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾ, ਕਿ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕਿਛੁ ਖਲਾਇਆ ਹੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਦੇ ਕਿਛੁ ਕਿਸਹੀ ਖਾਤਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਸੋਭਾਵੰਤੁ ਕੈਸਾ ਕੁ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸੋਭਾ ਦਰਸਨ ਕੀ ਕਿਛੁ ਬਰਨੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ”। ਤਬ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਤਾ ਪੀਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾ ਹੋਇਗਾ ਜਿਸ ਕੀ ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਹੈ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਸਭਨਹੁ ਟਿਕਤੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕੀਆ ਚਾਹੀਐ। ਸਤਿਵਾਦੀ ਕਹੀਤਾ ਹੈ; ਸੋਭਾ ਅਨੰਨ ਗਿਆਨ ਗੰਮਿ ਹੈ, ਹੋਇ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਕੀਜੀਐ। ਤਬ ਓਇ ਸਭ ਪੰਡਿਤ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਿਸਰਾਤਿ ਕੇ

¹ਅੰਤਰ ਅਤਮੇ ਵਿਚ।

²ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

³ਕਿਸ ਰੂਪਿ

(ਛੇਪ ਵਿਚ) ਹੈ।

⁴ਤਿਆਗੀ ਦੇ (ਛੇਪ ਵਿਚ)।

⁵ਗਿਆਨ ਤੇ ਗਮਜ (ਗਮਤਾ ਜੋਗ)

ਅਰਥਾਤ-ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਾ।

⁶ਵਿਸ਼੍ਵਾਤਿ ਘਾਟ ਮਥੁਰਾ ਲਾਗੇ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਰਾਮ

ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਏਥੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਤਿ (ਘਾਟ) ਤੋਂ ਭਾਵ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮ—ਸਥਾਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।

ਉਪਰਿ ਗੰਗਾ ਕੇ ਉਪ ਕੰਨੇ^੧ ਬੇਠਾ ਥਾ । ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਮਿਲ ਕਰਿ ਵੇਦ-ਮਿਰਜਾਦਾ ਕੀ ਬਾਤ ਪੂਛਨੇ ਆਏ । ਆਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ 'ਰਾਮ ਰਾਮ' ਕਰੀ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਗੇ ਥੀ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ । ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਆਗੇ ਤੇ ਅਸੀਰਵਾਦੁ ਦੀਆ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਆਈਐ ਜੀ, ਪੰਡਿਤਹੁ ਜੀ ! ਸਨਾਥ ਕੀਏ, ਧੰਨਿ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗਿ ਜਿ ਤੁਮਹੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ" । ਪੰਡਿਤਹੁ ਕੰਉ ਭੰਡਉਤ^੨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਠਾਏ । ਪੰਡਿਤ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਤਉ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਏ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਗਤੁ ਗੁਰ^੩ ! ਏਕ ਬਿਧਿ ਹਮ ਕੰਉ ਸਮਝਾਇ ਦੇਹਿ : ਏਹੁ ਜਿ ਬਾਤ ਵੇਦ ਬਤਾਈ ਹੈ ਸੁ ਤੁਮਾਰੇ ਲੇਖੇ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਆਮੀ ਜੀ ! ਹਮ ਕੰਉਨੁ ਜੁ ਏਹੁ ਲੇਖੇ ਕੀ ਬਾਤ ਜਾਨਹਿ, ਜਿਸ ਕੀ ਏਹੁ ਬਾਤ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਨੈ" । ਕਹੈ, "ਜੀ, ਭਗਤੁ ਅਰੁ ਭਗਵਾਨ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ, ਜਿਸ ਕੰਉ ਤੁਮਿ ਲੇਖੇ ਬਾਹਹੁਗੇ, ਸੋਈ ਭਗਵਾਨ ਭੀ ਲੇਖੇ ਬਾਹੁਗਾ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਜੁ ਆਗਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਉ ਏਹੁ ਜੀਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ ਲੇਖੇ ਪੜੈ ਤਿਵੇ ਹੀ ਤੁਮਿ ਕਹਿ ਦੇਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤ" । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ, ਬੇਦੀ ਆਣੀ, ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਦੇ ਦੇ ਲੈਣਾ, ਲੈ ਲੈ ਦੇਣਾ, ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰੁ ॥

ਉਤਮ ਮਧਿਮ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ, ਭਰਮਿ ਭਾਵੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ, ਤਤੁ ਵਖਾਣੀ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਿਚਿ ਆਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤੀ, ਸੁਰਤੀ ਕਰਮਿ ਧਿਆਈ ॥

ਹੁਕਮੁ ਸਾਜਿ ਹੁਕਮੈ ਵਿਚਿ ਰਖੈ, ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਵੇਖੈ ॥

ਨਾਨਕ ਅਗਹੁ^੪ ਹਉਮੈ ਤੁਣੈ, ਤਾਂਕੋ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੈ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, "ਸੁਨੀਐ ਜੀ ਸੁਆਮੀ ਪੰਡਿਤਹੁ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਜੁ ਧਰਮ ਕੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਸੁ ਏਹ ਵੇਦ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਮੁਖ ਕੀ ਕਥਾ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ ਜਗਤ ਕੰਉ ਕਿਰਤਿ ਲਗਾਵਣੇ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ । ਜੇ ਪੁੰਨ ਕਾ ਇਉ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਪਾਪ ਕਾ ਇਉ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ । ਕੈਸਾ ਜੈਸਾ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ ? ਜੇ ਊਹਾ ਪੀਛੈ ਜਿ ਇਨਿ ਕਿਛੁ ਜੀਅ ਕਮਾਣਾ ਹੈ ਅਰੁ ਪੁੰਨ ਕੀਆ ਹੈ ਜਿ ਈਹਾਂ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਅਬ ਦੇਇਗਾ ਸੁ ਆਗੈ ਪਾਵੈਗਾ । ਅਰੁ ਪਾਪ ਕਰੈਗਾ ਤਉ ਨਰਕਿ ਜਾਇਗਾ, ਪੁੰਨ ਕਰੈਗਾ ਤਉ ਸੁਰਗਿ ਜਾਇਗਾ । ਏਹੁ ਕਥਾ ਵੇਦਹੁ^੫ ਈਹਾਂ ਮੈਸਾਰ ਮਹਿ ਆਣੀ^੬ ਹੈ, ਮੈਸਾਰੁ ਏਹੀ ਜੁਗਤਿ ਕਮਾਤਾ ਹੈ ਨਰਕ ਅਰੁ ਸੁਰਗ ਕੀ, ਪੁੰਨ ਸੁਰਗ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਪਾਪੁ ਨਰਕ ਕੀ ਕਿਰਤਿ । ਇਉ ਇਕਿ ਪੁੰਨ ਕਾਰ ਕਾਰ ਉਤਮ ਜਨਮੁ ਪਾਵਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਧਿਮ ਜਨਮੁ ਪਾਵਤੇ ਹੈ । ਏਹੀ ਨਰਕੁ ਏਹੀ ਸੁਰਗੁ । ਇਸ ਹੀ ਜੁਨੀ ਕੇ ਫੇਰਿ ਮਹਿ ਮੈਸਾਰੁ ਪਿਆ ਭਰਮਤਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਰਾਹੁ ਵੇਦਾ ਕਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਮਾਰਗੁ ਅਵਰੁ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ਜਿ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ? ਜੇ ਅੰਥਿਤੁ ਬਾਣੀ ਸਾਧ ਕਹਤੇ ਹੈ ਜੇ ਤਤੁ^੭ ਵਸਤੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਮਹਿ

^੧ਕਿਨਾਰੇ, ਕੰਢੇ ।

^੨ਭੰਡਵਤਿ (ਪ੍ਰਨਾਮ), ਪਰ ਏਥੇ 'ਅਤਿ ਸਨਮਾਨ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ।

^੩ਜਗਤ

ਦੇ ਗੁਰੂ । ^੪ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੨, ਪਉੜੀ ੧੬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ । ਏਥੇ 'ਮਹਲਾ ੨' ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੂਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ (ਚੌਥੀ) ਹੈ ਤੇ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੱਸਣਾ ਤੇ ਵਰਤਣਾ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭਲਤੀ ਹੈ ।

^੫ਲਿਖਾਈ ।

^੬ਅਸਲੀ ।

^੭ਪਹਿਲਾਂ ।

^੮ਵੇਦਾਂ ਨੇ ।

ਛੂਠ ਕਾ ਰਲਾ ਨਾਹੀ । ਨਿਰਮਲ ਕਥਾ ਹੈ, ਸੁ ਓਹੁ ਬਾਣੀ ਹੈ ਗਿਆਨ ਤੇ ਉਪਜੀ, ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੇਆਏ । ਕਹੀ ਸੋ ਗੁਰਮੁਖੀ^੧ ਕਹੀ, ਜਾਤੀ ਸੁ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਤੀ, ਜਿਨ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਸੁਰਤਿ ਹੈ ਤਿਨਹੁ ਏਹੁ ਜਾਤੀ, ਜਿਨ ਕੇ ਕਰਮਿ ਪੜੀ ਤਿਨਹੁ ਏਹੁ ਕਮਾਈ, ਤਿਨਹੁ ਇਨਹੁ ਕਰਮ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਨਾ ਕੀਆ । ਕਰਮਾ ਉਪਰਿ ਟੇਕ ਨ ਰਾਖੀ, ਤਿਨਹੁ ਏਹਾ ਜਾਨੀ ਜਿ ਏਹੁ ਕਮਾਈ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਏਹੁ ਜਿ ਆਇਆ ਸਿ ਹੁਕਮ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਿਆ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਏਨਿ ਕਮਾਇਆ ਸਿ ਹੁਕਮ ਹੀ ਮਾਹਿ ਕਮਾਇਆ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਦੇਖੇ ਸੁ ਸਭੁ ਹੁਕਮੁ ਹੀ ਕਰਿ ਦੇਖੇ, ਆਪ ਉਪਰਿ ਗੁਮਾਨੁ ਕਿਛੁ ਨਾ ਲਿਆਵੈ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੈ ਕੀਆ, ਨਾ ਭਲਾ ਨਾ ਬੁਰਾ, ਮਨ ਤੇ ਹਉਮੈ ਮੋਟਿ ਦੂਰਿ ਕਰੇ । ਤਾ ਕੋਈ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ਲੇਖੇ ਪੜੇ । ਸਹੀ ਹੋਇ । ਜਉ ਲਉ ਏਹੁ ਜੀਉ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਕੀਆ, ਤਉ ਲਉ ਏਹੁ ਜੀਉ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਭਰਮਤਾ ਹੈ । ਜਬ ਏਹੁ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ਹੋਇਗਾ ਤਬ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਹੋਇਗਾ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਇਸ ਕਾ ਹੋਇਗਾ^੨ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਸਭਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੈ ਜਪਣੇ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸਿਮਰਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਚਾਰਿ ਦੇਵਹਿ ਕਰਮ ਬਤਾਇ ॥

ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਉਗਵੈ, ਜੋ ਦੇਵੈ ਸੋ ਖਾਇ ॥

ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ਤਾ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਏ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ^੩ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਸਾਇ ॥ ੪੯ ॥

SIKHBOOKS.COM

(ਹ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪੰਡਤਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਬਨਾਰਸੀ ਉਪਰਿ ਪੰਡਿਤਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਦੀਖਿਆ ਲੀਨੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਹਿ । ਉਨਹੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਫੇਰਿ ਹਥਿ ਜੋੜਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ । ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਕਿਛੁ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤੇਰੀ ਸਿ ਹਮ ਕਰਹਿ । ਅਬ ਹਮ ਕਉ ਸੁਮਤਿ ਦਿੜਾਇ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਹਮਰਾ ਮਤਿ ਟਿਕਿਆ ਰਹੈ ਜੀ । ਤੇਰੇ ਉਪਦੇਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਮਿ ਟਿਕੈ ਰਹਹਿ ਜੀ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਪਦੇਸ ਦੇਤਾ ਹੈ ਪੰਡਿਤਾ ਕਉ । ਸੋਠਿ ਰਾਗ ਮਹਿ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ :

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬੰਧਨੀ ਭਾਈ, ਕਰਮ ਧਰਮ ਬੰਧਕਾਰੀ ॥

ਪਾਪਿ ਪੁੰਨਿ ਜਗੁ ਜਾਇਆ ਭਾਈ, ਬਿਨਸੈ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੀ ॥

ਇਹ ਮਾਇਆ ਜਗਿ ਮੋਹਣੀ ਭਾਈ, ਕਰਮ ਸਭੈ ਵੇਕਾਰੀ ॥੧॥

ਸੁਣਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਮਾ ਕਾਰੀ ॥

ਜਿਤੁ ਕਰਮਿ ਸੁਖੁ ਉਪਜੈ ਭਾਈ ਸੁ ਆਤਮ ਤਤੁ ਬਿਚਾਰੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥

^੧ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ।

^੨ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਮੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਦਵਨਾ ਹੈ ।

^੩ਦਿਕਾਰ ।

^੪ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪੰਡਿਤਾ ਜੀ ! ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਬੰਧਿ^੧ ਰਖਨੀ, ਦਉੜਨ ਨਾਹੀ ਦੇਵਨੀ । ਕਰਮੁ ਅਰੁ ਧਰਮੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਇਹਿ ਭੀ ਇਸੁ ਕੰਉ ਬੰਧਨ ਹੈ । ਪੰਡਿਤਾ ! ਕਰਮ ਧਰਮੁ ਜਿ ਕਰਨੇ ਸਿ ਆਪੁ^੨ ਮਿਟਾਇ ਕੈ ਕਰਨੇ, ਸਿ ਕਰੈ ਕਰਾਏ ਰਾਮੁ, ਹਮ ਬੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ: ਨਾ ਪੁੰਨੁ ਹੀ ਨਾ ਪਾਪੁ ਹੀ । ਪਰੁ ਕਰਮੁ ਜਿ ਕਰਨੇ ਸਿ ਆਪੁ ਮਿਟਾਇਕੈ ਕਰਨੇ । ਪਾਪੁ ਅਰੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀ ਜਗੁ ਉਪਜਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜੇ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਤਉ ਬਿਨਸੈ ਨਾਹੀ । ਨਾਮੁ ਹੀ ਸਿਮਰੁ ਜਿਤ ਅਕਾਲ^੩ ਹੋਵਹੁ । ਨਾਮੁ ਵਿਸੁਰੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਗਤੁ ਬਿਨਸਤਾ ਹੈ, ਕਾਲ ਕੈ ਵਸਿ ਆਵਤਾ ਹੈ । ਤੁਮ ਨਾਮੁ ਹੀ ਸਿਮਰਤੇ ਰਹਹੁ ਜਿਸ ਤੇ ਅਕਾਲ ਹੋਵਹੁ । ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ਸਿ ਜਗਤੁ ਕੰਉ ਮੋਹਤੀ ਫਿਰਤੀ ਹੈ ! ਇਸ ਮਾਇਆ ਕੇ ਜਿ ਕਰਮੁ ਹੈ ਸਿ ਸਭਿ ਵਿਕਾਰ ਹੈ । ਸੁਣਿਹੋ ਪੰਡਿਤਾ ! ਕਰਮੁ ਸੇਈ ਕੀਜੀਅਹਿ ਜਿਨਹੁ ਕਰਮਹੁ ਸੁਖੁ ਹੋਇ । ਸੁ ਕਵਣ ਕਰਮੁ ਹੈ ਜਿਨੀ ਕਰਮੀ ਸੁਖੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ? ਸੁ ਕਰਮੁ ਏਹਿ ਹੈ ਜੇ ਸਕਲ ਜੀਆਂ ਮਹਿ ਏਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਸਕਲਿ ਜੀਆ ਕੇ ਵਿਖੇ ਤਤੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਾਮੁ ਹੈ, ਰਾਮੁ ਜਾਨਣਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ : ਜੇ “ਆਵਰੁ ਕਉਣੁ ਲਛਣੁ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਾਵਣੇ ਕਾ ?”

ਸਾਸਤੁ ਬੇਦੁ ਬਕੈ ਖੜੋ ਭਾਈ^੪, ਕਰਮ ਕਰਹੁ ਸੰਸਾਰੀ ॥

ਪਾਖੰਡਿ^੫ ਮੈਲੁ ਨ ਚੂਕਈ ਭਾਈ, ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਵਿਕਾਰੀ^੬ ॥

ਇਨ ਬਿਧਿ ਭੂਬੀ ਮਾਕੁਰੀ^੭ ਭਾਈ, ਉਂਡੀ^੮ ਸਿਰ ਕੈ ਭਾਰੀ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੰਡਿਤਾ ! ਸਾਸਤ੍ਰ ਅਰੁ ਵੇਦੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਖੜੋ ਕਹਤਾ ਹੈ ‘ਰੇ ਸੈਸਾਰੁ ! ਕਰਮ ਕਰਹੁ, ਰੇ ਸੈਸਾਰੁ ! ਕਰਮ ਕਰਹੁ’ । ਬਿਕਰਮਾ ਕੀ ਜਿ ਮੈਲੁ ਹੈ ਸਿ ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਏ ਉਤਰਤੀ ਨਾਹੀ । ਏਤੁ ਗਲ ਬੇੜੀ ਸਿਰਿ ਭਾਰ ਭੂਬਤੀ^੯ ਹੈ, ਤਰਤੀ ਨਾਹੀ । ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਰਹਤਾ ਨਾਹੀ ਇਸ ਕਾ, ਜਿ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਕਟੀਐ, ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਟੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ:—

ਦੁਰਮਤਿ ਘਣੀ ਵਿਗੂਤੀ ਭਾਈ, ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਈ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ਭਾਈ, ਬਿਨੁ ਨਾਮੈ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਭਾਈ, ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਰਹਾਈ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਰੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਏਹੁ ਜਿ ਦੁਰਮਤਿ ਹੈ ਸਿ ਇਸੁ ਸਾਬਿ ਘਣੀ^{੧੦} ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਬਿਗੂਚਤੀ^{੧੧} ਹੈ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਨਾਉ ਪਾਈਤਾ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਭਰਮੁ ਜਾਤਾ ਨਾਹੀ । ਦੁਰਮਤਿ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਟੀਤੀ ਨਾਹੀ । ਜਦਿ ਏਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਤਾ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਏ, ਤਾ ਹੀ ਇਸੁ ਕਾ ਆਵਾਗਵਣੁ^{੧੨} ਕਟੀਐ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਰਖਣਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣਾ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਹੈ ਤਿਤੀ^{੧੩} ਰਾਹਿ ਚਲਣਾ । ਜਿਸੁ ਤੇ ਆਵਾਗਉਣੁ ਕਟੀਏ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੰਡਿਤਾ !

^੧ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ।

^੨ਹਉਮੈ, ਆਪਾ, ਹੰਕਾਰ ।

^੩ਕਾਲ ਤੇ ਰਹਿਤ, ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ।

^੪ਰੇ ਭਾਈ !

ਸਾਸਤ੍ਰ-ਵੇਦ ਖੜਾ ਬਕਦਾ, ਅਰਥਾਤ-ਬੋਲਦਾ ਹੈ ।

^੫ਪਾਖੰਡ ਨਾਲ ।

^੬ਵਿਕਾਰੀ (ਵਿਭਿਅੰ) ਦੀ ਮੈਲ ।

^੭ਮੱਕੜੀ ।

^੮ਉਲਟੀ ।

^੯ਬਹੁਤੀ ।

^{੧੦}ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

^{੧੧}ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ, ਅਰਥਾਤ

ਜਨਮ-ਮਰਨ ।

^{੧੨}ਉਸੇ ।

ਸਚੁ ਸਹਜੁ ਗੁਰ ਤੇ ਊਪਜੈ ਭਾਈ, ਮਨੁ ਨਿਰਮਲਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਈ ॥

ਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਬੂਝੈ ਭਾਈ, ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਮਗੁ^੧ ਨ ਪਾਈ ॥

ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਕਿ^੨ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ਭਾਈ, ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਸਚ ਕਾ ਸਹਜੁ^੩ ਇਸੁ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਆਵਤਾ ਨਾਹੀ । ਜਬ ਇਸ ਕਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ਤਬ ਏਹੁ ਸਚ ਮਹਿ ਸਮਾਵੈ । ਜੋ ਗੁਰੁ ਕੰਉ ਸੇਵੈ ਸੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਰਾਹ ਕੰਉ ਪਾਵੈ । ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਹੈ ਸਿ ਲੋਭੁ ਹੀ ਕਰਤੂਤਿ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ । ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਕੰਉ ਖਾਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਬਿਖਈ ਕਰਮ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ । ਏਹੁ ਬਾਤ ਤੁਮਹੁ ਕਰਨੀ ਨਾਹੀ । ਸਤਿਵਾਦੀ ਹੋਵਨਾ । ਸਚੁ ਕਮਾਵਨਾ, ਸਚੇ ਕੇ ਘਰਿ ਰਹਨਾ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਕਰਮ ਕੋਈ ਸੈਸਾਰੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਕਵਨੁ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਪੰਡਿਤਾ ਜੀ !

ਪੰਡਿਤ ਦਹੀ ਬਿਭੋਈਐ^੪ ਭਾਈ, ਵਿਚਹੁ ਨਿਕਲੈ ਤਬੁ^੫ ॥

ਜਲੁ ਮਥੀਐ^੬ ਜਲੁ ਦੇਖੀਐ ਭਾਈ, ਇਹੁ ਜਗੁ ਏਹਾ ਵਬੁ^੭ ॥

ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਭਰਮਿ ਵਿਗੁਚੀਐ^੮ ਭਾਈ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇਉ ਅਲਖੁ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪੰਡਿਤਾ ਜੀ ! ਦਹੀ ਵਿਰੋਲੀਐ ਘ੍ਰਿਤੁ ਨਿਕਲਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਵਿਰੋਲੀਐ ਤਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਨਿਕਲਤਾ ਹੈ, ਘ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹੀ ਨਿਕਲਤਾ । ਇਸੁ ਜਗ ਵਿਚਿ ਜਿ ਬਿਕਰਮ ਹੈ ਸਿ ਏਵੈ ਹੈ ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਬਿਰੋਲਣਾ । ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰਮੁ ਮਾਰਿ ਵਿਗੋਇਤਾ^੯ ਹੈ । ਜਬ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਬ ਭਰਮੁ ਜਾਇ । ਜਬ ਭਰਮੁ ਜਾਇ ਤਬ ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ਨਜਰਿ ਆਵੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਉਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ “ਸੋ ਨਾਹੀ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਜਗੁ ਹੈ, ਕਰਮਾ ਹੀ ਕੀ ਕਰਤੂਤਿ ਚਲਤਾ ਹੈ ਜੀ । ਕਿਵੇ ਹੀ ਏਸੁ ਸੈਸਾਰ ਕੀ ਏਹੁ ਪਾਪਾ ਕੀ ਗੰਠਿ ਭੀ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ? ਜਿਤੁ ਏਸੁ ਕੰਉ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਇ । ਸਾਈ ਹੀ ਬਿਧਿ ਬਤਾਈਐ ਜੀ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਪੰਡਿਤ ਜੀ !

ਇਹੁ ਜਗੁ ਤਾਗੋ ਸੂਤ ਕੋ ਭਾਈ ਦਹਦਿਸਿ ਬਾਧੋ ਮਾਇ ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰੁ ਗਾਠਿ ਨ ਛੂਟਈ ਭਾਈ, ਬਾਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ਭਾਈ, ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਪੰਡਿਤਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਗੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਚੇ ਸੂਤ ਕਾ ਤਾਗਾ ਹੈ । ਬਿਨਸਿਓ ਬਿਨਸਿਆ ਹੈ^{੧੦} । ਮਾਇਆ ਸਾਬਿ ਸਭਨੀ ਧਿਰੀ ਬੰਧਿਆ ਹੈ । ਐਸੀਆਂ ਸਕਤੀਆਂ^{੧੧} ਮਾਇਆ ਕੀਆਂ ਗੰਢੀ ਪਈਆਂ ਹੋਨਿ ਇਸ ਜੀਅ ਕੇ ਨਾਲਿ, ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਏਹੁ ਗੰਢੀ ਛੁਟਕਤੀਆਂ ਨਾਹੀ, ਭਾਵੈ

^੧ਮਾਰਗ, ਪੰਥ, ਰਸਤਾ ।   ^੨ਕੀ ।   ^੩ਗਿਆਨ ।   ^੪ਰਿੜਕੀਏ ।   ^੫ਤਬਜ
(ਵਸਤੁ), ਭਾਵ—ਮੱਥਣ ।   ^੬ਰਿੜਕੀਏ ।   ^੭ਵਸਤੁ ।   ^੮ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ
ਖੁਆਰ (ਖੱਜਲ) ਹੋਈਏ ।   ^੯ਵਿਗੋਇਦਾ (ਖੁਆਰ ਕਰਦਾ) ਹੈ ।   ^{੧੦}ਟੁੱਟਾ ਕਿ ਟੁੱਟਾ ।   ^{੧੧}ਸ਼ਕਤ, ਪੀਡੀਆਂ ।

ਅਨੇਕ ਕਟਮ-ਧਟਮ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰੇ। ਇਸਿ ਜਗਤ ਕੰਉ ਭਰਮ ਕੀ ਜਿ ਭਵਾਲੀ¹ ਮਿਲੀ ਹੈ ਸਿ ਕਿਛੁ ਕਹਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ ਜਿ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰ ਸਮਝਾਈਤਾ ਹੈ ਤਉ ਭੀ ਭਰਮ ਜਾਤਾ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੀਰਥਿ ਕੇ ਬਿਖੇ ਲੋਕ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਬਡੇ ਬਡੇ ਦਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਨੁ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ !

ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਭਉ ਮਨਿ ਵਸੈ ਭਾਈ, ਭੈ ਮਰਣਾ ਸਚੁ ਲੇਖੁ ॥

ਮਜਨੁ ਦਾਨੁ ਚੰਗਿਆਈਆ ਭਾਈ, ਦਰਗਹ ਨਾਮੁ ਵਿਸੇਖੁ ॥

ਗੁਰੁ ਅੰਕਸੁ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਭਾਈ, ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਚੁਕਾ ਭੇਖੁ ॥੨॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਪੰਡਿਤਾ ਜੀ ! ਜਬ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ, ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮਨ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭਉ ਆਵੈ ਅਰੁ ਭੈ ਵਿਚਿ ਮਰੈ ਤਬ ਉਸ ਕੰਉ ਸਚ ਕਾ ਲੇਖੁ ਪਰੈ, ਤਬ ਉਸ ਕੰਉ ਮਿਲੈ। ਲਖ ਤੀਰਥੀ ਮਜਨੁ ਕਰੈ, ਕੋਟ ਕੋਟ ਦਾਨ ਕਰੈ, ਤਬ ਸਭਨਾ ਪੁੰਨਾ ਦਾਨਾ ਚੰਗਿਆਈਆ ਅਰੁ ਇਸਨਾਨਾ ਤੇ ਨਾਮੁ ਵਿਸੇਖ ਹੈ। ਨਾਮੁ ਸਮ ਤੁਲਿ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦ ਕਾ ਏਸ ਕੇ ਜਿਰਿ ਅੰਕਸੁ² ਹੋਵੈ, ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਕਰਿ ਜਾਣੇ, ਅਰੁ ਜਬ ਏਸ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਅੰਤਰ ਤੇ ਭੇਖ ਜਾਇ, ਅਲੇਖ ਕੰਉ ਪਹੁਚੇ। ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਤੇ ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਵਾਪਾਰੁ ਹੈ। ਸਚਾ ਭੇਖੁ ਤਬ ਹੋਇ ਜਬ ਨਾਮ ਸਿਮਰੈ। ਅਵਰ ਕਰਮ ਸੁਲਪੁ³ ਹੈ, ਬਡਾ ਨਾਮੁ ਹੈ। ਤੁਮ ਨਾਮੁ ਹੀ ਤਕੜਾ ਕਰਹੁ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਬਹੁਤਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਦਿਖਾ, ਨਾਮੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਹਾਂ ਤੇ ਪਾਈਐ ? ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਇਹੁ ਤਨੁ⁴ ਹਾਟੁ ਸਰਾਫੁ ਕੋ ਭਾਈ, ਵਖਰੁ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰੁ ॥

ਇਹੁ ਵਖਰੁ ਵਾਪਾਰੀ ਸੋ ਦ੍ਰਿੜੈ ਭਾਈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਧਨੁ ਵਾਪਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਭਾਈ, ਮੇਲਿ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰੁ ॥ ੯ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਏਹੁ ਜਿ ਤਨੁ ਹੈ, ਸਿ ਸਰਾਫੁ ਕਾ ਹਟੁ ਹੈ। ਇਸੁ ਹਟ ਮਹਿ ਨਾਮ ਕਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਓੜੁਕੁ ਨਾਹੀ। ਇਹੁ ਨਾਮ ਵਖਰੁ ਜਿ, ਇਸੁ ਵਖਰ ਕੰਉ ਵਪਾਰੀ ਸੋਈ ਦਿੜੈ ਜਿਸ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ਆਵੈ। ਸੋਈ ਇਸਿ ਨਾਮ ਕੇ ਖਜਾਨੇ ਕੰਉ ਲੇਇ। ਪਣੁ ਜੀ ਓਹੀ ਵਪਾਰੀਆ ਧੰਨਿ ਹੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਨਾਮ ਕਾ ਵਪਾਰੁ ਕਰੈ, ਸੋਈ ਵਪਾਰੀਆ ਧੰਨਿ ਹੈ ਜਿਸ ਕੰਉ ਐਸੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਆਈ। ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਮਿਲਿਐ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੀਐ ਸੋਈ ਧੰਨਿ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤਾ ਤੇ ਤੁਮ ਹੀ ਧੰਨਿ ! ਵਾਹੁ ਤੂ ! ਵਾਹੁ ਤੂ !” ਤਿਨਹੁ ਸਭਨਹੁ ਭੰਡਵਤ ਪੁਨਾਮੁ ਕੀਆ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

¹ਭੁਆਟਣੀ।

²ਕੁੰਡਾ (ਹਥਵਾਨ ਦਾ)।

³ਸੂਲਪ, ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ (ਜਾਂ ਛੋਟੇ)।

⁴ਸਰੀਰ।

ਸਲੋਕੁ ॥¹

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪਾਪਾਂ ਕਰਉ, ਚਿਤਵਨਿ ਚਿਤਵੰਉ ਨੀਤਿ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਮਾਇਆ ਮਨੁ ਗੁਸਿਓ², ਲਗਨ ਨ ਦੇਈ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੫੦ ॥

ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹਰਿਨਾਥ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਰਾਜਾ ਹਰਿਨਾਥ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੰਨਾਰਸੀ ਤੇ ਰਮਿਆ, ਖੇਲਤਾ ਖੇਲਤਾ ਰਾਜੇ ਹਰਿਨਾਥ⁴ ਕੇ ਨਗਰਿ ਆਇਆ। ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਆਇ ਟਿਕਿਆ। ਲੋਕੁ ਆਵੈ ਸੁ ਆਇ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕੈ ਬੈਠੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੁਪਿ ਕੈ ਘਰਿ ਆਇ ਗਇਆ, ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ ਨਾ ਬੋਲੈ ਨਾ ਬਕੈ, ਨਾ ਸੁਣੈ ਨ ਸੁਣਾਵੈ। ਸੁ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਮੋਨੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਗੁੰਗਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਕਾਮਲੁ ਹੈ; ਕੋਈ ਕਹੈ ਵਟਵੇਸੁ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਕੰਮ ਸੁਆਲੁ⁵ ਹੈ। ਜਿ ਕੋਈ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖੇ ਸੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ। ਲੋਕ ਪਾਸਿ ਆਇ ਬੈਠਨਿ ਸਿ ਜਾਇ ਕਹਨਿ ਜਿ “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਵਡਾ ਅਨੂਪੁ ਦਰਸਨੁ ਹੈ, ਪਰੁ ਬੋਲਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਓਹੁ ਜਿ ਰਾਜਾ ਹਰਿ ਨਾਥੁ ਥਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਬਥਰਿ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿ “ਇਕੁ ਐਸਾ ਜੈਸਾ ਅਤੀਤੁ ਦਰਸਨੁ ਹੈ⁶ ਪਰੁ ਬੋਲਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਅਰੁ ਖਾਤਾ ਪੀਤਾ ਭੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਅਰੁ ਐਸਾ ਅਨੂਪੁ ਦਰਸਨੁ ਹੈ ਜਿਸ ਕੀ ਕਿਛੁ ਸੋਭਾ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਪਣੁ ਜੀ ਦੇਖੇ ਹੀ ਬਣਿ ਆਵੈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੇ, ਏਹੁ ਮੋਨੀ⁷ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਮੋਨੀ ਤੇ ਸੈਨੀ⁸ ਕਰਿ ਕੇ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ, ਆਗੈ ਜਉ ਪਰਸਾਦੁ ਆਨ ਰਖੀਏ ਸੋ ਖਾਤਾ ਭੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੀ ਏਹੁ ਜਿ ਅਤੀਤੁ ਹੈ ਸੁ ਨ ਸੈਨੀ ਕਰੈ ਨਾ ਕਰਾਵੈ, ਨਾ ਸਮਝੈ ਨਾ ਸਮਝਾਵੈ। ਅਤੀਤ ਕਉ ਦੇਖੇ ਦਿਸਟਿ ਅਉਰ ਨਉਰ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਦੇਖੀਐ ਉਹੁ ਤਉ ਹੀ ਜਾਨੀਐ ਜਿ ਐਸਾ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਹਰਿ ਨਾਥ ਕਹਿਆ, “ਜਉ ਐਸਾ ਅਨੂਪੁ ਦਰਸਨੁ ਹੈ ਤਉ ਦੇਖਿਆ ਚਾਹੀਐ”। ਕਹੈ, “ਹਾ ਜੀ, ਦੇਖੀਐ”। ਤਬ ਰਾਜਾ ਪਾਉ-ਪਿਆਦਾ⁹ ਹੀ ਹੋਇ ਕੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਗੈ ਧਿਆਨ ਕੇ ਵਿਖੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਆਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ “ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ¹⁰” ਕਹੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਈਐ ਜੀ, ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮ। ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਮ ਉਪਰਿਹੁ”। ਇਤਨੀ ਬਾਤਿ ਬੋਲਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਚੁਪ ਕਰਿ ਗਇਆ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਫੇਰਿ ਬੁਲਾਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲੈ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ, “ਏ ਅਤੀਤ ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ! ਦਿਖਾ, ਏਹੁ ਬਾਤ ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਇ ਤੂੰ ਕਹੁ, ਤੂੰ ਜਿ ਬੋਲਤਾ ਨਾਹੀ ਸੁ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ਬੋਲਤਾ?” ਜਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਅਵਤਾਰੁ ਪੜਿਆ ਤਬ ਧਨਾਸਰੀ¹¹ ਰਾਗ ਮਹਿ

¹ਇਹ ਬਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

²ਨਿਤ।

³ਗੁਸਿਆ, ਫਤਿਆ।

⁴ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਿਚ ਇਸ ਰਾਜੇ ਹਰਿ ਨਾਥ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ।

⁵ਘਟ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

⁶ਐਹੋ

ਜਿਹਾ ਅਤੀਤੁ (ਸਾਧੂ) ਦਰਸਨ (ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ)।

⁷ਚੁਪ ਦਾ ਬੁਤ ਧਾਟਣ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ।

⁸ਸੈਨਤਾਂ, ਇਸ਼ਾਰੇ।

⁹ਪੈਦ-ਪਿਆਦਾ, ਪੈਦਲ।

¹⁰ਅਰਥਾਤ-ਰਾਮ ਰਾਮ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਜੀ ਕੀ।

¹¹ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ ਚਉਪਦਾ ਪੰਜਵਾਂ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲਾ ਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਰਹਾਉ ਹੈ। ਇਥੇ ਰਹਾਉ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣੁ ਬਖਣੁ ਹੋਇ ॥

ਵਿਣੁ ਬੋਲੇ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ! ਤੂੰ ਭਲਾ ਧਰਮਿ ਆਤਮਾ ਰਾਜਾ, ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਾਤ ਪੁਛੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ! ਦੇਤਨਾ ਸੈਸਾਰੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਮੈ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਤਬ ਕਿਆ ਹੁਆ ? ਮੇਰੇ ਖਿਆਲਿ ਮਤੁ ਪਤਹੁ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਹੈ, ਜਿਉ ਹੈ ਤਿਉ ਸਮਝਾਇ ਦੇਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ! ਸਮਝਾਵਣਾ ਏਹੀ ਹੈ ਜੇ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬੋਲਣਾ ਸਭੁ ਬਖਣੁ ਹੈ। ਬੋਲੀਐ ਸਿ ਕਿਆ ਬੋਲੀਐ ? ਜਿ ਬਿਨਾ ਬੋਲੇ ਹੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਣਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬੁ ਦੁਖ-ਸੁਖੁ ਬੁਰਾ-ਭਲਾ ਨੇਕੀ-ਬਦੀ ਦੇਤਾ ਹੈ ਸਿ ਬਿਨਾ ਬੋਲੇ ਹੀ ਤੇ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਬੋਲੀਐ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਬੋਲੀਐ ਜਿਸੁ ਤੇ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੋਵਹਿ”। ਤਬ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਤਾ ਸੈਸਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਾਨੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਬੋਲਤਾ, ਇਨ ਕਾ ਕਵਣੁ ਹਵਾਲੁ ਹੋਇਤਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਜੀਉ ਤਪਤੁ ਹੈ ਬਾਰੋ ਬਾਰ ॥ ਤਪਿ ਤਪਿ ਖਪੇ ਬਹੁਤੁ ਬੇਕਾਰ ॥

ਜੇ ਤਨਿ ਬਾਨੀ ਵਿਸਰਿ ਜਾਇ ॥ ਜਿਉ ਪਕਾ ਰੋਗੀ ਵਿਲ ਲਾਇ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਸੈਸਾਰ ਕਾ ਰਾਹੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਾਮ ਲੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਕਾ ਹੈ। ਇਨਾ ਪੰਚਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਉ ਬਾਰੰਬਾਰ ਤਪਿ ਤਪਿ ਛੀਜਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ ਏਸ ਜੀਅ ਕੰਉ ਬਿਕਾਰ ਬਧਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਵਿਸਰ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਤਿਤੁ ਬਾਣੀ ਵਿਸਰੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਉ ਪਕਾ ਰੋਗੀ ਪੀਤ ਸਾਥਿ ਬਿਲਲਾਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਏਹੁ ਮਾਰਿਆ ਪੰਚਾ ਧਾਤੂ^੧ ਕਾ ਪੜਿਆ ਬਿਲਲਾਤਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਤੇ ਏਹੁ ਬੋਲਣਾ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਹਰਿਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਜੀਉ ਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਕਹਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ? ਇਸ ਕਾ ਬੋਲਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਕਿਉ ਕਰਿ ਸੁਣੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਓਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੀਜੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ !

ਜਿਨਿ ਕਨ ਕੀਤੇ ਅਖੀ ਨਾਕੁ ॥ ਜਿਨਿ ਜਿਹਵਾ ਦਿਤੀ ਬੋਲੇ ਤਾਤੁ ॥

ਜਿਨਿ ਮਨੁ ਰਾਖਿਆ ਅਗਨੀ ਪਾਇ ॥ ਵਾਜੈ ਪਵਣੁ ਆਖੈ ਸਭੁ ਜਾਇ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ! ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਨਿ ਏਹਿ ਕੰਨ ਅਖੀ ਨਾਕੁ ਕੀਏ ਹੈ। ਜਿਨਾ ਮਹਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਣਿ ਵਿਸਤਾ ਬਾਸਨਾ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਓਹੀ ਹੈ। ਜਿਨਿ ਇਸ ਕਾ ਮੁਖ ਜਿਹਵਾ ਕੀਨੀ ਹੈ, ਦੰਤ ਤਾਲੂ ਕੀਏ ਹੈ, ਚਰਮ ਕੀ ਜਿਹਵਾ ਕੀਨੀ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਸਾਥਿ ਸਭੁ ਭਾਖਿਆ ਬੋਲਤਾ ਹੈ,

^੧ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੋਂਦਾ ਹੈ।

^੨ਘਟਦਾ ਹੈ।

^੩ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ, ਰੋਂਦਾ।

^੪ਪੰਚ

ਧਾਤੂ ਹਨ-ਕਾਮ, ਲੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅੰਕਾਰ।

^੫ਹੇ ਮਨ ! ਜਿਸ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ (ਗਰਭ-ਅਗਨ

ਵਿਚ) ਪਾ ਕੇ ਬਚਾਈ ਰੱਖਿਆ।

^੬ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹ੍ਰਿਦਾ ਨਾਲ ਪਉਣ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਦਾ ਹੈ,

ਅਰਥਾਤ-ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ, ਓਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਓਹੀ ਹੈ ਜਿਨਿ ਏਸ ਕਾ ਜੀਉ ਪੈਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਸਾ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਦੀਆ ਹੈ, ਓਹੁ ਇਸ ਕੰਉ ਰਾਖਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ! ਓਹੁ ਜੇ ਪਉਣੁ ਹੈ ਸਿ ਕੰਨੀ ਸੁਨਾਵਤਾ ਹੈ, ਪਾਵਹੁ ਚਲਾਵਤਾ ਹੈ, ਹਾਥਹੁ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ, ਜਿਹਵਾ ਤੇ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ, ਬੁਲਾਇ ਵਜਾਇ ਕਰਿ ਜੀਆਂ ਕੰਉ ਜੈਸਾ ਵਾਜਾ ਏਹੁ ਮਨੁਖ ਵਾਜਤਾ ਹੈ ਤੈਸੀ ਖਬਰਿ ਏਹੁ ਪਉਣੁ ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਲੇ ਜਾਇ ਕਹਤਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ। ਅਰੁ ਐਸਾ ਜੀਉ ਹੈ। ਈਹਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ਖਬਰਿ ਦੇਤਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੰਉ ਪਉਣੁ^੧। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਅਦਿਸਟ^੨ ਹੈ, ਦੇਖਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ ਅਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਦਿਸਇ ਆਵਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਸਾਥਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਵਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਦੇਖੈ ਤਿਸੁ ਸੰਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੋਹੁ ਕਰੈ ਅਰੁ ਜੇ ਨ ਦੀਸੈ ਤਿਸੁ ਮੰਉ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਨੇ ? ਦਿਖਾ ਏਸੁ ਕਾ ਕਿਆ ਹੋਇਗਾ ਆਗੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਜੇਤਾ ਮੋਹੁ ਪਰੀਤਿ ਸੁਆਦ ॥ ਸਭਾ ਕਾਲਖ ਦਾਗ ਦਾਗ ॥

ਦਾਗ ਦੋਸ ਮੁਹਿ ਚਲਿਆ ਲਾਇ ॥ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣ ਨਾਹੀ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ! ਓਹਿ ਜਿ ਅਦਿਸਟੁ ਹੈ ਸਿ ਨਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਨੀਤਾ ਹੈ। ਓਹੁ ਨਾਇ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਨਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਉਸਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕੰਉ ਨਾਹੀ ਪਛਾਨਤੇ। ਉਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਲੇਤੇ। ਅਰੁ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਬੀ ਅਵਹੁ ਵਸਤੁ ਸਾਥਿ ਮੋਹੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਇਆ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸਾਥਿ ਮੋਹੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਸੈਸਾਚ ਕੇ ਸੁਖਾ ਸਾਥਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਵਤੇ ਹੈ, ਮੋਹੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਸੁਆਦ ਕਾ ਲੀਆ ਸੁ ਏਤਨਾ ਇਸ ਕੰਉ ਦੁਖੁ ਹੈ, ਦੁਖੁ ਕੇ ਦਾਗ ਹੈ ਕਾਲਖ ਕੇ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਕਰਿ ਦਾਗੁ ਅਰੁ ਦੋਸੁ ਮੁਹਿ ਲਾਇ ਜਾਇਗਾ। ਰਾਜਾ ! ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਆਗੈ ਦਰਗਾਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਮਹਿ ਢੋਈ ਨਾ ਮਿਲੈਗੀ। ਉਸ ਕੰਉ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ਢੋਈ ਨਾਹੀ^੩। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਹਰਿ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਜੇ ਪਾਪ ਕਰਿ ਅਰੁ ਪਾਪ ਹੀ ਕੰਉ ਕਰਤਾ ਕਰਤਾ ਸਾਰੀ ਅਉਪ^੪ ਬੀਤੀ ਅਰੁ ਅੰਤਿ ਕੇ ਸਮੇ ਉਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇ ਤਿਸਕੀ ਕਵਨੁ ਗਤਿ ਜੀ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰਦੇਉ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਿਉ ਹੈ ਤਿਉ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ਜੀ !

ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਆਖਣੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਜਿਤੁ ਲਗਿ ਤਰਣਾ ਹੋਰੁ ਨਹੀ ਬਾਉ ॥

ਜੇ ਕੋ ਭੂਬੈ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਸਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਜਾਚਾ ਸਰਬ ਦਾਤਾਰ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਮਰੈ ਤਉ ਓਹੁ ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਪੁੰਨਿ ਆਤਮਾ ਹੋਇ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਵ ਕੀ ਏਹੁ ਪਰਕਿਰਤਿ^੫ ਹੈ ਜੀ। ਉਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਬੋਝੇ ਭਾਗਿ^੬ ਪਲੇ ਨਾਹੀ ਪਤਤਾ। ਜਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਤਬ ਹੀ ਏਸ ਕੰਉ ਨਾਮੁ ਆਵੈ^੭। ਜਬ ਸ੍ਰੀ ਨਾਕੁਰੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਕਟਮੁ ਕਰੈ ਤਬ ਨਾਮੁ ਚਿਤਿ ਆਵੈ।

^੧ਜੇ ਦਿਬਟੀ ਵਿਚ ਨ ਆਵੈ।

^੨ਆਯੂ, ਉਮਰ।

^੩ਪ੍ਰੀਤੀ, ਤਾਕਤ, ਤਾਸੀਰ।

^੪ਬੰਤੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ।

^੫ਭਾਵ-ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਨ ਆਉਂਦਾ (ਮਿਲਦਾ) ਹੈ।

ਸੁ ਨਾਉ ਕੈਸਾ ਹੈ ? ਬਿਨਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਨਾਵ ਤੇ ਏਸ ਕਾ ਨਿਸ਼ਤਾਰਾ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਪਾਪਾ ਹੀ ਮਹਿ ਭੂਬਿਆ ਅਰੁ ਬਹਿਆ ਜਾਤਾ ਹੋਇ ਅਰੁ ਭੁਬਦੇ ਹੋਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਬ ਤਤਕਾਲਿ ਉਸ ਉਪਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਦੇਆਲੁ ਹੋਇ । ਉਸ ਕਉ ਨਰਕ ਪਾਤੇ¹ ਕਵਿ ਕਹਿ ਮੁਕਤਾ ਕਰੈ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮੈ ਜਿਹਾ ਸਿ ਮਹਾ ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਪਾਪੀ ਹਾਂ, ਨਰਕੀ ਜੀਉ ਮੈ ਹਾਂ ਜੀ । ਮੁਖ ਕਉ ਤੂ ਅਪਨੀ ਚਰਨੀ ਲਗਾਇ ਲੇਹਿ ਜਿ ਤੇਰੇ ਪਰਸਾਇ² ਨਾਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ । ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖਣੇ ਕਾ ਬਿਸੇਖ³ ਏਹੀ ਹੋਇ ਜਿ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨਿ ਲਗਿ ਨਿਸਤਰਾਂ । ਅਰੁ ਜੀ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਅਬ ਚੇਲਾ ਕਰਿ । ਪਤਿਆ ਛਠਿ ਏਹੁ ਰਾਜ-ਪਾਟੁ ਧਨੁ-ਬਿਭਉ⁴ ਜੋਬਨੁ ਜੀ, ਮੁਖ ਕਉ ਅਬ ਅਪਣੇ ਸਾਥਿ ਲੇ ਚਲੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ! ਮੇਰੇ ਮਿਲਣੇ ਸੰਉ ਤੁਮ ਕਉ ਇਉ ਨਾ ਹੋਇ ਜਿ ਰਾਜੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਤੂ ਭੀਖ ਮਾਗਤਾ ਛਿਰਹਿ, ਨਾ⁵; ਹਮਾਰੇ ਮਿਲਣੇ ਕਾ ਬਿਸੇਖੁ ਤਾਂ ਜਾਂ ਤੂੰ ਰਾਜ ਹੀ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪਰਮ ਪਦੁ⁶ ਪਾਵਹਿ । ਰਾਜ ਮਹਿ ਜੋਗ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਕਾ ਸਿਮਰਣ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਤੂੰ । ਮੈ ਰਾਜ ਹੀ ਮਹਿ ਤੂੰ ਮੁਕਤਾ ਕੀਆ ਹੋ” । ਤਬ ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀਚਰਨੀ ਲਾਗਾ । ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਸੀਲੁ ਸੰਜਮੁ ਦੁਇ ਭਾਉ ਗਰੀਬੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਰਾਜੇ ਹਰਿ ਨਾਥ ਕਉ ਦਿਤਾਇਆ, ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਾ । ਰਾਜੇ ਕੇ ਭਰਮ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ । ਰਾਜਾ ਲੇ ਉਠਾ ਜਿ, “ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ !” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥¹

ਕਵਲ ਨੈਨ ਪੀਤੰਬਰ⁸ ਸੁਆਮੀ ਚਤੁਰੁ ਭੁਜ⁹ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

ਜਿਸ ਕੇ ਕੀਏ ਜੀਏ ਹੈ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸੈ ਧਿਆਇ ॥ ੫੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਕੰਬੀਰ ਮਾਈ ਮੁੰਡਉ ਤਿਸੁ ਗੁਰੂ ਕੀ, ਜਿਸੁ ਮਿਲਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਆਪ ਭੂਬਾ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮੈ, ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ¹¹ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥

ਕੰਬੀਰ ਗੁਰ ਲੋਭੀ ਚੇਲੇ ਲਾਲਚੀ ਦੋਨੋ ਖੇਲੈ ਦਾਉ ॥

ਦੋਨੋ ਭੂਬੇ ਬਪੁਰੇ, ਚੜ ਪਥਰ ਕੀ ਨਾਉ¹² ॥ ੨ ॥ ੭ ॥

ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ।

¹ਨਰਕ ਵਿਚ ਡਿਗੇ ਨੂੰ । ²ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ । ³ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (ਬਹੁਤਾ ਲਾਭ) । ⁴ਪੰਨ ਵਿਭੂਤੀ, ਅਰਥਾਤ—ਪੰਨ ਸੰਪਤੀ । ⁵ਪਹਿਲੀ ਕਹੀ ਗਲ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਇਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰੋਚਤਾ ਹੈ । ⁶ਬਿਰੋਮਣੀ ਪਦ, ਮੁਕਤ ਪਦ ।

⁷ਸਿਖ ਇਤਹਾਸ ਧੋਜ ਵਿਛਾਰ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਵਰਕੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਗੋਸਟੀ ਨੰਬਰ ੫੨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਗੋਸਟੀ ਨੰਬਰ ੫੧ ਤੇ ੫੩ ਦੇ ਕੁਝ ਪੰਨੇ ਪਾਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਸਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਲੱਭੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ⁸ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ⁹ਪੀਤ (ਪੀਲ) ਅੰਬਰ (ਵਸਤ੍ਰ) ਵਾਲਾ (ਬਿਸ਼ਨੂ) । ¹⁰ਚਤੁਰ (ਚਾਰ) ਭੁਜ (ਬਾਹਾਂ) ਵਾਲਾ ।

¹¹ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੰਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਲੋਕ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਇਹ ਹੈ:—

ਕੰਬੀਰ ਮਾਇ ਮੁੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਆਪ ਭੂਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ ॥ ੧੦੪ ॥

¹²ਨੋਕਾ, ਬੇਤੀ, ਕਿਸਤੀ । ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ। (ਗੁਸਾਈ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸ ਹਰਿ ਨਾਬ ਨਗਰੀ ਤੈ ਜਹਾ ਗੁਸਾਈ ਕੰਬੀਰ ਕੇ ਘਰ ਬੇ ਤਹਾ ਜਾਇ ਨਿਕਲਾ।
ਤਬ ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਮ ! ਈਹਾ ਇਸ ਧਰਤੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਈਹਾ
ਨਾਮੁ ਪੜਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਕੰਬੀਰ ਕਾ ਅਸਬਲੁ ਹੈ”। ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਤਬ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ
ਪਛਾਨਿਆ, ਕੰਬੀਰ ਬਾਬਾ ਪਛਾਨਿਆ। ਬਾਬਾ ਉਠਿ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਕੰਬੀਰ ਕਹਿਆ:—“ਜਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਹਰਿ ਹਰਿ, ਜੀਉ, ਬੈਠੇ ਰਹੀਐ ਹਰਿ ਬੋਲੀਐ। ਹਰਿ ਬੋਲੀਐ, ਹਮ ਐਸੇ ਕਵਨ ਕਹਾਵਹਿ ਜਿਨਿ ਕਉ ਉਠਿ ਉਠਿ
ਠਾਢੇ ਡਢੇ ਤੁਮ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ “ਅਮਰ” ਆਏ ਲੋਕੀ ਕੰਉ ਬੈਠੇ ਹੈ”। ਤਬ ਕੰਬੀਰ
ਕਹਿਆ, “ਨਾ ਜੀ, ਤੂੰ ਜਗਤੁ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਹਮ ਤੈਰੇ ਦਾਸ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਮਹਿ
ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ, ਸਿਫਤਿ^੧ ਜਿ—

ਐਸੇ ਦਾਸੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਦੁਖੁ ਵਿਸਰੈ ਪਾਵੈ ਸਦੁ ਸੋਈ ॥

ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਡਈ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ॥ ਅਨ ਸਠਿ^੨ ਮਜਨੁ^੩ ਚਰਨਹ ਪੂਰੀ^੪ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਉ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਐਸਾ ਦਾਸੁ ਤਉ ਹੀ
ਮਿਲੈ ਜਉ ਆਪਿ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ। ਜਿਸੁ ਐਸਾ ਦਾਸੁ ਮਿਲਿਐ ਸੁਖੁ ਸੁਖੁ ਹੋਹਿ, ਸੁ ਦਾਸੁ ਜਬ ਠਾਕੁਰੁ ਦਇਆਲੁ
ਹੋਆ ਤਬ ਦਰਸਨੁ ਹੁਆ। ਜਿਤਨੇ ਦੁਖ ਸੇ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਸਾਥਿ ਜੀ, ਏਤਨੇ ਮਿਟੇ। ਓਇ ਜਿ ਸਚਾ ਪਰਮੇਸਰ
ਛੂਢਤੇ ਬੇ, ਸੋਉ ਹਮ ਪਾਇਆ। ਆਸੁ ਹਮਾਰੇ ਉਗ੍ਰ ਭਾਗ ਬੇ ਜੀ, ਜਿ ਵਰਲੰਡ ਦਰਸਨ ਹਮ ਕਉ ਹੁਆ।
ਏਹ ਹਮਾਰੇ ਬਡੇ ਭਾਗ ਹੁਏ ਜੀ। ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਕਰਨੇ ਸਾਥਿ ਹਮਾਰੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਡਈ ਜੀ। ਏਹ ਚਰਨ ਕੀ
ਪੂਰ ਮੁਖ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਡਈ ਅਠਸਠ ਤੀਰਥ ਕਾ ਇਸਨਾਨੁ ਹੁਆ। ਏਨ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ ਜਿ ਏਹ ਦਰਸਨ ਹਮ
ਕਉ ਹੁਆ ! ਧੰਨ ਏਹੁ ਦਰਸਨ ! ਧੰਨ ਏਹ ਚਰਨ !” ਤਬ ਕੰਬੀਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ! ਤੁਮ ਜਗਤੁ ਉਧਾਰਨ
ਕੰਉ ਹਉ, ਤੁਮਰੇ ਪੀਛੇ ਜਗਤੁ ਉਧਰੇਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਜਗਤੁ ਕੀ ਹਮ ਕਿਛੁ
ਨਾਹੀ, ਜੇ ਹਮਾਰਾ ਜੀਉ ਕਬ ਹੀ ਉਬਰੈ”। ਤਬ ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ। ਆਗਿਆ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਕੀ ਹੈ ਜਿ ਤੁਮਾਰੇ ਪੀਛੇ ਜਗਤੁ ਨਿਸਤਰੇਗਾ। ਤੁਮ ਜਗਤੁ ਤਾਰਨ ਕੰਉ ਹਉ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਹਮ ਤਉ
ਆਜੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੁਏ। ਅਵਰ ਕੀ ਕਿਆ ਜਾਨਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ:—

ਨੇਤ੍ਰ ਸੰਤੋਖੇ ਏਕੇ ਲਿਵਤਾਰਾ ॥ ਜਿਹਵਾ ਸੂਚੀ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਰਾ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੇਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਬੇ ਭੇ ਤਉ ਸੰਤੋਖ ਮਹਿ ਆਏ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖਿਐ,
ਤੇਰੇ ਪਰਸਾਦਿ^੫, ਤੁਹੁ ਮਿਲੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿਆ। ਏਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰੀ ਜਿਹਵਾ ਸੂਚੀ ਹੋਈ ਤੇਰੇ
ਪ੍ਰਸਾਦਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ—

ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਭ^੬ ਅੰਤਰਿ^੭ ਸੇਵਾ ॥

ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਿਆ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ॥ ੩ ॥

^੧ਸਥਾਨ। ^੨ਦੇਵਤੇ। ^੩ਸਿਫਤ (ਉਸਤਤਿ) ਵਿਚ। ^੪ਅਠਸਠ (੬੮) ਤੀਰਥ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ।
^੫ਇਸ਼ਨਾਨ। ^੬ਚਰਣਾਂ (ਪੈਰਾਂ) ਦੀ ਦੂੜ ਵਿਚ। ^੭ਪ੍ਰਬਲ, ਜਬਦਸਤ। ^੮ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ
(ਪ੍ਰਸਾਦ) ਦੇ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਮਾਣਤਾ ਦੇ ਕਾਰਣ। ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਅਭ’। ^{੧੦}ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਿਚ, ਅੰਦਰੋਂ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਕਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਤੁਮਰੀ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਹੈ । ਅੰਤਰਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਹੈ । ਮਨੁ ਜੁ ਹੈ ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਪੁਰਖ ਸਾਥਿ ਮਾਨਿਆ ਹੈ । ਤੁਮ ਜਿ ਹਉ ਜਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰੂਪੁ ਹਉ । ਤੁਮਰਾ ਭੋਉ ਕਵਨ ਜਾਣੈ । ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸਰੁ” ।

ਸਹ ਸਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਤਹ ਸਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਗੁਰੁ ਤੇ^੧ ਜਗੁ ਕਾਰਾ ॥੪॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ । ਜਹਾ ਕਹਾ ਤਹਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਹੈ, ਜੇ ਸਮਝੈ ਤਉ । ਏਹ ਭੀ ਸਾਰਾ ਹੋਇ ਇਸ ਕਾ ਪਿੰਡੁ^੨ ਨ ਪੜਈ^੩ । ਪਰਮੇਸਰ ਕਉ ਬੁਝਤਾ ਨਾਹੀ, ਤਿਸ ਤੇ ਜਾਇ ਕਰਿ ਇਸੁ ਮਨੁਖ ਕਾ ਪਿੰਡੁ ਕਰਾ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਭੀ ਸੋ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਮਹਿ ਪੜਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਕਹਿਆ, ਜਿ “ਏ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਾਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੋਇ, ਜਿ ਕਿਸ ਤੇ ਹੋਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਗੁਰ ਸਮਝਾਵੈ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਈ ॥੫॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਜਬ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਸਮਝਾਇ ਦੇਇ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਸੋਝੀ ਹੋਇ । ਕੋਈ ਕੋਟ ਮਧੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਾਨੈ ਤਉ ਜਾਨੈ । ਨਾਤਰੁ ਇਸ ਬਾਤ ਕਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ, ਸਮਝਤਾ” । ਤਬ ਗੁਸਾਈ ਕੰਬੀਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸੇ ਗੁਰੂ ਤੁਮ ਹਉ ਜਿਸ ਮਿਲਿਐ ਸੋਝੀ ਹੋਤੀ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜਿਸ ਕਉ ਤੁਮ ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਵਹਿ ਤਿਸ ਕਉ ਤਉ^੪ ਏਹ ਬਾਤ ਸਮਝਾਵਹੁ । ਪਰੁ ਜੀ ਜਿਨਹੁ ਏਹ ਬਾਤ ਬੁਝੀ ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਹੁ ਰਖਵਾਲੇ ॥ ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਪਸੂ ਭਏ ਬੇਤਾਲੇ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਏ ਗੁਸਾਈ ਕਬੀਰ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕਰ ਆਪ ਪਰਮੇਸਰੁ ਰਾਖੇ ਤਿਸ ਕਉ ਰਾਖੈ, ਏਹ ਬਾਤ ਆਪਣੀ ਬੁਝਾਏ । ਜਿਸ ਕਉ ਨ ਬੁਝਾਏ ਤੇ ਪਸੂ ਜੀ ਬੇਤਾਲੇ^੫ ਹੋਇ ਫਿਰਹਿ । ਤਿਨ ਕਉ ਕਿਛੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨ ਹੋਇ । ਓਇ ਭਰਮੇ ਹੋਏ ਬਾਵਰੇ^੬ ਫਿਰਹਿ” । ਤਬ ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਪੀਛੈ ਜਿਨਹੁ ਬੁਝਿਆ ਹੈ ਤਿਨਾ ਕਉ ਪੂਜੀਐ, ਜਿਨਹੁ ਨਾਹੀ ਬੁਝਿਆ ਤਿਨ ਕਉ ਨ ਪੂਜੀਐ” । ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਦੂਜਾ ॥ ਕਿਸੁ ਕਹੁ ਦੇਖਿ ਕਰਉ ਅਨ ਪੂਜਾ^੭ ॥੭॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਹਮ ਕਉ ਕਹਿਆ ਜਿ ਇਨਾਂ ਇਨਾਂ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਇਨਾ ਮਹਿ ਨਾਹੀ, ਇਨ ਕਉ ਜਪਣਾ ਅਰੁ ਇਨ ਕਉ ਨਾਹੀ ਜਪਣਾ । ਨਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਆ ਹੈ ਜਿ ਪੂਤ ਸਭ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ । ਸਭਸ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਣੀ । ਸਭ ਮਹਿ ਆਪ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਬ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੋ ਹੀ ਹੈ ਅਰੁ ਸਭ ਕੀ ਪੂਜਾ ਏਕ ਸੀ ਕਰਣੀ, ਤਉ ਸੰਤ ਮਹਿ ਅਰੁ ਸਾਕਤ ਮਹਿ ਫਰਕੁ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ? ਸੰਤ ਅਰੁ ਸਾਕਤ ਏਕ ਸੇ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਜੀ, ਈਉ ਕਿਉ ਹੋਤੀ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜਿਉ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਬਗਰਤ’ ।

^੨ਏਹ, ਜਿਸਮ, ਸ਼ਰੀਰ ।

^੩ਅਰਥਾਤ—ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਸ਼ ਨਾ

ਹੋਵੇ ।

^੪ਤਾ ।

^੫ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ।

^੬ਕਮਲੇ, ਪਾਤਲ ।

^੭ਅਨਯ (ਹੋਰ)

ਪੂਜਾ (ਬੰਦਗੀ) ।

ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਸੰਤ ਹੇਤਿ ਪ੍ਰਭਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਾਰੇ ॥

ਆਤਮੁ ਚੀਨੈ ਸੰਤੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥੮॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੋ ਗੁਸਾਈ ਕੰਬੀਰ ਜੀ ! ਸੰਤ ਅਰੁ ਸਾਕਤ^੧ ਮਹਿ ਇਤਨਾ ਫਰਕੁ ਹੈ। ਸੰਤ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਹਿਤ ਚਿਤੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਸੰਤ ਕੇ ਹਿਤ ਕਾ ਬਿਸੇਖੁ^੨ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ? ਸੰਤਾ ਸਾਥਿ ਜਿ ਸੰਤ ਕੇ ਹਿਤ ਕਰ ਕਰ ਤ੍ਰੈ ਲੋਕ ਪੈਦਾ ਕੀਏ ਹੈ। ਸੰਤਾ ਕੇ ਹਿਤ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਕੀਏ ਹੈ। ਸੰਤਾ ਹੀ ਕੇ ਹਿਤ ਪਰਮੇਸਰੁ ਬੈਕੁੰਠ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਏਹ ਸੁਖ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸੰਤਾ ਕੇ ਹਿਤ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਸਾਕਤ ਕੇ ਲੀਏ ਠਾਕੁਰੁ ਸਰਬ ਦੁਖ ਕੀਏ ਹੈ। ਸਾਕਤ ਕੇ ਲੀਏ ਠਾਕੁਰੁ ਨਰਕ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਸੰਤਾ ਮਹਿ ਅਰੁ ਸਾਕਤਾ ਮਹਿ, ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਇਤਨਾ ਫਰਕੁ ਹੈ। ਪਰੁ ਸੰਤ ਸੋਈ ਜਿਨਿ ਆਤਮਾ ਪਰ ਆਤਮਾ^੩ ਏਨੇ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ ਹੈ। ਸੋਈ ਸੰਤੁ ਹੈ। ਪਰਮੇਸਰ ਕਉ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿਨਿ ਆਤਮੁ ਰਾਮੁ^੪ ਪਛਾਨਿਆ। ਆਤਮਾ ਰਾਮ ਕਾ ਪਛਾਨਣਾ ਕਿਆ ਹੈ ? ਜਿ ਤੈਸੀ ਆਪਣੈ ਆਤਮੈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ, ਤੈਸੀ ਪਰ ਆਤਮੈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ, ਡਿੰਨ ਨ ਕਿਸੀ ਕਉ ਜਾਣੈ। ਸੁ ਸੰਤ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਉਸ ਹੀ ਸਿਉ ਹਿਤੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ, ਜਿ ਹਰ ਆਤਮੈ ਕਉ ਏਕ ਕਰਿ ਸਾਣੈ। ਕੋਈ ਜੀਉ ਹੋਇ ਤਿਸ ਕਉ ਆਪਣਾ ਜੀਉ ਕਰ ਜਾਣੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ:—

ਸਾਚੁ ਰਿਦੈ ਸਚੁ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਵਾਸ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਹਮ ਤਾਕੇ ਦਾਸ ॥੯॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੋ ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਜਿਸ ਕੇ ਹਿਰਦੈ ਸਚੁ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਸ ਕਾ ਸਚ ਸਿਉ ਪ੍ਰੇਮੁ ਹੈ, ਸਚ ਹੀ ਕੀ ਰਹਤ ਰਹਤਾ ਹੈ ਸਚ ਹੀ ਸਚੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ; ਸਚ ਹੀ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ, ਹਮ ਤਿਸ ਜਨ ਕੇ ਦਾਸ ਹੈ, ਉਹੁ ਹਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹੀ ਹਮਾਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਜਿ ਸਚ ਕੀ ਪਰ ਕਿਰਤ^੫ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਦੁਲੰਭ^੬ ਦਰਸਨੁ ਹਮ ਕਉ ਹੁਆ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ। ਕੰਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਆਪ ਮਹਿ ਬਿਦਾ ਕਰ ਕਰ ਰਾਮ ਰਵਤ ਡਏ^੭। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੮ ॥

ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧੀਐ, ਸਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਨ ਜਨਹ ਕਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਇ ॥੧੦॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਧਾਰੇ’।

^੨ਆਤਮੁ (ਆਤਮਾ) ਨੂੰ, ਅਰਥਾਤ-ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਚੀਨੈ (ਜਾਣੈ)।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸੁ ਤਤੁ’।

^੪ਬਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਅਰਥਾਤ-ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਅਥਵਾ ਵਾਮਾਚਾਰੀ, ਜੋ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ

ਮੰਨਦਾ ਤੇ ਤੈ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

^੫ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ।

^੬ਆਪਣੀ

ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਪਰਆਤਮਾ (ਪਰਾਈ ਆਤਮਾ) ਜਾਂ ਆਤਮਾ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ।

^੭ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ।

^੮ਅਰਥਾਤ-

ਜਿਸ ਤੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ (ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਵਸਥਾ) ਸੱਚ ਦੀ ਹੈ।

^੯ਦੁਰਲੱਭ।

^{੧੦}ਅਰਥਾਤ-ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ

ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਗਾਮ-ਰਮੈਯਾ ਹੋਈ।

^{੧੧}ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਪੁਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਤਬ ਕੰਬੀਰ ਕੀ ਘਰੀ¹, ਜਬ ਕੰਬੀਰ ਸਿਉ ਮਿਲਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬ੍ਰਕਤ² ਹੋਇ ਗਇਆ ਜਿ, “ਕੰਬੀਰ ਸਾਰਖਿਆਹੁ³ ਕਬਿ ਕਬਿ ਉਸਤਤਿ ਬਰਨ ਨ ਸਕੀਆ ਤਾ ਮੈ ਕਿਆ ਬਰਨਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਮਸਟ⁴ ਕੇ ਘਰ ਆਇ ਗਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ ਬੁਲਾਇਆ, ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਚੁਪ ਕਰ ਕਿਉ ਰਹਿਆ ਹੈ ? ਮੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ⁵ ਮੈ ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹਾਂ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ ਆਵਤੀ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮੈ ਕਰਾ, ਸਿ ਕਿਆ ਸਿਫਤਿ ਕਰਾਂ, ਜਿਤੁ ਜੀਉ ਪਰਚੈ ਸਾਹਿਬੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ?” ਤਬ ਹੁਕਮੁ ਪਰਵਰਦਗਿਰਾ⁶ ਕਾ ਹੋਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸਿਫਤ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ, ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਿਆ ਹੈ”। ਤਬ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸੇਸਾਰੀ ਜਿ ਵਸਤੁ ਕਮਾਇ ਕਰ ਹਿਕਮਤ ਥੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਉਸਦੇ ਕੀਤੇ ਨੇ ਸਲਾਹਦਾ ਹੈ। ਤਾ ਉਹ ਉਸਦੇ ਕੀਤੇ ਨੇ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਖਰਾ ਉਸਨੇ ਓਹੁ ਆਵਦਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਈਉ ਮੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਹੈ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਹਉ ਕਰਤਾ ਹਉ ਤਿਸ ਕਉ ਤੂੰ ਸਲਾਹਿ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਮੈ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਸ ਕਉ ਤੂੰ ਸਲਾਹਿ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਮੈ ਕਰਤਾ ਹਾਂ ਤਿਸ ਕਉ ਤੂੰ ਸਲਾਹਿ। ਮੈ ਇਸ ਬਾਤ ਮਹਿ ਖਰਾ ਖੁਸੀ ਹਉ। ਏਹ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਏਹ ਵਸਤੁ ਦੇਹਿ ਜਿਤ ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਹੋਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਦਰਗਾਹ⁷ ਥੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਲਾਗਾ ਮਲਾਰ⁸ ਰਾਗ ਮਹਿ ਸਿਫਤਿ ਕਰਣੈ। ਦਿਖਾ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ:—

ਪਉੜੀ ॥

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ¹⁰ ਸਾਜਿ, ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ ॥

ਅੰਬਰੁ¹¹ ਧਰਤਿ ਵਿਛੋੜਿ, ਚੰਦੋਆ¹² ਤਾਣਿਆ ॥

ਵਿਣੁ ਬੰਮਾ ਗਗਨੁ¹³ ਰਹਾਇ, ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣਿਆ ॥

ਸੂਰਜੁ ਚੰਦੁ ਉਪਾਇ, ਜੋਤਿ ਸਮਾਣਿਆ ॥

ਕੀਏ ਰਾਤਿ ਦਿਨੈਤੁ, ਚੋਜ ਵਿਭਾਣਿਆ¹⁴ ॥

ਤੀਰਥ ਧਰਮ ਵੀਚਾਰ, ਨਾਵਣ ਪੁਰਬਾਣਿਆ ॥

ਰੂਪੁ ਸਰਿ¹⁵ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ, ਕਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣਿਆ ॥

ਸਚੈ ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸਿ, ਹੋਰੁ ਆਵਣ ਜਾਣਿਆ¹⁶ ॥ ੧ ॥

¹ਘਰ ਵਿਚ।

²ਵੇਰਾਗਵਾਨ।

³ਅਰਥਾਤ-ਕਬੀਰ ਸਰੀਖੋ (ਵਰਗੇ) ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ ਨੇ।

⁴ਚੁਪ, ਮੌਨ, ਆਮੋਬੀ।

⁵ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾਮਾਂ ਜਾਂ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ।

⁶ਪਾਲਣਹਾਰ,

ਕਰਤਾਰ।

⁷ਠੀਕ, ਬਹੁਤਾ।

⁸ਨੌਬ ਦਾ ਘਰ ਅਥਵਾ ਦਰਬਾਰ।

⁹ਮਲਾਰ ਦੀ ਵਾਰ

ਵਿਚ।

¹⁰ਸੁਦ ਬਖ਼ੁਦ, ਆਪਣੇ ਆਪ।

¹¹ਆਕਾਸ਼।

¹²ਚਾਨਣੀ।

¹³ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ।

¹⁴ਅਸਚਰਜ।

¹⁵ਤੇਰੇ ਜੇਹਾ, ਵਰਗਾ।

¹⁶ਵਿਨਾਸ ਰੂਪ।

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਘੀ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਜਿ, “ਸਾਹਿਬ ! ਤੇਰੈ ਕੀਤੈ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀਤੀ ਨਾਹੀ ਜਾਵੀ। ਮੈ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਿਆ ਕਰਾ ਜਿ ਤੈ ਕਿਆ ਕਿਆ ਕੀਆ ਹੈ। ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਪ੍ਰਥਮੇ ਤੈ ਆਪੇ ਹੀ ਏਹ ਸਾਜ ਕੀਆ ਜਿ ਮੈ ਰਚਨਾ ਕਰਉ। ਕਿਆ ਕਿਆ ਤੈ ਰਚਨਾ ਕੀਨੀ ? ਜਿਮੀ ਅਰੁ ਅਸਮਾਨ ਸਾਜੇ। ਸਾਜਿ ਕਰਿ ਸਵਾਰਿ ਦੇਖੈ। ਜਿਮੀ ਖਟ ਕੀਨੀ¹। ਅਸਮਾਨ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿ ਰਖਿਆ। ਤਿਸ ਕਉ ਐਸੀ ਹਿਕਮਤਿ ਤੈ ਸਾਹਿਬ ! ਕਰੀ ਜਿ ਥੰਮ੍ਹ, ਸਹਤੀਰ, ਨ ਕੜੀਆ, ਨ ਤਨਾਲ, ਨ ਖਰਸੀ² ਨਿਰਾਧਾਰ³ ਤੈ ਏਹ ਜਿਮੀ ਅਸਮਾਨ ਰਖੈ। ਸੁ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ। ਅੰਤਰਿ⁴ ਕਿਆ ਕਿਆ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਸਬਦ ਕਾ ਨੀਸਾਨੁ ਦਮਾਮਾ ਤੈ ਮਾਰਾ ਹੈ। ਜਿ ਤੇਰਾ ਸਬਦੁ ਕਈ ਜੁਗ ਏਹੁ ਨੀਸਾਨੁ ਬਾਜਤਾ ਹੀ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤੈ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਖੇ ਹੈ। ਤਿਨ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸਾਬਿ ਉਜਾਲਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਸੂਰਜ ਅਰੁ ਚੰਦ ਕੈ ਹਿਸਾਬ ਰਾਤ ਅਰੁ ਦਿਨ ਕੀਏ ਹੈ। ਕਈ ਚੋਸ ਜਿ ਤੈ ਪੈਦਾ ਕੀਏ, ਤਿਨ ਕਾ ਵਿਛਾਣ⁵ ਮੈ ਕਿਆ ਕਹਿ ਸਕਉ। ਤਿਸੁ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਹੀ ਤੈ ਤੀਰਥ ਕੀਏ ਹੈ। ਤਿਨਾ ਤੀਰਥਾਂ ਉਪਰਿ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੇ ਧਰਮੁ ਬਾਧਿਆ ਹੈ, ਨਾਵਣੁ ਵਰਨਿਆ ਹੈ, ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਵਰਨਿਆ ਹੈ ਜਿ ਐਤੁ⁶ ਕੀਏ ਪੁੰਨ ਇਵ⁷ ਹੋਇਗਾ, ਐਤੁ ਤੀਰਥ ਨਾਇਐ-ਏਤੁ⁸ ਫਲੁ ਹੋਇਗਾ। ਪੁਰਬ ਬਧਾ ਹੈ। ਇਤੁ ਸਮੇ, ਇਤਵਾਰਿ, ਇਤਿ ਥਿਤਿ, ਇਤ ਮਾਸ, ਇਤੁ ਬਰਸ, ਇਤੁ ਪਹਰ, ਇਤੁ ਘੜੀ। ਇਹੁ ਨਾਵਣੁ ਪੁਰਬ, ਏਸੁ ਪੁਰਬ ਨਾਇਆ ਏਹੁ ਫਲੁ ਹੋਇਗਾ, ਇਸਨਾਨ ਕੀਏ ਏਹੁ ਫਲੁ ਹੋਇਗਾ, ਈਵ ਹੋਇਗਾ; ਈਵ ਹੋਇਗਾ; ਈਵ ਹੋਇਗਾ। ਏਹੁ ਤੈ ਧਰਮ ਵੀਚਾਰ ਕੀਏ ਹੈ। ਪਰੁ ਜੀ ਤੇਰੇ ਸਮਾਨਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਜਿਸਨੇ ਤੇਰੇ ਸਾਬਿ ਵੰਡਿ ਵਖਿਆਣੁ ਕੀਏ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿ ਤੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਿ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਸਮਾਨਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਤੂੰ ਸਚੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਚੁ। ਤੇਰਾ ਤਖਤੁ ਅਟਲੁ ਹੈ। ਹੋਰੁ ਆਵਣ ਜਾਣ ਵਿਰਿ ਹੈ। ਹੋਰੁ ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਜਿ ਸਭ ਜੂਠੁ ਹੈ। ਸਚ ਤੂੰ, ਸਚਾ ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ⁹। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੇਰਾ ਨਿਵਾਸੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ? ਅਵਰ ਕਰਤੁਤ ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ?”

ਪਉੜੀ ॥

ਤੂ ਸਚਾ ਸਚਿਆਰੁ ਜਿਨਿ ਸਚੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥ ਏਨਾ ਤਾਤੀ ਲਾਇ ਕਵਲੁ ਛਪਾਇਆ ॥
ਬ੍ਰਹਮੈ ਵਡਾ ਕਹਾਇ, ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਬਾਪੁ ਨ ਮਾਇ, ਕਿਨਿ ਤੂ ਜਾਇਆ ॥
ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖੁ, ਵਰਨ ਸਵਾਇਆ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੂਪੁ ਪਿਆਸ, ਰਜਾ ਧਾਇਆ¹⁰ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਆਪੁ ਸਮਾਇ¹¹, ਸਬਦੁ¹² ਵਰਤਾਇਆ ॥ ਸਚੇ ਹੀ ਪਤੀਆਇ¹³, ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ? ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਚਾ ਹੈ। ਤੈਨੇ ਸਚੁ ਛਾਵਤਾ ਹੈ। ਤੈ ਸਚ ਹੀ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪ ਤਾਤੀ ਲਾਇ ਕਰਿ ਇਕੰਤ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਕਿਸੀ ਕਉ ਨਾਹੀ ਦਿਖਾਵਤਾ। ਅਦ੍ਰਿਸਟੁ ਹੀ ਰਹਤਾ ਹੈ ਤੂੰ। ਜਦਿ ਤੈ ਪ੍ਰਥਮੇ ਆਪੁਣਾ ਆਪੁ ਛਪਾਇਆ। ਤੈ ਆਪੁਣਾ ਆਪੁ ਰੂਪੁ ਕਮਲ ਕਾ ਕੀਆ। ਕਮਲ ਕੇ ਫੂਲ ਥੀ ਤੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੈਦਾ ਕੀਆ। ਬ੍ਰਹਮੇ ਆਪੁਣਾ ਆਪੁ ਸਮਾਲਿਆ। ਜਿ ਅਵਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਹਉ ਘੀ ਹਉ¹⁴, ਅਵਰ¹⁵ ਮੈ ਪਾਸਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਮੈ ਹੀ ਹਉ¹⁶। ਤਬ ਉਸ ਕਮਲ, ਥੀ ਅਵਾਜੁ ਆਇਆ, ‘ਜਿ ਹਉਂ ਹਾਂ¹⁷ ਤੂੰ ਨਾਹੀ। ਤੂੰ ਕੀਤਾ ਹੈ’।

¹ਪਾਤਾਲ ਦੀਆਂ ਛੇ (ਖਟ) ਧਰਤੀਆਂ-ਅਤਲ, ਵਿਤਲ, ਸੁਤਲ ਆਦਿ। ²ਨੀਹਾਂ ਤੇ ਨੀਹਾਂ ਤੋਂ, ਦੀਵਾਰਾਂ ਦਾ ਉਸਾਰ। ³ਬਿਨਾ ਆਸਰੇ। ⁴ਫਰਕ, ਭਿੰਨ-ਭੇਦ। ⁵ਅਸਚਰਜ। ⁶ਇਸ ਜਾਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ। ⁷ਇਉਂ। ⁸ਏਹੁ। ⁹ਰਜਾ ਵਿਚ ਧਾਉਂਦਾ ਅਰਥਾਤ-ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ¹⁰ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਗੁਰਮਹਿ ਆਪੁ ਸਮਾਇ.....’ ¹¹ਹੁਕਮ। ¹²ਪਤਿਆਉਣਾ, ਪਤੀਸਣਾ। ¹³ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ¹⁴ਹੋਰ। ¹⁵ਹਾਂ। ¹⁶ਜਿ (ਉਹ) ਹਉਂ (ਮੈਂ) ਹਾਂ।

ਤਬ ਬ੍ਰਹਮੇ ਫੇਰਿ ਸਮਾਲ ਕਰੀ ਜਿ ਏਹੁ ਅਵਾਜੁ ਆਵਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਹਾ ਭੇ ਆਵਤਾ ਹੈ। ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਾ ਕਮਲ ਬੀ ਆਵਤਾ ਹੈ ਅਵਾਜੁ। ਤਬ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਹਿਆ ਜਿ 'ਹਉ ਤਉ ਏਕ ਹੀ ਹਉ। ਪਰੁ ਜਿ ਇਸ ਕਮਲ ਬੀ ਅਵਾਜੁ ਆਵਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਮਲ ਕਉ ਦੇਖਉ, ਦਿਖਾ ਏਸ ਕਮਲ ਕਾ ਅੰਤੁ ਕਹਾ ਹੈ'। ਤਾ ਉਸ ਕਮਲ ਕੀ ਨਾਲੀ ਕੇ ਬੀਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਤਿਆ। ਲਾਗਾ ਉਸ ਕਾ ਅੰਤੁ ਦੇਖਤਾ ਜਾਣ। ਜਾਤਾ ਜਾਤਾ ਕਈ ਜੋਜਨ, ਕਈ ਕੋਸ, ਕਈ ਕੁ ਦਿਨ, ਕਈ ਮਾਹ, ਕਈ ਬਰਸ ਭਏ ਤਲੇ ਹੀ ਕਉ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ, ਕਹਾ ਹੀ ਅੰਤੁ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਜਾਹਿ। ਤਬ ਬ੍ਰਹਮੇ ਡਿਰਿ ਸਮਾਲ ਕਰੀ। ਜਿ 'ਹਾ ਹਾ ਮੈ ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਹੋ। ਜਿ ਬੇਅੰਤ ਕਾ ਅੰਤ ਦੇਖਿਆ ਚਾਹਉ। ਪਰੁ ਏ ਪਰਮੇਸਰ ਡਿਰਿ ਮੈ ਉਹਾ ਹੀ ਜਾਉ। ਜਿ ਡਿਰਿ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਸੇਵਉ। ਜਿਸ ਕਾ ਏਹੁ ਅਵਾਜੁ ਬਾ'। ਤਬ ਬ੍ਰਹਮੇ ਡਿਰਿ ਉਸ ਹੀ ਨਾਲ ਕੀ ਨਾਲੀ ਬੀਰ ਬੀ ਹਾਰਿ ਕਰਿ ਜਬ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇ ਸਕਿਆ ਤਬ ਗਰਬ ਨਿਵਾਰ ਕਰ ਫੇਰ ਉਸ ਹੀ ਠਵਰ ਆਇਆ। ਤਬ ਉਸ ਕਮਲ ਬੀ ਨਿਕਲ ਕਰ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਆਇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਆ। ਜਬ ਡਿਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਉ ਕਮਲ ਭੀ ਹੈ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮਹਾ ਬਿਲੀਪਾਤ¹ ਲਾਗਾ ਕਰਨੈ, ਜਿ 'ਹਾ ਹਾ ਠਾਕੁਰ ਜੀ! ਮੈ ਐਸਾ ਅਭਾਗੁ ਹਾਂ ਜਿ ਕਮਲ ਕਾ ਭੀ ਦਰਸਨ ਗੁਹਜ² ਹੋਇ ਗਇਆ'। ਲਾਗਾ ਹਾ ਹਾ ਬਿਲੀਪਾਤ ਕਰਨੈ। ਜਿ 'ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਬਿਮਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੇ ਹੀ ਬਸਿ ਹੈ'। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ! ਹਉ ਕਵਣੁ ਜਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਈਸਰਿ ਮਹਾਦੇਵ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ। ਜਿ ਦਿਖਾ ਮੈ ਕਵਣੁ ਹਾਂ। ਏ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ! ਨ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਨ ਤੇਰੀ ਕਾਈ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਨ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਰਣ³ ਹੈ। ਪਰ ਜੀ ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਸਮਾਇ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਹਾ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ, ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਨ ਤੁਮ ਕਉ ਛੂਖ ਹੈ। ਨ ਤੁਮ ਕੋ ਪਿਆਸ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ⁴ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਪਰ ਜੀ ਤੂੰ ਵਰਤਦਾ ਕਹਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਤੈ ਆਪੁਣਾ ਆਪੁ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦ ਕਰ ਕਰ ਤੂੰ ਜਾਣੀਤਾ ਹੈ। ਜਿ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀਆ ਮਹਿ ਈਵ ਹੈ, ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਚੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸਬਦ ਤਿ⁵ ਪਤੀਣੈ⁶ ਹੈ। ਤੇਈ ਸਚ ਸਾਬਿ ਸਮਾਣੈ⁷। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ "ਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਤੈ ਅਵਰ ਚੌਜ ਤਮਾਸੇ ਕਿਆ ਕਿਆ ਕੀਏ ਹੈ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ:—

ਪਉੜੀ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ਼, ਦੇਵ ਉਪਾਇਆ ॥
ਬ੍ਰਹਮੇ ਦਿਤੇ ਬੇਦ, ਪੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥
ਦਸ ਅਵਤਾਰੀ⁸ ਰਾਮੁ ਰਾਜਾ ਆਇਆ ॥
ਦੈਤਾ ਮਾਰੇ ਧਾਇ, ਹੁਕਮਿ ਸਬਾਇਆ ॥
ਈਸਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾ⁹ ਸੇਵ ਤਿਨ੍ਹੀ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਸਚੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ, ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ ॥
ਦੁਨੀਆ ਧੰਧੈ ਲਾਇ, ਆਪੁ ਛਪਾਇਆ ॥
ਧਰਮੁ¹⁰ ਕਰਾਏ ਕਰਮ, ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥੩॥

¹ਮਹਾਂ (ਬਹੁਤ) ਬਿਲੀਪਾਤ (ਵਿਰਲਾਪ)। ²ਗਹਯ, ਗੁਪਤ। ³ਰੰਗ, ਜਾਤੀ। ⁴ਸਦਾ, ਹਮੇਸ਼ਾ। ⁵ਤੇ, ਉਤੇ, ਉਪਰ। ⁶ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਲਿਆਏ। ⁷ਸਮਾਏ, ਮਿਲੇ, ਇਕ ਮਿੱਕ ਹੋਏ। ⁸ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸ ਅਵਤਾਰ-ਮੱਛ, ਕੱਛ, ਵਰਾਹ, ਨ੍ਰਿਸਿੰਘ, ਵਾਮਨ (ਸਤਿ ਜੁਗ ਦੇ), ਪਰਬ੍ਰਹਮ, ਰਾਮ ਚੰਦ (ਤ੍ਰੇਤ ਦੇ), ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (ਦ੍ਵਾਪਰ ਦੇ), ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਕਲਕੀ (ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ)। (ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਦਸ ਅਉਤਾਰ)। ⁹ਸਹੀ ਪਾਠ—'ਈਸ ਮਹੇਸ਼ਰੁ'। ¹⁰ਧਰਮ (ਨਿਆਇ ਜਾਂ ਇਨਸਾਫ਼) ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ।

ਤਿਤ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ ਪੈਦੇ ਕੀਏ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਉ ਤੈ ਬੇਦ ਦੀਏ ਤਿਸ ਕੀ ਪੂਜਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਤੈ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਕੀਏ ਹੈ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿ ਕੈ। ਦੈਤਾ ਕਾ ਤੈ ਖਿਉ ਕੀਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਸਭਿ ਮਹਿ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਰੁ ਮਹਾਦੇਉ ਤੇਰੇ ਜਿ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਸੇਵਕ ਬੇ ਤਿਨ੍ਹੀ ਤੇਰੀ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਭਰਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ਨ ਸਕੀਆ। ਆਪਣੀ ਕੀਮਤਿ ਤੈ ਆਪੈ ਪਾਈ ਹੈ। ਜਾ ਤੈ ਸਚ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਤੀ। ਜਿ ਮੇਰਾ ਏਹੁ ਜੋਰੁ ਹੈ ਤਾ ਤੈ ਆਪਣਾ ਤਖਤੁ ਦੁਲੀਚਾ ਸਚ ਕਾ ਰਚਿਆ, ਜਿਸ ਕਾ ਵਿਣਾਸੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀ। ਦੁਨੀਆ ਆਲਮੁ¹ ਤੈ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਹੈ। ਪੈਦਾ ਕਰ ਕਰ ਤੈ ਪੰਪੇ ਲਗਾਇ ਕਰਿ ਤੈ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਛਪਾਇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਤੈ ਕਰਿ ਦੀਨੀ ਹੈ ਸਾਹਿਬਾ ! ਤਿਤ ਹੀ ਰਾਹਿ ਲੋਕ ਚਲਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਲੋਕਾ ਕਾ। ਜਿਉ ਤੂ ਫੁਰਮਾਵਤਾ ਹੈ ਤਿਵ ਹੀ ਲੋਕ ਤੇਰਾ (ਹੁਕਮ) ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ। ਜਿਉ ਜਿਉ ਹੁਕਮੁ ਤੇਰਾ ਹੈ। ਤਿਉ ਤਿਉ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਕਿਆ ਕਿਆ ਧਰਮ ਕਰਤੇ ਹੈ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮੁ ਸਾਬ ਤੇਰਾ ਲੋਕੁ ?”

ਪਉੜੀ ॥

ਇਕਿ ਵਣਖੰਡਿ¹ ਬੈਸਹਿ² ਜਾਇ, ਸਦੁ³ ਨ ਦੇਵਹੀ ॥
ਇਕਿ ਪਾਲਾ ਕਕਰੁ ਭੰਨਿ, ਸੀਤਲੁ ਜਲੁ ਹੋਵਹੀ⁴ ॥
ਇਕਿ ਭਸਮ ਚੜ੍ਹਾਵਹਿ ਅੰਗਿ, ਮੈਲੁ ਨ ਧੋਵਹੀ ॥
ਇਕਿ ਜਟਾ ਬਿਕਟ ਬਿਕਰਾਲ⁵, ਕੁਲੁ ਘਰੁ ਖੋਵਹੀ ॥
ਇਕਿ ਨਗਨ ਫਿਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ, ਨੀਦ ਨ ਸੋਵਹੀ ॥
ਇਕਿ ਅਗਨਿ ਜਲਾਵਹਿ ਅੰਗੁ⁶ ਆਪੁ ਵਿਗੋਵਹੀ⁷ ॥
ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਤਨੁ ਛਾਤੁ, ਕਿਆ ਕਹਿ ਰੋਵਹੀ ॥
ਸੋਹਨਿ ਖਸਮ ਦੁਆਰਿ, ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹੀ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ ! ਇਕਿ ਵਣਖੰਡ ਜਾਇ ਬੈਸਤੇ ਹੈ, ਮੋਨਿ ਧਾਰੀ ਹੋਤੇ ਹੈ, ਸਦੁ ਕਿਸੀ ਕਉ ਦੇਤੇ, ਬੁਲਾਏ ਨਾਹੀ ਬੋਲਤੇ। ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਇਕਿ ਪਾਲਾ, ਜਦਿ ਮਹਾ ਕਕਰੁ ਪਤਤਾ ਹੈ ਤਬ ਜਾਇ ਜਲ ਤਪੁ ਕਰਤੇ ਹੈ।¹⁰ ਇਕਿ ਭਸਮ ਸਰੀਰਿ ਲਗਾਵਤੇ ਹੈ,—ਮੈਲੁ ਧੋਤੇ ਨਾਹੀ, ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਬਿਕਰਾਲ¹¹ ਪਤੇ ਰਹਤੇ ਹੈ। ਇਕਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ਰੂਪੁ ਹੋਇ ਜਟਾ ਵਧਾਵਤੇ ਹੈ, ਘਰੁ ਕੁਲੁ ਛੋਡਿ ਨਿਕਲਤੇ ਹੈ। ਇਕਿ ਦਿਨ-ਰਾਤਿ ਨਗਨ ਹੀ ਫਿਰਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਬਸਤ੍ਰ ਦਿਨ-ਰਾਤਿ ਨਾਹੀ ਲੇਤੇ। ਨੀਦ ਭਰਿ ਸੋਵਤੇ ਨਾਹੀ, ਜਾਗਤੇ ਹੀ ਰਹਤੇ ਹੈ। ਇਕਿ ਅਗਨ ਤਪੁ ਕਰਤੇ ਹੈ; ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਾਧਤੇ ਹੈ; ਆਤਮੇ ਕਉ ਜਹੀਰੁ¹² ਕਰਤੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ, ਏ ਕਰਮ, ਧਰਮ, ਤਪਸਿਆ ਸਭ ਤੁਝ ਤੇ ਹੀ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਇਸੁ ਧਰਮ ਤੇ ਤੈ ਹੀ ਕਹਿ ਦੀਆ ਜਿ ਏਹੁ ਵਿਸੇਖੁ ਹੋਇਗਾ। ਤੁਝ ਹੀ ਕਹਿਆ ਜਿ

¹ਭਾਵ—ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ, ਅਖਿਲ ਵਿਸ਼ੁ। ²ਜੰਗਲ ਵਿਚ। ³ਬੈਠਦੇ ਹਨ (ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ)।

⁴ਆਵਾਜ਼ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਕਢਦੇ, ਭਾਵ—ਮੋਨੀ (ਚੁਪ ਗੁਪ) ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ⁵ਹੋਵ (ਹਿਮ=ਬਰਫ) ਜਿਹੇ।

⁶ਭਯਾਨਕ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ। ⁷ਅਰਥਾਤ—ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਪ ਕੇ ਬਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਛੂਕਦੇ ਹਨ। ⁸ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ।

⁹ਮਲਾਰ ਦੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੧ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ੧੫ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਏਥੇ ੪ ਦੀ ਬਾਵੇਂ ੧੫ ਅੰਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੇਖਕ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ¹⁰ਇਥੋਂ ਤਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪੰਨੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ¹¹ਭਯਾਨਕ

ਅਥਵਾ ਵਡਰੂਪ ਹੋ ਕੇ। ¹²ਸ਼ਕਾਤੁਰ, ਕਮਜ਼ੋਰ।

ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈਗਾ ਜਿ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇਗਾ, ਮੇਰਾ ਧਾਮ^੧ ਪਾਵੈਗਾ । ਪਣੁ ਜੀ ਸਿਸੁ ਸੇਵਾ ਤੇ ਏਹੁ ਨਰਕ ਜਾਇ ਸਾ ਸੇਵਾ ਸਭੁ ਬਾਇ ਹੋਈ । ਜਿਸੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਿ ਸੋਹਿਐ, ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ ਸਾਈ ਸੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਦੇਹਿ ਜਿਸ ਤੇ ਨਾਮੁ ਹੀ ਸਿਮਰਾਂ । ਅਰੁ ਤੇਰਾ ਧਾਮੁ ਪਾਵਉ । ਤੇਈ ਧੰਨੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ । ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਅਵਰੁ ਕਰਤੂਤਿ ਸਭੁ ਬਾਇ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਸਗਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਹੁਕਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਆਇਆ, ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੈ ਅਵਰੁ ਸਭਿ ਤਪਸਿਆ ਸਭਨਹੁ ਮਾਰਗਹੁ ਕੀਆਂ ਗਣੀਆਂ^੨, ਪਣੁ ਤੇ ਜੈਨ ਮਾਰਗ^੩, ਕੀ ਨਾ ਗਣੀ ?” ਕਹੈ “ਜੀ, ਮੈ ਕਿਆ ਕਹੰਉ, ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਹਹਿ ਤਉ ਮੇਰੇ, ਪਣੁ ਜੈਸੇ ਜੈਸੇ ਮੈ ਕੀਏ ਹੈ ਤੈਸੇ ਤੈਸੇ ਤੂ ਕਹੁ, ਤੂ ਮੇਰਾ ਵਾਢੀ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜੀ:-

ਪਉੜੀ॥

ਇਕਿ ਜੈਨੀ ਉਭੜਿ ਪਾਇ, ਧੁਰਹੁ ਖੁਆਇਆ ॥
ਤਿਨ ਮੁਖਿ ਨਾਹੀ ਨਾਮੁ, ਨ ਤੀਰਥ ਨਾਇਆ ॥
ਹਥੀ ਸਿਰ ਬੋਹਾਇ ਨ ਭਦੁ ਕਰਾਇਆ^੧ ॥
ਕੁਚਿਲੁ^੨ ਫਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ, ਸਬਦੁ ਨ ਭਾਇਆ ॥
ਤਿਨ ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਕਰਮੁ, ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥
ਮਨਿ ਜੂਠੇ ਵੇਜਾਤਿ^੩, ਜੂਠਾ ਖਾਇਆ ॥
ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ ਆਚਾਰੁ^੪, ਨ ਕਿਨਹੀ ਪਾਇਆ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਪਾਕੀ ਨਾਂਈ ਪਾਕ ! ਏਨਾ ਦੇ ਬਾਬਿ ਤੈ ਏਵੈ ਭਾਣਾ ਹੈ ਜਿ ਇਹਿ ਜੈਨ ਮਾਰਗੀ ਹੈ, ਜਿ ਧੁਰ ਤੇ ਹੀ ਭੁਲਾਏ ਹੈ । ਏਹਿ ਤੈ ਕਿਸੀ ਰਾਹਿ ਨਾਹੀ ਪਾਏ । ਏਹਿ ਤੈ ਉਭੜ ਹੀ ਪਾਇ ਹੈ । ਹਾਥਹੁ ਦਾਨ ਨਾਹੀ, ਜਿਨ ਕੈ ਮੁਖਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ, ਨਾ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਤੇ ਹੈ, ਨਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤੇ ਹੈ, ਅਰੁ ਹਥਾਂ ਸਾਬਿ ਸਿਰ ਬੋਹਤੇ ਹੈ । ਏਹ ਭੀ ਇਨ ਕੰਉ ਤੇਰੀ ਸਜਾਇ ਹੈ । ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਹਥਿ ਪਾਣੀ ਨਾਹੀ ਲੇਤੇ, ਕੁਚੀਲੁ ਰਹਤੇ ਹੈ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਬਦ ਨਾ ਗਾਵਹਿ, ਨਾ ਸੁਨਹਿ-ਏਹਿ ਭੀ ਤੇਰੀ ਇਨ ਕੰਉ ਸਜਾਇ ਹੈ । ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਨ ਕਿਛੁ ਜਾਤਿ ਕੀ ਲਜਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਪਤਿ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ਉਨ ਕੈ ਜੀ । ਨਾ ਕਿਛੁ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਣੇ, ਉਨ ਕਾ ਜਨਮੁ ਏਵੈ ਹੀ ਖੋਇਆ । ਉਨਕਾ ਮਨੁ ਭੀ ਜੂਠਾ ਹੈ, ਮੁਖ ਭੀ ਜੂਠਾ ਹੈ, ਅਹਾਰੁ ਭੀ ਜੂਠਾ ਲੇਤੇ ਹੈ । ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦ ਅਚਾਰ ਕਮਾਵਣੇ ਥੀ ਤੂ ਕਿਨਹੀ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ । ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਏਹੁ ਤਾ ਹੀ ਪਾਏ ਜਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਮਹਿ ਸਮਾਇ, ਤਬ ਏਹੁ ਪਾਵੈ, ਸਚ ਸਾਬਿ ਸਮਾਇ, ਏਵ ਪਾਈਅਹਿ ਕੈ ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਤਬ ਹੁਕਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਹੋਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸਭਨਾ ਸੰਜਮਾ ਮਹਿ ਕਵਣੁ ਸੰਜਮੁ ਭਲਾ ਹੈ ? ਸਭੁ ਸੇਵਾ ਮਹਿ ਕਵਣ ਸੇਵਾ

^੧ਰਬ ਦਾ ਘਰ, ਅਰਥਾਤ-ਮੁਕਤ ਪਦਵੀ ।   ^੨ਗਿਣੀਆਂ ।   ^੩ਜੈਨ ਮਤ ।   ^੪ਜੈਨ ਸਾਧੂ
ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਖੁਹਾਉਂਦੇ (ਪੁਟਾਉਂਦੇ) ਹਨ, ਭੱਦਣ (ਹਜਾਮਤ) ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ ।   ^੫ਕੁਚੀਲ, ਗੰਦੇ ।
“ਵੇਜਾਤਿ, ਭਾਵ-ਨੀਚ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਜੂਠਾ ਪਾਣੀ (ਭਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਧੋਣ ਆਦਿ) ਪੀਂਦੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ।   ^੬ਗੁਰੂ
ਦੇ ਸਬਦ (ਗਿਆਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।   ^੭ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਭਲੀ ਹੈ ? ਸਭਸ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਜਿਤਨੀ ਪੂਜਾ ਹੈ ਏਤਨੇ ਮਹਾ¹ ਤੇ ਕਵਣੁ ਸੇਵਾ ਭਾਈ² ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈ ਕਵਣੁ ਚੀਣੀ³ ਜਿ ਮੈ ਭਾਵੈ, ਸਹੀ ਸੋਈ ਜਿ ਤੈ ਭਾਵੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸਾਈ ਬਾਤ ਕਹੁ ਜਿ ਮੈ ਭਾਵਤੀ ਹੈ । ਦਿਖਾ, ਹੰਤੁ ਕਿਸੁ ਸੇਵਾ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ ਹਾਂ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ !

ਪਉੜੀ ॥

ਸਚਾ ਅਲਖ ਅਭੇਉ⁴, ਹਨਿ ਨ ਪਤੀਜਈ ॥
ਇਕਿ ਗਾਵਹਿ ਰਾਗ ਪਰੀਆ⁵, ਰਾਗਿ ਨ ਭੀਜਈ ॥
ਇਕਿ ਨਚਿ ਨਚਿ ਪੂਹਹਿ ਤਾਲ, ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਜਈ ॥
ਇਕਿ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਹਿ ਮੂਰਖ, ਤਿਨਾ ਕਿਆ ਕੀਜਈ ॥
ਤ੍ਰਿਸਾ⁶ ਹੋਈ ਬਹੁਤੁ, ਕਿਵੇ ਨ ਧੀਜਈ⁷ ॥
ਕਰਮ ਵਧਹਿ ਕੈ ਲੋਅ⁸, ਖਪਿ ਮਰੀਜਈ⁹ ॥
ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਸੰਸਾਰਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜਈ ॥
ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਅਸਨੇਹਿ¹⁰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਘੀਜਈ¹¹ ॥ ੧੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ! ਤੂੰ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਸਚਾ ਅਲਖੁ ਅਭੇਉ ਹੈ, ਲਖਿਆ¹² ਕਿਨਹੀ¹³ ਨਾਹੀ । ਤੂੰ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਸਭ ਬੂਠੁ ਹੈ । ਤੂੰ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਆਪਾਰੁ ਹੈ, ਹਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਦਾ । ਇਕ ਰਾਗ ਪਰੀਆ¹⁴ ਗਾਵਦੇ ਹੈ, ਤਿਨੀ ਰਾਗੀ ਭੀ ਨਾਹੀ ਤੂੰ ਭੀਜਦਾ । ਇਕਿ ਨਚਿ ਨਚਿ ਤਾਲ ਪੂਰਦੇ ਹਨਿ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਤੇ, ਉਤੁ ਗਲਿ ਭੀ ਨਾਹੀ ਤੂੰ ਭੀਜਦਾ । ਇਕਿ ਨਿਰਾਹਾਰੁ¹⁵ ਰਹਦੇ ਹਨਿ, ਅੰਨੁ ਨਾਹੀ ਖਾਂਦੇ ਤੂੰ ਉਤੁ¹⁶ ਗਲ ਭੀ ਨਾਹੀ ਖੁਸੀ ਹੋਦਾ । ਇਕਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕੇ ਮਾਰੇ ਭਰਮਦੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮਰਦੇ ਹਨਿ, ਭਰਮਦਿਆਂ ਨੇ ਤੂੰ ਦੇਵੇ ਨਾਹੀ-ਏਤੁ ਭੀ ਖੁਸੀ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ । ਇਕਿ ਕਈ ਲੋਅ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਦੇ, ਖਪਿ ਖਪਿ ਮਰਦੇ ਹਨਿ, ਤਾ ਭੀ ਤੂੰ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਅਰੁ ਖੁਸੀ ਨਾਹੀ ਤੂੰ ਹੋਦਾ । ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਲਾਹਾ ਅਰੁ ਫਲੁ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਰਿ ਹੈ । ਏਤੇ ਨਾਮਿ ਜਪਿਆ ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਹੋਦਾ ਹੈ । ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪੀਵੈ ਤਾ ਹੀ ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਹੋਹਿ, ਹੋਰਤੁ ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ । ਜੇਸੀ ਜੇਸੀ ਮਸਕਤਿ ਤੈਸੀ ਤੈਸੀ ਮਜੂਰੀ ਤੂੰ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਸੋਈ ਹੋਇ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰੈ । ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇ ਤਿਸੁ ਕਉ ਤੂੰ ਵੈਆਲੁ ਹੋਹਿ” । ਏਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਢਾਢੀ ਹੈ । ਦਿਖਾ, ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੈ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿ ਕੋਸੀ ਹੈ ਅਰੁ ਤਿਸੁ ਕੀ ਕਵਣੁ ਰਤਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਸਭਨਾ ਕੀ ਗਤਿ ਤੂੰ ਜਾਣੈ ਜੀ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮੈ ਜਾਣਤਾ ਹੰਤੁ, ਪਣੁ ਤੂੰ ਕਹੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ—

¹ ਮਾਹਿ, ਵਿਚ ।	² ਚੰਗੀ ਲਗੀ ।	³ ਕੀਤੀ ।	⁴ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਉ (ਭੈਦ) ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ।
⁵ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀਆਂ ।	⁶ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਧਿਸਦੇ (ਅਰਥਾਤ-ਧੀਰਜ ਕਰਦੇ) ।		
⁷ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਲੋਕ ਬੰਨੇ ਹੋਏ ਹਨ ।	⁸ ਲੋਏ ਖਪ ਖਪ ਮਰਦੇ ਹਨ ।	⁹ ਸਨੇਹ, ਪ੍ਰੇਮ ।	
¹⁰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ।	¹¹ ਜਾਣਿਆ ।	¹² ਕਿਸੇ ਨੇ ।	¹³ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀਆਂ ।
¹⁴ (ਭੋਜਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਭੁੱਖੇ) ।	¹⁵ ਓਸ ।		¹⁶ ਆਹਾਰ

ਪਉੜੀ ॥

ਇਕਨਾ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ, ਬੰਦਿ ਰਬਾਣੀਐ ॥ ਇਕਿ ਬਧੇ ਕਰਹਿ ਸਲਾਮੁ, ਖਸਮ ਨ ਭਾਣੀਐ ॥
ਬਧੇ ਛੁਟਹਿ ਸਰਿ, ਸਚੁ ਪਛਾਣੀਐ ॥ ਲਿਖਿਆ ਪਲੈ ਪਾਇ, ਸੋ ਸਚੁ ਜਾਣੀਐ ॥
ਹੁਕਮੀ ਹੋਇ ਨਿਬੇੜੁ, ਗਇਆ ਜਾਣੀਐ ॥ ਭਉਜਲ ਤਾਰਣ ਹਾਰੁ, ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀਐ ॥
ਚੋਰ ਜਾਰ ਸੁਆਰ, ਪੀੜੇ ਘਾਣੀਐ ॥ ਨਿੰਦਕ ਲਾਇਤਬਾਰ, ਮਿਥੇ ਹੜਵਾਣੀਐ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਿ ਸਮਾਇ, ਸੁ ਦਰਗਹ ਜਾਣੀਐ ॥੨੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਇਕਿ ਤੈ ਬੰਦਿ^੧ ਮਹਿ ਦੀਏ ਹੈ, ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ਬਾਹੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਜਿਨਾ ਪਾਸਹੁ ਸਲਾਮੁ ਕਰਾਈਤਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਝ ਕੰਉ ਨਾਹੀ ਭਾਵਤੇ। ਓਹਿ ਬਧੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹੁ ਕੇ ਪਕਰੇ ਤਾ ਹੀ ਛੁਟਹਿ ਜਾ ਓਹਿ ਸਚ ਕੰਉ ਪਛਾਣਹਿ। ਏਸੁ ਕੰਉ ਲਿਖੇ ਜਿਰਿ ਹਸੇਬੁ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸਚ ਅਰੁ ਕੂੜ ਕਾ ਨਬੇੜੁ ਤਬ ਹੋਇਗਾ ਜਦਿ ਤੂੰ ਹੁਕਮੁ ਕਰਹਿਗਾ। ਤਬ ਅਗੈ ਗੈਆ ਜਾਣੀਐਗਾ ਸਚੁ ਅਰੁ ਕੂੜ ਕੀ ਬਾਤ। ਅਰੁ ਜਿਸ ਕੈ ਪੀਛੇ ਭਵਜਲੁ ਲੰਘੀਐਗਾ ਉਹੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਈਐਗਾ ਇਸੁ ਸੈਸਾਰ ਬੀ। ਜਿ ਉਹੁ ਸਬਦ ਬੀ ਪਾਇਆ ਜਾਇ। ਜਿਸੁ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਚਾ ਹੋਇ ਸੋਈ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਏਸ ਕੈ ਪੀਛੇ ਭਵਜਲੁ ਤਰੀਐਗਾ। ਏਹੋ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰੇਗਾ ਅਰੁ ਤਾਰੇਗਾ ਜਿਸ ਕਾ ਸਚ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਸਚ ਕੇ ਸਬਦ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਹੈ, ਚੋਰ ਹੈ, ਜਾਰ ਹੈ, ਘਤਿ ਘਾਣੀ ਤੇ ਪੀੜੀਅਹਿਗੇ, ਭਵਜਲ ਕੀ ਲਹਰਿ ਮਹਿ ਮਿਲਹਿਗੇ, ਏਨਾ ਕਾ ਏਹੁ ਹਾਲੁ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਰੁ ਜਿ ਗੁਰ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮਰਿ ਸਮਾਵੇਗਾ ਤਿਸ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਪਤਿ ਰਹੈਗੀ”। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਸਗਲੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹਿ ਤਾ ਏਹੀ, ਪਣੁ ਜਿ ਪੜੇ ਹੈ ਅਰੁ ਕੂੜਿਆਰ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਨਾਹੀ ਕਰਤੇ, ਤਿਨ ਕੰਉ ਕਿਆ ਹੋਇਗਾ ?

ਪਉੜੀ ॥

ਪੜਿਆ ਲੇਖੇਦਾਰੁ, ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕੁੜਿਆਰੁ, ਅਉਖਾ ਤੰਗੀਐ ॥
ਅਉਘਟ^੨ ਰੁਧੇ ਰਾਹੁ, ਗਲੀਆਂ ਰੋਕੀਆਂ ॥ ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ, ਸਬਦਿ ਸੰਤੋਖੀਆਂ ॥
ਗਹਰ ਗੰਭੀਰੁ ਅਥਾਹੁ, ਹਾਥ ਨ ਲਭਈ ॥ ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ ਚੋਟਾ ਖਾਹੁ, ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਕੋਇ ਨ ਛੁਟਸੀ ॥
ਪਤਿ ਸੋਤੀ ਘਰਿ ਜਾਹੁ, ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥ ਹੁਕਮੀ ਸਾਹ ਗਿਰਾਹ^੩, ਦੇਦਾ ਜਾਣੀਐ ॥ ੨੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਗਤ ਓਪਰਿ ਪੜੇ ਹੈ; ਲੇਖਾ ਜਾਣਦੇ ਹੈ, ਸੁਘੜ ਚਤੁਰ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ, ਤਿਨਾ ਪਾਸਹੁ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐਗਾ। ਜਿਨਹੁ ਨਾਮੁ ਸੁਘੜ ਬੜੇ ਜਿਆਨੇ ਕਹਾਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਗੰਭੀਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਸਿਮਰਿਆ, ਉਹਿ ਚਉਬੰਦੀ^੪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰੀਅਹਿਗੇ। ਉਸੁ ਚਤੁਰਾਈ ਕੈ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਅਉਘਟ ਗਲੀਆਂ, ਰਾਹ ਸਭਿਰਹਿ ਜਾਹਿਗੇ ਜਿਆਨਪ ਕੇ। ਏਕੋ ਨਾਮ ਹੀ ਕਾ ਰਾਹੁ ਰਹੇਗਾ ਛੁਟਣੇ ਕਾ ਜਿ ਨਾਮੁ ਉਨਹੁ ਨਾਹੀ ਸਿਮਰਿਆ ਜਿਤੁ ਛੁਟਹਿ ਬਧੇ ਜਮ ਪੁਰ ਤੇ। ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿਗੇ ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਤੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਵਦਗਾਰ ! ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਸਬਦੁ ਦੇਹਿ, ਜਿਤੁ ਮੁਖ ਕੰਉ ਸੰਤੋਖੁ ਆਵੈ। ਤੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਗਹਰ ਗੰਭੀਰੁ ਹੈ, ਅਥਾਹ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਦਾ। ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਅਗੈ ਨਿਗੁਰੇ

^੧ਏਥੇ ਇਹ ਤੁਕ ਵਾਧੂ ਹੈ ਜੋ ਮਲਾਰ ਨਾਗ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ^੨ਚੁਗਲ।

^੩ਹੱਥਕੜੀ ਲਗਦੀ ਹੈ (ਨਿੰਦਕਾਂ ਤੇ ਚੁਗਲਾਂ ਨੂੰ)। ^੪ਬੰਦੀਖਾਨੇ, ਜੇਲ੍ਹਖਾਨੇ। ^੫ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧।

^੬ਤੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ^੭ਐਥੇ। ^੮ਨਾਸ ਗਿਰਾਸ, ਅਰਥਾਤ—ਸ਼ਿੰਦਰੀ ਤੇ ਦੁਜਗਾਰ। ^੯ਕੈਦੀ, ਬੰਧੂਆ।

ਮਾਰੀਅਹਗੇ ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ। ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਗੈ ਕੋਈ ਫੁਟਦਾ ਨਾਹੀ, ਭਾਵੈ ਅਨੈਕ ਜਤਨ ਕੋਈ ਕਰੈ। ਜੇ ਤਉ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਾ ਦਰਗਾਹ ਪਤਿ ਸਾਥਿ ਜਾਇ। ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚਿ ਆਵਤੇ ਹੈ। ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਵਿਚਿ ਜਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿ ਲੇ ਸਿ ਇਸ ਕਾ ਲਾਹਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ, “ਏਹਿਆ ਏਹਿ ਤਉ ਹੈ” ਪਣੁ ਉਹੁ ਕਿਆ ਏਸ ਕੀ ਕਮਾਈ ਕਾ ਫਲੁ ?”

ਪਉੜੀ ॥

ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਹੋਇ ਨਿਬੇੜੁ, ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਇਆ ॥ ਤੇਰੈ ਹਥਿ ਨਿਬੇੜੁ ਤੂਹੈ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥

ਕਾਲੁ ਚਲਾਏ ਬੰਨ੍ਹ, ਕੋਇ ਨ ਰਖਸੀ ॥ ਜਰੁ^੧ ਜਰਵਾਣਾ ਕੰਨ੍ਹ^੨, ਚੜਿਆ ਨਚਸੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਬੁ^੩ ਬੇੜੁ, ਸਚਾ ਰਖਸੀ ॥ ਅਗਨਿ ਭਖੇ ਭੜਹਾਰੁ^੪, ਅਨਦਿਹੁ^੫ ਭਖਸੀ ॥

ਫਾਥਾ ਚੁਗੈ ਚੋਗੁ, ਹੁਕਮੀ ਫੁਟਸੀ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਗੁ, ਕੂੜੁ ਨਿਖੁਟਸੀ ॥੨੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਬ ਏਹਿ ਮਨੁਖ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਚਲਾਈਅਹਿਗੇ ਤਬ ਏਨਾ ਕਾ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਕੀਏ ਕਾ ਹਿਸਾਬੁ ਸਿਰਿ ਸਿਰ ਵਰਤੀ ਲੀਜੀਐਗਾ। ਨਿਬੇੜਾ ਹਸੋਬ ਕਰਣ ਕਾ ਤੂ ਹੈ ਹੈ ਸਿ, ਮੈਂ ਤੁਝ ਹੀ ਸਾਥਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ। ਜਦਿ ਤੇਰਾ ਭੋਜਿਆ ਕਾਲੁ ਆਵੈਗਾ, ਬੰਨ੍ਹਿ ਚਲਾਵੈਗਾ ਤਬ ਏਸੁ ਕਉ ਕੋਈ ਰਖਿ ਨਾ ਸਕੈਗਾ, ਕਿਸੀ ਕਾ ਕਿਛੁ ਨ ਚਲੈਗਾ। ਜਰੁ ਅਰੁ ਜਰਵਾਣਾ ਏਸੁ ਮਾਨੁਖ ਕੇ ਸਿਰਿ ਚੜਿ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾ ਬੋਹਿਬਾ ਤਾਰਣੁ ਹਾਰਾ ਏਕੁ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ। ਓਹੁ ਏਸੁ ਕਉ ਰਖੈਗਾ। ਅਗਨਿ ਕਾ ਸਾਗਰੁ ਅਗੇ ਭਖਦਾ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਨੇ ਫਾਤਿ ਦਿਹੁ ਸਾੜਿਆ ਚਾਹੁਦਾ ਹੈ। ਜਿਉ ਬੰਧਿਕੁ ਜਾਲੁ ਵਗਾਹਿ ਕੈ ਪੰਖੀ ਨ ਫਹਾਇਦਾ ਹੈ ਤਿਉ ਏਹੁ ਫਾਥਾ ਜਮ-ਜਾਲ ਮਹਿ ਚੋਗ ਚੁਗਤਾ ਹੈ। ਬੰਧਿਕ ਭਾਵੈ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਫੜਿ ਲੇ ਜਾਇਗਾ। ਇਸ ਕੈ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਹੁ ਭੀ ਬ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਤੇਰੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਾਂ ਤੂ ਹੁਕਮ ਕਰਹਿ ਤਾਂ ਏਸੁ ਜਾਲ ਤੋ ਏਹੁ ਜੀਉ ਛੁਟੈ। ਜਦਿ ਹਿਸਾਬੁ ਏਸੁ ਜੀਅ ਕਾ ਲੇਹਿਗਾ ਤਬ ਕੂੜੁ ਰਹਿ ਜਾਇਗਾ। ਸਚ ਹੀ ਨਿਬੇੜਾ ਆਇ ਲਗੈਗਾ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਤੂੰ ਕਰੁ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਤੂਹੈ ਕਰਤਾ ਹੈ:”

ਪਉੜੀ ॥

ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਰੇ ਆਪਿ, ਹਉ ਕੈ ਸਿਉ^੧ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ॥

ਆਪੇ ਲੇਖਾ ਮੰਗਸੀ, ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਾਰ ॥

ਜੈ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਬੀਐ^੨ ਹੁਕਮੁ ਕਰੈ ਗਾਵਾਰੁ ॥

ਆਪਿ ਫਭਾਏ ਛੁਟੀਐ, ਆਪੇ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥

ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਸੁਣੈ ਆਪਿ, ਸਭਸੇ^੩ ਦੋ ਆਧਾਰੁ^੪ ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ^੫ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਵੀਚਾਰੀਐ, ਲਾਗੈ ਸਚਿ ਪਿਆਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਕਿਸਨੋ ਆਖੀਐ, ਆਪੇ ਦੋਵਣਹਾਰੁ ॥ ੧੦ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰੇਬੁ! ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਹਿ, ਆਪੇ

^੧ਇਹੋ ਜਿਹੇ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਤਾਂ ਹੈ। ^੨ਜਰਾ ਅਵਸਥਾ, ਬੁਢੇਪਾ। ^੩ਕੰਨੇ ਉਤੇ, ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ।

^੪ਸਹਾਜ਼।

^੫ਭਾਵਤ।

^੬ਹਰ ਰੋਜ਼।

^੭ਫੰਧਕ।

^੮ਕਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ।

^੯ਚੋਵੇ।

^{੧੦}ਸਭਨਾ ਨੂੰ।

^{੧੧}ਆਸਰਾ, ਸਹਾਰਾ।

^{੧੨}ਹਰ ਇਕ ਦੀ।

—੧੬੮—

ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਕਰਾਇਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੇ ਲੇਖਾ ਤੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਆਪੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਹੀ ਬਕਸਦਾ ਹੈ। ਹਥਿ ਤੇਰੇ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਿ ਅਗਿਆਨ ਹੁਸਤਿ ਕਰੇ, ਉਸਨੂੰ ਕਰੇ ਸੁ ਗਵਾਰੁ ਹੈ। ਏਸੁ ਦੇ ਹਥਿ ਕਿਵੇ ਨਾਹੀ। ਆਪੇ ਬੰਨੇ, ਆਪੇ ਛੱਡੇ, ਆਪੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਸਭਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤਪਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਭਨਾ ਵਿਚਿ ਆਪੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜੇਹਾ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਕਮਾਵਦਾ ਹੈ, ਤੇਹੇ ਜੇਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰੁ ਜਿਨਾ ਨੇ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ, ਆਪੁਣਾ ਆਪੁ ਵੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਸਚੇ ਸਾਥਿ ਪਿਆਰੁ ਲਾਇਨਿ, ਤਿਨਾ ਦੇ ਬਾਥਿ ਆਪਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ ਕਾਰ ਕਰਾਇਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਜੇਹੀ ਮਸਕਤਿ¹ ਖਸਮੁ ਕਰਾਏ ਤੇਹੀ ਮਸਕਤਿ ਪਲੈ ਪਾਇਦਾ ਹੈ। ਗੁਣ ਹਾਲ ਕਮਾਏ ਗੁਣੁ ਲਏ ਮਸਕਤਿ। ਵਗੁ ਚਾਰੇ ਦੁਹ ਘਿਉ ਮਸਕਤਿ। ਕਣਕ ਵਢੇ ਕਣਕ ਲਏ ਮਸਕਤਿ। ਜਣਾਂ ਦੀ ਜਵਾ² ਮਸਕਤਿ। ਚਣਿਆਂ ਦੀ ਚਣੇ ਮਸਕਤਿ। ਕਲਰ ਦੀ ਕਲਰ ਮਸਕਤਿ। ਵਸਤੂ ਸਭਿ ਖਸਮ ਦੀਆਂ। ਜੇਹੀ ਮਸਕਤਿ ਤੇਹੇ ਜੇਹਾ ਭਾਤਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਵਸਤੂ ਸੋਈ ਮਸਕਤਿ ਕਰਾਏ। ਸੋਈ ਭਾਤਾ ਦੇਦਾ ਹੈ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਕਰਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀਤੇ ਦਾ ਨਾਉ ਮਸਕਤਿ।

ਤੈਸੇ ਜੈਸਾ ਕਾਵੀਐ³ ਜੈਸੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ⁴ ॥

ਕਾਰ ਸਭੁ ਖਸਮ ਕੀ ਨਿਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਜੇਹੀ ਟਹਲ ਪਾਤਸਾਹੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਤਿਸ ਦਾ ਨਾਉ⁵। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਏਹੁ ਤੇਰੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਹੈ। ਪਣੁ ਜੀ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅਰੁ ਜੀਵ ਕਾ ਸੰਜੋਗੁ ਤੈ ਕਿਆ ਕੀਆ ਹੈ ?

ਪਉੜੀ ॥⁶

ਕਾਇਆ ਹੋਸਿ ਸੰਜੋਗੁ ਮੋਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਕੀਆ ਵਿਜੋਗੁ, ਜਿਨਿ ਉਪਾਇਆ ॥

ਮੂਰਖੁ ਭੋਗੇ ਭੋਗੁ, ਦੁਖ ਸਥਾਇਆ ॥ ਸੁਖਹੁ ਉਠੇ ਰੋਗੁ, ਪਾਪ ਕਮਾਇਆ ॥

ਹਰਖਹੁ ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ, ਉਪਾਇ ਖਪਾਇਆ ॥ ਮੂਰਖ ਭਣਤ ਗਣਾਇ, ਬਗੜਾ ਪਾਇਆ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਥਿ ਨਿਬੇਤੁ, ਬਗੜੁ ਦੁਕਾਇਆ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਗੁ, ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਇਆ ॥ ੳ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਤੈ ਕੀਸਾ ਜੋਗੁ ਕੀਆ ਹੈ। ਕਾਇਆ ਅਰੁ ਹੋਸੁ ਤੈ ਬਣਾਏ ਹੈ⁷ ਜਿ ਸੰਜੋਗੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਣਾਏ ਹੈ। ਕਹਾਂ ਕੀ ਦੇਹੀ ਕਹਾਂ ਕਾ ਹੋਸੁ ? ਤੇਰਾ ਏਹੁ ਸੰਜੋਗੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਸੰਜੋਗੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਹਿ ਆਇ ਮਿਲੇ ਹੈ। ਜਿਉ ਤੈ ਸੰਜੋਗੁ ਕਰਿ ਮਿਲਾਏ ਹੈ ਤਿਉ ਤੁਝ ਹੀ ਵਿਜੋਗੁ ਕਰਿ ਕੈ ਖਪਾਏ ਭੀ ਹੈ। ਜਿਨਿ ਤੈ ਪ੍ਰਭਿ ਏਹੁ ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਸ ਨੇ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ ਏਹੁ ਮਨੁ ਮੂਰਖੁ ਭੋਗੁ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਏਹਾ ਮੂਰਖੁ ਮਨੁ ਹੈ ਤੁਧੁ ਸਾਹਿਬ ਕਉ ਵਿਸਾਰਿ ਕਰਿ ਰਸੁ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਤਿਸ ਹੀ ਭੋਗ ਤੇ ਏਸ ਕਉ ਦੁਖੁ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਸੁਖ ਚਸਾਂ ਕੈ ਸੁਆਦਿ ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕੀਏ ਬੇ, ਓਤਨੇ ਰੋਗੁ ਉਠੇ। ਜਿਤਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕਰਿ ਹਰਖੁ ਕੀਆ ਬਾ ਏਤਨਾ ਹੀ ਸੋਗੁ ਹੋਇਗਾ। ਸੋਗੁ ਹੀ ਵਿਚਿ ਉਪਜਿਆ, ਸੋਗੁ ਹੀ ਵਿਚਿ ਪਚਿਆ। ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਿਤਨੇ ਸੁਖ ਹੀ ਸਿ ਰੋਗੁ ਤੇ ਮਹਾ ਰੋਗੁ ਹੈ। ਇਨਿ ਮੂਰਖਿ ਮਨਿ ਜਾਤਾ ਆਪ ਨੇ ਜਿ ਹਉ ਭੀ ਕਿਛੁ ਹਾ, ਸੋ ਏਹੋ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਤਨਾ ਏਹੁ ਜਮਕਾਲ ਸਾਥਿ ਏਸੁ ਕਉ ਬਗੜਾ ਪਾਇਆ। ਸਬ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਵਹਿ ਅਰੁ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਾਵੈ ਤਿਸ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਹਉਮੈ ਕਾ ਬਗੜਾ ਜਾਇ। ਪਰੁ ਜੀ ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੇ ਰਚਿਆ ਹੈ ਜਿ ਕਿਸੀ ਉਪਾਇ ਚਲਤਾ ਨਾਹੀ। ਹੋਵੈਗਾ ਸੋਈ ਜੋ ਕਿਛੁ ਤੈ ਕੀਆ ਹੈ, ਹਮਰੇ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਦ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਸੋਈ ਸਹੀ”। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾਂ ਸਾਹਿਬ ! ਕਰੀਮ⁸ ਜਿਤਨੀ ਤੈ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕਰੀ ਹੈ ਤਿਸੁ

¹ਮੁਸ਼ਕਤ—ਮਿਹਨਤ, ਘਾਲ। (ਅ) ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ, ਮਜ਼੍ਹਰੀ।

ਅਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ²ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧-੭।

³ਵਾਰ ਮਾਥ ਮਹਲਾ ੧।

⁴ਸੋ।

⁵ਕਹੀਦਾ ਹੈ,

⁶ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ, ਮਿਹਰਬਾਨ।

ਕਾ ਸੂਤ੍ਰ¹ ਤੇ ਕੇਸਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਤੁ ਕੇਸਾ ਸਾਹਿਬ ਸੁਲਤਾਨ ਹੈ²। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਢਾਢੀ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ? ਜਿ,—

ਪਉੜੀ³ ॥

ਰਾਜੇ ਰਯਤਿ ਸਿਕਦਾਰ⁴, ਕੋਇ ਨ ਰਹੀਓ ॥ ਹਟ ਪਟਣ⁵ ਬਾਜਾਰ, ਹੁਕਮੀ ਚਹੀਓ ॥
ਪਕੇ ਬੰਕ ਦੁਆਰ, ਮੂਦਖੁ ਜਾਣੇ ਆਪਣੇ ॥ ਦਰਬਿ⁶ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ, ਰੀਤੇ⁷ ਇਕਿ ਖਣੇ⁸ ॥
ਤਾਜੀ⁹ ਰਬ ਤੁਖਾਰ¹⁰ ਹਾਥੀ ਪਾਖਰੇ¹¹ ॥ ਬਾਗ ਮਿਲਖ ਘਰ ਬਾਰ, ਕਿਥੈ ਜਿ ਆਪਣੇ ॥
ਤੰਬੂ ਪਲੰਘ ਨਿਵਾਰ, ਸਰਾਇਚੇ¹² ਲਾਲਤੀ¹³ ॥ ਨਾਨਕ ਮਚ ਦਾਤਾਰੁ, ਜਿਨਾਖਤੁ¹⁴ ਕੁਦਰਤੀ ॥੮॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਢਾਢੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ। ਤੇ ਆਪੀਣੇ¹⁴ ਆਪਣੀ ਸਿਸਟਿ ਜਹਾਨ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਹੈ ਜੀ। ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਇਕਿ ਰਾਜੇ ਕੀਏ, ਇਕਿ ਪਰਜਾ ਰਯਤਿ ਕੀਏ, ਇਕਿ ਭੂਮੀਏ ਸਿਕਦਾਰ¹⁵ ਕੀਏ। ਇਕਿ ਸਾਹ ਪਤਸਾਹ ਕੀਏ। ਇਕਿ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਕੀਏ। ਇਕਿ ਰਾਵ ਰੰਕ¹⁶ ਕੀਏ। ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਪਰੁ ਕੋਈ ਰਹੀਯਾ ਨਾਹੀ। ਰਯਤਿ ਭੀ ਜਾਇਗੀ ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਭੀ ਜਾਹਿਗੇ, ਰਾਜਿਆਹੁ ਕੇ ਰਾਜ-ਪਾਟ ਸਾਹਹੁ ਕੇ ਹਟ ਪਟਣ ਬਜਾਰ ਹੈ। ਜਦਿ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਇਗਾ ਤਉ ਇਕ ਖਿਣ ਮਾਤ੍ਰ ਮਹਿ ਢਾਹਿ ਦੂਰਿ ਕਰੈਗਾ। ਮਹਲਤੀ ਹੈ ਪਕੀਆ¹⁷, ਵੰਕ ਦੁਆਰੇ¹⁸ ਹੈ ਜਿਨਾ ਦੇਖਿ ਗਰਬਤਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਮਹਲ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜਿ ‘ਏ ਮੇਰੇ ਰੰਗ ਮਹਲ ਹੈ’ ਜਿ ਏਹਿ ਜਾਹਿਗੇ ਅਰੁ ਏਹੁ ਭੀ ਜੀਉ ਉਠਿ ਜਾਇਗਾ। ਏਸ ਕਾ ਬਿਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬੀ ਬੋਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਹੋਰੁ ਇਸ ਕੇ ਸਾਬਿ ਜਾਤਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਸਾਹਹੁ ਪਾਤਸਾਹਹੁ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਕੇ ਭੰਡਾਰ ਕਈ ਭਰੇ ਰਹਿ ਜਾਹਿਗੇ। ਓਹਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿਗੇ। ਉਨ ਕਉ ਕੋਈ ਨ ਖਾਇਗਾ। ਓਹਿ ਇਵੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਹਿਗੇ। ਕਈ ਹਾਥੀ, ਕਈ ਘੋੜੇ, ਕਈ ਮਿਲਖਾ, ਕਈ ਘਰ, ਕਈ ਦਰ, ਕਈ ਹਰਖਾਨੇ ਕਈ ਮਹਲਤੀ¹⁹ ਤਿਨ ਕਉ ਛੋਡਿ ਜਾਇਗਾ। ਇਸ ਕੇ ਸਾਬਿ ਕਿਛੁ ਚਲਤਾ ਨਾਹੀ। ਕਈ ਤੰਬੂ, ਸਰਾਇਚੇ²⁰, ਕਈ ਪਲੰਘ, ਕਈ ਸਿਹਜਾ ਨਿਹਾਲੀਆਂ, ਕਈ ਰਸ ਕਸ ਛੋਗ, ਕਈ ਬਾਗੇ ਰੰਗਾ ਰੰਗਾ ਕੇ, ਪਹਿਰਾਵੇ, ਰਾਜ ਪਾਟ ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਰਾਜੇ ਮਿਰਤਕੁ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈ। ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਹਉ ਤੇਰਾ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ, ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਰੂਪੁ ਰੰਗ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ ਜਿ ਤੁ ਕੇਸਾ ਹੈ। ਯਾ ਸਾਹਿਬ, ਪਣੁ ਤੂੰ ਏਸੁ ਕੁਦਰਤਿ ਬੀ ਜਾਨੀਤਾ ਹੈ। ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਤੂੰ। ਏਹੁ ਪ੍ਰਥਵੀ ਕਾ ਰਾਜਾ ਕਹਾਵਤਾ ਥਾ, ਰਾਜ ਰਸ ਛੋਗ ਹੁਕਮੁ ਕਰਤਾ ਥਾ। ਦਿਖਾ, ਏਹੁ ਜਿ ਭਸਮੁ ਹੋਇ ਗੋਆ ਉਹੁ ਇਸਿ ਕਾ ਬਲੁ ਕਹਾਂ ਗੋਆ ? ਇਸੁ ਤੇ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਉਹੁ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾ ਕੀਆ ਮਨੁਖ ਪਾਤਸਾਹ ਤੇ ਮਾਰਿ ਖਾਕ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ। ਏਸੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੂੰ ਜਾਨੀਤਾ ਹੈ ਜਿ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਢਾਢੀ ! ਜਿ ਸੁਨਿ, ਤੁ ਜੋ ਇਸੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਜੀ !

¹ਪ੍ਰਬੰਧ। ²ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧। ³ਸਰਦਾਰ। ⁴ਸ਼ਹਿਰ, ਨਗਰ। ⁵ਧਨ ਪਦਾਰਥ।
⁶ਖਾਲੀ। ⁷ਖਿਣ ਵਿਚ। ⁸ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ। ⁹ਉਠ। ¹⁰ਲਹੇ ਦੇ ਬੁਲ। ¹¹ਕਨਾਤਾਂਛੋਟੇ ਤੰਬੂ।
¹²ਲਾਲਿਤ, ਸੁੰਦਰ। ¹³ਪਛਾਣ। ¹⁴ਆਪੇ ਹੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ। ¹⁵ਭੂਮੀਏ (ਜਿਮੀਂਦਾਰ) ਸਿਕਦਾਰ (ਸਰਦਾਰ)। ¹⁶ਰਾਜੇ ਤੇ ਰੰਕ (ਕੰਗਾਲ ਅਥਵਾ ਗ਼ਰੀਬ)। ¹⁷ਪਕੇ ਮਹੱਲ। ¹⁸ਬਾਕੀਆਂ ਭਾਟਾਂ ਜਾਂ ਮਿਹਰਾਬਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਮਹੱਲ। ¹⁹ਮਹੱਲਾਤ। ²⁰ਛੋਟਾ ਤੰਬੂ ਕਨਾਤਾਂ।

ਪਉੜੀ ॥

ਬਦ ਫੈਲੀ^੧ ਗੋਬਾਨਾ^੨, ਖਸਮ ਨ ਜਾਣਈ ॥ ਸੋ ਕਹੀਐ ਦੇਵਾਨਾ, ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਈ ॥
ਕਲਹਿ^੩ ਬੁਰੀ ਸੰਸਾਰਿ, ਵਾਦੇ^੪ ਖਪੀਐ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਵੇਕਾਰਿ, ਭਰਮੇ ਪਚੀਐ ॥
ਰਾਹ ਦੇਵੈ ਇਕੁ ਜਾਣੈ, ਸੋਈ ਸਿਬਸੀ^੫ ॥ ਕੁਫਰ ਗੋਅ ਕੁਫਰਾਣੈ ਪਇਆ ਦਬਸੀ^੬ ॥
ਸਭ ਦੁਨੀਆ ਸੁਬਹਾਨੁ, ਸਚਿ ਸਮਾਈਐ ॥ ਜਿਥੈ ਦਰਿ ਦੀਵਾਨਿ, ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ^੭ ॥ ੯ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

“ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ! ਜਿ ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ, ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕੰਉ ਨਾਹੀ ਪਛਾਨਤਾ ਸੁ ਉਹ ਬੁਰਾ ਬਦਫੈਲੀ ਦੇਵਾਨਾ ਹੈ । ਉਹ ਗੋਬਾਨਾ ਕਿਆ ਕਰੇ ਜਿਨਿ ਤੁਮ ਕੰਉ ਨਾਹੀ ਜਾਨਿਆ, ਉਹ ਅੰਧਾ ਹੈ ਜਿ ਆਪਿ ਕੰਉ ਨਾਹੀ ਸਿਵਾਨਤਾ ਜਿ ਹੰਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ । ਸੈਸਾਰਿ ਕੰਉ ਜਿ ਪਰਾਵਤੀ ਹੈ ਜਿ ਕੁਲਹਿ ਪਰਾਵਤੀ ਹੈ । ਅਰੁ ਏਹੁ ਸੈਜਾਨੁ ਪਾਵਤਾ ਹੈ । ਪਰੁ ਜਿਤਨਾ ਵਾਦੁ ਗੁਸਾ ਕਿਬਰੁ^੮ ਗੁਮਾਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਏਤਨਾ ਏਸ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਵਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਸੈਸਾਰੁ ਪਰਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮ ਭੁਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਭਰਮਤਾ ਭਰਮਤਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਪਚਿ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਦਰਗਹ ਮਹਿ ਅਰੁ ਉਸੁ ਜਹਾਨ ਮਹਿ ਸੋਈ ਸਿਬੈਗਾ ਜਿ ਦੁਹਾਂ ਜਹਾਂਨਾ ਮਹਿ ਅਰੁ ਦੁਹਾ ਰਾਹਾਂ ਮਹਿ ਏਕ ਸਾ ਕਰਿ ਜਾਨੈਗਾ । ਜੈਸਾ ਹਿੰਦੂ ਤੈਸਾ ਮੁਸਲਮਾਨੁ, ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਅਰੁ ਸਭੇ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੁਫਰੀ ਹੈ, ਕੂੜੁ ਬੋਲਤੇ ਹੈ ਸੁ ਕੂੜੁ ਕੁਫਰ ਮਹਿ ਪਏ ਦਬਹਿਗੇ । ਅਰੁ ਜਿਤਨੀ ਦੁਨੀਆ ਹੈ ਸਭ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ਜੇ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਜਾਣੈ । ਅਰੁ ਉਹੁ ਦਰਗਹ ਪੈਨਾਈਐਗਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕੀਜੀਐਗਾ ਜਿਨਿ ਆਪਨੀ ਹੰਉਮੈ ਮਾਰ ਕੈ ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਯਾਦਿ ਕੀਆ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮਾ ਰਾਮ ।

ਤਬ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜਿ ਤੂੰ ਹਮਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰੁ । ਤੇਰੇ ਤਾਂਈ ਉਤਮੁ ਜਨਮੁ ਕਰੰਉਗਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬੇਨਤੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਹਾਂ ਜੀ !”

ਪਉੜੀ ॥

ਜਾਤੀ ਦੇ ਕਿਆ ਹਥਿ, ਸਚੁ ਪਰਖੀਐ ॥ ਮਹੁਰਾ^{੧੦} ਹੋਵੈ ਹਥਿ ਮਰੀਐ ਚਖੀਐ ॥
ਸਚੇ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰ, ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਜਾਣੀਐ ॥ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੈ ਸਿਰਦਾਰੁ, ਦਰਿ ਦੀਬਾਣੀਐ^{੧੧} ॥
ਫੁਰਮਾਨੀ ਹੈ ਕਾਰ, ਖਸਮਿ ਪਠਾਇਆ^{੧੨} ॥ ਤਬਲ ਬਾਜੀ^{੧੩} ਬੀਚਾਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥
ਇਕਿ ਹੋਏ ਅਨਵਾਰ, ਇਕਨਾ ਸਾਖਤੀ^{੧੪} ॥ ਇਕਨਾ ਬਧੇ ਛਾਰ, ਇਕਨਾ ਤਾਖਤੀ^{੧੫} ॥ ੧੦ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਬੇਨਤੀ ਹੈ (ਕਿ) ਜਾਤਿ ਜਿ ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਦੇਤਾ ਹੈ ਸਿ ਜਾਤਿ ਕੈ ਹਥਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਤੂੰ ਜਾਤਿ ਕੈ ਪਾਛੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ ? ਤੂੰ ਜਿ ਮੁਕਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਸਚ ਕੈ ਪਾਛੇ ਮੁਕਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਾਤਿ ਕੈ ਹਥਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਜਿ ਦਾਜਾ ਹੁਆ ਤਉ ਕਿਆ ਹੁਆ ਜੇ ਸਾਹੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੁਆ ਤਉ ਕਿਆ ਹੁਆ ? ਹਥਿ ਉਪਰਿ ਮਹੁਰਾ ਹੋਇ ਤਉ ਮਰੈ ਨਾਹੀ । ਤਾਂ ਹੀ ਮਰੈ ਜਬ ਖਾਇ । ਏਹੁ ਜੇ ਜੁਗ ਪਾਪੀ ਹੋਹਿ ਤਾ ਏਸ ਨੋ ਪਾਪੁ ਤਾ ਹੀ ਬਿਆਪੈ ਜਾਂ ਏਹੁ ਪਾਪੁ ਕਮਾਵੈ । ਅਰੁ ਜੇ

^੧ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ^੨ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ । ^੩ਲੜਾਈ । ^੪ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ।
^੫ਸਫਲ ਹੋਵੇਗਾ । ^੬ਕੁਫਰ ਗੋਅ (ਨਾਸਤਕਤਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਕੁਫਰਾਣੈ (ਦੋਲਮ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ) ਦਬਸੀ (ਸੜੇਗਾ) । ^੭ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧ । ^੮ਹੰਕਾਰ । ^੯ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧ ।
^{੧੦}ਸ਼ਹਿਰ, ਵਿਹੁ । ^{੧੧}ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ । ^{੧੨}ਭੇਜਿਆ, ਘੱਲਿਆ । ^{੧੩}ਨਗਾਰਾ ਬਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ।
^{੧੪}ਸਾਖਤਗੀ, ਬਣਾਉ ਬਣਾਉਣਾ, ਛਾਵ ਘੋੜੇ ਕੱਸਣੇ ਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ । ^{੧੫}ਭਾਜ, ਦੇਤ, ਧਾਵਾ ।

ਨ ਕਮਾਵੈ ਪਾਪੁ ਤਾਂ ਨ ਬਿਆਪਈ । ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਪਾਪੀ ਜੁਗ ਮਹਿ ਲਿਆਇਆ ਹੈ ਸਿ ਮੁਝ ਕੰਉ ਪਾਪ ਤੇ ਰਖਿ ਲੈ । ਜਬ ਲਉ ਪਾਪ ਨ ਕਰੈ ਤਉ ਲਉ ਏਹੁ ਧਰਮੀ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਪਾਪ ਤੇ ਰਖਿ ਲੈ । ਅਰ ਜੀ ਤੈ ਜਿ ਏ ਰਾਜੇ ਸਿਕਦਾਰ^੧ ਕੀਏ ਹੈ ਸਿ ਏਹਿ ਸਭ ਆਵਣ ਜਾਣੇ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਸਿਰਕਾਰ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤੀ^੨ ਹੈ, ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਇ । ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਆਪਣੀ ਸਿਰਕਾਰ ਲਾਇ । ਤਉ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭ, ਹੰਉ ਤੇਰਾ ਭਾਵੀ । ਤੇਰੀ ਜਿ ਸਿਰਕਾਰ ਹੈ ਸਿ ਜੁਗਹੁ ਜੁਗੁ ਅਸਥਿਰੁ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਆਪਣੀ ਸਿਰਕਾਰ ਲਾਇ । ਸੋਈ ਬਡੀ ਜਾਤ, ਸੋਈ ਰਾਜਾ, ਸੋਈ ਸਾਹੂ, ਸੋਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ, ਜਿਨਿ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿਆ । ਸੋਈ ਤੇਰੀ ਦਰਗਾਹ ਸਿਰਦਾਰ ਹੋਇਗਾ ਜਿਨਿ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਈਹਾਂ । ਸੋਈ ਕਾਰ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ, ਏਹੁ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲਿ ਆਵਗੁ ਏਸੁ ਜਹਾਨਿ^੩ । ਜਿਉ ਜਿਉ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ । ਜਬ ਈਹਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮੁ ਆਵੈਗਾ ਤੇਰਾ ਚਲਣੈ ਕਾ ਜਿ ਕੂਚੁ ਕਰਣਾ, ਤਬ ਤੇਰਾ ਸਬਦੁ ਬਾਜੈਗਾ । ਜਿਉ ਚਤਤ ਦੀਬਾਨ ਕੀ ਕੰਉ ਤਬਲਬਾਜੁ ਬਜਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਲਸਕਰੀ ਲੋਕੁ ਚਤਿ ਖਤਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਿਉ ਤੇਰਾ ਜਿ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਿ ਤਬਲਬਾਜੁ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਸਬਦ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ਵੀਚਾਰੇ ਤਉ ਚਲਣੈ ਕੰਉ ਪਹੁਚੇ । ਇਕਿ ਆਵਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਜਾਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਮਰਤੇ ਹੈ; ਇਕਿ ਮੁਏ ਹੈ, ਇਕਨਾ ਕੀ ਆਇ ਲਾਗੀ ਹੈ, ਅੰਤਿ ਇਕਿ ਮਰ ਪਹੁਚੇ ਹੈ । ਇਕਿ ਜੀਨੁ ਘਤਦੇ ਹੈਨਿ । ਇਕਿ ਚਤਿ ਖਤੈ ਹੋਏ ਹੈਨਿ । ਇਵੇ ਹੀ ਸਬਦ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਰੇ ਲੋਕਹੁ ਪਹੁਚਹੁ, ਰੇ ਲੋਕਹੁ ਪਹੁਚਹੁ, ਹੁਕਮੁ ਆਵਤਾ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਗੈ ਹੀ ਕਰਿ ਰਹਿ ਸਮਝਹੁ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਮਰਹੁ । ਪਾਛੈ ਕਾਲ ਕੈ ਬਸਿ ਆਏ ਪਛਤਾਹੁਗੇ । ਤੇਰੈ ਨਾਮ ਸਬਦ ਕਾ ਤਬਲਬਾਜੁ ਏਵ ਪੁਕਾਰਤਾ ਹੈ ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਹੋਰੁ ਪੈਦਾਇਸਿ ਤੇਰੀ ਕੇਸੀ ਹੈ ?” ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਪਉੜੀ ।

ਇਕਨਾ ਮਰਣੁ ਨ ਚਿਤਿ, ਆਸ ਘਣੇਰਿਆ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਨਿਤ, ਕਿਸੈ ਨ ਕੋਰਿਆ^੪ ॥
ਆਪਨਤੈ ਮਨਿ ਚਿਤਿ, ਕਹਨਿ ਚੰਗੇਰਿਆ ॥ ਜਮ ਰਾਜੈ ਨਿਤ ਨਿਤ, ਮਨਮੁਖ ਹੋਰਿਆ^੫ ॥
ਮਨਮੁਖ ਲੁਣ ਹਾਰਾਮ, ਕਿਆ ਨ ਜਾਣਿਆ ॥ ਬਧੇ ਕਰਨਿ ਸਲਾਮੁ, ਖਸਮ ਨ ਭਾਣਿਆ ॥
ਸਚਮਿਲੈ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵਸੀ ॥ ਕਰਸਨਿ ਤਖਤਿ ਸਲਾਮੁ, ਲਿਖਿਆ ਪਾਵਸੀ ॥ ੧੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਤੇਰੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਵਿਚ ਇਕਿ ਏਹੇ ਜੀਅ ਹੈਨਿ ਜਿਨ ਕੰਉ ਮਰਣੁ ਯਾਦਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ । ਆਸਾ ਬਨਦੇ ਹੈਨਿ ਲਖੁ ਲੋੜਿਆਹੁ, ਲਖੁ ਜੋਤਿਆਹੁ, ਲਖੁ ਖਟਿਆਹੁ, ਲਖੁ ਖਾਹੁ, ਮਰਣ ਦੀ ਉਮੇਦ ਨਾਹੀ-ਜੀਵਣ ਹੀ ਦੀਆਂ ਆਸਾ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ । ਤਿਨ ਕੈ ਬਾਬਿ^੬ ਤੂੰ ਏਵ ਕਰਹਿਗਾ, ਓਹਿ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰਹਿਗੇ ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਜੂਨਿ ਮਾਹਿ । ਉਨ ਕਾ ਖਸਮਾਨਾ^੭ ਕੋਈ ਨ ਕਰੈਗਾ, ਨਾ ਗੁਰੂ ਨ ਪੀਰੁ ਨਾ ਮੁਰੀਦੁ, ਤਿਨ ਕੰਉ ਨ ਗੁਰੂ ਨ ਗੁਜਾਈ । ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਬੁਰਾ ਹੀ ਬੋਲਹਿਗੇ ਅਰੁ ਬੁਰਾ ਹੀ ਕਮਾਵਹਿਗੇ, ਜੀ ਜਾਣਹਿਗੇ ਜਿ ਅਸੀ ਭਲੇ ਹਾ । ਅਸੀ ਭਲਾ ਹੀ ਕਮਾਵਦੇ ਹਾ ਜਿਨ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਨਾਹੀ ਮਿਲਿਆ, ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਆਏ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਲੀਆ । ਉਨਾ ਸਾਖਤਾ ਕੰਉ ਜਮੁ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤ ਹੋਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਬਿ ਇਸ ਕੇ ਸਾਸ ਮਕਤਿ, ਕਬਿ ਇਨ ਕੰਉ ਨਰਕ ਲਿਜਾਇ ਦੇਉ । ਕਿਤੁ ਵਾਸਤੇ^੮ ਉਨ ਕੰਉ ਜਮੁ ਨਰਕਿ ਭਿਸਮਾਇ ਦੇਤਾ ਹੈ ਜਿਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕੀਆ ਜਾਤਾ ਨਾਹੀ, ਓਇ ਲੁਣ ਹਰਾਮੁ ਹੈ ਜਿਨਿ ਠਾਕੁਰਿ ਉਨ ਕੰਉ ਜਾਂਉ ਪਿੰਡੁ ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਸੁਤ^੯ ਸੰਪਉ^{੧੦} ਬਨਤਾ ਬਿਨੋਦ^{੧੧} ਦੀਏ ਬੇ, ਤਿਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਇਨਹੁ ਸੇਵਾ ਨਾਹੀ ਕੀਨੀ, ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣੁ ਕਥਹੁ ਨਾਹੀ ਕੀਆ ਇਸੁ ਦੋਖਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਹਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਜਮਿ ਨਰਕਿ ਮਹਿ ਦੀਏ । ਜਦਿ ਏਸ ਕੰਉ ਦੁਖ ਲਾਗੈ ਅਰੁ

^੧ਰਾਜੇ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ।

^੨ਸਦਾ ਕਾਇਮ, ਅਬਿਨਾਸੀ ।

^੩ਜਹਾਨ ਵਿਚ ।

^੪ਵਾਰ ਮਾਝ

ਮਹਲਾ ੧, ਪਉੜੀ ।

^੫ਜੋਗੇ ।

^੬ਤਾਤਿਆ, ਦੇਖਿਆ ।

^੭ਬਾਰੇ ।

^੮ਮਾਲਿਕ ਵਰਗਾ

ਲੁਪਾ-ਭਾਵ ਅਪਨਾਉਣਾ ।

^੯ਪੁਤ੍ਰ ।

^{੧੦}ਸੰਪਤੀ, ਧਨ-ਮਾਲਾ ।

^{੧੧}ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਬਿਨੋਦ, ਚੌਜ ਅਥਵਾ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ।

ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਜਪੈ, ਓਹੁ ਜਪਤਾ ਏਸ ਕਾ ਬਾਂਝਿ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ । ਜਦਿ ਏਹੁ ਅਨੰਦ ਕੈ ਘਰਿ ਹੋਇ, ਮਹਾ ਸੁਖ ਮਹਿ ਹੋਇ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ ਬਾਂਝਿ ਪੜਤਾ ਹੈ । ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਕਵਣੁ ਸੇਵਾ, ਕਉਣੁ ਸਿਮਰਣੁ ਭਾਵਤਾ ਹੈ ? ਜੇ ਸੁਪੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸਿਮਰਣੁ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਤਿਸੁ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਭਾਵੈ । ਤਿਨ ਕੰਉ ਸਲਾਮੁ ਹਜ਼ੂਰਿ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਤਖਤ ਉਪਰਿ ਹੋਇਗਾ । ਉਨ ਕੈ ਪੀਛੈ ਬਹੁਤੁ ਕੰਉ ਸਾਹਿਬੁ ਬਖਸੈਗਾ ।” ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਤੈ ਕਿਉ ਕਰਿ ਬੂਝੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ !

ਪਉੜੀ ॥

ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣਿਆ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਆਪੁ ਗਵਾਇ, ਸਚੁ ਪਛਾਣਿਆ ॥
ਸਚੁ ਤੇਰਾ ਦਰਬਾਰੁ, ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣਿਆ ॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ, ਸਚਿ ਸਮਾਣਿਆ ॥
ਮਨਮੁਖ ਸਦਾ ਕੂੜਿਆਰ, ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਿਆ ॥ ਵਿਸਟਾ ਅੰਦਰਿ ਵਾਸੁ, ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ॥
ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇ, ਆਵਣੁ ਜਾਣਿਆ^੧ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਰਖੁ ਆਪਿ, ਜਿਨਿ ਖੋਟਾ ਖਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ॥ ੧੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਏਹੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ਹੰਉਮੈ ਖੋਈ । ਤੂ ਸਚਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਸਚਾ ਹੈ, ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਇਆ । ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸਬਦੁ ਪਾਇਆ ਸਚ ਸੰਉ ਸਮਾਣਿਆ । ਅਰੁ ਜਿਨ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਨਾਹੀ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਕੂੜਿਆਰ ਹੈ, ਉਨ ਕੰਉ ਭਰਮੁ ਭੁਲਾਇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ । ਏਸ ਦਾ ਵਾਸਾ ਭਲਿਆਈ ਵਿਚਿ ਸਾ, ਪਣੁ ਏਨਿ ਸਚੁ ਪਛਾਣਿ ਸਕਿਓ ਨਾਹੀ । ਬਿਨਾ ਸਿਮਰਣ ਬੀ ਏਸ ਕੰਉ ਆਵਣ ਜਾਣ ਕਾ ਦੁਖ ਲਾਗਾ, ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕਰਮ^੨ ਕੈ ਦੋਖਿ ਕਰਿ । ਆਪੇ ਸਾਹਿਬੁ ਪਾਰਖੁ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਕਾ ਕਹਿਆ ਕਹਾਇਆ ਰੂਇਰੀਅਤਿ^੩ ਨਾਹੀ ਸੁਣਦਾ, ਜਿ ਜੀਅ ਹੈਨਿ ਤਿਨਾ ਖੋਟਿਆ ਖਰਿਆ ਨੇ ਆਪਿ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਹੋਈ । ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ਜੇ ਕਿਛੁ ਫੇਰਾ ਮਨੁ ਮੰਗੈ ਸਿ ਮੈ ਤੁਮ ਕੰਉ ਦੇਉ” । “ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਜੀ, ਜਿ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਿ ਦੇਹਿ ਤੂ, ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਮੰਗਦਾ, ਜਿ ਤੁਧੁ ਹੀ ਭਾਵੈ ਸੁ ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਤੂੰ ਦੇਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਮੈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹੀ ਕਾ ਪਿਆਸਾ ਹਾਂ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹਿਆ ਕਿ, “ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਹੋਰੁ ਕਾਈ ਭਲੀ ਵਸਤੁ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰ ਮਾਂਗਿ ਲੇਹਿ । ਮੈ ਤੇਰੇ ਤਾਂਈ ਦੇਈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ !

ਪਉੜੀ ॥

ਜਾ ਤੂੰ ਤਾ ਕਿਆ ਹੋਰਿ, ਮੈ ਸਚੁ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਮੁਠੀ ਧੰਧੈ ਚੋਰਿ, ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥
ਏਨੇ ਚਿਤਿ ਕਰੋਰਿ, ਸੇਵ ਗਵਾਈਐ ॥ ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਸਚੁ ਨ ਪਾਇ, ਸੁ ਭੰਨਿ ਘੜਾਈਐ ॥
ਕਿਉ ਕਰਿ ਪੂਰੈ ਵਰਿ^੪, ਤੋਲਿ ਤੁਲਾਈਐ ॥ ਕੋਇ ਨ ਆਖੈ ਘਟਿ, ਹਉਮੈ ਜਾਈਐ ॥
ਲਈਅਨਿ ਖਰੇ ਪਰਖਿ, ਦਰਿ ਬੀਨਾਈਐ^੫ ॥ ਸਉਦਾ ਇਕਤੁ ਹਟਿ, ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਪਾਈਐ^੬ ॥ ੧੭ ॥

^੧ ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧ ।

^੨ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ।

^੩ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ।

^੪ ਰੂ-ਰਿਆਇਤ, ਤਰਫਦਾਰੀ ।

^੫ ਵੱਟੇ ।

^੬ (ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦਰਿ (ਘਰਿ ਜਾਂ

ਦਰਬਾਰ) ਵਿਚ ।

^੭ ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ! ਜਾ ਤੂੰ ਤਾ ਹੋਰੁ ਕਵਣੁ ਮੈ ਪੁਛਾਂ ? ਮੈਨੇ ਤੂੰ ਸਚੁ ਦਿੜਾਇ ਦੇਹਿ । ਏਨੇ ਧੰਧੇ ਮਾਇਆ ਕੇ ਸੈਸਾਰੁ ਛੁਲਾਇ ਸਟਿਆ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ । ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਸਾਚੁ ਤੈ ਨਾਹੀ ਦੀਆ ਸੁ ਓਹੁ ਘਟੁ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਘੜੀਤਾ ਹੈ । ਬੂਝ ਸਾਥਿ ਏਹੁ ਅਉਰਾ^੧ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਸਚਿ ਸਾਥਿ ਏਹੁ ਪੂਰਾ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਏਸ ਕੰਉ ਤੂ ਸਚੁ ਦਿੜਾਇ ਦੇਹਿ ਜਿ ਪੂਰਾ ਹੋਇ । ਏਹੁ ਪੂਰਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਇ ਜਾਂ ਏਸ ਕੀ ਹੋਇ^੨ ਜਾਇ । ਤਬ ਏਸ ਕੰਉ ਸਭ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਹੀ ਕਹੈ । ਸਬ ਏਸ ਕੀ ਹੋਇ^੩ ਜਾਇ ਤੇਰੀ ਦਰਗਾਹ, ਏਹਾ ਬੀਨਾਇਗੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿ ਖਰੇ ਪਕੜਿ ਲੀਜੀਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਬੋਟੇ ਉਸਰਿ ਭਾਰੀ ਤੇ^੪ ਹੈ । ਸੁ ਖਰਾ ਕਉਣੁ ? ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਖਰਾ, ਹੋਰਿ ਸਗਲ ਬੈਪਾਰ ਬੋਟੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ” । ਕਹੈ, “ਜੋ ਨਾਮ ਕਾ ਸਉਦਾ ਇਕਿਸ ਹੀ ਹਟ ਮਹਿ ਹੈ, ਹੋਰਨਾ ਹਟਾ ਮਹਿ ਨਾਹੀ । ਜਿ ਓਹੁ ਹਟੁ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ, ਉਸੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਏਕੁ ਸਉਦਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪਾਈਐ । ਤੂੰ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਮੁਖ ਕੰਉ ਆਪਨਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਮੈ ਨਾਹੀ ਮਾਂਗਤਾ, ਜਿ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਉ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਖੁਸੀ ਹੋਆ ਵਿਗਾਸਮਾਨ ਮਹਿ^੫, ਬਾਹਰ ਤੇ ਹਸਿਆ ਕਹਕਹ^੬ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਹਾਟ ਪਾਟ^੭ ਬਿਲਾਸ ਰਸ ਭੋਗ ਪੈਨੁਣ ਖਾਣ ਮੈ ਕੀਏ ਹੈ । ਅਵਰਿ ਵਸਤੂ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ਤੂੰ ਮਾਂਗਤਾ ? ਕਿਆ ਸਚੁ ਸਚੁ ਪੁਕਾਰਤਾ ਹੈ ? ਤੂੰ ਮੁਖ ਤੇ ਏਹਿ ਵਸਤੂ ਲੇਹਿ । ਸਚ ਭੀ ਕਿਆ ਲੇਹਿਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ :-

ਪਉੜੀ ॥

ਵਿਣੁ ਸਚੇ ਸਭੁ ਕੂੜੁ, ਕੂੜੁ ਕਮਾਈਐ ॥ ਵਿਣੁ ਸਚੇ ਕੂੜਿਆਰੁ, ਬੰਨ੍ਹਿ ਚਲਾਈਐ ॥
ਵਿਣੁ ਸਚੇ ਤਨੁ ਛਾਰੁ^੮, ਛਾਰੁ ਰਲਾਈਐ ॥ ਵਿਣੁ ਸਚੇ ਸਭੁ ਭੁਖ, ਜਿ ਪੈਝੈ ਖਾਈਐ ॥
ਵਿਣੁ ਸਚੇ ਦਰਬਾਰੁ, ਕੂੜਿ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ਕੂੜੈ ਲਾਲਚਿ ਲਗਿ ਮਹਲੁ ਖੁਆਈਐ ॥
ਸਭੁ ਜਗੁ ਠਗਿਓ ਠਗਿ, ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥ ਤਨ ਮਹਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਿ, ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈਐ ॥੧੯॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ! ਤੈ ਸਚਿ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਰਚਿਆ ਹੈ ਜਿ ਸਭ ਬੂਝੁ ਹੈ । ਹੋਰੁ ਜਿ ਕਮਾਵਣੁ ਹੈ ਸਚਿ ਬਿਨਾ ਸਭੁ ਕੂੜੁ ਹੈ । ਜਿਤਨਾ ਕਮਾਵਣਾ ਹੈ ਸਚਿ ਬਿਨਾ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਹੈ । ਜਿਤਨਾ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿਆ ਹੈ, ਕੂੜੁ ਕਮਾਇ ਹੈ ਸਭੁ ਬੰਨ੍ਹਿ ਕਰਿ ਤੂੰ ਦੋਸਕਿ ਦੇਹਿਗਾ । ਬਿਨਾ ਸਚ ਬੀ ਤੂ ਏਸ ਕੰਉ ਖਾਕ ਸਾਥਿ ਰਲਾਵਹਿਗਾ । ਜਿਤਨਾ ਸਚ ਬਿਨਾ ਮਾਨੁਖ ਪੈਨੁਣ ਖਾਤਾ ਹੈ ਜਿ ਸਭਿ ਮਹਾ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿਗੇ । ਸਚ ਬਿਨਾ ਤੇਰਾ ਦਰਬਾਰੁ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਦਾ । ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਸਾਰੁ ਤੇ ਕੂੜੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਇ ਦੀਆ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕੂੜੈ ਲਾਲਚਿ ਲਗਾਇ ਕਰ ਤੈ ਆਪਣਾ ਮਹਲੁ ਸੈਸਾਰ ਬੀ ਖੁਆਇਆ ਹੈ । ਤੂ ਠਗੁ ਹੈ ਕੂੜੁ ਕੀ ਠਗਉਲੀ^੯ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੈ ਸੈਸਾਰੁ ਠਗਿਆ ਹੈ । ਸੈਸਾਰੁ ਕੂੜੁ ਕੀ ਠਗਉਲੀ ਠਗਾਇ ਕਰਿ ਤੈ ਆਵਣ ਜਾਣ ਕੇ ਮੁਖਿ ਦੀਆ ਹੈ । ਏਹਿ ਜਿ ਤੈ ਮਾਇਆ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅਗਨਿ ਸੈਸਾਰ ਕੰਉ ਲਗਾਇ ਦੀਨੀ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦ ਏਹੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝਦੀ ਨਾਹੀ । ਤੂ ਵੈਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੁਖ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦ ਦੇਹਿ ਜਿ ਮਾਇਆ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬੁਝੈ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਮੈ ਮਾਂਗਤਾ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

^੧ਉਰਾ, ਉਣਾ, ਘੱਟ ।

^੨ਦੇਖ, ਭਾਲ, ਵੇਖਣਾ ।

^੩ਵਿਕਾਸ (ਖੁਸ਼ੀ) ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ।

^੪ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰਕੇ ।

^੫ਹੱਟੀ, ਦੁਕਾਨ ।

^੬ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧ ।

^੭ਸੁਆਹ ।

^੮ਠੱਗੀ ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਜਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਪੁਕਾਰਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮੁਖ ਤੀ^੧ ਬਡਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਬਡਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਆ ‘ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਮੁਖ ਕੰਉ ਕੋਈ ਨ ਪਾਵੈਗਾ । ਜਿ ਕੋਈ ਮੁਖ ਕੰਉ ਪਾਵੈਗਾ ਸਿ ਗੁਰੂ ਬਿਚਿ ਕਰਿ ਪਾਵੈਗਾ । ਜੇ ਬਾਤ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਕੀ ਹੈ ਸਿ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਇ ਦੇਗਾ । ਜਿ ਬਾਤ ਮੇਰੇ ਧਾਮ ਕੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਇ ਦੇਗਾ । ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲੈਗਾ ਸਿ ਮੁਖ ਕੰਉ ਪਾਵੈਗਾ’ । ਜਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਆ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਬਿਨਾ ਕਿਛੁ ਮਿਲਤਾ ਨਾਹੀ । ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨੀਐ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਾਈਅਹਿ, ਮੈ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚਿ ਢੁਢਤਾ ਹਉ, ਮੈ ਅਵਰੁ ਸੰਉ ਗਰਜ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕਹਤਾ ਜਿ, “ਸੈਸਾਰ ਕੈ ਸਿਰਿ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਕੀਆ ਹੈ ਸਿ ਭੀ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ । ਸੈਸਾ ਤੈ ਸੈਸਾਰੁ ਕੀਆ ਹੈ ਸੋ ਭੀ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ । ਤਿਨਾ ਸੈਸਾਰ ਕਿਆ ਦੁਖਾਂ ਕੰਉ ਅਪਤੀਜੁ^੨ ਸੈਸਾਰ ਕੰਉ ਤੈ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਦੀਆ ਹੈ । ਸੈਸਾਰੁ ਕੈਸਾ ਅਰੁ ਸੈਸਾਰ ਕੈ ਸਿਰਿ ਦੁਖੁ ਕੈਸਾ ? ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਵਨ ਹਾਰਾ ਕੈਸਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ :—

ਪਉੜੀ ॥

ਜੀਵਦਿਆ ਮਰੁ ਮਾਰਿ, ਨ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥ ਬੂਠਾ ਇਹੁ ਸੈਸਾਰੁ, ਕਿਨਿ ਸਮਝਾਈਐ ॥
ਸਚਿ ਨ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ, ਧੰਧੈ ਧਾਈਐ ॥ ਕਾਲੁ ਬੁਰਾ ਬੈ ਕਾਲੁ^੩, ਸਿਰਿ ਦੁਨੀਆਈਐ ॥
ਹੁਕਮੀ ਸਿਰਿ ਜੰਦਾਰੁ^੪, ਮਾਰੇ ਦਾਈਐ^੫ ॥ ਆਪੇ ਦੇਇ ਪਿਆਰੁ, ਮੰਨਿ ਵਸਾਈਐ ॥
ਮੁਹਤੁ ਨ ਚਸਾ ਵਿਲੰਮੁ^੬, ਭਰੀਐ ਪਾਈਐ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿ, ਸਚਿ ਸਮਾਈਐ ॥ ੨੦ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਗੁਰਦੇਵ ਤੇਰਾ ਰਾਹੁ ਬਤਾਇ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਰੇ ਲੋਕਹੁ ! ਜਿ ਜਾਣਿ ਬੁਝਿ ਕਰਿ ਕੋਈ ਮਰਿ ਰਹੈਗਾ, ਤਿਸ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਹੋਇਗਾ—ਅੰਤਿ ਪਛੋਤਾਵੈਗਾ ਨਾਹੀ । ਪਣੁ ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਸਾਰੁ ਹੈ ਸੁ ਬੂਠਾ ਹੈ, ਬੂਠਿ ਭਰਿਆ ਹੈ—ਸਮਝਦਾ ਨਾਹੀ । ਬੂਠੁ ਸੈਸਾਰੁ ਹੈ, ਬੂਠੁ ਸੰਉ ਰਚਤਾ ਹੈ—ਸਚ ਸੰਉ ਨਾਹੀ ਰਚਤਾ । ਧੰਧਾ ਹੀ ਧਾਵਤਾ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਸੈਸਾਰ ਕੈ ਸਿਰਿ ਤੇ ਬੈ ਕਾਲੁ ਜਮੁ ਕੀਆ ਹੈ । ਏਸੁ ਜਮ ਕੰਉ ਹੁਕਮੁ ਤੇਰਾ ਹੈ ਜਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਤਾ ਹੈ ਸੁ ਮੇਰਾ ਦੇਸਤੁ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੈ ਨਜੀਕਿ ਨਾਹੀ ਜਾਣਾ । ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਲੇਤਾ ਸੁ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨੁ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੰਉ ਤੂੰ ਮਾਰਿ, ਪਣੁ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਤੂੰ ਸਮਝਾਇਹਿ, ਆਪਿ ਮਨਿ ਵਸਹਿ, ਵੈਆਲੁ ਹੋਇ, ਸੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ । ਜਿਚਰੁ ਏਸ ਦੇ ਦਾਣੇ ਨੀ ਮੁਕਦੇ, ਪਾਈ^੭ ਨਾਹੀ ਭਰੀਤੀ, ਤਿਚਰੁ ਏਤੁ ਜਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿ ਲੇਇ ਸਿ ਫਿਰਿ ਏਸ ਕੰਉ ਇਕੁ ਚਸਾ^੮ ਸਿਮਰਣੁ ਨ ਮਿਲੈਗਾ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਿਮਰੈ ਸਿ ਇਥ ਹੀ ਸਿਮਰੈ । ਸੁ ਏਹੁ ਕਉਣੁ ਸਮਝਾਇ ਦੇਇ, ਕਿਸ ਤੇ ਏਹੁ ਬਾਤ ਪਾਈਐ ? ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਈਐ । ਗੁਰੂ ਗਿਆਨੁ ਸਮਝਾਇ ਦੇਇ, ਗਿਆਨੁ ਬੁਝਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸੰਉ ਸਮਾਈਐ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਨਾਨਕ ! ਕਿਛੁ ਬੁਝੈ ਅਰੁ ਪੜੈ ਮਹਿ ਫਰਕੁ ਭੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੂੰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਨਤਾ ਹੈ” । ਕਹੈ : “ਮੈ ਜਾਨਤਾ ਹੰਉ, ਪਣੁ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਢਾਡੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਤੂੰ ਕਹੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :—

^੧ਤੋਂ, ਥੀਂ, ਤੋਂ, ਨਾਲੋਂ ।

^੨ਜਿਸ ਉਤੇ ਪਤੀਜ (ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ) ਨਾ ਹੋਵੇ ।

^੩ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧ ।

^੪ਨਾਥ (ਬੈ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਕਾਲ ।

^੫ਜਮ ਜੰਦਾਰ, ਭਾਵ-ਜਮ ਕੰਕਰ ਜਾਂ ਜਮਦੂਤ ।

^੬ਦਾਉ ਤਕਾ ਕੇ ।

^੭ਘੜੀ ਪਲ ਦੀ ਵਿਲੰਬ (ਦੇਰ) ਨਹੀ ਲਗਦੀ ।

^੮ਇਕ ਮਿਣਤੀ ਦਾ ਨਾਂ, ਇਥੇ ਭਾਵ ਹੈ—ਉਮਰ ਨਹੀ ਬੀਤਦੀ

^੯ਪਲ-ਘੜੀ ।

ਪਉੜੀ^੧ ।

ਕੇਤੇ ਕਹਹਿ ਵਖਾਣ^੨ ਕਹਿ ਕਹਿ ਜਾਵਣਾ ॥ ਵੇਦ ਕਹਹਿ ਵਖਿਆਣ, ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਣਾ ॥
ਪੜਿਐ ਨਾਹੀ ਭੇਦੁ, ਬੁਝਿਐ ਪਾਵਣਾ ॥ ਖਟੁ ਦਰਸਨ^੩ ਕੈ ਭੇਖਿ ਕਿਸੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵਣਾ ॥
ਸਚਾ ਪੁਰਖੁ ਅਲਖੁ, ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਵਣਾ ॥ ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਬਿਸੰਖ^੪, ਦਰਗਹ ਪਾਵਣਾ ॥
ਖਾਲਕ ਕਉ ਆਦੇਸੁ^੫, ਢਾਢੀ ਗਾਵਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੁ, ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਣਾ ॥ ੨੧ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਕਈ ਵਖਿਆਣ ਕਰਤੇ ਹੈ । ਕਈ ਵਖਿਆਣੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗਏ ਹੈ । ਕਈ ਵਖਿਆਣੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਹਿਗੇ । ਤਿਨ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ । ਸਿ ਤੇਰਾ ਵਖਿਆਣੁ ਕਵਣੁ ਕਰਤੇ ਹੈ ? ਏ ਵੇਦ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਤਿਨਾ ਵੇਦਾ ਕੰਉ ਪੜਤੇ ਪੜਤੇ ਕਈ ਜੁਗ, ਕਈ ਜੀਵ, ਕਈ ਪੰਡਿਤ ਕਈ ਕੋਟ ਕੋਟਾਨ ਪੜਿ ਰਹੇ ਹੈ, ਪਣੁ ਪੜਿਐ ਤੇਰਾ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ ਪਾਈਐ । ਪਣੁ ਬੁਝਿਆ ਪਾਈਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਬੁਝੈ ਤਉ ਏਕ ਹੀ ਅਖਰ ਮਹਿ ਸਮਝਿ ਜਾਇ, ਫਿਰਿ ਪੜਣੇ ਕੀ ਗਰਜ ਨਾਹੀ । ਖਟ ਦਰਸਨ ਕੈ ਭੇਖਿ ਮਹਿ ਰਹੈ ਉਹੁ ਸਚ ਸੰਉ ਸਮਾਇ ਜਾਇ । ਉਹੁ ਜਿ ਸਚਾ ਪੁਰਖੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਸਿ ਅਨੂਪੁ ਹੈ । ਉਸ ਕਾ ਸਬਦੁ ਖਰਾ ਸੋਭਾਵੰਤੁ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੰਨੇ ਤਿਸੁ ਨਾਮ ਮੰਨੇ ਕਾ ਬਿਸੇਖੁ^੬ ਉਹੁ ਦਰਗਾਹੁ^੭ ਮਾਣੁ ਪਾਏ । ਮੈ ਜਿ ਤੇਰਾ ਢਾਢੀ ਹਾ ਸਿ ਮੈ ਏਹੀ ਤੇਰੀ ਨਿਫਤਿ ਗਾਵਤਾ ਹਾ ਜਿ ‘ਆਦੇਸੁ ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੁਝ ਅਗੈ ਮੇਰਾ ਆਦੇਸੁ ਹੈ’ । ਤੂੰ ਮੁਕੰਉ^੮ ਏਹੀ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਜੁਗਹੁ ਜੁਗੁ ਏਕੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਵਸੈ” । ਨਾ ਢਾਢੀ ਦਾਨੁ ਮੰਗਤਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਤੈ ਅਰੁ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਢਾਢੀ ਕੰਉ ਅੰਤਰਿ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ । ਦਿਖਾ, ਢਾਢੀ ਕੀ ਨਿਸਾ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਖਿਲਾਇ ਪੀਲਾਇ ਪੈਨਾਇ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਆਗੁ^੯ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਢਾਢੀ ਕਾ ਮੰਗਿਆ ਤ੍ਰਿਆਗੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਢਾਢੀ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਪਸਾਉ^{੧੦} ਕਰਤਾ ਹੈ । ਦਿਖਾ, ਢਾਢੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰੁ ਦਾਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ । ਦਿਖਾ, ਦਾਤੇ ਅਰੁ ਮੰਗਤੇ ਰਸੁ ਕੈਸਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ? ਸੁਨਹੁ ਭਾਈ ਸੰਤ ਜਨਹੁ ! ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਪਉੜੀ ॥

ਹਉ ਢਾਢੀ^{੧੧} ਵੇਕਾਰੁ, ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਕੈ ਵਾਰ, ਧੁਰਹੁ ਫਰਮਾਇਆ ॥
ਢਾਢੀ ਸਚੈ ਮਹਲਿ, ਖਸਮਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਸਚੈ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ, ਕਪੜਾ ਪਾਇਆ ॥
ਸਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ, ਭੋਜਨੁ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਖਾਧਾ ਰਜਿ, ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਢਾਢੀ ਕਰੇ ਪਸਾਉ, ਸਬਦੁ ਵਜਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਿ, ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੨੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨੁ ਹੂਆ, ਖਰਾ ਖੁਸੀ ਹੋਆ । ਕਹੈ, “ਏ, ਸਭਸ ਕਿਸੀ ਕੰਉ ਮੈਂ, ਨਾਨਕ ! ਕੰਮੁ ਅਰੁ ਕਾਰ ਦੀਨੀ ਹੈ । ਅਰੁ ਏਹ ਜਿ ਢਾਢੀਆਂ ਕੀ ਜਾਤਿ ਹੈ ਜਿ ਏਹਿ ਨਿਕੰਮੀ ਅਰੁ

^੧ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧ ।   ^੨ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।   ^੩ਖਟ (ਛੋਟ) ਦਰਸ਼ਨ (ਛੇਖ) ਇਹ ਹਨ—ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬੋਧੀ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ।   ^੪ਸੰਖੜਾ ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ, ਅਨੰਤ ।
^੫ਨਮਸਕਾਰ ।   ^੬ਵਿਸ਼ੇਸ਼, ਅਧਿਕ, ਬਹੁਤ ।   ^੭ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ।   ^੮ਮੁਕੰਉ, ਮੈਨੂੰ ।
^੯ਤੇਵਰ, ਤ੍ਰੈਕਪੜੇ, ਸਿਰੋਪਾਉ ।   ^{੧੦}ਫੋਲਾਉ । (ਅ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨਾ ।   ^{੧੧}ਬੰਦੀ ਜਨ, ਬੰਡ ਵਜਾ ਕੇ ਵਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਵੀ, ਰਾਗੀ । ਢਾਢੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਰਾਸੀ ਜਾਂ ਛੱਟ ਪੁੰਦੇ ਸਨ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਢਾਢੀ ‘ਚਾਰਣ’ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ।

ਨਿਕਾਰੀ ਪੈਦਾ ਕੀਨੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਤਿ ਛੋੜਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਢਾਢੀਆਂ ਕੀ ਜਾਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਉ ਓਇ ਜਿ ਢਾਢੀ ਮੇ ਪੈਦਾ ਕੀਏ ਹੈ ਸਿ ਆਦਮੀ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਤੁਝ ਕੰਉ ਮੇਰੀ ਏਹੁ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਤੂ ਮੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰੁ। ਓਹਿ ਆਦਮੀ ਕੇ ਢਾਢੀ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਢਾਢੀ ਹੂਆ। ਓਹਿ ਵੇਕਾਰ ਜਾਤਿ ਹੈ ਢਾਢੀ, ਤੂ ਏਹੁ ਕਾਰ ਕਰੁ ਜਿ ਰਾਤਿ ਦਿਹੀ ਮੇਰੇ ਕੈਵਾਨਾ ਕਰੁ। ਤੁਝ ਕੰਉ ਮੇਰਾ ਏਹੀ ਹੁਕਮੁ ਹੈ”।

ਅੰਦਰਿ ਹਜ਼ੂਰਿ ਆਪਣੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਬਿਤਿ ਜੁਗਤਿ ਕੀ ਬਾਲੀ ਮਹਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਅੰਬਿਤੁ ਵਸਤੁ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਕਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਬੈਠਾਇਆ। ਬੈਠਾਇ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਖਲਾਇਆ। ਬਾਬੇ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਤਿ ਬੀ ਜਿ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਾਮੁ ਵਸਤੁ ਦੇ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਢੀਲਿ ਮਤੁ ਕਰਹਿ, ਰਜਿ ਖਾਣੀ। ਤਿਸੁ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅੰਬਿਤੁ ਨਾਮੁ ਕੀ ਬਾਲੀ ਡਰੀ ਹੋਈ ਰਜਿਆ, ਅਘਾਇ^੨ ਕਰਿ ਖਾਇਆ। ਐਸਾ ਅਘਾਇ ਕਰਿ ਖਾਇਆ ਅੰਬਿਤੁ ਨਾਮੁ ਕਾ ਭੋਜਨੁ, ਜਿਸ ਤੇ ਫਿਰਿ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਕਬਹੂ ਨਜੀਕਿ ਨ ਆਵੈ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਤਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਖੁਸੀ ਅਰੁ ਸੁਖੁ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ। ਸਚ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਅਰੁ ਸਾਲਾਹ ਕਾ ਕਪਤਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਗਲ ਮਹਿ ਪੈਨਾਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਨਾਨਕ! ਹੰਉ ਪੂਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹਾ, ਤੂ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੂਆ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਾ ਪਸਾਉ^੩? ਪਸਾਉ ਨਿਰੰਜਨ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਬੇਅੰਤ ਕਾ, ਬੇਸੁਮਾਰ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਸ੍ਰੀ ਵਾਸ ਦੇਵ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਸ੍ਰੀ ਨਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭਉ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਨਾਥ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਸਬਲ^੪ ਦੇਵ ਕਾ ਪਸਾਉ। ਪਸਾਉ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਕਾ ਪਸਾਉ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਪੂਰਾ ਹੋ ਢਾਢੀ ਪੂਰਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਤਸਲੀਮ ਕਰੀ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਪੂਰਾ ਧਰਮ ਕਾ ਪੂਰਾ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਰਖੈ ਪੈਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ”। ਤਬ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੇਰੀ ਪੈਸ ਮੈ ਐਸੀ ਰਖਉਗਾ ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲਏਗਾ ਤਿਸ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਕਰਉਗਾ”। ਤਬ ਜਗੁ ਤਾਰਣ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜਿ ਦੀਆ ਜੁਗ ਮਹਿ। ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਜੋ ਜਨ ਜਪਹਿ, ਕਹਾ ਕਹਉ ਮਿਤਿ ਤਾਹਿ॥

ਦਿਨਸੁ ਦਿਨਿ ਸੇਵਾ ਕਰੰਉ, ਦਾਸੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਹੂ ਪਾਹਿ^੫॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ॥ ੫੩॥

^੧ਜਸ।

^੨ਰੱਜ ਕੇ।

^੩ਮਿਹਰ, ਦਿਆਲਤਾ, ਤੂਠਣਾ।

^੪ਬਲਵਾਨ, ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ।

^੫ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੇ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

^੬ਪਾਸ, ਕੋਲ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਾਜੀਪੁਰ ਪਟਨੇ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗੁਸਾਂਈ ਕੰਬੀਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਪੂਰਬਿ ਹਾਜੀ ਪੁਰਿ ਪਟਨੇ ਜਾਇ ਬਸਿਆ। ਤਬ ਲੋਕਾ ਬਾਤ ਸੁਣਿ ਪਾਈ ਜਿ, “ਈਹਾਂ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਆਇਆ ਹੈ”। ਤਬ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਇਕਿ ਬੈਸਨੋ ਗੁਰੂ ਪਾਹਿ ਆਏ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਬੈਠੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨ ਕੰਉ ਆਦਰੁ ਦੀਆ ਜਿ, “ਆਈਐ ਜੀ ! ਬੈਠੀਐ ਜੀ !” ਜਬ ਓਹਿ ਬੈਠੇ ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਕਲੀ ਕਾਲੁ ਹੈ, ਮਹਾ ਕਠਨੁ ਹੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁ ਹੈ ਸੁ ਧਨੁ ਚਾਹਦਾ ਹੈ, ਇਉ। ਜੁ ਧਨੁ ਹੈ ਸੁ ਇਉ ਪਾਈਤਾ ਨਾਹੀ, ਬਿਨਾ ਤਨ ਹੋਮੇ ਤੇ ਰਾਮ ਕੀ ਪਦਵੀ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ^੧ ਮਹਿ:—

ਤਨੁ ਬਿਨਸੈ ਧਨੁ ਕਾ ਕੋ ਕਹੀਐ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਕਤ ਲਹੀਐ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਧਨੁ ਸੰਗਿ ਸਖਾਈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਵਨੁ ਹਮਾਰਾ ॥

ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਮ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਛੋਡਉ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਵਣ ਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਉ ਤਨ ਬਿਨਸਿਐ ਧਨੁ ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀ ਜੀਅ ਕੇ, ਤਿਉ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ। ਜਿਉ ਸਾਜਿ ਨਿਕਲੇ ਧਨੁ ਨਾਹੀ ਕਾਮਿ ਆਵਦਾ ਤਿਉ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਹਥਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ। ਈਹਾ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਬ ਆਗੈ ਜੀਅ ਕਾ ਸਹਾਈ ਹੋਇ। ਜਿਉ ਰਾਤਿ ਦਿਨ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਲਿਵ ਲਗਾਵੈ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਾਥਿ ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਮ ਬੀ ਇਸ ਜੀਅ ਕਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਜੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤਾ ਰਹੈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤਬ ਏਹੁ ਕੰਉ ਬਕਸਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਮਿਲਾਇ ਲਏ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੈਸਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸੈਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੇ ਏਹੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗਹੁ !

ਕਨਿਕ^੨ ਕਾਮਨੀ^੩ ਹੇਤੁ ਗਵਾਰਾ ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਲਾਗੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ॥

ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਬਖਸਹਿ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇ ॥ ਦੂਤ^੪ ਨ ਲਾਗਿ ਸਕੈ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥੨॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਸਾਰੁ ਹੈ ਜਿ ਮੂਰਖੁ ਗਵਾਰੁ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਹੇਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕੇ ਹੇਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਆ, ਪਣੁ ਜਿਸ ਕੰਉ ਆਪਿ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਆਪਣਾ ਨਾਉ ਜਪਾਏ ਅਰੁ ਤਿਸ ਕੇ ਤਾਈ ਨ ਦੁਖ ਲਾਗੈ, ਨਾ ਜਮ ਦੂਤੁ ਲਾਗੈ, ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ

^੧ਪਾਸ, ਕੋਲ।

^੨ਇਹ ਬਬਦ ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਾਗ

ਆਸਾ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਨੌਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਹੈ।

^੩ਸੋਨਾ।

^੪ਇਸਤ੍ਰੀ।

^੫ਜਮ-ਦੂਤ, ਜਮ-ਕਾਲ।

ਇਸਿ ਬਿਖਈ ਮੈਨਾਰ ਤੇ ਬਚਾਈਐ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਇਸੁ ਕੰਉ ਸਹੰਸਾ^੧ ਹੈ ਜਿ ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਮ ਲਾਗਉ ਤਉ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮੇਰਾ ਕਾਮੁ ਰੁਜਗਾਰੁ ਚਲੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਰਾਮੁ ਗੁਪਾਲਾ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖੁ ਦਇਆਲਾ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਾਮੁ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਰੋਗ ਮਿਟੈ ਦੁਖੁ ਨਾਕਿ^੨ ਰਹਾਇਆ^੩ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ਜੀ ! ਇਸ ਕੇ ਬੀਚਾਰ ਕਰਿਐ, ਇਸ ਕੇ ਸਹੰਸੇ ਕੀਏ ਰੁਜਗਾਰੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਦੇਣਹਾਰੁ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਬਸਿ ਜੀਆਂ ਕਾ ਸਾਸੁ^੪ ਗਿਰਾਸੁ^੫ ਹੈ। ਇਸੁ ਮਨੁਖ ਕੇ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^੬ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਲਾਗੇ ਤਿਸ ਕਾ ਜਨਮੁ ਮਰਣ ਕਾ ਰੋਗੁ ਮਿਟੈ, ਸੈਸਾਰ ਕੇ ਦੁਖ ਨਿਕਰਿ ਆਇ ਨ ਸਕਨੀ ਨਾਮ ਕੇ ਪਰਤਾਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਜਿ ਜੀਉ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿ ਪਾਪ ਹੀ ਕੀ ਜੀਵਨਿ ਲੇ ਰਹਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਪਾਪ ਹੀ ਕਮਾਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇ ਪਾਪ ਜੇ ਜਾਹਿ ਜਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗਹੁ !

ਅਵਰੁ ਨ ਅਉਖਧੁ, ਤੰਤ ਨ ਮੰਤਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣੁ ਕਿਲਵਿਖ^੭ ਹੰਤਾ^੮ ॥

ਆਪਿ ਫੁਲਾਵਹਿ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ॥ ਤੂੰ ਆਪੇ ਰਾਖਹਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਕਲੀ ਕਾਲ ਕੇ ਬਿਖੇ ਨ ਕੋਈ ਅਉਖਧੁ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਨ ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਕਿਛੁ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਨੇ ਕੰਉ ਜਿ ਮੰਤੁ ਹੈ ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ ਹੈ। ਏਵੇ ਕਲ ਕਾਲ ਕੇ ਪਾਪ ਮਿਟਤੇ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾ ਹਰਿ ਜੀ ਕੇ ਸਿਮਰਣ ਤੇ। ਜਿਨ ਕੰਉ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ ਤਿਨ ਕੰਉ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਸੁਟਦਾ ਹੈ। ਓਇ ਸੈਸਾਰ ਕੇ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗੇ ਰਹਿ ਜਾਤੇ ਹੈ। ਨਾਮ ਬਿਸਰਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਓਇ ਜੀਅ ਨਰਕਿ ਜਾਤੇ ਹੈ, ਜੂਨੀ ਮਹਿ ਪੜਤੇ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੰਉ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਮੁਕਤਿ ਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਨ ਕੰਉ ਆਪਣਾ ਨਾਉ ਸਿਮਰਾਵਤਾ ਹੈ। ਓਇ ਗੋਵਿੰਦ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ। ਉਨ ਕਉ ਮੁਕਤਿ ਲੇ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ ਕੰਉ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਨ ਕੰਉ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਾਵਤਾ ਹੈ। ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣ ਕੇ ਏਹਿ ਗੁਣ ਜੇ ਜੂਨੀ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ, ਦੁਖੁ ਨਾਹੀ ਬਿਆਪਤਾ, ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ਹੈ, ਮੁਕਤਿ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਜਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਧਾਮੁ ਹੈ ਤਹਾ ਬਾਸਾ ਪਾਵਤਾ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੈਸਨਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਇਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਇਸੁ ਮਨੁਖ ਕੰਉ ਫੁਲਾਵਤਾ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਸੁ ਕਿਸੁ ਰੋਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫੁਲਾਵਤਾ ਹੈ ? ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖ ਸਮਝਤਾ ਨਾਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਜਿ ਕਿਸਿ ਰੋਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬਿਚਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਤੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ਜੀ !

ਰੋਗੁ ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਮਨਿ ਦੂਜਾ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਭਰਮਿ ਜਪਹਿ ਜਪੁ ਦੂਜਾ ॥

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਦੇਖਹਿ ॥ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ, ਜਨਮੁ ਕਿ ਲੇਖਹਿ ॥੫॥

^੧ਸੰਸਾ, ਅੰਦੇਸ਼ਾ।

^੨ਰੋਕ।

^੩ਰੱਖਿਆ।

^੪ਜੀਵਨ।

^੫ਰੋਗੀ।

^੬ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

^੭ਦੁਸ਼ਟ, ਦੋਖ, ਪਾਪ।

^੮ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ! ਇਸ ਕਾ ਇਹੁ ਰੋਗੁ ਹੈ ਮਨੁਖ ਕੰਉ ਭਰਮੁ ਬਸਤਾ ਹੈ । ਜਿ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਭੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਨਕੇ ਬਿਖੈ ਲੈ ਆਵਤਾ ਹੈ । ਏਤੁ ਭਰਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਮਾਨੁਖ ਬਿਚਲਿ^੧ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਜਿ ਭਰਮੁ ਜੀ ਪੜਤਾ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਤੇ ਕਿਛੁ ਹੋਰਸੁ ਕਾ ਭੀ ਕੀਆ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਭਲਾ ਯਾ ਬੁਰਾ ਜਿ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਪਾਸਿ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਸਿ ਇਹੀ ਦੂਜਾ ਹੈ । ਇਸੁ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੇ ਭੁਲਾਇ ਦੂਰਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਅਵਰੁ ਕੀ ਜਿ ਪੂਜਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਇਹੀ ਇਸਕਾ ਭਰਮੁ ਹੈ । ਇਸ ਹੀ ਭਰਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਏਹੁ ਮਾਨੁਖ ਭੁਲ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਜਿਨਹੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਮੰਤ੍ਰ ਪੂਜਾ ਸੇਵਾ ਨਾਹੀ ਕਰੀ ਤੇ ਆਦਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਨ ਕਰਹਿਗੇ, ਤਿਨ ਕੰਉ ਦਰਸਨੁ ਨ ਹੋਇਗਾ । ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਿਮਰਣ ਸੇਵਾ ਤੇ ਇਸੁ ਮਾਨੁਖ ਕਾ ਜਨਮੁ ਸਾਰਾ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇਗਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਨਾ ਜਨਮੁ ਕਿਸੀ ਲੇਖੈ ਨ ਹੋਇਗਾ । ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਏਹੁ ਮਾਨੁਖ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ, ਪੁਰਖਾ ! ਭੁਲਾ ਜਾਤਾ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨੀਐ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬੇਨਤੀ, ਓਹੁ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਬਿਚਲਿ ਗਏ ਇਸਿ ਰੋਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਪਣੁ ਜਿਨਹੁ ਸਮਝਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰੁ, ਤਿਨਹੁ ਕਿਆ ਕਰਿ ਸਮਝਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ਜੀ !

ਦੇਖਿ ਅਚਰਜ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾਦਿ^੨ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੁਰ ਨਰ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ॥

ਭਰਿ ਪੁਰਿ^੩ ਧਾਰਿ ਰਹੇ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਤੁਮ ਸਮਝਿ^੪ ਅਵਰੁ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਿਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦੇਖਿਆ ਤਿਨ ਕੰਉ ਅਚਰਜ ਵਸਤੁ ਦਿਸਦਿ ਆਈ । ਓਇ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੋਇ ਗਏ, ਹੈਰਾਨੁ^੫ ਪੈਰਾਨੁ^੬ ਹੋਇ ਰਹੈ, ਕਿਛੁ ਕਹਿਆ ਨ ਜਾਈ ਜਿ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਕਿ ਹੈ । ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਏ ਅਨੁਪ ਤੇ ਅਨੁਪ ਵਸਤੁ ਹਥਿ ਆਈ । ਸੁਆਦ ਤੇ ਸੁਆਦਿ ਭਲੀ, ਰੰਗ ਤੇ ਰੰਗ ਭਲੀ ਵਸਤੁ, ਬਹੁਤੁ ਤੇ ਬਹੁਤੁ ਸੂਖਮ ਤੇ ਸੂਖਮ ਅਸਬੂਲੁ ਤੇ ਅਸਬੂਲੁ ਵਸਤੁ ਨਜਰਿ ਆਈ । ਨੇੜੇ ਤੇ ਨੇੜ, ਦੂਰਿ ਤੇ ਦੂਰਿ ਵਸਤੁ ਨਜਰਿ ਆਈ । ਤਿਸੁ ਵਸਤੁ ਕੀ ਜੋਭਾ ! ਵਾਹੁਵਾਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ, ਸਤਿ ਸਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ, ਅਨੇਕ ਜੋਭਾ ਭਗਤ ਪੁਕਾਰਿ ਉਠੇ । ਏਹੀ ਵਸਤੁ ਊਹਾ ਹੈ, ਜਿਨਹੁ ਸਮਝੀ ਦੇਖੀ ਤਿਨ ਕੰਉ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਨਜਰਿ ਆਈ ਸਾਈ । ਓਹ ਜਿ ਸੁਰ ਜਨੁ^੭ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਜਾਂ ਦੇਖਨਿ ਤਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕੇ ਬਿਖੇ ਸਮਾਇ ਰਹਿਆ ਹੈ । ਜਬ ਭਗਤ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਉਨ ਕੰਉ ਇਉਂ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੇ ਵਿਖੇ ਭੀ ਸੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਸੋਈ ਮਨ ਕੇ ਵਿਖੇ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਦੇਖਨਿ ਤਾਂ ਏਕੋ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਹੀ ਬਿਨਾ ਏਕ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖ ਤੇ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਰਾਮੁ ਜਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਾਥਿ ਹਿਤੁ ਲਾਗਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਿਸੁ ਬਸਤੁ ਤੇ ਜਾਣੀਤਾ ਹੈ ? ਜਿ ਇਸੁ ਕਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸੰਉ ਹੋਤੁ ਲਾਗਾ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਜਿ ਅਸਥਿਰੁ ਬਾਸਾ ਹੈ ਸਿ ਕਹਾ ਹੈ ? ਅਰੁ ਕਿਸੁ ਤੇ ਜਾਣੀਐ ? ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਰਾਮੁ ਜਾਨਿਆ ਉਨ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਕਵਨੁ ਹੈ ਉਨਕਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਸੁ ਕਰਤੁਤਿ ਜਾਨੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਜਾ ਕੀ ਭਗਤਿ ਹੋਤੁ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ॥ ਸੰਤ ਭਗਤ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਰਾਮੁ ॥

^੧ਵਿਚਲਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ।

^੨ਹੈਰਾਨ ।

^੩ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਕੇ, ਵਿਆਪ ਕੇ ।

^੪ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ।

^੫ਪਰੇਸ਼ਾਨ, ਹੈਰਾਨ ।

^੬ਦੇਵਤਾ ਲੋਕ ।

ਬੰਧਨ ਤੋਰੇ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ਛੁਟੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਜਿਸ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਲਾਗਤੀ ਹੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮੁਖਿ ਮਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਬਸਤਾ ਹੈ, ਤਿਸਿ ਨਾਮ ਤੇ ਜਾਣੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਬਾਸਾ ਸੰਤਾ ਭਗਤਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਅਸਥਿਰੁ ਬਾਸਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਠਵਰ ਨਾਹੀ, ਸੰਤਾ ਕੀਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਬਸਤੁ ਹੈ । ਜਿਸੁ ਕੇ ਬੰਧਨ ਤੋਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਲਾਗਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੇ ਬੰਧਨ ਮਾਇਆ ਕੇ ਛੁਟਕਿ ਜਾਤੇ ਹੈ । ਓਇ ਜਾਇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਪਦ^੧ ਮਹਿ ਸਮਾਵਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿਸੁ ਕੇ ਬੰਧਨ ਨਾਹੀ ਤੁਟਤੇ ਉਸ ਕਾ ਹਿਤੁ ਧਿਆਨੁ ਮਾਇਆ ਸੰਉ ਲਾਗਤਾ ਹੈ । ਓਹੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਹੇਤਿ ਬੰਧਨ ਸਾਥਿ ਨਰਕਿ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਏਸੁ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਣੀਤਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਨਰਕ ਪਾਤੀ ਹੈ, ਜਿਸਕਾ ਮਾਇ^੨ ਸੰਉ ਹੇਤੁ ਹੈ । ਜਿਸ ਕਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਹੇਤੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਏਹੁ ਮੁਕਤਿ ਗਾਮੀ^੩ ਹੈ । ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਧਾਮਿ^੪ ਜਾਇਗਾ, ਏਹੁ ਕਰਤੂਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਹੈ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਅਰੁ ਏਹੁ ਪਰਕਿਰਤਿ^੫ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਹੈ । ਇਸੁ ਪਰਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕੁ ਅਰੁ ਸਾਖਤੁ^੬ ਜਾਣੀਐ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕਿਛੁ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਬਿਆਪਤਾ ਹੋਇਗਾ ਉਨਾ ਸੇਵਕਾ ਕੰਉ ਜਿ ਕਿਉ ਦੇਹਿ ਧਾਰੇ ਕਾ ਗੁਣੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ !

ਨਾ ਜਮ ਦੁਤੁ ਦੁਖੁ ਤਿਸੁ ਲਾਗੈ ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਜਾਗੈ ॥

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ^੭ ਭਗਤਾ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ॥ ਨਾਨਕ ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ॥੮॥੯॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ਜੀ ! ਜੇ ਕੋਈ ਰਾਮ ਜੀ ਕਾ ਭਗਤੁ ਸੇਵਕੁ ਸੰਤੁ ਹੈ, ਜੀ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਦੁਖੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਲਾਗਤਾ । ਨਾ ਉਸ ਕੇ ਨਿਕਟਿ^੮ ਜੰਮੁ ਆਵਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਮਦੁਤੁ ਲਾਗਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਕੰਉ ਕੋਈ ਪਾਪੁ ਹੀ ਲਾਗਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਕੰਉ ਭੁਖ ਹੀ ਬਿਆਪਤੀ ਹੈ ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਨਿਆ । ਓਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸੁ ਭਗਤ ਵਛਲੁ ਹੈ । ਜੋ ਭਗਤਾ ਆਪਣਿਆਂ ਕਉਂ ਕਿਉ ਦੁਖੁ ਦੇਇ ਜੁ ਕੋਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ^੯ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲਿਵ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹੈ ਅਰੁ ਜਾਗੈ । ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੁ ਲੇਗਾ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਈਹਾ ਭੀ ਖਲਾਸੁ^{੧੦} ਅਰੁ ਆਗੈ ਭੀ ਖਲਾਸੁ । ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਸਹੰਸਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਬਿਆਪਤਾ, ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਨੀਅਹੁ । ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ ਜਿ ਅਵਸਿ^{੧੧} ਮੁਕਤੇ ਹੋਹਿਗੇ । ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਸਹੰਸਾ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈਗਾ ਸੋ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਈਹਾ ਉਹਾ ਪਾਵੈਗਾ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹ ਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਓਇ ਬੈਸਨਉ ਉਠਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੈ । ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਹਮਾਰੇ

^੧ਛੁਟ । ^੨ਪੈਰ, ਚਰਨ । ^੩ਮਾਇਆ, ਧਨ, ਮਾਲ । ^੪ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ।

^੫ਘਰ (ਸੁਰਗ) ਵਿਚ ।

^੬ਸੁਭਾਉ, ਸਸਲਤ ।

^੭ਸ਼ਾਕਤ, ਮਾਯਾ ਨੂੰ

ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ।

^੮ਭਜਤਾਂ ਵਿਚ ਵਸਤਲ ਭਾਵ (ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਨੇਹ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ।

^੯ਨੇਤ੍ਰ, ਕੋਲ ।

^{੧੦}ਏਥੇ ਰਾਮ ਚੰਦ ਤੋਂ ਲੇਖਕ ਦਾ ਰਹੱਸਮਈ ਭਾਵ ਰਾਮ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਹੈ, ਅਵਤਾਰ ਵਾਚੀ ਰਾਮ

ਨਹੀਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਬਿਆਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ (ਬਬਦ) ਤੋਂ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਹਰੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੀਰ-ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਵਲ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਵ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਹੈ । ^{੧੧}ਮੁਕਤ, ਬਰੀ ।

^{੧੨}ਅਵੱਸ, ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ।

ਭਾਗ ਜਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ । ਜੀ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਦੇਆ ਹਮ ਉਪਰਿ ਕਰਿ, ਹਮਿ ਤੇਰੇ ਸਿਖਿ ਹਰ, ਤੂੰ ਹਮਾਰਾ ਸਚਾ ਗੁਰੁ ਗੁਰਦੇਉ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੁਰੁ ਕੰਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਚਾ ਤੂੰ ਗੁਰੁ” । ਤਬ ਓਹਿ ਬੈਸਨਉ ਗੁਰੁ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਡਏ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਡਏ, ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਲਾਗੇ ਜਪਣੇ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੁ ।

ਸਲੋਕ¹ ।

ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਹਿ ਹਰੇ ਮਨਿ, ਆਲਸੁ ਛਾਡਿ ਸੰਜਾਲੁ ॥

ਜੇਤੀ ਮਾਇਆ ਸੰਚੀਐ, ਤੇਤੀ ਵਧੇ ਪਰਾਲਿ ॥

ਜਿਨੀ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਡਏ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੁ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੁ, ਸਤਿਗੁਰੁ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੁ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦਿ ॥੫੪॥

ਅਸਲ ਭੋਜਨ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਹਾਜੀਪੁਰ ਪਟਣੇ ਤੇ ਆਗੇ ਪੁਰਖ ਕੀ ਧਰਤੀ ਏਕ ਨਗਰ ਮਹਿ ਜਾਇ ਬਸਿਆ । ਤਬ ਉਸ ਨਗਰ ਕੇ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਮਿਲਿ ਆਏ ਲਾਗੇ । ਗੁਰੁ ਬਾਬੇ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਰੂਪੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੇ ਲਾਗੇ, ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਭਲਾ ਭਲਾ ਰੂਪਵੰਤ ਹੈ” । ਜਿਉ ਗੁਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਅਨੂਪੁ ਦਰਸਨੁ ਦਿਸਣਿ ਆਵੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਦੇਖਿ ਸਾਲਾਹਹਿ । ਲੋਕਾ ਨਗਰਿ ਮਹਿ ਬਾਤ ਚਲਾਈ ਜਿ “ਭਲੇ ਅਤੀਤ” ਆਏ ਹੈ, ਪਣੁ ਐਸਾ ਅਤੀਤੁ ਪੀਛੇ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਆਇਆ । ਸਰੂਪੁ ਐਸਾ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਜਿ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਬਣਿ ਆਵੈ” । ਤਬ ਬਹੁਤੁ ਲੋਕ ਦੇਖਣੇ ਆਏ, ਬਹੁਤੁ ਇਸਤ੍ਰੀਆ ਦੇਖਣੇ ਆਈਆਂ । ਕਾਈ ਕਹੈ ਜਿ, “ਰੰਭੀਆ” ਬੈਠਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਐਸਾ ਖਸਮੁ ਅਤੀਤੁ² ਹੂਆ ਹੈ । ਤਿਸ ਕੀ ਮਹਰੀ³ ਕਿਆ ਕਰਤੀ ਹੋਇਗੀ ਉਹਾ, ਦੇਖਾ ਦੇਖਿ ਰੋਇਆ ਹੀ ਕਰਹਿ” । ਕੋਈ ਕਹੈ, “ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਕਾਈ ਮਹਤਾਰੀ ਗਾਲੀ ਹੈ”, ਜਿਸ ਕਾ ਐਸਾ ਪੂਤੁ ਅਤੀਤੁ ਹੂਆ ਹੈ । ਸਿ ਓਹੁ ਮਹਤਾਰੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜੀਵਤੀ ਹੋਇਗੀ । ਓਇ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਰੋਇਆ ਹੀ ਕਰਹਿ” । ਕਾਈ ਕਹੈ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਕਾਈ ਬਾਈ⁴ ਗਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾ ਐਸਾ ਭਾਈ ਅਤੀਤ ਹੂਆ ਹੈ । ਸਿ ਓਹੁ ਬਹਣ⁵ ਕਿਆ ਕਰਤੀ ਹੋਇਗੀ ?” ਕਾਈ ਕਿਛੁ ਕਹੈ ਕਾਈ ਕਿਛੁ ਕਹੈ । ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਮਹਿ ਐਸਾ ਅਚਰਜ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਅਰੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੈਠਿਆ ਰਹਿਆ । ਨਾ ਬੋਲੈ ਨਾ ਬਕੈ । ਭਲੇ ਭਲੇ ਨਗਰ ਕੇ ਠਾਕੁਰ ਲੋਕ ਮਿਲਿ ਆਇ ਬੈਠੇ ਗੁਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸਿ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੋਲੈ ਕਿਸੇ ਸਾਥਿ ਨਾਹੀ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਪੰਚਾਇਤ ਕਿਆ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ! ਏਹੁ ਅਤੀਤੁ ਦਰਸਨੁ ਅਤਿ ਭਲਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਬੋਲਤਾ ਨਾਹੀ । ਏਸਕੇ ਅੰਤਰਿ⁶ ਕਿਆ ਹੈ ?” ਓਇ ਬੁਲਾਇਆ ਚਾਹਹਿ, ਗੁਰੁ ਬਾਬਾ ਬੋਲੈ ਨਾਹੀ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਜੀ, ਕਿਛੁ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕੀਜੀਐ, ਜੇ ਅਪਨੇ ਹਾਥਿ ਲੇਹੁ” ਤਉ ਤੈਸਾ ਕੀਜੀਐ, ਜਿ ਕੀਆ ਜੇਮਹੁ ਤਉ ਤੈਸਾ ਕੀਜੀਐ” । ਤਬ ਗੁਰੁ

¹ ਇਹ ਬਲੋਕ ਸੱਚੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ।

² ਛਕੀਰ, ਸਾਧੂ । ³ ਵਿਧਵਾ (ਰੰਭੀ) ਕਰਕੇ ।

⁴ ਛਕੀਰ, ਸਾਧੂ ।

⁵ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਵਹੁਟੀ ।

⁶ ਕੋਈ ਮਹਿਤਾਰੀ (ਮਾਤਾ) ਗਾਲੀ (ਖੁਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ) ।

⁷ ਭੈਣ ।

⁸ ਭੇਦ ।

⁹ ਜੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹੋ, ਭਾਵ—‘ਸ੍ਰਯੋ ਪਾਕੀ’ ਹੋ ।

ਬਾਬੇ ਜੀ ਸੈਨੀ¹ ਸਾਥਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਮਿ ਅਹਾਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਲੇਤੇ, ਨੇਮੀ² ਹੈ”। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੈਨੀ ਸਿਉ ਸਮਝਾਇਆ। ਓਇ ਸਮਝਿ ਗਏ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ! ਅਤੀਤ ਜੀ ! ਕਿਛੁ ਪੈ³ ਆਹਾਰੁ ਕਰਹੁਗੇ ਜੇ ਤੋ ਪੈ ਲੇ ਆਵਹਿ ?” ਭੀ⁴ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਸੈਨੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਨਾਹੀ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਿਛੁ ਕੰਦ ਮੂਲ ਮੇਵਾ ਕੋਈ ਗਰੀ ਛੁਹਾਰੇ ਬਦਾਮ ਦਾਖ ਕਿਸਮਿਸ ਕੋਈ ਮੇਵਾ ਚਾਹੀਐ, ਕਿਛੁ ਮੁਖ ਪਾਵਹੁ ਸੁ ਲੇ ਆਵਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਹੁਤਿ ਸੈਨੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ! ਤੂੰ ਅਭਿਆਗਤ⁵ ਹਮ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਜਬ ਤੁਮ ਹਮਾਰੇ ਭੋਜਨੁ ਨ ਕਰਹੁਗੇ ਤਬ ਹਮ ਕੰਉ ਸ੍ਰਾਪੁ ਹੋਇਗਾ, ਜੇ ਹਮ ਭੋਜਨੁ ਤੁਮ ਬਿਨਾ ਕਰਹਿ ਹਮ ਭੋਜਨੁ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਤੁਮ ਨ ਕਰਹੁ ਤਉ ਹਮ ਕੰਉ ਵਡਾ ਦੋਖ ਲਾਗੇ, ਹਮ ਕੰਉ ਸ੍ਰਾਪੁ ਹੋਇ। ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ! ਉਨਹੁ, ਉਠਿ ਕਹਿ ਹਮਾਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭੋਜਨੁ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਪਦੇਸ ਕੇ ਘਰਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ :—

ਸਲੋਕੁ⁶ ॥

ਅਭਿਆਗਤਿ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ, ਜਿ ਪਰ ਘਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕਰੇਨਿ ॥

ਉਦਰੈ ਕਾਰਣ ਆਪਣੇ ਬਹਲੇ ਭੋਖ ਕਰੇਨਿ ॥

ਅਭਿਆਗਤ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿ ਆਤਮ ਗਉਣੁ ਕਰੇਨਿ ॥

ਭਾਲਿ ਲਹਨਿ ਸਹੁ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਰਹਣੁ ਕਰੇਨਿ ॥੨॥

ਅਭੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਤਾ ਕਾ ਭੂਖਾ ਹੋਇ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਨਾਨਕਾ ਵਿਰਲਾ ਪਾਏ ਕੋਇ ॥੧॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜੀ ਕੇ ਲੋਕਹੁ ! ਓਇ ਅਭਿਆਗਤ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕਿਸੀ ਕੇ ਜਾਇ ਸੇਰ ਅਨਾਜ ਕਾ ਅਹਾਰੁ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਓਇ-ਅਭਿਆਗਤ ਨਾਹੀ ਉਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਪੇਟਾਰਬੂ ਹੈ, ਪੇਟ ਕੇ ਲੀਏ ਭੋਖ ਅਭਿਆਗਤ ਕਾ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਪੇਟੁ ਭਰੀਤਾ ਹੈ। ਤਿਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਭਿਆਗਤ ਨਾਹੀ। ਅਭਿਆਗਤ ਕਉਣੁ ਹੈ ? ‘ਅਭ’ ਕਹੀਐ ‘ਪਰਮੇਸੁਰੁ’ ਤਿਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ‘ਗਤਿ’ ਕੋਈ ਜਾਣੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਭਿਆਗਤੁ⁷। ਤਿਸ ਕੇ ਕਰਮ ਕੈਸੇ ਹੋਹਿ ਜੁ ਅਭਿਆਗਤੁ ਹੋਇ ? ਤਿਸ ਕਾ ਉਦਾਸੀ ਹੀ ਮਨੁ ਰਹੈ, ਆਤਮੈ ਮਾਹਿ ਚਾਲਤੇ ਹੀ ਰਹਹਿ, ਢੂਢ ਕਰਤੇ ਹੀ ਰਹਹਿ। ਕਿਸੁ ਵਸਤੁ ਕੀ ਢੂਢ ਕਰਤੇ ਹੈ ? ਜਿ ਅਭਿੰਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਪਦੁ ਢੂਢੈ। ਉਸ ਹੀ ਕੰਉ ਢੂਢਿ ਲਹੈ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਕੀ ਭੂਖ ਹੋਇ, ਅਵਰੁ ਭੂਖ ਮਿਟਿ ਜਾਇ। ਉਹੀ ਭੂਖ ਆਇ ਰਹੈ।

¹ਸੈਨਤ, ਇਸਾਰਾ।

²ਨੇਮ (ਨਿਯਮ) ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ।

³ਪਯ, ਦੁੱਧ।

⁴ਤਦ ਵੀ।

⁵ਫਕੀਰ, ਸਾਧੂ।

⁶ਇਹ ਸਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰਾਮਕਲੀ

ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ‘ਮਹਲਾ ੩’ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਗਲਤੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਦੱਸਣਾ। ਅਖੀਰਲਾ ਸਲੋਕ ਓਥੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਹਨ:—

‘ਅਭਿਆਗਤ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ, ਜਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਰਮੁ ॥

ਤਿਸ ਦੇ ਦਿਤੇ ਨਾਨਕਾ, ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਧਰਮੁ’ ॥

⁷ਇਹ ਅਰਥ-ਭੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ‘ਅਭਿ’ (ਆਦਿ ਮਾਤ੍ਰਾ) ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਅੰਦਰ’ ਤੇ ‘ਆਗਤ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਆਉਣਾ’। ਜੋ ਵਯਕਤੀ ਕਿਸੇ ਪਰਾਏ ਘਰ ਜਾਂ ਥਾਂਵੇਂ ਅਥਵਾ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ ਜਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਰਹੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉ ਹੈ ਅਭਿਆਗਤ (ਅਭਿਆਗਤ)।

ਜੇ ਉਸ ਪਦ ਕਾ ਫੁੱਖਾ ਹੋਇ ਤਿਸ ਕਾ ਭੋਜਨ ਕੋਈ ਕਿਆ ਜਾਨੈ ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਉਸ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕੰਉ ਕੋਈ ਬਿਰਲਾ ਜਾਨਤਾ ਹੈ; ਜੁ ਏਸੁ ਭੋਜਨ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਹੈ। ਏਹੁ ਜਾਣੈ ਸਿ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ? ਉਸ ਭੋਜਨ ਕੰਉ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜੁ ਉਸ ਹੀ ਜੋਸਾ ਹੋਇ। ਰੇ ਪੁਰਖਾ ! ਹਮ ਤੁਮਾਰੇ ਭੋਜਨ ਕੇ ਅਹਾਰੀ ਨਾਹੀ, ਹਮ ਉਸੁ ਭੋਜਨ¹ ਕੇ ਅਹਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਓਹੁ ਭੋਜਨੁ ਹੋਇ ਤਿਸ ਤੇ ਹਮ ਲੇਹ। ਹਮ ਕੰਉ ਉਸ ਹੀ ਭੋਜਨ ਕੀ ਫੁੱਖ ਹੈ ਰੇ ਭਾਈ ! ਅਵਰ ਭੋਜਨ ਕੀ ਫੁੱਖ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਓਇ ਸਾਰੇ ਠਾਕੁਰ ਲੋਕ ਜਿ ਥੇ ਨਗਰ ਕੇ, ਓਇ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ, ਕਹੇ, “ਜੀ, ਅਵਰ ਹਮ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਨਹਿ, ਪਣੁ ਹਮ ਇਸੀ ਬਾਤ ਸੰਉ ਸਮਝੇ ਹਹਿ ਜਿ ਖਾਣੇ ਪੀਣੇ ਤੇ ਬਾਹਰਾ² ਹੈ, ਸਿ ਐਨਿ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ। ਜੀ, ਤੂੰ ਐਨਿ ਗੋਵਿੰਦ ਜੀ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਜੀ। ਤੂੰ ਗੋਵਿੰਦ ਜੀ ਹੈ ਜੀ, ਪਣੁ ਹਮ ਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਨਿਸਤਾਰਿ, ਹਮ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਪਕੜੇ ਹੋਨਿ। ਤੂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾ ਕੀ ਲਾਜਾ ਰਾਖੁ ਜੀ ! ਜਾਂ ਤੂੰ ਈਹਾ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਮ ਕੰਉ ਉਧਾਰਿ ਜੀ” ! ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਜਾਹੁ ਪੁਰਖਾ ! ਤੁਮਾਰਾ ਛੀ ਪਦਮੇਸੁਰ ਉਪਾਰੁ ਕਟੈਗਾ”। ਤਬ ਓਇ ਸਭ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ, ਉਨ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਭਗਤਿ ਦਿੜਾਇਆ। ਓਇ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਸਿਮਰਣੇ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ।

ਹਰਿ ਜਸੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇ ਆਇਆ ਹਰਿ ਜਨ ਰਹੇ ਅਘਾਇ ॥

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਪਾਈਐ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮੁ ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੫੫ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪੂਰਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੱਖਣ ਵਲ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਸ ਨਗਰ ਤੇ ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦਖਣ ਦਿਸਾ ਕੰਉ ਚਲੇ। ਤਬ ਇਕੁ ਰਾਜਾ ਉਸੁ ਉਦਿਆਨ ਕੇ ਬਿਬੇ³ ਮਿਲਿ ਗਿਆ। ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ, “ਅਹਿ. ਜਿ ਕੋਈ ਫਕੀਰੁ ਅਤੀਤ ਰੂਪੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪਰੁ ਆਵਹੁ ਇਸ ਕੰਉ ਹਮਿ ਪੂਛਹਿ ਜੇ ਏਹੁ ਕੈਸਾ ਫਕੀਰੁ ਹੈ ਕੋਈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਬਾ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੰਉ ਉਨਹੁ ਆਇ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਵਹੁ ਜੀ, ਆਵਹੁ ਜੀ ਰਾਜਾ ! ਆਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ, ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਹਾਂ, ਰਾਜਾ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੇ ਜੀ ਹੈ ਬਾਤ ਪੂਛਨੇ ਕੀ ਸਿ ਤੁਮਿ ਪੂਛਿ ਲੇਹੁ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਸਲਾਮਤਿ ! ਪੂਛਨਾ⁴ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜੇ ਤੁਮਿ ਵੇਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸੁਨਹੁ ਤਬ ਹਮ ਕਹਹਿ”। ਕਹੈ, “ਰਾਜਾ !

¹ਭਾਵ-ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਰੂਪੀ ਭੋਜਨ।

²ਅਰਥਾਤ-ਨਿਰਾਹਾਰੀ।

³ਇਹ ਸਲੋਕ

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

⁴ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ।

⁵ਪੁੱਛਣਾ (ਸਪੁੱਕੜੀ ਬੋਲੀ)।

ਦੁਸੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਫਿਛੂ ਪੁਛਣਾ ਹੈ ਸਿ ਪੁਛੀਐ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਕਾਲੁ ਮਾਨੁਖਹੁ ਕੰਉ ਰਾਸਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਵ ਹੀ ਇਸ ਕੰਉ¹ ਕਾਲੁ ਨ ਰਾਸੇ ਡੀ ? ਸੁ ਸੰਜਮੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਏਸ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਨ ਰਾਸੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗਵੜੀ² ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਤਰੀਕਤਿ³ ਕੈ ਘਰਿ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਪ੍ਰਥਮੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਾਲੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਕਮਲੁ ਪਇਆਲਿ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਆਗਿਆ ਨਹੀ ਲੀਨੀ, ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥

ਜੋ ਉਪਜੈ ਸੋ ਕਾਲਿ ਸੰਘਾਰਿਆ ॥ ਹਮ ਹਰਿ ਰਾਖੇ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ੨ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਜਿ ਕੋਈ ਹੂਆ ਹੈ ਤਿਤਨਾ⁴ ਸਭੁ ਕਾਲ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਸਿਸਟਿ ਰਚੀ ਹੈ ਓਹੁ ਭੀ ਕਾਲ ਕੈ ਵਸਿ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਨਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਮਲ ਕਾ ਅੰਤੁ ਲਹਣ ਕੰਉ ਕੀਆ ਥਾ, ਅਨੁ ਸਾਰਾ ਪਇਆਲੁ⁵ ਛੂਢਿ ਰਹਿਆ ਥਾ, ਤਿਨਿ ਭੀ ਅੰਤੁ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਕਿਉ ਨਾ ਪਾਇਆ ਅੰਤੁ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਮਲ ਕਾ ? ਜਿ ਅਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲਾਗਾ ਢੂਢਣੇ, ਪਰੁ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਨ ਛੂਢਿਆ, ਜਿ ਪਾਵਤਾ। ਜੇ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਅਰੁ ਪੂਛਿ ਕਰਿ ਛੂਢਤਾ ਤਬ ਪਾਵਤਾ। ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਭੁਲਿ ਗੈਆ⁶। ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਇਤਨੀ ਪਹੁਚਿ ਬੀ ਸਿਸਟਿ ਕੀ ਰਚਨਾ ਕੀ, ਸੋ ਭੀ ਕਾਲ ਕੈ ਵਸਿ ਆਇਆ। ਅਰੁ ਜਿਤਨਾ ਕਿਛੁ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ਸੋ ਸਭੁ ਕਾਲ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ “ਜੀ ਤੁਮਿ ਭੀ ਕਾਲ ਕੈ ਵਸਿ ਹਉ ? ਜਿਨਹੁ ਸਰਬ ਸੁਖ ਤਜਿ ਕਰਿ ਏਕੁ ਓਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਕਰਾ ਹੈ, ਤੁਮਿ ਭੀ ਕਾਲ ਹੀ ਕੈ ਵਸਿ ਹਉ ?” ਕਹੈ, “ਨਾ ਰਾਜਾ ! ਹਮਿ ਤਉ ਉਬਰੇ ਹੈ ਕਾਲ ਬੀ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ, ਕਿਉ ਕਰਿ ਉਬਰੇ ਜੀ ?” “ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਬਰੇ। ਜਿਉ ਜਿਉ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜੇ ਤਿਉ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤਿਤੁ ਬੀਚਾਰਿ ਨ ਚਲੈ, ਤਬ ਏਹੁ ਕਾਲ ਬਸਿ ਨਾ ਆਵੈ। ਹਮਿ ਜਿ ਉਬਰੇ ਸਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬੀਚਾਰਿ ਉਬਰੇ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਕਾਲ ਨਾਹੀ ਬਿਆਪਤਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਰਾਜਾ !

ਮਾਇਆ ਮੋਹੇ ਦੇਵੀ ਸਭਿ ਦੇਵਾ ॥ ਕਾਲੁ ਨ ਛੋਡੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥

ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ! ਜਿ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਕਾਈ ਦੇਵੀ ਹੈ ਸਿ ਸਭ ਉਸੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮੋਹ ਕੇ ਬਾਂਧੇ ਹੈ। ਉਸੁ ਮਾਇਆ ਕੈ ਮੋਹਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਾਲੁ ਗ੍ਰਾਸਤਾ⁷ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਕਾਲੁ ਨਹੀ ਛਡਤਾ। ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ‘ਕਿਆ ਗੁਰੂ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕੀਆ ਹੈ ? ਏਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਸੁ ਕੇ ਕੀਏ ਗੁਰ ਹੈ, ਸੋਈ ਸਿਮਰੀਐ !’ ਜੇ ਕੋਈ ਇਉ ਕਹੈ ਤਾਂ ਇਹੁ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ⁸ ਸੈਸਾਰੁ ਕਹਤਾ ਹੈ, ਨਾ, ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ ਉਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ, ਸੇਵਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕੀਨੀ ਮੁਕਤਿ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਲ ਤੇ ਰਹੈ ਸਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

¹ਇਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ।

⁴ਉਤਨਾ।

⁵ਪਾਤਾਲ।

²ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀ ੧੪ਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂ।

⁶ਗਇਆ।

⁷ਗ੍ਰਾਸਦਾ, ਪਕੜਦਾ।

³ਭਗਤੀ-ਭਾਵ।

⁸ਜੈਸਾ, ਜਿਵੇਂ।

ਤਬ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਸਾਰੀ ਲੋਕ ਹੈਂ ਖਾਨ, ਸੁਲਤਾਨ, ਰਾਜੇ ਚਉਧਰੀ, ਸਾਹ, ਮਹਰ, ਮੁਕਦਮ, ਸਿਕਦਾਰ ਰਯਤਿ ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਤਿਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਿਸਰਿ ਗਏਆ, ਮਾਇਆ ਧਨ ਕੰਉ ਸੰਚਤੇ ਹਹਿ, ਕਾਲ ਕੰਉ ਜਾਨਤੇ ਹੀ ਨਾਹੀ; ਤ੍ਰਿਆਸੁ¹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕਰਤੇ ਨਾਹੀ। ਦਿਖਾ ਜੀ, ਇਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਬਾਦਸਾਹ ਨਹੀ ਰਹਨਾ ॥ ਨਾਮਹੁ ਛੂਲੈ ਜਮ ਕਾ ਦੁਖੁ ਸਹਨਾ ॥

ਮੈ ਧਰ ਨਾਮੁ ਜਿਉ ਰਾਖਹੁ ਰਹਨਾ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਜਿ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਮੀਰ ਮਲੂਕ² ਉਮਰਾਵ³ ਸਾਹ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕੰਉ ਭੀ ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਛੋਡਤਾ। ਇਨ ਕੰਉ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭੂਲਿ ਗਏਆ ਹੈ। ਏ ਜਮ ਕੈ ਵਸਿ ਹੋਹਿਗੇ, ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿਗੇ। ਅਰੁ ਜਿਨ ਕੰਉ ਨਾਮ ਕੀ ਟੋਕ ਹੈ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿਗੇ। ਜੀਆ ਮਭਿ ਉਸ ਹੀ ਕੇ ਹੈ। ਜਿਉ ਰਾਖੈ ਤਿਉ ਹੀ ਰਹੀਐ। ਪਣੁ ਜੀ ਨਾਮ ਕਾ ਇਹੁ ਪਰਕਾਰੁ, ਇਹੁ ਗੁਣੁ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ !

ਚਉਧਰੀ ਰਾਜੇ ਨਹੀ ਕਿਸੈ ਮੁਖਾਮੁ ॥ ਸਾਹ ਮਹਹਿ ਸੰਚਹਿ ਮਾਇਆ ਦਾਮ ॥

ਮੈ ਧਨੁ ਦੀਜੈ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਚਉਧਰੀ ਹੈ, ਪਟੇਲ⁴ ਹੈ, ਰਯਤਿ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿ ਈਹਾਂ ਰਹਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਹੀ। ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਜਿ ਜਾਇਗਾ। ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਸਾਹ ਨਾਮੁ ਧਰਾਇਆ ਹੈ, ਦੰਮ ਸੰਚੇ ਹੈ ਲਖ ਦੰਮ ਪਦਮ ਧੁਜਾਂ⁵, ਲਖਮੀ ਕਈ ਕੋਟ, ਛੋਡਿ ਜਾਂਹਿਗੇ ਈਹਾਂ ਰਹਨਾ ਕਿਸੀ ਨਾਹੀ। ਪਣੁ ਜਿਨ ਕੰਉ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁਆ ਤੇਈ ਅਕਾਲ⁶ ਹੁਏ”। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ। “ਅਵਰੁ ਕਵਣਿ ਕਵਣਿ ?

ਰਯਤਿ ਮਹਰ ਮੁਕਦਮ ਸਿਕਦਾਰੈ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਕੋਇ ਨ ਦਿਸੈ ਸੰਸਾਰੈ ॥

ਅਫਰਿਉ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਸਿਰਿ ਮਾਰੈ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਮੁਕਦਮ⁷ ਹੈਂ ਰਯਤਿ ਚਉਧਰੀ ਸਿਕਦਾਰ⁸ ਜਿਤਨੇ ਹੈ ਰੰਗ ਤੁਰੰਗ⁹ ਨਿਹਚਲ¹⁰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਪਰ ਜੇ ਏਹੁ ਸਚਾ ਹੋਇ ਤਉ ਕਾਲੁ ਏਸੁ ਕੰਉ ਮਾਰੈ ਨਾਹੀ। ਕਾਲੁ ਏਸਕਾ ਕੂੜੁ ਹੈ, ਕੂੜੁ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਮਾਰਤਾ ਹੈ। ਸਚਿ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਮਾਰਤਾ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਜਿ ਬੂਠਾ ਹੋਇ ਤਉ ਏਸ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਸਿਰਿ ਮਾਰੈਗਾ। ਏਸ ਕਾ ਕਾਲੁ ਏਹੀ ਏਸ ਕੰਉ ਬੂਠੁ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ: “ਜੀ, ਕੋਈ ਨਿਹਚਲੁ ਭੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

¹ਤ੍ਰਾਸ, ਭਰ ।

²ਮਲਿਕ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ।

³ਅਮੀਰ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ।

⁴ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੋਢੀ, ਲੰਬਰਦਾਰ ਜਾਂ ਸਰਦਾਰ ।

⁵ਪਦਮ—ਇਕ ਸੋ ਨੀਲ, ਅਰਥਾਤ—ਅਣਗਿਣਤ ਧਨ ਦੀਆ ਧੁਜਾਂ

(ਛੰਡੇ) । ⁶ਕਾਲ ਤੋਂ ਚਹਿਤ ।

⁷ਚੌਧਰੀ, ਲੰਬਰਦਾਰ ।

⁸ਸਿੱਕਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾਲੇ (ਸਿਕੇਦਾਰ),

ਰਈਸ । ⁹ਰੰਗੀਲੇ ਘੋੜੇ ।

¹⁰ਅਚਲ, ਅਟਲ ।

ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਸਚਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਸਾਜੀ ਤਿਨਹਿ ਸਭੁ ਗੋਈ ॥

ਓਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਪੈ ਤਾਂ ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਨਿਹਚਲੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਇਕੋ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਨਿਹਚਲੁ ਆਪੇ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਕੀਆ ਸੋਸਾਰੁ ਹੈ । ਜਬ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਤਬ ਵੇਸ ਕੀ ਪਤਿ^੧ ਰਹੈ; ਨਾਤਰਿ^੨ ਜਿਤਨੇ ਭੇਖ ਹੋਂ ? ਕਵਨਿ ਕਵਨਿ ਭੇਖ ਹੈ ?

ਕਾਜੀ ਸੇਖ ਭੇਖ ਫਕੀਰਾ ॥ ਵਡੇ ਕਹਾਵਹਿ ਹਉਮੈ ਤਨਿ ਪੀਰਾ ॥

ਕਾਲੁ ਨ ਛੋਡੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਧੀਰਾ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਜਿਤਨੇ ਕਾਜੀਅਹੁ ਕੇ ਭੇਖ ਹੈ, ਜਿਤਨੇ ਸੇਖਹੁ ਕੇ ਭੇਖ ਹੈ, ਜਿਤਨੇ ਫਕੀਰਹੁ ਕੇ ਭੇਖ ਹੈ, ਅਰੁ ਆਪਸ ਕੰਉ ਭਲੇ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ ਜਿ ਹਮਿ ਭਲੇ ਹੋਂ, ਹੋਰੁ ਸਹਾਨੁ ਬੇਫਰਮਾਨੁ ਕਹਾਵਦਾ ਹੈ, ਅਸੀ ਸਚੇ ਦਾ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਹ, ਏਸੁ ਬਾਤ ਦਾ ਗੁਮਾਨੁ ਕਰਦੇ ਹੋਨਿ, ਹੋਰਸ ਨੋ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦੇ. ਆਪ ਹੀ ਨੋ ਜਾਣਤੇ ਹਹਿ, ਇਸੁ ਗਰਬਿ^੩ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਜਾਇ ਪਾਵਹਿਗੇ । ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਤੇ ਏਸ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਛੋਡਤਾ । ਸਭਿ ਕਾਲ ਕੇ ਵਸਿ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਕਾਲੁ ਹੈ ਜਿ ਕਾਲ ਕਾ ਵਾਸਾ ਕਹਾਂ ਹੈ ? ਅਰੁ ਆਵਤਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ? ਅਰੁ ਗੁਸਤਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਦੋਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਝਾਈਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ !

ਕਾਲੁ ਜਾਲੁ ਜਿਹਵਾ ਅਰੁ ਨੈਣੀ ॥ ਕਾਨੀ ਕਾਲੁ ਸੁਣੈ ਬਿਖੁ ਬੈਣੀ ॥

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਮੂਨੇ ਦਿਨੁ ਰੈਣੀ ॥ ੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਕਾਲ ਕਾ ਵਾਸਾ ਅਵਰੁ ਠਵਰ ਕਹਾ ਹੀ ਨਾਹੀ, ਇਸੁ ਮਨੁਖ ਕੇ ਸਾਥਿ ਬਸਤਾ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਦੇਹੀ ਕੀ ਠਵਰ ਕਵਨੁ ਰਹਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਇਸੁ ਕੀ ਜਿਹਵਾ ਮਹਿ ਕਾਲੁ ਰਹਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਿਹਬਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਕਿਤੁ ਰੂਪਿ^੪ ਰਹਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕੁਸਬਦ ਕੇ ਰੂਪ ਜਿਹਬਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਸਬਦੁ ਬੋਲੇ ਤਉ ਕਾਲ ਕਾ ਵਾਸਾ ਨ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਨੈਨਹੁ ਕੇ ਬਿਖੈ ਰਹਤਾ ਹੈ ਕਾਲੁ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਨੈਨਹੁ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕੁਪ^੫ ਦਿਸਟਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਕੁਪ ਕੀ ਦਿਸਟਿ ਦੇਖਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਕਾਲ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ । ਜੇ ਦੋਆ ਕੀ ਦਿਸਟਿ ਭਰਿ ਦੇਖੈ, ਸੁਭ ਦਿਸਟਿ, ਤਬ ਏਸ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਨ ਗੁਸੈ । ਅਰੁ ਕੰਨੀ ਕਾਲੁ ਏਸ ਕੀ ਬਸਤਾ ਹੈ ਜਿ ਬਿਖੁ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਣਹੁ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਣਤਾ ਹੈ । ਐਸੇ ਬਚਨ ਏਹੁ ਤਉ ਬੁਝੈ ਜਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦ ਏਸ ਕੇ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਬਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦ ਤੀ ਏਹੁ ਦਿਨ ਰੈਣਿ ਮੁਸਤਾ^੬ ਹੈ । ਇਸ ਹੀ ਮੋਹ ਤੇ ਇਸ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਗੁਸਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਿਤੁ ਕਾਲੁ ਨ ਗੁਸੈ ਸੁ ਸੰਸਮੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਰਾਜਾ !

^੧ਆਣ-ਇੱਜ਼ਤ ।

^੨ਨਹੀਂ ਤਾਂ ।

^੩ਹੰਕਾਰ, ਗੁਮਾਨ ।

^੪ਕਿਸ ਰੂਪਿ (ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ) ।

^੫ਕੋਪ, ਕ੍ਰੋਧ, ਕ੍ਰੋਧ ।

^੬ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੁਟੀਂਦਾ ।

ਹਿਰਦੈ ਸਾਚੁ ਵਸੈ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥ ਕਾਲੁ ਨ ਜੋਹਿ ਸਕੈ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ॥੯॥੧੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਹਿਰਦੈ ਕੈ ਰਿਖੈ ਸਚੁ ਬਸੈ, ਏਹੁ ਮਨ ਕੈ ਦਿੜਤਾ ਕਰੈ, ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਸਿਮਰੈ, ਮੁਖ ਤੇ ਅਰੁ ਮੁਖ ਮਹਿ ਜਿਹਵਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ। ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਬਦ ਕੀ ਚਾਲ ਚਲੈ, ਸਬਦੁ ਹੀ ਹੋਇ ਜਾਇ, ਤਬ ਏਸ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਨ ਗ੍ਰਾਸ ਸੰਕੈ, ਦੁਖੁ ਨ ਬਿਆਪਿ ਸੰਕੈ। ਜੇ ਐਸੀ ਦਿੜਤਾ ਕਰੈ, ਐਸਾ ਸੁਵਣੀ ਸੁਣੈ, ਐਸਾ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲੇ ਤਉ ਅਕਾਲੁ ਹੋਇ”।
ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ।

ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖੁ ਕਟੀਐ, ਪਾਈਐ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ, ਲਾਗੇ ਹਰ ਸੰਉ ਰੰਗੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ, ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੫੬॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੱਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਚਲਿਆ ਜਾਤਾ ਥਾ, ਤਬ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਏਕੁ ਨਗਰੁ ਆਇ ਗੈਆ। ਤਬ ਤਹਾਂ ਤਿਸਿ ਨਗਰ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਹਜੇ ਹੀ ਰਾਤਿ ਕੰਉ ਰਹਿ ਗਏ। ਤਬ ਐਸੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਭਈ ਸੁ ਉਸੁ ਨਗਰ ਕੇ ਲੋਕਾ ਜੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਅਨੂਪੁ ਦਰਸਨੁ ਦਿਸਟਿ^੧ ਪੜਿਆ ਸੁ ਓਇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਦਰਸਨ ਸੰਉ ਉਨ ਕਾ ਮਨੁ ਅਨੰਦਮਾਨੁ ਹੋਇ ਗੈਆ। ਸੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਛੋਡਿ ਨ ਸੰਕਹਿ। ਜੁ ਕੋਈ ਏਕ ਬਾਰ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖੈ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਪਿਛਲੀ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਸਭ ਭੂਲਿ ਜਾਇ। ਜੁ ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੁ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖਿ, ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਜਾਇ। ਤਬ ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਆਵਤੇ ਆਵਤੇ ਨਗਰ ਕੇ ਜਿ ਲੋਕ ਬੇ ਸੁ ਸਭਿ ਖੜ੍ਹੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਨ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਉਦਾਸੀ, ਤੀਰਥ ਵਾਸੀ, ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕੁ ਜਿ ਕੋਈ ਥਾ ਸੁ ਸਭ ਆਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਇਆ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਖਾਣੇ ਪੀਣੇ ਤੇ ਰਹਤੁ ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਆਗੇ ਆਇ ਰਾਖੈ ਸੁ ਬਾਂਟਿ ਮਿਲੇ^੨। ਸੁ ਏਹੁ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਇਵੇ ਹੀ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਰਚੀ ਹੈ ਜਿ ਜਿਸੁ ਨਗਰਿ, ਜਿਸੁ ਗਾਉ ਸਾਧ-ਸੰਤ ਆਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਹਾ ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਜੀਵ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਆਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤੇ ਹੈ। ਸਾਧ ਮਹਿ ਐਸਾ ਤੇਜੁ ਅਪਨਾ ਕਰਤੇ ਰਾਖਿਆ ਹੈ ਜੁ ਸਾਧ ਕੇ ਤੇਜੁ ਅਗੇ ਅਉਰੁ ਜੀਉ ਕੋਈ ਠਹਰਾਇ ਨਹੀ ਸੰਕਦਾ। ਤਿਸਤੇ ਜਿ ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੁ ਚੁਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਜਾਇ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਨ ਕਹਿ ਸੰਕੈ, ਨ ਪ੍ਰਭਿ ਸੰਕੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਤੇਜੁ ਮਹਾ ਪ੍ਰਬਲ, ਐਪਰੁ^੩ ਏਹ ਸਭਨਹੁ ਜੀਅਹੁ ਕੇ ਮਨਿ ਬਸੀ ਜਿ, ‘ਏਹੁ ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਸੁ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਹੈ’। ਤਬ ਜਦਿ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਕਾਲੁ ਬੀਤਿਆ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ।

^੨ਭਾਵ-ਪ੍ਰੇਮ।

^੩ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਨਜ਼ਰ।

^੪ਜੇ ਕੋਈ (ਬੁੱਧਾਲੂ) ਭੇਟਾ ਆ ਰੱਖੇ ਸੋ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

^੫ਪਰੰਤੂ।

ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਿਸੀ ਕੇ ਮਨਿ ਕਾਈ ਪੂਛਣੇ ਕੀ ਹੈ ਸੁ ਪੂਛਿ ਲੇਹੁ, ਮੰਕਾ ਮਤੁ ਕਰਹੁ । ਜੇ ਕਾਈ ਤੁਮਹੁ ਮਨ ਮਹਿ ਚਿਤਵੀ ਹੈ ਸਾ ਪੁਛਹੁ । ਸਾਧ-ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਕਾ ਗੁਣੁ ਏਹੀ ਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਾਈ ਮਨ ਮਹਿ ਹੋਇ ਸੁ ਪੂਛਿ ਲੀਜੀਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਕਹਣੇ ਸਾਥਿ ਓਇ ਸਭ ਲੋਗ ਮਹਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਇ ਗਏ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਹਾਥ ਜੋੜਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਹਮਾਰੇ ਪੂਛਣੇ ਕੀ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਰਹੀ, ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖਣੇ ਹੀ ਸਾਥਿ ਹਮਾਰਾ ਸੰਤੋਖ ਹੋਆ ਹੈ” । ਤਬ ਓਇ ਜਿ ਏਇ ਚਾਰਿ ਉਨਹੁ ਮਹਿ ਗਿਆਨੀ ਆਪਸ ਕੰਉ ਕਹਾਵਤੇ ਬੇ, ਤਿਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਕ ਹਮਾਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਮਾਰੀ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਉ ਕਹਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਪੁਰਖਾ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਕਹਹੁ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸੈਸਾਰੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਨਿਧ ਹੈ ਸੁ ਸਦਾ ਜੀਵਤੇ ਹੈ, ਓਇ ਮਰਤੇ ਕਬਹੂ ਨਾਹੀ । ਸੁ ਜੀ, ਹੋਰੁ ਤਉ ਸੈਸਾਰੁ ਸਭੁ ਮਰਤਾ, ਆਵਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੀ, ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ ਜੀ ? ਕੋਈ ਏਹੁ ਭੀ ਉਪਾਉ ਹੈ ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਹਮ ਭੀ ਜੀਵਤੇ ਰਹਹਿ, ਮਰਹਿ ਨਾਹੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੁਸਕਾਇ ਕਰਿ ਸਲੋਕੁ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਸਲੋਕੁ ॥

ਦਸ ਬਾਲਤਣਿ^੧ ਬੀਸ ਰਵਣਿ^੨, ਤੀਸਾ ਕਾ ਸੁੰਦਰੁ^੩ ਕਹਾਵੈ ॥
ਚਾਲੀਸੀ ਪੁਰੁ^੪ ਹੋਇ, ਪਚਾਸੀ ਪਗੁ ਖਿਸੈ^੫, ਸਠੀ ਕੇ ਬੋਢੇਪਾ ਆਵੈ ॥
ਸਤਰਿ ਕਾ ਮਤਿ ਹੀਣੁ, ਅਸੀਹਾਂ ਕਾ ਵਿਉਹਾਰੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥
ਨਵੈ ਕਾ ਸਿਹਜਾਸਣੀ ਮੂਲਿ ਨ ਜਾਣੈ ਅਪਬਲੁ^੬ ॥
ਵੰਢੋਲਿਮੁ ਫੁਢਿਮੁ ਭਿਨੁ ਮੈ ਨਾਨਕ ਜਗੁ^੭ ਧੂਏ ਕਾ ਧਵਲਹਰੁ^੮ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ! ਕੇ ਲੋਗਹੁ ! ਓਇ ਜਿ ਸਿਧ ਪੁਰਖ ਹਹਿ ਤਿਨ ਕੀ ਅਧਿਆਤਮ ਅਸਟਾਂਗ ਜੋਗ^{੧੦} ਕੀ ਚਾਲ ਹੈ । ਓਇ ਜੋਗੁ ਸਾਧਨਾ ਕਮਾਵਤੇ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਇ ਮਰਤੇ ਨਾਹੀ, ਅਮਰੁ ਰਹਤੇ ਹੈ । ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ^{੧੧} ਇੰਦ੍ਰ ਹੀ ਠਟੀ^{੧੨} ਹੈ । ਓਇ ਉਸਿ ਅਧਿਆਤਮ ਜੋਗ ਕੀ ਮਿਹਨਤ ਕਮਾਵਤੇ ਅਰੁ ਕਮਾਇ ਕਰਿ ਚਾਰਿ ਜੁਗ ਕੀ ਅਵਰਦਾ^{੧੩} ਭੋਗਿ ਕਰਿ ਅੰਤ ਓਇ ਭੀ ਨਾਸੁ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਅਉਰ ਜੁ ਮੈਸਾਰੁ ਹੈ ਸੁ ਮਰਦਾ ਜਮਦਾ ਹੈ । ਤਿਸ ਤੇ ਏਹੁ ਜਿ ਪ੍ਰਾਨੀ ਹੈ ਸੁ ਅਧਿਆਤਮ ਜੋਗ ਕੀ ਮਿਹਨਤ ਕਮਾਇ ਸਕਤੇ ਨਾਹੀ ਜਿ ਜੀਵਤੇ ਰਹਹਿ । ਪਹਿਲੈ ਤਉ ਦਸ ਬਰਸ ਇਨ ਕੇ ਆਗਿਆਨ ਮਤਿ ਕੇ ਵਿਖੇ ਬਾਲ ਲੀਲਾ ਮਹਿ, ਖੇਲਨੇ ਹੀ ਮਹਿ ਜਾਤੇ ਹੈ, ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਕਿਛੁ ਬਾਇ ਪੜਤਾ ਨਾਹੀ, ਅਰ ਜਬ ਬੀਸ ਬਰਸ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਖਾਣੇ ਪਹਿ ਚਿਤੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਦਾੜੀ ਮੁਛਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰੁ ਸਰੂਪੁ ਰਮਣੀਕ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਮਹਾ ਸੋਭਾਇਮਾਨ ਦੇਖੀਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਬ ਤੀਸ ਬਰਸ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਅਪਨੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਕੰਉ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਸਮਾਵਤਾ ਭੀ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਜਬ ਚਾਲੀਸ

^੧ਜੋ, ਉਹ । ^੨ਵਾਰ ਮਾਥ ਮਹਲਾ ੧ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸਲੋਕ । ^੩ਬਾਲਕ ਪਣ ।
^੪ਰਮਣੀਕ, ਸੁੰਦਰ । ^੫ਸੋਹਣਾ, ਛੇਲ (ਪ੍ਰੇਤ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ) । ^੬ਭਰਪੂਰ (ਜੋਰ ਤੇ ਅਕਲ ਵਿਚ) ।
^੭ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਤੇ ਪਗ (ਪੈਰ) ਖਿਸਦਾ (ਤਿਲਕਦਾ ਅਥਵਾ ਡੋਲਦਾ) ਹੈ, ਭਾਵ-ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵਧਦੀ ਹੈ । ^੮ਆਪਣਾ ਬਲ (ਤਾਕਤ) । ^੯ਧੌਲਰ, ਮਹਿਲ । ^{੧੦}ਯਮ, ਨਿਯਮ, ਆਸਨ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਪ੍ਰਤਯਾਹਾਰ, ਧਾਰਣਾ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ, ਜੋਗ ਦੇ ਇਹ ਅੱਠ ਅੰਗ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਟਾਂਗ ਜੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ^{੧੧}ਕਰਤਾਰ ਨੇ । ^{੧੨}ਏਕੁਣ ਹੀ ਨਿਬਚਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
^{੧੩}ਆਯੁ, ਉਮਰ ।

ਬਰਸ ਕੇ ਏਹਿ ਜੀਅ ਹੋਤੇ ਹੈ ਤਬ ਭਰਿ ਸੰਬਨਵੰਤ ਹੋਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਬ ਪੰਚਾਸ ਬਰਸ ਕੇ ਡਏ ਤਬ ਜੁਆਨੀ ਕਾ ਪਗੁ ਖਿਸਿਆ, ਬੁਢੇਪਾ ਆਇਆ । ਜਬ ਸਨੀ¹ ਬਰਸਾ ਕਾ ਡੈਆ ਅਰੁ ਸਤਰੀ² ਬਰਸਾ ਕਾ ਡੈਆ ਤਬ ਮਤਿ ਬੀ ਚਲਿਆ, ਮਤਿ ਹੀਣੁ ਡੈਆ ਹੈ। ਜਬ ਅਸੀਹ ਬਰਸਾ ਕਾ ਡੈਆ ਤਬ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਿਉਹਾਰ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਬਕਾ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਸੰਕੇ ਨਾਹੀ, ਅਰੁ ਨ ਉਸ ਕਾ ਕਹਿਆ ਕੋਈ ਮਾਨੈ । ਸਭੁ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਇਸ ਕਾ ਕੋਈ ਬੇਟਾ ਪੁਤ੍ਰੁ ਹੈ ਤਉ ਲੈ ਆਵਹੁ ਉਨਾ ਸੰਉ ਬਾਤ ਬਿਉਹਾਰ ਕੀ ਕਰਹਿ । ਅਰੁ ਜਬ ਨਵੇ ਬਰਸਾ ਕਾ ਡੈਆ ਤਬ ਖਟ³ ਉਪਰਿ ਪਤਿਆ ਲਾਗਾ ਰਹਣੇ । ਅਪਨੇ ਬਲਿ ਕਰਿ ਪਾਸੁ⁴ ਭੀ ਫੇਰਿ ਨ ਸੰਕਹਿ, ਅਰੁ ਨਵੀ⁵ ਤੇ ਉਪਰੰਤਿ ਜਗਤੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਉਪਜਿਕੈ⁶ ਭਸਮ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਂਈ ? ਜੈਸੇ ਧੂਆਂ ਕੇ ਧਉਲਹਰ⁷ ਅਸਚਰਜੇ ਰੂਪੁ ਦਿਸਟਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਵਾਇ⁸ ਲਾਗੀ ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਤੈਸੇ ਹੀ ਜਗਤੁ ਭੀ ਧੂਆਂ ਕੇ ਧਉਲਹਰ ਕੀ ਜਿਉ ਹੈ, ਉਪਜਿਆ, ਬਿਨਸਿਆ । ਰੇ ਭਾਈ ਸੰਤਹੁ ! ਰਾਮ ਜੀ ਕੇ ਲੋਗਹੁ ! ਕਾਲ ਪਹੁਚੇ ਹੋਇਐ ਸਭੁ ਨਾਸ ਕੰਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤੇ ਹੈ, ਸੁਰਿ ਨਰਿ ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਮਾਨੁਖ । ਕਾਲ ਆਇ ਪਹੁਚੇ ਚਹਤਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਅਰੁ ਇਸੁ ਮਿਰਤੁ ਮੰਡਲ⁹ ਕਾ ਠਣੁ¹⁰ ਕਰਤੇ ਇਉ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਸਉ ਬਰਸ ਬੀਤੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤਿ ਫੇਰਿ ਨਵੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਸਉ ਬਰਸ ਕੇ ਬੀਚਿ ਪੁਰਾਤਨੁ ਜੀਉ ਪਰੰਤਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਰਹਣਾ ਪਾਵਤਾ ਅਰੁ ਸਿਧ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਚਾਰਿ ਜੁਗ ਆਰਬਲਾ¹¹ ਡੋਗਹਿਗੇ, ਉਪਰੰਤਿ¹² ਓਇ ਭੀ ਦੇਹੀ ਡੋਡਹਿਗੇ, ਅਰੁ ਕਾਲ ਕੈ ਬਸਿ ਹੋਵਹਿਗੇ । ਏਹੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਈਹਾ ਹੀ ਛੋਡਿ ਜਾਣੇ ਕੀ ਕਰਤੇ ਰਚੀ ਹੈ । ਰੇ ਬਾਬਾ ! ਨ ਕੋਈ ਸਿਧੁ ਹੀ ਰਹੈਗਾ, ਨ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਹੀ ਰਹੈਗਾ, ਨ ਪੀਰੁ ਹੀ, ਨ ਪੈਕੰਬਰੁ, ਨ ਸਾਹੂ, ਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਨਾ ਠੰਕੁ ਨਾ ਤੁਅੰਗੁ¹³ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਜਿ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਜਾਇਗਾ । ਤਿਸੁ ਤੇ ਇਸੁ ਜਨਮ ਪਾਵਣੋ ਕਾ ਫਲੁ ਇਸੁ ਜੀਅ ਕੰਉ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਭਜਣਾ ਹੈ, ਜਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿ ਲਏ¹⁴ । ਤਬ ਓਇ ਲੋਗ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਓਇ ਸਭਿ ਸਿਖਿ ਛੇ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੇ, ਕਹਣੇ ਲਾਗੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜੀਵਨ ਬਿਖਿਆ ਡੋਗ ਕੰਉ ਚਾਹਤ ਹੈ ਸਭ ਕੋਇ ॥

ਜੈਸੇ ਪਾਨੀ ਬੁਦਬੁਦਾ ਉਪਜਿ ਬਿਨਸਿ ਜਲੁ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਜੀਵਨ ਕਾ ਫਲੁ ਜੋਇ¹⁵ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨਗੁਰੂ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੫੭ ॥

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਜੁਧਿਆ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਉਸੁ ਪਟੇਲ¹⁶ ਕੰਉ ਨਾਮੁ ਦਿੜਾਇ ਕਰਿ ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ

¹ਸਨ (੬੦) ।

²ਸੱਤਰ (੭੦) ।

³ਮੰਜਾ, ਪਲੰਘ ।

⁴ਪਾਸਾ ।

⁵ਨਵੇ (੯੦) ।

⁶ਪੈਦਾ ਹੋਕੇ ।

⁷ਚਿੱਟਾ ਮਹਿਲ ।

⁸ਵਾਧੂ, ਹਵਾ ।

⁹ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਦੁਨੀਆ ।

¹⁰ਠਾਟ, ਬਣਾਉ-ਠਣਾਉ ।

¹¹ਆਧੂ, ਉਮਰ ।

¹²ਪਿਛੋ ।

¹³ਤਵਾਂਗਰ = ਬਲਵਾਨ, ਭਾਵ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਵਾਲਾ ।

¹⁴ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ।

¹⁵ਪਿੰਡ ਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ।

ਅਜੋਧਿਆ ਜਾਇ ਬਸੇ। ਤਬ ਉਹਾ ਏਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਇ ਗਏ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਹਿ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਆਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ, “ਰਾਮ ਰਾਮ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਰਾਮ ਰਾਮ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ, ਆਈਐ ਜੀ ! ਬੈਠੀਐ”। ਤਬ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਹਿ, ਭੈਉਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਹਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਘੜੀ ਏਕੁ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ¹ ਉਨਹੁ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕੰਉ, ਹਮਿ ਤਉ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਆਏ ਬੇ; ਪਣੁ ਜੀ, ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਭੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਉ ਕਹਹਿ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੈ ਮਨੈ ਮਹਿ ਹੈ ਸੁ ਕਹੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੰਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਇਕਿ ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਹੋਮ ਜਗ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਨਾਂਗੇ ਹੈ², ਇਕਿ ਸਿਰਿ ਕਲਵਤੁ ਧਰਾਵਤੇ ਹੈ³। ਇਕਿ ਜਲੁ ਤਪੁ ਅਗਨਿ ਤਪੁ ਉਰਧ⁴ ਤਪੁ ਕਰਤੇ ਹੈ⁵। ਇਕਿ ਦੇਹੀ ਕੰਉ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਦੇਤੇ ਹੈ, ਤਿਨਕੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇਗੀ ਕਿ ਨਾ ਹੋਇਗੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਫੈਰਉ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਜਗਨ ਹੋਮ⁶ ਪੁੰਨ ਤਪ ਪੂਜਾ ਦੇਹ ਵਖੀ ਨਿਤ ਦੁਖ ਸਹੈ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵਸਿ, ਮੁਕਤਿ ਨਾਮਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਹੈ ॥੧॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਬਿਰਥੇ ਜਗਿ ਜਨਮਾ ॥
ਬਿਖੁ ਖਾਵੈ ਬਿਖੁ ਬੋਲੀ ਬੋਲੈ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਨਿਹਫਲੁ ਮਰਿ ਭ੍ਰਮਨਾ ॥੨॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਹੋਮ ਕਰੈ, ਜਗ ਕਰੈ, ਤਤ ਤੀਰਥ ਕਰੈ, ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਇ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਦਿਗੰਬਰ⁷ ਹੋਇ, ਨਾਂਗਾ ਹੋਇ, ਸਿਰਿ ਕਲਵਤੁ⁸ ਧਾਰੇ, ਸਗਲੀ ਧਰਤੀ ਭਰਮੈ, ਪੂਜਾ, ਤਪੁ, ਪੁੰਨ, ਦਾਨੁ ਸਗਲੇ ਕਰੈ, ਬਹੁਤੁ ਤਪਸਿਆ ਦੇਹੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰੈ, ਤਬ ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਿਮਰਣੇ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਉ ਏਸੁ ਕੰਉ ਮੁਕਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ। ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ਹੈ ਸਿ ਏਹੀ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਨਿ ਕੈ ਨਿਮਿਤਿ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਰਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਬ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥੁ⁹ ਹੋਇ। ਅਰੁ ਜੇ ਰਾਮੁ ਨ ਸਿਮਰੈ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਜਨਮੁ ਜੀਵਣਾ ਬਾਦਿ¹⁰ ਜਾਇ ਬਿਨਾ ਨਿਮਰਣ ਤੇ। ਏਹੁ ਮਨੁਖ ਬਿਖੁ ਹੀ ਖਾਤਾ ਹੈ, ਬਿਖੁ ਹੀ ਬੋਲਤਾ ਹੈ, ਸਿ ਇਸੁ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ਕਮਾਈ ਬੋਲੀ ਕਾ ਏਹੁ ਗੁਣੁ ਹੈ ਜਿ ਜਨਮੈ ਮਰੈ, ਜਨਮੈ ਮਰੈ, ਜੂਨੀ ਭਰਮਤਾ ਫਿਰ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵ¹¹ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਾ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂਉ, ਇਕਿ ਪੁਸਤਕ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਪੁਰਾਣ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਸੰਧਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਤਿਨ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਪੁਸਤਕ ਪਾਠ ਬਿਆਕਰਣ ਵਖਾਣੈ, ਸੰਧਿਆ ਕਰਮ ਤਿਕਾਲ ਕਰੈ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਮੁਕਤਿ ਕਹਾ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਉਰਬਿ ਮਰੈ ॥੨॥

¹ਸਸਤਾਇ (ਆਰਾਮ) ਕਰ ਕੇ। ²ਬਨਾਰਸ (ਕਾਸ਼ੀ) ਜਾ ਕੈ, ਕਲਵਤੁ (ਆਰੇ) ਹੇਠ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ, ਚਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ³ਉਲਟਾ (ਉਰਧ ਮੁਖ)। ⁴ਯਜਨ (ਯੱਗ) ਅਤੇ ਹਵਨ। ⁵ਨਾਂਗੇ।
⁶ਕਰਵਤੁ (ਆਰਾ), ਪੁਰਾਣਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਲੋਕ ਬਨਾਰਸ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਉਥੇ ਸਾਰਾ ਧਨ-ਮਾਲ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਕੇ, ਖੁਦ ਆਰੇ ਹੇਠ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਆਤਮ-ਹਤਯਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਹਤਯਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ⁷ਸਫਲ। ⁸ਵਿਅਰਥ। ⁹ਇਸਤਰਾਂ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜੇ ਚਾਰੇ ਬੇਦ^੧ ਪੜੈ, ਚਉਦਹ ਸਾਸਤ੍ਰ^੨ ਜਾਣੈ, ਨਉ ਬਿਆਕਰਣ^੩ ਪੜੈ, ਤ੍ਰੈ (ਕਾਲ) ਸੰਧਿਆ ਕਰੈ, ਅਠਾਰਹ ਪੁਰਾਣ^੪ ਪੜੈ ਤਉ ਭੀ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ । ਮੁਕਤਿ ਤਬ ਹੋਇ ਜਬ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ, ਤਬ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ । ਨਾਤਰ ਏਵ ਚਉਰਾਸੀਹ ਕੇ ਛੇਰਿ ਮਹਿ ਪੜੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਵਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਾ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ, ਇਕਿ ਗੁਸਤੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਅਤੀਤ ਹੋਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਤੀਰਥ ਕੰਉ ਜਾਤੇ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤਿਨ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :—

ਭੰਡ^੫ ਕਮੰਡਲ^੬ ਸਿਖਾ ਸੂਤ੍ਰ^੭ ਧੋਤੀ ਤੀਰਥਿ ਗਵਨੁ^੮ ਅਤਿ ਫ੍ਰਮਨੁ ਕਰੈ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੁ ਪਾਰਿ ਪਰੈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਭੰਡ ਕਮੰਡਲੁ ਹਥਿ ਲੈ ਸਿਖਾ ਸੂਤ੍ਰ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਧੋਤੀ ਤਿਲਕੁ ਬਨਾਵੈ । ਘਰਿ ਛਡਿ ਤੀਰਥ ਕੰਉ ਗਵਨ ਕਰੇ, ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਕੰਉ ਪਰਦਖਨਾ ਦੇਵੈ, ਤਬ ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰੈ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ । ਭਾਵੈ ਕੋਟ ਕੋਟਾਨ^੯ ਧਰਤੀਆ ਭਰਮੈ, ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਸਿਮਰੈ ਤੇ ਪਾਰਿ ਨ ਪਵੈ । ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੁ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਵਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਾ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ । ਇਕਿ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਬਡੀ ਬਡੀ ਜਟਾ ਵਧਾਵਤੇ ਹੈ^{੧੦} । ਅਰੁ ਇਕਿ ਜਟਾ ਬਧਾਇ ਕਰਿ ਬਿਛੂਤਿ^{੧੧} ਹੀ ਕਾ ਬਸਤਰੁ ਪਹਿਰਤੇ ਹੈ^{੧੨} ਅਵਰੁ^{੧੩} ਦੇਹ ਸਭੁ ਨੀਗੀ ਹੀ ਰਖਤੇ ਹੈ—ਜਟਾ ਮੁਕਟੁ ਬਾਂਧਤੇ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਦਿਖਾ, ਉਨ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇਗੀ ਕਿ ਨ ਹੋਇਗੀ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਦੋਆ ਦੇ ਘਰਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਹਣੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਜਟਾ ਮੁਕਟੁ ਤਨਿ ਭਸਮ ਲਗਾਈ, ਬਸਤ੍ਰ ਛੋਡਿ ਤਨਿ ਨਗਨੁ ਭਇਆ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ, ਕਿਰਤਿ ਕੈ ਬਾਧੈ ਭੇਖੁ ਭਇਆ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਸੁਨਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਜੇ ਜਟਾ ਵਧਾਈ ਤਬ ਕਿਆ ਹੁਆ, ਅਰੁ ਜੇ ਜਟਾ ਕਾ ਮੁਕਟੁ ਬੰਨ੍ਹਾਇਆ ਤਬ ਕਿਆ ਹੁਆ, ਅਰੁ ਜੇ ਭਸਮ ਲਗਾਈ ਤਉ ਕਿਆ ਹੁਆ, ਅਰੁ ਜੇ ਬਸਤਰ ਛੋਡੇ ਤਉ ਕਿਆ ਹੁਆ ਅਰੁ ਜੇ ਨੰਗਨੁ ਰਹਿਆ ਤਬ ਕਿਆ ਹੁਆ, ਅਰੁ ਜੇ ਕਠਨ ਸਾਧਨਾ ਕਰੀ ਤਉ ਕਿਆ ਹੁਆ, ਜਬ ਲਗੁ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਉਚਰੈ ਨਾਹੀ ਤਬ ਲਗੁ ਏਸ ਕੰਉ ਸਾਂਤਿ

^੧ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਸਾਮ ਤੇ ਅਥਰਵ ਵੇਦ । ^੨ਭਾਵ-ਵੇਦਾਂ ਵਿਦਯਾ-ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਵੇਦਾਂਗ ਆਦਿ । ^੩ਅੰਦ੍ਰ, ਚਾਂਦ੍ਰ, ਕਾਸਕ੍ਰਿਤਸਨ, ਆਪਿਸ਼ਲਿ, ਸਾਕਟਾਯਨ, ਪਾਣਿਨੀਯ, ਆਮਰ, ਜੈਨੇਂਦ੍ਰ ਅਤੇ ਕਲਾਪ (ਕਾ ਤੰਤ੍ਰ), ਇਹ ਨੌਂ ਵਿਆਕਰਣ ਹਨ । ^੪੧੮ ਪੁਰਾਣ-ਅਗਨਿ, ਕੂਰਮ, ਗਰੁੜ, ਨਾਰਦ, ਪਦਮ, ਬ੍ਰਹਮ, ਬ੍ਰਹਮ ਵੈਵਰਾਤ, ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ, ਭਵਿੱਖ, ਮਤਸਯ, ਮਾਰਕੰਡੇ, ਲਿੰਗ, ਵਾਮਨ, ਵਾਰਾਹ, ਵੈਸ਼ਣਵ, ਸ਼ਿਵ, ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਾਗਵਤ, ਤੇ ਸਕੰਧ ਮਹਾ ਪੁਰਾਣ । ^੫ਭੰਡਾ । ^੬ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਟੂਟੀ ਦਾਰ ਗੜਵਾ, (ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ), ਜੋ ਚਿੱਪੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^੭ਬੋਧੀ ਤੇ ਜਨੇਊ । ^੮ਗਮਨ (ਯਾਤ੍ਰਾ) । ^੯ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ । ^{੧੦}ਅਰਥਾਤ-ਜਟਾਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ^{੧੧}ਸੁਆਹ । ^{੧੨}ਅਰਥਾਤ-ਪਿੰਡੇ ਉਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲਦੇ ਹਨ । ^{੧੩}ਹੋਰ ।

ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ। ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤੇ ਏਹੁ ਮੁਕਤਾ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਕਿਆ ਹੋਆ ਜੇ ਕਿਰਤਿ ਕੈ ਮਾਰਿਐ ਏਹੁ ਛੇਖੁ ਕੀਆ। ਤਾ ਛੇਖੁ ਸੰਊ ਅਲੇਖੁ ਨਾਹੀ ਮਿਲਤਾ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਏਸ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਭੀ ਹੋਇ? ਏਕ ਜੀਅ ਜਲਿ ਹੈ, ਏਕ ਜੀਅ ਬਲ ਹੈ, ਉਨ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਕਰਣ ਹਾਰਾ ਕਵਣੁ ਹੈ? ਏਕਿ ਜੀਵ ਜਲ ਹੀ ਮਹਿ ਪੜੇ ਹੈ, ਏਕਿ ਜੀਵ ਬਲ ਮਾਹਿ ਪੜੇ ਹੈ। ਪਣੁ ਜੀ ਏਸੁ ਕੀ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਉ ਬਣੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਬਣੈ? ਕਿਉ ਕਰਿ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ, ਕਹੀਐ ਜੀ, ਰਾਮ ਕੈ ਨਾਇ?”

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ।

ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ, ਜਤੁ ਕਤੁ ਤੁ ਸਰਬ ਜੀਆ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਰਾਖਿ ਲੇ ਜਨ ਕਉ, ਹਰਿ ਰਸੁ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿ ਪੀਆ ॥੫੫॥੭॥੮॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖ! ਜਿਤਨੇ ਜੀਅ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ^੧ ਹਰਿ ਏਤਨਿਆਂ ਕੈ ਸੰਗਿ ਰਾਮੁ ਬਸਤਾ ਹੈ, ਜੀਅ-ਜੀਅ ਕੈ ਸਾਥਿ ਹੈ। ਉਨ ਕੀ ਗਹਨ ਗਤਿ^੨ ਓਹੀ ਜਾਨੈ। ਪਣੁ ਜਿਉ ਜੀਅ ਕੈ ਸਾਥਿ ਹੈ, ਜਿਉ ਜੀਆਂ ਕੀ ਪ੍ਰਤਪਾਲ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਮੁਕਤਿ ਭੀ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਿਚੁ ਕਰਿ^੩ ਮੁਕਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸੁ ਪੀਵੈ, ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਹੋਰਸ ਕਿਸੀ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਹਮਰੈ ਬੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਇਵ ਕਥਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕੀ ਗਹਨਗਤਿ ਓਹੁ ਜਾਨੈ, ਜੇ ਕਿਆ ਕਰੈ, ਪਣੁ ਹਮਰੀ ਸਮਥਿ ਇਉ ਹੈ।”

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਏ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੈ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਰੁ ਤੈ ਹੀ ਗਾਇਆ ਹੈ; ਅਰੁ ਤੈ ਹੀ ਧਿਆਇਆ ਹੈ; ਅਰੁ ਤੁਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਤੁਹੀ ਕਰਨਹਾਰੁ ਹੈ, ਹਮਿ ਤੇਰੀ ਸਰਨਿ ਪੜੇ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਹਮ ਕਉ ਰਾਖਿ ਲੇਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਤੁਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮ ਅਰਾਧਹੁ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੁਮਾਰਾ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ”। ਤਬ ਓਹਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਛਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਏ। ਉਨ ਕੈ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ। ਕਹਣੇ ਲਾਗੇ ਜਿ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸੁ ਜਿਨਿ ਪੀਆ, ਤਿਨ ਜਮ ਕੀ ਚੂਕੀ ਕਾਣਿ।

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੀ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੫੮ ॥

^੧ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ।
^੨ਵਿਚੋਲਾ ਕਰ ਕੇ, ਮਧਜਸਥ ਕਰਕੇ।

^੩ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ।
^੪ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭੇ।

^੫ਗੰਭੀਰ, ਗਤੀ।

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਜੋਧਿਆ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਅਜੋਧਿਆ ਬਿਖੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬੈਠਾ ਭਗਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤਬ ਭਗਤਾ ਕੰਉ ਆਗਿਆ ਆਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕੀ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਜੁਹਦੀ” ਮੇਰਾ ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ, ਸੁ ਅਜੋਧਿਆ ਮਹਿ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੁਮ ਜਾਹੁ, ਜਾਇ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕਰਿ ਆਵਹੁ, ਜਿ ਤੁਮਿ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਮਹਮਾ ਅਧਿਕ ਪਛਾਨਹੁ ਅਰੁ ਮੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ। ਮੇਰੀ ਜਿ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਸੁ ਨਾਨਕੁ ਜਾਨਤਾ ਹੈ।” ਤਬ ਸਾਰਿਅਹੁ ਭਗਤਹੁ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਤੇਰੀ ਜਿ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਸੁ ਨਾਨਕੁ ਜਾਨਤਾ ਹੈ। ਏ ਕਿਆ ਤੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿਤੁ ਤੁ ਖੁਜੀ ਹੋਵਾ ਹੈ?” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੇ ਭਗਤਹੁ! ਮੇਰੀ ਜਿ ਉਸਤਤਿ ਜਿ ਇਹੀ ਹੈ: ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਦਾਵਾ ਨਾਹੀ ਧਰਤਾ-ਨ ਕਮਾਈ ਕਾ, ਨ ਭਗਤਿ ਕਾ; ਨ ਸਿਮਰਨ ਕਾ, ਨ ਜਪ ਕਾ, ਨ ਤਪ ਕਾ; ਨ ਸੀਲ ਕਾ, ਨ ਸੰਜਮ ਕਾ; ਨ ਜੁਗਤਿ ਕਾ, ਨ ਰਹਤਿ ਕਾ, ਨ ਕਰਮ ਕਾ, ਨ ਧਰਮ ਕਾ, ਨ ਪੁੰਨ ਕਾ, ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਾ; ਨ ਨਾਮ ਕਾ, ਨ ਕਾਹੂ ਸੇਵਾ ਕਾ, ਆਪ ਕੰਉ ਕੀਟੁ^੧ ਕਰਿ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਕਰਨ ਹਾਰੁ ਮੁਖ ਕੰਉ ਪਛਾਨਤਾ ਹੈ। ਕਰਮ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਿਹਕਰਮੁ ਆਪ ਕੰਉ ਜਾਨੈ, ਸੁ ਏਹੀ ਮੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਹੈ, ਅਰੁ ਇਹੀ ਮੇਰੀ ਸਾਲਾਹ ਹੈ, ਅਰੁ ਇਹੀ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਮੋਈ ਮੇਰਾ ਭਗਤੁ ਮੇਵਕ ਸੰਗੀ ਹੈ। ਆਵਰਿ ਜਿ ਭਗਤ ਹੈ ਸਿ ਕਿਛੁ ਆਪਨੀ ਕਮਾਈ ਜਨਾਇ ਜਾਤੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜੇ ਭਗਤੁ ਹੈ ਸੁ ਮੁਖ ਹੀ ਕੰਉ ਜਾਨਤਾ ਹੈ, ਆਪ ਕੰਉ ਕੀਟੁ ਕਰਿ ਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਕਰਨਹਾਰੁ ਮੁਖ ਕੰਉ ਪਛਾਨਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਤੁਮਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਤੇ ਸੁਨਹੁ ਜੇ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਸਭਨਹੁ ਭਗਤਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਕੰਉ ਅਰੁ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾਂ ਕੰਉ, ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤੇ ਜਾਨਤੇ ਹੈ, ਹਮ ਉਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਹਿ”।

ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੁਹਦੀ ਅਜੋਧਿਆ ਮਹਿ ਬੈਠਾ ਪਰਲੀ ਦਖਣ ਕੀ ਤਰਫ, ਏਕੁ ਪੰਜ ਤੀਰਥੀ ਥੀ ਉਸ ਕੇ ਉਪਰਿ ਏਕ ਮਣੁ ਥਾ, ਉਸ ਹੀ ਮਹਿ ਬੈਠਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਤਾ ਥਾ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਾਬਿ ਸਭਿ ਭਗਤ ਮਿਲੇ, ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮਿਲਨੈ ਆਏ-ਨਾਮਾ, ਜੈ ਦੇਉ, ਕੰਬੀਰੁ, ਤਿਲੋਚਨੁ, ਰਵਿਦਾਸੁ, ਮੈਨੁ, ਸਧਨਾ, ਪੰਨਾ, ਬੇਣੀ। ਅਵਰੁ ਜਿ ਕੋਈ ਭਗਤੁ ਥਾ ਸਿ ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਹਿ ਆਏ। ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਮੈਨੁ ਮੇਵਕੁ ਭੇਜਿਆ ਜਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਤੁ ਦੇਖੁ ਦਿਖਾ ਭਗਤੁ ਧਿਆਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੈ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲ ਸੁਭਾਵ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੈ। ਜਿਉ ਹੈ ਤਿਉ ਜਾਇ ਕਰਿ ਦੇਖੁ। ਜੇ ਭਗਤੁ ਸਿਮਰਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੋਇਗਾ ਕਿ ਧਿਆਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੋਇਗਾ ਤਬ ਹਮਰਾ ਨਾਮੁ ਤੁਮ ਮਤੁ ਲੇਹੁ। ਅਰੁ ਜੇ ਬਿਲਾਸ ਭਾਵ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੋਇਗਾ ਤਬ ਹਮਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਜੇ, “ਜੀ ਸੇਵਕ ਠਾਂਢੇ ਹੈਨਿ, ਦਰਸਨੁ ਚਾਹਤੇ ਹੈ ਕਿਵ ਆਗਿਆ ਹੈ?” ਤਬ ਜਦਿ ਮੈਨੁ ਮੇਵਕੁ ਆਇ ਕੈ ਦੇਖੈ ਤਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬਿਲਾਸ ਭਾਵ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਆਗੇ ਹੀ ਅਗੰਮੁ ਹੋਆ ਹੈ^੨। ਉਨਿ ਖੜਾ ਹੋਆ, “ਹੰਉ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਆਈਐ ਜੀ!” ਆਈਐ ਜੀ! ਇਉ ਹੀ

^੧ਜੁਹਦ (ਤਪੱਸਿਆ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਪੱਸ਼ੀ।

^੨ਕੀੜਾ, ਕਿਰਮ, ਭਾਵ-ਅਤਿ ਤੁੱਛ।

^੩ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ। ^੪ਭਾਵ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਗੰਮ (ਭਵਿੱਖ) ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿ ਭਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਨ।

ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਬ ਸੈਨ ਸੇਵਕੁ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਆ ਅਰੁ ਛੱਡ ਪੁਣਾਮੁ ਕੀਆ, ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਮ ਕਿਸਨੈ ਕੀਨੀ। ਤਬ ਭਗਤਾ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਕਿਉ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਦਰਸਨੁ ਚਾਹਤੇ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ “ਜੀ, ਢੀਲਿ ਮਤੁ ਕਰਹੁ, ਆਈਐ ਜੀ!” ਤਬ ਸੈਨ ਸੇਵਕੁ ਬਹੁਤਿ ਫਿਰਿ ਭਗਤਹੁ ਪਾਸਿ ਆਇ ਖੜਾ ਹੋਆ। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਆਗੇ ਹੀ ਅਗੰਮੁ ਹੂਆ ਹੈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ, ਅਰੁ ਖੜਾ ਤੁਮਾਰੇ ਮਾਰਗ ਕੰਉ ਦੇਖਤਾ ਹੈ, ਛੱਡਉਤੁ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਕਹੈ ਜੀ ‘ਆਈਐ ਜੀ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ, ਆਈਐ ਜੀ’; ਇਵੇ ਹੀ ਕਹਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਭਗਤ ਸਭੇ ਹੀ ਆਇ ਆਇ ਨਮਸਕਾਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਕੀਆ। ਆਗੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭੀ ਨਮਸਕਾਰੁ ਛੱਡਉਤਿ ਕਰੀ। ਅਰੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਵਹੁ ਜੀ!” ਉਸੁ ਤਰਫ ਤੇ ਭਗਤ ਆਇ ਠਾਵੇ ਭਏ। ਉਸੁ ਤਰਫ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਇ ਠਾਵਾ ਭੋਆ। ਉਸੁ ਤਰਫ ਤੇ ਭਗਤ ਛੱਡਉਤਿ ਲਾਗੇ ਕਰਨੇ। ਉਸੁ ਤਰਫ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਛੱਡਉਤਿ ਲਾਗਾ ਕਰਨੇ। ਤਬ ਆਪਸਿ ਮਹਿ ਮਿਲੇ ਜਦਿ ਮਿਲੇ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ^੧ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਆਵਹੁ ਛੈਣੇ ਗਲਿ ਮਿਲਹ ਐਕਿ ਸਹੋਲਤੀਆਹ^੨॥

ਮਿਲਿ ਕੈ ਕਰਹ ਕਹਾਣੀਆ ਸੰਮ੍ਰਥ ਕੰਤ ਕੀਆਹ॥

ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸਭਿ ਗੁਣ ਅਉਗਣ ਸਭਿ ਅਸਾਹ॥੧॥

ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਕੈ ਤੇਰੈ ਜੋਰਿ॥ ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੀਐ ਜਾ ਤੂ ਤਾ ਕਿਆ ਹੋਰਿ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਕੁ ਕੰਤੁ ਤਿਸ ਕੀਆ ਸ੍ਰੇਵਕੀ ਯਵਨਿ ? ਏ ਭਗਤ ਉਸ ਕੀਆ ਸੇਵਕੀ, ਜਿਤਨੀਆਂ ਸੇਵਕੀ ਸਭਿ ਆਪਸ ਮਹਿ ਭੈਣਾ ਲਾਗਹਿ। ਜਿਉ ਈਹਾ ਕੋਈ ਪੁਰਖੁ ਦੁਇ ਚਾਰਿ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਰੈ, ਅਰ ਓਹਿ ਸਉਕਣਿ ਕਾ ਭਾਉ ਮਨਿ ਮਹਿ ਨ ਲਿਆਵਹਿ, ਸੇਵਕੀ ਹੋਵਹਿ ਅਰੁ ਓਇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਸ ਮਹਿ ਭੈਣਾ ਕਹਾਵਹਿ। ਤਿਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਭਨਹੁ ਕਾ ਭਰਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਏਹਿ ਜਿ ਸੇਵਕੀ ਸ੍ਰੇਵਕਿ ਤੇ ਸੇਵਕੀ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਸੇਵਕੀ ਤਿਤਨੀਆਂ ਆਪਸ ਮਹਿ ਭੈਣਾ। ਬਹੁਤਿ ਸ੍ਰੇਵਕੀ ਸ੍ਰੇਵਕ ਆਪਸ ਮਹਿ ਮਿਲਤੀਆਂ ਹੈ। ਜੇਮੇ ਜੇਮੇ ਮਹਿਲ ਜਿਸੁ ਜਿਸੁ ਸਾਥਿ ਕੰਤੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਉਸੁ ਮਹਲ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਆਪਸ ਮਹਿ ਮਿਨਿ ਕਰਿ ਕਰਤੀਆਂ ਹੈ। ਜਿਨੀ ਮੇਰੀ ਭੈਣਹੁ ਜਿ ਹਮਾਰਾ ਖਸਮੁ ਹੈ, ਹਮਾਰਾ ਜਿ ਸੰਮ੍ਰਥ ਕੰਤੁ ਹੈ ਉਸੁ ਮਹਿ ਸਰਬ ਗੁਣ ਹੈ, ਹਮ ਹੀ ਅਵਗਣਿਆਰੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਕੀ ਕਮਤਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕੋਸਾ ਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਗੁਣ ਹੈ ਸੁ ਉਸੁ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਮਹਿ ਹੈ। ਪਣੁ ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਹੈ ਸਿ ਸਭਿ ਉਸ ਹੀ ਕੈ ਜੋਰਿ ਹੈ। ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਣਾ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਸਾਹੁ ਪਾਤਸਾਹੁ, ਗਰੀਬੁ ਮਸਰੂ, ਭਲਾ ਬੁਰਾ, ਸਾਧੁ ਸੇਵਕੁ, ਉਥੁ ਨੀਚੁ ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕੀਆ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸਾਹੁ ਭੀ ਤਉ ਹੀ ਜਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰੈ। ਪਾਤਸਾਹੁ ਭੀ ਤਉ ਹੋਇ ਜਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰੈ। ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਭੀ, ਸਾਧੁ ਭਗਤੁ ਭੀ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰੈ ਬਿਨਾ ਉਸੁ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਤੀ ਹੋਰਸ ਕਾ ਕੀਆ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ, ਅਰੁ ਸਭਸ ਕੰਉ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਜੋਰੁ ਹੈ। ਆਪਸ ਤੀ^੩ ਜੋਰੁ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਹੀ ਦਲਤਾ। ਜੀਵੈ ਉਸ ਕੈ ਜੋਰਿ, ਮਰੈ ਉਸ ਕੈ ਜੋਰਿ, ਮਰੈ ਉਸ ਕੈ, ਹੁਕਮਿ ਹੋਇ ਤਉ ਉਸ ਕੈ ਜੋਰਿ ਨ ਹੋਇ ਤਉ ਉਸ ਕੈ ਜੋਰਿ। ਜਿ ਜੋ ਉਸੁ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਾ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੁ ਓਹੀ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

^੧ਅਰਥਾਤ:-‘ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੀ ਜੈ ਹੈ’ ਇਹ ਵਾਕ ਵੇਸ਼ਣਵ ਭਗਤ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲਣੀ ਸਮੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

^੨ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸ਼ੇਖ ਬ੍ਰਹਮ (ਇਬਰਾਹੀਮ, ਫਰੀਦ ਸਾਨੀ) ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ। (ਦੇਖੋ, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਭਾ ੧੭ ਦਾ ਨੋਟ)

ਜੋ ਗਲ ਲੱਗ ਕੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

^੩ਆਪਸ ਬੀਂ ਜਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਆਪ।

ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਕਹਾ ਜਿ “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਾਵੀਐ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਾਵੀਐ, ਹਮ ਕੰਉ ਏਹੁ ਬਿਹਿ ਸੁਨਾਈਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸੋਹਾਗਣੀ ਤੁਸੀ ਟਾਵਿਆ ਕਿਨੀ ਗੁਣੀ ॥

ਸਹਜਿ ਸੰਤੋਖਿ ਸੀਗਾਰੀਆ, ਮਿਤਾ ਬੋਲਣੀ ॥

ਪਿਰੁ ਰੀਸਾਲੂ ਤਾ ਮਿਲੈ ਜਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣੀ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਭਗਤਹੁ ਪੁਸਨੁ ਪੁਛਾ ਬਾ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਤੁਮਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਇਆ ਸੁ ਕਿਤੁ ਸ੍ਰੇਵਾ, ਕਿਤੁ ਚਾਕਰੀ, ਕਿਤੁ ਗੁਣ ਕੰਤੁ ਰੀਬਾਇ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨ ਕੰਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਿ ਹਉ ਸੁ ਤੁਮ ਹੀ ਹਉ, ਅਰੁ ਪਾਇਆ ਜਿ ਹੀ ਸੁ ਤੁਮ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੀ ਸੇਵਾ ਤੁਮਾਰੀ ਹੀ ਉਪਰਿ ਰੀਬਾਇ ਹੈ । ਪਣੁ ਜੀ ਸਹਜਿ ਕੈ ਘਰਿ ਰਹੈ ਅਰੁ ਮੰਤੋਖੁ ਪਕੜੈ, ਮੁਖ ਤੇ ਸੁ ਸਬਦੁ ਬੋਲੈ, ਸਾਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਤ ਕੰਉ ਭਾਵਤੀ ਹੈ, ਤਿਸ ਹੀ ਕੰਉ ਮਿਲਤਾ ਹੈ । ਸਾਈ ਸੇਵਕਿ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੁ ਸਬਦੁ ਸੁਣੈ ਤਿਸ ਹੀ ਕੰਉ ਓਹੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ । ਉਹੁ ਜਿ ਹੀ ਪਿਰੁ ਹੈ ਸੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ? ਜੇਤਾ ਰੇਤ ਕਾ ਦਾਣਾ ਅਰੁ ਰੇਤ ਕੇ ਦਾਣੇ ਕਾ ਜੈਸਾ ਕਰੋੜਵਾ ਭਾਉ ਹੋਤਾ ਹੈ ਇਤਨਾ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੀ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਮਨ ਮਹਿ ਲਿਆਵੈ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੰਤੁ ਰੀਸਾਲੂ ਉਸ ਕੰਉ ਮਿਲੈ ਨਾਹੀ । ਜਦਿ ਨੈਣਿ^੧ ਬੈਣਿ^੨ ਮਨ ਕੈ ਬਿਬੈ ਜਾਗੁਤਾ ਸੁਫਨਾ ਮਨੋਰਥ ਕੈ ਬਿਬੈ ਉਸ ਹੀ ਸੰਉ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਸੰਮੂਖ ਕੰਤ ਕੰਉ ਰਾਖੈ, ਤਬ ਮਿਲੈ । ਜਬ ਇਤਨਾ ਕੁ ਕਿਛੁ ਮਨ ਮਹਿ ਲਿਆਵੈ ਤਬ ਉਹੁ ਜਿ ਕੰਤੁ ਰੀਸਾਲੂ^੩ ਹੈ ਜਿ ਮਿਲੈ, ਨਾਹੀ ਭਗਤਿ ਭੀ ਗਵਾਵੈ ਅਰੁ ਨਰਕਿ ਮਹਿ ਲਿਜਾਇ । ਜਬ ਲਗੁ ਕਿਛੁ ਮਨ ਮਹਿ ਲਿਆਵੈ ਜਿ ਹੰਉ ਕਿਛੁ ਹਾਂ ਤਬ ਲਗੁ ਉਸੁ ਸਾਬਿ ਸਮਾਵੈ ਨਾਹੀ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਭਗਤੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਸ ਕੰਉ ਜਿ ਮਿਰਤੇ ਹੈ ਸੁ ਤੁਮ ਜਾਨਤੇ ਹਉ ਤਉ ਸੁਨਾਵਹੁ । ਅਰੁ ਉਸ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕੈਸੀ ਹੈ, ਉਸ ਕੀ ਦਾਤਿ ਜਿਹੇ ਸੁ ਕੈਸੀ ਹੈ ? ਜਾਤੀ ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੈ ਅਰੁ ਸਨਾਤੀ ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾ:—

ਕੇਤੀਆ ਉਸ ਕੀਆ ਕੁਦਰਤੀ, ਕੇਤੀ ਉਸ ਕੀ ਦਾਤਿ ॥

ਕੇਤੇ ਉਸ ਕੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਿਫਤਿ ਕਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥

ਕੇਤੇ ਉਸ ਕੇ ਰੂਪ ਰੰਗ, ਕੇਤੇ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ^੪ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਭਗਤਹੁ ਜੀ ! ਮੈ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਤੁਮਾਰੇ ਪੁਛਨੇ ਕੰਉ । ਕਿਤਨੀਆਂ ਉਸ ਕੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਅੰਤੁ ਕਉਣੁ ਜਾਣੇ । ਅਰੁ ਕਿਤਨੇ ਉਸ ਕੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਹੈ । ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਉਸ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈ ਉਸ ਕਾ ਅੰਤੁ ਉਹੀ ਜਾਣੈ । ਅਰੁ ਕਿਤਨੇ ਉਸ ਕੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਹੈ ਸੁ ਉਸ ਹੀ ਕੰਉ ਮਲੂਮੁ ਹੈ, ਉਹੀ ਜਾਣੈ । ਕਿਤਨੇ ਉਸ ਕੇ ਜੀਅ ਜਾਤੀ ਹੈ ਸੁ ਉਸ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਉਹੀ ਜਾਣੈ । ਹੋਰੁ ਜਿ ਕਹੈ ਹੰਉ ਕਿਛੁ ਹਾਂ ਸੁ ਬੂਠਾ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

^੧ਬੀ, ਤੋਂ ।

^੨ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ।

^੩ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ।

^੪ਰਸ ਵਾਲਾ, ਆਨੰਦ ਰੂਪ ।

“ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੈ ਐਉਂ ਹੈ :—

ਕੇਤੀਆ ਤੇਰੀਆ ਕੁਦਰਤੀ ਕੇਵਛੁ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥

ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਿਫਤਿ ਕਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥

ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇਤੇ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ॥ ੩ ॥

ਤਬ ਭਗਤੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੁਹ ਉਪਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ, ਕਿਵੇ ਹੀ ਮਿਲੈ ਭੀ ? ਜਿਤੁ ਸੇਵਾ ਉਹੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਮਿਲੈ, ਸਾਈ ਕਹੀਐ ਜੀ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਸਚੁ ਮਿਲੈ ਸਚੁ ਉਪਜੈ, ਸਚ ਮਹਿ ਸਾਰਿ ਸਮਾਇ ॥

ਸੁਰਤਿ ਹੋਵੈ ਪਤਿ ਉਗਵੈ, ਗੁਰਬਚਨੀ ਭਉ ਖਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਕੇ ਭਗਤੁ ਜੀ ! ਜੇ ਤਾ ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਮਨ ਮਹਿ ਸਚੁ ਆਵੈ, ਫੂੜੁ ਜਾਵੈ । ਸਚੁ ਹੀ ਮਨ ਮਹਿ ਅਰੁ ਸਚੁ ਹੀ ਉਪਜੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਕਮਾਇ । ਸਚੁ ਹੀ ਮਨ ਮਹਿ ਬਸੈ; ਸਚੁ ਹੀ ਮਨਿ ਹੋਇ । ਜਾ ਅੰਤਰਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਸੁਰਤਿ ਹੋਇ ਤਾ ਪਤਿ ਉਗਵੈ, ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ । ਜੇ ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ਤਉ ਇਸੁ ਕੰਉ ਭਉ ਕੋਈ ਨ ਬਿਆਪੇ । ਭਉ ਖਾਇ ਜਾਇ, ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਏਤਨੁ ਇਹੀ ਹੈ ਜਿ ਜਦਿ ਉਹੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ ਤਉ ਆਪੇ ਹੀ ਮਿਲਾਇ ਲਏ । ਤਉ ਹੀ ਏਹੁ ਮਿਲੈ ਨਾਤਰਿ ਉਹੁ ਗੁਣੁ ਕਰਤੂਤਿ ਨਾਹੀ, ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ ਕਿ ਪਾਵੈ, ਬਿਨਾ ਉਸ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ । ਜਦਿ ਆਪੇ ਹੀ ਮਿਲਾਇ ਲਏ ਤਬ ਹੀ ਪਾਵੈ, ਨਾਤਰਾ ਨ ਪਾਵੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਭਗਤਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਜਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੁਮ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਰਾਖੇ ਸੁ ਕਿਤੁ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਖੇ, ਅਰੁ ਤੁਮਿ ਜਿ ਇਸੁ ਬਿਖਿਆ ਛੂਪ ਤੇ ਖਾਂਚੇ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਉਬਰੇ ? ਕਿਤੁ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਬਰੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਭਲੀ ਸਰੀ^੧ ਜਿ ਉਬਰੀ^੨ ਹਉਮੈ ਮੁਈ ਘਰਾਹੁ^੩ ॥

ਦੂਤ^੪ ਲਗੇ ਫਿਰਿ ਚਾਕਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ ॥

ਕਲਪ^੫ ਤਿਆਗੀ ਬਾਦਿ^੬ ਹੈ ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੧ ॥

ਮਨ ਰੇ ਸਚੁ ਮਿਲੈ ਭਉ ਜਾਇ ॥

ਭੈ ਬਿਨੁ ਨਿਰਭਉ ਕਿਉ ਖੀਐ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਭਗਤਾ ਕੰਉ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਸੁਨਾਈ ਜਿ, “ਏਹੁ ਭਲੀ ਬਾਤ ਹਮਾਰੈ ਸਾਥਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਰੀ ਜਿ ਹਉਮੈ ਮੁਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੇ । ਪਣੁ ਕਿਸ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ? ਕਿਸ ਕੇ ਵੇਸਾਹਿ^੭ ਕਰਿ ਕਰਿ ? ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੇ ਵੇਸਾਹਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਹਉਮੈ ਖੋਈ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ । ਜਦਿ ਹਉਮੈ ਘਰ ਤੇ ਮੁਈ ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਦੂਖ ਬੇ ਏਤਨੇ ਗਏ ਅਰੁ ਜਿਤਨੇ ਦੂਤ ਬੇ ਏਤਨੇ ਫੇਰਿ ਚਾਕਰੀ^੮ ਲਾਗੇ । ਜਦਿ ਗੁਰ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਆਈ ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਦੂਤ ਬੇ ਏਤਨੇ ਫਿਰਿ ਚਾਕਰੀ ਲਾਗੇ, ਜਦਿ ਗੁਰ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ । ਅਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਅੰਤਰਿ ਕਲਪਨਾ ਬੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕੀ ਏਤਨੀ ਨਭ ਬਾਦਿ ਹੋਇ ਗਈ । ਸੀਤਲੁ ਮਨੁ ਹੋਇ ਗਿਆ । ਜਬ ਸਚੁ ਮਿਲਿਆ, ਮਨੁ ਸਚ ਘਰਿ ਆਇਆ ਤਬ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਮਨੁ ਹੋਆ । ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਦਿ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ ਤਬ ਏਹੁ ਜੀਉ ਭੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਹੋਇ ਗਿਆ । ਜਬ ਲਗੁ ਏਹੁ ਸਚਾ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ ਤਬ ਲਗੁ ਏਹੁ ਨਿਰਭਉ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਜਬ ਸਚਾ ਹੋਇ ਤਬ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ, ਇਸ ਕਾ ਭਉ ਜਾਇ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

^੧ਨਹੀਂ ਤਾਂ ।

^੨ਢੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ।

^੩ਜੇ ਮੈਂ ਬਚ ਗਈ ।

^੪ਜੇ ਹਉਮੈ (ਹੰਗਤਾ)

ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ (ਦਿਲ ਤੋਂ) ਮਰ ਗਈ ।

^੫ਕਾਮ, ਰੂਪ ਆਦਿ ਦੁਤੀ ਦੁਬਮਨ ।

^੬ਕਲਪਨਾ ।

^੭ਵਿਆਰਥ ।

^੮ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਭਰੋਸਾ ।

^੯ਨੌਕਰੀ, ਸੇਵਾ ।

ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਭਗਤਾ ਬੇਨਤੀ ਕਹੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਹੈ ਸਿ ਸਭਿ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕਹਤੇ ਹੈ, ਏਵ ਨਾਹੀ ਜਿ ਉਸਿ ਕੰਉ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤੇ ਕਿ ਕਿਸੀ ਹੋਰਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕਹਤੇ ਹੈ, ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕਹਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਹੈ । ਉਰਿ^੧ ਭੀ ਉਸ ਕੰਉ ਮਿਲਹਿਗੇ, ਪਾਵਹਿਗੇ, ਕਿ ਨ ਪਾਵਹਿਗੇ, ਕਿ ਨ ਮਿਲਹਿਗੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭਗਤਾ ਕੰਉ ਬੇਨਤੀ ਕਹਿ ਸੁਨਾਈ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ—

ਕੋਤਾ ਆਖਣੁ ਆਖੀਐ ਆਖਣਿ ਤੋਟਿ ਨ ਹੋਇ ॥

ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਕੋਤਤੇ ਦਾਤਾ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥

ਜਿਸ ਕੇ ਜੀਅ ਪਰਾਣ ਹਹਿ ਮਨਿ ਵਸਿਐ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕੋਈ ਜੀਉ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਹੀ ਕੰਉ ਅਰਾਧਤਾ ਹੈ, ਦੁਖਿ ਸੁਖਿ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਕੰਉ ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਹੀ ਕੰਉ ਆਰਾਧਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਏਤੇ ਉਸ ਕੰਉ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ ਜਿਨ ਕੀ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਸਭਿ ਉਸ ਹੀ ਪਾਸ ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਉਹੀ ਹੈ । ਆਖਤੇ ਅਰੁ ਮੰਗਤੇ ਸਭਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਬਿਨਾ ਮਨਿ ਵਸਿਐ ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ, ਸੁਖੁ ਤਬ ਹੋਇ ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਨਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬਸੈ । ਨਾਤਰ ਇਉਂ ਸਭਿ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਤੇ ਹੈ, ਮਨੁ ਜਾਇ ਮਾਇਆ ਮਾਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਇਉ ਨ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲੈ ਨ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ” ।

ਕਹੈ : “ਜੀ ਏਹੁ ਜਿ ਜਗੁ ਹੈ ਅਰੁ ਜਗੁ ਆਵਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹੁ ਕਿਆ ਹੈ ?” ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :

ਜਗੁ ਸੁਪਨਾ ਬਾਜੀ^੨ ਬਨੀ, ਖਿਨ ਮਹਿ^੩ ਖੇਲੁ ਖੇਲਾਇ ॥

ਸੰਜੋਗੀ ਮਿਲਿ ਏਕਸੇ^੪, ਵਿਜੋਗੀ ਉਠਿ ਜਾਇ ॥

ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਜੋ ਬੀਐ, ਅਵਰੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਇ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਕੋ ! ਜਗੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁਫਨੇ ਕੀ ਨਿਆਈ ਬਾਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਾਹੀ^੫ ਹੈ, ਜਿਉ ਬਾਜੀਗਰ ਖੇਲਤਾ ਖੇਲਤਾ ਬਾਜੀ ਰਚਤਾ ਹੈ ਲੋਕ ਬਹੁਤਿ ਮਿਲਿ ਦੇਖਣ ਕੰਉ ਆਵਤੇ ਹੈ । ਜਦਿ ਬਾਜੀਗਰੁ ਬਾਜੀ ਸਮੇਟਿ ਲੇਤਾ ਹੈ ਤਬ ਲੋਕੁ ਉਭਤਿ^੬ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਤਬ ਜਿਉ ਸੋਏ ਕੰਉ ਸੁਫਨਾ ਆਵਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਏਹੁ ਜਿ ਅਵਰਦਾ^੭ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਸੁਫਨੇ ਕੀ ਨਿਆਈ ਹੈ, ਸੰਜੋਗਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬੇਟੀ ਬੇਟਾ ਏਕਨੇ ਹੋਤੇ ਹੈ, ਵਿਜੋਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਠਿ ਜਾਤੈ ਹੈ । ਜੀਅ ਤਉ ਈਹਾਂ ਹੀ ਸੁਖ ਕੀਆ ਚਾਹਤੇ ਹੈ, ਰਾਜ ਰੰਗ ਰਸ ਭੋਗ ਕੀਆ ਚਾਹਤੇ ਹੈ । ਉਹੁ ਉਠਾਇ ਊਢਾ ਕੰਉ ਨੀਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਕੰਉ ਰੰਗੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸਾਹ ਕੰਉ ਨੰਗੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜੁਆਨ ਕੰਉ ਮਾਰਤਾ ਹੈ, ਬਿਰਧਿ ਕੰਉ ਰਾਖਤਾ ਹੈ, ਭਲੇ ਕੰਉ ਬੁਰਿਆਈ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਬੁਰੇ ਕੰਉ ਭਲਿਆਈ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਉਸੁ ਸਾਥਿ ਜੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਚਲਤਾ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਇਸ ਕੈ ਹਾਥਿ ਹੋਇ ਅਰੁ ਏਹੁ ਕਰੈ ਨਾ, ਏਹੁ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪਿ ਇਸ ਕੈ ਹਾਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ ਜਾਤਾ । ਜਦਿ ਇਸ ਕੈ ਬੂਟੈ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਇ ਤਬ ਏਹੁ ਕਿਆ ਜਿ ਆਪ ਉਪਰਿ ਕਿਛੁ ਬਾਤ ਲਿਆਵੈ । ਭਲੀ ਯਾ ਬੁਰੀ ਇਸੁ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਏਹੁ ਕੀਤਾ ਉਸ ਕਾ ਹੈ ਉਹੁ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸੁ ਸਹੀ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

^੧ਓਹ (ਬਹੁ ਵਚਨ) । ।

^੨ਏਡ, ਤਮਾਸ਼ਾ ।

^੩ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ ।

^੪ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ

ਜੀਵ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

^੫ਰਚੀ ।

^੬ਵਿਛੜ, ਖਿੰਡ ।

^੭ਉਮਰ, ਆਯੂ ।

ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਗਤੁ ਸਭੁ ਉਸ ਕਾ, ਦੇਣਹਾਰੁ ਉਹੀ—ਇਸ ਕਾ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਹੋਤਾ ਨਾਹੀ । ਅੰਤਿ ਕਿਸੇ ਰਖੈਗਾ ਕਿ ਨ ਰਖੈਗਾ ਕਿ ਸਭਿ ਸੀਵ ਏਕਸੇ ਹੋਹਿਗੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗਹੁ ! ਸਾਧ ਜਨਹੁ ! ਮੈ ਉਸ ਅਪਰੰਪਰ ਕੀ ਸਾਰ ਕਿਆ ਜਾਣਾ । ਪਣੁ ਏਕੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸਮਝਾਈ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਕਹਤਾ ਹਾ ਤੁਮਿ ਸੁਨਹੁ ਜਿ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਸਤੁ ਵੇਸਾਹੀਐ^੧ ਸਚੁ ਵਖਰੁ^੨ ਸਚੁ ਰਾਸਿ^੩ ॥

ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਵਣਿਜਿਆ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ॥

ਨਾਨਕ ਵਸਤੁ ਪਛਾਣਸੀ ਸਚੁ ਸਉਦਾ ਜਿਸੁ ਪਾਸਿ ॥੯॥੧੧॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਜਿਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਿ ਵਸਤੁ ਵਿਹਾਤੀ ਹੈ ਸੁ ਕਉਣੁ ਵਸਤੁ ? ਸਚੁ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ, ਇਹੀ ਸਉਦਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਹੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਬੋਲਿਆ ਹੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਕਮਾਇਆ ਹੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਬਿਨਾ ਸਚ ਬੀ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤੇ ਜਿ ਅਵਰੁ ਬਾਤਿ ਕਿਆ ਹੈ । ਉਨ ਕਾ ਸਚੁ ਹੀ ਵਖਰੁ ਸਚੁ ਹੀ ਰਾਸ ਹੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਕਾ ਸਉਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸਚ ਹੀ ਕਾ ਵਣਜੁ ਕਰਤੇ ਹੈ । ਧੰਨ ਓਇ ਅਰੁ ਧੰਨ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੁ; ਉਨ ਕਉ ਭੀ ਸਬਾਸਿ, ਉਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਉ ਭੀ ਸਬਾਸਿ । ਜਦਿ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕਾ ਹਿਸਾਬੁ ਕਰੇਗਾ, ਸਭੁ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਇਕਠੀ ਹੋਇਗੀ, ਤਹਾ ਜਿਨਾ ਪਾਸਿ ਸਚੁ ਵਖਰੁ ਹੋਇਗਾ ਉਨ ਕਉ ਪਛਾਣਿ ਕਰਿ ਆਪਣੇ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲੇਗਾ, ਅਵਰੁ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਾਰੀ ਕਉ ਸਜਾਇ ਦੀਜੀਐਗੀ^੪ । ਉਨ ਕਉ ਆਪਣੇ ਪਾਸਿ ਰਖੈਗਾ, ਜੋਤਿ ਸਉ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇ ਜਾਇਗੀ । ਉਨ ਕਉ ਮਿਲਾਇ ਲਏਗਾ; ਸੋਈ ਭਗਤੁ ਸੋਈ ਭਗਵਾਨੁ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਕਿ ਚੋਰ ਹੈ, ਇਕਿ ਸਾਧ ਹੈ, ਇਕਿ ਸੈਸਾਰੀ ਹੈ, ਇਕਿ ਸੁਖੀਏ ਹੈ, ਇਕਿ ਦੁਖੀਏ ਹੈ, ਇਕਿ ਭਲੇ ਹੈ ਇਕਿ ਬੁਰੇ ਹੈ, ਇਨ ਮਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ? ਸਭਿ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਭਨਾ ਮਾਹਿ ਉਹੀ ਕਹੀਐ ਪਾਈਐ ਕਿਉ ਕਰਿ ? ਏਕੁ ਨਵਰੁ ਓਹੁ ਹੈ ਨਾਹੀ, ਕਹੀਤਾ ਸਭਨੀ ਠਾਈ, ਮਿਲੈ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਜਾਪੈ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕੈਸੇ ਜਾਪੈ ? ਪਾਵੈ ਸੁ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ? ਇਸ ਕਾ ਸੰਜਮੁ ਸੰਤੋਖੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਭਾਈ ਜੀ ! ਤੁਮਹੁ ਭਲੀ ਬਾਤ ਪੂਛੀ” । ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਧਾਤੁ ਮਿਲੈ ਫੁਨਿ ਧਾਤੁ ਕਉ, ਜਿਫਤੀ ਸਿਫਤਿ ਸਮਾਇ ॥

ਲਾਲੁ ਗੁਲਾਲੁ ਗਹਬਰਾ, ਸਚਾ ਹੰਗੁ ਚੜਾਇ ॥

ਸਚੁ ਮਿਲੈ ਸੰਤੋਖੀਆ, ਹਰਿ ਜਪਿ ਏਕੈ ਭਾਇ^੫ ॥ ੧ ॥

ਭਾਈ ਰੇ ! ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁ^੬ ॥

ਸੰਤ ਸਭਾ ਗੁਰ ਪਾਈਐ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਪੇਣੁ^੭ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਧਾਤੁ^੮ ਕਉ ਧਾਤੁ ਮਿਲਤੀ ਹੈ । ਕੈਸੀ ਕੈਸੀ ਧਾਤੁ ? ਚੋਰੀ ਕੀ ਧਾਤੁ, ਛਿਨਾਰੀ ਕੀ ਧਾਤੁ, ਲੋਭ ਕੀ ਧਾਤੁ, ਮੋਹ ਕੀ ਧਾਤੁ, ਦੁਰਮਤਿ ਕੀ ਧਾਤੁ, ਏ ਧਾਤੁ ਹੈ,

^੧ਵਿਹਾਤੀ (ਖਰੀਦੀ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

^੨ਸੋਦਾ ।

^੩ਰਾਸਿ, ਪੁੰਜੀ ।

^੪ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ

ਨੂੰ ਸਜਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

^੫ਨੌਰ, ਜਗਾ ।

^੬ਇਕ ਰਸ ।

^੭ਧੂਤ (ਚਰਣਾਂ ਦੀ) ।

^੮ਗਊ

ਜੋ ਮੱਜਰੀ ਸੂਈ ਹੋਵੇ, ਚੰਗੀ ਸੂਝ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੀ ਲਵੇਰੀ ਗਊ, ਅਰਥਾਤ ਕਾਮਧੇਨ (ਗਊ) ।

^੯ਧਾਤ—ਭਾਵ

ਸੁਭਾਉ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਆਦਤ ।

ਇਕਨਾ ਮਨੁਖਾ ਮਹਿ। ਚੋਰ ਕੰਉ ਚੋਰ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਛਿਨਾਰਾ ਕੰਉ ਛਿਨਾਰੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਲੋਡੀ ਕੰਉ ਲੋਡੀ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਦੁਰਮਤਿ ਕੰਉ ਦੁਰਮਤਿ ਮਿਲਤੀ ਹੈ। ਬਪਾਰੀ ਕੰਉ ਬਪਾਰੀ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਸੈਸਾਰੀ ਕੰਉ ਸੈਸਾਰੀ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਧਾਤੁ ਕੰਉ ਧਾਤੁ ਮਿਲਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਸ੍ਰੇਵਕ ਕੰਉ ਸ੍ਰੇਵਕੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਉਨਾ ਸਉਦਿਆਂ ਕੀ ਬਾਤਾ ਕਰਤੇ ਹੈ ਧਾਤੁ ਅਰੁ ਏਕ ਕੀਆ, ਪਰੁ ਏ ਬਾਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆਂ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਸ੍ਰੇਵਕ ਏ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸਿਫਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਸੁ ਉਇ ਸਿਫਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਰਣੈ ਸਾਥਿ ਕੈਸੇ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈ? ਜਿ ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਗਾਹਬਰੇ^੧ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈ। ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਉਨ ਕਾ ਰੰਗੁ ਜਿਉ ਜਿਉ ਸਿਫਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਉਨ ਕਾ ਰੰਗੁ ਚੜਾਉ ਸਦਾ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਉਨ ਕੰਉ ਤਹੇ ਹੀ ਸੰਤੋਖੁ ਆਵਤਾ ਹੈ ਜਦਿ ਓਇ ਇਕ ਇਕਤੇ ਰੰਗੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਰਤੇ ਹੈ ਹਰਿ ਹਰਿ। ਤਬ ਉਨ ਕਾ ਮਨ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਇਕਤੁ ਰੰਗੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਮਰਹਿ ਤਬ ਓਇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਹਿ। ਪਣੁ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ! ਏਹੁ ਜਿ ਜੀਉ ਹੈ ਸੁ ਸੰਤਾ ਕੀ ਰੇਣ ਹੈ। ਸੰਤ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕੈਸੇ ਹੈ ਜਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^੨ ਗੁਰੂ ਪਾਈਐ ਅਰੁ ਮੁਕਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ? ਮੁਕਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕੈਸੀ ਹੈ? ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਹੈ। ਪਦਾਰਥੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕਿਆ? ਮੁਕਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਮੁਕਤਿ ਹੋਆ। ਅਰੁ ਮੁਕਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਉ ਹੈ ਜੈਸੀ ਕਾਮਧੇਨੋ^੩ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮਹਲੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕਹਾਂ ਹੈ? ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਈਐ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ਜਾਇ? ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸੁ ਕਿਤੁ ਬੀਚਾਰਿ ਪਾਈਐ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬਤਾਈਐ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਉਚਉ ਬਾਨੁ^੪ ਸੁਹਾਵਣਾ, ਉਪਰਿ ਮਹਲੁ ਮੁਰਾਰਿ॥

ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਦੇ ਪਾਈਐ, ਦਰੁ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਪਿਆਰਿ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਸਮਝਾਈਐ ਆਤਮ ਰਾਮ ਬੀਚਾਰਿ॥ ੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਕਹੁ! ਜਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਬਸਤਾ ਹੈ ਉਹ ਉਚਾ ਬਾਨੁ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਨ ਉਪਰਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕਾ ਮਹਲੁ ਹੈ। ਉਸ ਮਹਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਬਸਤਾ ਹੈ, ਸੁ ਪਾਈਐ ਕਹਾ ਤੇ? ਕਹੈ: ਜਦਿ ਆਤਮੁ ਰਾਮੁ ਬੀਚਾਰੀਐ ਤਉ ਉਹੁ ਨਾਉ ਪਾਈਐ। ਜਬ ਲਗੁ ਆਤਮੁ ਰਾਮੁ ਨ ਬੀਚਾਰੇ ਤਬ ਲਗੁ ਨ ਪਾਵੈ। ਆਤਮੁ ਰਾਮ ਕੈਸਾ ਬੀਚਾਰੇ? ਆਤਮ ਰਾਮ ਕਾ ਇਹੀ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ: ਜਿ ਸਚ ਕੀ ਕਰਣੀ ਕਰਤੂਤਿ ਕਰੈ। ਸਚ ਕੀ ਕਰਣੀ ਚਲੈ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਦਰੁ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ। ਸਚ ਕੀ ਕਰਣੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਚਲੈ? ਜਦਿ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ, ਉਸ ਕੇ ਉਪਦੇਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਚ ਕੀ ਕਰਣੀ ਕਮਾਵੈ ਅਰੁ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਉਹੁ ਕਰਣੀ ਚਲਾਵੈ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਕਹਾ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸੈਸਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ^੫ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਹੁ ਬਿਧੀ ਕੇ ਕਰਮ^੬ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ^੭ ਛੁਟੀ ਬਿਨਾ ਏਹੁ ਛੁਟਤਾ ਨਾਹੀ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਛੁਟੇ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਛੁਟੇ? ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਛੁਟੀ ਬਿਨਾ ਏਹੁ ਛੁਟਤਾ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਮਨੁ ਅੰਦੇਸੇ ਆਸਾ ਮਹਿ ਪਤਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੀ ਮੈਲੁ ਜਿ ਜਾਇ ਸਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਇ? ਨਿਜੁ ਘਰੁ ਪਾਏ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਏ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,

^੧ਆਚਰਣ ਹੀਨ, ਫਲੀਆ।

^੨ਗਹਿਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ।

^੩ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ।

^੪ਤਿਨ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ: ਉਤਮ, ਮੱਧਮ ਤੇ ਅਧਮ।

^੫ਤਿਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਮਯਕ, ਵਾਚਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ।

^੬ਤਿਉਤੀ, ਤਿਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਸਾਤ੍ਵਿਕ, ਰਾਜਸ ਤੇ ਤਾਮਸ-ਦੀ ਗੰਢ।

‘ਹੈ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗੇ !

ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਕਰਮ¹ ਕਮਾਈਅਹਿ, ਆਸ ਅੰਦੇਸਾ ਹੋਇ ॥

ਕਿਉ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ² ਫੁਟਸੀ ਸਹਜਿ ਮਿਲਿਐ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਨਿਜ ਘਰਿ³ ਮਹਲੁ ਪਛਾਣੀਐ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਮਲੁ ਧੋਇ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਜਨਹੁ, ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਜਿ ਕਰਮ ਕਮਾਈਤੇ ਹੈ ਤਿਨ ਮਹਿ ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਹੈ। ਸੈਸਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਹੈ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਫੁਟਤੀ ਨਾਹੀ, ਪਣੁ ਜਬ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮਿਲੈ ਤਬ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਛੁਟੇ। ਜਉ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਮਿਲੈ ਤਉ ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਮਿਟੈ ਅਰੁ ਏਹੁ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ। ਗੁਰ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਛੁਟੈ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਕੀ ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਭੀ ਗੋਆ ਮਨੁ ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਇ ਸਮਾਇਆ ਗੁਰ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ। ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਜਰਿ ਕਰੀ, ਮੈਲੁ ਸਭੁ ਉਤਰਿ ਗਈ, ਨਿਜ ਘਰੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਆ” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਕਹਾ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਉਤਰੈ ? ਨਿਜ ਘਰਿ ਮਨੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਬਸੈ ? ਆਸਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਨ ਤੇ ਛੁਟੈ ? ਨਿਜ ਘਰੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਦੇਖੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ, ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਿਉ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥

ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੀਐ, ਅਵਰ ਤਿਆਗੀ ਆਸੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਈਐ, ਹਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਸੁ⁴ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮਜਨੋ ! ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ਮੈਲੁ ਉਤਰਿ ਗਈ, ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਨਿ ਵਸੈ ਅਰੁ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਵੈ। ਜਿ ਕੋਈ ਘਰੁ ਦੇਖੈ ਅਰੁ ਦਿਖਾਵੈ ਹਉ ਉਸ ਵਿਟਹੁ⁵ ਬਲਿਹਾਰਿ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ। ਤੁਮ ਉਹੁ ਘਰੁ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਤੁਮ ਹੀ ਹਮ ਕਉ ਭੀ ਦਿਖਾਇ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਸੁ ਤੁਮਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹੋਆ। ਤੁਮ ਬਿਨਾ ਹਮਾਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਹਮਰੀ ਰਖਿਆ ਕੀਜੀਐ ਜੀ। ਹਉ ਬਲਿਹਾਰਿ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ”।

ਤਬ ਉਸੁ ਤਰਫ ਤੇ ਬਾਬੇ ਡੰਡਉਤਿ ਲੰਬੇ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਰੀ। ਉਸੁ ਤਰਫ ਤੇ ਭਗਤਹੁ “ਡਉਤਿ ਲੰਬਿਆ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਰੀ। ਭਗਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !” ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਭਗਤ ! ਧੰਨਿ ਭਗਤ ! ਧੰਨਿ ਸਾਧ ! ਧੰਨਿ ਸਾਧ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ “ਜੀ ਤੁਮ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਛੋਦੁ ਨਾਹੀ। ਤੁਮਿ ਜਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਆਪਿ ਹੀ ਮਿਲਿਆ। ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੇ ਮਿਲੇ ਬਿਸੇਖੁ ਹੋਇ, ਕਿਛੁ ਅਸੀਰਬਾਦੁ ਦੀਜੀਐ”। ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਮਿਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ [ਨਾਨਕ ਕਉ ਅਸੀਰਬਾਦੁ ਦੀਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਅਖੰਡ ਹੋਇਗੀ। ਅਰੁ ਜਾਹਿ ਕਿਸੀ ਭਗਤ ਕਾ ਪੰਥੁ ਨਾਹੀ ਚਲਿਆ ਕਲਿ ਕੇ ਬਿਖੈ ਤੇਰਾ ਪੰਥੁ ਚਲੇਗਾ। ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਅ ਮਹਿ⁶ ਨਾਨਕੁ ਹੀ ਨਾਨਕੁ ਹੋਇ ਜਾਇਗਾ। ਤੇਰਾ ਪੰਥੁ ਬਡਾ ਹੋਇਗਾ, ਹਮਾਰਾ ਇਹੀ ਅਸੀਰਬਾਦੁ ਹੈ”।

¹ਸਤੋ, ਰਜੋ ਤੇ ਤਮੋਗੁਣੀ ਕਰਮ।

²ਸਤੋ, ਰਜੋ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਦੀ ਗੰਢ (ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ)।

³ਆਪਣੇ

ਘਰ, ਭਾਵ-ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ।

⁴ਜਾਵਾਂ ਅਥਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

⁵ਉਸ ਤੋਂ।

⁶ਸੁਰਗ, ਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕ ਵਿਚ।

ਤਬ ਭਗਤ ਬਿਦਾ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸਚਖੰਡ ਕੰਉ ਸਿਧਾਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ। ਅਦੇਸੁ ਅਦੇਸੁ ਅਦੇਸੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਅਦੇਸੁ। ਸਕਲ ਸਾਪ੍ਰਾਨ ਕਉ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਕੰਉ ਅਦੇਸੁ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਏਹੁ ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਰੁ ਭਗਤਾ ਕੀ ਜਿ ਕੋਈ ਪੜੈ ਸੁਣੈ ਗਾਵੈ ਤਿਸਕੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਇ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਧਾਮੁ ਪਾਵੈ। ਇਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਸੰਦੇਹੁ ਨਾਹੀ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕੁਕਰਮਿ ਕੀਐ ਹੰਉਮੈ ਬਸੈ, ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ ਬੇਕਾਰੁ।

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਪਾਪੀ ਜੀਅ ਕਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਇ ਉਧਾਰ¹ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੫੯ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਅਜੋਧਿਆ ਭਗਤਾਂ ਸਾਥਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚੇ। ਤਬ ਭਗਤ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਾਸਿ ਗਏ। ਤਬ ਭਗਤ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਜੀ ਪੂਛੇ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਮੇਰਾ ਭਗਤੁ ਤੁਮ ਕੇਜਾ ਦੇਖਿਆ?” ਤਬ ਭਗਤਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰੀ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਨਾਨਕੁ ਤੇਰਾ ਭਗਤੁ ਜਿਨਿ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਜਾਨੀ ਹੈ।” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸ਼ੀ ਭੋਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਆਪਣੇ ਧਾਮਿ² ਬੁਲਾਇਆ। ਕਹੇ, “ਜਿਨਿ ਭਗਤ ਗਾਇ ਕਰਿ ਰੀਝਾਏ ਹੋਨਿ ਸੁ ਨਾਨਕੁ ਈਹਾ ਬੁਲਾਵਹੁ ਜਿ ਮੇਰੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਮੇਰਾ ਜਸੁ ਕਰੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਪਣੇ ਧਾਮਿ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਗਾਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਹੰਉ ਤੁਮ ਨੋ ਗਾਵਿ ਨਾਹੀ ਸਕਦਾ। ਪਣੁ ਜਿ ਤੁਧਨੋ ਗਾਵਦੇ ਹੋਨਿ ਤਿਨਾ ਕਾ ਮੈ ਨਾਉ ਲੇਤਾ ਹਾਂ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਗਾਉ ਮੈ ਤੇਰਾ ਗਾਵਿਆ ਭਾਵਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਗਾਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸੋਦਰੁ ਮਾਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰੀ ਰਾਗ ਆਸਾ ਮਹਿ ਜਿ, “ਮਿਹਰਵਾਨ!

ਸੋਦਰੁ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ, ਮੈ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮ੍ਰਾਣੇ³ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ! ਸੋਦਰੁ ਤੇਰਾ ਮੈ ਜਾਣਦਾ ਨਾਹੀ ਅਰੁ ਮੈ ਘਰੁ ਤੇਰਾ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਿਤਨੇ ਬੈਠਿ ਕੈ, ਜੀਅ ਲਾਇਕੈ ਸਮਾਲਿ ਕਰਦੇ ਹਹਿ। ਤੁਧ ਨੋ ਜਿ ਗਾਵਾਂ ਸਿ ਕਿਆ, ਕਰਿਕੈ ਗਾਵਾਂ? ਪਰੁ ਜੀ, ਜਿ ਤੁਧਨੋ ਗਾਵਦੇ ਹੋਨਿ ਤਿਨਾ ਦਾ ਨਾਉ ਲੇਦਾ ਹਾਂ:—

ਵਾਜੇ ਤੇਰੇ ਨਾਦ ਅਨੇਕ ਅਸੰਖਾ, ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਵਾਵਣ ਹਾਰੇ ॥

¹ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

²ਘਰ ਵਿਚ, ਭਾਵ-ਸਰ ਖੰਡ ਵਿਖੇ।

³ਅਰਥਾਤ—

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਤੇਰਾ ਉਹ ਦਰ (ਬੁਧ) ਤੇ ਘਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਲਦਾ ਅਥਵਾ ਬੰਧੇਜ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈਂ।

ਕੋਤੇ ਤੇਰੇ ਰਾਗ ਪਰੀ ਸਿਉ ਕਹੀਅਹਿ ਕੋਤੇ ਤੇਰੇ ਗਾਵਣ ਹਾਰੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ, ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮ ਦੁਆਰੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਚਿਤ ਗੁਪਤੁ ਲਿਖਿ ਜਾਣਨਿ, ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਈਸਰੁ ਬੁਧਮਾ ਦੇਵੀ, ਦਰਿ^੧ ਸੋਹਨਿ ਤੇਰੇ ਸਦਾ ਸਵਾਰੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ ਬੈਠੇ ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਿ ਨਾਲੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਸਾਧ ਬੀਚਾਰੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਿਖੀਸੁਰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਮੋਹਣੀਆ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਸੁਰਗੁ ਮੰਧਿ^੨ ਪਇਆਲੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਰਤਨ ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਲੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਜੋਧ ਮਹਾ ਬਲਿ ਸੂਰਾ, ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ॥
 ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਬੁਧਮੰਡਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖੇ ਤੇਰੇ ਧਾਰੇ ॥
 ਸੋਈ ਤੁਧਨੋ ਗਾਵਨਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਰਸਾਲੇ ॥
 ਹੋਰਿ ਕੋਤੇ ਤੁਧਨੋ ਗਾਵਨਿ ਮੇ ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ ਜਨੁ^੩ ਨਾਨਕੁ ਕਿਆ ਬੀਚਾਰੇ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜਿ, “ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਏਤੇ ਜਿ ਨਦਰਿ ਆਵਦੇ-ਥੇ ਸੇ ਤਾਂ ਮੈ ਕਹੇ ਹੋਰੁ ਕਈ ਅਵਿਸਟਿ ਅਗਣਤ ਅਣਸੁਣੇ ਤੇਨੂੰ ਜਿ ਗਾਵਦੇ ਹੈਨਿ ਜੀ ਉਨਾ ਨੇ ਮੈ ਕਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਅਰੁ ਗਾਵਾਂ। ਕਈ ਅਸੰਖ ਨੀਲਧੁਜ ਕੋਟ ਕੋਟਾਨ ਤੇਰਾ ਜਸੁ ਗਾਵਦੇ ਹੈਨਿ ਜੀ। ਏਹ ਤਾਂ ਗਾਵਣਹਾਰੇ ਹੈਨਿ ਤੇਰੇ ਪਾਕੀ ਨਾਂਈ ਪਾਕ, ਪਣੁ ਜਿ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ ਕੇ ਸਿਰਿ ਹੈ ਤੇਰਾ ਸੁਮਾਰੁ^੪ ਮੇਰੇ ਬੁਤੇ ਕੀਆ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦਾ:-

“ਜੀ ਤੂੰ^੫ ਸੋਈ ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਮੇਰਾ^੬ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਰਾ ਸਾਚੀ ਨਾਂਈ ॥
 ਜੀ ਤੂੰ, ਹਰਿ^੭ ਭੀ ਹੋਸੀ ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ, ਸਭ^੮ ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ ॥
 ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਨਸੀ, ਸਭ^੯ ਮਾਇਆ ਜਿਸੁ^{੧੦} ਉਪਾਈ ॥
 ਜੀ ਤੂੰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ, ਜਿਉ ਤੇਰੀ^{੧੧} ਵਡਿਆਈ ॥
 ਜੋ ਤੁਧਿ ਭਾਵੈ ਸੋ^{੧੨} ਕਿਛੁ^{੧੩} ਕਰਸੀ, ਫਿਰਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥
 ਤੂੰ^{੧੪} ਸੋ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਾਹਾ ਪਤਿਸਾਹਿਬੁ ਨਾਨਕ ਰਹਣੁ ਰਜਾਈ” ॥ ੧ ॥

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਬਹੁਤੁ ਦਇਆ ਨਾਥ^{੧੫} ਭਏ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਨਾਨਕ ! ਤੁਬ ਉਪਰਿ ਮੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ, ਕਲੀ ਕਾਲ ਕੇ ਵਿਖੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਿਮਰਣਾ-ਸਿਮਰਾਵਣਾ, ਮੈ ਤੇਰੇ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਮੰਗਿ ਹਾਂ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜੁਗੁ ਨਿਸਤਾਰਣ ਕੰਉ ਫੇਰਿ ਜਗਤੁ ਮਹਿ ਆਏ। ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

^੧ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਦਰਿ’ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ^੨ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮੰਧੁ’। ^੩ਏਥੇ ‘ਜਨੁ’ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਧੂ ਹੈ। ^੪ਸੁਮਾਰ, ਗਿਣਤੀ। ^੫ਏਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਜੀ ਤੂੰ’ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਵੀ ਇਸ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ^੬ਏਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਮੇਰਾ’ ਸ਼ਬਦ ਵਾਧੂ ਹੈ। ^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹੈ’। ^੮ਏਥੇ ‘ਸਭ’ ਸ਼ਬਦ ਵਾਧੂ ਹੈ। ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ ‘ਜਿਨ’। ^{੧੦}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਤਿਸ ਦੀ’। ^{੧੧}ਸਹੀ ਪਾਠ-ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ-ਹੈ। ^{੧੨}ਏਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਕਿਛੁ’ ਸ਼ਬਦ ਵਾਧੂ ਹੈ। ^{੧੩}ਏਥੇ ‘ਤੂੰ’ ਸ਼ਬਦ ਵਾਧੂ ਹੈ। ^{੧੪}ਏਥੇ (ਦਯਾ-ਮਿਹਰ) ਨਾਥ (ਸ਼੍ਰਾਮੀ), ਅਰਥਾਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਦਯਾਲੂ।

ਸਲੋਕ^੧ ॥

ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਪਰਗਟੇ, ਤਿਸੁ ਦਰਿ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੀਐ, ਦੇਖਾ ਤਿਨਾ ਦੀਦਾਰੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੬੦ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗੰਨਾਥ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਭਰਥਰੀ, ਨਾਲ)

ਤਬ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਅਜੋਧਿਆ ਆਇਆ । ਅਜੋਧਿਆ ਤੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਗਇਆ, ਜਹਾਂ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਦੇਵਾਲਾ ਥਾ
ਤਹਾ ਗਇਆ । ਉਹਾ ਜਗਨ ਨਾਥਿ ਗਇਆ, ਉਹਾ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ਮਿਲਿ ਗਇਆ । ਉਹਾ ਅਤੀਤ ਉਦਾਸੀ ਬੈਰਾਗੀ
ਗੁਸਤੀਆ ਕਾ ਮੇਲੁ ਬਹੁਤੁ ਥਾ । ਤਬ ਉਹਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭਰਥਰੀ ਪਛਾਤਾ ਅਰੁ ਭਰਥਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਪਛਾਤਾ
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਭਰਥਰੀ ਕਉ ਕੀਆ । ਭਰਥਰੀ ਨਮਸਕਾਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕੀਆ । ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ
ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ । ਕੋਈ ਪਛਾਨਿ ਨ ਸਕੈ ਜਿ ਕਵਣਿ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਿਧੁ ਹੋਇ ਸਿ ਪਛਾਨੈ । ਲਾਗੇ ਕੁਸਲ^੨ ਪੁਛਣੇ । ਤਬ ਆਗੈ
ਭਰਥਰੀ ਕਉ ਜਬ ਬਾਬਾ ਮਿਲਿਆ ਥਾ ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਕੈ ਸਾਬਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਤਰੀਕਤਿ ਕੇ ਘਰਿ^੩ ਮਹਿ ਥਾ ।
ਜਬ ਬਹੁਤਿ ਭਰਥਰੀ ਦੇਖੇ ਤਉ ਤਰੀਕਤਿ ਕੇ ਘਰ ਤੇ ਉਤਰਿਆ ਹੈ ਬਾਬਾ । ਤਬ ਗੁਸਾਈ ਭਰਥਰੀ
ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਅਨੰਦ ਮਹਿ ਹੋਇ ਗਇਆ । ਤਬ ਗੁਸਾਈ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕ ! ਇਥ ਕਿਛੁ ਬਸਤੁ ਪਾਈ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੇਰੇ ਪਰਸਾਦਿ” । ਤਬ ਗੁਸਾਈ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਕਹਾਂ ਤੇ ਪਾਈ ਸਾ ਵਸਤੁ ? ਤੇਰਾ ਜਿ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਸਿ ਕਹਾਂ ਤੇ ਮਾਨਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਗਵੜੀ ਰਾਗ^੪
ਮਹਿ ਹਕੀਕਤਿ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਰਿਪਿ ਸਿਧਿ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਬਿਖੁ ਮਾਰਿ ॥

ਤਿਕੁਟੀ ਛੂਟੀ ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਜੀਇ ਆਈ ਕਾਰਿ ॥

ਇਨ ਬਿਧਿ ਰਾਮ ਰਮਤ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਨਵਨਿਧਿ ਜਿ ਕਹੀਤੀ ਥੀ ਅਰੁ
ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਜਿ ਕਹੀਤੀਆਂ ਸਿ ਨਾਮ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕੀਆ, ਸਿ ਦੇ ਸਭਿ ਪਾਈਆਂ । ਉਹੁ ਜਿ ਪੂਰਨੁ ਪੁਰਖੁ
ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਹੀਤਾ ਥਾ ਸਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੋ ਬਿਖੇ ਪੂਰ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਬ ਮਨ ਕੀ ਬਿਖੁ ਮਾਰੀ ਅਰੁ ਜਿ
ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਕਾ ਪਰਵੇਸੁ ਥਾ ਸੈਸਾਰ ਮਹਿ ਸਿ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਕਾ ਪਰਵੇਸੁ ਛੀ ਛੂਟਕਿ ਗੋਆ, ਚਉਥੇ ਗੁਣ ਮਹਿ ਜਾਇ
ਸਮਾਏ । ਪਣੁ ਏਹੁ ਜਿ ਵਸਤੁ ਪਾਈ ਸਿ ਕਿਸੁ ਤੇ ਪਾਈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਹਮਹੁ

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਸੁਖ ਆਨੰਦ ।

^੩ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੀ

ਖੁੱਧੀ, ਭਾਵ-ਮਹਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ।

^੪ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧, ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ।

^੫ਰਾਜਾ

ਭਰਥਰੀ ਇਕ ਜੋਗੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਸੀ । “ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਣਿ ਭਰਥਰ
ਜੋਗੀ” (ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧)

^੬ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧, ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ।

ਪਾਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਤਿ ਇਸੁ ਜੀਅ ਕੈ ਕਾਮਿ ਆਈ ਜੀ। ਇਸੁ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਮੁ ਰਵਿਆ ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ
ਕੀਰਤਨੁ ਥਾ ਸਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਮਹੁ ਪਾਇਆ, ਤਿਸੁ ਤੇ ਪੂਰਨੁ ਦਿਸਟਿ ਹੋਈ-ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਗੁਰੂ
ਜੀ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ” ॥ ਬੋਲਹੁ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ. “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਕਵਣੁ ਹੈ?”
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਇਕੁ ਸੁਖੁ ਮਾਨਿਆ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਫਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥

ਲਾਲ ਭਏ ਸੁਧਾ ਰੰਗੁ ਮਾਇਆ ॥ ਨਦਰਿ ਭਈ ਬਿਖੁ ਠਾਕਿ ਰਹਾਇਆ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਕਾ ਏਹੁ ਰਾਹੁ ਹੈ ਜਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਏਕੁ ਕਰਿ
ਜਾਨੈ ਤਬ ਸਹਜ ਹੀ ਸਿਉ ਮਿਲੈ। ਅਰੁ ਸਾਧ ਕੀ ਜਿ ਨਿਰਮਲੁ ਬਾਣੀ ਹੈ ਤਿਨਹੁ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਭਰਮ
ਬਾ ਸਿ ਚੁਕਾਇ ਦੂਰਿ ਕੀਆ। ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਕਾ ਰੰਗੁ ਬਾ ਸਿ ਕਸੰਭੇ ਕੀ ਨਿਆਈ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਆਇਆ।
ਅੰਤਰਿ ਮਹਿ ਬਾ ਸਚਾ ਰੰਗੁ ਸੁ ਲਾਲੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ। ਸੁ ਐਸਾ ਲਾਲੁ ਜਿਸ ਕਾ ਰੰਗੁ ਕਬਹੂ ਨ ਉਤਰੈ। ਜਬ ਏਸੁ
ਕੰਉ ਸਾਹਿਬੁ ਕੀ ਦਿਸਟਿ ਹੋਈ ਤਬ ਜਿਤਨੀ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਥੀ ਸਭ ਠਾਕਿ ਰਹਾਈ” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ
ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਜਬ ਲਉ ਏਹੁ
ਜੀਵਤਾ ਹੈ ਤਬ ਲਉ ਏਸੁ ਕੰਉ ਮਾਇਆ ਛੋਡਤੀ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਲਗੁ ਮਾਇਆ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਤਬ ਲਗੁ ਏਸੁ ਕੰਉ
ਜਮ ਕਾ ਭਇ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਂਈ ਭਰਥਰੀ ਜੀ!

ਉਲਟਿ ਭਈ ਜੀਵਤ ਮਰਿ ਜਾਗਿਆ ॥ ਸਬਦਿ ਰਵੈ ਮਨੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲਾਗਿਆ ॥

ਹਰਿ ਰਸੁ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬਿਖੁ ਪਰਹਰਿ ਤਿਆਗਿਆ ॥ ਭਾਇ ਬਸੇ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਭਾਗਿਆ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਂਈ ਭਰਥਰੀ ਜੀ! ਇਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ” ਅਰੁ
ਤੇਰੈ ਪਰਸਾਦਿ ਐਸੀ ਉਲਟੀ ਭਈ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਮਾਇਆ ਚਾਹਦਾ ਬਾ ਜਿ ਮਰਿ ਗਿਆ। ਅਰੁ ਇਸੁ ਮਾਇਆ
ਕੀ ਤਰਫ ਤੇ ਮਰਿ ਕਰਿ ਸਬਦਿ ਸਾਥਿ ਰਵਿਆ। ਮਨੁ ਜਿ ਬਾ ਸਿ ਹਰਿ ਸਾਥਿ ਰਚਿਆ। ਉਸੁ ਮਾਇਆ ਕੀ ਤਰਫ
ਤੇ ਤੂਟਾ ਅਰੁ ਏਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਅੰਗ ਸੰਉ ਲਾਗਾ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਰਸੁ ਸੰਗ੍ਰਹਿਆ। ਅਰੁ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਜੁ ਥੀ
ਸੁ ਤਿਆਗਿ ਦੂਰਿ ਕਰੀ। ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਭਾਵ ਮਹਿ ਬਸੇ ਤਬ ਜਮ ਕਾਲੁ ਜਿ ਭਰੁ ਬਾ ਸਿ ਭਾਗਿ ਗਿਆ”।
ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ। ਤਬ ਗੁਸਾਂਈ ਭਰਥਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਗਿਆ। ਤਬ ਗੁਸਾਂਈ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ
ਜਿ “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਇਬ ਤੁਮਾਰਾ ਮਨੁ ਕਿਸੁ ਘਰਿ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਏ ਗੁਸਾਂਈ ਭਰਥਰੀ ਜੀ!

ਸਾਦ^੧ ਰਹੈ ਬਾਦੰ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਚਿਤੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਾਤਾ ਹੁਕਮਿ ਅਪਾਰਾ ॥

ਜਾਤਿ ਰਹੇ ਪਤਿ ਕੇ ਆਚਾਰਾ ॥ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਭਈ ਸੁਖੁ ਆਤਮ ਧਾਰਾ ॥੪॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ! ਇਬ ਮਨ ਤੇ ਸਾਦ ਬੇ ਸਿ ਗਏ। ਬਾਦੁ
ਅਹੰਕਾਰੁ ਬਾ ਸੁ ਗਿਆ। ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਬਾ ਸੁ ਗਿਆ। ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਹਰਿ ਜੀ ਸੰਉ ਲਾਗਾ ਹੈ। ਉਸ

^੧ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖੀ।

^੨ਭਜ, ਭਰ।

^੩ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ‘ਹਰਿ’ ਸਬਦ ਵਾਧੂ ਹੈ।

^੪ਤੇਰੀ (ਭਾਵ-ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ) ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਪਲਟਾ ਖਾਧਾ ਹੈ।

^੫ਸੰਚਿਆ, ਇਕੱਠਾ

ਕੀਤਾ।

^੬ਸਾਦ।

ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਆਪਾਰੁ ਹੈ । ਜਿਉ ਜਿਉ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਾਤਿ ਕਾ ਜਿ ਗੁਮਾਨੁ ਸਾ ਸੁ ਰਹਿਆ । ਕਰਤੂਤਿ ਕੀ ਜਾਤਿ ਜੇਸਾ ਕਮਾਵੈ ਤੈਸਾ ਨਾਮੁ । ਬੁਰਾ ਕਮਾਵੈ ਬੁਰਾ ਨਾਮੁ, ਭਲਾ ਕਮਾਵੈ ਭਲਾ ਨਾਮੁ । ਜਬ ਇਸ ਤੇ ਕੁਪ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਮਿਟਿ ਗਈ ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਅੰਤਰ ਤੇ ਸੁਖ ਆਇ ਬਸਿਆ । ਜਬ ਜੀ, ਕਿਰਪਾ ਨਾਥ ਜੀ ! ਕੁਪ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਮਿਟੀ ਹੈ ਏਹੁ ਆਤਮਾ ਰਾਮੁ ਸੁਖੀ ਹੈ ਤੁਮਰੇ ਪਰਸਾਦਿ” । ਤਬ ਗੁਸਾਈ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ “ਦੇਖਾ ਜੀ, ਤੁਮ ਜਿ ਓਹੁ ਦੇਖਾ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਦੇਖਾ ਮੀਤੁ ? ਕਿਸੁ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੁਮਹੁ ਚੀਤੁ ਦੀਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ? ਕਿਸੀ ਕਉ ਪੂਛਿ ਕਰਿ ਉਸੁ ਕਉ ਲਾਗੇ ਹੋਵਹੁਗੇ ਪਾਈ ? ਹਿਕੇ ਕਿਸੀ ਉਪਦੇਸੁ ਦੀਆ ਹੋਇਗਾ ਜੇ ਤੁਮਹੁ ਉਸ ਗੀ ਕੀ : ਲਿਵ ਲਾਗਿ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ਨ ਵੇਖਉ ਮੀਤੁ ॥ ਕਿਸੁ ਸੇਵਉ ਕਿਸੁ ਦੇਵਉ ਚੀਤੁ ॥
ਕਿਸੁ ਪੂਛਉ ਕਿਸੁ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ॥ ਕਿਸੁ ਉਪਦੇਸਿ ਰਹਾ ਲਿਵਲਾਇ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਸਾਈ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਹਮਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਕਉ ਪੂਛਉ । ਇਤੁ ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਈਐ ? ਅਰੁ ਓਹੁ ਮੀਤੁ ਮੁਝ ਕਉ ਬਤਾਇ ਜਿਸੁ ਮੀਤ ਕਉ ਮੈ ਸੇਵਾ ਕਰਉ, ਆਪਣਾ ਚਿਤੁ ਲਗਾਇ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਕਰਉ ਤਿਸੇ ਹੀ ਕੀ ਮੈ ਸੇਵਾ ਕਰਉ ਜੇ ਕੋਈ ਏਹੁ ਬਾਤ ਬਤਾਵੈ, ਜਿਸੁ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੰਉ ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਈਐ । ਮੈ ਐਸਾ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਕੇ ਪਗਿ ਲਗਿ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਕਰਉ, ਜਿਸੁ ਕੇ ਉਪਦੇਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰੀ ਲਿਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮੰਉ ਲਾਗੈ ? ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਹਮਾਰਾ ਬਰਾ ਪਿਆਰਾ ਮੀਤੁ ਹੈ ਇਬ ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਬਤਾਇ ਜਿਸੁ ਕਉ ਸੇਵਉ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਮੈ ਉਪਦੇਸ ਕਾ ਵਾਤਾ ਤੂਹੇ ਹੈ ਮੈ ਕਿਆ ਕਰਉ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਗੁਰ ਸੇਵੀ ਗੁਰ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ॥ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਰਾਚਉ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥

ਸਿਖਿਆ ਦੀਖਿਆ ਛੋਜਨ ਭਾਉ ॥ ਹੁਕਮਿ ਸੰਜੋਗੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਉ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਹੀ ਸ੍ਰੇਵੀਐ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੈ ਪਗਿ ਲਗੀਐ । ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕੀਜੀਐ । ਹਰਿ ਜੀ ਕੈ ਨਾਇ ਰਚੀਐ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਦੀਖਿਆ ਲੀਜੀਐ । ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੀ ਸਿਖਿਆ ਲੀਜੀਐ । ਜਬ ਅੰਤਹਕਰਣਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਜੀਐ, ਅੰਤਹਕਰਣਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੀਜੀਐ, ਤਬ ਹੁਕਮ ਸੰਜੋਗੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੋਇ ਤਿਸੁ ਤੇ ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਈਐ । ਇਸ ਹੀ ਸੰਜੋਗਿ ਨਿਜ ਘਰੁ ਪਾਈਐ ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਨਾਹੀ । ਨਿਜ ਘਰੁ ਪਾਵਣੈ ਕਾ ਇਹੀ ਉਪਾਉ ਹੈ, ਏਕ ਬਾਤ ਹੈ ਜੀ” :—

ਗਰਬ ਗਇਓ ਸੁਖੁ ਆਤਮ ਧਿਆਨਾ ॥ ਜੋਤਿ ਭਈ ਜੋਤੀ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥

ਕਿਰਤੁ ਨ ਮਿਟਈ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਨਾ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰਣਾ ਕਰਤਾ ਜਾਨਾ ॥ ੭ ॥

ਨਹ ਪੰਡਿਤ ਨਹ ਚਤੁਰੁ ਸਿਆਨਾ ॥ ਨਹ ਭੂਲੈ ਨਹ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ ॥

ਕਬਉ ਨ ਕਬਨੀ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਜਾਂ ਆਤਮੇ ਦਾ ਗਰਬੁ ਗਤੁ ਹੋਇ ਜਾਇ ਤਬ ਏਸੁ ਕਉ ਸੁਖੁ ਆਵੈ, ਤਬ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇਆ ਆਤਮੇ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਲਾਗੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ । ਜਬ ਏਸ ਕਾ

‘ਕੋਪ (ਕ੍ਰੋਧ) ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ (ਨਜ਼ਰ) ।   ‘ਪੈਰੀ’ ਲੱਗਾਂ, ਚਰਣੀਂ ਹੱਥ ਲਾਵਾਂ ।   ‘ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ, ਅਥਵਾ—ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ।   ‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਹੀ ਪਾਠ “ਗਤੰ” ਹੈ ਪਰ ਸਾਖੀ ਕਰਤਾ ਨੇ “ਗਇਓ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।   ‘ਸਹੀ ਪਾਠ—ਲਿਖਤੁ ਮਿਟੈ ਨਹੀਂ ।’

ਗਰਬੁ ਗੈਆ ਤਬ ਏਹੁ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਮਹਿ ਸਮਾਇਆ । ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਲੇਖੁ ਪੜਿਆ, ਸਬਦ ਕੇ ਨੀਸਾਨ ਕਾ ਮਿਟਾਇਆ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨ ਮਿਟਈ । ਤਿਸੁ ਨਾਮੁ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀ ਮਿਤਿ ਹੰਦੁ ਕਹਤਾ ਨਾਹੀ, ਸੋ ਜਾਨੈ ਜਿਸਕੀ ਦੀਨੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਅਵਰੁ ਸਮਰਥੁ ਜਾਨਣ ਕਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕਥਿ ਕਰਿ ਸੁਨਾਵੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਮਿਤਿ । ਨ ਕੋਈ ਪੰਡਿਤੁ ਹੈ, ਨ ਕੋਈ ਚਤੁਰੁ ਹੈ, ਨ ਕੋਈ ਸਿਆਨਾ ਹੈ । ਨ ਕੋਈ ਫੂਲਾ ਹੈ, ਨ ਕੋਈ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਨ ਕੋਈ ਭਰਮ ਸਿਉ ਫੂਲਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੁ ਹੁਕਮਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਹੋਤਾ ਹੈ ਇਸ ਕਾ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਬਿਨਾ । ਇਸ ਕੈ ਕਹਿਐ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਤਾ ਹੈ । ਗੁਸਾਈ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਇਸੁ ਸੰਜਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਇਸੀ ਸੰਜਮਿ ਜੇ ਕੋਈ ਪਾਵੈਗਾ ਸੁ ਪਾਵੈਗਾ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਸਲੋਕੁ^੧

ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਰਤਨੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਬਾਧਾ ਜਮ ਪੁਰਿ ਜਾਇ^੨ ॥

ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਪਾਇ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦੀ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਸਮਝਾਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੬੧ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਖਣ ਦੇ ਦੇਹੁਰੇ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਦੁਖ ਸੁਖ ਬਾਰੇ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਤੀਨਿ ਬਰਸ ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਸਭੁ ਦੇਖੀ, ਫੇਰਿ ਪੂਰਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਕੰਦੁ ਰਮੇ । ਤਬ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਬਹੁਤੁ ਦੂਰਿ ਗਏ । ਤਬ ਜਾ ਦੇਖੇ ਤਉ ਉਹਾ ਏਕੁ ਦੇਹੁਰਾ ਹੈ ਗਰਗੀਰੀ, ਅਰੁ ਗਰਗੀਰੀ ਹੀ ਚਉਤਰਾ^੩ ਹੈ, ਅਰੁ ਆਸਿ ਪਾਸਿ ਉਜਾੜਿ ਹੈ । ਉਸੁ ਦੇਹੁਰੇ ਵਿਚਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਾਇ ਵੜਿਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਹੁਣਿ ਈਹਾਂ ਅਸਾਡੀ ਠਵਰ^੪ ਬੈਠਣ ਦੀ ਹੈ । ਤੂੰ ਬੈਠਾ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿ ਅਰੁ ਅਸੀਂ ਤਪਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਰਿ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਭਲਾ ਹੋਵੈ, ਬੈਠੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਉਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੈਠਿ ਗੈਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਗੋਠਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ^੫ ਪਟ ਉਪਰਿ ਪਟੁ ਦੜਾਇ ਕਰ ਬੈਠਾ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਜਿਵ ਨਿਵਾਜੀ ਬੈਠਦੇ ਹੋਨਿ ਤਿਵ ਬਾਬੇ ਅਗੈ ਕਰਵਾਂ^੬ ਚਹੁ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਵਿਥਿ ਬੈਠਾ । ਜਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਤਪਸਿਆ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਕਰਵਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਵਿਥਿ ਬੈਠਦਾ । ਜਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਹਜ ਦੇ ਘਰਿ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਖਰਾ ਨਜੀਕਿ ਬਾਬੇ

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ । ^੨ਭਾਵ-ਗਏ, ਚਲੇ । ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਾਠ ਹੈ—

“ਗੁਰੂ ਬਿਨੁ ਜਮਪੁਰੁ ਬਾਧਿਆ ਜਾਇ ।”

^੩ਚੂਨੇ ਗਰ, ਅਰਥਾਤ-ਪੱਕਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਚਬੂਤਰਾ ।

^੪ਠੋਰ, ਜਗਾਂ, ਥਾਂ ।

^੫ਚੋਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ।

^੬ਕਰੋ, ਕਰਮ (ਇਕ ਗਜ਼-ਸ਼ਰੀਫ ਦਾ) ।

ਨਾਲਿ ਗੋਡਿਆਹੁ ਗੋਡਾ ਕਰਿ^੧ ਬੈਠਦਾ । ਜਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਪਸਿਆ ਬੈਠਾ ਤਿਉ ਬਾਬੇ ਬੈਠੇ ਬਰਸੁ ਦਿਨਾ ਗੁਜਰਿ ਗੋਆ ਧਿਆਨਿ ਕੀਤੈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਤਾੜੀ ਬਰਸ ਦਿਨਾ ਜਾਇ ਖੁਲੀ । ਜਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਧਿਆਨੁ ਖੋਲਿ ਕਰਿ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਸਾ ਤਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਉਪਰਹੁ ਇਟ ਛੁੜਕਿ ਕਰਿ^੨ ਮਥੇ ਉਪਰਿ ਲਾਗਿ ਕਰਿ, ਧਰਤਿ ਉਪਰਿ ਖੜੀ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਸੁ ਇਟ ਲਗੀ ਹੋਈ ਪੀੜ ਹੋਈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਦੇਖਹੁ, ਭਾਈ ! ਅਜੇ ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਕਰੀ ਹੈ ਜਿ ਅਜੇ ਭੀ ਪੀੜ ਹੋਈ ਹੈ, ਸੁ ਮੈ ਅਜੇ ਕਚਾ ਹਾਂ ਜਿ ਮੈਨੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਅਜੇ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਜਾ ਅਜੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਅਰਾਧਿਆ ਸੇਵਾ ਸਭੁ ਨਿਰਫਲ ਗਈ, ਜਦਿ ਅਜੇ ਤੀਕੁ ਫੇਰਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਲਗਾ ਵਿਆਪਦੇ । ਤਾਂ ਮੈ ਕਾਹੇ ਨੇ ਘਰੁ ਰਾਜੁ ਪਾਟੁ ਛਡਿਆ ਜਾ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਰਾਧਿਆ ਅਰੁ ਅਜੇ ਤੀਕੁ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ” । ਤਬ ਏਹ ਬਾਤ ਬੂਝਿ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬੈਰਾਗੁ ਲਾਗਾ ਕਰਣੇ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜਿਉ ਬੈਰਾਗੁ ਕਰਦਾ ਸਾ ਤਿਉ ਅਵਾਜੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਆਇਆ ਜਿ ਏ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਜਿ ਬੈਰਾਗੁ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰਭਵ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭਵ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ! ਜਾ ਮੈ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਤਾ ਕਿਆ ਜਾ ਭੀ ਅਜੇ ਤੀਕੁ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇਹੀ ਨੇ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ ? ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਰੇਰੇ ਨਾਮ ਜਿਮਰੇ ਦਾ ਕਿਆ ਫਲੁ ਹੈ ? ਮੈ ਦੇਤੁ ਅਰਥਿ ਰੋਂਦਾ ਹਾਂ” । ਤਬ ਹੁਕਮੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜਿਤਨਾ ਸੋਸਾਰੁ ਹੈ ਮੈ ਸਭੁ ਦੁਖ ਦੇ ਵਜਿ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਿ ਕੋਈ ਸੋਸਾਰਿ ਵਿਚਿ ਰਚਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਭੁ ਮੈ ਰੋਵਾਇਆ ਹੈ । ਸਨਕਾਇ ਕੀ ਹੁ ਲਾਇ ਕਰਿ, ਬ੍ਰਹਮਾਇ ਕੀ ਹੁ ਲਾਇ ਕਰਿ, ਸਿਧੀ ਹੁ ਸਾਧੀ ਹੁ ਲਾਇ ਕਰਿ, ਦੇਵੀ ਦਾਨਵੀ ਹੁ ਲਾਇ ਕਰਿ, ਸੇਖੀ ਹੁ ਪੀਰੀ ਹੁ ਲਾਇ ਕਰਿ, ਰਾਜਿਆਹੁ ਪਰਜਿਆਹੁ ਲਾਇ ਕਰਿ ਜਿ ਕੋਈ ਮੈ ਏਸੁ ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਆਂਦਾ ਹੈ ਨਾਨਕ ! ਬਿਨਾ ਰੁਆਇਆ ਛਡਿਆ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਜਿ ਕਵਣਿ ਕਵਣਿ ਜੋਧੇ ?

ਸਲੋਕੁ^੩ ।

ਸਹੰਸੁ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦੁ ਰੋਆਇਆ^੪ । ਪਰਸਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ^੫ ॥
 ਅਜੇ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ ॥ ਐਸੀ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥
 ਰੋਵੈ ਰਾਮੁ ਨਿਕਾਲਾ ਭਇਆ ॥ ਸੀਤਾ ਲਖਮਣੁ ਵਿਛੁੜਿ ਗਇਆ ॥
 ਰੋਵੈ ਦਹਸਿਰੁ ਲੰਕ ਗਵਾਇ ॥ ਜਿਨਿ ਸੀਤਾ ਆਦੀ ਭਉਰੂ ਵਾਇ ॥
 ਰੋਵਹਿ ਪਾਂਡਵ ਭਏ ਮਜੂਰਿ ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਸੁਆਮੀ^੬ ਰਹਤ ਹਦੂਰਿ ॥
 ਰੋਵੈ ਜਨਮੇਜਾ ਖੁਇ ਗਇਆ ॥ ਏ ਕੀ ਕਾਰਣਿ ਪਾਪੀ ਭਇਆ ॥^੭
 ਰੋਵਹਿ ਸੇਖ ਮਸਾਇਕ ਪੀਚ ॥ ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਮਤੁ ਲਾਗੈ ਭੀੜ ॥
 ਰੋਵਹਿ ਰਾਜੇ ਕੰਨ ਪਤਾਇ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗਹਿ ਭੀਖਿਆ ਜਾਇ ॥
 ਰੋਵਹਿ ਕਿਰਪਨ ਸੰਚਹਿ ਧਨੁ ਜਾਇ ॥ ਰੋਵਹਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਵੇਚ ਗਵਾਇ ॥

^੧ਗੋਡੇ ਨਾਲ ਗੋਡਾ ਲਗਾ ਕੇ । ^੨ਛੁੱਟ ਕੇ, ਡਿੱਗ ਕੇ । ^੩ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ।
^੪ਇੰਦੁ (ਦੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜੇ) ਨੂੰ ਰਿਖੀ ਗੋਤਮ ਨੇ ਵਿਭਚਾਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਬਦਲੇ ਸਹੰਸੁ (ਹਜ਼ਾਰ) ਡਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਡੰਠ ਲਾਇਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰੋਇਆ ਸੀ । ^੫ਪਰਸੁ ਰਾਮ ਦਾ ਬਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਦਿਖਾ ਕੇ ਖਿੱਚ ਲਇਆ ਸੀ । ^੬ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਜਿਸਨੇ ਲਿਦ ਭੀਖਿਆ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਣੀ ਪਈ । ^੭ਭਾਵ—ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ । ^੮ਇਕ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ਅਠਾਰਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ।
 “ਪੰਡਿਤ ਰੋਵਹਿ ਗਿਆਨੁ ਗਵਾਇ” । ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ ।

ਬਾਲੀ¹ ਹੋਵੇ ਨਾਹਿ ਭਤਾਰੁ² ॥ ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ ਜਾਇ ॥ ਅਉਰੀ ਕਰਮ ਨ ਲੇਖੇ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਹੁਕਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਹੋਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੀ ਪਤਿ ਇੰਦ੍ਰ ਹੈ, ਸਹੰਸਰ ਭਗ ਉਸ ਕੰਉ ਗੋਤਮਿ ਤਪੈ ਸ੍ਵਾਪੁ ਦਿਤਾ, ਸਹੰਸਰ ਭਗ ਉਸ ਕੈ ਸਰੋਰਿ ਹੋਏ, ਓਹੁ ਰੁੰਨਾ । ਪਰਸਰਾਮ ਨੋ ਬਲੁ ਹਿਰਿ ਕਰਿ ਭਿਖਿਆ ਦੀਨੀ, ਏਤੁ ਅਵਸਰਿ ਓਹੁ ਰੁੰਨਾ । ਏਹੀ ਸਜਾਇ ਦਰਗਹ ਤੇ ਮਿਝੀਅਸੁ, ਅਜੈ⁴ ਤੀਕੁ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈ । ਰਾਮਚੰਦ ਨਾਲਹੁ ਸੀਤਾ ਲਛਮਣੁ ਵਿਛੁੜੇ, ਬਨਬਾਸੁ ਲੀਆ ਤਾਂ ਓਤੁ ਸੰਜੋਗਿ ਓਹੁ ਰੁੰਨਾ । ਦਹਸਰ⁵ ਕੀ ਲੰਕਾ ਲੀਨੀ । ਭਾਈ, ਭਤੀਜੇ, ਬੇਟੇ ਮਾਰੇ, ਓਤੁ ਅਵਸਰਿ ਓਹੁ ਰੁੰਨਾ । ਪਾਂਡਿਵ⁶ ਕੰਉ ਬਿਪਤਿ ਪਤੀ, ਓਤੁ ਅਵਸਰਿ ਓਹਿ ਰੁੰਨੇ । ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ⁷ ਇਕਸੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੈ ਲੀਐ ਅਠਾਰਹ ਬ੍ਰਹਮਣ ਘਾਏ, ਏਤੁ ਅਵਸਰਿ ਅਠਾਰਹ ਕੁਸਟ ਲਾਗੈ, ਏਤੁ ਦੁਖਿ ਓਹੁ ਰੁੰਨਾ । ਸੇਖ ਪੀਰ ਜਿਤਨੇ ਹੈਨਿ ਜਿ ਪਏ ਰੋਂਦੇ ਹੈਨਿ, ਜਿ ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਹਮਾਰੈ ਸਿਰਿ ਕਿਆ ਹੋਇਗਾ । ਉਸੁ ਅਵਸਰਿ ਓਇ ਸੇਖ ਪੀਰ ਰੋਤੇ ਹੈਂ । ਰਾਜੇ ਜਿਨਹੁ ਰਾਜ ਛੋਡਿ ਕੰਨ ਪੜਾਏ⁸ ਰਾਜੁ ਛੋਡਿਆ, ਛੋਡਿ ਗਵਾਇਆ—ਜੇਗੁ ਪਾਇਓ ਨਾਹੀ, ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਾਰਣਿ ਅਧੀਨ ਹੋਏ, ਉਤੁ ਭਿਖਿਆ ਕੈ ਸਰਾਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਇ ਰੁੰਨੇ । ਕਿਰਪਨੁ⁹ ਮਾਇਆ ਸੰਜਿ ਕਰਿ ਇਕਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਓਹੁ ਮਾਇਆ ਜਬ ਜਾਤੀ ਹੈ ਤਬ ਓਹ ਰੋਤਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੈ ਜਨਮਿ ਆਇ ਕਰਿ ਬੇਦ ਕਰਮ ਨ ਕਰੇ—ਸੂਦਾ ਕੈ ਕਰਮ ਕਰੇ, ਓਨਾ ਤੇ ਬੇਦੁ ਛੁਟਕਿ ਗੋਆ, ਓਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੂਨੀ ਪੈਆ; ਜੂਨੀ ਵਿਚਿ ਪਏ ਬ੍ਰਹਮਣ ਰੋਤੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿਸੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੰਉ ਪੁਰਖ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ, ਤਾਂ ਓਹੁ ਰੋਤੀ ਹੈ । ਏ ਨਾਨਕ ਜਿਤਨਾ ਮੈ ਕਿਛੁ ਜੁਗ ਕੈ ਬਿਖੇ ਆਂਦਾ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰੋਤਾ ਹੈ । ਪਣੁ ਜਿਨਹੁ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ, ਸੇ ਜਿਣਿ ਜਾਹਿਗੇ । ਹੋਰਿ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜਿਤਨੇ ਕੋਈ ਕਰੇਗਾ, ਬਿਨਾ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਬੀ ਨਾਨਕ ! ਓਇ ਸਭਿ ਬਿਰਥੇ ਜਾਹਿਗੇ, ਕਿਤੈ ਲੇਖੇ ਨ ਹੋਹਿਗੇ । ਤੂ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਸਿਮਰਿ-ਸਿਮਰਾਇ, ਅਵਰਿ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਗਲੇ ਛੋਡਿ ਦੇਹਿ । ਬਿਨਾ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਨ ਕਿਛੁ ਤਪੁ ਹੈ, ਨ ਤੀਰਥੁ ਹੈ, ਨ ਬਰਤੁ ਹੈ, ਨ ਨੇਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੈ ਸਮਾਨਿ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸੰਤੋਖਿਆ, ਬਾਬੇ ਬੈਰਾਗੁ ਬਿਸਰਿ ਗੋਆ । ਸਹਜ ਕੈ ਘਰਿ ਆਇਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਮਾਰੇ ਸਾਬਿ ਬਹੁਤੁ ਭਲੀ ਕਰੀ ਹੈ ਜਿ ਕਲਿ ਕੇ ਕਲੇਸਾ ਤੇ ਰਖਿ ਲੀਏ ਹਾ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈਂ । ਤੇਰੇ ਨਿਜੀਕ ਕਲਿਜੁਗੁ ਕਹਾਂ ਆਵੈ ! ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੈਨਿਗੇ ਤਿਨ ਕੰਉ ਕਲਿਜੁਗੁ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈਗਾ” । ਤਬ ਉਹਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਅਗੰਮ¹⁰ ਕੰਉ ਚਲੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਬਾਸਿ ਗੁਰੂ; ਜਿਸੁ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਜਨਮੁ ਮਰਨੁ ਕਟੀਏ ਸੋ ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ।

ਸਲੋਕੁ¹¹

ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਤੇ ਆਪਿ ਅਲੇਪੁ ਹੈ, ਕੰਉ ਬਿਰਲਾ ਬਿਰਲਾ ਸੰਤੁ ॥

- ¹ਇਸਤ੍ਰੀ ।   ²ਭਰਤਾ, ਪਤੀ ।   ³ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ।   ⁴ਅਜੈ ਬਬਦ ਦਾ ਸਹੀ ਅਰਥ ਹੈ ਸੂਰਜਵੰਸੀ ਰਾਜਾ ਅਜ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਸੀ, ਰਾਣੀ ਇੰਦੁਮਤੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜੋਗੀ ਹੋ ਕੇ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ ।   ⁵ਦਸ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ-ਰਾਵਣ ।   ⁶ਰਾਜਾ ਪੰਡੂ ਦੇ ਪੁੱਤ-ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ, ਭੀਮ, ਅਰਜੁਨ, ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਿਦੇਵ ।   ⁷ਤੀਜੇ ਪਾਂਡਵ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪਤ੍ਨੀਪ੍ਰਭਾ ।   ⁸ਰਾਜਾ ਭਰਬਰੀ, ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਆਦਿ, ਜੋ ਜੋਗੀ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ।   ⁹ਕੰਜੂਸ ਆਦਮੀ ।   ¹⁰ਜਿਥੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਗੱਮਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ-ਅਪਹ੍ਰੰਚ ਬਾਂ ।   ¹¹ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਚੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਜਨਮੁ ਜੀਤਿ ਜਗਿ ਆਇਕੈ, ਜਿਨਿ ਦਿਤਿਆ ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕਲਿਜੁਗੁ ਕਠਨੁ ਹੈ, ਕੋ ਬਾਂਚੈ ਸਾਧੁ ਸੰਤੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੬੨॥

ਸਾਖੀ ਦੱਖਣ ਦੀ—ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਭੁੱਖ-ਤੇਹ ਮਿਟਾਈ

ਰੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ।

ਤਬ ਦੇਹੁਰੇ ਤੇ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਅਗਮ ਕਉ ਚਲੇ । ਤਬ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ
ਏਕ ਸਮੁੰਦ ਕੀ ਕਾਛਲ^੧ ਮਹਿ ਜਾਇ ਪੜੇ, ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਪੜੇ ਜਹਾਂ ਤਾਰੇ ਕੇ ਰੇਤੁ, ਤਹਾਂ ਪਾਣੀ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ । ਤਬ
ਮਰਦਾਨੇ ਬਾਲੂ ਰੇਤੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਕਾਹਲਿਆ ਪੜਿਆ, “ਜਿ ਹੋਵੈ ਤਾ ਏਥੇ ਬਾਬੇ ਪਾਸਹੁ ਪਾਣੀ ਮੰਗੀਐ ।
ਏਥੇ ਇਸੁ ਨੋਹੀ ਵਿਚਿ ਬਾਬਾ ਪਾਣੀ ਪੈਦੇ ਕਰੈਗਾ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸਲਾਮਤਿ ਤੇਰੀ
ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਗਈ ਹੈ, ਪਣੁ ਪਾਣੀ ਦਿਸਦਾ ਨਾਹੀ, ਜੀਉ ਬੋੜਾ ਹੋਇ ਗਿਆ ਹੈ । ਬਡੇ ਬਲ ਰੇਤ ਕੇ ਟਿਥੇ
ਇਕੈ ਨੀਹਲ^੨, ਪਣੁ ਧਰਤੀ ਸਭੁ ਰੇਤ ਕੀ, ਤਹਾਂ ਪਾਣੀ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ?” ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੁਹਿ ਵਲਿ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮਨੁ
ਹਿੰਞਾਰਿ^੩ ਹੈ । ਪਣੁ ਜੀ ਤ੍ਰਿਖਾ^੪ ਮਲਿਆ ਹਾਂ, ਅੰਤਿ ਆਈ ਹੈ ਗਲਿ, ਪ੍ਰਾਨ ਹਤੁ ਹੋਏ^੫ ਹੈਨਿ ਬਿਨਾ ਪਾਣੀ ਤੇ” ।
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ, “ਹੁਸੀਆਰੁ ਹੋਹੁ, ਪਾਣੀ ਭੀ ਹੋਸੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਚਲੇ ਅਗੰਮ ਨੋ,
ਟਿਥੇ ਨੀਹਲ ਲਗੇ ਭਾਲਣੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਮਿਤਿ^੬ ।

ਤਬ ਤਿਦਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੋ ਨਜਰਿ ਆਇ ਗਏ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਪਾਣੀ
ਨਾਹੀ ਨਜਰਿ ਆਇਆ, ਪਣੁ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਨੀਸਾਂਣੀਆਂ ਨਜਰਿ ਆਈਆਂ ਹੈਂ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬੈ ਮਰਦਾਨੇ
ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਅੰਤਿ ਆਇਆ ਹੈਂ ਜੀਉ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਪੈਰੀ ਪਏ ਆਇ ਕਰਿ ਤਿਦਤਿ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੈ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ,
ਏਹਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏਹਿ ਜੰਬੂ^੭ ਹੈ ਗਿਦਤਿ ।” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਵਡਾ ਅਚਰਜੁ ਹੈ ਜਿ
ਏਹਿ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਏ ਹੈਨਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਦੇ ਹੁਕਮਿ ਵਿਚਿ ਏਹਿ ਆਏ
ਹੈਨਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਦੀਪ ਪਤੀ^੮ ! ਪਾਣੀ ਭੀ ਕਿਸੀ ਜਾਹਗਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ

^੧ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ—“ਜਨਮੁ ਜੀਤਾ ਜਗਿ ਆਇਕੈ, ਜਿਨਾ ਦਿਤਿਆ ਗੁਰ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ।” ^੨ਦੂਜੀ
ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ—“ਕੋਈ ਬਾਬੈ ਸਾਧੋ ਸੰਤੁ” । ਕੋਈ ਬਚਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਚਦੇ ਹਨ । ^੩ਕਛਾਰ, ਕਾਛੜਾ ਕਿਨਾਰਾ, ਕੰਢਾ ।
‘ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ’ ਧਰਤੀ, ਭਾਵ—ਉੱਚ ਨਿਵਾਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ । ^੪ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ । ^੫ਤੇਹ, ਪਿਆਸ ।
‘ਹਤ ਹੋਣਾ, ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ।’ ^੬ਵਾਸਤੇ । ^੭ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਗਿੱਦੜ ਦਾ ਨਾਮ
‘ਜੰਬੂਕ’ ਅਥਵਾ ‘ਸ਼ਿਗਾਲ’ ਹੈ । ‘ਜੰਬੂ’ ਤੋਂ ਅਰਥ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਦਾ ਗਿੱਦੜ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਭਾਵ ਜੰਬੂ ਦੀਪ
ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਂਗਲੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਏਥੇ ਪੁਰਾਣਿਕ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਗਿੱਦੜ ਕਲਪ ਲਏ ਗਏ ਹਨ । ^੮ਅਰਥਾਤ—
ਹੋ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ !

ਬਾਬੇ ਕੋ ਮਾਗੈ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪਸਰਮ ਕੁੰਟ ਦੀ ਤਰਫ ਹੋਇ ਚਲਿਆ ਏਕੁ ਗਿਦੜੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ,
 “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਗਿਦੜੁ ਸਿਆਣੇ ਨੀ, ਏਸੇ ਗਿਦੜੁ ਦੇ ਮਗਰਿ ਚਲੁ ਜਾਹਾ” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਭਲਾ ਹੋਵੇ”।
 ਤਬ ਉਸ ਹੀ ਗਿਦੜੁ ਕੋ ਪਾਛੇ ਚਲੇ। ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਅਗੈ ਗਿਦੜੁ ਚਲਿਆ ਜਾਇ ਪੀਛੇ ਪੀਛੇ ਮਰਦਾਨਾ ਅਰੁ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬਾ ਚਲੇ ਜਾਹਿ। ਤਬ ਉਹੁ ਗਿਦੜੁ ਏਕ ਨੀਹਲ ਘਨਰੁ¹ ਮਹਿ ਜਾਇ ਵੜਿਆ। ਉਸ ਕੋ ਆਸ ਪਾਸ ਟਿਬੇ ਹੈ,
 ਚਉਗਿਹਦ ਬਡੇ ਉਚੇ ਟਿਬੇ, ਤਿਨ ਕੋ ਬੀਚਿ ਖਗ ਛੁੰਘਾ ਨੀਹਲੁ ਘਨਰੁ, ਉਸੁ ਵਿਚਿ ਦੁਇ ਸੂਹੜੇ² ਪਾਣੀ ਕੇ ਬੇ।
 ਇਕਸੁ ਸੂਹੜੇ ਨੋ ਗਿਦੜੁ ਸੁੰਘਿ ਕੈ ਅਰੁ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੰਉ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਨਿਕਲਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਏਹਿ ਗਿਦੜੁ ਸਿਆਣੈ ਹੈਨੀ। ਅਸਾ ਨੋ ਪਾਣੀ ਵੇਖਾਲਿ ਗਏ,
 ਪਰੁ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਏਹਿ ਜਿ ਇਕੁ ਛਪੜੀ ਸਿੰਘਿ ਗੰਘਾ ਅਤੇ ਏਹੁ³ ਨ ਸਿੰਘੀਅਸੁ⁴, ਏਹੁ ਕਿ ਕਰਿ ਗੈਆ ?”
 ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਗਲਿ ਤੂ ਹੈ ਜਾਣਹਿ, ਮੈ ਕਿਆ ਜਾਣਾ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ
 ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਅਹਿ ਜਿ ਨਾਹੀ ਸੁ ਸਿੰਘਿਆ ਸੂਹੜਾ ਸੁ ਏਹੁ ਕਉੜਾ ਹੋਇਗਾ। ਅਤੇ ਜਿ ਸਿੰਘਿਆ ਹੈਸੁ
 ਪਾਣੀ ਸੋ ਮਿਠਾ ਹੋਵੀਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਪੀਉ ਐਦੁ ਪਾਣੀ⁵ ਜੇਹੜਾ
 ਸੂਹੜਾ ਸਿੰਘਿਆਨੁ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਿਤਨਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੁ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ। ਤਬ ਫੇਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ,
 “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਪਾਣੀ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਸਚਖੰਡ ਕਾ ਹੈ, ਐਸੁ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਮੈ ਏਹਾ ਪਾਣੀ ਨਾਹੀ
 ਕਦੇ ਪੀਤਾ। ਪਣੁ ਜੀ ਇਸੁ ਸੂਹੜੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨ ਚਖਿਓ, ਜਿ ਕੇਹਾ ਹੈ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ,
 “ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਅਸੀ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦੇ ਨਾਹੀ। ਪਣੁ ਜਿ ਗਿਦੜੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਸੋਈ ਅਸਾਂ ਤੁਧ ਨੋ ਦਸਿਆ ਹੈ।”
 ਕਹੈ, “ਏਹੁ ਮਿਠਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ? ਕਹੈ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਮਿਠਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਪਿਛੁ⁶ ਭਡਿ ਏਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਿ
 ਜਾਪੈ ਕੇਹਾ ਹੈ ਏਹੁ ਪਾਣੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੂੰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ,
 ਪਣੁ ਜੀ ਮੇਰੈ ਜੀ ਦੋਖਾ ਰਹੈਗਾ ਏਸੁ ਪਾਣੀ ਦਾ, ਜਿ ਦੇਖਾਂ ਏਸੁ ਦਾ ਨੁਆਦੁ ਕੇਹਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ
 ਆਖਿਆ, “ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਹੈ ਤਾਂ ਚਖਿ ਦੇਖੁ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਸੋ ਚਖਿਆ, ਮੁਖਿ ਲਾਇਆ, ਸੋ “ਹਾਇ ! ਹਾਇ !”
 ਕਰਿ ਉਠਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਕਿ ਹੋਇਓ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜਿਹਥਾ
 ਛਾਲੇ ਪੈ ਗਏ, ਏਹੁ ਪਾਣੀ ਕਉੜਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਫੇਰਿ ਉਸੁ ਸੂਹੜੇ ਮਿਠੇ ਚਾ ਪਾਣੀ
 ਪੀਉ, ਜਿ ਜਿਹਥਾ ਚੰਗੀ ਹੋਇ ਜਾਇ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਫੇਰਿ ਉਸੁ ਸੂਹੜੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਤਬ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ
 ਗੈਆ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਿਚਰੁ⁷ ਪਾਣੀ ਨ ਸੀਓ ਪੀਦਾ ਤਿਚਰੁ⁸ ਫੁਖ
 ਨ ਸੀਆ⁹ ਹੁਣਿ ਪਾਣੀ ਪੀਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਲਿ ਫੁਖ ਜਾਗਿ ਆਈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
 “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਖਰੀ ਫੁਖ ਲਗੀ ਹੀ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਖਰੀ ਫੁਖ ਲਗੀ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ
 ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਪਿਛੁ ਤੂੰ ਏਹਿ ਮੇਰੇ ਬਸੜੁ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਖੜਾ ਹੋਹੁ, ਹੰਉ ਨਾਵ ਨਿਕਲਾ¹⁰”। ਤਬ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਸੜੁ ਫੜਿ ਕਰਿ ਉਸੁ ਛਪੜੀ ਵਿਚਿ ਨਾਵਣ ਵੜਿਆ। ਤਬ ਜਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਟੁਬਕੀ
 ਮਾਰੇ ਤਿਵ ਵਿਚਿ ਹੀ ਰਹਿਆ, ਫੇਰ ਨਾ ਨਿਕਲਿਓ। ਮਰਦਾਨਾ ਖੜਾ ਵੇਖੇ, ਜਿ ਹੁਣਿ ਬਾਬਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਘੜੀ
 ਕੁ ਗੁਦਰੀ ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਜਾਨਿਆਂ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸੁਖਿ ਨਾ ਰਹਿਆ, ਜਿ ਏਚਰੁ ਤੀਕੁ ਛਪੜੀ ਵਿਚਿ
 ਰਹਿਆ। ਘੜੀ ਗੁਦਰੀ, ਮੁਹਤੂ¹¹ ਗੁਦਰਿਆ¹², ਆਖਿਓਸੁ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਗੁਪਤੁ ਹੋਇ ਗੈਆ
 ਜਿਸਦੈ ਜੋਰਿ ਹੰਉ ਰਹਦਾ ਬੀ, ਦਿਖਾ ਹੰਉ ਜਿ ਜਾਉ ਜਿ ਕਿਸੁ ਜਾਹਗਾ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਢੂਢਣਿ ਜਾਉ ?” ਤਬ
 ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ, “ਪਹਿਲਾ ਤਾ ਏਹੁ ਛਪੜੀ ਹੀ ਹੋਯਾ ਮਤੁ ਥਲੈ ਬੈਠਾ ਹੋਇ ਅਤੇ ਜੇ ਏਹੁ ਛਪੜੀ ਅਗਾਹ ਹੈ

¹ਨੀਵੀਂ ਸਖਤ ਖਾਂ। ²ਛੱਪੜ। ³ਅਹੁ, ⁴ਉਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੁੰਘੀ। ⁵ਅਰਥਾਤ—
 ਜਿਹੜਾ ਸੂਹੜਾ (ਛੱਪੜ) ਸੁੰਘਿਆ ਹੈ, ਐਸਾ (ਇਸ ਤੋਂ) ਪਾਣੀ ਪੀ। ⁶ਪਿੱਛਾ। ⁷ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ।
⁸ਉਤਨਾ ਚਿਰ। ⁹ਸੀ। ¹⁰ਨਾ ਕੇ ਨਿਕਲਾਂ, ਅਰਥਾਤ—ਨਾ ਲਵਾਂ। ¹¹ਪਲ। ¹²ਗੁਜ਼ਰਿਆ।

ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਭੂਖਿ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਹੰਉ ਭੀ ਏਸੇ ਵਿਚਿ ਭੁਖਾਂ ਹੁਣਿ ਮੇਰਾ ਕਿਤੁ ਕਰਮਿ ਹੈ ਰਹਿਆ”। ਤਬ ਓਸੇ ਵਿਚਿ ਪੈਆ ਮਰਦਾਨਾ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਗਲਿ ਆਇਆ ਪਾਣੀ ਉਹੁ ਛਪੜੀ ਦਾ। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਭੂਖਿ ਨਿਕਲਿਆ ਛਪੜੀ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਵਡਾ ਕਹਰੁ ਕੀਤਾ ਬਾਬੇ ਮੇ, ਨਾਲਿ ਕੁ ਜਾਹਗਾ ਛਡਿ ਗਿਆ, ਜੇ ਤਾ ਭੁਖਾ ਹੈ ਤਾ ਏਸੇ ਛਪੜੀ ਵਿਚਿ ਹੋਵੈ, ਪਣੁ ਬਾਬਾ ਮੈ ਥਾਂਵਹੁ ਖੋਲੁ ਕਰਿ ਗਿਆ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਲਗਾ ਬੋੜਾ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਰੋਵਣੇ ਜਿ, “ਮੇਰਿਆ ਬਾਬਲਾ! ਮੈਨੋ ਕੁਛਾਇ ਛਡਿ ਜਾਂਦਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ! ਹੁਣਿ ਮੇਰਾ ਕਵਣੁ ਹਾਲੁ? ਹੰਉ ਕਿਥੈ ਪਾਂ? ਤੁਧ ਨਾਲਿ ਸੀ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸਾ, ਕਈ ਨਗਰ ਕਈ ਸਹੰਸਰ ਸਹਰ, ਕਈ ਦੇਸ, ਕਈ ਸਜਣ-ਮਿਤ੍ਰ, ਕੁਟੰਬ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਸਰਬ ਸੁਖ ਮੇਰੇ ਸਾਥਿ ਹੈਨਿ, ਬਾਬਾ! ਹੰਉ ਕਿਆ ਕਰੀ? ਮੇਰਿਆ ਬਾਬਲਾ ਉਜਾੜਿ ਛਡ ਦਿਆ ਮੈ ਕਿਥੈ ਪਾਂ? ਬਾਬਾ!” ਤਬ ਏਤਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਰੋਵਣੇ ਨਾਲਿ ਬਾਬਾ ਓਸੇ ਛਪੜੀ ਵਿਚਹੁ ਨਿਕਲਿ ਆਇਆ। ਤਬ ਹਥਾਂ ਉਪਰਿ ਮੈਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗੜਾ ਅਤੇ ਹਲਵਾ ਖੰਡ ਦਾ ਲੈਦੇ ਆਇਆ। ਮਰਦਾਨਾ ਭਡਿਆਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਦੇ ਗਲਿ ਚੰਬੜਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ! ਬਾਬਾ ਜੀ! ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਧੋ ਛਡਿ ਗਿਆ ਸਹਿ ਜੀ, ਤੁਹੁ ਬਾਬਹੁ ਮੇਰਾ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੇਰਾ ਲੈਆ ਅਰੁ ਤੇਰੀ ਭੁਖ ਦਾ ਲੈਆ ਹੰਉ ਦਰਗਾਹ ਗੋਆ ਸਾਂ, ਘਣੇ ਸਾਢੇ ਸਾਲਣੇ ਲੈ ਆਵਾ ਹਾਂ, ਪਣੁ ਤੇਰੇ ਰੋਵਣੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੜਾ ਹਲਵਾ ਰੋਟੀਆਂ ਲੈ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਤੁ ਖਾਹਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਭਲਾ ਹੋਵੈ”। ਮਰਦਾਨੇ ਹਥ ਅਡੇ। ਬਾਬੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦਿਆ ਹਥ ਉਪਰਿ ਹਲਵਾ ਰੋਟੀ ਰਖੇ। ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ, “ਹਾ ਹਾ ਜੀ, ਹਥ ਜਲਿ ਗਏ ਜੀ!” ਤਬ ਫੇਰਿ ਬਾਬੇ ਹਥ ਉਪਰਿ ਲਏ ਪ੍ਰਗੜ ਹਲਵਾ। ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੂੰ ਸਟਣ ਲਗਾ ਸਹਿਜੇ ਸਟਦੇਹੁ ਤਾਂ ਵਡਾ ਕਹਰੁ ਕਰਦੇਹੁ ਅੰਨੁ ਨ ਛਡਿ ਹੋਇ ਜਾਂਦਾ ਜਹਾਨ ਤੀ, ਪਣੁ ਤੂੰ ਹੁਣਿ ਮੇਰਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਉਪਰਿ ਖਾਹਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਹੰਉ ਤੇਰਿਆਂ ਹਥਾਂ ਉਪਰਿ ਜੇਵ ਨਾਹੀ ਸਕਦਾ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਏਹੁ ਕੁਦਰਤੀ ਖਾਣਾ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਹੈ, ਭੁੱਖਿ ਨਾਹੀ ਰਖਣਾ-ਤੂੰ ਮੇਰਿਆ ਹਥਾਂ ਉਪਰਿ ਖਾਹਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੇਵਾਇਆ, ਜੇਵਾਇ ਕਰਿ ਪਾਣੀ ਪੀਆਇ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਸਾਥਿ ਲੈ ਚਲਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ¹⁰ ॥

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਗੁਰਦੇਵ-ਹਰਿ, ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਅਹਿ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੬੩ ॥

¹ਭੁੱਖਾਂ, ਭਾਡਾਂ।

²ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਵਿਚ ਪੱਗੜ ਜਾਂ ਪੱਗੜੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

³ਰੋਣ ਹਾਕਾ ਹੋ ਕੇ।

⁴ਤੇਰਾ ਮਾਰਿਆ।

⁵ਬਹੁਤੇ।

⁶ਸੁਆਦਲੇ।

⁷ਸਲੂਣੇ।

⁸ਕਾਰਣ।

⁹ਭੋਜਨ ਖਾਣਾ।

¹⁰ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਇਕ ਉਜਾੜ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗਿਦੜਹੁ ਪਾਣੀ ਦਿਖਾਇਆ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਮਰਦਾਨੇ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ। ਤਬ ਅਗੈ ਕਉ ਚਲੇ। ਦਖਣ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਏਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੀ ਕਾਛਲ^੧ ਮਹਿ ਜਾਇ ਪੜੇ, ਜਹਾ ਰੇਤੁ ਕੈ ਤਾਰੇ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ ਹੀ ਨਾਹੀ; ਮਰਦਾਨਾ ਅੰਤਿ ਆਇ ਗੈਆ। ਤਬ ਗਿਦੜਹੁ ਪਾਣੀ ਬਾਬੇ ਕਉ ਦਿਖਾਇਆ। ਤਬ ਉਹਾ ਬੀ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕਰਿ ਅਗੈ ਕਉ ਚਲੇ। ਤਬ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਤਹਾਂ ਗਏ ਜਹਾਂ ਝਾੜੀ ਨ, ਬੂਟੀ ਨਾ, ਰੋੜਾ ਨ, ਠਿਕਰੀ ਨ, ਸਰਵਾਤੁ ਨ, ਕਖੁ ਨ, ਟੂਟ ਨ ਝੁਣ, ਨ ਬਿਰਖੁ ਨ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਜਾਇ ਪੜੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਸ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਚਲਤੇ ਚਲਤੇ ਕਈ ਦਿਨ ਭਏ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ! ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦਾ ਮਨੁਖੁ ਕੋਈ ਦਿਸੈ ਤਾਂ ਭੀ ਜੀਵਾਂ; ਜਿ ਕੋਈ ਕੁਤਾ ਬਿਲਾ ਗਿਦੜੁ ਭਘਿਆਤੁ ਦਿਸੈ ਤਾਂ ਭੀ ਜੀਵਾਂ; ਜਿ ਕੋਈ ਮਿਰਗੁ ਪੰਖੀ ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਉਸੁ ਵਲਾਇਤ ਦਾ ਤਾਂ ਭੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਰੁਖ ਦਰਖਤ ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਭੀ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਝਾੜੁ, ਬੂਟੁ, ਕਖੁ ਨਜਰਿ ਆਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਗਲਿ ਲਗਿ ਕਰਿ ਰੋਵਾਂ। ਪਣੁ ਆਇ ਕਿਤੋ ਵਿਦੇਸਿ ਪਏ ਜਿਥੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਨਜਰਿ ਆਵਦਾ। ਅਕੈ ਤਾਰੇ ਅਕੈ ਰੇਤੁ”। ਜਾ ਏਹੁ ਬਾਤ ਮਰਦਾਨੇ ਚਿਤਵੀ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਫਿਰਿ ਖੜਾ ਹੋਆ, ਮਰਦਾਨੇ ਪੁਛਿਓਸੁ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਜੀਉ ਕਾਹਲਾ ਹੋਇਆ ਹੀ?” ਅਖੇ, “ਜੀ ਕਿ ਕਾਹਲਾ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ, ਤਿਤੁ ਧਰਤੀ ਆਇ ਪਏ—ਅਕੈ ਤਾਰੇ ਅਕੈ ਰੇਤੁ, ਜਿਥੈ ਓਹੁ ਧਰਤੀ ਹੀ ਨਾਹੀ ਓਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਜੀਉ ਕੋਈ ਹੀ ਨਾਹੀ, ਕੋਈ ਮਿਰਗੁ ਪੰਖੀ ਨ ਗਿਦੜੁ ਨ ਭਘਿਆਤੁ, ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਰੁਖ ਬਿਰਖੁ, ਨ ਝਾੜੁ ਨ ਬੂਟੁ, ਨ ਕਖੁ ਨ ਕਾਂਨੁ, ਨ ਟੋੜੁ ਠਿਕਰੀ—ਜੇ ਤਾਂ ਕਾਈ ਚੀਜ਼^੨ ਠਿਕਰੀ ਹਥਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਮੈ ਉਸ ਦੇ ਗਲਿ ਲਗਿ ਕਰ ਜੀਵਾਂ, ਪਣੁ ਜੀ ਤਿਤੁ ਦੇਨਿ ਪਏ ਜਿਥੈ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਅਸੀ ਏਤੁ ਧਰਤੀ ਕਿਉ ਪਏ? ਮੇਰਾ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸਿ ਖਰਾ ਖੁਨਸੀ^੩ ਹੈ; ਜੇ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਭਰਿ ਉਸੁ ਕਿਨਾ ਹੋਰਥੈ ਚਿਤੁ ਕਿ ਨਜਰਿ ਜਾਇ ਲਗੈ ਤਾਂ ਮਾਰਿ ਗਰਤ ਗੋਰ ਕਰੈ^੪। ਪਣੁ ਮਰਦਾਨਿਆ ਤਿਥੈ ਆਏ ਹਾਂ ਜਿਥੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਨਜਰਿ ਆਵਦਾ, ਅਕੈ ਤਾਰੇ ਅਕੈ ਰੇਤੁ। ਏਹੁ ਜੀਉ ਜਿ ਹੈ ਦੇਖੈ ਸਾਂਮ ਸਾਂਮ^੫ ਲੋਚੈ, ਪਣੁ^੬ ਲੋਚੈ, ਮਰਦਾਨਿਆ! ਮੈ ਜਿ ਨਠਾ ਹਾਂ ਓਹੁ ਧਰਤੀ ਅਹੁ ਮਿ ਏਤੈ^੭ ਵਾਸਤੈ ਨਠਾ ਹਾਂ। ਨ ਕੁਤਾ ਦੇਖੈ ਨ ਭਉਕੈ, ਨ ਏਹੁ ਕਿਸੈ ਨੇ ਦੇਖੈ ਨ ਲੋਚੈ। ਭਵਦਾ ਮੈ ਆਪਣੈ ਸਾਹਿਬ ਬੀ ਮੈ ਏਤੁ ਧਰਤੀ ਆਇਆ ਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਹੀ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਭਲਾ ਜੀ, ਜਾ ਤੇਰੀ ਏਵੈ ਰਜਾਇ ਹੈ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਚਲੀਐ”। ਏਹੁ ਬਾਤ ਚਲਦਿਆ ਹੀ ਕੀਤੀ ਓਤੈ ਫੇਰਿ ਚਲਦੇ ਹੀ ਰਹੀ। ਫੇਰਿ ਕਈ ਦਿਨ, ਕਈ ਮਾਸ ਚਲਦਿਆ ਹੀ ਚਲਦਿਆ ਹੋਇ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਜੀ ਬਸੀ ਜਿ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਜਾਂ ਜੀ ਕਾਈ ਬਾਤ ਬਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਫੇਰਿ ਕਰਿ ਪੁਛਦਾ ਮਰਦਾਨੇ ਜੋਗੁ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੇਰੇ ਜੀ ਕਿਛੁ ਕਾਈ ਗਲਿ ਹੈ ਸੁ ਕਹੁ”। ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਅਸਾਂ ਕਈ ਦਿਨ, ਕਈ ਮਾਸ ਚਲਦਿਆ ਹੀ ਚਲਦਿਆ ਹੋਏ ਹੀ, ਅਸਾਨੋ ਓਹੁ ਬਾਤ ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਹੈ। ਦੁਇ ਪਹਰਾਂ ਕਿ ਇਕੁ ਪਹਰੁ ਕਿ ਘੜੀ ਜਿ ਦਿਖਾ ਅਸੀ ਕਦੇ ਬੈਠਦੇ ਖੇ ਕਿ ਨ ਬੈਠਦੇ, ਓਹੁ ਬਾਤ ਹਮ ਕਉ ਬਿਸਰੇ ਹੀ ਗਈ ਹੈ”। ਤਬ ਦੁਇ ਪਹਰਾਤਿ ਆਗੈ ਹੈ ਦੁਇ ਪਹਰਾਤਿ ਪਿਛੈ^੮ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਵਖਤਿ ਏਹੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਮਰਦਾਨੇ ਪਾਸ ਤੇ ਪੁਛੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਜਿ ਤੇਰੇ ਜੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿਛੁ

^੧ਕਾਛੜ, ਕਿਨਾਰਾ, ਕੰਢਾ।   ^੨ਛੋਟਾ।   ^੩ਕੁੱਧੀ, ਜਿੱਦੀ।   ^੪ਮਾਰ ਕੇ ਗਰਤ ਗੋਰ ਕਰਨਾ, ਅਰਥਾਤ—ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਨਿਘਾਰ ਦੇਣਾ।   ^੫ਬਰਣ ਹਾਂ, ਬਰਣ ਹਾਂ।   ^੬ਪਨਾਹ, ਆਸਰਾ, ਸਹਾਰਾ।
^੭ਜਿ।   ^੮ਦੋ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਅੱਗੇ ਤੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਪਿੱਛੇ।

ਬਹੁ”। ਅਪੈ, “ਜੀ, ਬਿੰਦਕ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਜੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਬਾਤ। ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਹੈ ਦਿਖਾ, ਬੈਠਿ ਵੇਖਾ ਹਾ ਜਿ ਬੈਠਣਾ ਕੈਸਾ ਹੋਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਪਿਛੁ ਬੈਠੁ” ਤਬ ਪਿੰਨੀਆਂ ਦੇ ਪਰਣੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਮੁਖ ਅਗੈ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬੀ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਵਲਹੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬੀ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਤਾਂਈ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਹਉ ਤੁਧੁ ਵੇਖਿ ਕਰਿ ਜੀਵਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰਫ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਹਉ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਕਿਸੁ ਨਾਲਿ ਬਾਤਾ ਕਰੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਤਾਨਿਆ ਤੇ ਨਜਰਿ ਉਤਾਰਿ ਕਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਕੀ ਤਰਫਿ ਕੀਤੀ। ਤਬ ਜਦ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਕੀ ਤਰਫ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਬਾਤਾ ਲਗਾ ਕਰਣੈ ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ ਏ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਦਿਖਾ, ਜਿ ਤੇਰੀ ਨਜਰਿ ਤਾਰਿਆ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਰਹੀ ਸਿ ਏਹਿ ਜਿ ਤਾਰੇ ਹੈਂ ਜਿ ਕਵਣਿ ਹੈਂ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਏਹਿ ਜਿ ਤਾਰੇ ਹੈਨਿ ਸਿ ਸਭਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈਨਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਏਹਿ ਜਿ ਮਨੁਖ ਹੋਇ ਕਰਿ ਇਸੁ ਠਵਰ ਤੀ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਪਹੁਚੇ, ਈਹਾ ਏਨ ਕੀ ਜੋਤਿ ਹੋਤੀ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਈ? ਈਹਾ ਜਿਨਹੁ ਵਾਸਾ ਪਾਇਆ ਸੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਇਆ?” ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕਿਆਹੁ ਪਿਆਰਿਅਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ, ਮਰਦਾਨਿਆ! ਏਹਿ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਪਹੁਚੇ ਨੀ ਈਹਾਂ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਸਿ ਕਵਣ ਸੇਵਾ ਹੈ ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹਿ ਈਹਾਂ ਪਹੁਚੇ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਸੀਲੁ ਸੰਜਮੁ ਦੈਆ ਧਰਮ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੇਵਾ, ਭਗਤਿ ਤਪਸਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤਾ ਏਹ ਈਹਾਂ ਪਹੁਚੇ ਨੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਹੁਚੇ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹਿ ਭਲੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਿ ਕਰਿ ਈਹਾਂ ਪਹੁਚੇ ਨੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਤੇ ਏਹਿ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਤਾ ਮੈ ਵਿਚਰਿ ਗਈ। ਏਹੁ ਥਾਤ ਕਿ ਜਾਣੀਐ ਕੂੜੁ ਹੈ ਕਿ ਸਚੁ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਕੀ ਆਖਦਾ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਏਹੋ ਆਖਦਾ ਹੈ ਜਾ ਕਿਛੁ ਆਖੀ ਦੇਖਾ ਤਾ ਮੰਨੀ, ਜਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਏਨਾ ਨੋ ਅਖੀ ਦੇਖਾ ਲਹਿ ਤਾਂ ਹੀ ਪਰਤੀਤਿ ਆਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੇਰਾ ਦੇਖਣੇ ਉਪਰਿ ਚਾਉ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਦੇਖਾ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਪਿਛੁ ਅਖੀ ਮੀਟਿ।” ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਅਖੀ ਮੀਟੀਆਂ ਸੋ ਮੀਟੀਆਂ, ਜਣੁ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਅਹਿ ਤਾਰੇ ਮੰਡਲੁ ਹੀ। ਅਹਿਧੂ ਹੀ, ਅਹਿ ਸੁਕਰੁ ਹੀ, ਅਹਿ ਬੁਧੁ ਹੀ। ਅਹਿ ਸਭੇ ਤਾਰੇ ਨੀ, ਦੇਖ ਏਨਾ ਦੀ ਪੁਰੀ ਹੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਤਾਰੇ ਮੰਡਲੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਮੈਨੇ ਫਿਰਿ ਉਸ ਹੀ ਜਾਹਗਾ ਏ ਜਾਈਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਮੀਟਿ ਅਖੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਅਖੀ ਮੀਟੀਆ ਸੁ ਮੀਟੀਆਂ ਜਾਂ ਦੇਵੈ ਤਾ ਓਤੈ ਬਾਇ ਓਵੈ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀਉ ਬੈਠਾ ਹੈ ਪਿੰਨੀਆਂ ਦੇ ਪਰਣੈ, ਓਵੈ ਲਾਇਐ ਰਬਾਬਿ ਮਰਦਾਨਾ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਚਲਿਤੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਿਆ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ! ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ”। ਮਰਦਾਨਾ ਪੈਰਾ ਉਪਰਿ ਪੈ ਰਹਿਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੂੰ ਅਜੁ ਕਿਉ ਪੈਰੀ ਪਵਦਾ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ! ਹਉ ਕਿ ਪੈਰੀ ਪਵਾਂ ਤੂੰ ਜਗਤੁ ਕਾ ਕਰਤਾ, ਤੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਤੇਰੀ

¹ਇਸ ਠੋਰ (ਥਾਂ) ਤੀ (ਤੋਂ)।

²ਵਯਾ, ਰਹਿਮ।

³ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।

⁴ਜਾਣੋ, ਮਾਨੋ।

⁵ਇਹ ਜਾਂ ਅਹੁ ਧੂ ਹੈ।

⁶ਉਸੇ।

⁷ਗੋਡਿਆਂ ਪਰਨੇ ਹੋ ਕੇ। ਗੋਡਿਆਂ ਦੀ ਪਿੰਨੀਆਂ ਉਤੇ ਛਾਹ

ਦੇ ਕੇ।

⁸ਅਰਥਾਤ—ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ, ਅਥਵਾ—ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

ਕੀਮਤਿ ਤੂ ਹੈ ਜਾਣਹਿ । ਤੂ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਹਉ ਕਿਰਾਤ ਹਾਂ, ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਿ ਤੂ ਸਾਡੈ ਪਿੰਡਿ ਰਹਦੇ ਸੇ । ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤਧਨ ਕੋਈ ਏਵੈ ਭੁਖਲਾਉਂ ਆਇਆ ਹੈ । ਅਸੀ ਓਹਿ ਕਿਰਾਤ ਹਾਂਹ, ਅਸਾਡਾ ਵਿਚੁ ਤਿਛੁ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਸਹੀ ਤਾਂ ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੁਆਂਡਿ ਜਿਨਿ ਸਿਰੀ ਫੁਨਿ ਤਿਰਹੀ ਗੋਤੀ । ਜੇ ਤੁਧੁ ਜੇਵਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹਟਿ ਤਾ ਹੋਈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ, “ਹੋ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਉ ਲਟਿ, ਬਨਿ ਹੁਣਿ ਏਦੁ ਅਗੈ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਆਖਣਾ, ਆਖਣਾ ਸੀ ਸੁ ਆਖਿ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ । ਬਨਿ, ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ, ਹੁਣਿ ਅਗੈ ਨਾਹੀ ਚਲਣਾ-ਚਲਾਵਣਾ ਅਖਰੁ ਕੋਈ ।” ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਪੈਰੀ ਪੈਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕਹਾ ਕਹਉ ਮਿਤਿ ਆਪਣੀ, ਪਾਪ ਕਰਉ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ॥

ਕਾਮੁ ਲੋਹੁ ਅਰੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਕਰਉ ਪਰਾਈ ਤਾਤਿ ॥

ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਮਹਿ ਤਉ ਬਸੈ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹੋਵੈ ਦਾਤਿ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੬੪॥

(ੳ) ਸੇਤੁਬੰਧ ਰਾਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ । (ਆਰਤੀ)

ਤਬ ਜਦਿ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਸੇਤੁਬੰਧਿ ਰਾਮੇਸ਼ੁਰਿ ਗਏ ਤਬ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਸੇਤੁ ਬੰਧੁ ਰਾਮੇਸ਼ੁਰ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗੋਆ । ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ! ਵਿਖਾ ਜਿਨ੍ਹੀ ਏਹੁ ਸਾਗਰੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਬੰਧੋ ਖੇ ਤੇ ਕਹਾਂ ? ਜਿਨਹੁ ਲੰਕਾ ਲੀਨੀ ਸੇ ਕਹਾਂ ? ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਲੰਕਾ ਪਤੀ ਕਹਾਇਆ ਸੇ ਕਹਾਂ ? ਅਰੁ ਜਗੁ ਕਹਾਂ ? ਅਰੁ ਓਇ ਜੁਗ ਕੇ ਆਦਮੀ ਕਹਾਂ ? ਏਹੁ ਕਿਆ ਤੇਰਾ ਚਲਤੁ ਹੈ ਜੀ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਜਿਉ ਹੈ ਤਿਉ ਤੂੰ ਹੈ ਜਾਣਹਿ ਜੀ-ਹਮਹੁ ਕੰਉ ਕਿਛੁ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ ਜੀ” । ਤਬ ਹੈਰਾਨਗੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ (ਨੇ) ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਪਣੇ ਪਾਸਿ ਬੁਲਾਇਆ । ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਪੁਛਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੁਮ ਕੰਉ ਹੈਰਾਨਗੀ ਲਾਗੀ ਹੈ ਸੁ ਮੈ ਸਮਝੀ ਹੈ । ਪਣੁ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੇਰਾ ਸਮਝਣੁ ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ, ਮੈ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਜੀ ! ਮੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸਮਝਤਾ-ਇਹੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਆਈ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੈ ਜਿ ਆਰਤੀ ਗਾਈ ਹੈ ਓਹੁ ਤੂੰ ਪੜੁ ਅਰੁ ਪੜਿ ਕਰਿ ਉਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ ਸਮਝੁ । ਜਿਤੁ ਕਰਿਕੈ ਏਹੁ ਤੇਰੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਮਿਟੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਰਤੀ ਪੜੀ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ :-

ਗਗਨ ਮੈ ਬਾਲੁ^੧ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ^੨, ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ^੩ ਜਨਕ^੪ ਮੋਤੀ ॥

^੧ਜੋ ।   ^੨ਬਹਕਾਉ, ਬਹਿਕਾਵਾ, ਭਾਵ ਭੁਲੇਖਾ ।   ^੩ਇਸ ਤੋਂ ।   ^੪ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ
ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।   ^੫ਪਰਮ ਅਰਥ, ਭਾਵ-ਸਹੀ ਅਰਥ-ਭਾਵ ।   ^੬ਗਗਨ (ਆਕਾਸ਼)
ਬਾਲ ਮਯ (ਰੂਪ) ਹੈ ।   ^੭ਰਵਿ (ਸੂਰਜ) ਚੰਦ ਦੀਪਕ (ਦੀਵੇ) ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ ।   ^੮ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ।
^੯ਜਾਣੋ ।

ਧੂਪ ਮਲਆਨ ਲੋ^੧ ਪਵਣੁ ਦਵਰੈ ਕਰੇ ਸਗਲ ਬਨਗਾਇ^੨ ਫੁਲੰਤ ਜੋਤੀ ॥੧॥
ਕੈਸੀ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ਭਵ ਖੰਡਨਾ^੩ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਅਨਹਤਾ ਸਬਦ^੪ ਵਜੰਤੁ^੫ ਭੋਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਗਗਨੁ^੬ ਅਰੁ ਧਰਤੀ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਏਹਿ ਤੇਰੇ ਬਾਲ ਹੈ। ਸੂਰਜੁ ਅਰੁ ਚੰਦੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਏਹਿ ਤੇਰੇ ਦੀਪਕ^੭ ਹੈ। ਤਾਰੇ ਮੰਡਲੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਏਹਿ ਤੇਰੇ ਮੋਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਧੂਪੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਬਸੰਤਰੂ^੮ ਹੈ। ਮਣਿ ਕੀ ਠਵਰ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤੇਰੇ ਆਗੈ ਹੈ। ਚੰਦਰੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰਾ ਏਹੁ ਪਵਣੁ ਹੈ। ਅਠਾਰਹ ਭਾਟ-ਵਣਾਸਪਤੀ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਤੇਰੀ ਫੁਲਵਾਤੀ ਹੈ, ਏਹਿ ਫੂਲ ਹੈ। ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਸੂਖ ਦੇਵਣਹਾਰੇ, ਪਾਪ ਖੰਡਣ ਹਾਰੇ ਜੀ ਏਹੁ ਤਉ ਮੈ ਕਹਿਆ ਜਿ ਆਰਤੀ ਹੁਈ। ਪਣੁ ਜੀ, ਏਵ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜੀ, ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਕੈਸੀ ਹੈ। ਜੀ, ਏਹੁ ਬਾਤ ਮੈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜੀ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਰੇ ਨਾਨਕ ਬੇਦੀ! ਤੂੰ ਭਲਾ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਕਹੁ ਮੇਰੀ ਆਰਤੀ ਤੂੰ ਕਰੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਸਹਸ^੯ ਤਵ^{੧੦} ਨੈਨ^{੧੧} ਨਨ^{੧੨} ਨੈਨ ਹਹਿ ਤੋਹਿ ਕਉ ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ ਨਨਾ ਏਕੁ ਤੋਹੀ ॥
ਸਹਸ ਪਦ ਬਿਮਲ ਨਨ ਏਕ ਪਦ ਗੰਧ ਬਿਨੁ ਸਹਸ ਗੰਧਰਬ ਤੇਰੈ ਚਲਤ ਮੋਹੀ^{੧੩} ॥੨॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਕਈ ਸਹਸ, ਕਈ ਲਖ, ਕਈ ਕਰੋੜੀ, ਕਈ ਪਦਮ, ਕਈ ਨੀਲ, ਕਈ ਧੁਜ, ਕਈ ਅਰਬ, ਕਈ ਖਰਬ, ਕਈ ਕੋਟ, ਕਈ ਕੋਟਾਨ ਜੀਵ ਹੈ^{੧੪}। ਤਿਨ ਕੇ ਨੈਨ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਤੇਰੀ ਹੈ। ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਤੁਹੀ ਸਮਾਇ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਤਨੀਆਂ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ਏਤਨੀਆਂ ਮੂਰਤੀ ਕੀ ਤੇਰੀ ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਜੀ। ਸਭਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੀ ਤੇਰੀ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਹੈ। ਸਭਨਾ ਮੂਰਤੀ ਕੀ ਤੇਰੀ ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਹੈ। ਕਈ ਸਹਸ ਤੇਰੇ ਪਦ^{੧੫} ਹੈ। ਜੈਸੇ ਇਕਿ ਏਹਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਏਹਿ ਤੀਨਿ ਪਦ ਹੈ ਅਰੁ ਚਉਥਾ ਪਦੁ ਤੇਰਾ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਜੈਸੇ ਕਈ ਪਦ ਹੈ। ਏਤਨੇ ਪਦ, ਏਤਨੀਆਂ ਮੂਰਤੀ, ਏਤਨੇ ਨੈਨਨ ਕਾ ਤੇਰੀ ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਹੈ, ਏਕੋ ਤੇਰਾ ਨੈਨੁ ਹੈ। ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਚਲਤੁ ਦੇਖਿ ਕੇ ਜਿਤਨੇ ਗੰਧੂਬ ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵਤੇ ਬੇ ਏਤਨੇ ਸਭਿ ਮੋਹੇ ਗਏ ਜੀ, ਤਉ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਕੋਈ ਕਿਆ ਕਰੈ ਕਹਿ ਕਰਿ। ਜਾਂ ਤੂੰ ਨੈਸਾ ਹੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹ ਕਹ ਹਸੇ ਜਿ, “ਨਾਨਕ! ਤੁਹੀ ਚਲਤੁ ਮੇਰਾ ਕਹਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਤਬ ਕਿਉ ਕਹਦਾ ਬਾ—‘ਜਿਨਹੁ ਏਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਾਧਿਆ, ਲੰਕਾ ਲੀਨੀ, ਲੰਕ ਪਤੀ ਕਹਾਵਤੇ ਬੇ ਤੇ ਕਹਾ ਗਏ’। ਤੈ ਜਿ ਆਰਤੀ ਕਰੀ ਜਿ ਏਸੁ ਮਾਹਿ ਓਹਿ ਕਹਾਂ ਜਾਇ ਰਹੇ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸਭਿ ਤੁਝ ਹੀ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ਹੈ। ਕਹੈ, ਨਾਨਕ! ਇਹੀ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਚਲਤੁ ਦੇਖੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ! ਤੂੰ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਏ, ਮੇਰੇ ਪਾਪ ਖੰਡਣਾ ਮੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਜਣਾਵਹਿ ਮੁਝ ਕੰਉ ਸਿ ਮੈ ਕਹਾਂ ਜੀ।” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਾ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੁਝ ਮਹਿ ਮੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਬੋਲਤੀ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸਮਝੇਗਾ ਸਿ ਮੁਝ ਕੰਉ ਪਾਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਕਹੁ ਮੇਰਾ ਜਸੁ—ਆਰਤੀ। ਤੁਧੁ ਉਪਰਿ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਜਿ ਕਿਛੁ ਮੰਗਹਿਗਾ ਸਿ ਮੈ ਤੇਰੀ ਤਾਈ ਦੇਉਂਗਾ”।

^੧ਧੂਪ ਮਲਜ਼ ਗਿਰਿ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀਦਾਰ ਅਨਿਲ (ਹਵਾ) ਹੈ, ਪਰ ਏਥੇ ਅਰਥ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

^੨ਬਨਾਸਪਤੀ।

^੩ਜਨਮ-ਮਰਣ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ।

^੪ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਨਾਦ, ਆਤਮ-ਸੰਗੀਤ,

ਜਿਸਨੂੰ ਯੋਗੀਜਨ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਸੁਣਦੇ ਹਨ।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ—ਵਾਜੰਤ, ਵਾਦਿਤੁ (ਸੰ:। ਵਾਜਾ।

^੬ਆਕਾਸ਼ (ਅਸਮਾਨ)।

^੭ਵੀਣੇ।

^੮ਅੰਗ।

^੯ਸਹੰਸੂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ।

^{੧੦}ਤੇਰੇ।

^{੧੧}ਅੱਖਾਂ।

^{੧੨}ਨਹੀਂ।

^{੧੩}ਸਹੀ ਪਾਠ—ਸਹਸ ਤਵ ਗੰਧ ਇਵ ਚਲਤ ਮੋਹੀ।

^{੧੪}ਪੈਰ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਖੁਸੀ ਹੁਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰੇ ਉਪਰਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਆ ਹੈ, ਅਜੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਮੁਖੇ ਚਾਹੀਐ ਸੋਈ ਮਾਂਗਿ ਲੇਉ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਅਰਜੁ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿ ਜਿ:—

‘ਹਰਿ ਚਰਨ ਕਵਲ ਮਕਰੰਦ’ ਲੋਭਿਤ ਮਨੋ, ਅਨੁਦਿਨੋ ਮੋਹਿ ਆਹੀ ਪਿਆਸਾ ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲੁ ਦੇਹਿ ਨਾਨਕ ਸਾਰਿਗ’ ਕਉ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਤੇਰੈ ਨਾਇ ਵਾਸਾ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਏਹਿ ਜਿ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਹੋਂ ਜੀ ਸਿ ਏਹੀ ਕਮਲ ਹੋਹਿ ਜੀ । ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਭਵਰ ਕੀ ਨਿਆਈ ਅਰੁ ਕਮਲ ਕੀ ਨਿਆਈ ਤੇਰਿਆ ਚਰਨਾ ਕਮਲਾਂ ਸੰਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਭਵਰੁ ਕਰਿ ਜੀ । ਰਾਤਿ ਦਿਨਿ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਏਹਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਹੈ ਜੀ ਜਿ ਭਵਰ ਕੀ ਨਿਆਈ ਅਰੁ ਕਮਲੁ ਕੀ ਨਿਆਈ ਤੇਰਿਆ ਚਰਨਾ ਕਮਲਾਂ ਸੰਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਰਹੈ ਜੀ । ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਇਹੀ ਸਰਧਾ ਹੈ ਜੀ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਏਹਿ ਸਰਧਾ ਪੂਰਿ ਜੀ । ਮੈ ਤੁਝ ਤੇ ਏਹੁ ਦਾਨੁ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ ਜੀ, ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਏਹੁ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਜੀ । ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ ? ਜਿਉ ਚਾਤੁਰੁ^੧ ਬੂੰਦ ਕੰਉ ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੀ, ਤਿਉ ਮੈ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਚਾਹਦਾ ਹਾਂ ਜੀ, ਤਿਉ ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇਆ^੨ ਮਿਹਰ ਕਾ ਜਲੁ ਦੇਹਿ ਜੀ । ਚਾਤੁਰ ਕੀ ਨਿਆਈ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀ ਮੁਖ ਕੰਉ ਪਿਆਸ ਹੈ । ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਜੀ । ਜਿਸੁ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹੀ ਮਹਿ ਮੇਰਾ ਨਿਵਾਸੁ ਹੋਇ ਜੀ । ਹੰਉ ਤੁਮ ਤੀ^੩ ਇਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਾ ਦਾਨੁ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ ਜੀ । ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਏਹੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇਹਿ ਜਿਸੁ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਾਉ ਮਨਿ ਬਸੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਖੁਸੀ ਭਇਆ, ਕਹਿਆ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਨਾਨਕ ! ਤੇਰਾ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ਸਿ ਇਹੀ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੁਆ । ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਕਰੈਗਾ ਜੇਸਾ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਲੀਐ ਪੁੰਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਲੀਐ ਪੁੰਨੁ ਹੋਇਗਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਿਰਪਾ ਕਾ ਜਲੁ ਪੀਲਾਇਆ, ਪੀਲਾਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਿਦਾ ਕੀਆ । ਫੇਰਿ ਸੋਤਬੰਧਿ ਰਮੇਸਰਿ ਆਇਆ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ’ ॥

ਤੁਮਰੇ ਚਲਿਤੁ ਨ ਜਾਨੀਅਹਿ, ਕਈ ਚਲਿਤੁ ਬਿਸਮਾਦ ॥
ਕਈ ਰੂਪ ਕਈ ਰੰਗ ਹੈ, ਕਈ ਲੀਲਾ ਗੁਨ ਰਾਗ ॥
ਕਈ ਦੇਸ ਕਈ ਲੋਅ, ਕਈ ਪੁਰੀਆਂ ਕਈ ਖੰਡ ।
ਕਈ ਅਕਾਸ ਪਇਆਲ^੪ ਹੈ, ਕਈ ਮੇਰ^੫ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ।
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ, ਮਿਹਰਿ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲਿ ।
ਆਠ ਪਹਰ ਨ ਬੀਸਰੈ, ਹਿਰਦੈ ਨਾਮ ਸਮਾਲਿ ॥ ੧ ॥

‘ਏਥੇ ਲੇਖਕ ਤੋਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਅਸਲ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋਣੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ:—

“ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸਦੇ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥
ਗੁਰਮਾਖੀ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ॥ ੩ ॥”

^੧ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਰਸ, ਪੁਸ਼ਪ ਰਸ ।

^੨ਪਪੀਹਾ, ਬੰਬੀਹਾ ।

^੩ਬੰਬੀਹਾ, ਪਪੀਹਾ ।

^੪ਦਯਾ, ਦਇਆ ।

^੫ਤੁਹਾਥੋਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ।

^੬ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੭ਪਾਤਾਲ ।

^੮ਪਰਬਤ ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੬੫ ॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਤਬੰਧ ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਸੇਤਬੰਧੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਜੀ ਬਸੀ ਜਿ, “ਈਹਾ ਕੋਈ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕੁ ਭੀ ਹੈ?” ਕਹੈ,
“ਜੀ, ਹੈ ਜੀ ਗੋਬਿੰਦੁ ਲੋਕੁ।” ਕਹੈ, “ਕਵਨੁ ਠਵਰ ਉਸ ਕਾ ਅਸਬਲੁ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਉਹੁ ਠਾਕੁਰੁ ਦੁਆਰਾ
ਹੈ, ਉਹਾ ਠਾਕੁਰੁ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਹਾ ਹੀ ਜਾਈਐ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥਿ ਸੰਵਕ ਬੇ ਉਨਹੁ
ਕਹਿਆ ਜਿ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਜਹਾਂ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ ਤਹਾਂ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰ
ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਕਵਣੁ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ, ਸਚ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿਫਤੀ ਉਪਦੇਸੀ
ਗਵੜੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਦੂਜਾ ਕਉਣੁ ਕਹਾ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ ਕਹਤੇ ਹਉ ਜਿ ਈਹਾ
ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਉਹਾ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਹੈ। ਨਾ, ਸਭਨੀ ਨਾਈ ਏਕੋ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ। ਸਭਨਾ ਜੀਆਂ ਮਹਿ ਏਕੋ
ਹੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੁਮਿ ਜਿ ਕਹਤੇ ਹਉ ਏਕੋ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੈ, ਤਬ ਦੂਜਾ ਜਿ ਮਾਨੁਖੁ ਹੈ ਏਸ
ਕਉਂ ਏਕੁ ਕਹਿਆ ਜਾਇ ਕਿ ਏਹੁ ਦੂਜਾ ਕਹਿਆ ਜਾਇ?” ਕਹੈ, “ਭਾਈ ਜੀ! ਏਹੁ ਏਕੁ ਹੀ ਕਹੀਐ
ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਏਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਾਇ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ
ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਦੂਜੀ ਮਾਇਆ ਜਗਤ ਚਿਤ ਵਾਸੁ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰ ਬਿਨਾਸੁ^੧ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਇਸ ਕੇ ਸੰਗਿ ਦੂਜੀ ਮਾਇਆ ਜਿ ਹੈ ਚਿੰਤਾ ਕਉ ਰੂਪਿ^੨ ਰਹੀ ਹੈ,
ਸਚ ਕਉ ਲਗਣੇ ਨਾਹੀ ਦੇਤੀ; ਅਰੁ ਜੀ ਏਹੁ ਸਚੁ ਭੀ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣੇ ਦੇਤੀ, ਜਿ ਏਹੁ ਸਚੁ ਬੋਲੈ ਤਉ ਮਾਇਆ

^੧ਸਥਾਨ, ਨਿਵਾਸ। ^੨ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ “ਦੂਜਾ ਕਉਣੁ ਕਹਾ ਨਹੀ
ਕੋਈ”। ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਏਥੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਕੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ।
^੩ਰੂਪ ਲੈਣਾ, ਰੋਕ ਪਾ ਦੇਣਾ।

ਨ ਹੋਇ, ਜੇ ਬੁਨ ਬੋਲੈ ਤਉ ਮਾਇਆ ਹੋਇ । ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕੈ ਅਰਥਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੁਨ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ਸਿ
ਬੁਨ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਸਚੁ ਬੋਲੈ ਤਉ ਸਚੁ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਸਿ ਏਸ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਾਮਿ ਅਰੁ ਕ੍ਰੋਧਿ ਅਰੁ ਅਹੰਕਾਰਿ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਦੂਜਾ ਕਵਣੁ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ ।

ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਆਖੈ ਦੋਇ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਮਰਿ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਰੇ ਭਾਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ! ਦੂਜੀ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਏਸੁ ਦੇਹੀ
ਮਹਿ ਦੁਰਮਤਿ ਹੈ, ਸਿ ਏਸੁ ਕਉ ਦੂਜਾ ਕਹਾਵਤੀ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਏਹੁ ਜਮਤਾ ਮਰਤਾ ਹੈ ।
ਜਦਿ ਜਨਮੈ ਤਬ ਦੂਜੇ ਹੀ ਭਾਇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ । ਦੂਜਾ ਹੀ ਹੋਇ, ਏਕੁ ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਇ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ
ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ !” ਕਹੀ^੧ ਤੇਰੀ ਦਿਸਣਿ^੨ ਮਹਿ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਭੀ ਹੈ
ਬਿਨਾ ਭਗਵਾਨ ਥੀ^੩ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਨਾਹੀ ਦੇਖਿਆ :

ਧਰਣਿ ਗਗਨਿ ਨਹ ਦੇਖਉ ਦੋਇ ॥ ਨਾਰੀ ਪੁਰਖ ਸਬਾਈ ਲੋਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧਰਨਿ ਕੈ ਬਿਖੈ, ਅਕਾਸ ਕੈ ਬਿਖੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਕੈ
ਬਿਖੈ, ਸਾਰੇ ਜਗਤੁ ਪੁਰੀਆ ਕੈ ਬਿਖੈ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਏਕੋ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਹੈ ਏਕੋ ਹੀ, ਪਣੁ
ਏਸੁ ਕਉ ਦੁਰਮਤਿ ਕੈ ਅੰਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੋਇ ਨਜਰਿ ਆਵਤੇ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਰਵਿ^੪ ਸਸਿ^੫ ਦੇਖਉ ਦੀਪਕ^੬ ਉਜਿਆਲਾ ॥ ਸਰਬ^੭ ਨਿਰੰਤਰਿ^੮ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਬਾਲਾ^੯ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਰਵਿ ਸੂਰਜੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਭੀ ਆਪਿ
ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਸਸਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਭੀ ਏਕੋ ਹੈ । ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਦੇਖਾ ਤਹਾਂ ਉਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਪ੍ਰੀਤਮ
ਨਾਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦੂਜਾ ਕਹਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ । ਤਬ ਉਨਹੁ
ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਏਸੁ ਗਲਿ ਉਪਰਿ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਠਹਰਾਇਆ ਹੈ ਤਹ^{੧੦} ਤੀਕੁ । ਕਹੈ ਜੀ, ਏਹੁ ਮੰਤ੍ਰ
ਏਹੁ ਬਾਤ ਤੁਮ ਕਉ ਕਿਸੁ ਬਤਾਈ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਠਹਰਾਇਆ^{੧੧} ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੋਕਉ ਏਕੁ ਸੁਬਾਇਆ ॥੫॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਜਦਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਿਰਪਾਲ ਭੋਆ^{੧੨} ਤਬ
ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਕਿਆ ਚਰਨਾ ਸਉ^{੧੩} ਲਾਗਾ । ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ ਗੁਰੂ ਜਿ ਮੁਖ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਤਿਨਿ ਮੇਰੈ ਤਾਈ
ਏਹੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦੀਆ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਏਕੋ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਏਹੀ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮੁਖ ਕਉ ਗੁਰੂ ਸਚੇ ਬਤਾਇਆ ਹੈ” ।
ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ॥ ਦੂਜਾ ਮਾਰਿ ਗੁਰੁ ਸਬੰਦ ਪਛਾਤਾ ॥੬॥

^੧ਕਿਤੇ ।

^੨ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਨਜ਼ਰ ।

^੩ਸੂਰਜ ।

^੪ਚੰਦ੍ਰਮਾ ।

^੫ਦੀਵਾ

^੬ਸਭ ।

^੭ਇਕ ਰਸ (ਲਗਾਤਾਰ) ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ।

^੮ਭਰ ਜਵਾਨ ।

^੯ਤਹਿ ਤਕ, ਗਹਿਰਾਈ ਤਕ ।

^{੧੦}ਸਹੀ ਘਾਠ—‘ਮੇਰਾ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ।’

^{੧੧}ਭਾਇਆ, ਹੋਇਆ ।

^{੧੨}ਸੰਗ, ਸਾਥ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਪੁਰਖਾ ! ਗੁਰੂ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿਕੈ ਏਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਬੁਝਿਆ ਹੈ ਦੂਜਾ¹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਸਾਤਿ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਤਬ ਦੂਜਾ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਏਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ। ਜਬ ਲਹੈ ਦੂਜੇ ਕੰਤੈ ਨ ਮਾਰੈ ਤਬ ਲਹੈ ਏਕ ਕੰਤੈ ਨ ਪਛਾਨੈ”।

ਏਕੋ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਲੋਈ ॥ ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭ ਓਪਤਿ² ਹੋਈ ॥੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਜਿਤਨੇ ਲੋਅ ਹੋ ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਇਕਸ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਹੈ ਸਭ ਏਕਸ ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਦੁਇ ਰਾਹ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂ ਅਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ, ਤਿਨ ਕਾ ਕਵਨੁ ਬੀਚਾਰੁ ? ਜਿਉ ਰਾਹ ਦੁਇ ਹੋ ਤਿਉ ਕਰਣਹਾਰੇ ਭੀ ਦੁਇ ਹੋ, ਕਿ ਨਾ, ਏਕੋ ਹੈ ? ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਿਉ ਹੈ ਤਿਉ ਬਤਾਈਐ ਜੀ, ਅਪਣੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਪੁਰਖਾ !

ਰਾਹ ਦੋਵੇ³ ਖਸਮੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਰਾਹ ਦੋਵੇ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕਾ ਖਸਮੁ ਏਕੋ ਹੈ, ਕਰਨੀ ਏਕਾ ਹੈ; ਸਚੁ ਏਕੋ ਹੈ; ਬਿਨਾ ਸਚ ਤੇ ਨ ਹਿੰਦੂ ਛੁਟਤਾ ਹੈ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੀ ਛੁਟਤਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਏਕੋ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ !

ਸਗਲ ਰੂਪ ਵਰਨ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ੯ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜਿ ਜਿਤਨੇ ਰੂਪ ਹੋ ਤਿਤਨਿਆ ਹੀ ਮਾਹਿ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਵਰਨ ਹੋ ਏਤਨਿਆ ਵਰਨਾ ਮਾਹਿ ਉਹੀ ਏਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਤਨੇ ਭੇਖ ਹੋ ਓਤਨਿਆ ਮਹਿ ਏਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੀ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਤਿ, ਨ ਵਟਨੁ ਨ ਭੇਖੁ, ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਖਾਲੀ, ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਏਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿ ਉਹੀ ਸਾਲਾਹੀਐ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ! ਉਸ ਇਕਸੁ ਬਿਨਾ ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਦੂਜਾ ਜਾਨੈ ਜਿ ਨਰਕਪਾਤੀ⁴ ਹੋਇ। ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਇਉ ਹੈ”। ਭਾਈ ਜੀ ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

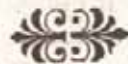
ਸਲੋਕੁ⁵ ॥

ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ, ਏਕਸ ਕਾ ਬਿਸਥਾਰ ॥

ਏਕਸੁ ਆਗੈ ਕੀਜੀਐ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਏਕਸ ਕੰਉ ਨੈਕਾਰੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੬੬ ॥

¹ਭਾਵ-ਦੂਤ।

²ਉਤਪੱਤੀ, ਪੈਦਾਇਸ਼।

³ਭਾਵ-ਮਜ਼ਹਬ (ਧਰਮ) ਦੋ ਹਨ: ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ।

⁴ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਤਨ ਹੋਣ (ਪੈਣ) ਵਾਲਾ।

⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਮੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਖਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤਿ)

ਤਬ ਸੇਤਬੰਧ ਤੇ ਅਗੈ ਕਉ ਚਲੇ । ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਤਿਸੁ ਵਲਾਇਤਿ ਗਏ ਜਿ ਉਹਾ ਕੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝੀ ਨ ਜਾਈ । ਜਾਂ ਦੇਖੈ ਤਾਂ ਉਸੁ ਠਵਰ ਕੀ ਅਵਰ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਜਿਨਸਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਉਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਏਕੋ ਹੈ । ਖੁਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਹੀ ਤੇ ਮੰਗਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਅਰਾਧਤਾ ਹੈ । ਉਹਾ ਭੀ ਉਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਤਬ ਉਹੁ ਵਲਾਇਤਿ¹ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਅਵਰ ਵਲਾਇਤਿ ਗੋਆ । ਜਬ ਉਹਾ ਜਾਇ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਉ ਅਵਰੁ ਰਾਜਾ ਹੈ । ਉਹਾ ਅਵਰੁ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਉਹਾ ਅਵਰੁ² ਬਿਉਹਾਰੁ ਹੈ, ਉਹਾ³ ਅਵਰੁ⁴ ਹੋ ਬੋਲੀ ਹੈ; ਅਵਰੁ ਹੀ ਸੋਭਾਉ⁵ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਉਹੀ ਏਕੋ ਹੀ ਹੈ । ਖੁਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਪਾਸ ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਹੈਂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ਏ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਹੈ । ਕਈ ਦੇਸ ਦੇਖੇ, ਕਈ ਪਰਦੇਸ ਦੇਖੇ : ਕਈ ਵਲਾਇਤਾਂ ਦੇਖੀਆਂ, ਅਵਰ ਰਾਜੇ ਅਵਰਿ ਅਵਰਿ ਦੇਸ, ਅਵਰਿ ਅਵਰਿ ਭੇਸਿ, ਅਵਰਿ ਅਵਰਿ ਮਨੁਖ ਅਵਰਿ ਠਵਰ, ਜਹਾਂ ਜਾਉ ਤਹਾਂ ਏਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ । ਪਣੁ ਭਾਈ ਦਿਖਾ ਅਗੈ ਕਉ ਜਾਉ, ਦਿਖਾ ਅਗੈ ਕਿਆ ਹੈ ? ਅਰੁ ਉਹਾ ਜਿ ਫੂਮਿ ਹੈ, ਦੇਸ ਹੈ, ਮੰਡਲ ਹੈ ਦਿਖਾ ਓਇ ਕਿਸੁ ਕਉ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈਂ ? ਤਬ ਉਹਾ ਉਸੁ ਵਲਾਇਤਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਬ ਉਹਾ ਅਵਰ ਰਾਜਾ, ਅਵਰੁ ਰੂਪੁ । ਉਹਾ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਕੈਸਾ ਹੈ ਓਇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਉ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈਂ ਉਹਾਂ ਤੇ ਆਗੈ ਕਉ ਚਲੇ । ਜਬ ਉਹਾ ਜਾਇ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਉ ਉਹਾਂ ਭੂਤਾਂ ਕੀ ਧਰਤੀ ਹੈ ਉਹਾਂ ਉਸ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਪਾਸ ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਹੈਂ, ਉਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਉਹਾਂ ਹੈ । ਜਬ ਉਹੁ ਧਰਤੀ ਛੋਡਿ ਅਵਰੁ ਧਰਤੀ ਕਉ ਗੋਆ। ਜਬ ਉਹਾ ਜਾਇ ਤਉ ਉਹਾਂ ਪ੍ਰੇਤਹੁ ਕੀ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਉਹਾਂ ਭੀ ਉਹੀ ਠਾਕੁਰੁ ਹੈ, ਉਹਾਂ ਭੀ ਉਸ ਹੀ ਪਾਸ ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਹੈ, ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈਂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਤੂੰ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ! ਈਹਾਂ⁶ ਭੀ ਤੂੰ, ਉਹਾਂ ਭੀ ਤੂੰ ਹੈਂ । ਤੇਰਾ ਹੀ ਅਮਰੁ, ਤੂੰ ਧੰਨੁ ਠਾਕੁਰੁ!” ਤਬ ਉਹਾਂ ਤੇ ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜਾਇ ਆਗੈ ਉਹਾ⁷ ਅਵਰੁ ਧਰਤੀ ਹੈ । ਉਹਾ ਸਰਖ⁸ ਹੀ ਸਰਪ ਰਹਤੇ ਹੈਂ । ਉਹਾ ਭੀ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ, ਉਸ ਹੀ ਪਾਸ ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਹੈਂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਤੂੰ ਦਇਆਲੂ⁹ ! ਇਨ ਮਹਿ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ, ਤੇ ਬਿਨਾ ਠਵਰ ਕਾਈ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਤੇ ਭੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਗੈ ਕਉ ਚਲਿਆ । ਫੇਰਿ ਅਵਰੁ ਧਰਤੀ ਗੋਆ । ਜਬ ਉਹਾ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਦੇਖੈ ਤਬ ਉਹਾਂ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਉਦਿਆਨੁ ਹੀ ਹੈ ਅਰੁ ਰਿਛ, ਬੰਤਰ¹⁰ ਬਨ ਮਹਿ ਸੀਹ¹¹ ਹੀ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਜਦਿ ਉਹਾਂ ਦੇਖੈ ਉਹਾ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਓਇ ਜੀਅ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਮੰਗਤੇ ਹੈਂ, ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਤੇ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਅਸੁਰਤਿ ਭਾਂਇ¹² ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਲੇਤੇ ਹੈਂ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਲੇਤੇ । ਪਣੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਹੀ ਪਾਸ ਤੇ ਮੰਗਤਾ ਹੈ । ਜਹਾ ਕਹਾ ਜਲਿ ਬਲਿ ਉਡਿ¹³ ਅਕਾਸਿ ਪੈਆਲਿ¹⁴ ਜਹਾ ਕਹਾ ਜਾਇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਤਹਾਂ ਉਹੀ ਏਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਤੂੰ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ! ਜਹਾ ਕਹਾ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ, ਤੇ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਗੈ ਕਉ ਚਲਿਆ । ਤਬ ਜਬ ਅਗੰਮ ਧਰਤੀ ਕਉ ਜਾਇ ਤਬ ਉਹਾ ਭੀ ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜੀਉ ਜੰਤੁ, ਏਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ—ਧਰਤੀ ਅਕੈ ਅਕਾਸੁ ਹੈ । ਅਵਰੁ ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਨ ਦਿਨੁ

¹ਦੇਸ, ਮੁਲਕ ।

²ਹੋਰ ।

³ਵਹਾਂ, ਉਥੇ ।

⁴ਹੋਰ ਹੀ ।

⁵ਸੁਭਾਉ, ਖਸਲਤ ।

⁶ਯਹਾਂ, ਏਥੇ ।

⁷ਵਹਾਂ, ਉਥੇ ।

⁸ਸੱਪ, ਨਾਗ ।

⁹ਦਯਾਲੂ ।

¹⁰ਬਾਂਦਰ ।

¹¹ਸ਼ੇਰ, ਸਿੰਘ ।

¹²ਮੁਰਤਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਅਥਵਾ—ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ।

¹³ਫੁੱਫ (ਉੱਰਧ, ਅਰਥਾਤ—

ਸੁਰਗਲੋਕ) ।

¹⁴ਪਾਤਾਲ ।

ਰਾਤਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਬੁਝੀਤਾ ਜਿ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਏ, ਕਹਾਂ ਤੇ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
 “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਕੁਦਰਤਿ ਤੇਰੀ। ਤਿਤੁ ਧਰਤੀ ਆਇ ਬਾਹੇ ਜਿਥੈ ਕਿਛੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਨ ਦੀਸੈ, ਨ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ,
 ਅੰਧੇਰੀ ਮਹਿ ਅੰਛਿ ਬਾਹੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਤਾਂ ਈਹਾ ਛੀ ਹੈ ਜਿਸੁ ਸਾਥਿ
 ਮੈ ਬਿਛਹਾਰੁ ਹੈ ਸੋ ਤਾਂ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ਹੈ। ਹਉ ਕਿਉ ਕਾਹਲਾ ਪਾਵਾ ਹਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਿਛਤਿ
 ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਆਸਾ ਰਾਗ^੧ ਮਹਿ ਜਿ :—

ਤੂੰ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ਜਿਥੈ ਹਉ ਜਾਈ ਸਾਚਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ਜੀਉ ॥
 ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਾਤਾ, ਕਰਮਿ ਬਿਧਾਤਾ ਦੁਖ ਬਿਸਾਰਣਹਾਰੁ ਜੀਉ ॥
 ਦੁਖ ਬਿਸਾਰਣ ਹਾਰੁ ਸੁਆਮੀ ਕੀਤਾ ਜਾਕਾ ਹੋਵੇ ॥
 ਕੋਟ ਕੋਟੰਤਰ ਪਾਪਾ ਕੇਰੇ ਏਕ ਘੜੀ ਮਹਿ ਏਵੇ ॥
 ਹੰਸ ਸਿ ਹੰਸਾ ਬਗਿ ਸਿ ਬਗਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ਜੀਉ ॥
 ਤੂੰ ਸਭਨੀ ਥਾਈ, ਜਿਥੈ ਹਉ ਜਾਈ ਸਾਚਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਜਹਾ ਕਹਾ ਹਉ^੨ ਜਾਤਾ ਹਉ^੩ ਤਹਾ ਤੂੰਹੇ ਹੈ^੪,
 ਤੈ ਬਿਨਾ ਕਾਈ ਠਉਰ ਨਾਹੀ। ਜਿਵ ਜਾਣਹਿ ਤਿਵ ਕਰਿ। ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਹੈਂ ਏਤਨਿਆਂ ਕਾ ਕਰਮੁ ਲਿਖਣਹਾਰਾ
 ਤੂੰਹੇ ਹੈ^੫। ਬਿਧਾਤਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਤੈ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਜਿਵ ਜਾਣਹਿ ਤਿਵ ਤਾਰਿ ! ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਦੁਖ ਕਾ
 ਨਾਸੁ ਕਰਤਾ ਹੈ^੬। ਤੇਰੈ ਸਮਾਨਿ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸਿ ਤੂੰ। ਹਉ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਈ ਇਸੁ ਤੇਰੇ
 ਕਾਰਣ ਵਿਟਹੁ^੭ ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ^੮, ਕੀਤਾ ਤੇਰਾ ਹੋਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਸੁ ਸਹੀ। ਕੋਈ ਕੋਟ ਕੋਟਾਨ
 ਪਾਪੀ ਹੋਹਿ ਤੂ ਐਸਾ ਦਾਤਾ ਦੋਆਲੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ। ਤਿਸ ਕੇ ਪਾਪ ਏਕ ਪਲਕ ਚਮੇ ਮਹਿ ਖੋਇ ਦੂਰਿ ਕਰਹਿ,
 ਜੇ ਤੁਹੁ ਭਾਵੈ। ਪਣੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਕਿ ਜਾਣਦਾ ਨਾ ਜੇਭਾ ਈ ਜੇਹਾ ਕਿਛੁ ਕਿਸੀ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਹੈ ਅਰੁ ਨਾਹੀ
 ਜਾਣਦਾ ਨਾ ਜੇਹਾ ਜੇਹਾ ਕਿਸੀ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਹੈ ਤੇਹਾ ਤੇਹਾ ਸਭਨਾ ਦਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਏਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
 ਹੈ। ਜੀਅ ਜੀਅ ਕੀ ਜਾਣਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਹੰਸੁ ਹੈ, ਸੁ ਏਸ ਨੇ ਹੰਸ ਮਤਿ ਹੈ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਬਗੁ^੯ ਹੈ, ਇਸਨੇ
 ਕਾਗ^{੧੦} ਮਤਿ ਹੈ। ਜੇਹੀ ਜੇਹੀ ਮਤਿ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਈ ਤੇਹੇ ਤੇਹਾ ਕੋਈ ਕਮਾਵਦਾ ਹੈ। ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਭਨੀ ਥਾਈ
 ਸਭਨੀ ਜਾਈ ਅਰੁ ਸਭਨਾ ਜੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ। ਏਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜੇਹਾ ਜੇਹਾ ਕਿਸੀ ਕੈ
 ਅੰਦਰਿ ਹੈ ਤੇਹਾ ਤੇਹਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਏਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ^{੧੧}। ਤਬ
 ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਤੂ ਕੈਸਾ ਜੀਆਂ ਕਾ ਤਪਾਵਸੁ^{੧੨} ਕਰਤਾ ਹੈ^{੧੩}।

ਜਿਨ੍ਹ ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ੍ਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ਜੀਉ ॥
 ਤਿਨ੍ਹ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਕਮਾਵੈ ਕਬਹੂ ਨ ਆਵੈ ਹਾਰਿ ਜੀਉ ॥
 ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਹਾਰਹਿ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਾਰਹਿ ਤਿਨ੍ਹ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ॥
 ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਤਿਨ੍ਹਾ ਕਾ ਚੂਕਾ ਜੋ ਹਰਿ ਲਾਗੇ ਪਾਵੈ ॥
 ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਹਰਿ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਰਧਾਰਿ ਜੀਉ ॥
 ਜਿਨ੍ਹ ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ, ਤਿਨ੍ਹ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ਜੀਉ ॥੨॥

^੧ਰਾਗ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਛੰਤ ਘਰੁ ੨।

^੨“ਅਹੀ” ਦਾ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼, ਅਰਥਾਤ—ਮੈਂ।

^੩ਹਾਂ।

^੪ਤੋਂ, ਉਤੋਂ।

^੫ਬਗਲਾ।

^੬ਕਾਂ।

^੭ਨਿਆਇ, ਇਨਸਾਫ਼।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਜਿ, 'ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ! ਤੂੰ ਐਸਾ ਜੀਆ ਕਾ ਜਾਣੀ ਹੈ ਜਿਨਹੁ ਤੂੰ ਇਕ ਮਨਿ ਕਰਿ ਧਿਆਇਆ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਅਧੈ ਨਿਧਿ^੧ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਦੇਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ^੨ । ਬਡੇ ਬਡੇ ਪਰਤਾਪ ਤੂ ਤਿਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਤੁਝ ਕਉ ਇਕ ਮਨਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਤੂੰ ਨਿਹਾਲੁ ਕਰਤਾ ਹੈ^੩ । ਪਰੁ ਜਿਨਹੁ ਤੂ ਇਕ ਮਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਧਿਆਇਆ ਹੈ ਸਿ ਕੇਈ ਵਿਰਲੇ ਹੋਨਿ ਏਸੁ ਸੋਮਾਰ ਮਹਿ, ਸਭੇ ਨਾਹੀ, ਤੇ ਕੇਈ ਵਿਰਲੇ ਹੋਨਿ ਜਿਨਹੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ, ਅਰ ਤੂੰ ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ਹੈ । ਤਿਨ ਕਉ ਜਮੁ ਨੇੜੇ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ ਜਿਨਹੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਕਰਿ ਕੈ ਲੀਆ ਹੈ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਤਿ ਏਹਾ ਨ ਉਹਾ ਕਬਹੂ ਨਾਹੀ ਹਾਰਤੇ । ਓਇ ਸੁਰਖਰੂ^੪ ਪੁਰਖ ਹੈ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਜੀ ਕੇ ਗੁਣ ਸਾਰੇ^੫ ਹੈ । ਤਿਨ ਕੇ ਨਿਕਟਿ^੬ ਜਮੁ ਨਾਹੀ ਆਇ ਸਕਦਾ, ਜਿਨਹੁ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਪਕੜੇ ਹੈ ਸਿ ਫਿਰਿ ਜੰਮਣਿ-ਮਰਣਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤੇ । ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਲੀਏ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫਲੁ ਲਗਤਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਹਿਰਦੇ ਕੈ ਬਿਧੈ ਹਰਿ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਤਬ ਸਰਬ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਹਿ । ਪਣ ਤੇ ਕੇਈ ਵਿਰਲੇ ਹੋਨਿ ਜਿਨਹੁ ਇਕ ਮਨਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ^੭ । ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬੁ ਕੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਿ “ਤੂੰ ਕੈਸਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ” ।

ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜੀਉ ॥

ਤਾਕੀ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ ਲਾਹਾ ਲੀਜੈ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਮਾਣੁ ਜੀਉ ॥

ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ਜੋ ਨਰੁ ਏਕੁ ਪਛਾਣੈ ॥

ਓਹੁ ਨਵਨਿਧਿ ਪਾਵੈ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮੁ ਤਿਸੈ ਕਾ ਲੀਜੈ ਹਰਿ ਉਤਮੁ ਪੁਰਖੁ ਪਰਧਾਨੁ ਜੀਉ ॥

ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ਹਉ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜੀਉ ॥੩॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ! ਹੋਰੁ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀ ਗਧਣਗਤਿ^੧ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ ਜਿ ਤੂੰ ਕੈਸਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਕਹਾ ਬਸਤਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਕਹਾ ਰਹਤਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਤੂੰ ਕਿਆ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦਖਿ ਕਰਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀਜੀਐ, ਹੋਰ ਬਾਤ ਮੁਝ ਕਉ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ । ਪਣੁ ਜਿ ਏਹੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ਹੈ ਹਉ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ । ਜਿਸ ਕੀ ਏਹੁ ਪੈਦਾਇਸਿ ਹੈ ਉਸੁ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਜੀਐ । ਤਿਸੁ ਤੇ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ, ਹੋਰੁ ਸੇਵਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਰਚਨਹਾਰੇ ਕੀ ਸੇਵਾ (ਤੇ) ਸੇਵਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਕੀਜੀਐ, ਤਬ ਦਰਗਹ ਮਾਣੁ ਪਾਈਐ । ਜਿਨਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਨਵਨਿਧਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁਈ ਹੈ । ਸਭਸ ਤੇ ਜਿ ਉਤਮੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਤਿਸ ਕੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਅਰੁ ਨਾਉ ਹਉ ਲੇਤਾ ਹਉ । ਅਵਰੁ ਬਾਤ ਬੁਝਿ ਕਰਿ ਮੈ ਕਿਆ ਉਸਤਤਿ ਕਰਉ । ਜਿ ਪਰਧਾਨੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਭਸ ਤੇ, ਤਿਸ ਹੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਉ, ਜਿਸ ਕੀ ਏਹੁ ਪੈਦਾਇਸਿ ਹੈ ਰਚੀ ਹੋਈ । ਹਉ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਉ” । ਤਬ ਅੰਧਿਆਰੇ ਮਹਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਮਨੁ ਸੁਕਥਿ ਗਇਆ । ਬਹੁਤੁ ਸਰੀਰ ਮਹਿ ਬਾਬੇ ਕਉ ਪੀੜ ਚਲੀ, ਸੀਓ ਸੰਕੋਚਕੁ ਹੋਇ ਚਲਿਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾ ਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ! ਤੈ ਇਵ^੨ ਨੀ ਭਾਣਾ । ਮੈ ਜਾਣਤਾ ਬਾ ਜਿ ਮੈ ਕਿਛੁ ਕਮਾਈ ਹੈ, ਮੈ ਏਹੁ ਦੁਖੁ ਵਸਿ ਕੀਆ ਹੈ । ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੂ ਜਿ ਮੁਝ ਕਉ ਦੁਖੁ ਦੋਤਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਕਿਆ ਚਾਰਾ ਹੈ, ਮੈ ਬੰਦਾ ਤੇਰਾ ਹਾਂ” । ਤਬ ਇਤਨੀ ਚਿਤਵਨੀ ਸਾਥਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇਆਲੁ ਹੋਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਬੋਲਿ ਹਰਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਰਿ ਫਰਿ ਹਰਿ !” ਕਹੈ,

^੧ਥੈ (ਨਸ਼ਟ) ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਿਧਿ (ਖਜ਼ਾਨਾ) ।

ਉੱਜਲ ਮੁਖ ਵਾਲੇ ।

^੨ਸਿਮਰੇ ।

^੩ਨੇੜੇ ।

^੪ਸੁਰਖ (ਲਾਲ) ਹੈ ਰੂ (ਮੂੰਹ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਭਾਵ—

^੫ਗੰਭੀਰਤਾ ।

^੬ਇਉਂ, ਇਸਤਰਾਂ ।

“ਨਾਨਕ ! ਭੀ ਬੋਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ” ਤੀਨ ਬਾਰ ਟੁਕੁ ਆਇਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ! ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤੂ ਕਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ” । ਤਬ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ” । ਤੀਨ ਬਾਰ ਕੇ ਕਹਣੇ ਸਾਬਿ ਜਾਂ ਦੇਖੈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਗੰਗਾ ਕੇ ਉਪਕੰਠਿ¹ ਖੜਾ ਹੈ । ਸਾਧ ਬੰਨੇ ਹਿੰ, ਪੁਰਬੁ ਲਗਾ ਹੈ; ਚਾਂਦਨਾ ਹੈ, ਦੂਖ ਸਾਰੇ ਮਿਟਿ ਗਏ; ਅੰਧਿਆਰੇ ਤੇ ਚਾਂਦਨਾ ਹੋਇ ਆਇਆ । ਬਾਬਾ ਆਇ ਗੰਗਾ ਖੜਾ ਹੋਇਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹੀ ਸਬਦੁ ਨਿਕਲਾ ਜਿ, “ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ।” ਤਬ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਹਰਿ ਕੈਸਾ ਹੈ ਅਰੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਕੈਸਾ ਹੈ:-

ਨਾਮੁ ਲੈਨਿ ਸੇ ਸੋਹਹਿ ਤਿਨ ਸੁਖ ਫਲ ਹੋਵਹਿ ਮਾਨਹਿ ਸੇ ਜਿਣਿ ਜਾਹਿ ਜੀਉ ॥
ਤਿਨ ਫਲ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਜੇ ਜੁਗ ਕੇਤੇ ਜਾਹਿ ਜੀਉ ॥
ਜੇ ਜੁਗ ਕੇਤੇ ਜਾਹਿ ਸੁਆਮੀ ਤਿਨੁ ਫਲ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥
ਤਿਨ ਜਗ ਨ ਮਰਣਾ, ਨਰਕਿ ਨ ਪਰਣਾ ਜੋ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਸੇ ਸੂਕਹਿ ਨਾਹੀ ਨਾਨਕ ਪੀੜ ਨ ਖਾਹਿ ਜੀਉ ॥
ਨਾਮ ਲੈਨਿ ਸੇ ਸੋਹਹਿ ਤਿਨ ਸੁਖ ਫਲ ਹੋਵਹਿ ਮਾਨਹਿ ਸੇ ਜਿਣਿ ਜਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਵਾਹੁਵਾਹੁ ਪਰਵਦਗਾਰੁ ! ਧੰਨੁ ਹੈ ਤੇਰਾ ਨਾਉ, ਜਿਨਹੁ ਲੀਆ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਹੈ ਓਇ ਧੰਨਿ ਹੈ ! ਪਰੁ ਜੀ, ਜਿਨਹੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਹਿਗੇ ਅਰ ਜਿਨਹੁ ਸੁਣ ਕਰ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤਿਨਹੁ ਜਨਮ ਜਰਾ² ਜੀਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਫਲਹੁ ਕੀ ਤੋਟਿ ਹੀ ਨਾਹੀ । ਕਾਈ ਜੁਗ ਜਾਹਿਗੇ ਓਇ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸੁਖ ਰਾਜ ਕਰਹਿਗੇ, ਐਸਾ ਹੈ ਤੇਰਾ ਨਾਉ । ਓਹਿ ਜਨਮਿ ਮਰਹਿਗੇ ਨਾਹੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਣਹਾਰੇ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹੁਗੁਰੂ । ਅਰੁ ਜੀ ਤਿਨ ਕਉ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਪਹੁਚੇਗਾ ਨਾਹੀ, ਸਦਾ ਸੁਖਦਾ³ ਓਹਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੋਹਿਗੇ ਜਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹਿਗੇ । ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਐਸਾ ਹੈ । ਸੁ ਕਵਣੁ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਜੇ ਕਰਹਿਗੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਤੇ ਸੂਕਹਿਗੇ ਨਾਹੀ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਹਿਗੇ । ਪਾਪ ਅਰੁ ਪੀੜ ਨਠਿ ਜਾਇਗੀ ਜਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿਗੇ । ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਐਸਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈ⁴ ।” ਤਬ ਉਹਾ ਇਸੁ ਸਮੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਕੀਆ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਗਾਵੈ, ਜਿ ਸਿਖੇ, ਜਿ ਕਮਾਵੈ ਸੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵੈ । ਸੇ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ । ਜਿਨਿ ਅੰਧਿਰੇ ਮਹਿ⁵ ਚੰਦਨੁ⁶ ਕੀਆ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ⁷ ॥

ਗੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਜਿਸ ਕਾ ਧਾਮੁ ॥
ਸੀਤਲੁ ਹੋਵੈ ਘਾਮੁ⁸ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਗੁਰੁ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
ਜਪੀਐ ਨਾਨਕ ਦਾਸਾ ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ ਆਸਾ⁹ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨਿ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੬੭ ॥

¹ਕਿਨਾਰੇ ਪਰ, ਕੰਢੇ ਉਤੇ ।

²ਬੁਢੇਪਾ ।

³ਹਮੇਸ਼ਾ ।

⁴ਅਨੇਰੇ ਵਿਚ ।

⁵ਚਾਨਣ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।

⁶ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

⁷ਗਰਮੀ ।

(ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੱਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ' ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਲ)

ਤਬ ਸੋਤਬੰਸੁ ਰਮੇਸਰ ਅਰੁ ਉਸ ਅੰਧਿਆਰੇ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦਖਣ ਮਹਿ ਦੂਰਿ ਜਾਇ ਪੜੈ। ਤਬ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਏਕ ਏਹ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਰਚਨਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਕੋਈ; ਕੋਈ ਦੇਸੁ ਬੋਝਾ ਨਾਹੀ; ਕੋਈ ਮੁਲਖੁ ਬੋਝਾ ਨਾਹੀ; ਭੂਮੀ ਕੋਈ ਬੋਝੀਆ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਜਿ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਅਲਾਪਤਾ ਹੋਇ ਜੀਉ ਜੰਤੁ। ਤਬ ਏਕ ਸਮੁੰਦ ਕੀ ਕਾਛਲਾ ਜਿ ਪੜੈ। ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਜਾ ਦੇਖਨਿ ਤਬ ਏਕੁ ਬਡਾ ਪਹਾੜੁ ਚਲਿਆ ਆਵਦਾ, ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਦੇਖ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਰਿ ਗਇਆ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਘਣੀਆ ਬਾਬੀ ਉਬਰੇ” ਸੇ, ਪਰੁ ਹੁਣਿ ਜੇ ਪਰਮੇਸਰ ਕਵੈ ਤਾ ਨਿਕਲਹਿ। ਅਹਿ ਜਿ ਕੋਈ ਪਹਾੜੁ ਜੇਵਡੁ ਦਲਿਆ ਆਵਦਾ ਹੈ। ਜਿ ਅਸਾ ਨੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣ ਦੇਦਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਏਹੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਸਕੜਾ” ਹੋਇ। ਏਸ ਅਸਾਥੇ ਹੀ ਆਵਣਾ ਹੈ, ਤੁਧੁ ਓਵਰਣਾ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਜਿ ਆਵਗੁ” ਤਾ ਤਾਹੀ ਆਵਗੁ। ਜਾ ਏਦੁ ਰੂਪਹੁ” ਮਨੁਖ ਦੇ ਰੂਪ ਹੋਇ ਆਵੇਗਾ। ਏਸੁ ਅਸਾ ਸਾਥਿ ਬਾਤਾ ਕਰਣੀਆ ਹੋਨਿ। ਏਦੁ ਭਰਣਾ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਚੁਪ ਕਰ ਗਇਆ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀਅ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਆਵੈ ਪਿਛੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ। ਬੋਲਣ ਤੁਰਤਿ ਗਇਆ ਭੇ ਦਾ ਮਾਰਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਬਾਤਿ ਕਾਈ ਚਲਾਇ ਸਕੇ ਨਾਹੀ। ਤਾਂ ਤਾਂ ਤੋੜੀ ਕਲਜੁਗ ਨੇੜੇ ਆਇਆ। ਉਦੁ ਰੂਪਹੁ” ਲਗਾ ਨਿਵਰਦਾ” ਆਵਣ। ਨਿਵਰਦਾ ਨਿਵਰਦਾ ਨਿਵਰ ਕੈ ਰੂਪੁ ਮਨੁਖ ਦਾ ਰੂਪੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਮਿਲਿਆ। ਹਥਿ ਅਗਨਿ, ਮੁਖ ਮਾਸੁ ਕਚਾ, ਦੇਹੀ ਕਚ ਕੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇਖ ਕਰਿ ਹੋਇ ਹੋਰਾਨੁ ਗਇਆ, “ਏ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ! ਇਸੇ ਰੂਪੁ ਮਨੁਖ ਕਾ, ਕਹੀ ਕਚਾ ਹੀ ਮੁਖ ਮਾਸੁ, ਹਥਿ ਬੈਸੰਤਰੁ ਅਗਨਿ। ਏਹੁ ਰੂਪੁ ਕਿਆ ਹੈ? ਏ ਪਰਮੇਸਰ! ਏਹੁ ਰੂਪੁ ਕਿਆ ਹੈ? ਏਹੁ ਕਵਣੁ ਹਇ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ। ਜਿ, “ਹੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ! ਤੂ ਕਵਣੁ ਹੈ?” ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਰਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ”। ਕਹੈ, “ਜੀ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ”। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਹਉ ਕਲਿਜੁਗ ਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਤਾ। ਆਗੈ ਥੀ ਕਲਿਜੁਗ ਭੀ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂ ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ, ਹਉ ਤੁਮ ਨੇ ਮਿਲਣੈ ਆਇਆ ਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਉ ਤੇਰੀ ਵਾੜੀ ਵਿਚਿ ਅੰਗੂਰੁ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਸਾਰ ਕਰੇ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹੋਰੁ ਕਵਣੁ ਕਰੈ”। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਬਹੁਤੁ ਦਇਆਨਾਬੁ ਹੋਇਆ। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂ ਜਿ ਆਗੈ ਹੀ ਆਗੈ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਖਾ, ਤੂੰ ਅਰਮ ਅਗਮ ਕਿਆ ਦੇਖਦਾ ਝੂਢਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਹਉ ਪਰਮੇਸਰ ਝੂਢਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ”। ਕਹੈ, “ਪਰਮੇਸਰ ਤੂੰ ਜਿ ਪਾਇਆ ਅਰੁ ਦੇਖਿਆ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਖਣ ਮਾਰਖਾ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ। ਜਿ ਤੂ ਦੇਖਿਆ ਚਾਹਦਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਦਾ ਬਾਉ ਬੇਹੁ ਪਾਈਐ”। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਹਸਿਆ, ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ! ਤੈ ਪਿਛੇ ਉਸਦਾ ਬਾਉ ਠਵਰ ਕਾਈ ਕਿਛੁ ਪਾਈਆ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਹਸਿ ਕਰਿ ਭੀ ਕਹਿਆ। ਕਹੈ ਜਿ, “ਆਗੈ ਆਗੈ ਜਾਹਿਗਾ ਤਾ ਆਗੈ ਭੀ ਐਵੇ ਹਈ, ਨ ਪਿਛਲੀ

‘ਇਹ ਪੰਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਏ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਹਸਾ-ਗੋਸਟੀ ਨੰਬਰ ੬੯ ਤੇ ੬੯ ਦੂਜੀ ਲੱਭੀ ਪੁਤੀ ਵਿਚੋਂ ਦਿਤਾ ਹੈ।
 *ਕਾਛੜ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਦੇਸ਼। *ਬਹੁਤੀ। *ਬਚੇ।
 *ਜੇਡਾ, ਜੇਹਾ। *ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ। *ਆਵੇਗਾ। *ਉਸ ਰੂਪ ਤੋਂ, ਉਸ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ।
 *ਨਿਬੜਦਾ, ਨਿਕਲਦਾ।

ਜੁਗੀ ਕਿਨੈ ਖੋਜ ਕੈ ਡਿਠਾ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਜੀ, ਜਿਥਰੁ ਜੀਵਦਾ ਹਾਂ ਤਿਥਰੁ ਢੂਢਦਾ ਹਾਂ। ਜਾ ਮਰਿ ਜਾਉਂਗਾ ਤਾ ਮਰਿ ਜਾਉਂਗਾ। ਜੀਵਦਾ ਉਸੀ ਕੀ ਢੂਢ ਕਰੀਗਾ”। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਬੁਰਾ ਹਨੁ ਬਧ ਹੈ”। ਤਉ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸਮਝਾਈ। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ^੧ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਸੋਈ ਚੰਦੁ ਚੜ੍ਹਹਿ ਸੋਈ^੨ ਤਾਰੇ ਸੋਈ ਦਿਨੀਅਰੁ ਤਪਤੁ ਰਹੈ ॥

ਸਾ ਧਰਤੀ ਸੇ ਪਉਣੁ ਬੁਲਾਰੇ ਜੁਗ ਜੀਅ ਖੇਲੇ ਬਾਵ ਕੈਸੇ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਕਉ ਢੂਢਤਾ ਢੂਢਤਾ ਆਗੈ ਹੀ ਕਉ ਚਲਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜਿ ਦਿਖਾ ਤੂੰ ਜਿ ਪਿਛੇ ਛੋਡਿ ਆਇਆ ਹੈ ਸੋਈ ਆਗੈ ਹੈ। ਸੋਈ ਚੰਦੁ ਹੈ ਉਹਾ, ਸੋਈ ਈਹਾ, ਸੋਈ ਆਗੈ ਹੈ। ਸੋਈ ਸੂਰਜ ਸੋਈ ਤਾਰੇ। ਪਉਣ ਸੋਈ ਪਾਣੀ। ਸਾਈ ਧਰਤੀ ਆਗੈ ਸਾਈ ਪਿਛੇ। ਸਾਈ, ਈਹਾ ਤੂੰ ਢੂਢਤਾ ਕਿਆ ਹੈ? ਕਈ ਜੁਗ, ਕਈ ਜੀਅ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਹੋਇ ਹੋਇ ਗਏ ਹੋਨਿ ਅਰੁ ਕਈ ਜਾਗੈ, ਤਿਨ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ। ਹੋਇਆ ਕਾ ਨਾ ਅੰਤੁ ਹੈ ਨ ਹੋਵਣ ਹਾਰਿਆ ਕਾ ਅੰਤੁ ਹੈ। ਹੋਇ ਜਿ ਨਿਬੜੇ ਹੈ ਜੀਵ ਤਿਨਾ ਦੀ ਠਵਰ ਨਾਹੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ; ਜਿ ਕਈ ਜੀਵ ਕਹਾ ਹੀ ਹੋਇ ਨਿਬੜੇ ਅਰੁ ਅਵਰ ਜੀਅ ਕਹਾ ਹੀ ਹੋਇ ਗਏ। ਠਵਰ ਨਾਹੀ ਪਾਈ ਜਾਤੀ ਜਿ ਜੀਅ ਕਹਾ ਕਹਾ ਹੋਇ ਹੋਇ ਗਏ ਹੈ। ਜਿਨ ਕੀ ਲਖ ਲਖ ਬਰਸਾ ਅਵਰਦਾ^੩ ਥੀ ਤੇ ਹੋਇ ਹੋਇ ਗਏ। ਉਨਹੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਗਹਨ^੪ ਗਤਿ^੫ ਪਾਇ ਨ ਸਕੀ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਰਚਨਾ ਤੂੰ ਕਿਆ ਪਾਇਆ ਚਾਂਹਦਾ ਹੈ। ਅਬ ਅਵਰਦਾ ਹੀ ਛੋਟੀ ਹੈਇ।” ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਉਨ ਕੀ ਅਵਰਦਾ ਕਿਉ ਬਡੀ ਬੀ, ਇਸ ਜੀਵ ਕੀ ਕਿਉਂ ਬੋੜੀ ਡਈ?” ਤਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਬੋਲਿਆ ਜਿ:-

ਜੀਵਨ ਤਲਬ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ਹੋਇ^੬ ਪਰਵਾਣਾ ਕਰਹਿ ਪਿਛਾਣਾ,

ਕਲਿ ਲਖਣ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

“ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਕਲਿਜੁਗ ਕੀ ਆਰਜਾ^੭ ਤਲਬ^੮ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛੋਡਿ ਦੇਹਿ। ਕਲਿਜੁਗ ਕੀ ਏਕ ਪਲਕ ਡਰ ਡੀ ਅਵਰਦਾ ਨਾਹੀ।” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਿਉ ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਕਿਆ ਹੁਆ ਜਿ ਅਵਰਦਾ ਨਾਹੀ?” ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਜਿ ਪਿਛਾਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੁ ਕਿਉਂ ਪਿਛਾਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹੁਕਮ ਦਰਗਾਹੁ ਲਿਖਿ ਪਰਵਾਣਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ। ਤੂੰ ਕਲ ਕੇ ਲਖਣ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖੁ। ਦਿਖਾ ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਕਿਆ ਬਾਪਰਦਾ ਹੈ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਹ ਜਿ ਮੈਸਾਰੁ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸਰ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇ, ਜਿ ਕਿਥੇ ਹੈ। ਮੈਸਾਰੁ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤਈਂ ਤੀਰਥੀ^੯ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਤਾ ਹੈਇ, ਜਿ ਪਾਵਣੇ ਕਉ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਠਵਰ ਕਵਣ ਹੈ। ਜਹਾ ਤੇ ਪਾਇਐ?” ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ, ਜਿ:-

ਕਿਤੈ ਦੇਸਿੰਨ ਆਇਆ ਸੁਣੀਐ, ਤੀਰਥਿ ਪਾਸਿ ਨ ਬੈਠਾ ॥

ਦਾਤਾ ਦਾਨੁ ਕਰੇ ਤਹ ਨਾਹੀ, ਮਹਲਿ ਉਸਾਰਿ ਨ ਉਠਾ^{੧੦} ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤਿਹੀ ਦੇਸ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਾਹੀ ਸੁਣੀਤਾ ਜਿ ਅਮੁਕੇ ਦੇਸ ਅਮੁਕੀ

^੧ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀਆ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸੋ’।

^੩ਆਯੂ, ਉਮਰ।

^੪ਗੰਭੀਰ।

^੫ਚਾਲ।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹੋਵੇ’।

^੭ਆਯੂ, ਉਮਰ।

^੮ਚਾਹ, -ਇੱਛਾ।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮਹਲ ਉਸਾਰਿ ਨ ਬੈਠਾ’।

ਵਿਲਾਇਤ ਪਰਮੇਸਰ ਆਇਆ ਹੈ”। ਅਜੋਂ ਕਿਆ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚਿ ਤਾਂ ਨਾਹੀ ਕਿ ਨਾ ਸੁਣੀਤਾ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾਹੀ ਸੁਣੀਤਾ। ਕਿਸੇ ਤੀਰਥਿ ਕੇ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀ ਕਿ ਨਾ ਬੈਠਾ ਸੁਣੀਤਾ, ਜਿ ਅਮੁਕੇ ਤੀਰਥ ਆਇ ਬੈਠਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾਹੀ ਸੁਣੀਤਾ ? ਸੇਵ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਿ ਅਮੁਕਾ ਦਾਤਾ ਦਾਨ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸਰ ਸਾਵਧਾਨ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਏਵ ਭਿ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕਿਤੇ ਭਲੇ ਨਗਰ ਮਹਲ ਉਸਾਰਿ ਵੁਠਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਉਹਾ ਜਾਇ ਦੇਖੀਐ, ਜਾਈਅਹਿ। ਅਜੋਂਕਿਆ ਦਿਨਾ ਮਹਿ ਤਉ ਈਵ ਨਾਹੀ ਸੁਣੀਤਾ, ਪਰੁ ਛਿਪਿਆ ਹੈ। ਕਲ ਕੇ ਲਖਣ ਛਪਿਆ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਕਲ ਕਿਆ ਲਖਣਾ ਬੀ ਨਿਰਾਲਾ ਹੋਇ ਛਪਿ ਬੈਠਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸੁ ਕਲ ਕੇ ਲਖਣ ਕਵਣ ਹੈ ?” ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਸਤੀਆ¹ ਸਤੁ ਕਰੇ ਸੋ ਛੀਜੈ, ਤਪ ਘਰਿ ਤਪੁ ਨ ਹੋਈ ॥

ਜੇ ਕੋ ਨਾਉ ਲਏ ਬਦਨਾਵੀ, ਕਲਿ ਕੇ ਲਖਣ ਏਈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਕਲ ਕੇ ਲਖਣ ਏਈ ਹੈ ਜਿ ਜਹਾਂ ਕੋਈ ਸਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਹਾਂ ਸਤੁ ਉਸ ਕਾ ਚਲਣ ਨਾਹੀ ਦੇਤਾ। ਜਿ ਕੋਈ ਸਤੁ ਕਰਤਾ ਹੈਇ ਤਿਸੁ ਕਾ ਕਲਜੁਗ ਧਰਮੁ ਖੋਇ ਦੇਤਾ ਹਉ”। ਅਰੁ ਤਪਸੀ ਕਉ ਤਪੁ ਨਹੀ ਕਰਨ ਦੇਤਾ। ਤਪਸੀ ਕਾ ਤਪੁ ਟਾਰਿ ਵੂਰਿ ਕਰਤਾ ਹਉ। ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਉ ਸਿਮਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੋ ਬਦਿਨਾਵੀ ਦੇਤਾ ਹਉ। ਉਸਕੀ ਸਭ ਕੋ ਨਿੰਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਵਡਾ ਠਗੁ ਹੈ, ਚੋਰ ਜਾਰੂ ਹੈ, ਬੁਰਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੋ ਉਸਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਭੀ ਪਰਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਉਹ ਭੀ ਬਰਮਿੰਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਬੁਰੇ ਕਹੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੋ ਐਸੀ ਬਦਨਾਵੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਲ ਕੇ ਲਖਣ ਏਹ ਹੈ। ਜਿਨਹੁ ਲਖਣਹੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕਉ ਕੋਈ ਪਾਇ ਨਾਹੀ ਸਕਤਾ, ਇਨਹੁ ਲਖਣਹੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸਰ ਛਪ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਿਕਦਾਰੀ² ਕਲਜੁਗ ਕਉ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀਨੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਐਸਾ ਅਮਰੁ³ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਿਕਦਾਰੀ ਮਹਿ ਕਲਜੁਗ⁴। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਈਹਾ ਤਮਕ ਗਇਆ⁵ ਜਿ ਏਹ ਜਿ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਸਿਕਦਾਰੁ ਹਾਂ, ਚਲਣ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਾਹੀ ਦੇਤਾ, ਇਨ ਆਪਣਾ ਜੋਰੁ ਦਿਖਲਾਇਆ; ਪਰੁ ਜੈਸਾ ਭਗਤਾਂ ਕਾ ਜੋਰੁ ਹੈ ਸਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕਉ ਦਿਖਾਵਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿਆ:-

ਜਿਸੁ ਸਿਕਦਾਰੀ ਤਿਸਹਿ ਖੁਆਰੀ ਚਾਕਰ ਕੇਹੇ ਭਰਣਾ ॥

ਜਾ ਸਿਕਦਾਰੈ ਗਲਿ ਪਵਨਿ ਜੰਜੀਰੈ⁶ ਤਾ ਚਾਕਰ ਹਬਹੁ ਮਰਣਾ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਕਲੀ ਕਾਲ ਜੀ ! ਜਿਸ ਕਉ ਸਿਕਦਾਰੀ ਮਿਲਤੀ ਹੈ ਤਿਸੁ ਏਕ ਦਿਨ ਸਿਕਦਾਰੀ ਕਾ ਲੇਖਾ ਹਿਸਾਬੁ ਡਿ ਦੇਣਾ ਹੈਇ ਕਿ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ?” ਕਹੈ, “ਆਇ ਸਿਕਦਾਰੀ ਕਮਾਈਐ ਤਉ ਲੇਖਾ ਹਿਸਾਬੁ ਦੇਣਾ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜਾ ਸਿਕਦਾਰੁ ਹਿਸਾਬ ਕਉ ਪਕੜੀਐਗਾ ਤਬ ਚਾਕਰਾਂ ਕੇ ਹਵਾਲੇ ਹੋਇਗਾ। ਮਉਤ ਚਾਕਰ ਕੇ ਹਥਿ ਹੈ ਸਿਕਦਾਰਾਂ ਦੀ। ਪਹਿਲੇ ਸਿਕਦਾਰਹੁ ਕਉ ਮਾਰ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਜਦਿ ਹਿਸਾਬ ਕਉ ਪਕੜੀਤ ਹੈ, ਮਾਰਣ ਕਉ ਪਹਲੇ ਮਾਰੀਤ ਹੈ, ਪਿਛੇ ਜਾਇ ਬੁਲਾਈਤ ਹੋਇ। ਜਦਿ ਪਕੜੀਤ ਹੈ ਮਾਰਣੇ ਕਉ, ਤਬ ਸਾਹਬ ਦੀਬਾਨ ਉਨ ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਐ ਮਾਰਿ ਇਸ ਕਉ। “ਤਬ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਹਵਾਲੇ ਚਾਕਰਹੁ ਕੇ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਜਾਹੁ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਦੇਹੁ, ਅਰੁ ਇਸ ਪਾਸ ਤੇ ਹਿਸਾਬੁ ਸਿਕਦਾਰੀ ਲੇ ਛੋਡਹੁ”।

¹ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਜੇ ਕੋ’।

²ਹਾਂ।

³ਸਰਦਾਰੀ।

⁴ਹੁਕਮ।

⁵ਅਰਥਾਤ-ਗ਼ਮ।

ਖਾ ਗਇਆ।

⁶ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਜਾ ਸਿਕਦਾਰੈ ਪਵੈ ਜੰਜੀਰੀ’।

ਆਖੁ ਗੁਣਾ ਕਲਿ ਕੇਹੀ ਅਈਅਹਿ ॥

ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਕਾ ਰਹਿਆ ਤਪਾਵਸੁ ਗੁਣੁ ਹੋਵਨਿ ਤਾ ਪਾਈਅਹਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਕਲਿ ਕੇ ਗੁਣ ਆਖੁ ਦੇਖਾ ਕੇਹੇ ਆਏ । ਤ੍ਰਿ ਗੁਣਾ ਕਾ ਤਪਾਵਸੁ ਰਹਿਆ । ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਵਿਚਿ ਜਿ ਕਰਮ ਹੈ ਉਤ ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ । ਚਉਥਾ ਗੁਣ ਪਾਏ ਤਾਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਈਐ । ਤ੍ਰਿਹੁਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਕਲਿ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣੀ ਹੂ ਬਾਹਰਿ, ਚਉਥੇ ਗੁਣ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹਇ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਕਲਜੁਗ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਜਿ ਭਾਲਦਾ ਹਇ ਚਉਥਾ ਗੁਣ, ਸਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਏਹ ਗਲ ਨਾਹੀ । ਕਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਿਆ ਹਇ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਹੋਰ ਕਿ ਵਰਤਿਆ ਹੈ?” ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਸਿ:—

ਕਲਿ ਕਲ ਵਾਲੀ ਸਰਾ ਨਿਬੇਤੀ ਕਾਜੀ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਆ ॥

ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੈਦੁ ਅਥਰਬਣ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਰਹਿਆ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਸਮਝ ਦੇਖ, ਹਉ ਕਲਜੁਗ ਹਾਂ । ਸਿ ਸਰਾ ਨਿਬੇਤਦਾ ਹਾਂ । ਕਸਾਇ ਉਪਰਿ ਬਿਸਨੁ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਬਾਣੀ ਜਿ ਹਇ ਸੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ । ਬੈਦੁ ਅਥਰਬਣ ਹੈ । ਬੈਦੁ ਅਥਰਬਣ ਕਿਆ ਕਿਆ ਕਹਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਕਰਣੀ ਕਰਤੂਤ ਡਿ ਰਹੀ ਅਰੁ ਕੀਰਤ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਡੀ ਰਹੀ । ਨਾਹੀ ਕੀਰਤ ਅਰੁ ਕਰਣੀ ਕਰਤੂਤ ਡਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਮਿਲਤੀ । ਤੂੰ ਜਿ ਜੋਰੁ ਕਰਤਾ ਹਇ ਸਿ ਜੋਰੁ ਬਣਤਾ ਨਾਹੀ । ਏਹੁ ਸਿ ਤੂੰ ਭਾਲਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਏਹ ਬਾਤਿ ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਚਲਤੀ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਤੂੰ ਕਹਦਾ ਹਇ ਸਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਹਉ ਬੈਦੁ ਚਲਣ ਨਾਹੀ ਦੇਵਾ, ਕਰਣੀ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਤਾਂ ਬੇਸਨੋ ਪੰਡਤ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ । ਅਜੇ ਤਪਸਿਆ ਬੈਸਨੋ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ । ਅਜੇ ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਗਲਿ ਜਨੇਊ ਹੈ । ਅਜੇ ਤਾਂ ਤੁਰਕ ਰੂਪ ਨਾਹੀ ਚਲਿਆ । ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਏਹ ਗਲ ਨਾਹੀ । ਅਜੇ ਤਾਂ ਇਸਨਾਨੁ ਹੋਵਾ ਹੈ । ਅਜੇ ਤਾਂ ਤਿਲਕੁ ਮਾਲਾ ਹਇ । ਅਜੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਚੜਾਵਦੇ ਹੈਨਿ । ਅਜੇ ਤਾਂ ਸੋਚ ਸੰਜਮ ਕਲ ਵਿਚਿ ਸਤਜੁਗ ਕੀ ਨਿਆਈ ਹੈ । ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੈਨੂੰ ਮਨਹਿ ਕਰਦਾ ਹਇ । ਅਜੇ ਤਾਂ ਪੰਡਤ ਪੋਥੀਆਂ ਵਾਚਦੇ ਹੈਨਿ । ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਹੀਦਾ ਹੈ” । ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਏਹ ਏਤਨੀਆਂ ਵਸਤੂ ਮਨਹਿ ਡਿ ਹੋਈਆਂ ਹੈਂ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਨਹਿ ਹੋਈਆਂ ਹੈਂ” । ਕਹੈ:—

ਪਤਿ ਵਿਣੁ ਪੂਜਾ ਸਤਿ ਵਿਣੁ ਮੰਜਮੁ, ਜਤ ਵਿਣੁ ਕਾਹੇ ਜਨੇਊ ॥

ਨਾਵਹੁ ਧੋਵਹੁ ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਵਹੁ, ਸੁਚ ਵਿਣੁ ਸੋਚ ਨਾ ਹੋਊ ॥ ੬ ॥

ਕਲਿ ਪਰਵਾਣੁ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਣੁ ॥ ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਰਤੇ ਪੁਰਾਣ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਭਇਆ ਰਹਮਾਣੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਪਰੁ ਪਤਿ ਨਾਹੀ ਜਿ ਬਾਇ ਪਾਇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਕਾਮ ਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ । ਅਰੁ ਮੰਜਮ ਕੀਆ ਕਿਸ ਕਾਮ ਜਾਂ ਸਤ ਨ ਹੋਆ । ਸਤੁ ਕਲਜੁਗ ਲੀਆ ਹੈ । ਜਨੇਊ ਬਾਹਿਆ ਪਰੁ ਕਿਸ ਕਾਮ ਜਾਂ ਸਤੁ ਨਾਹੀ ਰਹਣੇ ਦੇਤਾ । ਕਲਜੁਗ ਜਨੇਊ ਤਾਂ ਜਉ ਜਤੁ ਅਰੁ ਨਾਤਾ ਧੋਤਾ ਤਰੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਕੇਹੀ’ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

‘ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਆਈਐ’ ।

‘ਸਹੀ ਪਾਠ—

‘ਤਿਹੁ ਜੁਗ ਕੇਰਾ’ !

‘ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਜੇ ਗੁਣ ਦੇਹਿ ਤ ਪਾਈਐ’ ।

‘ਇਨਸਾਫ਼, ਨਿਆਇ ।

‘ਕਲਹ ਵਾਲੀ ।

‘ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਲਹਿਆ’ ।

‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ‘ਹੋਈ’ ਪਾਠ ਹੈ ।

‘ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਨਾਉ’ ।

‘ਪਾਇਆ’ ।

ਤੀਰਥੀ ਇਸਨਾਨ ਕੀਆ, ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਇਆ ਕਿਸ ਕਾਮ, ਸੋਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਸਚੁ ਨ ਬੋਲੈ। ਓਹ ਜਿਥੇ ਬੂਠ ਬੋਲਿਆ ਤਬ ਸੁਚ ਸਭ ਗਈ। ਪਲੀਤ ਹੁਆ, ਸੂਚਾ ਨਾ ਹੁਆ। ਜਬ ਸਚ ਬੋਲੈ ਤਬ ਸੂਚਾ ਹੋਇ। ਸਚ ਬਿਨਾ ਸੂਚਾ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਪਰੁ ਕਿਉਂ ਨ ਹੁਆ? ਕਲ ਕੇ ਬਿਖੇ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ ਪਰਵਾਣ ਹੋਨਿ। ਨ ਪੋਥੀ ਹੀ ਚਲਤੀ ਹੈ ਅਰੁ ਨ ਪੁਰਾਣ ਹੀ ਚਲਤਾ ਹੈ। ਏ ਸਭ ਰਹੈ, ਇਨ ਕਾ ਅਮਰੁ^੧ ਰਹਿਆ^੨ ਸਭਿ ਰਹੈ। ਕਲ ਵਿਚ ਅਮਰੁ ਹੁਆ ਕਤੇਬ ਕਾ ਕੁਰਾਣ ਕਾ। ਏ ਨਾਨਕ! ਜਿਸ ਕਉ ਤੂ ਰਾਮ ਕਹਤਾ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮੁ ਰਹਮਾਨੁ ਭਇਆ। ਤੂ ਕਾਹੇ ਕਉ ਜੋਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤੂ ਰਾਮ ਕਉ ਅਰੁ ਰਹੀਮ ਕਉ ਏਕੋ ਕਰਿ ਜਾਣੁ, ਜਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਏਕੋ ਹੈ, ਦੁਇ ਨਾਹੀ। ਸੋ ਹਿੰਦੂ, ਸੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ। ਹਿੰਦੂ ਤਉ ਬੋਲੈ ਹੈਂ ਅਬ ਤੁਰਕ ਰੂਪ ਹੈ^੩। ਤਬ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ “ਜੀ, ਕਹਿਆ ਜਿ, ਜੀ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸਿ ਕਿਛੁ ਮੈਨੇ ਉਪਦੇਸ ਦੋਹਿ, ਜਿ ਹੁਣ ਹਉ ਕਿਆ ਕਮਾਵਾਂ, ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਸਾਥਿ ਮੇਰੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਇ, ਹਉ ਪਰਮੇਸਰ ਕਉ ਮਿਲਾਂ।” ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਮੁਕਤ ਚਾਹਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਉ ਤਕੜਾ ਕਰਿ^੪।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹਇ, ਕਹੈ ਜੀ ਸੁ ਤੂਹੈ ਹੈ। ਜਿਸੁ ਨਾਉ ਸੁਭਿਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਏਹ ਦਾਨੁ ਦੋਹਿ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਏਹ ਦਾਨ ਮੰਗ ਲੇਤਾ ਹੈ। ਕੈਸਾ ਦਾਨੁ ਮੰਗ ਲੇਤਾ ਹੈ?”

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਹੋਰੁ ਏਦੂ ਉਤੇ ਕਾਮੁ ਨਾਹੀ^੫ ॥

ਜੇ ਘਰਿ ਹੋਵੈ ਮੰਗਣ ਜਾਈਐ ਫਿਰਿ ਓਲਾਮਾ ਮਿਲੈ ਤਹੀ ॥ ੯ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ‘ਮੈਨੇ ਤੂੰ ਏਹੋ ਦਾਨੁ ਦੋਹਿ ਜਿਸ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਇ, ਮੈ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਮੰਗਦਾ। ਨਾਮੁ ਦੈ ਸਮਾਨ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ” ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਜਿਸ ਦੈ ਘਰਿ ਮਾਲੁ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਪਰਾਇਐ ਘਰਿ ਮੰਗਣਿ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਲਾਮਾ ਮਿਲੇ ਕੈ ਨ ਮਿਲੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਘਰਿ ਹੋਵੈ ਜਾਇ ਤਿਸ ਨੋ ਉਲਾਮਾ ਮਿਲੈ”। ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਜਿ ਦਰਗਾਹਹੁ ਲਿਖਾਇ ਨਾਉ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਸੁ ਨਾਉ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਹੈ ਤੂ ਮੰਗਦਾ ਕਿਸ ਪਾਸਹੁ ਹੈ, ਸੁ ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਹਇ, ਤੂੰ ਅਵਰ ਕਿਸ ਤੀ ਨਾਉ ਮੰਗਦਾ ਹਇ। ਜਿਸ ਕਉ ਨਾਉ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਕਹੀਤਾ ਹਇ, ਸਿ ਨਾਉ ਤੇਰੇ ਘਰਿ ਹੈ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਕ ਦਾਨ ਤੂੰ ਮੁਥ ਕਉ ਦੋਹਿ। ਜਿ ਜੀ ਕੋਈ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੋਇਗਾ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲਗੇਗਾ ਤਿਸ ਕਉ ਤੂ ਬਿਆਪੀਅਹੁ ਨਾਹੀ, ਉਸ ਕਉ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣ ਦੇਣਾ।” ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ! ਜਾਹਿ ਮੇਰਾ ਬਚਨੁ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੈ ਤਿਸ ਕਉ ਮੈ ਸਰਾਪਉਗਾ ਨਾਹੀ। ਉਸ ਕਉ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਹਿ ਧਨ, ਸੁਤ^੬, ਬੰਧ^੭, ਸੰਪਤਿ^੮ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਾਵਉਗਾ, ਜੁ ਕੋਈ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੋਇਗਾ ਤਿਸ ਕੇ ਮੈ ਨਿਕਟਿ ਨਾ ਆਵਉਗਾ”। ਕਲਿਜੁਗ ਬਚਨੁ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਚਨੁ ਮੰਨਿ ਲੀਆ। ਕਲਿਜੁਗ ਸਚਾ ਬਚਨੁ ਦੀਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੂ ਆਗੇ ਮਤੁ ਜਾਹਿ। ਜਾਇ ਕਰਿ ਨਵੰਤਕਾ^੯ ਕੇ ਕਨਾਰੇ ਬੈਠ, ਉਹਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਸਰਬ ਸਿਧਿ ਹੋਇਗੀ। ਉਹਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਪੰਥ ਚਲੇਗਾ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਮੈ ਗੁਰੂ ਨਾਹੀ ਕੀਆ, ਗੁਰੂ ਕਉ ਚੂਢਉ ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ”^{੧੦}। ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਮੈ ਰਹਣ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਾਹੀ ਦਈ ਕਲਜੁਗ ਕੇ ਬਿਖੈ। ਜਿ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਜਿ ਕੋਈ ਤੁਮ ਹੀ ਤੇ ਹੋਗੁ। ਸੁ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਗੁ”। ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਉਹਾ ਹੀ। ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇਗਾ। ਤੂ ਜਾਹਿ ਉਹਾ ਹੀ ਟਿਕੁ”^{੧੧}। ਤਬ ਜੁਗ ਨਿਸਤਾਰਣ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫਿਰਿ ਆਇਆ ਉਹਾ ਥੀ। ਕਲਜੁਗ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਕਲਜੁਗ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਤੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫਿਰਿ ਪਛਮ ਕਉ ਦਿਸਟਿ ਧਾਰੀ। ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਹਬ ਜੋਤਿ ਕਰਿ ਖੜਾ ਰਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਖੁਦਾਇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਅਕਾਨ

^੧ਹੁਕਮ।

^੨ਚਲਣੇ ਰਹਿਆ, ਹਟ ਗਇਆ।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਏਦੂ ਉਪਰਿ ਕਰਮੁ ਨਹੀ’।

^੪ਪੁਤ੍ਰ।

^੫ਬੰਧ, ਭਾਈ।

^੬ਸੰਪਤੀ, ਧਨ-ਪਦਾਰਥ, ਮਾਲ-ਧਨ।

^੭ਇਕ ਨਦੀ।

^੮ਇਹ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁਲ ਹੈ। ਫੁਟ ਨੋਟ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੧੧ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ।

ਭਉਲ ਤਿਹੈ ? ਚਾਕਰ ਹੈ । ਓਸ ਵਕਤ ਅਸਾਂ ਨਾਲ ਮਦਤ ਕਰਣੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਉਸ ਵਖਤ ਕਿਛੁ ਆਖਿਆ ਸੁਣੀਅਗੁ ਤਾ ਬਹੁਤੁ ਲੋਚਹਗੇ” । ਤਬ ਕਲਗੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਕਿਛੁ ਪੇਸਕਸੀ^੧ ਲੀਜੀਐ ਜਿ ਅਸਾਡਾ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੈ ਤੇਰੇ ਬਚਨ ਦਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਅਸੀ ਸੁਖ ਛਡਿ ਦੁਖ ਤਕੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਕਿ ਮੰਗਣਾ ਹੈ, ਜਿ ਅਸੀ ਜੀ ਪੇਸਕਸੀ ਲੇਹਿ” । ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸਾਧ ਧਰਤੀ ਨਾਲਹੁ ਹੋਨਿ । ਜਿਉ ਧਰਤੀ ਬੀਜੁ ਨਾਹੀ ਸੁਟਦੀ ਤਿਉ ਸਾਧ ਭੇਟ ਨਾਹੀ ਸੁਟਦੇ, ਮੇਰੀ ਕਿਛੁ ਭੇਟ ਲੀਜੀਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ । ਜਿ, “ਜੀ, ਉਹੀ ਭੇਟ ਜਿ ਮੰਗੀ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਤਿਸ ਕਉ ਨਾਹੀ ਦੁਖ ਦੇਣਾ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਮੈ ਹੀ ਵਚਨੁ ਕੀਆ ਹੈ, ਅਬ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਿਆ ਕਹਉ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਉਹੀ ਬਾਤ ਮੇਰੀ ਭੇਟ ਏਹ ਬਾਤ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਬਖਸਣੀ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਭਲੀ ਬਾਤ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਿਦਿਆ ਹੋਇ ਕਰਿ ਰਮੇ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਮਤਿ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕਲਿਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਮਹਿ ਕਠਨੁ ਹੈ, ਬਿਰਲਾ ਬਾਚੈ ਕੋਇ ॥

ਸਾਧ ਭਗਤ ਤੇ ਜੋਰ ਕਰਿ ਜੁਗ ਕੀ ਪਹੁਚ ਨ ਹੋਇ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਬਾਬਾ ਧੰਨਿ ਹੋਇ, ਲੜਿ ਲਗ ਗੁ ਬਚਗੁ ਸੋਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ॥੬੯॥

SIKHBOOKS.COM

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਾਲ ਪਕੜਿਆ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਕਲਜੁਗ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰੇ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਅਗਮ^੧ ਨੋ ਚਲੀਐ” ? “ਹਾਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਚਲੀਐ” । ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਠਿ ਚਲਿਆ । ਪਿਛੇ ਲਗਾ ਮਰਦਾਨਾ ਚਲਿਆ ਜਾਇ । ਚਲਤੇ ਚਲਤੇ ਅਗਮ ਉਜਾੜਿ ਜਾਇ ਪਏ, ਤਬ ਰਾਤਿ ਮੁਹਿ ਆਈ । ਸਾਰੀ ਰਾਤਿ ਤੁਰਦੇ ਚਲਤੇ ਰਹੇ । ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਬਹੁਤੁ ਸਰਸੁ^੨ ਹੋਇ ਵਿਖਾਇਆ । ਸਬਲੁ^੩ ਅਕਾਰੁ^੪ ਕੀਆ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ, “ਜੀ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅਜੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰੇ ਚੇਸਟਾ^੫ ਸਬਲੁ^੬ ਹੈ । ਅਜੁ ਕਿਆ ਹੋਇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ” ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਅਜੁ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ ਇਹੀ ਹੈ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਮੈ ਅਜੁ ਨਜਰਿ ਆਵੈ । ਸੁ ਹਉ ਖਾ^੭” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜੀਵੈ^੮ ਜਾ^੯ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਖਾਵਣਿ ਵਿਚਿ ਆਇਆ ਤਾ ਜਹਾਨ ਦਾ ਛਲਾ ਹੋਵਣਾ । ਜਹਾਨ ਨੋ ਕਿਛੁ ਖਾਣ ਦੀ ਉਮੇਦ

^੧ਪੇਸ਼ਕਸ਼, ਭੇਟਾ ।

^੨ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੩ਭਾਵ-ਅੱਗੇ, ਅਗਾਂਹ ।

^੪ਰਸ (ਆਨੰਦ) ਸਹਿਤ, ਅਰਥਾਤ-ਪ੍ਰਸੰਨ ।

^੫ਬਲ (ਤਾਕਤ) ਵਾਲਾ, ਬਲਵਾਨ ।

^੬ਸ਼ਕਲ, ਰੂਪ ।

^੭ਜਤਨ, ਉਦਮ ।

^੮ਜ਼ੋਰਦਾਰ, ਤਾਕਤਵਰ,

^੯ਸੋ (ਉਹ) ਹਉ (ਮੈਂ) ਖਾ (ਖਾਵਾਂ) ।

^{੧੦}ਜੀਵੇ,

ਜਿਸ ਤਰਾਂ ।

^{੧੧}ਜਦ ।

ਹੋਈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੇ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਅਜੁ ਜਿ ਕਛੁ ਮੈ ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਸੁ ਨ ਛੋਡਉ” ! ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਿ ਕੋਈ ਜੀਉ ਜੰਤੁ ਹਥਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਖਾਇ ਜਾਹਿ”। ਅਖੈ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਿ ਕਛੁ ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਸੁ ਖਾਹਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਜੀ ! ਜਿਉ ਤੁਵਾਡੀ ਰਸਾਇ”। ਫਿਰ ਚਲਤੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਜਾ ਦੇਖਨਿ ਤਾਂ ਇਕੁ ਵਡਾ ਪਹਾੜੁ ਹੈ। ਤਿਉ ਉਪਰਿ ਭਲੀਆ ਜਾਈ¹ ਹਇਨਿ²। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅਸੀ ਏਹੁ ਪਹਾੜੁ ਚੜ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਭਲਾ ਹੋਵੈ”। ਤਬ ਜਾ ਉਸ ਪਹਾੜ ਦੇ ਨਜੀਕ ਗਏ ਤਾ ਉਹੁ ਜੁ ਪਹਾੜੁ ਬਾ ਸਿਉ ਬਲਿ³ ਪਤਿਆ, ਲਗਾ ਬਰ ਬਰਾਵਣਿ। ਪਰੁ ਕਿਤਨਿਆ ਕੋਹਾ ਉਪਰਿ ਪਇਆ ਹੈ। ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਪਹਾੜੁ ਹਇ ਸੁ ਉਬਲਿ ਪਤਿਆ ਹਇ। ਹੁਣ ਬਰ ਬਰਾਦਾ ਏਹੁ ਕਿ ਹੈ” ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏਹੁ ਭਿ ਕੋਈ ਜੀਉ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ। ਜਿ “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੂ ਜਿ ਕਹਦਾ ਸਹਿ ਜਿ ਮੈ ਕੋਈ ਜੀਉ ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਸੁ ਖਾਇ ਜਾਇ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਏਹੋ ਜੀਉ ਏਹੋ ਤੂੰ। ਏਸੈ ਨੋ ਤੂ ਖਾਹਿ ਜਾਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੈਨੋ ਖਾਇ ਜਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫਿਰਿਆ, ਫਿਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਬਡਾ ਅਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਜੀਕ ਆਇਆ। ਉਸ ਜੀਅ ਦੇ। ਜਿਉ ਜਿਉ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਜੀਕ ਨਜੀਕ ਆਵੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਓਹੁ ਜੀਵ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਦਾ ਜਾਇ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਬਲੁ ਹੋਦਾ ਜਾਇ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਜੀਕ ਆਇਆ। ਨਜੀਕ ਆਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇਹੀ ਸਬਲੁ ਕੀਤੀ। ਤਉ ਜੀਉ ਬੋਤਾ⁴ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਜਿਤਨਾ ਕੁ ਸਮਾਂ⁵ ਹੋਤਾ ਹਇ। ਏਤਨਾ ਕੁ ਆਇ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਕੜ ਹਥ ਲੀਤਾ। ਮੁਹਿ ਪਾਵਣ ਲਗਾ ਬਾਬਾ। ਜਿਉ ਉਹੁ ਜੀਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਕੜਿਆ ਅਤੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਨਜਰਿ ਆਇਆ ਲਿੜਬੜਾ⁶ ਜੇਹਾ। ਅਤੇ ਓਹੁ ਜੀਉ ਜਿ ਹਾਇ ਹਾਇ ਲਗਾ ਕਰਣਿ। ਸੁ ਮਰਦਾਨਾ ਪਾਸਹੁ ਪੁਕਾਰਿ ਉਠਿਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ਜੀ ! ਹਾਇ ਜੀ ! ਜੀਉ ਏਹੁ ਬਕਸੀਐ ਜੀ ! ਖਾਜੈ ਨਾਹੀ, ਰਖੀਏ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਲੈ ਕਰਿ ਗਿਰਾਹ⁷ ਵਾਰ। ਮੁਹਿ ਬੇ ਆਦਾ ਤਾ ਮਰਦਾਨਾ ਖਾਣ ਨ ਦੇਈ। “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ! ਏਹੁ ਜੀਉ ਬਕਸੀਐ ਜੀ !” ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਇਸ ਨੋ ਖਾਇ ਲੈਣ ਦੇਇ, ਫੁਡਾਇ ਨਾਹੀ। ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ! ਤੁਧੁ ਏਹੁ ਨਾਹੀ ਮਾਰਣਾ”। ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ। ਕਹੈ, “ਰੇ ਮਰਦਾਨਾ ! ਮਾਰਣੇ ਦੇਹਿ”। ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੁਧੁ ਨੋ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਦੇਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਜੀਵ-ਨੂੰ ਮਾਰਿ ਨਾਹੀ”। ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹਥਹੁ ਛੋਡਿ ਦਿਤਾ। ਜਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਉਬਹੁ ਚਲੇ। ਮਰਦਾਨਾ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਜਿ ਪਰਮੇਸਰ ਅਚਰਜੁ ਨਜਰਿ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿ ਏਹੁ ਕਿ ਹੋਇ ਵਰਤਿਆ। ਜਦਿ ਓਦੁ ਰੂਪਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਤਰਿਆ। ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਆਖਿਆ ਨੁ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂ ਕਿਛੁ ਗਾਉ”। ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਾਲਿ ਜਾ ਮਰਦਾਨਾ ਲਗਾ ਬਾਤਾਂ ਕਰਣਿ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ ਵਡਾ ਸਹਸਾ ਹਇ ਇਸ ਬਾਤ ਦਾ ਜਿ ਕਹੀਐ ਤਾਂ ਸੰਤੋਖੁ ਆਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਹੁ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਿ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਹਇ। ਸੁ ਤੂ ਕਹੁ”। ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜੀਉ ਜਿ ਧਾ ਸੁ ਕਿਆ ਬਾ ਜਿ ਇਸਦਾ ਇਤਨਾ ਅਕਾਰੁ ਤਕਿਆ ? ਜਿ

¹ਜਗਾਂ, ਥਾਵਾਂ।   ²ਹਨ।   ³ਉਲਟ।   ⁴ਭਾਵ-ਛੋਟਾ।   ⁵ਸਹਿਆ (ਬਸ਼ਕ)।
⁶ਖਰਗੋਸ਼ ਨਾਮੀ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਜਾਨਵਰ।   ⁷ਛੋਟਾ ਨਾਜ਼ਕ ਤੇ ਕੋਮਲ।   ⁸ਬੁਰਕੀ।

ਇਸ ਦੀ ਇਤਨੀ ਸੂਖਮਾਈ ਤਾਂ ਕਿਆ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੂੰ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਿ ਏਹ ਕਿਆ ਬਾ"। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਲਾਮਤਿ! ਤੈ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕਿਆ ਜਾਣੈ ਕੋਈ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਏਹ ਕਾਲੁ ਬਾ। ਏਹੁ ਜਿ ਜਗਤੁ ਵਿਚ ਕਾਲੁ ਵਰਤਦਾ ਹੋਦਾ ਹਇ। ਕਹਤੁ^੧ ਪਾਵਦਾ^੨ ਹੈ। ਏਹ ਓਹੋ ਕਾਲੁ ਸੀ"। ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਜਾਹਿ ਜਾਂਦੀਐ, ਜਾ ਜਾਣਾ ਏਹੁ ਕਾਲੁ ਸੀ ਤਾਂ ਹਉ ਕਿਉ ਆਖਾ ਹੈ" ਜਿ ਜੀ ਨ ਮਾਰਿ ਏਸ ਨੋ। ਵਡੋ ਚਾਲਾ ਹੋਆ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਓਹ ਮਾਰਣਾ ਸੀ, ਰਖਣਾ ਨਾਹ ਸੀ ਓਹ।" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਜੇ ਤੂੰ ਖਾਣ ਦੇ ਵੋਹਿ ਤਾ ਕਾਲ ਜਗ ਵਿਚ ਕਦੇ ਪਉਣੋ ਨਾਹੀ"। ਤਬ ਲਗਾ ਮਰਦਾਨਾ ਹਥ ਫਾਟਣ, "ਹਾਇ! ਹਾਇ! ਜਿ ਜਾਹਿ ਜਾਹਿ ਜਾਦੀਏ! ਵਡੇ ਅਵਸਰ ਤੇ ਚੁਕਾ। ਮੈ ਕੀ ਏਹ ਗਲ ਆਖੀ ਜਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਏਸ ਨੋ ਖਾਹਿ। ਵਡਾ ਜੁਲਮ ਹੋਆ।" ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਹੇ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੇਰੇ ਵਿਚਿ ਆਪ ਪਰਮੇਸਰ ਸੀ ਆਇ ਬੋਲਿਆ। ਮੁਹਿ ਤੂੰ ਧਰਿਆਸਨੁ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀਆ ਹਇਸੀ ਬੋਲਦਾ, ਹਾਇ ਹਾਇ। ਕਰਦਾ, ਜਾ ਜਾਤੋ ਨੁ ਤਾਂ ਜਿ ਨਾਹੀ ਛਡਦਾ ਤਾਂ ਆਪੇ ਲਗਾ ਧੋਹੀ ਦੇਣਿ। ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਧੋਹੀ ਦੇ ਕਰ ਕਰ ਛੁਟਕਾਇਓਨੁ। ਮਰਦਾਨਿਆ! ਤੁਧ ਵਿਚ ਆਪ ਬੋਲਿਆ ਆਇ"। ਤਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਆਇ ਪਇਰੀ^੩ ਪਇਆ ਜਿ, "ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹੈਂ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੈ ਤੂੰ ਹੈ ਕਰਤਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਖ ਦਾਤਾਰੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹਇ ਨੁ ਤੂੰ ਆਪੇ ਹੈ। ਸਭ ਏਹੁ ਖੋਲੁ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਸਮਰਥ ਹੈ"। ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਰਾ ਹੋਇਗਾ ਤਿਸ ਨੋ ਕਾਲੁ ਨ ਪੋਹਿ ਸਕੈਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਹੋਨਗੇ"। ਮਰਦਾਨਾ ਫਿਰਿ ਪਇਰੀ ਪਇਆ ਜਿ "ਸਤਿ ਤੇਰਾ ਵਚਨੁ। ਏਹੋ ਜੇਗਾ ਤੂੰ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸਮਰਥ ਖੁਰਖੁ ਹੈ।"

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਧੰਨਗੁਰੂ। ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਾਬਾਸਿ ਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੪

ਜੋ ਸਨਮੁਖ ਹਰਿ ਸੇਵਦਾ ਤਿਨ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ॥
ਤਿਨ ਜਮ ਕੰਕਰ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕਾਲੁ॥
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕਾ ਸੰਗੁ ਦੇਹਿ ਕਾਟਹੁ ਮਾਇਆ ਜਾਲਿ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ। ਸਤਿ।
ਧੰਨਗੁਰੂ। ਸਤਿਗੁਰੂ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ॥੬੯॥^੫

^੧ਕਾਲ, ਭੈੜਾ ਸਮਾਂ। ^੨ਪੈਦਾ। ^੩ਭਾਵ-ਜਾਹ ਉਸਦਾ ਨਾਸ ਹੋਵੇ। ^੪ਕਹਿੰਦਾ
^੫ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ, ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ। ^੬ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੭ਇਹ ਦੋ ਗੋਸਟੀਆਂ
ਗੋਸਟੀ ਨੰਬਰ ੬੯ ਤੇ ੬੯ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਤਰੇ ਪਾਏ ਹਨ ਜੋ ਇ
ਦੁਜੀ ਲੱਭੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੋਸਟੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਵਾਸਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਕਾਲ ਪਕੜੇ ਤੇ ਆਗੈ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਕੰਉ ਚਮੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਪੁਸ਼ਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਦਿਖਾ ਜੀ, ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸੁ ਕਹਾ ਬਸਤਾ ਹੈ ਜਹਾ ਉਸ ਕੇ ਬੰਦੇ ਜਾਇ ਖੜੇ ਹੋਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਬੰਦਗੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ਜੀ ? ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਹੈ, ਕੈਸਾ ਜੈਸਾ ਹੈ ? ਜੈਸਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਸੁਨਾਈਐ ਜੀ ? ਦਿਖਾ, ਉਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ ? ਕੋਈ ਐਸਾ ਭੀ ਹੈ ਜਿ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰੈ, ਜਿਸੁ ਬੀਚਾਰਿ ਸੋਉ ਇਸ ਕਾ ਮਕਸੂਦ^੧ ਹੋਵੈ ? ਦਿਖਾ ਜੀ, ਉਹੁ ਨਵਰ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਹਾ ਸਾਹਿਬੁ ਬਸਤਾ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ:-

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਵਸਿਆ ਜੋਇ ॥ ਵਖਤੁ ਵੀਚਾਰੈ ਸੁ ਬੰਦਾ ਹੋਇ ॥
ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਇ ॥ ਜਾ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ਤਾ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥
ਸਰੈ ਸਰੀਅਤਿ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੈ ਕੈਸੇ ਪਾਵਹਿ ਪਾਰੁ ॥
ਸਿਦਕੁ ਕਰਿ ਸਿਜਦਾ^੨ ਮਨੁ ਕਰਿ ਮਖਸੂਦੁ^੩ ॥
ਜਿਹਿ ਧਿਰਿ^੪ ਦੇਖਾ ਤਿਹ ਧਿਰਿ^੫ ਮਉਜੂਦੁ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਿ ਦੇਖਹਿ ਸਿ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖੁ, ਕੁਦਰਤਿ ਹੀ ਮਹਿ ਉਸ ਕਾ ਘਰੁ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਅਰੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਕੁਦਰਤਿ ਹੀ ਮਹਿ ਬਸਤਾ ਹੈ, ਕੁਦਰਤਿ ਹੀ ਮਹਿ ਚਲਤਾ ਹੈ; ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਘਰੁ ਸਭੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ । ਜੀਅ ਸਹਾਨ ਕੰਉ ਭੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਥਿ ਸਮਾਲਤਾ ਹੈ । ਜਿ ਦੇਖਹਿ ਸਿ ਸਭੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੀ ਦੇਖੁ । ਜਿਨਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਜਾਨੀ ਤਿਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਨਿਆ, ਤਿਨ ਹੀ ਦੀਦਾਰੁ^੬ ਦੇਖਿਆ । ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਘਰੁ ਹੈ, ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਸਾਹਿਬੁ ਬਸਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਕਾ ਜਿ ਵਖਤੁ ਹੈ ਸਿ ਸਚੁ ਬੋਲਣਾ, ਸਿਦਕੁ ਰਖਣਾ, ਹਲਾਸੁ ਖਾਣਾ, ਸਿਫਤਿ ਕਰਣੀ, ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਵਡੇ ਵਖਤਿ ਗਾਵਣਾ, ਸਚ ਉਪਰਿ ਕਦਮੁ^੭ ਰਖਣਾ । ਏਹੁ ਇਕੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਕੀਆ ਵਖਤੁ ਹੈ । ਇਸੁ ਵਖਤ ਉਪਰਿ ਖੜਾ ਹੋਇ ਜੋਈ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਵਖਤੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋਈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ, ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਹੀ ਸਭੁ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ, ਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਚਸੇ^੮ ਮਹਿ ਕਈ ਰੰਗ ਤਰੰਗ^੯ ਕਰਿ ਦਿਖਾਵਦਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਕਿਛੁ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨਹੀ ਜਾਂਦੀ । ਸੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਰਿ ਸੰਘੈ । ਜੇ ਐਸਾ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੁ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੀ ਹੋਈ । ਕੁਦਰਤਿ ਕੀ ਕੀਮਤ^{੧੦} ਪਾਈਆ ਕਿਸ ਹੀ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਕਹਿਆ ਜਿ

^੧ਲੱਭ ਜਾਵੇ, ਭਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ^੨ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਬਲੋਕ ਮ: ੧ ।

^੩ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਥੇ “ਵੀਚਾਰੈ” ਪਾਠ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਖੀ ਕਰਤਾ ਨੇ ਪਛਾਨੈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

^੪ਨਿਮਾਜ਼ ਸਮੇਂ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਬੁਕ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ।

^੫ਮਕਸੂਦ, ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਵਸਤੁ ।

^੬ਜਿਧਰ,

ਜਿਸ ਪਾਸੇ ।

^੭ਤਿਧਰ, ਉਧਰ, ਉਥੇ ਹੀ ।

^੮ਦਰਸ਼ਨ ।

^੯ਪੈਰ ।

^{੧੦}ਪਲਕ ਵਿਚ ।

^{੧੧}ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ।

^{੧੨}ਕੀਮਤ, ਮੁੱਲ ।

“ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਸਿ ਸਰੀਅਤਿ^੧ ਕਹਤੇ ਹੈਂ । ਸਰੀਅਤਿ ਸਿਰਪੋਸ਼^੨ ਹੈ ਸਭਨਾ ਬਾਤਾਂ ਕਾ । ਸਰੀਅਤਿ ਕਾ ਕਹਿਆ ਕਰੀਐ, ਛੋਡੀਐ ਨਾਹੀ; ਸਰੀਅਤਿ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਪਹੁਚਤੀ ਹੈ । ਸਰੀਅਤਿ ਛੋਡੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਨਾਹੀ ਪਹੁਚਤਾ । ਪਾਰਿ ਤਉ ਪੜੈ ਜਉ ਸਰੀਅਤਿ ਮਹਿ ਚਲੈ । ਸਰੀਅਤਿ ਉਪਰਿ ਸਿਦਕ ਰਖੈ; ਸਿਦਕ ਕਾ ਸਿਜਦਾ ਦੇਇ । ਸਾਹਿਬ ਅਗੈ ਨਾਮੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਲੈ, ਏਸ ਕਾ ਮਕਸੂਦੁ ਸਭੁ ਹੋਇ । ਜਬ ਏਨਿ ਸਿਦਕੁ ਸਰੀਅਤਿ ਉਪਰਿ ਰਖਿਆ, ਤਬ ਏਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇਖੈ, ਇਸ ਤੀ ਦੂਰਿ ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਵੈ, ਜਹਾਂ ਸਿਮਰੈ ਤਹਾਂ ਦੇਖੈ । ਤਬ ਹੀ ਏਸ ਕਉ ਦਰੁ ਦੀਦਾਰੁ ਮਉਜੂਦੁ ਹੋਵੈ । ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦਰਬਾਰੁ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਣੀ; ਜੇ ਕੋਈ ਸਮਝੈ ਤਉ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ । ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਠਵਰ ਠਵਰ ਸਾਬਿ ਹੀ ਹੈ, ਸਮਝਿਆ ਚਾਹੀਐ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰਹੋ ਸਚੁ ਹੈਂ ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੁਆਣਿ”, ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਕੁਦਰਤਿ ਜਾਨੀ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਕਾਲੁ ਆਣਿ, ਜੰਮਿਆਂ ਤੂੰ ਪਰਵਾਣੁ ਜਿਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਤਾ” । ਲਗਾ ਮਰਦਾਨਾ ਕਲਾਣ^੩ ਕਰਣੇ । ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਪੂਰਾ ਹੋਹਿ ਭੂਮਾਂ ਅਗੈ ਭੂਮੁ ਕਿ ਕਲਾਣੇ ਅਰੁ ਕਿ ਕਲਾਣ ਕਰੇ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਭੂਮੁ ਹੈ, ਹੋਇ ਤੇਰਾ ਭੂਮੁ ਹਾਂ; ਤੈ ਖੁਦਾਇ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਤੈ ਖੁਦਾਇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਤੇਰਾ ਕਹਿਆ ਖੁਦਾਇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਆਖੁ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈਂ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹਾ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੁਧੁ ਅਤੈ ਖੁਦਾਇ ਵਿਚਿ ਬਾਕੀ ਕਾਈ ਨਹੀ ਰਹਦੀ । ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਨੋ ਸਿੰਘਾਣਿ ਮੁਕਾ ਹੈਂ ਜਿ ਖੁਦਾਇ ਹੈ । ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਦਾ, ਖੁਦਾਇ ਤੇਰਾ” । ਕਹੈ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਖੁਦਾਇ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਹੈ, ਉਸ ਨੋ ਕਵਣੁ ਪਹੁਚਿ ਮੁਕਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, ਆਖੁ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੇਰੇ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਆਖੁ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, ਜੇ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਹੁਣਿ ਉਤ੍ਰ ਜਨਮਿ ਭੂਮਿ ਜਾਹਿ ਤਾਂ ਤੁਧਨੋ ਦੀਦਾਰੁ ਦੇ ਕਿ ਨ ਦੇਈ ?” “ਨਾ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਦੀਦਾਰੁ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹਜੂਰਿ ਹੈ ਜੀ । ਪਿਛਿ ਚਲੁ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨਿ ਅਤੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਖੁਦਾਇ ਸਕ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਾਉਂ ਡੀ ਦਿਸੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਖੁਦਾਇ ਨਾਲਿ ਨਿਹਸੰਕ ਹੋਇ ਮਿਲੇ ਹਰ, ਸੰਕ ਸਭੁ ਉਤਰੀ ਹੈ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਆਖਿਆ ਸੁਣਿ” । ਕਹੈ, “ਆਖੁ” । “ਏਕੁ ਮੈਨੋ ਵਿਛੋੜਣਾ ਨਾਹੀ ਆਪ ਨਾਲਹੁ, ਨ ਐਥੇ ਨ ਓਥੈ, ਅਤੈ ਜੀ, ਹੁਣ ਚਲੀਐ ਜਨਮ ਧਰਤੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਉ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਪਾਹਿ ਪੈਰੀ^੪ ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ^੫ ਐਥੇ ਓਥੈ^੬ ਮੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ, ਤੇਰੈ ਕਹੈ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਕੀ ਧਰਤੀ ਬਖਸੀ । ਉਸ ਹੀ ਧਰਤੀ ਜਾਹਗੇ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^੭ ॥

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਪੁਛੁ ਕਹਾਂ ਕਰਉ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸੋ ਆਰਾਧੀਐ ਜਾਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੨੦॥

^੧ਸਰੀਅਤ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਰਬ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ-ਵੱਡਾ ਰਸਤਾ-ਗਾਡੀ ਰਾਹ ।

^੨ਸਰਪੋਸ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-

ਕੱਜਣ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ ਜਾਂ ਢੱਕਣ ।

^੩ਕਾਲੁ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ।

^੪ਕਲਿਆਣ (ਭਲਾਈ) ਲਈ ਬੇਨਤੀ

ਕਿ ਰੱਬ ਤੇਰੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰੇ ।

^੫ਭਾਵ-ਭੂਮਾਂ ਅਗੈ ਭੂਮ ਕੀ ਕਲਿਆਣਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ

ਕਲਿਆਣ ਕਰੇ ।

^੬ਪੈ ਪੈਰੀਂ ਅਰਥਾਤ-ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ।

^੭ਹਮੇਸ਼ਾ ।

^੮ਏਥੇ

ਉਥੇ, ਭਾਵ-ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ।

^੯ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਖਸ ਤਾਰੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ॥

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਖਣ ਕੀ ਭੂਮਿ, ਰਾਖਸਾਂ ਕੀ ਧਰਤੀ^੧ ਆਏ। ਰਾਖਸ ਫੜਿ ਲੈ ਗਏ ਮਰਦਾਨੇ ਅਰੁ ਬਾਬੇ ਕਉ। ਲੈ ਜਾਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਲਹੁ (ਵਿਛੋੜ ਕੇ) ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਕੜਾਹੈ^੨ ਵਿਚਿ ਘਤਿਓ ਨੈ, ਕੜਾਹਾ ਠੰਢਾ ਹੋਇ ਗਿਆ^੩। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਰਬਾਬੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਆ ਕਹਦੇ ਅਹੁ?” ਤਬ ਰਾਖਸਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਅਸਾਡਾ ਭਖੁ ਅਹੁ”। ਤਬ ਕੜਾਹੇ ਹੋਠਿ ਅਗਿ ਬਾਲਿ ਰਹੇ, ਕੜਾਹਾ ਤਪੈ ਨਾਹੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲੋਚਿ ਰਹੇ, ਅਗਿ ਬਲੇ ਨਾਹੀ ਮੂਲੇ। ਤਬ ਰਾਖਸ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਨਾ ਪਾਸਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਮਰਾਇਆ। ਓਇ ਰਾਖਸ ਕੀਤੇ ਸਿਖ-ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੁਏ^੪। ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੇ। ਸੁ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ।

ਸਲੋਕੁ^੫।

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਰਚਿਆ ਸਗੁ ਸਾਜੁ^੬॥

ਮਾਨਸ ਕਿਸ ਕੇ ਬਪੁੜੇ, ਰਾਕਸ ਭਜਹਿ ਮਹਾਰਾਜੁ^੭॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਉਧਾਰਿਆ, ਸਿਆਮੁ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਸੁ॥ ੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ॥ ੭੧॥

ਸ਼ਾਕਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਦਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ)

ਤਬ ਰਾਖਸਾਂ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖ, ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ

^੧ਦੱਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰਾਖਸਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦ੍ਰਵਿੜ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕ, ਜੋ ਰੰਗ ਦੇ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵਧੀਕ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ, ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਥੇ ਗਏ, ਦ੍ਰਵਿੜ ਲੋਕ ਦੇਵਤਾ ਅੱਗੇ ਸ਼ਾਕਤ ਮਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਸਾਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

^੨ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਕੋਝੇ ਰਾਖਸ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਪਰ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਏਥੇ ਅਨੇਕ ਰਾਖਸ ਦੱਸੇ ਹਨ।

^੩ਹੋਇ ਗਇਆ।

^੪ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ—“ਉਥੇ ਰਾਖਸ ਸਿਖ ਕੀਤੇ। ਪਰਮੇਸਰ ਸਿਮਰਾਇਓਨਿ ਓਨਾ ਥਾਵਹੁ। ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੋਏ”।

^੫ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

^੬ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ ਹੈ—“ਜਿਨਿ ਰਚਿਆ ਸਾਜੁ ਮਨਿ ਮਾਜੁ”।

^੭ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ਇਹ ਤੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਊ ਧਰਤੀ ਭੰਟ ਦੇਤੀ। ਜਿ ਕੋਈ ਫਕੀਰ, ਕਿ ਕੋਈ ਮੰਜਤਾ, ਕਿ ਕੋਈ ਫੂਮ
ਆਇ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇਦਾ ਪੋਟਾਰਬੁ^੧ ਤਿਸ ਨੋ ਕਹਦਾ ਜਿ, “ਇਸੁ ਠਾਇ ਮੈ ਵਸਤੁ ਕਿਛੁ ਰਖੀ ਸੀ ਬਚਾ !
ਲੇ ਜਾਹਿ।” ਉਹੁ ਦਉਤਿ ਕਰਿ ਜਾਇ ਲਏ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਵਸਤੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹੈ, ਸਾਈ ਹੋਇ। ਤਬ
ਉਇ ਸਿਫਤਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਕਰਦੇ ਜਾਨਿ, ਕਹਨਿ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਧੰਨੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਵਡਾ
ਬੁਜਰਕਵਾਰੁ^੨, ਵਡਾ ਸੇਖੁ ਹੈ, ਵਡਾ ਸਾਦਕੁ ਹੈ, ਵਡਾ ਅਉਲੀਆ ਹੈ, ਵਡਾ ਫਕੀਰੁ ਹੈ, ਵਡਾ ਪੀਰੁ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹੈ;
ਵਡਾ ਦਰਵੇਸੁ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹੈ ਵਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ; ਵਡਾ ਸੰਤੁ ਹੈ, ਵਡਾ ਸਾਧੂ ਹੈ, ਜਹਾਨ ਦਾ ਜਿ ਕੋਈ ਪਾਰਖੂ ਫਕੀਰੁ
ਸੀ; ਸੁ ਉਸਤਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਲਾਗਾ ਸੈਸਾਰੁ ਕਰਣੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪੁਰਖੁ ! ਮਾਨੁ ਭੰਗੁ
ਕਿਸੈ ਦਾ ਨ ਕਰਈ”। ਅਰੁ ਮਨਸਾਖੀ ਚਾਲਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ। ਜੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨਿ ਜਾਣਾ ਹੋਇ ਤਾਂ
ਧਿਆਨੁ ਕੀਆ, ਉਹਾਂ ਹੀ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਇ। ਜੇ ਖੁਰਾਸਾਨਿ ਜਾਣਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਖੁਰਾਸਾਨਿ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਇ।
ਜੇ ਕਿਸੀ ਵਲਾਇਤਿ ਜਾਣਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਮਨਸਾ ਕਰੈ, ਉਹਾਂ ਹੀ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਇ। ਜਿਸੁ ਵਲਾਇਤਿ ਜਾਣਾ ਹੋਇ ਅਰੁ
ਮਨਸਾ ਕਰੈ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਤੁ ਵਲਾਇਤਿ ਭੰਡਿਭਰੀ^੩ ਪਵੈ, ਸਭੁ ਕੋਈ ਲੋਚੈ ਉਸਤਤਿ ਲੇ ਖੜੇ ਹੋਨਿ। ਫਿਰਿ ਉਹੁ
ਵਲਾਇਤਿ ਛੋਡੀ, ਦੁਬਕੀ ਮਾਰੀ ਹੋਰ ਬੈ, ਹੋਰਤੁ ਵਲਾਇਤਿ ਜਾਇ ਨਿਕਲੈ, ਪਿਛੈ ਲੋਕ “ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ” ਕਰਦੇ
ਰਹਿ ਜਾਨਿ। ਤਬ ਦੇਸ ਫਿਰਦਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਤਿਤੁ ਵਲਾਇਤਿ ਜਾਇ ਪਇਆ ਜਿਥੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕੋਈ
ਨ ਲੇਣੀ। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ! ਘਣੇ ਘਣੇ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰ ਦੇਖੇ ਸੇ, ਪਣੁ ਅੰਸਾ
ਮੁਨਾਫਕੁ^੪ ਦੇਸੁ ਕੋਈ ਨ ਬਾ ਦੇਖਾ, ਜਹਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕੋਈ ਨ ਲੇ। ਇਸ ਤੀ^੫ ਅਵਰੁ ਬੁਰਾ
ਦੇਸੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੁਨਾਫਕੁ ਦੇਸੁ ਇਹੀ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਸੁ ਦੇਸ ਕਾ ਨਾਉ
“ਮੁਨਾਫਕੁ” ਧਰਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੂੰ ਜਿ ਅਸੀਂ
ਇਸ ਧਰਤੀ ਆਂਦੇ ਹਰਾ, ਜਿ ਤੂੰ ਸਾਈ^੬ ਮਿਹਰ ਕਰਿ ਜਿ ਨਾਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗੁ ਏਥੇ ਹੋਇ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਊ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਜਿ ਮੈਂ ਈਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿ ਇਸ ਹੀ
ਨਾਮ ਹੀ ਨਿਮਰਣ ਕੰਊ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਜਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਈਹਾਂ ਤੂੰ ਨਿਮਰਾਵਹਿ ਇਨਾਂ ਪਾਸ ਤੇ”। ਤਬ ਉਸ ਮੁਲਖ
ਵਲਾਇਤਿ ਕਿਆ ਲੋਕਾਂ ਕੀ ਕਵਨੁ ਪਰਕਿਰਤਿ^੭ ਹੋਤੀ ਜਿ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨ ਲੇਨ ਦੇ। ਉਹਾਂ ਨ ਖੁਦਾਇ
ਨ ਰਾਮੁ, ਨ ਕ੍ਰਿਸਨੁ; ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨ ਨਿਮਰੈ। ਉਸ ਦੇਸ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਜਿ ਕਿਸੀ ਨੋ ਦੁਖ ਲਗੈ ਜਿ
ਰਾਜੇ ਪਹਿ ਜਾਇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਿ। ਰਾਜ ਆਗੈ ਤੇ ਅਸੀਰਬਾਦੁ ਦੇ ਜਿ, “ਤੇਰਾ ਦੁਖ ਜਾਇ”। ਜਬ ਉਨਹੁ ਮੀਹੁ
ਚਾਹੀਐ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕੰਊ ਜਾਇ ਕਹਹਿ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ਜੀ, ਮੀਹੁ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਰਾਜਾ ਕਹੈ ਜਿ, “ਮੀਹੁ
ਬਰਸੈਗਾ”। ਤਬ ਉਨ ਕੰਊ ਮੀਹੁ ਬਰਸੈ। ਇਹੀ ਉਨਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ। ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਜਾਇ
ਪੈਦਾ ਹੋਆ। ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਸੁ ਸਾਬਿ ਲੰਗੋਟਿਬੰਦ^੮ ਏ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬੀ ਬਾ। ਤਬ ਉਹਾ ਜਾਇ
ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਤਬ ਲੰਗੋਟਿ ਬੰਦਾਂ ਧੂਏ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਬਾਹੋ^੯। ਤਬ ਗਿਰਾਂਵ ਤੇ ਕੋਹਾਂ ਦੁਹੁ ਉਪਰਿ ਧੂਏ ਪਾਏ।
ਤਬ ਉਸੁ ਵਲਾਇਤਿ ਜਿ ਮੀਹੁ ਬਰਸਦਾ ਸੁ ਮੀਹੁ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਤਬ ਅਗੈ ਜਿਉਂ ਬਰਸਦਾ ਤਿਉਂ ਬਰਸੈ ਨਾਹੀ।
ਤਬ ਲੋਕ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਰਾਜੇ ਪਹਿ ਗਏ। ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਅਗੈ ਜਿਉਂ ਲੋਕੁ ਤੇਰੈ ਪਾਸਿ
ਆਂਵਦਾ ਤਬ ਤੂੰ ਕਹਦਾ ਜਿ ਮੀਹੁ ਬਰਸੈਗਾ, ਅਬ ਜੀ ਬਰਸਣੇ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਮੀਹੁ ਅਰੁ ਲੋਕੁ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ

^੧ਪੋਟ ਦੇ ਅਰਥ, ਪੋਟ ਦੇ ਵਾਸਤੇ। ^੨ਬੁਜਰਕਵਾਰ, ਬੁੱਢਾ। ^੩ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਏਥੇ ਦੇ
ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ : (੧) ਡੰਡ ਪੈਣੀ, ਰੋਲਾ ਪੈਣਾ, ਡਾਵ-ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਹੋਣੀ, ਤੇ (੨) ਡੰਡਾ ਭੋਲੀ, ਅਰਥਾਤ-ਪਾਲਕੀ
ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ੍ਵਾਗਤ ਲਈ। ^੪ਨਫ਼ਾਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਬਾਹਰੋਂ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ
ਹੋਰ ਹੀ ਹੋਵੇ। ^੫ਤੋਂ, ਬੋਂ, ਨਾਲੋਂ। ^੬ਹਾਂ। ^੭ਸੋਈ, ਉਹੋ। ^੮ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਸੁਭਾਉ,
ਰੀਤੀ, ਮਰਯਾਦਾ। ^੯ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ ਸਾਧੂ। ^{੧੦}ਲਾਏ, ਲਗਾਏ।

ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਬਰਸੇ ਤੇ, ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਮਰੇਗਾ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹੁ ਬਰਸੇਗਾ ਮੇਹ”। ਤਬ ਓਹਿ ਲੋਕ ਉਨਿ ਘਰੀ ਆਏ, ਮੀਹੁ ਬਰਸਣੇ ਤੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਤਬ ਕਈਕੁ ਦਿਨ ਹੁਏ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਜਾਇ ਖੜੇ ਹੁਏ ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੈ ਜੇ ਕਹਿਆ ਥਾ ਜਿ ਮੀਹੁ ਬਰਸੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੀ, ਮੀਹੁ ਵਠੋ ਨਾਹੀ, ਜੀ ਹੁਣਿ ਮੀਹੁ ਬਰਸੈ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨਾਜ ਕੀ ਓਪਤਿ ਹੋਤੀ; ਮਨੁਖ ਜੀਵਤੇ; ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਮੀਹੁ ਮਿਲੈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਲੋਕਹੁ ! ਤੁਮ ਅਬ ਜਾਹੁ, ਹੰਉ ਆਪਣਾ ਜੇਰੁ ਲਾਇ ਰਹਿਆ ਹਾਂ, ਮੀਹੁ ਬਰਸਦਾ ਨਾਹੀ, ਮੈਂ ਕਿਆ ਕਰਾਂ?” ਤਬ ਲੋਕ ਬੇਉਮੈਦ ਹੋਇ ਕਰਿ ਜਾਇ ਘਰੀ ਬੈਠੇ, ਨ ਕੋਈ ਵਾਹੇ ਨ ਕੋਈ ਬੀਜੇ। ਲੋਕ ਬੇਉਮੈਦ ਹੋਇ ਬੈਠੇ। ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਧੂਆਂ ਬਾਹਿਆ ਥਾ ਓਹੁ ਜਿਸ ਕਾ ਖੇਤੁ ਥਾ ਸੁ ਖੇਤ ਕੰਉ ਉਹੁ ਜਾਇ ਕਦੇ ਫੇਰਾ ਕਰਤਾ। ਜਦਿ ਉਹੁ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੁਆ, ਤਬ ਉਹਾਂ ਫਕੀਰ ਧੰਧੇਂ ਬਾਹੀ ਬੈਠੇ ਹੈਂ, ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਉਨ ਕੰਉ ਓਹੁ ਭੀ ਉਨਕੈ ਪਾਸਿ ਜਾਇਬੈਠਾ। ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੁਮ ਕਵਨੁ ਹਹੁ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਮੈਂ ਪੂਛਤਾ ਹਾਂ, ਤੁਮ ਕਵਨੁ ਹਹੁ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੇ ਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਲੋਕ ਹਾਂ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜੇ ਤੁਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਲੋਕ ਹਹੁ, ਤਉ ਇਥ ਬਡਾ ਤਮਾਸਾ ਹੋਆ। ਜਾਂ ਮੀਹੁ ਬਰਸਦਾ ਥਾ ਤਬ ਸਭੁ ਦੇਸੁ ਵਸਦਾ ਥਾ। ਅਬ ਮੀਹੁ ਬਰਸਣ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਲੋਕੁ ਸਭੁ ਮਰੇਗਾ। ਅਬ ਸਭ ਲੋਕ ਓਦਰਿ ਬੈਠੇ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਪੁਰਖੁ ਪਰੁ ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ ਕਰਿ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਲੋਕਾ ਨੋ ਜਿ, “ਤੂੰ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ, ਰਹਦਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੈ?” ਸੁਭਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੋਕਾਂ ਬਾਵਹੁ ਬਾਤ ਪੁਛਦਾ। ਜਿ ਓਸਿ ਸਾਥਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬਾਤਾਂ ਲਾਗਾ ਕਟਨੇ। ਪਰ ਸੁਭਾਵ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲਾਗਾ ਉਸੁ ਪਾਸ ਤੇ ਪੁਛਣੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅਗੈ ਤੁਮ ਕੰਉ ਕਵਣੁ ਬਸਾਵਦਾ ਸਾ?” ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਅਗੈ ਰਾਜਾ ਵਸਾਵਦਾ ਥਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਹੁਣ ਭੀ ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ ਜਾਹੁ”। ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਰਾਜੇ ਪਾਹਿ ਜਾਇ ਰਹੇ, ਜੀ ਹੁਣਿ ਰਾਜਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਵਸਾਇ ਸਕਦਾ। ਰਾਜੇ ਭੀ ਜਬਾਬੁ ਦਿਤਾ ਜਿ ਮੈ ਤੇ ਰਹੀ ਬਾਤ ਬਰਸਾਵਣੇ ਦੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੁਣ ਭੀ ਮੀਹੁ ਬਰਸਾਵੈ ਜਿ ਤੁਮਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਸਿਮਰਹੁ”। ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਿਸੁ ਗਾਇ ਰਹਦਾ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਉ ਹੈ ਸਿ ਘਟ ਘਟ ਰਹਦਾ ਹੈ, ਦੇਸਿ ਦੇਸਿ ਰਹਦਾ ਹੈ, ਜੀਅ ਜੀਅ ਸਾਥਿ ਹੈ, ਅਕਾਸਿ ਪੈਆਲਿ ਸਭਨੀ ਬਾਈ ਰਹਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੈ ਜਿਥੈ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਥੈ ਤਿਥੈ ਹਾਜਰੁ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਇਥਿ ਤੇਰੇ ਮੁਹੰਡੇ^੧ ਥੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ, ਅਗੈ ਕਬਹੂ ਨਾਹੀ ਸੁਣਿਆ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਹਾਂ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਹੁਣਿ ਤੁਸੀਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਮਰਹੁ ਤਾਂ ਹੀ ਮੀਹੁ ਬਰਸੈ, ਨਾਂਹੀ ਤਾਂ ਮੀਹੁ ਕਿਥਾਉ^੨ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਜੀ ਬਿਨਾ ਦੇਖੇ ਤੇ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਦੇਖਣ ਸਾਰਥਾ ਅਰੁ ਦੇਖਣ ਗੋਚਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਕੁਦਰਤਿ ਤੇ ਜਾਣੀਐ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕੁਦਰਤਿ ਕਿਆ ਹੋਦੀ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜਿ, ਕੁਦਰਤਿ ਏਹਾ ਹੋਦੀ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਖੇਤੁ ਹੈ, ਏਸ ਨੋ ਤੂੰ ਹਲੁ ਜੋਇ^੩। ਜੇ ਸੁਕੀ ਜਿਮੀ ਬੀਉ ਦਿਤਾ ਉਗਵਿ ਪਵੈ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਬੁ ਹੈ ਅਰੁ ਜੇ ਨ ਉਗਵੈ ਤਾਂ ਬੂਣੁ ਕਰਿ ਜਾਣੀ, ਆਪਣਾ ਬੀਉ ਮਸਕਤਿ ਧਰਿ ਲਈ ਅਸਾਂ ਪਾਸਹੁ”। ਤਬ ਓਨਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈਂ ਸਿ ਭਲੇ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈਂ; ਪਣੁ ਬਿਨਾ ਫੁੰਦਿ ਭਿਨੀ^੪ ਤੇ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹਲੁ ਲਗੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਤੂੰ ਹਲੁ ਜੋਇ, ਆਪੇ ਲਗਾਹੁ”। ਤਬ ਉਹੁ ਪੈਰ ਫੜਦੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਘਰਿ ਆਇ ਕਰਿ ਵਸਦੀਨੇ^੫ ਗਲਿ ਸੁਣਾਈਅਸੁ ਜਿ, “ਏਕੁ ਜਿ ਬਾਹਰਿ ਏਨਾ ਹੈ। ਭਲਾ ਹੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਆਣਿ ਕਰਿ ਹਲੁ ਖੇਤੁ ਮਹਿ ਜੋਤਿ,

^੧ਅਬ, ਹੁਣ।
ਗਿੱਲੀ, ਸਿੱਜੀ ਹੋਈ।

^੨ਮੁਖੜਾ, ਜ਼ਬਾਨ।
^੩ਲੱ-ਗੇਗਾ।

^੪ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ।

^੫ਵਸਤੀ (ਆਬਾਦੀ) ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ।

^੬ਜੋਤ।

^੭ਭਿੱਜੀ,

ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇ ਕਰਿ ਤੂੰ ਹਲੁ ਜੋਤ੍ਰ; ਇਉਂ ਕਰਿ ਮੇਰੇ ਤਾਂਝੀ ਮੈਂਨੋਂ ਕਹਦਾ ਹੈ—ਬੈਠਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੂਰਛਾ^੧ ਬਾਵਰੇ ਕਹਾ ਹੀ” ਹਲ ਜੋਤੀਤੇ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਬਰਜੇ ਬਿਨਾਂ ਜਿਮੀਂ ਭੀਗੀ ਤੇ”। ਓਹੁ ਜਿ ਲੋਕਹੁ ਉਦਗਾਇਆ ਜਿ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਗਿਆ ਕਹੈ, “ਜੀ, ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਤਾਂਝੀ ਬਹੁਤੁ ਉਦਗਾਇ ਲੇ ਗਏ, ਰੇ ਬਾਵਰੇ! ਕਹਾਹੀ ਬਿਨਾਂ ਮੇਘ ਖੇਤ੍ਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ! ਜਮਾਵਣ ਦਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਮਾਨੁ^੨ ਹੈ। ਤੂੰ ਲੈ ਆਉ ਹਲ, ਢਿਲਿ ਕਰੁ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਓਹੁ ਰੋਆ, ਜਾਇ ਕਰਿ ਹਲੁ ਬਲਦ ਬੀਜੁ ਲੈ ਆਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ! ਇਕੁ ਜਣਾ ਅਗੇ ਬੀਜਦਾ ਜਾਇ, ਇਕੁ ਜਣਾ ਪਿਛੈ ਹਲ ਵਾਹਿਦਾ ਜਾਹੁ”। ਤਬ ਜਿਉ ਜਿਉ ਬੀਜਦੇ ਜਾਨਿ ਤਿਵ ਤਿਵ ਉਗਵਦਾ ਜਾਇ। ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਬੇ ਗਾਵ ਕੇ ਸਭਿ ਦੇਖਣੇ ਆਏ। ਤਬ ਜਿ ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੁ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਵੈ। ਤਿਸਨੋਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ! ਹਲੁ ਲੈ ਆਵਹੁ”। ਸਭੁ ਕੋਈ ਦੁਇਤਿ ਦੁਇਤਿ ਲੈ ਲੈ ਹਲ ਆਏ, ਆਇ ਲਗੈ ਬੀਜਣੇ। ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਬੀਜਿਆ, ਤਿਸਕੀ ਉਗਵੀ ਜੰਮੀ। ਏਹੀ ਜੰਮੀ ਜਿ ਬਹੁਤੁ ਖਰੀ ਜੰਮੀ—ਜੰਮਹਿ ਮਇ ਹੋਇ ਜੰਮੀ। ਹੋਰਿ ਜਿਤਨੇ ਦੇਸ ਕੇ ਲੋਕ ਬੇ ਸਭਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੋ ਆਇ ਮਿਲੈ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜਿਤਨੇ ਦੇਸ ਕੇ ਲੋਕ ਬੇ ਇਤਨੇ ਸਭਿ ਸੰਤੋਖੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਨਾ ਨੋ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ! ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭਲਾ ਕਰੈਰਾ”। ਸਭਿ ਲੋਕ ਸੰਤੋਖੇ ਗਏ। ਤਬ ਕਣਕ ਜੰਮੀ ਪਕੀ। ਤਬ ਲੋਕ ਆਏ ਖੜੇ ਹੋਏ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਅਬ ਕਣਕ ਪਕੀ ਹੈ, ਕਿਆ ਆਗਿਆ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਪੁਰਖਹੁ! ਕਣਕ ਕਣਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਪਰੁ ਪਹਿਲੈ ਇਕੁ ਬੂਟਾ ਪੁਟਿ ਦੇਖਣਾ। ਦਿਖਾ ਕੇਹੇ ਰੰਗਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਜੰਮੀ ਹੈ”। ਤਬ ਓਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕਰਿ ਜਾਇ ਲਗੈ ਕਣਕੇ। ਤਬ ਉਨੀ ਬੂਟਾ ਪੁਟਿ ਦੇਖਿਆ, ਬੂਟਾ ਪੁਟਿ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ ਤਾਂ ਹੇਠਹੁ ਅੰਗਿਆਰ ਨਿਕਲਨਿ। ਜਿ ਬੂਟਾ ਪੁਟਿ ਦੇਖਨਿ ਤਿਸਹੀ ਹੇਠਹੁ ਅੰਗਾਰ ਨਿਕਲਿ ਆਵਨਿ ਜੀਵਦੇ। ਤਬ ਓਹਿ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੈਰਾਨਿ ਹੋਇ ਰਹੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ! ਅਰ ਵਾਹੁ ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ! ਜਿਸਕੈ ਵਚਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅੰਗਾਰਾਂ ਉਪਰਿ ਕਣਕ ਜਮਾਈ”। ਕਣਕ ਵਧਿ ਕਥਿ ਖਲਵਾੜੇ ਕੀਤੇ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਾ ਜਿ ਰਾਜਾ ਬਾ ਉਨਿ ਭੀ ਸੁਣਿ ਪਾਈ ਬਾਤ; ਉਹ ਭੀ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ। ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ, ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿਕੈ ਆਇ ਚਰਨੀਂ ਲਗਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਆਉ ਰਾਜਾ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇਗਾ, ਤੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹਿ”। ਤਬ ਉਹੁ ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਸਿਖੁ ਹੂਆ, ਦੀਖਿਆ ਸਬਦੁ ਲੀਆ। ਰਾਜੇ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ‘ਭਗਤ ਰਾਜੁ’ ਦੀਆ। ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਕੇ ਦੇਸ ਕਾ ਨਾਮੁ “ਸਾਦਿਕੁ” ਰਖਿਆ। ਤਬ ਉਸੁ ਵਲਾਇਤਿ ਕੇ ਲੋਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਗੈ ਕੰਉ ਰਮੇ। ਓਇ ਲੋਕ ਵਿਲੀਪਾਤ^੩ ਕਰਤੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਜਿ, “ਈਹਾਂ ਬਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ, ਹਮ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਨ ਸਕੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ। ਹਮਹੁ ਕਿਆ ਕੀਆ?” ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਨਿਸਤਾਰਨ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਹਾਂ ਗੈਆ ਬਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਕੇ ਓਹਿ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਉਨ ਕੰਉ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜਾਇਆ, ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਪਾਇਆ। ਗਾਇ ਗਾਇ^੪ ਧਰਮਮਾਲਾ ਬਾਂਧੀਆਂ, ਆਰਤੀ ਕੀਰਤਿ ਸੋਹਿਲਾ ਬਤਾਇਆ। ਰਾਤਿ ਸਮੇ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਣਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ ਕੀਰਤਿ ਗਾਂਵਿ ਕਰਿ ਉਠਿ ਸਵਣਾ। ਵਡੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਬਹੁਤਿ ਸੇਸਾਰ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰਣੀ। ਉਸ ਦੇਸ ਕੰਉ ਨਿਸਤਾਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਗੈ ਕੰਉ ਰਮੇ। ਓਹਿ ਲੋਕ ਸਭਿ ‘ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ’ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੈ ਜਪਣੇ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

^੧ਮੂਰਖ।

^੨ਬਾਵਰੇ (ਮੂਰਖਾਂ) ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ।

^੩ਜ਼ਮਾਨ।

^੪ਸਿਦਕ ਵਾਲੀ, ਸਾਦਿਕਾਂ

ਦੀ ਧਰਤੀ।

^੫ਵਿਰਲਾਪ, ਹਾਇ ਕੁਰਲਾਪ।

^੬ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ।

ਸਲੋਕ^੧ ॥

ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਹੀਂ ਸੋਈ ਮੁਨਾਫਕੁ ਦੇਸੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਕੀਜੀਐ ਸਿਮਰਨਿ ਨਾਮੁ ਪਰਵੇਸੁ^੨ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਹਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੭੨॥

ਸੱਜਣ ਠੱਗਾਂ ਨਿਸਤਾਰਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ॥

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਸਾਦਰ^੧ ਦੇਸ ਤੇ ਆਗੈ ਕੰਉ ਰਮੇ । ਤਬ ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਠਗੁਰੂ
ਕੀ ਧਰਤੀ ਆਇਆ^੨ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਰਾਹ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਧਰਮਸਾਲਾ ਚਲਾਵਤਾ ਹੈ ।
ਕੋਰੇ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭਰੇ ਹੈਨਿ । ਉਪਰਿ ਪੋਣੇ ਬਗੇ ਕੋਰੇ ਘੜੇ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਇਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ
ਠਵਰੀ^੩ ਹਿੰਦੂ ਆਇ ਪਾਣੀ ਪੀਵਨਿ, ਆਪਣੀ ਠਵਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਇ ਪੀਵਨਿ । ਪਾਸਿ ਨਗਰੁ ਭਲੇ ਮਹਲ
ਵਿਚਿ ਪਰਾਹੇ ਭੁਇ ਹਰੇ^੪ ਜਿ ਕੋਈ ਆਵੈ, ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ-ਪੀ ਕਰਿ ਬੈਠੇ, ਤਿਸਨੋ ਉਹੁ ਜਿ ਧਰਮ ਸਾਲਾ ਬੈਠਾ
ਚਲਾਵੈ ਸਿ ਕਹੈ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ! ਜੇ ਰਹਣਾ ਹੋਇ, ਟਿਕਣਾ ਹੋਇ, ਰੋਟੀ ਪੋਵਣੀ ਹੋਇ ਤਾਂ ਅਗੈ ਘਰ ਹੈਨਿ, ਨਗਰੁ
ਹੈ, ਜਾਇ ਬੈਠੀਐ, ਭਾਵੈ ਰਹੀਐ” । ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਖਾ ਹੋਇ-ਆਵੈ, ਆਇ ਉਹੁ ਨਗਰ ਵਿਚਿ ਵੜੈ-ਚਟ ਫਾਹਾ
ਦਿਤਾ, ਲਕੁ ਬੁਕੁ^੫ ਲੀਤਾ, ਲੇ ਕਰਿ ਲੇ ਜਾਇ ਮਹਲ ਕੇ ਭੁਇ ਹਰੇ ਉਨ ਹੀ ਵਿਚਿ ਸਟਿ ਪਾਇਆ । ਸੁਟਿ ਕਰਿ
ਫਿਰਿ ਹੋਰੁਸੁ ਆਵੇਦੇ ਦੇ ਖਿਆਲਿ ਹੋਇਆ । ਏਤੈ ਜਿਨਸਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਵੈ ਤਿਸਨੋ ਮਾਰਿ ਦੂਰਿ ਕਰੈ । ਪਰਮੇਸੁਰੁ
ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਉਸ ਹੀ ਰਾਹਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਇ ਨਿਕਲਿਆ । ਜਦਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ-ਉਸ ਹੀ ਧਰਮਸਾਲਾ
ਵਾਲੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ਤਾਂ ਓਹੁ ਉਠਿ ਖੜਾ ਭੋਆ ਜਿ, “ਆਵਹੁ ਸਾਹ ਜੀ ! ਬੈਸੀਐ, ਆਈਐ ਜੀ ! ਬੈਸੀਐ ਜੀ !
ਕਿਛੁ ਪਾਣੀ ਪੀਵਣ ਦੀ ਚਾਹਿ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਬੈਠੀਐ, ਪਾਣੀ ਪੀਚੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਉਸ ਕੇ
ਮੁਹੰਡੇ ਦੀ ਤਰਫ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕਿਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ,
ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਜਣੁ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਜਣੁ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀਆਇ^੬, ਸਜਣੁ
ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਸੂਹੀ ਰਾਗ^੭ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ।

^੨ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਨਾਹਿ’ ਪਾਠ ਹੈ ।

^੩ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਇਹ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ—

“ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿ ਘਟੁ ਕੀਜੀਐ, ਜਿਤੁ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਪਰਵੇਸੁ” ॥

^੪ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਠੱਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਾਖੀ-ਗੋਸਟੀ ਨੰਬਰ ੯੦ ਵਿਚ ਹੈ ।

^੫ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ ।

^੬ਏਥੇ ਤਲੁੰਬੇ

(ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ) ਦਾ ਨਾਮ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਲੇਖਕ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਇਹ ਸਜਣ ਠੱਗ
ਦੱਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ ।

^੭ਥਾਂ ਤੇ ।

^੮ਲਾਗੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਲ (ਸੋਹਣਾ ਮਕਾਨ) ਸੀ

ਤੇ ਉਸ ਮਹਲ ਵਿਚ ਭੁਇ ਹਰੇ (ਭੋਰੇ) ਪਰਾਹੇ (ਪੁੱਟੇ ਹੋਏ) ਸਨ ।

^੯ਤੋੜ ਲੀਤਾ ।

^{੧੦}ਜੀ ਅਥਵਾ ਜੀਆਂ ਦਾ

ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ।

^{੧੧}ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੬ ।

ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ^੧ ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮੁ ਕਾਲਤੀ ਮਸੁ^੨ ॥
 ਧੋਤਿਆ ਜੂਠਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਾ ਤਿਸੁ ॥੨॥
 ਸਜਣ ਸੇਈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ ॥
 ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਖੜੇ ਦਿਸੰਨਿ^੩ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਮਾੜੀਆ ਪਾਸਹੁ ਚਿਤਵੀਆਹਾ ॥
 ਢਠੀਆ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਨ੍ਹੀ ਵਿਚਹੁ ਸਖਣੀਆਹਾ ॥ ੨ ॥
 ਬਗਾ ਬਗੇ ਕਪੜੇ, ਤੀਰਥ ਮੰਤ੍ਰਿ ਵਸੰਨਿ ॥
 ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆ ਖਾਵਣੇ, ਬਗੇ ਨ ਕਹੀਅੰਨਿ ॥ ੩ ॥
 ਸਿੰਮਲ ਰੁਖੁ ਸਰੀਰੁ ਮੈ ਮੈਜਨ ਦੇਖ ਭੁਲੰਨਿ ॥
 ਸੇ ਫਲ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਨ੍ਹੀ, ਤੇ ਗੁਣ ਮੈ ਤਨਿ ਹੰਨਿ ॥ ੪ ॥
 ਅੰਧੁਲੇ ਭਾਰੁ ਉਠਾਇਆ ਫੂਗਰ ਵਾਤ ਬਹੁਤੁ ॥
 ਅਖੀ ਲੋੜੀ ਨਾ ਲਹਾ ਹਉ ਚੜਿ ਲੰਘਾ ਕਿਤੁ ॥ ੫ ॥
 ਚਾਕਰੀਆ ਚੰਗਿਆਈਆ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਕਿਤੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ਤੂੰ ਬਧਾ ਛੁਟਹਿ ਜਿਤੁ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਗਾਵਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ^੧ ਮਨੁ ਫਿਰਿ ਗੋਆ। ਉਸੁ ਪਾਪ ਦਿਸਟਿ^੨
 ਤੇ ਵੇਆ ਵਿਚਿ ਆਇ ਗੋਆ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਾਲਿ ਜਿ ਲਗਾ, ਸਿ ਸਬਦ ਦੇ ਉਜਾਲੇ ਹੇਠ ਜਿ ਆਇਆ, ਸਿ
 ਧਰਮ ਕਥਾ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਆਇ ਗਇਓਸੁ, ਪਾਪ ਮਤਿ ਛਪਿ ਗਈ; ਜਾਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪੈਆ।
 ਤਬ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕੇ ਹਥ ਖੰਧਿ ਖੜਾ ਹੋਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੈਂ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਕਹਿਆ ਸੁ ਏਹੁ ਕਿਆ ਕਹਿਆ? ਇਸੁ ਬੋਲਣੇ
 ਸਾਥਿ ਅਰੁ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਸਾਥਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਫਿਰਿਆ ਹੈ। ਪਾਪ ਦਿਸਟਿ ਮਿਟਿ ਗਈ ਹੈ, ਧਰਮ ਦਿਸਟਿ ਛਈ ਹੈ ਜੀ,
 ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਹਿੰਬਾਰਿ^੩ ਸਮਝਾਇ ਜਿ ਤੈਂ ਕਿਆ ਕਹਿਆ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹਸਿ ਕਰਿ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਤੇਰਾ
 ਨਾਉ ਸਜਣੁ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਦੁਸਮਨਾ ਦੇ ਕਰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਮਤੁ ਜਾਣਹਿ ਸਹਿਜੇ ਏਹਿ ਕਰਮ ਤੈਨੇ ਇਥਾਂਉ
 ਰਹਨਿਗੇ। ਨਾ ਏਹਿ ਕਰਮ ਤੇਰੇ ਨਾਲਿ ਦਰਗਾਹ ਹਸੁਰਿ ਤੇਰਾ ਲੜੁ ਫੜਿ ਖੜੇ ਹੋਨਗੇ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚਿ ਕਿਆ
 ਜੁਬਾਬੁ ਕਰਹਿਗਾ? ਜਿ ਤੇਰਾ ਲੇਖਾ ਕਮਾਏ ਦਾ ਮੰਗੀਐਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੇ ਆਖਹਿਗਾ ਜਿ ਏਹਿ ਦੁਸਮਨਾਂ
 ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਬਾਹਰਹੁ ਜਿ ਤੂੰ ਵੇਸੁ ਖੁਦਾਇ ਦਿਆਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਕਰਿ ਬੈਠਾ ਹੈਂ
 ਧਰਮਸਾਲਾ ਪਾਪਾਂ ਨੋ ਚਲਾਈ ਆ। ਜਿਉਂ ਉਜਲਾ ਕੈਹਾਂ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜਦਿ ਹਬੁ ਮਲੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਲਾ
 ਨਿਕਾਲੁ ਨਿਕਲਿ ਪਵੈ। ਤੇਰਾ ਏਹੁ ਬਾਹਰਹੁ ਭੇਖੁ ਕੀਆ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਹੈ? ਜਾਂ ਤੇਰੈ ਅੰਦਰਿ ਕਾਲਖ ਹੈ ਠਗਣ ਦੀ।
 ਅਤੈ ਤੈਂ ਜਿ ਏਹਿ ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਧਵਲਹਰ^੪ ਉਸਾਰੇ ਹੋਨਿ, ਖਰੇ ਭਲੇ ਚੰਗੇ ਤੈਂ ਜਿ ਕੀਏ ਹੋਨਿ ਸਿ ਠਗਣ ਨੋ ਕੀਤੇ ਹੋਨਿ,
 ਪਾਸਹੁ ਚਿਤੇ^੫, ਪਰੁ ਵਿਚਿ ਏਨਾ ਦੈ ਉਜਾੜਿ ਹੈ। ਵਿਚਿ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਆਦਮੀਆਂ ਨੋ ਜਿ ਤੂੰ ਘਤਦਾ ਹੈਂ
 ਸਿ ਏਹਿ ਤੇਰੇ ਪਾਪ ਕਦਿ ਲਹਨਿਗੇ? ਤੇਰੇ ਏਹਿ ਮਹਲ ਮਾਲੁ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਆਵਗੁ^੬? ਤੂੰ ਏਹਿ

^੧ਕਾਂਸੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਚਿੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਘੋਟਣ ਤੇ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹੀ ਜੇਹੀ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

^੨ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ।

^੩ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਥੇ ਅਖਰ “ਤਿਥੈ” ਦੀ ਥਾਂ “ਹਜਰ” ਤੇ “ਧੋਵਾ” ਦੀ ਥਾਂ

“ਮਾਂਜੀ” ਹਨ। ਸਾਖੀ ਕਰਤਾ ਨੇ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

^੪ਅਰਥਾਤ-ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਦਾ।

^੫ਪਾਪ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ)।

^੬ਹਜ਼ਾਰ।

^੭ਮਹਲ ਮਾੜੀਆਂ ਤੇ ਧੋਲਰ।

^੮ਕੋਲੋਂ ਚਿਤ੍ਰੇ ਹੋਏ

ਲਗਦੇ ਹਨ।

^੯ਆਉਣਗੇ।

ਪਾਪ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਨ ਤੇਰੇ ਕੰਮਿ ਏਹਿ ਮਹਲ ਉਸਾਰਿਆ, ਕੰਮਿ ਨ ਵਾਹਿਆ-ਕੰਮਿ ਤੇਰੇ ਨਿ, ਸੋਈ ਕਮਾਉ ਜਿ ਤੇਰੇ ਕੰਮਿ ਆਵੈ। ਬਗੁਲੇ ਜਿ ਰੰਗਿ ਉਜਲੇ ਹੋਨਿ ਅਰੁ ਤੀਰਥਾਂ ਉਪਰਿ ਰਹਦੇ ਹੋਨਿ ਨ ਕਿਛੁ ਓਨ੍ਹਾ ਦੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਓਹਿ ਜੀਆਂ ਨੇ ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਖਾਂਦੇ ਹੋਨਿ, ਜਿ ਕਿਆ ਹੋਆ ਜੇ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚਿ ਰਹੇ ਤਾਂ, ਓਹਿ ਭੀ ਚੋਰ-ਪਾਪੀ। ਤੂੰ ਜਿ ਏਹਿ ਬਗੁਲੇ ਦੀ ਨਿਆਂਈ ਬਜਾਰੁ ਲਾਇ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਜੀਆਂ ਨੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਇਹ ਤੇਰੇ ਕਰਮ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ ਕਿਆ ਜਾਣਦਾ? ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਵਾਟ^੧ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ? ਸਮਝਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਤੂੰ ਕੀ ਏਸੁ ਸੈਸਾਰ ਤੇ ਲੈ ਜਾਹਿਗਾ? ਜਿਉਂ ਜਿੰਮਲੁ ਰੁਖੁ ਸੋਹਣਾ ਇਸਦਾ ਹੈ ਓਸੁ ਵਲਹੁ ਵੇਖਿ ਕਰਿ ਮਨੁਖੁ ਭੁਲਦਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਜਿ ਕੋਈ ਰਾਹ ਉਪਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬੈਠਾ ਚਲਾਇਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਏਸ ਦੇ ਜੀ ਘਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸਭੁ ਤੈ ਧਰਮੁ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਉਹੁ ਜਿੰਮਲੁ ਚਖਿਆ ਹੋਆ ਫਲੁ ਨਿਹਫਲੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਸੋਈ ਕਰਮ ਤੇਰੇ ਹੋਨਿ। ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਸਜਣਾ! ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਜਿ ਅੰਧਾ ਹੈਂ ਭਾਰੁ ਬਹਲਾ ਉਠਾਇਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਭਾਰੁ ਉਠਾਇਦਾ ਹੈਂ ਪਰੁ ਅਗੈ ਭੁੰਗਰ ਪਹਾਤ ਹੈ? ਜਿਥੇ ਸਖਣਿਆਂ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਤੂੰ ਜਿ ਇਤਨਾ ਭਾਰੁ ਉਠਾਇਦਾ ਹੈ ਜਿ ਲੰਘਹਿਗਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ? ਅਗੈ ਭੁੰਗਰ ਵਾਟ^੨ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾ ਵਸਤੁ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਨਜਰਿ ਆਵਦੀ ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੰਘਹਿਗਾ। ਕਿਉਂ ਏ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਤੇਂ ਤਾਂ ਮਰਣਾ ਹੈ? ਹੋਰੁ ਸਿਆਣਪ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਦੀਆ, ਹੋਮ ਦੀਆ ਜਿ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਤੇਰੇ ਕਿਤੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ। ਜਦਿ ਤੂੰ ਮਰਹਿਗਾ ਗਲਿ ਘਤਿ ਕਰਿ ਰੇਸਟਾ^੩ ਬੰਧਿ ਚਲਾਈਅਹਿਗਾ ਦਰਗਾਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ, ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਹੋਰੁ ਠਵਰ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਛੁਟਣੈ ਦੀ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਛੁਟਹਿਗਾ ਜਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹਿਗਾ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠਵਰ ਕਾਈ ਨਾਹੀ, ਬਧਾ ਮਾਰੀਅਹਿਗਾ^੪। ਤਬ ਉਸ ਕੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲਿ ਗਏ, ਉਹੁ ਉਠਿ ਪੈਰੀ ਪੜਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ। ਹਾਇ ਹਾਇ ਪੈਆ ਕਰੇ, ਪੈਰਾਂ ਉਪਰਿ ਪੜਿ ਰਹਿਆ। ਜਾਰਿ ਜਾਰਿ ਰੋਵਣ ਲਗਾ, ਬੋਤਾਂ^੫ ਮਾਰਿ ਰੁੰਨਾ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈਂ। ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਏਈ ਹੋਨਿ, ਪਣੁ ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿਆਂ ਦਾ ਜਾਨੀ ਹੈਂ। ਜਿਸੀ ਅਸਮਾਨ ਤਿਹੁ ਲੋਆਂ ਖੰਡਾਂ ਵਰਭੰਡਾਂ ਦਾ ਤੂੰਹੋਂ ਧਣੀ ਹੈਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਕਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਲੜੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਫੁਡਾਇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਤੂੰ ਜਿ ਆਇਆ ਹੈਂ ਜਿ ਮੇਰੇ ਭਾਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਇਆ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਤੇ ਵਿਣੁ ਪੁਛੇ ਕਹੈ ਨੀ, ਤਿਉ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਮੇਰੀ ਤੂੰ ਰਖੁ, ਮੈਨੇ ਆਪਣੀ ਚਰਨੀ^੬ ਲਾਇ। ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਹਤਿਆਰਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਸੂਰਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੈਨੇ ਤੁਹੁ ਨਿਸਤਾਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀ, ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲਿ ਲੈ ਚਲੁ। ਜੀ, ਮੈਨੇ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨਿ ਲਗੈ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਬਿਖੁ ਲਗਾ ਹੈਂ। ਜੀ ਤੂੰ ਜਿਵਜਾਣਹਿ ਤਿਵ ਮੇਰੀ ਰਖੁ। ਮੈਨੇ ਪਾਪਹੁ ਤੈ ਰਖੁ ਜਾਂ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਅਰਥਿ^੭। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਗੈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀਅਸੁ ਜਿ, “ਜੀ ਤੂੰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ, ਪਰੁ ਜੀ, ਇਕੋਰਾਂ ਇਹਿ ਘਰਿ ਦੇਖੁ ਜਿ ਜੀ ਹੁੰਉ ਕਿ ਕਮਾਂਵਦਾ ਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਓਸੁ ਕੋਟ ਵਿਚਿ ਆਇ ਵੜਿਆ। ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਭਲੇ ਦਰਿ, ਭਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਹਰ ਕੋਈ ਭਲੀ ਠਵਰ ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਕੇ ਆਇ ਵੜੈ, ਜਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਅੰਦਰਿ ਭੁਇਹਰੇ^੮ ਭਰੀਦੇ ਜਾਨਿ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਗੈ ਹਥਿ ਜੋਤਿ ਕਰਿ ਖੜਾ ਹੋਆ ਜਿ “ਜੀ, ਏ ਮੇਰੇ ਕਰਮਿ ਹੋਨਿ। ਹੁਣਿ ਤੁਹੁ ਭਿਨੈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਫਿਰਿਆ ਹੈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਨਾਂਹ ਤਾਂ ਏ ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਹੋਨਿ, ਜਿਵ ਜਾਣਹਿ ਤਿਵ ਕਰਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੁਣਿ ਤੇਰਾ ਆਤਮਾ ਕਿ ਆਖਦਾ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਹੁਣਿ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਏਹੋ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਪੁਰੁ, ਧੀਆਂ, ਭਾਈ ਭਤੀਜੇ, ਸਭਿ ਜਹਰੁ ਲਗੈ ਹੋਨਿ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਤਾਂ”। ਹੁਣਿ ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਆਪਣੀ ਚਰਨੀ^੬ ਲਾਇ ਰਖੁ। ਆਪਣੇ ਨਾਲਿ ਲੈ ਚਲੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੁਣਿ ਤੇਰੇ ਜੀ ਵਸੀ ਹੈ ਜਿ ਘਰੁ ਛਡੀਐ, ਏਸਦੇ ਨਾਲਿ ਜਾਈਐ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਵੈ ਹੈ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੇਰਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨਹਿਗਾ?”

^੧ਰਾਹ (ਭਾਵ-ਧਾੜਾ)।

^੨ਅੱਖ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਾ।

^੩ਬਗੜਾ।

^੪ਭਾਝਾਂ (ਧਾਹਾਂ)।

^੫ਅਰਥਾਤ-ਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਾਜ-ਸਮਾਨ ਵਿਹੁ ਵਰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

^੬ਭੋਰੇ, ਤਹਿਸਾਨੇ।

^੭ਤੋਂ।

ਕਹੈ “ਜੀ, ਤੇਰੇ ਆਖੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸੁਹਾਂਵਦਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਏਹਿ ਮਹਲ ਵਾਹਿ”। ਖੜੈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਓਹਿ ਮਹਲ ਢਹਾਇ ਦੂਰਿ ਕੀਤੇ। ਉਨਾਂ ਦੇ ਹੋਰਿ ਢੇਰਿ ਘਰਿ ਉਸਰਾਇ ਘਤਾਇਆਨੁ¹। ਜਿਥੈ ਖੂਨ ਹੋਏ ਉਥੈ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬੰਧਾ ਆਨੁ ! ਜਿਥੈ ਬੂ ਬੂ ਪਹਰਿਆ² ਹੋਵਾ ਸਾ ਓਥੈ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਲਗਾ ਕਰਣ। ਜਿ ਜੀਅ ਜੀਅ ਨੋ ਮਾਰਦੇ ਸੇ। ਸਿ ਲਗੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ। ਜਿ ਖੋਹਿ ਲੈਂਦੇ ਸੇ ਹਥਹੁ, ਲਗੇ ਧਰਮੁ ਕਰਨ, ਜਿ ਕੋਈ ਆਇ ਲਹੈ ਸੁ ਸੁਖਾਲਾ ਰਖੀਐ। ਜੇਵਾਲਿ ਪਿਆਲਿ ਕਰਿ ਸੁਖਾਲਾ ਅਭੜਵੰਜਿ³ ਛੁਟੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਦਰਸਨਿ ਲਗਿਆ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਮਾਵਣੇ ਲਗੇ। ਓਹਿ ਸਭਿ ਸਿਖ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ, ਉਹਾਂ ਸੰਗਤਿ ਹੋਈ, ਵਿਚਿ ਸਜਣੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਆ। ਧਰਮਸਾਲਾ ਉਸਾਹਗਾ⁴ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬਧੀ। ਪੰਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਜਿ ਇਸੁ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਚਿ ਜਿ ਜੀਉ ਆਇਆ ਹੈ, ਸਿ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਪਹੁਚ ਵਿਚਿ ਘਟਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਲੋਚਦਾ ਪਾਪ ਨੋ। ਪਣੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਧਰਮੁ ਦਿੜਾਇਆ ਹੈ ਸਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਸੋਸਾਰ ਵਿਚਿ ਦਿੜਾਇਆ ਹੈ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸੁ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਚਿ ਨਾਉ ਪਾਇਆ। ਜਿ ਸੰਗਤਿ ਹੋ ਏਹੁ ਧਰਮਸਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸੁ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਕਲੀ ਕਾਲਿ ਵਿਚਿ ਲੋਕ ਲਗੇ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਣੇ, ਸੁਨਣੇ, ਸਮਝਣੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਚਿਟੇ ਜਿਨ ਕੇ ਕਪੜੇ ਦਿਸਨਿ ਖਰੇ ਸੁਪੇਦੁ ॥

ਅੰਦਰ ਤਿਨ ਕੇ ਚੋਟੁ ਹੈ ਜਿਨ ਸਹ ਸੋਤੀ ਭੇਦੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਨੁ ਸਰਸੁ ਹੈ ਕਹਦੇ ਸੰਤ ਸੁਬੇਦੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੭੩ ॥

ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ। (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਅਰੁ ਠਗਹੁ ਕੇ ਨਗਰ ਮਹਿ ਸੁਮਾਰ¹ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਹੋਆ। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਪਣੇ ਧਾਮਿ ਬੁਲਾਇਆ। ਤਬ ਹੱਥ ਜੋੜਿ ਕਰਿ ਖੜਾ ਹੋਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਜਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਇਥੇ ਕਿਆ ਮੰਗਤਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ, ਹੰਉ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਮੰਗਤਾ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਹਸਿ ਪੜੇ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਕਿਛੁ ਸਾ ਵਸਤੁ ਮੰਗਿ ਲੇ ਜਿਸ ਤੇ ਤੇਰਾ ਪਸਾਰਾ ਚਲੈ। ਇਸੁ ਨਾਮ ਬੀਂ ਕਿਆ ਲੇਹਿਗਾ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਮੁਝ ਕੰਉ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਮੁਝ ਕੰਉ ਆਪਨਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ”। “ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਹਸੇ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਲੋਕ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਫਲਾਨੇ ਕੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਏਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ

¹ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਫੇਰ ਹੋਰ ਘਰ ਉਸਰਾਇ ਛੱਡੇ।

²ਹਾਲ ਪਾਹਰਿਆ।

³ਅਭੜਵਾਹੇ

ਉਨ ਕੇ ਜਾਣਾ।

⁴ਉਸ ਥਾਵੇਂ।

⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

⁶ਬੰਦਗੀ, ਸਿਮਰਨ, ਭਾਵ—ਸਹਿਜ ਸਮਾਧੀ।

ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਜਹਾਂ ਕਿਛੁ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਤਹਾਂ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਇਸੁ ਕੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਹੀਂ। ਅਰੁ ਜਿ ਜਿਸੁ ਕੈ ਛਾਇਆ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਇਸ ਕੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਸ ਨਾਵ ਕਉ ਕਿਆ ਕਰਹਿਗਾ? ਤੂੰ ਧਨੁ ਛਾਇਆ ਮਾਇਆ ਲੇਹਿ ਜਿਸ ਬੀਂ ਫਲੀ ਜਗ ਮਹਿ ਪਤਿਸਟਾ^੧ ਹੋਇ^੨। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾਂ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਲੇ ਉਠਾ ਜਿ, “ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕੈਸਾ ਹੈ?” ਤਬ ਬਿਛਾਸ^੩ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਨਾਇ ਤੇਰੇ ਤਰਣਾ ਨਾਇ ਪਤਿ ਪੂਜ ॥ ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਗਹਣਾ ਮਤਿ ਮਕਸੂਦੁ ॥
ਨਾਇ ਤੇਰੇ ਨਾਉ ਮੰਨੈ ਸਭ ਕੋਇ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਪਤਿ ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ! ਤਰਨ ਸਮਰਥੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮਾ ਪਤਿਸਟਾ ਜਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਪਤਿ ਜਿ ਰਹਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਲੀਐ ਰਹਤੀ ਹੈ ਅਰੁ ਪੂਜਾ ਜਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਗਹਣਾ ਜਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੈ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਮਕਸੂਦੁ ਮਨਕਾ ਹੈ ਸੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹੀ ਤੇ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਬਾਤ ਬੂਠੀ ਹੈ। ਜੇ ਵੱਢੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਤਾ ਹੈ ਸਭੁ ਸੈਂਸਾਰੁ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਉ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਤੈਂ ਰਖੀ ਹੈ। ਜਿਸੁ ਕਉ ਤੈਂ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਦੀਆ ਤਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਕਉ ਕਬਹੂ ਪਤਿ ਨਾਹੀ ਤ੍ਰੇਇ ਲੋਕ^੪ ਮਹਿ, ਬੇਪਤਾ^੫ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸੁ ਕਉ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ:—

ਅਵਰੁ ਸਿਆਣਪ ਸਗਲੀ ਪਾਜੁ। ਜੇ ਬਖਸੇ ਤੈ ਪੂਰਾ ਕਾਜੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਜਿ, “ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ! ਜੇ ਕੋਈ ਬਿਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬੀਂ ਅਵਰ ਕਾਈ ਸਿਆਣਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਭੁ ਬੂਠੁ ਹੈ, ਪਾਜੁ^੬ ਹੈ। ਜਿਉ ਭਾਂਡੇ ਖੋਰੇ ਕਉ ਪਾਜੁ ਲਗਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਉਘੜਿ ਸੇਕ ਲਗਤੇ ਹੀ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬੀਂ ਜਿ ਕਿਛੁ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਸਭੁ ਪਾਜੁ ਬੂਠੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਸ ਕਉ ਤੂੰ ਬਕਸਹਿ ਤਿਸ ਕੈ ਪੂਰੇ ਭਾਗ ਹੈ^੭। ਉਸ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ਹੋਹਿ, ਜਿਸ ਕਉ ਤੂੰ ਬਕਸਹਿ ਤਿਸ ਕੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਕਹੀ ਜਾਤੀ। ਪਣੁ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੁ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਬਾਇ ਹੈ^੮। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਤਾਣੁ ਨਾਉ ਦੀਬਾਣੁ ॥ ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਲਸਕਰੁ ਨਾਉ ਸੁਲਤਾਨੁ ॥

ਨਾਉ ਤੇਰੇ ਮਾਣੁ ਮਹਤ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਤੇਰੇ ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ ਪਵੈ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ! ਸੈਂਸਾਰ ਮਹਿ ਬਡੇ ਬਡੇ ਬਲੀ ਸੋਚੇ, ਦੀਬਾਨ ਹੈਂ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈਂ, ਤਿਨ ਕੈ ਸਾਥਿ ਲਸਕਰ ਹੈ ਅਰੁ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਮੀਰ ਮਲੂਕ^੯ ਉਮਰਾਵ^{੧੦} ਕਹਾਵਤੇ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਸਭਿ ਬੂਠੁ ਬਿਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬੀ। ਮਾਣੁ ਜਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਲੀਐ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਨੀਸਾਣੁ ਜਿ ਪੜਤਾ ਹੈ ਸੁ ਤੇਰੇ ਨਜਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਭੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ!

ਨਾਇ ਤੇਰੇ ਸਹਜੁ ਨਾਇ ਸਲਾਹਿ ॥ ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਿਖੁ ਉਠਿ ਜਾਇ ॥

ਨਾਇ ਤੇਰੇ ਸਭਿ ਸੁਖ ਵਸਹਿ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੇ ਬਾਧੀ ਜਮ ਪੁਰਿ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਜਿ, “ਜੀ, ਵੈਆਲ ਪੁਰਖ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਹਜੁ ਸੁਖ ਰਾਜੁ, ਭੋਗੁ, ਜੋਗੁ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ

^੧ ਪ੍ਰਤਿਸਟਾ, ਇਜ਼ਤ।	^੨ ਰਾਗੁ ਪਰਭਾਤੀ ਬਿਛਾਸ ਮਹਲਾ ੧, ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧।	^੩ ਸੁਰਗ,
ਮ੍ਰਿਤੁ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ।	^੪ ਕੁੱਪਤਾ, ਬੇ-ਇੱਜ਼ਤ।	^੫ ਪਾਖੰਡ, ਮੁਲੰਮਾ।
(ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ।	^੬ ਅਮੀਰ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ।	^੭ ਮਲਕ

ਵਿਚਿ ਹੈ। ਅੰਬਿਤੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੈ। ਬਿਖੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਇਸੁ ਮਹਿ ਪਾਪਾਂ ਕੀ ਲਹਰਿ ਹੈ, ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਲੀਏ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਾਰੀ ਬਿਖੁ ਉਠਿ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਸੁਖ ਹੈਂ ਇਤਨੇ ਮਨਿ ਆਇ ਵਸਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਦੁਖ ਨਹੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਸਰਬ ਸੁਖ ਮਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਆਇ ਬਸਤੇ ਹੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਸ੍ਰੀ ਵਾਸਦੇਵ ! ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਐਸਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੁਖ ਕੰਉ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ, ਮੈਂ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਮੰਗਤਾ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਕਿਛੁ ਨਾਰੀ ਬੇਰੀ, ਘਰੁ ਡੰਡਾਰੁ, ਦੇਸੁ, ਰਾਜੁ ਪਾਟੁ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਲੇਹਿ, ਜਿਸ ਬੀਂ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ, ਨਾਮ ਬੀਂ ਕਿਆ ਲੇਹਿਗਾ ?”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ !

ਨਾਰੀ ਬੇਰੀ ਘਰ ਦਰ ਦੇਸ ॥ ਮਨ ਕੀਆ ਖੁਸੀਆ ਕੀਚਹਿ ਵੇਸ ॥

ਜਾਂ ਸਦੇ ਤਾਂ ਫਿਲ ਨ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕੂੜੁ ਕੂੜੇ ਹੋਇ ਜਾਇ ॥੪॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਸਾਹਿਬ ! ਨਾਰੀ ਭੀ ਹੋਇ, ਰਾਜ ਪਾਟੁ ਭੀ ਹੋਇ, ਘਰ ਦਰ ਦੇਸੁ ਭੀ ਹੋਇ, ਪਣੁ ਜਦਿ ਤੁ ਬੁਲਾਵਹਿ ਤਬ ਹੱਥ ਕੀ ਹਾਥੇ ਰਹੈ, ਪੈਰਿ ਕੀ ਪੈਰਿ ਰਹੈ, ਇਕ ਸਾਇਤ ਸਾਹੁ ਲੋਣਾ ਮਿਲੈ ਨਾਹੀ, ਰਾਜ-ਪਾਟੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਈਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਇਗਾ ਅਰੁ ਜੀਅ ਕੇ ਮੰਗਿ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਇ, ਕੂੜੁ ਕਾ ਕੂੜੁ ਹੋਇ ਜਾਇ, ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਕੇ ਕਾਮਿ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਇ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬੀਂ। ਮੈਂ ਬੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹੋਰੁ ਜੀਅ ਕਾ ਸਹਾਈ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਤੂੰ ਜਿਵ ਜਾਨਹਿ ਤਿਵ ਕਰਿ। ਜਹਾਂ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਹਾਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕੰਮਿ ਆਵੇਗਾ। ਮੁਝ ਕੰਉ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੁਈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਜੀ:—

ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਕਰਮੁ ਚਾਨਣੁ ਸੁਰਤਿ ਤਿਥੈ ਲੋਇ ॥

ਅੰਧੇਰੁ ਅੰਧੀ ਵਾਪਰੈ ਸਗਲਿ ਲੀਜੈ ਬੋਇ ॥ ੧ ॥

ਇਹੁ ਸੈਸਾਰੁ ਸਗਲ ਰਿਕਾਰੁ ॥

ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਦਾਰੁ ਅਵਰੁ ਨਾਸਤਿ ਕਰਣਹਾਰੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵੇਨਤੀ ਕਰੀ, “ਜਿ ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੇਰਾ ਜਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਸੁ ਰਤਨੁ ਹੈ, ਕਰਮ ਤੇਰੇ ਕਾ ਉਸ ਕੰਉ ਉਜਾਲਾ-ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ। ਜਿਸੁ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੇ ਮਹਿ ਜਗਤੁ ਸੈਸਾਰੁ ਲੂਟਿਆ ਨ ਜਾਈ, ਉਸ ਕੰਉ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੇ ਉਜਾਰੇ ਮਹਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਨਜਰਿ ਆਵੈ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਸਾਰੁ ਹੈ ਸੁ ਵਿਕਾਰਹੁ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਇਨਹੁ ਵਿਕਾਰਹੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਲੂਟਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਸੈਸਾਰ ਕੰਉ ਚੀਰਘੁ ਰੋਗੁ ਇਨਹੁ ਵਿਕਾਰਹੁ ਕਾ ਲਾਗਾ ਹੈ। ਤਿਸ ਕਾ ਦਾਰੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕਾਈ ਵਸਤੁ ਨਾਹੀ ਜਿਤੁ ਸੈਸਾਰੁ ਛੁਟੈ। ਬਿਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮੁ ਬੀਂ ਹੋਰੁ ਅਵਖਣੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੈ ਨਾਮ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਹੈ ਜਿ ਨਾਮੁ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਕਾਰਤਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਜੀ ਹੰਉ ਤਉ ਏਕੁ ਜੀਉ ਹੰਉ। ਹੰਉ ਕਿਆ ਜਾਨਉ, ਪਣੁ ਜੀ:—

ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ ਏਕ ਡਾਰ ਹੋਵਹਿ ਲਾਖ ਕਰੋੜਿ ॥

ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ, ਜੇ ਸਿਰੈ ਹੋਵਹਿ ਹੋਰਿ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਹੰਉ ਏਕ ਜਿਹਬਾ ਸੰਉ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਰਤਨ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਆ ਕਹੰਉ। ਜੇ ਜਿਤਨੇ

¹ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਬੇੜੀ (ਬੰਧਨ)।

ਦਵਾਈ।

²ਇਕ ਜੀਡ ਨਾਲ।

³ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧।

⁴ਦਵਾਈ।

⁵ਅੰਧੀ,

ਪਾਤਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਪੁਰੀਆਂ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤੈਸਾ ਜੇ ਹੈ ਅਰੁ ਏਤਨਿਅਹੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਮਿਲਾਇ ਕਰਿ ਏਕੁ ਭਾਰੁ ਕਰੀਐ, ਸੇ ਜੈਸੇ ਕਈ ਲਖ ਕਰੋਰਿ ਪਦਮ ਨੀਲ ਪੁਜਾ ਅਰਬ ਖਰਬ ਐਸੇ ਜੈਸੇ ਹੋਰਿ ਭਾਰ ਹੋਹਿ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨ ਪਤਈ ਮੇਰੇ ਬੁਝੈ। ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਕਿਆ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕੀਨੀ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਹਉ ਕਉਣੁ ਚੀਟੀ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਰਿ ਸਕਉ ? ਪਣੁ ਇਤਨੀ ਕਿ ਬਾਤ ਮੈ ਡੀ ਪਾਈ ਹੈ ਜਿ:-

ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਸੁਖ ਉਪਜਹਿ, ਸੁਖੀ ਹੋਵਹਿ ਦੁਖ ॥

ਜਿਤੁ ਮੁਖਿ ਤੂੰ ਸਲਾਹੀਅਹਿ ਤਿਤੁ ਮੁਖਿ ਕੈਸੀ ਭੁਖਾ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜਿ, “ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ, ਮੋਹੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ, ਖੁਧਿਆ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ, ਨੀਂਦ ਏਈ ਸੈਂਸਾਰੁ ਕੇ ਸੁਖ ਹੋਨਿ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਾਂ ਮੰਗਿ ਸੈਂਸਾਰੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਏਈ ਸੈਂਸਾਰੁ ਕੇ ਸੁਖ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੀ ਨਾਮੁ, ਚਾਨੁ, ਇਸਨਾਨੁ, ਸੀਲੁ, ਸੰਜਮੁ, ਸੰਤੋਖੁ, ਦੈਆ ਭਾਉ ਏਹੁ ਸੈਂਸਾਰੁ ਕਉ ਦੁਖ ਹੈ; ਏਹਿ ਕਰਮ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਿ ਦੁਖ ਪਾਵਤਾ ਹੈ ਸੈਂਸਾਰੁ। ਏਹਿ ਕਰਮ ਇਸੁ ਮਨੁਖ ਕਉ ਦੁਖ ਹੈ ਜੀ, ਅਰੁ ਓਇ ਕਰਮ ਸੁਖ ਹੈ ਸੈਂਸਾਰੁ ਕਉ। ਜਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਮਨੁਖ ਇਥਿ ਸੁਖੀਆ ਹੈ, ਆਗੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦੁਖ ਪਾਵੈਗਾ। ਅਰੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਇਥ ਦੁਖ ਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਏਨੀ ਕਰਮੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਮਨੁਖ ਸੁਖ ਪਾਵੈਗਾ। ਅਰੁ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਬੀਚ ਥੀਂ ਜੇ ਕੋਈ ਪਾਪੀ ਪੁੰਨਿਆਤਮਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਤਾ ਹੈ ਸੁ ਉਸੁ ਕਉ ਨਾ ਈਹਾਂ ਨ ਉਹਾਂ ਭੁਖ ਕਾਈ ਨ ਹੋਇਗੀ, ਨ ਈਹਾਂ ਨ ਉਹਾਂ। ਉਸ ਕਉ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇਗੇ”। ਤਬ ਮੁੰ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹ ਕਹ ਹਸੇ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹਾ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ! ਮੇਰਾ ਭਗਤੁ ਭਲਾ ਸਿਆਣਾ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਹਤਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ। ਭਲਾ ਭਲਾ, ਨਾਨਕੁ ਸਿਆਣਾ ਹੈ”। ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਭਰਿ ਗੈਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਮੈਂ ਕਉਣੁ ਜਿ ਸਿਆਣਾ ਹੋਵਉ ?

ਨਾਨਕ ਮੂਰਖੁ ਏਕੁ ਤੂੰ ਅਵਰੁ ਭਲਾ ਸੈਂਸਾਰ ॥

ਜਿਤੁ ਤਨਿ ਨਾਮੁ ਨ ਉਪਜੈ ਸੋ ਤਨੁ ਹੋਹਿ ਖੁਆਰੁ ॥੪॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਮੈਂ ਇਆਨਾ ਹਉ, ਤੇਰਾ ਸੈਂਸਾਰੁ ਸਭੁ ਭਲਾ ਹੈ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਇਆਨਾ ਮੂਰਖੁ ਹਾਂ ਸੁ ਹਉ ਹੀ ਹਾਂ। ਪਣੁ ਜੀ ਜਿ ਤਨੀ ਜਿ ਤਨੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ, ਓਹਿ ਤਨ ਖਰਾਬੁ ਹੋਇਗੇ। ਸੈਂਸਾਰੁ ਸਭ ਤਉ ਤੇਰੇ ਹੀ ਹੈ ਅਰੁ ਸਿਆਨਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਜੀ ਸੇਈ ਭਲੇ, ਸੇਈ ਸਿਆਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਹਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨਾ ਸਭੁ ਬਰਬਾਦਿ ਹੈ ਜੀ। ਸੈਂਸਾਰੁ ਤੇਰਾ ਹੈ, ਜਿਵ ਜਾਣਹਿ ਤਿਵ ਕਰਿ। ਜੀ ਤੇਰੇ ਹੈਂ ਤੂੰ ਜੀਆਂ ਕਾ ਹੈਂ, ਜਿਉਂ ਜਾਨਹਿ ਤਿਵ ਕਰਿ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਇਥ ਕਿਆ ਮੰਗਤਾ-ਕਹਤਾ ਹੈਂ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਿਛੁ ਏਕੁ ਦਖਨਾ ਮੰਗਤਾ ਹਉ”। ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੰਗਤਾ ਹੁਆ ਹੈਂ ਜਿ ਦਖਨਾ ਮੰਗਤਾ ਹੈਂ ?” ਕਹੈ, “ਹਾਂ ਜੀ ! ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਹਉ ਤੇਰਾ ਮੰਗਤਾ ਹਉ ਅਰੁ ਜੀ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨੁ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਦਖਨਾ ਮੰਗਤਾ ਹਉ”। ਕਹੈ, ਨਾਨਕ ! ਕਿਆ ਦਖਨਾ ਮੰਗਤਾ ਹੈਂ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ-

ਸਾਖੀ ਕਰਤਾ ਨੇ ਏਥੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

“ਸੁਖਾਂ ਤੇ ਦੁਖ ਉਪਜਹਿ ਦੁਖੀ ਹੋਵਹਿ ਸੁਖ ॥ ਜਿਤੁ ਮੁਖਿ ਤੂੰ ਸਲਾਹਣਾ ਤਿਤੁ ਮੁਖਿ ਕੈਸੀ ਭੁਖ” ॥

ਦਯਾ ਭਾਵ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਨਾਂ (ਸਰੀਰਾਂ) ਵਿਚ।

ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨਾ^੧ ॥

ਇਕ ਦਖਿਣਾ ਹਉ ਤੈ ਪਹਿ ਮਾਗਉ ਦੇਹਿ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਇਹੀ ਦਖਨਾਂ ਮੰਗਤਾ ਹਉ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਮੁਥ ਕਉ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਮੰਗਤਾ। ਤੂੰ ਬਡਾ ਦਾਤਾ ਜਜਮਾਨੁ ਹੈਂ, ਮੁਥ ਕਉ ਇਹੀ ਦਖਨਾ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਏਹਿ ਬਿਦਿਆ ਤੁਮ ਕਉ ਕਿਸੁ ਬਤਾਈ ਹੈ। ਜਿ ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ਮੰਗਤਾ ਹੈਂ ਕਿ ਨਾਮੁ ਮੰਗਤਾ ਹੈਂ? ਜੇ ਨਾਮੁ ਚਾਹੈ ਤਾਂ ਨਾਮੁ ਦੇਉ। ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ਮੰਗਤਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਜੀ:—

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੈ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵੈ^੨ ਮਾਨੁ ॥

ਆਪਾ ਮਧੇ ਆਪੁ ਪਰਗਾਨਿਆ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਜਿ, “ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਗੁਰ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ^੩ ਏਹੁ ਬਿਦਿਆ ਪਾਈ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪੜੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਨੁ ਦਰਗਾਹ ਪਾਈਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਵੇਆਲ! ਇਹੀ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਆਪ ਹੀ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਹੋਇ ਆਵੈ ਅਰੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪੈ, ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਅੰਬਿਤੁ ਨਾਮੁ ਹਉ ਪਾਵਉ, ਮੁਥ ਕਉ ਇਹੀ ਨਾਮੁ ਹੀ ਤੂੰ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਚਾਹਤਾ ਹੈਂ ਕਿ ਨਾਮੁ ਚਾਹਤਾ ਹੈਂ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਹਉ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ ਜਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ?” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ! ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਕੋਈ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਪਾਪੀ ਲੇਤਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਪੁਨਿਆਤਮਾ ਲੇਤਾ ਹੈ ਸੁ ਮੁਕਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ਪਾਵਤਾ ਹੈ ਸੁ ਮੁਥ ਕਉ ਪਾਵਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਧਾਮਿ^੪ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਮੁਥ ਕਉ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ਕੈਸਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿ ਤੁਮ ਕਉ ਅਰੁ ਤੇਰੇ ਧਾਮਿ ਕਉ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ? ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ:—

ਪੰਚ ਤਸਕਰ^੫ ਧਾਵਤ ਰਾਖੇ ਚੂਕਾ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

ਦਿਸਟਿ ਬਿਕਾਰੀ ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਗੀ ਐਸਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਏਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ਜਿ ਪੰਚ ਤਸਕਰ ਕਉ ਰਾਖੇ। ਧਾਵਣੇ ਨ ਵੇਈ ਦੁਰਮਤਿ ਉਪਰਿ ਅਰੁ ਰਣਮ ਭਲੇ ਕਰੈ ਤਿਨ ਕਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ ਕਰਈ ਅਰੁ ਜਿਤਨੀ ਦੁਰਮਤਿ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਤਨੀ ਦੁਸਟਾਈ ਹੈ, ਜਿਤਨੀ ਬੇਕਾਰੁ ਵਸਤੁ ਹੈ ਏਤਨੀ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ। ਨਾਨਕ! ਏਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਤੂੰ ਚਾਹਹਿ ਤੈਸਾ ਮੈਂ ਤੁਥ ਕਉ ਦੇਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਹਉ ਭੂਖਾ ਪਿਆਸਾ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਿ ਆਇ ਪੜਿਆ ਹਾਂ, ਮੁਥ ਕਉ ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਖਾਵਉ, ਪੀਵਉ^੬ ਅਰੁ ਮੇਰੀ ਭੂਖ ਜਾਇ। ਅਉਰੁ ਮੈ ਕਿਆ

^੧ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ “ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੈ” ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਲੇਖਕ ਦੀ ਗਲਤੀ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਤੁਕ “ਇਕ ਦਖਨਾ ਹਉ ਤੈ ਪਾਸਹੁ ਮਾਗਉ ਦੇਹਿ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ” ਵੀ ਉਲਟਾ ਕੇ ਅਨੰਡ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ। ^੨ਸਾਖੀ ਕਰਤਾ ਨੇ “ਪਾਇਆ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅਗੇ ਦੂਸਰੀ ਤੁਕ ਵਿਚ “ਪਾਵੈ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ^੩ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ।

^੪ਘਰ, ਅਰਥਾਤ—ਬੈਠਣ ਵਿਚ।

^੫ਪੰਜ ਚੋਰ-ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ।

ਜਾਨਉਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਅਰੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ਕੈਸਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਮਾਂਗਹਿ ਜੋ ਮੈਂ ਦੇਉਂ
ਤੁਕਉ^੧”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਾਨੁ ਮਾਂਗਤਾ ਹੈ ਅਪਨੇ ਜਜਮਾਨ ਬੀ, ਕਿਆ ਮਾਂਗਤਾ ਹੈ ?
ਕਹੈ, ਜੀ :-

ਜਤੁ ਸਤੁ ਚਾਵਲ ਦਇਆ ਕਣਕ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਤੀ ਧਾਨੁ ॥

ਦੂਧੁ ਕਰਮੁ ਸੰਤੋਖੁ ਘੀਉ ਕਰਿ ਐਸਾ ਮਾਂਗਉ ਦਾਨੁ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਮੁਝ ਕੰਉ ਜੇ ਤੂੰ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਦੈਆਲ ਹੋਇ ਕਰਿ, ਤਉ ਜਤੁ ਸਤੁ ਚਾਵਲ
ਦੇਹਿ ਅਰੁ ਦੈਆ ਕੀ ਕਣਕ ਦੇਹਿ। ਅਪਨੀ ਕਿਰਪਾ ਕਾ ਧਾਨੁ ਮੁਝ ਕੰਉ ਦੇਹਿ। ਧਾਨ ਕਾ ਅਰਥੁ ਸਭੈ ਅੰਨ ਦੇਹਿ।
ਅਪਨੇ ਕਰਮ ਕਾ ਦੂਧੁ ਮੁਝ ਕੰਉ ਦੇਹਿ। ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਘੀਉ ਦੇਹਿ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨੁ ਹੈਂ ਤਉ ਮੈ ਭੂਖਾ
ਪਿਆਸਾ ਤੇਰੇ ਦਰਿ ਪੜਾ ਹੋਉਂ, ਮੁਝ ਕੰਉ ਇਹੀ ਦਾਨੁ ਤ੍ਰਿਆਗੁ ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਦੇਹਿ। ਅਰੁ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ !
ਏਕੁ ਅਵਰੁ ਭੀ ਦਾਨੁ ਮਾਂਗਤਾ ਹਉ ਜੇ ਤੂੰ ਦੇਹਿ”। ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਮਾਂਗਹਿਗਾ ਸੋਈ ਹੀ ਦੇਉਂਗਾ”।
ਕਹੈ “ਜੀ, ਏਕ ਗਊ ਦੇਹਿ, ਪਰੁ ਕੈਸੀ ਗਊ:-

ਖਿਮਾ ਧੀਰਜੁ ਕਰਿ^੨ ਗਊ ਲਵੇਰੀ ਸਹਜੇ ਬਛਰਾ ਖੀਰੁ ਪੀਐ ॥

ਸਿਫਤਿ ਸਰਮ ਕਾ ਕਪੜਾ ਮਾਂਗਉ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਾਨਕ ਰਵਤੁ ਰਹੈ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਖਿਮਾ ਅਰੁ ਧੀਰਜ ਕੀ ਏਕ ਗਊ ਮੁਝ ਕੰਉ ਦੇਹਿ ਅਰੁ ਜੀ ਤੇਰਾ ਜਸੁ
ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਗਾਵਉ^੩, ਮੁਝ ਕੰਉ ਏਹੀ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ। ਤੂੰ ਸਮਰਥੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਭੂਖਾ ਪਿਆਸਾ ਹੋਉ ਤੇਰੀ,
ਸਰਨੀ ਪਰਿਆ ਹੋਉ, ਮੁਝ ਕੰਉ ਇਹੀ ਖਾਇਬੇ ਕੰਉ ਦੇਹਿ ਜਿ ਇਹੀ ਪਰਸਾਦੁ ਖਾਇ ਖਾਇ ਤੇਰਾ ਜਸੁ ਬਿਰਾਜੰਉ।
ਮੁਝ ਕੰਉ ਤੂੰ ਇਹੀ ਸਿਫਤਿ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਤੇਰੀ ਅਠੇ ਪਹਰ ਸਿਫਤਿ ਕਰੰਉ। ਅਰੁ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਸਰਮਾ ਤੇਰੇ
ਨਾਲਿ ਰਹੈ, ਇਹੀ ਮੁਝ ਕੰਉ ਕਪੜੇ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਸਿ ਪਤੇ ਜਿ, “ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਭੇਦੀ ਹੁਆ,
ਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਭੇਉ ਜਾਨਿਆ। ਜਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਮਹਿ ਭਲੀ ਵਸਤੁ ਖੀ ਸਾਡੇ ਮੰਗਿ ਲਈ। ਏ ਨਾਨਕ !
ਮੇਰੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਜੀਵਨਿ^੪ ਇਹੀ ਹੈ ਜਿ ਤੈਂ ਮਾਂਗਿ ਲੀਨੀ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉਂ, ਮੈ ਕਉਨੁ ਜਿ ਤੇਰੇ
ਘਰਿ ਕਾ ਭੇਉ ਜਾਨਉ, ਜਿ ਤੇਰੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਕਿਆ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਭੇਉ ਕਿਨੇ ਹੀ ਪਾਇ ਨਾਹੀ ਸਕਿਆ। ਹੋਉ^੫
ਕਉਨੁ ਚੀਟੀ^੬ ਹੋਉ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਰਿ ਸਕੰਉ। ਜਿ ਬਡੇ ਬਡੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਕੀਏ ਹੋ ਤਿਨਾਂ ਭੀ
ਭੇਉ ਤੇਰਾ ਪਾਇ ਨਾਹੀ ਸਕਿਆ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਸਤਤਿ ਕਹਿ ਉਠਾ ਜਿ, “ਜੀ :-

ਜੈ ਕਾਰਣਿ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮੈ ਉਚਰੇ ਸੰਕਰਿ ਛੋਡੀ ਮਾਇਆ ॥

ਜੈ ਕਾਰਣਿ ਸਿਧ ਭਏ ਉਦਾਸੀ ਦੇਵੀ ਮਰਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜਿ, “ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਹੋਉ ਕਉਨੁ ਚੀਟੀ ਜਿ ਤੇਰਾ ਭੇਉ ਪਾਵਉ। ਇਸੁ ਤੇਰੇ ਭੇਵ^੭ ਕੰਉ ਬ੍ਰਹਮੇ
ਬੇਦ ਉਚਰਤੇ ਹੀ ਹੈਂ, ਸੰਕਰੁ ਮਹਾਂ ਦੇਉ ਮਾਇਆ ਛਡਿ ਕਰਿ ਅਜਹੁ ਉਦਾਸੁ ਹੀ ਫਿਰਤਾ ਹੈ, ਤਿਨਹੁ ਏਕੁ ਤਿਲੁ
ਰਾਈ ਸਮਾਨਿ ਤੇਰੀ ਗਧਨਗਤਿ ਨਾਹੀ ਪਾਇ ਸਕੀ। ਉਨਹੁ ਤੇਰਾ ਭੇਉ-ਮਰਮੁ ਪਾਇ ਨ ਸਕਿਆ, ਹੋਉ ਕਉਣੁ

^੧ਤੋ ਕਉ, ਅਰਥਾਤ-ਤੋਨੂੰ।

^੨ਟਿਥੇ ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ “ਦੇਹਿ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

^੩ਜੀਵਨ ਦਾਤੀ

ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ ਬੂਟੀ।

^੪ਮੈਂ।

^੫ਕੀੜੀ।

^੬ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧।

^੭ਭੇਵ (ਭੇਉ)

ਅਰਥਾਤ-ਭੇਦ।

ਜਿ ਪਾਵਉ । ਪਣੁ ਤੂੰ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਜਿ:

ਬਾਬਾ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਕਹੀਐ ਤਰੀਐ ਸਾਚਾ ਹੋਈ ॥

ਦੁਸਮਨੁ ਦੂਖੁ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੈ ਹਰਿ ਮਤਿ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਜਿ, “ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਹਉ ਤਉ ਜੀਵਉਂ ਜੇ ਤੂੰ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ । ਤੂੰ ਸਚਾ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਅਰੁ ਮੁਖਿ ਬਸੈ ਤਬ ਨ ਕੋਈ ਦੂਖੁ ਹੀ ਬਿਆਪ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ ਜਮੁ ਹੀ ਨਿਕਟਿ ਆਇ ਸਕੈ । ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਮਨਿ ਬਸਨੇ ਸਾਥਿ ਨਿਸਤਰੈਉ, ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਮੁਖਿ ਅਰੁ ਮਨਿ ਬਸੈ । ਏਹੁ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਹੈ— ਤੂੰ ਮੇਰੈ ਤਾਂਈ ਇਹੀ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ । ਅਰੁ ਜੀ, ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਜਿ ਜੀਉ ਹੈ ਸੁ ਤਿਸੁ ਕੀ ਗਤਿ ਨਾਹੀ” ।

ਅਗਨਿ ਬਿੰਬ ਪਵਣੈ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੀਨਿ ਨਾਮ ਕੇ ਦਾਸਾ ॥

ਤੇ ਤਸਕਰ ਜੋ ਨਾਮੁ ਨ ਲੇਵਹਿ ਵਾਸਹਿ ਕੋਟ ਪੰਚਾਸਾ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਅਗਨਿ ਪਾਣੀ ਪਵਣੁ ਏਹਿ ਤ੍ਰੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਦਾਸ ਹੈਂ । ਜੇ ਏਹੁ ਜੀਉ ਭੀ ਏਵੈ ਦਾਸੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਮਿਲੈ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਨ ਸਿਮਰੈ ਤਾਂ ਜੂਨੀ ਪਵੈ । ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਸਿਮਰਤੇ ਸਿ ਚੋਰ ਹੈਂ, ਦੀਨ ਅਰੁ ਦੁਨੀਆਂ ਮਹਿ ਤਿਨ ਕਉ ਠਵਰ ਕਾਈ ਨਾਹੀ । ਲਖ ਚਤੁਰਾਸੀਹ ਜੀ ਜੂਨਿ ਮਹਿ ਪੜੇ ਭਰਮਹਿਗੇ, ਟਿਕਣੁ ਨ ਪਾਵਹਿਗੇ, ਨ ਰਹਣੁ ਪਾਵਹਿਗੇ, ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿਗੇ, ਤੂੰ ਦਿਆਲੁ ਹੈਂ ਮੁਖ ਕਉ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰੀ ਇਹੁ ਜੂਨਿ ਮਿਟੈ । ਏਹੁ ਗੁਣੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਹੈ ਤੂੰ ਐਸਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ, ਭੀ ਤੂੰ ਕੋਸਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ?

ਜੇ ਕੋ ਏਕ ਕਰੈ ਚੰਗਿਆਈ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਬਹੁਤੁ ਬਢਾਵੈ ॥

ਏਤੇ ਗੁਣ ਏਤੀਆ ਚੰਗਿਆਈਆ ਦੇਇ ਨ ਪਛੋਤਾਵੈ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੇਰੇ ਦੀਏ ਬੀਚ ਬੀਂ ਕੋਈ ਏਕੁ ਤਿਲ ਕਾ ਧਰਮੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਉ ਗਰਬੁਮਾਨ^੧ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮੈ ਐਸਾ ਧਰਮੁ ਕੀਆ, ਅਰੁ ਤੂੰ ਐਸਾ ਦਿਆਲੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ ਜਿ ਦਿਨਿ ਰਾਤਿ ਦੇਤਾ ਹੀ ਰਹਤਾ ਹੈਂ, ਸੁਖ ਰਾਜ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਸਰਬ ਸੁਖਾਂ ਕਾ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਐਸਾ ਹੈਂ । ਜੇਤੇ ਗੁਨ ਹੈਂ, ਜੇਤੀਆਂ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਹੈਂ ਜਿ ਤੂੰਹੋਂ ਦੇਤਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਏਹੁ ਤੁਮਰੀ ਦਾਤਿ ਕਉ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ ਤਉ ਭੀ ਤੂੰ ਦੇਤਾ ਹਹਿ, ਪਣੁ ਨ ਤੂੰ ਮੈਨੋਂ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ ਜਿਤੁ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇ । ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਮੈ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬੀਂ ਅਵਰੁ ਵਸਤੁ ਕਾਈ ਭਲੀ ਨਾਹੀ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਹੈ ਸੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਹੈ । ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤਾ ਹੈ ਸੋਈ ਧਨ ਪਾਤ੍ਰੁ ਹੈ ਮੈ ਭਲੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਈ ਹੈ ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਿ:—

ਤੁਧੁ ਸਾਲਾਹਨਿ ਤਿਨੁ ਧਨੁ ਪਲੈ ਨਾਨਕ ਕਾ ਧਨੁ ਸੋਈ ॥

ਜੇ ਕੋ ਜੀਉ ਕਹੈ ਓਨਾ ਕਉ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨ ਹੋਈ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਜਿ, “ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਸੋਈ ਧੰਨਿ ਹੈਂ ਜਿ ਤੁਝ ਕਉ ਸਾਲਾਹਦੇ ਹਨਿ ਅਰੁ ਹਉ ਭੀ ਤੁਝ ਪਾਹ ਤੀ^੨ ਉਹੀ ਧਨੁ ਮੰਗਤਾ ਹਉ ਜਿ ਮੁਖ ਕਉ ਇਹੀ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਦੇਹ । ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਉ ਜਪਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਉਸ ਕਉ

^੧ਇਥੇ ਸਾਖੀ ਕਰਤਾ ਨੇ “ਤੇ ਤਸਕਰ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪ ਹੀ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

^੨ਗਰਬ (ਹੰਕਾਰ)

ਵਾਲਾ । ^੩ਪਾਸ ਤੇ, ਪਾਸੋਂ, ਕੋਲ ।

ਜੀਉ ਕਹਤਾ ਹੈ ਉਸ ਕੰਉ ਭੀ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ। ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਐਸਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਹੀ ਨਾਮੁ ਅਪਨਾ ਮੁਝ ਕੰਉ ਦੇਹਿ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ”। ਕਹੈ, “ਜਾਹਿ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰਾ ਨਾਂਉ ਤੈ ਪੈਛਾਨਿਆ¹ ਹੈ, ਜਾਹਿ ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕੋਈ ਲੇਗਾ ਮੈਂ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਬਕਸੰਉਗਾ²। ਤੂੰ ਖਾਲਸੁ ਮੁਖਲਾਸੁ ਮੈ ਕੀਆ ਹੈ। ਜਿ ਤੇਰੇ ਸਾਥਿ ਲਗੈਗਾ ਮੈ ਉਸ ਕੰਉ ਭੀ ਨਿਹਾਲੁ ਕਰੰਉਗਾ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਸਾਉ³ ਕੀਆ; ਨਾਮੁ ਖਜਾਨਾ ਪਾਇਆ, ਜਗਤੁ ਬਕਸਾਇਆ। ਜਗਤੁ ਤਾਰਨ ਕੰਉ ਜਗਿ ਆਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਚਿਤ ਅਚਿਤਾ ਸਗਲੀ ਗਈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਮਈ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੭੪ ॥

ਰਾਜਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੈਨ-ਨਿਸਤਾਰਾ

ਰੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਦਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਆਇਆ। ਉਦਿਆਨ⁴ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਏਕੁ ਰਾਜਾ ਉਸੁ ਰਾਹਿ ਆਇ ਨਿਕਲਿਆ। ਤਬ ਉਹੁ ਰਾਜਾ ਦੇਖੈ ਤਉ ਏਕੁ ਅਤੀਤੁ⁵ ਉਦਿਆਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਉਤਰਿ ਕਰਿ ਘੋੜੇ ਬੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਆਇ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਆਵਹੁ ਜੀ, ਆਈਐ ਜੀ, ਬੈਠੀਐ ਜੀ, ਜਾਹਗਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ ਜੀ, ਬੈਠੀਐ”। ਤਬ ਕਾਈ ਕਾਈ ਬਾਤ ਰਾਜੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਹੁ ਪੁਛੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪੁਛਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ! ਤੁਮਰਾ ਗਿਆਨੁ ਕਰਣਾ ਭਲਾ ਨਾਹੀ, ਤੁਮ ਗਿਆਨੁ ਨ ਕੀਆ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ ਜੀ, ਜੇਵਿ⁶ ਕਰਿ ਚੁਲੀ ਕੀਚਦੀ⁷ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਖੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਨਾਹੀ ਕੀਚਦੀ ਤਾਂ ਮੁਖੁ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਹਮ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਦਿਤਾ ਖਾਤੇ ਹਰਾ⁸; ਸੁ ਏਹੁ ਪਰਸਾਦੁ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ। ਹਮ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਪਰਸਾਦੀ ਹੈਂ, ਜਾਂ ਅਸਾਨੋ ਭੇਜਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਮ ਖਾਤੇ ਹੈਂ, ਜੇ ਨ ਭੇਜੈ ਤਉ ਨ ਖਾਹ। ਪਣੁ ਗੁਸਾਈ ! ਜਦਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭੇਜਿਆ ਪਰਸਾਦੁ ਲੀਤਾ ਤਬ ਜਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਦੀਆ ਕਿਛੁ ਗਿਆਨੁ-ਕਥਾ ਕੀਜੀਐ। ਤਉ ਪਰਸਾਦੁ ਲੀਏ ਕੁਲੀਲੁ¹⁰ ਨ ਹੋਈ ਜਿ ਪਰਸਾਦੁ ਲੀਆ ਚੁਲੀ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁ ਗੰਦਾ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ; ਤਿਉਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁ ਅਰੁ ਮੁਖੁ ਗੰਦਾ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਗਿਆਨ ਕੀ ਚੁਲੀ ਕੀਜੀਐ ਤਉ ਭਲਾ ਹੈ”। ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਰਾਜਾ ! ਏਹੁ ਚੁਲੀ ਕੀਤੀ ਮੁਖੁ ਹਛਾ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ, ਤੁਮਨੋ ਗਿਆਨੁ ਕੀ ਚੁਲੀ ਕੀਜੀਐ ਤਉ ਭਲਾ ਹੈ”। ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਰਾਜਾ ! ਤੁਮਨੋ ਗਿਆਨ ਕੀ ਚੁਲੀ ਨਾਹ

¹ਪਹਿਚਾਨਿਆ, ਪਛਾਣਿਆ।

²ਬਖਸ਼ਾਂਗਾ।

³ਪ੍ਰਸਾਦ, ਕ੍ਰਿਪਾ।

⁴ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫।

ਸਾਖੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਏਥੇ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਲੋਕ ਦੇਣ ਦੀ ਬਾਵੇਂ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ।

⁵ਜੰਗਲ।

⁶ਫਕੀਰ, ਸਾਧੂ।

⁷ਜੀਵ ਕੇ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ ਕੇ।

⁸ਕਰੀਦੀ।

⁹ਹਾਂ।

¹⁰ਕੁਚੀਲ, ਅਪਵਿਤ੍ਰ।

ਚੁਲੀ ਨਾਹੀ ਬਰਨੀ, ਹੁਕਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ, ਤੁਮਨੋ ਗਿਆਨ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ। ਜਿ ਤੁਮਨੋ ਹੁਕਮ ਹੋਇ ਸੁ ਕਰਹੁ,
ਤਉ ਭਲਾ ਹੋਇ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹ ਜੀ ! ਫੁਰਮਾਈਐ ਜਿ ਕਿਆ ਆਗਿਆ ਹੈ।” ਤਬ ਗੁਰੂ
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ:—

ਸਲੋਕ^੧

ਨਾਨਕ ਚੁਲੀਆ ਸੁਚੀਆ ਜੇ ਭਰਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥
ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਚੁਲੀ ਗਿਆਨ ਕੀ ਜੋਗੀ ਕਾ ਜਤੁ ਹੋਇ ॥
ਬ੍ਰਹਮਣ ਚੁਲੀ ਸੰਤੋਖ ਕੀ ਗ੍ਰਿਹੀ ਕਾ ਸਤੁ ਦਾਨੁ ॥
ਰਾਜੇ ਚੁਲੀ ਨਿਆਵ ਕੀ ਪੜਿਆ ਸਚੁ ਧਿਆਨੁ ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਗੁਰਿਆ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
ਮੁਹੁ ਫੇਰਿਐ ਮੁਹੁ ਜੂਠਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਸੁਚੀ ਚੁਲੀ ਸਾਈ^੧ ਹੈ ਅਰੁ ਉਤ^੨ ਹੀ ਮਾਨੁਖ
ਸੁਚਾ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਗਿਆ ਕਰੀ ਹੈ ਅਰੁ ਉਹੁ ਕਮਾਵੈ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸੁਨਾਈਐ”। ਕਹੈ, “ਰੇ
ਰਾਜਾ ! ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਹੈ ਉਸ ਕੰਉ ਹੋਰੁ ਸੇਵਾ ਨਾਹੀ ਕਰਨੀ। ਉਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਭ ਕੋ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੰਉ ਸੇਵਾ
ਵਰਨੀ ਹੈ ਜਿ ਸੰਤੋਖ ਮਹਿ ਰਹੈ। ਸੰਤੋਖੁ ਕੋਸਾ ਕਰੈ ? ਜਿ ਦਸ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆ^੩ ਕੰਉ ਸੰਤੋਖੁ ਦੇ, ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੰਉ ਇਹੀ
ਚੁਲੀ ਵਰਨੀ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਕੰਉ ਇਹੀ ਜਤ ਕੀ ਚੁਲੀ ਵਰਨੀ ਹੈ ਜਿ ਜਤੁ ਹੀ ਰਬੋ ਅਵਰੁ ਸੇਵਾ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਉਸ
ਕੰਉ ਵਰਨੀ। ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੋ ਭਗਤ ਹੈ ਤਿਨ ਕੰਉ ਗਿਆਨ ਕੀ ਚੁਲੀ ਵਰਨੀ ਹੈ। ਗਿਆਨੁ ਹੀ
ਕਹਹਿ, ਗਿਆਨੁ ਹੀ ਕਮਾਵਹਿ। ਅਰੁ ਜਿ ਗ੍ਰਿਹੀ ਹੈ ਤਿਨ ਕੰਉ ਗਿਆਨੁ ਨਾਹੀ ਵਰਨਿਆ, ਉਨ ਕੰਉ ਪੁੰਨੁ ਹੀ
ਵਰਨਿਆ ਹੈ; ਦਾਨੁ ਹੀ ਵਰਨਿਆ ਹੈ, ਜਿ ਗ੍ਰਿਹੀ ਹੋਇ ਕਰ ਦਾਨੁ ਪੁੰਨ ਕਰੰਉ। ਰਾਜੇ ਕੰਉ ਅਵਰੁ ਪੁੰਨ ਕੋਈ

^੧ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਕੀ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧। ^੨ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਦੇਖੇ ਮੂਲ ਖੁਸਤਕ ਵਿਚ
ਵਰਜ ਨਹੀਂ ਹਨ—

ਪਾਣੀ ਰਿਤੁ ਨ ਧੋਪਈ ਮੁਖਿ ਪੀਤੈ ਤਿਖ ਜਾਇ ॥
ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਜਗਤ ਕਾ ਫਿਰਿ ਪਾਣੀ ਸਭੁ ਖਾਇ ॥ ੨ ॥

^੩ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਇਸੇ ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਲੇਖਕ ਨੇ ਦੋਖੇ
ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਇਉਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:—

“ਨਾਨਕ ਚੁਲੀਆ ਸੁਚੀਆ ਜੇ ਭਰਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥
ਬ੍ਰਹਮਣ ਚੁਲੀ ਸੰਤੋਖ ਕੀ ਜੋਗੀ ਕਾ ਜਤੁ ਹੋਇ ॥
ਭਗਤ ਚੁਲੀ ਗਿਆਨ ਕੀ ਗ੍ਰਿਹੀ ਕਾ ਸਤੁ ਦਾਨੁ ॥
ਰਾਜੇ ਚੁਲੀ ਨਿਆਇ ਕੀ ਪੜਿਆ ਸਚੁ ਧਿਆਨੁ ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਗੁਰਿਆ ਕਉ ਨਹੀ ਠਾਉ ਕੋਇ ॥
ਮੁਹੁ ਫੇਰੈ ਮੁਹੁ ਜੂਠਾ ਹੋਇ ॥”

^੪ਸੋਈ ਉਹੋ। ^੫ਤਦ ਹੀ। ^੬ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆ—ਮੂੰਹ, ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਗੁਦਾ। ਪੰਜ
ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆ—ਕੰਨ, ਤੁਚਾ, ਨੇਤ੍ਰ, ਜੀਭ ਤੇ ਨੱਥ।

ਨਾਹੀ ਬਰਨਿਆ, ਉਸਨੇ ਹੁਕਮ ਹੈ ਜਿ ਕਿਸੀ ਕਾ ਤਪਾਵਸ^੧ ਕਰੇ ਉਹੀ ਉਸ ਕਾ ਡਲਾ ਹੋਇ ਅਰੁ ਜੇ ਨ ਕਰੇ ਤਉ ਉਸ ਕਉ ਬਦਹਗਾਰੀ^੨ ਹੈ। ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਕੀ ਸੇਵਾ ਪੁੰਨੁ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸਿ ਕਿਛੁ ਟਿਹੀ ਹੈ ਜਿ ਤਪਾਵਸੁ ਨਿਆਉਂ ਕਿਸੀ ਕਾ ਕਰੇ। ਅਰੁ ਜਿਸੁ ਕਾ ਮੁਖੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਫਿਰਿਆ ਹੈ ਉਸ ਕਾ ਡਲਾ ਕਹਾਹੀ ਨਾਹੀ; ਉਹੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਨ ਸਿਰਖਰੂ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਤੇ ਬੇਮੁਖੁ ਹੈ ਸੁ ਸੁਚਾ ਕਿਤ ਹੀ ਉਪਾਇ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਉਹੁ ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਈ^੩ ਖੜਿ ਰਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਕਹੁ ਜਿ ਹੰਉ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਦਿਲਾਈ, ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਮੰਗੁ ਜਿ ਹੰਉ ਦਿਲਾਈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ^੪ ਮਹਿ, ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ! ਤੇਰੇ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਹੰਉ ਮਾਂਗਾ ਅਰੁ ਤੂ ਵੇਹਿ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਮੇਰੇ ਵਸਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ, ਸੁ ਕਿਹੈ ਜਿ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਰਾਜਾ ! ਤੇਰੇ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ।

ਕੀਤਾ ਕਹਾ ਕਰੇ ਮਨਿ ਮਾਨੁ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ਕੈ ਹਥਿ ਦਾਨੁ ॥

ਭਾਵੈ ਦੇਇ ਨ ਵੇਈ ਸੋਇ ॥ ਕੀਤੇ ਕੈ ਕਹਿਐ ਕਿਆ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਸਾਹ ਅਰੁ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਰੁ ਗਰੀਬ ਮਾਤੇ ਰੰਕ ਬੀਂ ਲੇ ਕਰਿ, ਚੀਟੀ ਹਸਤੀ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਡੈਰਿ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕਿਸੈ ਨੋ ਕੋਈ ਦੇ। ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ; ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਹੈ ਨਾਹੀ, ਅਰੁ ਜਿ ਕਹੈ ਜਿ ਹੰਉ ਕਿਛੁ ਦੇਈਗਾ ਸੁ ਸਭੁ ਬੂਨੁ। ਮਨੁਖ ਕੈ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੋਈ ਕਾਈ ਬਾਤ ਦੇਵੈ। ਮਨੁਖੁ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਹਦਾ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਬੂਨੁ ਕਹਦਾ ਹੈ, ਮਨੁਖੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਮਨੁਖ ਦੇ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਏਵੈ ਮਾਣੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੈ ਭੀ ਹੋਦਾ ਹੈ। ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਹਥਿ ਬਾਤ ਹੈ ਦੇਣੈ ਅਰੁ ਲੈਣੈ ਕੀ ਭਾਵੈ ਦੇ ਭਾਵੈ ਨ ਦੇਈ; ਕੀਤਾ ਹੋਆ ਮਨੁਖੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਕਰਣਹਾਰੁ ਹੋਰੋ ਕੋਈ ਹੈ। ਕੀਤੇ ਦੇ ਕਹਿਐ ਕਿਆ ਹੋਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਣਹਾਰ ਨ ਭਾਵੀ, ਕਰਣਹਾਰੇ ਹਥਿ ਹੈ ਦੇਣੁ ਲੈਣੁ, ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ, ਹਾਣੁ ਮਿਰਤੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਕਾ ਸਿ ਸਭਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ, ਇਸ ਕੈ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਆਪੇ ਸਚੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਸਚੁ ॥ ਅੰਧਾ ਕਢਾ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਮਨੁਖੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਬੂਨੁ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਚੁ ਹੈ ਅਰੁ ਜੇ ਉਸੁ ਭਾਵੈ ਉਹੁ ਭੀ ਸਚੁ। ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈ ਸੁ ਅੰਧਾ ਹੈ, ਕੱਚ ਕਾ ਭਾਂਡਾ ਹੈ। ਸੁ ਏਹੁ ਕੱਚ ਨਿਕਚੁ ਹੋਇਗਾ ਇਸ ਕਾ ਵਿਚੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਬੋਲਹੁ ਰਾਜਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਕਿਛੁ ਇਸੁ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ ਭੀ ? ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਨੁਖੁ ਹੈ ਰੁਖੁ ਬਿਰਖ ਜੜਾਇਦਾ, ਬਾਗ ਖੇਤ੍ਰੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਰਾਹਕੀ^੫ ਸਉਦਾਗਰੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸਉਦਾ ਮਾਇਆ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਦਿਖਾ, ਏਹੁ ਆਪ ਬੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਛੁ ਕਰਾਇਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਰਾਜਾ !

ਜਾ ਕੇ ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਆਰਾਉ^੬ ॥ ਜੇਹੀ ਧਾਤੁ^੭ ਤੇਹਾ ਤਿਨ ਨਾਉ ॥

^੧ਨਿਆਉ, ਇਨਸਾਫ, ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤਤੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ, ਅੱਗ ਨਾਲ ਲਾਲ ਲੋਹੇ ਦੇ ਗੋਲੇ ਉਠਾ ਕੇ ਅਤੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੋ ਬੇਦਾਗ ਰਹੇ ਉਹ ਸਚਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ; ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਆ ਲਈ ਤਪਾਵਸ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ^੨ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਦਕਾਰੀ। ^੩ਚਰਨੀ, ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ।

^੪ਦਿਵਾਵਾਂ। ^੫ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੪ ॥ ^੬ਸੋ (ਉਹ) ਕਿ (ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ) ਹੈ ਜਿ (ਜੋ ਮੇਰੇ ਵਸ) ਨਹੀਂ।

^੭ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਾਹ-ਵਹਾਈ ਦਾ ਕੰਮ। ^੮ਉਪਬਨ, ਬਾਗ। ^੯ਸਿਫਤ, ਗੁਣ, ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਧਾਤੁ ਦਾ

ਅਰਥ ਧਤ (ਆਦਤ) ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫੁਲ ਭਾਉ ਫਲ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇ ॥ ਆਪੇ ਬੀਜ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਰੁਖ ਕੀਏ, ਬਿਰਖ ਕੀਏ; ਆਗਉ^੧ ਬਾਗ ਕੀਏ, ਜੋਹਾ ਜੋਹਾ ਅਕਾਰੁ ਹੋਆ, ਤੇਹਾ ਤੇਹਾ ਤਿਨਾਂ ਦਾ ਨਾਉ^੨ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਖਾ ਨੋ ਫਲੁ ਅਰੁ ਫਲੁ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤਰਕਾਰੀ ਕੰਉ, ਮੋਵਿਆਂ ਕੰਉ ਫਲੁ ਫਲੁ ਲਗਤਾ ਹੈ, ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਕੰਉ ਫਲੁ ਫਲੁ ਲਗਤਾ ਹੈ । ਤਿਉ ਮਨੁਖ ਕੰਉ ਭੀ ਫਲੁ ਫਲੁ ਲਗਤਾ ਹੈ । ਫਲੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਇਸਕਾ ਭਾਉ ਹੈ । ਫਲੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਲਿਖਿਆ ਮਿਟਤਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਬੀਜਣਾ ਆਪੇ ਖਾਣਾ । ਜੇਹੇ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਰੈਗਾ ਤੇਹੇ ਤੇਹੇ ਇਸ ਕੇ ਕੰਮਿ ਆਵਹਿਗੇ, ਇਸੁ ਕੰਉ ਆਪਣਾ ਹੀ ਬੀਜਿਆ ਆਪੇ ਹੀ ਕੰਮਿ ਆਵਤਾ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈ ਸੁ ਕਿਆ ਹੈ ? ਕਿਤ ਹੀ ਏਹੁ ਭੀ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ !

ਕਚੀ ਕੰਧ ਕਚਾ ਵਿਚਿ ਰਾਜੁ^੩ ॥ ਮਤਿ ਅਲੂਣੀ ਫਿਕਾ ਸਾਦੁ ॥

ਨਾਨਕ ਆਣੇ ਆਵੈ ਰਾਜਿ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਾਹੀ ਸਾਬਾਜਿ ॥੩॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਹੇ ਰਾਜਾ ! ਦੇਹੀ ਹੈ ਸੁ ਕਚੀ ਹੈ, ਅਰੁ ਇਸੁ ਮਹਿ ਜਿ ਰਾਜਾ ਹੈ ਜੀਉ ਸੇ ਭੀ ਕਚਾ ਹੈ । ਇਸ ਕੀ ਮਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਫਿਕੀ ਹੈ । ਇਸ ਕੀ ਸਾਜ ਸੁ ਜਨਾਨੀ ਹੈ । ਸਭਾ ਕਚੀ ਹੈ ਜੇ ਤਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਜਿ ਲਿਆਵੈ ਤਾਂ ਆਵੈ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਇਸ ਕੀ ਠਵਰ ਕਾਈ ਨਾਹੀ । ਜੇ ਤਾਂ ਰਾਜਿ ਲਿਆਵੈ ਤਾਂ ਕਿਤੁ ਗਲ ਲਿਆਵੈ ? ਜੇ ਏਸ ਨੋ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਦੇ । ਏਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਨੋ ਰਾਜਿ ਲਿਆਵੈ । ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਿਮਰਨਿ ਲਗੈ ਤ੍ਰਿਹੀ ਲੋਈ, ਚਉਦਹੀਂ ਭਵਣੀ, ਇਸ ਦੀ ਸਬਾਜਿ ਹੋਇ । ਦਰਗਾਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਸਿਰਖਰੂ ਏਹੁ ਹੋਇ; ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਬੀ ਇਸ ਕੰਉ ਸਾਬਾਜਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਹਤਾ । ਤਬ ਬਹੁੜਿ ਏਹੁ ਕਚ ਕਾ ਕਚੁ । ਬੋਲਹੁ ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਹਰਿ ਹਰਿ” ।

ਤਬ ਉਹੁ ਰਾਜਾ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਾ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਸ ਕੰਉ ਅਪਣਾ ਸਿਖੁ ਕੀਆ । ਤਬ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਕਹਿ ਆ, “ਕਹੀ ਜੀ, ਅਬ ਤੈਂ ਮੇਨੋ ਸਿਖੁ ਕੀਆ, ਅਬ ਮੈਂ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀਆ” । ਰਾਜਾ ਮਿੜ ਸੈਣੁ ਉਸੁ ਰਾਜੇ ਕਾ ਨਾਮੁ ਬਾ । ਤਬ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਅਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ ਮੇਲੁ ਜਿਸ ਕੇ ਲੀਐ ਮੈਂ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀਆ ਹੈ, ਸਾ ਵਸਤੁ ਤੂੰ ਮੁਬ ਕੰਉ ਦੇਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ !”

ਰਾਗੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ (ਮਹਲਾ ੧)

ਗੁਣਵੰਤੀ ਗੁਣ ਵੀਬਰੈ ਅਉਗੁਣ ਵੰਤੀ ਝੂਰਿ ॥

ਜੇ ਲੋਤਹਿ ਵਰੁ ਕਾਮਣੀ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਪਿਰ ਝੂਰਿ ॥

ਨਾ ਬੇੜੀ ਨਾ ਤੁਲਹੜਾ ਨਾ ਪਾਈਐ ਪਿਰ ਦੂਰਿ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਜਿਨ ਕੰਉ ਗੁਣ ਹੈਨਿ ਤਿਨ ਕੰਉ ਈਹਾਂ ਭੀ

^੧ਉਪਬਨ, ਬਾਗ ।

^੨ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

^੩ਕੰਧ ਅਥਵਾ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮਿਸਤਰੀ

(ਰਾਜ), ਪਰ ਅਗੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ‘ਰਾਜੁ’ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕੰਧ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਦੇਹੀ (ਬਰੀਰ ਅਥਵਾ ਜਿਸਮ) ।

‘ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸੁਧਰ ਸੈਨ, ਮਧੁਰ ਬੈਨ ਕਵਲ ਨੈਨ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਰਾਜਾ ਮਿੜ ਸੈਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ।

ਸੁਖ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭੀ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਨ ਕਉ ਅਉਗੁਣੁ ਹੈਨਿ ਤਿਨ ਕਉ ਈਹਾਂ ਭੀ ਬੁਰਣਾ ਹੈ ਅਰੁ ਅਗੈ ਭੀ ਬੁਰਣਾ ਹੈ। ਨ ਈਹਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਨਾ ਅਗੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੋਈ ਦੇਖਿਆ ਚਾਹੈ ਤਾਂ ਕੂੜਿ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲਤਾ ਨਾਹੀ। ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੋ ਦੂਰਿ ਜਾਇ ਪੜੇ, ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਪੜੇ ਤਿਸੁ ਅਸਗਾਹੁ¹ ਵਿਚਿ, ਜਹਾਂ ਬੇੜੀ ਨ ਤੁਲਹਾ, ਨ ਹਾਥ, ਵਹਣ ਕੇ ਮਾਰੇ ਇਵ ਹੀ ਲੁੜਿ ਗਏ। ਕਹਾਂ ਹੀ ਗਏ? ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ ਜਿ ਕਹਾਂ ਹੀ ਜਾਇ ਪੜੇ। ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦੂਰਿ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਉਹਿ ਦੂਰਿ ਕਹਾਂ ਹੀ ਗਏ”। ਬੋਲਹੁ ਰਾਜਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਕਹੈ, “ਗੁਰੂ ਜੀ! ਕਾਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭੀ ਠਵਰ ਥੀ, ਕਹਾਂਹੀ² ਆਸਣੁ ਬੈਸਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਰਾਜਾ!

ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰੁ ਪੂਰੈ ਤਖਤਿ ਅਡੋਲੁ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰਾ ਜੇ ਕਰੈ ਪਾਈਐ ਸਾਚੁ ਅਤੋਲੁ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ! ਉਹੁ ਠਾਕੁਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਸਚੇ ਤਖਤਿ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਅਡੋਲ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਆਵਣ ਜਾਣ ਵਿਚਿ ਨਾਹੀ। ਉਸ ਕੀ ਗਹਨਗਤਿ³ ਉਹੀ ਜਾਨੈ, ਹੋਰੁ ਉਸ ਕਾ ਅੰਤੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ। ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪੂਰਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਇਸਨੇ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮਿਲੈ, ਗੁਰੂ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਭੀ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਉਸ ਕਉ ਜਾਇ ਪਹੁਚੈ। ਏਹੁ ਭੀ ਪੂਰਾ ਹੋਵੈ, ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਪਾਵੈ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਜਿ ਕਹਤੇ ਹਉ ਜਿ ਸਚੇ ਤਖਤਿ ਠਾਕੁਰੁ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਛੁ ਕੋਟੁ ਗੜੁ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ? ਕਿਛੁ ਉਹਾਂ ਮਹਲ ਮੰਦਰ, ਮਾਲੁ ਖਜੀਨਾ, ਕਿਛੁ ਭਲੀਆਂ ਵਸਤੂ ਕੰਚਨ ਬਾਲ, ਕਿਛੁ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਹੀ⁴ ਹੈ ਕਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਰਾਜਾ! ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ, ਕਿਆ ਹੈ ਜਿ:—

ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸੋਹਣਾ, ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਮਾਣਕ ਲਾਲ॥

ਮੋਤੀ ਹੀਰਾ ਨਿਰਮਲਾ ਕੰਚਨ ਕੋਟ ਰੀਸਾਲ॥

ਬਿਨੁ ਪਉੜੀ ਗਤਿ ਕਿਉ ਚੜ੍ਹਉ ਗੁਰ ਹਰਿ ਧਿਆਨ ਨਿਹਾਲ॥੨॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ! ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕਾ ਜਿ ਮੰਦਰੁ ਹੈ ਸੋ ਖਰਾ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਛੁ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ, ਉਸਕੀ ਮਤਿ ਉਹੀ ਜਾਣੈ। ਜਿਸ ਕਾ ਉਹੁ ਮੰਦਰੁ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਜਿ ਮੰਦਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਜਿ ਮਾਣਕ ਲਾਲ ਜਿ ਲਗੇ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਕਿਛੁ ਕੀਮਿ ਬਰਨਤਾ ਸੋਭਾ ਕਿਛੁ ਕਹੀ ਨਹੀ ਜਾਤੀ। ਕਈ ਉਸੁ ਮਹਿ ਮੋਤੀ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲਿ ਜੇ ਹੈਨਿ ਸੁ ਨਿਰਮਲੇ ਚਮਕਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਕੰਚਨ ਕਈ ਕੋਟ ਕੋਟਾਨ ਹੈ। ਰੀਸਾਲ⁵ ਸੋਭਾਮਾਨ ਕਿਛੁ ਕਹਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਅਰੁ ਏਕ ਬਾਤ ਅਵਰੁ ਹੈ ਰਾਜਾ! ਉਹੁ ਜਿ ਗੜੁ ਹੈ, ਉਤੁ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਭੀ ਜਾਇ?” ਕਹੈ, “ਰਾਜਾ! ਤਉ ਹੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਇ, ਜਉ ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਅਠੇ ਪਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਤਉ ਹੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਇ। ਉਸੁ ਗੜੁ ਕੀ ਪਉੜੀ ਇਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਇ। ਉਸੁ ਗੜੁ ਕੀ ਪਉੜੀ ਇਹੀ ਨਾਉ”

¹ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਹ (ਤਹਿ) ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ।   ²ਕਿੱਥੇ।   ³ਗਹਿਰਾਈ, ਗੰਭੀਰਤਾ।
⁴ਐਵੇਂ ਹੀ।   ⁵ਰਸ ਦਾ ਘਰ, ਅਨੰਦ ਦਾ ਸੋਮਾਂ।

ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ । ਨਾਤਰ ਹੋਰੁ ਉਪਾਉ ਕਿਤੇ ਚੜਿਆ ਨ ਜਾਈ” । ਬੋਲਹੁ ਰਾਜਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਗੁਰ ਬਿਨਾਂ ਜਿ ਪਉੜੀ ਨ ਚੜਿਆ ਸੋ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਵਡਾ ਹੈ, ਕਿਆ
ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਵਡਾ ਹੈ ਕਿਆ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਮਰੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨ ਚੜੀਐ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਸਿਮਰੈ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਚੜੀਐ, ਸੁ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਹਮਾ ਐਸੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਰਾਜਾ ! ਗੁਰੂ ਕੀ
ਮਹਮਾ ਐਸੀ ਹੀ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਗੁਰ ਪਉੜੀ ਬੇੜੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਤੁਲਹਾ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥

ਗੁਰੂ ਸਰ ਸਾਗਰੁ ਗੁਰੂ ਬੋਹਿਥੋ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥੁ ਦਰੀਆਉ ॥

ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਉਜਲੀ ਸਰਿਸਰਿ^੧ ਨਾਵਨੁ ਜਾਉ ॥੩॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਗੁਰੂ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥੁ ਹੈ, ਗੁਰੂ
ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਹਿ ਕੇਵੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਗੁਰੂ ਪਵੜੀ, ਗੁਰੂ ਕੋਠਾ, ਗੁਰੂ ਦਰੀਆਉ, ਗੁਰੂ ਬੋਹਿਥਾ,
ਗੁਰੂ ਸਾਗਰੁ, ਗੁਰੂ ਬੇੜਾ, ਗੁਰੂ ਤੁਲਹਾ, ਗੁਰੂ ਸੇਵਕੁ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥੁ । ਗੁਰ ਬਿਨਾਂ ਕਾਣੀ
ਵਸਤੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ, ਰਾਜਾ ! ਪਣੁ ਜਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਹੋਇ । ਰਾਜਾ ! ਗੁਰੂ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਤੀਰਥੁ ਹੈ । ਕੈਸਾ
ਤੀਰਥੁ ਹੈ ? ਜਿ ਅਠਿਸਠਿ ਤੀਰਥ ਜਾਇ ਤਾਂ ਉਜਲਾ ਨ ਹੋਈ, ਜੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਕੋਟ ਕੋਟਾਨ ਤੇ ਵਡਾ
ਪਾਪੀ ਹੋਇ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਸੰਉ ਉਜਲਾ ਹੋਇ । ਬਿਨਾਂ ਸੇਵਾ, ਬਿਨਾਂ ਜਪ, ਬਿਨਾਂ ਤਪ, ਬਿਨਾਂ ਸੰਜਮ, ਬਿਨਾਂ
ਸੀਲ ਬੀਂ ਜੇ ਗੁਰ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਇ ਤਉ ਪਾਪੀ ਹੀ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ ਹੋ । ਰਾਜਾ ! ਗੁਰੂ ਐਸਾ ਹੈ, ਜੇਤਾ ਹੈ
ਜੇ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ਗੁਰੂ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਕੈਸਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇ । ਪੂਰੇ ਕਾ ਪਰਵਾਨੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ
ਜਾਨੀਐ ? ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਆਖੀਐ ਪੂਰੇ ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸੁ ॥

ਪੂਰੇ ਥਾਨਿ ਸੁਹਾਵਣੇ ਪੂਰੇ ਆਸਿ ਨਿਰਾਸ ॥

ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਾ ਕਿਉਂ ਘਟੈ ਗੁਣ ਤਾਸੁ ॥੪॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਕਹੀਐ ਜਿ ਪੂਰੇ ਤਖਤਿ
ਚੜਿਆ ਹੋਇ । ਆਠ ਪਹਰ ਸਚਖੰਡ ਮਹਿ ਨਿਵਾਸੁ ਜਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਸੋ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਕਹੀਐ, ਜਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਤਖਤਿ
ਚੜਿਆ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਹੈ ? ਆਸਾ ਤੇ ਨਿਰਾਸੁ ਹੋਆ । ਜਿ ਐਸਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ
ਮਿਲੈ । ਕਿਸੁ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ? ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਵਗਣ ਮਿਟਿ ਜਾਹਿ, ਗੁਣਾਂ ਕਾ ਪਰਗਾਸੁ
ਹੋਇ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਨ ਬਿਸਰੈ । ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਪੂਰਾ ਇਤੁ ਜੁਗਤਿ, ਇਤੁ ਪਰਵਾਣਿ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਗੁਰੂ ਏਹੁ ਜਿ ਹੈ
ਜਿ ਪੂਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਜਉ ਮਿਲੈ ਤਬ ਉਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸੋਭਾ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਦ ਕਉ
ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ” । ਤਬ ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਲਗਿ ਪੜਿਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਰਾਜਾ !
ਤੇਰੀ ਭੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਈ” । ਰਾਜਾ ਸਿਖੁ ਹੁਆ, ‘ਨਾਨਕੁ ਪੰਥੀ’ ਹੁਆ ।

^੧ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ (ਤਲਾਉ) ਵਿਚ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਸੁ ਮਿਲੈ, ਪੂਰਾ ਸੋ ਪਰਧਾਨੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਜਿਸੁ ਧਨੁ ਨਵਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੭੫॥

ਸੰਗਤ ਦਾ ਅਸਰ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਕਮਲ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਉਸ ਰਾਜੇ ਸਾਥਿ^੧ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ, ਉਸੁ ਠਵਰ ਤੇ ਰਮੇ^੨। ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਉਦਿਆਨ
ਬਿਖੈ ਜਾਇ ਪੜੇ। ਤਬ ਉਦਿਆਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਏਕੁ ਪਾਣੀ ਕਾ ਤਲਾਉ ਕੋਸਾਂ ਦੁਹੁ ਉਪਰਿ ਹੈ, ਆਸਿ ਪਾਸਿ
ਸਫਾਉ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਸਬਜੀ ਵਿਚਿ ਪਾਣੀ ਕਾ ਦਰੀਆਉ^੩, ਛੋਟਾ ਹਥਾਲਾ^੪ ਬਡਾ ਤਲਾਉ, ਦਰੀਆਉ,
ਪਾਣੀ ਕਾ ਬਹੁਤੁ ਬਾਜੇ ਬਾਜੇ^੫ ਝੁੰਘਾ ਬਾਜੇ ਬਾਜੇ ਹਥਾਲਾ, ਖਰਾ ਸੋਭਾਮਾਨੁ ਤਲਾਉ, ਵਿਚਿ ਪਬਣਾਲੀ^੬ ਉਪਰਿ
ਕਮਲ ਕੇ ਫੁਲ, ਬਿਚਿ ਭੋਭੇ। ਤਬ ਉਹੁ ਜਾਹਗਾ^੭ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ ਖੁਸੀ ਆਇ ਗਈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਉਸੁ
ਵਿਚਿ ਰਹਿਆ। ਬੈਠਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰੈ। ਉਸ ਕਉ ਲਾਲੀ^੮ ਕੈ ਪਾਸਿ ਕਦੇ ਜਾਇ, ਧਿਆਨੁ ਖੋਲੇ ਤਾਂ
ਕਵਲਾਲੀ ਕੀ ਤਰਫ ਦੇਖੈ, ਤਾਂ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਹੁ ਕਵਲਾਲੀ ਕੇ ਪਬਣਾ^੯
ਲੈ ਕਰਿ ਦੇਖੇ। ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਸਬਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਹੈ। ਫਿਰਿ ਕਮਲੁ ਹੱਥ ਲੈ ਦੇਖਿਆ, ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਕਮਲ ਦਲ ਜਿ
ਹੈ ਸਿ ਬਹੁਤੁ ਸੋਭਾਮਾਨੁ ਹੈ, ਸੁਇਨੇ ਕੀ ਜੈਸੀ ਚਮਕ ਲਗਤੀ ਹੈ। ਤਬ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਆ, ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ
ਫਿਰਿ ਜਿ ਪਬਣਾਲੀ ਕੇ ਵਿਚਿ ਕਮਲ ਕੈ ਪੇਡਿ ਕੁੰਨੀ^{੧੦} ਹੈ, ਫਿਰਿ ਉਹੁ ਕੁੰਨੀ ਲੈ ਦੇਖੀ। ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹੁ ਖਰੀ
ਭਲੀ ਹੈ, ਫਿਰਿ ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਵਿਚਿ ਕਮਲ ਭੋਭੇ ਹੋਨਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ! ਇਸੁ ਪਬਣਾ^{੧੧}
ਕੇ ਕਮਲ ਕਾ ਫਲੁ ਜਿ ਹੈ ਜੀ ਉਮਿ ਏਹੀ ਭੋਭੇ ਪੁਛਾ ਦੇਖਾ ਤਲਾਉ। ਭਲਾ ਆਸ ਪਾਸਿ ਹਰੀਆਵਲੀ, ਭਲੀ
ਜਾਹਗਾ, ਭਲਾ ਪਾਣੀ, ਭਲਾ ਬਹੁਤੁ ਡਰਿਆ ਤਲਾਉ। ਪਬਣ ਭਲੇ ਰੰਗਿ ਰਹੈ, ਕਮਲ ਕੇ ਫੁਲ ਭਲੇ ਰੰਗਿ ਬਹੁਤੁ
ਅਪਾਰ, ਜਿਨ ਕੀ ਕਿਛੁ ਸੋਭਾ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਈ। ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ! ਦਿਖਾ, ਏਸੁ ਕਾ ਜਿ ਉਹੁ ਫਲੁ ਹੈ ਜਿ
ਕਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਸਿਆਹੁ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਜਿ ਪਬਣ ਕਮਲ ਕਾ ਜਿ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿ ਕਾਲਾ ਹੈ ਏਹੁ ਗਲਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ
ਹੋਈ ? ਏਹੁ ਬਾਤ ਪੁਛੀ ਲੋੜੀਐ”। ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਜਿਨਿ ਸੈ ਮਨੁਖ ਪੰਡਿਤ ਨੇ
ਪੁਛਾ ਜਿ ਏਹੁ ਅਰਥੁ ਦੇਇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਣਸ ਸਿਆਣੇ ਕਿਆ ਕਹਹਿ ਏਸ
ਕੀ ਸਾਰ। ਏਹੁ ਉਦਿਆਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਰਹੈ, ਏਸ ਕੀ ਸਾਰ ਏਹੀ ਜਾਣੈ ਕਮਲੁ। ਹੋਰਸੁ ਕਿਸੁ
ਕਉ ਪੁਛਾ ? ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਏਹੋ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਕਹੈਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਮਰਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ,

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸ਼ੰਕੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੨ਰਾਜਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੈਨ ਨਾਲ। ^੩ਠਵਰ (ਠੋਰ-
ਥਾਂ) ਤੇ (ਤੋਂ) ਗਏ (ਚੱਲੇ)। ^੪ਬੋਤਾ ਝੁੰਘਾ ਪਾਣੀ, ਹੱਥ ਕੁ ਡਰ ਝੁੰਘਾਈ ਹੋਵੇ ਮਿੱਥੇ। ^੫ਬਾਜੇ (ਕਈ)
ਬਾਵੀ। ^੬ਨੀਲੋਫਰ, ਕੰਮੀਆਂ, ਭੰਮੂਲ। ^੭ਜਗ੍ਹਾ, ਥਾਂ। ^੮ਕਮਲਾਵਲੀ, ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਕਮਲ ਹੋਣ।
^੯ਕਮਲਾਵਲੀ ਦੇ ਪਬਣ (ਭੰਮੂਲ ਅਥਵਾ ਨੀਲ ਕਮਲ)। ^{੧੦}ਨਾਪਾ। ^{੧੧}ਭੰਮੂਲ, ਕੰਮੀ।

ਏ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ! ਤੂੰ ਏਸੁ ਕੰਉ ਹੁਕਮੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਏਹੁ ਪਬਣੁ ਕਮਲੁ ਮੁਖ ਕੰਉ ਏਹੁ ਅਰਥੁ ਦੇਇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਸੁ ਪਬਣ ਕੰਉ ਪੁਛਿਆ ਜਿ :-

ਸਲੋਕੁ ॥

ਪਬਣ ! ਤੂੰ ਹਰੀਆਵਲਾ ਕਵਲਾ ਕੰਚਨ ਵੰਨਿ ॥

ਕੈ ਦੋਖੜੈ ਸਤਿਓਹਿ ਕਾਲੀ ਹੋਈਆ ਦੇਹੁਰੀ ਨਾਨਕ ਮੈ ਤਨਿ ਭੰਗੁ ॥

ਜਾਣਾ ਪਾਣੀ ਨਾ ਲਹਾਂ ਜੈ ਸੋਤੀ ਮੇਰਾ ਸੰਗੁ ॥

ਜਿਤੁ ਭਿਨੈ ਤਨੁ ਪਰਫੁੜੈ ਚੜੈ ਚਵਗਣਿ ਵੰਨੁ ॥ ੩੦ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਬਣ ! ਤੂੰ ਤਉ ਖਰਾ ਹਰਿਆ ਹੈਂ ਅਰੁ ਤੇਰਾ ਜਿ ਫੁਲੁ ਹੈ ਕਮਲੁ ਸੁ ਏਹੁ ਭੀ ਖਰਾ ਫੁਲਾ ਅਨੂਪੁ ਹੈ । ਪਣੁ ਜੀ ਦਿਖਾ ਤੇਰਾ ਜਿ ਫੁਲੁ ਕਾਲਾ^੧ ਹੈ ਜਿ ਕਿਤੁ ਦੋਖਿ ਕਾਲਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਪਬਣ ਆਗੈ ਤੇ ਜਬਾਬੁ ਦਿਤਾ ਜਿ : “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ! ਉਹੁ ਬੁਲਾਇਆ ਉਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੰਉ, ਆਗੈ ਥੋਂ ਜਬਾਬੁ ਦੀਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਸਭਿ ਗਲੀ ਫੁਲੀਆਂ ਹੈਨਿ ਜਿ ਪਾਣੀ ਭੀ ਬਹੁਤੁ ਹੈ, ਹੰਉ ਹਰਿਆ ਭੀ ਹਾਂ, ਪਰਵਾਰੁ ਭੀ ਮੇਰਾ ਉਪਰਿ ਹੈ ਬਹੁਤੁ, ਪਣੁ ਏਕੁ ਮੈਂ ਵਿਚਿ ਵਡਾ ਦੋਖੁ ਹੈ । ਪਣੁ ਜਿਸ ਕਾ ਸਦਕਾ ਹੰਉ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚਿ ਹੰਉ ਰਹਦਾ ਹਾਂ ਅਰੁ ਜਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤਪਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਮੇਰੀ ਗਣਤੀ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਰਲਦਾ ਨਾਹੀ । ਏਤੁ ਦੋਖਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੰਉ ਕਾਲਾ ਹਾਂ । ਏਤੁ ਦੋਖਿ ਹੰਉ ਸਭਿਆ, ਜਿਤੁ ਜਾਇ ਹੰਉ ਕਾਲਾ ਹੋਆ । ਤਿਸੁ ਕਮਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਕਾ ਭਾਉ ਕਵਣੁ ਹੈ । ਜਿ ਕਮਲੁ ਅਰੁ ਪਬਣੁ ਮਨੁਖ, ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਕਮਲ ਪਬਣ ਕੀ ਪ੍ਰਤਪਾਲਿਕਾ ਸਿਉਂ ਜੀਵਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਮਨੁਖ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਪ੍ਰਤਪਾਲਕਾ ਸਿਉਂ ਜੀਵਤਾ ਹੈ । ਜਿਉਂ ਪਬਣੁ ਕਮਲ ਕੀ ਗਣਤੀ ਹੈ ਪਾਣੀ ਸਾਥਿ, ਤਿਉਂ ਮਨੁਖ ਕੀ ਗਣਤੀ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ । ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਮਿਲਤਾ ਜਿ ਪਾਣੀ ਕੀ ਗਣਤੀ ਕੈ ਦੋਖਿ ਕਮਲ ਕੇ ਡੋਡੇ ਕਾ ਮੁਖ ਕਾਲਾ ਹੂਆ, ਦੁਖ ਆਇ ਲਾਗਾ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲੇ ਕਾ ਭਾਉ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ? ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈਂ, ਜਿਨ ਕਾ ਮਨ ਮਿਲਿਆ, ਨਾਮੈ, ਜੈਦੇਵ, ਤਿਲੋਚਨ, ਕੰਬੀਰ, ਰਵਿਦਾਸ, ਸੈਨ, ਸਧਨੇ, ਧੰਨੇ, ਬੇਣੀ, ਏਨੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿ ਪਾਇਆ ਉਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਮਿਲੈ । ਉਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਜਪਿ ਜਤਤੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਈਹਾਂ ਸੁਖ ਪਾਵਤਾ ਹੈ, ਅਗੈ ਜੀਉ ਮੁਕਤਾ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਤਿਨਕੈ ਨਾਮਿ ਲੀਐ ਜਿਨ ਕਾ ਚਿਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਹੋਰਿ ਜੀਵ ਸਾਹ ਪਾਤਿਸਾਹ ਰੰਕ ਰਾਵ ਹੈਂ, ਇਤੁ ਦੁਖ ਕਾਲੇ ਹੈਂ ਜਿ ਹਾਂ । ਜਿ ਕੋਈ ਹਮਸਰਿ^੨ ਭੀ ਹੈ-ਐਸੇ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈਂ ਤੇ ਕਾਲੇ ਹੈਂ । ਜਿ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ, ਹਰਿ ਕੰਉ ਸਿਮਰੈ ਸੋ ਸੁਖ ਪਾਵੈ । ਸੋਈ ਨਿਹਾਲੁ, ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਨਾਹਿ ਜੰਜਾਲੁ । ਉਹੁ ਮੁਕਤਾ ਸਦਾ ਗੁਲਾਲੁ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਗਣਤੀ ਕਾਟਹੁ ਮਨੈ ਕੀ ਦੇਇ ਦਰਸੁ^੩ ਹਰਿ ਆਪਿ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੰਉ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਜਨ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਪਿ^੪ ॥ ੧ ॥

^੧ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਪਬਣ’ ਪਾਠ ਹੈ (ਦੇਖੋ, ਬਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮਹਲਾ ੧) ਤੇ ਇਹ ਸਿੱਧੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਭੰਮੂਲ ਅਥਵਾ ਕਮਲਿਨੀ (ਕੰਮੀ), ਵਧੀਕ ਵੇਰਵੇ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ (ਕ੍ਰਿਤ ਸ: ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ, ਨਾਭਾ) । ^੨ਭੰਮੂਲ ਅਥਵਾ ਕਮਲਿਨੀ । ^੩ਭੰਮੂਲ ਦਾ ਨਾਪਾ (ਫਲ) ਪੱਕ ਕੇ ਕਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ^੪ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ । ^੫ਸਾਡੇ ਬਰਾਬਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ । ^੬ਇਹ ਬਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ^੭ਦਰਸ਼ਨ । ^੮ਕੱਟ ਕੇ ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੭੬ ॥

ਬਾਬਾ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਪਬਣ ਕੇ ਤਲਾਵ^੧ ਉਪਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸੁਮਾਰਿ ਮਾਹਿ^੨ ਪਤਿ ਗਇਆ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸੁਮਾਰਿ ਮਹਿ
ਵੋਇ ਗਇਆ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਮੇਵਕਾ ਕਉ ਜਿ, “ਜਾਹੁ ਰੇ ! ਜਾਇ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ
ਲੇ ਆਵਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਆਇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਲੋਗ ਲੇ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ
ਜੀ ਸਚਖੰਡਿ ਗਏ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਉ, ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਆਗੈ ਆਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਇ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ, ਆਗੈ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ। ਫੇਰਿ ਬਹੁਤਿ ਦੁਆਇ^੩
ਕੀਨੀ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਉ ਦੁਆਇ:-

ਜਿਸ ਕੀ ਵਡੀ ਰਜਾਇ ॥ ਜਿਧ ਸਾਧਕ ਰਹੇ ਕਮਾਇ ॥

ਓੜਲੁ ਕੀਮ ਨ ਪਾਇ ॥ ਜੇ ਭਾਵਸੁ^੪ ਤਾ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥

ਜੀ ਤੇਰੇ ਨਾਨਕੁ ਬਲਿ ਬਲਿ^੫ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਹਸੇ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੈ ਕਿਛੁ ਮੇਰੀ ਕੀਮ^੬ ਨ ਜਾਨੀ ਕਿ
ਨਾ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਨੀ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਕਹੈ ਤੂੰ ਢਾਢੀ ਕੈਸਾ, ਜਤੁ ਮੇਰੀ
ਕੀਮਤਿ ਤੈ ਨ ਜਾਨੀ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਕੀਮਤਿ ਤਉ ਕੀਜੀਐ ਜਾਂ ਏਕ ਵਡਾ ਹੋਇ, ਏਕੁ ਲਹੁਤਾ^੭
ਹੋਇ ਤਾਂ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੀਐ। ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਕੀਮਤਿ ਤਾਂ ਜਾਨੀਐ ਜਾਂ ਏਕੁ ਚੰਗਾ ਹੋਇ, ਇਕੁ ਬੁਰਾ ਹੋਇ। ਜੀ,
ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਕੀਮਤਿ ਤਾਂ ਜਾਣੀਐ ਜਾਂ ਇਕੁ ਸਚਾ ਹੋਇ, ਇਕੁ ਕੂੜਾ ਬੁਠਾ ਹੋਇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ:-

ਸਲੋਕੁ^੮

ਜਾ ਤੂੰ ਵਡਾ ਸਭਿ ਵਡਿਆਈਆ ਚੰਗੀ ਚੰਗਾ ਹੋਈ ॥

ਜਾ ਤੂੰ ਸਚਾ ਤਾ ਸਭੁ ਕੋ ਸਚਾ, ਕੂੜਾ ਕੋਇ ਨ ਕੋਈ ॥

ਆਖਣੁ ਵੇਖਣੁ ਬੋਲਣੁ ਚਲਣੁ, ਜੀਵਣੁ ਮਰਣੁ ਧਾਤੁ^੯ ॥

ਹੁਕਮੁ ਸਾਜਿ ਹੁਕਮੈ ਵਿਚਿ ਰਖੈ, ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਆਪਿ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਹਿ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ !

^੧ਭੰਮੂਲਾ ਦਾ ਤਲਾਉ। ^੨ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਸਹਿਤ, ਸਹਿਜ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ, ਅਖਰੀ ਅਰਥ ਹਨ
ਪਿਆਰ (ਫਾਰਸੀ)। ^੩ਦੁਆਇ ਬੰਦਗੀ (ਪ੍ਰਣਾਮ ਸਹਿਤ ਅਰਦਾਸ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ) ਜੋ ਸੌਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ
ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੪ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ। ^੫ਬਲਿਹਾਰ, ਬਲਿਹਾਰ। ^੬ਕੀਮਤ, ਭਾਵ-ਕਦਰ।
^੭ਛੋਟਾ (ਲਘੁ)। ^੮ਵਾਰ ਮਾਥ ਕੀ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧। ^੯ਤਰੀਕਾ, ਬੰਧਨ।

ਤੂੰਹੈ ਏਕੁ ਆਪਿ ਵਡਾ ਹੈਂ ਦੂਜਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਰਚਨਹਾਰੁ ਨਾਹੀ, ਜਿਸ ਕਉ ਕਹੀਐ ਜਿ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਵਡਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਲਹੁਤਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਰਚਨਹਾਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੈਂ ਕੀਆ ਹੈ ਸਿ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਆ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਓਤਕੁ ਕਿਆ ਕੀਆ ਜਾਇ। ਜੇ ਤੁਧੁ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਵਡੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਭ ਵਡੀ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਸੁ ਸਭੁ ਸਹੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਤੂੰ ਚੰਗਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਸਭ ਤੇਰੀ ਪੈਦਾਇਸ ਚੰਗੀ ਹੈ ਜੀ, ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਸਭੋ ਚੰਗਾ। ਜਿ ਤੁਹਿ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਜਿ ਤੂੰ ਕਰਹਿਗਾ ਸਿ ਸਭੁ ਚੰਗਾ ਹੋਇਗਾ। ਤੂੰ ਸਚੁ ਹੈਂ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਸਭੁ ਸਚੁ ਹੈ, ਬੁਨੁ ਕਿਛੁ ਨਹੀਂ। ਸਚੇ ਕਰਣਹਾਰ ! ਸਭੁ ਸਚੁ, ਕੁੜਾ ਕਹੈ ਸਿ ਕੁੜਾ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੋਈ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਸਿ ਤੇਰਾ ਬੁਲਾਇਆ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ ਸਿ ਤੇਰਾ ਚਿਤਵਾਇਆ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਵੇਖਾਇਆ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਏਹਾ ਕਿਸ ਕਉ ਕਹੀਐ ? ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਚਲਦਾ ਹੈ ਸਿ ਤੇਰਾ ਚਲਾਇਆ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸੁ ਰਾਹਿ ਕੋਈ ਚਲਦਾ ਹੈ ਸਿ ਸਾਹ ਜੀ ! ਤੇਰਾ ਚਲਾਇਆ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੀ, ਹਉ ਬੁਰਾ ਚੰਗਾ ਕਿਸੁ ਕਉ ਕਹਾਂ, ਜਾਂ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਵਰਤੈ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵਦਾ ਹੈ, ਜਿਤਨੇ ਕੋਈ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਤਨੇ ਕੋਈ ਗਿਰਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਸਿ ਤੇਰੇ ਬੰਧਾਨ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵਦਾ ਹੈ ਸਿ ਤੇਰਾ ਜੀਵਾਲਿਆ ਜੀਵਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਬੰਧਾਨੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ ਹੈ, ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਬਾਪਿਆ ਹੋਆ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਇਤਨਾ ਜੀਵੈਗਾ ਫੇਰਿ ਬਹੁਤਿ ਮਰੈਗਾ। ਤੇਰੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਤੈਂ ਜਾਣਿ ਜਾਣਿ ਕੀਨੀ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚਿ ਸਭ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਚਲਾਇਆ ਚਲੈ ਤਾਂ ਜੀ ਮੈਂ ਕਿਆ ਕਹਾਂ। ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੈ ਥੀਂ ਬਾਹਰਾ ਹੋਵੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ! ਸਾਬਾਸਿ ! ਸਾਬਾਸਿ ! ਨਾਨਕ ! ਮੇਰਾ ਕਹਣਾ ਇਹੀ ਹੈ, ਸੋਈ ਮੁਖ ਕਉ ਜਾਣੈ ਜਿ ਇਉਂ ਸਮਝੈ। ਏ ਨਾਨਕ ! ਜੁ ਇਉਂ ਜਾਣੈ ਸਿ ਮੇਰਾ ਖੋਜੀ ਖੋਜੈ ਸਿ ਪਾਵੈ। ਏ ਨਾਨਕ ! ਏਵ ਨ ਜਾਣੈ ਸਿ ਮੇਰਾ ਵਾਦੀ, ਮੇਰਾ ਸਮਝਣਾ ਜਿ ਕੋਈ ਸਮਝੈ ਤਉ ਏਵੇਂ ਹੀ ਨਮਸ਼ੇ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜਿ ਕੋਈ ਇਉਂ ਸਮਝੈ ਸਿ ਮੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਿਆ ਕਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਿਆ ਕੋਈ ਕਰੈ, ਤੂੰ ਅਪਾਰੁ, ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਅਪਾਰੁ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੂੰ ਕਿਸੀ ਕਉ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਹਿ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕੋਈ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ, ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਹੈ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ਅਰੁ ਕਹੀਐ ਸੁ ਕਿਆ ਕਹੀਐ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਕਹੈਗਾ ਸਿ ਮੈ ਮਾਨਿ ਲੇਊਂਗਾ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸੁਹੁ ਬਾਲਕੁ ਹੈਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤਸਲੀਮ¹ ਕਰੀ। ਤਬ ਜਗਤੁ ਨਿਸਤਾਰਨ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਫੇਰਿ ਮਾਤ ਲੋਕ ਭੇਜਿਆ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ, ਸਾਹਿਬੁ ਬੇਸੁਮਾਰ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ:

ਸਿਫਤਿ ਕਰਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕੀ, ਬੁਝਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਜਹੁ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ ਜਾਇ॥ ੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਇ॥ ੭੭॥

¹ਨਮਸਕਾਰ, ਪ੍ਰਣਾਮ।

²ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਜਗਨ ਨਾਥ ਨਿਸਤਾਰਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਦਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ)

ਤਬ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਆਇਆ। ਇਕੁਤੁ ਨਗਰਿ ਆਇ ਬੇਠਾ। ਤਬ ਊਹਾ ਦਖਣ ਮਹਿ ਬਹੁਤੁ ਚਾਉਗਾ¹ ਉਠਿਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਜਿ, “ਇਕੁ ਐਸਾ ਐਸਾ ਫਕੀਰੁ ਪਛਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਥੀ² ਈਹਾ ਆਇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ਮਿਰਜਾਦਾ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ, ਉਸ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਿਛੁ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦੀ ਅਰੁ ਸਬਦੁ ਸੁਪਿ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸੁ ਚੋਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਬਾਤ ਕੋਈ ਪੁਛਤਾ ਹੈ ਸਾ ਬਾਤ ਪਰਵਾਨੁ ਕਰਿ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਬਡਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਨਾਨਕੁ ਨਾਮੁ, ਜਾਤਿ ਕਾ ਬੇਦੀ ਖੜੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਦਰਸਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਐਸੀ ਉਸਤਤਿ ਦੱਖਣ ਦੀ ਮਾਹਿ ਚਲੀ”। ਤਬ ਦੱਖਣ ਕਾ ਰਾਜਾ ਜਗਨ ਨਾਥ³, ਉਸੁ ਪਾਸਿ ਬਾਤ ਚਲੀ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਿਵ ਹੀ ਉਸ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਭੀ ਹੋਇ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਭਾਗਿ ਪਤੀ ਹੋਇ⁴ ਤਉ ਉਸ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਹੋਇ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ “ਜੀ, ਉਹੁ ਬਡਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਤੀਰਥ ਕੇ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸ ਕਉ ਉਹਾਂ ਹੀ ਜਾਇ ਮਿਲੀਐ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਭਲੀ ਬਾਤ, ਉਹਾਂ ਹੀ ਚਲੀਐ”। ਤਬ ਉਹੁ ਰਾਜਾ ਉਹਾਂ ਤੇ ਅਸਵਾਰੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਉਹਾਂ ਹੀ ਗਇਆ ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾ, ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਅਸਵਾਰੁ ਅਰੁ ਅਵਰੁ ਲੋਕ ਸਗਲੇ ਹਟਾਏ, ਇਕੋ ਰਾਜਾ, ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ, ਕੋਈ ਕੋਈ ਜਿ ਸਮਝਤੇ ਬੇ ਲੋਕ ਤੇ ਭੀ ਬੁਲਾਇ ਲੀਏ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਜੀ! ਰਾਮ ਰਾਮ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਵਹੁ ਜੀ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਿਛੁ ਏਕੁ ਮੇਵਾ ਅਤੀ ਲਿਜਾਇ ਰਖਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਸਕਲ ਜੀਆਂ ਕਉ ਬਾਂਟਿ ਦੀਆ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਏਕੁ ਪ੍ਰਬਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ! ਦੈਆਲੁ ਹੋਹਿ ਇਕੁ ਪ੍ਰੀਛਾ ਹੈ ਹਮਾਰੇ ਅੰਤਰਿ, ਜੇ ਤੁਮ ਦੈਆਲੁ ਹੋਹੁ ਤਬ ਹਮ ਕਹਹ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਰਾਜਾ! ਜੈਜੀ ਤੇਰੇ ਮਨਸਾ ਹੈ ਸੁ ਤੂ ਪ੍ਰਛ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਸੈਂਸਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਕਿਆ ਹੈ? ਏਹੁ ਗਾਹਨਗਤਿ⁵ ਕਿਛੁ ਪਾਈ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ, ਏਹਿ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਜੀਵ ਕੀ ਏਸੁ “ਕੋਈ ਕੈਸਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੈਸਾ ਹੈ—ਕੋਈ ਸਾਧੁ, ਕੋਈ ਚੋਰੁ” ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਗਾਹਨਗਤਿ ਕਿਆ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਸਾ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਏਕੋ ਸਰਵਰੁ⁶ ਕਮਲ ਅਨੁਪ ॥ ਸਦਾ ਬਿਗਾਸਹਿ ਪਰਮਲ⁷ ਰੂਪ ॥

ਉਜਲ ਮੋਤੀ ਚੁਗਿਹ ਹੋਸ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਗਈਸੈ ਅੰਸ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ-

“ਸੁਨਹੋ, ਰਾਜਾ! ਏਕੋ ਹੀ ਸਰੋਵਰੁ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਸਜਤੁ ਹੈ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਰੋਵਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਤਨਾ ਸਰੋਵਰੁ ਹੈ ਤਿਸ ਮਹਿ ਜਿ ਜੀਵ ਹੈ, ਸੇ ਕਵਲ ਜੀਵ ਹੈ, ਅਤਿ ਅਨੁਪ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਪਰਮਲ ਕਾ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਬਿਗਾਸਮਾਨ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਰੂਪੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕੈਸੀ, ਸੈਸੇ ਪਰਮਲੁ ਹੈ ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਸਰੋਵਰ ਮਹਿ ਜਿ ਮੋਤੀ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅਤਿ ਅਨੁਪੁ ਨਿਰਮਲੇ ਉਜਲੇ ਮੋਤੀ ਕੀਏ ਹੈ। ਮੋਤੀ ਕਵਨ ਕਹੀਅਹਿ? ਮੋਤੀ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਸਾਗਰੁ⁸ ਸਰੋਵਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਸੈਂਸਾਰੁ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਸਰੋਵਰ ਮਹਿ ਜੀਵ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਅਸੰਖ⁹ ਹੈ, ਪਣੁ ਮੋਤੀ ਕਉ ਉਸ

¹ਗੋਗਾ, ਬੋਰ ਗੁਲ, ਰੋਲਾ।

ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

²ਸਰੋਵਰ, ਤਲਾਉ।

³ਰਾਜਾ ਜਗਨਨਾਥ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਛਾਈ ਬਾਲੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ

⁴ਅਰਥਾਤ-ਕਿਸਮਤ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ।

⁵ਸੁਗੰਧਿਤ ਪਦਾਰਥ।

⁶ਸਮੁੰਦ੍ਰ।

⁷ਗਹਿਰੇ ਡੇਢ ਦੀ ਗੱਲ।

⁸ਅਨਗਿਣਤ।

ਸਰਵਰ ਬਿਰ ਬੀਂ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਚੁਗ ਸਕਦਾ। ਉਹਾਂ ਤੇ ਜਿ ਮੋਤੀ ਚੁਗਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਕਵਣਿ ਜੀਅ ਚੁਗਤੇ ਹੈਂ ? ਮੋਤੀਅਹੁ ਕਉ ਜਿ ਚੁਗਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਹੰਸ ਚੁਗਤੇ ਹੈਂ। ਜਿ ਹੰਸ ਕਵਨ ਹੈਂ ? ਹੰਸ ਜਿ ਹੈਂ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਾਧ ਹੈਂ, ਮੋਤੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਉ ਸਾਧ ਹੰਸ ਚੁਗਤੇ ਹੈਂ। ਜੀਅਾਂ ਮਹਿ ਤਉ ਸਭਨਾਂ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਅੰਸ ਹੈ, ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਪਣੁ ਮੋਤੀ ਜਿ ਹੈਂ ਜਿ ਹੰਸ ਹੀ ਚੁਗਤੇ ਹੈਂ। ਅੰਸੁ ਕਲਾ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ ਸੁ ਸਭਨਹੁ ਜੀਅਹੁ ਮਹਿ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਅਵਰ ਜੀਅਾਂ ਸਰੋਵਰ ਕਿਆ ਮਹਿ ਹੰਸ ਹੈ ਤਿਉਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਿਆ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਅਾਂ ਮਹਿ ਇਹੀ ਸਾਧ ਹੈਂ। ਸਭਨਹੁ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਅੰਸ ਹੈ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਨੇਹੀ ਜਾਨੀ ਭੀ ਹੈ ? ਕਿਵ ਹੀ ਏਹੁ ਬਾਤ ਪਾਈਐ ਭੀ, ਕੋਈ ਪਾਇ ਭੀ ਸਕੈ ? ਇਸ ਬਾਤ ਕਉ ਜਿ ਇਨਾਂ ਜੀਅਾਂ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਤਾਂ ਏਹਿ ਜੀਅ ਮਰਤੇ ਕਿਵ ਹੈਂ ?” ਕਹੈ, “ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਤੈਂ ਭਲੀ ਬਾਤ ਸਮਝੀ ਬੂਝੀ ਕਹੀ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ॥ ਬਿਨੁ ਜਲ ਸਰਵਰਿ ਕਮਲੁ ਨ ਦੀਸੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

“ਸੁਨਿਹੋ, ਰਾਜਾ ! ਜਿਉਂ ਦੇਖਹਿ ਜਲ ਬਿਨਾਂ ਕਵਲ ਨਾਹੀਂ ਹੋਤਾ, ਤਿਉਂ ਸੈਂਸਾਰ ਕਿਆਂ ਜੀਅਾਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭੀ ਨਾਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਕਮਲ ਨ ਹੋਇ, ਜਬ ਲਉ ਪਾਣੀ ਤਬ ਲਉ ਕਮਲੁ। ਨ ਕਮਲੁ ਨ ਪਾਣੀ। ਤਿਉਂ ਜਉ ਲਉ^੧ ਜੀਉ, ਤਉ ਲਉ^੨ ਪਰਮੇਸੁਰੁ। ਜਬ ਰਮੇ ਤਬ ਸਾਬਿ ਹੀ ਜੀਉ ਸਾਬਿ ਹੀ ਪੀਉ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਕਿਵ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਇਆ ਭੀ ਜਾਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਬਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਪਾਵੈ ਛੇਦੁ ॥ ਸਾਖਾ ਤੀਨਿ ਕਹੈ ਨਿਤਿ ਬੇਦੁ ॥

ਨਾਦ ਬਿੰਦ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਇ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਇਸੁ ਬਾਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਉ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝਤਾ ਹੈ। ਬੇਦੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਤੀਨਿ ਗੁਣ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਸੁ ਬਾਤ ਕਾ ਕੋਈ ਕੋਟ ਮੱਧੇ ਵਿਰਲਾ ਛੇਦੁ ਪਾਵਤਾ ਹੈ। ਨਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਬੇਦੁ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਸੁ ਕਉ ਰਾਗ ਕੀ ਅਰੁ ਬੇਦ^੧ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੈ ਆਵੈ ਅਰੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਰਾਜਾ ! ਪਾਵੈ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕਿਵੁ ਏਹੁ ਆਪਿ ਪਾਵਤਾ ਹੈ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਿ ਆਪ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਮੁਕਤੋ ਰਾਤਉ ਰੰਗਿ ਰਵਾਂਤਉ ॥ ਰਾਜਨ ਰਾਜਿ ਸਦਾ ਬਿਗਸਾਂਤਉ ॥

ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਰਾਖਹਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ਬੂਝਤ ਪਾਹਨ ਤਾਰਹਿ ਤਾਰਿ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਸੁਨਿਹੋ, ਰਾਜਾ ! ਜੋ ਉਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਬਿ ਰਚੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਹੈਂ, ਤੇ ਤਉ ਮੁਕਤਿ ਭਏ

^੧ਜਬ ਲਗ, ਜਦ ਤਕ।

^੨ਤਬ ਲਗ, ਤਦ ਤਕ।

^੩ਏਥੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ‘ਸਾਖਾ ਤੀਨ’ ਦਾ

ਅਰਥ ‘ਸਾਖੀਆਂ ਬੇਦ ਸਮਝਾਵਤਾ’ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ‘ਨਾਦ ਬਿੰਦ’ ਨੂੰ ‘ਰਾਗ ਤੇ ਬੇਦ ਦੀ ਸੁਰਤਿ’ ਕਲਪਿਆ ਹੈ, ਪਰ ‘ਸਾਖਾ ਤੀਨ’ ਦੇ ਕੋਈ ਅਰਥ ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਾਖਾਂ-ਮਾਧ੍ਯੰਦਿਨੀ, ਸ਼ੋਨਕੀ ਤੇ ਅਸ਼੍ਵਲਾਯਨ-ਜਾਂ ਕਰਮ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਤੇ ਗਾਯਾਨ ਅਥਵਾ ਨਾਦ, ਬਿੰਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਧੁਨੀ (ਗੂੰਜ) ਅਥਵਾ ਬੀਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਣਵ (ਓਅੰ) ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਜੇ ਹੈ, ਬਿਗਾਸਮਾਨ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਹੈ। ਉਇ ਤਉ ਐਸੇ ਪਣੁ ਰਾਜਾ ! ਜਿਸ ਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਰਖੇ ਤਿਸੁ ਕਉ ਬੁਝਤੇ ਜਾਤੇ ਕਉ ਕਾਇ ਲਏ, ਜੇ ਉਸੁ ਭਾਵੈ ਤਉ ਕਿਆ ਨ ਕਰੇ, ਜੇ ਉਸੁ ਠਾਕੁਰੁ ਭਾਵੈ ਤਉ ਪਥਰ ਹੀ ਕਉ ਤਾਰੇ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਬਿਗਾਨੀ^੧ ਬਾਤ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਜਿਉਂ ਤੁਮ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤਿਉਂ ਕਹਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ ਜਾਣਿਆ ॥

ਉਲਟਿ ਭਈ ਘਰੁ ਘਰਿ ਮਹਿ ਆਣਿਆ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥

ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਲਾਗੈ ਪਾਇ ॥੪॥੧੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ -

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਤ੍ਰਿਭਵਣ^੨ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਿਸੁ ਕੀ ਮੋਢਾ ਜੋਤਿ^੩ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ ਛਾਇ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੋਈ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ ਨਾਬੁ ਹੋ ਮੇ ਹਿਰਦੈ ਕੇ ਬਿਖੇ ਪਛਾਤਾ, ਉਲਟਿ ਕਰਿ ਤੁਈ ਭਵਣ ਮਹਿ^੪ ਛਾਇ ਰਹਿਆ। ਜਿਸ ਕਾ ਤੀਨਿ ਭਵਣ ਮਹਿ ਘਰੁ ਸਾ ਸੁ ਏਸੁ ਆਤਮੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਆਣਿ ਬਸਾਇਆ। ਜਦਿ ਤੁਈ ਨਾਬੁ^੫ ਆਤਮੇ ਆਇ ਬਸਿਆ ਤਬ ਰਾਤਿ ਦਿਹਾ^੬ ਉਸ ਕੀ ਭਗਤਿ ਲਗਾ ਕਰਣੇ। ਜਿਨਹੁ ਸੰਤਹੁ ਐਸੀ ਭਗਤਿ ਕਰੀ, ਹਉਂ ਤਿਨ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਉਂ। ਜਿਉਂ ਜਿਨਹੁ ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਣਿਆ, ਇਉਂ ਉਲਟਿ ਕਰਿ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸੰਉ ਸਮਾਏ।” ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈਂ।” ਤਬ ਰਾਜੇ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ, ਡੰਡਉਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਲੰਬਾ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪਗਹੁ^੭ ਉਪਰਿ ਪਤਿ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਗੋਬਿੰਦੁ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ। ਤੂੰ ਇਬ ਸਿਰੁ ਉਠਾਇ^੮। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸੋ ਹਉ ਪਾਹੁਨੁ ਹਉ, ਪਥਰੁ ਹਾਂ, ਜਿਉਂ ਜਾਨਹੋ ਤਿਉਂ ਮੁਕਤਿ ਮੁਖ ਕਉ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ! ਜਾਹਿ ਮੇਰੇ ਬਚਨਿ ਕਰਿ ਕੈ ਤੂੰ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇਗਾ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ, “ਕਹੈ ਜੀ, ਤੁਮਰਾ ਬਚਨੁ ਹੈ ਸੁ ਸਤਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਉ ਸਾਂਤਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜਬ ਲਉ ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਦੀਖਿਆ^੯ ਨ ਮੁਖ ਕਉ ਦੇਹਿ, ਤਬ ਲਉ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਹੁ ਰਾਜਾ ਸਿਖੁ ਕੀਆ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿਖ^{੧੦} ਸਮਝਾਈ, ਉਹਾਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਧੀ। ਸਾਰਾ ਨਗਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲਾਗਾ ਸਿਮਰਣੇ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੋਆ। ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗਾ ਜਪਣੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੧} ॥

ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜੁ ਰਾਜਿ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਜਿਨੀ ਪਛਾਣਿਆ ਦਰ ਸਚੈ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੭੮॥

^੧ਬਿਗਾਨੀ, ਪਰਾਈ, ਓਪਰੀ।

^੨ਤਿਨ ਲੋਕ-ਸੁਰਗ, ਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ।

^੩ਸੋਭਾ ਰੂਪ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਿਰਣ।

^੪ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ।

^੫ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਬ (ਸ਼੍ਰਾਮੀ, ਅਥਵਾ ਮਾਲਿਕ)।

^੬ਦਿਨ।

^੭ਪੈਰਾਂ।

^੮ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ।

^੯ਸਿਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹੁ ਰੀਤਿ।

^{੧੦}ਇਹ ਬਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਹੁਜਤੀਆਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਰਾਜੇ ਸਾਥਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਕੈ ਦੱਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਤੀਰਥ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬੈਠਾ। ਇਕਿ ਲੋਹੁ ਜਤਿ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੋ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਤਬ ਉਇ ਅਪਨੀ ਹੁਜਤਿ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਲਾਗੇ ਕਰਣੇ। ਬਾਬੇ ਨੋ ਅਗਾਹ^੧ ਮਲੂਮ, ਦਿਲ ਕੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜਾਣੇ ਜਿ ਏਨ ਕੇ ਅੰਦਰਿ ਇਹੁ ਬਾਤ ਨਾਹੀ, ਹੁਜਤਿ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਗਵਤੀ ਰਾਗ^੨ ਮਹਿ :-

ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਰੀ ਹੁਜਤਿ ਦੂਰਿ ॥ ਬਹੁਤੁ ਜਿਆਣਪ ਲਾਗੈ ਧੂਰਿ ॥

ਲਾਗੈ ਮੈਲੁ ਮਿਟੈ ਸਚ ਨਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰਿਅਹੁ! ਹੁਜਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ। ਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਚੁ ਹੈ, ਸਚੁ ਹੋਇ ਤਬ ਸਾਚਾ ਪਾਏ, ਏਵ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ। ਹੁਜਤਿ ਕੀਤੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਦੂਰਿ ਪੜੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਗਿਆਨੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਤਉ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਜਿਆਣਪ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿਤਨਾਂ ਕਰੈ ਇਤਨੀ ਮਹਿ ਧੂੜਿ ਪੜਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਮਨੁ ਬਿਕਰਮੀ ਹੈ, ਮੇਲੁ ਭਰੀਤਾ ਹੈ, ਉਹੁ ਮੈਲੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਉਤਰੈ? ਜਬ ਗੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਜਪੈ ਤਬ ਮੈਲੁ ਉਤਰੈ, ਨਾਤਰ^੩ ਨਾ ਉਤਰੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਕੈ ਧਿਆਨਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਲਿਵ ਲਾਵੈ, ਤਉ ਹੀ ਪਾਵੈ”। ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ, “ਕਹੈ ਜੀ, ਤੁਮਿ ਜਿ ਕਹਤੇ ਹਉ ਸੁ ਸਚੁ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ, ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਿਸਦਾ ਨਾਹੀ, ਸੁਣੀਦਾ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਫਲਾਨੈ ਦੇਸਿ ਹੈ ਜਿ ਜਾਇ ਮਿਲੀਐ, ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਜੀਐ। ਏਹੁ ਬਾਤ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਬਤਾਵਤਾ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਾਣੀਐ, ਜਿ ਅਦ੍ਰਿਸਟਿ ਵਸਤੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਹੈ ਹਜੂਰਿ ਹਾਜਰੁ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਾਚੁ ਕਰਤੇ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੈ ਹਜੂਰਿ ਹਾਜਰੁ ਅਰਦਾਸਿ” ਹੋ ਬਾਬਾ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਦੂਰਿ ਜਿ ਕਹਣਾ ਹੈ ਸੁ ਹੈਵ^੪ ਹੈ। ਦੇਖਤਾ ਸੁਨਤਾ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਹਜੂਰਿ ਹੈ; ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਹਣਾ ਹੈ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਭੁ ਸੁਣਤਾ ਭੀ ਹੈ ਅਰੁ ਦੇਖਤਾ ਭੀ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਚੈ ਤਬ ਜੀਅ ਜੀਅ ਕਾ ਬੋਲਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸੁਣਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵੇਹੁ ਬਾਤ ਨ ਹੋਈ ਜਾਨਤਾ ਤਬ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਆਖਰਿ ਵਖਤਿ ਜੀਆਂ ਕਾ ਹਿਸਾਬੁ ਲੇਤਾ ਹੈ। ਨਾ^੫, ਜਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਜੀ ਕੀ ਸਾਰ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਜੀਆਂ ਕਾ ਹਿਸਾਬੁ ਲੇਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਬੋਲੀਤਾ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਖੰਦੇ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ। ਜੇ ਕਹਿ ਜਾਣੈ ਤਉ ਅਰਦਾਸਿ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸੁਣਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਕਾ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਭੁ ਉਸ ਹੀ ਕੈ ਪਾਸਿ ਹੈ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਜਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਤਉ ਏਹੁ ਕਿਉਂ ਆਵਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

^੧ਅਗਾਉ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ।

^੨ਇਹ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਦਾ ਨਹੀਂ।

^੩ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

^੪ਅਫਸੋਸ, ਸਿਤਮ।

^੫ਦੇਖੋ ਨਾ।

ਕੁਤੁ ਕਮਾਵੈ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਕਹਣਿ ਕਥਣਿ ਵਾਰਾ ਨਹੀ ਆਵੈ ॥
ਕਿਆ ਦੇਖਾ ਸੂਬ ਸੂਬ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ “ਸੁਨਿਹੋ, ਭਾਈ ! ਏਹੁ ਜਿ ਆਵਤਾ ਹੈ, ਜਾਤਾ ਹੈ ਸੁ ਕੁਤੁ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਆਵਤਾ ਜਾਵਤਾ ਹੈ । ਸੁ ਸਚੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਅਸਥਿਰੁ ਹੈ । ਜੇ ਏਹੁ ਸਚ ਘਰਿ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੋ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਈ, ਜਿ ਕੁਤੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ਤਉ ਜਨਮਤਾ ਮਰਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਏਨਿ ਕਹਿਆ, ਸੁਣਿਆ ਅਰੁ ਸਚੁ ਨ ਕਮਾਵੈ ਤਬ ਏਹੁ ਬੂਠਿ ਕਹਿਆ ਅਰੁ ਸੁਣਿਆ ਵਾਰੇ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ । ਨਾ ਜਬ ਸਾਰਾ ਹੋਇ ਤਬ ਪਾਵੈ । ਦੇਖੀਐ ਸੁ ਕਿਆ ਦੇਖੀਐ, ਸੂਬ ਸੂਬ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਪੜਤੀ ਉਸ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਗਹਨਗਤਿ । ਪਣੁ ਭਾਈ ਜੀ, ਇਤਨਾ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਤੇ ਮਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਤਿਪਤਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਕੋਈ ਬਾਚੀਤਾ^੧ ਹੈ ਇਸੁ ਸੈਸਾਰ ਤੇ, ਕਿ ਸਭ ਕਾਲਿ ਵਿਆਪੀ^੨ ਹੈ” । ਕੋਈ ਇਸੁ ਕਾਲ-ਰੋਗਾ^੩ ਤੇ ਬੰਚੀਐਗਾ ?” ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਪੁਰਖਹੁ !

ਜੋ ਜਨਮੇ ਸਿ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪੇ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਣਿਆ ਦੂਖ ਸੰਤਾਪੇ ॥

ਜੋ ਜਨ ਬਾਂਚੇ ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਵਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਚਾਖੇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਜੋ ਜਨਮਿਆ ਹੈ ਸੁ ਹੰਉਮੈ ਕੇ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪਿਆ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਕੈ ਦੁਖਿ ਏਹਿ ਜੀਅ ਸਭਿ ਸੰਤਾਪੇ ਹੋ” । ਪਣੁ ਇਕਿ ਬਾਂਚੇ ਭੀ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਰਖੇ । ਕਉਣਿ ? ਜਿਨਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ, ਅੰਬਿ-ਤੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਉਨਹੁ ਚਾਖਿਆ, ਸੇਈ ਹੀ ਬਾਂਚੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅੰਬਿ-ਤੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤਿਸੁ ਪੀਏ ਕਾ ਗੁਣੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਣੀਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਨਿ ਪੀਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ ! ਕਰਤੂਤ ਤੇ ਜਾਨੀਤਾ ਹੈ” । ਕਹੋ, ਜੀ, ਅੰਬਿ-ਤੁ ਪੀਏ ਕੀ ਕਰਤੂਤਿ ਕਿਆ ਪ੍ਰਗਟਿ ਆਵਤੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫੇਰਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਚਲਤਉ ਮਨੁ ਰਾਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਬਦੁ ਭਾਖੇ ॥

ਸਾਚੇ ਸਬਦਿ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਪਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕਿਆਹੁ ! ਅੰਬਿ-ਤੁ ਚਾਖੇ ਕਾ ਗੁਣੁ ਏਹੁ ਹੈ ਜਿ ਮਨੁ ਦਹਦਿਸਿ ਚਲਤਾ ਹੈ ਸਿ ਬਾਂਚਿ ਆਵਤਾ ਹੈ, ਚਲਣੇ ਤੇ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਅੰਬਿ-ਤੁ ਸਬਦੁ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਤਾ ਹੈ । ਸਚ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਹ ਮੁਕਤਿ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਫਿਰਿ ਗਰਭਿ ਵਾਸਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ, ਅਰੁ ਆਪਸ ਕੀ ਹੰਉਮੈ ਖੋਇ ਦੂਰਿ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਹੰਉਮੈ ਵਿਚਿ ਬੀ ਉਸ ਕੀ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਜਾਤੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਕੰਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਅੰਬਿ-ਤੁ ਗੁਰੁ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਇਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਹਿ ਜੀਅ ਬਾਂਚੀਤੇ^੪ ਹੈ । ਨਾਤਰ ਅਵਰੁ ਜੀਅ ਜੂਨੀ ਕੇ ਫੇਰਿ^੫ ਮਹਿ ਸਭਿ ਆਵਹਿਗੇ ਅਰੁ ਸਭਨਾ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਗਿਰਾਸੈਗਾ, ਕੋਈ ਗੁਰੁ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਬਾਂਚੀਐ ਸੁ ਬਾਂਚੀਐ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

^੧ਬਚੀਦਾ ਜਾਂ ਬਚਦਾ । ^੨ਅਰਥਾਤ-ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਾਲ ਹੀ ਵਿਆਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ^੩ਕਾਲ ਰੂਪ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ । ^੪ਬਚੀਦੇ ਜਾਂ ਬਚਾਈਂਦੇ । ^੫ਚਲ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਹੁਜਤੀਅਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ “ਪੰਨੁ ਹੋ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਸ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਨਾਮੁ ਸੁਣਿਆ ਸੁ
ਪੰਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !”

ਸਲੋਕੁ¹ ॥

ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਬਿਤੁ ਚਾਖਿਆ ਦਰਗਹ ਤੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਤਿਨ ਕੀ ਮਹਮਾ ਕਿਆ ਗਣੀ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੭੯ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਨਹੁ ਹੁਜਤੀਆਂ ਤੇ ਅਗੈ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਏਕ ਨਗਰ ਮਹਿ ਜਾਇ ਬਸਿਆ। ਤਬ ਉਹਾਂ ਏਕਿ
ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਮਿਲਿ ਗਏ। ਉਨਹੁ ਆਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ”।
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮ, ਆਈਐ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉਂ, ਆਈਐ ਜੀ” ! ਤਬ
ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ
ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਬ ਕਹਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਕਹੀਐ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਹਮਰੈ ਜੀ ਇਹੀ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਸੁ ਸੈਂਸਾਰ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ² ਕਉਂ
ਛੋਡਿ ਬੈਠਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਜਿ ਉਦਾਸੀ ਪਕੜਦਾ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉਂ ਕਵਨੁ ਸੁਖ
ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ? ਸਾਵਧਾਨ ਸੁਖ ਤਉ ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ਜਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ, ਪੁਤ੍ਰ ਕਾ ਸੁਖੁ
ਹੈ; ਸੇਵਣ ਕਪੜੇ ਪੈਨਣ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹਣ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਠਕੁਰਾਇਤਿ³ ਭੂਮਚਾਰੀ⁴ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਘਰ ਭੰਡਾਰ
ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਕੁਟੰਬ ਪਰਵਾਰ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਦੇਸ ਜਨਮ ਧਰਤੀ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਸੈਂਸਾਰ
ਕਿਰਤਿ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਦੇਣੇ ਲੈਣੇ ਕਾ ਸੁਖੁ ਹੈ; ਹੋਰੁ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਸਾਵਧਾਨ ਸੈਂਸਾਰ ਕੇ ਦੋਸਤੋਂ ਹੈਂ। ਤਿਨਾਂ ਵਸਤੂ ਕਉਂ
ਜਿ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਉਠਿ ਉਦਾਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸੁ ਉਸ ਕਉਂ ਕਵਨੁ ਸੁਖ
ਉਪਜਤਾ ਹੈ ? ਕਵਨੁ ਸੁਆਦੁ ਲਗਤਾ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਮਝਾਇ ਦੀਜੀਐ ?” ਤਬ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਦੁਖੁ ਬਿਆਪੈ ॥

ਜਿਹਵਾ ਸਾਦੁ⁵ ਨ ਫੀਕੀ ਹਰਿ⁶ ਬਿਨੁ ਬਿਨੁ ਪਿਰੁ⁷ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਪੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਬ ਲਗੁ ਦਰਸਨੁ ਪਰਸੈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤਬ ਲਗੁ ਛੁਖ ਪਿਆਸੀ ॥

¹ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

²ਸਾਈਂ ਲੋਕ, ਸਾਧੂ, ਫਕੀਰ।

³ਮਾਇਆ।

⁴ਠਕੁਰਾਈ, ਮਾਲਿਕੀ।

⁵ਛਿਮੀਂਦਾਰੀ, ਬਿਸਵੇਦਾਰੀ।

⁶ਸ੍ਵਾਦ, ਲੁਤਫ਼।

⁷ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਰਸ’।

⁸ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਪ੍ਰਭ’।

ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਤ ਹੀ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਜਲ ਰਸਿ ਕਮਲ ਬਿਗਾਸੀ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਜਿ ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ !-ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਨ ਕੰਉ ਹਰਿ ਜੀ ਕੀ ਪਿਆਸ ਲਗਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰਿ ਕੇ ਦਰਸਨ ਬਿਨਾਂ ਰਹਤੇ ਨਾਂਹੀ, ਉਨ ਕੰਉ ਮਾਇਆ ਕੇ ਸੁਖ ਸਭਿ ਦੁਖ ਸਮਾਨਿ ਲਗਤੇ ਹੈਂ। ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਹਰਿ ਜੀ ਰਹਿ ਨਾਂਹੀ ਸਕਤੇ। ਉਇ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਏਸੁ ਸੈਸਾਰ ਕੇ ਜਿ ਸੁਖ ਹੈਂ ਸਿ ਹਮ ਕੰਉ ਦੁਖ ਸਮਾਨਿ ਹੈਂ, ਬਿਨਾਂ ਹਰਿ ਜੀ ਬੀਂ ਜਿ ਹਮ ਏਨਾ ਸੈਸਾਰ ਕਿਆ ਸੁਖਾਂ ਮਹਿ ਪੜੇ ਤਬ ਹਮਿ ਏਨੀ ਰਸੀਂ ਬਿਆਪੇ, ਏ ਸਭਿ ਦੁਖ ਹੈਂ, ਮਾਇਆ ਕੇ ਜਿ ਸੁਖ ਹੈਂ; ਅਰੁ ਉਇ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਏਹਿ ਜਿਹਬਾ ਬਿਨਾਂ ਹਰਿ ਤੇ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਬੋਲੇ, ਤਬ ਉਨ ਕੰਉ ਏਹੁ ਆਪਣੀ ਜਿਹਬਾ ਹੀ ਫੀਕੀ ਲਗਤੀ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣੇ ਤੇ। ਉਇ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ, ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਹਰਿ ਤੇ ਹਮ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਬੋਜਿਆ ਤਬ ਹਮਰੈ ਤਾਂਈ ਜਮ ਕਾਲੁ ਹਮ ਨੋ ਮਾਰਿ ਸੰਤਾਵੈਗਾ ਬਿਨਾਂ ਹਰਿ ਤੇ ਹਮਰੈ ਬੁਝੈ ਰਹਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਇਸੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਸੈਸਾਰ ਤੇ ਉਦਾਸੁ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵਾ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ, ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੁਲੱਭੁ ਹੈ: ਦੇਖਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਓਹਿ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਇਉਂ ਇਉਂ ਕਰਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ, ਜਬ ਲਗ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ ਤਬ ਲਗ ਮਨੁਖ ਕੰਉ ਭੂਖ ਅਰੁ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਤਬ ਉਸ ਕੰਉ ਦਰਸਨ ਦੇਖੇ ਏਹੀ ਨੀਸਾਨੀ ਹੈ: ਜਿਸ ਕੀ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਕੀ ਕਲਪਨਾ-ਤਿਸਨਾ ਮਿਟਿ ਜਾਇ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਜਾਨਣਾ ਜਿ ਏਸ ਕੰਉ ਦਰਸਨੁ ਭੈਆ ਹੈ। ਕਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਂਈ? ਕਮਲ ਕੀ ਨਿਆਂਈ। ਜਿਉਂ ਕਮਲੁ ਕੰਉ ਜਲ ਹੀ ਤੇ ਪਰਗਾਸੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਮਲੁ ਜਿ ਰਹਿਆ ਸਿ ਪਾਣੀ ਕੇ ਜੋਗਿ ਬਿਗਸਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਪਾਣੀ ਨ ਹੋਇ ਤਬ ਸੂਕਿ ਜਾਇ ਤਿਉਂ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਜਿ ਮਾਇਆ ਤਿਆਗਿ ਕਰਿ ਹਰਖਮਾਨੁ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਬਿਗਸਤੇ ਹੈਂ ਸਿ ਜਾਣੀਐ ਜਿ ਏਨ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਦਿਖਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹੀਂ ਦੂਰਿ ਕਹੀਤਾ ਹੈ। ਏਸ ਕੰਉ ਜਿ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲਤਾ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਉਨਵਿ ਘਨਹਰੁ ਗਰਜੈ ਬਰਸੈ ਕੋਇਲ ਮੋਰ ਬੈਰਾਗੈ ॥

ਤਰਵਰ ਬਿਰਖ ਬਿਹੰਗ ਭੁਇਅੰਗਮ ਘਰਿ ਪਿਰੁ ਧਨ ਸੋਹਾਗੈ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਉਂ ਮੇਘੁ ਉਨਮਿ ਕਰੈ ਬਰਸਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਭੁ ਉਪਰਿ, ਸਭ ਮੱਧਿ^੧ ਬਰਸਤਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਮੇਘ ਕੇ ਬਰਸਣੇ ਸਾਥਿ ਕਈ ਜੀਵ ਖੁਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਕਵਣਿ ਕਵਣਿ ਜੀਅ ਖੁਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ? ਏਕ ਕੋਕਲ^੨ ਖੁਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ; ਇਕੁ ਮੋਰੁ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਇਕੁ ਧਰਤੀ ਖੁਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ; ਧਰਤੀ ਕੇ ਰੋਮ ਹੈਂ ਅਠਾਰਹ ਭਾਰ ਵਣਾਸਪਤੀ-ਬਿਰਖ ਬਿਹੰਗ^੩ ਤਰਵਰ^੪ ਖੁਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ; ਅਰੁ ਇਕਿ ਬਿਹੰਗਮ ਬਬੀਹੇ ਖੁਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਭੁਇਅੰਗਮ ਸਰਪ ਖੁਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਜਿਨ ਕੇ ਘਰਿ ਧਨ^੫ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ

^੧ਦੁੱਖ ਦੇਵੇਗਾ।   ^੨ਪਾਮੋਂ।   ^੩ਇਸ ਤਰਾਂ, ਇਉਂ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ।   ^੪ਦੁਰਲੱਭ।
ਜੋ ਐਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।   ^੫ਖੁਸ਼, ਪ੍ਰਸੰਨ।   ^੬ਉਮੰਡ ਕੇ।   ^੭ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੱਧ (ਵਿਚਕਾਰ)।
^੮ਕੋਇਲ।   ^੯ਬਿਹੰਗਮ, ਪੰਛੀ।   ^{੧੦}ਦਰਖਤ।   ^{੧੧}ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪਤਨੀ।

ਘਰਿ ਪਿਰਾ ਸੰਗ ਰਹਤੀ ਹੈ ਉਹੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖੁਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਜਿ ਏਹਿ ਖਸਮ ਸੰਉ ਖੁਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਏਤਨੇ ਜੀਵ ਤਿਵੇਂ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿਐ ਖੁਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈ। ਜੇ ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੂਰਿ ਹੈ ਤਿਉਂ ਮੇਘ ਭੀ ਦੂਰਿ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਬਰਸਤਾ ਮੇਘ ਨਜੀਕਿ ਹੈ, ਜਾਣੀਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਸਿਮਰੇ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਿਕਟਿ ਜਾਣਤਾ ਹੈ। ਜਿ ਉਹਿ ਜੀਅ ਬਰਸਿਐ ਖੁਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈ ਤਿਉਂ ਹਰਿ ਜਨ ਸਿਮਰਿਐ ਖੁਸੀ ਹੋਤੇ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਖਾਲੀ ਜਿ ਰਹੀ, ਕਵਣਿ ਰਹੀ ? ਉਨਕਾ ਜਿ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ ਸੁ ॥ ਨਾਈਐ ਜੀ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਕੁਚਿਲ ਕਰੁਪਿ ਕੁਨਾਰਿ ਕੁਲਖਨੀ ਪਿਰ ਕਾ ਸਹਜੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥

ਹਰਿ ਰਸ ਰੰਗਿ ਰਸਨ ਨਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਖੁ ਸਮਾਨਿਆ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਖਾਲੀ ਜਿ ਰਹੀ ਜਿ ਸਾਈ ਰਹੀ ਜਿ ਦੁਰਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੁਚਿਲ ਰਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੰਉ ਆਤਮਾ ਨ ਭੀਨਾ, ਸਦਾ ਕਰੋਰੁ ਹੀ ਰਹਿਆ; ਅਰੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰੋਰਿ ਭਈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੁਲਖਣੁ ਸਾ ਸੋਈ ਕੀਆ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਭੈ ਮਹਿ ਕਬਹੂ ਨ ਰਹਿਆ, ਹੰਉਮੈ^੧ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਿਆ, ਤਿਤੁ ਜਾਇ ਕਰਿ ਖਾਲੀ ਰਹਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਬੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਬੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਮਿਹਰ ਬੀ^੨ ਨਾਮ ਖਜਾਨੇ ਬੀ, ਖਾਲੀ ਰਹੈ ਉਹਿ ਜੀਵ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਰਸਿ ਸਾਥਿ ਉਨਕੀ ਰਸਨਾ ਕਬਹੂ ਨ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀ^੩, ਦੁਰਮਤਿ ਹੀ ਕੇ ਦੁਖ ਮਹਿ ਪਚੇ^੪ ਉਹਿ ਜੀਵ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਏਸ ਕੇ ਆਵਣ ਜਾਣੇ^੫ ਕਾ, ਹੰਉਮੈ ਕਾ, ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਦੁਖ ਕਟੀਐ ਭੀ ? ਦੋਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਆਇ ਨ ਜਾਵੈ ਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ਨਾ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਸਗੋਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਸਹਜਿ ਸੁਹੇਲੀ ਪ੍ਰਭ ਦੇਖਤ ਹੀ ਮਨੁ ਧੀਰੇ ॥੩॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਆਵੈ ਜੂਨੀ ਮਾਹਿ, ਨ ਜਾਵੈ, ਜੂਨੀ ਮਾਹਿ। ਨਾ ਇਸ ਕੰਉ ਕੋਈ ਦੁਖ ਭੂਖ ਬਿਆਪਿ ਸਕੇ। ਏਸੁ ਕੰਉ ਦੁਖ ਕੋਈ ਨ ਹੋਇ। ਇਸ ਕੇ ਸਰੀਰ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸੁਖੀ ਹੋਇ ਜਿ ਏਸ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਚਿਤਿ ਆਵੈ। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈਣੇ ਸਾਥਿ ਏਸ ਕਾ ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਕਟੀਐ। ਜਿ ਏਸ ਕੰਉ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਅਰੁ ਭੂਖ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੋਇ। ਇਸ ਕੰਉ ਸਹਜੁ ਸੁਖੁ ਆਇ ਜਾਇ। ਏਹੁ ਸੁਧਾਰੀਐ ਪਰਫੁਲਤੁ ਹੋਇ, ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ ਜਾਇ”। ਤਬ ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਉਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੁਹੀ ਹਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ! ਤੁਹੀ ਹਮਾਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਤੇਰੀ ਹਮਿ ਸਰਣਿ ਪੜੇ ਹੈਂ। ਹਮ ਕੰਉ ਤੂ ਨਾਮੁ ਹੀ ਨਿਮਰਾਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਤੁਮਰਾ ਗੁਰੂ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ, ਤੁਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅਰਾਧਹੁ”। ਤਬ ਉਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਹੂਏ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਛਏ। ਉਨ ਕੇ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ, ਕਹਣੈ ਲਾਗੇ, ਜੇ, “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !”

^੧ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪਤੀ।

^੨ਝੁਰਾ ਲੱਛਣ।

^੩ਹੰਕਾਰ, ਅਭਿਮਾਨ, ਗ਼ਰੂਰ।

^੪ਤ੍ਰਿਪਤ

ਹੋਈ, ਚੱਜੀ।

^੫ਸੜੇ।

^੬ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ।

ਸਣੌਰੇ ॥

ਜੇ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸੁਣਾਵੈ ਰਾਮ ਕਾ ਤਾਕੀ ਚਰਨ ਧੂਟਿ ਮੈ ਲੇਉ ॥

ਤਨੁ ਧਨੁ ਰਾਖਉਂ ਸੀਸੁ ਕਾਟਿ ਬਿਨੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੇਉ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਹੈਸੈ ਪਰਿਆ ਹਾ ਹਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਕਿਆ ਦੇਉ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੋਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੮੦॥

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨਗਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਏਕਸ ਹੋਰਸ ਨਗਰਿ ਮਹਿ ਜਾਇ ਬਸਿਆ,
ਅਰੁ ਏਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਇ ਗਏ, ਤਿਨਹੁ ਆਇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰੀ ਜਿ “ਰਾਮ ਰਾਮ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ !
ਰਾਮ ਰਾਮ” ! ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮ, ਆਵਹੁ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ,
ਆਈਐ ਜੀ ! ਬੈਸੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ । ਤਬ ਘੜੀ ਏਕ
ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜੇ ਸੁਨੀਐ
ਤਬ ਬੇਨਤੀ ਕਹਹ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਕਹੀਐ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੈ
ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਕਹੀਐ ਜੀ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾ,
ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਤੁਮਿ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਤੇ ਹਉ, ਸਿ ਅਨੇ ਪਹਰ ਕਰਤੇ ਹਉ ਕਿ ਕੋਈ ਇਕੁ
ਵਿਨੁ-ਦੁਇ ਵਿਨ ਨਾਹੀ ਭੀ ਕਰਤੇ ? ਜਿਉਂ ਤੁਮ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਤੇ ਹਉ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਤਿਵ ਹੀ
ਕਹੀਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥

ਜੈ ਜਗਦੀਸ ਸਦਾ ਜਸੁ ਚਾਹਉ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਰਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਤੁਮ ਤਾਂ ਕਹਤੇ ਹੋ ਜਿ ਕੋਈ
ਦਿਨੁ ਰਹਤੇ ਹਉ, ਪਣੁ ਜੇ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਸਾਸੁ ਨ ਆਵੈ ਤਉ ਦੇਹੀ ਕੇਤਾ ਕੁ ਜੀਵੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸਾਸ ਨਿਕਲਤੇ
ਹੀ ਦੇਹੀ ਮਰਿ ਜਾਤੀ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਪੁਰਖਾ ! ਤਿਉਂ ਹਰਿ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਮੇਰਾ ਸਾਸੁ ਹੈ, ਹਉ ਜਿ ਹਾਂ ਸਿ ਦੇਹੀ ਹਾਂ,
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜਿ ਜੀਵਉ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜੀਵਉ । ਮੈਂ ਏਹੀ ਚਾਹਦਾ ਹਾਂ ਜਿ ਏ ਜਗਦੀਸ ! ਏਰੀ ਜੈ ਹੋਵੈ ਮੇਰੈ
ਤਾਈਂ ਤੂੰ ਏਹੀ ਸਜੁ ਹੀ ਕਰਾਇ । ਅਵਰੁ ਬਾਤ ਮਤੁ ਦੇਹਿ । ਮੈਂ ਏਹੈ ਸਿਮਰਨ ਬਿਨਾਂ ਨਾਹੀ ਰਹਿ ਸਕਤਾ ।
ਤੂੰ ਮੁਖ ਕਉ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਦੇਹਿ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਸੰਸੇ ਵਿੱਚ, ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ।

^੩ਆਰਾਮ ਕਰਕੇ ।

^੪ਰਾਗੁ ਸਾਰੰਗ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੂ ੧ ।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਜੀਵਾ ।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਜੈ

ਜਗਦੀਸ ਤੇਰਾ ਜਸੁ ਜਾਚਉ ।’

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉਂ ਇਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਠੇ ਪਹਰ ਤੁਮਰਾ ਮਨੁ
ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਲਗਤਾ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਹਰਿ ਕੀ ਪਿਆਸ ਪਿਆਸੀ ਕਾਮਨਿ ਦੇਖਉ ਰੈਨਿ ਸਬਾਈ ॥

ਸ੍ਰੀ ਧਰ ਨਾਥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੀਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ ਪੀਰ ਪਰਾਈ ॥੧॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ, ਪੁਰਖਾ ! ਜਿਉਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਤੇ ਕਉ ਸੀਂਗਾਰੁ ਕਰਿ
ਰਖਤੀ ਹੈ ਆਵਣੈ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ, ਇਥੇ ਆਵੈਗਾ । ਉਸ ਕਉ ਬਿਨਾਂ ਭਰਤੇ ਨੀਂਦ ਨਾਹੀਂ ਪੜਤੀ, ਤਿਉਂ ਮੁਥ ਕਉ
ਬਿਨਾਂ ਠਾਕੁਰ ਨ ਨੀਂਦ, ਨ ਭੁਖ, ਨ ਪਿਆਸ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਸੁਹਾਤਾ ਬਿਨਾਂ ਠਾਕੁਰ ਜੀ । ਏਹੁ ਮੇਰੇ ਮਨ
ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਹੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਹੀ ਜਾਨਤਾ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ । ਜੈਸੀ ਮੇਰੇ-ਮਨਿ ਉਪਜੀ-ਹੈ ਹੋਰੁ ਕਉਨੁ
ਜਾਨੈ ਬਿਨਾਂ ਠਾਕੁਰ ਜੀ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ
ਜੀ ! ਦਿਖਾ ਏਹੁ ਬਸਤੁ ਤੁਮਹੁ ਜਿ ਪਾਈ ਨਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈ ? ਏਸੁ ਮਨ ਕਉ ਤਉ ਗਣਤੀ ਕਬਹੂ ਨਾਹੀ
ਛੋਡਤੀ; ਅਰੁ ਜੀ, ਤੁਮਰੀ ਜਿ ਗਣਤੀ ਮਿਟੀ ਅਰੁ ਏਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਠਾਕੁਰ ਸਉ ਉਪਜੀ, ਜਿ ਕਿਸ ਤੇ ਉਪਜੀ ?” ਤਬ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਗਣਤ ਸਰੀਰਿ ਪੀਰ ਹੀ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਪਾਈ ॥

ਹੋਹੁ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹਾ ਸਮਾਈ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਏਸੁ
ਸਰੀਰ ਮਹਿ ਸਦਾ ਹੀ ਗੁਮਾਨ ਕੀ ਪੀਰ ਹੈ । ਜਿ ਏਹੁ ਗਣਤੀ ਗੁਮਾਨੁ ਦਾ ਦੁਖੁ ਗੁਰੂ-ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਮਿਟਿਆ ।
ਜਬ ਦਿਆਲਿ ਪੁਰਖਿ ਦੇਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਮੇਲਿਆ ਤਬ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਗਣਤੀ ਗਈ । ਤਬ ਮਨੁ ਹਰਿ
ਸਉ ਸਮਾਇ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇਆਲੁ ਭਿਆ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਬਨ
ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕਿਵੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਸਾਬਿ ਮਨੁ ਲਾਗੈ
ਭੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਐਸੀ ਰਵਤ ਰਵਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈ ॥

ਬਿਸਮ ਛਏ ਗੁਣ ਗਾਇ ਮਨੋਹਰ ਨਿਰਭਉ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਤੁਮ ਐਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰ
ਸਿਮਰਹੁ ਮਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਜੇ ਅਠੇ ਪਹਰ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਠਾਕੁਰ ਕਿਆ ਚਰਨਾਂ ਹੀ ਸਾਬਿ ਮਨੁ ਰਾਖਹੁ, ਉਨ ਹੀ
ਚਰਨਾਂ ਹੀ ਸਾਬਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ਰਹਹੁ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗਾਵਹੁਗੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ
ਮਨ ਮਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ¹ ਲਗੈਗਾ, ਸਹਜੁ ਉਪਜੈਗਾ, ਤੁਮਰਾ ਮਨੁ ਲਗਿ ਆਵੈਗਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ, ਨਿਰਭਉ ਹੋਇਗਾ
ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਸਚਾ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਇਸ ਕੀ ਧੁਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਉ ਨਿਰਚਲੁ ਰਹੈ ਅਰੁ ਕਬਹੂ ਘਟਿ ਨ ਜਾਈ ਤਿਵ
ਹੀ ਕਹੀਐ ਜੀ । ਦੇਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਇਵੇ ਹੀ ਕਹੁ ਜਿ ਮਤਿ ਫਿਰਿ ਨ ਜਾਈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ
ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

¹ਅਸਚਰਜ ।

ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਧੁਨਿ ਨਿਰਚਲੁ ਘਟੈ ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਕੋਈ ਨਿਰਧਨੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਝੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਰਖੁ ਦੈਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮਤਿ ਦੇਇਗਾ, ਤਬ ਤੁਮਰੀ ਧੁਨਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਚਰਨਾਂ ਸਾਬਿ ਨਿਰਚਲੁ ਹੋਇਗੀ, ਉਹੁ ਮਤਿ ਜਾਇਗੀ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਧਨ ਬੀ ਜਿਤਨਾ ਸੈਂਸਾਰੁ ਸਾਹ ਪਾਤਸਾਹ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਸਭ ਕੋ ਨਿਰਧਨੁ ਹੈ, ਸਿ ਦੇਈ ਮਨੁਖ ਜਾਨਤੇ ਹੈ, ਤਬ ਦੇਹੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਆਵਤਾ ਹੈ ਦ੍ਰਿਸਟਿ, ਤਬ ਛੋਡਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ । ਏਸੁ ਕੈ ਸਮਾਨਿ ਹੋਹੁ ਧਨੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਿਰਭਉ ।

ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਹਮ ਕੰਉ ਜਬ ਦੈਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਹੁ, ਤਬ ਹੀ ਪਾਵਹਿ । ਪਣੁ ਜੀ, ਤੁਮਹੁ ਜਿ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰੇਮੁ ਲਾਗਸਿ ਦੇਹਿ ਜਿ ਪੰਚਦੂਤ^੧ ਬੇ ਸਿ ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣੁ ਗਤਿ ਭਈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਭਏ ਸੁਨਿ ਸਜਨੀ ਦੂਤ ਮੁਏ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ॥

ਜਬ ਕੀ ਉਪਜੀ ਤਬ ਕੀ ਤੈਸੀ ਰੰਗੁ ਲਾਗਾ^੨ ਮਨਿ ਭਾਈ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹਿ ਜਿ ਪ੍ਰਾਨ ਬੇ, ਸਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇ ਭਏ, ਇਨ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਬਸਿਆ; ਅਰੁ ਇਨਾ ਪ੍ਰਾਨਾਂ ਮਾਹਿ ਜੋ ਦੂਤਿ ਬੇ ਸੇ ਮਾਰੇ ਗਏ । ਏਹੁ ਜੁ ਅੰਬਿਤੁ ਬਾ ਸੁ ਉਨਹੁ ਦੂਤਹੁ ਕੰਉ ਬਿਖੁ ਹੋਇ ਲਾਗਾ । ਜਬ ਕੀ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਉਪਜੀ ਹੈ ਤਬ ਕੀ ਐਸੀ ਹੀ ਹੈ; ਉਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਘਰਤੀ ਨਾਹੀ, ਜਿਸੁ ਮਾਹਿ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਸਮਾਇ । ਮਨ ਕੰਉ ਜਿ ਰੰਗੁ ਲਾਗਾ ਹੈ ਸਿ ਤਬ ਕਾ ਉਸ ਹੀ ਰੰਗ ਮਹਿ ਹੈ ।” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕੋਈ ਅਮਲ ਖਾਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਤੈਸਾ ਹੀ ਰੰਗੁ ਲਗਤਾ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੁਮ ਕੰਉ ਜਿ ਰੰਗੁ ਲਾਗਾ ਸਿ ਕਿਸੁ ਬਸਤੁ ਕਾ ਲਾਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸੁਨਿ^੩ ਸਮਾਪਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਹਰਿ ਸਿਉ ਜੀਵਾਂ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਈ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਤਾ ਬੈਰਾਗੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਜਿ ਹਰਿ ਕਾ ਸਹਜੁ^੪ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ਸਿ ਸਦਾ ਸਮਾਪਿ ਲਾਗੀ ਰਹਤੀ ਹੈ । ਹਰਿ ਕੇ ਜੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ਗਾਇ ਸਮਾਪਿ ਲਗਾਵਤ ਹੋਇ ਅਰੁ ਗਾਵਤਾ ਹੋਇ ਸਿ ਅਮਲੀ ਜਿਉਂ ਅਮਲ ਸੰਉ ਜੀਵਤਾ ਹੋਇ^੫; ਅਰੁ ਜੀ ਤਿਉਂ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਕ ਭੀ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ਗਾਇ ਜੀਵਤੇ ਹੈ; ਅਰੁ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦ ਸੰਉ ਜੇ ਮਨੁ ਰਚਿਆ ਹੈ ਸਿ ਮਨੁ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਆ ਹੈ । ਸਹਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਿਜ ਘਰੁ ਹੈ ਤਹਾਂ ਹੀ ਤਾੜੀ ਲਗੀ ਹੈ, ਸਿ ਭਾਈ ਜੀ, ਉਹੁ ਤਾਰੀ^੬ ਉਘਰਤੀ ਨਾਹੀ ਉਸ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੀ । ਐਸਾ ਅਮਲੁ ਹੈ ਉਸ ਕੇ ਸਬਦ ਕਾ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

^੧ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ—ਰੰਗਲ ਭਈ ।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ—ਸਹਜ ।

^੪ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ।

^੫ਅਰਥਾਤ—ਜਿਵੇਂ ਅਮਲੀ ਅਮਲ ਖਾ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ, ਮੈਂ ਹਰਿ ਦੇ

ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹਾਂ ।

^੬ਤਾੜੀ, ਸਮਾਧੀ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਸੁ ਨਿਜ ਘਰਿ ਕਉ ਤੁਮ ਜਿ ਪਹੁਚੇ ਜਿ ਰਿਉਂ ਕਰਿ ਪਹੁਚੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸੁਧ ਰਸ ਨਾਮੁ ਮਹਾ^੧ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਤਤੁ ਗੁਸਾਂਈ ॥

ਤਹ ਹੀ ਮਨੁ ਜਹ ਹੀ ਤੈ ਰਾਖਿਆ ਐਸੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈ ॥੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਜਿਹਬਾ ਕੈ ਬਿਖੈ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ । ਤਹਾਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਿ ਨਿਜ ਘਰੁ ਹੈ, ਜਹਾਂ ਨਾਮੁ ਸਾਥਿ ਮਨੁ ਰਚਤਾ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਤ ਸਰੂਪੁ ਬਸਤਾ ਹੈ । ਏਹੁ ਬਾਤ ਤਬ ਹੀ ਪਾਈਐ ਜਬ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ, ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਮਤਿ ਪਾਈਐ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ : ਇਕ ਸਨਕਾਇਕ^੨ ਭਏ, ਇਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਇਕ^੩ ਭਏ, ਇਕਿ ਇਦ੍ਵਾਇਕ^੪ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਜੀ, ਉਹਿ ਕਿਸੁ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਐਸੇ ਭਏ ? “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ ਏਹੁ ਬਿਧਿ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸਨਕ ਸਨਾਦਿ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਇਦ੍ਵਾਇਕ ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਬਨਿ ਆਈ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਘਰੀ ਨ ਜੀਵਾ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ॥੮॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਸਨਕਾਇਕ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ, ਬ੍ਰਹਮਾਇਕ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ, ਇਦ੍ਵਾਇਕ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਸਭਿ ਇਸ ਹੀ ਭਗਤਿ, ਇਸ ਹੀ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਐਸੇ ਭਏ । ਤਿਸ ਹੀ ਨਾਮ ਸੰਉ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੀ ਹੈ, ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਭਰਿ, ਘਰੀ, ਤਿਸ ਬਿਨ ਮੈਂ ਜੀਵ ਨਾਹੀਂ ਸਕਤਾ । ਇਹੁ ਜਿ ਹਰਿ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਸਿ ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਜੀਆਂ ਕਾ ਸਹਾਈ ਹੈ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਬੀਂ ਅਵਰੁ ਕਾਈ ਟੇਕ^੫ ਨਾਹੀਂ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਉਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਤੈਂ ਐਸੀ ਨਾਮ ਸੰਉ ਬਨਿਆਈ ਹੈ, ਤੂ ਹਮ ਕੰਉ ਭੀ ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਜਿ ਹਮ ਕੰਉ ਭੀ ਏਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੈ ਤੇਰੈ ਪਰਸਾਦਿ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ ! ਤੁਮ ਨਾਮੁ ਹੀ ਸਿਮਰਹੁ, ਤੁਮਾਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ ।” ਤਬ ਉਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੈ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ, ਉਨ ਕੈ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ, ਕਹਣੈ ਲਾਗੇ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !”

ਸਲੋਕੁ^੬ ।

ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ ਬਿਸਰਿ ਨ ਮਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਈ ਭਲੇ ਜਿ ਹਰਿ ਸੰਉ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥੧॥

^੧ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ।

^੨ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਸਦਾ’ ਹੈ, ਅਗੇ ਦੂਸਰੀ

ਸਤਰ ਵਿਚ “ਜਹਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਤਹਾਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਐਸੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

^੩ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ

ਚਾਰ ਪੁਤਰ-ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ ਤੇ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ।

^੪ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਦੇਵਤੇ ।

^੫ਇੰਦਰ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ।

^੬ਆਸਰਾ, ਸਹਾਰਾ, ਓਟ ।

^੭ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ

ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੮੧॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨਗਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸ ਨਗਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਗੰਮ^੧ ਕੋ ਚਲੇ। ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਏਕਸੁ
ਹੋਰਸੁ ਨਗਰ ਮਹਿ ਜਾਇ ਟਿਕੇ। ਇਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਇ ਗਏ। ਉਨਹੁ ਆਇ 'ਰਾਮ ਰਾਮ' ਕਹਿਆ ਜਿ,
"ਰਾਮ ਰਾਮ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਰਾਮ ਰਾਮ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ,
ਆਈਐ ਜੀ! ਏਸੀਐ ਜੀ!" ਤਬ ਉਹਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ
ਜਿ, "ਭਲੇ ਹਉ ਜੀ, ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ"। ਕਹੈ, "ਜੀ, ਤੇਰੇ ਪਰਸਾਦਿ^੨ ਅਨੰਦੁ ਹੈ"। ਤਬ ਘਤੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ
ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਉ
ਕਹਹਿ ਜੀ!" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਭਲਾ ਹੋਇ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਾਰੈ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਕਹੀਐ
ਜੀ!" ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ
ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਹੀਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਹਾਂ ਹੈ? ਦੂਰਿ ਹੈ ਕਿ ਨੇੜੇ ਹੈ? ਅਰੁ ਕਿਸ ਤੇ ਜਾਨੀਐ? ਕਿਸ ਤੇ ਮਨੁ ਮਾਨੀਐ?"
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਾਟੰਗ ਰਾਗ^੩ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਆਰਾ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਹਰਿ ਪਾਏ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸਿ ਦੂਰਿ
ਨਾਹੀ, ਨੇੜਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਨੇੜਾ ਹੈ? ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਿਆ ਹੈ ਸਿ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ। ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੈ
ਬਚਨਿ ਕਰਿ ਕਾਰਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨੇੜਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ
ਵਾਹਗੁਰੂ"। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤਿਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਜਿ
ਮਿਲੀਐ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲੀਐ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਇਨ ਬਿਧਿ ਹਰਿ ਮਿਲੀਐ ਵਰ ਕਾਮਨਿ ਧਨ ਸੋਹਾਗੁ ਪਿਆਰੀ ॥

ਜਾਤਿ ਬਰਨ ਕੁਲ ਸਹਸਾ ਚੂਕਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਹਰਿ ਕਉ ਜਿ ਮਿਲੀਐ ਸਿ ਇਉਂ
ਮਿਲੀਐ, ਜਿਉਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ ਹੈ, ਇਕੁ ਨਾਰਿ ਹੈ, ਇਕ ਛਿਨਾਰਿ^੪ ਹੈ। ਜਿ ਗਰੀਬ ਨਾਰਿ ਹੈ ਖਸਮ ਹੀ
ਕਉ ਜਾਣਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਹੀ ਕੈ ਭੈ ਮਹਿ ਰਹਤੀ ਹੈ, ਉਹੁ ਖਸਮ ਕਉ ਭਾਵਤੀ ਹੈ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਖਸਮੁ ਸੁਹਾਗੁ ਦੇਤਾ

^੧ਭਾਵ-ਅੱਗੇ, ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ।

^੨ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

^੩ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੧।

^੪ਬਦਮਾਸ਼

ਨਾਰਿ, ਭੈਜੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੀ (ਵਿਭਚਾਰਨੀ) ਔਰਤ।

ਹੈ, ਉਸ ਕਾ ਕੁਲ ਨਾਹੀ ਬੀਚਾਟਤਾ, ਉਹ ਖਸਮ ਕੈ ਸਾਬਿ ਬਸਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਏਕ ਜਿ ਛਿਨਾਰਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ਅਰੁ ਕੁਲ ਕੀ ਛਲੀ ਹੈ ਤਉ ਖਸਮ ਕਉ ਨਾਹੀ ਭਾਵਤੀ, ਜਜਾਇ ਪਾਵਤੀ ਹੈ। ਮਰਿ ਨਾ ਜਾਤੀ, ਪਣੁ ਦੁਸਟਾਈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੂਖ ਸਹਤੀ ਹੈ। ਸੈਂਸਾਰ ਮਹਿ ਅਪਜਸੁ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਤਿਉਂ ਉਸ ਕੀ ਨਿਆਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਕੈ ਬੀਚਾਰਿ ਚਲੈ ਸਿ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਭਾਵਤਾ ਹੈ, ਮੁਕਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਬੈਕੁਨ ਵਾਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਹੋਰੁ ਜਿ ਮਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਅਹੰਕਾਰ ਦੁਰਮਤਿ ਕੈ ਰਾਹਿ ਚਲੈ ਸਿ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਨਾਹੀ ਭਾਵਤਾ, ਉਹੁ ਨਰਕ ਵਾਸੀ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਜਿ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ¹ ਕਹਿਆ ਸਿ ਕਿਆ ਕਹਿਆ ? ਏਨਿ ਜਿ ਕਹਿਆ ਕੀਆ ਸਿ ਕਿਆ ਕੀਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਜਿਸੁ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ ਤਾਕਉ ਹਿੰਸਾ ਲੋਭੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥

ਸਹਜਿ ਰਵੈ ਵਰੁ ਕਾਮਣਿ ਪ੍ਰਿਅ ਕੀ ਗੁਰਮਤਿ ਰੰਗਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਸ ਕਾ ਮਨੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੰਉ ਮਾਨੀਐ ਸਿ ਨਾਮ ਸਾਬਿ ਰਚਿਆ। ਜਬ ਏਹੁ ਨਾਮ ਸਾਬਿ ਰਚਿਆ ਤਬ ਇਸ ਕਾ ਮਨੁ ਨਾਮ ਸਾਬਿ ਰਾਤਾ। ਜਬ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ ਰਹੈ ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਏਸ ਕਾ ਹੋਵੈ। ਜਬ ਏਸ ਕੇ ਆਤਮੈ ਗੁਰਮਤਿ ਆਈ ਤਬ ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੇ ਸੰਉ ਸਮਾਇ। ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਕਹਿਆ, ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿਆ; ਗੁਰ ਕਾ ਕਹਿਆ ਸਮਝੈ ਅਰੁ ਕਮਾਵੈ, ਸੋਈ ਪਾਵੈ”। ਬੋਲਹੁ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਜਿਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਨ ਉਪਜੀ ਅਰੁ ਕੁਟੰਬ ਸੰਉ ਰਚੇ, ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਜਾਰਉ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੁਟੰਬ ਸਨਬੰਧੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰੀ ॥

ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਨਾਹੀ ਦੁਬਿਧਾ² ਕਾਰ ਬਿਕਾਰੀ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਜਿਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਮ ਭਗਤਿ ਸਿਉਂ ਨਾਹੀ ਅਰੁ ਸੈਸਾਰ ਸਾਬਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ³ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਸਨਬੰਧੀ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਅਰੁ ਦੁਬਿਧਾ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਿਮਰਨਿ⁴ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਿਆ ਸੰਤਾਂ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ, ਤਿਨਾਂ ਹੀ ਕਉ ਬਹੁਤੁ ਬਿਕਾਰੁ ਹੋਇਗਾ, ਉਹਿ ਨਟਕ ਜਾਹਿਗੇ, ਮਹਾਂ ਦੁਖੁ ਸਹਹਿਗੇ, ਉਨ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹਾਂ ਹੀ ਨ ਹੋਇਗੀ। ਉਹਿ ਅਵਸਿ ਨਰਕਿ ਜਾਹਿਗੇ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ ਜਿ ਏਹੁ ਛਲੀ ਵਸਤੁ ਪਾਈਐ ਹੋਰੇ ਸਾਰਖੀ⁵ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ? ਜਿਤੁ ਨਾਰ ਕੰਤ ਕਉ ਮਿਲੈ ਸਾਈ ਬਿਧਿ ਬਤਾਈਐ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਅੰਤਰਿ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਹਿਤ ਕੋ ਦੂਰੈ ਨ ਲਾਲ ਪਿਆਰੀ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ, ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰੀ ॥੪॥੩॥

¹ਅਰਥਾਤ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਜਾਂ ਬਚਨ ਕਰਕੇ।

²ਦੁਬਿਧਾ ਪਨ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਗੱਲ ਤੇ ਮਨ ਨਾ

ਟਿਕਣਾ।

³ਇਸਤ੍ਰੀ।

⁴ਸਰੋਖੀ, ਜੋਹੀ, ਵਰਗੀ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜੇ ਇਸੁ ਮਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਲਾਗੈ ਹਿਤੁ ਕਰਿ, ਤਬ ਏਸੁ ਮਨ ਮਹਿ ਏਸ ਕੇ ਏਹਿ ਰਤਨ ਹੈ, ਪਦਾਰਥ ਹੀਰੇ ਹੈ । ਜੇ ਏਸ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਲਾਗੈ ਹਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤਬ ਏਸ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੂਰਿ ਨ ਹੋਇ, ਏਸ ਕੇ ਸੰਗਿ ਹੀ ਬਸੈ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਅਰੁ ਸਿ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਹਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਿਮਰੈ, ਪਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਕਰਿ; ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਪਾਵੈ ਇਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਅਮੋਲਕੁ ਵਸਤੁ ਹੀਰੇ ਰਤਨ ਲਾਲਾਂ ਕੀ ਪਾਵੈ । ਜਬ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਪਾਵੈ । ਜੁਗਹੁ ਜੁਗ ਇਵ ਹੀ ਹੋਤੀ ਆਈ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਭੀ ਪਾਵਣ ਕਾ ਰਾਹੁ ਇਵ ਹੀ ਹੁਆ ਹੈ । ਮਨ ਮਾਨੇ ਕਾ ਸਉਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨੀਐ ਸੋਈ ਲੇਉ” । ਤਬ ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਉਠਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗੇ । ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸੇ ਗੁਰੂ ਤੁਹੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਈਅਤਾ” ਹੈ । ਹਮ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਹੈ । ਜਿਉਂ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉਂ ਰਖ, ਹਿਤੁ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਾਇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੁਮਾਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ । ਤੁਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅਰਾਧਹੁ” । ਤਬ ਉਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੇ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ, ਉਨ ਕੇ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ, ਕਹਣੈ ਲਾਗੇ ਜਿ, “ਪੰਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !”

ਸਲੋਕੁ ॥

ਹੀਰੇ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਪਾਈਅਹਿ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਸੇ ਜਪਹਿ ਜਿਨ ਕੰਉ ਕਿਰਪਾ ਆਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੮੨ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਬਾਗ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮੋਤ ਕੀ ਹੈ)

ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਮੇ¹ । ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਏਕਸ ਬਾਗ ਮਹਿ । ਏਤਕ ਮਾਨਿ² ਅੰਧੀ³ ਆਈ ਅਰੁ ਮੇਘ ਬਹੁਤੁ ਆਇਆ । ਤਿਤੁ ਅੰਧੀ ਸਾਬਿ ਜਿਤਨੇ ਬਾਗ ਮਹਿ ਪੰਥੀ ਥੇ ਤਿਤਨੇ ਸਭਿ ਮਰ ਗਏ । ਮੇਘ ਅਰੁ ਅੰਧੀ ਕੇ ਮਾਰੇ ਪੰਥੀ ਪਟ ਪਟ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਗਿਰਿ ਪਏ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਦੋਆ ਪਤੀ, ਉਹੁ ਜਿ ਪੰਥੀ ਮੁਏ ਪਏ ਥੇ ਤੇ ਸਭਿ ਜੀਵਾਲੇ । ਜੀਵਾਲਿ ਜੀਵਾਲਿ ਉਭਾਇ ਦੀਏ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਮਨਿ ਹੈਰਾਨਗੀ ਬਸੀ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਏ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਮਾਰੇ । ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੀ ਮਾਰਣਹਾਰਾ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੀ ਜੀਵਾਲਣ ਹਾਰਾ । ਪਣੁ ਹੰਉ ਕਉਣੁ ਜਿ ਮਾਰੀ ਕਿ ਜੀਵਾਲੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਕਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਤਮੇ ਉਪਰਿ ਖਿਝਿਆ, ਆਇ ਕਰਿ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ; ਜਿਤਨੀ ਦੇਹੀ ਸੀ ਤਿਤਨੀ ਸਭੁ ਪਾਣੀ ਸਾਬਿ ਡਰੀ । ਏਹੁ ਜਿ ਸਾਸੁ ਥਾ ਸਿ ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਲਿ ਕਰਿ

¹ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ।

²ਪਾਈਦਾ ।

³ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

⁴ਚਲੇ ।

⁵ਇਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ।

⁶ਅਨੁਗ੍ਰਹ, ਭੱਖੜ ।

ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਬੈਠਿ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਆਤਮੈ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ। ਜਬ ਆਤਮਾ ਰਾਮੁ ਦੁਖਿਆ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਆਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਾਵਧਾਨੁ ਕਰਿ ਬੈਠਾਇਆ। ਤਬ ਉਹੁ ਪਰ ਆਤਮਾ^੧ ਪਰਮੇਸੁਰ ਫੇਰਿ ਨਾਨਕ ਮਹਿ ਸਮਾਇਆ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੈਂ ਕਿਉਂ ਮੁਝ ਕਉ ਦੁਖੁ ਦੀਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਉਣੁ ਜਿ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਅਗੈ ਫਿਰੈ ?” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਏਹੁ ਹਉ ਹਾਂ, ਤੇਜੁ ਤੇਜੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਅਣੁ ਤੇਜੁ ਤੇ ਤੇਜੁ ਨਾਹੀ ਹੋਂਦਾ। ਮੇਰੇ ਹੀ ਤੇਜ ਕਰਿ ਤੁਮ ਕਉ ਤੇਜੁ ਹੈ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂ ਬੁਝੁ ਜਿ ਮਾਰਤਾ ਕਉਣੁ ਹੈ ਅਰੁ ਜੀਵਾਲਤਾ ਕਉਣੁ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੈਂ ਆਗੈ ਮੈਂ ਕਿਆ ਕਹਾਂ, ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈਂ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਕਹੁ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮੈਂ ਰਚੀ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਗੈ :-

ਸਲੋਕੁ^੨ ॥

ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ਸੁਰਗਿ ਮਿਰਤਿ^੩ ਪਇਆਲਿ^੪ ॥

ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਈ - ਮੇਰਿਆ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਨਾਲਿ ॥

ਕਉਣੁ ਮੁਆ ਕਉਣੁ ਮਾਰਸੀ ਕਉਣੁ ਆਵੈ ਕਉਣੁ ਜਾਇ ॥

ਕਉਣੁ ਰਹਸੀ ਨਾਨਕਾ ਕਿਸ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥੧॥ ਮ: ੧॥

ਹਉ ਮੁਆ ਮੈ ਮਾਰਿਆ ਪਉਣੁ ਵਹੈ ਦਰੀਆਉ ॥

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਥਕੀ ਨਾਨਕਾ ਜਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਨਾਇ ॥

ਲੋਇਣ ਰਤੇ ਲੋਇਣੀ ਕੰਨੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥

ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਚੂਨੜੀ ਰਤੀ ਲਾਲ ਲਵਾਇ ॥

ਅੰਦਰੁ ਮੁਨਕਿ ਬਕੋਲਿਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੀਨੀ ਜਿ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਏ ਸਾਹਿਬੁ ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਜੀ ! ਸੁਰਗਿ ਭੀ ਤੂੰਹੋਂ ਹੈਂ ਏਕੋ ਸਾਹਿਬੁ, ਅਰੁ ਮਿਰਤ ਲੋਕ ਭੀ ਤੂੰਹੋਂ ਹੈਂ ਏਕੋ ਸਾਹਿਬੁ, ਅਰੁ ਪਇਆਲਿ^੪ ਭੀ ਤੂੰ ਏਕੋ ਸਾਹਿਬੁ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈਂ। ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਆਂ ਵਿਚਿ, ਚਉਦਹਾਂ ਭਉਣਾਂ, ਚਉਹਾਂ ਖਾਣੀਆਂ, ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਕੀ ਜੂਨਿ ਵਿਚਿ ਤੇਰੇ ਹੀ ਲੇਖੁ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਿਆ ਜਾਤਾ ਨਾਹੀਂ। ਜੇਹਾ ਜੇਹਾ ਤੈਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੀਆਂ ਕੈ ਬਾਬਿ, ਤੇਹਾ ਤੇਹਾ ਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲਿ ਪਹੁਚਦਾ ਹੈ। ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਮਾਰਣਹਾਰਾ ਹੈ ਨ ਕੋਈ ਜੀਵਾਲਣਹਾਰਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਹੈ ਸੁ ਤੁਝ ਤੇ ਹੋਆ ਹੈ। ਏਸੁ ਆਤਮੇ ਕਾ ਮਰਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਏਸ ਕਾ ਜਿ ਮਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ ਮਰਤੀ, ਹਉਮੈ ਇਸ ਕੀ ਮਰਤੀ ਹੈ। ਜਿ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਹਉ ਮਾਰੀ, ਹਉ ਮਰਾ, ਏਹੀ ਏਸ ਕੀ ਬਸਤੁ ਬਕਥਾਦੁ ਮਰਤਾ ਹੈ। ਨਾਤਰ^੬ ਏਹੁ ਤਤ ਮਹਿ ਤਤੁ ਸਮਾਇ ਜਾਤਾ ਹੈ^੭, ਏਸ ਕਾ ਮਰਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਏਹੁ ਪਉਣੁ ਕਾ ਜਿ ਦਰੀਆਉ ਹੈ ਜਿ ਚਲਤਾ ਹੀ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਏਸਿ ਕਾ ਮਰੈ ਜਿ ਕਿਆ ਮਰੈ ? ਇਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕਉ ਬਿਣਾਸਤੀ^੮

^੧ਜੀਵ।

^੨ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕੁ ਮਹਲਾ ੧।

^੩ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ, ਅਥਵਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ।

^੪ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ।

^੫ਭਾਵ-ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ (ਸੁਰਗ) ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਖ ਦੇ ਦੇਸ (ਮਿਰਤ ਲੋਕ) ਤੇ ਪਾਤਾਲ

(ਪਿਆਲ) ਵਿਚ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ।

^੬ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

^੭ਅਰਥਾਤ-ਜਦ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਰਦਾ

ਹੀ ਤਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੱਤ (ਪਾਣੀ, ਤੇਜ, ਹਵਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼) ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

^੮ਬਿਨਾਸ ਕਰਦੀ, ਮਾਰਦੀ ਹੈ।

ਹੈ। ਜਬ ਏਸ ਕਾ ਮਨੁ ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਰਚਿਆ ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਗਈ। ਤਬ ਤੇ ਏਹੁ ਬਿਨਸਣ, ਮਰਣ ਜੋਮਣ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਏਹੁ ਅਜੂਨੀ ਹੁਆ, ਏਹੁ ਜਿ ਏਸ ਕੀ ਦੰਮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੀ ਸਿ ਮਿਟ ਗਈ, ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਈ। ਸਮਦ੍ਰਿਸਟਿ ਮਾਹਿ ਏਹੁ ਹੋਰ ਕਾ ਹੋਰ ਜਾਣਤਾ। ਅਰੁ ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਆਈ ਤਬ ਏਹੁ ਸਗਲ ਜੋਤਿ ਕਉ ਏਕ ਹੀ ਜੋਤਿ ਲਾਗਾ ਜਾਨਣੈ। ਜਬ ਦਿਬ ਜੋਤਿ ਹੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਏਸ ਕਉ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ¹ ਹੋਇ ਆਈ। ਜੋਤਿ ਸੰਉ ਜੋਤਿ ਮਿਲੀ, ਕੰਨੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਈ ਆਤਮੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ। ਜਿਹਬਾ ਜਿ ਸੀ ਸਿ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣ ਸੰਗਿ ਰਾਤੀ, ਐਸੀ ਰਾਤੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮਿ ਸਾਥਿ ਜਿ ਲਾਲ ਹੀ ਲਾਲੁ ਹੋਇ ਗਈ, ਐਸੀ ਰਸੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਰ ਲਾਗੀ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣ, ਚੂਸਣੈ। ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਰਸਾਇਣ ਤੀ ਅਵਰਿ ਅਵਰਿ ਬਿਖੁ ਹੀ ਸੁਆਦਿ ਮਿਟਿ ਗਏ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਅੰਦਰਿ ਆਤਮਾ ਸਾ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਰਮ ਮੁਸਕ ਸੰਉ ਬਕੋਲਿਆ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਹੇਰਾਨਿ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਇਹੁ ਛਬਿ² ਹੈ ਸਿ ਕਹੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ ਜਿ ਐਸਾ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ³। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਖੁਸੀ ਹੁਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੈ ਉਪਰਿ; “ਏ ਨਾਨਕ! ਜਬ ਤੈ ਐਸੀ ਬੁਝੀ ਤਬ ਤੂੰ ਏਸੁ ਆਤਮੇ ਕਉ ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਦੇਤਾ ਹੈਂ? ਸੁ ਕ੍ਰਿਤੀ ਜਿ ਆਤਮਾ ਹੈ ਸਿ ਮੇਰਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਦੇਹਿ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੈ ਬੀਂ ਡਰਤਾ ਹੋਉ, ਤੂੰ ਮਨ ਹੀ ਤੇ ਨੇਰੈ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਤੇ ਨੇਰਾ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਮੈਂ ਡਰੋਸਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ; ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਤੂੰ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਮੇਰੇ ਬਾਬਿ?” ਕਹੈ, ਨਾਨਕ! ਡਰ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੂੰ ਪਹੁਚਿਆ ਹੈ ਮੁਥ ਕਉ, ਡਰੈ ਸੁ ਨ ਮਰੈ। ਮਰਤਾ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿ ਮੁਥ ਤੀ⁴ ਡਰਤਾ ਨਾਹੀ। ਜੀਵਤਾ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿ ਮੁਥ ਤੀ ਡਰਤਾ ਹੈ। ਏ ਨਾਨਕ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਮੈਂ ਤੁਝ ਕਉ ਬਖਸੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਸੀ ਕਉ ਮਾਰਿ ਭਾਵੈ ਛੋਡੁ! ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਤੂੰ ਮੁਕਤਾ ਕੀਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਸਿ ਮੈਂ ਬਖਸਿਆ⁵। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਉਸੁ ਬਾਤ ਤੇ ਆਤਮਾ⁶ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਖਸਿਆ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜੋ ਬਖਸੇ ਪ੍ਰਭਿ ਦਇਆ ਕਰਿ ਤਿਨਕੀ ਪੂਰੀ ਪਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਉ ਦਿਆ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੮੩ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਬਾਗ ਤੇ ਦਖਣ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪੰਖੀ ਜੀਵਾਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸੁਮਾਰਿ¹ ਹੋਇ ਗੈਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਮਨਿ ਉਪਜੀ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ! ਤੂੰ ਸਭ ਦਿਨ ਸਾਥਿ ਹੀ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਸਾਵਧਾਨੁ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹਿ ਤਬ ਜੀ, ਮੈਂ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਉ। ਬਹੁਤੁ ਦਿਨ ਭਏ ਹੈ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਅਰੁ ਮਿਲਉ, ਤਉ ਮਨ ਕੀ

¹ ਭਾਵ-ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੂਝ।

² ਸੁਹਣਪ।

³ ਨੇੜੇ।

⁴ ਮੁਥ ਬੀਂ, ਮੇਥਾਂ, ਮੇਥੀਂ।

⁵ ਜੀਵ, ਭਾਵ-ਪ੍ਰਾਣ।

⁶ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ।

ਬੇਨਤੀ ਕਰਉ^੨, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਜੀ, ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁ^੩ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
 “ਨਾਨਕੁ ਮੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਵੇਖਿਆ ਚਾਹਦਾ ਹੈ, ਰੇ ਭਗਤਹੁ ! ਤੁਮ ਜਾਇ ਕਰਿ ਮੇਰੇ ਧਾਮਿ ਮਹਿ ਲੇ ਆਵਹੁ” ।
 ਤਬ ਉਹਿ ਭਗਤ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਾਥਿ ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਲੇ ਗਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਦੁਆਰਿ,
 ਲਿਜਾਇ ਖੜਾ ਕੀਆ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਭਗਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਾਕੁਰ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਥੀ^੪ ਨਾਨਕ ਕਉ
 ਲੇ ਆਵਹਿ, ਜਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਮਿ ਲੇ ਆਏ ਹੀ^੫ । ਅਬ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
 ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਨਾਨਕ ਕਉ ਅੰਤਰਿ ਲੇ ਆਵਹੁ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਅੰਤਰਿ
 ਬੁਲਾਇ ਲੀਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਪੜੀ ਜਿ:-

ਸਲੋਕੁ^੬

ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਵਡਾ ਨਾਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ॥

ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਨਿਹਚਲੁ ਬਾਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਣੈ ਆਲਾਉ ॥

ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਬੁਝੈ ਸਭਿ ਭਾਉ ॥

ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਪੁਛ ਨ ਦਾਤਿ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥

ਨਾਨਕ ਕਾਰ ਨ ਕਵਨੀ ਜਾਇ ॥ ਕੀਤਾ ਕਰਣਾ ਸਰਬ ਰਜਾਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜਬ ਏਹੁ ਉਸਤਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਗੈ ਪੜੀ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ !
 ਭਲੇ ਹਉ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੇਰੇ ਦਰਸਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜੁ ਭਲੇ ਹਾਂ” । ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਨੀਕੇ^੭ ਹਉ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ,
 ਤੇਰੇ ਦਰਸਨਿ ਦੇਖੇ ਨੀਕੇ ਜੀ !” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਜਿ ਇਛਾ ਕਰਤਾ ਥਾ ਸਿ
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਮਾਂਗਉ, ਜਿ ਕਿਆ ਮਾਂਗਤਾ ਥਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ
 ਗੁਜਰੀ ਰਾਗ^੮ ਮਹਿ, ਜਸੁ ਗਾਇਆ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ, ਜਿ:-

ਕਵਨਿ ਕਵਨਿ ਜਾਚਹਿ ਪੁਛ ਦਾਤੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਨ ਪਰਹਿ ਸੁਮਾਰੁ ॥

ਜੈਸੀ ਭੂਖ ਹੋਇ ਅਭ ਅੰਤਰਿ^੯ ਤੂੰ ਸਮਰਥੁ ਸਚੁ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥

ਐ ਜੀ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਸਚੁ ਅਧਾਰੁ ॥

ਹਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਮੈਂ ਕਿਆ ਜਾਚਕੀ ਕਹਉ^{੧੦}, ਕਈ ਕਈ
 ਜਾਚਕ^{੧੧} ਤੇਰੇ ਦਰਿ ਊਪਰਿ ਖੜੇ ਮੰਗਤੇ^{੧੨} ਹੈਂ, ਕਈ ਲਖ ਕਰੋਤੀ ਧੁਜਾ ਕਈ ਕੋਟ ਕੋਟਾਨ ਜਾਚਕ ਮੰਗਤੇ ਹੈਂ, ਤਿਨ
 ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਨਾਹੀ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਅਰ ਜੀ, ਐਸਾ ਤੂੰ ਸਮਰਥੁ ਪੁਰਖ ਦਾਤਾ ਹੈਂ, ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਕਿਸੀ ਕੀ
 ਮਨਸਾ^{੧੩} ਹੈ ਤੈਸੀ ਤੈਸੀ ਤੂੰ ਤਿਸ ਕੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, ਇਛਾ ਭੋਜਨੁ ਸਭਸ ਕਉ ਦੇਤਾ ਹੈਂ, ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰੇ
 ਨਾਮਿ ਲਗਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਤੂੰ ਮਨ ਇਛਿਆ ਫਲ ਦੇਤਾ ਹੈਂ । ਪਣੁ ਜੀ, ਮੈ ਤੈਂ ਬੀਂ ਏਹੋ ਦਾਨ ਮੰਗਤਾ ਹਉ ਜਿ ਮੁਝ
 ਕਉ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਜਪੁ ਦੇਹਿ, ਜਿਤੁ ਜਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਹੋਹਿ; ਮੁਝ ਕਉ ਤੂੰ ਇਹੀ ਸੰਜਮੁ ਦੇਹਿ, ਜਿਤੁ ਸੰਜਮਿ
 ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਹੋਹਿ; ਮੁਝ ਕਉ ਤੂੰ ਇਹੀ ਤਪੁ ਦੇਹਿ, ਜਿਤੁ ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਹੋਹਿ; ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਇਹੀ ਸਚੁ ਦੇਹਿ, ਜਿਸਤੇ ਮੈਂ
 ਆਪਣਾ^{੧੪} । ਏਹੀ ਸਚ ਕਾ ਅਧਾਰ ਮੁਝ ਕਉ ਦੇਹਿ, ਸਰਬ ਸੁਖ ਕਾ ਦਾਤਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ । ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਏਹੀ ਆਪਣਾ
 ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਨਿਮਰਾਂ ਅਰੁ ਜੀ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਏਹੀ ਭਗਤਿ ਮੁਝ ਕਉ ਦੇਹਿ ਜਿ

^੧ਵਾਰ ਆਸਾ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ।

^੨ਚੰਗੇ ।

^੩ਹੋ ।

^੪ਗੁਜਰੀ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੧ ।

^੫ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਅੰਤਰਆਤਮੇ ਵਿਚ ।

^੬ਜਾਚਕ ਕਹਾਂ (ਕਰਾਂ) ।

^੭ਮੰਗਤੇ ।

^੮ਮੰਗਦੇ ।

^੯ਖਾਹਿਸ਼ ।

^{੧੦}ਰੱਜਾਂ ।

ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਕਰਤਾ ਰਹੰਦੁ, ਬਿਨਾ ਭਗਤਿ ਬੀ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਮਨ ਮਹਿ ਨ ਆਵੈ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ! ਏਹੀ ਆਪਣੀ ਭਗਤਿ ਹੀ ਮੁਖ ਕੰਉ ਦੇਹਿ, ਤੇਰੇ ਭਗਤਿ ਕੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਪੜੇ ਹੋਂ। ਇਕੁ ਨਿਮਖ ਭਰਿ ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਆਪਣੀ ਭਗਤਿ ਦੇਹਿ ਜੀ !” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਤਾ ਹੈਂ ਜਿ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਤੇਰੇ ਦਰਿ ਖੜੇ ਹੋਂ ਮਾਂਗਣਹਾਰੇ, ਉਇ ਤੋਂ ਦੇਖੇ ਹੋਂ ਕਿ ਨਾਂਹੀ ?” “ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੇਖੇ ਹੋਂ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਉਇ ਜਿ ਜਿਤਨੇ ਤੋਂ ਦੇਖੇ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ? ਓਇ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਅਰ ਕਿਆ ਮੰਗਤੇ ਹੈਂ ? ਉਨ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹੁ ਦਿਖਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਪਿ^੧ ਰਹਹਿ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ਏਕੀ ਏਕੀ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰ ॥

ਜਲੁ ਬਲੁ ਧਰਣਿ ਗਗਨੁ ਤਹ ਨਾਹੀ ਆਪੇ ਆਪੁ ਕੀਆ ਕਰਤਾਰ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਓਇ ਜਿ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਸੰਤ ਸੇਵਕ ਰਹਿ, ਓਹਿ ਇਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਜਿ ਤੇਰੇ ਬਿਖੇ ਅਠੇ ਪਹਰ ਉਨ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੀ, ਏਕ ਹੀ ਸਬਦੁ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਜਿ ਜਹਾਂ ਨ ਜਲੁ ਹੈ, ਜਹਾਂ ਨ ਬਲੁ ਹੈ, ਜਹਾਂ ਨ ਧਰਨਿ ਹੈ, ਜਹਾਂ ਨ ਅਕਾਸੁ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੇਰੇ ਭਗਤਿ ਇਉਂ ਹੋਂ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਭਲੀ ਕਹੀ ਤੈਂ, ਨਾਨਕ ! ਭਲੀ ਕਹੀ। ਹਾਂ, ਨਾਨਕ ! ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕਿਆ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਮੇਰੇ ਭਗਤ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਸਤਤਿ ਕਹੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ !

ਨਾ ਤਦਿ ਮਾਇਆ ਮਗਨੁ ਨ ਛਾਇਆ^੨ ਨਾ ਸੂਰਸੁ ਚੰਦੁ ਨ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥

ਸਰਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਲੋਚਨ^੩ ਅਛ ਅੰਤਰਿ ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਸੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ^੪ ਸਾਰ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਦੇਵ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਤਿਸ ਤੇ ਨਿਰਬਲੁ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੀ^੫ ਤੂੰ ਬਾਹਰਾ ਹੈਂ। ਅਰੁ ਜਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਹੈ ਤਹਾਂ ਨ ਸੂਰਸੁ ਨ ਚੰਦੁ ਹੈ, ਇਨ ਕੀ ਛਾਇਆ ਉਹਾਂ ਨਾਹੀ। ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਜਿਤਨੀ ਹੈ ਤਿਤਨੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਮੰਧਿ^੬ ਹੈ; ਉਹਾ ਅਵਰੁ ਜੋਤਿ ਕਾਈ ਨਾਹੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੀ ਜੋਤਿ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਆ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਹੀ ਜੀ ਕੀ ਹੈ, ਤ੍ਰਈ ਲੋਕ ਮਹਿ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਸੁਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਬਿ ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਆ ਕੇ ਮਾਹਿ ਉਜਿਆਰਾ ਹੋਤਾ ਹੈ।” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਏ ਜਿ ਭਗਤ ਮੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਅੰਕੁਰ^੭ ਕੀ ਬਾਤ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਅੰਕੁਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕੀਆ, ਕਿਸ ਤੇ ਕਰਾਇਆ, ਅੰਕੁਰੁ ਕੰਉ ਦੇਤਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ, ਦੇਣਹਾਰੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ? ਤੁਮ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ? ਜਿਉਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਤਿਉਂ ਕਹਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ !

ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨਿ ਤਿਨਿ ਕੀਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਅਕਾਰ ॥

ਸਰਬੇ ਜਾਚਿਕ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਅਪੁਨੈ ਬੀਚਾਰ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਵ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂਉ, ਤੇਰੀ ਗਹਨ ਗਤਿ ਤੂੰ ਜਾਨਹਿ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਕਿਆ ਜਾਣੈ ਤੇਰੀ ਸਾਰ ਜੀ। ਪਣੁ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਇਉਂ ਕਹਤੇ ਹੈਂ, ਏਹੁ ਜਿ

^੧ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

^੨ ਸਹਜ ਸਮਾਪਿ, ਅਵਰੁ ਅਵਸਥਾ।

^੩ ਛਾਂ।

^੪ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਖਣ

ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ।

^੫ ਸੁਰਗ, ਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ (ਲੋਕ)।

^੬ ਬੀ, ਤੋਂ।

^੭ ਉਥੇ।

^੮ ਵਿਚ।

^੯ ਅੰਗੂਰ, ਬੀਜ, ਮੂਲ, ਛਾਵ-ਛਾਗ, ਨਸੀਬ।

ਬ੍ਰਹਮ ਅਰੁ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਹੈਂ ਏ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀਏ ਹੈਂ, ਇਨ ਤੇ ਰਤਨਾ ਰਗਵਤਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀਰਾਮਿ ਕੇ ਕਰਤੇ ਏਈ ਕੀਏ ਹੈਂ ਅਰੁ ਜੀ ਏ ਜਿ ਰਮਤੇ ਹੈਂ ਸਿ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰਾ ਕੈ ਰੂਪਿ ਰਮਤੇ ਹੈਂ, ਤਿਨ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ, ਆਕਾਰ ਸਭ ਇਨਾਂ ਤੇ ਹੈ, ਸਭਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤੇ ਹੈਂ। ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ, ਸਭ ਆਕਾਰ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ, ਸਾਹ ਪਾਤਸਾਹ ਤੀ ਲੇ ਕਰਿ ਰਾਜੇ ਅਰੁ ਰੰਕ ਤੀ ਲੇ ਕਰਿ ਸਭਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਸਭਿ ਤੁਮ ਹੀ ਤੇ ਮਾਂਗਤੇ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਜੀ ਦਾਤਿ ਤੇਰੇ ਵਸਿ ਹੈ, ਹੋਰਜਿ ਕੈ ਵਸਿ ਨਾਹੀ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਬ ਕੰਉ ਭਾਵਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਹੀ ਤੂ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, ਤੈਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਦੇਣਹਾਰੁ। ਕਰਣ ਹਾਰੁ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਤੂ ਐਸਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਇਉਂ ਕਹਤੇ ਹੈਂ “ਨਿਰੰਜਨ ਜੀ !” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੁਮ ਕੰਉ ਮੇਰੀ ਨਜਰਿ ਹੈ, ਕਰਮਿ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਸਾਈਂ ਜਿ ਸੇਵਕੁ ਕਰੈ, ਤੂ ਮੇਰਾ ਸੇਵਕੁ ਹੈਂ। ਕਹੁ ਦਿਖਾ ਮੈਂ ਜਿ ਦੇਤਾ ਹੰਉ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਦੇਤਾ ਹੰਉ, ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਹੁਚਾਵਤਾ ਹੰਉ, ਕਹੁ ਦਿਖਾ ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ:-

ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਜਾਚਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਇਕ ਦੇ ਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਭੰਡਾਰ ॥

ਉਧੈ ਭਾਝੈ ਕਛੁ ਨ ਸਮਾਵੈ ਸੀਧੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਰੈ ਨਿਹਾਰ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ ਤੂਹੈਂ ਜਾਣਹਿ ਜੀ, ਹੋਰੁ ਕਵਣੁ ਜਾਣੈ ਜੀ, ਪਣੁ ਮੈਂ ਗਰੀਬੁ ਕਿਆ ਕਹਾਂ ਜੀ। ਤੇਰੀ ਸੋਭਾ ਤੇਤੀਸ ਕਰੋੜਿ ਦੇਵਤਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਜੀ, ਉਦਿ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਬਡਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਤੁਈ ਲੋਕ ਨਾਬੁ ਹੈਂ, ਘਟ ਘਟ ਕੀ ਜਾਣਤਾ ਹੈ, ਘਟ ਘਟ ਸਾਥਿ ਬਸਤਾ ਹੈ; ਜੀਅ ਜੀਅ ਕੰਉ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੀ ਦਾਤਿ ਤੇ ਬਾਹਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੂਰਾ ਭੰਡਾਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਕੇ ਭੰਡਾਰ ਮਹਿ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ, ਉਸ ਕੇ ਪੂਰੇ ਭੰਡਾਰੇ ਹੈਂ। ਉਸ ਕੇ ਭੰਡਾਰੇ ਬਡੇ, ਉਸ ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਡੀ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਦੇਇ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਬਹੁਤੁ ਹੀ ਦੇਇ। ਪਣੁ ਜੀ ਜਿਸ ਕਾ ਤੈਂ ਉਧਾ ਕਮਲ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਅੰਬਿਤੁ^੧ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਬਸਤਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਨਜਰਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ, ਸਿ ਉਹੁ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ਉਸ ਮਹਿ ਸਮਾਵਤੀ ਨਾਹੀ, ਉਧੈ^੨ ਕਮਲ^੩ ਮਹਿ। ਅਰੁ ਜਿਸ ਕਾ ਤੈਂ ਸੀਧਾ ਕਮਲ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਅੰਬਿਤੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਬਸਤਾ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਸਰਬ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਤੂ ਹੀ ਜਾਣਹਿ, ਹਮਰੀ ਮਤਿ ਬੋਰੀ ਹੈ, ਹਮ ਜਿ ਕਹਹ ਸਿ ਕਿਆ ਕਹਹ ?” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜਾਚਕ ਮੇਰੇ ਸਭਿ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਆਗਿਆ ਤੁਮ ਹੀ ਕੰਉ ਹੈ, ਤੂਹੀ ਕਹੁ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ:-

ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਤਰਿ ਜਾਚਹਿ ਰਿਪਿ ਸਿਪਿ ਜਾਚਿ ਕਰਹਿ ਜੈਕਾਰ ॥

ਜੈਸੀ ਪਿਆਸ ਹੋਇ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਤੈਸੋਂ ਜਲੁ ਦੇਵਹਿ ਪਰਕਾਰ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉਂ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ ਤੂਹੈਂ ਜਾਣਹਿ, ਮੈ ਕਉਨੁ ਰੰਕੁ^੪ ਬਿਚਾਰਾ ਹਾਂ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸੋਭਾ ਕਹਉਂ ਜੀ। ਸਿਧ ਪੁਰਖ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਧਿਆਨ ਲਾਇ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਉਹਿ ਸਿਧਾ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਜਾਚਤੇ ਹੈਂ, ਉਹਿ ਤੈਂ ਬੀਂ ਰਿਪਿ ਸਿਪਿ ਪਾਵਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਉਹਿ ਤੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਜੈਕਾਰੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ! ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਕਿਸੇ ਕੀ ਪਿਆਸ ਹੈ ਕਿਸੀ ਪਰਕਾਰ ਕੀ ਕਉ ਤਿਸੀ ਕੀ ਤੈਸੀ ਹੀ ਪਿਆਸ ਨਿਵਾਰਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਜਿਸ ਪਰਕਾਰ ਕੀ ਕਿਸੀ ਕੰਉ ਪਿਆਸ ਹੈ ਤੂੰ ਤੈਸਾ ਹੀ ਉਸ ਕੰਉ ਜਲੁ ਦੇਤਾ ਹੈਂ। ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਰਿੰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ ਤੂਹੈਂ

^੧ਚਲਦੇ।

^੨ਅਗਨੀ।

^੩ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਆਬਿਹਯਾਤ।

^੪ਮੂਧੇ, ਉਲਟੇ।

^੫ਭਾਵ-ਹਿਰਦਾ।

^੬ਕੰਗਾਲ, ਗਰੀਬ।

ਜਾਨਹਿ, ਪਣ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਇਉਂ ਕਹਤੇ ਹੈਂ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਏਹ ਬਾਤ ਤੈਂ ਕਿਸ ਤੇ ਜਾਨੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਬਡੇ ਭਾਗਿ ਗੁਰ ਸੇਵਹਿ ਅਪੁਨਾ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਮੁਰਾਰ ॥

ਤਾਕਉ ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਜਮੁ ਜੋਹੈ ਬੁਝਹਿ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਰਾਇਣ ਜੀ ! ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ ਬੇ, ਤਿਤੁ ਭਾਗਿ ਕਰਿ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ। ਤਿਨਿ ਏਹੁ ਬਿਧਿ ਹਮ ਕਉ ਬਤਾਈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜਿ ਬੇਸੁਮਾਰੁ ਹੈ। ਏਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ ਜੀ। ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਅਪਾਰੁ ਹੈ, ਅਵਗਣੁ^੧ ਹੈ, ਅਗੋਚਰੁ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅੰਤੁ ਪਾਵਣ ਸਰੀਖਾ^੨ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਉਹੁ ਬੇਅੰਤੁ ਹੈ, ਜਿ ਕੋਈ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦੁ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਬੁਝੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਜਮ ਕਾਲੁ ਨਿਕਟਿ^੩ ਆਇ ਨ ਸਕਈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਦੁਆਲੁ ਭੇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੈ ਮੰਗਣਾ ਹੈਂ ਜਿ ਤੂੰ ਮੰਗਿ ਲੇਹਿ, ਜਿ ਤੂੰ ਇਥ ਮੰਗਹਿ ਸੁ ਤੁਮ ਕਉ ਦੇਉਂ। ਜਿ ਤੂੰ ਊਹਾਂ ਗੈਆ ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੰਗਹਿ, ਕਿਛੁ ਚਿਤਵਹਿ ਜਿ ਊਹਾਂ ਦੇਉ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਮੰਗਹਿ ਜਿ ਦੇਉਂ। ਤੈਂ ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੰਗਣਾ ਹੈ ਜਿ ਮਾਂਗੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਦਾਨੁ ਮਾਂਗਿਆ ਜਿ:-

ਅਬ ਤਬ ਅਵਰੁ ਨ ਮਾਗਉ ਹਰਿ ਪਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਦੀਜੈ ਪਿਆਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਚਾੜ੍ਹਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਮਾਗੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਸੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥੮॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ! ਨਾ ਹਉਂ ਇਥ ਤੈਂ ਥੀਂ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਮਾਂਗਤਾ ਹਉਂ, ਦੁਆਲ ਜੀ ! ਜਬ ਕਬ ਹਉ ਮਾਂਗਉ, ਤਬ ਹਉ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਮਾਂਗਉ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨ ਮਾਂਗਉ। ਦੁਆਲ ਜੀ ! ਜਦਿ ਕਦਿ ਮੁਝ ਕਉ ਦੇਹਿ ਤਬ ਏਹੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ, ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ। ਇਉਂ ਕਰਿ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਾਂ। ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ ? ਜਿਉਂ ਚਾੜ੍ਹਕੁ ਬੂੰਦ ਹੀ ਕਉ ਚਾਹਤਾ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਮੇਘ ਕੀ ਬੂੰਦ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਕ ਕਉ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸੁਹਾਤਾ, ਤਿਉਂ ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਇਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਮ ਕੀ ਦੇਹਿ, ਜਿ ਦਿਨਿ ਰੈਨਿ ਤੇਰਾ ਜਸੁ ਹੀ ਕਰਉਂ। ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਜਸੁ ਦੇਹਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ” ! ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਤੈਂ ਭਲੀ ਵਸਤੁ ਮੰਗੀ ਜਾਹਿ, ਮੈ ਤੁਮ ਕਉ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮੁ^੪ ਨਾਵ^੫ ਕਾ ਦੀਆ, ਤੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿ ਭੀ ਅਰੁ ਸਿਮਰਾਇ ਭੀ। ਤੁਮ ਕਉ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਇਗਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਂ ਤਿਸ ਕਉ ਸੁਖੀ ਈਹਾਂ ਭੀ ਅਰੁ ਊਹਾਂ ਭੀ ਕਰਉਂਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿ ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰਿਕੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਬਿਦਾ ਭਏ। ਜੁਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣਾ, ਸਿਮਰਾਵਣ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ।

ਸਲੋਕੁ^੬ ॥

ਨਾਮੁ ਬਿਨਾ ਕਿਛੁ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਇਹੁ ਬਿਧਿ ਪਾਇਓ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥

ਦੀਜੈ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਉ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੮੪॥

^੧ਵਰਨ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

^੨ਜੇਹਾ।

^੩ਨੇੜੇ।

^੪ਉਹੋ।

^੫ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ।

^੬ਇਹ ਬਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਪਸ਼ੂ-ਪੰਖੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸ਼ਰਣ ਆਏ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ॥ (ਸਾਖੀ ਚਲੀ)

ਤਬ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਦਿਆਨ^੧ ਮਹਿ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਆਇ ਪਰਤਾਏ। ਤਬ ਜਾਂ ਦੇਖੈ ਤਉ ਨ ਕੋਈ ਗਾਉਂ ਹੋ ਨਾ ਨਗਰੁ ਹੈ, ਇਸਟਿ ਕਿਛੁ ਨ ਪਰੈ, ਅਰੁ ਨ ਕੋਈ ਕਹੀਂ ਮਨੁਖ ਹੀ ਇਸਟਿ ਆਵਤਾ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਉਦਿਆਨ^੨ ਹੈ। ਜਾਂ ਦੇਖੈ ਤਉ ਉਹਾਂ ਮਿਰਗੁ ਅਰੁ ਪੰਖੀ ਇਸਟਿ ਪਰੈ, ਅਉਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਮਨਿ ਉਪਜੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਏਹ ਮਿਰਗੁ ਅਰੁ ਪੰਖੀ ਭੀ ਕਿਛੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪਰਤਾਪੁ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸਮਝਤੇ?” ਤਬ ਏਤਨੀ ਬਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਜੀਅ ਮਹਿ ਉਪਜਣੇ ਸਾਥਿ ਜਿਤਨੀ ਮਿਰਗਾਵਲੀ ਅਰੁ ਪੰਖੀ ਜਿਤਨੇ ਬੇ ਤੇ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਨਜੀਕਿ ਆਇ ਕੈ, ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਕੈ, ਲਾਗੈ ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ^੩ ਕਰਨੇ, ਪਰਦਖਨਾ ਦੇਹਿ ਅਰੁ ਸਭਿ ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰਹਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨ ਕੀ ਤਰਫ ਵੇਖਿ ਕੈ ਖੁਸੀ ਭੀਆ, ਕਹਿਆ, “ਵਾਹ ਵਾਹ! ਸਚੇ ਪਾਤਸਾਹ! ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪਰਤਾਪੁ ਜਿ ਦੇਹਿ ਜੀਅ ਭੀ ਤੇਹਾ ਨਾਮੁ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ”। ਜਬ ਇਤਨੀ ਬਾਤ ਬਾਬੇ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿ ਬਸੀ, ਤਬ ਆਕਾਸ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਜਿ, ਏ ਨਾਨਕ! ਇਨ ਕੀ ਮੈਂ ਬਹੁਤੁ ਪ੍ਰਤਪਾਲਾ ਕਰਤਾ ਹੋਉ, ਇਨ ਕਉ ਮੈਂ ਬਿਨਾ^੪ ਹੋਰੁ ਟੇਕ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ। ਏਹਿ ਤਉ ਪਸ਼ੂ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਮੇਰੇ ਬਚਨ ਕਰਿ ਕੈ ਤੇਰੀ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗੇ ਹਹਿ^੫”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਹੁਤੁ ਭੀਮਾਨੁ ਭੀਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰ! ਮੈਂ ਕਵਨੁ ਹਾਂ ਜਿ ਏਤਨੀ ਕਹਾਂ, ਨਾ ਜੀ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੂਹੈ ਜਾਨਹਿ। ਸਭਨਾ ਘਟਾਂ ਮਹਿ ਤੂਹੈ ਵਰਤਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਨੂੰ ਤੂ ਏਸੁ ਬਾਤ ਤੇ ਬਖਸਿ ਲੈ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹਾਂ”। ਤਬ ਸਿਫਤਿ ਦੀਨਤਾ ਕਰਿਕੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਗੈ ਕਉ ਚਲੈ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੀਅ ਜੰਤੁ ਸਭਿ ਚਲਹਿ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਇ ॥

ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੁ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਕਿਛੁ ਆਪਹੁ ਕੀਆ ਨ ਜਾਇ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੀਐ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੯੫॥

(ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਤਲਾਉ ਦੇ ਕੰਢੇ (ਦਖਨ ਕੀ ਧਰਤੀ)

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀਕੀ (ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸ ਉਦਿਆਨ ਤੇ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਵਤਾ ਆਵਤਾ ਤਿਉਂ ਇਕੁ ਵਰੀਆਉ ਉਦਿਆਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਨਜਰਿ ਆਇ ਗੋਆ। ਤਿਉਂ ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਬੜਾ ਤਲਾਉ ਹੈ; ਆਸ ਪਾਸ ਸਬਜੀ ਹੈ; ਬੀਚਿ ਕਮਲ ਕੇ ਫੂਲ ਬਿਸਥਾਰਿ ਰਹੇ ਹੈ; ਬੜਾ ਤਲਾਉ ਕਵਲਾਲੀ ਕਾ ਹੈ; ਤਿਸ ਕਾ ਬਿਸਥਾਰਿ ਬੜਾ ਹੈ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ

^੧ਜੰਗਲ।

^੨ਘੋਰ ਜੰਗਲ।

^੩ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ।

^੪ਮੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ।

^੫ਹਨ।

ਉਸ ਮਹਿ ਪਾਨੀ ਤਾਰੂ ਹੈ; ਤਿਨ ਕੀ ਨਿਰਤਿ ਕਿਛੁ ਕਹੀ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤੀ। ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਬਿਰਖ, ਬਾਗ, ਤਲਾਉ; ਕਵਲਾਲੀ, ਸਬਜੀ, ਛਾਇਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਆ; ਉਹਾਂ ਟਿਕਿ ਗੈਆ। ਫਕੀਰਹੁ ਕਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ਜਹਾਂ ਉਦਿਆਨ ਮਹਿ ਭਲੀ ਠਵਰ ਨਜਰਿ ਆਈ; ਬਾਗ ਬਿਸਥਾਰਿ ਕੈ ਦਰੀਆਵ ਜਹਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹੈਂ ਤਹਾਂ ਟਿਕਿ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਉਸੁ ਜਾਹਗਾ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਨਜਰਿ ਆਇਆ; ਖੁਸਹਾਲੀ ਕੀ ਠਵਰ ਨਜਰਿ ਆਇ ਗਈ; ਉਹਾ ਹੀ ਬੈਠਾ ਲਾਗਾ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਣੈ। ਤਬ ਤਲਾਵ ਕੈ ਬੀਚਿ ਇਕੁ ਦਾਦਰੁ¹ ਬੋਲਿ ਉਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ‘ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ! ਦਿਖਾ, ਏਹੁ ਕਿਆ ਖਾਤਾ ਹੈ ਏਸੁ ਜਲ ਮਹਿ, ਏਹੁ ਕਿਆ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਇਸੁ ਕਉ ਦਿਖਾ’? ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪਿਆਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਬ ਕਵਲ ਕੈ ਸਾਥਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਬਿਲਾਸ ਕਰਤਾ ਹੈ ਪਰੁ ਸਥਾਲ² ਖਾਤਾ ਹੈ’। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਸੁ ਦਾਦਰ ਕੀ ਓਰਿ³ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਆ। ਤਬ ਉਸ ਦਾਦਰ ਕਉ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ। ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ? ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਦਾਦਰ ਤੂ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਸਿ⁴ ਰੇ॥

ਭਖਸਿ⁵ ਸਿਬਾਲੁ ਬਸਸਿ⁶ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨ ਲਖਸਿ⁷ ਰੇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

“ਦਾਦਰ ਕਹੀਐ ਡਡ, ਜਿ ਰੇ ਦਾਦਰ! ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਮਹਿ ਤੂ ਬਸਤਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਕਮਲ ਸਾਥਿ ਤੂ ਰਹਤਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਸਿਬਾਲ ਤੂ ਖਾਤਾ ਹੈਂ। ਰੇ ਦਾਦਰ! ਕੇ ਸਵਾਰੇ! ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਕਿਆ ਹੂਆ ਹੈ ਜਿ ਤੂ ਏਸੁ ਸਿਬਾਲ ਕਉ ਭਖਤਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਸਾਥਿ ਕਮਲ ਹੈਂ, ਕਵੀਆਂ ਹੈਂ, ਭਿਹ⁸ ਡੋਡੇ ਹੈਂ, ਤੂ ਏ ਵਸਤੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਸਿਬਾਲੁ ਭਖਤਾ ਹੈਂ ਜਿ ਤੁਮ ਕਉ ਕਉਨੁ ਦੋਖੁ ਹੈ?” ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

¹⁰ਬਿਮਲ ਮੰਬਾਰ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਪਦਮਨਿ¹¹ ਜਾਵਲ¹² ਰੇ॥

ਪਦਮਨਿ ਜਾਵਲ ਜਲ ਰਸ ਸੰਗਤਿ ਸੰਗਿ ਦੋਖੁ ਨਹੀ ਰੇ॥ ੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਦਾਦਰ! ਬਿਮਲ¹³ ਕਹੀਐ ਤਾਰੂ ਅਰੁ ਮੰਬਾਰੁ ਕਹੀਐ ਵਿਦੁ, ਬਾਸਾ ਕਹੀਐ ਰਹਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਜਲੁ ਕਹੀਐ ਪਾਣੀ, ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਤੂੰ ਰਹਤਾ ਹੈਂ, ਏਹੁ ਕਮਲੁ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਸਿਬਾਲੁ ਤੂੰ ਖਾਤਾ ਹੈਂ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਸਰਾਪੁ ਹੈ ਜੇ ਤੁਧਿ ਕਮਲ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਹੋਹਿ ਕਰਿ; ਦਾਦਰਿ! ਸਿਬਾਲੁ ਖਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿਛੁ ਕਮਲ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਉ ਦੋਖੁ ਨਾਹੀਂ, ਉਸੁ ਦਾਦਰ ਹੀ ਕਉ ਦੋਖੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੈ ਭਾਗਿ ਨਾਹੀਂ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਪਤੀ। ਤਬ ਓਹੁ ਭਾਉ ਕਿਸੁ ਉਪਰਿ ਹੋਆ? ਦਾਦਰੁ ਕਹੀਐ ਮਨੁ ਕਮਲੁ ਕਹੀਐ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ, ਅੰਬਿਤੁ ਨੀਰੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਰੁ ਬਿੰਬਲ ਕਹੀਐ ਮਾਇਆ ਦੁਕ੍ਰਿਤ ਕੀ। ਦੁਕ੍ਰਿਤ ਕੀ ਮਾਇਆ ਕਵਨੁ ਕਹੀਐ? ਚੁਤਾਇ ਲੀਜੀਐ, ਠਗਾਇ ਲੀਜੀਐ, ਅਮਾਨ ਧੁਹੀਐ, ਬਿਸਾਸਘਾਤੀ ਕੀਜੀਐ, ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਦੁਕ੍ਰਿਤ¹⁴ ਕਮਾਇਆ। ਇਨ ਤੇ ਭੀ ਭਿੰਨਿ ਜਿ ਬੇਪਾਰੁ ਕੀਜੀਐ, ਨੌਕਰੀ ਕੀਜੀਐ, ਸਉਦਾਗਰੀ ਕੀਜੀਐ, ਧਰਮ ਕੀ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਏਹੁ ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਦੋਖੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਮੁਖਿ ਭਖਤਾ ਹੈ ਜਿ ਸਭੁ ਸਿਬਾਲੁ ਭਖਤਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਜਿ ਚਰਨ ਪਦਮ¹⁵ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਔਰੁ ਧਿਆਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਸਿਬਾਲੁ¹⁶

¹ਡੱਡ।

²ਸੈਵਾਲ, ਅਰਥਾਤ-ਜਾਲਾ।

³ਤਰਫ, ਵੱਲ।

⁴ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

⁵ਤੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ।

⁶ਤੂੰ ਵਸਦਾ ਹੈਂ।

⁷ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਲਖਦਾ)।

⁸ਦੈਵ, ਬਿਧਾਤਾ।

⁹ਕਮਲ ਦੀ ਛੋਹ (ਜੜ), ਜਿਸ ਦੀ ਸਬਜੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

¹⁰ਫਿਹ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਰੋਕਤ

ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ-‘ਦਾਦਰ ਤੂੰ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਸਿ ਰੇ’ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

¹¹ਕੰਮੀ, ਕਮਲਿਨੀ।

¹²ਜਾਲਾ।

¹³ਅਸਲ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਇਥੇ ‘ਬਿੰਬਲੁ’ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

¹⁴ਦੁ (ਬੁਰਾ) ਕ੍ਰਿਤ (ਕਰਮ)।

¹⁵ਕਮਲ।

¹⁶ਜਾਲਾ, ਕਾਈ।

ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਇਸੁ ਮਨ ਕੈ ਸਾਥਿ ਹੈ। ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭੀ ਇਸ ਕੈ ਸਾਥਿ ਹੈ। ਜੇ ਤਉ ਏਹੁ ਨ ਸਿਮਰੈ, ਨ ਧਿਆਨੁ ਕਰੈ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕਾ, ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਦੋਖੁ ਨਾਹੀ, ਇਸ ਹੀ ਕੀ ਕਰਤੂਤਿ ਕਉ ਦੋਖੁ ਹੈ। ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਤਮੇ ਕਉ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ। ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ?

ਬਸੁ ਜਲ ਨਿਤ ਨਵਸਤੁ^੧ ਅਲੀਅਲ^੨ ਮੇਰੁ ਚਚਾ^੩ ਗੁਨੁ ਰੇ ॥
 ਚੰਦ ਕੁਮੁਦਨੀ ਦੂਰਹੁ ਨਿਵਸਿਸਿ^੪ ਅਨਭਉ ਕਾਰਨਿ ਰੇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

“ਕਮਲੁ ਕਾ ਬਾਸਾ ਜਲ ਮਹਿ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤ ਨਵਸਤ ਸੋਲਹ ੧੬, ਰਾਸੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਅਲੀਅਲ ਕਹੀਐ ਭਵਰੁ, ਰੇ ਦਾਦਰ ! ਤੂੰ ਅਰ ਕਮਲੁ ਨਿਤਪ੍ਰਤ ਜਲ ਮਹਿ ਬਸਤੇ ਹਉ ਅਰੁ ਭਵਰੁ ਤਹੀ ਹੀ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਕਾਸਿ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਭਵਰੁ ਫਿਰਤਾ ਫਿਰਤਾ ਆਇ ਬਾਸਨਾ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਾ ਲੀਆ ਕਮਲ ਕਾ ਮੇਰੁ ਕਹੀਐ ਸਿਰੁ ਕਮਲ ਕੇ ਸਿਰਿ ਬੈਠਤਾ ਹੈ ਭਵਰ ਉਸ ਕੀ ਚੰਚਲਾਈ ਦੇਖੁ। ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਿ ਸਤਵੈਂ ਅਸਮਾਨ ਬੀਂ ਆਇ ਕਮਲ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੁ ਕਿਸੁ ਕੈ ਅਰਥਿ ? ਕਮਲਹੁ ਕੀ ਜਿ ਸੋਭਾ ਹੈ ਜਿ ਕਮਲ ਨੈਨ ਸਿ ਏਈ ਕਮਲ ਹੈ ਜਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਦੀਜੀਤੀ^੧ ਹੈ। ਅਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਭੀ ਦੇਈ ਹੈ ਜਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਦੀਜੀਤੀ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਿ ਈਹਾ ਧਿਆਨੁ ਰਖਤਾ ਹੈ ਸਿ ਅਨਭਉ ਕਹੀਐ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਰੁ ਪਰਸੁਮੇਰ ਕਾ ਜਨੁ। ਰੇ ਦਾਦਰ ! ਏਹੁ ਇਨ ਕੀ ਚੰਚਲਾਈ ਤੂੰ ਦੇਖੁ। ਜਿ ਏ ਇਸੁ ਪਦ ਕੈ ਧਿਆਨਿ ਤੂੰ ਇਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਜਿ ਬਸਤਾ ਨਿਹਫਲੁ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਨਾਹੀ ਸਮਝਤਾ-ਕਦੇ ਤਉ ਜਾਨੁ, ਫਿਰੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਬਸਤੁ ਰਹੀ”। ਬਹੁਤਿ ਭੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਭਾਉ ਲਗਾਵਤਾ ਹੈ ਇਸੁਮਨ ਕਉ, ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ?

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੰਡੁ ਦੂਹਿ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ ਤੂੰ ਬਨ ਚਾਤੁਰ ਰੇ ॥

ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੁ ਨ ਛੋਡਸਿ ਪਿਸਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਿਉ ਰੇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

“ਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਅਪਨੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਛੋਡਤਾ ਨਾਹੀਂ ਸਰਪ ਕੀ ਨਿਆਈਂ, ਪਿਸਨ ਕਹੀਐ ਸਰਪੁ। ਜੇ ਭਾਵੈ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਵਸਤੁ ਖਲਾਈਐ, ਭਾਵੈ ਦੂਹੁ ਪੀਲਾਈਐ, ਭਾਵੈ ਕਿਛੁ ਭਲੀ ਹੀ ਵਸਤੁ ਖਲਾਈਐ, ਪਣੁ ਉਸੁ ਸਰਪ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਨ ਛੋਡੇ, ਫੇਰਿ ਉਸ ਬੀਂ ਬਿਖੁ ਹੀ ਪਰਗਾਸੈ। ਉਸੁ ਸਰਪ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨ ਤੇ ਸਤਿ ਤੇਰੈ ਤਾਈਂ ਭਲਿਆਈ ਕੀਜੀਐ, ਉਪਦੇਸੁ ਦੀਜੀਐ, ਤਉ ਭੀ ਤੂੰ ਆਤਮੇ ਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਛੋਡਤਾ ਨਾਹੀ। ਭਾਵੈ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਨਹਿ, ਸਿਖਹਿ, ਪਣੁ ਆਤਮੇ ਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਨ ਛੋਡਹਿ”। ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ। ਬਹੁਤਿ ਭਾਉ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਤਮੇ ਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਛੋਡਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਆਤਮੇ ਕਉ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ। ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ?

ਪੰਡਿਤ ਸੰਗਿ ਵਸਹਿ ਜਨ ਮੂਰਖ ਆਗਮ ਸਾਸ^੧ ਸੁਨੇ ॥

ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੁ ਨ ਛੋਡਸਿ ਸੁਆਨ^੨ ਪੂਛਿ ਜਿਉ ਰੇ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਆਤਮੇ ਕਉ, “ਜੇ ਤਉ ਮੂਰਖਹੁ ਕਾ ਪੰਡਿਤਹੁ ਸੰਗਿ ਨਿਵਾਸੁ ਹੋਇਆ ਅਰੁ ਆਗਮ ਨਿਗਮ ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਉਹਿ ਪੰਡਿਤ ਨਾਹੀਂ ਹੋਇ ਜਾਤੇ, ਭੀ ਓਹਿ ਮੂਰਖਹੁ ਕੇ ਮੂਰਖ ਕਹੈ ਜਾਂ ਓਹਿ ਮੂਰਖਾ ਹੀ ਰਹੇ, ਪੰਡਿਤ ਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿਛੁ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕੇ ਸੰਗ ਮਹਿ ਦੋਖੁ ਨਾਹੀਂ, ਨ ਉਨ ਕੀ ਮੂਰਖਾਈ ਮਹਿ ਦੋਖੁ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਕੂਕਰ^੧ ਕੀ ਪੂਛਿ ਵਿਨੁ ਰਾਤਿ ਬਾਂਧੀ ਰਖੀਐ, ਜਿਥਿ ਛੁਟੈ ਤਬ ਵੈਜੀ

^੧ਨੋ ਤੇ ਸੱਤ-ਸੋਲਾਂ।

^੨ਅਲਿ (ਭੋਰਾ) ਅਲ (ਅਲਿਨੀ-ਭੋਰੀ)।

^੩ਚਰਚਾ ਅਥਵਾ

ਚੰਚਲਤਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ।

^੪ਨਿਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

^੫ਦੇਈਂਦੀ, ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ।

^੬ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਮੂਲ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਥੇ ‘ਆਗਮ ਨਿਗਮ’ ਪਾਠ ਹੈ।

^੭ਸ਼੍ਰਾਨ, ਕੁੱਤਾ।

^੮ਕੁੱਤਾ।

ਹੀ ਹੋਇ ਜਾਇ। ਤਿਸੇ ਸੁਆਨ ਕੀ ਪੂਛਿ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਭਾਵੈ ਚਤੁਰ ਪੰਡਿਤਹੁ ਕੇ ਸਾਥਿ ਰਹੇ, ਪਣੁ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖਾਈ ਨ ਛੋਡੈ; ਤਿਉਂ ਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਅਪਨੀ ਪਾਪਹੁ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਨਾਹੀਂ ਛੋਡਤਾ”। ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਮਨ ਕੰਉ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ, ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ:-

ਇਕਿ ਪਾਖੰਡੀ ਨਾਮਿ ਨ ਰਾਚਹਿ ਇਕਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਰੇ ॥

ਪੁਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਵਸਿ ਨਾਨਕ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਰੇ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਇਕਿ ਪਾਖੰਡ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਗੁਸਾਈਆਂ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀਂ ਜਪਤੇ, ਉਇ ਪਾਖੰਡਿ ਹੀ ਕਰਤੇ ਫਿਰਤੇ ਹੈਂ। ਇਕਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਗੁਸਾਈਆਂ ਕੇ ਨਾਮੁ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ। ਇਕਿ ਸਾਧ ਹੀ ਸੰਗਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਨ ਕੇ ਭਾਗਿ ਪੁਰਬਿ ਜਨਮਿ ਪੜੀ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਪਾਵਤੇ ਹੈਂ; ਤਿਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੁਮਿ ਸੋਈ ਪਾਵਹੁਗੇ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਮ ਨੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਰੇ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ! ਪਣੁ ਰੇ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ! ਸਰਬ ਸੁਖਾਂ ਮਹਿ ਰਾਜ ਭੋਗ ਮਹਿ ਇਹੀ ਭਲੀ ਸਰਬ ਰੰਗਹਿ, ਇਹੀ ਗੁਣ ਬਿਸੇਖੁ ਹੈ ਜਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਿਮਰਣਾ। ਤਿਸੁ ਵਸਤੁ ਕੰਉ ਆਲਸੁ ਮਤੁ ਕਰਹੁ। ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਇਹੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਮਹਿ ਹੈ, ਪਰੁ ਜਿਸਨੋ ਦੋਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਅਪੁਨਾ ਰਾਮੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਹੀ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਨਿਮਰੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਣੀ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ। ਸਵਰਹਿ ਕਾਮ। ਬਿਸਰਿ ਮਤੁ ਜਾਇ। ਖਤਾ ਮਤੁ ਖਾਇ।

ਸਲੋਕੁ^੧ ॥

ਜਾਕਉ ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਾ ਕੇ ਕਰਮ ਰੇਖਾ ਸਗਲੇ ਬਿਸਰੇ ॥

ਤਾਕੀ ਸੇਵਾ ਮਾਂਗੈ ਦਾਸੁ ਨਾਨਕੁ ਬਿਖੁ ਭਵਜਲੁ ਤੇ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਦਸਾਵਿ ॥ ੯੬ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਜੈਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਕਵਲ ਸਚੈਵਰ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਜੈਨ^੨ ਆਏ। ਭਰਥਰੀ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸੁਮਾਰਿ^੩ ਹੋਇ ਗੈਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਕੰਉ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਆਵਾਜੁ ਆਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਬਿਸਮੁ^੪ ਕਿਉਂ ਹੋਇ ਗੈਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਕਿਆ ਬਿਸਮਾਦੀ ਨਾ ਹੋਵਉਂ ਜਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ, ਦੇਵਾਲੇ ਸਭਿ ਦੇਖੇ, ਤੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਪੜਤੀ। ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦੇਖੀਐ ਤਉ ਹਜੂਰਿ, ਸੁਨੀਐ ਤਉ ਦੂਰਿ ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਕਿਵਹੀ ਮੈਨੇ ਉਹੁ ਨਵਰ ਭੀ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਜਹਾਂ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਬਾਸਾ ਹੈ ? ਕਿਵ ਕਰਿ ਉਹੁ ਨਵਰ ਪਾਈਐ ? ਕਿਸੁ ਸੰਜਮਿ, ਕਿਸੁ ਉਪਾਇ ਉਹਾਂ ਜਾਈਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਆਗਾਸ ਬਾਣੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਆਈ ਜਿ, “ਆਪ ਤੇ ਪਾਈਐ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਤੇ ਦਿਖਾਈਐ, ਕਿਤ ਸੰਜਮਿ

^੧ਉਸ।

^੨ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੩ਉਜੈਨ ਜਾਂ ਉਜੈਨੀ, ਇੰਦੌਰ

ਦੇ ਨੇੜੇ, ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ।

^੪ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ।

^੫ਵਿਸਮਾਦ।

ਉਸ ਨਵਰ ਜਾਣੀਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਇਹੀ ਬਾਣੀ ਉਮੰਡਿ ਉਠਾ ਜਿ, “ਜੀ, ਆਪ ਤੇ ਪਾਈਐ
ਸੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ?

ਸਲੋਕ¹

ਦਿਸੈ ਸੁਣੀਐ ਜਾਣੀਐ ਸਾਉ² ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥

ਰੁਹਲਾ³ ਟੁੰਡਾ ਅੰਧਲਾ ਕਿਉ ਗਲਿ ਲਗੈ ਧਾਇ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਆਤਮੈ ਕਉ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲਉਂ ? ਦਿਸਦਾ
ਭੀ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਪਰੁ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖੀ ਨੇੜਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਜਦੁ ਸੁਣੀਐ ਤਉ ਦੂਰਿ ਨੁਣੀਐ; ਅਰੁ ਜਨੀਤਾ⁴ ਹੈ ਜਿ
ਨਿਕਟ ਹੀ ਹੈ, ਪਣੁ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ, ਅਰੁ ਪਾਇ ਬਿਨਾਂ ਸੁਆਦੁ ਆਵਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਪਾਈਐ”। ਤਬ ਫਿਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਈ ਜਿ, ਏ ਨਾਨਕ !

ਛੇ ਕੇ ਚਰਣ ਕਰੋ ਭਾਵੋ ਕੇ ਲੋਇਣ⁵ ਸੁਰਤਿ ਕਰੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਕਹੈ ਸਿਆਣੀਏ ਇਵ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਛੇ ਕੇ ਚਰਣ ਕਰੁ, ਭਾਵ ਕੇ ਕਰੰਉ⁶ ਕਰੁ,
ਸੁਰਤਿ ਕੇ ਲੋਇਣ⁵ ਕਰੁ, ਤਉ ਦੇਖਹਿ ਹਰਿ ਦੁਆਰੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਹੀ ਸੰਜਮਿ ਕਮਾਇਆ।
ਛੇ ਕੇ ਚਰਣ ਕੀਏ, ਭਾਵ ਕੇ ਕਰੰਉ ਕੀਏ। ਸੁਰਤਿ ਕੇ ਲੋਇਣ ਕੀਏ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਧਰਮ ਖੰਡ ਮਹਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ
ਰਹਤਾ ਬਾ, ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਕਉ ਚਲਿਆ। ਜਾਤਾ ਜਾਤਾ ਸੋਧਤਾ, ਕਮਾਵਤਾ ਕਮਾਵਤਾ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਕਉ ਜਾਇ
ਪਹੁਚਿਆ। ਜਦਿ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ ਦੇਖੇ ਤਉ ਉਹਾਂ ਬਡੇ ਅਨੰਦ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਰਾਗ ਨਾਦ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਕੀਰਤਨ
ਮੰਗਲ ਆਰਤੀਆਂ ਹੋਤੀਆਂ ਹੈਂ। ਉਹਾਂ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਤਬ ਗਿਆਨੁ
ਖੰਡੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ, ਸਮਝਿ ਕਰਿ ਸਰਮ ਖੰਡ ਕਉ ਚਲਿਆ। ਜਾਤਾ ਜਾਤਾ, ਕਮਾਵਤਾ ਕਮਾਵਤਾ, ਰਹਤਾ ਰਹਤਾ,
ਸੋਧਤਾ ਸੋਧਤਾ, ਸਰਮ ਖੰਡ ਕਉ ਜਾਇ ਪਹੁਚਿਆ। ਜਦਿ ਸਰਮ ਖੰਡ ਮਹਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ਤਹਾਂ ਕਈ ਜੋਰ-
ਬਲ ਹੈ, ਕਈ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਉਹਾਂ ਹੋਰੁ ਕਈ ਨਾਹੀਂ, ਜੋਧੇ ਹੀ ਜੋਧੇ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਕਈ ਅਸੰਖ ਅਖੁਟ
ਜੋਧੇ ਹੈਂ। ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਮਹਾਂਬਲੀ ਜੋਧੇ ਹੈਂ। ਸਭਿ ਵੈ¹⁰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਭਰਪੂਰਿ
ਹੈਂ। ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹਾਂ ਕਈ ਸਤਿਆਵਤੀਆਂ¹¹ ਹੈਂ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਤੀਆਂ ਹੈਂ। ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਕਈ ਜਾਤੀ
ਹੈਂ, ਸਨਾਤੀ¹² ਹੈਂ, ਕਈ ਹਠੀ ਹੈਂ, ਕਈ ਤਪੀ ਹੈਂ, ਕਈ ਭਗਤ ਹੈਂ, ਤਿਨ ਕੀ ਕੀਮ ਗਣੀਤੀ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ, ਜਿ
ਕਈ ਲੋਅ ਹੈਂ। ਤਿਨ ਕਉ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗੈਆ। ਉਨ ਥੀਂ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਖੰਡੁ
ਹੈ, ਉਹਾਂ ਸੋਈ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਿਸੁ ਕਉ ਬੁਲਾਈਤਾ ਹੈ। ਉਹਾਂ ਜਿ ਭਗਤ ਬਸਤੇ ਹੈਂ ਸੇ ਅਨੰਦ ਕਰਤੇ
ਹੈਂ। ਮਨ ਕੈ ਬਿਬੇ ਸਚਾ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਗੰਮੀ ਪਰਵਾਹ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ। ਜਿਸ ਕੀ
ਮਿਰਜਾਦਾ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੈ। ਤਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ
ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗੈਆ, ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਹਉ ਕਉਣੁ ਚੀਣੀ¹³ ਹਉਂ, ਕਉਣੁ ਜਤੀਮੁ¹⁴ ਹਉਂ, ਕਉਣੁ

¹ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੨। ਇਹ ਸਲੋਕ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮ: ੨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਸਰੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ²ਸੁਆਦ। ³ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਗੀਣ, ਲੁਲਾ।

⁴ਜਾਣੀਦਾ। ⁵ਹੱਥ। ⁶ਪ੍ਰੇਮ। ⁷ਅੱਖਾਂ। ⁸ਕਰ (ਹੱਥ)। ⁹ਅੱਖਾਂ।
¹⁰ਵੈ ਵੁਹ ਦਾ (ਬਹੁਵਚਨ) ਉਹ। ¹¹ਸਤਿਵੰਤੀਆਂ। ¹²ਉਪ ਜਾਤੀਆਂ। ¹³ਕੀਤੀ।
¹⁴ਯਤੀਮ।

ਬਿਚਾਰਾ ਹਉਂ । ਮੈਂ ਕਿਆ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿ ਹਉਂ ਈਹਾਂ ਜਾਉਂ ਅਰੁ ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰਿ ਵੜਣੁ ਪਾਵਉ, ਹਉਂ ਕਉਣੁ ਹਉਂ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋਇ ਗੋਆ, ਖਰਾ ਜਤੀਮੀ ਘਰਿ ਆਇ ਗੋਆ । ਤਬ ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਘਰਿ ਹੋਇ ਗੋਆ, ਆਗਾਧਿ ਬਾਤ ਦੇਖਿ ਕੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ । ਤਬ ਬੈਰਾਗਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਲਲਤਾ ਸੂਹੀ^੧ ਮਹਿ :-

ਮੈਥੁ ਕੁਚਜੀ ਅੰਮਾਵਣਿ ਡੋਸੜੇ^੨ ਹਉਂ ਕਿਉਂ ਸਹੁ ਰਾਵਣ ਜਾਉ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਮੈਂ ਜਿ ਹਾਂ ਜਿ ਕੁਚੱਜੀ ਹਾਂ, ਦੋਸੀ ਭਰੀ ਹਾਂ, ਲਉਬਾਲੀ^੩ ਦਰਗਾਹ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਕੁ^੪ ਹੈ, ਮੈਂ ਖਾਕੀ ਬੰਦਾ ਨਾਪਾਕੁ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹਲੁ ਪਾਈ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈ ?”

ਚੌਥੇ^੫ ਇਕ ਦੂ ਇਕਿ ਚੜਦੀਆ ਕਉਣ ਜਾਣੈ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਹੋਰੁ ਈਵ^੬ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਿ ਇਕਾ ਹੰਵੇ^੭ ਸੇਵਕੁ ਹਾਂ, ਲਉਬਾਲੀ^੮ ਦਰਗਾਹ ਇਕ ਦੂ ਇਕਿ ਚੜਦੇ ਹੋਨਿ, ਮੈਨੋ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਜਿ ਤੂੰ ਕਉਣੁ ਹੈਂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਖੀ^੯ ਸਹੁ^{੧੦} ਰਾਵਿਆ^{੧੧} ਸੇ ਅੰਬੀ ਛਾਵੜੀਏਹ^{੧੨} ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਅਰੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਸੇ ਪਈਆ ਜਉ ਕਗੁਲਾਉ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ਮਿਰਜਾਦਾ ਨਾਹੀਂ ।

ਸੇ ਗੁਣੁ ਮੰਵ^{੧੩} ਨ ਆਵਨੀ ਕੈਨੂ^{੧੪} ਦੋਸੁ ਧਰੇਉ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਜਿਨ੍ਹੀ ਗੁਣੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਨੀ ਪਾਇਆ ਹੈ ਸੇ ਗੁਣ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਨਾਹੀ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਦੋਸੁ ਹੈ ਸੁ ਮੈਨੋ ਹੀ ਹੈ, ਹੋਰਸ ਕਿਸਨੋ ਆਖਾਂ । ਜਿ ਮੈਨੋ ਦੋਸੁ ਹੋਨਿ ਮੈਂ ਜਿਹਾ ਸਿ ਅਵਗਣਿਆਰੀ ਹਾਂ ।

ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਵਿਬਰਾ ਹਉਂ ਕਿਆ ਕਿਆ ਘਿੰਨਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀਉ ॥

ਇਕਤੁ ਟੋਲਿ ਨ ਅੰਬੜਾ ਹਉਂ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੈ ਤੇਰੇ ਜਾਉ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੇਰੇ ਜਿ ਗੁਣ ਹੈਂ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਜਿ ਮੇਰੇ ਬੁਝੈ ਗਣੈ ਜਾਂਦੇ ਨਾਹੀਂ । ਤੇਰਿਆਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤੁ, ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤੁ, ਕੀਆ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦਾ । ਕਿਸ ਕਿਸ ਬਖਿਆਣ ਤੇਰੇ ਦਾ ਹਉਂ ਨਾਉਂ ਲਈ, ਕਿਆ ਬਿਸਬਾਰ ਕਰਾਂ ? ਤੇਰੇ ਤਉ ਗੁਣ ਅਸੰਖ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਇਕਸ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਨੋ ਪਹੁਚਿ ਨਾਹੀ ਸਕਤਾ—ਨਾ ਕੀਮਤਿ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇਰੇ ਇਕਸੁ ਗੁਣ ਕੀ, ਕਰੀਐ ਜਿ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ? ਕੁਰਬਾਨੁ, ਕੁਰਬਾਨੁ ਕੀਤਾ ਹਉਂ ਇਸੁ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਵਿਟਹੁ^{੧੫} ਜੀ ਪਾਤਿਸਾਹ !

ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ^{੧੬} ਰੰਗੁਲਾ ਮੋਤੀ ਤੈ ਮਾਣਿਕੁ ਜੀਉ ॥

ਸੇ ਵਸਤੂ ਸਹਿ ਦਿਤੀਆ ਮੈ ਤਿਨ ਜਿਉ ਲਾਇਆ ਚਿਤੁ ਜੀਉ ॥

^੧ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧, ਕੁਚੱਜੀ ।

^੨ਅਮਿਣਵੇਂ ਦੋਸ਼ ।

^੩ਬੇ-ਪਰਵਾਹ, ਨਿਰਭੈ, ਨਿਡਰ ।

^੪ਪਵਿਤ੍ਰ ।

^੫ਇਹ ਲਛੜ ਦੇਬੇ ਵਾਧੂ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

^੬ਇਸ ਤਰਾਂ, ਇਸ

ਪਰਕਾਰ ।

^੭ਹਉਂ ਹੀ, ਮੈਂ ਹੀ ।

^੮ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ।

^੯ਸਹੇਲੀਆਂ (ਸੁਧਾਲੂਆਂ) ਨੇ ।

^{੧੦}ਪਤੀ

(ਪਰਮੇਸੁਰ) ।

^{੧੧}ਭੋਗਿਆ (ਜਿਮਰਿਆ) ।

^{੧੨}ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ, ਅਰਥਾਤ—ਸੁਖੀ ।

^{੧੩}ਮੈਂ (ਮੇਰੇ)

ਵਿਚ ।

^{੧੪}ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਹਉ ਕੈ ਜੀਉ ।’

^{੧੫}ਤੋਂ, ਉਤੋਂ ।

^{੧੬}ਚਾਂਦੀ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਸੁਇਨਾ ਰੂਪਾ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾਤਿ ਕੀਤੀ ਸੁ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨੁ ਉਨਾਂ ਸਾਥਿ ਲਗਿ ਗਏਆ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਭੁਲਿ ਗਇਆ।

ਮੰਦਰ ਮਿਟੀ ਸੰਦੜੇ¹ ਪਥਰ ਕੀਤੇ ਰਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਮੈ ਏਤੁ ਭੁਲਾਵੈ² ਭੁਲੀਅਸੁ ਤਿਸੁ ਕੰਤ ਨ ਬੈਠੀ ਪਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਮਹਲ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਭੁਲਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬੀ, ਸੁ ਏਹੁ ਕਿਆ ਵਸਤੁ ਬੀ ਜਿ ਸੁਖਿ ਭੁਲ ਮਹਲ ਸਿ ਮਿਟੀ ਕੇ ਸੁਇਨਾ ਰੂਪਾ ਸੁ ਪਥਰੁ ਘਰੁ ਮਿਟੀ ਕਾ ਅਰੁ ਸੁਇਨਾ ਰੂਪਾ ਸਿ ਕਿਆ ਮੂੜਿ ਤਿਸੁ ਪਥਰ ਅਰੁ ਮਿਟੀ ਕੇ ਭੁਲਾਵੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਵਿਸਰਿਆ ਜੀ। ਇਕੁ ਨਿਮਖੁ, ਇਕ ਚਸਾ, ਇਕੁ ਛਿਨੁ, ਇਕੁ ਪਲੁ, ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਚਿਤਾਰਿਓ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਹਉ ਕਿਸ ਕਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕੋਈ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀਂ, ਮਿਟੀ ਅਰੁ ਪਥਰ ਕੇ ਗੁਮਾਨਿ ਏਹੁ ਭੁਲਾ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਬਿਸਰਿ ਗਏਆ ਜੀ।

ਮੰਬਰਿ³ ਫੁੱਜਾ⁴ ਕੁਰਲੀਆਂ⁵ ਬਗ ਬਹਿਓ ਆਇ ਜੀਉ⁶ ॥

ਸਾਧਨ⁷ ਚਲੀ ਸਾਹੁਰੇ⁸ ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਦੇਸੀ ਅਗੈ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਏ ਜਿ ਸਿਆਹੁ ਵਾਲ ਬੇ ਸਿ ਸੁਪੇਦ ਹੋਏ, ਚਲਣ ਕੇ ਦਿਨ ਆਏ ਜੀ। ਏਹੁ ਜਿ ਜਿੰਦੁ ਬੀ ਸਾ ਚਲੀ ਅਗ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਦਰਬਾਰਿ, ਏਹਾ ਬਦਹਗਾਰਿ⁹ ਹੋਇ ਚਲੀ, ਏਹਾ ਏਨਿ ਕਿਛੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ¹⁰ ਕੀਆ ਨਾਹੀਂ, ਅਗੈ ਕਿਆ ਜਾਇ ਮੁਹੁ ਦੇਗੀ? ਏਹੁ ਤਾਂ ਏਹਾ ਹੀ ਬਦਹਗਾਰਿ ਹੋਇ ਚਲੀ, ਅਗੈ ਜਿ ਮੁਖੁ ਦੇਗੀ ਸੁ ਕਿਆ ਦੇਗੀ?

ਸੁਤੀ ਸੁਤੀ ਬਾਲੁ¹¹ ਬੀਆ ਭੁਲੀ ਵਾਟੜੀਆਸੁ¹² ਜੀਉ ॥

ਤੈ ਸਹ¹³ ਨਾਲਹੁ ਮੁਤੀਅਸੁ¹⁴ ਦੁਖਾ ਕੂ ਧਰੀਆਸੁ¹⁵ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਸਾਰੇ ਜਨਮ ਵਿਚਿ ਏਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਬਹੂੰ¹⁶ ਚਿਤਾਰਿਉ ਨਾਹੀਂ, ਸੁਤੇ ਹੀ ਵਿਹਾਣੀ¹⁷ ਮਾਇਆ ਕੇ ਰੰਗਿ ਵਿਚਿ, ਵਾਟ ਜਿ ਬੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ, ਤਿਸਤੇ ਏਹੁ ਭੁਲਿ ਗਈ, ਹੁਣਿ ਅੰਤਿ ਸਮੇ ਕਿਛੁ ਹੋਤਾ ਨਾਹੀਂ। ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬੇਨਤੀ—ਅਰਦਾਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਹਿ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਤੁਧੁ ਗੁਣ ਮੈ ਸਭਿ ਅਵਗੁਣਾ ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਸਭਿ ਰਾਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ ਇਕੁ ਮੰਵ¹⁸ ਡੋਹਾਗਣਿ ਕਾਈ ਰਾਤਿ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ! ਮੈਨੋਂ ਜਿ ਸਾਹ ਸਾਹ ਸਾਥਿ ਕਈ ਸਹੰਸਰ¹⁹ ਅਵਗਣ ਹੋਨਿ ਅਰੁ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਸਾਹ ਸਾਹ ਸਾਥਿ ਕਈ ਸਹੰਸਰ, ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਕਬਹੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਬਿ²⁰ ਭੀ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਹਿ। ਜਿਨਾਂ ਉਪਰਿ ਤੁ

¹ ਦੇ।	² ਸਹੀ ਪਾਠ ‘ਹਉ ਏਨੀ ਫੋਲੀ।’	³ ਸਿਰ ਰੂਪ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚੋਂ।	⁴ ਕਾਲੇ ਕੇਸ
ਰੂਪ ਫੁੱਜਾਂ।	⁵ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ।	⁶ ਬਗੇ (ਪੋਲੇ-ਦਿਏ) ਵਾਲ ਆ ਗਏ।	⁷ ਜੀਵ ਰੂਪ
ਇਸਤ੍ਰੀ।	⁸ ਸਹੁਰੇ ਘਰ, ਅਰਥਾਤ—ਪਤੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਸ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ।		⁹ ਗੁਨਾਹਗਾਰ।
¹⁰ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ।	¹¹ ਬਾਂਲਾਂਘ, ਸਵੇਰ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਭਾਵ-ਬੁਢੇਪਾ)।	¹² ਉਸ ਦੀ ਵਾਟ (ਰਸਤਾ)।	
¹³ ਪਤੀ।	¹⁴ ਮੁਕਤ ਹੋਈ, ਛੁਟੀ ਅਰਥਾਤ—ਵਿਛੜੀ।	¹⁵ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਰੀ ਗਈ।	¹⁶ ਕਦੇ।
¹⁷ ਗੁਜਰ ਗਈ।	¹⁸ ਸਹੀ ਪਾਠ ਏਥੇ ‘ਇਕੁ ਮੰਵ’ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ‘ਮੈਂ’ ਹੈ।	¹⁹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ।	²⁰ ਬਾਪੇ,
ਉਪਰ।			

ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੈਂ ਅਰੁ ਤੁਧਨੋ ਜਿ ਭਾਵਦੇ ਹੈਨਿ ਤਿਨਾਂ ਸਾਥਿ ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਵਸਦਾ ਹੈਂ। ਕਬਹੂੰ ਕਿਤੀ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਬਾਬਿ ਡੀ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਹਿ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹਿ। ਤਬ ਨਿਮਾਣੇ ਘਰਿ ਹੋ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ; ਸੁ ਬਾਬੇ ਉਪਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ਹੂਆ। “ਐ”-ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ਕਉ ਈਹਾਂ ਬੁਲਾਇ ਲਿਆਵਹੁ”। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਭੇਜੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਲੈਣ ਆਏ। ਕਵਨਿ ਕਵਨਿ ਲੈਣਿ ਆਏ? ਜਤੁ, ਸਤੁ, ਸੰਤੋਖੁ, ਧੀਰਸੁ, ਨੁਮਤਿ, ਭਾਉ, ਭਉ-ਏ ਆਏ, ਆਇ ਕਰਿ ਲੇ ਗਏ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਸਿ ਲੇ ਆਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜਾਇ ਕਰਿ ਭੰਡਉਤਿ ਕਰੀ ਲੰਬੈ ਆਸਣਿ ਹੋਇ ਕਰਿ। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹਾ ਜਿ, ਆਉ ਨਾਨਕ! “ਆਉ ਹੋ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ! ਆਉ ਹੋ ਮੇਰੇ ਸੇਵਕ! ਆਉ ਹੋ ਸਾਇਰ! ਆਉ ਹੋ ਮੇਰੇ ਜਤੀਮ! ਭਲਾ ਹੈਂ?” “ਜੀ, ਤੇਰੇ ਪਰਸਾਇ”। ਤੈਂ ਹਿਤਿ ਆਇਐ ਭਲਾ ਹਾਂ। ਐ ਨਾਨਕ! ਹਉ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲਿ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਸੰਸਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ^੧ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਜਾ ਤੂੰ ਤਾ ਮੈ ਸਭੁ ਕੋ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤੁਧੁ ਅੰਤਰਿ ਹਉ ਮੁਖਿ ਵਸਾ ਤੂੰ ਅੰਤਰਿ ਸਾਬਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ! ਜਾਂ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੈਨੋ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੈਂ, ਮੇਰੇ ਧਨੁ ਸੰਪਤਿ^੨ ਜੀਵਨਿ ਰਾਸਿ^੩ ਤੂੰਹੋ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚਿ ਮੈਨੋ ਸਭ ਸੁਖ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸੁਖੀ ਵਸਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਅੰਤਰਿ ਜਿਚਰੁ ਹੈਂ ਤਿਚਰੁ ਸਭ ਕੋਈ ਕਹਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਸਾਬਾਸਿ! ਅਰੁ ਜੇ ਤੂੰ ਅੰਤਰਿ ਨ ਹੋਵਹੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਢੇਰੀ ਨ ਦੇਈ। ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਸੁ ਭਾਣੈ ਦਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਮਿਹਰਵਾਨ! ਤੂੰ ਕਿਆ ਨ ਕਰਹੀ?

ਭਾਣੈ ਤਖਤਿ ਵਡਾਈਆ ਭਾਣੈ ਭੀਖ ਉਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਭਾਣੈ ਥਲ ਸਿਰਿ ਸਰੁ ਵਹੈ ਕਵਲ ਫੁਲੈ ਆਕਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ! ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਪਾਤਿਸਾਹ! ਤਾਕੈ ਤਾਈਂ ਉਠਾਇ ਫਕੀਰੁ ਕਹਿ ਕਹਾਹੀ ਟੁਕੜਾ ਪਾਵਹਿ। ਅਰੁ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਕੋ ਤਾਈਂ ਉਠਾਇ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਰਹਿ। ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਬਲਾਂ ਵਿਚਿ ਨਦੀਆਂ ਵਹਾਇਹਿ। ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਉਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਹੀ ਕਵਲੁ ਫੁਲਾਇਹਿ ਆਗਾਸਿ^੪।

ਭਾਣੈ ਭਵਜਲੁ ਲੰਘੀਐ ਭਾਣੈ ਮੰਤਿ ਭਰੀਆਸੁ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜੇ ਉਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਸੈਂਸਾਰ ਕਾ ਭਵਜਲੁ ਲੰਘੀ, ਜੇ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਵਿਚੇ ਡੋਬੇ।

ਭਾਣੈ ਸੋ ਸਹੁ ਰੰਗੁਲਾ ਸਿਫਤਿ ਰਤਾ ਗੁਣ ਤਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਭਾਣੈ ਸਹੁ ਭੀਹਾਵਲਾ ਹਉ ਆਵਣਿ ਜਾਣਿ ਮੁਈਆਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

“ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ! ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਇਕਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦੇ ਤਾਈਂ ਮਿਲਾਇ ਲੇਹਿ, ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਨਾਲਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹਿ, ਅਠੇ ਪਹਰ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤੇ ਰਹਹਿ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਤੇ। ਜਾਂ ਤੁਧੁ ਭਾਵਤਾ ਹੈ ਇਕਨਾ ਜੀਆਂ ਕੋ ਬਾਬਿ ਕਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ ਬੈਠਤਾ ਹੈ; ਉਨਾਂ ਨੇ ਉਠਾਇ ਜੂਨੀ ਮਹਿ ਬਾਹਤਾ ਹੈ, ਓਹਿ ਸਦਾ ਆਵਤੇ, ਜਨਮਤੇ ਮਰਤੇ ਹੈ”।

^੧ਕਿਸੇ ^੨ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ। ^੩ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧, ਸੁਚਜੀ। ^੪ਸੰਪਤੀ। ^੫ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੁੰਜੀ। ^੬ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਕਮਲ ਫੁਲਾ ਦੇਵੇਂ। ^੭ਭਰਾਉਣਾ, ਭੇ ਵਾਲਾ।

ਤੂੰ ਸਹੁ ਅਗਮੁ ਅਤੋਲਵਾ ਹਉ ਕਹਿ ਕਹਿ^੧ ਢਹਿ ਪਈਆਸੁ ਜੀਉ ॥
ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਆ ਕਹਿ ਸੁਣੀ ਮੈ ਦਰਸਨ ਭੂਖ ਪਿਆਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

“ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਸੁ ਅਪਾਰੁ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ । ਹਉ ਸੁਨਤੀ ਬੋਜਤੀ ਬੋਜਤੀ ਢਹਿ ਹਾਰਿ ਪਈ, ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਮੇਰੇ ਬੁਝੈ ਪਾਇਆ ਨ ਗਿਆ । ਤੂੰ ਅਪਾਰੁ-ਬੇਜੁਮਾਰੁ ਸਾਹਿਬੁ, ਮੇਰੇ ਬੁਝੈ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ । ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਕਰੀਮ^੨ ! ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦਾ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਬਾਬਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹਾਂ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਮਾਂਗਹਿਗਾ ਸੁ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਦੇਤਾ ਹਉ, ਤੂੰ ਮਾਗੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਆ ਕਹਿ ਸੁਣੀ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਭੂਖਿ ਪਿਆਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜਿ “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਅਵਰੁ ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਚਾਹਤਾ । ਮੁਝ ਕਉ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਹੀ ਕੀ ਪਿਆਸ ਹੈ । ਮੁਝ ਕਉ ਤੂੰ ਅਪਨਾ ਦਰਸੁ ਹੀ ਦੇਹਿ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਮੈਂ ਮਾਂਗਤਾ ।” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜਾਂ ਤੁਧੁਨੋਂ ਮੇਰੇ ਦਰਸਨ ਹੀ ਕੀ ਭੂਖ ਅਰੁ ਪਿਆਸ, ਹੈ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਚਾਹਤਾ, ਤਾਂ ਹਉ ਭੀ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਚਾਹਉਗਾ, ਤੁਝ ਹੀ ਕਉ ਦਰਸਨ ਦੇਉਂਗਾ, ਤੁ ਅਨੇ ਪਹਰ ਮੇਰੇ ਸਾਬਿ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੈਂ ਥੀਂ ਭਿੰਨ^੩ ਨਾਹੀਂ ਤਬ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੁਝ ਜਿ ਮੁਝ ਹੀ ਕਉ ਚਾਹਿਆ ਅਰੁ ਮੁਝ ਹੀ ਕਉ ਮਾਂਗਿਆ ਸੁ ਏਹੁ ਬਾਤ ਤੈਂ ਕਿਸ ਤੇ ਪਾਈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, “ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ! ਤੂੰ ਮੈਂ ਪਾਇਆ, ਸੁ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਇਆ :-

ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

“ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਾਰ ਕਿਛੁ ਨ ਬਾ ਜਾਨਤਾ, ਪਣੁ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੂੰ ਪਾਇਆ; ਨਾਤਰ^੪ ਜੀ, ਅਪਾਰੁ ਪੁਰਖ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ^੫ ਤੁਹੈ ਜਾਨਹਿ, ਅਵਰੁ ਮਾਨੁਖ ਜੀਵ ਕਿਆ ਜਾਨੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਇਤਨੇ ਕਹਣੇ ਸਾਬਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਆ : ਜਿ, “ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਨਾਮ ਨ ਲੇਤਾ, ਜਿ ਮੈਂ ਗੁਰ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਪਾਈ, ਜੇ ਤੂੰ ਏਹੁ ਬਾਤ ਨ ਕਹਤਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਕਿਛੁ ਨ ਦੇਤਾ ਅਰੁ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਮਨਹਿ ਕਰਤਾ । ਜਾਂ ਤੈਂ ਗੁਰੂ ਉਪਰਿ ਬਾਤ ਆਣੀ ਤਬ ਮੈਂ ਤੂੰ ਬਕਸਿਆ^੬ ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਲੈਗਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਂ ਤਿਸ ਕਉ ਭੀ ਬਕਸਉਂਗਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਸਾਉ ਕੀਆ^੭ ਜਿ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕਾ ਪਸਾਉ । ਤਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰੁ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਆ ਜਿ, “ਆਉ ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਭਲਾ ਢਾਢੀ ਹੈਂ, ਸਾਬਾਸਿ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ । ਜਾਹਿ ਤੂੰ ਮੈਂ ਨਿਹਾਲੁ ਕੀਆ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਕਾ ਮੋਲੁ ਉਨਹੁ ਹੀ ਗੁਰਹੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਨ ਕੀ ਤੈਂ ਦੀਖਿਆ ਲੀਤੀ ਹੈ । ਕਹੁ ਦਿਖਾ^੮, ਉਨਹੁ ਤੁਮ ਕਉ ਕਿਆ ਦੀਖਿਆ ਦੀਨੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਈਹਾ ਭਰਿ ਗੋਆ, ਜਿ ਤਾਂ ਕਹਤਾ ਹਉ ਜਿ ਉਨਹੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਦੀਖਿਆ ਦੀਨੀ, ਤਬ ਓਹੁ ਮਹਾਰਾਜੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਤੁ ਬੇਗੁਰਾ ਹੈਂ ਜਿ ਇਉਂ ਦੀਖਿਆ ਨਾਹੀਂ ਲੀਤੀ ਅਰੁ ਜੇ ਕਹਤਾ ਹਉ ਜਿ ਏਹੁ ਦੀਖਿਆ ਉਨਹੁ ਕਹੀ

^੧ਅਸਲ ਵਿਚ “ਕਹਿ ਸੁਣਿ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ^੨ਪਾਸੋਂ । ^੩ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ । ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਮੈਂ” ।

^੫ਵੱਖਰਾ, ਜੁਦਾ । ^੬ਨਹੀਂ ਤਾਂ । ^੭ਅਪਾਰ, ਗੰਭੀਰ । ^੮ਬਖਸ਼ਿਆ । ^੯ਪਸਾਰ (ਫੈਲਾਉ)

ਕੀਤਾ ਉਪਮਾ ਦਾ, ਅਰਥਾਤ-ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਗਾਈ । ^{੧੦}ਦੇਖ, ਕਹਿ ਕੇ ਦੱਸ ।

ਤਾਂ ਪਰੰਪਰਾ¹ ਕੀ ਕਿਛੁ ਕੋਈ ਮਿਤਿ² ਨਾਹੀ ਜਾਨਤਾ । ਕਹੀ ਜਾਨਤਾ ਕਹੀਐ ਸਿ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਇਹੀ ਲੈ ਉਠਿਆ ਜਿ:-

ਕਉਣ ਤਰਾਜੀ³ ਕਵਣੁ ਤੁਲਾ⁴ ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਸਰਾਫੁ ਬੁਲਾਵਾ ॥

ਕਉਣੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਹਿ ਦੀਖਿਆ ਲੇਵਾ ਕੈ ਪਹਿ ਮੁਲੁ ਕਰਾਵਾ ॥੧॥

ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਬੇਸੁਮਾਰ⁵ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ॥

ਤੂੰ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਰਤਨ ਕੀ ਕਿਆ ਕੀਮਤਿ ਕਰੇਉ ? ਸਾ ਕਵਨ ਤਰਾਜੀ ਹੈ ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੋਲੀਐ ਤੂੰ ? ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਅਤੋਲੁ ਹੈ । ਸੁ ਕਵਨੁ ਤੋਲੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਕੈ ਬਰਾਬਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੋਲੀਐ ? ਤੂੰ ਅਮੋਚੁ ਹੈਂ । ਸੁ ਕਵਨੁ ਸਰਾਫੁ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਉ ਪਰਖੈ, ਜਿ ਇਤਨਾ ਹੁਆ ? ਤੂੰ ਅਵਿਸ਼ਟਿ ਹੈਂ, ਅਪਾਰੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ, ਪਰਖਿ ਕਿਨੇ ਹੀ ਨਾਹੀਂ ਸਕਿਆ । ਇਸੁ ਵਸਤੁ ਕਉ ਤੋਲਣਹਾਰਾ, ਇਸੁ ਵਸਤੁ ਕਉ ਪਰਖਣਹਾਰਾ, ਇਸੁ ਵਸਤੁ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਰਣਹਾਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ । ਗੁਰੂ-ਪੀਰੁ, ਸਿਖ-ਮੁਰੀਦੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਇਵ ਕਹਤਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਰਤਨ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕੋਈ ਕਰਿ ਨਾਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਸਭੁ ਕੋਈ ਇਵੇ ਹੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਬੇਸੁਮਾਰੁ ਬੇਸੁਮਾਰੁ ਸਾਹਿਬੁ । ਅਰੁ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਧਰਤੀ ਅਰੁ ਆਕਾਸ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿ ਪੂਰਿ ਸਮਾਇ ਰਹਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਈ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤਉ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਇਵ ਹੀ ਰਹਿਆ ਕਿ ਕਿਨੇ ਹੀ ਬੁਝਿਆ ਭੀ ? “ਕਹੈ, ਜੀ, ਜਿਨ ਕਉ ਤੂੰ ਵੇਆਲੁ ਹੋਹਿ ਸੋਈ ਜਾਨੈ, ਸੋਈ ਪਛਾਨੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ‘ਮੇਰੀ ਵੇਆ-ਮਿਹਰ ਤੁਮ ਹੀ ਕਉ ਹੈ, ਤੁਮ ਹੀ ਕਹੁ’ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਮਨੁ ਤਾਰਾਜੀ ਚਿਤੁ ਤੁਲਾ ਤੇਰੀ ਮੇਵ ਸਰਾਫੁ ਕਮਾਵਾ ।

ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਹਿ ਸੋ ਸਹੁ ਤੋਲੀ ਟਿਨ ਬਿਧਿ ਚਿਤੁ ਰਹਾਵਾ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਤਰਾਜੀ ਹੁਆ ਅਰੁ ਚਿਤੁ ਜਿ ਹੁਆ ਸਿ ਤੋਲਾ ਹੁਆ, ਸੇਵਿ ਜਿ ਸਿ ਸਰਾਫੁ ਹੁਆ, ਘਟ ਹੀ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਤਰਾਜੀ ਤੋਲੁ ਏਹੁ ਹੈ, ਮਨੁ ਹੀ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮਨੁ ਕਿਸ ਕਾ ਕੀਆ ਹੈ ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਫੇਰਿ ਸਮਝਿਆ, ਕਹੈ ਜੀ:-

ਆਪੇ ਕੰਡਾ ਤੋਲੁ ਤਰਾਜੀ ਆਪੇ ਤੋਲਣ ਹਾਰਾ ॥

ਆਪੇ ਦੇਖੈ ਆਪੇ ਬੂਝੈ ਆਪੇ ਹੀ ਵਣਜਾਰਾ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤੁਹੀਂ ਕੰਡਾ ਹੈਂ, ਤੁਹੀਂ ਤੋਲਾ ਹੈਂ, ਤੁਹੀਂ ਤਰਾਜੀ ਹੈਂ, ਤੁਹੀਂ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ਹੈਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ । ਤੁਹੀਂ ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਹੈਂ, ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ ਹੈਂ, ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ । ਮੈਂ ਭੁਲਾ ਜੀ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਹੀ, ਸੇ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੁ ਤੁਹੀਂ ਹੈ” ।

ਅੰਧਲਾ⁶ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਪਰਦੇਸੀ ਖਿਨੁ ਆਵੈ ਤਿਲੁ ਜਾਵੈ ॥

¹ਪਰਮ ਧਾਮ, ਰੱਬ ਦਾ ਘਰ ।

²ਚਾਲ ਢਾਲ ।

³ਤੱਕੜੀ, ਤਰਾਜ਼ੂ ।

⁴ਤੋਲਾ, ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ।

⁵ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਥੇ “ਕਹਿ ਕਵਣ” ਪਾਠ ਹੈ ।

⁶ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ” ।

⁷ਅਸਲ ਲਿਖਤ

ਵਿਚ ਇਥੇ “ਕਰਿ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

⁸ਅੰਨ੍ਹਾ ।

ਤਿਨ ਕੀ^੧ ਸੰਗਤਿ ਨਾਨਕੁ ਰਹਦਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮੁੜਾ ਪਾਵੈ ॥੪॥੨॥੯॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਹਾਂ ਸਿ ਅੰਧਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਿਆ ਜਾਨਉਂ ? ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹੰਉ, ਪਰਦੇਸੀ ਹੰਉ; ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ, ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਭਰਮਤਾ ਫਿਰਤਾ ਹੰਉ । ਮਮਤਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ; ਤਿਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਕੈ ਸਾਥਿ ਮੇਰਾ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ, ਸੁ ਤੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਵਉਂ ? ਤੂੰ ਬੇਸੁਮਾਰ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਨਾਨਕ ! ਜੁਹਦੀ^੨ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪੀਛੈ ਜਿ ਲਾਗਹਿਗੇ ਸਿ ਸਭਿ ਬਕਸੇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬਕਸ ਬਕਸੀਸ^੩ ਨਾਮੁ ਖਜਾਨਾ ਜਗ ਨਿਸਤਾਰਨ ਕੰਉ ਦੇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਬਿਦਾ ਕੀਤਾ, ਜਗੁ ਤਾਰਣਿ ਕੰਉ ਜੁਗਿ ਪਰਗਟੇ ।

ਸਲੋਕੁ^੪ ॥

ਧੰਨ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥
ਰਾਮ ਦਾਸ ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ‘ਸਾਹਿਬ ਰਖਗੁ ਪਤਿ’ ॥
ਭਟਕੈ ਪੜਿਓ ਸਾਹਿ ਕੈ ਕਵਨ ਸਕੈ ਉਪਰਤਿ^੫ ॥
ਨੇੜੈ ਕਾਲੁ ਨ ਆਵਈ ਏਹ ਨਾਨਕ ਪੂਰਨ ਮਤਿ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੯੭॥

SIKHBOOKCLUB.COM

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤਾਕੀ’ । ^੨ਜੁਹਦ (ਭਗਤੀ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਪਸ਼ੀ । ^੩ਬਖਸ, ਬਖਸੀਸ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼) । ‘ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੋਢੀਆਂ ਦੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ—ਮਾਲਾ ਤੇ ਪੋਥੀ ਮਿਲੀ ਸੀ । ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸੋਢੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦਾ ਇਥੇ ਉਸ ਨੇ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਸਗੋਂ ‘ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ’ ਸੰਕੇਤੀ ਜਾਂ ਸਿਫਤੀ ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਹੀ ਕੰਮ ਸਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਹੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਸੋਢੀ ਹਰਿ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ, ਜੋ ‘ਰਾਗੁ ਮਾਲਵਾ ਮਹਲਾ ੯’ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ‘ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ’ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ—

“ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਮੇਰਾ ॥ ਚਉਥੇ ਪਦ ਮਹਿ ਸਦਾ ਬਸੇਰਾ ॥
ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸੁ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਾ ਵਾਸੀ ॥੫॥
ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਨੇ ਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਪੂਰਨੁ ਅਵਤਾਰਾ ॥
‘ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਾਹਿਬੁ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ’ ॥ ਦੀਨ ਦਯਾਲੁ ਸਰਨਿ ਕਾ ਸੂਰਾ ॥੬॥
‘ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨੁ’ ਸਚੁ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ.....” ॥ (ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ)

^੪ਪਤਿ (ਇੱਜ਼ਤ) ਰਖੇਗਾ ।

^੫ਵੈਰਾਗ, ਉਦਾਸੀ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਮਨਮੁਖ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਜੇਣ ਤੇ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤਾ ਦੇਖਤਾ ਵਿਭਣੀ ਆਇਆ, ਜਹਾਂ ਹਾਥੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਮਰਦਾਨਾ ਸਾਬਿ ਬਾ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ: ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹਿ ਭੀ ਹਾਥੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿੰਧੂਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਾਥੀ ਦਰਬਾਰਿ ਪਾਤਿਸਾਹਾਂ ਕੈ ਖੜੇ ਕੀਚਦੇ ਹੈਨਿ, ਤਬ ਇਨਾਂ ਤੇ ਉਹਿ ਸੋਭਾ ਸੰਭੁ ਲਾਗਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹਿ ਮਹਾਂ ਭਰਿਸਟਿ ਸੇ ਲਾਗਤੇ ਹੈਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਓਹਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰ ਕੁੰਚਰਾਂ ਹੈਨਿ, ਓਹਿ ਸੋਭਾ ਤਉ ਪਾਵਤੇ ਹੈਂ ਜਾਂ ਓਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈਂ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਨ ਕਾ ਅਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਕਾ ਅਰੁ ਮਨਮੁਖਾਂ ਕਾ ਜਿਉਂ ਭਾਉ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਉਸੁ ਸੁਭਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ ਗਵੜੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਸਰੀਅਤਿ ਕੇ ਘਰਿ, ਮਨ ਪਰਬੋਧੀ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਣੀ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਮਨੁ ਕੁੰਚਰ^੧ ਕਾਇਆ^੨ ਉਦਿਆਨੈ^੩ ॥ ਗੁਰੁ ਅੰਕਸੁ^੪ ਸਬੁ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਨੈ ॥

^੧ ਰਾਜ ਦੁਆਰੈ ਸੋਭ ਸੁਮਾਨੈ ॥

ਚਤੁਰਾਈ ਨਹ ਚੀਨਿਆ^੫ ਜਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਮਨੁ^੬ ਮਾਰੇ ਕਿਉ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਭ੍ਰਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਿਉਂ ਉਦਿਆਨ ਮਹਿ ਹਾਥੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਉਸ ਕਉਂ ਬੰਧਕ ਪਕੜਤੇ ਹੈਂ, ਪਕੜ ਕਰਿ ਸਿਰਿ ਅੰਕਸ ਸੁਹਾਵਤੇ ਹੈਂ, ਉਹ ਅੰਕਸ ਉਸ ਕਾ ਗੁਰੂ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਭਾਇ ਨਾਹੀਂ ਚਲਤਾ, ਉਸੁ ਅੰਕਸ ਕੈ ਭਾਇ ਚਲਤਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਅੰਕਸ ਕਾ ਗੁਣ ਕਿਆ, ਜਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਿ ਪਹਿਰਾਇ ਕਰਿ ਲਿਜਾਇ ਰਖੀਤੇ ਹੈਂ, ਅਨੇਕ ਸੋਭਾ ਪਾਵਤੇ ਹੈਂ। ਤਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਇਹੁ ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕੁੰਚਰ ਹੈ। ਅਰੁ ਕਾਇਆ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਉਦਿਆਨ ਹੈ। ਏਸ ਕਉਂ ਅੰਕਸੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਅੰਕਸ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਦਰਬਾਰਿ ਜਾਇ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ, ਸੋਭਾਮਾਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮਾਰਗੁ^੭ ਹੈ ਸਿ ਚਤੁਰਾਈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ। ਬਿਨਾਂ ਗਰੀਬੀ ਬੇ ਏਹੁ ਗਰੀਬੁ ਤਉ ਹੋਇ ਸਬ ਅਪਨੇ ਮਨ ਕਉ ਮਾਰੈ। ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਮਾਰੈ ਤੇ ਏਸ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀਂ ਪੜਤੀ। ਜਬ ਮਾਰੈ ਤਬ ਪਹੁਚੈ ਹਰਿ ਦੁਆਰਿ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਤਾ ਹੈਂ ਸਿ ਇਸ ਹੀ ਮਨ ਮਹਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਸਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਹੋਤੇ ਏਹੁ ਨਰਕ ਕਿਉਂ ਜਾਤਾ ਹੈ ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਬਾਸਿ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂੰ ਭਲੀ ਬਾਤ ਪੁਛੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਘਰ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਸਕਰੁ^੮ ਲੇਈ ॥ ਨਨਾਕਾਰੁ^੯ ਨ ਕੋਇ ਕਰੇਈ ॥

ਰਾਬੇ ਆਪਿ ਵਡਿਆਈ ਦੇਈ ॥੨॥

^੧ਹਾਥੀ।

^੨ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮਹਲਾ ੧।

^੩ਹਾਥੀ।

^੪ਸਰੀਰ।

^੫ਜੰਗਲ।

^੬ਗੁਰੂ (ਸਬਦ) ਰੂਪ ਕੁੰਭਾ ਇਸ ਮਨ ਰੂਪ ਕੁੰਚਰ (ਹਾਥੀ) ਨੂੰ ਸਿੰਧੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ।

^੭ਜਾਣਿਆ।

^੮ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਮਨ’ ਇਥੇ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

^੯ਰਸਤਾ, ਪੰਥ।

^{੧੦}ਚੋਰ।

^{੧੧}ਭਿਨਕਾਰ, ਨਾਂਹ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਅੰਬਿਤੁ ਏਸ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਚੋਰੁ ਪਤਤਾ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਹਿਰਿ¹ ਲੇ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਏਸ ਕਾ ਰਹਨੇ ਨਾਹੀਂ ਦੇਤਾ । ਜਿ ਐਸਾ ਅੰਬਿਤੁ ਅਰ ਪੀਵਣਹਾਰਾ ਨਮਰਬੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਇਸੁ ਚੋਰ ਅਗੈ ਕੋਈ ਠਹਰਾਇ ਸਕੈ । ਜੇ ਉਸ ਤੇ ਆਪੇ ਰਖੈ ਤਾਂ ਹੀ ਰਹੀਐ ਨਾਂਹ ਤਾਂ ਏਵ ਰਹਣ ਕਉ ਸਮਰਬੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ, ਜਿ ਕੋਈ ਰਖਿ ਸਕੈ; ਜਾਂ ਆਪਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਰਖੈ ਤਾਂ ਹੀ ਰਹੀਐ । ਜਿਸਨੋਂ ਉਸ ਤੀ ਰਖੈ ਤਿਸਨੋਂ ਆਪਿ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਤਾ ਹੈ² । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਕਾ ਨਾਉਂ ਦੇਹੀ, ਤਿਸੁ ਕੇ ਜੇਤੋ ਅਲਿੰਗਨ³ ਏ⁴ ਇਨਿਆਂ ਕਾ ਨਾਉਂ ਹੈ, ਦਿਖਾ, ਉਸੁ ਅਲਿੰਗਨ ਕਾ ਕਵਨੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜਹਾਂ ਏਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖੁ ਰਹਤਾ ਹੈ ? ਜਿ ਕਵਨੁ ਅਲਿੰਗਨੁ ਹੈ ਅਰੁ ਲੀਜੀਐ ਕਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਲੀਜੀਐ ਓਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖੁ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਬਾਜਿ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਤੋਂ ਭਲੀ ਬਾਤਿ ਬੂਝੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :—

ਨੀਲ ਅਨੀਲ ਅਗਨਿ⁵ ਇਕਿ ਠਾਈ ॥ ਜਲ ਨਿਵਰੀ ਗੁਰ ਬੂਝਿ ਬੁਝਾਈ ॥

ਮਨ ਦੇ ਲੀਆ ਰਹਸਿ ਗੁਨ ਗਾਈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਪ੍ਰਾਨ ਜਿ ਹੈਂ ਜਿ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਧੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ । ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ? ਜਿਉਂ ਮਨੀਏਂ⁶ ਤਾਗੇ ਕੇ ਬਧੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਤਿਉਂ ਪ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਧੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ, ਜਿਉਂ ਤਾਗੇ ਅਰੁ ਮਨੀਏਂ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮਾਲਾ ਮਾਲਾ ਅਰੁ ਤਸਬੀ ਹੁਈ, ਤਿਉਂ ਏ ਪ੍ਰਾਨ ਅਰੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਨੀ ਹੁਆ । ਜਿਉਂ ਤੀਨਿ ਤਤ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਤਾਗਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤੀਨਿ ਗੁਣ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖੁ ਹੁਆ । ਕਵਨ ਗੁਣ ? ਨੀਲ⁷ ਪਵਣੁ, ਅਨੀਲ⁸ ਪਾਣੀ । ਅਗਨਿ ਬੈਸੰਤਰੁ; ਇਨਾਂ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾਂ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖੁ ਹੁਆ, ਏਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖੁ । ਲੀਜੀਐ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਲੀਜੀਐ । ਜਦਿ ਮਨੁ ਦੇ ਕੋਈ ਅਰੁ ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ, ਤਉ ਹੀ ਲੀਆ ਜਾਇ, ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਆਪਿ ਬੁਲਾਇ ਲੇਇ । ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬੂਝੈ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ, “ਕਹੀ ਜੀ, ਜੈਸਾ ਤੋਂ ਕਹਿਆ ਜਿ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਾਨਾਂ ਮਹਿ ਇਸੁ ਰੂਪਿ ਹੈ ਕਿ ਅਵਰ ਰੂਪਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ :—

ਜੈਸਾ ਘਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੋ ਤੈਸਾ ॥ ਬੈਸ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਆਖਉ ਕੈਸਾ ॥

ਸਾਗਰਿ ਭੂਗਰਿ⁹ ਨਿਰਭਉ ਐਸਾ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਜੇਹਾ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਾਨਾਂ ਮਹਿ ਹੈ ਤੇਹਾ ਹੀ ਨਗਰ ਮਹਿ ਹੈ, ਤੇਹਾ ਹੀ ਬਾਹਰਿ ਮਾਂਹਿ ਹੈ; ਤੇਹਾ ਹੀ ਅਸਮਾਨ ਮੰਧਿ, ਧਿਆਲਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੈ; ਤੈਸਾ ਹੀ ਗਿਰਿ ਪਰਬਤ ਮਹਿ; ਤੈਸਾ ਹੀ ਬੰਕੁਨ ਮਹਿ, ਤੈਸਾ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਮਹਿ; ਤੈਸਾ ਸਿਵ ਲੋਕ ਮਹਿ ਹੈ, ਤੈਸਾ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਮਹਿ; ਤੈਸਾ ਸਹਜ ਗੁਫਾ ਮਹਿ, ਤੈਸਾ ਜੀਅ ਜੀਆ ਮਹਿ । ਉਹੁ ਜਿ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਜਿ ਕਹੀਤਾ ਹੈ ਜਿ ਉਹੁ ਐਸੇ ਹੀ ਰੂਪਿ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਬਹੁਤੁ ਪੁਛਣਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮਤੁ ਮਾਰਿ ਗਵਾਇੰਦਾ ਹੋਵਹਿ ਜੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ! ਮੈਂ ਭਰਦਾ ਹਾਂ । ਪਣੁ ਜੀ ਅਗਨਿ

¹ਚੁਰਾਇ ।

²ਚੁੰਬਨ ।

³ਮੂਲ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਥੇ “ਨੀਲ ਅਨੀਲ ਬਸਹਿ ਇਕ ਠਾਈ”

ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

⁴ਮਣਕੇ ।

⁵ਇਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ।

⁶ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਣਗਿਣਤ ।

⁷ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਾ ।

ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਕਾ ਵਿਸਾਹੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਤੁਧੁ ਉਪਰਿ ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਿ ਪੁਛਹਿ ਸਿ ਮੈਂ ਕਹਾਂ, ਜਿ ਤੂੰ ਮੰਗਹਿ ਸਿ ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ, ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤਾਂਈ ਬਚਨੁ ਕਰਾਂ; ਜਗਤੁ ਮਹਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਹੋਇ, ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤੇਰੇ ਪੀਛੈ ਲਗਾ ਫਿਰੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੇਰੈ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰ ਮੰਗਿ ਲੇਹਿ, ਜਿ ਜਾਣਹਿ ਸੁ”। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਸੋਭਾ ਸੰਸਾਰ ਕੀ, ਨ ਸੇਵਾ; ਮੈਨੂੰ ਈਹਾਂ ਉਹਾਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਨ ਕਾ ਸੰਗੁ ਹੋਵੈ, ਹੋਰੁ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਮੰਗਦਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਹੈਂ, ਐਥੈ ਓਥੈ ਤੂੰ ਮੇਰੈ ਸਾਥਿ ਹੀ ਹੋਇਗਾ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਮੈਂ ਇਹੀ ਬਾਤ ਪੁਛਤਾ ਹਉ ਜਿ ਏਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਸੁ ਜਾਂ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਨ ਮਹਿ ਜਿ ਮਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਮਰਤਾ ਹੈ ? ਲੋਕ ਬੇਦ ਭਗਤ ਕਹੈ ਮਰਤਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਜਾਂ ਨਿਰਭਉ ਕਹੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਉ ਕਿਉਂ ਪਾਵਤਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਏਹੁ ਰੂਈਲੋਕ ਨਾਬੁ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸੁ ਕਉ ਸੁਬਤਾ ਕਿਉਂ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਸਿ ਪੜਿਆ, ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਤੈਂ ਭਲੀ ਬਾਤ ਪੁਛੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਮੁਏ ਕਉ ਕਹੁ ਮਾਰੇ ਕਉਨੁ ॥ ਨਿਭਰੇ ਕਉ ਕੈਸਾ ਭਰੁ ਕਵਨੁ ॥

ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੈ ਤੀਨੇ ਭਉਨ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਜਬ ਏਹੁ ਹਉਮੈ ਮਾਰੈ ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਇਸੁ ਮਹਿ ਜਾਗੈ; ਤਬ ਏਹੁ ਮਰੈ ਨਾਹੀ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਜੀਵੈ। ਜਾਂ ਹਉ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਬ ਏਹੁ ਨਿਭਰੁ ਹੋਇ ਸੰਸਾਰ ਕਾ ਭਰੁ ਦੂਰਿ ਕਰੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਭੈ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਦੁਰਮਤਿ ਤੇ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਸੁ ਕਿਉਂ ਕਿਸੀ ਕੀ ਤਿਆਸ ਨਾ ਹੋਇ। ਤਬ ਏਹੁ ਹਉਮੈ ਕਉ ਪਛਾਨੈ। ਤਬ ਏਹੁ ਅੰਧਾ ਹੈ ਜਬ ਏਸੁ ਕਉ ਸਬਦ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਇ ਸਬਦ ਕਉ ਪਛਾਨੈ ਤਬ ਏਸੁ ਕਉ ਤ੍ਰੈਈ ਲੋਕ ਦਿਸਟਿ ਆਵਹਿ, ਸਬਦ ਕੀ ਆਖੀ ਏਸ ਕਉ ਤ੍ਰੈ ਭਵਨ ਸੂਝਹਿ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਸਬਦ ਕੀ ਅਉਲੋਕਣਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਹੀਐ, ਏਹੁ ਜਿ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਬੂਝੀਐ ? ਜਿਉਂ ਤੁਮ ਸਮਝੇ ਹਉ ਤਿਉਂ ਹੀ ਸਮਝਾਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਜਿਨਿ ਕਹਿਆ ਤਿਨਿ ਕਹਨੁ ਵਖਾਨਿਆ ॥ ਜਿਨਿ ਬੂਝਿਆ ਤਿਨਿ ਸਹਜਿ ਪਛਾਨਿਆ^੧ ॥

ਦੇਖਿ ਬੀਚਾਰਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਜਿਨਿ ਸਬਦੁ ਕਹਿਆ ਤਿਨਿ ਇਵੇ ਹੀ ਜਾਨਿਆ ਜਿ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਧ ਕਾ ਕੀਆ, ਤਿਨਿ ਸਬਦੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ ਲੋਕ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਭੀ ਕਹਉ ਤਿਨ ਕਉ ਕਹਣੇ ਹੀ ਕਾ ਫਲੁ ਹੋਆ। ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਇਉਂ ਬੂਝਿਆ-ਜਿਨਾਂ ਸਬਦੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸਿ ਸਤਿ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਸਬਦਿ ਕਹਿਆ ਤਿਉਂ ਹੀ ਉਨਹੁ ਕੀਆ। ਤੇ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਸੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਜਾਇ ਸਮਾਤੇ, ਮਿਲਤੇ ਹੈਂ। ਏਹੁ ਸਾਧਹੁ ਕਾ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਬੀਚਾਰਿਆ ਹੈ ਜਿ ਸਬਦੁ ਸਤਿ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਸਬਦੁ ਸਤਿ ਜਾਨਿਆ ਸੁ ਸਤਿ ਹੂਆ; ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਏਹੁ ਬਿਸ਼ਾਸ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਕੀਰਤਿ ਹਮ ਗਾਵਤੇ ਹੈ, ਇਹੀ ਸਬਦੁ ਹੈ, ਇਸ ਹੀ ਮਹਿ ਮੁਕਤਿ ਹੈ, ਕਿ ਨਾ ਉਹੁ ਸਬਦੁ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

^੧ਤਿਨਿ ਲੋਕ (ਭਵਨ) ਸੁਰਗ, ਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ।

^੨ਦਾਸ, ਭਰ।

^੩ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।

^੪ਅਵਲੋਕਨ, ਦੇਖਣਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਨਾ।

^੫ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਏਥੇ “ਸਹਜ ਸਮਾਨਿਆ” ਪਾਠ ਹੈ।

ਕੀਰਤਿ ਸੂਰਤਿ ਮੁਕਤਿ ਇਕ ਨਾਈ ॥ ਤਹੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥
ਨਿਜ ਘਰਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਨਿਜ ਠਾਈ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ -

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਇਹੀ ਕੀਰਤਿ ਸਬਦੁ ਹੈ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕਹਤਾ ਹੈ; ਪਣੁ ਜੇ ਸੂਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਝੈ ਤਿਸੁ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ। ਸਾਈ ਕੀਰਤਿ, ਸਾਈ ਮੁਕਤਿ ਹੈ। ਏਹੁ ਕੀਰਤਿ ਅਰੁ ਮੁਕਤਿ ਏਕਾ ਹੈ। ਇਨ ਮਹਿ ਭਿੰਨਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਕੀਰਤਿ ਮੁਕਤਿ ਇਕਾ ਹੈ। ਜਬ ਏਸੁ ਕੀਰਤ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਝੈ, ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਕੀਰਤਿ ਸਮਝੀ ਤਿਸ ਹੀ ਮਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸਮਾਇ ਰਹਿਆ। ਤਿਸ ਕਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਬਾਸਾ ਹੋਇ ਜਿ ਇਸੁ ਕੀਰਤਿ ਕੰਉ ਸਮਝੈ। ਇਸ ਹੀ ਮਹਿ ਸਮਾਵੈ ਸੁ ਨਿਜ ਘਰ ਬਾਸਾ ਪਾਵੈ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਹੀ ਕੀਰਤਿ ਜਿ ਤੂੰ ਗਾਵਤਾ ਹੈਂ ਸਿ ਸੁ ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਸਭ ਕੋਈ ਗਾਵਤਾ ਹੈ, ਤਿਨ ਕੰਉ ਤਉ ਕਿਛੁ ਸਮਾਈ ਨਾਹੀ” ਨਜਰਿ ਆਵਤੀ, ਇਹੀ ਜਿ ਤੂੰ ਕੀਰਤਿ ਗਾਵਤਾ ਹੈਂ ਸਿ ਇਹੀ ਕੀਰਤਿ ਉਨਹੁ ਮੁਨੀਸਰਹੁ ਗਾਈ ਬੀ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਸਾਵਧਾਨ ਮਿਲੇ ਅਰੁ ਮੁਨਿ ਜਨ ਹੁਏ; ਏਹੁ ਕਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਏ “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਿ:-

ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿ ਕੇਤੇ ਮੁਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਤਨਿ ਮਨਿ ਸੂਚੈ ਸਾਚੁ ਸੁਚੀਤਿ ॥
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਨੀਤਾ ਨੀਤਿ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਇਹੀ ਕੀਰਤਿ ਮਨੁਖ ਗਾਵਤੇ ਪੰਨਿ, ਪਣੁ ਏਹੁ ਮਨ ਕੇ ਸਚੇ ਨਾਹੀ; ਜਿ ਇਨ ਕੰਉ ਕਿਛੁ ਆਸਰਾ ਹੋਇ ਆਵੈ ਇਸੁ ਕੀਰਤਿ ਕਾ, ਅਰੁ ਉਨਹੁ ਮੁਨਿ ਜਨਹੁ ਜਿ ਕੀਰਤਿ ਗਾਈ ਬੀ ਤਿਨ ਕਾ ਮਨੁ ਸਚਾ ਬਾ। ਅੰਤਰਿ ਸਚੁ ਬਾ, ਮਨੁ ਸਚਾ ਬਾ, ਸਚੇ ਮਨ ਸਾਥਿ ਸਚੀ ਕੀਰਤਿ ਗਾਵਤੇ ਬੇ ਸਿ ਸਚਖੰਡ ਕੰਉ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਏ, ਮੁਨਿ ਜਨ ਹੁਏ; ਦੇਵਤੇ ਹੁਏ; ਸਚ ਸਿੰਉ ਸਮਾਏ। ਜਿ ਸਚੇ ਮਨ ਸੰਉ ਸਚੇ ਕੰਉ ਜਪੇ ਸੋਈ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ; ਨਿਤਪ੍ਰਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣਾ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰੈ ਤਉ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੇਰੇ ਵਚਨ ਤੇ ਸਚਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਮਨੁਖ, ਅਵਰ ਕੀ ਕਮਾਈ ਸੰਉ ਸਚਾ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ। ਜੀ, ਤੂੰ ਬਾਬਾ ! ਪਾਤਿਸਾਹਿ ਸਾਹੁ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਦੂੰ ਆਪਣਿਆਹੁ ਸਚਹੁ ਤੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹੋ ਜੇ ਤੁਸੁ ਭਾਵੈ, ਨਾਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੂਮ ਕੂੜਿਆਰਾ ਹਾਹ, ਤੂੰ ਸਹੀ ਨਾਨਕੁ ਜਿ ਕੂੜ ਵਿਚਹੁ ਜੋਰੇ ਜੋਰਿ^੧ ਸਚ ਨੇ ਮੇਲਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹਸਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਜਾਹਿ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂੰ ਮੈਂ ਬਕਸਿਆ, ਮੁਕਤਾ ਕੀਤਾ ਹਹਿ, ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਵਾਸਾ ਤਿਥੇ ਤੇਰਾ ਵਾਸਾ।” ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਪੈਰੀਂ ਪੈਆ, ਗੁਰੂ ਹਬ ਮਥੈ ਰਖਿਓਸੁ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੨ ॥

ਨਾ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਿਛੁ ਘਾਲਿ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਨਿਹਾਲਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੯੯ ॥

^੧ਨਿਤਪ੍ਰਤੀ।

^੨ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ।

^੩ਬੂਝੇ।

^੪ਜੋੜੇ ਜੋੜ ਕੇ।

^੫ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ

ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਰਬਦਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਚਿਤ ਗਿਰਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਵਿਭਵਣੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਰਬਦਾ¹ ਤੀਰਥ ਉਪਰਿ ਜਾਇ ਬੈਠਾ। ਏਕੁ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਿ ਗਇਆ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਖੋਜੀ ਸਾ। ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀਂ ਆਇ ਪੜਿਆ। ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕੈ ਡਡਉਤਿ ਕਰਿ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਭੀ ਜਾਨਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਖੋਜੀ ਹੈ”। ਅਰੁ ਉਨ ਭੀ ਜਾਨਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਕੋਈ ਹੈ ਸੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਇਸੁ ਮਿਲੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰਾ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਹੋਇਗਾ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੈ ਚਾਹਤਾ ਹੰਉ ਸਿ ਇਸਿ ਤੇ ਪਾਵਉਂਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਤੀਰਥੁ, ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਚਿਤਵੈ ਤੈਸਾ ਪਾਵੈ। ਤਬ ਉਹੁ ਉਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਹਿ ਖੜਾ ਹੂਆ। ਚਿਤਿ ਗਿਰਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਥਾ। ਤਬ ਉਨਿ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹੰਉ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਆਤਮੈ ਹੈ ਸਿ ਕਹੀਐ”। ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਜਿ ਵਸਤੁ ਮੈਂ ਚਾਹਤਾ ਥਾ ਤਿਸੁ ਵਸਤੁ ਕਾ ਸਾਹੁ² ਮੈਂ ਪਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਪਣੁ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਸੁਨੀਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ! ਵਣਜਾਰੈ ਮਿਲਿਐ ਸਾਹੁ ਖੁਸੀ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਹਹਿਗਾ ਸੋ ਮੈਂ ਭਾਂਵਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਬਾਤ ਕਾਈ ਕਰਹਿਗਾ ਸਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਵਉਂਗਾ” ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ! ਏਸੁ ਮਨ ਕਾ ਜਿ ਕਾਰਜੁ ਸਵਰੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਸਵਰੈ? ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਲਹੁ ਦੂਇ ਹੋਇ ਖੜਾ ਹੋਆ ਸਿ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ? ਫਿਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਇਕ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇ ਆਵੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਗਵੜੀ³ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ, ਸਰੀਅਤਿ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਉਪਦੇਸੀ, ਬਾਣੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਖੋਜਣ ਕੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਨਾ ਮਨੁ ਮਰੈ ਨ ਕਾਰਜੁ ਹੋਇ ॥ ਮਨੁ ਵਸਿ ਦੂਤਾ ਦੁਰਮਤਿ ਦੋਇ ॥

ਮਨੁ ਮਾਨੈ ਗੁਰ ਤੇ ਇਕੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਨਿਰਗੁਣ ਰਾਮੁ ਗੁਣਹ ਵਸਿ ਹੋਇ ॥ ਆਪੁ⁴ ਨਿਵਾਰਿ ਬੀਚਾਰੇ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ! ਜਾਂ ਮਨੁ ਮਰੈ ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਰਜੁ ਸਵਰੈ। ਜਬ ਲਗੁ ਮਨੁ ਮਰਤਾ ਨਾਹੀ, ਤਬ ਲਗੁ ਕਾਰਜੁ ਸੰਵਰਦਾ ਨਾਹੀ। ਏਸ ਮਨ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਜਿ ਪਾਣਕੁ ਪੜਿਆ ਹੈ ਸਿ ਦੂਤਾ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ, ਏਨੀ ਦੂਤੀ ਏਹੁ ਮਨੁ ਦੁਰਮਤਿ ਕੈ ਪੰਥਿ⁵ ਚਲਾਇਆ। ਜਬ ਏਸੁ ਮਹਿ ਦੁਰਮਤਿ ਆਈ ਤਬ ਏਹੁ ਦੂਇ ਹੋਇ ਖੜਾ ਹੋਆ, ਆਗੈ ਮਨੁ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਏਕੋ ਹੀ ਦੁਰਮਤਿ ਕੈ ਕਰਮ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੂਤਾਂ ਏਹੁ ਬੰਧਿਆ, ਤਿਸੁ ਤੇ ਜਾਇ ਦੋਇ ਹੋਇ ਗਈਆ; ਫੇਰਿ ਇਕੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇ? ਜਬ ਏਸ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨੈ, ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤ ਆਵੈ, ਗੁਰ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਏਕੁ ਹੋਇ ਜਾਇ। ਉਹੁ ਜਿ ਰਾਮੁ ਹੈ ਸੁ ਗੁਣਾ ਤੇ ਬਾਹਰਾ ਹੋ ਨਿਰਗੁਣੁ ਹੈ। ਉਹੁ ਨਿਰਗੁਣੁ ਹੈ, ਤਬ ਹੀ ਵਸਿ ਆਵੈ ਜਬ ਏਸੁ ਕੰਉ ਗੁਣ ਹੋਹਿ। ਤਬ ਇਸ ਕੈ ਵਸਿ ਉਹੁ ਨਿਰਗੁਣੁ ਰਾਮੁ ਹੋਇ”। ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਛੁਲਾ ਮਨੁ

¹ਦੱਖਣ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਦੀ।

²ਬਾਹੁਕਾਰ, ਸੋਠ।

³ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮਹਲਾ ੧।

⁴ਆਪਾ, ਹਉਮੈ, ਅਹੰਕਾਰ।

⁵ਰਸਤੇ, ਰਾਹ।

ਜਿ ਕਿਨਾ ਕਰਮਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭੂਲਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਮਨੁ ਭੂਲੇ ਬਹੁ ਚਿਤੈ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ਮਨੁ ਭੂਲੇ ਹਉਮੈ ਸਿਰਿ ਭਾਰੁ ॥

ਮਨੁ ਮਾਨੈ ਹਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ! ਏਹੁ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਭੂਲਾ, ਏਤੁ^੧ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਵਿਕਾਰੁ ਚਿਤਵਤਾ ਹੈ। ਮਨੁ ਏਤੁ ਭੂਲਾ ਹੈ ਜਿ ਹਉਮੈ ਕਾ ਭਾਰੁ ਨਹਕਿ, ਸਦਾ ਵਿਕਾਰੁ ਚਿਤਵਤਾ ਹੈ। ਮਨੁ ਏਤੁ ਭੂਲਾ ਹੈ ਜਿ ਹਉਮੈ ਕਾ ਭਾਰੁ ਨਹਕਿ ਸਿਰਿ ਲੋਤਾ ਹੈ, ਏਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨੁ ਭੂਲਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜੇ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਮਾਨੈ ਤਬ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੰਤੁ ਏਕੁ ਹੋਇ ਜਾਇ। ਇਸੁ ਅਰੁ ਰਾਮ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਇ। ਜੇ ਮੰਨੈ ਪਰਮੇਸਰ ਸੰਤੁ ਏਹੁ ਮਨੁ। ਪਣੁ ਜਾਂ ਮਨੁ ਭੂਲੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਤੁ ਤਬ ਕਿਸ ਕਾ ਭੁਲਾਇਆ ਭੂਲੈ ?

ਮਨੁ ਭੂਲੇ ਮਾਇਆ ਘਰਿ ਜਾਇ ॥ ਕਾਮਿ ਬਿਰੁਧਉ ਰਹੈ ਨ ਠਾਇ ॥

ਹਰਿ ਭਜੁ ਪ੍ਰਾਣੀ ਰਸਨ ਰਸਾਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ “ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁ ਭੁਲਾਇਆ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਿਸਰਿ ਗਿਆ, ਮਾਇਆ ਸੰਤੁ ਰਹਿਆ। ਅਰੁ ਮਨੁ ਜਿ ਭੁਲਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਕਾਮਿ ਭੁਲਾਇਆ; ਕਾਮ ਕੇ ਸੁਆਦਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਏਹੁ ਜੀਉ ਭੂਲਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਠਵਰ ਰਹਤਾ ਨਾਹੀ। ਪਣੁ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸਰਣਿ ਭਜਿ ਪੜੇ ਅਰੁ ਰਸਨਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਉ ਏਸੁ ਕੀ ਮੁਕਤ ਹੋਇ, ਨਾਤਰ^੨ ਬਿਗੁਣੇ ਹੈ^੩। ਅਵਰੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਕੇ ਸਾਦਿ ਹੈ^੪ ਜਿ ਕੈਸੇ ਹੈ ?” ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਗੈਵਰ^੫ ਹੈਵਰ^੬ ਕੰਚਨ^੭ ਸੁਤ^੮ ਦਾਰੀ^੯ ॥ ਬਹੁਚਿੰਤਾ ਪਿੜ ਚਾਲੈ ਹਾਰੀ ॥

ਜੂਏ ਖੋਲਣੁ ਕਾਚੀ ਸਾਰੀ^{੧੦} ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ^੧ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ਸੁਆਦਿ ਭੁਲਾ ਹੈ ਜਿ ਕਵਣੁ ਕਵਣੁ ਰਸ ਮਾਇਆ ਕੇ ਹੋਨਿ। ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਸੁਇਨਾ, ਰੁਪਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸੁਤ, ਧਨ, ਜੋਰੁ, ਇਹੁ ਚਿੰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਤਨੁ ਜਨਮੁ ਹਾਰਿ ਚਲਿਆ। ਜੂਏ ਖੋਲਤੇ ਜਿ ਕਚੀ ਸਾਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਿਉ^੨ ਸੈਂਸਾਰ ਮਹਿ ਜੀਵਤਾ ਜੀਵਤਾ ਅੰਤਿ ਬਾਜੀ ਹਾਰਿ ਚਲਿਆ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਸਾਈ^੩ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸਭਨਾਂ ਗਲਾਂ ਕਾ ਮੂਲੁ ਵਿਕਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਏਸੁ ਕੰਉ ਵਿਕਾਰੁ ਜਿ ਚਲਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲਗਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਸੰਪਉ^੪ ਸੰਚੀ ਭਏ ਵਿਕਾਰ ॥ ਹਰਖ ਸੋਕ ਉਭੈ^੫ ਭਰਵਾਰਿ^੬ ॥

ਸੁਖੁ ਸਹਜੇ ਜਪਿ ਰਿਦੈ ਮੁਹਾਰਿ ॥੫॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੋ ਗੁਸਾਈ^੧ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਸਭਨਹੁ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਸਿਰਿ ਆਵੈ ਭਾਰੁ।”

^੨ਇਸ ਕਾਰਣ, ਇਸ ਕਰਕੇ।

^੩ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

^੪ਵਿਗਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਨਸ਼ਟ ਅਥਵਾ ਬਰਬਾਦ ਹੋਏ ਹਨ।

^੫ਗੈ (ਗਜ-ਹਾਥੀ) ਵਰ (ਚੰਗੇ)।

^੬ਹੈ

(ਹਯ-ਘੋੜੇ) ਵਰ (ਚੰਗੇ)।

^੭ਸੋਨਾ।

^੮ਪੁਤ੍ਰ।

^੯ਅਸਲ ਪਾਠ-“ਨਾਰੀ” ‘ਦਾਰੀ’

ਜਾਂ ਦਾਰਾ ਦਾ ਅਰਥ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ।

^{੧੦}ਨਰਦ (ਸਾਰ ਪਾਸੇ ਦੀ)।

^{੧੧}ਸੰਪਤਿ, ਧਨ ਦੋਲਤ, ਮਾਇਆ।

^{੧੨}ਖੜੇ।

^{੧੩}ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਦਰਵਾਰਿ”।

ਓਗੁਰੁ ਕਾ ਵਿਕਾਰੁ ਮੂਲੁ ਏਹੀ ਮਾਇਆ ਹੀ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਲਾਗਾ ਸੋਚਨੇ ਤਹਾਂ ਬਿਕਾਰੁ ਬਢਿਆ। ਅਰੁ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਏਹੁ ਹਰਖ ਸੋਗ ਕੈ ਭਰਿ ਭਰਤਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਿ ਹਿਰਦੈ ਕੈ ਬਿਖੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਤਬ ਏਸੁ ਕੰਉ ਭਰੁ ਕੋਈ ਨ ਵਿਆਪੈ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਮਹਿ ਰਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਉਨਿ ਫੇਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮਿਲੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ? ਮਾਇਆ ਬਾਂਧਿਆ ਹੋਆ ਹੈ ਏਹੁ ਜੀਉ, ਅਰੁ ਏਹੁ ਅਉਗਣ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਮਾਇਆ ਕਾ ਬਾਂਧਿਆ, ਏਹਿ ਅਉਗਣ ਇਸੁ ਕੈ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ? ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਨਾਮੁ ਰਤਨ ਪਾਏ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਏ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਉਗਣ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਏ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ! ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬੰਧਨਿ ਕਾਟਿ ਕਰਿ ਤਬਹੁ ਮਿਲੈ ਜਬ ਏਸ ਕੰਉ ਦੋਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਪੁਨੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ, ਉਸ ਕੀ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਗੁਣਾਂ ਕੰਉ ਪਕੜਿ ਲਏ ਅਰੁ ਅਵਗਣ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ਦੂਰਿ ਕਰੈ; ਅਵਗਣ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ਗੁਰ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ। ਜਬ ਏਸ ਕੰਉ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਬ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਪਾਏ, ਨਾਤਰ^੧ ਨ ਪਾਏ। ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਪਾਵੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਗੁਰੂ ਗਿਆਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਦੂਖ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਚਿਤ ਵਾਸੁ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਧੁਰਿ ਕਰਮਿ ਲਿਖਿਆਸੁ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ! ਜਿਤਨਾ ਨਿਵਾਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਸੋ ਸਭ ਦੂਖ ਮਹਿ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਜਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈ ਤਿਸ ਕੈ ਚਿਤਿ^੨ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਹੀਂ ਬਸਤੀ, ਏਹੀ ਦੁਰਮਤਿ ਮਾਇਆ ਹੀ ਕੀ ਬਸਤੀ ਹੈ। ਏਹੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਤਬ ਹੀ ਪਾਈਐ ਜੇ ਧੁਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਲੇਖੁ ਹੋਇ, ਨਾਤਰ ਲੇਖ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰ-ਗਿਆਨੁ ਨਾਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਭੀ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਪਿਛਿ ਏਹੁ ਬੈਠਿ ਰਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸਿ ਹੋਇਗਾ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਪੁਤਖਾ !

ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਧਾਵਤੁ ਫੁਨਿ ਧਾਵੈ ॥ ਸਾਚੇ ਸੂਚੇ ਮੈਲੁ ਨ ਭਾਵੈ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥੮॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣੀਐ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ! ਹੋਰੁ ਸਭ ਕਿਛੁ ਲੇਖੇ ਮਾਹਿ ਹੈ : ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਬਸਣਾ, ਬਹਣਾ, ਰਹਣਾ, ਬੋਲਣਾ, ਸੁਣਨਾ; ਪਣੁ ਏਸੁ ਮਨ ਕੀ ਚਿਤਵਨੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਈਵੈ ਕਰੀ ਹੈ ਜਿ ਪਵਣ ਮਨ ਕੇ ਘਾਟ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਅਲੇਖੈ ਹੈ। ਜੇਕਰਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ, ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ, ਤਬ ਉਸੁ ਮਤਿ ਸੰਉ ਦਉੜੈ। ਜੇ ਅਨੇਕ ਘਾਟ ਅਵਰ ਚਿਤਵਤਾ ਹੈ, ਅਨੇਕ ਘਾਟ ਘੜਤਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਕਬਹੂੰ ਮਨੁ ਐਸੀ ਭੀ ਕਰੈ ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਘਾਟ ਮਹਿ ਪੜਿ ਜਾਇ, ਤਬ ਉਸੁ ਘਾਟਿ ਰਚਿਆ ਹੋਆ ਉਸ ਲੇਖ ਕੰਉ ਉਲਟਿ ਕਰਿ ਵਾਹਿ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ਕਰਮ ਲੇਖ ਕੰਉ। ਓਹੁ ਜੇ ਸਚਾ ਹੈ ਉਸ ਕੰਉ ਏਹੁ ਮੈਲੀ ਵਸਤੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਘਾਟੁ

^੧ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

^੨ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

^੩ਚਿੱਤ ਵਿਚ।

ਨਾਹੀਂ ਭਾਵਤਾ। ਜੇ ਗੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਤਾਂ ਦੂਖਾਂ ਤੇ ਛੁਟਕਿ ਜਾਇ”। ਤਬ ਓਹੁ ਸੰਨਿਆਸੀ ਉਠਿ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗਾ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਸਿਖ ਹੂਆ, ਨਾਨਕ ਕੇ ਪੰਥ ਮਹਿ ‘ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ’ ਹੂਆ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗਾ ਜਪਣੇ।

¹ਸਲੋਕੁ ॥

ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈਐ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜਪੈ ਹਰਿ ਸੋਈ ਸਾਰੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੯੯॥

ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਨਰਬਦਾ ਨਦੀ ਤੇ)

ਤਬ ਨਰਬਦਾ ਨਦੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਠੱਗਾਂ ਉਪਰਿ ਜਾਇ ਪਤਿਆ। ਠੱਗ ਨਾਲਿ ਹੋਇ ਚਲੇ। ਠੱਗੀਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ, ਏਸ ਬੈ ਵਡਾ ਮਾਲੁ ਹੈ। ਏਹੁ ਤਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਫੇਸਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਏਸ ਬੈ ਜਰੂ ਬਹੁਤੁ ਹੈ, ਏਸ ਦੇ ਮਥੈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਡਲੁਕ^੧ ਹੈ, ਭੇਸੁ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਡਲੁਕ ਏਸ ਦੇ ਮਥੈ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹੈ”। ਤਬ ਨਾਲਿ ਰਲਿ ਚਲੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਨਾਂ ਕੀ ਤਰਫ ਦੇਖੇ ਅਰੁ ਹਸੈ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ! ਅਜੁ ਕਿ ਰਜਾਇ ਹੈ ਜਿ ਹਸੀਦਾ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਕਿਛੁ ਹੈ, ਜਿ ਤੁਧ ਨੇ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਰਬਾਬ ਵਿਚਿ ਧਨਾਸਰੀ ਵਜਾਈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਓਨਾਂ ਠਗਾਂ ਦੇ ਪਰਬਾਇ^੨ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਿ ਛੰਦ^੩ :-

ਪਿਰੁ ਮੰਗਿ ਮੁਠਤੀਏ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਈਆ ਜੀਉ ॥

ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਅਤਾ ਲੇਖੁ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਇਆ ਜੀਉ ॥

ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਇਆ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਕਿਆ ਹੋਸੀ ॥

ਗੁਣੀ ਅਚਾਰਿ ਨਹੀ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ਅਵਗੁਣ ਬਹਿ ਬਹਿ ਹੋਸੀ ॥

ਧਨ ਜੋਬਨੁ ਆਕ ਕੀ ਛਾਇਆ ਬਿਰਧਿ ਭਏ ਦਿਨ ਪੁੰਨਿਆ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਦੋਹਾਗਣਿ ਛੁਟੀ ਬੂਠਿ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆਂ!” ਗੁਰੂ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਓਨੁ। ਤਬ ਓਹਿ ਠਗ ਵਲਿ^੪ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅਤੈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਮਤੁ, ਨਸਿ ਭਜਿ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸਬਦ ਕੇ ਪਉੜੀ ਗਾਇ ਕਰਿ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਸਾਖੀ ਕਰਿ ਸੁਣਾਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀਆ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਿ ਏਸੁ ਜੀਵ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਖਸਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਦਾ ਏਹੁ ਹੈ ਸਿ ਏਸ ਦੇ ਨਾਲਿ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਦੁ ਏਹੁ ਪਾਪਿ ਛਪਿ ਛਪਿ ਕਰਿਦਾ

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੨ਸੋਨਾ, ਭਾਵ-ਧਨ ਦੋਲਤ।

^੩ਚਮਕ

ਦਮਕ।

^੪ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ, ਬਾਰੇ ਵਿਚ।

^੫ਛੰਤ।

^੬ਘੇਰ ਕੇ।

ਹੈ ਸਿ ਏਸ ਦੇ ਨਾਲਿ ਵੇਖਦਾ ਹੈ; ਜਿਉਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਭਰਤੋ ਵੇਖਦੇ ਪਰ ਪੁਰਖ ਸਾਥਿ ਰਸੁ ਹੋਵੈ¹ ਤਾਂ ਭਰਤੋ ਨੋ ਕੇਹੀ ਕੁ ਖੁਣਸ² ਆਵੈ? ਉਸੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਹੱਥ, ਕੰਨ, ਸਿਰ ਦੀ ਸਜਾਇ ਭੀ ਦੇਇ ਅਤੇ ਛਡਿ ਭੀ ਦੇਇ। ਖਸਮ ਤੇ ਨ ਸਿਰਖਨੁ³ ਹੋਵੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਭਾਹ ਨਦੇਈ, ਲੀਕੀ ਲਗੀ ਢੋਈ ਕੋਈ ਨ ਦੇਇ ਬਿਹਾਲੀ ਹੋਈ। ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਖਸਮੇ ਛਡੀ ਪਰਾਇਆ ਕੋਈ ਭਾਹਿ ਨ ਦੇਈ। ਕਿਉਂ ਬੇਹਾਲੀ ਹੋਈ? ਆਪਣੀ ਅਵਗਣੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਹਾਲੁ ਉਸ ਕਾ ਹੋਇਆ। ਇਨਿ ਸੋਂਸਾਰੀ ਮਨੁਖਿ ਖੁਣਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਭ ਦੁ ਕਿਦੂ ਗਵਾਈ। ਏਹੁ ਪ੍ਰਾਨੀਆ ਜਿ ਕਰਮਿ ਕਮਾਇਦਾ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਨਹਿ ਕੀਤੇ ਹੈਨਿ, ਵਸਤੂ ਨਾਉ ਪਾਪ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਨਾ ਵਸਤੂ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਕੀਤਾਨੁ ਜਿ ਖਾਹੁ ਪੀਵਹੁ ਪੈਨਹੁ, ਉਨ ਵਸਤੂ ਦਾ ਨਾਉ ਪੁੰਨੁ ਹੈ। ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਸਤੂ ਮਨਹਿ ਕੀਨੀ, ਏਹੁ ਮਨੁ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਖੁਣਸੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥਹੁ ਲਾਇ⁴ ਮਨੁਖ ਕੀ ਪਹੁੰਚ ਬੀ ਤਿਥੋਂ ਲਾਇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਨੁਖ ਕਉ ਸਜਾਇ ਦੀਨੀ, ਕਈ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਕਰਮਾਂ ਕੇ ਕਈ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਏ। ਨਰਕ ਅਗਨਿ ਵਿਚਿ ਠੇਲਿ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਜੀ ਉਨਿ ਕਲਿ ਜਾਤਾ ਨਾਹੀ, ਪਤਿਆ ਜਲਤਾ ਹੈ, ਪੁਕਾਰਤਾ ਹੈ, ਭਰਤ ਭਰਤ ਬਲਤਾ ਹੈ। ਨਰਕ ਮਹਿ ਏਹੁ ਸਜਾਇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦੇਤਾ ਹੈ; ਕਿਉਂ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦੇਖੈ ਅਰੁ ਏਹੁ ਦੇਖਦੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਨੁਖ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਏਹੁ ਹਾਲੁ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਏਨਿ ਜੀਵਉਂ ਕਮਾਇਆ ਥਾ ਤਿਸ ਕਾ ਏਸ ਕੈ ਸਿਰਿ ਕਮਾਏ ਕਾ ਲੇਖੁ ਪੈਆ। ਜਿ ਇਤਨੇ ਜਨਮ ਜੂਨੀ ਭਰਮਣੀਆਂ ਏਤਨੇ ਨਰਕ ਭੁੰਚਹਿਗਾ⁵। ਜਬ ਏਹੁ ਵਾਰੀ ਆਵੈ ਮਨੁਖ ਕੀ, ਤਬ ਮਨੁਖ ਜੂਨਿ ਮਹਿ, ਜਿ ਏਹੁ ਦੁਖ ਪਾਵਤਾ ਹੈ, ਸਿ ਪਿਛੁ ਜੂਨਿ⁶ ਕੀ ਬਾਬਤਿ ਭਰਤਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਜਿ ਏਥੇ ਏਤਨਾ ਕੁ ਸੁਖੁ ਪਾਵਤਾ ਹੈ ਸਿ ਪਿਛਲੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ⁷ ਕਾ ਪਾਵਤਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕਮਾਏ ਕਾ ਫਲੁ ਇਥ ਭੁੰਚਾਈਤਾ⁸ ਹੈ ਮਨੁਖਾਂ ਕਉ। ਅਰੁ ਇਥ ਜਿ ਏਹੁ ਪੁਰਖਾ ਪਾਪ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਹੀ ਜਾਨੀਤਾ ਜਿ ਇਸ ਕੈ ਸਿਰਿ ਕੇ ਹਵਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰੁ ਕਵਣ ਸਜਾਇ ਮਿਲੇਗੀ, ਕਿਸੁ ਜੂਨੀ ਪਾਈਐਗਾ। ਆਗਮ⁹ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਣੁ ਜਿਨਿ ਇਥ ਕਿਛੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕੀਏ ਨਾਹੀ ਸੁ ਪਤਿਆ ਦੁਖ ਸਹੇਗਾ ਅਰੁ ਦੁਖਾਂ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰੇਗਾ, ਕਿਸੀ ਕਾ ਕਿਛੁ ਨ ਚਲੇਗਾ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਉਸ ਕਾ ਕੋਈ ਸਹਾਉ ਕਰੈ। ਹੁਣਿ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਿਸੀ ਦੇ ਤਾਈਂ ਦੁਖੁ ਹੈ ਦੇਹੀ ਕਾ ਅਕੈ¹⁰ ਦਾਲਿਦ¹¹ ਕਾ, ਹੁਣਿ ਕਿਸੀ ਕੈ ਬੁਝੈ ਤੋ ਕਹਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਸਿਆਣੇ ਭੀ ਘਣੇ¹² ਹੈ ਅਰੁ ਧਨ ਪਾਤ੍ਰ ਭੀ ਘਣੇ ਹੈਨਿ। ਨਾ ਕਿਸੀ ਕੀ ਸਿਆਣਪ ਦੁਖੁ ਜਾਇ, ਨਾ ਕਿਸੀ ਦੇ ਦੀਐ ਦਾਲਿ ਦੁਜਾਇ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਨਹੁ ਉਤ੍ਰ¹³ ਜਨਮਿ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਏਤ੍ਰ¹⁴ ਜਨਮਿ ਉਹੁ ਦੁਖ ਪੜੇ ਸਹਤੇ ਹੈਂ, ਰੋਇਐ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਹੁਣਿ ਜਾਂ ਏਹੁ ਸਮਝਦਾ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਾਪ ਕਰਣੈ ਤੇ ਮਨੁ, ਸਿ ਇਸ ਦੇ ਤਉ ਦਿਨ ਪੁੰਨੇ¹⁵; ਧਨੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਪਛਾਵੈ¹⁶ ਨਾਲਹੁ; ਅਰੁ ਜੋਬਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਭੀ ਪਛਾਵੈ ਨਾਲਹੁ। ਇਕਿ ਜਿ ਬਿਰਧਿ ਏਸੁ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਜੋਬਨਵੰਤਾ, ਤੇ ਏਹੁ ਜਾਣਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾਹੀ ਏਹੁ ਤਾਂ ਜੋਬਨੁ ਬਿਰਧਿ ਹੋਆ, ਮੈਂ ਭੀ ਹੋਵਣਾ ਹੈ ਇਸੈ ਵਾਂਗਿ। ਏਸੁ ਦੇਖਦੇ ਦੇਖਦੇ ਇਕਿ ਧਨਵੰਤ ਦਾਲਿਦੀ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਸਿ ਏਹੁ ਨਾਹੀ ਸਮਝਦਾ ਏਸੁ ਦਾ ਧਨੁ ਗੈਆ, ਏਹੁ ਧਨੁ ਨਾਹੀ ਰਹਦਾ ਕਿਸੀ ਪਾਸਿ। ਇਸੁ ਦੇਖਦੇ ਇਕਿ ਮਰਿ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ, ਏਹੁ ਨਾਹੀ ਸਮਝਦਾ, ਏਹੁ ਤਾਂ ਘਾਲਦਾ ਪਿਟਦਾ ਮੁਆ, ਦਿਖਾ ਮਤੁ ਮੇਰਾ ਭੀ ਏਹੁ ਹਵਾਲੁ ਹੋਂਦਾ ਹੋਵੈ, ਹੋਉ ਤਉਂ ਸਮਝਿ ਚਲਾ। ਏਹਿ ਤਉ ਮੁਏ ਭੀ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਹੋਉ ਸਮਝਾ, ਸਮਝਿਐ ਮੇਰਾ ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਹੋਵੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਬੁਰਾ ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਮੈਂ ਏਸ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ ਜਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਹੀ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਪਰਾਇਐ ਭਲੈ ਕੀਤੇ ਆਪਣਾ ਭਲਾ

¹ਅਰਥਾਤ-ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ।   ²ਕ੍ਰੋਧ, ਗੁੱਸਾ।   ³ਸੁਰਖਰੁ।   ⁴ਲਗ, ਤਕ।   ⁵ਭੁੰਗੇਗਾ।
⁶ਪਿਛਲੀ ਜੂਨੀ, ਪੂਰਬਲੀ ਜੂਨੀ।   ⁷ਅਬ, ਹੁਣ।   ⁸ਪੁੰਨ ਕਰਮ।   ⁹ਇਥ (ਅਬ-ਹੁਣ) ਭੁੰਚਾਈਤਾ-
ਭੁੰਗਾਈਦਾ।   ¹⁰ਭਵਿਖ, ਅੱਗ।   ¹¹ਜਾਂ, ਅਥਵਾ।   ¹²ਦਰਿਦੁ।   ¹³ਬਹੁਤੇ।
¹⁴ਉਸ (ਭਾਵ-ਪਹਿਲੇ)।   ¹⁵ਇਸ ਭਾਵ-ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ।   ¹⁶ਪੂਰੇ ਹੋਏ।
¹⁷ਪੜਛਾਵਾਂ।

ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਫੁਲਾ-ਵਿਛੁੜਿਆ ਸਿ ਏ ਤੈ ਬੂਠਿ ਵਿਛੁੜਿਆ¹ ਨਾ ਏਹੁ ਸਚਾ ਹੋਇ, ਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਸੁ ਕਉ ਵੇਖਾਲੁ ਹੋਇ”। ਤਬ ਇਤਨੇ ਹੀ ਸੁਣਕੇ ਨਾਲਿ ਉਨਾਂ ਦੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹਿ ਗਏ ਜਿ, “ਏਹੁ ਸੈਂਸਾਰੀ ਨਾਹੀਂ ਅਤੇ ਫਕੀਰੁ ਭੀ ਨਾਹੀਂ, ਏਹੁ ਕੋਈ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਹੈ; ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਹੋਆ ਹੈ; ਅਸਾਡੀ ਭਾਗੀਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ; ਆਵਹੁ ਏਸ ਦੀ ਧੋਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਏਹਿ ਕਰਮ ਛਡਹੁ, ਅਤੇ ਏਹੁ ਜਿ ਆਖੈ ਸੁ ਕਰਹੁ। ਤਬ ਉਹਿ ਸਟਦਿਆ ਫਾਹੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀਂ ਪਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਨਿ ਬਚਿ ਕਰਿਕੇ ਉਹਿ ਉਪਦੇਸੇ, ਉਨ ਕੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹਿ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਓਇ ਪੂਛੇ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ ! ਤੁਮਿ ਕਉਣਿ ਹਉ” ? ਕਹੈ, “ਜੀ, ਅਸੀਂ ਠਗੀਂ ਮੁਲਖ ਠਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਠਗ ਹਹ”, ਅਹਿ, ਫਾਹੇ ਪੈਨਿ ਅਸਾਬੈ; ਅਸੀਂ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਦੇ ਤੁਸਾਡੇ ਸਾਥਿ ਹੋਇ ਫਿਰਦੇ ਸੇ, ਅਸੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਿ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੁ ਭੇਸਿ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਨੇ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਫਾਹੇ ਦੇ ਕਰਿ ਅਸੀਂ ਮਾਲੁ ਲੈਹਿਗੇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੁਸਾਂ ਅਸਾਂ ਪਾਸਿ ਮਾਲਿ ਦੀ ਨੀਸਾਨੀ ਕੇ ਦਿਸਟਿ ਆਈ” ? ਅਖੈ, “ਜੀ, ਇਕ ਤਾਂ ਮਥੇ ਦੀ ਚਮਕ ਨਜਰਿ ਆਈ, ਜਿ ਕੋਈ ਏਹੁ ਬਡਾ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੁ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਵੇ ਪਰਵਾਹੁ ਹੈ ਵਡਾ ਜਿ ਤੁਮ ਕਿਸੀ ਗਲ ਕਾ ਨਜਰਿ ਨ ਆਈ ਜਿਉਂ ਫਕੀਰ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ਧੂਏ ਸਾਥਿ ਹੋਰੀ ਟੁਕੜੇ ਪੰਚ ਘਰ ਚੇਤਣੇ ਕਿਛੁ ਤੁਮ ਕਰਣਾ ਦੇਹੀ ਕਾ, ਏਹੁ ਭੇਦੁ ਭੀ ਨਾ ਦੇਖੀਐ। ਹਮ ਜਾਣਿਆਂ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿ ਏਸੁ ਪਾਸਿ ਕਾਈ ਬਡੀ ਗਨੀਮਤਿ ਹੈ, ਏਸ ਤੇ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਲੈਹਿ, ਜਿ ਅਸੀਂ ਪੁਤ ਪੋਤੇ ਤੀਕ ਭੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਹਿਯੇ, ਸੁ ਹਮਿ ਨ ਜਾਣਿਆਂ ਜਿ ਤੁ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਇਬ ਕਿਆ ਜਾਣਿਆਂ” ? ਜਿ ਕਹੈ, “ਜੀ, ਇਬ ਇਹੀ ਜਾਣਿਆਂ ਜਿ ਤੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਏਹੁ ਜਿ ਤੈਂ ਬਾਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਿ ਪ੍ਰਿਥਮੋ ਮਹਿ ਹਮ ਹੀ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਜਿ ਬੁਰੇ ਹਮ ਹੀ ਪੈਂ ਪਰਾਇਆ ਬੁਰਾ ਕਰਣਹਾਰੇ ਜਿ ਹਮਾਰੀ ਕਰਤੂਤਿ ਬੀ ਜਿ ਤੈਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ, ਜਿ ਇਬ ਹਮਿ ਤੇਰੀ ਸਰਣੀ ਹੈ; ਤਿਉਂ ਕਰਿ ਜਿਉਂ ਹਮ ਤੇ ਏਹੁ ਬੁਰਿਆਈ ਜਾਇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਚਿਤਵਤਾ ਹੈ ਤੇਹਾ ਫਲੁ ਪਾਵਦਾ ਹੈ, ਇਨਾਂ ਅਸਾਬੈ ਮਾਲੁ ਤਕਿਆ, ਤੈ ਦਿਨਿ ਪਿਛੇ ਫਿਰੇ, ਜਿ ਏਨਾਂ ਨੇ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਮਾਲੁ ਲੈਹ। ਇਕ ਘੜੀ ਦਾ, ਇਕ ਪਲਕ ਦਾ ਧਿਆਨੁ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨਾਲਿ ਲਗਾ ਤਰਦਾ ਹੈ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਇਨਾਂ ਇਕੁ ਜਿਉਂ ਧਿਆਨੁ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਇਨਾਂ ਨੇ ਅਸੀਂ ਸੋ ਮਾਲੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਤੁਏ ਏਹਿ ਤਰਨਿ, ਏਹਿ ਭੁਬੇ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ, ਇਨਾਂ ਦਾ ਘਰੁ ਗਲਿਆ ਹੈ, ਪਰੁ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆਂ ਦਾ ਏਹੁ ਬਿਸੇਖੁ² ਜਿ ਇਨਾਂ ਦਾ ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਹੋਵੈ, ਨਰਕ ਤੇ ਉਬਰਹਿ, ਮੁਕਤੇ ਹੋਵਹਿ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ³ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

¹ਅਰਥਾਤ-ਇਸ ਬੂਠ ਕਰਕੇ ਵਿਛੁੜਿਆ।

²ਠਗ ਹਾਂ।

³ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਠਗ

ਸੋ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਫਾਹੇ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂ ਗਲ ਵਿਚ ਫੰਦਾ ਪਾ ਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਫੰਦੇ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਫਾਂਸੀਗੀਰ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੁਟੇਰੇ, ਜੋ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸਨ ਤੇ ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਦੁਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਖਣ ਤਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਠੱਗ-ਮਤ ਦੇ ਕੁਝ ਹਵਾਲੇ ਫੀਰੋਜ਼ਸ਼ਾਹ ਤੁਗ਼ਲਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ੧੩੫੧ ਤੋਂ ੧੩੯੮ ਈ: ਤਕ ਤੇ ਫੇਰ ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ੧੫੫੬ ਤੋਂ ੧੬੦੫ ਈ: ਤਕ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝਕੁ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੰਨ ੧੮੩੧-੩੭ ਈ: ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ੩੨੬੬ ਠੱਗ ਬੜੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਫੜੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤ ਕੇ ਮਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੪੧੨ ਫਾਂਸੀ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤੇ ੪੯੩ ਮੁਖਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਿਹਾ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਬੂਤ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਮਿਸਟਰ ਸਲੀਮੇਨ ਦੀ Rambles & Recollections 19.5, P. 653।

ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਪਿਛੇ ਗੋਸਟੀ ੭੩ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੀ।

⁴ਜਿਸ ਨਾਲ।

⁵ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਵਾਧੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ।

⁶ਰਾਗ ਪਨਾਸਰੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧. (ਪੰ ੩ ਅਗੇ)।

ਬੁਝੀ ਘਰੁ ਘਾਲਿਓ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਇ ਚਲੇ ॥
 ਸਾਂਚਾ ਨਾਮੁ ਪਿਆਇ ਪਾਵਹਿ ਸੁਖਿ ਮਹਲੇ ॥
 ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਏ ਤਾ ਸੁਖੁ^੨ ਪਾਏ ਪੈਈਅਤੈ^੩ ਦਿਨ ਚਾਰੇ ॥
 ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਇ ਬਹੈ ਸਚੁ ਪਾਏ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੇ ।
 ਵਿਣੁ ਭਗਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨ ਹੋਵੀ ਸੁਣਿਅਹੁ ਲੋਕ ਸਬਾਏ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਰਸੀ^੪ ਤਾਂ ਪਿਰੁ^੫ ਪਾਏ ਰਾਤੀ ਸਾਚੈ ਨਾਏ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਸੁਣਿਹੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ! ਪਿਛੈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਘਰੁ ਗਲਿਆ, ਪਣੁ ਹੁਣਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬਰਨਿ ਚਲਹੁ, ਜਿਤੁ ਤੁਸਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈ” । “ਜੀ, ਫਰਮਾਈਐ ਜਿ ਕਿਛੁ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਸਿ ਹਮਿ ਕਰਹ” ? ਕਹੈ; “ਪਿਛੈ ਜਿ ਤੁਮਿ ਕੀਆ ਸਿ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਬਕਸਾਇਆ, ਪਰੁ ਅਬ ਤੁਮਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਹੁ ਜੇ ਸੁਖੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਦਰਬਾਰਿ ਜਾਇ ਬਸਹੁ । ਏਥੇ ਕਿਸੇ ਅਸਥਿਰੁ ਰਹਣਾ ਨਾਹੀ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨ ਸਿਮਰੀਐ । ਚਾਰਿ ਦਿਨਿ ਕਾ ਏਹੁ ਮਿਹਮਾਨੁ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਏਸ ਕੈ ਚਾਰਿ ਦਿਨ ਸਕਾਰਥੈ^੬ ਹੋਹਿ । ਜੇ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਚਲਤਾ ਚਲਤਾ, ਤਉ ਏਹੀ ਏਸ ਕੈ ਕੰਮਿ ਆਵੈ, ਅਬ ਤੁਮਿ ਬੁਰਿਆਈ ਛੋਡਹੁ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੈਹੁ ਜਿ ਜਾਇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਦਰ ਪਰਚਹੁ, ਉਹਾ ਬਸਹੁ । ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕੀਏ ਤੇ ਈਹਾ ਅਗੈ ਕਿਸੀ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਤਾ ਨਾਹੀ । ਅਗੈ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਪਾਏਗਾ ਜਿ ਈਹਾ ਨਾਮੁ ਨਿਮਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰੈਗਾ, ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈਗਾ, ਹਰ ਕਿਸੀ ਕਾ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈਗਾ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇਗਾ । ਬੁਰਾ ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ ਨ ਕਰੈਗਾ, ਉਹੀ ਆਗੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈਗਾ । ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕੇ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਏਗਾ । ਸਭ ਸੈਂਸਾਰ ਕੰਉ ਮੈਂ ਕਹਤਾ ਹੰਉ ਸੁਨ ਲੋਹੁ ਭਾਈ ਹੇ ! ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ-ਭਗਤਿ ਤੇ ਅਗੈ ਨਰਕਿ ਪਤਹੁ, ਸੁਰਗਿ ਤਉ ਯੀ ਜਾਹੁ ਜਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹੁ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੈਂ ਤਉ ਪਿਛੈ ਕੈ ਪਾਪ ਬਖਸੇ, ਹਮ ਨਿਹਾਲੁ ਹੁਏ, ਪਣੁ ਅਗੈ ਹੁਣਿ ਮਤਿ ਬਤਾਵਹੁ ਜਿ ਅਗੈ ਕਿ ਕਮਾਵਹਿ, ਜਿਸੁ ਤੇ ਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਭਾਵਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਪਿਰੁ^੭ ਧਨ^੮ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਪਿਰੁ ਭਾਵੈ ਨਾਰੀ ਜੀਉ ॥
 ਰੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਤੀ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥
 ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ਨਾਹ^੯ ਪਿਆਰੀ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਭਗਤਿ ਕਰੇਈ ॥
 ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਤੀ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਤਨੁ ਮਨੁ ਆਗੈ ਦੇਈ^{੧੦} ॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚੈ ਸੇਤੀ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀਤੀ ਲਾਲ ਭਈ ਮਨੁ ਮਾਰੀ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਵਸੀ ਸੋਹਾਗਣਿ ਪਿਰ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥੩॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖ ! ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭਰਤਾ ਭਾਵਦਾ ਹੈ ਤਾਂ

^੧ਮਹਿਲਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ ।

^੨ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਥੇ ‘ਸਾਖੁ’ ਹੈ ।

^੩ਪਿਉਕੇ ਘਰ, ਪੈਕੇ ਘਰ ।

^੪ਰਸ ਸਹਿਤ, ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ।

^੫ਪਤੀ (ਪ੍ਰਿਯ) ਨੂੰ ।

^੬ਸਫਲ ।

^੭ਮੱਤ (ਅਕਲ) ਦੀ ਗੱਲ ।

^੮ਪਤੀ ।

^੯ਇਸਤ੍ਰੀ ।

^{੧੦}ਪਤੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ।

^{੧੧}ਇਹ ਤੁਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ :- ‘ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਜਲਾਏ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਰਸ ਮਹਿ ਰੰਗੁ ਕਰੇਈ ।’

ਪੁਰਖ ਕਉ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਂਵਈ ਹੈ। ਜਿ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਮਰਹੁਗੇ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਤੁਮਿ ਭਾਵਹੁਗੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਤੁਮਿ ਸਬਦੁ ਸੀਖਹੁ, ਸਿਖਿ ਸਿਖਿ ਵੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਚਲਹੁ। ਉਹੀ ਰਾਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋਗਾ, ਨਿਵਿ ਚਲੇਗਾ ਅਰੁ ਬੁਰਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨ ਮਾਨੈਗਾ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਖੁਸੀ ਹੋਇਗਾ; ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਭਾਵੈਗਾ। ਆਤਮੇ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਰਖਣੀ, ਇਕਿ ਪਲਕ ਭਰਿ ਧਿਆਨੁ ਨਾਹੀ ਚੁਕਾਵਣਾ, ਬੁਰਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਹੀ ਮਨਾਵਣਾ, ਆਪਣਾ ਮਨੁ ਹੀ ਮਾਰਣਾ ਅਗਲਾ ਨਾਹੀ ਦੁਖਾਵਣਾ, ਤਾਂ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਭਾਵੈ ਜਾਂ ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ ਚਲੈ। ਮੁਖ ਸਚੁ ਬੋਲਣਾ, ਬੁਠੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ, ਏਏ ਓਥੈ ਸਚੁ ਜਾਣੈਗਾ ਜਿ ਬੁਠੁ ਕਿਛੁ ਨਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਣੀ, ਹਰਿ ਕਿਸੀ ਕਉ ਨਿਵਿ ਚਲਣਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਤਉ ਹੀ ਮਿਥੈ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਮਨੁ ਮਾਰੇ, ਤਬ ਲਾਲ ਕੀ ਲਾਲੀ ਸੰਉ ਲਾਲ ਹੋਇ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।^੧ ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਜਿਤੁ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਮਿਲੇ ਜਾਇ ਕਰਿ ਸਾ ਸੇਵਾ ਕਵਣ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਪਿਰ ਘਰਿ ਸੋਹੈ ਨਾਰਿ ਜੋ ਪਿਰ ਨ ਭਾਵਏ ਜੀਉ ॥
 ਬੂਠੇ ਵੈਣ ਚਵੈ, ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਏ ਜੀਉ ॥
 ਬੂਠੁ ਅਲਾਵੈ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾ ਪਿਰ ਦੇਖੈ ਨੈਣੀ ॥
 ਅਵਗੁਣਿਆਰੀ ਕੰਤਿ ਵਿਸਾਰੀ ਛੂਟੀ ਵਿਧਣ ਨੈਣੀ ॥
 ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਮਾਨੈ ਫਾਹੀ ਫਾਬੀ ਸਾ ਧਨ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਏ ॥
 ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਏ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ! ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਨੋ ਭਾਂਵਈ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਘਰਿ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਨਾਹੀ ਭਾਂਵਈ ਤਾਂ ਮਾਰਿ ਕਵਦਾ ਹੈ। ਭਾਂਵਈ ਸਾਈ ਹੀ ਜਿ ਖਸਮ ਦੇ ਭਾਇ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਉਹਾ ਸੋਭਾ ਪਾਂਵਈ ਹੈ। ਘਰ ਮਹਿ ਖਸਮ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਪਰਿ ਖਸਮ ਕੀ ਮਿਹਰ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਨਿ ਖਸਮ ਸਾਥਿ ਬੂਠੁ ਬੋਲਿਆ, ਤਿਸ ਨੋ ਖਸਮਿ ਕਹਿਆ ਜਿ ਏਹ ਮੇਰੇ ਕਾਮ ਕੀ ਨਾਹੀ, ਏਸ ਨੋ ਕਥਿ ਛਡਹੁ, ਏਹੁ ਮੇਰੇ ਕਾਮ ਕੀ ਨਾਹੀ, ਕਿਤੁ^੨ ਵਾਸਤੇ? ਜਿ ਅਉਗਣਿਆਰੀ ਬੀ। ਖਸਮ ਦੇ ਜੀਅ ਤੇ ਲਹਿ ਗਈ, ਉਸ ਬੂਠੁ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖਸਮਿ ਛੋਡੀ, ਜਹਾ ਵਣੁ ਭੰਨਾ ਵਾਜੁ ਨ ਦੇਈ^੩, ਨ ਕੋ ਹੋਰੁ ਵੀਵਾਹੀ, ਨ ਖਸਮ ਵਸਾਵੈ, ਛੁਟਤਿ ਹੋਇ ਨ ਉਸ ਨੋ ਖਸਮੁ ਦੇਖੈ, ਨ ਉਸ ਨੋ ਖਸਮੁ ਕਾਈ ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਕਰੇ, ਨ ਉਹੁ ਖਸਮੁ ਨੋ ਦੇਖੇ-ਏਹਾ ਵਛਹੁ ਭੋਆ^੪। ਏਹੁ ਤਉ ਸੋਮਾਰੀ ਖਸਮਿ ਕੀਆ, ਪਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਮਨੁਖ ਕਵਣੁ ਛੁਟ-ਕਿਆ? ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨ ਮਾਨਿਆ, ਸੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਛੁਟਕਿਆ-ਗੁਸਤ ਕੀ ਭਾਂਸੀ ਛਾਸਿਆ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਕਹਿਐ ਨ ਲਾਗਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਬੇਮੁਖੁ ਭੋਆ, ਨਰਕਿ ਗੋਆ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਤਬ ਸਹਜ ਹੀ ਸਾਥਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਉ ਜਾਇ ਮਿਲੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ਏਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਮਿਲਿ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।^੫ ਤਬ ਉਨਹੁ ਠਗਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕੁ ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ ਜੀ, ਦਿਖਾ, ਜਿਨੀ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕੈਸੇ ਹੈ? ਉਨ ਕੀ ਚਾਲ-ਜੁਗਤਿ ਕੈਸੀ ਹੈ ਜੀ? ਨਾਮੁ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹਰ ਕੋਈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜੀ, ਕੋ ਕੂੜੀ ਕੋ ਸਚੀ ਪਣੁ ਜੀ ਉਹਿ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਕੇਹੇ ਹੈਨਿ, ਜਿਨੀ ਸਚੇ ਦਿਲਿ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ? ਅਰੁ ਜਿਨੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾ

^੧ਵੇਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਅਰਥਾਤ-ਦੁਖਦਾਈ ਰਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਔਰਤ ਪਤੀ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਲਾਈਨ ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ^੨ਕਿਸ। ^੩ਅਜਿਹੇ ਘੋਰ ਵਣ (ਜੰਗਲ) ਵਿਚ ਛੱਡੀ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ। ^੪ਅਜਿਹਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਾਮੁ । ਲੀਆ ਸਿ ਕਿਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਲੀਆ ? ਜਿਸੁ ਸੇਵਾ ਸਾਹਿਬ ਖਸਮ ਸੰਉ ਜਾਇ ਮਿਲੈ ਸਾ ਸੇਵਾ ਬਤਾਈਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਧਨੁ ਸੋਹਾਗਣਿ ਨਾਰਿ ਜਿਨਿ ਪਿਰੁ ਜਾਣਿਆ ਜੀਉ ॥

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੁੜਿਆਰਿ ਕੂੜੁ ਕਮਾਣਿਆ ਜੀਉ ॥

ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਸਾਚੇ ਭਾਵੀ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਤੀ ॥

ਪਿਰੁ ਰਲੀਆਲਾ^੧ ਜੋਬਨਿ ਬਾਲਾ^੨ ਤਿਸੁ ਰਾਵੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ॥

ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵਿਗਾਸੀ ਸਹੁ ਰਾਵਾਸੀ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਪਿਰ ਘਰਿ ਸੋਹੈ ਨਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਜੀ ! ਸੇਈ ਪੰਨਿ ਹੈ ਜੀਵ ਜਿਨ੍ਹੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਸੇਈ ਪੰਨਿ ਹੋਨਿ ਜਿਨ੍ਹੀ ਆਪਣਾ ਖਸਮੁ ਸਾਹਿਬੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਣਿਆ ਹੈ; ਸੇਈ ਭਲੇ, ਸੇਈ ਸੁਹਾਵੇ, ਸੇਈ ਪਰਧਾਨ, ਜਿਨ੍ਹੀ ਆਪਣਾ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿਨ੍ਹੀ ਜਾਤਾ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਤਾ ? ਜਾਤੇ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਵਣੁ ? ਉਨਕੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਾਨਣੇ ਕੀ ਏਹ ਨੀਜਾਣੀ, ਜਿ ਉਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ, ਉਹਿ ਅਠੇ ਪਹਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਤੇ ਹੀ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਇਨਤੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਜਿ ਏਹਿ ਸਚ ਹੈ, ਜਿਨ ਕੰਉ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣੁ ਮੀਠਾ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮੁ ਸਭ ਬੂਠੁ ਹੈ, ਸਚੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਕੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਅਕੈ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤਾ ਹੈ, ਉਹੁ ਸਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਜਿ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਹੋਰਤੁ ਸੇਵਾ ਉਧਾਰੁ^੩ ਹੈ ਸਿ ਸਭ ਬੂਠੁ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਤੇ ਹੋਰੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭ ਕੂੜੁ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਸਚੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਇਹੀ ਭਗਤਿ ਹੀ ਭਾਵਤੀ ਹੈ, ਹਰ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਭਾਵਤਾ। ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਭਾਵ ਭਗਤਿ ਸੰਉ ਰਚਹਿਗੇ, ਭਾਈ ਜੀ ! ਸੇਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਭਾਵਹਿਗੇ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਭਗਤਿ ਹੈ, ਅਠੇ ਪਹਰ ਉਨਾਂ ਸਾਥਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਭਿੰਨ^੪ ਨਾਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ। ਕਬਹੂੰ ਉਹਿ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੈ ਉਹਿ ਸਾਥਿ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸਹਜ ਸੁਭਾਈ, ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਉਨਕੈ ਸੰਗ ਬਸਤਾ ਹੈ। ਸਹਜ ਸੁਭਾਵਕ ਵਿਗਾਸੁ ਜਿ ਆਵੈ ਸਿ ਏਸ ਕੰਉ ਕਿਸ ਤੇ ਆਵੈ ? ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਕਾ ਵਿਗਾਸੁ ਏਸੁ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦ ਬੀ ਆਵੈ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਸਚ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਵਿਗਾਸੁ ਆਇਆ ਤਬ ਏਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕੰਉ ਭਾਇਆ, ਏਹੁ ਸਚਖੰਡ ਕਾ ਬਾਸੀ ਹੁਆ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਿਤੁ ਗਲ ਗੁਣੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਸਿ ਓਹੁ ਫਲੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਬਦ ਮਾਹਿ ਹੈ, ਸਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਵੈ, ਸੇਈ ਫਲੁ ਪਾਵੈ। ਸਚ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਉਸੁ ਕੰਉ ਮਿਲੈ, ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਨਿਕਟਿਵਰਤੀ ਭੈਆ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵ ਹੈ : ਜਿਸਹਿ ਦੇਇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਿਸ ਹੀ ਕੰਉ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ, ਹੋਰੁ ਕਾ ਕਾਮੁ ਨਾਹੀ, ਆਪ ਬੀ ਲੀਨੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜੀ ਦੇ, ਤਿਸ ਹੀ ਕੰਉ ਵਸਤੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ”। ਤਬ ਉਹਿ ਠਗ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗੇ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੇ ਜਿ, ਮੰਨਿ ਹੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ! ਤਬ ਓਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੈ ਜਿਸ ਕੈ

^੧ਰੰਗ ਰਲੀਆ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ (ਚੋਜੀ)।

^੨ਜੋਬਨਵੰਤ, ਭਰੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲਾ।

^੩ਜੀ,

ਅਥਵਾ।

^੪ਅਰਥਾਤ-ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੇ ਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਉਧਾਰ (ਪਾਰ ਨਿਸਤਾਰਾ) ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਸਭ ਬੂਠ ਹੈ।

^੫ਵੱਖ, ਅਲੱਗ।

ਦਰਸਨਿ ਦੇਖਿਐ ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਸਾਧ ਹੋਹਿ, ਸਿ ਧੰਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ, 'ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ !' ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਸਾਧ ਕਰੈ ਸਾਧਿ ਵਡਿਆਏ ਆਪਿ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਬਡੇ ਧਨੀ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਬਾਪਿ ਉਥਾਪਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੯੦ ॥

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਜੈਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ

ਤਬ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰੁ ਸਾਥਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਜੈਨ ਨਗਰੀ ਸਾਇ ਨਿਕਲਿਆ । ਤਬ ਉਹਾਂ ਭਰਥਰੀ ਕੀ ਗੁਫਾ ਕੰਉ, ਜਹਾਂ ਭਰਥਰੀ ਕਾ ਜਨਮੁ ਸਬਾਨੁ ਥਾ, ਗੋਰਖ ਕੀ ਗੁਫਾ ਥੀ, ਲੋਕੁ ਦੇਖਣ ਕੰਉ ਬਹੁਤੁ ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਬੈਰਾਗੀ, ਉਦਾਸੀ, ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸੈਂਸਾਰੀ ਜਾਤ੍ਰਾ ਕੰਉ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਵੈਸਾਖੀ^੧ ਕੇ ਨਾਵਣ ਕੰਉ ਅਵੰਤ-ਕਾ । ਅਰੁ ਉਹੁ ਗੁਸਾਈ ਗੋਰਖ ਭਰਥਰੀ ਕੀ ਗੁਫਾ^੨ ਭੀ ਹੈ । ਉਹਾਂ ਲੋਕ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਅਵੰਤਕਾ ਪੁਰੀ^੩ ਅਰੁ ਭਰਥਰੀ ਕੀ ਗੁਫਾ ਕੀ ਜਾਤ੍ਰਾ ਕੰਉ ਆਵਤੇ ਹੈਂ, ਉਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭੀ ਜਾਇ ਨਿਕਲਾ । ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਈਹਾਂ ਬਡਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਆਇਆ ਹੈਂ ਹਮਿ ਉਸ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਲੋਹਿ ਭੀ ਅਰੁ ਦੇਹਿ ਭੀ” । ਗੁਫਾ ਕੇ ਨਜੀਕਿ ਮਸੀਤਿ ਹੈ ਦਰਵਾਜੇ ਤੇ ਵੜਦਿਆਂ ਸਾਮ੍ਹਣੀ, ਤਿਸੁ ਕੇ ਅਗੈ ਚਉਤੜਾ^੪ ਹੈ, ਉਪਰਿ ਅੰਬੁਲੀ ਬਿਰਛੁ^੫ ਹੈ; ਅੰਬੁਲੀ ਤੇ ਦਾਹਨੈ ਗੁਫਾ ਕਾ ਦਰੁ ਹੈ; ਤਿਸੁ ਕੇ ਅਗੈ ਅੰਬੁਲੀ ਕਾ ਬਿਰਛੁ ਹੈ; ਅੰਬੁਲੀ ਕੇ ਅਗੈ ਮਸੀਤਿ ਕਾ ਚਉਤੜਾ ਹੈ; ਉਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਤਬ ਉਹਾਂ ਤੇ ਅੰਤਰਿ ਗੁਫਾ ਕੰਉ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਲੋਕ ਨੀਸਰਤੇ^੬ ਹੈਂ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਸਾਥਿ ਲੰਗੋਟਿਬੰਦ^੭ ਥੇ ਤਿਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਤਨੇ ਏ ਲੋਕ ਤੀਰਥ ਜਾਤ੍ਰਾ ਕੰਉ ਆਏ ਹੈਂ, ਦਿਖਾ ਇਤਨੇ ਮੁਕਤਿ ਪਾਵਹਿਗੇ ? ਇਤਨੇ ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਉਦਾਸੀ, ਬੈਰਾਗੀ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਜਿ ਲੋਕਿ ਚਲਿ ਆਏ ਹੈਂ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਜਾਹਿਗੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗਵੜੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ, ਸਰੀਅਤਿ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਣੀ :-

ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ ਕਰੇ ਤਾ ਸਾਚਾ ॥ ਮੁਕਤਿ ਫੇਦੁ ਕਿਆ ਜਾਣੈ ਕਾਚਾ ॥੧॥

ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਪੰਚ ਮਾਹਿ ਸਾਚੁ ਉਤਿਧਾਰੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਜੋਗੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਇਥੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਵਰਾਤ੍ਰੀ, ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਕਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ।

^੩ਇਹ ਗੁਫਾ ਉਜੈਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿਪਰਾ ਨਦੀ

ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੈ ।

^੪ਆਵੰਤੀ ਜਾਂ ਆਵੰਤਕਾ ਪੁਰੀ (ਉਜੈਨ) ਮਥਿਆ ਭਾਰਤ । ਫਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ

ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਤੀਰਥ ਹੈ । ਸ਼ਿਪ੍ਰਾ (ਆਵੰਤੀ) ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਆਬਾਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਵੰਤ ਪੁਰੀ ਹੈ ।

^੫ਚੌਤਰਾ ।

^੬ਇਮਲੀ ਦਾ ਬਿਛ ।

^੭ਨਿਕਲਦੇ ।

^੮ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਧੂ, ਜੋ ਲੰਗੋਟੀ

ਹੀ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ ।

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪੁਰਖਾ ! ਜਿ ਏਹੁ ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ ਕਰੈ, ਕੈਸੇ ਅਧਿਆਤਮ, ਜਿ ਅਨੇ ਪਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕੇ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹੈ ਅਰੁ ਅਵਰ ਠਵਰਾ ਮਨੁ ਨਾ ਲੇ ਜਾਇ, ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਬੀ, ਤਬ ਏਹੁ ਸਚਾ ਹੋਇ। ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਭੇਦੁ ਹੈ ਜਿ ਕਚਾ ਪਿੰਡੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ, ਜਾਂ ਪਕਾ ਪਿੰਡੁ ਹੋਇ ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ। ਜਿ ਪਕਾ ਪਿੰਡੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ? ਜਬ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਜਾਣੈ ਤਬ ਪਿੰਡੁ ਪਕਾ ਹੋਇ। ਜਿ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਕਿਸੁ ਕਰਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ? ਏ ਜਿ ਪੰਚ ਹੀਂ ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ, ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰੁ, ਏਨਾਂ ਕਉ ਮਾਰੈ, ਜਬ ਏ ਪੰਚ ਮਾਰੈ, ਤਬ ਏਹੁ ਕਾਇਆ ਕਉ ਸਾਧੈ। ਪਕਾ ਤਉ, ਜਬ ਸਚ ਕਉ ਹਿਰਦੇ ਵਸਾਵੈ, ਤਬ ਏਹੁ ਜੋਗ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਜਾਣੈ, ਤਬ ਏਹੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ, ਏਵ ਮੁਕਤਾ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਵਸਾਵੈ ॥ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਜੋਗ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਕੀਮਤਿ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਉ ਅੰਤਰਿ ਸਚੁ ਹੈ; ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਜੋਗੁ ਹੈ, ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਹੈ। ਸੁ ਕੈਸੀ ਚਾਲ ਚਲੇ ਜੋਗ ਕੀ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਰਵਿ ਸਸਿ ਏਕੋ ਗ੍ਰਿਹੁ ਉਦਿਆਨੈ ॥ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਕਰਮ ਸਮਾਨੈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਜੋਗੀ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਇਉਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜੋਗੀ ਹੈ ਜਿ ਕੈਸਾ ਹੈ : ਇਕੁ ਸਬਦੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਏਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਏਕੁ ਨਾਮ ਕੀ ਭਿਖਿਆ ਮਾਰੈ, ਅਵਰੁ ਭਿਖਿਆ ਕਿਛੁ ਨ ਮਾਰੈ, ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ-ਉਸਤਤਿ ਕਾ ਕਰੈ। ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਾ ਕਰੈ। ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੈ ਸਚੁ ਦਿਖੈ, ਜਿਤੁ ਕਾਮਿ ਬੁਨੁ ਬੋਲਣਾ ਨ ਹੋਇ ਸੋ ਕਾਮੁ ਕਰੈ। ਸਚ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਮਹਿ ਜਿ ਜਾਗੈ ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ, ਨਤਰ ਜੋਗੀ ਨ ਬੋਲੀਐ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਕਾਈ ਜੋਗ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਅਵਰ ਭੀ ਹੈ ਹਮਰੈ ਘਰਿ ਮਹਿ ਕਿ ਨਾਹੀ ?” ਕਹੈ; “ਪੁਰਖਾ ! ਹੈ” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :—

ਭੈ ਰਚਿ ਰਹੈ ਨ ਬਾਹਰ ਜਾਇ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਉਣ ਰਹੈ ਲਿਵਲਾਇ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅਨੇ ਪਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਭੈ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਅਰੁ ਆਤਮਾ ਅਵਰ ਠਵਰ ਬਾਹਰਿ ਨ ਜਾਈ। ਧਿਆਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਮਹਿ ਰਹੈ। ਤਿਸੁ ਲਿਵ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਛੁ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਲਿਵ ਲਾਗੈ, ਲਿਵ ਮਹਿ ਰਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਲਿਵ ਕਿਸ ਤੇ ਪਾਈਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ !”

ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਏ ॥੫॥

¹ਅਵਰ (ਹੋਰ) ਠਵਰ (ਠੋਰ, ਅਬਵਾ ਬਾਂ) ²ਇਥੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਕਾਂ ਇਹ ਹਨ:—

“ਏਕੁ ਸਬਦ ਇਕ ਭਿਖਿਆ ਮਾਰੈ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਜੁਗਤਿ ਸਚੁ ਜਾਗੈ ॥੩॥”
³ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ।”

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਲਿਵ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਜਦਿ ਆਪੇ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਦੇ, ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਲਿਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਲਾਗੈ। ਜਬ ਵੈਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮੇਲੇ ਤਬ ਏਸੁ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕਾ ਭਰਮੁ ਜਾਇ। ਭਰਮੁ ਗੈਆ ਤਬ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਉ ਮਿਲਿਆ। ਜਬ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ਤਬ ਭਰਮੁ ਜਾਈ। ਗੁਰੂ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ, ਏਹੁ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਪਾਏ। ਪੁਰਖਾ ! ਇਸੁ ਸੰਜਮਿ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਪਾਈਐ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ”। ਤਬ ਗੁਸਾਈ^੧ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਏ “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਜਿ ਪਾਈਐ ਸੁ ਕਿਉਂ ਕਰ ਪਾਈਐ ? ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਕੇ ਕਹਣਾ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :—

ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰੈ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣੀਐ ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਇਸੁ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਾਈਤਾ ਹੈ ਜਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਤੁ ਰਹਿ ਚਲੀਐ ਤਬ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਈਐ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਵਣ ਕਰਣੀ ਬਤਾਵਤਾ ਹੈ ? ਜਿ ਹਉਮੈ ਮਨ ਤੇ ਮਾਰੈ ਤਬ ਏਹੀ ਕਰਣੀ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕਰਣੀ ਸਭਾ ਬੁਠ, ਏਹਾ ਕਰਣੀ ਸਚੁ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ, ਜਿਸ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਉਮੈ ਜਾਇ”। ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ !”

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਪਰੰਪਰੁ^੨ ਮਾਨੁ ॥੨॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣੀਐ ਭਰਬਰੀ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ! ਇਹੀ ਜਪੁ, ਇਹੀ ਤਪੁ, ਇਹੀ ਸੰਜਮ, ਇਹੀ ਪਾਠ, ਇਹੀ ਪੁਰਾਣ, ਇਹੀ ਸਭ ਸੰਜੋਗੁ ਸੰਜੁਗਤਿ, ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਜਾਣੈ। ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤਬ ਕੋਟ ਤੀਰਥ ਨਾਵਉ, ਅਨੇਕ ਜਪ, ਅਨੇਕ ਤਪ, ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਰਹਉ, ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀ। ਇਸੁ ਕਾ ਆਇਆ ਨਾਇਆ ਸਭੁ ਤਉ ਹੀ ਥਾਇ ਪੜੈਗਾ ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਬੁਖਹਿਗੇ, ਨਾਤਰ ਜਗਤੁ ਬਪਾਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਬੇਗਾਰਿ ਕੀ ਨਿਆਈਂ, ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬੂਝੇ ਥਾਇ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ ਕਿਛੁ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਸਲੋਕ^੩

ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਰਾਮ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮੁ ਬਿਨਾ ਗੁਰੁ ਨਾਹਿ ॥

ਅੰਭ^੪ ਤੇ ਕੁੰਭ^੫ ਭੈਆ ਅੰਭੁ ਰਹੈ ਕੁੰਭ ਮਾਹਿ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰੁ ਕਹਿਆ ਨ ਜਾਹਿ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦਿ ॥੯੧॥

^੧ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ।
(ਸੰ:)। ਜਲ, ਪਾਣੀ। ^੫ਘੜਾ।

^੨ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੩ਅੰਬ

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਜੈਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਭਰਥਰੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਭਰਥਰੀ ਸਾਥਿ ਮਿਲਿਆ, ਗੁਫਾ ਕੇ ਬੀਚ ਬੈਠੇ, ਗੋਸਟਿ ਹੋਈ, ਭਰਥਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀਤੀ। ਤਬ ਫਿਰ ਭਰਥਰੀ ਮਨਿ ਬੀਚਾਰੁ ਕੀਆ ਅਰੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਡਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਆਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਈਹਾਂ ਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਕਾ ਪਤਿਆ ਹੈ, ਆਏ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕੀਜੀਐ ਮਤ ਡਿਸਟਿ ਜਾਤਾ ਹੋਇ ਧਰਤੀ ਕੰਉ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੰਉ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰੁ ਭਰਥਰੀ ਆਪਸ ਮਹਿ ਮਿਲੇ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ਗਿਆਨ ਅਹਾਰੁ ਲੇ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੰਉ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਦਰੁ ਦੇਤਾ ਹੈ; ਭਰਥਰੀ ਗਰੀਬੀ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਕਿਆ? ਗਿਆਨੁ ਬਖਿਆਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਹਮ ਭਰਤੇ ਹੈਂ, ਤੁਮ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਇਸੁ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਆਏ ਅਰੁ ਹਮ ਬੀਂ ਕਿਛੁ ਭਾਉ ਨਾਹੀਂ ਹੋਇ ਆਵਤਾ। ਹਮਰਾ ਜੋਗੀ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ। ਸੈਂਸਾਰੀ ਭੁਗਤਿ ਕੇ ਤੁਮਿ ਅਹਾਰੀ ਨਾਹੀਂ, ਹਮਿ ਭਰਤੇ, ਕਿਉਂਕਰਿ ਰਹਿ ਆਵੈ। ਹਮਾਰਾ ਬਾਸਾ ਰੁਖਿ ਬਿਰਖਿ ਮਹਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਕਰਹਿ। ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਤੁਮ ਚਾਹਤੇ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗਵਤੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਉਪਦੇਸੀ ਸਰੀਅਤਿ ਕੇ ਘਰ ਮਹਿ:—

ਜੋਗੀ ਕਉ ਕੈਸਾ ਭਰੁ ਹੋਇ ॥ ਰੁਖਿ ਬਿਰਖਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਾਹਰਿ ਸੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ! ਜੋਗੀ ਜਬ ਹੁਆ ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਰੁ ਉਸ ਕੰਉ ਕੈਸਾ। ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਮਹਿ ਜਹਾਂ ਉਸ ਕਾ ਬਾਸਾ, ਗ੍ਰਿਸਤਿ ਉਦਿਆਨ ਮਹਿ ਜਹਾਂ ਜਾਇ ਬਸੈ ਤਹਾਂ ਹੀ ਉਸ ਕੰਉ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸਾਥਿ ਹੈ, ਉਸ ਕਾ ਬਾਸਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਾਥਿ ਹੈ, ਉਹੁ ਨਿਭਰੁ ਹੈ, ਉਸ ਕਾ ਭਰੁ ਸਗਲਾ^੧ ਖੋਇਆ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਅਰੁ ਜਣੇ^੨ ਕਾ। ਬੋਲਹੁ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ! ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਰਾਮ”। ਤਬ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਮ ਬੀਂ ਜੀ, ਹੋਇ ਬਸਤੁ ਨ ਆਈ: ਨਾ ਕਿਛੁ ਬ੍ਰਤੁ ਹੁਆ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਨੇਮ ਹੁਆ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੁੰਨ ਹੁਆ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਕਟਣੀ ਹੀ ਭਈ, ਨ ਜਾਣੀਐ ਜਮੁ ਹਮਰੈ ਸਿਰਿ ਕਿਆ ਕਰੈਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਗੈ ਦਾਇ ਦੀਨੀ, ਅਪਣੀ ਦੀਨਤਾ ਕਰੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਖੁਸੀ ਹੋਆ ਭਰਥਰੀ ਕੰਉ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ—

ਖਿਆ ਗਹੀ ਬ੍ਰਤੁ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ॥ ਰੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਨਾ ਜਮ ਚੋਖ ॥

ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਰੂਪ ਨ ਦੇਖੈ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ! ਤੁਮ ਜਿ ਬਸਤੁ ਗਹੀ ਹੈ ਮਿ ਉਨ ਮਹਿ ਸਭ ਸੇਵਾ ਹੋਈ, ਤੁਮ ਜਿ ਖਿਆ ਗਹੀ ਹੈ; ਬ੍ਰਤੁ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖੁ ਗਹਿਆ, ਉਸ ਬਸਤੁ ਕੰਉ ਨ ਰੋਗੁ ਲਗਤਾ ਹੈ ਨ ਇਨ ਇਸੁ ਬਸਤੁ ਕੰਉ ਜਮ ਕਾ ਭੰਡੁ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਤੁਮਿ ਜੀ ਮੁਕਤੇ ਭਏ ਹਉਂ। ਤੁਮ ਜੀ, ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਸਮਾਏ ਹਉਂ, ਜਹਾਂ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖ ਹੈ—ਅਰੂਪ ਵਰਨੁ ਮਲੇਖੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੈ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਨਾਹੀਂ। ਅਵਰਿ ਸਭਿ ਜੀਆ ਲੇਖ ਮਹਿ ਹੈ, ਕਰਤਾ

^੧ਸਾਰਾ।

^੨ਜਰਾ, ਬੁਢੇਪਾ।

^੩ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ—“ਜੋਗੀ: ਕਉ ਕੈਸਾ ਭਰੁ ਹੋਇ।” (ਦਵੇਂ ਤੁਕਾਂ), ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਦਰਜ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ, ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕ੍ਰਮ-ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਹੈ। ਤੁਮ ਜੀ, ਅਲੇਖੁ ਪੁਰਖ ਸੰਦੁ ਸਮਾਏ ਹਉ ਜਿਸੁ ਕਉ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਏਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਦੀਆ ਅਰੁ ਕਹਿਆ। ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਜੋਗੀ ਭੀ ਸੋਈ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿ ਤੁਮ ਕਉ ਛਾਵੈ; ਬਿਨਾਂ ਤੁਮਰੇ ਛਾਣੇ ਤੇ ਕੈਸਾ ਜੋਗੀ ? ਜਿ ਤੁਮਰੇ ਮਨਿ ਛਾਵੈ, ਸੋਈ ਜੋਗੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਨਿਰਭਉ ਜੋਗੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਿਆਵੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੈ ਸਚਿ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ॥

ਸੋ ਜੋਗੀ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਛਾਵੈ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭਰਥਰੀ ਕਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈ ਜੀ ! ਮੁਥ ਕਉ ਭਾਵਤਾ ਹੈ ਜਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸਿਮਟੈ, ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਜਾਗਤਾ ਰਹੈ, ਸਬੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਸੰਦੁ ਲਿਵ ਲਾਗੈ। ਉਸੁ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਚ ਕੈ ਧਿਆਨਿ ਰਹੈ ਅਨੇ ਪਹਰ। ਉਸ ਕਾ ਭਰ-ਭਉ ਸਾਰਾ ਗੈਆ; ਓਹੁ ਨਿਰਭਉ ਹੋਆ, ਉਹੀ ਜੋਗੀ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਛਾਵੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਉਹੁ ਤਉ ਨਿਸਤਰਿਆ ਜਿ ਤੇਰੇ ਮਨਿ ਛਾਇਆ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਓਹੁ ਭਿ ਨਿਸਤਰੇ ਬਿਸ ਰਹਤ ਪੀਛੈ ਸਾਰੈ ਜਨਮ ਕੇ ਕੁਲ ਨਿਸਤਾਰੇ ਸਿ ਕੈਸੀ ਜੁਗਤਿ :

ਕਾਲੁ ਜਾਲੁ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨੀ ਜਾਰੇ ॥ ਜਰਾ ਮਰਣ ਗਤੁ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰੇ ॥

ਆਪਿ ਤਰੈ ਪਿਤਰੀ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ ਰਹੈ ਸੁ ਭਲਾ ; ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਅਗਨਿ ਸਾਬਿ ਕਾਲ ਕੇ ਜਾਲ ਕਉ ਜਲਾਇ ਦੂਰਿ ਕਰੈ ਅਰੁ ਗਰਬਾ ਕਉ ਗਤੁ^੧ ਕਰੈ ਤਿਸੁ ਕਾ ਜਨਮ ਮਰਨੁ ਰਹੈ। ਸੁ ਆਪਿ ਭੀ ਤਰੈ ਉਸ ਕੀਆ ਪਿਤਰੀ ਭੀ ਨਿਸਤਰਹਿ। ਪਣ ਮੂਲੁ ਜੋਗ ਕਾ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਗੁਰੂ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਜੋਗੀ ਹੋਇ ॥ ਭੈ ਰਚਿ ਰਹੈ ਸੁ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ॥

ਜੈਸਾ ਸੇਵੇ ਤੈਸੇ ਸੋਇ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ਸੋਈ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ, ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭਉ ਮਾਣਾ ਸਿ ਨਿਰਭਉ ਭੈਆ। ਜੈਸੀ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਓਹੁ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਇ; ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਹੀ ਹੈ, ਮਤੁ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤਿ ਅਸਤਿ^੨ ਹੈ। ਕਹੈ, “ਜੀ”, ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਫਿਰਿ ਜਨਮੁ ਕਲੇਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ? ਕਿਸੁ ਸੇਵਾ ਛਲੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਨਰ ਨਿਹਕੇਵਲ ਨਿਰਭਉ ਨਾਉ ॥ ਅਨਾਥਹੁ ਨਾਥ ਕਰੇ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥

ਪੁਨਰਪਿ^੩ ਜਨਮੁ ਨਾਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ! ਜਿਸੁ ਕੀ ਰਹਤਾ ਨਰ ਅਰ ਨਾਰੀ ਤੇ ਨਿਹਕੇਵਲੁ ਜਾਤੀ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰਭਉ ਹੈ ਅਰ ਅਨਾਥਹੁ ਕਉ ਨਿਵਾਸਿ ਕਰਿ ਨਾਥੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਹਉ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ^੪ ਤਿਸ ਕਉ। ਉਮ ਹੀ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉ ਫੇਰਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਹਿਗਾ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ

^੧ਅਹੰਕਾਰ।

^੨ਦੂਰ, ਪਰੇ।

^੩ਸੋਗ ਦੋਬ ਤੇ ਰਹਿਤ, ਅਸੰਗ, ਬੁੱਧ, ਨਿਰਵੋਖ।

^੪ਫੇਰ, ਮੁੜਕੇ।

ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਿਰਭਉ ਸਚਾ”। ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਆਪਿ ਕਉ ਪਛਾਣੈ
ਅਰੁ ਦਰਗਾਹ ਜਿ ਏਸ ਕਾ ਨੀਸਾਨੁ ਪੜੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪੜੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ॥

ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਦਰਿ ਨੀਸਾਣੈ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ! ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ
ਜਾਣੈ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਰਬ ਠਾਈਂ ਜਾਣੈ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਅਰੁ ਜੇ ਸਰ ਕੈ ਘਰਿ ਰਹੈ,
ਸਚੁ ਹੀ ਬੋਲੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਕਮਾਵੈ, ਤਉ ਸਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦਰਗਾਹ ਨੀਸਾਣੁ ਪੜੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”
ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਸ ਕਾ ਜਿ ਨਿਜ ਘਰ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇ ? ਇਸ ਕਾ
ਜਿ ਆਵਾਗਵਣੁ ਮਿਟੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਟੈ ? ਏਸੁ ਕਉ ਜਿ ਕਉਲੁ ਸੀਧਾ ਹੋਇ ਅਰੁ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਕਰੈ ਸਿ
ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੋਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਤਿਸੁ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥ ਆਵੈ ਨ ਜਾਵੈ ਚੂਕੇ ਆਸਾ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨ
ਕਉ ਮਾਰੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਜਿਸ ਕੈ ਮਨ ਤੀ ਆਸਾ ਜਾਇ, ਨਿਰਾਸ ਰਹੈ, ਤਬ ਨ
ਏਹੁ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ; ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਮਲ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਭੀ ਹੋਇ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”।
ਤਬ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕੋਈ ਤੁਮਰੀ ਦਿਸਟਿ ਮਹਿ ਹੈ ਭੀ ਐਸਾ ?”
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਖੁ ਭੂਖ ਪਿਆਸਾ ॥

ਨਾਨਕ ਬਿਰਲੇ ਮਿਲਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥ ੮ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਜਿਤਨਾ ਜਗਤੁ ਹੈ ਏਤਨਾ ਸਭੁ ਆਸਾ
ਹੀ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਪਣੁ ਅੰਤਿ ਨਿਰਾਸੁ ਹੋਇਗਾ। ਕਾਮ ਅਰੁ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਕੀ ਭੂਖ ਮਹਿ ਏਹੁ ਮਨੁਖੁ
ਮਰਿ ਜਾਇਗਾ; ਕੋਈ ਬਿਰਲਾ ਉਦਾਸੁ ਹੋਇ ਤਾਂ ਹੋਇ, ਨਾਤਰ ਸਭ ਆਸਾ ਭਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਹੈ; ਨਿਰਾਸੁ ਕੋਇ
ਇਕੁ ਅਪੁ ਹੈ। ਜਿਨ ਕੈ ਮਿਲੈ ਬੰਧਨ ਤੇ ਜੀਉ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ ਸਿ ਓਹਿ ਕੋਈ ਵਿਰਲੈ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ
ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਆਗੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀਆ। ਤਬ ਗਿਆਨ ਕਾ ਅਹਾਰੁ ਭੋਜਨੁ ਕੀਆ, ਤ੍ਰਿਪਤਾਜੇ,
ਸੰਤੋਖੁ ਘਰਿ ਆਏ, ਖੁਸੀ ਹੋਇ, ਬਿਦਾ ਭਏ। ਬੋਲਹੁ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ਹਰ ਹਰਿ ਦੂਖ ਸੰਤਾਪ ॥

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾਲ ਭਏ ਬਿਨਸੇ ਸਗਲੇ ਤਾਪ ॥ ੧ ॥

¹ਸ੍ਰ ਸਰੂਪ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਵਿਚ।

²ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਫੇਰ।

³ਕਮਲ (ਕੋਲ) ਦੀ ਡੋਡੀ

ਜਿਹਾ ਦਿਲ ਅਥਵਾ ਮਨ।

⁴ਤੁਮਾਰੀ, ਤੁਹਾਡੀ।

⁵ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਨਿਗਾਹ, ਨਜ਼ਰ।

⁶ਦੁਨੀਆਂ।

⁷ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਦਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

⁸ਹਰੇਗਾ, ਭਾਵ-ਨਸ਼ਟ ਕਰੇਗਾ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੯੨ ॥

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਜੈਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਭਰਥਰੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਜਬ ਭਰਥਰੀ ਸੰਉ ਗੋਸਟਿ ਹੋਈ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨਿ ਮਿਲਿ ਬੈਠੇ।
ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੁਮਰਾ ਕਵਣੁ ਗਿਆਨੁ ਹੈ, ਉਹੁ
ਮੁਖ ਕਉ ਸੁਣਾਓ ਜਿ ਕਿਸੁ ਘਾਟੀ ਤੁਮ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਤੇ ਹੋ ਅਰੁ ਕਿਆ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਤੇ ਹੋ ?
ਜਲ ਕੀ ਰਹਤ ਤੁਮ ਕੈਸੀ ਕਰਤੇ ਹੋ ?” ਤਬ ਆਸਾ ਰਾਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਣੀ
ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਉਤਰਿ ਅਵਘਟਿ^੧ ਸਰਵਰਿ^੨ ਨਾਵੈ ॥ ਬਕੈ ਨ ਬੋਲੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥

ਜਲੁ ਆਕਾਸੀ ਸੁਨਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਰਸੁ ਸਤੁ ਬੋਲਿ ਮਹਾ ਰਸ ਪਾਵੈ ॥੧॥

ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਸੁਨਹੁ ਅਭ^੩ ਮੋਰੇ^੪ ॥ ਭਰਿਪੁਰਿ ਧਾਰਿ ਰਹਿਆ ਸਭ ਨਉਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ! ਸੈਂਸਾਰ ਕਾ ਜਿ ਘਾਟੁ ਹੈ ਸੁ ਏਹੁ ਛੋਡੇ
ਅਰੁ ਅਵਘਟ ਘਾਟੀ ਜਿ ਹੈ ਰਾਮ ਕੀ, ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਜਾਇ ਉਤਰੈ; ਮੈਂਸਾਰ ਪਰਕਿਰਤਿ ਸਗਲ ਛੋਡੇ। ਜਿਤਨੀ
ਗਿਆਨ ਪਰਕਿਰਤਿ ਹੈ ਏਤਨੀ ਗਹਿ ਲਏ ਤਉ ਉਸੁ ਅਵਘਟ ਘਾਟੀ ਮਹਿ ਜਾਇ ਉਤਰੈ। ਤਬ ਉਹੁ ਚਰਨ
ਸਰੋਵਰੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੈ। ਤਿਸੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਿਮਰਤੁ, ਸੰਧਿਆ ਗਾਇਤ੍ਰੀ, ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਸੂਰਸ ਮੰਤ੍ਰ
ਕਿਆ ਹੈ ? ਅਵਰੁ ਵਸਤੁ ਨ ਬੋਲੈ ਨ ਬਕੈ, ਏਹੀ ਹਰਿ ਜੀ ਕੇ ਗੁਣ ਹੀ ਗਾਵੈ। ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ ਜਿ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ
ਤੈਸੁ, ਏਹੁ ਸਿਉ^੫ ਕੈ ਬਿਖੈ ਸਮਾਵੈ। ਤਿਸੁ ਵਸਤੁ ਕਾ ਰਸੁ ਕਵਣੁ ਵਸਤੁ ਹੈ ? ਜਿ ਦਾਨੁ ਕਰੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਬੋਲਿ
ਕਰਿ ਮਹਾਂ ਅੰਬਿਕੁ ਰਸੁ ਪਾਵੈ ਅਰੁ ਪੀਵੈ। ਹੋਰੁ ਜਿ ਭਰਥਰੀ ! ਹਮਰੇ ਅਭ^੬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਏਹੁ ਗਿਆਨੁ ਹੈ
ਜਿ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਹੈ; ਸਭਨੀ ਨਵਰੀ ਧਾਰਿ ਰਹਿਆ ਹੈ; ਜਿ ਨਵਰ ਹੀ ਤਹਾਂ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਹਮਰੇ ਪੰਥ
ਮਹਿ ਏਹੁ ਗਿਆਨੁ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਰਾਜੇ ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ
ਜੀ ! ਤੁਮ ਉਹੁ ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਕਵਣੁ ਰਖਤੇ ਹਉ ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਾਲੁ ਤੁਮ ਕਉ ਨਾਹੀ ਸੰਤਾਵਤਾ ? ਅਰੁ ਜੀ,
ਉਹੁ ਸਬਦੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰੋਪੁ ਜਲਾਵਤੇ ਹੋ ? ਅਰੁ ਉਹੁ ਨਿਵਾਸੁ ਕਹਾਂ ਹੈ ਜਹਾਂ ਸਮਾਪਿ
ਲਗਾਵਤੇ ਹੈ ? ਅਰੁ ਸੁ ਵਸਤੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਤੇ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਵਤੇ ਹੋ ? ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਅਸਾਂ ਨੂੰ
ਪਰਮੇਸੁਰ ਮੇਲਿਆ ਹੈ, ਪਣੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਉੱਤਰ ਸਮਝਾਵਣੇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉੱਤਰ
ਦੀਆ, ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

^੧ਐਖੀ ਘਾਟੀ ਜੋ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਤਰ ਕੇ।

ਇਸਨਾਨ ਕਰੇ।

ਰੂਪ।

^੨ਅਭਿ (ਅੰਤਰਕਰਣ) ਅਰਥਾਤ-ਮਨ।

^੩ਅੰਤਰ ਕਰਣ।

^੪ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ (ਤਲਾਉ) ਵਿਚ

^੫ਮੋਰੇ।

^੬ਬਿਵ, ਕਲਿਆਣ

ਸਚੁ ਬ੍ਰਤ ਨੇਮੁ ਨ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਵੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦਿ ਕਰੋਧੁ ਚੁਕਾਵੈ¹ ॥

ਗਗਨਿ² ਨਿਵਾਸਿ ਸਮਾਪਿ ਲਗਾਵੈ ॥ ਪਾਰਸੁ³ ਪਰਸਿ⁴ ਪਰਮਪਦੁ⁵ ਪਾਵੈ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਹਮਰੇ ਸਚ ਕਾ ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਤੇ ਕਾਲੁ ਨਿਕਟਿ ਨਾਹੀਂ ਆਵਤਾ, ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰੋਧੁ ਜਲਾਇਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰਿ ਅਪਰੰਪਰ ਪੁਰਖ⁶ ਕਾ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਧਿਆਨੁ ਲਗਾਈਤਾ ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਪਾਰਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜਬ ਓਹੁ ਉਸੁ ਪਾਰਸ ਕਉ ਮਨੁ ਜਾਇ ਪਰਸਤਾ ਹੈ ਤਬ ਏਸੁ ਕਉ ਪਰਮਪਦੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਉਸੁ ਨਵਰ ਤੇ ਪਰਮਪਦੁ ਹਮ ਪਾਇਆ ਹੈ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਪੁਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਦਿਖਾ, ਜਬ ਓਹੁ ਏਸੁ ਪਾਰਸ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਹੁ ਏਸੁ ਮਿਲਿਆ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਕਵਨੁ ਕਹੀਐ ? ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਸਚੁ ਹੀ ਕਹਣਾ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸਚੁ ਮਨ ਕਾਰਣਿ ਤਤੁ ਵਿਲੋਵੈ⁷ ॥ ਸੁਭਰਿ ਸਰਵਰਿ⁸ ਮੈਲੁ ਨ ਧੋਵੈ ॥

ਜੈ ਸਿਉ ਰਾਤਾ⁹ ਤੈਸੇ ਹੋਵੈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਵੈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਜਿਸੁ ਕਉ ਓਹੁ ਪਾਰਸੁ ਭੇਟਿਆ ਤਿਸੁ ਕਉ ਕਹੀਐ, ਜਿ ਸਚੁ ਤਿਸੁ ਕੈ ਮਨ ਮਹਿ ਸਚੁ ਵਸਿਆ ਅਰੁ ਤਤ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਨੇ ਲਾਗਾ, ਤਬ ਨਖ ਸਿਖੁ ਲਉ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਨਾਮ ਸੰਉ ਭਰਿਆ, ਸਰ ਸੁਭਰ ਭਰੇ ਸਿਵ ਜੁਗਤਿ ਸੰਤੋਖ ਸੰਉ ਮੈਲੁ ਲਾਗੈ ਨ ਧੋਵੈ। ਤਬ ਜੈਸਾ ਕਰਨਹਾਰੁ ਤੈਸਾ ਹੀ ਉਹੁ ਹੁਆ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਹੀ ਹੋਇ। ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਚੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਭੀ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਪੁਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਬ ਏਹੁ ਸਚਾ ਹੁਆ ਤਬ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੋਆ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਕਉ ਕਵਣੁ ਜੋਗ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਦੇਇ ਜਿਸੁ ਤੇ ਏਹੁ ਮੰਦਾ ਪਹਿਰੈ, ਜਿਸਤੇ ਏਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ, ਏਹੁ ਬਿਧਿ ਬਤਾਈਐ ਜੀ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ” ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਗੁਰੁ ਹਿਵ¹⁰ ਸੀਤਲੁ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਵੈ ॥ ਸਿਵ¹¹ ਸੁਰਤਿ¹² ਬਿਛੁਤਿ ਚੜ੍ਹਾਵੈ ॥

ਦਰਸਨੁ ਆਪਿ ਸਹਜਿ ਘਰਿ ਆਵੈ ॥ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਨਾਦੁ ਵਜਾਵੈ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਚੇਲਾ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਅਗਨਿ ਕੀ ਬਾਲ ਹੈ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਹਿਵ ਕੀ ਬਾਲ ਹੈ। ਸਿਵ ਰੂਪਾ ਜਬ ਆਪਣੀ ਸੀਤਲਾਈ ਸਾਥਿ ਉਸ ਕੀ ਅਗਨਿ ਕਉ ਨਿਵਾਰਿ ਲਏ, ਸੀਤਲੁ ਕਰੈ, ਤਬ ਓਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ। ਸਿਵ ਅਰੁ ਸੁਰਤਿ ਕੀ ਬਿਛੁਤ ਚੜ੍ਹਾਵੈ, ਸਹਜ ਕੇ ਘਰ ਮਹਿ ਮਨੁ ਆਇ ਜਾਇ, ਤਬ ਏਹੁ ਦਰਸਨੁ ਉਸ ਕਉ ਦੀਆ। ਤਬ ਉਸ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੋਆ। ਤਬ ਉਨਿ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ। ਏਹੁ ਨਾਦੁ ਬਜਾਇਆ, ਇਹੁ ਜੋਗੁ ਮਾਰਗੁ

¹ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਜਲਾਵੈ”।

²ਦਸਮ ਦੁਾਰ ਵਿਚ।

³ਇਕ ਕੀਮਤੀ ਪੱਥਰ, ਜਿਸ ਦੀ

ਛੁਹ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

⁴ਪਰਸ (ਛੁਹ) ਕੇ।

⁵ਮੁਕਤ ਪਦਵੀ।

⁶ਅਕਾਲ

ਪੁਰਖ।

⁷ਰਿੜਕ ਕੇ।

⁸ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜੋ ਸਹੇਵਰ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ।

⁹ਨੌਤਾ,

ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ।

¹⁰ਹਿਮ, ਬਰਫ਼।

¹¹ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ—“ਸੇਵਾ”।

¹²ਸ਼ਿਵ (ਕਲਿਆਣ)

ਰੂਪ ਸੁਰਤਿ।

ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਖ ਕਰ ਲਿਆ। ਤਬ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰੁ ਚੇਲਾ, ਤਿਸ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹੀਐ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਸਾਈ^੧ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਉ ਉਹ ਚੇਲਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਗੁਰੂ ਸਾਥਿ ? ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਮਿਲਣੇ ਕੀ ਬਿਧਿ ਬਤਾਈਐ ਜੀ ?”

ਅੰਤਰਿ^੨ ਗਿਆਨੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਸਾਰਾ ॥ ਤੀਰਥ ਮਜਨੁ^੩ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਾ ॥

ਅੰਤਰਿ ਪੂਜਾ ਬਾਨੁ ਮੁਰਾਰਾ ॥ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਵਣ ਹਾਰਾ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ^੧ ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਉਹੁ ਇਸੁ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਸੰਉ ਮਿਲਿਆ ਚੇਲਾ। ਜਿਸ ਕੋ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਗਿਆਨੁ ਬਸਿਆ ਸਾਰ ਵਸਤੁ। ਜਬ ਉਸ ਕਉ ਪੂਰਨੁ ਗਿਆਨੁ ਅੰਤਰਿ ਬਸਿਆ ਤਬ ਉਸ ਕੋ ਅੰਤਰਿ ਹੀ ਅਨਿਸਠਿ ਤੀਰਥ ਆਇ ਬਸੇ, ਤਬ ਉਹੁ ਅੰਤਰਿ ਹੀ ਲਾਗਾ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਚਾਲ, ਕਥਾ ਬੀਚਾਰਣੈ ਲਗਾ। ਤਬ ਉਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਬੀਚਾਰਿ ਜਬ ਚਲਿਆ ਤਬ ਉਸ ਕਉ ਅਨਸਠਿ ਤੀਰਥ ਸੰਉ ਇਸਨਾਨ ਕੀਆ; ਤਬ ਉਸਕੇ ਅੰਤਰਿ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਦੁਆਰੁ ਹੁਆ, ਉਸ ਕੋ ਅੰਤਰਿ ਹੀ ਪੂਜਾ ਲਗੀ ਹੋਵਣੈ। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸੰਉ ਜੋਤਿ ਮਿਲਿ ਗਈ। ਜਿਉਂ ਚਰਾਗ ਸੰਉ ਚਰਾਗੁ ਜਲਾਈਐ ਤੈਸੇ ਹੀ ਜੋਤਿ ਸਿਉਂ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਈ। ਜੇ ਲਖ ਚਰਾਗ ਬਾਲਹਿ ਤਬ ਜੋਤਿ ਏਕ ਭਿੰਨਿ ਭਿੰਨਿ ਕੀਨੀ ਨ ਜਾਈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਸਾਈ^੧ ਭਰਬਰੀ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਪੂਰਨੁ ਪੁਰਖ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਏਹੁ ਬਾਤ ਪੁਛਤਾ ਹੋਊ। ਤਬ ਉਹੁ ਚੇਲਾ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪੁ ਹੋਆ, ਤਬ ਉਨਿ^੪ ਅਬਗਤ ਨਾਥ^੫ ਕੀ ਗਤਿ ਪਾਈ। ਸੁ ਕਿਸੁ ਭਾਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਈ ? ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੋ ਬਤਾਈਐ ਸਭ ਬਾਤ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਰਸਿ ਰਸਿਆ ਸਤਿ^੬ ਏਕੈ ਭਾਇ। ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸੀ ਪੰਚ^੭ ਸਮਾਇ।

ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਖਸਮ ਰਜਾਇ ॥ ਅਵਗਤੁ^੮ ਨਾਥ ਨ ਲਖਿਆ^੯ ਜਾਇ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਅਨੇ ਪਹਰ ਏਤੈ ਰੰਗਿ ਰਹੈ ਅਰੁ ਸਤਿ ਬਰਨੁ ਕਹੈ, ਇਕ ਤੈ ਰੰਗਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰੈ ਤਖਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੋ ਉਪਰਿ ਬਸੈ। ਅਰੁ ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮੇ^{੧੦} ਕਉ ਇਕਤ ਘਰਿ ਸਮਾਇ ਲੇ, ਅਰੁ ਅਨੇ ਪਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰਤਾ ਹੀ ਰਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਰਜਾਇ ਮਹਿ ਰਹੈ; ਤਉ ਅਬਗਤ ਨਾਥ^{੧੧} ਕੀ ਮਿਤਿ^{੧੨} ਭੀ ਪਾਈ ਨ ਜਾਇ। ਏਹੁ ਪਾਵਣ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਦੂਰਿ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੈ ਮੈਂ ਅਵਗਤ ਨਾਥ ਕੀ ਗਤਿ ਪਾਈ ਸਿ ਏਹੁ ਅਨਾਥੁ ਹੈ, ਏਹੁ ਧਾਤ ਕਹਣ ਸਾਰਖੀ ਨਾਹੀ; ਏਹੁ ਬਾਤ ਸੋਈ ਹੀ ਕਹੈ ਜਿਸ ਕਉ ਉਹੁ ਦੇਆਲੁ ਹੋਇ ਅਰੁ ਦੇਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੁਝਾਏ, ਸੋਈ ਹੀ ਕਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਭੀ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਪੁਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਲ^{੧੩} ਮਹਿ ਹੀ ਏਹੁ ਬਾਤ ਰਹੀ; ਪਿਛੁ^{੧੪} ਅਬਗਤੁ ਨਾਥ ਦੂਰਿ ਹੀ ਰਹਿਆ; ਕਿਛੁ ਨ ਪਾਇਆ, ਏਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿਆ; ਜਿਉਂ ਅਵਗਤ^{੧੫} ਕੀ ਕਥਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕਹਣੀ ਜੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਜਲ ਮਹਿ ਉਪਜੈ ਜਲ ਤੇ ਦੂਰਿ ॥ ਜਲ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਹਿਆ ਭਰਿਪੂਰਿ।

^੧ਅੰਦਰ।

^੨ਇਥਨਾਨ।

^੩ਉਸ ਨੇ।

^੪ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਅਥਵਾ ਅਵਿਗਤ, ਜੋ

ਜਾਣਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਥ (ਸ੍ਵਾਮੀ)।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮਤਿ’।

^੬ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।

^੭ਜੋ ਜਾਣਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।

^੮ਜਾਣਿਆ।

^੯ਮਨ, (੨੯ ਭੁਆਤਮਾ ਵਸਿ ਕਰਹਿ ਤਾਂ ਤੀਰਥ ਕਰਹਿ

ਨਿਵਾਸ ॥ ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੩)

^{੧੦}ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸ੍ਵਾਮੀ।

^{੧੧}ਗਤਿ ਮਿਤਿ, ਚਾਲ ਢਾਲ, ਅਥਵਾ ਬਾਹ।

^{੧੨}ਦਸਮ

ਦੁਾਰ ਦੀ ਸੁੰਨ (ਅਫੁਰ) ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅਮੀ-ਜਲ।

^{੧੩}ਪਿੱਛੇ।

^{੧੪}ਜਿਸ ਦੀ ਗਤਿ ਜਾਣੀ ਨ ਜਾਵੇ।

ਕਿਸੁ ਨੇੜੈ ਕਿਸੁ ਆਖਾ ਦੂਰਿ ॥ ਨਿਧਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਦੇਖਿ ਹਜੂਰਿ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨਿਹੋ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ! ਕਮਲੁ ਜਲ ਮਹਿ ਤੇ ਉਪਜਤਾ ਹੈ। ਕਮਲੁ ਪਾਣੀ ਤੇ ਨੇੜੈ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰਿ ਹੈ?” ਕਹੇ, “ਜਿ, ਜਲ ਹੀ ਮਹਿ ਸਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਮਲੁ?” ਕਹੇ, “ਜੀ, ਸਮਾਇਆ ਹੀ ਹੈ ਜਲ ਕਮਲ-ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਨੇੜੈ ਕਿਆ ਅਰੁ ਦੂਰਿ ਕਿਆ, ਕਿਸੁ ਕੰਉ ਨੇੜਾ ਕਹੀਐ ਅਰੁ ਦੂਰਿ ਕਿਸੁ ਕੰਉ ਕਹੀਐ। ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ! ਉਸੁ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਗੁਣ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ, ਗੁਣ ਗਾਵਿ ਗਾਵਿ ਖੁਸੀ ਹੋਵਣਾ ਹੋਰੁ ਕਾਈ ਚਰਚਾ ਨਾਹੀ ਕਰਤੀ ਨੇੜੈ ਦੂਰਿ ਕੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ! ਜਿ ਮੰਤਾਂ ਕੀ ਜੀਵਨਿ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰਸੁਣਿ ਲੇਹਿ, ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਭਗਤ ਜਨਹੁ ਕਿਆ ਕਰਿ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਕੈਸੇ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਲਾਹਿਆ ਹੈ ਭਗਤਹੁ”। ਤਬ ਬਹੁੜਿ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਜੀ, ਅੰਤਰਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ਅਰੁ ਬਾਹਰਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ਅਰੁ ਕੀਆ ਕਿਸ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ? ਕਰਤਾ ਕਰਾਵਤਾ ਕਵਣੁ ਹੈ ਅਰੁ ਤੁਮਿ ਕਿਸੁ ਆਧਾਰਿ ਕਰਿ ਰਹਤੇ ਹੋ? ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸੁਨਾਈਐ ਜੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੇ ਫੁਨਿ ਹੋਇ ॥

ਸੁਣਿ ਭਰਥਰੀ ਨਾਨਕ ਕਹੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਹਾਰੁ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ! ਅੰਤਰ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਬਾਹਰਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ; ਹਮਹੁ ਇਵ ਹੀ ਜਾਨਿਆ ਹੈ ਭਰਥਰੀ ਜੀ! ਮਨ ਕੇ ਬਿਧੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਬਨ ਕੇ ਬਿਧੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ; ਖੰਡ, ਪਤਾਲ, ਸੁਰਗ, ਦੀਪ, ਲੋਅ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ, ਜਲ ਬਲ, ਪਰਥਤ ਸਗਲ ਮਾਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਭਰਥਰੀ ਜੀ! ਕਰਤਾ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ, ਕਰਾਵਤਾ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਰਣ ਕਰਾਵਣ ਸਮਰਥ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪਿ। ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਜੀ! ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਰਣਹਾਰੁ। ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ! ਹਮਰੇ ਮਨ ਕਾ ਇਹੀ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ ਸਾਰਾ ਜਿ ਅਹਾਰੁ ਹੈ ਸਿ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ ਜੀ, ਨਾਮ ਕੇ ਅਹਾਰਿ ਮੈਂ ਰਹਤਾ ਹਉਂ-ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਇਵ ਹੈ ਜੀ। ਜਿ ਕੋਈ ਬੇਜੰਗਾ ਸੋ ਪਾਵੰਗਾ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ”। ਤਬ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਆਦੇਸੁ ਕੀਆ ਜਿ ਅਦੇਸੁ^੧ ਹੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਅਦੇਸੁ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਮਿ ਪੂਰੈ ਹਉ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ, ਜਗ ਨਿਸਤਾਰਨ ਕੰਉ ਤੁਮਿ ਪਰਗਟੇ ਹਉ ਜੀ। ਜਿ ਕੋਈ ਤੋਰੈ ਪੰਥ ਮਹਿ ਆਵੰਗਾ ਸੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇਗਾ”। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਦੇਸੁ ਕੀਆ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਕੰਉ, ਕਹਿਆ, “ਪੁਰਖਾ! ਆਦੇਸੁ! ਆਦੇਸੁ ਆਦੇਸੁ, ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖ ਕੰਉ ਆਦੇਸੁ, ਸਕਲ ਸਾ ਆ ਕੰਉ ਆਦੇਸੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਹਾ ਤੇ ਗੁਸਾਈਂ ਭਰਥਰੀ ਤੇ ਬਿਦਾ ਭਏ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਅਹਾਰੁ ॥ ਜਿਤ ਤਰੈ ਸਗਲ ਸੈਂਸਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਹੀ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਮਨ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-ਆਧਾਰੁ।

^੨ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਜਾਂ ਵਿਭੂਤਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਾ-ਚਾਰ ਸੂਚਕ ਸ਼ਬਦ ਆਦੇਸ ਆਦੇਸ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ-ਨਮਸਤੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ, ਜੈ ਹਿੰਦ, ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ।

^੩ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੯੩॥

ਸਚ ਖੰਡ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਭਰਬਰੀ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੋਇ ਗਈਆ ਜਿ, “ਇਨਹੁ
ਸਿਧਹੁ ਕੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਹੈ; ਜਿ ਪਿੰਡ¹ ਭੀ ਰਖਤੈ ਹੈਂ ਅਸਥਿਰੁ ਅਰੁ ਸਿਧਿ ਭੀ ਚਲਾਇਤੇ ਹੈਂ, ਅਰੁ ਮਨ ਕੀ ਬੁਝਤੈ
ਹੈਂ, ਇਨ ਕੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਹੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਭੀ ਏਹੁ ਮਤਿ ਲੇਹਿ। ਇਨ ਕੰਉ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਘਣੀ ਹੈ, ਪਣੁ ਮੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨੁ ਨਾਹੀ, ਤੂੰ ਜਿ
ਕਿਛੁ ਚਾਹੈ ਸੋ ਮੁਖ ਤੇ ਮਾਂਗਿ ਲੇਹਿ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਅਰੁ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
ਪਾਸਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਜੀ !

ਤੂੰ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤਾ ਦਾਨ ਮਤਿ ਪੂਰਾ ਹਮ ਬਾਰੇ² ਭੇਖਾਰੀ³ ਜੀਉ ॥

ਮੈਂ ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਛੁ ਬਿਰੁ ਨ ਰਹਾਈ ਹਰਿ ਦੀਜੈ ਭਗਤਿ⁴ ਪਿਆਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ਮਤਿ ਪੂਰਨੁ ਸਰਬ ਕਲਾ,
ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਮਨਸਾ ਕਿਸੀ ਕੀ ਹੈ ਤੈਸੀ ਤੂੰ ਬਿਧਿ ਜਾਨਤਾ ਹੈਂ, ਐਸਾ ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈਂ; ਐਸਾ ਤੂੰ ਦਾਤ ਮਤਿ ਕਾ
ਪੂਰਨੁ ਸੁਘੜ ਰਾਇ ਹੈਂ, ਅਰੁ ਹਮਿ ਬਾਰੇ ਭੇਖਾਰੀ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ। ਕਾਈ ਵਸਤੁ ਜੋ ਬਿਰੁ ਰਹਤੀ ਹੋਇ ਤਉ ਮੈਂ ਮਾਂਗਉ,
ਪਣੁ ਕਾਈ ਵਸਤੁ ਬਿਰੁ ਹੈ ਨਾਹੀ ਮੈਂ ਜਿ ਮਾਂਗਉ ਸਿ ਕਿਆ ਮਾਂਗਉ। ਪਣੁ ਜੀ, ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਹੀ
ਦੇਹ ਜਿ ਮੁਖ ਕੰਉ ਭਾਵਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਂਹੀ ਭਾਵਤਾ ਬਿਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਬੀ।
ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੈਂ ਮੁਖ ਕੰਉ ਕਿਉਂ
ਕਰਿ ਪੈਛਾਨਾ ਹੈ ਅਰੁ ਕਿਨਿ ਤੁਮ ਕੰਉ ਬਤਾਇਆ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ !

ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਬਨਵਾਰੀ।

ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ⁵ ਗੁਪਤੈ ਵਰਤੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੂੰ ਜਿ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਸਿ ਘਟਿ ਘਟਿ
ਮਾਹਿ⁶ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਤੂੰ ਸਭਨੀਂ ਬਾਣੀ ਗੁਪਤੁ ਹੀ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਜੀ, ਦੇਖੋ ਬਿਨਾ
ਪੈਛਾਨਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਸਕਤਾ। ਅਰੁ ਤੁਧੁ ਜਿ ਮੁਖ ਕੰਉ ਦਿਖਾਇਆ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਪਣਾ ਆਪੁ

¹ਬਰੀਰ, ਦੇਹ।
(ਆਕਾਸ਼)।

²ਤਿਹਾਰੇ, ਤੁਹਾਡੇ।
⁵ਅੰਤਰਾਤਮੇ ਵਿਚ, ਅੰਤਰਕਰਣ ਵਿਚ।

³ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਨਾਮੁ”।

⁴ਆਸਮਾਨ

ਤੋਂ ਮੁਢ ਕੰਉ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਜੀ; ਨਾਤਰ ਇਉਂ ਨਾ ਬਾ ਜਾਨਤਾ ਤੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ
ਤੂੰ ਦੇਖਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਮੈਂਦ੍ਰ^੧ ਪਥਿਆਲੁ ਅਕਾਸੁ ਦਿਖਾਇਓ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਜੀਉ ॥

ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅਜੋਨੀ ਹੈਡੀ ਹੋਸੀ ਘਟਿ ਭੀਤਰਿ ਦੇਖੁ ਮੁਰਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਜਦਿ ਮੇਰੇ ਉਪਰਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਆ
ਤਬ ਮੁੰਧ^੨ ਪੈਆਲ^੩ ਅਕਾਸੁ ਸਭੁ ਦਿਖਾਇਓਸੁ, ਉਹੁ ਜਿ ਬ੍ਰਹਮ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨੀ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਅਸਥਿਰ
ਪੁਰਖ, ਜਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਤਬ ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਦਿਖਾਇ ਦੀਆ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”।
ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਆਗਿਆ ਆਈ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕੀ, ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸੈਂਸਾਰ
ਤੇ ਜਿਤੈ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੇਸਟੁ ਕੀਆ ਜਿ ਕਿਸੁ ਗੁਣ ਤੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰਤਾ
ਹੈ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ !

ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਉ ਇਹੁ ਜਗੁ ਬਪੁੜੈ^੪ ਇਨਿ ਦੂਜੈ ਭਗਤਿ ਵਿਸਾਰੀ ਜੀਉ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈਐ ਸਾਕਤਿ^੫ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ਜੀਉ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ
ਜਗੁ ਹੈ ਤੈਂ ਰਚਿਆ, ਜਿ ਜਿਮਰਣ ਬਿਨਾਂ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੰਉ ਤੈਂ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਜੰਮਤਾ ਮਰਤਾ ਹੈ
ਜਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਗਤਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਕੰਉ ਨਾਹੀਂ ਲਗਤਾ। ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸੁ ਕੰਉ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ
ਵਿਸਰਿ ਗਈ ਹੈ। ਏਸ ਕੰਉ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਦਿਤਾਇ ਦੇਇ; ਤਿਸੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨੁਖ
ਕੰਉ ਮੁਕਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ। ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਏਸੁ ਗੁਣ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੈਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਿ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੇਸਟੁ ਹੈ, ਸੈਂਸਾਰ
ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਤੂੰ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀਂ ਕਰਤਾ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਕਹੈ, “ਜੀ, ਭੀ ਗੁਰੂ ਕੈਸਾ ਹੈ ?

ਸਤਿਗੁਰ ਬੰਧਨ ਤੋਤਿ ਨਿਰਾਰੋ^੬ ਬਹੁਤਿ ਨ ਗਰਭ ਮੰਝਾਰੀ^੭ ਜੀਉ ॥

ਨਾਨਕ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਪਰਤਾਸਿਆ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਮਹਮਾ ਐਸੀ ਕਰੀ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ !
ਜਦਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਨੁਖ ਕੰਉ ਮਿਲੈ ਤਬ ਮਿਲਣੇ ਸਾਥਿ ਉਸ ਕੇ ਫਰਮ ਕੇ ਬੰਧਨ ਤੋਤ ਕਰ ਸੈਂਸਾਰ ਤੇ ਉਸ ਕੰਉ ਐਸਾ
ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਕਰੈ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹੁ ਫਿਰਿ ਗਰਭ ਕੈ ਬੰਧੇ ਨ ਆਵੈ। ਅਗਿਆਨ ਕਾ ਜਿ ਅੰਧੇਰਾ ਹੈ ਜਿ ਕਾਟਿ ਦੂਰਿ ਕਰੈ।
ਗਿਆਨੁ ਜਿ ਰਤਨੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੇ ਚਾਂਦਨੇ ਕਾ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੇ ਪਰਤਾਸੁ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਮਨ ਕੇ ਬਿਖੇ
ਜਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ ਬਸਤਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿ ਤੈਂ ਕੀਆ।
ਤੂੰ ਜਾਨਤਾ ਹੈਂ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਕਹੰਉ ਜਿ ਕਿਆ ਕਹੰਉ ? ਤੂੰ ਸਭੁ ਬਿਧਿ ਜਾਨਤਾ ਹੈਂ”। ਤਬ
ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਕਹ^੮ ਹਸਿਆ, ਖੁਸੀ ਹੋਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਜਿ, “ਪੰਨਿ ਹੈਂ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ
ਪੰਨਿ ਹੈਂ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਐਸਾ ਜਾਨਿਆ ਹੈ, ਏ ਨਾਨਕ ! ਸੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁ ਹੀ ਹੁਆ, ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮਰਤ’।

^੨ਮ੍ਰਿਤੁ ਅਥਵਾ ਮਾਤਲੋਕ।

^੩ਪਤਾਲ ਲੋਕ।

^੪ਵਿਚਾਰੀ।

^੫ਬਕਤੀ, (ਦੁਰਗਾ) ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, (ਨਾਸਤਕ)।

^੬ਨਿਰਾਲੇ, ਇਕੋਲੇ।

^੭ਗਰਭ-

ਅਰਥਾਤ ਜਨਮ ਵਿਚ।

^੮ਉੱਚੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ।

ਬੁਝਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿਪੁਰਖ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਸੁ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਮੈਂ ਹੋਇ^੧, ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਮੈ ਰਚਿਆ, ਸਤਿ ਕੈ ਸਮਾਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਰੂਪੁ ਹੈ^੨। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪਾਵਨ^੩ ਲਾਗਾ, ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਨ ਲਾਗਾ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਹਿ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਤੂੰ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ! ਤੇਰੀ ਕਲਾ ਤੂੰਹੋਂ ਜਾਨਹਿ, ਹੋਰੁ ਕਿਆ ਕੋਈ ਜਾਨੈ? ਤੇਰਾ ਵਰਨੁ, ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ, ਜਾਨਨ ਹਾਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਤੇਰੀ ਕਲਾ ਤੂੰਹੋਂ ਜਾਨਹਿ, ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਕਿਆ ਜਾਨੈ? ਅਵਰਾ ਕਾ ਕਾਮੁ ਨਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ!” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੇਰਾ ਜੋ ਕੋਈ ਨਾਮੁ ਲੇਖਾ, ਮੈਂ ਤਿਸੁ ਕੰਠੇ ਡੀ ਨਿਹਾਲੁ ਕਰੰਤੋਗਾ, ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਮਹਿ ਮੈਂ ਬਕਸਸੰਉਗਾ”। ਜਗਤ ਤਾਰਨ ਕੰਠੇ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਛਾਈ ਦੀਨੀ। ਤਬ ਬਛਾਈ ਨਾਮ ਭਗਤਿ ਕੀ ਲੈ ਜਗਤ ਤਾਰਨ ਕੰਠੇ ਜਗਿ ਆਇਆ। ਸੋ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ, ਜਿਨਿ ਜਗਤ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਦਿਖਾਈ, ਜਗਤ ਕੰਠੇ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਾਇਆ, ਸੋ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ! ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ!

ਸਲੋਕੁ^੪।

ਜਗਤੁ ਉਧਾਰਨ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰੂ॥

ਜਗਿ ਛਪਿ ਆਇਆ ਜਗਨ ਨਾਥੁ ਨਾਨਕ ਕੀਉ ਸੁਰੂ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ॥੮੪॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸੰਗਤ ਨਾਲ)

ਜਦ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਫਿਰਿ ਆਇਆ ਸੈਂਸਾਰ ਕੈ ਬਿਧੇ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ, ਤਬ ਸੰਗਤਿ ਸਗਲ ਇਕਤ੍ਰ ਡਈ। ਮਹਲੀ^੧ ਬੇ ਜਿ ਸਾਬਿ ਹੀ ਬੇ, ਅਵਰੁ ਜਿ ਸਿਖਿ ਸੰਤ ਬੇ ਮੇਲੀ ਤੇ ਭੀ ਸਦਾਇ ਲੀਏ। ਤਬ ਸਭਨਾਂ ਕੰਠੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਦਰਗਾਹਿ ਕਾ ਬੀਰਾਰੁ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਗਵੜੀ^੨ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ :-

ਜੈ ਘਰਿ^੩ ਕੀਰਤਿ^੪ ਆਖੀਐ ਕਰਤੇ ਕਾ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੋ॥

ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਗਾਵਹੁ ਸੋਹਿਲਾ^੫ ਸਿਵਰਿਹੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰੋ॥੧॥

ਤੁਮ ਗਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਨਿਰਭਉ ਕਾ ਸੋਹਿਲਾ॥

ਹਉ ਵਾਰੀ ਜਿਤੁ ਸੋਹਿਲੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਸਿਖਾਂ ਕੰਠੇ, ਜਿ, ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ!

^੧ਹਾਂ।

^੨ਚਰਨੀ, ਪੈਰੀਂ।

^੩ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਫੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੪ਸਤਿਸੰਗੀ।

^੫ਗਉੜੀ ਦੀਪਕੀ (ਸੋਹਿਲਾ)।

^੬ਜਿਸ ਘਰ ਅਥਵਾ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ।

^੭ਜਸ, ਸਿਫਤ।

“ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਇਕ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਉਂ, ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ‘ਸੋਹਿਲਾ’ ਦਾ ਪਾਠ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਂਦੀ ਵੇਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਲੋਕਕ ਨਾਮ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ‘ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ’ ਜਾਂ ‘ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ’ ਵੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਾਥਿ ਏਹੁ ਬਾਣੀ ਆਈ ਹੈ ਦਰਗਾਹ ਤੇ, ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦਿਆਂ ਸਰਵਣਾਂ ਸਾਥਿ ਸੁਣਹੁ”। ਤਬ ਸਗਲ ਸੰਗਤਿ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ, ਜਿ ਅਸੀਂ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਪੁਰਖਹੁ ! ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜਿ ਮੇਰੀ ਕੀਰਤਿ ਕਰਣੀ ਨਾਨਕ ਅਰੁ ਸੈਂਸਾਰ ਤੇ ਕਰਾਵਣੀ। ਕਿਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਾਵਣੀ ? ਜਿ ਜਹਾਂ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਖ ਭਗਤੁ ਹੋਵੇ ਤਹਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੀਤਾ ਹੈ; ਜਿਸੁ ਘਰਿ ਮਹਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੀਰਤਿ ਉਸਤਤਿ ਸੋਭਾ ਹੋਇ, ਤਿਸੁ ਘਰਿ ਆਇ ਕਰਿ ਸੁਨਣੀ; ਜਾਇ ਉਹਾਂ ਬੈਠਣਾ; ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਣਾ; ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਜਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਸੋਹਿਲਾ ਗਾਵਣਾ; ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਰਾਮ ਜੀ ਕਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਣਾ; ਸਮ੍ਰਿਥ ਕਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਣਾ। ਸਾਹਿਬਾ ਜੀ ਕਾ ਕੀਰਤਨੁ ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ ਗਾਵਣਾ। ਤਿਸੁ ਗਾਏ ਸੋਹਿਲੇ ਕਾ ਫਲੁ ਕਿਆ ? ਫਲੁ ਏਹੁ ਜਿ ਉਤੁ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਇਐ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਹਿ। ਭਾਈ ਰੇ ਸਿਖਹੁ ! ਤੁਮ ਏਹੀ ਉਪਦੇਸੁ ਲੇਹੁ, ਏਹੁ ਕਮਾਵਹੁ ਜਿ ਤੁਮਾਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ”। ਤਬ ਸੰਗਤਿ ਪੈਰਾਂ ਪੜੀ, ਪੈਰੀਂ ਪੜਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਪੰਨੁ ਪੰਨੁ, ਸਤਿ ਸਤਿ !” ਤਬ ਸਿਖਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਕੋਈ ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਜੀ, ਅਰੁ ਸੁਣਿ ਕਰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਜੀ; ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਦੇਂਦਾ ਭੀ ਹੈ ਜੀ ਅਰੁ ਕਿਸੀ ਕੰਉ ਦੇਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਆ ਵਸਤੁ ਦੇਤਾ ਹੈ ਜੀ ? ਅਰੁ ਉਸ ਕੀ ਜਿ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ ਜੀ ? ਜਿਸੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਸੁ ਕਰਤੇ ਦਾਤੇ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੁਮਾਰ ਕੀਜੀਐ ਜੀ, ਜਿ ਐਸਾ ਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ ਸਿਖਹੁ ਬੇਨਤੀ ਅਰਦਾਸਿ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਨਿਤ ਨਿਤ ਜੀਅੜੇ ਸਮਾਲੀਅਨਿ^੧ ਦੇਖੈਗਾ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥

ਤੇਰੇ ਦਾਨੇ^੨ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਤਿਸੁ ਦਾਤੇ ਕਵਣੁ ਸੁਮਾਰੁ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਪੁਰਖਹੁ ! ਉਹੁ ਜਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿ ਸਾਹਿ ਸਾਹਿ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਕੰਉ ਸਮਾਲਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਨੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਏ ਭਾਈ ਪੁਰਖਹੁ ! ਉਸ ਕੀ ਦਾਤਿ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ^੩ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਜਿ ਦਿਨ ਦਿਨ ਕੇ ਬਿਬੇ ਜੀਅ ਜੀਅ ਕੰਉ ਠਾਕੁਰ ਕਿਤਨੀ ਕਿਤਨੀ ਦਾਤਿ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੇ ਦਾਨ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾਹੀਂ ਪੜਤੀ, ਉਸ ਕੇ ਦੇਣੇ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਵਣੁ ਕਰਿ ਸਕੈ ? ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ! ਪਣੁ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਕੀਰਤਨੁ ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ ਗਾਵਹੁ, ਜਿਤੁ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਇਐ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੁਮ ਈਹਾਂ ਭੀ ਸੁਖੀ ਰਹਹੁ ਅਰ ਆਗੈ ਭੀ ਸੁਖੀ ਰਹਹੁ”। ਤਬ ਸੰਗਤਿ ਪੈਰੀਂ ਪੜੀ, ਪੈਰੀਂ ਪੜਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ !” ਤਬ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਦੇਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਦਿਖਾ ਜੀ, ਏਹਿ ਜਿ ਜੀਅ ਈਹਾਂ ਆਏ ਸਿ ਕਿਸੁ ਕਾਜਿ ਆਏ ? ਈਹਾਂ ਆਇ ਕਰ ਕਮਾਵਹਿ ਜਿ ਕਿਆ ਕਮਾਵਹਿ ? ਏਹੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ ਜੀ ? ਏਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਖੇਲ ਕੀ ਸੋਭੀ ਨਾਹੀਂ ਪੜਤੀ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਸੰਬਧਿ^੪ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਾਵਹੁ ਤੇਲੁ^੫ ॥

^੧ਸ੍ਰਾਮੀ, ਮਾਲਿਕ, ਅਰਥਾਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

^੨ਸੰਭਾਲੀਏ ਹਨ ਜੀਵ (ਜੀਉਤੇ)।

^੩ਦਾਨ ਅਥਵਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ।

^੪ਸੁਮਾਰ, ਗਿਣਤੀ।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-ਸੰਬਤਿ।

^੬ਵਟਣਾ ਮਲਨਾ,

ਅਥਵਾ ਮਾਈਏਂ ਪਾਉਣਾ।

ਏਹੁ ਸਜਣ ਅਸੀਸਤੀਆ ਜਿਉ ਹੋਵੈ ਸਾਹਿਬ ਸਿਉ ਮੇਲੁ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਪੁਰਖਹੁ ! ਜਿਉਂ ਪੰਡਿਤੁ ਸਦਿ ਕਰਿ ਕੁੜੀ ਗਭਰੂ ਸਾਹਾ ਲਿਖਾਈਦਾ ਹੈ, ਕੁੜੀ ਸਾਹਿ ਲਿਖਿਆ ਹੋਐ ਤੇਲਿ ਪਾਇ ਛੁਟਦੀ ਹੈ; ਹੋਰਤੁ ਕੰਮਿ ਲਗਣ ਨਾਹੀਂ ਮਿਲਦੀ; ਸੰਗਿ ਵਿਚਿ ਰਖੀਦੀ ਹੈ; ਤੇਲੁ ਲਾਈਦਾ ਹੈ; ਜਿਤਨੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਾਈਆਂ, ਪਿਤਾਣੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ, ਭਰਜਾਈਆਂ, ਫੁਫੀਆਂ, ਮਾਸੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਇਤਨੀਆਂ ਹੀ ਸਭ ਬੈਠ ਬੈਠ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਵਦੀਆਂ ਹੋਨਿ ਅਰੁ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹੋਨਿ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਏਸ ਕੁੜੀ ਦੀਆਂ ਅਖੀ ਸਮੁਹਤਿ ਲਗਨੁ” ਆਪਣੇ ਖਸਮ ਸਾਥਿ; ਤਿਉ ਪੁਰਖਹੁ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖੁ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿ ਓਨਿ ਸੰਬੰਧਿ ਪੁਰਖਿ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿ ਕਰਿ ਗੰਢੀ ਪਤਿ ਏਸ ਜੀਅ ਦੇ ਹਥਿ ਦਿਤੀਆਂ ਹੈ । ਏਹੁ ਓਥੇ ਸਾਹਾ ਲਿਖਾਇ ਕਰਿ ਗੰਢੀ ਪਵਾਇਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹੇ ਕੀਆਂ ਗੰਢੀ ਆਪਣੇ ਹਥਿ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ, ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਏਸ ਦੀਆਂ ਗੰਢੀ ਖੁਲਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਨਿ । ਅਰੁ ਜਿ ਏਸ ਦਾ ਪਰਵਾਰੁ ਹੈ ਜਿ ਏਹਿ ਸੰਤ ਸਜਣ ਹੋਨਿ, ਏਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹੋਨਿ, ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਤੂੰ ਏਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦੀ ਰਖੁ ਜਿ ਕਿਵੇਂ ਓਹੁ ਦਿਨਿ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜਰਿ ਏਨਾਂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇ, ਰੂਪਿ ਸਾਥਿ ਰੰਗੁ ਰਹੈ । ਤਿਉਂ ਭਾਈ ਪੁਰਖਹੁ ! ਏਹੁ ਜੀਅ ਮਹਿ ਜਾਹੇ ਵਿਰਿ ਹੋਨਿ । ਜਿ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਖਸਮ ਕੈ ਧਿਆਨਿ ਅਦਬਿ ਵਿਚਿ ਰਹੇਗਾ ਤਿਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਵਰੈਗਾ, ਜਿ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਖਸਮ ਕਾ ਅਦਬੁ ਭਉ ਨ ਕਰਸੀ ਓਹੁ ਕੋਈ, ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣਾਇ ਕਹਣਾ, ਅਗੈ ਜਿ ਕੋਈ ਕਮਾਵੇਗਾ ਤਿਸਵੇਂ ਕੰਮਿ ਆਵੇਗਾ । ਏਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ” । ਤਬ ਸੰਗਤਿ ਸਭ ਪੈਰੀਂ ਪੜੀ, ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੀ ! ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਸੰਗਤਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਅਜਾਡੀ ਕਰਮੀ ਏਹੁ ਬਾਤ ਬਾਹਰਿ ਕਢਾਈ ਹੈ ਗੁਰੂ ਪਾਸਹੁ, ਜਿ ਗੁਰੂ ਬਾਹਰਹੁ ਏਹੁ ਗਲਿ ਸੁਣਾਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਜੀ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਹੋ ਜਿਨਿ ਏਨਾਂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਏਹੁ ਏਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿ ਆਵੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਘਰਿ ਘਰਿ ਏਹੋ ਪਾਹੁਚਾ ਸਦੜੈ ਨਿਤ ਪਵੰਨਿ ॥

ਸਦਣਹਾਰਾ ਸਿਮਰੀਐ ਨਾਨਕ ਸੇ ਦਿਹ ਆਵੰਨਿ ॥ ੳ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵੇਂ ਹੈ ਜਿ ਜਿਤਨੇ ਜੀਅ ਹੋਨਿ ਤਿਤਨੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਘਰੁ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਚੁਹੁ ਖਾਣੀ ਮਹਿ ਜੀਓ ਪੈਦਾ ਹੋਆ ਹੈ, ਜੀਓ ਤਿਸ ਨੇ ਘਰੁ ਹੈ, ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਉਏ ਜਨਮਿਆ ਹੈ ਜੀ । ਅਰੁ ਜਿਤਨੇ ਘਰ ਵੇਹੀਆਂ ਹੋਨਿ ਏਤਨੀਆਂ ਸਭਨਾਂ ਘਰਾਂ ਨੇ ਏਹੋ ਚਲਣ ਹੀ ਦਾ ਪਹੁਚਾ ਹੈ, ਨਿਤ ਸਦੇ ਪਉਂਦੇ ਹੋਨਿ ਜਿ ਜਾਣਾ ਜਾਣਾ । ਇਕਿ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨਿ, ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਾ ਮੁਕਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਗੰਢੀ ਖੁਲਦੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਉਹਿ ਸਦੇ ਦੇ ਹੋਨਿ, ਉਹਿ ਸਦੇ ਹੋਏ ਉਠਿ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨਿ । ਰਹੰਦਿਆਂ ਨੇ ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਭਾਈ ਰੋ ਜੀਅਹੁ ਏਸ ਦੀਆਂ ਗੰਢੀ ਖੁਲੀਆਂ, ਜਾਹਾ ਮੁਕਾ, ਦਿਨ ਪੁਨੇ, ਏਹੁ ਚਲਿਆ । ਜਿਤ ਦਿਨਿ ਤੁਸਾਡਾ ਸਾਹਾ ਮੁਕੈਗਾ ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਤੁਸੀਂ ਬੁਲਾਈਅਹਗੇ । ਮੇਰੇ ਭਾਈ ! ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਸਦਿਆ ਹੈ ਸੋਈ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਭੀ ਅਜੁ ਕਲਿ ਸਦਿਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਸਾਹਾ ਦਿਨ ਮੁਕੇ ਅਰੁ ਤੁਸੀਂ ਸਦੇ, ਡਿਰਿ ਸਦਿਆ ਹੋਇਆ ਤੁਸਾਡੇ ਬੂਝੈ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਇਗਾ, ਭਾਈ ! ਪਣੁ ਦਿਨ ਮੁਕਦਿਆਂ ਮੁਕਦਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਸਦਣਹਾਰੇ ਕਉ ਸਿਮਰਹੁ ਜਿ ਅੰਤਿ

¹ਚਾਚੀਆਂ ।

²ਸੋਹਣੀਆਂ ਲੱਗਣ, ਅਰਥਾਤ—ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਬਣਿਆ ਰਹੇ ।

³ਸਮਰੱਥ

ਪੁਰਖ, ਭਾਵ—ਕਰਤਾਰ ।

⁴ਇਸ ਤਰਾਂ, ਇਉਂ ।

⁵ਖਿਆਲ ਵਿਚ ।

ਤੁਸਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਜੂਨੀ ਤੇ ਛੁਟਹੁ, ਜਮ ਸਾਸਨਾ^੧ ਤੇ ਛੁਟਹੁ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਮਰਹੁ। ਪੁਰਖਹੁ ! ਫਿਲਿ ਮਤੁ ਕਰਹੁ, ਮੇਰਾ ਏਹੀ ਉਪਦੇਸੁ ਹੈ। ਭਲਾ ਕਰਹੁ, ਬੁਰਾ ਛੁਡਹੁ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਮਰਹੁ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ, ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ; ਪੁਰਖਾ ! ਤੁਮਾਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ^੨। ਤਬ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੀ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੈ, ਕਹਣੈ ਲਾਗੈ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ”।

ਸਲੋਕੁ^੩ ॥

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਕਾ ਕਰਹੁ ਧਿਆਨੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਨਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੯੫॥

ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਇਕ ਮਿਤ੍ਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਜੈਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਇਕਤੁ ਨਗਰਿ ਜਾਇ ਉਤਰਿਆ। ਉਸੁ ਨਗਰ ਕਾ ਜਿ ਰਾਜਾ ਬਾ ਜਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਆਗੇ ਸੈਂਸਾਰ ਪਰਕਿਰਤਿ ਕਾ ਮੇਲੀ ਬਾ। ਜਦਿ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਪਾਸਿ ਰਹਤਾ ਬਾ ਤਦਿ ਕਾ ਉਹ ਮੇਲੀ ਬਾ। ਉਸ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮਿਲਣੇ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਆਇਆ। ਤਬ ਆਇ ਨਗਰ ਕੈ ਨਜੀਕਿ ਉਤਰਿਆ; ਉਸੁ ਰਾਜੇ ਕਉ ਕਹਾਇ ਭੇਜਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਬੇਦੀ ਤੇਰੇ ਨਗਰ ਕੇ ਨਜੀਕਿ ਆਇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਤੁਮ ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਚਲਹੁ, ਮਹਾਂ ਪੁਤਖੁ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਕਿਛੁ ਏਕ ਕਿਰਤੀ^੪ ਹੈ, ਉਹੁ ਹਮ^੫ ਕਰਿ ਕਰਿ ਇਬ ਹੀ ਆਇ ਜਾਤਾ ਹਉ^੬”। ਆਪਣੈ ਲੋਕ ਰਾਜੇ ਸਾਥਿ ਦੀਏ ਜਿ, “ਤੁਮਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਲੈ ਜਾਹੁ, ਉਹਾਂ ਹੀ ਜਾਇ ਕਰਿ ਪਾਕ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਰਹੁ ਅਰੁ ਮੈਂ ਭੀ ਆਇ ਜਾਤਾ ਹਉ”। ਤਬ ਉਇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸਿ ਆਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਿਉਂ ਪੁਰਖਾ ! ਰਾਜਾ ਆਇਆ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਆਵਤਾ ਹੈ; ਕਿਛੁ ਏਕੁ ਕਾਮ ਥਾ, ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਦੀਆ ਹੈ ਅਰੁ ਆਪਿ ਭੀ ਆਵਤਾ ਹੈ”। ਬਾਬਾ ਸਲਾਮਤਿ ਉਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਤਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਕਉ ਰਾਜਾ ਆਇ ਗੋਆ; ਆਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਾ, ਪਰਦਖਨਾ ਦੇ ਕਰਿ ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਿ ਬੈਠਾ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੁਸਲੁ ਪੁਛਿਆ, ਪੁਛਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਰਾਜਾ ! ਹਮ ਕਾਲ^੭ ਕੇ ਈਹਾਂ ਆਏ ਤੇਰੇ ਨਗਰ ਮਹਿ, ਤੁਮ ਬੇਤੀ ਬਾਰ^੮ ਕਿਉਂ ਲਾਈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਮਾਇਆ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕਿਛੁ ਏਕ ਬੀ ਸੁ ਆਵਨੇ ਨ ਬੀ ਦੇਤੀ; ਜਦਿ ਕਿਰਤਿ ਕਰਿ ਨਿਬੜੈ ਤਬ ਆਏ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਸਕੈ ਪਰਬਾਇ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਰਾਗੁ ਗਵਤੀ^੯ ਮਹਿ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ, ਸੁਨਹੋ ਰਾਜਾ !

^੧ਜਮ-ਦੰਡ।

^੨ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੩ਕੁਬਕੁ ਕੰਮ ਹੈ। ^੪ਅਸੀਂ।

^੫ਇਬ (ਹੁਣ) ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

^੬ਕਲੁ।

^੭ਦੇਰ, ਢਿਲ, ਚਿਰ।

^੮ਗਉੜੀ ਅਸਟਪਦੀਆ

ਮਹਲਾ ੧।

ਰਾਮ ਨਾਮ ਚਿਤੁ ਰਾਖੈ¹ ਜਾਕਾ ॥ ਉਪਜੰਪਿ² ਦਰਸਨੁ ਕਰੀਐ ਤਾਕਾ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਿਹਿ ਰਾਜਾ ! ਏਹੁ ਮਾਨੁਖੁ ਜਿ ਬਾਤਾਂ ਕਰਤਾ ਹੈ—ਕਾਮ ਕੰਉ, ਲੋਧ ਕੰਉ, ਲੋਭ ਕੰਉ, ਅਹੰਕਾਰ ਕੰਉ, ਜਿਤਨੀਆਂ ਕੰਉ ਦਉਤਤਾ ਹੈ ਤਿਤਨੀਆਂ ਕੰਉ ਉਪਜੰਪਿ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਦਉਤਿ ਕਰਿ । ਏ ਰਾਜਾ ! ਜਿਉਂ ਵੇਨਾ ਵਸਤੁ ਕੰਉ ਉਪਜੰਪਿ ਕਰਿ ਦਉਤਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਕੋਈ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕੁ ਹੋਇ ਤਿਸੁ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੰਉ ਭੀ ਉਪਜੰਪਿ ਕਰਿ ਜਾਈਐ; ਉਪਜੰਪਿ ਕਰਿ ਜਾਇ ਦਰਸਨੁ ਕੀਜੀਐ । ਤਿਸੁ ਕਾ ਗੁਣੁ ਕਿਆ ਦੇਖੈਗਾ ? ਜਿ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵਸਤੁ ਕੰਉ ਏਹੁ ਨਿਸਾਰ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕੰਉ ਉਪਜੰਪਿ ਕਰਿ ਦਉਤਤਾ ਹੈ ਏਤਨੇ ਏਸ ਕੰਉ ਬੰਧਨ ਪੜਤੇ ਹੈਂ । ਏਕ ਵੇਕ ਕਿਰਤਿ ਕੇ ਕਈ ਸਹੰਸਰ³ ਬੰਧਨ ਪੜਤੇ ਹੈਂ । ਅਰੁ ਜਿਸ ਕੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ ਹੈ, ਜੇ ਤਿਸ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੰਉ ਉਪਜੰਪਿ ਕਰਿ ਜਾਇ ਦਰਸਨੁ ਕਰੇ ਤੰਉ ਇਸ ਕੇ ਕਈ ਕੋਟਿ ਬੰਧਨ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਖਿਉ ਹੋਹਿ⁴ । ਜਬ ਦੂਜੀ ਬਾਰ ਦਰਸਨੁ ਕਰੈ, ਕੋਟ ਕੋਟਣ⁵ ਪੁੰਨੁ ਹੋਹਿ । ਜਬ ਤੀਸਰ ਬਾਰ ਦਰਸਨੁ ਕਰੈ ਤਬ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ, ਬੇਕੁੰਠ ਬਾਸੀ ਹੋਇ । ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਕੇ ਦਰਸਨੁ ਪਰਸਨ ਕਾ ਇਹੁ ਗੁਣੁ ਹੈ । ਤਿਨ ਦਰਸਨ ਕੰਉ ਰਾਜਾ ! ਆਤਮੁ⁶ ਹੋਇ ਮਿਲੀਐ, ਬਿਲਮੁ⁷ ਕੀਜੀਐ ਨਾਹੀ ਐਸੀ ਬਸਤੁ ਕੰਉ । ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਕਾ ਬਿਲਮੁ ਨ ਕੀਜੀਐ, ਰਾਮ ਨਿਮਰਨ ਕੰਉ ਬਿਲਮੁ ਨ ਕੀਜੀਐ । ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ⁸ । ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰ ਜੀ, ਹਮ ਕੰਉ ਜਿ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਲਾਲਚੁ ਹੈ, ਨ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਕੰਉ ਮਿਲਣੈ ਦੇਤਾ ਹੈ; ਨ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨੇ ਦੇਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਰਾਮੁ ਨ ਜਪਹੁ ਅਭਾਗੁ⁹ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਦਾਤਾ ਪੁਰੁ ਰਾਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ ਏ ਰਾਜਾ ! ਤੁਮਰੇ ਅਭਾਗ ਹੈ ਜਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੰਉ ਨਾਹੀ ਸਿਮਰਤੇ, ਸਿਮਰਤੇ ਸਿ ਏ ਤੁਮਰੇ ਅਭਾਗ ਹੈ । ਤੁਮ ਮਤੁ ਜਾਨਹੁ ਜਿ ਹਮ ਰਾਜਾ ਧਰ, ਅਰੁ ਹਮਰਾ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਕਿਛੁ ਹਮਰੇ ਵਸਿ ਹੈ । ਨ ਸਾਹ ਨ ਪਤਿਸਾਹੁ, ਰਾਜੇ ਰੰਕ ਕਾ ਦਾਤਾ ਉਹੀ ਹੈ, ਅਵਰੁ¹⁰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਏ ਰਾਜਾ ! ਇਬ ਭੀ ਉਹੀ ਦਾਤਾ ਸੰਬੂਖ¹¹ ਉਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ¹² ਹੈ ਅਰੁ ਅਗੈ ਭੀ ਦਾਤਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਹੈ ਅਰੁ ਪੀਛੇ ਭੀ ਜਿਤਨੇ ਜੁਗ ਹੋਇ ਹੈਂ ਬੇਤਨੀ¹³ ਭੀ ਦਾਤਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਕਾ ਭੇਖਾਰੀ ਹੈ । ਬਿਨਾਂ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਤਿਸੁ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੰਉ ਕਿਉਂ ਬਿਸਾਰੀਐ ? ਸਰਬ ਕਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਉਹੀ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ ਗੁਣੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਜਿ ਜਪੀਐ ਸੋ ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਪੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮੁ ਜਪੈ ਜਨੁ¹⁴ ਪੂਰਾ ॥ ਤਿਤੁ ਘਟਿ¹⁵ ਅਨਹਤ ਵਾਜੇ ਤੁਰਾ¹⁶ ॥ ੨ ॥

¹ ਰੰਗਿਆ ਜਾਵੇ ।

² ਮੁਨਾਸਿਬ ਤੋਰ ਤੇ ਜਾਂ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ (ਉਠ ਕੇ), ਉਤਸਾਹ ਨਾਲ

ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ।

³ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ।

⁴ ਖਯ (ਨਸ਼ਟ) ਹੋਹਿ (ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ।

⁵ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ।

⁶ ਉਤਕੰਠਾ ਸਹਿਤ ।

⁷ ਦੇਰ, ਢਿੱਲ ।

⁸ ਬਦਕਿਸਮਤ, ਮੰਦ ਭਾਗ ।

⁹ ਔਰ, ਹੋਰ ।

¹⁰ ਸਮਰੱਥ ।

¹¹ ਅਰਥਾਤ—ਰਾਮ ਰੂਪ ਚੰਦ (ਭਾਵ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ।

¹² ਇਤਨੀਆਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ।

¹³ ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ

ਇਥੇ “ਸੋ ਪੂਰਾ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

¹⁴ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਟ ਵਿਚ ।

¹⁵ ਅਨਹਤ ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਰਾਮੁ ਜਿ ਸਿਮਰੀਐ ਜਾਂ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਕਰੀਐ । ਜਿ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਕਰੀਐ । ਤਿਸੁ ਕਉ ਜਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਸਦਾ ਸਦਬਾ ਮਹਾਂ ਅਨਾਹਦ ਅਨੰਦ, ਕਲਿਆਣ ਸਿਉ ਅਨਾਹਦ ਸਬਦ ਤਾਕੈ ਬਜਹਿ । ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਸੁ ਨ ਹੋਇ ਜਿ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਰਾਮੁ ਸਿਮਰੈ । ਅਰੁ ਸੋਈ ਸੁਰਮਾ ਜਿ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਕਰੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਜੋ ਜਨ ਰਾਮੁ ਜਪੈ ਮਨਿ^੧ ਪਿਆਰਿ ॥ ਸੇ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ! ਏਤੁ ਏਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਹੈ, ਹੋ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਚੰਦ ਸਿਮਰਣ ਕਾ, ਜਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕਉ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਪਣੇ ਨਿਕਟਿ ਰਖਤਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਏ ਰਾਜਾ ! ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” । ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਜਿਨਕੇ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋਈ ॥ ਤਿਨ ਕਾ ਦਰਸੁ ਪਰਸਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੋ ਰਾਜਾ ! ਜਿਨਕੇ ਹਿਰਦੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਹੈ, ਤਿਨਕੇ ਦਰਸਨਿ ਦੇਖਿਐ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੋਹਿ । ਜਿਨਕੇ ਮਨਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਦਿਖਾ ਜਿ ਗੁਰੂ ਨਾਹੀਂ ਕਰਤੇ, ਤਿਨ ਕਉ ਕਿਛੁ ਸਿਮਰੇ ਕਾ ਪੁੰਨੁ ਹੈ ?” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਸਰਬ ਜੀਆ ਮਹਿ ਏਕੋ ਰਵੈ^੨ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਅਹੰਕਾਰੀ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਭਵੈ^੩ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਹੀਂ ਸਭਨਾਂ ਮਹਿ ਏਕੋ ਰਾਮੁ ਰਮਤਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤਾ ਹੋਤਾ ਕੋਈ ਨਾਂਹੀ । ਮਨਮੁਖੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਆਪਸ ਉਪਰਿ ਸਭੁ ਬਾਤ ਲਿਆਵਤੇ ਹੈਂ । ਤਿਤੁ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੂਨੀ ਪੜਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਜੂਨੀ ਆਣੀਤੇ^੪ ਹੈਂ । ਅਰੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾ ਏਹੁ ਗੁਣੁ ਹੈ ਜਿ ਬਾਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਲਿਆਵਤਾ ਹੈ, ਆਪਸ ਉਪਰਿ ਬਾਤ ਨਾਂਹੀ ਲਿਆਵਤਾ । ਓਹੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਕਰਾਵੈ ਜਿ ਰਾਮੁ । ਹਮਰਾ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਨਾਂਹੀ ਹੋਤਾ^੫ । ਇਸੁ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਮਨਮੁਖੁ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਜੂਨੀ ਭਾਵਤਾ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ” । ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ? ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਬੂਝੀਐ ?” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ !

ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ^੬ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ਗੁਰ ਸਬਦੇ ਪਾਏ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਸੋਈ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਕਉ ਆਪਿ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਹਰਿ” । ^੨ਵਿਆਪਕ । ^੩ਭੌਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਚੜ੍ਹ ਕਟਦਾ ਹੈ । ^੪ਆਣੀਏ, ਅਰਥਾਤ—ਲਿਆਈਏ । ^੫“ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪੇ ਆਪੇ ॥” (ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧) ^੬“ਬੀਓ ਪ੍ਰਭਿ ਨ ਮਸਲਤਿ ਧਰੈ । ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪਹਿ ਕਰੈ ॥ ੨ ॥” (ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫) । ^੭ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਸੋ ਬੂਝੈ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਏ ।”

ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬੁਝਾਏ। ਏਸੁ ਬਾਤ ਕਉ ਸੋਈ ਬੁਝੈ, ਸੋਈ ਏਹੁ ਬਾਤ ਪਾਏ ਜਿਸੁ ਕਉ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਇ ਦੇਇ। ਤਿਸੁ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਹੁ ਇਸੁ ਕਥਾ ਕਉ ਪਾਵੈ, ਨਾਤਰ ਨ ਪਾਏ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਥਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ, ਸਬਦ ਤੇ ਪਾਵੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਤਾਮਤਿ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਅਰੁ ਮਨ ਕੇ ਮਿਲਤੇ ਕੀ ਜਿ ਮੰਧਿ ਹੈ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਅਰਧਿ ਉਰਧਿ ਕੀ ਸੰਧਿ^੧ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਧਿ^੨ ਮਿਲੈ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਮਨ ਕੈ ਬਿਖੇ ਧਿਆਨੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਦਰਸਨ ਕਾ ਕਰੈ, ਜਿਹਥਾ ਕੈ ਬਿਖੇ ਜਿਮਰਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਕਰੈ, ਤਉ ਮੰਧਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਜੀਵ ਕੀ ਮਿਲੈ। ਏਸ^੩ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਗੁਰ ਸੰਤੁ ਹੋਇ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਤੁ ਹੋਇ। ਤਬ ਏਤ੍ਰ ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਕਉ ਠਾਕੁਰੁ ਭੀ ਦਰਸਨੁ ਦੇਇ। ਤਬ ਏਹੁ ਉਹਾ ਹੀ ਧਿਆਨੁ ਲਗਿ ਜਾਇ। ਏਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਸੰਧਿ ਮਿਲੈ, ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਈਐ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਉਹੁ ਰਾਜਾ ਚਰਨ ਲਗਿ ਪੜਿਆ, “ਹਉ ਬਡਾ ਪਾਪੀ ਅਪਰਾਧੀ ਹਉ, ਮੇਰੇ ਸਮਾਨਿ ਨਾ ਕੋਈ ਪਾਪੀ ਹੈ, ਨ ਕੋਈ ਅਧਰਮੀ ਹੈ, ਨ ਕੋਈ ਬਿਸਾਸਘਾਤੀ^੪ ਹੈ; ਨ ਕੋਈ ਦੁਸਟੁ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉਂ ਮੁਝ ਕਉ ਨਿਸਤਾਰਿ ਲੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਹਮ ਪਾਪੀ ਨਿਰਗੁਣ ਕਉ ਗੁਣੁ ਕਰੀਐ ॥ ਪ੍ਰਭ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਨਾਨਕ ਨਿਸਤਰੀਐ ॥੮॥੧੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਹਮਿ ਜਿ ਹਾਂ ਜਿ ਨਿਰਗੁਣ ਹਹ, ਹਮਿ ਜਿ ਹਾਂ ਜਿ ਪਾਪੀ ਹਾਂ। ਪਣੁ ਜੇ ਆਪਿ ਦਿਆਲੁ ਹੋਇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇ, ਤਉ ਹੀ ਨਿਸਤਰੀਐ, ਨਾਤਰ ਏਹੁ ਜੀਉ ਪਾਪੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ! ਮੈਂ ਤੁਮ ਕਉ ਏਹੀ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ ਜਿ ਤੇਨੇ ਭਲੇ ਕਉ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬਾਲ ਸਖਾਈ-ਮਿਤ੍ਰ ਹੋਂ, ਏਤ੍ਰ ਗੁਣ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਨਾਤਰ ਹਮ ਬਾਹਰ ਪਰਕਿਰਤਿ ਕਿਸੀ ਕਉ ਨਾਹੀਂ ਕਹਤੇ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉਂ ਮੁਝ ਕਉ ਨਿਸਤਾਰਿ ਲੇਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ! ਸਾਧੂ ਕੈ ਦਰਸਨ ਕਾ ਇਹੀ ਬਿਸੇਖੁ ਜਿ ਤੇਰੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇਗੀ”। ਤਬ ਰਾਜਾ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗਾ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਦੀਖਿਆ^੫ ਲੀਨੀ; ਸਿਖ ਹੁਆ; ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗਾ ਸਿਮਰਣੇ; ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੈ ਦਰਸਨ ਸਾਬਿ ਆਤਮੈ ਪਰਗਾਸੁ ਹੋਇ ਆਇਆ; ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭੀਆ; ਉਸ ਕੈ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ; ਲਾਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣੈ।

ਸਲੋਕੁ^੬ ॥

ਸਭਨਾ ਮਾਹਿ ਜਿ ਪਸਰਿਆ ਮੇ ਕੈਸਾ ਕਿਤੁ ਰੰਗ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਜਪੀਐ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੯॥

^੧ਸੋਝ।

^੨ਅਰਧ (ਅਧ: ਲੋਕ) ਅਰਥਾਤ-ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਉਰਧ (ਉਰਧੂ) ਅਰਥਾਤ-ਪਰਲੋਕ

(ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ), ਪਰ ਏਥੇ ਅਰਧ ਤੋਂ ਭਾਵ ਜੀਵ ਤੇ ਉਰਧ ਤੋਂ ਭਾਵ ਈਸ਼੍ਵਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਜੀਵ-ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸੰਧਿ (ਏਕਤਾ) ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ।

^੩ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮੱਲ, ਅਰਥਾਤ-ਸਤਿਸੰਗਤਿ।

^੪ਭਾਵ-ਜੀਵ।

^੫ਵਿਸਾਹਘਾਤੀ, ਅਹਿਸਾਨ ਫਰਾਮੋਸ਼।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਨਾਨਕ ਜਨ ਤਰੀਐ।”

^੭ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

^੮ਅਰਥਾਤ-ਕਿਸੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ।

^੯ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ।

^{੧੦}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨਗਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਰਾਮ ਜਨਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਰਾਜੇ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਏਕ ਨਗਰ ਮਹਿ ਆਇ ਬਸੇ। ਤਬ ਇਤਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਉਨਹੁ ਆਇ ਕਰਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿਆ, “ਰਾਮ ਰਾਮ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਰਾਮ ਰਾਮ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮ, ਆਵਹੁ ਜੀ ਬੈਠੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਉਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ! ਫਲੇ ਹਉਂ ਜੀ? ਕਲਿਆਣੁ ਹੈ? ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਜੀ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਜੁ ਫਲੇ ਜੀ, ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਕੀਆ ਹੈ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ ਸਰਬ ਅਨੰਦ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖਿਐ, ਕਲਿਆਣੁ ਹੈ ਜੀ”। ਤਬ ਘੜੀ ਏਕੁ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਜਿ ਤੇਰੀ ਆਤਿਆ ਹੋਇ ਤਰੇ ਕਹਹ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਜੀ, ਜੇ ਤਿਛੁ ਤਮਰੇ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਕਹੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਇਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜਿਸੁ ਰਾਹਿ ਇਸੁ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿ ਰਾਹੁ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਜਿਸੁ ਭਵਜਲੁ ਲੰਘਨਾ ਸਿ ਉਹੁ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਜਿਸੁ ਬੇੜੀ ਇਸੁ ਚੜਣਾ ਹੈ ਸੁ ਕੈਸੀ ਹੈ? ਜਿਸੁ ਨਗਰਿ ਗਤਿ ਏਸੁ ਜਾਣਾ ਹੈ ਸੁ ਕਹਾਂ ਹੈ? ਕੈਸੀ ਜਿਨਸਿ ਹੈ ਉਹੁ, ਪਰਕਿਰਤਿ ਕੈਸੀ ਹੈ, ਉਹੁ ਮਾਰਗੁ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਜੈਨਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਸੁਨਾਈਐ ਜੀ? ਏਹੁ ਉਹਾਂ ਜਾਇਗਾ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਇਗਾ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਮਲਾਰਿ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ :-

ਅਖੜੀ ਉਂਡੀ^੧ ਜਲੁ ਪ੍ਰਸਾਲਿ^੨ ॥ ਫੁੰਗਰੁ^੩ ਉਰਉ ਗੜੁ^੪ ਪਾਤਾਲਿ ॥

ਸਾਗਰੁ ਸੀਤਲੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਮਾਰਗੁ ਮੁਕਤਾ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ॥੧॥

ਮੈ ਅੰਧਲੇ ਨਾਵੇ ਕੀ ਜੋਤਿ ॥ ਨਾਮ ਅਧਾਰਿ ਚਲਾ ਗੁਰ ਕੈ ਡੇ ਭੇਤਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਜਬ ਏਹੁ ਜੀਉ ਚਲਤਾ ਹੈ ਤਬ ਏਸੁ ਕੰਉ ਪੰਖ ਹੋਤੇ ਹੈ; ਪੰਖ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਡਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਆਗੈ ਅਗਨਿ ਕਾ ਸਾਗਰੁ ਹੈ; ਉਹਾਂ ਉਸ ਕੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਬਹੁਤੁ ਦੂਰਿ ਤੋੜੀ ਉਪਰਿ ਕੰਉ ਜਾਤੀਆਂ ਹੈ। ਤਬ ਏਹੁ ਜੀਉ ਉਸੁ ਭਵਜਲ ਉਪਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਡਤਾ ਹੈ। ਤਬ ਓਹਿ ਜਿ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਕੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਹੈਂ ਸਿ ਏਸ ਕੈ ਪੰਖ ਜਲਾਇ ਲੇ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਏਹੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਛੁਟੇ?

^੧ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ, ਆਰਾਮ ਕਰਕੇ। ^੨ਕਿਥੇ। ^੩ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੨। ^੪ਅਖਿਲ, ਸਭ, ‘ਨੀਵੇ’। ‘ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ-‘ਜਲੁ ਭਰ ਨਾਲਿ ॥’ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-‘ਜਲ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨਾਲੇ’। ‘ਪਹਾੜ’। ‘ਗੜਾ, ਖਾਈ’। ‘ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਰੂਪ ਪੰਖੇਰੂ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਅਗਨਿ-ਸਾਗਰ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਨਾਲ ਸੜਦਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਪੁਰਾਤਨ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਿਧ ਵਿਦਵਾਨ ਸ: ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ: “੧ ਅਖਿਲ (ਤਮਾਮ) ਨਾਲਿ (ਨਦੀਆਂ) ਜਲ ਨਾਲ ਪੂਰਿਤ ਉਂਡੀ (ਨਿਵਾਣ ਵੱਲ) (ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਨਾਲ ਚੱਲੀਆਂ) ੨ ਉਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਪਾਤਾਲ (ਹੇਠਾਂ) ਨੂੰ ਗੜ (ਖਾਈ) ਕਰਦੀਆਂ। ੩ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਭਾਵ-ਚਾਲ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ; ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਚਾਲਾਂ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਆਤਮ-ਗਯਾਨ, ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਿਟ ਗਈਆਂ, (ਫੁਟ ਨੌਟ) ਗੜਾਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕੁੰਜਾਂ ਤੇ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜਲ ਨਾਲ ਕੰਠ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਉਡਦੀਆਂ ਹਨ”। (ਦੇਖੋ, ‘ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਚਰਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਵਿਚੋਂ “ਅਖਲੀ ਉਂਡੀ” ਸਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ)।

ਕਿਉਂ ਉਸ ਅਗਨਿ ਨਾਗਰਿ ਮਹਿ ਪੜਤਾ ਅਰੁ ਪੜਿਆ ਜਲਤਾ ਹੈ, ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੀਉ ਨਿਕਲਤਾ ਨਾਹੀਂ ਅਰੁ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੀ ਅਗੈ ਖਰਾ ਕਠਨੁ ਰਾਹੁ ਹੈ ਅਰੁ ਗੁਰੂ, ਜਿਸਿ ਊਚੈ ਅਗਾਸ ਸਮਾਨਿ ਹੈ ਅਰੁ ਉਹੁ ਜਿ ਨਗਰੁ ਹੈ ਸਿ ਪਾਤਾਲ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੈ। ਤਲੈ ਭੁੰਘਾ ਅਰੁ ਉਸ ਕੈ ਆਸਿ ਪਾਸਿ ਮਹਾਂ ਉਚੈ ਡੂਗਰ^੧ ਹੈ, ਉਹੁ ਠਵਰਿ ਜਿ ਲੰਘੈ ਨਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਲੰਘੈ? ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਈਹਾਂ ਬੀਚਾਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਮਾਵੈ ਤਬ ਉਹੁ ਮਾਰਗੁ ਜਿ ਹੈ ਅਗਨਿ ਕਾ ਮਹਾਂ ਜਲਤਾ ਹੈ। ਅਗਨਿ ਕੀ ਜਿ ਲਾਟ ਨਿਕਲਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਿ ਮਿਟਿ ਜਾਹਿ, ਉਹੁ ਸਾਗਰੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ ਜਾਇ। ਉਹਿ ਜਿ ਮਾਰਗੁ ਮਹਿ ਬਡੇ ਬਡੇ ਡੂਗਰ ਹੋਂ ਤੇ ਨੀਚੇ ਹੋਇ ਜਾਹਿ, ਮਾਰਗੁ ਏਸ ਕਉ ਮੁਕਤਾ^੨ ਹੋਇ। ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬੀਚਾਰਿ ਚਲੈ ਅਰੁ ਹੰਤੁਮੈ ਮਾਰੈ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ। ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈ ਜਿ ਅੰਧਲਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਤੇ। ਜਬ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਨਿਮਰੈ ਤਬ ਨਾਮ, ਕੀ ਜੋਤਿ ਏਸੁ ਕਉ ਹੋਇ, ਜੇ ਨਾਮ ਕਾ ਜੋਤੁ ਏਸੁ ਕਉ ਹੋਇ ਤਬ ਆਤਮੈ ਭੇਦੁ ਏਸ ਕਾ ਸਭੁ ਖੰਡਿ^੩ ਦੂਰਿ ਕਰੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਤ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ^੪। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਹੁ ਜਿ ਨਾਮੁ ਪਾਵੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਵੈ? ਉਸੁ ਪੈਡੇ ਚਲੈ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਚਲੈ, ਕਲ ਕਠਨ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਾਧਰੁ^੫ ਜਾਣਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਤਕੀਐ^੬ ਸਾਰੈ ਤਾਣੁ ॥

ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਸਿ ਦੂੜੀ ਬਾਣਿ^੭ ॥ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਦਰੁ ਸਹਜਿ ਪਛਾਣਿ^੮ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਉਸੁ ਮਾਰਗੁ ਕਉ ਜਿ ਜਾਣੈ ਜਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਣੈ। ਗੁਰ ਕੀ ਟੇਕ ਮਨ ਮਹਿ ਰਖੈ ਤਬ ਉਸੁ ਮਾਰਗਿ^੯ ਪਹੁੰਚੈ। ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਥਿ ਰਾਗਿ ਮਹਿ ਅਲਾਪਿ ਕਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਵੈ^{੧੦}; ਮਨਿ ਗੁਰ ਕੀ ਟੇਕ ਮਾਛੈ^{੧੧} ਤਬ ਏਹੁ ਉਸੁ ਦਰਿ ਸਹਜ ਸਾਥਿ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੈ। ਨ ਡੂਗਰੁ ਨ ਭਵਜਲੁ, ਨ ਕਿਛੁ ਕਠਨ ਮਾਰਗੁ, ਸਹਜ ਹੀ ਸੰਤੁ ਜਾਇ ਮਿਲਿਆ, ਪਣੁ ਗੁਰ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ^{੧੨} ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ, ਉਹੁ ਜਿ ਡੂਗਰੁ ਬਿਖੜੀ ਧਾਰ ਬੀ^{੧੩} ਸਿ ਕਿਆ ਹੋਇਗੀ, ਕਹਾਂ ਪੜੀ? ਉਸ ਗਾਉਂ ਕਉ ਏਹੁ ਜਿ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿ ਉਹੁ ਧਾਰ ਕਹਾਂ ਗਈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਊਡਿ ਬੈਸਿ ਆਏ ਕਲਿ ਅਵਤਾਰ^{੧੪} ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਾਮ ਆਧਾਰ ॥

ਨਾ ਜਲੁ ਡੂਗਰੁ ਨਾ ਊਚੀ ਧਾਰ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਸਤੁ ਗੁਣ ਚਲਣ ਹਾਰ^{੧੫} ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਉਹਾਂ ਤੇ ਈਹਾਂ ਆਇ ਜਨਮੁ ਲੀਆ; ਕਲਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਅਵਤਾਰੁ ਲੀਆ। ਜਿਉਂ ਪੰਖੀ ਉਸੁ ਬਿਰਖ ਤੇ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਬੈਸਤਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਏਹੁ ਉਹਾਂ ਤੇ ਈਹਾਂ ਆਇ ਬੈਠਾ, ਕਲਿ ਮਹਿ ਅਵਤਾਰੁ ਲੀਆ। ਅਰੁ ਅਵਤਾਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦਿ ਕਮਾਇਆ, ਨਾਮ ਹੀ

^੧ਬੀ, ਤੋਂ।   ^੨ਪਹਾੜ।   ^੩ਖੁਲ੍ਹਾ, ਮੋਕਲਾ।   ^੪ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਕੇ, ਕੱਟ ਕੇ।   ^੫ਰਸਤਾ।

^੬ਸਹਾਰਾ।   ^੭ਸੁੰਦਰ (ਸੋਹਣੀ) ਬਾਣੀ।   ^੮ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਬੇ ਭਾਵੈ ਦਰੁ ਲਹਜਿ ਪਿਰਾਣਿ।”

^੯ਰਸਤੇ ਵਿਚ।   ^{੧੦}ਰਟੇ, ਸਿਮਰੇ।   ^{੧੧}ਧਾਰਨ ਕਰੇ।   ^{੧੨}ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਉਡਾਂ ਬੈਸਾਂ ਏਕ ਲਿਵਤਾਰ”।

^{੧੩}ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਤਹ ਮਗੁ ਨ ਚਾਲਣਹਾਰ।”

ਸੰਗਿ ਮਨੁ ਰਚਿਆ, ਨਾਮ ਹੀ ਕੈ ਆਧਾਰਿ ਰਹਿਆ। ਉਹੁ ਭਵਜਲ ਕਾ ਜਲੁ ਦਿਖਾਈਤਾ ਹੈ ਨਾਂਹੀ, ਨ ਉਹਾਂ ਉਚੀ ਠਵਰ ਭੁਗਰੁ ਦਿਖਾਈਤਾ ਹੈ। ਉਸਕੈ ਅੰਦਰਿ ਜਿ ਗੁਣ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਹੈ ਤੇ ਉਹਿ ਉਸ ਕਉ ਲਿਜਾਇ ਜਹਾਂ ਨਿਜ ਘਰੁ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਹੀ ਲਿਜਾਇ ਮਿਲਾਵਤੇ ਹੈ। ਤਬ ਉਹੁ ਨਿਜ ਰੂਪਿ ਕਉ ਜਾਇ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਤੇ ਜਿ ਉਡਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਗੁਣਾਂ ਕੈ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਇ ਨਿਜ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿਆ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਉਹੁ ਜਿ ਠਵਰ ਹੈ ਜਿ ਉਹੁ ਮਹਲੁ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਉਸਕਾ ਉਹੁ ਘਰੁ ਦਰੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ਅਰੁ ਓਹੁ ਪਾਈਐ ਜਿ ਕਿਸੁ ਤੇ ਪਾਈਐ? ਜਿਉਂ ਏਹੁ ਜਾਪੈ ਮਹਲੁ ਘਰੁ ਦਰੁ ਸੋਈ ਹੀ ਬਿਧਿ ਬਤਾਈਐ ਜੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਉਤੁ ਘਰਿ ਬਸਹਿ ਸੋਈ^੧ ਬਿਧਿ ਜਾਣਹਿ ਬੀਜਉ ਮਹਲੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਬਹੁ ਸਮਝਿ ਨ ਹੋਵੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਦਬਿਆ ਛਾਪੈ ॥
ਕਰਣ ਪਲਾਵ^੨ ਕਰੈ ਬਿਲਲਾਤਉ^੩ ਕਿਨੁ ਗੁਰ ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥
ਪਲ ਪੰਕਜ^੪ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਛੁਡਾਏ ਜੇ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸਿਵਾਪੈ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਜਿ ਉਸੁ ਨਿਜ ਘਰਿ ਪਹੁੰਚੇ ਹੈ, ਸੋਈ ਜਾਣਤੇ ਹੈ ਜੈਨੀ ਉਹੁ ਠਵਰ ਹੈ: ਹੋਰੁ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਕਿਆ ਜਾਣੇ ਜਿ ਉਹੁ ਘਰੁ ਕੈਸਾ ਹੈ। ਉਸੁ ਨਿਜ ਘਰ ਕੀ ਖਬਰਿ ਸੋਈ ਜਾਣੇ ਜਿਨ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਈ, ਸੋਈ ਏਹੁ ਸਮਝਿ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ। ਬਿਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜਿਤਨਾ ਜਗਤੁ ਹੈ ਸਭੁ ਮਾਇਆ ਕੈ ਛਾਪੈ ਦਬਿ ਲੀਆ ਹੈ। ਨੇੜੁ ਉਘੜਤੇ ਨਾਂਹੀ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਤੇ। ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰੈ; ਅਨੇਕ ਬਿਲੀਪਾਤ^੫ ਕਰੈ ਪਾਵਣੈ ਕਉ, ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾ ਪਾਵੈ; ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਬ ਨਾਮੁ ਬਤਾਇ ਦੇ। ਏਹੁ ਜਿ ਪਲਕ ਪਲਕ ਜਮਤਾ ਮਰਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਛੁਡਾਏ ਏਸੁ ਜਮਣ ਮਰਣ ਤੇ, ਜਿ ਏਹੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਿਵਾਣੈ। ਭਾਈ ਜੀ! ਏਵ ਉਹੁ ਮਹਲੁ ਦਰ ਘਰੁ ਪਾਇਆ ਨਾਂਹੀ ਜਾਤਾ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਪੁਤ੍ਰ ਬੇ। ਬੋਲਹੁ ਸਗਲੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ, ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ। ਦਿਖਾ ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰੁ ਹੈ ਜਿ ਸਭ ਇਕ ਤੇ ਰੰਗਿ ਨਰਕਿ ਜਾਇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਨਰਕ ਤੇ ਬਾਚੀਐਗਾ? ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਜਿਉਂ ਏਹੁ ਕਥਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਇਕਿ ਮੂਰਖ ਅੰਧੇ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥ ਇਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭੇ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ॥

ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਮੀਠੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ॥ ਜਿਨਿ ਪੀਤੀ ਤਿਸੁ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ! ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਸਭੁ ਸੈਂਸਾਰ ਏਕ ਸਾ^੬ ਨਾਹੀ: ਇਕਿ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਅੰਧੇ ਹੈ ਜਿ ਪਾਪ ਹੀ ਕਮਾਵਤੇ ਹੈ, ਉਹਿ ਨਰਕਿ ਜਾਹਿਗੇ ਅਰੁ ਇਕਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬਚਨਿ ਚਲਤੇ ਹੈ ਉਹਿ ਅਠੇ ਹੀ ਪਹਰ ਨਾਮੁ ਹੀ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ, ਤਿਨ ਹੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਜਿ ਮਹਾਂ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਜਲ-ਜਿ ਕੋਈ ਏਸੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲ ਕੰਓ ਪੀਵੇਗਾ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇਗੀ, ਉਹਿ ਮੁਕਤਿ ਜਾਹਿਗੇ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਵਸਹਿ ਤੂਹੈ...”।

^੨ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਭਰਿਆ ਪੁਲਾਪ ਅਥਵਾ ਵਿਰਲਾਪ।

^੩ਰੋਂਦਾ (ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ) ਹੋਇਆ।

^੪ਪਲ (ਫੋਰ) ਪੰਕਜ (ਕਮਲ ਵਰਗੀ ਅੱਖ) ਦੇ, ਛਾਵ-ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ

ਵਿਚ।

^੫ਵਿਰਲਾਪ।

^੬ਇਕੋ ਜੇਹਾ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ ਜੀ, ਨਾਮੁ ਭੀ ਬਹੁਤੁ ਏਕ ਲੇਤੇ ਹੈਂ; ਬਾਣੀ ਭੀ ਗਾਵਤੈ ਹੈਂ; ਗੁਰੂ ਕੰਉਂ ਭੀ ਮਿਲਤੇ ਹੈਂ; ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਨਾਹੀਂ^੧ ਭੀ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣਿ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਏਲੀ ਜਿ:-

ਨਾਮੁ ਭੈ ਭਾਇ ਰਿਦੈ ਵਸਾਹੀ ਗੁਰ ਕਰਣੀ ਸਬੁ ਬਾਣੀ ॥
ਇੰਦੁ ਵਰਸੈ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥
ਕਾਲਰਿ ਬੀਜਸਿ ਦੁਰਮਤਿ ਐਸੀ ਨਿਗੁਰੇ ਕੀ ਨੀਸਾਣੀ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਬਹੁ ਘੋਰੁ ਅੰਧਾਰਾ ਭੂਖਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਉਂ ਇੰਦੁ ਬਰਸਤਾ ਹੈ ਸਭ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ, ਸਭਾ ਧਰਤੀ ਭੀਗਤੀ^੨ ਹੈ, ਖਰੀ ਸੁਹਾਵੀ ਲਗਤੀ ਹੈ, ਪਣੁ ਏਕ ਕਲਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਹੈ: ਏਕ ਭਲੀ ਧਰਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ; ਏਕਸ ਮਹਿ ਬੀਜੁ ਪਤਿਆ ਜਮਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਏਕਸ ਮਹਿ ਘਾਸੁ ਸਾਖਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ਨਾਹੀ; ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਬੀਜੁ ਹੀ ਨਾਹੀਂ ਉਗਵਤਾ^੩ ਅਰੁ ਨਾ ਘਾਸੁ ਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਨੁਖ ਸਭਿ ਲੇਤੇ ਹੈਂ; ਪਣੁ ਜਿ ਭੈ ਮਹਿ ਰਹੈ ਅਰੁ ਭੈ ਮਹਿ ਚਲੈ, ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤਉ ਫਲੁ ਦੇ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਤਉ ਉਹੀ ਜੰਮੈ ਜਿ ਭੈ ਮਹਿ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ਅਰੁ ਭੈ ਮਹਿ ਚਲੈ, ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਿ ਕਹੈ ਸੋਈ ਕਮਾਵੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਉ ਫਲੁ ਦੇ ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਤਉ ਉਹੀ ਮੁਕਤਿ ਕਰੈ, ਜਬ ਐਸਾ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸਿਮਰੈ, ਮੈਲੁ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਨ ਲਾਗੈ ਤਬ ਉਹੁ ਸਗੁਰਾ ਕਹੀਐ ਅਰੁ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਏਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਆਈ, ਜਿਉਂ ਕਲਰ ਕੀ ਧਰਤ ਮੇਘੁ ਪਤਿਆ^੪ ਅਰੁ ਫਲੁ ਕਿਛੁ ਨ ਹੂਆ, ਤਿਸ ਕੰਉ ਨਿਗੁਰਾ ਕਹੀਐ, ਉਹੁ ਸਗੁਰਾ ਨਾਹੀ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਸਗੁਰੇ ਕੀ ਨੀਸਾਣੀ ਏਹੁ ਹੈ ਜਬ ਲਗਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਰਿਦੈ ਨ ਬਸੈ ਤਬ ਲਗਿ ਏਸੁ ਕੰਉ ਘੋਰੁ ਅੰਧੇਰੁ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਬਿਨਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਕੋਈ ਫੂਥੇ ਤਿਉਂ ਉਹੁ ਬਿਨਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਤੇ ਫੂਥੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਕਿਛੁ ਏਸ ਕੈ ਜਿ ਬਾਬਿ^੫ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੋਈ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਏਸ ਕੇ ਕਮਾਏ ਸਿਰਿ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰਿ ਕੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਏਲੀ ਜਿ:-

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਨੈ ਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਰਜਾਇ ॥ ਜੋ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਮੇਟਣਾ ਨ ਜਾਇ ॥
ਹੁਕਮੇ ਬਾਧਾ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਏਕ ਸਬਦਿ ਰਾਚੈ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭਿ ਉਸ ਹੀ ਕੇ ਹੁਕਮ ਮਹਿ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਏਸੁ ਮਾਨੁਖ ਕੈ ਬਾਬਿ ਸਿ ਮੇਟਿਆ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ। ਪਣੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਵਿਚ ਦੇ ਜਾਣੈ ਜਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤਬ ਏਹੁ ਸਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਜਾਇ ਮਿਲੈ, ਭਰਮੁ ਭੇਦ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਜਾਇ, ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ ਜੀ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ, ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਕਿਥਾਉਂ^੬ ਕਾਈ ਨਵਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕੀਆ ਨਾਹੀਂ ਭੀ ਹੋਤਾ ਕਿਸੀ

^੧ਅਰਥਾਤ-ਸਿੰਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

^੨ਉਗਦਾ, ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ।

^੩ਮੇਘ (ਬੱਦਲ) ਪਤਿਆ

(ਵਰਸਿਆ)।

^੪ਬਾਬਤ, ਬਾਰੇ।

^੫ਕਿਤੋ।

ਲੋਅ ਖੰਡ ਦੇਸ ਮਹਿ। ਬਾਬਾ ਜੀ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ॥ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਨਾਮੁ ਪਾਤਾਲਹਿ ਹੇਰਾ ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭੁ ਦਿਆਲੁ ॥ ਜਮਣੁ ਮਰਣੁ ਦੀਸੈ ਸਿਰਿ ਖੁਧਿਆ ਕਾਲੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਸਚੇ ਦਰਿ ਨੀਸਾਨੁ^੧ ॥ ੯ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਚਹੁ ਕੁੰਟਾਂ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੀ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਦਹਦਿਸਿ ਮਾਹਿ। ਅਖੰਡ ਪੈਆਲ ਮਹਿ ਉਹੀ ਹੈ; ਉਸ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਸਕਲ ਆਕਾਸ ਮਹਿ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਲੇਖੁ ਹੈ। ਖੁਧਿਆ ਕਾ, ਨਿੰਦਾ ਕਾ ਜੀਵਣ-ਮਰਣ, ਦੁਖ-ਸੁਖ ਕਾ ਸਭਨਾਂ ਕੈ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਹੈ। ਪਣੁ ਭਾਈ ਜੀ! ਮੈਂ ਏਹੀ ਦਾਨੁ ਮੰਗਤਾ ਹੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ, ਜਿ ਮੁਥ ਕੰਉ ਤੂੰ ਏਹੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ, ਜਿਸ ਕਾ ਤੇਰੀ ਸਚੀ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ਨੀਸਾਣੁ ਹੈ। ਜਿਤੁ ਨੀਸਾਣਿ ਜਮਦੂਤ ਨਾਂਹੀ ਪਹੁੰਚਿ ਸਕਤੇ ਤੇਰੈ ਵਰਿ, ਨਾਮੁ ਲੈ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚਾਵਦਾ ਹੈ; ਤੂੰ ਮੁਥ ਕੰਉ ਏਹੀ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗੈ; ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਛਏ; ਉਨਕੈ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ; ਕਹਣੈ ਲਾਗੈ ਜਿ, “ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ! ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ!”

ਸਲੋਕੁ^੨

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਜਮ ਸੰਉ ਨਾਹੀ ਕਾਮੁ ॥

ਦੀਸੈ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੰਉ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਆਪਨਾ ਨਾਮੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੯੭ ॥

SIKHBOOKCLUB.COM

ਨਵਗ੍ਰਿਹ-ਪੂਜਾ ਦਾ ਖੰਡਣ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ^੧ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਏਕ ਸਮੇਂ ਪੈਥੈ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫ਼ਕੀਰੀ ਦੇ ਰੂਪਿ। ਜਾਂ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਆਗੈ ਇਕੁ ਰਾਜਾ ਪੂਜਾ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ। ਤਬ ਓਹਿ ਲੋਕ ਸਗਲੇ ਕਹਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਵੇਦੀ ਆਇਆ, ਤਪਾ ਆਇਆ”। ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਆਇਆ”। ਲੋਕ ਜਿਤਨੇ ਥੇ ਏਤਨੇ ਸਭਿ ਲਾਗੇ ਜਾਇ ਜਾਇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪੜਣੈ। ਤਬ ਜਿਨਹੁ ਪੂਜਾ ਕਰਾਈ ਬੀ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ਚਹੁਦਿਸਿ ਨਾਮੁ ਪਤਾਲੰ ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚਾ ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਬੈਆਲੰ ॥

ਜਾਂ ਮਣੁ ਮਰਣਾ ਦੀਸੈ ਸਿਰਿ ਉਡੈ ਖੁਧਿਆ ਨਿਦਾ ਕਾਲੰ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਸਾਚੀ ਨਦਰਿ ਰਸਾਲੰ ॥ ੯ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥”

^੨ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਉਹਿ ਭੀ ਲਾਗੇ ਕਹਣੇ ਪਾਸਿ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਹਮ ਪੂਜਾ ਕਰਾਵਤੇ ਹੈਂ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਲੋਕਹੁ ! ਤੁਮਿ ਜੇ ਪੂਜਾ ਕਰਾਵਤੇ ਹੋਉ ਸੁ ਕਿਸ ਕੀ ਕਰਤੇ ਹੋਉ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜੀ ! ਹਮਿ ਜਿ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੁ ਨਵ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇਵਤੇ ਕੀ ਪੂਜਾ” । “ਤੁਮ ਤੇ ਜਿ (ਪੂਜਾ) ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ ਸੁ ਕਵਨੁ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹਿ ਜਿ ਪਣੇ-ਪੰਡਿਤ ਹੋਨਿ ਸਿ ਏਈ ਕਰਾਵਤੇ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਕਿਛੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਕੇ ਵਸਿ ਭੀ ਹੈ ਅਰੁ ਇਸੁ ਪੂਜਾ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਵਤੇ ਤੀਕੁ ਬਸਿ ਹੈ ਜਿ ਤੁਮਿ ਇਨ ਕਉ ਪੂਜਤ ਹੋਉ” । ਕਹੈ, “ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨਹੁ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਬਾਤ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਨਾ ਜਿ:-

ਲੇਖੈ ਬੋਲਣੁ ਬੋਲਣਾ ਲੇਖੈ ਪਾਣਾ ਪਾਉ ॥ ਲੇਖੈ ਵਾਟ ਚਲਾਈਆ ਲੇਖੈ ਸੂਨਿ ਵੇਖਾਉ ॥
ਲੇਖੈ ਸਾਹ ਲਵਾਈਆਹਿ ਪੜੇ ਕਿ ਪੁਛਣਿ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

“ਹੇ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੁ ਕਿਸੀ ਕੇ ਬੁਝੈ ਮਿਟਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ । ਕਿਆ ਲਿਖਿਆ : ਬੋਲਣੁ, ਚਲਣੁ, ਸਉਣੁ, ਸੁਨਣੁ, ਦੇਖਣੁ ਜਾਗਣੁ, ਸੀਵਣੁ ਮਰਣੁ, ਦੁਖੁ ਮੁਖੁ, ਨੇਕੀ ਬਦੀ, ਹਰਖੁ ਸੰਗੁ, ਗੁਸਤੁ ਭੋਗੁ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਵਰਤੈਗਾ ਅਰੁ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਸਭੁ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਆ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੁ ਮਿਟਦਾ ਤੁਏ ਕਾਲ^੧ ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਪੜਿਆ ਨੂੰ ਕਿਆ ਪੁਛੀਐ ਜਾਂ ਉਨਿ ਲਿਖਿਆ ਸਾ ਸੁ ਲਿਖਿਆ, ਅਰੁ ਲਿਖਿਆ ਫਿਰਿ ਮਿਟਦਾ ਨਾਹੀ । ਨਾ ਪੂਜਾ ਨਾ ਸੇਵਾ ਨਾ ਦਾਨਿ ਨਾ ਪੁੰਨਿ ਨਾ ਹਠਿ ਨਾ ਤਪਿ; ਪੂਜਾ ਕਰਾਈਐ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਵਤੇ ਕੀ ਸੁ ਕਿਆ ਕਰਿ ਕਰਾਈਐ । ਜਾਂ ਲਿਖਿਆ ਕੋਈ ਮਿਟਾਇ ਨ ਸਕਈ । ਅਰੁ ਮਾਇਆ ਜਿ ਹੈ ਜਿਸੁ ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਏਹੁ ਇਤਨੇ ਉਪਾਉ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮਤੁ ਕਿਸੀ ਉਪਾਇ ਮਾਇਆ ਪਾਵਾਂ, ਸੁ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ:-

ਬਾਬਾ ਮਾਇਆ ਟਰਨਾ ਧੋਹੁ ॥

ਅੰਧੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਨਾ ਤਿਸੁ ਏਹੁ ਨ ਓਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਹੇ ਲੋਕਹੁ ! ਜਿਸੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਕਾਰਨਿ ਏਹੁ ਦੇਵਤਿਆਹੁ ਕੀ, ਨਉਂ ਗ੍ਰਹੁ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੈ ਸੁ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਧੋਹਨੀ^੨ ਹੈ, ਇਸੁ ਕਉ ਅੰਤਿ ਦੁਹਿ^੩ ਜਾਇਗੇ । ਮਾਇਆ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਧੋਹਨੀ ਹੈ; ਅਰੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਨੋ ਲਾਗਾ, ਪਰਮੇਸਰੁ ਛੋਡਿ ਦੀਆ; ਹੁਆ ਕਿਆ ? ਤਿਸੁ ਕਉ ਮਾਇਆ ਧੂਰੁ ਗਈ; ਪਰਮੇਸਰੁ ਤੇ ਭੁਲਿ ਗੋਆ; ਸੇਵਾ ਜਿ ਕਰੀ ਸਾ ਨਿਹਫਲ ਗਈ; ਮਾਇਆ ਭੀ ਗਈ । ਅਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਭੀ ਗੋਆ, ਹਥਿ ਨ ਆਇਆ । ਇਹੁ ਧਨੁ ਭੀ ਗੋਆ ਅਰੁ ਉਹੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਭੀ ਗੋਆ; ਨਾ ਏਹੁ ਲੋਕੁ ਸਵਰਿਆ ਨ ਓਹੁ ਲੋਕੁ ਸਵਰਿਆ । ਅੰਧੇ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਨਾ ਤਿਸੁ ਇਹੁ ਨਾ ਓਹੁ । ਪਰਮੇਸਰੁ ਵਿਸਰਿਆ ਏਹੁ ਹਾਲੁ ਹੋਆ, ਪਰੁ ਜੇ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਿਮਰਦਾ ਤਬ ਏਹੁ ਲੋਕੁ ਭੀ ਸਵਰਦਾ ਅਰੁ ਓਹੁ ਲੋਕੁ ਭੀ ਸਵਰਦਾ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ” । ਤਬ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਸੁ ਸੈਂਸਾਰ ਮਹਿ ਏ ਜਿ ਲੋਕੁ ਹੈ; ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਤੇ ਹੈ; ਭਾਉ ਭੀ ਬਢਾਵਤੇ ਹੈ; ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਵਤੇ ਹੈ; ਕੋਈ ਈਹਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਾ ਆਗੈ ਭੀ ਇਸੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਮਿਲਿਤਾ ਹੈ ? ਜਿ ਈਹਾਂ ਰੋਤੇ ਹੈਂ ਕਈ ਬਿਲੀਪਾਤ^੪ ਕਰਤੇ ਹੈਂ; ਗੁਨੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ !

^੧ਨੋਂ ਗ੍ਰਿਹ ਇਹ ਹਨ-ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਮੰਗਲ, ਬੁੱਧ, ਵੀਰ, ਸ਼ੁਕ੍ਰ, ਸ਼ਨੀਵਰ, ਰਾਹੁ ਤੇ ਕੇਤੁ ।

^੨ਤਿਨ

ਕਾਲ ।

^੩ਏਹੁ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ।

^੪ਠਗਿ ।

^੫ਵਿਰਲਾਪ ।

ਜਦਿ ਕਿਛੁ ਇਨਕਾ ਅਸਨੇਹੁ^੧ ਇਸੁ ਜੀਅ ਕੈ ਕਾਮਿ ਹੈ ਕਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਏਹੁ ਕਥਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਜੰਮਣੁ^੨ ਮਰਣਾ ਆਇਕੈ^੩ ਐਥੈ ਖਾਧੀ^੪ ਕਾਲਿ ॥

ਜਿਥੈ ਬਹਿ ਸਮਝਾਈਐ ਤਿਥੈ ਕੋਇ ਨ ਚਲਿਓ ਨਾਲਿ ॥

ਰੋਵਣ ਵਾਲੇ ਜੇਤੜੇ ਸਭਿ ਬੰਨਹਿ ਪੰਡ ਪਰਾਲਿ^੫ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਭਾਈ ! ਜਿ ਕੋਈ ਜਨਮਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਈਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ ਸੁ ਕਾਲ ਕੈ ਬਸਿ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਰੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਿ ਈਹਾਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੁ ਉਹਾਂ, ਜਹਾਂ ਏਸੁ ਜੀਵ ਕਾ ਲੇਖਾ ਲੀਜੀਤਾ^੬ ਹੈ ਤਹਾਂ ਏਨਾਂ ਸੈਂਸਾਰ ਕਿਆ ਅਸਨੇਹੀਆਂ ਬੀਚ ਬੇ’ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਸਹਾਈ ਹੋਤਾ, ਇਨਾਂ ਬੀਚ ਬੀਂ ਨਾਲਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ । ਅਰੁ ਜਿਤਨੇ ਏ ਰੋਤੇ ਹੈਂ ਏਤਨੇ ਏ ਪ੍ਰਾਲ ਹੀ ਬਾਹਤੇ ਹੈਂ^੭ । ਪ੍ਰਾਲ ਕਾ ਅਰਥੁ ਕਿਆ-ਏਕ ਅੰਸੁ ਅਖੀਂ ਤੇ ਗਿਰਤੀ ਹੈ ਉਸੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਅਸਨੇਹ ਕੈ ਹਿਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਜਿ ਏ ਰੋਤੇ ਹੈਂ ਸੁ ਉਸ ਕਾ ਬੁਰਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਕਾ ਏਹਿ ਰੋਇ ਕਰਿ ਬੁਰਾ ਮਨਾਵਤੇ ਹੈਂ । ਇਨ ਕੈ ਰੋਵਣੈ ਸਾਥਿ ਉਸ ਕਉ ਮਹਾਂ ਦੁਖੁ ਲਗਤਾ ਹੈ । ਏਕਸੁ ਅੰਸੁ ਕੇ ਉਸ ਕਉ ਕਈ ਦਰੀਆਵ ਅਸਗਾਹ^੮ ਭਵਜਲ^੯ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਵਜਲਾਂ ਕਉ ਬਾਗਤਾ ਬਾਗਤਾ ਹਾਰਿ ਹੋਇ ਪੜਤਾ ਹੈ, ਤੋਬਹ ਤੋਬਹ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕਹਤਾ ਹੈ ‘ਹਾਇ ਹਾਇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੂ ਉਨ ਕਉ ਆਪਣੀ ਬਾਹੁ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲੁ ਛੋਡਿਹ । ਉਨ ਕਉ ਆਪਣੀ ਪੜੇ ਮੇਰੇ ਅਰਥਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰੋਵਹਿ ਨਾਹੀਂ ਏ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਉਨ ਕਉ ਆਪਣੀ ਬਾਹਿ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਅਰਥਿ ਰੋਵਹਿ ਨਾਹੀਂ । ਏ ਜਿ ਰੋਵਤੇ ਹੈਂ ਸੁ ਉਸ ਜੀਵ ਕਉ ਐਸੇ ਪ੍ਰਾਲ ਮਹਿ ਬਾਹਤੇ ਹੈਂ । ਜੇ ਤਾਂ ਉਸੁ ਜੀਵ ਕਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਚਾਹੈ ਤਉ ਰੋਵੈ ਨਾਹੀਂ । ਉਸ ਕੇ ਪੀਛੈ ਇਹੀ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੈ ਕਰਾਵੈ, ਜਿ ਰੋਵਤਿਆਂ ਕਾ ਭੀ ਭਲਾ ਮੁਏ ਜੀਵ ਕੀ ਭੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਇ । ਐਸਾ ਹੈ ਰੋਵਣਾ ਬੁਰਾ ਮੁਏ ਕੈ ਪਾਛੈ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” । ਤਬ ਬਹੁੜਿ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਤਨੇ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੈਦਾ ਕਰੈ ਹੈਂ ਇਨ ਕਉ ਦਿਜਛੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਹੁਚਾਵਤਾ ਹੈ ? ਐਤਨੇ ਜੀਵ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਸਭਿ ਉਸ ਹੀ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਉ ਉਹ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭਲਾ ਮਨਾਵਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀਂ ? ਬਾਬਾ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸਭੁ ਕੋ ਆਪੈ ਬਹੁਤੁ ਬਹੁਤੁ ਘਟਿ ਨ ਆਪੈ ਕੋਇ ॥

ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਆ ਕਹਣਿ ਨ ਵਡਾ ਹੋਇ ॥

ਸਭਨਾ ਦਾਤਾ^{੧੦} ਏਕੁ ਤੂ ਹੋਰੁ ਜੀਆ ਕੋਤੇ ਲੋਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਸੁ ਬਹੁਤੁ ਹੀ ਬਹੁਤੁ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਪਰੁ ਉਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਾਨਤਾ ਜੇ ਉਹੁ ਕੋਸਾ ਹੈ । ਜਉ ਕੀਮਤਿ ਹੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ

^੧ਸਨੇਹ, ਪ੍ਰੇਮ ।   ^੨ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਜੀਵਣ” ।   ^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਜਾਇ ਕੈ” ।   ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਖਾਜੇ” ।   ^੫ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਗੱਠੜ, ਭਾਵ-ਫੋਕਾ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ ।   ^੬ਲਈਦਾ ਹੈ ।   ^੭ਵਿਚੋਂ ।
^੮ਅਰਥਾਤ-ਫੋਕੀ ਕਾਵਾਂ ਰੋਲੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।   ^੯ਭੁੰਘੇ ।   ^{੧੦}ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ।   ^{੧੧}ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ” ।

ਜਾਨਤਾ ਤਬ ਬਛਾਈ ਉਸ ਕੀ ਕੰਉ ਕੀਮਤਿ ਕਉਣੁ ਪਹੁਚੈ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੁਖ ਕੇ ਕਹਿਐ ਬਛਾ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ
ਤਾਂ ਏਕੋ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਜੀਅ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਕਈ ਲੋਅ ਹੈਂ, ਤਿਨ ਕਾ ਕਿਛੁ ਕਹਿਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ ।
ਕਈ ਲੋਅ ਜੀਵਾਂ ਕੇ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਦਾਤਾ ਓਹੀ ਏਕੋ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ
ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਿ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ
ਜੀ ! ਹੋਰੁ ਜਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਪੀਰ ਪੁਰਖ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈਂ, ਸੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਸੁ ਬਛਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਸਮਾਨਿ
ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ—ਨਾ ਸਿਧੁ ਨਾ ਸੰਤ, ਨਾ ਭਗਤ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਜਾ ! ਹੋਉ ਕਉਣੁ
ਹਾਂ ਨੀਚੁ :—

ਨੀਚਾਂ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥
ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥
ਜਿਥੇ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਨਿ ਤਿਥੇ ਨਦਰਿ ਤੇਰੇ ਬਖਸੀਸ ॥੯॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਜਿ ਹਾਂ ਜਿ ਨੀਚਾਂ ਤੇ ਅਤਿ ਨੀਚੁ
ਹਾਂ ਅਰੁ ਕੀਟਾਂ ਤੇ ਕੀਟੁ ਹਾਂ, ਪਰੁ ਓਇ ਜਿ ਨੀਚ ਅਰੁ ਕੀਟੁ ਹੈਂ ਮਾਂ ਤਿਨਾਂ ਕੀਟਾਂ ਤੇ ਕੀਟੁ ਹਾਂ । ਉਇ
ਜਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਜਤੀ ਸਤੀ ਹੈਂ, ਹਠੀ ਤਪੀ ਹੈਂ, ਉਇ ਬਛੇ ਹੈਂ, ਉਨਿ ਸੰਉ ਕੇਹੀ ਰੀਸ ਹੈ । ਪਣੁ ਜਦ ਨੀਚਾਂ
ਕੈ ਤਾਈਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਮਾਲੇਗਾ ਤਬ ਜੇਹੀ ਨਜਰਿ ਕਰੈਗਾ ਤੇਹੀ ਬਖਸੀਸ ਹੋਇਗੀ, ਹਥਿ ਕਿਸੀ ਕੈ ਕਿਛੁ
ਨਾਹੀਂ । ਓਸੁ ਭਾਵੈਗਾ ਤਿਉਂ ਕਰੈਗਾ, ਅਵਰੁ ਉਪਾਵ ਸਕਲ ਬਾਦਿ ਹੈਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਸਿਮਰਨ । ਹੋ
ਰਾਜਾ ! ਜੇ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰਾਵੈ ਤਬ ਇਹੀ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰੀਐ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਸਲੋਕੁ^੧ ।

ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਬੇਜਤੇ ਸੁਕਰੁ ਲਾਇ ਸਮਾਧਿ ॥
ਜਾਕਉ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਅਰਾਧਤੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸੈ ਅਰਾਧਿ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੯੮ ॥

ਅਤੁਟ ਸਿਮਰਨ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਚਲਿਆ ਜਾਤਾ ਥਾ । ਅਰੁ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ
ਸੁਭਾਉ ਹੋਤਾ ਜਿ ਕਈ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਚਲਤਾ ਹੀ ਰਹਤਾ, ਕਈ ਦਿਨ ਬੈਠਿ ਹੀ ਰਹਤਾ; ਕਈ ਦਿਨਿ ਬੈਰਾਗ
ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਤਾ, ਕਈ ਦਿਨਿ ਚੁਪ ਹੀ ਕਰਿ ਰਹਤਾ; ਉਦਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਮਰਦਾਨਾ ਸਾਥਿ ਥਾ । ਤਬ ਏਕ
ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ, ਮਰਦਾਨੇ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਪਣੁ

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਚਾਵ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿੰ । ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਬੇਤਾ¹ ਬਾ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਹਲੁ ਨਜਰਿ ਆਇਆ । ਬਾਬਾ ਅਨੰਦ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿੰ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕੰਉ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉਂ-ਜੀ ! ਤੂੰ ਅਜੁ ਬਡੇ ਅਨੰਦ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿੰ ਬੈਠਾ ਹੈਂ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਜੀ ਏਕ ਪ੍ਰੀਤਾ ਹੈ ਬਾਤ ਪੁਛਣੇ ਕੀ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤੰਉ ਪੁਛਉਂ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਅਜੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰੇ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਪੁਛੁ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕੰਉ ਜਿ ਤੂੰ ਕਈ ਦਿਨਿ ਬੈਠਾ ਹੀ ਰਹਾ ਹੈਂ, ਸਿ ਕਵਨੁ ਹਨੁ ਕੀਆ ? ਅਰੁ ਕਈ ਦਿਨ ਚਲਤਾ ਬੈਰਾਗ ਮਹਿੰ ਰਹਿਆ ਸਿ ਕਵਨੁ ਬੈਰਾਗੁ ਗਿਆਨ ਉਪਨਿਆ ? ਕਈ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਹੋਇ ਸਿ ਕਵਨੁ ਤਪੁ ਪਕੜਿਆ ? ਅਬ ਤੂੰ ਸਹਜ ਮਹਿੰ ਹੈਂ ਸਿ ਕਵਨੁ ਚਾਉ ਕਿਸੁ ਬਾਤ ਕਾ ਉਪਜਿਆ ? ਅਵਰ ਦਿਨ ਨ ਕਿਛੁ ਬੋਲਤਾ ਨ ਬਕਤਾ, ਨ ਕਿਸੀ ਤਰਫ ਦੇਖਤਾ । ਤਬ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਬਹੁਤ ਅੰਦੇਸਮਾਨੁ² ਹੋਤਾ, ਅਬ ਤੂੰ ਹਰਖ ਤਮਾਸੇ ਚਾਉ ਮਹਿੰ ਨਦਰੀ ਆਇਆ; ਸਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਬਹੁਤ ਅਜੁ ਖੁਸੀ ਫਿਆ । ਪਣੁ ਜੀ, ਅਜੁ ਤਮਾਸੇ ਮਨਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਸੁ ਬਾਤ ਕਾ ਚਾਉ ਹੈ ? ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਮਿਤ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਸਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਰਥੁ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਮਹਿੰ ਛੰਤੁ:-

ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣਾ³ ਸਾਚਿ ਵਿਗਾਸੀ⁴ ਰਾਮ ॥
 ਮੋਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੇ⁵ ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥
 ਅਵਿਗਤੇ⁶ ਹਰਿ ਨਾਥੁ ਨਾਥਹੁ⁷ ਤਿਸੈ ਭਾਵੈ ਸੋ ਬੀਐ ॥
 ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ਦਾਤਾ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਤੂੰ ਜੀਐ ॥
 ਮੈ ਅਵਰੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਪਿਆਨੁ ਪੂਜਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿ ਰਹੈ ॥
 ਭੋਖ ਭਵਨੀ⁸ ਹਨੁ ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਗਹਿ ਰਹੈ⁹ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਏਹੁ ਚਾਉ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਬੰਧੁਆ¹⁰ ਬੰਦੀਖਾਨੇ¹¹ ਵਿਚਿ ਦੇਕਰਿ ਅਜੁ ਜੁ ਕੀਚਦਾ¹² ਹੈ ਫਿਰਿ ਉਸਦੇ ਬਾਬਿ ਸਾਹਿਬੁ ਉਸਨੇ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਕਾਟਹੁ ਅਰੁ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਤੇ ਏਸਨੇ ਨਿਕਾਲਹੁ, ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ ਲੇ ਆਵਹੁ । ਬਹੁਤਿ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਉਸੁ ਬੰਧੁਏ ਕੰਉ ਨਵਾਲਿ ਕਰਿ, ਖਵਾਲਿ ਕਰਿ, ਆਪਣਾ ਸਰਪਾਉ ਪਹਰਾਇੰਦਾ ਹੈ । ਸਰਪਾਉ ਘੋੜਾ ਦੇ ਵਜਹੁ ਆਪਣੇ ਹਸੁਰਿ ਰਖਦਾ ਹੈ; ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਉਸ ਕੇ ਮਨਿ ਸਹਜੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਤੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਮੈਂਸਾਰੁ ਸਭੁ ਕੂੜ ਕੇ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ਹੈ । ਲਬ, ਮੋਹ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਅਹੰਕਾਰ ਕਾ ਏਸੁ ਮੈਂਸਾਰ ਕੰਉ ਬੰਧਨ ਪਤੇ ਹੈਂ । ਤਿਸੁ ਕੂੜ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕੰਉ ਮੈਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇਵੇ ਕਰਣਾ । ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਕੇ ਬੰਧਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾਟੇ ਹੈਂ । ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਸਚੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਸਿ ਸਚਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮੁਬ ਸੰਉ ਮਿਲਿਆ ਹੈ; ਸਿਫਤਿ ਕਾ ਸਰਪਾਉ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਭਾਵ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੰਉ ਮੋਹਿਆ ਹਾਂ; ਹੋਰ ਬੇ ਜੀਉ ਪਰਚਤਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਸੁ ਸਿਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮੋਹਿਆ ਹੈ । ਸੁ ਕੇਹਾ ਠਾਕੁਰੁ ਹੈ ? ਅਵਗਤੁ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕੀ ਗਤਿ ਪਾਈ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ । ਕੈਸਾ ਹੈ ? ਅਨਾਥਾ ਕਾ ਨਾਥੁ ਹੈ । ਅਨਾਥਾ ਕੰਉ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਕਾ ਕੀਆ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰੈ, ਹੋਰਸ ਕਾ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਸੁ ਉਹੁ ਹਰਿ ਕੈਸਾ ਹੈ ਜਿਸੁ ਸਿਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਚਿਆ ਹੈ ? ਜਿਤਨੇ ਜੀਅ ਹੈਂ ਸਭਨਾ ਉਪਰਿ ਕਿਰਪਾਲੁ

¹ਗਜ਼ਾਤਾ ।

²ਚਿੰਤਾਮਾਨ ।

³ਬਹੁਤਾ, ਵਧੇਰੇ ।

⁴ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਈ ।

⁵ਪ੍ਰੀਤਮ (ਪਤੀ) ਨੇ । ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ “ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ” ।

⁶ਅਬਿਨਾਸੀ ।

⁷ਨਾਥਾਂ ਦਾ

ਨਾਥ, ਅਰਥਾਤ-ਮਾਲਿਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ।

⁸ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ “ਸੋ ਜੀਐ” ਹੈ ।

⁹ਤੀਰਥਾਂ

ਉਤੇ ਭੋਖ ਧਾਰ ਕੇ ਭਉਣਾ ।

¹⁰ਫੜਿਆ ਹੈ ।

¹¹ਕੈਦੀ ।

¹²ਜੇਲ ।

¹³ਕਰਦਾ ।

ਹੈ; ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਕਾ ਦਾਤਾ ਹੈ: ਐਸਾ ਦਇਆਲੂ ਪੁਰਖ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਭੇਖ ਨ ਆਵਤਾ ਹੈ ਕੋਈ, ਨ ਹੋਰੁ ਭਾਵਨੀ ਉਪਜਤੀ ਹੈ; ਨ ਕੋਈ ਮੇਂ ਹਨੁ ਨ ਤਪੁ ਜਾਨਤਾ ਹੰਉ; ਏਕੁ ਸਚੁ ਹੀ ਮੈਂ ਪਕੜਿ ਹੈ, ਉਸ ਹੀ ਸਚ ਕਾ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੇ ਬਕਸਹਿ ਤਬ ਕਰੀਉ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਹੁ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੂੰ ਜਿ ਸਉਂਦਾ ਨਾਹੀ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ਜੀ ? ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਸਭੁ ਕੋਈ ਅਠਾਪਤਾ ਹੈ; ਵਖਤਿ ਸਉਂਦੇ ਭੀ ਹੋਨਿ, ਵਖਤਿ ਜਾਗਦੇ ਭੀ ਹੋਨਿ, ਪਣੁ ਅਠੇ ਪਹਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਗਿ ਸਕਦਾ। ਪਣੁ ਜਿਉਂ ਤੂੰ ਜਾਗਦਾ ਹੈਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਜਾਂ ਤੁਧਨੋਂ ਸਚੁ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੁਣਿ ਕਿ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ? ਖਾਹਿ, ਪੀਉ, ਸੰਉ, ਬਹੁ, ਵਖਤਿ ਸਿਰਿ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਭੀ ਲੇਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਭਿੰਨਤੀ ਰੈਣਿ ਭਲੀ ਇਨਸ ਸੁਹਾਏ ਰਾਮ॥

ਨਿਜ ਘਰਿ ਸੂਤੜੀਏ ਬਿਰਹੁ ਜਗਾਏ ਰਾਮ॥

ਨਵਹਾਣਿ ਨਵ ਧਨ ਸਬਦਿ ਜਾਗੀ ਆਪਣੇ ਪਿਰ ਭਾਣੀਆ॥

ਤਜਿ ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਸੁਭਾਉ ਦੂਜਾ ਚਾਕਰੀ ਲੋਕਾਣੀਆ॥

ਮੈ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਕਾ ਹਾਰੁ ਕੰਠੇ ਸਾਥ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣੀਆ॥

ਕਰੈ ਜੋਤਿ ਨਾਨਕੁ ਸਚੁ ਮਾਗੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਭਾਣੀਆ॥ ੨॥ ੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਮੈਨੇ ਦਿਨੁ ਭੀ ਸੋਈ ਭਾਵੈ ਜਿਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਚਿਤ ਆਵੈ, ਭਿੰਨੀ ਰਾਤਿ ਭੀ ਸਾਈ ਭਲੀ ਜਿਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਚਿਤਿ ਆਵੈ। ਸਾਈ ਮੁਖਿ ਨੋ ਰਾਤਿ ਸੁਹਾਈ ਅਰੁ ਸੋਈ ਮੈਨੇ ਦਿਨੁ ਸੁਹਾਇ ਜਿਤੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਮਰੀਐ। ਅਰੁ ਸਚੁ ਤੰਉ ਪਾਇਆ, ਸਚੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਿਜ ਘਰੁ, ਤਿਸੁ ਨਿਜ ਘਰਿ ਮਹਿ ਜਾਇ ਸੁਤਾ। ਪਣੁ ਪ੍ਰੇਮ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜੀ ਕਾ ਮੇਰੈ ਅੰਤਰਿ ਹੈ ਸੁ ਮੁਖ ਕੰਉ ਸੋਵਣੈ ਨਾਹੀਂ ਵੇਤਾ, ਮੈਂ ਨਾਹੀਂ ਜਾਗਦਾ, ਮੁਖ ਕੰਉ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਗਾਵਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਈ ਖਸਮ ਕੰਉ ਖੁਸੀ ਆਵਤੀ ਹੈ ਜਿ ਜੋਬਨਵੰਤੀ ਹੋਤੀ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਜਿ ਖਸਮ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ, ਸਾਈ ਖਸਮ ਕੰਉ ਭਾਵੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਭਗਤੁ ਹੋਇ, ਜੋਬਨਵੰਤੁ ਹੋਇ, ਜਬ ਸੇਵਾ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰੈ, ਕਿਆ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ? ਨਾਮੁ, ਦਾਨੁ, ਇਸਨਾਨੁ, ਸੀਲੁ, ਸੰਜਮੁ, ਦੈਆ, ਭਾਉ-ਭਗਤਿ ਕਰੈ, ਸਿਮਰਣ ਮਹਿ ਜਾਗਤਾ ਰਹੈ, ਤੰਉ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਭਾਵੈ। ਜਿਤਨੀ ਮਿਹਨਤਿ ਕਰੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ, ਇਤਨਾ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਭਾਵੈ। ਜਾਂ ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਛਡੈ-ਅੰਤਰ ਨ ਰਾਖੈ; ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜਿ ਹੈ ਸਭੁ ਤਿਆਗਿ ਦੂਰਿ ਕਰੈ; ਸੈਂਸਾਰ ਮਾਇਆ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਛਡੈ; ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜੀ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰੈ, ਤੰਉ ਏਸ ਕੰਉ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ। ਜਬ ਇਉਂ ਨਿਰਾਲੰਬੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਟਹਲ ਕਰੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ, ਤੰਉ ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਪਾਵੈ। ਸੋਹਾਗਣਿ ਕੀ ਨੀਸਾਣੀ ਹਾਰ ਹੈ, ਫੂਲਾ ਗਲਿ ਪਹਿਰਤੀ ਹੈ; ਆਭਰਨੁ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰਿ ਕੈ ਸਿਮਰਣ ਕਾ ਹਾਰੁ ਗਲਿ ਪਹਿਰਿਆ ਹੈ। ਸਚ ਕਾ ਸਬਦੁ ਏਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਨੀਸਾਣੀ ਹੈ। ਜਬ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਬ ਇਸੁ ਨੀਸਾਣੀ ਤੇ ਜਾਨੀਐ ਜਿ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਲੋਕੁ ਹੈ। ਏਹੁ ਨੀਸਾਣੀ ਨਾਮ ਕਾ ਹਾਰੁ ਹੈ ਮੇਰੈ ਗਲਿ। ਅਰੁ ਮੈਂ ਮੰਗਤਾ ਕਿਆ ਹੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੀ। ਦੋਵੈ ਹਥਿ ਜੋਤਿ ਕਰਿ ਅਠੇ ਪਹਰਿ ਜਿ, “ਜੀ ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਏਹੀ ਸਚ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ, ਜੇ ਤੁਭ ਭਾਵੈ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤਾਂ ਤੂੰ ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਕਰਿ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਪਿਰਮੁ”।

^੨ਹੱਥ।

^੩ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ।

^੪ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਆਲੰਬ

(ਆਸਰੇ) ਛੱਡ ਕੇ।

^੫ਗਹਿਣੇ, ਜੇਵਰ।

^੬ਤੋਂ।

ਕਰਿ ਮੁਖ ਕੰਉ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ, ਬੁਨੁ ਦੂਰਿ ਕਰਿ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ^੧ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਪਣੁ ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਤੁਝ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਆਖਾਂ ?” ਕਹੈ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਆਖੁ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਕੋਈ ਜਿ ਜਾਗੈ ਸਿ ਕਿਆ ਸਿਮਰੈ ? ਕਿਆ ਗਾਵੈ ? ਕਿਆ ਧਿਆਨੁ ਧਰੈ ? ਕਿਆ ਸਮਝੈ ? ਕਿਆ ਸਮਝਿ ਕਰਿ ਕਮਾਵੈ ਅਰੁ ਸਮਝੈ ਕਮਾਵੈ ਤਉ ਫਲੁ ਕਿਆ ਪਾਵੈ ? ਅਰੁ ਜਿ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਸਿ ਤਿਸ ਕੀ ਰਹਿਤ ਕਿਆ ? ਉਹੁ ਜਿ ਅਥਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਅਪਰੰਪਰੁ^੨ ਹੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਕੜਿਆ ਜਾਇ ? ਏਹੁ ਕਥਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਜਾਗੁ ਸਲੋਨਤੀਏ^੩ ਬੋਲੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਮ ॥ ਜਿਨਿ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਆਤੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਰਾਮ ॥
ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ^੪ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝਏ ॥
ਉਹੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਏ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ਤ੍ਰਿਭਵਣ^੫ ਸੋਝੀ ਸੂਝਏ ॥
ਰਹਿ ਅਤੀਤੁ^੬ ਅਪਰੰਪਰਿ ਰਾਤਾ ਸਾਚੁ ਮਨਿ ਗੁਣ ਸਾਰਿਆ ॥
ਉਹੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਭਨੀ^੭ ਠਾਈ ਨਾਨਕਾ ਉਰਧਾਰਿਆ^੮ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮੁ ਆਵੈ ਅਰੁ ਜਿਸ ਕੋ ਬਾਬਿ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਵੈ ਸੋਈ ਜਾਤੈ । ਅਰੁ ਜਿ ਜਾਗੈ ਸਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੈ ਅਰੁ ਜਿ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਮੰਨੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੰਉ, ਸਿ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਮਹਾਂ ਫਲੁ ਲਾਗੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿ ਕਿਆ ਹੈ ? ਅਕਥ ਜਿ ਪਰਮੇਸਰੁ, ਹੈ, ਕਥਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ ਤਿਸ ਹੀ ਕੰਉ ਕਥਉ । ਸੁ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਮਹਿ ਹੈ ਜਿ ਗਾਵੈ, ਸੁਣੈ, ਮੰਨੈ ਤਿਸ ਕੰਉ ਮਹਾਂ ਫਲੁ ਲਾਗੈ । ਏਹੁ ਜਿ ਅਕਥ ਕੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਸਿ ਨਿਰਬਾਣੁ ਪਦੁ^੯ ਹੈ । ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਏਸੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਪਦੁ ਕੰਉ ਬੂਝਤਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਸਮਝਤਾ । ਕੋਈ ਕੋਟ ਮੰਧੇ^{੧੦} ਗੁਰ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ^{੧੧} ਸਮਝੈ ਸੁ ਸਮਝੈ । ਅਰੁ ਜਿ ਸਮਝੈ ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਤੁਤਿ ਕਿਆ ਹੋਇ ? ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਹਿਆ ਹੈ ਤੈਸੀ ਹੀ ਉਸ ਕੀ ਚਾਲ ਹੈ । ਸੋਈ ਸਬਦੁ ਉਹੁ ਸਬਦੁ ਮੰਉ ਸਮਝਿ ਗਿਆ । ਉਨਿ ਆਪਸ ਕੰਉ ਦੂਰਿ ਕੀਆ । ਨਿੰਦਾ, ਖੁਦੀ, ਅਭਿਮਾਨੁ, ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ, ਮੋਹੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਸਭ ਉਸ ਤੇ ਮਿਟਿ ਗਏ । ਜਬ ਗਰੀਬੀ ਕੋ ਘਰਿ ਮਨ ਆਇਆ ਸਭਸ^{੧੨} ਕੀ ਰੋਣਿ^{੧੩} ਹੋਇਆ, ਤਬ ਉਹੁ ਐਸਾ ਹੂਆ । ਤਬ ਉਸ ਕੰਉ ਫਲੁ ਕਿਆ ਲਾਗਾ ? ਤ੍ਰਿਹਾਂ ਲੋਅ^{੧੪} ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਸਿ ਕਉਂ ਲਾਗਾ ਨਜਰਿ ਆਵਣੈ । ਉਹੁ ਐਸਾ ਹੂਆ ਮੈਂਸਾਰ ਤੇ ਅਰੁ ਮਾਇਆ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਤੇ, ਉਹੁ ਨਿਰਲੰਬੁ ਅਤੀਤੁ ਲਾਗਾ ਰਹਣੇ । ਏਹੀ ਉਸ ਕੀ ਚਾਲ ਹੋਈ । ਇਸ ਤੇ ਨਿਰਲੰਬੁ ਜਾਣਿਆ ਜਿ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਤੇ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜਿ ਮਾਇਆ ਤੇ ਅਤੀਤੁ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਅਪਰੰਪਰੁ ਜਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਿ ਅਨੇ ਪਹਰ ਉਸ ਕੇ ਰਸਨਾ^{੧੫} ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਮੁਖ ਤੇ ਸਚੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ਗਾਇ ਸਾਰਤਾ^{੧੬} ਹੈ, ਸਿ ਜਾਣੀਐ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅਪਰੰਪਰੁ ਪੁਰਖੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕੈਸਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਕੜਿਆ ਜਾਇ ? ਨਜਰਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ,

^੧ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਪਾਰ ਰਹਿਤ । ^੨ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਏ । ^੩ਨਿਰਵਾਣ (ਮੁਕਤ) ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ^੪ਭਾਵ-ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ । ^੫ਨਿਰਵਾਣ (ਮੁਕਤ) ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ^੬ਰਾਗ-ਦੋਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਲੇਪ । ^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਸਰਬ” । ^੮ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ । ^੯ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਦ । ^{੧੦}ਕੋਟ (ਕਰੋੜ) ਮਧੇ (ਵਿਚੋਂ) । ^{੧੧}ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ । ^{੧੨}ਸਾਰਿਆਂ । ^{੧੩}ਧੂੜ (ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਭਾਵ-ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਦਾਸ (ਟਹਿਲੂਆ) । ^{੧੪}ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ । ^{੧੫}ਜੀਭ । ^{੧੬}ਸਿਮਰਦਾ ।

ਹਥਿ ਪਕੜਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ; ਪਕੜੀਐ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਕੜੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
 “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਉਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਏਹੀ ਪਕੜਣਾ ਹੈ ਜਿ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਬਿਸਾਰੀਐ ਨਾਹੀ, ਤਬ ਇਸੁ ਬਾਤ ਸੰਉ
 ਪਕੜੀਐ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ, ਜਿ ਪਕੜਿਆ ਚਾਹੈ ਹਿਰਦੇ ਕੇ ਬਿਬੇ, ਉਰਧਾਰਿ ਰਾਖੈ। ਏਸੁ ਬਾਤ ਕਾ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ।
 ਵਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੂੰ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਜੀ,
 ਏਕ ਬਾਰ ਅਵਰੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੰਉ ਸੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਬਾਬਾ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ
 ਜਿ, ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਕਹੁ ਜਿ ਤੇਰੈ ਜੀ ਉਪਜਤੀ ਹੈ ਸਿ ਕਹਿਆ ਕਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਾਤ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ
 ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਦਾ ਹੈਂ ਸਿ ਸਚੈ ਸਚ ਕਹਦਾ ਹੈਂ, ਕਿਉਂ ਜਿ ਤੈਂ ਸਚੁ
 ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਈਐ ਸਿ ਕਿਸੁ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਾਈਐ ਅਰੁ
 ਦੇਹੀ ਜਿ ਸੀਝੈ ਸਿ ਕਿਸੁ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਸੀਝੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਜਿ ਏਹੁ ਕਾਚੀ ਦੇਹੀ ਮਿਲੈ, ਪਛਾਣੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ
 ਪਛਾਣੈ ? ਏਹੁ ਜਿ ਸੇਵਾਰਿ ਮਹਿੰ ਦੁਖੁ ਨੁਖੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਝੋਲੇ ਹੈਂ ਸਿ ਏਸੁ ਕੰਉ ਛੋਲਾਇ ਲੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਪਰਮੇਸੁਰ
 ਕੈ ਰਾਹਿ ਚਲਣੈ ਨਾਹੀ” ਦੇਤੇ। ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ ਚਾਹੈ, ਪਾਤੁੰ ਏਸੁ ਕੰਉ ਮਿਲਣੈ ਨ ਦੇਹੀ। ਏਹੁ
 ਤਾਂ ਵਡਾ ਬਗੜਾ ਪੈਆ, ਏਹੁ ਬਗੜਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਨਿਬੜੈ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਏਹੁ ਬਗੜਾ ਨਿਬੜੈ
 ਤਿਵੈਂ ਬੁਕਾਇ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਤੀਏ ਭਗਤਿ ਸਨੌਹੀ ਰਾਮ॥
 ਗੁਰਮਤਿ ਮਨਿ ਰਹਸੀ ਸੀਬਸਿ ਦੇਹੀ ਰਾਮ॥
 ਮਨੁ ਮਾਰਿ ਰੀਝੈ ਸਬਦਿ ਸੀਝੈ ਤੂੰ ਲੋਕ ਨਾਥੁ ਪਛਾਣਝੈ॥
 ਮਨੁ ਭੀਗਿ ਭੋਲਿ ਨ ਜਾਇ ਕਤਹੀ ਆਪਣਾ ਪਿਰੁ ਜਾਣਝੈ॥
 ਮੈ ਆਧਾਰੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਖਸਮੁ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤਾਣੁ ਤਕੀਆ ਤੇਰਓ॥
 ਸਾਚਿ ਨੂਚਾ ਸਦਾ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰੁ ਸਬਦਿ ਬਗਰੁ ਨਬੇਰਿਓ॥ ੪॥ ੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਿਨ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਸੰਉ
 ਅਸਨੌਹੁ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਮਹਲਿ^੧ ਜਾਹਿੰਗੇ, ਉਹਿ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈਅਹਿੰਗੇ। ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਤਬ
 ਸੀਝੇਗੀ^੨ ਸਬ ਕੁਸੁਦੁ ਤੇ ਨੁਖੁ ਹੋਇ; ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ, ਨੁਮਤਿ ਜਾਇ ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਸੀਝੈ। ਗੁਰੂ
 ਜੀ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨ ਕੰਉ ਮਾਰੇ, ਮਨੁ ਮਾਰੇ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਉਪਰਿ ਰੀਝੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਚਾਲ ਕਮਾਵੈ,
 ਦੁਖੀ ਲੋਕ ਨਾਥੁ^੩ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਪਛਾਣੈ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਸੈਂਸਾਰ ਦੁਖ ਕੇ ਝੋਲੈ,
 ਭਿਗੋ ਨ ਭੋਲੈ, ਅਸਥਿਰੁ ਰਹੈ ਪਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ। ਜਿਨਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਤਿਨ ਕੰਉ ਉਸ ਹੀ ਸਾਹਿਬ
 ਕਾ ਤਾਣੁ^੪, ਉਸ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਮਾਣ, ਉਸ ਹੀ ਕੀ ਓਟ, ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਤਕੀਆ ਹੈ। ਸਾਸੁ ਭਰਿ, ਪਲਕ ਭਰਿ
 ਸਾਹਿਬ ਕਿਵੈ ਛੋਡਿ ਨਾਹੀ^੫ ਸਕਤੇ। ਉਹਿ ਸਚ ਸੰਉ ਮਿਲੈ, ਸੂਚੇ ਹੋਏ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਗੜਾ ਦੁਕਿ
 ਗਇਆ; ਸਾਤਿ ਆਈ, ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਹੁਆ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਾ ਮਰਦਾਨਾ। ਤਬ
 ਚਰਨੀ ਲਾਗਿ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰਹੈਂ ਹੀ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਕਾ
 ਬਗੜਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੇ ਤੂਟੇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂੰ ਮੈਂ ਮੁਕਤਾ
 ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਬੰਧਨਾਂ ਤੇ ਖਲਾਸੁ ਕੀਆ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪਸਾਉ” ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ

^੧ਮਾਇਆ।

^੨ਸਨੌਹ, ਪ੍ਰੇਮ।

^੩ਸਾਹਿਬ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਦੇ ਮਹਲ (ਘਰ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ।

^੪ਤਰੇਗੀ।

^੫ਤਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਥ (ਸ਼੍ਰਾਮੀ)।

^੬ਸ਼ੋਰ ਹੈ।

^੭ਕ੍ਰਿਪਾ-ਭਾਵ, ਮਿਹਰਵਾਨੀ।

ਪਸਾਉ, ਧਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਪਸਾਉ, ਜਿਸ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਦਾਨੁ ਪਾਇਆ । ਸਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ । ਜਿਨਿ ਅਪਰੰਪਰੁ ਪੁਰਖੁ ਧਿਆਇਆ ਸੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ” ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ, ਮੋਹੁ, ਲੋਭੁ, ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬਗਤੁ ਚੁਕਾਇ ॥

ਬਹੁੜਿ ਨ ਦੁਰਮਤਿ ਉਪਜੈ ਗੁਰੁ ਸੰਜਮੁ ਦੀਆ ਬਤਾਇ ॥

ਸੰਤਨ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਨਿ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਇ ॥ ੯੯ ॥

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਇਕ ਵੈਸ਼ਣਵ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਆਇਆ ਰਜਪੂਤਾ ਮਹਿ । ਤਬ ਉਹਾ ਏਕਿ ਬੈਸਨਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਖੋਜੀ ਮਿਲਿ ਗਏ ਉਸ ਹੀ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕੀ ਧਰਤੀ । ਉਨਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹੀ ਜਿ, “ਰਾਮ ਰਾਮ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਰਾਮ ਰਾਮ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ, ਆਈਐ ਜੀ, ਬੈਠੀਐ ਜੀ” । ਅਗੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੈਠਾ ਸਿਮਰਨੁ ਧਿਆਨ ਕੈ ਬਿਖੇ ਬਾ । ਤਬ ਉਹਿ ਆਇ ਮਿਲੇ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿ ਕਰਿ ਭੰਡਉਤਿ^੧ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕਹਹਿ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਾਰੈ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਕਹੀਐ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸੈਂਸਾਰੁ ਕੈ ਬਿਖੈ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਪਰਸਿਧ ਹੈ । ਹਮ ਸੁਨਤੇ ਬੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ, ਇਬ ਤੇਰਾ ਸਾਵਧਾਨੁ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜੀ । ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ ਜੀ ! ਕਹਤੇ ਬੇ ਲੋਕ ਜਿ ਐਸੇ ਐਸੇ ਰੂਪਿ ਹੋਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ; ਪਣੁ ਹੁਣਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਜਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜੀ । ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਤਿ ਉਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈਐ ਤਉ ਹਮ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਹਿ, ਨਾਤਰ ਹਮਾਰਾ ਬਿਚੁ^੨ ਬੋਰਾ ਹੈ ਅਰੁ ਬਾਤ ਬਡੀ ਹੈ, ਬਡੇ ਕੀ ਬਾਤ ਬਡੇ ਹੀ ਬੁਝੈ । ਪਣੁ ਜੀ ਦੀਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਸੁਨਾਈਐ ਜੀ” । ਜਬ ਉਨਹੁ ਅਧੀਨਤਾ ਬਹੁਤੁ ਕਰੀ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਰੰਗਿ ਘਣੇ^੩ ਅਤਿ ਰੁੜੇ ॥

ਦੀਨ ਦਇਆਲੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਮੋਹਨੁ ਅਤਿਰਸ ਲਾਲ ਸਗੁਣੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ‘ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਛਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਉਸ ਕੇ ਰੂਪ ਕੀ ਸੋਭਾ

^੧ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ^੨ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੩ਭੰਡੇ (ਜੋਟੇ) ਵਾਂਗੂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੰਬੇ ਪੈ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੀ ।

^੪ਭਾਵ-ਵਿਤ, ਬਲ, ਤਾਕਤ ।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਰੰਗਿ ਘਣੇ ।”

ਕਿਆ ਕਹਿ ਕਰਿ ਕੋਈ ਬਖਾਨੈ, ਉਸ ਕਾ ਟੰਗ ਬਰਨਿਆ ਨ ਜਾਈ; ਰੂੜੀ ਤੇ ਰੂੜਾ, ਡਲੈ ਤੇ ਡਲਾ, ਚੰਗੇ ਤੇ ਚੰਗਾ, ਨੀਕੇ ਤੇ ਨੀਕਾ ਸੋਭਾ ਮਾਨੁ; ਉਸ ਕੈ ਦਰਸਨ ਕੀ ਭੋਭਾ ਕਿਆ ਬਰਨੀ ਜਾਇ ! ਉਹੁ ਅਪਾਰੁ ਅਭਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਉਹੁ ਦੀਨ ਕਾ ਦੇਨਹਾਰੁ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੋਹਨ ਤੇ ਅਤਿ ਮੋਹਨੁ ਹੈ ਜਿਸ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸੰਉ ਮਨੁ ਮੋਹਿਆ ਜਾਇ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਤਿਸੁ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਾ ਕਿਆ ਕੋਈ ਬਖਿਆਨੁ ਕਰੈ। ਲਾਲਹੁ ਤੇ ਲਾਲੁ ਗੂੜੇ ਤੇ ਅਤਿ ਗੂੜਾ। ਉਹੁ ਐਸਾ ਠਾਕੁਰ ਹੈ। ਪੁਰਖਹੁ ! ਉਸ ਕੀ ਗਹਨਗਤਿ^੧ ਉਹੀ ਜਾਨੈ, ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਕਿਆ ਜਾਨੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ^੨।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬਹੁੜਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਹੁ ਤਉ ਲਾਲੁ ਹੀ ਥਾ, ਪਣੁ ਜੀ ਉਸ ਤੇ ਜਿ ਤੁਮ ਕਉ ਲਾਲੀ ਚੜੀ ਹੈ ਤਿਸੁ ਲਾਲੀ ਕੀ ਭੀ ਮਿਤਿ^੩ ਕਿਛੁ ਬਰਨੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਧੰਨਿ ਹੈ ਠਾਕੁਰੁ ਜਿਨਿ ਤੁਮ ਰਚੈ ਹਉ ! ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਭੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਕਾ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਹੋਇ, ਕਿਛੁ ਉਹੁ ਭੀ ਕਰਿ ਸਕੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਏਹੁ ਕਥਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਅੰਤਰਿ ਦੇਖਿ ਸਬਦ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਅਵਰੁ ਨ ਠੰਗਣਾ^੪ ਹਾਰਾ।

ਅਹਿਨਿਸਿ ਜੀਆ ਦੇਖਿ ਸਮਾਲੈ ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰਾ^੫ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਆਪੇ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਜਿਸ ਤੇ ਭਲਾ ਹੋਇ ਕਿ ਬੁਰਾ ਹੋਇ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਬੁਰਾ ਹੋਇ ਸਿ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰੈ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਹੋਇ ਸਿ ਆਪੇ ਕਰੈ। ਆਪੇ ਸਾਜੇ, ਆਪੇ ਢਾਹੇ, ਆਪੇ ਰੰਝੇ, ਆਪੇ ਨ ਰੰਝੇ, ਆਪੇ ਕਰੈ, ਆਪੇ ਕਰਾਵੈ। ਹਮ ਏਹੁ ਬਾਤ ਆਤਮੇ ਮਾਹਿ ਬੀਚਾਰਿ ਦੇਖੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਮਾਰਾ ਮਨ ਮਾਨਿਆ ਹੈ ਜਿਉਂ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਬਿਨਾਂ ਜੀਆ ਕਾ ਬੋਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਾਨਹੁ ! ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜੀਅ ਕਉ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਸਮਾਲਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਹੈ; ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਲਿਖਿਆ ਮਨੁਖ ਸਾਥਿ ਵਾਪਰਤ ਹੈ; ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸਿ ਆਪੇ ਕਰੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ^੬।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜਿਨਹੁ ਏਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪੀਆ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ, ਤਿਨਹੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪੀਆ ? ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਸੁ ਕਹਾਂ ਬਸਤਾ ਹੈ ? ਪੀਵਣ ਹਾਰੇ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪੀਵਤੇ ਹੈਂ ? ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਨਾਈਐ ਜੀ, ਏਹੁ ਕਥਾ^੭। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਊਪਰਿ ਕੂਪੁ^੮ ਗਗਨ^੯ ਪਨਿਹਾਰੀ^{੧੦} ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਣ ਹਾਰਾ।

ਜਿਸ ਕੀ ਰਚਨਾ ਸੋ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਲਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਉਹੁ ਜਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਹੈ ਸਿ ਤਿਸ ਕਾ ਬਾਸਾ ਗਗਨ ਮਹਿ ਹੈ। ਗਗਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸਭ ਤੇ ਊਪਰਿ ਹੈ; ਉਹਾਂ ਏਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲ ਕਾ ਕੂਆ^{੧੧} ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਊਪਰਿ ਜਾਇ ਚੜੈ ਦਸਵੈਂ ਦੁਆਰਿ ਸਿ ਏਸੁ ਜਲ ਕਉ ਪਾਵੈ। ਅਰੁ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਹਣ ਸਾਦਖੀ^{੧੨} ਨਾਹੀ; ਏਹੁ ਬਿਧਿ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿਨਿ ਬਣਾਈ ਹੈ; ਅਕੈ^{੧੩} ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੀ ਜਾਣੈ,

^੧ਭੇਤ (ਮਰਮ) ਦੀ ਗੱਲ।

^੨ਮਿਣਤੀ, ਮਰਯਾਦਾ।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ ‘ਰਾਂਗਣਿ’।

^੪ਇਹ

ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ “ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਰੰਗਿ ਘਣੇ” ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰ ਕੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਦਲ ਦਿਤੀ ਹੈ।

^੫ਅੰਬ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਖੂਹ।

^੬ਭਾਵ-ਦਸਮ ਦੁਆਰ।

^੭ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀ (ਪਣਿਹਾਰ)।

^੮ਖੂਹ।

^੯ਸਦ੍ਰਿਸ਼, ਤੁੱਲ, ਬਰਾਬਰ।

^{੧੦}ਅਥਵਾ, ਯਾ, ਜਾਂ।

ਜਿ ਉਹ ਚੜਿਆ ਹੋਇ, ਜਿਨਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਪੀਆ ਹੋਇ । ਰਾਮੁ ਜਨਹੁ ! ਅਵਰ ਕਾ ਕਾਮੁ ਨਾਹੀ । ਬੋਲਹੁ
ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ ਜਿਨਹੁ ਏਹੁ
ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਪੀਆ ਜਿ ਕਿਸ ਤੇ ਪੀਆ ? ਕਿਨਿ ਬਤਾਇਆ ? ਕਿਨਿ ਦਿਖਾਇਆ ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਪੀਆ ਤਿਨ ਕੀ
ਕਵਣ ਗਤਿ, ਕਵਣ ਚਾਲ ? ਕਿਆ ਉਨਹੁ ਕਮਾਇਆ ? ਉਹਿ ਕੋਏ ਭਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਕਹੀਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਪਸਰੀ ਕਿਰਣਿ ਕਮਲ ਪਰਗਾਸੇ^੧ ਸਸਿ^੨ ਘਰਿ ਸੂਰੁ^੩ ਸਮਾਇਆ ।

ਕਾਲੁ ਬਿਧੁਜਿ^੪ ਮਨਸਾ^੫ ਮਨਿ ਮਾਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਉਨ ਕੀ ਏਹੁ ਪਰਕਿਰਤਿ^੬ ਭਈ
ਜਿ ਸੂਰਜ ਮਈ^੭ ਕਮਲੁ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਜਬ ਲਗੁ ਸੂਰਜੁ ਨਾਹੀ ਚੜਤਾ ਤਬ ਲਗਿ ਕਮਲਿ ਮੁਖਿ ਮੁਦਿਐ ਹੋਤੇ ਹੈਂ । ਜਬ
ਸੂਰਜ ਚੜਿਆ ਤਬ ਸੂਰਜ ਕੀ ਕਿਰਣੀ ਨਿਕਲਤੀਆਂ ਸਾਥਿ ਕਮਲੁ ਕੰਉ ਬਿਗਾਸੁ^੮ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਤਿਉਂ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਉਹੁ
ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇ ਆਤਮੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਇ ਪ੍ਰਗਟਤਾ ਹੈ, ਉਸੁ ਕੇ ਮਨਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ^੯
ਬਿਗਾਸੁ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਇਸੁ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿ ਤੇ ਉਹੁ ਜਾਨੀਤਾ ਹੈ ਜਿ ਇਨਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਏਸੁ
ਮਹਿ ਹੈ । ਅਵਰੁ ਕਵਣੁ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿ ਉਨ ਕੀ ਜਿਸ ਤੇ ਪੈਛਾਨੇ ਜਾਹਿ ? ਸਸਿ ਕਹੀਐ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰੁ ਕਹੀਐ ਸੂਰਜ;
ਸਸਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸੀਤਲੁ ਹੈ ਅਰੁ ਸੂਰਜੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤਤਾ ਹੈ, ਉਨਹੁ ਐਸੀ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ, ਐਸੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰੀ ।
ਸਕਤਿ ਜਿ ਥੀ ਸਿਵ ਮਹਿ ਸਮਾਇ ਲੀਤੀ । ਸਕਤਿ ਤੇ ਸਿਉ^{੧੦} ਹੋਈ ਤੇ ਸੀਤਲੁ ਹੋਆ । ਉਨਹੁ ਜਿਨਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ
ਜਲੁ ਪੀਆ ਹੈ ਉਨ ਕੀ ਤਪਤਿ ਮਿਟਿ ਗਈ; ਉਹਿ ਸੀਤਲੁ ਭਏ ਉਨਹੁ ਸਿਵ ਮਹਿ ਸਕਤਿ ਸਮਾਇ ਲੀਤੀ । ਜਹਾਂ
ਸਕਤਿ ਤਪਤਿ ਥੀ ਤਹਾਂ ਕਾਲ ਕੀ ਦੋਹੀ ਥੀ । ਜਬ ਉਨਹੁ ਸਕਤਿ ਸਿਉ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈ, ਕਾਲ ਕੀ ਦੋਹੀ ਦੂਰਿ ਹੋਈ,
ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਦੋਹੀ ਛਿਰੀ ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਮਨਸਾ ਧਾਵਤੀ ਥੀ ਏਹੁ ਮਨਿ ਇਕ ਘਰਿ ਰਾਖੀ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਏਹੁ
ਬਾਤ ਉਨਹੁ ਪਾਈ ਗੁਰੂ ਤੇ । ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਮਾਈ, ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬਸਤੁ ਪਾਈ । ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ
ਦਿਖਾਈ । ਭਾਈ ਰਾਮ ਕਨਹੁ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਇਉਂ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ,
ਉਹਿ ਇਸ ਹੀ ਸੈਂਸਾਰ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ, ਸੈਂਸਾਰ ਮਹਿ ਖਾਤੇ ਕਮਾਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਕਿਛੁ ਉਨ ਕੰਉ ਏਹੁ ਸੈਂਸਾਰ ਕਾ ਰੰਗੁ
ਭੀ ਮਨ ਮਹਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਅਤਿ ਰਸਿ ਰੰਗਿ ਚਲੁਲੇ ਰਾਤੇ^{੧੧} ਦੂਜੈ ਰੰਗੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਨਾਨਕ ਰਸਨਾ ਰਸਾਇਣਿ ਰਾਤੀ^{੧੨} ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭ^{੧੩} ਸੋਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਉਹਿ ਜਿ ਹਰਿ ਜਨ ਹੈਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਬਿਗਾਸੇ” । ^੨ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਖੰਬਾ ਸੂਰ-ਇਤਾ) । ^੩ਸੂਰਜ ਅਰਥਾਤ-ਪਿੰਗਲਾ ਨਾਤੀ
ਅਥਵਾ ਸਜਾ ਸੂਰ । ^੪ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ । ^੫ਵਾਸਨਾ । ^੬ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਸੁਭਾਉ । ^੭ਸੂਰਜ ਮੁਖੀ
(ਕਮਲ) । ^੮ਪ੍ਰਭੁਲਤਾ । ^੯ਹਮੇਸ਼ਾਂ । ^{੧੦}ਬਿਵ (ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ) । ^{੧੧}ਸਹੀ ਪਾਠ-
“ਅਤਿ ਰਸਿ ਰੰਗਿ ਚਲੁਲੇ ਰਾਤੀ” । ^{੧੨}ਸਹੀ-“ਨਾਨਕ ਰਸਨਿ ਰਸਾਏ ਰਾਤੇ” । ^{੧੩}ਸਹੀ ਪਾਠ-
“ਪ੍ਰਭੁ” ।

ਕੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੰਉ ਅਵਰੁ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਰੰਗੁ ਚੜ੍ਹਤਾ ਨਾਹੀ, ਉਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਰੰਗਿ ਚੜ੍ਹਲੇ ਹੈਂ ।
 ਉਨ ਕੀ ਜਿ ਰਸਨਾ ਹੈ ਜਿ ਰਾਮ ਰਸ ਸਾਥਿ ਰੰਗਿ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਨਕੇ ਮਨ ਕੇ ਬਿਖੇ ਭੀ ਰਾਮੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ ਅਰੁ
 ਉਨ ਕਿਆਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਕੇ ਬਿਖੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ । ਜਿ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੀ ਕਰਿ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ, ਅਵਰੁ
 ਨਾਹੀ ਪੇਖਤੇ । ਉਨ ਕੇ ਸ੍ਵਣ ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਥਾ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਸੁਣਤੇ ।
 ਉਨ ਕੇ ਹਾਥ ਕੇ ਬਿਖੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ । ਜਿ ਸੰਤਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਪਰਮੇਸੁਰ
 ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਪੁੰਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ; ਉਨ ਕੇ ਚਰਨਨ ਕੇ ਬਿਖੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ, ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਮਾਰਗਿ
 ਚਲਤੇ ਹੈਂ, ਅਵਰ ਮਾਰਗਿ ਨਾਹੀ ਚਲਤੇ । ਉਨ ਕਿਆਂ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ, ਜਿ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਿ
 ਕੇ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜਸੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ । ਉਨ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ ਜਿ ਘਰ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ
 ਜਸੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ । ਉਨ ਕੇ ਧਨ ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਅਰਥਿ ਬੀਜਤੇ ਹੈਂ ।
 ਉਨ ਕੇ ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ ਜਿ 'ਵਾਹਗੁਰੂ, ਗੰਗਾ, ਬਿਸਨ ਕਰਿ ਕੈ' ਜਲੁ ਪੀਤੇ ਹੈਂ । ਉਨ ਕੇ
 ਪਰਸਾਦਿ ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ ਜਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੁਖਿ ਪਰਸਾਦੁ
 ਬਾਹਤੇ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੀ ਭੂਖ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ ਜਬ ਭੂਖ ਲਗਤੀ ਹੈ ਤਬ ਕਹਤੇ ਹੈਂ 'ਜਬ ਠਾਕੁਰੁ ਦੇ ਤਬ
 ਖਾਈਐ।' ਉਨ ਕੇ ਰਜਣੇ ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ, ਜਬ ਅਧਾਵਤੇ ਹੈ ਤਬ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ 'ਧੰਨੁ ਠਾਕੁਰੁ,
 ਧੰਨੁ ਨਾਰਾਇਣੁ, ਤੇਰਾ ਪਰਸਾਦੁ ਆਪਾਏ ਜੀ ।' ਕਹੈ, ਧੰਨੁ ਤੂੰ, ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਦੀਆ ਹੈ ।' ਉਨ ਕੇ ਜਾਗਣੇ
 ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ, ਜਾਗਤੇ ਹੈਂ ਤਉ ਸਿਮਰਣੁ ਹੀ ਮਹਿ ਜਾਗਤੇ ਹੈਂ । ਉਨ ਕੇ ਸੋਵਣੇ ਮਹਿ ਭੀ
 ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ ਹੈ ਸੋਤੇ ਹੈਂ ਤਉ ਉਸ ਕੀ ਲਿਵ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ । ਉਨ ਕੇ ਜਾਗਣੇ ਮਹਿ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਰਮਿਆ
 ਹੈ, ਜਾਗਤੇ ਹੈਂ ਤਉ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਉਠਤੇ ਹੈਂ ਭਾਈ ਜੀ ! ਉਹਿ ਹਰਿ ਜਨ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸੰਉ ਰਾਤੇ ਹੈਂ^੧ ।
 ਤਬ ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਉਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗੈ: ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ; ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੈ
 ਜਪਣੈ; ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ, ਉਨ ਕੇ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਉਪਜਿਆ; ਕਹਣੈ ਲਾਗੈ ਜਿ, "ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ! ਵਾਹਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ
 ਨਾਨਕੁ !"

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜਾਗਤ ਬੈਸਤ ਸੋਵਤੇ ਜਪਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥

ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਪਿਆਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਨ ਸੰਗ ਤੇ ਹਮਰਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ 'ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੯੬॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤਾ ਦੇਖਤਾ ਅਗਮ ਕਓ ਚਲੇ ਆਵਤੇ ਆਵਤੇ
 ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਇਕਤੁ ਹੋਰਤੁ ਨਗਰਿ ਆਇ ਬਸੇ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕੀ ਧਰਤੀ, ਤਬ ਬਹੁਤੁ ਲੋਕ
 ਮਿਲਿ ਗਏ ਦਰਸਨ ਦੇਖਣ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ^੨ । ਤਬ ਇਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ

^੧ਕਹਿ ਕੇ ।
 ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਰੱਜਦੇ ।
^੩ਵਾਸਤੇ ।

^੩ਰੱਤੇ (ਰੰਗੇ) ਹੋਏ ਹਨ ।

^੪ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ

ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਇ ਗਏ ਤਿਨਹੁ ਆਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਰਾਮ ਰਾਮ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ, ਆਵਹੁ ਜੀ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਆਈਐ ਜੀ, ਬੈਸੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਬੇਠਿ ਗਏ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲੇ ਹੰਉ ਜੀ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ! ਕਲਿਆਣੁ ਹੈ ਜੀ ?” ਤਹ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅਸੁ ਭਲੇ ਜੀ ਤੇਰੈ ਦਰਸਨ ਦੇਖਿਐ ਕਲਿਆਣੁ ਹੈ ਜੀ ।” ਤਬ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਬ ਕਹਹੁ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਜੀ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੈ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਕਹਹੁ ਜੀ ।” ਤਬ ਓਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਏਤੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ ! ਏਕਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਬਹੁਤੁ ਚੀਨਿ^੧ ਚਤੁਰਾਈ ਕਰਤੇ ਹੈ^੨ ਜਿ ਮਤੁ ਤੀਰਥੀ^੩ ਪਾਈਐ, ਜਿ ਮਤੁ ਦੋਵਾਲੇ ਹੂ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ, ਮਤੁ ਧਰਤੀ ਭਰਮੀ ਪਾਈਐ, ਓਹਿ ਮੋਧਤੇ ਹੀ ਮਰਹਿਗੇ । ਅਰੁ ਜੀ, ਇਕਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਭੋਲੇ ਢਾਲੇ^੪ ਹੈ, ਇਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਨ ਮਹਿ ਰਖਿ ਕਰਿ ਬੇਠਿ ਰਹੇ ਹੈ^੫, ਨ ਕਿਸੀ ਕੀ ਆਸਾ ਕਰਤੇ ਹੈ^੬ ਜਿ ਇਸ ਤੀ ਕਛੁ ਹੋਇਗਾ, ਓਹਿ ਭੋਲੇ ਭਾਇ ਹੀ ਜਾਣਤੇ ਹੈ^੭ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰੇਗਾ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਨਾਂ ਕਰਣਹਾਰੁ ! ਏਹ ਭੋਲੇ ਭਾਇ ਉਨਹੁ ਏਹੁ ਬਾਤ ਮੰਨਿ ਲੀਤੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ, ਇਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਹਿ ਤੇ ਕਵਣਿ ਭਲੇ ਜੀ, ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਖੁਸੀ ਹੋਆ, ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਸਲੋਕੁ^੮ ॥

ਭੋਲਤਣਿ ਭੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੋਕੇ ਪਧਰੁ ਹੀਣੁ^੯ ॥

ਅਤਿ ਭਹਪਣਿ ਦੁਖੁ ਘਣਾ ਤੀਨੇ ਬਾਉ ਭੇਰੀਣੁ^{੧੦} ॥

ਅੰਦਰੁ^{੧੧} ਬੀਜ^{੧੨} ਸਿ ਬਾਸਣੇ ਘਣੇ ਧੜੀਜੈ ਜੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿ^{੧੩} ਤੂ ਬੀਜਉ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਜਿਨਹੁ ਭੋਲੇ ਭਾਇ ਮਨਿ ਏਹੁ ਬਸੀ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਰਣਹਾਰੁ । ਭਾਈ ਜੀ ਅਰੁ ਜੀ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਭਇ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈ^੧ ਅਰੁ ਭੈ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਬੀ^੨ ਭਰਿ ਕਰਿ ਬੁਰਿਆਈ ਨਾਹੀ ਕਰਤੇ, ਤਿਨ ਕਾ ਧੰਨਿ ਜਨਮੁ ਹੈ । ਓਇ ਜੀਵਤੇ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਏ ਜਿਨਹੁ ਏਕੁ ਰਾਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪਕੜਿਆ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੇ ਭੈ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਭਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਬੁਰਿਆਈ ਕਾਈ ਨ ਕਰੀ ਭਾਈ ਜੀ, ਤੇ ਮੁਕਤੇ ਭਏ । ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਏਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮਾਰਗੁ^੩ ਛਾਡਿਆ । ਏਕਸ ਮਾਰਗ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇਤੇ ਖੀਣੁ ਭਏ^੪, ਬਹੁਤੁ ਚਤੁਰਾਈ ਕਰੀ ਬਹੁਤੁ ਠਵੜੈ^੫ ਮਨੁ ਦੁਉੜਾਇਆ, ਮਨ ਕੀ ਸਿਆਣਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਧਿਰੀ^੬ ਮਨੁ ਲਾਇਆ, ਏਕੁ ਮਾਰਗੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਛੁਟਕਿ^੭ ਗੋਆ, ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਚਤੁਰਾਈ ਕਰਤੇ ਬੇ ਅਰੁ ਚਤੁਰੁ ਕਹਾਵਤੇ ਬੇ ਅਰੁ ਚਤੁਰਾਈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨ ਕੀ ਸਿਆਣਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਨਕੇ ਤੀਨੇ ਸਿਰੇ ਗਏ । ਜਿਉਂ^੮ ਨਿਆਣੇ ਕੇ ਰੀਨੇ ਠਵਰ ਭਏ ਤਿਉਂ^੯ ਉਨ ਕੀ ਤੀਨੇ ਸਿਰੇ ਗਈ ।

^੧ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ।

^੨ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ, ਜਿਧੇ ਸਾਢੇ ।

^੩ ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩, ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ।

^੪ ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਹੇ ਕੈ ਪਾਧਰਹੀਭੁ ।”

^੫ ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਅਤਿ ਭਹਪਣਿ ਦੁਖੁ ਘਣੇ, ਤੀਨੇ ਬਾਉ ਭੇਰੀਭੁ ॥੧॥”

^੬ ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਸਲੋਕ ਮ; ੧ ਅੰਕ ੨ ਹੈ ।

^੭ ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਮਾਂਦਲੁ ਬੇਦ ।”

^੮ ਸਹੀ ਪਾਠ-

“ਸਮਾਲਿ” ।

^੯ ਪੰਥ, ਰਾਹ, ਰਸਤਾ ।

^{੧੦} ਖੇ ਹੋਣਾ, ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ, ਭਾਵ-ਭਟਕਣਾ ਜਾਂ ਭੁਲਣਾ ।

^{੧੧} ਬਾਵਾਂ ਤੇ ।

^{੧੨} ਪਾਸੇ, ਤਰਫਾਂ ਵਲ ।

^{੧੩} ਛੁਟ ।

ਕਵਣਿ ਕਵਣਿ ਸਿਰੇ ਗਏ: ਏਕੁ ਤਉ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਆਇਆ। ਇਕੁ ਏਹੁ ਮਨ ਕਉ ਵਖੁ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਕੁ ਤਾਂ ਏਹੁ ਮਨ ਕਾ ਸਿਰਾ ਗੈਆ ਜਿ ਮਨਿ ਕਉ ਸੁਖੁ ਨਾ ਆਇਆ। ਦੂਸਰਾ ਸਿਰਾ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰੁ ਗੈਆ, ਸੈਂਸਾਰੁ ਮਹਿ ਸੋਭਾ ਨ ਹੂਈ, ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਜਿ ਇਵ ਹੀ ਭਰਮਤਾ ਫਿਰਤਾ ਹੈ, ਇਕੁ ਸੈਂਸਾਰੁ ਮਹਿ ਗਈ ਜਿ ਨ ਸੋਭਾ ਹੋਈ ਨ ਸੁਖ ਹੋਆ, ਏਹੁ ਦੂਸਰਾ ਸਿਰਾ ਗੈਆ। ਤੀਸਰਾ ਅਗੈ ਨਰਕਿ ਪੜਿਆ ਈਹਾਂ ਤੇ ਜਮੁ ਪਕੜਿ ਲੇ ਗੈਆ, ਲਿਜਾਇ ਨਰਕ ਘੋਰ ਮਹਿ ਦੀਆ। ਭਾਈ ਜੀ, ਜਿਨ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਭੁਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਜਮਾਲੇ^੧ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ, ਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜਮ ਕੀ ਸਾਸਨਾ^੨ ਪਾਵਤੇ ਹੈ, ਉਹਿ ਨਰਕਿ ਜਾਤੇ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ, ਇਉਂ ਉਨਕੇ ਤੀਨ ਸਿਰੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵੀ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਖੋਜੇ ਸੁ ਪਾਵੈ। ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਨ ਖੋਜਿਆ, ਦੁਹ ਤਰਫੀ ਮਨੁ ਜੋਲਾਇਆ ਤਿਨ ਕਉ ਸਜਾਇ ਭਈ। ਕਿਸ ਕੀ ਨਿਆਈ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਜਿਉਂ ਪਖਾਵਜੁ^੩ ਦੁਹ ਧਿਰੀ ਹੂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਦੁਹੀਂ ਤਰਫੀਂ ਹੂ ਮਾਰੀਤਾ ਹੈ ਜੇ ਇਕੁ ਮੁਖੁ ਹੋਇ ਤਬ ਉਸ ਕਉ ਕੋਈ ਨ ਵਜਾਵੈ। ਪਣੁ ਜੀ, ਦੁਹ ਤਰਫੀ ਹੂ ਜਿ ਬਾਜਿਆ ਜਿ ਉਸ ਕਉ ਦੁਹੀ ਧਿਰੀ ਹੂ ਚਪੇੜਾਂ ਪੈਈਆਂ, ਪੜਿਆ ਧੜਿਆ^੪। ਤਿਉਂ ਜਿਨਕੈ ਮਨਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਕਿਛੁ ਹੋਰੁ ਆਸਰਾ ਲਿਆਵਤੇ ਹੈਂ ਮਨ ਮਾਹਿ, ਤਿਉਂ ਉਨ ਕਉ ਉਸੁ ਪਖਾਵਜ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਜਮੁ ਮੁਹੇ ਮੁਹੇ ਮਾਰੇਗਾ, ਪਣੁ ਰੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਹਮਰੀ ਏਹੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਹੋਰੁ ਆਸਰਾ ਮਨ ਮਾਹਿ ਨ ਲਿਆਵਣਾ, ਏਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਰਾਧਣਾ ਦੂਜਾ ਮਨ ਮਹਿ ਨਾਹੀਂ ਆਨਣਾ। ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹੁਗੁਰੂ^੫। ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀਂ ਲਾਗੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੈ ਸਿਮਰਣੇ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ, ਉਨਕੈ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ, ਕਹਣੈ ਲਾਗੈ ਜਿ, “ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ! ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬਾਨਕੁ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ!”

ਸਲੋਕੁ ॥

ਏਕੋ ਮਨਿ ਅਰਾਧੀਐ ਏਕੋ ਆਸ ਮਨਿ ਟੇਕ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਏਕੋ ਜਪਹੁ ਜਿਨਿ ਤਾਰੇ ਕਈ ਅਨੇਕ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੦੧ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਨਗਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਇ ਵੜਿਆ। ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਮਹਿ ਏਕ ਗਿਆਨੀ ਅਪਰਸ^੧ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਤਮ ਅਭਿਆਸੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਮਿਲੇ। ਤਿਨਹੁ ਆਇਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ!

^੧ਜਜਮ (ਕੋੜ੍ਹ) ਵਾਲੇ, ਭਾਵ-ਦਰਦ-ਰੰਜਾਣੇ (ਦੁੱਖੀ)।

^੨ਤਾੜਨਾ।

^੩ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਤਰ੍ਹਾਂ।

^੪ਜੋੜੀ (ਤਬਲ) ਦੀ ਬਕਲ ਦਾ ਲੰਬਾ ਵਾਜਾ।

^੫ਦੁਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਅਥਵਾ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੀਦਾ ਹੈ।

^੬ਪਿਆ ਮਾਰਿਆ।

^੭ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੮ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ (ਛੋਹ) ਨਾਂ ਕਟਨ ਵਾਲਾ, ਅਛੋਹ, ਭਾਵ-ਬਿਬੇਕੀ ਤੇ ਸੁੱਚ ਸੰਜਮ ਵਾਲਾ।

ਰਾਮ ਰਾਮ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ, ਆਵਹੁ ਜੀ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ, ਭਗਤਹੁ ! ਆਈਐ ਜੀ, ਬੈਸੀਐ ਜੀ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ” । ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜਿ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਬ ਕਹਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੇ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਕਹੀਐ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਵ ਹੀ ਏਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਸੁ ਹੈ, ਕਿਵ ਹੀ ਏਸੁ ਦੇਹੀ ਤੇ ਉਭਰਿ ਨ ਜਾਈ । ਸੁ ਸੰਜਮੁ ਭੀ ਹੈ ਜਿਤੁ ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਅਸਥਿਰੁ ਰਹੈ, ਧਰਤੀ ਪੜੇ ਨਾਹੀ ਸੁ ਸੰਜਮੁ ਭੀ ਹੈ ? ਅਰੁ ਜੀ ਸਬ ਲਗੁ ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਰਹੈ, ਛੀਜੈ ਨਾਹੀ-ਐਸੀ ਰਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸੋਈ ਸੰਜਮੁ ਬਤਾਈਐ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ ਜੀ, ਜਿਤੁ ਏਹੁ ਅਸਥਿਰੁ ਰਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਸੂਰਸਰੁ ਸੋਖਿ¹ ਲੈ, ਸੋਮਸਰੁ² ਪੋਖਿ ਲੈ, ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਮਰਤੁ³ ਸੁ ਸਨਬੰਧੁ ਕੀਜੈ⁴ ॥

ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ⁵ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ⁶ ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ⁷ ਨਹ ਕੰਧੁ⁸ ਛੀਜੈ⁹ ॥ ੧ ॥

ਮੂੜੇ ਕਾਂਢਿ ਛੈ¹⁰ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਿਆ¹¹ ॥ ਤੈ ਨਾਹੀ¹² ਚੀਨਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਠਨੁ ਹੈ, ਸੁਨਣੈ ਸੁਨਾਵਣੈ ਕੀ ਬਾਤ ਨਾਹੀ ਕਮਾਵਣੈ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਤੁਮ ਪ੍ਰਛੀ ਬਾਤ ਹਮਹੁ ਕਹੀ । ਤਉ ਹਮਰੇ ਕਹੀ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਜਉ ਤੁਮਿ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਕਮਾਵਹੁ ਨਾਹੀ । ਜਿ ਹਉ¹³ ਕਹੰਉ ਅਰੁ ਤੁਮਿ ਸੁਣਿ ਕਮਾਵਹੁ ਤਾਂ ਤੁਮਰਾ ਭੀ ਭਲਾ ਹੋਇ ਅਰੁ ਹਮਾਰਾ ਭੀ ਭਲਾ ਹੋਇ । ਜਿਸ ਵਸਤੁ ਕਉ ਪੋਜਹੁ ਸਾਈ ਪਾਵਹੁ, ਜੇ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਕਮਾਵਹੁ ਹਮਰੇ ਤਾਂਈ ਕਹੈ, ਸਿਖਾਏ, ਸੁਣਾਏ ਕਾ ਧਰਮੁ ਹੋਇ । ਹਮ ਕਹਹਿ ਅਰੁ ਤੁਮਿ ਕਮਾਵਹੁ ਨਾਹੀ ਤਬ ਕਹਿਆ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਜਿਸ ਕੈ ਭਾਗਿ ਭਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਗਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਤੁਮ ਕਹਿ ਸੁਣਾਵਹੁਗੇ । ਜਿਸ ਕਉ ਤੁਮਿ ਦੋਆਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਕਮਾਵੈਗਾ ਭੀ ਜੀ, ਜਾਂ ਤੂ ਦੋਆਲੁ ਹੋਵਹਿਗਾ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਸੂਰਜ ਕਾ ਜੈਸਾ ਤੇਜੁ ਏਸ ਕਾ ਕ੍ਰੋਧੁ ਹੈ ਅਰ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਕੀ ਜੈਸੀ ਸੀਤਲਾਈ ਸਿਵ ਕਉ ਹੈ । ਜਬ ਏਹੁ ਸੂਰਜ ਕਉ ਪਕੜਿ ਰਹਿ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਲਿਆਵੈ, ਸਕਤਿ ਤੇ ਸਿਉ¹⁴ ਹੋਇ ਜਾਇ, ਤਬ ਮਰਣੈ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਕਾ ਸੰਜਮੁ ਹੋਇ, ਅਰ ਜਿ ਸੀਨੈ¹⁵ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਪਾਣੀ ਸੰਊ ਜਿ ਪਾਣੀ ਬਿਨਾ ਨਾ ਜੀਵੈ ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ ਰਖੈ ਤਬ ਜਿ ਏਸ ਕਾ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖ ਪਰਮ ਹੰਸੁ ਜਿ ਏਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਉਡਿ ਨ ਜਾਈ, ਅਰੁ ਨ ਏਸ ਕਾ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ । ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਸੰਜਮੁ ਏਵ ਹੈ । ਅਰੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਮਨੁਖੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਭਰਮ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਭੂਲਿ ਗਿਆ ਹੈ ।

¹ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਸੋਸਿ” । ‘ਸੂਰ ਸਰ ਸੋਸਿਲੈ’ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸੂਰਜ (ਸੱਜੀ ਸੂਰ-ਇੜਾ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਚਾੜ੍ਹਨੇ ।

²ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਸੋਮ-ਖੱਬੀ ਸੁਰ, ਅਰਥਾਤ-ਪਿੰਗਲਾ) ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਉਤਾਰਨੇ । ³ਮਰਤੁ (ਹਵਾ, ਪਵਣ) । ਸ੍ਰਾਸ ।

⁴ਇਸ ਤਰਾਂ ਸੁ (ਚੰਗਾ) ਸੰਬੰਧ ਜੋੜੋ, ਭਾਵ-ਸੁਖਮਨਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਓ ਕਰੋ । ⁵ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੀਨ (ਮੱਛੀ)

ਵਰਗੇ ਚਪਲ (ਚੰਚਲ) ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖੀਂਦਾ ਹੈ । ⁶ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੰਸ, ਭਾਵ-ਪ੍ਰਾਣ ।

⁷ਸਰੀਰ (ਦੇਹ) ਰੂਪ ਕੰਧ । ⁸ਭਾਵ-ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੰਧ ਨਹੀਂ ਛਿਜਦੀ (ਛਿਜਦੀ) । ⁹ਸਹੀ ਪਾਠ-

‘ਕਾਇ ਚੇ ।’ ‘ਕਾਇਚੇ’ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ-‘ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ।’ ¹⁰ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਭਰਮਿ ਭੁਲਾ ।” ¹¹ਏਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ

ਵਿਚ ‘ਤੇ’ ਨਾਹੀ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਸਿਰਫ਼ ‘ਨਹ’ ਪਾਠ ਹੀ ਹੈ । ¹²ਮੈਂ । ¹³ਸਿਵ (ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ) ।

¹⁴ਮੀਨ (ਮੱਛੀ) ।

ਤਿਸ ਤੇ ਏਹੁ ਆਵਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਜਮਤਾ ਮਰਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਐਸਾ ਹੋਇ ਤਬ ਜਨਮੈ ਨ ਮਰੈ, ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਵੈ ਅਸਥਿਰੁ ਹੀ ਰਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।”

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੀ, ਤੇਰੀ ਮਤਿ ਤੂ ਹੈ ਜਾਣਹਿ ਗੁਰੂ ਜੀ!” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਜੀ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਏਸ ਕੇ ਜੀਵਣੇ ਕਾ ਸੰਜਮੁ ਹੈ ਤਿਵ ਹੀ ਬਤਾਈਐ ਜੀ! ਜਿ ਏਹੁ ਮਨੁ ਅਪਿਉ ਪੀਵੈ ਸਿ ਕਿਤੁ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੀਵੈ ਜਿਤੁ ਏਸੁ ਕਾ ਕੰਧੁ ਨ ਪੜਈ, ਹੰਸੁ ਨ ਉਡਈ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸਾਈ ਬਿਧਿ ਬਤਾਈਐ ਜੀ!” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਅਜਰ ਗੁਰੂ ਜੋਰਿ^੧ ਲੈ, ਅਮਰ ਗੁਰੂ ਮਾਰਿ ਲੈ, ਭ੍ਰਾਤਿ^੨ ਤਜਿ ਫੋਡਿ ਤਉ ਅਪਿਉ^੩ ਪੀਜੈ॥

ਮੀਨ^੪ ਕੀ ਚਪਲ^੫ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ, ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ^੬ ਨਹ ਕੰਧੁ^੭ ਛੀਜੈ॥ ੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਅਜਰ ਵਸਤੁ ਸੁ ਏਹੀ ਕਾਮੁ ਹੈ ਏਸੁ ਕੰਧੁ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਸਿ ਕਰੈ ਅਰੁ ਅਮਰੁ ਜਿ ਵਸਤੁ ਹੈ ਏਸ ਮਨ ਮਹਿ ਜਿ ਅਹੰਕਾਰੁ ਹੈ ਜਿ ਤਿਸੁ ਅਹੰਕਾਰ ਕਉ ਮਾਰਿ ਕਰਿ, ਸਾਧਿ ਕਰਿ ਵਸਿ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਮਨ ਮਹਿ ਜਿ ਭਰਮੁ ਹੈ ਜਿ ਕੋਸਾ ਭਰਮੁ ਹੈ, ਉਪਨੈ^{੧੦} ਸਰਸਾ^{੧੧} ਹੋਤਾ ਹੈ, ਛਿਨੈ^{੧੨} ਸਹੰਸਾ^{੧੩} ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜਾਣਤਾ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਨਾ ਹੋਰਸ ਤੇ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਆਵਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਭਰਮੁ ਹੈ। ਜਬ ਏਹਿ ਵਸਤੁ ਮਾਰਿ ਦੂਰਿ ਕਰਹਿ, ਬਾਹਰਿ ਸਟਿ ਘਾਲਹਿ ਤਬ ਅਪਿਉ ਪੀਜੀਐ। ਭਾਈ ਜੀ! ਇਉਂ ਅਪਿਉ ਪੀਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਭਾਈ ਜੀ, ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ। ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ ਜੀ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂ ਧੰਨੁ ਹੈ!” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬਹੁਤਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਹੁ ਜਿ ਅਪਿਉ ਜਲੁ ਪੀਜੀਤਾ^{੧੪} ਹੈ। ਸਾਈ ਬਿਧਿ ਬਤਾਇ ਅਰੁ ਕਿਸੁ ਭਾਂਤ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੀਜੀਤਾ ਹੈ ਜੀ, ਜਿਉ ਜਿਉ ਪੀਜੀਤਾ ਹੈ ਸਾਈ ਬਿਧਿ ਬਤਾਈਐ ਜੀ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਭਣਤਿ^{੧੫} ਨਾਨਕੁ ਜਨੋ ਰਵੈ^{੧੬} ਜੇ ਹਰਿ ਮਨੋ ਮਨ ਪਵਨ ਸਿਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ।

ਮੀਨੀ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ॥ ੩॥ ੯॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ। ਏਹੁ ਜਿ ਅਪਿਉ ਜਲੁ ਹੈ ਜਿ ਇਉ ਕਰਿ ਪੀਜੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਉ ਪਵਨ ਬੜਤਾ ਨਿਕਲਤਾ ਹੈ ਤਿਉ ਮਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਾਸ ਸਾਸ ਸਾਥਿ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੀਐ ਜੀ, ਤਉ ਇਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸਿਮਰੀਐ ਜੀ ਤਉ ਅਪਿਉ ਜਲੁ ਪੀਆ ਜਾਇ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ।” ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ, ਉਨ ਕੇ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ,

^੧ਆਬਹਯਾਤ, ਭਾਵ-ਅਮੀ ਜਲ ਅਥਵਾ ਅਮ੍ਰਿਤ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਜਾਰਿ।”

^੩ਭ੍ਰਮ,

ਸੰਦੇਹ।

^੪ਅਮ੍ਰਿਤ।

^੫ਮੱਛੀ।

^੬ਚਪਲਤਾ, ਚੰਚਲਤਾ।

^੭ਪ੍ਰਾਣ।

^੮ਸਰੀਰ, ਦੇਹ।

^੯ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ।

^{੧੦}ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਤੇ।

^{੧੧}ਖੁਸ਼ੀ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ।

^{੧੨}ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੇ।

^{੧੩}ਸੰਸਾ।

ਚਿੰਤਾ, ਫਿਕਰ।

^{੧੪}ਪੀਵੀਂਦਾ।

^{੧੫}ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

^{੧੬}ਜਨ (ਪੁਰਖ) ਰਵੇ (ਉਚਾਰਣ) ਕਰੇ।

ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕ^੧ ॥

ਅੰਬਿਤੁ ਜਲੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਜਨ ਪੀਵਣ ਹਾਰੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰਣੈ, ਜਿਨ ਘਟਿ ਐਸੀ ਕਾਰ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੦੨ ॥

ਮਾਰੂ ਬਲਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰੀ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਇਕ ਪਟੇਲ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਆਗੈ ਕਉ ਉਦਿਆਨ^੨ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਦੂਰਿ ਜਾਇ ਪੜੇ, ਜਹਾਂ ਮਹਾ ਉਜਾੜਿ ਬਾਲੂ ਰੇਤੁ ਬਲ^੩ ਵਸਦੀ ਕਹਾ ਹੀ ਨ ਪਾਈਐ । ਜੇ ਪਾਈਐ, ਤਉ ਪੈਡਾ^੪ ਦੂਰਿ ਦੂਰਿ ਵਸਦੀ ਜਾਇ ਪਹੁਚਣਾ ਕਠਨੁ, ਪੈਂਡੇ ਮਹਿ ਨਗਵਾੜੇ^੫ ਬਹੁਤ ਮਾਰਣ ਹਾਰੇ । ਜੇ ਕੋ ਉਨਾਂ ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਬਾਰੀਐ ਤਾਂ ਪੈਡੇ ਮਹਿ ਪਿਆਸਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਇ । ਬਾਬੇ ਕਉ ਨ ਭੂਖ ਨ ਪਿਆਸ ਬੀ । ਤਬ ਉਹਾ ਮਾਰੂ ਦੇਸ ਕੇ ਬਲ ਮਹਿ ਇਕੁ ਨਗਰੁ ਥਾ, ਉਹਾ ਹੀ ਆਇ ਨਿਕਲਿਆ । ਜਿਤੁ ਰਾਹਿ ਉਦਿਆਨੁ ਅਰੁ ਦੂਰਿ ਪੈਂਡਾ, ਪਾਣੀ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਸਾਬੇ ਹੀ ਮਰਦਾਨਾ ਥਾ, ਉਸ ਹੀ ਰਾਹਿ ਕੀ ਤਰਫ ਤੇ ਜਾਇ ਨਿਕਲਿਆ । ਸੁ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਜੀ, ਤੁਮਿ ਕਿਸੁ ਰਾਹਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਏ” ! ਕਹੈ, “ਜੀ, ਅਮੁਕੀ ਉਜਾੜਿ ਕੈ ਰਾਹਿ ਆਏ” । ਕਹੈ, “ਰੇ ਭਾਈ ! ਉਤੁ ਰਾਹਿ ਤਉ ਦੇਕੁ ਬਾਟ ਘਾਟ ਪੇੜੇ ਘੋੜੇ^੬ ਕਾ ਭਰੁ । ਜੇ ਪੇੜੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਬਾਰੀਐ ਤਉ ਪਿਆਸਾ ਹੀ ਮਰਿ ਜਾਇ । ਤੁਮ ਜਿ ਇਸੁ ਰਾਹਿ ਆਏ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਆਏ” ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਜਿਸ ਕਾ ਭਰੁ ਥਾ ਤਿਨ ਹੀ ਹਮ ਕਉ ਆਣਿਆ ਹੈ” । ਸਿ ਲੋਕਾਂ ਮਹਿ ਅਚਰਜੁ ਹੋਆ ਜਿ ਜਿਸ ਕਾ ਭਰੁ ਥਾ ਤਿਨੇ ਹੀ ਆਣੇ ਸਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਆ ਹੈ । ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰੀ ਕਾ ਜਿ ਸ੍ਰੋਤੁ^੭ ਥਾ ਸਿ ਉਹੁ ਭੀ ਮਿਲਣੈ ਆਇਆ, ਦਸ ਬੀਸ ਲੋਕ ਸਾਬਿ ਲੇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਉਹੁ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਅਰੁ ਉਹੁ ਪਟੇਲ^੮ ਬਹੁਤੁ ਗਿਆਨੀ ਭੀ ਥਾ ਅਰੁ ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਧਰਮਾਤਮਾ ਭੀ ਥਾ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਆਇ ਮਿਲਿਆ, ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕੈ ਆਇ ਬੈਠਾ । ਤਬ ਲਾਗੈ ਪੈਡੇ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਕਰਣੇ ਸਿ “ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ! ਕਹਾ ਤੇ ਆਏ ! ਕਿਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਰਮਤੇ ਖੇਲਤੇ ਆਏ ? ਈਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਆਇ ਪਹੁਚੇ” ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਬਾਬਾ ! ਅਮੁਕੀ^੯ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਏ । ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਬਿਚੁ ਕਰਿ ਆਏ, ਇਸੁ ਰਹਿ ਆਏ” । ਤਬ ਜਿਉਂ ਉਹੁ ਕਠਨ ਰਾਹੁ ਸਾ, ਉਸੁ ਰਾਹ ਕਾ ਨਾਮੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਲੀਆ । ਤਬ ਉਹਿ ਕਹਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੁਮਿ ਜਿ ਇਸੁ ਭਰ ਮਹਿ ਆਏ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਆਏ ? ਬਾਟ ਘਾਟ ਮਹਿ ਭੀ ਭਰੁ ਥਾ । ਜੇ ਬਾਟ ਘਾਟ ਮਾਹਿ ਤੇ ਬਾਰੀਐ ਤਉ ਪੈਡੇ^{੧੦} ਤਿਖਾ^{੧੧} ਕਾ ਭਰੁ, ਉਸੁ ਰਾਹਿ ਮਨੁਖੁ ਕੋਈ

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਉਜਾੜ ।

^੩ਕੱਕੇ ਰੇਤੇ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ।

^੪ਵਾਟ, ਪੰਧ ।

^੫ਠੱਗ ਲੋਕ, ਧਾੜਵੀ, ਰਹਿਜ਼ਨ, ਚੋਰ-ਉਚੱਕੇ ।

^੬ਘੋੜ ਸਵਾਰ (ਠੱਗ) ।

^੭ਮੁਖੀਆ ।

^੮ਮੋਢੀ, ਸਰਪੰਚ ।

^੯ਫਲਾਣੀ, ਅਮੁਕੀ-ਇਮਕੀ ।

^{੧੦}ਰਸਤੇ ਵਿਚ ।

^{੧੧}ਤੋਹ, ਪਿਆਸ ।

ਨਾਹੀ ਆਇ ਸਕਤਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੁਮਿ ਜਿ ਆਏ ਸਿ ਕਿਸੁ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਏ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਜਿਸ ਕਾ ਭਰੁ ਬਾ ਉਸ ਹੀ ਕੇ ਜੋਰਿ ਆਏ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਉਨਿ ਪਟੇਲ ਪੁਛਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਹੁ ਬਾਤ ਸਮਝਾਈਐ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਤੁਮ ਕਹਾਂ ਕਹਤੇ ਹਉ ?” ਤਬ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਤਉ ਮਾਰਿ ਮਰੁ, ਭਾਗੈ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਜਾਉ ॥

ਜਿਸ ਕੈ ਭਰਿ ਭੈ ਭਾਰੀਐ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਾਕੈ ਨਾਉ ॥

ਮਾਰਹੁ ਰਾਖਹੁ ਏਕੁ ਤੂ, ਬੀਜਉ ਨਾਹੀ ਬਾਉ ॥ ੧ ॥

ਬਾਬਾ, ਮੈ ਕੁਚੀਲੁ ਕਾਚਉ ਮਤਿ ਹੀਨ ॥

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਕਛੁ ਨਹੀ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਕੀਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਏਹੁ ਮਨੁ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਰੈ, ਤਬ ਏਸੁ ਕਉ ਮਰਣ ਕਾ ਸਹੰਸਾ ਨ ਹੋਇ । ਏਹੁ ਅਮਰੁ ਹੋਇ, ਮਰੈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਸਬਦ ਨਿਉਂ ਨ ਮੂਆ । ਅਰੁ ਜਿ ਜੀਵਿਆ ਚਾਹੈ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਮਰਣੁ ਆਇ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ, ਭਾਗਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਣਾ ਮਿਲਤਾ । ਭਾਗੈ ਸੁ ਕਹਾ ਭਾਗੈ, ਮਰਣੁ ਏਸੁ ਕਉ ਆਇ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ । ਅਰ ਜਿਸ ਕੈ ਭਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਭਾਗਤਾ ਹੈ ਜਿ ਹਾਇ ਹਾਇ ਮੈ ਮਰਉਗਾ, ਜਿਸੁ ਮਰਣ ਕਾ ਭਉ ਖਾਤਾ ਹੈ ਉਹੁ ਮਾਰਣ ਹਾਰੇ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਬਿਤੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਅੰਬਿਤੁ ਪੀਐ ਏਹੁ ਅਮਰੁ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਸੁ ਅੰਬਿਤੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ । ਜਿ ਇਸੁ ਕਉ ਮਾਰਣਹਾਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਰਖਣਹਾਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਭਰੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਤਿਸ ਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੈ ਵਸਿ ਮਰਣੁ, ਬਖਸਣੁ ਹੈ । ਸੁ ਮਾਰਣ ਬਖਸਣਹਾਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਿਸ ਕੈ ਜਿ ਨਾਮਿ ਰਚੈ ਪੁਰਖਾ ! ਤਿਸ ਕਉ ਦੂਖ ਭੂਖ ਨ ਕਾਲੁ ਨ ਜੰਜਾਲੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਪਹੁਚਿ ਸਕਤਾ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਬੀਜੈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜਿਸ ਕਾ ਭਰੁ ਹੋਇ ਹੈ, ਸੁ ਏਕੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਅਰੁ ਰੇ ਬਾਬਾ ! ਓਹਿ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਉ ਜਿਮਰਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਓਇ ਐਸੇ ਹੀ ਹੈ ਰਹਤ ਕੇ ਧਣੀ । ਸੀਲ, ਸੰਜਮ, ਸੁਚ, ਨੇਮ ਕੇ ਧਰਮ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ । ਉਹਿ ਜਿ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਐਸੇ ਹੈਂ, ਅਰ ਹਉ ਜਿ ਹਾਂ ਸੁ ਕੁਚੀਲੁ ਹਾਂ, ਕਚੀ ਦੇਹੀ ਹੈ, ਮਤਿ ਕਾ ਹੀਣਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ! ਮੈਂ ਤਿਨ ਕੀ ਬਾਤ ਕਰਤਾ ਹਾਂ ਜਿ ਰਹਤ ਕੇ ਧਣੀ ਹੈਂ ਅਰੁ ਮਤਿ ਕੇ ਪੂਰੇ ਹੈਂ, ਪਕੇ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਤੇ ਕੋਈ ਹੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ । ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ^{੧੦} ਏਹੁ ਮਤਿ ਆਈ ਹੈ ਜਿ ਰੇ, ਬਿਨਾ ਸਿਮਰਣ ਤੇ ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਬੂਝੁ ਹੈ । ਜਿ ਰੇ ਭਾਈ ! ਏਹੀ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਮਰਹੁ । ਜਿ ਕੋਈ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਿਮਰੈ ਤਿਸ ਕਾ ਫਲਾ ਹੋਇ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਰਾਮ, ਰਾਮ, ਰਾਮ, ਵਾਹਗੁਰੂ” । ਤਬ ਉਨਿ ਪਟੇਲ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਈਹਾ ਕੇ ਦੂਰ ਕੀ ਸਹਲ ਹੈ, ਪਣੁ ਆਗੈ ਜਿ ਏਹੁ ਉਸੁ ਘਰਿ ਪਹੁਚੈ ਸਿ ਕਿਉ ਰਹਿ ਪਹੁਚੈ ? ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕਉ ਜਿ ਸੁਖ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇ ? ਏਸ ਜੀਵ ਕਾ ਆਗੈ ਕਿਆ ਹੋਇਗਾ ? ਜਿਉਂ ਆਗੈ ਕੀ ਖਬਰਿ ਹੈ ਤਿਉਂ ਕਹਿ ਸੁਨਾਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਅਵਗਣਿ^{੧੧} ਸੁਭਰ^{੧੨} ਗੁਣ ਨਹੀ, ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਕਿਉ ਘਰਿ^{੧੩} ਜਾਇ ॥

ਸਹਜਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਊਪਜੈ, ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਧਨੁ ਨਾਹਿ ॥

ਜਿਨ ਕੇ ਨਾਮੁ ਨ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਸੇ ਬਾਧੇ ਦੂਖ ਸਹਾਹਿ ॥ ੨ ॥

^੧ਗੁਰ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮੋਤ (ਮਰੁ) ਨੂੰ ਮਾਰ, ਅਰਥਾਤ—ਉਸ ਦਾ ਭਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇ ।

^੨ਭਜਿਆ, ਨੱਠਿਆ ।

^੩ਪਾਸ, ਕੋਲ ।

^੪ਦੂਜਾ ।

^੫ਕੱਚਾ ।

^੬ਸਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ।

^੭ਭੈ, ਭਰ ।

^੮ਬੀਆ, ਦੂਜਾ, ਕੋਈ ਹੋਰ ।

^੯ਸਰੀਰ ।

^{੧੦}ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ।

^{੧੧}ਔਗੁਣ, ਦੋਸ਼, ਪਾਪ ।

^{੧੨}ਭਰਪੂਰ, ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਭਰੇ ਹੋਏ ।

^{੧੩}ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਿਹੋ ਪੁਰਖ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈ ਸਿ ਅਵਗਣਾ ਸਾਥਿ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗੁਣੁ ਏਸ ਕੈ ਅੰਗ ਵਿਚ ਏਕੁ ਨਾਹੀ । ਹੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ! ਬਿਨਾ ਗੁਣਾ ਤੇ ਏਹੁ ਜੀਉ ਅਗੈ ਉਸੁ ਘਰਿ ਕਉ ਪਹੁੰਚਤਾ ਨਾਹੀ । ਉਸੁ ਘਰਿ ਕਉ ਤਉ ਹੀ ਪਹੁੰਚੈ ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਗੁਣ ਹੋਹਿ । ਤਬ ਉਹਾ ਕੀ ਘਰੀ ਜਾਇ ਅਨੰਦੁ ਕਰੈ । ਜਬ ਗੁਣ ਨ ਹੋਹੀ ਤਬ ਸਿਰੇ ਸਿਰਿ ਮਾਰੀਐ, ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰੈ, ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ, ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਏਹੁ ਘਰੁ ਪਾਵਤਾ ਨਾਹੀ । ਜਬ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮਿਲੈ, ਸਹਜ ਕਾ ਸਬਦੁ ਬਤਾਇ ਦੇਇ ਅਰੁ ਸਹਜ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਆਵੈ ਤਬ ਏਸੁ ਕਉ ਸੁਖੁ ਹੋਇ । ਜਬ ਸਬਦ ਕਾ ਸਹਜੁ ਏਸ ਕਉ ਆਵੈ, ਤਬ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ । ਅਰੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਬਦ ਕਾ ਸਹਜੁ ਨ ਆਵੈ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨ ਸਿਮਰਿਓ ਸੇ ਬਧੇ ਜਮ ਕੀ ਸਾਸਨਾ¹ ਸਹਹਿਗੇ । ਬਿਨਾ ਸਹਜ ਤੇ ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ² ਅਰੁ ਬਿਨਾ ਭਾਗਾਂ ਤੇ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਪਾਈਤੀ³ ਭੀ ਨਾਹੀ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।”

ਤਬ ਉਨਿ ਪਟੋਲਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਈਹਾ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰੀ ਜੀਅ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ⁴ ਸਿਮਰਤਾ, ਸਭੁ ਕੋ ਮਾਇਆ ਮਾਇਆ ਹੀ ਸਿਮਰਤਾ ਹੈ । ਦਿਖਾ ਜੀ, ਸੈਂਸਾਰ ਕਾ ਕਿਆ ਹੋਇਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ, ਸੇ ਕਿਤੁ⁵ ਆਏ ਸੰਸਾਰਿ ॥

ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਸੁਖੁ ਨਹੀ, ਗਾਢੇ ਲਾਏ ਛਾਰੁ⁶ ।

ਵਿਵਰਤਿਆ ਮੇਲਾ ਨਹੀ, ਦੁਖੁ ਘਣੈ⁷ ਜਮ ਦੁਆਰਿ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਪੁਰਖ ! ਜਿ ਸੈਂਸਾਰਿ ਮਹਿ ਆਇਆ, ਅਰੁ ਆਇ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਨਾਹੀ, ਸੁ ਅਭਾਗੀ ਜੀਉ ਹੈ । ਕਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਸੈਂਸਾਰਿ ਆਇਆ ? ਸੈਂਸਾਰਿ ਆਏ ਕਾ ਗੁਣੁ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਕਉ ਏਹੀ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ । ਬਿਨਾਂ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਏਸ ਕਾ ਜਨਮੁ ਜੀਵਣਾ ਬਾਇ ਗਇਆ, ਬਿਨਾਂ ਸਿਮਰੇ ਤੇ ਨ ਈਹਾ ਸੁਖੁ ਨ ਆਗੈ ਸੁਖੁ ਹੂਆ, ਛਾਰੁ ਸਾਥਿ ਗਾਡੀ ਭਰਿ ਲਾਈ, ਸਿ ਛਾਰੁ ਤੇ ਕਿਆ ਖਾਇ ? ਕਿਛੁ ਭਲੀ ਵਸਤੁ ਨ ਲਈ ਏਸੁ ਸੈਂਸਾਰ ਤੇ ਜਿ ਏਸੁ ਕੈ ਕਾਮ ਆਵੈ । ਏਸ ਕੀ ਖੋਪਿ⁸ ਬਿਰਥੀ ਗਈ, ਤੋਟਾ ਪਇਆ । ਤਿਸੁ ਤੋਟੇ ਕੇ ਹਿਸੇਬ ਕਉ ਜਮ ਕੈ ਹਵਾਲੈ ਹੋਆ, ਲਾਗਾ ਬਾਧਾ ਮਾਰੀਅਣੇ । ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਤੇ ਚਰ੍ਹਿਰਾਸੀਹ ਲਖ⁹ ਕੇ ਫੇਰ ਮਹਿ ਪੜਿਆ, ਫੇਰਿ ਮਿਲਣੇ ਤੇ ਰਹਿਆ ਲਾਗਾ ਸਹਣੇ ਜਮ ਦੁਆਰ ਮਹਿ । ਸੁਣਿ ਹੋ ਪੁਰਖ ! ਮਾਇਆ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਾ ਏਹੁ ਗੁਣੁ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਉਨਿ ਪਟੋਲਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਹਮ ਅਗੈ ਕੀ ਸਾਰਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤੇ, ਹਮਰੀ ਭਾਗੀ ਤੁਮ ਈਹਾ ਆਏ ਹਉ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਹਮ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਅਗਿਆਨ ਛਟੈ¹⁰ ਹੈ । ਕੋਈ ਐਸਾ ਭੀ ਹੈ ਜਿ ਭੁਲੇ ਕਉ ਮਾਰਗਿ ਬਾਹੈ¹¹ । ਸਿਵ ਏਹੁ ਮੂਰਖੁ ਸਮਝੈ ਤਿਵੇਹ ਕਹੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਆਗੈ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਨਾਹਿ, ਮੈ ਭੁਲੇ ਤੂ ਸਮਝਾਇ ॥

ਭੁਲੇ ਮਾਰਗੁ ਜੋ ਦਸੇ, ਹਉ ਤਾਕੈ¹⁰ ਲਾਗਉ ਪਾਇ¹¹ ॥

¹ਤਾੜਨਾ ।   ²ਪਾਈਦੀ ।   ³ਕਿਉਂ ।   ⁴ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛਾਰ (ਸੁਆਹ) ਦੇ ਗੱਡੇ ਲੱਦ ਲਏ ਹਨ ।
⁵ਬਹੁਤਾ ।   ⁶ਵਪਾਰ ਦਾ ਮਾਲ, ਰਾਸ ।   ⁷ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ-ਕੀੜੇ, ਮਕੋੜੇ ਆਦਿ ।
⁸ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਛੱਟ (ਗੁਣ ਜਾਂ ਬੋਰੀ) ।   ⁹ਮਾਰਗ (ਰਾਹ) ਬਾਹੀ (ਪਾਵੇ) ।   ¹⁰ਸਹੀ ਪਾਠ “ਤਿਸ ਕੈ” ।   ¹¹ਉਸ ਦੇ (ਮੈਂ) ਪੈਰੀਂ ਲੱਗਾਂ ।

ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ, ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆਸਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਅਗੈ ਕੀ ਬਾਤ ਹਉ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ, ਮੈਂ ਭੀ ਵੂਢਤਾ ਫਿਰਤਾ ਹਾਂ ਜੇ ਆਪੇ ਮੈਂ ਨਾਕੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰ ਸਮਝਾਏ ਤਉ ਸਮਝੀਐ, ਨਾਤਰ^੧ ਨ ਸਮਝੀਐ। ਪਣੁ ਪੁਰਖਾ ! ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਲੇ ਕਉ ਮਾਰਗੁ ਬਤਾਇ ਦੇਇ ਹਉ ਉਸ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਹੁ। ਐਨਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਭੁਲੇ ਕਉ ਮਾਰਗੁ ਬਤਾਇ ਦੇਵੇ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ। ਭੁਲੇ ਕਉ ਸਮਝਾਵਣਹਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਪਾਈਐ। ਪੁਰਖਾ ! ਉਸ ਕੀ ਮਹਮਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਛੁ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਏਹੀ ਸਮਝਣਾ, ਏਹੀ ਸਮਝਾਵਣਾ, ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗਤਿ^੨ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਸਮਝਾਇ ਦੇਵੇ ਤਬ ਏਹੁ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਮਾਰਗਿ ਚਲੇ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਉਨਿ ਪਟੋਲਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਸੁ ਜੀਅ ਕਾ ਇਸੁ ਜਹਾਨ ਮਹਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਜਣੁ ਭੀ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕਉ ਓਹੁ ਸਚ ਕਾ ਦਰਬਾਰੁ ਦਿਖਾਇ ਦੇਇ ? ਜੋ ਕਵਣੁ ਜਿਤੁ ਮਿਲੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਕਉ ਵਿਸੇਖੁ” ਹੋਇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸੋਈ ਹੀ ਬਤਾਈਐ ਜਿਸੁ ਮਿਲੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸੁ ਕਾ ਵਿਸੇਖੁ ਹੋਇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਾਜਨੁ ਪੇਖਉ^੩ ਤਉ ਗਲਿ ਮਿਲਉ^੪, ਜਿ ਸਚੁ ਪਠਾਵੈ^੫ ਲੇਖੁ ॥

ਮੁਖਦ ਮੁਹਾਣੈ^੬ ਧਨ ਖੜੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ ਦੇਖੁ ॥

ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ^੭ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਨਜਰੀ^੮ ਕਰਮਿ ਵਿਸੇਖੁ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿ ਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਹਉ ਭੀ ਉਸ ਹੀ ਸਾਜਨ ਕਉ ਵੂਢਤਾ ਫਿਰਤਾ ਹਾਂ। ਸੁ ਐਸਾ ਸਜਣੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ? ਸੁ ਐਸਾ ਸਜਣੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿ ਸਚ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਬਤਾਇ ਦੇਇ। ਏਹੁ ਜੀਉ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਮੁਖਪੁ^੯ ਹੈ, ਇਸ ਕਾ ਕਮਲੁ ਉਧਾ^{੧੦} ਹੈ। ਜਬ ਇਸੁ ਕਉ ਉਹ ਸਾਜਨੁ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਤਬ ਇਸ ਕਾ ਕਮਲੁ ਸੀਧਾ ਹੋਇ। ਜਬ ਇਸ ਕਾ ਕਮਲੁ ਸੀਧਾ ਭਇਆ ਤਬ ਇਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੁਆ। ਜਬ ਗਿਆਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੁਆ ਤਬ ਗਿਆਨ ਤੇ ਇਸੁ ਕਉ ਅਨੇਕ ਲੋਚਨ^{੧੧} ਛਏ। ਤਿਨਹੁ ਗਿਆਨ ਕਿਆ ਲੋਚਨਹੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਸੁ ਕਉ ਨਜਰੀ ਆਇਆ। ਜੇ ਕਰਿ ਏਸ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸੁ ਕਉ ਵਿਸੇਖੁ ਹੋਇ, ਸੁਣਿ ਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਐਸਾ ਸਾਜਨੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਐਸਾ ਵਿਸੇਖੁ ਹੋਇ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।” ਤਬ ਉਨਿ ਪਟੋਲਿ ਬਹੁੜਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਪ੍ਰਸਨ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਰੋਟੀ ਕਪੜੇ ਕਉ ਆਸਜੁ^{੧੨} ਹੁਆ ਫਿਰਤਾ ਹੈ ਮਨੁਖ, ਸੁ ਇਸੁ ਕਉ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਸਾਬਿ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨ ? ਕਿਸੀ ਕਾ ਦੀਆ ਏਸੁ ਕਉ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੀ ਕਾ ਚਾਕੁਰ-ਨੋਕਰੁ ਹੁਆ, ਕਿ ਕਿਸੀ ਕਾ ਬੁਤਗਾਰੁ^{੧੩} ਹੁਆ, ਕਿ ਕਿਸੀ ਕਾ ਮੰਗਿ ਮਸਕਤਿ ਕਰਿ ਲੀਆ, ਉਨਿ ਜਾਣਿਆ ਜਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਲੀਆ, ਉਨਿ

^੧ਨਹੀ ਤਾਂ।

^੨ਪਰਮਗਤਿ, ਮੁਕਤੀ।

^੩ਵਿਸੇਖ ਸੁਝ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗੜਾਨ।

^੪ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ

ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਪਾਠ ਕ੍ਰਮ-ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਹਨ-“ਦੇਖਾ”।

^੫“ਤਾ ਗਲਿ ਮਿਲਾ”।

^੬“ਸਾਚੁ ਪਠਾਇਉ”।

^੭“ਮੁਖਿ ਧਿਆਣੈ”।

^੮“ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤੂ”।

^੯“ਨਦਰੀ”।

^{੧੦}ਮੁਗਧ, ਮੁਰਖ।

^{੧੧}ਮੂਧਾ, ਭਾਵ-ਏਥੇ

ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦੇ ‘ਉਧ ਕਮਲ’ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਜੋਗ-ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜਿੱਧਾ ਹੁੰਦਾ, ਅਰਥਾਤ-ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

^{੧੨}ਨੇੜ, ਅੱਖਾਂ।

^{੧੩}ਗਰੇਬ, ਮਸਕੀਨ, ਨਿਤਾਣਾ।

^{੧੪}ਬੁੱਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਜਾਣਿਆ ਜਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕੰਉ ਦੀਆ। ਦਿਖਾ ਜੀ, ਏਹੁ ਬਾਤ ਇਵ ਹੀ ਹੈ ਜਿਉਂ ਏ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਕਾਈ ਅਵਰੁ
ਬਾਤ ਹੈ? ਬਾਬਾ ਜੀ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ
ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਫੂਖ ਪਿਆਸੋ ਜੇ ਭਵੈ^੧, ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਮਾਗਉ ਦੇਇ ॥
ਬੀਜਉ^੨ ਸੂਝੈ ਕੋ ਨਹੀ, ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੂਰਨੁ ਦੇਇ ॥
ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ, ਆਪਿ ਵਡਿਆਈ ਦੇਇ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖ! ਜਿਤਨਾ ਜਗਤੁ ਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਫੂਖਾ ਪਿਆਸਾ
ਹੈ, ਸਾਹੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਰਾਜਾ ਰੰਕੁ ਜਿ ਕੋਈ ਹੈ ਜਿ ਸਭੁ ਕੋਈ ਫੂਖਾ ਪਿਆਸਾ ਹੈ। ਸਭੁ ਕੋਈ ਮੰਗਤਾ ਹੀ ਫਿਰਤਾ ਹੈ,
ਕੋਈ ਐਸਾ ਨਾਹੀ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਕ ਰਾਈ ਸਮਾਨਿ ਦੇ ਸਫੈ ਕਿ ਲੈ ਸਕੈ, ਬਿਨਾ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਤੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਬੀਜੋ
ਸੂਝਤਾ ਨਾਹੀ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਦੇ ਜਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਦੇ, ਤਨ ਕਾ ਫਾਜਨ ਅਰੁ ਮਨ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਦੇ ਜਿ ਆਪਿ ਦੇ
ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਜਗਤੁ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਹੈ, ਸੋਈ ਦੇਇ ਦੇਇ ਬਿਕਸਤਾ^੩ ਹੈ। ਉਹੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਦੇਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਕਉਣੁ ਜਿ
ਦੇਇ? ਇਕਨਾ ਕੰਉ ਵਡਿਆਈ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਸਾਹੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਇਕਨਾ ਕਉ ਵਡਿਆਈ ਦੇਤਾ ਹੈ ਰਾਜੇ
ਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਕਨਾ ਕੰਉ ਗਰੀਬ ਮਾੜੇ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੀ ਗਹਨਗਤਿ ਓਹੀ ਜਾਨੈ ਜਿ ਏ ਚਲਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਦੇਖਤਾ ਹੈ। ਉਸੁ ਬਿਅੰਤ ਪੁਰਖ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਛੁ ਲਖੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ, ਪੁਰਖਾ! ਕਰੈ ਸੁ ਸਹੀ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ
ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਉਨਿ ਪਟੋਲਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜਿ ਕੈਸਾ ਜੈਸਾ ਹੈ?
ਕਿਸੁ ਨਗਰੀ ਰਹਤਾ ਹੈ? ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਖ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਕਿ ਪੰਖੀ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲਕ ਕਾ ਰੂਪੁ
ਹੈ? ਜੈਸਾ ਰੂਪੁ ਜਾਨੀਐ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੈਸੇ ਰੂਪ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੀਐ ਜੀ, ਤੁਮਿ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇ
ਦੇਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਨਗਰੀ ਨਾਇਕੁ^੪ ਨਵਤਨੋ^੫, ਬਾਲਕੁ ਲੀਲ ਅਨੂਪੁ ॥
ਨਾਰਿ ਨ ਪੁਰਖੁ ਨ ਪੰਖਣੁ^੬, ਸਾਚਉ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ ॥
ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ^੭ ਹੋਵੈ, ਜੋ ਦੀਪਕੁ ਜੋ ਧੂਪੁ^੮ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖ! ਉਹੁ ਜਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ, ਉਸ ਕੀ ਨਗਰੀ
ਸਚੁ ਖੰਡੁ ਹੈ। ਸਭੁ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕਾ ਧਣੀ ਹੈ, ਦੇਹੀ ਨਗਰ ਕਾ ਜਿ ਨਾਇਕੁ ਹੈ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਨਵਤਨੁ ਹੈ। ਉਸ ਕੀ
ਜੋਤਿ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਹਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ, ਬਾਲ ਲੀਲਾ ਮਹਿ ਖੇਲਤਾ ਹੈ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਨਵਣੁ^੯ ਨਵਤਨੁ ਹੈ। ਤਿਸ
ਕੀ ਸੋਭਾ ਮਹਾਂ ਅਨੂਪੁ ਹੈ। ਹੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ! ਤੈਂ ਜਿ ਕਹਿਆ ਜਿ ਕੈਸਾ ਕ ਹੈ ਕਿਤੁ ਰੂਪਿ ਹੈ। ਉਹੁ ਕਰਤਾ
ਪੁਰਖੁ ਨ ਨਾਰਿ ਕੈ ਰੂਪਿ, ਨ ਪੰਖਣੁ ਕੈ ਰੂਪਿ ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਚਤੁਰਭੁਜ^{੧੦} ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਸੁਨਾ ਹੈ ਜਿ ਚਤੁਰਭੁਜੁ ਸ੍ਰੀ
ਠਾਕੁਰੁ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਭਗਤ ਸੁ ਕਬਹੂੰ ਸੁਨਾ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸੁਨਾ ਹੈ”। ਕਹੈ ਉਹੀ ਚਤੁਰਭੁਜੁ ਉਸੁ ਬਿਸਨ ਕਾ
ਰੂਪੁ ਹੈ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਚਤੁਰਭੁਜੁ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਕੀਆ ਭਾਵਤਾ ਹੈ ਸੋਈ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਹੈ। ਉਹੀ ਹੋਤਾ

^੧ਫਿਰੈ। ^੨ਬੀਐ, ਦੂਜਾ। ^੩ਵਿਗਸਦਾ, ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ। ^੪ਸਚਖੰਡ ਰੂਪ ਨਗਰੀ
ਦਾ ਨਾਇਕ (ਰਾਜਾ)। ^੫ਨਵ ਤਨ (ਨਵੇਂ ਸਰੀਰ) ਵਾਲਾ, ਅਰਥਾਤ-ਨੌ ਜਵਾਨ। ^੬ਪੰਛੀ।
‘ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਜੋ ਬੀਐ।’ ਅਰਥਾਤ-ਸੋਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਤੂ ਦੀਪਕੁ ਤੂ ਧੂਪੁ।’ ^੮ਨਵਾਂ
ਨਵੇਲਾ, ਨਵਾਂ ਨੁੱਕ। ^{੧੦}ਚਤੁਰ (ਚਾਰ) ਭੁਜਾਂ (ਬਾਹਾਂ) ਵਾਲਾ।

ਹੈ ਜਿ ਉਸੁ ਭਾਵਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਉਹੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਪੁਨਾ ਨਾਮੁ ਭਗਤਿ ਦੇਇ, ਭਗਤਿ ਕਰਾਵੈ, ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ, ਉਹੀ ਪੂਜਾ ਉਹੀ ਉਸ ਕਉ ਧੂਪੁ। ਉਹੀ ਉਸ ਕਉ ਦੀਪਕੁ^੧ ਜਿ ਉਸੁ ਭਾਵੈ। ਐਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜਿ ਜਪੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਨਿਸਤਾਰੈ^੨। ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਏਹੁ ਰੂਪੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਉਨਿ ਪਠੇਲਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਏ ਜਿ ਬੇਦ^੩ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਗੀਤਾ ਭਾਗਵਤ^੪ ਅਵਤੁ^੫ ਬਹੁਤੁ ਬੈਸਨਾਈ^੬ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਜੀ ਉਹੁ ਚਾਲ ਕਵਣ ਹੈ ਉਨ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਈਐ ਕਿ ਨ ਪਾਈਐ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਥਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਗੀਤ ਸਦਾ ਸਿਖੈ ਸੁਣੈ, ਬੇਦ ਬਾਦੈ^੭ ਤਨਿ ਰੇਗੁ ॥

ਸਚੁ ਭਾਵੈ ਸਚੁ ਉਚਰੈ^੮, ਛੂਟੈ ਸੋਗੁ ਵਿਸੋਗੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ, ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਹੋਗੁ ॥ ੯ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਗੀਤ ਕਉ ਸੁਣੈ ਅਰੁ ਸਿਖੈ-ਪੜੈ, ਬੇਦ ਕਥੈ ਬਾਦੈ, ਅਰੋਗੁ ਹੋਇ ਕਿਆ ਅਰੋਗੁ ਕਹੀਐ ਜਿ ਮਨ ਤੇ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਹੋਇ, ਤਬ ਅਰੋਗੁ ਪਿੰਡੁ ਹੋਇ, ਸਤਿਵਾਦੀ ਹੋਇ ਤਉ ਉਸ ਕਉ ਸਚੁ ਹੀ ਭਾਵੈ। ਉਹੁ ਸਚੁ ਹੀ ਕਮਾਵੈ, ਉਹੁ ਸਚੁ ਹੀ ਬੋਲੈ, ਉਸ ਕਉ ਸਹੰਸਾ ਕੋਇ ਨ ਹੋਇ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ। ਸੁਖੀ ਹੀ ਰਹੈ ਅਨੰਦ ਹੀ ਜਿਉ ਰਹੈ। ਉਸ ਕਉ ਦੁਖੁ ਕੋਈ ਨ ਬਿਆਪੈ। ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੇ ਰਹਤੁ ਹੋਇ। ਉਹੁ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਮਰੈ। ਉਸ ਉਪਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨੁ ਹੋਇ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰੈ ਸੁ ਉਸੁ ਭਾਵੈ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਉਹੁ ਕਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰੈ। ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਉਸ ਕਾ, ਐਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਪਰਤਾਪ ਹੈ। ਜਿ ਕੋਈ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੇ ਤੇ ਮੁਧੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਉ ਭਜੈਗਾ, ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਉ ਪਾਵੈਗਾ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਉਹੁ ਪਠੇਲੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ^੯ ਲਾਗਾ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗਾ ਜਪਣੈ। ਤਬ ਉਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸਿਖ ਭਏ। ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੂਏ, ਉਨਕੇ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ, ਕਹਣੈ ਲਾਗੈ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ। ਜਗਤ ਉਧਾਰਣੁ ਨਾਮੁ ਚਾਨੁ ਇਸ਼ਨਾਨੁ ਕਾ ਦਾਤਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ, ਜਿਸਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਉਤਮ ਮਤਿ ਆਵੈ। ਸੁ ਧੰਨੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ”।

ਸਲੋਕੁ^{੧੦}॥

ਬੇਦ ਪੜੈ ਮਨਿ ਨਿਰਮਲੈ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਚਰੈ ਸੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਉਹੁ ਰਾਮ ਕਾ, ਰਾਮੁ ਉਸੀ ਕਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੦੩ ॥

^੧ਦੀਵਾ।

^੨ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

^੩ਚਾਰ ਵੇਦ-ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਸਾਮ ਤੇ ਅਥਰਵ।

^੪ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਗਵਤ ਮਹਾਂ ਪੁਰਾਣ।

^੫ਹੋਰ।

^੬ਵੇਸ਼ਨਵਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਗੀਤ ਸਾਦ ਚਾਖੇ ਸੁਣੈ।’

^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਬਾਦ ਸਾਦ’।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਚਉ ਚਵੈ।’

ਅਰਥਾਤ-ਸੱਚ ਬੋਲੈ।

^{੧੦}ਦਿਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰੁ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਵਤੇ ਆਵਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਤੇ ਪਰੈ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਕੀ ਧਰਤੀ
ਏਕ ਨਗਰਿ ਮਹਿ ਆਇ ਬਸੇ। ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਮਹਿ ਲੋਗ ਖਰੇ ਭਲੇ ਥੇ, ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਬੈਸਨਉ ਹਿੰਦੂ ਕੇ ਨੇਮ ਧਰਮ
ਮਹਿ ਖਰੇ ਭਲੇ ਥੇ ਧਰਮਿਆਤਮੇ ਲੋਕ। ਉਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਆਇ ਬਸੇ। ਤਬ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸਿ ਬਾਤ ਚਲੀ
ਜਿ, “ਉਹੁ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਜਿ ਕਹਤੇ ਬੇ ਅਤੀਤ, ਭਗਤ, ਭਗਵਾਨ, ਮੁੰਡੀਏ¹ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ, ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਬੇਦੀ ਖੜੀ
ਦੁਲਿਤ ਖਾਨ ਕਾ ਮੋਦੀ ਭੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਸੁ ਈਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ”। ਲੋਕੁ ਬਹੁਤੁ ਦਰਸਨ ਦੇਖਣ ਕੀ
ਨਿਮਿਤਿ ਆਏ, ਆਇਕੋ ਲਾਗੈ ਦਰਸਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਕਰਨੈ। ਬਹੁਤੁ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਇ ਜੁੜਿ
ਬੈਠੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖਣੇ ਕਉ²। ਤਬ ਜਿਉਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਬਹੁਤੁ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਤਿਉਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਪਹਿ ਇਕਿ ਭਲੇ ਚੰਗੇ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਖ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਇ ਗਏ, ਤਿਨਹੁ ਆਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਰਾਮ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕੁ ਜੀ ! ਰਾਮ ਰਾਮ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ, ਆਈਐ ਜੀ ! ਬੇਨੀਐ
ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਆਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿ ਕਰਿ
ਬੈਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲੇ ਹੋ ਜੀ, ਬੈਸਨਉ ! ਕਲਿਆਣੁ ਹੈ ਜੀ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ
ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅਜੁ ਭਲੇ ਹੋ ਜੀ, ਤੇਰੈ ਦਰਸਨ ਦੇਖਿਐ ਭਲੇ ਹੋ ਜੀ, ਸਰਬ ਕਲਿਆਣੁ ਹੈ ਜੀ, ਤੁਮਾਰਾ
ਦਰਸਨੁ ਕੀਆ ਹਉਂ ਅਤਿ ਭਲੇ ਹੋ ਜੀ”। ਤਬ ਘਤੀ ਏਕੁ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜਿ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਬ ਕਹਹਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ
ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਜੀ ਕਿਛੁ ਤੁਮਾਰੈ ਮਨ ਮਹਿ ਹੈ ਸੋਈ ਕਹੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ,
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ ਜਿ ਦਿਖਾ, ਜਿਤਨੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਰਚੀ ਹੈ, ਸਭਸ³ ਸੇਵਾ
ਸਕਰਮ⁴ ਸੁਕ੍ਰਿਤ⁵ ਮਹਿ ਸਭਸ ਸੇਵਾ ਤੇ ਰੂੜੀ⁶ ਸੇਵਾ ਕਵਣ ਸੀ ਹੈ ਜਿ ਕਰੀਐ ? ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਤੁ ਸੇਵਾ
ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਪਾਈਐ, ਸਾਈ⁷ ਰੂੜੀ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਸਾਈ ਬਤਾਈਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਸਾ ਰਾਗ
ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਰੂੜੀ⁸ ਠਾਕੁਰ⁹ ਮਾਹਰੇ ਰੂੜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥

ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਪਾਈਐ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ¹⁰ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਸਭਸ ਭਲਿਆਈ ਮਹਿ,
ਕਰਮ ਧਰਮ ਮਹਿ, ਸਭਸ ਤਪ ਨੇਮ ਮਹਿ, ਸਭਸ ਕਰਤੂਤਿ ਮਹਿ, ਭਲਾ ਰੂੜੀ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਜੀ, ਸਭਸ ਮਹਿ ਚੰਗਾ
ਭਲਾ ਅਪਰਤਾ ਨੀਕਾ ਰੂੜੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਅਰੁ ਰੂੜੀ ਸਭਸ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਮਿਲਾਵੈ,
ਜੇ ਸੁਣੀ, ਗਾਈ, ਪੜੀ, ਕਮਾਈ ਮਨ ਕੇ ਪਾਪ ਜਾਹਿ। ਪਣੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤਉ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ
ਹੋਇ, ਜਉ ਪੁਰਖ ਜਨਮ ਕੇ ਬਡੇ ਭਾਗਿ ਲਿਖੇ ਹੋਹਿ, ਤਿਸੁ ਕਉ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ
ਹੋਇ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਿਰਬਾਣ ਪੁਰਖੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਪਦੁ ਪਾਈਐ, ਭਾਈ
ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਸਭਸ ਮਹਿ ਭਲੀ ਚੰਗੀ ਰੂੜੀ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਹੈ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਵੇਵ ਹੈ ਜੀ।
ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਵਾਹਗੁਰੂ।”

¹ਘੋਨ ਮੋਨਸਾਧੂ, ਮੰਨਿਆਸੀ।

²ਸਾਰੀ।

³ਕਰਮ ਸਹਿਤ।

⁴ਪੁੰਨ ਕਰਮ।

⁵ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣੀ।

⁶ਉਹੋ।

⁷ਸੋਹਣਾ।

⁸ਸ੍ਰਾਮੀ, ਪ੍ਰਭੂ।

⁹ਨਿਰਬਾਣ ਪਦਵੀ, ਮੋਖ ਪਦਵੀ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਜੀ ! ਤੂੰ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਧੰਨਿ, ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਬਿਧਿ^੧ ਜਾਨੀ ਹੈ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਦਿਖਾ ਜੀਉ, ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇ ? ਏਹੁ ਕਥਾ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਮੈ ਓਲ੍ਹਗੀਆ^੨ ਓਲ੍ਹਗੀ^੩ ਹਮਿ ਛੋਹਰੂ^੪ ਬਾਰੇ^੫ ॥

ਜਿਉ ਤੂ ਰਖਹਿ ਤਿਉ ਰਹ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਹਮਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਉਂ ਮੰਗਤਾ ਕਿਸੀ ਸੈਂਸਾਰੀ ਰਾਜੇ ਪਰਜੇ ਕੀ ਓਲ੍ਹਗ ਸੇਵਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝ ਸਕਾਰੇ^੬ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਦਰਿ ਜਾਇ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰੀਐ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਗਾਈਐ, ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੁਖਿ ਮਿਮਰੀਐ ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਓਲ੍ਹਗ^੭ ਰਹੀਐ, ਸੇਵਾ ਕਰੀਐ ਅਰੁ ਟਹਲ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਕਿਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰੀਐ ਜਿਉਂ ਛੋਹਰੂ^੮ ਗੁਲਾਮੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਅਧੀਨੁ ਹੋਇ ਖੜਾ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਹਿਬੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਟਹਲ ਕਰਤਾ ਹੈ ? ਜੇ ਸਾਹਿਬੁ ਦੇਤਾ ਹੈ ਸੋਈ ਪੈਨੁਤਾ, ਜੇ ਸਾਹਿਬੁ ਦੇਤਾ ਹੈ ਸੋਈ ਖਾਤਾ ਹੈ; ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜਿਸੁ ਜਾਹਗਾ ਰਖਤਾ ਹੈ ਤਹਾਂ ਰਹਤਾ ਹੈ; ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਟਹਲ ਕਰਾਈਤੀ ਹੈ ਤੈਸੀ ਤੈਸੀ ਟਹਲ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਦਾਵਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਰਖਤਾ, ਰਜਾਇ ਮਹਿ ਚਲਤਾ ਹੈ; ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਉਸੁ ਛੋਹਰੇ ਲਉਂਡੇ ਕੀ ਨਿਆਈਂ^੯ ਇਉਂ ਕਾਰਿ ਕਰੈ, ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰੀਐ ਤਉ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਏਹੁ ਭਾਵੈ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵ ਹੈ ਜੀ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਜੀ, ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਧੰਨਿ, ਜਿਨਿ ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਹੈ !” ਤਬ ਫਿਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਦਿਖਾ ਜੀ ! ਏਸ ਕਉ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇ ? ਏਹੁ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਭਾਵੈ ? ਏਸੁ ਕਉ ਜਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਦੇਇ ? ਏਸ ਕੀ ਪਤਿ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿਉਂ ਰਹੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਰਹੈ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸਾ^{੧੦} ਘਣੀ^{੧੧} ਭਾਣੈ ਮਨਿ ਭਾਈਐ^{੧੨} ॥

ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਥਿ ਵਡਿਆਈਆ ਭਾਣੈ ਪਤਿ^{੧੩} ਪਾਈਐ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਜੇ ਉਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਏਸ ਕਉ ਬਿਨਾਂ ਸੇਵਾ, ਬਿਨਾਂ ਦਾਨ, ਬਿਨਾਂ ਪੁੰਨ, ਬਿਨਾਂ ਤਪਸਿਆ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ, ਇਵ ਹੀ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਦਰਸਨ ਦੇਇ। ਪਿਆਸ ਦਰਸਨ ਕੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਾਂ ਉਸੁ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਦਰਸਨ ਦੇ, ਭਾਵੈ ਸੁਤਾ^{੧੪} ਨਾਂ ਦੇ। ਜੇ ਉਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਇਸੁ ਕਉ ਨਿਵਾਜੇ, ਭਾਵੈ ਸੁਤਾ ਨਾ ਨਿਵਾਜੇ। ਪਣੁ ਜੀ ਇਸੁ ਮਨੁਖ ਕੈ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਜੇ

^੧ਤਰੀਕਾ, ਢੰਗ।

^੨ਟਹਿਲੀਆ, ਸੇਵਾਦਾਰ।

^੩ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ।

^੪ਹਮ (ਅਸੀਂ)

ਬਾਰੇ (ਤੁਹਾਡੇ) ਛੋਹਰੂ (ਬੱਚੇ)।

^੫ਤੁਹਾਡੇ।

^੬ਸੰਬ-ਸਵੇਰੇ।

^੭ਦਾਸ।

^੮ਬੱਚਾ।

^੯ਤੋਹ, ਪਿਆਸ।

^{੧੦}ਬਹੁਤੀ।

^{੧੧}ਭਾਣੈ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।

^{੧੨}ਇੱਜ਼ਤ, ਮਾਣ, ਵਡਿਆਈ

^{੧੩}ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਿਚ।

ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋ ਆਪਣੀ ਰਜਾਇ ਮਹਿ ਕਰੈ ਸਾਹਿਬੁ, ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕੈ ਬਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਬੁਧਿ ਬੀ ਦਰਸਨੁ ਕਰੈ ਕਿ ਵਡਿਆਈ ਲਏ ਕਿ ਏਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਹੈ । ਨਾਕੁਰ ਕੈ ਹਥਿ ਬਾਤ ਹੈ ਜੇ ਉਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਹੀ ਪਤਿ ਰਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਜਿਨਿ ਨੈਸੀ ਜਾਨੀ ਹੈ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਦਿਖਾ ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਜਿ ਕਹਾਂ ਹੀ ਦੂਰਿ ਹੈ ਕਿ ਨੇਤੇ ਹੈ । ਏਹੁ ਕੀਮਤਿ ਹਮ ਕਉ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈਐ ਜਿ ਓਹੁ ਸਚਾ ਕਹਾਂ ਬਸਤਾ ਹੈ; ਕਹਾਂ ਰਹਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸਾਚਉ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣੀਐ ਅੰਤਰਿ¹ ਹੈ ਸੋਈ ॥

ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਵਿ ਰਹੇ² ਕਿਨਿ ਕੀਮਤਿ ਹੋਈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸਿ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ, ਖਰਾ ਨਜੀਕਿ ਹੈ । ਕਹੈ, ਨਜੀਕਿ ਏਸੁ ਜੀਆਂ ਕੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਏਸ ਤੇ ਜੁਦਾ ਨਾਹੀ ਅਰੁ ਜਹਾਂ ਦੇਖੀਐ ਤਹਾਂ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਾਨ ਬਨੰਤਰਿ³ ਉਛਿ⁴ ਅਕਾਸਿ ਪਇਆਲਿ ਸਭਸ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਸਭਸ ਮਹਿ ਬਸਤਾ ਹੈ । ਪਣੁ ਭਾਈ ਜੀ, ਉਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵਣੇ ਸਰੀਖਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਉਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕੋਈ ਕਰਿ ਸਕੈ । ਕੀਮਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ; ਪਣੁ ਹੈ ਸਭਨੀ ਥਾਈਂ । ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ ਜੀ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੀ ! ਜਿਨਿ ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਨਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਦਿਖਾ ਜੀ, ਦੇਤਾ ਹੈ ਬਡਿਆਈ ਸਿ ਕਵਣੁ ਦੇਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜੀ ਹਿਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਵਣੁ ਹਿਰਤਾ ਹੈ ? ਜਿਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੁਮਹੁ ਮਿਤਿ ਜਾਨੀ ਹੈ ਤਿਵ ਹੀ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਆਪਿ ਕਰੇ ਆਪੇ ਹਰੇ⁵, ਵੇਖੋ ਵਡਿਆਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੀਐ⁶, ਇਉ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸਿ ਉਸ ਹੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਿ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰਸ ਕਾ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਊਚ ਕਰੈ ਤਿਸ ਕਉ ਆਪੇ ਕਰੈ; ਜਿਸ ਕੰਉ ਨੀਚ ਕਰੈ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਆਪੇ ਕਰੈ; ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਦੁਖ ਦੇ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਆਪੇ ਦੇਇ । ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਸੁਖ ਦੇਇ ਸਿ ਆਪੇ ਦੇਇ; ਅਰੁ ਜਿਸ ਤੇ ਹਿਰਿ ਲੇਖੇ ਸਿ ਆਪੇ ਹਿਰਿ ਲੇਖੇ । ਜਿਸ ਕੰਉ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਆਪੇ ਦੇਇ । ਤਮਾਸਾ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਉਹੀ ਜਾਣੈ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਜਿ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਹੋਇ ਸਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਇ⁷ ਉਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ । ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰੈ ਸੁ ਸਹੀ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ

¹ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ।

²ਰਵਿ (ਵਿਆਪ) ਰਹਿਆ ਹੈ ।

³ਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ।

⁴ਉਤੇ ।

⁵ਮੰਘਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

⁶ਦੇਖੀਏ ।

⁷ਸ੍ਵਾਮੀ, ਮਾਲਿਕ ।

⁸ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ।

ਸਿ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਇਤਨੀ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੈ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਜਣਾਵੈ ਸੋਈ ਜਾਣੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਹੈਂ, ਜਿਨਿ ਐਸੀ ਜਾਨੀ ਹੈ। ਪਣੁ ਜੀ, ਦਿਖਾ ਸੈਂਸਾਰੁ ਜਿਤਨਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਕੋਈ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਲਾਹੇ ਕੰਉ ਦਉੜਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਸਭੁ ਕੋ ਲਾਹਾ ਮੰਗਤਾ ਹੈ, ਤੋਟਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਮੰਗਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਲਾਹਾ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਹੈ ? ਜਿਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਇਸ ਕੇ ਜਨਮ ਜੀਵਣ ਮਹਿ ਲਾਹਾ ਆਵੈ ਸਾਈ ਬਾਤ ਬਤਾਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :—

ਜੀਵਦਿਆ ਲਾਹਾ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥

ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਵੈ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਤਨਾ ਸੈਂਸਾਰ ਕਾ ਲਾਹਾ ਹੈ ਜਨਮ ਜੀਵਣੈ ਕਾ, ਸਾਹੁ ਪਾਤਸਾਹੁ, ਪੰਡਿਤ, ਸਿਆਣਾ, ਰੰਕੁ^੧, ਤੁੰਗੁ^੨, ਗਾਰੀਬੁ, ਮਸਤ ਸੋ ਸਭੁ ਮਾਇਆ ਹੀ ਕੰਉ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਪਲੈ ਪੜੈ। ਸੋ ਮਾਇਆ ਨ ਇਸ ਕੋ ਜੀਵਣੈ ਕੋ ਕੰਮਿ ਹੈ ਅਰੁ ਨ ਮੁਏ ਕੋ ਕੰਮਿ ਹੈ। ਜੀਵਤੇ ਕੋ ਕੰਮਿ ਤਉ ਆਵੈ ਜਾਂ ਉਹੁ ਖਾਇ ਪੀਵੇ, ਏਨੇ, ਪਰ ਉਪਕਾਰਿ ਲਗਾਵੈ; ਮੁਏ ਕੋ ਕਾਮਿ ਤਉ ਆਵੈ ਜਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਦੇ। ਨਾ ਏਹੁ ਖਾਤਾ ਹੈ ਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਤਉ ਏਸ ਕੋ ਮਾਇਆ ਕਾ ਲਾਹਾ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਹੈ। ਏਤੁ ਬਾਤ ਏਸੁ ਕਉ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀਂ ਸਦਾ ਤੋਟਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਸ ਕੰਉ ਲਾਹਾ ਏਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਗੁਰੂ, ਸਾਈ ਟਹਲ ਕਮਾਵੈ। ਤਬ ਏਸ ਕੰਉ ਜੀਵਤੇ ਹੀ ਕੰਉ ਲਾਹਾ ਪਲੈ ਪੜੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ। ਏਸੁ ਕੰਉ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਹੀ ਮਿਲੈ ਜਬ ਏਸੁ ਕੰਉ ਪੂਰਬਿ ਜਨਮ^੩ ਕਿਛੁ ਭਲੇ ਭਾਗਿ ਲਿਖੇ ਹੋਹਿ, ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੰਉ ਪਾਵੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਮਤਿ, ਜਿਨਿ ਐਸੀ ਜਾਨੀ ਹੈ” ਤਬ ਫਿਰ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਦੇਖਾ ਜੀ ਜਿਨ ਕੰਉ ਤਉ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ, ਓਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਏ। ਤਿਨ ਕੰਉ ਤਉ ਲਾਹਾ ਭਇਆ, ਪਣੁ ਜੀ, ਜਿ ਮਨਮੁਖ ਹੈ ਦਿਖਾ ਜੀ, ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ਹੈ, ਕਿਛੁ ਉਨ ਕੰਉ ਲਾਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ? ਕਿਸੀ ਨੇਵਾ, ਕਿਸੀ ਘਾਲ^੪ ਉਨ ਕੰਉ ਦਰਸਨੁ ਹੋਇਗਾ, ਠਾਕੁਰ ਜੀ ! ਜਾ ਕਿ ਨ ਹੋਇਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਮਨਮੁਖਿ ਤੋਟਾ ਨਿਤ ਹੈ ਭਰਮਹਿ ਭਰਮਾਏ।

ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧੁ ਨ ਚੇਤਈ ਕਿਉ ਦਰਸਨੁ ਪਾਏ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ, ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਮਨਮੁਖ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤਿਨ ਕੰਉ ਸਭਸ ਮਹਿ ਤੋਟਾ ਹੈ ਨਿਤ ਨਿਤ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਤੋਟਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜਿ ਪੁੰਨ, ਦਾਨ ਇਸਨਾਨ, ਤਟੁ ਤੀਰਥੁ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਤਬ ਬਚਾਤਾ ਹੈ, ਅਕੈ ਪਛੋਤਾਤਾ ਹੈ। ਅਕੈ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮੈਂ ਐਸੇ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕੀਏ; ਅਕੈ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਛੁ ਨ ਬੀ; ਮੈਂ ਏਵ ਹੀ ਬਾਤ ਕਰੀ, ਏਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਕਿਆ ਪਲੈ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਉਹੁ ਭਰਮ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਭਰਮਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਆਪਿ

^੧ਕੰਗਾਲ, ਗਾਰੀਬ।

^੨ਧਨੀ, ਵੇਲਤਮੰਦ, ਤੁੰਗ ਸਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਉਚੇ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ

ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

^੩ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ।

^੪ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਬਦਲੇ।

ਭਰਮਤਾ ਹੈ, ਅਵਰਾਂ ਕੰਉ ਭੀ ਭਰਮਾਵਤਾ ਹੈ ਜਿ ਦੇਹੁ ਬਾਤ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਉਹੁ ਕਿਉਂ ਭਰਮਤਾ ਹੈ? ਉਸਕੈ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਹੀ; ਜਿ ਉਸੁ ਕੰਉ ਗੁਰਮਤਿ ਭਰਮਣੈ ਨ ਦੇਇ; ਉਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਹੈ, ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਹੁ ਭਰਮਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਏਤੁ ਅੰਗਿ ਮਨੁਖਾ ਕਾ ਕਮਾਇਆ ਥਾਂਇ ਨਾਹੀਂ ਪੜਤਾ, ਅਰੁ ਮਨੁਖ ਜੀਵ ਹੈ ਸਿ ਅੰਧੇ ਹੈ, ਉਨ ਕੰਉ ਗਿਆਨ ਕੇ ਲੋਚਨ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਉਹਿ ਗਿਆਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਚੇਤਹਿ। ਉਹਿ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਹਿ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਵਹਿ? ਬਿਨਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਥੀ ਮਨੁਖਾਂ ਕੰਉ ਦਰਸਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਹੀ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿ ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਚਲੈ ਸੋਈ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੰਉ ਪਾਏ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੂ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਹੈ”।

ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਦਿਖਾ ਦੇਹੁ ਤਉ ਮਨਮੁਖ ਜੀਉ, ਪਣੁ ਦੇਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇ ਕਰਿ ਜਾਇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਮਿਲੈ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਇ ਮਿਲੈ? ਜਿਉਂ ਮਿਲਣੈ ਕਾਬੀਚਾਰੁ ਹੈ ਸੋਈ ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਤਾ ਜਗਿ ਆਇਆ ਜਾਣੀਐ, ਚਲੈ ਲਿਵਲਾਏ॥

ਗੁਰ ਭੇਟੇ ਪਾਰਸੁ ਭਏ, ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ॥ ੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਏਸ ਕਾ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ਤਬ ਹੀ ਜਾਣੀਐ ਜਬ ਏਕ ਲਿਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੀ ਮਹਿ ਜੀਵੈ, ਸਾਰੀ ਅਵਰਦਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਸਿਉਂ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲੈ, ਪੂਰੈ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਜਬ ਮਿਲੈ ਤਬ ਏਹੁ ਕੰਚਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਪਾਰਸ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂਬਾ ਕੰਚਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਏਹੁ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭਗਤੁ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸੋਈ ਭਗਤੁ, ਸੋਈ ਭਗਵਾਨੁ ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, ਧੰਨਿ ਹੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂ ਧੰਨਿ, ਜਿਨਿ ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਧੰਨਿ ਜੀ”।

ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਜੀ। ਜਿਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ, ਕਵਣ ਕਰਤੂਤਿ ਹੈ? ਉਹਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ? ਕਿਆ ਕਮਾਵਤੇ ਹੈਂ? ਉਨ ਕੀ ਕਥਾ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਬਤਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਹੈ ਨਿਰਾਲਮੋ, ਕਾਰ ਧੁਰਿ ਕੀ ਕਰਣੀ।

ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸੰਤੋਖੀਆ, ਰਾਤੇ ਹਰਿ ਚਰਣੀ॥ ੮॥ ੧੯॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਜਿਨਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਏਹੁ ਕਰਤੂਤਿ ਹੈ ਜਿ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਉਹਿ ਮਾਇਆ ਤੇ ਨਿਰਾਲਮ ਰਹਤੇ ਹੈ; ਪਾਪ ਤੇ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਪਾਪ ਕੈ ਉਹਿ ਨਿਕਟਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤੇ; ਸੇਂਸਾਰ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਧਵਰਤਿ ਮਹਿ ਉਹਿ ਨਾਹੀ ਰਚਤੇ; ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ^{੧੦} ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਤੇ ਉਹਿ ਨਿਰਾਲਮ ਰਹਤੇ ਹੈ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਉਹਿ ਜਿ ਕਮਾਵਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਕਿਆ ਕਮਾਵਤੇ ਹੈਂ? ਜਿ ਕਰਿ ਟਹਲ ਧੁਰਿ ਦਰਗਾਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਾਵਤੀ ਹੈ ਸਾਈ ਕਰਣੀ ਕਰਤੂਤਿ ਉਹਿ ਕਮਾਵਤੇ ਹੈਂ। ਅਰੁ ਹੋਰਤੁ ਬਾਤ ਨਾਹੀਂ ਉਨ ਕਾ ਕਿਤੈ ਮਨੁ ਸੰਤੋਖੀਤਾ^{੧੧}। ਸੁਣੈ, ਸੁਣਾਵੈ, ਗਾਵੈ, ਸਿਮਰੈ ਤਬ ਹੀ ਉਸ ਕਾ ਮਨ ਸੰਤੋਖੀਐ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸਾਢੈ’। ^੨ਸੁਰਤ ਜੋੜੇ। ^੩ਇਕ ਕੀਮਤੀ ਪੰਥਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਛੁਹ ਲੱਗਣ ਤੇ ਲੋਹਾ ਜਾਂ ਤਾਂਬਾ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਮਿਲਾਏ’। ^੫ਸੋਨਾ, ਕੁੰਦਨ। ^੬ਦਿਨ ਰਾਤ। ^੭ਸੰਗ ਵੱਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਸੰਗ, ਅਟੱਕ। ^੮ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਲੋਪ, ਅਲੋਪ। ^੯ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਦੌੜ। ^{੧੦}ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਸੋ ਗੁਣ। ^{੧੧}ਸੰਤੋਖੀਂਦਾ।

ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵ ਹੈ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਿਨ ਕਉ ਪਰਮੇਸਰ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਏਹੁ ਗਤਿ ਹੈ ਜਿ ਅਨੇ ਪਹਰ ਉਨ ਕਉ ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਚਰਨਾ ਹੀ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਹੈ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ । ਜਿਸੁ ਕਉ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ, ਸੋਈ ਪਾਵੈ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨ ਪਕੜੇ; ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ; ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਸਿਮਰਣੈ; ਉਨ ਕੈ ਮਨਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਆਇਆ; ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ; ਕਹਣੈ ਲਾਗੇ, “ਧੰਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ !”

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ, ਸੋਈ ਸਿਮਰੈ ਨਾਮੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਨ ਜਨਹੁ ਕਾ, ਸਗਲਾ ਸਵਰੈ ਕਾਮੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੦੪ ॥

ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਦੇਖਤਾ ਦੇਖਤਾ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਏਕੁ ਅਉਰ ਨਗਰਿ ਮਹਿ ਜਾਇ ਬਸਿਆ । ਤਹਾਂ ਉਹਿ ਜਿ ਰਜਪੂਤ ਬੇ ਧੰਸਨਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਹਿ ਮਿਲਿ ਆਏ । ਉਨਹੁ ਆਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਰਾਮ, ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ! ਰਾਮ ਰਾਮ” ! ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮ, ਆਵਹੁ ਜੀ, ਬੈਸਹੁ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ, ਆਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿ ਕਰਿ, ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ । ਤਬ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੇ ਤੁਮਰੀ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਉ ਕਹਹਾ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੈ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਕਹੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂ ਬਡਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਸੁਣੀਦਾ ਬਾ, ਭਲਾ ਭਇਆ ਜਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਭਇਆ, ਹਮਰੇ ਕਿਛੁ ਭਾਗ ਭਏ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ; ਪਣੁ ਜੀ ਏਕੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਉ ਕਹਹਾ ਜੀ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਜੀ, ਰਾਮ ਲੋਕਹੁ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੈ ਜੀ ਹੈ ਸੁ ਕਹੀਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਉਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰਿਕੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ, ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ ! ਦਿਖਾ; ਪਰਮੇਸਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਹਾਂ ਬਸਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਪਾਈਐ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ? ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਹੀ ਬਤਾਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਉਨਹੁ ਰਠਉੜਹੁ ਕੀ ਬੋਲੀ ਉਪਰਿ^੧ । ਜੇ ਉਨਕੀ ਬੋਲੀ ਗੋਸਟਿ ਮਹਿ ਲਿਖੀਐ ਤਾਂ ਸੁਨਣਹਾਰੇ ਸਮਝਨਿ ਨਾਹੀ, ਪਣੁ ਸਲੋਕੁ ਰਠਉਤੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਮਾਰਥ ਸਿੰਧੀ ਬੋਲੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੇ ਸੁਨਣਹਾਰੇ ਸਮਝਨਿ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ^੨ ਸਲੋਕੁ ਜਿ:-

ਅਲਗਉ^੩ ਜੋਇ ਮਹੁਕੜਉ^੪ ਸਾਨੰਗ ਪਾਣਿ^੫ ਸਬਾਇ ॥

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ^੨ਸਾਰਾ । ^੩ਕਹਾਂਗੇ । ^੪ਭਾਵ-ਰਾਜਸਥਾਨੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ।

^੫ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ । ^੬ਅਲੱਗ, ਵੱਖਰਾ, ਜੁਦਾ । ^੭ਛੋਟੇ ਵਾਂਗੂ ਸਭ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਵਿਰਕਤ । ^੮ਈਸਵਰ, ਪਰਮੇਸਰ ।

ਹੀਰੋ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿਆ ਨਾਨਕ ਕੰਠਿ ਸਮਾਇ¹ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ‘ਅਲਗੋ’ ਕਹਦੇ ਹਨਿ ਅਡ ਕਉ-ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੁਮਰੇ ਅਡ ਨਾਹੀ, ਤੁਮਰੇ ਹੀ ਮਾਹਿ ਹੈ। ‘ਮਧੂਕਤੋ’ ਕਹਦੇ ਹਨਿ ਤੁਝ ਹੀ ਮਾਹਿ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੁਮ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਾਹੀ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਤੁਮਾਰੇ ਮੰਗਿ, ਤੁਮ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਸਾਰਗ ਪਾਨਿ ਕਹੀਐ ਠਾਕੁਰੁ, ਸੁ ਸਾਰਗਪਾਨਿ ਠਾਕੁਰੁ ਸਭਨਹੁ ਘਟਹੁ ਮਹਿ ਸਮਾਇ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੀ ਠਵਰ ਏਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੀ ਠਵਰ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਬਾਸਾ ਹੈ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਪਾਈਐ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ? ਹੀਅਰਾ³ ਹੈ ਸੁ ਮਨੁ ਹੈ ਆਪਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਉ ਲਗਾਇਆ। ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੇ ਨਾਮ ਸਾਥਿ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਬੇਧੀਐਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਉ ਮਿਲਹਿਗਾ। ਤੇਰੇ ਹੀ ਕੰਠ ਸਾਥਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਬਸਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਤੂੰ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਉ ਲਗਾਵਹਿਗਾ ਤਬ ਤੁਮ ਹੀ ਤੇ ਤੁਮ ਕਉ ਮਿਲੇਗਾ, ਤੇ ਹੀ ਤੇ ਪਰਗਟੇਗਾ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਸਾਥਿ ਬਸੇਗਾ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਸਹਾਇ ਸੰਗਿ ਹੈ ਭੀ ਅਰੁ ਉਹਾ ਭੀ ਜਾ ਤੁ ਮਨੁ ਆਪਣਾ ਹੀਅਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕੇ ਹੀਅਰੇ ਸਿਉ ਤੇਰਾ ਹੀਅਰਾ ਬੇਧੀਐਗਾ ਤਬ ਤੁ ਘਰਿ ਆਪਣੇ ਤੇ ਦੇਹੀ ਤੇ ਪਾਵਹਿਗਾ। ਜਿ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਸਮਝੈ, ਕਮਾਵੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਦਿਖਾ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿ ਏਸੁ ਕਉ ਮਿਲੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ, ਕਿਤੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਜੀ ਜਮ ਤੇ ਏਹੁ ਜਿ ਛੁਟੈ ਸਿ ਕਿਤੁ ਸੇਵਾ ਛੁਟੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਸਲੋਕੁ⁴ ॥

ਪੂਰਬਿ⁵ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਛਾਣਿ⁶ ਲੈ, ਤਉ ਮੋਟੇ ਠਾਕੁਰੁ ਰਾਇ⁷।

ਮਾਥੈ ਉਭੈ⁸ ਜਮੁ ਮਾਰਸੀ, ਜਿ⁹ ਨਾਨਕ ਮੇਲਣ ਨਾਇ¹⁰ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਸੁਨਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਜੇ ਤੂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਚਾਹਹਿ ਤਬ ਤੂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਉ ਲਗਾਇ। ਤਬ ਫੇਰਿ ਤੁਮ ਕਉ ਜੇ ਸਭਸ ਤੇ ਵਡਾ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸੋਈ ਤੁਮ ਕਉ ਆਇ ਮਿਲੈ। ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਉ ਨ ਲਾਗੀ ਤਿਨ ਕਉ ਸਿਰੇ ਸਿਰਿ ਖੜਾ ਜਮੁ ਮਰੇਗਾ, ਛਡੇਗਾ ਨਾਹੀ। ਛੁਟੈ ਤਉ ਜਉ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ, ਨਾਤਰ¹¹ ਏਉਂ ਛੁਟਕੈਗਾ ਨਾਹੀ। ਤਬ ਛੁਟੈ ਜਬ ਹਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਰਾਧੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ! ਹਰਿ, ਹਰਿ, ਹਰਿ, ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਫਿਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਜੀ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਦਿਖਾ, ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿ ਉਹੁ ਪੁੰਜੀ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਏਸ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇ ਈਹਾਂ, ਅਰੁ ਓਹ ਪੁੰਜੀ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਪੁੰਜੀ ਅਗੈ ਛੁਟੈ? ਈਹਾਂ ਅਰੁ ਉਹਾਂ ਭੀ ਸਾਥਿ ਚਲੈ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹੁ ਪੁੰਜੀ ਤੁਮ ਹਮ ਕਉ ਬਤਾਇ ਦੇਵਹੁ ਜੀ! ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਕਹੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਸਲੋਕੁ¹² ਜਿ:-

¹ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸੁਭਾਇ’। ²ਏਥੇ ‘ਮਧੂਕਤਉ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਤੁਝ ਹੀ ਮਾਹਿ’ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

³‘ਹੀਰਾ’ ਦੇ ਏਦੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਅਰਥ ‘ਹੀਅਰਾ’ (ਮਨ) ਹਨ। ‘ਹੀਰੋ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿਆ’ ਅਰਥਾਤ—ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਬਿੰਨਿਆ ਗਿਆ (ਮਿਲ ਗਿਆ)। ⁴ਵਾਰ ਮਾਰੂ, ਮ: ੧। ⁵ਪਹਿਲੀ।

⁶‘ਪਾਠਾਂਤਰ—ਪਿਰਾਣਿ’। ⁷ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਮਾਣਿ’। ⁸‘ਮਾਥੈ (ਮਥੇ) ਉਭੈ (ਉਤੇ ਜਾਂ ਉਪਰ)। ⁹ਏਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਟਿਹ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ¹⁰ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਨਾਮ’। ¹¹ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ¹²ਵਾਰ ਮਾਰੂ, ਮ: ੧।

ਸਰਬੈ^੧ ਜੋਇ^੨ ਅਗਛਮੀ^੩, ਦੁਖੁ ਘਨੋਰੋ^੪ ਆਬਿ^੫ ॥
ਕਾਲਰੁ ਲਾਦਸਿ^੬ ਸਰੁ ਲਾਘਣਉ^੭, ਲਾਭੁ ਨ ਪੁੰਜੀ ਸਾਬਿ ॥ ੧ ॥
ਪੁੰਜੀ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ^੮, ਅਖੁਟਉ ਦਰਬੁ^੯ ਅਪਾਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਵਖਰੁ ਨਿਰਮਲਉ, ਧੰਨੁ ਸਾਹੁ ਵਾਪਾਰ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਸੈਂਸਾਰ ਕੀ ਪੁੰਜੀ ਏਹੁ ਹੈ ਜਿ ਸੁਇਨਾ, ਰੁਪਾ, ਵੰਮ, ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ, ਜਵੇਹਰ, ਲਾਲ, ਰਤਨ, ਅਨਾਜੁ, ਗੁਤੁ, ਘਿਉ, ਸਕਰੁ, ਖੰਡੁ, ਮਿਸਰੀ ਨਿਵਾਤਾ^{੧੦}, ਮਾਖਿਉ, ਮੋਵਾ, ਰਸ ਕਸ, ਦੁਧ, ਦਹੀਂ, ਭਲੇ ਭਲੇ ਬਿੰਜਨ^{੧੧}, ਕਪੜੇ, ਘੋੜੇ, ਡੋਸੀ^{੧੨} ਗਾਂਢੀ, ਹਾਥੀ, ਉਨ, ਅਸਤਰ ਏਹਿ ਸੁਖ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪੁੰਜੀ ਸੈਂਸਾਰ ਕੀ ਹੈ । ਇਸੁ ਖਾਧੇ ਪੈਧੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੈਂਸਾਰੁ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ; ਪਣੁ ਜੇ ਕਲਰੁ ਖਾਈਐ ਤਬ ਇਸੁ ਮਨੁਖ ਕਾ ਮਨੁ ਬੁਰਾ ਹੋਇ ਦੇਖਤੇ ਹੀ ਸਾਬਿ । ਕਲਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਸਭਸ ਤੇ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਖੰਡੁ ਖੀਰਿ, ਸਕਰ, ਘਿਉ, ਮੋਵਾ, ਮਾਖਿਓ^{੧੩}, ਪਕਵਾਨੁ, ਪਾਨ, ਏਹਿ ਸਭੇ ਹੀ ਭਲੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਕਲਰੁ^{੧੪} ਬੁਰਾ ਹੈ । ਜੇ ਤਉ ਏਨਿ ਮਨੁਖਿ ਭਲੇ ਕਰਮ ਕੀਏ ਤਉ ਏਨਿ ਮੋਵਾ, ਖੰਡੁ, ਘਿਉ ਲਾਇਆ ਅਰੁ ਜੇ ਏਨਿ ਭਰਸਟਿ ਕਰਮ ਕੀਏ ਤਬ ਏਨਿ ਕਲਰੁ ਲਾਇਆ । ਮਰਣਾ ਅਵਸਿ ਹੈ । ਜਿਤਨਾ ਸੈਂਸਾਰੁ ਹੈ ਭਭੈ ਜਾਇ ਮੁਕਣਾ ਹੈ, ਰਹਣਾ ਕਿਸੈ ਨਾਹੀਂ । ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕਉ ਆਗੈ ਦੁਖੁ ਬਹੁਤੁ ਹੈ; ਪੰਥੁ^{੧੫} ਬਿਖੜਾ ਹੈ; ਅਗਨਿ ਕਾ ਸਾਗਰੁ^{੧੬} ਏਸੁ ਮਾਨੁਖਿ ਲਘਣਾ ਹੈ; ਪਣੁ ਜੀ ਐਸੀ ਐਸੀ ਬਿਖਮ ਠਵਰ ਹੈਂ, ਏਸੁ ਮਾਨੁਖ ਲੰਘਣੀਆਂ ਹਨਿ ਜਿਨ ਕੇ ਦੁਖ ਕੀ ਕਿਛੁ ਕੀਮਤਿ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣੀ ਜਾਤੀ ਅਰੁ ਏਹਾਂ ਤੇ ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕਉ ਉਸ ਹੀ ਪੈਡੇ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਉਸੁ ਪੈਡੇ ਸੋਈ ਜਾਇ ਜਿਨਿ ਮੋਵਾ, ਖੰਡੁ, ਘਿਉ ਲਾਇਆ ਹੋਇ, ਸੋਈ ਉਸੁ ਪੈਡੇ ਜਾਇ ਅਰੁ ਸੁਖੀਆ ਹੋਇ; ਪਣੁ ਜੀ ਏਨਿ ਤਉ ਲਾਇਆ ਕਲਰੁ, ਏਹੁ ਜਿ ਉਸੁ ਪੈਡੇ ਜਾਇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਇ ? ਭਾਈ ਜੀ ! ਨ ਏਸ ਕੀ ਪੁੰਜੀ ਹੀ ਰਹੀ, ਨ ਏਸ ਕਉ ਕਿਛੁ ਲਾਹਾ ਹੀ ਮਿਲਿਆ, ਕਲਰ ਕੀ ਖੋਪ ਤੇ ਏਹੁ ਏਵੈ ਹੀ ਝੁਬਾ । ਸਿ ਪੁੰਜੀ ਕਵਣੁ ਜਿਤੁ ਏਸ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇ ? ਏਹੁ ਜਿ ਏਸ ਕੀ ਪੁੰਜੀ ਬੀ-ਸੁਇਨਾ, ਰੁਪਾ, ਮਾਣਕ, ਮੋਤੀ, ਰਤਨ, ਜਵੇਹਰ, ਲਾਲ, ਸਿ ਤਉ ਕਲਰ ਕੀ ਪੁੰਜੀ ਰਾਸਿ^{੧੭} ਭਈ, ਉਹਿ ਵੀਚੇ ਹੀ ਝੂਬੇ, ਪਣੁ ਉਹੁ ਪੁੰਜੀ ਕਵਣ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਪੁੰਜੀ ਏਸੁ ਕਉ ਲਾਹਾ ਪਲੈ ਪਵੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਦਰਬਾਰਿ ਏਸ ਕੀ ਧੰਨਤਾ ਹੋਇ, ਸਿ ਕਵਣ ਪੁੰਜੀ ਹੈ ? ਸਾ ਏਹੁ ਪੁੰਜੀ ਹੈ ਜਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ, ਏਸ ਕੇ ਸਮਾਨਿ ਹੋਰੁ ਕਾਈ ਪੁੰਜੀ ਨਾਹੀਂ । ਪੁੰਜੀ ਤਾਂ ਏਹੁ ਜਿਸ ਤੇ ਤੋਟਾ ਨਾਹੀਂ । ਅਖੁਟ ਖਜਾਨਾ, ਜਿਸੁ ਖਜਾਨੇ ਕਾ ਕੋਈ ਓੜੁਕ ਨਾਹੀਂ ਅਰੁ ਮਾਲੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਐਸੀ ਪੁੰਜੀ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ । ਜਬ ਏਹੁ ਪੁੰਜੀ ਏਹੁ ਮਨੁਖੁ ਲੇ ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਜਮੁ ਨ ਆਵੈ । ਉਹਿ ਜਿ ਅਵਘਟ ਘਾਟ^{੧੮} ਹੈ, ਮਹਾਂ ਬਿਖਮ^{੧੯} ਹੈ ਪੰਥ, ਤਿਨਾਂ ਬਿਖਮ ਕਠਨ ਖਰੇ ਅਉਖੇ ਜਿ ਪੰਥ ਹੈ ਤਿਨੀ ਪੰਥੀ ਏਹੁ ਨਾਲੈ ਜਾਈਐ, ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਅਨਾਹਦ ਸਬਦ

^੧ਸਭ (ਸੈਂਸਾਰ) ।   ^੨ਜੋ (ਚੀਜਾਂ-ਵਸਤਾਂ) ।   ^੩ਅ (ਨਾ) ਗੱਛਮੀ
(ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ) ਭਾਵ-ਸਾਬ ਨਾ ਵੇਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਜੋ ਸਿਥਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ।   ^੪ਘਣਾ, ਬਹੁਤਾ ।   ^੫ਅਰਬ
(ਮਾਇਆ) ਵਿਚ ।   ^੬ਕੱਲਰ (ਵਿਅਰਥ ਚੀਜ਼ਾਂ-ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ) ਲਾਦਸਿ (ਤੂੰ ਲੱਦਦਾ ਹੈਂ-ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈਂ) ।
^੭ਸਰੁ (ਸਰਿਤਾ-ਨਦੀ, ਅਰਥਾਤ-ਵੈਤਰਣੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਲਾਘਣਉ (ਲੰਘਣਾ ਪਵੇਗਾ) ।   ^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਪੁੰਜੀ ਸਾਰਉ
ਨਾਮੁ ਤੂ ।’   ^੯ਅਖੁਟ ਧਨ ।   ^{੧੦}ਸ਼ੁੱਧ ਮਿਥਰੀ ।   ^{੧੧}ਚੰਗੇ ਭੋਜਨ ।   ^{੧੨}ਮੈਂਹ ।   ^{੧੩}ਸ਼ਹਿਦ ।
^{੧੪}ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਕੱਲਰ ।   ^{੧੫}ਰਾਹ, ਰਸਤਾ, ਪੰਥ, ਪੈਂਡਾ ।   ^{੧੬}ਅੱਗ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਅਰਥਾਤ-
ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਅਗਨਿ ਰੂਪ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਘੋਰ ਵਿਪਤੀਆਂ ।   ^{੧੭}ਰਾਸਿ, ਮਾਲ ਖਜਾਨਾ ।
^{੧੮}ਐਖੀ ਘਾਟੀ, ਕਠਿਨ ਪੰਥ ।   ^{੧੯}ਵਿਖੜਾ ।

ਸਾਬਿ ਬਜਦਿਆਂ ਬਜੰਤਾਂ ਸਾਬਿ ਏਹੁ ਦਰਗਾਹ ਲੈ ਜਾਈਐਗਾ । ਪਰੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿਆ ਹੈ ਅਰੁ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ ਪੁੰਜੀ ਵਿਹਾਝੀ, ਅਰੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ ਪੁੰਜੀ ਮੰਚੀ ਹੈ, ਸਭ ਕੋਈ ਤਿਨ
ਕਉ ਕਹੈਗਾ ਜਿ ਧੰਨਿ ਪੰਨਿ ਰੇ ਭਗਤ ਤੂ ਬਡਾ ਸਾਹੁ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿਆ ਹੈ । ਸਿ ਤੂ ਧੰਨੁ ਰੇ
ਸਾਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਰੁ ਵਾਪਾਰੀ ਭਗਤੁ, ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿਆ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਨਿਰਮਲੁ ਵਖਰੁ ਜਿ ਹੈ,
ਜਿਸੁ ਕਉ ਕਿਛੁ ਮੈਲੁ ਨਾਹੀਂ ਲਗਤੀ, ਖਰੇ ਕਾ ਖਰਾ ਸਉਦਾ ਏਹੀ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ । ਭਾਈ ਜੀ !
ਜਿਸਨੋ ਆਪਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਇ, ਸੋਈ ਪਾਵੈ । ਧੰਨੁ ਉਹੁ ਸਾਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਿਸ ਕੈ ਨਾਮਿ ਲੀਐ ਸਰਬ
ਸੁਖ ਫਲ ਲਾਗਹਿ ਅਰੁ ਧੰਨਿ ਏਹਿ ਵਪਾਰੀਏ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਭਗਤ, ਜਿਨਹੁ ਏਹੁ ਵਪਾਰੁ ਕੀਆ । ਧੰਨਿ ਉਹੁ
ਵਪਾਰੁ ਅਰੁ ਧੰਨਿ ਉਹੁ ਸਾਹੁ ! ਅਰੁ ਧੰਨਿ ਉਹੁ ਵਪਾਰੀ ਜਿਨਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ ਪੁੰਜੀ ਵਿਹਾਝੀ ਹੈ !
ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਅਪਤਿ^੨ ਪਸੂ ਤੇ ਮਾਨਸਾ^੩ ਜਿ ਧਨ ਕਾ ਕਰਹਿ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਮਾਇਆ ਮਾਇਆ ਕਰਤੇ ਪਚੇ ਨਹੀ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ॥

ਭੂਬੇ ਆਪਿ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ ਨਹੀ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਦਰਿ ਮਾਨੁ^੪ ॥

ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਪਾਈਐ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੦੫॥

SIKHEKCLUB.COM

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਬਾਹਰਿ ਉਦਿਆਨ ਤੇ ਬਹੁੜਿ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕੇ ਸਹਰਿ ਮਹਿ
ਜਾਇ ਵਤਿਆ । ਤਬ ਉਹਾਂ ਏਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਆਇ ਗਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਆਇ
ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮ ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਰਾਮ ਰਾਮ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਆਈਐ ਜੀ ! ਸਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ, ਆਈਐ-ਏਸੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਧੰਨਿ ਗਏ । ਤਬ ਘੜੀ ਏਕੁ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ !
ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ ਜਿ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕਹਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ
ਹੋਵੈ ਜੀ, ਰਾਮ ਕੈ ਲੋਕਹੁ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੇ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਕਹੀਐ ਜੀ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਸੈਂਸਾਰ ਜੇ ਆਵਤਾ ਜਾਤਾ
ਮਰਤਾ ਏਹੁ ਆਵਤਾ ਕਾਹੇ ਕਉ ਹੈ ਅਰੁ ਕਰਿ ਕਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਏਸ ਮਨੁਖ ਕਰਨਾ ਬਾ

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ, ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਪਤ (ਇਸ਼ਤ) ਤੋਂ ਹੀਣੇ ।

^੩ਮਨੁਖ ।

^੪ਅਰਥਾਤ-ਹਰਿ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨ (ਸਨਮਾਨ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ।

ਓਹੁ ਬਾਤ ਬਤਾਈਐ ਜੀ। ਅਰੁ ਜਿ ਏਹੁ ਕਮਾਤਾ ਹੈ ਸਾ ਡੀ ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ^੧। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਫੈਰੇ ਰਾਗ^੨ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਛੁੰਡੀ^੩ ਚਾਲ ਚਰਣ ਕਰ ਖਿਸਰੇ^੪ ਤੁਰਾ ਦੇਹ^੫ ਕੁਮਲਾਨੀ॥

ਨੌੜੀ^੬ ਧੁੰਧਿ ਕਰਨ ਭਏ ਬਹਰੇ^੭ ਮਨਮੁਖ ਨਾਮ ਨ ਜਾਨੀ॥ ੧॥

ਅੰਧੁਲੇ^੮ ਕਿਆ ਪਾਇਆ ਜਗਿ ਆਇ॥

ਰਾਮੁ^੯ ਰਿਦੈ ਨਹੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਚਲਿਆ ਜਨਮੁ ਗਾਵਾਇ^{੧੦}॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਏਹੁ ਜਿ ਆਇਆ ਥਾ ਸਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਸਿਮਰਣ ਕੰਉ ਆਇਆ, ਕਿਛੁ ਦਾਨੁ, ਪੁੰਨ, ਸੇਵਾ, ਭਾਉ-ਭਗਤਿ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਕੰਉ ਆਇਆ ਥਾ। ਅਰੁ ਜਬ ਏਹੁ ਜੋਬਨਵੰਤੁ ਥਾ ਤਬ ਏਨਿ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਸਕਿਉ ਨਾਹੀ। ਪੁੰਨ ਕਣਨਾ ਥਾ ਅਰੁ ਪਾਪ ਕੀਏ ਜੋਰਿ ਜੋਬਨ ਮਹਿ। ਜਬ ਏਹੁ ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਤਬ ਏਹੁ ਚਲਣ ਤੇ ਰਹਿ ਗਇਆ, ਚਾਲ ਥੀ ਸਾ ਏਹੁ ਬੁਰੀ ਛੁੰਡੀ ਹੋਇ ਗਈ; ਚਲਣੈ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਚਲਿ ਨ ਸਕਈ; ਭਜਣੈ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਭਜਿ ਨ ਸਕਈ; ਬੈਠਣੈ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਬੈਠਿ ਨ ਸਕਈ; ਪੜਿਆ ਹੀ ਰਹਨੈ ਲਾਗਾ ਪੈਰ ਚਲਣੈ ਤੇ ਹਥ ਕੰਪਣੈ ਲਾਗੇ; ਸਿਰੁ ਕੰਪਣੈ ਲਾਗਾ; ਕਰ ਖਿਸ ਕੇ, ਅਰੁ ਸੁਖ ਜਿ ਥੇ ਸਿ ਰੰਗੁ ਬਦਲੁ ਹੋਇ ਗਇਆ; ਕੇਸ ਜਿ ਥੇ ਸੁਪੇਦ ਹੋਇ ਗਏ, ਦੇਹੀ ਭੂਰਿ ਪੜੀ, ਸਖਣਾ^{੧੧} ਖਲਤੁ ਹੋਇ ਗਇਆ, ਅਖੀ ਅਗੈ ਬਹਿ ਗਈ ਦੀਸਣੈ ਤੇ ਰਹਿਆ; ਕੰਨਾਂ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਗਈ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਡੋਰਾ^{੧੨} ਭਇਆ, ਏਹੁ ਹਾਲੁ ਏਸੁ ਜੀਵ ਕੇ ਬਾਬਿ^{੧੩} ਹੂਆ। ਇਤਨੀ ਅਵਰਦਾ^{੧੪} ਬਲਿਪਨ ਕੀ ਬੀਤੀ, ਜੋਬਨੁ ਕੀ ਡੀ ਬੀਤੀ, ਬਿਰਧਪਨ ਕੀ ਡੀ ਬੀਤੀ; ਭੂਰਿ ਪੜਿਆ, ਅੰਤਿ ਆਇਆ, ਪਣੁ ਕੋਈ ਜਿ ਸਕਤਾ^{੧੫} ਜੀਉ ਥਾ ਹਤਿਆਰਾ ਤਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕਬਹੂ ਏਤੁ ਮੁਖਿ ਨ ਲੀਨਾ; ਐਸਾ ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਉ ਥਾ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਇਉਂ ਏਹੁ ਆਇਆ ਥਾ ਕਿਛੁ ਕਿਛੁ ਕਮਾਵਣੈ, ਪਣੁ ਏਹੁ ਜੀਉ ਅੰਧਾ, ਸਗਵੀ^{੧੬} ਰਾਸਿ^{੧੭} ਘਰ ਕੀ ਖੋਇ ਗਇਆ। ਨ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ, ਨ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ, ਇਸ ਕਾ ਜਨਮੁ ਜੀਵਣਾ ਇਵੇ^{੧੮} ਹੀ ਗਇਆ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਏਹੁ ਤਉ ਮੂਆ-ਗਇਆ, ਪਣੁ ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ। ਜਿ ਇਥਾ^{੧੯} ਸਾਕਤ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤਿ ਕੈਸੀ ਹੈ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਜਿਹਵਾ ਰੰਗਿ ਨਹੀ ਰਸਿ^{੨੦} ਰਾਤੀ-ਜਬ ਬੋਲੈ ਤਬ ਫੀਕੇ॥

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਆਪਸਿ ਪਸੂ ਭਏ ਕਦੇ ਹੋਹਿ ਨ ਨੀਕੇ^{੨੧}॥ ੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਏਹਿ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਹੈ^{੨੨} ਸਾਕਤ ਜੀਵ, ਜਬ ਤੇ ਜਨਮੇ ਤਬ ਤੇ ਕਬਹੂ ਰਾਮ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੀਆ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਬੋਲਹਿ ਜਿਹਵਾ ਤੇ ਤਬ ਬੁਰਾ ਕੁਸਬਦ

^੧ਫੈਰਉ ਮਹਲਾ ੧। ^੨ਛੁੰਡੀ (ਕੋਬੀ)। ^੩ਚਰਣ (ਪੈਰ) ਤੇ ਕਰ (ਹੱਥ) ਖਿਸਰੇ (ਢਿਲੇ ਹੋ ਗਏ) ਅਥਵਾ ਡਗਮਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ^੪ਦੇਹ (ਸਰੀਰ) ਦੀ ਤੁਰਾ (ਤੁਰਾ-ਚਮੜੀ)। ^੫ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧੁੰਦ ਸਮਾ ਗਈ (ਭਾਵ-ਨਜ਼ਰ ਘਟ ਗਈ) ਤੇ ਕਰਣ (ਕੰਨ) ਬਹਿਰੇ (ਬੋਲੇ) ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਤੇ ਰਹਿ ਗਈ।

^੬ਅੰਨੇ, ਮਨਾਖੇ। ^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਚਾਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ’। ^੮ਖਾਲੀ। ^੯ਬੋਲਾ। ^{੧੦}ਬਾਰੇ।

^{੧੧}ਉਮਰ, ਆਯੂ। ^{੧੨}ਸਾਕਤ, ਵਿਮੁਖ। ^{੧੩}ਸਾਰੀ। ^{੧੪}ਪੁੱਜੀ। ^{੧੫}ਅਥ ਦਾ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼, ਅਰਥਾਤ-ਹੁਣ। ^{੧੬}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹਰਿ’। ^{੧੭}ਚੰਗੇ, ਨੇਕ।

ਹੀ ਬੋਲਹਿ, ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਸਾਕਤ ਕੇ ਮੁਖ ਤੀ ਨਾਹੀ ਨਿਕਲਤਾ, ਅਰੁ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਜਿ ਕੋਈ ਸੰਤ ਭਗਤੁ ਸੇਵਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੀ ਕਰਤੇ ਰਹਤੇ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਨਿੰਦਕਹੁ ਕਾ ਸਤਿਆ ਨਾਸੁ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈ ? ਜਿਉਂ ਦੁਰਬਾਸੇ^੧ ਕੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਦਮਾ ਕੇ ਵੰਸ ਕਾ ਸਤਿਆਨਾਸੁ^੨ ਭਇਆ, ਤਿਉਂ ਜਿ ਕੋਈ ਸਾਧ ਪੁਰਖ ਕੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਭੀ ਸਤਿਆਨਾਸ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਿਆ ਪਤਿਸਟਣੇ^੩ ਨਾਹੀ ਦੇਤੀ ਵਿਆਪਿ^੪ ਵੂਰਿ ਕਰਤੀ ਹੈ ਉਨ ਕਉ ਪਸੂ ਜਨਮੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇਗਾ ਨਿੰਦਕ ਕਉ। ਉਹਿ ਭਲੈ ਜਨਮਿ ਕਿਤੇ ਨ ਆਣੀਅਹਿਗੇ, ਜਦਿ ਆਣੀਅਹਿਗੇ ਤਬ ਪਸੂ ਹੀ ਕੀ ਜੂਨਿ-ਬੁਰੀ ਹੀ ਆਵਹਿਗੇ। ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।” ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਦਿਖਾ, ਦੇਹੁ ਜਿ ਛੁਟੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਛੁਟਕੈ ਕਾਲ ਤੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਰਸੁ ਵਿਰਲੀ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥

ਜਬ ਲਗ ਸਬਦੁ ਛੇਦੁ ਨਹੀ ਪਾਇਆ ਤਬ ਲਗੁ ਕਾਲ ਸੰਤਾਏ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਉਹੁ ਜਿ ਛੁਟਕਣ ਕੀ ਵਸਤੁ ਹੈ ਸਿ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ ਸਿ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਿ ਕੋਈ ਪੀਵੈ ਸਿ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ। ਸੁ ਉਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਕਾ ਨਾਉਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਿਲਾਇਆ ਹੈ ਤਿਨਹੁ ਉਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਪਣੁ ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਦੇਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਕਾ ਰਸੁ ਪੀਆ ਹੈ, ਸਭਨੀ ਨਾਹੀਂ ਪੀਆ-ਇਕਨਿ ਕਿਨੈ ਕੋਰ ਮਧੋ ਵਿਰਲੈ ਪੀਆ ਹੈ ਦੇਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ। ਪਣੁ ਜਿ ਦੇਹੁ ਰਸੁ ਪੀਵੈ, ਸਬਦ ਕਾ ਛੇਦੀ ਹੋਇ, ਸਿ ਕਾਲ ਤੇ ਬਾਰੀਐ। ਅਰੁ ਜਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਨ ਜਾਨਈ ਸਿ ਸਬਦ ਛੇਦੀ ਨ ਹੋਇ, ਤਿਸੁ ਕਉ ਕਾਲੁ ਨਾਹੀਂ ਛੋਡਤਾ। ਤਿਸੁ ਕਉ ਕਾਲੁ ਮਾਰੈ, ਪਣੁ ਮਾਰੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।”

ਤਬ ਉਨਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਜਿਨਹੁ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਜਾਣਿਆ ਅਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਏਤੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰਸ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਬਖਾਨਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂ, ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਨੁ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਅਨ ਕੇ ਦਰੁ ਘਰੁ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਨਸਿ ਏਕੋ ਦਰੁ ਸਚਿਆਰਾ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਬਿਝਾਰਾ ॥ ੪ ॥

^੧ਦੁਰਵਾਸਾ ਇਕ ਬੜਾ ਕੁੱਧੀ ਰਿਖੀ ਸੀ ਜੋ ਅਤੀ ਦੇ ਘਰ ਅਨਸੂਯਾ ਦੇ ਪੋਟੇ ਜਨਮਿਆ ਸੀ। ਚੰਦਮਾ (ਚੰਦ ਵੰਸ ਦਾ ਮੋਢੀ) ਤੋਂ ਦੱਤਾ ਤੇਜ ਇਸ ਦੇ ਸਕੇ ਭਾਈ ਸਨ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ (ਪਹਿਲਾ ਅੰਸ਼, ਅਧਿਆਇ ੯) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਦੇਵਰਾਜ ਇੰਦੁ ਨੇ ਦੁਰਵਾਸਾ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਸੂਰਗ ਪੁਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਖਤ ਸੁਕ ਗਏ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਦੁਰਵਾਸਾ ਦਾ ਇਹ ਸਰਾਪ ਹਟਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਪੂਰਣਾ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਤੇ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਕੇ ਇਸ ਵਿਪਤੀ ਤੋਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਛੁਟੇ। ^੨ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ (ਮੋਸਲ ਪਰਬ) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਦ ਯਾਦਵ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਵੰਸ ਦੇ) ਲੋਕ ਬੜੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਾਂਭ ਨੂੰ ਤੀਵੀਂ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੋਟ ਉਤੇ ਲਹੇ ਦਾ ਮੂਸਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਿਖੀਆਂ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਮਸ਼ੌਲ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਿ “ਦਸੋ, ਇਸ ਦੇ ਪੋਟੋਂ ਕੀ ਜੰਮੇਗਾ ?” ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਦੁਰਵਾਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ—“ਇਸ ਦੇ ਪੋਟੋਂ ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੰਮੇਗਾ”। ਸੋ ਉਸੇ ਮੂਸਲ ਨਾਲ ਯਾਦਵ ਆਖਰ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ^੩ਇਸ਼ਤ, ਮਾਨ। ^੪ਪੂਰਨ ਹੋਣਾ।

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਜਿਸ ਕੰਉ ਓਟ-ਟੇਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਦਰਸਨ ਕੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਮਨ ਮਹਿ ਲਿਆਵਤਾ । ਏਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਏਕ ਲਿਆਵਤਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੰਉ ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪਰਮਪਦ ਓਹੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ, ਤਉ ਉਸ ਕਉ ਨ ਕਾਲੁ ਨ ਜੰਜਾਲੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚਿ ਨ ਸਕਈ, ਓਹੁ ਠਾਕੁਰ ਕੰਉ ਜਾਇ ਮਿਲੈ । ਇਸੁ ਬਾਤ ਮਾਹਿ ਮੰਦੇਹੁ ਨਾਹੀ, ਹਮਾਰੈ ਮਨਿ ਖਿਉਂ ਹੀ ਹੈ । ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਏਕ ਰਖੀ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਉ ਰਚਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਮਹਮਾ ਅਧਿਕ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਉਹੁ ਨਿਕਰਿ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ । ਚਰਨੀ ਲਗਿ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸੈ ਤੂਹੀ ਹੈ ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਸ ਕਾ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਠਵਰ ਨਾਹੀ ਲਾਗਾ ਸੈ ਤੂਹੀ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪਣੁ ਹਮਿ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਹੈਂ ਜੀ, ਹਮ ਕੰਉ ਭੀ ਤੂੰ ਰਾਖਿ ਲੇਹਿ ਜਮ ਕੀ ਸਾਸਨਾ^੧ ਤੇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਤੁਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ, ਤੁਮਾਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ” । ਤਬ ਓਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਸਪਣੇ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ, ਉਨ ਕੇ ਮਨਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਆਇਆ, ਕਹਣੈ ਲਾਗੈ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ” ।

ਸਲੋਕੁ^੨ ॥

ਮਨ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ਏਕ ਏਕ, ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਬਾਸਾ ਸਚ ਖੰਡਿ ਠਾਕੁਰੁ ਜਿਸ ਕਾ ਮਿਤੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸੋ ਜਨੁ ਧੰਨੁ ਹੈ ਜਿਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਗਾ ਹਿਤੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੦੬ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਰਠਿ (ਸੁਰਾਸਟ੍ਰ) ਦੇਸ਼ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕਾ ਸਹਰੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਸੋਰਠਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਜਾਇ ਨਿਕਲੈ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਵਣੁ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਉਹੁ ਜਿ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗੁ ਗਾਈਤਾ^੩ ਹੈ ਤੇਰੀ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਜਿ ਏਹੁ ਸੋਰਠਿ ਕਾ ਦੇਸੁ ਹੈ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸੋਰਠਿ ਓਹਾ ਹੈ ਜਿ ਬੀਜੋਂ ਵਾਲੀ^੪ ਆਖੀ ਦੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ !

^੧ਜਮ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ।

^੨ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ।

^੩ਗਾਈ-ਦਾ ।

^੪ਬੀਜਾ ਸੁਰਾਸਟ੍ਰ (ਕਾਠੀਆਵਾੜ) ਦਾ ਇਕ ਪਰੇਮੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੋਰਠਿ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੋਰ-ਰਾਂਝੇ ਵਾਂਗੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਰੇਮ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—“ਸੋਰਠਿ ਬੀਜਾ ਗਾਵੀਐ, ਜਸੁ ਸੁਖੜਾਵਾਤੀ ।”

(ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ੨੭ਵੀਂ ਵਾਰ)

ਓਹਾ ਜੀ ਬੀਜੇ ਵਾਲੀ ਏਹੁ ਸੋਰਠਿ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸੋਰਠਿ ਏਹਾ ਸੋਰਠਿ ਵਲਾਇ ਤਿ ਅਰੁ ਰਾਗੁ ਹੈ, ਏਹਿ ਏਨੇ ਕੀ ਏਹੈ ਕਿ ਨਾ, ਏਹੁ ਰਾਗੁ ਧਰਤੀ ਅਗੈ ਹੀ ਬੈ ਕਿ ਸੋਰਠਿ ਹੀ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਹੋਏ ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਸੋਰਠਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਅਗੈ ਹੀ ਹੈ, ਓਦੂ ਸੋਰਠਿਅਹੁ ਅਰੁ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗੁ ਛੀ ਅਗੈ ਹੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਏਸੇ ਸੋਰਠਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਸੋਰਠਿ ਹੋਈ, ਤਿਸ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮੁ ਏਸੇ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗੁ ਸਿਉ ਹੋਆ। ਤਬ ਸੋਰਠਿ ਧਰਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੋਰਠਿ ਜਨਮੀ, ਸੋਰਠਿ ਰਾਗੁ ਕਾ ਹੋਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਇਤਨੀ ਇਨਕਾ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੋਇ ਗਇਆ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀਂ ਪੜਿਆ ਜਿ, “ਧੋਨਿ ਜੀ, ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਜੀਆ ਕਾ ਜਾਨਣਹਾਰੁ ! ਜੀ, ਅਗੈ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਕਹਦਾ, ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਕਹਦਾ, ਅਬ ਏਹੁ ਬਾਤ ਪਾਈ ਜੀ ਤੇਰੈ ਪਰਸਾਇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਕਰੁ ਦਿਖਾ, ਸੋਰਠਿ ਰਾਗੁ।” ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗੁ ਕੀਆ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ। ਮਰਦਾਨੇ ਜਿ ਸੋਰਠਿ ਅਲਾਪੀ ਅਰੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ਖੁਸੀ ਭਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਹਿ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਗੁ ਤਾਂ ਸਭਿ ਭਲੇ ਹੈਨਿ, ਪਣੁ ਜੀ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗੁ ਸਭਨਾ ਰਾਗਾਂ ਮਹਿ ਖਰਾ ਸੋਹਾਵਣਾ ਰਾਗੁ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗੁ ਕਿਤੁ ਸੋਹਾਵਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ? “ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਿਉਂ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਕਹਿ ਮਣਾਈਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਸਲੋਕੁ* ਜਿ:-

ਸੋਰਠਿ ਭਾਮਿ* ਸੋਹਾਵਣੀ ਜੇ ਸਚਾ ਮਨਿ ਹੋਇ ॥
 ਦੰਦੀ ਮੈਲੁ ਨ ਕੜੁ* ਮਨਿ ਜੀਭੈ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥
 ਸਸੁਰੈ ਪੇਈਐ ਭੇਵਸੀ* ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਨਿਸੰਗ ॥
 ਪਰਿਹਰਿ* ਕਪੜੁ ਜੇ ਪਿਰ ਮਿਲੈ ਖੁਸੀ ਰਾਵੈ* ਪਿਰੁ ਸੰਗਿ ॥
 ਸਦਾ ਸੀਗਾਰੀ ਨਾਉ ਮਨਿ ਕਦੇ ਨ ਮੈਲੁ ਪਤੰਗੁ* ॥
 ਦੇਵਰ ਜੇਠ ਮੁਏ ਦੁਖਿ ਸਸੁ ਕਾ ਝਰੁ ਕਿਸੁ ॥
 ਜੇ ਪਿਰ ਭਾਵੈ ਨਾਨਕਾ ਰਸਿ ਮਾਣੀ* ਸਭੁ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਰਾਗੁ ਜੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਭਲਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਮਹਿ ਜੋ ਸੋਰਠਿ ਹੈ ਤਾਮਿ ਸੁਹਾਵਣੀ ਲਗੈ ਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਨ ਮਹਿ ਬਸੈ। ਬਿਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭਿ ਰਾਗ ਭਲੇ ਹੋਨਿ, ਪਣੁ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰੈ ਤੇ ਰਾਗ ਧੁਨਿ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ? ਪੁਰਖਾ ! ਨਾਮੁ ਲੀਜੀਐ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਪਣੁ ਕਿਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੀਜੀਐ ? ਨਾਮੁ ਰਾਗ ਮਹਿ (ਲੀਜੈ)”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੀਜੀਐ ਜਿ ਸੋਈ ਤਨਿ ਸਚੁ, ਜੇ ਮਨਿ ਸਚੁ ਹੋਵੈ ਅਰੁ ਤਨਿ ਭੀ ਸਚੁ ਹੋਵੈ, ਕੂੜ ਕੀ ਮੈਲੁ ਤਾਂ ਮਨ ਸਿਉਂ ਨ ਲਾਗੈ। ਜਿਹਬਾ ਕੈ ਬਿਖੈ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇ, ਮਨ ਤਨ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਹੋਇ, ਜਿਹਬਾ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਾ ਅਰਾਧੇ ਅਰ ਏਹਾ ਏਹਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੈ ਭੈ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਉਸ ਕੋਉ ਭਉ* ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਮਨ ਮਹਿ ਬਸੈ, ਅਰੁ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮੁ ਦੂਰਿ ਕਰੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਅਰੁ ਕੂੜ ਕਾ ਜਿ ਕਪੜੁ ਹੈ ਏਹੁ ਪਰਹਰਿ ਦੂਰਿ ਕਰੇ ਤਾਂ ਏਸੁ ਫੰਉ ਖਸਮੁ ਆਇ ਮਿਲੇ, ਵਿਲਿ ਰਤੀ ਨ ਲਾਗਈ। ਖੁਸੀ ਸਾਬਿ ਏਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਆਇ ਵਸੈ। ਜਾਂ ਏਹਿ ਸੋਸਾਰ ਕੇ ਕਪੜੇ ਦੂਰਿ ਕੀਏ ਤਬ

*ਕਿਤਨਾ।   *ਸੋਰਠਿ ਵਾਰ, ਮ: ੧।   *ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਦਾ’। ਵੈਸੇ ਤਾਮਿ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-
 ‘ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ’।   *ਕਾਟ, ਚੀਰ-ਫਾੜ।   *ਸਸੁਰੈ (ਸਹੁਰੇ) ਪੇਈਐ (ਪੇਕੇ) ਘਰ (ਭਾਵ-ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ
 ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਵੇਂ) ਭੈ (ਭਰ) ਵਿਚ ਵਸੈ (ਰਹੇ)   *ਤਿਆਗ ਕੇ।   *ਖੁਸੀ (ਆਨੰਦ) ਰਾਵੈ (ਮਾਣੇ)।
 *ਕੀੜਾ।   *ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਕਰਮ ਮਣੀ’।   *ਭੈ, ਭਰ।

ਕਵਣਿ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੈ ਅਰੁ ਕਿਸ ਕਾ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੈ ? ਜਿਤੁ ਪਿਟੁ ਏਸੁ ਕੰਉ ਖੁਸਿ ਹੋਇ ਸੁ ਸੀਗਾਰੁ ਏਨਿ ਨਾਮੁ
 ਸਿਮਰਣ ਕਾ ਪਹਿਰਿਆ । ਤਿਸੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣੇ ਕੈ ਸੀਗਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸੁ ਕੰਉ ਪਿਟੁ ਮਿਲਿਆ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ
 ਏਸ ਕੈ ਸੰਗਿ ਹੀ ਲਾਗਾ ਰਹਣੈ । ਏਸ ਕੰਉ ਕੂੜ ਕੀ ਮੈਲੁ ਲਗੀਆ ਨਾਹੀ, ਜਿਤੁ ਏਸ ਕਾ ਸੀਗਾਰੁ ਮੈਲਾ ਹੋਵੈ ।
 ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਏਸ ਕਾ ਸੀਗਾਰੁ ਹਫਾ ਅਪਤੰਗੁ ਸੀਤਾਰੁ ਇਸੁ ਕੰਉ ਲਾਗਾ ਰਹਣੈ, ਦੂਸਰਾ ਭਾਉ ਸਾਸਿ ਬਿਰ ਤੇ
 ਨਿਕਲ ਗਇਆ, ਜਮੁ ਜਿ ਬਾ ਸਿ ਭਾਗਿ ਗੋਇਆ, ਮਾਇਆ ਜਿ ਬੀ ਤਿਸ ਕੀ ਮੁਹਤਾਜੀ ਡਰੁ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਗਇਆ
 ਜਬ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਲਿਆ ਜਾਂ ਪਿਰਿ ਏਹੁ ਰਾਵੀ ਤਾਂ ਸਿਤਨੀ ਵਡਿਆਈ ਏਸੁ ਕੰਉ ਹੋਇ ਸਭੋ ਸਦੁ, ਸੂਨੁ ਨਾਹੀ ।
 ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮਿਹਰ ਏਸੁ ਕੰਉ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਭਿ ਸੁਖ ਏਸ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੋਏ । ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਾਂ ਇਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ
 ਰਾਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ ਤਬ ਰਾਗ ਭੀ ਸੁਹਾਵਣੇ ਲਾਗਹਿ । ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ
 ਲਾਗਾ, ਕਹਣੇ ਲਾਗਾ, “ਸੇ ਐਸੇ ਰਾਗ ਤੂੰਹੋ ਕਰਹਿ, ਤੁਮ ਹੀ ਤੇ ਐਸਾ ਰਾਗੁ ਹੋਇ ਜੀ ! ਹੋਰੁ ਕਵਣੁ ਕਰਿ ਸਕੈ ?
 ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਸਲੋਕੁ ।

ਰਾਗ ਨਾਦ ਗਾਏ ਸੁਣੈ ਗੀਤ ਛੰਤ ਕਰਿ ਪਿਆਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੋ ਰਾਗੁ ਭਲਾ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ ਸਾਰੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੦੭ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਾਰੂ ਬਲਾਂ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਅਰੁ ਸੋਰਠਿ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ
 ਫੇਰਿ ਦਖਣ ਕੀ ਦਿਸਾ ਮਾਰੂ ਕੀ ਧਰਤੀ ਚਉਮਾਸ ਕਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਮਹਿ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਬਸੇ । ਮੇਘ ਮਾਲਾਰੂ ਬਹੁਤੁ
 ਲਾਗੀ ਬਰਸਣੈ । ਬਰਸੈ ਮੇਘ ਘਣਾ, ਪਣੁ ਪਾਣੀ ਨ ਚਲਈ, ਬਾਲੂ ਰੇਤ ਕੀ ਧਰਤੀ ਪਾਣੀ ਸੋਖਿ ਲਏ; ਰਜੇ
 ਕਿਤਨੇ ਮੀਹਿ ਨਾਹੀ, ਭਾਵੇ ਤੈਸੀ ਮੁਸਲਾਧਾਰ ਬਰਖਾ ਹੋਇ, ਮਾਰੂ ਕੀ ਧਰਤੀ ਮੀਹਿ ਰਜੈ ਨਾਹੀ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
 ਨਾਨਕੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਧਰਤੀ ਕਾ ਸੁਭਾਉ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਸਲੋਕੁ ਜਿ:-

ਮਾਰੂ ਮੀਹਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਅਗਨਿ ਨ ਲਬੀ ਭੁਖ^੧ ॥

ਰਾਸਾ ਰਾਸਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਸਾਗਰ ਭਰਿਐਮ ਸੁਕ^੨ ॥

ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਫੇਤੀ ਪੁਛਾ ਪੁਛ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਮਾਰੂ ਰਾਗੁ ਅਲਾਪਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਸਲੋਕੁ^੩ ਕਹਿਆ”

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਵਾਰ ਮਾਝ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-

‘ਅਗੀ ਲਹੈ ਨ ਭੁਖ ।’

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਾਇਰ ਭਰੇ ਕਿ ਸੁਕ ।’

^੫ਇਹ ਸਲੋਕ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਵਿਚ

ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰਾਗ ਮਾਝ (ਵਾਰ) ਵਿਚ ਹੈ ।

ਅਰੁ ਮਰਦਾਨੇ ਪਾਸ ਤੇ ਕਹਾਇਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਏਹੁ ਸਲੋਕੁ ਤੂ ਦੇਹਿ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੇਘ ਬਰਸਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਮਾਰੂ ਕੀ ਧਰਤੀ ਵਸਤੀ ਨਾਹੀਂ, ਜਿਤਨਾ ਪਾਣੀ ਪੜਤਾ ਹੈ ਏਤਨਾ ਸੋਖਿ ਲੇਤੀ ਹੈ, ਏਹੁ ਮਾਰੂ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਮੇਘ ਰਜਤਾ ਨਾਹੀਂ । ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏਕ ਮਾਰੂ ਹੀ ਕਾ ਸੁਭਾਉ ਨਾਹੀਂ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਹੀ ਕਾ ਏਹੁ ਸੁਭਾਉ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕਿਸੁ ਕਿਸੁ ਕਾ ਐਸਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ਜੀ ?” ਕਹੈ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏਕੁ ਤਉ ਏਹੁ ਮਾਰੂ ਕਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਜਿ ਮੀਹਿ ਨ ਦਸਈ, ਅਵਰੁ ਅਗਨਿ ਕਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਜਿ ਕਾਸਟਿ^੧ ਰਜਤੀ ਨਹੀਂ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸਤਿ ਸਤਿ, ਅਗਨਿ ਭੀ ਕਾਸਟਿ ਮੇਲੇ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੀ । ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏਕ ਰਾਜਾ ਰਾਜਿ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤਾ ਭਾਵੇ ਤਿਤਨਾ ਰਾਜੁ ਹੋਇ, ਪਣੁ ਰਾਜਾ ਰਾਜਿ ਰਜਤਾ ਨਾਹੀਂ” । ਕਹੈ, “ਸਹੀ, ਰਾਜਾ ਜਿ ਭੀ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤਾ” । ਕਹੈ, “ਸਾਗਰੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਭੀ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤਾ । ਸਪਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਨਉ ਸੈ ਨਤਿਨਵੈਂ ਨਦੀਆਂ^੨ ਗੜਾੜਿ^੩ ਪੜਤੀਆਂ ਹੈਂ, ਓਹੁ ਭੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਨ ਰਜਿਓ ਨ ਦਸਿਓ । ਤਿਉਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਜਿ ਭਗਤ ਹੈ ਤੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਸਲਾਹਿ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੇ, ਮਾਰੂ ਤੇ ਭੀ, ਅਗਨਿ ਤੇ ਭੀ ਅਰੁ ਸਾਗਰ-ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਤੇ ਭੀ । ਓਨਾ ਕੀ ਭੂਖ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਨਿਮਰਣੇ ਕੀ ਬਹੁਤੁ ਹੈ; ਜਿਤਨਾ ਕਹੈ, ਤਿਤਨਾ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੇ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਵਿਖਾ, ਪਣੁ ਕਦੇ ਸੇਵਕੁ ਰਜਤਾ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤਾ ?” ਕਹੈ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਿਉਂ ਏਹਿ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੇ, ਤਿਉਂ ਏਕਿ ਅਵਰੁ ਭੀ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੇ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਓਇ ਭੀ ਸੁਨਾਈਅਹਿ ਜਿ ਹਮਿ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਸਲੋਕੁ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਜਿਹਵਾ^੪ ਆਖਿ ਨ ਰਜੀਆ^੫ ਸੁਨਣਿ ਨ ਰਜੇ ਕੰਨ ॥
ਅਖੀ ਵੇਖਿ ਨ ਰਜੀਆ ਗੁਣ ਗਾਹਕ ਇਕ ਵੰਨ ॥
ਭੁਖਿਆ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੈ ਗਲੀ ਭੁਖ ਨ ਜਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਭੁਖਾ ਤਾ ਰਜੇ ਜਾ ਗੁਣ ਮਹਿ ਅੰਕ^੬ ਸਮਾਇ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਏਹੁ ਜਿ ਜਿਹਵਾ ਹੈ ਇਕੁ ਏਹੁ ਭੀ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੀ ਜਿ ਹਉ ਪੀਛੇ ਘਣੀ ਬੋਲੀ ਹਾਂ ਹੁਣਿ ਨਾ ਬੋਲਾਂ । ਏਸੁ ਕਉ ਬੋਲਣ ਆਖਣ ਕੀ ਸਦਾ ਭੁਖ ਹੀ ਭੁਖ ਹੈ, ਓਹੁ ਤਉ ਰਜਤੀ ਨਾਹੀਂ । ਅਰੁ ਏਕਿ ਕੰਨ ਹੈਂ ਜਿ ਏਹਿ ਭੀ ਸੁਣਿ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੇ ਜਿ ਹਮ ਅਬ ਅਗੈ ਘਣਾ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਹੁਣਿ ਆਗੇ ਨਾਹੀਂ ਸੁਣਤੇ ਨਾ, ਇਨ ਕਉ ਸੁਣਣੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਿ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੇ । ਅਰੁ ਏਕਿ ਏਹਿ ਅਖੀ ਜਿ ਹੈ ਏਹਿ ਭੀ ਨਾਹੀਂ ਰਜਤੀਆਂ ਦੇਖਿ । ਇਉਂ ਨਾਹੀਂ ਕਹਤੀਆਂ ਜਿ ਹਮ ਪੀਛੇ ਘਣਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਰੂਪੁ ਰੰਗੁ, ਦੇਸ ਦੇਸੰਤਰ, ਸਾਧ ਸੰਤ, ਤਟ ਤੀਰਥ, ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਅਨੇਕ ਰੰਗ ਹਮ ਦੇਖੇ ਹੈਂ, ਹੁਣੁ ਹਮ ਰਜੀਆਂ ਹੈਂ, ਆਗੈ ਨਾਹੀਂ ਦੇਖਤੇ ਨਾ ਇਨ ਭੁਖ ਐਸੀ ਹੈ ਏਹਿ ਰਜਿ ਨਾਹੀਂ ਖੜੀਆਂ ਹੋਤੀਆਂ । ਅਰੁ ਜਿ ਭੁਖਾ-ਜੀਉ ਹੋਇ ਓਹੁ ਭੀ ਖਾਧੇ ਬਿਨਾਂ ਰਜੇ ਨਾਹੀਂ ਭਾਵੇ ਅਨੇਕ ਬਾਤ ਉਸੁ ਸਾਬੁ ਭਲੀਆਂ ਭਲੀਆਂ ਕੀਥਹਿ, ਪਣੁ ਗਲੀਂ ਓਹੁ ਆਘਾਵਤਾ^੭ ਨਾਹੀਂ । ਜਉ ਖਾਇ ਤਉ ਰਜੇ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ

^੧ਕਾਠ (ਲੋਕੜ, ਨਾਲ ।

^੨ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਇਹ ਹਨ-ਦੁਧ ਦਾ ਵਹੀਂ ਦਾ, ਘੀ ਦਾ, ਇੱਖ ਦੇ ਰਸ ਦਾ,

ਬਹਿਦ ਦਾ ਮਿਠੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਅਤੇ ਮਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦਾ । (ਦੋਖੇ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼) । ^੩ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੯੯੯ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

^੪ਗਤਗਤ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਆਖਣੁ’ ।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਰਜਿਆ’ ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-ਗੁਣ ਕਹਿ ਗੁਣੀ ।

^੮ਚੱਜਦਾ ।

ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਉਹੁ ਤਉ ਰੋਟੀ ਖਾਇ ਕਰ ਭੁਖਾ ਅਘਾਇਆ, ਪਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਅਘਾਇਆ ਕਦੇ ਕਿ ਟਿਵ ਹੀ ਰਹਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਉਹੁ ਤਬ ਹੀ ਅਘਾਵੈ ਜਬ ਐਸਾ ਹੀ ਗੁਣੀ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਉਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਗੁਣੁ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਰੀਝੈ ਤਬ ਉਹੁ ਅਘਾਵੈ, ਤਬ ਉਹੁ ਰਜਿ ਅਘਾਇ ਰਹੈ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਸਤਿ ਜੀ, ਸਤਿ ਜੀ, ਏਹੁ ਭੁਖ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੁਝ ਹੀ ਕੰਉ ਹੈ ਜੀ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅਰੁ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਇ ਭੀ ਤੁਹੀ ਰਹਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਪੈਰੀਂ ਪੜਿਆ । ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਮਰਦਾਨੇ ਉਪਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇਆ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਸਭੁ ਮਿਟਿ ਗਈ ਜਬ ਸੁਨਿਆ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਦੀਸੈ ਅਪਨੇ ਨਾਉ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੦੮॥

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਥਰਾ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਨਿਰੰਜਨੀ ਮਤ)

ਤਬ ਦੱਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉੱਤਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਕੰਉ ਰਮੇ । ਪੰਜਿ ਬਰਸ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਖੇਲੇ, ਤਬ ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮਥਰਾ ਜਮੁਨਾ ਆਇ ਉਤਰੇ । ਕੋਸੇ ਰਾਇ ਕੇ ਦੇਵਾਲੇ^੧ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕੀਆ । ਜਮੁਨਾ ਇਸਨਾਨੁ ਕੀਆ । ਭਗਤਾਂ ਕਾ ਮੇਲੁ ਹੂਆ, ਮਥਰਾ ਕੋ ਬਿਖੈ ਬਣੇ ਬਡੇ ਮਹੰਤ ਆਇ ਏਕਠੇ ਭਏ ਸੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਨਾਮੁ ਆਗੈ ਹੀ ਪੁਸਿਧੁ ਹੂਆ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਮਹਿ ਜਿ ਨਾਨਕ ਬੇਦੀ ਭੀ ਭਗਤੁ ਹੂਆ ਹੈ ਕਲਿ ਕੈ ਬਿਖੈ, ਘਰੁ ਲੁਟਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ, ਬੈਸਨਉ ਮਾਰਗੁ ਅਤੀਤੁ ਰੂਪਿ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਕੇ ਪਦੇ^੨ ਲੋਕਾਂ ਮਹਿ ਗਾਈਤੇ ਹੈ, ਲੋਕੁ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਲੇ ਉਠੇ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡੋਰੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਉਠੀ ਹੈ, ਅਗੈ ਲੋਕ ਮਥਰਾ ਕੈ ਬਿਖੈ ਪੁਰਬ ਕੰਉ ਏਕਠੇ ਹੁਏ ਹੈ ਅਰੁ ਸਾਧ ਕਾ ਮਹੋਤਸਵ^੩ ਹੈ, ਉਹਾਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਭੀ ਜਾਇ ਨਿਕਲਿਆ । ਜਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ਤਬ ਲੋਕ ਲੇ ਉਠੇ ਜਿ, “ਹੈ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਬੇਦੀ ਆਇਆ” । ਲੋਕ ਦੇਖਣਹਾਰੇ ਬਹੁਤੁ ਜੁੜਿ ਗਏ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਏਕਲਾ ਹੀ, ਏਕੁ ਮਰਦਾਨਾ ਸਾਬਿ, ਤੇੜਿ ਚਾਦਰਿ ਉਪਰਿ ਭੀ ਚਾਦਰਿ, ਸਿਰਿ ਅੰਗਉਛਾ^੪, ਬਾਬਾ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਤਹਾਂ ਹੀ ਗਇਆ ਜਹਾਂ ਸਾਧ ਕਾ ਮਹੋਤਸਵੁ ਥਾ, ਉਹਾਂ ਹੀ ਗਇਆ । ਜਬ ਬਾਬਾ ਉਨ ਕੰਉ ਨਜਰਿ ਆਇਆ । ਤਬ ਉਹਿ ਭਗਤ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਆਇ ਮਿਲੇ, ਪਰਦਖਣਾ ਦੇ ਕਰਿ, ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰੀ । ਤਬ ਸਭਨਹੁ ਭਗਤਹੁ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿ ਬਿਗਾਸ^੫ ਹੂਆ ਜਿ, “ਏਕੁ ਤਾਂ ਸਰਧਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਜਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸੁਨੀਤਾ ਥਾ ਸੋ ਆਪਨੀ ਅਖੀਂ ਦੇਖਾ, ਅਰੁ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਬਾਤ ਪੁਛਣੀ ਹੈ ਸਿ ਅਜੁ ਸਭੁ ਪੁਛਿ ਲੀਜੀਐਗੀ । ਧੰਨਿ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗਿ ਜਿ ਸਾਧ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਹੂਆ” । ਤਬ ਮਹੋਤਸਵੁ ਪੂਰਾ

^੧ਇਹ ਬਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਦਵਾਲੜ, ਮੰਦਰ ।

^੩ਸ਼ਬਦ ।

^੪ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਦਾ ਮਹੋਤਸਵ, ਜੋ ਮਹੋਤਸਵ (ਮਹਾਂ-ਉਤਸਵ) ਦਾ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਹੈ । ਇਹ ਮਹੋਤਸਵ ਜਾਂ ਮਹੋਤਸਵ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਰਸੀ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀ ਰੂਪ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਬਾਂਤੀ ਨਿਮਿੱਤ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਭੰਡਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

^੫ਪਰਨਾ, ਤੋਲੀਏ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਕ ਕੱਪੜਾ,

ਜੋ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਪੁੰਝਣ ਜਾਂ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

^੬ਉਤਸਾਹ, ਆਨੰਦ ।

ਹੁਆ, ਸਾਧਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਹਮਰੇ ਭਾਗ ਹੈ ਜਿ ਤੁਮਰਾ ਦਰਸਨੁ ਹੁਆ, ਪਣੁ ਜੀ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆ ਬਾਤਾਂ ਹਮਹੁ ਪੁਛਣੀਆਂ ਹੈਨਿ ਜੀ, ਅਜੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਈਹਾਂ ਬਸਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਾਈਅਹਿ” । ਸੁ ਜਹਾਂ ਕੋਈ ਕਹਤਾ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਾਈਅਹਿ ਤਹਾਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ । ਤਬ ਜਿਨਹੁ ਪੁਰਬਿ ਨਾਵਣਾ ਸਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਇਕਠੇ ਆਇ ਭਏ ਬੇ ਸੇ ਦਰਸਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਾਧਾਂ ਕਾ ਅਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦਰਸਨੁ ਗਏ । ਅਰੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਕਾਂਖੀ^੧ ਬੇ ਟਿਕਿ ਰਹੇ, ਸਾਧ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਇ ਬੈਠੇ । ਤਬ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸਾਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਧੰਨਿ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ, ਜਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਪਣੁ ਜੀ, ਜਿਉਂ ਠਾਕੁਰੁ^੨ ਮਿਲਿਆ ਹੇ ਤੁਸਾਂ ਨੋ ਜਿਸੁ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਸਾ ਬਾਤ^੩ ਅਸਾਂ ਨੋ ਬਤਾਈਐ ਜੀ, ਜਿ ਹਮ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਾਂਹਿ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਮਹੁ ਦੇਖਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਮ ਪਰਚੇ ਹੋ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕਹਿ ਸੁਨਾਵਹੁ ਜੀ । ਜਿਸੁ ਘਾਲਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੁਮ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਸਾ ਕਹਿ ਸੁਨਾਵਹੁ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਸਹਜਿ ਮਿਲਿਆ ਸੋ ਮਿਲਿਆ ਜਾਣੁ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਰਣੁ ਨ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ॥

ਠਾਕੁਰ ਮਹਿ ਦਾਸੁ ਦਾਸ ਮਹਿ ਸੋਇ ॥ ਜਹਾਂ ਦੇਖਾ ਤਹਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ^੪ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਹਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦਾ, ਤਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦਾ, ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਮਿਲਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਸਿਆਣਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਮਿਲਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਪੜਣੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਮਿਲਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਆਪਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ਸਹਜ ਸਾਥਿ ਸੋਈ ਪਰਵਾਣੁ ਹੋਆ । ਤਿਸੁ ਮਿਲਣੇ ਕਾ ਫਲੁ ਕਿਆ ਹੋਆ ? ਜੇ ਨ ਉਹੁ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ । ਉਹੁ ਹੋਵੈ ਕੈਸਾ ਜੈਸਾ ਠਾਕੁਰੁ ਤੈਸਾ ਓਹੁ । ਉਸੁ ਦਾਸ ਮਹਿ ਆਪਿ ਠਾਕੁਰੁ ਵਸੈ । ਦਾਸ ਅਰੁ ਠਾਕੁਰ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਕਿਛੁ ਨਾ ਹੋਇ । ਜਿਸੁ ਕਉ ਇਵ ਹੋਇ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਕਿਆ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਆਵੈ ? ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਉਹੀ ਏਕੋ ਠਾਕੁਰੁ, ਜਹਾਂ ਦੇਖਾ ਤਹਾਂ ਉਹੀ ਏਕ ਠਾਕੁਰੁ; ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਉਸ ਕਾ ਉਤਰ ਜਾਇ । ਸਰਬਤ ਮਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਹੀ ਕਰਿ ਜਾਨੈ । ਏਹੁ ਪਦਵੀ ਕਹਾਂ ਤੇ ਪਾਈਐ ? ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਗਤਿ ਸਹਜ ਘਰੁ ਪਾਈਐ ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਭੇਟੇ ਮਰਿ ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਜਬ ਏਹੁ ਘਰੁ ਸਹਜ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਈਐ, ਏਵ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਤਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨ ਮਿਲੈ ਤਬ ਮਰਿ ਮਰਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਆਵੈ ਹੀ ਆਵੈ, ਰਹੈ ਨਾਹੀ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਭਗਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਤੁਮਹੁ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੀਆ ਹੈ ਜਿ ਕਵਣ ਹੈ ਤੁਮਾਰਾ ਗੁਰੂ, ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮ ਬਤਾਈਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਅਸਹੁ ਹਮਹੁ ਗੁਰੂ ਨਾਹੀ ਕੀਆ, ਹੰਉ ਜਿ ਫਿਰਤਾ ਹੰਉ ਜਿ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੰਉ ਛੂਵਤਾ ਫਿਰਤਾ ਹੰਉ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਗੁਰੂ

^੧ਚਾਹਵਾਨ । ^੨ਪਰਮੇਸੁਰ । ^੩ਸਾ (ਉਹ) ਬਾਤ (ਗੱਲ) । ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਹਜਿ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਪਰਵਾਣੁ ।’

^੫ਸਾਖੀ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਥੇ ਫੇਰ ਪੰਨਾ ੧੧੧ ਵਾਲੀ ਭੁਲ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਨੌਟ ਨੰਬਰ ੫ ਪੰਨਾ ੧੧੧ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪ ਪਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ:-

“ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥” [ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧

ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਭੁਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਰਣਣ ਕੀਤਾ ।

ਵਢਤਾ ਹੈ ਜਿ ਗੁਰੂ ਇਸ ਪੈਦਾਇਸਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਮਹਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਤੂ ਅਜੈ ਗੁਰੂ ਵਢਤਾ ਹੈ, ਤੈਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਵਧਰੀਕ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਿ ਕਰਮ ਸੁਧੁ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਤਿਸੁ ਕਉ ਮੈਂ ਵਢਤਾ ਹਉ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਭਗਤਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿ, ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕਉ ਵਢਤਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ‘ਜਿਸ ਕਉ ਤੂੰ ਵਢਹਿ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕਰਹਿ ਤੁਮ ਕਉ ਓਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਦਿਤਾਵੈ ਸੁ ਉਹੁ ਕੈਸਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਵਢਤਾ ਹੈਂ ਜਿਸ ਕਉ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕਰਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਸੋ ਗੁਰੂ ਕਰਉ ਜਿ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ॥ ਅਕਬੁ ਕਥਾਵੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਵੈ ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗੁ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਕਾਰਾ ॥ ਸਾਚਉ ਠਾਕੁਰ ਸਾਚੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ^੧ ਜੀ ! ਮੈਂ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਵਢਤਾ ਹਉ ਅਰੁ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਕਰਉ ਜਿ ਮੇਰੇ ਤਾਈ^੨ ਸਚੁ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ, ਕੁਝ ਕੁਝਾ ਕਾਟਿ ਦੁਰਿ ਕਰੈ, ਸਚ ਸਾਥਿ ਲਿਜਾਇ ਮਿਲਾਇ। ਅਕਬੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਾਏ ਅਰੁ ਜੈਸਾ ਸਬਦੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਇਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ਕਉ ਕਰੈ, ਤਿਸੁ ਕਉ ਹਉ ਗੁਰੂ ਕਰਉ। ਐਸਾ ਕਰੈ ਮੁਖ ਸਾਥਿ ਤਿਸੁ ਮੰਓ ਗੁਰੂ ਕਰਉ। ਅਰੁ ਜਿ ਹਰਿ ਜੀ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਟਹਲ ਨਾਹੀ, ਉਸ ਕਉ ਸਚੁ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਸਚੁ ਹੀ ਕਮਾਤਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਉਸ ਕਾ ਧਿਆਨ, ਸਚੇ ਹੀ ਕੇ ਗਿਆਨ, ਸਚੇ ਹੀ ਸਾਥਿ ਉਸ ਕਾ ਬਿਉਹਾਰੁ, ਸਚੁ ਹੀ ਉਸ ਕਾ ਆਧਾਰੁ, ਬਿਨਾਂ ਸਚੇ ਠਾਕੁਰ ਥੀ ਉਸੁ ਅਵਰੁ ਕਰਤੁਤਿ ਕਾਈ ਨਾਹੀ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ! ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਭਗਤਹੁ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸਚਾ ਜਿ ਠਾਕੁਰੁ ਹੈ ਸੁ ਕਹਾਂ ਬਸਤਾ ਹੈ ਜਹਾਂ ਏਹੁ ਬੋਲਿ ਕਰਿ ਪਾਵੈ ਉਸ ਕਉ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਤੁਮ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਜਿ:—

ਤਨ ਮਹਿ ਮਨੁਆ^੩ ਮਨ ਮਹਿ ਸਾਚਾ ॥ ਸੋ ਸਾਚਾ ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਰਾਚਾ ॥
ਸੇਵਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਲਾਗੈ ਪਾਇ^੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮਜਨਹੁ ! ਦੇਹੀ ਕੈ ਬਿਖੈ ਸਚਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਸਾਚਾ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਉਸੁ ਸਚੇ ਸਾਥਿ ਰਲਿ ਜਾਇ ਜਬ ਏਸੁ ਮਹਿ ਸਚਾ ਜਿ ਥਾ ਜਬ ਸਚ ਸਿਉ ਸਮਾਇਆ ਤਬ ਓਹੁ ਸੇਵਕੁ ਹੂਆ। ਉਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਬੁਝਿਆ, ਬੁਝਿ ਕਰਿ ਚਰਨ ਪਕੜਿ ਰਹਿਆ, ਛੋਡਣੈ ਤੇ ਚੁਕਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੈ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^੫ ਓਹੁ ਮਿਲਿਆ ਭੀ ਅਰੁ ਓਨਿ ਮਿਲਾਏ ਭੀ ਅਵਰਿ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸਾ ਵਸਤੁ ਕਵਣੁ^੬ ਜਿਸੁ ਸੇਵਾ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਹੁ ਦੇਖੀਐ। ਉਸੁ ਕਉ ਜਿਸੁ ਸੇਵਾ ਸਿਉ ਮਿਲੀਐ ਅਰੁ ਓਹੁ ਜਿਤੁ ਕਰਿਕੈ ਭੀਜਤਾ^੭ ਹੈ ਅਰੁ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸਾ ਕਹੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ !

ਆਪਿ ਦਿਖਾਵੈ ਆਪੇ ਦੇਖੈ ॥ ਹਠਿ ਨ ਪਤੀਜੈ^੮ ਨਾ ਬਹੁ ਭੇਖੈ ॥

^੧ਅੰਤਹਕਰਣ।

^੨ਪੈਰੀ।

^੩ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

^੪ਉਹ ਚੀਜ਼ ਵਸਤੁ

ਕਿਹੜੀ ਹੈ।

^੫ਪਸੰਸਦਾ, ਖੁਬ ਹੁੰਦਾ।

^੬ਪਤਿਆਉਂਦਾ, ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਕਰਦਾ।

ਘੜਿ ਭਾਏ ਜਿਨਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭਿ ਮਨੁ ਪਤੀਆਇਆ¹ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਹਥਿ ਕਿਸੀ ਕੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ । ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਆਪੇ ਮਿਲਾਵੈ । ਆਪੇ ਦੇਖੇ ਆਪੇ ਦਿਖਾਵੈ ! ਨ ਹਨਿ ਪਤੀਜਤਾ ਹੈ । ਨਾ ਬਹੁ ਛੇਖੀ ਪਤੀਜਤਾ ਹੈ । ਨ ਤਪਸਿਆ ਕਰਿ ਪਤੀਜਤਾ ਹੈ । ਜਿ ਭਾਏ ਉਨਿ ਘੜਿ ਕਰਿ ਸਵਾਰੇ ਹੋਨਿ ਉਨ ਹੀ ਭਾਂਡਿਆਂ ਮਹਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਵਸਤੁ ਪਾਈ ਹੈ । ਉਹੁ ਆਪੇ ਹੀ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲਿ ਕਰਿ ਓਹੁ ਭਾਂਡਾ ਸਿੰਢਾਣਿ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਹਥਿ ਕਿਸੈ ਕੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ । ਪਣੁ ਸਾਧ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਭਗਤਿ ਮਨੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਤੀਜਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜੀ ਬੂਠ ਕੀ ਭਗਤਿ ਨਾਹੀਂ ਪਤੀਜਤਾ, ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਭਗਤਿ । ਪਰੁ ਜੀ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਸਚ ਹੀ ਸਿਉ ਮੰਨੀਤਾ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਕ ਜਿ ਬੇਦ ਪੜਤੇ ਹੈਂ, ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਸੰਧਿਆ ਪੜਤੇ ਹੈਂ, ਤਰਪਨ² ਨੇਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ । ਬਹੁ ਪੰਛਤ ਮਿਸਰਿ ਸਿਆਣੇ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈਂ । ਦਿਖਾ ਜੀ, ਉਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਜੀ:—

ਪੜਿ ਪੜਿ ਫੁਲਹਿ ਚੋਟਾ ਖਾਹਿ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥

ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਭਉ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵ ਰਹਿਆ³ ਸਮਾਇ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਪੜੈ, ਪੜਿ ਕਰਿ ਸਮਝੈ ਤਉ ਭਲਾ; ਪਣੁ ਜਾਂ ਪੜਿ ਕਰਿ ਫੁਲਿ ਜਾਇ ਤਬ ਪੜਿਆ ਕਿਆ ਕਰੈ । ਜਿਤਨੀ ਸਿਆਣਪ ਏਤਨਾ ਜੂਨੀ ਭਰਮੈ । ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਭੈਓ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇ, ਗੁਰ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਇ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਸਮਾਇ ਜਾਇ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਕਿ ਠਾਕੁਰ ਪੂਜਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਬਨ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਤੀਰਥਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ, ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਣ ਗਤਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ !

ਪੂਜ ਸਿਲਾ⁴ ਤੀਰਥਿ ਬਨਿ ਬਾਸਾ ॥ ਭਰਮਤ ਭੋਲਤ ਭਏ ਉਦਾਸਾ ॥

ਮਨ ਮੈਲੈ ਸੂਚਾ ਕਿਉ ਹੋਇ ॥ ਸਾਚਿ ਮਿਲੈ ਪਾਵੈ ਪਤਿ ਸੋਇ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਸਿਲਾ ਪੂਜਤੇ ਹੈਂ, ਤੀਰਥਿ ਬੈਸਤੇ ਹੈਂ, ਬਨ ਕੈ ਬਿਖੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ, ਭੋਲਤੇ ਭਰਮਤੇ ਫਿਰਤੇ ਹੈਂ, ਉਦਾਸ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਹੈ ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ, ਮੋਹੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਕੀ, ਤਬ ਓਹਿ ਸੂਚੇ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਹਿ ? ਸੂਚੈ ਤਉ ਹੋਹਿ ਜਬ ਏਹੁ ਮੈਲੁ ਉਨ ਮਹਿ ਨ ਹੋਇ, ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਹੋਹਿ । ਤਬ ਹਛੇ ਹੋਹਿ ਜਬ ਸਚ ਕਉ ਮਿਲਹਿ, ਤਬ ਓਹਿ ਪਾਵਹਿ, ਨਾਤਰ ਬੇਪਤੇ ਹੋਹਿਗੇ; ਭਾਵੈ ਸਿਲ ਪੂਜਹਿ, ਭਾਵੈ ਤੀਰਥ ਵਾਸੀ ਹੋਹਿ, ਭਾਵੈ ਬਨ ਤਪੁ ਕਰਹਿ; ਭਾਵੈ ਤੇਜੇ ਕਹਾਵਹਿ, ਜਬ

¹ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ।

²ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਥ ਅਥਵਾ ਅਰਘ੍ਯੇ ਨਾਲ ਮੰਤਰ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਦਾ ਕਰਮ ।

³ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਕ ਰਹੇ ।’

⁴ਬੁਤ ਪੂਜਾ ।

ਲਗਾ ਸਚ ਕਉ ਨ ਮਿਲਹਿ ਤਬ ਲਗੁ ਮੁਕਤੈ ਨ ਹੋਇ । ਚੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ^੧ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਸੁ ਕਉ ਜਿ ਸਮਝਿ ਆਵੈ ਜਿ ਕਹਾਤੀ^੨ ਆਵੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਮਹਾ ਅਚਾਰ ਵੀਚਾਰੀ^੩ ਸਰੀਰਿ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਹਜਿ ਮਨੁ ਧੀਰਿ ॥

ਪਦ ਪੰਕਜ^੪ ਮਹਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰੇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਛਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਮਹਾਂ ਬੀਚਾਰੁ ਸਮਝਣ ਕਾ ਹੈ ਜਿ ਇਸ ਹੀ ਕੈ ਮਹਿ ਹੈ ਅਰੁ ਅਵਰ ਠਵਰ^੫ ਨਹੀਂ । ਆਦਿ ਛੀ ਅਰੁ ਜੁਗਾਦਿ ਛੀ ਏਵੈ^੬ ਹੋਂਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਦੇਹੀ ਤੇ ਜੁਦਾ ਸਮਝਣਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ, ਜਦ ਸਮਝੇ ਤਬ ਆਤਮੇ ਹੀ ਤੇ ਆਤਮਾ ਸਮਝੈ । ਓਹਿ ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਪਦ ਪੰਕਜ ਹੋਂ, ਪਦ ਪੰਕਜ ਕਵਨਿ ਕਹੀਅਹਿ-ਪਦ ਪੰਕਜ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ । ਜਦਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਲਿਆਵੈ ਤਬ ਸਮਝੇ, ਤਬ ਏਸ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ । ਏ ਜਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਹੋਂ ਜਿ ਕੈਸੇ ਹੈ ? ਇਨਹੁ ਚਰਨ ਕਮਲਹੁ ਇਕ ਨਿਮਖ^੭ ਕੋ ਧਿਆਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਈ ਕੋਟਾਨ^੮ ਪਾਪੀ ਉਧਰੇ ਹੋਂ । ਏਕ ਰਾਈ ਸਮਾਨਿ ਜੇ ਧਿਆਨਿ ਮਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਚਰਨ ਕਮਲ ਆਵਹਿ । ਤੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕਹਾਂ ਤੇ ਪਾਹੀਅਹਿ ? ਜਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਠਾਕੁਰੁ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮੇਲੇ ਤਬ ਉਹਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨਿ ਬਸਹਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ । ਜਿਨੀ ਚਰਨ ਕਮਲੀ ਕੋਟ ਕੋਟਾਨ ਪਾਪ ਪਰਲੈ ਜਾਹਿ । ਜਿਨ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜੁਗ ਜੁਗਾਂ ਕੇ ਪਾਪ ਪਰਲੈ ਜਾਹਿ ਤੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਿਰਦੈ ਵਸਹਿ । ਜਬ ਵਸਹਿ ਤਬ ਹੀ ਤਤਕਾਲ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ । ਏਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ^੧ । ਤਬ ਫੇਰਿ ਓਨਹੁ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕੀਜਤਾ^੯ ਹੈ, ਲੋਕੁ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਜੀ, ਇਥਾ ਜੀ, ਏਸੁ ਕੀਰਤਨ ਕੀ ਮਹਮਾਂ ਕੈਸੀ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਗੁਣ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਗਾਵੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਛਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ !

ਕਿਸੁ ਆਗੈ ਪ੍ਰਭ ਕਉ^{੧੦} ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ^{੧੧} ॥

ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਛਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖੁ ਰਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ ਛਾਇ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥੮॥੨॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਛਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ ਜਿ ਸੁ ਐਸਾ ਕਉਣੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਆਗੈ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਕੀ ਸਾਲਾਹਿ ਕਰੰਉ । ਸੁ ਐਸਾ ਉਹੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਜਸੁ ਜਿਸ ਕਾ ਕੀਸੀਐ ਅਰੁ ਉਹੁ ਸੁਣੈ ਅਰੁ ਸਲਾਹ ਦੀ ਫੂਖ ਲਹੈ । ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਫਿਰਿਆ, ਪਣੁ ਏਹਾ ਕੋਈ ਮਿਲਿਓ ਨਾਹੀਂ ਜਿਸੁ ਆਗੈ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਕੀ ਸਾਲਾਹ ਕਰੰਉ ਅਰੁ ਉਹੁ ਸੁਣਿ ਸਕੈ । ਪਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਮਿਲਿਆ ਜਿ ਮਾਇਆ ਹੀ ਨੋ ਵੂਢਦਾ ਮਿਲਿਆ, ਪਣੁ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨ ਮਿਲਿਆ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵੂਢਤਾ ਮਿਲੇ । ਜੇ ਕੋਈ ਭੇਖਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਲੀਐ ਮਿਲਿਆ, ਜਾਂ ਉਸੁ ਅਗੈ ਸਲਾਹ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕੀਜੀਅਹਿ ਤਾਂ ਉਸ ਕਾ ਮਨੁ ਜਾਇ ਪਇਆ ਮਾਇਆ ਵਿਰਿ । ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿ ਕਿਸੁ ਅਗੈ ਸਾਲਾਹੀਐ ? ਸੁਨਣ ਵਾਲੇ ਨੋ ਮਾਇਆ ਖਿੰਜਿ ਲੇ ਗਈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਭ੍ਰਮਿ ਰਹਿਆ ਹੋਉ ਸੈਂਸਾਰੁ ਸਾਰਾ, ਐਸਾ ਕੋਈ ਨ ਮਿਲਿਆ ਜਿ ਇਕ ਘੜੀ ਨਿਰਮਾਇਲੁ^{੧੨} ਮਾਇਆ ਤੇ ਹੋਇ ਕੈ ਸੁਣੈ; ਪਣੁ ਜੀ ਉਸ ਹੀ ਅਗੈ ਗਾਵਣਾ, ਉਹੀ ਠਾਕੁਰੁ ਮੰਨਣ ਹਾਰਾ, ਉਹੀ ਸਮਝਣ ਹਾਰਾ, ਹੋਰੁ ਉਸੁ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਿਸ ਜਾਹਗਾ ਠਾਕੁਰ ਛਾਵੈ ਤਿਸੁ ਤਿਸੁ ਜਾਹਗਾ ਰਾਖੈ । ਸਹਜਿ ਨਾਲਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵਣਾ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ

^੧ਕਿੱਥੋਂ ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਆਚਾਰਾ ਵੀਚਾਰਾ’ ।

^੩ਪਦ (ਚਰਣ) ਪੰਕਜ (ਕਮਲ) ।

^੪ਹੋਰ ਠੋਰ ਅਥਵਾ ਥਾਂ ।

^੫ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

^੬ਬਿਣ ਮਾਤ੍ਰ ।

^੭ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ।

^੮ਕਰੀਦਾ ।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਤੁਧੁ’ ।

^{੧੦}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਮੈ ਕੋ ਨਾਹੀ’ ।

^{੧੧}ਨਿਰਲੇਪ, ਸੰਗ ਦੋਖ

ਤੇ ਰਹਿਤ ।

ਆਤਮਾ ਸਹਜਿ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵਣਾ । ਕੋਈ ਭਾਵੈਂ ਸੁਣਉ ਕੋਈ ਨ ਸੁਣਉ,
ਆਤਮੇ ਕੈ ਰੰਗਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵਣਾ । ਬੋਲਹੁ ਸਗਲੇ ਰਾਮ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੈਸਨਉ ਸਭਨੋਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ । ਸਭਿ ਉਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖ ਹੂਏ; ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ
ਭਏ; ਉਨਕੇ ਮਨਿ ਸੋਤੋਖੁ ਆਇਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੀਛੈ ਏਹੁ ਜਿ ਨਿਰੰਜਨੀਆਂ ਕਾ ਪੰਥੁ^੧ ਹੈ ਸਿ ਉਹਿ ਉਹੀ ਹੈ ।
ਮਥਰਾ ਕੈ ਬਿਖੈ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਲੀਆ ਹੈ ਤਿਵ ਹੀ ਜਿ ਬਿਦਾ ਭਏ ਸਿ ਉਨ ਕਾ ਇਹੀ ਬਿਰੋਹਾਰੁ, ਉਨਹੁ ਏਹੁ
ਬਾਤ ਮੰਨਿ ਲੀਨੀ ਹੈ, ਓਹਿ ਅਵਰੁ ਬਾਤਾਂ ਕਉ ਨਾਹੀਂ ਮਾਨਤੇ । ਈਹਾਂ ਓਹਿ ਹੈ ਹੀ ਨਾਹੀਂ । ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੀ
ਧਰਤੀ ਜਾਇ ਰਹੇ ਹੈਂ । ਉਸ ਹੀ ਤਰਫ ਉਨ ਕੀ ਰਹਤ ਹੈ ! ਦਖਣ ਕੀ ਧਰਤੀ ਓਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈਂ, ਉਦਾਸੁ ਹੀ
ਫਿਰਤੇ ਹੈਂ^੨ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^੩ ॥

ਹਰਿ ਜੀ ਰਖਨਹਾਰੁ ਤੂ ਜਿਵ ਜਾਨਹਿ ਤਿਵ ਰਾਖੁ ॥

ਰਾਖਹੁ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਤੂ ਪੁਰਨ ਪੁਰਖ ਅਭਾਖੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੦੯ ॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਥਰਾ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਲ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮਥਰਾ ਮਹਿ ਜਬ ਦੇਖੈ ਇਕਿ ਸਹਸਕਿਰਤਿ^੪ ਪੜਤੇ ਹੈ; ਇਕਿ ਪੁਸਤਕ
ਪੁਰਾਣ ਪੜਤੇ ਹੈ; ਇਕਿ ਸਿਮਰਤ^੫, ਮਹਾਂ ਭਾਗਵਤ^੬ ਪੜਤੇ ਹੈ, ਇਕਿ ਗੀਤਾ^੭-ਗਾਭਿਰੀ ਪੜਤੇ ਹੈ; ਇਕਿ

ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੰਜਨੀ ਮਤ ਹਿੰਦਾਲ ਨਾਮੀ ਇਕ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਸੀ । ਭਾਈ
ਹਿੰਦਾਲ ਪਿੰਡ ਜੰਡਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ ਤੇ ਇਸਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੬੩੦ ਬਿ: ੧੫੭੩
(ਈਸਵੀ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਛੇਵੇਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ
ਸਮੇਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਣ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਸੰਮਤ ੧੭੦੫ ਬਿ: (੧੬੬੮ ਈਸਵੀ) ਵਿਚ ਇਸ
ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ । ਫੇਰ ਇਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ, ਜੋ ਅੱਛਾ ਖਾਸਾ ਕਰਮਾਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਿੱਖ-ਪੰਥ
ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਸਰਕਸੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਕਈ ਗਲਾਂ
ਬਾਮਲ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਗਾੜਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ । (ਦੇਖੋ ਗਿ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸ: ਕਾਨ੍ਹ
ਸਿੰਘ; ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼) ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਸਣੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸੋਢੀ ਹਰਿ ਜੀ
ਦੇ ਚੁੰਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗਿਣੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਜਨੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੁਟ
ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ।^੮ ਸਾਧੂ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਨਿਰੰਜਨੀ (੧੮ਵੀਂ
ਸਦੀ ਬਿ:) ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੰਜਨੀ ਸਾਧੂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜਸਥਾਨ,
ਦੱਖਣ ਆਦਿ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ।^੯ ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।^{੧੦} ‘ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ’ ।

‘ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੨੭ ਹਨ-ਅਤ੍ਰਿ, ਵਿਭਨੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਆਦਿ ।

ਪੁਰਾਣ ।

‘ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਾਗਵਤ ਮਹਾਂ

‘ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਾਗਵਤ ਮਹਾਂ

‘ਕੋਈ ਰਿਖੀਨੁਰ ਧਿਆਨਿ ਲਗਾਇ ਬੈਠੇ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਤਪੀਸਰ ਬੈਠੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਲੋਈ ਜਪਮਾਲੀ^੧ ਜਪੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਬੈਠੇ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਕੋਈ ਬੈਸਨਉ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਨਕਾ ਕਿਉਹਾਰੁ ਇਉਂ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਜਿ ਕੋਈ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿ ਸਭੁ ਕੋਈ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਾ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਹਮਾਰੀ ਕਵਣੁ ਗਤਿ। ਤੇ ਧੰਨਿ ਹੈ ਜਿਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਸਾਥਿ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤ ਉਪਦੇਸੀ ਮਾਰਫਤੀ^੨ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਨਿਆ ਜਿ:-

ਕੋਈ ਪੜਤਾ ਸਹਸਾਕਿਰਤਾ^੩ ਕੋਈ ਪੜੈ ਪੁਰਾਨਾ ॥

ਕੋਈ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਜਪਮਾਲੀ^੪ ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ^੫ ਧਿਆਨਾ ॥

ਅਬਹੀ ਕਬਹੀ^੬ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਨਾ ਤੇਰਾ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਨਾ ॥ ੧ ॥

ਨ ਜਾਣਾ ਹਰੇ ਮੇਰੀ ਕਵਨ ਗਤੇ ॥

ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ^੭ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਹਮੇਰੀ^੮ ਲਾਜਪਤੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ! ਜਿਨੇ ਹੈਂ ਇਹ ਸਭਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਕੋਈ ਸਹਸਕਿਰਤਿ ਪੜਤੇ ਹੈਂ, ਕੋਈ ਪੁਰਾਨੁ ਪੜਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਬਿਆਕਰਣ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਧਿਆ ਪੜਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੂਰਜ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਹਾਂ ਭਾਗਵਤੁ, ਸਿੰਘ੍ਰਿਤਿ ਪੜਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਧਿਆਨਿ ਹੀ ਲਾਇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਹੈਂ ਅਰੁ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਪਰੁ ਮੇਰੇ ਸਮਾਨ ਅਪਣੁ^੯ ਮੂਰਖੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੈਂ^{੧੦} ਨ ਆਗੈ ਨ ਪਾਛੈ ਕਾਈ ਸੇਵਾ ਹੋਇ ਨ ਆਈਆ, ਮੈਂ ਜੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਜਾਨਤਾ, ਏਕੋ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਲੇ ਪਛਾਨਤਾ ਹੋਇ। ਮੈਂ ਨਾਹੀਂ ਜਾਨਤਾ ਜਿ ਮੇਰੀ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਗਤਿ ਹੋਇਗੀ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੂਰਖੁ ਮੁਘਦ ਮਹਾਂ ਅਪਣੁ ਹਾਸਿ^{੧੧} ਹੋਇ ਹੀ ਹਾਂ। ਨਾਹੀਂ ਜਾਨਤਾ ਜਿ ਮੇਰੇ ਸਿਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਸਮਾਨਿ ਮੂਰਖੁ ਮੁਗਧ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ, ਪਣੁ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਗਤਿ ਪੜਿਆ ਹੋਇ, ਜਿਉਂ ਜਾਨਹਿ ਤਿਉਂ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਪਰਮਗਤਿ^{੧੨} ਕਰਿ, ਜਿਉਂ ਜਾਨਹਿ ਤਿਉਂ ਮੇਰੀ ਪਤਿ ਰਖੁ। ਮੇਰੀ ਲਜਾ ਤੁਮ ਹੀ ਕੰਉ ਹੈ; ਹੋਇ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪੜਿਆ ਹਾਂ; ਜਿਉਂ ਜਾਨਉ ਤਿਉਂ ਕਰਹੁ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”। ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ :-

ਮਰਣੁ ਲਿਖਾਇ ਮੰਡਲ ਮਹਿ^{੧੩} ਆਏ ਜੀਵਣ ਜਾਚਹਿ ਭਾਈ^{੧੪} ॥

ਇਕਿ ਚਲੇ ਹਮ ਚਲਣਾ ਭਾਈ ਵਾਟ ਚਲੰਦੀ^{੧੫} ਆਈ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਜਿ ਜੀਵਿਆ ਚਾਹਿਦਾ ਹੈਂ ਅਰ ਮੂਆ ਨਾਹੀਂ ਚਾਹਤਾ, ਜਾਤੈ ਵਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਮਰਣੁ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖਾਇਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਈਹਾਂ ਆਇਆ। ਹੈਂ ਜਿ

^੧ਮਾਲਾ।

^੨ਮਾਰਫਤ (ਗਿਆਨ) ਵਾਲੀ।

^੩ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ (ਵਿਆਕਰਣ)।

^੪ਮਾਲਾ।

^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਲਾਗੈ ਤਿਸੈ।’

^੬ਨਾ ਹੁਣ ਤੇ ਨ ਵੇਰ ਕਦੇ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਅਗਿਆਨ’।

^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-

‘ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਹੁ ਮੇਰੀ...।’

^੯ਪਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

^{੧੦}ਮੈਥੋਂ।

^{੧੧}ਉਪਹਾਸਾ

ਸਪਦ, ਅਰਥਾਤ-ਹਾਸੀ ਜੋਗ।

^{੧੨}ਮੁਕਤੀ।

^{੧੩}ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਮੰਡਲ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ।

^{੧੪}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਜੀਵਣੁ ਜਾਜਹਿ ਮਾਈ।’

^{੧੫}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਏਕਿ ਚਲੇ ਹਮ ਦੇਖਹੁ ਸੁਆਮੀ ਭਾਹਿ ਬਲੰਤੀ...।’

ਮਰਣ ਬਿਸਾਰਿਆ, ਜਾਂ ਤੂੰ ਸਮਝਤਾ ਨਾਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੈਂਸਾਰ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਦੇਖੁ ਜਿ ਇਕਿ ਮਰਤੇ ਹੈਂ; ਇਕ ਜੀਵਤੇ ਹੈਂ; ਇਕ ਆਵਤੇ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਜਿਉਂ ਅਵਰ ਜੀਅ ਆਵਤੇ, ਜਾਤੇ, ਮਰਤੇ ਹੈਂ, ਤਿਉਂ ਤੂੰ ਭੀ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿਗਾ, ਜਨਮਹਿ ਮਰਹਿਗਾ। ਏਹੁ ਰਾਹੁ ਹੋਤਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਕਿ ਆਵਹਿਗੇ ਜੀਵ, ਇਕ ਜਾਹਿਗੇ ਜੀਵ, ਵਾਰ ਚਲਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਜਾਂ ਹੋਈ ਆਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਦੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਈਵ ਕਰਤਾ ਹੈਂ ਜਿ ਮਰਣੁ ਬੁਰਾ ਹੈ ? ਨਾ ਰੇ ਜੀਵ ! ਮਰਣੁ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ; ਤੂੰ ਮਰਣ ਕਉ ਬੁਝ। ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਉ ਚਿਤਿ ਰਖੁ, ਦੁਰਮਤਿ ਛੋਡਿ ਦਿੜਤਾ ਕਰੁ। ਮਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਆਰਾਧੁ। ਏਲਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਪਨੇ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ। ਆਤਮੇ ਕੀ ਪਰਿਕਰਿਤ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ ਆਤਮਾ ਕੈਸਾ ਹੈ:-

ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਉਡਿ ਚੜਤਾ ਹੈ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ^੧ ॥

ਲੋਭੀ ਜੀਅੜਾ ਬਿਰੁ ਨ ਰਹਤਾ ਹੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ^੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ, “ਏਹੁ ਜਿ ਜੀਉ ਹੈ ਸੁ ਕੈਸਾ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਉਡਿ ਚੜਤਾ ਹੈ, ਅਸਮਾਨਿ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ-ਗਰਬ ਮਾਨਿ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਕਹਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਜੇਵਡੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ। ਕਦੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਹਉਂ ਕਿਹੁ^੧ ਨਾਹੀਂ, ਚਿੰਤਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਰਿ ਕੈ ਕਬਹੂ ਪਇਆਲ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਉਡਿ ਚੜਤਾ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਭਲੇ ਘਰਿ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਬੁਰੇ ਘਰਿ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਅੰਦੇਸਮਾਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਹਰਖਮਾਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਪਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਉਪਰਿ ਦਿੜਤਾ ਨਾਹੀਂ ਕਰਿ ਰਹਤਾ, ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ^੨ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਉਪਰਿ ਦਿੜਤਾ ਨਾਹੀਂ ਕਰਤਾ। ਸੈਂਸਾਰ ਕੇ ਜੋਤਿ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਭਾਈ-ਭਤੀਜੇ, ਮੈਨ-ਸਾਕ ਉਪਰਿ ਆਸਾਂ ਰਖਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏ ਮੈਂ ਹੈ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਤਾ। ਏਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਫਿਰ ਮਨ ਕੀ ਪਰਿਕਰਿਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿ ਸੁਨਾਵਤਾ ਹੈ:-

ਨ ਕਿਸੈ ਕਾ ਇਨ੍ਹ^੧ ਨ ਮਿਤ੍ਰੁ ਨ ਭੈਣੁ ਨ ਭਾਈ^੨ ਨਾ ਕਿਸੈ ਬਾਪੁ ਨ ਮਾਈ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਜਿਸੁ^੩ ਤੂ ਦੇਵਹਿ ਹੋਵੈ ਅੰਤਿ^੪ ਸਹਾਈ ॥੮॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹਿ ਜੀਵ ਜਿਤਨੇ ਸੈਂਸਾਰੁ ਉਪਰਿ ਹੈਨਿ ਤਿਤਨੇ ਏਹਿ ਲਇਐ ਵਟਦੇ ਹਨਿ ਜਿ ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਇਨ੍ਹ^੧ ਹੈ, ਮਿਤ੍ਰੁ ਹੈ, ਭਾਈ ਹੈ, ਭਤੀਜਾ ਹੈ, ਸਾਕੁ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੁ ਹੈ, ਯਾਰੁ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸਤੁ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਚਿ ਇਸ ਕਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਅੰਤਿ ਕੈ ਬਿਖੈ। ਅੰਤਿ ਏਸੁ ਜੀਵ ਕਾ ਸਹਾਈ ਕਵਣੁ ਹੈ? ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਜਿਸੁ ਕਉ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਆਪਣਾ ਦੇ ਤਿਸਹੀ ਕਉ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਹਾਈ ਹੋਇ। ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਬੀਂ ਅੰਤਿ ਬਿਬਸਬਾ^੫ ਜਦਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ^੬ ਮਹਿ ਆਵੈਗਾ, ਤਬ ਏਸ

^੧ਉੱਚੇ ਗਗਨਾਂ ਵਿਚ, ਭਾਵ-ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ। ^੨ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ, ਭਾਵ-ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ।

^੩ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਅੱਕ ੨ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ “ਮਰਣ ਲਿਖਾਇ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਆਏ...” ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅੱਕ ੩ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਦੋਬੇ ਕ੍ਰਮ-ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

^੪ਕੁਝ। ^੫ਕੁੰਟਾਂ, ਕੁਟ ਤੋਂ-ਭਾਵ ਏਥੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਜਾਂ ਕੋਣ ਹੈ, ਚਾਰੇ ਕੋਣਾਂ ਇਹ ਹਨ-ਈਸ਼ਾਨ ਕੋਣ, ਨੈਰਤਿ ਕੋਣ, ਅਗਨਿ ਕੋਣ, ਤੇ ਵਾਯਵੀ ਕੋਣ।

^੬ਇਸ਼ਟ, ਮਨ ਇੱਛਤ, ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ, ਪਿਆਰਾ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਨ ਕਿਸੈ ਕਾ, ਮੀਤੁ ਨ ਕਿਸੀ ਕਾ ਭਾਈ।” ^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਜੇ”। ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਅੰਤਿ ਹੋਇ।” ^{੧੦}ਅਵਸਥਾ।

ਪ੍ਰਬੋਧ, ਪਰ ਵਯਵਸਥਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਏਥੇ ਅਵਸਥਾ। ਅਥਵਾ ਉਮਰ ਹੈ। ^{੧੧}ਭਰ, ਭੈ।

ਕਉਂ ਇਕੁ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਸਹਾਈ ਹੋਇਗਾ; ਬਿਨਾਂ ਨਾਮੁ ਥੋਂ ਇਸ ਕਾ ਬੋਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਮੇਰੇ ਜੀਵ ! ਤੂੰ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਚੀਐ ਰਾਮੁ। ਸੁ ਨਾਮੁ ਕਿਆ ਹੈ ਜਿ, ਬੋਲਹੁ ਰਾਮੁ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮੁ, ਧੰਨਿ ਰਾਮੁ, ਧੰਨਿ ਰਾਮੁ, ਸਤਿ ਰਾਮੁ, ਸਤਿ ਰਾਮੁ”।

ਸਲੋਕੁ^੧ ॥

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਮਨ ਸਿਮਰੀਐ ਨਉਨਿਧਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਤੇ ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੇ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਮਾਇ ॥ ੧੧੦ ॥

(ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਥਰਾ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਥਰਾ ਦੇ ਵੇਸ਼ਣਵਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਫਿਰਿ ਮਥਰਾ ਕੈ ਬਿਖੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਬਾ ਅਰੁ ਦੇਖੁ ਬੈਸਨੋ ਮਿਲਿ ਗਏ। ਤਿਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ ਨਾਨਕੁ ਕਲਿ ਕੈ ਬਿਖੈ, ਚਲਹੁ ਭਾਈ ਦਰਸਨੁ ਕਰਿ ਆਵਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਮਥਰਾ ਬਾਸੀ ਮਿਲਿ ਆਏ ਤਿਨਹੁ ਆਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰਾਮੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੁ ਕ੍ਰਿਸਨ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਰਾਮੁ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਆਈਐ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਬੈਠੀਐ ਜੀ” ! ਤਬ ਉਹਿ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲੇ ਹਉ ਬੈਸਨਉ ਜੀ ! ਕਲਿਆਣ ਹੈ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੈਸਨੋ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲੇ ਹਉ ਜੀ ! ਤੈਰੀ ਕਿਠਪਾ ਤੇ ਕਲਿਆਣੁ ਹੈ ਜੀ !” ਤਬ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਬੈਸਨਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਬ ਕਹਹ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਜੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਕਹੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਜਿ ਦਿਖਾ ਤੁਮਰਾ ਕਵਨੁ ਪੰਥੁ ਹੈ ਜੀ ? ਕਵਨੁ ਸੇਵਾ ਹੈ ਜੀ ? ਕਵਨੁ ਉਪਦੇਸੁ ਹੈ ਜੀ ? ਕਵਨੁ ਚਾਲਿ ਹੈ ਜੀ ? ਕਵਨੁ ਰਹਤ ਹੈ ਜੀ ? ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਮਰਾ ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ^੨ ਮਹਿ ਜਿ :-

ਅਪੁਨੇ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਹਉ ਚੋਰੀ ॥

ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਜਗ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭ ਕੀ^੩ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨਿਬੇਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਹਮ ਜਿ ਹਉ ਸਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਚੋਰੀ^੪ ਹਉ, ਪੰਥੁ ਹਮਾਰਾ ਰਾਹੁ ਘਰੁ ਤਿਸੁ ਕਾ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਉਂ ਹੋਇ ਕਿ ਭਗਤੁ ਸੰਤੁ ਮਹੰਤੁ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਜਿ ਚੋਰੀ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਘਰਿ ਹੋਇ ਤਿਸ ਕਾ ਕਿਆ ਨਾਮੁ ਕਿਆ ਮਾਰਗੁ ਗਾਮ^੫। ਕਿਆ ਘਰੁ,

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਹੈ।

^੨ਧਰਮ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦਾ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਾ।

^੩ਰਾਗੁ ਸਾਰੰਗ ਚਉਪਦੇ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੧।

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਚਰਨ ਗਹੇ ਜਗ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭ ਕੇ।

^੫ਦਾਸੀ, ਟਹਿਲਣ।

^੬ਮਾਰਗ (ਰਾਹ) ਤੇ ਗਾਮ (ਗ੍ਰਾਮ, ਗਾਉਂ, ਪਿੰਡ)।

ਕਿਆ ਬਾਰੁ, ਕਿਆ ਹੁਦਾ, ਕਿਆ ਦਾਤਾ ਬਹਮ^੧ ਜਿ ਹਉ ਸਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਚੇਰੀ ਹਉ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਹਮਰਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਬੀਚਾਰੁ, ਹਉ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਚੇਰੀ ਹਉ। ਪਣੁ ਕੈਸੀ ਚੇਰੀ ਹਉ : ਇਕਿ ਚੇਰੀਆ ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰਤੀ ਹੈਂ ਤੇ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਖੁਸਿ ਆਵਤੀ ਹੈਂ, ਇਕ ਸਮੇਂ ਉਹਿ ਠਾਕੁਰ ਉਪਰਿ ਬਹੁ ਮਾਣੁ ਭੀ ਕਰਤੀ ਹੈਂ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਕੈ, ਕੰਮ ਕੈ ਜੋਰਿ ਮੈਂ ਐਸੀ ਚੇਰੀ ਹਉ ਜਿ ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ, ਕਿਛੁ ਮੈ ਮਹਿ^੨ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕਿਸੀ ਟਹਲ ਪਹੁਚਿ ਸਕਉ, ਕਿਛੁ ਕਾਮੁ ਮੁਝ ਤੇ ਨ ਹੋਇ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਮੁਝ ਤੇ ਹੋਇ ਆਵਤੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਭਾਉ ਮੁਝ ਤੀ ਹੋਇ ਆਵਤੀ ਨਾਹੀ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਹਉ ਮੈਂ ਕਰਿ ਜਨਾਵਉ ਜਿ ਭਾਈ ਜੀ ! ਹਉ ਭੀ ਕਿਛੁ ਹਉ^੩। ਹਉਮੈ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਮੋਹਿ ਏਕ ਟੇਕ ਚਰਨਾਂ ਕੀ ਪਕਰੀ^੪ ਹੈ, ਹੋਰ ਓਟ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾਂ ਠਾਕੁਰ ਕਿਆ ਚਰਨਾਂ ਬੀ। ਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਮਾਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਏ ਹੈਂ, ਏਕ ਟੇਕ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਸਰਨਿ ਰਾਖੀ ਹੈ। ਠਾਕੁਰ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਜਾਣੈ ਤਿਉਂ ਕਰੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਸਚਾ^੫। ਤਬ ਉਨਹੁ ਏਸਨੋ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸਿ ਅਪਾਰੁ ਹੈ, ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਤੁਮ ਜਿ ਪਾਇਆ ਸਿ ਕਿਸੁ ਬੀਚਾਰਿ ਪਾਇਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਜੋਤਿ^੬ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਹਮਾਰੇ ॥

ਮੋਹਨ ਮੋਹਿ ਲੀਆ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਸਮਝਸਿ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੇ^੭ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸੋ ਪਰੇ ਤੇ ਪਰੇ ਕਹੀਤਾ ਹੈ, ਸਿ ਤਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸਭਨਾਂ ਘਟਾਂ ਮਹਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਖੰਡੀ ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ ਪੂਰਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਪਸਰਿ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਭਾਈ ਜੀ ! ਤਿਸੁ ਕਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਹੈ। ਉਹੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਭਨਾਂ ਘਟਾਂ ਮਹਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਹੈ ਸਿ ਇਉਂ ਸਮਝਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਜਬ ਸਬਦਿ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਪਾਵੈ ਤਬ ਸਬਦ ਕੈ ਬੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ, ਇਉਂ ਨਾਹੀ ਜਾਣੀਤਾ ਬਿਨਾਂ ਸਬਦ ਕੇ ਬੀਚਾਰਿ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ, ਜੁ ਧੋਜੈ ਸੁ ਪਾਏ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਸਚਾ^੮।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਉਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਜੀ, ਸਤਿ ! ਭਲੀ ਕਹੀ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਦਿਖਾ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਜਿ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਿ ਸਮਝਾਵਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਣੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਮਨਮੁਖ ਕੀ ਮਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਿਆ ਕਹਦੀ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ, ਸਮਝਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਮਨਮੁਖ ਹੀਨ ਹੋਛੀ ਮਤਿ ਬੂਠੀ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੀਰ^੯ ਸਰੀਰੇ ॥

ਜਬ ਕੀ ਰਾਮ ਰੰਗੀਲੈ ਰਾਤੀ ਰਾਮੁ ਜਪਤ ਮਨੁ ਧੀਰੈ^{੧੦} ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਮਨਮੁਖ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਰਮਿ ਹੀਣੇ ਹੈਂ, ਮਤਿ ਕੇ ਹੋਛੇ ਹੈਂ। ਮਤਿ ਕੇ ਹੋਛੇ ਕਿਉਂ ਹੈਂ; ਜਿ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਬੂਠੁ ਹੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ,

^੧ਹਮਰਾਹ, ਸਾਥ।

^੨ਮੇਰੇ ਵਿਚ।

^੩ਹਉ (ਮੈਂ) ਵੀ ਕਿਛੁ (ਕੁਝ) ਹਉ (ਹਾਂ)।

^੪ਪਕੜੀ, ਫੜੀ।

^੫ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ।

^੬ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

^੭ਪੀੜ, ਦੁਖ, ਦਰਦ।

^੮ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਤਿਸੁ ਬੁਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤਲਿ ਭੀ ਪੀਰ ਸਹਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਭੰਨਿ ਭੰਨਿ ਘੜੀਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਮਨਿ ਭੀ ਪੀੜਿ ਸਹਤੇ ਹੈਂ, ਦੁਖ ਅਰੁ ਭੁਖ ਕਾ ਸਹੰਸਾ ਬਿਆਪਤਾ ਹੈ, ਸਰੀਰਿ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਸਹਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਆਗੇ ਜਮ ਸਾਸਨਾ ਸਹਤੇ ਹੈਂ ਮਨਮੁਖ। ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨਮੁਖੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਮਨ ਹੀ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨਮੁਖੁ ਹੈਂ, ਅਰੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈਂ; ਜਬ ਏਨਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਲੀਨੀ ਤਬ ਏਨਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ। ਜਬ ਏਸ ਕਾ ਮਨੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਜੀ ਕੈ ਸਿਮਰਣਿ ਮੈਂ ਰਾਤਾ ਤਬ ਏਸ ਕੇ ਮਨਿ ਪੀਰਜੁ ਉਪਜਿਆ, ਸਹੰਸੇ ਭਰਮਣ ਮਾਇਆ ਤੇ ਰਹਿ ਗਇਆ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਕੰਉ ਧੀਰਜੁ ਆਇਆ, ਅਹੰਕਾਰ ਕੰਉ ਧੀਰਜੁ ਆਇਆ, ਤਿਸੁ ਪੀਰਜੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨੁ ਖੁਸੀ ਭਇਆ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ, ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਏ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਫੇਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੀ! ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਜੀ! ਸਤਿ ਸਤਿ ਜੀ! ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ! ਤੁਮਹੁ ਜਿ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਸਿ ਤੁਮ ਹੀ ਕੰਉ ਬਨਿਆਈ ਹੈ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਦਿਖਾ, ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਜਬ ਏਹੁ ਲੋਕਾਂ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ਤਬ ਏਸੁ ਲੋਕ ਕੀ ਲਜਾ ਕੈ ਲੀਐ ਸਭ ਸੈਂਸਾਰੀ ਕੀ ਕਮਾਈ ਚਾਹੀਐ। ਦਿਖਾ ਜੀ, ਜਿਉਂ ਲੋਕਾਂ ਮਹਿ ਭੀ ਰਹੈ ਅਰੁ ਪਰਲੋਕ ਕੰਉ ਭੀ ਪਹੁਚੈ ਤਿਵ ਹੀ ਕਥਾ ਬਤਾਈਐ ਜੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਹਉਮੈ ਛੋਡਿ ਭਈ ਬੈਰਾਗਨਿ ਤਬ ਸਾਚੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਨੀ ॥

ਅਕੁਲ¹ ਨਿਰੰਜਨ² ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਬਿਸਰੀ ਲਾਜ ਲੁਕਾਨੀ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਏਸ ਕੰਉ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰ ਸਾਥਿ ਮਿਲਾਵਤੀ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਹਉਮੈ ਮਿਲਾਵਤੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ! ਜਬ ਏਨਿ ਹਉਮੈ ਮਨ ਕੀ ਛੋਡੀ ਤਬ ਏਹੁ ਏਸੁ ਸੈਂਸਾਰਿ ਹੀ ਮਾਹਿ ਤੇ ਅਦੋਸੁ ਹੁਆ, ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਬੈਰਾਗੀ ਹੁਆ। ਏਸੁ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਹਿ ਜਿ ਛੇਦੁ ਹੈ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ! ਸਿ ਏਹੁ ਹਉਮੈ ਹੈ। ਜਬ ਏਸ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਭੀ ਹਉਮੈ ਗਈ ਤਬ ਏਸੁ ਮਹਿ ਸੁਰਤਿ ਸਾਚੀ ਆਈ। ਜਬ ਏਸੁ ਮਹਿ ਸੁਰਤਿ ਸਾਚੀ ਅਰੁ ਰਾਮੁ ਸਚੁ ਰਮਿਆ, ਸਚੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਨਾਕੁਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਹਉਮੈ ਬੁਨੁ ਹੈ। ਜਬ ਬੁਨੁ ਗਇਆ ਤਬ ਸਚੁ ਆਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ। ਜਬ ਏਹੁ ਮਨੁ ਸਚਾ ਹੁਆ ਤਬ ਉਹੁ ਜਿ ਅਕੁਲੁ ਹੈ ਅਕਾਲੁ ਕਵਨੁ ਕਹੀਐ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ, ਕਾਲੁ ਕਵਨੁ ਕਹੀਐ ਜਿ ਬੀਜੁ ਸੈਂਸਾਰੁ ਸਭੁ ਬੀਜ ਤੇ ਉਤਪੰਨਿ ਭਇਆ। ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਨਿਹਬੀਰਜੁ ਹੈ, ਬੀਜ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੈ। ਨਿਹਬੀਰਜੁ ਕਾ ਨਾਸੁ ਨਾਹੀ ਸਿ ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿਉਂ ਇਹੁ ਜਾਇ ਮਿਲਿਆ। ਜਬ ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿਉਂ ਏਸ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਤਬ ਲੋਕ ਕੀ ਲਾਜ ਕਹਾਂ ਰਹੈ। ਜਬ ਏਹੁ ਨਿਹਲੋਕੁ ਭਇਆ, ਪਰਲੋਕ ਕੰਉ ਪਹੁਚਿਆ, ਤਬ ਏਸ ਕੰਉ ਲੋਕਹੁ ਕੀ ਕਾਨਿ³ ਚੁਕਿ ਗਈ। ਤਬ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ ਜੀ, ਜੁ ਖੋਜੈ ਸੁ ਪਾਵੈ।” ਤਬ ਉਨਹੁ ਫੇਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ “ਜਿ ਜੀ, ਤਿਨ ਕੰਉ ਫੇਰਿ ਜਨਮੁ ਹੀ ਕਿ ਨਾਹੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਭੂਤ⁴ ਭਵਿਖ⁵ ਨਹੀ ਤੁਮ ਜੈਸੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥

ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਰਤੀ ਮੋਹਗਨਿ ਨਾਨਕ ਰਾਮੁ ਭਤਾਰਾ⁶ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

¹ਕੁਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਲਾਗ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਕਾਲ (ਸਮਾਂ)।

³ਇਹਸਾਨ।

⁴ਭਰਤਾ, ਪਤੀ।

²ਨਿਰ (ਨਹੀਂ ਹੈ) ਅੰਜਨ (ਮਾਇਆ) ਦੀ ਲਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ, ਉਹ

⁵ਬੀਤ ਚੁਕਿਆ ਕਾਲ (ਸਮਾਂ)।

⁶ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ਜੀ ! ਜਿ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਮਿਲੇ ਜਿਨ ਕੀ ਹਉਮੈ ਗਈ ਅਰੁ ਜਿ ਸੋਤਿ ਸਰੂਪ ਸਿਉ ਜਾਇ ਸਮਾਏ ਤਿਨ ਕਉ ਫਿਰਿ ਜਨਮੁ ਨਾਹੀ, ਨਾ ਓਹਿ ਆਵਹਿ ਨਾ ਜਾਵਹਿ, ਨ ਜਨਮਹਿ ਨ ਮਰਹਿ, ਉਹਿ ਕਬਹੂ ਦੂਖ ਨ ਪਾਵਹਿ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸੁਖੀ ਹੀ ਰਹਹਿ ਜਾਇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੰਗਿ ਸਮਾਏ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਮਿਲੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕਾ ਫਿਰਿ ਜਨਮੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ ਓਹਿ ਅਜੋਨੀ ਭਏ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਕਉ ਦੇਇ ਸਿ ਪਾਵੈ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ !” ਤਬ ਉਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ; ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ; ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਏ; ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ, ਉਨ ਕੇ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ, ਕਹਣੈ ਲਾਗੇ ਜਿ, “ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ !”

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜਨਮਿ ਮਰਹਿ ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਜਗਦੀਸੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਹਿ ਤੇ ਬੀਸ ਤੇ ਭਏ ਇਕੀਸ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੧੧॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੁਰੂਖੇਤੁ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਵੇਸ਼ਣਵਾਂ ਤੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮਥੁਰਾ ਤੇ ਕੁਰੂਖੇਤੁ ਕੇ ਨਾਵਣ ਕਉ ਚਲਿਆ। ਆਇ ਕੁਰੂਖੇਤੁ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਇਆ। ਆਗੈ ਨਾਵਣੁ ਪੁਰਬ ਕਾ ਹੈ; ਲੋਕੁ ਬਹੁਤੁ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਨਾਵਣ ਕਉ ਆਇਆ ਹੈ, ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸੁ ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਸਿ ਕੁਲਿਖੇਤੁ ਕੇ ਨਾਵਣ ਕਉ ਆਇ ਏਕਠਾ ਭਇਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਭੀ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਨਿਕਲਿਆ। ਜਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਹਾਂ ਗਇਆ ਤਬ ਜਿਤਨਾ ਲੋਕੁ ਸਾ ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਦੁਆਲੇ ਆਇ ਬੁਝਿਆ। ਉਹਾਂ ਜਿ ਭਲੇ ਭਲੇ ਰਾਜੇ ਥੇ, ਭਲੇ ਭਲੇ ਪੰਡਿਤ ਥੇ, ਬਡੇ ਬਡੇ ਬੈਸਨੇ ਥੇ ਤੇ ਆਏ, ਆਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਿਛਾ^੧ ਕਰੀ ਜਿ “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ ਬਡਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ, ਦਿਖਾ ਤੈਨੇ ਲੋਕ ਕਹਦੇ ਹੈਨਿ ਜਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਅਗੰਮ ਅਗਾਧਿ ਕੀ ਖਬਰਿ ਹੈ। ਦਿਖਾ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥਿ ਤੂੰ ਹਮ ਕਉ ਖਬਰਿ ਦੇਹਿ ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਇਸੁ ਪ੍ਰਿਥੋਦਕ^੨ ਜਲਿ ਨਾਵਣ ਆਏ ਹੈਂ, ਏਨਾ ਕਉ ਆਏ ਕਾ, ਨਾਏ^੩ ਕਾ ਫਲੁ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਤੁ ਪ੍ਰਥਾਇ^੪ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਮਹਿ, ਉਨ ਕਉ ਸਮਝਾਵਣਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਗੰਮ ਅਗਾਧਿ ਕੀ ਖਬਰਿ; ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਣੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ। ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ? ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਜਿਸੁ ਜਲਨਿਧਿ^੫ ਕਾਰਣਿ ਤੁਮਿ ਜਗਿ ਆਏ ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਪਾਹੀ^੬ ਜੀਉ ॥

^੧ਇਥ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੨ਝੂਮਿਆ, ਬੁਕਿਆ।

^੩ਪੁਛਣਾ।

^੪ਪਹੋਆ ਤੀਰਥ, ਜਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਥੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਵੇਣ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਭਯਾਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪਿਲਾਇਆ ਸੀ; ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਹੋਏ ਤੀਰਥ ਦੇ ਜਲ ਦੀ ਪ੍ਰਿਥੋਦਕ (ਪ੍ਰਿਥੂਦਕ) ਸੰਗਤਾ ਹੈ।

^੫ਨ੍ਰਾਉਣ। ਇਥਨਾਨ ਕਰਨ।

^੬ਉਤ (ਉਸ) ਪ੍ਰਥਾਇ (ਬਾਰੇ)।

^੭ਜਲ (ਅਮੀਮਲ) ਦਾ

ਨਿਧਿ (ਖਜ਼ਾਨਾ)।

^੮ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ (ਕੋਲ) ਹੈ।

ਛੋੜਹੁ ਵੇਸੁ ਛੇਖ^੧ ਚਤੁਰਾਈ ਦੁਬਿਧਾ^੨ ਇਹੁ ਫਲੁ ਨਾਹੀ ਜੀਉ ॥੧॥

ਭਾਈ ਰੇ ਬਿਰੁ ਰਹੁ ਮਤੁ ਕਤੁ ਜਾਹੀ^੩ ਜੀਉ ॥

ਬਾਹਰਿ ਚੂੜਤ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਘਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਘਰ ਮਾਹੀ^੪ ਜੀਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਵ ਹੀ ਕਹਣਾ, ਇਸੁ ਜਲਿ ਨਾਇਆਂ ਫਲੁ ਨਾਹੀ, ਜਿਸੁ ਜਲ ਕਾਰਣਿ ਨਾਵਣ ਕੰਉ ਤੁਮਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਇਸੁ ਜਗਿ ਛੇਜੇ ਹੰਉ ਸੁ ਉਹੋ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਹੈ, ਅਵਰ ਠਵਰ ਨਾਹੀ। ਏਹਿ ਜਿ ਵੇਸ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਫੇਸ ਚਤੁਰਾਈ ਕਰਿ ਕੋ ਪਾਇਆ ਚਾਹਦੇ ਹੋਨਿ ਸਿ ਸਭੁ ਦੁਵਿਧਾ ਹੈ, ਭਾਈ ਜੀ ! ਦੁਵਿਧਾ ਮਹਿ ਫਲੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਾ ਨਾਹੀ। ਸਬ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲੈ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਲੇਵੇ, ਸਭੇ ਫੇਸ ਛੇਡੈ, ਚਤੁਰਾਈ ਛੇਡੈ, ਦੁਵਿਧਾ ਛੇਡੈ, ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਹੋਇ ਤਬ ਏਹੁ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਏਸੁ ਕੰਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ। ਤਬ ਤੀਰਥ ਕੋ ਜਲਿ ਨਾਇਐ ਫਲੁ ਲਾਗੇ, ਏਵ ਨਾਹੀ ਲਗਤਾ। ਜਬ ਅਨਬਿਰੁ^੫ ਚਿਤੁ ਰਾਖੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਰਿ, ਆਨ ਠਵਰ ਕਹਾ ਹੀ ਨ ਫੁਲਾਈ, ਤਬ ਏਸੁ ਕੰਉ ਫਲੁ ਹੋਇ। ਰੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ! ਤੂੰ ਜਿ ਬਾਹਰਿ ਚੂੜਤਾ ਹੈਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਜਿ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈਗਾ। ਤੇਰੇ ਘਟਿ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ, ਘਟ ਮਹਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਤੂੰ ਜਿ ਅਵਰ ਠਵਰ ਚੁਢਿ ਚੁਢਿ ਮਰਤਾ ਹੈਂ ਦੁਖੁ ਪਾਵਤਾ ਹੈਂ ਸਿ ਕਾਹੇ ਕੰਉ ? ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ ਕੰਉ ਚੁਢੁ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਬੈਸਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹਿ ਜਿ ਘਰਿ ਬਾਰਿ ਕਾਮ ਕ੍ਰਿਤਿ ਛੋਡਿ ਜਿ ਅਬ ਤੀਰਥ ਨਾਵਣੈ ਕੰਉ ਜਿ ਆਏ ਤਉ ਇਨ ਕੰਉ ਕਿਛੁ ਗੁਣ ਭਇਆ ਕਿ ਨ ਭਇਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:—

ਅਵਗੁਣ^੬ ਛੋਡਿ ਗੁਣਾ ਕਉ ਧਾਵਹਿ ਕਰਿ ਅਵਗੁਣ ਪਛਤਾਹੀ ਜੀਉ ॥

ਸਰ ਅਪਸਰ^੭ ਕੀ ਸਾਰ^੮ ਨ ਜਾਣਹਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਕੀਚ^੯ ਬੁਝਾਹੀ^{੧੦} ਜੀਉ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਾਈ ਰਾਮ ਲੋਕਹੁ ! ਗੁਣ ਹੋਹਿ ਜੇ ਗੁਣਾਂ ਕੇ ਸਰ ਅਪਸਰ ਕੰਉ ਜਾਣਹਿ। ਜਬ ਲਉ ਗੁਣਾਂ ਕਾ ਸਰੁ ਅਪਸਰੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਤਬ ਲਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ, ਅਉਗੁਣ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸਰੁ ਅਪਸਰੁ ਕਿਆ ਹੈ ਜਿਤੁ ਗੁਣ ਹੋਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਰੁ ਅਪਸਰੁ ਈਵ^{੧੧} ਜਾਨਣਾ ਜਦਿ ਤੀਰਥ ਚਲਣੈ ਕੀ ਮਨਸਾ ਕੀਜੀਐ ਤਬ ਦੁਬਿਧਾ ਛੋਡੀਐ; ਸਗਲ^{੧੨} ਮਾਇਆ ਕਾ ਬਿਉਹਾਰੁ ਛੋਡੀਐ; ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ, ਨਿਰਮਾਇਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਗੋਇੰਦ ਜੀ ਕੇ ਸਿਮਰਣ ਮਹਿ ਰਹੀਐ; ਆਨ ਬਾਨ ਨ ਬੋਲੀਐ; ਤੀਰਥ ਆਇ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੀਐ; ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਏਕੁ ਦਾਨੁ ਕਰੀਐ, ਤਬ ਏਸ ਕੰਉ ਗੁਣੁ ਹੋਇ। ਜਬ ਦੁਵਿਧਾ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅੰਤਰਿ ਹੋਇ; ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ, ਮੋਹੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਛੋਡੈ ਨਾਹੀ; ਪਾਪ ਹੀ ਕਰਤਾ ਰਹੈ, ਤਬ ਗੁਣ ਨ ਹੁਏ ਅਵਗਣ ਹੁਏ। ਜਉ ਪਿਛਿ ਕਪੜਾ ਕੀਚ ਭਰਿਆ ਸਬੂਣੁ ਦੇ ਧੋਈਐ, ਪੀਛੇ ਕੀ ਮੈਲੁ ਉਤਰੈ, ਪਣੁ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਜਿ ਕਪੜਾ ਕੀਚ ਮਹਿ ਭਾਰੀਐ ਤਉ ਉਸੁ ਕੰਉ ਸਬੂਣੁ ਕਿਆ ਕਰੈ, ਹਛਾ ਤਉ ਰਹੈ ਜੇ ਫੇਰਿ ਧੋਇਆ ਕੀਚ ਮਹਿ ਨ ਪਰੈ, ਜਬ ਕੀਚ ਭਰਿਆ ਤਬ ਫੇਰਿ

^੧ਛੇਖ (ਦਿਖਾਵਾ ਛੱਡ ਦਿਓ)। ^੨ਦੁਚਿਤਾਪਣ ਵਿਚ। ^੩ਟਿਕ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂਵੇਂ ਬੈਠੇ, ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ? ^੪ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ^੫ਸਿਥਰ, ਅਭੌਲ। ^੬ਦੁਖ, ਬੇਟ, ਨੁਕਸ। ^੭ਚੰਗਾ

ਬੁਰਾ। ^੮ਸਥਰ, ਸਮਝ, ਸੂਝ। ^੯ਦਿੱਕੜ। ^{੧੦}ਭੁਬਣ। ^{੧੧}ਇਸ ਤਰਾਂ, ਇਉਂ। ^{੧੨}ਸਭ।

ਮੈਲੇ ਕਾ ਮੈਲਾ ਸਰੁ ਅਪਸਰੁ^੧ ਐਸਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਐਸਾ ਸਰੁ ਅਪਸਰੁ ਜਾਨੈ ਤਬ ਫਲੁ ਅਰੁ ਗੁਨੁ ਹੋਇ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਕਿਵ ਹੀ ਇਸ ਕੀ ਗਤਿ ਭੀ ਹੋਇ ? ਸਾਈ ਬਿਧਿ ਬਤਾਈਐ ਜੀ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲੋਭੁ ਬਹੁ ਬੂਠੇ ਬਾਹਰਿ ਨਾਵਹਿ ਕਾਹੀ^੨ ਜੀਉ ॥

ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਸਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ ਤਾਹੀ ਜੀਉ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ! ਤੁਮ ਸੁਨਤੇ ਹੋ, ਇਸ ਕੀ ਗਤਿ ਤਬ ਹੀ ਹੋਇ ਜਬ ਏਹ ਵਸਤੂ ਤਿਆਗੇ ਜਿ ਅੰਤਰਿ ਕੀ ਮੈਲੁ ਹੈ ਅਰੁ ਲੋਭੁ ਹੈ ਅਰੁ ਬੂਠੁ ਜਬ ਤਿਆਗੇ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਨਾਇਆ ਸਫਲੁ ਹੋਇ। ਜਬ ਏਹੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤੂ ਕੰਉ ਤਿਆਗੇ ਨਾਹੀਂ ਤਬ ਏਹੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ। ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ ਏਸ ਕੀ ਗਤਿ ਨਾਹੀਂ। ਪਣੁ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਤਬ ਏਸ ਕੰਉ ਮਨ ਮਾਹਿ ਤੇ ਗਤਿ ਹੋਵੈ; ਤਾਹੀਂ ਏਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ, ਜਾਂ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਨਾਮੁ ਜਪੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਤੁਮ ਜਿ ਕਹਤੇ ਹੰਉ ਜਿ ਇਸ ਕੀ ਪਰਮਗਤਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇ, ਜਬ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਰਹੁ ਤਬ ਹੀ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ”।

ਪਰਹਰਿ^੩ ਲੋਭੁ ਨਿੰਦਾ ਕੂੜੁ ਤਿਆਗਹੁ ਸਚੁ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਫਲੁ ਪਾਹੀ ਜੀਉ ॥

ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ^੪ ਸਾਲਾਹੀ ਜੀਉ ॥੪॥੯॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਹੁ ! ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੀ ਸਰਨਿ ਪੜਹੁ, ਲੋਭੁ ਨਿੰਦਾ ਕੂੜੁ ਤਿਆਗਿ ਕਰਿ ਤੁਮ ਹਰਿ ਜੀ ਕੀ ਸਰਨਿ ਪੜਹੁ ਅਰੁ ਸਚੁ ਬੋਲਹੁ, ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵਹੁ ਤਬ ਠਾਕੁਰ ਕੰਉ ਸਰਮਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਕਿਉਂ ਰਖਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਹੁ ਜੇ ਮੁਕਤਿ ਹੋਆ ਚਾਹਤੇ ਹਉ। ਹਮਰਾ ਏਹੀ ਉਪਦੇਸੁ ਹੈ”। ਤਬ ਸਕਲ ਬੇਸਨ, ਸਰਬ ਚਾਜੇ, ਸਕਲ ਪੰਡਿਤ, ਸਕਲ ਲੋਕ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਪੁਰਨੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਬਚਨੁ ਕਰਿ ਜਿ ਸਭਨਾਂ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹੁ, ਸਭਨਾਂ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇਗਾ”। ਤਬ ਸਕਲ ਜੀਵ ‘ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ’ ਕਰਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !” ਤਬ ਉਹਿ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਭਏ; ਉਨ ਕੈ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ; ਲਾਗੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣੇ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੧।

ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਫਲਿਉ ਭਏ ਜੋ ਰਾਵੈ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੧੨॥

* * *

^੧ਭਲਾ ਬੁਰਾ।

^੨ਜਦ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਲੋਭ ਦੀ ਮੈਲ ਹੈ ਤੇ ਬੂਠ ਵੱਲਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਲੋਕ ਦਿਖਾਵੇ

ਦਾ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

^੩ਹਟਾ ਕੇ, ਤਿਆਗ ਕੇ।

^੪ਗੁਰ ਬਚਦ ਰਾਹੀਂ।

^੫ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਨਾਲ)

ਤਬ ਕੁਲਖੇੜ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਲੋਦੀ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ।
ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਆਉ ਜੀ, ਆਉ ਜੀ, ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਜੀ, ਦੀਦਾਰੁ^੧
ਪਾਇਆ ਜੀ । ਨਾਨਕ ਜੀਉ ! ਇਥੁ ਮੁਕਾਮੁ ਕਹਾਂ ਹੀ ਕੀਆ ਹੈ ? ਜਬ ਈਹਾਂ ਬੇ ਤਾਂ ਦੀਦਾਰੁ ਤੇਰਾ ਨਾਨਕ ਜੀ !
ਹਮ ਪਾਂਵਦੇ ਬੇ, ਅਬ ਤੁਮਿ ਖੁਦਾਇ ਆਣੇ ਹੋਏ, ਹੁਣਿ ਅਸਾਨੋ ਦੀਦਾਰੁ ਹੋਵਣਹੁ ਰਹਿਆ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕ ਪੂਛੇ ਕਾ ਜਬਾਬੁ ਸੁਆਲੁ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ, ਤਰੀਕਤਿ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਕਿਆ
ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ:—

ਮੁਕਾਮੁ ਕਰਿ ਘਰਿ ਬੈਸਣਾ ਨਿਤ ਚਲਣੈ ਕੀ ਧੋਖ ॥

ਮੁਕਾਮੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਰਹੈ ਨਿਹਚਲੁ ਲੋਕੁ ॥ ੧ ॥

ਦੁਨੀਆ ਕੂਚੁ^੨ ਮੁਕਾਮੇ ॥

ਕਰਿ ਸਿਦਕੁ ਕਰਣੀ ਖਰਚੁ ਬਾਧਹੁ ਲਾਗਿ ਰਹੁ ਨਾਮੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖਾਨ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਤੁਮਿ ਮੁਕਾਮੁ ਕਹਤੇ ਹੰਉ ਜਿ
ਘਰੁ ਘਤਿਆ, ਮੁਕਾਮੁ ਹੋਆ । ਸਿ ਏਹੁ ਮੁਕਾਮੁ ਨਾਹੀ, ਏਹੁ ਮੁਕਾਮੁ ਕਹਾਂ ਜਾ ਏਸਨੋ ਚਲਣੈ ਮਰਣੈ ਦਾ ਅੰਦੇਸਾ
ਸਿਰਿ ਉਪਰਿ ਹੈ । ਤਾਂ ਮੁਕਾਮੁ ਕਹਾਂ ਏਸਦਾ ? ਮੁਕਾਮੁ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਮਰਣਾ ਨ ਹੋਇਸੁ ਅਤੇ ਇਥਾਉਂ ਰਹੈ, ਨ
ਮਰਣੀ ਏਤੁ ਲੋਕ ਜਹਾਨਿ, ਅਸਥਿਰੁ ਰਹੈ । ਜਾਂ ਏਸਦੇ ਸਿਰਿ ਉਪਰਿ ਮਰਣ ਦਾ ਧੋਖਾ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸਦਾ ਮੁਕਾਮੁ
ਕੇਹਾ ? ਜਿਤਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਆਲਮੁ ਜਹਾਨੁ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਹੈ, ਏਤਨਾ ਕੂਚੁ ਕਰਣਾ ਹੈ, ਈਹਾਂ ਰਹਣਾ ਨਾਹੀ; ਪਤੁ ਜੇ
ਕਿਛੁ ਖਰਚੁ ਸਾਬਿ ਲੇਤਾ ਏਸਦੇ ਨੰਮਿ ਆਵੈ, ਖਰਚ ਬਿਨਾਂ ਏਹੁ ਖਰਾਬੁ ਹੋਵੈਗਾ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਖਰਚੁ ਕਉਣੁ ਹੈ
ਜਿ ਆਗੈ ਮੁਇਆਂ ਦੇ ਸਾਬਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਜਿ ਏਸਦਾ ਅਗਉ ਦਾ ਖਰਚੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਸਿਦਕੁ ਈਮਾਨੁ ਹੈ, ਜੇ ਈਮਾਨੁ
ਸਿਦਕ ਉਪਰਿ ਰਖੈ, ਕਰਣੀ ਭਲੀ ਕਰੈ ਤਾਂ ਹੀ ਏਹੁ ਏਸਨੋ ਅਗੈ ਦਾ ਤੋਸਾ ਹੋਵੈ ?” ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ
ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਕਿ ਜੋਗੀ ਹੋਏ ਹੈਨਿ, ਮੁਲਾਂ ਹੋਏ ਹੈਨਿ, ਸਿਧਿ ਸਾਧਿਕ ਹੋਏ ਹੈਨਿ, ਕੋਈ ਮਰਣੇ
ਤੇ ਭੀ ਰਹੈਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਜੋਗੀ ਤ ਆਸਣੁ ਕਰਿ^੩ ਬਹੈ ਮੁਲਾ ਬਹੈ ਮੁਕਾਮਿ ॥

ਪੰਡਿਤ ਵਖਾਣਹਿ ਪੋਬੀਆ ਸਿਧਿ ਬਹਹਿ ਦੇਵ ਸਥਾਨਿ^੪ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖਾਨ ਜੀ ! ਏਹਿ ਜੋਗੀ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਏ ਭੀ ਆਸਣ ਧਾਰੀ ਹੋਇ
ਬੈਸਤੇ ਹੈ, ਏ ਭੀ ਨਾਹੀ ਖੁਦਾਇ ਉਪਰਿ ਸਿਦਕੁ ਲਿਆਵਤੇ । ਜਿ ਖੁਦਾਇ ਘਰਿ ਛੋਡਿਆ, ਕਿਰਤਿ ਛੋਡੀ, ਅਸੀਂ
ਜਿ ਭੀ ਆਸਣੁ ਬੰਨਦੇ ਹਹਾ ਸਿ ਕਾਇਸ ਨੋ, ਆਸਣ ਧਾਰੀ ਹੋਏ ਹਹ ਜਾਂ ਮਰਣਾ ਇਨੀ ਭੀ ਸਿਦਕੁ ਰਖਿ ਨ
ਸਕਿਆ । ਅਰੁ ਜੇ ਮੁਲਾਂ ਤ੍ਰੀਹੋ ਕਲਮਲਹ^੫ ਪਤੇ ਬੇ, ਤਿਨੀ ਭੀ ਮੁਕਾਮੁ ਕਰਿ ਬਧਾ, ਈਵ ਨ ਜਾਤੋ ਜਿ ਕਲਮਲਹੁ

^੧ਦਰਸ਼ਨ ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਕੈਸਿ” ।

^੩ਜੋਗ ਦੇ ਆਸਨ ਲਗਾ ਕੇ ।

^੪ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ

ਮੰਦਿਰਾਂ (ਦੇਵਾਲਜਾਂ) ਜਾਂ ਧਰਮਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ।

^੫ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ।

^੬ਕਲਾਮੁ—ਅੱਲਾਹ (ਕੁਰਾਨ)

ਦੇ ੩੦ ਪਾਰੇ ।

ਤਾਂ ਮੁਕਾਮ ਬੰਨਣ ਨਾਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਅਸੀਂ ਮੁਕਾਮ ਕਿਉਂ ਬੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ ਭੀ ਸਿਦਕੁ ਮੁਕਾਮ ਰਖਿ ਨ ਸਕਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਜਿ ਬੇ ਸਿ ਭੀ ਪੋਥੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਖੜਦੇ, ਉਨੀ ਭੀ ਨ ਜਾਤਾ ਜਿ ਅਸੀਂ ਕਿਤ ਨੂੰ ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਦੁਨੀਆ ਸਾਥਿ ਲਪਟਾਂਵਦੇ ਰਹੇ। ਪੋਥੀਆਂ ਤੰਉ ਏਵ ਨਾਹੀਂ ਕਹੰਦੀਆਂ ਜਿ ਮਾਇਆ ਕੰਉ ਲਪਟਾਇ ਪੜੀਐ, ਉਨੀ ਭੀ ਸਿਦਕੁ ਰਖਿ ਨ ਸਕਿਆ। ਸਿਧ ਜਿ ਕਹਾਂਵਦੇ ਬੇ ਉਨੀ ਭੀ ਸਿਧਿ ਏਸੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲਿ ਲਗਾਈ, ਉਨੀ ਭੀ ਸਿਦਕੁ ਰਖਿ ਨ ਸਕਿਆ। ਏ ਜਿ ਸਿਦਕੁ ਸਬੂਰੀ ਬਾਹਰੇ ਮਰਨਗੇ ਉਨ ਦਾ ਅਗੈ ਮਹਲੁ^੧ ਕਿ ਹੋਸੀ? ਬਗੈਰਿ ਸਿਦਕੁ ਈਮਾਨ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਛੁਟਦਾ। ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਏਕੁ ਅਰਜੁ ਹੈ ਜਿ ਇਕਿ ਐਸੇ ਨੌਕ ਖੁਦਾਇ ਕੇ, ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਓਇ ਏਹਾ ਹੀ ਕਮਾਂਵਦੇ ਹੈਨਿ, ਬਾਜੈ ਸਿਧ ਹੈ, ਬਾਜੈ ਦੇਵਤੇ ਹੈਨਿ, ਬਾਜੈ ਪੀਰ ਹੈਨਿ, ਬਾਜੈ ਫਕੀਰ ਹੈਨਿ, ਬਾਜੈ ਸੇਖ ਸਾਲਾਰ^੨ ਭੀ ਹੈਨਿ, ਆਪਣੇ ਸਿਦਕੁ ਈਮਾਨ ਸਾਥਿ ਕੋਈ ਇਨਾ ਵਿਚਹੁ ਰਹਸੀ ਕਿ ਨ ਰਹਸੀ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਣੀਐ ਖਾਨ ਜੀ! ਜਿ:-

ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਗੰਧੂਬ^੩ ਸੇਖ ਪੀਰ ਸਲਾਰ ॥

ਦਰਿ ਕੂਚ ਕੂਚਾ ਕਰਿ ਗਏ^੪ ਅਵਹੇ ਭਿ ਚਲਣਹਾਰ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਰਿ ਦੇਵਤਾ ਗੰਧੂਬ^੩ ਮੁਨਿ ਜਿਤਨੇ ਹੈ, ਸਿਧ ਅਰੁ ਸਾਧਕ ਹੈ, ਗਣ ਜਿ ਜਮਗਣ ਹੈ, ਜੀਆਂ ਕੰਉ ਲੇ ਜਾਤੇ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਬੀ ਲੇ ਹਰਿ ਗੰਧੂਬ ਅਰੁ ਪੰਡਿਤ ਹੈ ਤਿਨ ਬੀ ਲੇ ਕਰਿ, ਰਿਖੀਸਰਾਂ ਅਰੁ ਮੁਨੀਸਰਾਂ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ, ਸੇਖਾਂ ਪੀਰਾਂ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ, ਸਾਲਾਰਾਂ, ਸਾਬਰਾਂ, ਦਰਵੇਸਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ ਏ ਸਭਿ ਕੂਚੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਗਲੇ^੫ ਗਏ, ਅਤੇ ਹੋਰਿ ਜਿ ਹੈਨਿ ਸਿ ਜਾਨਿਗੇ, ਓਹਿ ਪਹੁਚ ਵਿਚਿ ਹੈਨਿ। ਏਹਾਂ ਰਹਣਾ ਖਾਨ ਜੀ! ਕਿਸੈ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਸੁਲਤਾਨ^੬ ਖਾਨ ਮਲੂਕ^੭ ਉਮਰੇ^੮ ਗਏ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੂਚੁ ॥

ਘੜੀ ਮੁਹਤਿ^੯ ਕਿ ਚਲਣਾ ਦਿਲ ਸਮਝੁ ਤੂੰ ਭਿ ਪਹੁਚੁ^{੧੦} ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨ ਜੀ! ਕਈ ਸੁਲਤਾਨ ਹੀ ਹੋਇ ਹੋਇ ਗਏ ਹੈਨਿ, ਕਈ ਖਾਨ ਹੀ ਹੋਇ ਹੋਇ ਗਏ ਹੈ, ਮਲੂਕ ਉਮਰਾਵ ਹੋਇ ਹੋਇ ਗਏ ਹੈ, ਕੂਚੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੀ ਗਣਤੀ ਨ ਪਿਛੁਲਿਆ ਗਇਆਂ ਦੀ ਨ ਅਗਲਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੀ ਕਾਈ ਕੀਮ^{੧੧} ਹੈ; ਪਣੁ ਖਾਨ ਜੀ! ਘੜੀ ਕਿ ਮੁਹਤ ਕਿ ਐਸ ਜੀਅ ਨ ਭੀ ਆਇ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਸਮਝਿ ਕਰਿ ਪਹੁਚਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾਹੀਂ ਅਗੰਮ ਕੰਉ”। ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਰਹਿਆ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ ਈਉ^{੧੨} ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਕਹਦਾ ਜਿ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਕਹਾਂ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਸਬਦਾਹ ਮਾਹਿ ਵਖਾਣੀਐ ਵਿਰਲਾ ਤ ਬੁਝੈ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕੁ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ॥੫॥

^੧ਕਿਸ ਲਈ।

^੨ਸਥਾਨ।

^੩ਸਰਦਾਰ।

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸੁਰ ਸਿਧ ਗਣ ਗੰਧਰਬ

ਮੁਨਿ ਜਨ...’ ਅਰਥਾਤ—ਦੇਵਤੇ, ਸਿਧ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਣ, ਗੰਧਰਬ (ਸਰਗ ਲੋਕ ਦੇ ਗਵੇਯੇ), ਰਿਖੀ-ਮੁਨੀ।

^੫ਕੂਚ ਦਰ ਕੂਚ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ^੬ਦੇਵ ਲੋਕ ਦਾ ਗਵੇਈਆ। ^੭ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ ਵਾਲੇ।

^੮ਬਹੁਤੇ। ^੯ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ^{੧੦}ਮਲੂਕ, ਮਲਿਕ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ^{੧੧}ਅਮੀਰ ਦਾ

ਬਹੁ ਵਚਨ। ^{੧੨}ਪਲ ਵਿਚ। ^{੧੩}ਤੂੰ ਭੀ ਪਹੁਚੇਗਾ। ^{੧੪}ਕੀਮਤ। ^{੧੫}ਇਉਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਖਾਨ ਜੀ ! ਏਸੁ ਬਾਤ ਨੋ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਮੁਕਾਮ^੧ ਨੋ ਸਾਧ ਪੁਰਖ ਜਾਣਤੇ ਹੋਨਿ, ਜਹਾ ਸਾਹਿਬੁ ਰਹੇਦਾ ਹੈ ਓਇ ਇਉਂ ਨਾਹੀਂ ਕਹੰਦੇ, ਪਣੁ ਸਬਦਾਂ ਮਹਿ ਕਹੰਦੇ ਹੋਂ, ਕੈ ਸਲੋਕਾਂ ਮਹਿ ਕਹੰਦੇ ਹੋਂ; ਆਪਣੈ ਸੁਭਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਪਰਮਾਰਥਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹੰਦੇ ਹੋਂ, ਏਵ ਨਾਹੀਂ ਕਹੇ। ਕਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹੰਦੇ ਹੋਂ ਜਿ ਜਲਿ ਬਲਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਅਕਾਸਿ ਭੀ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਜਾਹਗਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ; ਖਾਲੀ ਜਾਹਗਾ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਮੇਰੀ ਏਕੁ ਅਰਜੁ ਹੈ : ਜਿਉਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਏਸੁ ਜਮਲੇ^੨ ਜਹਾਨ ਕਾ ਮੁਕਾਮੁ ਨਾਹੀਂ, ਤਿਉਂ ਉਸ ਕਾ ਭੀ ਮੁਕਾਮੁ ਨਾਹੀਂ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਅਲਾਹੁ ਅਲਖੁ ਅਗੰਮੁ ਕਾਦਰੁ^੩ ਕਰਣਹਾਰੁ ਕਰੀਮੁ^੪ ॥

ਸਭ ਦੁਨੀ ਆਵਣ ਜਾਵਣੀ ਮੁਕਾਮ^੫ ਏਕੁ ਰਹੀਮੁ^੬ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖਾਨ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਅਲਹੁ^੭ ਅਲਖੁ^੮ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਲਖਿਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ, ਅਗੰਮੁ ਹੈ। ਸਭ ਦੁ ਅਲਾਹ ਦਾ ਗੰਮੁ^੯ ਹੈ, ਸਭ ਦੁ ਅਲਾਹ ਦਾ ਗੰਮਿਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ^{੧੦}, ਅਰੁ ਕੀਤਾ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸਾਸ ਅਰੁ ਗਿਰਾਸ ਤੀਕੁ ਉਹੀ ਪਹੁਚਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਅਰੁ ਏਕ^{੧੧} ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ, ਕੀਤੀ ਅਰੁ ਹਸਤੀ^{੧੨} ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਉਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ ਸਭ ਆਵਣ ਜਾਵਣ^{੧੩} ਵਿਚਿ, ਮੁਕਾਮੁ^{੧੪} ਕਿਸੀ ਕਉ ਨਾਹੀਂ; ਉਸ ਹੀ ਰਹੀਮ ਕਉ ਮੁਕਾਮੁ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੀ ਕਉ ਮੁਕਾਮੁ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਮੁਕਾਮੁ ਕਿਸੁ ਕਉ ਕਹੀਐ, ਜਾਂ ਸਭ ਫਨਾਇ^{੧੫} ਹੋਇਗੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਮੁਕਾਮੁ ਤਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਜਿਸਿ ਨ ਹੋਵੀ ਲੇਖੁ ॥

ਅਸਮਾਨੁ ਧਰਤੀ ਚਲਸੀ ਮੁਕਾਮੁ ਓਹੀ ਏਕੁ ॥੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ “ਏ ਖਾਨ ਜੀ ! ਮੁਕਾਮੁ ਤਿਸੁ ਕਉ ਕਹੀਐ ਜਿਸ ਕੈ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਨਾਹੀਂ ਅਰੁ ਜਿਸਕੈ ਅੱਕੂਰਿ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ਹੋਵੇ। ਅਵਰੁ ਸਭ ਕਾਲ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ, ਮੁਕਾਮੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਲੈ ਕਰਿ ਜਿਮੀਂ ਅਸਮਾਨ ਥੀ”। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਦਿਖਾ, ਮੁਕਾਮੋ^{੧੬} ਕਉਣੁ ? ਏਹਿ ਤਾਂ ਜਿਮੀਂ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਭੀ ਚਲਾਇਆ, ਬਹੁਜ਼ਿ^{੧੭} ਜਿ ਰਹਿਆ ਜਿ ਕਿਆ ਜਾਂ ਜਿਮੀਂ ਅਸਮਾਨ ਭੀ ਜਾਇਗਾ, ਏਹੁ ਝੂਠੁ ਹੈ ? ਜਾਂ ਜਿਮੀਂ ਅਸਮਾਨੁ ਭੀ ਜਾਇਗਾ ਤਉ ਪੀਛੈ ਕਿਆ ਰਹੇਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਦਿਨ ਰਵਿ^{੧੮} ਚਲੈ ਨਿਸਿ^{੧੯} ਸਸਿ^{੨੦} ਚਲੈ ਤਾਰਿਕਾ^{੨੧} ਲਖ ਪਲੋਇ^{੨੨} ॥

ਮੁਕਾਮੁ^{੨੩} ਓਹੀ ਏਕੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਰਾਜਿ^{੨੪} ਬਗੋਇ^{੨੫} ॥੮॥੧੭॥

^੧ਸਥਾਨ।

^੨ਸਾਰੇ, ਕੁੱਲ।

^੩ਕੁਦਰਤ ਵਾਲਾ।

^੪ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ।

^੫ਠਹਿਰਣ ਦੀ ਥਾਂ।

^੬ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਰੱਬ)।

^੭ਅੱਲਾਹ, ਈਸ਼ਵਰ।

^੮ਜੋ ਲਖਿਆ (ਜਾਣਿਆ) ਨਾ ਜਾਵੇ।

^੯ਸਭ

ਦੇ ਕੋਲ ਅੱਲਾਹ (ਰੱਬ) ਦੀ ਗਮਤਾ (ਪਹੁੰਚ) ਹੈ।

^{੧੦}ਸਭਦੂ (ਸਭ ਤੋਂ) ਅਲਾਹ ਦਾ (ਅੱਲਾਹ ਕੋਲ) ਗੰਮਿਆ

(ਪਹੁੰਚਿਆ) ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

^{੧੧}ਗਰੀਬ, ਕੰਗਾਲ।

^{੧੨}ਹਾਥੀ।

^{੧੩}ਆਵਣ (ਜੰਮਣ) ਤੇ ਜਾਵਣ

(ਮਰਨ)।

^{੧੪}ਸਿਥਰਤਾ, ਟਿਕਾਉ।

^{੧੫}ਫਨਾਹ, ਨਾਸ਼।

^{੧੬}ਸਿਥਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ,

ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ।

^{੧੭}ਫੇਰ।

^{੧੮}ਸੂਰਜ।

^{੧੯}ਰਾਤ।

^{੨੦}ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

^{੨੧}ਤਾਰੇ।

^{੨੨}ਲੇਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ।

^{੨੩}ਸਿਥਰ, ਕਾਇਮ।

^{੨੪}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਨਾਨਕਾ ਸਬੁ’। ਰਾਸ ਦਾ ਅਰਥਹੈ-ਸਹੀ (ਸਚ)।

^{੨੫}ਕਹਿ, ਆਖ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਖਾਨ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਰਵਿ ਸੂਰਜੁ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਭੀ ਜਾਇਗਾ, ਅਰੁ ਸਸਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਿ ਹੈ ਏਹੁ ਭੀ ਜਾਇਗਾ । ਇਕਿ ਜਿ ਕਈ ਲਖ ਕਰੋੜੀ ਤਾਰੇ ਹੋਨਿ ਦੇ ਭੀ ਜਾਹਿਗੇ । ਏ ਜਿ ਕਈ ਅਵਰਿ^੧ ਸੰਜਮ ਕੀਏ ਹੈਂ ਸਾਹਿਬ, ਏ ਸਭਿ ਛਪਿ ਜਾਹਿਗੇ । ਏਹੁ ਨਿਸ ਰਾਤਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਭੀ ਜਾਇਗੀ । ਤ ਸਚੁ ਹੈ ਸੂਨੁ ਨਾਹੀ, ਖਾਨ ਜੀ ! ਤੂੰ ਤਹ ਭੀ ਕੁਕਰਿ ਮੰਨਿ” । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪਾਈ ਲਾਗਾ ਜਿ, “ਜੀ, ਕਿਵ ਹੀ ਹਮਿ ਭੀ ਖੁਦਾਇ ਨਾਲਿ ਸਿਰਖਰੂ^੨ ਹੋਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨ ਜੀ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਅਸਾਨੋ ਖੁਦਾਇ ਰਖਿਆ ਤਾਂ ਤੈਨੋ ਪਹਿਲੈ ਰਖੈਗਾ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਉਲੁ^੩ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਹਾਂ ਖਾਨ ਜੀ ! ਕਉਲੁ ਹੈ” । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਖਾਨੁ ਪੈਰੀਂ ਪਇਆ, ਪੈ ਕੈ ਡੇਰੀ ਗਇਆ । ਬੋਲਹੁ ਸਿਖਹੁ ਗੁਰੂ ਦਿਆਹੁ ਪਿਆਰਿਆਹੁ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !

ਸਲੋਕੁ^੪ ॥

ਜਾ ਕਉ ਬਕਸੇ ਦਇਆ ਕਰਿ ਤਾਂ ਸਿਉ ਕੈਸੀ ਰੀਸੁ ॥

ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਖੁਦਾਇ ਹੈ ਸੇਵਕੁ ਵਿਸਵੇ ਇਕੀਸ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਅਰਾਧਿਆ ਅਮਰੁ ਅਭੋਲੁ ਜਗਦੀਸ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੧੩ ॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਨਾਲ)

ਤਬ ਅਗਲੈ ਦਿਨਿ ਫਿਰਿ ਇਕਨੇ ਹੋਇ ਬੈਠੇ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਆਪਣਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਕਉ, “ਦਿਖਹੁ, ਦਿਖਾ^੫, ਕਿਸੁ ਵਖਤਿ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਹੈ” । ਤਬ ਉਹਿ ਲੋਕੁ ਆਇ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਤਉ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਰੰਗਿ^੬ ਮਹਿ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਤਬ ਸੁਬਹ^੭ ਨਾਲਿ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ । ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੁਸੀਂ ਜਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ਜਿ ਰਹਣਾ ਕਿਸੈ ਨਾਹੀ, ਸਭੁ ਕੋਈ ਮਉਤ ਦਰਿ ਆਵੈਗਾ; ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਫਨਾਇ ਹੋਇਗਾ, ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਉਹੀ ਪਰਵਰਦਗਾਰੁ^੮ ਹੈ; ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਮੁਕਾਮੁ^੯ ਹੈ, ਜਹਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਰਹਦਾ ਹੈ ਉਹੁ ਮੁਕਾਮੁ ਏਹਾ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ^{੧੦} ਮਹਿ ਸਿਫਤਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:-

ਆਖਿ ਆਖਿ ਮਨੁ ਵਾਵਣਾ^{੧੧} ਜਿਉ ਜਿਉ ਜਾਪੈ ਵਾਇ ॥

^੧ਹੋਰ । ^੨ਸੁਹਸਰੂ, ਭਾਵ-ਉਂਜਲ ਮੁਖ । ^੩ਕੌਲ, ਵਚਨ, ਪ੍ਰਣ ਸੂਚਕ ਇਕਰਾਰ । ^੪ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ^੫ਦੇਖੋ, ਦੇਖੋ । ^੬ਸਾਹਿਬ (ਸ਼੍ਰਾਮੀ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਦੇ ਰੰਗ (ਪ੍ਰੇਮ) ਵਿਚ । ^੭ਸਵੇਰੇ । ^੮ਪਾਲਣਹਾਰ, ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ^੯ਠਹਿਰਨ ਦੀ ਥਾਂ । ^{੧੦}ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੧, ਅਸਟਪਦੀਆ । ^{੧੧}ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਆਖ ਆਖ (ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ) ਕੇ ਮਨ ਰੂਪ ਵਾਜੇ ਨੂੰ ਵਜਾਵੇ ।

ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਇ ਸੁਣਾਈਐ ਜੋ ਕੇਵਡੁ ਕਿਤੁ ਬਾਇ ॥
ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਜੇਤੜੇ ਸਭਿ ਆਖਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ^੧ ॥ ੧ ॥
ਭਾਈ ਰੇ^੨ ਅਲਹੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰੁ ॥
ਪਾਕੀ ਨਾਈ^੩ ਪਾਕ ਬਾਇ^੪ ਸਚਾ ਪਰਵਰਦਿਗਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣੀਐ ਖਾਨ ਜੀ ! ਆਖੀਐ ਜਿ ਕਿਆ ਆਖੀਐ ? ਆਖਣਾ ਹੈ ਜਿ ਮਨ ਦਾ ਆਵਾਜੁ ਹੈ, ਜੇਹੀ ਜੇਹੀ ਕੋਈ ਗਲ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤੇਹੀ ਜੇਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ਏਹੁ ਜਿ ਆਵਾਜੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ; ਜਿਸ ਨੇ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸੁਣਾਈਐ, ਬਿਨਾ ਜਾਤੇ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਸਮਝਦਾ, ਆਖਿ ਕਰਿ ਕਿਸਨੇ ਸੁਣਾਈਐ ਜਿ ਐਹਾ^੫ ਆਪਿ ਹੈ, ਐਸੀ ਜਾਹਗਾ^੬ ਰਹਦਾ ਹੈ, ਏਹਾ ਸੁਖੁ ਹੈ । ਜਿਨਿ ਭਿਨਾ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਣੈ ਹੋਰੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ਜਿ ਕੋਹਾ ਹੈ; ਅਤੈ ਜਿ ਜਾਣਦੇ ਹੋਨਿ ਜਿ ਓਹਿ ਆਖਿ ਕਰਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ਰਹੇ ਹੈ ਉਸ ਸਾਥਿ ਉਨਾਂ ਦਾ ਓਹੁ ਧਿਆਨੁ ਝੂਟੈ ਨਾਹੀ, ਨ ਹੋਰੁਸ ਸਾਥਿ ਬਾਤਾਂ ਰਲਿ ਆਖਨਿ ਉਨਾਂ ਕਾ ਉਹੀ ਧਿਆਨੁ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਜਿ ਅਲਹੁ ਹੈ, ਅਲਹੁ ਤਾਂ ਹੈ ਸੁ ਨਾਉ ਜਾ ਲਭਦਾ ਨਾਹੀ । ਅਗੰਮੁਤਾ ਹੈ ਸੁ ਨਾਉ ਜਾਂ ਜਿਧਰਿ ਕੋਈ ਦੇਖੇ ਤਿਧਰਿ ਅਗੈ ਹੀ ਅਗੈ । ਅਪਾਰੁ ਤਾ ਹੈ ਸੁ ਨਾਉ ਜਾਂ ਪਾਰੁ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਜਿ ਅਪਾਰੁ ਹੈ । ਜਿਤਨੇ ਓਸ ਦੇ ਨਾਵ ਹੋ ਜਿ ਪਾਕੁ^੭ ਹੋਨਿ । ਪਾਕੁ ਕਿਉਂ ਹੋਨਿ ? ਕਿਉਂ ਜਿ ਕੋਈ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿ ਪਾਕੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਥੈ ਹੈ ਸੁ ਬਾਉਂ ਪਾਕੁ ਹੈ । ਨਾਪਾਕਿ^੮ ਜਾਹਗਾ ਓਹਾ ਹੈ ਜਿਥੈ ਓਸ ਦਾ ਅਮਰੁ^੯ ਨਾਹੀ । ਅਮਰੁ ਕਿ ਵਸਤੁ ਹੈ ? ਅਮਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਚੁ ਹੈ । ਸਚ ਕਾ ਕਵਣੁ ਗੁਣੁ ਹੈ ? ਜਿਥੈ ਸਚੁ ਹੈ ਤਿਥੈ ਝੂਠੁ ਨਾਹੀ । ਜਿਥੈ ਝੂਠੁ ਨਾਹੀ ਤਿਥੈ ਆਪਿ^{੧੦} ਰਹਦਾ ਹੈ । ਜਿਤੁ ਕਿਤੁ ਅੰਗਿ ਕੂੜੁ ਹੀ ਪਲੀਤੁ^{੧੧} ਹੈ; ਕੂੜੁ ਬੋਲਿਆ ਪਲੀਤੁ ਹੋਆ ਸੁ ਪਲੀਤਿ ਜਾਹਗਾ ਖੁਦਾਇ ਰਹਦਾ ਨਾਹੀ । ਜਹਾਂ ਕੋਈ ਸਚਾ ਤਹਾਂ ਖੁਦਾਇ ਰਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਸਚਾ ਕੋਈ ਹੈ” । ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਵ ਭੀ ਹੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਏਹੁ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕਿਤਨੀ ਕਿ ਰਚੀ ਹੈ, ਕਿਤਨੇ ਕਿ ਉਪਰਿ ਹੈ, ਹੋਈ ਕਿਵੇਂ^{੧੨} ਕੀ ਹੈ, ਹੋਗਿ ਕਿਚਰਕੁ ਤੋੜੀ^{੧੩} ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :—

ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪੀ ਕੋਤੜਾ^{੧੪} ਲਿਖਿ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥
ਜੇ ਸਉ ਸਾਇਰਾ^{੧੫} ਮੋਲੀਅਹਿ ਤਿਲੁ ਨ ਪੁਜਾਵਹਿ ਰੋਇ ॥
ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਆ ਸਭਿ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਹਿ ਸੋਇ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖਾਨ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਪੈਦਾਇਸਿ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿ ਹੁਕਮ ਨਾਲਿ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਣੁ ਈਵ^{੧੬} ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਕਿਤਨੇ ਦਾ ਕੀਤਸੁ ਜਿ ਏਤਨੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕਰਹੁ । ਜਿ ਏਹੁ ਹੁਕਮੁ ਕੀਤਾ ਹੋਇ ਸੁ ਕਿਸੇ ਨੋ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿ ਏਤਨੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕੀਤੀ ਸੁ, ਏਤਨੀ ਉਪਰਿ ਰਖੀ ਸੁ, ਐਦੋ ਤੀਕ^{੧੭} ਹੋਈ ਹੈ; ਐਚਰੁ^{੧੮} ਹੋਇਗੀ । ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾ ਹਾਸੁ^{੧੯} ਕਰਾਈ ਜਿ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਆਪੈ ਕੀਤੀ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਨਾਲਿ ਜਾਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਓਹੋ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਰਚਨਾ

^੧ਜਿਤਨੇ ਉਸ ਪਰਮਾਰਥ ਨੂੰ ਆਖਣ (ਸਿਮਰਨ) ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਆਖ (ਸਿਮਰ) ਕੇ ਅੰਤ (ਚੁਪ) ਰਹਿ ਗਏ ।
^੨ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਬਾਬਾ’ ।   ^੩ਪਾਕ (ਪਵਿਤ੍ਰ) ਨਾਈ (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ।   ^੪ਪਾਕ (ਪਵਿਤ੍ਰ) ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਬਾਇ (ਬਾਂ) ਜਿਥੇ ਉਹ ਵਸਦਾ ਹੈ ।   ^੫ਇਹੋ ਜਿਹਾ ।   ^੬ਜਗਾ, ਥਾਂ ।   ^੭ਪਵਿਤ੍ਰ ।   ^੮ਅਪਵਿਤ੍ਰ, ਪਲੀਤ ।   ^੯ਹੁਕਮੁ ।   ^{੧੦}ਆਤਮ ਸਰੂਪ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ।   ^{੧੧}ਨਾਪਾਕ, ਅਪਵਿਤ੍ਰ ।   ^{੧੨}ਕਦੇ ।
^{੧੩}ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ।   ^{੧੪}ਕਿਤਨਾ ।   ^{੧੫}ਕਵੀ ।   ^{੧੬}ਇਉਂ, ਇਸ ਤਰਾਂ ।   ^{੧੭}ਦੇਖੋ ਤਕ ।   ^{੧੮}ਇਤਨਾ ਚਿਰ ।   ^{੧੯}ਹਾਸਾ ।

ਰਚੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਾਨਣ ਨੇ ਸਮਰਥ ਨਾਹੀ, ਅਰੁ ਸਿਆਣੇ ਕਾਜੀ, ਮੁਲਾਂ, ਸਾਇਰ, ਪੰਡਿਤ ਜਿਤਨੇ ਕਹਾਂਦੇਵ
ਹੈਂ ਕਈ ਸੈਆਂ ਮੁਹਿ ਇਕਠੇ ਹੋਨਿ ਤਾਂ ਇਕਸ ਤਿਲ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਰਿ ਨ ਸਕਨੀ। ਭਾਵੈ ਕਈ ਜਨਮ ਕੋਟ ਕਲਪ
ਬਰਸ ਗਣਤ੍ਰੀਆਂ ਕਰਿ ਹੁਣਿ ਮਰਨ, ਪਣੁ ਤਿਲ ਦਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਰਿ ਨ ਸਕਨੀ, ਏਵਡੁ^੩ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ। ਅਹਿ ਜਿ
ਕੋਈ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਹਉ ਅਪੜਿਆ ਹਾਂ, ਹਉ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਸਿ ਜਾਣਦਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਏਹਿ ਜਿ ਬੇਦ ਕਤਬ ਹੋਨਿ
ਸੁ ਡੀ ਸੁਣਿ ਲਿਖਦੇ ਹੋਨਿ। ਲਿਖਣਹਾਰੇ ਓੜਕੁ ਦੇਖਿ ਕਿਨੈ ਲਿਖੇ ਨਾਹੀ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹਿ ਜਿ ਸੇਖ ਪੀਰ, ਸਾਬਰ ਦਰਵੇਸ ਹੋਨਿ,
ਜਿਤਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕਹਾਂਵਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ ਕਾ ਕਿਆ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਨਹੁ ਡੀ ਨਾਹੀ ਦੇਖਿਆ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਸਾਲਿਹ^੪ ਸਾਦਕ^੫ ਸੁਹਦੇ^੬ ਅਉਰੁ ਸਹੀਦ^੭ ॥

ਸੇਖ ਮਸਾਇਕ^੮ ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਦਰਿ ਦਰਵੇਸ ਰਸੀਦ^੯ ॥

ਬਰਕਤ ਤਿਨ ਕਉ ਅਗਲੀ^{੧੦} ਪੜਦੇ ਰਹਨਿ ਦਰੂਦਿ^{੧੧} ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਣਿਹੋ ਖਾਨਿ ਜੀ ! ਜਿਤਨੇ ਪੀਰ ਹੈਂ ਅਰੁ ਜਿਤਨੇ ਪੈਕੰਬਰ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਹੈਂ,
ਜਿਤਨੇ ਸਾਲਿਹ ਹੈਂ, ਜਿਤਨੇ ਸਾਦਕ ਹੈਂ, ਜਿਤਨੇ ਸੁਹਦੇ ਦਰਵੇਸ ਹੈਂ, ਦਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਵੇਸੀ ਕਮਾਂਵਦੇ ਹੋਨਿ; ਇਹਿ
ਜਿਤਨੇ ਰਸੀਦ^{੧੧} ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇਕ ਹੈਂ; ਏਤਨੀ ਡਿਠਾ ਪਰੁ ਓਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਕਿਨੈ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ; ਪਣੁ ਓਹੁ
ਜੇ ਸਾਹਿਬੁ ਦਾ ਦਰੂਦ ਪੜਦੇ ਰਹਦੇ ਹੋਨਿ : ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, ਤਿਨਾ ਨੋ ਬਰਕਤਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਿਤੀ ਬਹੁਤ ਹੋਤੀ ਹੈ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਸੁ ਸਿਫਤਿ ਦਰੂਦ ਕਰਿ; ਨਾਤਰ ਓਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਓੜਕੁ ਓਹੋ ਜਾਣੈ, ਹੋਰੁ
ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਣ ਕਉ ਸਮਰਥ। ਓੜਕੁ ਕੀਮ^{੧੨} ਉਸ ਦੀ ਉਹੀ ਜਾਣੈ, ਹੋਰੁ ਕਿਨੈ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਦੇਖਿਆ”।
ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਜੀਆਂ ਦੇ ਬਾਬਿ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੋਂਦਾ ਹੈ, ਲੈਂਦਾ-ਵਧਾਇਦਾ-
ਘਟਾਇਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਏਹੁ ਕਿਛੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਰਿਜਕੁ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ਹੈ ? ਏਹੁ ਬਾਤ ਅਸਾਂ ਨੋ ਸਮਝਾਵਣੀ”। ਤਬ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖਾਨ ਜੀ !”

ਪੁਛਿ ਨ ਸਾਜੇ ਪੁਛਿ ਨ ਢਾਹੇ ਪੁਛਿ ਨ ਦੇਵੈ ਲੇਇ ॥

ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੇ ਕਰਣ ਕਰੇਇ ॥

ਸਭਨਾ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ^{੧੩} ਜੇ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖਾਨ ਜੀ ! ਜਾਂ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕਾਈ ਵਸਤੁ ਸਾਜਦਾ
ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਛਿ ਕਰਿ ਸਾਜਦਾ ਨਾਹੀ ਅਰੁ ਜਾਂ ਕਾਈ ਵਸਤੁ ਸਾਹਿਬੁ ਢਾਹਿਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੋ ਪੁਛਿ ਕਰਿ
ਢਾਹਿਦਾ ਨਾਹੀ, ਜਾਂ ਕਿਸਨੋ ਦੋਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਛਿ ਕਰਿ ਦੋਂਦਾ ਨਾਹੀ। ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਛਿ
ਕੈ ਲੈਂਦਾ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਉਸੁ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਹੀ ਜਾਣੈ। ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਸਮਰਥ
ਜਿ ਏਹੁ ਕੁਦਰਤਿ ਜਾਣੈ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਦੋਂਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਕਿਉਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਢਾਹਿ, ਕਿਉਂ ਕਰਿ

^੧ਸੁਮਾਰ, ਗਿਣਤੀ।   ^੨ਹਾਰ ਹੁਟ ਕੇ।   ^੩ਇਤਨਾ ਵੇਡਾ।   ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਪੀਰ ਪੈਕਾਮਰ
ਸਾਲਕ”। ਸਾਲਿਹ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸੁਲਹਕੁਲ।   ^੫ਸਿਦਕ ਵਾਲੇ।   ^੬ਸਾਧੂ ਲੋਕ।   ^੭ਮਸਾਇਖ
ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਹੈ।   ^੮ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਦਰਵੇਸ਼ (ਫਕੀਰ)।   ^੯ਬਹੁਤੀ।
^{੧੦}ਅਰਦਾਸਾ।   ^{੧੧}ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ (ਮਹਾਤਮਾ)।   ^{੧੨}ਕੀਮਤ, ਕਦਰ।   ^{੧੩}ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ।

ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਓਹੋ ਹੀ ਜਾਣੈ ਜਿ ਜੀਆਂ ਨੇ ਰਿਸਤੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ਹੈ
ਅਰੁ ਜੀਆਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਨਜਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਦਾ ਸਹੀ ਤਹਕੀਰੁ ਹੈ। ਪਰੁ ਜਿਸਨੇ ਭਾਂਵਦਾ ਹੈ ਸੋ ਤਿਸਨੇ ਰਦੁ
ਬਦਲੁ ਪਕੜਿ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਗਲਿ ਜਾਨਣ ਨੇ ਸਮਰਥੁ ਇਸੇਹਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ। ਬੋਲਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ। ਤਬ
ਭੀ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਛੁ ਓਸਨੇ ਭੀ ਸੋਚੀ ਦਈ
ਹੈ ਜਿ ਅਹਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ? ਅਹਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਾਉਂ ਹੈ? ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈਂ
ਤੈਨੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮਲੂਮੁ ਹੈ ਜੀ, ਤੂੰ ਆਖੁ ਜਿਉਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗਲਿ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤੂੰ ਕਹੁ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਬਾਵਾ ਨਾਵੈ ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ ਨਾਵਾ ਕੇਵਡੁ ਨਾਉ ॥

ਜਿਥੈ ਵਸੈ ਮੇਰਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸੋ ਕੇਵਡੁ ਹੈ ਬਾਉ ॥

ਅੰਬੜਿ ਕੋਇ ਨ ਸਕਈ ਹਉ ਕਿਸਨੇ ਪੁਛਣਿ ਜਾਉ ॥੫॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਖਾਨ ਜੀ! ਉਸ ਬਾਵ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ
ਜਿਥੈ ਓਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚਾ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੈ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ਉਸ ਜਾਹਗਾ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਚਉਤਾਈ ਲਮਾਈ
ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਜਿ ਓਹੁ ਜਾਹਗਾ ਏਤਨੀ ਉਚੀ ਹੈ, ਏਤਨੀ ਚਉਤੀ ਹੈ, ਏਤਨੀ ਲੰਮੀ ਹੈ, ਏਤਨੀ ਪੁਰਾਣੀ
ਹੈ, ਏਤੁ ਰੰਗਿ ਹੈ, ਏਸੁ ਗਲ ਨੇ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਓਥੈ ਅਪੜਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਖਾਨ ਜੀ! ਪੁਛੀਐ
ਸੁ ਕਵਣੁ ਪੁਛੀਐ ਜੇ ਜਬਾਬੁ ਦੇਇ?” ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿ
ਏਨਿ ਮੈ ਨਾਲਿ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ, ਏਨਿ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ, ਇਨਿ ਮੇਰਾ ਖੁਨੁ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਵੈਰੀ ਹੈ ਰਖਣ-ਮਾਰਣ
ਹਾਰਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਪਣੁ ਏਹੁ ਜਿ ਬਦੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਲਿਆਵੈ ਸੁ ਕਿਉਂ ਲਿਆਵਦਾ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨਿ ਜੀ! ਏਹੁ ਏਵ ਹੈ ਜਿ” :-

ਵਰਨਾਵਰਨ ਨ ਭਾਵਨੀ ਜੇ ਕਿਸੈ ਵਡਾ ਕਰੇਇ ॥

ਵਡੇ ਹਥਿ ਵਡਿਆਈਆ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥

ਹੁਕਮਿ ਸਵਾਰੈ ਆਪਣੈ ਚਸਾ ਨ ਚਿਲਿ ਕਰੇਇ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਣਿਹੋ ਖਾਨ ਜੀ! ਵਰਨਾ ਕਾ ਵਰਨੋਂ ਹੈ ਦੇਖੀ। ਬਾਜੁ
ਪੰਖੀਆਂ ਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਰਨੁ ਪੰਖੀ ਹੈ ਓਨਾਂ ਹੀ ਨੇ ਉਹੁ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਸੀਹੁ ਮਿਰਗਾਂ ਹੀ
ਨੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੁ ਮਿਰਗਾਵਲਿ ਵਿਚਿ ਵੜਦਾ ਹੈ। ਮਨੁਖੁ ਵਡਾ ਹੋਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੁਖਾਂ ਹੀ ਉਪਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ
ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰਿ ਵਰਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਹੀਂ। ਏਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਰਾਂ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਹੀਂ ਭਾਂਵਦਾ, ਏਵ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ
ਸਮਝਦਾ-ਸੋਈ ਜੀਉ ਏਹੁ ਹੈ ਸੋਈ ਜੀਉ ਅਸੀਂ ਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ। ਏਹੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਵਡਾ ਕੀਤਾ ਨ, ਸਿ ਜਾਣਿ ਕੈ
ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਏਸ ਗਲ ਨੇ ਭਲਾ ਮਨਾਇਹਿ ਓਹਿ ਉਨਿ ਓਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਖੁਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਓਨਾ ਦੀ
ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਓਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਜਾਜਤਿ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਥਿ ਕਿਆ ਹੈ? ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ
ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਓਹੁ ਸਮਝੈ ਕੀਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਹਉ ਭੀ ਹਾਂ ਅਰੁ ਏਹੁ ਭੀ ਹੈ, ਹਉ ਸਭਨਾਂ ਦਾ
ਭਲਾ ਮਨਾਈ, ਉਹੁ ਆਪਿ ਚੂਪਰਿ ਨਜਰਿ ਰਖਦਾ ਹੈ ਓਹਿ ਉਸ ਉਪਰਿ ਬੁਰਿਆਈ ਰਖਦੇ ਹੀਨ। ਪਰਮੇਸੁਰ

¹ਬਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ।

²ਅਪੜ।

³ਇਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ।

⁴ਇਕ ਵਰਨ (ਜਾਤਿ) ਨੂੰ

ਦੂਜੀ ਜਾਤਿ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ।

⁵ਘੜੀ ਪਲ, ਪਲ ਬੱਟ।

⁶ਸ਼ੇਰ।

⁷ਮਿਥੁਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ

ਵਿਚ। ⁸ਜ਼ਿਆਦਾ (ਵਧੇਰੇ) ਉੱਨਤ।

ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਰਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੁਹਾਂ ਨੇ ਦੁਖ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਭਾਂਵਦਾ ਸੁ ਤਾਂ ਮਾਰਿ ਪਛਾੜਿ ਸੁਟਦਾ ਹੈ ਹੋਰਸ ਨੇ ਉਠਾਇ ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਏਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਵ ਦਾ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇੰਦੇ ਹੋਨਿ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਉਪਰਿ ਟੇਕ ਨਾਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬੁ, ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਗਾ”।

ਤਬ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਇਕਿ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਨੇ ਵਡਾ ਕਰਿ ਜਾਣਦੇ ਹੋਨਿ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਓਸੇ ਹੀ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਦੇ ਹੋਨਿ। ਦਿਖਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਕਿ ਨਾ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਬਹੁਤੁ ਬਹੁਤੁ ਲੈਣੈ ਕੈ ਵੀਚਾਰਿ ॥

ਕੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਆਖੀਐ ਦੇ ਕੈ ਰਹਿਆ ਸੁਮਾਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਤੇਰੇ ਜੁਗਹ ਜੁਗਹ ਭੰਡਾਰਿ ॥੭॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਖਾਨਿ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਉਸ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਆਪਣੇ ਲੈਣੈ ਕੈ ਅਰਥਿ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈ। ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾਹੀਂ ਪੜਦੀ ਜਿ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ-ਬੁਰੇ ਨੇ ਭੀ ਭਲੇ ਨੇ ਭੀ, ਦੇ ਕਰਿ ਸੁਮਾਰਿ ਹੋਇ ਰਹਦਾ ਹੈ। ਇਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋਨਿ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਿਤਾ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਕਿ ਮੂਲਿ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਜਿ ਕਉਣੁ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਕਉਣੁ ਦੇਣਹਾਰਾ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦੇ ਤਮਾਸੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਦੇਇ ਵੇਇ ਤੈਂ ਸੁਮਾਰਿ ਹੋਇ ਰਹਦਾ ਹੈ। ਓਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਜਿ ਉਸ ਕੈ ਤੋਟਿ ਆਵਈ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਕਿਸੈ ਕਉ ਨ ਦੇਈ, ਉਸ ਕੇ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰੇ ਹੀ ਭਰੇ ਰਹਤੇ ਹੈ”। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀਂ ਪਇਆ, ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਓਹੋ ਕੋਈ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਭੀ ਸੁਮਾਰੁ ਕੀਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਹਿਬੁ ਜਿ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕੁ ਹੈ ਸੋ ਤਾਂ ਕਿਨੈ ਭਿਨਾ ਨਾਹੀਂ, ਏਥੇ ਤਾਂ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕੁ ਤੂੰ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪਇਆ ਦਵਲਤ ਖਾਨੁ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਖਾਨ ਜੀ ! ਤੂੰ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਆ; ਤੈਂ ਪਿਛੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚਾ ਚਿਤਿ ਆਇਆ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇ ਤੇਰੀ ਸਹੀ ਰਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਮਾਇ ਚਲੈ ਸਾਹਿਬੁ ਭਾਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮੁ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੧੪ ॥

(ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਸਾਬਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਅਗਲੇ ਦਿਨਿ ਬਹੁਤੇ। ਖਾਨ ਹਥਿ ਜੋਤਿ ਕਰਿ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ, ਕਹਣੈ ਲਾਗਾ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਰਾਜੁ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਸਭ ਤੇਰਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਆਗੈ ਹੈ; ਨੇਕੀ

*ਵਿਸਮਾਦ।

*ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਹੈ।

ਕਰਿ ਭਾਵੈਂ ਬਦੀ ਕਰਿ; ਸਿਆਹੀਂ ਕਰਿ ਭਾਵੈਂ ਸੁਪੇਦੀ ਕਰਿ; ਜਿਉਂ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉਂ ਚਲਾਇ। ਇਲੁ ਤਬਰਨੁ^੧ ਮੁਖ ਕਉ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਜੇ ਬੈਠਾ ਮੈ ਖਾਉਂ, ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਹੈ ਧਨੁ ਮਾਲੁ, ਰਾਜੁ ਪਾਣੁ। ਤੂੰ ਏਸੁ ਕਾਮ ਕਉ ਕਬੂਲ ਕਰੁ^੨। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲੋਕੁ^੩ ਕੀਆ, ਕਹਿਓਸੁ^੪ ਜਿ:-

ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ ਪੰਜੇ ਠਗੁ ॥
 ਏਨੀ ਠਗੀ ਜਗੁ ਠਗਿਆ ਕਿਨੈ ਨ ਰਖੀ ਲਜ ॥
 ਏਨਾ ਠਗਨਿ ਠਗੁ ਸੇ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਹਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਕਰਮਾ ਬਾਹਰੇ ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਮੁਠੇ ਜਾਹਿ^੫ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਖਾਨ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਰਾਜੁ ਤੂੰ ਮੇਨੋ ਵੇਖਾਲਦਾ ਹੈਂ ਏਹੁ ਠਗੁ ਹੈ, ਏਸੁ ਜਾਂਦੇ ਚਿਰੁ ਨਾਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਅਸਥਿਰੁ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀਂ, ਏਹੁ ਰਾਜੁ ਭੀ ਠਗੁ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੋਰੁ ਕਵਣੁ ਕਵਣੁ ਵਾਤੁ ਤਜ ਹੀਨ-ਏਤੁ ਤਾਂ ਏਹੁ ਰਾਜੁ ਠਗੁ ਹੈ, ਏਕੁ ਮਾਲੁ ਠਗੁ ਹੈ, ਅਸਥਿਰੁ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀਂ ਰਹਦਾ, ਏਸਨੋ ਜਾਂਦੇ ਚਿਰੁ ਨਾਹੀਂ। ਅਤੇ ਇਕੁ ਏਹੁ ਰੂਪੁ ਭੀ ਠਗੁ ਹੈ ਜਿ ਅਸਥਿਰੁ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀਂ ਰਹਦਾ। ਅਤੇ ਇਕੁ ਏਹੁ ਜਾਤਿ ਭੀ ਠਗੁ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਕੁ ਏਹੁ ਜੋਬਨੁ ਭੀ ਠਗੁ ਜਬ ਜਰੂ^੬ ਆਵਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋਬਨੁ ਛੋਡਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਬ ਦੇਹੀ ਛੁਟਕੀ^੭ ਤਬ ਜਾਤਿ, ਜਨਮੁ, ਰਾਜੁ, ਜੋਬਨੁ, ਰੂਪੁ ਸਭੇ ਗਏ, ਦੇਹੀ ਅਗੋਂ ਹੀ ਦੇ ਗਈ, ਦੇਹੀ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲਿ ਗਏ। ਏਸੁ ਜੀਵ ਕਉ ਠਗਿ ਗਏ, ਏਸਨੋ ਕਰਣ ਕਿਛੁ ਦਿਓਨੇ ਨਾਹੀ, ਰਾਜ ਦੇ ਬਲਿ ਗਰਬੁ^੮ ਕੀਤਾ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਮਾਰੇ। ਮਾਲਿ ਦੇ ਬਲਿ ਕਰਿ ਗਰਬਿਆ ਜਿ ਹਉ ਸਾਹੁ ਹਾਂ, ਹੋਰਿ ਮਾੜੇ ਹੋਨਿ। ਰੂਪੁ ਦੇਖਿ ਗਰਬਿਆ ਜਿ ਹਉ ਸਰੂਪੁ ਹਾਂ, ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਜੋਬਨਿ ਦੇ ਬਲਿ ਗਰਬਿਆ ਜਿ ਹੁਕਮੁ ਕਰੈ, ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਕਿਛੁ ਜਾਤੋ ਨੁ ਨਾਹੀਂ। ਜਾਤਿ ਦੇ ਬਲਿ ਗਰਬਿਆ ਜਿ ਹਉ ਵਡੀ ਜਾਤਿ ਹਾਂ, ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਹਾਂ; ਕਿ ਕੰਬਉ ਕਾਇਬੁ ਹਾਂ; ਕਿ ਮੁਗਲੁ ਪਠਾਣੁ ਹਾਂ; ਕਿ ਰਾਜਾ ਰਜਪੂਤੁ ਹਾਂ; ਕਿ ਸਾਜਦੁ ਕਿ ਸੇਖੁ, ਸੇਖੁ ਜਾਦਾ ਹਾਂ; ਕਿ ਕੁਰੇਸੀ ਹਾਂ; ਕਿ ਬਲੋਚੁ ਹਾਂ। ਵਡੀਆਂ ਜਾਤੀ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੋਰਨਾਂ ਨੋ ਆਖਿ ਚਲਿਆ ਜੁ ਹੋਰੁ ਕਿਆ ਜਾਤੀ ਹੋਨਿ ਜਿ ਜਾਤਿ ਹਾਂ ਸਿ ਵਡੀ ਜਾਤਿ ਹਵਾ^੯ ਹੀ ਹਾਂ, ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਕਮੀਨੀ ਜਾਤਿ ਹੋਨਿ। ਏਸੁ ਗਰਬਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਨੀ ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਠਗੀਂ ਏਹੁ ਜੀਉ ਠਗਿਆ ਹੈ, ਏਸ ਕੀ ਲਜਾ ਏਨਿ ਸਦਬਿ ਰਹਣ ਨ ਦਿਤੀਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਏਨਾਂ ਨੋ ਠਗੇ ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਲਜਾ ਰਹੈ ਸੁ ਏਨਾਂ ਕਉ ਕਉਣੁ ਠਗੇ ਜਿ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀਂ ਪਵੈਗਾ ਸੋਈ ਏਨਾਂ ਠਗਾਂ ਕੋ ਤਾਈ ਠਗੇਗਾ। ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਿਸਿ ਉਪਦੇਸਿ^{੧੦} ? ਉਸ ਕਉ ਏਹੀ ਉਪਦੇਸੁ ਗੁਰੂ ਦੇਇਗਾ ਜਿ ਬਚਾ ਆਪ ਥੀਂ ਸਭੁ ਕੋਈ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਿ ਜਾਣਾਂ ਜਿ ਕੋਈ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ^{੧੧} ਉਚ ਨੀਚ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਹੈ, ਸੁ ਸਭੁ ਭਲੀ ਹੈ। ਹਮ ਸਭਸ ਕੀ ਖਾਕੁ^{੧੨} ਹੈ, ਹਮ ਸਭਸ ਕੀ ਰੇਣੁ ਹਾਂ; ਹਮ ਥੀਂ ਸਭੁ ਕੋਈ ਭਲਾ ਹੈ। ਏਸੁ ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਹੁ ਏਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕਉ ਠਗਤਾ ਹੈ। ਸੁਣੀਐ ਖਾਨ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਠਗਾਂ ਕਉ ਨ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ਏਨਾਂ ਠਗਾਂ ਤੇ ਠਗਾਵੈ। ਤੂੰ ਏਹੁ ਬਾਤ ਹਮ ਕਉ ਮਤ ਕਹਹਿ, ਖਾਨ ਜੀ !” ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਲੋਕੁ ਏਨੀ ਠਗੀਂ ਠਗਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਹਮਾਰੇ ਤਾਈਂ ਏਨੀ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਗਰਤ ਗੋਰ ਕੀਆ^{੧੩} ਹੈ, ਹਮਾਰੀ ਕਵਣ ਬਾਤ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਖਾਨਿ ਜੀ ! ਜੇ ਅਸਾਡੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਰਹਿ ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਤੇਰਾ ਭੀ ਭਲਾ

^੧ਬਟਕਤ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼, ਕਿਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ।

^੨ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧॥

^੩ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਆ।

^੪ਠੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਲੁਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

^੫ਜਰਾ ਅਵਸਥਾ,

ਬੁਢੇਪਾ।

^੬ਦੇਹੀ (ਸਰੀਰ) ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ।

^੭ਹੰਕਾਰ, ਅਭਿਮਾਨ।

^੮ਹਉਂ, ਮੈਂ।

^੯ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ?

^{੧੦}ਛੋਟੀ ਜਾਤ, ਜਾਤ-ਗੋਤਰ।

^{੧੧}ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਚਰਣ-ਧੂੜਿ,

ਅਨੁਬਾਤ—ਸਭ ਦੇ ਦਾਸ।

^{੧੨}ਗਰਤ (ਟੋਆ) ਗੋਰ (ਕਬਰ) ਭਾਵ ਛੁੱਘੀ ਖੱਡ ਵਿਚ ਨਿਘਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਕਟੇਗਾ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਖਾਤਰਿ ਜਮਾ ਕਰਿ”। ਤਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨਿ ਤਸਲੀਮ^੧ ਕੀਤੀ। ਬਾਬੇ ਉਹੀ ਬੀਂ ਬਿਦਾ ਕਰੀ।
ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੨

ਏਹੁ ਜਗੁ ਮਮਤਾ ਠਗਿਆ ਮੋਹਿ ਠਗਉਰੀ^੩ ਪਾਇ ॥

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਬਾਚੀਐ ਮੋਹੁ ਨ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਅਰਾਧੀਐ ਗੁਰਚਰਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੧੫ ॥

(ਸ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕੀ (ਇਕ ਗੋਵਿੰਦ ਲੋਕ ਨਾਲ)

ਜਬ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਨੂ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਹਰਿ ਆਏ ਤਬ ਇਕਿ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ
ਸਾਰਿ^੪ ਜਿ ਜਾਣਦੇ ਬੇ ਤਿਨਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ!
ਤੂੰ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਇਆ, ਪਣੁ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਬਰਿ ਅਸੀਂ ਨੇ ਭੀ ਆਖੁ ਜਿ ਉਸ ਦਾ
ਸੁਮਾਰੁ^੫ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਆਖੀਐ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ:-

ਸਲੋਕੁ^੬

ਆਖਣਿ ਅਉਖਾ ਸੁਨਣਿ ਅਉਖਾ ਆਖਿ ਨ ਜਾਪੀ ਆਖਿ^੭ ॥

ਇਕਿ ਅਖਿ ਆਖਹਿ ਸਬਦੁ ਭਾਖਹਿ ਅਰਧ ਉਰਧ^੮ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥

ਜੇ ਕਿਹੁ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕਿਹੁ ਦਿਸੈ ਜਾਪੈ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਤਿ^੯ ॥

ਸਭਿ ਕਾਰਣ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਘਟ ਅਉਘਟ ਘਟ^{੧੦} ਬਾਪਿ ॥

ਆਖਣਿ ਅਉਖਾ ਨਾਨਕਾ ਆਖਿ ਨ ਜਾਪੈ ਆਖਿ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਾ! ਜਿ ਕੋਈ ਉਸ ਕਉ ਆਖਿਆ ਚਾਹੈ ਤਬ
ਆਖਣਿ ਭੀ ਅਉਖਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਅਉਖਾ ਹੈ? ਆਖੈ ਤਉ ਜਬ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਜਾਂ ਹੋਰੁ ਠਵਰ ਜੀਉ ਉਸ
ਕਾ ਨ ਲਾਗੈ। ਜਿ ਕੋਈ ਸੁਣਿਆ ਚਾਹੈ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਉ ਤਉ ਅਉਖਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ? ਜਿ ਸੁਣੈ ਤਉ ਜੀਉ ਏਕ
ਠਵਰ ਮਨੁ ਰਖੈ, ਧਾਵਣ^{੧੧} ਨ ਦੇਈ। ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਸੁਣਾਏ ਸਿਫਤਿ, ਤਉ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ।

^੧ਸਲਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ। ^੨ਇਹ ਬਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੩ਠੱਗੀ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ-ਜਾਲ।

^੪ਸਾਹਿਬ (ਸ੍ਰਾਮੀ-ਪਰਮੇਸੁਰ) ਦੀ ਸਾਰ (ਖਬਰ), ਭਾਵ-ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ। ^੫ਸੁਮਾਰ, ਗਿਣਤੀ। ^੬ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਕੀ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧। ^੭ਨਿਰਾ ਆਖਿਆਂ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ (ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਂਦਾ)

^੮ਅਰਧ (ਅਧਿਮ) ਤੇ ਉਰਧ (ਉਚਾ ਮੂੰਹ) ਕਰਕੇ, ਭਾਵ-ਉਲਟੇ ਸਿਧੇ ਹੋ ਕੇ। ^੯ਜੇ ਕਿਹੁ (ਕੁਝ) ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਸ (ਵਾਹੁਗੁਰੂ) ਦਾ ਤਾਂ ਰੂਪ-ਰੰਗ ਤੇ ਜਾਤ-ਜਿਨਸ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ^{੧੦}ਘਟ (ਘਾਟ)

ਅਵਘਟ (ਔਖਾ, ਰਸਤਾ), ਅਰਥਾਤ-ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਔਖੇ, ਵਿਖੜੇ ਤੇ ਸੁਗਮ ਪੰਥ ਆਪੇ ਹੀ ਬਾਪਦਾ ਹੈ। ^{੧੧}ਦੌੜਨ।

ਉਹ ਸਿਫਤਿ ਨਾਮੁ ਕੋਈ ਜਾਣਤਾ ਨਾਹੀ ਜਿ ਆਖੀਐ। ਇਕਿ ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ, ਪਣੁ ਪਰਾਇਆ ਆਖਿਆ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਕਹਦੇ ਹੈਂ, ਜਿ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਦੇ ਹੈਂ ਸਬਦ ਹੀ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਉਰਾਂ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬਸਾਇ ਰਖਤੇ ਹੈਂ, ਦਿਨ ਰੈਨ ਸਬਦ ਕੀ ਟੇਕ ਰਖਤੇ ਹੈਂ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈਂ ਇਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਤੇ ਹੈਂ। ਅਰੁ ਜੇ ਕੋਈ ਦੇਖਿਆ ਚਾਹੈ ਤਉ ਦੇਖਣੈ ਕਉ ਰੂਪੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣੀਤਾ^੧, ਰੰਗੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣੀਤਾ, ਉਸ ਕੀ ਜਿਨਸਿ ਕਿਛੁ ਨਜਰਿ ਨਾਹੀ ਆਵਤੀ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ। ਦੇਖੀਐ ਸਿ ਕਿਆ ਦੇਖੀਐ ਜਾਂ ਆਖਿ ਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਣੀਦਾ, ਤਾਂ ਦੇਖੇ ਸਿ ਕਿਆ ਦੇਖੇ; ਪਣੁ ਜਾਨਣ ਕੀ ਏਕ ਠਵਰ ਹੈ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਸੁ ਬਿਨਾ ਅਵਰ ਠਵਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਰਣੇਹਾਰਾ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਾਰਣੁ ਰਚਤਾ ਹੈ ਸਿ ਆਪਿ ਹੀ ਰਚਤਾ ਹੈ। ਜਿ ਕੋਈ ਉਸ ਕਾ ਕਾਰਣੁ ਪਛਾਣੈ, ਜਿ ਕੀਆ ਸਭੁ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ: ਤਿਉਂ ਏਤਨੇ ਸਮਝਣੇ ਸਿਉਂ ਸੁਖੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੀਉ ਮਨੁਖ ਕਾ। ਜੇ ਕਾਰਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਾਣੈ ਜਿ ਘਟਾਂ ਮਹਿ ਭੀ ਆਪਿ ਹੈ; ਅਵਰਾਂ ਘਟਾਂ ਮਹਿ ਭੀ ਆਪਿ ਹੈ; ਬਾਨ ਬਨੰਤਰਿ ਭੀ ਆਪਿ ਹੈ, ਆਕਾਸਿ ਪਇਆਲਿ^੨ ਸਭਨੀ ਠਵਰੀ ਆਪਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ। ਪਣੁ ਜੇ ਆਖਿਆ ਚਾਹੈ ਸਿ ਆਖਣ ਸਾਰਖੀ^੩ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਨਾਹੀ। ਉਹ ਅਜਾਪੁ ਹੈ ਜਪਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦਾ ਅਉਖਾ ਹੈ^੪। ਤਬ ਓਹਿ ਬੰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਸਿਫਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਲਾਗੇ ਕਰਣੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਨਹੁ ਪੀਰੁ ਕਰਿ ਪਕੜਿਆ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾ ਪੀਰੁ। ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ! ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ!”

ਸਲੋਕੁ^੫ ॥

ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਉ ਆਖੀਐ ਜਿ ਮਿਤਿ^੬ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਾਂ ਬਾਂਇ ਪਾਇ ਜਾ ਮਨਿ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੧੬॥

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦਵਲਤ ਖਾਨ ਸਾਬਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਤੇ ਉਤਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਸੁਮੇਰ^੧

^੧ਹਿਰਦੇ। ^੨ਜਾਣੀਦਾ। ^੩ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ। ^੪ਵਰਗੀ, ਜੇਹੀ। ^੫ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੬ਮਰਯਾਦਾ। ^੭ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਿਮਾਂਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਪਰਬਤ-ਘਾਟੀਆਂ ਸਿਰਧਾਰ ਪਰਬਤ, ਉਨਾ ਪਰਬਤ, ਸਿਲਕਾ ਪਰਬਤ, ਕੂਨਾ ਪਰਬਤ ਤੇ ਮੀਨਾ ਪਰਬਤ ਬੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਸਿੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਧਾਰ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰਾਂ ਗਗਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਦੀ ੨੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਧੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਪਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

“ਬਾਬੇ ਦੇਖੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਨਵੈ ਖੰਡ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਆਹੀ ॥

ਫਿਰ ਜਾਇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੁਮੇਰ ਪਰ ਸਿੱਧ ਮੰਡਲੀ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਈ ॥

ਚਉਰਾਸੀਹ ਸਿਧ ਗੋਰਖਾਇ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਗਿਣਤੀ ਵਰਤਾਈ” ॥

ਕੱਉ ਚਲਿਆ ਦੇਖਤਾ ਦੇਖਤਾ, ਖੇਲਤਾ ਖੇਲਤਾ ਭਗਵਤੀ ਕੇ ਅਸਥਲ¹ ਕੱਉ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਸੁਮੇਰਿ ਜਾਇ ਚੜਿਆ । ਸੁਮੇਰ ਕੀ ਘਾਟੀ ਪਾਈ । ਸੁਮੇਰਿ ਕੈ ਉਪਰਿ ਚੜ੍ਹੇ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਅਗੇ ਸਿਧ ਏਠੇ ਹੈ— ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ, ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ, ਈਸ਼੍ਵਰ ਨਾਥ, ਚਰਪਟ ਨਾਥ, ਬਰੰਗ ਨਾਥ, ਘੋੜਾ ਚੋਲੀ, ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ, ਭਰਥਰੀ, ਗੋਪੀ ਚੰਦ, ਸਾਰੇ ਸਿਧ ਬੈਠੇ ਹੈਨਿ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਪਰਗਟੇ; ਸੁਮੇਰ ਉਪਰਿ ਜਾਇ ਚੜ੍ਹੇ; ਸਿਧਾਂ ਕੱਉ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਆ । ਆਗੇ ਤੇ ਸਿਧਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਆ । ਜਬ ਉਪਰਿ ਜਾਇ ਚੜ੍ਹੇ ਤਬ ਸਿਧਾਂ ਸਾਥਿ ਗੋਸਟਿ ਕੀਨੀ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਏਹੁ ਕਵਣੁ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਮਾਰਗੁ ਪਾਇਆ ਸੁਮੇਰੁ ਕੀ ਘਾਟੀ ਚੜ੍ਹਣੈ ਕਾ ਸਿ ਏਹੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੱਉ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕੈ ਚਲੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ! ਏਹੁ ਨਾਨਕੁ ਵੇਦੀ ਪੀਰ ਵਿਆਹ² ਕਾ ਭਗਤੁ, ਵਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ ਨਾਨਕੁ ਵੇਦੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹਿ ਸਿਧ ਹੈਨਿ ਜਿਨੀ ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਬੁਝਿਆ ਹੈ” । ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਨ ਬਚਾ ! ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਨਾਹੀ, ਇਸੁ ਸਾਥਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰਣੀ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਬਾਲਿਆ³ ਤੂੰ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਆਸਾ ਅੰਦੇਸੇ ਤੇ ਆਇਆ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਸਾ ਅੰਦੇਸੇ ਮਹਿ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਆਸਾ ਅੰਦੇਸੇ ਮਹਿ ਇਉਂ ਰਹਤਾ ਹੋਇ, ਜਿਉਂ ਜਲ ਉਪਰ ਮੁਰਗਾਈ ਬੈਠਤੀ ਹੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਲ ਉਪਰਿ ਮੁਰਗਾਈ ਜਿ ਰਹਤੀ ਹੈ ਸਿ ਤਿਸੁ ਕੱਉ ਸਭੁ ਸੋਈ ਦਰੀਆਵ ਕੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤੂ ਇਸੁ ਕਲਿਜੁਗ ਕੀ ਸੋਈ ਹਮਾਰੈ ਤਾਈਂ ਦੇਹਿ ਜਿ ਕਲਿਜੁਗੁ ਕੈਸਾ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜੁਗ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ⁴ ਕਹਣੈ ਲਾਗਾ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਪਹਿ । ਪਰਕਿਰਤੀ⁵ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਕਰਿ ਕਹਿ ਸੁਨਾਵਤਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕੱਉ । ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ?

ਸਲੋਕੁ⁶ ॥

ਸਚਿ ਕਾਲ⁷ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ⁸ ॥

ਬੀਉ ਬੀਜ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ⁹ ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ¹⁰ ॥

ਜੇ ਇਕੁ ਹੋਇ ਤ ਉਗਵੈ¹¹ ਰੁਤੀ ਹੁ ਰੁਤਿ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ¹² ॥੧॥¹³

ਭੇ ਵਿਚਿ ਖੁੰਬਿ ਚੜਾਈਐ ਸਰਮੁ ਪਾਹੁ ਤਨਿ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਭਗਤੀ ਜੇ ਰਪੈ¹⁴ ਤਾ ਰੰਗਿ ਚਲੁਲਾ ਹੋਇ¹⁵ ॥੨॥¹⁶

¹ਭਗਵਤੀ (ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ) ਦਾ ਕੋਈ ਸਥਾਨ । ²ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਭਗਤ ਹੈ । ³ਬਾਲਾ, ਬਾਲਕਾ (ਚੋਲਾ) ਅਥਵਾ ਜਗਨਾਸੂ ਭਗਤ । ⁴ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਸੁਭਾਉ, ਖਸਲਤ । ⁵ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿਕ, ਸੁਭਾਵਿਕ । ⁶ਵਾਰ ਆਸਾ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧ । ⁷ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸਚ ਦਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ, ਅਰਥਾਤ—ਸਚਿਆਈ ਕਿਪਰੇ ਪਰ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਗਈ । ⁸ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕੀਂ ਬੇਤਾਲ (ਭੂਤਨੇ) ਬਣ ਗਏ । ⁹ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਬੀ ਬੀਜਿਆ, ਉਹ ਏਥੋਂ ਜਸ (ਪਤਿ) ਖੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਏ । ¹⁰ਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ । ¹¹ਏਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੱਚ-ਬੂਠ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ ਦੀ ਬਰਕਤ ਦਸੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਅਨਾਜ ਦੇ ਦਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਇਕ ਦਾਣਾ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰਾ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਦੁਵਿਧਾ (ਦਾਲਿ) ਛੱਡ ਕੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿੰਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਸਚ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋਦੀ ਹੈ । ¹²ਪਾਹੁ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਰੇ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ । ¹³ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ਇਹ ਅੰਕ (ਏਕਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ । ¹⁴ਰੰਗੇ । ¹⁵ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਕੂੜੈ ਸੋਇ ਨ ਕੋਇ ।’ ¹⁶ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ਇਕ (ਏਕਾ) ਅੰਕ ਹੈ, ਦੋ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਲੋਕ ਲੇਖਕ ਨੇ ਦੋ ਥਾਵੀਂ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ! ਕਲਿ ਕੈ ਬਿਧੈ ਸਚ ਕਾ ਕਾਲੁ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਕੂੜ ਕਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੂੜ ਕਾ ਸੁਕਾਲੁ ਹੋਆ ਹੈ। ਕਲਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕਾਲਖ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ, ਜਗਤੁ ਨ ਆਪਣਾ ਬੇਤਾਲੁ ਘਤਿ ਕੈ ਬੇਤਾਲਦੀ ਹੈ। ਕਲਿ ਨਾਲਿ ਜਿ ਮਨੁਖ ਬੇਤਾਲੀਦਾ ਹੈ ਸੁ ਬੇਤਾਲੇ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦਿ ਸਚ ਕੀ ਰੁਤਿ ਸੀ ਤਦਿ ਜਿਨਿ ਕਿਨੈ ਸਚੁ ਬੀਜਣਿ ਸਚੁ ਨਾਹੀ ਕੂੜੁ ਹੈ, ਸਿਉਂ ਦਾਲਿ ਬੀਜੀ ਉਗਵਦੀ ਨਾਹੀ, ਤਿਉਂ ਕੂੜ ਬੀਜਿਆ ਬੋਲਿਆ ਫਲਦਾ ਨਾਹੀ ਅਰੁ ਉਗਵਦਾ ਨਾਹੀ। ਰੁਤਿ ਗਈ ਸਚ ਦੀ। ਜਿਤੁ ਰੁਤਿ ਸਚੁ ਸਾ ਤਿਤੁ ਸਚੁ ਉਗਵਦਾ; ਹੁਣਿ ਰੁਤਿ ਕੂੜਦੀ ਹੈ। ਕੂੜ ਵਿਚਿ ਸਚੁ ਚਲਦਾ ਨਾਹੀ ਅਤੈ ਜਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿ ਸਚੁ ਹੈ ਅਤੈ ਸਚ ਸਿਰਿ ਸਾਬਤੁ ਰਹੈ, ਕੂੜਿ ਨ ਛਿਪੀ-ਸਤਿਵਾਦੀ ਹੋਇ ਸਤਿ ਕਮਾਵੈ, ਸਚਿ ਕੇ ਘਰਿ ਰਹੈ ਤਾਂ ਓਦੁ ਰੁਤੀ ਹੂ ਛੀ ਅਤਿ ਭਲੀ ਰੁਤਿ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਸਚ ਕੈ ਘਰਿ ਚਲਿ ਸਕੈ। ਸਾਰਾ ਦਾਣਾ ਜਦਹੁ ਉਗਵਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਾਰਾ ਹੋਇ, ਦਾਲਿ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਉਗਵਦੀ, ਸਾਰਾ ਸਚ ਦਾ ਹੈ। ਦਾਲਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਕੂੜੁ ਹੈ, ਕਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈ ? ਜਿਉਂ ਪਾਹੁ ਬਗੈਰਿ ਕਪੜਾ ਭਾਵੈ ਤਿਤੜੀ ਮੰਜੀਠ ਪਾਏ, ਪਣੁ ਉਸ ਨੇ ਮੰਜੀਠ ਦਖਲੁ ਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਕਪੜਾ ਕੋਰੇ ਕੋਰਾ ਵਿਰਿ ਨਿਕਲੈ, ਨ ਰੰਗੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਚੜੈ ਨ ਉਸ ਨੇ ਜੋਇ ਉਜਲੈ ਦੀ ਹੋਇ, ਨ ਰੰਗੇ ਨ ਸੋਏ ਕੋਰੇ ਨ, ਦੋਵੈ ਗਲਾਂ ਨ ਹੋਈਓ”। ਕਹੈ, “ਕੋਰਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਰੰਗੁ ਲਏ ?” ਭੈ ਕੇ ਰੰਗਿ ਮਨੁਖੁ ਸੁਪੇਦੁ ਹੋਇ ਅਰੁ ਸਰਮੁ ਏਸੁ ਨੇ ਪਾਹੁ ਚੜਿਆ ਲਗਾ ਤਾਂ ਸਰਮੁ ਵਿਚਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਭਗਤਿ ਕਰੇ, ਭਗਤ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀਐ ਤਾਂ ਸਹੁ ਲਾਲੀ ਹੂ ਲਾਲੁ ਰੰਗੁ ਏਸ ਦਾ ਹੋਇ। ਕੇਹਾ ਲਾਲੁ ਹੋਇ ? ਇਕੁ ਲਾਲੁ ਲਾਲ ਤੇ ਗੁਲਾਲੁ ਗੁਲਾਲ ਤੇ ਭਲਾ ਚਲੂਲਾ¹; ਜਿ ਚਲੂਲੁ ਰੰਗੁ ਏਸੁ ਮਨ ਕਾ ਹੋਇ; ਜੇ ਭੈ ਕੀ ਸਰਮੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਭਗਤਿ ਕਰੇ। ਪਣੁ ਜੀ, ਕਲਿ ਏਸ ਨੇ ਭਉ ਸਿਫਤਿ ਭਗਤਿ ਕਰਦੇ ਦੇਂਦੀ ਨਾਹੀ, ਸਚੁ ਬੋਲਣ ਦੇਂਦੀ ਨਾਹੀ। ਕਲਿ² ਕੈ ਬਿਧੈ ਕੂੜੁ ਸਬਲੁ³ ਹੈ, ਸਚੁ ਬੋੜਾ ਹੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜੇ, ਕਿਛੁ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚਿ ਸਚੁ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ? “ਕਲਿ ਕੈ ਬਿਧੈ ਕੂੜੁ ਸਬਲੁ ਹੈ, ਸਚੁ ਬੋੜਾ ਹੈ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਲਿ ਕੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ⁴ ਕਾ ਸਲੋਕੁ⁵ ਕਹਿਆ ਜਿ :—

ਕਲਿ ਕਾਤੀ⁶ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ⁷ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਭਰਿਆ⁸ ॥

ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸਿ⁹ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ¹⁰ ਚੜਿਆ ॥

ਹਉ ਭਾਲਿ ਨਿਮਾਣੀ¹¹ ਹੋਈ ॥ ਆਧੇਰੈ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ ॥੩॥¹²

(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧:—)

ਸਤੀ ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਸਤੁ ਕਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਘਰਿ ਦੇਵਣ ਜਾਹਿ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੈ ਖਟਿਐ ਭਾਉ ॥ ਭਾਵੈ ਆਵਉ ਭਾਵੈ ਜਾਉ ॥

ਸਾਸਤੁ ਬੇਦੁ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ॥ ਆਪੇ ਆਪੇ ਪੂਜਾ ਹੋਇ ॥

¹⁴ਕਾਜੀ ਹੋਇਕੈ ਬਹਿ ਨਿਆਇ ॥ ਫੇਰੇ ਤਸਬੀ ਕਰੇ ਖੁਦਾਇ ॥

ਵਚੀ ਲੈ ਕੈ ਹਕੁ ਗਵਾਏ ॥ ਜੇ ਕੋ ਪੁਛੈ ਤਾ ਪਤਿ ਸੁਣਾਏ ॥

ਤੁਰਕ ਮੰਤ੍ਰ ਕੰਨਿ ਰਿਦੈ ਸਮਾਹਿ ॥ ਲੋਕ ਮੁਹਾਵਹਿ ਚਾਤੀ ਖਾਇ ॥

ਚਉਕਾ ਦੇ ਕੈ ਸੁਚਾ ਹੋਇ ॥ ਐਸਾ ਹਿੰਦੂ ਵੇਖਹੁ ਕੋਇ ॥

¹ਕਿਤਨੀ।

²ਗੁੜਾ ਲਾਲ ਰੰਗ।

³ਕਲਿਜੁਗ।

⁴ਬਲ ਸਹਿਤ, ਬਲਵਾਨ, ਜੋਰਾਵਰ।

⁵ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਦਾ।

⁶ਵਾਰ ਮਾਥ ਕੀ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧।

⁷ਕਲਿਜੁਗ ਕਾਤੀ (ਫੁਰੀ) ਹੈ।

⁸ਕਾਸਾਈ, ਬੁੱਤ।

⁹ਧਰਮ ਖੰਡ ਲਾ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਉਭ ਗਇਆ ਹੈ।

¹⁰ਬੂਠ ਦੀ ਅਮੋ-ਸਿਆ (ਰਾਤ) ਹੈ।

¹¹ਕਿਥੇ।

¹²ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਵਿਕੁੰਨੀ’।

¹³ਇਹ ਲੇਖਕ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੁਮ-ਅੰਕ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

¹⁴ਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਪਿਛੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜੋਗੀ ਗ੍ਰਿਹੀ¹ ਜਟਾ ਬਿਛੁੜਿ² ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਰੋਵਹਿ ਪ੍ਰਤਿ ॥
 ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਸਿਰਿ ਛਾਈ ਪਾਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਕਲਿ ਕਾ ਏਹੁ ਪਰਵਾਣੁ³ ॥ ਆਪੇ ਆਖਣੁ ਆਪਿ ਜਾਣੁ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ! ਤੂੰ ਤਉ ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ ਪੁਛਦਾ ਹੈਂ, ਕਲਿ ਏਹੀ ਆਈ ਜੇਹੀ ਛੁਰੀ। ਰਾਜੇ ਕਲਿ ਕੇ ਏਹੇ ਜੈਸੇ ਕਸਾਈ ਸੈਂਸਾਰੁ ਬਕਰੀ ਕੁਹਿ⁴ ਖਾਂਦੇ ਹੈਨਿ ਦੁਹਿ⁵ ਨਾਹੀਂ ਪੀਂਦੇ। ਏਹੁ ਧਰਮੁ ਰਾਜੇ ਪਰ ਜੇ ਵਿਚਹੁ ਗਇਆ, ਪਾਪੁ ਪਤ੍ਰਿਸਟਿਆ। ਧਰਮ ਕਉ ਪੰਖ ਹੋਏ, ਸੈਂਸਾਰ ਤੇ ਉਡਿ ਗਇਆ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ! ਕੁਤੁ ਇਤਨਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਅਮਾਵਸਿਆ⁶ ਕੀ ਰਾਤ ਕਾ ਅੰਧੇਰਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੁਗ ਮਹਿ ਇਤਨਾ ਕੁ ਰਹਦਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਜੁਗ ਮਹਿ ਸਚੁ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਉਂ ਅਮਾਵਸ ਕੀ ਰਾਤਿ ਕਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਿਸਿ ਨਾਹੀਂ ਆਵਤਾ ਤਿਉਂ ਸਚੁ ਕਲਿ ਮਹਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਦਿਸਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਮਹਿ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਸਚ ਕਾ ਅਵਰੁ ਚਲਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਓਹੁ ਗੁਰਜੁ ਹੀ ਹੰਢਾਵਤਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਿ ਸਚੁ ਹੈ, ਸਾਧ ਕੈ ਬਾਹਿਰ ਬੂਨਿ ਲੀਐ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਭਾਲਿ ਰਹਿਆ ਹਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਕੈ ਬਿਖੈ। ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਹੁ ਨਜਰਿ ਨਾਹੀਂ ਅੰਵਦਾ, ਅੰਨੇਰੁ ਬਹੁਤੁ ਹੈ, ਅਨ੍ਹੇਰੇ ਮਹਿ ਰਾਹੁ ਨਾਹੀਂ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ, ਕਲਿ ਮਹਿ ਅੰਧੇਰੁ ਹੈ। ਪਾਪੁ ਬਹੁਤੁ ਸਬਲੁ⁷ ਹੁਆ ਹੈ। ਕਲਿ ਕੇ ਸਤੀ⁸ ਤਉ ਸਤੁ ਕਰਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਪੀਛੈ ਪੁੰਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਪਾਪੁ ਜਉ ਕੀਜੀਐ ਤਬ ਪੁੰਨੁ ਕਿਆ ਫਲੇ ? ਪਾਪੁ ਬੂਨੁ ਹੈ, ਪਹਿਲੈ ਏਹੁ ਬੂਨੁ ਹੀ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ਜੁਗ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤ, ਬੂਨ ਕਾ ਜੁਗੁ ਹੈ। ਕਲਿ ਕੇ ਗੁਰ ਪੀਰ ਘਰੀ ਜਾਇ ਜਾਇ ਦੀਖਿਆ⁹, ਮੰਤ੍ਰ, ਮਾਲਾ ਲਾਗੇ ਦੇਵਣੇ, ਮਿਨਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਿਖ ਲਾਗੇ ਕਰਣੇ, ਪਰੁ ਕਿਤੁ ਅਰਥਿ¹⁰ ? ਮਾਇਆ ਕੈ ਅਰਥਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਿਖ ਲਾਗੇ ਕਰਣੇ। ਸਤਿਜੁਗਿ ਜਉ ਬਾਰਹ ਬਰਸ ਸੇਵਾ ਸਿਖ ਕਰਤਾ ਤਉ ਦੀਖਿਆ ਮਿਲਤੀ। ਦੀਖਿਆ ਛੀ ਉਸ ਕਉ ਦੇਤੇ ਸੇ ਜਿ ਸਿਖ ਦੇ ਸਾਰਥਾ¹¹ ਸਿਖੁ ਹੋਇ। ਇਬ ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ ਘਰਿ ਜਾਇ ਜਾਇ ਕਰਿ, ਮਿਨਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਮਾਇਆ ਕੈ ਅਰਥਿ ਦੁਸਣਾਂ ਕਉ ਦੀਖਿਆ, ਮਾਲਾ, ਮੰਤ੍ਰ ਚਾਇ ਦੇਤੇ ਹੈਂ-ਏਹਿ ਕਲਿ ਕੇ ਗੁਰ ਪੀਰ ਹੈਂ। ਸਤਿਜੁਗਿ, ਦੁਆਪਰਿ, ਤੇਤੈ ਇਸ਼ਤ੍ਰੀਆਂ ਭਤਾਰ ਭਗਤੀਆਂ¹² ਹੋਤੀਆਂ, ਭਤਾਰੁ ਭਾਵੈ ਕੈਸਾ ਹੋਤਾ ਇਸ਼ਤ੍ਰੀ ਸੇਵਾ ਖਸਮ ਕੀ ਕਰਤੀ। ਇਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕੈ ਬਿਖੈ ਜੇ ਖਟੇ ਤਉ ਖਸਮੁ, ਨਾਹੀਂ ਤਾਂ ਕਉਣੁ ਹਉ ਕਉਣੁ ਤੂ, ਖਟੇਂ ਸਾਥਿ ਮੁਦਾ¹³। ਦੇਵ-ਸਾਸਤ੍ਰ ਜਿ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕੋਈ ਕਰਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਆਪਣਾ ਮਨੁ ਕਹੈ ਸਿ ਕਰਣਾ। ਸਾਸਤ੍ਰ ਕਹੈ ਸੋ ਨਾ ਕਰਣਾ। ਸਾਸਤ੍ਰ ਕਾ ਆਖਿਆ ਕੋਈ ਮੰਨੇ ਨਾਹੀਂ, ਮਨ ਹੀ ਦੇ ਆਖਿਐ ਮਨ ਹੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨਿ, ਮਨ ਦਾ ਭਾਂਵਦਾ ਕਰਨਿ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕਹੈ ਸਿ ਨ ਕਰਣੇ। ਤੋਰਕੀ¹⁴ ਪੜਿ ਕਰਿ ਤੁਰਕ-ਮੰਤ੍ਰ¹⁵ ਮੰਤ੍ਰ¹⁶ ਕੰਨਿ ਪਾਇਕੈ ਹਿਰਦੈ ਸਮਾਵਣਾ। ਕਲਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਖੜੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਾਗੇ ਤੁਰਕ ਭਾਖਾ¹⁷ ਪੜਣੈ। ਜਿਨ ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਨ ਥਾ ਪੜਣੈ ਕਾ ਤੁਰਕ ਭਾਖਾ ਸਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਤੋਰਕੀ ਲੋਕਾ ਕਉ ਲਾਇਤਬਾਰੀ¹⁸ ਲਗੇ ਖਾਣ, ਪਰਾਇਆ ਬੁਰਾ ਲਗੇ ਚਿਤਵਣੇ। ਚਉਕਾ ਦੇ ਕਰਿ ਸੂਚੀ ਰੋਟੀ ਲਾਗਾ ਜੇਵਣੈ। ਕਹੈ ਜਿ ਮੈਂ ਹੀ ਸੂਚਾ ਹਉ, ਹਿੰਦਵਾਇਣੁ¹⁹ ਤਬ ਹੀ ਗਇਆ ਜਾਂ

¹ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ।   ²ਸੁਆਹ।   ³ਮਾਪ।   ⁴ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਬਕ੍ਰੀ ਕੋਹ ਕੇ।   ⁵ਚੋ ਕੇ।
⁶ਕਿਸੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਨੁਰੇ ਪੱਖ ਦੀ ੧੫ਵੀਂ ਤਿਥਿ, ਜੋ ਅਮਾਵਸ ਜਾਂ ਮੌਸ ਅਖਵਾਂਦੀ ਹੈ।   ⁷ਬਲ ਸਹਿਤ,
 ਤਾਕਤਵਰ।   ⁸ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼-ਇਸ਼ਤ੍ਰੀਆਂ।   ⁹ਦੇਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਦੀਖਯਾ ਹੈ।
¹⁰ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ?   ¹¹ਸਰੀਖਾ, ਜੇਹਾ।   ¹²ਭਰਤਾ (ਪਤੀ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ।   ¹³ਮੁਦਾਆ,
 ਮਤਲਬ, ਗਰਜ਼।   ¹⁴ਤੁਰਕ (ਭਾਵ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ) ਦੀ ਬੋਲੀ : ਅਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ।   ¹⁵ਮੁਸਲਮਾਨੀ
 ਕਲਮਾ।   ¹⁶ਮੰਨਤਾਂ ਨੂੰ।   ¹⁷ਅਰਥਾਤ-ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ।   ¹⁸ਬੁਗਲੀ।   ¹⁹ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ।

ਪਰਾਇਆ ਬੁਰਾ ਲਾਗਾ ਚਿਤਵਣੈ ਅਰੁ ਤੁਰਕ-ਭਾਖਾ ਲਾਗਾ ਪੜਣੈ । ਕਾਜੀ¹ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਜਾਇ² ਉਪਰਿ ਬੈਠੇਗਾ,
ਹਥਿ ਤਸਬੀ³ ਹੋਇਗੀ, ਖੁਦਾਇ ਖੁਦਾਇ ਕਰੇਗਾ । ਜਬ ਸਚਿਆਰੁ ਕਹੈਗਾ ਜਿ ਬਰਾਇ ਖੁਦਾਇ⁴ ਮੇਰਾ ਤਪਾਵਸੁ⁵
ਕਰਿ, ਤਿਸੁ ਦਾ ਨਾ ਕਰੇਗਾ । ਜਬ ਬੂਠਾ ਲਿਜਾਇ ਵਢੀ ਦੇਗਾ, ਬੂਠਾ ਕਹੈਗਾ ਜਿ ਮੇਰੈ ਤਾਈਂ ਜਿਣਾਵਣਾ⁶ । ਤਬ
ਉਸ ਦੀ ਵਢੀ ਦਾ ਲੀਆ ਕੁੜਿਆਰੁ⁷ ਸਚਿਆਰੁ ਕਰੇਗਾ । ਏਹੇ ਜੇਹੇ ਕਲਿ ਕੇ ਕਾਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਇ ਕਲਿ ਕੇ
ਕਲਮੇ ਗੋਆਏ । ਅਰੁ ਕਲੀ ਕਾਲ ਜੋਗੀ ਕੈਪੇ ? ਘਰੁ ਤਿਆਗਿ ਕਰਿ ਜੋਗੀ ਹੋਆ, ਅਗੈ ਜਾਇ ਕਰਿ
ਅਵਰ ਰਾਂਡੀ ਕਰੀ⁸; ਪੀਛੈ ਭੀ ਬਾਲਕੇ ਛੋਡੇ, ਉਹਾਂ ਭੀ ਬਾਲਕ ਹੁਏ; ਉਇ ਰੋਤੇ ਜਿ ਛੋਡੇ ਪਿਛਲੇ ਅਰੁ ਨਿਕਲਿ
ਗਇਆ, ਅਗਲੇ ਰੋਵਹਿ, ਜਿ ਛਿਖਿਆ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਕਉ ਉਇ ਰੋਵਹਿ ਨਾਹੀਂ, ਛੁਪੈ ਮਰਤੇ ਉਇ ਰੋਵਹਿ । ਨ
ਜੋਗੁ ਹੀ ਪਾਇਆ ਨ ਜੁਗਤਿ ਹੀ ਰਹੀ, ਇਵ ਹੀ⁹ ਸਿਰੁ ਮੁਢਾਇਆ ਥਾ । ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ! ਇਹੁ ਪਰਵਾਣ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਲਿਜੁਗੁ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰ ਆਪੇ ਜਾਣਦਾ ਹੋਂ, ਆਪੇ ਆਖਦਾ ਹੋਂ, ਅਸਾਨੋ ਕਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਤੇਨੋ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮਲੁਮੁ
ਹੈ ਜੁਗ ਕਾ ਪਰਵਾਣੁ¹⁰ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਭਰਥਰੀ ਕਉ ਆਗਿਆ¹¹ ਕਰੀ ਜਿ, “ਤੂੰ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪੂਛਿ ਜਿ ਤੂੰ ਵਰਸਨੁ
ਲੇਹੁ, ਗੋਰਖ ਸਮਾਨਿ ਗੁਰੂ ਨ ਹੋਇਗਾ । ਭਰਥਰੀ, ਗੋਪੀ ਚੰਦ, ਚਰਪਟ, ਬਾਲ ਨਾਥ¹² ਸਮਾਨ ਚੇਲੇ ਨ ਹੋਹਿਗੇ । ਸ੍ਰੀ
ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕੇ ਏਹਿ ਚੇਲੇ ਹੋਂ ਜਿ ਤੇਰੇ ਗੁਰ ਭਾਈ ਹੋਹਿਗੇ, ਤੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਾ ਸਿਖੁ ਹੋਹੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਨ ਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸ੍ਰੀ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਤੁਮ ਏਕ ਬਾਰ ਆਪਣੇ ਗੋਰਖ ਕੀ ਜਿ ਰਹਤ ਹੈ, ਜੁਗਤਿ ਹੈ ਮੁ
ਮੇਰੈ ਤਾਈਂ ਸੁਨਾਵਹੁ । ਅਰੁ ਜਿਤੁ ਸੇਵਾ, ਜਿਤੁ ਰਹਤ ਤੁਮ ਜੋਗ ਕਉ ਪਹੁਚੇ ਹੋ ਸਾ ਸੇਵਾ ਹਮ ਕਉ ਸੁਨਾਵਹੁ ।
ਜੇ ਮੁਖ ਕਉ ਐਸੀ ਗੰਮਿ¹³ ਹੋਇਗੀ ਤਉ ਮੈਂ ਭੀ ਉਹ ਚਾਲ ਚਲਉਗਾ । ਅਰੁ ਜੇ ਗੰਮਿ ਨ ਆਈ ਤਬ ਮੈਂ
ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਨਿ ਜਾਉਂਗਾ । ਪਰੁ ਏਕ ਬਾਰ ਓਹੁ ਜੋਗੁ ਹਮ ਕਉ ਸੁਣਾਈਐ ਜਿ ਮੈਂ ਸੁਣੀ¹⁴ । ਕਿਰਪਾ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਣਾਈਐ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਹੁਚੇ ਹੋ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਈਸਰ ਨਾਥ ਕਉ ।
ਈਸਰ ਨਾਥ ਘਰ ਬਾਰੀ ਬਾ ਕਹਿਆ ਸ੍ਰੀ ਈਸਰ ਨਾਥ—“ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰਹਸਤੁ ਪੀਛੈ ਬੈਰਾਗੁ । ਹਾਂ, ਭਾਈ !” ਸ੍ਰੀ
ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ ਸ੍ਰੀ ਈਸਰ ਨਾਥ ਕਉ, “ਹਾਂ ! ਤੂੰ ਬਡਾ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਜੋਗੀ ਹੈਂ, ਜਿਸੁ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਗ੍ਰਿਸਤਿ ਮਹਿ ਜੋਗੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇ” । ਤਬ ਈਸਰ ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ਸਭੈਕੁ ਜਿ :—

ਸੋ ਗਿਰਹੀ¹⁵ ਜੋ ਨਿਗ੍ਰਹੀ¹⁶ ਕਰੇ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਫੰਜਮੁ ਭੀਖਿਆ ਕਰੈ ॥

ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਾ ਕਰੇ ਸਰੀਰੁ ॥ ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਗੰਗਾ ਕਾ ਨੀਰੁ¹⁷ ॥

ਬੋਲੇ ਈਸਰੁ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮ ਭੰਤ¹⁸ ਮਹਿ ਦੇਖ ਨ ਦ੍ਰੁਪੁ ॥ ਪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਈਸਰ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਸੋਈ ਜਿ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੈ, ਦਿੜਤਾ
ਕਰੈ, ਜਿ ਪਾਪੁ ਨ ਕਰੇ । ਫੰਜਮ ਮਹਿ ਰਹੈ ਅਰੁ ਸਤੁ ਕਰੈ¹⁹ । ਦਾਨੁ ਪੁੰਨ ਕਰੈ ਅਰੁ ਸਰੀਰ ਕਉ ਇਵ ਹੀ ਕਰਿ

¹ਮੁਨਸਿਫ਼, ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ²ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ । ³ਮਾਲਾ । ⁴ਬਰਾਇ (ਵਾਸਤੇ)
ਖੁਦਾ (ਰੱਬ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਦੇ । ⁵ਨਿਆਇ, ਇਨਸਾਫ਼ । ⁶ਜਿਤਾਉਣਾ, ਜੇਤੂ ਅਥਵਾ ਵਿਜਈ ਕਰਨਾ ।
⁷ਛੁੜ (ਬੂਠ) ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਬੂਠਾ । ⁸ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ । ⁹ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੀਤੀ । ¹⁰ਐਵੇਂ ਹੀ ।
¹¹ਆਗਿਆ । ¹²ਟਿੱਲਾ (ਜ਼ਿਲਾ ਜਿਹਲਮ) ਦਾ ਇਕ ਜੋਗੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ, ਰਾਂਝੇ ਨੇ
ਟਿੱਲੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਸੇ ਨਾਥ ਤੋਂ ਜੋਗ ਲਇਆ ਸੀ । (ਦੇਖੋ, ਵਾਰਿਸ ਦੀ ਹੀਰ) । ¹³ਪਹੁੰਚ । ¹⁴ਸੁਣਾਂ ।
¹⁵ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ । ¹⁶ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਦਮਨ, ਚਿੱਤ ਦੰਯਾਂ ਬਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ।
¹⁷ਅਰਥਾਤ-ਗੰਗਾ (ਨਦੀ) ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗਾ ਸੁਧ । ¹⁸ਪਰਮ ਤਤ (ਤਤ੍ਵ), ਮੂਲ ਤਤ੍ਵ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੀ
ਦੁਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) । ¹⁹ਅਰਥਾਤ-ਜਤ, ਜਤ ਦਾ ਸੰਜਮ ਰਖੇ ।

ਜਾਣੇ—ਜਬ ਲਉ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਤਬ ਲਉ ਦਾਨੁ ਨ ਛੋਡਉਗਾ। ਸਰੀਰੁ ਭੀ ਗਹਣੈ ਘਾਲਿ ਕਰਿ¹ ਪੁੰਨੁ ਨ ਛੋਡਉਗਾ, ਅਰੁ ਪਾਪ ਤੇ ਨਿਰਮਾਇਲੁ² ਰਹੈ। ਜਿਉਂ ਗੋਖਤੀ³ ਕਾ ਖੀਰੁ⁴, ਗੰਗਾ ਕਾ ਨੀਰੁ⁵, ਪਾਪ ਤੇ ਐਸਾ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਹੋਇ। ਤਬ ਏਹੁ ਗ੍ਰਿਸਤ ਮਹਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਵੈ। ਬੋਲੈ ਈਸਰ ਨਾਬੁ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਤਿ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਰਮ ਤਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਕਾਈ ਨਾਹੀ। ਪਰਮ ਤਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰੂਪੁ ਰੇਖ⁶ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾ ਕਿਛੁ ਰੂਪੁ ਹੈ ਨ ਰੇਖਾ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਐਸੇ ਸੰਜਮਿ ਰਹੈ ਤਾਂ ਜੋਗੇਸੁਰੁ ਹੋਇ। ਸੁ ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ ਸੁ ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੋਇ। ਏਹੁ ਈਸਰ ਨਾਬੁ ਬੋਲਿਆ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਬੁ ਅਵਧੂਤੁ ਥਾ। ਜਿ ਅਵਧੂਤੁ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਸਿ ਕਿਸੁ ਦੁਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੋਗੁ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ? ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਬੁ ਬੋਲਿਆ ਜਿ:—

ਸੋ ਅਉਧੂਤੀ⁷ ਜੋ ਧੂਪੇ ਆਪੁ⁸ ॥ ਭਿਖਿਆ ਭੋਜਨੁ ਕਰੈ ਸੰਤਾਪੁ⁹ ॥

ਅਉਹਨ¹⁰ ਪਟਣ¹¹ ਮਹਿ ਭੀਖਿਆ ਕਰੈ ॥ ਸੋ ਅਉਧੂਤੀ ਸਿਵ ਪੁਰਿ ਚੜੈ¹² ॥

ਬੋਲੈ ਗੋਰਖੁ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮ ਤਤੁ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ ॥੬॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਬਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅਵਧੂਤੀ ਸੋਈ ਜਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਪਰਿ ਅਵਧੂਤੁ ਮਾਰਨੁ¹³ ਕਰੇ, ਨ ਭੋਲੈ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਉ ਨ ਭਲੀ ਕਉ ਨ ਬੁਰੀ ਕਉ, ਏਕ ਨਿਰੰਜਨ ਕੇ ਨਾਮ ਸਾਥਿ ਧਿਆਨੁ ਲਾਇ ਰਹੈ, ਨ ਭੋਲੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਏਹੁ ਮਨੁ ਕਿਛੁ ਭਿਖਿਆ ਭੋਜਨੁ ਮੰਗਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਇਸ ਹੀ ਮਨ ਕਉ ਸਰਾਪੁ ਦੇ ਭੂਖੇ ਕਉ ਭੋਜਨੁ ਇਹੀ ਸੰਤਾਪੁ ਦੇ ਜਿ ਖਾਣਾ ਨਾਹੀ, ਸੰਤੋਖ ਸਾਥਿ ਆਤਮੇ ਕਉ ਰਖੈ, ਭੋਜਨ ਕਾ ਸੰਤਾਪੁ ਕਰੈ। ਭਿਖਿਆ ਜਿ ਕਰੈ ਸਿ ਕਾਹੇ ਕੀ¹⁴ ਕਰੈ? ਅਉਹਨੁ ਪਟਣੁ¹⁵ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਾ ਘਾਟੁ ਹੈ, ਉਹਾ¹⁶ ਹੀ ਜਾਂ ਇਹੁ ਭਿਖਿਆ ਕਰੈ। ਸੋ ਅਵਧੂਤੀ¹⁷ ਸਿਵ ਕੋ ਉਪਰਿ ਅਸਵਾਰੀ ਕਰੈ¹⁸। ਤਬ ਅਵਹਟ ਪਟਣ¹⁹ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ, ਇਸੁ ਸੰਜਮਿ ਰਹੈ ਸੋ ਅਵਧੂਤੁ ਜੋਗੁ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਚਰਪਟੁ ਨਾਬੁ ਬੋਲਿਆ ਜਿ:—

ਸੋ ਪਾਖੰਡੀ²⁰ ਜਿ ਕਾਇਆ ਪਖਾਲੇ²¹ ॥ ਕਾਇਆ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਜਾਲੇ²² ॥

ਸੁਪਨੈ ਬਿੰਦੁ ਨ ਦੇਈ ਬਰਣਾ²³ ॥ ਤਿਸੁ ਪਾਖੰਡੀ ਜਰਾ²⁴ ਨ ਮਰਣਾ ॥

ਬੋਲੈ ਚਰਪਟੁ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮ ਤਤੁ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ ॥੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਚਰਪਟ ਨਾਬੁ ਪਾਖੰਡੀ ਥਾ (ਉਹ ਬੋਲਿਆ)—ਜਿ, “ਪਾਖੰਡ ਮਹਿ ਹੋਇ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਖੰਡੀ ਮਾਰਗਿ ਪਰਮੇਸੁਰ

¹ਸਰੀਰ ਵੀ ਗਹਿਣੇ (ਗਿਰਵੀ) ਰੱਖ ਕੇ।

²ਨਿਰਲੋਪ, ਸੰਗ-ਦੋਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

³ਗਊ।

⁴ਦੁੱਧ।

⁵ਪਾਣੀ।

⁶ਰੂਪ-ਰੇਖ, ਸ਼ਕਲ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ।

⁷ਅਵਧੂਤ, ਵਿਰਕਤ (ਸਾਧੂ)।

⁸ਆਪਣੀ

ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਧੁਖਾ ਦੇਵੇ।

⁹ਕਸ਼ਟ।

¹⁰ਹਿਰਦਾ।

¹¹ਸ਼ਹਿਰ।

¹²ਸ਼ਿਵ (ਕਲਿਆਣ

ਰੂਪ) ਪੁਰਿ (ਨਗਰੀ) ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ।

¹³ਸਾਧੂ ਪਣੇ ਦਾ ਰਸਤਾ, ਅਵਧੂਤ ਪੱਥ।

¹⁴ਕਿਸ ਚੀਜ਼

(ਵਸਤੁ) ਦੀ।

¹⁵ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਸ਼ਹਿਰ (ਨਗਰ)।

¹⁶ਵਹਾ, ਉਥੇ।

¹⁷ਵਿਰਕਤ (ਤਿਆਗੀ)

ਸਾਧੂ।

¹⁸ਅਰਥਾਤ-ਕਲਿਆਣ (ਮੁਕਤੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

¹⁹ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਨਗਰ ਪਰਮਾਤਮਾ

ਸਰੂਪ।

²⁰ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਫਿਰਕਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਖੰਡੀ ਜਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

²¹ਕਾਇਆ

(ਸਰੀਰ) ਨੂੰ ਪਖਾਲੇ (ਧੋਵੇ), ਭਾਵ-ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰੇ।

²²ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਗਨੀ (ਅੱਗ) ਵਿਚੋਂ

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਜੁਲਿਤ ਕਰੇ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇ।

²³ਭਾਵ-ਅਜਿਹਾ ਜਤੀ

ਹੋਵੇ ਕਿ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰ ਨਾ ਆਵੇ, ਅਥਵਾ-ਸੁਪਨਦੋਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵੇ।

²⁴ਬੁਢੇਪਾ।

ਕਉ ਪਾਵੈ ? ਪ੍ਰਥਮੇ ਕਾਂਇਆ ਕਾ ਪਖਾਲੁ¹ ਕਰਿ ਹਛੀ ਕਰੈ । ਕਿਸੁ ਸਾਥਿ ਹਛੀ ਕਰੈ ? ਇਸੁ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਜਿ ਅਗਨਿ ਹੈ ਜਿ ਇਹੀ ਅਗਨਿ ਇਸੁਦੇਹੀ ਮਾਹਿ ਨਿਵਾਰੈ², ਕੈਸਾ ਨਿਵਾਰੈ ? ਸੁਪਨੈ ਬਿਬੇ ਭੀ ਬਿੰਦੁ³ ਚਲਣੈ ਨ ਦੇਈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਜਰਾ ਨ ਮਰਨ, ਨ ਮਰੈ ਨ ਬੁਢੇਪਾ ਹੋਇ, ਸੁ ਐਸਾ ਹੋਇ ਜਿ ਇਸੁ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਤੇ ਰਹੈ ਅਰੁ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਨ ਰਹੈ⁴ । ਤਬ ਗੋਪੀ ਚੰਦੁ ਬੋਲਿਆ ਜਿ :-

ਸੋ ਉਦਾਸੀ⁵ ਜਿ ਪਾਲੇ ਉਦਾਸੁ ॥ ਅਰਧ ਉਰਧ ਕਰੇ ਨਿਰੰਜਨ ਵਾਸੁ⁶ ॥

ਚੰਦ ਸੁਰਜ ਕੀ ਪਾਏ ਗੰਢਿ⁷ ॥ ਤਿਸੁ ਉਦਾਸੀ ਕਾ ਪੜੈ ਨ ਕੰਧੁ⁸ ॥

ਬੋਲੈ ਗੋਪੀ ਚੰਦੁ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਟੂਪੁ ॥ ੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੋਪੀ ਚੰਦੁ ਉਦਾਸੀ ਸਾ । ਉਹੁ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਉਦਾਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਵੈ ? ਐਸਾ ਉਦਾਸੀ ਹੋਇ ਜਿ ਮਨੁ ਉਦਾਸੁ ਹੀ ਰਖੈ ਸੈਸਾਰ ਤੇ, ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਨਿਰੰਜਨ ਸਾਥਿ ਚਿਤੁ ਹੋਇ । ਅਰਧਿ ਉਰਧਿ ਇਸ ਕਾ ਸਾਸੁ ਆਵਤਾ ਜੇ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਸਮਝੈ ਸੋਹੀ⁹ ਜਪੈ, ਤਬ ਨਿਰੰਜਨ ਕਾ ਬਾਸਾ ਏਸ ਕੇ ਆਤਮੇ ਮਹਿ ਹੋਇ । ਸਕਤਿ ਅਰੁ ਸਿਵ ਜਿ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗੰਠਿ ਪਾਵੈ ਜਿ ਸਿਵ ਨਾਹੀਂ ਛੋਡਣੀ । ਤਬ ਤਿਸੁ ਉਦਾਸੀ ਕਾ ਕੰਧੁ ਨ ਪੜਈ । ਜਿ ਐਸਾ ਉਦਾਸੀ ਹੋਇ ਤਿਸੁ ਕਾ ਕੰਧੁ ਨ ਪੜੈ, ਉਹੁ ਅਟਲੁ ਦੇਹਿ ਹੋਇ ਜਿ ਇਸੁ ਉਦਾਸੀ ਕਉ ਕਮਾਵੈ” । ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ:-

ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ¹⁰ ਜਿ ਉਲਟੈ ਬ੍ਰਹਮ¹¹ ॥ ਸੁੰਨਿ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਰੋਪੈ ਬੰਮੁ¹² ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ¹³ ਅੰਤਰਿ ਰਹੈ ਧਿਆਨਿ ॥ ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ ਸਚਿ¹⁴ ਸਮਾਨਿ ॥

ਬੋਲੈ ਭਰਥਰਿ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਟੂਪੁ ॥ ੯ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਭਰਥਰੀ ਬੈਰਾਗੀ ਬਾ । ਕਹੈ, ਬੈਰਾਗੀ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ ? ਬੈਰਾਗੀ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿਨਿ ਬ੍ਰਹਮ ਆਤਮਾ ਉਲਟਿ ਕਰਿ ਸੁੰਨਿ ਸੁੰਨਿ¹⁴ ਸਿਉਂ ਧਿਆਨੁ ਰਾਖੈ ਅਰੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਉਸ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖ ਕੇ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹੈ । ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ ਸਚਿ ਕੈ ਸਮਾਨਿ ਕਹੀਐ । ਜਿਸੁ ਕਉ ਸਚੀ ਲਿਵ ਲਾਗੀ, ਸੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉਂ ਮਿਲਿਆ । ਜਿ ਐਸਾ ਬੈਰਾਗੀ ਬੈਰਾਗ ਕਉ ਧੋਜੈ ਸੋ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਵੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥਿ, ਸ੍ਰੀ ਚਰਪਟ ਨਾਥੁ, ਸ੍ਰੀ ਈਸਰ ਨਾਥੁ, ਰਾਜੇ ਭਰਥਰੀ, ਰਾਜੇ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ-“ਏਹੁ ਪਰਚਾ ਜੋਗ ਕਾ ਹੈ; ਜਿ ਇਵ ਪਟਚੈ ਜਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਵੈ ਅਰੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੁਮਾਰੈ ਕਵਣੁ ਪਰਚਾ ?” ਕਹੈ, “ਸੁਨੀਅਹੁ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਹਮਾਰਾ ਪਰਚਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ-

ਕਿਉ ਮਹੈ ਮੰਦਾ¹⁵ ਕਿਉ ਜੀਵੈ ਜੁਗਤਿ ? ਕੰਨ ਪੜਾਇ ਕਿਆ ਖਾਜੈ ਭੁਗਤਿ¹⁶ ॥

¹ਪਖਾਲਟਾ, ਧੋਣਾ ।

²ਵਾਲੇ ਅਵਤਾ ਪ੍ਰਜੁਲਿਤ ਕਰੇ ।

³ਵੀਰਜ, ਧਾਤੁ, ਮਣੀ ।

⁴ਤਿਆਗੀ ਸਾਧੂ ।

⁵ਅਰਧ ਉਰਧ, ਅਰਥਾਤ-ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ (ਹਰ ਥਾਵੇਂ) ਨਿਰੰਜਨ (ਪਰਮੇਸੁਰ)

ਦਾ ਵਾਸਾ ਸਮਝੋ ।

⁶ਚੰਦ (ਇੜਾ) ਤੇ ਸੂਰਜ (ਪਿੰਗਲਾ) ਦੀਆਂ ਸੱਜੀਆਂ-ਖੱਬੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਅਭਿਗਤ

ਰਾਹੀਂ ਗੰਢ ਪਾਵੇ, ਭਾਵ-ਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਬੁੱਧ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰੇ ।

⁷ਦੇਹੀ ਰੂਪ

ਕੰਧ ਨਾ ਭਿਗੋ, ਭਾਵ-ਉਸਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਨਾ ਹੋਵੇ (ਅਮਰ ਹੋਵੇ) ।

⁸ਸੋ (ਉਹ-ਬ੍ਰਹਮ) ਅਹੰ (ਮੈਂ) ਹਾਂ ।

⁹ਹਿੰਦੂ-ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕਾ ।

¹⁰ਮਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਵਲ ਉਲਟ ਕੇ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲਗਾਵੇ ।

¹¹ਗਗਨ ਮੰਡਲ (ਦਸਮ ਦਵਾਰ) ਵਿਚ ਬੰਮ ਕੇ ਰੋਪੈ (ਲਗਾਵੇ) ।

¹²ਦਿਨ ਰਾਤ । ¹³ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਤਿ’ ।

¹⁴ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ, ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ।

¹⁵ਮੰਦ-ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ।

¹⁶ਭੋਜਨ ।

ਆਸਤਿ¹ ਨਾਸਤਿ² ਏਕੋ ਨਾਉਂ³ ॥ ਕਉਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਜਿਤੁ ਰਹੈ ਹਿਆਉ⁴ ॥

ਧੂਪ ਛਾਵ ਜੇ ਸਮ ਕਰਿ⁵ ਸਹੈ ॥ ਤਾ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਗੁਰ ਕੋ ਕਹੈ ॥

ਛਿਆ ਵਰਤਾਰੇ⁶ ਵਰਤਹਿ ਪੂਤ ॥ ਨਾ ਸੰਸਾਰੀ ਨਾ ਅਉਪੂਤ⁷ ॥

ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਜੋ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ਕਾਹੇ ਭੀਖਿਆ ਮੰਗਣਿ ਜਾਇ⁸ ॥

‘ਬੋਲੈ ਨਾਨਕ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ’ ॥ ੧੦ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਮੰਦਾ ਜਿ ਮਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹੈ ਸਿ ਹੰਤੁਮੈ ਹੈ। ਹੰਤੁਮੈ ਮਨ ਤੇ ਤਉ ਮਰੈ ਜਬ ਜਾਣੈ ਕੀਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿਛੁ ਨਹੀਂ ਹੋਦਾ। ਤਬ ਇਸ ਕਾ ਏਹੁ ਮੰਦਾ ਮਰੈ। ਜਬ ਇਸ ਕਾ ਮੰਦਾ ਮਰੈ ਤਬ ਜੁਗਤਿ ਜੀਵੈ। ਜੁਗਤਿ ਜੇ ਹੈ ਸਿ ਭਲਿਆਈ ਹੈ। ਜਬ ਸਭਸੁ ਕਿਸੀ ਸਾਬਿ ਏਹੁ ਭਲਾ ਹੋਇ ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ ਇਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਹੈ। ਜਬ ਕੰਨਿ ਪਤਾਵੈ ਤਬ ਭੁਗਤਿ ਕਿਆ ਖਾਇ। ਭੁਗਤਿ ਖਾਇ ਸਿ ਨਾਮ ਹੀ ਕੀ ਖਾਇ, ਅਵਰੁ ਭੁਗਤਿ ਨ ਖਾਇ। ਜੇ ਖਾਇ ਤਾਂ ਨਾਉਂ ਜੇ ਨ ਖਾਇ ਤਾਂ ਨਾਉਂ। ਓਹੁ ਅਫਰੁ ਕਵਣੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਸ ਦਾ ਹਿਆਉ⁹ ਨਾਮੁ ਉਪਰਿ ਟਿਕੈ। ਜਬ ਅਜਪੁ¹⁰ ਜਪੈ-ਭਰਮਤਾ ਮਨੁ ਸਮਝੈ ਤਬ ਇਸ ਕਾ ਆਤਮਾ ਨਾਮ ਉਪਰਿ ਟਿਕਿਆ ਰਹੈ। ਧੂਪ ਛਾਉ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਹੈ, ਏਹੁ ਸਮਕਰਿ ਤਦੇ ਜਾਣੈ ਜਬ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਇ। ਏ ਛਿਆ ਵਰਤਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਕੋ ਤੁਮਰੇ ਪੰਥ ਮਹਿ ਵਰਤੇ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਚੋਲਾ ਹੋਇ। ਜਿ ਇਨ ਮਹਿ ਵਰਤੇ ਤਿਸੁ ਕਉ ਨ ਸੈਂਸਾਰੀ ਕਹੀਐ ਨ ਅਵਧੂਤੀ ਕਹੀਐ, ਓਹੁ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੁਆ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੋਇ ਸਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੀ ਭਿਖਿਆ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਹੋ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ! ਸਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਿਉ ਸਮਾਇ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਜਿਵ ਪਰਮ ਤਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਹਿ ਰੇਖ ਰੂਪੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ, ਤਿਉਂ ਸਤਿ ਬਾਤਿ ਹੰਤੁ ਕਹਤਾ ਹੰਤੁ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾ ਪਰਚਾ¹¹ ਇਹੀ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਜੇ ਕੋ ਸਮਝਿ ਸਕੈ”। ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ਸਿ ਉਚੈ ਘਰਿ¹² ਬੋਲਤਾ ਹੈ, ਹਮਾਰਾ ਕਾਮੁ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਇਸੁ ਉਚ ਪਦਵੀ ਸਿਉ ਬੋਲਿ ਸਕਹਿ। ਏਹੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪੂਰਨੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ”। ਤਬ ਸਿਧ ਪਤੀਸਿ¹³ ਗਏ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਉਚੈ ਘਰਿ ਬੋਲਤਾ ਹੈ, ਹਮਾਰੀ ਉਹਾਂ ਪਹੁਚ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ, ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਭਗਤ ! ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਹੈਂ ਜਿਸੁ ਕਉ ਐਸੀ ਗੰਮਤਾ ਆਈ ਹੈ, ਸੁ ਧੰਨਿ ਹੈ”।

ਸਲੋਕੁ¹⁴ ॥

ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਜੀਵਨਾ ਰਾਜੁ ਪਾਣੁ¹⁵ ਸਭੁ ਬਾਇ¹⁶ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਿਮਰਨਿ ਰਹੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੧੭ ॥

¹ਅਸਤਿਤੁ, ਹੋਂਦ। ²ਨਾ ਅਸਤਿ (ਨਹੀਂ ਹੈ)। ³ਹਿਰਦਾ, ਚਿਤ ਵਿਤੀ। ⁴ਇਕ ਸਮਾਨ।
⁵ਛੇ (ਖਟ) ਦਰਬਨ-ਜੋਗੀ, ਜੋਗਮ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਇ। ⁶ਤਿਆਗੀ, ਵਿਰਕਤ। ⁷ਇਸ
ਤੋਂ ਅਗਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ⁸ਹੀਆ,
ਚਿਤਬਿਤੀ। ⁹ਅਜਪਾ ਜਾਪ। ¹⁰ਪਰਿਯੋਗ, ਜਾਣ-ਪਛਾਣ। ¹¹ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ
ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ¹²ਭਰੋਸਾ, ਯਕੀਨ। ¹³ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ¹⁴ਰਾਜ ਸਾਜ
ਰਾਜ ਲੀਲਾ। ¹⁵ਵਿਅਰਥ।

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਸਿਧਾਂ ਸਾਥਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੁਮੇਰ (ਪਰਬਤ ਪਰ) ਗੋਸਟਿ ਕਰੀ। ਤਬ ਸਿਧ ਫੁੜਕਿ ਪਏ^੧ ਗਿਆਨੁ ਪੁਛਣੇ ਕਉ। ਜਿ, “ਭਾਈ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜਿ ਵਸਤੁ ਮੰਗੀਤੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਖੋਜਣਾ ਹੈ ਸਿ ਖੋਜਿ ਲੀਜੀਐ। ਪੂਰਨੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਪਾਹਿ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੈ, ਅਜੁ ਹਮ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਖੋਜਣਾ ਹੋਇ ਸਿ ਖੋਜਿ ਲੀਜੀਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਸਿਧ ਪੁਛਣੇ ਲਾਗੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਕਥਾ। ਅਗੰਮ ਅਗਾਧਿ ਕੀ ਖਬਰਿ ਪੁਛਣੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿ ਸੁਣਾਵਤਾ ਹੈ ਸਿਧਾਂ ਕਉ। ਤਬ ਸਿਧੀ ਪੁਸ਼ਨੁ ਕੀਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਜਿ, “ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ, ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਇ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਹਿ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ ਸਿਧਹੁ ਜੀ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਾਰੈ ਜੀਅ ਹੈ ਸੋ ਕਹੀਐ ਜੀ”। ਤਬ ਸਿਧੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਹਮਾਰਾ ਜੋਗ ਕਾ ਪੰਥੁ ਹੈ ਅਰੁ ਤੁਮਾਰਾ ਅਤੀਤ ਪੰਥੁ^੨ ਹੈ। ਹਮਾਰੇ ਜੋਗ ਪੰਥ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੋਈ ਜੋਗੀ-ਮਤੀ, ਮਸਾਣੀ ਬਹਿ ਬਾਸਾ ਕਰੈ^੩। ਧਰਤੀ ਕਾ ਪਾਣੀ ਅਗਾਸਿ ਲੇ ਜਾਇ^੪। ਤਿਸ ਕਉ ਹਮਿ ਕਹਹਿ ਜਿ ਉਧਰਿਆ^੫, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੁਮਾਰੇ ਪੰਥ ਮਹਿ ਕਿਆ ਚਾਲ ਹੈ? ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੁਮਿ ਕਿਸੁ ਕਉ ਉਧਰਿਆ ਕਹਹੁ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਮਹਿ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:—

ਅਉਹਨਿ^੬ ਹਸਤ^੭ ਮਤੀ^੮ ਘਰੁ ਛਾਇਆ^੯ ਧਰਣਿ^{੧੦} ਗਗਨ^{੧੧} ਕਲਧਾਰੀ^{੧੨} ॥ ੧ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਤੀ^{੧੩} ਸਬਦਿ ਉਧਾਰੀ ਸੰਤਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ! ਹਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਮਹਿ ਇਉਂ ਹੈ ਜਿ ਅਉਹਨ ਕਹੀਐ ਆਰਜਾ ਹਨ ਕਹੀਐ ਨਿਹਚਉ, ਏਹੁ ਜਿ ਬਸੈ, ਨਿਹਚਾ ਕਰੈ ਜਿ ਬਾਸਾ ਏਸ ਕਾ ਅਵਰਦਾ^{੧੪} ਸਾਰੀ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਹਨੁ ਮਾਭੇ^{੧੫}, ਜਿਚਰੁ^{੧੬} ਏਹੁ ਜੀਵੈ ਤਿਚਰੁ^{੧੭} ਏਹੁ ਹਨੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਪਕੜੈ ਜਿ ਆਰਜਾ ਮਤੀ ਕਰੈ, ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਮਨ ਕਉ ਬੈਠਾਵੈ; ਅਰੁ ਦਿੜਤਾ ਐਸੀ ਕਰੈ ਜਿ ਅਨੇ ਪਹਰ ਹਥੀਂ ਜੋਤੀ ਰਹੈ^{੧੮} ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਆਗੈ। ਐਸੀ ਦਿੜਤਾ^{੧੯} ਹਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਕੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਧਰਤੀ ਕਾ ਜੈਸਾ^{੨੦} ਧੀਰਜੁ ਕਰੈ ਅਰੁ ਗਗਨੁ^{੨੧} ਜਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਗਿਆਨੁ ਅਗੋਚਰੀ ਕੀ ਚਾਲ ਚਲੈ। ਅਗੋਚਰੀ ਚਾਲ ਕੈਸੀ ਚਲੈ ਜਿ ਗੁਮਾਨੁ ਮਿਟਾਵੈ, ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰੁ ਮਿਟਾਵੈ, ਨਿੰਦਿਆ ਖੁਦੀ ਮਿਟਾਵੈ; ਗਿਆਨ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਰਹੈ; ਐਸੀ ਕਲਾ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦ ਕਉ ਨਮਾਵੈ। ਜਿ ਕੋਈ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦ ਕਉ ਕਮਾਵੈ, ਸੋਈ ਪਾਰ ਪੜੈ। ਹਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਮਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਲ ਚਲੈ; ਸੋਈ

^੧ਫੁੱਟ ਪਏ, ਟੁੱਟ ਪਏ। ^੨ਮੰਤ-ਮਤ, ਸਾਧ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ। ^੩ਅਰਥਾਤ-ਮਸਾਨਾਂ (ਮਤੀਆਂ) ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੋਗ-ਸਾਧਨ ਕਰੇ। ^੪ਅਰਥਾਤ-ਕੁੰਡਲਿਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਖਟ (ਛੇ) ਚਕ੍ਰ, ਮੂਲਾਧਾਰ ਚਕ੍ਰ,

ਸ੍ਵਾਧਿਸਠਾਨ ਚਕ੍ਰ, ਮਣਿ ਪੂਰ ਚਕ੍ਰ, ਅਨਾਹਤ ਚਕ੍ਰ, ਵਿਸ਼ੁਧ ਕੜ ਤੇ ਆਗਜਾ ਸੰਕ੍ਰ ਨੂੰ ਜੋਗ-ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਰਧ (ਹੇਠਾਂ) ਤੋਂ ਉਰਧ (ਉਪਰ) ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੋਇਆ ਦਬਮ ਦ੍ਵਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਸਿਥਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਆਕਾਸ਼ ਚਾਤ੍ਰਨ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਰਹੱਸ ਹੈ। ^੫ਮੁਕਤਿ ਹੋਇਆ। ^੬ਹਿਰਦਾ।

ਪਰ ਏਥੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਉਹਨਿ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ‘ਆਰਜਾ (ਆਯੁ)। ^੭ਹੱਥ, ^੮ਸ਼ਰੀਰ। ^੯ਬਣਾਇਆ।

^{੧੦}ਧਰਤੀ। ^{੧੧}ਆਕਾਸ਼। ^{੧੨}ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਕਲਾ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ^{੧੩}ਕਿਤਨੇ ਲੋਕੀ

^{੧੪}ਆਯੁ, ਉਮਰ। ^{੧੫}ਹਨ ਕਟੇ। ^{੧੬}ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ। ^{੧੭}ਉਤਨਾ ਚਿਰ। ^{੧੮}ਹੱਥ ਜੋਤੀ ਰੱਖੇ!

^{੧੯}ਮਜ਼ਬੂਤੀ, ਪਕਿਆਈ। ^{੨੦}ਧਰਤੀ ਵਰਗਾ। ^{੨੧}ਆਕਾਸ਼।

ਸ਼ੇਰ ਹੋਇ ਸੋਈ ਭਲਾ ਅਤੀਤ, ਤਿਸ ਹੀ ਕੰਉ ਹਮ ਕਹਹਿ ਜਿ ਏਹੁ ਉਧਰਿਆ । ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦ ਪੀਛੈ ਜੀਉ ਉਧਰਤੇ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੀ ਗਣਤੀ ਨਾਹੀ^੧ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਸਿਧਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਕੀ ਜੋਤਿ ਜਿ ਇਨਾਂ ਮਨੁਖਾਂ ਕੰਉ ਪ੍ਰਗਾਸੈ ਸਿ ਕਿਤੁ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੈ ? ਏਹੁ ਹਮ ਕੰਉ ਬਤਾਈਐ” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ—

ਮਮਤਾ ਮਾਰਿ ਹਉਮੈ ਸਭੁ ਖੋਵੈ^੨ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਹਮਾਰੀ^੩ ॥ ੨ ॥
ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਮਮਤਾ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਮਾਰੇ, ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਖੋਇ ਦੂਰਿ ਕਰੈ ਤਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹਿ ਛਾਇ ਰਹੈ” । ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਤੈ^੪ ਜੀ, ਮਨਸਾ ਜਿ ਤੁਮਾਰੀ ਠਹਿਰਾਵਤੀ ਹੈ ਸਿ ਕਿਸੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਠਹਿਰਾਵਤੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ:—

ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੩ ॥
ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਮਨਸਾ ਹਮਾਰੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦ ਕੈ ਜੋਰ ਰਹਤੀ ਹੈ । ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਕਰਿ, ਆਸਾ ਨਿਵਾਰਿ^੫ ਕਰਿ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦ ਮਹਿ ਮਨਸਾ ਠਹਿਰਾਵਤੀ ਹੈ” । ਤਬ ਸਿਧੀ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਹਮਰੇ ਪੰਥ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ਕੈ ਗਲਿ ਸਿੰਝੀ ਬਾਂਧੀਤੀ ਹੈ ਉਸੁ ਸਿੰਝੀ ਕਾ ਸਬਦੁ ਘਰ ਘਰਿ ਸੁਨੀਤਾ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਤੇ ਜਾਇ ਜੋਗੀ ਜਾਨੀਤਾ ਹੈ । ਤੁਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਮਹਿ ਕਿਆ ਸਿੰਝੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਿੰਝੀ ਸੁਰਤਿ ਅਨਾਹਦੁ ਵਾਜੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੪ ॥
ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਸਿੰਝੀ ਹਮਾਰਾ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸੁਰਤਿ ਸਾਥਿ ਜਿ ਬਜਤਾ ਹੈ । ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਝਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਗਾਈਐ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ । ਸੁ ਸਭੁ ਸ੍ਵਨ ਮਹਿ ਸੁਨੀਐ । ਜਿਤਨੀ ਘਟੀ^੬ ਸੁਨੀਐ ਤਿਤਨੀ ਘਟੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਟਤੀ ਹੈ । ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਸਬਦ ਕੀ ਹਮਾਰੈ ਸਿੰਝੀ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ” ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ । ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਜਿ ਅਗਨਿ ਹੈ ਸਿ ਤੁਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਮਹਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਰਜਾਰਿਤੀ ਹੈ^੭ ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਨੀਐ ਜੀ—

ਪਰਪੰਥ ਬੇਣੁ^੮ ਤਹੀ ਮਨੁ ਰਾਖਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਪਰਜਾਰੀ^੯ ॥ ੫ ॥
ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਅਨਾਹਦ ਜਿ ਸਬਦੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਸਬਦਿ ਕੈ ਜੋਰ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਅਨਾਹਦ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ^{੧੦} ਹੈ । ਹਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਕਾ ਗਿਆਨੁ ਇਉਂ ਕਹਤਾ ਹੈਂ ਜਿ ਜਿਤਨੇ ਘਟਿ^{੧੧} ਹੈ ਤਿਨਾਂ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ ਹਮ ਸਰਬ ਕੇ ਸੇਵਕ ਹੈਂ । ਹਮ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇਜੁ^{੧੨} ਕਿਸੁ ਸਾਥਿ ਕਰਹ ? ਇਹੀ ਜਾਨ ਕਰਿ ਨਿਰਵੈਰੁ ਰਹਤੇ ਹੈਂ” । ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਬਹੁਤਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਕਾਇਆਂ ਜਿ ਗੁਰੂ^{੧੩} ਹੈ ਸਿ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਆਧਿਆਰਾ^{੧੪} ਹੈ, ਮਾਟੀ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਹਉਮੈ ਸੋਖੈ’ । ^੨ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤੁਮਾਰੀ’ । ^੩ਹਟਾਇ, ਹਟਾ । ^੪ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ । ^੫ਪ੍ਰਜੁਲਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ^੬ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਪੰਚ (ਸੰਸਾਰ) ਨੂੰ ਬੇਣ (ਬੀਣਾ) ਬਣਾ ਕੇ । ^੭ਉਥੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਅਗਨਿ ਪ੍ਰਜੁਲਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ^੮ਏਕੋ ‘ਪ੍ਰ ਜਾਨੀ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ‘ਨਿਵਾਰੀ’ (ਹਟਾਈ ਜਾਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀ) ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ^੯ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਘਟ ਅਥਵਾ ਹਿਰਦੇ । ^{੧੦}ਗੁੱਸਾ, ਕੁੱਧ । ^{੧੧}ਕੋਟ, ਕਿਲ੍ਹਾ । ^{੧੨}ਅਨੂਰਾ ।

ਜਿਹੈ ਸਿ ਅੰਧੀ ਹੈ। ਉਜਾਲਾ ਤਉ ਚਾਹੀਐ, ਉਜਾਲਾ ਅੰਧਿਆਰੇ ਮਹਿ ਕਾਹੇ ਕਾ ਹੋਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਪੰਚ ਤਤੁ^੧ ਮਿਲਿ ਅਹਿਨਿਸਿ^੨ ਦੀਪਕੁ^੩ ਨਿਰਮਲੁ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰੀ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਏਹੁ ਜਿ ਪੰਚ ਤਤੁ ਹੈ ਦੇਹੀ ਮਾਹਿ, ਏ ਦੀਪਕ ਹੈ ਤਿਨ ਮਾਹਿ ਅਪਾਰ ਜੋਤਿ ਨਿਰਮਲੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕੇ ਉਜਾਰੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਭਤਾ ਹੈ। ਇਨ ਮਹਿ ਜਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸਿ ਮਹਾ ਨਿਰਮਲੁ ਅਪਾਰੁ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਜੋਤਿ ਜਾਗਤੀ ਹੀ ਰਹਤੀ ਹੈ। ਪੁਰਖਹੁ ! ਇਸ ਹੀ ਜੋਤਿ ਕਾ ਚਾਵਨਾ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਹਮਾਰੇ ਜੋਗ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਕਿੰਗੁਰੀ^੪ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਬੜੇ^੫ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਹੋਤੇ ਹੋ ਦੁਇ, ਤਿਸੁ ਸਾਥ ਕਿੰਗੁਰੀ ਬਜਾਵਤੇ ਹੈਂ। ਤੁਮਰੇ ਕਿੰਗੁਰੀ ਜਿਹੈ ਸਿ ਕਵਨੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਰਵਿ ਸਸਿ^੬ ਲਉਕੇ^੭ ਇਹੁ ਤਨੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨਿਰਾਰੀ^੮ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਪੁਰਖਹੁ ! ਸੂਰਸੁ ਅਰੁ ਚੰਦੁ ਜਿਹੈ ਦੁਇ ਸਿ ਏਈ ਹਮਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਹੈ, ਏਹੁ ਜਿ ਦੇਹੀ ਹੈ ਸਿ ਕਿੰਗੁਰੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਜਿ ਸਬਦੁ ਹੈ ਫੂਦਿਨ ਰੈਣਿ ਏਹੁ ਬਜਤਾ ਹੀ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਮਹਮਾ ਅਪਾਰੁ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਂ, ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਹਮਰੇ ਜੋਗ ਕੇ ਪੰਥ ਮਹਿ ਕਿਸੀ ਭਲੇ ਬਾਬੂ ਕੀ ਨਗਰੀ ਆਸਣ ਬਾਧਤੇ ਹੈਂ ਜੀ, ਬੈਠੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਕਾ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਵਤੇ ਹੈਂ। ਤੁਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਕਾ ਕਵਣੁ ਆਸਣੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਸਿਵ ਨਗਰੀ ਮਹਿ^੯ ਆਸਣੁ ਅਵਸੁ^{੧੦} ਅਲਖ ਅਗੰਮ ਅਪਾਰੀ ॥ ੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਸਿਵ ਕੀ ਜਿ ਨਗਰੀ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਅਤੀਤ ਕਾ ਆਸਣੁ ਹੈ, ਨ ਕੋਈ ਦੁਖਾਵਣਾ ਨਾ ਆਪਿ ਦੁਖਣਾ, ਸਿਵ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਗਰੀਬੀ ਹੀ ਪਕੜਿ ਰਹਣਾ। ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਸਿਵ ਕੀ ਨਗਰੀ ਮਾਹਿ ਬਸਿ ਕਰਿ ਅਲਖੁ ਜਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਜਿ ਅਗੰਮੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ਅਪਾਰੁ ਉਹੀ ਸਿਮਰਣਾ, ਉਹੀ ਚੇਤਣਾ, ਹਮਾਰੀ ਬੈਸਨ ਕੀ ਨਗਰੀ ਏਹੁ ਹੈ ਅਤੀਤ ਮਾਰਗ ਕੀ”। ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਾਇਆ ਜਿ ਨਗਰੀ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਾ ਰਾਜਾ ਕਵਣੁ ਹੈ ? ਤਿਸੁ ਕੇ ਆਗੈ ਬਜੀਰੁ ਪੰਚ ਕੇਸੇ ਹੈ ? ਕਿਆ ਬੀਚਾਰੁ ਕਰਤੇ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਪੰਚ ਬਸਹਿ ਬਿਚਾਰੀ^{੧੧} ॥ ੯ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਏਸੁ ਨਗਰੀ ਕਾਇਆ ਕਾ ਮਨੁ ਹੀ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਕੇ ਆਗੈ ਪੰਚ ਜਿਹੈ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਸੀਲੁ ਸੰਜਮੁ, ਇਨਹੁ ਪੰਚਹੁ ਕਾ ਚਲਾਇਆ ਚਲਤਾ ਹੈ।

^੧ਅਪ (ਪਾਣੀ), ਤੇਜ (ਅਗਨਿ), ਵਾਯੂ (ਪੋਣ), ਪ੍ਰਿਥਵੀ (ਧਰਤੀ), ਆਕਾਸ਼-ਇਹ ਪੰਜ ਤਤ ਹਨ।

^੨ਦਿਨ ਰਾਤ।

^੩ਦੀਵਾ।

^੪ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਤਾਰੀਆ, ਕਿੰਗ।

^੫ਤੂੰਬੇ।

^੬ਰਵਿ

(ਸੂਰਜ) ਤੇ ਸਸਿ (ਚੰਦ੍ਰਮਾ)।

^੭ਤੂੰਬੇ।

^੮ਨਿਰਾਲੀ।

^੯ਚਿਤਾਰਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਾਂ।

^{੧੦}ਸਿਵ (ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ) ਨਗਰੀ ਵਿਚ।

^{੧੧}ਹੈ ਅਵਸੁਤ !

^{੧੨}ਪੰਜ ਸੁਭ ਗੁਣ।

ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕੀਆ, ਪਣੁ ਜੀ ਰਾਜਾ ਨਿਆਉਂ ਕੈਸਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੈ ਅਦਲਿ ਲੋਕੀ ਬਸਤੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸਬਦਿ ਰਵੈ ਆਸਣਿ ਘਰਿ ਰਾਜਾ ਅਦਲੁ ਕਰੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥੧੦॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ ! ਕਾਇਆ ਕਾ ਜਿ ਰਾਜਾ ਹੈ ਸਿ ਸਬਦ ਕੇ ਘਰਿ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਸੁ ਸਬਦ ਕੀ ਚਾਲ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਰਾਜ ਕਮਾਤਾ ਹੈ । ਸਬਦ ਕੈ ਬੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਦਲੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਇਸੁ ਅਦਲ ਸਿਉਂ ਲੋਕੀ ਕਾ ਗੁਣ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਨਗਰੀ ਸੁਖੀ ਬਸਤੀ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਿਧ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਾਲ ਕੰਉ ਬੰਦਤੇ ਹੈਂ । ਤੁਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਮਹਿ ਭੀ ਹੈ ਏਹੁ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਬਾਂਰਣ ਕੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ^੧ ਕਹੇ ਕਹਿ ਬਪੁਰੇ^੨ ਜੀਵਤ ਮੂਆ ਮਨੁ ਮਾਰੀ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਕਾਲੁ ਅਰੁ ਅਕਾਲੁ ਕਵਣੁ ਬੀਚਾਰੇ । ਏਕਸ ਕੰਉ ਮਾਰਹਿ, ਏ ਜਿ ਮਾਰਤੇ ਹੈਂ ਸਿ ਜੀਵਤੇ ਕੰਉ ਮਾਰਤੇ ਹੈਂ । ਸਬ ਏਹੁ ਜੀਵਤਾ ਹੀ ਮੂਆ ਤਬ ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ ਅਰੁ ਬਿਕਾਲੁ ਕਿਸ ਕੰਉ ਮਾਰਹਿ । ਪੁਰਖਾ ! ਈਹਾਂ ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਕਾ ਜੋਰੁ ਨਾਹੀਂ ਲਾਗਤਾ ਅਤੀਤ ਮਾਰਗ ਮਹਿ । ਬੋਲਹੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਰਾਮੁ ਵਾਹਗੁਰੂ” । ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਹਮਰੇ ਸਿਧਾਂ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਅਵਰੁ ਕਰਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਹਮ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੀ ਗੋਈ^੩ ਹੈ ਸੋਈ ਗੋਰਖੁ ਹੈ^੪ । ਤੁਮਰੇ ਅਤੀਤ ਬੇਸਨਉ ਕਾ ਕਿਆ ਮੰਤ੍ਰ^੫ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਇਕੁ ਮੂਰਤਿ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਾਰੀ ॥੧੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਹਮਰੇ ਬੈਸਨੋ ਕੇ ਮਤ ਮਾਹਿ ਇਉਂ ਹੈ, ਕਰਤਾ ਹੈ ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਕਰਤਾ ਪਣੁ ਅਵਰਿ ਆਕਾਰੀ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਂ ਦੇਉ । ਓਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਰੁ ਬਿਸਨੁ ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਦੇਉ । ਏਹਿ ਜਿ ਹੈਨਿ ਸਿ ਏਕਾ ਹੀ ਮੂਰਤਿ ਹੈਨਿ, ਏਹਿ ਨਿਰੰਜਨ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਾਹੀਂ; ਨਿਰੰਜਨ ਕੇ ਏਹਿ, ਇਨ ਕਾ ਨਿਰੰਜਨੁ । ਕਰਤੇ ਮਹਿ ਏਹਿ, ਇਨ ਮਾਹਿ ਰਹਤਾ । ਹਮਾਰੇ ਅਤੀਤ ਮਾਰਗ ਮਾਹਿ ਏਹੁ ਹੈਂ ਜੀ, ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਹਮਾਰੇ ਜੋਗੀ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਕਾਇਆ ਕੰਉ ਸੋਧਤੇ ਹੈਂ; ਨਾਂਗੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ; ਬਰਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ; ਏਹੀ ਕੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਭਉ ਸਾਗਰ ਤਰਨ ਕੀ ਨਿਮਤਿ । ਤੁਮਾਰੇ ਕਵਨੁ ਸਾਧਨਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਕਾਇਆ ਸੋਧਿ ਤਰੈ ਭਵ ਸਾਗਰ^੬ ਆਤਮ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੀ ॥੧੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਕਾਇਆ ਸੋਧੀ ਭਵਸਾਗਰੁ ਨਾਹੀਂ

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਬਿਕਾਲ’ ।

^੨ਬੇਚਾਰੇ ।

^੩ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਧਰਤੀ ।

^੪‘ਗੋਰਖੁ ਸੋ ਜਿਨਿ

ਗੋਇ ਉਠਾਲੀ ਕਰਤੇ ਬਾਰ ਨ ਲਾਗੈ’ । (ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧) ।

^੫ਮੰਤ੍ਰ, ਕਲਾਮ ।

^੬ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ।

ਤਰੀਤਾ ਬਿਨਾਂ ਆਤਮੇ ਚੀਨੇ ਤੇ। ਜਬ ਆਤਮੇ ਕਉ ਸੋਧੇ, ਨ ਕਿਸੀ ਕਉ ਦੁਖ ਦੇ ਨ ਦੁਖਾਵੈ, ਨ ਆਪਿ ਤਪੈ ਨ ਕਿਸੀ ਕਉ ਤਪਾਵੈ, ਸਕਲ ਆਤਮਾ ਤਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰਿ ਜਾਣੇ ਤਬ ਹੀ ਭਵਸਾਗਰ ਕਉ ਤਰੈ। ਬੋਲਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਬਾਰਹ ਬਰਸ ਜੋਗ ਕੀ ਮਿਰਜਾਦਾ ਹੈ। ਬਾਰਹ ਬਰਸ ਜੋਗੁ ਤਪਸਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਜਾਇ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਪਾਵਤੇ ਹੈ। ਤੁਮਾਰੈ ਅਤੀਤ ਪੰਥ ਕੀ ਕਿਆ ਮਿਰਜਾਦਾ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਰਬ^੧ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਰਵਿਆ^੨ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥ ੧੪ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ! ਹਮਾਰੈ ਜਉ ਪੂਰਨੁ ਨ ਹੋਇ ਤਬ ਲਗ ਦੁਖ ਸੋਧਨ ਹੋਇ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਸੁਖੀ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਏ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੈ ਪ੍ਰਤਾਪਿ ਕੋਟ^੩ ਤਪਸਿਆ, ਕੋਟ ਤੀਰਥ ਕੇ ਫਲ ਲਾਗੈ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ^੪, ਗੁਰੂ ਕਾ ਜਿ ਸਬਦੁ ਅੰਤਰ^੫ ਆਇਆ ਤਿਸ ਤੇ ਗੁਣ ਹੁਆ। ਬੋਲਹੁ ਰਾਮੁ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਸਿਧੀ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਜਿ ਏਹੁ ਮਨੁਖ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਸਿ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਕਿ ਏਸੁ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ ਲੇਤਾ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਗੁਣ ਦਾਤਾ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਰੀ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ! ਮੇਲਤਾ ਆਪੇ ਹੈ ਉਹੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨੁ ਗੁਣ ਕਰਣਹਾਰਾ, ਪਣੁ ਕਿਛੁ ਏਸ ਤੇ ਭੀ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਏਸ ਕੀ ਹਉਮੈ ਜਾਇ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਮਨ ਤੇ ਮਾਇਆ ਕੀ ਮਿਟਾਵੈ ਤਬ ਹੀ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਪਾਵੈ। ਬੋਲਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸਾ ਕਵਨ ਭਗਤਿ ਹੈ? ਸਭਨਾ ਭਗਤੀ ਮਹਿ, ਸਭਸ ਕਰਣੀ ਮਹਿ ਸਾਰੁ ਕਰਣੀ ਕਵਣ? ਜਿਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਇਸ ਕਉ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਸਾ ਕਵਨੁ ਸੇਵਾ ਹੈ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ—

ਤੈ ਗੁਣ ਮੇਟੈ ਚਉਬੈ ਵਰਤੈ ਏਹਾ ਭਗਤਿ ਨਿਰਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥

ਮਨੁਆ^੬ ਅਸਥਿਰੁ ਸਬਦੇ ਗਾਤਾ ਏਹਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ॥ ੧੭ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ! ਤ੍ਰਿਹੁ^੭ ਗੁਣਾ ਮਹਿ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਾ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਮਾਹਿ ਭਗਤਿ ਨਾਹੀ ਹੋਤੀ, ਭਗਤਿ ਹੈ ਜਿ ਚਉਬੈ ਗੁਣ ਮਹਿ ਹੈ, ਚਉਬੈ ਗੁਣ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿ ਸਚੁ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣਹੁ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬੁਠੁ ਹੈ। ਜਿ ਬੁਠੁ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਕਉ ਨਾਹੀ ਭਾਵਤਾ ਸਚ ਭਾਵਤਾ ਹੈ। ਪੁਰਖਹੁ ਸਚ ਕੀ ਭਗਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਪਿਆਰੀ ਹੈ। ਸਬਦਿ ਸਾਥਿ ਮਨੁ ਨਿਹਚਲੁ ਰਹੈ, ਅਵਰ ਠਵਰ ਛੋਲੈ ਨਾਹੀ,

^੧ਜਾਣੇ ਤੇ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸਦਾ’।

^੩ਰਮਿਆ, ਧਸਿਆ।

^੪ਕੌੜ।

^੫ਗੁਰੂ ਦੀ

ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

^੬ਅੰਤਰਾਤਮੇ ਵਿਚ।

^੭ਮੇਲਦਾ।

^੮ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਥੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ

ਤੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ—‘ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗ ਸਬਦਿ ਆਤਮੁ ਗੀਨੈ ਹਿਰਦੈ ਏਕੁ ਮੁਰਾਰੀ ॥੧੭॥

‘ਤਿਨ ਗੁਣ—ਸਤ੍ਰੇ, ਰਜੇ, ਤਮੇ।

ਸਬਦ ਹੀ ਸਿਉਂ ਰਚੈ ਤਾਂ ਪੁਰਖਾ ! ਸਭਸ ਕਰਣੀ ਮਾਹਿ ਏਹੀ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ^੧ ਹੈ । ਸਭ ਸੇਵਾ ਮਹਿ ਏਹੀ ਸੇਵਾ ਬਡੀ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਜਿ ਬੇਦ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿ^੨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਏਹੀ ਬਸਤੁ ਸਾਰੁ ਹੈ ਕਿ ਅਵਰੁ^੩ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਬੇਦੁ ਬਾਦੁ ਨ ਪਾਖੰਡੁ ਅਉਧੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੧੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਬੇਦ ਮਹਿ ਜਿ ਪਾਖੰਡੁ ਮਾਰਗੁ ਕਹਿਆ ਹੈ ਜਿ ਉਹੁ ਭੀ ਸੋਮ ਪਾਕੁ ਵਸਤੁ ਹੈ^੪, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕੈ ਬੀਚਾਰ ਚਲੈ ਤਉ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕੀ ਸੁਸਟਿ^੫ ਹੈ, ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਚਾਲ ਚਲੈ-ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਸਾਰੁ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕੀ ਜਿ ਚਾਲ ਹੈ ਜਿ ਕਿਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵੈ ਅਉਧੁ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੧੯ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਚਾਲਿ ਸਬਦੁ ਬਤਾਵਤਾ ਹੈ ਅਵਧੁ ! ਜਿ ਜੋਗ ਮਾਰਗ ਕੀ ਚਾਲ ਬਤਾਵਤਾ ਹੈ । ਕਵਨ ਸੰਜੋਗਿ ? ਜਤੁ ਰਖਣਾ, ਜਾਗਤ ਰਹਣਾ, ਅਲਪ ਅਹਾਰੁ ਠਰਣਾ-ਖਾਣਾ, ਮਲਪੁ^੬ ਬੋਲਣਾ । ਏਡ ਬਚਨ ਬੋਲਣੇ, ਏਹੀ ਸਬਦ ਕੀ ਚਾਲ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਹੈ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ਹੈ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ? ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੈ ਅਉਧੁ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੦ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਜੋਗ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਕਾ ਏਹੁ ਵੀਚਾਰੁ ਹੈ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਉ ਹੀ ਜੋਗ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਪਾਵੈ । ਏਹੀ ਜੋਗੀ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ ਜੀ” । ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਪ੍ਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਜਗੁ ਭਵਜਲੁ^੭ ਹੈ ਅਰੁ ਏਹੁ ਭਵਜਲੁ ਕਹੀਤਾ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕੀ ਠਵਰ ਕਵਨੁ ਭਵਜਲੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਭਵਜਲੁ ਹੈ ਅਉਧੁ ਸਬਦਿ ਤਰੈ ਕੁਲ ਤਾਰੀ ॥ ੨੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਏਸੁ ਭਵਜਲ ਕੀ ਏਹੀ ਠਵਰ ਭਵਜਲੁ ਹੈ । ਜਿ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮੋਹੁ ਹੈ ਜਿ ਏਸ ਕਉ ਏਹੀ ਭਵਜਲੁ ਹੈ । ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮੋਹ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਏਹੁ ਲੁਤਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਓਸੁ ਭਵਜਲ ਮਹਿ ਪਾਣੀ ਡੋਬਤਾ ਹੈ ਏਸੁ ਭਵਜਲ ਮਹਿ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮੋਹੁ ਡੋਬਤਾ ਹੈ । ਓਸੁ ਭਵਜਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਜਿ ਕੋਈ ਬਹਿਬੈ^੮ ਚੜੈ ਸੋਈ ਪਾਰਿ ਪੜੈ । ਅਧੁ ਜਿ ਏਸ ਜਗਤੁ ਭਵਜਲ ਮਾਹਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਉ ਲਾਗੈ ਸੋਈ ਪਾਰਿ ਪੜੈ । ਏਲਹੁ ਪੁਰਖਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

^੧ਸੁਸਟ, ਚੰਗੀ ।

^੨ਵੇਦ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ।

^੩ਹੋਰ ।

^੪ਸੂਯੇ ਪਾਕ, ਆਪੇ ਪਕਾਈ ਵਸਤੁ ।

^੫ਬਹੁਤ ਬੋੜਾ ।

^੬ਭੈ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਜਲ ।

^੭ਜਹਾਜ ਉੱਤੇ, ਬੇੜੀ ਉੱਤੇ ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ, ਏਹੁ ਜਿ ਜੁਗੁ ਹੈ ਕਲਿਜੁਗੁ ਸਿ ਮਹਾਂ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ, ਨਿਕਸੈ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ? ਕਲਿ ਜਿ ਹੈ ਮਿ ਸਕਤੀ ਹੈ, ਏਹੁ ਹੀਣਾ ਹੈ ਜੀ, ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਿਣੈ ?”
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸਬਦਿ ਸੂਰ ਜੁਗ ਚਾਹੇ ਅਉਧੂ ਬਾਣੀ ਭਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥੨੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਏਹੁ ਆਪਣੈ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀਂ ਕਲਿ ਕਉ ਜਿਣੈ ਸਕਤਾ। ਸਬਦੁ ਜਿ ਹੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾਂ ਕੀ ਬੀਚਾਰਿ ਦੇਖੁ, ਸਬਦੁ ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਸੂਰਾ ਹੈ, ਸਬਦ ਕੈ ਜੋਰਿ ਕਲਿ ਕਉ ਏਹੁ ਜਿਣੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ”। ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਲਿਹਾਰਿ ਸਾਂ, ਏਹੁ ਤਉ ਮਾਇਆ ਵਲੋਟਿ ਕਰਿ ਆਪਣੈ ਕੂਪ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ਨਿਕਲੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕੂਪ ਤੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਏਹੁ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਅਉਧੂ ਨਿਕਸੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥੨੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਏਹੁ ਮਨੁ ਤਉ ਮਾਇਆ ਕੇ ਕੂਪ ਮਹਿ ਭਾਲਿਆ ਹੈ, ਪਣੁ ਏਸੁ ਕਉ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਏਸੁ ਕੂਪ ਤੋ ਕਾਢੈ। ਸਬ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨਮਾਲੈ ਤਬ ਹੀ ਨਿਕਸੈ। ਬੋਲਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ”।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਿਛੁ ਏਸ ਕੈ ਹਥਿ ਭੀ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਿ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ੨੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਏਸ ਕੈ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ, ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਸਭਿ ਪਾਪ ਏਸ ਕੇ ਮੋਟਿ ਕੈ ਮਿਲਾਇ ਲਏ। ਉਹੁ ਐਸਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਹਮਿ ਭੀ ਉਸ ਹੀ ਕੀ ਸਰਨਿ ਪੜੇ ਹੀ, ਜਿਵੇ ਜਾਣੈ ਤਿਵੇ ਕਰੈ”। ਤਬ ਸਭਨਹੁ ਸਿਧਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਪੰਨਿ ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਵਾਹੁ ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਜਿਨਿ ਕਲੀ ਕਾਲਿ ਮਹਿ ਸਚ ਕੀ ਭਗਤਿ ਦਿਤੀ ਹੈ ਸਿ ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ! ਸਕਲ ਸਾਧੂਆਂ-ਸਿਧਾਂ ਕਉ ਅਦੇਸੁ। ਗੁਰ ਗੁਸਾਈ ਕਉ ਅਦੇਸੁ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਅਦੇਸੁ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕਿਆ ਇਸ ਤੇ ਸੰਜਮੁ ਹੋਵਈ ਕਿਆ ਏਹੁ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥

ਰਾਖਹੁ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਉ ਪਰਿਓ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨਾਇ ॥

ਮਹਾਂ ਕਠਿਨੁ ਬਿਖੁ ਇਸੁ ਤੇ ਲੇਹੁ ਤਰਾਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੧੯॥

¹ਜਿੱਤੇ ।

ਤਮਾਰੀ ॥੨੫॥

²ਜਿੱਤ ।

³ਦਿੱਤੁ ਕੀਤੀ ।

⁴ਖੂਹ ।

⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ।

⁶ਸਿਮਰੇ ।

⁷ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ’

(ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਫੇਰਿ ਸਿਧੀ ਪ੍ਰਭਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ! ਤੈਂ ਕਲਿ^੧ ਕੇਹੀ ਦੇਖੀ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਲਿ ਚੰਗੀ ਦੇਖੀ” । ਕਹੈ, “ਕਲਿ ਮਹਿ ਕੋਈ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਭੀ ਮਿਲਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ ਜੇਹੇ ਹੋਨਿ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਕਲਿ ਕੇ ਤੇਹੇ^੨ ਬੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕਹਤਾ ਹੰਉ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਸਲੋਕ^੩ ਜਿ :-

ਕਲਿ ਹੋਈ ਕੁਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਜੁ ਹੋਆ ਮੁਰਦਾਰੁ^੪ ॥
ਕੂੜਿ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਭਉਕਣਾ ਚੂਕਾ^੫ ਧਰਮੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਜਿਨ ਜੀਵੰਦਿਆ ਪਤਿ^੬ ਨਹੀ ਮੁਇਆ ਮੰਦੀ ਸੋਇ^੭ ॥
ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੈ ਨਾਨਕਾ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਇ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਕਲਿ ਏਹੀ ਜੇਹਾ ਕਤਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਤੇਹੀ ਕਲਿ ਹੋਈ । ਤਿਸੁ ਕੁਤੇ ਕਾ ਖਾਣਾ ਕਿਆ ਹੋਆ ? ਖਾਣਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਹੋਆ । ਕਿ ਵਸਤੁ ਮੁਰਦਾਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਤਿ ਵਸਤੁ ਹਲਾਲੁ ਹੈ ? ਜੇ ਕਿਛੁ ਧਰਮ ਕਾ ਦਮਤਾ^੮ ਹੈ ਜਿ ਹਲਾਲੁ ਹੈ, ਮਿਹਨਤਿ ਕਾ ਦਮਤਾ ਹਲਾਲੁ ਹੈ, ਧਰਮ ਕੇ ਬੇਪਾਰ ਕਾ ਦਮਤਾ ਹੈ ਸੁ ਏਹੁ ਹਲਾਲੁ ਹੈ । ਜਿਤਨਾ ਚਗੋਬਾਜੀ ਕਾ ਦਮਤਾ ਹੈ, ਚੋਰੀ-ਜਾਰੀ ਕਾ ਦਮਤਾ ਹੈ, ਅਨੀਅਤਿ ਅਨਿਆਵ^੯ ਕਾ ਦਮਤਾ ਹੈ, ਗੰਗੀ ਮਹਰਖਾਈ^{੧੦} ਕਾ ਦਮਤਾ ਹੈ, ਬੇਟੀ ਕਾ ਜਿ ਦਮਤਾ ਲਏ ਸੁ ਏਹੁ ਦਮਤਾ ਹਰਾਮੁ ਹੈ, ਏਸੁ ਕੰਉ ਜਿ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿ ਹਰਾਮੁ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਹਰਾਮ ਲਗੇ ਕੁਤੇ ਨੋ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਆਇ ਕੁਤਾ ਚੰਮਤਦਾ ਹੈ ਤ ਉਹੁ ਕੁਤਾ ਓਸੁ ਦੂਜੇ ਕੁਤੇ ਨੋ ਭਉਂਕਦਾ ਹੈ ਜਿ ਤੂੰ ਏਸੁ ਮੇਰੇ ਕਰੰਗ ਉਪਰਿ ਕਿਉਂ ਆਇ ਚੰਮਤਿਆ ਹੈ । ਤਬ ਓਹੁ ਓਹੁਸ^{੧੧} ਕੰਉ ਅਗੇ ਤੇ ਭਉਂਕਦਾ ਹੈ ਜਿ ਤੂ ਕਿਉਂ ਚੰਮਤਿਆ ਹੈ” । “ਕਲਿ ਕਵਣੁ ਹੈ ਅਰੁ ਕੁਤਾ ਕਵਣੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਲਿ ਸੋਂਸਾਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਵਤਾ ਲਬ^{੧੨} ਹੈ । ਲਬ ਕੇ ਲੀਏ ਜਿ ਕੂੜੁ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਕੂੜਿ ਲੜਾਈ ਪੜਤੀ ਹੈ । ਮੁਰਦਾਰੁ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਉਪਰਿ ਏਹੁ ਮਨੁਖੁ ਕੁਤੇ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਪੜਿਆ ਭਉਂਕਦਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਛੋਡਿ ਵੀਆ ਹੈ, ਅਧਰਮ ਉਪਰਿ ਚਿਤੁ ਰਖਿਆ ਲਗਾ ਮਾਇਆ ਕਾ ਲੀਆ ਭਉਕਣੈ । ਜੇ ਜੀਵਿਆ ਤਾਂ ਬੇਪਤਾ^{੧੩}, ਜੇ ਅਗੈ ਗਇਆ ਤਾਂ ਬੇਪਤਾ । ਨਾ ਐਥੇ ਭਲੀ ਸੋਭਾ, ਨ ਅਗੈ ਭਲੀ ਸੋਭਾ । ਈਹਾਂ ਭੀ ਬੁਠਾ ਅਰੁ ਅਗੈ ਭੀ ਬੁਠਾ; ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਏਨਿ ਜੀਵ ਏਹਿ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ਹੋਨਿ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਲਿਖਿਆ ਆਪਣੇ ਕਮਾਏ ਕਾ ਏਹੁ ਮਨੁਖੁ ਸਾਥਿ ਹੀ ਲੀਐ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਜਦਿ ਏਸ ਕਾ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐਗਾ ਤਬ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ^{੧੪} ਕਰੈਗਾ ਸੋਈ ਹੋਇਗਾ । ਪਰੁ ਜੀ, ਇਸੁ ਕੀ ਠਵਰੁ

^੧ਕਲਿਸੁਗ ।

^੨ਤੈਸੇ, ਉਹੋ ਜਿਹੇ ।

^੩ਵਾਰ ਸਾਹੰਗ ਕੀ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ ।

^੪ਰਿਸ਼ਵਤ ਬੇਰੀ,

ਠੱਗੀ, ਚੋਰੀ ਆਦਿ ।

^੫ਖਤਮ ਹੋਇ, ਮੁੱਕਿਆ ।

^੬ਇੱਜ਼ਤ ।

^੭ਖਬਰ ।

^੮ਰੁਪਯਾ-

ਬੈਸਾ ਜਾਂ ਕਮਾਈ ।

^੯ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ।

^{੧੦}ਮਹਰ ਸ਼ਾਹੀ, ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ (ਨਿਕਾਹ)

ਦੀ ਉਹ ਰਕਮ, ਜੋ ਪਤੀ ਵਲੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਕ ਮਿਹਰ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ।

^{੧੧}ਉਸ ।

^{੧੨}ਲਾਜ ।

^{੧੩}ਪੜ (ਵਿੱਛੜ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।

^{੧੪}ਕਰਤਾਰ, ਜਿਰਜਨਹਾਰ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ।

ਕਾਈ ਨ ਹੋਇਗੀ, ਜਬਇਸੁ ਕੇ ਕਰਮਾਂ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਹੋਇਗਾ ਤਉ ਏਹੁ ਨਾਹੀ ਛੁਟਤਾ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀਆ ਭਾਵੈਗਾ ਸੋਈ ਹੋਵੈਗਾ” । ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕੋਈ ਪੁਰਖਾਂ ਮਾਂਹਿ ਪੁਰਖੁ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਾਂਹਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਈ ਧਰਮ ਆਤਮੇ¹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਸਲੋਕੁ ਜਿ:—

ਰੰਨਾ ਹੋਈਆ ਬੋਧੀਆ² ਪੁਰਸ ਹੋਏ ਸਈਆਦ³ ॥
ਸੀਲੁ ਸੰਜਮੁ ਸੁਚ ਭੰਨੀ⁴ ਖਾਣਾ ਖਾਜੁ ਅਹਾਜੁ⁵ ॥
ਸਰਮੁ⁶ ਗਇਆ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਪਤਿ ਉਠਿ ਚਲੀ ਨਾਲਿ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ ਅਉਰੁ⁷ ਨ ਸਚਾ ਭਾਲਿ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਰੰਨਾਂ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਫਾਹੇ ਹਥੀਂ ਹੈਨੈ, ਅਰੁ ਪੁਰਖ ਜਿ ਹੈਨਿ ਸਿ ਫਾਹੇ ਹਥੀਂ ਹੈਨੈ । ਕਿਸੀ ਪਾਸਿ ਸੀਲੁ ਨਾਹੀ, ਨ ਕਿਸੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਪੁਰਖ ਪਾਹਿ⁸, ਸਤੁ ਨਾਹੀ ਰਹਿਆ ਕਿਸੀ ਪਾਸਿ । ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੀ ਅਹਾਜੁ ਖਾਣਾ ਅਰੁ ਪੁਰਸਾ ਭੀ ਅਹਾਜੁ ਖਾਣਾ । ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਧਰਮੁ ਹੋਤਾ ਸੋ ਧਰਮੁ ਉਠਿ ਗਇਆ । ਸੰਸਾਰ ਮਾਂਹਿ ਤੀ⁹ ਸਰਮੁ ਆਪਣੈ ਘਰਿ ਗਇਆ । ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਜੁਗੁ ਬੇਸਰਮੁ ਹੋਆ, ਬੇਟੀ ਬਾਪ ਤੇ ਸਰਮੁ ਨਾਹੀ ਕਰਤੀ, ਭਰਾਉ ਭੈਣ ਤੇ ਸਰਮੁ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ । ਜੇ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ ਸੋਈ ਬੋਲਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਨਾਹੀ ਖਾਣਾ ਸੋਈ ਖਾਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ ਸੋਈ ਕਰਤਾ ਹੈ । ਸਰਮੁ ਮਨ ਤੇ ਉਤਰਿ ਗਇਆ ਹੈ, ਨਿਧਹੁ ਜੀ ! ਏਹਾਂ ਕਲਿ ਕਾ ਭਾਉ¹⁰ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੇਹੇ ਏਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਤਾ ਹੈ ਤੇਹੇ ਏਸ ਕੇ ਸਾਥਿ ਜਾਹਿਗੈ । ਸਚੁ ਕਿਸੀ ਪਾਸਿ ਰਹਿਆ ਨਾਹੀ । ਸਚਾ ਏਕੋ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਚਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ¹¹ ਸਚਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ । ਅਰੁ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਪਾਸਿ ਸਚੁ ਹੈ ਤਉ ਉਹੁ ਭੀ ਕੂੜੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ਕਲਿ ਕੀ ਸਿਰਦਾਰੀ ਕੇ ਵਾਸਤੇ । ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਹੋ ਬਾਹਰਿ ਝੂਠੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰੁ ਝੂਠੁ ਪਤੀਜਤਾ ਹੈ—ਮਰਿ ਨਾਹੀ ਪਤੀਜਤਾ । ਏਤ ਕਰਿਕੇ ਮਾਧੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ । ਪਣੁ ਅਮਰੁ¹² ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਏਵੇ ਹੋ” । ਤਬ ਨਿਧਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ; “ਧੰਨ ਹੋ ਨਾਨਕੁ ! ਧੰਨਿ ।” ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ¹³ ।

ਕਲਿ ਮਹਿ ਪਾਪੀ ਕਰਹਿ ਪਾਪੁ ਸਿਮਰਹਿ¹⁴ ਨਾਹੀ ਨਾਮੁ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨੁ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖ ਸਹਾਮੁ¹⁵ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੧੪ ॥

¹ਜਿਸ ਦੇ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਹੋਵੇ ।   ²ਬੁੱਧ, ਕਮਲੀਆਂ ।   ³ਜ਼ਾਲਿਮ ਬਿਕਾਰੀ ।
⁴ਨੱਸ ਗਈ ।   ⁵ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਣ ਦਾ ਹੱਜ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਖਾਣ ਜੋਗ, ਭਾਵ—ਅਖਾਜ ।   ⁶ਹਿਆਉ ।
⁷ਹੋਰ ।   ⁸ਪਾਸ, ਕੋਲ ।   ⁹ਬੀ ।   ¹⁰ਸੁਭਾਉ, ਪ੍ਰੀਤੀ ।   ¹¹ਹੋਰ ।   ¹²ਹੁਕਮ ।
¹³ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।   ¹⁴ਸਹਿਮ, ਡਰ ।

(ਸ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਫੇਰਿ ਸਿਧੀ ਪ੍ਰਫਿਯਾ, “ਜਿਸੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦੁ ਕੀ ਤੈ ਮੁੰਦਾ ਪਹਿਰੀ ਹੈ ਸਿ ਤੁਮਾਰਾ ਮਾਰਗੁ^੧ ਕੈਸਾ ਹੈ ?
ਓਸ ਕੀ ਚਾਲ, ਰਹਤ, ਜੁਗਤਿ, ਕਿਰਤਿ, ਜਿ ਚਾਲ ਉਸ ਕੀ ਹੈ ਸਿ ਹਮ ਕਉ ਬਤਾਇ ਦੇਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਰਾਮਕਲੀ^੨ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਸਚਿ ਸਬਦਿ ਰਸਿ ਲੀਣਾ ॥ ੧ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ^੩ ਰਹੈ ਏਕ ਲਿਵਲਾਗੀ ਸਾਚੇ ਦੇਖਿ ਪਤੀਣਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਜਿ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਏਹੁ ਪਰਕਿਰਤਿ ਹੈ,
ਏਹੁ ਚਾਲ, ਏਹੁ ਜੁਗਤਿ ਹੈ ਤੁਮਿ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ । ਜਤੀ ਹੈ, ਸਤੀ ਹੈ, ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਸਚੁ ਜਿ ਹੈ ਦ੍ਰਿੜ^੪
ਲੀਆ ਹੈ ਅਰੁ ਕੂੜੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤਜਿ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ਹੈ, ਸਚ ਕੇ ਸਬਦ ਸਾਥਿ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਐਸਾ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ
ਜਿ ਹਰਿ ਜੀ ਉਪਰਿ ਦੁਇਆਲੁ ਹੈ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ । ਅਠੇ ਪਹਰ ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਰੰਗ ਮਹਿ ਮਗਨੁ
ਹੋਇ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨਿ ਉਪਜਤੀ ਨਾਹੀ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿ ਸਚਾ ਹੈ ਸਿ ਸੋਈ ਦਿਸਟਿ^੫ ਆਇਆ ਹੈ
ਉਸ ਕਉ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਆਤਮਾ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ । ਰਾਤਿ ਦਿਨਜਿ ਉਸ ਹੀ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੇ ਧਿਆਨਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ।
ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।”

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿਉਂ ਦਿਸਟਿ ਕਹਾਂ ਜਾਇ ਠਹਰਾਈ
ਹੈ, ਪਰਤੀਤਿ ਕਿਆ ਮਨ ਮਹਿ ਆਈ ਹੈ, ਜਿਹਬਾ ਕਵਣੁ ਸੁਆਦੁ ਲੇਤੀ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਤੀਤਿ
ਕਿਸੁ ਤੇ ਆਈ ਹੈ ? ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਉਤਰੁ ਹਮ ਕਉ ਸਮਝਾਵਣਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਰਹੈ ਗਗਨ ਪੁਰਿ^੬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਮੈ^੭ ਸਰਿ ਅਨਹਤ ਸਬਦਿ ਰੰਗੀਣਾ ॥ ੨ ॥

ਜਤੁ^੮ ਬੰਧਿ ਗੋਪੀਨ^੯ ਭਰਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਸਿਹਵਾ ਟੰਗਿ ਰਸੀਣਾ ॥ ੩ ॥

ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਾਚੇ ਜਿਨਿ ਰਚੁ ਰਾਚੇ ਕਿਰਤੁ ਵੀਚਾਰਿ ਪਤੀਣਾ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਗਿਆਨ ਕਾ ਜਿ ਮਾਰਗੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਮਹਿ
ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਮਾਈ ਹੈ । ਅਨਾਹਦ ਸਬਦਿ ਸਾਥਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਜਤ ਕੀ ਗੋਪੀਨ^{੧੦} ਬਾਂਧੀ ਹੈ ।
ਜਿਹਬਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸੁਆਦੁ ਲੇਤੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਹੈ ਸੁ ਮੁਖ ਕਉ ਉਹੁ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਰਚਨੁ
ਕਰਿ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਲੇਖੁ ਬੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੇਤਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਗੁਰੂ
ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਏਵ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਰਹਤ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਏਕੁ ਮਹਿ ਬਹੁਤੁ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਮਹਿ ਏਕੁ ਹੈ ? ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ

^੧ਪੰਥ ।

^੨ਰਾਮਕਲੀ ਦੱਖਣੀ ਮਹਲਾ ੧ ।

^੩ਏਥੇ ਲਿਖਾਰੀ ਇਹ ਤੁਕ ਛੱਡ ਗਇਆ ਹੈ—

“ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਦੁਇਆਲੁ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਲੀਣਾ” ।

^੪ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰ ।

^੫ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਵਿਚ ।

^੬ਦਸਮ ਦੁਾਰ ਸਹਿਜ-ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ।

^੭ਸਮਸਰ ਅਥਵਾ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।

^੮ਸਹੀ

ਪਾਠ—‘ਸਤਿ’ ।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਕੁਪੀਨ’ ।

^{੧੦}ਕੁਪੀਨ, ਲੰਗੋਟੀ ।

ਕਹੀਐ। ਉਹ ਜਿ ਰਚਨਾ ਕਾ ਧਨੀ ਹੈ ਸਿ ਕਹਾ, ਕਿਸੁ ਠਵਰ ਬਸਤਾ ਹੈ? ਕਿਸੁ ਠਵਰ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਏ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰਚੇ ਹੈ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਏਕ ਮਹਿ ਸਰਬ ਸਰਬ^੧ ਮਹਿ ਏਕਾ ਏਹ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਈ ॥੫॥
ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਲਖਨੁ^੨ ਨ ਜਾਈ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ! ਜਿਤਨਾ ਬਹੁਤੁ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਏਕ ਹੀ ਤੇ ਪਸਰਿਆ ਹੈ, ਰਚਨਾ ਏਕਸ ਕੀ ਹੈ। ਏਕੈ ਮਾਹਿ ਸਭੁ ਹੈ। ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇਖੀ ਹੈ ਅਰੁ ਮੁਖ ਕੰਉ ਭੀ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਹਿ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਰਚੇ ਹੈ ਉਹੁ ਅਖਖੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਉਸ ਕੀ ਗਹਨਿਗਤਿ^੩ ਓਹੋ ਜਾਣੈ। ਪਣੁ ਜੀ ਕਰਣਹਾਰੇ ਕੈ ਅਤੈ ਸਭੁ ਰਚਨਾ ਹੁਣੁ ਹੈ। ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੁ ਬਡਾ ਹੈ, ਬਡੇ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕੇਤਾ ਹੀ ਬਡਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੀ ਰਚਨਾ ਏਹੀ ਬਡੀ ਹੈ ਤਿਸੁ ਰਚਨਹਾਰੇ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਿਆ ਗਣੀਐ। ਬਡੇ ਕੀ ਬੇਨਕ ਭੀ ਬਡੀ ਹੈ। ਬਡਾ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਅਲਖੁ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਲਖਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਜਿਧਹੁ ਜੀ! ਹੈ ਰਚਨਾ^੪ ਹੀ ਮਾਹਿ, ਪਣੁ ਲਖਿਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਬੋਲਹੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਚਾ"।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਪੁਰਖਾ! ਤੇਰਾ ਜਿ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤਿਨਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਾਨੀ ਹੈ ਅਰੁ ਤੁਮ ਕੰਉ ਕਰਿ ਜਨਾਈ ਹੈ, ਜਿ ਤੈ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਕੀ ਬਾਤ ਬੂਝੀ। ਸਚ ਕਾ ਮਹਲੁ ਬਿਨਾ ਧਿਆਨ ਤੇ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ। ਕਿਸੁ ਸਾਬਿ ਤੇਰਾ ਧਿਆਨੁ ਲਾਗਾ, ਜਿਸ ਤੇ ਤੈ ਸਚ ਕਾ ਮਹਲੁ, ਤਖਤੁ ਉਸ ਕਾ ਜਾਨਿਆ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਦੀਪਕ^੫ ਤੇ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਦਿਖਾਈ ॥੭॥
ਸਚੈ ਤਖਤਿ ਸਚ ਮਹਲੀ ਬੈਠੇ ਨਿਰਭਉ ਤਾੜੀ^੬ ਲਾਈ ॥੮॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਣਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ! ਜਿਵ ਦੀਵਾ ਬਲਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਦੀਪਕ ਸਾਬਿ ਹੋਰੁ ਦੀਪਕ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਮਿਲਾਇਆ, ਤਬ ਉਹੁ ਭੀ ਬਲਿ ਉਠਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸਾਬਿ ਉਸ ਕੀ ਭੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਾਸੀ। ਜਿਉਂ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਬੀ। ਤਿਉਂ ਸਿਖ ਕੰਉ ਭੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ, ਗੁਰੂ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੋਤਿ ਸਿਉਂ ਜੋਤਿ ਦੇਖੀ, ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਭਈ, ਨਿਰਭਉ-ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਾ ਜਿ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਸਿ ਸਾਬਿ ਧਿਆਨੁ ਲਾਗਾ। ਉਸ ਧਿਆਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਚ ਕਾ ਮਹਲੁ ਦਿਸਇ ਆਇਆ। ਸਚ ਤਖਤਿ ਉਪਰਿ ਮਨ ਕਾ ਪਰਗਾਸੁ ਹੂਆ ਤਬ ਨਿਰਭਉ ਸਿਉਂ ਧਿਆਨੁ ਕੀ ਤਾੜੀ ਲਗਾਈ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਚਾ"।

ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਪੁਰਖਾ! ਮੇਰੇ ਲਾਗੇ ਬਿਨਾ ਜੋਗੁ ਨਾਹੀ ਕਮਾਈਤਾ^੭ ਜਬ ਜੋਗੁ ਕਮਾਈਐ ਤਬ ਸਹਜੁ ਚਾਹੀਐ। ਸਹਜ ਕੈ ਘਰਿ ਮਨੁ ਤਬ ਹੀ ਆਵੈ ਜਬ ਅਨਹਦ ਕਿੰਗੁਰੀ ਬਾਜੈ, ਤਬ ਸਹਜ ਘਰਿ ਆਵੈ ਜੋਗੁ ਮੀਠਾ ਲਾਗੇ, ਤਬ ਜਾਇ ਏਹੁ ਛੁਟੈ। ਤੁਮ ਪਾਸਿ ਤਉ ਏ ਬਸਤੁ ਨਾਹੀ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਇਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏ ਬਸਤੁ ਲਾਏ ਹੈ ਤੁਮਿ ਨੁਨਹੁ ਜੀ!" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

^੧ਇਕ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਵਿਚ ਇਹ ਸਰਬ (ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵ) ਹਨ। ^੨ਜਾਣਿਆ। ^੩ਜੋ ਲਖਿਆ (ਜਾਣਿਆ) ਨਾ ਜਾਵੇ। ^੪ਗੁਰੂ ਭੇਦ। ^੫ਸਿਧਈ, ਦੁਨੀਆ। ^੬ਦੀਵਾ। ^੭ਸਮਾਪੀ।
^੮ਕਮਾਈਦਾ।

ਮੇਰੇ ਗਇਆ ਬੈਰਾਗੀ ਜੋਗੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਈ ॥੯॥

ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਛੁਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੁ ਸਖਾਈ ॥੧੦॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ -

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਿਧਰੁ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਬੈਰਾਗੀ ਜੋਗੀ ਹੈ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਤਿਸੁ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਮੋਹਿ ਲੀਆ ਹੈ, ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਰੂਪੁ ਦੇਖਤਾ ਹਾਂ । ਅਨਹਦ ਕਿੰਗੁਰੀ ਬਾਜੀ ਜਿ ਮਨ ਕਉ ਸਹਜੁ ਉਪਜਤਾ ਹੈ ਸਿ ਏਸੁ ਘਟਿ ਮਹਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਮ ਕਾ ਅਵਾਜੁ ਆਵਤਾ ਹੈ । ਸਿ ਏਸੁ ਅਵਾਜੁ ਸਿਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸਹਜਿ ਮਹਿ ਆਵਤਾ ਹੈ ਜਿ ਸਭਨੀ ਘਟੀਂ ਉਹੀ ਰਾਮੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈ । ਏਸੁ ਜੀਵ ਕਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਤਬ ਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਬ ਗੁਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪੜਤਾ ਹੈ । ਸੁ ਮੇਰੇ ਗੁਰ ਕਉ ਉਹੀ ਨਿਤਭਉ ਨਾਥ ਹੀ ਕੀ ਟੇਕ ਹੈ, ਅਵਰ ਟੇਕ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ । ਅਰੁ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ ਸਚੁ ਹੀ ਮੀਠਾ ਲਾਗਤਾ ਹੈ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਮੀਠਾ ਲਾਗਤਾ, ਸਚੁ ਹੀ ਸੁਹਾਤਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ, ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਐਸਾ ਹੈ” । ਤਬ ਜਿਧਰੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਹੈਂ, ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ, ਤੇਰੇ ਗੁਰੂ ਕਉ ਅਦੇਸੁ ਹੈ” । ਅਰੁ ਪੰਨਿ ਸਿ ਤੂੰ, ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੁਮ ਕੰਰੇ ਭੀ ਅਦੇਸੁ ਹੈ” । ਤਬ ਸਭਨਹੁ ਸਿਧਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਆਦੇਸੁ ਕੀਆ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਸਲੋਕੁ^੧

ਸਤਿਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਭੰਸੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜਿਸੁ ਸੰਗਿ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ ਆਦੇਸੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਇ ॥ ੧੨੦ ॥

(ਹ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਫੇਰਿ ਸਿਧਾਂ ਸਿਉਂ ਗੋਸਟਿ ਕਰੀ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਫਿਰਿ ਸਿਧਹੁ ਪਰਸਨੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਕਥਾ ਹਮ ਤੈਥੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਹੈ; ਜੇ ਤੁਮ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਹੁ ਤਉ ਭਲਾ ਹੋਇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਕਹੀਐ, ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਉਤਰੁ ਭੇਜੇਗਾ ਸੁ ਕਰੀਐਗਾ” । ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਨਉ ਕੁਲ^੨ ਬੰਦੇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਬੰਦੇ ? ਏਸ ਕਾ ਕੰਹੁ ਜਿ ਅਸਥਿਰੁ ਰਹੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਰਹੈ ? ਏਹੁ ਜਿ ਆਇਆ ਹੈ ਸਿ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਜਾਤਾ ਹੈ ਸੈਂਸਾਰੁ ਸੁ ਕਹਾਂ ਜਾਤਾ ਹੈ ? ਨਿਜ ਨਾਂਇ ਜਿ ਜਾਇ ਬਸੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਇ ਬਸੈ ? ਏਹੁ ਜਿ ਤਤ ਵਸਤੁ ਕਉ ਪਛਾਣੈ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਛਾਣੈ ? ਏਹੁ ਜਿ ਜੂਨੀ ਬਾਹੀਤਾ ਹੈ ਸਿ ਕਿਸ ਪਾਪਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਹੀਤਾ ਹੈ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ

^੧ਸਹਾਇਕ, ਮਿਤ੍ਰ ।   ^੨ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ।   ^੩ਨਮਸਕਾਰ ।   ^੪ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।   ^੫ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ-ਨੌੜ, ਕੰਨ ਆਦਿ ਬਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਛਿਦ੍ਰ ।

ਉਤਰੁ ਹਮ ਕਉ ਸਮਝਾਵਣਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਕੈ ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ^੧ ਬੋਲੀ ਸਲੋਕ ਜਿ:-

ਅਜਰੁ ਜਰੈ ਤ ਨਉ ਕੁਲਬੰਧੁ^੨ ॥ ਪੂਜੈ ਪ੍ਰਾਣ^੩ ਰਹੈ^੪ ਬਿਰੁ ਕੰਧੁ^੫ ॥

ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਆ ਕਹਾ ਇਹੁ ਜਾਇ^੬ ॥ ਜੀਵਤੁ ਮੁਕਤਿ^੭ ਰਹੈ ਨਿਜ ਨਾਇ^੮ ॥

ਹੁਕਮੈ ਬੁਝੈ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਏਹੁ ਪਰਸਾਦੁ^੯ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣੈ ॥

ਹੋਦਾ ਫੜੀਅਗੁ^{੧੦} ਨਾਨਕ ਜਾਣੁ ॥ ਨਾ ਹਉ ਨਾ ਮੈ ਜੂਨੀ ਪਾਣੁ^{੧੧} ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੂਨੀਅਹੁ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਏਕ ਬੇਨਤੀ, ਜਬ ਏਹੁ ਅਜਰੁ ਜਰੈ ਤਬ ਏਹੁ ਨਵਾਂ ਦਰਾਂ ਕਉ ਸੋਧੇ, ਅਜਰੁ ਵਸਤੁ ਜਿ ਹੈਸਿ ਕਾਮੁ ਹੈ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ, ਮੋਹੁ ਹੈ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਹੈ। ਏਹ ਵਸਤੁ ਅਜਰੁ ਹੈ, ਜਬ ਏਹੁ ਅਜਰੁ ਜਰੈ ਤਬ ਨਵੈ ਕੁਲ ਮੁਦੈ ਏਸ ਕੀ ਦੇਹਿ, ਜਿ ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਇ ਸਿ ਕਿਸ ਤੇ ਹੋਇ ? ਜਬ ਏਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਸ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਕੰਧੁ ਪੜੈ ਨਾਹੀ। ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਸ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਿਆ ਹੈ ? ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਸ ਕੀ ਪੂਜਾ ਏਹੁ ਹੈ ਜਿ ਧਰਮ ਮਾਹਿ ਰਹੈ, ਏਸ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਨ ਛੁਟੈ। ਐਸਾ ਜੁਗਤਿ ਰਹੈ ਜੁਗਤਾ ਤਾਂ ਜੀਉ ਜੋ ਭੈ ਮਹਿ ਰਹੈ ਤਉ ਜੋਗੀ ਜੋਗੁ ਜਾ ਤਉ ਹੀ ਜੀਵਿਆ, ਜਬ ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ ਰਹੈ, ਏਤੁ ਏਸ ਕਾ ਦੇਹੁ ਬਿਰੁ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਜਿ ਆਇਆ ਸੁ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ਅਰੁ ਜਾਇਗਾ ਸੁ ਕਹਾਂ ਜਾਇਗਾ ਜੀ ? ਏਹੁ ਜਿ ਆਇਆ ਹੈ ਏਸੁ ਜਹਾਂਨ ਜੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਿਜੁ ਘਰੁ ਹੈ ਤਹਾਂ ਹੀ ਤੇ ਏਹੁ ਆਇਆ ਹੈ, ਏਹੁ ਜਿ ਸੁਕਰਮ ਕਰਤਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਉਹਾਂ ਹੀ ਜਾਇ ਸਮਾਵੇਗਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਿਜ ਘਰਿ ਮਹਿ ਜਾਇ ਸਮਾਵੇਗਾ। ਏਹੁ ਜਿ ਤਤੁ ਵਸਤੁ ਕਉ ਪਛਾਣੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਛਾਣੈ ? ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਉ ਹੀ ਏਹੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ਤਤ ਕਉ ਪਛਾਣੈ, ਅਰੁ ਜਿ ਹੁਕਮ ਮਹਿ ਚਲੈ। ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਕਮਾਵੇ, ਵਰਤੈ ਸਿ ਏਵ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੁਆ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਾਥਿ ਹੁਆ। ਏਸ ਕਾ ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ, ਹੋਤਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਹੁਕਮੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਏਹਾਂ ਜਿ ਕੋਈ ਜੀਉ ਆਇਆ ਹੈ ਸਿ ਜੈਸਾ ਕਮਾਵੇਗਾ ਤੈਸਾ ਪਾਵੇਗਾ। ਹੋਦਾ ਹੀ ਫੜੀਐਗਾ। ਜਿਸੁ ਮਾਹਿ ਹਉਮੈ ਨ ਹੋਇਗੀ, ਸੁ ਜੂਨੀ ਨ ਪੜੈਗਾ। ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਈਵ ਹਮ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬੁਝਾਇਆ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਕਥਾ ਏਵ ਹੈ, ਆਗੈ ਜਾਨਹੁ ਤੁਮ ਜੀ ਜਿ ਸਿਧ ਪੁਰਖ ਹਹੁ। ਪਣੁ ਹਮ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਇਵ ਹੀ ਜਣਾਈ ਹੈ”। ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਆ ਜਿ, “ਪੰਨਿ ਹੋ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪੰਨਿ ਹੋ ਨਾਨਕ ਜੀ !” ਸਕਲੇ ਸਿਧਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੨} ॥

ਆਇਆ ਗਇਆ ਨ ਬੁਝਈ ਨਿਹਚਉ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਬਿਨਸਸੀ^{੧੩}, ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਹੋਇ ॥

ਹਉਮੈ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰੁ ਹੈ ਕਥਹੁ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਧੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਉਂ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਦੂਜੀ ਦੁਬਿਧਾ ਧੋਇ ॥ ੧ ॥

^੧ਵਾਰ ਮਲਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧।

^੨ਨੋ ਕੁਲ (ਗੋਲਕਾਂ-ਨੱਕ, ਮੂੰਹ, ਕੰਨ ਆਦਿ) ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

^੩ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਪੂਜੈ (ਪੁੱਜੇ-ਸਿਰੇ) ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ।

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹੋਵੈ’।

^੫ਏਹ ਰੂਪ ਕੰਧ

ਸਿਥਰ ਅਥਵਾ ਅਜਰ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਕਹਾਂ ਏਹੁ ਜਾਣੁ’।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-

‘ਮਰਤ’। ^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਰਹੈ ਪਰਵਾਣੁ’।

^੯ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

^{੧੦}ਹੋਦਾ-(ਹਉਮੈ)

ਵਾਲਾ-ਹੰਕਾਰੀ) ਫੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

^{੧੧}ਫੇਰ ਨਾ ਹਉ ਤੇ ਨਾ ਮੈ, ਭਾਵ-ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਤੇ ਇਹ

ਜੀਉ ਚੇਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨੀ ਦੇ ਗੋਤ ਵਿਚ ਜਾ ਪਵੇਗਾ।

^{੧੨}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^{੧੩}ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੨੧॥

(ਕ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ

ਗੋਸਟ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਾ ਪੰਥ ਬੜਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਅਬ ਦਰਸਨੁ^੧ ਲੇਹਿ । ਏਸ ਪੰਥ ਮਹਿ ਸਨਕਾਇਕ, ਬ੍ਰਹਮਾਇਕ ਖੋਜਤੇ ਹੈਂ, ਏਹੁ ਪੰਥ ਬੜਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਦਰਸਨੁ ਲੇਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਦਰਸਨੁ ਅਤੀ ਹੀ ਲੀਆ ਹੈ; ਤੁਮ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁਗੇ ਸੁ ਕਿਆ ਦੇਹੁਗੇ ?” ਤਬ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਮ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹਿਗੇ ਸਿ ਕਾਨਹੁ ਮੁੰਦਾ ਬਾਹਰਗੇ । ਉਪਰਿ ਖਿੰਬਾ^੨ ਲੁਗਤਿਅਹੁ ਕੀ^੩ ਦੇਹਿਗੇ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਤਉ ਦਰਸਨੁ ਮੈ ਅਗੈ ਹੀ ਕਾ ਲੀਆ ਹੈ” । ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ, “ਨਾਨਕ ! ਹਮ ਕਉ ਬਾਹਰਾ ਕਾ ਤਉ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਦਿਸਟਿ ਆਵਤਾ, ਪਰੁ ਕਹਿ ਸੁਨਾਇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਆਸਾ ਰਾਗ^੪ ਮਹਿ ਜਿ:—

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਨੈ ਮਹਿ ਮੁੰਦਾ ਖਿੰਬਾ ਖਿੰਮਾ ਹਵਾਵਉ ॥

ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਭਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨਉ ਸਹਜ ਜੋਗ^੫ ਨਿਧਿ^੬ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥

ਬਾਬਾ ਜੁਗਤਾ^੭ ਜੀਉ ਜੁਗਹ ਜੁਗ ਜੋਗੀ ਪਰਮਤੰਤ^੮ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆਨੁ ਕਾਇਆ ਰਜਿ ਭੋਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਗੁਰ ਕਾ ਜਿ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ ਮੁੰਦਾ ਹੈ, ਖਿੰਮਾਂ ਖਿੰਬਾ ਪਹਿਰੀ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਭਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨਤਾ ਹੋਉ । ਤਬ ਸਹਜ ਕੈ ਸਾਥਿ ਜੋਗ ਕੀ ਨਿਧਿ ਪਾਈ । ਜਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕੀਆ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਜੁਗਤਿ ਆਈ, ਤਬ ਏਹੁ ਜੁਗਤੀ ਤੀਕੁ ਜੀਵਿਆ ਜਬ ਏਨਿ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਨੀ । ਪਰਮਤੰਤੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈ । ਜਬ ਏਨਿ ਜੋਗੁ ਪਾਇਆ ਤਬ ਪਰਮ ਤਤ ਕਉ ਪਹੁੰਚਿਆ । ਜਬ ਏਨਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪਾਇਆ ਤਬ ਏਹੁ ਗਿਆਨ ਸਿਉ ਭੋਗੁ ਕੀਆ, ਕਾਇਆ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ ਬਸਿਆ । ਤਬ ਏਹੁ ਨਿਰਮਲੁ ਭਈ ਕਾਇਆ ਗਿਆਨ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ” ।

ਤਬ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿਸੁ ਕਉ ਹਮ ਦਰਸਨੁ ਦੇਤੇ ਹੈਂ, ਤਿਸੁ ਕਉ ਪੜ੍ਹ^੯ ਹਥਿ ਦੇਤੇ ਹੈਂ, ਭੰਡਾ ਹਥਿ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਪੂਏਂ ਕੀ ਬਿਛੂਤਿ^{੧੦} ਲਗਾਵਤੇ ਹੈਂ ਤਬ ਓਹੁ ਜੋਗੀ ਦਰਸਨੁ ਲੇਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਕਉ ਸਭੁ ਕੋਈ ਕਹਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋਗੀ ਕਾ ਪੰਥੁ ਹੈ । ਤਬ ਓਹੁ ਜਾਇ ਕਰਿ ਚਾਰਿ ਘਰਿ ਚੇਤਾਇ ਕਰਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਹਿ ਭੁਗਤਿ

^੧ਗੁਰਮੰਤਰ, ਦੀਖਿਆ । ^੨ਗੋਦਤੀ । ^੩ਲੀਰਾਂ ਦੀ । ^੪ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਬਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਨਾ ਪਰਬਤ ਪਰ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ।
^੫ਸਹਿਜ ਜੋਗ ਆਖਦੇ ਹਨ । ^੬ਖਜ਼ਾਨਾ । ^੭ਜੁਗਤੀ । ^੮ਉਹ ਪਰਮ ਤਤ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਹੈ । ^੯ਪਾੜ, ਠੂਠਾ (ਕਾਸਾ) । ^{੧੦}ਸੁਆਹ ।

ਆਣਿ ਰਖਤਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜੋਗੀ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਹਮ ਏਹੁ ਮਾਰਗੁ ਲੀਆ ਹੈ, ਜਿ ਮੈਂ ਬਸਤੁ ਜੋਗ ਕੇ ਆਗੈ ਹੀ ਲੀਏ ਹੈ, ਪਣੁ ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ”। ਕਹੈ, “ਭਲਾ ਹੋਇ, ਸੁਣਾਈਅਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਪੜ ਵੀਚਾਰੁ ਗਿਆਨੁ ਮਤਿ ਭੰਡਾ ਵਰਮਾਨ ਬਿਭੂਰੰ॥

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਰਹਰਾਸਿ^੧ ਹਮਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਅਤੀਤੰ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਿਧਹੁ ਜੀ ! ਅੰਤਰਿ ਜਿ ਬੀਚਾਰੁ ਹੁਆ ਜਿ ਏਹੁ ਪੜ ਹੁਆ। ਅੰਤਰਿ ਜਿ ਗਿਆਨੁ ਆਇਆ ਜਿ ਏਹੁ ਗਿਆਨੁ ਕਾ ਭੰਡਾ ਹੁਆ। ਮੁਕਰਮ ਕੀ ਜਿ ਕਿਰਤਿ ਲਾਗਾ ਕਰਤੇ ਸਿ ਏਹੁ ਬਿਭੂਤਿ ਹੋਈ। ਹਰਿ ਕੇ ਜਿ ਗੁਣ ਹੈ ਗਾਵੀਤੇ ਜਿ ਏਹੁ ਮੇਰੀ ਰਹਰਾਸਿ ਹੈ। ਪੰਥੁ ਜਿ ਹੈ ਹਮਾਰਾ ਸਿ-ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈ ਅਤੀਤ ਪੰਥੁ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ”।

ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਹਮਾਰਾ ਜੋਗੀਆਂ ਕਾ ਪੰਥੁ ਹੈ ਜਿ ਏਕ ਨਗਰੀ ਕਾਹੁ ਕੀ ਬਾਬੂ ਲੋਕ ਕੀ ਮਹਿ ਆਸਣੁ ਡਾਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਜਹਾਂ ਪਾਹੁ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਾਂ ਮੇਲਿ ਕਰਿ ਧੂਆਂ ਬਾਹਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਗਲਿ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਂਧੀ ਸਿੰਝੀ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਜਦਿ ਕੋਈ ਬਾਬੂ ਲੋਕੁ ਭਿਖਿਆ ਭੁਗਤਿ ਲੇ ਆਵਤਾ ਹੈ, ਪੜ ਪੂਜਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਓਇ ਸਿੰਝੀ ਨਾਦੁ ਪੂਰਤੇ ਹੈਂ। ਸਾਬ ਕੀ ਸਾਬ ਸਬਹਿ ਕੀ ਸਬਾਹਿ^੨ ਸਿੰਝੀ ਬਜਤੀ ਹੈ। ਤੁਮਾਰੈ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਿਆ ਬਿਉਹਾਰੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਸਿਵ ਨਗਰੀ^੩ ਮਹਿ ਆਸਣਿ ਬੈਸਉ^੪ ਕਲਪ ਤਿਆਗੀ ਬਾਦੰ॥

ਸਿੰਝੀ ਸਬਦੁ ਸਦਾ ਧੁਨਿ ਸੋਹੈ ਅਹਿਨਿਸਿ ਪੂਰੈ ਨਾਦੰ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏ ਜੋਗ ਕੇ ਬਸਤੁ ਹਮ ਆਗੈ ਹੀ ਲੀਏ ਹੈ”। ਕਹੈ ਕਿ, “ਜੇ” ਆਸਣੁ ਜਿ ਹਮਾਰਾ ਬੰਧਿਆ ਹੈ ਸਿ ਸਿਉ^੫ ਕੀ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਬਾਂਧਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਲਪਨਾ ਹੈ ਗਿਆਨ ਜਲਾਇ ਦੂਰਿ ਕਰੀ ਹੈ-ਤਿਸੁ ਕਾ ਧੂਆਂ ਬਾਹਿਆ^੬ ਹੈ। ਅਰੁ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਿ ਸਿੰਝੀ ਕੀ ਠਵਰ ਬਾਇਆ ਹੈ। ਉਹੁ ਇਨ ਰਾਤਿ ਨਾਦੁ ਪੂਰਤਾ ਹੈ। ਏ ਬਸਤੁ ਹਮ ਜੋਗ ਕੇ ਪਹਿਰੇ ਹੈ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਦਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ”।

ਤਬ ਗੁਸਾਈ^੭ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਿਤਨਾ ਜੋਗੀ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਹੈ, ਏਤਨਾ ਹਮਾਰੀ ਸੰਮਿਆ^੮ ਹੈ। ਬਾਦੁ ਪੰਥ^੯ ਮਹਿ ਹਮਾਰਾ ਅਦੇਸੁ ਹੈ। ਦਰਸਨੁ ਜੋਗੀ ਕਾ ਹਮਾਰੀ ਸੰਮਿਆ ਹੈ। ਲਿਵ^{੧੦} ਹਮਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥਿ ਸਾਥਿ ਹੈ। ਤੁਮਾਰੀ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਬਾਤ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਜਿ :-

^੧ਰਾਹ ਰਾਸਤੀ, ਮਰਿਆਈ ਦਾ ਰਸਤਾ। ^੨ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ‘ਸਿਵ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਆਸਣਿ ਬੈਸਉ...’ ਤੋਂ ਬਾਦ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਏਥੇ ਕ੍ਰਮ-ਭੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ^੩ਬਾਮ ਦੀ ਬਾਮ, ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਸਵੇਰੇ। ^੪ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਨਗਰੀ, ਆਤਮਾ। ^੫ਇਸ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਆਸਣ ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ। ^੬ਕਲਪ (ਕਲਪਨਾ) ਤੇ ਵਾਦ (ਬਾਂਹਸ ਮੁਬਾਹਿਸੇ) ਕਰਨੇ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹਨ। ^੭ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਿਡੇ ਨੌਟ ਦਿਤਾ ਹੈ, “ਪੜ ਵੀਚਾਰੁ ਗਿਆਨ ਮਤਿ ਭੰਡਾ...” ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਜੋਗ ਸਨ। ^੮ਸੋ, ਉਹ। ^੯ਸਿਵ, ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ।

^{੧੦}ਵਲਾਇਆ। ^{੧੧}ਵੈਰਾਗਣ, ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਟਿਕਟਿਕੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਜੋਗੀ ਸਹਾਰਾ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

^{੧੨}ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ੧੨ ਪੰਥ ਇਹ ਹਨ-ਆਈ, ਹੇਤੁ ਕੰਬਤ ਗਮਜ, ਗੋਪਾਲ, ਦੋਲੀ, ਦਾਸ ਧੂਜ, ਪਾਗਲ, ਪਾਵ, ਬਨ ਅਤੇ ਰਾਵਲ। ^{੧੩}ਲੋ, ਮਗਨਤਾ।

ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਹਮਾਰੀ ਸੰਮਿਆ ਨਾਨਾ ਵਰਨ ਅਨੇਕ¹ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਿ ਭਰਬਰਿ ਜੋਗੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਲਿਵ ਏਕੰ ॥੪॥੩॥੩੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਜਿਤਨੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ, ਏਤਨੀ ਸਭੁ ਹਮਾਰੀ ਸੰਮਿਆ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਮਾਹਿ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ । ਜਿਤਨੀ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੁ ਹਮਾਰੀ ਸੰਮਿਆ ਹੈ । ਨਾਨਾ ਵਰਨ ਅਨੇਕ-ਜਿਤਨੇ ਵਰਨ ਹਨ, ਜਿਤਨੇ ਜੀਵੇ ਹਨ, ਤਿਤਨੀ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਹੈ—ਸਭੁ ਹਮਾਰੀ ਸੰਮਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਸਭਸ ਆਗੈ ਮੇਰਾ ਅਵੇਸੁ ਹੈ, ਲਿਵ ਏਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ ਹੈ” । ਤਬ ਸਭਨਹੁ ਸਿਧਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਹੰਨਿ ਹੋ ਨਾਨਕ ਹੰਨਿ !” ਤਬ ਸਗਲ² ਸਿਧਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਉਚੈ ਘਰਿ³ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਸਿਉ ਹਮਾਰੀ ਪਹੁਚਿ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣੈ ਦੀ, ਪਰੁ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਾਈ ਬਾਤ ਹੈ ਪੁਛਣੈ ਕੀ ਜਿ ਪੁਛਿ ਲੀਜੀਐ” । ਤਬ ਸਿਧਿ ਜਿ ਦਾਰੂ⁴ ਪੀਤੇ ਬੇ ਸਿ ਦਾਰੂ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਸਿਧਹੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਭਾਹਿਆ⁵ ਜਿ “ਨਾਨਕ ! ਏਹੁ ਸੁਰਾਪਾਨ⁶ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਤੂ ਲੇਹਿ, ਲੇ ਕਰਿ ਪੀਉ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਮੈਂ ਆਗੈ ਪਿਆਲਾ ਪੀਆ ਹੈ; ਜਿਸ ਕਾ ਫੇਰਿ ਪੇਪੁ⁷ ਨਾਹੀ ਉਤਰਤਾ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸੋ ਕਵਣੁ ਦਾਰੂ ਹੈ ਜਿਸੁ ਪੀਏ ਤੇ ਪੇਪੁ ਨਾਹੀ ਉਤਰਤਾ ? ਓਹੁ ਦਾਰੂ ਕਹਾਂ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ? ਉਸ ਕੀਆਂ ਮੇਲਣੀਆਂ⁸ ਕਿਆ ਹਨ ਕਉਣੁ ਕਉਣੁ ?” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ⁹ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਆਸਾ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਕਹਿ ਸੁਨਾਵਤਾ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਕਰਿ ਪਾਵੈ¹⁰ ਕਰਿ ਕਰਨੀ ਕਸੂ¹¹ ਪਾਈਐ ॥

ਭਾਣੀ ਭਾਉ¹² ਪ੍ਰੇਮ ਕੈ ਧੋਰੈ¹³ ਇਤੁ ਬਿਧਿ¹⁴ ਅਮਿਉ¹⁵ ਚੁਆਈਐ ॥ ੧ ॥

ਬਾਬਾ ਮਨੁ ਮਤਵਾਲਾ¹⁶ ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਪੀਉ ਰੇ¹⁷ ਸਹਜ ਰੰਗਿ ਰਚਿ ਰਹਿਆ¹⁸ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ¹⁹ ਬਨੀ ਪ੍ਰੇਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ ਗਹਿਆ²⁰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਗਿਆਨ ਕਾ ਗੁਰੂ, ਧਿਆਨ ਕੇ ਪਾਵੇ,

¹ਨਾਨ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ) ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰਨ (ਜਾਤਾਂ) ।

²ਸਾਰੇ ।

³ਉੱਚੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ।

⁴ਦਵਾਈ, ਭਾਵ-ਸ਼ਰਾਬ । ਮਦ (ਸ਼ਰਾਬ) ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਮਤ ਦੇ

ਪੰਜ ਅਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ । ਜੋਗੀ ਅਥਵਾ ਕੰਨ ਪਾਟੇ, ਜੋ ਬੁੱਧ ਮਤ 'ਚੋਂ ਉਪਜੀ-ਨਿਪਜੀ ਮਹਾਯਾਨ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਵਜ੍ਹਾ ਯਾਨੀ ਮਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਮਦ ਅਥਵਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਯੋਗ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਵਧੀਕ ਵੇਰਵੇ ਲਈ ਦੇਖੋ, ‘ਗੁਹਜ ਸਮਾਜ ਤੰਤ੍ਰ’ ਅਤੇ ‘ਗੰਗਾ-ਪੁਰਾ ਤਤ੍ਵਾਂਕ’ (ਭਾਗਲ ਪੁਰ) ੧੯੩੩ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਹੁਲ ਸਾਂਕ੍ਰਿਤਯਾਨ ਦਾ ‘ਮੰਤ੍ਰ ਯਾਨ, ਵਜ੍ਹਾ ਯਾਨ ਔਰ ਚੇਰਾਸੀ ਸਿਧ’ ਨਾਮੀ ਲੇਖ ।

ਭ : —ਪੋਸ਼ ਕੀਤਾ ।

⁵ਸ਼ਰਾਬ ।

⁶ਭਾਵ-ਨਸ਼ਾ ਜਾਂ ਖੁਮਾਰ ।

⁷ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ,

ਭਾਵ-ਗੁਰੂ, ਕਸ ਆਦਿ ।

⁸ਏਥੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦੀ ਬਾਣੀ ਭਰਬਰੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀ ਉਸੇ

ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ । ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਰਬਰੀ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਕੇ ਕੁਨਾ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਉੱਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ । ⁹ਮਹੂਏ ਦੇ ਫੁੱਲ । ¹⁰ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਕਸ । ¹¹ਸਹੀ ਪਾਠ—

‘ਭਵਨ’, ਅਰਥ : ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾ, ਸ੍ਵਧਾ ।

¹²ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਪੋਚਾ’ ।

¹³ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਇਤੁਰਸਿ’ ।

¹⁴ਅਮਿਤ, ਭਾਵ-ਸ਼ਰਾਬ ।

¹⁵ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਬਾਬਾ ਮਨ ‘ਮਤਵਾਰੋ’ ।

¹⁶ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਪੀਵੈ’ ।

¹⁷ਅਰਥਾਤ-ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ ।

¹⁸ਦਿਨ ਰਾਤ ।

¹⁹ਫਤਿਆ, ਪਕੜਿਆ ।

ਕਰਣੀ ਕੀ ਕਸੂ ਪੜੈ, ਅੰਦਰਿ ਜਿ ਭਾਉ^੧ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਆਇਆ ਸਿ ਏਹੁ ਛੱਠੀ ਹੋਈ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਪੋਰਾ ਹੋਇਆ । ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅੰਬਿ^੨ ਚੁਆਇਆ । ਮਨੁ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਆ, ਨਾਮ ਕਾ ਦਾਰੁ^੩ ਹੋਆ, ਲਾਗਾ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪੀਣੈ ਰਾਤਿ ਦਿਨਿ । ਅਨਾਹੁਦੁ ਸਬਦੁ ਲਾਗਾ ਏਸ ਕੈ ਬਾਜਣੈ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ^੪ ।

ਤਬ ਫੇਰਿ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ^੫ ਸੁਰਾਪਾਨੁ ਏਹੁ ਹੈ । ਸੁਰ ਕਹੀਅਹਿ ਦੇਵਤੇ, ਪਾਨ ਕਹੀਐ ਪੀਵਣਾ ਏਹੁ ਦੇਵਤਿਆਹੁ ਅੰਚਿਆ^੬ ਹੈ, ਦੇਵਤਿਆਹੁ ਨਿਕਾਲਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਸਿਧਹੁ ਪੀਆ ਹੈ, ਤੂ ਭੀ ਪੀਉ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :—

ਸਾਚਾ ਆਪਿ ਪਿਆਲਾ ਸਾਚਾ ਤਿਸਹਿ ਪੀਆਏ ਜਾਕਉ ਨਦਰਿ^੭ ਕਰੇ ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਹੋਵੈ ਕਿਆ ਮਦਿ ਹੋਛੈ ਭਾਉ^੮ ਧਰੇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈ^੯ ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਤੁਮਹੁ ਜਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਜਿ ਭਲਾ ਹੀ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੈਸਾ ਏਹੁ ਮਦੁ ਹੈ ਤੈਸੇ ਹੀ ਏਹਿ ਪੀਵਣ ਵਾਲੇ ਹੈਂ; ਪਣੁ ਜੀ, ਹਮਹੁ ਜਿ ਪਿਆਲਾ ਪੀਆ ਹੈ ਸੁ ਓਹੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ਪਿਆਲਾ । ਅਰੁ ਜੀ ਓਹੁ ਜਿ ਸਚਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਸਚ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਹੈ ਨਾਮ ਰਸ ਕਾ ਪਿਆਲਾ । ਓਹੁ ਕਿਸ ਕਉ ਦੇਤਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਕਉ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮਿਹਰਿ ਕੀ ਨਜਰਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਓਹੁ ਪਿਆਲਾ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਅਵਰਾਂ ਕੋ ਨਾਹੀਂ ਦੇਤਾ । ਸੁ ਓਹੀ ਪਿਆਲਾ ਅਪਣੈ ਹਥਿ ਕਰਿ ਸਚੈ^{੧੦} ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ ਦੀਆ ਹੈ । ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਜਿਨ ਕਉ ਸਾਹਿਬ ਸਚੇ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿ ਇਸੁ ਹੋਛੇ ਮਦ ਕਉ ਕਿਉਂ ਭਾਉ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੀਤਾ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਜੀ ਸਗਲੇ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਤਬ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਿਧ ਪੂਛਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਉਸਿ ਪਿਆਲੇ ਪੀਐ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਨੁ ਪਾਵਤਾ ਸਿ ਤੂ ਇਸ ਮਦ ਹੀ ਪੀਐ ਪਾਵਹਿਗਾ, ਪੀਉ ਤੂ ਏਸਿ ਕਉ ਸਿਧ ਕਹਤੇ ਹੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਗੁਸਾਈ^{੧੧} ਭਰਬਰੀ ਜੀ !

ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਨੀ ਪੀਵਤ ਹੀ ਪਰਵਾਣੁ ਭਇਆ ॥

ਦਰ ਦਰਸਨ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਨੈ ਕਰੈ ਕਿਆ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਗੁਸਾਈ^{੧੨} ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਾਖੀ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਅੰਬਿ^{੧੩} ਤੁ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਪੀਵਤੇ ਹੀ ਪਰਵਾਣੁ ਭਇਆ । ਮੈਂ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਨੁ ਨਾਹੀਂ ਚਾਹਦਾ, ਦਰਸਨੁ ਹੀ ਚਾਹਿਦਾ ਹਾਂ” । ਤਬ ਗੁਸਾਈ^{੧੪} ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸਨਕਾਦਕੀ ਹੂ ਲੈ ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕੀ ਹੂ ਲੈ ਕਰਿ^{੧੫} ਸੰਸਾਰੁ ਸਭੁ ਬੈਕੁੰਨ ਅਰੁ ਮੁਕਤਿ ਕਉ ਚਾਹਿਤਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਨੁ ਕਿਉਂ ਨਾਹੀਂ ਚਾਹਿਦਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਸਾਈ^{੧੬} ਭਰਬਰੀ ਜੀ ! ਜਿਸ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਦਰ ਕੀ ਅਰੁ ਦਰਸਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭੂਖ ਹੈ, ਸੁ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਨ ਕਉ ਕਿਆ ਕਰੈ ਬਿਨਾਂ ਦਰਸਨ ? ਜਿਸੁ, ਭਰਬਰੀ ! ਤੁਮ ਕਉ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਸੁ ਉਜੇਣ^{੧੭} ਕਾਹੈ ਕਉ ਜਾਇ ? ਜਿਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਦਰਸਨ ਸਾਥਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਤਿਸੁ ਬੈਕੁੰਨੈ ਕਿਆ ਕਰੈ, ਤਬ ਭਰਬਰੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਸੁਰਾਪਾਨ^{੧੮} ਕਬਹੂ ਬਲਿਪਨ^{੧੯} ਮਹਿ ਪੀਆ ਹੈ ?” ਕਹੈ ਜੀ, ਨਾਹੀਂ ਪੀਆ ਕਬਹੂ ਜਿ

^੧ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ । ^੨ਸਰਾਬ । ^੩ਅਭਿਵਿਆ, ਪੀਤਾ । ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਪੂਰਾ ਸਾਚੁ ਪਿਆਲਾ ਸਹਜੇ’ । ^੫ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਛੁਛੈ’ । ^੭ਪ੍ਰੇਮ । ^੮ਸਚੇ

ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ । ^੯ਅਰਥਾਤ-ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ । ^{੧੦}ਲੋਕ-ਕਥਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋਗੀ ਭਰਬਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਦਾ ਭਾਈ ਤੇ ਉਜੈਨ (ਮਾਲਵਾ-ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ ।

^{੧੧}ਸਰਾਬ । ^{੧੨}ਬਾਲ ਪਨ, ਬਚਪਨ ।

ਹਾਂ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕ ਬਾਰ ਤੂੰ ਏਸ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਲੇਹਿ ਤਉ ਐਸਾ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਹਿ ਅਰੁ ਐਸੇ ਅੰਬਿਤ ਬਚਨ
ਕਹਹਿ ਜਿ ਮਹਾਂ ਭਲੇ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਸਿਫਤੀ ਰਤਾ¹ ਸਦਾ ਬੈਰਾਗੀ² ਜੂਐ ਜਨਮੁ ਨ ਹਾਰੈ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕੁ ਸੁਨਿ ਭਰਥਰਿ ਜੋਗੀ ਖੀਵਾ³ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਧਾਰੈ ॥੪॥੪॥੩੮॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਹੋ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਜਿ ਮਨੁ ਹੈ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸਿਫਤਿ
ਸਾਬਿ ਰਤਾ ਹੈ, ਜੂਏ ਕੇ ਖੋਲ ਸਿਉ ਨਾਹੀਂ ਰਤਾ । ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਸਿਉ ਰਤਾ ਹੈ ਸੁ ਸਦਾ ਬੈਰਾਗੀ
ਹੈ, ਏਸ ਜੂਏ ਸਿਉ ਆਪਣਾ ਜਨਮੁ ਕਾਹੇ ਕਉ ਹਾਰੇ ? ਮੁਝ ਕਉ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਲੇ ਕਾ ਰੰਗੁ ਚੜ੍ਹਿਆ
ਹੈ ਸੁ ਮੈਂ ਮਸਤਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹਉ, ਅਬ ਮੁਝ ਕਉ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਨਿਕਲਤਾ ਮੁਖਿ ਤੀਂ । ਏਹੀ ਅੰਬਿਤੁ
ਮੁਖ ਥੀਂ ਨਿਕਲਤਾ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਸੁਹਾਤਾ । ਆਨਿ ਬਾਨਿ⁴ ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਹੈ । ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਨਾਮ
ਸਿਮਰਣ ਕਾ ਹੈ, ਏਹੀ ਧਾਰਿ ਰਹਿਆ ਹਉ, ਮਨੁ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀਂ ਕਹਤਾ" । ਤਬ ਸਿਧੀਂ ਅਦੇਸੁ ਕੀਆ
ਜਿ, "ਧੰਨਿ ਹੈ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਹੈਂ ! ਤੇਰੀ ਗਹਨਗਤਿ ਨਾਹੀ ਪਾਈ ਜਾਤੀ, ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ । ਧੰਨਿ
ਤੂੰ ਜਿਸ ਕਉ ਸਬਦੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਆ ਹੈ, ਸਿ ਧੰਨਿ ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜਿਨਿ ਐਸੇ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਚਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਬੁਝਿਆ
ਹੈ । ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਧੰਨਿ ਹੈਂ !" ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ⁵ ॥

ਮਦੁ⁶ ਸਬਦੁ ਸੰਤੋਖੁ ਪੁੜ੍ਹ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿੰਛੀ ਤਿਨ੍ਹ ਕੀ ਬਾਜੈ ਅਨਹਦ ਰਾਮੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨੨ ॥

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਪਟ ਵਣੀ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਨਾਲ)

ਤਬ ਸੁਮੇਰ ਤੇ ਫਿਰਿ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਮਿਲਣੇ ਆਇਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ
ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਮਿਲਿ ਗਇਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਖੇ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥੁ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਾ
ਨਾਤਾ ਗੁਰੂ⁷ । ਜਦਿ ਮੇਲਾ ਹੋਆ ਚਰਪਟ ਵਣੀ⁸ ਮਹਿ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਜੀ ਭਈ ਥੀ ਜਿ, "ਹਉ
ਚਰਪਟ ਵਣੀ ਦੇਖਿ ਆਵਾਂ, ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਕਾ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਅਸਥਲੁ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕੇ ਨਾਤਾ ਗੁਰੂ ਕਾ, ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ
ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕਰਿ ਆਵਾਂ । ਚਰਪਟ ਵਣੀ ਦੇਖਿ ਆਵਉ" । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਚਰਪਟ
ਵਣੀ ਮਹਿ ਆਇ ਪਰਗਟਿਆ । ਤਬ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਮੇਰੀ ਚਰਪਟ ਵਣੀ ਮਹਿ ਕਈ ਬਾਲੇ ਛੋਲੇ
ਰਹਦੇ ਹਨਿ, ਮਤੁ ਕੋਈ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੁਖਾਵੇਗਾ ਤਉ ਹਮ ਸਿਧ ਹੋਂ ਉਹੁ ਸਾਧੂ ਹੈ; ਮਤੁ ਓਹੁ ਜੋਉ ਬੁਰਾ ਕਰੈ,

¹ਰੰਗਿਆ । ²ਤਿਆਗੀ । ³ਛਕਿਆ, ਮਸਤ ਹੋਇਆ । ⁴ਆਨ (ਅਨਜ-ਹੋਰ ਦੂਜੀ)
ਬਾਨ (ਆਦਤ) । ⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ⁶ਬਰਾਬ । ⁷ਪਾਤ੍ਰ, ਕਾਸਾ ।
⁸ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਗੋਰਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੀ । ⁹ਇਕ ਸਥਾਨ ।

ਮੇਰੇ ਪੰਥ ਹੀ ਕਾ ਬੁਰਾ ਕਰੈ। ਤਉ ਪੰਥ ਹੀ ਪਰਲੈ ਕਰੈ। ਤਉ ਬੁਰੀ ਬਾਤ ਹੋਇ। ਪਣੁ ਪਹਿਲੈ ਹੀ ਨਾਨਕ ਕਉ ਜਾਇ ਮਿਲਉ”। ਤਬ ਪਹਿਲੈ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਮਿਲਿ ਗਇਆ ਚਰਪਟ ਵਣੀ ਮਹਿ, ਅਦੇਸੁ ਅਦੇਸੁ ਕਰਿ ਮਿਲੈ, ਦੰਬੇ ਦਰਖਤਿ ਕੈ ਤਲੈ ਏਠਿ ਗਏ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਭਇਆ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਧਰਤੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਨੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਸਿਧਹੁ ਕੇ ਅਸਥਲ ਹੈ ਤਹਾਂ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ”। ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸੁ ਤਉ ਤੁਮ ਹੀ ਹਉ”। ਤਬ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਮਾਰਗੁ ਕਵਨੁ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਰਗੁ ਜੋਗੁ ਮਾਰਗੁ” ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਚਿਹਨ ਜੋਗੁ ਮਾਰਗੁ ਕੇ ਵਤਾਇ, ਜਿ ਕਿਯਾ ਹੈ ਜੋਗੁ ਮਾਰਗੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ :-

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ^੧ ਮੇਰੀ ਸਿੰਝੀ ਬਾਜੈ ਲੋਭੁ ਨੁਣੇ ॥

ਪੜ੍ਹ^੨ ਬੋਲੀ ਮੰਗਣ ਕੈ ਤਾਣੀ ਡੀਖਿਆ ਨਾਮੁ ਪੜੇ ॥੧॥

ਅਉਧੂ^੩ ਗੋਰਖੁ ਜਾਗੈ ॥ ਗੋਰਖੁ ਸੋ ਜਿਨਿ ਗੋਇ^੪ ਉਠਾਲੀ ਕਰਤੇ ਬਾਰ^੫ ਨ ਲਾਗੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ! ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਬਦੁ ਗਾਇਆ, ਸਾਖੀ ਕਥਾ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਕੀਆ, ਲੋਕਹੁ ਸੁਨਾ ਸਿ ਏਹਿ ਜੋਗੁ ਮਾਰਗੁ ਕੀ ਸਿੰਝੀ ਹੁਈ। ਬੀਚਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੁਗਤਿ ਕਮਾਈ, ਸਿ ਏਹੁ ਬੋਲੀ ਅਰੁ ਪੜ੍ਹ ਹੁਆ। ਜਿਉਂ ਉਸਿ ਮਾਰਗੁ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ਮੰਗਤੇ ਹੈਂ ਡਿਖਿਆ ਅਨਾਦਿ ਕੀ, ਤਿਉਂ ਏਸੁ ਮਾਰਗੁ ਮਹਿ ਹਮ ਡਿਖਿਆ ਮਾਂਗੀ ਨਾਮ ਕੀ। ਉਨ ਕਉ ਬਾਬੂਆਂ ਕੇ ਘਰ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਪੜਤੇ ਹੈਂ, ਏਹਾਂ ਇਸ ਕਉ ਇਸੁ ਬੋਲੀ ਅਰੁ ਪੜ੍ਹ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਡਿਖਿਆ ਪੜੀ। ਓਹੁ ਜਿ ਗੋਰਖੁ ਜਗਾਵਤੇ^੬ ਹੈਂ, ਰਾਵਲ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ, “ਗੋਰਖੁ ਜਾਗੈ” ਕਹੈ “ਗੋਰਖੁ ਸੋ ਜਿਨਿ ਜਿਮੀ^੭ ਗੋਇ ਉਠਾਲੀ ਕਰਤੇ ਬਾਰ ਨ ਲਾਗੈ”। ਉਹੀ ਗੋਰਖੁ ਜਾਗਤਾ ਹੈ ਜਿਨਿ ਜਿਮੀ^੮ ਅਸਮਾਨੁ ਪੇਦਾ ਕੀਆ ਹੈ, ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੀਆਂ ਕੀ ਜੂਨਿ ਗੋਇ ਕਰਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਰਚੇ ਹੈ, ਗੋਇ ਉਠਾਲੀ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਉ ਅਦੇਸੁ ਹਮਾਰਾ। ਜੋਈ ਗੋਰਖੁ ਉਹੀ ਜਾਗੈ। ਤਿਸੁ ਗੋਰਖ ਕੇ ਅਵਰਿ ਗੁਣ ਕੈਸੇ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ ਤੁਮ ਸੁਣਿ ਲੇਹੁ ਤਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਣ ਪਵਣਿ ਬੰਧਿ ਰਾਖੇ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਮੁਖਿ ਦੀਏ ॥

ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਉ ਧਰਤੀ ਦੀਨੀ ਏਤੇ ਗੁਣ ਬਿਸਰੇ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ! ਓਹੁ ਐਸਾ ਗੋਰਖੁ ਹੈ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪਵਣ ਸਾਥਿ ਬੰਧਿ ਰਾਖੇ ਹੈਂ। ਚੰਦ ਅਰੁ ਸੂਰਜ ਕਾ ਉਜਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਕਿਆ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਸਾਥਿ ਬੰਧਿ ਰਾਖਿਆ ਹੈ ਦੀਪਕ, ਏਸੁ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੇ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕੇ ਸੁਖ ਧਰਤੀ ਬਣਾਇ ਦੀਨੀ ਹੈ। ਏਤਨੇ ਗੁਣ ਜਿ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਬਿਸਾਰਿ^੯ ਹੋਰਸ ਕਉ ਅਦੇਸੁ ਕਰੈ ਸਿ ਏਸ ਤੇ (ਅਧਿਕ) ਅਵਰੁ ਦੋਖੁ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਪੀਰ ਪੁਰਖ ਕਉ ਅਦੇਸੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਅਰੁ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਪੀਰ ਪੁਰਸ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥

ਜੇ ਤਿਨਿ ਮਿਲਾ ਤ ਕੀਰਤਿ ਆਖਾ ਤਾ ਮਨੁ ਸੇਵ ਕਰੇ ॥੩॥

^੧ਸਿਖਿਆ ਰੂਪ ਸਾਖੀ।

^੨ਪੜ੍ਹ, ਨੁਠਾ।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਬਾਬਾ’।

^੪ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਧਰਤੀ।

^੫ਦੇਰ, ਢਿੱਲ।

^੬ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ।

^੭ਜ਼ਿਮੀਨ, ਧਰਤੀ।

^੮ਵਿਸਾਰਿ ਕੇ, ਛੱਡਕੇ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ ! ਸਿਧ ਹੈਂ, ਸਾਧੂ ਹੈਂ ਸਾਧਿਕ ਹੈਂ, ਪੀਰ ਹੈਂ, ਪੁਰਖ ਹੈਂ, ਜੇ ਉਹਿ ਮਿਲਹਿ ਤਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕੀਰਤਿ—ਜਸੁ ਹਮ ਉਨ ਕੈ ਆਗੈ ਕਰੰਉ, ਮਨੁ ਸੇਵਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਰੈ। ਜੇ ਉਇ ਨ ਮਿਲਹਿ ਤਉ ਨ ਕਰਉ। ਪਹਿਲੈ ਓਈ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈਂ ਜਿਨਹੁ ਮਿਲਿਅਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਹੋਇ। ਓਇ ਜਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਹੈਂ ਅਰੁ ਸੇਖ ਪੀਰ ਹੈਂ, ਓਇ ਕੈਸੇ ਹੈਂ ?

ਕਾਗਦੁ ਲੂਣੁ ਰਹੈ ਘ੍ਰਿਤੁ^੧ ਸੰਗਿ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਰਹੈ ॥

ਐਸੇ ਭਗਤਿ ਮਿਲਹਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਮੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਹੁ ਜੀ ! ਤੁਮਿ ਜਿ ਸਾਧ ਹਉ ਸਿ ਕੈਸੇ ਹਉ ਅਰੁ ਹਮ ਕਉ ਕੈਸੇ ਰਾਖਤੇ ਹਉ ? ਜਿਉਂ ਕਾਗਦੁ ਘ੍ਰਿਤੁ ਸੰਗਿ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਲੂਣੁ ਘ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਸੰਗਿ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਕਮਲੁ ਪਾਨੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਰਹਤਾ ਹੈ ਜਿਉਂ ਏਹਿ ਇਨਿ ਕੀ ਰਖਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ; ਤਿਉਂ ਹਮਾਰੀ ਸਾਧ ਰਖਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਓਹੁ ਜਿ ਕਾਗਦੁ ਹੈ ਜਿ ਪਾਨੀ ਕੀਬੁੰਦ ਜਿਉ ਗਲ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਘ੍ਰਿਤੁ ਸੰਗਿ ਗਭਾਇਆ ਤਬ ਉਹੁ ਪਾਣੀ ਮਹਿ ਗਲਣ ਤੇ ਰਹਿਆ, ਲੂਣੁ ਪਾਣੀਪਤਿਆ ਗਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕਮਲੁ ਪਾਨੀ ਬਿਨਾ ਸੂਕਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਉਹੁ ਪਾਨੀ ਜਿਉਂ ਮਿਲਿਆ ਤਬ ਪਰਫੁਲਤੁ ਹੁਆ। ਤਿਉਂ ਏਹਿ ਜੀ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਇਨਾਂ ਕਉ ਇਉਂ ਜਮੁ ਗਿਰਾਸੈਗਾ^੨ ਜਿਉਂ ਕਾਗਦੁ ਕਉ ਪਾਣੀ ਗ੍ਰਸਤਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਘ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ^੩ ਕਾਗਦੁ ਬਾਚਿਆ^੪ ਪਾਨੀ ਤੇ ਤਿਉਂ ਸਾਧ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਸਾਧਿ, ਪੀਰ ਪੁਰਖਹੁ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਸਾਧਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਜਮ ਤੇ ਬਾਚੀਤਾ ਹੈ। ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਾਥ ਜੀ^੫ ਤੁਮਰੇ ਪਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਮ ਏਵ ਜਮ ਤੇ ਬਾਚੀਤੇ ਹੈਂ^੬। ਸ੍ਰੀ ਨਾਥ ਜੀ ! ਤੁਮ ਹਮ ਉਪਰਿ ਦਇਆਲੁ ਹੋਹੁ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੭ ॥

ਗੋਰਖੁ ਗੁਰੂ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਕਰਿ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਨਾਥ ॥

ਤਿਉਂ ਗੁਰ ਬਾਬਾ ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਕੇ ਮਾਥੇ ਨਾਨਕ ਹਾਥੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨੩ ॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਪਟ ਵਣੀ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਨਾਲ)

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਤਉ ਜਮ ਤੇ ਬਾਂਚਿਆ ਸਾਧੂ ਨੇ ਮਿਲਿ ਕਰਿ, ਪਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਈਐ ਸੋ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਜਿਨਹੁ ਬਾਤਹੁ, ਜਿਨਹੁ ਸੇਵਹੁ, ਜਿਤੁ ਸੁਰਤਿ ਜਿਤੁ ਸੰਜਮਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਈਐ ਸੁ ਸੁਨੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ, ਉਪਦੇਸੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਕਉ ਕਹਿ ਸੁਨਾਵਤਾ ਹੈ ਜਿ:-

^੧ਘੀ, ਘ੍ਰਿਉ।

^੨ਗ੍ਰਸ (ਪਕੜ) ਲਵੇਗਾ।

^੩ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

^੪ਬਚਿਆ।

^੫ਸ੍ਰੀ ਨਾਥ ਏਥੇ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਬੋਧਕ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ।

^੬ਬਚਦੇ ਹਾਂ।

^੭ਇਹ ਸਲੋਕ

ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਸੁਣਿ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ॥ ਵਸਗਤਿ¹ ਪੰਚ² ਕਰੈ ਨਹ ਛੋਲੈ ॥

ਐਸੀ ਸੁਗਤਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਲੈ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਤਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੈ ॥੧॥

ਸੋ ਅਉਧੂਤ³ ਐਸੀ ਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ⁴ ਸੁਨਿ ਸਮਾਧਿ⁵ ਲਗਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਸੁਣਿਹੋ ਗੁਸਾਈ⁶ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ ! ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮੇ⁷ ਕਉ ਵਸਿ ਕਰੈ, ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਇ, ਛੋਲੈ ਨਾਹੀ, ਇਸ ਹੀ ਸੁਗਤਿ ਸਾਥਿ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਏਕਸਾ ਹੋਇ, ਤਬ ਉਹੁ ਆਪਿ ਭੀ ਤਰੈ ਅਰੁ ਕੁਲ ਕਉ ਭੀ ਤਾਰੈ। ਜੋਈ ਅਵਧੂਤੁ ਪੁਰਖੁ⁸ ਕਹੀਐ ਜਿ ਅਠੇ ਪਹਰਿ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ⁹ ਰਾਖੇ, ਜੋਈ ਅਵਧੂਤੁ ਜਿਸੁ ਕਉ ਐਸੀ ਮਤਿ ਆਵੈ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ¹⁰। ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਭਿਖਿਆ ਭਾਇ ਭੁਗਤਿ¹¹ ਛੋਲੈ ॥ ਹੋਵੈ ਸੁ ਤਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖਿ ਅਮੁਲੈ ॥

ਧਿਆਨ ਰੂਪਿ ਹੋਇ ਆਸਣੁ ਪਾਵੈ ॥ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਤਾਤੀ¹² ਚਿਤੁ ਲਾਵੈ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਸੁਣਿਹੋ ਗੁਸਾਈ⁶ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ ! ਜੁ ਪੁਰਖੁ ਅਉਧੂਤੁ ਮਾਰਗੀ¹³ ਜੋਗੀ ਹੈ ਤਿਨਿ ਕਉ ਭਿਖਿਆ ਕੈਸੀ ਵਰਨੀ¹⁴ ਹੈ ? ਭਿਖਿਆ ਕੀ ਠਉਰ¹⁵ ਭਾਉ¹⁶ ਕਰੈ। ਭੁਗਤਿ ਕੀ ਠਉਰ ਛੋ ਕੈ ਰਾਹਿ ਚਲੇ; ਅਰੁ ਸੰਤੋਖੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਅਰੁ ਸੰਤੋਖਿ ਕਰਿ ਤਿਪਤੀਏ ਅਰੁ ਧਿਆਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਗੋਸਟਿ ਅਟਲਿ ਆਸਣਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ ਕਰੈ। ਤਾਤੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ⁹ ਲਾਗੈ, ਸਚੇ ਕੇ ਨਾਮਿ ਸੰਗਿ ਮਣੁ ਲਾਵੈ। ਜੋਈ ਨਿਰਲੰਬੁ¹⁷ ਜੋਗੀਸਰੁ ਕਹੀਐ। ਏ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ ! ਨਾਨਕੁ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਅਵਧੂਤਾ¹⁸ ਕੀ ਨੀਸਾਣੀ ਏਵ¹⁹ ਹੈ²⁰। ਤਬ ਬਹੁਤਿ²¹ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ॥ ਸੁਣਿ ਮਾਛਿੰਦ੍ਰ ਅਉਧੂ ਨੀਸਾਣੀ²² ॥

ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਏ²³ ॥ ਨਿਹਚਉ²⁴ ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਕਉ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ ! ਨਾਨਕੁ ਜਿ ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸੁ ਤੂੰ ਸੁਣਿ ਜੀ ! ਅਵਧੂਤੁ ਜਿ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ ਰਹੈ ਸੋ ਜਨੁ ਨਿਹਚਉ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਉ ਪਾਵੈ”। ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ:-

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਅਗਮੁ²⁵ ਸੁਣਾਏ ॥ ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਕੀ ਸੰਧਿ²⁶ ਮਿਲਾਏ ॥

ਦੀਖਿਆ²⁷ ਵਾਰੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇ ॥ ਛਿਅ ਦਰਸਨ²⁸ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ ! ਏਹੁ ਅਗੰਮ ਕੀ ਬਾਤ ਮੈਂ ਕਹਤਾ ਹਾਂ

¹ਕਾਬੂ ਵਿਚ। ²ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ। ³ਤਜਾਗੀ ਸੰਤ। ⁴ਦਿਨ ਰਾਤ। ⁵ਅਫੂਰ ਸਮਾਧੀ, ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਧੀ ਜਿਥੇ ਵਰਨਾ ਕੋਈ ਨਾ ਫੁਰੇ। ⁶ਮਨ, ਅੰਤਹਕਰਣ। ⁷ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮਾ ਵਸਿ ਕਰਹਿ ਤਉ ਤੀਰਥ ਕਰਹਿ ਨਿਵਾਸੁ” ॥

(ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਚਪਦੇ)

⁸ਵਿਰਕਤ ਸਾਧੂ ਪੁਰਖ। ⁹ਭਾਉ-ਭਗਤੀ। ¹⁰ਸਮਾਧੀ। ¹¹ਤਿਆਗ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ।

¹²ਕਬੀ, ਕਬਨ ਕੀਤੀ। ¹³ਭਾਵੇਂ। ¹⁴ਪ੍ਰੇਮ। ¹⁵ਨਿਰਾਲੰਬ, ਆਲੰਬ (ਸਹਾਰੇ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

¹⁶ਅਵਧੂਤ ਪਣੇ। ¹⁷ਇਉਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ¹⁸ਫੇਰ। ¹⁹ਅਵਧੂਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ। ²⁰ਰਹੇ।

²¹ਨਿਸਚੈ ਨਾਲ। ²²ਅਗੰਮ ਦੀ ਗੱਲ, ਭੇਦ ਵਾਲੀ ਬਾਤ। ²³ਗੁਰ (ਦੀਬਰ) ਤੇ ਚੇਲੇ (ਜੀਵ) ਦਾ

ਮਿਲਾਪ (ਸੰਧਿ)। ²⁴ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼। ²⁵ਛੇ ਦਰਸਨ-ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬੋਧੀ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੇ ਵੈਰਾਗੀ।

ਤੁਮ ਕੋ ਸੁਨਾਵਣੇ ਕੰਉ । ਕਿਆ ਅਗੰਮ, ਜਿ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਕੀ ਜਬ ਸੰਧਿ ਮਿਲੈ^੧ ਦੁਰਮਤਿ^੨ ਕਾ ਦਾਤੂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੀਖਿਆ ਹੈ ! ਜਬ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੀਖਿਆ ਕਾ ਦਾਤੂ ਖਾਇ ਤਬ ਏਸ ਕੰਉ ਛਿਆ ਦਰਸਨ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਇ । ਛਿਆ ਘਰ^੩ ਹੈ, ਛਿਆ ਗੁਰੂ^੪ ਹੈ, ਛਿਆ ਉਪਦੇਸ^੫ ਹੈ, ਇਨਹੁ ਛਿਆਹੁ ਦਰਸਨਹੁ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪੜੈ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਲੇ । ਹੋ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੀ ! ਇਨਹੁ ਸੰਜਮਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਉ ਪੁੱਚੈ^੬ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਗੋਮਟਿ ਕਰੀ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕ^੭ ॥

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਗਤਿ ॥

ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਰਾਖ ਗੁਪਤਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵੇ ਵਤਿ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨੪ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਜਬ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਕੰਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਮਿਲਿਆ ਤਬ ਉਹਾਂ^੮ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ । ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੈਂ ਮੁਖ ਤੇ ਮੰਗਣਾ ਹੈ ਜਿ ਮੰਗਿ ਲੇਹਿ, ਮੁਖ ਤੇ ਜਿ ਵਹਲ ਲੇਣੀ ਹੈ ਸਾ ਵਹਲ ਛੀ ਮੁਖ ਤੇ ਲੇਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਡਰਿ ਗਇਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ! ਹਾਇ ! ਕਿਸੀ ਬਲਾਇ ਵਿਚਿ ਘਤਿ ਕੈ ਮੈਨੇ ਮਾਰੁਣ ਉਤੈ ਹੋਆ ਹੈ, ਜਵਾਲੁ ਰਚਿਆਨੁ^੯ ਛਾਈ ! ਹੁਣਿ ਕਿਆ ਕਰੀ ?” ਹਜ਼ੂਰਿ ਮਾਮਲਾ ਆਇਆ, “ਜਬਾਬ ਕੀ ਨਵਰ ਨਾਹੀ, ਜਬਾਬੁ ਸਾਹਿਬ ਭਾਂਵਦਾ ਨਾਹੀ, ਪਰੁ ਦੁਹੀ ਧਿਰੀ ਆਪਿ ਹੈ ।” “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਤਿਵੈ ਬੁਲਾਇ ਜਿਉਂ ਤੁਧੁ ਨਾਲਿ ਰਹੈ” । ਤਬ ਫਿਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਦਇਆ ਦੇ ਘਰਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਜਿ, ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਐਸੀ ਕਿਛੁ ਬਸਤੁ ਲੇਹਿ ਮੰਗਿ, ਜਿਸ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕਿਛੁ ਬਿਭਉ^{੧੦} ਹੋਇ” । ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਵਰਦਗਾਰ^{੧੧} ! ਕਹਾਂ ਸਾ ਕਵਣੁ ਬਾਤ ਕਹਾਂ ਜਿਤੁ ਬਿਭਉ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਕਹੀਐ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ” । ਤਬ ਹੁਕਮ ਮਿਹਰਵਾਨ ਕਾ ਹੋਆ ਜਿ “ਨਾਨਕ ! ਰਾਜੁ ਲੇਹਿ, ਉਸਿ ਮਹਿ ਬਿਭਉ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਪਾਣੁ ਲੇਹਿ, ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਲੇਹਿ, ਉਸਿ ਮਹਿ ਬਿਭਉ ਹੋਤਾ ਹੈ” । ਕਹੈ, “ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਏਕੁ ਅਰਜੁ ਹੈ ਬੰਦੇ ਕਾ ਜੇ ਤੂੰ ਸੁਣਹਿ ਤਾਂ ਕਹਾਂ ?” ਤਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮੈਂ ਸਭੁ ਸੁਣਤਾ ਹਉਂ ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਕਹੋਗਾ ।” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਜੀ ! ਏਹਿ ਜਿ ਵਸਤੁ ਹੈਨਿ ਸੇ ਨਾਲਿ ਆਵਦੀਆਂ ਹੈਨਿ । ਉਸੁ ਜਹਾਨ ਬੀ ਇਤੁ ਜਹਾਨਿ^{੧੨}” । ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ !

^੧ਏਕਤਾ ਹੋਵੇ ।

^੨ਧੋਟੀ ਮਤਿ, ਮਨਮੁਖਤਾ ।

^੩ਛੇ ਬਾਸਤ੍ਰ-ਸਾਖੜ, ਨਿਆਇ, ਯੋਗ, ਮੀਮਾਂਸਾ,

ਵੇਦਾਂਤ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ ।

^੪ਗੁਰੂ-ਕਪਿਲ, ਪਤੰਜਲਿ, ਗੋਤਮ, ਕਣਾਦ, ਜੈਮਿਨਿ ਅਤੇ ਵਿਆਸ ।

^੫ਛੇ ਬਾਸਤ੍ਰਾਂ

ਦੋ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਛੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ ।

^੬ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ।

^੭ਵਹਾਂ, ਉਥੇ ।

^੮ਮੇਰਾ ਜ਼ਵਾਲ (ਪਤਨ) ਰਚਿਆ ਹੈ ।

^੯ਵਿਭੁਤੀ, ਧਨ, ਦੇਲਤ ।

^{੧੦}ਪਾਲਣਹਾਰ ।

^{੧੧}ਇਤੁ

(ਇਸ) ਜਹਾਨਿ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ।

ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦੀਆਂ ਊਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਦੀਆਂ ਹੈਨਿ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਜਿ ਵਸਤੂ ਨਾਲਿ ਏਤੁ ਜਹਾਨਿ ਆਵਦੀਆਂ ਹੈਨਿ ਸੇ ਕਵਨ ਹੈਂ ?” ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਜਿ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਹਾਂ ਆਵਤਾ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਇਆਲੁ ਹੋਤਾ ਹੀ ਬਾਬੇ ਉਪਰਿ, ਅਪਨੇ ਖਜਾਨੇ ਉਪਰਿ ਬਹਾਇ ਦੇਤਾ ਹੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਭਲੀ ਵਸਤੂ ਮੰਗਿ ਲੇਤਾ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਸਹੁ। ਕਿਆ ਮੰਗਤਾ ਹੀ ਗਵੜੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ:-

ਸੁਣਿ ਨੁਣਿ ਖੁਬੈ ਮਾਨੈ ਨਾਉ ॥ ਤਾਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥

ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਨਉਰਾ ਨ ਠਾਉ ॥ ਤੂੰ ਸਮਝਾਵਹਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਉ ॥ ੧ ॥

ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਚਲੈ ਮੈ ਨਾਲਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਾਧੀ ਸਭ ਕਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਜਿਨੀ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਬੁਝਿ ਕਰਿ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਉਤਨਿਆਂ ਵਿਟਹੁ^੯ ਸਦਾ ਕੁੰਬਾਨੁ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਆਪਿ ਭੁਲਾਵਣ ਉਪਰਿ ਆਇਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਠਵਰ ਕਾਈ ਨਹੀਂ। ਜਾਂ ਤੂੰ ਭੁਲਾਇਹਿ, ਤਾਂ ਠਵਰ ਨ ਠਾਉ। ਜਾਂ ਤੂੰ ਆਪਿ ਸਮਝਾਵਹਿ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਤੁਹਿ ਨਾਲਿ ਮਿਲਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੀਟ^{੧੦} ਕੈ ਕਿਆ ਹਥਿ ਹੈ, ਜਿਵ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵ ਕਰਿ। ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਜਿਤਨੇ ਰਾਜ ਪਾਟ ਹੈਂ, ਸੁਖ ਸੰਪਦ^{੧੧} ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਆਗੈ ਰਖੇ ਹੈਂ, ਜਿ ਜਾਣਹਿ ਸੁ ਲੇਹਿ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ !

ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਚਲੈ ਮੈ ਨਾਲਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਾਧੀ ਸਭ ਕਾਲਿ ॥ ੨ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

“ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਜਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਬੇ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੈਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਏਹੁ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਦੇਹਿ ਜਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲਿ ਚਲੈ, ਤੁਧੁ ਨਾਲਿ ਸਿਰਬੁਰੂ ਹੋਵਹੁ। ਜਿਤਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਵ ਬਗੈਰ ਹੋਰੁ ਸੁਖ ਹੈਂ-ਰਾਜੁ ਪਾਟੁ, ਸੰਪਦ^{੧੦} ਪਾਤਿਸਾਹੀ, ਸਭ ਜਮ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ, ਜਮ ਕੀ ਬੰਦਿ ਵਿਚਿ ਬਧੇ ਪਏ ਹੈਨਿ। ਜਿਤੁ ਸੁਖਿ, ਧਨਿ ਪਾਤਿਸਾਹੀ, ਸਾਹਿ ਵਣਿ ਜਮ ਕੈ ਵਸਿ ਪਵੈਗਾ, ਓਹੁ ਵਸਤੂ ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਨ ਦੇਹਿ। ਮੈਨੇ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਦੇਹਿ ਜਿਤੁ ਤੁਧਨੇ ਆਇ ਮਿਲਾ”। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹਿਆ, “ਨਾਨਕ ! ਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ, ਰਾਜੁ ਪਾਟੁ ਨਾਹੀ ਲੇਤਾ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਲੇਹਿ ਅਰੁ ਵਣਜ ਕੀ ਰਾਸਿ^{੧੧} ਲੇਹਿ, ਤੇਰਾ ਰੁਜਗਾਰ ਚਲੈ, ਸੁਖੀ ਦਿਨਿ ਗੁਜਰਾਨ ਕਰਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ !

ਖੇਤੀ ਵਣਜੁ ਨਾਵੈ ਕੀ ਓਟ^{੧੨} ॥ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀਜ ਕੀ ਧੋਟ^{੧੩} ॥

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜੀਅ ਮਹਿ ਦੋਟ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲੈ ਮਨਿ ਧੋਟ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਕਹੈ, “ਮੈਨੇ ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤੂੰ ਏਹੁ ਖੇਤੀ ਦੇਹਿ; ਏਹੁ ਵਣਜੁ ਵਪਾਰੁ ਦੇਹਿ, ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਓਟ ਮੁਝ ਕਉ ਹੋਇ, ਹੋਰੁ ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਮੰਗਤਾ। ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਏਹੁ ਜਿ ਵਣਜੁ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਕੂੜ ਤੇ ਹੋਤਾ ਨਾਹੀ। ਕੂੜਿ ਜਿ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਸੁ ਦੇਹ ਭੀ ਪਾਪੁ ਹੈ ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਖੇਤੀ ਹੈ ਸੁ ਦੇਹ ਭੀ ਪਾਪੁ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਪਾਪ ਤੇ ਖੇਤੀ

^੯ਸਥਾਨ।

^{੧੦}ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

^{੧੧}ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ।

^{੧੨}ਕਾਲ (ਮੌਤ) ਨੇ।

^{੧੩}ਤੋਂ।

^{੧੪}ਕੀੜਾ, ਭਾਵ-ਦਾਸ, ਸੇਵਕ।

^{੧੫}ਸੁਖ ਸੰਪਤੀ।

^{੧੬}ਇਥੇ ਪੋਥੀ ਵਿਚ “ਵੀਜੈ” ਹੈ।

^{੧੭}ਵਾਸਤੇ।

^{੧੮}ਰਾਜ ਮਾਲ ਤੇ ਧਨ-ਦੌਲਤ।

^{੧੯}ਪ੍ਰੀਤੀ।

^{੨੦}ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਓਟ ਜਾਂ ਸਹਾਰਾ।

^{੨੧}ਧੋਟਲੀ, ਗੰਢ।

ਹੋਤੀ ਨਾਹੀ; ਅਰੁ ਖੇੜੀ ਤੇ ਪੁੰਨੁ ਭੀ ਹੈ। ਪਾਪੁ ਅਰੁ ਪੁੰਨੁ ਜਿ ਹੈ ਦੋਵੇਂ ਬੀਜ ਕੀ ਪੋਟ ਹੈ। ਪਾਪੁ ਬੀਜੈ ਪਾਪੁ ਪਤ੍ਰਿਸਟੈ, ਪੁੰਨੁ ਬੀਜੈ ਪੁੰਨੁ ਪਤ੍ਰਿਸਟੈ। ਪਾਪੁ ਅਰੁ ਪੁੰਨੁ ਕੀ ਪੋਟ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਸਿਰਿ ਲੈਣੀ ਜੀ। ਮੈਂ ਏਹੁ ਪੋਟ ਭੀ ਛੋੜੀ, ਮੁਝ ਕਉ ਏਹੁ ਭੀ ਨ ਦੇਹਿ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਜਿ ਕਾਮੁ ਕੁੰਨੁ ਹੈ, ਸਿ ਜੀ ਮਹਿ ਵਸਤੇ ਹੈ; ਇਨ ਕੀ ਲੜਾਈ ਪੜੀ ਹੈ। ਏ ਲੜਤੇ ਹੈ ਦੋਵੇ, ਇਨਿ ਕੀ ਲੜਾਈ ਮਹਿ ਜਿ ਜੀਉ ਪੜਤਾ^੧ ਸੁ ਨਾਮ ਕਉ ਬਿਸਾਰਿ ਕਰਿ ਉਠਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਮਨ ਮਹਿ ਧੋਰੁ ਕਪਟੁ ਰਮਤਾ^੨ ਹੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਭੂਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੀ। ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਏਹੁ ਬਸਤੁ ਦੇਹਿ—ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਕੇ ਸੰਗਿ ਚਲੈ ਜੀ। ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਮੁਝ ਕਉ ਇਹੀ ਦੇਣਾ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਪਾਵਹਿ ਜਦਿ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਕਰਹਿ, ਤਿਸ ਕੀ ਸਚ ਕੀ ਦੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਆਗਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ਨਾਨਕ ਕਉ, “ਏ ਨਾਨਕ !

ਸਾਚੇ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਚੀ ਸੀਖ^੩ ॥ ਤਨ ਮਨ ਨਿਰਮਲੁ^੪ ਸਾਚੁ ਪਰੀਖ^੫ ॥

ਜਲ ਪੁਰਾਇਨਿ^੬ ਰਸ ਕਮਲ ਪਰੀਖ^੭ ॥ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਮੀਠ^੮ ਰਸੁ ਈਖ^੯ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜਦਿ ਸਚਾ ਗੁਰੂ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਉਸ ਕੀ ਦੀਖਿਆ ਲੇਹਿ ਅਰੁ ਉਹੁ ਤੁਮ ਕਉ ਸਚੀ ਸੀਖ ਦੇ ਅਰੁ ਉਸ ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੀਖ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ ਜਾਇ ਅਰੁ ਸਚ ਕਉ ਪਰਖਹਿ, ਸਹੀ ਕਰਿ ਮਨਹਿ ਉਸ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਅਰੁ ਉਸ ਕਾ ਸਬਦੁ ਈਖ ਕੀ ਨਿਆਈ^{੧੦} ਤੁਮ ਕਉ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕਰਹਿ, ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋ ਈਹਾਂ ਆਵਣੁ ਕਠਨੁ ਹੈ; ਅਰੁ ਤੁਮ ਕਉ ਗੁਰੂ ਕੈਸੇ ਰਾਖੇ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਕੈਸੇ ਰਹਤਾ ਹੈ ? ਦੀਸੈ ਤਉ ਪਾਨੀ ਮਹਿ ਪਰੁ ਪਾਨੀ ਤੇ ਓਹੁ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਰਹਤਾ ਹੈ; ਇਉਂ ਜਲ ਅਰੁ ਕਮਲੁ ਕੀ ਨਿਆਈ^{੧੧} ਤੁਮ ਕਉ ਨਿਰਲੇਬ ਰਾਖੈਗਾ। ਸਚੇ ਗੁਰ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਤੂੰ ਲੇਹਿ। ਜਿਉਂ ਈਖ ਕਉ ਮਿਠਾਈ ਹੈ ਤਿਉਂ ਉਹੁ ਸਬਦੁ ਤੁਮ ਕਉ ਮੋਠਾ ਲਾਗੈਗਾ। ਏ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਤੂੰ ਈਹਾਂ ਆਇਆ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਤਉ ਜਾਇ ਕਰਿ ਸਚਾ ਗੁਰੂ ਕਰਿ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਹਮਾ ਜਿ ਤੈ ਐਸੀ ਕਹੀ, ਤੇਰੇ ਨਾਮੁ ਤੇ ਤਉ ਉਪਰਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ। ਜਦਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ ਤਬ ਭੀ ਕਾਣਿ ਰਹੀ ਗੁਰੂ ਕੀ”^{੧੨}। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਹੁਕਮਿ ਸੰਜੋਗੀ ਗਤਿ ਦਸ ਦੁਆਰ^{੧੩} ॥ ਪੰਚ^{੧੪} ਵਸਹਿ ਮਿਲਿ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥

ਆਪਿ ਤੁਲੈ ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥੪॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਏ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ, ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈ ਏਸੁ ਕਾ ਗੜ੍ਹ^{੧੫} ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਦਸ ਦੁਆਰ ਹੈ^{੧੬} ਅਰੁ ਤਿਸ ਮਹਿ ਪੰਚ^{੧੭} ਵਸਤੇ ਹੈ, ਤਿਨਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਇਸੁ ਕਉ ਜੋਤਿ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਕੈਸੀ ਜੋਤਿ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਜਿ ਅਪਾਰ ਜੋਤਿ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਬਸਤਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਬੈਪਾਰੀ ਹੈ, ਆਪੇ ਬਸਤੁ^{੧੮} ਹੈ, ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ ਹੈ। ਆਪੇ

^੧ਪਤ੍ਰਿਆਉਂਦਾ (ਫਲਦਾ-ਫੁਲਦਾ) ਹੈ। ^੨ਪੈਦਾ। ^੩ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ।

^੪ਸਿਖਾਤ, ਨਸੀਹਤ। ^੫ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸੀਤਲ’। ^੬ਪਰੀਖਿਆ, ਪਰਖ। ^੭ਚੁਪੜੀ। ^੮ਰਸ

(ਜਲ) ਉਤੇ ਪੁਰਾਇਨਿ (ਚੁਪੜੀ) ਤੇ ਕਮਲ ਵਾਂਗੂ ਨਿਰਲੇਪ। ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਮਿਠਾ’। ^{੧੦}ਇੱਖ, ਕਮਾਦ।

^{੧੧}ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਾਂਗੂ। ^{੧੨}ਵੇਬੋ ੧੧੧ ਸਫੇ ਦਾ ਨੋਟ ਨੰਬਰ ੫। ^{੧੩}ਹੁਕਮ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਦਿਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਗਤ (ਕਿਲੇ) ਦੇ ਦਸ ਦੁਆਰੇ (ਬੂਹੇ) ਹਨ—ਦੋ ਅੱਖਾਂ, ਦੋ ਕੰਨ, ਦੋ ਨਾਸਾਂ (ਨਾਸਿਕਾਂ), ਮੂੰਹ, ਇੰਦ੍ਰੀ, ਗੁਦਾ ਤੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ^{੧੪}।

^{੧੫}ਪੰਜ ਤਤ੍ਵ-ਅਪ (ਪਾਣੀ), ਤੇਜ (ਅਗਨਿ), ਵਾਯੂ (ਹਵਾ), ਪ੍ਰਿਥਵੀ (ਧਰਤੀ) ਤੇ ਅਕਾਸ਼। ^{੧੬}ਕਿਲਾ।

^{੧੭}ਪੰਜ ਤਤ੍ਵ। ^{੧੮}ਚੀਜ਼, ਵਸਤੁ।

ਤੋਲ ਹੈ ਉਹ ਆਪੇ ਤਰਾਜੀ¹ ਹੈ; ਆਪੇ ਤੋਲਣਹਾਰ ਹੈ; ਆਪੇ ਦੇਤਾ ਹੈ; ਆਪੇ ਲੇਤਾ ਹੈ; ਸਾਹੁ ਭੀ ਮੈਂ ਅਰੁ ਵਣਜਾਰਾ ਭੀ ਮੈਂ ਆਪੇ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਅਰੁ ਆਪੇ ਸਿਖੁ ਹਰਿ, ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਤਾਰੇਗਾ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ, ਪਣੁ ਜਦੋ ਗੁਰੂ ਕੀ ਟੇਕ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰੈ। ਧਾਰਨਿ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਮੈਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਧੀ ਹੈ। ਨਿਗੁਰੇ ਬਹੁਤੁ ਨਿਬਹਤੀ² ਨਾਹੀ, ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਬਸਤੁ ਪਾਈ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ। ਜਉ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਮਿਲੈ ਤਉ ਬਸਤੁ ਪਾਈਐ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਬਸਤੁ ਪਾਈਤੀ³ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਸੋਈ ਜਿਸੁ ਤੇ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ। ਅਰੁ ਜਿਸ ਤੇ ਵਸਤੁ ਪਾਈਐ ਤਿਸ ਕੰਉ ਪਛਾਨੈ ਤਉ ਬਸਤੁ ਫਲੈ। ਗੁਰ ਕੰਉ ਕੈਸਾ ਕਰਿ ਪਛਾਨੈ ? ਜੈਸਾ ਮੁਖ ਕੰਉ ਦੇਖੇ ਤੈਸਾ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਦੇਖੇ, ਤਉ ਮੋਕੰਉ⁴ ਮਿਲੈ। ਜਉ ਗੁਰ ਮਹਿ ਅਰੁ ਮੁਖ ਮਹਿ ਛੇਦੁ ਲਿਆਵੇ ਤਉ ਮੁਖ ਕੰਉ ਅਰੁ ਉਨ ਮਹਿ ਛੇਦੁ ਹੁਆ। ਉਹ ਮੁਖ ਕੰਉ ਨ ਮਿਲੈਗਾ। ਮੁਖ ਕੋ ਸੋਈ ਮਿਲੇ ਜਿ ਗੁਰ ਕੰਉ ਮੁਖ ਜੈਸਾ ਕਰਿ ਜਾਨੇ⁵। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ, ਕਹੈ--“ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਬਾਸਿ ਗੁਰੂ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਨਾਨਕ ! ਜਾਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਕਰਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਬਿਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਸੁ ਜਹਾਨਿ ਆਇਆ, ਆਇ ਕਰਿ ਲਗਾ ਗੁਰੂ ਕੰਉ ਖੋਜਣੈ ਜਿ “ਇਸੁ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਮਹਿ ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੂੰ ਮੁਖ ਕੰਉ ਸਚਾ ਗੁਰੂ ਮੇਲਿ”⁶। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ⁷

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦੇਖਣਾ ਗੁਰ ਮਹਿ ਛੇਦੁ ਨ ਧਰਣਾ ॥

ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤੇ ਭਰਣਾ⁸ ਸਰਪਰ ਹੈ ਮਰਣਾ ਗੁਰ ਕੀ ਪਰੁ⁹ ਸਰਣਾ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਾਤੇ ਦੁਤਰੁ ਤਰਣਾ¹⁰ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨੫ ॥

SIKHBOOKS.COM

ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੋਰਖ ਹਟੜੀ ਤੇ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਦਿਕ ਜੋਗੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰਣ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਫੇਰਿ ਇਸੁ ਜਹਾਨਿ ਮਹਿ ਆਇਆ। ਤਬ ਚਰਪਟ ਵਣੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਗੋਰਖ ਹਟੜੀ¹¹ ਕੇ ਮੇਝੇ ਜੋਗੀਆਂ ਕੇ ਮਹਿ ਜਾਇ ਨਿਕਲਾ। ਅਗੇ ਜਬ ਦੇਖੇ ਉਹੁ ਜਿ ਜੋਗੀਆਂ ਕਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਨਿ ਆਗਿਆ ਕਰੀ ਹੈ ਜਿ, “ਰੇ ਬਾਬਾ ! ਜਿ ਕੋਈ ਜਿਸੁ ਜਿਸੁ ਪੰਥ ਕਾ ਆਵੇ ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਮਨਹਿ ਨਾਹੀਂ ਕਰਣਾ, ਏਕ ਸੀ ਭੁਤਤਿ¹² ਦੇਣੀ, ਭਾਵੈ ਬਾਬੂ ਹੋਵੈ ਭਾਵੈ ਜੋਗੀ, ਬੇਰਾਗੀ-ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹੋਵੈ ਭੁਗਤਿ ਏਕ ਸੀ ਦੇਣੀ, ਭੰਡਾਰਾ ਨਾਥ ਕਾ ਏਕ ਸਾ ਬਾਂਟਣਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਭੰਡਾਰੇ ਕਾ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਿਆ, ਦੇਖਿ

¹ਤਰਾਜੂ (ਤੱਕੜੀ) ਨਾਲ ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ।

²ਨਿਭਦੀ।

³ਪਾਈਦੀ।

⁴ਮੈਨੂੰ।

⁵ਇਹ ਕਹਿਣਾ

ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਫੁਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੧੧ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ ਨੰਬਰ ੫।

⁶ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

⁷ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣਾ।

⁸ਜਦ ਕਦ, ਨਿਸਚੈ ਨਾਲ।

⁹ਪੜ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਰੂਪ, ਪੈ, ਲੱਗ।

¹⁰ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ

ਸਮੁੰਦ ਜੋ ਦੁਸਤਰ (ਔਖਾ) ਹੈ ਤਰਿਆ ਜਾਵੇ।

¹¹ਪਿਛਾਵਰ (ਸੂਬਾ ਸਰਹੱਦ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਇਕ ਉੱਚੀ ਥਾਂ,

ਜਿੱਥੇ ਗੋਰਖ ਦਾ ਸਥਾਨ ਤੇ ਮੰਦਿਰ ਹੈ। ਏਥੇ ਸਿੱਖ-ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਪੰਕਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾਇਆ ਗਇਆ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿਚ ਏਥੇ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

¹²ਭੋਜਨ।

ਕਰਿ ਉਸੁ ਸਨਮੁਖ ਜੋਗੀ ਕਉ ਜਾਇ ਮਿਲੇ, ਲਾਗੇ ਗਿਆਨਿ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਨੈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਉਨ ਕਉ ਅਧਿਕ ਬਾਤ ਲਾਗਾ ਸੁਨਾਵਨੈ । ਉਨਹੁ ਨ ਜਾਨਾ ਜਿ ਏਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੈ । ਤਬ ਉਨਿ ਜੋਗੀ ਬੋਲਾ ਜਿ, ‘ਬਾਬੂ ! ਤੂੰ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹੋਂ ਕਿ ਉਦਾਸੀ ਹੋਂ ?’ ਕਹੈ : “ਜੀ, ਮੈਂ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹੋਉ” । ਤਬ ਉਨਿ ਜੋਗੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਬਾਬੂ !

ਸਲੋਕੁ ॥

ਅਮਲੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਰੈ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਬੇ ਗਿਆਨੁ ॥

ਅਤੀਤੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਚਿਤਵੈ ਆਸਾ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ ਗੋਰਖੁ ਓਹੁ ਫੁਸੈ ਫਾਸਾ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਉਨਿ ਜੋਗੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਬਾਬੂ ! ਜਿ ਅਮਲੀ ਜੀਉ ਹੈ ਸਿ ਤਿਸ ਕੇ ਧਿਆਨੁ ਨਾਹੀ, ਨ ਗੁਰ ਕਾ ਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ । ਧਿਆਨੁ ਅਮਲ ਮਹਿ, ਜਉ ਨ ਪੀਵੈ ਤਉ ਅਮਲ ਮਹਿ ਜੀਉ, ਜਾਂ ਪੀਵੈ ਤਾਂ ਮਸਤਾਨੁ ਹੋਵੈ । ਅਮਲੀ ਕਉ ਧਿਆਨੁ ਨਾਹੀ ਅਰੁ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਕਉ ਗਿਆਨੁ ਨਾਹੀ । ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਕੈ ਧੰਧਾ ਬਹੁਤੁ ਹੈ । ਜਉ ਧੰਧਾ ਛੋਡੈ ਤਉ ਗ੍ਰਿਸਤੁ ਨ ਚਲੇ, ਜਉ ਗਿਆਨੁ ਕਰੈ ਤਉ ਧੰਧਾ ਨ ਹੋਇ । ਜਬ ਤੂ ਗਿਆਨੁ ਮਹਿ ਹੋਹਿ ਤਬ ਗ੍ਰਿਸਤੁ ਛੋਡਿ ਮੁੰਦਾ ਬੋਲੀ ਪਹਿਰੁ, ਭੰਡਾ ਬਿਛੁਤ ਖਿੰਬਾ ਜੋਗੁ ਮਾਰਗੁ ਲੇਹਿ, ਤਉ ਗਿਆਨੁ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਆਵਹਿ, ਗਿਆਨ ਕੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਹਿ; ਬਿਨਾਂ ਜੋਗ ਲੀਏ ਤੇ ਮੁੰਦਾ ਪਹਰੀ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਕਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਜੋਗੀ ! ਕਿਛੁ ਕੰਨ ਫੌ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਮੁੰਦਾ ਪਹਿਰੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੋਗੀ ਅਤੀਤੁ ਏਹੁ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਜਿਨਹੁ ਬਸਤ੍ਰੁ ਅਰੁ ਬਾਤ ਬੁਝੇ ਏਹੁ ਅਤੀਤੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੇ ਬਾਤਾਂ ਤੂੰ ਸੁਨਿ ਲੇਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗਵਤੀ ਰਾਗ^੧ ਮਹਿ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਨਾ ਜਿ:-

ਮੁੰਦਾ ਤੇ ਘਟ ਭੀਤਰਿ^੨ ਮੁੰਦਾ ਕਾਇਆ ਕੀਜੈ ਖਿੰਬਾਤਾ^੩ ॥

ਪੰਚ ਚੇਲੇ^੪ ਵਸਿ ਕੀਜਹਿ ਰਾਵਲ^੫ ਇਹੁ ਮਨੁ ਕੀਜੈ ਭੰਡਾਤਾ^੬ ॥੧॥

ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਵਸਿਤਾ^੭ ॥

ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਦੂਜਾ ਹੋਰੁ ਨਾਸਤਿ^੮ ਕੰਦ ਮੂਲਿ ਮਨੁ ਲਾਵਸਿਤਾ^੯ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਜੋਗੀ ਰਾਵਲਾ ! ਮੁੰਦਾ ਤੇਈ ਹੈ ਜਿ ਮਨ ਮਹਿ ਮੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਬਾਹਰ ਕੇ ਕੰਨ ਫਾਟੇ ਅਰ ਮੁਨ ਕੀਆਂ ਮੁੰਦਾ ਨ ਪਹਿਰੀਆਂ ਤਉ ਕਹਾ ਹੂਆ? ਜੇ ਕੰਨ ਫਾਟੇ ਤਬ ਕਿਛੁ ਜੋਗੀ ਹੂਆ ਨਾਹੀ ਨਾ, ਜੋਗੀ ਤਉ ਹੋਇ ਜਬ ਜੋਗ ਲਛਣ ਹੋਹਿ । ਕੌਮੇ ? ਮਨ ਕੀਆਂ ਮੁੰਦਾ ਪਹਿਰੇ; ਕਾਇਆ ਕੀ ਖਿੰਬਾ ਪਹਿਰੈ । ਅਵਰਿ ਜਿ ਚੇਲੇ ਕਰਤੇ ਹੋਂ ਜਿ ਉਹੁ ਚੇਲੇ ਨਾਹੀ । ਪੰਚ ਜਿ ਅੰਤਰਿ ਤਸਕਰ^{੧੦} ਹੋਂ ਇਨ ਕਉ ਸਾਧ ਕਰਿ ਚੇਲਿਆਹੁ ਕਰੈ, ਤਉ ਉਹੁ ਗੁਰੂ ਬੋਲੀਐ । ਜਉ ਲਉ ਏ ਅੰਤਰਿ ਕੇ ਛੂਤ ਨਾਹੀ ਬਸਿ, ਇਨਿ ਕਉ ਚੇਲੇ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ ਤਬ ਏਹੁ ਗੁਰੂ ਕਾਹੇਕਾ ? ਅਰੁ ਮਨ ਕਾ ਭੰਡਾ ਕਰੁ, ਕਾਨ ਕੇ ਭੰਡੇ ਜੋਗੀ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ । ਜਬ ਮਨੁ ਟਿਕੈ ਤਬ ਭੰਡਾ ਹੋਇ ਤਬ ਏਹੁ ਜੋਗ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਪਾਵੈ ਜਬ ਐਸਾ ਹੋਇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਮੁੰਡਿ ਮੁੰਡਾਇਐ ਜੇ ਗੁਰੁ ਪਾਈਐ ਹਮ ਗੁਰੁ ਕੀਨੀ ਗੰਗਾਤਾ^{੧੧} ॥

^੧ਗਉੜੀ ਚੇਤੀ ਮਹਲਾ ੧-੧੫ ।

ਚੇਲੇ-ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ।

(ਇਉਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪਾਵਸਿਤਾ (ਪਾਵੇਂਗਾ) ।

ਸਬਦ (ਬ੍ਰਹਮ) ਹੈ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ।

ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੰਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ।

^੨ਘਟ (ਹਿਰਦੇ) ਭੀਤਰਿ (ਵਿਚ) ।

^੩ਜੋਗੀ ।

^੪ਭੰਡਾ ।

^੫ਕੜਨੀ ।

^੬ਪੰਜ

^੭ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਤੂੰ ਇਵ

^੮ਦੂਜਾ (ਦ੍ਵਿਤੀਯਾ) ਨਾਸਤਿ (ਨਹੀਂ ਹੈ) । ਭਾਵ-ਇਕ

^੯ਕੰਦ ਮੂਲ ਖਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਚਾਵੇਂ ।

^{੧੦}ਚੇਰ ।

^{੧੧}ਅਸੀਂ

ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਾਟਣ ਹਾਰੁ ਸੁਆਮੀ ਏਕੁ ਨ ਸਿਮਰਸਿ^੧ ਅੰਧਾਤਾ^੨ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਜੋਗੀ, ਰਾਵਲ ਅੰਧੇ ! ਤੂੰ ਏਕੁ ਬਡਾ ਅੰਧਾ ਜੋਗੀ ਹੈਂ । ਰਾਵਲ ! ਸੁਨੁ ਰੇ, ਜੇ ਮੂੰਢੁ ਮੁੰਡਾਇਆ ਅਰੁ ਮੁੰਡਾਵਨਹਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਹਮਰਾ ਗੁਰੂ ਗੰਗਾ ਹੈ । ਜਹਾਂ ਹਮ ਮੂੰਢੁ ਮੁੰਡਾਇਵਤੇ ਹੈਂ, ਤੁਝੀ ਲੋਕ ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਹਰਿ ਹੈ, ਸੁ ਗੰਗਾ ਕੇ ਉਪਰਿ ਕੰਠਿ^੩ ਹਰਿ ਕਾ ਦੁਆਰੁ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਹਰਿ ਦੁਆਰੇ ਮਹਿ ਹਮ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਜਿ ਬਾੜ ਕੈ ਉਪਕੰਠਿ^੪ ਰਾਵਲ ! ਜਿਹੁ ਮੁੰਡਾਵਹਿਗੇ ਟਕੈ ਕੈ ਅਰਥਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਪਰਾਏ ਘਰ ਮੰਗਣੈ ਕੰਉ, ਉਨਿ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਇਗੀ ? ਅਰੁ ਜਹਾਂ ਤੁਝੀ ਲੋਕ ਤਾਰਣਹਾਰੇ ਕਾ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ ਅਰੁ ਗੰਗਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਰੁ ਗੰਗਾ ਕੇ ਉਪਕੰਠਿ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਦਾਨੁ ਕਰਣੈ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਮੂੰਢੁ ਮੁੰਡਾਵਤੇ ਹੈਂ ਉਨ ਕੀ ਗਤਿ ਨ ਹੋਇਗੀ ? ਜਿ ਦਾਨੁ ਭੀ ਕਰਹਿ, ਇਸਨਾਨੁ ਭੀ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਭੀ ਸਿਮਰਹਿ ਗ੍ਰਿਸਤੀ, ਤਿਨ ਕੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਇਗੀ, ਓਹਿ ਪਰਮੁ ਪਦੁ ਪਾਵਹਿਗੇ । ਰੇ ਅੰਧੇ ! ਤੁਮਿ ਦਾਨੁ ਕਰਹੁ ਨਾਹੀਂ, ਨ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਹੁ, ਨ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹੁ, ਟੁਕੇ^੫ ਹੀ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਖਾਹੁ; ਤੁਮਾਰੀ ਗਤਿ^੬ ਕਹਾਂ ਹੋਇ ? ਤੁਮਿ ਨਰਕੀ ਜੀਵ ਹਉ” । ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਸੁਨਿ ਰੇ ਰਾਵਲ !

ਕਰਿ ਪਖੰਡੁ^੭ ਗਲੀ ਮਨੁ ਲਾਵਸਿ, ਸੰਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਜਾਵਸਿਤਾ^੮ ॥

ਏਕਸ ਚਰਣੀ ਜੇ ਚਿਤੁ ਲਾਵਹਿ ਲਬਿ ਲੋਭਿ ਕਿਵ^੯ ਧਾਵਸਿਤਾ^{੧੦} ॥੨॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ, ਸੁਨਿ ਰੇ ਰਾਵਲ ! ਤੁਮਿ ਜਿ ਬਿਟੰਬੁ^{੧੧} ਕਰਤੇ ਹਉ ਜਿ ਕਿਛੁ ਪਟੰਬੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਕੰਉ ਨਾਹੀਂ ਕਰਤੇ । ਤੁਮਿ ਜਿ ਪਟੰਬੁ ਕਰਤੇ ਹੋ ਜਿ ਗਲੀਐ ਦੇਖਣੈ ਦਿਖਾਵਣੇ ਕੰਉ ਕਰਤੇ ਹਉ । ਜਿ ਹਮਿ ਟੁਕੇ ਭੀ ਮੰਗਿ ਏਤੇ ਭੇਸਿ ਖਾਹਿ ਅਰੁ ਗਲੀਐ ਭੀ ਦੇਖਤੇ ਫਿਰਹਿ । ਤੁਮਾਰੇ ਆਤਮੇ ਤੇ ਅਜਹੂ ਸੰਸਾ ਗਇਆ ਨਾਹੀਂ । ਪਣੁ ਜੇ ਏਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਉਪਰਿ ਮਨੁ ਰਖਿ ਕਰਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਪਹਿਰਹੁ ਤਬ ਤੁਮਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇ । ਲਬੁ ਅਰੁ ਲੋਭੁ ਉਪਰਿ ਤੁਮਿ ਕਿਵ ਧਾਵਤੇ ਹਉ ?” ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਜਪਸਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਚਸਿ ਮਨਾ^{੧੨} ॥ ਕਾਹੇ ਬੋਲਸਿ^{੧੩} ਜੋਗੀ ਕਪਟੁ ਘਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਜੋਗੀ ! ਤੂੰ ਕਾਹੇ ਕੰਉ ਕੂੜੁ ਬੋਲਤਾ ਹੈਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਚੇ ਤੇ, ਬਿਨਾਂ ਨਿਰੰਜਨ ਜਪੇ ਤੇ ? ਇਉਂ ਨਿਰੰਜਨੁ ਖੁਸੀ ਨਾਹੀਂ ਛੇਖਿ ਕੀਏ ਹੋਤਾ” ਤਬ ਉਨਿ ਜੋਗੀ ਕਹਿਆ : “ਜੇ ਭੇਖੁ ਕੀਆ ਜਿ ਕਿਛੁ ਭੇਖ ਕੀ ਲਜ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਖੇਗਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਕਾਇਆ^{੧੪} ਕਮਲੀ^{੧੫} ਹੰਸੁ^{੧੬} ਇਆਣਾ^{੧੭} ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤਿ ਬਿਹਾਣੀਤਾ^{੧੮} ॥

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਚੇਤਸਿ’ ।

^੨ਅੰਨ੍ਹਾ, ਅਗਿਆਨੀ (ਜੀਵ) ।

^੩ਕਿਨਾਰੇ (ਉਪਕੰਠ) ।

^੪ਬਾੜ

ਦੇ ਉਪਕੰਠ (ਕਿਨਾਰੇ) ।

^੫ਟੁਕੜੇ, ਚੋਟੀਆਂ ।

^੬ਮੁਕਤੀ ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਪਟੰਬੁ’ । ਅਰਥਾਤ-

ਪਾਖੰਡ ।

^੮ਇਸ ਤਰਾਂ ਸੰਸਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਕੀ’ ।

^{੧੦}ਲਬ ਲੋਭ

ਨੂੰ ਕੀ ਦੇੜਦਾ ਹੈ ।

^{੧੧}ਪਟੰਬ, ਅਰਥਾਤ-ਪਾਖੰਡ ।

^{੧੨}ਤੂੰ ਉਸ ਨਿਰੰਜਨ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਰਹਿਤ-

ਕਰਤਾਰ) ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਨ ਰਚਾ ।

^{੧੩}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਬੋਲਹਿ’ ।

^{੧੪}ਸਰੀਰ, ਦੇਹ ।

^{੧੫}ਝੱਲੀ, ਪਾਗਲ ।

^{੧੬}ਜੀਵ ।

^{੧੭}ਥੇ ਸਮਝ, ਬਾਲ-ਬੁੱਧ ।

^{੧੮}‘ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ’ ਕਰਦਿਆਂ (ਐਵੇਂ ਉਮਰ) ਬੀਤ ਗਈ ।

ਪ੍ਰਣਵਤਿ^੧ ਨਾਨਕੁ ਨਾਗੀ ਦਾਬੈ^੨ ਫਿਰਿ ਪਾਛੈ ਪਛਤਾਣੀਤਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਜੋਗੀ ! ਕਾਇਆ ਜਿ ਹੈ, ਸਿ ਕਮਲੀ ਹੈ ਤਿਸ ਕੈ ਬੀਚਿ ਏਹੁ ਜਿ ਹੰਸੁ ਹੈ ਜਿ ਇਆਣਾ ਹੈ। ਇਸੁ ਭੋਸਿ ਕਾਇਆ ਕੀ ਲਜਾ^੩ ਨਿਰੰਜਨੁ ਤਉ ਹੀ ਰਾਖੈ ਜਬ ਏਸ ਕਉ ਪ੍ਰੇਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਿਉ ਹੋਇ। ਕਬ ਸਾਰੀ ਅਵਰਦਾ^੪ ਏਸੁ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਇਆ ਕਉ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਤੇ ਹੀ ਬਿਹਾਇ^੫ ਗਈ। ਤਬ ਏਸ ਕਉ ਕੈਸੇ ਸੁ ਪਰਸੰਨੁ ਹੋਇ ਨਿਰੰਜਨੁ, ਮਾਇਆ ਅਰੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਅਰੁ ਹਉਮੈ ਜਿਉ ਏਹੁ ਦਬਤਾ ਹੈ ਜਿ ਫਿਰਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਪਛਤਾਵੇਗਾ, ਫਿਰਿ ਇਸ ਕਉ ਏਹੁ ਅਵਸਰੁ^੬ ਹਥਿ ਨ ਆਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਬ ਸਿਮਰੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਤਬ ਏਸ ਕਾ ਭਲਾ ਹੈ”। ਤਬ ਜਦਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ ‘ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਨਾਗੀ ਦਾਬੈ’ ਛੇਰ ਮਹਿ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਕਹਿਆ ਤਬ ਜੋਗੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਜਿ “ਨਾਨਕੁ ਜਿ ਕਹੀਤਾ^੭ ਬਾ ਸਿ ਇਹੀ ਹੈ”। ਤਬ ਜੋਗੀ ਨੇ ਅਏਸੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਅਏਸੁ ਹੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਏਸੁ ! ਮੈਂ ਜਾਣਿਆ ਜਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕੈ ਵੇਚੈ ਐਸਾ ਕਵਨੁ ਹੈ ਜਿ ਐਸੀ ਕਹਿ ਜਾਣੈ ਬਿਨਾਂ ਸਚ ਬੀ”। ਸੁ ਸਚਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੈ ਜਿਨਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਆਗੈ ਚਉਰਾਸੀਹੁ ਸਿਧਹੁ ਨਿਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਹੈ। ਧੰਨਿ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਜਿ ਹਮ ਅਪਤ^੮ ਕਉ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਹੋਆ, ਜਿਤਨਾ ਹਮ ਕਿਛੁ ਬੋਲੇ ਹੈ ਸਿ ਸਤੁ^੯ ਚੂਕ ਪੜੀ। ਦਇਆਲ ਜੀ ! ਅਬ ਤੂੰ ਦਇਆਲੁ ਹੋਹੁ ਜੋਗ ਕੇ ਭੋਖ ਕੀ ਰਾਖੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹਿ ਰੇ ਜੋਗੀ ! ਤੁਮਾਰੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਈ। ਸਾਧ ਕੇ ਮਿਲਣੇ ਕਾ ਏਹੁ ਬਸੇਖੁ ਜਿ ਤੁਮਰੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਵਉ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੦} ॥

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਿਮਰਨੈ ਮਨ ਕਾ ਹੋਇ ਸੰਤੋਖੁ ॥

ਜਨਮ ਜਨਮ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਲਾਗੈ ਦੋਖੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਜਿ ਹਰਿ ਭਜੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋਖੁ^{੧੧} ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੨॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉੱਤਰ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵਲ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਤਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਛਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਕਉ ਰਮੇ। ਏਕੁ ਬਰਸੁ ਉਤਰ ਰਹੇ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਮੁਲਤਾਨ ਕੀ ਧਰਤੀ ਗਇਆ। ਤਬ ਮੁਲਤਾਨ ਤੀ ਓਰੈ^{੧੨} ਰਾਵੀ ਕੀ ਉਤਲੀ ਤਰਫ ਇਸੁ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਮੁਲਤਾਨ ਕਉ ਵਾਵੀ ਤਰਫ^{੧੩} ਮਹਾਂ ਜੰਗਲੁ ਉਜਾਤਿ ਬਾ, ਉਹਾ^{੧੪} ਉਪਰ ਤੇ ਮੇਘ^{੧੫} ਲਾਗਾ ਬਰਸਣੈ। ਮੇਘ

^੧ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

^੨ਦੇਹ ਨਾਗੀ (ਨੰਗੀ) ਦਬੈ (ਸੜਦੀ) ਹੈ।

^੩ਸਰਮ।

^੪ਉਮਰ।

^੫ਗੁਜਰ।

^੬ਸਮਾਂ।

^੭ਕਹੀਦਾ।

^੮ਪਤ (ਇਜ਼ਤ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

^੯ਉਹ ਸਚ ਮੁੱਚ।

^{੧੦}ਇਹ ਸਲੋਕ ਜੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^{੧੧}ਪਾਰ ਨਿਸਤਾਰਾ, ਮੁਕਤੀ।

^{੧੨}ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ

ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ।

^{੧੩}ਥਾਣੇ, ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ।

^{੧੪}ਵਹਾ, ਉਥੇ।

^{੧੫}ਬੱਦਲ।

ਦੇ ਵਰਸਣੇ ਸਾਥ ਮੋਰ ਲਾਗੇ ਬੋਲਣੇ । ਮੋਰੀ¹ ਪਾਇਲ² ਪਾਇਆ ਅਨੰਦ ਬਿਚਿ, ਮੋਰ ਲਾਗੇ ਨਾਚਣੇ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੀਹੁ ਪਵੇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮੋਰ ਪਾਇਲ ਤੇ ਖੁਸੀ ਹੋਏ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਮੋਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਖੁਸੀ ਹੋਏ ਹੋਨਿ” । ਅਧੈ, “ਜੀ, ਆਹੋ ! ਮਹਾਂ ਖੁਸੀ ਹੋਏ ਹੋਨਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਮੋਰ ਮੀਹੁ ਦੇਖਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਤਾ³ ਦੇਖਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ, ਭਗਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਿਐ ਖੁਸੀ ਹੋਇ । ਦਿਖਾ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਏਹਿ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾਂ ਖੁਸੀ ਹੋਏ ਜਾਂ ਏਨਾਂ ਦੀ ਉਮੇਦ ਵਰਿ ਆਈ⁴, ਏਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਥਾਵਹੁ ਮੀਹੁ ਮੰਗਦੇ ਸੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਹੁ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਖੁਸੀ ਹੋਏ । ਪਣੁ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਖੁਸੀ ਹੋਵਾ ਹਾਂ⁵ ਜਾਂ ਮਿਹਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਬੀਵੇ⁶” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਵਡਹੰਸ ਰਾਗ ਵਿਚਿ, ਬਿਰਹੀ ਉਪਦੇਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਾਣੀ⁷ ਸਿਫਤੀ⁸ ਲੈ ਉਠਾ ।

ਵਣਿ ਭੇਟੇ ਸਾਵਣੁ ਆਇਆ ਤਿਨਾ ਮੋਰਾ ਰੁਣੁਬੁਣ ਲਾਇਆ⁹ ॥

ਮੁੰਧਿ ਕਟਾਰੇ ਜੇਵਡੀਓ¹⁰ ਤਿਨਿ ਲੋਭੀ ਲੋਭ ਲੁਭਾਇਆ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਜਾਂ ਏਹੁ ਜੀਉ ਏਸੁ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਆਇਆ, ਸਾਵਣੁ ਕਹੀਐ ਰੁਤਿ ਜਾਂ ਰੁਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਮੀਹੁ ਵਰਿਐ । ਜਾਂ ਏਹੁ ਜੀਉ ਏਸੁ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਮਨੁਖੁ ਹੋਆ ਸਿ ਏਹੁ ਏਸਨੇ ਰੁਤਿ, ਹੋਈ । ਜਾਂ ਏਸਨੇ ਮਿਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਏਸਨੇ ਮੀਹੁ ਰੁਤ ਸਿਰਿ ਪਇਆ । ਮਨੁ ਜਿ ਸਾ ਸਿ ਮੋਰੁ ਸਾ । ਜਿਉਂ ਮੀਹੁ ਪਏ ਮੋਰੁ ਹਰਖਮਾਨੁ ਹੋਵਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਮਿਹਰ ਜਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਜੀਉ ਅਨੰਦ ਵਿਚਿ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਅਨੇਕ ਕੰਤੂਹਲ¹¹ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਰੁਣੁ ਰੁਣੁ ਲਾਇ ਰਹਦਾ ਹੈ, ਖੁਸੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਮੁੰਧ¹² ਕਟਾਰੇ ਜੇਵਡੀਓ¹³ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਮਾਇਆ ਹੈ । ਜਿਉਂ ਕਟਾਰੇ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਮਨੁਖੁ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਮਨੁਖੁ ਮਰਦਾ ਹੈ । ਤਿਸੁ ਮਾਇਆ ਨਾਲਿ ਮਨੁਖੁ ਲੋਭਿਆ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਿਸ ਨੇ ਮਿਹਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾ ਦਰਸਨ ਬੀ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸੁਹਾਤਾ¹⁴” ।

ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਵਿਟਹੁ¹⁵ ਖੰਨੀਐ ਕੀਤੀ¹⁶ ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੇ ॥

ਜਾ ਤੂ ਤਾ ਮੈ ਮਾਣੁ ਕੀਆ ਹੈ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਕੇਹਾ ਮੇਰਾ ਮਾਣੇ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਉਂ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਦਰਸਨ ਉਪਰਹੁ । ਹਉਂ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਟਹੁ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰਿ ਹੈ ਤਾਂ ਹਉਂ ਉਸ ਹੀ ਕਾ ਮਾਣੁ ਕਰਤਾ ਹਉਂ; ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰਿ ਉਪਰਿ ਸਾਹਿਬ ਓਹੁ ਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕਿ ਮਾਣੁ ਹੋਵੈ ? ਮੇਰਾ ਮਾਣੁ ਓਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਮੈ¹⁷ ਸੁਇਨੇ ਕੀ ਧਰਤੀ ਕੀਤੀ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਸੁਇਨੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਕਰਿ ਦੇਵੈ । ਜੇ ਮੈਂ ਮਾਰਿਆ ਬਕਸਿਆ ਕਿਛੁ ਭਾਵੈ

¹ਮੋਰਾਂ ਨੇ ।   ²ਖੰਡ ਫੋਲਾ ਕੇ ਨੱਚਣਾ ।   ³ਪਤੀ, ਖਸਮ ।   ⁴ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ।   ⁵ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।   ⁶ਹੋਵੇ ।   ⁷ਵਿਰਹ (ਵਿਯੋਗ ਸ਼ਿੰਗਾਰ) ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਬਾਣੀ ।   ⁸ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ।   ⁹ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਮੋਰੀ ਰੁਣੁਬੁਣ ਲਾਇਆ, ਭੇਟੇ ! ਸਾਵਣੁ ਆਇਆ ।’   ¹⁰ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤੇਰੇ ਮੁੰਧ ਕਟਾਰੇ ਜੇਵਡੀਓ’ ਜੇਵਡੀ (ਜਿਉਤੀ) ਦਾ ਅਰਥ ਏਥੇ ‘ਫਾਹੀ’ ਹੈ ।   ¹¹ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਖੇਡ ।   ¹²ਮੁੰਧ (ਮੁਗਧਾ—ਜਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ) ।   ¹³ਮੋਰੀ ਰੱਸੀ, ਫਾਹੀ, ਜਾਲ ।   ¹⁴ਸੁਹਾਉਂਦਾ ।   ¹⁵ਤੇ, ਉਪਰੋਂ ।
¹⁶ਸਹੀ ਪਾਠ—ਖੰਨੀਐ ਵੰਞਾ ਤੇਰੇ ।   ¹⁷ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ।

ਤਾਂ ਓਹ ਗਲਿ ਕਰੇ। ਜਿ ਏਹਾ ਮੇਰਾ ਅਗੈ ਦਾ ਬਹੁ ਮਾਣੁ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਉ ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਵਿਟਹ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੇ ਦਰਸਨ ਵਿਟਹੁ, ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਵਿਟਹੁ, ਉਸਦਿਆਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਟਹੁ, ਭਗਤਾਂ ਵਿਟਹੁ ਜਿ ਉਸ ਦਾ ਸਵਧਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋਨਿ ਅਰੁ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਜਿ ਵਿਸਰਿ ਭੁਲੇ ਲੈਂਦੇ ਹੋਨਿ, ਹਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਟਹੁ ਭੀ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ”।

ਚੁੜਾ ਭੰਨੁ ਪਲੰਘ ਜਿਉ ਭੈਣੇ¹ ਸਣੁ ਬਾਹੀ ਸਣੁ ਬਾਹਾ ॥

ਏਤੇ ਵੇਸ ਕਰੇਦੀਏ ਮੁੰਧੇ ਸਹੁ ਰਾਵਿਆ² ਅਵਚਾਹਾ³ ॥

ਨਾ ਮਨੀਆਰੁ ਨ ਚੁੜੀਆ ਨਾ ਸੇ ਵੰਗੁੜੀਆਹਾ ॥

ਜਿ ਪਿਰ⁴ ਕੰਠਿ ਨ ਲਗੀਆ ਜਲਨੁ ਸੇ ਬਾਹੜੀਆਹਾ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਜਿਉਂ ਇਸੜੀ ਚੁੜਾ ਬੀੜਾ ਬਣਾਇਦੀ ਹੈ ਅਰੁ ਖਸਮ ਦੀ ਸਿਹਜਾ ਨਾਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ। ਖਸਮ ਨਾਲਿ ਜਾਂ ਬਾਹਾਂ ਨ ਲਗੀਓ ਤਾਂ ਸੇ ਬਾਹਾਂ ਕਿਤੁ ਕੰਮਿ ਹੋਨਿ? ਸੇ ਬਾਹਾਂ ਚੁੜਾ ਭੰਨਣੋਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿ ਜੀ⁵ ਬਾਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਸਹੁ ਰਾਵਿਓ⁶ ਨਾਹੀਂ। ਜਾਂ ਏਸੁ ਮਣੀਆਰ⁷ ਗਹਣੇ ਮਣਕੇ ਏਸ ਦੇ ਪੈਧੇ ਕਿਤੁ ਕੰਮਿ ਹੋਏ। ਸੇ ਏਸਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ ਪੈਧੀਆਂ ਕਿਤੁ ਕੰਮਿ ਹੋਈਆਂ, ਜਾਂ ਏਸੁ ਸੀਗਾਰ ਕਰਦੀ ਹੋਰੁ ਅਤੇ ਪੈ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਗੁ ਹੈ ਏਸਦਾ ਚੁੜਾ ਬੀੜਾ ਸਭੁ ਸੀਗਾਰੁ”। ਤਬ ਅਗਿਆਹੁ ਜਬਾਬੁ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਸਹੇਲੀ ਨੋ, ਗੁਰਮਤਿ ਨੋ ਮਨਮਤਿ ਕਿਆ ਕਹਦੀ ਹੈ:—

ਸਭਿ ਸਹੀਆ ਸਹੁ ਰਾਵਣਿ⁸ ਗਈਆ ਮੈ⁹ ਦਾਧੀ¹⁰ ਕੈ ਦਰਿ ਜਾਵਾ¹¹ ॥

ਅੰਮਾਲੀ¹² ਹਉ ਖਰੀ ਸੁਆਲਿਓ¹³ ਤੈ ਸਹੁ ਮੂਲਿ¹⁴ ਨ ਭਾਵਾ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

“ਜਿਨੀ ਮੇਰੀਏ ਮਾਏ, ਭੈਣੇ! ਜਿਤਨਾ ਸੈਂਸਾਰੁ ਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸੇ ਸਾਹਿਬ ਨੋ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਆਸਾ ਪੂਰਣੁ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਣੁ ਮੇਰਾ ਦਧਾ ਪੈੜਾ¹⁵ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸਿਸਰਿਆ ਸੁਣਦਾ ਨਾਹੀਂ; ਹਉ ਕਿਤੁ ਖੂਹਿ ਪਵਾਂ? ਆਪਣੇ ਚਿਤਿ ਹਉ ਭਲੀ ਚੰਗੀ ਥੀ, ਬਿਤਿ ਜੁਗਤਿ ਸੀਲ ਸੰਜਮਿ ਵਿਚਿ ਰਹਦੀ ਹਾਂ, ਪਣੁ ਖਸਮ ਨੋ ਮੂਲਿ ਨਾਹੀਂ ਭਾਵਦੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀਤਾ ਕਤਰਿਆ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ? ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਕੀਤਾ ਚਿਤਿ ਨ ਪਵਈ ਤਾਂ ਹਉ ਕਿਆ ਕਰੀ? ਆਪਣਾ ਜੇਹਾ ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਚੜਿ ਬਕੀ ਜਾਂ ਉਸ ਨੋ ਨ ਭਾਵਉ¹⁷ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੋਦਾ ਹੈ?” ਤਾਂ ਅਗਹੁ ਸਹੇਲੀ ਜਬਾਬੁ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨੋ ਜਿ:—

ਮਾਠਿ ਗੁਦਾਈ ਪਟੀਆ ਭਰੀਐ ਮਾਗ ਸੰਧੂਰੇ ॥

ਅਗੈ ਗਈ ਨ ਮੰਨੀਆ ਮਰਉ ਵਿਸੁਰਿ ਵਿਸੁਰੇ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਏਹ ਮਨਮਤਿ ਕਹਦੀ ਹੈ ਜਿ, “ਹਉ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੀ, ਮੀਢੀਆਂ ਗੁਦਾਈ, ਮਾਂਗਿ ਸਿੰਦੂਰ ਨਾਲਿ ਭਰਾਈ, ਅਨੇਕ ਸੀਗਾਰ ਕਰੀ। ਸੁ ਸੀਗਾਰੁ ਕਿਆ? ਤਟਿ ਜਾਉ, ਤੀਰਥਿ ਜਾਉ, ਤਪੁ ਕਰੀ ਏਹਿ ਏਸਦੇ ਸੀਗਾਰ ਹੋਏ, ਜੇ ਏਨਾਂ ਸੀਗਾਰਾਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਗਰਬੈ ਜਿ ਹਉ ਐਸਾ ਹਾਂ ਤਬ ਸਾਹਿਬ ਨੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਵਈ ਏਹੁ ਜੀਉ।

¹ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਮੁੰਧੇ’।

²ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਰਾਤੋ’।

³ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ, ਹੋਰ ਥਾਵੇਂ।

⁴ਸਹੀ

ਪਾਠ—‘ਜੋ ਸਹ’।

⁵ਜਿਨੀ।

⁶ਰਮਿਆ, ਭੋਗਿਆ।

⁷ਚੁੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ।

⁸ਪਹਿਨੇ,

⁹ਰਮਣ (ਭੋਗਣ)।

¹⁰ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਹਉ’।

¹¹ਵੱਢੀ (ਸੜੀ) ਹੋਈ।

¹²ਕਿਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ

ਜਾਵਾਂ?

¹³ਅਮ-ਆਲੀ! ਹੇ ਸਖੀ! ਹੇ ਸਹੇਲੀ!

¹⁴ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸੁਚਜੀ’।

¹⁵ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਏਕਿ’।

¹⁶ਸਤਿਆ ਲੇਖ, ਨਿਖੋਟਿਆ ਭਾਗ।

¹⁷ਨਾ ਭਾਵੇ।

ਜਬ ਏਹੁ ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਮੰਨੀਆਂ ਤਾਂ ਏਸ ਦੇ ਸੀਗਾਰ ਬਿਰਥੈ ਗਏ । ਜੀਵਣ ਜਾਨਿ ਸਭਿ ਬਿਰਥੈ ਭਏ । ਤਬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਂ ਖਸਮਿ ਨ ਭਾਣੀਆ ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਬਿਸੂਰੇ^੧ ਮਹਿ ਪੜੀ । ਏਸ ਕਾ ਭਿਸੂਰਣਾ^੨ ਕਿਆ ਹੈ ? ਜਿਉਂ ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਕੀ ਜੂਨਿ ਮਹਿ ਪੜਿਆ—

ਮੈ ਰੋਵੰਦੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਰੁਨਾ ਰੁਨੜੇ ਵਣਹੁ ਪੰਖੇਰੁ ॥

ਇਕੁ ਨ ਰੁਨਾ ਮੇਰੇ ਤਨ ਕਾ ਬਿਰਹਾ ਜਿਨਿ ਹਉ ਪਿਰਹੁ ਵਿਛੋੜੀ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

“ਏ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਇਸੁ ਮੇਰੇ ਰੋਵਣੇ ਸਾਥਿ ਅਹੁ ਵਿਸੂਰਣੇ ਨਾਲਿ ਕਵਣੁ ਕਵਣੁ ਰੁਨਾ ਹੈ ? ਕਿਛੁ ਮੈਂ ਏਕਾ ਹੁੰਨੀ ਹਾਂ, ਸਾਰਾ ਜਗਤੁ ਏਥੈ ਵਿਸੂਰੇ^੩ ਰੁਨਾ ਹੈ । ਜੀਅ, ਜੰਤੂ, ਮਿਰਗ, ਪੰਖੀ ਜਿਤਨੇ ਬੇ ਸਭਿ ਰੁੰਨੇ ਏਥੈ ਵਿਸੂਰੇ । ਇਕੁ ਭਰਮੁ^੪ ਨ ਰੁੰਨਾ ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸਰਹੁ ਜਗਤੁ ਭਰਮਾਇਆ । ਹੋਰਿ ਜੀ, ਜਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭਰਮਾਏ ਸੇ ਸਭਿ ਰੁੰਨੇ” । ਅਖੈ, “ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਡਿਸੈ^੫ ਭੀ ਜੈ ਦੀ ਮੈਂ ਹਾਂ ?”

ਸੁਪਨੈ ਆਇਆ ਭੀ ਗਇਆ ਮੈ ਜਲੁ ਭਰਿਆ ਰੋਇ ॥

ਆਉ ਸਭਾਗੀ ਨੀਦੜੀਏ ਮਤੁ ਸਹੁ ਭੇਖਾ^੬ ਸੋਇ ॥

ਆਇ ਨ ਸਕਾ ਤਉ ਕਨੇ^੭ ਭੋਜਿ ਨ ਸਕਾ ਕੋਇ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :-

ਤਬ ਮਨਸਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿ, “ਕਦੇ ਮੈਨੇ ਸੁਣੈ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀਅਸੁ, ਸੁਫਨਾ ਚਿਰੁ ਨ ਰਹਿਆ, ਨੀਂਦ ਉਘੜਿ ਗਈ, ਅਖੀ ਉਘੜਿ ਗਈਆਂ, ਮੈਂ ਰੋਵੰਦੀ ਕਈ ਦਰੀਆਵ ਭਰੇ; ਪਣੁ ਏ ਸਭਾਗੀ ਨੀਂਦੇ ! ਜੇ ਤੂੰ ਇਕੋਰਾ ਫਿਰਿ ਆਵਹਿ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਿਹਾਲੁ ਬੀਵਾਂ । ਮਤੁ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਕੂ ਮੈਂ ਭੇਖਾ । ਮੇਰੀ ਇਜੇਹੀ ਪਹੁਚਿ ਨਾਹੀ, ਏ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਪਿਰੀਆ^੮ ! ਜੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਜਿ ਆਇ ਸਕਾਂ । ਇਵੇਹਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਤੇਰੇ ਪਾਜਿ ਭੇਜੇ ਜਿ ਤੇਰੀ ਖਬਰਿ ਸੋਭੁ ਦੇਵੇ” ॥

ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਇਕ ਬਾਤ ਸੁਣਾਵੈ^੯ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਦੀਜੈ ॥

ਸੀਸੁ ਕਟੇ^{੧੦} ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:-

“ਜਿ ਕੋਈ ਮੈਕੁ ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਹਿਕੁ ਕਾਈ ਗਲਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਆ ਸੁਣਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਕੂੰ ਕਿਆ ਦੇਵਾ ? ਹੋਰੁ ਸੁਇਨਾ, ਰੁਪਾ^{੧੧}, ਮਾਲੁ ਖਜਾਨਾ, ਕਪੜੇ, ਪਾਟ^{੧੨}, ਪਰਚੁਨ^{੧੩} ਹਫੇ^{੧੪} ਉਸੁ ਉਪਰਹੁ ਸਦਕੈ^{੧੫} ਕਰਿ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰੁ ਕਟਿ ਕਰਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਅਗੈ ਰਖਾਂ । ਸਿਰ ਦਾ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਿ ਵਿਛਾਵਣਾ ਪਾਈ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਬਾਝੁ^{੧੬} ਉਸ ਦੇ ਅਗੈ ਮੈਂ ਟਹਲ, ਉਸ ਕੀ ਖਿਜਮਤਿ ਕਰੀ, ਉਸ ਦੀ ਮੈਂ ਸਿਰ ਬਿਨਾਂ ਧੜ ਨਾਲਿ ਸੇਵਾ ਕਰੀ । ਜਿ ਕੋਈ ਮੈਂ ਜੇ^{੧੭} ਸਾਹਿਬ ਪਿਰੀਆ ਦੀ ਮੈਕੁ ਹਿਕੁ^{੧੮} ਕਾਈ ਗਲਿ ਸੁਣਾਏ” । ਤਬ ਇਤਨੇ ਆਖਣੇ ਨਾਲਿ, ਇਤਨੀ ਗਰੀਬੀ ਨਾਲਿ, ਇਤਨੀ ਨਜਰਿ ਨਾਲਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਬੀਦਾ^{੧੯} ਏ ।

^੧ਬੋਰੇ, ਬੁਰੇਵੇ ।

^੨ਭੁਰਨਾ, ਬੋਰਾ ਕਰਨਾ ।

^੩ਇਸ ਬੋਰੇ ਨਾਲ ।

^੪ਏਥੇ ‘ਬਿਰਹਾ’

ਦਾ ਅਰਥ ਲੇਖਕ ਨੇ ‘ਭਰਮ’ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਵਿਰਹੋਂ ਅਰਥਾਤ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੰਗਾਰ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਏਥੋਂ ‘ਵਿਰਹੋਂ’ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ ।

^੫ਦਿੱਸੇ, ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ।

^੬ਜਿਸਦੀ ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਦੇਖਾ’ ।

^੮ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤੁਝ ਕਨਿ ਪਿਆਰੇ’ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਦੂਜੀ

ਬਾਵੇਂ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਤੀਜੀ ਬਾਵੇਂ ।

^੯ਪ੍ਰਿਯੁ, ਪਿਆਰੇ !

^{੧੦}ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ’ ।

^{੧੧}ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸੀਸੁ ਵਢੇ’ ।

^{੧੨}ਚਾਂਦੀ ।

^{੧੩}ਪੱਟ, ਰੇਸ਼ਮ ।

^{੧੪}ਫੁਟਕਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ।

^{੧੫}ਸਭੇ,

ਸਾਰੀਆਂ ।

^{੧੬}ਕੁਰਬਾਨ ।

^{੧੭}ਬਾਝੇ, ਬਿਨਾਂ ।

^{੧੮}ਮੈਨੂੰ ਜੇ ।

^{੧੯}ਇਕ ।

^{੨੦}ਹੁੰਦਾ ।

ਕਿਉ ਨ ਮਰੀਜੈ ਜੀਅੜਾ ਨ ਦੀਜੈ ਜਾ ਸਹੁ ਭਇਆ ਵਿਭਾਣਾ ॥
ਆਪਣੇ ਪਿਰ ਭਾਣੀ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈ ਨਾਨਕ ਸੰਗ ਸਮਾਣਾ^੧ ॥ ੯ ॥^੨

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਇਤਨੇ ਕਹਣੈ ਸਾਥਿ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਆ। ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਕੋਈ ਖਬਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇਵੈ ਤਾਂ ਉਸੁ ਉਪਰਹੁ ਹਭੈ ਧਨੁ ਮਾਨੁ ਸਦਕੈ ਕਰਿ ਦੇਵਾ, ਸਿਰੁ ਕਰਿ
ਕਰਿ ਵਿਛਾਵਣਾ ਕਰੀ, ਸਿਰ ਬਾਝਹੁ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਇਸੁ ਗਰੀਬੀ ਬੋਲਿ ਕਰਿ ਆਖਓਸੁ ਜਿ ਹੁਣਿ ਮੇਰੇ ਜੀਵਣੇ
ਦਾ ਕਿਆ ਫਲੁ ਹੈ ਜਿ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜੀਵਾਂ। ਮੇਰਾ ਜੀਵਣਾ ਬਾਦਿ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮਰਣਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਮੈਕੁ
ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਰਾਵਿਆ ਹੈ”। ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਆ। ਨਾਨਕੁ ਬੁਲਾਇਆ ਆਪਣੇ
ਅੰਤਿ ਨਾਲਿ ਲਗਾਇਆ।

ਨਾਨਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਇਕੋ ਬੀਏ ॥ ਜੀਏ ਸੰਤਹੁ ਜੀਏ ॥
ਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤਾ ਸਗਲੀ ਗਈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਮਈ^੩ ॥”

ੴ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੪ ॥

ਪਿਰੀਆ^੫ ਸੰਦੀ^੬ ਪਿਰਹਤੀ^੭ ਲੂੰ ਲੂੰ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ॥
ਜਾਂ ਮੂ^੮ ਦੇਖਾ ਨਜਰਿ ਕਰਿ, ਖਾਲੀ ਨਾਹਿ ਨਾ ਕਾਇ ॥
ਬਿਰਹੇ ਅੰਦਰਿ ਮੇਲਿ ਕੇ ਕੁਲਫ ਕੀਓ ਤਨ^੯ ਚਾਇ ॥
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਜਾਣਦਾ ਜਿਨਿ ਦੇਹਿ ਭਿਠੀ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨੭ ॥

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੰਗਲ ਤੀ^{੧੦} ਮੋਰ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਇ ਵਤਿਆ। ਮੁਲਤਾਨ ਕੇ ਲੋਕ ਸਭਿ

^੧ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹਰੇਕ ਦੂਜੀ ਯਾ
ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕ੍ਰਮ-ਅੰਕ (੧, ੨, ੩, ੪, ੫ ਆਦਿ) ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। - ^੨ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ
ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਕੇਵਲ ‘॥੧॥੩॥’ ਹਿੰਦਸੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ^੩ਸਭ। ^੪ਮੁਢਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ
ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਰਾਗ ਫੈਰਉ (ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟ: ੬) ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
(ਪੰਜਵੇਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ) ਦੀਆਂ ਹਨ। ^੫ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ^੬ਪ੍ਰਿਯ, ਪਿਆਰਾ। ਭਾਵ-
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ। ^੭ਦੀ। ^੮ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ, ਭਾਵ-ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ। ^੯ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ।
^{੧੦}ਜਾ (ਜਦ) ਮੂੰ (ਮੈਂ)। ^{੧੧}ਵਿਰਹੋ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ) ਵਿਚ ਮੇਲ ਕੇ ਤਨ (ਸਰੀਰ) ਨੂੰ ਕੁਲਫ
(ਕੁਛਲ) ਕੀਤਾ, ਅਰਥਾਤ-ਸੰਦ੍ਰਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ^{੧੨}ਬੀ, ਤੋਂ।

ਆਇ ਮਿਲੇ । ਤਿਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਕਿ ਰਾਜੇ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਧਨ ਪਾਤ੍ਰ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਜੋਗੀ ਹੈਂ, ਜੋਗੁ ਕਮਾਤੇ ਹੈਂ, ਇਕਿ ਭੋਗੁ ਭੋਗੁ ਕਮਾਤੇ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਤਈਂ ਤੀਰਥੀ ਨਾਵਤੇ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਬੇਸਨੇ ਹੈ; ਇਕਿ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹੈ; ਇਕਿ ਉਦਾਸੀ ਹੈ; ਇਕਿ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੈ, ਤਿਨਾ ਮਹਿ ਉਤਮੁ ਕਰਣੀ ਕਵਣੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਇਸੁ ਜੀਵ ਕਾ ਫਲਾ ਹੋਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਲਲਿਤਾ ਸੁਹੀ¹ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਨਾ ਜਿ :-

ਜੋਗੀ ਹੋਵੈ ਜੋਗਵੈ², ਭੋਗੀ ਹੋਵੈ ਖਾਇ ॥

ਤਪੀਆ ਹੋਵੈ ਤਪੁ ਕਰੇ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਮਲਿ ਨਾਇ ॥ ੧ ॥

ਤੇਰਾ ਸਦਗੁ³ ਸੁਣੀਐ ਭਾਈ ਜੇ ਕੋ ਬਹਿ ਅਲਾਇ⁴ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਗਹੁ ! ਜੋਗੀ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ; ਭੋਗੀ ਰਾਜਾ ਭੋਗੁ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਤਪੀਆ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਬੈਰਾਗੀ-ਉਦਾਸੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਤਾ ਹੈ । ਸਭਨਾਂ ਸੇਵਾ ਬੀ ਜਹਾਂ ਕੋਈ ਉਸੁ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇਤਾ ਹੈ ਤਉ ਸਦੁ⁵ ਜਾਇ ਕਰਿ ਸੁਨੀਐ, ਜਹਾਂ ਕੋਈ ਪਰਵਰਦਗਰ ਕਾ ਨਾਉਂ ਲੇਤਾ ਹੈ ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਕਰਿ ਸੁਨੀਐ, ਸਮਝੀਐ, ਗਾਈਐ । ਤਬ ਇਤੁ ਬਾਤ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਗਹੁ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹੁ, ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਨੈ ਕੰਉ ਢੀਲ ਮਤੁ ਕਰਹੁ, ਇਸੀ ਬਾਤ ਮਹਿ ਭਲਾ ਹੈ” ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਕਿ ਭੇਖੁ ਕਰਤੇ ਹੈ ਫਕੀਰਹੁ ਕਾ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈਂ, ਅਰੁ ਕਛੁ ਮਹਿ ਫਾਹਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਓਹਿ ਭੀ ਛੂਟਹਿਗੇ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਲੇ ਕੀਐ ਮੁਲਖ ਕੰਉ ਠਗਤੇ ਹੈਂ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਵੈਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਜੇਸਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ⁶ ਜੋ ਖਟੈ ਸੋ ਖਾਇ ॥ ਅਗੈ ਪੁਛ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਣੁ ਨੀਸਾਣੈ ਜਾਇ⁷ ॥੨॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਹੁ ਹੋ ਬੰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ! ਅਗੈ ਸਾਹਿਬੁ ਨਾਹੀਂ ਲੀਆ ਜਾਦਾ । ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਬੀਜੈਗਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਲੁਣੈਗਾ; ਅਰੁ ਜੇਹਾ ਖਟੇਗਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਖਾਇਗਾ, ਆਪਣੇ ਕਮਾਣੇ ਕਾ ਨੀਸਾਨੁ ਰਖਿ ਹੋਇਗਾ, ਉਸ ਕੰਉ ਬਹੁਤਿ ਪੂਛੈਗਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ । ਜਿਨਹੁ ਨਰਕ ਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ਹੈਂ, ਸੇ ਨਰਕਿ ਅਪੁਛੈ⁸ ਜਾਇਗੇ, ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਸੁਰਗ ਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ਹੈਂ, ਸੇ ਅਪੁਛੈ ਸੁਰਗਿ ਜਾਇਗੇ । ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤਿ ਕਾ ਨੀਸਾਨੁ ਬਜਾਵਤਾ ਜਾਇਗਾ, ਐਸਾ-ਤਪਾਵਸੁ⁹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ” । ਢੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਕਿ ਨੀਚ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਉਚ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਭਲੇ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਬੁਰੇ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਖੜੀ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਚੰਡਾਲ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਰਾਹਕ¹⁰ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਬੈਪਾਰੀ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਜੁਲਾਹੇ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਮੋਚੀ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਚਮਿਆਰ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਬਗਵਾਨ ਹੈਂ; ਇਕਿ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਜਾਤੀ ਹੈਂ, ਸਭਨਾਂ ਜਾਤੀ ਮਹਿ ਜਾਤਿ ਕਾ ਭੀ ਕਿਛੁ ਬਿਸੇਖੁ ਹੈ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ? ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਤੈਸੇ ਜੇਸਾ ਕਾਵੀਐ ਜੈਸੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥

ਜਿਤੁ ਦਮਿ¹¹ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਸੋ ਦਮੁ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥

¹ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧।-੭।   ²ਜੋਗ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।   ³ਸੱਦਾ, ਸੁਨੇਹਾ।   ⁴ਅਲਾਵੇ, ਬੋਲੇ
ਬਹਿ ਕੇ ਦੱਸੇ।   ⁵ਸੱਦਾ, ਬਬਦ ਦਾ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼।   ⁶ਵਢਦਾ ਹੈ।   ⁷ਜੇ ਸਣੁ (ਸਮੇਤ) ਨੀਸਾਣੈ
(ਨਾਮ ਰੂਪ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇ) ਜਾਇ (ਜਾਵੇ)   ⁸ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛ।   ⁹ਨਿਆਉਂ।   ¹⁰ਕਿਸਾਨ।
¹¹ਸੂਹੀ ਪਾਠ-“ਜੋ ਦਮੁ”।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਭਾਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਲੋਕਹੁ ! ਮੰਗਣੈ ਲਗਾ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੰਗਤਾ; ਧੋਵਣੈ ਲਗਾ ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧੋਬੀ; ਚੰਮੁ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਚਮਿਆਰੁ, ਲੋਹਾ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੁਹਾਟੁ, ਸੁਇਨਾ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੁਨਿਆਟੁ, ਭਾਂਡੇ ਮਿਟੀ ਕੇ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕੁੰਮਿਆਰੁ, ਹਟੁ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹਟਵਾਣੀਆਂ, ਵੇਸਿ ਪਟਵੇਸਿ ਜਾਇ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਉਦਾਗਰੁ ਬੇਪਾਰੀ ਸਦੀਐ, ਕਿਰਨਿ^੧ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕਿਰਸਾਨੁ, ਮਸਕਤਿ ਕਰੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਸਕਤੀ, ਚਾਕਰੀ^੨ ਕਰੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਚਾਕਰੁ^੩; ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਕੋਈ ਕਿਰਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਹੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਤਿਸ ਹੀ ਨਾਇ ਏਹੁ ਬੁਲਾਈਤਾ ਹੈ । ਨ ਕੋਈ ਨੀਚੁ ਨ ਕੋਈ ਉਚਾ ਹੈ; ਪਣੁ ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਟਹਲ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਲਾਇਆ ਹੈ ਤੈਸੀ ਤੈਸੀ ਟਹਿਲ ਕਾ ਤਿਸ ਨਾਉਂ, ਤਿਸੀ ਨਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬੁਲਾਈਤਾ ਹੈ । ਕਰਮਾਂ ਕਾ ਨਾਉਂ, ਜਾਤਿ ਕਾ ਨਾਉਂ ਏਸ ਕਾ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਪਾਪੁ-ਪੁੰਨ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ । ਪਾਪੁ ਏਸ ਕਾ ਏਹੀ ਹੈ ਜਿ ਜਿਤੁ ਸਾਸਿ ਏਸ ਕਉ ਬਿਸਰਿ ਜਾਇ ਉਹੀ ਸਾਸੁ ਏਸ ਕਉ ਪਾਪੁ ਹੈ; ਉਹੀ ਸਾਸ ਏਸ ਕਾ ਅਕਾਰਥਾ ਬਿਰਥਾ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਜਿਤੁ ਸਾਸਿ ਏਸ ਕਉ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਉਹੀ ਸਾਸੁ ਏਸ ਕਉ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਕਾਰਥਾ ਸਾਸੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਸਾਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਚਿਤਿ ਆਵੈ । ਰੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਲੋਕਹੁ ! ਜਾਤਿ ਭਾਵੈ ਤੈਸੀ ਹੋਇ, ਜਾਤਿ ਸਿਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਖੁਸੀ ਨਾਹੀਂ ਹੋਤਾ; ਜਾਤਿ ਸਭੁ ਏਕਾ ਹੈ । ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਿਫਤਿ ਮਹਿ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜਾਤਿ ਮਹਿ ਖੁਸੀ ਨਾਹੀਂ ਹੋਤਾ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈ ਸਿ ਆਪਣੇ ਤਨ ਹੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੀਆ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਹੋਰਸ ਨੇ ਸੁਖ ਦੀਆ ਨਾਹੀਂ ਚਾਹਿਦਾ, ਆਪਣੇ ਸੁਖਿ ਏਹੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਹੈ । ਦਿਖਾ, ਏਸ ਨੇ ਪਰਾਏ ਸੁਖਿ ਖੁਸੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਤਨ ਦੇ ਸੁਖਿ ਖੁਸੀ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :—

ਇਹੁ ਤਨੁ ਵੇਚੀ ਬੈ ਕਰੀ ਜੇ ਕੋ ਲਏ ਵਿਕਾਉ^੪ ॥

ਨਾਨਕ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਈ ਜਿਤੁ ਤਨਿ ਨਾਹੀ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥੪॥੫॥੭॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਏਹੁ ਜਿ ਮੇਰਾ ਤਨੁ ਹੈ ਸਿ ਹਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨਾਵੈ ਦੇ ਅਰਥਿ ਬੇਚਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਲਏ ਤਾਂ ਵਿਕਾਦਾ ਹਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨਾਵ ਉਪਰਿ । ਕਿਸੁ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ? ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਏਹੁ ਤਨੁ ਕਿਸੀ ਕੈ ਕੰਮਿ ਆਵੈ । ਵਿਕਾਣਾ ਕਿਛੁ ਲਹੈ ਤਾਂ ਹਉ ਏਹੁ ਤਨੁ ਵੇਚਦਾ ਹਾਂ । ਭਾਈ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਵੈ ਦੇ ਅਰਥਿ ਕੋਈ ਲੇਹੁ । ਉਹੁ ਤਨੁ ਕਿਸੁ ਕੰਮਿ ਹੈ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨਾਵੈ ਦੇ ਅਰਥਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ । ਜਿਸੁ ਤਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਉਹੁ ਤਨੁ ਸਰੀਰੁ ਭਲਾ ਨਾਹੀ; ਅਰੁ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੋਇ ਉਹੀ ਧਨੁ ਭਲਾ, ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥਿ ਬੀਜੀਐ । ਉਹੀ ਘਰੁ ਭਲਾ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਆਇ ਧੰਨਹਿ । ਅਰੁ ਉਹੀ ਧਰਤੀ ਭਲੀ ਜਹਾਂ ਸਾਧ ਗੁਰ ਫਿਰਹਿ; ਅਰੁ ਉਹੀ ਫਲ ਭਲੇ ਜਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮੁਖਿ ਪਵਹਿ । ਅਰੁ ਉਹੀ ਪਾਕ ਪਰਸਾਦਿ ਭਲੇ ਜਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮੁਖਿ ਪਤਹਿ, ਅਰੁ ਉਹੀ ਬਸਤ੍ਰ ਭਲੇ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਬੀਜੀਆਹਿ ਅਰੁ ਉਹੀ ਸੁਖ ਭਲੇ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇਇ; ਅਰੁ ਉਹੀ ਦਿਨ, ਪਹਰ, ਘੜੀਆ, ਪਲ, ਚਸੇ, ਬਰਸ, ਮਾਸ, ਰੁਤਿ, ਬਿਤਿ, ਵਾਰੁ ਭਲੇ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਸਿਮਰਨਿ ਮਹਿ ਬਿਹਾਹਿ^੫ । ਸੁਨਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ! ਬਿਨਾਂ ਸਿਮਰਨ ਬੀ, ਬਿਨਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬੀ ਹੋਰੁ ਏਸੁ ਤਨ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਆਤਮੇ ਕੈ ਅਰਥਿ ਜਿ ਕਿਛੁ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਬਾਦਿ^੬ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਜਿ ਕਿਛੁ

^੧ਕ੍ਰਿਪੀ, (ਸੰ.) । ਖੇਤੀ ਵਾੜੀ ।

^੨ਨੌਕਰੀ ।

^੩ਨੌਕਰ, ਸੇਵਕ ।

^੪ਸੁਧ ਪਾਠ—‘ਵਿਕਾਇ’ ।

^੫ਵਿਹਾਉਣਾ, ਗੁਜ਼ਰਨਾ ।

^੬ਵਿਅਰਥ, ਨਿਸ਼ਫਲ ।

ਕਮਾਵਹੁ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਅਰਥਿ ਬੀਜਹੁ, ਧਿਆਵਹੁ ਸਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਧਿਆਵਹੁ, ਜਿਤੁ ਏਸ ਤਨ ਕਾ ਉਧਾਰੁ ਹੋਇ^੧ ।
ਤਬ ਓਹਿ ਸਕਲਿ ਲੋਕ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ, ਉਨ ਕਉ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਸਬਦ ਰਮਿਓ । ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ !” ਸਾਰੇ ਓਹੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ, ਲਾਗੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਫਗਤਿ ਕਰਨੇ ।
ਬਾਬੇ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਬੇ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਾਵਨੁ ਭਏ, ਸਭਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ !”

ਸਲੋਕੁ^੨

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਕੀਜੀਐ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ^੩ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਪਿ ਇਹੀ ਲਾਭੁ ਲੀਜੀਐ ॥

ਨਾਨਕ ਕਹਿਓ ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਲਹਿਓ ਸਾਮ ਅਰਥਿ ਬੀਜੀਐ^੪ ॥

ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨੮ ॥

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪਛਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰ ਮੁਲਤਾਨ ਬੈਠਾ ਥਾ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਗਹੁ ਮਿਲਿ ਕਰਿ
ਬਹੁਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ, ਜਿ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਹਿਕਮਤਿ ਜੀ ਤਉ ਕੰਨੇ^੫ ਵਿਗੀਅਤਿ^੬
ਹੈ ਜਿ ਤਾਂ ਤੋ ਜਾਂ ਹੁਕਮੁ ਬੀਵੇ^੭ ਤਾਂ ਆਖੀਐ ਜੀਉ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਪੁਰਖਹੁ !
ਜਿ ਕਿਛੁ ਤਿਹਜੇ^੮ ਜੀਅ ਆਵੇ ਸੋ ਕਾਇਓ^੯” । ਤਾਂ ਓਨੀ ਅਲਾਇਆ^{੧੦} ਜੇ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਭੇਖਾ^{੧੧},
ਸੋਦਰੁ ਕੇਹੜਾ ਹੈ ਜੇ ਅਗੈ ਤੈਭਾ^{੧੨} ਸਲਾਮੁ ਹੈ ? ਸੁ ਤੈਭਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਤੁ
ਪਰਥਾਇ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਆਸਾ^{੧੩} ਰਾਗ ਮਹਿ ਉਪਦੇਸੀ ਬਾਣੀ:-

ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਭਾ^{੧੪} ਛੁਢੀਆ ਕੋ ਨੀਮੀ^{੧੫} ਮੈਭਾ^{੧੬} ॥

ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਹਿਬਾ ਤੂ ਮੈ ਹਉ ਤੈਭਾ^{੧੭} ॥ ੧ ॥

ਦੁਰੁ ਬੀਭਾ^{੧੮} ਮੈ ਨੀਮਿ ਕੋ^{੧੯} ਕੋ ਕਰੀ ਸਲਾਮੁ^{੨੦} ॥

ਇਕੁ ਮਹਿੰਜਾ^{੨੧} ਤੂ ਧਣੀ^{੨੨} ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

^੧ ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।	^੨ ਦਿਨ ਰਾਤ ।	^੩ ਸਾਮ ਅਰਥਿ ਬੀਜਣ ਦਾ
ਭਾਵ ਹੈ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਮਰਥਾ (ਬਕਤੀ ਜਾਂ ਬਲ ਅਥਵਾ ਤਾਕਤ) ਪੈਦਾ ਕਰੇ ।	^੪ ਤੈਨੂੰ ।	^੫ ਵਿਗਾਤ,
ਮਾਲੁਮ ।	^੬ ਹੋਵੇ ।	^੭ ਤੁਹਾਡੇ ।
^੮ ਕੱਢੋ, ਕਹੋ ।	^੯ ਕਹਿਆ ।	^{੧੦} ਢੇਢੇ ।
^{੧੧} ਜਿਸ	^{੧੨} ਤਰਫ਼ ।	^{੧੩} ਨਹੀਂ ਹੈ ।
ਅਗੇ ਤੇਰਾ ।	^{੧੪} ਆਸਾ ਕਾਫੀ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੮, ਅਸਟਪਦੀਆ ।	^{੧੫} ਤਰਫ਼ ।
^{੧੬} ਮੇਰਾ ।	^{੧੭} ਤੋਰਾ ।	^{੧੮} ਦੂਜਾ ।
^{੧੯} ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।	^{੨੦} ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਾਂ	^{੨੧} ਸ਼ਾਮੀ, ਮਾਲਿਕ ।
(ਸਿਰ ਬੁਕਾਵਾਂ)?	^{੨੨} ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਹਿਕੋ ਮੈਭਾ’ । ਅਰਥਾਤ—ਇਕੋ ਮੇਰਾ ।	

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ! ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਦਉਦਹ ਭਵਣ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਭੇ ਭਵਿ ਕਰਿ ਡਿਠੇ, ਅਸਾਡਾ ਬੋਲੀ ਕੋ ਨਾਹੀ । ਜਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਬੀਆ^੨ ਤਾਂ ਉਹੁ ਮੈਡਾ ਬੀਆ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਬੀਆ । ਸਿਥੇ ਡੇਖਾ ਤਿਥੇ ਓਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ । ਓਸੁ ਬਗੈਰਿ ਹੋਰਿ ਕੋਈ ਨ ਡਿਸੈ^੩ ਵਤਿ^੪ ਮੈਂ ਕੈਕੂੰ ਸਲਾਮੁ ਕਰੀ ਜਾ ਹਿਕੋ ਸਾਹਿਬੁ ਹਭਨੀ^੫ ਘਟੀ, ਹਭਨੀ ਮੁਖੀ, ਹਭਨੀ ਜਾਈ, ਹਭਨੀ ਨਾਂਈ” । ਤਾਂ ਓਨਾ ਚੰਵਿਆ^੬ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਡੇਖਾ ਤਾਂ ਹਿਕਿ ਸਿਧ ਬੀਂਦੇ^੭ ਹੈਨਿ, ਹਿਕ ਬੁਧ ਬੀਂਦੇ ਹੈਨਿ, ਤਿਨਾਂ ਕੁ ਲੋਕ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨਿ ਜੋ ਸਿਧ ਕਹੀ ਕੁੰ ਡਿਖਾਲਦੇ ਹੈਨਿ । ਡੇਖਾ, ਤਿਨਾਂ ਕੀ ਗਾਲਿ^੮ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ?” ਤਾਂ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨਾ ਕੁੰ ਚੰਵਿਆ^੯ ਜਿ:—

ਸਿਧਾ ਸੇਵਨਿ ਸਿਧ ਪੀਰ ਮਾਗਹਿ ਰਿਪਿ ਸਿਪਿ^{੧੦} ॥

ਮੈ ਟਿਕੁ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਸਾਚੇ ਗੁਰ ਬੁਧਿ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨਾਂ ਕੁੰ^{੧੧} ਕਹਿਆ ਸਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਸਾਈਂ ਦਿਆਹੁ ! ਸਿਧਾਂ ਨੂੰ ਸੇਈ ਸੇਵਦੇ ਹੈਨਿ ਜਿਨਾ ਕੁੰ ਰਿਪਿ ਸਿਪਿ ਭਾਂਵਦੀ ਹੈ, ਸੇਈ ਸਿਧਾਂ ਕੁੰ ਸੇਵਦੇ ਹੈਨਿ; ਮੈਂ ਕੁੰ ਹਿਕੋ ਨਾਮੁ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਦਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਨਾਲਿ ਮੈਂ ਕੁੰ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਡੇਵੈ^{੧੨} ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕੁੰ ਹਭਿ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਵੈ । ਜੇ ਹਿਕੁ ਨਾਮੁ ਮੈਂ ਕੁੰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਲੈ ਪਵੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਿਆ^{੧੩} ਕੁਝ ਨਾਹੀਂ ਲੋੜਦਾ” । ਤਾਂ ਵਤਿ^{੧੪} ਓਨੀ ਅਲਾਇਆ^{੧੫} ਜੇ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਜੋਗੀ ਬੀਂਦੇ^{੧੬} ਹੈਨਿ, ਹਿਕਿ ਕਾਪੜੀ^{੧੭} ਬੀ ਕਰਿ^{੧੮} ਡੇਸ ਡਿਸੰਤਰਿ^{੧੯} ਭਵਦੇ ਡਿਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਡੇਖਾ ਜੀ, ਏਨਾਂ ਕੁੰ ਕੁਝ ਪਲੈ ਪਵਸੀ^{੨੦} ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਉਂ?” ਤਾਂ ਵਤਿ^{੨੧} ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨਾਂ ਕੁੰ ਜਬਾਬੁ ਡਿਤਾ^{੨੨} ਜਿ:—

ਜੋਗੀ ਭੋਗੀ ਕਾਪੜੀ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ਦਿਸੰਤਰ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ^{੨੩} ਨ ਚੀਨਹੀ^{੨੪} ਤਤੁ ਸਾਰੁ ਨਿਰੰਤਰ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਾਂ ਵਤਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਨਾਂ ਕੁੰ ਜਬਾਬੁ ਡਿਤਾ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਸਾਈਂ ਦਿਆਹੁ ! ਜੋਗੀ ਹੋਵੇ, ਭੋਗੀ ਹੋਵੇ, ਤਪਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬੀਵੇ, ਤਿਸੁ ਕੁੰ ਕੁਝ^{੨੫} ਨਾਹੀਂ ਪਲੈ ਪਵਦਾ^{੨੬}, ਕਿਉਂ ? ਜਿ ਤਪਸੀ ਹੈ ਓਹਿ ਤਪਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ । ਸੁ ਤਪ ਤੇ ਰਾਜ, ਰਾਜ ਤੇ ਨਰਕ, ਤਾਂ ਵਤਿ ਏਹੁ ਨਰਕਿ ਹੀ ਪਏ; ਏਨਾਂ ਕੁੰ ਕੁਝ ਪਲੂ ਨ ਪਇਆ । ਜੇਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘਿਨਦੇ^{੨੭} ਤਾਂ ਓਨਾ ਕੁੰ ਏਥੇ ਭੀ ਸੁਖ ਬੀਂਦਾ ਅਤੇ ਓਥੇ ਭੀ ਸੁਖ ਬੀਂਦਾ । ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨ ਘਿਨਿਉ ਤਾਂ ਕਿ ਪਲੈ ਪਵੈ^{੨੮} ?” ਵਤਿ ਓਨਾਂ ਅਲਾਇਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੁੰ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ

^੧ਭੋਂ ਕੇ, ਫਿਰ ਕੇ ।

^੨ਮਿਤ੍ਰ, ਦੋਸਤ ।

^੩ਹੋਇਆ ।

^੪ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ।

^੫ਫੇਰ ।

^੬ਨਭਨੀ, ਸਾਰੇ ।

^੭ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ, ਬਾਵਾਂ ਵਿਚ ।

^੮ਕਹਿਆ ।

^੯ਹੁੰਦੇ ।

^{੧੦}ਗਲ, ਭਾਵ-ਅਵਸਥਾ ।

^{੧੧}ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ।

^{੧੨}ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ, ਭਾਵ-ਕਰਮਾਤਾਂ ।

^{੧੩}ਨੂੰ ।

^{੧੪}ਦੇਵੇ ।

^{੧੫}ਦੂਜਾ, ਹੋਰ ।

^{੧੬}ਤਾਂ ਫੇਰ ।

^{੧੭}ਕਹਿਆ ।

^{੧੮}ਹੁੰਦੇ ।

^{੧੯}ਲੀਰਾਂ ਦਾ ਚੋਲਾ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੋਦੜੀਏ ਫਕੀਰ ।

^{੨੦}ਬੀਂ (ਹੋ) ਕਰਿ (ਕਰਕੇ) ।

^{੨੧}ਦੇਸ-ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ।

^{੨੨}ਪੱਲੇ ਪਵੇਗਾ ।

^{੨੩}ਤਾਂ, ਫੇਰ ।

^{੨੪}ਦਿੱਤਾ ।

^{੨੫}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ’ ।

^{੨੬}ਜਾਣਦੇ, ਖੋਜਦੇ ।

^{੨੭}ਕੁਝ ਵੀ ।

^{੨੮}ਪੈਂਦਾ ।

^{੨੯}ਲੋਂਦੇ ।

^{੩੦}ਜਦ ਸਾਹਿਬ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਦਾ ਨਾਮ ਨ ਲਇਆ ਤਾਂ ਕੀ ਪੱਲੇ ਪਵੇ ?

ਜੀ ! ਡਿਖਾ, ਏਹਿ ਜਿ ਪੰਡਿਤ ਹੈਨਿ, ਪਾਂਚੇ ਹੈਨਿ, ਏਹਿ ਜਿ ਜੋਇਸੁ^੧ ਵਾਰਦੇ^੨ ਹੈਨਿ ਜਿ 'ਇਉਂ ਬੀਸੀ^੩ ਇਉਂ ਬੀਸੀ' ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ, ਡਿਖਾ ਇਨਾਂ ਕੂੰ ਡੀ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬ ਕੰਨਾਂ ਪਲੈ ਪਵਸੀ ਕਿ ਨਾ ?' ਤਾਂ ਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਲਾਇਆ, ਉਨਾਂ ਕੂੰ ਜਬਾਬੁ ਡਿਤਾ ਜਿ :-

ਪੰਡਿਤ ਪਾਂਚੇ ਜੋਇਸੀ^੪ ਨਿਤ ਪੜਹਿ ਪੁਰਾਣਾ ॥

ਅੰਤਰਿ ਵਸਤੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਲੁਕਾਣਾ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਾਂ ਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਨਾਂ ਕੂੰ ਆਖਿਆ : "ਜਿ ਪੰਡਿਤ ਪਾਂਚੇ ਜੋਇਸੀ ਹੈਨਿ, ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ, 'ਈਵ ਈਵ ਕਰਿਹੁ ਈਵ ਹੋਸੀ^੫, ਏਤੁ ਕੀਤੇ ਏਵ ਬੀਦਾ ਹੈ', ਏਤੁ ਕੀਤੇ ਏਵ ਬੀਸੀ^੬, ਸੇ ਏਵੇਂ ਗਾਲੀ^੭ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗਾਲਿ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ ਕਰਦੇ-ਭਸਦੇ^੮, ਹੋਰਿ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ਜਿ ਜਾਣਦੇ ਆਹੈ^੯ । ਅਤੇ ਜਿ ਅੰਦਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸਾਹਿਬੁ ਛਪਿ ਪਇਆ ਹੈ ਹੀਐ^{੧੦} ਦੇ ਅੰਦਰਿ ਤਿਸੁ ਕੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨਾਹੀਂ, ਬਿਆ^{੧੧} ਗਲਾਂ ਕੂੜੀਆਂ^{੧੨} ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ, ਜਿਵ ਖਾਵਦੇ ਆਹੇ ਸਾਈਂ^{੧੩} ਕੂੰ ਸੇ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੂੰ ਨ ਜਾਤਾ ਤਾਂ ਓਨਾਂ ਕੂੰ ਡੀ ਕੁਝੁ ਪਲੈ ਨ ਪਇਆ" । ਤਾਂ ਵਤਿ ਓਨੀ ਅਲਾਇਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੂੰ ਜਿ, "ਜੀ, ਡਿਖਾ ਇਕਿ ਜਿ ਤਪੇ^{੧੪} ਬੈਠੇ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਤਪਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ਓਨਾਂ ਦੀ ਕਿ ਗਲਿ ਬੀਸੀ^{੧੫}, ਡਿਖਾ ?" ਤਾਂ ਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਲਾਇਆ ਜਿ :-

ਇਕਿ ਤਪਸੀ ਬਨ ਮਹਿ ਤਪੁ ਕਰਹਿ ਤਰ^{੧੬} ਤੀਰਥ ਵਾਸਾ ॥

ਆਪੁ ਨ ਚੀਨਹਿ^{੧੭} ਤਾਮਸੀ^{੧੮} ਕਾਹੇ ਡਏ ਉਦਾਸਾ ॥੪॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, "ਸੁਣਿਹੋ ਭਾਈ ਸਾਈਂ ਦਿਆਹੁ ! ਇਕਿ ਜਿ ਤਪਸੀ ਬੈਠੇ ਬਨ ਮਹਿ ਤੀਰਥਾਂ ਉਪਰਿ ਜਿ ਤਪੁ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ਤਿਨੁ ਕੰਉ ਅੰਦਰਿ ਤਾਮਸੁ ਹੈ ਬਹੁਤੁ, ਜਿਚਰੁ^{੧੯} ਅੰਦਰਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਬੀਵੈ ਤਿਚਰੁ^{੨੦} ਜੇ ਉਦਾਸੀ ਬੀਆ^{੨੧}, ਤਾਂ ਕਿਆ ਬੀਆ, ਜੇ ਤੀਰਥੀਂ ਨਾਤਾ ਤਾਂ ਕਿਆ ਪੀਆ, ਜੇ ਤਪੁ ਕੀਆ ਤਾਂ ਕਿਆ ਬੀਆ; ਜਾਂ ਏਸੁ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਚੀਨਿਆ ਤਾਂ ਕਿਆ ਹੋ ਜੇ ਉਦਾਸੀ ਫਿਰਿਆ" । ਤਾਂ ਵਤਿ ਓਨਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੂੰ ਅਲਾਇਆ ਜਿ, "ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਡਿਖਾ, ਏਹਿ ਜਿ ਜਤੀ ਖੀਦੇ ਹੈਨਿ, ਏਨਾਂ ਦਾ ਡੀ ਕੁਝੁ ਬੀਸੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਭਲੀ ਗਲੀ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਿ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੋ" । ਤਾਂ ਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਲਾਇਆ ਜਿ :-

ਇਕਿ ਬਿੰਦੁ^{੨੨} ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਾਖਦੇ ਸੇ ਜਤੀ ਕਹਾਵਹਿ ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਛੁਟਹੀ ਭੁਮਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ॥੫॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੂੰ ਅਲਾਇਆ ਜਿ, "ਸੁਣਿਹੋ ਸਾਈਂ ਦਿਆਹੁ ! ਇਕਿ ਬਿੰਦੁ ਕੂੰ ਜਿ ਜਤਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ-ਅਸੀ ਜਤੀ ਆਹੀ^{੨੩}, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਥਾਉ^{੨੪}

^੧ਜੋਤਿਸ਼ ।

^੨ਪੜ੍ਹਦੇ, ਵੀਚਾਰਦੇ ।

^੩ਇਉਂ ਹੋਵੇਗਾ ।

^੪ਵਲੋਂ ।

^੫ਜੋਤਿਸ਼ੀ ।

^੬ਇਉਂ ਜੀਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹੋਵੇਗਾ । ^੭ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^੮ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਤੇ

ਇਉਂ ਹੋਵੇਗਾ । ^੯ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ । ^{੧੦}ਦਸਦੇ । ^{੧੧}ਹਨ । ^{੧੨}ਹਿਰਦੇ । ^{੧੩}ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ।

^{੧੪}ਬੁਠੀਆਂ । ^{੧੫}ਤਪੀਦੇ, ਤਪਸ਼ੀ । ^{੧੬}ਹੋਵੇਗੀ । ^{੧੭}ਸਹੀ ਪਾਠ-'ਨਿਤ' ।

^{੧੮}ਉਹ ਆਪੁ (ਆਪੇ ਨੂੰ ਛਾਵ-ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ । ^{੧੯}ਤਮੇ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ।

^{੨੦}ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ । ^{੨੧}ਉਤਨਾ ਚਿਰ । ^{੨੨}ਹੋਇਆ । ^{੨੩}ਬੀਰਸ । ^{੨੪}ਆਹੇ, ਹਾਂ ।

^{੨੫}ਕਿੱਛੋਂ, ਕਿਸੇ ਥਾਵੇਂ ।

ਨਹੀਂ ਥੀਂਦਾ¹ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਮਾਏ ਤੇ, ਗੁਰੂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਕਾਂਢਿਆ² ਹੈ, ਇਉਂ ਕਮਾਵਨਿ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਥੀਵੇ। ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ ਕਮਾਏ ਜੂਨੀ ਵਿਚਿ ਆਵਸਨਿ³। ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰ ਨਾ ਇਤਿ⁴ ਵੇਈ ਹੈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰ ਕਿਬਾਉਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਾ ਥੀਸੀ⁵। ਤਾਂ ਵਤਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੁੰ ਅਲਾਇਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਡਿਖਾ; ਇਕਿ ਗਿਰਹੀ ਹੈਨਿ, ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰਦੇ ਹੋਨਿ ਅਤੇ ਸਾਂਈ ਕੁੰ ਭੀ ਸੰਮਾਲਦੇ⁶ ਹੈਨਿ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਹਾਲੁ ਥੀਸੀ ? ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰ ਭੀ ਕੁਝ ਭੇਸੀ⁷ ਕਿ ਨਾ ?” ਤਾਂ ਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਲਾਇਆ:-

ਇਕਿ ਗਿਰਹੀ ਸੇਵਕ ਸਾਧਿਕਾ ਗੁਰਮਤੀ ਲਾਗੇ ॥

ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨੁਜਾਗੇ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਾਂ ਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਸਾਂਈ ਦਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ! ਜਿ ਗਿਰਹੀ ਹੈਨਿ ਅਤੇ ਸਾਧ ਹੈਨਿ, ਕਿਸੀ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਕਿਸੀ ਦਾ ਮਨੁ ਰੋਜੁ ਨਾਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਤਿ ਚਲਦੇ ਹੈਨਿ ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਮਾਵਦੇ ਹੈਨਿ, ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਵਿਚਿ ਰਹੰਦੇ ਹੈਨਿ; ਗਿਰਹੀ⁸ ਵਿਚਿ ਭਗਤਿ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ; ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਵੇ ਵਿਚਿ ਜਾਗਦੇ ਰਹੰਦੇ ਹੈਨਿ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰਿ ਥੀਸੀ। ਸਾਂਈ⁹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਓਹਿ ਸਾਂਈ ਦੇ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਾਂ ਵਤਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੁੰ ਅਲਾਇਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਡਿਖਾ, ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਕਹਿ ਭੀ ਸਾਂਈ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘਿੰਨਣਾ¹⁰ ਅਤੇ ਥੀਉ ਭੀ ਸਾਂਈ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘਿੰਨਣਾ, ਗੁਰੂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਂਈ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਾਹੀਂ ਲੀਤਾ ਥਾਂਇ ਪਵਦਾ¹¹ ਸੁ ਗੁਰੂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇ¹² ਹੀ ਸਾਂਈ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘਿੰਨੀਐ¹³ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਹਿਕੋ¹⁴ ਹੈ ?” ਤਾਂ ਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਲਾਇਆ ਜਿ:-

ਗੁਰ ਤੇ ਦਰੁ ਘਰੁ ਜਾਣੀਐ ਸੋ ਜਾਣਿ ਸਿਥਾਣੇ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਸਾਚੇ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥ ੮ ॥ ੧੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ, ਸਾਂਈ ਦਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ! ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿਆ, ਪਣੁ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਾਹੀਂ ਪਾਈਦਾ ਅਤੇ ਨ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਦਰੁ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ। ਉਸਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਜਾਹਤਾ ਸੋਈ ਪਛਾਣੈ ਜਿਸੁ ਕਉ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ, ਜਿਨ ਕਉ ਗੁਰੂ ਨਾਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਿਨ ਕੁੰ ਨਾਉਂ ਵਿਸਰਿ ਵੈਂਦਾ¹⁵ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਖਿਆਲਿ ਪੈ ਵੈਂਦੇ¹⁶ ਹੈਨਿ। ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰ ਨਾਹੀਂ ਵਿਸਰਿ ਵੈਂਦਾ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸੇਤੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ; ਓਹਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਸਾਹਿਬੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ”। ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਓਹਿ ਲੋਕ ਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਆ, ਸਭ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰਿ ਉਠੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਉਨ ਕਉ ਦੀਖਿਆ ਦਿਤੀ¹⁷, ਓਇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਭਏ; ਕਹਣੇ ਲਾਗੇ ਜਿ, “ਧੋਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਦੇ ਤਾਂਈ ਇਤਨੀ ਪਹੁੰਚਿ ਦਿਤੀ, ਸੁ ਜੁ ਏਸਦੇ ਰਾਹਿ ਹੋਸੀ ਤਿਸ ਦਾ ਏਥੇ ਓਥੇ ਛਲਾ ਹੋਵੇਗਾ”। ਬੋਲਹੁ ਸੰਗਲੇ ਰਾਮ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ।

¹ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ²ਕਹਿਆ। ³ਆਉਣਗੇ, ਭਾਵ-ਪੈਣਗੇ। ⁴ਏਥੇ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ⁵ਹੋਵੇਗਾ।
⁶ਸਿਮਰਦੇ, ਜਪਦੇ। ⁷ਦੇਵਸੀ, ਦੇਵੇਗਾ। ⁸ਗਿਰੁ (ਘਰ) ਵਿਚ ਹੀ, ਭਾਵ-ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼ੂਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ। ⁹ਸ਼ਾਮੀ, ਭਾਵ-ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ¹⁰ਲੈਣਾ। ¹¹ਪੈਂਦਾ। ¹²ਕਿਵੇਂ।
¹³ਸਾਂਈ (ਰਬ) ਦਾ ਨਾਉਂ ਘਿੰਨੀਏ (ਲਈਏ)। ¹⁴ਹਿਕੋ। ¹⁵ਛੁੱਲ ਜਾਂਦਾ। ¹⁶ਪੈ ਜਾਂਦੇ।
¹⁷ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਦਿਤਾ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਮਨੁ ਮੰਨੀਐ ਤਉ ਦਰਗਹ ਪਵੈ ਕਬੂਲੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਬਾਹਰੇ ਕਬਹੂ ਨ ਪਵਈ ਸੂਲੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨੯ ॥

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਸਹਰਿ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਰੁ ਇਕਿ ਕਾਈ^੧ ਪੇਵਕਿਅਹੁ^੨ ਸਾਹੁਰੈ ਜਾਂਦੀ
ਬੀ, ਤਬ ਉਸੁ ਸਾਬਿ ਅਵਰ^੩ ਤਾਂ ਤਾਈਆਂ ਪਿਤਾਣੀਆਂ^੪ ਭੈਣਾਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਸਕੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ
ਰੋਵਣੈ, ਵਿਛੁੜਨਿ ਰੋਇ ਰੋਇ । ਤਬ ਉਨ ਕੀ ਤਰਫ ਦੋਖਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਲਾਗਾ ਸਿਰੁ ਫੇਰਣੇ । ਤਬ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਗੈ ਲਗਾ ਮਰਦਾਨਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰਣੇ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਨਾਂ ਦੀ ਕਵਣੁ ਬਾਤ
ਬਥਹਿ^੫ ਪਈ ਜਿ ਏਨਾਂ ਦੀ ਤਰਫ ਦੋਖਿਆ ਅਰੁ ਸਿਰੁ ਫੇਰਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਾਰੂ^੬ ਰਾਗ
ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਖਲੀ ਜਿ:-

ਨਾ ਭੈਣਾ ਭਰਜਾਈਆ ਨਾ ਮੇ ਸਸੁਤੀਆਹ ॥

ਸਚਾ ਸਾਕੁ ਨ ਤੁਟਈ ਗੁਰ ਮੇਲੇ ਸਹੀਆਹ ॥ ੧ ॥

ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥

ਗੁਰ-ਬਿਨੁ ਏਤਾ ਭਾਵਿ ਬਕੀ ਗੁਰਿ ਪਿਰੁ ਦਿਤਮੁ^੭ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਏਹਿ ਜਿ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੈਨਿ ਸਿ ਪ੍ਰੀਤਿ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੋਹਿ ਹੋਤਿ^੮ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੈਨਿ ਜਿ ਭਾਈ, ਅਸੀਂ ਵਿਛੁੜਦੀਆਂ ਹਾਂ । ਫਿਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਣੈ ਮਿਲਹਾ ਕਿ
ਨ ਮਿਲਹਾ^੯ । ਏਤੁ^{੧੦} ਹੋਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੈਨਿ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਪਰੁ ਏਹੁ ਰੋਵਣਾ ਭਲਾ ਹੈ ਮਰਦਾਨਿਆਂ !
ਜੇ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਹੋਤਿ ਹੋਵੈ, ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਅਸਾਡਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਜੇਹਾ ਹੋਤੁ ਏਹਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੈਨਿ ਸਿ ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਕੁਟੰਬੁ ਹੈ, ਏਹੁ ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹੈਨਿ, ਏਹਿ ਮੇਰੀਆਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਹੈਨਿ,
ਏਹੁ ਮੇਰੀ ਸਸੁ^{੧੧} ਹੈ, ਏਨਾਂ ਦੇ ਹੋਤਿ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੈਨਿ ਸਿ ਏਹਿ ਸਹੇਲੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ, ਭਰਜਾਈਆਂ ਜਿ ਏਸ ਦੇ ਕੰਮਿ
ਨਾਹੀ; ਏਸ ਕੇ ਕੰਮਿ ਓਹੋ ਸਹੇਲੀਆਂ ਹੈਨਿ ਜਿ ਗੁਰੂ ਭਾਣੀਆਂ^{੧੨} ਹੈਨਿ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨਾਵੈ ਦੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਵਦੀਆਂ

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ।

^੩ਪਿਉਕਿਆਂ ਤੋਂ, ਘਰ ਤੋਂ ।

^੪ਹੋਰ ।

^੫ਚਾਚੀਆਂ ।

^੬ਬਾਂ, ਲੇਖੇ ਵਿਚ ।

^੭ਮਾਰੂ ਕਾਫੀ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੨ ।

^੮ਮੈਨੂੰ

ਦਿਤਾ ।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਗੁਰਿ ਪਿਰੁ ਮੇਲਿਮੁ ਦਿਤਮੁ ਮਿਲਾਇ ।’ ਅਰਥਾਤ-ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਰਮੇਸੁਰ)

ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

^{੧੦}ਹਿਤ, ਲਈ, ਵਾਸਤੇ ।

^{੧੧}ਮਿਲਾਂਗੀਆਂ ਕਿ ਨਾ ਮਿਲਾਂਗੀਆਂ ।

^{੧੨}ਇਸ ।

^{੧੩}ਸੱਸ ।

^{੧੪}ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਈਆਂ, ਅਰਥਾਤ-ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ, ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗੀ ।

ਹੈਨਿ ਜਿ ਗੁਰ ਭਾਣੀਆਂ ਹੈਨਿ ਅਰੁ ਗੁਰ ਭਾਣੀ ਹੈਨਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਕਿ¹ ਮਿਲਦੇ ਹੈਨਿ, ਉਤੁ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਹੇਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਓਨਾਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੇ ਹੇਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਰਾਗੁ ਕਰੈ ਤਾਂ ਸਦੇਹੁ² ਜੀਵਤੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਵੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿੰਹੁ ਮਿਲੇ, ਵਿਛੁੜੈ ਕਦੇ ਨਾਹੀ, ਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੇਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਰੋਵੈ। ਉਸੁ ਗੁਰ ਦੇ ਸਦਿ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲਾਇਆ। ਅਨਿਸਨਿ ਤੀਰਥ ਉਣਵੰਜਹ ਕਰੋੜੀ ਧਰਤੀ ਭਰਮਿ ਬਕੇ, ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਕੋਈ ਨ ਮਿਲਾਵਣਹਾਰਾ। ਜਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਤਬ ਘਰ ਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਲਾਇ ਵੀਆ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹਿ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਹੈਂ ਅਰੁ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਹਲੰਗ³ ਹੈਨਿ, ਜਿਸੁ ਜਿਸੁ ਕੁਰਬ⁴ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਤਿਸੁ ਨੇ ਸਾਂਮ ਸਾਂਮ⁵ ਜਦਿ ਕਦਿ ਮਨੁ ਦੋਚਦਾ ਹੈ ਮਨੁਖ ਦਾ ਮੋਹੁ ਰਹਦਾ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਫੁਫੀ ਨਾਨੀ ਮਾਸੀਆ ਦੇਰ⁶ ਜੇਠਾਨਤੀਆਹ ॥

ਆਵਨਿ ਵੰਵਨਿ⁷ ਨਾ ਰਹਨਿ ਪੂਰ ਭਠੇ ਪਹੀਆਹ⁸ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਏਸ ਦਾ ਕੁਟੰਬੁ, ਸਾਕੁ ਸੈਂਸਾਰ ਦਾ ਏਹੋ ਹੈ ਜਿ ਮਾਮੀ ਹੋਈ, ਫੁਫੀ ਹੋਈ, ਨਾਨਾਨੀ⁹ ਹੋਈ, ਦੇਰਾਣੀ-ਜੇਠਾਣੀ ਹੋਈ, ਏਹਿ ਸੈਂਸਾਰੀ ਜੀਵ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਆਂਵਦੇ ਹੈਨਿ ਤਿਉਂ ਏਹੁ ਜਹਾਨੁ ਏਸੁ ਮੋਹ ਦਾ ਬੋਧਾ ਆਂਵਦਾ ਭੀ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਭੀ ਹੈ; ਜਿਉਂ ਪੂਰ ਬੇੜੀ ਦੇ ਇਕਿ ਓਧਰਹੁ ਲੰਘਿ ਏਧਿਰ ਆਂਵਦੇ ਹੈਨਿ ਇਕਿ ਐਧਰਹੁ ਲੰਘਿ ਓਧਰਿ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ ਤਿਉਂ, ਇਹਿ ਜੀਅ ਜਿ ਹੈਨਿ ਜਿ ਏਸੁ ਮੋਹ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਠਿ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ। ਇਕਿ ਫਿਰਿ ਆਂਵਦੇ ਹੈਨਿ ਬੇੜੀ ਦੇ ਪੂਰ ਵਾਂਗੂੰ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਸੁ ਮਨੁ¹⁰ ਮਨੁਖ ਕਾ ਹਿਤੁ ਪਖੀ ਮੇਲ ਹੈ, ਨਾਨਕੁ ਦਾਦਕੁ ਸਾਹੁਰੇ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਹਾਂ ਪਖਾਂ ਦਾ ਇਸਦਾ ਕੁਰਬੁ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਹੁ ਵਿਚਹੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲਿ ਏਸ ਦਾ ਸਹਲੰਗੁ ਹੈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲਿ ਏਹੁ ਬਹੁਤੁ ਮਿਲਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਮਾਮੇ ਤੈ ਮਵਲਾਣੀਆ¹¹ ਭਾਇਰ¹² ਬਾਪ ਨ ਮਾਉ ॥

ਸਾਬ ਲਭੇ¹³ ਤਿਨ ਨਾਠੀਆ¹⁴ ਭੀੜ ਘਣੀ ਦਰੀਆਉ¹⁵ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਨ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਾਕ ਨਾਲਿ ਸਾਕੁ, ਨ ਨਾਨੀ ਦੇ ਸਾਕ ਨਾਲਿ ਸਾਕੁ, ਨ ਮਾਮੇ ਤੈ ਮਵਲਾਣੀਆ¹⁶ ਨਾਲਿ ਸਾਕੁ ਹੈ, ਨ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲਿ ਸਾਕੁ ਹੈ, ਏਹਿ ਜੇ ਸੇ¹⁷ ਸੁ ਏਸੁ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਲਦਿ ਸਿਧਾਂਦੇ¹⁸ ਹੈਨਿ। ਜਿਉਂ ਸਬੋਈ¹⁹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਿਹਮਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਆਇ ਉਤਰਿਆ ਅਰੁ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਲਦਿ ਗਇਆ, ਤਿਉਂ ਜਿਤਨਾ ਏਸ ਦਾ ਸਾਕੁ ਕੁਰਬੁ, ਨਾਨਕੇ ਦਾਦਕੇ, ਸਾਹੁਰੇ ਜਿ ਸਭਿ ਏਸੁ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਲਦਿ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਹਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਪਇਆ ਰੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਏਹੁ ਜੇ ਜੀ ਜਾਣੈ

¹ਸੰਬੰਧ ਨਾਲ। ²ਦੇਹ (ਸਰੀਰ) ਸਮੇਤ। ³ਸਾਥੀ, ਸੰਬੰਧੀ। ⁴ਕੁਰਬਾ। ⁵ਮੇਲ, ਮਿਲਾਪ। ⁶ਦਿਉਰ ਦੀ ਵਹੁਟੀ, ਦਿਉਰਾਣੀ, ਦਿਰਾਣੀ। ⁷ਜਾਣ। ⁸ਪਹੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ, ਰਾਹੀਂ-ਪਾਧੀਆਂ ਦੇ। ⁹ਨਾਨੇ ਦੀ ਵਹੁਟੀ, ਨਾਨੀ। ¹⁰ਭਾਵ-(ਪ੍ਰਸਿਧ ਰਿਖੀ) ਮਨੁ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ। ਯਾਸਕ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁ ਤੋਂ ਮਨੁਬਜ (ਮਨੁਖ) ਜਾਂ ਮਾਨਵ ਬਣਿਆ। (ਵੇਧੇ, ਨਿਰੁਕਤ)। ¹¹ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮਾਮਾਣੀਆ’। ਅਰਥਾਤ-ਮਾਮੀਆਂ। ¹²ਭਾਈ, ਭਰਾ। ¹³ਕਾਫਲੇ ਲੱਦੇ ਚਨ। ¹⁴ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨੇ। ¹⁵ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਦਰਿਆਉ ਦੇ ਪੱਤਣ ਉਤੇ ਇਹ ਆਵਾਜਾਈ (ਜੰਮਣ-ਮਰਣ) ਦੀ ਘਣੀ (ਬਹੁਤੀ) ਭੀੜ ਬਣੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ¹⁶ਮਾਂਉ (ਮਾਂ) ਦੀਆਂ ਭਰਜਾਈਆਂ (ਮਾਮੀਆਂ)। ¹⁷ਇਹ (ਲੋਕੀ) ਜੋ ਚਨ। ¹⁸ਸਿਧਾਉਂਦੇ (ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ)। ¹⁹ਸਾਥੀ।

ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਹਿ ਤਾਂ ਚਲਿ ਗਏ, ਪਣੁ ਏਨਾਂ ਦਾ ਕਵਣੁ ਹਵਾਲੁ ਹੋਸੀ, ਏਹਿ ਅਗਲੀ ਭੀੜਿ ਪੁਰਸਲਾਤਿ¹ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਲੰਘਨਿਗੇ। ਅਗਲੀ ਗਲਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਆਖਦਾ ਜਿ ਏਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਿ ਕਿ ਹੋਸੀ। ਭੈਜਲ² ਦੀ ਸਾਰਿ³ ਕਿਉਂ ਜਾਣਦਾ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਏਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਿ ਕਿ ਹੋਸੀ। ਏਹਿ ਭਵਜਲ ਕੀ ਭੀੜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਲੰਘਨਿਗੇ। ਐਸੇ ਬਾਵੇਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰੋਂਦੇ ਹੋਨਿ⁴। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਿਵੇਂ ਧਨ ਅਰੁ ਪਿਰ⁵ ਵਿਛੋੜਾ ਨ ਹੋਵੀ ਭੀ, ਜਿ ਐਥੇ ਓਥੇ⁶ ਮਿਲੈ ਰਹਨਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :—

ਸਾਚਉ ਰੰਗਿ ਰੰਗਾਵਲੋ⁷ ਸਖੀ ਹਮਾਰੇ ਕੰਤੁ॥

ਸਚਿ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਬੀਐ ਸੋ ਸਹੁ ਰੰਗਿ ਰਵੰਤੁ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸੁ ਰੰਗੀਲਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਰੰਗੀਲਾ ਹੈ ਜਿ ਅਨੇ ਪਹਰ ਉਸ ਕੈ ਆਨੰਦੁ ਹੀ ਹੈ, ਸੋਗੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀਂ। ਸੋਗੁ ਏਸ ਕਉ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਏਹੁ ਖਸਮ ਨਾਲਿ ਸਚਾ ਹੋਇ ਅਰੁ ਏਹੁ ਅਨੇ ਪਹਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵਤਾ ਹੀ ਰਹੈ ਤਬ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਏਸ ਕੈ ਸਾਬੇ ਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਰਹੈ; ਏਸ ਕਉ ਵਿਛੋੜਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੈ, ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਖਸਮ ਨਾਲਿ ਬੀਵੈ, ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਹੀਂ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਦਿਖਾ, ਛਿਆ ਰੁਤੀ ਹੈਨਿ—ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਹੈਨਿ, ਦੁਹੁ ਮਾਹੀ ਇਕ ਰੁਤਿ ਹੋਈ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਚੇਤ ਅਤੈ ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਇਕ ਰੁਤਿ⁸, ਜੇਠ ਅਤੈ ਅਹਾੜ ਦੀ ਇਕ ਰੁਤਿ⁹, ਸਾਵਣ ਅਤੇ ਛਾਵਣ ਦੀ ਇਕ ਰੁਤਿ¹⁰, ਅਸੂ ਕਤਿਕ ਦੀ ਇਕ ਰੁਤਿ¹¹, ਪੋਹ-ਮਾਘ ਦੀ ਇਕ ਰੁਤਿ¹², ਮਾਘ ਫਗੁਣ ਦੀ ਇਕ ਰੁਤਿ¹³। ਛਿਆ ਰੁਤੀ ਏਹਿ, ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਏਹਿ। ਤਿਨਾ ਰੁਤੀ ਵਿਚਹੁ ਭਲੀ ਰੁਤਿ ਕੇਹਤੀ, ਜਿਤੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਕਾ ਭਲਾ ਹਿਤੁ ਹੋਇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਸਭੇ ਰੁਤੀ ਚੰਗੀਆ ਜਿਤੁ ਸਚੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ॥

ਸਾ ਧਨ¹⁴ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸੁਖਿ ਸੁਤੀ ਨਿਸਿ ਭੇਹੁ¹⁵॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਸਭੇ ਰੁਤੀ ਅਰੁ ਸਭੇ ਮਾਹ¹⁶ ਏਸ ਨੋ ਭਲੇ ਹੈਨਿ ਜਾ¹⁷ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਚਿਤਿ ਆਵੈ। ਜਿਉਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸੁ ਹੋਦੇ ਹੈਨਿ ਅਤੇ ਸੀਆਲੇ ਵਿਚਿ ਓਨਾ ਆਪਿ ਵਿਚਿ ਬਣਿ ਨਾ ਆਵੀ, ਵਿਰੋਧ ਚਲੈ; ਖਸਮ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਭਾਵੈ ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖਸਮੁ ਨ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਓਨਾਂ ਦੇ ਸੀਆਲੁ ਕਿਤੁ ਕੰਮਿ। ਨ ਅਹਾੜ¹⁸ ਹੀ ਭਲਾ ਜਿਤੁ ਖਸਮੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ। ਤਿਉਂ ਏਸ ਨੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਂ ਵਿਸਰ ਜਾਇ ਤਾਂ ਸਭੇ ਰੁਤੀ ਬੁਰੀਆ। ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਭੇ ਰੁਤੀ ਭਲੀਆਂ। ਜਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪਛਾਤਾ ਤਬ ਏਸ ਨੋ ਰਾਤਿ ਦਿਨਿ ਸੁਖੁ ਆਇਆ। ਜੇ ਜਾਗੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਜੇ ਸਵੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

¹ਪਰਲੋਕ ਦੀ ਵੈਤਰਣੀ ਨਦੀ ਦਾ ਪੁਲ, ਜੋ ਲੰਘਣਾ ਚੁਕਤਾ ਐਖਾ ਹੈ।

²ਭਵਜਲ, ਅਰਥਾਤ—ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ

ਮਾਗਰ।

³ਖਬਰ।

⁴ਧਨ (ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ) ਅਤੇ ਪਿਰ (ਪ੍ਰਿਯ, ਪ੍ਰੀਤਮ—ਪਰਮੇਸੁਰ) ਦਾ।

⁵ਐਥੇ (ਏਥੇ—ਇਹ ਲੋਕ) ਤੋਂ ਓਥੇ (ਉਸ ਥਾਂ—ਪਰਲੋਕ) ਵਿਚ।

⁶ਰੰਗੀਲਾ।

⁷ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

⁸ਬਸੰਤ।

⁹ਗ੍ਰੀਖਮ, ਹੁਨਾਲ (ਗਰਮੀ)।

¹⁰ਪਾਵਸ, ਬਰਸਾਤ।

¹¹ਸਰਦ।

¹²ਹਿਮੰਤ (ਸਿਆਲ)।

¹³ਸਿਸਰ (ਪਤਝੜ)।

¹⁴ਸਾਧਵੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ।

¹⁵ਨਿਸ (ਰਾਤ) ਅਤੇ ਭੇਹੁ (ਦੇਹ—ਦਿਨ), ਅਰਥਾਤ—ਰਾਤ

ਦਿਨ।

¹⁶ਮਹੀਨੇ।

¹⁷ਜਦ।

¹⁸ਆਸਾੜ, ਮਹੀਨਾ ਹਾੜ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਵੇਖਾਂ, ਜਿ ਏਹੁ ਜਿ ਦਰੀਆਉ ਹੈ, ਦਰੀਆਵ ਵਿਚ ਬੇੜਾ ਬੀਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਉ¹ ਲੰਘਾਵਣ ਵਾਲਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰੁ, ਤੁਮ ਜਿ ਦਰੀਆਉ ਕਹਦੇ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਸੁ ਦਰੀਆਵ ਕਾ ਬੇੜਾ ਕਵਣੁ ਹੈ, ਅਤੇ ਲੰਘਾਵਣ ਵਾਲਾ ਕਵਣੁ ਹੈ ? ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਸੁਣਾਈਐ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਪਤਣਿ ਕੂਕੇ ਪਾਤਣੀ² ਵੰਞਹੁ ਧ੍ਰੁਕਿ ਵਿਲਾਤਿ³ ॥

ਪਾਰਿ ਪਵੰਦਤੇ ਭਿਨੁ ਮੈ⁴ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਹਿਥਿ ਚਾਤਿ⁵ ॥੬॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ : “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖ ! ਸੈਂਸਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਭਵਜਲੁ, ਅਰੁ ਪਤਣੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ, ਆਵਣ-ਜਾਣੇ ਦਾ ਘਾਟੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਪਾਤਣੀ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ ਅਰੁ ਬੇੜਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ! ਸਬਦੁ ਖੜਾ ਪੁਕਾਰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਰੇ ਸੈਂਸਾਰੁ, ਏਹੁ ਘਾਟੁ ਹੈ, ਏਹੁ ਬੇੜਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਕਰਮਾਂ ਕਾ ਰਾਹੁ ਹੈ ਅਰੁ ਬੇੜੇ ਜਾਇ ਚੜਹੁ ਜਿ ਪਾਰਿ ਪਤਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵ⁶ ਹੈ ਜਿ ਕੋਈ ਸਬਦ ਕੈ ਕਹਿਐ ਦਵਤਿ⁷ ਬੋਹਿਥਿ⁸ ਚਤਿਆ ਸਿ ਪਾਰਿ ਪਤਿਆ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਕ ਆਏ ਸੈਸਾਰਿ, ਹਿਕ ਆਇ ਗਏ”, ਪਰਮੇਸੁਰ ਤਾਂ ਹਭਨਾ¹⁰ ਦਾ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਜਿ ਕੋਈ ਮਿਲਿਆ ਸਿ ਕਿਤੁ ਅੰਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਅਤੇ ਜਿ ਵਿਛੁੜਿਆ ਸਿ ਕਿਤੁ ਦੋਖਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵਿਛੁੜਿਆ ? ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹੀਐ ਜੀ ! ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਹਿਕਨੀ ਲਦਿਆ ਹਿਕਿ ਲਦਿ ਗਏ ਹਿਕਿ ਭਾਰੇ ਭਰ¹¹ ਨਾਲਿ ॥

ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਵਣੰਜਿਆ ਸੇ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲਿ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖ ! ਇਕਿ ਲਦਿ ਗਏ ਅਤੀ ਹੀ, ਤਿਨਾ ਵਿਚਹੁ ਇਕਿ ਜੂਨੀ ਦੀ ਭਰ ਨਾਲਿ ਪਏ, ਇਕਿ ਫੇਰਿ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਆਏ, ਇਕਿ ਹੁਣਿ ਲਦਣਿ ਵਾਲੇ ਹੈਨਿ; ਇਕਿ ਭਾਰ ਬੰਨਿ ਬੈਠੇ ਹੈਨਿ, ਰਹਣਾ ਐਥੇ ਕਿਸੇ ਨਾਹੀ, ਸਭਨਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪੁਰਖ ! ਪਣੁ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਸਿਮਰਿਆ; ਮੁਖ ਤੇ ਸਚੁ ਬੋਲਿਆ; ਸਚੈ ਮਾਰਗਿ ਚਲੈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਸਿਆ। ਉਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਉਨਾਂ ਦਾ; ਉਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਇਤੁ ਅੰਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਿਲੇ, ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਏ ਕਰਮ ਨ ਕੀਏ ਤੇ ਏਤੁ ਦੋਖਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵਿਛੁੜੇ, ਲਗੇ ਆਵਣ-ਜਾਣ”। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਬੁਝਿਆ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਕਉ ਮਿਲੈ; ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਨ ਕਉ ਕਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ? ਕਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਨਿ ਕਉ ਵਖਾਣੀਐ ? ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸਮਝਾਈਐ ਜੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਨਾ ਹਮ ਚੰਗੇ ਆਖੀਅਹ ਬੁਰਾ ਨ ਦਿਸੈ ਕੋਇ ॥

¹ਮਲਾਹ।

²ਮਲਾਹ।

³ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਧ੍ਰੁਕਿ (ਦੋੜ ਕੇ) ਵਿਲਾਤਿ (ਲੰਘ) ਵੰਞੇ (ਜਾਓ)।

⁴ਮੈਂ ਪਾਰ ਪਵੰਦੇ (ਲੰਘਦੇ) ਭਿਨੇ (ਦੇਖੇ) ਹਨ।

⁵ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬੋਹਿਥ (ਜਹਾਜ਼) ਉਤੇ

ਜੋ ਚਾੜ੍ਹੇ (ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ) ਹਨ।

⁶ਇਉਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

⁷ਦੋੜ ਕੇ, ਨੱਸ ਕੇ।

⁸ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ।

⁹ਇਕ ਆ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ (ਮਰ ਗਏ)।

¹⁰ਸਭਨਾਂ।

¹¹ਭਾਰ, ਬੋਝ।

ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਖਾਣੀਐ ਸਚੇ ਜੇਹੜਾ ਸੋਇ ॥ ੯ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਾ ! ਹਮਰੈ ਅੰਦਰਿ ਚੰਗਿਆਈ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ ਨਜਰਿ ਆਵਤੀ, ਹਮਿ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਬੁਰਿਆਈ ਹੀ ਭਰੇ ਹਾਂ, ਹਮ ਮਹਿ ਡਲਿਆਈ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ; ਪੁਰਖਾ ! ਅਰੁ ਬੁਰਾ ਹਮ ਕਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ, ਸਭਨਾਂ ਤੇ ਰਹਿ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹਾਂ, ਹਮ ਬੀਂ ਸਭ ਕੋਈ ਡਲਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਪੁਰਖਾ ! ਜਿਸ ਕੇ ਆਤਮੇ ਤੇ ਹਉਮੈ ਮਿਟੀ ਹੈ ਸਿ ਐਸੇ ਹੈਂ ਜੈਸਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ, ਉਨ ਕਉ ਮੇਰੇ ਬੁਝੈ ਡਿੰਨਿ ਕਹਿਆ ਨ ਜਾਈ; ਜੈਸਾ ਸਚਾ ਤੈਸਾ ਓਹੁ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਾ, ਵਾਹੁ ਕਰਿ ਉਠਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਹੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਜੈਸਾਰ ਸਾਗਰ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੂੰਹੈਂ ਗੁਰੂ ਹੈਂ; ਤੂੰਹੈਂ ਸੇਵਕੁ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰੁ, ਜਿਨਿ ਅੰਧੇਰੇ ਮਹਿ ਚਾਂਦਨੁ ਕੀਆ; ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਾਖਿ ਲੇਹਿ ਜੀ !” ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਹਉਮੈ ਬੋਇ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਮਿਲੈ ਅਪਰੰਪਰੁ ਤਾਕੋ ਗਾਉ ॥

ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸਚੁ ਜਪੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੩੦॥

(ਸ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪੀਰ ਬਹਾਉਦੀਨ ਦੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨਿ ਸਹਰਿ ਮਹਿ ਬੈਠਾ ਥਾ ਅਰੁ ਪੀਰ ਬਹਾਵਦੀ ਦਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ। ਤਿਨਿ ਆਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਲਾਮਾਲੇਕੁ ਨਾਨਕ ਫਕੀਰ, ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਸੀਦ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਅਲੇਕੁ ਸਲਾਮੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ !” ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਠਿ ਕਰਿ ਸਲਾਮੁ ਦਿਤਾ, ਦਸਤਖਤ ਲੇ ਮਿਲੈ। ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ, ਲਗੇ ਸਾਹਿਬ

¹ਜੇਹਾ, ਵਰਗਾ।

²ਚਾਨਣ।

³ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

⁴ਸ਼ੇਖ

ਬਹਾਉਦੀਨ ਜ਼ਿਕਰੀਆ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਇਹ ਕਮਾਲਉਦੀਨ ਕੁਰੇਸ਼ੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ੧੧੭੦ ਈਸਵੀ (੫੬੫ ਹਿਜਰੀ) ਵਿਚ ਕੋਟ ਕਰੋਰ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਗਦਾਦ ਗਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ੇਖ ਬਹਾਉਦੀਨ ਸੋਹਰਾਵਰਦੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਮੁਲਤਾਨ ਆਉਣ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦੁਦੀਨ ਬਕਰਗੰਜ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਮਿਤ੍ਰ ਬਣ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ੭ ਨਵੰਬਰ ੧੨੬੬ ਈਸਵੀ (੬੬੫ ਹਿਜਰੀ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ਼ੇਖ ਸਦਰਉਦੀਨ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ੧੩੦੯ ਈਸਵੀ (੭੦੯ ਹਿਜਰੀ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

[Oriental Biographical Dictionary by Beale, page 97.]

⁵ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਅਸਲਾਮੁ ਅਲੈਕੁਮ’। ਅਰਥਾਤ—ਤੁਹਾਡੇ ਪਰ ਸੁਖ ਹੋਵੇ।

⁶ਸਹੀ ਪਾਠ—ਅਲੈਕੁਮ

ਸਲਾਮ’। ਅਰਥਾਤ—ਤੁਹਾਡੇ ਪਰ ਵੀ ਸੁਖ ਹੋਵੇ।

ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੇ। ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿਲੇ, ਲਗੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਦਿਲ ਬਦਿਲ ਖੀਂ। ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦਿਖਾ ਆਪਿ ਵਿਚਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਯਾਦਿ ਕਰਦੇ ਹੋਨਿ। ਤਬ ਪੀਰ ਜਾਦੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂੰ ਵਡਾ ਬੁਜਰਕਵਾਰੁ¹ ਹੈਂ, ਪੜ੍ਹ ਤੈਂ ਇਕੁ ਗੋਸਾ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਬੈਠਕ ਹਿਕੁ ਨ ਕੀਤੀਆਂ², ਹਿਕੁ ਕੋਈ ਖਾਦਮੁ³ ਅਗੇ ਰਖਿ ਕਰਿ ਜਿ ਬੈਠਿਆਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚਿ ਰਹੀਐ। ਅਜੇ ਫਿਰਣ ਹੀ ਵਿਚਿ ਖਿਆਲੁ ਹੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਮਾਰੂ ਰਾਗ⁴ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਆਵਉ ਵੰਵਉ ਭੁੰਮਣੀ⁵ ਕਿਤੀ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰੇਉ ॥

ਸਾਧਨ⁶ ਵੋਈ ਨ ਲਹੈ ਵਾਢੀ⁷ ਕਿਉ ਧੀਰੇਉ ॥ ੧ ॥

ਮੈਡਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਆਪਨੜੇ ਪਿਰ ਨਾਲਿ ॥

ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਖੰਨੀਐ ਕੀਤੀ ਹਿਕ ਭੋਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹ ਜੀ! ਕਈ ਵਾਰ ਆਂਵਦੇ ਹਰਾਂ⁸, ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਰਾਂ; ਕਈ ਮਿਤ੍ਰ ਖਾਦਮ ਕੀਤੇ ਸਾਹਿ ਜੀ! ਪਰੁ ਮਨੁ ਟਿਕਿਓ ਕਿਥਾਈ⁹ ਨਾਹੀਂ। ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਖਸਮੁ ਹੈ ਸੁ ਆਪਣੇ ਨਜੀਕਿ ਢੋਈ ਦੇਂਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਇਕਲਿਆਂ ਮਨੁ ਧੀਰਜੁ ਪਕੜਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਟਿਕੀਐ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਟਿਕੀਐ। ਮਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਸਾਥਿ ਲਗਾ ਹੈ। ਹਉ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਹੁ¹⁰ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਈਂ। ਖੰਨੀਐ ਖੰਨੀਐ ਵੰਵਾਂ¹¹ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਹੁ। ਜੇ ਹਿਕੁ ਭੋਰੀ¹² ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਿਹਾਲੁ ਬੀਵਾਂ¹³। ਤਬ ਪੀਰਜਾਵੈ¹⁴ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਕੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਦਕੁ ਹੈ ਤਾਂ ਅਗੇ ਭੀ ਤੁਸਾਂ ਕੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਲਿ ਲੈਸੀ¹⁵। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਪੇਈਅਤੇ¹⁶ ਭੋਹਾਗਣੀ¹⁷ ਸਾਹੁਰਤੈ ਕਿਉ ਜਾਉ ॥

ਮੈ ਗਲਿ ਅਉਗਣ ਮੁਠੜੀ ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਝੂਰਿ ਮਰਾਉ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹ ਜੀ! ਸਾਹੁਰੇ ਸੇਈ¹⁸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਨਿ ਜੇ ਪੇਈਅਤੇ ਭੋਹਾਗਣੀ ਹੋਦੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਜਿ ਪੇਈਐ¹⁹ ਖਸਮ²⁰ ਨਾਲਿ ਰਾਜਿ²¹ ਸਿ ਸਾਹੁਰੈ ਭੀ ਖਸਮੁ ਉਸ ਨੋ ਰਾਵੈ²²। ਪੇਈਆ ਏਹੁ ਜਹਾਨੁ ਸਹਰਾ ਓਹੁ ਜਹਾਨੁ ਹੈ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਤ੍ਰ²³ ਜਹਾਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵਿਆ ਹੈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੋ ਓਤਿ ਜਹਾਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਲਿ ਲੈਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਤ੍ਰ ਜਹਾਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਨਾਹੀਂ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੋ ਓਤ੍ਰ ਜਹਾਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮੇਲਸੀ। ਪੜ੍ਹ ਸਾਹਿ ਜੀ! ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਆਪਣੇ ਅਫਾਲ²⁴ ਨਜਰਿ ਆਂਵਦੇ ਹੋਨਿ ਜਿ ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਸਾਹਿਬੁ

¹ਬੁਢਾ ਆਦਮੀ ਅਥਵਾ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ।

²ਅਰਥਾਤ-ਰੱਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ੇ (ਕਿਨਾਰੇ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਾਂ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ) ਬੈਠ ਕੇ ਚਲੀਯਾ (ਜਪ ਪ੍ਰਯੋਗ ੪੦ ਦਿਨਾਂ ਦਾ) ਇਕ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ।

³ਖਿਦਮਤਗਾਰ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਚੇਲਾ।

⁴ਮਾਰੂ ਕਾਫੀ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੨।

⁵ਮੈਂ ਭੁੰਮਣੀ (ਦੋਮਨੀ ਅਥਵਾ ਦੁਢਿਤੀ) ਐਵੇਂ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ।

⁶ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ।

⁷ਛੁੱਟੜ (ਔਰਤ), ਤਿਆਗੀ ਹੋਈ।

⁸ਹਾਂ।

⁹ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ।

¹⁰ਤੈਂ।

¹¹ਖੰਡ ਖੰਡ (ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ) ਹੋ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਵੰਢਾਂ (ਜਾਵਾਂ)।

¹²ਇਕ ਭੋਰਾ ਕੁ ਜਿਤਨੀ, ਭਾਵ-ਬੋਲੀ ਜਿਹੀ।

¹³ਨਿਹਾਲ (ਖੁਸ਼) ਬੀਵਾਂ (ਹੋਵਾਂ)।

¹⁴ਪੀਰ ਦੇ ਪੁੜ੍ਹ ਨੇ।

¹⁵ਮੇਲ ਲਵੇਗਾ।

¹⁶ਪਿਉਕੇ, ਪੇਕੇ ਘਰ।

¹⁷ਛੁੱਟੜ (ਔਰਤ)।

¹⁸ਸੋਈ, ਉਹੋ।

¹⁹ਪਿਉਕੇ ਘਰ।

²⁰ਪਤੀ।

²¹ਨੀਕ।

²²ਰਮਣ ਕਰੇ, ਭੋਗੇ, ਭਾਵ-ਮੇਲ ਕੇ ਰਖੇ।

²³ਇਸ।

²⁴ਅਫਾਲ=ਜਮਾਂ ਫਿਅਲ, (ਕਰਮ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ, ਅਰਥਾਤ-ਮਾੜੇ ਕਰਮ।

ਵੇਈ ਨਾਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਜੇ ਅਸਾਂ ਕੁੰ ਅਉਗਣਿ ਗਲਿ ਬਧੇ ਹੋਨਿ ਸਿ ਕਿਬਹੁ ਲਹਨਿ, ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਮੇਦ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ, ਇਨ ਰਾਤਿ ਏਹੋ ਝੋਰਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਅਸਾਡਾ ਕਉਣੁ ਹਾਲੁ ਹੋਸੀ ! ਏਹੋ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚਿ ਧੋਖਾ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਫਿਰਿ ਪੀਰਜਾਦੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰਿ ਵਸੀਐ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਵਸੀਐ, ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਿਲੈ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫਿਰਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਪੋਈਅੜੈ ਪਿਰੁ ਸੰਮਲਾ¹ ਸਾਹੁਰਤੈ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥

ਸੁਖਿ ਸਵੰਧਿ ਸੁਹਾਗਣੀ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਗੁਣ ਤਾਸੁ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਜਿਨੀ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵਿਆ ਪੋਈਐ ਏਤੁ ਜਹਾਨਿ-ਸੇਖ ਬਹਾਵਦੀ², ਸੇਖ ਫਰੀਦੀ³, ਨਾਮੋ⁴, ਕੰਬੀਰ, ਰਵਿਦਾਸਿ ਸਾਰਖੀ⁵ ਖੁਆਜਾ ਮੋਨਦੀ⁶ ਜੇਹੀ-ਜਿਨੀ ਏਤੁ ਜਹਾਨਿ ਮਿਹਨਤਿ ਕੀਤੀ ਸਿ ਜਾਇ ਸਾਹਿਬ ਕੁੰ ਓਹੁ ਜਹਾਨਿ ਮਿਲੇ, ਸੁਖਾਲੈ ਬੀਐ”। ਤਬ ਪੀਰਜਾਦੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਹਛੁ⁷ ਜਹਾਨੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ, ਹਛਨਾਂ ਕੁੰ ਸਾਹਿਬੁ ਰਿਜਕੁ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ਹੈ, ਡਿਖਾ⁸ ਜੀ, ਅਗੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਆ ਹੋਸੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਲੇਛੁ ਨਿਹਾਲੀ⁹ ਪਟ¹⁰ ਕੀ ਕਾਪਤੁ ਅੰਗਿ ਬਾਣਾਇ ॥

ਪਿਰੁ ਮੁਤੀ¹¹ ਡੋਹਾਗਣੀ ਤਿਨ ਫੁਖੀ¹² ਹੈਣਿ ਵਿਹਾਇ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਜਹਾਨ ਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੋਵੈ ਅਤੈ ਸੁਇਨੇ ਕੀ ਸਿਹਜਾ-ਪਟ ਕੀ ਨਿਹਾਲੀ ਉਪਰਿ ਸੋਵੈ ਤਉ ਉਹੁ ਦੁਖੀਆ ਹੈ; ਡਲੇ ਡਲੇ ਕਪੜੇ ਅੰਗਿ ਬਾਣਾਏ ਤਉ ਉਹੁ ਦੁਖੀਆ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜਿ ਸੋਹਾਗਣਿ ਨ ਹੋਈ, ਦੋਹਾਗਣਿ¹³ ਹੋਈ, ਤਿਸੁ ਕਉ ਐਥੇ ਡੀ ਦੁਖ ਅਗੈ ਡੀ ਦੁਖ। ਸੁਖੀਆ ਸੋ ਜਿਸ ਕੰ ਸਾਹਿਬੁ ਯਾਦਿ ਹੈ, ਸਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਹੋਈ, ਤਿਸੁ ਕੁੰ ਸੁਖੁ ਹੋਆ, ਸਾਹਿਬ ਸਾਥਿ ਮਿਲੀ”।

ਤਬ ਉਨਿ ਪੀਰਜਾਦੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਕਹਦੇ ਹੋਨਿ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲਿ ਹੈ। ਡਿਖਾ ਜੀ, ਨਾਲਿ ਤਾਂ ਕਿਹਾ, ਜਾਂ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤਾਂ ਕਿਆ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

ਕਿਤੀ¹⁴ ਚਖਉ ਸਾਡੜੇ¹⁵ ਕਿਤੀ ਵੇਸ¹⁶ ਕਰੇਉ ॥

ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਜੋਬਨੁ ਬਾਦਿ ਗਇਅਮ¹⁷ ਵਾਢੀ¹⁸ ਬੂਰੇਦੀ ਬੂਰੇਉ ॥ ੫ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਜੇ ਅਨੇਕ ਜੇਤੀ¹⁹ ਸਾਦ ਹੈਂ ਅਰੁ ਏਤੇ ਹੀ ਕਰੈ ਅਰੁ

¹ਪੋਕੇ ਘਰ (ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ) ਪਿਰੁ (ਪ੍ਰੀਤਮ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ) ਸੰਮਲਾਂ (ਯਾਦ ਕਰਾਂ) ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਾਂ। ²ਸੇਖ ਬਹਾਉਦੀਨ ਬਕਰੀਆ (ਮੁਲਤਾਨੀ)। ³ਸੇਖ ਫਰੀਦ, ਸ਼ਕਰ ਗੰਜ (ਸੰਨ ੧੧੭੩-੧੨੬੬ ਈ:)।

⁴ਭਗਤ ਨਾਮ ਦੇਵ। ⁵ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਸਰੀਖਿਆਂ ਨੇ ਛਾਵ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ। ⁶ਖੁਆਜਾ ਮੁਜੱਨੁਦੀਨ ਰਿਸ਼ਤੀ ਅਜਮੇਰੀ, ਜੋ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ।

⁷ਹੋਏ। ⁸ਸਭ। ⁹ਦੇਖ। ¹⁰ਤੁਲਾਈ, ਦੁਲਾਈ। ¹¹ਰੇਸ਼ਮ। ¹²ਛੱਡੀ ਹੋਈ।

¹³ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ। ¹⁴ਫੁਹਾਗਣ, ਛੁੱਟੜ। ¹⁵ਕਿਤਨੇ ਹੀ। ¹⁶ਸਾਦੜੇ, ਸੁਆਦ। ¹⁷ਫੇਸ।

¹⁸ਪਿਰ (ਪ੍ਰੀਤਮ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਜੋਬਨ ਐਵੇਂ (ਬਾਦ) ਹੀ ਗਇਅਮ (ਗਇਆ)। ¹⁹ਛੁੱਟੜ (ਔਰਤ)।

²⁰ਜਿਤਨੇ।

ਜੇਤੀ ਸੀਗਾਰ ਹੈਨਿ ਦੇਤੇ ਹੀ ਕਰੈ ਅਤੇ ਖਸਮ ਨ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਉਤਦੇ ਹਛੇ¹ ਸੀਗਾਰ, ਹਛੇ ਵੇਸ ਕਿਤੇ ਕੰਮਿ ਨ ਹੋਵਨੀ। ਏਸਦੀ ਬਿਨਾਂ ਖਸਮ ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰਿ ਏਵੇ ਗਈ, ਤੋਤ ਤੀਕ ਬੁਰੇਂਦੀ ਬੁਰੇਂਦੀ ਰਹੀ, ਇਸੁ ਜਹਾਨਿ ਭੀ ਬੁਰੇਂਦੀ ਬੁਰੇਂਦੀ ਮੁਈ। ਉਸ ਦਾ ਝੋਰਾ ਨ ਲਖੋ ਬਿਨਾਂ ਖਸਮ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੇ”।

ਤਾਂ ਪੀਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਤੁ ਗਲੇ ਏਹੁ ਸੋਹਾਗਣਿ ਬੀਵੈ, ਜਿਤੁ ਸੇਵਾ ਏਸੁ ਝੋਰਾ² ਵੰਝੈ”। ਤਾਂ ਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਖਿਜਮਤਿ-ਸੇਵਾ ਕੇਹੜੀ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਸੇਵਾ ਏਸੁ ਕਉ ਖਸਮੁ ਰਾਵੈ, ਏਸਦਾ ਕਉ ਖਸਮੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਬੀਵੈ, ਉਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਭੁ ਅਲਾਇਆ³:-

ਸਚੇ ਸੰਦਾ⁴ ਸਦੜਾ⁵ ਸੁਣੀਐ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥

ਸਚੇ ਸਚਾ ਬੈਹਣਾ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀਚੈ ਭੀ ਅਤੇ ਉਸੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗਲਿ⁶ ਸਭੁ⁷ ਸੁਣੀਐ ਭੀ, ਕੈਂਦਿਅਹੁ⁸ ਮੁਹੁ⁹ ਸੁਣੀਐ ? ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਕਉ ਪੀਰੁ ਹੈ ਅਰੁ ਹਿੰਦੂ ਕਉ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਬੀਵੈ, ਪੂਰਾ ਪੀਰੁ ਬੀਵੈ ਤਿਸੁ ਦਿਅਹੁ ਮੁਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣੀਐ। ਜਿ ਉਹੁ ਵੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਲਫਸੁ¹¹ ਕੰਹਦਾ ਹੈ, ਉਹੁ ਲਫਸੁ ਗੁਰੂ-ਪੀਰ ਦਾ ਸੁਣੀਐ। ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕਉ ਜਾਣਦਾ, ਗੁਰੂ ਪੀਰੁ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ: ਪਰੁ ਜੀ, ਜਿ ਜਾਣੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਵਖਾਣੈ, ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਵਖਾਣੈ, ਉਸ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਵ¹² ਸਦਾ¹³ ਉਪਰਿ ਖਸਮੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬੁ ਉਹੁ ਜਿ ਖਾਦਮੁ-ਸੇਵਕੁ ਗੁਰ-ਪੀਰ ਦੇ ਵੀਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਨੋ ਯਾਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਚੇ ਦਿਲ ਸਾਬਿ, ਸਚੇ ਕਰਾਰ ਵਿਚਿ, ਤਿਸਨੋ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ”।

ਤਬ ਫਿਰਿ ਪੀਰਜਾਦੈ ਸਭੁ¹⁴ ਅਲਾਇਆ¹⁵ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਜਿ ਭਿਠਾ ਲੋਤੇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਭੇਖੈ¹⁶, ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ? ਏਹੁ ਬਾਤ ਅਸਾਂ ਕੁੰ ਸਮਝਾਈਐ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਗਿਆਨੀ ਅੰਜਨੁ¹⁷ ਸਚ ਕਾ ਭੇਖੈ ਭੇਖਣਹਾਰੁ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਜਾਣੀਐ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ¹⁸ ਨਿਵਾਰੁ¹⁹ ॥ ੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਭੀ ਕਿਨੀ ਗਲੀਂ ਸਾਹਿਬ ਕੁੰ ਪਾਏ ? ਜਿ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਕੁੰ ਦੇਖਿਆ ਲੋੜੇ ਤਉ ਸਚੀ ਨਜਰਿ ਹਛਾਸ ਕੰਹੀ ਕੁੰ ਭੇਖੈ, ਜਿਥੈ ਭੇਖੈ ਤਿਥੈ ਸਾਹਿਬ ਕੁੰ ਭੇਖੈ। ਕੁਤੁ ਕੁਫਰੁ ਮਨ ਤੇ ਦੂਰਿ ਕਰੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਭੁ ਸਚੁ ਸਚੁ ਕਰਿ ਭੇਖੈ, ਕਮਾਵੈ। ਏਵੇ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭੇਖੈ ਅਰੁ ਅੰਤਰ ਤੇ ਹਉਮੈ ਜਿ ਗਰਬੁ ਹੈ ਜਿ ਦਿਲ ਤੇ ਨਿਵਾਰਿ ਦੂਰਿ ਕਰੈ ਤਾਂ ਹੀ ਏਹੁ ਸਾਹਿਬ ਕੁੰ ਪਾਏ ਏਤੁ ਖਿਜਮਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ”। ਬੋਲਹੁ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ਪਰਵਰਦਗਾਰੁ।

ਤਬ ਉਨਿ ਪੀਰਜਾਦੈ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬੁ ਤੁਸਾਡਾ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਤਉ²⁰ ਭਾਵਨਿ²¹ ਤਉ ਜੇਹੀਆ ਮੂ²² ਜੇਹੀਆ ਕਿਤੀਆਹ²³ ॥

¹ਸਭੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ।

²ਬੁਰੇਵਾਂ।

³ਜਾਵੈ।

⁴ਸੱਦ (ਸ਼ਬਦ) ਅਲਾਇਆ (ਉਚਾਰਿਆ)।

⁵ਦਾ।

⁶ਸੱਦ (ਸ਼ਬਦ) ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼।

⁷ਗੱਲ-ਕਥ।

⁸ਸ਼ਬਦ।

⁹ਕਿਸ ਦੇ।

¹⁰ਮੂੰਹ ਤੋਂ।

¹¹ਲਫਜ਼, ਸ਼ਬਦ।

¹²ਨਾਮ।

¹³ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼)।

¹⁴ਸੱਦ, ਸ਼ਬਦ।

¹⁵ਬੋਲਿਆ, ਭਾਵ-ਕਥਨ ਕੀਤਾ।

¹⁶ਭੇਖੈ।

¹⁷ਸੁਰਮਾ।

¹⁸ਅਹੰਕਾਰ।

¹⁹ਨਿਵਾਰ (ਦੂਰ)

ਕਰਕੇ। ²⁰ਤੈਨੂੰ।

²¹ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਅਥਵਾ ਰੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।

²²ਮੈਂ ਮੇਰੇ।

²³ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੀ।

ਨਾਨਕ ਨਾਹੁ ਨ ਵੀਛੁੜੈ ਤਿਨ ਸਚੈ ਰਤਤੀਆਹਾ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੯ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬ ਨੋ ਭਾਂਵਦੇ ਹੋਨਿ ਸੇ ਸਾਹਿਬ ਜੇਹੇ ਹੋਨਿ, ਮੈਂ ਜੇਹੀਆਂ ਨੋ ਦਰਿ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਲਖ ਦਰ ਲਖ ਹੋਨਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਿ, ਤਿਨਾ ਨੋ ਬੈਠਣ ਦੀ ਜਾਹਗਾ ਨਾਹੀਂ ਕਾਈ, ਮੈਂ ਜੇਹੀਆਂ ਦਰਿ ਖੜੀਆਂ ਬਿਲਲਾਂਦੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਤਿਨਾਂ ਦੀ ਗਣਤੀ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ । ਜਿਨਾ ਨੋ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਇਸਕੁ^੧ ਹੈ, ਸਾਹ ਜੀ ! ਤਿਨਾ ਨੋ ਅਤੇ ਪਹਰ ਵਿਸਰਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਓਨਾਂ ਨਾਲਹੁ ਖਸਮੁ ਵਿਛੁੜਦਾ ਕਦੇ ਨਾਹੀਂ, ਸਦਾ ਹੀ ਸਦਾ ਓਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲਿ ਸਾਹਿਬੁ ਰਹਦਾ ਹੈ । ਜਿਨਾਂ ਨੋ ਸਚ ਨਾਲਿ ਦਿਲੁ ਲਗਾ ਹੈ, ਸਚੇ ਨਾਲਿ ਰਤੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਤਿਨਾਂ ਦੀ ਕਿਝੁ^੨ ਕੀਮਤਿ ਕੀਤੀ ਵੇਦੀ^੩ ਹੈ ਜਿ ਹਕ ਕੂੰ ਪਹੁਤੇ^੪ ਹੋਨਿ” । ਤਾਂ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ! ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਅਸੀਂ ਅਗੈ ਸਾਹਿਬ ਕੂੰ ਸੁਣਦੇ ਆਹੈ^੫, ਹੁਣਿ ਤੇਰਾ ਜਿ ਦੀਦਾਰੁ ਬੀਆ^੬ ਸਿ ਐਨਿ ਸਾਹਿਬ ਸਚੇ ਦਾ ਦੀਦਾਰੁ ਬੀਆ । ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਇਜੇਹੀ ਦੁਆਇ ਦੇਹਿ, ਅਸਾਡੀ ਭੀ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਰਹਿ ਆ ਵੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬੁ ਤੇਰੀ ਸਰਪਰ ਰਖੈਗਾ; ਤੂੰ ਪਹੁਚਿਆ ਹੋਆ ਹੈਂ, ਪੈਰਵੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਪਰਿ ਚਲਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕਮਾਈ ਪੀਰ ਬਹਾਵਦੀ ਦੀ ਪਿਛੈ ਸਾਹਿਬੁ ਤੇਰੀ ਸਰਪਰ^੭ ਰਖੈਗਾ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਸੇ ਪੀਰੁ ਤੂਹੈ ਹੈਂ, ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਅਖੀ ਨਾਲਿ ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਭਿਖਾਲਿਆ^੮ ਹੀ । ਜੀ, ਤੂੰ ਵਡਾ ਪੀਰੁ ਹੈਂ, ਤਾਹੁ ਦਾ^੯ ਸਦਕਾ ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਬੀਵੈ^{੧੦}” । ਤਬ ਦਸਤ ਪੰਜਾ^{੧੧} ਲੈ ਕਰਿ ਪੀਰ ਬਹਾਵਦੀ ਦਾ ਪੋਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੇ ਵਿਦਾ ਹੋਆ, ਘਰਿ ਗਇਆ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ

ਸਲੋਕੁ^{੧੨}

ਕੋਤੀਆ ਢੁਢਨਿ ਕੰਤ ਕੂੰ ਤਿਨਾ ਦਾ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜੈ ਕੂੰ ਮਿਲੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੂੰ ਬਲਿਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੩੧ ॥

(ਹ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪੀਰ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਮੁਲਤਾਨਿ ਸ਼ਹਿਰ ਪੀਰ ਬਹਾਵਦੀ ਕੀ ਦਰਗਾਹਿ ਮਹਿ ਜਾਇ ਵੜਿਆ । ਤਬ ਦਰਗਾਹਿ ਮਹਿ ਖਬਰਿ ਹੋਈ ਪੀਰ ਜਾਦਿਆਂ ਕਉ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਵੇਦੀ ਜਿ ਡੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਫਕੀਰੁ ਹੋਇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ

^੧ਉਸ ਸਚੇ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਨਾਲ ਰੱਤੀਆਂ (ਰੰਗੀਆਂ) ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ । ^੨ਪ੍ਰੇਮ । ^੩ਭੁਖ ।

^੪ਜਾਂਦੀ । ^੫ਪਹੁੰਚੇ । ^੬ਜੀ । ^੭ਹੋਇਆ । ^੮ਹਰ ਤਰਾਂ, ਹਰ ਹੀਲੇ । ^੯ਦਿਖਾਇਆ, ਦਿਖਾਇਆ । ^{੧੦}ਤਿਸ ਦਾ, ਉਸ ਦਾ, ਜਾਂ ਤੁਧ ਦਾ । ^{੧੧}ਹੋਵੇ । ^{੧੨}ਦਸਤ (ਹਥ) ਪੰਜਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ।

^{੧੩}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਜਿ ਪੀਰ ਬਹਾਵਦੀ ਦੀ ਤੁਰਬਤ¹ ਉਪਰਿ ਆਇ ਹੁਜਰੇ² ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਤੁਰਬਤ ਕੂੰ ਕੁਰਨਸ³ ਕੀਤੀ ਹੈਸ। ਅਰੁ ਫਕੀਰ ਤਬਾ⁴ ਹੈ ਅਰੁ ਮਰਦੁ ਮੁਬ ਦੀਦਾਰੁ ਕਦਾਰੁ⁵ ਕਦਾਵਰੁ ਅਜਬ ਦੀਦਾਰੁ ਹੈ, ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਬਣਿਆਵੈ ਪੀਰ ਜੀ ! ਅਜਬ ਫਕੀਰੁ ਸੁਣੀਦਾ ਯਾ ਜਿ ਆਇਆ ਹੈ”। ਤਬ ਓਹੁ ਜਿ ਪੀਰਜਾਦਾ, ਪੀਰ ਬਹਾਵਦੀ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਪੀਰ ਦੀ ਜਾਹਗਾ ਬਾ, ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਯਾਰਹੁ ! ਟੁਕੁ ਏਕ⁶ ਮੈਂ ਨਿਵਾਜ ਕਰਿ ਲਈ”। ਖਾਦਮਾ ਨੇ ਕਹਿਓਨੁ ਜਿ, “ਦੇਖਿ ਏਹੁ ਜੁ ਮਤੁ ਉਨਿ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇ। ਜੇ ਉਨਿ ਚਲੈ ਤਾਂ ਕਹਣਾ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਹਬਤਿ ਟੁਕੁ ਏਕੁ ਬੈਠੀਐ, ਪੀਰੁ ਆਵਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਉਹੁ ਖਾਦਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਹੀ ਤੇ ਕਹਿ ਉਠਾ ਜਿ, “ਮੀਆਂ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅਸੀਂ ਪੀਰ ਕੂੰ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਜਾਹਿਗੇ, ਏਵ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦੇ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਖਾਦਮਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ, ਵਾਹੁ ਜੀ ! ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਬਾਤਿ ਬੁਝੀ”। ਤਬ ਉਹਿ ਫਿਰਿ ਗਏ, ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੀਰ ਸਲਾਮਤਿ ! ਓਹੁ ਪੂਰਾ ਮਰਦੁ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਬੋਲੇ ਭੀ ਨ ਸਿਆ, ਮਰਦੁ ਅਜੇ ਹੀ ਕਹਿ ਉਠਾ ਜਿ ਮੀਆਂ, ਅਸੀਂ ਪੀਰ ਕੂੰ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਵੇਸਹਾਂ⁷, ਏਵ ਨਾਹੀਂ ਵੇਦੇ⁸”। ਤਾਂ ਪੀਰ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰੀ ਪੋਸੀ⁹ ਵਖਤੁ ਕੀ, ਗੁਜਾਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਆਇਆ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰੁ ਪੀਰੁ ਦਸਤ ਪੋਸੀ¹⁰ ਲੇ ਕਰਿ ਮਿਲੇ, ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ਬੈਠੇ। ਤਾਂ ਪੀਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਭਲੇ ਹਉ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ¹¹ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਹੀ ਭਲੇ। ਤਬ ਪੀਰ ਕਬੀਰ¹² ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਭਲੀ ਬਾਤ ਕਹੀ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਂ ਮਿਲਿਆਂ ਸਾਹਿਬੁ ਯਾਦਿ ਆਵਦਾ ਹੈ। ਨਚੁ ਹੈ ਏਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਸਕੁ¹³ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਪੀਰ ਕਬੀਰ ਕਹਿਆ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਜਿ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੂੰ ਸਕੁ ਨਾਹੀਂ ਰਖਤੇ। ਪਣੁ ਜੀ, ਕਾਈ ਜਾਹਗਾ ਸਕ ਦੀ ਭੀ ਹੈ ਜਿ ਕਿਥਾਉਂ ਸਾਹਿਬੁ ਦੁਇ ਕਰਿ ਦੇਖਦਾ ਭੀ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸਭਨੀ ਥਾਈਂ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਨੇ ਜਾਣੀਐ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੀਰ ਜੀ ! ਸਭੁ ਜਾਹਗਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੀ ਕਰਿ ਜਾਨਣਾ। ਸਾਹਿਬ ਬਿਨਾ

¹ਕਬਰ, ਮਕਬਰਾ। ²ਕੋਠੜੀ, ਪੀਰ ਦੀ ਕੁਟੀਆ। ³ਸਲਾਮ, ਬੁਕ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ। ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਪੀਰਾਂ-ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੀ ਮੰਨ-ਮਨੋਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਦ ਉਹ ਨੇ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਵਾਰ ਮੱਕੇ (ਅਰਬ ਵਿਚ) ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਨਾ ਕਾਅੂਬਾ ਨੂੰ ਵੀ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਪੂਜਨੀਕ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਕੋਰਨਸ਼ (ਬੁਕ ਕੇ ਸਲਾਮ) ਨਹੀਂ ਮੀ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਵਲ ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਕੇ ਹੀ ਸੁੱਤੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਕਵੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਬਾਬਾ ਫਿਰ ਮੱਕੇ ਗਇਆ ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ਬਨਵਾਲੀ।.....

ਜਾ ਬਾਬਾ ਸੁਤਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵਲ ਮਹਿਰਾਬੇ ਪਾਇ ਪਸਾਰੀ।.....੩੨॥

(ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ੧-੩੨)

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੀਰ ਬਹਾਉ¹ ਦੀਨ ਜ਼ਕਰੀਏ ਦੀ ਕਬਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕੋਰਨਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਗਲ ਮੰਨਣ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

²ਇਕ ਖਿਣ ਭਰ, ਪਲ ਬੱਟ।

³ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ।

⁴ਫਲਣ ਲਗੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਮਾਜ਼।

⁵ਵਡਾ ਪੀਰ।

⁶ਮਿਸ਼ਾਜ, ਸੁਭਾਉ।

⁷ਮੈਂ ਨਮਾਜ਼ ਕਰ (ਪੜ੍ਹ) ਲਵਾਂ।

⁸ਨਹੀਂ ਸੀ।

⁹ਨਮਾਜ਼ੇ ਪੋਸ਼ੀਨ (ਸਲਾਤੁਲ ਜੁਹਰ)।

¹⁰ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ।

¹¹ਮੱਦੇਹ।

¹²ਦੀਦਾਰੀ (ਦਰਸ਼ਨੀ) ਤੇ ਇਜ਼ਤ ਵਾਲਾ।

¹³ਜਾਵਾਂਗੇ।

¹⁴ਨਮਾਜ਼ੇ ਪੋਸ਼ੀਨ (ਸਲਾਤੁਲ ਜੁਹਰ)। ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਦ ਸੂਰਜ

¹⁵ਭਾਵ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਭਗਤ।

ਜਾਹਗਾ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ ਜਾਨਣੀ”। ਤਬ ਪੀਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ; “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸਭਨੀ ਬਾਈ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਨਣਾ ਤਾਂ ਅਵਰਤ¹ ਮਰਦ ਇਕਠਿਆਂ ਹੋਇ ਮੁਕਣਾਂ ਤਾਂ ਓਥੇ ਭੀ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਣੀਐ ਤਾਂ ਏਹੁ ਉਸੁ ਸੇਜ ਨੋ ਰਾਵਿ ਨ ਸਕਈ²। ਤਬ ਫਿਰਿ ਏਸੁ ਕਾ ਰਸੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਰਹੈ, ਏਹੁ ਬਾਤ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਅਸਾਨੋ ਸਮਝਾਈਐ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਹਸਿਆ, ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ³ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ;—

ਆਪੇ ਰਸੀਆ⁴ ਆਪਿ ਰਸੁ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ⁵ ॥

ਆਪੇ ਹੋਵੇ ਚਲੜਾ⁶ ਆਪੇ ਸੇਜ ਭਤਾਰੁ⁷ ॥ ੧ ॥

ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ⁸ ਫਰਪੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨੀਐ, ਪੀਰ ਜੀ ! ਸਭੇ ਜਾਹਗਾ” ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਹੈਂ, ਸਭਨੀ ਜਾਹਗੀ ਓਹੋ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਉਸੁ ਬਾਹਰੀ¹⁰ ਜਾਹਗਾ ਕਾਈ ਨਾਹੀਂ। ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਹੋ ਸਾਹਿਬੁ, ਆਪੇ ਰਸ ਕਸ, ਸੁਖ ਭੋਗ, ਦੰਗ ਤਮਾਸੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਨਾਵਦਾ¹¹ ਹੈ। ਆਪੇ ਅਵਰਤ¹² ਹੈ, ਆਪੇ ਮਰਦੁ ਹੈ। ਆਪੇ ਕਪੜੇ ਹੈ, ਆਪੇ ਸੇਜ ਹੈ। ਆਪੇ ਸੇਜ, ਅਵਰਤ ਕੀ ਜਾਹਗਾ¹³ ਹੈ ਅਰੁ ਆਪੇ ਮਰਦੁ ਰਸੀਆ ਹੈ, ਸਭਿ ਰਸ ਕਸ ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿ ਆਪੇ ਹੈ ਜੀ। ਵਣਿ ਤ੍ਰਿਣਿ¹⁴ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਵਿਚਿ ਸਭਨੀ ਜਾਹਗੀ ਆਪੇ ਹੈ। ਉਸੁ ਬਿਨਾਂ ਖਾਲੀ ਕਾਈ ਨਵਰ¹⁵ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਪੀਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਅਜਬੁ ਤੋਂ ਬੁਝਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪਰੁ ਏਕੁ ਅਰਜੁ ਹੈ ਮੇਂ ਹੋਰੁ ਵੀ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਤਉ ਪਾਸਿ¹⁶ ਪਰੁ ਮੇਰੇ ਪੁਛਣੇ ਦੀ ਗੁਸਤਾਕੀ¹⁷ ਮਾਫੁ ਕਰਣੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਪੀਰਿ ਜੀ ! ਏਨੀ ਗਲੀ ਕੀਤੀ ਹਭੈ¹⁸ ਐਥ ਮਾਫੁ ਹੋਂਦੇ ਹੋਨਿ। ਏਨੀ ਗਲੀ ਕੀਤੀ ਹਭਨਾ ਤੇ ਸਾਹਿਬੁ ਸਹੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਗਲਾਂ ਸੇਈ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ, ਹੋਰਿ ਗਲਾਂ ਸਭਿ ਬਾਦਿ ਹੋਨਿ”। ਤਬ ਪੀਰਿ ਕਬੀਰਿ ਬਾਣੀ¹⁹ ਪੀਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪੁਛੈ ਦਾ ਐਬੁ ਨਾਹੀਂ ਰਖਣਾ²⁰। ਦਿਖਾ ਜੀ, ਤੁਸਾਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਜਿ ਸਭਨਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀ, ਮਛੀ ਜਿ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਰਹਵੀ²¹ ਹੈ, ਜਿ ਉਸੁ ਵਿਚਿ ਭੀ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ; ਅਤੇ ਮਾਛੀ²² ਜਿ ਹੈਂ ਜਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਜਗਾਰੁ ਮਛੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰੀ ਬਝੀਰਿ ਓਨਾਂ ਦਾ ਰੋਜਗਾਰੁ ਨਾ ਚਲੀ, ਕਿਉਂ ਜਿ ਓਤੈ ਮਾਛੀ ਦੇ ਘਰਿ²³ ਓਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮੁ ਸਾਹਿਬ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਹੋਰੁ ਰੋਜਗਾਰੁ ਓਨਾਂ ਦੇ ਬੁਝੈ ਹੋਂਦਾ ਨਾਹੀਂ। ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਦਿਖਾ ਮਛੀਆਂ ਵਿਚਿ ਭੀ ਸਾਹਿਬੁ ਅਤੇ ਮਾਛੀਆਂ ਵਿਚਿ ਭੀ ਸਾਹਿਬੁ। ਦਿਖਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੋ ਮਾਰਿ ਖਾਇ ਕਿ ਉਨੀਹੂ²⁴ ਸੰਗਿ ਖਲੋਵੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ;—

¹ਔਰਤ, ਏਥੇ ‘ਔਰਤ’ ਸਬਦ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ‘ਅਵਰਤ’ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਿਛੇ ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ‘ਦਵਲਤ ਖਾਨ’, ‘ਦੋਤ’ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ‘ਦਵਤ’ ਆਦਿ ਸਬਦ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ।

²ਭਾਵ—ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਦੀ ਮਿਲਾਪ ਰੂਪ ਸੇਜ (ਸਿਹਜਾ) ਨੂੰ ਰਾਵ (ਰਮ ਜਾਂ ਮਾਣ) ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

³ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ਦੂਜਾ ੨।

⁴ਰਸਿਕ (ਪ੍ਰੇਮੀ)।

⁵ਰਮਣ ਕਰਨ (ਭੋਗਣ) ਵਾਲਾ।

⁶ਚੋਲਾ, ਭਾਵ—ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ।

⁷ਪਤੀ, ਭਾਵ—ਈਸ਼ਵਰ।

⁸ਵਿਆਪ ਰਭਿਆ।

⁹ਜਗਾ,

ਬਾਵਾਂ। ¹⁰ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

¹¹ਰਮਣ ਕਰਦਾ, ਭੋਗਦਾ।

¹²ਔਰਤ, ਇਸਤ੍ਰੀ।

¹³ਔਰਤ ਦੀ

ਜਗਾ। ¹⁴ਬਣਾਂ (ਜੰਗਲਾਂ) ਤੇ ਤ੍ਰਿਣਾਂ (ਕੱਖਾਂ) ਵਿਚ, ਭਾਵ—ਸਾਰੀ ਵਣਾਸਪਤੀ ਵਿਚ। ¹⁵ਠੋਰ, ਥਾਂ, ਜਗਾ।

¹⁶ਤੇਰੇ ਪਾਸ।

¹⁷ਗੁਸਤਾਖੀ।

¹⁸ਸਭੇ, ਸਾਰੇ।

¹⁹ਵਛੇ।

²⁰ਅਰਥਾਤ—ਪੁਛਣ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ

ਕਰਨਾ।

²¹ਰਹਿੰਦੀ।

²²ਮਛੀਆਂ ਫੜਨ ਵਾਲੇ।

²³ਅਰਥਾਤ—ਉਸੇ ਮਾਛੀ ਦੇ ਘਰ

(ਦਰਿਆ) ਵਿਚ।

²⁴ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ।

ਆਪੇ ਮਾਛੀ ਮਛਲੀ ਆਪੇ ਪਾਣੀ ਜਾਲੁ ॥

ਆਪੇ ਜਾਲ ਮਣਕੜਾ ਆਪੇ ਅੰਦਰਿ ਲਾਲੁ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੀਰ ਜੀ ! ਸਭੇ ਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ । ਮਛੀ ਭੀ ਆਪੇ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿ ਉਹੁ ਨਉ ਨੇਜੇ^੧ ਦਰੀਆਉ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਹੈ, ਉਹੁ ਪਾਣੀ ਭੀ ਆਪੇ ਹੈ । ਅਤੇ ਜਿਸੁ ਜਾਲ ਵਿਚਿ ਮਛੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨਿ ਉਹੁ ਜਾਲੁ ਭੀ ਆਪੇ ਹੈ; ਅਤੇ ਜਾਲਿ ਨਾਲਿ ਜਿ ਮਣਕੇ ਹਨਿ ਲੋਹੇ ਦੇ ਓਹਿ ਭੀ ਆਪੇ ਹੈ; ਅਤੇ ਜਿ ਲੋਹੇ ਦਿਆਂ ਮਣਕਿਆਂ ਵਿਚਿ ਲਾਲ ਮਾਣਕ ਹਨਿ ਲਾਖ ਦੇ, ਓਹਿ ਭੀ ਆਪੇ ਹੈ, ਸਫ਼ਨੀ ਬਾਈਂ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਉਸੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੁ ਆਪੇ ਹੈ” । ਤਬ ਪੀਰਿ ਕਬੀਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੀ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੈਂ ਸਭੁ ਭਲਾ ਕਹਿਆ ਜਿ ਭਲਾ ਹੀ ਕਹਿਆ, ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ! ਸਾਹਿਬੁ ਐਸਾ ਹੈ” ।

ਤਬ ਫੇਰਿ ਪੀਰਿ ਅਰਦਾਸਿ^੨ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸਾਹਿਬ ਦਿਆ ਪਿਆਰਿਆ ! ਸਾਹਿਬੁ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦਿਲ ਮਹਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਪਣੁ ਦਿਖਾ ਜੀ, ਤਾਂ ਅਸਾਨੋ ਨਾਹੀ ਮਿਲਦਾ, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਸਿੰਘਾਣਹ ਸਾਹਿਬੁ ਕੂੰ; ਪਣੁ ਜੀ ਸਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਕਹੀਐ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਆਪੇ ਬਹੁਬਿਧਿ ਰੰਗੁਲਾ^੩ ਸਖੀਏ ਮੇਰਾ ਲਾਲੁ^੪ ॥

ਨਿਤ ਰਵੈ^੫ ਸੋਹਾਗਣੀ ਦੇਖ ਹਮਾਰਾ ਹਾਲੁ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੀਰ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਜਿ ਬਹਲੀ ਭਾਤੀ^੬ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਪਾਸਿ ਉਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕਹਦੇ ਹਨਿ, ਜਿਸੁ ਪਾਸਿ ਲਾਲੁ ਰੰਗੀਲਾ ਕਹਦੇ ਹਨਿ ਜਿ ਬਹੁਤੀ ਭਿਤੀ^੭ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਭੇਖਦਾ^੮ ਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤਿ, ਜਿਨੀ ਉਹੁ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਿਨਾ ਉਪਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ । ਉਹਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀਆਂ ਸਾਹਿਬੁ ਉਨ ਕਾ; ਉਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਹੈਨਿ ਜਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਕੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚਿ ਹਨਿ ॥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉ ਲੈਂਦੇ ਹਨਿ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨਿ । ਉਹਿ ਬੰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਨਿ, ਜਿਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਿਬੁ ਬਸਦਾ ਹੈ । ਉਨਾਂ ਹੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਕਰਿ ਲਿਆਵੈ । ਤਾਂ ਲਿਆਵੈ, ਨਾਤਰ ਉਹੁ ਲਾ^੯ ਤਮਾਉ^{੧੦} ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਉਸ ਕਉ ਕਿਸੀ ਕਾ ਤਮਾ ਨਾਹੀ । ਉਹੁ ਲਾਸਰੀਰੁ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਦੀਕੁ ਨਾਹੀ । ਜੇ ਹਮਾਰਾ ਹਾਲੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਦੇ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਹਮਾਰਾ ਬਾਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਹੈ ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਪਣੁ ਜਿਸ ਨੋ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਨੋ ਮਿਹਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਲਏ, ਜਿਸ ਨੋ ਨ ਭਾਵੈ ਸਾਹਿਬ, ਤਿਸ ਨੋ ਨ ਮੇਲੈ, ਚਾਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਜਿ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰੇ” । ਤਬ ਉਨਿ ਪੀਰਿ ਕਬੀਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਤੈਂ ਸਭੁ ਰਾਸਿ^{੧੧} ਕਹਿਆ, ਪਰੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਦਿਖਾ, ਅਸਾਡੀ ਮੁਹਬਤਿ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਹਬਤਿ ਅਸਾਂ ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿ ਕਰਹਾ^{੧੨} । ਹੰਸਾਂ ਤੈਂ ਕਵਲਾਂ ਵਾਂਗੀ^{੧੩}, ਜਿਉਂ ਹੰਸ ਤੈਂ ਕਵਲਾਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਸਰੋਵਰ ਸਾਹਿਬ । ਸਰੋਵਰ ਬਗੈਰਿ ਜਿਉਂ ਹੰਸ ਮਰਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰੋਵਰੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਿ ਮੈਂ ਬਗੈਰਿ ਏਹੁ ਹੰਸ ਮਰਿ ਗਇਆ ਹੈ । ਹੰਸੁ ਏ ਸਾਰ ਕਰੀ ਕਿਛੁ ਨਾ ਸਰੋਵਰੁ ਬੇ ਤਮਾਉ । ਕਮਲ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ

^੧ਜਾਲ ਦਾ ਮਣਕਾ ।

^੨ਭਾਵ-ਅੰਤਿ ਡੂੰਘਾ ।

^੩ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਬੇਨਤੀ ।

^੪ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼

ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

^੫ਲਾਲਨ, ਲਲਨ, ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ, ਪ੍ਰੀਤਮ ।

^੬ਦੇਸ਼ ਰਮਣ ਕਰਦਾ (ਭੋਗਦਾ) ਹੈ ।

^੭ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ।

^੮ਬਹੁਤੀਆਂ ਭਿੱਤਾਂ (ਪੜਦਿਆਂ) ਵਿਚੋਂ ।

^੯ਦੇਖਦਾ ।

^{੧੦}ਬਿਨਾਂ ।

^{੧੧}ਲਾਲਚ ।

^{੧੨}ਰਾਸਤਾ=ਮੱਥ, ਠੀਕ, ਸਹੀ ।

^{੧੩}ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

^{੧੪}ਵਾਂਗੂ, ਤਰ੍ਹਾਂ ।

ਸਰੋਵਰ ਸਾਥਿ, ਪਣੁ ਸਰੋਵਰੁ ਤਾਂ ਨ ਜਾਣੀ ਜਿ ਮੈਂ ਬਝੈਰਿ ਏਹੁ ਮਰਿ ਗਇਆ ਹੈ। ਹਉਂ ਏਸ ਕੀ ਸਾਰਿ ਕਰੀ, ਏਹੁ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਤਿਉਂ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸੋਈ ਲੋਖਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਵੇਰੀ ਢਾਹੀ ਲਈ ਕਿ ਹੋਇ, ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਹੀ ਬੰਦੇ ਉਪਰਿ^੧। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਕਹਿਓ ਸੁ ਜਿ:—

ਪੁਣਵੈ^੨ ਨਾਨਕੁ ਬੇਨਤੀ ਤੁ ਸਰਵਰੁ ਤੁ ਹੰਸੁ ॥

ਕਉਲੁ ਤੁ ਹੈ ਕਵੀਆ^੩ ਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸੁ^੪ ॥੪॥੨੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੀਰ ਜੀ! ਦਿਖਾ ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਕਹੀਐ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ; ਉਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਸਰੋਵਰੁ ਹੈ। ਆਪੇ ਹੰਤੁ ਹੈ, ਆਪੇ ਕਮਲੁ ਹੈ, ਆਪੇ ਕਵੀਆ ਹੈ, ਆਪੇ ਪਬਰੁ^੫ ਹੈ, ਆਪੇ ਜਾਲੁ ਹੈ, ਆਪੇ ਪਾਣੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕੀਤਾ, ਤਮਾਸੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਦੇਖਿ ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ। ਉਸੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਭਨੀ ਥਾਈਂ ਆਪੇ ਹੈ, ਸਾਹਿਬੁ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਹੈ ਪੀਰ ਜੀ! ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਵੈ ਤਿਸਨੇ ਮੇਲੈ, ਜਿਸਨੇ ਨ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਨੇ ਨ ਮੇਲੈ। ਉਹੁ ਭਾਣੇ ਦਾ ਸਾਹਿਬੁ^੬ ਹੈ, ਜੇ ਉਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਮਿਹਰ ਕਰੈ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਨਾਹੀ; ਪਣੁ ਹੈ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚਿ, ਆਪੇ ਆਪਿ ਹੈ”। ਤਬ ਪੀਰਿ ਕੁਰਨਸ ਕਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ। ਕਹਿਓਸੁ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ! ਸਾਹਿਬੁ^੭, ਜਿਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਤੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਅਤੇ ਵਾਹੁ ਤੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਮਿਹਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਅਸਾਡਾ ਭੀ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਦੀਦਾਰੁ^੮ ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਥੀਆ^੯। ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬੁ! ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬੁ, ਤੁ ਵਾਹਿ! ਜੈਦੀ^{੧੦} ਸਚੁ ਰਜਾਇ”। ਤਬ ਪੀਰਿ ਕਬੀਰ ਸਾਥਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਬਾਹਰਿ ਆਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੦} ॥

ਆਪੇ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪੇ ਨੇਬੁ^{੧੧} ਆਪਿ ਮਾਲੀ ਆਪਿ ਬਾਗੁ ॥

ਆਪੇ ਪਾਣੀ ਪਉਣੁ ਆਪਿ ਆਪਿ ਗਾਵੈ ਆਪਿ ਰਾਗੁ ॥

ਆਪੇ ਦੇਖੇ ਆਪੇ ਨਚੈ ਆਪਿ ਅਵਸਰ ਆਪਿ ਫਾਗੁ ॥

ਆਪਿ ਦਾਤਾ ਆਪਿ ਮੰਗਤਾ ਆਪੇ ਦੇ ਤਿਆਗੁ ॥

ਆਪੇ ਭਜੈ ਭਿਜੈ ਆਪਿ ਆਪਿ ਮਾਰਿ ਕਰੈ ਵੈਰਾਗੁ ॥

ਆਪੇ ਰਚਨਾ ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪਿ ਆਵੈ ਆਪਿ ਜਾਗੁ ॥

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਤਿਨ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨੁ ਹੋਰ ਸਭੇ ਕਿਛੁ ਅਲਾਗੁ^{੧੨} ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨੁਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੩੨ ॥

^੧ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ)।   ^੨ਕੰਮੀ, ਕਮਲਿਨੀ।   ^੩ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ, ਖੁਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
^੪ਕਮਲ।   ^੫ਮਾਲਿਕ।   ^੬ਸਾਹਿਬ (ਮਾਲਿਕ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਨੂੰ।   ^੭ਦਰਸ਼ਨ।   ^੮ਹੋਇਆ।
^੯ਜਿਸ ਦੀ।   ^{੧੦}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।   ^{੧੧}ਨਾਇਬ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸਹਾਇਕ।   ^{੧੨}ਵਾਹੁ, ਫੁਲ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਮੁਲਤਾਨ ਸਹਰਿ ਰਾਵੀ ਉਪਰਿ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਆ ਰਾਤਿ ਕੇ ਸਮੇਂ । ਤਬ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੁਲਾਇਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ; ਅਵਾਜੁ ਆਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਦਰਗਾਹ ਆਉ” । ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਓਹੁ ਘਾਟੁ ਅਤੀ ਹੀ ਮਲੂਮੁ ਕਰਿ ਛੁਟਾ¹ ਬਾ, ਜਿਤੁ ਪੈਛੇ ਦਰਗਾਹ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੀਤਾ² ਬਾ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਸ ਹੀ ਰਾਹਿ, ਉਸ ਹੀ ਘਾਟਿ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚਤਾ । ਤਬ ਹੁਕਮੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੋਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਅੰਦਰਿ ਆਉ” । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੁਕਮ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਦੇ ਨਾਲਿ ਅੰਦਰਿ ਜਾਇ ਵੜਿਆ । ਡੰਡਉਤਿ ਲੰਬੀ ਕਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਿੰਘਾਸਣਿ ਕਉ । ਤਬ ਹੁਕਮੁ ਸਚੇ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਕਾ ਹੋਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸੰਗਿ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਮੇਰੀ ਤਪਸਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੁਥ ਤੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਮਾਂਗਤਾ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਹਉ ਦੇਵਾਂ, ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਮੁਥ ਤੇ ਮਾਂਗੁ । ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਸੇਵਾ ਕੋਈ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਮਰਤਬਾ ਦੇਤਾ ਹਉ—ਇਕਨਾ ਕਉ ਮੈਂ ਰਾਜੁ ਦੀਆ ਹੈ, ਇਕਨਾ ਕਉ ਮੈਂ ਸਿਉ³ ਕੀ ਭਿਖਿਆ ਦੀਨੀ ਹੈ, ਬੈਠੇ ਖਾਤੇ ਹੈਂ । ਕਿਸੀ ਕਉ ਛੂਮੀਆਂ⁴ ਕੀਆ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਕਉ ਬਹੁਤੁ ਸੋਭਾਮਾਨੁ ਕਰਤਾ ਹਉ, ਕਿਸੀ ਕਉ ਸਾਹੁ ਕਰਤਾ ਹਉ, ਕਿਸੀ ਕਉ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਕਰਤਾ ਹਉ, ਕਿਸੀ ਕਉ ਰਾਉ⁵ ਕਰਤਾ ਹਉ, ਕਿਸੀ ਕਉ ਰੰਕੁ⁶ ਕਰਤਾ ਹਉ । ਦੇਤਾ ਹਉ ਅਰੁ ਲੇਤਾ ਹਉ, ਢਾਹਤਾ⁷ ਭੀ ਹਉ ਅਰੁ ਉਸਾਰਤਾ ਭੀ ਹਉ ਹਾਂ, ਅਰੁ ਮਾਰਤਾ ਭੀ ਹਉ ਹਾਂ ਅਰੁ ਜੀਵਾਲਤਾ ਭੀ ਹਉ ਹਾਂ, ਪਣੁ ਸੇਵਾ ਗਵਾਇਦਾ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਾਹੀਂ; ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਨਾਨਕ ! ਸੇਵਾ ਮੇਰੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਤੈਸਾ ਮੈਂ ਤਿਸੁ ਕਉ ਦੇਤਾ ਹਉ ਅਰੁ ਤੈਂ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤੁ ਕਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਮੁਥ ਤੇ ਮਾਂਗੁ ਜਿ ਮੈਂ ਰੁਥ ਕਉ ਦੇਵਉ” । ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰਦਾਸਿ⁸ ਕਰਿ ਉਠਾ ਜਿ, “ਜੀ, ਦਇਆਲ ਖੁਰਖ ! ਜੀਆਂ ਕਾ ਦਾਤਾਰੁ ! ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ ਬੰਦੇ⁹ ਕੀ, ਜੇ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਮਿਹਰ ਤੇਰੀ ਨਾਲਿ ਬੰਦਾ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੁਥ ਉਪਰਿ ਮੇਰੀ ਮਿਹਰ ਹੈ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਕਹਹਿ ਸਿ ਕਰੀ; ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਮਾਂਗਹਿ ਸਿ ਦੇਉ” । ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਰਦਾਸਿ ਸਿਫਤਿ ਕਰੀ ਆਸਾ¹⁰ ਰਾਗ ਮਹਿ ਜਿ, “ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ !

ਕੋਈ ਭੀਖਕੁ¹¹ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ ॥ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥

ਕਿਸ ਹੀ ਮਾਨੁ ਕਿਸੈ ਅਪਮਾਨੁ ॥ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੇ ਧਰੇ ਧਿਆਨੁ ॥

ਤੁਥ ਤੇ ਵਡਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਕਿਸੁ ਵੇਖਾਲੋ¹² ਚੰਗਾ ਹੋਇ ॥੧॥”

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਇਕਨਾ ਕਉ ਤੈਂ ਭੀਖਕੁ ਕੀਆ ਹੈ, ਓਇ ਉਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਖੁਸੀ ਹੈਂ । ਇਕਨਾ ਕਉ ਤੈਂ ਰਾਜੁ ਦੀਆ ਹੈ, ਓਇ ਉਸੁ ਬਾਤ ਮਹਿ ਖੁਸੀ ਹੈਂ । ਇਕਨਾ ਕਉ ਤੈਂ ਧਨੁ ਦੀਆ ਹੈ, ਸਾਹ ਕੀਏ ਹੈਂ, ਉਨ ਕਉ ਧਨ ਕਾ ਮਾਨੁ ਹੈ । ਇਕਨਾ ਨੂ ਛੂਮੀਆ ਕੀਆ ਹੈ, ਸੂਰਮੇ ਕੀਏ ਹੈਂ; ਉਨ ਸੂਰਤਣ ਕੋ¹³ ਛੂਮਿ ਕਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ਹੈ, ਓਇ ਉਸੁ ਬਾਤ ਵਿਚਿ ਖੁਸੀ ਹੈਂ । ਸਭਨਾ ਕਉ ਤੂੰ ਨਿਵਾਜ ਸਾਜਿ ਫਿਰਿ ਰਦੁ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਸਿ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਏਹਿ ਰਾਜ ਪਾਟ ? ਜਾਂ ਤੂੰ ਉਸਾਰਿ ਕਰਿ; ਢਾਹਿ ਕਰਿ ਉਸਾਰਹਿ ਤਾਂ

¹ਮਾਲੂਮ ਕਰ ਛਡਿਆ ।   ²ਪਹੁੰਚਦਾ ।   ³ਕਲਿਆਣ, ਭਾਵ-ਅਮੀਰੀ ।   ⁴ਜ਼ਿੰਮੀਂਦਾਰ, ਬਿਸਵੇਦਾਰ ।   ⁵ਰਾਜਾ ।   ⁶ਕੰਗਾਲ ।   ⁷ਢਾਹੁੰਦਾ ।   ⁸ਬੇਨਤੀ ।   ⁹ਦਾਸ, ਸੇਵਕ ।
¹⁰ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਤਿਤੁਕਾ ।   ¹¹ਭਿੱਖਕ, ਮੰਗਤਾ ।   ¹²ਦਿਖਾਵਾਂ, ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ ।   ¹³ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ।

ਕਿਸ ਕਾਮਿ ਉਹ ਬਾਤ ? ਆਵਣ ਜਾਣ ਵਿਚਿ ਜਿ ਵਸਤੁ ਹੈ ਸਿ ਮੈਂ ਨਿਅ ਕਰਉ ਮੁਖ ਕਉ ਸਾਈ¹ ਵਸਤੁ ਦੇਹਿ ਜਿਤੁ² ਮੈਂ ਖੁਸੀ ਹੋਵਉ। ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇ ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਮੁਖ ਕਉ ਦੇਹਿ। ਅਰੁ ਤੈਂ ਬੀਂ ਵਡਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਿਸੁ ਕਉ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਦੇਖਾਝੀ, ਅਰੁ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਰੇ ਬਿਨਾਂ ਤੁਮ ਬੀਂ, ਮੁਖ ਕਉ ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਦੇਹਿ ਜਿਤੁ ਮੈਂ ਖੁਸੀ ਹੋਵਾਂ। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸਾ³ ਕਵਨ ਵਸਤੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਤੂੰ ਖੁਸੀ ਹੈਂ ? ਰਾਜ ਪਾਟ ਕਉ ਤੂੰ ਲੇਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ, ਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਤੂੰ ਲੇਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਅਵਰੁ ਤੁਝ ਕਉ ਕਵਨ ਵਸਤੁ ਭਾਵਤੀ ਹੈ ? ਤੂੰ ਮਾਂਗੁ ਜਿ ਮੈਂ ਤੁਝ ਕਉ ਦੇਵਉ”। ਤਬ ਫਿਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ :-

ਮੈ ਤਾਂ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਆਧਾਰੁ⁴ ॥ ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਕਰਣਹਾਰੁ ਕਰਤਾਰੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

“ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਮੁਖ ਕਉ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ। ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਸਿ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੁਖ ਕਉ ਇਹੀ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ”। ਬੋਲਹੁ ਸਗਲੇ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣੁ ਜਿ ਹੈਂ ਸੁ ਜੁਹਤੁ⁵ ਹੈ, ਮਿਹਨਤਿ ਕਾ ਕਾਮੁ ਹੈ, ਤੈਂ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਮਿਹਨਤਿ ਕਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਸਾ ਬਸਤੁ ਲੇਹਿ⁶ ਜਿਸ ਤੇ ਆਸਾਇਸਿ⁷ ਪਾਵਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ :-

ਵਾਟ⁸ ਨ ਪਾਵਉ ਵੀਗਾ⁹ ਜਾਉ ॥ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣ¹⁰ ਨਾਹੀ ਬਾਉ ॥

ਮਨ ਕਾ ਅੰਧਲਾ¹¹ ਮਾਇਆ ਕਾ ਬੰਧੁ¹² ॥ ਖੀਨ¹³ ਖਰਾਬੁ ਹੋਵੈ ਨਿਤ ਕੰਧੁ¹⁴ ॥

ਖਾਣ ਜੀਵਣ ਕੀ ਬਹੁਤੀ ਆਸ ॥ ਲੇਖੇ ਤੇਰੈ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ¹⁵ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ! ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਂਵ¹⁶ ਬੀਂ ਅਵਰ ਕਿਛੁ ਮੰਗਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਪਿਛੁ¹⁷ ਤੇਰੇ ਰਾਹਿ ਤੀ¹⁸ ਮੈਂ ਭੁਲਾ ਉਬੜ ਕਉ ਜਾਉਂ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਮਾਰਿ ਕਵੀਆਂ, ਬੈਸਣ ਕਉ ਠਵਰ ਮਿਲੈ ਨਾਹੀਂ। ਤੂੰ ਮੁਖ ਕਉ ਅਸਾਇਸਿ ਦੇ ਕਰਿ ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਤ੍ਰਾਂਹਦਾ¹⁹ ਹੈਂ ? ਮੈਂ ਜੀ, ਇਸ ਬੀਂ ਤੋਬਹ ਹੈ। ਮੈਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂਵ ਕੀ ਬੰਦਗੀ ਦੇਹਿ, ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਬਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੈਂ; ਅਰੁ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਬਿ ਕਹਰਵਾਨੁ ਹੈਂ ਤਾਂ ਏਹਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੇਹਿ। ਮਨੁਖੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਮਨ ਕਾ ਅੰਧਾ ਹੈ ਅਰੁ ਆਸਾਇਸਿ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਪਕੜਦਾ ਹੈ, ਖਾਣੇ-ਸੇਵਣੇ ਕੀ, ਹਵਾਇ ਹਉਮੈ ਕੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਇਆ, ਪੁਤ੍ਰਾਂ, ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚਿ ਅਰੁ ਅਸਾਇਸਿ ਵਿਚਿ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਤੂੰ ਬਿਸਿਰ ਜਾਤਾ ਹੈਂ, ਤਿਸੁ ਤੀ ਜਾਇਕਰਿ ਤੂੰ ਉਸ ਜੀਵ ਕੇ ਤਾਂਈਂ ਜੂਨੀ ਬਾਹਤਾ ਹੈਂ। ਉਹੁ ਖੀਨ-ਖਰਾਬੁ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਕਾ ਕੰਧੁ²⁰ ਖੀਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਜਮਤਾ ਮਰਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੇ ਮੈਂ ਖਾਣ ਜੀਵਣ ਕੀ ਆਸ ਕਰਉ ਜਿ ਬਹੁਤੁ ਖਾਉਂ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਜੀਵਉ; ਤੁਮਰੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਹੈ, ਵਧਿ ਤੂੰ ਕਿਸੀ ਕਉ ਦੇਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਮੰਗਿ ਕਰਿ ਕਿਆ ਲੇਉਂ। ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਬਾਤ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ, ਇਹੀ ਨਾਮੁ ਆਪਣਾ ਮੁਖ ਕਉ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਰਜੁ ਕੀਤਾ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸਿ।

ਅਹਿਨਿਸਿ²¹ ਅੰਧਲੇ²² ਦੀਪਕੁ²³ ਦੇਇ ॥ ਭਉਜਲ ਭੂਬਤ ਚਿੰਤ ਕਰੇਇ।

ਕਹਹਿ ਸੁਣਹਿ ਜੋ ਮਾਨਹਿ ਨਾਉ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੈ ਤਾਕੈ ਜਾਉ।

¹ ਉਹੋ।	² ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ।	³ ਸੋ, ਉਹ।	⁴ ਸਹਾਰਾ।	⁵ ਤਪੋ-ਸਿਆ।	⁶ ਸੋ (ਉਹ)
ਵਸਤੁ (ਚੀਜ਼) ਹੈ।	⁷ ਸੁਖ, ਚੈਨ।	⁸ ਰਸਤਾ।	⁹ ਵਿਗਾ, ਟੇਢਾ।	¹⁰ ਬੈਠਣ।	¹¹ ਅੰਨ੍ਹਾ।
¹² ਬੰਧੂਆ, ਕੈਦੀ।	¹³ ਨਸ਼ਟ।	¹⁴ ਸਰੀਰ, ਜਿਸਮ।	¹⁵ ਸ੍ਵਾਸ (ਸਾਹ) ਤੇ ਗਿਰਾਸ (ਭੋਜਨ) ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ।	¹⁶ ਨਾਮ।	¹⁷ ਪਿਛੇ।
¹⁸ ਦਿਨ ਰਾਤ।	¹⁹ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ।	²⁰ ਦੀਵਾ।	²¹ ਬੀਂ, ਤੋਂ।	²² ਤ੍ਰਾਂਹਦਾ, ਪਰੇ ਕਰਦਾ।	²³ ਸਰੀਰ, ਜਿਸਮ।

ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਕਹੈ ਅਰਵਾਸਿ । ਜੀਉ ਪਿਛੁ^੧ ਸਭੁ ਤੇਰੈ ਪਾਸਿ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਜੇਤਾ ਅੰਧੇ ਅੰਤਰ^੨ ਮਹਿ ਦੀਪਕੁ ਹੋਇ ਤਾਂ ਉਸ ਕਉ ਕਿਛੁ ਨਦਰਿ ਨਾਹੀਂ ਆਵਤਾ । ਏਹ ਭਵਜਲ ਜਾਇ ਭੁਬਤਾ ਹੈ । ਤਬ ਏਹੁ ਚਿੰਤਾਮਾਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਕਉ ਨਾਮੁ ਬਿਸਰਿ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਜਿਨ ਕਉ ਨਾਉਂ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੈ ਬਸਿਆ ਹੈ, ਚਲਤੇ ਬੈਸਤੇ, ਸੋਵਤੇ ਜਾਗਤੇ ਨਾਮੁ ਹੀ ਕੇ ਧਿਆਨ ਰਹਤੇ ਹੈਂ, ਨਾਮੁ ਹੀ ਸੁਨਤੇ ਹੈਂ, ਨਾਮੁ ਹੀ ਬਖਾਣੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਹੰਤੁ ਉਨ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਂਤੁ; ਮੇਰੀ ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ । ਯਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਮੁਖ ਕਉ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਦੇਹਿ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਕਿਨਿ ਤੁਮ ਤੇ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਨਾਮੁ ਪੜਿਆ ਲੇਹਿ, ਨਾਮੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, ਕਿਆ ਨਾਮੁ ਬੀ ਪਾਵਹਿਗਾ” । ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਇਉਂ ਨਾਹੀਂ ਨਾਉਂ ਮਿਲਦਾ;—

ਜਾ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਜਪੀ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਹੋਵੈ ਥਾਉ ॥

ਜਾਂ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਦੁਰਮਤਿ^੩ ਜਾਇ ॥ ਗਿਆਨੁ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਆਇ ॥

ਨਦਰਿ^੪ ਕਰੇ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ^੫ ਨਾਨਕੁ ਭਵਜਲੁ^੬ ਤਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਨਾਮੁ ਤਾਂ ਹੀ ਪਾਈਐ ਜਾਂ ਤੂੰ ਦੇਹਿ, ਏਵ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਈਐ । ਜਾਂ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਨਾਮੁ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਦਰਗਾਹ ਬੈਸਣ ਕਉ ਠਹੁਰ ਪਾਈਐ । ਜਾਂ ਤੂੰ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵਹਿ ਤਾਂ ਦੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਬੀ ਜਾਇ । ਤਬ ਗਿਆਨੁ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਆਇ ਬਸਿਆ ਤੂੰ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦਇਆਨਾਸੁ ਹੋਹਿ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਈਐ, ਤਾਂ ਜਾਇ ਭਵਜਲੁ ਲੰਘੀਐ । ਜਾਂ ਤੂੰ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ, ਏਵ ਆਪ ਬੀ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ । ਹਠ ਕਾ ਜਪਿਆ ਤੂੰ ਥਾਇ ਨਾਹੀਂ ਪਾਇਦਾ । ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਬਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੈਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਦਇਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੁਖ ਕਉ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਦੇਹਿ” । ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ਭਇਆ, “ਨਾਨਕ ! ਜਾਹਿ ਤੂੰ ਮੈਂ ਨਿਹਾਲੁ ਕੀਆ ਹੈ । ਤੈਂ ਮੁਖ ਹੀ ਕਉ ਮਾਂਗਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਤੂੰ ਮਾਂਗਤਾ ਤਾਂ ਚੁਕਿ ਜਾਤਾ; ਪਣੁ ਨਾਨਕੁ ਕਉ ਮੇਰੀ ਮਿਹਰ ਹੈ, ਤਉ ਤੂੰ ਨ ਚੁਕਾ । ਜਾਹਿ ਜੈਸਾ ਮੈਂ ਤੈਸਾ ਤੂੰ, ਤੁਥ ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀਂ; ਤੁਥ ਕਉ ਜਪੈ ਜਿ ਮੁਖ ਕਉ ਜਪੈ; ਜੈਸਾ ਤੂੰ ਤੈਸਾ ਮੈਂ; ਜਿਤਨਾ ਤੇਰਾ ਪੰਥੁ ਹੋਇਗਾ ਸੁ ਮੈਂ ਬਖਸਿਆ” । ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਸਾਉ^੭ ਕੀਆ ਦਰਗਾਹ ਬੀ, ਸਿਰਖਰੂ ਹੂਆ । ਬਕਸ ਹੂਈ, ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਦਾਵਨਿ^੮ ਲਗਾਈ ਪਰਮੇਸੁਰਿ । ਤਬ ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰਨਿ ਕਉ ਜੁਗਿ ਭੇਜਿਆ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^੯ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਪਾਈ ਬਕਸ^{੧੦} ਸਾਲਾਹਿ ।

ਜੈਸਾ ਮੈ ਤੈਸਾ ਤੁਹੀ ਕਹਿ ਆਵੇ ਪਰਵਾਹਿ ।

ਰਵਿ ਸੁਤ^{੧੧} ਤਿਆਸ^{੧੨} ਨ ਵਿਆਪਈ ਜੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਰਨੀ ਪਾਹਿ ॥ ੧ ॥

^੧ਸਰੀਰ ।

^੨ਅੰਦਰ ।

^੩ਬੁਰੀ ਮਤ ।

^੪ਨਜ਼ਰ (ਮਿਹਰ ਦੀ), ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।

^੫ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

^੬ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦ੍ਰ ।

^੭ਵਿਚੋਂ ।

^੮ਮੁਖੀ ਹੋਈ (ਦਰਗਾਹ) ।

^੯ਦਾਮਨ, ਲੜ ।

^{੧੦}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^{੧੧}ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ।

^{੧੨}ਰਵਿ (ਸੂਰਜ) ਦਾ ਸੁਤ (ਪੁੱਤ੍ਰ)

ਧਰਮ ਰਾਜ ।

^{੧੩}ਤ੍ਰਾਸ, ਡਰ ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੩੩ ॥

(ਕ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਇਕ ਫਕੀਰ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਹਰਿ ਮੁਲਤਾਨਿ ਜਾਇ ਬਸਿਆ । ਤਬ ਇਕਿ ਫਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਇ ਮਿਲੇ ।
ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਅਸਲਾਮਾ ਲੋਕੰ^੧ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ !” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਆਲੋਕੰ ਸਲਾਮੁ^੨ ਆਈਐ ਜੀ, ਫਕੀਰਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦਿਅਹੁ ! ਆਈਐ ਜੀ ! ਬੈਜੀਐ^੩ ਜੀ” ! ਤਬ ਓਹਿ ਸਲਾਮਾ
ਲੋਖੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਏ । ਤਬ ਘੜੀ ਏਕ ਸਸਤਾਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਫਕੀਰਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਅਰਜੁ ਹੈ ਫਕੀਰਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਂ ਦਾ, ਜਿ ਹੁਕਮੁ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕਹਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਜੀ ! ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਜੀ, ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ, ਪਰੁ ਜੀ,
ਜਿ ਕਿਛੁ ਜੀ ਵਿਚਿ ਹੈ ਸਿ ਕਹੀਐ ਜੀ” ! ਤਬ ਉਨਹੁ ਫਕੀਰਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਅਰਜੁ ਫਕੀਰਾਂ ਕਾ ਸੁਣੀਐ ਜੀ, ਜਿਸੁ ਮਿਹਰ ਸਾਹਿਬ ਅਸਾਡੇ ਦਿਲਿ^੪ ਸਿ
ਸਮਝਿ ਆਵੈ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਸਾਹਿਬ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਸਾਹਿਬੁ
ਹੈ, ਹੋਰੁ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਿਆ ਹੈ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਰਜਾਇ ਹੈ ਸਿ ਫੁਰਮਾਈਐ ਜੀ !” ਤਬ ਉਨਹੁ ਫਕੀਰਹੁ ਸਾਹਿਬ
ਦਿਅਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ! ਏਹੁ ਅਰਜੁ ਹੈ ਜਿ ਦਿਖਾ ਜੀ, ਹਕੁ ਜਹਾਨੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭਾਵੈ
ਸਾਹੁ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈ ਗਰੀਬੁ ਹੋਵੈ ਜਿ ਆਦਮ ਜਾਤਿ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਏਕਾ ਹੈ । ਦਿਖਾ ਜੀ, ਇਕਿ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚਹੁ ਫਲੀਹ^੫ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੋਏ, ਇਕਿ ਸਾਦਕ^੬ ਹੋਏ, ਇਕਿ ਸਾਹਿਬ ਨੋ ਜਾਇ ਮਿਲੇ ।
ਇਕਿ ਏਵੈ ਰਹਿ ਗਏ ਜੀ ਤਾਂ ਸਭਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਪਣੁ ਜੀ ਇਕਿ ਜਿ ਜਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੋ ਮਿਲੇ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ
ਮਿਲੇ ? ਅਰੁ ਜੇ ਵਿਛੁੜੇ ਸਿ ਕਿਸੁ ਅਵਗਣਿ ਕਰਿ ਵਿਵੁੜੇ ? ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਿਬ ਕਦੇ ਨ ਮਿਲਿਆ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਹੈ
ਤਿਉਂ ਕਹੀਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਹਸਿਆ, ਹਸਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਭਇਆ, ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹਵਾ !
ਸਾਬਾਸਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆ ਪਿਆਰਿਆ ! ਭਲੀ ਬਾਤ ਪੁਛੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ
ਸਲੋਕ^੭ ਜਿ:-

ਇਕੋ ਕੰਤੁ ਸਬਾਈਆ^੮ ਜਿਤੀ^੯ ਦਰਿ ਖੜੀਆਹ ॥

ਨਾਨਕ ਕੰਤੋ ਰਤੀਆ ਪੁਛਹਿ ਬਾਤੜੀਆਹ^{੧੦} ॥ ੧ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ, ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ਪਿਆਰਿਆਹੁ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਤਾਂ ਏਵੈ
ਹੀ ਹੈ ਜਿ ਜੀ ਜਿਤਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਿਦਾਇਸਿ ਹੈ ਤਿਨ ਕਾ ਏਕੋ ਸਾਹਿਬੁ ਖਸਮੁ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ । ਸਾਹੁ

^੧ਅਸਲਾਮ ਅਲੈਕੁਮ, ਨਮਸਤੇ ।

^੨ਵਾਅਲੈਕੁਮ ਸਲਾਮ ।

^੩ਬੈਠੀਏ ।

^੪ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੈ ।

^੫ਦਰਗਾਹੇ ਪ੍ਰਵਾਣ । ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ।

^੬ਸਿਦਕ ਵਾਲੇ ।

^੭ਵਾਰ-ਸੂਹੀ ਕੀ, ਮਃ ੧-੧੫ ।

^੮ਸਭਨਾਂ ਦਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ।

^੯ਜਿਤਨੀਆਂ ।

^{੧੦}ਗੱਲਾਂ ।

ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਗਰੀਬ ਮਸਤੁ ਰੈਕੁ^੧ ਰਵੈ^੨ ਜਿ ਕੋਈ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿ ਸਭੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲੁ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਰਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਾਇ ਮਿਲੇ, ਓਹਿ ਹਜ਼ੂਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਗੇ ਬਾਤਾਂ ਕਰਣੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾ ਦਿਲੁ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਰਤਾ ਹੈ ਤਿਨਾਂ ਨੇ ਸਾਹਿਬੁ ਹਾਸਲੁ ਹੋਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲੁ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲਿ ਰਤਾ ਹੈ ਤਿਨਾਂ ਨੇ ਖਲਕ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹਾਸਲੁ ਹੋਈ। ਏ ਮੀਆਂ ! ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਏਹੁ ਸੁਖਨ^੩ ਏਵੇ^੪ ਹੈ। ਤਬ ਓਹਿ ਫਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਰੇ ਖੁਸੀ ਹੋਏ; ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਉਨਹੁ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਵਡਾ ਹੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਤੂੰ ਵਾਸਲੁ^੫ ਹੋਆ ਹੈਂ, ਤੈਂ ਦੇਖਿਐ^੬ ਸਾਹਿਬੁ ਯਾਦਿ ਆਵਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ! ਪਣੁ ਅਸਾਡਾ ਕਵਣੁ ਹਾਲੁ ਜਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਹੇ, ਮਕੇ-ਮਦੀਨੇ ਗਏ, ਘਰਿ ਛੱਡੇ, ਦਿਨੁ-ਰਾਤਿ ਧੂਏ ਘਤਿ ਘਤਿ ਵਜੂਦ^੭ ਸਾੜੇ, ਪਣੁ ਜੀ, ਅਸਾਡਾ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਦਿਲ ਨ ਲਗੇ, ਸਾਹਿਬੁ ਨਾ ਡਿਠੋ ਨਾ ਸੁਣਿਆ, ਅਸਾਡਾ ਕਵਣੁ ਹਾਲੁ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਜਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਰਾਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਤਾਵਣਾ। ਦੁਰਾਉ^੮ ਨਾਹੀਂ ਕਰਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਹਬਤਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਹਛੇ^੯ ਕੰਤੈ^{੧੦} ਰਤੀਆ^{੧੧} ਮੇ ਡੋਹਾਗਣਿ^{੧੨} ਕਿਤੁ^{੧੩} ॥

ਮੈ ਤਨਿ ਅਵਗਣ ਏਤਤੇ ਖਸਮੁ ਨ ਫੇਰੇ ਚਿਤੁ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ਪਿਆਰਿਆਹੁ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵੇ ਹੈ। ਜਿਥਰੁ ਤੀਕੁ ਬੰਦਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਥਰੁ ਤੀਕੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਿਲੁ ਫਿਰਦਾ ਨਾਹੀਂ ਬੰਦੇ ਉਪਰਿ; ਸਾਹਿਬੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਬੇਐਬੁ ਹੈ, ਸਿ ਐਬੀਂ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਬੇ ਐਬ ਨੇ ਐਬਦਾਰ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲੇ ? ਜਾਂ ਏਹੁ ਐਬੁ ਛੋਡੇ ਬੇਐਬੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹੁਚੈ। ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਅਵਗਣ ਹੀ ਅਵਗਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਿਲੁ ਏਸੁ ਉਪਰਿ ਨਾਹੀਂ ਫਿਰਦਾ, ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਇਸੁ ਉਪਰਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਵੈ। ਏਸੈ ਹੀ ਅਵਗਣ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀਂ ਫਿਰਦਾ ਚਿਤੁ ਸਾਹਿਬੁ ਦਾ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਫਕੀਰਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿਤੂੰ ਬੀ ਤਿਉਂ ਹੀ ਕਹੀ ਏਹ ਬਾਤ, ਤਹਕੀਤੁ^{੧੪} ਏਵੇ ਹੀ ਹੈ ਜੀ, ਪਣੁ ਜੀ ਏਕੁ ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ, ਕਿਛੁ ਖਸਮਾਨਾ^{੧੫} ਅਸਾਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਨਾ ਕਰੇਗਾ ਜੀ ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਐਬਦਾਰ ਹੀ ਹਾਂ ਜੀ, ਪਣੁ ਕਿਛੁ ਖਸਮਾਨਾ ਅਸਾਡਾ ਭੀ ਹੋਸੀ ਕਿ ਨ ਹੋਸੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ^{੧੬} ਬੋਲੀ:-

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸਸੁਰੈ ਪੇਈਐ^{੧੭} ਕੰਤ ਕੀ ਕੰਤੁ ਅਗੰਮੁ ਅਥਾਹੁ ॥

ਨਾਨਕ ਧੰਨੁ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜੋ ਡਾਵਹਿ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ਫਕੀਰਹੁ ! ਓਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸੁ ਸਭਨਾ ਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸਭੇ ਜੀਅ ਉਸ ਕੇ ਹੋਨਿ। ਈਹਾਂ^{੧੮} ਭੀ ਅਰੁ ਉਹਾਂ^{੧੯} ਭੀ ਉਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਉਹੀ ਏਕੋ ਸਾਹਿਬੁ ਖਸਮੁ, ਸਾਹਿਬ ਸਭਨਾਂ ਕਾ ਏਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਕੇਹਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ? ਜਿ ਵੇ ਪਰਵਾਹੁ ਹੈ, ਪਰਵਾਹੁ ਉਸ ਨੇ ਕਾਈ

^੧ਗਰੀਬ, ਕੰਗਾਲ। ^੨ਰਾਉ, ਰਾਜਾ, ਅਮੀਰ। ^੩ਵਚਨ। ^੪ਇਸਤਰਾਂ। ^੫ਮਿਲਿਆ ਹੈਂ।
^੬ਤੇਰੇ ਦਰਬਨ ਨਾਲ। ^੭ਸ਼ਰੀਰ। ^੮ਲੁਕਾਉ। ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਭੇ’। ^{੧੦}ਕੰਤ (ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਨਾਲ।
^{੧੧}ਰੋਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ^{੧੨}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਦੋਹਾਗਣਿ’-ਛੁੱਟੜ। ^{੧੩}ਕਿਥੇ ਜਾਵਾਂ। ^{੧੪}ਠੀਕ,
ਦਰੁਸਤ, ਸਹੀ। ^{੧੫}ਰੱਖੜਾ, ਮਾਲਕੀ। ^{੧੬}ਵਾਰ ਮਾਰੂ ਮ: ੧। ^{੧੭}ਸਸੁਰੈ (ਸਹੁਰੇ) ਤੇ ਪੇਈਐ
(ਪਿਉਕੇ) ਘਰ ਵਿਚ। ^{੧੮}ਯਹਾਂ, ਏਥੇ। ^{੧੯}ਵਹਾਂ, ਉਥੇ।

ਨਾਹੀ, ਉਹ ਖਸਮ ਹਮਾਰਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਾ ਸਰੀਕੁ^੧ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸਰੀਕੁ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਜਿ ਬੇਸੁਮਾਰੁ^੨ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ। ਉਹ ਜਿ ਖਸਮ ਹਮਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸਭਸ ਕਾ ਹੈ ਸੁ ਉਹ ਅਗੰਮਿਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜਿ ਉਸ ਕੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤਿ ਜਾਣਿ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਕਰੇ, ਜਿ ਉਹ ਖੁਸੀ ਹੋਇ। ਉਹ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਸਭਨਾ ਕਾ ਖਸਮ ਹੈ ਜਿ ਅਥਾਹੁ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹਾਥ ਤਾਰੁ^੩ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣੀਤਾ ਜਿ ਹਾਥ ਤਾਰੁ ਜਾਣਿ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਕੋਈ। ਏ ਮੀਆਂ ਫਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ! ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਖਸਮ ਹੈ ਅਰੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ, ਅਥਾਹੁ ਹੈ, ਅਗੋਚਰੁ ਹੈ, ਅਲਖੁ ਹੈ, ਅਰੁ ਸਭਦੂ ਦੂਰਿ ਅਰੁ ਸਭਸ ਕੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਲਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਦੀ ਨਾਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਜੇ ਕੋ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ਰਾਹਿ ਜਿ ਕਿ ਸੇਵਾ ਏਹੁ ਕਰੇ। ਜਿਸੁ ਤੇ ਏਹੁ ਉਸ ਨੇ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ਫਕੀਰਹੁ! ਪਣੁ ਜੀ ਇਕੁ ਹੈ ਬਾਤ, ਜੇ ਆਪੇ ਮਿਹਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਸੁ ਕੰਉ ਮੇਲਿ ਲਏ ਸੋਈ ਮਿਲੈ, ਜੇ ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਖਸਮ ਸਭਸ ਕੇ ਕੰਉ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਉਹਾ ਸੋਹਾਗੁ ਪਾਵੈ। ਤਿਸ ਹੀ ਕੰਉ ਕਰਮੁ ਭਾਗੁ ਲਾਗੈ, ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਭਾਵੈ। ਅਰੁ ਆਪਣੀ ਖੁਸ ਰਜਾਇ ਜਿਉਂ ਉਹੁ ਜਿਸ ਕੰਉ ਮਿਲਾਇ ਲਏ, ਸਾਈਂ ਸੋਹਾਗਣਿ ਹੋਇ, ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ਫਕੀਰਹੁ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਏਵ ਹੈ”। ਤਬ ਓਹਿ ਫਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਗਏ; ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੀ, ਤੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੈਹੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਜੀ, ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੰਉ ਮਿਲਿਆ ਹੋਂ ਜੀ। ਜੇ ਤੂੰ ਅਨਾਂ ਉਪਰਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਗਿਗਾ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਉਪਰਿ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਇਗਾ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੂੰ ਹਮ ਕੰਉ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਵਆਇ ਦੇਹਿ, ਹਮਾਰਾ ਭੀ ਸਾਹਿਬ ਭਲਾ ਕਰੇ ਤੇਰੀ ਦੁਆਇ ਪਿਛੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਬਿ^੪ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੁਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਂਈ ਕਹਿਓਸੁ ਜਿ, “ਏ ਮੀਆਂ! ਸਾਹਿਬੁ ਤੁਸਾਡਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਉਂ ਲੇਹੁ”। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਓਹਿ ਮੁਰੀਦ ਹੋਏ, ਉਨ ਕੇ ਮਨਿ ਸੰਤਖੁ ਆਇਆ। ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਨਾਨਕ ਪੀਰ! ਤੇਰੀ ਪੀਰ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਹਮਾਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ। ਈਹਾਂ ਉਹਾਂ? ਓਛਿ^੫ ਅਕਾਸਿ ਮੰਧਿ^੬ ਤੁਹੀ ਪੀਰੁ ਦਸਤਗੀਰੁ^੭ ਹੋ”। ਤਬ ਓਹਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਮੁਰੀਦ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਿਦਾ ਭਏ, ਲਾਗੈ ਨਾਉਂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲੈਣੇ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੧} ॥

ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਇਲ ਤੇ ਲਾਹਿ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਏਹ ਵੇਲ^{੧੨} ਹੀ ਜਿਮਰਿ ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੩੪ ॥

^੧ਸੋ, ਉਹ।

^੨ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਕ ਦੇ।

^੩ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ।

^੪ਬਹੁ-ਬਿੱਤਾ।

^੫ਉਹੋ।

^੬ਬਾਰੇ।

^੭ਏਥੇ ਉਥੇ।

^੮ਉਰਧ, ਉੱਪਰ।

^੯ਮਧਜ, ਵਿੱਚ।

^{੧੦}ਆਖਰੀ ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਪੀਰ, ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁਲ ਕਾਦਰ ਜੀਲਾਨੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

^{੧੧}ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^{੧੨}ਇਸੇ ਵੇਲੇ, ਹੁਣੇ।

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੱਕੇ ਨੂੰ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮੁੱਲਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਮੁਲਤਾਨ ਸਹਰ ਕਾ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਮੱਕੇ ਕੀ ਜਾਰਤ ਕੰਤੁ ਆਵਤਾ ਆਵਤਾ^੧ ਏਕੁ ਮਹੁਲਾਣਿਆਂ ਕਾ ਗਾਉਂ ਸਾ, ਉਹਾਂ ਜਾਇ ਮਸੀਤਿ ਮਹਿ ਸੁਤੇ ਹੋਂਦੀ ਹੀ ਜੁੱਤੀ^੨, ਕਾਅਬੇ ਕੀ ਤਰਫ ਪੈਰਿ ਕਰਿ ਕੈ ਮਸੀਤਿ ਵਿਚਿ ਸੰਵਿ ਰਹੇ^੩। ਉਹੁ ਸਹਰੁ ਕਾਜੀਆਂ ਕਾ ਥਾ। ਉਸੁ ਸਹਰੁ ਕਾ ਉਹੁ ਸਿਰਦਾਰੁ ਸੀ ਮੁਲਾਂ, ਜਿਸਦੀ ਉਹੁ ਮਸੀਤਿ ਸੀ। ਉਹੁ ਮੁਲਾਂ ਉਸੁ ਸਹਰੁ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ^੪ ਥਾ। ਪੇਸੀ^੫ ਵਖਤਿ ਉਸੁ ਮਸੀਤਿ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਬ ਉਤਹੀ ਮਸੀਤਿ ਨਿਵਾਜ ਅਦਾ ਕਰਣ ਪੇਸੀ ਦੀ ਆਇ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਐ ਯਾਰਹੁ ! ਏਹੁ ਕੋਈ ਵਡਾ ਹੈਵਾਨੁ^੬ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਿ ਮਸੀਤਿ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੀ ਜੁੱਤੀ ਸੁਤਾ ਹੈ, ਕਾਬੇ ਤੁਲਹੁ^੭ ਕੀ ਤਰਫ ਪਾਵ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਐ ਇਸ ਕੈ ਤਾਈ ਉਠਾਇ ਖੜਾ ਕਰਹੁ। ਤਬ ਓਹਿ ਜਿ ਲੋਕ ਦਰੁਤੇ ਉਨਹੁ ਪਕੜਿ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਜਿ, “ਏ ਬੰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ! ਤੇ ਘਰਿ ਵਿਰਿ ਕਿਉਂ ਜਿ ਹੈ ਸੁ ਹੋਂਦੀ ਜੁੱਤੀ ਸੁਤਾ ਸਹਿ ਅਰੁ ਜੁੱਤੀ ਵਿਰਿ ਵਾੜੀ ਹੈ, ਬਾਹਰਿ ਛੱਡਿ ਆਵਟਾ ?” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੁਹਦੀ^੮ ਕਹਿਆ ਜਿ: “ਏ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ! ਜਿਸੁ ਤਰਫ ਨਾ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਘਰੁ ਉਸੇ ਹੀ ਜਾਹਗਾ ਏਹਿ ਮੇਰੇ ਪੈਸਾਰ^੯ ਰਖਿ ਆਵਹੁ। ਅਰੁ ਜਿਸੁ ਤਰਫ ਨਾਹੀ ਕਾਬਾ ਉਸੁ ਤਰਫ ਮੇਰੇ ਪੈਸਾਰ ਕਰਹੁ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਹੁ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਹੁ”। ਐ ਕਹੈ^{੧੦} “ਹਮ ਨਿਵਾਜ ਅਦਾ ਕਰਿ ਲੇਹਿ, ਏਸੁ ਕੰਉ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਮਸੀਤਿ ਬੀ ਬਾਹਰਿ ਖੜੇ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਉਨਿ ਮੁਲਾਂ ਨਿਵਾਜ ਅਦਾ ਕੀਤੀ, ਵਦੀਡਾ^{੧੧} ਪੜਿਆ, ਪੜਿ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨਜੀਕਿ ਸਦਾਇ ਲਇਆ ਤਬ ਉਨਿ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਐ ਹੈਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ! ਜਾਂ ਤੁ ਸਭਨੀ ਜਾਣੀਂ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਭੀ ਜਾਹਿਗਾ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਪਿਛੁ ਇਸੁ ਜਾਹਿਗਾ ਕੂੰ ਰਦਦਾ ਹੈ”। ਤੂੰ ਸਜਾਇ ਦੀ ਲਾਇਕ ਹੈ ਜਿ ਏਵੇ ਇਸੁ ਜਾਹਗਾ ਕੂੰ ਰਦਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜਾਹੁ, ਜਾਇ ਕਰਿ ਇਸ ਕੈ ਤਾਈਂ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਦੇਹੁ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੁਲਾਂ ! ਇਕੁ ਮੇਰਾ ਅਰਜੁ ਤੂੰ ਸੁਣਿ, ਅਕੈ^{੧੨} ਤੇਰੇ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਅਸੀਂ ਪਏ, ਅਕੈ ਸਾਹਿਬ ਬਾਵਹੁ ਗੋਰ ਦੇ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਤੂੰ ਪਵਾਇਆ, ਪਰੁ ਇਕੁ ਅਰਜੁ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਸੁਣਿ ਤੂੰ”। “ਕਹੈ” ਕਹੁ। ਕਹੈ : “ਏ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆ ਬਦਗ਼ਾਰਾ^{੧੩} ! ਤੁਸੁ ਜਿ ਮੁਲਾਂ ਨਾਉਂ ਧਰਾਇਆ, ਮੁਲਾਂ ਨਾਮੇ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚਾ, ਤੂੰ ਮੁਲਾ ਕਿਨੀ ਵਸਬੀ^{੧੪} ਹੈ ?” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਸਬਦੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ^{੧੫} ਮਹਿ ਜਿ :-

ਸੋਈ ਮੁਲਾਂ^{੧੬} ਜਿਨਿ ਜਗੁ ਮਉਲਿਆ^{੧੭} ਹਰਿਆ ਕੀਆ ਸੰਸਾਰੇ ॥

ਆਬ^{੧੮} ਖਾਕੁ^{੧੯} ਜਿਨਿ ਚੰਹਿ ਰਹਾਈ^{੨੦} ਪੰਨੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ॥੧॥

^੧ਆਉਂਦਿਆਂ ਆਉਂਦਿਆਂ। ^੨ਜੁੱਤੀ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹੀ ਜੁੱਤੇ। ^੩ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਘਟਨਾ ਮੱਕੇ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਖ਼ਾਨਾ ਕਾਬਾ ਵਲ ਪੈਰ ਕਰ ਕੇ ਸੁਤੇ ਸਨ। ਏਥੇ ਉਸੇ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਭੰਨ ਤੋੜ ਕੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਮੁਗ਼ਲੋਈ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁੜਾ ਯਰਾਨਾ ਸੀ, ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ^੪ਮਾਲਿਕ। ^੫ਇਨ ਢਲੇ, ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਦ। ^੬ਪਸ਼ੂ, ਗਵਾਰ। ^੭ਬੈਤ ਅਲਾਹ, ਰਬ ਦਾ ਘਰ। ^੮ਜੁਹਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਤਪੀਏ) ਨੇ, ਭਗਤ ਨੇ। ^੯ਜੁੱਤੀਆਂ। ^{੧੦}ਇਉਂ ਕਹਿਣ ਲਗੇ। ^{੧੧}ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ, ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ। ^{੧੨}ਜਾਂ। ^{੧੩}ਬਜ਼ਹਕਾਰੀ, ਗੁਨਾਹਗਾਰ, ਅਪਰਾਧੀ। ^{੧੪}ਵਸਫ਼ਾ (ਸਿਫਤ) ਨਾਲ। ^{੧੫}ਮਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੪। ^{੧੬}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸੋਈ ਮਉਲਾ’। ^{੧੭}ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤਾ। ^{੧੮}ਪਾਣੀ। ^{੧੯}ਮਿੱਟੀ। ^{੨੦}ਅਰਥਾਤ-ਅਪ (ਪਾਣੀ) ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ (ਮਿੱਟੀ) ਨਾਮੀ ਤਤ੍ਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਜੀਵ-ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ (ਸਾਜ ਕੇ) ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਮਰਣਾ ਮੁਲਾ ਮਰਣਾ ॥ ਭੀ ਕਰਤਾਰਹੁ ਭਰਣਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੁਲਾਂ ! ਤੂੰ ਜਿ ਮੁਲਾਂ ਕਹਾਵਤਾ ਹੈਂ, ਮੁਲਾਂ ਤਉ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿਨਿ ਜਗੁ ਹਰਿਆ ਕੀਆ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਪਾਣੀ ਅਰੁ ਖਾਕ ਮਿਟੀ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਟਿਕਾਇ ਰਖੇ ਹੈਂ । ਮੁਲਾਂ ਸੋਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੁਲਾਂ ਕਿਉਂ ਕਹਾਵਦਾ ਹੈਂ ? ਮੁਲਾਂ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿਸੁ ਮਰਣਾ ਨਾਹੀ, ਤੂੰ ਤਉ ਮਰਹਿਗਾ । ਤੈਂ ਕਿਉਂ ਮੁਲਾਂ ਨਾਉਂ ਰਖਾਇਆ ਹੈ, ਸਹਿਬ ਬੀ ਤੂੰ ਭਰਦਾ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਤਾ ਤੂ ਮੁਲਾ ਤਾ ਤੂ ਕਾਜੀ ਜਾਣਹਿ ਨਾਮੁ ਖੁਦਾਈ ॥

ਜੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ਪੜਿਆ ਹੋਵਹਿ ਕੇ ਰਹੈ ਨ ਭਰੀਐ ਪਾਈ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆ ! ਜੇ ਤੂੰ ਨਾਉਂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੁਛਹਿ ਤਾਂ ਨਾਵ ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇ ਜਾਣਹਿ, ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਐਸਾ ਹੀ ਹੈ, ਭਰ ਚਲਹਿ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਤੈ ਸਾਹਿਬੁ ਤੇਰਾ, ਪਰੁ ਜੇ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਨੂੰ ਮਿਵਾਣਹਿ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੈਂ ਮੁਲਾਂ, ਤੂੰ ਹੈਂ ਕਾਜੀ, ਤੂੰ ਹੈਂ ਸਾਈ, ਜੇ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਝਹਿ । ਕਾਜੀ ਨਾਮੁ ਕਿਸੁ ਕਾ ਹੈ ? ਕਾਜੀ ਨਾਮੁ ਅਲਹ ਕਾ ਹੈ ਜਿਨਿ ਕਜਾਇ^੧ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਜੀਆਂ ਕਾ ਹਿਸੇਬ^੨ ਲੈਣਾ ਹੈ ।

ਸੋਈ ਕਾਜੀ ਜਿਨਿ ਆਪੁ^੩ ਤਜਿਆ, ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਕੀਆ ਆਧਾਰੋ^੪ ॥

ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ ਸਚਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੋ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੁਲਾਂ ! ਜਿਨਿ ਏਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਣਾ ਯਾਦਿ ਕੀਆ ਹੈ ਅਰੁ ਸਚਿ ਘਰਿ ਰਹਤਾ ਹੈ । ਜੈਸਾ ਸਾਹਿਬੁ ਨਿਹਚਲੁ ਹੈ ਐਸਾ ਉਹੁ ਨਿਹਚਲੁ ਹੈ । ਜਿਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਬੁਝਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਆਪੁ ਤਜਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿਬ ਦੇ—

ਪਜ ਵਖਤ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਹਿ ਪਤਹਿ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਣਾ ॥

ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਗੋਰ^੫ ਸਦੇਈ^੬ ਰਹਿਆ ਪੈਨਣੁ^੭ ਖਾਣਾ ॥੪॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੁਲਾਂ ! ਏ ਤੇਰੇ ਨਿਵਾਜ, ਰੋਜੇ ਸਭੇ ਹਿਕਮਤੀ, ਕਤੇਬ, ਕੁਰਾਣੁ ਸਭ ਰਹਿਆ । ਜਾਹਿ ਏ ਮੁਲਾਂ ! ਗੋਰ ਦੇ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਮਹਿ ਜਾਇ ਪਾਹਿ^੮, ਤੇਰੇ ਤਾਖੀ^੯ ਗੋਰ ਸਦੇਈ ਹੈ, ਜਾਹਿ । ਇਸੁ ਜਹਾਨ ਵਿਚਹੁ ਤੇਰਾ ਪੈਨਣੁ ਖਾਣਾ ਰਹਿਆ, ਜਾਹਿ ਵਿਦਾ ਹੋਹਿ” । ਸੋ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਾ ਇਤਨਾ ਕਹਣਾ ਅਰੁ ਮੁਲਾਂ ਹਕੁ ਹੋਇ ਗਇਆ^{੧੦}, ਕੁਰਲਾਟੁ ਪੈ ਗਇਆ^{੧੧} ਸਾਰੇ ਸਹਰ ਵਿਚਿ, ਜਿ “ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਇਕਸ ਫਕੀਰ ਨਾਲਿ ਅੜਦਾ ਸਾ ਮੁਲਾਂ, ਫਕੀਰਿ ਜਿ ਆਹਿ ਮਾਰੀ ਮੁਲਾਂ ਮਰਿ ਗਇਆ” । ਤਬ ਮੁਲਾਂ ਨੇ ਗੋਰ ਮਜਲਿ^{੧੨} ਪਹੁਚਾਇ ਆਏ । ਤਬ ਫੇਰਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਸਭਿ ਭਾਲਿ ਰਹੇ, ਬਾਬਾ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਦੋਵੇ ਅਦਿਸਟੁ^{੧੩} ਹੋਏ । ਮੁਲਾਂ ਸਮਾਇਆ^{੧੪}, ਬਾਬਾ ਉਠਿ ਰਮਿਆ^{੧੫} । ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ! ਫਕੀਰਾਂ ਨੇ

^੧ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ । ^੨ਮੁਨਸਿਫ ਬਿਨਸਾਫ (ਨਿਆਂ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੱਜ । ^੩ਹੁਕਮ ਯਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ । ^੪ਹਿਸਾਬ

^੫ਆਪੇ ਨੂੰ, ਅਰਥਾਤ-ਹਉਮੈ (ਅਹੰਕਾਰ) ਨੂੰ । ^੬ਆਸਰਾ, ਸਹਾਰਾ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ) । ^੭ਕਬਰ,

ਭਾਵ-ਮੌਤ । ^੮ਸੱਦੇਈ ਹੈ, ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ । ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਰਹਿਓ ਪੌਣੀ’ । ^{੧੦}ਪੈ ।

^{੧੧}ਹੱਕ ਹੋ ਗਇਆ, ਭਾਵ-ਮਰ ਗਇਆ । ^{੧੨}ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਗਇਆ । ^{੧੩}ਅਰਥਾਤ-ਕਬਰ ਵਿਚ ।

^{੧੪}ਅਦਿਸਟ, ਨਜ਼ਰੋਂ ਉਹਲੇ । ^{੧੫}ਮਰ ਕੇ ਕਬਰ ਵਿਚ ਜਾ ਸਮਾਇਆ । ^{੧੬}ਬਾਬਾ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ)

ਉਠ ਕੇ ਰਮਤਾ (ਚਲਦਾ) ਹੋਇਆ ।

ਫੇੜਨਾ ਛਲਾ ਨਾਹੀ ਕਿ ਜਾਪੈ ਕੋਈ ਕੇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ! ਵਾਹੁ ਨਾਨਕੁ ! ਵਾਹੁ ਨਾਨਕੁ !

ਸਲੋਕੁ¹

ਫਕਰਹਿ² ਮੁਹਬਤਿ ਰਬ ਦੀ ਅਲਹ ਨਾਲਿ ਸਹੀ ॥

ਜੋਕੁ³ ਕਹਰੁ ਕੁਨ ਮਿਹਰ ਭਿਸਤੁ⁴ ਹੁਕਮੁ ਬੁਰਦਰੋ⁵ ਵਹੀ⁶ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਅਰਾਪਿਆ ਸਚਾ ਸਰਬ ਮਹੀ⁷ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੩੫ ॥

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੱਕੇ ਨੂੰ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਹਾਜੀ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਉਸੁ ਮਉਲਾਨਿਆ ਕੇ ਨਗਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੱਕੇ ਕਉ ਚਲੇ। ਤਬ ਅਗੇ ਤੇ ਫਕੀਰ ਦੁਇ ਪੈਛੇ
ਮਹਿ¹ ਮਿਲਿ ਗਏ ਤਿਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਲਾਮਾ ਲੋਕੰ ਉਦੇ ਬੰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਕੇ” !² ਤਬ ਆਗੇ ਤੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ
“ਅਲੋਕੰ ਸਲਾਮੁ”³, ਹੋ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ਪਿਆਰਿਹੁ” !⁴ ਤਬ ਦਸਤ ਪੰਜਾ⁵ ਦੇ ਮਿਲੇ ਆਪਸ ਵਿਚਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਰੁ
ਉਹਿ ਫਕੀਰ। ਤਬ ਬਾਬੇ ਪੁਛੇ ਜਿ, “ਏ ਬੰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆਹੁ ! ਤੁਸਾਂ ਕਿਸੁ ਜਾਹਗਾ ਉਪਰਿ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਮੇਦ ਮੰਗੀ
ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੀਆਂ ! ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਫਕੀਰ ਕਹੈ, ਅਸਾਂ ਉਮੇਦ ਮੱਕੇ ਕੀ ਜਾਰਤ ਕੰਉ ਮਨਸਾ
ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਪਹੁਚਾਏ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬੰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆਹੁ ! ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਾਹਿਬ
ਪਾਸੁ ਮੱਕੇ ਹੀ ਦੀ ਉਮੇਦ ਮੰਗਦੇ ਹਰਾ, ਜੇ ਸਾਹਿਬੁ ਪਹੁਚਾਏ”। ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੀਆਂ ਸਲਾਮਤਿ ! ਭਲਾ
ਹੋਵੈ, ਪਹੁਚਾਵਣਹਾਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ; ਚਲਹੁ, ਜੇ ਸਾਹਿਬੁ ਲੇ ਜਾਵੈ ਤਾਂ ਇਕਠੇ ਹੀ ਜਾਵਹਿ”। ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ
ਅਰੁ ਉਹਿ ਫਕੀਰ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਚਲੇ। ਤਬ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਇਕੁ ਅਗੇ ਗਾਉ⁶ ਸਾ⁷ ਓਥੇ ਜਾਇ ਰਹੇ। ਤਬ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਓਨਾਂ ਪੈ ਤਾਂਈ ਪੁਛਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੀਆਂ ! ਤੇਰਾ ਕਿਆ ਨਾਮੁ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬ
ਦਾ ਹੈ, ਪਰੁ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਰਹੀਮ ਦੀ⁸ ਹੈ”। ਦੂਜੇ ਕੰਉ ਪੁਛਾ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕਿਆ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾਮੁ
ਖਾਕੁ⁹, ਪਣੁ ਜੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਮੁ ਕਰੀਮ ਦੀ¹⁰ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਫਕੀਰਹੁ ਕਹਿਆ, “ਸਾਹਿ ਜੀ ! ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕਿਆ
ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਨਾਮੁ ਕਰਤੋ ਪੁਰਖ¹¹ ਕਾ, ਪਣੁ ਜੀ ਮਾਉਂ ਬਾਪ ਦਾ ਨਾਉਂ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਨਕੁ ਹੈ”। ਕਹੈ,
“ਮੀਆਂ ! ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਜੇਹਾ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਆਇ ਮੀਆਂ ! ਅਜੂ¹² ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ”। ਕਹੈ “ਜਾਤਿ ਕਵਣੁ
ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜਾਤਿ ਖੜੀ”। ਕਹੈ, “ਗੋਤ੍ਰ ਕਵਣੁ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਵੇਦੀ ਖੜੀ ਹਾਂ”। ਕਹੈ “ਨਾਨਕੁ ਵੇਦੀ ਜਿ ਫਕੀਰੁ
ਹੋਇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ, ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਹੁ ਭੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਕਰਿ ਆਇਆ ਜਿ ਤਉ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਉਸ
ਦੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕਾ ਓੜਕੁ ਸੁਮਾਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਪਣੁ ਇਕੁ ਏਹਿ ਭੀ ਫਕੀਰੁ ਨਾਨਕੁ ਹੈ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਸਹੀ

¹ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ²ਫਕੀਰ ਨੂੰ। ³ਨਰਕ। ⁴ਕਹਰ ਕਰਨਾ
ਦੋੜਖ (ਨਰਕ) ਹੈ ਤੇ ਮਿਹਰ (ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਾਵ) ਬਹਿਸਤ (ਸੁਰਗ)। ⁵ਬੁਰਦ (ਬਤਰੰਜ) ਹੋ (ਚਾਲ)।
⁶ਹੁਕਮ ਬਤਰੰਜ ਦੀ ਚਾਲ ਵਾਲਾ ਲੇਖਾ ਹੈ। ⁷ਸਭ ਮਹਿ (ਵਿਚ), ਅਰਥਾਤ—ਸਭ ਥਾਵੀਂ। ⁸ਰਸਤੇ ਵਿਚ।
⁹“ਓਇ ਰੱਬ ਦਿਆ ਬੰਦਿਆ। ਅੱਸਲਾਮੁ ਅਲੋਕੁਮ।” ¹⁰ਵਾ ਅਲੋਕੁਮ ਸਲਾਮ। ¹¹ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ
ਕ੍ਰਿਯਾ। ¹²ਗੁਮ, ਪਿੰਡ। ¹³ਜੀ। ¹⁴ਸਹੀ ਨਾਮ—ਰਹੀਮੁਦੀਨ। ¹⁵ਮਿੱਟੀ।
¹⁶ਸਹੀ ਨਾਮ—ਕਰੀਮੁਦੀਨ। ¹⁷ਕਰਤਾਰ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ। ¹⁸ਅਜੇ।

ਕੀਤਾ ਜਿਓਂ ਨਾਨਕੁ ਹੈ । ਤਬ ਉਹਾਂ ਏਕਿ ਉਸੁ ਵੇਰੇ ਵਿਚਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੇ, ਸੇ ਖਾਣਾ ਲੈ ਆਏ । ਫਕੀਰ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਫਕੀਰਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ! ਏਹੁ ਖਾਣਾ ਹੈ, ਖਾਹੁ” । ਉਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਣਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਆਇ ਰਖਿਆ । ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ! ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ, ਏਹਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈਨਿ, ਏਹੁ ਖਾਣਾ ਏਨਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਕੁੰ ਦੇਵਹੁ” । ਤਬ ਉਨਾਂ ਆਖਿਆ, “ਜੀ, ਏਵ ਕਿਵ ਕਰਿ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਜਿ ਗਿਰਾਵੈ ਵਿਚਿ ਫਕੀਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੁਖਾ ਪਵੈ । ਤਾਂ ਅਸਾਡਾ ਭਲਾ ਕਿਵ ਕਰਿ ਹੋਵੈ ? ਜਿ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਸਕਰ, ਗੁਰੂ, ਚਾਵਲ, ਦੁਧੁ ਲੈ ਕਰਿ ਆਪਣੀ ਹਥੀਂ ਕਰਿ ਕੇ ਖਾਹਿ, ਪਰੁ ਜੀ ਏਵ ਅਸਾਡਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਭਲਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ” । ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ਜੀ, ਸਾਹਿਬੁ ਤੁਸਾਡਾ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ । ਅਸਾਂ ਨੋ ਕਿਤਨਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਰੋਜਾ^੧ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਖਵਾਲੇਸੀ ਤਾਂ ਖਾਸਾਂਹੀ^੨” । ਤਬ ਉਹਿ ਚੁਪਿ ਕਰਿ ਗਏ ਜਿ, “ਏਹੁ ਕੋਈ ਕਾਮਿਲੁ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਕਲਾਮ ਰੋਜੇ ਦੀ ਰਖਿ ਲੀਨੀ ਹੈ” । ਤਬ ਉਸੁ ਸਹਰ ਵਿਚਿ ਧੁੰਮ ਪੈ ਗਈ : “ਭਾਈ ਵਿਭੁ ਫਕੀਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹੁ ਨ ਅੰਨੁ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਨ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਾ ਹੈ” । ਜਹਾਨ ਨੋ ਅਚਰਜੁ ਹੋਆ ਜਿ ਅੰਨ ਨਾਹੀਂ ਖਾਂਦਾ, ਪਾਣੀ ਨਾਹੀਂ ਪੀਂਦਾ, ਸੋ ਦਿਸੈ, ਤਮਾਸ਼ਗੀਰੁ ਲੋਕੁ ਵੱਖਣੇ ਆਇਆ । ਤਬ ਉਨਾਂ ਵਿਚਿ ਏਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਖੋਜੀ ਬਾ, ਉਹੁ ਭੀ ਆਇ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕ ਅਹੁ ਉਨਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਪਾਸਿ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਮੁਟਕੜੀ ਪੜਿ ਰਾਹਿਆ । ਉਹਿ ਫਕੀਰ ਦੋਵੇ ਬੈਠੇ, ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਖਾਣਾ ਲਿਆਵੈ, ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਖਾਣਾ ਲਿਆਵੈ, ਤਬ ਉਹਿ ਰਖਦੇ ਜਾਨਿ । ਤਬ ਜਿ ਉਹੁ ਏਕੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਵੈਂ ਦਾ ਖੋਜੀ ਬਾ ਸੁ ਉਹਾ ਉਠਿ ਓਨਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਪਾਸਿ ਆਇ ਬੈਠਾ ਬਾ । ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਹੁ ਫਕੀਰਹੁ ! ਇਕ ਮੇਰੇ ਜੀ ਗਲਿ ਹੈ ਪੁਛਣੈ ਕੀ । ਜੇ ਤੁਸਾਡਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਪੁਛਾਂ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਹੀ ਹੈ ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੇਰੇ ਜੀ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰ ਪੁਛ” । ਤਬ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਏਹੀ ਪੁਛਤਾ ਹੋਇ ਜਿ ਹਕੁ ਕਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਅਨਹਕੁ ਕਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰਿ ਵਸਤੁ ਹੈ ਨਾਹੀਂ ਸਿ ਕਿਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਹਿ ਫਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹੇ । ਤਬ ਉਨਹੁ ਫਕੀਰਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੀਆਂ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਤਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੀ ਜਾਣੈ, ਅਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਹੁ ਏਸੁ ਬਾਤ ਦੀ ਸਾਰਿ” । ਤਬ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਨਾ ਜੀ, ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਬਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆ ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਪਾਈਓ^੩ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸ ਤੇ ਪਾਈਐ ? ਤੁਸੀਂ ਫਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਰੁ^੪, ਏਹੁ ਖਬਰਿ ਤੁਸੀਂ ਦੇਹੁ” । ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੀਆਂ ਜੀ ! ਅਸਾਂ ਨੋ ਬਾਤ ਨਾਹੀਂ ਦੋਸਨੁ” । ਤਬ ਤਾਂ ਤੋੜੀ^੫ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਕਿਆ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਘੇ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੀਆਂ ਜੀ ! ਹੋਇ ਇਕ ਖਬਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੁਸਾਂ ਤੇ ਪੁਛਣੇ ਆਇਆ ਬਾ, ਸਿ ਏਹਿ ਫਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹਦੇ ਹੈਨਿ ਜਿ ਅਸਾਂ ਨੋ ਏਹੁ ਬਾਤ ਨਾਹੀਂ ਦੋਸਨੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਹੁ ਕਿਆ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਬਰ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਮੈਂ ਏਹੀ ਬਾਤ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਜਿ ਹਕੁ ਕਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਨਾਹਕੁ ਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁ ਕਿਆ ਹੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰਿ ਨਾਹੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੀਆਂ ਜੀ ! ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ ਅਹੁ ਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈਂ, ਏਹਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝਦੇ ਹੈਨਿ ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਸਮਝਦਾ, ਹਕੁ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਕਹਦੇ ਹੈਨਿ ਅਰੁ ਅਨਹਕੁ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਕਹਦੇ ਹੈਨਿ, ਪਰੁ ਜੀ ਇਤਨੀ ਬਾਤ ਨੁਨੀ ਹੈ ਜਿ ਨਹਕੁ ਝੂਠੁ ਹੈ ਅਰੁ ਹਕੁ ਸਚੁ ਹੈ” । ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਚੁ ਆਪਿ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਨਾਹੀ ਮਰਣਾ ਅਰੁ ਜਿਸੁ ਮਰਣਾ ਹੈ ਸਿ ਸਭੁ ਝੂਠੁ ਹੈ; ਅਰੁ ਜੀ ਇਕੁ ਨਹਕੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰਿ ਨਾਹੀ, ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ; ਅਰੁ ਫਜ਼ਲੁ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਵਡਾ ਹੈ ਜਿ ਕਰੈ ਸਿ ਸਹੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੋ ਉਹਿ ਲੋਕ ਸਭਿ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਹੈ ਤੂੰ ਅਰੁ ਤੇਰਾ ਪੀਰੁ ਮੁਰਸਦੁ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਹੈ

^੧ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਿਵੇਂ ।

^੨ਪਿੰਡ ।

^੩ਕਿਉਂ ਜਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਕੇ ।

^੪ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬੂਤ ।

^੫ਜਦ ਪਰਮੇਸੁਰ ਖਵਾਏਗਾ ਤਾਂ ਖਾਵਾਂਗੇ ।

^੬ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨਾਮੇ ।

^੭ਪਾਈਦੀ ।

^੮ਹੈ ।

^੯ਤਦੋਂ ਤਕ !

ਜੀ। ਅਸੀਂ ਜੀਵੇ, ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰੁ ਹੋਆ। ਅਸਾਡੀ ਖਾਤਰਿ ਨਿਸਾ ਹੋਈ। ਤਬ ਰਾਤਿ ਗੁਦਰੀ ਸੁਬਾਹਿ ਹੋਈ, ਉਹਿ ਫਕੀਰ ਭੀ ਉਠਿ ਚਲੇ ਮਕੇ ਕੀ ਜਾਰਤ ਕੰਉ। ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਭੀ ਉਠਿ ਚਲਿਆ ਮਕੇ ਕੰਉ। ਤਬ ਜਦਿ ਰਾਹ ਉਪਰਿ ਗਏ ਤਬ ਉਹੁ ਜਿ ਫਕੀਰ ਬੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਓਹਿ ਕਹਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੇਰੀ ਸਾਰ ਕਉਣੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈ? ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਜਿ ਪਹੁਰਿਆ ਹੋਆ ਦਰਵੇਸੁ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਜੀ ਇਕ ਦੁਇ ਵਾਰੀਆਂ ਅਸੀਂ ਅਭੈ ਭੀ ਮਕੇ ਗਏ ਹੈਂ, ਅਭੈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਰਾਹੁ ਨਾਹੀ, ਤੂੰ ਹਿੰਦੂ ਹੈਂ—ਏਵ ਕਿਵੇ ਬਾਤ ਹੈ ਜਿਉਂ ਜਾਣੀਐ ਤਿਉਂ ਕੀਐ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਵੇ, ਪਿਛਿ ਤੁਸੀਂ ਜਾਹੁ ਅਭੈ ਜੇ ਸਾਹਿਬੁ ਲਿਆਵਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਆਵਸਾਹੇਂ। ਜੇ ਮਕੇ ਕਾ ਦੀਦਾਰੁ ਅਸਾਂ ਕੂ ਰਿਜਤੁ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇਸੀ; ਪਰੁ ਜੀ ਏਹੁ ਅਜੁ ਦਾ ਦਿਨੁ ਯਾਦਿ ਰਖਣਾ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਦਿਖਾ ਕਿਚਰੀਕਿ ਪਹੁਚਾਏਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸਿ ਮੁਸਾਫਰ ਸੇ, ਕਲਮ ਦਵਾਤਿ ਬੀ, ਓਨਾ ਓਹੁ ਰੋਜੁ ਤਰੀਕ ਲਿਖਿ ਲਈ। ਤਬ ਓਹਿ ਉਠਿ ਚਲੇ ਮਕੇ ਨੋ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਉਸ ਹੀ ਸਾਇਤ ਮਕੇ ਜਾਇ ਵੜੇ। ਓਹਿ ਜਿਤੁ ਮੁਦਤ ਪੈਛੇ ਚਲਦਿਆਂ ਅਪਤੀਦਾ ਉਹਿ ਉਤਨਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਮਾਹਾਂ ਨੋ ਆਏ। ਜਾਂ ਦੇਖਨਿ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਅਗੈ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਮਕੇ ਵਿਚਿ। ਤਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਪੁਛੇ ਮਕੇ ਕੇ ਜਿ, “ਮੀਆਂ ਜੀ! ਏਹੁ ਫਕੀਰੁ ਹੈ ਜਿ ਕਿਦੋਕਾ ਕੁ¹⁰ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਇਤਨਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਇਤਨਿਆਂ ਮਾਹਾਂ ਦਾ, ਇਸੁ ਵਖਤਿ ਏਹੁ ਮਕੇ ਆਇ ਵੜਿਆ ਹੈ।” ਜਦਿ ਓਹਿ ਤਰੀਕਿ ਕਥਿ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ ਤਾਂ ਉਸ ਹੀ ਤਰੀਕੁ, ਉਸ ਹੀ ਸਾਇਤ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮਕੇ ਆਇ ਵੜਿਆ ਹੈ। ਤਬ ਉਨ੍ਹੁ ਪੈਛੇ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਜਿ, “ਦੇਖੋ ਯਾਰਹੁ! ਇਤਨਿਆਂ ਦਿਨਾਂ, ਇਤਨਿਆਂ ਮਾਸਾਂ ਕਾ ਏਹੁ ਪੈਂਡਾ ਬਾ ਅਰੁ ਇਸੁ ਵਕਤਿ ਅਸਾਂ ਨਾਲਹੁ ਏਹੁ ਪਿਛੈ ਰਹਿਆ ਬਾ ਅਹੁ ਉਸ ਹੀ ਵਖਤਿ, ਉਸ ਹੀ ਸਾਇਤ ਸਾਥਿ ਏਹੁ ਮਕੇ ਆਇ ਵੜਿਆ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਹਿੰਦੂ ਅਰੁ ਦੇਖਹੁ ਇਸ ਕੰਉ ਇਤਨੀ ਪਹੁਰਿ ਸਾਹਿਬ ਸਚੇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਵਡਾ ਹੋਰਾਨੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦੇਖਿਆ।” ਤਬ ਓਹਿ ਮਕੇ ਕੇ ਲੋਕ ਕਹਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਏ ਬੰਦੇ! ਏਸ ਕੇ ਆਵਣੇ ਸਾਥਿ ਸਾਰੇ ਮਕੇ ਕਿਆਹੁ ਲੋਕਹੁ ਕੰਉ ਨਸੀਹਤਿ ਹਾਸਲੁ ਹੋਈ ਹੈ, ਏਹੁ ਵਡਾ ਸਾਦਿਕੁ¹¹ ਦਰਵੇਸੁ¹² ਹੈ। ਏਸ ਦੀ ਸਾਰ ਸਾਹਿਬੁ ਜਾਣੈ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰ ਏਹੁ ਜਾਣੈ; ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਣ ਹਾਰਾ।” ਤਬ ਉਹਾਂ¹³ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬਾਰਹ ਮਹੀਨੇ ਮਕੇ ਮਹਿ ਰਹਿਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸਾਜਸ¹⁴ ਦੇਖਿ ਕਰਿ। ਤਬ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਦਰਸਨੁ ਦੀਆ; ਜਿ, “ਹੋ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਬਿਸਮ ਦੁ¹⁵ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹੈ?” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ¹⁶ ਕੰਉ ਅਰਦਾਸਿ¹⁷ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਏ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਾਜਸ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੋਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹਾਂ।” ਤਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਹਸਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਜੇਹੀ ਸਾਜਸ ਦੇਖੀ ਹੈ ਤੈਸੀ ਕਹੁ।” ਤਬ ਹੁਕਮੁ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਕੇ ਸਾਥਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰਿ ਉਠਾ, ਬੈਸਤ¹⁸ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬੈਠਤੀ ਕਰੀ ਜਿ :—

ਨਉ¹⁹ ਸਤ²⁰ ਚਉਦਹ²¹ ਤੀਨਿ²² ਚਾਰਿ²³ ਕਰਿ ਮਹਲਤਿ²⁴ ਰਾਸਿ ਬਹਾਲੀਆ²⁵ ॥

*ਪਿਛੈ।	*ਆਵਾਂਗੇ।	*ਦਰਸਨ।	*ਦੇਵੇਗਾ।	*ਦੇਖੋ।	*ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ
ਤਕ।	*ਮੁਸਹਫ, ਕਿਤਾਬ, ਰਸਾਲਾ ਜਾਂ ਨੋਟ ਬੁਕ, ਕੁਰਾਨ।		*ਵਕਤ, ਘੜੀ।		*ਮਹੀਨਿਆਂ।
¹⁰ ਕਦੋਕਣ, ਕਦੋਂ ਦਾ, ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ।		¹¹ ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ।	¹² ਫਕੀਰ।		¹³ ਓਥੇ।
¹⁴ ਰਚਨਾ, ਕੁਦਰਤ।	¹⁵ ਅਸਚਰਜ।	¹⁶ ਪਾਲਣਹਾਰ।	¹⁷ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਬੈਠਤੀ।		¹⁸ ਬੈਸਤ
ਹਿੰਡੋਲ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੨।		¹⁹ ਨੌ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ—ਇਲਾਬੁਤ, ਕਿੰਪੁਰਖ, ਭਦ੍ਰ, ਕੇਤੁਮਾਲ, ਹਰਿ, ਹਿਰਣਯ ਰਮਯ ਅਤੇ ਕੁਬ।	²⁰ ਸਤ ਦ੍ਰਿਪ—ਜੰਬੂ, ਪਲਖ, ਸ਼ਾਲਮਲੀ, ਕੁਬ, ਕ੍ਰੋਧ, ਸ਼ਾਕ ਤੇ ਪੁਸ਼ਕਰ।		²¹ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ—
ਸੱਤ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਸੱਤ ਪਾਤਾਲ।	²² ਤਿੰਨ ਲੋਕ—ਸੁਰਗ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਤਾਲ ਲੋਕ।		²³ ਚਾਰ ਜੁਗ—		
ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦ੍ਵਾਪਰ ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ।	²⁴ ਹੱਦ, ਸੀਮਾ।		²⁵ ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਚਾਰਿ ਬਹਾਲੀ’।		

ਚਾਰੇ ਦੀਵੇ¹ ਚਹੁ ਹਥਿ² ਦੀਏ ਏਕਾ ਏਕੀ ਵਾਰੀਆ³ ॥ ੧ ॥

ਮਿਹਰਵਾਨ ਮਧੁਜੂਦਨ⁴ ਮਾਧੋ⁵ ਐਸੀ ਸਕਤਿ ਤੁਮਾਰੀਆ⁶ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਾਜਸ ਕਿਆ ਗਈ, ਈਹਾ ਲੇ⁷ ਮੇਰੀ ਪਹੁਚ ਕਹਾ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੇ ਕੀਏ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਹਿ ਸਕਉ, ਪਣੁ ਜੀ ਜੇਤਾ ਕੁ ਦਿਸਤਾ ਹੈ ਤੇਤਾ ਕੁ ਕਹਉ, ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਿਛੁ ਜਾਣਿਆ, ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਸਿ ਕਹੁ” । ਕਹੈ, “ਤੂੰ ਨਵ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕਰੀ ਹੈ, ਸਪਤ ਦੀਪ ਕੀਏ ਹੈ, ਚਉਦਹ ਭਵਣ ਕੀਏ ਹੈ, ਤੀਨਿ ਲੋਅ ਕੀਏ ਹੈ, ਚਾਰਿ ਜੁਗ ਕੀਏ ਹੈ, ਏਹ ਤੂੰ ਮਹਲਤਿ ਕੀਨੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਬੈਠਣੇ ਕੀ ਚਾਰਿ ਜੁਗਹ ਕੀ । ਚਉਕੀ ਹੈ ਜਾਗਣੇ ਕੀ । ਚਉਹਾਂ ਕੀ ਹਥਿ ਚਾਰੇ ਦੀਵੇ-ਬੇਦ ਕੀਏ ਹੈ । ਸਿਆਮੁ ਬੇਦੁ ਸਤਿਜੁਗ ਕੀ ਹਥਿ ਦੀਆ ਹੈ । ਰਿਗੁ ਵੇਦੁ ਤੇਤੇ ਜੁਗ ਕੀ ਹਥਿ ਦੀਆ ਹੈ; ਜੁਜਰੁ ਵੇਦੁ ਦਆਪਰਿ ਜੁਗ ਕੀ ਹਥਿ ਦੀਆ ਹੈ ਅਰੁ ਅਬਰਬਣ ਵੇਦੁ ਕਲਿਜੁਗ ਕੀ ਹਥਿ ਦੀਆ ਹੈ । ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਵਾਰੀ ਇਨਹੁ ਜੁਗਹ ਏ ਦੀਪਕ ਜਲਾਏ ਜਿ ਇਸੁ ਮਹਲਤਿ ਮਹਿ ਤੇਲ ਕੇ ਦੀਪਕਿ⁸ ਚਾਂਦਨਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਜੁਗ ਮਹਿ ਚਾਂਦਨਾ ਤਉ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਬ ਬੇਦ ਸੁਨੀਤਾ ਹੈ; ਤਿਸੁ ਚਾਂਦਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਕਰਮ ਕਰਮ ਨਜਰਿ ਆਵਤੇ ਹੈ; ਜਿਉਂ ਮਹਲ ਕੀ ਦੀਵੇ ਜਲਿਐ ਮਹਲ ਕੀ ਵਸਤੁ ਠਵਰ ਠਵਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਆਵਤੀ ਹੈ ਤਿਉਂ ਏਦ ਤੇ ਸੁਕਰਮ ਕਰਮ ਨਜਰਿ ਆਵਤੇ ਹੈ, ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਜਾਨੀਤੀ ਹੈ, ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਜਾਨੀਤਾ ਹੈ । ਬਿਤਿ, ਵਾਰੁ, ਜੁਗਤਿ, ਕੀਮਤਿ, ਦਿਨੁ, ਮਾਸੁ⁹, ਪਖੁ, ਪਹਰੁ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ ਹੈ । ਅਵਧ¹⁰ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਜੀਆਂ ਖਾਣੀ ਕੀਮਤਿ ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ ਪਸਾਰਾ¹¹ । ਤਿਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਬੇਦਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਨੀਤੀ ਹੈ । ਤੂੰ ਐਸੇ ਏ ਦੀਪਕ ਜੁਗਹੁ ਸਾਬਿ ਬਣਾਏ ਹੈ । ਮੈਂ ਏਹੁ ਬਿਸਮਾਦੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹਾਂ । ਅਵਰੁ¹² ਜੀ, ਜਿ ਤੇਰਾ ਕਿ ਨੁਮਾਰੁ ਕਰਾਂ ਜੀ, ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਮਧੁਜੂਦਨੁ ਮਾਧੋ ਬਾ ਅਰੁ ਅਬ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਅਲਹੁ ਹੁਆ । ਬੇਦ ਨੇ ਕਹਿ ਬਤਾਇਆ ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਏਹੁ ਹੈ । ਤੇਰੀ ਐਸੀ ਕਲਾ ਹੈ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਭਾਵੈ ਸਿ ਤੂੰ ਕਰਹਿ, ਤੇਰੀ ਸਕਤਿ ਐਸੀ ਹੈ । ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈਂ ਜੇ ਜਿਸ ਕਾ ਕਿਛੁ ਪਾਹੁ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਰੁਪ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਰੁ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸਗਲੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਸਚਾ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਬਹੁਤਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ:—

ਘਰਿ ਘਰਿ ਲਸਕਰੁ ਪਾਵਕੁ ਤੇਰਾ ਪਾਪੁ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰੀ¹⁴ ।

ਪੁੰਜੀ¹⁵ ਮਾਰ ਪਵੇ ਨਿਤ ਮੁਦਗਰ¹⁶ ਧਰਮੁ ਕਰੈ ਸਿਕਦਾਰੀ¹⁷ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦ ਗਾਰਿ ਜੀ ! ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਹੈ, ਜਿਤਨੀਆਂ

¹ਚਾਰ ਵੇਦ—ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਸਾਮ ਤੇ ਅਬਰਵ । ²ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ । ³ਸਹੀ ਪਾਠ—
‘ਏਕਾ ਏਕਾ ਵਾਰੀ ।’ ⁴ਮਧੁ (ਦੇਵਤਾ) ਨੂੰ ਸੂਦਨ (ਮਾਰਨ) ਵਾਲਾ (ਹਰਿ) । ⁵ਮਾਧਵ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ । ⁶ਸਹੀ ਪਾਠ—
‘ਤੁਮਾਰੀ ।’ ⁷ਗਿਣਨਾ । ⁸ਏਥੋਂ ਤਕ । ⁹ਦੀਵੇ ਨਾਲ । ¹⁰ਮਹੀਨਾ । ¹¹ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੱਦ ।
¹²ਪਸਾਰ, ਫੈਲਾਉ (ਸੰਸਾਰ ਦਾ) । ¹³ਔਰ, ਹੋਰ । ¹⁴ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ
ਇਹ ਤੁਕ ਇਉਂ ਹੈ—‘ਘਰਿ ਘਰਿ ਲਸਕਰੁ ਪਾਵਕੁ ਤੇਰਾ ਧਰਮੁ ਕਰੈ ਸਿਕਦਾਰੀ’ । ਅਰਥਾਤ—ਘਰਿ ਘਰਿ (ਹਰੇਕ ਸ਼ਰੀਰ
ਵਿਚ) ਤੇਰਾ ਪਾਵਕ (ਪਾਇਕ—ਪੈਦਲ) ਲਸਕਰ ਹੈ ਤੇ ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਸਭਨਾਂ ਉਤੇ ਸਿਕਦਾਰੀ (ਸਰਦਾਰੀ) ਕਰਦਾ,
ਅਥਵਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ¹⁵ਰਾਸ, ਪੁੰਜੀ । ¹⁶ਸੋਹਲਾ । ¹⁷ਇਹ ਤੁਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ
ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਚੌਥੇ ਅੱਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਹੈ, ਤੇ ਓਥੇ ਇਸਦਾ ਤੁਕਾਂਤ ਹੈ:—ਪਾਪੁ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰੀ । ਲੇਖਕ
ਨੇ ਏਥੇ ਬਦਲ ਕੇ ਐਵੇਂ ਦੂਜੇ ਅੱਕ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਸੂਨੀ ਹੈ, ਏਨ੍ਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਖਾਣੀ, ਖੰਡਾਂ ਮਹਿ ਤਿਸੁ ਜੀਅ ਜੀਅ ਸਾਥਿ ਘਰਿ ਘਰਿ ਤੇਰਾ ਪਾਇਕੁ¹ ਹੈ, ਜੀਅ ਜੀਅ ਸਾਥਿ ਪਾਪੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਖਾਣੀ ਖੰਡਾਂ ਕੀ ਕੋਟਵਾਰੀ² ਕਰਤਾ ਹੈ। ਸਿਕਦਾਰੁ³ ਤੇਰੀਆਂ ਖਾਣੀ ਖੰਡਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਹੈ। ਪੁੰਜੀ ਅਰੁ ਖਜਾਨਾ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਦਾ ਜੀਅ ਜੀਅ ਕਾ ਤੇਰਾ ਪਾਇਕੁ ਅਰੁ ਕੋਟਵਾਰੀ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਪਹਿ ਲਿਜਾਇ ਖਜਾਨਾ ਪਹੁਚਾਵਤਾ ਹੈ; ਤਿਨ ਕੇ ਤਪਾਵਸ⁴ ਉਪਰਿ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਤਪਾਵਸੁ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੈਰਾਨਿ ਹੋਆ ਹਾਂ ਜਿ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤੇਰੀ ਏਤੀ ਸਕਤਿ ਹੈ, ਤੈਂ ਐਸੀ ਕਲਾ ਬਣਾਈ ਹੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਸੁਣਤਾ ਜਾਇ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤਾ ਜਾਇ। ਤਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਕਹੁ, ਮੈਂ ਭਾਵਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨ !

ਧਰਤੀ ਦੇਗ ਚੜ੍ਹੇ⁵ ਇਕ ਵੇਰਾ ਭਾਗੁ ਤੇਰਾ ਭੰਡਾਰੀ⁶ ॥

ਭਾਵੈ ਚੰਗਾ ਭਾਵੈ ਮੰਦਾ ਜੈਸੀ ਨਦਰਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ! ਇਤਨੇ ਜੀਅ ਤੈਂ ਪੈਦਾ ਕੀਏ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਿਵੇ ਨਾਹੀਂ। ਤਿਨ ਕਾ ਅਹਾਰੁ ਤੂਹੇ ਪਹੁਚਾਵਤਾ ਹੈਂ। ਕਿਸੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੈਂ ਧਰਤੀ ਦੇਗ ਕੀਨੀ ਹੈ ਅਰੁ ਭਾਗੁ ਤੈਂ ਭੰਡਾਰੀ ਕੀਆ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਨਾ ਕੰਉ ਅਹਾਰੁ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ। ਭਾਗੀ ਲਾਗੀ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇਰਾ ਕਿਸੇ ਮੰਦੇਰਾ; ਪਣੁ ਜੀ ਜਿ ਪਹੁਚਿਆ ਸਿ ਤੇਰੀ ਨਜਰਿ ਵਿਚਦੇ⁷ ਪਹੁਚਿਆ। ਉਜਰੁ ਕਰੈ ਸਿ ਬੂਠਾ। ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਦਾਤਿ ਨਾਲਿ ਕਿਆ ਚਲੈ, ਜੇ ਕਿਵੇ ਦੇ ਸੁ ਪਰਵਾਣੁ”। ਕਹੈ “ਜੀ, ਮੈਂ ਏਹੀ ਵਿਸਮਾਦੁ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਆ ਹਾਂ”। ਤਬ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਢਾਢੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਕਹੁ ਮੈਂ ਸੁਣਤਾ ਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬਹੁਤਿ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬ:-

ਨਾ ਸਾਬੁਰੁ⁸ ਹੋਵੈ ਫਿਰਿ ਮੰਗੈ ਨਾਰਦੁ⁹ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥

ਲਬੁ ਅਧੋਰਾ ਬੰਦੀਖਾਨਾ¹⁰ ਅਉਗਣ ਪੈਰਿ ਲੁਹਾਰੀ¹¹ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ! ਏਤਨੇ ਜੀਅ ਤੈਂ ਪੈਦਾ ਕੀਏ ਹੈਂ ਤਿਨਕਾ ਸੁਮਾਰੁ ਕਿਵੇ ਨਾਹੀਂ, ਤਿਨਕਾ ਅਹਾਰੁ ਤੂਹੇ ਪਹੁਚਾਵਤਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਦਿਤੇ ਉਪਰਿ ਨ ਰਹੈ; ਨਾ ਸਾਬੁਰੁ ਹੋਵੈ ਤੇਰੇ ਦਿਤੇ ਉਪਰਿ; ਸਬੂਰੀ¹² ਨ ਕਰੈ, ਨਾ ਸਾਬੁਰੁ ਹੋਵੈ; ਫਿਰਿ ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ ਮੰਗੈ, ਨਾ ਸਾਬੁਰੀ ਕਰੈ; ਸੋ ਕਿਵੇ ਨ ਪਾਵੈ, ਖਰਾਬੁ ਹੋਵੈ। ਤਿਸੁ ਕੰਉ ਤੂੰ ਉਠਾਇ ਲਬ¹³ ਕੀ ਅਧੋਰੀ ਮਹਿ ਬੰਦੀਖਾਨੈ ਦੇਤਾ ਹੈਂ; ਉਹੁ ਲਬ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਅਵਗਣ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਤਿਨਹੁ ਅਵਗਣਹੁ ਕੀਆਂ ਉਸ ਕੀ ਪੈਰੀਂ ਬੇੜੀਆਂ ਪੜਤੀਆਂ ਹੋਂ; ਉਹੁ ਬਧਾ ਸੂਨੀ ਮਹਿ ਨਰਕੁ ਛੁੰਚਤਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਕਾ ਏਹੁ ਹਵਾਲੁ ਕਰਤਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਏਸੁ ਕੁਦਰਤਿ ਤੇਰੀ

¹ਪੈਦਲ। (ਅ) ਸੇਵਕ। ²ਕੋਟਵਾਲ ਦਾ ਕੰਮ। ³ਸਰਦਾਰ। ⁴ਨਿਆਇ, ਇਨਸਾਫ਼। ⁵ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਮਿਲੈ”। ⁶ਇਹ ਤੁਕ ਦੂਜੇ ਪਦੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ। ⁷ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚਉਥੇ-ਪਦੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਹੈ। ⁸ਵਿਚੋਂ ਦੀ। ⁹ਸਬਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ, ਬੇ-ਸਬਰ। ¹⁰ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਵਾਂਗੂ ਫਿਰਤੁ ਮਨ। ¹¹ਜੇਲਖਾਨਾ। ¹²ਕੇਦਖਾਨਾ। ¹³ਲਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ, ਅਰਥਾਤ-ਅਵਗਣ ਰੂਪ ਲਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਜੇ ਪਦੇ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਏਥੇ ਦੋਵੇਂ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। ¹⁴ਲਾਲਚ। ¹⁵ਸੰਤੋਖ।

“ਉ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੈਰਾਨੁ ਹਾਂ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ ਕਿਆ ਆ, ਕਹੁ ਦਿਖਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰੀ ਜਿ:—

ਆਦਿ ਪੁਰਖ¹ ਕਉ ਅਲਹੁ² ਕਹੀਐ ਸੇਖਾਂ ਆਈ ਵਾਰੀ³ ॥
ਦੇਵਲ⁴ ਦੇਵਤਿਆਂ ਕਰੁ⁵ ਲਾਗਾ ਐਸੀ ਕੀਰਤਿ⁶ ਚਾਲੀ ॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ! ਤੂੰ ਆਦਿ ਪੁਰਖ, ਪਰੁ ਜੀ ਤੈ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਤੇ ਨਾਉਂ ਅਲਹੁ ਧਰਾਇਆ। ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਕੰਤੁ ਲੋਕੁ ਅਲਹੁ ਕਹਣੇ ਲਾਗੇ। ਅਰੁ ਸੇਖਾਂ ਦਾ ਤੈ ਅਮਰੁ⁷ ਕੀਆ ਅਰੁ ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੇ ਸਿਰਿ ਤੈ ਸੇਖਾਂ ਕਾ ਕਰੁ⁸ ਲਾਗਾਇਆ। ਤੇਰੇ ਜਿ ਦਿਵਾਲੇ⁹ ਬੇ ਸੇ, ਜਮਨਾ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕਰ ਕਾ ਦਿਵਾਲੁ ਅਰੁ ਗੰਗਾ ਹਰਿ ਰਾਇ ਕਾ ਦਿਵਾਲੁ। ਜਿਤਨੇ ਤੀਰਥ ਹੋਂ ਤਿਤਨੇ ਤੇਰੇ ਦਿਵਾਲੇ ਹੋਂ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੇ ਸਿਰਿ ਤੈ ਤੁਰਕਹੁ ਕਾ ਕਰੁ ਲਾਗਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਏਹੁ ਤੇਰੀ ਫੁਦਰਤਿ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਆ ਹਾਂ, ਜਿ ਤੈ ਐਸੀ ਕੀਰਤਿ ਚਲਾਈ, ਤੇਰੀ ਐਸੀ ਸਕਤਿ ਹੈ, ਜਿ ਹੋਤ ਤੇ ਹੋਰੁ ਕਰਿ ਦਿਖਾਵਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਐ ਜਿ ਕੀਆ ਹੈ ਜਿ ਤੂ ਕਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਹਿ ਵਖਾਨੀ ਜਿ:—

ਕੂਜਾ ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ ਮੁਸਲਾ¹⁰ ਨੀਲ ਰੂਪ ਬਨਵਾਰੀ¹¹ ॥
ਏਕੋ ਮੀਆਂ¹² ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਬੋਲੀ ਅਵਰ ਤੁਮਾਰੀ¹³ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ! ਤੂੰ ਉਹੀ ਠਾਕੁਰ ਜਿਨਿ ਗੋਕਲਿ, ਮਥੁਰਾ, ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਮਹਿ ਖੇਲ ਕੀਏ ਹੋਂ, ਬੈਸਨ ਧਰਮ ਚਲਾਏ ਬੇ, ਤੇਰੇ ਨਾਮੁ ਕਾਨੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਨਵਾਰੀ ਥਾ, ਅਬ ਤੈ ਏਹੁ ਨਾਮੁ ਧਰਾਇਆ ਅਲਹੁ-ਖੁਦਾਇ। ਅਰੁ ਅਬ ਏਹਿ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੇ ਹੋਂ ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਕੀਏ, ਕੂਜਾ ਆਸਾ¹⁴ ਲੀਏ, ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ ਮੁਸਲਾ ਲੀਏ, ਏਹਿ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਿ ਕਰਿ ਤੂੰ ਅਬ ਬੈਠਾ ਹੋਂ। ਪਣੁ ਜੀ, ਤੂੰ ਉਹਿ ਮੀਆ ਜਿ ਕਹਾਵਾਦਾ ਹੋਂ ਜਿ ਤੂੰ ਓਹੇ ਮੀਆਂ ਹੋਂ, ਸਭਨਾਂ ਕਾ ਏਕੋ ਜੋਰੀ ਹੋ ਮੀਆਂ। ਪਣੁ ਏਕਾ¹⁵ ਤੈ ਬੋਲੀ ਵਰਾਈ ਹੈ, ਤੁਰਕ ਰੂਪ ਤੇ ਧਰਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਏਹੁ ਤੇਰੀ ਫੁਦਰਤਿ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੂਆ ਹੰਤੁ, ਹੈਰਾਨੁ ਰਹਿਆ ਹੰਤੁ ਤੇਰੇ ਚਲਿਤੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਤੂੰ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰੁ ਸਿਫਤਿ ਆਪਣੀ ਨਾਨਕ ਤੇ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਿਫਤਿ ਕਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੀ। ਤਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬੋਲੇ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਸਾਬਾਸਿ ਤੇਰੇ ਤਾਂਈਂ, ਤੈਂ ਜੈਸੀ ਬੀ ਤੈਸੀ ਕਹੀ, ਮੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਤੈਂ ਈਹਾ ਜਾਨੀ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ—

ਤੂੰ ਸੁਲਤਾਨੁ ਸਾਹਾਂ ਪਤਿ¹⁶ ਸਾਹਿਬੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉਣ ਹਮਾਰੀਆ¹⁷ ॥
ਚਾਰੇ ਕੁੰਟ ਸਲਾਮੁ ਕਰਹਿਗੇ ਘਰਿ ਘਰਿ ਸਿਫਤਿ ਤੁਮਾਰੀਆ¹⁸ ॥ ੭ ॥

¹ਪਰਮੇਸੁਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ²ਅਲਹ। ³ਅਮਲਦਾਰੀ। ⁴ਦੇਵਾਲ-ਰਿਵਾਲ, ਠਾਕੁਰਦਾਰੇ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਦਿਰ। ⁵ਰਾਜ ਕਰ ਜਜ਼ੀਆ, (ਟੈਕਸ), ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਮੰਦਿਰਾਂ ਉਤੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ⁶ਜਸ, ਵਡਿਆਈ।

⁷ਅਮਲਦਾਰੀ। ⁸ਰਾਜ-ਕਰ ਟੈਕਸ। ⁹ਦੇਵਾਲ, ਦੇਵ-ਮੰਦਰ। ¹⁰ਸਫ, ਫੁਹੜੀ ਜਿਸ ਦੇ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀਦੀ ਹੈ। ¹¹ਬਨਵਾਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਇਸਲਾਮੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਨੀਲਾ ਬਾਣਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

¹²ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਘਰਿ ਘਰਿ ਮੀਆ’। ¹³ਮੀਆਂ ਮਥਹੂਰ ਹੋਣ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬੋਲੀ ਵੀ ਅਵਰ (ਹੋਵ) ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ¹⁴ਆਸਾ, ਮੁਜੱਲਾ। ¹⁵ਪਣ। ¹⁶ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਜੇ ਤੂ ਮੀਰ ਮਹੀਪਤਿ’।

¹⁷ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਹਮਾਰੀ’। ¹⁸ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤੁਮਾਰੀ’।

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਜੀ, ਸਾਹਾਂ ਪਾਤਸਾਹਾਂ ਮਹੀਪਤਿ¹ ! ਤੂੰ ਸਚਾ ਸੁਲਤਾਨ², ਮੇਰੀ ਕਵਣ ਕੁਦਰਤਿ³ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਿ ਸਕਉ, ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਚਾਰੇ ਕੁੰਟਾਂ ਤੇਰੀ ਬੰਦਗੀ-ਸਲਾਮੁ ਕਰਤੀਆਂ ਹੈਂ । ਅਰੁ ਘਰਿ ਘਰਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਕਉਣੁ ਚੀਟੀ⁴ ਹਉ⁵ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਿ ਸਕਉ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਹਿ ਤੇ⁶ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਬਾਤ ਮੈਂ ਡੀ ਕਹਤਾ ਹਉ । ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਖੁਸੀ ਹੋਹਿ ਨਾਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਕਵਣ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਿ ਸਕਉ” । ਜਬ ਏਹੁ ਬਾਤ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਗਰੀਬੀ ਕੀ ਕਹੀ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਖੁਸੀ ਹੁਆ । ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਗਰਬੁ ਪਰਹਾਰੀ⁷ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜਿ ਗਰੀਬੀ ਬੋਲੀ ਤਬ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਸਾਹਿਬੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਨਿਵਾਜਤਾ ਹੈ, ਬਖਸੀਸ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ? ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉਪਰਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹਾਂ । ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਮੁਝ ਪਾਸ ਤੇ ਮਾਂਗਿ ਲੇਹਿ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਮੰਗਣਾ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰ ਮਾਂਗੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਮੈਂ ਮੰਗਤਾ ਹਉ” । ਜਿ ਕਿਛੁ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ ਸਿ ਮਿਲੈ” । ਤਬ ਸਾਹਿਬੁ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਸੇਵਕੁ ਮੰਗਤਾ ਹੈ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ । ਸਾਹਿਬ ਤੁਠੇ ਤੇ ਕਿਆ ਮੰਗਿ ਲੀਆ :-

ਤੀਰਥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਿਛੁ ਲਾਹਾ ਮਿਲੈ ਦਿਹਾਰੀਆ⁸ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਮੇਕਾ¹⁰ ਘਰੀ ਸਮਾਰੀਆ¹¹ ॥੮॥੧॥੮॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦਾਨੁ ਮੰਗਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਤੀਰਥ ਉਪਰਿ ਕਿਛੁ ਪੁੰਨ ਦਾ ਜੋਗੁ ਪੂਜਾ ਜਿ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੇ ਫਲ ਤੇ ਕਿਛੁ ਲਾਹਾ ਦੇਣਾ, ਦਿਨ ਦਿਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਪੜੇ ਕਾ ਜਿ ਪੁੰਨੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੇ ਫਲ ਕਾ ਕਿਛੁ ਲਾਹਾ ਦਿਨ ਦਿਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਦੇਣਾ । ਅਰੁ ਜੀ ਏਹੁ ਵਡਿਆਈ ਦੇਹਿ ਜਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਸਿਮਰਤਾ ਰਹਾਂ । ਬਿਨਾਂ ਨਾਮੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਜੀਇ¹² ਨ ਬਨੈ, ਏਹੀ ਵਡਿਆਈ ਜੀ, ਤੂੰ ਮੁਝ ਨੋ ਦੇਹਿ ਜੀ !” ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਭੀ ਤੂੰ ਮਾਂਗੁ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਕ ਘੜੀ ਕਾ ਦਸਵਾਂ ਭਾਉ¹³ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਸਾਇ, ਇਹਿ ਵਡਿਆਈ ਦੇਹਿ । ਤਾਂ ਮੈਂ ਏਹੀ ਨਿਧਾਨ ਪਾਏ ਜਿ ਏਕ ਘੜੀ ਕਾ ਦਸਵਾਂ ਭਾਉ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੈ ਰਹੈ” । “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਘੜੀ ਕਾ ਦਸਵਾਂ ਭਾਉ ਕਹਤਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਅਠੇ ਪਹਰਿ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਹੋਤਾ ਹੈਂ ਅਰੁ ਹਉ¹⁴ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੈ ਮਹਿ ਹੋਤਾ ਹਉ¹⁵” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪਸਾਉ¹⁶ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਕਾ” । ਤਬ ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰਨਿ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਚੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀਹਾਂ ਜੁਗ ਮਹਿ ਭੋਜਿਆ । ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਸਲੋਕੁ¹⁷ ॥

ਏਕ ਨਿਮਖ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ਮਨ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਾਵੈ ਸੁਣੈ ਨਾਉ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥

¹ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ।

²ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਸਮ੍ਰਾਟ ।

³ਤਾਕਤ ।

⁴ਕੀੜੀ ।

⁵ਅਹੰ, ਹਾਂ ।

⁶ਪਾਸ ਤੇ, ਪਾਸੋਂ, ਕੋਲੋਂ ।

⁷ਗਰਬ (ਅਹੰਕਾਰ) ਦਾ ਪ੍ਰਹਾਰ (ਨਾਸ਼) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

⁸ਹਾਂ ।

⁹ਸਹੀ ਪਾਠ-ਦਿਹਾੜੀ ।

¹⁰ਹਰ ਇਕ, ਹਰੇਕ ।

¹¹ਸਹੀ ਪਾਠ-ਮੇਕਾ ਘੜੀ ਸਮਾਲੀ ।

¹²ਜੀ ਵਿਚ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।

¹³ਭਾਗ, ਹਿੱਸਾ ।

¹⁴ਮੈਂ ।

¹⁵ਹਾਂ ।

¹⁶ਪ੍ਰਸਾਦ, ਮੇਹਰ ।

¹⁷ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਵੱਲਹੁ ਛਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ, ਏਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੩੬॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦਰਗਾਹ ਤੇ^੧ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਮਕੈ ਆਇਆ, ਆਇ ਕੈ ਸੈਂਸਾਰ ਕਾ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ
ਬਿਸਮੈ^੨ ਵੇਖਿ ਗਇਆ । ਤਬ ਫੇਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਰਗਾਹ^੩ ਬੁਲਾਇਆ, ਲੈ ਜਾਇ ਖੜਾ ਕੀਆ ਹਾਜਰੁ । ਤਬ ਹੁਕਮੁ
ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਾ ਹੋਇਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰ ਮੈਂ ਕੀਆ ਹੈ ਸਿ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਭੁੰਚਣ^੪ ਕਉ ਕੀਆ
ਹੈ । ਬਾਨੀ ਦੁਖੁ ਆਵਤਾ ਹੈ ਬਾਰੀ ਸੁਖੁ ਆਵਤਾ ਹੈ^੫ । ਸੈਂਸਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਦੁਖੁ ਭੀ ਭੋਗਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸੁਖੁ ਭੀ ਭੋਗਤਾ
ਹੈ । ਜੈਸੇ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਉ ਹਮ ਈਹਾਂ ਆਣਿ ਹਿਸਾਬੁ ਲੇਤੇ ਹੈਂ; ਅਰੁ ਜਿ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਸੇਵਕੁ ਹੋਤਾ
ਹੈ ਸਿ ਦੁਖੁ ਆਏ ਕਉ ਨਾਹੀ ਸਹਿ ਸਕਤਾ । ਤਿਸ ਕਾ ਦੁਖੁ ਓਹੁ ਹਉਂ ਕਟਤਾ ਹਉਂ; ਪਣੁ ਉਹੁ ਦੁਖੁ ਈਹਾਂ
ਭੁਗਾਵਤਾ ਹਉਂ, ਜਾਤਾ ਨਾਹੀ । ਜੇ ਤੂੰ ਉਹੁ ਦੁਖੁ ਸਹਿੰ ਤਉਂ ਈਹਾਂ ਦੁਖੁ ਨ ਪਾਹਿਗਾ, ਅਰੁ ਜੇ ਉਹਾਂ ਦੁਖੁ
ਸਾਹਿ^੬ ਆਵਹਿਗਾ, ਤਬ ਈਹਾਂ ਦੁਖੁ ਨ ਪਾਵਹਿਗਾ । ਜੇ ਤੁਮ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ ਸਿ ਇਥੇ^੭ ਤੂੰ ਮਾਂਗ ਲੇਹਿ” । ਤਬ
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸਿਫਤੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਰਾਗ ਆਸਾ^੮ ਮਹਿ, ਦਰਗਾਹ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਣੈ
ਲਾਗਾ ਜਿ:-

ਤੁਹੁ ਵਿਸਰਿ^੯ ਦੁਖੁ ਬਹੁਤਾ ਲਾਗੈ ॥ ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਤੂੰ ਵਿਸਰੁ ਨਾਹੀ^{੧੦} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਟੰਕਾਰ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਦੁਖੁ ਹੈ ਸਿ
ਮੇਰੈ ਤਾਈਂ ਕਬੂਲੁ ਹੋਵਉ ਜੀ । ਪਣੁ ਜੀ ਇਕ ਬਸਤ ਮੁਝ ਕਉ ਮਿਲੈ ” । ਤਬ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਏ ਨਾਨਕ ! ਸਾ ਵਸਤੁ ਕਵਣੁ ਜਿ ਤੂੰ ਚਾਹਿਤਾ ਹੈਂ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਏਕੁ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਨ ਵਿਸਰੁ ਅਰੁ
ਦੁਖੁ ਛਾਵੈ ਤਿਤਨਾ ਵੇਹਿ, ਪਰੁ ਏਕੁ ਤੂੰ ਨ ਬਿਸਰੁ ਮਨੁ ਤੇ, ਮੈਂ ਏਹੀ ਬਸਤੁ ਚਾਹਤਾ ਹਉਂ । ਜੇ ਤੁਹੁ ਛਾਵੇ ਤਾਂ
ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਮੁਝ ਕਉ ਵੇਹਿ ਜੀ । ਪਣੁ ਪੁਛੁ ਜੀ ! ਦੁਖੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਤੇ ਬਿਸਰੈ ਹੀ ਹੈ ਮੁਝ
ਕਉ । ਜਾਂ ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਬਿਸਰਹਿਗਾ ਨਾਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਉਗਾ ਜਿ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੈ । ਅਰੁ
ਜੇ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੋਹਿਗੇ ਅਰੁ ਤੂੰ ਬਿਸਰਿ ਜਾਇਗਾ ਤਾਂ ਜਾਣਉਂਗਾ ਜਿ ਸਰਬ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਦੁਖ ਹੈ ।
ਮੁਝ ਕਉ ਤੁਹੀ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸੁਖੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਚਾਹੀਤਾ” । ਤਬ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਹੋਈ
ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੁਮ ਕਉ ਸੁਲਤਾਨ ਕਰਤਾ ਹਉਂ; ਤਖਤਿ ਬੈਠਾਵਤਾ ਹਉਂ ਤੂੰ ਕੁਲਿ ਆਲਮ^{੧੧} ਕਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ

^੧ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ।

^੨ ਹੀਰਾਨ, ਅਸਚਰਜ ।

^੩ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ।

^੪ ਭੋਰਣ ।

^੫ ਭਾਵ-ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਸੁਖ ਦੁਖ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

^੬ ਸਹਿ ਕੇ, ਝੱਲ ਕੇ ।

^੭ ਅਥ, ਹੁਣ ।

^੮ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਚਪਦੇ ।

^੯ ਸਹੀ ਪਾਠ-ਕੀ ਵਿਸਰਹਿ ।

^{੧੦} ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਥੇ ‘ਦੁਖ’

ਬਿਨੁ ਧੋਨੁ ਪੰਖ ਬਿਨੁ ਪੰਖੀ... ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ, ਜੋ ਅਗੇ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਕਰਕੇ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ ।

^{੧੧} ਦੁਨੀਆਂ ।

ਹਹਿ । ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਕਿਆ ਚਾਹਤਾ ਹੈਂ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, ਜੀ !

ਦੁਪ ਬਿਨੁ ਧੇਨੁ¹ ਪੰਖ ਬਿਨੁ ਪੰਖੀ ਜਲ ਬਿਨੁ ਉਤਭੁਜ² ਕਾਮਿ ਨਾਹੀ ॥

ਕਿਆ ਸੁਲਤਾਨੁ³ ਸਲਾਮ ਵਿਹੂਣਾ ਅੰਧੀ ਕੋਠੀ⁴ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਿਰੰਜਨ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਦੁਪ ਬਿਨੁ ਧੇਨ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀਂ, ਜਿਉਂ ਪੰਖ ਬਿਨੁ ਪੰਖੀ ਕਿਸੈ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀਂ, ਜਿਵ ਜਲ ਬਗੈਰਿ ਉਤਭੁਜ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀਂ, ਸੁਕਿ ਜਾਤੀ ਹੈ । ਅਮਰੁ⁵ ਸਲਾਮੁ ਜਬ ਕਰੈ ਕੋਈ ਤਬ ਹੀ ਅਮਰੁ ਚਲੈ । ਜਿਉਂ ਸਲਾਮਿ ਕੋਈ ਆਵੈ ਨਾਹੀਂ ਤਉ ਉਸ ਕੀ ਸੁਲਤਾਨਗੀ⁶ ਕਿਆ ਚਲੈ । ਜਿਉਂ ਸਲਾਮ ਬਿਨਾ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀਂ ਤਿਉਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀਂ । ਏ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤੇਂ ਬੀਂ ਏਹੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਮੰਗਤਾ ਹੰਉ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਮੰਗਤਾ । ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਹੀ ਦੇਹਿ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਣ ਨਿਰਬਾਣੁ⁷ ਹੈ, ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਹੀ ਨਿਰਮਾਇਣੁ⁸ ਨਿਰਬਾਣੁ ਹੈ । ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਰਾਜੁ ਲੀਲਾ ਲੇਹਿ ਜੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ । ਅਰੁ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਭੀ ਲੀਜੀਅਹੁ, ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਨਿਰਬਾਣ ਤੇ ਕਿਆ ਲੇਹਿਗਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਰੰ ਜੋਤਿ ਜੀ !”

ਅਖੀ ਅੰਧੁ ਜੀਭ ਰਸੁ ਨਾਹੀ ਕੰਨੀ ਪਵਣੁ¹⁰ ਨ ਵਾਜੈ ॥

ਚਲਣੀ¹¹ ਚਲੈ ਪਜੁਤਾ¹² ਆਗੈ ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਫਲ ਲਾਗੈ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਤਤ¹³ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਰਾਜ ਲੀਲਾ ਹੈ ਸਿ ਅੰਧਿਅਹੁ¹⁴ ਕਰਿ ਲੇ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਚਲਣੀ¹⁵ ਚਲਣੈ ਨਾਹੀਂ ਦੇਤੀ, ਅਖੀ ਤੇ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਰਾਜ-ਲੀਲਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਸੁਧਰਮੁ ਨਾਹੀਂ ਨਜਰਿ ਆਵਤਾ । ਅਰੁ ਜੀ, ਜਿਹਥਾ ਕਾ ਰਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਮਿਲਣ ਕਾ ਚੁਕਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਿ ਭਲਾ ਬੋਲਣਾ ਨਾਹੀਂ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਰੂਪ ਮਹਿ ਬੋਲਤਾ ਹੈ । ਕੰਨੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਬਹਰਾ¹⁶ ਹੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਰਾਜ-ਰਸ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਪੈਰੀਂ ਨਾਹੀਂ ਚਲਤਾ; ਤਿਸੁ ਕਾ ਲੀਆ ਅਗੈ ਫਤੀਅਤਾ ਹੈ । ਬਿਨਾ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਏਹ ਫਲ ਏਸੁ ਜੀਵ ਕੰਉ ਲਾਗਤੇ ਹੀਂ । ਸ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ! ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਏਹੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਸੇਵਾ ਦੇਹਿ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਚਾਹਦਾ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨਿ¹⁷ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਜਿ ਕੋਈ ਜੀਉ ਹੈ ਸਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਤਾ ਹੈ । ਸਿ ਕਉਣੁ ਹੈ ਜਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀਂ ਲੇਤਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ਜੀ ! ਜੀਅ ਸਭਿ ਤੇਰੇ, ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਤੂੰਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ, ਬਿਨਾ ਸੰਜਮ ਤੇ ਤੂੰ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਤਾ । ਸੁ ਸੰਜਮੁ ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਦੇਹਿ ਦਇਆਲ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਅਖਰ ਬਿਰਖ ਬਾਗ ਭੁਇ ਚੌਖੀ ਸਿੰਰਿਤ ਭਾਉ ਕਰੇਹੀ ॥

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਸਭਨਾ ਫਲੁ ਲਾਗਾ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿਆ ਲੇਈ¹⁸ ॥੩॥

¹ਗਊ । ²ਬਨਾਸਪਤੀ । ³ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ⁴ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕੋਠੀ । ⁵ਹੁਕਮ ।

⁶ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ । ⁷ਮੁਕਤੀ । ⁸ਨਿਰਲੇਪ । ⁹ਪਰਮਜੋਤਿ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ । ¹⁰ਹਵਾ, ਆਵਾਜ਼ ।

¹¹ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਚਰਣੀ’ । ¹²ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ । ¹³ਪਰਮੇਸੁਰ । ¹⁴ਅੰਨ੍ਹੇ । ¹⁵ਚਾਲ, ਗਤਿ ।

¹⁶ਬੋਲਾ । ¹⁷ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ । ¹⁸ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸਭਨਾ ਫਲੁ ਲਾਗੈ ਨਾਮੁ ਏਕੋ, ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ ਕੈਸੇ ਲੇਹੀ’

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਾਥ ਜੀ ! ਏਤੁ^੧ ਸੰਜਮਿ ਤਰਾ ਨਾਮ ਪਾਈਐ । ਏ ਜਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਅਖਰ ਹੈਂ ਸਿ ਏਹਿ ਐਸੇ ਹੈਂ ਜਿ ਜੈਸਾ ਈਖੁ^੨ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰ ਤੇਰਾ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਬਾਹੁ ਹੈ । ਏਹੁ ਜਿ ਮਨੁਖ ਜਨਮੁ ਹੈ ਸਿ ਧਰਤੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਤੁਧੁ । ਏ ਜਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਅਫਰ ਹੈਂ ਸਿ ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਬੋਏ ਪਸਰਤੇ^੩ ਹੈਂ । ਏਸੁ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਏ ਜਪਤੇ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਤਿਨ ਕਉ ਪਾਣੀ ਸਿੰਚਿਆ ਚਾਹੀਐ, ਸਿ ਕਵਣੁ ਪਾਣੀ ਜਿਤੁ ਏ ਬਿਰਖ ਸਫਲ ਹੋਇ ਪਸਰਹਿ^੪ । ਇਹੁ ਜਿ ਭਾਉ^੫ ਹੈ ਜੀ, ਏਹੁ ਤੂ ਮੁਖ ਕਉ ਦੇਹਿ ਜਿ ਏਤੁ ਭਾਇ^੬ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏ ਅਫਰ ਉਗਵਹਿ^੭” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਏਹੁ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਫਨਾ ਮਹਿ ਫਲੁ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਬਿਨੁ ਏਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਪਾਈਤਾ^੮ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਨਾਥ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਏ ਜਿ ਮੇਰੇ ਜੀਵ ਹੈਂ ਸਿ ਸਭਿ ਏਕਸੇ ਹੈਂ ਕਿ ਨਾ ਕਿਛੁ ਵਧਿ ਘਟਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਪਦ^੯ ਜੀ !

ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਕਿਸੈ ਨਾਹੀ ॥

ਦੁਖ ਸੁਖ ਭਾਣਾ ਤੇਰਾ ਹੋਵੈ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਜੀਉ ਰਹੈ ਨਾਹੀ ॥੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ! ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਹੈਂ ਏ ਤਉ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਹੈਂ, ਪਣੁ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਫਲੁ ਕਿਸੀ ਕਉ ਨਾਹੀ ਲਗਤਾ । ਜਿ ਕਿਛੁ ਫਲੁ ਲਗਤਾ ਹੈ ਸੁ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਮਹਿ ਹੈ । ਏਹੁ ਜਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਹੈ ਸਿ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਮਹਿ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਪਣੁ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਹਤਾ ਨਾਹੀ, ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ ਸਿ ਕਰਿ ਜੀ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ” ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਵਾਸਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂ ਬਹੁਤੁ ਆਰਜਾ^{੧੦} ਲੇਹਿ ਜਿ ਬਹੁਤੁ ਚਿਰ ਤੋੜੀ^{੧੧} ਜੀਵਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਜੀਉ !

ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ ਹੋਰੁ ਕੈਸਾ ਜਾ ਜੀਵਾ ਤਾਂ ਜੁਗਤਿ ਨਾਹੀ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜੀਵਾਲੇ ਜੀਅ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ^{੧੨} ਰਾਖੁ ਤੁਹੀ ॥੫॥੧੯॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੁਰਤਿ ਪਤਿ^{੧੩} ਜੀ ! ਜੇ ਆਰਜਾ ਬਹੁਤੁ ਹੋਇਗੀ ਅਰੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਕੀ ਮਤਿ ਨ ਹੋਇਗੀ ਤਾਂ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਹੋਇਗੀ ਏਹੁ ਅਵਰਦਾ^{੧੪} ? ਜਿਤਨਾ ਜੀਵਿਆ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਬਿਨਾਂ ਏਤਨਾ ਹੀ ਕਿਸੀ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀ, ਅਲੇਖੇ ਹੈ । ਅਰੁ ਜਿ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਮਹਿ ਜੀਵੈ ਤਉ ਏਸ ਕੀ ਬੋੜੀ ਅਵਰਦਾ ਭਲੀ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਕਹਿਐ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੀਆਂ ਕਾ ਤੁਹੀ ਜੀਉ ਹੈ । ਜੀਅ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਹੈਂ, ਜੀਆਂ ਕਉ ਜੀਵਾਲਣਹਾਰਾ ਤੂਹੇਂ ਹੈਂ । ਮੈਂ ਕਉਣ ਚੀਟੀ ਰੰਕੁ ਹਾਂ, ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸਿ ਤੂਹੇਂ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਭਾਵੈ ਤਿਉਂ ਤੂੰ ਜੀਆਂ ਕਉ ਰਾਖੁ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਆ, ਕਹਿਓ ਸੁ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੈਂ ਜਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਮਾਂਗਿਆ ਸਿ ਇਸ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਕੇ ਗੁਣ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਨ ਈਹਾਂ ਦੁਖ ਦੇਉਂਗਾ ਨ ਆਗੈ ਦੁਖ ਦੇਉਂਗਾ । ਤੈਂ ਨਾਨਕ ! ਸੁ ਵਸਤੁ ਮੰਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਅਨੇਕ

^੧ਸ੍ਰਾਮੀ, ਮਾਲਿਕ । ^੨ਇਸ । ^੩ਇੱਖ, ਕਮਾਦ । ^੪ਫੈਲਦੇ । ^੫ਫੈਲੇ । ^੬ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ।

^੭ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ । ^੮ਪੈਦਾ ਹੋਣ । ^੯ਪਾਈਦਾ । ^{੧੦}ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) । ^{੧੧}ਆਧੂ, ਉਮਰ । ^{੧੨}ਤਕ ।

^{੧੩}ਸਹੀ ਪਾਠ—ਜਹ ਭਾਵੈ ਤਹ.....। ^{੧੪}ਵੇਵਤਿਆਂ (ਸੁਰਾਂ) ਦੇ ਪਤਿ (ਮਾਲਿਕ) । ^{੧੫}ਉਮਰ ।

ਦੁਖ ਹਿਰਿ ਜਾਤੇ^੧ ਹੈ, ਸਰਬ ਸੁਖਾਂ ਕਾ ਨਿਧਾਨੁ ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੈ । ਨਾਨਕ ! ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲੇਗਾ^੨ ਮੈਂ ਤਿਸ ਕਾ ਦੁਖੁ ਗਵਾਇਆ, ਅਗੈ^੩ ਕਾ ਭੀ ਅਰੁ ਈਹਾਂ^੪ ਕਾ ਭੀ, ਤੂ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਕੀਆ ਹੈ, ਅਰੁ ਮਰਣ-ਜੀਵਣ ਭੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਬਸਿ ਕੀਆ ਹੈ, ਭਾਵੈਂ ਆਉ ਭਾਵੈਂ ਜਾਉ; ਤੇਰੇ ਪੀਛੇ ਜਿ ਲਗੈਗਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਭੀ ਮੈਂ ਮੁਕਤਿ ਕਰੰਉਗਾ^੫ । ਤਬ ਜਗਤ^੬ ਨਿਸਤਾਰਣ^੭ ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ, ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੁ ।

ਸਲੋਕ^੮

ਮਨਮਤਿ ਸਗਲੀ ਬਿਕਾਰ ਹੈ ਜਨਮੁ ਮਰਨੁ ਸਭੁ ਬਾਦਿ^੯ ॥

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਸਚੁ ਚਲੇ ਵਖਰੁ ਲਾਇ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੁ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੁ, ਸਤਿਗੁਰੁ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੁ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੩੭ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਿੰਗਲਾਜ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਹਿੰਡਲਾਜ ਦੇ ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਫੇਰਿ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਮਕੈ^੧ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ । ਤਬ ਮਕੇ ਤੇ ਪਛਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਤੇ ਦੇਖਤੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸਾ ਹਿੰਡਲਾਜ^੨ ਮਹਿ ਆਏ । ਉਹਿ ਜਿ ਲੋਕ ਰਹਤੇ ਥੇ ਸਿ ਖਰੇ ਅਪਰਸ^੩ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਸਭਿਆਰ ਕਠਨੁ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਅਤੀਤ ਕੀ ਪ੍ਰਸਾ ਭੀ ਬਹੁਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਬਹੁਤ ਦਇਆਵੰਤੁ ਲੋਕੁ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਜਿ ਉਹਿ ਆਇ ਬੈਸਹਿ^੪ ਪਰੁ ਬਾਬੇ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਕੋਈ ਸਹੀ ਕਰਿ ਨ ਸਕਨੀ ਕਿ ਕਿਆ ਹੈ, ਅਤੀਤੁ ਹੈ ਕਿ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ ਕਿ ਬੈਸਨਉ ਹੈ, ਕਿ ਉਦਾਸੀ ਹੈ, ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਰਕੁ^੫ ਹੈ, ਕਿ ਖੜੀ ਹੈ, ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਹੈ, ਕਿ ਸੂਦੁ ਹੈ, ਕਿ ਵੈਸੁ ਹੈ, ਕਿ ਕਵਨੁ ਰੂਪੁ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਨਿਮਖਾਰ ਤੀਰਥ ਕੇ ਕੰਠੇ ਬੈਠਾ ਹੀ ਨਜਰਿ ਆਵੈ । ਨ ਸੋਵਤਾ ਨਜਰਿ ਆਵੈ, ਨ ਚਲਤਾ ਫਿਰਤਾ ਨਜਰਿ ਆਵੈ,

^੧ਹਰ ਜਾਂਦੇ, ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ।

^੨ਲਵੇਗਾ ।

^੩ਪਰਲੋਕ ।

^੪ਇਸ ਲੋਕ ।

^੫ਸੰਸਾਰ ।

^੬ਤਾਰਨ ।

^੭ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੮ਵਾਧੂ, ਫਜ਼ੂਲ ।

^੯ਏਥੋਂ ਤਕ

ਮਕੇ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮੱਕਾ ਫੇਰਨ ਦਾ ਜਾਂ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਾਬੇ ਵਲ ਪੈਰ ਖਸਾਰ ਕੇ ਸੌਣ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਮੱਕੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨਾਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਪਿਛੇ ਸਾਖੀ ੧੩੫ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਸੀਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਮੁਗਲੋਈ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰ-ਗਦੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਹੋਰ ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਉਲਟ ਫੇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਵਾਰਾਂ ਗ਼ਜ਼ਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ) ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮੱਕਾ ਫੇਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਾਫ਼ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ।

^{੧੦}ਠੱਟਾ (ਸਿੰਧ) ਤੋਂ ੯ ਮੀਲ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਥਾਨ ।

^{੧੧}ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ।

^{੧੨}ਬੈਠਣ ।

^{੧੩}ਭਾਵ-ਮੁਸਲਮਾਨ ।

ਨ ਕਿਛੁ ਖਾਤਾ ਪੀਤਾ ਨਜਰਿ ਆਵੇ । ਤਬ ਉਹਾਂ ਕੇ ਜਿ ਬੈਸਨਉ ਬੇ, ਤਿਨਹੁ ਆਇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ !
 ਏਹੁ ਕਵਣੁ ਰੂਪੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਹਿ ਪੁਛਣੇ ਆਏ, ਆਇ ਕਰਿ ਲਾਗੇ ਕਹਣੇ ਜਿ, “ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ
 ਪਿਆਰੇ ! ਤੇਰੀ ਕਵਣ ਗਤਿ^੧ ਹੈ । ਤੂੰ ਹਮ ਕੰਉ ਬਤਾਉ ਜਿ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੀ ਹਮ ਟਹਲ ਕਰਹ । ਛਾਜਨ^੨ ਭੋਜਨ ਕੀ ।
 ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਉ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਨ ਕੰਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੁਮ ਹਮ ਕੰਉ ਕਿਆ ਕਰਿ
 ਬੁਝਿਆ ਹੈ ?” ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਬੈਸਨਉ ਹੋਤਾ ਹੈ ਉਸਿ ਕੈ ਗਲਿ ਮਾਲਾ, ਹਥਿ ਨਿਮਰਣੀ^੩ ਤ੍ਰਿਤੀ^੪
 ਧੋਤੀ, ਮਥੈ ਤਿਲਕੁ ਵਰਤ ਨੇਮ ਰਖਤਾ ਹੈ, ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਅਵਰ ਦੇਵਤੇ ਪੂਜਤਾ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕੰਉ
 ਸ੍ਰੇਸਟ ਬੈਸਨਉ ਹਮਿ ਕਰਿ ਮਨਤੇ ਹੈ, ਚਉਕੇ ਕੀ ਸੁਰਤਿ-ਸੋਰਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੰਉ ਲਿਜਾਇ ਚਉਕੇ ਮਹਿ ਜੇਵਾਵਤੇ^੫
 ਹੈ, ਤੁਮ ਪਾਸਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਜਮਾਂ ਮਹਿ ਤੇ ਕੋਈ ਨਾਹੀ । ਜਿਵ ਤੇਰੀ ਜੁਗਤਿ ਹੈ ਜੇਵਣੇ ਕੀ ਤਿਉਂ ਤੁਮ ਬਤਾਇ ਦੇਹੁ । ਜੇ
 ਕਿਛੁ ਛਾਜਨ^੬ ਭੋਜਨੁ ਹਮ ਕਰਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਣੀ^੭ ਬੋਲਿ ਉਠਾ, ਸਲੋਕੁ ਜਿ :—

ਸਚੁ ਵਰਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਤੀਰਥੁ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥

ਦਇਆ ਦੇਵਤਾ ਖਿਮਾ ਜਪਮਾਲੀ ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨੁ ॥

ਜੁਗਤਿ ਧੋਤੀ ਸੁਰਤਿ ਚਉਕਾ ਤਿਲਕੁ ਕਰਣੀ ਹੋਇ ॥

ਤਾਕਾ^੮ ਭੋਜਨੁ ਨਾਨਕਾ ਵਿਹਲਾ ਤ ਚੀਨੈ^੯ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਨਿਹੋ ਪੁਰਖਹੁ ! ਹੋਰੁ ਵਸਤੁ ਕਿਸੁ ਕੰਮਿ ਹੈ । ਸਚ ਕਾ ਵਰਤੁ
 ਚਾਹੀਐ । ਜੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸਚੁ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਏਹੁ ਵਰਤੁ ਹੋਆ । ਜੇ ਤਉ ਆਤਮੇ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ ਤਉ ਏਨਿ ਸਭੇ
 ਤੀਰਥ ਕੀਏ, ਤੀਰਥ ਵਾਸੀ ਹੋਆ; ਜੇ ਏਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਦਾ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਸਮਝਿਆ ਤਬ
 ਏਨਿ ਏਹੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕੀਆ । ਜਬ ਏਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਦਇਆ ਵਸੀ ਤਬ ਏਹੀ ਦੇਵਤੇ ਏਨਿ ਪੂਜੈ । ਏਹੀ ਵਿਸਨਾਨੁ
 ਕੀਏ, ਏਹੀ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜੈ । ਅੰਤਰਿ ਏਸ ਕੈ ਖਿਮਾਂ ਚੁਪ ਜਿ ਆਈ ਸਿ ਏਹੁ ਏਸ ਕੈ ਹਾਥਿ ਜਪਮਾਲੀ ਹੋਈ, ਏਹਾ
 ਗਲਿ ਜਪਮਾਲਾ ਹੋਈ । ਉਹੀ ਪਰਧਾਨੁ, ਉਹੀ ਬੈਸਨਉ ਜਿਨ ਕੰਉ ਏਹੁ ਸੰਜਮੁ, ਏਹੁ ਜੁਗਤਿ ਹੋਇ,
 ਅਰੁ ਜੁਗਤਿ ਕੀ ਧੋਤੀ ਹੋਇ ਅਰੁ ਸੁਰਤਿ ਕਾ ਚਉਕਾ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਾ ਮਥੈ ਤਿਲਕੁ ਹੋਆ । ਅਰੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ
 ਜਿ ਸੁਕਰਮ ਏਨਹੁ ਸੁਕਰਮਹੁ ਕਾ ਮਥੈ ਤਿਲਕੁ ਟੀਕਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਕੀ ਏਹੁ ਜੁਗਤਿ ਹੈ । ਇਸੁ ਜੁਗਤਿ ਕਾ ਸੂਰਾ
 ਹੈ ਜੋ ਕੋਉ ਵਿਹਲਾ, ਉਸ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕੰਉ ਜਾਣੈ । ਜਿ ਕੋਈ ਉਸ ਹੀ ਜੇਸਾ ਹੋਇ, ਸੋਈ ਉਸ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਜਾਣੈ” ।
 ਤਬ ਉਹਿ ਬੇ ਹਿੰਦੁਲਾਜ ਕੇ ਬੈਸਨਉ ਜਿ ਸਭਿ ਜੈ ਜੇ ਕਾਰੁ ਕਰਿ ਉਠੇ ਜਿ, “ਪੰਨਿ ਹੋ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਪੰਨੁ ਹੋ ਬਾਬਾ
 ਨਾਨਕੁ” ! ਤਬ ਉਹਿ ਹਿੰਦੁਲਾਜ ਥਾਨ ਕੇ ਬੈਸਨਉ ਜਿ ਬੇ ਤੇ ਓਹਿ ਸਭਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਸਿਖਿ ਭਏ, ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ
 ਭਏ, ਉਨ ਕੈ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਲਾਗੇ ਜਪਣੇ ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੦} ॥

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪੂਜਾ ਭਲੀ ਜੇ ਮਨਿ ਆਵੈ ਸਚੁ ॥

ਸਚੇ ਤੇ ਸਚਾ ਮਿਲੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਰਚੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੩੮॥

^੧ਗਤਿ, ਅਰਥਾਤ-ਜਾਤਿ ।

^੨ਆਛਾਦਨ, ਤਨ ਢਕਣ ਅਰਥਾਤ-ਕਪੜੇ ਲੀੜੇ ਦੀ ।

^੩ਮਾਲਾ ।

^੪ਤੋੜ (ਲਕ) ਵਿਚ ।

^੫ਜਿਮਾਉਂਦੇ, ਰੋਟੀ ਖਵਾਉਂਦੇ ।

^੬ਛਾਦਨ (ਆਛਾਦਨ), ਅਰਥਾਤ-ਪਹਿਰਾਵਾ

(ਕਪੜੇ, ਲੀੜੇ) ।

^੭ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧-੨੧ ।

^੮ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਭਾਉ’ ।

^੯ਸਹੀ ਪਾਠ—

‘ਕੋਈ’ ।

^{੧੦}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਸੈਦ ਪੁਰ ਬਾਬਰ ਦਾ ਹਮਲਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਹਿੰਦੁਲਾਜ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਪੂਰਬ ਦਿਸਾ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਕਉ ਚਲਿਆ। ਤਬ ਤਿਨ ਬਰਸ ਪਛਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਖੋਲਿਆ, ਫੇਰਿ ਰੂਮ ਸਮ ਕਾਬਲ ਕਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਪਿਸਉਰੁ ਸਾਰਾ ਪਛਮ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਗੋਰਖ ਹਰਤੀ ਤੇ ਸੈਦਪੁਰ ਸਲੋਈ ਆਇ ਨਿਕਲਿਆ ਪਠਾਣਾਂ ਮਹਿ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਰਬਾਬੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਸਹਰ ਕਾ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖੀਐ ਜੇ ਰਜਾਇ ਹੋਇ। ਦਿਖਾ, ਸਹਰ ਮਹਿ ਬੈਰੁ ਮਿਹਰ ਕੇਹੀ ਕਿ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਅਗੰਮ। ਅਗੰਮ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ। ਚਲੀਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਚਲੁ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਸਾਥਿ ਮਰਦਾਨਾ ਦੋਵੇ ਹੀ ਸਹਰ ਵਿਰਿ ਸੈਲਿ ਬੈਰ ਮਿਹਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਾਇ ਵੜੇ। ਸੈਦ ਪੁਰਿ ਘਰਿ ਘਰਿ ਵੀਵਾਹ ਜੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਘਰਿ ਘਰਿ ਵੀਵਾਹ ਬੇ। ਕਿਸੀ ਕੋ ਬੇਟੇ ਕਾ, ਕਿਸੀ ਕੋ ਬੇਟੀ ਕਾ। ਆਪਣੀ ਵੀਵਾਹੀ : ਲਪਟੇ ਪੜੇ ਬੇ, ਕਿਸੀ ਕਾ ਬੈਰੁ ਮਿਹਰ ਸਾਥਿ ਨ ਆਇਆ। ਜਿਸੁ ਘਰਿ ਬਾਬਾ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਜਾਇ ਖੜੇ ਹੋਨਿ ਸਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਤਰਫ ਕੋਈ ਦੇਖੇ ਨਾਹੀ, ਸਭੁ ਕੋ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਲਾਲਚਿ ਲਪਟਾਇ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਤਬ ਜਿਸੁ ਘਰਿ ਜਾਇ ਸੁਆਲੁ ਕਰਨਿ ਸੋਈ ਸੁਆਲੁ ਰਦੁ ਕਰੈ, ਸੁਣੈ ਕੋਈ ਨਾਹੀ; ਜਿਉਂ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿਰਿ ਪੜੇ ਤਿਉਂ ਕਿਸੀ ਨ ਕਹਿਆ ਜਿ ਤੁਮਿ ਫਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਹ ਕਿ ਕਿਛੁ ਮਿਮੁਖਿ ਪਾਇਆਹੁ ਕਿ ਬੈਠਹੁ ਕਿ ਉਠਹੁ ਕਿ ਜਾਹੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਗਰਮੁ ਦੀਬਾਨੁ ਬੋਲਿ ਉਠਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਮੰਨਿ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ। ਕਹੈ, “ਮਰਦਾਨਿਆ !” “ਜੀਤੁ ਬਾਬਾ ਪਾਤਿਸਾਹ” ਕਹੈ : ਵਜਾਇ, ਤਿਲੰਗੁ ਰਾਗੁ ਬਾਣੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਭੇਜੀ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਉਚਾ ਚੜਾਇ ਕੈ ਸਾਜਿ ਕਰਿ ਤਿਲੰਗੁ ਅਲਾਪੀ, ਲਾਗਾ ਪਠਾਣਾ ਵਜਾਵਣੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਜੈਸੀ ਮੇ ਆਵੈ ਖਸਮ^੧ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸਤਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵ ਲਾਲੋ ॥

ਸਰਮੁ ਧਰਮੁ ਦੁਇ ਛਪਿ ਖਲੋਏ ਰੂੜੁ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥

ਕਾਜੀਆ ਬਾਮਣਾ ਕੀ ਗਲਿ ਬਕੀ ਅਗਦੁ^੨ ਪੜੈ ਸੈਤਾਨੁ^੩ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ! ਮਤੁ ਤੁਮ ਕਹਹੁ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜਿਰਰੀ^੪ ਹੁਆ ਹੈ, ਇਵ ਹੀ ਜਿਰਰਿ ਪਤਿਆ ਬਕਬਾਇ^੫ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਕਬਾਇ ਕਰਤਾ ਹਉ, ਮੇਰੇ ਹਥ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ”। ਜਿ ਕਿਛੁ ਈਹਾਂ ਹੋਇ ਵਾਪਰੈਗਾ ਸੋਈ ਹਉਂ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹਉ ਕਹਤਾ ਹਉ, ਸੋਈ ਈਹਾਂ ਹੋਇਗਾ। ਲਾਲੋ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ ਜੇਓ^੬ ਕਹੀਐ ਆਹੋ, ਮੁਗਲ ਆਰੋ^੭ ਕਹਤੇ ਹੈ। ਪੂਰਬੀਏ ਅਵਸਿ^੮ ਕਹਤੇ ਹੈ। ਦਖਣੀ ਅਵਸਿ ਕਹਤੇ ਹੈ^੯। ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਲੋਕ ਆਹੋ ਕਹਤੇ ਹੈ^{੧੦}। ਪਠਾਣ ਲੋਕ ਲਾਲੋ^{੧੧} ਕਹਤੇ ਹੈ^{੧੨}। ਕੈਸੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ? ਖੁਰਾਸਾਨ ਤੇ ਮੀਰੁ ਬਾਬਰੁ ਚੜੇਗਾ,

^੧ਮੁਖ (ਮੂੰਹ) ਵਿਚ ਪਾਵੇ, ਅਰਥਾਤ-ਵੱਜਨ ਕਰੇ। ^੨ਜਾਂ, ਅਥਵਾ। ^੩ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਵਾਂਗੁ ਰਾਗ ਦੀ ਇਕ ਗਤਿ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੋੜ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ^੪ਪਰਮੇਸੁਰ। ^੫ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਇਹ ਤੁਕ ਅਸਲ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ-“ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਬ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ ਜੋਗੇ ਮੰਗੇ ਦਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ।” ^੬ਅਕਦ, ਨਿਕਾਹ (ਇਸਲਾਮੀ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ)। ^੭ਅਰਥਾਤ-ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ (ਧੌਕੇ ਨਾਲ) ਵਿਆਹ ਪੜੇਗਾ। ^੮ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ਏਕਾ (ਅੰਕ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ^੯ਸਿਰਤੀ। ^{੧੦}ਬਕਵਾਸ। ^{੧੧}ਜਿਵੇਂ। ^{੧੨}ਬਲੇ ! ਹਾਂ ! ਅੱਛਾ ! ^{੧੩}ਅਵਸ਼ਜ; ਬਰੂਰ। ^{੧੪}ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਲਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ-ਬਾਇਦ, ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਆਇ। ਪਰ ਏਥੇ ਇਹ ਪਦ ਸੈਦਪੁਰ ਵਾਸੀ ਭਾਈ ਲਾਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧਨ ਹੈ ਜਿਸ ਪ੍ਰਤਿ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਉਚਾਰ ਹੋਇਆ।

ਸਕਤਿ ਜੋਰੀ ਕੇ ਲਸਕਰ ਜੋੜਿ ਕਰਿ, ਲੇ ਕਰਿ ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਉਪਰਿ ਚੜਿ, ਧਾਈ ਕਰੈਗਾ। ਸੈਦ ਪੁਰ ਸਲੋਈ ਮਾਰੀਐਗੀ। ਏਹੀ ਜਿ ਸੈਦ ਪੁਰ ਸਲੋਈ ਮਹਿ ਜਿ ਵੀਵਾਹਿ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਸਿ ਇਨ ਕੀ ਜੰਵ ਪਾਪ ਕੀ ਖੁਰਾਸਾਨ ਤੇ ਆਵੈਗੀ, ਸਰਮੁ ਅਰੁ ਧਰਮੁ ਛਪਿ ਜਾਹਿਗੇ, ਕੂੜੁ ਕੁਫਰੁ ਬਹੁਤੁ ਹੋਇਗਾ। ਜਹਾਂ ਕਾਜੀ ਬਾਮਣ ਅਗਦੁ ਪੜ੍ਹਤੇ ਹੈਂ ਤਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਅਗਦ ਤੇ ਅਗਦੁ ਸੇਤਾਨੁ ਪੜ੍ਹੇਗਾ:-

ਮੁਸਲਮਾਨੀਆ ਪੜ੍ਹਹਿ ਕਤੇਬਾ ਕਸਟ ਮਹਿ ਕਰਹਿ ਖੁਦਾਇ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥

ਜਾਤਿ ਸਨਾਤੀ ਹੋਰੁ ਹਿਦਵਾਣੀਆ ਏਹਿ ਭੀ ਲੇਖੇ ਲਾਇ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥

ਖੂਨ ਕੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਵੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਰਤੁ ਕਾ ਕੁੰਗੁ ਪਾਇ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥ ੨ ॥”

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਤੇਬਾਂ ਪੜ੍ਹਤੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਕਤੇਬਾਂ ਕਾ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿਛੁ ਕਰਤੇ ਨਾਹੀਂ, ਅਰੁ ਇਵ ਹੀ ਕਸਟ ਮਹਿ ਖੁਦਾਇ ਖੁਦਾਇ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਕਸਟ ਕਾ ਕਹਿਆ ਖੁਦਾਇ ਬਾਇ ਨਾਹੀਂ ਪਾਵਤਾ। ਹੋਰਿ ਜਿ ਸਨਾਤੀ^੧ ਹੈਂ, ਅਰੁ ਜਾਤੀ ਸਨਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀਆ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਤਿਨ ਕਾ ਕਿਆ ਲੇਖਾ ਹੈ। ਤਿਨ ਕੇ ਘਰਿ ਖੂਨ ਹੀ ਖੂਨਿ ਹੋਹਿਗੇ, ਖੂਨ ਹੀ ਕੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਵੀਅਹਿਗੇ, ਰਤੁ ਕਾ ਕੁੰਗੁ ਪੜ੍ਹੇਗਾ। ਏਹੁ ਹਾਲੁ ਵਾਪਰੈਗਾ ਏਨਾਂ ਜੀਆਂ ਕੈ ਬਾਰਿ^੨; ਖੁਦਾਇ ਤਾਲਹ^੩ ਏਵੇਂ ਹੀ ਲੋੜਿਆ ਹੈ”।

ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਗੁਣ ਨਾਨਕੁ ਆਖੇ^੪ ਮਾਸ ਪੁਰੀ^੫ ਵਿਚਿ ਆਖੁ ਮਸੋਲਾ^੬ ॥

ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ^੭ ਰੰਗਿ ਰਵਾਈ^੮ ਬੈਠੜਾ^੯ ਵੇਖੇ ਵਖਿ ਇਕੋਲਾ ॥

ਸਚੜਾ^{੧੦} ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਤਪਾਵਸੁ^{੧੧} ਸਚੜਾ ਨਿਆਉ ਕਰੇਗੁ ਮਸੋਲਾ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਲੋਕਹੁ! ਓਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੇ ਗੁਣ ਨਾਨਕੁ ਰਹਦਾ ਹੈ। ਮਾਸ ਕੀ ਪੁਰੀ ਏਹੁ ਦੇਹੀ ਹੈ। ਮਸੋਲਾ ਸਿਫਤਿ ਬਾਤਾਂ ਗਲਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀਆਂ, ਪਰੁ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਪੈਦਾਇਸਿ ਉਪਾਈ ਹੈ ਅਰੁ ਰੰਗ ਰਵਾਈ ਹੈ ਅਰੁ ਧੰਪੇ ਲਾਈ ਹੈ ਸੁ ਬੈਠਾ ਵਖਿ ਤਮਾਸੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਸੁ ਕੇਹਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ? ਜੇਹਾ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਏਹੋ ਜੇਹਾ ਤਪਾਵਸੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਚ ਹੀ ਦੀ ਗਲਿ ਕਰੇਗਾ” ॥

ਕਾਇਆ ਕਪਟੁ ਟੁਕੁ ਟੁਕੁ ਹੋਸੀ ਹਿਦਸਤਾਨੁ ਸਮਾਲਸੀ ਬੋਲਾ ॥

ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੈ ਹੋਰੁ ਭੀ ਉਠਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ ॥

ਸਚ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਨਕੁ ਆਖੇ ਸਚੁ ਸੁਣਾਇਸੀ ਸਚ ਕੀ ਬੋਲਾ^{੧੨} ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਲੋਕਹੁ! ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਕੀ ਬਾਤ^{੧੩} ਸੁਣਹੁ। ਕਹੈ ਰੇ ਐਸਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਅਰੁ ਐਸਾ ਨਿਆਉ^{੧੪} ਕਰੇਗਾ, ਏਹੁ ਜਿ ਕਾਇਆ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਕੀ ਝੂਝ^{੧੫} ਮਹਿ ਟੁਕੁ ਟੁਕੁ ਹੋਇ ਜਾਇਗੀ। ਇਜੇਹੀ ਲੜਾਈ ਪੜੇਗੀ ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਮਹਿ ਜਿ ਧੜਿ ਪਰਿ ਧੜੁ ਬੈਠੇਗਾ, ਰੁੰਡ^{੧੬}

^੧ਕੇਸਰ। ^੨ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਏਕਾ (ਅੰਕ) ਹੈ। ^੩ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਜਾਤਾਂ

ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਂ-ਜਾਤ ਗੋਤ ਆਦਿ। ^੪ਬਾਰੇ। ^੫ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ। ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਗਾਵੈ’। ^੭ਜਿਥੇ

ਮਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ, ਦੇਹ ਅਥਵਾ ਸਰੀਰ। ^੮ਮਸਲਾ, ਸ਼ਰਾ ਦਾ ਵਾਕ। ^੯ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।

^{੧੦}ਰੰਗ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਜੀ। ^{੧੧}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਬੈਠਾ’। ^{੧੨}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਚਾ ਸੋ’। ^{੧੩}ਸੱਚਾ ਫੈਸਲਾ,

Judgement. ^{੧੪}ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੪ ॥ ਅੰਕ

ਹਨ। ^{੧੫}ਵੇਦ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਭਾਵ-ਅਗੰਮ ਦੀ ਗੱਲ। ^{੧੬}ਝੂਠੀ ਦੁਧ। ^{੧੭}ਧੜ, ਸਿਰ ਤੋਂ

ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ।

ਉਪਰਿ ਰੁੰਡ ਪੜੈਗਾ, ਮੁੰਡਿਉ ਮੁੰਡਾ^੧ ਪੜੈਗਾ। ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤੀਕੁ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਇਨਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਉ ਸਮਾਲੇਗਾ। ਜਿ ਐਸੇ ਬੂਝ ਹੋਹਿਗੇ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਕਦੇ^੨ ਹੋਹਿਗੇ ?” ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਅਨਤਰੈ^੩ ਪਠਾਣ^੪ ਆਵਹਿਗੇ ਸਤਾਨਵੇ^੫ ਪਠਾਣ^੬ ਜਾਹਿਗੇ। ਤਬ ਏਨਾਂ ਪਠਾਣਾ ਕੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਜਾਇਗੀ। ਏਕੁ ਮਰਦ ਕਾ ਚੋਲਾ^੭ ਅਵਰੁ ਉਠਿ ਖੜਾ ਹੋਵੈਗਾ, ਆਇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਕਰੈਗਾ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਖੁਰਾਸਾਨ ਕੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਕਰੈਗਾ। ਇਨਹੁ ਪਠਾਣਹੁ ਕਉ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਗਰਤ ਗੋਰ^੮ ਕਰੇਗਾ; ਅਰੁ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਉਹੁ ਕਰੈਗਾ। ਏਹੁ ਸਚ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਭੋਜੀ ਹੈ। ਰੇ ਲੋਕਹੁ ! ਤੁਮ ਚੇਤਾ ਕਰੀਅਹੁ, ਦੇਖਹੁਗੇ ਜਿ ਈਹਾਂ ਹੋਇਗਾ।” ਤਬ ਏਕੁ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਬਾ ਫਕਰ ਦੋਸੁ^੯ ਬਾ, ਓਹੁ ਚੰਗੇਰੀ^{੧੦} ਮੇਵੇ ਕੀ ਭਰਿ ਕਰਿ ਆਇ ਮਿਲਿਆ। ਓਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੈਂ ਤਾਂ ਏਹੁ ਬਾਤ ਕਹੀ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚਾ ਕਰੈਗਾ ਸਚੁ ਹੀ; ਕਿਉਂ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਮੰਨਿ ਫਕੀਰ ਮੰਨਿ^{੧੧}, ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਛੁ ਅਸਾਡੈ ਬਾਹਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਹਿ।” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ! ਏਹੁ ਨਗਰੁ ਫਕੀਰਾਂ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਪਰੁ, ਤੂੰ ਈਹਾਂ ਤੇ ਨਿਕਲਿ ਜਾਹਿ, ਈਹਾਂ ਰਹੁ ਨਾ, ਨਾਹੀ ਈਹਾਂ ਰਹੇਗਾ ਜਿ ਮਾਰੀਐਗਾ, ਤੂੰ ਈਹਾਂ ਰਹੁ ਨਾਹੀ, ਜਾਹਿ।” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਮੇਰੇ ਬੇਟੀ ਕਾ ਵੀਵਾਹੁ ਹੈ, ਜੰਵ ਈਹਾਂ ਢੋਵਣੀ ਹੈ, ਬੇਟੀ ਤੇਲਿ ਪੜੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਜੇ ਜਾਉਂ ਜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਉਂ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਤਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਕਿਆ ਕਰੰਤੈ, ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਾਉਂ। ਜੰਵ ਕੰਤੈ ਆਦਮੀ ਭੋਜਿ ਈਹਾਂ ਤੇ, ਪੰਦ੍ਰਹ ਨੋਹ ਇਕੁ ਟੋਭਾ ਹੈ ਉਹਾਂ ਜਾਹ, ਵਸਦੀ ਕਿਤੇ ਜਾਇ ਨਾਹੀ; ਓਜਾਤਿ ਕਾ ਟੋਭਾ ਹੈ ਉਸ ਹੀ ਠਾਂਇ^{੧੨} ਜਾਹਿ, ਜਾਇ ਕਰਿ ਤੂੰ ਰਹੁ, ਜਨੇਤ ਉਹਾਂ ਹੀ ਸਦਾਇ। ਹਮਰੇ ਕਹਿਐ ਜੇ ਲਾਗਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਹਿ, ਜੇ ਰਹੀਂਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਾਣੁ।” ਤਬ ਉਹੁ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਉਹਾਂ ਤੇ ਗਭੀ ਵਾਹਣੀਆਂ ਲਦਿ ਕਰਿ ਬਾਹਰਿ ਉਸੀ ਠਾਂਇ ਗਇਆ ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਬਾ। ਤਬ ਏਕੁ ਓਹੀ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਕੋੜਮੇ ਸਮੇਤਿ ਬਾਂਚਿਆ, ਅਵਰ ਸਭਿ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਮੁਹਿ ਜਿ ਆਏ ਸੁ ਸੋਦਪੁਰਿ ਸਲੋਇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਆਉ ਦਿਖਾ^{੧੩} ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਹਿ। ਦਿਖਾ, ਕਿਆ ਹੋਇ ਨਿਬੜੀ।” ਤਬ ਆਗਿਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਸਾਬਿ ਮਰਦ ਕਾ ਚੋਲਾ ਮੀਰੁ ਬਾਬਰੁ ਪਇਆ, ਤਿਨਿ ਮਾਰ ਕਰਿ ਸੈਦ ਪੁਰ ਗਰਤ ਗੋਰੁ ਕੀਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸੈਦ ਪੁਰ ਸਲੋਈ ਫਿਰਿ ਆਇਆ ਜਾਂ ਮੀਰ ਬਾਬਰੁ ਮਾਰਿ ਨਿਕਲਿਆ ਸੈਦ ਪੁਰ ਸਲੋਇ ਕਉ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ॥

ਸਲੋਕੁ^{੧੪} ॥

ਜਿਨਾ ਜਾਨਿ ਨ ਮੰਨਿਆ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਸੁਆਲ ॥

ਤੇ ਦੋਜਕ ਅੰਦਰਿ ਮਾਰੀਅਨਿ ਦਿਸੈ ਕਿ ਹਵਾਲੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਬੂਨੁ ਹੈ ਸਚੁ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੩੯ ॥

^੧ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ। ^੨ਕਦੇ। ^੩ਮੌਮਤ ੧੫੭੯ ਬਿ: (ਸੰਨ ੧੫੨੧ ਈ:) ਵਿਚ। ^੪ਫਾਵ ਮੁਗਲ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ। ^੫ਸੰਮਤ ੧੫੮੭ ਬਿ: (ਸੰਨ ੧੫੪੦ ਈ:) ਵਿਚ। ^੬ਅਰਥਾਤ-ਬਾਬਰ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਰਾਜ ਮਤਮ ਹੋਵੇਗਾ। ^੭ਭਾਵ-ਬੇਰ ਬਾਹ ਸੂਰੀ। ^੮ਗੋਰ (ਕਬਰ) ਦੇ ਗਰਤ (ਟੋਏ) ਵਿਚ। ^੯ਫਕੀਰ ਦੋਸਤ, ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ। ^{੧੦}ਚੰਗੇਰ, ਟੋਕਰੀ, ਛਾਬਾ। ^{੧੧}ਮੰਨ ਕੇ। ^{੧੨}ਥਾਂ, ਸਥਾਨ। ^{੧੩}ਆਉ, ਦੇਖੋ। ^{੧੪}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਬਾਬਰ ਹਥੋਂ ਸੈਦ ਪੁਰ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਟਿੱਲੇ ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ ਨੂੰ

ਗੋਸਾਟ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਫਲਕੇ ਫੇਰਿ ਸੈਦ ਪੁਰਿ ਸਲੋਈ ਆਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ,
“ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਦਿਖਾ, ਚਲੁ ਸਲੋਈ ਸੈਦ ਪੁਰਿ ਕਿ ਵਾਪਰਿਆ। ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਭਾਣਾ ਦੇਖਹਿ ਦਿਖਾ,
ਕਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵਾਪਰਿਆ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਮਰਦਾਨਿਆਂ !” ਕਹੈ, “ਜੀਉ,
ਬਾਬਾ ! ਹਾਂ, ਅਗੰਮ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਰੁ ਮਰਦਾਨਾ ਫਿਰਿ ਸੈਦ ਪੁਰਿ ਸਲੋਈ ਆਏ, ਆਇ ਕਰਿ ਜਾਂ
ਦੇਖਨਿ ਤਾਂ ਕਿਆ ਦੇਖਨਿ, ਓਥੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਤਬ
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹੈਰਾਨਗੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਆਸਾ ਰਾਗ ਮਹਿ :-

ਕਹਾ ਸੁ ਖੇਲ ਤਬੇਲਾ ਘੋੜੇ ਕਹਾ ਭੇਰੀ ਸਹਨਾਈ ॥
ਕਹਾ ਸੁ ਤੇਗ ਬੰਦਾ ਗਾਭੇਰਤਿ^੧ ਕਹਾ ਸੁ ਲਾਲ ਕਵਾਈ^੨ ॥
ਕਹਾ ਸੁ ਆਰਸੀਆ^੩ ਮੁਹ ਬੰਦੇ ਹੋਏ ਛਾਈ ਮਾਈ^੪ ॥੧॥
ਸਭੁ^੫ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਗੋਸਾਈ ॥
ਏਕ ਘੜੀ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਜਰੁ ਵੰਡਿ ਦੇਵੈ ਭਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹੁ, ਤੂੰ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ !” ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਵਾਹੁ
ਵਾਹੁ, ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ! ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕੰਉ ਬਲਿ ਜਾਉ। ਹੁਣਿ ਅਸੀਂ ਕਈ ਰੰਗ ਵੇਖਿ ਗਏ ਸੇ ਸੁ ਉਹਿ ਜੀ,
ਤੈਂ ਕਹਾਂ ਸਮਾਏ, ਕਹਾਂ ਉਹਿ ਖੇਲਾ ? ਖੇਲਾਂ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥੁ। ਪਾਇਗਾਹ^੬ ਹਵੇਲੀਆਂ। ਕਹਾਂ ਓਹਿ ਤਬੇਲੇ ਘੋੜੇ।
ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਭੇਰੀ^੭ ਸਹਨਾਈ^੮। ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਦੰਬਲ^੯ ਛੋਟੇ। ਕਹਾਂ ਸੁ ਸਮਸੇਰੀ ਬਨੁਦੇ ਸੁਇਨੇ ਰੁਪੇ ਦਿਆਂ
ਬੰਦਾ ਨਾਲਿ ਕਹਾਂ ਸਿ ਲਾਲ ਕਵਾਈ^{੧੦} ਜਿ ਪੈਨੁਦੇ ਸੇ। ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਸਿਲਹਖਾਨੇ ਹਥੀਆਰ ਤਰਕਸ^{੧੧}, ਕਮਾਨਾ,
ਸਮਸੇਰੀ^{੧੨}, ਗੁਰਜਾਂ, ਛਉਹੀਆ^{੧੩}, ਸਿਸਪਰੇ^{੧੪} ਜਿਰਹਾ^{੧੫} ਜੇ ਬੇ। ਲਾਲੁ ਗੁਲਾਲੁ ਪਹਿਰਾਵੈ, ਸਿਆਹ^{੧੬} ਸੁਪੇਦ ਸਬਜ਼
ਜ਼ਰਦ ਪੀਤ ਪਹਿਰਾਵੈ। ਕਕਰੇਜੀ^{੧੭} ਸੁਨਹਿਰੀ ਪਹਿਰਾਵੈ, ਪਾਨ ਕਟੇ, ਬੰਧਾਲਕ, ਚੁੜੀਏ, ਕਮਤਾਂਈਆਂ, ਓਲਾ
ਨਾਰੀ^{੧੮}, ਕੁੰਜਰ, ਬਰਨਣ, ਸਾਲੂ, ਗੰਗਾ ਜਲੁ, ਸਿਰੀਸਾਫੁ, ਘਣ ਬੇਲਿ, ਮਨ ਕਉਰਾ^{੧੯}, ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਪਹਿਰਾਵੈ।
ਖਾਸੇ ਮਲਮਲਾਂ, ਅਧੋਤਰਾਂ, ਚਉਸੀ, ਪੈਸੀ, ਫਿਸੀ, ਸਤਸੀ, ਅਠਸੀ, ਨਉਸੀ, ਹਜਾਰੀ, ਯਾਰਹਾਂ ਸੈਈ, ਬਾਰਹਾਂ ਸੈਈ,
ਤੇਰਹ ਸੈਈ, ਚਉਦਹ ਸੈਈ, ਪੰਦ੍ਰਹ ਸੈਈ, ਸੋਲਹ ਸੈਈ, ਦੁਇ ਹਜਾਰੀ^{੨੦}। ਪਹਿਰਾਵੇ ਰੰਗਿ ਰੰਗਿ ਕੇ, ਪਹਿਰਾਵੇ ਛੀਟ
ਕੇ ਅਰੁ ਆਰਸੀਆਂ ਸਾਥਿ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਮੁਹ ਸਿਰਿ ਸਵਾਰਦੇ, ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਓਹਿ ਕਹਾਂ ਗਏ, ਛਾਈ ਮਾਈ ਕਹਾਂ ਹੀ

^੧ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਪਟਾ। ^੨ਗਾਢੇ (ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ, ਮਜ਼ਬੂਤ) ਰਤਿ (ਰਣ, ਜੰਗ) ਵਿਚ। ^੩ਲਾਲ ਕੁਬਾ (ਪੌਸ਼ਾਕ)। ^੪ਛੀਬੇ, ਦਰਪਣ। ^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਐਥੇ ਦਿਸਹਿ ਨਾਹੀ’। ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਇਹੁ’।
^੭ਖੇਡਾਂ, ਕਸਰਤਾਂ, ਤਮਾਸ਼ੇ। ^੮ਪਾਇਗਾਹ, ਮਹਲ ਦੀ ਡਿਉਢੀ, ਵਡਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ। (ਅ) ਰੁਤਬਾ, ਦਰਜਾ।
^੯ਨਗਾਰੇ। ^{੧੦}ਤੁਰੀ। ^{੧੧}ਦੋਹੀ ਪਾਸੀ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਢੋਲ। ^{੧੨}ਲਾਲ ਚੌਗੇ। ^{੧੩}ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੱਥਾ।
^{੧੪}ਤਲਵਾਰਾਂ। ^{੧੫}ਛਵੀਆਂ। ^{੧੬}ਢਾਲਾਂ। ^{੧੭}ਲੋਹੇ ਦੇ ਬੇਦ, ਜ਼ਰਹ ਬਕਤਰ।
^{੧੮}ਕਾਲੇ। ^{੧੯}ਕੱਕਾ-ਭੂਰਾ ਅਥਵਾ ਲਾਲੀ ਦੀ ਝਲਕ ਵਾਲਾ ਕਾਲਾ ਜਿਹਾ ਰੰਗ। ^{੨੦}ਗੁਲਾਨਾਰੀ।
^{੨੧}ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਹਿਰਾਵਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ। ^{੨੨}ਕਪੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਉਣਤ ਦੇ ਹਿਸਾਬ।

ਹੋਇ ਗਏ, ਏ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ! ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ। ਏ ਸਿ ਹਉਂ ਛਡਿ ਗਇਆ ਸੁ ਅਜੁ ਨ ਦੇਖਿਆ। ਇਕਸੁ ਚਸੇ¹, ਪਲ, ਘੜੀ ਸਾਥਿ ਤੈਂ ਦੇਹਿ ਪਰਲੈ ਕੀਤੇ। ਹਉਂ ਕਰਬਾਨੁ ਜਾਉਂ ਏਸੁ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਖੋਲੁ ਚਸੇ ਪਲ ਵਿਰਿ ਕਰਿ ਦਿਖਲਾਇਆ; ਅਰੁ ਇਕ ਘੜੀ ਪਲ ਚਸੇ ਮਹਿ ਤੈਂ ਜਰ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੈ ਕੀਤੀ। ਖਟੀ ਹੋਰਨੀ, ਵੰਡਿ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਦਿਤੀ। ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਨੂ, ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ, ਧੰਨਿ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈਂ, ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਤੂੰ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ² ! ਤਬ ਡਿਠਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬੁ ! ਬਲਿ ਜਾਉਂ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ, ਹਉਂ ਬਲਿ ਜਾਉਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਕਹਾਂ ਸੁ ਘਰ ਦਰ ਮੰਡਪ³ ਮਹਲਾ ਕਹਾ ਸੁ ਬੰਕ ਸਰਾਈ⁴।

ਕਹਾਂ ਸੁ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲਾ ਕਾਮਣਿ ਸਿਸੁ ਦੇਖਿ ਨੀਦ ਨ ਪਾਈ।

ਕਹਾਂ ਸੁ ਪਾਨ ਤੰਬੋਲੀ⁵ ਹੋਤੇ ਜਿ ਐਥੇ ਦਿਸਨਿ ਨਾਹੀ⁶ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜਿ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਯਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰੀਮ ! ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਘਰੁ, ਕਹਾਂ ਸਿ ਉਹਿ ਮਹਲ, ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਹਸਤੀ, ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਵੰਕ⁷, ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਸਰਾਈ⁸। ਧਰਮ ਸਾਲਾ, ਚਉਪਾਲੀ, ਮੰਡਪ, ਕੋਠੇ, ਧਉਲਹਰ, ਛਜੇ, ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਬੈਠੇ ਕਾ ਪਤਵੇੜੇ, ਰਸੋਈਆਂ, ਮੁਤਪਖ ਖਾਨੇ, ਮਿਹਮਾਨ ਖਾਨੇ। ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਸੁੰਦ ਨਿਹਾਲੀਆ⁹, ਲਾਲ ਪਲੰਘ, ਮਖਮਲੀ ਸਿਰਾਣੀ, ਤਕੀਏ, ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਓਹਿ ਬੂਲਿ ਰਹਤੇ, ਨੀਂਦ ਬਿਸਰਿ ਜਾਤੀ। ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਪਾਨ ਖਾਣ ਹਾਰੇ। ਕਹਾਂ ਸਿ ਓਹਿ ਤੰਬੋਲੀ ਵੇਰਣਹਾਰੇ। ਜਣੁ ਕਦੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨ ਬੇ ਹੋਏ। ਯਾ ਸਾਹਿਬੁ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ! ਹੋਤੈ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉਂ-ਏਸੁ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਲਏ ਸਿ ਰਜਿਆ ਨਸਿਆ ਲੁਟਿ ਲੇ ਗਏ ਸਿ ਨ ਰਜਿਆ ਨਹੀਂ ?

ਇਸੁ ਜਰਿ¹⁰ ਕਾਰਣਿ ਘਣੀ ਵਿਗੁਤੀ¹¹ ਇਨਿ ਜਰ ਘਣੀ ਖੁਆਈ¹² ॥

ਪਾਪਾ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੇ ਨਾਹੀ ਮੁਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ ॥

ਜਿਸਨੋ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ਕਰਤਾ ਖੁਸਿ ਲਏ ਚੰਗਿਆਈ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏਹੁ ਜਿ ਜਰੁ ਮਾਇਆ ਹੈ ਸਿ ਏਸ ਦੇ ਕਾਰਣਿ ਸਾਰਾ ਲੋਕੁ ਖਰਾਬੁ ਹੋਆ ਹੈ। ਇਨਿ ਮਾਇਆ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਾਵਹੁ ਸਾਰਾ ਲੋਕੁ ਭੁਲਾਇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਜਿ ਮੂਲੁ ਹੈ ਸਿ ਪਾਪੁ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਹੋਤੀ ਨਾਹੀ, ਅੰਤਿ ਮੁਇਆਂ ਦੇ ਸਾਥਿ ਕਿਸੀ ਸਾਹ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕੈ ਸਾਥਿ ਏਹੁ ਜਾਤੀ ਨਾਹੀ। ਏਤੁ ਦਿਤੀ ਪੁੰਨ, ਰਖੀ ਪਾਪੁ। ਏਸ ਦੇ ਬੀਜਣੇ ਸਾਥਿ ਮਨੁਖ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਏਸੁ ਉਪਰਿ ਕਹਰਵਾਨੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸ ਬਾਵਹੁ ਏਹੁ ਭਲਿਆਈ ਦੇਣੇ-ਸਿਮਰਣੇ ਕੀ ਖੁਸਿ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਦਾ ਮਾਇਆ ਸਾਥਿ ਮਰਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਏਹੁ ਫਿਰਿ ਜਾਇ ਨਰਕਿ ਪਤਤਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸਿਮਰੇ, ਬਿਨਾਂ ਮਾਇਆ ਪੁੰਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਏਹੁ ਨਰਕਿ ਪਤਤਾ ਹੈ। ਜਉ ਮਾਇਆ ਗੋਬਿੰਦ ਅਰਥਿ ਦੇ ਅਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਣੁ ਕਰੈ ਤਉ ਏਸ ਕਾ ਭਲਾ ਚੰਗਾ ਹੋਇ, ਮੁਕਤਿ ਗਾਮੀ¹³ ਹੋਇ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

¹ਨਿਮਖ। ²ਮਾੜੀਆਂ। ³ਬੰਕੀਆਂ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਰਾਵਾਂ। ⁴ਪਾਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ। ⁵ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ-“ਕਹਾ ਸੁ ਪਾਨ ਤੰਬੋਲੀ ਹਰਮਾ ਹੋਈਆ ਛਾਈ ਮਾਈ।” ⁶ਬਾਂਕੇ ਜਾਂ ਬਾਂਕੀਆਂ। ⁷ਬੈਠਕਾਂ, ਪਰਦੇਦਾਰ ਵਿਹੜੇ, ਰਸੋਈਆਂ, ਬਵਰਚੀਖਾਨੇ। ⁸ਤੁਲਾਈਆਂ। ⁹ਜ਼ਰ, ਅਰਥਾਤ-ਧਨ ਸੰਪਦਾ। ¹⁰ਖਰਾਬ ਹੋਈ। ¹¹ਖੁਆਰ ਕੀਤੀ, ਭੁਲਾ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤੀ। ¹²ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

ਤਬ ਦੂਹਾਂ¹ ਤੇ ਆਇ ਕਰਿ ਭਯੋ ਵਾਲੀ ਪਠਾਣ ਸੰਉਹੇ ਹੋਏ, ਫਿਰਿ ਮੁਗਲਾਂ ਕਉ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਆਉ ਤੇ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਹੁਣਿ ਏਹੁ ਤਮਾਸਾ ਡਿਠਾ ਹੈ, ਪਰੁ ਹੁਣਿ ਅਗੈ ਚਲੁ ਇਕੁ ਤਮਾਸਾ ਅਵਰੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦੇਖੁ”। ਜਦਿ ਆਇ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ, ਤਬ ਅਗੈ ਬੂਝੁ ਪੜਿਆ ਹੈ, ਲੋਕ ਲੜਦੇ ਹੈਨਿ, ਇਕਿ ਗਿਰਤੇ ਹੈਨਿ, ਇਕਿ ਗਿਰਾਵਤੇ ਹੈਨਿ। ਤਬ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਮਾਸਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:—

ਮੁਗਲ ਪਠਾਣਾ ਭਈ ਲੜਾਈ ਰਣ ਮਹਿ ਤੇਗ ਵਗਾਈ॥
ਇਕਨਾ² ਤੁਪਕਾ ਜੋਰਿ³ ਚਲਾਈ ਇਕਨਾ⁴ ਹਸਤਿ⁵ ਚਿੜਾਈ।
ਜਿਨਕੀ ਚੀਰੀ ਦਰਗਹ ਪਾਟੀ ਤਿਨਾ ਮਰਣਾ ਛਾਣੀ⁶॥੪॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮ⁷ ਮੁਗਲਹੁ ਅਰੁ ਪਠਾਣਹੁ ਕਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਉਸੁ ਤਰਫ ਤੇ ਮੁਗਲ ਜੁੜੇ, ਉਸੁ ਤਰਫ ਤੇ ਪਠਾਣ ਜੁੜੇ। ਇਕਨਹੁ ਤਲਵਾਰਿ ਮਾਰੀ, ਇਕਨਹੁ ਜਬਰ ਜੰਗ, ਗੋਲ⁸, ਕੁਹਕ ਬਾਣ⁹, ਤੁਪਕਾ¹⁰ ਹਵਾਈ ਚਲਾਈਆਂ। ਇਕਨਾ ਹਾਥੀ ਪੇਲੇ, ਪਰੁ ਮੁਏ ਸੇਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਚੀਰੀ¹¹ ਪਾਟੀ, ਅਵਰਿ ਜਿਨ ਕੀ ਨ ਥੀ ਚੀਰੀ ਪਾਟੀ ਸੇ ਸੈ ਹਜਾਰਾਂ ਤੀਰ ਕਮਾਣੀ, ਮਾਂਗੀ, ਬਰਛੀਆਂ, ਹਵਾਈ, ਤੁਪਕਾਂ ਵਿਚਹੁ ਅਮਾਣਿ¹² ਉਬਰੇ। ਜਿਨ ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਦਰਗਾਹ ਕਾ ਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਤਿਨ ਕੀਆਂ ਬਸੀਆਂ¹³ ਰੋਵਣੇ ਲਾਗੀਆਂ। ਕਵਣਿ ਕਵਣਿ ? ਇਕਿ ਮੁਗਲਾਣੀਆਂ, ਇਕਿ ਪਠਾਣੀਆਂ, ਦਿੰਦਵਾਣੀਆਂ, ਤੁਰਕਾਣੀਆਂ¹⁴।

ਇਕਨਾ ਪੇਰਣ¹⁵ ਸਿਰ ਖੁਰ ਪਾਟੇ ਇਕਨਾ ਵਾਸੁ ਮਸਾਣੀ॥
ਜਿਨ੍ਹ ਕੇ ਬੰਕੇ¹⁶ ਘਰੀ ਨ ਆਇਆ ਤਿਨ੍ਹ ਕਉ ਰੋਣਿ ਵਿਹਾਣੀ॥ ਪ¹⁷॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਜਿ, “ਮੁਗਲਾਂ ਕੀਆਂ ਮੁਗਲਾਣੀਆਂ ਰੋਵਹਿਗੀਆਂ ਅਰੁ ਪਠਾਣਾਂ ਕੀਆਂ ਪਠਾਣੀਆਂ ਰੋਵਹਿਗੀਆਂ। ਹਿੰਦਵਾਂ ਕੀਆਂ ਹਿੰਦਵਾਣੀਆਂ ਰੋਵਹਿਗੀਆਂ, ਤੁਰਕਾਣੀਆਂ ਰੋਵਹਿਗੀਆਂ। ਅਜੁ ਜਿਨ ਕੇ ਛਬੀਲੇ ਕੰਤ ਘਰੀ ਨ ਜਾਹਿਗੇ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਉਨ ਕਉ ਅਜੁ ਅਵਿਹਾਣ ਰਾਤਿ¹⁸ ਹੋਇਗੀ। ਅਬ ਉਨ ਕਉ ਰਾਤਿ ਕਬਹੂੰ ਨ ਬਿਹਾਇਗੀ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਸੀ ਵਖਤਿ ਟਿਲੈ ਬਾਲ ਗੁਦਾਈ¹⁹ ਦੇ ਗਇਆ ਜੋਗੀਆਂ ਸਾਥਿ ਏਹੁ ਬਾਣੀ ਪਉੜੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:—

¹ਵਹਾਂ, ਉਥੇ। ²ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਓਨੀ’। ³ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਤਾਣਿ’। ⁴ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਓਨੀ’।
⁵ਹਾਥੀ। ⁶ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਤੁਕਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ (ਪ) ਅੰਕ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਏਥੇ ਸ਼ਬਕ ਜੀ ਨੇ ਚੌਥੇ ਅੰਕ (੪) ਤੇ ਬਦਲ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ⁷ਲੜਾਈ, ਜੁੱਧ। ⁸ਗੋਲੇ। ⁹ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤੀਰ। ¹⁰ਬੰਦੂਕਾਂ। ¹¹ਚਿੱਠੀ, ਭਾਵ—ਆਯੂ। ¹²ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ। ¹³ਅੰਤਾਂ। ¹⁴ਇਸ ਵਿਕੋਲਿਤੋਂ ਫ਼ਿਕਰੇ ਦੀ ਬਾਵੇਂ ਏਥੇ ਗੁਟਬਾਣੀ ਦੀ ਸਹੀ ਤੁਕ ਇਉਂ ਹੈ—“ਇਕ ਹਿੰਦਵਾਣੀ ਅਵਰ ਤੁਰਕਾਣੀ ਛਟਿਆਣੀ ਠਕੁਰਾਣੀ”। ¹⁵ਪੈਰਾਹਨ, ਲੰਮੇ ਕੁੜਤੇ, ਚੋਗੇ, ਬੁਰਕੇ। ¹⁶ਛੋਲ ਛਬੀਲੇ ਪਤੀ।
¹⁷ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ੬ (ਛੇ) ਅੰਕ ਹੈ। ¹⁸ਨਾ ਵਿਹਾਉਣ (ਮੁੱਕਣ) ਵਾਲੀ ਰਾਤ। ¹⁹ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਚਾਣਕ ਨੈਦਪੁਰ ਤੋਂ ਟਿਲੇ ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ ਦੇ (ਜ਼ਿਲਾ ਜਿਹਲਮ ਵਿਚ) ਜਾਣਾ ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਕਾਲਪਨਿਕ ਜੇਹਾ ਬਿਆਲ ਬਣ ਗਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।

ਕੋਈ ਹੁ ਪੀਰ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ ਜਾ ਮੀਰੁ ਸੁਣਿਆ ਧਾਇਆ¹ ॥
 ਬਾਨ ਮੁਕਾਮ² ਢਠੇ³ ਬਿਜ ਮੰਦਰ⁴ ਮੁਛਿ ਮੁਛਿ⁵ ਕੁਇਰ ਰੁਲਾਇਆ⁶ ॥
 ਕੋਈ ਮੁਗਲੁ ਨ ਹੋਆ ਅਧਾ⁷ ਕਿਨੈ ਨ ਪਰਚਾ⁸ ਲਾਇਆ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਮੈਦ ਪੁਰ ਥੀਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਟਿਲੇ ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ ਦੇ ਗਇਆ ਥਾ। ਤਬ ਉਨਹੁ ਜੋਗੀਅਹੁ ਟਿਲੇ ਕਿਆਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ “ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਬਹੁਤ ਪੁਜਦਾ ਹੈਂ, ਪਤੁ ਗਤੀ ਕੀਤੀ ਅਸੀਂ ਨਾਹੀਂ ਪਤੀਜਦੇ। ਜੇ ਤਾਂ ਕਰਾਮਾਤਿ ਵੇਖਾਲਹਿ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਤੀਜਾ ਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਹਉਂ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਖੜੀ ਸੈਂਸਾਰੀ ਕਲਿ⁹ ਦਾ ਮਲ ਮੂਤ ਧਾਰੀ¹⁰। ਤੁਮ ਸੈ ਸੈ¹¹ ਬਰਸ ਕੇ ਜੋਗ ਵਿਚ ਆਏ ਹਉ ਅਰੁ ਜਤੀ ਪੁਰਖ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਦਿਖਾਲਹੁ ਅਸਾਂ ਨੋ ਮੈਂ ਕਿਆ ਦਿਖਾਲਾਂ”। ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ! ਪਿਛਿ ਤੂੰ ਤਕੜਾ ਹੋਵਹਿ ਅਸੀਂ ਕਰਾਮਾਤਿ ਤੇਰੇ ਤਾਂਈਂ ਵੇਖਾਲਦੇ ਹਹਾਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਿਆਹੁ ਮੁਹਹੁ ਨਿਕਲਿ ਗਇਆ ਜਿ, “ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਖੜੀ ਨੋ, ਕਿਵੇਂ ਵੇਖਾਲਦੇ ਹੋ, ਹਉਂ ਜੀ ਤੁਸਾਡੇ ਜੋਰ ਦਾ ਨਾਂਹੀ। ਐਥੈ ਮੀਰੁ ਬਾਬਰੁ ਆਵੈਗਾ ਉਸੇ ਨੋ ਕਰਾਮਾਤਿ ਕਿਛੁ ਵੇਖਾਲਿਅਹੁ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਤੁਸਾਡੀ ਕਰਾਮਾਤਿ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਾਹੀਂ। ਭਲਕੇ ਕਿ ਪਰਸੁਹਿ, ਏਥੈ ਮੀਰੁ ਬਾਬਰੁ ਆਵੈਗਾ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਨੋ ਵੇਖਾਲਿਅਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਖਦੇ ਚਲਿਆ, ਤਾਂ ਪਰਿ ਜਾਣੀਐ ਪਿਛੇ ਮੀਰੁ ਬਾਬਰੁ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਨਿ ਆਇ ਪਇਆ, ਲਗੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੋ ਮਾਰਣੇ। ਫਤਿ ਫਤਿ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਕਟੀਅਣਿ ਲਗੇ, ਆਸਣੁ ਲੁਟਿ ਲੀਓ। ਜੋਗੀ ਜਿ ਕੋਈ ਚੜ੍ਹ ਚਲਾਏ ਸੋ ਮਾਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਓ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਬਦ ਨਾਲਿ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਨ ਕਿਸੇ ਮੁਗਲ ਦਾ ਘੋੜਾ ਮੁਆ ਨ ਕੋ ਮੁਗਲੁ ਅਧਾ ਹੋਆ। ਨ ਕਿਸੇ ਤੇ ਪਰਤਉ ਕਰਾਮਾਤਿ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਆਈ। ਪੀਰ ਜੋਗੀ ਕਹਾਵਦੇ ਬੇ ਤਿਨ ਤੇ ਪਰਤਉ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਨ ਆਇਆ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਕਿ ਵਾਪਰੀਆਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਿ?” ਅਥੈ, “ਜੀ, ਤੇਰੀ ਮਾਰਿ ਵਾਪਰੀ ਜੀ, ਤੁਧੁ ਮਾਰੇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆ! ਪੁਰਖਾ, ਮਾਰਣ ਜੀਵਾਲਣ ਵਾਲਾ ਓਹੁ ਆਪਿ ਹੈ, ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਹੀ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਕਿਸਨੋ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈਐ ॥

ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਤੇਰੇ ਭਾਣੈ ਹੋਵੈ ਕਿਸ ਬੇ ਜਾਇ ਰੁਆਈਐ¹² ॥

ਬਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਆਪੇ¹³ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ॥੭॥੧੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਿਸੇ ਕੋ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਬੁਰਾ

¹ਜਦ ਮੀਰ ਬਾਬਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਕਹੇੜਾਂ ਹੀ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨੇ ਟੂਣੇ-ਟਾਮਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਟੋਕਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਰੁਕਿਆ। ²ਸਥਾਨ, ਤਕੀਏ ਤੇ ਮੰਦਰ ਸੜ ਗਏ। ³ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਜਲੇ’। ⁴ਵਸ੍ਟ੍ਰ ਵਰਗੇ ਪਕੇ ਮਹਲ। ⁵ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ। ⁶ਕੋਰ (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ) ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲਾ ਦਿਤੇ। ⁷ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਜਤਨ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਗਲ ਅੰਨ੍ਹਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ⁸ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਨੇ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾ ਦਿਖਾਈ, ਅਰਥਾਤ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੂਣੇ-ਟਾਮਣ ਵਿਅਰਥ ਗਏ। ⁹ਬਿਰ ਤੁਕਾਂ ਏਥੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਕ ਦੋ (੨) ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕ੍ਰਮ-ਭੰਗ ਦੋਸ਼ ਹੈ। ¹⁰ਕਲਿਜੁਗ। ¹¹ਅਰਥਾਤ—ਮਲ ਮੂਤ ਦੀ ਦੇਹ ਵਾਲਾ। ¹²ਸੋ ਸੋ। ¹³ਕਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਰੋਈਏ। ¹⁴ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਵਿਗਸੈ’।

ਭਲਾ ਸਿ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਿਸੁ ਅਗੈ ਕਹੀਐ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਹੁ ਭਲਾ ਕੀਆ ਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਹੁ ਬੁਰਾ ਕੀਆ। ਆਪੇ ਬਾਪਤਾ¹ ਹੈ ਆਪੇ ਉਬਾਪਤਾ² ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਨਿ ਸਾਹਿਬ ਦੁਖ ਸੁਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਿਵ ਹੀ ਤਿਵ ਮਨੁਖ ਕੰਉ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ਹੈ:-

ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸਿ ਸਾਹਿਬੁ ਸਹਾਇ ॥ ਜਿਸੁ ਦੀ ਵਡੀ ਰਸਾਇ ॥

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸੁਣਾਇ ॥ ਮਿਮਰਣ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਇ ॥

ਚਲੀਐ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ॥ ਜਨਮੁ ਮਰਨੁ ਦੁਖ ਜਾਇ ॥

ਵਾਹਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਵਾਹਿ ॥

ਸਲੋਕੁ³ ॥

ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤੇਰੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥

ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਹੋਵੈ ਦਾਸੁ ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਵੈ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੪੦ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿਲਵੰਡੀ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਾਤਾ ਨਾਲ)

ਤਬ ਸੈਦ ਪੁਰ ਤੇ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਮੀਰੁ ਬਾਬਰੁ ਗਇਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨਿ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਫਿਰਿ ਸੈਦਪੁਰ ਤੇ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਟਿਲੈ ਜਾਇ ਕਰਿ, ਫੇਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਭਟੀ ਕੀ, ਫਿਰਿ ਜਨਮ ਬਾਨਿ ਆਇਆ । ਤਬ ਦੁਹੁ ਕੋਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਦਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਆਇ ਬੈਠਾ ਤਲਵੰਡੀ ਤੇ । ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਰਜਾਇ⁴ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੰਉ ਮਾਣਵਾਂ ਨੋ⁵ ਵੇਖਿ ਆਵਾਂ, ਦਿਖਾ ਭੁਖ ਮੁਏ, ਕਿ ਹੋਆ ਓਨਾਂ ਦੇ ਬਾਬਿ⁶” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਜਾਂ ਤੇਰਿਆਂ ਹੀ ਮਾਣਵਾਂ ਨੋ ਮਾਰਹਿਗੇ ਤਾਂ ਸੈਂਸਾਰ ਨੋ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਲਹਿਗੇ, ਪਰੁ ਜਾਹਿ ਤੂੰ ਤੇਰੈ ਜੀ ਹੈ ਜਾਇ ਕਰਿ ਮਿਲਿ ਆਉ; ਪਣੁ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਲਈ ਨਾਹੀ; ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਛੀ ਜਿ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਾਈ ਬਬਰਿ ਤਾਂ ਤੂੰ ਏਵੇਂ ਆਖੀਂ ਜਿ ਭਾਈ ਜਿਉਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਹੁ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਤਿਉਂ ਓਸ ਦੇ ਬਿਰਹਿ⁷ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਸੀਂ ਭੀ ਓਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜਪਦੇ ਫਿਰੇ, ਓਸੇ ਦੀ ਗਲ ਓਹੋ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿ ਓਹੁ ਕਿਥਾਉਂ ਹੈ ਸਿ ਓਹੋ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਜਾਣੇ” । ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਮਰਦਾਨਾ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਘਰੀਂ ਆਇਆ, ਲੋਕੁ ਮਿਲਿ ਗਇਆ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ, “ਹੇ ਮਰਦਾਨਾ ਭੂਮੁ ਆਇਆ, ਜਿ ਨਾਨਕ ਨਾਲਿ ਗਇਆ ਸਾ ਮਰਦਾਨਾ ਆਇਆ” । ਹੋਰੁ ਭੀ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਆਇ ਪੈਰੀਂ ਪਵੈ, ਏਵ ਤਾਂ ਜਾਣਨਿ ਜਿ ਮਰਦਾਨਾ ਭੂਮੁ ਹੈ, ਪਣੁ ਓਹੁ ਜਿ ਬਾਬੇ ਦੇ ਨਾਲਿ ਰਹਿਆ ਸਾ ਸਿ ਸੈਂਸਾਰ ਥੀਂ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਬਲੁ⁸, ਸਭੁ ਕੋ ਉਸ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪਵੈ । ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਘਰ ਦਿਆਂ ਮਾਣਵਾਂ ਨੋ⁹ ਮਿਲਦੇ, ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕੈ

¹ਬਣਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ।

²ਛਾਹੁੰਦਾ, ਨਬਟ ਕਰਦਾ ।

³ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ

ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

⁴ਆਗਾਜ਼, ਇਜਾਜ਼ਤ ।

⁵ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਟਬਰ ਦੇ

ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ।

⁶ਦੇਖਾਂ-ਦੁਖੇ ਮਰ ਗਏ ਜਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ।

⁷ਵਿਛੋੜਾ ।

⁸ਬਲਵਾਨ,

ਬਲ ਵਾਲੀ ।

⁹ਮਨੁਖਾਂ ਅਥਵਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ।

ਪਰਿ ਆਇਆ, ਆਇ ਕੈ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪਇਆ। ਮਾਤਾ ਆਇ ਕੈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤੋਖਣ ਲਗੀ ਜਿ,
 “ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਸੁਖੁ ਹੈ ?” “ਮਾਤਾ ! ਅਜੁ ਸੁਖੁ ਹੈ”। “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ਬਰਾ ! ਹਉ ਤੁਧ ਨੋ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗਿ
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਗਣੀਗੀ, ਵਾਰੀ ਮੇਰਾ ਮਰਦਾਨਾ ! ਕਿਥਾਉਂ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਖਬਰਿ ?” ਹਉ ਭੀ ਆਇ ਪੁਛੈ ਜਿ,
 “ਕਿਥਾਉਂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਖਬਰਿ ?” ਹਉ ਭੀ ਆਵੈ ਜਿ ਆਖੈ ਜਿ; “ਕਿਥਾਉਂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਖਬਰਿ ?” ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ
 ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਜਾਂ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਹੁ ਲੁਟਾਇਦੇ ਡੇਰਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਹਉ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਾਥਿ ਨਿਕਲਿਆ
 ਸਾਂ, ਫਿਰਿ ਹਉ ਕਿਹੂੰ ਨ ਜਾਣੁ, ਕਿਥਾਉਂ ਕਿਥਾਉਂ^੧ ਗਇਆ। ਓਸੇ ਦੇ ਲਏ ਅਜੀਂ ਹੁਣਿ ਫਿਰਦੇ ਹਹ। ਓਸਦੀ
 ਸਾਰ ਓਹੋ ਜਾਣੈ ਜਿ ਕਿਥਾਉਂ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਰਤੀ ਕੁ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਿ ਨਿਕਲਿਆ^੨, ਕਿਨੇ ਡਿਠਾ
 ਕਿਨੇ ਨ ਡਿਠੇ। ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਮਿ ਆਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਮਾਤਾ
 ਅਟਕਲਿਆ^੩ ਜਿ, “ਏਹੁ ਆਵਦੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿ ਖਾਲੀ ਨਾਹੀਂ, ਨਾਨਕ ਬੈ ਗਇਆ ਏਹੁ”। ਤਬ
 ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿਛੁ ਕਿਛੁ ਮਿਠਿਆਈ, ਕਿਛੁ ਕਿਛੁ ਮੇਵਾ, ਕਿਛੁ ਕਿਛੁ ਕਪੜੇ ਲੈ ਕਰਿ ਗੰਢਿ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆ, ਗਿਰਾਂਵ ਦਾ
 ਬਹਾਨਾ ਕਰਦੀਆ, ਜਿਤੁ ਵਲਿ ਮਰਦਾਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਓਹੋ ਰਾਹਿ ਪਈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਤਲਵੰਡੀਅਹੁ ਕਹ ਦੋਇ
 ਤੈ ਏਠਾ ਖਾ। ਤਲਵੰਡੀਅਹੁ ਪਰੋ ਓਜਾੜਿ ਬੀ ਸਾਂਦੜ ਬਾਰਿ^੪ ਵਿਰਿ, ਪੀਰ ਵਿਆਹੋ ਹੈ, ਓਥੇ ਬੈਠਾ ਖਾ। ਓਥਾਈਂ ਆਇ
 ਨਿਕਲੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੋ ਮਾਤਾ ਨਜਰਿ ਆਇ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਆਵਦੀ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
 ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਮਾਤਾ ਆਈ”। ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ “ਜੀ, ਆਈ ਮਾਤਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
 ਨਾਨਕੁ ਉਠਿਆ, ਉਠਿ ਕਰਿ ਪਰਦਖਨਾ ਦੇ ਕਰਿ ਪੈਰੀਂ ਪਇਆ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੈ
 ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਗੈ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ। ਮਾਤਾ ਲਗੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਮਥਾ ਚੁੰਮਣ। ਮਾਤਾ ਕਹੈ ਜਿ, “ਬੇਟਾ !
 ਹਉ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਘੁੰਮਾਈ^੫ ਤੁਧੁ ਵਿਟਹੁ^੬; ਹਉ ਵਾਰੀ; ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ; ਬਲਿਹਾਰੁ, ਬਲਿਹਾਰੁ ਕੀਤੀ ਉਸੁ
 ਰਾਹਿ ਵਿਟਹੁ ਜਿਤੁ ਰਾਹਿ ਆਇਆ ਹੈ^੭; ਉਸੁ ਰਾਹ ਵਿਟਹੁ ਭੀ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਉਸੁ ਧਰਤੀ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ ਜਿਥੇ
 ਤੂੰ ਫਿਰਦਾ ਸਹਿ। ਏਟਾ ! ਹਉ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਤੇਰੇ ਇਸੁ ਖਿਲਕੇ^੮ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ।
 ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਤੇਰਿਆ ਪੈਰਾਂ ਉਪਰਹੁ ਵਾਰੀ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਤੁਧੁ ਨਿਹਾਲੁ ਕੀਤੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਨਕੁ ! ਤੁਧੁ ਮੈਨੋ ਆਪਣਾ
 ਮੁਖ ਵੇਖਾਲਿਆ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਜੀਵੀ। ਬੇਟਾ ! ਹਉ ਅਜੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਈ ਜਿ ਤੂੰ ਮੈਂ ਡਿਠੋਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
 ਨਾਨਕੁ ਸਭੁ ਬਿਧਿ ਜਾਣ ਪਰਬੀਣ^੯ ਬਾਪਣੁ ਮਾਤਾ ਦੇ ਮਿਲਣੇ ਸਾਥਿ ਮਾਤਾ ਕਾ ਹਿਤੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ
 ਗਦੁਗਦੁ ਹੋਇ ਗਇਆ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ, ਪਰਾਇਆ ਦੁਖੁ ਸਹਿ ਨ ਸਕੈ, ਰੋਇ ਦਿਤੋਨੁ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ
 ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੋ ਦਰਦਵੰਦੁ ਨਜਰਿ ਆਵਦਾ ਤਿਥੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਰੋਇ ਦੋਂਦਾ। ਦਰਦੁ ਪਰਾਇਆ ਸਹਿ ਨ
 ਸਕਦੇ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ। ਤਬ ਬਾਬਾ ਬੈਰਾਗੁ ਲਾਗਾ ਕਰਣੇ। ਮਾਤਾ ਜਿ ਅਤਿ ਹਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲਗੀ ਆਖਣੇ ਜਿ,
 “ਹਉ ਵਾਰੀ, ਹਉ ਵਾਰੀ”। ਜਿ ਮਾਤਾ ਆਖੇ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਏਵ ਬੁਝਿਆ ਜਿ, “ਏਹਿ ਮਾਤਾ ਮਨੁਖ ਦੇ ਹਿਤਿ
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਵਾਰੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦਿਖਾ,^{੧੦} ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਬੁ ਨਾਲਿ ਹਿਤੁ ਹੈ ਜਿ ਕਿਉਂ ਏਵੇਹਾ^{੧੧} ਹਿਤੁ ਕਰਿ
 ਕਰਿ ਨਾਹੀਂ ਰੋਂਦੇ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਕਰਿ। ਜਿਉਂ ਮਾਤਾ ਦਾ ਹਿਤੁ ਪੁਤ੍ਰ ਸਾਥਿ ਹੈ ਜਿਸੁ ਵਿਣਸਿ^{੧੨} ਜਾਣਾ ਹੈ, ਏ ਕਦੇ

^੧ ਕਿਤੇ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ। ^੨ ਕੁਝ। ^੩ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ। ^੪ ਅਰਥਾਤ—ਫਿਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਹੋ ਗਇਆ। ^੫ ਸਮਝ ਲਿਆ, ਵਿਚਾਰਿਆ, ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ। ^੬ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ (ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਬਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੰਗਲ ਦਾ ਇਲਾਕਾ)। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਸਾਂਡਿਲਯ ਰਿਖੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਂਡਿਲਯ ਵਨ (ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ) ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ^੭ ਕੁਟਬਾਨ ਜਾਵਾਂ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ। ^੮ ਤੇਰੇ ਤੋਂ, ਤੈਥੋਂ, ਤੁਧ ਉਤੋਂ। ^੯ ਮਿਰਕਾ, ਗੋਦੜੀ, ਫਕੀਰੀ ਚੋਲਾ ਅਥਵਾ ਪੋਸ਼ਾਕ। ^{੧੦} ਪ੍ਰਬੀਨ, ਚਤੁਰ, ਸਿਆਣਾ। ^{੧੧} ਦੇਖੋ। ^{੧੨} ਅਜੇਹਾ। ^{੧੩} ਨਾਸ਼।

ਕਿਤੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀਂ, ਤਿਸ ਨੋ ਈਵ^੧ ਹਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਤਾ ਰੋਂਦੀ ਹੈ; ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ^੨ ਦੀਆ ਹੈ, ਸਾਸੁ ਗਿਰਾਸੁ^੩ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਦੁਖ ਜਿਸ ਕੋ ਵਸਿ ਹੈ, ਅਸਥਿਰੁ^੪ ਹੈ ਸਦਾ, ਦਿਖਾ, ਹੰਉ ਜਿ ਉਸ ਨੋ ਵਾਰਿਆ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸਿ ਹੰਉ ਬੂਠਾ ਕਿ ਨਾ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਗਾਦਗਾਦੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਲਾਗਾ ਬੈਰਾਗੁ ਕਰਤੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਲਿ ਲਗਾ ਸਿਫਤਿ ਕਰਨ ਵਡਹੰਸ ਰਾਗ^੫ ਵਿਚਿ:—

ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਞਾ ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਨਾਵੈ^੬ ।

ਜਿੰਦੁ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਸੁਟੀ ਜਿੰਦੁ ਡੋਰੈ ਡੋਰੈ ਕੀਤੀ ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਨਾਵੈ^੭ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ, “ਜਿਤਾ ਤਿਸੁ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਉਪਰਹੁ ਜਿ ਮੈਂ ਅਪਰਾਧੀ ਜੀਵ ਨੋ ਆਪਣੀ ਸਰਣਿ ਦਿਤੀ। ਹੰਉ ਸਦਾ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੁ ਕੁਰਬਾਨੁ ਕੀਤਾ ਤਿਸੁ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿਟਹੁ। ਸੁ ਕੇਹਾ ਜੇਹਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਬਹੁਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ:—

ਅਮਲੀ ਅਮਲੁ ਨ ਅੰਬਤੈ ਮਛੀ ਨੀਰੁ ਨ ਹੋਇ^੮ ।

ਜੋ ਰਤੇ ਸਹਿ ਆਪਣੇ ਤਿਨ ਭਾਵੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਵੇਖਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਮਾਤਾ ਵਿਲੀਪਾਤ^੯ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਹਾਹਾ ਜਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਹਿਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਜਿਉਂ ਅਮਲੀ ਨੋ ਅਮਲੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਖੁਜੀ ਆਵਦਾ, ਜੇ ਉਸ ਨੋ ਅਮਲੁ ਨਾਹੀਂ ਅਪੜਦਾ ਤਾਂ ਓਸੁ ਅਮਲੀ ਨੋ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਹਰੁ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਨੋ ਅਮਲੁ ਨ ਮਿਲੈ। ਅਰੁ ਜਿਉਂ ਮਛੀ ਨੋ ਪਾਣੀ ਨਾਹੀਂ ਅਪੜਦਾ ਤਾਂ ਮਛੀ ਨੂ ਭੀ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਹਰੁ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਰੁ ਜਿਸਨੋ ਸਾਹਿਬੁ ਨਾਲਿ ਮੁਹਬਤਿ ਹੈ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਵ ਦੇ ਆਸਕੁ ਹੈਨਿ, ਜੇ ਏਕੁ ਰਾਈ ਦੇ ਸਮਾਨਿ ਜਿ ਇਕਸੁ ਰੇਤ ਦੇ ਦਾਣੇ ਵੇ ਸਮਾਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਨਾ ਕਾਈ ਹੋਰ ਗਲਿ ਆਈ ਪਉਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹਿ ਮਰਿ ਜਾਵੇ ਹੈਨਿ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਓਨਾ ਨੋ ਜਹਰੁ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਅਮਲੀ ਨੋ ਅਮਲੁ ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਅਰੁ ਪੀਵੈ ਅਰੁ ਅਮਲੁ ਅੰਦਰਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਭਨਾ ਨਾਲਿ ਖੁਸਿ ਹੋਇ। ਜਾਂ ਮਛੀ ਨੋ ਪਾਣੀ ਆਵੈ ਤਾਂ ਓਹੁ ਅਨੰਦ ਵਿਚਿ ਹੋਇ। ਸਭਸ ਨੋ ਦੇਖੇ, ਖੇਲੇ, ਖੁਸੀ ਹੋਇ। ਜਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੂਰ ਨਾਉਂ ਅੰਦਰਿ ਰਿਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਓਨਾਂ ਨੋ ਸਭੁ ਕੋਈ ਭਾਵੈ, ਅਰੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਖੁਸੀ ਆਵੈ; ਤਿਉਂ ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੁ ਕੁਰਬਾਨੁ ਜਾਉਂ ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਨਾਵ ਵਿਟਹੁ; ਸੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕੇਹਾ ਜੇਹਾ ਹੈ ? ਮਾਤਾ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸਿਫਤਿ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮੁਹਬਤ ਨਾਲਿ; ਕਿਆ ਕਹਦਾ ਹੈ ?

ਸਾਹਿਬੁ ਸਫਲਿਓ ਰੁਖੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਾਕਾ ਨਾਉ ॥

ਜਿਨ ਪੀਤਾ ਸੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ ਤਿਨ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ^{੧੦} ॥੧॥

^੧ਇਉਂ, ਇਸ ਤਰਾਂ।

^੨ਜੀਵ ਤੇ ਸਰੀਰ, ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਦੇਹ।

^੩ਸਾਹ, ਅਥਵਾ—ਜੀਵਣ ਤੇ

ਗਿਰਾਸ (ਗ੍ਰਾਹੀ, ਅਥਵਾ—ਖਾਣ ਪੀਣ)।

^੪ਅਥਿਨਾਸ਼।

^੫ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਞਾ ਖੰਨੀਐ ਵੰਞਾ ਤਉ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਨਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥” ਪਰ ਇਹ ਤੁਕ, ਜੋ

“ਅਮਲੀ ਅਮਲੁ—ਤੋ ਬਾਦ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਕ੍ਰਮ ਭੰਗ ਕਰ ਕੇ ਏਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ।

^੭ਇਹ ਤੁਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

^੮ਅਮਲੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਮਲ (ਅਭੀਮ, ਭੰਗ ਆਦਿ) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਨੀਰ (ਪਾਣੀ) ਦੇ ਬਰਾਬਰ।

^੯ਵਿਰਲਾਪ।

^{੧੦}ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੈ—

“ਜਿਨ ਪੀਆ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਸਫਲਿਓ ਬਿਰਖੁ ਹੈ । ਸਫਲਿਓ ਬਿਰਖੁ ਕਿਆ ਹੈ? ਜਿ ਚਿਤਿਵੀਐ ਸੁ ਪਾਈਐ । ਸਫਲਿਓ ਬਿਰਖੁ ਹੈ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਸੁ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਜਿ ਮਹਾਂ ਅੰਬਿ-ਤੁ ਹੈ, ਜਿਨਹੁ ਓਹੁ ਅੰਬਿ-ਤੁ ਨਾਉਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਪੀਆ ਹੈ ਸੇ ਮਸਤ ਹੋਇ ਰਹੇ ਹੈ । ਹਉ ਉਨਾ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਨੁ ਕੁਰਬਾਨੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਕੀਤਾ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ । ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ:-

ਮੈ ਕੀ^੧ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਹੀ ਵਸਹਿ ਹਭੀਆ^੨ ਨਾਲਿ ॥

ਮੇਰੀ ਤ੍ਰਿਖਾ ਤਿਹਾਏ^੩ ਕਿਉ ਲਹੈ ਜਾ ਸਰ ਭੀਤਰਿ^੪ ਪਾਲਿ^੫ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ, “ਏ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਜਿ ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲਿ ਵਸਦਾ ਹੈਂ ਦਿਖਾ ਜੀ, ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਕਿ ਨਾਹੀਂ ਨਜਰਿ ਆਵਦਾ ਤੂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲਿ ਵਸਦਾ ਹੈਂ । ਤਿਹਾਏ ਦੀ ਤਿਖਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਲਹੈ? ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ; ਤਾਂ ਲਹੈ । ਪਰੁ ਵਿਚਿ ਪਾਲਿ-ਪੜਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਪਾਲ-ਪੜਦਾ ਲਹੈ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਜਰਿ ਆਵੈ ਅਰੁ ਪਿਆਸਾ ਪੀਵੈ । ਤਉ ਉਸਿ ਤਿਹਾਏ ਦੀ ਤਿਖਾ ਲਹੈ । ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਿ ਜਿ ਏਹੁ ਭਰਮੁ ਹੈ; ਭਰਮੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਪਾਲਿ-ਪੜਦਾ ਹੈ । ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚਿ ਪਾਲਿ-ਪੜਦਾ ਹੈ ਤਿਸਾਇਆ ਪੀ ਨਾਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਤਿਉਂ ‘ਮੈ’ ਤੇ ‘ਤੇ’ ਵਿਚਿ ਏਹੁ ਭਰਮੁ ਪੜਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੇ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਤਾਂ ਹੋਵੈ ਜਾਂ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਲਾਹਹਿ । ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਗਏ ਤੇ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਹੋਵੇ ਨਾਹੀਂ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ” । ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਹਿ:-

ਨਾਨਕੁ ਤੇਰਾ ਬਾਣੀਆ ਤੂ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰੀ^੬ ਰਾਸਿ ॥

ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾ^੭ ਧੋਖਾ ਤਾ ਲਹੈ ਜਾ ਸਿਫਤਿ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਏ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਤੂ ਸਾਹੁ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਬਾਣੀਆਂ-ਵਣਜਾਰਾ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ^੮ ਹੈ । ਜਾਂ ਬਾਣੀਏਂ ਪਾਸਿ ਸਾਹੁ ਰਾਸਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਸੁਕੁਰੁ ਰਾਸਿ ਸਾਹੁ ਕੀ, ਲਾਹੇ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਸਦਕਾ ਸਾਹੁ ਕਾ ਅਸੀਂ ਭੀ ਖਾਂਦੇ ਹਹ । ਉਸੁ ਬਾਣੀਏ ਦਾ ਧੋਖਾ ਰੋਟੀ ਕਪੜੇ ਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਹੁ ਰਾਸਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਧੋਖਾ ਤਾਂ ਜਾਇ ਜਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਭਗਤਿ ਰਾਸਿ^੯ ਦੇਹਿ; ਅਤੈ ਨਿਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਅਰਦਾਸਿ ਤੇਰੈ ਅਤੈ ਮੈਂ ਕਰੀ । ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਤੇਰੈ ਅਗੈ ਗੁਜਰੁ ਗੁਜਰਾਨੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਧੋਖਾ ਜਾਇ । ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਤੂੰ ਏਹੁ ਆਪਣਾ ਇਸਕੁ ਮੈਨੇ ਦੇਹਿ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰੀ” । ਤਬ ਏਹੁ ਸਿਫਤਿ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਦੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਰੀ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਲਗਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨੁ ਨਿਹਾਲੁ ਕੀਤਾ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੦} ॥

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹਿਰਦੈ ਜਪੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੈ ਇਸਨਾਨੁ ॥

ਸਚੁ ਬੋਲੈ ਬਿਖੁ ਨਾ ਚਖੈ ਘਾਲਿ ਕਰੈ ਕਿਛੁ ਦਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਪਤਿ ਰਹੇ ਦਰਗਹ ਪਾਏ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥

^੧ਕਿਉਂ ।

^੨ਸਾਰੀਆਂ ।

^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਤਿਖਾ ਤਿਹਾਇਆ ।’

^੪ਵਿਚ ।

^੫ਪੜਦਾ ।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮੈ’ ।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮਨ ਤੇ’ ।

^੮ਪ੍ਰੀਤੀ ।

^੯ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰੀਤੀ ।

^{੧੦}ਇਹ ਸਲੋਕ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਸਲੋਕ ਵੇਵੇਂ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਨ ।

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥

ਸਲੋਕ ਦੂਜਾ ॥

ਹੰਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਖੰਨੀਐ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੇ ਜਾਉ ॥
ਜਿਵ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਿਤੁ ਪੂਤ ਕਾ ਤਿਵ ਮੈ ਮਨਿ ਤੇਰਾ ਚਾਉ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਦਕੈ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾ ਮਨਿ ਛਾਉ ॥ ੨ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ,
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੪੧ ॥

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ

ਰੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਅਸਲ ਪਹਿਰਾਵਾ ਤੇ ਖੁਰਾਕ)

ਤਬ ਜਦਿ ਮਾਤਾ ਤਿਪਰਾ ਸਾਬਿ ਇਤਨੀ ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਰੀ ਤਬ ਉਹਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
ਫੇਰਿ ਉਠਿ ਕਰਿ ਬਾਹਿਰ ਜੰਗਲ ਕੰਉ ਚਲਿਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਭਾਈ-ਭਤੀਜੇ ਸਭ
ਪਰਵਾਰੁ ਕੇ ਲੋਗ ਬੈ ਅਰੁ ਅਉਰੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਨਗਰ ਕੇ ਲੋਕ ਮਹਾਜਨ ਬੈ ਸਭੁ ਪਿਛੇ ਉਠੀ ਚਲੇ । ਜਹਾ ਜਾਇ
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੈਠਾ ਤਹਾ ਲੋਕ ਸਭ ਜਾਇ ਪਾਸਿ ਖੜੇ ਹੋਇ ਰਹੇ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ ਮਾਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸਿ ਜਾਇ ਬੈਠੀ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਖਰੀ ਆਧੀਨੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ !
ਜਦਿ ਤੂੰ ਬਾਲਕ ਅਵਸਥਾ ਮੇਰਾ ਮੰਮਾ ਚੁਘਦਾ ਥਾ ਅਰੁ ਮੇਰੀ ਗੋਦ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਥਾ ਤਬ ਹੰਉ ਅਨੰਦਮਾਨ ਹੋਇ
ਕਰਿ ਕਹਤੀ ਬੀ, ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਮੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ, ਵਡਾ ਹੋਆ ਮੈਨੂੰ ਖਵਿ ਖਵਾਲੇਗਾ । ਬੇਟਾ ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾਂ ਤੂੰ
ਪਾਲਿ ਪੋਸਿ ਵਡਾ ਕੀਤਹੁ ਅਤੇ ਖਟਣ ਜੋਗਾ ਹੁਇਅਹੁ ਤਾਂ ਤੂੰ ਅਸਾਨੂੰ ਰਜਿ ਕਰਿ ਮੁਹੁ ਭੀ ਵੇਖਾਲਣਹੁ ਰਹਿਅਹੁ । ਬਚਾ !
ਹੰਉ ਤੇਰੀ ਮਾਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹਹਿ । ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ! ਹੰਉ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜੀਵਾਂ ? ਜਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦਿਸਿ ਨ ਆਵਹਿ
ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕਵਨੁ ਹਵਾਲੁ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਹੰਉ ਜਿ ਫੇਰਿ ਏਤੁ ਵਲਿ
ਆਇਆ ਹਾਂ ਸੁ ਤੇਰੇ ਹੀ ਵਰਸਨ ਦੀ ਪਿਆਸ ਆਇਆ ਹਾਂ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੰਉ ਵਾਰੀ, ਮੇਰਾ
ਬਚਾ ! ਤੁਧੁ ਉਤਹੁ ਹੰਉ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਸਟੀ, ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ! ਜਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਨਿਮਿਤੀ ਆਇਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰੀ
ਆਖੈ ਘਰਿ ਚਲੁ, ਪੁਸਾਦ ਚਲਿ ਕੈ ਘਰਿ ਲੈ; ਭਨੀਆਂ ਵਸਤੂ ਇਕਿ ਮਿਠਿਆਈਆਂ, ਇਕਿ ਖਰਿਆਈਆਂ, ਇਕਿ
ਸਲੂਣੀਆਂ, ਇਕਿ ਕਵਤੀਆਂ^੧, ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਬਿੰਜਨ^੨, ਮੇਵੇ-ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਹੋਨਿ, ਚਲਿ ਕੈ ਤੂੰ ਕਿਛੁ
ਮੁਹਿ ਪਾਇ ਅਰੁ ਭਲੇ ਭਲੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਹੁ । ਬੇਟਾ ! ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਅਖੀਂ ਅਗੈ ਬੈਠਾ ਰਹੁ, ਤੁਧੁ ਘਰਿ ਹੋਵੇ ਹੰਉ ਈਉ
ਜਾਣਾਗੀ ਜਿ ਮੈਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਆਖੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਪਣੇ ਘਰਿ ਵੇਖੁ,
ਤਿਨਾਂ ਵਿਚਿ ਰਹੁ, ਬਹੁ ਭਲੇ ਭਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਹੁ, ਮੇਵੇ ਤੇ ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਖਾਹਿ, ਤਾਂ ਤੁਧੁ ਉਤੈ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਖੁਸੀ ਹੋਵੇ” ।
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ:-

^੧ਵਾਸਤੋ ।

^੨ਕੋੜੀਆਂ ।

^੩ਸਾਗ, ਤਰਕਾਰੀ ਆਦਿ ਫੋਜਨ ।

ਸਲੋਕ^੧ ॥

ਕਾਪਤੁ ਕਾਨੁ ਰੰਗਾਇਆ ਰਾਂਗਿ^੨ ॥ ਘਰਿ ਗਚ ਕੀਤੇ ਬਾਗੇ ਬਾਗ^੩ ॥
ਸਾਦ^੪ ਸਹਜ ਕਰਿ ਮਨੁ ਖੇਲਾਇਆ^੫ ॥ ਤੈ ਸਹ^੬ ਪਾਸਹੁ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਆ^੭ ॥
ਮਿਠਾ ਕਰਿਕੈ ਕਉਤਾ ਖਾਇਆ^੮ ॥ ਤਿਨਿ ਕਵਤਤਣਿ^੯ ਰੋਗੁ ਜਮਾਇਆ ॥
ਜੇ ਫਿਰਿ ਮਿਠਾ^{੧੦} ਪੇਤੈ^{੧੧} ਪਾਇ ॥ ਤਉ ਕਉਤਤਣਿ ਚੁਕਸਿ^{੧੨} ਮਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਸੋਇ ॥ ਜਿਸਨੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਕਪਤੋ ਲਾਲ ਰੰਗਾਈਅਨਿ^੧ ਅਤੇ ਪੈਥਨਿ^੨; ਅਤੇ ਘਰ ਲਾਲ ਰੰਗ ਮਹਲ ਗਚ^੩ ਕੀਚਨਿ^੪, ਗਚੁ ਤੈ ਕਲੀ ਲਾਇ ਕੈ ਮਹਲ ਸੁਪੇਦ ਕੀਚਨਿ; ਅਰੁ ਬਾਗੇ ਭੀ ਭਲੇ ਫਲੇ ਪੈਥਨਿ ਅਰੁ ਰਸ ਕਸ ਸਦਾ ਹੀ ਖਾਈਅਹਿ ਅਰੁ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਹਜ^੫ ਸਾਥਿ ਰਹੀਐ। ਉਨਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚਿ ਅਠੇ ਹੀ ਪਹਰ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਹੋਇ ਕਰਿ ਖੇਲੀਐ ਅਰੁ ਪਲੇ ਦਰਬੁ^੬ ਭੀ ਬੇਸੁਮਾਰੁ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਸਾਹੁ ਲਗਾ ਸਦੀਅਤੇ; ਅਰੁ ਜਿ ਵਸਤੁ ਕਉਤੀ ਸੀ ਕਾਮੁ ਕਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਬੂਠੁ ਪਾਪ ਕਮਾਵਣੇ, ਸੁ ਏਹੁ ਜਿ ਬੁਰੀਆਂ ਵਸਤੂ ਸੀਆਂ, ਸੇਈ ਭਲੀਆਂ ਕਰਿ ਜਾਨੀਆਂ, ਅਰੁ ਜੋ ਕਉਤੀਆਂ ਵਸਤੂ ਸਨਿ ਸੇਈ ਮਿਠੀਆਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਖਾਈਆਂ। ਤਿਨੀ ਕਉਤੀਐ ਏਸ ਕੇ ਤਨ ਮਹਿ ਰੋਗੁ ਜਮਾਇਆ। ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਵਿਸਾਰਿ ਕਰਿ, ਮਿਠਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਉਤਾ ਖਾਇਆ ਤਿਸ ਤੇ ਤਨ ਮਹਿ ਰੋਗੁ ਉਪਜਿ ਖਲੇ ਹੋਏ, ਨਾ ਫਿਰਿ ਮਿਠੇ ਕਰਮ ਕਰੈ-ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ, ਇਸਨਾਨੁ, ਸਚੁ, ਸੀਲੁ, ਸੰਜਮੁ ਸੰਤੋਖੁ, ਸਤੁ, ਪੁੰਨ-ਦਾਨੁ, ਭਾਉ-ਭਗਤਿ, ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰੈ ਤਉ ਏਹ ਵਸਤੂ ਮੀਨੀਆਂ ਖਾਇ ਤਬ ਇਸ ਕੇ ਮਨ ਕੀ ਕਉਤਤਣਿ ਜਾਇ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਸੇ ਏਹਿ ਵਸਤੂ ਕਹਾਂ ਹੀ, ਕਿਸੁ ਜਾਹਗਾ ਤੇ ਪਾਈਅਹਿ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਏਹਿ ਵਸਤੂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਈਅਹਿ, ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਮਿਲੈ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਨਾਹੀ ਪਾਈਤਾ। ਜਬ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਤਬ-ਸਾਹਿਬੁ ਪਾਇਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਏਨੀ ਘਰੀਂ ਵਡੀ ਸਾਹਿਬੁ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ। ਏਨੀ ਰੰਗੀ ਮਹਲੀ ਵਡੀ ਮਨੁ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਂਦਾ ਹੀ। ਸੁ ਮਨੁ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇਆ ਕਿਸ ਕਾਮਿ ਹੀ ? ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਵਿਸਰਿ ਜਾਇ ਤਬ ਇਸ ਕਉ ਏਹਿ ਮਹਲ ਅਣ-ਦਖਣੇ ਹੀ ਭਲੇ ਹੈਂ ਅਰੁ ਸੁਆਦ ਹੀ ਖਾਧੀ ਕਿਆ ਹੋਇ ? ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਕਉ ਰੋਗੁ ਦੋਖ ਲਾਗਹਿ ਤਬ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਹੀ ਏਹਿ ਰਸ ਖਾਧੇ ? ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਬ ਏਹੁ ਮੀਠੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ-ਸਤੁ-ਸੰਤੋਖੁ, ਗਿਆਨੁ-ਪਿਆਨੁ, ਪਰਉਪਕਾਰੁ, ਸਚੁ-ਸੰਜਮੁ, ਨਿਰਲੋਭੁ, ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੋਇ ਅਰੁ ਦਇਆਵੰਤੁ ਹੋਇ, ਸਭਨਾ ਕਾ ਭਲਾ ਮੰਗੈ ਅਰੁ ਸਗਲ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਹੋਇ, ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਭਗਤੁ ਕਹੀ। ਜਬ ਐਸੀ ਭਗਤ ਕਰੈ ਤਬ ਇਸ ਕੀ ਕਵਤਤਣਿ^੯ ਕੇ ਓਹਿ ਪਾਪ ਉਤਰ ਜਾਹਿ, ਤਬ ਏਹੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਏਹ ਉਪਜੀ ਹੈ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰ ਕੇ ਜਿ ਸੁਆਦ ਬੇ ਸੁ ਤਿਨ ਬੀ ਮਨੁ ਹਟਿ ਗਇਆ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜੇ ਤੈਂ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਏਹੀ ਅਜੀਰਵਾਦੁ ਦੇਹਿ ਜਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਬੀ ਏਹ ਵਸਤੂ ਜਾਨਿ ਨਾਹੀ, ਟਿਕੀਆਂ ਰਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ

^੧ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੧-੧੫। ^੨ਕਪਤੋ ਤੇ ਲੋਕਤ ਦਾ ਰੰਗੀਲਾ ਸਾਮਾਨ। ^੩ਘਰ-ਅਜੇਹੇ ਚੂਨੇ ਗਚ ਕਰ ਕੇ ਉਸਾਰੇ ਕਿ ਬੱਗੇ (ਚਿੱਟੇ) ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ^੪ਸਾਦ। ^੫ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ। ^੬ਸਤੁ, ਮਾਲਿਕ (ਰੱਬ)। ^੭ਉਲਾਂਭਾ ਲਿਆ। ^੮ਵਿਸੈ-ਵਿਕਾਰ, ਜੋ ਕੋਤੇ ਸਨ, ਮਿਠੇ ਕਰ ਕੇ (ਸਮਝ ਕੇ) ਛੋਗੇ। ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-“ਤਿਨਿ ਕਉਤੈ ਤਨਿ”। ^{੧੦}ਨਾਮ ਰੂਪ ਮਿਠਿਆਈ। ^{੧੧}ਪੈਲੇ। ^{੧੨}ਚੁਕ ਜਾਵੇ, ਹਟ ਜਾਵੇ। ^{੧੩}ਰੰਗਾਈਏ। ^{੧੪}ਪਹਿਨੀਏ। ^{੧੫}ਚੂਨੇ ਗਚ। ^{੧੬}ਕਰੀਏ। ^{੧੭}ਭਾਵ-ਸੁਖ। ^{੧੮}ਦਵਜ, ਧਨ-ਪਦਾਰਥ। ^{੧੯}ਕੋੜਤਣ।

ਜਿ, “ਹਾਂ, ਪੁਤ੍ਰ ! ਮੇਰਾ ਵੇਹੀ ਅਸੀਰਵਾਦੁ ਹੈ ਜਿ ਤੇਰੀ ਪੂਰੀ ਭਗਤਿ ਹੋਵੈ ਅਰੁ ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਵੈ, ਜਿਸ ਗਲ ਨੂੰ ਤੂੰ ਲਗਾ ਹੈਂ ਸਾ ਮਨਸਾ ਤੇਰੀ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^੧ ॥

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨੁ ਸਭ ਸੁਖ ਦੁਖ ਸਮਾਨ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ਨਾਹਿ ਨ ਆਨ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੪੨॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ)

ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਮੇਵਾ ਪਕਵਾਨੁ ਮਿਠਿਆਈ ਲੈ ਕਰਿ ਅਗੈ ਰਖੇ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਤੂੰ ਏਹੁ ਕਿਹੁ ਮੁਹਿ ਪਾਇ ਜਿ ਮਨੁ ਖੁਸੀ ਹੋਵੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸਿਰੀ ਰਾਗ^੨ ਮਹਿ ਉਪਵੇਸੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਿਆ ਜਿ:-

ਸਭਿ ਰਸਿ ਮਿਠੇ ਮੰਨਿਐ ਸੁਣਿਐ ਸਾਲੋਣੇ ॥

ਥਟ ਤੁਰਸੀ ਮੁਖਿ ਬੋਲਣਾ ਮਾਰਣ^੩ ਨਾਦ^੪ ਕੀਏ ॥

ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਉ ਏਕੁ^੫ ਜਾਕਉ ਨਵਰਿ ਕਰੇਇ ॥੧॥

ਮਾਈ^੬ ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥

ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਤਨੁ ਪੀਤੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲੈ ਵਿਕਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਜਬ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਤੂੰ ਚਿਰਾਂ ਪਿਛਹੁ ਮੈਂ ਸਹਕਈ ਨੋ ਨਜਰਿ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਹੁਣਿ ਬੇਟਾ ! ਤੂੰ ਮੇਰਿਆਹੁ ਹਥਹੁ ਕਿਛੁ ਖਾਹਿ ਜਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸੰਤੋਖੀਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਖਾਣੇ ਰਸ ਕਸ ਸਭਿ ਖਾਧੇ ਹੋਨਿ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਖਾਣੇ ਸੇ ਖਾਧੇ ਹੋਨਿ ਜਿਨੀ ਫਿਰਿ ਭੁਖ ਨ ਲਗਈ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਜਿ ਕਿ ਖਾਣੇ ਹੋਨਿ ਜਿਨੀ ਫਿਰਿ ਭੁਖ ਲਗਈ ਨਾਹੀ, ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਦਸੀਐ ਜੀ ?” ਤਬ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਨਾਮੁ, ਮਾਤਾ ! ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੰਨੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਰੁ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਸਿ ਏਹਿ ਸਭੇ ਰਸ ਵਿਚਿ ਆਏ; ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਿਤਨੀਆਂ ਸਲੂਣੀਆਂ ਵਸਤੂ ਸਲੂਣੀਆਂ ਸੁਆਦਾਂ ਕੀਆਂ ਸਿ ਸਭਿ ਮੈਂ ਖਾਧੇ । ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਕਥਾ ਮੁਖਹੁ ਬੋਲੀ ਸੇ ਜਿਤਨੇ ਖਟਿਆਈਆਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਸਲੂਣੇ ਸੇ ਸਭਿ ਵਿਚਿ ਆਏ, ਸਿ ਸਭਿ ਮੈਂ ਖਾਧੇ; ਅਰੁ ਮਾਤਾ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਰਾਗੁ ਨਾਦੁ ਜਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਅਲਾਪਿ ਕਰਿ ਗਾਵਿਆ ਸਿ ਜਿਉਂ ਮਾਰਣਿ ਪਾਇਐ ਸਾਲਣੇ ਸਵਰਦੇ ਹੋਨਿ, ਜਾਂ ਘ੍ਰਿਤੁ, ਵਿਸਾਰੁ, ਲੂਣੁ, ਲਉਂਗ, ਲਾਇਚੀਆਂ, ਕੇਸਰੁ,

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧-੭।

^੩ਮਸਾਲੇ ।

^੪ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਰੂਪੀ ਨਾਦ ।

^੫ਇਕ ਰਸ ਪ੍ਰੇਮ ।

^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਬਾਬਾ’ ।

ਦਾਲਚੀਨੀ, ਜਿਉਂ ਏਨੀਂ ਸਾਲਣੇ ਸਵਰਦੇ ਹੋਨਿ ਮਾਰਣੀ ਪਈ, ਤਿਉਂ ਜਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਰਾਗੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਅਲਾਪਿ ਕਰਿ ਗਾਵਿਆ, ਤਿਸੁ ਰਾਗ ਵਿਚਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾਂ ਜਸੁ ਗਾਵਿਆ, ਤਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰੀ ਭੁਖ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਗਈ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਿ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਭੁਖ ਨਾਹੀਂ ਰਹੀ, ਜਿ ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਖਾਈ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਖਾਣਾ ਖਾਇ ਕਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਆ ਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚਿ, ਵਿਕਾਰੁ ਨ ਲਿਆ” । ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਰ ਤੁਰ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਮੁਖ ਵਲਿ ਵੇਖੇ ਅਰੁ ਰੋਇਆ ਹੀ ਕਰੈ, ਸਿਰੁ ਫੇਰੇ ਜਿ ‘ਏ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਹੁ ਜਿ ਕਿਆ ਕਹਦਾ ਹੈ’ । ਤਾਂ ਤਾਂ ਤੋੜੀ ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਨੂੰ ਖਬਰਿ ਹੋਈ ਜਿ ਨਾਨਕੁ ਆਇਆ ਹੈ ਪੀਰਵਿਆਹੋਂ ਬੈਠਾ ਆਖੀਦਾ ਹੈ । ਤਬ ਘੋੜਾ ਜੀਨ ਕਰਾਇ ਕਰਿ, ਦਉੜਿ ਕਰਿ ਦਾਦਾ ਕਾਲੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਆਇਆ । ਜਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾਦਾ ਕਾਲੁ ਆਵਦਾ ਡਿਠਾ ਤਾਂ ਸਉਹਾ ਜਾਇ ਮਿਲਿਆ । ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਉਤਰਿ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਗਲਿ ਵਿਚਿ ਲੀਤਾ । ਬਾਬਾ ਪੈਰਾਂ ਉਪਰਿ ਸਿਰੁ ਰਖਿ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਦੇ ਗਲਿ ਮਿਲਿਆ, ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬੈਠਾ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਰਾ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੁਹਿ ਨਾਹੀਂ ਪਾਇਦਾ ਤਾਂ ਤੂ ਏਹਿ ਕਪੜੇ ਪੈਨੁ, ਏਹੁ ਖਿਲਕਾ^੨ ਲਾਹਿ ਵਕੁਲ ਦੇ ਵਾਣ^੩ ਦਾ, ਸਿਰਿ ਸੇਲੀ ਵਕਲ ਦੇ ਵਾਣ ਦਾ ਹੀ ਖਿਲਕਾ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਰਾ ! ਤੂ ਏਹੁ ਲਾਹਿ ਸੇਲੀ ਸਿਰ ਤੇ । ਸੇਲੀ ਲਾਹਿ ਕਰਿ ਕਪੜੇ ਪੈਨੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਕਪੜੇ ਪੈਧੇ ਹੋਂ, ਏਹਿ ਕਪੜੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀਂ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਰਾ ! ਜਿ ਏਹਿ ਕਪੜੇ ਤੂ ਨਾਹੀਂ ਪੈਨੁਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਘਰਿ ਚਲੁ, ਜੇਹੇ ਤੂੰ ਆਖਹਿ ਹਉ ਤੇਹੇ ਤੁਧਨੋਂ ਕਪੜੇ ਸੀਵਾਇ ਦੇਈ, ਰਤੇ, ਪੀਅਲੇ, ਮੂੰਗੇ, ਸਿਆਹ, ਮੁਪੇਦ ਵੈਛਣੇ ਜਿਤਨੇ ਰੰਗ ਹੋਨਿ, ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜੇ ਤੈਨੋਂ ਹਉ ਸੀਵਾਇ ਦੇਈ, ਜੇ ਤੂ ਘਰਿ ਚਲਹਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਤੈਨੋਂ ਨਾਹੀਂ ਨਜਰਿ ਆਵਦੇ, ਮੇਂ ਸਭੇ ਰੰਗ ਪੈਧੇ ਹੋਨਿ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਸੁਣਿ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਪੈਨਣੁ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਸੁਪੇਦੀ ਸਰੁ ਦਾਨੁ^੪ ॥
ਨੀਲੀ ਸਿਆਹੀ ਕਦਾ ਕਰਣੀ^੫ ਪਹਿਰਣੁ^੬ ਪੈਰ ਧਿਆਨੁ ॥
ਕਮਰਬੰਦੁ^੭ ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ॥੨॥
ਮਾਈ^੮ ਹੋਰੁ ਪੈਨਣੁ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥
ਜਿਤੁ ਪੈਪੈ^੯ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ ਰਤਾ ਹੈ ਸਿ ਜਿਤਨੇ ਲਾਲ ਬਸਤੁ ਹੋਨਿ ਸਭੇ ਮੈਂ ਪੈਧੇ^{੧੦} । ਮੁਖਹੁ ਜਿ ਸਚੁ ਬੋਲਿਆ ਸਿ ਸੁਪੇਦੀ ਜਿਤਨੇ ਕਪੜੇ ਸੇ ਸਭਿ ਪੈਧੇ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਥਿ ਜਿ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਲਾਗਾ ਜਿ ਜਿਤਨੇ ਰੰਗ ਸੇ ਨੀਲੇ, ਸਿਆਹ, ਵੈਛਣੇ, ਮੂੰਗੇ, ਸਬਜ, ਜਰਦ, ਕਕਰੇਜੀ ਜਿਤਨੇ ਰੰਗ ਹੋਨਿ ਏਤਨੇ ਪੈਧੇ, ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉ ਲਾਗਾ । ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਿ ਜਿ ਸੰਤੋਖ ਆਇਆ ਸੋ ਏਹੋ ਮੈਨੋਂ ਕਮਰਬੰਦੁ ਹੋਆ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਜਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਿ ਵਸਿਆ ਸਿ ਏਹੋ ਮੇਰਾ ਧਨੁ, ਏਹੋ ਮੇਰਾ ਜੋਬਨੁ, ਹੋਰੁ ਪੈਨਣੁ ਖੁਆਰੀ ਹੈ ਮਾਤਾ ਜੀ !” ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਤੁ ਘੋੜੇ ਚੜਿ ਕਰਿ ਚਲੀਐ ਘਰੀ, ਤਾਂ ਚਲੀਐ ਘਰਿ ਦਿਸਨਿ । ਅਗੈ ਤੇਰਾ ਪਰਵਾਰੁ ਹੈ, ਭਾਈ-ਭਤੀਜੇ ਹੋਨਿ, ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੇ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਨੋ ਵਹਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋਨਿ, ਘੋੜੇ ਅਸਵਾਰੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਚਲੀਐ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ

^੧ਇਕ ਸਥਾਨ । ^੨ਖਿਲਕਾ, ਗੋਦੜੀ, ਫਕੀਰੀ ਦਾ ਚੋਲਾ । ^੩‘ਬਗੜ ਦੇ ਵਾਣ’ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ।

^੪‘ਸਹੀ ਪਾਠ’-‘ਰਤਾ ਪੈਨਣੁ ਮਨੁ ਰਤਾ ਸੁਪੇਦੀ ਸਤੁ ਦਾਨੁ’ । ^੫‘ਕਤਾ ਕਰਣੀ, ਕੱਟ ਦੇਣੀ’ । ^੬‘ਪੈਰਾਹਨ, ਪੁਸ਼ਾਕ’ ।

^੭‘ਪਰਕਾ, ਪੋਟੀ’ । ^੮‘ਸਹੀ ਪਾਠ’-‘ਬਾਬਾ’ । ^੯‘ਪਹਿਨਣ ਤੇ’ । ^{੧੦}‘ਪਹਿਨੇ, ਪਹਿਨ ਲਏ’ ।

ਜੀ ! ਹਉ ਅਮਰ ਤੀਂ ਘੋੜੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹਾਂ । ਸਿ ਕੇਹੇ ਘੋੜੇ ਹੋਨਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਸੁਣਹੁ ਤਉ:-

ਘੋੜੇ ਪਾਖਰੇ^੧ ਸੁਇਨੇ ਸਾਖਤੀ^੨ ਬੁਝਣੁ ਤੇਰੀ ਵਾਟ ॥

ਤਰਕਸ^੩ ਤੀਰ ਕਮਾਣ ਸਾਂਗ^੪ ਤੇਗਬੰਦ^੫ ਗੁਣ ਧਾਤੁ ॥

ਵਾਜਾ ਨੇਜਾ ਪਤਿ ਸਿਉ ਪਰਗਟੁ ਕਰਮੁ ਤੇਰਾ ਮੇਰੀ ਜਾਤਿ ॥੩॥

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਚੜ੍ਹਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥

ਜਿਤੁ ਚੜ੍ਹਿਐ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲੈ ਵਿਕਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨੋ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਰਾਹੁ ਜਿ ਮੈਂ ਬੁਝਿਆ ਸਿ ਏਹਿ ਘੋੜੇ ਪਾਖਰੇ ਹੋਏ ਸੁਇਨੇ ਸਾਖਤੀ ਹੰਢਾਏ; ਅਰੁ ਜੀ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਗੁਣ ਜਿ ਗਾਏ ਸਿ ਏਹਿ ਮਾਂਗ, ਸਿਪਰ, ਤਰਕਸ, ਤੀਰ-ਕਮਾਣ, ਗੁਰਸੁ, ਸਮਮੇਰੀ ਸਭੇ ਸੰਜੋਅ ਹੰਢਾਏ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਦਰਬਾਰਿ ਜਿ ਮੇਰੀ ਪਤਿ ਰਹੀ ਸਿ ਏਹਿ ਵਾਜੇ ਵਜੇ, ਨੇਜੇ ਬੁਲੇ; ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਮਿਹਰ ਜਿ ਮੇਰੇ ਉਪਰਿ ਹੋਈ, ਕਰਮੁ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਸਿ ਏਹੋ ਮੇਰੀ ਜਾਤਿ ਹੋਈ, ਪਤਿ ਹੋਈ; ਹੋਰੁ ਚੜ੍ਹਣਾ ਖੁਆਰੀ ਹੈ” । ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ ਅਤੀ ਤੇਰੇ ਘਰਿ ਹੋਨਿ ਭਾਈ-ਭਤੀਜੇ, ਬੇਟੇ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨਿ ਨੋ ਹਾਂ ਹਾਂ ਵਿਲੀਪਾਤ^੬ ਕਰਦੇ ਹੋਨਿ, ਤੂ ਘਰਿ ਚਲੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਪਰਵਾਰੁ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਮਿਥੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ:-

ਘਰ ਮੰਦਰ ਖੁਸੀ ਨਾਮ ਕੀ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਪਰਵਾਰੁ ॥

ਹੁਕਮੁ ਜੋਈ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ਹੋਰੁ ਆਖਣੁ ਬਹੁਤੁ ਅਪਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਪੂਛਿ ਨ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥੪॥

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਸਉਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥

ਜਿਤੁ ਸੁਤੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲੈ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਿ ਮੈਂ ਜਪਿਆ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇਆ, ਸਿ ਏਹੁ ਮੇਰੇ ਘਰੁ ਹੁਏ; ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਮਿਹਰ ਨਜਰਿ ਮੇਰੇ ਉਪਰਿ ਹੋਈ ਸੁ ਏਹੀ ਮੇਰਾ ਪਰਵਾਰੁ ਹੋਆ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਗਲਿ ਸਾਈਂ ਜਿ ਉਸੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੈ, ਆਖਣ ਦਾ ਓਤਕੁ ਨਾਹੀਂ । ਓਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸਿ ਕਿਸੇ ਹੀ ਨੋ ਪੁਛਿ ਕਰਿ ਬੀਚਾਰੁ ਨਾਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਜਿਸ ਨੋ ਫੜਿ ਨਿਵਾਜੈ ਤਿਸੇ ਨੋ ਓਹੁ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ । ਹੋਰੁ ਜਿਸੁ ਵਿਕਾਰਿ ਖੁਸੀਆਂ ਕੀਚਦੀਆਂ^੭ ਹੋਨਿ ਸਿ ਸਭਿ ਵਿਕਾਰਿ ਹੋਨਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਂਵ ਥੀ” । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਅਰੁ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਜਿ ਆਏ ਹਥ ਸਿ ਤਸਾਫੈ ਪਾਸਿ ਹੀ ਆਏ ਹਥਿ, ਆਗਿਆ ਮੰਨਿ ਲੈਣੀ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕ^੮ :

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ^੯ ਭਾਈ ਬੰਧਪ^{੧੦} ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਮੇਰਾ ॥

^੧ਲੋਹੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ।

^੨ਸੋਨੇ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ।

^੩ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਛੱਬਾ ।

^੪ਟਿਕ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬਰਫੀ ।

^੫ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਪਟਾ ।

^੬ਹਾਥਕਾਰ ਤੇ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ ।

^੭ਸੋਈ, ਉਹੋ ।

^੮ਕਰੀਦੀਆਂ ।

^੯ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^{੧੦}ਪੁਤ੍ਰ ।

^{੧੧}ਬੰਧੂ; ਸਹੋਦਰ ।

ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਕੋਈ ਲਾਏ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਜਿਸੁ ਕੇਰਾ^੧ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੪੩ ॥

(ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿਲਵੰਡੀ ਵਿਚ

ਗੋਸਟ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ)

ਤਬ ਬਾਹਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਰੁ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਘਰਿ ਆਇਆ, ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ।
ਜਿਤਨੇ ਕੁਟੰਬ ਕੇ ਲੋਕ ਬੇ ਏਤਨੇ ਹੀ ਸਭਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਮਿਲਦੈ ਆਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਉਨਹੁ ਸਗਲ
ਪਰਵਾਰ ਆਇ ਬੋਨਤੀ ਕਰੀ ਅਰੁ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਤੇ ਕਹਾਇਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਿਤਨਿਆਂ ਹੀ ਬਰਸਾਂ ਪਿਛੇ
ਜਨਮ-ਧਰਤੀ ਆਇਆ ਹੈ; ਜਨਮ-ਧਰਤੀ ਭੀ ਏਕੁ ਤੀਰਥੁ ਹੈ ਅਰੁ ਕੁਲਿ ਕਾ ਜਿ ਵੰਸੁ ਹੈ ਸੁ ਭੀ ਏਹੁ ਤੀਰਥੁ
ਹੈ। ਅਰੁ ਪੰਚ ਜਿ ਹੈਨਿ ਨਗਰ ਕੇ ਸੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ਜੀ। ਤੂ ਆਪਿ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਹਮ
ਕਿਆ ਕਹਹ। ਪਣੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪਰਵਾਰੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਹੈ। ਜਿਸੁ ਵੰਸ ਮਹਿ ਤੁਮ ਕੰਉ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਜਨਮੁ ਦੀਆ ਹੈ,
ਏ ਪੰਚ ਲੋਕ ਨਗਰ ਕੇ ਸਭੇ ਆਏ ਹਨ ਅਰੁ ਸਭੇ ਹੀ ਵੇਨਤੀ ਕਰਤੇ ਹਨ ਜਿ ਤੂੰ ਬਰਸ ਪਿਛੇ ਆਇਆ
ਹੈ ਜੀ, ਤੂ ਕਿਛੁ ਮੁਖਿ ਪਾਇ ਖਾਹਿ ਜਿ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਕਾ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ ਅਰੁ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ
ਭਤੀਜਿਆਂ ਪਰਵਾਰ ਕਾ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਇ, ਏ ਨਗਰ ਕੇ ਪੰਚ ਹੈਨਿ ਤਿਨਕਾ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਇ, ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਖਾਹਿ ਜਿ ਅਸਾਡਾ
ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਮੁਖਿ ਪਾਇ ਅਰੁ
ਕਿਛੁ ਤੂੰ ਮੁਖਹੁ ਭੀ ਬੋਲਿ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਮੁਹ ਦੇ ਛੁਖੇ ਸੇ, ਤੇਰੇ ਮੁਖੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣਹਿ ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਮੁਖਹੁ ਬੋਲਹਿ।
ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਰਸੁ ਕਸੁ ਖਾਹਿ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵਹਿ, ਬਰਾ! ਤੂੰ ਆਖਹਿ ਜਿ ਪਰਸਾਦੁ ਕਰਹਿ, ਤੂੰ ਕਿਛੁ
ਆਪਣਿਅਹੁ ਮੁਖਹੁ ਆਖੁ ਜਿ ਦੁਧੁ ਨੋ ਖਾਣੈ ਨੋ ਲੈ ਆਵਹਿ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ
ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਲਬੁ^੧ ਕੁਤਾ ਕੂਤੁ^੨ ਚੁਹਤਾ^੩ ਠਗਿ ਖਾਧਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥

ਪਰ ਨਿੰਦਾ^੪ ਪਰਮਲੁ^੫ ਮੁਖਿ ਸੁਧੀ ਅਗਨਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੈਡਾਲੁ ॥

ਰਸ ਕਸ ਆਪੁ ਸਲਾਹਣਾ ਏ ਕਰਮ ਮੇਰੇ ਕਰਤਾਰ ॥ ੧ ॥

ਬਾਬਾ ! ਬੋਲੀਐ ਪਤਿ ਹੋਇ ॥

ਉਤਮ ਸੇ ਦਰਿ ਉਤਮ ਕਹੀਅਹਿ ਨੀਚ ਕਰਮ ਬਹਿ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ, ਜੀ ! ਏਸੁ ਮਨ ਮਹਿ ਜਿ ਲਬੁ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਕੁਤਾ ਹੈ,
ਜਿ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤ ਸੁਆਦਾਂ ਮਾਇਆ ਕਿਆ ਨੋ ਭਉਂਕਦਾ ਹੈ। ਜਿ ਏਹੋ ਲਬੁ ਹੀ ਏਸੁ ਮਨ ਮਹਿ ਕੁਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਬਾਬਾ
ਜੀ ! ਕੂਤੁ ਜਿ ਏਹੁ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਕੂਤੁ ਚੁਹਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਬ ਕਰਿ ਕਰਿ ਏਹੁ ਕੂਤੁ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
ਅਰੁ ਕੂਤੁ ਬੋਲਿ ਕਰਿ ਅਗਲੇ ਨੋ ਠਗਦਾ ਹੈ, ਠਗਿ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਪਰਾਇਆ ਹਕੁ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਮੁਰਦਾਰੁ

^੧ਜਿਸ ਦਾ।

^੨ਲੋਭ, ਲਾਲਚ।

^੩ਬੂਠ।

^੪ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ।

^੫ਪਰਾਈ ਸੋਲ।

ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਪਰਾਈ ਜਿ ਨਿੰਦਿਆ ਏਹੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਏਤ੍ਰਾ ਏਹੁ ਪਰਾ ਜਲੀਮਾਨਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਿਆ ਤੇ ਅਗਨਿ ਹੋਰੁ ਕਾਈ ਨਾਹੀ। ਏਹੁ ਜਿ ਜਲਦਾ ਹੈ ਜਿ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਲਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿ ਹੈ ਜਿ ਚੰਡਾਲੁ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਏਸ ਦੀ ਬਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਏਸ ਨੋ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲਭਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧੁ ਹੀ ਵਿਚਿ ਏਹੁ ਅਨੇ ਪਹਰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਚੰਡਾਲ ਰੂਪ ਮਾਰਣਹਾਰਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਰਸ ਕਸ ਖਾਇ ਖਾਇ ਏਹੁ ਆਪੈ ਹੀ ਨੋ ਸਾਲਾਹਦਾ ਹੈ ਜਿ ਹਉ ਭਲਾ ਹਾਂ। ਜਿ ਏਹਿ ਭਲੇ ਹਉ ਪਰਸਾਦਿ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਭਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪੈਨਦਾ ਹਾਂ, ਜਿ ਹਉ ਭਲਾ ਹਾਂ। ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਪ ਹੀ ਨੋ ਸਾਲਾਹਦਾ ਹੈ, ਏਹਿ ਕਰਮ ਮਾਨੁਖਿ ਦੇ ਹੋਨਿ। ਤਿਸਨੋ ਨਾਹੀ ਸਾਲਾਹਦਾ ਜਿ ਏਸ ਨੋ ਸਭਿ ਰਸ ਭੋਗ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ਹੈ। ਖਾਇ ਖਾਇ ਪੈਨਿ ਪੈਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਦੀਆ ਅਰੁ ਆਪੈ ਹੀ ਨੋ ਸਾਲਾਹਦਾ ਹੈ। ਜਿ ਆਪਿ ਨੋ ਸਾਲਾਹਿਆ ਏਹੁ ਨਰਕਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਜੇ ਏਸੁ ਕੰਦੁ ਖਾਣ ਹੀ ਕੰਦੁ ਨ ਮਿਲਈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਖਾਧੇ ਦਾ ਗਰਬੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਈ। ਏਹਾ ਏਹੁ ਜੀਉ ਹੈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਖਾਇ ਕਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੰਦੁ ਸਾਲਾਹੇ ਜਿ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਤੂੰ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜਿ ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਨੋ ਤੂੰ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ਹੈ'। ਤੇਰੈ ਪਰਸਾਦਿ ਮੈਨੋ ਏਹਿ ਵਸਤੁ ਪਹੁਚਦੀਆਂ ਹੋਨਿ ਜਿ ਤੂੰ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ'। ਜਿ ਏਵ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਤਿਸਦਾ ਖਾਧਾ ਪੈਧਾ ਸਭੁ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ। ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ ਖਾਇ ਕਰਿ, ਪਹਰਿ ਕਰਿ ਤੇ ਭਲੇ ਹੈ'। ਅਰੁ ਜਿਨੀ ਖਾਇ ਖਾਇ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਸਾਲਾਹਿਆ ਹੈ ਸੇ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵ, ਤਿਨ ਕਾ ਧ੍ਰਿਗੁ ਖਾਧਾ ਧ੍ਰਿਗੁ ਪੈਧਾ। ਅਰੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਬਚਾ ਤੁ ਬੋਲਿ ਬੋਲੀਐ ਸੋਈ ਕਿਨਾ ਜਿਤੁ ਬੋਲੀਐ ਏਸਦੀ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ ਰਹੀ। ਏਹੁ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰ ਕੈ ਬਿਖੇ ਉਤਮ ਹੈ ਜਿ ਸੁਕਰਮੀ ਉਤਮ ਹੈ'। ਅਰੁ ਜਿ ਨੀਚ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਨੀਚ ਹੈਂ, ਜਿ ਏਹਾਂ ਉਚ ਕਰਮ ਕਰਹਿਗੇ ਜਿ ਉਹਾਂ ਉਚੇ ਹੋਹਿਗੇ। ਜਿ ਏਹਾਂ ਨੀਚ ਕਰਮ ਕਰਹਿਗੇ ਤੇ ਉਹਾਂ ਨੀਚ ਹੋਹਿਗੇ। ਜਿਨਹੁ ਉਚ ਕਰਮ ਕੀਏ ਤੇ ਏਹਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਮੰਨੀਅਹਿਗੇ, ਉਨ ਕੰਦੁ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੈਗੀ। ਅਰੁ ਨੀਚ ਕਰਮ ਜਿਨਹੁ ਕੀਏ ਤੇ ਬੈਠੇ ਦੁਖੀਏ ਰੋਵਹਿਗੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਹੋਰੁ ਬੋਲਿਆ ਕਿਸੁ ਕਾਮਿ ਹੈ, ਪਤਿ ਨਾਹੀ ਰਹੰਦੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ'। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਬਚਾ ਨਾਨਕ ! ਸੈਂਸਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸਿ ਰਸੀ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਵਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਰਸ ਕਸ ਏਹੁ ਛੱਡੇ ਤਾਂ ਜੀਵੇ ਨਾਹੀ'। ਏਹੁ ਜਿ ਜੀਵਦਾ ਹੈ ਸਿ ਏਨੀ ਸੁਆਦੀ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਵਦਾ ਹੈ, ਬਚਾ ! ਏਹੁ ਰਸ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਛੱਡੇ ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ ਰਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ^੧ ਰਸੁ ਪਰਮਲ^੨ ਕੀ ਵਾਸੁ^੩ ॥

ਰਸੁ ਘੋੜੇ ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਰਸੁ ਮਾਸੁ ॥

ਏਤੇ^੪ ਰਸ ਸਰੀਰ ਕੇ ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੁ^੫ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਸੁਣਿਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਰਸ ਸੈਂਸਾਰ ਕੇ ਜਿ ਹੈ'। ਇਕੁ ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ ਹੈ। ਇਕੁ ਰਸੁ ਰੁਪਾ^{੧੦} ਹੈ। ਇਕੁ ਰਸੁ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਇਕੁ ਰਸੁ ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਅਗਰੁ ਕਸਤੂਰੀ ਸਾਖ ਸੋਧਾ ਫੁਲੇਲੁ ਬਾਸਨਾ ਹੈ। ਇਕੁ ਰਸੁ ਘੋੜੇ ਹੈ'। ਇਕੁ ਰਸੁ ਘਰਿ ਮੰਦਰਿ ਸਿਹਜਾ ਹੈ। ਇਕੁ ਰਸੁ ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਸਭੇ ਹੋਨਿ। ਇਕੁ ਰਸੁ ਸਲੂਣਾ ਸਾਗੁ ਸਗਉਤੀ^{੧੧} ਹੈ। ਇਕੁ ਰਸੁ ਭਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਕਪੜੇ ਹੈ'। ਏਤਨੇ ਰਸ ਸਰੀਰੁ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਬ ਖੁਸੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਪਣੁ ਉਹੁ ਘਟੁ^{੧੨} ਕਢਣੁ ਜਿਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਤਨੁ ਮਨੁ ਤਉ ਏਹੁ ਰਸ ਮੰਗੈ

^੧ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

^੨ਇਸ ਪਰ।

^੩ਜਲਾਇਮਾਨ, ਸੜਨਾ।

^੪ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ।

^੫ਇਸਤ੍ਰੀ।

^੬ਸੁਰੰਧੀ।

^੭ਵਾਸਨਾ।

^੮ਇਤਨੇ।

^੯ਕੈ (ਕਿਸ ਦੇ) ਘਟਿ (ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ) ਨਾਮ

ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ਜਦ ਇਤਨੇ ਰਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ।

^{੧੦}ਚਾਂਦੀ।

^{੧੧}ਸਬਜ਼ੀ।

^{੧੨}ਹਿਰਦਾ।

ਖਾਇ ਖੁਸੀ ਹੋਇ; ਪਣੁ ਉਹੁ ਮਨੁ ਕਵਣੁ ਜਿਸ ਕੈ ਘਟਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰੁ ਰਸੁ ਨ ਸੁਹਾਈ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੀ ਕਾ ਨਿਵਾਸੁ ਹੋਇ, ਨਾਮੁ ਹੀ ਆਹਾਰੁ ਕਰੈ, ਹੋਰੁ ਸਾਦ ਸਭਿ ਭੁਲਿ ਜਾਹਿ”। ਬੋਲਹੁ ਜੀ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਸਭਸਿ ਪਰਵਾਰਿ ਨਿਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸੇ ਤੁਮਹੀ ਹੋ ਜਿਸ ਕੇ ਘਟ ਮਾਂਹਿ ਨਾਮਿ ਹੀ ਕਾ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਸੈਂਸਾਰੁ ਸਭੁ ਏਨਾਂ ਰਸਾਂ ਕਉ ਵਿਲੀਪਾਤ¹ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਪਣੁ ਜੀ, ਜਾਂ ਤੂੰ ਭੀ ਕਿਛੁ ਬੋਲਹਿ ਤਾਂ ਅਸਾਡਾ ਮਨੁ ਭੀ ਸੰਤੋਖੀਐ। ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੇਰੇ ਅਸੀਂ ਬੋਲਣੇ ਦੇ ਭੁਖੇ ਹਰ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਜਿਤੁ ਬੋਲਿਐ ਪਤਿ ਪਾਈਐ ਸੋ ਬੋਲਿਆ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਫਿਕਾ ਬੋਲਿ ਵਿਗੁਚਣਾ ਸੁਣਿ ਮੂਰਖ ਮਨ ਅਜਾਣੁ ॥

ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਹਿ ਸੇ ਭਲੇ ਅਵਰਿ ਕਿ ਕਹਹਿ² ਕਹਾਣੁ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਤੁਸੀਂ ਜਿ ਕਹਦੇ ਹਰੁ³ ਜਿ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਬੋਲਿ, ਹਉ ਜੋਈ ਬੋਲੀ ਕਿ ਨਾ ਜਿਤੁ ਬੋਲਿਐ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਿਉਂ ਪਤਿ⁴ ਰਹੈ, ਸੋ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਪਰਵਾਣੁ ਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਾਧਿ ਬੋਲੀਐ, ਉਹੀ ਬੋਲਣਾ ਮੀਠਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣੇ ਤੇ ਜਿ ਹੋਰੁ ਬੋਲਣਾ ਹੋ ਜਿ ਸਭੁ ਫਿਕਾ ਹੈ। ਇਸੁ ਫਿਕੇ ਬੋਲਣੇ ਕਉ ਏਹੁ ਪਕੜੀਐਗਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ! ਏਹੁ ਮਨੁਖੁ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇ ਹੋਰੁ ਏਤੁ ਮੁਖਿ⁵ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਸੁ ਖਰਾ ਦੁਖ ਪਾਏਗਾ, ਬਹੁਤੁ ਵਿਗੁਚੇਗਾ, ਹੋਰੁ ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ⁶ ਬਹੁਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ! ਜਿਸਨੇ ਬਖਸੇ ਸੋਈ ਭਲਾ, ਜਿਸਕਾ ਬੋਲਿਆ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਭਲਾ, ਹੋਰ ਆਪਨੋ ਕਹਣੁ ਕਹਾਵਣੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਸੋਈ ਕਹਣੁ ਕਹਾਵਣੁ ਜਿਤੁ ਸੋਭਾ ਹੋਇ”। ਬੋਲਹੁ ਪੰਚਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ।

ਤਬ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ! ਅਸਾਡਾ ਧਨੁ ਏਹੋ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਜਿ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨਿਮਤਿ ਬੋਲਣਾ। ਜਿਤੁ ਉਪਾਇਆ ਧਨੁ ਜੁਤਿ ਆਵੈ ਸੋਈ ਉਪਾਉ ਬੋਲਣਾ। ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨ ਬੋਲੈ। ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਦਿਖਾ ਅਸਾਡੀ ਕਵਣੁ ਗਤਿ ਹੋਵੇਗੀ? ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ ਤਿਸੇ ਦੀ ਪਤਿ ਮੰਨੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਪਲੈ ਧਨੁ ਹੈ, ਸੋਈ ਸਿਆਣਾ ਆਖੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਪਲੈ ਧਨੁ ਆਖੀਦਾ ਹੈ। ਸੋਈ ਭਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਪਲੈ ਲਫਮੀ ਹੈ। ਜਿ ਬਚਾ! ਬਿਨਾਂ ਸੈਂਸਾਰ ਕੀ ਧਵਰਤਿ⁷ ਕੀਨੀ ਬਿਨਾਂ ਧਨੁ ਜੁਤਦਾ ਨਾਹੀ। ਸੈਂਸਾਰ ਕੀ ਧਵਰਤਿ ਜਾਂ ਕੂਤੁ ਸਚੁ ਬੋਲਿ ਕਰ ਚਲਾਈਐ ਤਾਂ ਧਨੁ ਜੁਤੈ। ਜਾਂ ਕਿਰਤਿ ਨ ਚਲੈ, ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ! ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਆ ਕਰਹਿ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਤਿਨਿ ਮਤਿ⁸ ਤਿਨ ਪਤਿ⁹ ਤਿਨ ਧਨੁ ਪਲੈ ਜਿਨ ਹਿਰਦੈ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥

ਤਿਨਕਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ¹⁰ ਅਵਰ ਸੁਆਲਿਉ ਕਾਇ¹¹ ॥

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਬਾਹਰੇ ਰਾਚਹਿ ਦਾਨਿ ਨ ਨਾਇ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਦਾ ਹੈਂ ਜਿ ਸੈਂਸਾਰ ਮਾਂਹਿ ਸੋਈ ਸੇਸਰ, ਸੋਈ ਭਲੇ ਜਿਨ ਕਉ ਪਲੈ ਧਨੁ, ਸੋਈ ਪਤਿਵੰਤੇ, ਸੋਈ ਧਨਵੰਤੇ, ਸੋਈ ਸੁਖਾਲੇ ਜਿਨ ਕੇ ਪਲੈ ਧਨੁ; ਪਣੁ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਓਹੋ ਧਨਵੰਤੇ ਭਲੇ ਨਾਹੀ, ਭਲੇ ਸੋਈ ਹੈ ਜਿਨ ਕੈ ਨਾਮੁ-ਧਨੁ ਹੈ, ਉਨ ਹੀ ਕੀ ਪਤਿ ਪਰਵਾਣੁ। ਉਹੀ ਪਤਿਵੰਤਿ, ਉਹੀ ਧਨਵੰਤੇ, ਉਹੀ ਸੁਖਤੁ, ਉਹੀ ਸਿਆਣੇ, ਉਹੀ ਰਾਜੇ, ਉਹੀ ਪਰਜੇ, ਉਹੀ ਸੁਖੀਏ ਜਿਨ ਕੈ ਨਾਮੁ ਧਨੁ। ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਸਮਾਇ ਰਹੈ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਕਿਆ ਸੋਭਾ ਗਣੀਐ¹²। ਉਨ ਕੈ ਸਮਾਨਿ ਹੋਰੁ

¹ਵਿਰਲਾਪ।

²ਹਾਂ।

³ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹੋਰ ਕਿ ਕਹਣ...’

⁴ਹੈ।

⁵ਇਜ਼ਤ।

⁶ਇਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ।

⁷ਧਾਵਨਾ, ਦੌੜ।

⁸ਅਕਲ।

⁹ਇਜ਼ਤ।

¹⁰ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਾਲਾਹਣਾ’।

¹¹ਅਵਰ (ਹੋਰ) ਕਾਇ (ਕੋਣ) ਸੁਆਲਿਓ (ਸੋਹਣੇ ਅਥਵਾ ਸਾਲਾਹਣ ਜੋਗ) ਹਨ।

¹²ਗਿਣੀਏ।

ਭਲਾ ਕੌਈ ਨਾਹੀ; ਜਿ ਭਲੇ ਹੋਂ ਜਿ ਉਹੀ ਹੋਂ ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਬਸਤਾ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸੇਈ ਰਚਤੇ ਹੈਂ ਜਿਨ ਕਉ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਨਜਰਿ ਹੈ, ਅਰੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਜਰਿ ਨਾਹੀ ਤੇ ਨ ਨਾਮ ਹੀ ਰਚਤੇ ਹੈਂ; ਨ ਦਾਨਿ ਹੀ ਰਚਤੇ ਹੈਂ; ਨਾ ਇਸਨਾਨਿ ਹੀ ਰਚਤੇ ਹੈਂ । ਨਾਮਿ ਦਾਨਿ ਇਸਨਾਨਿ ਸੇਈ ਰਚਤੇ ਹੈਂ ਜਿਨ ਕਉ ਮਿਹਰ ਨਜਰਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜਿਸ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵਣਾ ਹੈ ਸੇਈ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਲੇਤਾ ਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਜੀ ਰਾਮੁ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਤਬ ਸਭਨਹੁ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ, “ਪੰਨੁ ਨਾਨਕੁ ! ਪੰਨੁ ਨਾਨਕੁ !”

ਸਲੋਕੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜਿਨ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਸੇ ਪਾਵਹਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ॥

ਹਰਿ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਪਾਈਐ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ । ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੪੪ ॥

(ਸ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਾਤਾ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਕੀ, ਜਦਿ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਫਿਰਿ ਆਇਆ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੈ ਘਰਿ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਨ ਕਿਛੁ ਖਾਇ, ਨ ਪੀਐ, ਨ ਸੋਢੇ, ਨ ਕਿਸੀ ਸਿਉ ਬੈਲੈ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਕਹਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਤੂੰ ਨ ਕਿਛੁ ਖਾਹਿ, ਨ ਪੀਅਹਿ, ਨ ਬੋਲਹਿ, ਨ ਹਸਹਿ, ਨ ਕਿਸੀ ਸਾਥਿ ਬੋਲਹਿ ਨ ਬਕਹਿ । ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ ! ਤੁਹਨੋਂ ਕਿਆ ਵੇਦਨ ਹੈ ? ਜਿ ਕਾਈ ਵੇਦਨ ਹੈ ਸਿ ਤੂੰ ਮੈਨੋਂ ਸੁਣਾਇ । ਮੇਰਾ ਨਾਨਕੁ ! ਹਉ ਤੈਰੀ ਮਾਤਾ ਹਾਂ । ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਵੇਦਨ ਮੈਥੇ ਆਖੁ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਮਾਰੂ ਰਾਗ^੧ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿ ਉਠਾ ਜਿ:—

ਜੇ ਮੈ ਬੇਦਨ ਸਾ ਕਿਸੁ ਆਖਾ ਮਾਈ ॥

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਇਕੁ ਛਿਨੁ ਰਹਿਆ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਿ ਕਾਈ ਵੇਦਨ ਹੈ, ਮੈਨੋਂ ਐਸਾ ਕੌਈ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਮੈਂ ਕਹਉ, ਸੁ ਐਸਾ ਕੌਈ ਨਾਹੀ । ਉਹੁ ਮੇਰੀ ਬੇਦਨ ਹਰਿ ਹੀ ਜਾਣਤਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਬਿਨਾ ਹਉ ਇਕੁ ਘੜੀ, ਚਸਾ, ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਭਰਿ ਰਹਿ ਨਾਹੀ ਸਕਦਾ । ਮੇਰੀ ਬੇਦਨ ਉਹੀ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਜਾਣਤਾ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੌਈ ਨਾਹੀ ਜਾਨਣਹਾਰਾ । ਬੇਦਨ ਮਾਣਸ^੨ ਪਾਸਿ ਕਹੀਐ ਜੇ ਮਾਣਸ ਕੈ ਕਿਛੁ ਹਥਿ ਹੋਇ, ਕਾਈ ਵਸਤੁ ਮਾਣਸ ਗੋਚਰੀ ਗਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਣੁ-ਮਾਣਸ ਅਗੈ ਗਲਿ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ । ਓਸਦਾ ਉਹਿ ਕਿਛੁ ਜਤਨੁ ਕਰਨਿ । ਜਾਂ ਗਲ

^੧ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

^੨ਤਕਲੀਫ਼, ਕਸ਼ਟ ।

^੩ਰਾਗ ਮਾਰੂ

ਮਹਲਾ ੧-੫ ।

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ—“ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਨ ਰਹੈ ਕੈਸੇ ਰਾਖਾ ਮਾਈ ।”

^੫ਮਨੁਖ ।

ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਵਸਿ ਹੋਇ ਤਾਂ ਮਾਣੂ ਕਿ ਕਰਨਿ । ਮੇਰੀ ਵੇਦਨ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬੁ ਗੋਚਰੀ ਹੈ, ਮਨੁਖ ਗਚਰ। ਨਾਹੀਂ । ਹਰਿ ਕੀ ਬਾਤ ਸੋ ਹਰਿ ਹੀ ਜਾਣੈ, ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣੈ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਏਵ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੇਰੀ ਵੇਦਨ” । ਤਬ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਰਾ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਜੇ ਤੂੰ ਅਸਾਂ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਸੀ ਆਪਣੇ ਸਾਬੀ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਸਾਥਿ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਿ ਜੀ !” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ :-

ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਗਰਬ ਗਹੇਲੀ¹ ॥

ਸੁਣਿ ਸਹ ਕੀ ਇਕ ਬਾਤ ਸੁਹੇਲੀ² ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਉਹੁ ਮਿ ਮੇਰੇ ਸਖੇ ਸਹੇਲੇ ਹੈਨਿ ਉਨਾਂ ਨੋ ਨਿਤ ਕਹੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿ ਭਾਈ ਰੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਿਆ ਤੁਮਿ ਗਰਬੁ ਮਤੁ ਕਰਹੁ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਮਾਨੇ ਹੋਇ ਕਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੀ ਕੀ ਜਿ ਕਥਾ ਹੈ ਜਿ ਭਲੀ ਚੰਗੀ ਖਰੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਹੈ, ਤੁਸੀ ਵਾਦੁ, ਖੁਦੀ, ਅਭਿਮਾਨੁ ਛਡਿ ਕਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ । ਨਿਰਦੋਖੁ ਹੋਇ ਕਰਿ । ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਨੀ ਹੋਇ ਨ ਰਹਹੁ । ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ । ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਏਹੁ ਹਉ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਬੀਆਂ ਨੋ ਕਹੰਦਾ ਹੋਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ, ਸਾਹਿਬੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ । ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ” । ਤਬ ਫਿਰਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਏਹੁ ਅਸਾਥੇ ਵਸਤੁ ਨਾਹੀਂ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਉ ਸਾਥਿ ਮੰਗਦੇ ਹੈਨਿ, ਓਤਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਭਾਈ ਹੁਣਿ ਐਚਰੁ ਤੀਰੁ ਆਖੀਐ । ਨਾਉਂ ਸਿਮਰੀਐ; ਬਚਾ ! ਪਣੁ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨ ਦਾ ਸਹਜੁ ਹੋਇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਨਾਮੁ ਭੀ ਸਿਮਰੀਐ, ਅਰੁ ਕਦੇ ਸੰਵੀਐ, ਕਦੇ ਬਹੀਐ, ਕਦੇ ਤੁਰੀਐ-ਫਿਰੀਐ । ਕਦੇ ਕਦੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਭੀ ਸਿਮਰੀਐ; ਪਣੁ ਬਚਾ ! ਸਭਿਆਰਿ ਅਤਿਪਤਿ ਨੋ ਛਤੀਏ ਨਾਹੀਂ, ਦੁਖ ਪਾਵਦਾ ਹੈ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਹਉ ਵੋਹਗਣਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ³ ॥ ਗਇਆ ਸੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਕੋਈ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਸਾਥਿ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮਿਹਰ ਹੋਇ ਸਿ ਭਾਵੈ ਸਿ ਕਰਿਓ : ਭਾਵੈ ਸਵਉ, ਭਾਵੈ ਬਹਉ, ਭਾਵੈ ਖੇਡਉ, ਭਾਵੈ ਹਸਉ । ਉਹੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ ਉਸ ਕਾ । ਪਣੁ ਮਾਤਾ ! ਹਉ ਗਰੀਬੁ ਉਸੁ ਕਉ ਕਿਆ ਜਾਣਾ, ਸਮਾਲੀ⁴ ਮੇਰਾ ਵਿਚੁ ਕਿਹੁ ਨਾਹੀ । ਕਉਣੁ ਹਉ ਜਿ ਏਵ ਗੁਮਾਨੁ ਕਰੀਂ । ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਕਿਆ ਜਿ ਉਸ ਨੋ ਵਿਸਾਰਿ ਕਰਿ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਥਿ ਮੁਹੁ ਜੋੜੀਂ । ਮੈਂ ਅਗੈ ਹੋ ਭਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ । ਅਤੇ ਜੇ ਵਿਸਾਰੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਕਿਥਹੁ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਈਂ । ਤਬ ਕਿਥਹੁ ਭਰਮੁ ਮਿਲਣੇ ਦੇ । ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਏਸ ਦਾ ਓਤਰੁ ਏਹੁ ਹੈ ਜਿਚਰੁ ਏਹੁ ਜੀਵਦਾ ਹੈ ਤਿਚਰੁ ਪਇਆ ਸਿਮਰਉ । ਜਾ ਸਿਮਰਦੇ ਸਿਮਰਦੇ ਏਸ ਦਾ ਜੀਉ ਨਿਕਲਿ ਜਾਇ ਤਾਂ ਹੀ ਏਸ ਦਾ ਓਤਰੁ ਮੁਕੇ ਭਗਤਿ ਦਾ, ਏਸ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈ । ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਸਿਮਰਣੁ ਕਰੇ ਨਾਹੀ, ਆਰਜਾ ਮੁਕਿ ਜਾਇ ਤਾਂ ਏਹੁ ਪਛੋਤਾਵਾ ਏਸਨੋ ਕਦੇ ਨ ਲਹੈ । ਏਸਨੋ ਗੁਣੁ ਏਹੋ ਹੈ ਜਿ ਜਿਚਰੁ ਏਹੁ ਰਹੈ ਤਿਚਰੁ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹੈ । ਜੇ ਏਕ ਘੜੀ ਏਸ ਦੀ ਆਰਜਾ ਵਿਚਹੁ ਬਿਨੁ ਸਿਮਰੇ ਜਾਇ, ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਤਾਂ ਰਾਸਿ ਵਿਚਹੁ ਪੁੰਜੀ ਤੁਟੈ । ਮੇਰੇ ਬੁਝੈ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਛਡੀ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦੀ” । ਬੋਲਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ ।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਤੂੰ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਏਤਨੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਪੁਤ ! ਜਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਮੇਰੀ ਏਤਨੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

¹ਗਰਬ (ਹੰਕਾਰ) ਵਿਚ ਗਹੇਲੀ (ਗਹੀ, ਗੂਸੀ, ਜਾਂ ਫਸੀ ਹੋਈ) ।
‘ਖਰੀ ਰੰਝਾਣੀ ।’

²ਸਿਮਰਾਂ, ਯਾਦ ਕਰਾਂ ।

³ਸੁਖਾਲੀ ।

⁴ਸਹੀ ਖਾਣ-

ਤੂੰ ਦਾਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਰਿ ਮੇਰਾ ॥ ਖਿਦਮਤਿ ਕਰੀ ਜਨੁ ਬੰਦਾ ਤੇਰਾ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਉਹੁ ਜਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸਿਰਿ ਉਪਰਿ, ਸਿ ਖਰਾ ਦਾਨਾ-ਦਨਾਉ^੧ ਹੈ। ਚਤੁਰੁ ਬੀਨਾ^੨ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। ਸਾਹ ਸਾਹ ਦੀ ਬਿਧਿ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਦਾਨੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਹਉ ਸੇਵਾ ਕਰਤਾ ਹਉ। ਉਹੁ ਮਨ ਕੀ ਸਭੁ ਜਾਣਤਾ ਹੈ। ਜਿਸੁ ਕਾ ਹਉ ਬੰਦਾ ਬਰਦਾ^੩—ਗੁਲਾਮੁ ਹਾਂ, ਉਸ ਕੀ ਮੈਂ ਕਿਜਮਤਿ ਲਾਗਾ ਹਉ। ਉਹੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ਕਰੈਗਾ; ਹਮਾਰੈ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰੈਗਾ”। ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ਨਾਨਕਾ ! ਜਾਂ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਬੰਦਾ ਹੈਂ ਅਗੈ ਭੀ ਅਰੁ ਹੁਣਿ ਭੀ, ਅਠੇ ਪਹਰ ਉਸ ਕੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚਿ ਰਹੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਏਤਨਾ ਅੰਦੇਸਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿਆ ਜਿ:—

ਪ੍ਰਣਵਤੁ^੪ ਨਾਨਕੁ ਅੰਦੇਸਾ^੫ ਏਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨੁ ਕੈਮੇ ਰਵਉ^੬ ਸਨੇਹੀ^੭ ॥੪॥੫॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮੇਰੈ ਮਨ ਏਹੀ ਅੰਦੇਸਾ ਹੈ ਜਿ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਮੁਖ ਕਉ ਹਸੂਰਿ ਸੇਵਾ ਕਰਾਏ, ਏਹੁ ਜਿ ਦਰਸਨੁ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸਿ ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਅਰੁ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ, ਉਹਾਂ ਸਿਫਤਿ ਕਰੰਉ। ਉਹੁ ਤਾਂ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦੇਖਤਾ—ਸੁਨਤਾ ਹੈ ਹਸੂਰਿ, ਪਣੁ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਏਹੁ ਭੀ ਪੜਦਾ ਉਤਰੈ। ਜੇ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਜਸੁ ਗਾਵੰਉ”। ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਸੀਰਬਾਦ ਦੀਆ ਜਿ, “ਬਚਾ ! ਜੇ ਕਿਛੁ ਤੇਰੈ ਜੀ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸਾਈ ਬਾਤ ਕਰੈਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਾ। ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ^੮ ॥

ਜਾਂ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਮਿਲਉ ਤਬ ਮਨਿ ਆਨਦੁ ਹੋਇ ॥

ਜੈਸਾ ਤੂ ਤੈਸਾ ਤੂਹੈ ਤੁਮ ਸਰਿ^੯ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਪਿਆਸਿ ਮਨਿ ਕਥ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਖਉ ਸੋਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੪੫ ॥

^੧ਦਾਨਿਆਂ (ਅਕਲਮੰਦਾਂ) ਵਿਚ ਦਾਨਾ।

^੨ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ।

^੩ਗੁਲਾਮ,

ਸੇਵਾਦਾਰ।

^੪ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਭਣਤਿ’ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਅਥਵਾ ਭਣਤਿ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ—‘ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ’।

^੫ਫਿਕਰ।

^੬ਭੋਗਾਂ, ਰਸ ਲਵਾਂ।

^੭ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ।

^੮ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਰਚਿਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ।

^੯ਤੁਹਾਡੇ ਜੇਹਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਏਕ ਦਿਨਿ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ^੧ ਕੀ ਐਸੀ ਆਗਿਆ ਭਈ ਜਿ, “ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਕਉ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ ਲੇ ਆਵਹੁ; ਨਾਨਕ ਕੇ ਦੇਖਣੇ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਉਪਜੀ ਹੈ; ਨਾਨਕ ਮੇਰਾ ਵਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ; ਏਕ ਬਾਰ ਮੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਉਹੁ ਏਖਿ ਜਾਵੈ”। ਤਬ ਪ੍ਰਭੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਅੰਬਰੀਕੁ, ਨਾਰਦ, ਭਭੀਖਨੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਕਉ ਆਗਿਆ ਭਈ ਜਿ “ਤੁਮ ਸਮਸਤ ਭਗਤ ਮੇਰੇ ਜਿ ਹਉ^੨ ਸੁ ਤੁਮ ਜਾਹੁ, ਜਾਇ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਬੁਲਾਇ ਲੈ ਆਵਹੁ; ਦੇਖਾਂ ਮੈਂ ਏਕ ਬਾਰ ਉਸ ਕਉ, ਪੂਰੇ ਜਿ ਮੇਰੀ ਕਿਆ ਸਿਫਤਿ ਭਗਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਗਰਿ ਤਲਵੰਡਾ ਕੇ ਵਿਖੇ ਏਕ ਬਾਹਰਿ ਨਦੀ ਬੀ, ਤਿਸੁ ਕੈ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਬਾ, ਅਰੁ ਸਭਨਹੁ ਭਗਤਹੁ ਆਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਠਿ ਕਰਿ ਨਾਂਦਾ ਭਇਆ ਅਰੁ ਲਾਗਾ ਕਹਣੇ, “ਆਵਹੁ ਜੀ! ਆਈਐ ਜੀ, ਦਇਆਲ ਜੀ, ਹਉ ਵਾਰਿਆ ਜੀ, ਤੁਮਾਰੇ ਦਰਸਨ ਉਪਰਹੁ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਨਾਥ ਕਉ ਤੁਮਹੁ ਸਨਾਥ ਕੀਆ”। ਤਬ ਭਗਤਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਤੁਮ ਕਉ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਜੀ, ਤੁਮ ਚਲਹੁ, ਦਰਸਨੁ ਕਰਹੁ”। ਤਬ ਇਤਨੇ ਕਹਣੇ ਸਾਥਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਠਿ ਕਰਿ ਭਗਤਾਂ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਉਪਰਿ ਗਿਰਿ ਪੜਿਆ ਅਰੁ ਕਹਣੇ ਲਾਗਾ ਜਿ, “ਹਮਾਰਾ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਤੁਮ ਹੀ ਹਉ ਜੀ! ਧੰਨਿ ਹੈ ਮੇਰੇ ਭਾਗ, ਲੇ ਚਲੀਐ ਜੀ!” ਤਬ ਸਗਲੇ ਭਗਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਸਚਖੰਡਿ ਲੇ ਆਏ। ਤਬ ਆਗੈ ਸਚ ਕਾ ਦਰਬਾਰੁ ਹੀ ਅਰੁ ਸਚ ਕਾ ਤਖਤੁ ਹੀ, ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਹੀ ਅਰੁ ਸਚੇ ਜਿ ਭਗਤ ਹਹਿ ਉਮਰਾਉ, ਸੇ ਹਬੀ ਜੋਤੀ ਆਗੈ ਠਾਂਢੇ ਹੈ, ਅਰੁ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਚੇ ਤਖਤਿ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਤਿਸਿ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸਚਾ ਹੀ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਅਰੁ ਉਸਿ ਸਚੀ ਮੂਰਤਿ ਕਉ ਜੁ ਦੇਖਣਹਾਰੇ ਹੈ ਸੁ ਦੇਖਣ ਸਾਥਿ ਸਚੀ ਮੂਰਤਿ ਹੋਇ ਜਾਤੇ ਹੈ, ਅਰੁ ਉਸਿ ਸਚੇ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਲਿਖਣੇ ਕਉ ਨ ਇਤਨੀ ਕਹੀਂ ਕਲਮ ਹੀ ਹੈ, ਨ ਦਵਾਤ ਹੈ ਅਰੁ ਨ ਏਤਨਾ ਕਹੀਂ ਕਾਗਦੁ ਹੀ ਹੈ, ਅਰੁ ਨ ਏਤਨੀ ਕਹੀਂ ਸਿਆਹੀ ਹੈ, ਅਰੁ ਨ ਏਤਨੀ ਕਿਸੀ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਹੈ ਜਿ ਲਿਖਿ ਸਕੈ, ਐਪਰ ਏਕ ਚਰਨ ਕੇ ਅੰਗੁਸਥ ਕੇ ਨਖ ਕੀ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਹਤੇ ਹੈ ਜੇ ਕਈ ਅਸੰਖ ਸੂਰਜ ਅਰੁ ਕਈ ਅਸੰਖ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਅਰੁ ਕਈ ਅਸੰਖ ਅਜਨੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਕਾ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਏਕ ਚਰਾਗੁ^੩ ਕੀਜੀਐ ਅਰੁ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾ ਜਿ ਉਜਿਆਲਾ ਹੋਇ ਤੈਸੀ ਉਸਿ ਨਖਿ^੪ ਕੀ ਕ੍ਰਾਂਤਿ^੫ ਉਨ ਤੇ ਉਤਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇਖੀ, ਤਬ ਦੇਖਣੇ ਸਾਥਿ ਮਸਤੁ ਹੋਇ ਗਇਆ, ਤਬ ਬੋਲਿ ਉਠਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹ ਵਾਹ! ਸਚੁ ਤੂੰ, ਸਚੁ ਤੂੰ ਸਚੁ। ਹੋਰੁ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਸੁ ਕਥੁ ਨਿਕਰੁ”। ਤਬ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਬੋਲਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਤੈਂ ਜਿ ਮੇਰਾ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਸੁ ਮੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇ, ਤੇਰੀ ਕੀਨੀ ਸਿਫਤਿ ਮੈਂ ਸੁਣਤਾ ਹੋਂ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ^੬ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਬਾਣੀ ਸਿਫਤਿ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬੋਲਿ ਉਠਿਆ ਜਿ:-

ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ ਹੋਇ ਆਰਜਾ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ^੭ ਅਪਿਆਉ^੮ ॥

ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਗੁਣੈ ਨ ਦੇਖਾ ਸੁਪਨੈ ਸਉਣ ਨ ਬਾਉ ॥

ਭੀ ਤੋਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥੧॥

^੧ਸਚੇ ਮਾਲਿਕ (ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ)।

^੨ਹੋ।

^੩ਦੀਵਾ।

^੪ਨਹੁੰ।

^੫ਜੋਤਿ, ਤੇਜ਼ੀ, ਸੋਭਾ।

^੬ਰਾਗੁ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ ੧, ਘਰੁ ੧।

^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮੇਰੀ’।

^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਪਵਣੁ ਪੀਅਣੁ’।

^੯ਅਰਥਾਤ-ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ (ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ) ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ (ਆਯੂ, ਉਮਰ) ਹੋਵੇ ਤੇ ਪੈਣ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪੀਅਣ (ਪਾਣ) ਤੇ ਖਾਣਾ (ਭੋਜਨ) ਹੋਵੇ।

ਸਾਚਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਜ ਬਾਇ ॥

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣੁ ਆਖਣਾ ਜੇ ਭਾਵੈ ਕਰੇ ਤਮਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ! ਜੇ ਤੂੰ ਕਬ ਹੀ ਮੁਝ ਕਉ ਕਈ ਅਸੰਖ ਕਰੋੜੀ ਅਵਰਦਾ¹ ਦੇਵਹਿ ਅਰ ਅਨਾਜ ਖਾਇਐ ਜੁ ਆਲਸੁ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਤਿਸਿ ਅਨਾਜ ਕੀ ਠਉੜ ਮੁਝ ਕਉ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਕਾ ਅਪਿਆਉ² ਦੇਵਹਿ। ਅਪਿਆਉ ਕਾ ਅਰਥ ਅਹਾਰੁ। ਤਿਸੁ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਕੇ ਅਪਿਉ ਸਾਬਿ ਸਦਾ ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਕਉ ਬਲੁ ਰਹੈ ਅਰੁ ਆਲਸ ਭੀ ਨ ਵਿਆਪੈ। ਅਰੁ ਜੇ ਅਸੰਖ ਕੋਟ-ਕਰੋੜੀ ਅਵਰਦਾ³ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਉ ਭੀ ਏਕ ਏਕ ਦਿਨ ਘਟਣੇ ਮਿਉਂ ਸਭੇ ਘਾਟ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਸੁ ਉਸਿ ਅਵਰਦਾ ਮੇਰੀ ਕੇ ਦਿਨ ਕੈਸੇ ਜੈਸੇ ਹੋਵਹਿ ? ਜਿਉਂ ਜਬ ਦਿਨੁ ਬਿਤੀਤੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਰਾਤਿ - ਪੜਤੀ ਹੈ ਤਬ ਸੂਰਜੁ ਗੁਫੇ ਕੇ ਵਿਖੇ ਜਾਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਉਦੈ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਲੋਕ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਦਿਨੁ ਬੀਤਿ ਗਇਆ, ਰਾਤਿ ਪੜੀ ਅਰੁ ਜਬ ਰਾਤਿ ਬੀਤਿ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਦਿਨੁ ਚੜਤਾ ਹੈ ਤਬ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਗੁਫੇ ਕੇ ਵਿਖੇ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਦਿਸਟਿ ਆਵਣੇ ਤੇ ਰਹਿ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਲੋਕ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜਿ ਰਾਤਿ ਬੀਤੀ, ਅਬ ਦਿਨੁ ਚੜਿਆ। ਸੁ ਏਸੁ ਹੀ ਜੁਗਤਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਘਟਣੇ ਸਿਉਂ ਅਸੰਖ ਕੋਟ-ਕਰੋੜੀ ਬਰਸ ਅਵਰਦਾ ਬੀਤੀ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਸੁ ਮੇਰੀ ਅਵਰਦਾ ਕੇ ਦਿਨ ਜਿ ਹੋਵਹਿ ਸੁ ਚੰਦੁ ਅਰੁ ਸੂਰਜੁ ਜਬ ਲਗਿ ਏਨਾਂ ਕੀ ਅਵਰਦਾ ਹੈ ਸੁ ਆਕਾਰ ਕੇ ਵਿਖੇ ਸਦਾ ਠਾਂਢੇ ਰਹੈਂ; ਗੁਫਾ ਕੇ ਵਿਖੇ ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਵਹਿ; ਸਦਾ ਹੀ ਦਿਸਟਿ ਆਵਹਿ। ਜਿ ਮੇਰੀ ਅਵਰਦਾ ਕੇ ਦਿਨੁ ਘਟਿ ਨ ਜਾਵਹਿ ਜੀ, ਐਸੇ ਤੋ ਮੇਰੀ ਅਵਰਦਾ ਕੇ ਦਿਨ ਹੋਵਹਿ; ਅਰੁ ਜਬ ਮਨੁਖ ਜਾਗਤਾ ਹੈ ਤਬ ਚੇਤੰਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਤੇਰਾ ਸਿਮਰਨੁ ਭਜਨੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜਬ ਸੋਇ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਬ ਸੁਫਨੇ ਕੇ ਵਿਖੇ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਉਸ ਕੀ ਸਕਤਿ ਨਾਹੀਂ ਜਿ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿ ਸਕੇ; ਸੋ ਤਉ ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਨਿਦਾ ਕੇ ਆਸਣਿ ਕਬਹੂ ਸੋਵਣੇ ਨ ਦੇਵਹਿ ਅਰੁ ਨਾ ਕਬਹੂ ਸੁਫਨੇ ਕੇ ਵਿਖੇ ਆਵਣੇ ਦੇਵਹਿ ਜੁ ਇਨਹੁ ਕਰਿ ਤੂੰ ਮਨੁ ਤੇ ਭੁਲਿ ਜਾਤਾ ਹੈਂ, ਤਿਸੁ ਤੋ ਤੂੰ ਸਦਾ ਮੁਝ ਕਉ ਚੇਤੰਨੁ ਹੀ ਰਾਖਹਿ। ਤਬ ਐਸੀ ਸਾਰੀ ਅਵਰਦਾ ਕੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਖੇ ਅਰੁ ਐਸਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਕੇ ਵਿਖੇ ਅਰੁ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਕੇ ਅਪਿਆਉ ਸਾਬਿ ਦੇਹੀ ਕੇ ਆਲਸ ਤੇ ਰਹਤੁ ਹੋਵਉਂ ਅਰੁ ਸਦਾ ਚੇਤੰਨੁ ਕੇ ਵਿਖੇ ਅਰੁ ਸਾਸ ਸਾਸ ਸਾਬਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਰੰਗਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤਾ ਰਹਉਂ, ਤਉ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੇ ਏਕ ਰੇਤੁ ਕੇ ਕਿਣਕੇ ਕੇ ਸਮਾਨਿ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਪੜਤੀ ਨਾਹੀਂ। ਅਰੁ ਤੈਂ ਜਿ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਬੈਠਨ ਕਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਚਤੁਰਭੁਜ⁴ ਕਮਲਨੈਨ⁵ ਰੂਪ ਧਾਰਿ ਕਰਿ ਦਿਖਲਾਈ ਦੀਨੀ ਹੈ, ਸੁ ਜੀ ਮੇਰਾ ਤਉ ਕਾਰਜੁ ਹੋਇ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ, ਪਰੁ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਤੂੰ ਚਤੁਰਭੁਜ ਕਮਲਨੈਨ ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਵੀ ਤੂੰ ਨਾਹੀਂ, ਏਹੁ ਜੋ ਰੂਪੁ ਤੈਂ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ਸੁ ਏਹੁ ਸਭੁ ਤੇਰੀ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਏਕੁ ਖੇਲੁ ਹੈ। ਏ ਸਚੇ, ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਸੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈਂ, ਅਕਾਰ ਤੇ ਰਹਤੁ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਜਿ ਕੋਈ ਨਿਸੁ ਬਾਉਂ ਹੈ ਖਾਸਾ ਸੁ, ਤੁਹੈਂ ਜਾਣਹਿ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਬਾਉਂ ਕੀ ਖਬਰਿ ਮੈਂ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਜੀ, ਪਰੁ ਜੀ, ਮੈਂ ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਅਰੁ ਭਗਤਾਂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਤੇਰਾ ਜਸੁ ਕਹਤਾ ਹਉਂ, ਹੋਰੁ ਤੇਰਾ ਜਸੁ ਮੈਂ ਕਿਆ ਜਾਣਉ ਜਿ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਮਇਆ⁶ ਕਰਿ ਭਾਵੈ ਨ ਕਰਿ ਜੀ, ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਕਰਿ”। ਤਬ ਛੋਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ !

ਪੰਖੀ ਹੋਇ ਕੈ ਜੇ ਭਵਾ ਜੈ ਅਸਮਾਨੀ ਜਾਉ ॥

ਨਦਰੀ ਕਿਸੈ ਨ ਆਵਉ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੀਆ ਨ ਖਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥

¹ਆਧੂ, ਉਮਰ ।

²ਭੋਜਨ ।

³ਉਮਰ ।

⁴ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ।

⁵ਕਮਲ

ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਹਨ ਨੇਤ੍ਰ ਜਿਸ ਦੇ । ⁶ਮਯਾ, ਕ੍ਰਿਪਾ । ⁷ਇਹ ਤੀਜਾ ਪਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਪਦਾ ਅੱਗੇ ੩ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਆਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਕਬ ਹੀ ਪੰਖੀ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਐਸੀ ਸਕਤਿ ਦੇਵਹਿ ਜੇ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਦੇਖਣ ਕੀ ਨਿਮਤਿ ਸਈ^੧ ਸਹੰਸੀ^੨ ਅਸਮਾਨੀ ਜਾਵਾਂ ਅਰੁ ਤੁਝ ਕੰਉ ਖੋਜਤਾ ਰਹਉਂ ਅਰੁ ਨ ਕਿਸੀ ਕੰਉ ਦਿਸਣਿ ਆਵਾਂ ਅਰੁ ਨ ਕਿਛੁ ਖਾਵਾਂ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੀਵਾਂ ਅਰੁ ਤੇਰਾ ਹੀ ਭਜਨੁ ਕਰਤਾ ਰਹਉਂ ਤਉ ਭੀ ਏਕ ਰਾਈ ਕੇ ਦਾਣੇ ਕੇ ਸਮਾਨਿ ਕੀਮਤ ਪੜਤੀ ਨਾਹੀਂ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਸਿ:—

ਕੁਸਾ ਕਟੀਆ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੀਸਣਿ ਪੀਸਾ ਪਾਇ ॥

ਅਗੀ ਸੇਤੀ ਜਾਲੀਆ ਭਸਮ ਸੇਤੀ ਰਲਿ ਜਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ੩^੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਜੇ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਘਤਿ ਕਰਿ ਮੇਰਾ ਸਿਰੁ ਮੰਗੈ ਤਉ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਨਿਮਤਿ ਅਸੰਖ ਵਾਰਿ ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਕੁਸਾਵਉਂ^੪ ਅਰੁ ਕਟਾਵਉਂ ਅਰੁ ਪੀਸਾਵਉਂ ਅਰੁ ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਕੰਉ ਅਗਿ ਸਾਬਿ ਜਲਾਵਹਿ ਅਰੁ ਭਸਮ ਹੋਇ ਕਰਿ ਭਸਮ ਸਾਬਿ ਰਲਿ ਜਾਵਉਂ ਤਉ ਭੀ ਏਕ ਰੰਚ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਪੜਤੀ ਨਾਹੀਂ” । ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ:—

ਨਾਨਕ ਕਾਗਦ ਕੇ^੫ ਮਣਾ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਕੀਚਨਿ^੬ ਭਾਉ ॥

ਮਸੂ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਲੇਖਣੁ ਪਉਣੁ ਚਲਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਤੇਰਾ^੭ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿ, “ਏ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਪਰਵਰਦਗਾਰਿ ਜੀ! ਜੇ ਕਈ ਅਸੰਖ ਮਣਾ ਕਾਗਦ ਹੋਵਨਿ ਅਰੁ ਤਿਨਾਂ ਕਾਗਦਾਂ ਉਪਰਿ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ—ਜਸੂ ਕੀ ਸੋਭਾ ਲਿਖੀਅਹਿ, ਅਰੁ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਭਾਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਜੀਅਹਿ ਅਰੁ ਮਸੂ^੮ ਕੀ ਤੋਟਿ ਕਦੇ ਆਵੈ ਹੀ ਨਾਹੀਂ, ਅਰੁ ਲਿਖਣਹਾਰੇ ਐਸੇ ਹੋਹਿ ਜਿ ਪਉਣ ਸਮਾਨਿ ਜਿਸਕੀ ਕਲਮ ਚਲੈ, ਤਉ ਭੀ ਜੈਸੇ ਸੂਰਜ ਕੀ ਕਿਰਣਿ ਕਾ ਕਿਣਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਉ ਏਤਨੀ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਪੜਤੀ ਨਾਹੀਂ । ਮੈਂ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਾ ਵਖਿਆਨੁ ਕਰਉਂ ਸੁ ਕਿਆ ਕਰਉਂ । ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਤੂਹੇ ਜਾਣਹਿ ਜੀ, ਤੇਰੀ ਸਾਲਾਹ ਤੁਝ ਹੀ ਕੰਉ ਬਨਿਆਈ ਹੈ । ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਂ ਕਉਣੁ ਚੀਟੀ ਹੰਉ ਜਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ਬਖਿਆਨੁ ਏਕ ਜਿਹਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਰਨਿ ਸਕਉਂ ਜੀ, ਤੇਰੀ ਮਹਮਾਂ ਵੇਦਹੁ ਭੀ ਪਾਇ ਨ ਸਕੀ ਜਿ ਪੜੇ ਨੇਤ ਨੇਤ ਪ੍ਰਕਾਰਤੇ ਹੈਂ, ਅਰੁ ਸੋਖਨਾਗ ਤੇਰੀ ਸੋਭਾ ਕਰਿ ਨ ਸਕੀ ਜਿ ਸਹੰਸੂ^੯ ਜਿਹਵਾ^{੧੦} ਕਰਿ ਕਰਿ, ਨਿਤ ਨਉਤਨ^{੧੧} ਨਾਮ ਜਪਤਾ ਹੈ” । ਤਬ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨਿ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ! ਨਾਮ ਕੇ ਭੇਦੀ” । ਤਬ ਸਭਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਕੰਉ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਨਾਨਕੁ ਮੇਰਾ ਐਸਾ ਸਿਫਤੀ ਭਗਤੁ ਹੈ” । ਤਬ ਸਭਨਾ ਭਗਤਾਂ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ । ਤਬ ਸਚੇ ਪੁਰਖ ਕੀ ਆਗਿਆ ਭਈ, “ਹਾਂ ਨਾਨਕ ! ਅਬ ਤੂੰ ਸੈਂਸਾਰ ਕੇ ਵਿਖੇ ਜਾਹਿ, ਜੀਆਂ ਕਾ ਉਧਾਰੁ ਕਰਿ” । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਾਬਿ ਵਿਦਾ ਹੋਇ ਕਰਿ ਜਗਤ ਮਹਿ ਆਏ । ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੨} ॥

ਵਡਾ ਕਰਿ ਸਾਲਾਹੀਐ ਵਡੇ ਤੇ ਵਡਾ ਸੋਇ ॥

^੧ਮੈਂਕੜੇ ।   ^੨ਹਜ਼ਾਰੀਂ ।   ^੩ਇਹ ਦੂਜੇ ਮੰਕ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਏਥੇ ਤੀਜੇ ਥਾਵੇਂ ਬਦਲ ਕੇ ਆਈਆਂ ਹਨ ।   ^੪ਕੁਹਾ ਲਵਾਂ ।   ^੫ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਲਖ’ ।   ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਪੜਿ ਪੜਿ ਕੀਚੈ’ ।
^੭ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਹਉ’ ।   ^੮ਨਿਆਹੀ ।   ^੯ਹਜ਼ਾਰ ।   ^{੧੦}ਜੀਭਾਂ ।   ^{੧੧}ਨਵੇਂ ਤੇ ਨਵੇਂ ।
^{੧੨}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਆ ਕਹਣਿ ਨ ਵਡਾ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਮੈ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੪੬॥

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਕਪਟਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸ਼ੇਖ ਇਬਰਾਹੀਮ ਫਰੀਦ ਸਾਨੀ ਨਾਲ)

ਤਬ ਸਿਸਟਿ ਉਧਾਰਣੇ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਫਿਰਿ ਰਾਇ ਭੁਏ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਤੇ ਗਰਬੇ^੧ ਵਿਚਦੇ,
ਮਾਣੇ ਗੋਪਾਲੇ ਵਿਚਦੇ, ਵਡਿਆ ਜੋਧਕਿਆਂ ਵਿਚਦੇ, ਖਾਨਿ ਪੁਰਿ ਸੁਹੰਦੇ ਵਿਚਦੇ, ਮਿਠੇ ਅਰਾਈ^੨ ਵਿਚਦੇ,
ਸਤਘਰੇ ਵਿਚਦੇ, ਮਾਝੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚਿ ਕਰਿ, ਰਾਵੀ ਵਿਆਹਿ ਵਿਚਿ ਕਰਿ ਸੇਖ ਫਰੀਦੇ ਦੇ ਪਟਣ ਦੇ
ਸਵਾਦਿ ਨਜੀਕਿ ਕੋਹਾਂ ਦੁਹੁ ਕੁ ਦੇ ਫਰਕ ਆਇ ਬੈਠਾ ਬਾਹਰਿ ਜੰਗਲ ਵਿਚ । ਪਟਣ ਦਾ ਪੀਰੁ ਸੇਖੁ ਫਰੀਦੁ,
ਫਰੀਦ ਦੇ ਤਖਤਿ ਸੇਖੁ ਬਿਰਾਹਮੁ^੩ ਬਾਲਾ^੪ ਰਾਜਾ, ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਦਾ ਮੁਰੀਦੁ ਸੁਬਹ^੫ ਸਾਖਿ ਲਕੜੀਆਂ ਚੁਨਣੇ
ਗਵਿਆ ਬਾ ਪੀਰ ਦੇ ਮੁਤਪਖਿ^੬ ਖਾਨੇ ਕਉ । ਕਾਮਲੁ^੭ ਦਰਵੇਸੁ ਖਬਰਿਦਾਰੁ, ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਬਰਿ ਜਾਨਤਾ
ਬਾ, ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਪਿਆਰਾ ਓਹੁ ਲਕੜੀਆਂ ਚੁਨਦਾ ਬਾ ਕਾਮਲੁ ਦਰਵੇਸੁ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲੋਕੁ^੮
ਦਿਤਾ ਸਿਫਤਿ ਵਿਚਿ :-

ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ ॥

ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੁ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਦਾ ਮੁਰੀਦੁ ਲਕੜੀਆਂ ਚੁਣਦਾ ਸਾ ਪੀਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਨੂੰ, ਤਿਨਿ ਏਹੁ ਬੈਂਤੁ ਸੁਣਿਆ । ਸੁਣਿ ਕਰਿ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਆਇਆ । ਆਇ ਕਰਿ ਦਸਤਪੰਜਾ ਲੈ ਦੁਆਇ ਸਲਾਮੁ ਕਰਿਕੈ ਬੈਠਾ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ
ਪਾਸਿ ਅਰਜੁ ਕੀਤੋਸੁ ਜਿ, “ਪੀਰ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਬੈਂਤੁ ਮੈ ਕੂੰ ਵਤਿ^੯ ਸੁਣਾਈਐ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬਿਆਨ
ਨਾਲਿ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ, “ਏ ਫਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ! ਆਪੇ ਪਟੀ ਹੈ, ਆਪੇ ਕਲਮ ਹੈ, ਆਪੇ ਲਿਖਣ ਹਾਰਾ ਹੈ । ਬਿਆ^{੧੦}
ਮਾਣੁ^{੧੦} ਜਿ ਬੰਦਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਭੀ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ; ਅਰੁ ਕਲਮ ਜਿ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬਾਬਿ^{੧੧} ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਭੀ ਆਪੇ
ਹੈ ਅਰੁ ਲਿਖਣਹਾਰਾ ਭੀ ਆਪੇ ਹੈ; ਹੋਰੁ ਦੂਜਾ ਕਿਕਰਿ ਜਾਨੀਐ, ਸੁ ਕਿਆ ਕਰਿ ਜਾਨੀਐ । ਜਿ ਏਹੁ ਸਾਹਿਬੁ
ਹੈ ਅਰੁ ਬੰਦਾ ਹੈ ਨਾ, ਕਬੀਰ ਕਹਿਆ ਹੈ ਜਿ :-

ਖਾਲਿਕੁ^{੧੨} ਖਲਕ^{੧੩} ਖਲਕ ਵਿਚਿ ਖਾਲਿਕੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਭਿ ਠਾਂਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਰੇ ਕੋ ਜਾਨਿ ਨ ਭੁਲਹੁ ਭਾਈ^{੧੪} ॥

^੧ਪੱਛਮ ਵੱਲ ।

^੨ਇਬਰਾਹੀਮ ।

^੩ਵਾਲਾ, ਬੰਜੁਰਗ ।

^੪ਸਵੇਰ, ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ।

^੫ਮੁਤਬਖ, ਰਸੋਈ ।

^੬ਪੂਰਾ, ਮੁਕੰਮਲ ।

^੭ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧ ।

^੮ਫੇਰ, ਮੁੜ ਕੇ ।

^੯ਦੂਜਾ, ਹੋਰ ।

^{੧੦}ਮਨੁਖ, ਮਾਣਸ ।

^{੧੧}ਬਾਰੇ ।

^{੧੨}ਕਰਤਾਰ ।

^{੧੩}ਦੁਨੀਆਂ ।

^{੧੪}ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ:-

‘ਲੰਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੁਲਹੁ ਭਾਈ ॥ ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ ਦੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੁਬ ਠਾਂਈ’ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਤੀਜਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੇਖ ਜੀ ! ਆਪੇ ਸੇਵਤੁ ਹੈ ਅਰੁ ਆਪੇ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਇਕਸ ਤੀ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ, ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਏਕੁ ਹੀ ਹੈ” । ਤਬ ਉਹੁ ਫਕੀਰ ਏਹੁ ਸਲੋਕੁ ਸਿਖਿ ਕਰਿ ਆਪਣੇ ਪੀਰ ਬੈ ਆਇਆ ਜਿ, “ਪੀਰ ਸਲਾਮਤੀ ਇਕੁ ਜਿ ਮੈਂ ਕੂ ਨਾਨਕੁ ਫਕੀਰੁ ਹਿੰਦੂ ਜਿ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਿ ਐਨਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੂਰਤਿ ਹੈ । ਸਾਹਿਬੁ ਪਛਾਤਾ ਹੈ, ਸੁ ਇਵੇਂ ਜਾਣੀਐ ਜਿਨਿ ਇਕੁ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਨੂ ਅੰਬਤਿਆ ਹੈ” । ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਪੀਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਰਾ ! ਮੈਡਾ ਜਵਾਬੁ ਇਕੁ ਘਿੰਨਿ¹ ਨਾਨਕ ਕੂ, ਜੇ ਜਵਾਬ ਦਾ ਸੁਆਲੁ ਦਿਤਸੁ ਤਾਂ ਉਹੁ ਹਕ ਕੁ ਪਹੁਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਨ ਦਿਤਸੁ ਤਾਂ ਹਛਾ ਚੁਣੁ ਹੈ” । ਤਬ ਸੇਖ ਪੈਰਵਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਛੀਅਸੁ, ਜਿ:—

“ਇਕ ਸਾਹਿਬ ਦੁਇ ਹਦੀ² ਕੇਹਤਾ ਸੇਵੀ ਕੇਹਤਾ ਰਦੀ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਏਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਅਰੁ ਦੁਇ ਹਦੀ ਹੈਨਿ—ਹਿੰਦੂ ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ ਜੇ ਅਸਾਂ ਵਿਚਿ ਸਹੀ ਹੈ, ਅਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ ਜੇ ਅਸਾਂ ਵਿਚਿ ਸਹੀ ਹੈ । ਸਾਹਿਬੁ ਇਕੁ, ਹਦਾਂ ਦੁਇ; ਸਹੀ ਕੇਹਤੇ ਰਾਹਿ ਵਿਚਿ ਕੀਐ ਅਤੇ ਅਣਸਹੀ ਕੇਹਤੇ ਰਾਹਿ ਵਿਚਿ ਕੀਐ । ਤਬ ਏਹੁ ਬੈਤ ਸੇਖ ਪਾਸਹੁ ਲੈ ਕਾਰਿ ਫੇਰਿ ਉਹੁ ਮੁਰੀਦੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਇਆ, ਉਹੁ ਸਾਹੁ ਕਮਾਲੁ ਮੁਰੀਦੁ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਦਾ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਇ ਕਰਿ ਆਖਿਓਸੁ ਜਿ, “ਪੀਰ ਸਲਾਮਤੀ ! ਮੈਡੇ ਪੀਰ ਚਿਥੁ ਤੈਥੇ ਬੈਠੁ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਜਵਾਬ ਦਾ ਸੁਆਲੁ ਮੈ ਕੁ ਮਿਲੇ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਆਖੁ ਕੇ ਜਵਾਬੁ ਮੰਗਿਆ ਹੈਸੁ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਖਾਦਮ ਉਹੁ ਬੈਠੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੈਤ ਦਾ ਸੁਆਲੁ ਆਖਿਆ ਸਰੀਅਤਿ ਮਹਿ ਜਿ:—

ਹਿਕੇ ਸਾਹਿਬੁ ਹਿਕਾ ਹਦਿ ॥ ਹਿਕੇ ਸੇਵੀ ਦੂਜਾ ਰਦਿ ॥

ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਸਿਮਰੀਐ ਜੰਮੇ ਤੇ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥

ਹਿਕੇ ਸਿਮਰਹੁ ਨਾਨਕਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਉਸੁ ਮੁਰੀਦ¹⁰ ਕਉ, ਜੇ “ਤੂੰ ਪੀਰ ਨੂੰ ਕਹੁ ਜਿ ਜੀ, ਜਾਂ ਤੂੰ ਦੁਹ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਵਾਸਲੁ¹¹ ਨਾਹੀ” । ਹਿਕੇ ਸਾਹਿਬੁ ਹੀ, ਹਿਕਾ ਹਦ ਹੀ, ਹਿਕਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਦੂਜੇ ਕਉ ਰਦਿ-ਦੂਰਿ ਕਰਿ । ਦੂਜਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਜੰਮਿ ਕੈ ਮਰਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸੁ ਕਾ ਬਿਨਾਸੁ ਨਾਹੀ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਹਿਕੇ ਜੇਹਾ ਹੈ, ਤਿਸੈ ਕੁ ਸੇਵਿ, ਜਿ ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹੈ । ਤੂੰ ਤਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿ, ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਮਨਹਿ ਕਰਿ । ਕਉਣੁ ਹਿੰਦੂ, ਕਉਣੁ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚਿ ਇਕਿ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ” । ਏਹੁ ਸਲੋਕੁ ਜਵਾਬੁ ਦਾ ਸੁਆਲੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਹੁ ਲੈ ਉਹੁ ਮੁਰੀਦੁ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਬਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੇਖ ਪਾਸਿ ਆਇਆ । ਆਇ ਕਰਿ ਜਾਂ ਹਿਕੁ ਬੈਠੁ ਪਤਿਓਸੁ ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਖੁਸੀ ਹੋਇਆ । ਤਬ ਮੁਰੀਦ ਕੁ ਆਖਿਅਸੁ ਜਿ, “ਬਰਾ ! ਕਥੁ¹² ਸਮਧੋ¹³ ਇਹਦਾ ਬਿਆਨੁ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਪੀਰ ਸਲਾਮਤੀ ! ਤੈਨੂੰ ਰੋਸਨੁ ਹੈ ਜਿਉਂ ਹੀ ਤਿਉਂ” । ਤਾਂ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਬਰਾ ! ਜਿਨਿ ਹਿਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਬੁਝਿਆ ਹੈ ਸੁ ਇਕੋ ਕੋਈ ਹੈ । ਪਣੁ ਬਰਾ ! ਮੈਂ ਕੁ ਘਿੰਨਿ ਜੁਲੁ ਉਥਾਉ¹⁴, ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਦੀਵਾਰੁ ਕਰੀ” । ਕਹੈ, “ਪੀਰ ਸਲਾਮਤੀ ! ਭਲਾ ਬੀਵੈ¹⁵” । ਤਬ ਪੀਰੁ ਸੁਖਾਸਣ¹⁶ ਅਸਵਾਰੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਚਲਿਆ । ਉਸੁ ਮੁਰੀਦ ਕੁ ਅਗੇ ਕਰਦੇ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ

¹ਕੋਲ ।

²ਮੈਨੂੰ ।

³ਅੰਪਤਿਆ, ਪਹੁੰਚਿਆ ।

⁴ਲੈ ਜਾ ।

⁵ਪਾਸ ।

⁶ਉਹ ਦੇ ਦੇਵੇ ।

⁷ਸਭ ।

⁸ਹੋਦਾਂ ਹਨ ।

⁹ਸੇਵਕ ।

¹⁰ਚੇਲਾ ।

¹¹ਵਸਾਲ,

ਮਿਲਾਪ ।

¹²ਕੁਝ ।

¹³ਸਮਝਿਆ ।

¹⁴ਮੈਕੁੰ (ਮੈਨੂੰ) ਘਿੰਨ (ਲੈ) ਜੁਲ (ਚਲ) ਉਥਾਉਂ (ਉਥੇ) ।

¹⁵ਹੋਵੇ ।

¹⁶ਪਾਲਕੀ ।

ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੈਠਾ ਥਾ ਤਿਥਾਉ¹ ਆਇਆ। ਤਬ ਪੀਰ ਆਵਦੇ ਹੀ ਮੁਖਾਸਣਹੁ ਉਤਰਿ ਕਰਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਅਸਲਾਮਾ ਲੋਕੰ ਏ ਸਾਹਿਬ ਦੇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ, “ਅਲੋਕੰ ਸਲਾਮ, ਪੀਰ ਜੀ! ਆਈਐ ਜੀ, ਸੁਫਰਾਜੀ² ਹੋਈ ਜੀ। ਤੁਸੀਂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਹਉ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਜੀਵੇ ਜੀ, ਪੀਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰੁ ਹੋਇਆ”। ਉਦੁ ਉਦੁ ਵਲਹੁ³ ਉਠਿ ਕਰਿ ਮਿਲੇ, ਗਲਿ ਲਗਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਭਾਉ ਕਰਿ ਕੈ ਮਿਲੇ, ਵਿਛਾਵਣੇ ਪੀਰ ਵਿਛਾਏ, ਉਪਰਿ ਬੈਠੇ। ਤਬ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੈਂਡੇ ਬੈਂਤਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤੁ ਹੋਰਾਨੁ ਬੀਆ⁴ ਸੇ ਜੁ ਜੈਦੇ⁵ ਏਹਿ ਬੈਤ ਹੋਨਿ ਤੈਦਾ⁶ ਦੀਦਾਰੁ ਭੀ ਕਰੀ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੀਰ ਸਲਾਮਤੀ! ਅਸੀਂ ਜੀਵੇ ਜੀ ਤੇਰੇ ਮਿਲਣੇ ਸਾਥਿ, ਅਸਾਨੂੰ ਸਰਫਰਾਜੀ⁷ ਹੋਈ, ਤੁਸਾਡਾ ਦੀਦਾਰੁ ਹੋਆ, ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ”। ਤਾਂ ਪੀਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਏਕੁ ਮੈਂ ਕੁੰ ਤੈਂਡੇ ਬੈਤ ਦਾ ਬਿਆਨੁ ਭੀ ਹੋਰਾਨੁ ਲਗਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਮਜਮੂਨੁ ਆਖੀਵੇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੀਰ ਸਲਾਮਤੀ ਫੁਰਮਾਈਐ ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬੁ ਭੇਜਸੀ ਜਬਾਬੁ ਸੁ ਆਖਸਾਂਹੋ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਤਾਈਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਬਰਿ ਘਿੰਨਣ ਦਾ ਪੀਰ ਸੁਆਲੁ ਕੀਤਾ ਜਿ :-

ਫਰੀਦਾ ਪਾਤਿ ਪਟੋਲਾ⁸ ਧਜ⁹ ਕਰੀ, ਕੰਬਲੜੀ ਪਹਿਰੇਉ ॥

ਜਿਨ੍ਹੀ ਵੇਜੀ ਸਹੁ ਮਿਲੈ ਸੇਈ ਵੇਸਿ ਕਰੇਉ ॥੧੦੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਪੀਰ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੈਂ ਜਿ ਕਹਿਆ ਹੈ ਜਿ ਹਿਕੋ¹¹ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਸੁ ਹਿਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ? ਕਪੜੇ ਪਾਤਿ ਕਰਿ ਚੀਬੜੇ ਪੈਨੁ ਲੰਗੋਟੀ ਵਿਚਿ¹² ਥੀ ਨਿਕਲਾਂ, ਕਿ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚ ਰਹਾਂ ਕਿ ਨਿਹਾਲੀਆ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਘਰਿ ਮਹਲਾਂ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਖਿੰਬਾ ਪੈਨਿ¹³ ਨਿਕਲਾਂ, ਜਿਤੁ ਵੇਸਿ ਮੇਰਾ ਓਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮੈ ਕੁ ਮਿਲੈ ਮੈਂ ਸਾਈ ਗਲਿ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਣੁ ਜੀ ਤੂੰ ਮੈ ਕੁੰ ਓਹੁ ਬਾਤ ਭਸਿ¹⁴ ਜਿਤੁ ਵੇਸਿ, ਜਿਤੁ ਮਿਹਨਤਿ ਮੈਕੁ ਮਿਲੈ ਸੇਈ ਜਵਾਬੁ ਮੈਕੁ ਤੂੰ ਭੇਹਿ¹⁵”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਰੀਅਤਿ ਵਿਚਿ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜਬਾਬੁ ਦਿਤਾ:-

ਸਲੋਕੁ¹⁶ ॥

ਕਾਇ ਪਟੋਲਾ ਧਜਿ ਕਰਹਿ¹⁷ ਕੰਬਲੜੀ ਪਹਿਰਹਿ ਕਾਹਿ¹⁸ ॥

ਨਾਨਕ ਘਰ ਹੀ ਬੈਠਿਆ ਸਹੁ ਮਿਲੈ ਜੇ ਚਿਤੁ ਰਖਹਿ ਠਾਇ¹⁹ ॥੧੦੪॥

ਘਰ ਹੀ ਮੂੰਹਿ ਵਿਦੇਸਿ ਪਿਰੁ ਨਿਤ ਸਾਰੇ²⁰ ਸੰਮਾਲੇ ॥

ਮਿਲਦਿਆ ਢਿਲ ਨ ਲਗਈ²¹ ਜੇ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਕਰੇ²² ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ! ਕਿਤੁ ਕਾਰਣ ਕਪੜੇ ਪਾਤਿਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਚਿਟਗਟੀਆਂ²³ ਪਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਖਿੰਬਾ²⁴ ਪੈਨਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਘਰਿ ਮਹਲਾ ਛੋਡਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਏਨੀ ਗਲੀ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬੁ ਨਾਹੀ ਪਾਈਦਾ। ਸਿਦਕਹੁ ਮੁਰਾਦ ਪਾਈਦੀ ਹੈ। ਸੇਖ ਜੀ! ਘਰੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਰਹੋ ਜਿ ਸਿਦਕੁ

¹ਉਥੇ।

²ਸਰ ਬੁਲੰਦੀ, ਇਜ਼ਤ।

³ਦੋਹਾਂ ਤਰਫਾਂ ਤੋਂ।

⁴ਹੋਏ।

⁵ਜਿਸਦੇ।

⁶ਤਿਸਦਾ, ਉਸਦਾ।

⁷ਦਰਬਨ

⁸ਅਸਮਾਨ।

⁹ਪੱਟ (ਰੇਸ਼ਮ) ਦੇ ਵਸਤੂ।

¹⁰ਲੀਰਾਂ, ਚੀਬੜੇ।

¹¹ਇਕੋ।

¹²ਦੱਸ।

¹³ਦੋਹ।

¹⁴ਮ: ੩, ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਤੀਸਰੇ

ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਹੈ।

¹⁵ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਪਾਤੜੀ’।

¹⁶ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਪਹਿਰੇਇ’।

¹⁷ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਜੇ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਕਰੇਇ ॥ ੧੦੪ ॥

¹⁸ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਬੂਰੇ’।

¹⁹ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹੋਵਈ’।

²⁰ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧-੨੦।

²¹ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ।

²²ਗੋਵੜੀ।

ਸਬੂਰੀ ਵਿਚਿ ਰਹੈ । ਆਪਣਾ ਦਿਲੁ ਠਾਂਠਿ ਰਖੁ, ਫੇਸ-ਵੇਸ ਕੀਤੈ ਸਾਹਿਬੁ ਨਾਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਦਿਲੁ ਥਾਂਠਿ ਰਖੈ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਤਾਂ ਘਰਿ ਅਉਰਤਾਂ ਹੋਵੈ ਅਤੇ ਮਰਦ ਬਦੇਸ ਹੋਇਆ, ਅਉਰਤ ਖਸਮ ਦੇ ਹਕ ਅਦਬ ਵਿਚਿ ਰਹੈ ਤਾਂ ਅਉਰਤ ਖਸਮ ਦੀ ਖਸਮੁ ਅਉਰਤ ਦਾ; ਅਤੇ ਜੇ ਅਉਰਤ ਬਦਰਾਹ^੧ ਹੋਵੈ, ਖਸਮ ਨਾਲਿ ਸਿਦਕੁ ਨ ਹੋਵਸੁ, ਤਬ ਅਉਰਤ ਵਜਹਗਾਰ^੨ ਹੋਵੈ, ਖਸਮ ਦੀ ਨ ਹੋਈ ਅਵਰਾਂ ਦੀ ਹੋਈ, ਜੇ ਸਬਰੁ ਕਰਿ ਸਿਦਕ ਵਿਚਿ ਬਹਿ ਰਹੈ ਤਾਂ ਸਿਦਕਹੁ ਮੁਰਾਦਿ ਹੈ; ਖਸਮ ਨੂੰ ਘਰਿ ਬੈਠੀ ਪਾਏ” । ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਪੁਛੀ ਖਬਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਿ:-

ਨੰਢੀ ਬੀ ਨ ਰਾਵਿਆ^੩ ਵਡੀ ਬੀ ਰਈਆਸੁ^੪ ॥

ਧਨ ਕੁਕੇਂਦੀ ਗੋਰ ਪਈ^੫ ਤੈ ਸਹ ਨਾ ਮਿਲੀਆਸੁ ॥੫੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਬਿਆਨ:-

ਤਬ ਸੇਖ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਜਿ ਕਹਿਆ ਜਿ ਸਿਦਕੁ ਅਰੁ ਸਬੂਰੀ ਕਰਿ ਬਹਿ ਰਹੁ, ਦਿਖਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਦਿ ਜੁਆਨੁ ਆਹੀ, ਖਿਜਮਤਿ ਵਿਚਿ ਪਹੁਚਦੀ ਆਹੀ; ਤਾਂ ਖਸਮੁ ਨ ਮਿਲਿਓ, ਹੁਣ ਬਿਰਧਿ ਹੋਈ, ਖਿਜਮਤਿ ਇਸ ਤੇ ਹੋਵਣੁ ਤੇ ਰਹੀ ਹੁਣ ਇਸਨੋ ਗੋਰ ਦੇ ਦਿਨ ਆਏ, ਇਸ ਦਾ ਕਵਣੁ ਹਾਲੁ ? ਦਿਨਾਂ ਵਿਚਿ ਨ ਮਿਲਿਓ ਹੁਣ ਇਸਨੋ ਉਮੇਦ ਰਹੀ ਇਸੁ ਬਾਤ ਦਾ ਕਿ ਹਾਲੁ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਰੀਅਤਿ ਵਿਚਿ ਬੈਤੁ^੬ ਦਿਤਾ ਜਿ:-

ਮਹਲ ਕੁਚਜੀ ਮੜਵੜੀ ਕਾਲੀ ਮਨਹੁ ਕਸੁਪ ॥

ਜੇ ਗੁਣ ਬੀਵਨਿ^੭ ਤਾ ਪਿਰੁ ਰਵੈ ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਅਉਗਣ^੮ ਮੁੰਧ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, “ਜੇ ਤਾਂ ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚਿ ਨ ਮਿਲਿਓ ਤਾਂ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਿ ਏਸੁ ਨਾਹੀ, ਏਸੁ ਬੰਦੇ ਵਿਚਿ ਹੈ । ਅਵਰਤਿ^੯ ਜਾਂ ਕੁਚਜੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਸਨਾਕੁ^{੧੦} ਸੁਘੜੁ ਖਸਮੁ ਇਸੁ ਉਪਰਿ ਮਿਹਰਿ ਨਾਹੀ ਕਰਦਾ; ਜਾਂ ਅਵਰਤਿ ਸੁਚਜੀ ਹੋਇ ਅਤੇ ਸੀਗਾਰ ਵਿਚਿ ਰਹੈ, ਮਹਲ^{੧੧} ਬੀ ਖਸਬੁਈ^{੧੨} ਭਲੀ ਆਵੈ ਤਾਂ ਇਸੁ ਮਹਲ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਖੁਸਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੇ ਮਿਲੈ ਅਰੁ ਜਾਂ ਮਹਲਿ ਕੁਚਜੀ ਹੋਵੈ ਅਤੇ ਮੜਿਆਨੁ^{੧੩} ਮਹਲ ਬੀ ਆਵੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਖਸਮੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਨਜੀਕ ਆਵੈ । ਕੁਚਜੀ ਇਤੁ^{੧੪} ਜੇ ਖਸਮ ਦੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ । ਮੜਿਆਨ ਬਦਬੂਈ ਏਹੁ ਜਿ ਬਦ^{੧੫} ਅਮਲ ਕਰੈ । ਚੋਰੀ, ਜਾਰੀ, ਨਿੰਦਾ, ਖੁਦੀ, ਗੁਮਾਨੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ, ਕਰੋਧੁ, ਲੋਭ, ਮੋਹੁ, ਬੂਨੁ ਬੋਲੇ, ਇਨ੍ਹੀ ਹਫਾਲੀ^{੧੬} ਮੜਿਆਨੁ ਆਈ । ਜਾਂ ਏਹਿ ਬਲਾਈ^{੧੭} ਇਸਿ ਵਿਚਿ ਹੋਨਿ, ਸੇਖ ਜੀ ! ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਖਸਮੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ?” ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਬੈਤੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਬਰਿ ਦਾ, ਸੁਆਲੁ ਕੀਤੋਸੁ ਜਿ:-

ਕਉਨੁ ਸੁ ਅਖਰ ਅਤੈ ਕਉਨੁ ਗੁਣੁ ਕਉਨੁ ਸੁ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ ?

ਕਉਣੁ ਸੁ ਭੈਣੇ ਵਸਿ ਕਰੀ ਜਿਤੁ ਵਸਿ ਆਵੈ ਕੰਤੁ^{੧੮} ? ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਬਿਆਨ:-

ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਜਿ ਹੈਂ ਸੇ ਗੁਣਵੰਤੀ ਹੈਂ, ਤੈ ਗੁਣਿ ਕਰਿ ਕਰਿ

^੧ਔਰਤ, ਤ੍ਰੀਮਤ । ^੨ਬਦਕਾਰ, ਬਦਮਾਸ਼ । ^੩ਗੁਨਾਹਗਾਰ । ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਫਰੀਦਾ ਨੰਢੀ ਕੰਤੁ ਨ ਰਾਵਿਓ ।’ ^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮੁਈਆਸੁ’ । ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਗੋਰ ਮੈਂ’ । ^੭ਮਾਰੂ ਵਾਰ, ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹੋਵਨਿ’ । ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਨਾਨਕ ਅਵਗੁਣ’ । ^{੧੦}ਔਰਤ । ^{੧੧}ਹੁਸਨ ਵਾਲਾ, ਸੋਹਣਾ । ^{੧੨}ਸੁਗੰਧੀ (ਭਾਵ-ਸੋਭਾ) । ^{੧੩}ਮੰਦੀ ਬੋ । ਪਾਠ ਸੜਿਆਨ ਸਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ । ^{੧੪}ਇਸ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਕਾਰਣ । ^{੧੫}ਮਾੜੇ । ^{੧੬}ਫਿਅਲ (ਕੰਮ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ, ‘ਇਫਆਲ’ ਅਰਥਾਤ-ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ । ^{੧੭}ਸਹੀ ਪਾਠ- “ਕਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਕਵਣੁ ਗੁਣੁ ਕਵਣੁ ਸੁ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ ॥ ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੈਸੇ ਹਉ ਕਰੀ ਜਿਤੁ ਵਸਿ ਆਵੈ ਕੰਤੁ ॥ ੧੨੬ ॥”

ਤੋਂ ਸਾਹਿਬੁ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਪਰੁ ਜੀ, ਜਿਨੀ ਗੁਣੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੋਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਸੇ ਗੁਣ ਤੂੰ ਮੈਕੈ ਭਸ ਸੁ ਕਿਆ ਅਖਰੁ ਹੈ
ਕਿ ਗੁਣ ਹੈ ਸੇ ਕਿ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਮੰਤ, ਅਖਰਿ, ਗੁਣ ਸਾਹਿਬੁ ਖਸਮ-ਕੰਤ ਵਸ ਆਵਦਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸਹੀਅਤਿ ਵਿਚਿ ਜਬਾਬੁ^੧ ਬੈਂਤੁ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਨਿਉਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਖਉਣੁ ਗੁਣੁ ਜਿਹਵਾ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ ॥

ਜਾਂ ਏਤੀ ਫੈਣੇ ਵਸਿ ਕਰਹਿ ਤਾਂ ਵਸਿ ਆਵੈ ਕੰਤੁ ॥ ੧੦ ॥

ਸੇਵਾ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਜਾਕਉ ਨਜਰਿ ਕਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਸਭੇ ਸਹੀਆਂ ਪਲਰੈ ਕੰਤੁ ਤਿਸੀ ਕਾ ਹੋਇ ॥ ੧੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਨਿਵਿ ਚਲਣੁ ਹੈ ਧਰ ਕਿਸੀ
ਅਗੈ, ਏਹੇ ਅਖਰੁ ਹੀ, ਅਤੈ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨੈ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕਰਿ ਮਾਨੈ, ਸਾਹਿਬੁ ਸੁਖੁ ਦੇਉ ਦੁਖੁ ਦੇਉ, ਉਸ ਨੂੰ
ਖਵੈ^੨ ਤਾਂ ਏਹੁ ਏਸ ਨੂੰ ਗੁਣੁ ਹੈ, ਏਤੁ ਖਸਮ ਸਾਹਿਬ-ਕੰਤੁ ਖਰਾ ਖਸੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਬਿ^੩। ਅਤੈ ਜਿਹਵਾ
ਤੇ ਭਲਾ ਸਬਦੁ ਬੋਲੇ, ਜਿਹਵਾ ਤੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਏਹੁ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਇਸ ਦੇ ਵਸਿ ਕੰਤੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਵਸਤੂ ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਵਸਿ ਕਰੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਖਸਮ ਜਿ ਹੈ ਸੇ ਇਸੁ
ਦੇ ਵਸਿ ਹੋਵੈ, ਜਾਂ ਇਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ; ਪਣੁ ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਾਂ ਏਹੁ ਸੇਵਾ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬੁ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਜਿਤਨੀਆਂ
ਸਹੀਆਂ ਕਹਾਂਵਦੀਆਂ ਹਨਿ ਇਤਨੀਆਂ ਸਭਿ ਘਟਿ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ਲੋਚਦੀਆਂ, ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਜਾਹਗਾ ਕਹਦੀਆਂ
ਹਨਿ ਜੇ ਹਵੈ^੪ ਰੀਬਾਇ ਲਈ, ਜਿ ਦੋਵੈ ਸਿਰੇ ਮੇਰਾ ਕੰਤੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੋਵੈ। ਪਣੁ ਜਿਸੁ ਕਉ ਮਿਹਰ ਕੀ
ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਅਤੈ ਜਿਸ ਬੀ ਸਾਹਿਬੁ ਰਾਜੀ ਰਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਹਿਬੁ ਨੂੰ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਮਹਲਾਂ ਨੂੰ
ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਉਸੇ ਨੂੰ ਰਾਵੈ, ਉਸੇ ਦੇ ਵਚਨਿ ਵਿਚਿ ਚਲੈ”। ਕਹੈ, “ਨਾਨਕ ! ਨਜਰਿ ਪਿਛੈ ਸੇਵਾ ਕਿ ਸੇਵਾ ਪਿਛੈ
ਨਜਰਿ ? ਨਾਨਕ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਮੈਂ ਤਬ ਹੀ ਕਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਰੁਪੁ ਨਬੇਤਿ ਕੈ ਫੇਰਿ ਰਲਾ ਪਾਇਆ, ਤਬ ਏਹੁ ਮੈਂ
ਬਾਤ ਪੁਛੀ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਹੀਅਤਿ ਵਿਚਿ ਬੈਤੁ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਜਿ ਕੰਤ ਕੀ ਕੰਤੁ ਤਿਸੀ ਕਾ ਹੋਇ ॥

ਗਰਬ^੫ ਕੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਭਾਵੈ ਖਰੀ ਸੁਆਲਿਆਹੁ^੬ ਹੋਇ ॥ ੧੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੇਖ ਜੀ ! ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੂਲੁ ਇਸੁ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੈ; ਸੇਵਾ
ਕਰੈ ਅਰੁ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰਈ, ਨਿਹਰਗਰਬਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਇਸੁ ਉਪਰਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਨਜਰਿ ਹੋਇ।
ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਜਰਿ ਹੋਈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਮਹਲ ਬੁਲਾਈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਵਸਤੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਈ। ਜਾਂ ਏਹੁ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਤਾਂ
ਸੋਹਣੀ ਭੀ ਹੋਵੈ ਅਤੈ ਖਸਮ ਨਾਲਿ ਸੇਵਾ, ਅਤੈ ਸੂਰਤਿ ਦਾ ਗਰਬੁ ਕਰੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਗਰਬਿ ਕਰਿ ਨਜੀਕਿ ਨ
ਆਵੀ। ਭਾਵੇ ਤੇਹੀ ਸੋਹਣੀ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਏਸ ਨੂੰ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਨ ਹੋਈ, ਇਸੁ ਦਾ ਨਾਉਂ ਛੁਟਤਿ ਪਵੈ-
ਸੋਹਾਗਣਿ ਨ ਹੋਈ। ਤਿਉਂ ਇਸੁ ਦਾ ਮੂਲੁ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਕੈ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰੈ ਤਾਂ ਪਾਏ।
ਪਣੁ ਸੇਖ ਜੀ ! ਪਹਿਲੋਂ ਸੇਵਾ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਾਹਿਬੁ ਪਾਈਐ”। ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਬਾਬੇ ਦਿਆਂ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਹੁਬ
ਲਾਇਅਸੁ, ਲਾਇ ਕੇ ਮਥਾ ਰਖਿਓਸੁ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਨਾਨਕੁ ! ਜਿਨਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਹਿ ਦੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਿਤੀਅਸੁ ਅਸੀ

^੧ਜਵਾਬੀ।

^੨ਸਹੀ ਪਾਠ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਉਂ ਹੈ:-

ਨਿਉਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਖਉਣੁ ਗੁਣੁ ਜਿਹਵਾ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ ॥

ਏ ਤੈ ਫੈਣੇ ! ਵੇਸ ਕਰਿ ਤਾ ਵਸਿ ਆਵੈ ਕੰਤੁ ॥ ੧੨੭ ॥

^੩ਖਿਆ ਕਰੇ।

^੪ਬਾਰੇ ਵਿਚ।

^੫ਹਉਂ (ਮੈਂ) ਹੀ।

^੬ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ।

^੭ਸਲਾਹੁਣ

ਜੋਗ, ਸੋਹਣੀ।

^੮ਅੰਕ ੧੧ ਤੇ ੧੨ ਦਾ ਸਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕੁੰ, ਕੁੰ¹ ਕਰਮ² ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿ ਬੰਦਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਿਲਿਆ, ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹਲੀ ਮਿਲਿਆ ਜਾਣੁ ਸਾਹਿਬ
ਕੁੰ ਮਿਲਿਆ, ਅਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਿਲਣੇ ਵਿਚਿ ਸਕੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਪਣੁ ਜੀ ਇਕੁ ਗੁਸਤਾਕੀ³ ਪਉਦੀ ਹੈ ਜਿ ਸਾਹਿਬ
ਦਿਆਂ ਮਿਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂ ਬਹੁਤੁ ਗਲਾਂ ਪੁਛਣੀਆਂ ਭੀ ਗੁਸਤਾਕੀ ਹੈ; ਪਣੁ ਜੀ ਜੇ ਰਸਾਇ ਬੀਵੈ ਤਾਂ ਪੁਛਾਂ ਹਾਂ”।
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੇਖ ਜੀ ! ਗਲਾਂ ਓਹੇ ਸਕਾਰਬੀਆ⁴ ਹੋਨਿ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਵ ਦੀਆਂ
ਗਲਾਂ ਕੀਚਨਿ, ਹੋਰੁ ਗਲਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਬਿਨਾ ਆਪਣੇ ਨਾਵ ਬੀ ਨ ਦੇਓ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰਣੀਆ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਸਰੀਅਤਿ ਵਿਚਿ ਇਕੁ ਬੈਤੁ⁵ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਰੂਪੈ ਕਾਮੈ ਦੋਸਤੀ⁶ ਭੁਖੈ ਸਾਦੈ ਗੰਢੁ⁷ ॥ ਲਬੁ ਮਾਲਿ ਘੁਲਿ ਮੁਚਲੈ⁸ ਉਘੈ ਸਉਤਿ⁹ ਪਲੰਘੁ ॥

ਭਉਕੈ ਕੋਪੁ ਖੁਆਰੁ ਹੋਇ ਫਕਤੁ ਪਿਟੇ ਅੰਧੁ ॥

ਚੁਪੈ ਚੰਗਾ ਨਾਨਕਾ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਮੁਹਿ ਗੰਧੁ ॥ ੧੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿਉਂ ਰੂਪੈ ਤੈ ਕਾਮੈ ਨੂ ਮੁਹਬਤਿ ਹੈ। ਜਿਉਂ
ਰੂਪੈ ਤੈ ਸਾਦੈ ਨੂ ਮੁਹਬਤਿ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਉਘੈ¹⁰ ਅਰੁ ਨਿਹਾਲੀ¹¹ ਸਿਹਜਾ ਨੂ ਮੁਹਬਤਿ ਹੈ। ਤਿਉਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਵੈ
ਨਾਲਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਂ ਦੀ ਮੁਹਬਤਿ ਹੈ; ਉਨਾਂ ਨੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੇਵੈ ਸੋਹਦੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਜਿਉਂ ਕਾਮੈ
ਨੂ ਰੂਪ ਸੋਹਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਭੁਖ ਨੂ ਭੋਜਨੁ ਸੋਹਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਲਬੈ ਨੂ ਮਾਲੁ ਸੋਹਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਉਘੈ ਨੂ ਸਿਹਜਾ
ਸੋਹਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਂ ਨੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੋਹਦੀਆਂ ਹੋਨਿ। ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਹੁ ਮਨੁਖ ਕਰੇਧੁ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਉਂਕਦਾ ਹੈ, ਭਉਂਕਿ ਭਉਂਕਿ ਖੁਆਰੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਦਾ ਨਾਹੀ, ਅੰਧਾ ਹੈ ਜਿ ਏਹੁ ਗਲਿ ਕਿ
ਨਾਹੀ ? ਜਿਰਤੁ ਏਹੁ ਬੋਲੈ ਸਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗਲਾਂ ਬੋਲੇ, ਨ ਬੋਲੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂ ਚੁਪਾ ਚੰਗੀ ਹੈ; ਪਣੁ ਬਿਨਾਂ
ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਸਨੇ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਬੋਲਣੁ ਭਲਾ ਨਾਹੀ। ਹੋਰਸਿ ਬੋਲਣੈ ਨਾਲਹੁ ਏਹੁ ਚੁਪਾਤਾ ਹੀ ਭਲਾ
ਹੈ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਬੀ ਕਿਛੁ ਹੋਰੁ ਇਤੁ ਮੁਹਿ ਕਹੈ, ਸੁ ਏਹੁ ਮੁਹੁ ਗੰਦਾ ਹੋਇ। ਸੋ ਮੁਹੁ ਗੰਦਾ ਹੈ ਜਿਤੁ ਮੁਹਿ
ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਂਹੀ ਹੋਂਦੀਆਂ, ਕਿਉਂ ਜਿ ਇਸਦਾ ਬੋਲਿਆ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਸਭੁ ਲਿਖੀਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਤੁ
ਬੋਲਿਐ ਇਸੁ ਦਾ ਬੁਰਾ ਲਿਖੀਐ ਸੁ ਏਹੁ ਆਪਣਾ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਲਿਖਾਏ ? ਏਹੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰੈ, ਸਾਹਿਬ
ਹੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬੋਲੈ ਜਿਤੁ ਇਸੁ ਦਾ ਭਲਾ ਲਿਖੀਐ। ਏਹੁ ਜਿ ਬਿਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਬੀ ਕਿਛੁ ਹੋਰੁ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਸੋ
ਇਸੁ ਦਾ ਦਰਗਾਹ ਮੁਹੁ ਸਿਆਹੁ¹² ਹੈ, ਐਥੈ ਗੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੁ ਬੰਦੇ ਨੂ ਹੋਰਸੁ ਬੋਲਣੇ ਬੀ ਚੁਪਾ ਹੀ ਭਲੀ ਹੈ।
ਇਕਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਤਿ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਬੋਲਣਾ ਭਲਾ ਨਾਹੀ। ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿਤਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗਲਿ ਪੁਛਹਿਗਾ
ਇਤਨਾ ਮੇਰਾ ਭੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਅਤੈ ਸੇਖ ਜੀ ! ਤੇਰਾ ਭੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗਲਿ ਪੁਛਣੀ ਵਿਲਿ ਨਾਹੀ
ਕਰਣੀ”। ਤਬ ਸੇਖ ਅਰਸੁ ਕੀਤਾ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਮੈਕੂੰ ਹਿਕੁ¹³ ਕਾਤੀ¹⁴ ਲੋਤੀਦੀ ਹੈ, ਸਿ ਕੇਹੀ ਜੇਹੀ ਸਾਰ¹⁵
ਦੀ ਜਿ ਕਾਤੀ ਹੈ ਜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਗਲਿ ਵਗੈ ਤਾਂ ਜਨਾਵਰੁ ਹਲਾਲੁ ਬੀਵੈ, ਅਰੁ ਜਿ ਬੰਦੇ ਦੇ ਗਲਿ ਵਗੈ ਤਾਂ
ਬੰਦਾ ਹਲਾਲੁ ਨ ਬੀਵੈ, ਮੈ ਕੂੰ ਤੂੰ ਇਜੇਹੀ ਕਾਤੀ ਦੋਹਿ ਜਿ ਜੈਂਦਾ ਕੁਠਾ ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਹਲਾਲੁ ਬੀਵੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬੈਤੁ¹⁶ ਕਹਿਆ ਸਰੀਅਤਿ ਵਿਚਿ ਜਿ:-

ਸਭ ਕੀ ਕਾਤੀ ਸਚੁ ਸਭੁ ਸਾਰੁ ॥ ਘਾਤਤਿ ਤਿਸ ਕੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ॥

¹ਕੁਝ। ²ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਾਵ। ³ਗੁਸਤਾਕੀ। ⁴ਸਾਰਥਕ, ਸਫਲ। ⁵ਵਾਰ ਮਲਾਰ,
ਸਲੋਕ ਮ: ੧-੨੩। ⁶ਕਾਮ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਰੂਪ (ਸੁਹੱਪਣ ਜਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ) ਨਾਲ ਹੈ। ⁷ਭੁਖੇਦਾ ਸੁਆਦਲੇ ਖਾਣੇ
ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ⁸ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਲਬੈ ਮਾਲੈ ਘੁਲਿ ਮਿਲਿ ਮਿਚਲਿ’। ⁹ਖੁਲ੍ਹਾ, ਚੌੜਾ। ¹⁰ਨੀਂਦ
ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ¹¹ਦੁਲਾਈ, ਤੁਲਾਈ। ¹²ਕਾਲਾ। ¹³ਇਕ। ¹⁴ਫੁਰੀ। ¹⁵ਲੋਹਾ।
¹⁶ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧-੧੮

ਸਚਿ ਕੀ ਸਾਣੇ ਲਈ ਕੇ ਲਾਇ¹ ॥ ਗੁਣ ਕੀ ਬੇਕਾ ਮਾਹਿ² ਸਮਾਇ ॥

ਤਿਸੁ ਦਾ ਕੁਠਾ³ ਹੋਵੇ ਸੇਖੁ ॥ ਲੋਹੁ ਲਬੁ ਨਿਕਬਾ⁴ ਵੇਖੁ ॥

ਹੋਇ ਹਲਾਲੁ ਲਗੈ ਹਕਿ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਦੀਦਾਰਿ ਸਮਾਇ ॥੧੪॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਇਸੁ ਸਾਰ ਦੀ ਕਾਤੀ⁵ ਬੰਦਾ ਹਲਾਲੁ ਨਾਹੀਂ ਬੀਂਦਾ⁶ । ਸਚਿ ਕੀ ਕਾਤੀ ਹੋਇ, ਸਚੇ ਹੀ ਸਾਰਿ ਤੇ ਘੜੀਐ ਸਚੇ ਹੀ ਸਾਣੇ ਸਾਥਿ ਓਹੁ ਕਾਤੀ ਲਾਇ ਕੇ ਲਾਇ ਚਿਲਾਇ ਲੀਜੀਐ ਤਿਸੁ ਕਉ ਬੇਕਾ⁷ ਗੁਣਾਂ ਕੀ ਹੋਇ, ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਓਹੁ ਕਾਤੀ ਸਮਾਵੇ, ਤਿਸੁ ਕੇ ਸਾਥਿ ਜਬਿ ਕੁਸੈ⁸ ਤਬਿ ਤਿਸੁ ਕਾ ਕੁਠਾ ਏਹੁ ਸੇਖੁ ਹੋਇ । ਲੋਹੁ ਕੀ ਜਾਹਿਗਾ ਇਸੁ ਵਿਚਹੁ ਜਾਂ ਲਬੁ ਜਾਇ ਤਾਂ ਏਹੁ ਹਲਾਲੁ ਬੀਵੈ, ਨਾਤਰਿ⁹ ਨ ਬੀਵੈ । ਜਿਚਰੁ¹⁰ ਏਸੁ ਵਿਚਿ ਲਬੁ ਹੀ ਤਿਚਰੁ¹¹ ਏਹੁ ਮਕਰੁਹੁ¹² ਹੈ, ਹਲਾਲੁ ਤਾਂ ਬੀਵੈ ਜਾਂ ਇਸੁ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ; ਤਾਂ ਏਹੁ ਹਲਾਲੁ ਬੀਵੈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਦੀਦਾਰਿ ਦੀ ਲਾਇਕ ਹੋਇ, ਨਾਤਰਿ ਨਾਹੀਂ ਦਰਿ ਕੀ ਲਾਇਕ ਏਹੁ ਬੰਦਾ, ਖਾਂਸੁ ਹੈ । ਜਾਂ ਏਹੀ ਕਾਤੀ ਕੁਸੇ ਤਾਂ ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਹਲਾਲੁ ਬੀਵੈ, ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਾਤੀ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਘਿੰਨਿ¹³ ਸਕੈ” । ਤਬ ਸੇਖੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇਆ, ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਕਿਛੁ ਲੋੜੀਂਦਾ ਆਹਾ ਸੋ ਸਾਹਿਬ ਦਿਤਾ, ਨਿਹਾਲੁ ਬੀਆਸੇ” । ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਸੇਖ ਅਰਜੁ ਕੀਤਾ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਤੈਥੀਂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ਜੀ । ਹਿਕੁ ਬਿਆ¹⁴ ਭੀ ਗਲਿ ਹੈ ਜਿ ਹੁਕਮੁ ਬੀਵੈ¹⁵ ਤਾਂ ਆਖਾਂ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਲਾ ਹੋਇ, ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਹਣਾ ਹੈ ਸੋ ਆਖੀਐ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬੁ ਆਖਾਏਗਾ ਸੋ ਆਖਸਾਂ ਗਾ¹⁶” । ਤਬ ਸੇਖ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ :-

ਅਫਲ¹⁷ ਫਲਾਈ ਨਹ ਫਲੈ ਨਹ ਘਾਉ ਕਟਾਰਾ ਕਰਿ ਸਕੈ ॥

ਲੋਭੀ ਕਾ ਮਨੁ ਟਲਪਲੈ¹⁸ ॥ ਬਿਨੁ ਤੇਲ ਦੀਵਾ ਕਿਉ ਜਲੈ ॥੧॥¹⁹ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਬੇਨਤੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਭਿਖਾ ਏਹੁ ਜਿ ਅਫਲੁ ਮਾਇਆ ਹੈ ਸੋ ਕਹੀਦੈ ਬੁਝੈ ਫਲੀ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਿਧੀ ਵਲਹੁ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਕਟਾਰਾ ਘਾਏ, ਨਾ ਕੋ ਮਾਇਆ ਕਾਟੇ, ਨਾ ਕੋ ਮਾਇਆ ਕੂੰ ਫਲੈ, ਏਹੁ ਜਿ ਲੋਭੀ ਜੀਉ ਹੈ ਸੋ ਕਟਾਰੇ ਸਾਥਿ ਆਪਿ ਕੂੰ ਘਾਉ ਕਰਿ ਸਕਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਟਲਪ²⁰ ਲਾਵਦਾ ਜੀਉ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਆਸਿ ਪਾਸਿ ਮਾਇਆ ਕੂੰ ਕਟਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਜੀਅ ਬੀਂ ਭੀ ਪਿਆਰੀ ਕਰਿ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਦਿਖਾ ਜੀ, ਤੇਲ ਬਿਗੈਰ ਦੀਵਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਲੈ, ਬਿਨਾਂ ਦੀਵੇ ਜਲੈ ਬੀਂ ਚਾਨਣੁ ਬੀਂਦਾ ਨਾਹੀਂ । ਬਿਨਾਂ ਚਾਨਣਿ ਬੀਏ ਕਿਛੁ ਸੁਬਦਾ ਨਾਹੀਂ । ਭਿਖਾ ਜੀ, ਦੀਵੇ ਬਿਨਾਂ ਤੇਲੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਲੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਰੀਅਤਿ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਕਹਿਆ ਜਿ :-

ਕੁਰਾਣ ਕਤੇਬ²¹ ਕਮਾਈਐ ॥ ਭਉ ਵਟੀ ਇਤੁ ਤਨਿ ਪਾਈਐ ॥

ਸਚੁ ਬੂਝਣੁ ਆਇ ਜਲਾਈਐ ॥ ੨ ॥

¹ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਬਦੇ ਸਾਣ ਰਖਾਈ ਲਾਇ’ ।

²ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਬੇਕੈ ਵਿਚਿ’ । ਅਰਥਾਤ-ਬੇਕ (ਸਿਆਨ)

ਵਿਚ । ³ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ । ⁴ਨਿਕਲਿਆ । ⁵ਲੋਹੇ ਦੀ ਕਰਦ (ਫੁਰੀ) ਨਾਲ । ⁶ਹੁੰਦਾ ।

⁷ਸਿਆਨ । ⁸ਕਹਿਆ ਜਾਵੇ । ⁹ਨਹੀਂ ਤਾਂ । ¹⁰ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ । ¹¹ਉਤਨਾ ਚਿਰ ।

¹²ਘ੍ਰਿਣਾ ਜੋਗ, ਭ੍ਰਸ਼ਟ । ¹³ਲੈ । ¹⁴ਦੂਜੀ, ਹੋਰ । ¹⁵ਹੋਵੇ । ¹⁶ਆਖਾਂਗਾ (ਭਾਵ-ਉਤਰ

ਦੇਵਾਂਗਾ) । ¹⁷‘ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰੁ ੫-੨੩। ¹⁸ਏਥੇ ਸਹੀ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ-ਜਿਉ ਸਾਹਿਬੁ ਰਾਬੇ ਤਿਉ

ਰਹੈ, ਇਸੁ ਲੋਭੀ ਕਾ ਜੀਉ ਟਲ ਪਲੈ ॥ ੧ ॥’ ¹⁹ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਫਰੀਦ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੈ ।

²⁰ਟਿੱਲ, ਜ਼ੋਰ । ²¹ਸਹੀ ਪਾਠ ‘ਧੋਬੀ ਪੁਰਾਣ’ ।

ਬਿਨੁ ਤੇਲੇ^੧ ਦੀਵਾ ਇਉਂ ਜਲੈ ॥ ਕਰਿ ਚਾਨਣੁ ਸਾਹਿਬੁ ਤਉ ਮਿਲੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਕੁਰਾਣੁ ਜਿ ਕਹੇਦਾ ਹੈ ਸੇ ਕਮਾਈਐ । ਕਤੇਬ ਜਿ ਕਹੇਦੀ ਹੈ ਸੇ ਕਮਾਈਐ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬ ਬੀ ਭਰੀਐ, ਭਰਿ ਕਰਿ ਸੁਮਾਰਗਿ ਚਲੀਐ । ਕੁਰਾਣੁ ਕਤੇਬ ਦਾ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕੀਰੇ; ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੇਡ^੨ ਬੀ ਭਰੀਐ; ਭਉ ਕੀਰੇ; ਕਤੇਬਾ^੩ ਦਾ ਕਹਿਆ ਕਮਾਈਐ । ਸੁ ਏਹੁ ਤੇਲੁ ਹੋਇਆ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭਉ ਜਿ ਇਸੁ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਜਿ ਏਹੁ ਵਟੀ ਹੋਈ । ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਿਨਿ ਬੁਝਿਆ ਤਿਨਿ ਸਾਹਿਬੁ ਬੁਝਿਆ, ਜਿਥੇ ਸਚੁ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰਿ ਆਇਆ ਤਿਥੇ ਜੋਤਿ ਜਾਗੀ, ਦੀਵਾ ਬਲਿਆ । ਜਬ ਦੀਵਾ ਬਲਿਆ, ਤਿਥੇ ਅੰਦਰਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇਆ, ਤਬ ਤ੍ਰੇਈ ਲੋਕ ਨਾਬੁ^੪ ਸੇ ਕਹੇਦਾ ਹੈ ਸੁ ਇਸੁ ਦੇ ਅੰਦਰਿ ਆਇ ਵਸਿਆ । ਜਾਂ ਤ੍ਰੇਈ ਲੋਕਿ ਨਾਬੁ ਅੰਦਰਿ ਆਇਆ ਤਬ ਤ੍ਰੇਈ ਲੋਕਿ^੫ ਇਸ ਨੂ ਨਜਰਿ ਆਏ । ਏਤੁ ਸੰਜਮਿ ਤੇਲ ਬਿਨਾਂ ਦੀਵਾ ਜਲਿਆ । ਤਾਂ ਸਾਹਿਬੁ ਇਸ ਨੂ ਮਿਲਿਆ ਏਤੁ ਚਾਨਣਿ”:-

ਇਤੁ ਤਨਿ ਲਾਗੇ ਬਾਣੀਆ ॥ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ਸੇਵ ਕਮਾਈਆ^੬ ॥

ਸਭ ਦੁਨੀਆ ਆਵਣੁ ਜਾਣੀਆ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਇਸੁ ਤਨਿ ਨੂ ਜਾਂ ਏਹੁ ਬਾਣੀ ਲਗੈ ਤਾਂ ਹੀ ਏਹੁ ਜਾਣੈ । ਏਹੁ ਜਿ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ ਸੋ ਆਵਣੁ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਬੂਠੁ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ^੭ । ਏਹੁ ਜਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਸਤੁ ਹੈ ਸੋ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਅਵਣੁ ਜਾਣੀ ਹੈ । ਪਰੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਲਏ ਸੋਈ ਸਹੀ, ਹੋਰੁ ਸਭੇ ਬੂਠੁ । ਸੇਖ ਜੀ ! ਇਸੇ ਹੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂ ਸੁਖੁ ਹੈ:-

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਲੁਭਾਈਐ ॥ ੪ ॥ ੩੩ ॥”

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਹਾਂਨੁ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਜਰਾਇਤਿ^੮ ਦੀਨ^੯ ਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸੁ ਨੂ ਏਹੁ ਸੋਝੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਏਹੁ ਇਸੁ ਜਹਾਂਨ ਵਿਚਿ ਸੇਵਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਏਹੁ ਪਾਏ, ਅਰੁ ਦਰਗਹ ਵਿਚਿ ਸਿਰਖੁਰੁ ਹੋਵੈ, ਬੇਗੁਮਾਨੁ ਫਿਰੈ । ਜਾਂ ਇਸੁ ਜਹਾਂਨਿ ਵਿਚਿ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸੁ ਜਹਾਂਨਿ ਸਿਰਖੁਰੁ ਹੋਵੈ । ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਿਧਿ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਿਲਣੇ ਦੀ ਜੋ ਸੇਵੈ ਸੋ ਪਾਵੈ” । ਤਾਂ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਖੜਿਆ ਹੋਇ ਕਰਿ ਤਜ਼ੀਮ^{੧੦} ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਪਰੁ ਜੀ ਅਸਾਂ ਨੂ ਭੀ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਮੇਲਿ ਜੇ ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਭੀ ਸਾਹਿਬੁ ਯਾਦਿ ਆਵੈ” । ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਧੰਨੁ ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਧੰਨੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਰਜਾਇ, ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ ਵਡੀ ਹੂ ਵਡਾ ਅਪਾਰੁ” ।

ਸਲੋਕੁ^{੧੧} ॥

ਖਸਮ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥

ਤਿਸੁ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਸੋ ਕਰੈ ਜੁ ਅਸਥਿਰੁ ਕੀਆ ਖੁਦਾਇ ॥

ਆਜੁ ਜੰਮਿਆ ਭਲਕੇ ਮਰਿ ਗਇਆ ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ॥

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਇਹੁ ਤੇਲੁ’ ।

^੨ਖੇਡ, ਭਰ ।

^੩ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ।

^੪ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਬ ।

^੫ਤਿਨ ਲੋਕ—ਸੂਰਜ, ਮਾਤਲੋਕ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ।

^੬ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਹ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਅਖੀਰ

ਤੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

^੭ਖੇਤੀਵਾੜੀ ।

^੮ਦੀਨਤਾ, ਨਿੰਮਤਾ, ਸੇਵਾ ਭਾਵ ।

^੯ਤਾਜ਼ੀਮ, ਸਲਾਮ, ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ

ਸਿਰ ਬੁਕਾਉਣਾ ।

^{੧੦}ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਿ ਵਖਾਣਿਆ ਹੁਕਮੀ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਨੁ, 'ਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੪੭ ॥

(ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਕ ਪਟਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸੇਖ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਫੇਰਿ ਅਰਜੁ ਕੀਤਾ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਜਿ, “ਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਕੁ ਬਿਆ¹ ਭੀ ਅਰਜੁ ਹੈ ਜੇ ਹੁਕਮੁ ਬੀਵੈ ਤਾਂ ਆਖਾਂ ਹੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ ਸੇਖ ਜੀ ! ਕਹੀਐ ਕਿਛੁ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਹੈ” । ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਹਿਕੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਵੇ ਦੀ ਵਾਰ ਬੀਵੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਿਹਾਲੁ ਬੀਵੈ ਹਾਂ । ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਾਰਿ ਗਾਵਾਹੇ ਹਿਕੁ ਅਸਾਂ ਕੰ ਵਾਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਕਾਮਨਾਂ ਸਿਧਿ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੋਈ ਬਾਣੀ² ਕਰੇ ਅਰੁ ਮੰਗੇ ਸੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਪੂਰੀ ਕਰੈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਾਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਆ ਕਹੰਦਾ ਹੈ:—
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਸਾ ਰਾਗ³ ਮਹਿ ਵਾਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੀਨੀ:—

ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੀਨੇ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੇ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੁਜੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥

ਦਾਤਾ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਤੂੰ ਤੁਸਿ ਦੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਪਸਾਉ ॥

ਤੂੰ ਜਾਣੋਈ ਸਭਸੈ ਦੇ ਲੈਸਹਿ ਜਿੰਦੁ ਕਵਾਉ ॥ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥ ੧ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਹਿਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾ ਪਹਿਝਾ ਸੋ ਸੁੰਨੁ ਸਾ, ਨਾ ਪਾਪੁ ਨਾ ਪੁੰਨੁ; ਤਬ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਏਹੁ ਅਝਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿ ਹਉ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ ਪੈਦਾ ਕਰੀ, ਤਿਸੁ ਬੀ ਏਹਿ ਜੀਅ ਜਹਾਨੁ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ; ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ, ਦੀਪ, ਲੋਅ, ਪਾਤਾਲਿ, ਜਿਮੀਂ, ਅਸਮਾਨੁ, ਪਉਣੁ, ਪਾਣੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ; ਸਾਸਤ੍ਰ-ਬੇਦ, ਕਤੇਬ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ; ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ; ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ ਪੈਦਾ ਕਰੀ । ਪਹਿਲਾ ਸੁੰਨੁ ਬੀ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਕੀਤੇਨੁ ਜਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ । ਪ੍ਰਿਥਮ⁴ ਏਹੁ ਨਾਉਂ ਸੁੰਨ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੋਇਆ । ਕਰਤੇ ਕਾ ਅਰਥੁ ਜਿ ਰਚਨਾ ਕਰਨਿ ਲਾਗਾ, ਤਿਸੁ ਬੀ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ । ਤਿਸੁ ਬੀ ਦੂਜੀ ਵਾਰਿ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ, ਕੁਦਰਤਿ ਬੀ ਸਕਲ ਜੀਅ ਜਹਾਨੁ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ । ਕਿਆ ਕਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ?”
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਕਾ ਸਲੋਕੁ ਬਧਾ:—

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕੁਦਰਤਿ ਦਿਸੈ ਕੁਦਰਤਿ ਸੁਣੀਐ ਕੁਦਰਤਿ ਭਉ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥

ਕੁਦਰਤਿ ਪਾਤਾਲੀ ਆਕਾਸੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਰਬ ਆਕਾਰੁ ॥

ਕੁਦਰਤਿ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕਤੇਬਾ ਕੁਦਰਤਿ ਸਰਬ ਵੀਚਾਰੁ ॥

¹ਹੋਰ, ਦੂਜੀ ।

²ਇੱਛਾ ।

³ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ।

⁴ਪਹਿਲੇ ।

ਕੁਦਰਤਿ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪੈਨਣੁ ਕੁਦਰਤਿ ਸਰਬ ਪਿਆਰੁ ॥
 ਕੁਦਰਤਿ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ ਰੰਗੀ ਕੁਦਰਤਿ ਜੀਅ ਜਹਾਨੁ ॥
 ਕੁਦਰਤਿ ਨੇਕੀਆ ਕੁਦਰਤਿ ਬਦੀਆ ਕੁਦਰਤਿ ਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
 ਕੁਦਰਤਿ ਪਤੁਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਕੁਦਰਤਿ ਧਰਤੀ ਖਾਕੁ ॥
 ਸਭੁ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੂੰ ਕਾਦਿਰੁ ਕਰਤਾ ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਵੇਖੈ ਵਰਤੈ ਤਾਕੈ ਤਾਕੁ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਹੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਦਿਸਿ ਆਵਦਾ ਹੈ ਸੋ ਸਭੁ ਕੁਦਰਤਿ ਬੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਜੁ ਅਦਿਸਟਿ^੧ ਹੈ ਸੋ ਭੀ ਕੁਦਰਤਿ ਬੀਂ ਹੋਇਆ । ਭਉ ਜਿ ਹੋ ਸਭੁ ਕੁਦਰਤਿ ਤੇ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸੁਖ ਭੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੇ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਅਤ੍ਰਿ ਜਿ ਹੋਇਗਾ ਸੋ ਸਭੁ ਕੁਦਰਤਿ ਬੀਂ ਹੋਇਗਾ; ਜੇ ਕਿਛੁ ਪੈਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੋ ਸਭੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੇ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਪਾਸਿ ਹੈ, ਹੋਰਸੁ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀਂ । ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੁ ਸਭੁ ਕੁਦਰਤਿ ਬੀਂ ਹੋਤਾ ਹੈ । 'ਤਿਸੁ ਕੁਦਰਤਿ ਵਿਚਿ ਜਿ ਦੁਇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਸੁ ਨੇਕੀ ਅਰੁ ਬਦੀ, ਜੋ ਭਿਨੀ ਜੀਆਂ-ਮਾਨੁਖਾਂ ਦੇ ਬਾਬਿ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਸੁ: ਬਦੀ ਵਿਚਿ ਮਾਨੁਖ ਨੂ ਸਜਾਇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਨੇਕੀ ਵਿਚਿ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਦਾ ਹੈ । ਜੀਆਂ ਦਾ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਦਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ । ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਕਰਿ ਦੀਏ ਹੈਨਿ । ਆਪਣਾ ਤਮਾਸਾ ਆਪੇ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਏਹੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਅ ਆਸਣੁ ਬਧਾ ਨੁ^੨ । ਬੰਨਿ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਤਬ ਆਪ ਨੋ ਆਪਿ ਤਮਾਸਾ ਲਾਗਾ ਦੇਖਣੇ । ਤੂੰ ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਹੈਂ । ਜਾਂ ਤੂੰ ਦਿਆਲੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਦੇਹਿ ਤਾਂ ਹੰਉ ਪਸਾਉ ਕਰੀ । ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਜਣੋਈ^੩ ਤੂੰਹੋ ਹੈਂ, ਜਿਸੁ ਜੀਉ ਦੇ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਜਹਾਨੁ ਪੈਦਾ ਕਰਿ ਕੈ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ । ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਾਰਿ^੪ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਗਾਂਵਦਾ ਹੈ । ਦਿਖਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇਕੀ ਕਮਾਈ ਉਨਾਂ ਜੀਆਂ ਨੂ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਆ ਕੀਆ ਅਰੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਦੀ ਕਮਾਈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਉ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆ ਕੀਆ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਢਾਢੀ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਵਾਰ ਕਹਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕੰਨੁ ਦੇ ਕਰਿ ਸੁਣਦਾ ਹੈ । ਦਿਖਾ, ਨਾਨਕੁ ਢਾਢੀ ਕਿਆ ਕਹਦਾ ਹੈ, ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਢਾਢੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾ:-

ਪਉੜੀ^੫ ।

ਨਾਨਕ ਜੀਅ ਉਪਾਇ ਕੈ ਲਿਖਿ ਨਿਆਵੈ ਤੇ^੬ ਧਰਮੁ ਬਹਾਲਿਆ ॥
 ਉਥੈ ਸਚੇ ਹੀ ਸਚੁ ਨਿਬੜੈ ਚੁਣਿ ਵਖਿ ਕਢਹੁ^੭ ਜਜਮਾਲਿਆ^੮ ॥
 ਬਾਉ ਨ ਪਾਇਨਿ ਕੂੜਿਆਰ ਮੁਹ ਕਾਲੈ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ॥
 ਤੇਰੇ ਨਾਇ ਰਤੇ ਸੇ ਜਿਣਿ ਗਏ ਹਾਰਿ ਗਏ ਸਿ ਨਗਣ ਵਾਲਿਆ ॥
 ਲਿਖਿ ਨਿਆਵੈ ਤੇ^੯ ਧਰਮੁ ਬਹਾਲਿਆ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਸਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀਆਂ ਕੀ ਰਚਨਾ ਕਰੀ, ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਕਰੀ, ਤਬ ਜੀਆਂ ਕੇ ਹਿਸਾਬ ਉਪਰਿ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਬੈਠਾਇਆ, ਜਿ, ਰੇ ਧਰਮ! ਤੂੰ ਸਚਿ ਕਾ ਤਪਾਵਸੁ^{੧੦} ਕਰੀਅਹੁ, ਨਾਹਕੁ ਕਿਸੀ ਕੰਉ ਮਾਰਨਾ ਨਾਹੀ, ਸਚੇ ਕੰਉ ਸਚਾ ਕਰਣਾ । ਅਰੁ ਬੁਠੇ ਕੰਉ ਬੁਠਾ ਕਰਣਾ। ਬੁਠੇ ਕੰਉ ਦੋਜਕਿ ਮਹਿ ਦੇਣਾ ਅਰੁ ਸਚੇ ਕੰਉ ਬੇਹਿਸਤਿ^{੧੧} ਮਹਿ ਭੇਜਣਾ। ਧਰਮੁ ਜਿ ਤੂੰ ਮੇਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਿ ਇਤੈ ਅਰਥਿ ਮੈਂ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਹੈ । ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬਰਜਾਇ^{੧੨} ਹੈਂ । ਤੁਥ ਮਹਿ ਮੇਰਾ ਅਮਰੁ^{੧੩} ਹੈ, ਤੂੰ ਜੀਆਂ ਕਾ

^੧ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਤੋਂ ਪਰੇ ।   ^੨ਬੱਧਾ ਹੈ ।   ^੩ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।   ^੪ਢਾਢੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਈਵਾਰਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ । 'ਵਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਏਥੇ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਤੋਂ ਹੈ ।   ^੫ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਪਉੜੀ ਦੂਜੀ ।   ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ-'ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ' ।   ^੭ਸਹੀ ਪਾਠ-'ਕਢੇ' ।
^੮ਜਜਮ (ਕੋੜੀ) ਹੋਏ, ਫਿੱਟੇ ਹੋਏ ।   ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-'ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ' ।   ^{੧੦}ਨਿਆਂ, ਇਨਸਾਫ ।
^{੧੧}ਬਹਿਸਤ, ਸ਼੍ਰੇਯ ।   ^{੧੨}ਰਜ਼ਾ ਨਾਲ । (ਅ) ਬਜਾਏ, ਬਾਵੇਂ ।   ^{੧੩}ਹੁਕਮ ।

ਹਿਸਾਬ ਕਰਿਗਿ ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਕੈਸਾ ਤਪਾਵਸੁ ਕੀਆ ? ਸਚੁ ਸਚੁ ਨਿਕਾਲਿਆ । ਜੇ ਜਜਮਾਲੇ ਬੇ ਜੀਵ, ਜਜਮਾਲੇ ਲਜਿਆ
ਕਿਆ ਲੀਤਿਆ ਮੁਹਿਲਾਹਜੇ ਕਿਆ ਲੀਤਿਆ ਜਿਨਹੁ ਸਚੁ ਨ ਬੋਲਿਆ, ਅਰੁ ਜਜਮਾਲੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਨਾ ਸਚਿ
ਸਿੰਧੁ ਮਿਲੇ, ਬੁਠਿ ਕੰਧੁ ਮਿਲੇ, ਦਰਿਮਆਨਿ ਰਹੇ, ਜੇ ਚੁਣਿ ਕਰਿ ਜੁਦੇ ਕੀਏ, ਓਇ ਜੂਨੀ ਮਹਿ ਬਾਹੇ ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ
ਕੂੜੁ ਹੀ ਕੂੜੁ ਕਮਾਇਆ ਓਇ ਮੁਹਿ ਕਾਲੇ ਕਰਿ ਕੇ ਕਢੇ, ਲੈਜਾਇ ਦੋਜਕਿ ਮਾਹਿ ਮਿਲੇ, ਕੂੜਿਆਰ ਦੋਜਕਿ ਮਾਹਿ
ਦੀਏ । ਅਰੁ ਜਿਨਹੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਯਾਇ ਕੀਆ ਤਿਨ ਕੰਧੁ ਵਡਿਆਈ ਦੀਨੀ, ਬਿਹਸਤਿ ਕੰਧੁ ਜਾਇ
ਸਮਾਏ । ਜਿਨਹੁ ਇਸੁ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਆਇ ਕਰਿ ਠਗੀ ਕੀਨੀ ਸੇ ਹਾਰਿ ਚਲੇ । ਏਹੁ ਤਪਾਵਸੁ ਰਾਜੇ ਧਰਮ
ਕੀਆ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਰਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਪਉੜੀ ॥

ਆਪੀਨੈ ਭੋਗ ਭੋਗਿ ਕੈ ਹੋਇ ਭਸਮਤਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ ॥
ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ ॥
ਓਥੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ ॥
ਬਾਉ ਨ ਹੋਵੈ ਪਉਦੀਏ* ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੂਆਇਆ ॥
ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

“ਏਹੁ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਭਉਰੁ ਸਾ, ਸੋ ਭੋਗਿ ਭੋਗਿ ਕਰਿ ਨਿਦਾਨ ਦੇਹੀ ਭਸਮੁ ਹੋਇ ਗਈ ।
ਭਸਮ ਵਿਚਹੁ ਭਉਰੁ ਉਠਿ ਚਲਿਆ ਏਹੁ ਜੀਉ । ਜੇਹਾ ਸੈਂਸਾਰ ਕੇ ਵਿਖੇ ਇਸੁ ਕਾ ਬਿਛੁ* ਬਾ, ਜੇਹਾ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੁ
ਸਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹੀ ਵਡੀ ਸਜਾਇ ਮਿਲਣੇ ਲਾਗੀ । ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਕਰਿ ਇਸੁ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਰ ਤੇ ਲੈਜਾਇ ਰਾਜੇ ਧਰਮ
ਪਹਿ ਖੜਾ ਕੀਆ । ਤਬ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਕਾਗਦੁ ਕਢਿ ਕਰਿ ਜੇ ਕਿਛੁ ਉਸ ਕੇ ਕਰਮ ਬੇ ਸੋ ਸੁਨਾਏ, ਜਿ, ‘ਰੇ !
ਏਹਿ ਕਰਮ ਤੈਂ ਕੀਏ ਹੈ’ । ਤਬ ਏਹੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, ‘ਹਾਂ ਜੀ ! ਮੈਂ ਕੀਏ ਹੈ’ । ਜਦਿ ਖੁਦਿ ਆਪਣੀ ਜਬਾਨਿ
ਕਰਾਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਬ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, ‘ਰੇ ਪਕੜਹੁ, ਇਸ ਕੈ ਤਾਈਂ ਮਾਰਹੁ’ । ਤਬ ਫੇਣੇ ਕੇ
ਹਿਸਾਬ ਕੰਧੁ ਪਕੜੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਮਾਰੀਤਾ ਹੈ; ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ, ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਹਲਿਕਾ ਕਰੀਤਾ ਹੈ । ਪੁਕਾਰਿ ਕਰਤਾ
ਹੈ ‘ਹੈ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਇ’ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਖਰੋਰਓ ਮਾਰੀਤਾ ਹੈ; ਰੂਆਇਆ ਸੁਨੀਤਾ ਨਾਹੀਂ ਤਬ ਹਜ਼ੂਰਿ
ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਲੈਜਾਇ ਦੋਜਕਿ ਬਾਹੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਕਾ ਜਨਮੁ, ਇਸੁ ਜਨਮ ਆਏ ਕਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਤਾ ਹੈ,
ਨਰਕਿ ਪਾਤੀ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਏਹ ਵਸਥਿ* ਨਰਕਿ ਜਾਣੈ ਦੇ ਹਨ” । ਤਉ ਸੇਖ ਕਹਿਆ, ਕਹੈ, “ਜੀ, ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਮੁਕਤਾ
ਭੀ ਹੋਇ ਏਹੁ ਜੀਉ ? ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਨਰਕਿ ਭੀ ਨ ਜਾਈ ? ਸੋ ਸੰਜਮੁ ਸੇਵਾ ਕਉਣੁ ਹੈ ?” ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ
ਕਹਤਾ ਹੈ :—

ਪਉੜੀ ॥

ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ ਨਾਇ ਲਇਐ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਈਐ ॥
ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਹੈ* ਤਿਸੁ ਦਾ ਦੇ ਖਾਜੈ* ਆਖਿ ਗਵਾਈਐ ॥
ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ਪੁੰਨਹੁ ਨੀਚੁ ਸਦਾਈਐ ॥

*ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਪਉੜੀ ਤੀਜੀ । *ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਅਗੈ’ । *ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਹੋਵੀ’ । *ਸਹੀ
ਪਾਠ—‘ਪਉਦੀਏ’ । *ਬਿਛੋ, ਵਿਛਵ (ਵੈਛਵ) ਧਨ-ਸੰਪਤੀ । *ਵਸਥ, ਖੂਬੀ । *ਵਾਰ ਆਸਾ
ਮਹਲਾ ੧ ਪਉੜੀ ਪੰਜਵੀਂ । *ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸਭੁ’ । ਜੀਉ (ਮਨ) ਤੇ ਪਿੰਡ (ਸਰੀਰ) । *ਅਰਥਾਤ—ਦੇਈਏ
ਤੇ ਖਾਈਏ, ਵੰਡ ਕੇ ਛਕੀਏ ।

ਜੇ ਜਰਵਾਣਾ¹ ਪਰਹਰੈ² ਜਹੁ ਵੇਸੁ ਕਰੇਦਾ ਆਈਐ³ ॥

ਕੋ ਰਹੈ ਨ ਭਰੀਐ ਪਾਈਐ⁴ ॥ ੪⁵ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ! ਜਿਸੁ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ, ਉਸਕਾ ਨਾਉਂ ਜਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਇਸੁ ਜਨਮ ਵਿਚਿ ਸਿਮਰਤਾ ਰਹੈ, ਤਬ ਏਹੁ ਜੀਉ ਨਰਕਿ ਜਾਇ ਨਾਹੀਂ। ਏਹੁ ਜੀਉ ਜਿ ਹੈ ਸੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ ਅਨੁ ਪਿੰਡੁ ਜਿ ਹੈ ਸੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ। ਜਦਿ ਓਹੁ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਬ ਏਹੁ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਬ ਏਹੁ ਸਮਝੈ ਜਿ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੈ ਜਬ ਦੇਤਾ ਹੈ ਤਬ ਖਾਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਇਤਨੇ ਸਮਝਣੇ ਵਿਚਿ ਏਹੁ ਸਿਰਖਰੂ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜਦਿ ਇਨਿ ਜਾਣਿਆ ਜਿ ਹੰਉ ਹੀ ਖਵਦਾ ਹਾਂ, ਹੰਉ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਏਹੀ ਮੇਰੀ ਹੰਉ ਹੀ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਕਉਣੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਕਉਣੁ ਸਾਹਿਬੁ, ਰਾਜਾ ਹੰਉ, ਇਤਨੇ ਸਮਝਣੇ ਵਿਚਿ ਨਰਕਿ ਏਹੁ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਨਿਦਾਨਿ⁶ ਤਉ ਮਰਣਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਹੈ ਤਉ ਭੀ ਮਰਣਾ, ਪਰਜਾ ਹੈ ਤਉ ਭੀ ਮਰਣਾ ਹੈ, ਜੀਵਣਾ ਕਿਸੈ ਨਾਹੀਂ; ਪਣੁ ਏਹੁ ਜੀਉ ਜੇ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁੰਨੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨੀਚੁ ਸਦਾਏ, ਜੇ ਚਾਰਿ ਦਿਨਿ ਜਰਵਾਣਾ ਛਡਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਹੁ ਭਰਿ ਘਤਿਦੀ ਹੈ, ਦੇਹੀ ਭਰਿ ਪਉਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਸੁ ਦੇ ਦਾਣੇ ਨਿਖੁਟੇ, ਪਾਈ ਭਰੀ, ਉਮਰਿ ਮੁਕੀ ਤਬ ਸਾਹੁ ਹੋਇ, ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੋਇ, ਰਾਉ ਹੋਇ, ਰੰਭੁ ਹੋਇ, ਜਿ ਜੀਉ ਹੈ ਸੇ ਉਨਿ ਚਲੈਗਾ, ਪਾਈ ਭਰੀ; ਰਹਣਾ ਮਿਲਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਮੁਦਤਿ ਮੁਕੀ। ਪਣੁ ਜੇ ਕਿਛੁ ਏਹੁ ਮੁਦਤ ਥੀਂ ਆਗੈ ਕਰਿ ਲੇਤਾ ਹੈ ਸੋਈ ਇਸੁ ਦੇ ਕਾਮਿ ਹੈ”। ਕਹੈ, “ਉਹੁ ਐਸਾ ਸੇਵਕੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੈ?” ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਓਹੁ ਕਹਾਂ ਰਹਤਾ ਹੈ?”

ਪਉੜੀ⁷ ॥

ਭਗਤ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ ਦਰਿ ਮੋਹਨਿ ਕੀਰਤਿ ਗਾਵਦੇ ॥

ਇਕਿ⁸ ਨਾਨਕ ਕਰਮਾ ਬਾਹਰੇ ਦਰਿ ਵੇਖੈ ਨ ਲਹਨੀ ਧਾਵਦੇ ॥

ਇਕਿ ਮੂਲੁ ਨ ਬੁਝਨਿ ਆਪਣਾ ਅਣਹੋਦਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦੇ ॥

ਹਉ ਢਾਢੀ ਕਾ ਨੀਚੁ ਜਾਤਿ ਹੋਰਿ ਉਤਮੁ ਜਾਤਿ ਸਦਾਇਦੇ ॥

ਤਿਨੁ ਮੰਗਾ ਜਿ ਤੁਝੈ ਧਿਆਇਦੇ ॥੫॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੇਖ ਜੀ! ਓਹੁ ਜਿ ਐਸੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹੈਨਿ ਸਿ ਕਹਾਂ ਰਹੰਦੇ ਹੈਨਿ? ਓਇ ਤਹਾਂ ਰਹੰਦੇ ਹਨ ਜਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹੁ ਹੈ, ਉਇ ਊਹਾਂ ਰਹੰਦੇ ਹੈਨਿ। ਓਹਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨਿ ਖਰੇ ਬਹੁਤੁ ਭਾਵਦੇ ਹੈਨਿ? ਓਹਿ ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ। ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ। ਸੇਖ ਜੀ! ਓਹਿ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਹੁਤੁ ਖਰੇ ਪਿਆਰੇ ਹੈਨਿ। ਇਕਿ ਏ ਹੈਨਿ ਜਿ ਓਹਿ ਆਪਣਾ ਵਿਚੁ ਜਾਣਦਿਆਂ ਨਾਹੀਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਉਣੁ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਆ ਕਰਦੇ ਅਹਾਂ¹⁰। ਕੂੜੀ ਹੀ ਉਨਿ ਆਪਣਾ

¹ਜਰ (ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ) ਵਾਣਾ (ਵਰਣ, ਰੰਗ ਅਰਥਾਤ-ਚਿੱਟੇ ਵਾਲ) ਪਰ ਜਰਵਾਣਾ ਦਾ ਅਰਥ ਏਥੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਵਾਨ ਜਾਂ ਬਲ (ਜ਼ੋਰ) ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ²ਹਟਾ ਦੇਈਏ। ³ਤਾਂ ਬੁਢੇਪਾ (ਜਰ)

ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੇਸ (ਭੇਸ) ਕਰ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ⁴ਇਕ ਤੋਲ (ਪੜੋਪੀ), ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਣਕ, ਛੋਲੇ ਆਦਿ ਮਿਣਦੇ

ਹਨ, ਅਰਥਾਤ-ਜਦ ਉਮਰ ਦਾ ਤੋਲ (ਪੜੋਪੀ) ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ⁵ਆਸਾ ਦੀ

ਵਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਉੜੀ ਦਾ ਅੰਕ ੫ ਹੈ। ⁶ਆਸ਼ਿਰ, ਅੰਤ ਨੂੰ। ⁷ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਪਉੜੀ ਨੰਬਰ 1।

⁸ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਇਕਿ’ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਢਾਢੂ ਹੈ। ⁹ਏਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਉੜੀ

ਦਾ ਅੰਕ ੯ ਹੈ। ¹⁰‘ਅਹਾਂ’ ਸ਼ਬਦ ਏਥੇ ‘ਹਾਂ’ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਆਇਆ ਹੈ।

ਆਪੁ ਸਲਾਹਣਾ । ਮਹੁਹਾ ਆਖਦੇ ਹੋਨਿ, 'ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰੁ ਕਉਣੁ ? ਜੋ ਕਿਛੁ ਹਾਂ ਸੇ ਅਸੀਂ ਹੀ ਹਾਂ । ਵਿਚੁ ਨਾਹੀ ਕਉਡੀ ਦਾ ਅਤੈ ਗੁਮਾਨੁ ਲਖੈ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋਨਿ । ਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਮੰਨਣਾ, ਨ ਸਾਹਿਬੁ ਯਾਦਿ ਕਰਣਾ, ਨਾ ਸੇਵਾ, ਨ ਪੁੰਨੁ, ਨ ਦਾਨੁ, ਨਾ ਕਿਸੀ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਵਣਾ, ਨਾ ਕਿਸੀ ਸਿਉਂ ਸੁਭਾਇ ਬੋਲਣਾ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਹੀ ਵਿਚਿ ਸਾਰੀ ਉਮਰਿ ਗੁਜਰਾਨੁ ਹੋਈ, ਇਕਿ ਏਹੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਹੈ । ਇਕਿ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਪਏ ਵਹਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋਨਿ, ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚਿ ਢੋਈ ਨਾਹੀ, ਪਏ ਧਾਂਵਦੇ ਹੋਨਿ; ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਕੀ ਜੂਨਿ ਵਿਚਿ ਟਿਕਣੁ ਨਾਹੀ ਪਾਇਏ" । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ਜਿ, "ਮੈਂ ਤੇ ਸਭੇ ਭਲੇ ਹੋਨਿ, ਮੈਂ ਹੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਸਾਰੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਵਿਚਹੁ ਹਉ ਨੀਚੁ ਹਾਂ; ਜਿਉਂ ਸਭਨਾਂ ਜਾਤੀ ਵਿਚਹੁ ਢਾਢੀ ਮੰਗਤੇ ਭੂਮ ਨੀਚ ਹੋਨਿ ਤਿਉਂ ਹਉ ਇਨਹੁ ਨੀਚਹੁ ਤੇ ਨੀਚੁ ਹਾਂ । ਢਾਢੀ ਕਿਉਂ ਨੀਚਿ ਹੋਨਿ ? ਕਹੈ ਤੋਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਉਨਾਂ ਦਾ ਖੁਸਿ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਮੰਗਣਿ ਉਪਰਿ ਹੋਨਿ, ਉਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੋਰਾ ਕਰਨਿ । ਨਿਰਦਾਵਾ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮੰਗਦੇ ਹੋਨਿ । ਨੀਚੁ ਓਈ ਹੋਨਿ ਜਿ ਮੰਗਿ ਖਾਂਦੇ ਹੋਨਿ । ਦੇਵਣਿ ਜੇਵਣਿ ਵਡਿਆਈ ਨਾਹੀ । ਸਭਿਆਰਿ ਨੀਚਿ ਜਾਤਿ ਇਨਾਂ ਢਾਢੀਆਂ ਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਮੰਗਦੇ ਹੋਨਿ । ਜੇ ਮੰਗਤਾ ਢਾਢੀ ਨੀਚੁ ਹਉ ਹੀ ਹਾਂ, ਓਹੁ ਪਰਕਿਰਤਿ ਮੇਰੀ ਹੈ, ਹਉ ਜਿ ਹਾਂ ਜਿ ਤੇਰਾ ਨੀਚੁ ਢਾਢੀ ਹਾਂ; ਹੋਰੁ ਜਿ ਹੋਨਿ ਸੇ ਉਤਮੁ ਜਾਤਿ ਹੋਨਿ, ਅਨੁਪੁ ਉਤਮੁ ਜਾਤ ਕਹਾਂਵਦੇ ਹੋਨਿ ਅਰੁ ਹਉ ਜਿ ਹਾਂ ਸੇ ਢਾਢੀ ਨਿਰਦਾਵਾ ਹਾਂ । ਮੇਰਾ ਦਾਵਾ ਏਹੋ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਵਦੇ ਹੋਨਿ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਉ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸਹੁ ਕਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ? ਨਾ ਸੁਇਨਾ ਨ ਰੁਪਾ, ਨ ਮੋਤੀ ਨ ਜਵਾਹਰ, ਨ ਮਾਲੁ ਨ ਮੁਲਖੁ, ਨ ਰਾਜੁ ਨ ਪਾਟੁ, ਨ ਭੋਗੁ, ਨ ਬਿਲਾਸੁ, ਨ ਗ੍ਰਿਹੁ ਨ ਮੰਦਰੁ, ਨ ਸੁਤੁ ਨ ਮਿਤ੍ਰ, ਨ ਵਿਸਥਾਰੁ-ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਮੰਗਦਾ, ਨ ਬਿਹਿਸਤੁ ਨ ਦੋਸਤੁ, ਨ ਗਤਿ ਨ ਮੁਕਤਿ" । ਤਬ ਸੋਖ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਜੀ, ਹੋਰੁ ਤੂੰ ਉਨਹੁ ਪਾਸਹੁ ਕੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ ਜਾਂ ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਭੀ ਨਾਹੀ ਮੰਗਦਾ ?" ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:—

ਪਉੜੀ ॥

ਦਾਨੁ ਮਹਿੰਡਾ ਤਲੀ ਖਾਰੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤ ਮਸਤਕਿ ਲਾਈਐ ॥
ਕੂੜੇ ਲਾਲਚਿ ਛਡਿ ਕਰਿ ਹੋਇ ਇਕ ਮਨਿ ਅਲਖੁ ਧਿਆਈਐ ॥
ਫਲੁ ਤੇਵੇਹੋ ਪਾਈਐ ਜੇਵੇਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈਐ ॥
ਜੇ ਹੋਵੇ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਤਾ ਪੂੜਿ ਸੰਤਾ ਦੀ ਪਾਈਐ ॥
ਮਤਿ ਬੋੜੀ ਸੇਵ ਗਵਾਈਐ ॥ ੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਏ ਮੇਖਿ ਜੀ ! ਹਉ ਉਨਾਂ ਬੀ ਦਾਨੁ ਏਹੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਜਿ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂੜਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਦੀ ਖਾਰੁ ਜਿ ਮੁਖ ਕਉ ਮਿਲੈ ਤਉ ਲੈ ਕਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲਗਾਵਉਂ ਅਰੁ ਕੂੜਾ ਲਾਲਚੁ, ਦੁਆ ਛਾਉ ਹੈ—ਮਾਇਆ, ਜਿਤੁ ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਲਪਟਿ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਪਰਸਾਇ ਏਹੁ ਮਨੁਖ ਬੀ ਦੂਰਿ ਹੋ ਜਾਇ, ਦਿਲਿ ਵਿਚਿ ਅਕੀਦਾ ਆਵੈ, ਇਕ ਮਨਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਅਲਖ ਪੂਰਬ ਕਉ ਧਿਆਈ ਉਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਸਾਇ, ਜੇ ਇਕ ਮਨਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਇਸ ਨੂ ਫਲੁ ਲਗੈ—ਚੋਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਚੋਰੁ ਹੋਇ ਅਰੁ ਸਾਧ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਸਾਧੁ ਹੋਇ । ਸਾਧ ਕੀ ਕਰਨੀ ਤੇ ਬੇਕੁੰਠ ਪਾਈਐ, ਚੋਰ ਕੀ ਕਰਨੀ ਤੇ ਨਰਕੁ ਪਾਈਐ । ਏਹੁ ਫਲੁ ਹੈ ਕਮਾਣੇ ਕਾ; ਜੈਸਾ ਕਮਾਵੈ ਤੈਸਾ ਪਾਵੈ । ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਸਾਧਾਂ ਕੀ ਪੂੜਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਤਬ ਉਨਾਂ ਦੀ ਪੂੜਿ ਮਥੇ ਉਪਰਿ ਲਾਈ । ਤਿਸੁ ਪੂੜਿ ਕੇ ਲਗਨੇ ਸਾਥਿ ਜਿਤਨੇ ਪਾਪ ਹੋਏ ਹੋਨਿ

¹ਮੂੰਹ ਤੋਂ ।   ²ਅਰਥਾਤ—ਸਿਸਟੀ, ਦੁਨੀਆਂ ।   ³ਛਾਵ—ਰਿਸ਼ਕ ।   ⁴ਵਾਰ ਆਸਾ
ਮਹਲਾ ੧ ਪਉੜੀ ਦਸਵੀਂ ।   ⁵ਸਹੀ ਖਾਠ—ਕੂੜਾ ਲਾਲਚੁ ਛਡੀਐ ।   ⁶ਸਹੀ ਪਾਠ—'ਤਿਨਾਂ' ।   ⁷ਗੁਰਬਾਣੀ
ਵਿਚ ਏਥੇ ਪਉੜੀ ਦਾ ਅੰਕ ੧੦ ਹੈ ।

ਸੇ ਸਭਿ ਮਿਟਿ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਕਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ? ਜਿਉਂ ਬਿਧਾ ਬਾਸਨੁ¹ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਬਾਹੈ² ਉਸ ਕੀ ਖਿੰਧਾਈ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਜਦਿ ਧੂੜਿ³ ਉਸਿ ਮਹਿ ਪਾਈ ਤਬ ਓਹੁ ਬਾਸਨੁ ਹਛਾ ਹੋਇਆ : ਧੂੜਿ ਨਾਲਿ ਉਸਦੀ ਖਿੰਧਾਈ ਲਹਿ ਗਈ। ਤਿਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਜਿ ਪਾਪ ਕੀ ਬਿਧਾਈ ਮੈਲੁ ਲਗੀ ਹੈ ਸੇ ਜਦਿ ਸਾਧ ਕੀ ਧੂੜਿ ਇਸੁ ਕਉ ਲਗੇ ਤਬ ਇਸੁ ਕੇ ਪਾਪ ਜਾਹਿ। ਏਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ਸਾਧ ਕੀ ਧੂੜਿ ਕੇ ਪਰਸਾਇ⁴। ਪਣੁ ਉਹੁ ਧੂੜਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ? ਜਦਿ ਪੂਰਬਿ ਜਨਮਿ⁵ ਇਸੁ ਜੀਅ ਕਾ ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇ ਤਬ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਧੂੜਿ ਇਸਨੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਜਿਨਾ ਨੂ ਪੂਰਬਿ ਨਾਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਉਨਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਵਿਚੁਲਿ ਗਈ : ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਹੋਇ ਨ ਆਈਆ, ਸਾਧ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਨ ਸਕੀਆ, ਨਰਕਿਪਾਤੀ ਹੋਇਆ ਬਿਨਾਂ ਸਾਧ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ। ਜਬ ਸਾਧ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਤਬ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ⁶। ਤਬ ਸੇਖ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਇਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਵਿਚਿ ਪੜੇ ਪੰਡਿਤ ਹੈਨਿ, ਲਿਖੇ ਦੀ ਖਬਰਿ ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਦੀ ਕਹਦੇ ਹੈਨਿ, ਪਣੁ ਆਪਿ ਨਾਹੀਂ ਚਲਦੇ ਉਸਿ ਰਾਹਿ, ਪਰੁ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਦੇ ਹੈਨਿ। ਅਤੇ ਜੀ, ਇਕ ਪੜੇ ਦਾਨਸਬੰਦਿ⁷ ਹੈਨਿ, ਪਣੁ ਆਪਿ ਨਾਹੀਂ ਚਲਦੇ ਦਿਆਨਤ ਉਪਰਿ, ਪਰੁ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਦੇ ਹੈਨਿ। ਅਰੁ ਇਕਿ ਪੜੇ ਮੂਲਿ ਨਾਹੀਂ ਅਤੇ ਬਦਰਾਹੀ ਨਾਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਆਪਣੇ ਹਕਿ ਵਜਹਿ ਉਪਰਿ ਹੈਨਿ, ਹੋਰੁ ਕਾਈ ਗਲਿ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਜਿ ਕਹੀ ਕੁੰ ਕਿਬੁ ਆਖਿ ਕਰਿ ਸੁਨਾਇਨਿ ਜੇ ਹਕੁ ਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਹਤੁ ਕਿਆ ਹੈ; ਪਣੁ ਬਦਿ ਅਮਲੁ ਨਾਹੀਂ ਕੋਈ ਕਰਦੇ। ਅਤੇ ਇਕਿ ਇਜੇਹੇ ਹੈ, ਪੜੇ ਹੈਨਿ ਜੇ ਬਹੁਤੁ ਹਕੀਕਤਿ ਮਾਰਵਤਿ, ਸਰੀਅਤਿ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਮਝਾਇਦੇ ਹੈਨਿ, ਪਣੁ ਆਪਿ ਹਕਿ ਉਪਰਿ ਨਾਹੀਂ ਚਲਦੇ, ਤਿਨਾਂ ਦਾ ਤਪਾਵਸੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਰੇਸੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ, ਸਰੀਅਤਿ ਮਹਿ ਪਉੜੀ⁸ ਕਹੀ:-

ਪੜਿਆ ਹੋਵੈ ਗੁਨਗਾਰੁ ਤਾ ਓਮੀ⁹ ਸਾਧੁ ਨ ਮਾਰੀਐ ॥

ਜਵੇਹਾ¹⁰ ਘਾਲੈ ਘਾਲਣਾ ਤੇਵੇਹੁ ਨਾਉ ਪਚਾਰੀਐ¹¹ ॥

ਐਸੀ ਕਲਾ ਨ ਖੇਡੀਐ ਜਿਤੁ ਦਰਗਹ ਗਇਆ ਹਾਰੀਐ ॥

ਪੜਿਆ ਅਤੇ ਓਮੀਆ ਵੀਚਾਰੁ ਅਗੈ ਵੀਚਾਰੀਐ ॥

ਮੁਹਿ ਚਲੈ ਸੋ ਦਰਗਹ¹² ਮਾਰੀਐ ॥ ੭ ॥¹³

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਗਹ ਦਾ ਇਹੀ ਵੀਚਾਰੁ ਤਪਾਵਸੁ-ਨਿਆਉਂ ਹੈ ਜਿ ਪੜਿਆ ਭਾਵੈ ਤੇਹਾ ਹੋਵੈ ਜਿ ਬਜਹਗਾਰੁ¹⁴ ਬੰਦਾ ਹੋਇਗਾ ਸੇ ਦੋਜਕਿ ਮਿਲੇਗਾ; ਅਰੁ ਜਿ ਕੁਝ ਪੜਿਆ ਨਾ ਹੋਇਗਾ ਅਰੁ ਸਾਧੁ ਹੋਇਗਾ ਤਬ ਓਹੁ ਬਿਹਿਸਤਿ ਮਹਿ ਬਾਹੀਐਗਾ¹⁵। ਕਿਛੁ ਪੜੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਮੀ¹⁶ ਸਾਧੁ ਨਾਹੀਂ ਮਾਰੀਦਾ; ਪਰੁ ਜੇਹਾ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਕਮਾਵੇਗਾ ਤੇਹੋ ਹੀ ਜੇਹਾ ਪਾਵੇਗਾ, ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਤਿਸਕਾ ਨਾਉਂ ਹੋਇਗਾ-ਚੋਰ ਕਾ ਚੋਰੁ ਨਾਉਂ, ਸਾਧ ਕਾ ਸਾਧੁ ਨਾਉਂ। ਜਿਤੁ ਗਲ ਇਸਦਾ ਬੁਰਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਸਾ ਗਲਿ ਏਹੁ ਕਾਇਸ¹⁷ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਜਿਤੁ ਗਲਾਂ ਏਹੁ ਜਾਂਦੇ¹⁸ ਸਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇ ਸੁ ਏਹੁ ਕਿਤਨੁ¹⁹ ਕਰੈ ? ਜਿਤੁ ਇਸੁ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਇ ਸੋ ਕਿਉਂ ਨ ਕਰੈ ? ਜੇ ਕੋਈ ਪੜਿਆ ਹੈ ਸੋ ਭੀ ਦਰਗਹ ਜਾਏਗਾ ਅਰੁ ਜਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ਪੜਿਆ ਸੋ ਭੀ, ਦਰਗਹ

¹ਭਾਂਡਾ।

²ਪਾਇਆ।

³ਭਾਵ-ਮਿੱਟੀ।

⁴ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

⁵ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦਾ।

⁶ਵਿਦ੍ਵਾਨ, ਆਲਮ।

⁷ਅਕਲ ਵਾਲੇ, ਸਿਆਣੇ।

⁸ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧-੧੨।

⁹ਉਮੀ, ਅਨਪੜ੍ਹ।

¹⁰ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਜੇਹਾ’।

¹¹ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਨਾਉਂ ਵਜਦਾ ਹੈ।

¹²ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਅਗੈ’।

¹³ਗੁਰਬਾਣੀ

ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਉੜੀ ਦਾ ਅੰਕ ੧੨ ਹੈ।

¹⁴ਗੁਨਗਾਰ, ਅਪਰਾਧੀ।

¹⁵ਸੂਰਗ ਵਿਚ ਪਾਇਆ

ਜਾਵੇਗਾ।

¹⁶ਅਨਪੜ੍ਹ।

¹⁷ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ।

¹⁸ਜਾਂਦਾ ਹੀ।

¹⁹ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ।

ਉਸ ਕਾ ਹਿਸਾਬੁ ਹੋਇਗਾ । ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਠਿੰਜਾਵੇਗਾ^੧ ਸੋਈ ਦਰਗਹ ਮਹਿ ਮਾਰੀਐਗਾ । ਬੂਠਾ ਹੋਵੇਗਾ ਸੋ ਦੋਜਕਿ ਮਿਲੇਗਾ, ਅਰੁ ਜੇ ਸਰਾ ਹੋਇਗਾ ਸੋ ਬਿਹਿਸਤਿ ਜਾਇਗਾ^੨ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਉੜੀ^੩ ਕਹੀ ਜਿ :-

ਕਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ਛਡਿ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜਾਵਣਾ ॥
 ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ^੪ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਾਵਣਾ ॥
 ਚੋਜ^੫ ਕੀਏ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ ਰਾਹਿ ਭੀੜੈ ਅਤੀ ਜਾਵਣਾ ॥
 ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਬੁਰਾਵਣਾ^੬ ॥
 ਕਰਿ ਅਉਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ ॥ ੯^੭ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿਸੁ ਕਪੜੇ ਅਰੁ ਰੂਪ ਕਾ ਏਹੁ ਮਾਣੁ-ਗਰਬੁ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਏਹੁ ਈਹਾਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਮਹਿ ਰਹਹਿਗੇ । ਇਸ ਕੇ ਸਾਥਿ ਕਿਆ ਜਾਇਗਾ ? ਵੰਗਾ ਅਰੁ ਮੰਦਾ । ਚੰਗਾ ਕਰੈਗਾ ਚੰਗਾ ਪਾਵੇਗਾ, ਮੰਦਾ ਕਰੈਗਾ ਤਉ ਮੰਦਾ ਪਾਵੇਗਾ । ਏ ਵਸਤੂ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਇਸਕੇ ਸਾਥਿ ਜਾਹਿਗੀਆਂ । ਅਤੀ ਸਾਹਿਬੁ ਨੇਕੀ ਰਾਜੀ ਹੈ, ਬਦੀ ਰਾਜੀ ਨ ਸਿ^੮ । ਏਹੁ ਜਿ ਜੀਉ ਬੰਦਾ ਵਿਚਾਰਾ ਹੈ ਹੁਕਮੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਚਉੜਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਫਲਦਾ ਹੈ, ਗਰਬੁ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਏਹੁ ਫੁਲਿ ਫੁਲਿ ਚਉੜਾ ਹੋਇਆ; ਪਣੁ ਅਗੈ ਰਾਹੁ ਛੀੜਾ ਹੈ ਜਿਤੁ ਇਸੁ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਓਹੁ ਰਾਹੁ ਚਉੜਿਆਂ ਦਾ ਨਾਹੀਂ । ਜਾਂ ਏਹੁ ਨਿਕਿਆਂ ਤੇ ਨਿਕਾ ਹੋਇ ਤਬ ਉਸਿ ਭੀੜੇ ਰਾਹਿ ਜਾਇ । ਹੁਣ ਏਹੁ ਰੂਪੁ ਦੇਖਿ ਕਰਿ, ਕਪੜੇ ਪਹਰਿ ਕਰਿ ਗਰਬੁ ਕਰਤਾ ਹੈ । ਜਦਿ ਏਹੁ ਨੰਗਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰੀਐਗਾ ਅਰੁ ਨਰਕਿ ਲੈ ਜਾਈਐਗਾ ਤਬ ਏਹੁ ਖਰਾ ਬੁਰਾ ਡਰਾਵਣਾ ਲਗੈਗਾ । ਜੇਸੇ ਅਵਗਣ ਅਬ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕਈ ਅਸੰਖ ਏਕ ਅਵਗਣ ਕੇ ਅਵਗਣ ਹੋਇ ਫਲਹਿਗੇ । ਜਦਿ ਅਉਗਣ^੯ ਕਾ ਇਸੁ ਜੀਅ ਕੰਉ ਫਲੁ ਲਾਗੈਗਾ ਤਬ ਏਹੁ ਪਛੋਤਾਵੇਗਾ । ਅਬ ਏਹੁ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਤਾ, ਜਦਿ ਫਲਿ ਲਾਗਹਿਗੇ, ਤਬ ਹੀ ਜਾਣੈਗਾ ਜਬ ਏਹੁ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰੈਗਾ, ਕਹੈਗਾ ਜਿ ਮੈਂ ਅਉਗਣਿ ਕਿਉਂ ਕਰੇ ਥੇ, ਤਬ ਪਛੋਤਾਵੈਗਾ । ਅਰੁ ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਕਮਾਵਤਾ ਹੈ ਜਿ ਉਸ ਬੀਂ ਬਾਹਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ । ਸਭਿ ਉਸਿ ਕੀ ਨਜਰਿ ਮਹਿ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਕਰੈਗਾ ਤੈਸਾ ਪਾਵੈਗਾ” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਸਿਫਤਿ ਮਹਿ ਪਉੜੀ^{੧੦} ਕਹਤਾ ਹੈ:-

ਚਿਤੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਵੇਖਿ ਨਦਰੀ ਹੇਠਿ ਚਲਾਇਦਾ ॥
 ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਾਇਦਾ ॥^{੧੧}
 ਵਡਹੁ ਵਡਾ ਵਡ ਮੇਦਨੀ ਸਿਰੇ ਸਿਰਿ ਧੰਧੇ ਲਾਇਦਾ ॥
 ਨਦਰਿ ਉਪਠੀ ਜੇ ਕਰੇ ਸੁਲਤਾਨਾ ਨੁ^{੧੨} ਘਾਹੁ ਕਰਾਇਦਾ ॥
 ਦਰਿ ਮੰਗਨਿ ਤਾ^{੧੩} ਭਿਖਿ ਨ ਪਾਇਦਾ ॥ ੯^{੧੪} ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿਤਨੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਹੈ ਸਭੁ ਉਸ ਕੇ ਮਨਿ ਮਹਿ ਹੈ, ਉਸ ਕੰਉ ਬਿਸਰਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਜਿਤਨੀ ਪੈਦਾਇਸਿ ਹੈ ਸਭਸ ਕੰਉ ਅਪੁਣੀ ਨਜਰਿ ਹੇਠਿ ਰਖਦਾ ਹੈ,

^੧ਢੁੱਖ ਦੇਵੇਗਾ । ^੨ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧-੧੪ । ^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ’ । ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹੁਕਮ’ । ^੫ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ’ । ^੬ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਉੜੀ ਦਾ ਅੰਕ ੧੪ ਹੈ । ^੭ਨਹੀਂ ਹੈ । ^੮ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧-੧੬ । ^੯ਅਸਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਤੀਜੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਤੀਜੀ ਦੂਜੀ । ^{੧੦}ਸਹੀ ਪਾਠ ਏਥੇ ‘ਸੁਲਤਾਨਾ’ ਹੈ, ‘ਸੁਲਤਾਨਾ ਨੁ’ ਨਹੀਂ । ^{੧੧}ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ‘ਤਾਂ’ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ । ^{੧੨}ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਉੜੀ ਦਾ ਅੰਕ ੧੬ ਹੈ ।

ਸੰਭਾਲਿ ਸੰਭਾਲਿ ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆਂ ਜੂਨਿ ਕੰਉ। ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਇਕਿ ਸਾਹਿ ਕੀਤੇ ਹੈਦੁ, ਇਕ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕੀਤੇ ਹੈਸੁ ਅਰੁ ਇਕ ਰਾਵ ਰੰਕ, ਇਕ ਗਰੀਬ, ਇਕ ਮਤਿ ਵਡੀ ਹੂ ਵਡੇ ਕੀਤੇ ਹੈਸੁ। ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿਰਜਿ ਸਿਰਜਿ, ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਠਵਰ ਸੈਂਸਾਰੁ ਹੋਏ ਲਾਇ ਛੋਡਿਆ ਹੈਸੁ। ਆਪੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸਹੁ ਕਰਮ ਕਰਾਵਤਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਜਾਂ ਨਜਰਿ ਫੇਰਿ ਰਖਦਾ ਹੈ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬਾਬਿ, ਤਾਂ ਪਾਤਿਸਾਹਾਂ ਨੂ ਹਥਿ ਠੀਕਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ; ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਇ ਤਹਾਂ ਖੈਰੁ¹ ਡੀ ਨਾਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜਨੇ ਦੇਤਾ। ਐਸਾ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਭਾਣੈ ਇਉਂ ਕਾ ਇਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ! ਸਾਹਿਬੁ ਜਿ ਬੰਦੇ ਨੂ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦੀਆ ਅਰੁ ਬੰਦੇ ਵੇਖਿ ਕਰਿ ਸੁਖੁ ਰਾਜੁ ਕੰਉ ਸਾਹਿਬੁ ਬਿਸਾਰੇ-ਲੂਣੁ ਹਰਾਮੀ ਕਰੀ, ਮੇ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ?” ਤਬ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸਰੋਅਤਿ ਮਹਿ ਪਉੜੀ² ਕਹੀ ਜਿ:-

ਤੁਰੇ³ ਪਲਾਣੇ⁴ ਪਉਣੁ ਵੇਗ⁵ ਹਰਿ ਰੰਗੀ ਹਰਮ⁶ ਸਵਾਰਿਆ ॥

ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ⁷ ਮਾੜੀਆ⁸ ਲਾਇ ਬੇਠੇ ਕਰਿ ਪਾਸਾਰਿਆ ॥

ਚੀਜ⁹ ਕਰਨਿ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ ਹਰਿ ਬੁਝਨਿ ਨਾਹੀ ਹਾਰਿਆ¹⁰ ॥

ਕਰਿ ਫੁਰਮਾਇਸਿ¹¹ ਖਾਇਆ ਵੇਖਿ ਮਹਲਤਿ¹² ਮਰਣੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥

ਜਰੁ¹³ ਆਈ ਤ¹⁴ ਜੋਬਨਿ ਹਾਛਿਆ ॥੧੦॥¹⁵

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ! ਜਿਨਿ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਕੰਉ ਤੁਰੇ-ਘੋੜੇ ਦਿਤੇ, ਸੁਇਨੇ ਸਾਖਤੀ¹⁶ ਐਸੇ ਪਉਣ ਬੇਗੀ ਜਿ ਪਉਣ ਬੀਂ ਉਤਾਵਲੇ¹⁷ ਚਲਨਿ ਐਸੇ ਘੋੜੇ ਦੀਏ ਇਸੁ ਬੰਦੇ ਨੂੰ, ਅਰੁ ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੇ ਦੇ ਹਰਮ ਪਹਿਰਾਇਸੁ ਅਰੁ ਮਹਲਤੀ¹⁸ ਐਸੀਆਂ ਦੀਆਂ, ਜਿ ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਮਾੜੀਆਂ, ਧਉਲਹਰਿ, ਛਜੇ ਸੁਫੇ, ਕੋਠੜੀਆਂ, ਪੜਵੜੇ¹⁹, ਬੈਠਕਾਂ, ਬਾਗਿ ਮਿਲਖ, ਖੂਹ, ਵਾਈਂ, ਤਲਾਵ, ਚਕਿ, ਗਾਂਵਿ ਹਰਿ ਪਸਾਰੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਤੇਅਸੁ। ਏਹੁ ਪਸਾਰੇ ਕਰਿ ਬੈਠਾ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਚੀਜੁ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਸੇ ਚੀਜੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਇਸੁ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਏਹੁ ਭੋਗਿ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਅਤੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੂੰ ਯਾਦਿ ਮੂਲਿ ਨਾਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿ ਹੰਉ ਪੈਦਾ ਕਿਨਿ ਕੀਤਾ ਹਾਂ। ਏਹੁ ਰਾਜ ਭੋਗ, ਪਾਟ ਬਿਲਾਸ ਕਿਨਿ ਦਿਤੇ ਹੈਨਿ? ਆਪਿ ਹੀ ਨੂ ਕਰਿ ਜਾਨਦਾ ਹੈ: ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੇਰਾ ਹੈ; ਹੰਉ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਨਾਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਜੇ ਏਤੁ ਗਲ ਹੰਉ ਹਾਰਦਾ ਹਾਂ। ਤਿਸੀ ਦਾ ਹੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਿਸੁ ਦੇ ਜੀਅ ਹੈਨਿ, ਬੰਦੇ ਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬੁ ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਰਾਜੁ ਭੋਗੁ ਉਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇ ਤਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲੈ, ਇਸੁ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਇਵੈਂ ਨਹਕਿ ਬੈਠਿਆਂ ਹੁਕਮੁ ਕੀਤਾ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ, ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਰੰਗਿ ਮਹਲਾਂ ਵਲਹੁ ਮਰਣੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਤਨੁ। ਜਿਰੁ ਜੋਬਨੁ ਸੀ ਤਿਥਰੁ ਰੂਪ ਰੰਗ ਹਵਾਈ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਜਾਂ ਜਰੁ ਆਈ ਤਾਂ ਜੋਬਨੁ ਗਇਆ, ਬੜਿ ਪਇਆ। ਤਬੇ ਏਹੁ ਸਭਨੀ ਹਿਰਸੀ²⁰ ਹੂ ਭੁਰਿ ਪੜਿਆ, ਲਗਾ ਹਥਿ ਪੈਰ ਸਿਰ ਦੇਹੀ ਕੰਪਣੈ। ਆਪਿ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਸਕੈ ਨਾਹੀਂ, ਆਖਿਐ ਕੋਈ ਲਗੈ ਨਾਹੀਂ, ਅਮਰੁ ਮਿਟਿ ਗਇਆ, ਜੀਵਦੇ ਮੁਆ, ਜਰੁ ਆਵਦੀ ਨਾਲਿ, ਜੋਬਨ ਜਾਂਦੇ ਨਾਲਿ ਏਹੁ ਹਾਲੁ ਹੋਇਆ

¹ਭਾਵ-ਭਿਖਿਆ।

²ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧-੧੭।

³ਘੋੜੇ।

⁴ਪਲਾਣਾਂ (ਕਾਠੀਆਂ) ਨਾਲ

ਸਜੇ ਹੋਏ।

⁵ਪੋਣ (ਹਵਾ) ਵਰਗੀ ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਵਾਲੇ।

⁶ਰਣਵਾਸ, ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ।

⁷ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹਾਲ।

⁸ਮਹਲ।

⁹ਚੌਜ, ਆਨੰਦ।

¹⁰ਹਾਰੇ (ਹੁਣੇ) ਹੋਏ।

¹¹ਹਕੂਮਤ।

¹²ਮਹੱਲ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ-ਬਹੁਤੇ ਮਕਾਨ।

¹³ਜਰਾ ਅਵਸਥਾ, ਬੁਢੇਪਾ।

¹⁴‘ਤ’ ਸ਼ਬਦ ਏਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ

ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਧੂ ਹੈ।

¹⁵ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਹੀ ਅੰਕ ੧੭ ਹੈ।

¹⁶ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ ਕਾਠੀਆਂ

ਵਾਲੇ। ¹⁷ਤੇਜ਼।

¹⁸ਮਹੱਲ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ-ਮਹੱਲਾਤ ਮਕਾਨ ਆਦਿ।

¹⁹ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵਿਹੜੇ।

²⁰ਮਾਨਸਿਕ ਹਿਰਸਾਂ, ਖਾਹਸ਼ਾਂ, ਕਾਮਨਾਵਾਂ।

ਪਰੁ ਭੀ ਸਮਝੈ ਨਾਹੀਂ ਜੇ ਹਉ ਹੁਣਿ ਭਰਿ ਪਇਆ ਹਾਂ । ਚਲਨਹੁ, ਭਜਨਹੁ, ਰਸਹੁ, ਨੇਤੀਅਹੁ, ਬਦੀਅਹੁ ਰਹਿਆ । ਜਿਤਨੇ ਮਾਂਹਿ^੧, ਘੜੀਆਂ, ਚਸੇ, ਪਲ, ਪਹਰਿ, ਦਿਨਜਿ ਰਹੰਦੇ ਹੋਨਿ, ਇਤਨਿਆਂ ਵਿਚਿ ਹਉ ਪਰਮੇਸੁਰ ਯਾਦਿ ਕਰੀ, ਏਹੁ ਨ ਵਸੈ ਇਸੁ ਜੀਅ ਕਦ ਹੀ, ਭੀ ਇਸੁ ਮਾਇਆ ਦੇ ਧਿਆਨ ਰਹਿਆ, ਪਰਵਰਦਗਾਰੁ ਯਾਦਿ ਨ ਆਇਆ । ਐਸਾ ਅੰਧਾ ਮਨੁਖੁ ਏਹੁ ਜੀਉ ਹੈ” । ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਭਨਾ ਸਾਂਝੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾ, ਇਕਸੁ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇਰੀ ਹੀ ਬਾਬਿ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ:-

ਪਉੜੀ^੨ ॥

ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਆਪਣਾ ਜਿਸੁ ਨਾਹੀ ਸੋ ਚੁਣਿ ਕਢੀਐ ॥
ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ^੩ ਆਪੇ ਹੀ ਲੇਖਾ ਸੰਢੀਐ ॥
ਜਾ ਰਹਣਾ ਨਾਹੀ ਐਤੁ ਜਗਿ ਤਾ ਕਾਹੇ^੪ ਗਾਰਬਿ ਹੰਢੀਐ^੫ ॥
ਮੰਦਾ ਕਿਸੈ ਨ ਆਖੀਐ ਪੜਿ ਅਖਰੁ ਏਹੋ ਬੁਝੀਐ ॥
ਮੂਰਖੈ ਨਾਲਿ ਨ ਲੁਝੀਐ ॥ ੧੧^੬ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਹੈਂ ਸੇ ਸਗਲੇ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਹਹਿ, ਉਹੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਹੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬੁ ਜਿਸਦਾ ਨਾਹੀ । ਨਾ, ਸਭੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭਨਾ ਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਜਿ ਕੋਈ ਗੁਮਾਨੁ ਕਰਿ ਚਲੈ ਜਿ : ਹਉ ਭਲਾ ਹਾਂ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਸੋ ਬੁਝਾ ਹੈ । ਕਿਉਂ ? ਜਾਂ ਮਰਨਾ, ਏਹੁ ਜਗੁ ਛੋਡਣਾ ਤਾਂ ਗਰਬੁ ਕਿਸੁ ਗਲੈ ਦਾ ? ਜਾਂ ਏਹੁ ਕਾਲੈ ਦੇ ਵਸਿ ਆਵੈਗਾ ਤਾਂ ਇਸੁ ਦਾ ਗੁਮਾਨੁ ਕੂੜਾ ਹੈ । ਗੁਮਾਨੁ ਤਾਂ ਜੇ ਨ ਮਰਈ; ਮਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਮਾਨੁ ? ਚੰਗਾ ਕਰੈਗਾ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਗਾ ਅਰੁ ਮੰਦਾ ਕਰੈਗਾ ਮੰਦਾ ਹੋਇਗਾ । ਚੰਗੇ ਭੀ ਮਰਿ ਜਾਬਾਬੁ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਰੁ ਮੰਦੇ ਭੀ ਮਰਿ ਜਵਾਬੁ ਦੇਣਾ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ । ਸਭਨਾ ਦਾ ਬੋਲੀ ਸਾਹਿਬੁ, ਭਲੇ ਕਾ ਭਲਾ ਬੁਰੇ ਕਾ ਬੁਰਾ । ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਏਹੋ ਤਪਾਵਸੁ ਪਇਆ ਨਿਬੜਤਾ ਹੈ । ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਜਿ ਕਹੈ ਜਿ, ਹਉ ਭਲਾ ਹਾਂ, ਸੇ ਏਹੁ ਗੁਮਾਨੁ ਇਸੁ ਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਆਪਣੇ ਆਪਿ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਣਾ ਜਿ ਹੰਢੈ ਮੰਦਾ ਹਾਂ ਭਾਈ, ਏਹੁ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਆਵੈ । ਜਾਂ ਏਹੁ ਹੋਰਸ ਨੁ ਬੁਰਾ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਰੁ ਆਪ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਤਾਂ ਕਿਛੁ ਨਾ, ਜਾਂ ਏਹੁ ਆਪ ਹੀ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਰਿ ਜਾਣੈ, ਹੋਰਸੁ ਸਭਸ ਨੂੰ ਆਪਿ ਬੀ ਭਲਾ ਕਰਿ ਜਾਣੈ; ਏਹੋ ਅਖਰੁ ਪੜੈ ਜਿ ਹਮ ਬੀ ਸਭੁ ਕੋ ਭਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਆਵੈ । ਅਹੰਕਾਰੁ ਜਿ ਹੈ ਸੋ ਮੂਰਖੁ ਹੈ । ਇਸੁ ਮੂਰਖ ਅਹੰਕਾਰ ਸਾਬਿ ਨਾਹੀ ਪਇਆ ਪਿਟਣਾ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਿਆ ਜਿ ਹਉ ਹੀ ਭਲਾ ਹਾਂ ਨਾ ਕਹੈ ਆਪ ਹੀ ਨੂੰ ਕਰਿ ਜਾਨਣਾ ਜਿਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਾਬਿ ਰਹੈ” । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ । ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਸਲਾਮਤ ! ਇਕੁ ਅਰਜੁ ਹੈ : ਏਹੁ ਬੰਦਾ ਕਲਾ ਕਿਸ ਕੀ ਸਾਬਿ ਚਲਤਾ ਹੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਿਫਤੀ ਮਹਿ ਪਉੜੀ^੭ ਕਹੀ :-

ਆਪੇ ਹੀ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ^੮ ਕਲ ਆਪੇ ਹੀ ਤੁਧਿ ਧਾਰੀਆ^੯ ॥
ਦੇਖਹਿ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਧਰਿ ਕਚੀ ਪਕੀ ਸਾਰੀਆ^{੧੦} ॥
ਜੋ ਆਇਆ ਸੋ ਚਲਸੀ ਸਭੁ ਕੋ ਆਪਣ ਵਾਰੀਆ^{੧੧} ॥
ਜਿਸ ਕੇ ਜੀਅ ਪਰਾਣ ਹੈ^{੧੨} ਕਿਉ ਸਾਹਿਬੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥

^੧ਮਹੀਨੇ । ^੨ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧-੧੯ । ^੩ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਕੀਤਾ ਆਪੇ ਆਪਣਾ’ । ^੪ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਕਾਇਤੁ’ । ^੫ਤਾਂ ਕਾਹਨੂੰ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਹੋਈਏ । ^੬ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਹੀ ਅੰਕ ੧੯ ਹੈ । ^੭ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧-੨੦ । ^੮ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਕਰਣਾ ਕੀਓ’ । ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਕਲ ਆਪੇ ਹੀ ਤੈ ਧਾਰੀਐ’ । ^{੧੦}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਾਰੀਐ’ । ^{੧੧}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਸਭੁ ਕੋਈ ਆਈ ਵਾਰੀਐ’ । ^{੧੨}ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਹਰਿ’ ।

ਆਪਣਿ ਹਥੀ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕਾਜੁ ਸਵਾਰੀਐ ॥੧੨॥¹

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੇਖ ਜੀ ! ਕਲਾ ਸਭੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਹੈ, ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸ ਹੀ ਕਲਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਓਸ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਕਾਰਣੁ ਹੈ ਸਭੁ। ਪਣੁ ਸਾਹਿਬੁ ਕੀ ਖੇਡ ਐਸੀ ਹੈ ਜੈਸੀ ਸਾਰੀ ਪਾਸੇ² ਕੀ ਖੇਡ। ਸਾਰੀ³ ਖੇਡਾ ਹੈ ਪਾਸਾ ਉਸ ਕਾ ਕਾਰਣੁ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਤਿਤਨਿਆਂ ਘਰਿ ਚਲਦੀ ਹੈ ਜਿਤਨੇ ਪਾਸਾ ਚਲਾਇੰਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਆਪਿ ਚਲਾਇੰਦਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਆਪਿ ਸਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਕਚੀ ਕਰਿ ਕੈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਪਕੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੈ ਜਾਇ ਪੁਗਾਇੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਪਾਸੇ ਦੀ ਚਲਾਈ ਚਲਦੀ ਹੈ; ਪਣੁ ਇਕਿ ਇਕਿ ਜਿ ਵਿਘੁ⁴ ਜਾਣਦੇ ਹਨਿ ਸੇ ਛਕਿ ਪੰਜੇ⁵ ਸਾਰੀ ਨਾਹੀਂ ਧਰਦੇ, ਕਿਉਂ ਜਿ ਪਾਸੇ ਦਾ ਵਿਘੁ ਜਾਣਦੇ ਹਨਿ। ਜਿ ਛਕਿ ਪੰਜੇ ਅਲਬਤਾ⁶ ਮਾਰੀਦੀ ਹੈ। ਤਿਉਂ ਹੋਂਦਾ ਓਹੋ ਹੈ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਣੁ ਹੈ। ਪਣੁ ਛਕਿ ਸਾਰੀ ਨਾਹੀਂ ਧਰਨੀ। ਛਕੁ ਕਿਆ : ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਲੋਭੁ, ਮੋਹੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ, ਨਿੰਦਾ, ਖੁਦੀ, ਨਿਰਦਿਆ ਦੇ ਘਰਿ ਜਿ ਮਨੁ ਰਖੀਦਾ ਹੈ ਸੁ ਝਿਤੁ ਘਰਿ ਅਲਿਬਤਾ ਮਰਤਾ ਹੈ। ਓਸਿ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਂਗਿ। ਵਿਘਿ ਸਾਰੀ ਧਰਨੀ। ਵਿਘੁ ਕਿਆ ਨਾਮੁ : ਦਾਨੁ, ਦਿਸਨਾਨੁ, ਸੀਲੁ ਸੰਜਮੁ, ਦਇਆ, ਧਰਮੁ, ਸਤਿ ਬੋਲਣੁ, ਸਿਵ⁷ ਵਿਚ ਰਹਣਾ। ਇਨੀ ਘਰੀ ਵਸਿ⁸ ਜੀਉ ਮਰਦਾ ਨਾਹੀਂ। ਪਾਸੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਂਗਿ ਏਹੁ ਘਰੁ ਤ੍ਰਿਕਿ ਚਉਕਿਦਾ⁹ ਹੈ, ਜੇ ਪਾਇ ਤਾਂ ਪਾਇ; ਸਾਹਿਬੁ ਏਹੋ ਤਮਾਸਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਏਹਿ ਜੀਅ ਸਾਰੀਆਂ ਭਿੜਾਇੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਚੀ ਸਾਰੀ ਕਰਿ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਕੀ ਸਾਰੀ ਕਰਿ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਜਿ ਇਸੁ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਆਇਆ ਹੈ ਸੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਚਲਿ ਮੁਕੈਗਾ; ਪਣੁ ਜਿਨਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਏਹੁ ਜੀਉ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਹੈ ਉਸਿ ਦਾ ਨਾਮੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵਿਸਾਰੀਐ ਤਾਂ ਇਤੈ ਗਲੈ ਇਸੁ ਦਾ ਕਾਰਜੁ ਸਵਰਦਾ ਹੈ। ਸੇ ਏਹੁ ਗਲਿ ਇਸੈ ਦੇ ਹਥਿ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਆਪਣੈ ਹਥਿ ਕਰੈਗਾ ਸੋਈ ਸਹੀ। ਇਸੈ ਦੇ ਕਾਰਜ ਆਵੈਗਾ। ਜਾਂ ਇਸੁ ਆਪਣਿਆਂ ਹਥਾਂ ਦਾ ਬੀਜਿਆ ਕੰਮਿ ਆਵੈਗਾ। ਤਾਂ ਏਹੁ ਜੀਉ ਆਪਣੀ ਹਥੀਂ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜੁ ਕਿਉਂ ਨਾਹੀਂ ਸਵਾਰਦਾ। ਆਪਣੈ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਆਪੇ ਲੋਚ, ਤਬ ਇਸਦਾ ਕੀਤਾ ਇਸੈ ਦੇ ਕੰਮਿ ਹੈ”। ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਤੈਂ ਜਿ ਵਸਤੁ ਲੋੜੀਦੀ ਆਹੀ ਸੋ ਪਾਈ, ਹੁਣਿ ਕਿ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਤੁਸੀਂ ਢੁਕਦੇ ਵਤਦੇ¹⁰ ਹਉ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਸੇਖ ਜੀ ! ਹੁਣ ਅਸਾਨੂੰ ਏਹੁ ਰੁਸਾਵੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਚਾਹਿ ਆਹੀ, ਹੋਰੁ ਜਿ ਵਸਤੁ ਸੀ ਸੋ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਈ ਹੈ”। ਤਬ ਸੇਖ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਿ, “ਭੋਰਾ ਤੁਰਬਤਿ¹¹ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਬਾਬੇ ਦੀ ਭੀ ਦਿਸੈ, ਓ ਜਾਹਗਾ ਭੀ ਨਿਹਾਲੁ ਬੀਵੈ”। ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੇਖ ਜੀ ! ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਰਤਿ¹² ਕੀਤੀ ਆਹੀ। ਜਾਰਤਿ ਕਰਕੈ ਤੈਥੇ ਆਏ ਜਾਂ ਤੁਸਾਂ ਸੁਬਾਹ¹³ ਨਾਲਿ ਉਜੁ¹⁴ ਨਿਵਾਜਿ ਕੀਤੀ ਆਹੀ, ਉਦੁ ਪਹਰੁ ਰਾਤਿ ਅਗੈ ਜਾਰਤਿ ਜੁਬੇ¹⁵ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦੀ, ਤੁਰਬਤਿ ਦੀ ਕਰਿ ਕੈ ਇਥੇ ਆਏ ਆਹੀ। ਅਹਿ ਨੀਸਾਨੀ ਭੀ ਦਿਤੀਅਸੁ”। ਤਬ ਸੇਖ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇਆ, ਸੇਖ ਦੇ ਦਿਲੈ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਆਖੀਓਸੁ, ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕੀ ਨਿਸਾ ਬੀ¹⁶। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ¹⁷ ॥

ਜਾਂ ਮੂ ਦੇਖਾਂ ਨਜਰਿ ਕਰਿ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਸਵਾਈ ਕਰੁ ॥

¹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਉਤੀ ਦਾ ਸਹੀ ਅੰਕ ੨੦ ਹੈ।	² ਨਰਦਾਂ ਤੇ ਪਾਸੇ ਦੀ।	³ ਨਰਦ।
⁴ ਵਿਘੁ।	⁵ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰ ਭਾਵ ਅਤੇ ਦਿਤਾ ਹੈ।	⁶ ਖੇਡਕ।
⁷ ਤੀਏ-ਚੋਕੇ ਦਾ।	⁸ ਫਿਰਦੇ।	⁹ ਕਬਰ, ਮਜ਼ਾਰ।
¹⁰ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਲਾਮੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਥ-ਮੂੰਹ ਧੋਣਾ।	¹¹ ਯਾਤ੍ਰਾ।	¹² ਸਵੇਰੇ।
¹³ ਰੋਟੀ, ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।	¹⁴ ਹੋਈ।	¹⁵ ਮਿਤਰਤਾ ਨਾਲ ਦਿਤੀ ਗਈ।
¹⁶ ਰਚਨਾ ਹੈ।	¹⁷ ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ	

ਹਭੇ ਗਲਾਂ ਕੂੜੀਆਂ ਇਕੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੪੮ ॥

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਕਪਟਨ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਸੇਖ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਪਟਣ^੧ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਦੇ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਸਾਥਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰੀ। ਸਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ
ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਜਾਂ ਹਭਨਾਂ^੨ ਦਾ ਕੰਤੁ^੩ ਹੈ, ਪਰੁ ਜੀ ਓਹੁ ਜਿ ਰਾਵਿਆ^੪ ਸਿ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਵਿਆ ?
ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਕੰਤੁ ਸੇ^੫ ਤੂੰ ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਭਸਿ^੬ ਜੀ, ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਓਹੁ ਜਿ ਕੰਤੁ ਹੈ ਸੁ ਖਰਾ^੭ ਰੀਸਾਲੂ^੮ ਹੈ, ਵਸਿ
ਤਾਂ ਕਹੀ ਕੂੰ ਨਾਹੀ ਧੂਬਦਾ^੯ ਇਵੇਹਾ^{੧੦} ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ, ਦਿਖਾ ਜੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਾਵੀਐ ਅਤੇ ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਹੈ ਸੇ ਭੀ
ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਸੁਣਾਇ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਡਹੰਸ ਰਾਗ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਹੁ ਰਾਵਿਆ ਨਿਰਗੁਣਿ ਕੂਕੇ ਕਾਇ ॥

ਜੇ ਗੁਣਵੰਤੀ ਬੀ ਰਹੈ ਤਾ ਭੀ ਸਹੁ ਰਾਵਣ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥

ਮੇਰਾ ਕੰਤੁ ਰੀਸਾਲੂ ਸਹੁ ਖਰਾ ਪਿਆਰਾ ਕੀ ਧਨ ਅਵਰਾ ਰਾਵੈ^{੧੧} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਓਹੁ ਜਿ ਰਾਵਿਆ ਸੁ ਗੁਣਵੰਤੀ ਰਾਵਿਆ, ਅਤੇ
ਜੀ, ਜਿ ਨਿਰਗੁਣੀਆਂ ਸਨ ਸਿ ਪਈਆਂ ਬਿਲਲਾਵਨੀ^{੧੨}, ਤਿਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਾਹਿਬੁ ਆਵਦਾ ਨਾਹੀ। ਸੇਖ ਜੀ ! ਖਰਾ
ਰੀਸਾਲੂ^{੧੩} ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ। ਅਤੇ ਰਾਵੈ ਭੀ ਜੇ ਓਇ ਅਉਗਣ ਛੋਡਨਿ ਅਤੇ ਭੀ ਗੁਣ ਕਮਾਵਨਿ, ਨ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਛੁ ਗੁਸਾ
ਰਖਦਾ ਹੈ, ਭੀ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਬੀਵੈ ਜਿਸ ਕੂੰ ਗੁਣ ਬੀਵਨਿ। ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਹੁ ਬਾਤ ਬੀਵ ਹੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬੁ ਦੇਵੈ ਸੋਈ
ਪਾਵੈ”। ਤਾਂ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਡਿਖਾ, ਗੁਣ ਜਿ ਹੈਨਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੂੰ ਜਹਾਨ
ਵਿਚਿ, ਜਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੀਵੀ ਹੈ ਸੁ ਏਸੁ ਜਹਾਨ ਦੇ ਖਸਮ-ਬੰਦੇ-ਆਦਮੀ ਕੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਬ ਰੀਝਾਇਦੀ ਹੈ, ਸੁ ਕਿਛੁ
ਕਾਮਣ ਧੁਰਹੁ ਕਮਾਵਦੀ ਹੈ ਤਿਤੁ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਕੂੰ ਖੁਸੀ ਆਵਦੀ ਹੈ। ਦਿਖਾ ਜੀ, ਓਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਜਿ ਇਸੁ
ਉਪਰਿ ਖੁਸੀ ਹੋਵੈ, ਰੀਝੇ ਜਿ ਕਿਨੀ ਕਾਮਣੀ^{੧੪}; ਕਿਤੁ ਤਰਹ^{੧੫} ਰੀਝੇ ? ਉਸਿ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਮਨੁ ਕਿਤੁ ਮੁਲਿ ਹਥਿ
ਆਵੈ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਕਰਣੀ ਕਾਮਣ^{੧੬} ਜੇ ਬੀਐ ਜੇ ਮਨੁ ਧਾਗਾ ਹੋਇ ॥

ਮਾਣਕੁ ਮੁਲਿ ਨ ਪਾਈਐ ਲੀਜੇ ਚਿਤਿ ਪਰੋਇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸੁਣਿਹੋ ਸੇਖ ਜੀ ! ਓਹੁ ਜਿ ਖਸਮੁ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸੁ ਹਭਸ^{੧੭}

^੧ਪਾਕਪਟਨ। ^੨ਸਭਨਾਂ। ^੩ਸ਼੍ਰਾਮੀ, ਮਾਲਿਕ। ^੪ਰਮਿਆ (ਭੋਗਿਆ) ਭਾਵ-
ਸਿਮਰਿਆ। ^੫ਸੋ, ਉਹ। ^੬ਦੱਸ। ^੭ਬਹੁਤਾ। ^੮ਸੁੰਦਰ। ^੯ਭਾਵ-ਹੋਂਦਾ।
^{੧੦}ਅਜਿਹਾ। ^{੧੧}ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ‘ਸਹੁ ਖਰਾ ਪਿਆਰਾ’ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ
ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਪਾਠ ਹੈ-‘ਮੇਰਾ ਕੰਤੁ ਰੀਸਾਲੂ ਕੀ ਧਨ ਅਵਰਾ ਰਾਵੈ ਜੀ’। ^{੧੨}ਰੋਣ। ^{੧੩}ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣਾ।
^{੧੪}ਕਾਮਣ (ਟੂਣੇ) ਨਾਲ। ^{੧੫}ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ^{੧੬}ਟੂਣਾ। ^{੧੭}ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ।

ਕਹੀਦਾ ਹੈ ਸੁ ਇਨੀ ਕਾਮਣੀ ਖੁਸੀ ਬੀਂਦਾ ਹੈ, ਜਿ ਕਰਣੀ ਕਮਾਵੈ ਤਾਂ ਕਰਣੀ ਦੀ ਕਾਮਣੀ ਖੁਸੀ ਬੀਂਦਾ ਹੈ, ਸੁ ਧਾਗਾ ਮਨੁ ਹੀ ਕਰੈ, ਮਨ ਦੇ ਧਾਗੇ ਸਿਉਂ ਮਾਣਕ ਕੰਢੁ ਪਰੋਵੈ । ਸੁ ਮਾਣਕੁ ਨਾਮ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੈ, ਤਿਸਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਕੁ ਮਨ ਕੇ ਤਾਗੇ ਨਾਲਿ ਪਰੋਵੈ, ਤਬ ਏਸ ਉਪਰਿ ਓਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਬੀਵੈ ।। ਸੇਖ ਜੀ ! ਓਹੁ ਜਿ ਮਾਣਕੁ ਹੈ ਸੁ ਮੁਲਿ ਨਾਹੀ ਪਾਈਦਾ, ਮਨਿ ਦਿਤੇ ਓਹੁ ਮਾਣਕੁ ਪਾਈਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁ ਦੇਵੈ ਸੁ ਉਸਿ ਮਾਣਕੁ ਕੂੰ ਘਿਨੇ¹ । ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਾਂ ਚਿਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਿਤੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਏ ਸਾਹਿਬ ਸਾਥਿ ਤਾਂ ਚਿਤ ਦੇ ਹਿਤ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਨ ਕੇ ਧਾਗੇ ਸਿਉਂ ਮਾਣਕੁ ਪਰੋਇਆ ਜਾਇ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਨਾ ਪਰੋਇਆ ਜਾਈ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਿਨਾ ਨਾਹੀ ਪਰੋਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਵ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਬੁਰੀ ਨਾਹੀ ਰੀਝਦਾ, ਭਲੀ ਰਲੀ ਰੀਝਦਾ ਹੈ” । ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਪ੍ਰੀਤਿ ਭੀ ਤਾਂ ਲਾਇ ਬਕੇ; ਗੁਣ ਭੀ ਜੇਹੇ ਕਿ ਹੋਨਿ ਸੇ ਕਰਿ ਬਕੇ, ਉਸਿ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਅਸਾਂ ਕੁ ਕਿਛੁ ਹਥਿ ਨ ਆਇਆ, ਕਦੇ ਅਸਾਡੇ ਬਾਬਿ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਨ ਬੀਆ । ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਜੇਹੇ ਜਤਨ ਬਹੁਤੇਰੇ ਕੀਏ; ਬਹਿਤੇਰੀਆਂ ਢਹਾਂ ਲਈਆਂ, ਪਰੁ ਸਾਹਿਬੁ ਅਸਾਂ ਕੂੰ ਕਦੇ ਆਇ ਨ ਭਿਠਾ, ਜਿ ਏਹੁ ਕੇਹੜੀ ਹੈ, ਸਿਕਦਿਆਂ ਹੀ ਉਮਰਿ ਗਈ, ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਕਿਆ ਬੀਆ ?” ਤਾਂ ਡਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਰਾਹੁ ਦਸਾਈ² ਨ ਜੁਲਾ³ ਆਖਾ ਅੰਮੜੀਆਸੁ⁴ ॥

ਤੈ ਸਹ ਨਾਲਿ ਅਕੂਅਣਾ⁵ ਕਿਉ ਬੀਵੈ⁶ ਘਰ ਵਾਸੁ⁷ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਰਾਹਿ ਦਸਾਇਆਂ ਅਪੜੀਦਾ ਨਾਹੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਨਿਤਿ ਕਿਸੀ ਜਾਹਗਾ ਦਾ ਰਾਹੁ ਦਸਾਏ ਜਿ ਕਿਤਨੇ ਕੋਹ ਅਮੁਕਾ ਨਗਰੁ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਹੜੇ ਰਾਹਿ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੁ ਗਾਂਉ ਵਿਚੁ ਦੇ ਰਾਹੁ ਹੈ, ਦੇਖਾ ਸੇਖ ਜੀ ! ਨਿਤ ਰਾਹੁ ਦਸਾਇਐ ਅਤੇ ਰਾਹਿ ਜੁਲੇ⁸ ਨਾਹੀ, ਦਿਖਾ ਜੀ, ਓਹੁ ਅਪੜੈ ਕੇ ਨ ਅਪੜੈ ?” ਤਬ ਫੇਰਿ ਸੇਖ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੁਲੇ ਬਾਝੋ ਕਿਬਹੁ ਉਸਿ ਜਾਹਗਾ ਅੰਬੜੈ⁹, ਜਾਂ ਜੁਲੇ ਤਾਂ ਹੀ ਅੰਮੜੈ” । “ਤਉ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਹਬਤਿ ਸੇਖ ਜੀ ! ਜਿ ਕੋਈ ਮਨਿ ਰਖੇ ਕਹੈ ਸਿ ਮੈਂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਕਰਮ ਨ ਕਰੈ ਤਾਂ ਕਿਬਹੁ ਸਾਹਿਬ ਕੂੰ ਪਹੁੰਚੈ । ਅਤੇ ਸੇਖ ਜੀ ਜੈਂਦੀ ਅਵਰਤਿ¹⁰ ਬੀਵੈ ਅਤੇ ਤਿਸੁ ਸਾਥਿ ਅਕੂਵਣਾ¹¹ ਬੀਵੈ” ਤਾਂ ਉਸਿ ਅਵਰਤ ਅਤੇ ਮਰਦ ਦਾ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨਾਹੀ ਹੋਂਦਾ” । ਕਹੈ, “ਜੀ, ਜੈਂਦੀ ਅਵਰਤਿ ਬੀਵੈ ਅਤੇ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਨ ਬੋਲੈ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਖਸਮੁ ਉਸ ਕੂੰ ਘਰਿ ਰਖੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਸੋਈ ਲੇਖਾ ਬੰਦੇ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੀਤਾ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਵ ਖਸਮਾਨਾ¹² ਏਸੁ ਕੰਢੁ ਭਾਵੈ ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਏਸੁ ਉਪਰਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਬੀਵੈ ? ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਹੁ ਗਲਿ ਬੀਵੈ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਹਿ ਦੀ” । ਤਾਂ ਫੇਰਿ ਸੇਖ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਏਹੁ ਗਲਿ ਏਵੈ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਤੁਸਾਂ ਫੁਰਮਾਈ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਏਵੈ ਗਲਿ ਹੈ, ਪਣੁ ਮੈਂ ਭੀ ਇਕੁ ਅਰਜੁ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਭਿਖਾ ਜੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਅਵਰੁ ਸਾਹਿਬੁ ਬੀਵੈ ਤਾਂ ਆਖੀਐ ਜਿ ਏਸ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਕਥੂ¹⁴ ਨਾਹੀ, ਕਿਸੇ ਹੋਰਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਾਇ ਖਿਜਮਤਿ ਕੀਚੈ ਜਿ ਉਸ ਤੇ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ । ਦਿਖਾ ਜੀ, ਏਹੁ ਜੇਹਾਕੁ ਇਸੁ ਤੇ ਬੀਵੈ ਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੁ ਖੁਸਿ ਨ ਆਵੈ । ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਭਿਖਾ ਏਸ ਦਾ ਕਉਣੁ ਹਾਲੁ ? ਜੇ ਜਿਉਂ ਹੈ ਤਿਉਂ ਕਾਂਢੀਐ¹⁵” । ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜਿ:-

ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਬਾਹਰਾ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

ਇਕਸੁ¹⁶ ਲਗੀ ਜੇ ਰਹੈ ਭੀ ਸਹੁ ਰਾਵੈ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

¹ ਲਵੇ, ਹਾਸਲ ਕਰੇ ।	³ ਪੁਛਦੀ ।	⁵ ਚਲਾ ।	⁴ ਅੱਪੜ ਗਈ ਹਾਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ।
² ਨਾ ਕੂਣਾ (ਬੋਲਣਾ) ।	⁶ ਹੋਵੇ ।	⁷ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸ ।	⁹ ਚਲੇ ।
¹⁰ ਅੰਮੜੀ ।	¹¹ ਨਾ ਬੋਲਣਾ, ਭਾਵ-ਨਾਮਿਲਵਰਤਣ ।	¹² ਹੋਵੇ ।	¹³ ਸੌਂਪ-ਸਪੂਣੀ, ਸਮਾਲ, ਪੱਖ ।
¹⁴ ਕੁਝ ।	¹⁵ ਕਹੀਏ ।	¹⁶ ਸਹੀ ਪਾਠ-‘ਤੈ ਸਹ’ ।	

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਈਵ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗਲਿ, ਜਿ ਇਕੋ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਸਭਨਾ ਜੀਆਂ ਕਾ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਜਿਸੁ ਜਾਇ ਕਰਿ ਹਾਲੁ ਮਲੁਮੁ ਕਰੀਐ। ਸੇਖ ਜੀ ! ਇਕੋ ਸਾਹਿਬੁ ਹੈ ਹੋਰੁ ਜਿ ਏਸ ਤੇ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਨ ਆਵੈ ਤਾਂ ਏਹੁ ਉਸ ਹੀ ਕੀ ਸਰਨਿ ਪਤਿ ਰਹੇ, ਯਾ ਸਾਹਿਬ ! ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਅਤੈ ਜੀ ਮੈਂ ਤੇ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ, ਏ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਉਂ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉਂ ਰਖੁ। ਜੇਤਾ ਸਾਹਿ ਨਿਕਲਦੇ ਤੀਕੁ ਉਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਟੇਕ ਪਕੜੀ ਤਾਂ ਭੀ ਏਸਦਾ ਖਸਮਾਨਾ¹ ਸਾਹਿਬੁ ਕਰੈ, ਬਿਨਾਂ ਖਸਮਾਨੇ ਕੀਤੇ ਨਾ ਰਹੈਗਾ। ਸੇਖ ਜੀ ! ਏਸ ਨੇ ਮੁਕਯਦ² ਹੋਆ ਲੋੜੀਐ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ, ਏਸ ਦੇ ਯਕੀਦੇ³ ਉਪਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਵੈਗਾ”। ਤਬ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਵਾਹ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਸਿਕਦਾ ਹੀ ਰਹੈ ਜੇ ਏਸ ਤੇ ਏਹੁ ਬਾਤ ਹੋਇ ਆਵੈ; ਪਰੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਇਸ ਤੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਆਵਦਾ। ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਸੁ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਇ ਅਕੈ⁴ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਮਿਲੈ ਤਿਸ ਕੀ ਦੁਆਇ ਸਾਬਿ ਸਾਹਿਬੁ ਇਸਦਾ ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਕਰੈ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਇਸੁ ਜਹਾਨੁ ਬੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਥੀ ਆਵਦਾ। ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਸਾਂ ਕੁੰ ਦੁਆਇ ਦੇਹਿ ਜਿ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬੁ ਤੋਤਿ ਚੜਾਏ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸੇਖ ਜੀ ! ਸਾਹਿਬੁ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕੰਤੁ ਲੀਆ ਸੋਹਾਗਣੀ ਖਿਜਮਤਿ ਗੁਣੀ ਰੀਝਾਇ ॥

ਗੁਣ ਬੋਝੇ ਅਵਗਣ ਘਣੇ ਕੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਾ ਸਹਜੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਾਇ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੪੯ ॥

ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ

ਗੋਸਟ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ)

ਤਬ ਪਟਣ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਦੇ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਸਾਬਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਲਾਗਾ ਹਾ ਹਾ ਬਿਲੀਪਾਤ⁵ ਕਰਨੇ। ਤਬ ਸਾਵਧਾਨੁ⁶ ਪਰਮੇਸਰੁ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਆਇ ਮਿਲਿਆ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਉ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੁਝ ਕਉ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਜਾਨਤਾ ਹੈਂ ?” ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ, ਸਰੀਅਤਿ ਮਹਿ ਸਿਫਤਿ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬੋਲਤਾ ਹੈ। ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਮਹਿ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ:-

ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਤੇਰੀ ਪਸਰਿ ਰਹੀ ॥ ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਨਰਹਰੀ ॥੧॥

ਜੀਵਨ ਤਲਬ ਨਿਵਾਰਿ ਸੁਆਮੀ ॥

¹ਸਮਾਲ; ਸਹਾਇਤਾ।

²ਬੰਧੂਆ, ਸੇਵਾਦਾਰ।

³ਯਕੀਨ, ਸਿਦਕ, ਭਰੋਸਾ।

⁴ਜਾਂ, ਅਥਵਾ।

⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

⁶ਹਾਹਾਕਾਰ ਵਿਰਲਾਪ।

⁷ਭਾਵ-ਪਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ।

ਅੰਧ ਕੂਪਿ ਮਾਇਆ ਮਨੁ ਗਾਡਿਆ ਕਿਉ ਕਰਿ ਉਤਰਸਿ^੧ ਪਾਰਿ ਸੁਆਮੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬਹਮ ਜੀ। ‘ਹੰਉ ਤੇਰੀ ਸਾਰ ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਜਿ ਤੂੰ ਕੈਸਾ ਹੈਂ। ਪਣੁ ਏਕ ਬਾਤ ਮੈਂ ਸਮਝੀ ਹੈ ਜੇ ਸਭਨਾਂ ਘਟਾਂ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਪਸਰਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਦੇਖਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਹੀ ਹੈਂ; ਤੈਂ ਬਿਨਾਂ ਠਵਰ ਖਾਲੀ ਕਾਈ ਨਾਹੀ”। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬਹਮ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਜਬ ਤੂੰ ਐਸਾ ਜਾਨਤਾ ਹੈਂ ਤਬ ਅਵਰੁ ਕਿਆ ਮਾਂਗਤਾ ਹੈਂ? ਜਿ ਬਾਤ ਹੈ ਸਿ ਇਸੀ ਸਮਝ ਮਹਿ ਆਈ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀਵਨ ਤਲਬ^੨ ਨਿਵਾਰਿ^੩। ਕਹੈ ਜੀ, ਮੇਰੈ ਅੰਤਰਿ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਿਸੀ ਬਸਤੁ ਕੀ ਤਲਬ ਹੈ ਸੁ ਏਹੁ ਮੇਰੀ ਤ੍ਰਿਅਸਿ^੪ ਦੂਰਿ ਕਰਿ। ਮਿਹਰਵਾਨ! ਜਿਵ ਜਾਣਹਿ ਤਿਵ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੀ ਏਹੁ ਤਲਬ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਜੀਵਣ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਜਿ ਤੂੰ ਨਿਵਾਰਿ। ਅੰਧ ਕੂਪੁ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਮੇਰਾ ਜੀਵੁ ਪੜਿਆ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਕੇ ਖੂਹ ਮਹਿ ਪਾਰਿ ਜਿ ਪੜਉ ਸਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪੜਉਂ, ਏਸ ਖੂਹ ਤੈ ਤੂੰ ਏਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਕਾਬੁ, ਮਾਇਆ ਕੀ ਤਲਬ ਆਤਮੇ ਤੇ ਦੂਰਿ ਹੋਇ”। ਤਬ ਫੇਰਿ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਅਰਜੁ ਕੀਆ ਜਿ:—

ਜਾ ਦੇਖਾ^੫ ਘਟਿ ਭੀਤਰਿ ਰਵਿਆ^੬ ਬਾਹਰਿ ਕਹਾਹੀ^੭ ਨਾਹੀ ॥

ਸਭ ਕੀ^੮ ਸਾਰ ਕਰੇ ਨਿਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ^੯ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥੨॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬਹਮ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਏ ਨਾਨਕ! ਜਹਾਂ ਤੂੰ ਅਵਰ ਠਵਰ ਦੇਖਤਾ ਹੈਂ ਤਿਉਂ ਤੇਰੇ ਘਟ ਮਹਿ ਭੀ ਹੰਉ ਹੀ ਹੰਉ^{੧੦}, ਤੂੰ ਬਾਹਰਿ ਕਿਉਂ ਦੇਖਤਾ ਹੈਂ, ਹੰਉ ਤੁਝੇ ਮਾਹਿ ਹੰਉ। ਬਾਹਰਿ ਕਿਆ ਛਵੰਤਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੁਝੇ ਹੀ ਮਹਿ ਹੰਉ। ਜਿਤਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਹੈ ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਵਹੁ ਕੀ ਜੂਨਿ, ਸੋ ਸਭਸ ਕੀ ਸਾਰ ਮੈਂ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੰਉ; ਮੇਰੇ ਸਰਬ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਹੈ; ਸਭਸ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਉ ਹੈ; ਸਰਬ ਚਿੰਤਾ ਸਰਬ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਹੰਉ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੰਉ। ਏ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਕਰਤਾ ਹੈਂ?” ਬੋਲਹੁ ਡਾਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਤਬ ਬਹੁੜਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਹਤਾ ਹੈ:—

ਆਪੇ ਨੇੜੇ ਆਪੇ ਦੂਰਿ ॥ ਆਪੇ ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥੩॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ:—

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਕਹਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਏ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ! ਤੂੰ ਆਪੇ ਨੇੜਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਆਪੇ ਦੂਰਿ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਬ ਜੀਆਂ ਮਹਿ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਹੈਂ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਰਸਾਇ^{੧੧} ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੂੰ ਨਦਰਿ^{੧੨} ਆਵਹਿ। ਫਰਮ ਕਾ ਅੰਧੇਰਾ ਚਾਵਨੁ^{੧੩} ਹੋਇ, ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਟੈ, ਤੂੰ ਨਜਰਿ ਆਵਹਿ ਜੀ; ਪਣੁ ਜੀ ਏਹੁ ਫਰਮੁ ਅੰਧੇਰਾ ਵਿਚ ਬੀਂ ਦੂਰਿ ਕਰਿ”। ਤਬ ਬਹੁੜਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿ, “ਜੀ!”

ਅੰਤਰਿ ਸਹਸਾ^{੧੪} ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ ਨੈਣੀ^{੧੫} ਲਾਗਸਿ ਬਾਣੀ^{੧੬} ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ^{੧੭} ਨਾਨਕੁ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਪੁਛ ਪਾਲਹਿਗਾ^{੧੮} ਪ੍ਰਾਣੀ ॥੪॥੨॥

^੧ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਉਤਰਉ’। ^੨ਚਾਹ, ਖੂਹਿਸ। ^੩ਦੂਰ ਕਰ। ^੪ਤ੍ਰਿਖਾ, ਪਿਆਸ।
^੫ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਜਹ ਭੀਤਰਿ’। ^੬ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਬਸਿਆ’। ^੭ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਕਾਹੇ’। ^੮ਸਹੀ ਪਾਠ—
‘ਤਿਨ ਕੀ’। ^੯ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਸਦਾ ਚਿੰਤਾ’। ^{੧੦}ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ^{੧੧}ਕ੍ਰਿਪਾ। ^{੧੨}ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ।
^{੧੩}ਚਾਨਣ। ^{੧੪}ਸੰਸਾਰ, ਭ੍ਰਮ। ^{੧੫}ਨੈਣਾਂ (ਅੱਖਾਂ) ਨੂੰ। ^{੧੬}ਬਾਣਾਂ (ਤੀਰਾਂ) ਵਾਕਰ ਤ੍ਰਿਖੀ ਹੋ ਕੇ
ਲਗਦੀ ਹੈ। ^{੧੭}ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ^{੧੮}ਸਹੀ ਪਾਠ—‘ਪਰਤਾਪਹਿਗਾ’। ਅਰਥਾਤ—ਪਰਿਤਾਪ (ਤਪਸ) ਨੂੰ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਤੋਗਾ, ਜਲੋਗਾ।

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:—

ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤਾ ਹੈ, ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ! ਤੈਂ ਜਿ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੰਉ ਅੰਤਰਿ ਸਹੰਸਾ¹ ਲਾਇ ਦੀਆ ਹੈ, ਅਰੁ ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ ਲਾਇ ਦੀਨੀ ਹੈ, ਅਖੀਂ ਦਿਸਤਾ ਹੈ ਸਿ ਏਹੁ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਦਾਸਨ ਕਾ ਜਿ ਦਾਸੁ ਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈਜੀ, ਜਿ ਏਸੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮੋਹ ਤੇ ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੰਉ ਰਾਖਿ ਲੈਹਿ ਦੇਆਲ ! ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਸਾਬਿ ਮੁਝ ਕੰਉ ਤੂੰ ਮਤ ਲਪਟਾਵਹਿ, ਮੁਝ ਕੰਉ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਸਿਉਂ ਮਿਲਾਉ। ਮੁਝ ਕੰਉ ਭਰਮ ਸਿਉਂ ਮਤ ਭਖਲਾਵਹਿ²। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾ ਹਾ, ਭਲਾ ਭਲਾ ਜੀ, ਭਲਾ ਰੇ ਨਾਨਕ ! ਭੇਦੀ ਤੈਂ ਤਉ ਭਲੀ ਬੁਝੀ ਐ, ਸਾਰਾ ਜਗਤੁ ਭਰਮਾਇਆ ਹੈ ਸਨਕਾਦਿਕਾਂ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ, ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕਾਂ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ ਮੈਂ ਸਭੇ ਭਰਮਾਏ ਹੈਂ, ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਪਣੁ ਮੈਂ ਏਸੁ ਭਰਮ ਤੇ ਰਖਿ ਲੀਆ ਹੈ। ਜਾਹਿ ਤੁਝ ਕੰਉ ਮੇਰਾ ਕਰਮੁ³ ਹੈ, ਤੂੰ ਤਉ ਏ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਹੈਂ ਜਬ ਤੁਝ ਕੰਉ ਮੇਰੀ ਮਿਹਰ ਹੈ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਸਾਉ⁴ ਕੀਆ ਹੈ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੰਉ ਸਬਦੁ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਮਿਲੀ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਉਹਾਂ ਪਸਾਉ ਕੀਆ, ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਪਾਏ; ਦਰਸਨੁ ਕੀਆ। ਜਗਤੁ ਤਾਰਨ ਕੰਉ ਜਗ ਮਹਿ ਆਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ! ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਮਨ ਕੀਜੀਐ ਮਨ ਕੀ ਪੁਜੈ ਆਸ ॥

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤਿ ਸਰਬ ਸਿਧਿ ਹੋਇ ਸਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ, ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੫੦ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਪਾਲ ਪੁਰ ਵਿਚ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਪਟਣਿ⁵ ਆਇਆ। ਪਟਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦਿਪਾਲ ਪੁਰਿ⁶ ਆਇਆ। ਤਬ ਦੇਪਾਲ ਪੁਰ ਕੇ ਲੋਕ ਮਿਲਿ ਗਏ। ਤਬ ਦਿਪਾਲ ਪੁਰ ਕੇ ਲੋਕ ਲੇ ਉਠੇ ਜਿ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਇਆ”। ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਹਰ ਕੰਉ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ਟਿਕਿਆ ਦਰਖਤਿ ਹੇਠਿ। ਤਬ ਉਸੁ ਨਗਰ ਕੇ ਜਿ ਸ੍ਰੇਸਟ⁷ ਬੇ ਉਸੁ ਦਰਖਤ ਹੇਠਿ ਬਾਬੇ ਕੰਉ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਤਬ ਉਨੀ ਕਿਛੁ ਏਕੁ ਮੇਵਾ ਪਾਇ ਕਰਿ ਥਾਲੀ, ਕਿਛੁ ਏਕੁ ਭੁਭੀਆਂ⁸, ਦੁਇ ਤ੍ਰੈ ਅੰਬ ਲੈ ਕਰਿ ਪੈਰੀ ਆਇ ਪਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੰਉ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਹੁ ! ਸੁਖੁ ਹੈ ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਤੇਰੈ ਪਰਸਾਦਿ⁹”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਸੁ ਮੇਵੇ ਵਲਿ ਨਜਰਿ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਦੇਖੈ ਤਾਂ ਇਕੁ ਮੇਵਾ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦਾ ਹੈ ਥਾਲੀ ਵਿਚ। ਜਾਂ ਦੇਖੈ ਤਾਂ ਇਕਿ ਮੇਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਹੈ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਏਹਿ ਜਿ ਅੰਬ ਹੈਨਿ ਸੁ ਤਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੈਨਿ। ਦਿਖਾ, ਪੁਰਖਾ ! ਤੈਂ ਏਹਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਇਕਠੇ ਕੀਤੇ ਹੈਨਿ ?” ਤਬ ਉਨਿ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹਿ ਜਿ ਅੰਬ ਹੈਨਿ ਸਿ ਅਜੁ ਆਏ ਹੈਨਿ ਦਿਲੀ ਤੇ, ਅਸਾਡੇ ਵਣਜਾਰੇ¹⁰ ਲੇ ਆਏ

¹ਸੰਸਾਰ।

²ਬਰਤਾਇ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਕੇ ਅਬਾ-ਤਬਾ ਬੋਲੇ।

³ਮਿਹਰ।

⁴ਪ੍ਰਸਾਰ, ਫੈਲਾਉ।

⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

⁶ਪਾਕਪਟਨ।

⁷ਜ਼ਿਲਾ

ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ (ਪਛਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਗਰ।

⁸ਠਿਠ।

⁹ਸੁੱਕਾ ਮੇਵਾ।

¹⁰ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

¹¹ਵਪਾਰੀ।

ਸੇ ਇਕ ਟੋਕਰੀ ਅੰਬਾਂ ਦੀ, ਜਿ ਅਸਾਂ ਆਖਿਆ ਜਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜਿ ਸੁਣੀਦਾ ਸੀ ਜਿ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿ ਏਹੁ ਪਹਿਲਾ ਫਲੁ ਬਾਬੇ ਦੇ ਮੁਖਿ ਪਾਇਹਿ ਜਿ ਸਫਲੁ ਹੋਵਹਿ, ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਥੇ ਮੀਰ ਬਾਬਰ ਦਾ ਲਸਕਰੁ ਆਇਆ ਬਾ, ਸੋ ਓਨਾਂ ਤੇ ਓਹਿ ਭੁਗਤੀਆ¹ ਮੇਵਾ ਦਾਖਾ ਏਹਿ ਪਾਏ ਥੇ, ਸੋ ਅਸਾਂ ਰਖ ਛਡੇ ਥੇ ਜਿ ਕਿਸੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨੋਕ ਦੇ ਮੁਖਿ ਪਵਨਿ ਤਾਂ ਏਹਿ ਮੇਵੇ ਸਫਲ ਹੋਵਨਿ। ਅਸਾਡੇ ਡਾਗ ਆਹੇ ਜੇ ਤੁਸਾਡਾ ਦਰਸਨੁ ਹੋਆ; ਏਤੁ ਸਬਬਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਮੇਵਾ ਆਇਆ ਹੈ²। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਇਕੁ ਅੰਬੁ ਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਇਕੁ ਭੁਗਤੀ ਮੁਖਿ ਪਾਈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੰਨੁ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ! ਕਿਸੁ ਬਾਵੇ ਦੇ ਕਿਥੈ ਕਿਥੈ ਮੁਖਿ ਆਣਿ ਘਤਾਇਸੁ³”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਸਲੋਕੁ ਜਿ:-

ਨਕਿ ਨਬੈ ਖਸਮ ਹਬੈ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇ ॥

ਜਹਾ ਦਾਣੇ ਤਹਾਂ ਖਾਣੇ ਨਾਨਕਾ ਸਬੁ ਹੇ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ:-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਹਥਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਜਿਥੈ ਜਿਥੈ ਜੀਆਂ ਦਾ ਦਾਣਾ ਪਇਆ ਹੈ ਤਿਥਹੁ ਤਿਥਹੁ ਜਾਇ ਖਾਣਾ, ਨਕਿ ਨਬੈ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੈ, ਹਥਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈ, ਲਈ ਚੁਗਾਇਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੈ ਜਿਥੈ ਏਸ ਦਾ ਕਿਰਤੁ ਪਇਆ ਹੈ ਤਿਥੈ ਤਿਥੈ ਸਾਹਿਬੁ ਇਸ ਨੇ ਅਚਿੰਤੁ ਲੇ ਜਾਇ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਏਸਨੇ ਖਬਰਿ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਰਤੁ ਅਚਿੰਤੁ ਹੀ ਕਈ ਕਈ ਜਾਹਗਾ ਵੇਖਾਲਿ ਵੇਖਾਲਿ ਲੈ ਆਵਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਮਨੁਖ ਦੇ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ਪਣੁ ਪੁਰਖਾ ! ਜਾਹੁ ਤੁਸੀ ਭੀ ਸਫਲੁ ਹੋਹੁਗੇ ਅਤੇ ਏਹੁ ਮੇਵਾ ਭੀ ਸਫਲੁ ਹੋਗੁ, ਅੰਬ ਖਸੂਰੀ ਤੁਸਾਡੈ ਨਗਰਿ ਬਹੁਤੁ ਹੋਣਗੇ ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਅਤੇ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦਾ ਅਧ ਵਿਚ ਦਿਪਾਲਪੁਰੁ ਪੁਰਖਾ ! ਐਥੈ ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਦਾ ਮੇਵਾ ਭੀ ਹੋਇਗਾ ਅਤੇ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦਾ ਮੇਵਾ ਭੀ ਹੋਇਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਿਪਾਲ ਪੁਰੁ ਬਖਸਿਆ, ਨਗਰ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਓਥਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਰਮਿਆ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸੇਰ ਗੜ ਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚੁਦੇ, ਮੁਸਤਾਬਾਦ⁴ ਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚੁਦੇ, ਚੁਹਣੀਆਂ ਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚੁ ਦੇ, ਤਲਵੰਡੀ ਕੀ ਧਰਤੀ ਭਟੀਆਂ ਕੀ ਵਿਚੁਦੇ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕੰਡਣਿ ਪੁਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਹਰੀ ਕੀ ਆਇਆ। ਹਰੀ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਦੇਵਨਿ ਕਸੂਰ, ਰੋਹੇ ਵਾਲੇ, ਨੰਨੀਏਰਿ, ਬਹਿਕਿੜੀਆ ਵਿਚੁਦੇ ਬੋਧੇਵਾਲਿ ਜਾਇ ਨਿਕਲਿਆ। ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਬਾਸਿ ਗੁਰੂ, ਜਿਨਿ ਚੰਮ ਦੇ ਚਲਾਏ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਵ ਪਿਛੈ ਕੋਈ ਕੋਹਿ ਹੋਵਉ ਜਿ ਕੋਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇ ਤਿਸਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਰਾ ਜਗੜ ਕਰੇ। ਜਿਸਦਾ ਏਹਾ ਅਮਰੁ ਹੈ ਸੁ ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕੁ⁵ ॥

ਤਹ ਤਹ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਲੇ ਜਹ ਜਹ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਹੇ ਲੇਖ ਮਹਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਅਲੇਖੁ ॥ ੧ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧੫੧ ॥

¹ਸ਼ੁਕਾ ਮੇਵਾ।   ²ਉਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਆ ਪਵਾਇਆ ਹੈ।   ³ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਨੱਥ (ਨਕੋਲ) ਨੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।   ⁴ਜੋ ਖਸਮ (ਸ਼ਾਮੀ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।   ⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਰਠ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੈ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਨਹੀਂ।   ⁶ਮੁਸਤਾਬਾਦ।   ⁷ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਨਗਰ (ਖੋਖੋਵਾਲ ਵਿਚ)

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਮਰਦਾਨੇ ਤੇ ਇਕ ਬਾਲਕੇ ਨਾਲ)

ਤਬ ਦੇਪਾਲ ਪੁਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਆਏ। ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇਖਦਾ ਦੇਖਦਾ ਖੋਖੋਵਾਲ ਵਿਚੁਦੇ ਨਿਕਲਿਆ। ਤਬ ਖੋਖੋਵਾਲ ਦੇ ਪਾਸਿ ਜਾ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਕੁੰਡਿਆਰ ਆਵੀ ਚੜਾਇੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਵੀ ਦੇ ਪਾਸਿ ਨਿਕਲਿਆ; ਮਰਦਾਨਾ ਸਾਥਿ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣੇਟਾ¹ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗਿ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਉਂ-ਪਿਉ ਛੋਡਿ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਦਰਸਨ ਦੇ ਉਜਾਲੇ ਮੁਹਿ ਜਿ ਆਇਆ ਓਸਦਾ ਮੋਹੁ ਤੁਟਿ ਗਇਆ ਮਾਂਇ ਪਿਆ² ਸੰਸਾਰੇ ਦਾ; ਉਸ ਦੇ ਜੀ ਵਸੀ ਜਿ ਪਇਆ ਭਠਿ ਸਭੋ ਕਿਹੁ ਮਾਉ-ਪਿਉ, ਘਰ-ਬਾਰੁ। ਅਹਿ ਜਿ ਕੋਈ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਏਸੇ ਨਾਲਿ ਜਾਇ ਰਲਾ, ਓਹੁ ਬ੍ਰਹਮਣੇਟਾ ਭੀ ਨਾਲੇ ਲਗਾ ਆਵਦਾ ਹੈ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ। ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਆਵੀ ਦੇ ਪਾਸਿ ਖਲੋਇ ਗਇਆ; ਤਬ ਖੜੋਇਆਂ ਦੇਖੇ ਤਮਾਸਾ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਓਹੁ ਆਵੀ ਉਪਰਿ ਛਾਂਡੇ ਚੜਾਏ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਖੁਸੀ ਹੋਂਦਾ ਜਾਇ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਓਹੁ ਬਾਲਣੁ ਆਰਵੈ³ ਆਵੀ ਨੂ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਓਹੁ ਅਗਿ ਜਲਾਵੈ ਆਵੀ ਨੂ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਆਵੀ ਵਲਹੁ ਅਤੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਅਰੁ ਕੁੰਡਿਆਰ ਵਲਹੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਵੇਖੁ ਤੇ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਿ ਕੁਦਰਤਿ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਜਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਏਸੁ ਅਗਿ ਵਿਚਦੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਹਿੰਦੂ ਤਾਂ ਮੁਖੇ ਹੋਏ ਜਲਾਈਏ ਹੈਨਿ, ਪਰੁ ਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਉ ਜਲਾਈਏ ਨਾਹੀਂ, ਮਿਟੀ ਮਹਿ ਗਭੀਏ ਹੈਨਿ। ਸੋ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਅਗਿ ਸਾਥਿ ਜਲਦੇ ਹੈਨਿ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਿਫਤਿ ਮਹਿ ਬਾਣੀ ਬੋਲਿਆ ਸਲੋਕੁ:-

ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਕੁਮਿਆਰ ॥

ਘੜਿ ਛਾਂਡੇ ਇਟਾ ਕੀਆ ਜਲਦੀ ਕਰੇ ਪੁਕਾਰਿ ॥

ਜਲਿ ਜਲਿ ਰੋਵੈ ਬਪੁਤੀ ਝੜਿ ਝੜਿ ਪਵਹਿ ਅੰਗਿਆਰ ॥

ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਕਰਤੈ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ਸੋ ਜਾਣੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥ ੨ ॥

ਤਿਸੁ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ :-

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਹਿੰਦੂ ਜਬ ਮਰਦੇ ਹੈਨਿ ਤਬ ਜਲਾਈਏ ਹੈਨਿ, ਤਬ ਓਹੁ ਭੀ ਮਿਟੀ ਸਾਥਿ ਰਲਦੇ ਹੈਨਿ। ਅਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਬੀਏ ਹੈਨਿ, ਓਹੁ ਭੀ ਮਿਟੀ ਸਾਥਿ ਰਲਿ ਖਾਕੁ ਹੋਇ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ। ਪਰੁ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਏਸੁ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਕਈ ਦਬੇ ਹੈਨਿ ਅਰੁ ਕਈ ਜਲਾਏ ਹੈਨਿ, ਜਿਨ ਕੀ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ-ਮਿਰਜਾਦਾ ਕਹੀ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਸੁ ਮਿਟੀ ਏਹੁ ਕੁੰਡਿਆਰਿ ਲਈ, ਕੁੰਡਿਆਰ ਕੇ ਵਸਿ ਪੜੀ ਤਬ ਕੁੰਡਿਆਰਿ ਛਾਂਡੇ ਅਰੁ ਇਟਾਂ ਸਵਾਰਿ ਕੈ ਘੜੀਆਂ, ਘੜਿ ਕੈ ਕੀਤੀਆਂ, ਕਰਿਕੈ ਆਵੀ ਮਹਿ ਬਾਹੀਆਂ ਅਰੁ ਕੁੜਾ ਬਾਲਣੁ ਬਹੁਤੁ ਪਾਇ ਕਰਿ ਜਲਾਇ ਦੀਨੀ। ਲਗੀ ਜਲਨੇ, ਤਬ ਲਗੀ ਪੁਕਾਰਨੇ ਜਿ, “ਏ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ! ਮੈਂ ਕਵਨ ਅਵਿਗਿਆ ਕਰੀ ਬੀ ਜਿ ਏਸੁ ਅਗਿ ਦੇ ਮੁਹਿ ਮਿਲੀ ਹਾਂ”। ਤਬ ਜਿਵ ਜਿਵ ਅਗਿ ਬਲੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਸ ਤੇ ਪਾਣੀ ਚਲੈ ਅਰੁ ਪਘਾਰਾ ਚਲਾ ਰੋਵੈ। ਤਬ ਉਸਿ ਪਘਾਰੇ ਤੇ ਅੰਗਿਆਰ ਹੋਇ ਹੋਇ ਝੜਿ ਝੜਿ ਪੜਤੇ ਹੈਂ। ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਜਿਨਿ ਕਰਤੈ ਪੁਰਖ ਏਹੁ ਕਾਰਣੁ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਣੈ, ਏਹੁ ਬਾਤ ਅਸਾਡੇ ਰੁਸਾਡੇ ਸਮਝਣੇ ਕੀ ਨਾਹੀਂ। ਜਿਵ ਏਹੁ ਕੁਦਰਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਿਠੀਆ ਤਿਵੈ ਏਸੁ ਮਨੁਖ ਕੀ

¹ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਲੜਕਾ।

²ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ।

³ਬਾਲਣ ਪਾਵੇ।

⁴ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਃ ੧-੬।

ਬਣਾਈ ਹੈਸੂ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਮਨੁਖ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿਵ ਹੈ ਤਿਵ ਸੁਣਾਈਐ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ! ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਕੁੰਡਿਆਰੁ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਕੇ ਹਵਾਲੇ ਮਿਟੀ ਹੋਈ ਜਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਰਚਨਾ ਰਚੁ, ਜਿਵ ਭਾਂਡੇ ਏਨਿ ਕੁੰਡਿਆਰ ਸਵਾਰੇ ਤਿਵੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਏਹੁ ਸੈਂਸਾਰੁ ਰਚਿਆ ਹੈ—ਆਵੀ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਬਿਚਿ ਅਗਨਿ ਜਲਾਇ ਦੀਨੀ, ਉਪਰਿ ਗੁਦਤੁ ਪਾਇਆ—ਆਵੀ ਚੜ੍ਹਾਈ। ਜਿਉਂ ਏਹੁ ਕੁੰਡਿਆਰੁ ਆਦਮ ਜਾਤਿ ਭਾਂਡੇ ਘੜਿ ਇਟਾ ਘੜਤਾ ਹੈ, ਮਿਟੀ ਧਰਤੀ ਖੋਦਿ ਕਰਿ ਆਵੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਆਵੀ ਮਹਿ ਮਿਟੀ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ਸਾਜਿ ਕਰਿ ਰਖਤਾ ਹੈ, ਆਵੀ ਉਪਰਿ ਬਾਲਣ ਬਾਹਿ ਕਰਿ ਜਲਾਇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ; ਤਿਉਂ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕੁੰਡਿਆਰਿ ਭਾਂਡੇ ਘੜੇ ਏਹਿ ਜੀਅ, ਰਚਿਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਅ ਕੀ ਸੂਨਿ ਘੜੀ; ਭਾਂਡੇ ਹੁਏ ਅਰੁ ਗਰਭ ਕੀ ਆਵੀ ਮਹਿ ਅਨਾਦ ਕਾ ਉਪਰਿ ਬਾਲਣੁ ਬਾਹਿਆ; ਗਰਭ ਕੀ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਲਿ ਜਲਿ ਲਾਗੇ ਪੁਕਾਰਣੇ, ਲਾਗੀ ਰੋਵਣੇ। ਗਰਭ ਕੀ ਐਸੀ ਸਜਾਇ ਮਿਲੀ, ਤਿਸੁ ਬਾਲਣੁ ਬਾਹਿ ਕਰਿ ਲਾਗੇ ਝੜਿ ਝੜਿ ਪਵਨ ਲਘ ਸੰਕਾ^੧ ਅਰੁ ਬਿਸਟਾ^੨। ਉਸ ਹੀ ਗਰਬ^੩ ਕੇ ਵਿਖੇ ਜੀਅ ਕੰਉ ਲੇਖੁ ਪੜਿਆ। ਜੈਸਾ ਜੈਸਾ ਲੇਖੁ ਭਾਂਡੇ ਕਾ ਪੜਿਆ ਸਾ ਤੈਸੀ ਤੈਸੀ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਲਾਗਾ ਸਾਰ ਕਰਣੇ। ਜੀਅ ਸਭਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ, ਆਵੇ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਏਹ ਜੀਅ ਪਰਮੇਸਰਿ ਰਚੇ ਹੈਂ। ਤਬ ਉਸੁ ਆਵੀ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਭਾਉ ਜੀਅ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਲਾਇਆ ਆਵੀ ਦੇਖਿ ਕਰਿ”। ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਚ। ਤਬ ਖੋਢਵਾਲ ਤੇ ਆਗੇ ਨਦੀ ਕਾ ਵਾਹਾ^੪ ਥਾ, ਵਾਹੇ ਕੇ ਹੇਠਿ ਦਰੀਆਉ ਥਾ ਚਲਿਆ ਜਾਤਾ। ਅਰੁ ਨਾ ਉਸਿ ਵਾਹੇ ਕੰਉ ਕਿਛੁ ਘਾਟੀ ਥੀ; ਨਾ ਕਿਛੁ ਉਹਾਂ ਰਾਹੁ ਹੀ ਥਾ। ਤਬ ਵਾਹੇ ਕਾ ਏਕੁ ਬੜਾ ਖੋਲਾ ਥਾ, ਆਸ ਪਾਸਿ ਚਉਗਿਰਦਿ^੫ ਵਾਹਾ ਥਾ ਅਰੁ ਆਗੇ ਵਾਹੇ ਕੀ ਢਿਗ ਸਾਬਿ ਖਹਿ ਕਰਿ ਦਰੀਆਉ ਥਾ, ਉਹਾਂ ਘੁਮਣਵਾਣੀ^੬ ਥਾ। ਸੁ ਓਸੁ ਵਾਹੇ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਜਿਉਂ ਪੰਖੀ ਉਡਤਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਪੰਖੀ ਕੀ ਨਿਆਈਂ ਉਡਿ ਕੈ ਤਲੈ, ਜਹਾਂ ਘੁਮਣਵਾਣੀ ਥਾ, ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਬੈਠਾ, ਸਾਬੇ ਹੀ ਮਰਦਾਨਾ। ਤਬ ਓਹੁ ਬ੍ਰਹਮਣੇਟਾ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਆ ਓਸੁ ਵਾਹੇ ਕੀ ਢਿਗ ਉਪਰਿ, ਉਤਰਿ ਸਕੇ ਨਾਹੀਂ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ਚਾਹੈ, ਪਰੁ ਆਇ ਨ ਸਕੀ; ਲਾਗਾ ਰੋਵਣੇ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਓਹੁ ਬ੍ਰਹਮਣੇਟਾ ਪਿਛੈ ਲਗਾ ਆਵਦਾ ਥਾ, ਸਿ ਓਹੁ ਵਾਹੇ ਉਪਰਿ ਖੜਾ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰਿ ਘਰੀ ਜਾਂਦਾ ਨਾਹੀਂ ਅਤੇ ਹੇਠਿ ਲਹਿ ਸਕਦਾ ਨਾਹੀਂ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਏ ਬਾਲਕਾ ! ਤੂੰ ਅਸਾਨੋਂ ਕਿ ਆਖਦਾ ਹੈਂ, ਜਾਹਿ ਆਪਣੇ ਘਰਿ ਆਪਣੇ ਮਾਉ ਪਿਉ ਥੇ ਜਾਹਿ, ਅਸਾਂ ਥੇ ਕਿਹੀ?” ਤਬ ਉਨਿ ਬਾਲਕ ਰੋਇਕੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅੰ ਅੰ ਨਾਹੀ ਜੀ ! ਪਿਛਾਹਾਂ ਜਾਂਦਾ”। ਕਹੈ, “ਤੂੰ ਪਿਛੈ ਕਿਉਂ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦਾ, ਅਸਾਂ ਨਾਲਿ ਕਿ ਹੀ ਤੇਰਾ?” ਅਖੈ, “ਜੀ, ਜੀਉ ਮੇਰਾ ਤੁਧੇ ਨਾਲਿ ਆਇਆ ਲੋੜਦਾ ਹੈ, ਘਰਿ ਨਾਹੀ ਜਾਣਨੋਂ ਕਰਦਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅਸਾਂ ਥੇ ਆਇਕੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿਗਾ, ਭੁਖਾ ਮਰਹਿਗਾ? ਆਪਣੇ ਘਰਿ ਜਾਹਿ। ਆਪਣੇ ਘਰਿ ਸੁਖਾਲਾ ਰਹਹਿਗਾ, ਖਾਹਿ ਪੀਉ ਆਪਣਿਆ ਮਾਵਪਿਆ ਨਾਲਿ, ਤੂੰ ਅਸਾਂ ਨੋਂ ਕਿ ਆਖਦਾ ਹੈਂ?” ਤਬ ਉਨਿ ਬ੍ਰਹਮਣੇਟੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਨਾਲਿ ਰਖਹਿ ਤਾਂ ਤੁਧੇ ਨਾਲਿ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਹੈ, ਪਰੁ ਜੀ, ਹੰਉ ਘਰਿ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦਾ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਆਖਿਆ, ਅਖੈ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਬਾਲਕੁ ਹੈ, ਜਾਂਦਾ ਨਾਹੀ, ਕਿਉਂ ਰਜਾਇ^੭ ਹੈ ਏਸ ਦੇ ਬਾਬੇ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਦਿ ਲਏ ਸੁ ਜਿ ਆਉ ਹੇਠਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਬਾਲਕਾ ! ਆਉ ਹੇਠਿ”। ਉਨਿ ਕਹਿਆ, “ਜੀ, ਆਇ ਨਾਹੀ ਸਕਦਾ, ਪਇਆ ਹੋਇਆ ਮਰਿ ਜਾਂਈਗਾ ਜੀ, ਜਿਮੀ ਹੇਠਿ ਦੂਰਿ ਹੈ ਜੀ !”

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਅਖੀ ਮੀਟਿਕੇ ਹੇਠਾਹਾਂ ਛਾਲ ਮਾਰਿ ਪਾਹਿ”। ਤਬ ਉਨਿ ਅਖੀ ਮੀਟਿ ਕਰਿ ਛਾਲ ਮਾਰੀ, ਜਿਉਂ ਰੁਖ ਉਪਰਹੁ ਪੰਖੀ ਉਡਿ ਕਰਿ ਭੁੰਬਿ ਜਾਇ ਬੈਠਤਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸਿ ਓਹੁ ਬ੍ਰਹਮਣੇਟਾ ਜਾਇ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬ੍ਰਹਮਣੇਟਿਆ ! ਅਸਾਂ ਨਾਲਿ ਕਿ ਕਰਹਿਗਾ, ਘਰਿ

^੧ਮੂੜ੍ਹ।   ^੨ਪਾਖਾਨਾ।   ^੩ਅਹੰਕਾਰ।   ^੪ਉਚਾ ਕੰਢਾ, ਕਿਨਾਰਾ।   ^੫ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ।
^੬ਘੁਮਣਘੇਰੀ, ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਕ੍ਰ।   ^੭ਕੀ ਕੰਮ ?   ^੮ਹੁਕਮ।   ^੯ਬਾਬੇ।

ਜਾਹਿ”। ਤਬ ਉਨਿ ਬਮਣੇਏ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਇ ਹਾਇ, ਨਾ ਜੀ ! ਹੰਉ ਨਾਹੀ ਜਾਂਦਾ, ਮੈਨੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਾਲਿ ਰਖੁ”। ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹੋਹਿ ਜੀ, ਹੋਹਿ ਭਾਈ ! ਤੇਰੀ ਮਨਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਹਿ”।

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸਿ ਅਚਾਣਿਚਕਿ ਇਕੁ ਸਲੋਆ ਜੇਹਾ ਮਰਦੁ, ਵਡੀ ਪਗ ਸੁਪੇਦੀ ਕਪੜੀ, ਖਰੀ ਭਲੀ ਕਪੜੀ; ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ਕੀਤੀ ਨ ਜਾਈ, ਹਥਿ ਕੀਤੇ ਭੰਡਰੇ¹ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਥੈ ਆਇ ਗਇਆ, ਆਵਦੇ ਹੀ ਪੈਰੀਂ ਪਇਆ, ਭੰਡਰਾ ਆਣਿ ਅਗੈ ਰਖਿਓਸੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਭਾਉ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਗਲਿ ਵਿਚਿ ਲਇਆ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਹੁ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਪੈਰੀਂ ਪਾਇ; ਘੜੀ ਕਿ ਬਹਿ ਕਰਿ ਓਹੁ ਵਿਦਿਆ ਹੋਇਆ, ਫੇਰ ਜਾਂ ਓਹੁ ਗਇਆ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ ! ਏਹੁ ਕਵਣੁ ਸੀ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਕਿ, “ਹੇ ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜਿਸ ਨੇ ਫੂਮ ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ, ਜਿ ਪੀਰਾ ਗੁਰੂ ਸਭਨਾਹਾਂ ਜਿੰਦਾ², ਏਹੁ ਓਹੋ ਸੀ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨਾ ਪੈਰੀਂ ਪਇਆ ਜਿ, “ਸਤਿ ਜੀ, ਸਤਿ ਬਾਬਾ ਪਾਤਿਸਾਹ ! ਤੂੰ ਏਵਡੇ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਹੈਂ, ਸਚੁ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ, ਬਾਬੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਦੀ ਬਾਬਾ ਜਿੰਦਾ ਭੇਟ ਲੈ ਆਇ ਮਿਲਿਆ, ਪਰੁ ਜੀ ਐਸੁ ਭੰਡਰੇ ਦਾ ਕਿ ਕੀਚੇ ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਹਾਂ, ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਭਾਇ ਦੇਹਿ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਏਹੁ ਤਾਂ ਮਰਿ ਗਇਆ ਹੈ ਜੀ, ਜੀਵਦਾ ਨਾਹੀ ਜਿ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਘਤੀਐ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੀ, “ਫੇਰਿ ਜੀਵਿਆ, ਵਗੁ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਵਿਚਿ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜਿ, ਸਤ ਜੀ, ਸਤਿ ! ਤੇਰਾ ਵਚਨੁ ਜੀਵਗੁ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਵਚਨਿ ਕਰਿ ਕੈ ਸਟਿ ਘਤਦਾ ਹਾਂ”। ਕਹੈ, “ਸਟਿ ਘਤਿ”। ਮਰਦਾਨੇ ਸਟਿ ਘਤਿਆ, ਵਚਨਿ ਬਾਬੇ ਦੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਜੀਵਿਆ, ਗਗੇਰਿ³ ਵਾਂਗੇ ਤਰਦਾ ਫਿਰੈ। ਤਰਦਾ ਤਰਦਾ ਭੰਡਰਾ ਟੁਬਕੀ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਰਲਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗਇਆ। ਮਰਦਾਨਾ ਪੈਰੀਂ ਪਇਆ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੀ। ਬਮਣੇਏ ਬੈਠਾ ਤਮਾਸਾ ਵੇਖੇ। ਤਬ ਘੜੀਆਂ ਦੁਇ ਕਿ ਗੁਣਗੀਆਂ⁴ ਤਾਂ ਇਕਿ ਟਲਿਆ ਵਾਲੇ⁵ ਆਇ ਨਿਕਲੇ, ਓਨੀ ਸਕਰ ਦੀ ਭਰਿ ਕਰਿ ਚੰਗੇਰਿ ਆਣਿ ਅਗੈ ਰਖੀ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਿਆਹੁ ! ਤੁਸਾਂ ਸਾਨੂ ਕਿ ਵੇਖਿ ਕਰਿ ਸਕਰ ਅਗੈ ਆਣਿ ਰਖੀ ਹੈ ?” ਤਾਂ ਓਨੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਕੋਈ ਗਉਸੁ⁶ ਸਾਹਿਬ ਸਾਦਿਕੁ⁷ ਨਜ਼ਰਿ ਆਇ ਗਇਆ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਵੇਖਿ ਕਰਿ ਅਸਾਂ ਭੇਟਿ ਆਣਿ ਰਖੀ ਹੈ ਜੀ”। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਹਾ ਹਾ, ਭਾਈਤਿਹੋ ! ਤੁਸੀਂ ਭੁਲੇ ਹੋ, ਹੰਉ ਓਹੁ ਨਾਹੀ ਜੁ ਤੁਸੀਂ ਭਾਲਦੇ ਹਹੁ, ਹੰਉ ਜੁਲਾਹਾ ਹਾਂ, ਵਡੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਜੁ ਵੇਗਾਰਿ ਪਈ ਹੈ ਹੰਉ ਓਹੁ ਵੇਗਾਰੀ ਹੂੰ ਭਰਦਾ ਐਸੈ ਆਇਕੈ ਛਪਿ ਬੈਠਾ ਹਾਂ, ਹੰਉ ਓਹੁ ਨਾਹੀ ਜੁ ਤੁਸੀਂ ਭਾਲਦੇ ਹਹੁ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਓਨੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂ ਅਸਾਨੇ ਭੁਲਾਇੰਦਾ ਕਿ ਹੈਂ ਤੂੰ ਕੋਈ ਹੈਂ ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਭਾਈ ! ਹੰਉ ਤਾਂ ਹਵੇਹਾ⁸ ਨਾਹੀ ਜੇਹਾ ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹਹੁ, ਪਰੁ ਜਾਹੁ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਹੀ ਏਹੁ ਰਾਹਿ ਫੇਰਿ ਆਵਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਵਸਤੁ ਵਿਕਾਗਿ⁹ ਤੁਸਾਨੇ ਲਾਹਾ ਦੇ ਕਰਿ ਹੋਰਿ ਲੈ ਜਾਨਿਗੇ”। ਤਬ ਓਹਿ ਪੈਰੀਂ ਪਏ, ਵਿਦਿਆ ਹੋਇ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਤਲੇ ਨੂ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਅਗਿਆਹੁ ਸਉਹੇ ਜੁ ਓਨਾਂ ਨੇ ਲਾਹੜੀ¹⁰ ਮਿਲੇ ਜਿ ਓਨਾਂ ਨੂ ਲਾਹਾ ਦੇ ਕਰਿ ਜਿਤਨਾ ਉਨੀ ਮੰਗਿਆ, ਏਤਨੇ ਲਾਹਾ ਦੇਕਰਿ ਓਇ ਟਲੇ ਲੈ ਗਏ, ਓਹਿ ਓਹੁ ਬਾਵਹੁ ਫਿਰਿ ਮੁੜਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਆਇ ਪਏ, ਦਸ ਰੁਪਯੈ ਆਣਿ ਅਗੈ ਭੇਟ ਰਖੇ। ਤਬ ਜਾਂ ਵੇਖਨਿ ਤਾਂ ਓਵੈ ਚੰਗੇਰਿ ਪਈ ਹੈ, ਸਕਰ ਭਰੀ ਚੋਈ ਅਤੇ ਓਵੈ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਓਨੀ ਰੁਪਯੈ ਆਣਿ ਕਰਿ, ਅਗੈ ਰਖਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀਂ ਆਇ ਪਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ ! ਤੁਸੀਂ ਕਵਣੁ ਹਹੁ ?” ਅਖੈ, “ਜੀ, ਅਸੀਂ ਓਹੋ ਹਾਂ

¹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ।

² ਜਿੰਦ (ਜ਼ਿੰਦਾ) ਪੀਰ, ਖੁਜਾ ਮਿਸ਼ਰ, ਸਿੰਧ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ

ਭੱਖਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਪੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੋਕ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

³ ਇਕ ਜਲ-ਜੀਵ।

⁴ ਗੁਜ਼ਰੀਆਂ।

⁵ ਟਾਂਡਾ, ਵਪਾਰ ਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਬੈਲਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ, ਵਪਾਰੀਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ।

⁶ ਬਜ਼ੁਰਗ।

⁷ ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ।

⁸ ਭਾਈਓ।

⁹ ਅਵੇਹਾ, ਅਜਿਹਾ।

¹⁰ ਵਿਕੇਰੀ।

¹¹ ਲਾਹੇ ਦੇ ਗਾਹਕ।

ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾ ਕਹਿਆ ਸੀ ਜਿ ਜਾਹੁ ਤੁਸਾਡਾ ਰਖਤੁ^੧ ਵਿਕਾਹੁ”। ਕਹੈ, “ਜੀ; ਲਾਹਾ ਦੇ ਕਰਿ ਲਾਹੜੀ ਸਭੁ ਰਖਤੁ ਲੈ ਗਏ, ਤੇਰਾ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਹੁਣਿ ਤੇਰੇ ਵਚਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਫੇਰਿ ਘਰੀਂ ਚਲੇ ਹਰਾਂ, ਅਸਾਡੇ ਭਾਗੁ ਸੁ ਫੇਰਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਹੋਇਆ”। ਕਹੈ, “ਭਾਈ! ਜਾਹੁ, ਤੁਸਾਡਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ”। ਤਬ ਓਹਿ ਪੈਰੀਂ ਪਾਂਦਿਆਂ ਉਨਿ ਘਰੀਂ ਗਏ। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਏਨ੍ਹਾਂ ਰੁਪਯਾਂ ਦਾ ਅਤੈ ਸਕਰ ਦਾ ਕਿ ਕੀਚੈ?” ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਦੁਇ ਮੁਠੀ ਸਕਰ ਏਸੁ ਬ੍ਰਮਣੇਟੇ ਨੂ ਦੇਹਿ ਅਤੈ ਹੋਰੁ ਸਕਰ ਰੁਪਯੈ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਘਤਿ ਦੇਹੁ”। ਤਬ ਰੁਪਯੈ ਸਕਰ ਮਰਦਾਨੇ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਸੁਟਿ ਘਤੇ ਅਰੁ ਦੁਇ ਮੁਠੀ ਅਤੈ ਹੀ ਦੇ ਬ੍ਰਮਣੇਟੇ ਨੇ ਦਿਤੀਓਸੁ, ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਦਰੀਆਵ ਵਿਚਿ ਘਤਾਇਓਸੁ। ਤਬ ਓਹੁ ਬਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਉਨਿ ਬਾਹਰਿ ਉਦਿਆਨਿ ਮਾਂਝੇ ਵਿਚਿ ਆਇਆ, ਜਿਥੈ ਬਹੁਤੁ ਛਛਰੇ^੨ ਬੇ, ਉਬਾਊ^੩ ਜਾਇ ਬੈਠਾ। ਤਬ ਬ੍ਰਮਣੇਟਾ ਭੁਖ ਮਲਿਆ^੪। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਕਿਉਂ ਪੁਰਖਾ! ਭੁਖ ਮਲਿਆ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਆਹੋ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ, “ਓਹੁ ਜਿ ਛਛਰਾਹੀ, ਉਸੁ ਵਿਚਿ ਚਾਟੀ ਪਕਵਾਨ ਦੀ ਹੈਈ, ਜਾਹਿ, ਜਾਇ ਕਰਿ ਲੈ ਆਉ”। ਜਾਂ ਬ੍ਰਮਣੇਟਾ ਜਾਇ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਤਾਂ ਕੋਰੀ ਚਾਟੀ, ਉਪਰਹੁ ਆਵੇ ਨਾਲਿ ਲਿੰਬੀ ਹੋਈ, ਚਪਟੀ ਉਪਰਿ ਸੁਪੇਦ ਕਪੜੇ ਸਾਥਿ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਧਰੀ ਹੈ, ਤਬ ਬ੍ਰਮਣੇਟਾ ਚੁਕਿ ਕਰਿ ਲੈ ਆਇ ਅਗੈ ਰਖੀਓਸੁ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਖਾਹਿ ਉਸੁ ਛਛਰੇ ਹੋਨਿ ਬਹਿ ਕਰਿ”। ਤਬ ਉਨਿ ਬ੍ਰਮਣੇਟੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਲਾਮਤਿ! ਮੈਂ ਤੁਹਿ ਬੇ ਅਗੋਇ^੫ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਖਾਈ, ਜਾਂ ਤੂੰ ਅਤੈ ਦੀ ਮੁਹਿ ਪਾਇਹਿ ਤਾਂ ਹੋਉ ਪਿਛਹੁ ਦੀ ਖਾਂਈ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ! ਹੋਉ ਖੰਭੁ ਤੈ ਮੰਡੈ ਖਾਂਈਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ, “ਜਾਇ ਕਰਿ ਨਿਕੀ ਖੰਭੁ ਅਤੈ ਮੰਡੈ ਲੈ ਆਉ”। ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਕੀ ਰੇਤੁ ਅਤੈ ਛਛਰਿਆਂ ਦੇ ਪੜ ਲੈ ਆਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਇਕੁ ਰੇਤੁ ਦੀ ਤਲੀ ਮਾਰੀ, ਇਕੁ ਛਛਰੇ ਦਾ ਪੜ ਮੁਹਿ ਘਤਿਆਸੁ। “ਹਾਂ, ਪੁਰਖਾ! ਅਸਾਨੁ ਅਸਾਡੀ ਮਾਤਾ ਭਲੇ ਮੰਡੈ ਅਤੈ ਖੰਭੁ ਪਕਾਇ ਘਲੇ ਹੈਨਿ”। ਤਬ ਏਕ ਤਲੀ ਰੇਤੁ ਦੀ ਇਕੁ ਛਛਰੇ ਦਾ ਪੜ ਮਰਦਾਨੇ ਖਾਧਾ। ਤਬ ਉਸੁ ਬ੍ਰਮਣੇਟੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਕੀਤਾ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ! ਅਸਾਂ ਆਪਣਾ ਅਹਾਰੁ ਕੀਤਾ, ਤੂੰ ਭੀ ਜਾਇ ਕੈ ਖਾਹਿ”। ਤਬ ਉਸੁ ਬ੍ਰਮਣੇਟੇ ਜਾਇ ਕਰਿ ਲਭੂ, ਮਠੇ, ਪਿਰਾਕੜੀਆਂ^੬, ਜਲੇਬੀਆਂ ਨੂ ਕਦੇ ਹੀ ਸਮੀ^੭ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਖਾਧਿਆਸੁ; ਖਾਇ ਕਰਿ ਰਜਿਆ, ਕਿਤਨਿਆਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਭੁਖਾ ਸੀ। ਰਜਿ ਕਰਿ ਪਕਵਾਨੁ ਖਾਧੋਸੁ, ਖਾਇ ਕਰਿ ਰਜਿਆ ਤਾਂ ਆਖਿਓਸੁ ਜਿ, “ਜੀ, ਪਕਵਾਨ ਦੀ ਚਾਟੀ ਭਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀ ਮੈਂ ਭੀ ਘਣਾ ਖਾਧਾ ਹੈ, ਰਹਦੀ ਚਾਟੀ ਦਾ ਕਿ ਕਰੀਐ?” ਅਖੇ, “ਪੁਰਖਾ! ਤੇਰੇ ਮਾਇ ਪਿਉ ਆਂਵਦੇ ਹੈਨਿ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਰਹਣ ਦੇਹਿ”। ਤਬ ਬਟ ਕੁ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਾਮੁਣੀ-ਬਾਮੁਣੁ ਆਏ ਪਿਛਹੁ ਭਾਲਦੇ ਭਾਲਦੇ। ਓਸੁ ਬ੍ਰਮਣੇਟੇ ਦੇ ਮਾਇ ਪਿਉ ਆਏ, ਆਇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਪੈਰੀਂ ਪਏ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ, ਜਿ, “ਆਵਹੁ, ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਆਵਣਾ ਹੋਇਆ ਹੈ?” ਕਹੈ, “ਜੀ, ਅਸੀਂ ਜਿਉਂ ਆਏ ਹਾਂ ਤਿਉਂ ਤੁਧਨੋ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮਲੂਮੁ ਹੈ ਜੀ”। ਤਬ ਬ੍ਰਮਣੇਟਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੰਤੋਖਿ ਕਰਿ ਮਾਊ-ਪੀਉ ਨਾਲਿ ਦਿਤਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਪੁਰਖਾ! ਗੁਰੂ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ, ਤੂੰ ਬੰਧਨ ਵਿਚਿ ਪਾਇਆ ਨਾਹੀ, ਤੇਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ”। ਤਬ ਗੁਰੂ ਓਹਿ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ, ਓਸਿ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭੀ ਸੰਤੋਖਿ ਕਰਿ ਵਿਦਾ ਕੀਤੇ। ਓਹੁ ਬਾਮੁਣੁ ਵੇਘਲ^੮ ਕੀ ਆਇ ਰਹਿਆ; ਕੁਆਰ ਪਾਤ੍ਰ^੯ ਹੀ ਰਹਿਆ, ਬਾਬੇ ਦੇ ਵਚਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਹਾਂ ਸੁਖੀ ਰਹਿਆ; ਪਰਵਾਹਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨ ਕਰੀ; ਓਸ ਨੂੰ ਸਭੁ ਕਿਹੁ ਅਚਿੰਤੁ ਹੀ ਪਹੁਚੇ, ਐਸੀ ਅਜਮਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ

^੧ਮਾਲ-ਅਸਬਾਬ, ਸਾਮਾਨ।   ^੨ਛਿੱਛਰੇ, ਢੱਕ ਪਲਾਹ।   ^੩ਉਬੇ, ਉਸ ਬਾਵੇਂ।
^੪ਭੁਖ ਨੇ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ।   ^੫ਪਹਿਲਾਂ।   ^੬ਇਕ ਮਿਠਾਈ।   ^੭ਕਿਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ।
^੮ਇਕ ਪਿੰਡ।   ^੯ਕੁਆਰਾ।

ਕੀ। ਵੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ।

ਸਲੋਕ^੧

ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਕਰਣਹਾਰੁ ਸਚਾ ਪਰਵਦਗਾਰੁ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਵੇਖਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਖਾਨ ਪੀਨ ਤੇ ਬਾਹਰਾ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਹਾਰੁ ॥੧॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ। ਰਾਮ^੨ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੫੨॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਸਾਉਣਾ

ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਕਰੋੜੀਏ ਨਾਲ)

ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਧੋਵਾਲ ਤੇ ਚਲਿਆ, ਕਿੜੀਆਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਦੇ ਰਮਤਾ ਰਮਤਾ ਪਖੇ ਕੀ ਰੰਧਾਵੀ ਆਇ ਨਿਕਲਿਆ, ਟਿਕਾਉ ਕਰਨਿ ਦੇ ਖਿਆਲਿ। ਤਬ ਜਦ ਪਖੇ ਕਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇਖੀ ਤਬ ਉਹਾਂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਾ ਮਨੁ ਟਿਕਾਉ ਦੇ ਘਰਿ ਆਇ ਗਇਆ। ਉਸਿ ਧਰਤੀ ਕਾ ਜੁ ਪੂਰਬਲਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਅੰਕੁਰੁ ਬਾ ਸੋ ਆਇ ਪਰਗਟੁ ਭਇਆ। ਤਬ ਰਾਵੀ ਦੇ ਬੰਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਇ ਕੇ ਟਿਕਿ ਗਇਆ। ਤਬ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਿ ਗੁਆਉ-ਗੁਲਗੁਲਾ^੩ ਬਹੁਤੁ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿ, “ਇਕੁ ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਵੇਦੀ ਤਪਾ ਐਥੇ ਆਇ ਟਿਕਿਆ ਹੈ ਸੁ ਓਸ ਦੇ ਜਿ ਕੋਈ ਮਸਤਕਿ ਲਗਦਾ ਹੈ ਸੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸਭਿ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇੰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਦਰਸਨੁ ਹੈ ਜਿ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣੀਐ”। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਬਚਨ, ਬਾਣੀ, ਸਲੋਕ, ਖੰਡਿ ਪਏ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ। ਪਰਬਾਈ^੪ ਸਲੋਕ ਜਿ, “ਕੂੜੁ ਨਿਖਟੈ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸਚਿ ਰਹੀ” ਏਹਿ ਜਿ ਕਾਲੀ ਼ੋਸ ਫਕੀਰ ਵਡੇ ਬਲਾਘੇ ਕਾ ਨੰਦਾ^੫ ਵਜਾਇਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਮੁਹਿ ਨਾਲਿ ਓਇ ਸਲੋਕ ਦੇਨਿ, ਲੋਕੁ ਜਿ ਕੋਈ ਸੁਣੈ ਸੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਉਸਤਤਿ ਕਰੈ ਜਿ, “ਭਾਈ, ਨਾਨਕੁ ਭਲਾ ਕੋਈ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਏਹਿ ਵਾਕ ਹੈਨਿ”। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਿ ਬਹੁਤੁ ਨਾਉਂ ਪਰਗਟਿ ਹੋਇ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ। ਤਬ ਲੋਕੁ ਬਹੁਤੁ ਲਾਗਾ ਆਵਣੇ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਸਾ ਜਿ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਥੈ ਆਵੈ ਸੁ ਦਰਸਨੁ

^੧ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

^੨ਪੁੰਮ, ਚਰਚਾ।

^੩ਇਕ ਤਾਰਾ, ਇਕ

ਤਾਰੀਆ (ਇਕ ਸਾਜ਼)।

ਦਖਿ ਕੈ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਮੁਖ ਕੇ ਅੰਬ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸੁਣਿ ਕੈ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ ਜਾਵੈ, ਸਿਖ ਹੋਂਦੇ ਜਾਨਿ । ਤਬ ਬੋਲੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਕੇ ਟਿਕਣੇ ਮਾਹਿ ਬਹੁਤੁ ਸਿਖ ਹੋਏ । ਜਿਥੈ ਦਰੀਆਵ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਰਹਦਾ, ਓਥੈ ਲੋਕੁ ਬੁਝਿ ਲਾਗਾ ਪਵਣੇ । ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਤਪਸੀ, ਦਿਗੰਬਰੁ, ਬੈਸਨਉ, ਉਦਾਸੀ, ਗ੍ਰਿਹੀ, ਬੈਰਾਗੀ, ਖਾਨ-ਖਵੀਨੁ, ਉਮਰਾਉ, ਕਰੋੜੀਆ^੧, ਭੂਮੀਆ^੨ ਜਿ ਕੋਈ ਸੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਸੁ ਉਸਤਤਿ ਲੇ ਉਠਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ । ਜਿ ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੁ ਸੰਤੋਖਿਆ ਜਾਇ । ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਦਿਆਂ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹਿ । ਜਿ ਕੋਈ ਵੇਖੈ ਸੁ ਆਖੈ ਜਿ, “ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਵਾਹੁ” । ਏਹੋ ਨਾਉਂ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਪਸਰਿਆ । ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

ਤਬ ਉਸ ਥਾਂਵ ਦਾ ਜਿ ਸਿਕਦਾਰੁ ਸਾ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਜਿ, “ਰੇ ਏਹੁ ਕਉਣੁ ਬਲਾਇ ਪੈਦਾ ਹੁਆ ਹੈ ਜੇ ਜਿਸਕਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਨਾਮੁ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਨਾਨਕੁ ਹੀ ਨਾਨਕੁ ਲੋਕਾਂ ਮਾਹਿ ਪਸਰਿ ਗਇਆ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਤਉ ਖਰਾਬੁ ਕੀਏ ਬੇ ਪਰੁ ਮੁਸਲਮਾਨਹੁ ਕਾ ਭੀ ਇਨਿ ਈਮਾਨੁ ਬੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਹੀ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਈਮਾਨੁ ਸਭੁ ਲੈ ਆਏ । ਅਰੇ, ਚਲਹੁ ਤੋ ਜਾਇ ਕਰਿ ਇਸੁ ਕੰਉ ਬਾਂਧਿ ਲੇ ਆਵਹਿ” । ਓਹੁ ਕਰੋੜੀਆ ਏਹੀ ਨੀਅਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਚੜਿਆ । ਘਰ ਤੇ ਜਬ ਅਸਵਾਰੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਚਲਿਆ, ਤਬ ਘੋੜਾ ਉਫੜਕਿ ਪਇਓਸੁ^੪ । ਤਾਂ ਤਿਸੁ ਦਿਨਿ ਫਿਰਿ ਰਹਿਆ । ਅਗਲੇ ਦਿਨਿ ਭੀ ਚੜਿਆ ਤਾਂ ਆਂਵਦਾ ਆਂਵਦਾ ਅਖੀ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇ ਗਇਆ, ਕਿਛੁ ਦਿਸਿ ਆਵੈ ਨਾਹੀ, ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਖਿੰਜਿ ਖਲਾ ਹੋਆ । ਤਬ ਕਹਣੇ ਲਾਗਾ ਜੁ “ਐ ਯਾਰਹੁ ! ਏਹੁ ਕਿਆ ਬਲਾਇ ਪੜੀ ਜਿ ਮੇਰੇ ਤਾਂਈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸੁਬਤਾ” ! ਤਬ ਘੋੜੇ ਥੀਂ ਉਤਰਿ ਖੜਾ ਹੋਇਆ, ਦੁਲੀਚਾ ਵਿਛਾਇ ਕੈ ਬੈਠਿ ਗਇਆ । ਬਟੁ ਏਕੁ ਬੈਠਾ, ਪਹਰੁ ਏਕੁ ਬੈਠਾ; ਨਾਹੀ, ਸੁਝੈ ਸੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਹਣ ਲਗਾ ਜਿ, “ਐ ਯਾਰਹੁ ! ਏਹੁ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮੁਖ ਕੰਉ ਸੁਬਤਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਜੀ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਖੁਦਾਇ ਨੇ ਯਾਦਿ ਕਰਿ, ਖੁਦਾਇ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਪਨਾਹ^੫ ਦੇਗਾ” । ਨਾਹੀ, ਦਿਸਿ ਕਿਛੁ ਆਵੈ ਸੁ ਨਾਹੀ, ਆਪਣੇ ਜੇਹਾ ਬਹੁਤੇਰਾ ਤਸਬੀ ਭੀ ਫੇਰਿ ਰਹਿਆ ਅਰੁ ਪੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਯਾਦਿ ਕਰਿ ਰਹਿਆ, ਨਾਹੀ ਸੁਪੁ^੬ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇ ਬੈਠਾ, ਨਜਰੀ ਕਿਛੁ ਆਵੈ ਨਾਹੀ । ਤਬ ਲੋਕਾਂ ਭੀ ਜਾਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭੀ ਸੀਅ ਵਿਚਿ ਵਸੀਅਸੁ, “ਏਹੁ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਸੁ ਨਾਨਕ ਹੀ ਕੀ ਤਰਫ ਤੇ ਹੈ, ਏਹੁ ਗਲਿ ਖਾਲੀ ਨਾਹੀ” । ਤਬ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, “ਸਾਹਿਬ ਸਲਾਮਤਿ ! ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਨਾਹੀ ਸਕਦੇ, ਪਰੁ ਜੇ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਅਰਜੁ ਕਰਹਿ ਜੇ ਕਿਆ ਹੁਆ ਹੈ ਏਹੁ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ” । ਤਬ ਕਹਿਓਸੁ ਜਿ, “ਹਾਂ; ਕਹਹੁ ਏਹੁ ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ ਕਿਆ ਹੁਆ ਹੈ” । ਅਖੈ; “ਜੀ, ਜਾਂ ਤੂੰ ਕਲਿ ਚੜਿਆ ਸਹਿ ਤਾਂ ਘੋੜਾ ਸਿਰ ਸਦਕੇ ਹੋਆ ਸੀ ਅਰੁ ਅਜੁ ਈਵ ਕਿਵੈ ਹੁਆ ਹੈ । ਦਿਖਾ, ਉਸੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਹੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ, ਮਤੁ ਸਾਹਿਬੁ ਬਖਸ਼ੈ” । ਭੀ ਕਹੈ, “ਰੇ, ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਮਹਿ ਭੀ ਏਹੀ ਬਾਤ ਬਸੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਹੈ ਸੁ ਨਾਨਕ ਹੀ ਕਾ ਕੀਆ ਹੁਆ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵਡਾ ਪੀਰੁ ਹੈ । ਐਪਰੁ ਯਾਰਹੁ ! ਤੁਸੀਂ ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬੰਦਗੀ ਕਰਹੁ ਅਰੁ ਸਭੇ ਕਹਹੁ ਜਿ ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਹਮ ਮਹਿ ਤਖਸੀਰ^੭ ਹੁਈ ਹੈ, ਸਾਹਿਬ^੮ ਕੈ ਤਾਂਈਂ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ੁ, ਜਿ ਤੇਰੇ ਪਾਉ ਜਾਇ ਦੇਖਹਿ” । ਤਬ ਜਿਤਨਾ ਲੋਕੁ ਬਾ ਤਿਨੀ ਸਭਨੀਂ ਹਥ ਜੋੜੇ ਹਿੰਦੂਏ ਤਥਾ ਮੁਸਲਮਾਨੇ ਜਿ, “ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਅਬ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਹੋਹਿ ਬਖਸ਼ਿ” । ਸਭਿ ਪੈਰੀਂ ਪਏ ਤਾਂ ਅਖੀ ਸੋਬੀ ਹੋਇ ਆਈਅਸੁ । ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਅਸਵਾਰੁ ਹੋਇਆ

^੧ਭੁੱਗੀ, ਛੱਤਿਆ ਥਾਂ ।   ^੨ਜਿਵੇਂ—ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਆਦਿ ਧਨੀ ।   ^੩ਭਿਮੀਂਦਾਰ, ਬਿਸਵੇਦਾਰ ।   ^੪ਉਸ ਦਾ ਘੋੜਾ ਔਖੜ ਕੇ ਡਿੱਗਾ ।   ^੫ਆਸਰਾ, ਸ਼ਰਣ ।   ^੬ਨਿਰੋਲ, ਬਿਲਕੁਲ ।   ^੭ਤਕਸੀਰ, ਅਵੱਗਤਾ ।   ^੮ਮਾਲਿਕ (ਕਰੋੜੀਆ) ।

ਤਾਂ ਸਭਿ ਕਹਿ ਉਠੇ ਜਿ, 'ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ! ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ'। ਜਾਂ ਅਸਵਾਰੁ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪੇਟਿ ਸੁਲੁ ਉਠਿਓਸੁ ਫਿਰਿ ਉਤਰਿ ਪਇਆ, ਜਾਂ ਉਤਰਿਆ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਫੇਰਿ ਘੋੜੇ ਚੜਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰਿ ਪੇਟਿ ਸੁਲੁ ਹੋਇਓਸੁ ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਉਤਰਿ ਪਇਆ, ਏਵੇ ਜਾਂ ਉਤਰੈ ਤਾਂ ਨਿਚੰਗਾ¹ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਚੜੈ ਤਾਂ ਸੁਲੁ ਹੋਵੇ। ਤਾਂ ਫਿਰਿ ਲੋਕਾਂ ਵਜੀਰਹੁ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਜੀ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵਡਾ ਮਰਦੁ ਹੈ ਅਰੁ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਦਿਖਾ, ਤੁਮ ਪਾਉ ਪਿਆਦੇ ਹੀ ਹੋਇ ਚਲਹੁ"। ਜਬ ਪਾਇ ਪਿਆਦਾ ਹੋਇ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਸੁਖੀ ਆਇ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਜਿਬਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦਿਸਿ ਆਈ ਸੁ ਉਤੈ ਬਾਵਹੁ² ਲਗਾ ਕੁਰਨਸ ਤਸਲੀਮਾ³ ਕਰਨੈ, ਤਜੀਮਾ⁴ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਆਇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਿਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਆਇ ਮਿਲਿਆ। ਓਨ੍ਹੀ ਜਾਇ ਮੁਜਰਾ ਕੀਆ⁵, ਆਣਿ ਪੈਰੀਂ ਪਾਇਆ, ਖਰੀਦੁ⁶ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਈਕਿ ਦਿਨ ਹਜੂਰਿ ਰਖਿਆ; ਤਬ ਓਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਅਰਜ ਕੀਆ ਜਿ, "ਜੀ, ਤੂ ਜਿ ਹੈਂ ਪੂਰਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈਂ, ਪਰੁ ਜੀ, ਅਬ ਹਉ ਤੇਰਾ ਮੁਰੀਦੁ ਹਾਂ, ਕਿਛੁ ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ ਇਨਾਮ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਮਿਲੈ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜਿ, "ਤੂ ਕਿਛੁ ਇਨਾਮੁ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ ਸੁ ਅਸਾਡੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ"। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਮੁਹ ਤੇ ਨ ਆਖਿਆ ਜਿ, 'ਚਕੁ ਬੰਨ੍ਹ' ਪਰੁ ਓਨਿ ਚਕੁ ਬਧਾ, ਸਿਲਾਬ⁷ ਜਿਮੀਂ ਫਲੀ ਵਾਹਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਜੰਮਣੀ⁸ ਚਕੁ ਬਧਾ। ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਓ ਸੁ ਜਿ, "ਵਾਹੁ ਗਾਹੁ ਤੁਸੀ ਹੀ ਅਤੇ ਜੇ ਕਿਛੁ ਅੰਨੁ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਸੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਾਹੁ"। ਓਨ੍ਹੀ ਸਭੇ ਸੂਰ੍⁹ ਬਣਾਇ ਛਛੇ। ਓਥੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਟਿਕਾਉ ਕੀਤਾ, ਚਕ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੁ' ਕਰਿ ਰਖਿਆ। ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵਾਹੁ ! ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ। ਸਚੁ ਦਿਖਾਏ ਰਾਹੁ। ਸੋ ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਚੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ !

ਸਲੋਕੁ¹¹ ॥

ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਦਿਖਲਾਈਆ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥

ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਠੁ ਤੂ ਆਪਿ ਰਾਮੁ ਰਹਿਮਾਨੁ ॥

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਹੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ॥

ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹੁਗੁਰੂ, ਪੰਨੁ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ ਸਤਿ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦਿ ॥੧੫੩॥

¹ਨਿਚੰਗਾ, ਚੰਗਾ।

²ਉਥੋਂ ਹੀ।

³ਬੁਕ ਬੁਕ ਕੇ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਨ।

⁴ਅਦਬ ਅਦਾਬ।

⁵ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

⁶ਬੈ ਖਰੀਦ, ਭਾਵ-ਸੇਵਕ, ਮੁਰੀਦ।

⁷ਅਰਥਾਤ-ਉਸ ਨੇ ਚੱਕ (ਗੁਰੂ

ਕਾ) ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿਮੀਨ ਦੇ ਦਿਤੀ।

⁸ਫਰਖੇਸ਼, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਣ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ

⁹ਜੰਮਣ ਵਾਲੀ।

¹⁰ਪ੍ਰਬੰਧ।

¹¹ਇਹ ਸਲੋਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਸਚਖੰਡੁ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ॥੧॥ ਸੰਮਤਿ ੧੮੮੫ ਮਿਤੀ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਨੋ ਸੁਕਰਿ ਵਾਰ ਸਚ ਖੰਡ
 ਪੋਥੀ ਦਾ ਭੋਗੁ ਪਾਇਆ, ਸਪੁਰਣੁ ਹੋਈ। ਏਹ ਪੋਥੀ ਸਚ ਖੰਡ ਇਕ ਸਉ ਤਿਵੰਜਹ ॥੧੫੩॥ ਗੋਸਟੀ ਹੈਨਿ।
 ਇਕੁ ਸਉ ਸਤਾਹਟਿ ਗੋਸਟੀ, ਚੋਦਹ ਗੋਸਟੀ ਘਾਟੈ ਹੈਨਿ। ਇਸ ਤੇ ਆਗੇ ਹਰ ਜੀ ਕੀ ਪੋਥੀ ਹੈ ॥ ੬੧ ॥
 ਇਕਾਹਟਿ ਗੋਸਟੀ। ਹੈਨਿ ਤਿਸੁ ਤੇ ਆਗੇ ਚੜ੍ਹ ਭੋਜ ਪੋਥੀ ਹੈ ॥੭੪॥ ਚਉਹਤਰਿ ਗੋਸਟਾ। ਤਿਸੁ ਤੇ (ਆਗੇ)
 ਕੇਸੇ ਰਾਇ ਪੋਥੀ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਤੇ ਆਗੇ ਅਛੈ ਪਦ ਪੋਥੀ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਤੇ ਆਗੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦ ਪੋਥੀ ਹੈ। ਏਹਿ ਛਿ
 ਪੋਥੀਆਂ ਹੈਨਿ, ਤਿਨਾ ਦਾ ਜੋਤੁ ਪੰਜ ਸੈ ਪਜਹਤਰਿ ॥੫੭੫॥ ਗੋਸਟੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ
 ਹੈਨ, ਛਿਆਂ ਹੀ ਪੋਥੀਆਂ ਉਤੇ। ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ॥੧॥

SIKHBOOKCLUB.COM

ਅੰਤਕਾ ੧.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਬੰਧੀ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਤੇ ਸਾਲ

ਅਵਤਾਰ	ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਵੈਸਾਖ ਬਿਤ ਤਿਤੀਆ
	ਅਪਰੈਲ 15, 1469 ਈਸਵੀ
ਪਾਂਧੇ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨਾ (ਸੱਤਾਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੩੩—1476 ਈਸਵੀ
ਮੁੱਲਾਂ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨਾ (ਅੱਠਾਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੩੪—1477 ਈਸਵੀ
ਜੰਝੂ ਸੰਸਕਾਰ (ਨਵਾਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੩੫—1478 ਈਸਵੀ
ਖੇਤ ਹਰਿਆ (ਦਸਾਂ ਬਾਰਾਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੩੬ ਤੋਂ ੩੯—1479 ਤੋਂ 81 ਈਸਵੀ
ਦਰਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਚਲਨੀ (ਤੇਰਾਂ ਚੌਧਾਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੩੬ ਤੇ ੪੦—1482 ਤੇ 83 ਈਸਵੀ
ਵਿਆਹ (ਪੰਦਰਾਂ ਸੌਲਾਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੪੧ ਤੇ ੪੨—1484 ਤੇ 85 ਈਸਵੀ
ਮੋਨ ਧਾਰਨਾਂ (ਅਠਾਰਾਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੪੪—1487 ਈਸਵੀ
ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਅਰ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦਾ ਜਨਮ (ਸਤਾਈਆਂ ਅਠਾਈਆਂ ਬਰਸਾਂ ਕਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੫੩ ਤੇ ੫੪—149੬ ਤੇ 97 ਈਸਵੀ
ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਜਾਣਾ (ਪੈਂਤੀਸ ਬਰਸਾਂ ਤੇ ਸਾਢੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਕਾ)	ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੫੬੧—ਅਕਤੂਬਰ 1504 ਈਸਵੀ
ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਰਹਿਣਾ (ਦੋ ਵਰੇ ਰਹਿਣਾ)	ਸੰਮਤ ੧੫੬੧ ਤੋਂ ੧੫੬੩— 1504 ਤੋਂ 1506 ਈਸਵੀ
ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਆਰੰਭ	ਸੰਮਤ ੧੫੬੩—1506 ਈਸਵੀ

ਅੰਤਕਾ ੨.

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਰਮਾਰਥ ਤਤਕਰਾ

[ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਤਤਕਰਾ]

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਰੰਭ	ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪੰਨਾ	ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (੧੪੩੦) ਦਾ ਪੰਨਾ
ਜ਼ਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਭਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥	੧੨	੧੬
ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸਿ ਤੇ ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ ਕਰਤਾਰ ॥	੧੭	੭੨੧
ਦਇਆ ਕਪਾਹੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਰੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥	੨੧	੪੭੧
ਨਾਇ ਮੰਨਿਐ ਪਤਿ ਊਪਜੈ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੁ ਸੂਤਿ ॥	੨੧	੪੭੧
ਰੈਣਿ ਗਵਾਈ ਸੋਇਕੈ ਦਿਵਸੁ ਗਵਾਇਆ ਖਾਇ ॥	੨੫	੧੫੬
ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥ ਸਾਰੈ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥	੩੦	੭੬੪
ਆਵਹੁ ਸਜਣਾ ਹਉ ਦੇਖਾ ਦਰਸਨੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥	੩੩	੭੫੪
ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਸਹਜ ਧਿਆਨੇ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨੇ ॥	੩੮	੭੬੬
ਪਵਣੈ ਪਾਣੀ ਜਾਣੈ ਜਾਤਿ ॥ ਕਾਇਆ ਅਗਨਿ ਕਰੇ ਨਿਭਰਾਤਿ ॥	੪੧	੧੨੫੬
ਵੈਦੁ ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ, ਪਕੜਿ ਓਢੇਲੇ ਬਾਹ ॥	੪੬	੧੨੭੯
ਵੈਦਾ ਵੈਦੁ ਸੁਵੈਦ ਤੂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਗ ਪਛਾਣ ॥	੪੬	੧੨੭੯
ਦੁਖੁ ਵੇਛੋੜਾ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਫੂਖ ॥ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਸਕਤਵਾਰ ਜਮਦੂਤੁ ॥	੪੭	੧੨੫੬
ਦੁਖ ਮਹੁਰਾ ਮਾਰਣ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਸਿਲਾ ਸੰਤੋਖ ਪੀਸਣੁ ਹਥਿ ਦਾਨੁ ॥	੪੯	੧੨੫੬
ਭਉ ਭੁਇ ਪਵਿਤੁ ਪਾਣੀ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਬਲੇਦ ॥	੫੪	੯੫੫
ਗੀਤ ਨਾਦ ਹਰਖ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਰਹਸ ਰੰਗ ਫੁਰਮਾਇਸ ਕਾਈ ॥	੫੫	੧੩੩੧
ਚਾਤ੍ਰਕ ਮੀਨ ਜਲ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਸਾਰਿੰਗ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਈ ॥	੫੮	੧੨੭੪
ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ ਘਟ ਹੀ ਤੀਰਥ ਨਾਵਾ ॥	੬੧	੭੯੫
ਮਾਹਾ ਮਾਹ ਮੁਮਾਰਖੀ ਚਤਿਆ ਸਦਾ ਬਸੰਤੁ ॥	੬੪	੧੧੬੮
ਮਨੁ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ ਸਰਮੁ ਪਾਣੀ ਤਨੁ ਖੇਤੁ ॥	੬੮	੫੯੫
ਫਸਲਿ ਅਹਾੜੀ ਏਕ ਨਾਮੁ, ਸਾਵਣੀ ਸਚੁ ਨਾਉ ॥	੭੨	੧੨੮੬
ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਨ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੋਡਿ ਕਾਹੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥	੭੭	੩੩੧
ਕਰਣੀ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ ਮਸਵਾਣੀ ਬੁਰਾ ਡਲਾ ਦੁਇ ਲੇਖ ਪਏ ॥	੮੦	੯੯੦
ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਲਿ ਜਿਨਿ ਜਲਿਐ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥	੮੩	੭੮੦
ਨਾਨਕ ਮਨ ਕੇ ਕੰਮ ਛਿਟਿਆ ਗਣਤ ਨ ਆਵਹੀ ॥	੮੪	੭੮੬
ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ ਕੋ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥	੮੦	੯੯੧

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ	ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪੰਨਾ	ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (੧੪੩੦) ਦਾ ਪੰਨਾ
ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ ਜਾ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ॥	੯੪	੧੪੧
ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੁਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥	੯੫	੧੪੧
ਪੰਜਿ ਨਿਵਾਜਾ ਵਖਤ ਪੰਜਿ ਪੰਜਾ ਪੰਜੇ ਨਾਉ ॥	੯੬	੧੪੧
ਮਿਹਰ ਮਸੀਤਿ ਸਿਦਕੁ ਮੁਸਲਾ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਕਰਾਣੁ ॥	੯੭	੧੪੦
ਅਮਲੁ ਕਰਿ ਧਰਤੀ ਬੀਜੁ ਸਬਦੋ ਕਰਿ ਸਚ ਕੀ ਆਬ ਨਿਤ ਦੇਹਿ ਪਾਣੀ ॥	੧੦੦	੨੩
ਰੇ ਮਨ ਭੀਗਿ ਨ ਭੋਲੀਐ ਸੀਧੈ ਮਾਰਗਿ ਧਾਉ ॥	੧੦੩	੧੪੧੦
ਹਰਣੀ ਹੋਵਾ ਬਨਿ ਬਸਾ ਕੰਦ ਮੂਲ ਚੁਣਿ ਖਾਉ ॥	੧੦੪	੧੫੭
ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਸਨ ਕੈ ਤਾਈ ਦੁਖ ਭੂਖ ਤੀਰਥਿ ਕੀਦੇ ॥	੧੦੭	੩੫੮
ਬਾਗੇ ਕਾਪੜ ਬੋਲੈ ਬੈਣ ॥ ਲੰਮਾ ਨਕੁ ਕਾਲੇ ਤੇਰੇ ਨੈਣ ॥	੧੧੨	੧੨੫੭
ਅੰਧੀ ਕੰਮੀ ਅੰਧੁ ਮਨੁ ਮਨਿ ਅੰਧੇ ਤਨੁ ਅੰਧੁ ॥	੧੧੫	੧੨੮੭
ਨਾਨਕ ਬਦਰਾ ਮਾਲ ਕਾ ਭੀਤਰਿ ਧਰਿਆ ਆਇ ॥	੧੧੬	੭੮੯
ਨਾਵਣ ਚਲੈ ਤੀਰਥੀ ਮਨਿ ਬੋਟੈ ਤਨਿ ਚੋਰ ॥	੧੧੬	੭੮੯
ਕੁਬਹਿ ਭੁਮਣੀ ਕੁਦਰਿਆ ਕਸਾਇਣਿ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਘਟ ਚੂਹੜੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰੋਧਿ ਚੰਡਾਲਿ ॥	੧੧੯	੯੧
ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਚਉਕਾ ਕੰਚਨ ਕੁਆਰ ॥	੧੨੧	੧੧੬੯
ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਰਤਨੀ ਭਰਪੂਰੇ ॥	੧੨੩	੬੮੫
ਨਾ ਸਤਿ ਦੁਖੀਆ ਨਾ ਸਤਿ ਸੁਖੀਆ ਨਾ ਸਤਿ ਪਾਣੀ ਜੰਤ ਫਿਰਹਿ ॥	੧੨੮	੯੫੨
ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਭੀ ਲਦੀਅਹਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭਰੀਅਹਿ ਸਾਬ ॥	੧੩੦	੪੬੭
ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਪੜਿਆ ਤੇਤਾ ਕੜਿਆ ॥	੧੩੧	੪੬੭
ਜਿਉ ਜੇਰੂ ਸਿਰਨਾਵਣੀ ਆਵੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥	੧੩੨	੪੭੨
ਜੇ ਕਰਿ ਸੂਤਕੁ ਮੰਨੀਐ ਸਭ ਤੈ ਸੂਤਕੁ ਹੋਇ ॥	੧੩੩	੪੭੨
ਨੈਨੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਹੀ ਤਨੁ ਹੀਨਾ, ਜਰਿ ਜੀਤਿਆ ਸਿਰ ਕਾਲੇ ॥	੧੩੬	੧੧੨੫
ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪੁ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ ॥	੧੩੮	੧੨੪੩
ਦੁਬਿਧਾ ਨ ਪੜਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਹੋਰੁ ਨ ਪੂਜਉ, ਮਤੈ ਮਸਾਣਿ ਨ ਜਾਈ ॥	੧੩੯	੬੩੪
ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ, ਬੇਦੀ ਆਣੀ, ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥	੧੪੫	੧੨੪੩
ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬੰਧਨੀ ਭਾਈ ਕਰਮ ਧਰਮ ਬੰਧਕਾਰੀ ॥	੧੪੬	੬੩੫
ਜੀਉ ਤਪਤ ਹੈ ਬਾਰੋ ਬਾਰ ॥ ਤਪਿ ਤਪਿ ਖਪੈ ਬਹੁਤੁ ਬੇਕਾਰ ॥	੧੫੧	੬੬੧
ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੂੰਭਉ ਤਿਹ ਗੁਰੁ ਕੀ ਜਾਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥	੧੫੩	੧੩੭੦
ਐਸੇ ਦਾਸੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਦੁਖੁ ਵਿਸਰੈ ਪਾਵੈ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥	੧੫੪	੨੨੪
ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿ, ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ ॥	੧੫੭	੧੨੭੯
ਤੂ ਸਚਾ ਸਚਿਆਰੁ ਜਿਨਿ ਸਚੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥	੧੫੮	੧੨੭੯
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਦੇਵ ਉਪਾਇਆ ॥	੧੫੯	੧੨੭੯
ਇਕਿ ਵਣਖੰਡਿ ਬੈਸਹਿ ਜਾਇ ਸਦੁ ਨ ਦੇਵਹੀ ॥	੧੬੦	੧੨੮੪

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ

	ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪੰਨਾ	ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (੧੪੩੦) ਦਾ ਪੰਨਾ
ਇਕਿ ਜੈਨੀ ਉਬੜਿ ਪਾਇ ਪੁਰਹੁ ਖੁਆਇਆ ॥	੧੬੧	੧੨੮੫
ਸਚਾ ਅਲਖ ਅਭੇਦੁ ਹਨਿ ਨ ਪਤੀਜਈ ॥	੧੬੨	੧੨੮੫
ਇਨਾ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ਬੰਦਿ ਰਬਾਣੀਐ ॥	੧੬੩	੧੨੮੭
ਪੜਿਆ ਲੇਖੇਦਾਰ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ॥	੧੬੩	੧੨੮੮
ਸਿਰ ਸਿਰਿ ਹੋਇ ਨਿਬੈਤੁ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਇਆ ॥	੧੬੪	੧੨੮੦
ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਰੇ ਆਪਿ ਹਉ ਕੈਸਿਉ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ॥	੧੬੪	੧੨੮੨
ਤੈਸੇ ਜੈਸਾ ਕਾਢੀਐ ਜੈਸੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥	੧੬੫	੭੩੦
ਕਾਇਆ ਹੰਸ ਸੰਜੋਗੁ ਮੇਲ ਮਿਲਾਇਆ ॥	੧੬੫	੧੩੯
ਰਾਜੇ ਰਯਤਿ ਸਿਕਦਾਰ ਕੋਇ ਨ ਰਹਸੀਓ ॥	੧੬੬	੧੪੧
ਬਦ ਫੈਲੀ ਗੈਬਾਨਾ ਖਸਮੁ ਨ ਜਾਣਈ ॥	੧੬੭	੧੪੨
ਜਾਤੀ ਦੇ ਕਿਆ ਹਥਿ ਸਚੁ ਪਰਖੀਐ ॥	੧੬੭	੧੪੨
ਇਕਨਾ ਮਰਨੁ ਨ ਚਿਤਿ ਆਸ ਘਣੇਰਿਆ ॥	੧੬੮	੧੪੩
ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣਿਆ ॥	੧੬੯	੧੪੪
ਜਾ ਤੂੰ ਤਾ ਕਿਆ ਹੋਰਿ ਮੈ ਸਚੁ ਸੁਣਾਈਐ ॥	੧੬੯	੧੪੬
ਵਿਣ ਸਚੇ ਸਭੁ ਕੁਤੁ ਕੁਤੁ ਕਮਾਈਐ ॥	੧੭੦	੧੪੭
ਜੀਵਦਿਆ ਮਰੁ ਮਾਰਿ ਨ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥	੧੭੧	੧੪੭
ਕੇਤੇ ਕਹਹਿ ਵਖਾਣ ਕਹਿ ਕਹਿ ਜਾਵਣਾ ॥	੧੭੨	੧੪੮
ਹਉ ਢਾਢੀ ਵੇਕਾਰ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥	੧੭੨	੧੫੦
ਭਨੁ ਬਿਨਸੈ ਧਨੁ ਕਾ ਕੋ ਕਹੀਐ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਕਤ ਲਹੀਐ ॥	੧੭੪	੪੧੬
ਅਭਿਆਗਤਿ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿ ਪਰ ਘਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕਰੇਨਿ ॥	੧੭੯	੧੪੧੩
ਪ੍ਰਥਮੇ ਥਰਮਾ ਕਾਲੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥	੧੮੧	੨੨੭
ਦਸ ਬਾਲਤਣਿ ਬੀਸ ਰਵਣਿ ਤੀਸਾ ਕਾ ਸੁੰਦਰੁ ਕਹਾਵੈ ॥	੧੮੫	੧੩੮
ਜਗਨ ਹੋਮ ਪੁੰਨ ਤਪ ਪੂਜਾ ਦੇਹ ਦੁਖੀ ਨਿਤ ਦੁਖ ਸਹੈ ॥	੧੮੭	੧੧੨੭
ਆਵਹੁ ਡੰਡੇ ਗਲਿ ਮਿਲਹ ਅੰਕਿ ਸਹੇਲੜੀਆਹ ॥	੧੯੧	੧੭
ਭਲੀ ਸਰੀ ਜਿ ਉਬਰੀ ਹਉਮੈ ਮੁਈ ਘਰਾਹੁ ॥	੧੯੩	੧੮
ਧਾਤੁ ਮਿਲੈ ਫੁਨਿ ਧਾਤਿ ਕਉ, ਸਿਫਤੀ ਸਿਫਤਿ ਸਮਾਇ ॥	੧੯੫	੧੮
ਸਿੰਦਰੁ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ ॥	੧੯੮	੮
ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥	੨੦੦	੨੨੦
ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦਰੁ ਰੋਆਇਆ ॥ ਪਰਸਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥	੨੦੪	੯੫੩
ਗਗਨ ਮੈ ਬਾਲੁ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ ॥	੨੧੧	੧੩
ਦੂਜੀ ਮਾਇਆ ਜਗਤ ਚਿਤ ਵਾਸੁ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰ ਬਿਨਾਸੁ ॥	੨੧੪	੨੨੩
ਤੂੰ ਸਭਨੀ ਬਾਈ ਜਿਥੈ ਹਉ ਜਾਈ, ਸਾਚਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ਜੀਉ ॥	੨੧੮	੪੩੯
ਸੋਈ ਚੰਦੁ ਚੜਹਿ ਸੇ ਤਾਰੇ ਸੋਈ ਦਿਨੀਅਰੁ ਤਪਤ ਰਹੈ ॥	੨੨੨	੯੦੨

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਟੰਡ

ਜਨਮ ਸਾਖੀ
ਦਾ ਪੰਨਾ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
(੧੪੩੦) ਦਾ ਪੰਨਾ

ਏਦਰਤਿ ਕਰਿਕੈ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ ਵਖਤੁ ਵੀਚਾਰੇ ਸੁ ਬੰਦਾ ਹੋਇ ॥	੨੨੯	੮੪
ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮ ਕਾਲੜੀ ਮਸੁ ॥	੨੩੬	੭੨੯
ਨਾਇ ਤੇਰੈ ਤਰਣਾ ਨਾਇ ਪਤਿ ਪੂਜ ॥ ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਗਹਣਾ ਮਤਿ ਮਕਸੂਦੁ ॥	੨੩੯	੧੩੨੭
ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਕਰਮੁ ਚਾਨਣੁ ਸੁਰਤਿ ਤਿਥੈ ਲੋਇ ॥	੨੪੦	੧੩੨੭
ਕਰਤਾ ਤੂ ਮੇਰਾ ਜਸਮਾਨੁ ॥	੨੪੨	੧੩੨੯
ਜੈ ਕਾਰਣਿ ਬੇਦ ਸੁਹਮੈ ਉਚਰੇ ਸੰਕਰਿ ਛੋਡੀ ਮਾਇਆ ॥	੨੪੩	੧੩੨੮
ਨਾਨਕ ਚੁਲੀਆ ਸੁਚੀਆ ਜੇ ਭਰਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥	੨੪੬	੧੨੪੦
ਕੀਤਾ ਕਹਾ ਕਰੇ ਮਨਿ ਮਾਨੁ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ਕੈ ਹਥਿ ਦਾਨੁ ॥	੨੪੭	੨੫
ਗੁਣਵੰਤੀ ਗੁਣ ਵੀਬਰੈ ਅਉਗੁਣ ਵੰਤੀ ਬੂਰਿ ॥	੨੪੮	੧੭
ਪਬਰ ਤੂੰ ਹਰੀਆਵਲਾ ਕਵਲਾ ਕੰਚਨ ਵੰਨਿ ॥	੨੫੨	੧੪੧੨
ਜਾ ਤੂੰ ਵਡਾ ਸਭਿ ਵਡਿਆਈਆ ਚੰਗੈ ਚੰਗਾ ਹੋਈ ॥	੨੫੩	੧੪੫
ਏਕੋ ਸਰਵਰੁ ਕਮਲ ਅਨੂਪ ॥ ਸਦਾ ਬਿਗਾਸਹਿ ਪਰਮਲ ਰੂਪ ॥	੨੫੫	੩੫੨
ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚੀ ਹੁਜਤਿ ਦੂਰਿ ॥ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਪ ਲਾਗੈ ਦੂਰਿ ॥	੨੫੮	੩੫੨
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਦੁਖੁ ਬਿਆਪੈ ॥	੨੬੦	੧੧੯੭
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਜੀਵਾ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥	੨੬੩	੧੨੩੨
ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਆਰਾ ॥	੨੬੭	੧੧੯੭
ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ਸੁਰਗਿ ਮਿਰਤਿ ਪਇਆਲ ॥	੨੭੦	੧੦੯੧
ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਵਡਾ ਨਾਉ ॥	੨੭੨	੪੬੩
ਕਵਨਿ ਕਵਨਿ ਜਾਚਹਿ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਨ ਪਰਹਿ ਸੁਮਾਰੁ ॥	੨੭੨	੫੦੩
ਬਿਮਲ ਮਬਾਰਿ ਬਸਿਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲਰੇ ॥	੨੭੭	੯੯੦
ਦਿਸੈ ਸੁਣੀਐ ਜਾਣੀਐ ਸਾਉ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥	੨੮੦	੧੩੯
ਮੰਝ ਕੁਚਜੀ ਅੰਮਾਵਣਿ ਭੋਸੜੇ ਹਉ ਕਿਉ ਸਹੁ		
ਰਾਵਣ ਜਾਉ ਜੀਉ ॥	੨੮੧	੭੬੨
ਕਉਣ ਤਰਾਜੀ ਕਵਣੁ ਤੁਲਾ ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਸਰਾਫੁ ਬੁਲਾਵਾ ॥	੨੮੫	੭੩੦
ਮਨੁ ਕੁੰਚਰ ਕਾਇਆ ਉਦਿਆਨੈ ॥	੨੮੭	੨੨੧
ਨਾ ਮਨੁ ਮਰੈ ਨ ਕਾਰਜੁ ਹੋਇ ॥	੨੯੧	੨੨੨
ਪਿਰੁ ਸੰਗਿ ਮੂਠੜੀਏ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਈਆ ਜੀਉ ॥	੨੯੪	੬੮੯
ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ ਕਰੇ ਤਾ ਸਾਚਾ ॥	੩੦੧	੨੨੩
ਜੋਗੀ ਕਉ ਕੈਸਾ ਭਰੁ ਹੋਇ ॥	੩੦੩	੨੨੩
ਉਤਰਿ ਅਵਘਟਿ ਸਰਵਰਿ ਨਾਵੈ ॥	੩੦੬	੪੧੧
ਤੂ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤਾ ਦਾਨ ਮਤਿ ਪੂਰਾ ਹਮ ਬਾਰੇ ਭੇਖਾਰੀ ਜੀਉ ॥	੩੧੦	੫੯੭
ਜੈ ਘਰਿ ਕੀਰਤਿ ਆਖੀਐ ਕਰਤੇ ਕਾ ਹੋਇ ਬੀਚਾਰੈ ॥	੩੧੨	੧੨, ੧੫੭
ਰਾਮ ਨਾਮ ਚਿਤੁ ਰਾਪੈ ਜਾਕਾ ॥	੩੧੬	੨੨੮

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼

	ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪੰਨਾ	ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (੧੪੩੦) ਦਾ ਪੰਨਾ
ਅਖਲੀ ਉਂਡੀ ਜਲੁ ਭਰਨਲਿ ॥	੩੧੯	੧੨੭੫
ਲੇਖੈ ਬੋਲਣੁ ਬੋਲਣਾ ਲੇਖੈ ਖਾਣਾ ਖਾਉ ॥	੩੨੪	੧੫
ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣਾ ਸਾਚਿ ਵਿਗਾਸੀ ਰਾਮ ॥	੩੨੭	੯੪੩
ਮੇਰੇ ਪੁਰੁ ਰੰਗਿ ਘਣੇ ਅਤਿ ਰੁੜੇ ॥	੩੩੧	੧੩੩੧
ਫੁਲਿਤਣਿ ਫੂ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੋਕੈ ਪਾਧਰ ਹੀਝੁ ॥	੩੩੫	੧੦੯੦
ਮੂਰ ਸਰੁ ਸੋਭਿ ਲੈ ਸੋਮ ਸਰੁ ਪੋਖਿ ਲੈ, ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਮਰਤੁ ਸੁ ਸਨਬੰਧੁ ਕੀਜੈ ॥	੩੩੭	੯੯੧
ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਤਾ ਮਾਰਿ ਮਰੁ, ਭਾਗੈ ਕਿਸੁ ਘਹਿ ਜਾਉ ॥	੩੪੦	੧੦੧੦
ਰੂੜੇ ਠਾਕੁਰ ਮਾਹਰੇ ਰੂੜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥	੩੪੫	੪੨੧
ਅਲਗਉ ਜੋਇ ਮਧੁਕੜਉ ਸਾਰੰਗ ਖਾਣਿ ਸਬਾਇ ॥	੩੫੦	੧੦੯੦
ਪੂਰਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰਾਣਿ ਲੈ ਮੋਰਉ ਠਾਕੁਰੁ ਮਾਣਿ ॥	੩੫੧	੧੦੯੦
ਸਰਬੈ ਜੋਇ ਅਗਛਮੀ ਦੂਖੁ ਘਨੇਰੈ ਆਬਿ ॥	੩੫੨	੧੦੯੦
ਛੁੰਡੀ ਚਾਲ ਚਰਣ ਕਰ ਪਿਸਰੇ ਤੁਰਾ ਦੇਹ ਕੁਮਲਾਨੀ ॥	੩੫੪	੧੧੨੬
ਸੋਰਠਿ ਸਦਾ ਸੁਹਾਵਣੀ ਜੇ ਸਚਾ ਮਨਿ ਹੋਇ ॥	੩੫੭	੬੪੨
ਮਾਰੂ ਮੀਧਿ ਨ ਤ੍ਰਿਖਤਿਆ ਅਗੀ ਲਹੈ ਨ ਭੁਖ ॥	੩੫੮	੧੪੮
ਆਖਣੁ ਆਖਿ ਨ ਰਜਿਆ ਸੁਨਣਿ ਨ ਰਜੈ ਕੰਨ ॥	੩੫੯	੧੪੭
ਸਹਜਿ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਪਰਵਾਣੁ ॥	੩੬੧	੬੮੬
ਕੋਈ ਪੜਤਾ ਸਹਸਾਕਿਰਤਾ ਕੋਈ ਪੜੈ ਪੁਰਾਨਾ ॥	੩੬੬	੮੭੬
ਅਪੁਨੇ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਹਉ ਚੇਰੀ ॥	੩੬੮	੧੧੯੭
ਜਿਸੁ ਜਲ ਨਿਧਿ ਕਾਰਣਿ ਤੁਮ ਜਗਿ ਆਏ ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਘਾਗੀ ਜੀਉ ॥	੩੭੧	੫੯੮
ਮੁਕਾਮੁ ਕਰਿ ਘਰਿ ਬੈਸਣਾ ਨਿਤ ਚਲਣੈ ਕੀ ਧੋਖ ॥	੩੭੪	੬੪
ਆਖਿ ਆਖਿ ਮਨੁ ਵਾਵਣਾ ਜਿਉ ਜਿਉ ਜਾਏ ਵਾਇ ॥	੩੭੭	੫੩
ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ ਪੰਜੇ ਠਗ ॥	੩੮੨	੧੨੮੮
ਆਖਣਿ ਅਉਥਾ ਸੁਨਣਿ ਅਉਥਾ ਆਖਿ ਨ ਜਾਪੀ ਆਖਿ ॥	੩੮੩	੧੨੩੯
ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ ॥	੩੮੫	੪੬੮
ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਥ ਕਰਿ ਉਭਰਿਆ ॥	੩੮੬	੧੪੫
ਸਤੀ ਪਾਪ ਕਰਿ ਸਤੁ ਕਮਾਹਿ ॥	੩੮੬	੯੫੧
ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਜੋ ਨਿਗੂਹੁ ਕਰੈ ॥	੩੮੮	੯੫੨
ਸੋ ਅਉਧੁਤੀ ਜੋ ਦੂਹੈ ਆਪੁ ॥	੩੮੯	੯੫੨
ਸੋ ਪਾਖੰਡੀ ਜਿ ਕਾਇਆ ਪਖਾਲੇ ॥	੩੮੯	੯੫੨
ਸੋ ਉਦਾਸੀ ਜਿ ਪਾਲੇ ਉਦਾਸੁ ॥	੩੮੯	੯੫੨
ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ ਜਿ ਉਲਫੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ॥	੩੯੦	੯੫੩
ਕਿਉ ਮਰੈ ਮੰਦਾ ਕਿਉ ਜੀਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥	੩੯੦	੯੫੩
ਅਉਹਠਿ ਹਸਤ ਮਤੀ ਘਰੁ ਛਾਇਆ ਧਰਣਿ ਗਗਨ ਕਲਧਾਰੀ ॥	੩੯੨	੯੦੭

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ	ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪੰਨਾ	ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (੧੬੩੦) ਦਾ ਪੰਨਾ
ਕਲਿ ਹੋਈ ਕੁਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਸੁ ਹੋਆ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥	੩੯੯	੧੨੪੨
ਰੋਨਾ ਹੋਈਆ ਬੋਧੀਆ ਪੁਰਸ ਹੋਏ ਸਈਆਦ ॥	੪੦੦	੧੨੪੨
ਜਤੁ ਜਤੁ ਸੰਜਮੁ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਰਸਿ ਲੀਣਾ ॥	੪੦੧	੯੦੭
ਅਸਰੁ ਜਰੈ ਤ ਨਉ ਕੁਲ ਬੰਦੁ ॥	੪੦੪	੧੨੮੯
ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਨੈ ਮਹਿ ਮੁੰਦਾ ਖਿੰਬਾ ਖਿਮਾ ਹਵਾਵਉ ॥	੪੦੫	੩੫੯
ਗੁਰੁ ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਧਾਵੈ ਕਰਿ ਕਰਣੀ ਕਸੁ ਪਾਈਐ ॥	੪੦੭	੩੬੦
ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ ਮੇਰੀ ਸਿੰਝੀ ਬਾਸੈ ਲੋਕੁ ਸੁਣੇ ॥	੪੧੦	੮੭੭
ਸੁਣਿ ਮਾਛਿਦਾ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ॥	੪੧੨	੮੭੭
ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਬੂਝੈ ਮਾਨੈ ਨਾਉ ॥	੪੧੪	੧੫੨
ਮੁੰਦਾ ਤੇ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਮੁੰਦਾ ਕਾਇਆ ਕੀਜੈ ਖਿੰਬਾਤਾ ॥	੪੧੭	੧੫੫
ਮੇਰੀ ਰੁਣ ਬੁਣ ਲਾਇਆ ਡੋਣੇ ਸਾਵਣੁ ਆਇਆ ॥	੪੨੦	੫੫੭
ਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤਾ ਸਭਲੀ ਗਈ ॥	੪੨੩	੧੧੫੭
ਜੋਗੀ ਹੋਵੈ ਜੋਗਵੈ, ਭੋਗੀ ਹੋਵੈ ਖਾਇ ॥	੪੨੪	੭੩੦
ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਢੁਢੀਆ ਕੋ ਨੀਮੀ ਮੈਡਾ ॥	੪੨੬	੪੧੮
ਨਾ ਭੋਣਾ ਭਰਜਾਈਆ ਨਾ ਸੇ ਸਸੁੜੀਆਹ ॥	੪੩੦	੧੦੧੫
ਆਵਉ ਵੰਞਉ ਫੁੰਮਣੀ ਕਿਤੀ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰੇਉ ॥	੪੩੫	੧੦੧੪
ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪਿ ਰਸੁ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ ॥	੪੪੦	੨੩
ਕੋਈ ਭੀਖਕੁ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ ॥ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥	੪੪੩	੩੫੪
ਇਕੋ ਕੰਤੁ ਸਬਾਈਆ ਜਿਤੀ ਦਰਿ ਖੜੀਆਹ ॥	੪੪੬	੭੯੦
ਸਭੇ ਕੰਤੋ ਰਤੀਆ ਮੈ ਦੋਹਾਗਣਿ ਕਿਤੁ ॥	੪੪੭	੭੯੦
ਸਸੁਰੈ ਪੇਈਐ ਕੰਤੁ ਕੀ ਕੰਤੁ ਅਗੰਮੁ ਅਬਾਹੁ ॥	੪੪੭	੧੦੮੮
ਸੋਈ ਮਉਲਾ ਜਿਨਿ ਜਗੁ ਮਉਲਿਆ ਹਰਿਆ ਕੀਆ ਸੰਸਾਰੇ ॥	੪੪੯	੨੪
ਨਉ ਸਤ ਚਉਦਹ ਤੀਨਿ ਚਾਰਿ ਕਰਿ ਮਹਲਤਿ ਚਾਰਿ ਬਹਾਨੀ ॥	੪੫੩	੧੧੯੦
ਦੁਧ ਬਿਨੁ ਧੇਨੁ ਪੰਖ ਬਿਨੁ ਪੰਖੀ ਜਲ ਬਿਨੁ ਉਤਭੁਜਿ ਕਾਮਿ ਨਾਹੀ ॥	੪੫੮	੩੫੪
ਸਚੁ ਵਰਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਤੀਰਥੁ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥	੪੬੨	੧੨੪੫
ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥	੪੬੩	੭੨੨
ਕਹਾ ਸੁ ਖੇਲ ਤਬੇਲਾ ਘੋੜੇ ਕਹਾ ਭੇਰੀ ਸਹਨਾਈ ॥	੪੬੬	੪੧੭
ਅਮਲੀ ਅਮਲੁ ਨ ਅੰਬੜੈ ਮਛੀ ਨੀਰੁ ਨ ਹੋਇ ॥	੪੭੨	੫੫੭
ਕਾਖੜੁ ਕਾਨੁ ਰੰਗਾਇਆ ਰਾਂਗਿ ॥	੪੭੫	੧੨੪੩
ਸਭਿ ਰਸਿ ਮਿਠੈ ਮੰਨਿਆ ਸੁਣਿਐ ਸਾਲੋਣੇ ॥	੪੭੬	੧੬
ਲਬੁ ਕੁਤਾ ਕੂੜੁ ਚੂਹੜਾ ਠਗਿ ਖਾਧਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥	੪੭੯	੧੫
ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਗਰਬਿ ਗਹੇਲੀ ॥	੪੮੨	੯੯੦

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ

	ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪੰਨਾ	ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (੧੪੩੦) ਦਾ ਪੰਨਾ
ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ ਪਵਣੁ ਪੀਅਣੁ ਅਪਿਆਉ ॥	੪੮੫	੧੪
ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ ॥	੪੮੮	੧੨੯੧
ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸ੍ਰਬ ਠਾਂਈ ॥	੪੮੮	੧੩੪੯
ਫਰੀਦਾ ਪਾਤਿ ਪਟੋਲਾ ਧਜ ਕਰੀ, ਕੰਬਲਤੀ ਪਹਿਰੇਇ ॥	੪੯੦	੧੩੮੩
ਕਾਹਿ ਪਟੋਲਾ ਪਾਤਤੀ ਕੰਬਲਤੀ ਪਹਿਰੇਇ ॥	੪੯੦	੧੩੮੩
ਘਰ ਹੀ ਮੂੰਧਿ ਵਿਦੇਸਿ ਪਿਰੁ ਨਿਤ ਬੂਰੇ ਸੰਮਾਲੇ ॥	੪੯੦	੫੯੪
ਫਰੀਦਾ ਨੰਢੀ ਕੰਤੁ ਨ ਰਾਵਿਓ ਵਡੀ ਬੀ ਮੁਈਆਸੁ ॥	੪੯੧	੧੩੮੦
ਮਹਲ ਕੁਚਰੀ ਮਤਵਤੀ ਕਾਲੀ ਮਨਹੁ ਕਸੂਧ ॥	੪੯੧	੧੦੮੮
ਕਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਕਵਣੁ ਗੁਣੁ ਕਵਣੁ ਸੁ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ ॥	੪੯੧	੧੩੮੪
ਨਿਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਖਵਣੁ ਗੁਣੁ ਜਿਹਬਾ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ ॥	੪੯੨	੧੩੮੪
ਰੂਪੇ ਕਾਮੈ ਦੋਸਤੀ ਭੁਖੈ ਸਾਧੈ ਗੀਉ ॥	੪੯੩	੧੨੭੭
ਸਚ ਕੀ ਕਾਤੀ ਸਚੁ ਸਭੁ ਸਾਰੁ ॥	੪੯੩	੯੫੬
ਅਛਲ ਛਲਾਈ ਨਹ ਛਲੈ ਨਹ ਘਾਉ ਕਟਾਰਾ ਕਰਿ ਸਕੈ ॥	੪੯੪	੨੫
ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਸਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਹਿਓ ਨਾਉ ॥	੪੯੬	੪੬੩
ਕੁਦਰਤਿ ਦਿਸੈ ਕੁਦਰਤਿ ਸੁਣੀਐ ॥ ਕੁਦਰਤਿ ਭਉ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥	੪੯੬	੪੬੪
ਨਾਨਕ ਜੀਅ ਉਪਾਇਕੈ ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ ਧਰਮੁ ਬਹਾਲਿਆ ॥	੪੯੭	੪੬੩
ਆਪੀ ਨੈ ਭੋਗਿ ਭੋਗਿਕੈ ਹੋਇ ਭਸਮਤਿ ਭਉਰੁ ਜਿਧਾਇਆ ॥	੪੯੮	੪੬੪
ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ ਨਾਇ ਲਇਐ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਈਐ ॥	੪੯੮	੪੬੫
ਭਗਤ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ ਦਰਿ ਸੋਹਨਿ ਕੀਰਤਿ ਗਾਵਦੇ ॥	੪੯੯	੪੬੮
ਦਾਨੁ ਮਹਿੰਡਾ ਤਲੀ ਖਾਕੁ ਜੇ ਮਿਲੇ ਤਾ ਮਸਤਕਿ ਲਾਈਐ ॥	੫੦੦	੪੬੮
ਪਤਿਆ ਹੋਵੈ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ਤਾ ਓਮੀ ਸਾਧੁ ਨ ਮਾਰੀਐ ॥	੫੦੧	੪੬੯
ਕਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ਛਡਿ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜਾਵਣਾ ॥	੫੦੨	੪੭੦
ਚਿਤੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਵੇਖਿ ਨਦਰੀ ਹੇਠਿ ਚਲਾਇਦਾ ॥	੫੦੨	੪੭੨
ਤੁਰੇ ਪਲਾਣੇ ਪਉਣੁ ਵੇਗ ਹਰ ਰੰਗੀ ਹਰਮ ਸਵਾਰਿਆ ॥	੫੦੩	੪੭੨
ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਆਪਣਾ ਜਿਸੁ ਨਾਹੀ ਸੋ ਚੁਣਿ ਕਢੀਐ ॥	੫੦੪	੪੭੩
ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਣਾ ਕੀਓ ਕਲ ਆਪੇ ਹੀ ਤੈ ਧਾਰੀਐ ॥	੫੦੪	੪੭੩
ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਹੁ ਰਾਵਿਆ ਨਿਰਗੁਣਿ ਕੂਕੇ ਕਾਇ ॥	੫੦੬	੫੫੭
ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਤੇਰੀ ਪਸਰਿ ਰਹੀ ॥	੫੦੮	੮੭੬
ਨ ਕਿ ਨਬ ਖਸਮ ਹਥ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇ ॥	੫੧੧	੬੫੩
ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਕੁਮਿਆਰ ॥	੫੧੨	੪੬੬

—੦—

ਅੰਤਕਾ ੩ ਬਾਹਰਲੀ ਬਾਣੀ

(ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹੋਰ ਤੁਕਾਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ।)

ਦੁਖ ਲਾਗਾ ਦਾਰੂ ਘਣਾ, ਬੈਦ ਖੜੋਏ ਆਇ ॥	
ਕਾਇਆ ਹੋਵੇ ਹੰਸੁ ਪੁਕਾਰੇ, ਬੈਦ ਨ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥	
ਜਾਹਿ ਵੈਦ ਘਰਿ ਆਪਣੇ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਮਕੋਇ ॥	
ਜਿਨਿ ਕਰਤੇ ਦੁਖ ਲਾਇਆ ਨਾਨਕ ਲਾਹੇਗਾ ਜੋਇ ॥	[ਪੰਨਾ ੪੯
ਮੁਲਾਂ ਅਕੈ ਤਾਂ ਲੋੜਿ ਮੁਕਦਮੀ ਅਕੈ ਤਾਂ ਅਲਹੁ ਲੋੜਿ ॥	
ਭੂ ਬੇੜੀ ਨ ਲਤ ਧਰਿ ਮਤ ਵੰਢੇ ਵਖਰ ਬੋੜਿ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੦੧
ਏਕੋ ਨਾਉ ਤਕੜਾ ਕੀਓਨ ਹੋਰ ਨਾਵ ਸਭਿ ਕੀਅਨ ਖਰਾਬਾ ।	
ਨੇੜੈ ਨਜੀਕ ਖੁਦਾਇ ਦੈ ਬਾਬਾ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੧੦
ਤੋਰਾ ਨਾਮੁ ਸੁਹਾਵਾ ਵਖਤ ਸੁਹਾਵਾ	
ਮੁਖ ਆਖਣ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੧੧
ਕੰਬੀਰ ਗੁਰ ਲੋਭੀ ਚੇਲੇ ਲਾਲਚੀ ਦੋਨੋ ਪੇਲੇ ਦਾਉ ॥	
ਦੋਨੋ ਭੂਬੇ ਬਪੁਰੇ ਚਤ ਪਥਰ ਕੀ ਨਾਉ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੫੩
ਅਮਲੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਰੈ ਧਿਆਨੁ ॥	
ਗਿਅਸਤੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਬੈ ਗਿਆਨੁ ॥	
ਅਤੀਤ ਹੋਇ ਕਰਿ ਚਿਤਵੈ ਆਸਾ ॥	
ਪ੍ਰਣਵੈ ਗੋਰਖੁ ਉਹ ਫੁਸੈ ਫਾਸਾ ॥	[ਪੰਨਾ ੪੧੭
ਸੇਵਾ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਜਾਂ ਕਉ ਨਜਰਿ ਕਰੇ ॥	
ਨਾਨਕ ਸਭੈ ਸਹੀਆਂ ਪਲਰੈ ਕੰਤੁ ਤਿਸੀ ਕਾ ਹੋਇ ॥	[ਪੰਨਾ ੪੯੨
ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਸਿ ਕੰਤ ਕੀ ਕੰਤੁ ਤਿਸੀ ਕਾ ਹੋਇ ॥	
ਗਰਬ ਕੰਤ ਨ ਪਾਈਐ ਭਾਵੈ ਖਰੀ ਸੁਆਲਿਅਹੁ ਹੋਇ ॥	[ਪੰਨਾ ੪੯੨

ਅੰਤਕਾ ੪.

ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ

[ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਰਚਿਤ ਸ਼ਲੋਕ]

ਤਿਸ ਕੀ ਹੋਵੇ ਪਰਮਗਤਿ ਜੋ ਜਪਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਦੇਹਿ ਸੰਤਨ ਕਾ ਧਾਮੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੩]

ਕੂੜੇ ਭੇਖਿ ਨ ਹਰਿ ਮਿਲੇ, ਜਬ ਲਉ ਮਨੁ ਨਾਹੀ ਸੁਖੁ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਾਚੀ ਕਹੈ ਮਨ ਸਮਝਾਵਉ ਤੁਧੁ ॥ ੧ ॥

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਰਾਜਾ ਜਨਕੁ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਸਿਮਰਨ ਕੀਆ ਬਿਬੇਕ ।

ਜਨਕ ਰਾਜੇ ਕੈ ਸਿਮਰਨੇ ਪਾਪੀ ਤਰੇ ਅਨੇਕ ।

ਸਿਮਰਨੁ ਐਸਾ ਜਾਨਿਕੈ ਸੰਤਾਂ ਪਕੜੀ ਏਕ ।

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਨ ਸਾਰੁ ਹੈ ਬਿਸਰੈ ਘੜੀ ਨ ਮੇੜ ॥ ੨ ॥

[ਪੰਨਾ ੬]

ਜੁਗ ਜੁਗ ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਆਇਆ । ਤਿਨਿ ਅਰੁਤ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥

ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਫਲੁ ਪਾਇਆ । ਦਾਸ ਨਾਨਕੁ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੯]

ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਜਿਸ ਆਪਣੀ ਤਾਕੀ ਗਤਿ ਲਖੀ ਨ ਜਾਇ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਅਰਾਧੀਐ ਮਨ ਬਾਛਤ ਫਲੁ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੧]

ਬਲਪਨ ਜੋਬਨ ਬਿਰਧਿ ਜਿਨਿ ਜਪਿਆ ਕਰਤਾਰੁ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਤਿਨਾ ਜਨਹੁ ਕੀ ਨਿਤ ਚਾਹਉ ਪਗ ਛਾਰੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੫]

ਰਾਸਿ ਬਿਗੋਯਦ ਰਾਸਿ ਕਰਿ ਕਾਰ ਫੁਨੀਦ ਬੰਦੇ ਪਾਕ ਅਲਾਹ ।

ਕਾਰ ਕੁਫਰ ਦਰੋਗੁ ਦਿਲਿ ਦਰਿ ਨਾਨਕ ਰੂਈ ਸਿਆਹ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੦]

ਤਗੁ ਤਿਲਕੁ ਧੋਤੀ ਚਕਰ ਗਲਿ ਪਾਈਏ ਮਾਲਾ ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਕਿਵ ਕਰਿ ਮਿਲਹਿ ਗੁਪਾਲਾ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੨]

ਨਾਨਕ ਬਰਤਨ ਕੂੜ ਕੇ ਕਲਿ ਮਹਿ ਲੇਹਿ ਮਨੁਖ ।

ਸਚ ਕੈ ਪਾਤਿ ਨ ਛੀਪਹੀ ਕਿਵ ਕਰਿ ਪਾਵਹਿ ਸੁਖ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੪]

ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਮਨ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਸ ਤੇ ਹੋਵੈ ਲਾਹੁ ॥

ਸੰਤੀ ਜਪਿਆ ਸੰਤ ਕਹਿ ਗਏ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤੁਮਿ ਭੀ ਜਪਹੁ ਜਪਾਹੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੭]

ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਤੇ ਕੀ ਕਉਣ ਜਾਣੇ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥

ਜਿਨਿ ਜਾਤੀ ਸੋ ਆਖਿ ਨ ਸਕੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੮]

ਸਾਜਨ ਸੰਊ ਮਨ ਮਾਨਿਆ ਮਿਲਿਓ ਹਿਰਦੈ ਮਾਹਿ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਸੰਊ ਨਾਹਿ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੩]

ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਿਮਰੀਐ ਰਸਨਾ ਆਨ ਨ ਲਾਗੁ ॥

ਇਹੀ ਸਿਆਨਪ ਰਾਮੁ ਜਪੁ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਤਿਆਗੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੭]

ਹਰਿ ਧਨੁ ਕਾ ਛੰਡਾਰੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨੀ ਰਾਸਿ ॥

ਦਰਸਨੁ ਪ੍ਰਭ ਗੁਰਦੇਵ ਕਾ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੦
 ਉਚ ਨੀਚ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੈ, ਸਚਿ ਲਗੈ ਅਭਿਆਸੁ ॥
 ਓਹੁ ਪਣੀਆਂ ਪਹਿਰੈ ਮੇਰੇ ਚਾਮ ਕੀ, ਤਉ ਜੀਵੈ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ॥ ੧ ॥
 ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਈ ਖੰਡੀ ਨਵੀ ਜਾਇਨੁ ਆਪੁ ॥
 ਬਾਝੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਬੇਟੇ ਬੇ ਬਾਪੁ ॥ ੨ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫
 ਪਰਨਿੰਦਿਆ ਪਰ ਭਵਨ ਤੇ ਪਰ ਵਸ ਹੁ ਕੇ ਕਾਮ ॥
 ਪਗ ਪਾਪੀ ਕੇ ਮੰਗ ਤੇ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਰਾਖਹੁ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬
 ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਬਾਵਰੇ, ਬਿਨੁ ਖੁਬੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ॥
 ਜਉ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਤਾ ਪਾਈਐ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਮੂੜੁ ਅਜਾਨ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੨
 ਖੇਤੀ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ ਸਫਲ ਧਰਤੀ ਹੋਇ ॥
 ਭੋਟਿ ਨ ਕਰਹੁ ਆਵਈ, ਲਾਗੁ ਹੋਇ ਨ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੪
 ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਅੰਬਿਤੁ ਹੈ ਜਿਸ ਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਦੇਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੋਈ ਭਲਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੭
 ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੀ, ਸਹਿਜ ਮਿਲੇ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥
 ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਸ ਕਉ ਮਿਲੇ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥
 ਚਾਤ੍ਰਕ ਪਿਆਸਾ ਬੁੰਦ ਕਾ, ਸੇਵਕ ਨਾਮ ਪਿਆਸਾ ॥
 ਅਪੁਨਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਪੂਰਹੁ ਆਸਾ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੦
 ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਸਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੋਈ ਭਲਾ, ਜੋ ਕਰਿ ਵੇਖੇ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੩
 ਛਿਆ ਰੁਤਿ ਬਾਰਹ ਮਾਹਿ ਮਹਿ, ਜਪੀਐ ਸਿਰਜਤਹਾਰ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਹਿ, ਤਿਨ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੬
 ਬਦੀ ਸਿਆਨਪ ਤਉ ਮਿਟੈ, ਜਉ ਕਰਮੁ ਕਰੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਸਿਮਰੀਐ, ਅਵਰੁ ਛਾਡਿ ਬਿਰੁਹਾਰਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੧
 ਉਹੀ ਦੇਇ ਉਹੁ ਦਿਲਾਵੈ । ਤਿਉ ਤਿਉ ਕਰੈ ਜਿ ਕਰਤੇ ਭਾਵੈ ।
 ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਤਿਸੇ ਦੇ ਦਾਵੈ । ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸ ਦੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੨
 ਛੇਖੁ ਕੀਆ ਤਉ ਕੀਆ ਭਇਆ, ਜਉ ਮਨਿ ਨਹੀ ਸਚੁ ਅਲੇਖੁ ।
 ਰਾਮ ਨ ਰਵਈ ਸਚ ਬਿਨੁ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਇਹੀ ਬਸੇਖੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੭
 ਰਾਜ ਮਹਿ ਰਾਜੁ, ਜੋਗ ਮਹਿ ਜੋਗ ਕਮਾਵੈ ।
 ਭੋਗ ਮਹਿ ਭੋਗੀ, ਗ੍ਰਿਸਤ ਮਹਿ ਗ੍ਰਿਸਤ ਚਲਾਵੈ ।
 ਤਪ ਮਹਿ ਤਪੀਆ, ਸੰਨਿਆਸ ਮਹਿ ਸੰਨਿਆਸੁ ਕਮਾਵੈ ।
 ਜਤੀਆਂ ਮਹਿ ਜਤੀ ਸਿਧਾਂ ਮਹਿ ਸਿਧੁ ਸਦਾਵੈ ।
 ਸਾਹਾ ਮਹਿ ਸਾਹੁ, ਬਪਾਰੀਆ ਮਹਿ ਬਾਪਾਰ ਚਲਾਵੈ ।
 ਪੀਰਾ ਮਹਿ ਪੀਰੁ, ਭਗਤਾਂ ਮਹਿ ਭਗਤੁ ਬੁਲਾਵੈ ।
 ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਸਿਖੁ, ਗਰੀਬਾ ਮਹਿ ਗਰੀਬੁ ਬਿਗਾਰਾ ।
 ਨੀਚਾਂ ਮਹਿ ਨੀਚੁ ਤੂੰਗਰਾ ਮਹਿ ਤੂੰਗਰ ਭਾਰਾ ।

ਅੰਤਰਿ ਧਿਆਨ ਗਿਆਨੁ, ਬਾਹਰਿ ਕਰਤਿ ਬਿਉਹਾਰਾ ।
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੈ ਇਹੀ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੯]

ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਈਐ, ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮਿ ।
ਜਮ ਕਾ ਭੰਡੁ ਨ ਲਾਗਈ, ਸੁਖਿ ਪਾਈਐ ਅਸਰਾਮੁ ।
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜਿ ਹਰਿ ਭਜਹਿ, ਸਿ ਉਤਮ ਤਿਨ ਕੇ ਕਾਮੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੨]

ਤਿਨ ਮੰਤਨ ਕਾ ਸੰਗੁ ਦੇਹਿ ਜਹਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਾਹਿ ।
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੁਖਿ ਸੁਖਿ ਏਕਸੇ ਤੇ ਬਿਰਲੇ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੫]

ਅਦਿਸਟੁ ਮਿਲਿਆ ਕਿਉ ਜਾਣੀਐ, ਕਹਾ ਬਸੈ ਕਿਤੁ ਠਉਰ ॥
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਬ ਹੀ ਜਾਨੀਐ ਜਬ ਹੀਈ ਅਵਰ ਕੀ ਅਉਰ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੯]

ਸੋ ਚਾਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ, ਤਿਨ ਕਉ ਕੈਸੀ ਕਾਣਿ ॥
ਓਹਿ ਸਦਾ ਰਚਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਬਾਣਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੨]

ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਲੋਕ ਸਭਿ, ਸੋ ਜਾਨੈ ਬਿਬੇਕੀ ਹੋਇ ॥
ਬਿਬੇਕ ਜੁਗਤਿ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੇਵੈ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੮]

ਭਰਮ ਭੁਲਾਨੇ ਲੋਕ ਸਭਿ, ਸੋ ਜਾਨੈ ਬਿਬੇਕੀ ਹੋਇ ।
ਬਿਬੇਕ ਜੁਗਤਿ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੇਵੈ ਸੋਇ ॥
ਤੇਰੀ ਬਖਸਿ ਨਿਆਰੀਆ, ਜਾ ਕਉ ਨਜਰਿ ਕਰੈ ॥
ਕਿਆ ਰਾਨਾ ਕਿਆ ਰੰਕ ਹੈ, ਜਾ ਕਉ ਕਰਮੁ ਧਰੈ ।
ਜਨ ਨਾਨਕ ਜੋ ਸਰਣਾਗਤੀ ਤੇਉ ਪਾਰਿ ਪਰੈ ॥ ੨ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੯]

ਸੰਚਿ ਸੰਚਿ ਸਗਲੇ ਗਏ, ਦੇ ਨਹੀ ਚਲਿਓ ਕੋਇ ।
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜੋ ਦੇ ਚਲੈ, ਮੀਤ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੨]

ਜੈਸੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕਰੀ, ਐਸੀ ਕਰੇ ਜੇ ਕੋਇ ।
ਤਤਕਾਲ ਠਾਕੁਰੁ ਮਿਲੇ, ਬਹੁਰਿ ਨ ਮਰਨਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਏਹ ਗੋਪੀ ਚੰਦਿ ਭਰਥਰੀ ਕਰੀ, ਰਾਜੁ ਛੋਡਿ ਲੀਆ ਜੋਗੁ ।
ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ, ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਕਾ ਭੋਗੁ ॥ ੨ ॥

ਅਵਰ ਭਗਤ ਸਭਿ ਭਲੇ ਹੀ, ਤਿਨ ਕਉ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਨ ਜਾਇ ।
ਓਹ ਹਰਖ ਸੋਗ ਕਉ ਤਿਆਗਿ ਕਰਿ, ਹਰਿ ਚਰਨ ਰਹੇ ਲਪਟਾਇ ॥ ੩ ॥

ਰਾਜੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਜੋ ਹਰਿ ਭਜੈ, ਤਿਨਕੀ ਨਾਹੀ ਰੀਸ ॥
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰਨੈ, ਉਹੀ ਭਗਤੁ ਉਹੀ ਜਗਦੀਸ ॥ ੪ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੩]

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਾਈਆ, ਕਰਹੁ ਚੈਆ ਨਾਮ ਦੇਹੁ ।
ਧਨੁ ਜੋਬਨ ਅਰੁ ਰਾਜੁ ਪਾਟੁ, ਕਾਮਿ ਨ ਮੇਰੈ ਏਹੁ ।
ਅਵਰੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਭੁ ਭੁਲਿ ਪਰੀ, ਤੁਝ ਹੀ ਸੰਉ ਅਸਨੇਹ ।
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਨਾਉ ਨਾ ਬੇਹੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੬]

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ, ਉਚੈ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਉਚੁ ।
ਗਣਤ ਸੁਮਾਰਿ ਨ ਪਾਈਐ, ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਮੂਚੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੯]

ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ, ਜਿਸੁ ਦੇਵੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸਨੋ ਜਾਪਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੧
 ਪੰਖੀ ਭਵਹਿ ਅਕਾਸ ਮਹਿ ਬੋਲਹਿ ਸਾਹਿਬ ਨਾਉ ॥
 ਹਰਿ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰਤੇ ਰਹਹਿ, ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥੧॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੪
 ਅੰਧ ਕਰਮ ਤੇ ਜੰਮਿਆ ਅੰਧੋ ਕਰਮ ਨਮਾਇ ॥
 ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲੁ ਤਉ ਬੀਵੈ ਗੁਰੁ ਲੋਇਣ ਦੇਇ ਦਿਖਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੫
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਨਾਵਣੁ ਭਲਾ ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿ ਜਪੀਐ ਰਾਮੁ ॥
 ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ਤਾਂ ਜੰਮ ਸੰਤੁ ਨਾਹੀ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੭
 ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੈ, ਕੀਆ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਇ ॥
 ਬਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਘੜੀ ਮਹਿ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੦
 ਹਨੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੇ, ਪੁਰਬਿ ਕਰੈ ਤੀਰਥਿ ਦਾਨੁ ।
 ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਹੋਮੁ ਜਗੁ, ਕੋਟ ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨੁ ।
 ਸੁਨਹੁ ਸੰਤਹੁ ! ਤੁਮ ਚੀਤ ਲਾਇ, ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਾਵੈ ਭਗਵਾਨੁ ।
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਜਿਹ ਘਟਿ ਭਗਤਿ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੈ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੩
 ਭ੍ਰਮੁ ਮੋਹੁ ਮਨ ਤੇ ਕਟੀਏ, ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਮਰੀਐ, ਪਾਵਹੁ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੭
 ਜਿਸ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਹਉ ਬਸੈ ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਹਉ ਨਾਹਿ ।
 ਦਾਸ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੀਐ ਰਵਿ ਰਹਿਓ ਸਰਬ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੯
 ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਮਹਮਾ ਬਡੀ, ਮੋਹਿ ਨ ਜਾਨੀ ਏਕ ॥
 ਪਾਪੀ ਮੁਗਧੁ ਪਤਿਤ ਬਡਾ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੨
 ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿਛੁ ਮੈ ਕੀਆ, ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਬਾਪਿ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਮਨ ਲਾਇ, ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਬਿਆਪਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਉਮੈ ਛੁਟੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੈ ਪਰਤਾਪਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੫
 ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ਆਸ ਤੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀ ਏਹਿ ਚਾਲ ॥
 ਪੰਚ ਦੂਤ ਮੰਮਤਾ ਜਿਣਹਿ, ਤੇ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੭
 ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ, ਸਾਚ ਸਬਦ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥
 ਜਿਨੀ ਲਈ ਖੋਪ ਏਹ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੯
 ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਅਰਾਧੀਐ, ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥
 ਪੂਰੇ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ਮਿਲੇ ਘਟਤ ਬਝਤ ਨਹੀ ਨਾਉ ॥
 ਘਟਦੇ ਕਉ ਪੂਰਾ ਕਰਹੁ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੪੪
 ਸਿਮਰਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਚਾਰਿ ਦੇਵਹਿ ਕਰਮ ਬਤਾਇ ॥
 ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਉਗਵੈ, ਜੋ ਦੇਵੈ ਸੋ ਖਾਇ ॥
 ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ਤਾਂ ਹਰਿ ਚਸੁ ਪਾਏ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੪੬
 ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪਾਪਾਂ ਕਰਉ, ਚਿਤਵਨਿ ਚਿਤਵਉ ਨੀਤਿ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਮ ਇਆ ਮਨੁ ਗ੍ਰਾਸਿਓ, ਲਗਨ ਨ ਦੇਈ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੫੦
 ਕਵਲ ਨੈਨ ਪੀਤੰਬਰ ਸੁਆਮੀ ਚਤੁਰ ਭੁਜ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

ਜਿਸ ਕੇ ਕੀਏ ਜੀਏ ਹੈ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸੈ ਧਿਆਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੫੩]
ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧੀਐ, ਸਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਨ ਜਨਹ ਕਰੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੫੬]
ਰਾਮ ਨਾਮ ਜੋ ਜਨ ਜਪਹਿ ਕਹਾ ਕਹਉ ਮਿਤਿ ਤਾਹਿ ॥	
ਦਿਨਸੁ ਰੋਨਿ ਸੇਵਾ ਕਰੰਦੁ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਨਹੁ ਪਾਹਿ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੭੩]
ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਹਿ ਹਰੇ ਮਨਿ, ਆਲਸੁ ਛਾਡਿ ਜੰਜਾਲੁ ॥	
ਜੇਤੀ ਮਾਇਆ ਸੰਚੀਐ, ਤੇਤੀ ਵਧੈ ਪਰਾਲਿ ॥	
ਜਿਨੀ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਭਏ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੭੮]
ਹਰਿ ਜਸੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇ ਆਇਆ ਹਰਿ ਜਨ ਰਹੇ ਅਘਾਇ ॥	
ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਪਾਈਐ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੮੦]
ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਕਢੀਐ, ਪਾਈਐ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ ਲਾਗੈ ਹਰ ਸੰਉ ਠੰਗੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੮੪]
ਜੀਵਨ ਬਿਖਿਆ, ਭੋਗ ਕੰਉ ਚਾਹਤ ਹੈ ਸਭ ਨੋਇ ॥	
ਜੈਸੇ ਪਾਨੀ ਬੁਦਬੁਦਾ ਉਪਜਿ ਬਿਨਸਿ ਜਲੁ ਹੋਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਜੀਵਨ ਕਾ ਫਲੁ ਮੋਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੮੬]
ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸੁ ਜਿਨਿ ਪੀਆ, ਤਿਨ ਜਮ ਕੀ ਚੁਕੀ ਕਾਇ ॥	
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੀ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਿ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੮੯]
ਕੁਕਰਮਿ ਕੀਐ ਹੰਉਮੈ ਬਸੈ, ਬਿਨ ਕਰਮਾ ਬੇਕਾਰੁ ॥	
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਪਾਪੀ ਜੀਅ ਕਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਹੋਇ ਉਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੧੯੮]
ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਪਰਗਟੇ, ਤਿਸੁ ਦਰਿ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰੁ ॥	
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੀਐ ਦੇਖਾ ਤਿਨਾ ਦੀਦਾਰ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੨੦੦]
ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਰਤਨੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥	
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬਾਧਾ ਜਮ ਪੁਰਿ ਜਾਇ ॥	
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਪਾਇ ॥	
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਸਮਝਾਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੨੦੩]
ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੇ ਆਪਿ ਅਲੋਪੁ ਹੈ, ਕੋਉ ਬਿਰਲਾ ਬਿਰਲਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ॥	
ਜਨਮੁ ਜੀਤਿ ਜਗਿ ਆਇਕੈ, ਜਿਨਿ ਦਿੜਿਆ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ॥	
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕਲਿਜੁਗੁ ਕਠਨੁ ਹੈ, ਕੋ ਬਾਂਚੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ੍ਰੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੨੦੫-੨੦੬]
ਪੰਨਿ ਧੰਨਿ ਗੁਰਦੇਵ ਹਰਿ, ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥	
ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤਿ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਜਾਣੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੨੦੮]
ਕਹਾ ਕਹਉ ਮਿਤਿ ਆਪਣੀ, ਪਾਪ ਕਰਉ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ॥	
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਰੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਕਰਉ ਪਰਾਈ ਤਾਤਿ ॥	
ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਮਹਿ ਤਉ ਬਸੈ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹੋਵੈ ਦਾਤਿ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੨੧੧]
ਤੁਮਰੇ ਚਲਿਤੁ ਨਾ ਜਾਨੀਅਹਿ, ਕਈ ਚਲਿਤੁ ਬਿਸਮਾਦ ॥	

ਕਈ ਰੂਪ ਕਈ ਦੰਗ ਹੈ, ਕਈ ਲੀਲਾ ਗੁਨ ਰਾਗ ॥
 ਕਈ ਦੇਸ ਕਈ ਲੋਅ, ਕਈ ਪੁਰੀਆਂ ਕਈ ਖੰਡ ॥
 ਕਈ ਅਕਾਸ ਪਇਆਲ ਹੈ, ਕਈ ਮੋਰ ਵਹਮੰਡ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ, ਮਿਹਰਿ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲ ॥
 ਆਨ ਪਹਰ ਨ ਬੀਸਟੈ, ਹਿਰਦੈ ਨਾਮ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੧੩
 ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਏਕਸ ਕਾ ਬਿਸਥਾਰ ॥
 ਏਕਸੁ ਆਗੈ ਕੀਜੀਐ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਏਕਸ ਕਉ ਜੈਕਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੧੬
 ਗੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਜਿਸ ਕਾ ਧਾਮੁ ॥
 ਸੀਤਲੁ ਹੋਵੈ ਘਾਮੁ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਗੁਰੁ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
 ਜਪੀਐ ਨਾਨਕ ਦਾਸਾ ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ ਆਸਾ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੨੦
 ਕਲਿਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਮਹਿ ਕਠਨੁ ਹੈ ਬਿਰਲਾ ਬਾਢੈ ਕੋਇ ॥
 ਸਾਧ ਭਗਤ ਤੇ ਜੋਰ ਕਰਿ ਜਗ ਕੀ ਪਹੁਚ ਨ ਹੋਇ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਬਾਬਾ ਧੰਨਿ ਹੋਇ, ਲੜਿ ਲਗਗੁ ਬਚਨੁ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੨੬
 ਜੋ ਸਨਮੁਖ ਹਰਿ ਨਿਵਦਾ ਤਿਨ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲੁ ॥
 ਤਿਨ ਜਮ ਕੰਕਰ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਪੋਹਿਨ ਸਕੈ ਕਾਲੁ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕਾ ਮੰਗੁ ਦੇਹਿ ਕਾਟਹੁ ਮਾਇਆ ਜਾਲਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੨੮
 ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਪ੍ਰਭ ਕਹਾਂ ਕਰਉ ਬੀਚਾਰੁ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਮੋ ਆਗਾਧੀਐ ਜਾ ਕਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੩੦
 ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਰਚਿਆ ਸਗੁ ਸਾਸੁ ॥
 ਮਾਨਸ ਕਿਸ ਕੇ ਬਪੁੜੇ, ਰਾਕਸ ਭਜਹਿ ਮਹਾਂਗਾਜੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਉਧਾਰਿਆ, ਸਿਆਮੁ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਸ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੩੧
 ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸੋਈ ਮੁਨਾਫਕ ਦੇਸ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਕੀਜੀਐ ਸਿਮਰਨਿ ਨਾਮ ਪਰਵੇਸ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੩੫
 ਚਿਟੇ ਜਿਨ ਕੇ ਕਪੜੇ ਦਿਸਨਿ ਖਰੇ ਸੁਪੇਦੁ ॥
 ਅੰਦਰ ਤਿਨ ਕੇ ਚੋਟੁ ਹੈ ਜਿਨ ਸਹ ਸੇਤੀ ਭੇਦੁ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਨੁ ਸਰਸੁ ਹੈ ਕਹਦੇ ਸੰਤ ਸੁਬੇਦੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੩੮
 ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਸੁ ਮਿਲੈ ਪੂਰਾ ਸੋ ਪਰਧਾਨੁ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਜਿਸੁ ਧਨੁ ਨਵਨਿਧਿ ਨਾਮ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੪੧
 ਗਣਤੀ ਕਾਟਹੁ ਮਨੈ ਕੀ ਦੇਇ ਦਰਸੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਉ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਜਨ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਪਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੪੨
 ਜਿਸ ਕੀ ਵਡੀ ਰਜਾਇ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਕ ਰਹੇ ਕਮਾਇ ॥
 ਓੜਕੁ ਕੀਮ ਨ ਪਾਇ ॥ ਜੇ ਭਾਵਸੁ ਤਾ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥
 ਜੀ ਤੇਰੇ ਨਾਨਕੁ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੪੩
 ਸਿਫਤਿ ਕਰਹੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕੀ ਬੁਝਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਜਹੁ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੫੪
 ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਜਿ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਜਿਨੀ ਪਛਾਣਿਆ ਦਰ ਸਚੈ ਸਾਬਾਜਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੫੭
 ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚਾਖਿਆ ਦਰਗਹ ਤੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥
 ਤਿਨ ਕੀ ਮਹਮਾ ਕਿਆ ਗਣੀ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੬੦
 ਜੇ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸੁਨਾਵੈ ਰਾਮ ਕਾ ਤਾਕੀ ਚਰਨ ਧੂਰਿ ਮੈ ਲੇਉ ॥
 ਤਨੁ ਧਨੁ ਰਾਖਉ ਸੀਸੁ ਕਾਟਿ ਬਿਨੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੇਉ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਹੰਸੈ ਪਰਿਆ ਹਾ ਹਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਕਿਆ ਦੇਉ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੬੩
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ ਬਿਸਰਿ ਨ ਮਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਈ ਡਲੇ ਜਿ ਹਰਿ ਸੰਤੁ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੬੬
 ਹੀਰੇ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥਾ ਪਾਈਅਹਿ ਗੁਰ ਪਰਸਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਸੇ ਜਪਹਿ ਜਿਨ ਕੰਉ ਕਿਰਪਾ ਆਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੬੯
 ਜੋ ਬਖਸੇ ਪ੍ਰਭਿ ਦਇਆ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੀ ਪੂਰੀ ਪਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੰਉ ਦੈਆ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੧
 ਨਾਮੁ ਬਿਨਾ ਕਿਛੁ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਪਾਇਓ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥
 ਦੀਜੈ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੰਉ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੫
 ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੀਅ ਜੰਤੂ ਸਭ ਚਲਹਿ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਇ ॥
 ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੁ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਕਿਛੁ ਆਪਹੁ ਕੀਆ ਨਾ ਜਾਇ ॥
 ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੀਐ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੬
 ਜਾਕਉ ਨਜਰਿ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਾ ਕੇ ਕਰਮ ਦੇਖਾ ਸਗਲੇ ਬਿਸਰੇ ॥
 ਤਾਕੀ ਸੇਵਾ ਮਾਂਗੈ ਦਾਸੁ ਨਾਨਕ ਬਿਖੁ ਭਵਜਲੁ ਤੇ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੯
 ਪੰਨ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਗੁਰੁ ਅਮਰ ਦਾਸ ਗੁਰੁ ਸਤਿ ॥
 ਰਾਮ ਦਾਸ ਅਰਜਨ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਰਖਗੁ ਪਤਿ ॥
 ਭਟਕੈ ਪਤਿਓ ਸਾਹਿ ਕੈ ਕਵਨ ਸਕੈ ਉਪਰਤਿ ॥
 ਨੇੜੈ ਕਾਲੁ ਨ ਆਵਈ ਏਹ ਨਾਨਕ ਪੂਰਨ ਮਤਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੮੬
 ਨਾ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਿਛੁ ਘਾਲਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਦੇਖ ਦਰਸੁ ਨਿਹਾਲਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੯੦
 ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈਐ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜਪੈ ਹਰਿ ਸੋਈ ਸਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੯੪
 ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਸਾਧ ਕਰੈ ਸਾਧਿ ਵਡਿਆਏ ਆਪਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਬਡੋ ਧਨੀ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਬਾਪਿ ਉਥਾਪਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੦੦
 ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਰਾਮ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮੁ ਬਿਨਾ ਗੁਰੁ ਨਾਹਿ ॥
 ਅੰਭ ਤੇ ਕੁੰਭ ਭੈਆ ਅੰਭੁ ਰਹੈ ਕੁੰਭ ਮਾਹਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰੁ ਕਹਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੦੨
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ਹਰ ਹਰਿ ਦੂਖ ਸੰਤਾਪ ॥

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾਲ ਭਏ ਬਿਨਸੇ ਸਗਲੇ ਤਾਪ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੦੫]
ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਅਹਾਰੁ ॥ ਜਿਤ ਤਰੈ ਸਗਲ ਸੈਂਸਾਰੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਹੀ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥	
ਜਿਸ ਨਿਮਰਤ ਮਨ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੦੯]
ਜਗਤੁ ਉਧਾਰਨ ਆਇਆ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰੂ ॥	
ਜਗਿ ਛਪਿ ਆਇਆ ਜਾਨ ਨਾਬ ਨਾਨਕ ਕੀਓ ਸੁਰੂ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੧੨]
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਕਾ ਕਰਹੁ ਧਿਆਨੁ ॥	
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੧੫]
ਸਭਨਾ ਮਾਹਿ ਜਿ ਪਸਰਿਆ ਸੋ ਕੈਸਾ ਕਿਤੁ ਰੰਗ ॥	
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਜਪੀਐ ਸਾਧੁ ਸੰਗ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੧੮]
ਜਿਸੁ ਨਿਮਰਤ ਸੁਖ ਪਾਈਐ ਜਮ ਸੰਓ ਨਾਹੀ ਕਾਮਿ ॥	
ਦੀਸੈ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੰਊ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਆਪਨਾ ਨਾਮੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੨੩]
ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਖੋਜਤੇ ਸੁਕਰੁ ਲਾਇ ਸਮਾਧਿ ॥	
ਜਾਕਉ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਅਰਾਧਤੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸੈ ਅਗਾਧਿ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੨੬]
ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧੁ, ਅਹੰਕਾਰੁ, ਮੋਹੁ, ਲੋਭੁ, ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬਗਤੁ ਚੁਕਾਇ ॥	
ਬਹੁੜਿ ਨ ਦੁਟਮਤਿ ਉਪਜੈ ਗੁਰੁ ਸੰਜਮੁ ਦੀਆ ਬਤਾਇ ॥	
ਸੰਤਨ ਕਾ ਦੁਪਦੇਸ ਸੁਨਿ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੩੧]
ਜਾਗਤ ਬੈਸਤ ਸੋਵਤੇ ਜਪਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥	
ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਸੰਗ ਪਿਆਰੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਨ ਸੰਗ ਤੇ ਹਮਰਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੩੪]
ਏਕੋ ਮਨਿ ਅਟਾਧੀਐ ਏਕੋ ਆਸ ਮਨਿ ਟੇਕ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਏਕੋ ਜਪਹੁ ਜਿਨਿ ਤਾਰੇ ਕਈ ਅਨੇਕ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੩੬]
ਅੰਬ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਜਨ ਪੀਵਣੇ ਹਾਰੁ ॥	
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰਣੈ, ਜਿਨ ਘਟਿ ਐਸੀ ਕਾਰ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੩੯]
ਬੇਦ ਪੜੈ ਮਨਿ ਨਿਰਮਲੈ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਚਰੈ ਸੋਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਉਹੁ ਰਾਮ ਕਾ, ਰਾਮ ਉਸੀ ਕਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੪੪]
ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਪੁਰੁ ਆਪਨਾ, ਸੋਈ ਸਿਮਰੈ ਨਾਮੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਨ ਜਨਹੁ ਕਾ ਸਗਲਾ ਸਵਰੈ ਕਾਮੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੫੦]
ਅਪਤਿ ਪਸੂ ਤੇ ਮਾਨਸਾ ਜਿ ਧਨ ਕਾ ਕਰਹਿ ਗੁਮਾਨੁ ॥	
ਮਾਇਆ ਮਾਇਆ ਕਰਤੇ ਪਚੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹਰਿਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ॥	
ਭੂਬੇ ਆਪਿ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਰਹਿ ਦਰਿ ਮਾਨੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਬਿਨੁ ਨਹੀਂ ਪਾਈਐ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੫੩]
ਮਨ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ਏਕ ਟੇਕ, ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ॥	
ਤਿਸੁ ਕਾ ਬਾਸਾ ਸਚ ਖੰਡਿ ਠਾਕੁਰੁ ਜਿਸ ਕਾ ਮਿਤੁ ॥	
ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸੋ ਜਨੁ ਧੰਨੁ ਹੈ ਜਿਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਗਾ ਹਿਤੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੫੬]

ਚਾਗ ਨਾਦ ਗਾਏ ਸੁਣੈ ਗੀਤ ਛੰਤ ਕਰਿ ਪਿਆਰੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੋ ਰਾਗੁ ਭਲਾ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ ਸਾਰੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੫੮
ਛੁਖ ਪਿਆਸ ਸਭੁ ਮਿਟਿ ਗਈ ਜਬ ਸੁਨਿਆ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਦੀਸੈ ਅਪਨੋ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੬੦
ਹਰਿ ਜੀ ਰਖਨਹਾਰੁ ਤੂ ਜਿਵ ਜਾਨਹਿ ਤਿਵ ਰਾਖੁ ॥	
ਰਾਖਹੁ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਤੂ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਅਲਾਖੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੬੫
ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਮਨ ਸਿਮਰੀਐ ਨਉਨਿਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਗੁਰੁ ਮਿਲੇ ਤੇ ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੬੮
ਜਨਮਿ ਮਰਹਿ ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਜਗਦੀਸੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਹਿ ਤੇ ਬੀਸ ਤੇ ਭਏ ਇਕੀਸ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੭੧
ਅਨ ਸਠਿ ਤੀਰਥ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਫਲਿਉ ਭਏ ਸੋ ਰਾਚੈ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੭੩
ਜਾ ਕਉ ਬਕਸੇ ਦਇਆ ਕਰਿ ਤਾ ਸਿਉ ਕੇਸੀ ਰੀਸੁ ॥	
ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਖੁਦਾਇ ਹੈ ਸੇਵਕੁ ਵਿਸਵੇ ਇਕੀਸ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਅਰਾਧਿਆ ਅਮਰੁ ਅਭੋਲੁ ਜਗਦੀਸ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੭੭
ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇ ਤੇਰੀ ਸਹੀ ਰਜਾਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਮਾਇ ਚਲੈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੮੧
ਏਹੁ ਜਗੁ ਮਮਤਾ ਠਗਿਆ ਮੋਹਿ ਠਗਉਰੀ ਪਾਇ ॥	
ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਬਾਚੀਐ ਮੋਹੁ ਨ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਅਰਾਧੀਐ ਗੁਰਚਰਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੮੩
ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਨਾਉ ਆਖੀਐ ਜਿ ਮਿਤਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਾ ਕਾਇ ਪਾਇ ਜਾ ਮਨਿ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੮੪
ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨੁ ਜੋ ਜੀਵਨਾ ਰਾਜਿ ਪਾਣੁ ਸਭੁ ਬਾਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਿਮਰਨਿ ਰਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੮੧
ਕਿਆ ਇਸ ਤੇ ਸੰਸਾਰੁ ਹੋਵਈ ਕਿਆ ਏਹ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥	
ਰਾਖਹੁ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਉ ਪਰਿਓ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨਾਇ ॥	
ਮਹਾਂ ਕਠਿਨੁ ਬਿਖੁ ਇਸ ਤੇ ਲੇਹੁ ਤਰਾਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੩੮੮
ਕਲਿ ਮਹਿ ਪਾਪੀ ਕਰਹਿ ਪਾਪੁ ਸਿਮਰਹਿ ਨਾਹੀ ਨਾਮੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨ ਪਾਵਹਿ ਦੂਖ ਸਹਾਮੁ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੪੦੦
ਸਤਿਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਭੇਸੁ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜਿਸੁ ਮੰਗਿ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਉ ਆਦੇਸੁ ॥	[ਪੰਨਾ ੪੦੩
ਆਇਆ ਗਇਆ ਨ ਬੁਝਈ ਨਿਹਚਉ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥	
ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਬਿਨਸਸੀ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਹੋਇ ॥	
ਹਉਮੈ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰੁ ਹੈ ਕਢਹੁ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਚੋਇ ॥	
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਉਂ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਦੂਸੀ ਦੁਬਿਧਾ ਖੋਇ ॥ ੧ ॥	[ਪੰਨਾ ੪੦੪

ਮਦੁ ਸਬਦੁ ਸੰਤੋਖੁ ਪੁਤ੍ਰੁ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਿੰਝੀ ਤਿਨ੍ਹਾ ਕੀ ਬਾਜੈ ਅਨਹਦ ਰਾਮੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੦੯]

ਗੋਰਖੁ ਗੁਰੂ ਮਛਿੰਦੁ ਕਰਿ ਮਛਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਨਾਥ ॥

ਤਿਉਂ ਗੁਰ ਬਾਬਾ ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਕੇ ਮਾਥੇ ਨਾਨਕ ਹਾਥੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੧੧]

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਕੀ ਗਤਿ ॥

ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਰਾਖ ਗੁਪਤਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵੈ ਵਤਿ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੧੩]

ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰੁ ਦੇਖਣਾ ਗੁਰ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਨ ਧਰਣਾ ॥

ਪਰਮੇਸਰੁ ਤੇ ਭਰਣਾ ਸਰਪਰ ਹੈ ਮਰਣਾ ਗੁਰ ਕੀ ਪਰੁ ਸਰਣਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੧੬]

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਾਤੇ ਦੁਤਰੁ ਤਰਣਾ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕੈ ਸਿਮਰਨੈ ਮਨ ਕਾ ਹੋਇ ਸੰਤੋਖੁ ॥

ਜਨਮ ਜਨਮ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਲਾਗੈ ਦੇਖੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਜਿ ਹਰਿ ਭਜੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਵੈ ਮੋਖੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੧੯]

ਪਿਰੀਆ ਸੰਵੀ ਪਿਰਹੜੀ ਲੂੰ ਲੂੰ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ॥

ਜਾਂ ਮੂ ਦੇਖਾ ਨਜਰ ਕਰਿ ਖਾਲੀ ਨਾਹਿ ਨਾ ਕਾਇ ॥

ਬਿਰਹਿ ਅੰਦਰਿ ਮੇਲਿ ਕੇ ਕੁਲਫ ਕੀਓ ਤਨ ਚਾਇ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨੋਈ ਜਾਣਦਾ ਜਿਨਿ ਇਹਿ ਡਿਠੀ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੨੩]

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅਹਿਨਿਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਪਿ ਇਹੀ ਲਾਭੁ ਲੀਜੀਐ ॥

ਨਾਨਕ ਕਹਿਓ ਸੋ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਲਹਿਓ ਸਾਮ ਅਰਥਿ ਬੀਜੀਐ ॥

ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੨੬]

ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਮਨੁ ਮੰਨੀਐ ਤਉ ਦਰਗਹ ਪਵੈ ਕਬੂਲੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਬਾਹਰੇ ਕਬਹੂ ਨ ਪਵਈ ਸੂਲੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੩੦]

ਹਉਮੈ ਚੋਇ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਮਿਲੈ ਅਪਰੰਪਰ ਤਾਕੋ ਗਾਉ ॥

ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸਚੁ ਜਪੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੩੪]

ਕੇਤੀਆ ਢੁੰਢਨਿ ਕੰਤ ਕੂੰ ਤਿਨਾ ਦਾ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜੈ ਕੂੰ ਮਿਲੈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੂੰ ਬਲਿਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੩੮]

ਆਪੇ ਸਾਹਿਬ ਆਪੇ ਨੇਚੁ ਆਪਿ ਮਾਲੀ ਆਪਿ ਬਾਗੁ ॥

ਆਪੇ ਪਾਣੀ ਪਉਣ ਆਪਿ ਆਪਿ ਗਾਵੈ ਆਪਿ ਰਾਗੁ ॥

ਆਪੇ ਦੇਖੈ ਆਪੇ ਨਚੈ ਆਪਿ ਅਵਸਰ ਆਪਿ ਫਾਗੁ ॥

ਆਪਿ ਦਾਤਾ ਆਪਿ ਮੰਗਤਾ ਆਪੇ ਦੇ ਤਿਆਗੁ ॥

ਆਪੇ ਭਜੈ ਭਿੜੈ ਆਪਿ ਆਪਿ ਮਾਰਿ ਕਰੈ ਵੈਰਾਗੁ ॥

ਆਪੇ ਰਚਨਾ ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪਿ ਆਵੈ ਆਪਿ ਜਾਗੁ ॥

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਤਿਨ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨੁ ਹੋਰ ਸਭੇ ਕਿਛੁ ਅਲਾਗੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੪੨]

ਰੂਰੁ ਨਾਨਕ ਦਰਗਹ ਤੇ ਪਾਈ ਬਕਸ ਸਾਲਾਹਿ ॥

- ਜੈਸਾ ਮੈ ਤੈਸਾ ਤੁਹੀ ਕਹਿ ਆਵੇ ਪਰਵਾਹਿ ॥
- ਰਵਿ ਸੁਤ ਤਿਆਸ ਨ ਵਿਆਪਈ ਜੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਰਨੀ ਪਾਹਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੪੫]
- ਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖੰਦਗੀ ਦਿਲ ਤੇ ਲਾਹਿ ਗੁਮਾਨੁ ॥
- ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਏਹ ਵੇਲ ਹੀ ਜਿਮਰਿ ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੪੮]
- ਫਕਰਹਿ ਮੁਹਬਤਿ ਰਬ ਦੀ ਅਲਹ ਨਾਲਿ ਸਹੀ ॥
- ਦੇਸਕੁ ਕਹਹੁ ਕੂਨ ਮਿਹਰ ਭਿਸਤੁ ਹੁਕਮ ਬੁਰਦਰੇ ਵਹੀ ॥
- ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਅਰਾਧਿਆ ਸਚਾ ਸਰਬ ਮਹੀ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫੧]
- ਏਕ ਨਿਮਖ ਹਰਿ ਜਿਮਰੀਐ ਮਨ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥
- ਜਿਮਰਿ ਜਿਮਰਾਵੇ ਸੁਣੈ ਨਾਉ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫੭]
- ਮਨਮਤਿ ਸਗਲੀ ਬਿਕਾਰ ਹੀ ਜਨਮੁ ਮਰਨੁ ਸਭੁ ਬਾਇ ॥
- ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਸਚੁ ਚਲੇ ਵਖਰੁ ਲਾਇ ॥
- ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇ ਅਨੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬੧]
- ਕਰਮ ਧਰਮ ਪੂਜਾ ਫਲੀ ਜੇ ਮਨਿ ਆਵੈ ਸਚੁ ॥
- ਸਚੇ ਤੋ ਸਚਾ ਮਿਲੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗ ਰਚੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬੨]
- ਜਿਨਾ ਜਾਨਿ ਨ ਮੰਨਿਆ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਸੁਆਲ ॥
- ਤੇ ਦੋਜਕ ਅੰਦਰਿ ਮਾਰੀਅਨਿ ਦਿਸੈ ਕਿ ਹਵਾਨੁ ॥
- ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਹੋਰ ਸਭੁ ਬੁਨੁ ਹੀ ਸਚੁ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬੫]
- ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਮੰਨਿਆਸੀ ਤੇਰੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
- ਜੇ ਤੁਹੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਹੋਵੈ ਦਾਸੁ ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਵੈ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੭੦]
- ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਹਿਰਦੈ ਸਧੈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕਦੇ ਦਿਸਨਾਨੁ ॥
- ਸਚੁ ਬੋਲੇ ਬਿਖੁ ਨਾ ਚਖੈ ਘਾਲਿ ਕਰੇ ਕਿਛੁ ਦਾਨੁ ॥
- ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਪਤਿ ਰਹੇ ਦਰਗਹ ਪਾਏ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੭੩]
- ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਖੰਨੀਐ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੇ ਜਾਉ ॥
- ਜਿਵ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਿਤੁ ਪੂਤ ਕਾ ਤਿਵ ਮੈ ਮਨਿ ਤੇਰਾ ਚਾਉ ॥
- ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਕੈ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾ ਮਨਿ ਭਾਉ ॥ ੨ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੭੪]
- ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨੁ ਸਭ ਸੁਖ ਦੂਖ ਸਮਾਨ ॥
- ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ਨਾਹਿ ਨ ਆਨ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੭੬]
- ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਭਾਈ ਬੰਧਪ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਮੇਰਾ ॥
- ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤ ਨ ਕੋਈ ਲਾਏ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਜਿਸੁ ਕੇਰਾ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੭੮—੪੭੯]
- ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਜਿਨ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਮੇ ਪਾਵਹਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ॥
- ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਪਾਈਐ ਨਾਮੁ ਦਾਨ ਦਿਸਨਾਨੁ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੮੨]
- ਜੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਮਿਲਉ ਤਬ ਮਨਿ ਆਨਦੁ ਹੋਇ ॥
- ਜੈਸਾ ਤੂ ਤੈਸਾ ਤੂਹੈ ਤੁਮ ਸਰਿ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥
- ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਪਿਆਸਿ ਮਨਿ ਕਬ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਖੈ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੮੪]
- ਵਡਾ ਕਰਿ ਸਾਲਾਹੀਐ ਵਡੇ ਤੇ ਵਡਾ ਸੋਇ ॥

ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਐ ਕਹਿਣ ਨ ਵਡਾ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਮੈ ਤੁਝ ਬਿਨ ਅਵਰੁ ਨ ਰੋਇ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੮੭]

ਖਸਮ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥

ਤਿਸੁ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਸੋ ਕਰੈ ਜੋ ਅਸਥਿਰੁ ਕੀਆ ਖੁਦਾਇ ॥

ਆਜੁ ਜੰਮਿਆ ਭਲਕੇ ਮਰਿ ਗਇਆ ਤਿਸ ਕੀਆ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਅਖਿ ਵਖਾਣਿਆ ਹੁਕਮੀ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੮੫]

ਜਾਂ ਮੁ ਦੇਖਾਂ ਨਜਰਿ ਕਰਿ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਸਵਾਈ ਕਰੁ ॥

ਹਛੇ ਗਲਾਂ ਕੂੜੀਆਂ ਇਕ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੦੫]

ਕੰਤੁ ਲੀਆ ਸੋਹਾਗਣੀ ਖਿਸਮਤਿ ਗੁਣੀ ਰੀਝਾਇ ॥

ਗੁਣ ਬੋਝੇ ਅਵਗਣ ਘਣੇ ਕੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਾ ਸਹਜੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰਾਇ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੦੮]

ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਮਨ ਕੀਜੀਐ ਮਨ ਕੀ ਪੁਜੈ ਆਸ ॥

ਜਿਸੁ ਨਿਮਰਤਿ ਸਰਬ ਸਿਧਿ ਹੋਇ ਸਿ ਹਰਿ ਸਪਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੧੦]

ਤਹ ਤਹ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਲੇ ਜਹ ਜਹ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ॥

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਹੀ ਲੇਖ ਮਹਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਅਲੇਖ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੧੧]

ਗੁਰੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਰਣਹਾਰੁ ਸਚਾ ਪਰਵਰਗਾਰੁ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਵੇਖਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਖਾਨ ਪੀਨ ਤੇ ਬਾਹਰਾ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੧੬]

ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਵਿਖਲਾਈਆ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥

ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ ਤੁ ਆਪਿ ਰਾਮੁ ਰਹਿਮਾਨੁ ॥

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਹੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਕੇ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੧੮]

ਅੰਤਕਾ ਪ.

(ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ)

ਉਜੈਨ-੨੭੯, ੩੦੦, ੩੦੩, ੩੦੬, ੩੧੫.

ਅਜਰਾਈਲ-੧੭, ੧੮.

ਅਜਾਧਿਆ-੧੮੬, ੧੮੭, ੧੯੦, ੧੯੮, ੨੦੦.

ਅਜੈ-੨੦੪, ੨੦੫.

ਅਬਰਬਣ ਵੇਦ-੪੫੪.

ਅੰਬਰੀਕ-੪੮੫.

ਓਰ-੨੦੪, ੨੦੫.

ਇਬਰਾਹੀਮ ਫਰੀਦ ਸਾਨੀ (ਸ਼ੇਖ ਬਰਾਹਮ)-੪੮੮,

੪੮੯, ੪੯੨, ੪੯੪, ੪੯੬, ੫੦੬, ੫੦੭,

੫੦੮.

ਈਸਰਨਾਬ-੩੮੫, ੩੮੮, ੩੮੯, ੩੯੦.

ਸਜਣ ਠੱਗ-੨੩੫.

ਸਤ ਘਰਾ (ਜ਼ਿਲਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ)-੪੮੮.

ਸਧਨਾ-੧੯੦, ੨੫੨.

ਸਲੇਮ ਨਾਹ-੧੧੪.

ਸਾਂਦਲਬਾਰ-੩੧੧.

ਸਿਆਮ ਬੇਦ-੪੫੪.

ਸਿਮਰਤ (ਸਿਮਰਤੀਆਂ)-੩੬੫, ੩੬੬.

ਮੀਤਾ-੨੦੪, ੨੦੫.

ਸੁਕਰ (ਤਾਰਾ)-੨੧੦.

ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ-੩੮੪, ੩੯੨, ੩੯੯, ੪੦੧,

੪੦੩, ੪੦੫, ੪੦੯.

ਸੁਰਾਸ਼ਟਰ-੩੫੬.

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ-੭੨, ੭੩, ੭੪, ੭੭, ੮੦, ੮੩,

੮੫, ੮੦, ੮੨, ੧੦੨, ੧੦੪, ੩੭੪,

੩੭੭, ੩੮੧, ੩੮੩, ੩੮੪, ੪੭੧.

ਸੋਤਬੰਧ-੨੧੨, ੨੧੩, ੨੧੪, ੨੧੭, ੨੨੧.

ਬੇਰਗੜ-੫੧੧.

ਸੈਦਪੁਰ-੪੬੩, ੪੬੫, ੪੬੬, ੪੬੯, ੪੭੦.

ਸੈਨ-੧੩੮, ੧੯੦, ੧੯੧, ੨੫੨.

ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ-੭੩.

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ-੧੭੭, ੩੧੬, ੩੨੭, ੩੭੩.

ਹਰਿਦੁਆਰ-੧੨੩, ੧੨੮.

ਹਰਿ ਨਾਥ-੧੫੦, ੧੫੧, ੧੫੨, ੧੫੩.

ਹਰੀਕੇ ਜਾਂ (ਹਰੀ ਕੀ)-੫੧੧.

ਹਾਜੀਪੁਰ-੧੭੪, ੧੭੮.

ਹਿੰਗਲਾਜ-੪੬੧, ੪੬੨.

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ-੪੬੪, ੪੬੫, ੪੭੦, ੫੧੦, ੫੧੧.

ਕਸੂਰ-੫੧੧.

ਕਬੀਰ-੭੩, ੧੩੮, ੧੫੪, ੧੫੫, ੧੫੬,

੧੫੭, ੧੭੪, ੧੯੦, ੨੫੨, ੪੩੬.

ਕਰਤਾਪੁਰ-੫੧੬, ੫੧੮.

ਕਲਿਜੁਗ-੨੨੧, ੨੨੨, ੨੨੩, ੨੨੪, ੨੨੫,

੨੨੬.

ਕਾਬੀ-੧੫੦.

ਕਾਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-੪੪, ੪੫੬.

ਕਾਬਲ-੧੧੮.

ਕਾਲੂ-੯, ੧੦, ੧੧, ੧੫, ੧੬, ੨੨, ੨੩,

੨੪, ੨੭, ੫੩, ੫੮, ੬੬, ੬੮, ੬੯,

੭੦, ੭੧, ੭੩, ੨੨੬, ੨੨੮, ੪੭੮,

੪੭੯, ੪੮੦, ੪੮੧.

ਕੁਰੂਖੇਤਰ-੩੭੧, ੩੭੪,

ਕੰਛਣਪੁਰ-੫੧੧.

ਖਵਾਜਾ ਮੋਦੀ (ਮੁਯੰਨੁਦੀਨ)-੪੩੬.

ਖਾਨਪੁਟ-੭੨,
 ਖਾਨ ਸੁਹੰਦਾ-੪੮੮.
 ਖੁਰਾਸਾਨ-੨੩੨, ੫੧੦, ੫੧੧.
 ਬੇਬੇਵਾਲ-੫੧੧, ੫੧੨, ੫੧੬.
 ਗੀਤਾ-੩੬੫.
 ਗੋਇੰਦਵਾਲ-੮੫.
 ਗੋਕਲ-੪੫੬.
 ਯੋਤਮ-੨੦੪.
 ਗੋਪੀ ਚੰਦ-੨੦੫, ੩੮੫, ੩੮੮, ੩੮੯, ੩੯੦.
 ਗੋਰਖ ਹੋਟੜੀ-੪੧੬.
 ਗੋਰਖ ਨਾਥ-੩੦੦, ੩੮੪, ੩੮੭, ੩੮੮, ੩੮੯,
 ੩੯੦, ੪੦੫, ੪੦੬, ੪੦੯.
 ਗੰਗਾ-੧੧੬, ੧੧੭, ੧੨੦, ੧੨੧, ੧੨੩,
 ੧੨੮, ੩੩੪.
 ਘੋੜਾ ਚੋਲੀ (ਸਿਧ)-੩੮੫.
 ਘੁੰਮੀ-੬੭, ੭੩, ੭੪.
 ਚਰਪਟ ਨਾਥ-੩੮੫, ੩੮੮, ੩੮੯, ੩੯੦.
 ਚਰਪਟ ਵਣੀ-੪੦੯, ੪੧੦, ੪੧੧, ੪੧੬.
 ਚਾਹਲਾ ਵਾਲਾ-੯, ੧੦.
 ਚੂਹਣੀਆ-੫੧੧.
 ਚੋਣੀ-੭੩.
 ਜਗਨ ਨਾਥ-੨੦੦, ੨੫੫.
 ਜਸੁਰ ਵੇਦ-੪੫੪.
 ਜਨਕ ਚਾਜਾ-੧, ੨, ੩, ੪, ੫, ੬, ੭, ੮.
 ਜਨਮੇਸਾ-੨੦੪, ੨੦੫.
 ਜਮਨਾ-੧੨੮.
 ਜੀਵੇਖਾਨ-੭੫.
 ਜੈ ਵੇਉ-੧੯੦, ੨੫੨.
 ਜੈ ਰਾਮ ਉਪਲ-੭੨, ੭੩, ੭੪, ੭੫, ੮੬,
 ੮੭, ੮੮.
 ਜੋਧਕੇ-੪੮੮.
 ਤਲਵੰਡੀ-੨੯, ੩੭, ੩੮, ੪੦, ੪੨, ੫੫, ੫੮,
 ੬੧, ੬੩, ੬੭, ੭੧, ੭੩, ੭੬, ੪੭੦,
 ੪੭੧, ੪੭੪, ੪੭੯, ੪੮੨, ੪੮੮,
 ੫੧੧.

ਤਿਪਰਾ(ਮਾਤਾ)-੯, ੬੬, ੪੭੪.
 ਤਿਲੋਚਨ (ਭਗਤ)-੭੩, ੧੯੦, ੨੫੨.
 ਫਿਲੀ-੧੧੪.
 ਦੀਪਾਲਪੁਰ-੫੧੦.
 ਦੁਵਲਤ ਖਾਂ-੭੨, ੭੫, ੭੬, ੭੭, ੭੯, ੮੦,
 ੮੩, ੮੬, ੮੭, ੮੮, ੯੦, ੯੨, ੯੩,
 ੯੭, ੩੧੫, ੩੭੪, ੩੭੭, ੪੮੧, ੩੮੨,
 ੩੮੩, ੩੮੪.
 ਧਰਮ ਰਾਜ-੪, ੮.
 ਧੂ-੨੧੦, ੪੮੫.
 ਧੰਨਾ (ਭਗਤ)-੭੩, ੧੯੦, ੨੫੨.
 ਨਰਬਦਾ-੨੯੧, ੨੯੪.
 ਨਵਗੁਹ ਪੁਜਾ-੩੨੩, ੩੨੪.
 ਨਾਮਾ (ਭਗਤ)-੭੩, ੧੩੮, ੧੯੦, ੨੫੨, ੪੩੬.
 ਨਾਰਦ-੪੮੫.
 ਨੰਨੀਏਰ-੫੧੧.
 ਪੱਧੋਕੀ ਰੰਧਾਵਾ-੫੧੬.
 ਪਟਨਾ-੧੭੪, ੧੭੮.
 ਪਰਸਰਾਮ-੨੦੪, ੨੦੫.
 ਪਰਾਗ-੧੨੮, ੧੩੦.
 ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿ-੩੮੫.
 ਪ੍ਰਾਕ ਪਟਨ (ਪਟਨ)-੪੮੮, ੪੮੯, ੪੯੬,
 ੫੦੬, ੫੦੮, ੫੧੦.
 ਪੀਡਵ-੨੦੪, ੨੦੫.
 ਪੁਰਾਨ-੩੬੫, ੩੬੬.
 ਪੰਜਾਬ-੫੨, ੫੫, ੬੧, ੭੧, ੮੦, ੧੦੨,
 ੪੧੯, ੪੭੯, ੪੮੨, ੫੧੨.
 ਫਰੀਦ-੪੩੬, ੫੦੫, ੫੦੮.
 ਬਹਾਉਦੀਨ (ਪੀਰ)-੪੩੪, ੪੩੬, ੪੩੮, ੪੩੯.
 ਬਹਿਕੜੀਆ-੫੧੧.
 ਬਨਾਰਸ-੧੩੦, ੧੩੨, ੧੩੫, ੧੩੭, ੧੩੯,
 ੧੪੪, ੧੪੬, ੧੫੦.
 ਬਟੋਗ ਨਾਥ (ਜੋਗੀ)-੩੮੫.
 ਬ੍ਰਹਮਾ-੪੨, ੫੭, ੧੫੮, ੧੫੯, ੧੬੦, ੧੮੧,
 ੨੭੪, ੩੯੫.

ਬਾਬਟ-੪੬੩, ੪੬੫, ੪੬੬, ੪੭੦.

ਬਾਲ ਗੁਦਾਈ-੩੮੫, ੪੬੬, ੪੬੮.

ਬਾਲ ਨਾਥ-੩੮੫.

ਬਿਸਨ-੪੨, ੧੬੦, ੨੭੪, ੩੩੪, ੩੮੫.

ਬਿੰਦਾਬਨ-੪੫੬.

ਬੀਕਾ ਨੇਰ-੩੩੧, ੩੩੪, ੩੩੬, ੩੪੫, ੩੫੦,

੩੫੩.

ਬੇਟੀ (ਭਗਤ)-੭੩, ੧੩੮, ੧੮੦, ੨੫੨.

ਬੁਧ (ਤਾਰਾ)-੨੧੦.

ਭਗਵਤੀ-੩੮੫.

ਭਟੀਲ-੫੧੧.

ਭਭੀਖਨ-੪੮੫.

ਭਰਬਰੀ-੨੦੦, ੨੦੧, ੨੦੨, ੨੦੫, ੨੭੮,

੩੦੦, ੩੦੩; ੩੦੪, ੩੦੫, ੩੦੬, ੩੦੭,

੩੦੮, ੩੦੯, ੩੧੦, ੩੮੫, ੩੮੮, ੩੯੦,

੪੦੫, ੪੦੬, ੪੦੭, ੪੦੮, ੪੦੯.

ਮਹਾਦੇਵ-੪੨, ੧੬੦, ੩੮੦.

ਮਹੇਸ਼-੧੬੦, ੨੭੪.

ਮੱਕਾ-੪੪੯, ੪੫੧, ੪੫੩, ੪੫੮, ੪੬੧.

ਮੰਜਿੰਦਰ ਨਾਥ-੩੮੫, ੪੭੮, ੪੧੦, ੪੧੧,

੪੧੨, ੪੧੩.

ਮਥਰਾ-੩੬੦, ੩੬੮, ੪੫੬.

ਮਰਦਾਨਾ-੭੩, ੧੦੪, ੧੦੭, ੧੦੮, ੧੦੯,

੧੧੦, ੧੧੧, ੧੧੨, ੧੧੬, ੧੧੭, ੨੦੩,

੨੦੫, ੨੦੬, ੨੦੭, ੨੦੮, ੨੦੯, ੨੧੦,

੨੧੧, ੨੨੬, ੨੨੭, ੨੨੮, ੨੨੯, ੨੩੦,

੨੩੧, ੨੩੨, ੨੮੭, ੨੮੮, ੨੮੯, ੨੯੦,

੨੯੪, ੨੯੫, ੨੯੬, ੩੨੩, ੩੨੬, ੩੨੭,

੩੨੮, ੩੨੯, ੩੩੦, ੩੫੬, ੩੫੭, ੩੫੮,

੩੫੯, ੩੬੦, ੪੨੦, ੪੨੨, ੪੩੦, ੪੩੧,

੪੩੨, ੪੩੩, ੪੬੩, ੪੬੫, ੪੬੬, ੪੬੮.

੪੬੯, ੪੭੦, ੪੭੧, ੫੧੨, ੫੧੩,

੫੧੪, ੫੧੫.

ਮਹਾ ਭਾਗਵਤ-੩੬੫, ੩੬੬.

ਮਾਥੇ ਦੀ ਧਰਤੀ-੪੮੮, ੫੧੫.

ਮਾਣਾ ਗੁਪਾਲ-੪੮੮.

ਮਿਥਲਾ ਨਗਰੀ-੧.

ਮਿਤ੍ਰਸੈਨ-੨੪੫, ੨੫੧.

ਮੁਸਤਵਾਬਾਦ-੫੧੧.

ਮੁਲਤਾਨ-੪੧੯, ੪੨੩, ੪੨੬, ੪੩੦, ੪੩੩,

੪੩੮, ੪੪੩, ੪੪੬, ੪੪੯.

ਮੂਲਾ ਚੋਟਾ (ਮੁਲੇ ਧੀ ਚੋਟੀ)-੨੮, ੭੩, ੭੪.

ਰਵਿਦਾਸ-੭੩, ੧੩੮, ੧੮੦, ੨੫੨, ੪੩੬.

ਰ ਬੇ ਭੋਇ-੨੩, ੨੪, ੨੫, ੨੬, ੨੭, ੨੮, ੨੯,

੫੨, ੫੫, ੬੩, ੭੩, ੪੭੦, ੪੮੨.

ਰਾਜਪੁਤਾਨਾ-੩੪੫.

ਰਾਮ ਚੰਦ-੨੦੪, ੨੦੫.

ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ-੨੧੧, ੨੧੩, ੨੧੪, ੨੨੧.

ਰਾਵੀ-੪੪੩, ੪੮੮, ੫੧੬.

ਰਿਸ਼ਾਵੇਦ-੪੫੩.

ਰੋਹਿਵਾਲ-੫੧੧.

ਲਖਮੀ ਦਾਸ-੭੩.

ਲਭਮਨ-੨੦੪, ੨੦੫.

ਲਾਹੌਰ-੧੧੮.

ਲੰਕਾ-੨੦੫, ੨੧੧.

ਵਟਾਲਾ-੨੯.

ਓਥੀ ਨਦੀ-੮੫.

THE SIKH BOOK CLUB
PUBLISHED BY THE SIKH BOOK CLUB
1000 10th Avenue North
Sikh Book Club
Sikh Book Club
Sikh Book Club
Sikh Book Club

SIKHBOOKCLUB.COM

DONATED TO

Gurudwara Sahib, Buena Park

IN MEMORY OF

Harcham Singh Atwal

Amar Kaur Atwal

Mehnga Singh Mann

Bhagwant Kaur Mann

SIKHBOOKCLUB.COM

DONATED TO
Gurudwara Sahib, Buena Park
IN MEMORY OF
Harcham Singh Atwal
Amar Kaur Atwal
Mehnga Singh Mann
Bhagwant Kaur Mann

SIKHBOOKCLUB.COM

SIKHBOOKCLUB.COM